Η ΗΡΩΙΣ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ,

ΗΤΟΙ

ΣΚΗΝΑΙ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1821—1828.

ΣΥΝΓΓΡΑΦΗ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Θ. ΞΕΝΟΥ.

ΤΟΜΟΣ Α΄.

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ.
ΤΥΠΟΙΣ ΤΟΥ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ,
33, BROMPTON SQUARE, 33,
1861.

ΤΟΙΣ ΚΥΡΙΟΙΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΙ ΘΕΟΔΩΡΩΙ ΞΕΝΩΙ

ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

Η ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΑΥΤΗ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ·

Ὑπῆρξέ ποτε ἐποχὴ τρισευδαίμων, καθ' ἣν ἅπαντες οἱ ὑπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους Χριστιανοὶ ἀπὸ Ἴστρου μέχρις Εὐρώτα, δράξαντες τὰ ὅπλα, καὶ μηδεμίαν ἄλλην φέροντες ὀνομασίαν ἢ ΕΛΛΗΝΕΣ, ἐπειράθησαν νὰ συντρίψωσι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας καὶ ἐγείρωσι τὸ Βυζαντινὸν Κράτος.

Ὁ ἀγὼν διήρκησεν ἑπτὰ σκληρὰ ἔτη, ἀλλὰ πλήρης ἱστορικῶν συμβάντων καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἕκαστος ἀληθὴς πατριώτης τότε κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν σφαῖράν του ἐπλήρωσε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος του. Ὑμεῖς δὲ, Θεῖε καὶ Πάτερ, [redacted] μέχρις ὀβολοῦ κατεθέσατε ἐν αὐτῷ τὴν κολοσ-

σαίαν περιουσίαν Σας, συμμεθέξαντες συνάμα μεθ' οὐ μικρᾶς καρτερίας εἰς τοὺς τότε κινδύνους.

Τὸ πόνημα τοῦτο οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν, ἢ ἡ διήγησις τῶν ἐνδοξοτέρων ἐπεισοδίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ πανόραμα τῶν ἡρώων της, τὸ θέατρον τῶν δυστυχιῶν της, καὶ ἡ ῥαψῳδία τῶν τραυμάτων τοῦ ἤδη βραδέως καὶ μετ' ἀγωνίας θνήσκοντος τυράννου μας. Αἰσθάνομαι χρέος καὶ ὡς πολίτης, καὶ ὡς ἀνεψιὸς καὶ υἱὸς, εἰς οὐδένα ἕτερον ἢ εἰς Ὑμᾶς ν' ἀναθέσω τοῦτο ὡς τεκμύριον σεβασμοῦ καὶ υἱικῆς ἀγάπης.

Ο ΣΥΓΓΡ[redacted]

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Ὅτε ἡ τυραννία καταντᾷ ἀνυπόφορος, οἱ λαοὶ δικαίως πρέπει ν' ἀποστατοῦν. (Vattel Droit des Gens, ch. iv., sect. 36, vol 2.)

Μετὰ τὴν ἐν Βατερλῷ μάχην καὶ τὰς συνθήκας τοῦ 1815, ὅτε ἅπαξ ἐδεσμεύθη εἰς Ἁγίαν Ἑλένην ὁ τῆς Γαλλίας φοβερὸς λέων, ἀξιόλογος εἰρήνη ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην.

Μετὰ τοιαύτην αἵματος ῥοὴν καὶ τοσαύτας καταστροφὰς καὶ δαπάνας, ἡ εἰρήνη αὕτη τόσον γλυκεῖα ἐπεφάνη πρὸς τοὺς λαοὺς, ὥστε καὶ πάλιν τὸν μάρτιον τοῦ ἔτους 1821, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος, ὁ τῆς Αὐςρίας Φραγκῖσκος, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, καὶ οἱ ἐπιτετραμμένοι τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Λεϊβάχην, ὅπως ἀνασπείσωσιν ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως καὶ μακροβιότητος αὐτῆς.

Ἐν τούτοις τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰδίου ἔτους 1821 εἰς τὰ προπύλαια τῆς Ἀνατολῆς, ἓν παρημελημένον καὶ ὑπόδουλον ἔθνος, μεγίστης μὲν καταγωγῆς καὶ ὀνόματος ἐνδόξου, ἀξιοθρήνητον ὅμως καὶ ἐλεούμενον τότε ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλον· διασυρόμενον δ' ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς πε[redacted]γραφὰς τῶν περιηγητῶν ἢ ὅ,τι πραγματικῶς ἦτο· ἄνευ ἰδικοῦ Γεωγραφικοῦ χάρτου, ἂν καὶ ἐδίδαξε τίνι τρόπῳ

κατασκευάζονται οἱ χάρται· ἄνευ ποιήσεως, γραμμάτων καὶ ὡραίων τεχνῶν, ἂν καὶ ἡ ποίησις, τὰ γράμματα καὶ αἱ ὡραῖαι τέχναι ἐκ τούτου ἀπέῤῥευσαν καὶ σήμερον διασώζονται, ἐσάλπιζεν ἀπὸ Ἴςρου μέχρις Εὐρώτου, καὶ ἐκ τοῦ Βοσπόρου μέχρι τοῦ Ἀδρίου, ΘΑΝΑΤΟΣ ἢ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ. Ἐβόα δὲ πρὸς τὴν γιγαντιαίαν τῆς Τουρκίας μονοκρατορίαν, τὴν τόσον μονίμως ἐγκαθιδρυθεῖσαν πλέον ἐπὶ τῶν τριῶν τοῦ κόσμου μεγάλων Ἠπείρων « Σὺ μὲν ἔρχῃ πρός με ἐν ῥομφαίᾳ καὶ δόρατι, καὶ ἀσπίδι, Ἐγὼ δ' ἔρχομαι πρός σε ἐν ὀνόματι Κυρίου Σαβαώθ. »

Ἀνοίγομεν τὸ γέμον ἐνδιαφερουσῶν ἀληθειῶν θέατρον τοῦ ἑπταετοῦς τούτου δράματος ἐν Κωνςαντινουπόλει, εἰς τὴν γηραλέαν ταύτην αὐταδέλφην τῆς Ῥώμης, καὶ βασιλίδα τῶν πόλεων, τὴν τοσαῦτα ἰδοῦσαν καὶ παθοῦσαν, καὶ ἥτις σήμερον εἶναι περιβεβλημένη ἐξωτερικῶς τὸν τερπνότερον ἱμάντα τῆς φύσεως, ἔσωθεν δὲ αἱ σαθραὶ οἰκοδομαί της, αἱ λαβυρινθώδεις καὶ βορβορώδεις ὁδοί της γέμουσαι ποδογύμνων ἀνδραρίων, ἀχθοφόρων, ὄνων καὶ καμήλων, παρουσιάζουσιν αὐτὴν ὡς σκωληκόβρωτον πτῶμα, θᾶττων ἢ βράδιον ῥέπον ν' ἀποσήψῃ καὶ ἐγκαταλιμπάνῃ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ καλλονὰς, πρὸς ὅντινα πλησιέςερα εὑρεθῇ νὰ τὰς κληρονομήσῃ.

Ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώςην μας εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐν Φαναρίῳ **Μεγάλην Ἐκκλησίαν.**

Η ΗΡΩΙΣ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΚΕΦΑΛ. 1.

Η ΑΓΙΑ ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ:

ΠΕΡΙ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Κερατίου κόλπου ἐν τῇ τοῦ Φαναρίου ἐνορίᾳ, ὑπῆρχε τὸ 1614 μικρὸν γυναικεῖον μοναστήριον, ὅπερ Τιμόθεος ὁ ἐκ Πανόρμου τῆς Κυζίκου Πατριάρχης ἀντικατέστησεν ἀντὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἣν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέσχον οἱ Τοῦρκοι.

Καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ Ἰσλαμισθέντος ἅπαξ ἐκείνου μεγάλου ναοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπωνόμασε τὸ νέον Πατριαρχεῖον, Μεγάλην Ἐκκλησίαν.

Δυστυχῶς τὸ 1701 εἰς τὴν φοβερὰν ἀποστασίαν κατὰ τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ τοῦ Β'., οἱ στασιῶται Ἱεροσύλησαν καὶ διεμερίσθησαν ὅλα τὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κειμήλια. Καὶ ἤδη τὸ νῦν Πατριαρχεῖον δὲν εἶναι, εἰμὴ οἷον ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Γ'. ὁ πάτμιος, μετὰ χρόνους δέκα ἀνέκτισεν, καὶ οἷον ὁ Γρηγόριος Ε'. τὸ 1784 ἀνεκαίνισεν.

Οἰκοδόμημα ξυλοστεγὲς διαιρούμενον εἰς κελλία καὶ συνοδικά, ἐπερειδόμενον ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τῆς πόλεως τειχῶν εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ μορφή του.

Ὁ δὲ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μὲ τὸν ἐν αὐτῷ ἀρχαῖον θρόνον τῶν Πατριαρχῶν, καὶ τὸν ἄμβωνα τῶν Χρυσοστόμω[redacted] *καὶ τὸ ἡμίτομον τοῦ μαρμαρίνου κίονος ἐφ' οὗ προσδεθεὶς ἐφραγγελώθη ὁ Χριστὸς, εἶναι τὰ μόνα ὅσα δύναταί τις ἐντὸς τῆς ἱερᾶς ταύτης κατοικίας νὰ θαυμάσῃ.*

Περὶ το μεσονύκτιον τῆς μεγάλης Παρασκευῆς τοῦ ἔτους 1821, δηλ. τὴν ὀγδόην τοῦ Ἀπριλίου, ἐν βαθυτάτῃ καὶ ζοφώδει νυκτὶ, ὀγδοηκοντούτης περίπου γέρων, μετρίου ἀναστήματος, τὴν ὄψιν μελαψὸς, ἰσχνὸς τὸ πρόσωπον, μὲ χαρακτῆρας ζωηροὺς καὶ πλήρεις ἐκφράσεως, μὲ τρίχας ψαρὰς καὶ πώγωνα ἀραιὸν καὶ μᾶλλον μικρὸν, φέρων τὸ σεβάσμιον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔνδυμα, καὶ χειραγωγούμενος ἀπὸ κομψὸν νεανίαν, καταβὰς ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Πατριαρχείου εἰσέβη εἰς τὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ἐκκλησίαν.

« Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάξωμεν αὐτὸν » ὁ γέρων ἀντικρὺ τοῦ ἱεροῦ βήματος σταθεὶς εἶπεν.

Τρὶς δὲ ποιήσας τὸν σταυρόν του, εἰσῆλθεν εἰς τοῦτον.

Ἐξῆλθε μετ' ὀλίγον καὶ παρέδωκε πρὸς τὸν νέον σκεύη τινὰ εἰς μετάξινον ὕφασμα περιτετυλιγμένα.

Τὰ ἠσπάσθη ὁ νέος, ἠσπάσθη τὴν χεῖρα τοῦ πρεσβύτου, καὶ τὰ ὑπέκρυψεν ὑπὸ τὴν πλατεῖαν κάπαν του.

« Εἶμαι ἕτοιμος, μετὰ ταῦτα ἐπρόσθεσεν.

— Λοιπὸν ἀκολούθει, τέκνον, ἐψιθύρισεν ὁ γέρων, καὶ ἀφῆκε τὸν ναὸν καὶ τὰ Πατριαρχεῖα.

Περιέτρεξαν ἀρκετὸν διάστημα τὰ δύο ταῦτα ἄτομα, καὶ δὲν ἐστάθησαν, εἰμὴ εἰς τὴν πύλην τοῦ Σεραγίου Ὀγζοὺν-Καπουσοὺ καλουμένην, τὴν παρὰ τῇ εἱρκτῇ τοῦ Βοστανζῆ, ἢ Φοῦρνος.

— Ποῖος εἶναι; ἄγριος ὡς δράκων Γενίτζαρος βροντοφώνως ἀνέκραξεν.

— Ἔχω τὴν ἄδειαν νὰ ἔμβω εἰς τὴν εἱρκτὴν τῶν ἀρχιερέων εἶπεν ὁ γέρων Τουρκιστὶ, καὶ ἔδειξεν ἔγγραφον ἄδειαν τοῦ μεγάλου Βεζύρου.

— Σταθῆτε νὰ ἐρωτήσω τὸν ἀξιωματικόν μου, ἀπεκρίθη ὁ φύλαξ φιλήσας μὲ σέβας τὴν ἄδειαν.

Ἔφθασε καὶ ὁ ἀξιωματικὸς καὶ μετά τινας ἐρωτήσεις ὁ ἴδιος τοὺς ὡδήγησεν εἰς τὴν εἱρκτήν.

Ἐντὸς ὑγροῦ ἡμιυπογείου, φωτιζομένου ἀμυδρῶς ἐκ κρεμαμένης κανδύλας, ἔκειντο χαμαὶ ἄνευ στρωμνῶν ἁλυσοφόροι, πενιχροὶ, κατακονιορτισμένοι καὶ μὲ χάσκοντα τραύματα, οἱ ἀρχιερεῖς Διονύσιος Καλλιάρχης ὁ Ἐφέσου, ὁ Δέρκων Γρηγόριος, ὁ Νικομηδίας Ἀθανάσιος, ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ, ὁ Τουρνόβου Ἰωαννίκιος, ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος ὁ Πρώιος, ὁ Ἀγχιαλάου Εὐγένιος, καὶ διάφοροι ἄλλοι τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπηρέται.(α)

Ἦσαν πρεσβῦται· ἑκάστου δὲ τὸ ῥυτιδῶδες μέτωπον, ἡ χιονώδης κεφαλὴ, καὶ ἡ ἀθλία ἐκείνη κατάστασις, ἐνέπνεε ῥίγος καὶ βαθύτατον σέβας.

(α) Τρικούπη Ἱστορία, τόμ, Α'., σελ. 97. Μαξιμ. Ῥαύδω, τόμ. Α'., σελ. 221.

— Ὁ Παναγιώτατος ἡμῶν Πατριάρχης, ἔκραξεν ὁ ἀρχιερεὺς Ἐφέσου εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ γέροντος· ἅπαντες δ' ἐπάσχισαν ὀλίγον νὰ προσηκοθῶσιν.

— Κἀγὼ μεθ' ὑμῶν, διὰ τῆς δεξιᾶς εὐλογῶν, μὲ φωνὴν συγκεκινημένην εἶπεν ὁ μέγας Ἱεράρχης· στρέψας δὲ πρὸς τὸν ἀξιωματικὸν, καὶ φιλοφρόνως ἀποχαιρετῶν τοῦτον ἐπρόσθεσεν· Ἡ ἄδεια τοῦ Βεζύρου εἶναι νὰ μείνω μετὰ τῶν φυλακισμένων μόνος.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἔρριψεν ὀργίλον βλέμμα καὶ ἐξῆλθεν ὑποτραυλίζων φράσεις ἀκαταλήπτους.

«Ὁ κατοικῶν ἐν Οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτοὺς καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτοὺς, τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς.»

Ἅμα ἔμειναν μόνοι, δεικνύων τὸν ἀπερχόμενον ἀξιωματικὸν, προσέθηκεν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'., καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὑγράνθησαν ἐκ δακρύων, διὰ τὴν ἀθλίαν ἐκείνην κατάστασιν τῶν ἀρχιερέων.

— Ποία ἀνάγκη, Θεοφιλέστατε Ἱεράρχα, σὲ φέρει εἰς τοιαύτην ὥραν ἐνταῦθα ; ἠρώτησαν ὁ Νικομηδείας.

— Ἡ κρισιμωτέρα πασῶν . . . . αὕτη. Καὶ ἐκβαλὼν ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ ἐπιστολὴν κατὰ τὴν γριφώδη τῆς φιλικῆς ἑταιρίας διάλεκτον γεγραμμένην, ἤρχισε τὴν ἀκόλουθον ἀνάγνωσιν. (Α.)

«Ὁ Ἀγαπητικός μου (α') ὁ εὑρισκόμενος παρὰ τῷ ἀπαθεῖ (β') μὲ εἰδοποιεῖ ὅτι ἐμμανὴς οὗτος διὰ τὰς προόδους τῆς βροχῆς (γ') τῆς ὁποίας σύννεφα (δ') ἔμαθεν ὅτι εἶναι οἱ δυστυχεῖς (ε) ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ εἰς κατάπαυσιν (ϛ') ὅλους τοὺς ἐν τῷ ἀκινήτῳ (ζ') ἤδη.

Δανείζω (η') τοῦτο πρὸς ὑμᾶς τὸν παλαιότερον (θ') καὶ σπεύσατε νὰ πωλήσητε (ι') μὲ τὰ Τζιράκια (κ') τῶν σιδηρῶν (λ') Νικολάου (μ') καὶ τοῦ φιλανθρώπου (ν')

— Δὲν ἐχρειάζετο ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, διὰ νὰ μᾶς καταδείξῃ ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἐνώπιόν μας . . . . Εἰς ταύτην τοῦ Βοστάνζῆ τὴν εἱρκτὴν δὲν θέτονται, εἰμὴ οἱ διὰ θάνατον, εἶπεν ὁ Θεσσαλονίκης.

— Τὸν περιμένομεν ἀσμένως, διάκοψεν ὁ Τουρνάβου Ἰωαννίκιος, καὶ εἴθε τὸ αἷμά μας μόνον νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς τελεσφόρησιν τοῦ μεγίστου τούτου ἔργου . . . . Ναὶ Κύριε ! ὁ Θεός μου, ῥῦσαι ὡς ἄλλον Δανιὴλ καὶ τὸν Χριστιανὸν τοῦτον λαὸν ἐκ τῶν σκληρῶν ὀνύχων τῶν Ἀγαρινῶν.

(α') Συγγενής. (β') Σουλτάνος. (γ') Φιλικὴ ἑταιρία. (δ') Μέλη τῆς ἑταιρίας. (ε') Ἀρχιερεῖς Συνόδου. (ϛ') Θάνατον. (ζ') Φυλακήν. (η') Γράφω. (θ') Πατριάρχην. (ι') Λαλήσετε. (κ') Πρέσβεις. (λ') Ἄγγλων. (μ') Γάλλων. (ν') Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας.

— Ἀμὴν ! Ἀμὴν ! Ἀμὴν ! σιγαλέως ἐπρόφερον ἅπαντες.

Τότε ὁ Πατριάρχης μετὰ βαθεῖαν σιωπὴν ἐλάλησεν οὕτω.

— Ἅγιοι πατέρες ! γηραιοὶ μάρτυρες τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγῶνος, καὶ πρόδρομοι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ ἔθνους ! Ἡ ὥρα ἐσήμανε ! ! Τὸ πικρὸν ποτήριον πρὸς ὃ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐδειλίασεν, οὐκ ἔςι πλέον μακράν μας ! . . . γενναιότης νὰ τὸ πίωμεν ! ! ! ὁ δὲ θάνατος ἡμῶν θέλει ἐμπνεύσει καὶ ἀγανάκτησιν καὶ ἀνδρείαν πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας.

« Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης, ὁ μέγας Βεζύρης καὶ τὸ Διβάνιον ὅλον, θετικώτατα ἐπληροφορήθησαν, ὅτι κἀγὼ καὶ ἅπαντες ὑμεῖς γνωρίζομεν τὰ τῆς Ἑταιρίας.

« Ἀκούσατε τὴν φρικτὴν ταύτην σκηνήν.

« Τὴν παρελθοῦσαν δευτέραν δηλ. εἰς τὰς 4 τούτου, προσεκλήθην εἰς τοῦ μεγάλου Βεζύρου Β ε ν δ ε ρ λ ῆ - Ἀ λ ῆ τὸ δωμάτιον τὸ παρὰ τῷ Ἀλαΐ-Κιόσκι.

« Ἐκεῖ εὗρον τὸν μέγαν διερμηνέα τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης Κωνσταντῖνον Μουρούζην, καὶ τὸν Ἀδελφὸν αὐτοῦ Νικόλαον. Ἦσαν γονυκλινεῖς, ἀσκεπεῖς, ἀνυπόδυτοι, καὶ μὲ χεῖρας ἐσταυρωμένας εἰς τὸ στῆθος.

« Ὁ Βεζύρης, ἀνήσυχος ὡς Πάνθηρ, ὠχρὸς τὴν ὄψιν, διέτρεχε τὴν αἴθουσαν κροταλαίοις βήμασι, ἀναστρέφων τὰ σκεύη, καὶ διασπείρων πτόησιν εἰς τοὺς παρευρισκομένους.

« — Λάβε τοὺς ἀθλίους τούτους νὰ τοὺς ἐξομολογήσῃς πρὶν τοὺς κρεμάσω . . . . δὸς εἰς αὐτοὺς ἐκεῖνο τὸ κρασὶ ὅπου σεῖς καλεῖτε αἷμα τοῦ προφήτου σας, χλευαστικῶς ἐπρόσθεσεν ἅμα εἰσῆλθον.

« Ὑπήκουσα ἄνευ λέξεως. Ἔςειλα τὸν διακονόν μου νὰ φέρῃ τὴν ἁγίαν μετάληψιν ἐκ τῆς πλησιεστέρας ἐκκλησίας.

« Καὶ μετ' ὀλίγον ἀποσύρας τοὺς δύο Πρίγγιπας πρὸς τὸ ἄκρον τῆς αἰθούσης, μετέδωκα εἰς αὐτοὺς τῶν ἀχράντων μυςηρίων, διακοπτόμενος μόνον ἐκ τῶν καγχασμῶν τῶν παρευρισκομένων Μουσουλμάνων.

« Τότε ὁ Μακαρίτης Κωνσταντῖνος μ' ἐψιθύρισε « Παναγιώτατε ! σῶσον σεαυτὸν καὶ τὴν Σύνοδον ἂν δύνασαι. Ὁ Σουλτάνος διὰ νὰ κατατρομάξῃ τοὺς ἀποστάτας μέλλει ὅλους νὰ σᾶς θανατώσῃ.»

« Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ὁ Βεζύρης ἔδραξε τὸν ὦμόν μου.

« — Τί κρυφὰ ἔχετε ἐδῶ ; ἔκραξεν.

« Πάτερ ἄφες αὐτοῖς οὐ γὰρ οἴδασι τὶ ποιοῦσιν, εἶπα καθ' ἑαυτόν.

« Ὁ Κωνσταντῖνος Μουρούζης κατεβιβάσθη ἀπὸ [redacted] τιον τοῦ Βεζύρου.

« Ὁ Σουλτὰν-Μαχμούτης εὑρίσκετο εἰς τὰ παράθυρα τοῦ Ἀλάϊ-Κιόσκι.

« Ἐπλησίασα κἀγὼ ἓν τῶν παραθύρων, καὶ εἶδον τὸν δυστυχῆ Κωνςαντῖνον ἀπὸ τὸν δήμιον γονατιζόμενον.

« Ἔστρεψεν οὗτος τὴν κεφαλὴν καὶ μ' ἐθεώρησε· μετὰ ταῦτα ἀποτανθεὶς πρὸς τὸν Μονάρχην μὲ γοερὰν φωνὴν ἀνεκραύγασεν·

« — Τύραννε αἱμοβόρε! ἡ ἐσχάτη ὥρα τῆς βασιλείας σου ἐσήμανεν.... Ὁ Θεὸς ἐκδικήσει τὸ ἔθνος μου.... Θὰ τιμωρηθῇς διὰ τὰς ἀνομίας σου....»

« Πρὶν ἀποτελειώσει, ἡ κεφαλή του ἔπεσεν ἐκ τῆς σπάθης τοῦ δημίου.

« Ἀλαλαγμὸς δὲ λυσσώδης χιλίων Ὀθωμανῶν συνώδευσεν τὸ κακούργημα.

« Καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς προκυμαίας, καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα Μαχμούτη τοῦ Β' κατεκερματίσθη καὶ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Νικόλαος.(α)

— Αἰωνία ἡ μνήμη! Αἰωνία ἡ μνήμη των! ἔκραξαν οἱ ἀρχιερεῖς.

— Ἤδη σήμερον καθ' ἣν στιγμὴν ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν, ἣν σας προανέγνωσα, ἐκλήθην ἀπὸ τὸν μέγαν Βεζύρην, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἱεράρχης.

« Ἦτο πρᾳότερος τὴν φορὰν ταύτην. Μ' ἔδειξε θέσιν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, καὶ μ' ἐπρόσφερε καπνοσύριγγα.

« — Γνωρίζω βεβαιότατα ὅτι οἱ ἐν τῇ εἱρκτῇ ἀρχιερεῖς εἶναι μέλη τῆς ἑταιρίας, εἶπεν.... ὑμεῖς ἐν τούτοις ὑποθέτω ὅτι εἶσθε πιστὸς πρὸς τὸν Σουλτάνον.

« Ἔκλινα τὴν κεφαλὴν ὀλίγον χωρὶς νὰ προφέρω λόγον.

« — Κἀγὼ καὶ ὁ Πατισὰχ ἔχομεν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς σας· ὑμεῖς μόνος δύνασθε ν' ἀπαλλάξητε τοὺς ἐπιλοίπους Χριςιανοὺς ἀπὸ τὸν ἀναπόφευκτον θάνατον. Σπεύσατε εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐξομολογήσατε τοὺς ἀρχιερεῖς· ὅ,τι δὲ μάθετε, καταθέσατέ το ἐνώπιον τῆς ὑψηλότητός του.... Ἰδοὺ σᾶς πέμπει τὴν ἀδαμάντινον ταύτην ταμβακοθήκην, δεῖγμα τῆς ἀπεριορίστου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως.»

Καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἔδειξε ταμβακοθήκην πολυτιμοτάτην. Μειδιάσας δὲ,

— Βλέπετε;.... εἶναι τὰ τριάκοντα ἀργύρια ἅτινα μ' ἐδόθησαν, διὰ νὰ σᾶς προδώσω, ἐπρόσθεσεν.

« Ἐπιστρέψας εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐνθυμήθην τοὺς λόγους τοῦ Πρίγγιπος Μουρούζη. Ἀνελογίσθην πάραυτα ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ Σουλτάνου διὰ νὰ μᾶς θανατώσῃ, ἤδη ἐξεδόθη. Φοβούμενος ὅμως τὴν ὁμόθρησκον Ῥωσσίαν, ζητεῖ νὰ μεταχειρισθῇ ὄργανον ἐμέ.... ζητεῖ νὰ τοῦ καταθέσω ἐγγρά[illegible] ὅτι εἶσθε προδόται, διὰ νὰ δείξῃ τὸ ἔγγραφον πρὸς τὸν Κόμητα Στρογκονώφ.... Ἐνθυμεῖσαι, σεβάσμιε πάτερ, στρα-

(α) Ἱστορία Κούμ., τομ. 12ος, σελ. 496. Μαξιμ. Ῥαϊβὼ, τομ. Α', σελ. 224.

φεὶς πρὸς τὸν ἀρχιερέα Δέρκων, ὅτε φίλος σας μ' ἐσυμβούλευεν εἰς πλήρη συνεδρίασιν τῆς Συνόδου, ἡμέρας τινὰς πρὶν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διαβῇ τὸν Προῦθον, νὰ παραιτηθῶ τῆς Πατριαρχικῆς ἐξουσίας, καὶ ἀπέλθω εἰς Πελοπόννησον, ὅπως διαφύγω τὸν θάνατον; Ἐνθυμεῖσαι τί ἀπεκρίθην;

« Γνωρίζω, εἶπα, ὅτι τὸ σῶμά μου ἰχθύες τοῦ Βοσπόρου θέ-
« λουν τὸ καταφάγει. Πλὴν καὶ ἐγώ, καὶ ὅλον τὸ ἱερατεῖον
« τῆς Κωνςαντινουπόλεως ὀφείλομεν ν' ἀποθάνωμεν ἐνταῦθα
« διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Ὁ Θανατός μας καὶ τῆς Εὐρώπης
« τὴν συμπάθειαν κατὰ τοῦ τυράννου θέλει κινήσει, καὶ ἀνδρείαν
« πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐμπνεύσει. Ἂν ὅμως ἡμεῖς δραπετεύσω-
« μεν, ὁ Σουλτάνος θέλει μᾶλλον ἐξαγριωθῇ, καὶ θέλει κατα-
« σφάξει πάντα Χριστιανόν.»

« Ἡ ὥρα ἔφθασε, μὲ γαλήνην ἐπρόσθεσεν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος, ἀκοντίζων τὸ διορατικόν του βλέμμα πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς. Καὶ ἡ ἑσπέρα αὕτη εἶναι ἡ τελευταία, καθ' ἣν μεθ' ὑμῶν συναπαντῶμαι ἐπὶ τῆς γῆς.

« Προσέλθετε, Ἅγια τέκνα μου, νὰ συγκοινωνήσωμεν καὶ συνεξομολογηθῶμεν. Ἂς ὑψώσωμεν τὴν διάνοιαν ἡμῶν πρὸς τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς. Καὶ ἃς εὐχαριστήσωμεν τοῦτον, ὅτι τοιοῦτον ἔνδοξον θάνατον μᾶς ἐδώρισεν. Ἐλθὲ, Θρασύβουλε! ἐλθὲ τέκνον, ἔκραξε τὸν νέον, ὅστις μὲ ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων ἤκουε ταῦτα.

Ἐπλησίασεν οὗτος μὲ τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ συναθροισθέντες τότε ἐν τῷ βάδει τῆς εἱρκτῆς οἱ ταλαίποροι ἀρχιερεῖς, ἤρξαντο τοῦ μυστικοῦ δείπνου.

Ἡ δραματικὴ αὕτη σκηνὴ μόλις εἶχε διεκπεραιωθῇ, καὶ ὁ νέος Θρασύβουλος τοῦ συγγράμματος τούτου, εἷς τῶν πρώτων Ἡρώων, ἀνίκανος νὰ καταδαμάσῃ τὴν συνγκίνησιν αὐτοῦ, γυμνώσας σπάθην δαμασκηνὴν, ἣν ὑπὸ τὴν εὐρίαν αὐτοῦ κάπα ὑπέκρυπτεν, ἐῤῥίφθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀρχιερέων, καὶ μὲ πνιγηρὰν φωνὴν ἀνέκραξεν.

— Εὐλογήσατε, ἄνδρες μακάριοι, τὴν σπάθην μου ταύτην.

Οἱ Ἱεράρχαι ἐθεώρησαν τὸν νέον καὶ εἰς τὸ σκιόφωτον τοῦ ὑπογείου τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦτο φαεινὸν, ὡραῖον ὡς τὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ.

— Εὐλογημένον καὶ ἄκαμπτον τὸ ξίφος σου, τέκνον μου, εἶπεν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος. Εἶσαι νέος φιλότιμος καὶ ῥωμαλέος. Ὁ Κύριος νὰ σὲ καταστήσῃ μίαν τῶν πρωτίστων τοῦ ἔθνους στηλῶν· μηδέποτε βολὴ ἐχθροῦ νὰ μὴ σ' ἐγγίξῃ· μηδέποτε φόβος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν καρδίαν σου. Καὶ τότε μόνον νὰ πατήσῃς τοῦ τάφου σου τὸ ἔδαφος, ὅταν ἴδῃς τὴν πατρίδα καὶ θρησκείαν σου ἀπελευθερωμένας.

— Ἀμήν! ἐξεφώνησαν ἅπαντες.

— Ἀμήν! ἐπανέλαβε καὶ ὁ Θρασύβουλος. Τὸ εὐλογηθὲν

τοῦτο ξίφος ἔςω τὸ φυλακτον μου. Ὁ βραχίων μου ὅσον τὸ κρατεῖ, ὁ θάνατος τώοντι δὲν θέλει τολμήσει νὰ μὲ πλησιάση. Κατασπασθεὶς δὲ τοῦτο πάλιν, τὸ ἔβαλεν εἰς τὴν θήκην.

Ἑτοίμου ὄντος τοῦ Πατριάρχου ν' ἀφήση τοὺς φυλακισμένους, ὁ γέρων ἀρχιερεὺς Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος ὁ Πρώιος. ὁ γνωστὸς διὰ τὰς ἐπιςημονικὰς καὶ φιλοσοφικὰς γνώσεις του, ὡμίλησεν οὕτω. (B.)

— Μακάριε Ἱεράρχα! Θεοσεβέστατοι ἀρχιερεῖς καὶ ἅγιοι πατέρες οἱ συμπεφυλακισμένοι.

« Ἐπιβρέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδας, πῦρ καὶ θεῖον, καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἡ μερὶς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν, ὅτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν,» λέγει ὁ προφητάναξ Δαβίδ.

« Πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦτο ῥητὸν τὸν νοῦν ἡμῶν ἀνυψοῦντες, οἱ ποιμένες ἡμεῖς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀγογγύστως πρέπει νὰ περιμένωμεν τὸν θάνατον· καθ' ὅσον μάλιστα ἡ πηγὴ τῆς χάριτος, ἐξ ἧς πρὸ μικροῦ μετέσχετε, διὰ νὰ διαμείνη, πρέπει νὰ εὕρη τὴν καρδίαν σας ἱλαρὰν καὶ ἀτάραχον.

« Ἂν δέ τις ἱερὰ ἐπιθυμία, τοῦ νὰ ἴδητε τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐκ τῶν ἐγκοσμίων τούτων ἔτι μένει παρ' ὑμῖν, ἡ ἐπιθυμία αὕτη εἶναι συγχωρημένη ἀπὸ τὸν Παντοκράτορα διότι ἀποβλέπει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ναῶν καὶ τόπων, ἐν οἷς ἐτέχθη ὁ Ἰησοῦς, τὴν ἐξόντωσιν τῆς ἱεροσυλίας, τοῦ φόνου καὶ παραβιάσεως ἀπὸ ταύτην τὴν χώραν, τὴν φωτίσασαν τοὺς νῦν πολιτισμένους τὴν ἐπιδεκτικὴν καὶ πάλιν νὰ κατασταθῇ μία ἐκ τῶν πρώτων.

« Οὐδὲν ἄλλο αἴσθημα, ὦ ἅγιοι πατέρες, μὴν ἐπιῤῥεάση τὴν καρδίαν ὑμῶν· ἀποῤῥίψατε πᾶσαν κατὰ τῶν τυράννων σας ἀπέχθειαν· παρακαλεῖτε δὲ μόνον τὸν Ὕψιςον νὰ συγχωρήση αὐτούς. Καὶ γὰρ ὃς ἐπάταξεν ἔθνη πολλὰ, καὶ ἀπέκτεινε κραταιοὺς βασιλεῖς, τῶν Σιὼν, βασιλέα τῶν Ἀμοῤῥαίων, καὶ τὸν Ὢγ, βασιλέα τῆς Βασσὰν, καὶ πάσης, τῆς βασιλείας Χαναάν, οὗτος παιδεύσει αὐτοὺς, καὶ ἐνισχύσει τοὺς ἀσθενεῖς Χριστιανοὺς κατὰ τῶν λεόντων τούτων.

« Ὁ θάνατός μας, ὦ ἅγιοι πατέρες, εἶναι ἐνδοξότερος τῶν ἐπὶ Νερώνων, Δομητιανῶν, Τραϊανῶν καὶ Σευήρων μαρτυρησάντων· διότι ἐκεῖνοι ἐφονεύοντο ὑπὲρ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐνῷ ἡμεῖς πίπτομεν, ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ ἐκ τῶν ὀνύχων τοῦ τρισβαρβάρου Ἰσλαμισμοῦ. »

Ἐπάρας μετὰ ταῦτα, ὅσον ἠδύνατο, τὰς ἁλυσιφόρους αὐτοῦ χεῖρας πρὸς τὸν Οὐρανόν· « Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ διὰ τὰ ἔθνη σταυρωθεὶς, καὶ τῆς γῆς τὴν ἀνομίαν ἀπλύνας, μεσίτευσον πρὸς τὸν σὸν πατέρα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν ἡμῶν.

— Ἀμήν! Ἀμήν! Ἀμήν! εἶπον ἅπαντες.

— *Μακάριοι ἔσεσθε εἰς τοὺς αἰῶνας τοὺς ἅπαντες, τέκνα μου, εἶπεν ὁ Πατριάρχης. Ὥρα εἶναι νὰ σᾶς ἐγκαταλείψω. Δὲν σᾶς ἀποχαιρετῶ, καθ' ὅτι συντόμως ἀπαντηθησόμεθα, ὅθεν οὐδὲν στοιχεῖον, οὐδεμία ἰσχὺς δύναται πλέον νὰ μᾶς διαχωρήσῃ.*

Εὐλογήσας δὲ τρὶς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἀκολούθει, τέκνον, ἐπρόσθεσε καὶ πάλιν πρὸς τὸν Θρασύβουλον, καὶ ἀφῆκε τὴν εἱρκτὴν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ κλῆρον.

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 1ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) **Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ.**— *Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία εἰς ἣν χρεωστεῖται κατὰ μέγα μέρος ἡ λαμπρὰ ἔκβασις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἤρχισε περίπου τὸ* 1813.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας σκεπτόμενος πάντοτε ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἔλεγεν ὅτι πρῶτον ἔπρεπε νὰ μορφώσωσι Ἕλληνας καὶ ἔπειτα Ἑλλάδα· δηλαδὴ ἐζήτει νὰ σχηματίσῃ φιλολογικὰς ἑταιρίας καὶ σχολεῖα εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Τουρκίας. νὰ ἐξυπνίσῃ πρῶτον τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν, καὶ εἶτα νὰ θραύσῃ τὰ δεσμά του.

Πότε τὸ σχέδιον τοῦτο ἤθελε τελεσφορήσει, ἀδυνατοῦμεν νὰ εἴπωμεν. Προσθέτομεν δὲ μόνον ὅτι μετὰ τὴν σύστασιν τῶν φιλολογικῶν τούτων ἑταιριῶν εἰς Βιέννην καὶ Ἀθήνας, τρεῖς ἀθάνατοι ἄνδρες, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς (λέγεται ὅτι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐξέφρασε τὴν ἰδέαν τῆς Ἑταιρίας ταύτης ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος Ῥάδος εἰς Μόσχαν περὶ τὸ 1812 *ὀλίγον πρὶν τῆς ἀφίξεως τῶν Γάλλων, ἕνα ἑσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν του εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν καὶ κάποιοι, Ἀντώνιος Κουμζόπουλος, Μάνθος Ῥάδος καὶ ὁ Σκουφᾶς, καὶ ὅτι ὁ τελευταῖος ἂν καὶ ἁπλοῦς ὑπάλληλος τότε τὴν ἐγκολπώθη καὶ ἀπεφάσισεν ὅπως πραγματοποιήσῃ αὐτήν) ἐκ τῆς πόλεως Ἄρτης, ὁ Ἀθανάσιος Τζακάλωφ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὁ Α. Ἀναγνωσταρᾶς ἐξ Ἀρκαδίας ἀπεφάσισαν νὰ συστήσωσιν ἑταιρίαν, ἥτις δι' ἄλλης ὁδοῦ βραχυτέρας νὰ φέρῃ τὸ ἔθνος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν του.*

Διὰ τῆς ἑταιρίας ταύτης ἐπρόκειτο νὰ κατηχήσουν τοὺς ἀνθρώπους, νὰ δράξουν τὰ ὅπλα, καὶ νὰ θραύσουν τὰ δεσμά των.

Αἱ συνεντεύξεις των κατ' ἀρχὰς ἀπέβησαν ἄκαρποι διὰ τὸ τεράστιον τοῦ ζητήματος. Πλὴν ὁ Σκουφᾶς ἀνὴρ πυρώδης καὶ πατριώτης ἀπαράμιλλος διέρχεται νύκτας ὁλοκλήρους εἰς ἀϋπνίαν, καὶ βλέπει γλυκέα ὄνειρα ὑπὲρ τῆς ἐθνεγερσίας ἡμῶν. Καὶ καθ' ὅσον τὰ ἐμπόδια ἅτινα ἀπαντᾷ τῷ φαίνονται μεγαλήτερα, κατὰ τόσον καὶ ὁ ζῆλος καὶ ἡ δραστηριότης του ἐπαυξάνουσι, καὶ παρακινεῖ τὸν Τζακάλωφ καὶ Ἀναγνωσταρᾶν νὰ μὴν ἀποσυρθῶσι τοῦ μεγάλου ἔργου ὅπερ ἀνεδέχθησαν. Διὰ νὰ τοὺς πείσῃ δὲ κάλλιον τοῖς ἔφερεν ἔγγραφον σκελετὸν τοῦ διοργανισμοῦ καὶ σχεδίου τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας.

Ὁ Σκουφᾶς ἔμελλε ν' ἀρχίσῃ τὴν κατήχησιν πάραυτα, πλὴν ἐμπορευόμενος καὶ ἀτυχῶς χρεοκοπήσας, ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὰς ὑποθέσεις του· ὅθεν καὶ ἡ διάδοσις τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ἤρχισεν, εἰμὴ τὸ 1815 *μόνον*

Πρέπει δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι οἱ ἀείμνηστοι οὗτοι τρεῖς ἄνδρες τὰς ἀρχὰς ἐθεωρήθησαν σφετερισταί, καὶ ἀγύρται ὅθεν καὶ ἐμπαιχθέντες ἐξιφοκινδύνευσαν. Ὅτε ὅμως συμπαρέλαβον καὶ ἄλλους τινὰς ἑταίρους, τότε ἤρχισαν μὲ ζῆλον διακαέστερον τὴν κατήχησιν καὶ μὲ πεποίθησιν ἐπιτυχίας βεβαιοτέραν.

Χειρονομίαι, συνθήματα, βαθμοί, καὶ ἰδιαίτερον λεξικὸν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου εἶναι γεγραμμένη ἡ ἄνωθι ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἦσαν τὰ διακριτικὰ τῶν μελῶν αὐτῆς σημεῖα. Διῃρεῖτο δὲ καὶ εἰς τὰς ἀκολούθους διακεκριμένας τάξεις ἢ βαθμούς·

Ἡ τῶν Βλάμιδων (ἢ Ἀδελφοποιητῶν)
» Συστημένων
» Ἱερέων
» Ποιμένων

Ἡ τῶν Ἀρχιποιμένων
» Ἀφιερωμένων
» Ἀρχηγῶν τῶν Ἀφιερωμένων.

Αἱ ἔρευναι περὶ τῶν παραλαμβανομένων εἰς τὴν Ἑταιρίαν ἦσαν αὐστηρόταται. Ὁ κατηχούμενος ἐξετάζετο μὲ τρόπον ἐπιτήδειον ἂν ἔχῃ τὰς διακεκριμένας ἀρετὰς τοῦ πολίτου· ἂν εἰλικρινῶς ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν της, καὶ ἂν δὲν περιέχεται εἰς ἄλλην τινὰ ἑταιρίαν.

Τὸν καθυπέβαλον εἰς ὅρκον αὐστηρότατον, ὅπως πληροφορηθοῦν ἂν χάριν περιεργείας, ἢ ἐπιβουλῆς ἢ ἐκ καθαροῦ πατριωτισμοῦ ὁρμώμενος, κατετάσσετο εἰς τὴν Ἑταιρίαν. Καὶ ἂν τὸν εὕρισκον κατὰ πάντα ἄξιον τὸν εἰσῆγαν εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν τῶν Ἀδελφοποιητῶν, δηλαδὴ ἐδίδασκον πρὸς τοῦτον τὰ διὰ χειρὸς σημεῖα, τὸν ἐξώρκιζον ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῷ ἔδιδαν δίπλωμα φέρων ἕνα Σταυρόν.

Οἱ συμβολικοὶ λόγοι τοῦ βαθμοῦ τούτου ἦσαν Τ ζ ι μ π ο ῦ κ ι Τ σ α ρ ο ῦ χ ι.

Οἱ συστημένοι ἔχαιρον δίπλωμα μὲ Σταυρὸν περιτριγυρισμένον ἀπὸ κλάδον ἐλαίας, Σύμβολον τῆς σταθερᾶς φρονήσεως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἔθνους καὶ ὑποκάτω ἀνατετραμμένην τὴν ἡμισέληνον σύμβολον τῆς προσεχοῦς πτώσεως τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Σύνθημα εἶχον τὴν λέξιν Λ ά μ δ α καὶ τοὺς λόγους « Π ρ ὸ π ο λ λ ο ῦ τ ὸ ἐ π ι θ υ μ ο ῦ σ α » « ὁ μ ο ί ω ς κ α ὶ ἐ γ ώ » ἦτον ἡ ἀπόκρισις.

Ὁ σκοπὸς τῆς Ἑταιρίας ἀπεκαλύπτετο σαφέστερα εἰς τὴν τάξιν τῶν Ἱερέων· καὶ τότε αἱ ἐξηγήσεις τῶν πραγμάτων ἐγίνοντο καλλίτερα.

Τρεῖς ἡμέρας ἐξητάζετο καὶ ἐκατηχεῖτο ὁ προβιβαζόμενος· τὴν δὲ τελευταίαν καὶ πάλιν ἐρωτᾶτο ἂν εὐσυνειδήτως ἐπιθυμῇ νὰ γείνῃ μέγας ἢ ὄχι, καὶ εἰς τὴν καταφατικήν τοτ' ἀπόκρισιν ἐλάμβανε τὸν μεγάλον λεγόμενον ὅρκον.

Τὸν ἐλάμβανε δὲ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀναμμένης οὔσης λαμπάδος, ἥτις σβυνωμένη μετὰ ταῦτα τῷ ἐδίδετο να τὴν φυλάττῃ.

Προσέφερε τότε ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς του ποσότητα χρημάτων πρὸς τὴν Ἑταιρίαν συνωδευμένην μ' ἔγγραφον ἐπιστολήν του, καὶ ἀκολούθως ἐλάμβανεν ἕτερον πάλιν ὅρκον, ὅστις ὠνομάζετο ὁ ἔ σ χ α τ ο ς ὅ ρ κ ο ς.

Τὰ μέλη τότε τὸν κατησπάζοντο καὶ τῷ ἔδιδον τὸ δίπλωμα ἔχον τὸ ἑξῆς σχῆμα. Τετράγωνον μὲ δεκαὲξ στήλους. Ἄνωθεν ἐφέρετο κατακάθετα ὁ Σταυρὸς μὲ κλάδον ἐλαίας. Εἰς τὰ πλευρά του λογχοφόροι δύο σημαῖαι, ἡ μὲν ἐπιγράφουσα τὴν Ἐλευθερίαν, ἡ δὲ τὸν θάνατον διὰ μόνων τῶν ἀρχικῶν καὶ ὑστέρων στοιχείων

(ἡ ΕΑ.—ἡ ΘΣ.)

Διαγνωστικὰ σημεῖα ἦσαν ἡ σύσφιγξις τῶν δύω χειρῶν ἑνουμένων τῶν δύο παλαμῶν, τὸ τρίψιμον τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ κατόπιν τοῦ ὠτίου.

Ὁ πρῶτος σφίγγων τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐκτύπα τοὺς δύο τῆς δεξιᾶς δακτύλους, ἐμφαίνων ὅτι προσκαλεῖ, ὁ ἕτερος ἀπεκρίνετο τότε μὲ τὴν λέξιν χ α κ ή κ η.

Οἱ ποιμένες ἦσαν ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τῶν ἱερέων. Τὸ δίπλωμα ἔφερεν ἡμισέληνον πρηνῆ ἄνωθεν ἔχουσα κατακάθετον τὸν Σταυρὸν· πρὸς τὴν δεξιὰν πλευράν του ἦτο λογχοφόρος σημαῖα περιέχουσα τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν μὲ τὰς δύο κόρας. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ἐφαίνετο ἄγκυρα περιτετυλιγμένη μὲ ὄφιν, οὗτινος ἡ κεφαλὴ ἔκλινεν εἰς μέλισσαν.

Ταῦτα ἠλληγόρουν τὴν φρόνησιν, τὴν ὥριμον ἐκλογὴν καὶ τὸ βάσιμον τοῦ πράγματος.

Οἱ Ἀρχιποιμένες ἦσαν ὁ τελευταῖος βαθμὸς τῶν ποιμένων.

Οἱ ἀφιερωμένοι καὶ ἀρχιαφιερωμένοι ἦσαν ἡ κεφαλὴ τῆς Ἑταιρίας.

Ἦσαν δ' οἱ πλέον διακεκριμένοι τοῦ Ἔθνους καὶ κατὰ τὴν παιδείαν καὶ κατὰ τὴν κοινωνικὴν τάξιν.

(Β) ΔΩΡΟΘΕΟΣ Ο ΠΡΩΙΟΣ Χῖος τὴν πατρίδα, Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφίας καὶ Ἀδριανουπόλεως, ἦτον ἀνὴρ πεντηκοντούτης, ὑψηλὸς, εὔσωμος, καὶ μὲ τρίχας μακρὰς καὶ ψαράς.

Διεκρίνετο πρὸ πάντων διὰ τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ καὶ ἕνεκα τῶν βαθέων φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεών του. Εἶχε τὸ πρῶτον μαθητεύσει εἰς Χῖον καὶ Πάτμον ἀκολούθως δὲ εἰς Ἰταλίαν.

Τῷ 1800 ὑπῆγε καὶ ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του εἰς Παρισίους, καὶ μετὰ ταῦτα περιῆλθε τὴν Ἀγγλίαν.

Ὁ Κύριος Πουκεβὶλ λέγει, ὅτι τὸ 1824 τὸν ἐνθυμοῦνται ἔτι εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τῶν Παρισίων οἱ ἄνθρωποι πτωχοῦ τινος πανδοχείου, μαθητὴν ὄντα, καὶ ἐρχόμενον τακτικὰ καὶ γευματίζοντα γεῦμα ἑνὸς μόνου φράγκου.

ΚΕΦΑΛ. 2.

Η ΑΔΑΜΑΝΤΙΝΟΣ ΤΑΜΒΑΚΟΘΗΚΗ.

Ὁ Ἥλιος ἔχεε τὸ ῥοδόχρουν λυκαυγὲς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τῆς πόλεως τῶν Κωνσταντίνων, καὶ ἑκάστη ἰριδώδης ἀκτὶς τούτου, ὡς γραφὶς ζωγράφου προσέθετε νέον χρῶμα καὶ νέαν σκιὰν ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐκείνης εἰκόνος τῆς φύσεως, ὅτε ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος καὶ ὁ νέος Θρασύβουλος ἦσαν πλέον μακρὰν τῶν τειχῶν τοῦ πνιγηροῦ τῶν ἀρχιερέων κατοικητηρίου.

Ἐνῷ διήρχοντο κώμην τινὰ, ὁ Πατριάρχης δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ σταθῇ καὶ θεωρήσῃ ὀλίγον τοὺς ἑπτὰ τῆς πόλεως λόφους, τὸν πλήρη πλοίων κεράτιον κόλπον, τὴν ἀείρροον ὀφιοειδῆ κλίνην τοῦ Βοσπόρου, ἥτις ὡς ἄφωνος καταῤῥάκτης ἐκκενόνει τὸν ἕνα πόντον ἐν τῷ ἄλλῳ, καὶ ἥτις ὡς ἐκ ῥάβδου Μωϋσέως ἠνεῴχθη, ὅπως μήποτε συνδεξιωθῶσιν πλέον ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία.

Ἔῤῥιψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ἀγλαοφεγγὲς στερέωμα ἐφ' οὗ ὀλίγοι μόνον ἀστέρες ἀποσπώμενοι τοῦ πέπλου τῆς φευγούσης νυκτὸς, ἐσβένοντο καὶ οὗτοι, ὡς πομφόλυγες, εἰς τὰ φυσήματα τοῦ Λάμπωνος καὶ Φαέθωντος τῆς προβαινούσης Ἠοῦς.

Ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰς τερπνὰς ἐξοχὰς τῆς Χρυσουπόλεως, εἰς ἃς ὁ βασιλικὸς, τὸ ἡδύοσμον καὶ τὰ ῥόδα ἔχυνον τῆς σμύρνης καὶ κασσίας τ' ἀρώματα, καὶ ἔῤῥαινον μὲ μάργαρον δρόσον τὰ ὄντα ὅλα, ὅσα τὴν ἑωθινὴν ἐκείνην ὥραν ἦσαν ἔξυπνα, καὶ πρὸς τὸν Θρασύβουλον εἶπεν.

— Θεώρησον πόσον μεγαλοπρεπεῖς, τέκνον μου, εἶναι οἱ οὐρανοὶ οὗτοι, οὓς ὁ ἐπὶ ξύλου κρεμασθεὶς ἐκρέμασεν ἄνωθεν τῆς πόλεως ταύτης τῆς ἀνομίας.

« Ἡ Κωνςαντινούπολις, υἱέ μου, σήμερον ὁμοιάζει βάραθρον δυσειδοῦς βορβόρου! Ἐν τούτῳ κατοικεῖ ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ Πειρασμοί του. Ἐδῶ μεθύσκεται χαρᾶς θεωρῶν τοὺς ὀπαδούς του βασανίζοντας καὶ κατασπαράσσοντας τοὺς ἐν αὐτῷ πίπτοντας Χριστιανούς. Πρέπει τῇ ἀληθείᾳ ὑπεράνθρωπος δύναμις νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν κόπρον ταύτην τοῦ Αὐγείου! . . . . Ἰδὲ τοὺς βράχους τοῦ Ἰωσαφὰτ, μάρτυρας τοῦ κηρύγματος τοῦ Κυρίου! Ἰδὲ τ' ἅγια Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν Ἰορδάνην! Ἰδὲ τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου εἰς ἣν ἄρτον ἔβρεξεν, ἣν νέφη τὴν ἡμέραν ἐπεσκίασαν, καὶ στήλη φωτὸς τὴν νύκτα ἐφώτισεν. Ἰδὲ τὴν βάτον τοῦ Χωρήβ, ἐν ᾗ ὁ Κύριος κρυβεὶς πρὸς τὸν Μωϋσῆν ἐλάλησεν!! . . . . ὅλα, ὅλα τ' ἅγια ταῦτα μέρη βρύσις αἵματος Ἄβελ εἶναι, καὶ μάχαιρα Κάϊν μαστίζει. Ἅμα ἐπιστρέψ[redacted] Πατριαρχεῖον, τέκνον μου, ἀναχώρησον δι' Ὀδησσόν. Θέλω σὲ συςήσει πρὸς τοὺς ἐκεῖ ὁμογενεῖς ἐμπόρους, Δύνασαι νὰ

τελειώσῃς εἰς τὴν πόλιν ταύτην τὰς σπουδάς σου, καὶ ἀκολούθως διάτρεξον καὶ σὺ τὸ ἐμπόριον.

— Ἐγὼ νὰ ὑπάγω, παναγιώτατε, εἰς Ὀδησσόν! ἐγὼ νὰ γίνω ἔμπορος! ἐγὼ ὁ φέρων τὴν ἁγιασθεῖσαν ἀπὸ τὴν παναγιότητά σου καὶ δεκαπέντε ἄλλους τῆς ἐκκλησίας μας ἀρχηγοὺς σπάθην! . . . Θὰ ὑπάγω νὰ καταταχθῶ εἰς τὸν Ἱερὸν λόχον· δὲν ζητῶ ἄλλο, εἰμὴ μίαν συςατικὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. . . . Γνωρίζεις, θεῖέ μου, ἐκ τῆς στιγμῆς τῆς ἁγίας σας ἐξομολογήσεως εἰς τὴν εἱρκτὴν ὁποίαν διαφορὰν εἰς ἐμαυτὸν αἰσθάνομαι; . . . μοὶ φαίνεται ὅτι αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς μου ζωοποιοῦνται ὡς νὰ ἠλείφθησαν ἀπὸ ἅγιον μύρον· ὅτι τὸ σῶμά μου ὅλον ἀπεκατεστάθη ἄτρωτον ἀπὸ τὴν εὐλογίαν ἐκείνην . . . . ὢ! πότε νὰ γυμνώσω τὴν σπάθην μου, ὢ! πότε νὰ πέσω κατὰ τῶν ἀπίςων! . . . .

— Ὁμίλει σιγώτερα· ἐνθυμοῦ ὅτι εὑρίσκεσαι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν . . . . ἀκούω βήματα ὄπισθέν μας.

— Παπᾶ! Παπᾶ! συγχρόνως ἠκούσθη μία φωνή. Καὶ στρέψαντες, εἶδον πτωχὸν γραικὸν τρέχοντα πρὸς αὐτούς.

— Τί εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Δύο Τοῦρκοι μὲ κυνηγοῦν, ἀσθμαίνων εἶπεν ὁ γραικός.

Τῳόντι δὲν εἶχε τελειώσει, καὶ δύο Ὀθωμανοὶ ὁπλοφόροι ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν των.

Ὁ Πατριάρχης ἂν καὶ ἄγνωστος πρὸς αὐτοὺς, διὰ τοῦ γλυκέος τρόπου του καὶ ὀλίγου χρυσίου, κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἐκεῖθεν.

— Ἀφοῦ γνωρίζῃς τὸν καταδιωγμὸν ὅστις γίνεται τὰς ἡμέρας ταύτας πρὸς τοὺς Χριςιανοὺς ὅλους, ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος, διατὶ ἐξέρχεσαι τὴν ὥραν ταύτην, καθ' ἣν αἱ ὁδοὶ ὁλοτελῶς εἶναι ἔρημοι;

— Ἡ πτώχια, Κύριε; ἡ πτώχια! . . . ἔχω τόσα παιδιὰ νὰ θρέψω. . . .

— Τόσα παιδιά! . . . καὶ σὺ φαίνεσαι πολὺ νέος . . . Ποῖον εἶναι τὸ ἐπάγγελμά σου; ἠρώτησεν ὁ Πατριάρχης.

— Καϊξῆς . . . . μὲ συγχωρεῖς, δέσποτά μου; . . . ἂν δὲν ἔχω λάθος, νομίζω ὅτι εἶσθε ὁ Παναγιώτατος Πατριάρχης μας· συνερχόμενος εἰς ἑαυτὸν ἐκ τοῦ φόβου ἠρώτησεν ὁ γραικὸς ἀποκαλύπτων τὴν κεφαλήν.

— Μάλιςα, τέκνον μου . . . εἶσαι λοιπὸν πτωχός; λάβε ἐπρόσθεσεν ὁ Ἱεράρχης, ἐγχειρίζων πρὸς αὐτὸν ποσότητα ἀργυρίου.

— Σᾶς εὐχαριστῶ! εὐχαριστῶ! . . . ὁ Χριστός μας σᾶς ἔφερεν ἐμπρός μου! ἔχω νὰ βοηθήσω τόσας ψυχάς. . . Πρέπει νὰ γνωρίζητε ὅτι τὸ μικρὸν καΐκι μου ἔσωσε πολλοὺς τ[illegible] ἡμέρας αὐτὰς . . . τοὺς ἐπῆγα εἰς Ῥωσσικὰ πλοῖα. . . . Καὶ ταύτην τὴν στιγμὴν ὅπου τόσον ἐνωρὶς εἶμαι εἰς τὸν δρόμον,

εἶναι διότι ἐπήγαινα ν' ἀγοράσω ζωοτροφίας διὰ μίαν οἰκογένειαν, τὴν ὁποίαν ἔχω κρυμμένην εἰς τὸ σπῆτί μου . . . μὲ τὸ ὑποκάμισον προχθὲς τὴν νύκτα ἐξέφυγαν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Γενιτζάρων.

Ὁ Πατριάρχης ἔκθαμβος ἐστάθη καὶ τὸν ἐθεώρησε. Γνωρίζεις τ' ὄνομα τῆς οἰκογενείας;

— Μάλιϛα, Παναγιώτατε . . . εἶναι τοῦ Δημητράκη Μουρούζη· συγγενεῖς τοῦ Κωστάκη καὶ Νικολάκη τοὺς ὁποίους ἐχάλασεν ὁ Σουλτὰν Μαχμούτης. . . . Ἐμέθυσαν τοὺς φύλακας καὶ ἔφυγαν . . . ἐγὼ τοὺς ἔφερα τὸ κρασὶ καὶ τοὺς ἐμέθυσαν.

Ὁ Γέρων Πατριάρχης εἰς τοὺς λόγους τοῦ πορθμέως δὲν ἠδύνατο νὰ δαμάσῃ τὴν συγκίνησίν του. « Ἔσο εὐλογημένος, καλέ μου Χριϛιανὲ εἶπε. Τὰ πλούτη τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ νὰ σὲ δώσῃ ὁ Κύριος, διότι εἰς ἀγαθοεργίας μέλλεις νὰ τὰ μεταχειρισθῇς. » Ἐκβαλλὼν δὲ τὴν ἀδαμαντοκόλλητον τοῦ Σουλτάνου ταμβακοθήκην, ὡς καὶ ὅλα τὰ χρυσᾶ νομίσματα ὅσα μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερε, « Λάβε ταῦτα, ἐπρόσθεσε, διὰ νὰ θρέψῃς τά τέκνα σου, καὶ βοηθήσῃς ὁμοίως τὴν οἰκογένειαν, ἧς δίδεις εἰς τὸν οἶκον σου ἄσυλον.

— Δὲν ἐννοεῖς νὰ μοῦ τὰ χαρίσῃς; ἠρώτησεν ὁ πτωχὸς πορθμεὺς ἀποβλέψας πρὸς αὐτὸν μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμούς.

— Μάλιϛα, μάλιϛα, σὲ τὰ χαρίζω, καλέ μου ἄνθρωπε.

— Στάσου! ϛάσου Παναγιώτατε, τρίβων τοὺς ὀφθαλμούς του εἶπεν ὁ γραικὸς καθήμενος χαμαὶ . . . σὰν ὄνειρο μὲ φαίνονται τὰ βριλάντια ταῦτα . . . ἡ ταβακέρα εἶναι μία κατάστασις . . . ἐγὼ 'μπορῶ ν' ἀνοίξω μὲ αὐτὴν ἰδικόν μου Τζοβαὲρ-Βεζεστένι! . . . .

— Καὶ πάλιν σὲ συσταίνω νὰ λάβῃς πρόνοιαν διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς ὁπίους ἔχεις εἰς τὸν οἶκόν σου, ἐπανέλαβεν ὁ Πατριάρχης ἀποχαιρετῶν.

— Καὶ τὴν ζωήν μου θὰ θυσιάσω δι' αὐτοὺς ἀπεκρίθη· ἐγὼ δὲν ἤμην πάντοτε πορθμεύς . . . ἦτο ποτὲ καὶ ὁ πατήρ μου εὐκατάστατος . . . .

— Καταλληλοτέραν τύχην ἀδύνατον ἦτον νὰ λάβῃ ἡ ταμβακοθήκη αὕτη τοῦ Σουλτάνου! . . . νὰ ἴδῆτε, Παναγιώτατε, δι' αὐτῆς θέλει σωθῇ ἡ οἰκογένεια τοῦ Μουρούζη, εἶπε μετ' ὀλίγον ὁ Θρασύβουλος.

— Οὐδὲν γίνεται εἰς τὸν κόσμον, ἂν πρότερον δὲν γραφθῇ ἐκεῖ, δεικνύων τὸν οὐρανὸν, εἶπεν ὁ Ἱεράρχης ὅτε εἰσήρχετο εἰς τὴν πύλην τοῦ Πατριαρχείου.

Ὅλην τὴν ἡμέραν τοῦ μεγάλου Σαββάτου τὴν διῆλθεν ἐν μελέτῃ καὶ προσευχῇ· τὸ δ' ἑσπέρας εἶπε πρὸς τὸν Θρασύβουλον.

— Λάβε τὸ συϛατικὸν ὅπερ διὰ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάν-

την ἐπιθυμεῖς. Ἰδοὺ καὶ δύο ἄλλας ἐπιστολὰς πρὸς δύο μεγαλεμπόρους τῆς Ὀδησσοῦ· ἰδοὺ καὶ μίαν ποσότητα χρημάτων δι' ἔξοδά σου· ἰδοὺ καὶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην πρὸς τοὺς Κυρίους Μ.... καὶ Συντροφίαν· τοὺς λέγω εἰς ταύτην ἐν καιρῷ θανάτου μου, νὰ σὲ ἀναγνωρίσωσι κληρονόμον τῆς ἀνὰ χεῖράς των καταστάσεώς μου. Ἄφες τώρα τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅσον δύνασαι ταχύτερα ... τρέξε εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐπιβιβάσου εἰς τὸ πρῶτον Ῥωσσικὸν πλοῖον τὸ ὁποῖον ἀπόψε φεύγει.

— Δὲν εἰμπωρῶ ν' ἀναχωρήσω, πρὶν ἴδω τὶ μέλλει γενέσθαι μὲ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ ὑμᾶς τὸν ἴδιον!

— Εἶναι μωρία! εἴτε ζήσωμεν εἴτε ἀποθάνωμεν δὲν δύνασαι εἰς τίποτε νὰ μᾶς χρησιμεύσῃς ... κινδυνεύεις μόνον νὰ χαθῇς ... καὶ τότε; συλλογήσου τὸν γηραιὸν πατέρα σου· τὴν ἀῤῥαβωνιαστικήν σου Ἀνδρονίκην.....

— Τὸν πατέρα μου! τὴν ματέρα μου! τὴν πεφιλημένην καὶ ὡραίαν μου Ἀνδρονίκην! ... καὶ τὴν πατρίδα μου πρόσθες, καὶ τὴν θρησκείαν μου!! ἐμπαθῶς ἐξεφώνησεν ὁ νέος. Βέβαια εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναχωρήσω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ... ὑγίαινε Παναγιώτατε! δός μοι ἔτι μίαν φορὰν τὴν εὐλογίαν σου ... ἄδηλον τὸ πεπρωμένον ... ἂν πρῶτος ὅμως ἀναβῇς εἰς τὸν Οὐρανὸν, μεσίτευσον καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ.

Καὶ μὲ δάκρυα καὶ λόγους, ἀσυναρτήτους πολλάκις, ἀσπασθεὶς τὴν δεξιὰν τοῦ Πατριάρχου, διευθύνθη μετὰ μικρὸν πρὸς τὸν Κεράτιον Κόλπον.

ΚΕΦΑΛ. 3.

ΜΙΑ ΦΡΙΚΩΔΗΣ ΣΚΗΝΗ.

Τὸ πάσχα ἀνέτελε συνεφῶδες· ὁ Οὐρανὸς ἦτο μέλας· ἡ ἀτμοσφαῖρα πιέζουσα καὶ ἕτοιμος νὰ διαῤῥαγῇ εἰς καταῤῥάκτας. Βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ συνεχεῖς σχίζουσαι τὴν κτίσιν, ἐν ἀκαρεῖ ἔφευγον ἐξ Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Δύσιν. Ἡ θάλασσα μ' ὅλον τοῦτο ἦτο νηνεμής· οὔτε ἡ ἐλαχίστη αὖρα ζεφύρου ἔπνεε· καὶ οἱ κανονοβολισμοὶ τῶν Χριστιανικῶν πλοίων οἵτινες εἰς τὰς παρελθούσας ἀναστάσεις ἦσαν ἀκράτητοι, τὴν ἡμέραν ταύτην ἦσαν ὀλίγιστοι καὶ διακεκομμένοι.

Καὶ αὐτὴ ἡ φύσις προανήγγειλεν ὅτι τὸ τῶν Γραικῶν πάσχα ἔμελλε νὰ τελειώσῃ ὀλέθριον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἠγέρθη εἰς ὄρθρον βαθύν. [redacted] δὲ καταβῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπως ἑορτάσῃ τὴν ἀνάστασιν, ὑπέπεσεν εἰς μεγίστην μελαγχολίαν.

Περιεβλήθη τώρα τὸν βασιλικὸν αὐτοῦ σάκκον, τὸ χρυσό-

παστον καὶ κοσυμβωτὸν περιτραχήλιόν του, ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τὴν ἀδαμαντοφόρον μίτραν, ἐκρέμασε τὸ ἐπιγονάτιον, καὶ ὑπὸ τοῦ πιστοῦ τοῦ διακόνου Γαβριὴλ παρακολουθούμενος, κατέβη εἰς τὸν ναὸν, καὶ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῶν Χρυσοστόμων.

Οἱ ἐνταῦθα εὑρισκόμενοι Χριστιανοὶ ἦσαν σκυθρωποὶ καὶ ἄλαλοι. Ἕκαστος καὶ ᾐσθάνετο καὶ μὲ πικρίαν ἀνελογίζετο τὴν ἀπουσίαν τόσων ἀρχιερέων, καὶ τὰς ἐν τῇ εἱρκτῇ πληγάς των.

Ὅτε ὅμως ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος ὑψώσας τὴν ποιμενικὴν αὐτοῦ ῥάβδον καὶ «Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ» ἀνέκραξεν, τότε πλέον μία καὶ ἡ αὐτὴ βοὴ, εἷς ψιθυρισμὸς διεκύμανε τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων.

«Ἀναστήτω τὸ γένος! ἀναστήτω ὁ χριστιανισμὸς,» εἶπαν, καὶ ζωὴ νέα ἐφάνη νὰ ἐχύθη εἰς τὰς φυσιογνωμίας ὅλων.

Μετὰ τὴν λειτουργίαν ὁ Πατριάρχης ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ ἐδέχθη τὰς ἐπισκέψεις τῶν Γραικῶν.

Κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἔφθασε καὶ εἷς τῶν Τζοχαντάριδων τοῦ μεγάλου Βεζύρου, προσκαλῶν τοῦτον νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν δεσπότην αὐτοῦ.

Εὗρεν ὁ Πατριάρχης τὸν Βενδερλῆ-Ἀλῆ εἰς καπνοὺς μέλανας πεπλανημένον μᾶλλον ἢ ὀργίλον.

— Λοιπὸν! εἶπεν ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, χθὲς σ' ἐπερίμενα... ὁ δὲ παντοδύναμος αὐθέντης μου ἐπερίμενε τὴν ἐξομολόγησιν τῶν Ἀρχιερέων.

— Ἦτο τὸ μέγα Σάββατόν μας καὶ ἔπρεπε νὰ τὸ διέλθω ἐν προσευχῇ καὶ μελέτῃ.

— Καλλίτερον ἤθελεν εἶσθε νὰ διέλθῃς ἐν προσευχῇ καὶ μελέτῃ τὴν διαταγὴν τοῦ αὐθέντου καὶ Βασιλέως σου Σουλτὰν Μαχμούτη ἐξ ἧς ἡ κεφαλή σου κρέμαται... Κατὰ τοὺς λόγους σου λοιπὸν δὲν ἔλαβες καιρὸν νὰ καταστρώσῃς ἐγγράφως τὴν ἐξομολόγησιν τῶν φυλακισμένων;

— Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν διῆλθον ἐν προσευχῇ καὶ μελέτῃ, ἐπανέλαβεν ὁ γέρων Πατριάρχης.

Ὁ μέγας Βεζύρης ἤρξατο νὰ ἐκριπίζεται εἰς τὸ ἀτάραχον αὐτοῦ. Εἰπέ μοι λοιπὸν προφορικῶς τί ὡμολόγησαν οἱ φυλακισμένοι.

Ὁ Ἱεράρχης ἔδεσε τὰς χεῖρας εἰς τὸ στῆθος, ἔῤῥιψε τὰ βλέμματα χαμαὶ, καὶ ἔμεινεν ἄφωνος.

— Δὲν ὁμιλεῖς;

Ὁ Γρηγόριος ἐφύλαξε τὴν αὐτὴν σιωπήν.

— Πολὺ καλά!... ἄκουσε τὶ λέγει τὸ Κοράνιόν μας.

«Ὡδηγήσαμεν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν ὁδὸν εἰς ἣν θέλει δείξει ἂν ἦναι εὐγνώμων ἢ ἀχάριστος. Καὶ ἀληθῶς [illegible]μεν διὰ τοὺς ἀπίστους ἁλύσεις, καὶ κρίκους σιδηροῦς, καὶ καίουσαν πυράν» προσθέτει ἀλλοῦ.

Νεύσας δὲ πρὸς τοῦτον χαμηλοφώνως ἐπρόσθεσεν· ὑπάρχει ἔτι ἔλεος καὶ δι' ἐσὲ, καὶ διὰ τοὺς εἰς τὰ δεσμὰ ἀρχιερεῖς. Ἂς ἐπιστρέψωσι πρὸς τὸν Πατισὰχ, καὶ σὲ ὑπόσχομαι νὰ λυτρώσω ὅλους τοῦ θανάτου.

— Ὁ εἷς ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ λυτρώσῃ τὸν ἄλλον ἀπὸ τὸν θάνατον, εἶπεν ὁ Πατριάρχης. . . . « Ὅλοι τοῦ Θεοῦ εἴμεθα, καὶ πρὸς τοῦτον θέλομεν ἐπιστρέψει» δὲν λέγει τὸ ἴδιον Κοράνιόν σας ;

— Κιαφίρ! τὸ ῥῆμα τοῦτο εἶναι μόνον διὰ τοὺς Μουσουλμάνους· ἐμμανὴς τώρα ὁ Βενδερλῆ-Ἀλῆς ἐφώναξε. . . . Θέλεις νὰ ἴδῃς ἂν ἔχω τὴν ἐξουσίαν νὰ σᾶς φονεύσω ἢ νὰ σᾶς ἀπολύσω ;

— Οὐδεμίαν ἐξουσίαν εἶχες καθ' ἡμῶν, ἂν μὴ σοὶ ᾖ δεδομένον ἄνωθεν, ἀταράχως τοῖς ἰδίοις λόγοις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Ὀθωμανὸν τοῦτον Πιλάτον ἀπεκρίθη.

— Ἀχάριστος καὶ μυαρὰ γενναιὰ, πηδήσας ἐκ τοῦ ἀνακλίντρου τώρα ὁ Βεζύρης μέσῳ τῆς αἰθούσης, μετ' ἀδημονίας συγκεντρωμένης ἀνεκραύγασε . . . σεῖς κατηραμένα καὶ οὐτιδανὰ ἀνδράποδα τὰ ὁποῖα τόσον φιλανθρώπως ἡμεῖς ἐθέσαμεν εἰς τὸ αὐτὸ μὲ ἡμᾶς ὕψος! Σεῖς εἰς τοὺς ὁποίους ἐσυγχωρήσαμεν, ἐλευθέραν τὴν δυσειδῆ θρησκείαν σας! . . . ζητεῖτε τώρα νὰ πατήσητε καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν τραχήλων μας; . . . Ὄχι! ὄχι! μὰ τὸν Προφήτην! μὰ τοὺς ἀγγέλους τοὺς χωρίζοντες τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸ ψεῦδος! . . . μὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ὅλους θὰ σᾶς κρεμάσω! . . . γκὲλ, γκὲλ (ἐδῶ, ἐδῶ), κρούων τὰς παλάμας του ἐπρόσθεσε μὲ κραυγὴν ὑψηλοτέραν.

Δύο Τζοχαντάριδες εἰσῆλθαν.

— Σπεύσατε καὶ ἀναγγείλατε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχείου ἐντὸς μιᾶς ὥρας νὰ ἐκλέξουν ἄλλον Πατριάρχην. Τοῦτον θὰ τὸν κρεμάσω . . . ὄχι . . . σταθῆτε . . . διὰ τελευταίαν φορὰν σ' ἐρωτῶ . . . ὁμολογεῖς τῶν φυλακισμένων τὴν ἐξομολόγησιν ;

Ὁ Ἱεράρχης δὲν ἐπρόφερε λόγον· εἶχε δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐῤῥιμένους πρὸς τὸ ἔδαφος.

Ὁ Βενδερλῆς ἔνευσε τότε πρὸς τοὺς διαγγελεῖς του ν' ἀναχωρήσωσι· πρὸς δὲ τοὺς δορυφόρους του ν' ἀποσύρωσι τὸν γέροντα Γρηγόριον εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Βοσναντζῆ.

Μόλις διεδόθη ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἔμελλε ν' ἀπαγχονισθῇ, καὶ αἱ ἀγυιαὶ καὶ πλατεῖαι ἐπληρώθησαν ὄχλου. Ὅλοι συνερωτῶντο νὰ μάθωσι τὸ μέρος, πρὸς ὃ ἔμελλε νὰ λάβῃ χώραν ἡ ἀπάνθρωπος αὕτη θυσία.

Οἱ Ἰουδαῖοι οἵτινες συνήθως εἰς τὸ Πάσχα τῶν Χριςιανῶν περιφέρονται, μὲ ὅ,τι ῥακωδέστερον καὶ ῥυπαρώτερον ἔνδυμα ἔχουν, κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν περιεβλήθησαν τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὰ λαχώριά των· συνενούμενοι δὲ μὲ τοὺς

Τούρκους, ἠρέθιζαν αὐτοὺς κατὰ τῶν δυστυχῶν Χριστιανῶν.

Οἱ δὲ τελευταῖοι διορῶντες τὴν καταιγίδα, ἐζήτουν καὶ αὐτὰ τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς ν' ἀνοίξωσι διὰ νὰ κρυβῶσιν.

Ὀλίγαι ὧραι καὶ οἱ διαγγελεῖς τοῦ μεγάλου Βεζύρου ἐπέστρεψαν ἀναγγέλοντες ὅτι οἱ ἐναπομένοντες τῆς Συνόδου ἀρχιερεῖς ἐχειροτόνουν ἤδη νέον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Εὐγένειον τῆς Πισιδείας.

Ὁ Δήμιος εἰσῆλθε τότε νὰ δέσῃ τὰς χεῖρας τοῦ Γρηγορίου, καὶ ἀναγγείλῃ πρὸς τοῦτον, μυστικῇ τῇ φωνῇ ἤδη προσευχόμενον καὶ προετοιμαζόμενον, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Δειλία καὶ ῥῖγος ἀπόῤῥητον διεχύθη τότε εἰς τὸ γηραιόν του σῶμα! Ποῖος δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀτάραχος κατὰ τοιαύτας στιγμάς! Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος Χριστὸς ὅτε πέραν τοῦ χειμάῤῥου τῶν Κέδρων κατὰ πρόσωπον ἐδέετο «Πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτο ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο» εἶπεν.

Ὁ Πατριάρχης ἠκολούθησε τὸν δήμιον· ἐπειδὴ δὲ ἐβάδιζε βραδέως καὶ μεγαλοπρεπῶς, ὁ ἄγριος αἰθίωψ ὠθήσας αὐτὸν «περιπάτει ἐγρηγορώτερα, εἶπε, δὲν ἔχω μόνον ἐσὲ νὰ τελειώσω.»

— Δὲν βραδυπορῶ, ἄνθρωπέ μου, διὰ νὰ σὲ ἀπασχολήσω τῆς ἐργασίας σου, χαμογελῶν ὁ μάρτυς Γρηγόριος ἀπεκρίθη. Εἶμαι σχεδὸν ὀγδοηκοντούτης, καὶ δὲν δύναμαι ταχύτερα νὰ βαδίζω.

Εἰς τὴν ἐνορίαν τῶν Πατριαρχείων ἦσαν πλῆθος Γενιτζάρων καὶ Ὀθωμανικοῦ καὶ Ἰουδαϊκοῦ ὄχλου. Τὰ πλήθη συνωθοῦντο ποῖος ν' ἀναβῇ εἰς καλλίτερον μέρος. Οἱ ἱστοὶ τῶν πλοίων τοῦ στόλου καὶ ὅλα τὰ ἐπίλοιπα ὑψώματα μυρμηκοειδῶς ἔβρυον ἀνθρωπαρίων. Οἱ δὲ λόφοι, τὰ παράθυρα καὶ οἱ μυναρέδες τῶν Τζαμίων ἐπαῤῥουσίαζον ἀποστροφικωτάτην χαρὰν ἐξ ἑνὸς, καὶ θέαν ὡραίαν ἐξ ἄλλου.

Τὴν ἰδίαν σχεδὸν ὥραν καθ' ἣν ὁ Γρηγόριος ἐπὶ λέμβου μετεφέρετο ἀπὸ τοὺς δημίους καί τινας φύλακας εἰς τὸ Φανάριον, ὁ νεοχειροτόνητος Πατριάρχης Εὐγένειος, με πομπὴν ἀνωτέραν τοῦ συνήθους, διέβαινε τὸν Πυλῶνα τῶν Πατριαρχείων.

Οἱ συνοδεύοντες τοῦτον ἀρχιερεῖς καὶ ἄλλοι ἀνώτατοι κληρικοὶ ὁρῶντες τὴν κρεμάθραν καὶ τὸν πρώην Ἱεράρχην των αἱματόφυρτον, ῥακώδη καὶ δεδεμένον ὡς κακοῦργον, μὲ τὰς ψαλμῳδίας τῆς τελετῆς ἀνεμίγνυον καί τινας μυστικὰς δεήσεις ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς ἐκείνου, ὅστις τρὶς τὸν ὑψηλὸν τῶν Ἰγνατίων θρόνον ἀνέβη.

— Καὶ ἂν θέλῃς νὰ ζητήσῃς τὸ ἔλεως τοῦ Πατισὰν, τώρα εἶναι ἀργὰ, προδότα, εἶπεν Ὀθωμανός τις γραμματε[redacted] Ἐφένδη ἐπίτηδες διὰ τὴν καθαίρεσιν καὶ ἀντικατάστασιν τοῦ Πατριάρχου ἐκεῖ σταλείς.

— *Θέλω ζητήσει τὸ ἔλεος τοῦ ὑψίστου ὑπὲρ σοῦ καὶ τῶν ἀσεβῶν Κυρίων σου. Ἐγὼ ἀποθνήσκω τώρα· πλὴν καὶ σεῖς θέλετε ἀποθάνει ἀπὸ τὸν θάνατον ὅστις προφθάνει ἀργὰ ἢ ἐγρήγορα ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.... Στρέψον καὶ ἰδὲ τὰ πλήθη ταῦτα!... ἅπαντα εἶναι πλάσματα καὶ κτήματα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου! Οὐαὶ εἰς τὸν ἀδικοῦντα ἢ θανατόνοντα ἕνα τῶν τοιούτων.*

Ὁ ἀρχιγραμματεὺς καὶ ὁ ἀγχονιστὴς συνεθεωρήθησαν.

— *Γενοῦ Μουσουλμάνος, ἐτονθόρυσεν ὁ πρῶτος εἰς τ' ὠτίον αὐτοῦ, καὶ εὐθὺς σὲ ἀπολύω.*

— *Μουσουλμάνος! Μουσουλμάνος! μὲ καταφρόνησιν θεωρήσας τοῦτον ὁ Ἱεράρχης εἶπεν. Ὁ Θεὸς νὰ γίνῃ ἵλεως, ἄθλιε, διὰ τὴν βλασφημίαν ἣν ἐπρόφερας· καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸν ὁποῖον τόσον ἀπανθρώπως διώκετε, ν' ἀποτάσσῃ τὰς ἁμαρτωλὰς ψυχάς σας ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Σατανᾶ.... Τελείωσον τὴν ἐντολὴν τοῦ αὐθέντου σου! Συλλογίσου ὅτι ἂν δὲν σπεύσῃς αὐτὴν, ἡ κεφαλή σου ὁμοίως θέλει πέσει μέχρι τῆς δύσεως τοῦ φωστῆρος ἐκείνου.*

Καὶ ἔδειξε τὴν πεπυρωμένην καὶ ἐρυθρὰν τοῦ Ἡλίου σφαῖραν, ἥτις ἐξελθοῦσα, καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διασχίζουσα τὸν νεφελώδη καὶ σκοτεινὸν οὐρανὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὡμοίαζε τῳόντι τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὅπερ ὁ ὄχλος τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας δοξάζει ἔτι ὅτι εἶδε νὰ καταβῇ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ μεγαλομάρτυρος τούτου.

— *Τελείωσον τὸν Γκιαούρην, φρενομανῶς πατάξας τὸν πόδα, ἔκραξε καὶ ὁ Μουσουλμάνος ἀρχιγραμματεὺς πρὸς τὸν δήμιον.*

Τὸν ἔδραξεν οὗτος εὐθὺς ἀπὸ τὸν πώγωνα, ἔῤῥιψε κατὰ γῆς μὲ χλευασμὸν τὸν καλυμαύκιόν του, καὶ διεπέρασεν εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ τὸν ὀλέθριον βρόχον.

Ὑψούμενα τοῦ Πατριάρχου τὰ βλέμματα πρὸς τὸν Οὐρανὸν, ἀκουσίως ἐῤῥίφθησαν εἰς τὰ παράθυρα τῶν Πατριαρχείων.

Εἶδεν ἐκεῖ τότε τὸν νέον Θρασύβουλον ὀδυρόμενον καὶ ἡ ἄχρις ὥρας γαλήνη τοῦ Ἱεράρχου, διὰ μιᾶς μετεβλήθη εἰς συντριβὴν ψυχῆς. Ἔπαθεν ὅ,τι καὶ ὁ Σωκράτης αὐτὸς, ὅτε πρὸ τῆς θανῆς του κλαίοντας καὶ ὀδυρομένους εἶδε τοὺς υἱούς του.

« Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς συγχωρήσῃ, » ἐπρόφερε διὰ τελευταίαν φορὰν, καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἐθολοῦντο ἀπὸ δάκρυα, ὅτε ἡ φοβερὰ ἀγχόνη ἐν ἀκαρεῖ ἀπέσβεσε τούτους διὰ παντός. (α)

Τοιοῦτον ἐστάθη κατὰ τὴν δεκάτην τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου τοῦ

(α) Μαξιμ. Ῥαϋβῶ, τομ. Α΄, σελ. 222. Ῥαφαὴλ Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος, σελ[redacted] Πουκεβίλ. Ἀναγ. τῆς Ἑλλάδος, βιβλ. 5ον, κεφ 1ον. Τρικ. Ἱστορ., τομ. Α΄, σελ. 100-110 Γκόρδων, τομ. Α΄, σελ. 187. Istoria Gretcheskikh Proizchestvii: Μόσκα, 1825· τομ. Α΄, σελ. 111. Geschichte des Aufstandes der hellenischen Nation, σελ 1-20: Fribourg, 1826.

ἔτους 1821 τὸ μαρτυρικὸν τέλος Γρηγορίου τοῦ Ε' διακοσιοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἕκτου Πατριάρχου τῆς Κωνςαντινουπόλεως, ἀναχωροῦντες ἐξ Ἀνδρέου τοῦ Ἀποστόλου, πρώτου κηρύξαντος τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγείραντος τὸν θρόνον τῆς παμπαλαίου ταύτης Μητροπόλεως.

Μίαν ὥραν μετὰ ταῦτα ἔφθασε καὶ ὁ μέγας Βεζύρης περιστοιχισμένος ὑπὸ Γενιτζάρων καὶ ὑπαλλήλων, καὶ ἐπὶ θρανίου καθίσας ἀντικρὺ τοῦ ἁγίου λειψάνου, καπνίζων συνεχλεύαζε τοῦτο μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ. Θέσας ἀκολούθως εἰς τὸ στῆθος τοῦ θύματος ἄβακα μὲ τὰ γράμματα Προδότης τῆς Βασιλείας καὶ κολλήσας ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ Πατριαρχείου τὸν λεγόμενον Γιαυτᾶν (ἰδὲ Ἱςορ. Τρικούπη, σελ. 103, κεφ. ς') ἐπῆλθε πρὸς ἕτερον μέρος, ὅθεν σκηναὶ τραγικώτεραι ἔτι ἔμελλον νὰ λάβωσι χώραν. (Α)

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 3ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) ΓΡΗΓΩΡΙΟΣ Ὁ Ε'. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. — Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐγεννήθη τῷ 1745, *εἰς τὴν μικρὰν τῆς* Πελοποννήσου *πόλιν Δημητζάνην ἀπὸ γονεῖς πτωχοτάτους*.

Διηγοῦνται εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, *ὅτι παῖς ὢν καὶ νέμων εἰς τὰ λιβάδια τοῦ* Μενάλου *τὸ μικρὸν τοῦ πατρός του ποίμνιον ἀπεκοιμήθη καὶ εἶδε ἐνύπνιον, ὅτι γυνὴ λάμπουσα τὴν κεφαλὴν ἀπὸ φαεινὸν σέλας, ἀνεβίβασεν αὐτὸν μὲ τὸ ἅρμα της εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ στέμμα χρυσοῦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του θέσασα, τοῦ ἀπεκάλυψε τὴν μεγάλην τῶν* Κωνσταντίνων *καθέδραν.*

Ὁ *θεηγόρος ἀσκητὴς* Τιμόθεος *τοῦ αὐτοῦ ὄρους, πρὸς ὃν ἡ μήτηρ τοῦ* Γρηγορίου *διηγήθη τὸ ἐνύπνιον, ἐσυμβούλευσε ταύτην νὰ τὸν στείλλῃ εἰς τὴν σχολὴν τῆς* Δημητζάνης, *προλέγων ὅτι ἔμελλεν, ὑψηλὴν τῆς κοινωνίας θέσιν νὰ καθέξῃ.*

Χωρὶς *νὰ δώσωμεν πολλὴν πίστιν εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην σημειοῦμεν μόνον, ὅτι πρόωρα ὁ νέος* Γρηγόριος *ἀποσυρθεὶς τοῦ ποιμενικοῦ βίου ἀφοσιώθη εἰς τὴν σπουδήν.*

Εἰς *τὴν σχολὴν τῆς* Δημητζάνης *πρωτίστην τοῦ* Μωρέως, *διεκρίθη διὰ τὰς προόδους καὶ τὴν ἄμεπτον αὐτοῦ ἠθικήν.* Εἰκοσαετὴς *δὲ γενόμενος ἀπῆλθεν εἰς* Ἀθήνας *καὶ ἤκουσε δύο ἔτη τὸν σοφὸν* Δημήτριον Βόδαν. Ἐκεῖθεν *δὲ μετέβη εἰς* Σμύρνην *πρὸς θεῖόν τινα* Μελέτιον *ἐκκλησιάρχην τῆς* Ἁγίας Φωτεινῆς, *ὅπως ζητήσῃ τύχην.*

Βλέπων *ὁ* Μελέτιος *τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἔφεσιν τοῦ νέου* Ἀρκαδίου, *παρεχώρησε πρὸς τοῦτον περισσότερον ὑλικὸν καιρόν, διὰ νὰ ἀκούῃ τακτικῶς τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων τῆς* Εὐαγγελικῆς Σχολῆς.

Ἐνταῦθα *τὸ ὄνομα τοῦ* Γρηγορίου *ἤρξατο κατὰ πρῶτον νὰ γίνεται ἀντικείμενον ὁμιλίας οὐχὶ τόσον διὰ τὴν προκοπήν του, ὅσον διὰ τὴν σεμνότητα τ*[illegible] *πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ εὐλάβειάν του.*

Ὁ Μητροπολίτης Προκόπιος *καὶ αὐτὸς* Πελοποννήσιος *τὸν ὑπερηγάπησε, καὶ συντόμως τὸν ἀνέδειξε Διάκονον,* Ἀρχιδιάκονον, *καὶ τελευταῖον* Πρωτοσύγγελον.

Ἀναβὰς τὸν διακεκριμένον τοῦτον βαθμὸν τοῦ Ἱερατείου ὁ Γρηγόριος, μετέφρασε τότε τοὺς λόγους τοῦ Χρυσοστόμου, μετάφρασις ἥτις εἰς τὰς ἡμέρας της τόσον κρότον διὰ τὴν γλαφυρότητά της ἔκαμεν· ὡς καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἠθικὰ πονήματα.

Ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς Προκόπιος προσκληθεὶς Πατριάρχης εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ διϊχνεύων τὰς ἀρετὰς καὶ τὸν λαμπρὸν τοῦ εὐνοουμένου αὐτοῦ, δὲν ἠπατήθη, ἀναδείξας τὸν Γρηγόριον ἀντ' αὐτοῦ, Μητροπολίτην τῆς Πρωτευούσης τῆς Ἰωνίας.

Ἦθος σεμνὸν, λιτὴ δίαιτα, ταπεινὴ στολὴ καὶ ἀπαράμιλλος δραστηριότης ἐχαρακτήριζον πρὸ πάντων τὸν τὰ βάθρα τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου τῶν Πολυκάρπων, καὶ Χρυσοστόμων ἀναβαίνοντα ἤδη τοῦτον ἄνδρα.

Καὶ ὅμως ὀλίγον ἔλειψέ ποτε νὰ μὴ φθάσῃ τὸ ὕψος τοῦτο, ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς ἐπιμονῆς του.

Δυσηρέστησε μίαν φορὰν τόσον τοὺς Σμυρναίους, ὥστε ἔφερεν αὐτοὺς εἰς στασιασιν. Αἰσθανθεὶς ὅμως τὴν θέσιν του, ἐγονάτισε τὴν Κυριακὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ δακρύων ἐζήτησε τὴν συγγνώμην τοῦ λαοῦ.

Ὅτε προσεκλήθη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἰς Κωνσταντινούπολιν, πρώτη ἐκδούλευσις, ἣν ἐπρόσφερεν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἦτον, ὅτι ἔφερεν εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Τουρκίας τυπογραφίαν διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων Συγγραφέων· πρὸ πάντων δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, οἵτινες μετατυπούμενοι εἰς Βενετίαν παρηλάσσοντο ὑπὸ τῶν Καθολικῶν.

Ἀνεκαίνισε μετὰ ταῦτα τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὸ 1799 ἐξωρίσθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, διότι ἐδίδαξε τὸν χριστιανικὸν λαὸν τῆς Αἰγύπτου νὰ μὴ δίδῃ πίστιν εἰς τὰς ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τοῦ Βοναπάρτου.

Τὸ 1806 » ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ μὲ περισσότερον ζῆλον ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν φώτων· τότε ἐξέδωκε τὰς ἕνδεκα ὁμιλίας Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, καὶ τὸν περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους Πίνακά του.

Ἐν τούτοις ἓν ἰσχυρὸν κόμμα ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πρώην Πατριάρχην Καλλίνικον τὸν Δ'. τὸν ἐσκευώρησαν. ὅτε δὲ ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης ἀνέβη τὸν θρόνον, ὁ Βεζύρης αὐτοῦ Βαϊρακτάρης δωροδοκηθεὶς ἀπέστειλλε πάλιν τὸν Γρηγόριον εἰς τὰ Μοναστήρια τοῦ Ἄθου.

Τέλος τῷ 1818 » Ἀλέξανδρος ὁ Σοῦτσος Ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, φίλος δὲ τοῦ Γρηγορίου, ἐνήργησεν ὅπως ἐπανέλθῃ ὁ γέρων Ἱεράρχης εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἦτο φαίνεται γραπτὸν εἰς τὰς ἀδιερμηνεύτους τῆς θείας προνοίας ἀποφάσεις τοιοῦτον τέλος νὰ λάβῃ.

Ὅτε κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς Μολδοβλαχίαν, ἐσκίρτησεν ἀπὸ χαρὰν πᾶσα Ἑλληνικὴ καρδία, ὅτε ὁ κρότος τῶν πρώτων τηλεβόλων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰσδύων εἰς τὰ βάθη τῶν χαρεμίων ἤγειρεν ἐκ τῆς κραιπάλης τὸν Μαχμούτην, φίλος τις ἐνουθέτησε τὸν πρεσβύτην Ποιμενάρχην ν' ἀποδράσῃ ἐκ τοῦ τεθολωμένου καὶ ἀπειλοῦντος ἐκείνου ὁρίζοντος πρὸς τὸν Μωρέαν, ἵνα μὴ ὑποφέρῃ. Ὡς ἄλλος Ἐλεάζαρ ἀπεκρίθη » Βλέπω ὅτι ἰχθύες θέλουν φάγει τὸ σῶμά μου, πλὴν ἀποθνήσκω ἥσυχος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους μου.

Τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα μετὰ τὴν α'ην. Ἀνάστασιν καθηρέθη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, διορισθέντος εἰς τὴν θέσιν του Εὐγενείου τῆς Πεισιδίας.

Ὁ Εὐγένειος ἀπῆλθε τότε κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὴν Υ. Πύλην. Ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ[illegible]γήθη εἰς τὴν εἱρκτὴν τοῦ Βοσταντζῆ δέσμιος.

Ὀλίγαι ὧραι καὶ τὰ χρονικὰ τῆς ἀτελευτήτου τῳόντι ταύτης τοῦ Μωάμεθ βασιλείας ἐστιγματίσθησαν μὲ ὅ,τι ἡ φιλανθρωπία ἔχει πονετικώτερον, μὲ ὅ,τι ὁ βαρβαρισμὸς ἀποτροπαιότατον.

Ἐν μέρος τῶν τρισαθλίων χριστιανῶν παρηκολούθει μετὰ τρόμου τὴν πομπὴν τοῦ νέου Πατριάρχου, καὶ ἕτερον ἔσπευδε νὰ κρυβῇ εἰς τὸ σκοτεινότερον μέρος διὰ ν'ἀποφύγῃ τὴν λύσσαν πέντε ἢ ἓξ χιλιάδων Γενιτζάρων, οἵτινες ἀπὸ πρωίας τῆς ἀποφράδος ἐκείνης Κυριακῆς διεσκορπίσθησαν εἰς τὸ Φανάριον, καὶ ἐπερίμενον τὴν ἔναρξιν τῆς σφαγῆς.

Δύο ἦσαν οἱ Δήμιοι τοῦ Γρηγορίου, ὁ εἷς ὑψηλὸς Αἰθίωψ ὡς ἀλλαχοῦ περιεγράφθη, καὶ ὁ ἕτερος λευκὸς καὶ χριστιανὸς, πλὴν τὸ Κοράνιον ἀντὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἀνταλλάξας πρὸ ὀλίγου Ἀχμέτης ἐπωνομάσθη. Ὅλην τὴν ἐργασίαν ἐξετέλεσε σχεδὸν ὁ μαῦρος, οὗτος δὲ μόνον ἐβοήθει.

Ἡ μεσαία τοῦ Πατριαρχείου θύρα ἐστάθη ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν βωμὸς τοῦ Πατριάχου Γρηγορίου.

Ἦτον ὀρθογώνιος, καὶ εἰς τὴν ὁριζόντιον δοκὸν αὐτῆς ἐνέπηξαν ἄγκιστρον διὰ τὸ ὀλέθριον σχοινίον.

Τὸ ἄγκιστρον τοῦτο ἐσώζετο διὰ πολλὰ ἔτη, καὶ μὲ φρίκην ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ἐδεικνύετο. Πλὴν ἀκολούθως ὅτε ἐκρήμνισαν τὴν πύλην καὶ ἀντ' αὐτῆς ἔκτισαν τὴν νῦν, ἐξηλείφθη καὶ αὐτό.

Ἂς σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ νέος Πατριάρχης Εὐγένειος ἀναβὰς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ ἐκ τῶν παραθύρων αὐτῶν κατοπτεύσας τὸν ὡς σταφυλὴν κρεμάμενον μὲ ὀπισθοδεμένας χεῖρας Γρηγόριον, ἐκ τοιούτου σπασμωδικοῦ ῥίγους ἐκυριεύθη, ὥστε ἔκτοτε ὑπέφερεν εἶδος περιοδικῆς φρενοβλαβίας.

Οἱ ναῦται τοῦ Κεφαλῆνος πλοιάρχου Μακρῆ Σκλάβου ὡς καὶ πτωχός τις πορθμεὺς, ἐσημείωσαν ὡς ἔγγιστα τὸ μέρος τῆς θαλάσσης εἰς τὸ ὁποῖον οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἀγχονισταὶ, ἀφ' οὗ ἔσυρον γυμνὸν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος τὸ ἐβύθισαν. Τὸ ἐζήτησαν λοιπὸν καὶ ἀνευρόντες τοῦτο, τὸ μετέφερον εἰς τὸ πλοῖον τοῦ εἰρημένου πλοιάρχου ῥωσσικῆς σημαίας, ὅπερ καὶ ἀπέπλευσε δι' Ὀδησσόν.

Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τόσον ἀμυδρῶς περιγράφεται ἀπὸ τοὺς γράψαντας περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὥστε ἀφίνει τῳόντι χάος πλῆρες ἀμφιβολιῶν εἰς τὸν νοῦν τοῦ Ἀναγνώστου, τίνι τρόπῳ μετὰ τόσας ἡμέρας εἰς τὸ ἐξ ἀνθρωπίνων πτωμάττων ἐκεῖνο ἐφάπλωμα τοῦ Κερατίου κόλπου, τυχαίως δυνατὸν ἦτο ν'ἀναγνωρισθῇ.

Πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ἐνταῦθα τὸν Κύριον Πουκεβὶλ, μὲ ὅλην τὴν τάσιν αὐτοῦ τοῦ συγγράφειν μυθιστορικῶς τὰς συμβάντα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτι δηλ. χριστιανοὶ ἐσημείωσαν τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἐῤῥίφθη ὁ νεκρὸς, καὶ ἀνερευνήσαντες εὗρον τοῦτον. Οὗτος ὁ συγγραφεὺς διηγούμενος τὴν ὑπόθεσιν (Βιβλ. 5ον Κεφ. 3ον. σελ. 67) προσθέτει, ὅτι εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Μακρῆ Σκλάβου εἶχε προσφύγει ὁμοίως καὶ ὁ διάκονος τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Παϊσίου τῶν Πατριαρχείων, ὅστις καὶ πρῶτος ἀνεγνώρισε τὸ ἅγιον σῶμα.

Παρὰ τοῦ ἰδίου Παϊσίου τὸν Μάϊον τοῦ 1824 » διαβαίνοντος ἐκ Παρισίων διὰ Λονδίνου ἔλαβεν ὁ Κύριος Πουκεβὶλ τὰς πληροφορίας του.

Τὸ ὄνομα τοῦ Γρηγορίου θέλει ἀποθανατίζεσθαι καὶ μεγαλύνει ὁσημέραι εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα, καθόσον ἀποκαθίσταται ἀρχαία ἡ ἱστορία αὐτῆς. Διότι οἱ φονεῖς του θέσαντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸν τερεβίνθινον τῶν μαρτύρων στέφανον, ἐσχημάτισαν συγχρόνως τὸ σκληρότερον ἐπεισόδιον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

ΚΕΦΑΛ. 4.

Η ΛΙΜΝΗ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ.

Ἐκ τῆς κρυπίδος τοῦ Σεραγίου, ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Σουλτάνου, ἀναχωρεῖ μεγάλη τετράσκαλμος λέμβος διευθυνομένη πρὸς τὸν Βόσπορον.

Ἐν αὐτῇ, ἐκτὸς τῶν κωπηλατῶν, τοῦ πηδαλιούχου καί τινων Γενιτζάρων, εὑρίσκοντο καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, οὓς εἴδομεν εἰς τὸ δεσμωτήριον τοῦ Βοσταντζῆ.

Τὴν λέμβον ταύτην δυνάμεθα νὰ ἐπονομάσωμεν, τὸ Πορθμεῖον τοῦ Χάρωνος· καθ' ὅτι ὡδήγει εἰς τὸν Ἅδην τοὺς ἁγίους αὐτοὺς πατέρας.

Ὁ δὲ βαθυκύμων Βόσπορος ὡμοίαζε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, τὸν ἐκ Διὸς κατηραμένον Ἀχέροντα.

Ἄνωθεν τοῦ πηδαλιούχου ἵστατο ὄρθιος ὁ μαῦρος δήμιος, ὅστις ἀπηγχόνισε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, γέρων, μελαψὸς, ζωηρὸς, μὲ λευκὰ τραχέα γένεια, μὲ ὄμματα πυροειδῆ κυκλοφοροῦντα εἰς τὸ βαθὺ κοίλωμά των, καὶ ῥώμην ἀδάμαστον ἀπὸ τὴν ἡλικίαν. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος μὲ τὸ ἀπαθές του ἀντεικόνιζε θαυμάσια τὸν ἀκράδαντον ἐκεῖνον υἱὸν τῆς Νυκτὸς καὶ τοῦ Ἐρέβους, τὸν μαῦρον λέγομεν Χάρωνα.

Οἱ κωπηλᾶται ἐτραγῴδουν ἐρωτικὸν τουρκικὸν ᾆσμα, πρὸς περιφρόνησιν τῶν ἀρχιερέων, οἵτινες ἔψαλλον οἱ ἴδιοι τὴν νεκρώσιμον αὐτῶν ἀκολουθίαν· καὶ ἐδέοντο καὶ συνησπάζοντο τὸν τελευταῖον αὐτῶν ἀσπασμὸν, προφέροντες τὸ « Μακαρία ἡ ὁδὸς ᾗ πορεύῃ σήμερον.»

Ἤγγιξε τέλος τὸ Μπαλοὺκ-Παζὰρ-Καπουσοὺ, δηλ. τὸ ἰχθυοπωλεῖον τοῦ Γαλατᾶ.

— Σήκω, λακτίζων μὲ τὸν πόδα τὸν γέροντα ἀρχιερέα Ἐφέσου, ἐφώναξεν ὁ ἀγχονιστής. Ἐντροπὴ γερόντιον ὡς σὲ νὰ φοβῆσαι τὸν θάνατον, Σήκω, ἐδῶ εἶναι ὁ τόπος σου, εἶπεν, καὶ ἐπήδησεν ἐπὶ τῆς ξυλίνου κρηπίδος.

Ἠγέρθη ὁ ἀρχιερεὺς καὶ τὸν ἠκολούθησε· « Θεέ μου, μετὰ χειμῶνα γαλήνην ποιεῖς· καὶ μετὰ θρῆνον καὶ δάκρυα, εὐφροσύνην παρέχεις! . . ἀνεξιχνίαστοι αἱ ἀποφάσεις σου! ἀπέραντον τὸ βάθος τῶν βουλῶν σου!!! συγχωρήσατέ μοι, ἀδελφοὶ, καὶ ὁ Θεὸς νὰ συγχωρήσῃ ὑμᾶς, πρὸς τοὺς συλλειτουργοὺς αὐτοῦ ὑπετραύλισεν· πρὶν δὲ τελειώσῃ τὴν φράσιν, ὁ ἔμπειρος δήμιος ἐξετέλεσε τὸ ἀποτρόπαιον ἔργον του. (Α)

Ἡ λέμβος διεπόρθμευσε τώρα ἀνώτερα πρὸς τὸ Παρμὰ-Καπουσοὺ, καὶ τ' ᾄσματα τῶν κωπηλατῶν ἦσαν εὐθυμότερα.

— Εἶναι ἡ σειρά σου, ὁ χάρων μὲ τὴν βραγχώδη φωνήν του ἀπετάνθη πρὸς τὸν Νικομηδείας, ἀνάπτων καπνοσύριγκα, καὶ φέρων πρὸς τὰ χείλη φυάλην λεμονάδας « Βλέπεις,

διὰ νὰ σὲ τελειώσω χωρὶς κόπον εἶναι ὅπου πίνω τὸ δροσιστικὸν τοῦτο ποτόν.

Ὁ Γέρων ἀρχιερεὺς εἰς τὸν νοῦν οὗτινος ὁ θάνατος τοῦ Ἐφέσου τοιαύτην φρίκην διήγειρεν, ἐλειποψύχησεν ὑπὸ τοὺς τραχεῖς τούτους λόγους, καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα, πρὶν ἡ λέμβος ἐγγίξῃ τὴν μνησθεῖσαν κρηπίδα.

— Σήκω, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λακτίζων καὶ τοῦτον, εἶπεν· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐκινήθη δεύτερον δυνατώτερον λάκτισμα πρὸς τὸ πλευρὸν τοῦ ἐδόθη.

— Ἐγέρθητι, ἅγιε Νικομηδείας, εἶπεν ἀπτοήτως ὁ Ἀγχιαλάου· συγκέντρωσον τὰς δυνάμεις σου, ν' ἀναβῇς τὴν πρὸς τὸν ὕψιστον ταύτην μικρὰν κλίμακα. Ἓν λεπτὸν καὶ φθάνων τὴν κορυφήν της, φθάνεις τὴν μακαριότητα.

Ματαίως ! . . . οἱ λόγοι τοῦ ἐπισκόπου ἐπροφέροντο μόνον πρὸς τὸ πτῶμα τοῦ Νικομηδείας. Ἡ ψυχή του μετ' ἐκείνων τοῦ Ἐφέσου καὶ Πατριάρχου διέτρεχεν ἤδη τοὺς Οὐρανούς.

— Ἂς τὸν σηκόσωμεν μὲ τὴν βίαν, ὅταν μὲ τὸ καλὸν δὲν θέλῃ, εἶπεν εἷς Γενίτζαρος. . . . Νὰ δὰ ἀπέθανε ! ! σαρκαστικῶς ἐπρόσθεσεν, ἅμα ἐπλησίασε τὸ ἅγιον σῶμα.

— Ἐπίτηδες τό κάμνει· οἱ Γκιαουράδες οὗτοι ὁμοιάζουν τὴν ἀλώπεκα ὅπου πίπτει ψόφια, ὅταν δὲν εἰμπωρῇ νὰ φύγῃ, διὰ νὰ γελασθῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὴν ἀφίσῃ.

— Ζωντανὸς ἢ ψόφιος, εἶπεν ὁ ἀγχονιστὴς, ἐγὼ δὲν τοῦ τὴν χαρίζω . . . Θὰ τοῦ περάσω τὸ χρυσό μου σχοινάκι.

Καὶ ἐνταυτῷ ἔῤῥιψε τὸν τρισολέθριόν του βρόχον εἰς τὸν τράχηλον τοῦ Νικομηδείας, ὃν καὶ ἄφισε κρεμάμενον εἰς τὸ Παρμὰ-Καπουσού. (Β)

Τώρα ἡ λέμβος ἤγγιξε τὸ ἕτερον τοῦ Γαλατᾶ ἄκρον, καὶ ὁ ἀγχονιστὴς μὲ τὸν αὐτὸν βάρβαρον τρόπον διέταξε τὸν Ἀγχιαλάου νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Ἀπέβη οὗτος· προσήγγισε βραδέως τὴν κρεμάθραν καὶ ἀνέβη αὐτὴν μὲ ἀπάθειαν στωϊκωτέραν τοῦ Βραχμάνος Καλανοῦ τοῦ εἰς Περσίδα ἀναβάντος τὴν πυρὰν, ἣν ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον ἐζήτησε.

Ἡ χείρ μας δὲν δύναται περισσότερον νὰ προχωρήσῃ. Τὸ δρᾶμα εἶναι μᾶλλον ἢ ἀλήθεια. Τοῦτο μόνον σημειοῦμεν ὅτι ὁ Δορόθεος ὁ Πρώϊος οἱ ταλαίπωροι ἀρχιερεῖς Τουρνάβου καὶ Ἀνδριανουπόλεως ἀπηγχονίσθησαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρναοὺτ-κιοϊ, ὁ Θεσσαλονίκης εἰς τὸ Νεοχώριον, καὶ ὁ Δέρκων εἰς τὰ Θεραπία. (α)

Ὁ Πρώην Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριλλος, ὁ ἐνάρετος καὶ ἀσκητεύων εἰς Ἀνδριανούπολιν οὗτος πρεσβύτης, εἰς τὴν πόλιν ταύτην, καὶ ἕτερον πλῆθος ἀνωτάτων ἱεραρχ[redacted] λοιπὰς τῆς Μαχμουτοκρατίας ἄκρας.

(α) Πουκεβίλ., βιβλ. 5ον, κεφ. 7ον, σελ. 184. Τρικουπ. Ἱστορ., τομ. Α', σελ. 117.

Ἐνταῦθα ἄρχεται καὶ ἡ φρικωδεστέρα τραγῳδία, ἣν κοινωνία ἀνθρώπινος καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἐκ τῶν ἀπωτάτων μέχρι τῶν νῦν ἴσως εἶδεν.

Οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας ἐπέφερον παρατηρήσεις πρὸς τὸν Σουλτάνον διὰ τοὺς φόνους τῶν Πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων. Οὗτος δὲ ἀφοῦ τοῖς ἀπεκρίθη ὅτι ὡς ἀπόλυτος καὶ ἀνεξάρτητος κυριάρχης δὲν ἔχει νὰ δώσῃ λόγον εἰς οὐδένα εἰμὴ πρὸς τὸν Θεὸν, ἐξ οὗ τὴν μοναρχίαν παρέλαβε, διέταξε τοὺς Τούρκους νὰ γυμνώσωσι τὴν σπάθην καὶ κατασφάξωσι τοὺς χριστιανούς.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὸν Τίτον κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, ὁ διωγμὸς τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τὸν Νέρωνα, ἡ σφαγὴ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, ἐκείνη τῆς Ἰρλανδίας ἐπὶ Καρόλου Α'. κατὰ τῶν διαμαρτυρουμένων, ἢ ἂν θέλῃς ἔτι, ἀναγνῶστα, καὶ αὗται τῶν ἀγρίων Αἰθιόπων κατὰ τῶν Ἰησουητῶν καὶ τῶν Ἰαπόνων κατὰ τῶν Ξαυεριανῶν, τίποτε δὲν εἶναι ἐνώπιον ταύτης.

Ὁ Ἰσλαμισμὸς ὁσάκις ἔλαβεν ὑπεροχὴν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, δὲν ἐφείσθη οὔτε τῆς τριχὸς τοῦ δευτέρου. Εἰς τὴν περίστασιν ὅμως ταύτην, καθ' ἣν καθαρὰ ἔβλεπε πλέον ἑαυτὸν κλονούμενον, ἐβύθιζε τὸ ξίφος εἰς τὸ σῶμα τοῦ βρέφους καὶ τῆς γυναικὸς μὲ τὴν αὐτὴν λύσσαν, ὡς καὶ εἰς ἐκεῖνα τῶν ἀνδρῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπαπειλεῖτο.

Ἀφίνομεν τὰς λεπτομερείας εἰς τὴν ἱστορίαν, καὶ προσθέτομεν μόνον, ὅτι τουφεκισμοὶ καὶ πιστολισμοὶ, κραυγαὶ ἄγριαι καὶ διάτοροι, οἰμωγαὶ καὶ ὀλοφυρμοὶ θλιπτικώτατοι, καὶ πυρκαϊὰ καταστρεπτικωτάτη εἰς νέφη μέλαινα ἀναλυομένη διὰ πολλὰς ἡμέρας, ἐπεκράτουν εἰς τὰς ἐνορίας τῆς πόλεως.

Ὀρτάδες δὲ ἀπηνῶν Γενιτζάρων περιφερόμενοι μὲ δόρατα κρανιοφόρα, καὶ σάκκους ὠτίων καὶ ῥινῶν, ἐπαῤῥουσίαζον θέαμα καταπληκτικώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Θυεστίου συμποσίου, πρὸς ὃ ὁ Ἥλιος ὀπισθοδρόμησεν.

Ἐνθυμῆσαι, ἀναγνῶστα, εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην συνήθειαν, τῶν ἐχόντων τὰς ἰχθυοτρόφους λίμνας, ὅτι φονεύοντες τοὺς θεράποντας αὐτῶν διὰ τὴν ἐλαχίστην πρόφασιν, ἔῤῥιπτον τὰ σώματά των εἰς ταύτας καὶ ἐπάχυνον τοὺς ἰχθῦς; ἡ θηριωδία ἡ Ῥωμαϊκὴ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν εἶχε φθάσει τότε, ὥστε ὁ αὐθέντης ἀπέπεμπε πρὸς τὸν τάλανα δοῦλον βλέμμα μόνον βλοσυρὸν καὶ σοβαρῶς ἐπρόφερεν εἰς τὸ ἰχθυοτροφεῖον, τοῦ δυστυχοῦς αἱ ἡμέραι τότε ἐτελείωναν. Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ ἐποχή μας.

Ὁ Καδῆς, Μολλᾶς, ὁ Βέης, καὶ αὐτὸς ὁ ἁπλοῦς Γενίτζαρ ἐκέλευον πρὸς τὸν χριστιανὸν εἰς τὸ Βογάζι (Βόσπορον) καὶ δι' ἡμέρας πολλὰς ὁ Κεράτιος κόλπος ἦτο λίμνη αἵματος καὶ πτώματα κεκαλυμμένος.

Μία διαφορὰ ὑπῆρχε μόνον ἐνταῦθα, ὅτι οὐδεὶς τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠγόρασεν ἢ ἐγεύθη ἰχθύας διὰ πολὺν καιρόν.

Χύσε, χύσε, Χριστιανὲ, δύο μόνον δάκρυα διὰ τὴν βασιλίδα ταύτην τὴν ἔνδοξον, τὴν τροπαιοῦχον ποτὲ τῶν Κωνσταντίνων καὶ Θεοδοσίων πόλιν.

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 4ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) Ο ΕΦΕΣΟΥ *ἦτον ἀνὴρ ὑψηλὸς, ἰσχνὸς, μὲ ὀλίγας φλογιάδας εἰς τὸ πρόσωπον καὶ μακρὰν γενειάδα.*

(Β.). Ὁ ΝΙΚΟΜΗΔΙΑΣ *ἦτον ὑπέργηρος, βραχὺς, μᾶλλον εὐτραφής· ὀλίγον χωλὸς ἕνεκα ποδαλγίας καὶ ῥευματισμῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὀδυνηρῶς ὑπέφερεν. Ἀνὴρ πάντοτε σχεδὸν φιλάσθενος, ἂν καὶ δὲν ἐφαίνετο, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐξέπνευσεν ἐντὸς τῆς λέμβου μᾶλλον ἀπὸ ἀδυναμίαν ἢ φόβον, πρὶν αὕτη ἐγγίξῃ τὸ Παρμὰ-Καπουσοῦ.*

ΚΕΦΑΛ. 5.

Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ.

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ ταῦτα ὁ Θρασύβουλος τὴν νύκτα ἐκατέβη ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ ἀόρατος διευθύνθη πρὸς τὴν προκυμαίαν τοῦ Φαναρίου.

Ἄς μᾶς συγχωρηθῇ να παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὅτε ἀπεχωρίσθη (ὡς εἴδομεν) τὸν Πατριάρχην, εἰσῆλθεν εἰς ἕνα τῶν καφφενείων τοῦ Γαλατᾶ, εἰς τὸ ὁποῖον συνηθροίζοντο οἱ Ἕλληνες ναῦται, καὶ ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Νικολέτον Σκλάβον κυβερνήτην Ἰωνικοῦ τινὸς πλοίου, τὸ ὁποῖον τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν α'ην ἀνάστασιν ἔμελλε ν' ἀποπλεύσῃ δι' Ὀδησσόν.

Τὸ αὐτὸ ἑσπέρας ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ πλοίου τούτου· ὅτε ὅμως ἔμαθε τὴν ἐπαύριον τὴν καθαίρεσιν τοῦ Γρηγορίου, ἀπέβη πάραυτα εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἔτρεξεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐκεῖθεν θρηνῶν εἶδε τὸν φρικτὸν θάνατον τοῦ Ἱεράρχου.

Ἔκτοτε δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναχωρήσῃ, διότι ἡ σφαγὴ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει, καὶ διότι εἰς οὐδένα τῶν χριστιανικῶν πλοίων ἐσυγχωρεῖτο ν' ἀνασπάσῃ τὴν ἄγγυράν του.

Τὸ σχέδιον τοῦ Σουλτάνου ἦτο, οἱ φόνοι νὰ μὴ φθάσωσιν εἰς τὰ ὦτα τῆς Εὐρώπης παρὰ μετὰ τὸ τέλος τῆς τραγῳδίας.

Προσελθὼν τὴν προκυμαίαν ὁ Θρασύβουλος, ἐζήτει τρόπον νὰ μεταβῇ καὶ πάλιν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Νικολέτου Σκλάβου, ὅπερ καὶ δὲν ἦτο μακρὰν τοῦ.

Διεννοεῖτο νὰ καταπείσῃ τὸν πλοίαρχον νὰ παραλάβῃ τὰ λείψανα τοῦ Πατριάρχου καὶ φέρῃ αὐτὰ εἰς Ὀδησσὸν νὰ ἐνταφιασθῶσι.

Μὴ εὑρίσκων κανὲν πορθμεῖον, ἔῤῥιψε τὰ ἐνδύματάτου, κατέβη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κολυμβῶν ἔφθασε τοῦτο.

— Μᾶς ἐπρόλαβες, εἶπεν ὁ πλοίαρχος· διότι τὸν ἴδιον σκοπὸν τρέφομεν καὶ ἡμεῖς· τουτέστι ν' ἀφαρπάσωμεν ἐκ τῆς κρεμάθρας, εἰ δυνατὸν, τὸ ἅγιον λείψανον.

Ἐπέστρεψε τότε μὲ τὴν λέμβον τοῦ πλοίου εἰς τὴν ξηρὰν, καθ' ὅλα συνεννοημένος, ὁ Θρασύβουλος μὲ τὸν πλοίαρχον.

Πλησιάζων ὄπισθεν τῶν Πατριαρχείων εἰς τὴν ἀμυδρὰν λάμψιν τοῦ φωτὸς τοῦ Πυλῶνος, καὶ οὐχὶ μακρὰν τῶν φυλακῶν τοῦ λειψάνου, βλέπει δύο σκιὰς περιφερομένας μὲ βήματα προφυλακτικὰ καὶ βραδέως.

— Τί ζητεῖτε ἐδῶ; εἶπεν ὁ Θρασύβουλος πλησίον των διερχόμενος.

— Εἶσαι τοῦ λόγου σου Κύριε !.... δὲν μὲ γνωρίζεις, ... ἦλθα νὰ σώσω ἐκ τῆς καταισχύνης τὸ ἅγιον τοῦτο λείψανον... ὁ Κύριος ἐδῶ εἶναι, ὁ μικρότερος υἱὸς τοῦ Πρίγγηπος Μουρούζη;

Ὁ Θρασύβουλος καὶ ἀπὸ τὴν φωνὴν καὶ ἐκ τοῦ ὀλίγου φωτὸς ἀνεγνώρισε τὸν γραικὸν πορθμέα, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος τὴν προτεραίαν τοῦ θανάτου του, εἶχε δώσει τὴν ἀδαμάντινον τοῦ Σουλτάνου ταμβακοθήκην.

— Προσπαθῶ, ἐπρόσθεσε, νὰ λάβω τὸ ἅγιον λείψανον τώρα, ὅπου οἱ δρόμοι ἠλευθερώθησαν ὀλίγον ἀπὸ τοὺς Γενιτζάρους, καὶ νὰ τὸ μεταφέρω εἰς τὸ σπῆτί μου, ἕως νὰ φύγῃ τὸ κακόν, καὶ ἔπειτα τὸ ἐπιστρέψω εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας.

Τὸν εὐχαρίστησεν οὗτος· ἐξήγησε δὲ τίνι τρόπῳ τὴν ἐπαύριον τὸ ἑσπέρας ἐσυμφώνησε μὲ τὸν πλοίαρχον Νικολέτον τὴν ὑπόθεσιν.

Ἔμειναν λοιπὸν σύμφωνοι τὴν ἐλευσομένην νύκτα νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ οἰκογένεια Μουρούζη νὰ ἐπιβιβασθῇ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλοίου.

Τὰ σχέδια τοῦ Θρασυβούλου ἐματαιώθησαν ἀπὸ νέας τοῦ μεγάλου Βεζύρου διαταγάς.

Ὁ Βενδερλῆ-Ἀλῆς διέταξε, τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου, ὡς καὶ ἐκεῖνα τῶν ἀπαγχονισθέντων Ἀρχιερέων, νὰ παραδοθῶσι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους διὰ νὰ τὰ σύρωσιν εἰς τὰς ὁδούς.

Ἐνόμιζεν ὁ τῆς Υ.Π. ὑπουργός, ὅτι διὰ τοιαύτης ἱεροσυλίας ἤθελεν ἐνσπείρει δέος εἰς τοὺς συντρίβοντας τὰ δεσμά των Ἕλληνας.

Ἦτον ἐντὸς τοῦ κοιτῶνός του ὁ Θρασύβουλος, ὅτε τὸν εἰδοποίησαν ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐξετέλουν τὴν ἀνόσιον ταύτην διασκέδασιν.

Ἔδραμε κάτω εἰς τὴν ὁδόν, καὶ εἶδε πλῆθος λαμπροενδεδυμένων Ἰουδαίων μεμιγμένων μὲ Γενιτζάρους, με δᾶδας, κλάδους δένδρων καὶ σημαίας Τουρκικάς, ἔχοντας ἐπὶ δόρατος Ἰησοῦν ἀχύρινον, βοῶντας τὸ τουρκικὸν γιοῦχα, καὶ σύροντας ἐπὶ τῶν τραχέων τοῦ Φαναρίου λιθοστρώτων τὸ τοῦ Γρηγορίου σῶμα.

Εἶχον θραύσει καὶ συλαγωγήσει ὁμοίως τὰς εἰκόνας καὶ τ' ἅγια σκεύη τῶν ὡραιοτέρων ναῶν τῆς πρωτευούσης ταύτης, καὶ σφενδονίζοντες αὐτὰ εἰς τὰς οἰκίας τῶν χριστιανῶν, ἠπείλουν πᾶσαν ἀνθρώπινον κεφαλήν, ἥτις ἤθελεν εἰς παράθυρον ἐμφανισθῇ.

Ἀδύνατον ἦτο πλέον ν' ἀκολουθήσῃ τοιοῦτον μαινόμενον ὄχλον. Ἐπέστρεψε λοιπὸν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ ἔπεσε κατὰ πρόσωπον ἐπὶ ἀνακλίντρου, καὶ ὀδυρόμενος ἦτον θῦμα τῆς πλέον σπαραξικαρδίου ἀπογνώσεως.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἀφοῦ κατεκύλισαν τὸν μάρτυρα εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Φαναρίου, τὸν ἔρριψαν εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον.

Τίς ἠδύνατο πλέον εἰς τὴν ἐπιπολάζουσαν ἐκείνην πτωμάτων θάλασσαν νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ!

Ἐκίνησε τὸ ἑσπέρας πρὸς τὸν λιμένα, ὅπως ἀφίσῃ εὐχαρίστως τὴν πόλιν τῶν τοιούτων θλιβερῶν συμβάντων ὁ Θρα-

σύβουλος, ὅτε ὁ πορθμεὺς καὶ πάλιν ἐνώπιόν του ἀναφαίνεται.

— Ἀχ! εἶδες; εἶδες; Κύριε..... δόξα εἰς τὸν θεόν .... ἐπρόφθασα καὶ ἔκρυψα τὸ ἅγιον λείψανον....

Ἔκρυψας τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου!!... Πῶς;

— Ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι ἔσυρον τὸ σῶμα εἰς τὰς ὁδοὺς, ἐγὼ τοὺς ἠκολούθουν μακρόθεν.... Ὁ Χριστὸς τοὺς ἐτύφλωσε καὶ τὸ ἔῤῥιψαν εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον εἰς τὸ καΐκι μου..... ἅμα ἐνύκτωσε, τότε μὲ τοὺς ναύτας τοῦ Καπετὰν Σκλάβου βουτῶντες καὶ ξαναβουτῶντες· διότι οἱ τζιφούτιδες εἶχον δέσει βαρὺν λίθον εἰς τὸν λαιμόν του, τὸν εὕρωμεν.

— Εἶναι πολὺ βλαμμένον;

— Καὶ δὲν εἶναι!.. οἱ ἀθεόφοβοι γυμνὸν τὸν ἔσυρον διὰ τόσην ὥραν....

— Ποῦ εὑρίσκεται τώρα;

— Εἰς τὸ πλοῖον, Κύριε.... ἅμα τὸν εὕρομεν, ἐῤῥίψαμεν ψάθαν ἐπὶ τούτου ἕως νὰ νυκτώσῃ καλά. Ἔπειτα τὸν μετεφέραμεν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Καπετὰν Σκλάβου.

— Ἕνα λεπτὸν καὶ εἶμαι εἰς τὰς ἀγγάλας σου, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· καὶ ὡς ἀετὸς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐπέταξεν.

Παρέλαβεν ἀναγκαῖά τινα τοῦ ταξειδίου του, καὶ ἐπέστρεψεν.

Πῶς ὀνομάζεσαι, καλέ μου, καλέ μου ἄνθρωπε ἠρώτησε τὸν πορθμέα, θέτων βαλάντιον χρυσῶν νομισμάτων εἰς τὴν χεῖρά του.

— Λαμπίκης· ὁ πατήρ μου ἦτο ποτὲ πλούσιος ἀδαμαντοπώλης· οἱ Τοῦρκοι τὸν ἔκοψαν, τοῦ ἐπῆραν ὅτι εἶχε καὶ κατήντησα προθμεύς.

— Τ' ὄνομά μου εἶναι Θρασύβουλος Α.... βουνὸν μὲ βουνὸν μόνον δὲν συναπαντᾶται εἰς τὸν κόσμον τοῦτον οἱ ἄνθρωποι ὅμως ἐπαναβλέπονται.... ὑγίαινε! μὴ μὲ λησμονήσῃς· ἐλπίζω νὰ σὲ ἴδω εἰς εὐτυχεστέρας ἄλλας στιγμάς.

— Καλὸν κατευόδιον Κύριέ μου! ὁ Θεὸς καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Πατριάρχου, ἀσπαζόμενος τὴν χεῖρα τοῦ Θρασυβούλου, εἶπε καὶ ὁ πορθμεύς.

Τίνι τρόπῳ ὑπεδέχθησαν τὸν νεκρὸν εἰς Ὀδδησὸν, καὶ τίνι τρόπῳ ἐξετελέσθη ἡ περιφανὴς αὐτοῦ ἐνταφίασις, ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ τὰ πληροφορηθῇ ἐκ τῶν χρονικῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἢ καὶ ἀπὸ τὰς Ῥωσσικὰς ἐφημερίδας. Ἡμεῖς χρεωστοῦμεν πρὶν ἀφίσωμεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο νὰ προσθέσωμεν μόνον, ὅτι ὁ Θρασύβουλος ἅμα ἐπάτησεν εἰς Ὀδησσὸν, αὐθημερὸν διεύθυνεν εἰς Ἀρκαδίαν τῆς Πελοποννήσου τὴν ἀκόλουθον σύντομον ἐπιστολήν.

Ἀγαπητή μοι Ἀνδρονίκη!

Ὡς ἐκ θαύματος διεσώθην! ὀλίγον ἅμα ἀναπαυθῶ θέλω σὲ περιγράψει τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Ἀρχιερέων. Φιλτάτη! ἐν μέσῳ τῶν

συμφορῶν μου διανοοῦμαι καὶ ἐσέ. Ἡ Πελοπόννησος πρέπει νὰ εἶναι καὶ αὐτὴ τώρα θέατρον σφαγῶν φρικωδεστέρων.

Ὁ Κύριος νὰ θέσῃ τὸν δάκτυλόν του σκέπην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου, ὡραία μου προσφιλεστάτη μου Ἀνδρονίκη! ἂς σὲ προφυλάξῃ ὑπὸ τὸν κίνδυνον τὸν ἀπειλοῦντα κάθε χριστιανόν· αὔριον σὲ γράφω ἐν ἐκτάσει.

Ὁ Ἀγαπητός σου
Θρασύβουλος Α....

ΚΕΦΑΛ. 6.

Ο ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ.

Εἰς τὴν τερπνὴν καὶ εὐκραῆ τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχίαν Ἀρκαδίαν, τὴν ἐξ ὀρέων ὑψηλῶν καὶ ῥυακίων γέμουσαν· εἰς τὴν μικρὰν ταύτην Ἐλβετίαν, ἐν ᾗ καὶ τὸ πάλαι ἦτο καὶ σήμερον ἔτι εἶναι ἡ Ἄρτεμις καὶ ὁ Πὰν τῶν κατοίκων ἡ ἥσυχος λατρεία· ὄχι μακρὰν τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Γορτινίου, τοῦ εἰς τὸν Ἀλφειὸν εἰσβάλλοντος, κεῖται ἡ μικρὰ πόλις Δημητζάνα, πατρὶς τοῦ ἀπαγχονισθέντος Γρηγορίου Ε Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Εἰς τὴν Δημητζάνην, ἢ εἰς τὴν τερπνὴν μᾶλλον Ἀρκαδίαν μεταφέρομεν τὸν ἀναγνώστην δύο καὶ ἐπέκεινα ἔτη, πρὶν τῶν σκληρῶν σκηνῶν τὰς ὁποίας εἴδομεν.

Μίαν λοιπὸν ἡμέραν τοῦ ἔαρος τοῦ 1819, ὅτε ὁ ἥλιος πορευόμενος νὰ κρυβῇ εἰς τὸν ὠκεανὸν, ἐχρύσονε τὰς φαλακρὰς καὶ δασώδεις κορυφὰς τῆς Κυλλήνης καὶ τοῦ Παρασίου, τῶν ὀρέων τούτων τῶν Πλειάδων καὶ χρυσοκέρων ἐλάφων, ὡραία ποιμενὶς ὁδηγοῦσα μικρὸν ποίμνιον ἐκατέβη τὸν Ὑψοῦντα (χαλασμένο βουνὶ) καὶ ἐκάθησεν εἰς μίαν τῶν τερπνῶν ἐκείνων κοιλάδων, αἵτινες παῤῥουσιάζονται εἰς τὴν ὑπώρειάν του, οὐχὶ μακρὰν κρυσταλώδους πηγῆς, ἀφανιζομένης μετ' ἀσθενοῦς κελαρισμοῦ ὑπὸ τοὺς ἄμμους καὶ χάλικας.

Τὸ σῶμά της ἦτο μᾶλλον ὑψηλὸν, κομψὸν, εὔρωστόν τε καὶ εὐλύγιστον ὡς τῆς δορκάδος.

Ἦτο τῷ ὄντι ἀληθὴς τύπος τῶν κυνηγετικῶν ἐκείνων θεοτήτων, αἱ ὁποῖαι ποτὲ συνώδευον τὴν Ἄρτεμιν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς γῆς ταύτης.

Εἶχε τὴν κόμην καλλίτριχον, ἐβένινον καὶ μακρὰν μέχρι γονάτων, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀμυγδαλώδεις καὶ μέλανας ὡς δύο σβεστοὺς ἄνθρακας· ἔλαμπον ὅμως ὡς ἀναμμένοι.

Αἱ δὲ βλεφαρίδες της μεγαλόκλαδοι, ἔδιδον εἰς τοὺς ὡραίους ἐκείνους λύχνους, τῆς ψυχῆς τὴν ἡδυπαθεστέραν ἔκφρασιν, ὅτε σκωπτικῶς, ἢ χαύνως πως ἡμικεκλείοντο.

Τὸ χρῶμα γενικῶς τοῦ ᾠοειδοῦς προσώπου τῆς [redacted] Ἀρκάδος ἦτο κρινόλευκον καὶ διαυγές· πλὴν ὅτε ἡ αἰδὼ ἢ ὁ θυμὸς ἐτάραττον ὀλίγον τοῦτο, τὸ ἐρυθροῦν τοῦ ἀνοικτοῦ Ἀμε-

θύστου, ἢ τὸ ἀλουργὸν τῆς Ἠοῦς, ἔβαφον ἐναλλὰξ τὰς παρειάς της. Εἶχε χείλη ἀνθηρὰ, τὸ στόμα μεστὸν ἀγγελικῆς ἀγαθοσύνης, καὶ μὲ μάργαρα ὀδόντων, τὸν λαιμὸν ἐλεφάντινον, τοὺς ὤμους ἀγαλματώδεις, τὰς χεῖρας ὀλίγον τι ἀῤῥενωπὰς, πλὴν κανονικὰς, καὶ τοὺς πόδας μικροὺς καὶ ἑρμογλυφικοὺς, ὡς τοὺς εἰς τὰ τοῦ Σκόπα ἀριστουργήματα.

Ἐν λόγοις ἄλλοις ἦτο καλλονὴ Ἑλληνική· ὄχι ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ὁ περιηγητὴς σήμερον πρέπει νὰ ζητήσῃ εἰς τὰς αἰθούσας, ὑπὸ μεταξωτὰς ἐσθῆτας καὶ τεχνικοὺς ὅλμους (Κορσέδες), ἀλλ' ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἀπαντήσῃ περιπλανωμένας ὡς νύμφας εἰς τὰ ὄρη καὶ ἄλση τῆς Ἀρκαδίας μὲ τὰ πρόβατά των, ἢ εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Μεσσηνίας, ὡς τὴν Ῥεβέκαν, ἀπὸ τὸ φρέαρ ἐξαντλούσας ὕδωρ.

Ἀπέσπασεν ἐκ τῶν ὤμων αὐτῆς μικρὰν πήραν, καὶ ἀναλαβοῦσα ἐκ ταύτης ὀλίγον ἄρτον, ἐφώναξε.

— Νύμφαι μου!.., ἐδῶ... ἐδῶ πλησίον.

Τὰ πρόβατα αὐτῆς, ὡς καὶ δύο μεγάλοι βουκολικοὶ κύνες τὴν περιετρυγύρισαν.

— Σὺ, Ἀγριόπη, τοῦτο τὸ κομματάκι. Σὺ, Γαλάτεια, ἐκεῖνο. Σὺ, Εὐριδίκη, ἐκεῖνο. Σὺ Καλαθαία τοῦτο, ἔλεγε, καὶ ἤρχισε νὰ διανέμῃ τὸν ἄρτον εἰς τὰς προβατίνας αὐτῆς, εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων εἶχε δώσει ἓν τῶν ὀνομάτων τῶν Παρνασίδων, τῶν Δρυάδων, καὶ Ἰσμηνίδων νυμφῶν.

Συντόμως αἱ νύμφαι καὶ οἱ κύνες της ἐξηπλώθησαν ἐπὶ τῆς χλόης, καὶ τότε ἀκουμβοῦσα μὲ τὰς δύο χεῖρας ἐπὶ τῆς ποιμενικῆς αὐτῆς ῥάβδου, γλυκεῖα καὶ συμπαθητικὴ, ὡς μία τῶν εἰκόνων μεγάλου ζωγράφου, ἤρχισε τὸ ἑπόμενον τοῦ Ῥήγα Φεραίου ᾆσμα. (A)

Ὦ παιδιά μου
Ὀρφανά μου
Σκορπισμένα 'δῶ κ' ἐκεῖ!
Ὑβρισμένα
Διωγμένα
ἀπ' τὰ ἔθνη πανοικί!
Ποῦ μὲ κόπους
Κατὰ τόπους
τρέχετε γιὰ μιὰν τροφὴν,
Εἰς δεσπότας
Κι' ἰδιώτας
Δούλου δέχεσθε μορφήν.
Ξυπνεῖστε τέκνα! κ' ἦλθεν ἡ ὥρα
Ξυπνεῖστε ὅλοι, τρέξατε τώρα,
Κι' ἦλθεν ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός!
κτλ. κτλ.

Ἡ ἀργυρόηχος καὶ παθητικὴ φωνή της, ἡ ἔκτασις τοῦ μελῳδικοῦ της ὁρίζοντος ἐπλήρει μὲ ἠχὼ τὴν κοιλάδα. Καὶ ὡς τοὺς

διαπεραστικοὺς θρήνους τῆς Δήμητρος, ἥτις ἄλλοτε εἰς τὴν αὐτὴν Ἀρκαδίαν ἐκ τοῦ σπηλαίου τῆς Φιγαλίας, ἐκίνει καὶ τοὺς λίθους καὶ τὰ ὕδατα εἰς συμπάθειαν διὰ τὴν Περσεφόνην της, ἤθελε συγκινήσει τὴν καρδίαν τοῦ περιηγητοῦ, ὅστις τότε ἀτυχῶς ἤθελε ταξειδεύει τὴν δούλην Ἑλλάδα.

Τὸ ᾆσμα τοῦτο ἐν τούτοις ἐξύπνισεν ἓν ἄλλο ἀνθρώπινον πλάσμα, ὅπερ ἦτον ἀόρατον εἰς τὸ ἕτερον τῆς κοιλάδος ἄκρον, δηλ. τὸν νέον Θρασύβουλον, ὃν εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαιά μας εἴδομεν.

Ἐκυνήγει τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐπιστρέφων εἰς τὴν Δημητζάναν, εἶχε καθήσει καὶ οὗτος ἐπὶ λίθου ν' ἀναπαυθῇ.

Ἀνεσκίρτησε, καὶ ᾐσθάνθη σάλον μυστηριώδους ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸ πατριωτικὸν ἐκεῖνο ἐλεγεῖον.

Ἐνόμισεν ὅτι ἡ φαντασία τὸν ἠπάτει! ὠρθώθη καὶ ἠκολούθησε τὰ ἴχνη τῶν ἐκκύνων του· καὶ εἰς τὴν πρώτην ςροφὴν τῆς κοιλάδος εὑρέθη ἀντικρὺ τῆς ποιμενίδος.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ κύνες αὐτῆς ὥρμησαν κατ' αὐτοῦ, εἶπε πρὸς τὴν νέαν.

— Μὴ φοβεῖσαι! μὴ φοβεῖσαι!!! δὲν εἶμαι ἄνθρωπος νὰ σὲ βλάψω....

— Νὰ μὲ βλάψῃς! διέκοψεν ὑπερηφάνως αὕτη· νὰ μὲ βλάψῃς!.... δὲν σὲ φοβοῦμαι, εἶσαι εἷς, καὶ εἶμαι μία.

— Ἆ βοσκοποῦλα! βλέπω εἶσαι ἀνδρεία, ὅσον καὶ ὡραία! πλὴν, φίλη μου, ἄοπλος ὡς εὑρίσκεσαι ἂν συναπαντηθῇς μὲ δύω ἢ τρεῖς τῶν ἀγρίων καὶ ὡπλισμένων ἐκείνων Τούρκων;....

— Δὲν εἶμαι ἄοπλος καθησυχάζουσα τοὺς κύνας της, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη (τοιοῦτον ἦτο τ' ὄνομά της) ἔχω δύο πιστόλια καὶ ἓν θανατηφόρον ἐγχειρίδιον ἐδῶ ὑποκάτω· ἔχω τοὺς δύω μου κύνας καὶ τοὺς πόδας μου, οἵτινες ὡς πτερὰ εἶναι ταχεῖς.

Τοῦ Θρασυβούλου ὁ θαυμασμὸς ἔβαινεν εἰς ἔκςασιν· «ὁμοιάζεις τὴν Ἀθηνᾶν καὶ κατὰ τὸ κάλλος καὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν,» ἐψιθύρισεν.

— Ὁμοιάζω μίαν τῶν γυναικῶν, αἵτινες ἔζων ἄλλοτε πέραν τῶν ὀρέων ἐκείνων, εἶπε, καὶ ἔδειξε τὰς εἰς νεφέλας χανομένας κορυφὰς τοῦ Ταϋγέτου τῆς Σπάρτης.

— Μὰ τὸ γένος, ὡραία βοσκοποῦλα, οἱ λόγοι σου καὶ εἰς δάκρυα καὶ εἰς ἔκστασιν μὲ φέρουν!!... πῶς ὀνομάζεσαι;

— Ἐρώτησον τοὺς λύκους τῶν δασῶν καὶ τὰ ὄρνεα τῶν ἀκρωρείων.... ὅλοι οὗτοι γνωρίζουν τ' ὄνομά μου.

— Βοσκοποῦλα, στάσου, εἶπε πρὸς τὴν φεύγουσαν νέαν ὁ Θρασύβουλος... συγχώρησόν μοι διὰ τὴν ἐρώτησιν... γνωρίζεις ν' ἀναγινώσκῃς;....

— Χά! χά!.... συγχώρησόν μοι διὰ τὸν γέλωτα.... δύνασαι νὰ ἐννοήσῃς τὸ βιβλίον τοῦτο; ἀντηρώτησε· καὶ ἐκ τοῦ τρίβωνός της ἀνέλαβε καὶ ἔδειξε μικρὸν τομίδιον ἡ ποιμενίς.

— Εἶναι αἱ ῥαψῳδίαι τῆς Ἰλιάδος!! Πῶς; σὺ βοσκοποῦλα ἐννοεῖς τὸ βιβλίον τοῦτο; ἀνέκραξεν οὗτος ὀπισθοδρομῶν.

— Μὰ τὴν Παναγίαν, κυνηγὲ, ὁ Διογένης μὲ τὸν φανόν του ἂν ἀπήντα τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐζήτει, τόσον ἔκπληκτος δὲν ἤθελε μείνει.... χαῖρε τῶν βροτῶν ἄριστε, ὡς λέγει καὶ ὁ θεῖος οὗτος Ὅμηρος, ὑψηλοφώνως γελῶσα ἐπρόσθεσεν. Ὁ ἥλιος βασιλεύει, σὲ ἀφίνω· καὶ πρὸς τοὺς κύνας της στρέψασα, Μέλαμπε, Ἀκταίων, Νύμφαι μου, ἂς φύγωμεν, ἐπρόσθεσε, καὶ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἦτο μακρὰν τῆς θέσεως ἐκείνης.

Ὁ Θρασύβουλος ἔπεσεν ἀπὸ ἔκστασιν εἰς ἔκστασιν· ἡ ποιμενὶς αὕτη ὡμοίαζε καθ' ὅλα τὴν Ἡρωΐδα τοῦ Καλυδωνίου κάπρου, τὴν ὡραίαν λέγομεν Ἀταλάντην, ἣν ἄλλοτε ἡ ἰδία Ἀρκαδία εἶχε γεννήσει.

— Ὄχι μὰ τὴν πίστιν μου δὲν θὰ μοῦ φύγῃς· ἀνανήφων τῆς γλυκυτάτης μέθης εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἔῤῥιψεν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, ὅτε ἐπλησίαζε νὰ χάσῃ αὐτὴν τῆς ὁράσεώς του, καὶ ἔδραμεν ὁμοίως καὶ οὗτος ὄπισθέν της.

Εἰς ὀλίγα λεπτὰ ἐγεύθη τὴν ἄπειρον εὐχαρίστησιν νὰ τὴν ἴδῃ μακρόθεν εἰσερχομένην εἰς πύργον, ὅστις πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς κοιλάδος ἀνυψοῦτο· ἐβράδυνε τότε τὸ βῆμα, καὶ ὅτε οἱ ἀστέρες ἠνάπτοντο εἰς τὸν μέγαν τοῦ οὐρανοῦ θόλον, οὗτος ἦτο πλησίον τοῦ πύργου.

— Τίνος εἶναι ὁ πύργος οὗτος φράγγο; ἀπετάνθη ὁ Θρασύβουλος πρὸς μικρόσωμον ἄνδρα ἐνδεδυμένον Εὐρωπαϊστὶ, πρᾶγμα λίαν σπάνιον εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ ὅστις μὲ δεδεμένας χεῖρας ὄπισθεν, περιεδιάβαζεν ἔμπροσθεν τῆς πύλης.

— Τοῦ Δημογέροντος Ἀθανασιάδου, ξηρῶς ἀπεκρίθη οὗτος.

— Τὶ πρᾶγμα εἶναι ὁ Δημογέρων;.... πλούσιος;.. πτωχός;.. ὑπανδρευμένος;.... ἀνύπανδρος;...

— Πλούσιος!.... εἶναι χηρευμένος· ἔχει δύο παιδιὰ, δηλ. ἕνα υἱὸν καὶ μίαν κόρην ὡραίαν ὡς τὴν Βασιλικὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.... αὐτῆς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι ὁ καθηγητής.

— Ἆ!..... εἶσαι, φράγγο, ὁ διδάσκαλος τῆς ὡραίας κόρης τοῦ Δημογέροντος! εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Καθηγητὴς, Κύριε.

— Καὶ τί τὴν διδάσκεις;

— Τὴν Ἑλληνικήν· τὴν ἔμαθα ὅλους τοὺς ποιητάς.....γνωρίζει ἐκ στήθους τὸν Ὅμηρον, τὸν Πίνδαρον.... ἔχει ἕνα ἀπέραντον μνημονικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ μυθολογίαν.

— Κύριε καθηγητὰ, ἤρχισα νὰ ὑποπτεύωμαι, ὅτι ἡ νέα πρέπει πολὺ νὰ σὲ ἀγαπᾷ, εἶπε μ' εὐτράπελόν τι ὁ Θρασύβουλος.

— Πῶς τὸ ἐκατάλαβες, ςηλόνων ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξεφώνησεν ὁ καθηγητής.

— Ἂν ἡ νέα ἔχῃ πνεῦμα καὶ θαυμασμὸν διὰ τοὺς μεγάλους

ἄνδρας, δὲν ἠμπορεῖ νὰ μένῃ ἀναίσθητος εἰς τὴν καθημερινὴν συναναςροφὴν ἐκείνου ὅςις διδάσκει πρὸς αὐτὴν τοὺς μεγάλους ἄνδρας... δὲν ἐννοεῖς φαίνεται τὴν θέσιν σου, κύριε καθηγητά!.. ὁ διδάσκων τοὺς μεγάλους ἄνδρας, ἀπερνᾷ καὶ οὗτος διὰ μέγας ἀνήρ.

— Ἔχεις δίκαιον κυνηγὲ, τὸ καταλαμβάνω· ἐπειδὴ δὲ παρατηρῶ ὅτι εἶσαι ἄνθρωπος μὲ ὀξὺ πνεῦμα, δὲν ὠφελεῖ νὰ σὲ κρύψω, ὅτι ἡ ὡραία Ἀνδρονίκη μ' ἐρᾷ τόσον ἐμπαθῶς, ὅσον ἐγὼ τὴν λατρεύω.

— Ἡ καρδία τοῦ Θρασυβούλου ἠσθάνθη ἀκούσιον ζηλίαν. Ἔῤῥιψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, καὶ ὑπὸ τὸν λαμπρὸν οὐρανὸν εἶδε πρόσωπον ἡλικίας φθινοπωρινῆς, ςενὸν, μακρὺ, λεμονόχρουν, μὲ ῥῖνα χονδρὴν καὶ ὀγκώδη, καὶ μὲ ὠτία ἐπιμήκη.

Εἶχε τὴν κεφαλὴν σχεδὸν τεθαμμένην εἰς τοὺς δύο ὤμους, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροὺς ἀπλανεῖς, χαρακτηρίζοντας τὴν βλακίαν ἀφ' ἑνὸς, πλὴν καὶ τὴν ὀξυμωρίαν ἀφ' ἑτέρου.

Ὁ δεξιός του γόμφος ὡς ὀστεῶδες μῆλον προεξερχόμενος, ἔδιδε πλήρη στρεβλότητα εἰς τὸ σῶμα. Διὰ πλείονα δυσαναλογίαν δὲ, εἶχε καὶ τοὺς πόδας ῥοικούς.

— Πῶς ὀνομάζεσαι, εὐτυχῆ θνητέ; ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Βάρθακας, Κύριέ μου.

— Βάρθακας!.... ἐπεθύμουν, Κὺρ Βάρθακα, νὰ ἴδω τὸν ἄγγελον αὐτὸν... φοβοῦμαι ἡ ζωηρὰ φαντασία σου ὅτι μεγαλύνει τὰ πράγματα... οἱ ἄνδρες πολλάκις ἀγαποῦν μαϊμοῦδες, καὶ ἡ συνήθεια τοὺς κάμει νὰ νομίζουν, ὅτι εἶναι ἀναφυόμεναι Ἀφροδῖται τοῦ Ἀπελλοῦς.

— Ἀπὸ ποῖον μέρος τοῦ Μωρέως εἶσαι, κυνηγέ;

— Ἀπὸ τὴν Δημητζάναν· ὁ πατήρ μου εἶναι σανδαλοποιὸς εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην.

— Θὰ σὲ κάμω νὰ ἴδῃς τὴν Ἀφροδίτην τωόντι ταύτην τοῦ Ἀπελλοῦς.... Καὶ νὰ εἴπω τὴν ἀλήθειαν; ἂν δὲν ἦσουν υἱὸς σανδαλοποιοῦ ποτὲ δὲν σὲ ἐπαρουσίαζα πρὸς ταύτην... εἶσαι εὔμορφος καὶ ζωηρὸς, καὶ ἠμπορεῖς νὰ μὲ κάμῃς χαλάςραις.·. πλὴν σανδαλοποιός!!! ἔχεις νὰ κάμῃς μὲ ὑπερηφάνους. Καὶ ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ πατήρ της εἶναι πολὺ ὑπερήφανοι καὶ δὲν σὲ φοβοῦμαι... ἔχεις κυνήγιον εἰς τὸ δισάκκιόν σου;

— Ἀρκετόν.

— Προσποιήσου ὅτι ζητεῖς νὰ τὸ πωλήσῃς ... ἀκολούθει με.

Ὁ Δημογέρων ἦτον ἀνὴρ ὑψηλὸς, εὔσαρκος, μὲ ψαρὰς τρίχας, μεγάλους μέλανας μύστακας, καὶ λαμπροὺς ὀφθαλμούς. Εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του ἀνεγίνωσκες τὸν Ἑλληνικὸν τύπον, μὲ πολὺν Τουρκικὸν σατραπισμόν.

Ἡ νέα Ἀνδρονίκη δὲν ἔφερε πλέον τὴν ποιμενικὴν της ἐνδυμασίαν, ἀλλὰ τὴν τῆς οἰκίας· εἶχε δὲ τὸ πρόσωπον ἀσκεπές·

ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην ἦτο δεκάκις μαγικωτέρα, ἢ ὅτε ὁ Θρασύβουλος τὴν ἀπήντησεν εἰς τὴν κοιλάδα.

Τὸν ἀνεγνώρισεν, ἐρυθρίασεν, ἐμειδίασε, καὶ πρόφασίν τινα εὑροῦσα ἀφῆκε τὸν θάλαμον εἰς τὸν ὁποῖον οὗτος εἰσῆλθεν.

— Τί ζητεῖς διὰ τὸ κυνήγι σου; ἠρώτησεν ὁ Δημογέρων.

— Τίποτε ἄλλο, αὐθέντα, εἰμὴ νὰ μὲ παραχωρήσῃς ἕνα θάλαμον ἢ ἕνα σταῦλόν σου ἂν θέλῃς, διὰ ν' ἀπεράσω τὴν νύκτα. Καταβαίνων τὸ χαλλασμένον βουνὶ ἐκτύπησα τὰ γόνατά μου, καὶ δὲν δύναμαι νὰ ἐξακολουθήσω τὸν δρόμον μου μέχρι τῆς πόλεως.

— Ὁ Βάρθακας ἤνοιξε τοὺς μικρούς του ὀφθαλμοὺς καὶ κεχυνῶς τὸν ἐθεώρει.

— Μάλιστα, παλικάρι μου, εἶπεν ὁ Δημογέρων, εὐχαρίστως σὲ δίδω ἕνα θάλαμον, καὶ συγχρόνως συνδειπνοῦμεν τὸ κυνήγιόν σου. Καλέσας δὲ τὴν θυγατέρα του.

— Ἀνδρονίκη, ἐπρόσθεσεν, ὁ αὐθέντης ἐδῶ θὰ δειπνήσῃ μὲ ἡμᾶς καὶ θὰ κοιμοιθῇ εἰς τὸν πύργον μας· ἐπειδὴ κτυπήσας τὸν πόδα του, δὲν δύναται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Δημητζάναν.

— Ἡ νέα ἐχαιρέτισε σιωπηλῶς καὶ τεθορηβημένως τὸν Θρασύβουλον, ἔλαβε τὸ κυνήγιον, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου ἀπῆλθε νὰ ἑτοιμάσῃ τὰ τῆς φιλοξενίας.

Ὁ καθηγητὴς ἤρχισε νὰ κάθηται εἰς κάρφους ἀνησυχίας· « ἠξεύρεις ὅτι ὁ Δημογέρων σ' ἐπῆρε διὰ κανένα Βεηζαδέ; εἶπε πρὸς τὸν Θρασύβουλον... μὴν φοβεῖσαι, δὲν θὰ τοῦ ὁμολογήσω ὅτι εἶσαι υἱὸς παπουτζῆ.

— Ἔχω σκοπὸν ἐγὼ νὰ τοῦ τὸ ὁμολογήσω, ἀπεκρίθη οὗτος ἀταράχως.

Ἄφησε συντόμως τὰ τῆς θήρας ἐνδύματα, ἐλούσθη, ἐκαθαρίσθη, καὶ καλυφθεὶς μὲ πλουσίαν ἐλαφρὰν μηλωτὴν, ἣν ὁ Δημογέρων τοῦ ἔδωσεν, ἦλθεν εἰς τὸ δεῖπνον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ πατὴρ, ὁ υἱὸς, ἡ θυγάτηρ καὶ ὁ καθηγητὴς τὸν ἐπερίμενον.

Οἱ πρῶτοι τῆς νεότητος χρόνοι περιέχουν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου, λέγει ὁ μέγας φυσιογνωμιστὴς Λαβάτερ.

Τῳόντι ἄν τις ἐξέταζε τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Θρασυβούλου, τοὺς λόγους καὶ τὰς κινήσεις αὐτοῦ εἰς τὴν εἰκοσαετῆ του τότε ἡλικίαν, ἤθελε ἀνιχνεύσει τὸν εὐγενῆ καὶ γενναῖον ἐκεῖνον χαρακτῆρα, τὴν ὀρθὴν κρίσιν, τὴν βαθύνοιαν τοῦ πνεύματος, τὴν εὐαισθησίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀτρόμητον καρδίαν, ἅτινα ἐξωράϊσαν τὸ μέλλον στάδιον τούτου τοῦ νέου.

Τὸ μέτωπόν του ἦτο τετράγωνον μὲ μικρὸν κοίλωμα εἰς τὸ κέντρον· οἱ ὀφθαλμοί του κυάνειοι βαθεῖς καὶ οὐχὶ πολὺ μεγάλοι, δὲν ἀπέπεμπον οὔτε πῦρ πολὺ, οὔτε μὲ ταχεῖαν περιέργειαν ἔπιπτον εἰς τὰ πέριξ τούτων, εἰσέδυον ὅμως μὲ σκέψιν βαθυτάτην εἰς τὰς διανοίας τῶν ἄλλων, καὶ διέχεον μυστηριώδη μαγνητισμὸν πρὸς ὅντινα γλυκέως καὶ μὲ πλήρη ἐμπι-

στοσύνην ἠτενίζοντο. Ἐν λόγοις ἄλλοις ἡ γαλήνη ἐκείνη τῶν βλεμμάτων του ὡς γλῶσσα διεκοίνονε τὰς ἐντυπώσεις του, καὶ ὡς αἴσθησις διήγειρε τὴν συμπάθειαν εἰς τὸν ἄλλον.

Ἡ ρίν του ἦτον ὀλίγον γρυπή· τὸ στόμα του μεγέθους φυσικοῦ· ὁ μύσταξ του καστανόχρους καὶ ἀρτιόφυτος.

Εἶχε τὸ χρῶμα στιλπνὸν καὶ διαφανὲς ὡς τοῦ ἠλέκτρου· τὸ σῶμα νευρῶδες, ὑψηλὸν καὶ ῥαδινόν· τὴν κόμην καστανόχρουν βαθεῖαν, καὶ εἰς τὸ βάδισμα ἦτο γοργός, ἐνεργητικός, καὶ ἐνίοτε ὀλίγον ἀνυπόμονος.

Ὁ Θρασύβουλος ἐπεθεώρει καὶ ἐβάθυνεν ἤδη. Ἡ Ἀνδρονίκη κατώπτευε καὶ ᾐσθάνετο.

Ὁ Θρασύβουλος ἦτο μαλακός, συγκαταβατικὸς καὶ προφυλακτικὸς εἰς τοὺς λόγους του. Ἡ Ἀνδρονίκη ὑπερήφανος, ἀμέριμνος καὶ δὲν ἐδίσταζε νὰ προφέρῃ κάθε στοχασμόν της.

Πεπυρομένην ἔχουσα τὴν φαντασίαν της ἀπὸ τὴν μυθολογίαν, τὴν ἱςορίαν καὶ τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, μόνην σπουδὴν καὶ γλῶσσαν ἣν ἐκαλλιέργησεν, ἄλλην κοινωνίαν μὴ γνωρίσασα ἢ τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ της, εἶχε σχηματίσει εἰς τὴν καρδίαν της τὸν ἰδανικὸν ἐκεῖνον κόσμον, ὅςις εἶναι ἢ ὁ ὄλεθρος μιᾶς τρυφερᾶς νέας, ἢ ὁ ποιῶν αὐτὴν ν᾿ ἀποφεύγῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν κόσμον· διότι πούποτε δὲν εὑρίσκει ὅ,περ φαντάζεται·

Αἰσθανομένη ἑαυτήν, ὅτι ἐγεννήθη ὑπὸ τὰ ὄρη τῆς Κυλλήνης καὶ τοῦ Μενάλου, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Λάδωνος καὶ τοῦ Ἀλφειοῦ, ὄχι μακρὰν τῆς Στυγός, ὄχι μακρὰν τῆς Στυμφαλίδος, ὄχι μακρὰν τῆς Μαντινείας τοῦ Ἐπαμινώνδου, καὶ τῆς Μεγαλουπόλεως τοῦ Φιλοποίμενος, ἐνόμιζεν ὅτι διατρέχουσα ἐξ ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Ἀρκαδίαν, δὲν ἤθελεν ἀργήσει ν᾿ ἀπαντήσῃ τὰς νύμφας καὶ τοὺς Ἥρωας τῆς ἀρχαιότητος· ὠνόμαζε τὰ πρόβατα καὶ τὰ κτήνη αὐτῆς μὲ τ᾿ ὄνομα τῶν θεοτήτων· ἔπαιζε μὲ τοὺς κινδύνους, καὶ ἐφλέγετο ν᾿ ἀπαντήσῃ ἕνα Ἀκταίωνα, ἕνα Ἄκιν νὰ τὴν καταδιώξωσιν.

Ἐγειρομένη ὅμως ἐνίοτε μέσῳ τῶν ἰδίων ὀρέων καὶ κοιλάδων ἐκ τῶν ὀνείρων τούτων, ἐνθυμεῖτο ἐν ἀκαρεῖ τὴν θέσιν τῆς πατρίδος της.

Καθώρα τὴν δουλείαν τοῦ τόπου, καὶ τότε ἐβδελύττετο τοὺς τυράννους της. Ἀνελύετο ὅλη εἰς δάκρυα, ἔστρεφε τὰ ποιμενικά της ᾄσματα εἰς ἐθνικὰ ἐλεγεῖα, καὶ ὡς Σπαρτιάτις ηὔχετο ἢ τὸν θάνατον ὅλων, ἢ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος.

Ὅσον διὰ τὸν διδάσκαλόν της Βάρθακα, ἐκατῴκει οὗτος πρὸ πέντε ἐτῶν τὸν πατρικόν της οἶκον. Τὸν εἶχε συνειθίσει λοιπόν, καὶ τὸν μετεχειρίζετο μὲ οἰκειότητα· πλὴν μὲ τὴν οἰκειότητα ἐκείνην, ἣν ὁ ἀνώτερος παραχωρεῖ πρὸς τὸν κα

Ὁ δὲ ματαιόφρων Βάρθακας, ἐπειδὴ ὁ ὑπερήφανος καὶ ἀμαθὴς πατήρ της τὸν ἐξέλαβε γνώσεων βαθέων ἄνδρα, διατρίψαντα πολλὰ ἔτη εἰς Εὐρώπην, διερμηνεύων τὴν οἰκειότητα

ταύτην συμπάθειαν, ἐφρόνει ὅτι καὶ τὴν καρδίαν τῆς θυγατρὸς ἐκέρδησε, καὶ τὸν πατέρα αὐτῆς ἐπιῤῥέασεν, ὅπως ἀργὰ ἢ ταχέως προτείνῃ τὴν δεξιὰν τῆς Ἀνδρονίκης πρὸς τοῦτον.

Τοιαύτη ἦτο ἡ θέσις τῶν πραγμάτων, ὅτε ὁ Θρασύβουλος ἦλθε νὰ συνδειπνήσῃ μὲ τὸν Δημογέροντα.

— Χάρισέ με τ' ὄνομά σου, κυνηγέ, εἶπεν ὁ ἀρχιπρόεςὼς, ὅτε ἐκάθησαν εἰς τὴν τράπεζαν.

— Θρασύβουλος, ἄρχοντά μου.

— Θρασύβουλος.... ἄραγε συνέλαβες ποτὲ τὴν ἰδέαν νὰ ἐλευθερώσῃς τὴν πατρίδα σου ἀπὸ τοὺς τριάκοντα τυράννους; ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ποίους τριάκοντα τυράννους; διέκοψεν ὁ πατὴρ μὲ σοβαρότητα.

— Τοὺς μυρίους τυράννους ἤθελον νὰ εἴπω, ἐπρόσθεσεν ἡ νέα.... νὰ, τοὺς Τούρκους.

— Ἀνδρονίκη! Ἀνδρονίκη! ἔσο προσεκτικωτέρα εἰς τοὺς λόγους σου· ἦθος σοβαρὸν ὁ καθηγητὴς λαμβάνων καὶ ῥίπτων τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ πινακίου εἶπεν.

— Μὴ φοβεῖσθε ἀπ' ἐμὲ, κύριοι... εἶμαι καὶ χριστιανὸς, καὶ Ἕλλην τὴν καρδίαν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος. Τῆς ἀρχοντίσσας ἡ ἐρώτησις εἶναι ἐρώτησις μιᾶς ἀληθοῦς Ἑλληνίδος· ἡ δὲ ἐλευθερία δὲν εἶναι πλέον κρυφόν· ἤρχισε νὰ ψιθυρίζεται εἰς ὅλων ἡμῶν τὰς καρδίας.

— Ἀπατᾶσαι, Κύριέ μου... εἶμαι βέβαιος, ὅτι οὐδεὶς τῶν φρονίμων καὶ ἐχόντων μίαν θέσιν εἰς τὸν κόσμον, ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν διακινδυνεύσῃ· διέκοψεν ὁ Βάρθακας.

— Ὅσοι τρέμουν τοῦ τουφεκίου τὸν κρότον, καὶ φοβοῦνται μὴ χάσωσι τὴν ἀνάπαυσίν των, ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἀκοντίσασα πρὸς τὸν διδάσκαλόν της τοὺς μεγάλους της ὀφθαλμοὺς, οὗτοι μόνον δὲν συλλογίζονται τὴν ἐλευθερίαν.

— Ἀρχόντισσα, εἶπεν ὁ καθηγητὴς ἐρυθροῦς, ἐγώ.....

— Σιωπὴ, διδάσκαλέ μου, σὲ γνωρίζω ἀρκετά· στρέφεσαι ὡς ὁ ἀνεμόλυμος... μὴν ἀλλάζῃς λόγους· θὰ σὲ καταλάβῃ καὶ ὁ κύριος ἐδῶ.

Τὸ λεμονόχρουν τοῦ Βάρθακα πρόσωπον ἔγεινε μελαψόν· διότι διὰ τοῦ τρόπου της ἡ Ἀνδρονίκη ἀπεδείκνυεν εἰς τὸν Θρασύβουλον, ὅτι ἕνα κόκκον ἔρωτος δὲν εἶχεν εἰς τὴν καρδίαν της δι' αὐτόν· ἔπνιξεν ὅμως ἐντέχνως τὴν δυσαρέσκειάν του· καὶ ἐκρήξας προσπεποιημένον γέλωτα, εἶπε πρὸς τὸν Θρασύβουλον.

— Εἰς τὰς νουθεσίας μου πρὸς τὴν ἀρχόντισσαν, κύριε Θρασύβουλε, ὁμοιάζω τὸν στρατηγὸν Φωκίωνα, ὅστις ἐγ[illegible]ριζε, ὅτι πᾶν ὅ,τι ἀπεύθυνε πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ἀπεδοκιμάζετο· μίαν φορὰν δὲ ὅτε οὗτος τὸν ἐχειροκρότησεν ἐφώναξε « μήπως καμμίαν εἶπον τάχα ἀνοησίαν;»

— Ὁ Φωκίων, κατὰ τὸν Πλούταρχον, κύριε Θρασύβουλε, ποτὲ, ἂν ἐνθυμῆσθε, δὲν ἔκλαιεν, οὔτ' ἐγέλα, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη· ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ διδάσκαλός μου τώρα τόσον ὑψηλοφώνως γελᾷ, ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁμοιάζει τὸν Αἴσωπον μᾶλλον, ὅστις μὲ ὅλους ἐγέλα.... Ἀ! κύριε Βάρθακα, ἐπρόσθεσε μετὰ ταῦτα καγχάζουσα καὶ αὕτη εἰρωνικῶς, ἂν αἱ παρομοιώσεις σας εἶναι τόσον ἀνάρμοστοι, θὰ χάσετε τὴν φιλολογικήν σας ὑπόληψιν.

— Τὰς ἔριδας ταύτας τὰς ἔχομεν συχνὰ, εἶπεν ὁ Δημογέρων πρὸς τὸν Θρασύβουλον, θεωρῶν μὲ χαρὰν τὴν ἐρυθρὰν καὶ λάμπουσαν θυγατέρα του.

Ἀνεκάλυψε τότε τὸ δόλιον τοῦ καθηγητοῦ πνεῦμα, ὅτι ἡ ἐνθουσιώδης ἐκείνη κατάστασις τῆς μαθητρίας του, προήρχετο ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ Θρασυβούλου· ἐννόησε πάραυτα ὅτι τὸν ἐξωμοίαζε μὲ τὸν Αἴσωπον κατὰ τὸ σῶμα μᾶλλον, ἢ τὸ πνεῦμα. Ὅθεν διὰ νὰ καταστρέψῃ καὶ οὗτος τὸν εὐειδῆ κυνηγὸν εἰς τὸν νοῦν της, εἶπε μέ τινα ὀργήν.

— Ἡ ὑπόληψίς μου, ὅ,τι εἶναι, εἶναι· ἔζησα εἰς τὸν μεγάλον τῆς Εὐρώπης κόσμον, καὶ ἐκεῖ ὅλοι μὲ γνωρίζουν.... δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ συστηθῶ εἰς κανένα.... Ἔπειτα, μὰ τὴν ἁγίαν Παρασκευήν! δὲν ἔχομεν ἐδῶ οὔτε βασιλόπουλα, οὔτε βεηζαδέδες, οὔτε μηδὲν μεγάλον ὑποκείμενον διὰ νὰ φοβοῦμαι μὴ χάσω τὴν ὑπόληψίν μου.

— Εἶναι ἀληθὲς, ἀνερυθριάστως εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον ταύτην τὴν στιγμὴν φιλοξενεῖτε, δὲν εἶναι μέγα πρᾶγμα.

Ὁ Δημογέρων ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐπρόσθεσεν.

— Οἱ ἄνθρωποι γνωρίζονται ἀρκετὰ, νέε μου, ἀπὸ τὴν φυσιογνωμίαν.

Ἡ Ἀνδρονίκη εἴς τε τὴν ἱλαρότητα τῶν βλεμμάτων καὶ τὸ συμπαθητικόν του μειδίαμα ᾐσθάνθη τέρψιν πάντῃ ἄγνωστον ἐν τῇ καρδίᾳ της.

— Μάλιστα, ἄρχων! ὁ πατήρ μου εἶναι μὲν εὐκατάστατος πλὴν σανδαλοποιὸς εἰς τὴν Δημητζάναν, ἐξηκολούθησε μὲ τὴν αὐτὴν ἀταραξίαν ὁ Θρασύβουλος. Τὰ δὲ μικρὰ ὄμματα τοῦ Βάρθακα, μὲ εὐχαρίστησιν καὶ θρίαμβον ἐπήδουν ἐναλλὰξ ἀπὸ τὸν πατέρα πρὸς τὴν θυγατέρα.

— Σανδαλοποιός.... χωρατεύεις, εἶπεν ὁ Δημογέρων.

— Διόλου, ἄρχων! ὁ πατήρ μου εἶναι σανδαλοποιός· ἐραστὴς ὅμως τῆς παιδείας, ἀντὶ νὰ μὲ συμπαραλάβῃ εἰς τὸ ἔργον του, μ' ἔθεσεν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητζάνης καὶ ἐξεπαιδεύθην ὀλίγον.

Ἤλλαξεν ὕφος διὰ μιᾶς ὁ Δημογέρων. Τὸ ἀγέρ[illegible] ἀνθρώπων τούτων εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἦτον ὑπέρτερον τῶν ἰδίων Τούρκων.

Ἡ θυγάτηρ ἤνοιξε καὶ αὕτη τοὺς κυανοὺς ὀφθαλμούς της.

Τὸ ἀργυρόφαιον πρόσωπόν της ἔλαβε τὸ λαμπρὸν τοῦ ἄνθρακος (ῥουβινίου) χρῶμα· νεάνις φρονημάτων ἐλευθέρων καὶ πνευματώδης εὑρίσκετο ὀλίγον τεθορυβημένη, οὐχὶ τόσον διὰ τὴν πενιχρὰν καταγωγὴν τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις ἤρξατο νὰ εἰσδύῃ εἰς τὴν καρδίαν της, ὅσον διὰ τὸν φυσικὸν καὶ ἀφελῆ τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον τὴν ἐδιηγεῖτο.

Μακρὰ σιγὴ διεδέχθη τώρα τὴν ὁμιλίαν ἐκείνην.

— Ὁ φρόνιμος δὲν θεωρεῖ πόθεν ἔρχονται οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ποῦ φθάνουσιν· (δράξας τὸν λόγον ὁ καθηγητὴς ἐν καιρῷ γενικῆς κατηφείας εἶπεν.) Εἰς τὴν σημερινὴν τῆς Ἑλλάδος θέσιν, ἐπρόσθεσε, τάχα καὶ οἱ ἄρχοντες, καὶ οἱ βαθύπλουτοι, καὶ ἡμεῖς ἔτι οἱ καθηγηταὶ καὶ ποιηταί, οἵτινες ὡς ἐπὶ Πηγάσων ἀπὸ τὸν Παρνασὸν πηδοῦμεν πρὸς τὴν Ἑλικῶνα καὶ ἐπὶ Δελφίνων καταβαίνομεν εἰς τὰ παλάτια τοῦ Νηρέως, καὶ παίζομεν μὲ τὰς πεντήκοντα θυγατέρας του, δὲν εἴμεθα δοῦλοι τῆς Τουρκίας;..... Τίς ἠξεύρει σὺ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ ὁ υἱὸς μὲ τὰ ἐξωτερικά σου κάλλη· τίς ἠξεύρει μὲ τὰ προτερήματά σου, τοῦ λόγου σου, λέγω, μίαν ἡμέραν, ἂν δὲν γίνῃς μέγας καὶ πολύς.... «μαῦρον εἶναι καὶ τὸ γαρύφαλον, πλὴν πωλεῖται μὲ τὸ δράμι,» Κὺρ Θρασύβουλε, τὸ γνωρίζεις;... ἔχομεν παράδειγμα πολλοὺς τῶν κορυφαίων ἀνδρῶν ἐξελθόντας ἀπὸ τὰς ποταποτέρας οἰκογενείας....

— Εἶναι ἀληθές, ἔχω καγὼ παράδειγμα τὸν ἴδιον θεῖόν μου Γρηγόριον, ὅστις ἐκ τῆς σκοτεινῆς μας οἰκογενείας ἐξελθών, εἶναι σήμερον ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

— Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος εἶναι θεῖός σου! ἐπρόφερεν ὁ Δημογέρων, κρατήσας τὸ περόνιον ἀντικρὺ τοῦ στόματός του.

Ὁ τύφος αὐτοῦ ὡς νέφος διελύθη πάραυτα τοῦ μετώπου του.

— Εἶναι ἀδελφὸς τῆς μητρός μου, εἶπεν ὁ νέος μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν τοῦτον ἀφέλειαν· αἱ τελευταῖαι δὲ τῆς Παναγιότητός του ἐπιστολαὶ μὲ προσκαλοῦσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως τελειώσω τὰς σπουδάς μου ἐκεῖ καὶ ἀκολουθήσω στάδιον κάτι εὐγενέστερον τοῦ πατρός μου.

Ἐνθυμήθη τῷ ὄντι ὁ Δημογέρων, ὅτι ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος ἐξῆλθεν ἐκ γονέων πενιχρῶν τῆς μικρᾶς πόλεως Δημητζάνης· καὶ διὰ τῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ, ἐστεφάνωσε τὴν κεφαλήν του μὲ τῶν Εὐσεβίων καὶ Ἰγνατίων τὴν ἱερὰν μίτραν.

Ἠσθάνθη καὶ ὁ Βάρθακας τότε διαφόρων βαθμῶν ἱδρωτικὰ λουτρά· ἐπὶ δὲ τοῦ προσώπου του ὁ ἱδρὼς ἀνέβλυζεν εἰς φυσαλίδας στρογγυλωτέρας τῆς ἐπὶ τοῦ μαρμάρου ἑωθινῆς δρόσου.

Τρία ἄτομα τὴν νύκτα ὅλην δὲν ἔκλεισαν ὄμματα εἰς τὰ κλίνας των.

Ὁ Θρασύβουλος, ὅστις περιπαθέστατα ἠρᾶτο τὴν Ἀνδρονίκην, ἡ Ἀνδρονίκη ἥτις διὰ πρώτην φορὰν ἀπήντα τὸν ἄνδρα,

ὅντινα τοσάκις ὀνειρεύθη, καὶ ὁ καθηγητὴς Βάρθακας ὅστις κατηρᾶτο τὴν ὥραν, καθ' ἣν εἰσῆξε τὸν κυνηγὸν ἐκεῖνον εἰς τὸν πύργον τοῦ Δημογέροντος.

Ἡ ἐπαύριον ἐξημέρωσε, καὶ ἡ Ἀνδρονίκη περιέφερε τὸν Θρασύβουλον εἰς ὅλα τοῦ πύργου τὰ μέρη, διὰ νὰ ἴδη τὰ περίεργά του.

Τί εἶναι αὐτά; ἠρώτησεν οὗτος, εἰσελθόντες εἰς θάλαμον, οὗτινος οἱ τοῖχοι ἦσαν κατεσκεπασμένοι δερμάτων.

—Αἱ δοραὶ τῶν ζώων ὅσα ἐφόνευσα ἄχρις ὥρας εἰς τὰ ὄρη.... Βλέπεις δέκα λύκους, ἀρκετὰς ἀλώπεκας, δέκα τζακάλια, δύο ἀγριοαιλούρους, τρεῖς αἰγάγρους, τεσσαράκοντα λαγωοὺς, ἕνα κάπρον καὶ δύο ὄφεις.

— Ἀληθινὰ, ἀρχόντισσα, λύσον μοι τὴν ἀπορίαν ταύτην· πάντοτε μόνη ὡς χθὲς ἦσο, περιπλανωμένη εἰς τὰς ἐρήμους;

— Ὄχι μόνη, μὲ τὸ ποίμνιόν μου καὶ μὲ τοὺς δύο μου κύνας.

— Ὁ πατὴρ, ὁ ἀδελφὸς, ὁ διδάσκαλός σου ποτὲ δὲν σὲ συντροφεύουν;

— Συντροφεύονται αἱ τόσαι καὶ τόσαι ποιμενίδες, αἵτινες ἀναβοκαταβαίνουν τὰ βουνά μας διὰ νὰ συντροφευθῶ καὶ ἐγώ; ὑπερηφάνως ἀπεκρίθη· ἔπειτα ὁ πατήρ μου ἔχει τὰς δημοσίους ὑποθέσεις του· ὁ ἀδελφος μου ἐπιστατεῖ τ' ἀγροκήπιά μας, ὁ δὲ Κ. Βάρθακας εἶναι πολὺ δειλός· καὶ οἱ πόδες του, ἂν καὶ μεγάλοι, ἀβρότατοι διὰ νὰ μὲ ἀκολουθήσουν, προσέθεσεν γελῶσα.

— Δὲν σὲ συνέβη ποτὲ καμμία δυστυχία;....ἔτυχέ ποτε νὰ συναπαντηθῇς μὲ λῃστὰς, ἤ τινας κακοποιούς;

— Ἀποφεύγω πάντοτε τὰ πυκνὰ δάση, καὶ δὲν περιπλανῶμαι εἰμὴ εἰς ὁρίζοντας ἀνοικτούς.... οἱ δὲ κύνες μου πρῶτοι μὲ εἰδοποιοῦσι τὰ ἴχνη τῶν ζώων καὶ ἀνθρώπων.... μίαν φορὰν ὅμως δυστυχῶς ἦλθα εἰς χεῖρας μὲ Ὀθωμανὸν, ὅστις κρυφίως ἐπέπεσεν ἐπάνω μου.... τὸ ἀποτέλεσμα ἦτον ὀλέθριον διὰ τοῦτον. Οἱ κύνες μου τὸν κατεξέσχισαν, τὸ μαχαίριόν μου τὸν ἐπλήγωσεν· ὅτε ἀπεσπάσθην τῶν χειρῶν του καὶ ἔφυγα, ἄφησα τὸν ἄθλιον εἰς θέσιν ἐλεεινήν.... ἀγνοῶ τί ἀπέγεινε.

— Μίαν ἐρώτησιν ἔτι παρακαλῶ· ὁ πατήρ σου πῶς σὲ συγχωρεῖ τὸν βίον τοῦτον;

— Ὁ πατήρ μου μὲ ἀγαπᾷ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ μὲ καθυστερήσῃ, ὅ,τι ἐπιθυμῶ... γνωρίζει ὅτι δὲν ἐπιζῶ οὔτε δέκα ἡμέρας ἂν παύσω τὴν ζωὴν ταύτην.... ἔπειτα τὰς ἐκδρομὰς ταύτας τὰς κάμνω ἐκ παιδικῶν χρόνων, καὶ οὕτως τὰς συνείθισεν. Ὅταν δέ τις συνειθίσῃ ἅπαξ εἰς τὸν κίνδυνον, ποτὲ πλέον δὲν φαντάζεται, ὅτι δυνατὸν ἐστὶν ἐκ τούτου νὰ προέλθῃ κακόν.

— Ἐζήτησέ ποτε ὁ Κύριος Βάρθακας νὰ σὲ συ[redacted]

— Μίαν μόνην φοράν· μὴ δυνηθεὶς ὅμως νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, ἐχάθη εἰς τὰς φάραγγας καὶ μόλις μετὰ δύο ἡμέρας εὗρε τὴν ὁδόν του νὰ ἐπιστρέψῃ.... ἔκτοτε τοιοῦτος πανικὸς φόβος ἔμει-

νεῦ εἰς τὸν διδάσκαλόν μου, ὥστε ἂν καὶ σφόδρα ἐπιθυμῇ νὰ μὲ συντροφεύῃ δὲν τολμᾷ ὅμως.

Τὴν ἰδίαν στιγμὴν εἰσῆλθε καὶ ὁ καθηγητής, ὅστις πανταχόθεν τοὺς ἐζήτει. Ἡ ὁμιλία ἤλλαξε, καὶ ὁ Θρασύβουλος μετ' ὀλίγον ἀφῆκε τὸν πύργον. Ὁ Δημογέρων τὸν προσεκάλεσε καὶ ἄλλοτε νὰ τοὺς ἐπισκευφθῇ.

Ἔθεσε κατὰ νοῦν ὁ πατὴρ τῆς ὡραίας Ἀρκάδος τὴν ἰδέαν, νὰ ἑνώσῃ ἂν ἠδύνατο τὴν θυγατέρα του, μὲ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου.

Ἀνεχώρησε καὶ ὁ Θρασύβουλος καθ' ὅλα πεπεισμένος, ὅτι ἡ Ἀνδρονίκη δὲν ἔφερε καμμίαν συμπάθειαν πρὸς τὸν δύσμορφον Βάρθακα.

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 6ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) ΡΗΓΑΣ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ. — Ῥήγας ὁ Φεραῖος ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1750 εἰς τὴν πόλιν Φερὰς τῆς Θεσσαλίας.

Ἀρκετὰ ἔτη πρὸ τῆς συστάσεως τῶν φιλολογικῶν ἑταιριῶν καὶ τῆς φιλικῆς, συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Πλὴν ὄχι τόσον σκεπτικὸς καὶ κρυψίνους, ἂν καὶ μεγαλόφρων καὶ ἐπιχειρηματίας· ὄχι τόσον βαθὺς ἐξεταστὴς τῶν πραγμάτων, ἂν καὶ ζωηροῦ πνεύματος, καὶ κάτοχος πολλῶν γνώσεων; ἐφάνη εἰς τὸ θέατρον τῆς νέας Ἑλλάδος ὁ νέος Τυρταῖος μᾶλλον, ἢ καθ' αὐτὸ ὁ νέος Θρασύβουλος αὐτῆς.

Εἰς τὴν Δακίαν ἀνέπτυξε τὰς νοερὰς δυνάμεις του περισσότερον. Ἐκεῖ ἐσπούδασε τὴν Γαλλικήν, Ἰταλικήν, καὶ Γερμανικὴν γλῶσσαν, καὶ ἐκεῖ ἔλαβε μέρος εἰς τὰ πολιτικὰ ἐπὶ Ἡγεμονίας Μιχαὴλ τοῦ Σούτσου καὶ Μαυρογένους. Μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς Βιέννην, ὅπου καὶ συνεννοήθη μὲ τοὺς λογίους Ἕλληνας τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἐκεῖθεν ἤρξατο ἀλληλογραφίαν κρύφιον, μὲ τὸν Βοναπάρτην στρατηγὸν τότε ὄντα.

Ὁ Ῥήγας ἐστάθη ὁ δημοτικώτερος ἐπικὸς ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος· δυνάμεθα δὲ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι τὰ ἡρωικὰ αὐτοῦ ᾄσματα εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν καθεὶς ἐνόει, πρὸ πάντων διέσπειρον τὸ πῦρ τῆς ἐλευθερίας πρὸς τοὺς δεδουλωμένους Ἕλληνας.

Ἓν τούτων τὸ «Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων,» μετεγλωττίσθη ὑπὸ τοῦ Λόρδου Βύρωνος εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

Συνέγραψε φυσικὴν Γεωγραφίαν, καὶ σχέδια νόμων πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν, θουρίους ὕμνους, ἓν ἐγκόλπιον στρατιωτικόν, μετέφρασε τὴν ὀχυρωματικὴν τοῦ Βομπᾶν, κατεσκεύασε χωρογραφικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, μετέφρασε τὸν νέον Ἀνάχαρσιν, τὴν Βοσκοποῦλαν τῶν Ἄλπεων τοῦ Μαρμοντέλ, ἕτερον σύγγραμα καυστικὸν τὸ «Σχολεῖον τῶν τρυφερῶν ἐραστῶν» (des amans delicats) συνέγραψε τραγῳδίας αἵτινες παριστάνοντο εἰς τὰ θέατρα τῆς Ὀδησσοῦ, διάφορα μυθιστορήματα, ἐπέπληξε τὰς καταχρήσεις τοῦ ἱερατείου τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, δι' ὃ καὶ ἀφωρίσθη, καὶ ἦτο συντάκτης Ἑλληνικῆς τινος ἐφημερίδος δημοσιευομένης τότε ἐν Βιέννῃ.

Τὰ τέλη τοῦ 1796 ὁ Ῥήγας ἦλθεν εἰς Τεργέστην μετὰ τοῦ Περραιβοῦ, καὶ ἐκατοίκησαν εἰς τὸ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν Βασιλικὸν Ξενοδοχεῖον· ἐκεῖ τὸ αὐτὸ ἑσπέρας τὴν ἐνάτην Ἰανουαρίου τοῦ 1797 συνελήφθη διὰ προδοσίας τοῦ Δημητρίου Οἰκονόμου Κοζανίτου θηρεύοντος τὸ Τουρκικὸν Προξενεῖον Τεργέστης.

Ἡ προδοσία ἔγινεν οὕτως· ἦτον σύντροφος οὗτος ἑνὸς Ἀντωνίου Κορωνιοῦ Χίου

πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ῥήγας διεύθυνεν ἐκ Βιέννης, πρὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν πόλιν ταύτην, τὰ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἔγγραφά του, καὶ δύο κιβώτια μὲ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ.

Ὁ Κορωνιὸς ἦτον ἀπὼν εἰς τὴν Ἰστρίαν, καὶ εἰς τὴν εὐκαιρίαν ταύτην ὁ Κοζανίτης τὰ ἐκσφραγίζει, καὶ τὰ παραδίδει πρὸς τὸν Διοικητὴν Βαρῶνον Πεντόκην.

Ὁ Διοικητὴς συλλαβὼν τὸν Ῥήγα τὸν ἠρώτησε περὶ τῆς ὑποθέσεως « Προσπαθῶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἔθνους μου, χωρὶς νὰ ἐνοχλῶ τὴν ἡσυχίαν ἄλλης Εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως » ἀπεκρίθη ὁ Ῥήγας.

Κρατηθεὶς καὶ βιαζόμενος νὰ ὁμολογήσῃ τὰ σχέδιά του, ἔρριψεν ἐκ τοῦ παραθύρου κρυφίως εἰς τὴν θάλασσαν φάκελλον ἐπιστολῶν, αἱ ὁποῖαι ἔφερον ὑπογραφὰς διαφόρων μεγαλεμπόρων διὰ παραλαβὴν χρημάτων. Πρὸς τούτοις καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἔθνους φέρουσαν τρία ῥόπαλα μὲ ἐννέα σταυροὺς, καὶ τὰς λέξεις « ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος, Νόμων καὶ ἐλευθερίας.

Μετεκομίσθη εἰς Βιέννην, καὶ ἡ Ἀποστολικὴ Αὐστρία παραδίδει τότε καὶ τὸν Ἀντώνιον Κορωνιὸν, καὶ τὸν Εὐστράτιον Ἀργέντην τὸν ἰατρὸν, καὶ τὸν Δημήτριον Ἰατροῦ Ἰωαννίτην ὡς καὶ ἄλλους πρὸς τὸν Πρέσβυν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Τιπάλδον, ὅστις τοὺς διευθύνει εἰς Κωνσταντινούπολιν

Ὁ Ῥήγας φέρων μικρὸν μαχαιρίδιον, τὸ ἐβύθισε τρὶς εἰς τὴν κοιλίαν του διὰ νὰ ἀποθάνῃ, οἱ φύλακες ὅμως τοῦ τὸ ἥρπασαν, καὶ οἱ χειροῦργοι μετ' ὀλίγον τὸν ἰάτρευσαν.

Ὁ Μαρκζλῆ Ἀλῆ-Πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου ὑποπτευθεὶς, ὅτι ὁ Πασβάντογλους φίλος τοῦ Ῥήγα καὶ οἱ Ἕλληνες καθ' ὁδὸν, περιέμενον νὰ τοὺς ἐλευθερώσωσιν, ἔπνιξεν αὐτοὺς πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν ἡ Ὄλτα ἑνώνεται μὲ τὸν Δούναβιν.

Τινὲς θέλουν, ὅτι ὁ Ῥήγας ἐναντιωθεὶς ν' ἀκολουθήσῃ τοὺς δημίους, καὶ γρονθοκοπήσας ἕνα τούτων ἐφονεύθη διὰ πιστολίου.

Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ἐξεφράσθη ὁ Μηνύτωρ (Moniteur, anné β'. 1798. p 271.)

« Εἴδομεν νὰ διέλθωσιν ἐνώπιόν μας οἱ ὀκτὼ Ἕλληνες, οἵτινες συνελήφθησαν εἰς Βιέννην, ὡς συγγραφεῖς ἰδεῶν ἀποστατικῶν· ἦσαν δέσμιοι ἀνὰ δύο· συνωδεύοντο δὲ ὑπὸ 24 στρατιωτῶν, δύο δεκαννέων, καὶ ἑνὸς ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ ψυχὴ τούτων ἦτον ὁ Ῥήγας ὁ Θετταλὸς πλούσιος ἔμπορος, καὶ πάσχων μέχρι μανίας, ἕνεκα τῆς δουλείας τῆς δυστυχοῦς πατρίδος του » ἤδη ὅμως κατοικουμένης ὑπὸ ἀνδρῶν ἐλευθέρων.

« Καιρόν τινα πρὶν ἡ Ἀστυνομία τῆς Βιέννης τοὺς συλλάβει, ὁ Ῥήγας ἀνεχώρησεν εἰς Τεργέστην, ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς νὰ διαφύγῃ, ἐπεχειρίσθη ν' αὐτοχειριασθῇ· ἡ πληγὴ δὲν ἦτον θανάσιμος, ὅθεν καὶ συνελήφθη.

« Ὁ Ῥήγας δὲν εἶναι ὁ μόνος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνωμοσίας ταύτης· εἶναι καὶ ὁ Μαυρογένης ἀνεψιὸς τοῦ περιφήμου Ὀσποδάρου· ἀλλ' ὁ Μαυρογένης τὸ παρελθὸν ἔτος μετέβη εἰς Παρισσίους, ὅπου καὶ ἡσυχάζει· ἐνῷ ὁ συνεταῖρός του βαδίζει εἰς τὴν καταδίκην.

« Ἔσπειρα! ἔσπειρα! καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν θ' ἀργήσουν νὰ συνάξουν τὸ θέρος » Ἦσαν οἱ τελευταῖοι λόγοι του πρὶν ἀποθάνῃ.

Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ πεντακοσίων χιλιάδων γροσίων, εἶχον ἐξαγοράσει τὴν συγχώρησίν των, καὶ ἀπέστειλον ταχυδρόμον εἰς Βελιγράδιον. Δυστυχῶς οὗτος ἔφθασεν ἀργὰ, μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν θανάτωσίν των.

ΚΕΦΑΛ. 7.

Ο ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΡΡΑΒΩΝ.

Συναπηντήθησαν πλεῖον ἢ μίαν φορὰν εἰς τὰ ὄρη ὁ Θρασύβουλος καὶ ἡ Ἀνδρονίκη. Συντόμως δὲ ἡ ποιμενὶς τῆς Ἀρκαδίας ἔγεινε δυστυχεστέρα τῆς Καλυψοῦς, ἂν μίαν μόνην ἡμέραν δὲν ἔβλεπε τὸν Θρασύβουλον. Μὲ αὐτὸν περιεπλανᾶτο εἰς τὰς ἐξοχάς· πλησίον τούτου ἦτο γενναιοτέρα εἰς τὸν κίνδυνον, ἀναπαύδαστος εἰς τὸν δρόμον, καὶ ἐλαστικωτέρα εἰς τὴν ἀνάβασιν καὶ κατάβασιν τῶν λειμώνων. Μὲ τὸν νέον τοῦτον πρὸς ὃν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ προσελκύετο σφοδρότερα, διέτρεχε τὰς τῆς Ἀρκαδίας ἀρχαιότητας. Ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τούτων πικρὰ ἔχυνον δάκρυα· ᾐσθάνοντο τὴν δουλείαν βαθυτέραν, ἡ ἐλευθερία τοὺς ἔφλεγε μέχρις ἐνθουσιασμοῦ· ἔψαλλον τὰ ἡρωϊκὰ καὶ θρηνητικά των ᾄσματα, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τούτων ἀνεπώλουν, ὅλα τὰ ὡραῖα συμβάντα τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, μόνην τροφὴν νοὸς, μόνην παιδείαν ἣν ἀμφότεροι εἶχον.

Ἑσπέραν τινα ἓξ μῆνας μετὰ τὴν γνωριμίαν των, ἡ Ἀνδρονίκη τὸν εἰδοποίησεν, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπισκεφθῇ μίαν θείαν της εἰς τὸ χωρίον Μαζὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πηγῆς Κλείτορος. Ἡ Ἀνδρονίκη τῷ ὄντι ἐπεθύμησε νὰ διέλθῃ ὀλίγας ἡμέρας παρὰ τῇ θείᾳ της ταύτῃ· κύριος ὅμως σκοπός της ἦτο νὰ ἐπισκεφθῇ μετὰ τοῦ Θρασυβούλου τὸ Μαυρονέρι, δηλ. τὴν ἀρχαίαν Στύγα, τὴν οὐχὶ μακρὰν τοῦ χωρίου τούτου. Ἀπέναντι ταύτης τὸν εἶχεν εἰδοποιήσει, ὅτι ἔμελλε νὰ τὸν διακοινώσῃ σοβαρόν τι μυστικόν.

Τὴν ἐπαύριον τῆς ἀφίξεώς των εἰς τὸ Μαζὶ, ἐπορεύθησαν τῷ ὄντι πρὸς τὸ χωρίον Ναυκρίας ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Νωνάκριος. Ἡ πηγὴ τοῦ Ἅδου δὲν ἦτο πλέον μακράν των.

— Εἶσαι σκυθρωπὸς, Θρασύβουλε, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτε ἐκάθησαν ἀπέναντι τῆς Στυγός. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν σὲ βλέπω οὕτω· εἰς ὅλον τὸν δρόμον οὔτε δέκα λέξεις δὲν μ' εἶπες.

— Ἐζήτουν νὰ μαντεύσω, φιλτάτη, τί ἔχεις σκοπὸν νὰ μὲ εἴπῃς, καὶ συγχρόνως ἐσυλλογιζόμην τί ἔχω κἀγὼ νὰ σ' ἐκμυστηρευθῶ, μὲ θλιβερὸν μειδίαμα εἶπεν οὗτος.

— Ἔχεις καὶ σὺ νὰ μὲ εἰπῇς;

— Ναί! ζητῶ συγγνώμην νὰ σὲ τὸ ἐκφράσω εἰς δύο λόγους πρῶτος. Τὴν ἐρχομένην ἑβδομάδα, Ἀνδρονίκη, θὰ χωρισθῶμεν.

— Θὰ χωρισθῶμεν!!

— Ὁ θεῖός μου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸ ἀρκετῶν μηνῶν μὲ γράφει νὰ ὑπάγω ἐκεῖ. Ἀνέβαλλον μὲ προφάσεις πρὸς τὸν πατέρα μου ἕως τώρα τὸ ταξείδιον. Ἐν τούτοις αἱ ἐπι-

στολαὶ τοῦ Πατριάρχου ἤδη τόσον βιαστικαὶ εἶναι, ὥστε ὁ πατήρ μου προχθὲς ὁριστικῶς μὲ διέταξε ν' ἀναχωρήσω τὴν προσεχῆ ἑβδομάδα. Ὁ Πατριάρχης γράφει πρὸς τοῦτον, ὅτι ἂν δὲν ἐπιθυμῇ νὰ μὲ στείλῃ πλησίον του, νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ, διὰ νὰ παραλάβῃ ἕτερον συγγενῆ μας, ὅστις θηρεύει τὴν θέσιν ταύτην. Ὁ πατήρ μου ἀγνοεῖ παντάπασιν τὸν ἔρωτά μας. Ὁ πατήρ σου πρέπει νὰ τὸ ἐπληροφορήθῃ ἀπὸ τὸν Βάρθακα, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν πανοῦργον ψυχὴν τίποτε δὲν κρύπτεται. Ἔχομεν τὴν σήμερον ὅλην ἐνώπιόν μας· ἂς συσκεφθῶμεν τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ ἐξασφαλίσωμεν διὰ βίου τὴν εὐτυχίαν μας ταύτην.

— Ἡ Εὐτυχία μου! τελειόνει ἅμα σὺ ἀναχωρήσῃς διὰ Κωνσταντινούπολιν, ὠχρὰ καὶ ἀνυπόμονος εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη... ὅτε σὺ μεταβῇς εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην πρωτεύουσαν ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου, θέλεις πλέον εὐθυμηθῇ μίαν πτωχὴν τῆς Ἀρκαδίας κόρην!!! Διότι, τὸ κάτω κάτω, τφόντι, ἀπέναντι τοῦ Σουλτανικοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως ἐκείνης ἡμεῖς τί εἴμεθα ἐνταῦθα!

— Ἀνδρονίκη, οἱ λόγοι σου εἶναι πικρώτατοι ... εἰπέ μοι, φίλη μου, εἶπε λαμβάνων τὴν χεῖρά της, ἐνῷ τὰ δάκρυα ἤρχισαν νὰ ῥέουν τῶν ὀφθαλμῶν της, ἤκουσας ἐκ τοῦ στόματός μου ποτὲ κανὲν ψεῦδος;

— Καὶ ἐγὼ ἐντρέπομαι ἑαυτὴν νὰ κλαίω οὕτως, ὡς μικρὸν παιδίον, μὴ δίδουσα προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους σου, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ψυχή μου Ἀνδρονίκη! ἄκουσον τί σὲ λέγω! σ' ἐρωτῶ, μὲ νομίζεις ἄνθρωπον δυνάμενον νὰ φυλάξῃ τὸν λόγον του;

— Ἂν δὲν σ' ἐθεώρουν τοιοῦτον, δὲν ἤθελον ἀφίσει τὴν ψυχήν μου νὰ σὲ ἀγαπήσῃ.

— Λοιπὸν σὲ λέγω, βῆμα δὲν θέλω κάμει ἐκτὸς τῆς Ἀρκαδίας πρὶν σὲ νυμφευθῶ... νομίζεις ὅτι ὁ πατήρ σου θέλει συγκατατεθῇ εἰς τὸν γάμον ὅμως τοῦτον;

— Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχον μὲ τὸν πατέρα μου ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐκτεταμένην ὁμιλίαν, φαιδρυνομένη ὀλίγον εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη. Εἶναι ἀγαθός, τιμίου χαρακτῆρος, πλὴν ὑπερήφανος καὶ φιλόδοξος μέχρι δεινότητος. Καὶ κατὰ δυστυχίαν ἐπιῤῥεάζεται εἰς ἄκρον καὶ ἀπὸ τὸν Βάρθακα. Ὁ καταχθόνιος οὗτος ἔθεσεν εἰς τὸν νοῦν του ἰδέας ἀλλοτρίας· μεταξὺ δὲ τῶν λοιπῶν καὶ ταύτην, ὅτι, ναὶ μὲν εἶσαι ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου, πλὴν ὅτι ἐκεῖνος ἀφοῦ ἅπαξ ἔφθασε τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον, δὲν ἀναγνωρίζει οὐδένα τῶν συγγενῶν του, καὶ ὅτι σὺ ὠφελεῖσαι μόνον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ διὰ ν' ἀπατήσ[redacted]τερα μου, ὅστις εἶναι πλούσιος, καὶ μὲ νυμφευθῇς. Καλεῖ δὲ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Πατριάρχου, ὅσας κατὰ καιροὺς μᾶς ἔδειξας, ὅλας πλαστάς.

— Οἵα ἡ μορφὴ, τοιάδε καὶ ἡ ψυχὴ, μὲ ἀταραξίαν εἶπεν ὁ Θρασύβουλος. Θὰ ἐξηγήσω τὸν ἔρωτά μας πρὸς τοὺς γονεῖς μου, θὰ γράψω πρὸς τὸν Πατριάρχην, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὁ θεῖός μου, ὅτε ἀκούσῃ τὰς ἀρετάς σου, θέλει ἀμέσως ἀποφασίσει τὸν γάμον μας.

— Ὅσα μὲ λέγεις, Θρασύβουλε, εἶναι ἥλιος χειμῶνος, ὅςις δίδει φῶς, οὐχὶ ὅμως καὶ θερμότητα, ἐπρόσθεσε μειδιῶσα.

— Δὲν σ' ἐννοῶ!

— Πρέπει, φίλε, νὰ σὲ εἴπω ὅλα σήμερον· διότι ὅλους ἂν τοὺς χάσω καὶ σὺ μὲ μένῃς, πάλιν θὰ εἶμαι εὐτυχής. . . . Δὲν ἀκούεις, πιάνουσα τὸν βραχίωνά του, μὲ φωνὴν χαμηλὴν ἐξηκολούθησε· καὶ δεικνύουσα μὲ τὸν δάκτυλον τὸν ἐκτεταμένον ὁρίζοντα ὃν εἶχον ἐνώπιόν των, δὲν ἀκούεις τὸν μέγαν ἀλαλαγμὸν ὅστις ἀπὸ πᾶν χωρίον, πᾶσαν πόλιν, καὶ κάθε κορυφὴν ὄρους τῆς Ἑλλάδος γεμίζει τὸν ἀέρα; Δὲν ἀκούεις τὸν κρότον τῶν θλασμένων ἤδη ἀλύσεων καὶ τὸ τρόχισμα τῶν ὅπλων; ὀλίγους μῆνας καὶ θέλεις ἰδεῖ τὴν γῆν ταύτην ἕλος αἵματος. . . .

— Ἐννοεῖς μίαν ἀποστασίαν, διέκοψεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἐννοῶ ἕνα ἱερὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς πατρίδος . . . καὶ αἱ πρόοδοι τῆς ἑταιρίας εἶναι τοιαῦται, ὥστε δὲν εἴμεθα πλέον μακρὰν των.

— Ποίας ἑταιρίας;

— Ἴσα ἴσα, τὸ μυςικὸν, ὅπερ ἐδῶ ὑπεσχέθην νὰ σὲ διακοινώσω, εἶναι ἡ ἑταιρία αὕτη. Ἄκουσον! Μετὰ τὸν τρομερὸν θάνατον τοῦ Ῥῆγα τοῦ Φεραίου, ἐσυστήθη εἰς Βιέννην ἡ φιλόμουσος Ἑταιρία ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦτον ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας. Σκοπὸν εἶχε νὰ διαχύσῃ τὰ φῶτα εἰς τοὺς δεδουλωμένους Ἕλληνας, καὶ βαθμηδὸν διὰ τῶν γραμμάτων νὰ τοὺς προπαρασκευάσῃ καὶ ἐξυπνίσῃ νὰ ζητήσουν τὴν ἐλευθερίαν των.

« Συνεπείᾳ ταύτης ἐγενήθη ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία. Πρὸ ἓξ ἐνιαυτῶν, δηλ. τὸ 1813, τρεῖς ἀείμνηστοι ἄνδρες, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ καὶ ὁ Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος ἔλαβον τὴν τολμηρὰν καὶ δυσκατόρθωτον ἰδέαν νὰ προπαρασκευάσωσιν οὐχὶ διὰ τῶν φώτων, ἀλλ' ἀπευθείας διὰ κατηχήσεως, πάντα Ἕλληνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Μὲ ἄλλους λόγους διὰ τοῦ βραχίωνός των νὰ σείσουν καὶ ἐξυπνίσουν τῆς λιθαργίας, τοὺς κατοίκους τῆς δεδουλωμένης Ἑλλάδος.

« Μετ' ἀπιστεύτους θυσίας καὶ κόπους ἀπεράντους, ἀφοῦ ἐνεπαίχθησαν εἰς τὰς ἀρχὰς παρ' ὅλων, ὡς μωροὶ διὰ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, οἱ ἀποφασιστικὴν θέλησιν ἔχοντες οὗτοι τρεῖς ἄνδρες κατώρθωσαν τὸν σκοπόν των· δηλ. ἐσύςησαν ἑταιρίαν διῃρημένην εἰς ἑπτὰ βαθμοὺς, καὶ περιέχουσαν σύμβολα, λέξεις, ἐξορκώσεις καὶ ἀπόκρυφα σχήματα, ὡς ἐκεῖνα τῶν φρικαισώνων. Ἀπὸ τὸν ζῆλον, τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν διαγωγὴν

του ὁ κατηχούμενος ἐξαρτᾶται νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς Ἑταιρίας, ὅστις εἶναι ἀ ρ χ η γ ὸ ς τ ῶ ν Ἀ φ ι ε ρ ω μ έ ν ω ν.

« Εἰς τοῦτον εἶναι κατατεταγμένοι οἱ πλουσιώτεροι καὶ νουνεχέστεροι ἄνδρες τοῦ ἔθνους μας, ὅσοι μέλλουν νὰ διευθύνουν τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα. Δὲν εἶναι πόλις, δὲν εἶναι πολίχνιον, Θρασύβουλε, εἰς ὃ ἡ Ἑταιρία νὰ μὴν ἐξηπλώθη.

« Καὶ διὰ νὰ σοὶ δώσω νὰ ἐννοήσῃς ὁποίων στερεῶν βάσεων εἶναι τὸ ἔργον, σὲ λέγω ὅτι καὶ ὁ ἴδιος θεῖός σου ὁ Πατριάρχης τὴν γνωρίζει.

« Νομίζω δὲ ὅτι ὁ σκοπὸς δι' ὃν σὲ προσκαλεῖ πλησίον του εἶναι, νὰ κατατάξῃ καὶ σὲ εἰς τὸ ἀπέραντον τοῦτο στάδιον τῆς δόξης.

— Πῶς γνωρίζεις ταῦτα πάντα; ἔκθαμβος ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Τὰ ἔμαθον κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν. Πρό τινων ἡμερῶν, ὡς ἐνθυμεῖσαι, ἀπῆλθον εἰς Ἑρμιόνην μὲ τὸν πατέρα μου. Μετὰ τὴν ἄφιξίν μας εἰς τὴν πρωτεύουσαν ταύτην τοῦ Εὐρυσθέως, διευθύνθην νὰ ἴδω τὰ ζωντανὰ ἐρείπια τῶν ναῶν τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφώνης. Μόλις ἐκάθησα εἰς τὸ κούφωμα βράχου τινος, καὶ ἤκουσα οὐχὶ μακράν μου δύο πιστολισμούς.

« Ἠκολουθήθησαν οὗτοι ἀπὸ θανατηφόρον οἰμωγὴν καὶ τοὺς λόγους τούτους « Μ' ἐφάγατε σκυλιά.»

« Ἔντρομος ὠρθώθην· πρὶν δὲ κάμω βῆμα, ἰδοὺ ἀνὴρ τρέμων καὶ ὠχρὸς παρουσιάζεται ἐνώπιόν μου.

« — Τίς εἶσαι ἄθλιε; ἔκραξα ἀμυνομένη διὰ τοῦ πιστολίου μου. Ὅτε δ' ἐπροχώρησα ἔξω τῆς ὀπῆς εἶδον καὶ δεύτερον ἄνδρα ἐρχόμενον, πλὴν κλείοντα.

« — Δὲν εἴμεθα κακοὶ ἄνθρωποι, τρέμων εἶπεν ὁ πρῶτος . . . ἂν δὲν ἐφονεύαμεν τὸν Ἰσκαριώτην ἐκεῖνον, ὁλόκληρον τὸ ἔθνος ἐχάνετο.

« Καὶ ἔδειξεν εἴς τινα ἀπόστασιν μελαψὸν μὲ τετραγώνους ὤμους ἄνδρα καὶ μὲ μύστακας καὶ πώγωνα χαμαὶ κείμενον νεκρόν. Δύο σφαῖραι εἶχον τὸ στῆθος αὐτοῦ διαπεράσει.

« Ἐνθυμοῦμαι, τοιαύτην φρίκην μ' ἐπροξένησε τὸ θέαμα τοῦτο, ὥστε πάραυτα ἤρχισα νὰ φεύγω πρὸς τὴν Ἑρμιόνην.

« Καὶ οἱ δύο μὲ ἠκολούθησαν τρέχοντες, καὶ πεσόντες εἰς τὰ γόνατα μ' ἐπαρακάλουν νὰ τοὺς ἀκούσω.

« Ὁ τρόπος των μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι δὲν ἦσαν κακοποιοί· ἐστάθην.

« — Πρὶν σὲ εἴπωμεν ποῖος εἶναι ὁ ἀνὴρ ὃν ἐφονε[redacted] *ποῖοι ἡμεῖς εἴμεθα, ἠρώτησεν ὁ εἷς, εἰπέ μας, εἶναι Ἑλληνικὴ ἡ καρδιά σου;*

« — Ἑλληνική! εἶπον μὲ τὸν συνήθη ἴσως ἀνόητον ἐνθουσια-

σμόν μου . . . βδελύττομαι τοὺς Τούρκους, καὶ ὀδύρομαι νύκτα καὶ ἡμέραν διὰ τὴν δουλείαν τῆς πατρίδος μου.

« — Δὲν φοβούμεθα λοιπὸν τίποτε ἀπὸ τὴν κόρην ταύτην, εἶπον μεταξύ των οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι· καὶ τότε ὁ εἷς ἐξηκολούθησε πρός με.

« — Τ' ὄνομά μου εἶναι Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, τοῦ κυρίου ἐδῶ Δημητρόπουλος, καὶ τοῦ φονευθέντος Νικόλαος Γαλάτης ἐκ τῆς νήσου Ἰθάκης.

« Ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ μ' ἐδιηγήθη τὰ τῆς Ἑταιρίας καὶ τὰς προόδους της· ἤκουσα τὰ ὀνόματα τῶν πλέον διακεκριμένων ὑποκειμένων της· καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸ τοῦ θείου σου, καὶ τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου στρατηγοῦ καὶ ὑπασπιστοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας.

« — Ὁ φονευθεὶς Ν. Γαλάτης ἦτο ὁμοίως ἑταιριστὴς, ἐξηκολούθησε, φύσεως ὅμως κακῆς. Ἐζήτει νὰ σπαταλήσῃ τὰ χρήματα τῆς Ἑταιρίας, ἀπειλῶν ὅτι, ἂν δὲν τῷ ἔδιδον ὅσα ἐζήτει, ἔμελλε νὰ προδώσῃ ὅλους εἰς τοὺς Τούρκους. Μάλιστα ἐκίνησε μίαν ἡμέραν νὰ παρουσιασθῇ πρὸς τὸν Χαλὲτ-Ἐφέντην νὰ ὁμολογήσῃ τὰ πάντα, καὶ κατὰ θείαν οἰκονομίαν ἀπηντήθη ἀπὸ ἄλλον Ἰθακήσιον καὶ ἐμποδίσθη. (α)

« — Ἐπρόκειτο, εἶπε, νὰ ματαιωθῶσι κόποι καὶ θυσίαι τόσων χρόνων, καὶ τόσων χιλιάδων ψυχῶν, αἵτινες σήμερον σχηματίζουν τὴν Ἑταιρίαν ταύτην, ἂν ἀφίναμεν τὸν ἄνθρωπον τοῦτον εἰς τὴν ζωήν. Τὰ δάκρυά μας δεικνύουν ὅτι δὲν εἴμεθα δολοφόνοι· ἐπράξαμεν ὅ,τι ἔπραξεν ὁ Τιμολέων πρὸς τὸν ἴδιον Τιμοφάνην· ὅ,τι ἔπραξεν ὁ Βροῦτος πρὸς τὸν ἴδιον υἱόν του. Ἐπειδὴ δὲ ἀτυχῶς εὑρέθης μάρτυς τῆς σκηνῆς ταύτης, πρέπει ἢ καὶ σὺ νὰ γίνῃς μέλος τῆς Ἑταιρίας, ἢ ἂν δὲν ἐπιθυμῇς σὲ παρακαλοῦμεν νὰ διατηρήσῃς τὸ μυστικὸν τοῦ φόνου τούτου, τοὐλάχιστον δι' ἕνα μῆνα, ἕως ὅτου ἐσώμεθα μακρὰν τῆς Ἀργολίδος.»

« Ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, Θρασύβουλε, κατετάχθην κἀγὼ εἰς τὴν Ἑταιρίαν· καὶ ὤμοσα ὅτι τοὐλάχιστον δι' ἕνα μῆνα περὶ τοῦ συμβάντος εἰς οὐδένα θέλω προφέρει λέξιν. Ἰδοὺ διατὶ ἄχρις ὥρας τίποτε δὲν σὲ εἶπον· σήμερον δὲ ὅτε ὁ ὅρκος μου λύεται, σ' ἔφερα ἐνταῦθα νὰ σοὶ τὸ διακοινώσω.

— Ὁ Πατήρ σου εἶναι εἰς τὴν Ἑταιρίαν; ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος, ὑψόνων τὴν κεφαλὴν ἥτις, ἕρμαιον ποικίλων σκέψεων, ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ βραχίονός του.

— Ὄχι, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη .... ἔχει ὅμως ἰδέαν τῆς Ἑταιρίας, διότι ἡ πρόοδός της ἐξηπλώθη εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας· πλὴν ὁ Βάρθακας νομίζω ὅτι τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὰ κτήματά του.

(α) Ἰω. Φιλήμονος περὶ Ἑταιρίας, σελ. 228. M. Rabbe, σελ. 293. Carrel, σελ. 238. Ἰστ. Ῥίζου, μερ. 3ον, σελ. 241.

— Τὸ ὑπωπτεύθην! εἶναι φρόνιμον νὰ διατηρήσῃς ἐνώπιόν του σιωπήν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος!... ἄλλως θ' ἀρχίσῃ οἰκιακὴ διχόνοια. Ἐν τούτοις βλέπεις, Ἀνδρονίκη, σὺ ἥτις εἶσαι γυνὴ λαμβάνεις μέρος εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον σκοπόν, καὶ ἐγὼ ὅστις εἶμαι ἀνὴρ νέος, ὑγιής, τοῦ ὁποίου ὁ βραχίων κἄτι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, θέλεις νὰ μείνω μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς ἀμέτοχος; Πῶς πλέον τότε θὰ εἶμαι ἄξιος τοῦ ἔρωτός σου;...,.. Ἐννοῶ καλῶς τώρα διὰ ποῖον λόγον ὁ Πατριάρχης τόσον κατεσπευσμένως μὲ ζητεῖ ν' ἀπέλθω εἰς Κωνσταντινούπολιν.

— Ἂν ἐγνώριζες εἰς ποίους μαύρους στοχασμοὺς ζῶ, ὦ Θρασύβουλε, ἤθελες πολὺ μὲ λυπηθῆ. Προβλέπω θύελλαν μεγάλην, ἥτις μέλλει ἢ νὰ μᾶς καλύψῃ, ἢ νὰ μᾶς ἀποσφενδονίσῃ τὸν ἕνα μακρὰν τοῦ ἄλλου. Ἐν τούτοις τώρα ὅτε μὲ λέγῃς, ὅτι πρέπει ν' ἀναχωρήσῃς διὰ Κωνσταντινούπολιν, τώρα αἰσθάνομαι ἑαυτὴν δυστυχεστέραν. Διέρχεται τῆς φαντασίας μου ἡ ἰδέα, ὅτι εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην θέλεις μὲ λησμονήσει, ἢ ὅτι εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην θέλεις ἐκτεθῆ περισσότερον εἰς τῶν κινδύνων τὴν μανίαν. Πάλιν ὅμως βλέπω ὅτι ἂν σ' ἐμποδίσω τοῦ ταξειδίου σου γίνομαι αἴτιος ὀπισθοδρομήσεως ςαδίου... Ὕπαγε, Θρασύβουλε, τὸ κατ' ἐμὲ γνώριζε, ὅτι θὰ σὲ ἀγαπῶ θερμῶς, ἐν ὅσῳ ζῶ καὶ τὸν ἀέρα πνέω.

Τῆς Ἀνδρονίκης τὰ δάκρυα ἔρρεον κρυςαλλωτὰ καὶ διαφανῆ ὡς τῶν φαεθοντίδων, ἐξ ὧν ἐπλάσθη τ' ὡραῖον ἤλεκτρον.

— Καὶ ἐγὼ θέλω σὲ λατρεύει μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου, ψυχή μου! ψυχή μου Ἀνδρονίκη... ἐφώναξεν ὁ Θρασύβουλος. Ἄκουσε φιλτάτη, δὲν ἀναχωρῶ τῆς Ἀρκαδίας, ἂν ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ πατήρ μου δὲν ἀποφασίσουν τὸν γάμον μας, ἢ τοὐλάχιστον τὸν ἀρραβῶνά μας.

— Ἂν ὁ θεῖός σου δὲν συγκατανεύσῃ εἰς τὴν συνένωσίν μας, ἐκ τῆς κορυφῆς, ἐκ τῆς κορυφῆς ἐκείνης τοῦ Τυπαίου ὄρους, ἐξ ἧς τὸ πάλαι τόσαι γυναῖκες ἐκρημνίσθησαν, καὶ ἐγὼ θὰ ὑπάγω νὰ πέσω, διὰ νὰ εὕρω τὴν ἡσυχίαν.

— Ἀνδρονίκη, ἂς ῥίψωμεν μακράν μας τὰς ἀπαισίους ταύτας ὁμιλίας· μὲ ἀγαπᾷς, σὲ ἀγαπῶ· ἡ ἀπόφασίς σου καὶ ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι γόρδιος δεσμός, δι' ὅντινα τολμήσει νὰ μᾶς χωρίσῃ. Δός μοι τὴν χεῖρά σου, ὕψωσον τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ἐκείνου βράχου κρημνιζόμενον καταρράκτην, πρὸς ταύτην τὴν Στύγα λέγω, εἰς τὸ ψυχρὸν καὶ παγετῶδες ὕδωρ τῆς ὁποίας οἱ Ὀλύμπιοι Θεοί μας ἔκαμναν ἄλλοτε τὸν φοβερὸν ὅρκον των. Διὰ παντὸς ἄφωνος καὶ ἀκίνητος ἂς πέσῃ, ὅποιος τῶν δύω μας προδώσει, ἢ τὸν ἄλλον λησμονήσει.

— Ἔστω! εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη μ' εὐσέβειαν, ὡς νὰ [redacted] ἀπέναντι ἱεροῦ τεμένους. Ἂς πέσῃ ἄφωνος ὅστις λησμονήσει τὸν ἄλλον!... Ἂς ἀλλάξωμεν τὰ δακτυλίδιά μας, Θρασύβουλε. Ἐν ὅσῳ ὁ εἷς φυλάττει τοῦ ἄλλου τὸ δακτυλίδιον, ἂς ὑποκει-

ται εἰς τὸν ὅρκον τοῦτον. Διαφορετικὴ ἤμην πρὶν σὲ γνωρίσω! ἤμην εὐτυχής! εὐτυχὴς ὡς μία τῶν νυμφῶν μου, καὶ ὅμως δὲν τὸ ἤξευρα· ἐνόμιζα ὅτι κἄτι μὲ λείπει· ὅτι εἰς τὴν καρδίαν μου ὑπῆρχε κενὸν, ὅπερ ἔπρεπέ τις νὰ πληρώσῃ... σὲ ἀπήντησα, εἰσῆλθες εἰς τοῦτο, καὶ διὰ μιᾶς ᾐσθάνθην ἑαυτὴν, ὅτι ἀλλοίως μετεπλάσθην... Ὁμοιάζω σήμερον τὸ ἄνθος, ὅπερ ὀνομάζουσι τὸ *κάτοπτρον τῆς Ἀφροδίτης*, ὅταν βλέπῃ τὸν ἥλιον εἶναι ἀνοικτὸν καὶ ζωογόνον, ὅταν οὗτος φεύγῃ, μαραίνεται καὶ κλείει... δὲν θέλω νὰ ἐμποδίσω τὸ ταξείδιόν σου... ὕπαγε, Θρασύβουλε! πλὴν βλέπεις τοὺς ὑακίνθους τούτους, σύμβολα τῶν πρώτων ἐντυπώσεών μας; βλέπεις ταύτην τὴν ἀκακίαν, σύμβολον τοῦ ἀθώου ἔρωτός μας; καὶ ἔδειξεν ἄνθη, ἅπερ ἀγρίως καὶ φυσικῶς ἐστόλιζαν μεγαλοπρεπῆ κρημνόν. Τὰ ἄνθη ταῦτα δι' ἐμὲ εἶναι τ' ἀρώματα, τὰ ὁποῖα ὁ φοῖνιξ, ὅστις προαισθάνεται τοῦ βίου του τὸ τέλος, συσσωρεύει εἰς κορυφὴν ὄρους διὰ ν' ἀποθάνῃ ἐπὶ τούτων.

— Ἀνδρονίκη! ὡραία μου Ἀνδρονίκη! ποῖος σ' ἐδίδαξε νὰ ὁμιλῇς οὕτω μὲ προλήψεις; ὁ χωρισμὸς εἶναι σκληρὸς, πλὴν οὔτε ἀπεφασίσθη ἔτι, οὔτε ἡ τελευταία του στιγμὴ ἦλθεν... δὲν μὲ ἀκούεις ἀγαπητή μου; ἐπρόσθεσεν ὁ Θρασύβουλος, διὰ πρώτην φορὰν ἐγγίζον ἐν τῇ παραφορᾷ του χείλη τρέμοντα εἰς τὰς φλογώδεις παρειὰς τῆς ποιμενίδος.

Ἡ ὀρεινὴ νεᾶνις, τῆς ὁποίας οὔτε αὐτὴν τὴν χεῖρα θνητὸς ἄλλος ποτὲ εἶχεν ἐγγίξει, τῆς ὁποίας ἡ καρδία πάντοτε ἐστάθη σιδηρᾶ, ὡμοίαζε τώρα τὸν ἐρυθροῦν σίδηρον, ὅστις ὅτε πυρωθῇ τοσοῦτον μαλακόνει.

Εἰς πέλαγος εὐδαιμονίας κολυμβῶν ὁ Θρασύβουλος, αἴφνης ἐξύπνισεν ἀπὸ ἦχον ἀναστεναγμοῦ· ἠκούσθη τῷ ὄντι, ὡς φλοῖσβος φύλλων, ἦχος ἐλαφρὸς ὀλίγον μακρὰν των.

— Οἱ κύνες σου πρέπει νὰ ὠσφράνθησαν κυνήγιον εἰς τοὺς πυκνοὺς ἐκείνους θάμνους, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος ἐγειρόμενος· ἰδὲ πῶς σείουσι τὴν κέρκον των.

Τῷ ὄντι οἱ κύνες τῆς Ἀνδρονίκης εἶχον βυθίσει τὴν κεφαλὴν εἰς πυκνὸν σκῆνον, ὅστις εἰς τὴν εἴσοδον δάσους ἐλάτων ἀνεφύετο. Ἦτον ὁ Βάρθακὰς τοῦ ὁποίου τὴν ὅρασιν καὶ ἀκοὴν, τίποτε δὲν διέφυγεν. Οἱ κύνες τὸν ἐγνώριζον καὶ δὲν ὑλάκιζον. Ἅμα ἐννόησεν οὗτος, ὅτι ἡ προσοχὴ τοῦ ἀντεραστοῦ ἐστράφη ἐπὶ τοῦ σκήνου, ἔγεινεν ἄφαντος εἰς τὸ δάσος.

Ἕνα μῆνα μετὰ τὸν ὅρκον τοῦτον, ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος διεπραγματεύθη τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ Θρασυβούλου καὶ τῆς Ἀνδρονίκης, καὶ ἕνα μῆνα μετὰ τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦτον, ὁ Θρασύβουλος μὲ λύπην βαθυτάτην, ἀνεχώρησε διὰ Κωνσταντινούπολιν. Ἤκουσε ἐκεῖ μίαν σειρὰν μαθημάτων, ἔγεινε μέλος τῆς Ἑταιρίας, καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἐστάθη μάρτυς τοῦ φρικώδους θανάτου τοῦ θείου του, ὃν εἴδομεν.

ΚΕΦΑΛ. 8.

Ο ΒΑΡΘΑΚΑΣ.

Ὁ Βάρθακας ἦτο Σάμιος, ἐξ οἰκογενείας ποταπῆς. Εἶχε σπουδάσει ὀλίγον εἰς Σμύρνην, ἀκολούθως μὲ Ἑλληνικὸν σιτοφόρον πλοῖον ἐταξείδευσεν εἰς Λιβερπούλην ζητῶν τύχην.

Μὴ εὑρὼν τοιαύτην, ἄφησε τὴν Ἀγγλίαν μὲ τὸ ἴδιον πλοῖον· περιπλέων ὅμως τὰ παράλια τῆς Μεσσηνίας ἐναυάγησεν ἐκεῖ.

Περιπλανώμενος δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον, κατήντησεν διδάσκαλος τοῦ Δημογέροντος.

Τὰ ὀλίγα Γαλλικὰ, Ἰταλικὰ, καὶ Τουρκικὰ ἅπερ ἐσπούδασε καὶ τὰ ἔτι ὀλιγώτερα Ἀγγλικὰ, ἅπερ εἰς Λιβερπούλην συνείθισε, τοῦ ἔδωκαν τοιαύτην φήμην εἰς τοὺς περιχώρους κατοίκους, ὥστε ὅτε ἔφθαναν περιηγηταὶ Γάλλοι ἢ Ἄγγλοι, διεύθυνον πάντοτε τούτους πρὸς αὐτόν.

Ὁ Δημογέρων καὶ οἱ ἐπίλοιποι προεστῶτες τοῦ Μωρέως, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων οὔτε τὴν ἰδίαν των γλῶσσαν ἐγίγνωσκον νὰ γράφωσι τότε, ἐνέβλεπον πρὸς τοῦτον ἄνδρα σοφίας βαθυτάτης. Ἐπειδὴ δὲ ἐδιηγεῖτο μὲ ταρτουφικὸν ψεῦδος τὰ τερατώδη συμβάντα του, ὅλοι ὅσοι τὸν ἤκουαν τὸν ἐνόμιζον τῷ ὄντι πολυπαθῆ ὡς τὸν Σεβὰχ Θαλασσινὸν, περιηγητὴν ὡς τὸν Κούκ.

Ὅ,τι ἀνέγνωσεν, ἔλεγεν ὅτι τὸ εἶδεν. Καὶ ὅ,τι ἐδιηγεῖτο, μὲ τοσαύτην πεποίθησιν τὸ ἐδιηγεῖτο, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος ἐπίστευεν ὅτι τὸ εἶδε. Ποῦ τότε ἀτμοκίνητα! Ποῦ συγκοινωνία! Ποῦ παιδεία! Ποῦ ἐλευθερία διὰ ν' ἀνακαλύψῃ τις τὴν αἰσχρὰν ἀγυρτείαν μὲ τὴν ὁποίαν παρίστανεν, ὅτι εἰς Μάνζεστερ εἶδε μηχανὴν ἐντὸς τῆς ὁποίας ρίπτων τὸ ὑποκάμισόν σου, διὰ μιᾶς εἰς χαρτίον μετεβάλλετο, ἐτυπόνετο εἰς ὁποῖον δήποτε συγγραφέα ἤθελες, καὶ ἔπιπτεν ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους διὰ μιᾶς βιβλίον χρυσοδεμένον. Ἐν συντόμῳ ὁ Βάρθακας παρὰ τῷ Δημογέροντι ἀπήλαυσε χρηματικὴν κατάστασιν· ὄχι μόνον διότι πλουσίως ἐμισθοδοτεῖτο ἀπὸ τοῦτον, ἀλλὰ καὶ διότι ἁδρότατα ἐπληρόνετο ἀπὸ τοὺς περιηγητὰς καὶ ἄρχοντας, ὅσων ἔγραφε τὰς ἀναφορὰς, καὶ τὰ πρὸς τὰς ἐπιτοπίους ἀρχὰς ἔγγραφα.

Εἰς τὴν εὐδαιμονίαν του ἔλειπε μόνον ἡ Ἀνδρονίκη. Τὸ δὲ γέρας τοῦτο ἴσως δὲν ἦτο μακράν του, ἂν ἡ τύχη ἄλλως δὲν περιέστρεφε τὰ πράγματα.

Ὁ πατὴρ τῆς Ἀνδρονίκης ἐπεθύμει νὰ συζεύξῃ τὴν θυγατέρα του μὲ τὸν ἄχαριν μὲν καὶ κακόμορφον τοῦτον πλ[redacted]*δρα· βλέπων ὅμως τὴν φανερὰν ἀπέχθειαν αὐτῆς ἀνέβαλλε τὸ πρᾶγμα, ἐλπίζων ὅτι ἡ καθημερινὴ συναναστροφὴ ἤθελε τὴν κάμει νὰ τὸν συνειθίσῃ.*

Ὁ δὲ καθηγητὴς ἐρῶν ταύτην μανιακῶς, καὶ σπουδάσας τὴν γενναίαν καὶ ῥωμαντικὴν καρδίαν της, προέβαινεν ἄνευ ἀντεραστοῦ μὲ βραδέα βήματα, πεποιθὼς καὶ οὗτος, ὅτι ἡ προσπεποιημένη γλυκύτης καὶ ὑπακοή του εἰς τὰς θελήσεις της ὅλας, τὸ σιωπηλὸν καὶ μελαγχολικὸν ἦθός του, θέλουν τὴν φέρει πρὸς αὐτόν.

Αἱ πρῶται στιγμαὶ τῆς ζηλίας ἐρῶντος καὶ μὴ ἐρωμένου ἀνδρὸς, ὅτε φανερὰ βλέπη ἄλλον ἐρχόμενον εἰς μίαν στιγμὴν νὰ τοῦ ἀφαρπάσῃ, ὅ,τι μετὰ πολυχρονίων ἀγώνων οὗτος ἐλπίζει νὰ κερδήσῃ, εἶναι στιγμαὶ παραφορᾶς καὶ μανίας φρικώδους.

Εἰς ποίαν κάμινον πυρὸς δὲν μεταβάλλεται τὸ στῆθος; τὸ πνεῦμα ὑποπτεύεται τὰπάντα· ἡ διάνοια φθάνει πανταχοῦ· γίνεται νοερῶς ἔνοχος καὶ ἐγκληματίας ἑκάστην στιγμήν· καθ' ὃν δὲ χρόνον εἶναι παρανάλωμα τρομερᾶς ἀνησυχίας, φαντάζεται ζωηρότατα, ὅτιτὴν ἰδίαν στιγμὴν ἡ ἐρωμένη καὶ ὁ ἀντεραστής του κολυμβοῦν εἰς παντὸς εἴδους ἡδυπάθειαν. Ἂν ὁ ζηλῶν ἔχῃ ἀρετὴν, εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ ὀλίγην πεῖραν προηγουμένων περιστάσεων, τότε προσκαλεῖ τὴν ἀρετὴν, τὴν πεῖραν καὶ τὴν φιλοσοφίαν του, ἴσως νὰ τὸν δαμάσωσι, καὶ ἐπιχύσωσι βάλσαμον εἰς τὰ δεινά του. Ἂν ὅμως ὁ ζηλῶν ἔχῃ μέλαινα καρδίαν, καὶ ἂν τὸ ὑποκείμενον ὃ ἐρᾷ, εἶναι ἀνώτερον τούτου, ἵνα δὲ τὸ φθάσῃ καὶ εἰς τῆς ὑποκρισίας καὶ τοῦ ψεύδους τοὺς δυσειδεστέρους βορβόρους ἐπάτησε, τότε ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὁποίου πᾶς διαβολικὸς στοχασμὸς διέρχεται, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἱκανὸς νὰ πράξῃ τὸ πᾶν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀντεραστοῦ του, ἢ νὰ ἐκδικηθῇ ἐκείνην, ἣν τόσον σφοδρῶς ἠρᾶτο.

Δυστυχῶς ὁ ἄθλιος καθηγητὴς, ἦτον ἀνὴρ τῆς δευτέρας κατηγορίας. Ὅθεν καὶ ἐστάθη αἴτιος σκηνῶν τραγικωτάτων.

Οἱ φυσιογνωμισταὶ ἀποδίδουσι πάντοτε εἰς τὰ κακόμορφα καὶ ἠδικημένα ταῦτα πλάσματα τῆς φύσεως, ἢ τὴν ἀγαθωτέραν ψυχὴν, ἢ τὴν κακεντρεχεστέραν. Ὁ Βάρθακας ἦτο τὸ δεύτερον,

Τὸ μικρὸν σπήλαιον τοῦ στήθους του, ἅμα ἡ ζηλία τὸ ἐπυράκτωσεν, ὡμοίαζε φωλεὰν κοιμωμένων ὄφεων καὶ ἐχιδνῶν, αἵτινες ἐξυπνίσασαι καὶ περιπλεκόμεναι καὶ δαγκάνουσαι τὰ σπλάγχνα του, ἐσχημάτισαν καὶ τὴν πνοὴν καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρωπαρίου τούτου καθ' ὅλα δηλητήρια δριμύτατα τῆς κοινωνίας.

Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὁποίας διῆλθε στιγμὰς, ὁποίας σκευωρίας μετεχειρίσθη, ὅτε εἶδε τὴν σχέσιν τοῦ Θρασυβούλου καὶ τῆς Ἀνδρονίκης.

Ἐρχόμεθα ἀπ' εὐθείας μετὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἤκουσε μὲ τὰ ὦτά του τὰ περὶ τῆς Ἑταιρίας, καὶ τὸν προφερθέντα ἀπέ-

ναντι τῆς Στυγὸς ὅρκον, καὶ τὴν ἀλλαγὴν τῶν δακτυλιδίων τῶν ἐραστῶν.

Ἐπέστρεψεν εἰς τὸν πύργον δερόμενος ἀπὸ πυρετὸν φρενῶν καὶ σώματος· καὶ διὰ πολλὰς ἡμέρας διόλου δὲν ἐξῆλθε τοῦ κοιτῶνός του. Ἡ ἀσθένειά του πάλιν ἐπανελήφθη, ὅτε ἔλαβε χώραν ὁ ἀρραβὼν τῶν δύο μελλονύμφων. Καὶ τότε μόνον ἤρχισεν ἡ ἀνάῤῥωσίς του, ὅτε ὁ Θρασύβουλος ἦτον μακρὰν τῆς Ἀρκαδίας.

Εἰς τὰς 3 Μαρτίου τοῦ 1821, ἡ ἀκόλουθος ὁμιλία, μετὰ τὸ δεῖπνον, ἔλαβε χώραν μεταξὺ καθηγητοῦ καὶ Δημογέροντος.

— Εἰπέ μοι, σοφέ μου ἄνθρωπε, σὺ ὅστις ὅλον τὸν κόσμον ἐγύρισας, ἔλεγεν ὁ πατὴρ τῆς Ἀνδρονίκης μὲ περιδεῆ φυσιογνωμίαν, φρονεῖς, ὅτι ἡ Ῥωσσία βοηθεῖ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους;

— Κάθησε, ἄρχοντα, εἰς τ' αὐγά σου, ἀπεκρίθη ὁ Βάρθακας, ἀνάπτων μικρὰν καπνοσύριγγα. Θὰ ἐξομολογηθῶμεν ὡς υἱὸς καὶ πατήρ... ἂς ἴδωμεν τί δύναται νὰ σώσῃ τὴν κεφαλήν σου.

— Τὴν κεφαλήν μου!....

— Ναί, ἄρχοντα! μάθε ἀπὸ τὸ στόμα μου, ὅτι ὄχι μόνον τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ τὰ ὑπάρχοντά μου, ἀλλὰ καὶ ἡ κεφαλή σου καὶ ἡ ἰδική μου καὶ τῆς καλῆς Ἀνδρονίκης, αὔριον τὸ πρωὶ δὲν εἶναι εἰς τὸν τόπον των.

— Τί λέγεις! περίφοβος εἶπε καὶ ὠρθώθη ὁ Δημογέρων.

— Κάθησε, κάθησε, ἔχε ὑπομονὴν, ἀκόμη δὲν ἤρχισα τὴν διήγησιν..... Μεγαλητέραν ἀνοησίαν, αὐθέντα, δὲν ἐδύνασο νὰ κάμῃς, ἢ ν' ἀῤῥαβωνίσῃς τὴν κόρην σου μὲ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου.

— Διατί!

— Διότι ἕνεκα τῆς συγγενείας ταύτης θὰ μᾶς κόψουν ὅλους αὔριον.

— Μὰ δὲν χωρατεύεις, διδάσκαλε, τῇ ἀληθείᾳ ποτὲ δὲν εἶδον τόσον τρομασμένον τὸ πρόσωπόν σου.

— Σ' ἐδιηγήθην προχθὲς τὰ τῆς Ἑταιρίας· σ' ἐδιηγήθην ὅτι ὁ Πατριάρχης εἶναι μέλος... τὰ πράγματα ἤρχισαν νὰ ξεσκεπάζωνται... Γνωρίζεις τοὺς Τούρκους· οὔτε ἀπὸ λόγον οὔτε ἀπὸ ἔργα πέρνουν... ἐξεσπάθωσαν... ἔκοψαν τόσους καὶ τόσους μεγάλους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν... ἐδῶ, ἄρχοντα, ὡς βλέπεις, τὰ καράβια εἰς τοιαύτην τρικυμίαν χάνονται· ἡμεῖς λοιπὸν οἱ βαρκοῦλες ποῦ ἀρμενίζομεν!!! ὁ τοῦρκος ἅμα ὁ πασσᾶς τοῦ ἀφήσῃ τὰ λουριὰ ὀλίγον, ὑπάγει καὶ κονεύει ὅπου εὑρίσκει κριθάρι διὰ τὸ ἄλογόν του, καὶ χρυσάφι διὰ τὸν ἑαυτόν του... Δὲν ἔλαβες σήμερον μίαν πρόσκλησιν νὰ [redacted] Τριπολιτζᾶν, αὐθέντα;

— Ναί, εἶπεν ὁ Δημογέρων, ἐκστατικῶς... ποῦ τὸ γνωρίζεις;

— Τὰ γράμματα δὲν τὰ 'μάθαμεν διὰ νὰ τρώγωμεν ἄχυρα,

ὁ καθηγητὴς σοβαρῶς εἶπεν... ἄκουσε! οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπολιτζᾶς ὑπεκρίθησαν, ὅτι δὲν ἐννοοῦν τὰς προετοιμασίας τῶν Ἑλλήνων.... ἐν τούτοις σήμερον ἐφυλάκισαν τοὺς Ἀρχιερεῖς Χριστιανουπόλεως, Ἀνδρούσης, Κορίνθου, Λακεδαίμονος, Δημητζάνης, Ναυπλίου καὶ Ὠλένης, καὶ ὅλους τοὺς δημογέροντας ὅσοι συνῆλθον εἰς τὴν πρωτεύουσαν ταύτην τῆς Πελοποννήσου, διὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν προϋπολογισμῶν τῶν τοπικῶν ἐξόδων· δὲν φθάνει τοῦτο, ἐπροσκάλεσαν ὁμοίως τὸν Πετρόβεην εἰς τὴν Τριπολιτζᾶν· οὗτος δ'ἐπροσποιήθη τὸν ἀσθενῆ, καὶ ἔστειλε τὸν υἱόν του Ἀναστάσιον Ὅμηρον.

— Οὕτως ἔχει, ὀχρότατος, εἶπεν ὁ Δημογέρων.... Εἶσαι μαντεῖον μοναδικὸν, διδάσκαλε.... ὅλα ὅσα μὲ λέγεις τὰ γνωρίζω· ὅθεν καὶ δὲν θὰ ὑπάγω εἰς τὴν Τριπολιτζᾶν.

Μὲ κρυφίαν χαρὰν ὁ καθηγητὴς ἔσυρεν ἐκ τοῦ κόλπου του δέμα ἐπιστολῶν καὶ ἐπρόσθεσεν.

Ἄκουσε τὸν παράγραφον τοῦτον, ὅνπερ μὲ γράφει ὁ Βοϊβόδας (ἔπαρχος) τῶν Καλαβρείτων Ἰμπραῒμ Ἀρναούτογλους.

— « Εἰπὲ τοῦ φίλου μας Δημογέροντος Ἀθανασιάδου, νὰ μὴν ὑπάγῃ εἰς Τριπολιτζᾶν· διότι ἅμα φθάσει ἐκεῖ θὰ κόψουν τὴν κεφαλήν του οἱ Τοῦρκοι ὡς συγγενῆ τοῦ Πατριάρχου.»

Ὁ Δημογέρων ἤρχισε νὰ διατρέχῃ τὸν φάκελλον τῶν ἐπιστολῶν.

Ὅλαι ἦσαν πλασταὶ καὶ προετοιμασμέναι ἀπὸ τὸν βυσσόφρονα καθηγητήν. Καὶ εἰς ταύτας εἶδε διαφόρους ἀποκεφαλισμοὺς, οἵτινες ἔλαβον χώραν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὶν τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου. Διὰ νὰ ῥίψῃ ἀσφαλέστερα τὸν βρόχον του πρὸς τὸν πατέρα τῆς Ἀνδρονίκης, ἔπλασεν ὁμοίως ὅτι ἔμελλον νὰ φυλακίσωσι τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν Θρασύβουλον, ἂν καὶ εἰς τὴν περίστασιν ἐκείνην, οὐδεμίαν ἀπόφασιν ἢ ὑποψίαν εἶχεν ἡ Υ. Πύλη κατ' αὐτῶν.

— Λοιπὸν εἴμεθα χαμένοι! εἶπεν ὁ Δημογέρων. Εἰς τοῦτο τὸ γράμμα βλέπω, ὅτι αὔριον οἱ Ὀθωμανοὶ θέλουν ἔλθει νὰ μᾶς συλλάβωσιν.... Εἰπέ μοι, σοφέ μου Βάρθακα! εἰπέ μοι μοναδικέ μου φίλε! πῶς νὰ λυτρωθῶμεν σὺ, ἐγὼ, καὶ τὰ ἠγαπημένα μου παιδιά.....

— Ποῦ ἀνθρώπινον κεφάλι, αὐθέντα, νὰ κατεβάσῃ συμβουλὴν τοιαύτην ὥραν... ὅτε κοπάδι λύκων μυρισθῇ μίαν φορὰν τὰ πρόβατα, τότε οὔτε ποιμὴν, οὔτε σκύλοι, οὔτε μαγκοῦρα χρησιμεύουν.

— Καὶ δὲν μένει καμμία ἐλπίς; μὲ τρεμούσας σιαγόνας εἶπεν ὁ Δημογέρων· δὲν μένει ἐλπίς....

— Τὸ κεφάλι μου τζακίζω νὰ κατεβάσω καμμίαν ἰδέαν, αὐθέντα· « πλὴν σὰν δὲν ἔχει τὸ κανδύλι λάδι ὅσον θέλεις ἄναπτέτο »... Δίδω καὶ τὰ γράμματά μου καὶ τὴν φιλοσοφίαν μου, καὶ τὰ προτερήματά μου ὅλα, διὰ μικρὰν ἰδέαν σωτη-

ρίας, βαθύτατα ἀναστενάζων εἶπεν ὁ καθηγητής. Πλησίον δὲ εἰς τὴν σαστιμάδα μου ἔχω καὶ τὴν συνείδησιν καὶ μὲ τύπτει ὡς χριστιανὸς, ὅτι ἐγὼ ἔφερα ἐντὸς τοῦ πύργου τὸν κυνηγὸν ἐκεῖνον.... τὸν Θρασύβουλον λέγω!... ὅλα τὰ κακὰ ἐξ ἐκείνου σήμερον πηγάζουν!...

— Τί πταίεις, καλέ μου ἄνθρωπε!... ἦτο καὶ τοῦτο τῆς κακῆς μου τύχης!... οὕτως εἶναι ὁ κόσμος « ὁ Θεὸς μὲ τὸ ἕνα χέρι χαϊδεύει τὸν ἄνθρωπον, καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὸν ῥαπίζει! » δὲν μὲ μέλει διὰ τὰ πλούτη.... πλὴν τὴν ζωήν μας !.... τὰ κεφάλια μας.!....

— Στάσου, ἄρχοντα! ἡ Παναγία σὲ ἀγαπᾷ!... μία ἰδέα μὲ ἦλθεν... εἶναι ἡ μόνη νὰ λυτρώσωμεν.

— Νὰ λυτρώσωμεν! ὢ λέγε! λέγε θησαυρὲ γραμμάτων!

— Εἶναι ὀλίγον σκληρὰ δι' ἕνα πατέρα... πλὴν « τὸ μὴ χεῖρον βέλτιστον » .,. ἂν φερθῇς μὲ Ρωμαϊκὸν χαρακτῆρα, δηλ. μ' ἐκείνην τὴν αὐστηρότητα, ἣν σ' ἐδιηγήθην ὅτι ἐφέροντο οἱ Ῥωμαῖοι, λυτρόνωμεν.

— Τελείωσε! λέγε, λέγε.

— Κοντὸς ψαλμὸς ἀλληλούϊα... τέσσαρα πράγματα ἀπόψε γρήγορα γρήγορα πρέπει νὰ γίνουν. Πρῶτον νὰ στείλῃς ταχυδρόμον εἰς τὸν πασᾶν τῆς Τριπολιτζᾶς καὶ νὰ τὸν εἰδοποιήσῃς, ὅτι ἕνεκα τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ γήρατός σου παραιτεῖσαι τοῦ ἀξιώματος τοῦ Δημογέροντος.

— Ἀξιόλογα!

— Δεύτερον νὰ ςείλλῃς πρὸς τοῦτον ἓν παχὺ παχὺ δῶρον, ὅπερ καὶ τὴν πίςιν σου θὰ ἐξηγήσῃ, καὶ τὴν παραίτησιν θὰ εὐκολύνῃ.

— Θαυμάσια!

— Τὸ κυριώτερον.... πρὶν ξημερώσῃ νὰ ὑπανδρεύσῃς τὴν Ἀνδρονίκην μὲ τὸν πρῶτον, ὁ ὁποῖος εὑρεθῇ ἔμπροσθέν σου διὰ ν' ἀποδείξῃς, ὅτι κάθε συγγένειά σου ἐσβέσθη μὲ τὸν Πατριάρχην. Καὶ τέταρτον, ἀφοῦ ἀποκοιμίσῃς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς Τούρκους, εἰς ὀλίγας ἡμέρας νὰ συναθροίσῃς τοὺς θησαυρούς σου, νὰ ἐκποιήσῃς τὰ κτήματά σου, καὶ νὰ καταβῶμεν εἰς Πάτρας, ὅπως μεταβῶμεν ὅλοι εἰς Μασσαλίαν.

— Ὁ Σολομὼν δὲν ἠδύνατο νὰ μὲ συμβουλεύσῃ καλήτερα, ἔκραξεν ἔντρομος ὁ προεστὼς καὶ ἐνηγκαλίσθη μὲ παραφορὰν τὸν καθηγητὴν, οὗτινος ἡ κεφαλὴ μόλις ἔφθανε τὴν ζώνην του· ὅλα εἶναι εὔκολα .... πλὴν τῆς Ἀνδρονίκης ἡ ὑπόθεσις!......

— Εἶναι τὸ δυσκολότερον τὸ σκληρότερον.... ἂν ἦναι ὅμως καλὴ κόρη, πρέπει νὰ θυσιάσῃ τὴν ἀτομικήν της εὐτυχίαν, διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ της..... Ἔπειτα ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ ἀρραβωνιαστικός της ἄχρις ὥρας *κεφαλίσθησαν..... ἢ ἂν τοὺς ἄφησαν νὰ ζήσουν, βεβαίως ἐδήμευσαν τὰ κτήματά των, ἔχασαν τοὺς βαθμούς των, καμμίαν σημασίαν δὲν ἔχουν.... τὸ συνοικέσιον λοιπὸν τοῦτο, ἄρχοντα,*

ἀποβαίνει μηδέν· δὲν χορηγεῖ πλέον κανένα τίτλον· εἶναι τὸ ἴδιον ὡς νὰ ὑπέσχεσο τὴν θυγατέρα σου πρὸς τὸν ἀνεψιὸν ἑνὸς ἁπλοῦ παπᾶ.

— Δὲν ἔχεις λάθος, εἶπεν ὁ Δημογέρων.... Καὶ νὰ σὲ εἴπω τὴν ἀλήθειαν; ἐπειδὴ πάντοτε εἶχα κατὰ νοῦν, ἂν δὲν ἐπαρουσιάζετο ἡ συγγένεια τοῦ Πατριάρχου, νὰ σὲ προσφέρω τὴν θυγατέρα μου, δίδοντας αὐτὴν εἰς σοφὸν καὶ ἐνάρετον ἄνδρα ὡς τὴν πανσοφολογιώτητά σου.... γνωρίζω ὅτι εἰς κάθε καταδρομὴν τύχης ἡ κόρη μου δὲν θὰ πεινάσῃ.... εἶσαι λοιπὸν ὁ μόνος, μεθ' οὗ ἀπόψε ἠμπορῶ νὰ στεφανώσω τὴν Ἀνδρονίκην.

Τὰ μικρὰ ὄμματα τοῦ καθηγητοῦ ἠνεῴχθησαν μέχρι τοῦ τελευταίου λευκόματός των. Ἔκαμεν ἓν βῆμα ὄπισθεν, καὶ φέρων τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους, ὅμοιος τῶν μικρῶν ἐκείνων τῶν μειρακίων μαλυβδίνων στρατιωτῶν, εἶπεν· «Ἐγὼ νὰ νυμφευθῶ τὴν Ἀνδρονίκην!... ποτὲ, ποτέ!... μὰ τὸν Ἀστεροπητὸν καὶ κεραυνοφόρον Δία!

— Δὲν ἐπιθυμεῖς νὰ μὲ κάμῃς πατέρα σου;

— Καὶ ποῖον ἄλλον ἔχω ἕως τώρα εἰς τὸν κόσμον!

— Λοιπὸν διατὶ ἀποῤῥίπτεις;

— Εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν ἡ πρότασις αὕτη ἤθελε μὲ γεμίσει χαρᾶς.... πλὴν ἀπόψε, ὅτ' ἐγὼ ὁ ἴδιος προτείνω τὴν καταστροφὴν τοῦ συνοικεσίου τῆς θυγατρός σου.... ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ γίνω καὶ γαμβρός!... ὢ! μὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον! τὰ πράγματα ἠμποροῦν νὰ στρέψωσιν ἀνάποδα· νὰ εὕρω ὄχι μόνον τὸν πειρασμόν μου, ἀλλὰ νὰ χάσω καὶ τὴν ὑπόληψίν μου.

— Εἰς τὸν λαιμόν μου, παιδὶ, τὸ βάρος... Ἂν διστάζῃς, μὲ κάμεις νὰ πιστεύσω, ὅτι οὔτε ἐμὲ οὔτε τὴν Ἀνδρονίκην ἀγαπᾷς.

— Μὴ μὲ ὁμιλῇς οὕτως, ὡς πίθηξ κρεμάμενος εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ Δημογέροντος μὲ ψευδῆ δάκρυα τὸ ἀνθρωπάριον εἶπε ... Σὺ γνωρίζεις ἂν σ' ἀγαπῶ ἢ ὄχι ... τὴν Ἀνδρονίκην! ... τὴν Ἀνδρονίκην! ... Εἶναι τὸ ῥόδον, ὅπερ ἐγὼ ἐσκάλισα, ἐπότισα, ἐκλάδευσα, καὶ ἐμπαθῶς ἠγάπων ... Τὸ ἐνόμιζον σχεδὸν κτῆμά μου ... αἴφνης εἶδον ὅτι ἀντὶ νὰ στολίσῃ τὴν ἰδικήν μου κεφαλὴν, ἐζητήθη νὰ στολίσῃ ἑνὸς ἡγεμόνος·... διόλου δὲν παρεπονέθην... διόλου δὲν ἐζήλευσα... διόλου δὲν ἐφθόνησα· διότι βέβαια ἦτον ἄξιον νὰ τεθῇ ἐπὶ ἑνὸς στέμματος, ἢ ἐπὶ τῆς πενιχρᾶς κεφαλῆς μου ... Πλὴν τώρα ὅτε τὰ πράγματα γυρίζουν, καὶ τὸ στέμμα κατεστράφη, ὁποία ἡ χαρὰ, ὁποία ἡ τιμὴ ἂν ἔλθῃ πάλιν εἰς χεῖράς μου;... ἂν μὲ βλέπῃς καὶ διστάζω ὀλίγον, ἄλλη μία αἰτία εἶναι... ἡ Ἀνδρονίκη ... διόλου δὲν μὲ ἀγαπᾷ!!...

— Τοῦτο δὲν εἶναι τίποτε «ὁ καιρὸς καὶ τὸ φυτὸν τῆς θαλάσσης μεταβάλλει εἰς κοράλι» εἶπεν ὁ Δημογέρων· ἐγὼ στέλλω ἀμέσως διὰ τὸν παππᾶ τῆς πλησιοχώρου ἐκκλησίας.

— Αὐθέντα πολυχρονεμένε! Πρὶν στείλῃς συλλογίσου τὸ

πρᾶγμα ὀλίγον καλλήτερα...: ἂς κράξωμεν καὶ τὸν υἱόν σου νὰ τοῦ διηγηθῶμεν τὰ τρέχοντα, καὶ ἂν καὶ ἐκεῖνος συμφωνήσῃ, τοτε καὶ οἱ τρεῖς πίπτομεν εἰς τοὺς πόδας τῆς Ἀνδρονίκης, καὶ τὴν παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς σώσῃ διὰ τοῦ γάμου τούτου.

Ὁ υἱὸς τοῦ Δημογέροντος προσεκλήθη τότε, καὶ ὁ καταχθόνιος Βάρθακας παρέστησεν μὲ χρώματα ἔτι ζωηρότερα τὸν κίνδυνον.

Πατὴρ, ἀδελφὸς καὶ γαμβρὸς, ἔμειναν τότε σύμφωνοι, εἴτε διὰ τοῦ καλοῦ τρόπου, εἴτε διὰ τῆς βίας, νὰ ἐκτελέσωσι τὸν γάμον πρὸ τῆς αὐγῆς· ὅθεν ἔστειλαν δ' ἱερέα.

Ὅτε ὁ Βάρθακας τὰ πάντα ἐρχόμενα πρὸς ἑαυτὸν εἶδε, ἐνθυμούμενος τὸν βαρὺ ὅρκον τῶν δύο ἐραστῶν ἀπέναντι τῆς Στυγὸς, εἶπε καθ' ἑαυτὸν «ἡ ἑσπέρα αὕτη εἶναι κρίσιμος,» ἢ εἰς ἐμὲ ἢ εἰς τὸν Θρασύβουλον θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ παροιμία, «ἡ ὑπόσχεσις καὶ ἡ ἀπάτη εἶναι πλησίον.»

ΚΕΦΑΛ. 9.

Ο ΜΑΣΤΙΓΩΘΕΙΣ ΝΥΜΦΙΟΣ.

Ἦτο περίπου μεσονύκτιον. Ἡ Ἀνδρονίκη εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὸν κοιτῶνά της ἐνωρὶς ἄθυμος.

Εἶχε λάβει τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπιστολὴν τοῦ Θρασυβούλου, ὅστις περιέγραφε πρὸς ταύτην τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς Βλαχίαν, καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Δακῶν. Τῇ ἐδιηγεῖτο φρικώδεις τινας ἀποκεφαλισμοὺς, οἵτινες ἔλαβον χώραν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὴν προσεγγίζουσαν ὥραν τῆς ἐκρήξεως τοῦ πρὸ ὀκτὼ περίπου ἐτῶν εἰς τὰ σπλάγχνα του ἀναβράζοντος κρατῆρος τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ κίνδυνος ὃν εἰς τῆς Τουρκίας τὴν πρωτεύουσαν ἔτρεχεν ὁ μνηστήρ της προηνασχόλει ταύτην μᾶλλον, ἢ ὁ ἰδικός της.

Τὴν ἑσπέραν λοιπὸν ἐκείνην, ὅτε ὁ Βάρθακας περιέπλεκε τὸν περιδεῆ Δημογέροντα εἰς τὸ διαβολικὸν αὐτοῦ δίκτυον, αὕτη εἰς τὸν κοιτῶνά της κατέστρωνε διεξοδικὴν καὶ παθητικωτάτην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Θρασύβουλον, διηγουμένη ὁμοίως τὰ συμβάντα τῆς Πελοποννήσου.

Βραχεῖα περιγραφὴ τοῦ πύργου τοῦ Ἀθανασιάδου εἶναι ἀναπόφευκτος ἐνταῦθα.

Τὰ χαμηλὰ ἐρείπια ἐσώζοντο πρὸ δέκα ἔτι ἐτῶν δύο ὥρας μακρὰν τῆς Δημητζάνης. Ἦτο τοποθετημένος πρὸς [redacted] ἐκτεταμένης κοιλάδος, καὶ εἰς τοὺς πόδας βραχώδους λόφου, ὅστις ὡς παραπέτασμα ἐπροστάτευε τὸν πύργον ἀπὸ τὸ ψύχος τοῦ βορρᾶ.

Ἐκτεταμένον τεῖχος περιέβαλλεν αὐτὸν καὶ τὸν κῆπον του, κατάφυτον ἀπὸ δένδρα ὑψίκομα.

Τὸν κῆπον τοῦτον ἔκοπτεν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς δασυκάλαμος καὶ μὲ πρασίνην πυκνὴν χλόην σκεπαστὸς ῥύαξ, ςεῖρος ὕδατος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ θέρος, καλλίῤῥοος ὅμως τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸν χειμῶνα.

Κόπτων οὗτος τὸ ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν μέρος τοῦ τείχους, καὶ ἐξερχόμενος εἰς τὴν κοιλάδα, διήρχετο κάτωθεν ἀψίδων.

Ἦτον ὁ πύργος τριόροφον οἰκοδόμημα, συσκευασμένος μὲ κάτοπτρα Βενετικὰ, τάπητας Περσικοὺς, λεπτουργήματα Βυζαντινὰ καὶ διάφορα Ἀραβουργήματα.

Ὁ κοιτὼν τῆς Ἀνδρονίκης ἦτο καὶ θάλαμος ὑποδοχῆς· ὡς ἦσαν τότε ὅλαι αἱ Τουρκικαὶ καὶ Ἑλληνικαὶ οἰκίαι, δηλ. μέγα ἀρμάριον ὀνομαζόμενον μ ο υ σ ά ν δ ρ α, ἐντὸς τοῦ τοίχου, φαινόμενον ὡς θύρα, περιεῖχε στρωμνὰς καὶ προσκαιφάλαια, ἅτινα ἐῤῥίπτοντο τὴν νύκτα χαμαὶ καὶ ἐσχημάτιζον τὴν κλίνην.

Περιεῖχον ἄλλως τε οἱ τοῖχοι τοῦ δωματίου τούτου καὶ δέρματα, καὶ ὅπλα πολύτιμα κρεμάμενα.

Ἔβαινεν ἤδη μεσονύκτιον καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἔῤῥιψε τὴν μακρὰν κόμην της ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκδυθῇ, ὅτε πατὴρ, ἀδελφὸς καὶ διδάσκαλος, κατὰ συμβουλὴν τοῦ τελευταίου, ἄνευ πολλῆς ἐθιμοταξίας εἰσῆλθον διὰ μιᾶς καὶ ἔπεσον εἰς τοὺς πόδας της φωνάζοντες «Σῶσε, σῶσε τὰς κεφαλάς μας.

— Τί εἶναι, Πάτερ μου; ἔντρομος καὶ ἐκστατικὴ ἐπρόφερεν αὕτη.

— Θὰ μᾶς κρεμάσουν!... ὅλους αὔριον θὰ μᾶς κρεμάσουν οἱ Τοῦρκοι.

— Ποῖος τὸ λέγει;... Πλὴν, ἐγερθῆτε παρακαλῶ....

— Ἐπιστολαὶ ἐπίσημοι τὸ ἀναγγέλουν, καὶ εἶσαι ἡ αἴτιος... ἡ συγγένειά σου μὲ τὸν Πατριάρχην μᾶς ἠφάνισεν!... αὔριον ὁ πύργος μας θὰ γεμίσῃ ἀπὸ Τούρκους....

— Τὰ βουνὰ εἶναι ἰδικά μας, πάτερ μου.... ἂς συνάξωμεν ὅλα τὰ πολύτιμα σκεύη μας... τὰ χώνωμεν εἰς τὴν γῆν... πέρνωμεν μόνον τ' ἀναγκαῖα, τὰ καριοφύλλια εἰς τὸν ὦμον, καὶ ἐκεῖ ὅπου ζοῦν τόσοι ἁρματωλοὶ, περιμένομεν καὶ ἡμεῖς τὴν ὥραν τῆς φωτιᾶς ... σηκωθῆτε, σηκωθῆτε... τί ἐννοεῖ, διδάσκαλε, ἡ θέσις αὕτη, μὲ ἀγανάκτησιν ἔκραξεν.... ὁμίλει σὺ τοὐλάχιστον, διατὶ κλαίεις;

Ὁ καταχθόνιος Βάρθακας εἶχε τὸ πρόσωπον κεκρυμμένον εἰς τὰς παλάμας, προσποιούμενος ὅτι ἔκλαιεν.

— Ἐρώτα ἐμὲ, κόρη μου, διέκοψεν ὁ πατὴρ... Εἶσαι τρελλὴ νὰ μὲ λέγῃς νὰ τρέξωμεν ὡς κλέπται εἰς τὰ βουνά... ἠμπορῶ ἐγὼ ὁ γέρων ν' ἀνθέξω εἰς τοιαύτην ζωήν;... ἔπειτα ν' ἀφήσω χιλιάδων τόσων φλωρίων κτήματα εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων! νὰ

κηρυχθῶ φανερὰ ἔνοχος καὶ προδότης τοῦ Σουλτάνου!.... ὄχι δὲν εἶναι οὗτος ὁ τρόπος τῆς σωτηρίας μας!....

— Λοιπὸν ποῖος!... λέγε... σήκω, πάτερ μου.... μὰ τὴν χαριτωμένην! ἂν δὲν σηκωθῆτε, πίπτω ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρον ἐπρόσθεσε, ποιοῦσα βῆμα πρὸς ἕνα τῶν παραθύρων.

— Πρέπει νὰ θραύσῃς τὸν δεσμὸν τῆς ὑπανδρείας σου μὲ τὸν Θρασύβουλον, εἶπεν ὁ πατὴρ ὀρθούμενος.—Πρέπει νὰ μαθουν οἱ Τοῦρκοι, ὅτι πᾶσα συγγένεια μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἔπαυσεν, εἶπεν ὁ ἀδελφός.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἔμεινεν ὀλίγας στιγμὰς ἀποροῦσα καὶ ἐκστατική, μετὰ βαθεῖαν ὅμως σιωπὴν εἶπεν.

— Πολὺ καλά· κηρύξατε αὔριον ἐπ' ἐκκλησίας, ὅτι ὁ ἀῤῥαβών μου μὲ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου διελύθη.... οὔτε ἐγὼ οὔτε ὁ Θρασύβουλος ἔχομεν πλέον ἀνάγκην ἀῤῥαβῶνος, διὰ νὰ μείνωμεν μέχρι θανάτου πιστοὶ ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον.

— Διακηρύξεις μὲ λόγια εἰς τὰ κεφάλια τῶν Τούρκων δὲν ἐμβαίνουν, Ἀνδρονίκη μου! χρειάζονται ἔργα! πρέπει διὰ τὴν ζωὴν τὴν ἰδικήν μου, τὴν ἰδικήν σου, τοῦ ἀδελφοῦ σου, τοῦ διδασκάλου σου, ἂν ὄχι διὰ τὰ πλούτη μας, ἀπόψε καὶ τὸν ἀῤῥαβῶνα σου νὰ θραύσῃς μὲ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἄλλον νὰ νυμφευθῇς.

— Παραφρονεῖς, πάτερ μου; καὶ σπασμωδικὸν γέλωτα ἐκρήξασα ἐπρόσθεσεν· ἐγὼ νὰ προδώσω τὸν τρισπόθητόν μου Θρασύβουλον!....

— Ὁ Θρασύβουλος εἶναι ἀμφίβολον ἂν ὑπάρχῃ, φιλτάτη, μὲ ὑποκριτικὴν λύπην εἶπεν, ὁ ἄχρις ὥρας σιωπῶν διδάσκαλός της... Καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ Θρασύβουλος καθείρχθησαν εἰς βαρύτατα δεσμά.

— Τί λέγεις! ὁ Θρασύβουλος εἰς τὴν εἱρκτήν; ὦ Παναγία μου! μὲ περιπαίζεις; ποῖος τὸ εἶπε;

— Θέσις σκληρὰ, ἀγαπητή μου μαθήτρια! θέσις σκληρά! νὰ σὲ τὸ ἀναγγείλω ἐγώ. Τὰ γράμματά μου τὸ λέγουν.... ἰδού· καὶ ἔδειξεν ἐπιστολὰς προπαρεσκευασμένας.

— Ἀσυμβίβαστα πράγματα! ἐμουρμούρισεν ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος. Καὶ ἐγὼ ὁμοίως εἶχον σήμερον ἐπιστολὴν τοῦ Θρασυβούλου, ἥτις ἂν καὶ μὲ λέγῃ ὅλα τὰ διατρέξαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν.... ἰδοὺ εἶναι αὐτή.... εἶναι μόνον ἑπτὰ ἡμερῶν.

Ὁ καθηγητὴς ὀπισθοδρόμησεν εἰς τὴν ἀνέλπιστον ὄψιν τῆς ἐπιστολῆς· εἶπεν ὅμως μὲ παῤῥησίαν πνεύματος· εἴθε λοιπὸν νὰ εἶναι ἐσφαλμέναι αἱ ἰδικαί μου.... βεβαιωθῆτε, ἡ φυλάκισις τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Θρασυβούλου ὅλην τ[redacted] βαρέα ἦτον ἐπὶ τῆς ψυχῆς μου.

— Φυλακισμένος ἢ ἀφυλάκιστος ὁ Θρασύβουλος, κόρη μου, πρέπει νὰ τὸν λησμονήσῃς.... δὲν σὲ ὁμιλῶ ὡς πατὴρ, ὑψό-

νων φωνὴν βεβιασμένης αὐστηρότητος, εἶπεν ὁ Δημογέρων, ἀλλ' ὡς ἄρχων διαταττόμενος ἀπὸ τὸ καθῆκον μου καὶ ἀπὸ τὸν ὅρκον, ὃν ἔδωσα πρὸς τὸν ἀφένδη μου Σουλτάνον.... πρέπει νὰ νυμφευθῇς τὸν σοφὸν καὶ ἐνάρετον διδάσκαλόν σου.... ἐπίτηδες μάλιστα ἐφέραμεν καὶ τὸν ἱερέα νὰ σᾶς στεφανώσῃ.

Ὁ Βάρθακας, οὗτινος τὸ σῶμα περιεχύθη αἱμοδιαστικῆς δειλίας εἰς τοὺς πομποδῶς προφερθέντας λόγους τοῦ Δημογέροντος, ὕψωσεν ἠνωμένας χεῖρας, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ θέματος, ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη καὶ μὲ ἀγανάκτησιν καὶ μὲ καταφρόνησιν ἔκραξεν.

— Ἐγὼ νὰ νυμφευθῶ τὸν Ζακχαῖον, τὸν Θερσίτην τοῦτον! Ἐννόησα.... φθάνει.... τοῦ δαίμονος αὐτοῦ ῥαδιουργίαι εἶναι τὰ πάντα. Καὶ δὲν τὸ ἐννοεῖς, πάτερ μου, δὲν τὸ ἐννοεῖς, ἀδελφέ μου; Οὐδεὶς ἄλλος δὲν σ' ἐγνώρισε τόσον καλά, Οὐραγγουτάγγε, ὅσον ὁ Θρασύβουλός μου.... Ἀπὸ τὴν πρώτην φορὰν ὁποῦ σὲ εἶδεν ἐννόησεν, ὅτι ἡ ψυχή σου εἶναι ϛρεβλὴ ὡς τὸ σῶμά σου...

— Παῦσε, παῦσε τὴν ἀναίσχυντον αὐθάδειάν σου, πατάξας τὸν πόδα μὲ θυμὸν ἔκραξεν ὁ Δημογέρων.... Μὴ τὴν συνερίζεσαι, σ ο φ ο λ ο γ ι ώ τ α τ ε! στρέψας πρὸς τὸν ἐμβρόντητον Βάρθακα ἐπρόσθεσεν· ὁ ἔρως τὴν ἐτύφλωσε καὶ δὲν γνωρίζει τί λέγει.

— Ἐγώ, αὐθέντα, νὰ πειραχθῶ εἰς τὰς ὕβρεις τοῦ Ἀγγέλου τούτου;... Μὰ τοὺς ἁγίους Πάντας, πώποτε δὲν εἶδον τὴν μαθήτριάν μου τοιαύτης λαμπρᾶς καλλονῆς, ὅσον τώρα· στρέφων δὲ πρὸς τὴν θυμώδη Ἀνδρονίκην, ἧς ἡ μακρὰ κόμη ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ στήθους της, ἐξηκολούθησε μειδιῶν· « ἀρχόντισσα, ἡ ἀταραξία μου εἰς τοὺς ἐγγικτικωτάτους καὶ καταφρονητικοὺς λόγους σου, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ξίφος ἂν βυθίσῃς εἰς τὸ σῶμά μου, πάλιν τὴν παραμικρὰν δυσαρέσκειαν δὲν θέλω ἔχει μαζύ σου.... Τὸ γνωρίζω, ὅτι εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ πρόσωπον εἶμαι τῳόντι Θερσίτης καὶ Ζακχαῖος.... τὸ γνωρίζω, διότι δόξα σοι ὁ Θεὸς ἀρκετὰ κάτοπτρα ἔχομεν εἰς τὸν πύργον. Πλὴν τοῦτο δὲν θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι τὸ σῶμά μου δὲν ἔχει μίαν ψυχήν, ἥτις ἐρᾷ ἐπίσης σφοδρῶς... ἥτις ἔχει κάποιαν ἀρετήν, καὶ ἥτις αἰσθάνεται τὴν καταφρόνησιν... Πίστευσόν μοι, ἀρχόντισσα, ὅτι λανθάνεσθε διὰ τὴν ψυχήν μου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι, ὅτε σὲ ἀνέτρεφα συνάμα μὲ τὴν αὔξησίν σου ηὔξησε καὶ ἡ συμπάθειά μου, ἢ μᾶλλον ὁ ἁγνὸς ἔρως μου· πλὴν μάρτυς μου ὁ οὐρανός! ὅτι πρῶτος ὅστις ἔχυσε δάκρυα χαρᾶς εἰς τὸν ἀῤῥαβῶνά σου μετὰ τοῦ Θρασυβούλου ἤμην ἐγώ.... ὅτε εἶδον ὅτι ἔμελλες νὰ νυμφευθῇς τὸν ὡραῖον ἐκεῖνον καὶ πνευματώδη ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου, ὡς φιλόσοφος ὁποῦ εἶμαι κατέψυξα τὸ πάθος μου, καὶ ἐχάρην διὰ τὴν λαμπράν σου τύχην· « ἀρχηγοῦ παρόντος, εἶπον, πᾶσα ἀρχὴ παυσάσθω· » ἔκτοτε δὲν ἐφαντάσθην, ὅτι ἔχω κανὲν δικαίωμα πλησίον σου... ἀπόψε αἴφνης

ὁ αὐθέντης μ' ἔκλεξε· νὰ σὲ νυμφευθῶ.... ἐγὼ τὸ ἀπεποιήθην....

— Εἶναι ἀληθές, ὁ σοφὸς ἀνὴρ διόλου δὲν ἠθέλησε νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὰς ἀρχάς, διέκοψεν ὁ πατήρ· ἐγὼ τὸν ἐβίασα· διότι ἀπόψε πρέπει νὰ γίνῃ οὗτος ὁ γάμος .... Εἶναι τὸ μόνον μέσον νὰ διεκφύγωμεν τὸν θάνατον.... Τοιαύτην ἀγάπην ἔχεις, κόρη μου, πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις σ' ἔδωσε τὴν ζωήν;... δὲν ἠμπορεῖς νὰ κάμῃς τὴν μικρὰν ταύτην θυσίαν διὰ νὰ λυτρώσῃς τὰς ἡμέρας μου; συλλογίσου, συλλογίσου ὁποίου ὀλέθρου αἴτιος γίνεσαι, κόρη μου, ἐπρόσθεσεν ὁ θρηνῶν πατήρ.

Ἡ Ἀνδρονίκη περιπλεχθεῖσα ἀπὸ τὸ ὑποκριτικὸν τοῦ Βάρθακα εἰς τὸν κλαυθμηρὸν ἐκεῖνον τρόπον τοῦ πατρός της, ἔμεινεν ἄλαλος καὶ τεθορυβημένη.

Ὁ καθηγητὴς ὑπολαβὼν αὐτήν, ὅτι ἤρχισε νὰ κλίνῃ εἰς τὸ ζήτημα, ἔλαβε τὸν λόγον θερμότερα.

— Τὸ σωτήριον σχέδιον τοῦ πατρός σου δὲν εἶναι νὰ μείνωμεν εἰς Ἀρκαδίαν. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κέντρον τοῦ Μωρέως, μέλλει νὰ σταθῇ τὸ κέντρον τοῦ πολέμου· θέλομεν ἀναχωρήσει εἰς Εὐρώπην. Ἐκεῖ, ἀρχόντισσα, θέλεις ἐννοήσει τί σημαίνει ὁ μικρὸς Ζακχαῖος σύζυγος, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξας.... οἱ ἄνθρωποι ἐκτιμοῦν ἐκεῖ τὰ προτερήματα καὶ τὴν παιδείαν, καὶ ὄχι τὸ ἀνάστημα· θέλεις ἰδεῖ σεαυτὴν περιστοιχισμένην ἀπὸ ἡγεμόνας καὶ μεγιστάνας· διότι τὸ καυχῶμαι, ἔχω στενὰς σχέσεις μὲ τὰ μέγιστα ὑποκείμενα καὶ μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης.... Τὸ κάλλος καὶ ἡ εὐφυΐα σου θέλουν σὲ καταστήσει τὴν Ἀσπασίαν τῶν Παρισίων· θὰ σὲ λατρεύουσι....

— Σκάσε, τρισκατάρατε! Παῦσε.., εἶσαι ὄφις δολιώτερος τοῦ ἀπατήσαντος τὴν Εὔαν... Πάτερ μου! ἂν ἐξακολουθήσῃ ἡ σκηνὴ αὕτη, ἐγὼ βέβαια θὰ τρελλαθῶ.... Καὶ ἂν ποτὲ δὲν ἔβλεπον τὸν Θρασύβουλον, καὶ ἂν ἄλλος ἀνὴρ εἰς τὴν σφαῖραν ὅλην ἀπὸ τοῦτον δὲν ὑπῆρχε, καλήτερα μίαν κρεμάλαν παρὰ νὰ τὸν ὑπανδρευθῶ.

— Δὲν θὰ περάσῃ ὅ,τι θέλεις σύ! μὲ ὅλον τὸ χυδαῖον, ὅπερ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐχαρακτήριζε τοὺς ἡμιτούρκους τούτους λειτουργοὺς τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, ἔκραξεν ὁ Κοτζάπασης, ὅταν μὲ τὸ καλὸν δὲν ἐννοῇς τὴν θέσιν μας, ἡ βία θὰ σὲ κάμῃ νὰ τὴν ἐννοήσῃς...φώναξε τὸν παπᾶ... ἐπρόσθεσεν εἰς τὸν υἱόν του... πλησίασε διδάσκαλε.... τώρα βλέπεις ἂν σὲ ὑπανδρεύω ἢ ὄχι....

— Πάτερ μου! Πάτερ μου! τόσον ὁ δόλος τούτου σ' ἐμέθυσεν ὥστε τὴν παραμικρὰν εὐσπλαγχνίαν δι' ἐμὲ δὲν ἔχεις! ἀνέκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτε ὁ ἀδελφός της ἀπήρχετο νὰ π[redacted] τὸν ἱερέα.

— Ὅ,τι κάμει ὁ πατήρ σου, τρυφερά μου Ἀνδρονίκη, τὸ κάμει διὰ τὸ καλόν σου καὶ τὸ καλόν μας.... ὑπανδρεύσου με,

ἀγαπητή μου, διὰ τὸν τύπον μόνον, διὰ ν' ἀκουσθῇ εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι διεθραύσθη τὸ συνοικέσιόν σου μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Πατριάρχου, καὶ πώποτε μὴ ζήσῃς μετ' ἐμοῦ ὡς σύζυγος... ἀπαλλάξωμεν τὰ κτήματά μας καὶ φύγωμεν τῆς Πελοποννήσου· ἂν δὲν δυνηθῶ νὰ κερδήσω τὴν καρδίαν σου ἐντὸς τριῶν μηνῶν σὲ ὑπόσχομαι ἀμέσως πάλιν νὰ διαζευχθῶμεν, καὶ τότε νυμφεύεσαι τὸν Θρασύβουλον ἂν ζῇ...

— Ὢ ἀνόσιον πλάσμα! ἐμμανὴς ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη. Καὶ ὡς ἀστραπὴ εἰς ἓν πήδημα φθάσασα τὸν ἀντικρὺ τοῖχον, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς καὶ ὁ ἱερεὺς εἰσήρχοντο, ἐξεκρέμασεν ἓν ὅπλον μὲ τὴν μίαν χεῖρα, καὶ μάστιγα μὲ τὴν ἄλλην· καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ταχύτητα ἐπιστρέψασα, ἔφερε τρομερὰν μαστίγωσιν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Βάρθακα, ὥστε τὸ μικρόν του σῶμα στροφογυρισθὲν εἰς τὰς πτέρνας τῶν ποδῶν του ἔπεσε χαμαί, διαπεραστικὴν καὶ φρικαλέαν ἀφήσας κραυγήν.

Στραφεῖσα δὲ πρὸς τοὺς λοιποὺς — ἐπειδὴ λέγετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἡ αἴτιος τῆς δυστυχίας σας, εἶπε, θὰ τελειώσω τὴν ζωήν μου μὲ τὸ ὅπλον τοῦτο τώρα διὰ νὰ σᾶς ἀπελευθερώσω.

— Στάσου! Στάσου! ἔκραξαν μετὰ φρίκης πατήρ, ἀδελφὸς καὶ ἱερεὺς πρὸς ταύτην.

— Στάσου, κόρη μου, πλησιάζων εἶπεν ὁ ἱερεύς· ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ σὲ στεφανώσω... πράττω ἀνοσιούργημα, κύριοι, νὰ τὴν νυμφεύσω διὰ τῆς βίας, ἐπρόσθεσεν· ὅθεν σᾶς εὔχομαι τὴν καλὴν νύκτα... Σᾶς νουθετῶ δὲ ὡς πνευματικὸς ν' ἀφήσετε τὴν νέαν ταύτην ἥσυχον, διότι ἡ ψυχή σας θέλει κολασθῇ διὰ παντός, ἂν τὴν βιάσετε νὰ καταντήσῃ εἰς τοιοῦτον ἀποτρόπαιον θάνατον.

Τῷ ὄντι πατὴρ καὶ ἀδελφὸς δι' ὁρκωτικῶν ὑποσχέσεων καθησύχασαν τὴν Ἀνδρονίκην.

Ὁ καθηγητὴς ἐγερθεὶς καὶ μὲ δάκρυα ἐπιπλήξας τὴν Ἀνδρονίκην, παρέλαβεν ὅ,τι πολύτιμον εἶχε, καὶ ἔφυγε τὴν ἰδίαν νύκτα μακρὰν τοῦ πύργου, λέγων ὅτι δὲν ἤθελε νὰ σταθῇ πλέον μίαν στιγμὴν εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην, ἥτις τὴν ἐπαύριον ἤθελεν εἶσθαι ἡ πρώτη βορὰ τῶν ἀγρίων Ὀθωμανῶν. Ἡ ἀλήθεια ὅμως ἦτον ὅτι ἐγκατέλιπε τὸν Δημογέροντα, φοβούμενος τὰς συνεπείας, ὅτε ἡ μηχανοῤῥαφία του ἤθελεν ἀνακαλυφθῇ.

Ὤμωσεν ἐντούτοις ἐκδίκησιν θανατηφόρον ἐναντίον ἐκείνης ἥτις τόσον τὸν περιεφρόνησεν.

ΚΕΦΑΛ. 10.

Ἡ ΔΙΑΣΩΣΙΣ.

Τὴν ἰδίαν νύκτα ὁ πατὴρ, ἡ θυγάτηρ καὶ ὁ υἱὸς, ἔντρομοι ἐκ τῶν ἀπειλῶν τοῦ καθηγητοῦ, ἔκρυψαν μακρὰν τοῦ πύργου πᾶν πολύτιμον σκεῦος, ὅπλων, καὶ ἐνδυμάτων· ἔστειλαν δὲ ταχυδρόμον πρὸς τὸν πασσᾶ τῆς Τριπόλεως μὲ τὴν παραίτησιν τοῦ Δημογέροντος, καὶ μὲ πλούσια δῶρα.

Ἡ ἐπαύριον ἐξημέρωσε καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἐξετάζουσα τὸν πατέρα της λεπτομερέστερα ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς παρελθούσης νυκτὸς, ἐξετύλισσε θαυμασίως τὸ διαβολικὸν δίκτυον τοῦ διδασκάλου της. Ἐλεεινολόγει τότε τοῦτον, καὶ ἐθλίβετο πολὺ διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὸν μετεχειρίσθη.

Δέκα ἡμέραι παρῆλθον καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ πύργου ἡσύχασαν καθ' ὅλα, καὶ αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰδήσεις ἀπέδειξαν τὸν Βάρθακα ψεύστην, καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ πασσᾶ τῆς Τριπόλεως ἔφθασε καθ' ὅλα εὐνοϊκή.

Εἰς τὰς 11 Μαρτίου ἡ Ἀνδρονίκη ἐσκόπευε νὰ ἐξέλθῃ ὀλίγον πρὸς τὴν κοιλάδα, ὅτε αἴφνης ἐφάνη πλῆθος Λαλιωτῶν εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ πύργου.

Ἐπὶ κεφαλῆς των ἦτον Τουρκιστὶ ἐνδεδυμένος ὁ Βάρθακας.

Ὁ ἄνανδρος διδάσκαλος τῆς Ἀνδρονίκης κατέφυγε πρὸς τὸν ληστρικὸν καὶ μάχιμον τοῦτον λαὸν, ἐδέχθη τὸν Ἰσλαμισμὸν, ἐξῆψε τὰς ἐπιθυμίας των μὲ τὰ πλούτη τοῦ πύργου, καὶ κατώρθωσε νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς διακοσίων τούτων. Καὶ εἰς τὸν γενικὸν ἐκεῖνον ἀναβρασμὸν τῆς Τουρκίας, μὲ τούτους νὰ ἔλθῃ ν' ἀφαρπάσῃ τὴν θυγατέρα τοῦ Δημογέροντος,

Πρῶτα θύματα ἔπεσαν οἱ δύο κύνες τῆς Ἀνδρονίκης.

Ἔντρομος ὁ Δημογέρων καὶ κατὰ κακὴν τύχην εὑρεθεὶς εἰς τὸν κῆπον ἔσπευσε νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν θύραν τοῦ πύργου, ὅτε ὁ ἀλάνθαστος μόλυβδος, ἑνὸς τῶν περιβοήτων Ἀλβανῶν, κατὰ διαταγὴν τοῦ καθηγητοῦ, τὸν ἔρριψε νεκρόν.

Ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἀνδρονίκης οὐχὶ μακρὰν τοῦ πατρὸς ἐζήτησε νὰ φέρῃ ἀντίστασιν. Πλὴν ἡ ἰδία τύχη τοῦ πατρὸς εὗρε καὶ τὸν δυστυχῆ τοῦτον.

Πανταχόθεν ἔπιπτον κεφαλαὶ, καὶ πανταχόθεν ἐχύνετο τὸ αἷμα ὁποίου δήποτε χριστιανοῦ ἤθελον ἀπαντήσει.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἰδοῦσα τὸν ἄωρον θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ της εὑρέθη εἰς τὴν ἀμηχανίαν εἰς ἣν πᾶς ἄνθρωπος ἤθελεν εὑρεθῇ· ἐζήτησε κατ' ἀρχὰς νὰ κρυβῇ· [redacted] μήθη ὅτι ὁ μυαρὸς Βάρθακας ἐγνώριζεν ὅλα τὰ καταφύγια τοῦ κτιρίου. Οἱ Λαλιῶται ἐντούτοις εἰσῆλθον ἅπαντες εἰς τὸν κῆπον καὶ ἐπροχώρουν πρὸς τὸν πύργον.

Ἀνήρπασε τότε ἓν ξίφος καὶ ἓν πιστόλιον, καὶ ἔδραμε ν' ἀποδράσῃ ἐκ τῆς μικρᾶς θύρας ἥτις εὑρίσκετο εἰς τὰ ὄπισθεν τοῦ πύργου.

Ὁ δολόφρων διδάσκαλος μετὰ τεσσάρων Ἀλβανῶν, προϋπολογίζων τὰ πάντα, ἐνήδρευεν ἐκεῖ. Οἱ ἐπίλοιποι Δαλιῶται εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκον.

— Ἄνανδρε, ἐφώναξεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἅμα τὸν εἶδε, καὶ ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ. Ἡ σφαῖρά της ἐπλήγωσε τὸν μηρὸν Ἀλβανοῦ, ὅστις ἦτον εἰς τὸ πλευρόν του.

Ἐπέπεσαν τότε κατ' αὐτῆς μὲ λύσσαν οἱ τρεῖς ἄλλοι, ὁ δὲ Βάρθακας ἐφώναξε « ζωγρήσατέ την, πλὴν μὴ τὴν πληγώσετε· 2000 φλωρία εἶναι ἡ ἀμειβή σας. »

Ὅσον γενναία καὶ ἂν ἦτον ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος ἡ πάλη δὲν διήρκεσε πολύ. Οἱ τρεῖς Δαλιῶται τὴν ἀφώπλισαν καὶ τὴν ἐκράτουν εἰς σφικτὴν ἀκινησίαν.

— Φόνευσέ με, κακοῦργε, ἔκραξεν ἡ δυστυχής.... μόνον ἐναντίον μου ἔπρεπε νὰ ἐξεμέσῃς τὴν λύσσαν σου... τὶ σ' ἔπταισαν ὁ πατὴρ καὶ ἀδελφός μου;....

— Εἶναι περιττὸν νὰ φωνάζῃς, μετ' ἀναλγησίας εἶπεν ὁ Βάρθακας.... σὺ προεκάλεσας ὅλον τὸ κακόν.... σκοπός μου εἶναι νὰ σὲ νυμφευθῶ καὶ νὰ φύγωμεν.... σύνελθε εἰς σεαυτήν ....μὲ τὸν καιρὸν θέλεις εὑρεῖς εἰς ἐμὲ καὶ σύζυγον, καὶ πατέρα, καὶ ἀδελφόν. Πᾶν ὅ,τι τώρα χάνεις.

— Ὕψιστε! πῶς δὲν σχίζεις τὴν γῆν νὰ τὸν καταποντίσῃς! μὲ συγκεντρωμένην ἀδημονίαν ἀνεκραύγασεν... Διδάσκαλε! Διδάσκαλε! ἐπρόσθεσεν ἱκετευτικῶς... σὺ ὅστις εἶχες εἰς τὰ χείλη σου Θεὸν, θρησκείαν καὶ ἠθικήν .... σὺ ὅστις μὲ τόσην θέρμην μὲ ἐνουθέτεις τὴν ἀρετήν· σύ....

— Ὁ Βάρθακας ἔρρηξε νευρικὸν καγχασμὸν, ἀνασπῶν τοὺς ὤμους πολλάκις ὡς Ἀγαμέμνων· στρέψας εἶτα πρὸς τοὺς κρατοῦντας τὴν Βρυσηΐδα ταύτην Ἀλβανοὺς, ἀκολουθεῖτε, εἶπε, καὶ διευθύνθη πρὸς τοῦ κήπου τὴν πύλην.

Οἱ ἵπποι τοῦ Ἀβουκίρ-βεη (τοιοῦτον ἦτο τ' ὄνομα ὅπερ ὁ Βάρθακας ἐνδυόμενος τὸν Ἰσλαμισμὸν ἔλαβεν) ἦσαν ἐκτὸς τοῦ κήπου, καὶ ὁ σκοπός του ἀναμφιβόλως ἐτελεσφόρει, ἂν ἡ θεία Πρόνοια μόνη δὲν ἔστρεφε τὴν ὀργὴν αὐτῆς κατὰ τούτου.

Ἡ συμμορία τῶν ἀγρίων Ἀλβανῶν ἐξελθοῦσα τοῦ πύργου, καθ' ὃν χρόνον εἰς τὸν κῆπον ἐλάμβανε χώραν ἡ ἁρπαγὴ, καὶ μετὰ λεπτομερῆ ἔρευναν μὴ εὑροῦσα τὰ πλούτη, ὅσα ὁ καθηγητὴς ὑπεσχέθη· καθότι ὁ ἀναγνώστης ἐνθυμεῖται, ὅτι ὁ Δημογέρων τὰ εἶχε κρύψει, ἔθεσε τὸ πῦρ καὶ ἔστρεψε τὴν λύσσαν της κατὰ τούτου.

— Τί ψόματα μᾶς ἐκώλαγες, τζουτζέ;...μὲ τόσο πηλάλα ἤρταμε ὠρὲ... ντοὺρ ὠρὲ, μαινόμενος ἔκραξεν ὁ ἀρχηγὸς, διακόπτων τὴν πορείαν των... μήτε ντέκα γρόσια πλιάτζικα γιὰ ν' ἀγο-

ράζουμε τὸ μολύβι καὶ τὸ τζαρούχια εὑρέκαμε » ρίπτων δὲ τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Ἀρκαδικὴν ἐκείνην νύμφην, τὴν σφικτοκρατουμένην Ἀνδρονίκην « αὐτὸ ὠρὲ ἤτανε τὸ κόρη τοῦ Κοτζάπαση; ... ὠρὲ τζουτζὲ τὸ Οὐρὶ τοῦτο γιὰ σένα ντὲν εἶναι ὠρέ!... αὐτὸ ἐγὼ θὰ τὸ πέρνω·» καὶ σκοπεύσας τὸ μακρὺ τουφέκιόν του πρὸς τὸν διδάσκαλον « ἄφεστο ὠρὲ τὸ γυναῖκα,» ἐπρόσθεσε πρὸς τοὺς κρατοῦντας τὴν Ἀνδρονίκην, « τὸ βάρεσα τὸ τζουτζὲ σὰν ντὲ τ' ἀφένη.

Ὁ Βάρθακας εἶδε ἑαυτὸν δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λακτίσματος τῆς τύχης ὄχι μόνον ἔξω καὶ ἔξω τῆς θύρας τοῦ Παραδείσου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ χείλη τρομεροῦ βαράθρου.

Ἰδέα ἀπελπισίας ἀστραπηδὸν διηύγασε τὸν νοῦν τῆς Ἀνδρονίκης.

— Καπετάνιε! ἐφώναξε μὲ θάῤῥος καὶ πνεύματος παῤῥησίαν πρὸς τὸν ἀρχιληστὴν, ἕνα μιλιούνιόν φορὰς καλλίτερα νὰ γίνω γυναῖκα ἰδική σου ἢ τούτου... ὁ πατήρ μου τὸν ἐπῆρε εἰς τὸ σπῆτί μας γυμνὸν, τὸν ἔκαμε πλούσιον, καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸν ἠγάπησα καὶ δὲν ἠθέλησα νὰ τὸν ὑπανδρευθῶ, διὰ μιᾶς ἔφυγε καὶ ἦλθε καὶ σᾶς ἔφερε νὰ σφάξητε τοὺς εὐεργέτας του.... Ὁ πατήρ μου, αἰσθανόμενος κἄτι κακὸν, ἔκρυψεν εἰς τὴν γῆν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τοὺς θησαυρούς του. Σὲ δείχνω ποῦ τοὺς ἔχει κρυμμένους, καὶ γίνομαι καὶ γυναῖκά σού, ἂν μ' ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σατανᾶ τουτου.

— Μὲ τέλεις ἄντρα σου! μὲ τὴν χονδρήν του φωνὴν εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Δαλιωτῶν.... καὶ μοῦ ντίνεις καὶ τὸ βιὸς τοῦ γονιοῦ σου!... ντούρ... γονάτισε ὠρὲ τζουτζὲ νὰ σοῦ πέρνω τὸ κεφάλι μὲ τὸ πάλλα μου (σπάθην)· ἐρόγχασε πρὸς τὸν Βάρθακα, καὶ ἔσυρε τὴν δαμασκὴν καὶ καμπτήν του σπάθην.

Τὰ πρόσωπα ὅλων τῶν ληστῶν ἤστραψαν εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν κεκρυμμένων θησαυρῶν τοῦ Δημογέροντος.

Ποίου βαθμοῦ δὲ αἱμωδίασις διεχύθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ σκληροῦ μὲν πλὴν ἀνάνδρου Βάρθακος, ἕκαστος ἂς τὸ φαντασθῇ· τοῦτο μόνον προσθέτομεν, ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν γιγαντιαῖος Ἀλβανὸς διὰ τῆς εὐρυτάτης παλάμης ἔφερεν ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ καθηγητοῦ σφοδροτάτην πυγμὴν διὰ νὰ τὸν γονατίσῃ, οὗτος, νομίσας ὅτι εἶναι ἡ σπάθη τοῦ δημίου, ἔπεσεν ἀναίσθητος χαμαὶ, ἐπισύρας τοὺς τραχεῖς γέλωτας πάντων τῶν φοβερῶν ἐκείνων πολεμιστῶν.

— Μὴ τὸν φονεύσῃς, καπετάνιε, πρὶν σὲ παραδώσω τοὺς θησαυροὺς τοῦ πατέρα μου, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.... Ἀκολουθήσατέ με, ἐπρόσθεσε· καὶ τιθεμένη ἐπὶ κεφαλῆς των, τοὺς ὡδήγησεν εἰς τὸ ἀπέναντι ἄκρον τοῦ κήπου, οὐ μακρὰν τοῦ ῥύακος ὅστις διέκοπτε τὰς γαίας τοῦ πύργου, καὶ ὅθεν ἕνεκα τοῦ ἀρκτικοῦ λόφου ὅστις πρὸς βοῤῥᾶν ὑψοῦτο, τὰ τείχη ἦσαν καὶ χονδρὰ καὶ ὑψηλότερα.

Τὸ μέρος τοῦτο ἦτο γήπεδον λοφῶδες ἀπὸ σωροὺς σκυβά-

λων καὶ ἀκαθαρσιῶν τὰ ὁποῖα κατὰ καιροὺς ἔῤῥιπταν.

— Ἐδῶ ὑποκάτω εἶναι θαμμένα, εἶπε μὲ θάῤῥος, ἑκατὸν χιλιάδες φλωρία καὶ τόσοι πολύτιμοι λίθοι.... τὸ βάθος δὲν εἶναι πολύ... ἕως νὰ εὕρητε τὰ κιβώτια σᾶς φέρω καὶ τὰ κλειδία των· τὰ ἔχομεν θαμμένα ὄπισθεν τοῦ δένδρου ἐκείνου· καὶ ἔδειξε μεγαλόσωμον καὶ χονδρὸν πλάτανον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ῥύακος.

Οἱ λησταὶ ἤρχισαν νὰ σκάπτωσιν μὲ τὰς χεῖρας, μὲ τὰ ὅπλα, καὶ μὲ ὅ,τι ἄλλο σκεῦος εἶχεν ἕκαστος. Ὡμοίαζον κύνας εἰς τὸ στόμιον φωλεᾶς λαγωοῦ. Καμμία ὑποψία δραπετεύσεως διὰ τὴν Ἀνδρονίκην δὲν διῆλθε τοῦ νοός των· διότι πύλη δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ, καὶ τὰ τείχη ἦσαν ὑψηλότατα καὶ ἄβατα ἄνευ κλίμακος.

Ἐπλησίασε τὸν πλάτανον ἡ νέα γυνὴ οὐχὶ τρέμουσα ἀλλὰ μὲ γενναιότητα ἀπελπισίας· διευθύνθη ἀπὸ τὸ ὄπισθεν μέρος του, καὶ ἐπαρατήρησεν ὅτι ὁ χονδρὸς κορμὸς τοῦ δένδρου τὴν ἐκάλυπτεν ὅλως διόλου ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς συμμορίας· καὶ ὡς ἔγχελυς ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου ψιθυρισμοῦ κατέβη εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ῥύακος, ὅπερ κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἦτον ἀφθονώτατον. Ἦτον οὗτος ὁρμητικὸς καὶ κεκαλυμμένος, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ χλόην καὶ φύλλα· ἔπιπτε δὲ μὲ κάποιον θόρυβον ὡς μικρὸς καταῤῥάκτης ἔξω εἰς τὴν κοιλάδα ἐξερχόμενος ἐκ κωνικῆς ἀψίδος. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ πλημμύρα εἶχε σκεπάσει τὴν ἀψίδα, ἡ ἐπιφάνειά του ὡμοίαζε ἑλῶδες στρῶμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔπλεον τὰ ῥηθέντα χόρτα. Βυθισθεῖσα ὡς κολυμβὶς εἰς τὸν πυθμένα του, καὶ μὲ ἀναπνοὴν μακρὰν μέχρις ἐξαντλήσεως, διεπέρασε τὴν ἀψίδα, καὶ ἐξῆλθεν ἔξω τοῦ τείχους καὶ τοῦ κήπου. Μὲ κρότον τότε ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐρυμάνθου. Ἡ πτῶσίς της ἐγέννησε τρομερὰν σκοτοδινίασιν, ἦτο ὥς τις νὰ τὴν ἐπάταξεν εἰς τὸ μέτωπον· πλὴν μετ' οὐ πολὺ ἐνθυμηθεῖσα τὰ συμβάντα καὶ τὸν Θρασύβουλον ἐκάλεσε τὰς δυνάμεις της ὅλας, καὶ ἐξῆλθε τοῦ ποταμοῦ· ἔῤῥιψε μὲ ταχύτητα μέρος τῶν ὑγρῶν ἐνδυμάτων της, ἐστράγγισε τὰ σανδάλια αὐτῆς, καὶ ἔσπευσε νὰ προφθάσῃ τὴν ὑπώρειαν τοῦ χαλασμένου βουνοῦ.

Αἱ ἀκόλουθοι ἰδέαι ἐνίσχυσαν τὴν ψυχήν της· 1ον ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ εὐθὺς δὲν θέλουν ἐννοήσει ὅτι ἐξῆλθε τῶν τειχῶν, ὅθεν θέλουν τὴν ζητήσει ἐντός, καὶ οὕτω θέλει ἔχει καιρὸν νὰ δραπετεύσῃ· 2ον πιθανὸν νὰ νομίσωσιν ὅτι εἰς τὴν ἀπελπισίαν της ἐπνίγη· 3ον ὅτι ἂν ἀνεκάλυπτον ὅτι ἐδραπέτευσεν, ἦτον ἀδύνατον εὐθὺς ν' ἀναβῶσι τὰ ὑψηλὰ τείχη ἄνευ κλιμάκων νὰ τὴν διώξωσι. Ἐξερχόμενοι δὲ τοῦ κήπου ἐκ τῆς κυρίας πύλης διὰ νὰ φθάσουν τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἐχρειάζοντο νὰ διατρέξουν ἀρκετὸν διάστημα μέχρις οὗ φθάσουν τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ· τέλος ἂν οἱ Ἀλβανοὶ ἤθελον ῥιφθῇ κατὰ τὸν ἴδιον

τρόπον εἰς τὴν διώρυχα διὰ νὰ τὴν διώξωσι, τὰ πλατέα ἐνδύματά των θέλουν πρῶτον τοὺς ἐμποδίσει· καὶ ἄλλο, τὰ πυροβόλα των ὑγραινόμενα θέλουν καταντήσει ἄχρηστα.

Μετ' οὐ πολὺ θέλομεν ἐπανεύρει τὸν Βάρθακα καὶ τοὺς λύκους οὓς ὠδήγησεν εἰς τοῦ Ἀθανασιάδου τὸν πύργον.

ΚΕΦΑΛ. 11.

Ο ΑΣΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΗΛΙΑ.

Ἔδραμεν ὅλαις δυνάμεσι δι' ἀρκετὸν διάστημα ἡ Ἀνδρονίκη, χωρὶς νὰ στρέψῃ τὴν κεφαλὴν νὰ ἴδῃ ἂν ὑπό τινος ἐδιώκετο· καὶ ὅτε μόνον ἔφθασε τὴν ὑπώρειαν τοῦ ἀντικρὺ ὄρους, ἐστάθη νὰ λάβῃ ἀναπνοὴν καὶ σθένος.

Ἔρριψε τὰ βλέμματα τότε πρὸς τὸν πύργον των καὶ εἶδε τοῦτον τεθαμμένον εἰς καπνοὺς καὶ φλόγας.

Οὐδεμία ψυχὴ διευθύνετο πρὸς δίωξίν της· ὁ τρόμος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξέλειπε τῆς καρδίας της, καὶ ἡ ἐνθύμησις τοῦ τραγικοῦ τέλους τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ αὐτῆς ἤρχισεν νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὴν μνήμην. Ἡ δὲ φαντασία, ἥτις ὅτε τὰ συμβάντα λαμβάνουν χώραν δὲν τὰ θεωρεῖ τόσον μεγάλα, ὅσον ὅτε ἀπὸ ταῦτα ἀπομακρύνεται, παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τοὺς ἠθικοὺς ἐκείνους σπαραγμούς, ἀργὰ ἢ ἐγρήγωρα, βορὰ πάσης φιλανθρώπου καὶ εὐαισθήτου ψυχῆς.

Σκληρύνουσα πᾶν αἴσθημα στοργῆς ἔκραξε μὲ φωνὴν γοερὰν ἥτις ἀντήχησεν εἰς τὴν ἔρημον « ἔμεινα ὀρφανή· δὲν ἔχω εἰς τὸν κόσμον ἄλλον εἰμὴ τὸν Θρασύβουλον. Βοήθησον, Θεέ μου, νὰ τὸν ἀνταμόσω » καὶ νέαν δύναμιν δίδουσα εἰς τοὺς πτερίνους πόδας της, ἔλαβε πάλιν τὰ ὄρη.

Εἰς τὴν φωνήν της ἀνυψώθη ἀετὸς μέγας μετὰ πατάγου· ἐκάθητο ἐπὶ φαλακρᾶς καὶ μεμονωμένης σπιλάδος οὐχὶ μακράν της. Πώποτε φόβος δὲν ἤγγιξε τὴν καρδίαν της, ὅσον τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ἐρεθισμένον τὸ νευρικόν της σύστημα ἐκ τῶν προῤῥηθέντων, δὲν ἐχρειάζετο εἰμὴ ὁ ἐλάχιστος κρότος νὰ τὸ ἐγγίξῃ διὰ νὰ νομίσῃ ἑαυτὴν καὶ αὖθις εἰς χεῖρας τῶν Ἀλβανῶν.

Ἐνθυμήθη ὅμως συγχρόνως ὅταν τ' ὄρνεον ἔφευγε μακράν της, ὅτι ἄλλοτε περιεπλανᾶτο μὲν εἰς τὰ ὄρη, πλὴν εἶχε καὶ ὅπλα καὶ προφυλακτικὰ ἐνδύματα καὶ ὑπασπιστὰς δύο φοβεροὺς κύνας. Ἡμίγυμνος, ἄνευ ὅπλου, ἄνευ τροφῆς, ἦτον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν θηρίων.

Αἱ ὑψηλαὶ καὶ πευκοφόροι κορυφαὶ τοῦ Μεν[redacted] ὅλων τῶν ὀρέων τῆς Ἀρκαδίας, Λακωνίας καὶ Ἀργολίδος ἤρχισαν ἤδη νὰ λούωνται ἀπὸ τοὺς μέλανας καὶ πυκνοὺς αἰθέρας

τῆς θυγατρὸς τοῦ Χάους. Ἀνέβη τότε τὸν λόφον ὅστις ἦτο πλησίον τοῦ χωρίου Λυκουρέσι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς οὗτινος ὑψοῦτο τὸ καὶ σήμερον ἔτι σωζόμενον μικρὸν παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἡλία.

Τοῦτο κατῴκει τότε βαθυγέρων καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ βίου του κυλινδούμενος ἀσκητὴς, ὃν ἐγνώριζε, καὶ πρὸς ὃν καὶ τροφὰς καὶ ἐνδύματα ἄλλοτε εἶχε φέρει. Ἔκρουσε τὸ κελλίον τοῦ μοναχοῦ.

— Ποῖος εἶναι, ἠρώτησεν ὁ γέρων, ἐλθὼν μὲ λύχνον πρὸς τὴν θύραν.

— Μία δυστυχὴς προσφεύγει εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Ἁγίου Ἡλία.

Ὁ γέρων ἤνοιξε τὴν θύραν· εἰς τὴν γυμνὴν ὅμως ὄψιν τῆς Ἀνδρονίκης, νομίσας ὅτι ὁ Διάβολος διὰ νὰ σκανδαλίσῃ αὐτὸν μετεμορφώθη οὕτω, ἐφώναξεν « ὀπίσω μου Σατανᾶ » καὶ ἔπτυσεν εἰς τὸν κόλπον του.

— Δὲν μὲ γνωρίζεις, πάτερ μου!.... εἶμαι ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος Ἀθανασιάδου· ἡσύχασε... δὲν εἶναι ὁ ἀληθὴς διάβολος ὅστις μ' ἔφερεν εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην.... εἶναι εἷς ἄλλος ἐπίγειος χειρότερος τούτου... ἔφερε τοὺς Τούρκους εἰς τὸν πύργον καὶ ἐφόνευσαν τὸν πατέρα μου.... τὸν ἀδελφόν μου.

Ὁ γέρων ἀνεγνώρισε τὴν ποιμενίδα ἥτις πολλάκις τὸν εἶχεν ἐπισκεφθῆ μετὰ τοῦ Θρασυβούλου, καὶ θέτων τὸν λύχνον ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὑπῆγε καὶ ἔφερεν ἐφάπλωμα τὸ ὁποῖον ἔῤῥιψεν ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς χαμαὶ καθησάσης καὶ ὡς ἀγαθίδος συςαλθείσης κόρης. Ἔφερε μετέπειτα κάτι τι νὰ δειπνήσῃ, καὶ μὲ ἄπειρον θλίψιν ἤκουσε τὴν διήγησιν τῶν συμβάντων της.

— Τὸ σκότος τῆς ὁμίχλης, κόρη μου, γίνεται πυκνότερον ὅταν πλησιάζῃ ἡ ὥρα νὰ φέξῃ· εἶπεν ὁ γέρων ταράττων τὴν χιονώδη κεφαλήν του· οὕτω καὶ ἡ Ἑλλὰς, ἡ δουλεία καὶ ὁ φανατισμὸς κατήντησαν τόσον παχυλὰ, ὥστε πρέπει νὰ περιμένωμεν καὶ τῆς ἐλευθερίας τὸ φῶς νὰ τὰ καταδιώξῃ. Ἀπόψε ἀπέρασεν ἐντεῦθεν ταχυδρόμος διὰ Πάτρας· ὑπάγει νὰ δώσῃ τὴν εἴδησιν, ὅτι εἰς Τριπολιτζᾶν ἐφυλακίσθησαν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντες. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον, καὶ ἐπαναστάτησε τὴν Μολδοβλαχίαν. Εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούεις, εἰμὴ τ' ὄνομα Ἑταιρία.... Ἰδοὺ καὶ τρίτη ἀπόπειρα διὰ νὰ θραύσωμεν τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας... φοβοῦμαι ὅμως πρὶν ἀποθάνω μὴ γίνω μάρτυς σκηνῶν τραγικωτέρων, ἐκείνων τοῦ 1769 καὶ τοῦ 1791.

— Ἐνθυμεῖσαι τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, πάτερ μου; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.... ἠμπορεῖς νὰ μὲ εἴπῃς εἰς ποῖον μέρος ἔκαμαν περισσοτέραν σφαγὴν οἱ Τοῦρκοι, εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ εἰς Μωρέαν;

— Καὶ εἰς ποῖον δὲν ἔκαμαν; ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς πλη-

σιεστέρα εἰς τὸν Πατισὰχ ὑπέφερε περισσότερον... Οἱ Τοῦρκοι ἅμα ἐννοήσωσι τοὺς χριστιανοὺς ζητοῦντας νὰ τινάξωσι τὸν ζυγὸν, ἀρχίζουν εὐθὺς ἀπὸ τὸν κλῆρον, δηλ. φονεύουσι Πατριάρχην, Ἀρχιερεῖς καὶ ὁποῖον δήποτε παπᾶν εὑροῦν ἐνώπιόν των.... Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ζητοῦν νὰ κάμωσι τοὺς ἄλλους νὰ δειλιάσωσι...Ἐνθυμοῦμαι εἰς ἐκείνην τὴν τρομερὰν σφαγὴν τοῦ 1769 ἤμην ἀνὴρ 42 χρόνων μόνον, οὐχὶ ἱερεὺς, ἀλλὰ στρατιώτης· ἐπιάσθην αἰχμάλωτος, ἐφέρθην εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐῤῥίφθην εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου ἦτο καὶ ὁ τότε Πατριάρχης Μελέτιος ὁ Α'. Ἐκεῖ ἤρχετο κάθε πρωῒ ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἐβασάνιζε τὸν δυστυχῆ Ἱεράρχην, τοῦ ἐστρέβλονε τὰς χεῖρας καὶ πόδας· ἐκοπάνιζεν ὅλας τὰς κλειδώσεις του μὲ βαρείας πέτρας· καὶ τόσα ἄλλα τρομερὰ βασανιστήρια, τὰ ὁποῖα, μ' ὅλον ὅτι πεντήκοντα ἔτη παρῆλθον ἀκόμη; δὲν δύναμαι νὰ λησμονήσω. (α)

«Τότε ἀπεκεφάλισαν καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαυΐας Ἰωάννην Καλλιμάχην, καὶ τὸν διερμηνέα Νικόλαον Σοῦτζον, καὶ τὸν Ἀρχιερέα Λίμνου.

— Λοιπὸν ὅσοι σήμερον εἶναι εἰς Κωνσταντινούπολιν, τρέχουν περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς κίνδυνον.

— Βέβαια, κόρη μου.... Πλὴν τί σημαίνει ἡ ἀνησυχία σου αὕτη;

— Ὁ ἀῤῥαβωνιστικός μου, πάτερ! ὁ ἀξιολάτρευτος Θρασύβουλός μου.... ὁ νέος ἐκεῖνος μὲ τὸν ὁποῖον τόσας φορὰς ἤλθομεν εἰς τὸ κελλί σου, ὁ μόνος ἄνθρωπος ὅστις εἰς τὸν κόσμον μ' ἔμεινε, εὑρίσκεται εἰς Κωνσταντινούπολιν· εἶναι ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου. Νομίζεις ὅτι ἠμπορεῖ νὰ κακοπάθῃ οὗτος καὶ ὁ Πατριάρχης;

— Ὁ Κύριος ἴσως εὐσπλαγχνισθῇ τὴν φορὰν ταύτην τοὺς Ἕλληνας, εἶπεν ὁ γέρων μὲ κάποιον δισταγμόν.... Ἴσως τυφλώσῃ τοὺς βαρβάρους, καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ προφθάσωσι καὶ φύγωσιν ἀπὸ τοὺς ὄνυχάς των.

— Ἄχ, πάτερ, κακὸν προαίσθημα μὲ βασανίζει ὅτι θὰ χάσω καὶ τὸν μόνον τοῦτον ἄνθρωπον ὅστις μ' ἔμεινεν, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Τὸ προαίσθημά σου, κόρη, εἶναι τῆς δυστήνου θέσεώς σου ἀποτέλεσμα.... ὅ,τι ὁ Κύριος προώρισε διὰ τὸν ἀῤῥαβωνιστικόν σου, τὸ ἔγραψεν εἰς τὸν Οὐρανὸν, καὶ ὄχι εἰς τὴν καρδίαν τὴν ἰδικήν σου ἢ τὴν ἰδικήν μου.... τοιαύτας ἀνησυχίας κἀγὼ εἶχον πολλοτάτας εἰς τὸ μακρὸν διάστημα τῶν 93 χρόνων τοῦ βίου μου· πλὴν καμμία ποτὲ δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ἔχε θάῤῥος καὶ ἔλπιζε καὶ δέου πρὸς τὸν Κύριον, καὶ θὰ σὲ εὐσπλαγχνισθῇ.

— Ἦτον αἱματώδης ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1769, πάτερ; ἐγι-

(α) Ἱστορ. Κούμα, τομ. 10, σελ. 384.

ναν τόσαι σφαγαὶ ὅσαι ἤδη ἤρχισαν νὰ γίνωνται εἰς τὰς πόλεις ὅλας τῆς Ἑλλάδος;....

— Μοὶ προτείνης, κόρη μου, ζήτημα, ὅπερ ἂν θελήσω νὰ σὲ σαφηνίσω, πρέπει συγχρόνως νὰ σὲ διηγηθῶ τίνι τρόπῳ ὁ πώγων οὗτος ἐλευκάνθη· μ' ὅλον τοῦτο ἐπειδὴ καὶ σὺ καὶ ὁ ἀῤῥαβωνιστικός σου εἶσθαι νέοι, καὶ ἐπειδὴ ἡ χαρά μου διὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην εἶναι ἀκράτητος, θὰ σὲ διηγηθῶ μερικὰς περιστάσεις, αἵτινες θέλουν σὲ δώσει ἰδέαν τῆς πατρίδος σου, καὶ τῶν ἐχθρῶν τοὺς ὁποίους ἔχετε σήμερον νὰ πολεμήσητε.

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ γέρων ἀνάψας χονδρὴν λαμπάδα ἐκάθησεν ἀντικρὺ τῆς Ἀνδρονίκης καὶ ἤρχισεν ὡς ἀκολούθως.

—Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ὑποδουλώσεώς της ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἂν καὶ ἐγράφη ἐκ πολλῶν Εὐρωπαίων, εἶναι ὅμως χάος εἰς ὃ ὁ νοῦς εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσδύσῃ. Ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος δὲν γνωρίζει, εἰμὴ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν κακουργημάτων τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, καί τινα μόνον ἀνέκδοτα ὅσα οἱ πρόξενοι ἢ οἱ περιηγηταὶ ἔδωσαν εἰς τὴν Εὐρώπην· ἡμεῖς ὅμως οἵτινες ἔχομεν τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων μας, εὑρίσκομεν ὅτι τὰ κακουργήματα καὶ αἱ βιαιοπραγίαι τῶν κατακτητῶν μας, ὡς στρώματα χιόνων κατεκάλυψαν ἅπασαν τὴν ὡραίαν γῆν μας.

« Τ' ὄνομά μου, ὦ κόρη, ἴσως τὸ ἀπήντησες εἰς καμμίαν γωνίαν τῆς ἱστορίας. Ὀνομάζομαι Παπάζογλους καὶ ἐγεννήθην εἰς τὴν Λάρισσαν τῆς Θεσσαλίας. Συνυπηρέτησα ἀρκετὰ ἔτη εἰς τὸ πυροβολικὸν τῆς Ῥωσσίας, μὲ τὸν ὡραῖον καὶ τολμηρὸν στρατηγὸν Αἰκατερίνης τῆς Β^{ας} Γρηγόριον Ὀρλὼφ, μεθ' οὗ καὶ συνέδεσα φιλίαν στενωτάτην. (α)

« Βλέπων τὴν ἐπιῤῥοήν του πλησίον τῆς ἡγεμονίδος ἐκείνης, ἣν καὶ εἶχε βοηθήσει ἵνα ἐκθρονίσῃ τὸν Πέτρον Γ', ἐπιῤῥοὴν ἥτις ἔκαμε ταύτην καὶ παλάτια νὰ κτίσῃ πρὸς τιμήν του, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν Εὐγνωμοσύνη, καὶ νομίσματα νὰ κόψῃ με τὴν φράσιν « Γεννᾷ καὶ ἡ Ῥωσσία τοιούτους υἱούς » τὸν παρεκάλεσα νὰ παρακινήσῃ τὴν ἰσχυράν του Κυρίαν, νὰ συνδράμῃ τοὺς Ἕλληνας, ὅπως συντρίψωσι τὰ δεσμά των.

« Ἡ παράκλησίς μου εἰσηκούσθη· καὶ τὸ ἔτος 1766 ἐδιωρίσθην ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν ν' ἀπέλθω εἰς Πελοπόννησον μὲ διάφορα δῶρα εἰς τὰς ἐκκλησίας.

« Ὁ Ἀλέξιος καὶ Θεόδωρος Ορλὼφ, ἀδελφοὶ τοῦ Γρηγορίου, περιήρχοντο τὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς Ἰταλίας, διὰ νὰ κατηχήσωσι τοὺς ἐκεῖ παρεπιδημοῦντας Ἕλληνας ἐμπόρους.

« Ὁ πόλεμος τὸν ὁποῖον Σουλτὰν Μουσταφᾶς ὁ Γ^{ος} ἐκήρυξε πρὸς τὴν Ῥωσσίαν κατὰ παρακίνησιν τῆς Γαλλίας καὶ χάριν

(α) Rulhiere, τομ. 3, σελ. 298. Κωρέρας, τομ. 2, σελ. 68. Villemain, σελ. 212

τῶν Πολωνῶν, ἔκαμε τὴν Αἰκατερίνην φανερὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀποστασίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἔστειλε λοιπὸν τὸν Ἀλέξιον Ὀρλὼφ μὲ στόλον ν' ἀποβιβάσῃ στρατεύματα εἰς τὴν Πελοπόννησον.

« Ἤλθομεν καὶ ἐκυριεύσαμεν τὸν Μιστρᾶν· ἐδῶ ἐσχηματίσαμεν τὴν προσωρινὴν Κυβέρνησίν μας. Πλὴν ἐπειδὴ ἡ Ῥωσσία δὲν ἔστειλεν ἀρκετὰ στρατεύματα, πολυάριθμα στίφη Ἀλβανῶν εἰσβαλόντα εἰς Πελοπόννησον, ἐνίκησαν τοὺς Γραικοὺς καὶ τοὺς κατέσφαξαν.

« Αἱ Πάτραι καὶ ἡ Τριπολιτζᾶ εἶδον τὰ πλειότερα θύματα· ἡ δευτέρα μάλιστα ἐστάθη τὸ κοιμητήριον 3000 περίπου ψυχῶν.(α)

« Ὁ Ἀλέξιος Ὀρλὼφ, ἀνάξιος Ναύαρχος, ἐπολιόρκει τὴν Κορώνην, καὶ μὴ κατορθώσας τίποτε ἀπεσύρθη εἰς Ναυαρίνους.

« Τὸ καταφύγιόν μου τότε ἐστάθη ἡ κορυφὴ αὕτη τοῦ Ἁγίου Ἠλία. Ἐκ τοῦ μικροῦ τούτου παρεκκλησίου ἀντεκρούσαμεν τριακοσίους περίπου τῶν τρομερῶν τούτων πολεμιστῶν. Δὶς τοὺς ἀντεκρούσαμεν· τὸ τρίτον ἀνέβησαν ἐδῶ, καὶ τότε ἐπιάσθημεν μαλλιὰ μὲ μαλλιά· ὁ Χριστὸς ἦτο μὲ ἡμᾶς... τοὺς ὠθήσαμεν μέχρι τοῦ κρημνοῦ, ὅστις εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ τοὺς ἐκυλίσαμεν κατὰ τῶν βράχων.

« Τότε ἄφησα τὸν λόφον καὶ ἔσπευσα νὰ ὑπάγω εἰς Ναυαρίνους, ὅπως ἐπιβιβασθῶ εἰς τὸν Ῥωσσικὸν στόλον, πλὴν καθ' ὁδὸν ἠχμαλωτίσθην καὶ ἐφέρθην εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οὐδεὶς μὲ ἀνεγνώρισεν. Ἡ κοινὴ φήμη ἔλεγεν ὅτι ἔπεσα εἰς τὴν μάχην, καὶ ἄλλοι ὅτι ἐσώθην εἰς τὰ Ῥωσσικὰ πλοῖα.... ἂν ἤξευρον βέβαια ποῖος εἶμαι ἤθελον μὲ κατακερματίσει.

« Ἐν τούτοις ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις διὰ νὰ μ' ἐκδικηθῇ, ἐξέμεσε τὴν λύσσαν της ἐπὶ τῆς πατρίδος μου, Λαρίσσης. Τρεῖς Σατράπαι ἐστάλησαν εἰς ταύτην.... Ἄκουσε, θυγάτηρ μου, τὴν ἀκόλουθον σκηνὴν, ἥτις δίδει εἰς κάθε χριστιανὸν ἰδέαν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ.

« Ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατὰ δυστυχίαν τὸ δαιμόνιον τῆς διχοστασίας μεταξὺ δύο φατριῶν τῶν προεστώτων. Ἡ μία ὠνομάζετο τοῦ Δημάκη, καὶ ἡ ἄλλη τοῦ Τρικκαίου.

« Παραπονουμένη ἡ μία κατὰ τῆς ἄλλης πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως, οὗτος διέταξε μίαν ἡμέραν ἕκαστον κομματάρχην νὰ φέρῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους ὀπαδούς του εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπως τοὺς ἐξετάσῃ καὶ ἐννοήσῃ ποῖος ἔχει τὸ ἄδικον.

« Περισσότεροι τῶν τριῶν χιλιάδων συνήχθησαν εἰς τὴν μεγάλην αὐλὴν τοῦ Παλατίου τῆς δικαιοσύνης, ἄλλοι φωνάζοντες ὑπὲρ τοῦ Δημάκη, καὶ ἄλλοι ὑπὲρ τοῦ Τρικκαίο[redacted]

« Ὁ Αἱμοχαρὴς διοικητὴς ἐφήρμωσε τότε τοὺς λόγους τοῦ

(α) Annual Register, 1770, σελ. 31 Villemain, σελ. 224.

Γότθου Ἀλαρίχου, ὅτι ὅσον πυκνότερον εἶναι τὸ χορτάρι, τόσον καλλίτερον κόπτεται. Τὰ πυροβόλα καὶ ἡ σπάθη ἤρχισαν διὰ μιᾶς ἐναντίον τῶν ἀθώων καὶ ἀκάκων πολιτῶν. Ὅσοι ἔφευγον τῆς αὐλῆς ἐσφάζοντο εἰς τοὺς δρόμους. Καὶ τὸ κακὸν τοιοῦτον ἐστάθη, ὥστε τὰ ῥεῖθρα τοῦ Πηνειοῦ ἐρυθρίασαν ἐκ τοῦ αἵματος. (α)»

Ὁ γέρων δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα! ἔτριζον οἱ ὀδόντες του ὅτε ἐπρόφερε τὴν χρονολογίαν τῆς σφαγῆς 9 Μαρτίου 1770.

— Ὦ Ἑλλάς! Ἑλλάς! ὁποῖα θέματα δραμάτων καὶ ὕλην ἱςορίας, ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη μὲ θλῖψιν, θέλεις χορηγήσει εἰς τὰ τέκνα σου, ἂν ποτε ἐλευθερωθῶσι, ἂν ποτε τὰ γράμματα καὶ αἱ μοῦσαι εἰς τὴν γῆν σου πάλιν ἐπανέλθωσιν! ....

— Καὶ διατὶ κάλλιον δὲν λέγεις, κόρη μου, ὦ Εὐρώπη! Εὐρώπη! τί ἤθελες γίνει ἂν ἡμεῖς δὲν ὑποφέραμεν τὸν χείμαῤῥον τῶν βαρβάρων, καὶ ἀποσυρόμενοι εἰς τὰ ὄρη μας, δὲν τὸν ἀπασχολούσαμεν νὰ στρέψῃ τὴν λύσσαν τοῦ φανατισμοῦ του καὶ εἰς μερικὰ ἄλλα κράτη σου!

— Λέγε, λέγε, πάτερ, ἡ διήγησίς σου μὲ παρηγορεῖ· δὲν εἶμαι ἡ μόνη, βλέπω, ἡ τόσον ἀώρως καὶ τραγικῶς ὑστερηθεῖσα γονεῖς.

— Ἤθελον τελειώσει εἰς τὴν φυλακὴν τὰς ἡμέρας μου, ἂν κατὰ καλὴν τύχην ἡ ἀθωότης τοῦ Πατριάρχου Μελετίου τοῦ Α^{ου} δὲν ἀπεδεικνύετο. Μετὰ τοῦτον ἀπελευθερώθην καὶ ἐγὼ, καὶ ἀπῆλθον εἰς Τένεδον, πατρίδα τοῦ Πατριάρχου.

« Ἐκ Τενέδου μετέβην εἰς Πελοπόννησον νὰ τακτοποιήσω ὑποθέσεις μού τινας, ὅπως καὶ πάλιν μεταβῶ εἰς Ῥωσσίαν· αἱ ἀκόλουθοι ὅμως περιστάσεις διὰ παντὸς μὲ ἐκράτησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

« Ἡ Πελοπόννησος ἦτο τότε, μ α κ ε λ ε ῖ ο ν τῶν Ἀλβανῶν· ὅσοι ἦλθον νὰ σβέσουν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, ἔμειναν ἐκεῖ, ἐτρέφοντο, ἐνδύοντο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἐρήμονον τὰ χωρία, ἐγέμισαν ἀπὸ δάκρυα τὸν τόπον· καὶ πιστόλα ἢ μάχαιρα ἦτον ἡ ἁπλουστέρα ποινὴ ἣν ἔδιδον εἰς τὸν ἀνθιστάμενον εἰς τὰς παραβιάσεις των.

« Αἱ ἀδικίαι των ἔφθασαν εἰς τὰ ὦτα τοῦ Σουλτάνου Ἀπτοὺλ-Χαμὶδ, ὅθεν ἔστειλε τὸν Καπουδὰν Χασᾶν-Πασσᾶν νὰ τοὺς διώξῃ. (β)

« Ὁ τρομερὸς οὗτος Μεγιστὰν ἐπικαλούμενος Γαζῆς τροπαιοῦχος ἢ Μουστάκας, διὰ τοὺς μεγάλους μύστακάς του, ὑποναύαρχος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ὃν οἱ Ῥῶσσοι ἐπυρπόλησαν εἰς Τζεσμὲν, καὶ ἡμίκαυστος διασωθεὶς τότε ἐκ τοῦ φοβε-

(α) Ἱστορία Κούμα, τομ. 10, σελ. 383.

(β) Eton Survey, σελ. 85. Καςέρας τομ. 2, σελ. 69 Choiseul Gouffier, τομ. 2, σελ. 488.

ροῦ συμβάντος, ἔφθασεν εἰς Πελοπόννησον, συνωδευμένος ἀπὸ Ἕλληνά τινα διερμηνέα, Μαυρογένην καλούμενον, ἐκ τῆς νήσου Πάρου.

« Ἡ τόλμη καὶ ἡ ἀγχίνοια τοῦ Μαυρογένους, ἡ δεξιότης τῆς συμπεριφορᾶς του μὲ τοὺς τούρκους, ὁ φαινόμενος ζῆλός του ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Ἰσλάμ, αἱ ἐκστάσεις εἰς τὰς ὁποίας ὡς Θεόπνευστος ἔπιπτε συχνὰ ἐν μέσῳ τοῦ Διβανίου φωνάζων Ἀλάχ! Ἀλάχ! τὸν ἔκαμαν εἴδωλον μοναδικὸν τῶν τούρκων, καὶ ὑπασπιστὴν, διερμηνέα, σύμβουλον καὶ ὄργανον ὅλων τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Χασᾶν-Πασᾶ. Διὰ τούτου κατεπράϋνε τὰς ταραχὰς τῶν Μανιατῶν, (α) καὶ διὰ τούτου ἐξήπλωσε τὴν ἡσυχίαν εἰς ὅλην τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν.

« Πρὸς τούτου τὴν καρδίαν, ὃν ἐγνώρισα καὶ ἐσχετίσθην ἀρκετὰ, ἤρχισα νὰ φυτεύω κἀγὼ πάλιν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος· ἦτον ὁ μόνος ἄνθρωπος δι' οὗ ἠδυνάμην νὰ δοκιμάσω νὰ θραύσω ἄλλην μίαν φορὰν τὰς ἁλύσεις της.

« Ἐν τούτοις ὁ Χασᾶν-Πασᾶς παρακινούμενος ἀπὸ τὸν Μαυρογένην δὲν ἠλέησεν οὐδένα Ἀλβανόν. Ὅλους τοὺς ἐθυσίασεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου· διὰ τῶν κρανίων των ἔστησε πανταχοῦ τρόπαια· οἱ μόνοι διαφυγόντες τὴν σπάθην ἦσαν οἱ Σκιπετάροι οἱ πυρπολισταὶ τοῦ πύργου σου. Ἔκτισε τότε τὴν ὀχυρὰν πόλιν των Λάλαν εἰς τὴν Ἀχαΐαν. (β)

« Τὸ ἔτος 1786 ὁ μέγας Βεζύρης ἀνέδειξε τὸν Μαυρογένην ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας

« Ἱστορία ὁλόκληρος καταντᾷ ὁ βίος τοῦ ἐνδόξου τούτου αὐθέντου μου. Μὲ εἴκοσι χιλιάδας μόνον βλάχους καὶ βουλγάρους μᾶς ὡδήγησεν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν νὰ πολεμήσωμεν τὸν πολυάριθμον στρατὸν τῶν Αὐστριακῶν. Τὸν ἐνικήσαμεν εἰς διαφόρους μάχας. Τὰ θαύματά του ἔφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ Σουλτάνος τὸν προσεκάλεσε νὰ γίνῃ Μουσουλμάνος διὰ νὰ τὸν ἀναδείξῃ μέγαν Βεζύρην. Ὁ ἀληθὴς τὴν καρδίαν Ἕλλην δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν. Καὶ ὁ Πατισὰχ τὸν ὠνόμασε, πρᾶγμα ἀνήκουστον εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ὀθωμανικῆς ἱστορίας, Ἀρχιστράτηγον, δοὺς εἰς αὐτὸν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Μολδαυΐας, καὶ προνόμια ἐλευθεριῶν καὶ ἀσυδοσιῶν δι' ὅλους τοὺς ἀπογόνους του.

« Ὁ Μαυρογένης ἤδη ἐβράβευε, ἐτιμώρει καὶ ἐπροβίβαζε τοὺς πασάδες καὶ μεγιστάνας τοῦ κράτους. Ἦτον δεύτερος Σουλτάνος.

« Ἤρχιζα νὰ καλλιεργῶ θερμότερα τότε τὸ μέγα σχέδιον τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους· πλὴν ὁ φθόνος εἶχε δόσει πολλοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸν Μαυρογένην. Καὶ ὅτε οἱ προστάται αὐ-

(α) Emerson Tennent, τομ. 2, σελ. 279. Ἱστορ. Ρίζου, σελ. 92.
(β) Ed. Dodwell, τομ. 2, σελ. 341 Ταξειδ. Πουκεβίλ εἰς Ἑλλαδ., τομ. 5, σελ. 355, 374, 436, 440-443.

τοῦ Σουλτὰν-Χαμὶδ (1789) καὶ Χασὰν Γαζῆ-Πασσᾶς ἀπεβίωσαν, ὁ νέος Βεζύρης 'Ρουστζοὺκ Χασὰν-Πασσᾶς, δολίως ἔστειλλε νὰ τὸν δολοφονήσῃ.

« Ἐνθυμοῦμαι ἦτον ἑσπέρα τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1790, ἐκαθήμην μὲ τοῦτον εἰς τὴν σκηνήν του, ὅτε δύο Ὀθωμανοὶ μὲ συστατικὰ γράμματα τοῦ Βεζύρου ἐπεθύμουν νὰ μᾶς ὁμιλήσωσιν.

« Ἡ ἀποστολὴ τῶν Μουσουλμάνων τούτων ἦτο νὰ συσκεφθῶμεν περὶ τοῦ τότε πολέμου μὲ τὴν Αὐστρίαν. Ἕνεκα τούτου εἴμεθα μάλιστα καὶ στρατοπεδευμένοι μεταξὺ Νικοπόλεως καὶ 'Ρουστζούκ.

« Μόλις ὅμως ἐκάθησαν, καὶ ὁ εἷς πυροβολεῖ κατὰ τοῦ Μαυρογένους, ὅστις καὶ πίπτει νεκρός· ὁ ἕτερος δὲ πληγόνει ἐμέ. Ἔσυρα τὴν σπάθην, καὶ μαχόμενος μὲ ἀπελπισίαν ἐξῆλθον τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ στρατοπέδου.

« Πᾶσα ἐλπὶς ἔκτοτε περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους ἀπ ἐμὲ ἐχάθη. Δὲν ἠδυνάμην δὲ οὔτε εἰς τὴν 'Ρωσσίαν νὰ ἐπιστρέψω· διότι ὁ Γρηγόριος Ὀρλὼφ δὲν ἦτο πλέον εὐνοϊκὸς τῆς Αἰκατερίνης.

« Ἡ παράδοξος ἐκείνη Αὐτοκρατόρισσα ἀπεχαιρέτησε διὰ παντὸς τὸν ἀρχαῖόν μου φίλον, ἀντικαταστήσασα τοῦτον διὰ τοῦ ὡραιωτέρου Γρηγορίου Ποτέμκη. Οὗτος εἶναι ὁ ἀνὴρ μεθ' οὗ ἡ ἀπὸ φιλοσόφους καὶ ποιητὰς τοῦ καιροῦ ἐκείνου ὑμνησθεῖσα Αἰκατερίνη, δέκα ἓξ ἔτη διεύθυνε τὰ πράγματα πασῶν τῶν 'Ρωσσιῶν μὲ τοσαύτην ἐπιτυχίαν.

— Πόσα ἔτη, πάτερ μου, εἶσαι μοναχὸς εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο;

— Τόσα, ὅσα φθάνουν εἰς ἓν νήπιον διὰ νὰ γίνῃ ἀνήρ· καὶ εἰς ἕνα κληρικὸν νὰ λησμονήσῃ τὸν κοσμικὸν βίον του... τριάκοντα ἔτη ... ἦλθον εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο πρὸ τριάκοντα ἐτῶν.

— Ἐμπρὸς, ἐμπρὸς, πάτερ μου, καλλίτερα μανθάνει τις τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τὴν ἁπλῆν γλῶσσαν τῶν ὀφθαλμοφανῶς ἰδόντων τὰ πράγματα, ἢ ἀπὸ τοὺς ποιητικοὺς καὶ φιλοσοφικοὺς καλάμους τῶν μεταγενεστέρων.

— Μετὰ τὴν ἀπόπειραν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 ὁ ζυγὸς ἐπανῆλθεν ἔτι βαρύτερος· οἱ Ὀθωμανοὶ ἐφοβήθησαν μὴ καὶ δευτέραν φορὰν σείσωσι τὰ δεσμά των οἱ Ἕλληνες, καὶ ἔσφιγξαν τοὺς κρίκους των στενώτερα. Ἔθεσαν περισσοτέρους φόρους, ἐγύμνωναν αὐθαδέστερα, καὶ τοὺς ἐβίαζον ὡς μαύρους τῆς Ἀφρικῆς νὰ προφθάνωσι τὰς ὀρέξεις των.

« Τὰ ὑψηλά μας ὄρη ἐκαλύφθησαν ἀπὸ τὴν νεολαίαν ὅλην. Ἔκτοτε τὸ ἐπάγγελμα τῶν κλεπτῶν ἦτο νέον εἶδος ἀνεξαρτησίας. Καὶ πρὸς τοὺς κλέπτας τούτους τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πίνδου τῶν Ἀκροκεραυνίων, τῆς Ὄσσης, τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Οἴτης, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαυρογένους ἐζήτησα τὸ καταφύγιόν μου.

« *Καὶ εἰς τούτους, φίλη μου, ἀπόδος καὶ τὴν ἀπόπειραν τῆς παρούσης ἐπαναστάσεως.*

« *Ἰδοὺ πῶς ἐσχηματίσθησαν οἱ περιαδόμενοι οὗτοι κλέπται τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ φθάνει μέχρι τῆς ἁλώσεως αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους.*(α)

« *Συμμορίαι Σκιπετάρων, Τοξίδων καὶ χριστιανῶν Ἀλβανῶν, χωριστὰ ἢ συνεννοημένοι, τὸ ἔαρ ἐνήδρευον εἰς τὰς λεωφόρους, ἢ ἐπέπιπτον εἰς τὰ χωρία καὶ κώμας καὶ τὰ διήρπαζον· ἔκαιον τὰ δάση καὶ κατετρόμαζον τὰς πόλεις. Ὅτε δὲ ἤρχιζεν ὁ χειμὼν ἐπέστρεφον καὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ ὄρη.*

« *Τότε ἐφαίνετο δύναμις Τουρκικὴ διὰ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ· πλὴν ἀντὶ τούτων ἐτιμώρει τοὺς ἀδικουμένους χριστιανούς. Μὲ φορτεῖα πασσάλων περιήρχετο ὁ Ταξιάρχης Τοῦρκος ζητῶν τίνες ἦσαν οἱ κλεπταποδόχοι. Καὶ ὅλους τοὺς πλουσίους χριστιανοὺς τοὺς διέβαλλον ὡς τροφεῖς τῶν κλεπτῶν. Τὸ τῆς ἀῤῥωστίας φάρμακον ἐγίνετο λοιπὸν χειρότερον αὐτῆς τῆς ἀῤῥωστίας.*

« *Πολλοὶ ὀρεινοὶ Ἕλληνες διὰ νὰ φυλάξωσι τὰς πατρίδας των ἀπὸ τοὺς λῃστὰς τούτους, ἐζήτουν ἀπὸ τοὺς ἡσυχωτέρους ὁμογενεῖς των μισθὸν τῆς φυλακῆς των· ἐὰν δὲν τοῖς ἔδιδον, ἐμιμοῦντο καὶ οὗτοι τὸ παράδειγμα τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἐλῄστευον.*

« *Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι οἱ περιβόητοι κλέπται τῆς Ἑλλάδος, συνίσταντο μόνον ἀπὸ χριστιανούς, καὶ οὐδένα Τοῦρκον*(β) *Καὶ ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων διὰ τούτων εὕρισκον ἡσυχίαν, ὄχι μόνον τοῖς ἔδιδον μισθούς, ἀλλὰ διετήρουν καὶ τοὺς στρατιώτας των.*

« *Οἱ κλέπται οὗτοι τότε ἤλλαξαν ὄνομα χάριν εὐφημίας· ὠνομάσθησαν ἥμεροι κλέπται ἢ ἁρματωλοί· ὁ ἀρχηγός των κ α π ε τ ά ν ι ο ς, οἱ στρατιῶται του π α λ λ η κ ά ρ ι α, καὶ ὁ ὑπασπιστής του π ρ ω τ ο π α λ λ ή κ α ρ ο ν. Ὅλα τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος κατήντησαν νὰ κατοικῶνται ἀπὸ τοὺς ἀγρίους τούτους καὶ περιπλανωμένους Ἱππότας, οἵτινες διαδεχόμενοι τοὺς βαθμοὺς τῶν γονέων των, ἐπροστάτευον τὰς παραβιάσεις τῶν Τούρκων, καὶ ἐκαυχῶντο ὅτι πώποτε δὲν ἐπλήρωσαν πρὸς τούτους χ α ρ ά τ ζ ι.*

« *Ἔφθασα εἰς τὸν Ὄλυμπον ὅτε ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ἤρχισε νὰ διασπείρῃ τὸν τρόμον εἰς ὅλην τὴν Ἤπειρον.*(γ)

« *Ἄνθρωπος ἀγράμματος, πλὴν εὐφυΐας δολιοτάτης, πνεύμα-*

(α) Faurriel σελ. xlvi. Carrel σελ. 88. Ῥίζος Νερ: σελ. 48.

(β) Rabbe σ. 105. Carrel σ. 89. Fauriel σ. xliv.

(γ) Ἀλῆ Πασᾶς, Guillaume de Vaudoncourt, σελ. 257. P. J. S. Dufey, Histoire de la Grèce, τομ. Α', σελ. 24. F. C. H. L. Pouqueville, τομ. Α', σ[redacted] Emerson Tennent, « Modern Greece, » τομ. Α', σελ. 425. Rev. Thomas Smart Hughes, τομ. Β', σελ. 210-217. George Waddington, «Visit to Greece,» σελ. 232. Henry Holland, Ταξείδ., τομ. Α', σελ. 180.

τος ὀξυτάτου, μνήμης ἀπαραδειγματίστου, χαρακτῆρος αἱμοβόρου καὶ ὑπούλου, καὶ φιλοδοξίας ἀπεράντου, μὴ κοιμώμενος οὔτε τέσσαρας ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον, βλέπων τὰ κακὰ τῶν Ἀλβανῶν, ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς ἰδίους ἁρματωλοὺς διὰ νὰ τοὺς καταστρέψωσιν.

« Τῷ ὄντι ἠρχίσαμεν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ληστῶν ἐκείνων, καὶ εἰς ὀλίγον καιρὸν ἠφανίσαμεν μέρος. Ἐπειδὴ ὅμως εἴδομεν τοὺς δολίους σκοποὺς τῆς τίγριδος νὰ καταστρέψῃ καὶ ἡμᾶς αὐτούς, ὅπως μὴ ὑπάρχῃ ἀντίστασις εἰς τοὺς φιλάρπαγας σκοπούς του, τὸν ἐγκατελείψαμεν. Τὰ πατριωτικὰ ᾄσματα τοῦ Ῥήγα ἤρχισαν συγχρόνως νὰ φθάνουν τὴν Ὄσσην καὶ τὸν Ὄλυμπον.

« Τὸν Ῥήγα ἐγνώρισα παιδιόθεν εἰς τὰς Φερρὰς τὴν πατρίδα του καὶ πατρίδα τοῦ Ἥρωος Ἰάσωνος· ἀκολούθως ἦλθε καὶ ἐσπούδαζεν εἰς τὴν οὐχὶ μακρὰν τῶν Φερρῶν πατρίδα μου Λάρισσαν. Ἦτο πυρώδης, ἐνεργητικός, μὲ πολλὴν φαντασίαν, καὶ διεφλέγετο ἀπὸ τὸν πλέον διακαῆ ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Τὰ μυθιστορήματα, τὰ δράματα, τὰ ᾄσματά του, εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, ἣν πᾶσα κλάσις Ἑλλήνων ἐννόει, ἔσπειρον τὴν μεγάλην ταύτην ἐπανάστασιν τῆς σήμερον ἡμέρας.

« Ἤρχισαν πάλιν τὰ πνεύματα νὰ φλέγωνται διὰ μίαν νέαν ἐπανάστασιν· ἡ δὲ τυραννία τοῦ Ἀσλανίου τῆς Ἠπείρου τοιαύτη κατήντησεν, ὥστε μικροὶ μεγάλοι ἐζήτουν τὴν ὥραν ν' ἀρχίσουν.

« Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1790 εὑρισκόμην εἰς τὴν πόλιν Τύρναβον· ἓν μεσονύκτιον ἐξύπνησα αἴφνης ἀπὸ πιστολισμούς. Ἦτο διότι τετρακόσιοι Ἀλβανοί, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ, ὥρμησαν εἰς τὴν πόλιν, ἔθραυον τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, καὶ ἤρχισαν νὰ λεηλατῶσι καὶ φονεύωσι τοὺς κατοίκους.

« Τρεῖς ἐπαρουσιάσθησαν ἐνώπιόν μου· μόλις ἐπρόφθασα νὰ λάβω τὸ σπαθὶ εἰς χεῖρας. Ὁ πρῶτος μ' ἐπυροβόλησε καὶ ἡ σφαῖρά του συντρίψασα ὑαλίνην κανδύλαν ἀκουμβισμένην ἐπὶ τραπέζης, μ' ἐπλήγωσεν εἰς τὸν μηρόν. Ὁ κοιτὼν ἐβυθίσθη εἰς τὸ σκότος ἐξ οὗ καὶ βοηθούμενος ἐξῆλθον χωλὸς εἰς τὰς ὁδούς, εἰς ἃς οἱ κάτοικοι συνεκεντροῦντο διὰ νὰ διώξωσι τοὺς λῃστὰς ὡς καὶ τοὺς ἐδίωξαν.

« Ἡ πληγὴ μ' ἐτυράννησε δι' ἀρκετοὺς μῆνας· ἤμην γέρων ἑξήκοντα χρόνων περίπου. Ἀπεφάσισα ἔκτοτε καὶ ἀπεσύρθην τοῦ κοσμικοῦ βίου, ἐξ οὗ τίποτε δὲν εἶχον ἕως τότε, παρὰ βάσανα κερδήσει.... φανερὰ ἔβλεπον ὅτι καμμία ἐλπὶς δὲν ἔμεινε πλέον εἰς τὴν πτωχὴν Ἑλλάδα. Νέα σπάθη εἶχε πάλιν κόψει ὄχι ὀλίγα ἐκ τῶν τέκνων της, ὅσα θερμανθέντα ἐκ τῶν ᾀσμάτων τοῦ Ῥήγα ἠθέλησαν νὰ ὑψώσωσι τὸν αὐχένα.

« Ἦλθον τότε ἐδῶ εἰς τὸν Ἅγιον Ἠλίαν εἰς τὸν ὁποῖον πρώτην φορὰν ἐξεσπάθωσα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀφωσιώθην

εἰς τὸν ἀσκητικὸν βίον, ὅπως εὕρω συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μου. Ἔθαψα μὲ τὰς χεῖράς μου ὅλους τοὺς καλογήρους ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦσαν, καὶ ἤδη τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον ἐσφραγίσθησαν τὰ τριάκοντα ἔτη τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς μου.

« Ὁ βίος μου ὅλος, κόρη, ἕως χθὲς ὄνειρον δυσανάμνηστον μὲ ἐφαίνετο· ἅμα ὅμως ἡ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας πάλιν ἤγγιξε τὴν ἀκοήν μου, φαντασία, μνήμη, δυνάμεις, ὅλα εἰς τὸ σῶμά μου διὰ μιᾶς νομίζω ὅτι ἀνεγεννήθησαν.... ἂς ζήσω νὰ ἴδω τὴν Ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδός μου, καὶ εὐθὺς ἂς ἀποθάνω.... Ὁ θάνατός μου θέλει εἶσθαι ὁ ἡδύτερος ἐκείνου τοῦ γέροντος Διαγόρου...ἀπὸ χαρὰν ἐξέψυξεν ἐκεῖνος εἰς τὰ Ὀλύμπια, ὅτε εἶδε τὴν νίκην τῶν υἱῶν του.

« Τὰ συμβάντα μου ἐδιηγήθην μόνον ἀπόψε πρῶτον, διότι ἡ χαρά μου βλέπων πραγματοποιούμενον τοῦ βίου μου τὸ ὄναρ εἶναι ἔπακρος καὶ ἔχω ἀνάγκην νὰ ὁμιλήσω καὶ νὰ διηγηθῶ διὰ νὰ μὴ μ' ἔλθῃ ἀποπληξία. Δεύτερον, σὲ διηγήθην ταῦτα διὰ νὰ σ' ἀποδείξω ὅτι ἂν ὁ Κύριος προώρισεν ὁ ἀρραβωνιαστικός σου νὰ ζήσῃ, ὁ θάνατος δὲν δύναται νὰ τὸν πλησιάσῃ... Εἶδες ποσάκις ἐγὼ διεξέφυγον τὸν θάνατον; ἂν τοὐναντίον προώρισε ν' ἀποθάνῃ, τὸ κακὸν δὲν εἶναι μέγα· ὑπάρχει ἄλλη βασιλεία ἥτις δὲν εἶναι μακράν μας, ἥτις εἶναι αἰώνιος, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ συναπαντηθῶσιν. Δεῖξε λοιπὸν ὡς ἀρχαία Ἑλληνίς, ὅτι καὶ πατέρα καὶ ἀδελφοὺς καὶ σύζυγον, ὅλους ἠξεύρεις νὰ τοὺς θυσιάσῃς ὑπὲρ τῆς πατρίδος σου.

— Ἔχυσας βάλσαμον πολὺ εἰς τὰς πληγάς μου, πνευματικέ, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἀναπνέουσα ἐλευθερώτερα. Οὕτως ἔχει! ἂς ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλὰς καὶ ὅλοι ἂς ἀποθάνωμεν.

Μετὰ διαφόρους ἄλλας ἐρωτήσεις πρὸς τὸν γέροντα ἀπεσύρθη ἡ δυστυχὴς νέα πρὸς γωνίαν τινα τοῦ παρεκκλησίου πασχίζουσα δι' ἐλαφροῦ ὕπνου νὰ πραΰνῃ, εἰ δυνατὸν, ὀλίγον τὴν φαντασίαν της.

ΚΕΦΑΛ. 12.

Η ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ ΜΑΡΤΙΟΥ ΤΟΥ 1821.

Τὸ ἄσυλον τῆς Ἀνδρονίκης δὲν ἦτον ἀσφαλές. Ἡ κορυφὴ τοῦ Ἁγίου Ἠλία οὖσα θέσις ὀχυρὰ καὶ ἀπροστάτευτος, ἅμα ὁ πόλεμος ἤρχιζεν, ἀμφιβολία δὲν ἦτον, ἤθελεν εἶσθαι σημεῖον ἀμφισβητήσεως μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Κατὰ συμβουλὴν λοιπὸν τοῦ ἰδίου ἀσκητοῦ τὴν ἐπαύριον ἀνεχώρησεν.

Πρὶν ἀποχαιρετήσῃ τὸν ἀσκητὴν, ταχυδρόμος διέβη ἐκεῖθεν φέρων εἰς Πάτρας τὴν εἴδησιν τῆς κατεδαφίσεως τοῦ πύργου, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Δημογέροντος. Ἐπρόσθεσε δὲ ὅτι οἱ Λαλιῶται ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Δημητζάναν.

Ὁ Βάρθακας φαίνεται, ὡδήγησε τοὺς Λαλιώτας μετὰ τὴν δραπέτευσιν τῆς Ἀνδρονίκης εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, νομίσας ὅτι προσέφυγε εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ Θρασυβούλου.

Ἦτο πρωΐα ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη ἐγκατέλειψε τὸν γέροντα καὶ τὸν Ἅγιον Ἠλίαν ἐξ οὗ ὁ ὀρεινὸς καὶ ἀκαλλιέργητος παράδεισος τοῦ Μωρέως μὲ τὰ τρίμματα τῶν στηλῶν του τόσον ὡραῖος ἐφαίνετο.

Τὴν προσεχῆ νύκτα ἦλθε πρὸς τὸ μέρος, εἰς ὃ εἶχον τεθαμμένα τὰ ὑπάρχοντά των, διὰ νὰ λάβῃ ὅπλα, χρήματα, ἐνδύματα, καὶ διευθυνθῇ εἰς Πάτρας. Ἐκεῖθεν διὰ θαλάσσης ἠδύνατο νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν μνηστῆρα αὐτῆς.

Τὰ ὑπάρχοντά της ἦσαν τεθαμμένα ἐντὸς τοῦ πύργου, οὗτινος πλέον δὲν ἐσώζοντο εἰμὴ οἱ μεγάλοι τοῖχοι τοῦ περιβόλου του, καί τινα στελέχη δένδρων, ὡς ἐκ θαύματος διεκφυγόντα τὴν πυρκαϊάν.

Ἔλαβεν ἐκ τούτων μίαν χρυσὴν ἀνδρὸς ἐνδυμασίαν, τὴν ἐνεδύθη, καὶ διὰ μιᾶς ἐῤῥίφθη εἰς τὴν πορείαν της.

Εἶναι ἄξιος μικρᾶς περιγραφῆς ὁ νέος λεβέντης, *εἰς ὃν μετημφιέσθη ἡ ὡραία αὕτη κόρη.*

Ἡ Ἑλληνικὴ ἢ Ἀλβανικὴ λεγομένη ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους στολή της, ἦτον ἐξ ἀλουργοῦ κατηφὲ κατακεντήτου μὲ χρυσᾶ κλαδία καὶ τάργανα, τουζλούκια, ἐσωκάρδιον, μεϊτάνι, καλτζοδέτας, *ὅλα ἦσαν τῆς αὐτῆς ὑφῆς. Εἶχε τὸ φέσι ὑψηλὸν κλίνον πρὸς τὸ δεξιὸν ὠτίον καὶ φέρον βαθὺν κυανοῦν θύσανον μὲ χρυσοῦν κόσυμβον. Τὴν δὲ* φουστανέλαν *λευκοτάτην ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα πτυχῶν. Ἄνω τούτων πάντων ἔφερε τὸ* ταλαγάνι, *ἐπὶ δὲ τῆς δακτυλιδίνου μέσης της ἐφαίνετο χρυσοῦν σιλιβάρι μὲ ἓν ζεῦγος πιστολίων, ἓν* γιαταγάνιον *καὶ ἓν* χαρμπίον *καὶ πάντα ταῦτα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Εἰς τὸν ὦμον ἔφερε τὸ μακρὺ καὶ ἐξ ἀργυρῶν πλακῶν κεκαλυμμένον* καρυοφύλλιτης.

Αν ἡ Ἀνδρονίκη εὕρισκε μεταξὺ τῶν θησαυρῶν τοῦ πατρός της στολὴν ἄλλην ἁπλουστέραν, ἤθελε τὴν ἐκλέξει. Πλὴν ἐκεῖ δὲν εἶχον κρύψει εἰμὴ τὰ πολυτιμώτερα πράγματά των. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμεν ὅτι καὶ πολλῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν αἱ στολαὶ ἦσαν τῆς αὐτῆς πολυτελείας. Ὡμοίαζον τῷ ὄντι τοὺς Ἥρωας τῆς Ἰλιάδος, μὲ μίαν μόνον διαφοράν, ὅτι ἕκαστος ἦτον ὑπερήφανος διηγούμενος ὅτι τὰ χρυσᾶ καὶ πολυτελῆ ὅπλα του ἦσαν π λ ι ά τ ζ ι κ α Πασσάδων καὶ Βέηδων, οὓς εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ἐφόνευσεν.

Μετημφιεσμένη ἡ Ἀνδρονίκη εἰς π α λ η κ ά ρ ι ο ν, τὸ ὑψηλὸν διὰ κόρην ἀνάστημά της ἀπέβη μέτριον. Παρίστα δὲ μίαν τῶν μορφῶν ἐκείνων, τὴν ὁποίαν κάθε ζωγράφος ἤθελεν ἐκλέξει διὰ νὰ ἐξεικονίσῃ ἄγγελον τοῦ Παραδείσου.

Οὐχὶ πλέον δειλέα ἔλαβε τὴν πορείαν της πρὸς τὰ ὄρη τὴν φορὰν ταύτην, ἀλλ' ὡς τολμηρὸς Ἱππότης ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ τὸν ἔρωτα ἐμπνεόμενος.

Περὶ τὴν αὐγὴν εἰσῆλθεν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον τὰ Θόα, κτισμένον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ περιφήμου Παλλαντίου, ἐξ οὗ ὁ Εὔανδρος ἔφερε τὴν ἀποικίαν του εἰς τὸν Τίβεριν. Τὸ ἄθλιον τοῦτο χωρίον εἶναι ὅπου τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο ἡ Μητρόπολις τῆς Ῥώμης.

Οἱ χωρικοὶ περιεκύκλωσαν μετ' ὀλίγον τὸν λαμπροενδεδυμένον τοῦτον λεβέντην.

Εἰς ἣν κατάστασιν ἦτο τότε ἡ Ἑλλάς, καθεὶς ἔπρεπε νὰ προφυλάττηται καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰ ἔργα του. Οὐδεὶς ἐγνώριζεν ἔτι ποῖοι ἦσαν οἱ ἀληθεῖς πατριῶται, καὶ ποῖοι οἱ τῶν Ὀθωμανῶν κατάσκοποι· ἀπὸ ἕνα λόγον ἐνίοτε ἐκινδύνευεν ὁ ἄνθρωπος νὰ χάσῃ τὴν ζωήν του.

Ἡ Ἀνδρονίκη, ὡς καὶ πᾶς ἄλλος, ἔπρεπε νὰ συμμορφοῦται μετὰ τῆς περιστάσεως, καὶ ν' ἀφίνῃ τὴν ἀλήθειαν συχνάκις νὰ κοιμᾶται.

— Πόθεν εἶσαι, ἄσπρε καὶ χρουσέ μου λ ε β έ ν τ η; διασχίζων τὸ πλῆθος ὑψηλὸς ἡλικιωμένος καὶ ἡλιοκαυμένος πελοποννήσιος ὡπλισμένος μέχρι λαιμοῦ, τὴν ἠρώτησεν.

— Ὅθεν εἶναι ὅσοι λαλοῦν τὴν γλῶσσάν σου, καὶ πιστεύουν εἰς τὴν πίστιν σου, μὲ τόλμην ἀπεκρίθη.

— Γιάσου παλλικαρά μου.... χάρισέ μου τ' ὄνομά σου.

— Ἀνδρόνικος.

— Ἀνδρόνικος!... εἶναι χριστιανοῦ ὄνομα... εἶσαι 'δικός μας τὸ λοιπό!... καὶ ποῦ πηγαίνεις;

— Ὅπου φέρνει ὁ ἀέρας τοὺς ἀετούς, καὶ ἡ φουρτούνα τὰ λιοντάρια, θέτουσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν πιστολίων μὲ ἀγέρωχον ἐπρόσθεσε.

— Γιάσου, μωρὲ λεβέντη! Γιάσου! εἶσαι βλέπ[redacted]*ματος... Πλὴν μόνος κατάμονος καὶ σκεπασμένος μὲ τέτοια χρυσᾶ σκουτιά, κάνεις κακὰ νὰ τρέχῃς στ' ἄγρια λημέρια.*

— Δὲν εἶμαι μόνος... ἔχω νὰ σμίξω ἕνα κοπάδι λύκους ὀλίγο παραπάνω.... ἐπέρασα ἀπ᾽ ἐδῶ μόνο καὶ μόνο νὰ διαλέξω δέκα παληκάρια... γνωρίζω ὅτι στὸ χωριό σας βγαίνουν οἱ καλλίτεροι σημαδευτάδες.... δίδω εἴκοσι γρόσια λουφὲ καὶ ἕνα ταγίνι ψωμὶ ὅποιος μὲ ἀκολουθήσει εἰς τὴν Πάτρα.

Ἐγώ, ἐγώ, ἐγώ, διάφοροι ὁπλοφόροι ἔκραξαν τότε.

— Σταθῆτε καρδάσιδες! Ὡρὲ λεβέντη, πρὶν μισθώσῃς κανένα ἀπὸ τὰ παλικάρια τοῦτα, εἰπέ μας, ἔχεις σκοπὸ νὰ βαρέσῃς τοὺς Ῥωμαίους ἢ τοὺς Τούρκους;

— Αὐτὸ εἶναι δουλιὰ ἰδική μου. Ὅποιος δὲν τοῦ συμφέρει ὅπου τὸν φέρω, ἂς στρέψῃ τὸ τουφέκι του ἐπάνω μου, χαϊδεύουσα τὰ χείλη μὲ τὴν ἀριστερὰν, ὡς ἀνὴρ τοὺς μύστακας, εἶπεν.

— Σοῦ ᾽πρεπε ν᾽ἄχῃς, λεβέντη, μουστάκια μιὰ πήχη ἀπὸ τὸ κάθε μέρος.... μὲ θαυμασμὸν ἐπρόφερεν ὁ γέρων ἁρματωλός· φαίνεσαι πῶς εἶσαι καπετανόπουλο ψημένο στὸ μπαροῦτι. Καὶ ἐγὼ ἐγέρασα στὸν πόλεμο καὶ στὰ κορφοβούνια· εἶμαι ἁρματωλὸς σαράντα χρόνια... ἂν θέλῃς ἔρχομαι μαζῆ σου.

— Τὰ παληκάριά μου τὰ διαλέγω κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, στήνω ἕνα σημάδι ὀγδόντα ποδάρια μακρυὰ, ὅποιος περισσότερον μὲ ζυγώσῃ εἶναι ἰδικός μου.

— Τὸ σημάδι, τὸ σημάδι, ἐφώναξαν οἱ ὁπλοφόροι καὶ ἔστησαν λευκὸν μάρμαρον.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἔρριψε τότε, ὡς ὑπερήφανος Οὐσάρος, τὸ Ταλαγάνι αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, καὶ προσκολλήσασα μὲ σταθερότητα εἰς τὸν δεξιὸν τὸν κοῖλον ὑποκόπανον τοῦ καρυοφυλλίου της ἤγγιξε τὸ σκάνδαλον καὶ ἔρριψε τὸν λύκον.

— Μανοῦλά μου! κατὰ μεσῆς τὸ βάρεσε, ἔκραξαν ὅλοι.

Ὁ γέρων ἁρματωλὸς ἦτον ὁ δεύτερος ὅστις περισσότερον ἐπλησίασε τὴν σφαίραν τῆς Ἀνδρονίκης· οἱ λοιποὶ ἐπίσης δὲν ἦσαν πολὺ μακράν της.

— Ἀξίζεις σκλάβια σου νὰ γίνωμεν, λεβέντη! εἶπεν ὁ ἁρματωλός· περνᾷς τὴν μπάλλα ἀπὸ τὴν θελιὰ τῆς τρίχας, ποῦ λέγει ὁ λόγος, πρέπει νὰ ἔκαμες πολὺ βάρεμα στὰ λίγα χρόνια τῆς ζωῆς σου, ἐπρόσθεσεν.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἔκλεξε δέκα παληκάρια ὅπως συντροφεύσωσι ταύτην εἰς Πάτρας. Καὶ μὲ τὸν αὐθεντικὸν τρόπον της ἐνέπνευσε καὶ ὑπακοὴν καὶ σέβας πρὸς τούτους.

Ἐδιώρισεν ἐπὶ κεφαλῆς των τὸν γέροντα ἁρματωλὸν τὸν ὁποῖον εἴδομεν, καὶ οὗτινος τ᾽ ὄνομα ἦτον Λάμπρος, καὶ ἀφοῦ συνεγευμάτισαν ἤρχισαν τὴν ὁδοιπορίαν των.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἦσαν εἰς τὸν Λάδωνα, τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ Ἡρακλῆς εἶχε συλλάβει τὴν Κερυνίτιδα Ἔλαφον. Καὶ εἰς τὰς 21 Μαρτίου ἀνέβησαν τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀργυρονεφῆ ὄρη τοῦ Ἐρυμάνθου, ὅπου ὁ Ἡρακλῆς ἐφόνευσε τὸ Ἐρυμάνθιον κάπρον.

Ἐκτείνων ὁ Ἐρύμανθος ἕνα κλάδον πρὸς ἀνατολὰς σχηματίζει τὰ ὄρη τῆς Κυλλήνης, πατρίδος τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ ἄλλον πρὸς δυσμὰς τὰ ὄρη τῆς Ὠλένου καὶ Φολόης.

Ἡ σειρὰ τῶν μυθολογικωτάτων τούτων ὀρέων ἐνταυτῷ διὰ παραξένου τῆς φύσεως συμπτώσεως κατασκευάζει, τὰ πλέον ἀσφαλῆ σύνορα τῶν τριῶν Ἐπαρχιῶν Ἀρκαδίας, Ἤλιδος καὶ Ἀχαΐας.

Ἐκεῖ κατεσκήνωσαν τὴν νύκτα ἐκείνην, καὶ ἐκ τῆς σκοπιᾶς ταύτης, πᾶς ὅστις ἀνέγνωσε τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ χύσῃ ἓν δάκρυ. Ὅλη ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἐκεῖ ὑποκάτω ἦτον ἐξηπλωμένη.

— Ἰδοὺ ἡ Ἦλις, ἔλεγεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἰδοὺ τὰ Ὀλύμπιά της. Ἰδοὺ ὁ λόφος τῶν Κρονείων, ἰδοὺ τὸ στάδιον καὶ ὁ ναὸς τοῦ Διὸς, τὸ ἀμφιθέατρον τοῦ Τραϊανοῦ, τὸ Πρυτανεῖον, τὸ Γυμνάσιον ὅλα συντετριμμένα, καὶ ἐῤῥιμμένα τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, καὶ ἡμιθαμμένα εἰς τὸ χῶμα. Οὔτε μίαν στήλην τοῦ μεγαλητέρου Ναοῦ τῆς ἀρχαιότητος ἐφείσθησαν οἱ βάρβαροι. Ὁ δὲ Ἀλφειὸς φέρων τὸ κακόφωνον ὄνομα Ῥουφιὰς δὲν παρουσιάζει πλέον ἢ κύματα ἄγρια καὶ ἀκτὰς ὑψηλῶν βράχων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κρέμανται δάση ἀγρίων δένδρων.... ὦ Θεέ! ἔκραξεν, ἰδοὺ τὰ ἐρείπια τῆς Σκίλλοῦντος εἰς ἣν ὁ στρατηγὸς καὶ φιλόσοφος Ξενοφῶν τοσαῦτα ἔτη ἔμεινεν ἐξόριστος· δὲν εἶναι μακρὰν τῆς λῃστρικῆς Λάλας, ἥτις εἰς τοιαύτην κατάστασιν μὲ ἔφερεν.

Καὶ ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους, ὅπως μὴ βλέπῃ τὴν Ἤλιδα.

Πλὴν τότε ἐπαρουσιάσθη ἡ τελευταία λαμπὰς τῆς Ἑλλάδος ἡ Ἀχαΐα, ἡ δόξα τοῦ Ἀράτου καὶ Φιλοποίμενος.

Ἐδῶ ἐῤῥίγησε μέχρι φρίκης.

— Τὸ ἐκ τοῦ ψυχροῦ τούτου ὕψους ἐκτυλισσόμενον ἐκεῖ κάτω πεδίον τῆς Ἀχαΐας εἶναι ὅπου ἐψυχομάχησεν ἡ Πατρίς μου. Ὁποῖον εἶναι ἄρα καὶ τώρα τὸ μέλλον σου πατρίς μου! διενοήθη· ἐδῶ κάτω ὁ Μούμμιος σ' ἔφερε τὸν τελευταῖον κτύπον! ἐδῶ κάτω ἡ Ῥώμη σ' ἔθαψε διὰ εἴκοσι αἰῶνας.... τὸ αἷμα τῶν φλεβῶν σου ἤρχισεν ἤδη πάλιν νὰ κυκλοφορῇ· ἂν τὰ μέλη σου δυναμώσουν, καὶ ὡς φοῖνιξ τῆς τέφρας σου ἐξέλθῃς, ἐσώθημεν! ἂν ὄχι, πίπτομεν διὰ παντός.

Τὸ ἄδηλον, τὸ ἀβέβαιον, τὸ ἄνευ καταφυγίου μέλλον, εἰς τὴν καρδίαν ἑκάστου Ἕλληνος ὡμοίαζε τότε τὴν πόλιν τῶν Σπαρτιατῶν, ἥτις μὴ ἔχουσα τείχη, ἐσήμαινε θάνατον ἢ νίκην.

Τρεῖς ταχυδρόμοι ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον διέβησαν ἐκεῖθεν. Ὁ εἷς ἤρχετο ἐκ Πατρῶν καὶ διευθύνετο εἰς Τρί[redacted]τεύουσαν τότε τῆς γῆς τοῦ Πέλοπος· ὁ δεύτερος, ἐ[redacted] εἰς Πάτρας· καὶ ὁ τρίτος, ἐκ Καλαβρύτων εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Ὁ πρῶτος ἔφερε τὴν εἴδησιν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὀσφρανθέντες τὴν

ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἤρχισαν νὰ λεηλατῶσι τὰς οἰκίας τῶν Πατρῶν. Ὁ δεύτερος, ὅτι ὁ στρατηγὸς Θεόδωρος Κολοκοτρόνης, ὁ Π. Μαυρομηχάλης Ἡγεμὼν τῆς Μάνης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κυριακούλη, καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἠλία, καὶ ἄλλων πολλῶν, μὲ στρατὸν πέντε χιλιάδων περίπου ἀνδρῶν, διευθύνοντο νὰ προσβάλλουν τοὺς Τούρκους τῆς Καλαμάτας. Ὁ τρίτος, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκτύπησαν ἤδη τοὺς Τούρκους εἰς Καλάβρυτα καὶ ἐνίκησαν.

Ἡ Ἀνδρονίκη εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν ποίαν ὁδὸν νὰ λάβῃ. Αἱ Πάτραι ἦσαν θέατρον πολέμου. Νὰ ἐπιστρέψῃ δὲν ἠδύνατο· διότι ὄπισθέν της τὸ πῦρ ἤναψε χειρότερα. Ὥδευσε μ' ὅλον τοῦτο εἰς Πάτρας· διότι τὰ δύο τρίτα τῶν εἴκοσι χιλιάδων κατοίκων, οὓς τότε περιεῖχεν, ἦσαν χριστιανοί.

Τῆς 25ης Μαρτίου ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ ἡμέραν προσδιωρισμένην ἀπὸ τὴν φιλικὴν Ἑταιρίαν, διὰ τὰ γενέθλια τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καταβᾶσα τὸ Παναχαϊκὸν ὄρος συναπηντήθη μὲ τὸν Ἀρχιερέα Πατρῶν Γερμανὸν, καὶ μὲ τοὺς στρατηγοὺς Ἀνδρέαν Λόντον, Ζαήμην, καὶ μέγιστον πλῆθος Ἑλλήνων, οἵτινες ὕψονον τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας.

Τὸ θέαμα ἦτον πομπῶδες καὶ σκηνογραφικώτατον.

Ἂς φαντασθῇ ὁ ἀναγνώστης τὸν Ἱεράρχην ἐκεῖνον οὐχὶ γηραιὸν, πολιὸν, ἀσθενῆ ὡς εἶδε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἄνδρα εὔσωμον, μὲ νῶτα εὐρέα καὶ τετράγωνα, μὲ πώγωνα δασὺν καὶ μύστακας καστανόχροας, μὲ ὀφθαλμοὺς πυρίνους, πρόσωπον ἀρειμάνειον, ἀστράπτον ἀπὸ τὸ σέλας τῆς ἐλευθερίας, φέροντα τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν, καὶ χρυσοῦν σταυρὸν εἰς τὸ στῆθος, τὴν μίαν χεῖρα ἔχοντα ἀναπεπταμένην πρὸς τὸν Οὐρανὸν, καὶ τὴν ἄλλην πρὸς τὴν Σημαίαν τοῦ Σταυροῦ. Ἂς φαντασθῇ τὸν δεινὸν τοῦτον ῥήτορα ὡς Κάλχαντα ἐν μέσῳ τῶν Ἀχαιῶν, οἵτινες ἀπεχαιρέτων τὰς συμβίας των, ἠσπάζοντο τὰ τέκνα των, καὶ μανιωδῶς κατεπάτουν τὰς ἱππουρίδας τῶν βαρβάρων, καὶ θέλει λάβει ἰδέαν τῆς σκηνῆς.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους τῆς Ἀχαΐας, εἰς ὃ ἄλλοτε ἡ δυστυχὴς Ἑλλὰς ἐδουλώθη, ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος πολέμαρχος κατὰ τὴν 25 Μαρτίου, ἡμέραν ἣν τὸ μικρὸν Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος ἐτησίως σήμερον ἑορτάζει, ἔκραξεν.

« Ἕλληνες! ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας κατέστη πλέον ἀνυπόφο-
« ρος, ἐγερθῆτε καὶ ζητήσατε τὰ δίκαιά σας. Ἀμφιβολία δὲν
« εἶναι, ὅτι ἅπασαι αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις θὰ γνωρίσωσι τὴν
« δικαιοσύνην τοῦ ἀγῶνός σας· καὶ ὄχι μόνον δὲν θὰ παρεμβά-
« λουσι προσκόμματα, ἀλλὰ καὶ θὰ σᾶς βοηθήσωσιν, ἀναπο-
« λοῦντες ὁπόσον οἱ πρόγονοί σας ὠφέλησαν τὴν ἀνθρωπότητα.

« Ἕλληνες! μὴ φανῆτε κατώτεροι τῆς καταγωγῆς σας εἰς τὰ
« ὄμματα τῆς Εὐρώπης.

« Θάνατος ἢ ἐλευθερία! » ἐβόησαν ἅπαντες· καὶ μὲ δάκρυα καὶ μὲ ὀργὴν ἔσειον καὶ συνέκρουον τὰ ὅπλα των, καὶ πάλιν κατησπάζοντο τὴν Σημαίαν.

Εἰς τὰς στενὰς ὁδοὺς τῶν Πατρῶν ἦλθον εἰς συμπλοκὴν μετὰ τῶν Τούρκων· τοὺς ἐνίκησαν, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, καὶ τοὺς ἐπολιόρκησαν εἰς τὸ φρούριον.

Ὁ Ἀρχιερεὺς Γερμανὸς καὶ οἱ προῤῥηθέντες στρατηγοὶ ἤρξαντο τότε τὴν τακτικὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου.

ΚΕΦΑΛ. 13.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ.

Ἀδύνατον ὁ ἀναγνώστης ν' ἀκολουθήσῃ τὰ συμβάντα τῆς Ἀνδρονίκης, ἂν τροχάδην δὲν προσθέσωμεν ὁποία ἦτο τότε ἡ κατάστασις τοῦ ἔθνους.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 25 Μαρτίου, ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης Μαυρομηχάλης, ὁ υἱός του Ἠλίας, ὁ ἀδελφός του Κυριακούλης, οἱ στρατηγοὶ Θεόδωρος Κολοκοτρόνης, Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Κουμουνδουράκης, ἐκτύπησαν τὰς Καλάμας τῆς Μεσσηνίας, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθῶσιν. Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Παμίσου ποταμοῦ ἐψάλη δοξολογία πρὸς τὸν ὕψιστον διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας οἱ Ἀβαρῖνοι, ἡ Μεθώνη καὶ ἡ Κορώνη ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων. Τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας διὰ ξηρᾶς, ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Μαυρομηχάλη, καὶ διὰ θαλάσσης ὑπὸ τῆς περιφήμου Ἀρτεμισίας τῆς Λασκαρίνας Βουβολίνας, ἡ Ναυπλία ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Ζαχαρίου, καὶ ἡ Ἀκροκόρινθος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Νοταρᾶ. Οἱ Καπετάνιοι Γεώργιος Βαρνακιώτης, Τζόγγας, Βαλτινὸς, Δjακάτας καὶ Μακρὺς ἐφόνευσαν τοὺς Τούρκους τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, ἐκρήμνισαν τὰ τζαμία των, καὶ ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὅπου ὁ Μιλτιάδης εἶχεν ἄλλοτε νικήσει τοὺς Πέρσας, ἐκυρίευσαν τὰς Ἀθήνας, καὶ τοὺς ἔκλεισαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Ὁ ἔνδοξος Διάκος πρώην ἱεροδιάκονος, καὶ ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ νὰ γίνῃ ἁρματωλὸς, ἐπανέστησε τὴν Βοιωτίαν. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ Γκούρας τὴν Φωκίδα, Δοκρίδα καὶ Δωρίδα. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης τοὺς Σέρβους καὶ Βουλγάρους. Ὁ Ἐμμανουὴλ Παππᾶς τὴν Κασσάνδραν, καὶ ὁ Μάρκος Βότσαρης τοὺς Σουλιώτας.

Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους Σπέτζαι, Ὕδρα, Ψαρὰ, Εὔ-

βοια καὶ Σάμος ἔδραξαν τὰ ὅπλα· ἡ Ὕαινα τῆς Ἠπείρου, ὁ Ἀλῆ-Πασσᾶς, συμφώνως μὲ τὴν παροιμίαν « ὁ λύκος εἰς τὴν ἀνεμοζάλην χαίρεται » ἐπολέμει καὶ οὗτος τὸν Σουλτάνον.

Τὸ μέγα Κράτος τῆς Τουρκίας εἶδε εἰς μίαν τρίχα τὴν ὕπαρξίν του κρεμαμένην, καὶ τότε ῥιζηδὸν ἐξυρίσθησαν αἱ ὀφρεῖς τοῦ ἀλαζόνος Σουλτάνου, τῆς σκιᾶς ταύτης τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ τότε καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν του ἀπειλουμένην ἐπὶ τοῦ ἰδίου θρόνου του εἶδε, ὑπὸ πολλῶν ἄλλων πλείω φθοροποιῶν δαιμόνων, τῶν Γενιτζάρων.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἀπετέλει μέρος τῶν πολιορκούντων τὸ φρούριον Πατρῶν. Κάθε ἐλπὶς καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐματαιώθη. Ἔπειτα ὁ γενικὸς ἐνθουσιασμὸς, αἱ πανταχοῦ νίκαι τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἰδέα, ὅτι δὲν θέλει διαρκέσει πολὺν καιρὸν ὁ δαφνηφόρος οὗτος ἀγὼν, καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς θέλει κηρυχθῇ Βασίλειον ἀνεξάρτητον καὶ πανταχόθεν ὅλοι θὰ ἔλθωσιν ἐν αὐτῇ νὰ ζήσωσι, τὴν ἔκαμαν νὰ περιμένῃ τὰς ὁδηγίας τοῦ Θρασυβούλου, εἰς ὃν καὶ εἶχεν ἐν ἐκτάσει ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Ἐρυμάνθου γράψει τὰς συμφοράς της. Ἦλθε τότε ἡ εἴδησις εἰς Πάτρας ὅτι οἱ πολεμικοὶ Λαλιῶται τέσσαρες χιλιάδες ψυχαὶ, ἀφήσαντες τὴν χώραν των ἐπορεύθησαν πρὸς βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης Τριπολιτζᾶς, καὶ ὅτι ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, Κολιόπουλος καὶ Σισίνης κρατήσαντες τὰ στενὰ καὶ συγκροτήσαντες ἀψιμαχίας τοὺς διεσκόρπισαν.

Οἱ τρομεροὶ οὗτοι Ἀλβανοὶ, ἡ μάστιξ τῆς Πελοποννήσου, καὶ οἱ κατεδαφισταὶ τοῦ πύργου τῆς Ἀνδρονίκης, μετὰ τὴν ἧτταν των, κατέφυγον οἱ πλεῖστοι εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἐπολιόρκουν.

Ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰς σκηνὰς τῶν πολιορκητῶν Ἑλλήνων.

Ἦτον ἑσπέρα καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς Γερμανὸς μετὰ τῶν ἐπιλοίπων στρατηγῶν ἐσυμβουλεύοντο περὶ ὑπονόμου, ὃν ἤδη ἤρχισαν νὰ σκάπτωσι διὰ νὰ εἰσέλθωσι εἰς τὸ φρούριον, ὅτε φωναὶ ὀξεῖαι καὶ διαπεραστικαὶ ἠκούσθησαν εἰς τὰς προφυλακάς. Μετ' ὀλίγον εἷς τῶν φυλάκων εἰδοποίησεν ὅτι ἠχμαλώτισαν μικρόσωμον καὶ δύσμορφον Ὀθωμανὸν λαθραίως δραπετεύοντα ἐκ μιᾶς τῶν θυρῶν τοῦ φρουρίου, καὶ ὅτι οὗτος ἐδέετο νὰ μὴ τὸν βλάψωσι, προφασιζόμενος ὅτι ἦτο χριστιανός.

— Φέρε τον ἐδῶ νὰ τὸν ἐξετάσωμεν, εἶπεν ὁ στρατηγὸς Ἀνδρέας Λόντος.

Μετ' ὀλίγον ἐν μέσῳ ῥωμαλαίων καὶ ὑψηλῶν παλληκαρίων παρουσιάζεται ὁ ἄθλιος Βάρθακας ῥακενδύτης, καὶ ἀποῤῥοφημένος ἐκ τοῦ λιμοῦ τῆς πολιορκίας.

Ὑψηλὸς γέλως ἠκούσθη διὰ μιᾶς ἀφ' ὅλους εἰς τὴν θέαν του.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐφρύαξε καὶ ἐζήτει πρόφασιν νὰ ἐξέλθῃ, πρὶν ὁ διδάσκαλός της τὴν ἀναγνωρίσει.

— Τοῦρκος ἢ χριστιανὸς εἶσαι; τὸν ἠρώτησεν εἷς τῶν περιεστώτων.

— Δι' ὄνομα Θεοῦ μὴ μὲ κόψετε τρέμων, εἶπεν ὁ Βάρθακας, ὅςις ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ὁπλοφόρος ἐκείνη Συνέλευσις ἦτο Στρατοδικεῖον.

— Μὴ φοβεῖσαι, ἀπεκρίθη ὁ Λόντος, οἱ Ἕλληνες δὲν κόπτουν εἰμὴ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης· εἰς τὰς σκηνάς των φιλοξενοῦσιν. ... ἂν τῷ ὄντι ἦσουν Ἕλλην ἔπρεπε νὰ τὸ γνωρίζῃς.

— Τὸ γνωρίζω καὶ εἶμαι Ἕλλην, αὐθέντα! πλὴν ὁ φόβος καὶ ἡ σαστισμάδα πολλάκις κάμνουν τὴν γλῶσσαν νὰ μὴν ἠξεύρῃ τί λέγει, ... τ' ὄνομά μου εἶναι Βάρθακας, ἤμην καθηγητὴς τῶν τέκνων τοῦ Δημογέροντος Ἀθανασιάδου, καὶ διευθυνόμενος εἰς Πάτρας συνελήφθην ὑπὸ τῶν Λαλιωτῶν· ἐπρόκειτο ἢ ν' ἀποθάνω, ἢ νὰ γίνω Τοῦρκος· ἐστάθην εἰς τὴν Εὐρώπην ἔτη πολλά· γνωρίζω πέντε διαλέκτους, καὶ ἀπειρίαν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν πραγμάτων. Ὁ Μιθριδάτης ὁ μέγας, μόνον διότι ἐγνώριζε γλῶσσας πολλὰς ἔγεινε Μιθριδάτης. Ἔβλεπον τῆς πατρίδος μου τὴν προετοιμασίαν καὶ εἶπον κατ' ἐμαυτὸν, ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολλὰ π α λ λ η κ ά ρ ι α, πλὴν ὀλίγους γνωρίζοντας γράμματα· ἂν ἀφήσω καὶ μὲ θανατώσωσιν οἱ Τοῦρκοι, θὰ ὑστερηθῇ ἡ Πατρίς μου ἕνα οὐσιώδη βραχίονά της. Ἂς γίνω λοιπὸν τὸ σῶμα Τοῦρκος, καὶ φυλάττων τὸν Χριστὸν εἰς τὴν ψυχήν μου, πρώτη περίστασις ἥτις παρουσιασθῇ τὸν φέρω πάλιν εἰς τὰ χείλη. Οὕτω λοιπὸν ὠνομάσθην Ἀβουκὶρ Βέης. Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία μου.

Ἐὰν τ' ὄνομα τοῦ Δημογέροντος ἦτον γνωστὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τ' ὄνομα τοῦ Βάρθακα ἦτον ἔτι γνωστότερον, ὡς εἴπομεν ἀλλαχοῦ. Ἰδοὺ λοιπὸν διὰ μιᾶς ὁ καθηγητὴς περικυκλοῦται παρὰ πάντων, θωπεύεται καὶ ἀποκαθίσταται ὄχι μόνον ἀγαπητὸς, ἀλλ' ἀντικείμενον λατρείας. Ὅλη ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀνταπόκρισις τῆς στρατηγίας πρὸς τοῦτον ἐνεμπιστεύεται· καὶ μακρὰν νὰ γνωρίζωσι τὰ πραχθέντα κακουργήματά του, ἤρχισαν πολλοὶ νὰ διηγῶνται τὴν πυρπόλησιν τοῦ πύργου τοῦ Δημογέροντος, καὶ τὴν σφαγὴν τῶν τέκνων του.

— Φεῦ! φεῦ! οὐδὲν σκληρότερον εἰς τὸν κόσμον, μὲ βαθὺν ἀναστεναγμὸν ἔκραξεν οὗτος.... ἂν ἐβλέπετε ὁποίου κάλλους, ὁποίας καρτεροψυχίας, ἦτον ἡ μαθήτριά μου Ἀνδρονίκη, ἡ λύπη σας ἤθελεν εἶσθαι μεγίστη· καὶ στρέφων τὴν κεφαλὴν ὡς τὸ θέαμα τρόπον τινα νὰ ἦτον ζωντανὸν ἐνώπιόν του, τὰ μικρά του ὄμματα συναπήντησαν τὰ μεγάλα καὶ σπινθηροβολοῦντα τοῦ χρυσοενδυμένου καὶ ὡραίου Καπετάνιου, ὅστις ὑπέκρυπτε τὴν μαθήτριάν του.

Κεφαλὴ Μεδούσης ἐστάθη διὰ τοῦτον τὸ πρόσωπον τῆς Ἀνδρονίκης.

Ἠγανάκτει ἐν τούτοις αὕτη καὶ ἠδημόνει, διότι ἦτον ἠναγκασμένη νὰ τὸν ἀκούῃ, χωρὶς νὰ φέρῃ ἀντιλογίαν.

Ὁ Βάρθακας συνῆλθεν εἰς ἑαυτὸν, ἐνθυμηθεὶς τὴν ὑπεροχὴν τῆς θέσεώς του. Τὰ κεκομμένα πτερά του διὰ μιᾶς ἀνεπτύχθησαν εἰς πτέρυγας σώματος καὶ φαντασίας· διεσκέδασεν ὅλην τὴν ἑσπέραν ἐκείνην τὴν συνέλευσιν μὲ μύθους, μὲ ταξείδια, μὲ ἀνέκδοτα· ἔφερεν ἐνώπιον αὐτῶν τοὺς ἡγεμόνας, δοῦκας καὶ βασιλεῖς, ὅσους ἐκαυχᾶτο ὅτι ἐγνώριζε· καὶ ὑπεσχέθη πρὸς τοὺς καρδιοψύχους καὶ γενναίους, πλὴν ἁπλοῦς καὶ ἀκάκους ἥρωας τῆς ἐγειρομένης Ἑλλάδος, νὰ γράψῃ καὶ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν μεγιςάνων τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τῆς πατρίδος των.

Ἡ Ἀνδρονίκη εἶδεν ἑαυτὴν πάλιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καταποντιζομένου σκάφους.

Ἂν ἀνεκαλύπτετο ὅτι ἦτον γυνὴ οὔτε ἡ γενναιότης, οὔτε ἡ ἀρετὴ αὐτῆς ἐχρησίμευον ἐν μέσῳ τοῦ ἀπειθάρχου ἐκείνου πλήθους.

Χωρὶς νὰ σκεφθῇ περισσότερον, ἅμα ἡ συνέλευσις διελύθη καὶ ὁ Βάρθακας ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια, ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιόν του.

— Μὲ γνωρίζεις; ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν πρὸς τοῦτον ἀκοντίσασα καταφρονητικὰ βλέμματα, ἠρώτησεν.

— Σὲ γνωρίζω κάλλιστα, ἀρχόντισσα, ῥίπτων τὰ ὄμματα ἐπὶ τῆς εἰσόδου οὗτος ἀπεκρίθη.

— Εἶσαι ὁ αἴτιος τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ μου, καὶ μ' ὅλον τοῦτο σ' ἐσυγχώρησα· διότι ἐκράτησα τὴν σπάθην τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Λαλιωτῶν.... ἤθελε νὰ σὲ ἀποκεφαλίσῃ, τὸ ἐνθυμῆσαι; Ὁ τρόπος μεθ' οὗ ἐπηγγέλεσο τὴν ἄγνοιαν τῶν τρομερῶν συμβάντων, ὧν ἐστάθης ὁ αἴτιος, μὲ δίδει νὰ ἐννοήσω ὅτι εἶσαι ἱκανὸς κάθε τι νὰ πράξῃς εἰς τοῦτον τὸν κόσμον. Ἡ κακή μου τύχη σ' ἔφερε πάλιν ἐνώπιόν μου! ἂν προδώσῃς ποία εἶμαι, μὲ θέτεις εἰς δεινὴν θέσιν. Ἦλθον λοιπὸν νὰ σὲ προσθέσω ὅτι κρύπτομαι ὑπὸ τοῦτο τὸ ἔνδυμα ἕως ὅτου νὰ λάβω τὰς ὁδηγίας τοῦ Θρασυβούλου, ποῦ νὰ διευθυνθῶ. Ἂν κρατήσῃς σιωπὴν ὅλα τ' ἀλησμονῶ· θέλω σὲ φέρει εὐγνωμοσύνην, καὶ δύναμαι νὰ σὲ δώσω καὶ χρήματα. Ἂν μὲ προδώσῃς, εἷς θάνατος εἶναι δι' ἐμὲ, καὶ δύο διὰ σέ. Καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Θρασύβουλος εἰς ὃν ἔγραψα τὰ πάντα, μέχρι τάφου θέλομεν σὲ κατατρέξει. Ἀρκετὰ μ' ἐσπούδασας.... ἐννοεῖς ἂν δύναμαι νὰ πράξω ὅ,τι λέγω ἢ ὄχι.

— Ἂς ὁμιλήσωμεν μὲ σοβαρότητα καὶ φλέγμα, ἀγαπητή μου! προσποιούμενος ἀταραξίαν καὶ φλέγμα, εἶπεν ὁ καθηγητής. Ἄφησε κατὰ μέρος τὴν ὁρμὴν καὶ τὰς ἀπειλὰς ἐναντίον ἐκείνου, ὅστις δὲν εἶναι πλέον διδάσκαλός σου, ἀλλὰ ἡμιυπουργός· κεφαλὴ ἑνὸς στρατοῦ.... εἶδες πολὺ καλὰ ὅτι ἀπόψε ἐκηρύχθην διευθυντὴς καὶ ἀνταποκριτὴς τῶν πράξεων τοῦ

στρατοῦ. Ὅ,τι κατὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ σου ἔκαμα, δὲν τὸ ἔκαμα ἀπὸ κακίαν. Τὸ μαςίγωμα ὅπερ μ' ἔφερες εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ οὗτινος βλέπεις φέρω ἔτι τὸ σημεῖον, ἀντὶ νὰ σβέσῃ τὸν ἔρωτά μου, τὸν ἐφλόγισε περισσότερον.... ἔφυγον μεθυσμένος καὶ μανιακὸς διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ γάμου, καὶ εἰς τὴν παραφοράν μου ἔφερον εἰς τὸν πύργον τοὺς Λαλιώτας... ἂν καταδικάζηται ὁ τρελλὸς, ὁ μονομανὴς καὶ μεθυσμένος εἰς ὅ,τι πράττει, καταδικάζεται καὶ ὁ ἐρωτευμένος... ἔχυσα δάκρυα μετανοίας, Ἀνδρονίκη! καὶ ὅτε σὲ εἶδον τόσον εὐφυᾶ νὰ δραπετεύσῃς ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἀλβανῶν, ὁ θαυμασμός μου ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω... ἰδοὺ εἶπον μία γυνὴ, τῆς ὁποίας δευτέραν δὲν εὑρίσκεις εἰς τὴν οἰκουμένην.... Ἔκτοτε ἂν ἤξευρες πόσον ἐμεγαλύνθη ὁ ἔρως μου!... Εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους τῶν μαχῶν καὶ τῆς πολιορκίας εἰς οὓς μ' ἔσυρον οἱ Λαλιῶται, ἄλλο ὄνειρον, ἄλλην ἐπιθυμίαν δὲν εἶχον εἰμὴ σέ.

— Βέβαια εἶναι τρελλὸς καὶ δαιμονισμένος ὁ ἄθλιος οὗτος!... Κύριε! ὀρθὰ κοπτὰ σὲ λέγω, ὅτι ἂν πρὶν δὲν σ' ἠγάπησα, τώρα καὶ σὲ βδελύττομαι δι' ὅσα ἔπραξας.... ἡ ἐπίσκεψίς μου ὅμως σκοπὸν δὲν ἔχει τοιαύτης μωρολογίας· ἦλθον μόνον νὰ σὲ εἰδοποιήσω ὅτι ἂν κοινοποιήσῃς ποία εἶμαι, θέλεις τὴν ἔχει πολὺ κακά. Ἐνθυμήσου ὅτι μόνον διότι κρύπτω τὸ φῦλον μου ὑπὸ τὰ ἐνδύματα ταῦτα, ἐσιώπησα καὶ τὸ κακούργημά σου.

Δαγκάνων μέχρις αἵματος τὰ χείλη ὁ Βάρθακας, εἶπεν· ἂν ἠξεύρῃς, ἀχόντισσα, νὰ φυλάττῃς τὰ μυστικά σου, ἠξεύρω κἀγὼ ἄλλο τόσον νὰ φυλάττω τὰ ἰδικά μου.... ἐν τούτοις χρεωστῶ νὰ προσθέσω, ὅτι μὲ ὅλας τὰς ἀπειλὰς τὰς ὁποίας δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ μὲ κάμνῃς, διότι δὲν εἶμαι πλέον διδάσκαλός σου, καὶ διότι κατέχω μίαν τοιαύτην ὑψηλὴν θέσιν· μὲ ὅλας λέγω τὰς ἀπειλάς σου, χάριν τῆς ἀγάπης μου μόνον καὶ τῆς ζηλοτυπίας μου, δὲν θέλω προδώσει ποία εἶσαι... ἀλλὰ χωρὶς διόλου νὰ ὀργισθῇς, μὲ δίδεις τὴν ἄδειαν νὰ σὲ κάμω ἁπλῆν ἐρώτησιν;

— Ὁποίαν;

— Ὑπόθες ὅτι κατὰ κακὴν τύχην εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος τούτου, ἐξ οὗ εἶναι ἄδηλον ποῖος θέλει ἐξέλθει ζῶν καὶ ποῖος φονευμένος· ὑπόθες, λέγω, ὅτι, κατὰ κακὴν καὶ ὀλέθριον τύχην, ὁ Θρασύβουλος φονεύεται, καὶ ἡ καρδία σου εἶναι ἐλευθέρα, δύναμαι τοὐλάχιστον τότε νὰ ἐλπίσω τὴν θέσιν του;

— Ὄχι· ὄχι· ὄχι· ὑψηλοφώνως ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη· τὸν ἀράπην πλύνων, πιθανὸν νὰ λευκάνῃς· ἐμὲ ὅμως ποτὲ δὲν θὰ πείσῃς νὰ σὲ νυμφευθῶ. Τὰ ἔτη ὁποῦ συνεζήσαμεν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν ἔπρεπε νὰ σὲ τὸ διδάξωσι.... πώποτε δὲν ἠδυνήθην νὰ σὲ συνειθίσω... τὸ ἠξεύρεις.... πολλῷ μᾶλλον [redacted] αἱ χεῖρές σου ἐβάφησαν εἰς τὰ αἵματα τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ μου....

— Ἀρχόντισσα, φθάνουν αἱ ὕβρεις! ἐγερθεὶς ὀργίλως ὁ Βάρθακας εἶπε. Τῷ ὄντι εἶμαι ἀνόητος νὰ ἐρῶ μίαν ῥωμαντικὴν καὶ φαντασμένην γυναῖκα ὡς σέ· θέλεις νὰ μιμῆσαι ὅ,τι ἀνέγνωσας καὶ καταντᾷς γελοία καὶ αὐθάδης μέχρις ἀδιακρισίας! Καλοσύνη καὶ εὐγένεια πρὸς τοὺς χωρικοὺς, εἶναι μέλι ῥιπτόμενον νὰ γλυκάνῃ τὸν Ὠκεανόν. Ἐπιθυμῶ νὰ μείνω μόνος εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ἄλλως θέλω κράξει τοὺς ἀνθρώπους μου.... Συλλογίσου καλὰ, ἀρχόντισσα, συλλογίσου τὴν θέσιν σου· καὶ ἐπλησίασε πρὸς τὴν θύραν.

— Αὕτη ἡ θέσις μου εἶναι τῷ ὄντι ἔκτρωμα, ἥτις μὲ δαμάζει νὰ μὴ σὲ δώσω καὶ ἓν ἄλλο μάθημα ὅμοιον ἐκείνου, ὅπερ ἔλαβες εἰς τὸν πύργον... Μ'ὅλον τοῦτο ἡ αὐτὴ τύχη ἥτις σ' ἔφερε πάλιν ἐνώπιόν μου, ἡ αὐτὴ καμμίαν ἡμέραν ἔξαφνα θέλει σὲ ξημερώσει καὶ ἐνώπιον τοῦ Θρασυβούλου μου.... ἐκεῖνος εἶναι ὁ βράχος ἐπὶ τοῦ ὁποίου θέλει συντριβῆ τὸ μιαρὸν κρανίον σου, Ζακχαῖε, ἐπρόσθεσε καὶ ἄφησε τὸ δωμάτιον τοῦ Βάρθακα.

Ὅλην τὴν νύκτα δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ ἡ Ἀνδρονίκη, γνωρίζουσα κατὰ βάθος μεθ' οὗ εἶχε νὰ κάμῃ. Δὲν ἀμφίβαλεν ὅτι εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἤθελε τὴν ῥίψει ἴσως εἰς μεγαλητέρας τρικυμίας· ἐσκέφθη ὡριμώτερα, καὶ μὲ τὴν συνήθη γοργότητα ἥτις τὴν ἐχαρακτήριζε πάντοτε, συναθροίσασα τὰ παληκάρια της ἀπῆλθεν εἰς Αἴγειον· ἐναύλωσε μικρὸν πλοιάριον, καὶ μετέβη εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀμφίσσης· ἐκεῖθεν ἔγραψεν ἐκτεταμένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Πατρῶν Γερμανόν· ἐδιηγήθη τὴν παρελθοῦσαν διαγωγὴν τοῦ Βάρθακα, καὶ τὰ αἴτια ἅτινα τὴν ἐβίασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν· ἐσύστησε δὲ νὰ προσέχωσιν τὸν ἄνθρωπον πρὸς ὃν ἐνεπιστεύθησαν τὴν ἀλληλογραφίαν των.

ΚΕΦΑΛ. 14.

Ο ΔΙΑΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ.

Παρακαλοῦμεν τὸν Ἀναγνώστην νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν Λαμίαν τῆς Φθιώτιδος, εἰς ἣν ἄλλοτε ἐστάθη ὁ κατὰ παρακίνησιν τοῦ Δημοσθένους Λαμιακὸς πόλεμος· μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Ἀντιπάτρου, δηλ. πρὸς τὰς γαίας ἐκείνας, ἐφ ὧν εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐβασίλευεν ὁ Πηλείδης Ἀχιλεύς.

Εἰς τὰς ἐκτεταμένας ἑλώδεις πεδιάδας τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου ἄλλοτε ὁ Ξέρξης ἔστησε τὰς πολυαρίθμους σκηνάς του, ὀνομαζομένας σήμερον πεδιάδας τοῦ Ζητουνίου, οὐχὶ μακρὰν τῆς ἐπὶ τοῦ Σπερχειοῦ γεφύρας Ἀλαμάνας, ἦσαν ἐστρατοπεδευμέ-

νοι χίλιοι πεντακόσιοι Ἕλληνες, ἐλθόντες καὶ τώρα νὰ ὑπερασπισθῶσι τὰ ἐκ τοσούτου αἵματος βαμμένα στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν.

Ἑπτὰ χιλιάδες πεζοὶ καὶ ὀκτακόσιοι ἱππεῖς Τοῦρκοι, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ νέου Ἀρταβάζου καὶ Μαρδονίου Ὀμὲρ-Βριώνη καὶ Κιοσὲ Μεχμὲτ ἤρχοντο νὰ τὰ διαπεράσωσιν.

Ἡ ἄνοιξις μὲ τὰς χλιαρὰς ἀκτῖνάς της διέλυε τὰς χιόνας τοῦ ἔαρος καὶ ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος ἐρρίπτοντο κατοπτρισμοὶ μαγικώτατοι, ὅταν οἱ στρατιῶται διεσκορπισμένοι κατὰ μερίδας ἐκαθάριζον τὰ ὅπλα των, καὶ ἔπαιζον διάφορα γυμναστικὰ παίγνια.

Ἀρχηγοὶ τούτων ἦσαν ὁ Διβουνιώτης, ὁ γέρων Πανουργιᾶς, ὁ Μῆτρος Κοντογιάννης, ὁ Ἐπίσκοπος Ἀμφίσσης Ἡσαΐας, ὁ ἀδελφός του Παππᾶ-Ἰωάννης, καὶ ὁ γενναιότερος ἴσως Ἥρως, ὃν ἐγέννησεν ἡ Νέα Ἑλλὰς Ἀθανάσιος ὁ Διάκος, τριάκοντα πέντε ἐτῶν τὴν ἡλικίαν περίπου.

Ἦτον κομψὸς τὸ ἀνάστημα, μελαχροινὸς τὴν ὄψιν, μὲ μύστακα καστανόχρουν καὶ πώγωνα μικρόν. Εἶχε τὸ βάδισμα ἀνδρικὸν, τὸ βλέμμα σοβαρὸν καὶ διαπεραστικὸν καὶ τὸ μειδίαμα ὀλίγον τι μελαγχολικόν. Εἰς τὸ ὅλον τοῦ προσώπου του ἀνεγίνωσκες ψυχὴν ἀποφασιστικὴν καὶ καρδίαν λέοντος, ὑποκεκρυμμένην ὑπὸ θαυμασίαν μετριοφροσύνην καὶ κάλλη ἀγγέλου.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις κατὰ τὰς 28 Μαρτίου ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἐκτύπησε τοὺς Τούρκους τῆς Λεβαδίας, τοὺς κατέστρεψε, καὶ εἰς ὀκτὼ μόνον ἡμέρας ἐπανέστησεν ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Ὀρφανὸς πατρὸς, μειράκιον ἔτι ἐτέθη ὑπὸ τῆς μητρός του εἰς τὴν Μονὴν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου παρὰ τῇ πολίχνῃ τῆς γεννήσεώς του Ἀρτοτίνῃ τῆς Δωρίδος· μὴ εὑρίσκων ὅμως εὐχαρίστησιν ὑπὸ τὸν βίον ἐκεῖνον, ἄφησε τὸ Μοναστήριον καὶ ἔδραξε τὰ ὅπλα· ἐπήδησεν ἁρματωλὸς εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων τῆς Λοκρίδος, καὶ αὐτῆς τῆς Θεσσαλίας.

Τότε συνεδέθη διὰ φιλίας στενῆς μὲ τὸν Ὀδυσσέα, ὅστις εἶχε σταλλῇ ἀπὸ τὸν Ἀλῆ-Πασσᾶν νὰ συλλάβῃ τὸν λῃστὴν Πανουργιᾶν.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν χιλίων πεντακοσίων τούτων Ἑλλήνων ἐκάθηντο ὑπὸ Πλάτανον, ὅτε κονιορτοῦ νέφη μακρόθεν, καὶ μετ' ὀλίγον τρεῖς ἱππεῖς μετὰ μεγάλου τάχους ἐρχόμενοι ἐφάνησαν. Ἦσαν ὁ στρατηγὸς Ὀδυσσεὺς, τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του Ἰωάννης Γκούρας καὶ εἷς ἱπποκόμος.

— Ἡμέρα πένθους, ἀδέλφια, τὰ χείλη δὲν τολμοῦν νὰ προφέρουν τὰ ὀλέθρια νέα, ἔκραξεν ὁ Ὀδυσσεύς.

— Τί τρέχει; ἠρώτησεν ὁ Διάκος.

— Ταχυδρόμος σήμερον τὴν αὐγὴν διέβη ἀπὸ τ[redacted]δόν μου· ἤρχετο ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν καὶ ὑπάγει εἰς Μωρέαν....

«.Οἱ Τοῦρκοι ἐκρέμασαν εἰς τὰς 10 τούτου τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, τοὺς Δεσποτάδες τῆς Συνόδου, καὶ τόσους ἄλλους ἱερεῖς· ἔσφαξαν καὶ δέκα χιλιάδας περίπου ἀθώους πολίτας. Ὁ Ὀδυσσεὺς διηγήθη μὲ λεπτομέρειαν τῆς Πρωτευούσης τὰς ὑπολοίπους σκηνάς.

— Τοῦρκοι! Τοῦρκοι! λυσσωδῶς ἐβόησεν ὁ Διάκος· ἡ γενναιότης σας εἶναι μόνον ἐναντίον τῶν ἀόπλων καὶ ἀκάκων ἀνθρώπων!.... αὔριον θὰ συναπαντηθῶμεν ἐκεῖ... αἱ Θερμοπύλαι! αἱ Θερμοπύλαι! τὸ νεκροταφεῖον τῶν Περσῶν σᾶς περιμένει.

Ἡ εἴδησις τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου, ὡς διὰ ἠλεκτρισμοῦ διεδόθη εἰς τοὺς διασκεδάζοντας στρατιώτας· συνωθοῦντο τότε οὗτοι πέριξ τῶν ἀρχηγῶν των ν' ἀκούσουν τὴν ὑπόθεσιν.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀμφίσσης Ἠσαΐας εἶπε «παλληκάρια, μὴ κλαίετε! μὴ λυπεῖσθε τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Δεσποτάδων μας, ὁ Ὕψιστος τοὺς ἐπροσκάλεσεν εἰς τὸν Οὐρανὸν διὰ νὰ διευθύνουν τὸν ἀγῶνά μας. Ὁ κόσμος ὅλος μὲ φρίκην θ' ἀκούσῃ τὴν εἴδησιν, καὶ ἡ Εὐρώπη θὰ στείλλῃ τοὺς σταυροφόρους της εἰς τὰς φάλαγγάς μας. Δείξατε εἰς τὰ πεφωτισμένα τῆς Εὐρώπης κράτη ὅτι τὸ ἴδιον αἷμα, ἡ ἰδία γενναιότης, ἡ ἰδία φιλοτιμία καὶ παρ' ἡμῖν ὑπάρχουν. Δείξατε εἰς τὸν κόσμον ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲν ἔφυγε πώποτε τῆς γῆς μας, ἀλλὰ μόνον κεκρυμμένη ἦτον εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὄσσης.

Ἀδύνατον νὰ περιγράψωμεν τὸν κυματισμὸν, τὰς κραυγὰς καὶ τὴν ἀθυμίαν τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Διάκος ἔπεσεν εἰς σκέψεις σοβαροτάτας. Λαβὼν δὲ μετ' ὀλίγον τὸν Ὀδυσσέα κατὰ μέρος «Πέταξε, φίλε, τοῦ εἶπε, μίαν ὥραν ἐμπροσθήτερα εἰς τὰ ταμπούριά σου· ἡ παρουσία σου εἶναι ἐκεῖ ἀναγκαία. Ἡμεῖς αὔριον ἐδῶ εἰς τὰς Θερμοπύλας θὰ πολεμήσωμεν, καὶ θ' ἀποθάνωμεν ὡς οἱ τριακόσιοι. Εὔχομαι σὺ νὰ ζήσῃς πολὰ χρόνια· διότι ἡ ἀνδρεία καὶ στρατηγική σου εἶναι ἀναγκαῖαι εἰς τὸ Ἔθνος. Εὔχομαι τὸ γένος νὰ ἐπιτύχῃ πιὰ τὴν ἐλευθερίαν του· ὅτε δὲ ὁ μαῦρος χάρος καλύψῃ καὶ τὰ δικά σου βλέφαρα, τότε ἐλθὲ νὰ μὲ ζητήσῃς ὅπου πετοῦν αἱ ψυχαὶ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πιπτόντων.

— Μωρὲ Διάκο, δὲν ἦλθεν ἡ ὥρα μας ἀκόμη, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς, ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας οὗτινος ἐθαύμασε τὴν σπαρτιατικὴν ἀπόφασιν μὲ τόσην ἀδιαφορίαν συνενομένην. Ἡμεῖς εἴμεθα βαπτισμένοι ἁρματωλοὶ ἀπὸ βροχὴν βολιῶν, καὶ τὸ μολίβι δὲν μᾶς πιάνει... Γειάσου, Διάκο, μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ σὲ ταγίσω ἕνα ψητὸ κριάρι εἰς τὴν βρύσιν τῆς Κασταλιᾶς... Νὰ ἔλθῃς μετὰ τὴν νίκην ἐκεῖ νὰ μ' εὕρῃς.... Ἠξεύρεις τώρα κατοικάω τὸ Κωρύκιον Ἄντρον· μὲ ἀρέσει ἡ δροσιὰ τῶν σταλακτίδων.

— Ἀξιόλογα, εἶπε μειδιάσας ὁ Διάκος. Ὅσον καιρὸν οἱ

Τοῦρκοι τῆς Ῥούμελης ἐβάσταζαν τοὺς τόπους τούτους, αἱ σπηλαὶ καὶ τ' ἀπάτητα τῆς Ῥούμελης δάση ἦσαν τὰ μεγαλοπρεπῆ μας σπήτια, τώρα ὁποῦ τοὺς ἐῤῥίψαμεν κάτω κατοικοῦμεν τοῦ Πανὸς καὶ τῶν νυμφῶν τ' ἄντρα.... ἴσαλα Ὀδυσσέα μου, ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ τοὺς κάμωμεν ῥαγιάδες τῶν ῥαγιάδων καὶ νὰ κτίσωμεν καὶ σπήτια καὶ παλάτια εἰς τὰς Ἀθήνας... ἄντικρυ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῆς Πνυκός.

Ἴσαλα! ἐπανέλαβον οἱ δύο φίλοι, καὶ τρὶς ἀσπασθέντες εἰς τὸ στόμα, διεχωρίσθησαν.

ΚΕΦ. 15

Η ΟΛΕΘΡΙΑ ΕΙΔΗΣΙΣ.

Ἀποβιβασθεῖσα ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὸν Ἀμφιλοχικὸν ἢ Κρισσαῖον κόλπον, διευθύνθη πρὸς τὸ μικρὸν χωρίον Καστρὶ, τὸ εἰς τὰ ἐρείπια τῶν χρησμολόγων Δελφῶν· ἐδῶ ἔκαμε σταθμὸν, καὶ ἐκ τῶν ἁλωνίων τοῦ χωρίου τούτου ἐθαύμασε τὴν Δελφικὴν κοιλάδα καὶ τὰς Φαιδριάδας, τραχεῖς τοῦ Παρνασοῦ βράχους, ἐξ ὧν ἐκρημνίσθη ὁ Αἴσωπος καὶ οἱ ἀσεβήσαντες περὶ τὰ θεῖα.

Τὴν ἐπαύριον διευθύνθη πρὸς τὴν Λαμίαν. Ἦτον ἡ καταλληλοτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ περιμένῃ τὰς ὁδηγίας τοῦ Θρασυβούλου· διότι καὶ διὰ ξηρᾶς ἦτο πλησιεστέρα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ διὰ θαλάσσης ἦτο παρὰ τῷ Μαλιακῷ κόλπῳ, ἐξ οὗ δὲν ἀπέλειπον πλοῖα. Ἐνόμιζε δὲ ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἦτον ἔτι τόσον προχωρημένος, ὅσον εἰς Πελοπόννησον.

Ἐλησμόνησεν ἤδη τὸν καταχθόνιον Βάρθακα, καὶ ἡ ψυχή της ἐκυριεύθη ἀπὸ θαυμασμὸν, ὅτε ὄπισθέν της ἄφησε τὸ ἔδαφος τῆς Φωκίδος καὶ τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος «Εὐχαρίστως ἔδιδον ὅλον τὸν κεκρυμμένον θησαυρὸν τοῦ πατρός μου, διενοήθη, ἂν ἡ Πυθία ὑπῆρχεν ἐδῶ νὰ μὲ εἰπῇ ποῦ θέλει τελειώσει ὁ πεπλανημένος οὗτος βίος μου.»

Περὶ λύχνων ἁφὰς ἔφθασε τὰς σκηνὰς τοῦ ἐν Θερμοπύλαις στρατοπέδου τῶν Ἑλλήνων. Διευθύνθη τότε πρὸς τὸν Διάκον καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς.

— Ἀγροῖκα, Καπετάνιε, ἀγροῖκα, διέκοψεν ὁ Λάμπρος πρὶν προσέλθωσι, ἀγροῖκα τὸ κλέπτικον τοῦτο τραγοῦδι· ἀγροίκησε καὶ τὸ μπουζοῦκι.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐστάθη ὀλίγον, καὶ ἡ καρδία της ᾐσθάνθη ἐνθουσιασμὸν καὶ συγκίνησιν σφοδροτάτην εἰς τὸ ἀκόλουθον ᾆσμα.

Κι' ἂν τὰ Δερβένια ἐτούρκεψαν, τὰ πῆραν Ἀρβανίταις
ὁ Στέργιος εἶναι ζωντανὸς, πασσάδες δὲν ψηφάει. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

— Ποῖος τραγωδεῖ μὲ τὴν φωνὴν ταύτην τῆς Σειρῆνος; ἠρώτησεν ἡ Ἀρκὰς τὸν ὁδηγόν των.

— Ὁ Διάκος! τὸ ὡραῖον παλληκάρι! ὁ ἀνδρεῖος Διάκος!

Ἐπροχώρησεν ἡ Ἀνδρονίκη πρὸς τὴν σκηνήν! οἱ ὁπλαρχηγοὶ ἐκάθηντο χαμαὶ ἐπὶ τῆς χλόης ἄνευ τάπητος, μὲ τὴν αὐτὴν λιτότητα ἣν ἄλλοτε ὁ Ἀγισίλαος ὑπεδέχθη τοὺς Σατράπας τῆς Περσίας.

— Καλῶς τὸ καπετανόπουλο, εἶπεν ὁ Πανουργιᾶς ὅτε εἰσῆλθεν.

Καλῶς ηὗρα τοὺς στρατηγούς, νὰ ζοῦν οἱ καπετάνιοι, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη φέρουσα τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τῶν πιστολίων, καὶ κάμπτουσα τὸ σῶμα.

— Ἔρχεσαι καὶ σὺ νὰ πολεμήσῃς τοὺς Τούρκους; ἠρώτησεν ὁ Διάκος, ὅστις ἐκράτει ἔτι εἰς χεῖρας τὸ βουζοῦκι.... Εἶσαι πολλὰ νέος Καπετάνιε.... Εἶσαι εὔμορφος ὡς ὁ Ταξιάρχης Μηχαήλ.

— Δὲν εἶμαι τόσον νέος, ὅσον εἶσο τοῦ λόγου σου, στρατηγέ, ὅτε πρώτην φορὰν ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον ἐτζακουμάκισες τὸ κλέπτικόν σου καρυοφύλλι.... ἦσο μόνον δέκα πέντε ἐτῶν νομίζω τότε.

— Κάθησε, καπετανόπουλο.... ἐστάθης ἁρματωλὸς πρὶν τῆς 25 Μαρτίου; ἠρώτησεν ὁ γέρων Πανουργιᾶς, οὗτινος τὰ ὄμματα ἀπλήστως τὴν ἐθεώρουν.

— Τὰ λιμέρια τοῦ Μωριὰ μὲ γνωρίζουν κομμάτι.

— Εἶσαι ἀπὸ τὸν Μωριά! ἀπὸ ποιὸ μέρος; ἠρώτησεν ὁ Διάκος.

— Ἀπὸ τὴν Δημητζάνην τῆς Ἀρκαδιᾶς.

— Τὴν πατρίδα τοῦ Μακαρίτου Πατριάρχη μας;

— Τοῦ Μακαρίτου Πατριάρχου!.... Ποίου Πατριάρχου;

— Τί!.... δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐκρέμασε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον καὶ ὅλους τοὺς ἱερεῖς του;

— Τί λέγεις! ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη ὀρθωθεῖσα ἐν ἀκαρεῖ.... πόθεν ἡ εἴδησις αὐτή;

— Πικρὰ εἴδησις, Καπετάνιε, πλὴν ἀληθής, εἶπεν ὁ Διάκος, κατὰ δυστυχίαν πολλὰ ἀληθής, ἐπρόσθεσε, τρίβων τὰς ὀφρῦς του· τὴν ἔφερεν ὁ Ὀδυσσεύς!

Ἐδιηγήθη δ' ἐν λεπτομερείᾳ καὶ οὗτος τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβάντα.

Ἀσθμαίνουσα βαρέως καὶ εἰς χρώματα πολλὰ βαφόμενον τὸ πρόσωπόν της κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διηγήσεως, μετήλαξεν εἰς ὠχρότητα θανάσιμον, ὅτε τὰ δάκρυα ἀνέβλησαν τῶν ὀφθαλμῶν της. Συντόμως δ' ἤρχισε καὶ οἰμωγὰς καὶ κλαυθμούς, οἵτινες συνεκίνησαν πάντας· ἡ δὲ παραφορά της τοιαύτη ἐστάθη, ὥστ' ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς διέφευγον λόγοι ἀσυνάρτητοι καὶ διακεκομμένοι.

— Ἐκλάψαμε καὶ 'μεῖς τὸν Πατριάρχη καὶ τοὺς δεσπο-

τάδες, Καπετάνιε, μὲ ὕφος παρηγορητικὸν, εἶπεν εἷς τῶν ὁπλαρχηγῶν. Σὺ ὅμως δὲν κλαίεις ὡς χριστιανὸς τὴν χριστιανοσύνη, ἀλλ' ὡς ἀδερφὸς τὸν ἀδελφόν του.

— Κλαίω τὸν ἀδελφόν μου· διότι ὁ ἀδελφός μου Θρασύβουλος ἦτον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον.... εἴμεθα ἀνεψιοὶ τοῦ Πατριάρχου, ἐπρόσθεσεν αὕτη, ἐξυπνοῦσα καὶ ἐνθυμουμένη τὴν ὕποπτον θέσιν της.

— Εἶσαι ἀδελφὸς τοῦ Θρασυβούλου; ἐξεφώνησεν ὁ Ἀρχιερεὺς Ἀμφίσσης Ἡσαΐας, τὸν ἐγνώρισα τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἶναι ἀδαμάντινος ψυχή! ἦτον ὁ ἠγαπημένος τοῦ Γρηγορίου.

— Ὑποθέτετε, Σεβάσμιε Δέσποτα, νὰ ἐκρέμασαν καὶ τοῦτον;

— Τῇ ἀληθείᾳ, παιδί μου, ἀγνοῶ κἀγὼ τὶ νὰ εἰκάσω.... Ὁ ταχυδρόμος εἶπεν, ὅτι ἐκρέμασαν Πατριάρχην, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ ὅποιον δήποτε τοῦ Πατριαρχείου εὗρον.... πιθανὸν ὁ ἀδελφός σου νὰ διεξέφυγεν ἢ νὰ ἐκρύβη.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐξηκολούθει κλαίουσα, οἱ δὲ περιεστῶτες ματαίως ἐζήτουν νὰ τὴν παρηγωρήσωσιν.

Ἐπλησίασε τότε ὁ Διάκος ταύτην, καὶ λαμβάνων τὰς δύο χεῖράς της εἰς τὰς ἰδικάς του «Μὴ κλαίῃς οὕτως, εἶπεν· ἐντροπὴ, λεβέντη, νὰ κλαίῃς. Ὁ Ἕλλην καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μάνα του ἂν χάσῃ ὑπὲρ Πατρίδος, πρέπει ἐκδίκησιν νὰ διψᾷ μονον, πλὴν ὄχι ποτὲ νὰ κλαίῃ.... Παῦσε μὴ κλαίῃς διότι καὶ τὴν ἰδικήν μας ψυχὴν θλίβεις.»

— Ἔχεις δίκαιον! πρέπει νὰ πνέωμεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν τυράννων» ἔκραξεν αὕτη. Καὶ μὲ πρόφασιν ἐνθουσιασμοῦ ὡς ἐλαστικὴ γαλὴ ἀφῆκε τὰς χεῖράς του.

Οὗτος ἐθεώρησε μὲ βλέμμα πρᾶον καὶ ἱλαρὸν τὸ ὑπερήφανον κάλλος της, καὶ ᾐσθάνθη βαθυτάτην διὰ αὐτὴν φιλίαν.

— Θέλεις νὰ γίνωμεν ἀδελφοποιτοί; τὸ στῆθός μου θὰ διαφεντεύει τὸ 'δικόν σου, καὶ τὸ 'δικόν σου τὸ 'δικόν μου.... Πιστεύω ὅτι εἰς τὸ μπαροῦτι μέσα πρέπει νὰ εἶσαι λεοντάρι.

— Ἀδελφοποιτοί!.... διατὶ ὄχι! μετὰ τὴν μάχην ὅμως, ὅτε θ' ἀποχωρισθῶμεν... πρὶν τῆς μάχης, ὅλοι ὅσοι ἐδῶ συνήχθημεν εἴμεθα ἀδελφοποιτοὶ, διότι ὅλοι ἤλθομεν μὲ τὸν αὐτὸν σκοπόν· νὰ πέσωμεν ὑπὲρ Πατρίδος.

— Οὕτως εἶναι· ῥίπτων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, εἶπεν ὁ Διάκος· μετὰ τὴν μάχην· διότι ὑπάρχει καὶ ἕτερον ζήτημα,... εἷς ἀπὸ τοὺς δύω μας ἠμπορεῖ νὰ μὴν ὑπάρχῃ μετὰ τὴν μάχην.

Τὴν ὁμιλίαν των διέκοψε ταχυδρόμος νέος, ὅσ[redacted] σταντινουπόλεως διευθύνετο, διὰ Θερμοπυλῶν, εἰς [redacted] σον· ἀνήγγειλε δ' οὗτος ὅτι ἀπήντησε τὸν Τουρκικὸν στρατὸν εἰς Θεσσαλίαν, περίπου ἑπτὰ χιλιάδας πεζικοῦ καὶ ὀκτακοσίους

ἱππεῖς, οὐχὶ μακρὰν των. Ἔφερε δὲ λεπτομερείας περὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ θυσιασθέντος κλήρου.

Ἡ Ἀνδρονίκη τὸν ἐξέτασε μὲ θερμότητα· δὲν ἠδυνήθη δὲ νὰ πληροφορηθῇ περὶ τοῦ μελλονύμφου της ἄλλο, ἢ ὅτι καὶ οὗτος ὡς ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου, πρέπει νὰ ἔκαμε μέλος τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἑκατόμβης, ἥτις ἐστιγμάτισε τὰ χρονικὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους.

Ἀποσυρθεῖσα τῆς σκηνῆς τῶν ὁπλαρχηγῶν, ἀφῆκεν ἑαυτὴν ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς γυναικείας καρδίας της. Ἔκλαιε καὶ ᾐσθάνετο φλόγας, καὶ τὸν ψυχρὸν αὐτῆς ἱδρῶτα, εἰς θερμὸν ὕδωρ μεταβαλλούσας. Οὐδεὶς δὲν τῇ ἀπέμεινε πλέον εἰς τὸν κόσμον, εἰμὴ μεμακρυμμένοι συγγενεῖς, οὓς οὔτε νὰ ποθήσῃ οὔτε νὰ τὴν ποθήσωσιν ἐπερίμενεν. Ἀπεφάσισε λοιπὸν τὴν ἐπαύριον νὰ πέσῃ ἐπὶ τῶν φαλάγγων τῶν ἐχθρῶν, καὶ νὰ ζητήσῃ τὸν ἔνδοξον θάνατον, παρὰ νὰ μένῃ εἰς τὸ διηνεκὲς τοῦ βίου πένθος.

Παρανάλωμα λογισμῶν δριμυτάτων καὶ ἀπηυδισμένη τῆς ὁδοιπορίας ἀπεκοιμήθη ὕπνον βαθύν.

Ἐῤῥεγχεν ἤδη κεκαλυμμένη ἀπὸ δασύτριχον φλοκάταν, ὅτε ὁ Λάμπρος καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶταί της ἐκάθησαν νὰ συνδειπνήσουν. Ἓν κομμάτι ψητῆς αἰγὸς ἐστρωμμένης ἐπὶ φύλλων, καὶ μία τζότρα ῥιτζινάτου συνίστων τὸ γεῦμά των.

— Δὲν σᾶς τὸ 'λεγα βρὲ παιδγιὰ νὰ μὴ παραπονᾶσθε γγιὰ τὸ Καπετάνο μας πῶς ἐξαφνοῦ σᾶς σήκουσε ἀπὸ τὸ πλόκο τῆς Πάτρας;.... Σᾶς τὸ 'λεγα πῶς τὸ 'καμε ὄχ' ἀπὸ φόβο, ἀλλ' ἀπὸ κάποιο ἄλλο αἴτιο.... Νὰ ἀπόψε ἐφανερώθηκε ἡ ἀλήθεια μᾶς ἔφερε ςὸ καθ' αὐτὸ μπαροῦτι.... ὅποιος τοῦ βαστᾷ μωρὲ αὔριο τὸ δείχνει· ἔχομεν νὰ πολεμᾶμαι μὲ ἐννγιὰ χιλιαδες, ὁποῦ δὲν εἴμεστε οὔτε χίλγιοι πεντακόσοι· θ' ἀγναντιάσωμε ὀχτακόσους ἀτλίδες, ποῦ οὔτε σὲ γάδαρο, μὲ συμπάθεγιο, ἔχομεν καβαλάρη.

— Δὲν φοβᾶμαι, μπάρπα Λάμπρο, εἷς τῶν στρατιωτῶν εἶπε, καὶ ἀγνάντια σ' ἑκατὸ χιλιάδες νὰ μὲ βάλουν. Ὁ Καπετάνος εἶναι ἀνεψγιὸς τοῦ Πατριάρχη ποῦ 'ναι τώρα σιμὰ στὴν Παναγγιὰ καὶ στὸν Χριστό μας. Θὰ μᾶς ἔχῃ τὸ λοιπὸν ὑπὸ τὴ σκέψη του, καὶ τὸ βόλι δὲν θὰ μᾶς πγιάκει. Ἔχω τρανὸ φαινόμενο τὴ Πάτρα.... κανεὶς μωρὲ ἀδέλφια δὲ μοῦ τὸ βγάζει ἀπὸ τὸ λογικὸ, πῶς σὰν δὲν ἤτανε στὴ μέση ἅϊος δὲν ἐγλυτώναμε... φαντάσου κακόμοιρε κείθενε στὰ στενάδια τῆς χώρας· ποῦ τὸ δαχτύλι καὶ τὴ μύτη σου νὰ χάλευες ἀπὸ τὴ καταχνιὰ τοῦ μπαρουτγιοῦ δὲν εὕρισκες. Ἄξαφνα ἐγὼ καὶ ὁ Καπετὰν Ἀντρόνικος σὰν ἐπέρναμε τὸν κατήφορο πηγοῦνι μὲ πηγοῦνι θωρηούμεθα μὲ μγιὰ παγανγιὰ θεοτουρκαλάδες.... Τὸ μπαροῦτι καὶ τῶ δγιονῶ μας εἶχε τελειώσει.... φόρα λοιπὸν τὴ πάλλα, καὶ ἕνα γγιουροῦσι ὁ Καπετάνος στὸ κοπάδι κάνει· ὤμνοιζε (μὰ

τοῦτο τὸ ψωμὶ ποῦ κρατάω) τὸν ἅγιο Γιώργι ποῦ σταῖς ἐκκλησιαῖς βλέπετε χρυσοκαλιγωμένο καβαλάρη. Σὲ τέτοιο θώραμα καὶ ποιὸς κωλόνει! ἑκατὸ ψυχαῖς νὰ ταῖς εἶχα οὔλαις ταῖς 'θύσιαζα γιὰ τέτοιο ἥρω.... ποιὸς τὸ πιστεύει, βρὲ παιδιὰ, οἱ δυό μας μόνοι στρυμόνουμε τὴν παγανιὰ στὴν ἀγκωνὴ τοῦ σωκακιοῦ· ὁ Καπετὰν Ἀντρόνικος μὲ μιὰ σπαθιὰ βιχοτομάει τὸ Μπέη τῶν Τουρκαλάδω.... Μανοῦλα μου καὶ νὰ ἦστε νὰ θωράγατε ἐκεῖνα τὰ σαρίκια, ἐπρόσθεσε γελῶν· ὅπου τὸ κόψει, κόψει!.... οἱ δυό μας μὲ τὸ καϊρέτι μας τοὺς κάτζαμε 'μπρός ....Μὰ ἡ κακή τους μοῖρα τοὺς ἔσπρωξε στὰ δόντια ἄλλω λύκωνε... 'κεῖ ποῦ 'τρέχαν τὰ κάτω 'νταμωθήκανε μὲ τὸ Λόντο, ποῦ δὲ φείδεύτηκε κουκούτζι μπιλέ.

— Ἕνα μῆνα, εἶπε μὲ βαρύτητα γλύφων κόκκαλον κρέατος ὁ Λάμπρος, ὅλο τὸ μελετῶ αὐτοῦνο τὸ Καπετάνο μας, καὶ ὅσο πολυχρονίζω ἀντάμα του, τόσο πιὸ μεγάλο τὸν εὑρίσκω... ἀκοῦς 'κεῖ ἀνεψίδι τ' Ἅϊ Γληγόρι (διέκοψε μὲ ἀπορίαν ὑψόνων τὸ κόκκαλον ἄνω τῆς κεφαλῆς, καὶ διὰ τῆς φουσταινέλλας σπογγίζων τὸ στόμα αὐτοῦ) ἀκοῦς ἐκεῖ... καὶ ποτὲ νὰ μὴ πῇ οὔτε στοὺς στρατηγοὺς τοὺς ἴδιους τὴ γενιά του!.... Αἴ καὶ νὰ ἤτανε ἄλλος ἤθελε νὰ σειέται καὶ κουνιέται γιὰ τ' ὄνα τοῦ Πατριάρχη.... εἶναι περήφανος καὶ δὲν ἔχει λόγια πολλὰ... μὰ τὸ ἀμυγδαλογέλασμά του 'κεῖνο, τὸ μάτι του τὸ μαῦρο τὸ κατραμόμαυρο σὰν τῶν κοράκωνε! 'κεῖνα τὰ μετάξινα γαϊτάνια τῶ φρυδιῶ του, ποῦ σὰν τὰ σουρόνει ἀπόφασι εἶναι γιομάτος... σαφὶ κάρβουνο ἀναμμένο ἔχει τοῦ στήθους του τὸ κουφάρι.... μιὰ βραδιὰ δὲ 'γδύθηκε ἀπ' τὸ καιρὸ ποῦμεστε ἀντάμα.... Κοιμᾶται σὰν τὸ σελωμένο τ' ἄλογο· στρόνουμαι 'μεῖς τὴ φλοκάτα στὰ κλαδιὰ, αὐτὸς τὴ στρώνει στὰ λιθάρια· καὶ σὰν τὸ λαγὼ ἐλαφριὰ ἐλαφριὰ λαγωκοιμᾶται .... πρώτη φορὰ ἀπόψε ποῦ τὸ ρουθοῦνι του σφυρίζει· ὁ σκοτομὸς τ' ἀδελφοῦλι του τὸν ἐβάρυνε.

— Εἶδες τὸ περίφημο Διάκο, μπάρπα Λάμπρο; διέκοψεν εἷς, πῶς εἶναι; ἄντρας ἀψηλὸς, ἄγριος....

— Οὔτε ἀψηλὸς, οὔτε ἄγριος εἶναι κάτι ἀψηλότερος τοῦ Καπετάνιου, εὔμορφος καὶ γλυκὸς....ἂν τ' ὄνομά του δὲν ἤτανε τόσο ξακουσμένο κἀνένας ἀπὸ τὸ θεωρητικὸ δὲν τὸν ἔκανε τόσο ἀντριωμένο.

— Πῶς σοῦ φάνηκαν οἱ ἄλλοι Καπεταναρέοι; εἶσαι γερωκαπλάναρος τοῦ Μωριὰ καὶ τὸ μάτι σου ξέρει νὰ ζυγιάζῃ.

— Ὁ Θεὸς νὰ μὲ 'βγάλῃ ψεύτη, κατοφρυόμενος καὶ ταράττων τὴν κεφαλὴν, εἶπεν ὁ Λάμπρος, ὄξου ἀπὸ τὸ Διάκο ἄλλο δὲν ἔπιακε τὸ μάτι μου.... σὰν 'Αγάδες ἀπὸ κείνου[redacted] νουνε τὰ γένεια μὲ τὸ ροδόσταμο μου φάνηκε ὁ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Διβουνιώτης .... καὶ τ' ἀσκέρι των,... εἶναι φρύγανα ποῦ κάθε παπούτζι μπορεῖ νὰ πατώνῃ· βάνου στοίχημα πῶς τί κε-

λάδισμα κάνει τὸ βόλι ἀκόμη χαμπάρι κἀνεὶς τους δὲν ἔχει... Ποῦ εἶναι, μωρὲ, τὰ 'ξευτέρια ἐκεῖνα καὶ οἱ Σταυραετοὶ τοῦ γέρω Ὄλυμπου, ποῦ καὶ ἀπὸ ταῖς σαράντα-δυὸ βρυσούλαις του ἔπϳανε τὸ νερὸ τῆς ἐλευτερϳᾶς· καὶ ἀπὸ ταῖς σαράντα-δυὸ κορυφάδες τραβίξανε τὸ μπαλαρμᾶ· ποῦ τραγουδάνε μὲ ἀναστεναγμὸ τῆς καρδϳᾶς,

Κάλλϳα μϳὰ ὥρα μόνη μὲ τὴν ἐλευτερϳὰ,
Παρὰ πενῆντα χρόνϳα μέσα 'στὴν σκλαβϳά.

— Γϳάσου! γέρω ἁρματωλὲ, ποῦ νὰ χιλϳάσουνε οἱ 'μέραις σου! γϳάσου! ἐνθουσιωδῶς ἔκραξαν τὰ παλληκάρια .... Ὁ Θϳὸς ἔδωκε τὴν ὑπογραφή του πγϳὰ γϳὰ τὴ λευτερϳὰ τῆς Ἑλλὰς, καὶ δὲ τὴ πέρνει 'πίσω, ἐπρόσθεσεν εἷς τούτων.... φαντασθῆτε, βρὲ ἀδέλφϳα, νὰ γινοῦμαι καὶ 'μεῖς βιλαέτι χωριστὸ μὲ βασιλϳά· νὰ στέλνουμε κουσόλους καὶ ἐλτζίδες 'ς τὴ Πόλι ἀγνάντϳα στὸ μεσοφέγγαρο νὰ στένουνε τοῦ Σταυροῦ τὸ μπαεράκι!...... χά! χά! Πῶς θὰ τοῦ φαίνεται, μωρὲ, τοῦ Τούρκου....

— Θὰ τοῦ φαίνεται! θυμωδῶς διέκοψεν ὁ Λάμπρος, θὰ τοῦ φαίνεται 'σὰν φαίνεται 'μᾶς νὰ τὸν βλέπουμαι τόσα χρόνϳα νὰ κάθεται 'ς τὸ τόπο τῶ γονϳῶ μας· νὰ χτίζῃ τὰ τζαμϳά του 'ς ταῖς ἐκκλησϳαῖς μας 'πάνου.... ἀμὴ γϳατ' ἀφήσαμε βρὲ ταῖς χώραις καὶ σὰν ἀγρίμϳα 'ς ταῖς ῥαχούλαις τῶ βουνῶ καὶ 'ς ταῖς σπηλϳαῖς βογκᾶμε, γϳὰ νὰ μὴ εἴμαστε σκλάβοι τούτων.... ἐμεῖς νυχτοκλέφταις τοῦ σοκακϳοῦ, μωρὲ, δὲν εἴμαστε, ὅπως μᾶς λέγουνε οἱ Φράγγοι, ζώνομε τὸ σπαθὶ καὶ σφυρίζομαι τὸ τουφέκι, γϳὰ τοῦ Χριστοῦ τὴ πίστις καὶ τὴ λευτερϳὰ, καὶ ὅποϳο ἀγνατήσουμε ἐχθρὸ τῶ δυόνε τούτω τοῦ τὴ καπνίζομε ςῆθος μὲ ςῆθος.

— Ἐβίβα! ἐβίβα, ἔκραξαν, χῦσε πάλιν νὰ πϳοῦμαι 'ς τὴν 'γεϳὰ τοῦ Καπετάνου, 'ς τὴ 'γεϳὰ τοῦ μπάρπα Λάμπρου καὶ 'ς τὴ 'γεϳά μας.

Εἷς τότε ἔχυσε οἶνον εἰς κολοκύνθινον ποτήριον, καὶ τὸ ἐπρόσφερεν εἰς τὸν προεδρεύοντα ἁρματωλὸν, οἱ δὲ λοιποὶ λαμβάνοντες ἕκαστος μὲ τὴν σειρὰν τὴν τ ζ ό τ ρ α ν μετέφερον ταύτην ἀπὸ χεῖλος εἰς χεῖλος.

Ἴσαλα μετὰ τὸ γϳουροῦσι
Κϳ' ἄλλο τέτοϳο ἕνα τζουμποῦσι.

Ὅποϳος τὴν ἁρπάξει, καλὴ ψυχὴ, εἶπεν ὁ Λάμπρος μὲ σοβαρότητα.

— Μὰ τὸ τουφέκι σου τὸ μαῦρο, Λάμπρο, γϳὰ πέμε τὴν ἀλήθεϳα, πρὶ χωθῆς 'ς τὸ μπαροῦτι δϳαλογᾶσαι ψίχα τὸ μαῦρο χάρω; ἠρώτησεν εἷς τῶν στρατιωτῶν.

— Δϳαλογᾶται, μωρὲ, τὸ χάρω ὁ ἀετὸς σὰν χύνεται 'ς τὸ κοπάδι τῶ λαγῶνε; ἀπεκρίθη ὑπερηφάνως συστρέφων τὰς δασυτρίχους ὀφρῦς του ὁ Λάμπρος. Καλὴ νύχτα, ἐπρόσθεσε, ποῦ 'χω καιρὸ ν' ἀφικρᾶμαι τέτοϳα μουρλολόγϳα!... Σκεπασθεὶς δὲ διὰ τῆς φλοκάτας του ἐβυθίσθη εἰς τὸν ὕπνον. Τὸ παράδειγμα τούτου ἠκολούθησαν καὶ οἱ λοιποί.

ΚΕΦΑΛ. 16.

ΕΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ ΨΗΤΟΝ.

Ἐνωρὶς ὅτε ἡ αὐγὴ ἐγλυκοχάραττε ἡ Ἀνδρονίκη ἐξύπνησεν. Διὰ τῶν βλεμμάτων περιέτρεξε τότε τὸν σκιόφωτον ὁρίζοντα τοῦ ἐνδόξου ἐδάφους ἐφ' οὗ ἐκοιμήθη.

Εἶχε δὲ τὴν φαντασίαν ἔτι ἔμφλογον καὶ ἐρεθισμένην ἀπὸ ἄγρια καὶ φοβερὰ ὄνειρα ἅπερ εἶδεν....

Ἐκ μεμονωμένης κορυφῆς τῆς εἰσόδου τῶν Θερμοπυλῶν ὕψωσε χεῖρας καὶ διάνοιαν πρὸς τὸν Ποιητὴν τοῦ Παντὸς, καὶ ἐπρόσφερε τὴν ἑωθεινὴν προσευχήν της.

Αἱ Θερμοπύλαι τ' ὀρεινὸν τοῦτο Μαυσωλεῖον τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν τριακοσίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ ἀθάνατοι τοῦ Ξέρξου ἔγιναν θνητοί· τὸ κράσπεδον τοῦτο τῆς Ἑλλάδος, ἐφ' οὗ οἱ Φωκεῖς ἐκτυπήθησαν μετὰ τῶν Θετταλῶν, οἱ Αἰτωλοὶ μὲ τὸν Φίλιππον γ'. ὁ Ἀντίοχος μὲ τοὺς Ῥωμαίους, οἱ Ἕλληνες μὲ τὸν Βρένον καὶ τοὺς Γαλάτας, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Βαϊγιαζὶτ ἔφερε τοὺς Οὔννους καὶ Τούρκους του εἰς Ἑλλάδα, οὐδὲν παρὰ τοὺς ὀξεῖς βράχους του παρουσιάζει σήμερον, καὶ τὸ ἱερόν του ἔδαφος, ὅπερ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἡ Εὐρωπαϊκὴ δίκελλα ἔσκαψε ζητοῦσα ἀρχαιότητας.

Τὸ δὲ ἔδαφος τοῦτο, δὲν εἶναι πλέον στενὸν ὅσον νὰ διαβῇ μία ἅμαξα ὡς ἄλλοτε, ἀλλὰ πεδίον εὐρύχωρον ἐκ τῆς συσσωρεύσεως τῆς ἰλύος καὶ τῶν ἄμμων διαφόρων ποταμῶν.

Ποῦ τ' ἀρχαῖα τείχη! ποῦ ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος! Συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων· ποῦ τὸ φρούριον τῆς Νικαίας! ποῦ αἱ Θετταλικαὶ θύραι! ποῦ τὰ λουτρὰ τοῦ Ἡρακλέους! ποῦ αἱ πόλεις Ἀλπηνὸς καὶ Ἀνθήλη!... Τίποτε, τίποτε τούτων δὲν σώζεται, μόνον ἐρείπια ὀλίγα τῶν φρουρίων Τειχιοῦντος, Καλλιδρόμου καὶ Ῥαδουντίας ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους Καλλιδρόμου, σύρουσιν ὀλίγον τὴν μνήμην τοῦ ταξειδίου, εἰς τοὺς πρὸ εἴκοσι αἰῶνας ἐνδόξους χρόνους τῆς γῆς ἐκείνης.

Δὲν εἶχε προχωρήσει πολὺ ἡ ἡμέρα καὶ ἤρχισεν ὁ ὁρίζων νὰ μελαναῦται ὑπὸ πυκνῶν νεφελῶν· ἦτον ὁ Τουρκικὸς στρατός· ὢ χαρά! εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, σήμερον τελειόνουν τὰ δεινά μου, σήμερον ἐκδικοῦμαι τὴν θρησκείαν, τὴν πατρίδα μου καὶ τὸν Θρασύβουλόν μου. Καὶ ἂν ἡ τύχη δὲν ἔχει σκοπὸν πλεῖον νὰ μὲ παιδεύσῃ, σήμερον συναπαντῶμαι πάλιν εἰς τὸν αἰώνιον κόσμον μετὰ τοῦ μνηστῆρος μου.

Ὁ Διβουνιώτης καὶ ὁ Πανουργιᾶς μὲ περίπου χι[illegible] τόν, παρετάχθησαν πλησίον τῆς εἰσόδου τῶν Θερμοπυλῶν, ὁ Διάκος ὁ Ἐπίσκοπος Ἡσαΐας, καὶ ὁ ἀδελφός του Παππᾶ

Ἰωάννης καὶ ἡ Ἀνδρονίκη μὲ πεντακοσίους, ἔμειναν παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ τὴν καλουμένην τῆς Ἀλαμάνας.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἡσαΐας ηὐλόγησε τὸν στρατὸν, καὶ δείξας τὸν σταυρὸν πρὸς τούτους τοὺς ἐνεθάῤῥυνε μὲ ἡρωϊκοὺς λόγους.

Ὁ Διάκος ἠσπάσθη μὲ σέβας τὸν σταυρὸν καὶ τὴν δεξιὰν τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ βλέπων τὸν ὁρμητικὸν τῶν βαρβάρων χείμαῤῥον θορυβώδη καὶ βοῶντα, Ἀλλάχ! Ἀλλάχ! Ἄνανδρος, ἐφώναξεν ὅστις φοβηθῇ τὰ ψαρόνια ταῦτα..... εἰς τοὺς πρώτους τουφεκισμούς μας θὰ σκορπισθῶσιν.

— Ἂν δὲν νικήσωμεν, Διάκο, τουλάχιστον ἐνδόξως θ' ἀποθάνωμεν ὡς οἱ τριακόσιοι, ἔκραξεν ἡ νέα Ἀταλάντη.

— Εἶσαι εἰς τὸ πλευρόν μου, ὡραῖε, ὡραῖέ μου λεβέντη· ὅτε μὲ ὁμιλῇς ἡ ψυχή μου αἰσθάνεται ἄλλην μίαν ψυχήν.... μὴ φύγῃς, ἀδελφὲ, ἀπὸ κοντά μου! στάσου νὰ μὲ ἰδῇς πῶς σφάζω τοὺς Τούρκους.

— Ἐδῶ εἶμαι, Διάκο, πλησίον σου, ἐδῶ θὰ πολεμήσω.

— Μὴ χωρισθῶμεν, ἐμουρμούρισεν ὁ Ἀθανάσιος, ὅστις ἐσκόπευεν ἤδη τὸ κλέπτικόν του τὸ τουφέκι κατὰ τοῦ πλησιάζοντος σμήνους.

— Σὲ τέτοιους καπετάνιους ἀπὸ κάτου, εἶπεν ὁ Λάμπρος, διακόσιοι μόνον τοῦ Ὄλυμπου σταυραετοὶ φθάνουσι γιὰ αὐτοὺς τοὺς Τουρκαλάδες.

Ὑπὸ τὴν πρὸ ὀλίγων στιγμῶν τοῦ Διάκου ὁμιλίαν, πέντε τῶν στρατιωτῶν του ἐνθουσιασθέντες μέχρι παραφορᾶς, «Ζήτω ἡ Πατρίς! ἔκραξαν· τὰ κορμιά μας ν' ἆναι ἡ πρώτη τάπια τοῦ γεφυριοῦ σας·» καὶ ἔτρεξαν ἐπὶ τῆς στενῆς γεφύρας διὰ ν' ἀναχαιτίσωσιν οἱ πέντε μόνοι τοὺς ἑπτακισχιλίους Ἀλβανοὺς τοῦ Ὀμὲρ Βριόνη, ἀπέθανον δὲ γενναίως καὶ ἐνδόξως εἰς ὀλίγα λεπτά.

Οἱ δύο στρατοὶ συνεπλέχθησαν χεῖρας μὲ χεῖρας· τὸ ἰσχυρὸν ὅμως ἱππικὸν τῶν Τούρκων, ἐπιπεσὸν ἐπὶ τοῦ ἀτάκτου καὶ νεοσυλλέκτου πεζικοῦ τῶν Ἑλλήνων, ὑστερουμένου καὶ πυροβολικοῦ καὶ ἱππικοῦ, ἔτρεψεν αὐτὸ εἰς φυγήν.

Ὁ Διάκος ἐμάχετο ὡς λέων· θεωρήσας δὲ τοὺς στρατιώτας του μὴ ὑποφέροντας τὸν ὀκτακισχίλιον χείμαῤῥον τῶν Τούρκων, καὶ καταφεύγοντας πρὸς τὰς Στανοπέτρας, ἀποτόμους βράχους τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς ἃς καὶ ὁ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Διβουνιώτης μὲ τοὺς ἰδικούς των ἐζήτουν ἄσυλον «Μὴ φύγετε, ἀδέλφια, ἔκραξε. Μὴ φύγετε! οἱ τριακόσιοι ἐκεῖθεν σᾶς βλέπουν.... ἀκούσατε! γογγύζουν τὰ μνήματά των διὰ τὴν ἀνανδρίαν σας!

Οἱ λόγοι του δὲν ἠκούοντο εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, τὸ καλυφθὲν ἤδη ἐξ ἱκανῶν τουρκικῶν καὶ ἑλληνικῶν πτωμάτων· ἐκεῖ ἔτι ἔμενον μόνον ὁ Διάκος, ἡ Ἀνδρονίκη, ὁ Ἀρχιερεὺς Ἡσαΐας, ὁ ἀδελφός του παππᾶ Ἰωάννης, καὶ πεντήκοντα περίπου στρατιῶται.

« Ἄχ! κ.... ἀφρίζων ἔκραξεν ὁ Λάμπρος, μᾶς τὴν ἐφτιά κατε... ἡμεῖς μόνοι θὰ τοὺς βαρένουμε τοὺς Τούρκους » ἐπρόσθεσε, καὶ διὰ φοβεροῦ σπαθίσματος ἐδιχοτόμησε καὶ ἔρριψε κάτω τοῦ ἵππου ἀναβάτην ὁρμήσαντα κατὰ τούτου.

Ἡ συμπλοκὴ ἦτον φοβερά· βοὴ, ἀλαλαγμὸς, σπαθισμοὶ, φλόγες, πυρσοκροτήσεις, καπνὸς καὶ κονιορτὸς, περιετύλισσον τοὺς μαχομένους.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐμάχετο ὡς Ἀμαζὼν πλησίον τοῦ Διάκου, τοῦ Ἡσαΐου καὶ τῶν παλληκαρίων της, ὅτε ὀλέθριος σφαῖρα κατέρριψε θανασίμως πληγωμένον τὸν Ἀρχιερέα.

— Ἀπέθανα, Διάκο, ἔκραξε μὲ ὀλολυγμὸν ὁ Ἱεράρχης..... Εὖγε, Διάκο! Ζήτω τὸ ἔθνος! ἐπρόσθεσε καὶ ἐξέπνευσεν.

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν δευτέρα σφαῖρα ἀνέτρεψε καὶ τὸν ἀδελφόν του Παππᾶ Ἰωάννην.

« Ὁ Διάκος, ὁ Διάκος » ἔκραξαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ σωρηδὸν ἐρρίφθησαν κατὰ τῆς χρυσοενδεδυμένης Ἀνδρονίκης, τὴν ὁποίαν ἐξέλαβον διὰ τὸν περιβόητον ἐκεῖνον ἐπαναστάτην.

— Εἶμαι ναὶ, ὁ Διάκος, ἔκραξεν αὐτή· καὶ ἐρυθρᾶ, ἀποφασιστικὴ, ἀπηλπισμένη ἀναβᾶσα ἐπὶ μεγάλου λίθου, ἠμύνετο καὶ ἐκτύπα τοὺς κατ' αὐτῆς ἐφορμῶντας.

Ἤδη ἐπάλαιε μὲ φοβερὸν Βέην, ὅστις ὡς λεοπάρδαλις ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ λίθου εἰς ὃν ἵστατο διὰ νὰ τὴν κρημνίσῃ· καὶ ὄπισθεν ἓν ὀλέθριον σπάθισμα ἱππέως τὴν ἠπείλει.

Ὁ Λάμπρος ῥαγδαίως, ὡς χάλαζα, ἐρρίφθη ἐπὶ τούτου, καὶ ὡς Κλεῖτος ἔτεμε τὴν χεῖρα τοῦ Τούρκου Σπαρταγένους.

Τὸ κτύπημα τοῦ ἱππέως, ὅπερ ἤθελε διχοτομήσει τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀρκάδος δὲν ἐμποδίσθη ὁλοτελῶς. Ἡ αἰχμὴ τῆς σπάθης του εὗρε ταύτην ἐπὶ τοῦ κροτάφου· οἱ ὀφθαλμοί της ἐσκοτίσθησαν· ἐν ἀκαρεῖ ὠχρίασε· τὰ ὦτά της δὲν διέκρινον πλέον οὔτε τὸν κρότον, οὔτε τὰς φωνὰς τῶν μαχομένων· ἐκλονίσθη καὶ ἐκυλίσθη ἐκ τοῦ λίθου ἐπὶ τῶν πτωμάτων, μασοῦσα εἰς τὰ χείλη τ' ὄνομα τοῦ Θρασυβούλου.

Ἔπεσε καὶ ὁ ἁρματωλὸς Λάμπρος θανασίμως πληγωμένος ἀπὸ τὸ πιστόλιον τοῦ αὐτοῦ ἱππέως, οὗτινος ἔκοψε τὴν χεῖρα.

Πρὶν ἡ Ἀνδρονίκη φωνάξῃ « ἐγὼ εἶμαι ὁ Διάκος » καὶ ἐπισύρει τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν, πρὶν ὁ Ἀρχιερεὺς Ἡσαΐας πέσῃ, σφαῖρα ὀλέθριος εἶχε θραύσει τὸν δεξιὸν τοῦ Διάκου βραχίονα. Τὸ τουφέκι του ἐπίσης εἶχεν ἀνοίξει· ἐξεκένωσε τότε τὰς δύω του πιστόλας ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, εἶτα παρεκάλεσε τὸν Ἐπίσκοπον Ἀμφίσσης νὰ τὸν φονεύσῃ, διὰ νὰ μὴ πέσῃ ζῶν εἰς τὰς χεῖράς των. Ὁ Ἐπίσκοπος νομίζει ἀνόσιον τὴν πρᾶξιν· ἐνῷ δὲ διστάζει, πίπτει ὡς προείπομεν ἀπὸ σφαῖραν. Ὁ γενναῖος Διάκος θέτων τὸ σῶμα τοῦ [redacted] προμαχῶνα, μάχεται μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, φωνάζων πρὸς τὸν Ὀμὲρ-Βριώνην « ἐγὼ εἶμαι ὁ Διάκος· ἐγὼ εἶ-

μαι τὸ πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδησσέως, δὲν μὲ γνωρίζεις, Ὁμὲρ Βριώνη; δέν με θυμᾶσαι ἀπὸ τὰ Γιάνενα; γνώρισέ με ἀπὸ τὴν λύσσαν ποῦ ἔχω κατὰ σοῦ.

— Οὗτος τῳόντι εἶναι, ἔκραξε μὲ ὀργὴν ὁ Πασσᾶς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ζωγρήσατέ τον καὶ μὴ τὸν φονεύσετε....

Ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ὅσοι περιεκύκλωσαν πρὸ ὀλίγου τὸν λίθον ἐξ οὗ ἔπεσεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἐστράφησαν τώρα μανιωδῶς κατὰ τοῦ Διάκου. Ὁ Ἡρωϊσμὸς τοῦ περιβοήτου τούτου ἀνδρὸς, εἶναι καὶ γνωστὸς καὶ παροιμιακὸς εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην λοιπὸν νὰ τὸν περιγράψωμεν. Τοῦτο ὅμως προσθέτομεν, ὅτι ἀφοῦ τὸ ξίφος του ἐθραύσθη καὶ ἡ παλάμη του ἐξωγκώθη τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἐξήρχετο τῆς λαβῆς, ἐζωγρήθη καὶ μετεφέρθη εἰς Λαμίαν, ὅπου ὁ θηριώδης Σατράπης τῆς Υ. Π. ἡτοίμαζε τὴν ποινὴν τούτου.

— Εἶσαι σὺ ὁ Διάκος, ὅστις ἐκυρίευσας τὰς Θήβας καὶ τὴν Λεβαδίαν; τὸν ἠρώτησεν ὁ Ὁμὲρ-Βριώνης.

— Δὲν μὲ γνωρίζεις; ἀπεκρίθη ὁ ἁρματωλός.

— Ἐλογάριασες τὸν ἀριθμὸν τῶν Μουσουλμάνων τοὺς ὁποίους κάθε χρόνον θύεις;

— Ἐλογάριασα, ὅτι ἂν ἕκαστος Ἕλλην ἔπραττε τὸ αὐτὸ, ὁ Μωάμεθ εἰς ὀλίγου καιρὸν δὲν θὰ εἶχεν οὔτε ἕνα τοῦ δόγματός του εἰς τὴν γῆν μας ἐπάνω.

— Γκιαούρ! εἶσαι βρωμερὸν σκυλὶ, ἔκραξεν ὁ Ὁμὲρ-Βριώνης, φέρων δυνατὴν πυγμὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἥρωος τῆς Ἀλαμάνης. Καὶ δράξας ἀπέσπασε ῥιζηδὸν τὸν πώγωνά του.

— Μὲ κτυπᾷς τώρα ὁποῦ εἶμαι οὕτως.... Ἂν σοῦ βαστᾷ Πασσᾶ! καὶ εἶσαι καθ' αὐτὸ Ἀρβανίτης, ἄφες μ' ἐλεύθερον μ' ἓν σπαθὶ, ἃς εἶμαι καὶ κουρασμένος· ἃς εἶναι θραυσμένον τὸ δεξιόν μου χέρι· τότε σὲ δείχνω τὶ ἀξίζει εἷς Ἕλλην.

Ὁ Πασσᾶς τὸν ἐθεώρησεν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν μὲ ἀγανάκτησιν σύμμικτον μὲ θαυμασμὸν, ἐπρόσθεσε δέ.

— Γίνεσαι Διάκο Τοῦρκος; ὁ Πατισὰχ σὲ κάμνει Πασσᾶ ὡς ἐμέ.

— Τόσα χρόνια ἤμουν κλέπτης τῶν βουνῶν, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ βλέπω τοὺς Τούρκους τῶν δούλων πόλεών μας· καὶ τώρα ποῦ πολεμοῦμεν διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας μὲ λέγεις νὰ γίνω Τοῦρκος! μὲ καταφρόνησιν ὑπερήφανον ἀπεκρίθη ὁ Διάκος.

— Ψήστε τον λοιπὸν τὸν Γκιαούρην εἰς τὸ σουβλὶ, ἐκέλευσεν ὁ Πασσᾶς.

— Κάμε, ὅ,τι θέλεις· ἀνασπῶν τοὺς ὤμους, εἶπεν ὁ μάρτυς τῆς ἐλευθερίας. Ὅσον σκληρότερον θάνατον μὲ δώσεις, τόσον καλήτερα θὰ μὲ ἀποθανατίσῃς, καὶ τόσην τρομερωτέραν ἐκδίκησιν θὰ σοῦ ζητήσῃ ὁ Ὀδυσσεύς.... τρέμε! τρέμε, ὦ Βριώνη, τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον υἱὸν τοῦ Ἀνδρούτζου.

Ἄγων ὁ Ἀλβανὸς Πασσᾶς τὸν ἁρματωλὸν πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν ὁ ὀβελὸς καὶ ἡ πυρὰ ἦσαν, οὗτος ἐτραγῴδει τοὺς κλέπτικους στίχους τῆς Ὄσσης καὶ τοῦ Ὀλύμπου.

« Γιὰ ἰδὲ καιρὸν ποῦ διάλεξεν ὁ χάρος νὰ μὲ 'πάρῃ
« Ὅταν ἀνθίζουν τὰ βουνά, καὶ 'βγάζ' ἡ γῆ χορτάρι. (α)

Ἦτον τῳόντι ἔαρ, καὶ ὁ νέος Διάκος ἐπίσης εἰς τὸ ἔαρ τοῦ βίου του. Ἡ νέα Ἑλλὰς τὸν ἐθρήνησε, καὶ θέλει ἀεννάως τὸν θρηνεῖ, διότι εἷς τοιοῦτος λεοντόκαρδος, ἂν δὲν ἔπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ καλλιτέρου, ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἔργα ἡρωϊκώτερα καὶ ἐκείνων τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐτραγῴδει ὁ Διάκος τοὺς κλέπτικους τούτους στίχους μὲ τὴν γλυκεῖάν του φωνὴν, καὶ ἐθεώρει τὸν οὐρανόν. Ὁ δὲ οὐρανὸς τῶν Θερμοπυλῶν ἦτο πανόραμα τῆς μαγικωτέρας γραφίδος.

Εἴδετε ποτὲ συλλογὴν τροχίλων; ἐνθυμεῖσθε ἐκεῖνα τὰ μικρὰ πτηνὰ τὰ ὁποῖα ἐπωνομάσαμεν βασιλεῖς, ῥόδα, κομήτας, τοπάζια κτλ., διότι τῶν μὲν τὰ πτερὰ εἶναι ἐρυθρᾶ ὡς ὁ κομήτης, τῶν δὲ ὁ λαιμὸς χρυσοῦς ὡς τὸ τοπάζιον καὶ ἄλλων φαεινὰ ὡς τὰ ῥόδα. Τοιαῦτα χρώματα ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ κυανοῦ του ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, παρίστανε τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ὁ ζωογόνος ὁρίζων τῆς Ἑλλάδος· καὶ τὰ ὁποῖα μετήλλαζον φάσεις, καὶ ἤνοιγον εἰς ἄλλα μαγικώτερα, καθ' ὅσον ὁ μέγας φωστὴρ τοῦ οὐρανίου θόλου τ' ἀπεχαιρέτα.

— Κράτει τὸ κοντάρι ποῦ θὰ σὲ σουβλίσω, εἶπε στρατιώτης Ἀλβανὸς πρὸς τὸν Διάκον, δίδων πρὸς τοῦτον νὰ κρατῇ μακρὺν ἐλάτινον ὀβελόν.

— Δὲν πιάνω τὸ αἰσχρὸν ὄργανον τῆς βαρβάρου τιμωρίας σας, εἶπεν ὁ Διάκος, ῥίπτων τοῦτο μακράν του. Μωρὲ Ἀρβανίταις! ἔκραξε, δὲν εὑρίσκεται ἕνας σας ἀληθινὸ παλληκάρι νὰ μοῦ τραβήξῃ μιὰ πιστολιὰ νὰ μὲ σκοτόσῃ, μόνον μὲ τέτοιο ἄτιμο μέσον ζητεῖτε νὰ μοῦ πάρετε τὴν ζωήν;

Ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐξετέλεσαν τὴν ἀποτρόπαιον ταύτην ποινὴν, τῆς ὁποίας ἀμφιβάλλομεν ἂν παράδειγμα εὑρίσκεται εἰς τοῦ λοιποῦ κόσμου τὴν ἱστορίαν. Οἱ Τοῦρκοι ἐστάθησαν πάντοτε ἀξιόλογοι ἐφευρεταὶ βασανιστηρίων.

Τίνι δὲ τρόπῳ ὁ ἀθάνατος Ἕλλην ὑπέφερε τὴν ποινὴν ταύτην εἰς τὰς 14 Ἀπριλ. 1821, τὸ ἐξηγοῦν οἱ ἀκόλουθοι στῖχοι τοῦ ποιητοῦ Παναγιώτου Σούτζου.

« Τὸν ὠβέλισαν οἱ Τοῦρκοι, εἰς ἐλάτινον σουβλίον,
« Καὶ εἰς τὴν πυρὰν ἐψήθη, ζωντανὸς ὡς τὸ ἀρνίον.
« Ἐῤῥευσαν οἱ ὀφθαλμοί του οἱ αἱματωθέντες πρῶτοι,
« Καὶ τὸ δέρμα του πλησίον τῆς πυρκαϊᾶς ἐκρότει.
« Ἐτριζότριζον αἱ σάρκες, ἐτριζότριζε τὸ σῶμα,
« Πλὴν δὲν ἄφησε καμμίαν οἰμωγὴν αὐτοῦ τὸ στόμα.

(α) Ἰδὲ Ἱστορίαν Τρικούπη Τόμ. Α.

ΚΕΦΑΛ. 17.

ΤΟ ΚΩΡΥΚΙΟΝ ΑΝΤΡΟΝ.

Δὲν ὑπάρχει ἔδαφος τῆς Φωκίδος ἱερώτερον καὶ ὁρίζων τοῦ Παρνασοῦ μαγικώτερος.

Τὸ ἱεροπρεπὲς καὶ πολυγήλοφον ὄρος, καταγώγιον τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν Μουσῶν καὶ ἰδίως τοῦ Βάκχου, χιονοσκέπαστον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ μαρμάρου καὶ τιτανολίθου, ἔχον τὰς κορυφάς του στείρας χλόης καὶ φυτῶν, θεωρεῖ διὰ μιᾶς ἐμπροσθίως ὅλον τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὡς λίμνην ἐκτυλισσόμενον πρὸ τῶν ποδῶν του· ἐξ εὐωνύμων συνασπάζεται μὲ τὸν Ἑλικῶνα, καὶ κατοπτρίζεται εἰς τὴν Κοπαΐδα λίμνην καὶ ὀπισθίως τηλεσκοπεῖ τὸν ὑψαύχενα Ὄλυμπον, κοτοικίαν τοῦ Διὸς καὶ τῶν ἄλλων πατέρων τῆς ἀρχαϊκῆς πολυθεΐας.

Πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦτο ὄρος, τὸ ἐξ εὐρέων ἄντρων, δρυμώνων καὶ φαράγγων κατεσκαμμένον, ἐνῷ ὁ Κηφισσὸς, ὁ Πλῆστος, ὁ Χάραδρος, καὶ ἡ Κασταλία διὰ πατάγου ἀγρίου ἀπὸ κρημνοῦ εἰς κρημνὸν ἀφροσυντρίβονται· εἰς τοῦ ὁποίου τὴν κορυφὴν Λυκώρειαν ἀναβαίνεις διὰ χιλίων λελαξευμένων ἐπὶ τῶν βράχων βαθμίδων, Σκάλα Κακὴ, τὰ νῦν λεγόμενον, ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην μας.

Τὸν ὁδηγοῦμεν δὲ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Κωρυκίου ὄρους κορυφὴν τοῦ Παρνασοῦ παρὰ τὴν Λυκώρειαν, ὅπου εἶναι τὸ Κωρύκιον ἄντρον, κατοικία ποτὲ τῆς Κωρυκείας Νύμφης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπὶ Ξέρξου εὗρον καταφύγιον χιλιάδες Ἑλλήνων καὶ ἐν ᾧ, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην ἣν περιεγράψαμεν, μετεκομίσθη ἡ βαρέως πληγωθεῖσα Ἀνδρονίκη.

Τὸ Ἄντρον τοῦτο, ὅπερ οἱ ἐγχώριοι ἐκάλουν Σαρανταύλι, κατῴκει τότε ὁ φίλος τοῦ μακαρίτου Διάκου Ὀδυσσεὺς μὲ τοὺς στρατιώτας του, τὴν ὡραίαν σύζυγόν του Ἑλένην, τὸν ἀνήλικον υἱόν του καὶ ἄλλους συγγενεῖς του. Ἡ θέσις τοῦ σπηλαίου δὲν συγχωρεῖ καμμίαν προσβολὴν ἐξ ὁποίου δήποτε μέρους πρὸς τὴν εἴσοδόν του. Ὁδὸς ἀνωφερὴς καὶ ἀπότομος σὲ φέρει εἰς ταύτην, εὑρίσκεται δὲ εἰς τὸ βάθος ἐκτεταμένου φυσικοῦ θόλου, ὅστις προχωρεῖ βαθέως ἐπὶ τῶν τραχέων βράχων ἑκατὸν πεντήκοντα ποδῶν περίπου ὕψος. Ἀπέχει δὲ τῶν Δελφῶν βορειανατολικῶς ἑπτὰ περίπου μίλια.

Τὸ Ἄντρον τοῦτο ἐκαλεῖτο τότε ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Μαύρη Τρούπα. Πέριξ τῆς στενῆς καὶ τριγώνου εἰσόδου ἵπταντο μετὰ κρωγμῶν καὶ πατάγου πλῆθος ἀετῶν· οὗτοι δ' ἦσαν οἱ πρό τινων τῆς ἐπαναστάσεως ἐτῶν ἀνενόχλητοι κάτοικοι τοῦ σπηλαίου· καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσωσιν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἀπεδίωξαν ἐκεῖθεν.

Διὰ μικρᾶς κλίμακος καταβαίνεις ἐντὸς τῶν λελατομημένων ὑπὸ τῆς φύσεως τούτων δωματίων.

Τοῦ πρώτου σπηλαίου τὸ μῆκος εἶναι διακοσίων καὶ ἐπέκεινα ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος κατὰ μέσον τεσσαράκοντα. Τὸ ἐξωτερικὸν φῶς πίπτον ἐντὸς, σὲ ἀφίνει ἄνευ φανῶν νὰ διακρίνῃς τὰς σταλακτίδας, τὰς ἀνωμάλους καὶ ὑγράς του πλευρὰς, τὴν ὁτὲ μὲν κοιλώδη, ὁτὲ δὲ ὀξύλιθον ὀροφήν του καὶ τὸ ἀνωφερὲς καὶ κατωφερὲς ἔδαφός του, εἰς τὸ ὁποῖον ψιθυρίζει πηγὴ διαυγεστάτη, καὶ ἐντὸς οὗτινος εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον καὶ οἰκίαι, καὶ ἀρκεταὶ ἀποθῆκαι μὲ ζωοτροφίας καὶ πολεμοφόδια.

Βαθύτερα παρουσιάζεται ἐπὶ τοῦ βράχου ἕτερον μέγα χάσμα, δι' οὗ μεταβαίνεις εἰς ἑτέραν φυσικὴν αἴθουσαν, δηλ. εἰς ἄλλο σκοτεινότερον σπήλαιον, ἑκατὸν περίπου ποδῶν μήκους, καὶ οὗτινος ἡ διεύθυνσις σχηματίζει γωνίαν ὀρθὴν μετὰ τοῦ προηγουμένου.

Ἐδῶ δὲν δύνασαι ἄνευ δάδων νὰ προχωρήσῃς· ὅσον δ' εἰσδύεις, τόσον ἡ δρόσος εἶναι αἰσθαντικωτέρα, τὸ σκότος βαθύτερον καὶ ὁ θαυμασμὸς καταπληκτικώτερος. Νομίζεις, τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι ὁδεύεις πρὸς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος. Νομίζεις ὅτι ἔφθασας πλέον τὴν αἴθουσαν τῶν καταχθονίων Βασιλείων τοῦ ᾅδου. Εἰς τὴν λάμψιν τῶν δάδων τοῦ ὁδηγοῦ σου, ἡ ὀροφὴ καὶ αἱ πλευραὶ χέουν κρυσταλλωτὰ ὀπάλλια καὶ ἀλαβάστρινα χρώματα· στῆλαι αὐλαῖαι ἀτημελήτων διπλώσεων, γλυφαὶ, ἐξοχαὶ, ὁμοιώματα ἀνθρωπίνων κεφαλῶν ἢ ζώων, σχηματισθέντα ἀπὸ τὰ τῆς γῆς δάκρυα, καὶ ὧντινων τὰ χάσματα πρασινίζονται ἀπὸ ἓν εἶδος ἀμαράντου χλόης, εἶσαν τὰ διαφανῆ καὶ δροσερὰ σκεύη καὶ ἔπιπλα, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἄλλοτε ὁ Φοῖβος ἔπαιζε μὲ τὰς Μούσας, καὶ ὁ Πᾶν ἐχόρευε τὰς Παρνασίδας αὐτοῦ Νύμφας.

Ὅτε ἡ πένθιμος εἴδησις τοῦ θανάτου τοῦ Διάκου διεσαλπίσθη, ὁ Ὀδυσσεὺς, ὡς λέων βρυχώμενος, ἐξελθὼν τοῦ ἄντρου ἔτρεξεν εἰς Θερμοπύλας ν' ἀπαντήσῃ τὸν Ὀμὲρ-Βριώνην. Οὗτος ὅμως εἶχε προχωρήσει εἰς τὴν Δωρίδα.

Μείνασα ἀναίσθητος, καὶ εἰς τὸ αἷμα πολλὰς ὥρας πλέουσα ἡ Ἀνδρονίκη, κεκαλυμμένη πτωμάτων, ἤρχισε νὰ συνέρχηται τέλος εἰς ἑαυτὴν βαθμηδὸν περὶ τὸ μεσονύκτιον. Ὕψωσε τὴν βεβαρυμένην κεφαλήν της, καὶ ἔντρομος εἶδε τὴν θανάσιμον γαλήνην, ἥτις διεδέχθη τὸ πρὸ ὀλίγων ὡρῶν ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ βοὴν ἐπικρατούμενον ἐκεῖνο πεδίον τῆς μάχης. Οἰμωγαί τινες καὶ μουγγρισμοὶ πονετικοὶ πληγωμένων καὶ παλαιόντων μὲ τὸν θάνατον ἀποκατέστενον ἀγριωτέραν ἔτι τὴν νύκτα. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς φρίκης, προσετίθεντο καὶ οἱ κρωγμοὶ τῶν σαρκοφάγων ὀρνέων τοῦ Καλλιδρόμου, τὰ [illegible] τεπέτασαν ἤδη ἐπὶ τοῦ ἀπεχθοῦς συμποσίου των.

Δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ καὶ ἡ ἰδία πῶς διεξέφυγε τὸν θά-

νατον· ὁ δὲ θάνατος αὐτὸς, τὸν ὁποῖον τὴν προτεραίαν ἐπόθει, τόσον φοβερὸς τῇ ἐφάνη κατὰ τὰς στιγμὰς ταύτας, ὥστε ὀρθωθεῖσα ἔσπευσε νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν πρὶν ξημερώσῃ· πρὶν οἱ Τοῦρκοι ἐπιστρέψωσι νὰ λαφυραγωγήσωσι τοὺς νεκρούς.

Ἠσθάνετο δίψαν μεγίστην· αἱ δυνάμεις της ἦσαν ὀλίγαι· ἦτον τῷόντι ἡμιζῶσα μεταξὺ νεκρῶν, καὶ ὅμως κατώρθωσε νὰ πλησιάσῃ τοὺς βράχους τοῦ Καλλιδρόμου. Ἔπεσεν ἐκεῖ ὡς πληγωμένη ἔλαφος εἰς ξηρὰν χαράδραν θνήσκουσα καυστικοῦ πυρετοῦ καὶ δίψης.

Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ οἱ στρατιῶταί του μίαν ἡμέραν ὕστερον κατὰ συγκαιρίαν τὴν εὗρον, καὶ μόλις μετέδωσαν τὰς δυνάμεις της, καὶ μετέφερον ταύτην εἰς τὸ Κωρύκιον Ἄντρον.

Δύο ἐντυπώσεις κατεκράτησαν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἀνδρονίκης, ὅτε ἐπανεῦρε τὴν ὑγείαν της. Τὸ μυθολογικὸν σπήλαιον, καὶ ὁ ἀνὴρ ὅστις τὸ κατῴκει. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο πολεμιστὴς φοβερὸς, υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου τοῦ περιβοήτου Λεβαδιέως, ὅστις εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 μὲ διακοσίους μόνον πεινασμένους, ἀΰπνους καὶ γυμνοὺς στρατιώτας εἰς εἴκοσι ἡμέρας, πεντάκις ἢ καὶ ἑξάκις τῆς ἡμέρας μαχόμενος πρὸς χιλιάδας Ὀθωμανῶν, κατώρθωσε τὴν γνωστὴν διάβασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔφθασεν εἰς Πάτρας.

Μία ὡραία Ὀθωμανὶς, βαπτισθεῖσα Χριστιανὴ καὶ κρατουμένη ἐκεῖ ἐφαίνετο ὡς λευκὸς μαργαρίτης ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἡλιοκαυμένων στρατιωτῶν. Ἡ ἐμπιστοσύνη ἣν ἡ φυσιογνωμία της ἐνέπνεεν, ἔκαμε τὴν Ἀνδρονίκην νὰ τὴν σχετισθῇ πολὺ, καὶ νὰ τῇ φέρηται ὡς γυνὴ πρὸς γυναῖκα. Τοῦτο παρώξυνε τὴν ζηλίαν τῶν ἄλλων· πρὸς δὲ, διήγειρε καὶ ἔρωτα σφοδρὸν πρὸς τὴν νέαν Διαμάντο. Τοιοῦτον ἦτο τ' ὄνομά της.

Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ πρὸς τὴν κυρία Ρ..... συγγενῆ τοῦ στρατηγοῦ Ὀδησσέως· ἠράσθη καὶ αὕτη τῆς ἀῤῥενοενδεδυμένης Ἀνδρονίκης· καὶ ὅπου ἐστρέφετο, μία τῶν δύω ἔπρεπε νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ διὰ νὰ τῇ ἐκφρασθῇ τὰ αἰσθήματά της.

Ἐν ἀρχῇ αἱ ἀβλαβεῖς αὗται ὁμιλίαι, ἐπέχεον εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἀρκάδος εὐφροσύνην· ἀνεπόλει τὰς διακαεῖς τοῦ Θρασυβούλου φράσεις· ἦτον παραμυθία, ἀποδιώκουσα ὀλίγον τῆς μνήμης τὸ τέλος τοῦ ἐραστοῦ της. Ὅτε ὅμως παρετήρησεν, ὅτι αἱ δύο ἐκεῖναι ψυχαὶ σφοδρῶς τὴν ἠράσθησαν καὶ ἐζηλοτύπουν μεταξύ των, εὑρέθη εἰς παράδοξον εἶδος ἀμηχανίας.

Ἡ λευκὴ Διαμάντο ἦτο δειλὴ καρδιόκτυπος, ἐρυθριῶσα ὅτε τὴν ἐπλησίαζε. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ταύτης δὲν ἦτο δύσκολον ν' ἀναγνώσῃς τὴν τρικυμίαν ἥτις ἔδερε τὴν ἀθώαν καρδίαν της.

Ἡ κυρὰ Ρ.... ὑψηλὴ, μελαψὴς καὶ χονδρῆς ἐπιδερμίδος, μὲ ὀφθαλμοὺς κόμην καὶ ὀφρῦς μελανοτάτους καὶ χαρακτηριστικὰ μᾶλλον ἀνδρικά. Σουλιῶτις τὸ γένος, δηλ. ἐκ τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἵτινες εἶδον τὸ πῦρ τοῦ πολέμου πλεῖον παρὰ

μίαν φορὰν, ἦτο τολμηρὰ, θερμὴ, ἀνυπόμονος, καὶ παράφορος ἐνίοτε μέχρι χειρονομιῶν.

Μίαν πρωΐαν ἡ Ἀνδρονίκη ἔλουε τοὺς πόδας της παρὰ τὴν πηγὴν τοῦ σπηλαίου, ὅτε ἡ κυρία Ρ.... ἦλθε νὰ γεμίσῃ τὴν ὑδρίαν της.

— Τί ἄσπρα καὶ φιλτισενἰα ποδαράκια μοῦ 'χεις, καπετὰν Ἀντρόνικε! τὸ ῥιζικό σου ἦταν νὰ σὲ κάμῃ θηλυκὸ, καὶ ἐλάθεψε κ' ἔγεινες ἀγόρι...... κύτταξε τὰ δικά μου, εἶναι γυναῖκας καὶ εἶναι ἀντρίκἰα σιμὰ 'ς τὰ δικά σου· ῥίψασα δὲ τὰ σανδάλια ἔδειξε τοὺς μελαψοὺς καὶ ἄνευ ἐπιποδίων πόδας της... Ἂς τὰ πλύνω καὶ 'γὼ μἰὰ φορὰ ποῦ 'ρτα 'ς τὴ βρύσι.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἡτοιμάσθη ν' ἀναχωρήσῃ, ὅτε ἡ κυρὰ Ρ..... κρατήσασα ταύτην τοῦ βραχίονος, εἶπε, γἰατὶ μὲ φεύγεις, Καπετάνἰε! τὸ 'ξέρεις καλὰ πῶς τὴν καρδοῦλά μου τὴ ῥάγισες πἰά..... ἀνθρωπινὴ λαλἰὰ δὲν φτάνει νὰ σοῦ παραστήσῃ τὸ διασκορπισμὸ 'πόχει ὁ νοῦς μου·

— Δὲν σὲ ἀποφεύγω, κυρὰ, φοβοῦμαι μήπως μᾶς ἰδῇ κανείς!....

— Σὰν μ' ἀποθυμάῃς καὶ σὺ κάμεμε στεφάνι σου..... πὲς μισὸ ναὶ, καὶ σοῦ τάζω ἀτός του ὁ στρατηγὸς νὰ μᾶς παντρέψῃ.

— Πῶς ἠμπορεῖς νὰ ὁμιλῇς περὶ γάμου, ὅτε βλέπῃς τὸ γένος εἰς τοιοῦτον πόλεμον!...

— Μηγάρις ὁ πόλεμος πειράζει; 'ς τὰ δέκα χρόνἰα ἀκατάπαυστα, 'ποῦ τὸ μαῦρο Σοῦλι πολέμαε τὸν Ἀλῆ οἱ Σουλἰῶτες οὖλοι δὲν ἦντουσαν παντρεμένοι;... ἐμεῖς τοὺς ἀκολουθάγαμε ὁλοξωπισοῦ 'ς τὸ πόλεμο, τοὺς τραγουδάγαμε τὰ κλέφτικα, τοὺς κουβαλάγαμε τὰ φουσέκἰα των, καὶ λιμεριάζαμε μαζῇ τους, κι' ὅποἰος ἐτζάκιζε, τοῦ ἁρπάγαμε τ' ἄρματα ἀπὸ τὰ χέργἰα, φωνάζαμε γἰοῦχά του καὶ χυνούμαστε ἐμεῖς στὸ τόπο του. Κάμεμε στεφάνι σου καὶ θὰ μὲ νἰώσῃς καλλίτερα.... σοῦ τάζω 'ς τὰ πλάγἰα σου νὰ πολεμάω σὰ θηλυκὸ καπλάνι... δὲν σ' ἀρέσει, Καπετάνῖο, ν' ἄχῃς μἰὰ γυναῖκα παλληκάρενα κ' ἀντρειωμένη;

— Τίποτε θαυμαστότερον, μὲ γέλωτα, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἢ ἡ γυνὴ νὰ δύναται νὰ ὑπάγῃ 'ς τὸν πόλεμον.... ὁ πόλεμος εἶναι ὅ,τι ὑψηλὸν ἔχει ὁ ἀνὴρ διὰ νὰ καυχηθῇ ἐνώπιόν της· ἂν λοιπὸν καὶ εἰς τοῦτο τὸν φθάσῃ, διὰ μιᾶς γίνεται ἀνωτέρα του, προσέθεσε μὲ αὔξοντα γέλωτα.

— Μὴ γελάῃς, Καπετάνἰο, τὸν καιρὸ ποῦ 'γὼ μὲ τόση φλόγα σοῦ κουβεντἰάζω τῆς καρδούλας μοῦ τὴ λαῦρα!... ἔγνοἰα σου! μοῦ φαίνεται πῶς ἀντὶ νὰ μὲ λυπᾶσαι, σὺ μὲ περιγελάεις.... ἀγροικάω... εἶσαι ἀπὸ κεἰοὺς ποῦ γυναίκαις 'σὰν ἐμ[illegible] ξενολογάεις.... θέλεις καμμἰὰ μικροφτιασμένη κατζοῦλα σὰν τὴ Διαμάντο.... μὰ 'γὼ ξωθἰὸ τῆς πετάγω καὶ τὰ μάτἰα καὶ τὰ δόντἰα... καὶ σὰν εἶναι τὸ αἴτἰο τῆς ἀδἰαφορἰᾶς σοῦ τηνε

ταγίζω τριῶ φιδζῶνε κεφάλζα.... προσέθεσε μετὰ θυμοῦ ἐξαγριωθεῖσα ἡ Σουλζῶτις.

— Μὰ τὴν Παναγία, τὸν παραμικρὸν ἔρωτα δὲν ἔχω μὲ τὴν Διαμάντο, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη. Σὲ κάμνω τὸν μεγαλείτερον ὅρκον πῶς ποτὲ δὲν θὰ τὴν ὑπανδρευθῶ.... μὴ θέτῃς λοιπὸν εἰς τὸν νοῦν σου κακὰ διὰ τὴν ἀθώαν νέαν.

— Νὰ σὲ πιστέψω; ἱλαρύνουσα τοὺς μαύρους ὀφθαλμούς της, ἠρώτησεν.

— Νὰ μὲ πιστεύσῃς.

— Πῶς καθόλου δὲν τὴν ἀγαπάεις;

— Δὲν τὴν ἀγαπῶ μὲ ἔρωτα, πλὴν τὴν θεωρῶ μὲ φιλίαν, ὡς· καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους τοῦ σπηλαίου.

— Καὶ πῶς, ποτὲ δὲν θὰ τὴν κάμῃς νύφη μὲ στεφάνι;

— Ποτέ!

— Ἡ ψυχή μου ἦρθε κομμάτι 'ς τὸ τόπο. Ἀγροίκησέ μου, Καπετάνζε, ἐγὼ ὄχι μόνον 'ς τὸ πόλεμο 'ξέρω νὰ πάγω, μὰ κι' ἂν βάλωμε τ' ἄρματα κάτου, καὶ ὁ χρόνος ἐρθῇ δίσχετος, καὶ ὁ μῆνας ἀγριωμένος, ποῦ λέγει ὁ λόγος, 'ξέρω νὰ ξεν' ἀλέθω, καὶ νὰ ξενοπλένω, καὶ νὰ ξενοκλαδεύω, καὶ νὰ φαίνω..... καὶ μὲ συμπάθζο νὰ καθήσω 'ς τὸν ἀργαλζὸ νὰ δουλέψω..... Δῶσε μου τώρα ἕνα φιλί.

— Τί λέγεις! θὰ μᾶς ἰδοῦν!

— Δὲν μᾶς βλέπουνε.... μὴ εἶσαι δειλζάρης.... δὲ φοβᾶσαι τὸ βόλι, καὶ φοβᾶσαι τὸ γλυκοφίλημα.... θὰ φιλήσω μζὰ φορὰ αὐτὰ τὰ καμαρο-φρύδζα σου.... καὶ δράξασα μὲ σπαμωδικὸν ἐρεθισμὸν τὴν χεῖρα τῆς Ἀνδρονίκης, ἐφίλησεν αὐτὴν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

— Ἡ Ἀνδρονίκη ἔφυγεν εὐθὺς γελῶσα.

— Γελάεις! εἶπεν ἡ Σουλζῶτις· σιγά, σιγά! θὰ φιλάω καὶ τὰ καρυδομάγουλά σου.... Πῶς νοστιμεύγομαι τοὺς ἀθώγους καὶ ντροπαλοὺς τούτους νζούς!.... Ἆ καὶ νὰ βοήθαε ἡ Μερτιδζώτισα νὰ τὸν κάμω ἀϊτέρι!

Δὲν εἶχε κάμει πολλὰ βήματα ἡ Ἀνδρονίκη, καὶ ἀπήντησε τὸν στρατηγὸν Ὀδυσσέα.

— Ποῦ ἤσουν, Καπετάνο, ἡ γυναῖκα καὶ ἡ ἀδελφάδες μου 'βγῆκαν 'λίγο νὰ πάρουν τὸν ἀέρα· πήγαινε νὰ ταῖς ἀνταμώσῃς κάτω κατὰ ταῖς ντάπιαις.

— Εὐχαρίστως, ἀπεκρίθη, ὅτε ἡ Διαμάντο ἐζήτησε καὶ αὕτη τὴν ἄδειαν νὰ ἐξέλθῃ.

— Ἔκαμες ὅρκον πρὸς τὴν κυρὰ Ρ... ὅτι δὲν μ' ἀγαπᾷς, μὲ τρέμοντα χείλη εἶπεν ἅμα ἐξῆλθον τοῦ ἄντρου.

— Πῶς! ἤκουσας τὴν ὁμιλίαν μας;

— Ὅλην.... Καὶ τ' αὐθάδη φιλζὰ τῆς κυρᾶς· ἤμην κρυμμένη ὄπισθεν τῶν σταλακτίδων.

— Τὸν αὐτὸν ὅρκον, ὡραία μου Διαμάντο, κάμνω καὶ εἰς

ἐσὲ διὰ τὴν ἀρχόντισσαν Ρ.... οὔτε τὴν ἀγαπῶ, οὔτε ἔχω σκοπὸν νὰ τὴν νυμφευθῶ.

— Ἠγάπησας ποτὲ, Καπετάνιε;

— Διατί ἐρωτᾷς;

Ἂν ἠγάπησας, ἐννοεῖς τί πρᾶγμα εἶναι τὸ πάθος τοῦτο.

Ἡ Ἀνδρονίκη διέκοψε τὴν πορείαν των· εἶδε μὲ τρυφερὸν ὄμμα τὴν νέαν Διαμάντο. Τὰ ἀποσκληρυνθέντα στήθη της ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου ἀπαλύνθησαν ὀλίγον· ἡ γυναικεία καρδία της ἐπανεῦρε ταύτην, καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἐδάκρυσαν.

— Τί!!! κλαίεις, Καπετάνιε; σὺ κλαίεις! ἡ ἐρώτησίς μου τόσον ἐμάλαξε τὴν πέτρινον καρδίαν σου! Βέβαια ἡ μελαγχολία καὶ ἡ σιωπή σου εἶναι, ἐπειδὴ καὶ τοῦ λόγου σου ἀγαπᾷς.... ἂν τῳόντι ἠγάπησες, δὲν θὰ συστέλλωμαι πλέον νὰ σὲ βλέπω κατὰ πρόσωπον, ὅτε περὶ τοῦ πάθους μου σὲ ὁμιλῶ.

— Παῦσε! παῦσε! εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη· καὶ καθήσασα ἐπὶ λίθου ἔκρυψε τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖρας θρηνοῦσα.

— Ἂν ἤξευρα ὅτι ἡ ὁμιλία μου τοιαύτην λύπην ἤθελε σοὶ προξενήσει, ποτὲ δὲν τὴν ἤρχιζα.... Πρέπει νὰ εἶσαι καὶ σὺ δυστυχὴς, Καπετάνιε, τὸ βλέπω. Ἰδοὺ καὶ ἐγὼ κλαίω, ὄχι διὰ τὴν θέσιν μου, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδικήν σου.

— Διαμάντο, μὴ κλαίεις.... Τὰ δάκρυά μου ἦσαν νευρικά· δὲν μὲ βλέπεις πῶς γελῶ; καὶ τὰ χείλη της ἔτρεμον ἀπὸ γέλωτα βεβιασμένον.

— Δὲν εἶναι νευρικά! εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς σου ἔχεις κάτι καὶ σὲ τυραννεῖ! μὴ κρύπτεσαι ἀπ' ἐμέ· μαντεύω τὴν θέσιν σου ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου ἐξομολόγησιν! τίς ἠξεύρει! πιθανὸν νὰ δύναμαι νὰ σὲ βοηθήσω!... θέλω τὸ κάμει μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μου.

— Εἶσαι Ἄγγελος, ψυχή μου Διαμάντο... ἐκεῖνος ὅμως τὸν ὁποῖον ἠγάπησα, δὲν εἶναι πλέον εἰς τὸν κόσμον!.... ναὶ φίλη! ἠγάπησα, καὶ ἠγάπησα σφοδρῶς.... Ποῦ αἱ χρυσαί μου ἡμέραι! οἱ δέκα οὗτοι τελευταῖοι μῆνες μ' ἐγήρασαν.... ὁμοιάζω γυναῖκα τεσσαράκοντα ἐτῶν, μ' ὅλον ὅτι δὲν εἶμαι οὔτε εἴκοσι.

— Καπετάνιε, παραλαλεῖς! ὁμοιάζεις τὸν ἑαυτόν σου μὲ γυναῖκα; τῳόντι ἂν ἐνδυθῇς γυναικεῖα, θέλεις μαγεύσει τοὺς ἄνδρας ὅλους. Τὸ τρυφερόν σου πρόσωπον εἶναι νεώτερον τοῦ ἰδικοῦ μου... Πόσον καιρὸν ἔχεις νὰ τὸ ἰδῇς εἰς τὸν καθρέπτην;

— Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἣν ἔχασα πατέρα καὶ ἀδελφὸν δὲν ἐξεδύθην, δὲν ἐξέβαλον τὰ ὅπλα ἀπ' ἐπάνω μου, δὲν εἶδον εἰς καθρέπτην.

— Ἐγὼ νὰ σὲ δώσω, ὅταν ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ σπήλαιον, ἓν μικρὸν βενετικὸν καθρεπτάκι· ἅμα ἰδῇς τὸ π[redacted] θὰ ξαναενθυμηθῇς πόσον ὡραῖος εἶσαι· καὶ θὰ πεισθῇς, ὅτι δὲν ἔχουν ἄδικον νὰ σ' ἐρωτεύωνται ὅσαι σὲ βλέπουν.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐθεώρησε μὲ τρυφερότητα τὴν νέαν. Λοιπὸν ἔχεις ἓν μικρὸν καθρεπτάκι;

— Τὸ ἔχω ἀπὸ τὸν καιρὸν ὁποῦ ἦλθον μὲ τὸν Ὀδυσσέα· ἦτον τῆς Χαϊνίτζας τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ.

— Σὲ ἀρέσει καλλίτερα τὸ χαρέμι ὁποῦ πρότερον ἦσουν ἢ ἐδῶ;

— Ὦ! τοῦ Χριστοῦ ἡ πίστις εἶναι πολὺ καλλιτέρα.... Εἶμαι ἐλευθέρα ὡς πτηνὸν ἐδῶ· ἔχω τὸ πρόσωπον ἀσκεπές. Ἔπειτα καὶ ἡ κυρία Ἑλένη καὶ ὁ στρατηγὸς μὲ ἀγαποῦν καὶ θέλουν νὰ μὲ ὑπανδρεύσουν.

— Δὲν ἔκλεξας λοιπὸν ἀκόμη;

— Ὄχι· οὔτε θέλω νὰ ἐκλέξω!.... ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἀγαπῶ ὡρκίσθη νὰ μὴ μὲ νυμφευθῇ ποτέ, ἐπρόσθεσεν, ῥίπτουσα τὰ ὄμματα εἰς τὸ ἔδαφος.

— Ὁμιλεῖς μὲ ἁπλότητα, καὶ εἶσαι ἀθῶα ὡς ἡ περιστερά· ἔχεις καμμίαν φίλην πρὸς τὴν ὁποίαν νὰ ἐμπιστεύησαι τὰ κρυφά σου;

— Πῶς ἐπεθύμουν νὰ εἶχα! πλὴν αἱ γυναῖκες ἐδῶ καμμία δὲν καταδέχεται, ἐπειδὴ ἤμην Τούρκισα, νὰ τὰ ἔχῃ ἴσα κ' ἴσα μὲ ἐμέ.

— Ἐγὼ ἔχω τὴν ἀνάγκην σου, διαμαντάκι μου, ἐναγκαλιζομένη ταύτην μετὰ θερμότητος, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.... μὴ τρομάζῃς! μὴ φεύγῃς! εἶμαι καὶ ἐγὼ γυνὴ ὡς σύ, ὑποκεκρυμμένη ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ ἀνδρός· αἱ περιστάσεις μ' ἔκαμαν νὰ εἶμαι οὕτως ἐνδεδυμένη.

Καὶ ἐν συντόμῳ τῇ ἐδιηγήθη ποία εἶναι, καὶ πῶς εὑρέθη ἐκεῖ.

— Ἀκόμη δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ πιστεύσω! ἄφες με μὲ τὰ φιλήματα ταῦτα νὰ σβέσω τὴν δίψαν τῆς καρδίας μου. Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὰ τόσον γλυκὰ ὀνείρατα, τὰ ὁποῖα δι' ἐσὲ εἶδον, εἶπεν ἡ Διαμάντω.

Ἡ Ἀνδρονίκη καὶ αὕτη τὴν κατεφίλει μὲ τὴν αὐτὴν συγκίνησιν· εἶχεν ἀνάγκην μιᾶς ἀνθρωπίνου ψυχῆς· τέλος πάντων ἡ γυνὴ αὕτη πρὸς τὴν ὁποίαν νὰ ἐγχέῃ τὴν διήγησιν τῶν συμφορῶν της, καὶ ἥτις νὰ τῇ δίδῃ παραμυθίαν τουλάχιστον, ἂν ὄχι νουθεσίας.

— Τί δυστυχία, Διαμάντω, νὰ μὴν ἠμπορῶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ σὲ πλησιάζω καθ' ἑκάστην νὰ ὁμιλῶμεν!... ὅλοι οἱ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἔχουν τὰ ὄμματα ἐπάνω μας· ὅλοι μᾶς ὑποπτεύονται. Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ συναπαντώμεθα τὴν νύκτα;

— Εἶναι πολὺ δύσκολον! μ' ὅλον τοῦτο ἀπόψε ἐγὼ δοκιμάζω νὰ ἔλθω εἰς τὴν κλίνην σου.

— Προσπάθησε, παρακαλῶ! θέλω κάτι νὰ σὲ συμβουλευθῶ.... σκοπεύω νὰ ἐμπιστευθῶ πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ στρα

τηγοῦ ποία εἶμαι, καὶ νὰ ῥίψω τὰ λζάπικα πλέον ἀπ' ἐπάνω μου.

— Μὴ δι' ὄνομα Θεοῦ! εἶσαι γυνὴ ἠφανισμένη ἂν κάμῃς τοιοῦτόν τι· ἰδοὺ ἔρχονται.... ἀφεύκτως ἀπόψε ἔρχομαι εἰς τὴν κλίνην σου.

Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἡνώθησαν μὲ τὴν ἐπίλοιπον συνοδίαν.

ΚΕΦΑΛ. 18.

Η ΔΙΑΜΑΝΤΩ ΚΑΡΡΕΤΟΥ.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτον υἱὸς τοῦ ἐκ Λεβαδίας περιφήμου Ἀνδρούτζου, συντρόφου τῶν ὅπλων τοῦ Λάμπρου Κατζώνη, ποτὲ Ναυάρχου τῆς Αἰκατερίνης Β^ας^. καὶ Ἡγεμῶνος τῆς Μάννης· μετέπειτα δὲ περιβοήτου πειρατοῦ τῆς Μεσογείου.

Τὸν Ἀνδροῦτζον τοῦτον ἡ Πόρτα διὰ δολιότητος συλλαβοῦσα ἔῤῥιψεν εἰς τὸ κάτεργον, ὅθεν καὶ ἀπέθανε τὸ 1797. ἐστάθη δὲ τόσον φοβερὸς πρὸς τοὺς Τούρκους, ὥστε ὅτε ὁ στρατηγὸς Aubert Dubayet ἐζήτησε νὰ τὸν ἀπελευθερώσῃ, ὁ Καπετὰν Πασσᾶς Κουτζοὺκ-Χουσεῒν ἀπεκρίθη· « σὲ δίδω τρία μιλλιούνια γρόσια παρὰ τοῦτον. » (α)

Ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Ἀλῆ-Πασσᾶν ὁ Ὀδυσσεὺς, καὶ συνασωτεύσας ἐξ ἑνὸς μὲ τοὺς υἱούς του Μουκτάρην καὶ Βελῆ, ἐξ ἄλλου διατρέξας τὸν ἁρματωλικὸν βίον μετὰ τοῦ Διάκου, Τάσσου, Ἀνδρέα Ἴσκου, Στουρνάρη καὶ λοιπῶν παλληκαρίων τῆς Ῥούμελης ἀπεκατέστη ἀνὴρ μίγματος καλῶν καὶ κακῶν ἕξεων.

Ἦτο ταχύτατος τοὺς πόδας, καὶ ἐφημίζετο ὅτι ἰσέδραμε μ' ἀραβικὸν ἵππον. Εἶχε τὸ ἀνάστημα περίπου ἓξ πόδας καὶ κομψὸν, τὸ πρόσωπον ὡραῖον μὲ χαρακτῆρας εὐγενεῖς καὶ μεσοὺς ἐκφράσεως· τὸ μέτωπον κοῖλον, τὰς τρίχας ξανθὰς κλινούσας πρὸς τὸ καστανὸν καὶ τὴν ἐπιδερμίδα τοῦ προσώπου καὶ τοῦ στήθους λευκὴν, πλὴν ἡλιοκαυμένην. Ἔφερε μεγίστους καὶ πυκνοὺς μύστακας· καὶ τὰ εὔρωστα μέλη τοῦ σώματός του, ζωηρῶς ἐξέφραζον τὴν ῥώμην καὶ δραστηριότητα, ἥτις πρὸ πάντων τὸν ἐχαρακτήριζε. Κατὰ δὲ τὸν λοχαγὸν Ἐμφρέην (β) εἶχε τὴν ὡραιοτέραν χεῖρα ὅπου ποτὲ εἰς ἄνδρα εἶδε.

Καίτοι ὑστερημένος παιδείας, ᾐσθάνετο τὸ ἔνδοξον ὅπερ ἔφερεν ὄνομα· ὅθεν καὶ διεφλέγετο ὑπὸ φιλοτιμίας, μὴ φανῇ κατώτερος τοῦ συνωνύμου του βασιλέως τῆς Ἰθάκης. Δυστυχῶς ὅμως ὁ τυραννικὸς καὶ ἄστατος χαρακτήρ του, συνεπείᾳ μιᾶς τόσον πολυχρονίου μετὰ τῶν τούρκων συναναστροφῆς, ἢ

(α) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, τομ. 1, σελ. 63.

(β) W. H. Humphrey's « Picture of Modern Greece, » σελ. 21.

τὴν ὁποίαν ὡς νόμον ἐζήτει νὰ ἐπιβάλλῃ πρὸς τοὺς ἄλλους, τὸ διαπεραστικὸν, ὕποπτον, καὶ πλέον τοῦ δέοντος προβλεπτικὸν πνεῦμά του, πρόσθες καὶ τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας ἐπὶ τῆς ἀνωμάλου καὶ ἀκαταστάτου ἐκείνης ἐποχῆς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, κατέστρεψαν τὸν ἄνδρα τοῦτον. Ἐδείχθη ἀλλεπαλλήλως τῳόντι σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος, φόβητρον τῶν Μουσουλμάνων, οἵτινες τὸν ἐπωνόμαζον Γκ̇αοὺρ-Πασσᾶν. Καὶ φεῦ! ἐπὶ τέλους προδότης. Ὅθεν καὶ τόσον τραγικῶς ἐτελεύτησεν.

Οἱ τρόποι του ἦσαν χαρίεις, ὡμίλει ὀλίγα ἰταλικὰ καὶ κάλλιστα τὴν ἀλβανικὴν, (α) ἐνεδύετο ἁπλούστατα, καὶ ἠγάπα ὑπὲρ τὸ δέον τὴν θήραν, τοὺς ἵππους καὶ κύνας.

Ἐπιστρέφουσα ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον εὗρε τοὺς στρατιώτας εἰς τὰ ὅπλα.

Ἡ εἴδησις ὅτι ὁ Ὀμὲρ Βριώνης μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις νίκην του γαυριωθεὶς ἡτοιμέζετο νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ Πελοπόννησον, ἤγειρε τὸν Ὀδυσσέα νὰ σπεύσῃ πρὸς ἀναχαίτισίν του.

Ὁ Πανουργιὰς, ὁ Διβουνι̇ώτης, καὶ οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν ἦσαν σύμφωνοι νὰ συνενωθῶσι μετὰ τούτου πλησίον τοῦ Πανδοχείου τῆς Γραβιᾶς.

Ἦτο σχεδὸν νὺξ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Ἡλίου φῶς εἶχε παύσει νὰ εἰσδύῃ ἐντὸς τοῦ ἄντρου ὅτ' ἐκάθησαν νὰ συνδειπνήσωσιν.

Ἡ κυρία Ρ.... ἐφαίνετο σύννους, οἱ ἐρεθισμένοι τοῦ προσώπου χαρατῆρες της ἐζωγράφιζον ἄγριόν τι· διὰ πολλὴν ὥραν ἔμενεν ἄλαλος εἰς τὸ δεῖπνον.

Κοινὴ ὁμιλία ἦτον ἡ μάχη τῆς ἐπαύριον.

— Ὡς πότε θ' ἀγροικάω πόλεμο καὶ δόξα καὶ νὰ μὴ μπορῶ καὶ γὼ νὰ ἀκολουθάω, αἴφνης διέκοψεν ἀποτόμως· αὔριον μὲ τ' ἀσκέρι καὶ ἐγὼ ἀντάμα θ' ἄρτω. Θέλω νὰ δείχνω μι̇ὰ φορὰ τοῦ καπετὰν Ἀντρόνικου τὸ τὶ βαραίνει μι̇ὰ Σουλι̇ώτισσα.

— Ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος ἀρκετὰ γνωρίζει τὰς Σουλι̇ώτισσας, διέκοψεν ὁ Ὀδυσσεύς. Μὰ στοὺς τωρινοὺς πολέμους μας αἱ γυναῖκες δὲν ἐμποροῦν νὰ παίρνουν μέρος.

— Γι̇ατί... πῶς ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα ἔχει μι̇ὰ ἀρμάδα πουκάτω της, καὶ τὴ στιμὴ τούτηνε πλοκάρει τὴ Μονεβασι̇ά! Πῶς ἡ Μαντῶ Μαυρογι̇αννέσα τόση φήμη ἀρχίνηψε νὰ κάνῃ! Πῶς ἡ Κωστάντζα Ζάχαρη!...

— Μὴ βιάζεσαι, Κυρά!... Ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα καὶ ἡ Μαντῶ ἔχουν κατάστασιν. Ἡ Βουβουλίνα ἔχει τόσα πραματευτάδικε καράβι̇α δικά της καὶ τά καμε πολεμικά.

(α) Σ. Σ. *Αἱ πληροφορίαι αὗται μ' ἐδόθησεν εἰς Λονδῖνον ὑπὸ τοῦ* Κ. *Ἐδουάρδου Τρελὼν συζύγου τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ὀδυσσέως Ταρσίτζας, τὸν ὁποῖον μετ' οὐ πολὺ μέλλομεν ἐν τῷ Σπηλαίῳ ν' ἀπαντήσωμεν.*

— Κ' ἐγὼ εἶμαι παλληκάρενα. ...... τὰ δικά μου τὰ μαλλιὰ ἀσπρίσανε στὸ μετερίζι ἀπὸ δώδεκα χρονῶ παιδί. Ἐστάθηκα στὸ πόλεμο τοῦ Βουθρωτοῦ, τῆς Κιάφης, τοῦ Γαρδικιοῦ, τοῦ Σουλιοῦ καὶ τῆς Πάργας· καὶ τὸ ἄχτι μου γιὰ τοὺς τούρκους εἶναι πολὺ πιὸ μεγάλο τῆς Βουβουλίνας καὶ τῆς Μαντῶς, γιατὶ στὸ δικόμου τὸ θυμητικὸ ἀκόμη τριγυρνάει ὁ ἀντρειωμένος θάνατος τῆς Δέσπος· ὁ τρομακτὸς κιὸς τῶν διακόσω γυναικῶμας, τὸ πουλοῦκι, κιὸ ποῦ πνιχτήκαναι στ' ἀσπροπόταμο (Ἀχελῶον). Τὰ γηρωικὰ καμώματα τῆς Μόσκους καὶ Καΐδές· καὶ τὸ κάτου, κάτου, ςάθηκα μιὰ 'πὸ κεῖναις, ποῦ σὰν πήγαινα στὴ βρύσι γιὰ νερὸ, πάντοτε ὅλαις ἡ γυναίκαις βαρδάρανε καὶ μοῦ κάνανε τόπο πρώτη ἵνα γεμώζω τὸ λαγίνι.

— Τὸ γνωρίζω, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς μειδιῶν, μὰ τότε οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο νὰ σᾶς πετάξουνε ἀπὸ τὸ τόπο καὶ τὰ κάστρα σας, κ' ἔπρεπεν ἢ ὅλοι νὰ σκοτωθῆτε ἢ νὰ νικήσετε· τώρα ὅμως ἡμεῖς ἐπιάσαμε τ' ἄρματα καὶ ζητοῦμε νὰ τοὺς παστρέψουμε. Ἡ γυναῖκες λοιπὸν πρέπει ν' ἀπαντυχαίνωσι στὰ σπήτια νὰ τῶν φέρωμε τὴ νίκη.

— Ἀγροίκα, Στρατηγὲ, σκιάζεσαι ἀματίς γιὰ τὴ ζωή μου; σπολάτι· μόλα ταῦτα μὲ τὸ νάσαι καλὸς πατριώτης συλλογίσου πῶς κάνεις ἄδικο στὸ γένος νὰ μποδίζῃς, ὅσοι ἐπιθυμάουν νὰ θυσιασθοῦνε γιὰ τοῦτο.

Τῆς Κυρᾶς Ρ.... ἡ ἀπόφασις ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ Ὀδυσσεὺς ἰδὼν μετὰ πολλὰς ἀποτροπὰς τὸ ἀδύνατον νὰ τὴν ἐμποδίσῃ, τῇ ἐσυγχώρησε νὰ πράξῃ ὅπως ἐβούλετο.

Ἡ διαταγὴ ἦτο, τὰ χαράγματα νὰ ἦναι πάντες εἰς τὰ ὅπλα· ὅθεν καὶ ἕκαστος ἀπεσύρθη ἐνωρὶς εἰς τὴν κλίνην του.

— Τὸ λοιπὸ, καπετὰν Ἀντρόνικε, ἐγγίζουσα ἐλαφρῶς τὸν ὦμον τῆς Ἀρκάδος, εἶπε ἡ Σουλιῶτις, τὸ ταχὺ νάσαι χαζίρι στὸ πόλεμο. Θὰ δγῆς μιὰ φορὰ τὰ βεργολίγυστά μου χερούλια ... θὰ βροτομαχήσω σὰ δράκαινα κοντά σου...θέλεις νὰ σὲ συντύχω καὶ νὰ πηγαίνωμε ἀντάμα μέσα σ' τοὺς ἀνωμάτους;

— Διὰ τί ὄχι, ἐτραύλισεν ἡ Ἀνδρόνικη ἀποχαιρετῶσα ... Καλὴ νύκτα.

Τὸ βαθὺ ἄντρον τῶν Νυμφῶν καὶ τοῦ Πανὸς μίαν ὥραν μετὰ ταῦτα δὲν ἐταράττετο ἀπὸ ἠχὼ ἄλλην, ἢ τὸν θλιβερὸν μινυρισμὸν τῶν πηγῶν του, καὶ τοὺς ῥογχασμοὺς τῶν στρατιωτῶν· ἐφωτίζετο δὲ ἀπὸ κρεμαστὰς κανδύλας, αἵτινες χέουσαι φῶς ἀμυδρὸν ἐπὶ τῶν σαλακτίδων, τοῖς ἔδιδον τὰ ἴδια χρώματα τοῦ ὕδατος, ὅτε ὑπὸ τῆς Πανσελήνου διευγάζοντο.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἦτον ἄυπνος καὶ ἐσκέπτετο πολυτρόπως τὴν μάχην τῆς ἐπιούσης. Ἀπόκρυφος δειλία ἔκαμνε [illegible] ποθῇ, εἰ δυνατὸν νὰ τὴν ἀποφύγῃ.

Αἱ κλίναι τῶν στρατιωτῶν ἦσαν εἰς τὸ πρῶτον ἄντρον, τῶν

γυναικῶν εἰς τὸ δεύτερον, οὗτινος τὸ ςόμιον καὶ ἐκαλύπτετο ἀπὸ κρεμαςὸν παραπέτασμα.

Ἡ κλίνη τῆς Ἀνδρονίκης ἦτον ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ πρώτου σπηλαίου, δηλ. πλησίον τούτου τοῦ παραπετάσματος τῇ ἔδωκαν μίαν ξυλίνην καλύβην.

Ὁ γυναικωνίτης εἰς τὸ δεύτερον ἄντρον ἐφωτίζετο ἐκ περισσοτέρων λύχνων, καὶ ἐφυλάττετο ἀπὸ τὸν ἴδιον Ὀδυσσέα, ὅςις ἐν τῷ μέσῳ τούτου εἶχε στήσει τὴν καλύβην του.

Ἡ Κυρὰ Ρ.... ἐκυλίετο ἐπὶ τῆς ςρωμνῆς ἐπίσης ἄγρυπνος καὶ ἀνήσυχος· ἡ δὲ νέα Διαμάντο ἕρπουσα ἐλαφρῶς ἔφθασεν ἀοράτως τὸ παραπέτασμα τῆς ἐξόδου του.

Ἓν λεπτὸν μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀνδρονίκης, ἐκρύβη ὑπὸ τὴν πλατεῖαν κάπαν της, συνῆψε τὸ σῶμα εἰς τὸ ἰδικόν της καὶ εἶπε, « Δὲν ἐμπορεῖς νὰ προσποιηθῇς τὸν βαρέως ἀσθενῆ καὶ νὰ μὴν ἀκολουθήσῃς τὸν ςρατόν;

— Θὰ νομίσουν ὅτι τὸ πράττω ἀπὸ δειλίαν. Προτιμότερον εἶναι, νομίζω, νὰ ἐμπιςευθῶ τὸ μυστικόν μου εἰς τὴν σύζυγον τοῦ στρατηγοῦ.

— Ὄχι! δι' ὄνομα τῆς Παναγίας, ὄχι! ἡ ἱςορία μου θὰ σὲ δώσῃ νὰ ἐννοήσῃς ὅτι ἂν πράξῃς τοιοῦτον κινδυνεύεις. Ἐγὼ εἶμαι ἡ θυγάτηρ τῆς Ὀθωμανίδος Νεκιβὲ καὶ τοῦ Νεαπολιτάνου Καῤῥέτου, ἀρχηγοῦ ἤδη εἰς Ἰωάννινα τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Πρέπει νὰ ἤκουσας περὶ τῶν γονέων μου τούτων. Ὁ τραγικὸς θάνατος τῆς μητρός μου ἔκαμε πολὺν κρότον εἰς ὅλην τὴν Ἤπειρον.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐῤῥίγησεν, τὴν ἔσφιξε περισσότερον εἰς τὸ στῆθός της καὶ ἐτονθόρυσε, « πῶς! σὺ εἶσαι ἡ κόρη τῆς Νεκιβέ;

— Ναὶ... εἰς τὰς ὡραίας ἡμέρας τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων, ὁ πατήρ μου ὅστις ὑπηρετῶν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ του ἐγνώρισε καὶ ἠγάπησε σφοδρῶς τὴν ὡραίαν Νεκιβὲ, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ὠνόμαζον, ῥόδον ὡραιότερον τῶν τοῦ Παραδείσου Φεριστάν.

— Καρπὸς τοῦ ἔρωτος τούτου εἶμαι ἡ δυστυχὴς ἐγὼ, ἥτις καὶ ἐκλήθην Ἐλμὰς (Διαμάντο.)

— Ὁ Σατράπης μόνον μετὰ δεκαεπτὰ ἔτη ἀνεκάλυψε πάντα ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ ἠγάπα καθ' ὑπερβολὴν τὸν πατέρα μου, διὰ τὰς πολυχρονίους του ὑπηρεσίας, τὸν παρεκίνησε νὰ γίνῃ Μουσουλμάνος καὶ νὰ νυμφευθῇ τὴν Νεκιβέ.

Πιστὸς εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν οὗτος, ἐπάσχισε νὰ δραπετεύσῃ μετὰ τῆς μητρός μου, ὅμως ἀπέτυχεν.

Τότε ὁ Ταχὶρ-Ἀβᾶς μυστικοσύμβουλος τοῦ Σατράπου, τοὺς κατηγόρησε πρὸς τὸν Καδῆ· Καὶ ἡ μὲν μήτηρ μου κατεδικάσθη νὰ λιθοβοληθῇ, ὁ δὲ πατήρ μου νὰ καῇ ζῶν.

— Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1818, δηλ. πρὸ τριῶν ἐτῶν, ἀφήρεσαν

ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς μητρός μου τὸν πέπλον, ἔσχατον θρησκευτικὸν καταισχύνης σημεῖον εἰς τοὺς Τούρκους, τὴν ἐνέδυσαν εἰς μακρὸν λευκὸν χιτῶνα, καὶ τὴν ἔφερον μὲ γυμνοὺς πόδας ἔξω τῶν Ἰωαννίνων. Εἶχον ἐσκαμμένον ἐκεῖ λάκκον εἰς εἶδος φρέατος (α) τὴν ἔθεσαν ἐντὸς τὸν ἐπλήρωσαν χώματος, καὶ ἄφησαν μόνον τὴν κεφαλήν της ἐξέχουσαν ὡς πτωχὸν ἄνθος.

Φρίττω!!!! ἡ γλῶσσά μου δὲν τολμᾷ νὰ ἐξακολουθήσῃ!... Ἀνδρονίκη, ἐπρόσθεσεν ἡ Διαμάντο, ὑγραίνουσα μὲ δάκρυα τὸ πρόσωπον τῆς φίλης της· τί νομίζεις; ἀφοῦ δι' ἱκανὴν ὥραν ἀσπλάγχνως ἔῤῥιψαν πολλοὺς λίθους, καὶ ἡ τρισάθλιος ἔτι ἔζη, εἷς μαῦρος Ἀλβανὸς λυπηθεὶς αὐτὴν ἔδραξε μέγα μάρμαρον μὲ τὰς δύο χεῖρας, καὶ πλησιάσας τὴν ὡραίαν κεφαλήν της, τὸ ἔῤῥιψεν ἐπὶ ταύτης καὶ τὴν κατεσύντριψε! (β)

— Ἐνθυμοῦμαι τὸ συμβὰν, ὀρθοτριχοῦσα ἐψιθύρισεν ἡ Ἀρκάς· ἔκαμε τόσον κρότον εἰς ὅλην τὴν Τουρκίαν..... πλὴν πῶς ὁ πατήρ σου ἐλύτρωσε;

— Ὅτε μετεφέρετο εἰς τὴν πυρὰν, ἀφηρπάγη ἀπὸ συμμορίαν Σκεπετάρων. Ὁ Ἀλῆ-Πασσᾶς, ἔχων μεγίστην ἀνάγκην τούτου, κατεφρόνησε τὸ φανατικὸν σκάνδαλον, ὅπερ ὁ ἔρως του διήγειρεν εἰς Ἰωάννινα, καὶ τὸν ἀνήρπασεν. Ἔκτοτε ἦτον ἄγνωστον ποῦ εὑρίσκετο· ὅθεν καὶ πάντες τὸν ἐθεώρουν φονευμένον. Τὸ προπαρελθὸν ὅμως ἔτος, ὅτε τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα ἐπολιόρκησαν τὰ Ἰωάννινα, ὁ πατήρ μου ἀνεφάνη πάλιν εἰς τὸν κόσμον... ὄχι μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ φρούραχος τῆς εἰρημένης πόλεως· καὶ ἤδη εἶναι ὁ μηχανικὸς, ὁ τόσον γενναίως ὑπερασπιζόμενος τὴν καθέδραν τῆς Ἠπείρου.

— Ἐγνώρισας τοὺς γονεῖς σου ποτὲ, Διαμάντο;

— Τὴν μητέρα μου μόνον εἶδον μίαν φοράν· πλὴν χωρὶς νὰ γνωρίζω ὅτι ἦτο μήτηρ μου. Τὸν πατέρα μου ποτὲ δὲν τὸν εἶδον· ἤμην μόνον τριῶν μηνῶν, ὅτε τὸν ἀπεχωρίσθην δοθεῖσα δῶρον πρὸς τὴν περίφημον τοῦ Γαρδικίου τίγριδα τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βεζύρου Χαϊνίτζαν.

Δύο τραγικαὶ ἱστορίαι συνέτεινον, διὰ νὰ πέσω εἰς χεῖράς της. Ἡ μία ἀφορᾷ τὸν υἱόν της Ἐλμᾶς· καὶ ἡ ἑτέρα τὴν ὡραίαν, πλὴν δυστυχῆ Εὐφροσύνην.

— Ἡ Χαϊνίτζα ἦτον σύζυγος τοῦ Πασσᾶ τοῦ Ἀργυροκάστρου· Ὁ Ἀλῆς ὅστις παντοίοις τρόποις ἐζήτει τὸ πασσαλίκι ἐκείνου, παρεκίνησε τὸν Σουλεϊμάνην, ἀδελφὸν τοῦ γαμβροῦ του, νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Τῷ ὑπεσχέθη ἀμοιβὴν πλούτη καὶ τὴν περίφημον ταύτην ἀδελφήν του, μετὰ τῆς ὁποίας ἐγνώριζεν ὅτι εἶχεν ἀθεμίτους σχέσεις· ὁ Σουλεϊμάνης εἰς πρώτην

(α) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, τομ. 7, κεφ. 111, σ[redacted] Smart Hughes' «Travels in Albania,» τομ. Β', σελ. 39. Mr. Jones's «Journal in Albania :» ὁ συγγραφεὺς οὗτος καί τινες ἄλλοι ὀνομάζουν τὴν Νεκιβέ. Γκελισέμ.

(β) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, τομ. 8, κεφ. 111, σελ.

συνέντευξιν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, διὰ πιστολίου τὸν δολοφονεῖ.

Εἰς τὴν πυροκρότησιν ἡ Χαϊνίστζα παρουσιάζεται, καὶ εὑρίσκει τὸν σύζυγόν της ἐκπνέοντα εἰς τὰς ἀγγάλας τοῦ ἀδελφοῦ.

Ὁ ἀδελφοκτόνος ἔῤῥιψε τότε τὴν σισύρα του ἐπὶ τῆς Κλητεμνίστρας ταύτης, μουσουλμανικὸν σημεῖον, ὅτι τὴν ἐξελέξατο διὰ σύζυγον. (α)

Καρπὸς τοῦ μιαιφόνου συνοικεσίου ἐστάθη ὁ συνώνυμός μου Ἐλμᾶς-Πασσᾶς· τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ὁποῦ μ' ἔῤῥιψεν εἰς τὰς χεῖρας τῆς Χαϊνίτζας.

— Εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐπὶ τῆς βρεφικῆς μου ἡλικίας, ἔκαμνε κρότον πολὺν ἡ Εὐφροσύνη. Ἦτο νεόνυμφος πλουσίου Ἕλληνος ἐμπόρου, ὅστις ὀλίγους χρόνους μετὰ τὸν γάμον του, ἀνεχώρησεν εἰς Βενετίαν, ἀνεψιὰ δὲ τοῦ Ἀρχιερέως Γαβριήλ.

Ὁ Μουκτὰρ Πασσᾶς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ, τὴν ἠράσθη, καὶ ἐγκαταλείψας τὰ χαρέμια του, ἐκυλίετο ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τοὺς πόδας της.

Τὰ παράπονα τῶν γυναικῶν τοῦ Μουκτάρη ἠρέθισαν τὴν περιέργειαν τοῦ πατρὸς νὰ ἰδῇ τὴν Εὐφροσύνην.

Ὁ ἴδιος Ἀλῆ-Πασσᾶς ἦναψε φλογῶν ἔρωτος διὰ τὴν χριστιανήν.

Εὐθὺς λοιπὸν διατάττει τὸν Μουκτάρην ν' ἀφήσῃ αὐθημερὸν τὰ Ἰωάννινα καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ ἀποστάτου Γεωργὶμ-Πασσᾶ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἐν τούτοις οὔτε αἱ ὑποσχέσεις, οὔτε τὰ δῶρα, οὔτε αἱ ἀπειλαὶ τοῦ κτηνώδους Βεζύρου ἠδυνήθησαν νὰ κερδήσωσι τὴν καρδίαν τῆς Εὐφροσύνης. Τὸν Μουκτάρην μόνον ἠγάπα αὕτη, καὶ δι' αὐτὸν μόνον ἔζη.

Εἶναι ἀνεκδιήγητον τὸ σκάνδαλον, ὅπερ ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα διὰ τὴν παραφορὰν τοῦ ἔρωτος τοῦ γέροντος Σατράπου.

Τὸ ἐπεισόδιον τῆς δυστυχοῦς Εὐφροσύνης τέλος ἐστάθη ὁ Ἀλῆ-Πασσᾶς νὰ τὴν ῥίψῃ εἰς τὴν εἱρκτὴν, καθὼς καὶ δεκαὲξ ἄλλας Ἑλληνίδας, ἐπὶ προφάσει ὅτι ἀτιμάζουσι τὴν πόλιν.

Καὶ τὴν τρίτην νύκτα τὰς ἔπνιξεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων. Σημείωσον, ὅτι ἡ Εὐφροσύνη ἐξέπνευσεν ἐκ τοῦ φόβου, πρὶν ἔτι ῥιφθῇ εἰς τὰ ὕδατα. (β)

Ὁποῖον τέρας αὐτὸς ὁ Ἀλῆς! εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἀναστενάξασα.

— Τοιοῦτον φόβον ἐνέσπειρε τῶν γυναικῶν ἐκείνων ὁ θάνατος, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ δώσῃ ἄσυλον εἰς τὰ ἀνήλικά των βρέφη· ἐκυλίοντο εἰς τὰς ὁδοὺς ὀδυρόμενα, γυμνὰ, προσφέροντα

(α) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, τομ. 1, σελ. 25.

(β) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, τομ. 1, σελ. 119. General Guillaume de Vaudoncourt, σελ. 273. Rev. Thos. Smart Hughes, τομ. Β', σελ. 39.

θέαμα. (α) Ἤμην κἀγὼ τότε βρέφος καὶ ἡ μήτηρ μου ἀφοῦ μὲ πολὺν κόπον μ' ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον, μόλις διεκφυγοῦσα τὰ βλέμματα τοῦ χαρεμίου, δὲν ἠδύνατο περισσότερον νὰ μὲ κρύψῃ· ἔκτοτε ἤθελε φοραθῇ ὁ ἔρως της, ἂν ἡ περίστασις τῶν ἐγκαταλελειμμένων τέκνων δὲν τὴν ἔσωζεν.

Ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἰωαννίνων Γαβριὴλ, θεῖος ὡς εἶπον τῆς Εὐφροσύνης, μὲ δῶρα πολλὰ καὶ παρακλήσεις ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ νὰ συνάξῃ ἐκ τῶν ὁδῶν τὰ δυστυχῆ τέκνα, ἢ τοὐλάχιστον νὰ συγχωρηθῇ εἰς ὅντινα ἤθελε τὰ εὐσπλαγχνισθῇ ὅπως τὰ παραλάβῃ.

Ἡ μήτηρ μου, τῆς περιστάσεως ὠφεληθεῖσα, μ' ἔδειξε πάραυτα εἰς τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου εἰποῦσα, ὅτι εἶμαι ἓν ἐξ ἐκείνων, καὶ ὅτι ἐκ τῆς ὁδοῦ μὲ παρέλαβεν.

Ὁ υἱὸς τῆς Χαϊνίτζας Ἐλμὰς, ἦτο τὸ μοναδικὸν εἴδωλον τῆς ἀγρίας μητρός του· τὸν ἀνέτρεφε ἐμπνέουσα εἰς τὴν ψυχήν του ὅλα ἐκεῖνα τὰ πάθη, ἃ εἶδεν ὅτι ἔφερον τὸν ἀδελφόν της εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀντιβασιλείας.

Ἡ αὐλὴ τῆς Πετρουπόλεως παρεπονεῖτο πρὸς τὴν Υ. Π. κατὰ τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ, διὰ τὰς καταπιέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἑπταννησίους καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ Βουθρωτοῦ, τότε εὑρισκομένους ὑπὸ τὴν προστασίαν της. Ὁ Σουλτάνος πρὸς ἱκανοποίησιν ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ-Πασσᾶ τὸ Πασσαλίκι τῆς Θεσσαλίας καὶ τὸ ἔδωσε πρὸς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἐλμᾶς υἱὸν τῆς Χαϊνίτζας.

Γυνὴ οὐχὶ φιλοδοξίας κατωτέρας τοῦ ἀδελφοῦ, συνέλαβε πάραυτα τὴν ἰδέαν νὰ ὑψώσῃ τὸν υἱὸν εἰς τὴν θέσιν τοῦ θείου· ἀνίκανος ὅμως νὰ ὑποκρύπτῃ τὴν καρδίαν της, ἐννοήθη ἀπὸ τὸν ὀξύνουν Ἀλῆ καὶ ἔλαβε τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας της. Τί κάμνει λοιπὸν οὗτος, δὲν ἀποδεικνύει τὸ παραμικρὸν ἀλλὰ τοὐναντίον πέμπει πλούσια δῶρα πρὸς τὸν ἀνεψιόν του· μεταξὺ δὲ τῶν λοιπῶν καὶ μηλωτὴν πολύτιμον, κηρύξας ὅτι ὁ ἴδιος ἔμελλε νὰ πορευθῇ εἰς Τρίκαλα νὰ τὸν συγχαρῇ.

Ἡ ὑπερήφανος μήτηρ τὴν ἡμέραν τῆς πομπῆς, ἐκόσμησε τὸν Ἐλμᾶς-Πασσᾶν μὲ τὴν μηλωτήν. Πλὴν φεῦ! ἡ σισύρα ἐκείνη ἦτο ὁ χιτὼν τῆς Δηϊανείρας· ἀνῆκεν εἰς κόρην τελευτήσασαν πρὸ ὀλίγου ἀπὸ εὐφλογίας.

Ὁ Ἐλμᾶς-Πασσᾶς ἐποτίσθη τὸ δριμὺ δηλητήριον τῆς ἀσθενείας· καὶ πρὶν τῆς ἑβδομάδος ἀπεβίωσεν.

Ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις τὴν μανίαν τῆς μητρός· (β) ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐζήτει νὰ φονεύσῃ τὸν ἰατρόν.

Ὁ Βεζύρης μὲ τὸ γλυκὺ αὐτοῦ ὕφος τὴν παρηγόρ[redacted] ἀπέπεμψε πρὸς τὸ παλάτιόν της τῆς Λιμπόβου.

Ἡμέρας τινὰς πρὶν ἀφήσῃ τὰ Ἰωάννινα, ἤκουσε τ' ὄνομά μου

(α) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, τομ. 1, κεφ. 1, σελ. 119.
(β) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, τομ. 2, κεφ. 1, σελ. 116.

Ἐλμᾶς· ἠρώτησε ποία εἶμαι, καὶ μ' ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν μητέρα μου. Ἡ μήτηρ μου ἥτις δὲν ἐτόλμα ν' ἀρνηθῇ μὲ παρεχώρησε· καὶ οὕτω μετεκομίσθην εἰς τὸ ῥηθὲν παλάτιον.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι οὔτε τὴν μητέρα μου, οὔτε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην· αἱ ἐντυπώσεις τῆς μνήμης ἄρχονται καθ' ὃν χρόνον ἀπέθανε καὶ ὁ ἕτερος καὶ τελευταῖος υἱὸς τῆς Χαϊνίτζας Ἀτὰν-Βέης.

Πώποτε δὲν ἠγάπησα τὴν γυναῖκα ταύτην, ἥτις τόσον φιλόστοργος ἐφάνη πρὸς ἐμὲ καὶ διὰ τόσων δώρων μὲ ἐπεδαψίλευσεν.

Ἡ λύπη της τὴν φορὰν ταύτην ἦτον ἀνωτέρα τῆς παρελθούσης. Εἰς αὐτὴν τωόντι ἔβλεπέ τις τὴν παροιμίαν, ὅτι ὅσον ἡ λέαινα καὶ ἡ τίγρις εἶναι ἀγριώτεραι, τόσον περισσότερον ἀγαπῶσι τὰ μικρά των.

Ἐκοπάνισε τ' ἀργυρὰ σκεύη καὶ τοὺς ἀδάμαντάς της· ἔκαυσε τὰ λαχούρια καὶ χρυσοῦφαντα ἐνδύματα αὐτῆς· ἔθραυσε τοὺς καθρέπτας καὶ ὑάλους τοῦ παλατίου, καὶ γογγύζουσα ἐκυλίετο εἰς τὸ ἔδαφος δι' ἡμέρας πολλάς.

Μόνον ἡ τρομερὰ εἴδησις τῆς πορθήσεως τοῦ Γαρδικίου τὴν εὐχαρίστησε, καὶ ἐξῆλθεν ἐκείνης τῆς θέσεως· ἠγέρθη μένεα πνέουσα· πώποτε θηρίον δὲν κατεσπάραξε περισσότερα ἀνθρώπινα σπλάγχνα ἢ αὐτή.

Ὥρμησεν ἐπὶ τῶν ὑποδουλωθέντων ἀόπλων ὀρφανῶν καὶ γυναικῶν καὶ ἐκόρεσε τὴν δίψαν της μὲ αἷμα·(α) ὅτε δὲ δὲν ὑπῆρχε περισσότερον νὰ ῥοφήσῃ... ἄκουσε, ἄκουσε τοῦτο, Ἀνδρονίκη.

Ἕν μεσονύκτιον ὡς φάντασμα ἦλθεν εἰς τὴν κλίνην μου... Σήκω, εἶπε, καὶ ἀκολούθει μοι.

Διευθύνθημεν εἰς τὸ Τεπελένι· ἐκεῖ εὕρομεν τὸν Σατράπην ἀδελφόν της, ἄγριον καὶ φοβερόν.

Μᾶς ὡδήγησεν ἔξω τῆς πόλεως .... Θεέ μου!.... παγονω!... πρὸς τὸ κοιμητήριον, εἰς τὸν τάφον τῆς μητρός των Χάμκου! δώδεκα ἄνδρες δέσμιοι ἵσταντο πέριξ τούτου ὄρθιοι.

Ἦσαν Γαρδικιῶται! ὢ φρίκη!..., ὁ ἴδιος μὲ τὴν ἀπαθεστέραν ἀναλγησίαν τοὺς ἔσφαξεν ἐνώπιόν μας ἐπὶ τοῦ μαρμάρου. Οὔτε οἱ κλαυθμοὶ οἱ ἰδικοί μας, οὔτε αἱ ἱκεσίαι ἐκείνων ἐμάλασσαν τὴν σιδηρὰν καρδίαν των·

Ἔκτοτε ἐπάσχιζα νὰ ἐγκαταλείψω τὸν Πύργον τοῦ Λυμπόβου, κτισμένον ἐπὶ βράχων ὡς καταχθόνιον δικαστήριον, ἄντικρυ τοῦ Γαρδικίου. Τότε ἦλθε καὶ ἡ μήτηρ μου διὰ πρώτην φορὰν ἐκεῖ· ποῖος ἤξευρεν ὅτι ἦτον μήτηρ μου! εἶχον ὅλα τὰ μέσα νὰ φύγω μετ' αὐτῆς. Μ' ἐχάϊδευε, μ' ἐφίλει, μ' ἔσφιγγεν εἰς τὰς ἀγκάλας της· καὶ τὴν ἠγάπησα τόσον, ὥστε ὅτ' ἐπέστρεφε εἰς Ἰωάννινα τὴν παρεκάλουν νὰ μὴν ἀργήσῃ νὰ ἔλθῃ πάλιν νὰ μᾶς ἐπαναΐδῃ.

Ὁ πατήρ μου ἦτον στενὸς φίλος τοῦ Ὀδυσσέως· πρὸς τὸν στρατηγὸν λοιπὸν τοῦτον ἐνεπιστεύθη τὰ συμβάντα του καὶ τὸ

(α) « Histoire de la Grèce,» Pouqueville, τομ. 2, κεφ. 5, σελ. 30-31.

σχέδιόν του, ν' ἀφαρπάσῃ ἐμὲ καὶ τὴν Νεκιβὲ, καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Βενετίαν.

Ἐμὲ διόλου δὲν ἐγνώριζε· διότι πώποτε δὲν μὲ εἶδε. Ἦτο δὲ δύσκολον νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ χαρέμιον τῆς Χαϊνίτζας.

Ἡ γυνὴ τοῦ στρατηγοῦ ὑπεσχέθη τὴν συνδρομήν της. Τῷόντι ἦλθε πρὸς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βεζύρου, ἐξέτασε τὴν διάθεσίν μου καὶ μαθοῦσα ὅτι δὲν ἤμην εὐχαριστημένη μ' ἐπρότρεψε νὰ δραπετεύσω.

Τὴν ἡμέραν καθ ἣν ἀνεχώρει, τὴν ἀπήντησα εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Δρυουπόλεως, καὶ μετ' αὐτῆς ἦλθον εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ὅπου καὶ εὕρομεν τὸν στρατηγόν· ἔσπευσεν οὗτος νὰ τῷ ἀναγγείλῃ πάραυτα πρὸς τὸν πατέρα μου, πλὴν ἦτον ἀργά.

Τότε εἰς Ἰωάννινα εἶχε φοραθῇ ἡ μετὰ τῆς μητρός μου σχέσις του, καὶ διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἀμφοτέρους τοὺς ἐφόνευσαν.

Ἔμεινα ἔκτοτε πλησίον τοῦ Ὀδυσσέως εὐχαριστημένη ἄκρως, καθότι εἰς ἑπτάννησα μ' ἔθεσεν εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ ἐξεπαιδεύθην ὀλίγον.

Ἤδη πρὸ μικροῦ ἀνεφάνη πάλιν ζῶν ὁ πατήρ μου, ποῦ τὸν εἶχε κρύψει ὁ Σατράπης, οὐδεὶς γνωρίζει.

Ἡ θέσις ἐντούτοις τὴν ὁποίαν κατέχει εἶναι ὑψηλή. Ὁ δὲ Βεζύρης θυσιάζει κάθε τι διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ.

Ἔγραψε πρὸς τὸν Ὀδυσσέα καὶ τοῦ ζητεῖ πληροφορίας δι' ἐμέ· ὑπόσχεται τετρακοσίας χιλιάδας γροσίων, ἂν μὲ στείλῃ εἰς Ἰωάννινα.

Ὁ στρατηγὸς καὶ ἡ σύζυγός του δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ μὲ ἀποχωρισθῶσιν, ἐπειδὴ μ' ἀγαπῶσι καθ' ὑπερβολήν· ἀγαπῶντες ὅμως ἐξ ἄλλου τὰ πλούτη, δὲν ἀποφασίζουν καὶ νὰ χάσουν ἓν τοιοῦτον ποσόν.

Πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος ἤκουσα τὴν ἀκόλουθον συνδιάλεξίν των.

« Ὁ Καῤῥέτος, ἔλεγεν ὁ στρατηγὸς, δὲν γνωρίζει τὴν Διαμάντο, δὲν τὴν εἶδε ποτέ του.... ἂς εὕρωμεν καμμίαν ἄλλην εὐμορφούτζικη τῆς ἡλικίας της νὰ τοῦ στείλλωμεν· βάζομεν τότε εἰς τὸ χέρι τὸ χρυσάφι τοῦ Πασσᾶ. »

« Καὶ δὲν θὰ ὁμολογήσῃ, εἶπεν ἡ σύζυγος, ὅτι ποτὲ δὲν ἐστάθη εἰς τὸ παλάτι τῆς Χαϊνίτζας; »

« Τὴν κατηχοῦμε πρῶτα καὶ ἔπειτα τὴν στέλνομεν.

« Εὕρετε καμμίαν ὅπου νὰ μὴν ἠξεύρῃ γράμματα· κόψετε τὴν γλῶσσάν της διὰ νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ ὁμιλῇ, εἶπεν ἡ κυρὰ Ρ.... καὶ γίνεται ἡ δουλειά. Ἡ Χαϊνίτζα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀπέθανεν ἀπὸ ἀποπληξίαν, ὥστε δὲν φοβεῖσθε ἀνακάλυψιν τοῦ πράγματος.

— Καταλαμβάνεις τὴν θέσιν σου, Ἀνδρονίκη; Δὲν λέγω περισσότερα, οὔτε φαντάζομαι ὅτι ὁ στρατηγὸς δύναται νὰ πράξῃ ἓν τοιοῦτον. Προσθέτω ὅμως, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν κατάστα-

σίν μας, κάλλιον νὰ φέρῃ τις τὸ ἔνδυμα τοῦ ἀνδρὸς, ἢ τῆς γυναικός.

— Σ' εὐχαριστῶ, φίλη, καὶ σ' ἐννοῶ, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, φιλοῦσα τὴν Διαμάντο.

Ἴχνη κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠκούσθησαν· αἱ κανδῦλαι σχεδὸν αἱ περισσότεραι εἶχον ἐκπνεύσει· εὑρίσκοντο λοιπὸν εἰς ὁλοτελὲς σκότος.

Αἱ δύο φίλαι συνεσφίχθησαν ψυχρόταται· διότι τὰ ἴχνη ἐπλησίαζον πρὸς τὸ μέρος των.

Μία ἀνθρώπινος σκιὰ ἐστάθη συντόμως ἄνω τῆς κεφαλῆς των, μετ' οὐ πολὺ εἶδον νὰ λάμψουν σπινθῆρες, καὶ ἤκουσαν τὴν ἐλαφρὰν σύντριψιν πυρολίθων (τζακουμάκια.)

Ἡ σκιὰ ἐκυρτοῦτο ὡς νὰ ἐζήτει εἰς τὸ φῶς τῶν σπινθήρων ν' ἀνακαλύψῃ τι, τὸ ὁποῖον ἐψηλάφει· καὶ ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Διαμάντο ἐνόησαν, ὅτι εἶναι ἡ κυρὰ Ρ.....

ΚΕΦΑΛ. 19.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ.

Ἔρως, πάθος παράδοξον! μαλάσσεις καὶ διαφθείρεις τὴν τραχυτέραν καρδίαν μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐξαγριόνεις καὶ σκληρύνεις τὴν τρυφερὰν καὶ δειλήν.

Ἡ κυρὰ Ρ..... ἡ εἰς τὴν σκληραγωγίαν τῷόντι τῶν μαχῶν ἀνατραφεῖσα, ἡ ὁμιλοῦσα πρὸ ὀλίγου περὶ μαχῶν, ἅμα ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην ἤλλαξε σχέδια καὶ ἐβυθίσθη εἰς συλλογισμοὺς τρυφερωτέρους. « Πρὸς τί, ἔλεγεν, ν' ἀποθάνω αὔριον πλησίον τοῦ ὡραίου Ἀνδρονίκου! τάχα τί κερδίζω, ὅτε οὗτος θαυμάσῃ μὲν τὴν γενναιότητά μου, πλὴν ἐγὼ φονευθῶ. Ἂν δὲ πάλιν αὐτὸς πέσῃ, τί μὲ ὠφελεῖ νὰ ζήσω! Ὄχι! γνωρίζω εἰς ποῖοι μέρος ὁ στρατηγὸς ἔχει τὰ πλούτη του· πρέπει νὰ καταπείσω τὸν Ἀνδρόνικον νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, τὰ λαμβάνομεν καὶ φεύγομεν μὲ ἄλλον ὄνομα εἰς τὴν Εὐρώπην.

— Ἀπὸ τοιαῦτα σατανικὰ σχέδια θερμασμένην ἔχουσα τὴν φαντασίαν ἡ Σουλιῶτις, βλέπουσα δὲ τὸ σύντομον τῆς νυκτὸς ἠγέρθη· καὶ διατρέχουσα τὸ σκότος τῶν δύο ἄντρων, ἦλθεν εἰς τὴν κλίνην τοῦ εἰδώλου αὐτῆς, κράζουσα τοῦτο μὲ τ' ὄνομά του.

Ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὴν τόλμην τῆς Σουλιώτιδος ὠρθώθη καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς, ἐξέτεινε δὲ τοὺς δύο βραχίονας ὅπως τὴν ὠθήσῃ, ἂν περισσότερον ἐπλησίαζεν.

Ἡ κυρὰ Ρ... ἐζάθη καὶ ἤρχισε νὰ ἐκτυλίσσῃ τὰ σχέδιά της.

Ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ φίλη της ἐπνίγοντο εἰς τὸν γέλωτα, ἀπέρριψαν δὲ κάθε φόβον, ὅτι ἡ Σουλιῶτις ὑπωπτεύθη τὴν Διαμάντο εὑρισκομένην ἐκεῖ.

Εἰς τὰς προτάσεις τῆς κυρᾶς Ρ.... δὲν ἤργησε νὰ ἐπανεύρῃ τὴν παῤῥησίαν τοῦ πνεύματός της.

— *Εἶναι ἀργὰ τὰ ὅσα μὲ λέγεις... πλησιάζει νὰ ξημερώσῃ.. μετὰ δύω ὥρας θὰ κινήσωμεν διὰ τὸν πόλεμον.*

— *Ἡμπορεῖς νὰ 'βρῇς πολλαῖς πρόφασαις γιὰ νὰ μὴ 'κολουθήσῃς τ' ἀσκέρι... καμόσου πῶς ἡ λαβωματιά σου δὲν ὑγιάθηκε ἀκόμη.*

— *Ὅλοι γνωρίζουν ὅτι ἰατρεύθην.*

— *Καμόσου τὸν ἄῤῥωστο.*

— *Καὶ τοῦτο εἰς τοιαύτην ὥραν δὲν γίνεται.*

— *Μ' ὅλις 'βγοῦμ' ἀπ' τὴ σπηλιὰν καὶ κινήσουμεν μεῖνε 'πίσου· κρυβγούμαστε 'ς τὰ θυμάρια, κ' ἔτζι τὸ κόφτουμε διάρα.*

Ὁ τρόπος εἶναι δειλός· διὰ τὸν κόσμον ὅλον δὲν κάμνω τοῦτο.

— *Ἔχεις δίκιο.... ἀπ' ἔκειο τὴ Διαμάντο ἔτζι τὴ χάνουμε.*

— *Τὴν Διαμάντο! ποίαν Διαμάντο;*

— *Τὴ Διαμάντο! μιὰ Διαμάντο ἔχουμε στὴ σπηλιά... 'μποροῦμε νὰ καζαντήσουμε χιλιάδες φλουργιὰ μὲ δ' αὔτηνε.*

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φίλης της ἐννόησε τοὺς διαβολικοὺς σκοποὺς τῆς Σουλιώτιδος· καὶ μετὰ πολλῶν ἐλπίδων τὴν ἔπεισε ν' ἀναβάλῃ τὸ σχέδιον ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ἔμπλεως χαρᾶς αὐτή, ὅτι τωόντι μετὰ τὴν μάχην ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ τοῦτο, ἀφοῦ ἔσβεσε τὴν δίψαν τῶν χειλέων της ἐπὶ τῶν παρειῶν τῆς Ἀνδρονίκης ἀνεχώρησεν.

— *Ἤκουσας; ἠρώτησεν ἡ Διαμάντο.*

— *Καὶ δὲν ἤκουσα!.... εἶναι ἀλητήριος.*

Ἐγὼ, ἀδελφὴ, δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνην νὰ ζήσω πλέον εἰς τὸ ἄντρον τοῦτο.... ἀργὰ ἢ ἐγρήγορα, τὸ βλέπω, θὰ μὲ στείλλουν εἰς τὸν Ἀλῆ-Πασσᾶ.... δὲν ἠμπορεῖς νὰ μ' ἐλευθερώσῃς ἀπὸ ἐδῶ;

— *Διαμάντο, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἡ ζωὴ τοῦ σπηλαίου οὔτε δι' ἐσὲ, οὔτε δι' ἐμὲ εἶναι. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως τίποτε δὲν ἠμπορῶ νὰ πράξω.... θ' ἀκολουθήσω τὸν στρατὸν ἂν ζήσω, κρυφίως φεύγομεν εἰς τὴν Χίον· εἶναι τὸ μόνον καταφύγιον διὰ δύο ἀπροστατεύτους γυναῖκας· διότι ἡ νῆσος δὲν ἐπανεστάτησε, οὔτε φαίνεται ὅτι θὰ ἐπαναστατήσῃ· ἕνεκα τοῦ ὅτι ὁ λαός της εἶναι ἤπιος καὶ ἀπειροπόλεμος· καὶ διότι εἶναι τὸ μόνον μέρος τῆς Ἑλλάδος, χαῖρον ἀνεξαρτησίαν τινα καὶ κάποιον βαθμὸν πολιτισμοῦ. Ὁ στρατηγὸς μετὰ τὴν μάχην θέλει στείλλει ταχυδρόμον πρὸς τὴν σύζυγόν του νὰ εἰδοποιήσῃ τὸ ἀποτέλεσμα ταύτης· ἐκ τούτου πληροφορήσου ἂν ζῶ ἢ ἐφονεύθην. Ἂν ζῶ, ἄφησε τὸ ἄντρον καὶ ὕπαγε εἰς Καστρὶ (Δελφοὺς) καὶ περί[redacted]γομεν τότε πρὸς τὸ Γαλαξίδι, καὶ ἐκεῖθεν εὐκόλως μισθόνομεν πλοῖον διὰ Χίον. Ἂν τοὐναντίον φονευθῶ, τότε, φίλη, ὁ Κύριος μόνος πρὸς βοήθειάν σου.*

Ἡ Διαμάντω ἕρπουσα ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν κλίνην της· ἡ δὲ Ἀνδρονίκη ἐγεύθη ὀλίγων ὡρῶν ὕπνον.

Μόλις αἱ χρυσαὶ τῆς Ἠοῦς ἀκτῖνες διέσχισαν τοῦ Κωρυκίου τὸ πυκνὸν σκότος, καὶ ἡ πολεμικὴ σάλπιγξ ἤρξατο τὸ ἑωθινόν.

Μετὰ πέντε λεπτὰ ὅλοι ἦσαν πέριξ τοῦ ϛρατηγοῦ Ὀδυσσέως, ὅστις στρέφων τοὺς μακροὺς μύστακάς του, διέτρεχε μὲ τοὺς διαπεραστικοὺς ὀφθαλμούς του τὰς τάξεις τῶν ἀκολούθων του, ἀποπέμπων συγχρόνως εἰς ἕκαστον ἓν μειδίαμα, ἢ μίαν ἐμψυχώσεως λέξιν.

Ἡ κυρὰ Ρ.... ὡπλισμένη μέχρι κορυφῆς μὲ κάθε εἶδος πυροβόλου καὶ ἀγχεμάχου, ἵστατο πλησίον του· καὶ μὲ τὸν στομφαστικόν της ἀέρα, ἐφαίνετο, ὅτι ἐφιλονείκει τὰ πρωτεῖα, καὶ πρὸς τοῦτον τὸν τόσον πεφημισμένον διὰ τὴν ἀνδρείαν του, Ἰωάννην Γκούραν, ὑπασπιστὴν τοῦ Ὀδυσσέως.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἦλθεν ἡ τελευταία εἰς τὴν στρατιωτικὴν παράταξιν, διότι καὶ τελευταία ἐξύπνησεν.

Πρὶν ὁ ἥλιος καλημερίσῃ τὸν ὑπερήφανον Παρνασὸν, ἦσαν ἅπαντες μακρὰν τοῦ ἄντρου.

Τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς κεῖται ἐπὶ τῆς λοξῆς λεωφόρου, τῆς φερούσης ἀπὸ Ἄμφισσαν εἰς Δαδί· δηλ. τὴν ἀρχαίαν Δρυμαίαν, ἣν εἰς τὴν πορείαν του ἔκαυσεν ὁ Ξέρξης.

Ὁ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Διβουνιότης ἦσαν ἐκεῖ μὲ τοὺς στρατιώτας των, χιλίους τριακοσίους περίπου.

Οὐχὶ μακρὰν τοῦ πανδοχείου ῥέει ὁ θεῖος Κηφισσὸς, ὁ ποταμὸς, ὃν ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Πίνδαρος τόσον ἐξύμνησαν· καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὰ διαφανῆ νάματα ἐβαπτίζοντο ἄλλοτε οἱ αὐλοὶ, οἱ μέλλοντες νὰ διαφιλονεικήσουν τὸ βραβεῖον τῆς μουσικῆς εἰς τοὺς Πυθικοὺς ἀγῶνας.

Ὁ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Διβουνιότης συνεσκέπτοντο νὰ καταλάβωσι τὴν γέφυραν· πλὴν ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπρότεινεν ἓν μέρος νὰ κλεισθῇ ἐντὸς τοῦ Πανδοχείου, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ παραταχθῶσι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς λεωφόρου, ὅπως κόψωσι τὴν διάβασιν τῶν Μουσουλμάνων.

Τὸ Πανδοχεῖον συνίστατο ἀπὸ πληνθόκτιστον περίαυλον, ἐν μέσῳ οὗτινος ὑψοῦτο οἰκία μονόροφος.

Ἡ πρότασις ἦτο τολμηρά· ὅλοι συνεθεωροῦντο, καὶ οὐδεὶς ἐπεκύρονε ταύτην· οὐδεὶς ἐπεθύμει νὰ κατακλεισθῇ ἐντὸς ἀπροϛατεύτου περιβόλου, ἐξ οὗ ἀδύνατον πλέον ἦτον ζῶν νὰ ἐξέλθῃ.

— Φοβεῖσθε! μὲ στεντόριον φωνὴν ἔκραξεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου. Δὲν εὑρίσκονται ἐδῶ ἑκατὸ παλληκάρια νὰ συναποθάνωμεν μέσα σὲ τοῦτο τὸ χάνι;.... γιὰ νὰ 'δοῦμε ποῖοι εἶναι καθαυτό· καὶ ἔσυρεν ἀπὸ τὸν κόλπον λευκὸν κεντημένον ἀπὸ τὴν Διαμάντω μανδύλιον, ὅπερ ἐκυμάτισεν εἰς τὸν ἀέρα.

Ὁ πιάνων τὸ μανδύλιον ἦτο σημεῖον, ὅτι πρῶτος ἀπεφάσιζε

ν' ἀκολουθήσῃ. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔπρεπε καὶ οὗτος εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρά του ν' ἀναπετάσῃ τὸ ἰδικόν του, ὥστε νὰ σχηματισθῇ ὁ σπειροειδὴς λεγόμενος τῶν Ἑλλήνων χορός.

Ἀρχηγοὶ, ἀξιωματικοὶ, στρατιῶται, ὅλοι συνεθεωροῦντο.

— Ἐδῶ εἶμαι, στρατηγὲ, ἐφώναξεν ἡ Ἀνδρονίκη, τῆς ὁποίας τὸ ἐρωτικὸν στῆθος, ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ φιλοτιμία πάλιν ἤναψαν μέχρις ἐνθουσιασμοῦ· ἐδῶ εἶμαι, ἐπανέλαβε καὶ ἔδραξε τὸ μανδύλιον, ἀνεπετάσασα συγχρόνως τὸ ἰδικόν της εἰς τὴν ἄλλην χεῖρα.

— Καὶ ἐγὼ ἐδῶ εἶμαι ἀνέκραξεν ἡ κυρὰ Ρ.... ἀναρπάσασα τοῦτο, καὶ δεικνύουσα τὸ ἰδικόν της πρὸς τὸν Ἰωάννην Γκούραν. Εἰς μίαν στιγμὴν ἑκατὸν μανδύλια ἐκυμάτισαν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἑκατὸν ἐκλεκτὰ παλληκάρια κρατοῦντα τὰς ἄκρας των, ὀρχούμενα καὶ ᾄδοντα πατριωτικὸν ᾆσμα, εἰσῆλθασαν ὑπὸ τὴν χαμηλὴν τοῦ Πανδοχείου θύραν.

Ἔκτισαν παρευθὺς τὰς θύρας ὅλας, ὅπως μὴ ἐξέλθῃ οὐδείς· ἤνοιξαν πολεμίστρας εἰς τοὺς τοίχους, καὶ ἀναβάντες εἰς τὴν στέγην μὲ τὰ κεραμίδιά της ὕψωσαν ταμπούρια (προπετάσματα) ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἔμελλον νὰ πολεμήσωσιν. Ὁ δὲ λοιπὸς στρατὸς ὠχυρώθη δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς λεωφόρου.

— Ἐγὼ πρῶτος θ' ἀνοίξω τὸ τουφέκι, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς. Κανεὶς μὴν ἀναφέρῃ τ' ὄνομά μου· τοὐναντίον νὰ φωνάζετε πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς ὅτε πλησιάζουν « τώρα θὰ ἔλθῃ ὁ Ὀδυσσεὺς, ἰδοὺ ἔρχεται ὁ Ὀδυσσεύς· » τοῦτο θὰ τοῖς ἐνσπείρει μόνον τρόμον, ἐνῷ ἂν τοὐναντίον μὲ καλέσῃ τις δι' ὀνόματος, ὅλων αἱ βολαὶ θέλουν διευθυνθῆ κατ' ἐμοῦ.

Ὁ Μεχμὲτ Πασσᾶς, καὶ ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης μὲ ὀκτὼ χιλιάδας Ἀλβανο-τουρκικοῦ στρατοῦ ἐφάνησαν πάλιν μετ' οὐ πολύ. Πρὶν φθάσουν εἰς βολῆς ἀπόστασιν, ἐστάθησαν διὰ νὰ προσευχηθῶσιν. Ἐδῶ κατὰ τὸ σύνηθες ἐθυσίασαν οἱ ἀστρολόγοι πρόβατα καὶ βόας πρὸς τὸν Μωάμεθ· ἐδῶ ἔστησαν τὴν σημαίαν τοῦ προφήτου, πέριξ τῆς ὁποίας οἱ Χότζαδες ἐξεφώνησαν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ δώδεκα χιλιάδας φορὰς ψαλμόν τινα τοῦ Κορανίου· καὶ ἐδῶ οἱ κήρυκες διέτρεξαν τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν διὰ νὰ τοὺς ἐμψυχώσωσι μὲ τὸ, « γιὰ Γαζὶ, γιὰ Σχάιτ » δηλ. ἢ τὴν νίκην, ἢ τὸ μαρτύριον.

Ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης Σκιπετάρος, καταγόμενος ἀπὸ τοὺς Βαρῶνας Παλαιολόγους ἐπὶ Roger Βασιλέως τῆς Σικελίας καὶ Ἠπείρου, Βεδουΐνος τὴν τόλμην, διότι ἔζησεν ἔτη πολλὰ εἰς Αἴγυπτον, θηρίον τὴν καρδίαν, διότι ἐστάθη δήμιος εἰς τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ τὴν αὐλὴν, ἐγνώριζε καὶ ἐμίσει ἀσπόνδως τὸν Διάκον καὶ Ὀδυσσέα. Εἶχε σβέσει ἤδη τὴν κατὰ τοῦ Διάκου ἔχ[θραν] ἐζήτει τώρα τὸν αὐτὸν θάνατον νὰ δώσῃ καὶ εἰς τὸν Ὀδυσσέα.

Τέλος ὥρμησαν οἱ Τοῦρκοι μὲ τὸ Ἀλλὰχ, Ἀλλὰχ κατὰ τοῦ Πανουργιᾶ καὶ Διβουνιώτου· οὗτοι δὲ πάλιν, μὴ δυνηθέντες νὰ

ὑποφέρωσι τὸ πλῆθος των, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ζητοῦντες καταφύγιον εἰς τῆς Πανωπίας τὴν κοιλάδα καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Φωκίδος.

Ὁ χείμαῤῥος τῶν Μουσουλμάνων ἐστράφη κατὰ τοῦ Πανδοχείου.

Ἐπὶ κεφαλῆς ἦτο γηραιὸς Δερβύσης ἔφιππος, κρατῶν φούκταν χοὸς, τὴν ὁποίαν, ἅμα ἔφθασεν εἰς βολῆς ἀπόστασιν, διεσκόρπισεν εἰς τὸν ἀέρα φωνάξας « διασκορπισθήτωσαν οὕτω καὶ οἱ Γκιαουράδες. »

— Ποῦ πᾶς, Δερβύση; ἔκραξεν ὁ Ὀδυσσεύς.

— Τί κρυφτήκατε αὐτοῦ μέσα γκιαουράδες.... παλιογκιαουράδες.... τώρα θὰ ἴδωμεν ἂν ὁ Θεός σας μὲ τὰ τρία του κεφάλια θὰ σᾶς γλυτώσῃ ἀπ' τὰ χέριά μας.

Ὡς λέων ἐτίναξε τὴν μακράν του κόμην ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἰδὼν ὅτι οἱ ἐκτὸς Ἕλληνες τοὺς ἐγκατέλιπον μόνους « ὁ Ὕψιστος εἶναι πρὸς βοήθειάν μας, ἀδέλφια, ἔκραξε διότι οἱ ἄπιστοι τόσον τὸν ἐξυβρίζουν. Πὲς τοῦ Μωχαμέτη σου, Δερβύση, ἂν 'μπορῇ νὰ σὲ γλυτόσῃ ἀπὸ τὸ βόλι μου· κύτταξέτο, ἔκραξε, καὶ ἐπυροβόλησε.

Σὺν τῷ κρότῳ ἐκρημνίσθη εἰς τὸν κονιορτὸν ὁ φανατικὸς Δερβύσης.

Τότε ἤρχισαν καὶ οἱ λοιποὶ τὸν πυροβολισμόν· καὶ τότε ἰδόντες οἱ Τοῦρκοι τὸν θάνατον τοῦ ἁγίου ἀνδρός των, μὲ βλασφημίας, βοὰς καὶ ταραχὴν ὥρμησαν κατὰ τοῦ Πανδοχείου. Διὰ τῶν χειρῶν, τῶν ξιφῶν καὶ τῶν ὤμων ἐζήτουν, κτυπῶντες καὶ ὠθοῦντες, νὰ κρημνίσωσι τοὺς τοίχους του.

Ὁ ὄλεθρος ἐστάθη μέγας· δὶς ὥρμησαν, καὶ δὶς ἄφησαν ἑκατοντάδας νεκρῶν.

Βλέπεις, καπετὰν Ἀνδρόνικε, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς, ἱστάμενος ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ Πανδοχείου, καὶ διευθύνων τὰς βολὰς τῶν στρατιωτῶν του, βλέπεις ἐκείνους τοὺς τέσσαρας καβαλαρέους; ὁ κατὰ μεσῆς μὲ τὸ κόκκινο ποτοῦρι εἶναι ὁ Ὁμὲρ-Βριώνης, ἂν μὲ τὸν ῥίξῃς κάτω, σὲ κάμνω πρωτο-παλλήκαρό μου.

— Ἡ σφαῖρα δὲν φθάνει ἕως ἐκεῖ· ἂν ὅμως ὀλίγον πλησιάσουν πρὸς τὸ μέρος μας, τὸν ἔχω ὑπ' ὄψιν, Στρατηγέ.

Εἰς τὴν τρίτην ἔφοδον δύο Μουσουλμάνοι ἀνέβησαν τοὺς τοίχους τοῦ περιαυλίου καὶ ἔστησαν τὴν ἡμισέληνον.

Ὁ Ἰωάννης Γκούρας κατέῤῥιψε τὸν πρῶτον διὰ πιστολίου νεκρὸν ἐντὸς τοῦ Πανδοχείου· ὁ ἕτερος μαχόμενος μετὰ τῆς κυρᾶς Ρ.... ἡτοιμάζετο νὰ πηδήσῃ ἐπ' αὐτῆς, ὅτε ἡ πολέμαρχος γυνὴ, διὰ μακροῦ πτυαρίου τοῦ φούρνου, τὸν ἠκόντισεν εἰς τὸ ὑπογάστριον καὶ τὸν ἀνέτρεψεν ἔξω ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος.

Ἡ τρίτη προσβολὴ δὲν εἶχε τελειώσει καὶ ἡ σφαῖρα τῆς Ἀνδρονίκης εὗρε τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ Ὁμὲρ-Βριώνη.

Θόρυβος, ἀλαλαγμὸς, ἠκούσθη τότε ἐκ μέρους τῶν βαρβάρων· ἐνόμισαν ὅτι ἐφονεύθη ὁ ἴδιος ἀρχηγός των.

Οἱ δ' Ἕλληνες εὐχαρίστων καὶ ἐσυγχαίροντο τὴν Ἀνδρονίκην· διότι οἱ Τοῦρκοι, ἀφήσαντες ἑπτακοσίους περίπου νεκροὺς πέριξ τῶν τοίχων τοῦ Πανδοχείου, ἀπεσύροντο.

Μένεα πνέων ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης διὰ τὴν ἀνανδρίαν τῶν στρατιωτῶν του τοὺς ἐπέπληξεν, ἐξύβρισε, καὶ ἐκ νέου ἐκέλευσεν εἰς νέαν ἔφοδον.

Ἡ τελευταία δοκιμασία των ἐστάθη ἡ πλέον φθοροποιά· ἠναγκάσθησαν δὲ καὶ πάλιν νὰ ὑποχωρήσουν· διότι τὸ πῦρ τοῦ Ὀδυσσέως ἦτον τρομερώτατον, καὶ διότι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ Τοῦρκοι δὲν θεωροῦν αἴσιον τὸν πόλεμον.

Ἂν ὁ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Διβουνιότης ἔφθανον τότε μὲ ὀλίγους στρατιώτας, ὁ Ὀδυσσεὺς ἠδύνατο νὰ κερδήσῃ μάχην ἔνδοξον καὶ ἀξίαν τῶν ὡραιοτέρων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Δυστυχῶς ὅμως οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι δὲν ἐφάνησαν πλέον, καὶ τὰ πολεμεφόδια τοῦ Ὀδυσσέως ἤδη ἐξηντλήθησαν.

Ὅλην τὴν νύκτα οὗτος καὶ τὰ ἑκατὸ παλληκάριά του, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον εἷς ἦτον πληγωμένος, ἐσκέπτοντο τίνι τρόπῳ νὰ ἐξέλθωσιν· οἱ δὲ Τοῦρκοι, μακρὰν βολῆς τουφεκίου, παρεδόθησαν εἰς τὸν ὕπνον.

— Ἀδέλφια, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἐπολεμήσαμεν ὡς ἀληθῆ παλληκάρια· αἱ ἀντικρύ μας Πλαταιαὶ, αἱ Θεσπιαὶ, ἡ Χαιρώνεια, αἱ Θερμοπύλαι, τοῦ ἱεροῦ τούτου ἐδάφους αἱ σκιαὶ, πανταχόθεν μὲ σέβας μᾶς χαιρετῶσιν. Ἂν ὅμως μείνωμεν αὔριον, κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν θὰ ζήσῃ· διότι μᾶς ἐσώθη ἡ πυρῖτις, καὶ διότι βεβαίως ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης ἔστειλε νὰ φέρῃ κανόνια· ἄλλο καταφύγιον δὲν μᾶς μένει, εἰμὴ τὸ ξίφος· ἂς ἐξέλθωμεν καὶ ἂς διέλθωμεν μέσῳ τῶν κοιμωμένων Τούρκων.

— Ναὶ, εἶπε καὶ ὁ ἀρειμάνιος Ὀδυσσεὺς, καὶ γονατίσας μετὰ τῶν πολεμιστῶν του, ἐπεκαλέσθη τὴν θείαν βοήθειαν· ἐφείλκυσε τότε τὸ γιαταγάνιον καὶ ἐτρύπησε τοὺς πλήνθους· ἤνοιξε τῷόντι νέαν θύραν πρὸς τὸ ἀπέναντι τῆς ἄλλης.

— Σταθῆτε νὰ ἴδωμεν μὴ παραφυλάττουν ἐκτὸς τῆς μάνδρας, εἶπε τότε.

Ἔλαβε μίαν κάπαν στρατιώτου καὶ τὴν ἔρριψεν ἐκτὸς τῆς ἀνοιχθείσης ὀπῆς, ὡς δῆθεν νὰ ἐπήδησέ τις τῶν περικεκλεισμένων· ἔρριψε καὶ δευτέραν καὶ τρίτην· καὶ ὅτε εἶδεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπυροβόλησαν, κατὰ συνέπειαν δὲν ἦσαν καὶ πλησίον, διέταξε τὰ παλληκάριά του νὰ ἐξέλθουν· ὁ τελευταῖος ἐξελθὼν ἦτον ὁ Ὀδυσσεὺς, ὅστις ἔμεινεν εἰς τὸ περιαύλιον τοῦ Πανδοχείου· ἐξύπνισε νέον δεκαοκτω-ετῆ, ὅστις εἶχε [redacted] μηθῆ ἐκ τοῦ κόπου· καὶ ἐπειδὴ οἱ πόδες του ἦσαν ἐμπρισμένοι, τὸν ἔδωσεν εἰς ἕνα ἄλλον νὰ τὸν νωτοφορήσῃ· εἶτα ἐπήδησε καὶ οὗτος ὕστερος· καὶ ὡς ἔφιππος τρέχων ἀπὸ τὴν μίαν ἄκραν

τῆς γραμμῆς εἰς τὴν ἄλλην μὲ ἀπερίγραπτον δραστηριότητα, ἐνεψύχονε τοὺς στρατιώτας του, οἵτινες ἐσκυμμένοι καὶ τεθαμμένοι εἰς τοὺς ὑψηλοὺς ἀστάχεις ἐπεριπάτουν.

— Ἀνάψατε καθ' ἕνας ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς φωτιαῖς, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους του... τοῦτο θὰ κάμῃ τοὺς Τούρκους νὰ φύγουν.

Ἐν τῷ ἐγερθῆναι τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τοῦ ὕπνου ἐνόμισεν, ὅτι πληθὺς Ἑλλήνων, ἄλλων ἐκείνων τοῦ Πανδοχείου, ἐπέπεσον ἐπὶ τούτου. Δὲν ἠδύναντο νὰ πιστεύσουν, ὅτι οἱ ὀλίγοι μόνον ἐκεῖνοι ἦσαν.

Καταπτοηθέντες τῳόντι ἀπὸ πανικὸν φόβον συνέστρεφον εἰς τὸ σκότος τὸν σίδηρον ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἄλλου· καὶ μετὰ ταῦτα ἔλαβον τὴν φυγὴν πρὸς τὰ ἄνω τῆς Ῥούμελης, νομίζοντες ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐζήτουν νὰ τοὺς ἀποκλείσουν τὴν ὑποχώρησιν.

Δύω ὥρας μετὰ ταῦτα, περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς 9ης Μαΐου, αἱματοστάζων ὁ Ὀδυσσεὺς ἐστάθη εἰς τὸ χωρίον χλωμὸς, καὶ καταμετρήσας τοὺς ὁπλίτας του, εὗρε δύο μόνον πληγωμένους καὶ δύο ἐλλείποντας, τὸν Θανάσην Καστάνην, καὶ Θανάσην Ζέχερην, (α)

Εἶναι ἄξιοι μνημονεύσεως, οἱ πεσόντες οὗτοι εἰς τοιοῦτον ἔνδοξον θάνατον.

Μέλανες ὡς ἀνθρακεῖς ἐκ τοῦ καπνοῦ, ἔπεσον καὶ αὖθις εἰς τὰ γόνατα, καὶ εὐχαρίστησαν τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν, διὰ τὴν αἴσιον ἀπαλλαγήν των.

— Καπετάνιε, εἶπεν ἡ κυρὰ Ρ.... πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην· νὰ μὴ σὲ πιάσῃ βάσκαμα, μὰ 'σαι φοβερὸς στὸ μετερίζι· χαϊμαλὶ νὰ 'χες 'πάνω σου δὲν θὰ πολέμαες μὲ τόση παλληκαροσύνη· Μὰ καὶ 'γὼ θαῤῥῶ πῶς 'πολέμησα ψίχα παλληκαρίσια 'σὰν γυναῖκα ποῦ 'μαι· εἶδες μ' ἕνα φτυάρι πῶς κουτρουβάλισα κάτ' ἀπ' τὴ μάντρα τὸ βαρειόμοιρο ἐκείνονε μπαϊρακτάρη.... Τώρα κότζιφά μου ζαμπαραδένιε νὰ κυτάξωμε ἄλλη ζωὴ πιὸ γλυκειά· καὶ 'σὰν τὴ βαρεθοῦμε καὶ δαύτηνε, ἐρχόμεστε πάλι 'ς τὸ πόλεμο.... αὐτὸς ὁ πόλεμος τῆς Τουρκιᾶς, θὰ βαστάξῃ πολλὰ χρόνια.

Ἀηδιασμένη ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὰς τελευταίας ὁμιλίας τῆς Σουλιώτιδος ἐσίγα· ὁ Ὀδυσσεὺς κατ' εὐτυχίαν ἔκραξε ταύτην τότε, καὶ τὴν ἐπεφόρτισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον, καὶ δώσῃ εἰς τὴν σύζυγόν του τὰς λεπτομερείας τῆς νίκης.

Ἀνεχώρησε πάραυτα καὶ ἀνήγγειλε ὅσα ἐπεφορτίσθη· λαβοῦσα δὲ τὴν Διαμάντο ἔτρεξεν εἰς Οἰάνθην (Γαλαξίδιον) ἐναύλωσεν ἓν πλοῖον, ἔλαβεν ἐπιστολάς τινας συστατικὰς καὶ ἀπέπλευσαν εἰς Χίον.

(α) Αἱ πληροφορίαι αὗται μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Γαλαξιδιώτην πλοίαρχον Ἠλίαν Μιχαλόπουλον, ὅστις ἦτο εἷς τῶν ἐν τῷ Πανδοχείῳ τῆς Γραβιᾶς κεκλεισμένων [illegible]

ΚΕΦ. 20.

Ὁ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΡΑΒΙΑΣ.

Ἐπιστρέφομεν εἰς τὸν Θρασύβουλον.

Ὅσον ἐμπαθῶς καὶ ἂν ἠρᾶτο τὴν Ἀνδρονίκην, αἱ τελευταῖαι τραγικαὶ σκηναὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν παρεζάλισαν, καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ συλλογισθῇ τοὺς κινδύνους, οὓς ἦτον δυνατὸν νὰ ὑποφέρῃ ἡ ἀῤῥαβωνιαστική του εἰς Πελοπόννησον. Ὅτε ὅμως ἄφησε τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἔλαβε τὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην πορείαν του, ἤρξατο νὰ σκέπτεται μετὰ φρίκης περὶ ταύτης· οὐδεμία δὲν τῷ ἐδίδετο παραμυθία· διότι ἡ τόσον δύσκολος συγκοινωνία τῶν ταχυδρομείων εἶχε διακοπεῖ τότε ὁλοτελῶς. Ἔφθασεν πρὸς τὸν ἀρχηστράτηγον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ὅτε οὗτος ἔχασε τὴν εἰς Μολδοβλαχίαν ἐπιῤῥοήν του, ὅτε προδιδόμενος ἀπὸ τὸν Σάββαν καὶ Βλαδημηρέσκον (α) εὑρίσκετο εἰς δεινὴν θέσιν· καὶ ὅτε διὰ τῆς διακηρύξεώς του ὅτι περιέμενε τὴν βοήθειαν τῆς Ῥωσσίας, κατεδαπάνησεν ἀδίκως δύο ἢ τρεῖς μῆνας εἰς τὰς Παραδανουβίους ταύτας Ἐπαρχίας (ἐντὸς τῶν ὁποίων οὐδαμοῦ ἐφάνησαν οἱ Τοῦρκοι) καὶ δὲν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ Μακεδονίαν, ὅπου ὅλοι οἱ χριςιανοὶ μὲ τὰ ὅπλα τὸν ἐπερίμενον ν' ἀποθάνωσιν ὑπὸ τὰς σημαίας του,

Ἂς προσθέσωμεν καὶ τὸ χείριστον, ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶταί του ὄντες ἀπειθεῖς, ἀχαλίνωτοι καὶ αὐθάδεις μέχρις ἁρπαγῆς ἐστάθησαν ἡ μάστιξ τῶν πόλεων καὶ χωρίων, εἰς ἃ ἐστρατοπέδευον.

Καὶ ὅμως μεταξὺ τούτων ὑπῆρχεν ὁ ἱερὸς λόχος, συγκείμενος ἐκ τετρακοσίων ἢ τριακοσίων νέων, τῶν καλλίστων οἰκογενειῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀνατραφέντων καὶ ἐκπαιδευθέντων ὅλων σχεδὸν ἐν Εὐρώπῃ.

Ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι οὗτοι ἄντικρυ τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένου χωρίου τῆς μικρᾶς Βλαχίας Δραγατζανίου, πλησίον στενῆς χαράδρης. Ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης ἀρχηγὸς τούτων καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ ἑκατόνταρχοι Σπυρίδων Δρακούλης, Ῥῖζος, Ἀνδρόνικος καὶ Δημήτριος Σοῦτζος τὴν ἑσπέραν τῆς 7ης Ἰουνίου ἐκάθηντο πλησίον τοῦ Θρασυβούλου, ἐνῷ ῥαγδαία βροχὴ ἔπιπτεν ἐκτὸς τῆς σκηνῆς των, καὶ ἤκουον τὴν περιπαθῆ διήγησίν του περὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Ἀρχιερέων.

Ὁ Δημήτριος Σοῦτζος, ἀνὴρ ὡραῖος ὑψηλὸς καὶ ... ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐστηριγμένην ἐπὶ τοῦ βραχίονος, ἐφαίνετο ὁ μᾶλλον συγκεκινημένος εἰς τὴν διήγησιν.

(α) Ἴδε ἱστορ. Τρικούπη κεφ. 11 σελ. 126

— Καὶ πῶς κατήντησες εἰς τὰ νερὰ ταῦτα, Θρασύβουλε; τὸν ἠρώτησεν, ὅτε ἐτελείωσε τὴν ὁμιλίαν..... ζῇ ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ σου;.... τὸ πρόσωπόν σου τόσον μαραμένον τῆς λύπης φαίνεται, ὥστε ἂν τὸ πῦρ τῆς ἐκδικήσεως δὲν ἀνεζωπύρει τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἤθελον σὲ ἐκλάβει νεκρόν.

— Πῶς κατήντησα ἐδῶ!..... ὅτε ὁ χείμαῤῥος σύρῃ κλάδον κεκομμένον τοῦ κορμοῦ του, καὶ ποῦ δὲν τὸν φέρει! μ' ἐρωτᾷς ἂν ἔχω γονεῖς!.... νομίζω νὰ ἔχω· πλὴν πάλιν τίς οἶδεν! ὅ,τι ἔχεις τώρα, εἰς μίαν στιγμὴν δὲν τὸ ἔχεις.

— Ἔχεις δίκαιον· ἡ ἐκδίκησις καὶ ὁ πατριωτισμὸς εἶναι τὰ μόνα πράγματα, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς ἀπελευθερώσουν τῆς θέσεως ταύτης.

— Μόνον τὸν πατριωτισμὸν λέγε, ἑκατόνταρχε! ἂς μᾶς ἀφήσουν οἱ βάρβαροι ἐλευθέρους, καὶ τὸ Εὐαγγέλιόν μας δὲν ζητεῖ ἐκδίκησιν.

Δὲν ὁμοιάζομεν τῳόντι ἡμεῖς, ἐπρόσθεσεν ὁ Σπυρίδων Δρακούλης τοὺς στρατιώτας ἐκείνους, τοὺς ὁποίους οἱ δημαγωγοὶ τῶν ἐπαναστάσεων σύρουσιν ἀπέναντι ἑνὸς ἐχθροῦ. Ἡμεῖς ἐζήσαμεν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἂν τώρα ἐρχώμεθα ἐδῶ ν' ἀποθάνωμεν, εἶναι, διότι εἴδομεν πόσον ἐκεῖ ὡς δοῦλος περιφρονεῖται ὁ Ἕλλην· ὁποῖον οἶκτον προξενεῖ ἐκεῖ τὸ ὄνομα Ἑλλάς! Ἡμεῖς μόνοι, Κύριοι, πρέπει ν' ἀναγεννήσωμεν τὴν πατρίδα, ἄλλως ἂς παύσωμεν νὰ ζῶμεν!....

— Ὡραῖοι εἶναι οἱ λόγοι σου, φίλε. Ἔχω δύο νεωτέρους ἀδελφοὺς σπουδάζοντας εἰς Παρισίους, εἶπεν ὁ Δημήτριος Σοῦτζος μὲ γαλήνην, χθὲς τοῖς ἔγραψα τὴν ἐπιστολὴν ταύτην· ἄκουσε πόσον σύμφωνος εἶναι μὲ τὰς ἰδέας της...οἱ ἀδελφοί μου εἶναι ποιηταί, καὶ ἂν ἀποθάνωμεν, ἔσο βέβαιος ὅτι πρῶτοι θὰ ῥαντίσουν μὲ ὀλίγας δάφνας καὶ ῥόδα τοὺς τάφους μας.

Φίλτατοι Ἀδελφοί.

Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς παλαιᾶς Αὐτοκρατορίας συνήλθομεν τριακόσιοι· χθὲς μαθηταὶ τῶν γυμνασίων, καὶ σήμερον μαχηταὶ τῆς ἐλευθερίας. Μὴ τὸ αἷμα ἡμῶν προώρισται νὰ χαράξῃ τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν τοῦ μέλλοντος Ἑλληνικοῦ Κράτους;

« Εἴθε νὰ καταβῶμεν νικηταὶ μέχρι Βοσπόρου, καὶ ἀνεγείρωμεν τὸν θρόνον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, ὅστις εἶχεν ὅλας τὰς ἀρετὰς τῶν προγόνων, καὶ εἰς τὴν ἐντάφιον πορφύραν του ἔκλεισεν ὅλην τὴν κόνιν ἐκείνων. »

Ἀλλ' ἂν ἡμεῖς ἐπέπρωτο ν' ἀποθάνωμεν ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, γράψετε σεῖς εἰς τὴν ἐπιτύμβιον ἡμῶν πέτραν.

ἘΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΝΤΑΙ ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΣΙΟΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΜΗ ΦΡΟΝΤΙΣΑΝΤΕΣ ΝΑ ΜΑΣ ΕΙΠΩΣΙΝ ΟΥΔΕ ΤΑ ἘΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ.

« Ἀδελφοί μου! ἔχω τοὺς πόδας αἱματωμένους ἡμέρας ἤδη πολλάς, περιπατῶν ἀνυπόδητος· κοιμῶμαι εἰς δασώδη ἕλη, καὶ ζῶ τρώγων ἀγρίους καρπούς, σπανίως δὲ ξηρὸν ἄρτον. Ἀλλ' αἱ κακουχίαι αὗται, ἡ στρατιωτικὴ αὕτη ζωὴ μ' εὐχαριστοῦσιν. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ὀνειρευόμην τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ γένους.

Ηδύνομαι συζῶν μετ' ἀνδρῶν ἐλευθέρων, καὶ μετ' ἀδελφῶν Ἑλλήνων!!... χαίρετε..,. θέλετε μ' ἐπανείδει!.... θέλω σᾶς ἐπανείδει!... ποῦ; Κύριος οἶδεν!..

« Δραγατζάνιον τῇ 8 Ἰουνίου 1821,»

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ.

— *Παθητικωτάτη καὶ ποιητικωτάτη ἐπιστολή!... εὖγε, ἑκατόνταρχε, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, θὰ χύσουν δάκρυα ἐνθουσιασμοῦ οἱ ἀδελφοί σου· θὰ τὴν ἀναγνώσουν εἰς τοὺς συμμαθητάς των Γάλλους· θὰ κάμῃ κρότον εἰς Παρισίους, τὸ ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοῦτο γεγραμμένον χαρτίον!*

— *Τῳόντι ὡραία ἐπιστολή! εἶπε καὶ ὁ ποιητὴς Σπυρίδων Δρακούλης· ἂν συνήθροιζέ τις ὅλας ταύτας τὰς ἐπιστολάς, ὅσαι σήμερον ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν καὶ ἀπὸ ὄρος εἰς ὄρος ἐντὸς τῆς Τουρκίας διατρέχουν, ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ βίβλον, μὲ τὴν ὁποίαν ταχύτερα ἤθελε μεταῤῥυθμίσει ὁ Σουλτάνος τὸν λαόν του, ἢ μὲ τὰ στενὰ ἐνδύματα.... Ἀκούσατε τὸ τεμάχιον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, τὸ ὁποῖον πρό τινων ἡμερῶν διέσωσα ἀπὸ τὰς φλόγας. Ἐνθυμεῖσθε, ὅτε οἱ ἐδικοί μας συνέλαβον τὸν ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν εἰς Βουκουρέστιον ταχυδρόμον, τὸν ἐγύμνωσαν καὶ ἔκαυσαν ὅλα τὰ χαρτζὰ, ὅσα μετεκόμιζεν. Ἀκούσατε πόσον ἐμπαθῶς ἐκφράζεται.... Λυποῦμαι δὲ ὅτι δὲν ἐπρόφθασα νὰ σώσω τὴν ἐπιστολὴν ὅλην, ἥτις εἶναι γεγραμμένη ὑπὸ γυναικός..... κάποιας Ἀνδρονίκης, ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Ἐρυμάνθου τῆς Ἀχαΐας..*

Ὁ Θρασύβουλος, ῥεμβώδης εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἑκατοντάρχου, ἐσκίρτησεν εἰς τ' ὄνομα τῆς ἀῤῥαβωνιαστικῆς του, ἀνώρθωσε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐπερίμενεν ἀσθμαίνων τὴν ἀνάγνωσιν.

Ὁ Σπυρίδων Δρακούλης ἤρχισεν.

« ...καὶ μ' ὅλον τοῦτο αἰσθάνομαι, φίλτατε, ἑαυτὴν μεγαλητέραν σήμερον εἰς τὴν δυστυχίαν, ἢ ὅτι χθὲς ἤμην εἰς τὴν εὐτυχίαν. Ἀφοῦ ἔχασα τὸν πατέρα καὶ ἀδελφόν μου, Θρασύβουλε, σὲ μόνον συλλογοῦμαι, καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος...... Πατρίς!... γλυκυτάτη μου Ἑλλάς!.... ὄναρ ἡδὺ τῆς φαντασίας! σὲ πέμπω τρυφερὸν ἀσπασμὸν ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ταῦτα τοῦ Ἐρυμάνθου ὄρη... χαῖρε Ἦλις πατρὶς τοῦ Νέστωρος μὲ τὰ ἱερά σου Ὀλύμπια, δόξα τῶν Διαγόρων καὶ Ἡροδότων. Νέοι Ἡρακλεῖς ἑτοιμάζονται νὰ σὲ καθαρίσωσιν ἀπὸ τὸν βόρβορον τῶν Μουσουλμάνων. Ἀχαΐα, Ἀργολίς, Ἀττική, καὶ σύ, ἡ ὄπισθεν τοῦ μυρτοφύρτου Ταϋγέτου, μῆτερ τῶν Ἀγησιλάων, χαίρετε!!!! χῶραι πηγαὶ τῆς σοφίας καὶ τῶν ἀρετῶν! φυσήσατε τοὺς δροσεροὺς Ζεφύρους σας, ἕως τὸν Σέναν καὶ Τάμεσιν. Ἐνθυμήσατε τοὺς ἀναγινώσκοντας τοὺς Ὁμήρους καὶ Πλάτωνάς μας, ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῶν συγγραφέων τούτων, ἔδραξαν τὰ ὅπλα, καὶ προσπαθοῦν νὰ θραύσουν τὰ δεσμά των.... Ποῖος δὲν θὰ μᾶς βοηθήσῃ!!

« Συγχώρησον, Θρασύβουλε τὸν ἐνθουσιασμόν μου· τὸ γνωρίζεις, ἀγαπῶ τὴν γῆν τῶν πατέρων μου, ὅσον καὶ σὲ τὸν ἴδιον· αἱ κακουχίαι, αἱ λύπαι, αἱ οἰκιακαί μου δυστυχίαι, καὶ τὸ μέλλον, ὅσον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διαρκεῖ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τῶν πρός σὲ ἐρωτά μου διασκεδάζονται. Ὅτε ὅμως ἡ νὺξ χύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς τοὺς μαύρους καπνούς της, καὶ κρύψῃ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου τὸν ὡραῖον τῆς Ἑλλάδος ὁρίζοντα· ὅτε ὁ ὕπνος ἐλαφρῶς κλείσῃ τὰ βλέφα-

ρά μου; τότε ζωηρὸς σὲ μόνον ἔχω ἐνώπιόν μου· αἱ τρικυμίαι τῆς ψυχῆς μου πραΰνονται ἀπὸ τὴν πνοήν σου· πέριξ ἡμῶν βόσκουν αἱ νύμφαι μου, ἀγρυπνοῦν οἱ κύνες μου· ἡ ἀηδὼν ψάλλει τὰ ἐλεγεῖά της· ὁ φλύαρος τέττιξ ψιτακίζει τῶν ρυακίων τοὺς κελαρισμούς! ὢ εἶμαι εὐτυχής, ὡς ἤμην ὅτε μὲ σὲ διέτρεχον τὰς κορυφὰς τοῦ Μενάλου! καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Λάδωνος.... φεῦ! ποῦ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι! ὑγίαινε, Θρασύβουλε! φέρω τὰ δέκα παλληκάριά μου εἰς Πάτρας· καὶ ἡ περίστασις θέλει μ' ὁδηγήσει, ἂν πρέπῃ νὰ ἔλθω εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ σ' εὕρω ἢ νὰ μείνω ἐκεῖ· ὑγίαινε! συγχώρησον τὸν ἄθλιον Βάρθακα, αἴτιον ταύτης τῆς θέσεώς μου· συγχώρησον τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον· διότι καὶ ἐγὼ τὸν ἐσυγχώρησα, καὶ διότι μόνον εἰς τὸν Κύριον ἐναπόκειται ν' ἀνταμείβῃ ἑκάστου τὰς πράξεις.

Τῇ 23 Μαρτίου **1821**

ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ. »

Παλμοὺς σφοδροὺς δοκιμάζουσα ἡ καρδία τοῦ Θρασυβούλου εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἑκάστης γραμμῆς τῆς ἐπιστολῆς, ἔκραξε τέλος. Ἀνδρονίκη! ἄφες με, Κύριε, νὰ ἴδω τὸ γράψιμον, καὶ ἀνήρπασε τὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Δρακούλη· εἶναι τὸ ἴδιον, μὲ σπαραξικάρδιον φωνὴν ἔκραξεν, εἶναι τὸ ἴδιον! Ἐκόλλησε τοῦτο εἰς τὰ χείλη, ἐγονάτισε, καὶ τὸ ἐφίλει μὲ σπασμοὺς καὶ δάκρυα.

— Διαβολοσύμπτωσις! εἶπεν ὁ Σοῦτζος, εἶναι ἰδικόν του τὸ γράμμα! καὶ βέβαια, γράφεται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον πρὸς ἕνα Θρασύβουλον.

— Ἔχασε τὸν πατέρα καὶ ἀδελφόν της!... γράφει ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Ἐρυμάνθου!... φορεῖ ἐνδύματα ἀνδρός! εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς δέκα παλληκαρίων..... σκοπεύει νὰ ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν!.... νὰ συγχωρήσω τὸν Βάρθακα! ἐμουρμούριζεν ὁ Θρασύβουλος, κρατῶν εἰς χεῖρας του τὴν ἐπιστολήν· κάλλιον ἦτον, ἐπιστολή, αἱ φλόγες νὰ σ' ἔτρωγον ὅλην, πάρεξ οἱ σκοτεινοὶ παράγραφοί σου εἰς τοιαύτην θέσιν νὰ μὲ ῥίψουν!...

— Καρδιὰ, Θρασύβουλε! καρδιὰ, παλληκάρι μου! εἶπεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης· οἱ πόνοι τῆς ψυχῆς εἶναι αἰσθαντικώτεροι τῶν τοῦ σώματος· πλὴν εἰς τὴν περίστασίν μας πρέπει μὲ τὴν αὐτὴν γενναιότητα νὰ ὑποφέρωμεν καὶ τοὺς δύο.... στρέψον κύταξε τ' ἄντικρύ σου Δραγατζάνι· θεώρησον τοὺς ἐκεῖ στρατοπεδευμένους Τούρκους....

— Δίκαιον ἔχεις, Κύριε! εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν δεινῶν μας· οὗτοι μᾶς ἐχώρισαν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους μας. Ἐδιηγήθη μετὰ ταῦτα μὲ πολὺ πάθος, τὸν μετὰ τῆς Ἀνδρονίκης ἔρωτά του.

Ἤκουον τοῦτον μὲ σιωπὴν ὅλως καταγοητευμένοι ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀνδρονίκης, ὅτε ὁ πρώην ἀρχηγὸς τοῦ ἱεροῦ λόχου, ἤδη δὲ ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Βασίλειος Καραβιᾶς, κλονούμενος ὑπὸ τῆς μέθης, εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν.

— Κάτι συλλογισμένοι γιαμά! εἰστ' ὀμπρὸς τῶ Τούρκωνε

καὶ χωρὶς κέϊφι! ἐγὼ ἔσφιξα μἰὰ ὀκὰ ἀπ' ἐκεἰὸ τῆς Μπουγδα νἰᾶς, ποῦ κάνει τὸν ἄνθρωπόνε νὰ θαῤῥῇ πῶς ἔχει φτερούλῖα 'ς τζῇ πλάταις.

Οἱ ἱερολοχῖται συνεθεωρήθησαν· ἔῤῥιψαν βλέμμα καταφρονητικὸν ἐπὶ τοῦ πρώην ἀρχηγοῦ των, ὃν καθαρῶς κατεφρόνουν, καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν σιωπήν.

— Ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες ἔτζουζαν, εἶπεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης, μὲ μειδίαμα μεστὸν εἰρωνείας... τίς ἠξεύρει, καϋμένε Καραβἰὰ, ἂν δὲν γίνῃς καὶ σὺ αὔριον μέγας!

— Σέντζα ντούπἰο Μπεϊζαντέ! νὰ 'ρθῇ γἰαμὰ ὀκαζιόνε μόνο, κἰ' ὀπὸ κεἰὸ μὲ βλέπεις! Δὲν εἶμαι ἀπ' ἀτός μου 'ποῦ ἀτακάρισα τζοὺ Τούρκους τοῦ Γαλατζἰοῦ, προχοῦ ἀκόμη ὁ Πρίντζιπας ἀδερφός σου τραβερσάρῃ τὸ Προῦθο; ἴσα ἴσα τούτη δὰ ἡ γοῦνα ποῦ φοράγω τώρα, εἶναι τοῦ φιτζιάλου ἐκεἰᾶς τζῇ γκαρνιζόνες... πὲρ μπάκο! θυμᾶμαι, δυὸ ὀκάδες τζοῦσο εἶχα τζούξει 'κεἰὸ τὸ βραδὺ.... τὸ κεφάλι μ' ἤτανε σὲ κατάστασι, 'ποῦ τὰ μάτἰα μου δὲ θωράγανε· τὸ σπαθί μου 'ποῦ βάρει.... ἤμουν τερίμπιλες, καὶ ὤμοἰαζα....

— Τὸν Νῶε, ἐμεμψιμοίρησεν ὁ ἑκατόνταρχος Σοῦτζος.

— Ὄχι.... μὲ βαρύτητα ἀπεκρίθη ὁ Καραβἰᾶς.

— Τὸν Δαβίδ· οὗτος, ὅτε ἦτον εἰς τὸ κέϊφι, ἐχόρευεν ἐνώπιον τοῦ Ἰωάβ.

— Ἐγὼ 'κοφτα κεφάλἰα γἰαμά! δὲν ἐχόρευα· μὲ ὀξύτερον ὕφος εἶπεν ὁ Καραβἰᾶς.

— Τὸν Μάρκελλον λοιπόν· καὶ οὗτος τό σφιγγε κομμάτι.

— Ἀπὸ ποἰὸ τόπονε ἦταν ὁ Μάρκολος; ἠρώτησε κεχηνὼς ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ.

— Ἀπὸ τὴν Ῥώμην.

— Τί; 'ς τὸ ῥετίκολο μὲ πέρνεις; μὲ κάνεις γιαμὰ ἴσἰονε μὲ τζοὺ φλαράτζους καὶ καρτινάλιδες τζῇ Ῥώμας!

— Ὁ Μάρκελλος δὲν ἦτο φλάρος· ἦτο στρατηγὸς περίφημος, εἶπεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης.

Ἐγέλων οἱ λοιποὶ ἱερολοχῖται, διὰ τὴν παχυλὴν ἀμάθειαν τοῦ ἀρχηγοῦ.

— Δὲ μ' ἀρέσει ἡ κομπαρατζιόνε, εἶπεν ὁ Καραβἰᾶς· γνωρίζεις ἄλλο κανέναne ἀπὸ κεἰοὺς τζοῦ μεγάλους 'ποῦ τὸ σφίγγανε γιαμά;

— Τὸν Ἀντώνιον, τὸν Λούκουλον, τὸν Καρλομάνον, τὸν Ἰούλιον Καίσαρα, τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον....

— Ἄλτσου... τὸ μέγα Ἀλέξανδρόνε, ναὶ ὤμοἰζα τὸ μέγα Ἀλέξανδρόνε.... ντούνκουε θὰ τὸ δγῆτε ντελόγκο.... ἔχω ἕνα πἰάνο 'ς τὸ τζερβέλο π' ἂν ῥεουσύρῃ, τ' ὄνομά μου [illegible] γιαμὰ σὰν τοῦ μεγάλουνε Ἀλέξανδρου.... αἶ! παιδούἰλα μου γἰατὶ γελᾶτε τόσο πολύ; εἴσαστε παιδἰὰ ἀκόμη χωρὶς μπαρπέτα καὶ μουστάκι· καὶ χθὲς μόνο βγήκατε ἀπὸ τὴ πανσιόνε...

Δὲ χρειάζεται γ̇ιαμὰ ὁ ἄνθρωπος νὰ γνωρίζῃ γράμματα, καὶ νὰ διαβάσῃ πολλὰ μπουκαβολάρια, γ̇ιὰ νὰ γενῇ μέγας τζενεράλες ...ψυχὴ μόνο ν' ἄχῃ καὶ πανσιέρε.... ἀφίνω σας γ̇ιαμὰ νὰ γελᾶτε ὅσο θέτε, μὲ περισσότερον θυμὸν ἐπρόσθεσε, καὶ πάλιν κλονούμενος ἐγκατέλειψε τοὺς ἱερολοχίτας, οἵτινες διὰ τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἑσπέρας ἄλλην ὁμιλίαν δὲν εἶχον, εἰμὴ τὸν κρεπαλοῦντα Καραβ̇ιᾶν.

Ἐν τούτοις μὲ βαρεῖαν ἀθυμίαν ὁ Θρασύβουλος, κατεσύντριψε τὴν κεφαλὴν νὰ ἐξάξῃ ἐκ τοῦ τεμαχίου τῆς ἐπιστολῆς, τὴν θέσιν τῆς ἀῤῥαβωνιαστικῆς του « ἀνάθεμά σε τύχη! πεπρωμένον! εἱμαρμένη! » ἐφώναξε πολλάκις. Καὶ ὅσον ἐσκέπτετο τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου, τὴν καταδρομὴν τόσων χριστιανῶν, τὴν σφαγὴν τῶν Ἀρχιερέων, ὅλαι αἱ θρησκευτικαί του ἀρχαὶ ἀνετρέποντο· ὁ Σατανᾶς ἐσκανδάλιζε τὴν διάνοιάν του..... κατήντησε ν' ἀμφιβάλλῃ, καὶ περὶ αὐτῆς τῆς πλάσεώς του.

Ἀνεπαισθήτως ἀπεκοιμήθη.

ΚΕΦ. 21.

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟΝ.

Εὑρέθη τότε διὰ μιᾶς εἰς τὰ βάθη σκοτεινοῦ καὶ ξηροῦ φρέατος, γυμνὸς, καὶ κατεψυγμένος, καὶ πεινῶν· κάθε οἰμωγή του μὲ ἠχὼ ἐπαναλαμβάνετο ἀπὸ τὰς παρειὰς τοῦ φρέατος, αἵτινες, σειόμεναι, ἐφαίνοντο ὅτι ἔμελλον νὰ πέσωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

Φωνὴ γλυκυτάτη, ὡς τὴν ἅρπην τοῦ Δαβὶδ, αἴφνης ἠκούσθη· ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ εἶδε πολιὸν καὶ ἰσχνὸν πρεσβύτην, παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ φρέατος ἱστάμενον· ἡ μορφή του δὲν ἦτο ξένη πρὸς τοῦτον· ἠδυνάτει ὅμως ν' ἀναπολήσῃ ποῖος ἦτον.

« Ἀνάβηθι » εἶπεν ὁ γέρων, καὶ εὑρέθη συγχρόνως μὲ τὸν λόγον εἰς ἐξαισίου καλλονῆς φύσιν. Οὐρανὸς ποικιλόχρους, μαγευτικὰ δένδρα καρπῶν ἡδυτάτων, ῥύακες πολύφλοισβοι, χίλιοι κελαδισμοὶ πτηνῶν, ἀνταπεκρίνοντο εἰς τοὺς ψιθυρισμοὺς τῶν φύλλων.

Εἰς τὸ πλευρὸν παμμεγέθους ὄρους, σκεπασμένου ἀπὸ δάση καὶ ἀποτόμους βράχους, οὗτινος ἡ κορυφὴ ἐστεφανοῦτο ἀπὸ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ νέφη, ἔχασκε στόμιον βαθυτάτου ἄντρου· ἐκ τοῦ ἄντρου τούτου διεχέετο τερπνὸς καὶ βαλσαμώδης ἀὴρ εἰς ὅλον ἐκεῖνον τὸν Παράδεισον.

Τὸ πᾶν ἀνήγγειλεν ἐκεῖ τὴν μακαριότητα.

Βήματά τινα μακρὰν τοῦ πρεσβύτου, ἀνεφάνη κόρη καλλονῆς θείας, ἀναστήματος ἀγγέλου, μὲ πυρίνους ὀφθαλμοὺς καὶ μειδίαμα μεστὸν νέκταρος.

— Ποῦ εἶμαι! ἔξαλλος ὁ Θρασύβουλος ἔκραξεν.

Εἶδε ἑαυτὸν, καὶ ἦτον περιβεβλημένος λαμπρὰν πορφύραν.

— Χειραγώγησον τὸν ξένον, εἶπε πρὸς τὴν κόρην ὁ πρεσβύτης.

Μεγαλοπρεπῶς ἐπροχώρησε τότε αὕτη, καὶ λαβοῦσα τὴν χεῖρά του, τὸν ἀνεβίβασε πρὸς τὰ μάρμαρα ναοῦ πλησίων των κατατετριμμένου.

— Βλέπω τάφους μεγαλοπρεπεῖς, ἀνδριάντας ἠκρωτηριασμένους, κίονας ἀνατετραμμένους, ἐρείπια ναῶν καὶ πόλεων, πλήθη σκιῶν φερουσῶν κράνη καὶ θώρακας, ὦ φρίκη! καὶ λάκκον μέγαν ὀστῶν ἔμπλεων.... καὶ λίμνην ἐρυθρὰν αἵματος πεπηγμένου... Εἰς τὰς ὄχθας της ὑψοῦτο μέγας σταυρὸς, ἔλεγεν ὁ Θρασύβουλος.

— Κατάβα, εἶπεν ὁ γέρων, καὶ δύο στρογγύλα δάκρυα, συνάμα μὲ τὴν λέξιν, ἔῤῥευσαν τῶν κοίλων ὀφθαλμῶν του.

— Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος σου, κόρη τοῦ παραδείσου, ἀπετάνθη πρὸς τὴν νέαν. Ἰδοὺ ἡ σύζυγός σου, νέε τοῦ σκοτεινοῦ φρέατος, στρέφων πρὸς τὸν Θρασύβουλον· καὶ λαβὼν τὰς δύο χεῖράς των· « οὓς ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω » ἐπρόσθεσεν.

Ἡ ἔκστασις τοῦ Θρασυβούλου ἐκορυφώθη, καὶ ἡτοιμάσθη νὰ ῥιφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς κόρης, ὅτε ὁ γέρων διέκοψεν, εἰπὼν πρὸς τὴν νέαν « ἀνάβηθι τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους.»

Κατεβίβασε τὸ μέτωπον εἰς τὸ στῆθος αὕτη, καὶ εὐπειθέστατα ἤρχισε τὴν ὁδοιπορίαν.

— Ἀκολούθει, προσέθεσε πρὸς τὸν Θρασύβουλον, καὶ ἔλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄντρου.

Μ' εὐγλωττίαν ἡδυτάτην τότε, μὲ λογικὴν βαθεῖαν καὶ ἄκαμπτον, μὲ παραδείγματα χριστιανικώτατα ἤρχισεν ἐκτεταμένην φιλοσοφίαν ὁ πρεσβύτης· ὁ δὲ Θρασύβουλος μαραυγὸς καὶ ἀῤῥήμων, καὶ καταποτιζόμενος ἡδονῆς, ἀγεύστου ἄχρις ὥρας, τὸν ἠκολούθει.

Σκότος καὶ μέλας καπνὸς, ἦτο τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἄντρου· ἡ ὁδὸς ἦτο ἀνωφερὴς καὶ δύσβατος· πέριξ τούτων ἵπταντο δυσειδῆ ἔντομα, μαῦροι δαίμονες, καὶ εἰς τοὺς πόδας των περιεπλέκοντο ψυχρότατα ἑρπετά.

Τὸ τόσον δροσεροὺς ἀποπέμπων ζεφύρους ἐκεῖνο ἄντρον, δὲν ἦτον τῇ ἀληθείᾳ ἄλλο, εἰμὴ κοιλὰς βαθυτάτης κολάσεως.

Ἐπὶ τοῦ ἀχανοῦς ἐδάφους του ἦσαν ἐσκορπισμένοι τάφοι.

Ἐπὶ τῶν τάφων ἐκάθηντο γυμνοὶ ἄνδρες, κρατοῦντες ϛαυρὸν καὶ βιβλίον.

Ἄλλοι παρίσταντο βυθισμένοι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ἄλλοι ἐδίοντο γονυκλιτῶς, καὶ ἄλλοι συνδιελέγοντο, περιδιαβάζοντες βραδέοις βήμασι· ἦσαν οἱ πλεῖστοι φαλακροὶ, μὲ ὑψηλὰ μέτωπα, ἐφ' ὧν ἡ ἡλικία εἶχεν ἤδη χαράξει τοὺς αὔλακάς της.

Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των ἔλαμπε φαεινὸν σέλας· τὸ μόνον διασχίζον μὲ τὰς χρυσᾶς ἀκτῖνάς του τὰ τάρταρα ἐκεῖνα.

— Ποῖοι εἶναι οἱ ἄνδρες οὗτοι; ἠρώτησε μὲ φωνὴν πνευστιῶσαν καὶ στῆθος πεπιεσμένον ὁ Θρασύβουλος.

Ὁ γέρων ἔτριψε τὸ φαλακρὸν μέτωπόν του, καὶ εἶπεν. Ὁ σύννους ἐκεῖνος, ὁ σοβαρῶς καὶ περιλύπως ἀκοντίζων βλέμματα πρὸς πάντας, εἶναι ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας, πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως· ὁ δεικνύων πρὸς τοῦτον τὰ βαθέα τραύματά του, εἶναι ὁ Πατριάρχης Πολύκαρπος, τραγικὸν θῦμα τῆς στωϊκῆς αἱρέσεως τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου· οἱ πέντε ὄρθιοι γέροντες οἱ συνδιαλεγόμενοι, εἰσὶν οἱ πέντε μεγάλοι ῥήτορες τῆς ἐκκλησίας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Βασίλειος ὁ μέγας, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Εὐγένειος ὁ Βούλγαρις, καὶ ὁ δεινὸς διώκτης τοῦ Ἀρείου Ἀθανάσιος ὁ μέγας. Οἱ ἐπὶ τῶν λοιπῶν μαρμάρων τῶν τύμβων ἀναγινώσκοντες εἶναι οἱ Εὐσέβιοι, Τιμόθεοι, Ἰγνάτιοι, Κύριλοι, Νικηφόροι, Σωφρόνιοι, καὶ λοιποὶ Πατριάρχαι τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας.

— Καὶ ὅλοι οὗτοι οἱ ἅγιοι Πατέρες τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὑρίσκονται ἐντὸς τοιούτου Ἐρέβους.

Διῆλθον τότε μέσῳ τούτων, καὶ ὁ νέος ἔμεινε ἔκθαμβος νὰ ἴδῃ ὅλους ἐκείνους τοὺς Πατέρας νὰ προσυκόνωνται, καὶ μὲ σέβας νὰ κάμπτωσι τὸ σῶμα, πρὸς τὸν συνοδοιπόρον του πρεσβύτην.

Προὐχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ ἄντρου.

Ἡ ὁδὸς ἦτον τραχυτάτη καὶ σφόδρα ἀνωφερής, ἔχουσα βαθμίδας στενὰς καὶ ἀποτόμους, ἐσκαμμένας ἐπὶ τῶν βράχων· μίαν τούτων ὁ ἀνθρώπινος ποῦς ἂν διεξέφευγεν ἐκυλίετο εἰς ἀβύσσους ἀπατήτους.

Τὸ σκότος ἦτο ψηλαφητότερον, τὰ ζιζάνια, τὰ ἔντομα, οἱ δαίμονες τὰ τελώνια ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐγίνετο μᾶλλον πυρώδης καὶ πιεστική· ὁ γέρων ἀνέβαινε μὲ βῆμα στερεὸν, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται κόπον· ἐμέτρα δὲ ὑψηλῇ τῇ φωνῇ τὰς βαθμίδας, καὶ ἐχειραγώγει τὸν Θρασύβουλον. Τοὐναντίον οὗτος ἀσθενὴς, μὲ γόνατα τρέμοντα, μὲ πνοὴν ἐξηντλημένην ἠκολούθει.

— Ποῦ οἱ χρόνοι τῆς νεότητός σου, ὅταν δὲν δύνασαι νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς; ἠρώτησεν ὁ γέρων· ἀνέβημεν χιλίας ἑκατὸν τεσσαράκοντα βαθμίδας· ἐσπόγγιζε καὶ οὗτος ἱδρῶτα ψυχρὸν, ὅστις ἐκ τοῦ φαλακροῦ μετώπου του ἀνέβλυζεν.

Ἀμυδρὸν φῶς, ὅπερ ἀδύνατον ἦτον νὰ ἐννοήσῃς πόθεν ἤρχετο, ἐμετρίαζε καὶ ἐδῶ τὸ σκότος τοῦ ἄντρου.

Ὁ Θρασύβουλος εἶδε τότε πλήθη ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων, ἐνδεδυμένων μὲ ὅ,τι λαμπρὸν καὶ σπάνιον ἡ πολυτέλεια ἔχει.

Οἰμωγαὶ, ὀδυρμοὶ διαπεραστικοὶ καὶ ὀλοφυρμοὶ καρδιοβό–

ροι ἠκούοντο εἰς τὰς τάξεις τούτων· ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦτον ἀληθὴς κοιλὰς κλαυθμῶνος.

— Ὁρᾷς τὴν χορείαν τῶν τριῶν τούτων γυναικῶν; τὰς ὠχρὰς λέγω· τὰς ἀπὸ μαραντικὴν ἀθυμίαν καταβεβλημένας, ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν ὁποίων, τὰ δάκρυα πώποτε δὲν ἐστέρευσαν; ἡ εὐειδὴς καὶ λεπτὴ ἐκείνη, ἡ μικρὰ καὶ ὡραῖα ὄμματα ἔχουσα, ὀλίγον τι λοξοβλέπουσα, ἡ φέρουσα κομψὴν τιάραν καὶ ποδήρη χιτῶνα, εἶναι ἡ Αὐγοῦστα Θεοδώρα, σύζυγος τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Κόρη τοῦ θεάτρου, ἀνέβη τὸν θρόνον τοῦ Βύζαντος καὶ διὰ νὰ κορέσῃ τὴν πολυτέλειαν καὶ φιλοδοξίαν της ἐβασάνισε καὶ κατεδίωξε τόσους χριστιανούς.

Ἡ εἰς ψάθας χονδρὰς ἔχουσα τὴν κόμην, καὶ μαργαρίτας πολυτίμους, καὶ στέφανον δάφνινον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, ἧς ὁ λαιμὸς εἶναι μᾶλλον ὑψηλὸς, καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ μικρόν τι ἀῤῥενωπὰ, εἶναι ἡ Αὐτοκρατόρισσα Εὐδοξία. Αὕτη εἶναι ἡ σύζυγος τοῦ μωροῦ Ἀρκαδίου, ἡ φοβερὰ καὶ ἄσπονδος διώκτις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἡ εἰς τὸ πλευρόν της ἱσταμένη καὶ ποδηγετοῦσα ἐξησθενημένον παῖδα, εἶναι ἡ σκληρὰ Εἰρήνη. Μήτηρ κακότροπος, ἀφοῦ διὰ παντὸς αἰσχροῦ μέσου διέφθειρε τὸν ἑαυτῆς υἱὸν, ἐπὶ τέλους τὸν ἐτύφλωσε, τὸν ἐφόνευσε, καὶ ἔλαβε τὸν θρόνον· ὁ παῖς ὃν χειραγωγεῖ εἶναι τὸ ἀόμματον τέκνον της, Κωνσταντῖνος ὁ ς΄.

Ἰδοὺ καὶ ὁ Ἀρκάδιος, ἐπρόσθεσεν ὁ γέρων, ἄνδρα δείξας ἱστάμενον πλησίον νεκροῦ, τοὺς δακτύλους βυθισμένους ἔχοντα, εἰς τὰς ὀρθὰς τῆς κεφαλῆς του τρίχας· ἰδὲ τοῦτον τίνι τρόπῳ φρυάττει ἐνώπιον τοῦ πτώματος τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐμμανουὴλ, ὃν δι' ἐρωτικὴν ζηλοτυπίαν ἐδολοφόνησεν. Ὁ ἴδιος οὗτος μωρὸς Αὐτοκράτωρ εἶναι ὁ πρῶτος συγχωρήσας εἰς τοὺς Τούρκους νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὴν Προῦσαν, καὶ νὰ στήσουν τὴν ἡμισέληνον ἄντικρυ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Νικομήδειαν.

Ὁ μὲ μέλανα καλογηρικὸν ῥάσσον πλησίον του γράφων, εἶναι ὁ αἰσχρὸς Κατακουζηνός. Φίλος ἐπιστήθιος καὶ σύμμαχος τῶν Τούρκων, ἀφοῦ συνέζευξε τὴν θυγατέρα του μέ τινα τοῦτον, τὸν Ὀρχάνην, μεταμεληθεὶς ἔπειτα, ἀπεσύρθη εἰς τὸν Ἄθωνα, ἀνταλλάξας τὴν βασιλικὴν πορφύραν, μὲ τὸν καλογηρικὸν ῥάσσον· ἐκεῖ κατεγίνετο γράφων τόμους ὀγκώδεις κατὰ τῆς θρησκείας τῶν Τούρκων, οὓς τόσον ἄλλοτε ἠγάπησε, καὶ ἤγαγεν νὰ πορθήσουν τὴν πρωτεύουσαν τῶν πατέρων του.

Ὁ Θρασύβουλος ἤκουε καὶ ἠκολούθει μηχανικῶς, διατηρῶν σιωπὴν λύπης βαθυτάτης.

— Εἴμεθα εἰς τὸ δυσχερέστερον τοῦ σπηλαίου μ[redacted] τήρησεν ὁ πρεσβύτης.

Ἐβάδιζον τῳόντι χρόνον πολὺν, ἐν ὁδῷ στενωπῇ, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐχούσῃ τείχη ὑψηλὰ, πλήρης οὔσης θειώδους καπνοῦ,

πατοῦντες ἐπὶ στεναζόντων πτωμάτων, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἀπὸ ἔντομα, τελώνια καὶ δαίμονας ἀτμοσφαῖραν, ἦσαν ἠναγκασμένοι μὲ τὰς χεῖρας νὰ σχίζωσι διὰ νὰ προχωρήσουν. Τριακόσιαι ἑξήκοντα ὀκτὼ ἀψίδες ἦσαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ· ὁσάκις δὲ διέβαινον κάτωθεν ἑκάστης, πάραυτα ἠκούετο θλιβερὸς καὶ διαρκὴς ἦχος κώδωνος, ῥῖγος ἐπὶ ῥίγους ἐπιχέων.

Ἔφθασαν τέλος πρὸς μέρος φωτεινὸν, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὁ ἀὴρ ἦτο καθαρώτερος, καὶ φῶς ῥοδόχρουν, ὥσπερ βόρειον σέλας, ἐφώτιζε τοῦτο.

Ὁ Θρασύβουλος ἐνόμισεν, ὅτι ἀνεγεννήθη· τοὐναντίον ὁ γέρων ἦτον κατηφὴς, καὶ ἀπηυδησμένος μέχρις ἐξαντλήσεως.

Εἰς δὲ τὸ πρόσωπον τούτου ἐχύθη ὠχρότης λευκοτάτη.

Δύο μεγάλαι πύλαι ὑψοῦντο ἐνώπιόν των.

Εἰς τὴν βάσιν τῆς μιᾶς ἐκάθητο ἀνὴρ, σχεδὸν πεντηκοντούτης, πληγωμένος, φέρων στέμμα ἐπὶ κεφαλῆς, πορφύραν ἐπὶ τοῦ σώματος, καὶ κρατῶν σπάθην εἰς τὴν χεῖρα. Δύο λευκόπτεροι Ἄγγελοι ἔθετον βάλσαμον εἰς τὰ τραύματά του. Πλησίον ἔκειντο ἑπτὰ ἀκέφαλα πτώματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν γεγραμμένοι οἱ λόγοι.

« Δίκαιος εἶ Κύριε »

Ἄγριος ἀνὴρ μὲ βλοσυρὸν βλέμμα, ῥῖνα γρυπὴν καὶ χονδρὴν, μύστακα καὶ πώγωνα δασώδη, περιστοιχισμένος ὑπὸ ὁπλοφόρων, ἐξηπλωμένος ἄντικρυ τραπέζης, φερούσης οἴνους καὶ πολυειδῆ καρυκεύματα, ἐθεώρει μὲ τέρψιν ἀργυροῦν δίσκον, προσφερόμενον ὑπὸ ὑψηλοῦ μαύρου, μὲ τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς τῶν εἰρημένων πτωμάτων.

Ἡ ἑτέρα πύλη, μὲ τέσσαρας ἐκ πρασίνου μαρμαρου πινσους, μὲ στρογγύλους καὶ τετραγωνικοὺς κιονας, μὲ ἀνάγλυφα, κοφίνους βοτρύων, ἀγάλματα ἀνδρῶν ῥοπαλοφόρων, κυνῶν, ἐρώτων, γυναικῶν καὶ πτερωτῶν ἵππων, ἦτο τὸ ζωηρότερον τοῦ Προμηθέως ἔργον.

— Ἐφθάσαμεν, εἶπεν ὁ πρεσβύτης· ἰδοὺ ἡ χρυσῆ πύλη τοῦ Βυζαντίου. Διὰ ταύτης ἄλλοτε συρόμενος ἐξ ἐλεφάντων ὁ Θεοδόσιος εἰσήλασε· διὰ ταύτης ὁ Βελισσάριος μετεκόμισε τὰ κατὰ τῶν Γότθων καὶ Βανδάλων τρόπαιά του, καὶ διὰ ταύτης ὁ γέρων Ἡράκλειος, μὲ τὴν τέθριππον θριαμβευτικήν του ἄμαξαν εἰσῆλθεν, ἐπιστρέφων νικηφόρος ἐκ Περσίας. Πόσον μεγαλοπρεπὴς εἶναι!

Ἡ ἑτέρα πύλη εἶναι ἡ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ· ὁ τετραυματισμένος Βασιλεὺς, Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁ τελευταῖος μονάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως· βλέπεις; γενναίως πίπτει ὑπὸ τὰς ἐπάλξεις τῆς πορθουμένης καθέδρας του· τὰ ἑπτὰ πτώματα εἶναι τοῦ Δουκὸς Νοταρᾶ καὶ τῆς οἰκογενείας του· αἱ κεφαλαί των εἰς ἀργυροῦν δίσκον προσφέρονται πρὸς τὸν κρεπαλοῦντα Μωάμεθ Β^ον, πορθητὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πόσον χριστιανικῶς ἀπέθανεν ὁ δυστυχὴς Νοταρᾶς! τοῦ δημίου ἀποτέμνοντος ἑκάστην φορὰν τὴν κεφαλὴν ἑνὸς τῶν τέκνων του, οὗτος ἀνεφώνει « Δίκαιος εἶ Κύριε »

Αὕτη εἶναι ἡ ὁδός σου, ὦ τέκνον, εἶπεν ὁ γέρων πρὸς τὸν Θρασύβουλον, δεικνύων τὴν χρυσῆν πύλην· ἡ ἡμετέρα εἶναι ἡ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ. Καὶ ἐγὼ μὲν εὐκόλως θέλω διέλθη τὴν ἰδικήν μου, σὺ δὲ μετὰ χρόνου πολλοῦ, καὶ πόνου οὐ μικροῦ, καὶ ὀδύνων τὴν ἰδικήν σου. Ταῦτα ὁ γέρων εἰπὼν πάραυτα ἔγεινεν ἄφαντος.

Ὁ Θρασύβουλος ἐπλησίασε τὴν χρυσῆν πύλην, καὶ ἡ ψυχή του μετεφέρθη ἐν τῷ ἅμα εἰς τερπνὰς ἐκστάσεις.

Τῷ ἐφάνη, ὅτι ἦτο τότε ἀνὴρ αἰώνων παρελθόντων· ὅτι κατῴκει ποτὲ ἄλλον κόσμον, ὅστις εἶχε σβεσθῇ μὲν τῆς μνήμης του, ἤδη δὲ ἐν ἀκαρεῖ ἐπανήρχετο ζωηρότατα εἰς ταύτην. Ἐκτὸς τῆς χρυσῆς πύλης, ἐξετυλίσσοντο αἱ Ἀθῆναι, ὡραῖαι, ὡς ἦσαν τὸ πάλαι· ἡ δὲ τέχνη εἰς τὴν ἥβην της κατῴκει ταύτας. Συνηντᾶτο μὲ τοὺς Φειδίας, Σκόπας, Πραξιτέλας, καὶ Λυσσίππους, τοὺς δαιμονίους τούτους γλύπτας, τοὺς μεταβαλόντας τὸ μάρμαρον εἰς σάρκα καὶ ψυχήν. Ἤκουε τὸν Πίνδαρον, ἐκ τοῦ πλήρες θρησκευτικῶν αἰσθημάτων στήθους του, νὰ χέῃ τὰς ὑψηλὰς, καὶ νευρώδεις τῆς λύρας του ποιήσεις· τὸν Αἰσχύλον, Σοφοκλῆν καὶ Εὐριπίδην, ὁτὲ μὲ τόλμην, ὁτὲ μ' ἐνθουσιώδη μεγαλοφυΐαν, νὰ καταβιβάζωσι τοὺς Θεοὺς, τοὺς Τιτᾶνας καὶ τὰ πάθη τῆς φύσεως ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν ἀνθρώπων· τὸν Ἀριστοφάνην, ἀφόβως μαςίζοντα καὶ δωρεὰν παραδίδοντα εἰς τοὺς γέλωτας τοῦ λαοῦ, τοὺς Κλέωνας, καὶ τοὺς ἀχαλινώτους λαοὺς τῆς Δημοκρατίας· κάθε λέξις τοῦ Δημοσθένους, Ἀντιφῶντος καὶ Λυσίου, ἦτον μία Σειρὴν διὰ τὸν λαὸν, ὅστις τοὺς ἤκουεν. Ὁ θεῖος Πλάτων, καὶ σοφὸς Σωκράτης, πρόδρομοι τῆς ἠθικῆς τοῦ Εὐαγγελίου, προετοίμαζον ἤδη τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸν χριστιανισμόν.

Ἐζήτησεν ἔνθους τότε νὰ εἰσπηδήσῃ ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου θεάτρου, ὅπερ εἶχεν ἀντικρύ του, ὅτε κραυγὴ διάτορος, ὡς ὀβελοῦ αἰχμὴ, ἤγγιξε τὴν ἀκοήν του. Ἔστρεψεν ἔντρομος, καὶ εἶδε τὸν συνοδοιπόρον του πρεσβύτην, καὶ εἴκοσι ἄλλους γέροντας, περιβεβλημένους ἄμφια ἱερατικὰ, νὰ σύρωνται ἀπὸ ἄγριον καὶ συρφετώδη ὄχλον.

Ἄφησεν εὐθὺς τὴν χρυσῆν πύλην, καὶ ἔσπευσε πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ὅπου ἦτον ὁ ὄχλος· πρὶν ὅμως φθάσῃ, καὶ ὁ πρεσβύτης καὶ οἱ λοιποὶ εἴκοσι, ὡς σταφυλαὶ ἐκρέμαντο ἀπηγχονισμένοι, ὑποκάτω χρυσοφύλλων καὶ ἀργυροκάρπων δένδρων.

Εἰς τὸ θέαμα τοῦτο, καὶ τὸ σθένος καὶ ἡ ψυχὴ, ἐγκατέλειπον τὸ σῶμά του· ἔπεσε λειποθυμημένος.

Ἠγνόει πόσον καιρὸν ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὅτε ἐπανῆλθον αἱ αἰσθήσεις του. Δὲν ἦτο πλέον εἰς τὸ σπήλαιον, ἀλλ'

εἰς τὴν ἀκρώρειαν ὄρους, ὅπου ὁ πρεσβύτης, οἱ ἀπηγχονισθέντες ἱερωμένοι, καὶ ἡ κόρη τοῦ Παραδείσου ἦσαν.

Ἡ λαμπροτέρα ἀτμοσφαῖρα τῆς γῆς, ἦτον ὡς μέλαινα ὁμίχλη ἐνώπιον ἐκείνης τοῦ ὄρους· τὰ τερπνότερα ἀρώματά της, ὡς μολόχη πρὸς τὰ ἐκεῖ εὐωδιάζοντα. Οὔτε φῶς Ἡλίου, οὔτε ἀςέρων, οὔτε Σελήνης ἐφώτιζον τὸ ὄρος· ἀλλὰ κάθε ἀντικείμενον ὑπὸ τὰ βλέμματα εἰσήρχετο εἰς τὴν φαντασίαν μὲ τὰ χρώματα, ἅπερ ἡ ψυχική σου τέρψις ἤθελεν ἐπιθυμήσει, καὶ ἅπερ ἤθελον κατακορέσει ὅλον τὸ αἰσθαντικόν σου σύστημα. Ἡ ποικιλία εἰς κάθε λεπτὸν ἐγέννα μυριάδας ἀντικειμένων· ἀντὶ τῶν φθόγγων καὶ ἤχων ἄλλων ὄντων, αἱ σάλπιγγες μυρίων Ἀγγέλων ἔχεον εἰς τὰ ὦτά σου ἑτέρου εἴδους μελῳδίας.

Ἦτο τὸ ὄρος τῆς ἀρετῆς.

Ὁ γέρων τὸν ἐπλησίασεν.

« Σρατοπεδευμένος, εἶπε, χθὲς ἄντικρυ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Σταυροῦ, καὶ τὴν πλάσιν καὶ τὸ πεπρωμένον σου πολλάκις κατηράσθης ».... μὲ γνωρίζεις; ἐπρόσθεσεν.

Ὁ Θρασύβουλος ἐθεώρησε τὸν πρεσβύτην τοῦ φοβεροῦ σπηλαίου, καὶ εἰς τὸ πρόσωπόν του βαθμηδὸν ἀνίχνευε τὸν θεῖον Πατριάρχην, ἐθεώρησε τὴν κόρην, καὶ ἦτον ἡ ὡραία Ἀνδρονίκη· οἱ ἐπίλοιποι ἦσαν οἱ Ἀρχιερεῖς Ἀγχιάλου, Τουρνόβου, Θεσσαλονίκης, Νικομηδείας, Δέρκων, κτ.λ. ὅσοι ἀθῶοι μαρτυρικῶς ἀπηγχονίσθησαν, ἢ ἐφονεύθησαν συγχρόνως μὲ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον.

« Ὅ,τι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἄντρου ψηλαφητῶς σ' ἔδειξα, εἶναι τὸ πεπρωμένον σου, εἶπεν ὁ Ἱεράρχης. Καὶ τὸ πεπρωμένον σου τοῦτο ἂν καὶ λαμπρὸν, σὺ τὸ κατηράσθης· τὸ σκοτεινὸν φρέαρ ἐξ οὗ σὲ ἀνέσυρα, τὶ ἄλλο ἦτον, εἰμὴ ἡ πένις καὶ σκοτεινὴ καταγωγή σου; αἱ δὲ κλονούμεναι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου παρειαί του, τί ἄλλο, εἰμὴ ἡ δίστομος μάχαιρα τοῦ Ὀθωμανοῦ, ἐξ ἧς ἐλύτρωσας, καὶ ὑπὸ τὴν ὁποίαν τόσοι καὶ τόσοι ὅμοιοί σου ὑπέκυψαν, καὶ οὔτε ποτὲ ἠκούσθησαν! τὸ πεπρωμένον σου σὲ συνέδεσε μετὰ τῆς Ἀνδρονίκης. Μετ' αὐτῆς διέτρεξας τὰ ἔνδοξα ὄρη τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ἱερὰ ἐρείπια τῶν βωμῶν καὶ ναῶν της, τὰ κρύφια ἄλση καὶ τὰς κατεδαφισμένας πόλεις της. Ἡ λίμνη τοῦ αἵματος μὲ τὸν μέγαν σταυρὸν καὶ ὁ λάκκος τῶν ὀστῶν ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ τὰς μυριάδας τῶν χριστιανῶν, ὅσοι εἰς τέσσαρας αἰῶνας ἔπεσον, ἀπὸ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Μουσουλμάνου· διέκρινας δὲ τὴν λίμνην ταύτην καὶ τὸν λάκκον, διότι τὸ πεπρωμένον σου ηὐδόκησε νὰ ἐκπαιδευθῇς, καὶ ὄχι ν' ἀποθάνῃς ἀμαθὴς καὶ ἀγράμματος, ὡς τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι τηλυγέται παῖδες τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐγεννήθησαν εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τούτους χρόνους τῆς δουλείας, καὶ οὔτε τὴν γῆν ἣν ἐπάτησαν ἔμαθον ποία εἶναι, οὔτε οἷοι οἱ προπάτορές των ἐστάθησαν. Διεχωρίσθης τῆς νέας ταύτης, ἅμα ἐμνη-

στεύθης .... μετὰ κινδύνων καὶ θλίψεων οὐκ ὀλίγων ἔφθασεν αὕτη τὸ ὄρος τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι «τ' ὄ ρ ο ς τ ῆ ς ἀ ρ ε τ ῆ ς.» Μὲ ἠκολούθησας σὺ ἐντὸς τοῦ ἄντρου, οὗτινος τὸ στόμιον τοσούτους τερπνοὺς ζεφύρους διέχεε· τῷόντι τὸ πεπρωμένον σου σ' ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρός με· εἰς τὴν παράδοξον ἐκείνην πόλιν, ἧς ὁ Βόσπορος πέμπει εὐώδεις ἄβρας, τὸ δὲ ἔνδον εἶναι σπήλαιον κολάσεως· τὸ σκότος καὶ ὁ μέγας καπνὸς τοῦ σπηλαίου τί ἄλλο ἦτον, εἰμὴ ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ βαρβαρότης! τὰ δυσειδῆ ἔντομα καὶ οἱ μαῦροι δαίμονες, τί ἄλλο, ἢ τὰ βασανιστήρια καὶ οἱ δήμιοι Τοῦρκοι! τὰ ψυχρὰ ἑρπετὰ τί ἄλλο, ἢ τὰ δόλια ῥήματα τοῦ Κορανίου! Καὶ ὅμως ἐν τῇ κολάσει ταύτῃ εὑρίσκονται οἱ τάφοι τόσων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, τόσων Θεολόγων, τόσων Πατριαρχῶν,. Μ' ἐχαιρέτησαν αἱ σκιαί των, ὅταν τὰς διηρχόμεθα· διότι ἐγνώριζον, ὅτι ἐπορευόμην ν' ἀναβῶ τὴν κρεμάθραν μάρτυς τῆς θρησκείας καὶ ἐλευθερίας. Ἀνέβης μετ' ἐμοῦ χιλίας ἑκατὸν τεσσαράκοντα βαθμίδας μὲ κόπον πολὺν καὶ γόνατα τρέμοντα, σχεδὸν ἡμιπνέων· ἐνῷ ἐγὼ ἐφαινόμην περισσότερον συνειθισμένος εἰς ταύτας· αἱ βαθμίδες αὗται εἶναι ἡ ἱστορία τῶν χιλίων ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐτῶν, ταύτης τῆς ἐνδόξου καθέδρας, ἣν σ' ἐδίδαξα· ἐνθυμοῦμαι μὲ πόσην φρίκην τὴν ἤκουες, καὶ ὁποῖον πόνον ἐδοκίμαζες.... Ἡ ἱςορία αὕτη σ' ἔδειξε τὴν διαφθορὰν τῶν αὐτοκρατόρων, παραίτιον ἐκείνης τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ Κράτους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου· ὀφθαλμοφανῶς τὸ πεπρωμένον σου καὶ ἐδῶ σ' ἔδειξεν, ὅτι δικαίως ὑποφέρομεν· διότι μεγάλοι ὄντες, δὲν ἐγνωρίζαμεν νὰ διατηρήσωμεν τὸ μεγαλεῖον μας, ἀλλὰ μόνοι παρεδώσαμεν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς Τούρκους.

Σὲ ἐδίδαξα ἀκολούθως τὴν ἱςορίαν τῆς δυναστείας τῶν τριακοσίων ἑξήκοντα ὀκτὼ ἐτῶν τῶν Τούρκων. Καὶ τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας φαίνεται ἐνταῦθα πυκνότερον, καὶ ὁ φανατισμὸς καὶ τὰ βασανιστήρια ὑπερχειλίζοντα, καὶ αἱ σελίδες αὐτῆς εἶναι ἐστρωμμέναι πτωμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπατήσαμεν διὰ νὰ προχωρήσωμεν.

Ἕκαστον ἔτος τῆς ἱστορίας ταύτης ὑψοῦται, ὡς πένθιμος ἁψὶς ἐνώπιον τοῦ Ἕλληνος· καὶ ὁσάκις διέρχεται τοῦτο, ὡς ὁ θλιβερὸς κώδων αὐτῆς ὑπενθυμίζει εἰς τὰ ὦτά του, ὅτι εἶναι δοῦλος.

Εἶδες τότε, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἱστορίας ταύτης εἰς τὸ ἀμυδρὸν φῶς, ὅπερ ἐσχηματίζετο ἀπὸ τὸ λυκαυγὲς τῆς δύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, καὶ τὴν ὁμίχλην τῆς πλησιαζούσης Μωαμεθανικῆς· εἶδες τὰς δύο Πύλας τοῦ Βυζαντίου τὴν Χρυσῆν, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ.

Σ' ἐδίδαξα πόσον ἡρωϊκῶς ἔπεσεν ὁ δυστυχὴς Κωνσταντῖνος, ὑπὸ τὰ τείχη της· μὲ ποίαν χριστιανικὴν ὑπομονὴν ὁ Δοὺξ Νοταρᾶς εἶδεν ἀποκεφαλιζομένην τὴν οἰκογένειάν του, καὶ τὰς

σκληρότητας, ὅσας ὁ πορθητὴς τῆς ἁγίας Σοφίας Μωάμεθ ὁ Β'. ἔπραξε.

Ἐξερχόμενοι εἰς τὸν περίπατον, ἱστάμεθα πολλάκις κάτω τῆς χρυσῆς πύλης, καὶ ἐκεῖθεν σ' ἐπενθύμιζα τοὺς θριάμβους καὶ τὰ τρόπαια τῶν Βελισσαρίων καὶ Θεοδοσίων· ἐπροσήλωνα δὲ τὴν προσοχήν σου εἰς τὴν ὡραίαν γλυπτικήν της.

Ἐπέστρεφες τότε ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, καὶ ἡ μόνη σπουδή σου ἡ μόνη μελέτη σου ἦσαν οἱ γλύπται, οἱ ποιηταί, οἱ δραματοποιοί, οἱ ῥήτορες καὶ φιλόσοφοι τῶν κλεινῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ δὲ γοητευτικὸς ἐνθουσιασμός σου τοιοῦτος ἐστάθη, ὥστε κηρυχθείσης τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἱεροῦ μας ἀγῶνος, σὺ ἐνόμισας ἓν μόνον βῆμα, ὅτι ἤρκει νὰ σὲ φέρῃ εἰς τὰς ἐνδόξους Ἀθήνας· ὅτι εἰς ὀλίγα λεπτά, ἡ ἐκ τῆς τέφρας της ἀναγεννωμένη Ἑλλὰς ἔμελλε διὰ μιᾶς νὰ φθάσῃ τὴν ἐποχὴν τῶν Περικλέων.

Ἐλησμόνησας τοὺς λόγους μου ὅτι, ἐγὼ μὲν θέλω διαβῇ εὐκόλως τὴν Πύλην τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, σὺ δὲ μετὰ πόνων, ὀδύνων καὶ χρόνου πολλοῦ τὴν Χρυσῆν.

Καὶ βέβαια! εἰς μίαν στιγμήν, εἶδες καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς ὅλους ἀπηγχονισμένους, καὶ πίπτοντας ὡς τὸν Κωνσταντῖνον, ὡς τὸν Δοῦκα Νοταρᾶν. Τὸ θέαμα σ' ἐξύπνισε καὶ σ' ἀπεμάκρυνε τῆς χρυσῆς πύλης, εἰς ἣν ἐνόμιζες εἰς ἓν μόνον βῆμα, ὅτι ἠδύνασο νὰ εἰσέλθῃς. Ἀνεχώρησας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἤρχισας τὴν μακρὰν καὶ ἐπίπονον καὶ πλήρη κινδύνων ὁδὸν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἰδοὺ τὸ πεπρωμένον σου, ὅπερ μετ' ἀδημονίας κατηράσθης! τὸ εἶδες μέλαν καὶ σκοτεινόν, καὶ τοῦτο ἦτο φαεινὸν ὡς τὴν πρωϊνὴν Ἠῶ, ἐνώπιον τῆς γεννήσεώς σου· εἶδες τὴν ὁδὸν τοῦ βίου σου τραχεῖαν καὶ ἀνωφερῆ, καὶ αὕτη ἦτον ὁμαλωτάτη, καθ' ὅτι ἐγὼ τὴν ἐξωμάλυνα μὲ τὴν παιδείαν· ἐγὼ σ' ἐχειραγώγησα εἰς τὴν κοινωνίαν· ἄνθρωπε!.... εἰς ποίαν αἰώνιον κόλασιν παραδίδεις τὴν ψυχήν σου, ὅτε, μὴ βαθύνων εἰς τ' ἀδιευρμήνευτα τῆς θείας βουλήσεως φαινόμενα, ἡ πίστις σου κλονῆται.»

Ἀπὸ καταισχύνην κεκαλυμμένος ὁ Θρασύβουλος, καὶ αἰσθανόμενος τὸ σῶμα αὐτοῦ ὅλον νὰ ἐρυθριᾷ εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἱεράρχου Γρηγορίου, ἐζήτησε νὰ τὸν προσκυνήσῃ καὶ ἀσπασθῇ τοὺς πόδας του. Ὁ Πατριάρχης ὅμως, οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἐχάνοντο ἤδη πρὸς τοὺς χρυσοῦς αἰθέρας.

Μὲ παραφορὰν ἐπήδησε διὰ νὰ τοὺς προφθάσῃ, καὶ ὑπὸ τὴν ὁρμήν του ἐξύπνησε, σφιγγοκρατῶν σπασμοδικῶς τὴν ἁγιασθεῖσαν ἐν τῇ εἱρκτῇ τοῦ Μποσταντζίπαση σπάθην του.

Ὁ μέγας λίθος, ὅστις ἐχρησίμευσε διὰ προσκεφάλαιόν του ἦτον ὑγρὸς, ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ τὸν ἱδρῶτα τῆς κεφαλῆς του. Φοβερὸς κεραυνὸς τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἠκούσθη, οὐχὶ μακρὰν τῆς σκηνῆς· ἡ δὲ βροχὴ κατέπιπτε κρουνηδὸν τὴν νύκτα ἐκείνην. Ὠρθώθη ἀστραπηδὸν καὶ ἐῤῥίφθη εἰς τὰ γόνατα, καὶ μ' εὐλαβῆ μετάνοιαν, ἐπροσευχήθη διὰ πολλὴν ὥραν.

ΚΕΦΑΛ. 22.

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΔΡΑΓΑΤΖΑΝΙΟΥ.

Δύο εἰδήσεις ἔφερεν ἡ αὐγὴ τῆς ἐπιούσης πρὸς τὸν ἱερὸν λόχον· τὸν σκληρὸν θάνατον τοῦ Διάκου, καὶ τὴν ἔνδοξον ἄμυναν τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὸ Πανδοχεῖον τῆς Γραβιᾶς.

Ποῦ νὰ ἤξευρεν ὁ δυστυχὴς Θρασύβουλος, ὅτι ἡ ἀῤῥαβωνιαστική του, εἰς ἀμφοτέρας τὰς μάχας, τόσον ἡρωϊκῶς ἐπολέμησεν.

Τὸ χωρίον τῆς μικρᾶς Βλαχίας Δραγατζάνι κεῖται ἐν τῷ μέσῳ πεδιάδος ἀμπελώνων, πλησίον τῶν πόλεων Κραγιόβας, καὶ Ῥιμνικοῦ. Ἐντὸς τοῦ χωρίου τούτου ἦσαν στρατοπεδευμένοι ὀκτακόσιοι Τοῦρκοι, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Καρα-φεΐζ, τρομεροῦ καὶ τὴν ὄψιν καὶ τ' ὄνομα ἀρχηγοῦ τῶν ὀρέων Γκιουσταντίλ· πρὸς μεσημβρίαν ὑψοῦται λόφος, περιτριγυρισμένος ἀπὸ πυκνὸν ἕλος. Τοῦτον κατεῖχεν ἀπόσπασμα Ἑλλήνων, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀναστασίου Ἀργυροκαστρίτου.

Ὁ ἱερὸς λόχος, εἴπομεν, ἦτο στρατοπεδευμένος εἰς τὴν ἀπεναντι ὄχθην μικροῦ ξηροῦ ῥύακος, ὅστις μεσημβρινῶς τοῦ χωρίου ῥέει· καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς διασταυρώσεως τῶν λεωφόρων τῆς Κραγιόβας καὶ Ῥιμνικοῦ.

Ὁ Βασίλειος Καραβιᾶς, μὲ πεντακοσίους ἱππεῖς, ἐφύλαττε τὰς πτέρυγάς του.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔφθασεν εἰς Ῥιμνικόν· τὰ δὲ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του στρατεύματα ἦσαν τέσσαρες χιλιάδες καὶ πεντακόσιοι πεζοὶ, καὶ δύο χιλιάδες καὶ πεντακόσιοι ἱππεῖς Ἀρναοῦται, Πανδοῦροι, Σέρβοι, Βούλγαροι, καὶ Μολδαυοί. Ἐκ τούτων εἶχε στείλλει τὸν ἱερὸν λόχον καὶ μερικὰ ἄλλα σώματα, νὰ καταλάβωσι θέσεις τινας τοῦ Δραγατζανίου, ἕως οὗ ἔλθῃ καὶ οὗτος νὰ διευθύνῃ τὴν μάχην.

Ἐκτὸς τῶν ὀκτακοσίων Τούρκων τῶν ἐντὸς τοῦ Δραγατζανίου, δύο χιλιάδες ἐξελθόντες τοῦ Βιδινίου, ἐλεηλάτ[redacted]κρὰν Βλαχίαν, καὶ κατέσχον τὰ Μοναστήρια Στρεζ[redacted] τζέστι, καὶ Μαμούλ.

Ἐπίσης ὀκτὼ χιλιάδες ἀφήσαντες τὸ Βουκουρέστιον, καὶ εἰς

δύο τμήματα διαιρεθέντες, ἐπροχώρουν πρὸς συναπάντησιν τοῦ Πρίγγιπος Ὑψηλάντου.

Βροχὴ συνεχής, εἶχε πλημμυρήσει τὰς ὁδούς, ἀποκλείσασα κάθε συγκοινωνίαν δι᾽ ἀρκετὰς ἡμέρας. Τὰ διάφορα λοιπὸν σώματα τῶν Ἑλλήνων, ἅτινα ἐστάλλησαν εἰς τὰ πέριξ τοῦ Δραγατζανίου δὲν ἔφθασαν, εἰμὴ ἐκ διαλειμμάτων τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, περὶ τὴν αὐγὴν τῆς 7 Ἰουνίου.

Ἄφησεν ἐπίσης τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης τὸ Ῥιμνικὸν μὲ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, συνισταμένην ἐκ δύο χιλιάδων στρατιωτῶν, καὶ ἐκίνησε διὰ Δραγατζάνι.

Ἀναχωρήσας νήφων τῆς μέθης, ὡς εἴδομεν, ὁ Βασίλειος Καραβιᾶς, ἀπὸ τὸν σύλλογον τῶν ἱερολοχιτῶν, ἀπῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν του, καὶ ἐβυθίσθη εἰς ὕπνον ῥέγχων.

Ἡ νὺξ ἦτον ζοφώδης· ἡ βροχὴ ἔπιπτε κρουνηδόν· τὸ σκότος ἦτον βαθύτατον· αἱ δὲ συνεχεῖς ἀστραπαὶ ἐμετρίαζον τοῦτο τὴν μίαν στιγμὴν, διὰ νὰ τὸ πυκνώσωσι βαθύτερα τὴν ἄλλην μὲ τὴν βροντὴν τοῦ κεραυνοῦ.

Μικρόν τι πρὸ τῆς χαραυγῆς, φρικώδης πάταγος ἠκούσθη· καὶ ἡ ἄντικρυ ὄχθη τῆς χαράδρας, κατάφυτος ἀπὸ ὑψηλὰ δένδρα, ἤναψεν ἀπὸ τὰς φλόγας τοῦ κεραυνοῦ, ὅστις ἐξύπνισε καὶ τὸν Θρασύβουλον.

Ἡ βροντὴ ἐξῆξε καὶ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ ὕπνου· ἔτριψε τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ τὰς δύο χεῖράς του, καὶ ἔκραξε τὸν ἱπποκόμον του, ὑψηλὸν Σέρβον, πλησίον αὐτοῦ κοιμώμενον.

— Τί σκυλίσηα νυκτηά! Διαμαντῆ, (ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ ἱπποκόμου) φοβᾶμαι πῶς οἱ Τοῦρκοι θὲ νὰ τὸ στρίψουνε ἀπὸ τὸ Δραγατζάνι .... θὰ 'ναι γηαμὰ βουβάληα ἂν δὲ φύγανε.

— Δὲν φεύγουν, στρατηγέ, εἶπεν ὁ Σέρβος· περιμένουν πολὺ ἀσκέρι. Ἔπειτα οἱ δρόμοι εἶναι φραγμένοι ἀπὸ λάσπην, καὶ τὰ ποτάμια φουσκωμένα· καὶ ἂν ἔφυγον δὲν 'μποροῦν νὰ κόψουν πολὺν δρόμον, πάλιν θὰ τοὺς πιάσωμεν.

— Ἄναψ' ἕνα κερί· θέλω γιαμὰ νὰ 'δῶ μπᾶ καὶ τὸ νερὸ 'μπῆκε 'ς τὰ τζατήρηα, καὶ μᾶς ἔβρεξε τὰ μπαρούτηα.

Ὁ Διαμαντῆς ἤναψε λύχνον, καὶ εἰς τὸ ἀμυδρόν του φῶς ἀναγνῶστα, ἠδύνασο νὰ ἴδῃς μικρὰν ὑδροστάζουσαν σκηνὴν, μὲ δύο ἢ τρία φορτηγὰ σάγματα (σαμάρια) ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν δεμένα κιβώτια, περιέχοντα τὰ πολεμεφόδια τῶν τεσσάρων καὶ μόνων πυροβόλων, ἅτινα ἔξω τῆς σκηνῆς εὑρίσκοντο· εἰς τὴν ἰδίαν σκηνὴν εἰς κοφίνινον φάτνην, ἐμάσσουν ἡσύχως τρεῖς ἡμίονοι· ἦσαν οἱ μεταφερταὶ τούτων τῶν πολεμεφοδίων.

— Ὤχ! ὤχ! ἡ βροχοῦλα τὰ διώρθωσεν, εἶπεν ὁ Καραβιᾶς ... γηὰ φέξε καλλίτερα γηαμά!

Ὁ Σέρβος ἐπλησίασεν ὀλίγον περισσότερον τὸν λύχνον, πλὴν τὸν ἐκράτει μακρὰν τῆς πυρίτιδος.

— Φέρε τὸ λυχνάρι κοντὰ, πὲρ ντίο! εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ

πυροβολικοῦ, ἀνοίγων τὰ κιβώτια διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν τὸ ὕδωρ ἔβλαψε τὸ μπαροῦτι.

Ὁ Διαμαντῆς νομίσας, ὅτι ὁ Κύριός του ἦτον μεθυσμένος ἔτι, τὸν ἔσβεσε.

— Τί ἔκαμες μωρὲ βοῦδι!

— Ὁ ἀέρας, στρατηγέ.

— Τὴ κακή σου.... ἄναψέτονε πάλαι.

Ὁ Σέρβος ἵστατο ἀκίνητος εἰς τὸ σκότος.

— Ἄ! τί κάνεις; μωρέ, ξαφνικὸ νὰ σ' ὄρθῃ! ἀκόμη δὲν τὸν ἄναψες; μωρὲ, μπᾶ καὶ ψόφησες.

— Δὲν εὑρίσκω τὰ τζακουμάκια.

— Πάρε τὰ 'δικά μου.

Ἤναψεν ὁ Σέρβος πάλιν μὲ πολλὴν δυσαρέσκειάν του τὸν λύχνον.

— Ὢ τζόγια!... ἔγεινε 'σὰ ζουμάρι ἀπὸ τὴν οὐμιτιτὰ, κοσπέτο τοῦτο τὸ μπαροῦτι, εἶπεν ὁ Καραβιᾶς, ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ κιβωτίου φυσέκιον, καὶ φέρων τοῦτο πλησίον τοῦ λύχνου.

— Δι' ὄνομα Θεοῦ, στρατηγὲ, μὴ φέρῃς τὸ φυσέκι τόσον κοντὰ εἰς τὸ φῶς.... δὲν φοβοῦμαι τὴν ζωήν μου, ἀλλὰ τὴν ἰδικήν σου, ἀφέντη μου....

— Τί βουβάλι, καϋμένε, ποῦ 'σαι. Δὲ νιόθεις γιαμὰ πῶς βρεμένο μπαροῦτι φόκο δὲ πιάνει; θέλεις γιαμὰ νὰ χώσω καὶ τὸ λύχνο οὕλονε 'ς τὴ κάσα μέσα, καὶ πάλαι νὰ μὴ πάρῃ φόκο.

— Σὲ πιστεύω, Στρατηγὲ, σὲ πιστεύω.

— Γιὰ δὲ μωρὲ, εἶπεν ὁ Καραβιᾶς, καὶ λαβὼν τὸν λύχνον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Σέρβου τὸν ἐβύθισεν εἰς τὸ κιβώτιον.

Ὁ ἱπποκόμος, ὅτε εἶδε τὴν πρᾶξιν, γινώσκων καὶ τὴν ἰσχυρογνωμίαν τῆς σιδηρᾶς κεφαλῆς τοῦ Κυρίου του, ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας καὶ διῆλθε σιωπηλῶς πέντε τρομερὰ λεπτά! καθ' ἃ οὗτος κατεγίνετο εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ κιβωτίου.

— Πᾶμε τώρα νὰ βιζιτάρουμε καὶ τὰ κανόνια, εἶπεν ὁ Καραβιᾶς, καὶ διευθύνθη ἔξω τῆς σκηνῆς.

Ἐκεῖ ἦσαν τέσσαρα ἄθλια πεδινὰ πυροβόλα τῶν ἓξ λιτρῶν, ἐπὶ σαθρῶν διευθετῶν πλέοντα εἰς τὸ ὕδωρ.

— Δὲν ἔχουνε φόβο· τοῦτα εἶναι νεροπούλια μοναχά· τὸ κρυὸ καὶ ἡ βροχὴ δὲ τζοῦ κάνει τίποτες, φωτιὰ βάλτους 'ς τὴ φάλια καὶ τὰ βλέπεις πῶς κοκκινίζουνε καὶ βροτοκελαϊδοῦνε... Τώρα Διαμάντι πήγαινε νὰ παστρέψῃς 'λίγες σαρδέλαις.... βάλταις τὸ σωστὸ λάδι καὶ ξύδιτώνε, τρίψε καὶ λίγο ψιλὸ ψιλὸ κρομμύδι, φέρε καὶ τὴν νταμετζάνα μὲ τὸ κρασὶ νὰ κάμωμε κολατζιόνε.

Δύο ὥρας ὕστερον περὶ τὴν αὐγὴν ὁ Βασίλειος [redacted] καὶ τρεῖς τῶν ὑπαξιωματικῶν ἐκάθηντο καὶ ἐμέθυον ἄντικρυ τοῦ προγεύματος, ὅπερ ὁ Σέρβος Διαμαντῆς εἶχε προετοιμάσει.

— Ἄκουσε, ἔλεγεν ὁ Καραβιᾶς· ἐτοῦτοι οἱ Πρίντζιπάδες, οἱ

Υψηλαντέοι, εἶναι γιὰ τζῆ Ντόμνες 'κεῖνες τοῦ Φαναριοῦ κι' ὄχι γιὰ πόλεμο.... οἱ Τοῦρκοι τάξες καὶ παράταξες δὲ σκαμπάζουνε· οὔτε γιαμὰ χρειάζεται νὰ τζ' ἀμολάρῃς μακρὺ τὸ κάβο γιὰ πρεπαρατζιόνε· ὅσο θωράνε καὶ δὲ πηγαίνεις κόντρα πὲρ κόντρα νὰ τζοῦ πελαγώσῃς, θαῤῥοῦνε γιαμὰ πῶς τζοῦ φοβᾶσαι· κι' ὅτες πάλι κινήσῃς κόντρα σὲ δαύτους, μόνο μὲ δέκα νοματέους νά 'χῃς, καὶ χίλιοι νὰ 'ναι 'κεῖνοι φεύγουνε. Σηκωθῆτε, μωρὲ παιδιά! κι' ἀμολάρετε αὐτοὺς τζοὺ γερολοχίταις .... χτὲς σκολάσανε ἀπ' τὸ σκολιό, καὶ σήμερα ἤρτανε νὰ γενοῦνε ὀφιτζαλέοι σας.... ἔρχεστε μαζῆ μου νὰ πᾶμε ντελόγκο, νὰ ἀτακάρωμαι τὸ Δραγατζάνι;... εἴμεθα πεντακόσιοι, καὶ εἶναι ὀχτακόσιοι Τοῦρκοι.... τζοῦστο προπορτζιόνε.

— Ἄς μὴ παραβῶμεν τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, καπετὰν Καραβιὰ, εἶπεν εἷς. Σήμερον περιμένεται· θὰ διευθύνῃ τὴν μάχην ὁ ἴδιος.... εἶναι στρατηγὸς καλός. τὸ ἔδειξεν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Δρέσδης· ἔχασε καὶ τὸ χέρι του ἐκεῖ.

— Γκράτζια ντὲ λ' ἀβίζο! 'μπορεῖ νὰ 'ναι καρίσιμο καλὸς τζενεράλες στζοὺ ῥεγκουλάτους ἀπάνω, μὰ ὄχι 'ς τὰ παλληκάρια ποῦ πολεμᾶνε 'ς τὸ φτεροῦλι... ἐδῶ γιαμὰ ὅπιουνε τὸ σπαθὶ καὶ τὸ τουφέκι σερβίρει ὀφφιτζιαλαμέντε, ἐκεῖος εἶναι γιαμὰ καὶ καλλίτερος τζενεράλες.... πᾶμε γιαμὰ πᾶμε νὰ περάσουμε τὸ γιοφύρι, καὶ σὰν λύκοι σούπιτο νὰ χωθοῦμε 'ς τὸ χωριό· πᾶμε εἶπε καὶ ὠρθώθη ὁ Καραβιᾶς.

— Στρατηγέ! σήμερον εἶναι τρίτη.... γνωρίζεις τί γρουσούζικη ἡμέρα εἶναι ἡ τρίτη εἰς τοὺς χριστιανοὺς, εἶπεν ὁ Διαμαντῆς.

— Τί τζαμπουνᾷς σὺ ζῶ ἀνιμάλε... ἡ φωράδα μου σὰ χωθῇ, μωρὲ, μέσα στὴ φωτιὰ ἔχει τρίτη καὶ τετράδη, μωρέ; σηκωθῆτε γιαμὰ τώρα ποῦστε στὸ κέφι.... ὁ προπάτοράς μας ὁ Ἀλέξαντρος ὁ Μακεδόνας ποτὲ δὲν ἔμπενε στὸ μπαροῦτι χωρὶς νὰ τ' ὄχει στὸ κέφι.... Τί νομίζετε γιαμὰ πούτανε κιὸς ὁ Ἀλέξαντρος!... ἄνθρωπος μὲ μάτια, φρύδια, καὶ αὐτιά... ὅ,τι εἴμαστε καὶ μεῖς· πλὴ σὰν τόχε μέσα ἤξερε νὰ προφιτάρῃ στζῆ ὀκαζιόνες.

Εὑρίσκοντο ἀμφιῤῥέποντες ἂν ἔπρεπε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἢ ὄχι, ὅτε ἡ εἴδησις τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Γραβιᾶς ἔφθασε καὶ εἰς τὸ μέρος των.

— Γιαμὰ ἀδέρφια τὶ καρτερᾶτε; ἐπρόσθεσεν ὁ Καραβιᾶς, τὸ ταχὺ καὶ μᾶς νὰ μᾶς κάνουν ῥόστο ζωντανοὶ στὴ σούβλα... κάλλια ἐμεῖς νὰ πάμαι νὰ τοὺς κάψωμε στὸ χωριὸ μέσα.... σὰν δὲν 'κολουθᾶτε γὼ μόνος πάγω... Διαμαντῆ σέλωσε τὴ φοράδα.

Ὁ ἱπποκόμος ἠκολούθησε τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ του, ὅστις ἱππεύσας, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πεντακοσίων στρατιωτῶν του

διέβη τὴν μικρὰν γέφυραν τῆς χαράδρας καὶ ἐπορεύθη εἰς Δραγατζάνι.

Καθ' ὁδὸν συνηντήθη μὲ τὸν γενναῖον στρατηγὸν Γεωργάκη Ὀλυμπίου, τοποθετοῦντα ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἀποσπάσματα εἰς τὰς πέριξ τοῦ χωρίου ὀχυρὰς θέσεις.

— Ποῦ πηγαίνεις, καπετὰν Καραβιά; τὸν ἠρώτησεν.

— Ὅθενες πήγαινε κι' Ἀλέξαντρος ὁ Μακεδόνας, 'σὰ τ' ὄχε 'ς τὸ κέφι.

— Δι' ὄνομα Θεοῦ! μὴ προσβάλῃς τοὺς Τούρκους, ἕως νὰ ἔλθῃ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης· περιμένεται ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν.

— Ἐγὼ 'μαι γιαμὰ Ἀλέξαντρος, ἀβρυνόμενος εἶπεν ὁ οἰνόθρυπτος Καραβιᾶς· εἶμαι καὶ Ὑψηλάντης.... τήραξε γιαμὰ πόσο 'ψηλὰ κάθουμαι 'ς τὴν ἀράπική μου τὴ φοράδα.... καλὴ ἀντάμωσι, καπετὰν Γεωργάκη, καλὴ ἀντάμωσι.

— Ἕνα λόγον ἀκόμη, καπετὰν Βασίλη, στάσου.... σήμερον εἶναι τρίτη· ἡμέρα ἀποφρὰς διὰ τοὺς χριστιανούς....

— Δὲ σ' ἀπαντονάρω 'γὼ τὴ γκλόρια, μιὰ φορὰ καὶ τὴν ἐτζάκωσα 'ς τὰ δόντια, ἐμουρμούρισεν ὁ Καραβιᾶς, καὶ μὲ τὴν πλατεῖαν καὶ κοπτερὰν ἀναβάθραν του, αἱμάτωσε τὰ πλευρὰ τῆς δυστυχοῦς φοράδας.

Ὡς κάλαμος ἐκλονεῖτο ἐπ' αὐτῆς, ὅτε ἔλαβε τὸ μέγα τάχος· οἱ πεντακόσιοι στρατιῶται τὸν ἠκολούθησαν, σύροντες καὶ τὰ ἄθλια τέσσαρα πυροβόλα των.

Ἐκτὸς τῶν Τούρκων οἵτινες ἦσαν κεκλεισμένοι εἰς τὸ Δρατζάνιον εἰς τὸ μοναστήριον Σερπανέστι, τρία τέταρτα τῆς ὥρας μακρὰν, ἦσαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ Τοῦρκοι. Ἐναντίον τοῦ μοναστηρίου τούτου διευθύνθη πρῶτον ὁ Καραβιᾶς. (α)

Ἰδόντες οἱ ἐν τῷ χωρίῳ τὴν πορείαν τοῦ Καραβιᾶ ἤρχισαν ν' ἀπελπίζονται, νομίζοντες ὅτι ὅλος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὥρμησεν εἰς μάχην. Καὶ πρῶτον μὲν ἔκαυσαν τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου, ἔπειτα ἡτοιμάσθησαν νὰ φύγωσι πρὸς τοὺς εἰς τὰς ἄλλας μονὰς κεκλεισμένους Μουσουλμάνους. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πυροβόλα τοῦ Καραβιᾶ οὐδεμίαν τοῖς ἐπροξένουν βλάβην, καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπον ὅτι οἱ ἄλλοι δὲν ἤρχοντο πρὸς βοήθειάν του· ὅτε καὶ οἱ ἐπίλοιποι δισχίλιοι ἑξακόσιοι τοῦρκοι οἱ κεκλεισμένοι εἰς τὰ μοναστήρια Στρεζέστι Μαμοὺλ καὶ Σταντζέστι ἔφθασαν, ὥρμησαν ξιφήρεις κατ' αὐτοῦ.

Ὁ ἄθλιος καὶ δειλὸς πυροβολιστὴς τότε ἐξύπνησε καὶ εἶδε

(α) Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ταῦτα τὰ μοναστήρια εἶναι κτισμένα ἐπὶ γηλόφων, ἔχοντα ἀνοικτὸν ὁρίζοντα πανταχόθεν, χονδρὰ τείχη, χαμηλὴν θύραν καὶ στενὰ καὶ ἐπιμήκη παράθυρα ὡς τὰς πολεμίστρας. Εἶναι εἶδος φ[illegible] τῶν ὁποίων οἱ καλόγηροι ὑπερασπίζοντο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ κατὰ τῶν λῃστῶν καὶ πειρατῶν.

τὸν κίνδυνον. Εἷς τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ Γ. Ὀλυμπίου, τοποθετημένος ἐκεῖ πλησίον, ἔδραμε καὶ εἰδοποίησε τὸν Ἱερὸν Λόχον.

Ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης πολὺ νέος, συλλυπηθεὶς τοῦτον, ἀσυλλογίστως συνήθροισε τοὺς ἱερολοχίτας, οἵτινες, διεσκορπισμένοι τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὰς κερασέας, ἐζήτουν νὰ σβέσουν τὴν δίψαν των, καὶ ἔδραμε πρὸς ἐπικουρίαν του.

Ἦτον περίπου ἡ ἑνδεκάτη τῆς πρωΐας ὥρα, καὶ ἡ καταπίπτουσα βροχὴ ἔκρυπτεν ὁλοτελῶς τὸν Ἥλιον. Τὰ χωράφια, οἱ ἀμπελῶνες καὶ αἱ ὁδοὶ ἔγεμον λάσπης· οἱ φθάσαντες λοιπὸν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ἱερολοχῖται ἦσαν κεκοπιακότες καὶ ἀπηυδησμένοι.

Ὅλη ἡ ὁρμὴ τῶν Τούρκων ἱππέων ἐστράφη τώρα κατ' αὐτῶν· διότι ὁ ἐπάρατος Καραβιᾶς καὶ οἱ στρατιῶταί του εἶχον ἤδη λάβει τὴν φυγήν· αἱ λόγχαι των τοὺς ἀνεχαίτισαν ὀλίγον, δὲν ἠδύναντο ὅμως νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ κάθυγρα πυροβόλα των. Ἦτο δὲ ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἐπάτουν τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως.

Ἡ ἀταξία ἤρχισε πανταχόθεν, εἰς μάτην ἐζήτουν νὰ σχηματίσωσι τετράγωνον.

Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἐπαναλαμβάνοντο πεισματωδέστερα· ἐμάχοντο λοιπὸν σποράδην ὀλίγοι ἐναντίον πολλῶν· δύο πεζοὶ μεθ' ἑνὸς ἱππέως, ἢ πολλάκις δύο καὶ τρεῖς ἱππεῖς, ἐναντίον ἑνὸς καὶ μόνου πεζοῦ.

Οἱ ἑκατόνταρχοι Δημήτριος Σοῦτζος καὶ Σπυρίδων Δρακούλης ἡρωϊκῶς ἠμύνοντο πεζοί, εἰς ἀπομεμακρυσμένον ἔδαφος, κατὰ τεσσάρων φοβερῶν ἱππέων.

Ὁ πρῶτος εἶχε τὰ νῶτα ἐπακουμβησμένα εἰς τὸν κορμὸν χονδροῦ δένδρου. Τοῦ δευτέρου κατεξεσχίζοντο τὰ ἐνδύματα ἀπὸ ὑψηλὴν καὶ ἀκανθώδη βάτον, τὸ μόνον προφυλακτήριον, ὅπερ εὗρε τότε ἐνώπιόν του· πορώτερα τούτων ἐμονομάχει καὶ ὁ Θρασύβουλος μὲ ἕνα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ.

Βολὴ θανάσιμος εὗρε τὸν Σοῦτζον εἰς τὸ πλευρὸν, καὶ πόνος δριμὺς ἐθέρισε τὰ σπλάγχνα του· ἔθεσε τὴν παλάμην ἐπὶ τῆς πληγῆς, καὶ ἔσεισε μὲ τὴν ἄλλην δυνατώτερα τὴν ῥομφαίαν· ὡμοίαζε τετρωμένον θηρίον, ὅπερ μὴ ἐννοῶν τὴν ἀπώλειαν τοῦ αἵματός του, γλύφει μὲ τὴν λυσσῶσαν γλῶσσάν του τὴν πληγὴν καὶ ῥίπτεται ἀγριώτερα κατὰ τοῦ θηρευτοῦ.

Ὥρμησε τῳόντι ὁ Σοῦτζος, τραγῳδῶν τοῦ Φεῤῥέου Ῥήγα τὸ ᾆσμα

Ὦ παιδιά μου ὀρφανά μου,
Σκορπισμένα 'δῶ καὶ κεῖ. κ.τ.λ.

Ὁ Δρακούλης ἄφησε καὶ οὗτος τὴν βάτον καὶ τὸν ἠκολούθησε μὲ μανίαν κατὰ τῶν τεσσάρων ἱππέων.

Τὸ Θούριον ᾆσμα προσέβαλε τὰ ὦτα τοῦ Θρασυβούλου· ἦτο τὸ αὐτὸ, ὃ ἔψαλλεν ἄλλοτε ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτε πρώτην φορὰν τὴν ἀπήντησεν εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Ἀρκαδίας· ἐνόμισεν ὅτι ἡ

ἰδία τὸν κράζει· ἔδωσε λοιπὸν δυνατὸν πήδημα εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὡς ἐλαστικὸς αἴλουρος ἔφθασε τὸν ἱππέα του. Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ἡ ἁγιασθεῖσα παρὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Ἀρχιερέων σπάθη διεπέρασε ἀπὸ λαιμοῦ εἰς τράχηλον τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Κορανίου· μὲ τὴν αὐτὴν δὲ ταχύτητα τοῦ κτυπήματος, τὸν εἶδεν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ἵππου του νὰ πέσῃ εἰς τὸ λασπῶδες ἔδαφος.

Ἔδραξεν ἐν ἀκαρεῖ τὰς ἡνίας τοῦ ζώου, ἀστραπηδὸν ἐπήδησεν ἐπὶ τούτου, ἐκτύπησε μὲ δύναμιν τὰς δύο ἀναβάθρας εἰς τὰ πλευρά του καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ Δημήτριος Σοῦτζος καὶ ὁ Δρακούλης ἐμάχοντο μὲ τοὺς τρεῖς ἱππεῖς (ὁ τέταρτος εἶχε φονευθῆ)· ἦσαν σχεδὸν ἡμιθανεῖς ἀπὸ τὰς πληγὰς οἱ δυστυχεῖς οὗτοι.

— Καρδιά! ἑκατόνταρχοι, καὶ θὰ τοὺς φάγωμεν, ἐφώναξεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου· τρεῖς καὶ τρεῖς εἴμεθα· ἰδὼν ὅμως τὸν Δημήτριον Σοῦτζον θνήσκοντα, καὶ ὅτι ὁ ἀσθενὴς βραχίων του μόλις ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὰ φοβερὰ σπαθίσματα τοῦ ἱππέως μεθ' οὗ ἐμάχετο, ἔχων ἀφ' ἑτέρου ν' ἀμύνεται μὲ τοὺς δύο ἄλλους, οἵτινες, ἀφήσαντες τὸν Δρακούλην, ὥρμησαν κατ' αὐτοῦ, ἔῤῥιψε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Σούτζου ἓν τῶν πιστολίων του, κράξας, «εἶναι γεμάτο, ἑκατόνταρχε, κένωσέ το εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Τούρκου·» Ὁ ἡμιθανὴς Σοῦτζος ἔῤῥιψε τὸ ξίφος καὶ ἔλαβε τὸ πιστόλιον· ὁ ἱππεὺς ὠπισθοδρόμησε, πλὴν ἐπέστρεψεν ὁρμητικώτερος, καὶ ἔφερεν ὀλέθριον κτύπημα σπάθης ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Σούτζου· ἔκυψε νὰ φέρῃ καὶ ἕτερον· οἱ ἀσθενεῖς ὅμως δάκτυλοι τοῦ Σούτζου, εἰς τὴν ἐσχάτην πνοὴν αὐτοῦ, ἐνδυναμωθέντες, ὤθησαν τὸ σκάνδαλον τοῦ πιστολίου.

Δύο φωναὶ ἠκούσθησαν συγχρόνως.

Ἡ μία ἦτον Ἀ λ λ ά χ! ἡ ἑτέρα Ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α· ἡ βολὴ εἶχε θραύσει τὸ μέτωπον τοῦ Μουσουλμάνου, ἡ δὲ δόξα ἀνήρπασεν εἰς τὰ Ἠλύσια τὸν νέον της Κυνέγειρον.

Τὸν θάνατον τοῦ Δημητρίου Σούτζου ἠκολούθησεν ὁ τοῦ Σπυρίδωνος Δρακούλη.

Ἔκειτο πληγωμένος ἀπὸ ἓξ πληγὰς ἡμιζῶν. ὅτε ὁ ἵππος ἑνὸς τῶν κατὰ τοῦ Θρασυβούλου μαχομένων Τούρκων ἐπλησίαζε νὰ τὸν πατήσῃ μὲ τοὺς ὀπισθίους πόδας του, ἐβύθισε τότε τὸ ξίφος εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου· οὗτος δὲ ταραχθεὶς κατέῤῥιψε τὸν ἀναβάτην, καὶ λακτίζων ἔγινεν ἄφαντος εἰς τὸν καπνὸν τῆς μάχης. Ὁ Ὀθωμανὸς, ἀνασπάσας τὸν ἀγχίστομον αὐτοῦ ἀκινάκιν, ἐπλησίασε τότε τὸν Δρακούλην.

Καὶ φρίκης καὶ οἴκτου εἶναι ἀξία ἡ χαμαιμαχία τούτων.

Ὁ Τοῦρκος ἔδραξεν ἀπὸ τὸν μακρὺν πλόκαμον [redacted] τὸν Δρακούλη, ἐνῷ οὗτος τὸν ἐκράτει ἀπὸ τὸν δασὺν πώγωνα· ἐκυλίοντο εἰς τὸν πηλὸν ἀμφότεροι, καὶ ἐβύθιζεν τὸν σίδηρον ὁ εἷς εἰς τὸ στῆθος τοῦ ἄλλου.

Τέλος ὁ μὲν Δρακούλης ἐξέπνευσεν· ὁ δὲ Ὀθωμανὸς, θανατηφόρως πληγωμένος, ἐπροσπάθει ματαίως νὰ σταθῇ ὄρθιος εἰς τοὺς πόδας του.

— Ὄχι! ἔκραξεν ὁ Θρασύβουλος· σὲ χαρίζω εἰς τὸν Σαταναν, καὶ ἐξεκένωσε κατὰ τοῦ φονέως τοῦ Σπυρίδωνος Δρακούλη τὸ ἕτερον πιστόλιόν του.

— Τώρα εἴμεθα ἕνας καὶ ἕνας εἶπε πρὸς τὸν τρίτον.

— Μπέσα γιὰ μπέσα! .... ὀρὲ Ῥωμνιὲ, εἶσε παλληκάρι καὶ τὲ τέλω νὰ σοῦ κόβω τὸ ζωή.

— Μπέσα γιὰ μπέσα δὲν ὑπάρχει μεταξὺ Ἕλληνος καὶ Τούρκου, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, καὶ ἔστρεψε τὸν ἵππον κατ' αὐτοῦ.

Δεκάκις μὲ κλαγγισμὸν μέγα ἔκρουσαν τὰ ξίφη, δέκα διαφορετικαὶ ἀραὶ λύσσης εἰς δύο γλώσσας ἐπροφέρθησαν, καὶ δεκάκις οἱ καπνίζοντες ῥώθωνες τῶν ἵππων των συνωσφράνθησαν, καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ἔχθραν τῶν ἀναβατῶν αὐτῶν ἐχρεμέτισαν καὶ ἀνετίναξαν τὰς κεφαλάς των.

Καὶ τοῦ μὲν Ἀλβανοῦ εἶχε πέσει τὸ μέγα στρόφιον· καὶ ἡ ξυρισμένη κάρα, ἔχουσα μικρὸν θύσανον κόμης εἰς τὴν κορυφὴν, ὡμοίαζε κολοκύνθιον... τοῦ δὲ Θρασυβούλου ἡ μακρὰ καστανόχρους κόμη, ὡς χαίτη μεγαλοπρεποῦς λέοντος, ἐκυμάτιζεν εἰς τοὺς τετραγώνους ὤμους του.

Ἦλθον εἰς χεῖρας· ὁ Ἀλβανὸς ἐβύθισε τοὺς δακτύλους εἰς τὴν γραμμὴν τῶν κομβίων τοῦ ἱματίου τοῦ Θρασυβούλου· οὗτος δ' ἔδραξε τὰς ἄκρας τοῦ μεταξωτοῦ ὑποκαμίσου τοῦ Ἠπειρώτου καὶ ἔσφιγγε μὲ τοὺς χαλιβδίνους δακτύλους τὸ κάρυον τοῦ λαιμοῦ του.

Οὔτε ὁ εἷς, οὔτε ὁ ἄλλος ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ πλέον τὸ ξίφος.

— Τώρα βλέπει γκιαοὺρ, ἔκραξεν ὁ πνιγόμενος Ἀλβανὸς, καὶ ἄφησε νὰ πέσῃ εἰς τὴν γῆν ἡ σπάθη του· ἐζήτει δὲ ν' ἀνασπάσῃ ἐκ τῆς ζώνης του τὸ γιαταγάνι.

Ταχὺς ὢν τὴν ἰδέαν ὁ Θρασύβουλος ἄφησε καὶ οὗτος τὸ ξίφος· ἐξέβαλε τὸν ἀριστερὸν πόδα ἀπὸ τὴν ἀναβάθραν, ἐπάτησε μὲ δύναμιν τὴν δεξιὰν, καὶ ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ ἵππου τοῦ Ἀλβανοῦ, ἀπὸ τὸ ὄπισθεν αὐτοῦ μέρος. Περιετύλιξε τότε μὲ τοὺς βραχίονάς του τὸ σῶμα τοῦ τρομεροῦ Γκέγκου, καὶ ἐκράτησε τὴν ἀποσπῶσαν τὸ γιαταγάνι χεῖρα· ἐβύθισε καὶ τοὺς ὀδόντας εἰς τὸν γυμνόν του τράχηλον, καὶ ὡς τίγρις τὸν κατεβίβρωσκεν.

Ἦτο μᾶλλον ὑψηλὸς καὶ εὐτραφὴς, ἀλλαχοῦ εἴπομεν· ἐνώπιον ὅμως τοῦ πελωρίου τούτου Ἀλβανοῦ ἐφαίνετο μικρός· ὡμοίαζε εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην λεοπάρδαλιν, ἥτις πηδήσασα καὶ βυθίσασα ὄνυχας καὶ ὀδόντας εἰς τὸν τράχηλον ἰσχυροῦ καὶ μεγάλου ταύρου, ἤκουε τοῦτον ἀσπαίροντα καὶ μυκώμενον, χωρὶς οὗτος νὰ δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τὰ κέρατα.

Ματαίως ἐζήτησεν ὁ Τοῦρκος, καταξεσχίζων τὰ πλευρὰ τοῦ ἵππου μὲ τὰς κοπτερὰς ἀναβάθρας του, νὰ ὀρθώσῃ τὸ ζῶον εἰς τοὺς ὀπισθίους πόδας, ὅπως ἀμφότεροι ἀνατραπῶσιν εἰς τὴν γῆν. Τέλος μὴ ὑποφέρων τὰ δαγκάματα τοῦ Θρασυβούλου, ἄφησε τὴν λαβὴν τοῦ γιαταγανίου του, καὶ ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὸν τράχηλον.

Ὁ Ἕλλην ὠφελήθη τῆς περιστάσεως, ἀπέσπασε τὸ γιαταγάνιον, καὶ ἔστρεψε τὴν αἰχμὴν εἰς τὸ στῆθος τοῦ ἀντιπάλου του.

— Πέρνε με σκλάβο, μὰ τὲ σκοτόνης μὲ, Χριστιανὲ, ἔκραξε τότε ὁ Ἀλβανὸς, καταλιμπάνων πᾶσαν ἀντίστασιν.

— Στάσου, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· ἔπειτα ἀφώπλισεν, καὶ ἔδεσε διὰ τῆς μακρᾶς ζώνης του τὸν ἀπόγονον τοῦ Ὀσμάν· καὶ ἐπήδησεν εἰς τὸ ἔδαφος, κρατῶν τὰς ἡνίας καὶ τὴν ζώνην εἰς τὰς χεῖρας.

Κατέβη καὶ ὁ Ἀλβανὸς αἱματωμένος καὶ μέλας· τὸ γιγαντιαῖόν του ἀνάστημα κατέπληξε τὸν νικητήν.

— Μπέσα γιὰ μπέσα.... μὲ χάρισες τὴ ζωὴ, μὴ μὲ πέρνει ὀρὲ μαζῆ, γιατὶ τὸ ἄλλο θὰ μὲ σκοτόνουνε....

— Μὴ φοβεῖσαι! ἐγὼ ἐγγυῶμαι διὰ τὴν ζωήν σου· θέλω νὰ σὲ ἀνταλλάξω μὲ κανένα ἰδικόν μας.

Ὁ Ἀλβανὸς ἠκολούθει σιωπηλῶς πρὸς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς μάχης, εἰς ὃ καὶ ὁ κρότος καὶ ὁ καπνὸς ἐφαίνοντο τρομερώτεροι.

Αἴφνης τέσσαρες ἱππεῖς ἀνεφάνησαν ἐνώπιόν των.

Εἰς τὴν θέαν των ὁ Θρασύβουλος ἐῤῥίγησεν· ἐστάθη, ἔκαμε τὸν σταυρόν του, ἐγύμνωσε τὴν σπάθην καὶ ἡτοίμασε τὰ πιστόλιά του, ἅπερ εἶχεν ἤδη γεμίσει πρὸ ὀλίγου· οἱ δὲ ἱππεῖς ὥρμησαν κατὰ τούτου.

— Στατῆτε! ἔκραξεν ὁ Ἀλβανὸς, θέτων τὸ στῆθος του προμαχῶνα· μὴ τὸ βαρένῃ κάνείς· καὶ ἐδιηγήθη τίνι τρόπῳ τοῦ ἐχρεώστει τὴν ζωήν.

Οἱ Τοῦρκοι ἄφησαν τότε τὸν Θρασύβουλον νὰ φύγῃ ἀβλαβής. Μπέσα γιὰ μπέσα, εἶπε καὶ οὗτος πρὸς τὸν Ἀλβανόν· καὶ ἀσπασθεὶς τοῦτον κατὰ τὴν συνήθειαν, ἀνεχώρησεν.

Τὸ ἕτερον τῆς μάχης ἄκρον παρίστανε θέαμα, ὅπερ οὐδεμία τοῦ τε ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου ἱστορία χορηγεῖ.

Τοῦ ἐπικαταράτου Καραβιᾶ καὶ τῶν στρατιωτῶν του τραπέντων εἰς φυγὴν, οἱ Ἱερολοχῖται ἔμειναν μόνοι ἐναντίον τοῦ χειμάῤῥου τῶν Τούρκων.

Δυστυχῶν γονέων τέκνα! ἐμάχοντο μὲ ἑλληνικὴν ἀνδρείαν τέσσαρας κατὰ σειρὰν ὥρας οἱ περικλεεῖς ἐκεῖνοι νέοι, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἑκατὸν πεντήκοντα ἀπέθανον ἐνδόξως, μ' [redacted] οἱ τέσσαρες ἑκατόνταρχοί των ἐφονεύθησαν, καὶ αὐτὸς ὁ σημαιοφόρος των Ξενοφῶν ἐζωγρήθη, καὶ ἐνώπιόν των ἀπεκεφαλίσθη, μ' ὅλον ὅτι τριάκοντα ἠχμαλωτίσθησαν, οἱ λοιποὶ σχη-

ματίσαντες μικρὰν φάλαγγα, καὶ κρούοντες καὶ κρουόμενοι ἀπὸ τὸν βάρβαρον, ὑπεχώρουν.

«Εὐκόλως οἱ Ἕλληνες δὲν παραδίδονται» ἦσαν οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἡ ἀσθμαίνουσα φωνή των ἔρριπτεν εἰς τὰς πέραν τοῦ Ἴστρου ἐκείνας πεδιάδας.

Οὐδεὶς τούτων ἴσως δὲν ἤθελε διεκφύγει τὸν θάνατον, ἂν δὲν ἔφθανον τὴν ξηρὰν ὄχθην τοῦ ῥύακος Γκούρα Βερζηὶ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπήντησαν τὸν καπετὰν Χόρκαν, ὅστις ἤρχετο πρὸς βοήθειάν των.

Τότε ἀνεφάνη μακρόθεν καὶ ὁ στρατηγὸς Γεωργάκης Ὀλυμπίου. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἰδόντες τὸν αὐξάνοντα ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων, παραλαβόντες τοὺς αἰχμαλώτους, μίαν σημαίαν καὶ δύο πυροβόλα, καὶ ἐγκαταλείψαντες πεντακοσίους νεκροὺς, περὶ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου ἐπέστρεψαν εἰς τὸ χωρίον, ἀποροῦντες καὶ οὗτοι δι' ὅσα κατώρθωσαν.

Ἡ μάχη αὕτη ἔλαβε χώραν τῇ 8 Ἰουνίου τοῦ 1821.

Ὁ δὲ μέγας Ἀλέξανδρος ὁ οἰνόληπτος Καραβιᾶς, μεταμφιεσθεὶς χυδαϊκὴν χωρικὴν ἐνδυμασίαν, μετέβη εἰς τὸ Αὐστριακὸν ἔδαφος. Καὶ πώποτε πλέον δὲν ἐφάνη ἐπὶ τοῦ θεάτρου τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. (Α)

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 22ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) Εἶναι ἀδύνατον ἐνταῦθα νὰ ἔμβῃ τις εἰς λεπτομερείας τῆς μάχης ταύτης καὶ τῶν συνεπειῶν της. Ἀληθὲς, ὅτι ὁ Καραβιᾶς εἶναι ὁ αἴτιος τῆς ἥττας, πλὴν ἡ βραδύτης τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, δὲν εἶναι τάχα ἡ γενικὴ ἀποτυχία τῆς Μολδοβλαχικῆς ἐπαναστάσεως; Ἀποφεύγομεν τὰς λεπτομερείας, διότι ἴσως ἠθέλαμεν ἀναγκασθῇ νὰ ἐπικρίνωμεν, τοῦ πατριωτικωτέρου καὶ φιλογενεστέρου ἀνδρὸς τὰς πράξεις· τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅστις ἐπλήρωσε, διὰ πολυχρονίου σκληρᾶς φυλακῆς, ἀρκούντως ἓνα ἁπλοῦν στρατηγικὸν ἁμάρτημα. Καὶ ἴσως πώποτε ἡ ἱστορία μετὰ τοσαύτης εὐχαριστήσεως θέλει παριδεῖ καὶ λησμονήσει τοιαύτας σοβαρὰς συνεπείας, ὅσον εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἐν τούτοις ἐνταῦθα παρακαταθέτομέν τινας πολυτίμους σημειώσεις τοῦ Ἐξοχωτάτου Κ. Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου περὶ Καραβιᾶ· παραπέμπομεν δὲ τοὺς γράφοντας τὴν ἱςορίαν τῶν μερῶν τούτων πρὸς δύο ἀξιόλογα Εὐρωπαϊκὰ συγγράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμπεριέχονται οὐ μικραὶ τοπογραφικαὶ καὶ ἱστορικαὶ λεπτομέρειαι, δυνάμεναι νὰ συντελέσωσι τὰ μέγιστα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ συγγραφέως. Ταῦτα εἶναι τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ Κ. Ῥεϊμπὼ τομ. Α. σελ. 187-265. καὶ τὸ τοῦ Αἰδεσιμοτάτου R. Walsh. Περιηγήσεις εἰς τὴν Τουρκίαν σελ. 244. Ὁ πρῶτος συγγραφεὺς, χαρακτηριζόμενος ὡς ἀμερόληπτος καὶ εἰλικρινὴς φιλέλλην, λέγει διὰ τὸν Καραβιᾶ « Ἀναμφιβόλως ὁ Καραβιᾶς ἐστάθη εἷς ἄνανδρος καὶ αἰσχρὸς δολοφόνος τῶν ἀπροπαρασκευάστων νέων, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ μόνος αἴτιος,

καὶ ἡ ἱστορία δὲν πρέπει ἐπὶ τοῦ εὐτελοῦς τούτου λῃστοῦ ν' ἀποδώσῃ μόνον τὴν εὐθύνην τοιούτου συμβάντος τόσον καταστρεπτικοῦ εἰς τὰς συνεπείας του.» 'Ο Κ. *'Ρεϊμπὼ ἦτο προσκεκολλημένος ἐναλλὰξ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ* Κ. Α. Μαυ*ροκορδάτου, ὅστις καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν* 'Ελλάδα *μετ' αὐτοῦ ἐκ* Γαλλίας, *ἔπειτα δὲ μετὰ τοῦ* Ν. Βάμβα *εἰς ἐκείνην τοῦ Δημητρίου* 'Υψηλάντου *εἰς* Τριπολιτζὰν, *ὥστε δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι τὸ σύγγραμμά του γέμει πληροφοριῶν πιστοτάτων· οὖσαι δὲ αὗται γραφικώταται, εἶναι ἴσως τὸ πολυτιμότερον τῶν φιλελλήνων σύγγραμμα, ὅπερ μᾶς διασώζεται.*

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ, 24 'Ιανουαρίου / 5 Φεβρουαρίου 1854.

Φίλε Κύριε Ξένε.

Χθὲς σᾶς ἔγραψα, ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐπιστολήν σας. Σήμερον σᾶς δίδω τὰς ζητουμένας περὶ τοῦ Καραβιᾶ *πληροφορίας.*

'Ο Καραβιᾶς *ἦτον 'Ιθακήσιος μετρίου ἀναστήματος, μᾶλλον χαμηλοῦ ἢ ὑψηλοῦ, εὐτραφὴς μᾶλλον ἢ ἰσχνὸς (κυρίως χονδροκέφαλος) μελαχροινὸς καὶ μελανόθριξ.* Εἶχε *πρόσωπον μεγάλον καὶ ἄγριον, ὀφρύδια μαῦρα καὶ μεγάλα, καὶ μύστακα μεγάλον ἐπίσης, ῥῖνα προεξέχουσαν πολὺ καὶ σχεδὸν* Βουρβώνειον, *ὤμους εὐρεῖς, λαιμὸν κοντὸν καὶ χονδρὸν, ἐκ τῆς ὄψεως καὶ τῆς ὅλης κατασκευῆς τοῦ σώματος ἔπρεπε νὰ νομισθῇ ἀνδρεῖος, ἀλλὰ τοιοῦτος δὲν ἐφάνη κατὰ δυστυχίαν οὔτε πρὸ τοῦ ἀγῶνος, οὔτε κατὰ τὸν ἀγῶνα.*

Πρὸ *τοῦ ἀγῶνος τὸν ἐγνώριζα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ὄντα τοῦ* 'Ηγεμῶνος τῆς Βλαχίας Φ. Καρατζᾶ, *κατὰ τὸ* 1816 *καὶ* 1817. Οἱ 'Ηγεμόνες *εἶχον συνήθως εἰς ὑπηρεσίαν των ἀριθμόν τινα στρατιωτῶν ἀμίσθων, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τεσσάρων ἀξιωματικῶν, τῶν μὲν δύω ἀνωτέρων, δηλαδὴ τοῦ τουφεκτζήμπαση (ἀρχηγοῦ τῶν πεζῶν) καὶ τοῦ* Ντελίμπαση *(ἀρχηγοῦ τῶν ἱππέων)· τῶν δ' ἑτέρων δύο κατωτέρων, δηλαδὴ τοῦ* Γκιονουλλὲρ-*ἀγᾶ (ἀρχηγοῦ τῶν ἐθελοντῶν) καὶ τοῦ* Κὺρ-Σερδάρη *(ἀρχηγοῦ σώματος διοριζομένου συνήθως εἰς καταδίωξιν τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις λῃστῶν)* ὁ Καραβιᾶς λοιπὸν *ἐπὶ τῇ συστάσει τοῦ* Ντελήμπαση Μιχάλη, *ὅστις κατὰ τὸν ἀγῶνα προσεφέρθη αἰσχρῶς ἐπίσης, ἐδιορίσθη* Γκιονουλλὲρ-*ἀγασί, ἀλλ' οὐδόλως εὐδοκίμησε, καὶ ἐπαύθη.* 'Εν *παρόδῳ σημειῶ, ὅτι ὁ* Γεώργιος 'Ολύμπιος *(ἐπὶ τῇ συστάσει μου) ἐδιωρίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ* 1818 Κὺρ-Σερτάρης· *ὁ* Καραβιᾶς *ὡμίλει τὴν γλῶσσαν, ὅπως οἱ 'Ιθακήσιοι οἱ ὁποῖοι διακρίνονται τῶν λοιπῶν 'Ιονίων, ἕνεκα τῶν σχέσεών των μὲ τοὺς 'Ακαρνᾶνας· ἀνεγίνωσκε δὲ καὶ ἔγγραφα ἀτελέστατα καὶ βαρβαρικώτατα· ποῦ ἐπλανήθη μετὰ τὴν καταφυγήν του εἰς τὴν* Αὐστρίαν, *μέχρι τοῦ ἔτους* 1825 *ἀγνοῶ, κατὰ τοῦτο δὲ τὸ ἔτος ἦλθεν εἰς* Ναύπλιον, *ὅπου τὸν εἶδα· ἦτον ἡ ἐποχὴ τῆς ἀποβάσεως καὶ τῆς προόδου τῶν* Αἰγυπτίων, *ἐζήτει νὰ ἐκστρατεύσῃ μετ' ἄλλων ἐθελοντῶν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον· βεβαίως τίποτε γενναῖον δὲν ἔπραξεν, ἐπειδὴ ἠθέλαμεν τὸ ἀκούσει, καὶ ἰδίως ἐγὼ εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤμην εἰς θέσιν νὰ τὸ γνωρίζω· ἔπειτα τὸν ἔχασα οὐδ' ἠξεύρω ποῦ περιεφέρετο ἢ τί ἔκαμνεν, οὐδ' εἶχα τὴν περιέργειαν νὰ τὸ μάθω· ὅλοι οἱ γνωρίζοντες τὰ προηγούμενά του τὸν ἀπεστρέφοντο καὶ τὸν ἐπεριφρόνουν.* Συμπαιρένω, *ὅτι ἐπροσκολλήθη εἰς κανένα τῶν ὁπλαρχηγῶν μας, κατόρθωσε νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν φάλαγγα, ὡς χρηματίσας ἀξιωματικὸς ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος· πρὸ πέντε δὲ ἢ ἓξ ἐτῶν (δὲν δύναμαι νὰ προσδιορίσω τὴν ἐποχὴν) ἀπέθανεν εἰς τὰς* 'Αθήνας *ὅπου διέμενε.*

'Ελπίζω ὅτι αἱ πληροφορίαι αὗται θέλουσιν ἀρκέσει εἰς τὸν σκοπόν σας.

'Ο *φίλος σας.*

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

ΚΕΦΑΛ. 23.

ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ Ο ΟΛΥΜΠΙΟΣ.

Ἦτον ἀνὴρ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν· Ἱππότης τοῦ παρασήμου τοῦ ἁγίου Βλαδιμηρέσκου, γέννημα τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, καὶ ἀξιωματικὸς δι' ἔτη πολλὰ εἰς τὰ ἐλαφρὰ τῆς Ῥωσσίας σώματα.

Εἶχε νυμφευθῇ τὴν χήραν τοῦ περιφήμου Σέρβου Χαϊδούκου Βέλκου· ὅθεν εἶχε καὶ μέγα κόμμα εἰς τὴν Σερβίαν.

Ἀπεστρέφετο τὰς διενέξεις καὶ ῥαδιουργίας· εἶχε πολὺ κοινὸν νοῦν, καὶ ἦτον ἤπιος καὶ φιλόφρων ἐν τῇ εἰρήνῃ· ὅσον ἀρειμάνιος, τολμηρὸς καὶ ἀκάμπτου ἀποφάσεως εἰς τὸν πόλεμον. Ἐν δὲ τῷ μικρῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ ἐστάθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἔδειξε ῥωμαϊκὴν ψυχὴν, καὶ πατριωτισμὸν ἄξιον τοῦ βλέμματος τῆς Εὐρώπης.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι, ὅστις συνέδραμε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην καὶ τοὺς ἀδελφούς του, νὰ μεταβῶσιν εἰς Αὐστρίαν ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν δυστυχῆ μάχην τοῦ Δραγατζανίου· ὅτε αἱ δυσπιστίαι, ἡ ὑποψία καὶ ὁ κίνδυνος ἠπείλουν τούτους. Καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι, ὅστις συνήθροισεν ἀπὸ τὰ δάση καὶ περιέθαλψε τοὺς ἐναπομείναντας ἱερολοχίτας,

Ὀπαδός του ἦτο κάποιος καπετὰν Φαρμάκης.

Μετὰ τὴν ὀλέθριον μάχην τοῦ Δραγατζανίου ἠσθένησε βαρέως, καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ Μολδαυϊκὸν ὄρος τῆς Βρέτζας, πρὸς δύσβατά τινα χωρία· ἐκεῖθεν ἀπέπεμπεν ἐκ διαλειμάτων ἀποσπάσματα στρατιωτῶν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ διετήρει τὸ πῦρ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπερ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἄκραν τῆς Μολδοβλαχίας ἐφαίνετο ἤδη κατεσβεσμένον.

Καὶ ὁ Θρασύβουλος εὑρίσκετο εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν, ἦτον ἡμίγυμνος· ἔζη μὲ τὰ χόρτα καὶ τοὺς ἀγρίους καρπούς· καὶ καμίαν διέξοδον δὲν ἔβλεπε τῆς τρομερᾶς θέσεως εἰς ἣν εὑρίσκετο.

Μίαν ἡμέραν ὑποστηρίζων τὸν βραχίονα τοῦ Ὀλυμπίου Γεωργάκη, ἤδη εἰς ἀνάῤῥωσιν ὄντος, ἐπεριδιάβαζον ἐπὶ τοῦ ὄρους Βρέτζη.

— Ὅλα ταῦτα τὰ κακὰ, τοῦ ἔλεγεν ὁ ἀρχηγὸς οὗτος, τὰ χρεωστοῦμεν εἰς τὸν ἀναθεματισμένον Καραβιᾶν... Καὶ ὁ εὐλογημένος Ὑψηλάντης πταίει· ὀλίγην περισσοτέραν δραστηριότητα ἂν ἐδείκνυεν, ὑπὸ τοιούτους καλοὺς οἰωνοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ἤρχισε, ἠδύνατο νὰ φθάσῃ μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ βάλῃ τὸ πῦρ εἰς τοῦτο τὸ Σεράγι τοῦ Σουλτάνου.... ἄφησε πολὺν καιρὸν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ προετοιμασθῶσιν... ἔπειτα, ἀδελφὲ, αἱ ῥαδιουργίαι καὶ αἱ προδοσίαι τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ τὸν ἐπηρέαζον πολύ.

— Ἰδοὺ τὸ κυριώτερον ἐλάττωμα τοῦ Πρίγγιπος, ἂν πρέπῃ τις νὰ τὸ εἴπῃ ἐλάττωμα. Ἦτο πολὺ καλὸς καὶ ἄφινε τὸν τυχόντα νὰ τὸν πλησιάζῃ.... ὅπως καὶ ἂν εἶναι, τὸ γένος πρέπει νὰ χρεωστῇ εἰς τοῦτον τὸ πᾶν, διότι ἄνευ τούτου οὔτε ἡ ἑταιρία ἐπροόδευε, οὔτε ἡ ἐπανάστασις ἤρχιζεν.

— Ἐκουράσθην, εἶπεν ὁ Ὀλύμπιος, καθήμεθα ὀλίγον;

— Μάλιστα, στρατηγέ! πλησιάζει καὶ ὁ Σεπτέμβριος, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· ἂν μείνωμεν δύο μῆνας ἔτι εἰς τὰ ὄρη ταῦτα, θὰ ψοφήσωμεν ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ τὴν πεῖναν.

— Αἴ παιδί μου.... ἂς τραγῳδήσωμεν τοῦ Ὑψηλάντου τὸ εὔμορφον τραγουδάκι, εἶπεν ὁ Γεωργάκης γελῶν. Λέγουν ὅτι τὸ ἐσύνθεσεν ὅτε ἦτον εἰς τὰς δόξας του εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Πετρουπόλεως· ποῦ νὰ ἤξευρε τότε, ὅτι μετὰ τρεῖς χρόνους ἤθελεν ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὸν ἴδιον, καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας του.

Πουλάκι ξένο
Κ' ἐρημωμένο
Ποῦ πᾶς καὶ τρέχεις;
Ποῦ φωλιὰν ἔχεις;
— Φωλιὰν δὲν ἔχω,
Πηγαίνω τρέχω,
　　　　Ἐδῶ κ' ἐκεῖ,
Χωρὶς νὰ 'ξεύρω τὴν ἡσυχίαν,
Χωρὶς νὰ εὕρω τὴν εὐτυχίαν
　　　　Ποῦ κατοικεῖ.
Μικρὸ σὰν ἤμουν εἶχα πατρίδα,
Μέσ' ταῖς μυρσίναις ἐγλυκοζοῦσα,
Πουρνὸ καὶ βράδυ ἐκελαϊδοῦσα·
Εἶχα καὶ νέαν ἠγαπημένην
Τὴν παιδιόθεν μου ἐρωμένην.
Σκληρὸ γεράκι αἴφνης ἐμπρός μου
Τῶν ὀφθαλμῶν μου τὸ γλυκὺ φῶς μου
　　　　Νεκρὸ ἁρπάζει,
Καὶ τὴν φωλιάν μου καταρημάζει·
Ἔκτοτε τρέχω 'ς τὰ ξένα μέρη
Χωρὶς πατρίδα καὶ χωρὶς ταίρι.
Μὲ κουρασμένα πτερὰ καὶ μέλη
Πλανῶμαι ὅπως ἡ τύχη θέλει
Κι' ὅπου μὲ φέρει ἀνεμοπλάνη,
Ὅσον νὰ φθάσω ἐκεῖ ποῦ φθάνει
　　　　Τὸ κάθε πρᾶγμα·
Καὶ τοῦ παντός μας αὐτὸ τὸ θαῦμα,
Ὅπου πηγαίνει καὶ τ' ἄγριο γεράκι
Καὶ τὸ ἀθῶον μικρὸ πουλάκι.

— Κάτι κλαίεις, Θρασύβουλε! πάλιν, παιδί μου, τ[redacted]νίκην ἐνθυμῆσαι; Καὶ ἐκείνη ἡ καϋμένη πόσα δάκρυα θὰ χύνῃ!.... ἐπεθύμουν νὰ τὴν ἔβλεπα μίαν φοράν· κατὰ τὴν εἰ-

κονα τὴν ὁποίαν μ' ἔδωσας, πρέπει νὰ εἶναι οὐράνιος ἄγγελος.

— Ἂν τὴν ἔβλεπες, στρατηγὲ, ἤθελες ἰδεῖ ὅτι ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν σὲ δίδω εἶναι ὑποδεεστέρα τῆς ἀξίας της.... ἂς ἀφήσωμεν τὴν ὁμιλίαν ταύτην· εἶναι περίεργον, ὁσάκις ἀκούσω τὸ τραγοῦδι τοῦτο κλαίω, νομίζω ὅτι τὸ γεράκι ἥρπασε διὰ παντὸς τὴν ἐρωμένην μου... Καὶ μήπως τάχα καὶ ἐγὼ, ἐδῶ εἰς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους τούτου, δὲν ὡμοιάζω τὸ χωρὶς φωλεὰν καὶ πτέρυγας πτηνόν;

— Ἂν σὲ δώσω μίαν συμβουλὴν θὰ τὴν ἀκούσῃς, Θρασύβουλε;

— Ποίαν;

— Νὰ ἀπεράσῃς εἰς Τρανσυλβανίαν· ἐκεῖθεν εἰς Βιέννην, Τεργέστην καὶ εἰς Πελοπόννησον· εἶναι καλὸν νὰ μᾶς ἀφήσῃς. Ἡμεῖς ἀπὸ τὰ ὄρη ταῦτα θὰ δείρωμεν πολὺν καιρὸν ἀκόμη τὸν Τοῦρκον. Σὺ πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν Πελοπόννησον.

— Μὲ τὶ χρήματα, στρατηγέ! ἐλησμόνησας ὅτι ἄλλο ἀπὸ τὰ ὅπλα ταῦτα δὲν ἔχω, τὰ ὁποῖα ἐνόσῳ ζῶ δὲν πωλῶ;... ἔχω εἰς Ὀδησσὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Κ. Μ.... μίαν ὁλόκληρον κατάστασιν, πλὴν πῶς νὰ γράψω! καὶ πῶς, καὶ ποῦ νὰ μὲ στείλουν χρήματα... ἂν εἶχον κἂν τὰ ἔξοδα νὰ ὑπάγω εἰς Βιέννην...

— Πάρε τοῦτο τὸ διαμαντένιο δακτυλίδι· εἶναι δῶρον τοῦ Α. Ὑψηλάντου· τὴν στιγμὴν ὁποῦ ἀπεχωρίσθημεν μὲ τὸ ἔδωσεν.

— Ὄχι, στρατηγὲ, εἶσαι καὶ τοῦ λόγου σου πτωχότερός μου σήμερον.... δὲν θέλω λοιπὸν νὰ σὲ τὸ ὑστερήσω.

— Λάβετο καὶ φεῦγε, ὅσον ἔχεις καιρόν· ὅταν δὲ φθάσῃς εἰς Βιέννην, ἂν δὲν θέλῃς νὰ ἔχῃς ὑποχρέωσιν, ἔμβασέ μου τὸ ἀντίτιμον εἰς χρήματα πρὸς ἔμπορόν τινα τῆς Κραϊόβας.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Θρασύβουλος μὲ δάκρυα τὸν ἀπεχωρίσθη, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἦτον εἰς τὸ Αὐστριακὸν ἔδαφος· θέλομεν ἰδεῖ ἀμέσως τί ἀπέγεινεν.

Ἅμα ὁ Ὀλύμπιος ἀνέλαβεν, ἐζήτησε μετὰ τῶν στρατιωτῶν του καὶ τοῦ Καπετὰν Φαρμάκη νὰ πλησιάσῃ τὰ σύνορα τῆς Βασσαραβίας, διὰ νὰ προμηθεύωνται εὐκολώτερα τροφὰς καὶ πολεμεφόδια. Οἱ πλεῖςοι ὅμως τῶν στρατιωτῶν του ἐλειποτάκτησαν καὶ ἔμεινε μόνον μὲ τριακοσίους πεντήκοντα. Ἔφθασε μετ' ὀλίγον εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέκου, πλησίον στενῆς κοιλάδος, παρὰ τῷ τμήματι τοῦ Νιάντζου· ἦτον ἐστεμμένη πυκνῶν δένδρων ἡ κοιλὰς αὕτη, καὶ δὲν εἶχεν ἄλλην εἴσοδον, εἰμὴ ςενὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ὁποίαν ἤνοιξαν τάφρον, καὶ κατεσκεύασάν τινα παραπετάσματα πρόσκαιρα.

Ὁ Ὀλύμπιος μετὰ τῶν γενναιοτέρων του στρατιωτῶν, ἕνδεκα τὸν ἀριθμὸν, ἐκλείσθη ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου,

Τὴν 5 Σεπτεμβρίου ὥρμησαν κατ' αὐτῶν χίλιοι πεντακόσιοι Τοῦρκοι, καὶ εὑρόντες ἰσχυρὰν ἀντίςασιν ὠπισθοδρόμησαν.

Τὴν ὀγδόην τοῦ αὐτοῦ ὁ ἀριθμός των ἔφθασεν εἰς ἑξακισχι-

λίους· ἀφήσαντες δὲ τὴν ὁδὸν ἀνέβησαν εἰς τὰ ὄρη τῆς κοιλάδος, καὶ δι' ἀγνώστων ἄλλων ἀτραπῶν, τὰς ὁποίας ἐγχώριοί τινες Ἐφιάλται τοῖς ἔδειξαν, κατέβησαν ἐντὸς τῆς κοιλάδος.

Οἱ Ἕλληνες ἰδόντες τοῦτο ἄλλοι ἔφυγον εἰς τὰ ὄρη καὶ ἄλλοι συνεκλείσθησαν εἰς τὸ μοναστήριον, μεθ' ὧν καὶ ὁ καπετὰν Φαρμάκης.

Ὁ πόλεμος ἦτο πεισματώδης· οἱ δὲ Τοῦρκοι, μὴ δυνάμενοι νὰ βλάψωσι τοὺς πολιορκουμένους, ἤρχισαν νὰ καίουν τὰ πέριξ τοῦ μοναστηρίου κελλία.

Ὁ Αὐστριακὸς Πράκτωρ τῆς Βοτοσχάνης Wolff, καὶ ὁ τοῦ Βουκουρεστίου ὑποπρόξενος Οὐδρίσκης μὲ τὴν στολήν των ἐζήτησαν κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν νὰ συνδιαλεχθῶσι μετὰ τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου, ὅστις μετὰ τῶν δεκατριῶν ϛρατιωτῶν του εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ μοναστηρίου.

Ὁ Οὐδρίσκης ἦτον ἀνὴρ σιμὸς, ἰσχνὸς, μὲ μακρὰν ὡς πέπονα κεφαλὴν, μὲ σημεῖα τῆς φλογιάδος εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ χαρακτηριστικὰ πλακωτὰ, κατατάττοντα τοῦτον μᾶλλον εἰς τὴν Μογγολικὴν φυλὴν ἢ εἰς τὴν Καυκασίαν.

— Εἶμαι χριστιανὸς καὶ εἶσθε χριστιανοὶ, εἶπεν, ἅμα εἰσῆλθεν. Ὁ Αὐτοκράτωρ μου ἀγαπᾷ τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀθανάτων Θεμιστοκλέων καὶ Ἐπαμινώνδων. Ἤκουσα τὴν πολιορκίαν σας καὶ ἦλθον νὰ σᾶς λυτρώσω. Ἐμεσίτευσα εἰς τὸν Κεχαγιάμπεην καὶ ἂν παραδώσητε τὰ ὅπλα σᾶς ἀφίνει καὶ φεύγετε ἀβλαβεῖς ὅπου ἕκαστος ἐπιθυμεῖ.

— Ἂν ἐγνώριζας, Κύριε Πρόξενε, τοὺς ἀληθεῖς ἀπογόνους τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ Ἐπαμινώνδου, δὲν ἤθελες τολμήσει νὰ μᾶς προτείνῃς τοιοῦτον αἰσχρὸν μέσον, εἶπεν ὁ Γεώργιος Ὀλυμπίου. Μάθε λοιπὸν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν παραδίδουν τὰ ὅπλα ἀλλ' ἀποθνήσκουν μὲ ταῦτα εἰς τας χεῖρας.

— Φυλάξατε τὴν ζωήν σας διὰ περίστασιν ἄλλην καταλληλοτέραν .... Ὁ θάνατός σας ἐδῶ εἶναι ἀναπόφευκτος. Εἶσθε ἑβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα, καὶ εἶναι ἑξακισχίλιοι.

Ἄκουσε, Κύρ' Πρόξενε! ὅσους ὅρκους καὶ ἂν μᾶς κάμουν οἱ Τοῦρκοί σου δὲν τοὺς πιστεύω. Θὰ μᾶς περάσουν ἀπὸ τὴν κόψιν τοῦ σπαθίου, ἂν παραδοθῶμεν. Σ' εὐχαριστῶ διὰ τὴν προθυμίαν σου, Κὺρ' Πρόξενε...,. Νὰ σοῦ εἴπω ὅμως μίαν ἀλήθειαν; τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ Τούρκους διὰ τὴν προδοσίαν καὶ ἀπιστίαν δὲν τοὺς χωρίζω μία τρίχα τὸν ἕνα ἀπὸ τόν ἄλλον. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ὅ,τι ἔχομεν εἰς τὴν καρδίαν τὸ ἔχομεν καὶ εἰς τὰ χείλη.... Λοιπὸν, Κὺρ' Πρόξενε, π[redacted] λὰ νὰ πάρῃς τὸ χωρὶς πτερὰ τρικαντό σου, ὅπου σ[redacted] σὰν μαθημένο πετεινὸ καὶ τὸ στενὸ στενὸ σπαθί σου, ὅπου εἶναι καλὸ διὰ σοῦβλα τοῦ ψητοῦ καὶ νὰ φύγῃς ἀπὸ ἐδῶ. Δέκα

λεπτὰ σοῦ δίδω καιρόν. Ἰδοὺ τ' ὡρολόγιόν μου· δὲν ἐγγυῶμαι μετὰ ταῦτα διὰ τὸ κεφάλι σου.

Ἀπεινῶς στιγματισμένος ὁ προδότης Πρόξενος ἠγέρθη πελιδνὸς καὶ ἐζήτησε νὰ μασσήσῃ ὀλίγας λέξεις.

— Ἀπέρασαν δύο λεπτὰ, εἶπεν ὁ Ὀλύμπιος, καὶ ἔθεσε τὴν χεῖρα εἰς τὴν σπάθην.

Ἀνεχώρησε τότε χωρὶς νὰ προφέρῃ ἄλλον λόγον καὶ διέβη εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ μοναστηρίου, ὅπου δυστυχῶς διεπραγματεύθη μετὰ τοῦ Φαρμάκη καὶ λοιπῶν, ὅ,τι δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ μὲ τὸ τέκνον τοῦ Ὀλύμπου. (α).

Τὸ πῦρ τῶν πολιορκουμένων καὶ πολιορκούντων ἔγινε τότε φρικτότερον.

« Ἀδέλφια ! ἔκραξεν ὁ Ὀλυμπίου πρὸς τοὺς στρατιώτας του, εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν δὲν ἔχομεν ἄλλο νὰ ποθήσωμεν εἰμὴ ἕνα ἔνδοξον θάνατον. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν εὑρίσκεται εἷς ὅστις δὲν τὸν προτιμᾷ...,. Ἂς μιμηθῶμεν τοὺς ἀθανάτους ἀδελφούς μας τοῦ Δραγατζανίου. Ἀκούετε ! Τὸ αἷμά των φωνάζει ἐκδίκησιν. Ἂν ἀποθάνωμεν ἡρωϊκῶς ὡς ἐκεῖνοι, μίαν ἡμέραν οἱ συμπατριῶται μας θέλουν μετακομίσει τὰ κόκκαλά μας μὲ τὰ ἰδικά των εἰς τὴν κλασικὴν γῆν τῶν πατέρων μας.... Ἰδοὺ τὸ ἔργόν μου, προσέθεσε· καὶ λαβὼν φλέγουσαν δᾷδα εἰς τὴν χεῖρα ἔδειξε δύο μεγάλα βαρέλια πυρίτιδος, πλησίον του εὑρισκόμενα. Ὅποιος ἀπὸ ὑμᾶς φοβεῖται τὸν θάνατον, ῥίπτων ὑπερήφανον βλέμμα προσέθεσεν, ἐγὼ ὁ ἴδιος τοῦ ἀνοίγω τὴν θύραν τοῦ κωδωνοστασίου νὰ φύγῃ· καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν.

Ὥρμησαν τότε οἱ Τοῦρκοι ἐκ ταύτης. Διότι εἶχον ἤδη κυριεύσει ὅλον τὸ μοναστήριον.

— Ἐπιθυμοῦμεν τὸν ἔνδοξον θάνατον ! ἀνεκραύγασαν ἅπαντες, Ζήτω τὸ ἔθνος! Ζήτω ἡ Ἐλευθερία!

Ὁ Γεώργιος Ὀλυμπίου τρὶς ποιήσας τότε τὸν Σταυρόν του ἤγγιξεν ἀώχρως τὴν δᾷδα εἰς τὸ ἔκκαυμα τῆς πυρίτιδος.(β).

Κρότος μέγας, καπνὸς καὶ φλόγες καὶ σεισμὸς μεμιγμένα μὲ τὰς ἀγρίας οἰμωγὰς τῶν βαρβάρων, ἦτον τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἡρωϊκοῦ ἐκείνου δράματος.

Οἱ δὲ Αὐστριακοὶ ὑπάλληλοι καὶ ὁ Κεχαγιάμπεης ἐπλήρωσαν πολὺ ἀκριβὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην θέαν. Καθ' ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν πυρποληθέντων βαρβάρων δὲν ἦτον μικρός.

Ὅσον διὰ τὸν Καπετὰν Φαρμάκην καὶ τοὺς ὀπαδούς του, οἵ-

(α) Οὗτος ὁ ἴδιος Οὐδρίσκης εἶναι ὅπου μὲ τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν Μίλωσην, ἐμπόδισε τοὺς Σέρβους νὰ λάβουν τὰ ὅπλα καὶ ἐβίασε τοὺς Πασάδες τῆς Σιλιστρίας καὶ Ῥουτζουκιοῦ νὰ τρέξουν εἰς Βλαχίαν καὶ νὰ κατασφάξουν τόσον κόσμον. Ἰδὲ Laurençon, « Nouvelles Observations sur la Valachie,» Paris, 1822, σελ. 124.

(β) Ἰδὲ Gordon, τομ. Α', σελ. 132. Μάξιμος Ῥεϋμβώ. τομ. Α', σελ. 262. Ἱστ. Τρικ., τομ. Α', σελ. 132.

τινες ἔδωσαν πίστιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Προξένου τῆς Αὐστρίας, οὗτοι ἐστάλησαν πάραυτα ἁλυσίδετοι εἰς Κωνσταντινούπολιν. (α) καὶ ἐκεῖ ἀπεκεφαλίσθησαν.

Καὶ ὁ Θρασύβουλος συνελήφθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς του εἰς Τρανσυλβανίαν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ἀρχῶν, ἐφέρθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μουνκὰτζ καὶ ἐῤῥίφθη εἰς τρομερὰν εἱρκτὴν, ὅπου εὑρίσκετο καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καὶ οἱ ἀδελφοί του καὶ ὅσοι ἄλλοι Ἕλληνες προσέφυγον εἰς τὴν ἑστίαν τῆς Ἀποστολικῆς Αὐστρίας.

ΚΕΦΑΛ. 24.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ Η ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΣ.

— Ἡ ὑπόθεσις πρέπει νὰ ἐξετασθῇ μὲ λεπτομέρειαν, καὶ ἂν τωόντι ὡδήγησας τοὺς Λαλιώτας εἰς τὸν Πύργον τοῦ Ἀθανασιάδου, ἂν σὺ εἶσαι ὁ αἴτιος τοῦ θανάτου τοῦ Δημογέροντος, θὰ σὲ κρεμάσω μιὰν καὶ καλὴν εἰς τὴν πλέον ὑψηλὴν συκιὰν τῶν Πατρῶν. Ἕλλην ὅστις εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην περίστασιν τοῦ ἔθνους, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ ἐρωτικὸν πάθος του, ἀλλάζει θρησκείαν καὶ προδίδει τὸν εὐεργέτην του, εἶναι ἱκανὸς νὰ πράξῃ καὶ ἄλλα χειρότερα. Καλλίτερα λοιπὸν ἀπὸ τώρα νὰ τὸν ἐβγάλωμεν ἀπὸ τὴν μέσην, παρὰ αὔριον νὰ κάμῃ τὰ χειρότερα.

Ταῦτα ἔλεγεν ὁ στρατηγὸς Λόντος πρὸς τὸν ἀθέμιτον Βάρθακα ἐνώπιον τῶν ἐπιλοίπων ὁπλαρχηγῶν τῶν Πατρῶν, κρατῶν τὴν ἐπιστολὴν τῆς Ἀνδρονίκης, δι' ἧς αὕτη ἐγνωστοποίει ποία ἦτον, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐκ Πατρῶν ἀναχωρήσεώς της.

Ἐμβρόντητος ὁ Βάρθακας ἔμεινε σιωπῶν, τὸ βλέμμα πρὸς τὴν γῆν ἔχων.

— Δὲν ἀποκρίνεσαι, τζουτζέ! ἦτο κορίτζι, ἢ ἀγόρι ὁ Ἀνδρόνικος· ἠρώτησεν εἷς Καπετάνιος.

— Δὲν ἐκολύμβησα, Κύριε, ποτὲ μαζῆ του, διὰ νὰ ἠξεύρω, ἀπεκρίθη οὗτος.

— Πῶς κάμεις ὅτι δὲν ἠξεύρεις, τί λέγει τοῦτο τὸ γράμμα;

— Τίποτε δὲν γνωρίζω.

— Σὺ ὁ ἴδιος ὡμολόγησας, ὅτι ἦσουν διδάσκαλος εἰς τὸν πύργον.

— Μήπως τώρα τὸ ἀρνοῦμαι;

— Ὁ Ἀνδρόνικος δὲν ἦτο λοιπὸν ἡ κόρη τοῦ Δημογέροντος;... ὡμοίαζε πολὺ μὲ γυναῖκα.

— Ὄχι, Κύριε.... ὄχι! ὄχι! κατηγορία μεγαλήτερα δὲν ημ-

(α) Gordon, τομ. Α', σελ. 132. Ἱστορ. Τρικουπ., τομ. Α', σελ. 166.

πορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, παρὰ νὰ συγκρίνῃς τὸν στραβοπόδη καὶ ἀνάλατον ἐκεῖνον λζάπην, μὲ τὴν εἰς τὰ ὄμματά μου ἐμπρὸς φονευθεῖσαν Ἀνδρονίκην.... ἂν τὴν ἔβλεπες, Κύριε, τὴν μαθήτριάν μου!.... τὴν εὐμορφίαν της ὅλος ὁ κόσμος ἐγνώριζεν.

— Μὰ πῶς διάβολο! εἶπεν ὁ Λόντος, οὗτινος ἡ ἀμφιβολία ἤρχιζε νὰ κυματίζῃ εἰς τὸν βεβαιοτικόν του τρόπον· πῶς τὸ γράμμα τοῦτο δίδει τοιαύτας λεπτομερείας;

— Πῶς; καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ὁποῦ ἦλθα ἐνταῦθα τί ἄλλο διηγοῦμαι εἰμὴ τὰ τοῦ πύργου καὶ τὰ τῆς Ἀνδρονίκης;...

— Καὶ τί κερδίζει γράφων τὴν ἐπιστολὴν ταύτην.... διατὶ νὰ φύγῃ;

— Τὸ διατὶ μὴ τὸ ἐξετάζῃς, στρατηγέ; ὅταν κάθε καρυδιᾶς καρύδι εἶναι σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὅταν εἰς ἓν ἔθνος βασιλεύῃ ἀνωμαλία καὶ ἐπανάστασις ἐξετάζεις διατί;... πόσα παράδοξα θὰ ἴδῃς εἰς τὸ διάστημα τῶν πολέμων! καὶ ποτὲ δὲν θὰ μάθῃς τὸ διατί... ποῖος ἠξεύρει ἂν δὲν ἦτο καμμία γυναῖκα μὲ ἀναμμένα μυαλά.... καὶ πρέπει νὰ ἦτο γυναῖκα αὐτὸς ὁ Ἀνδρόνικος, διότι καὶ τὸ πρόσωπόν του καὶ ἡ φωνή του εἶχον κάτι θηλυκόν· καὶ τὸ στῆθος του πάντοτε θηλυκομένον καὶ ὀλίγον φουσκωτόν. Ποῖος ἠξεύρει, λέγω, ἡ γυνὴ αὔτη ἂν δὲν εἶχε πολλὰ χρήματα.... καὶ πρέπει νὰ εἶχε.... διότι ἦτον ἐνδυμένη εἰς τὸ χρυσάφι· ἤκουσεν ὅτι αἱ προμήτορές της αἱ Σπαρτιάτιδες ἐπήγαινον εἰς τὸν πόλεμον, ἠθέλησε λοιπὸν καὶ αὕτη νὰ τὰς μιμηθῇ, ἐμίσθωσε δέκα παληκάρια καὶ ἦλθε. Πλὴν εἶδεν ὅτι τὰ βόλια τῶν σημερινῶν δὲν ὡμοιάζουν μὲ τὰς σαΐτας τῶν ἀρχαίων, καὶ ἔφυγε... καὶ διὰ νὰ φύγῃ δικαιωμένη ἔπλασε τὸν μῦθον τοῦ γράμματος τούτου.... αὐτὸ συμβαίνει πάντοτε· ὅπου εὑρίσκεται κανεὶς ἠδικημένος ἀπὸ τὴν φύσιν· εἶδεν ὅτι εἶμαι ὀλίγον μικροκαμωμένος, καμπούρης καὶ στραβοπόδης, λοιπὸν εἶπεν, εἰς τὴν ῥάχην τοῦ καμπούρη ἂς φορτώσω τὴν αἰτίαν· οἱ στρατηγοὶ θὰ τὸν φοβερίσουν, αὐτὸς θὰ μισοψοφήσῃ ἀπὸ τὸν φόβον του.... θὰ γελάσουν οἱ στρατηγοί· ἴσως μάλιστα καὶ τὸν φυλακίσουν· ἄλλο τίποτε δὲν θὰ τὸν κάμουν· διότι οἱ στρατηγοὶ εἶναι δίκαιοι καὶ ἐνάρετοι, καὶ μόνον ἀπὸ ἓν κομμάτι χαρτὶ δὲν ἀποφασίζουν νὰ πάρουν τὸ κεφάλι ἑνὸς ἀνθρώπου..., Νὰ πῶς εἶναι τὰ πράγματα, Ἄρχοντες, ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ φανῇ ἡ ἀλήθεια· θὰ ἰδῆτε τὴν ἀξιότητα καὶ τὰς ἐκδουλεύσεις μου, καὶ θὰ μὲ ἀγαπήσετε.... ἰδού, Κύριοι, σᾶς ἤνοιξα τὴν ψυχήν μου ὅλην· ἂν εὑρεθῇ ἕνας ἀπὸ τοὺς γενναιοτάτους ὑμᾶς καλοὺς ἀνθρώπους νὰ εἴπῃ πῶς βλέπει δόλον εἰς ταύτην, ἀμέσως κρεμάσατέ με.

Θεωρήσας δὲ ὅτι ὅλοι οἱ παρακαθήμενοι ἐσίγων καὶ ἐφαίνοντο ἡμιπειθόμενοι, στρέψας τὴν φωνὴν μὲ ὑποκριτικὸν γλυκασμὸν, καὶ ὑψώνων τὰς χεῖρας εἰς τῆς ῥητορικῆς τὰ ὡραιότερα σχήματα « κάλε εἶναι δυνατὸν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἐγὼ ὁ ζήσας

τόσον καιρὸν μὲ τοὺς Βασιλεῖς καὶ μεγιστάνας τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας· ἐγὼ ὅστις σχεδὸν προητοίμασα τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως· ἐγὼ ὅστις ἤδη πρὸς ὅλους τοὺς Πρίγγιπας τῆς Εὐρώπης ἔγραψα ζητῶν στρατιώτας καὶ χρηματικὴν βοήθειαν ... καὶ ἀπὸ ὅλους περιμένω βοήθειαν .... καὶ θὰ τὸ ἰδῆτε, Ἄρχοντες, ἴσως πολλοὶ θὰ ἔλθουν καὶ μόνοι των νὰ χύσουν τὸ αἷμά των εἰς τὴν γῆν τῶν Πλατώνων· ἐγὼ λέγω, διὰ μίαν κόρην θ' ἀλλάξω θρησκείαν καὶ θὰ πράξω τοιαῦτα;

— Ἐν τούτοις, κύριε, ἦσουν μὲ τοὺς Λαλιώτας εἰς τὸ φρούριον, πῶς τοῦτο ἀκολουθεῖ;

— Σᾶς εἶπον τότε πῶς οἱ Λαλιῶται ἦλθον εἰς τὸν πύργον, ἔσφαξαν ὅλους καὶ μὲ ἠχμαλώτισαν.... ἴσα ἴσα ἀπὸ τὴν δυστυχῆ μου ταύτην διήγησιν, αὐτὸς ὁ ῥωμαντικὸς ψευδανδρόνικος ἔπλασε τὸ παραμυθένιο τοῦτο γράμμα.

— Ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι, εἶπεν εἷς τῶν στρατιωτῶν τὸ ἴδιο βράδυ ὅπου σ' ἐπιάσαμεν ὁ Ἀνδρόνικος ἦλθεν εἰς τὴν σκηνήν σου, καὶ ἐκεῖ εἴχατε μεγάλην φιλονεικίαν· ἐκοιμώμην ἔξω ἀπὸ τὴν σκηνὴν, καὶ μὲ τ' αὐτιά μου σὲ ἤκουσα νὰ λέγῃς « συλλογίσου τὴν θέσιν σου, θὰ κράξω τοὺς ἀνθρώπους μου » ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος ἀπεκρίθη « αὕτη ἡ θέσις μου, ἔκτρωμα, μὲ δαμάζει νὰ μὴ σὲ δώσω ἕν ἄλλο μάθημα » ἔπειτα πλέον δὲν ἤκουσα τὴν ὁμιλίαν σου· διότι σὺ ἔφυγες ἀπὸ τὴν θύραν, καὶ ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος ὅλως θυμωμένος ἀνεχώρησεν.

Ὁ Βάρθακας δὲν περιεπλέχθη ποσῶς, ἂν καὶ ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος ὡς σφυρίον ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

— Τί λέγεις εἰς ταῦτα; ἠρώτησεν ὁ Λόντος,

— Εἶναι ἀλήθεια· ὁ καπετὰν Ἀδρόνικος ἦλθεν εἰς τὴν σκηνήν μου· πλὴν οὔτε φιλονεικία, οὔτε ταραχὴ ἠκολούθησεν· ἦλθε νὰ τοῦ μεταφράσω μίαν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ σείλῃ εἰς Λονδῖνον πρὸς τὸν Λόρδον Μίστερ Μπόξ. Ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος τὸν ἐγνώρισε, καθὼς τὸν εἶχον γνωρίσει καὶ ἐγὼ, καὶ ἔφαγα ψωμὶ μαζῆ του ἑκατὸν φορὰς τὸ 1817 ὅτε ἐταξείδευεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.... ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὡμιλούσαμεν ἀψὰ, καὶ ἐγελούσαμεν ἀψὰ, ἂν καὶ ἡ ὥρα ἦτο περασμένη.

Συγκεχυμένοι οἱ ὁπλαρχηγοὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Λόρδου Μπὸξ, τὸ ὁποῖον τόσον κρούει τὸ Ἑλληνικὸν οὖς· καὶ μὴ δυνάμενοι εἰς τὸ ἄχαρες ἀντιλήψεων πρόσωπον τοῦ Βάρθακα ν' ἀνακαλύψωσιν οὐδεμίαν ἐνοχὴν ἐθεωροῦντο μεταξύ των.

— Κρίνω χρέος μου νὰ σὲ στείλω ὑπὸ κράτησιν πρὸς τὸ παρόν· εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ἀλήθεια· ἄλλο δὲ μέσον δὲν ἔχω, εἰμὴ νὰ στείλω ἀνθρώπους ἐντὸς τοῦ πολιορκουμένου φρουρίου νὰ ἐξετάσουν τοὺς Λαλιώτας ἂν τοὺς ὡδήγησας εἰς τὸν πύργον. Ἂν εἶσαι ἀθῶος, ὁ βαθμός σου πάλιν θέλει σὲ ἀποδοθῇ· ἂν εἶσαι ἔνοχος ἐν στρατιωτικὸν δικαστήριον θέλει ἀποφασίσει τὴν ποινήν σου.

Ἓν βλέμμα τοῦ στρατηγοῦ, καὶ ὁ Βάρθακας ὡδηγήθη εἰς τὴν φυλακήν.

Ὅλην τὴν νύκτα τὴν διῆλθεν ὁ ἄθλιος καθηγητὴς εἰς φόβον καὶ τελείαν ἀποκαρδίωσιν. Δὲν ἐφαντάζετο ποτὲ ὅτι ὁ στρατηγὸς Λόντος ἤθελε φθάσει νὰ ζητήσῃ πληροφορίας παρ' αὐτῶν τῶν Λαλιωτῶν.

Ἡ ἐπαύριον ἐξημέρωσε καὶ ὁ Βάρθακας πάλιν ὡδηγήθη ἐνώπιον τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἀχαΐας καὶ ἑνὸς ἄλλου μεγάλου πλήθους ὁπλοφόρων.

— Τὰ πάντα, κύριε, εἶναι ἀληθῆ, ἂν πρέπῃ νὰ δώσω πίςιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Καρασεϊδαλῆ ἀρχηγοῦ τῶν Λαλιωτῶν, ἥτις εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν ἐπιστολὴν τῆς Ἀνδρονίκης· εἶσαι τὸ φρικτότερον τέρας, ὅπερ ἡ φύσις ἐγέννησεν· εἰς τὰς τρεῖς μετὰ μεσημβρίαν τὸ στρατοδικεῖον θὰ σὲ δικάσῃ· σὲ συμβουλεύω μὴ ζητήσῃς ἄλλον δηκηγόρον εἰμὴ τὴν ἀλήθειαν· μόνη αὕτη δυνατὸν νὰ μετριάσῃ τὴν ποινήν σου.

— Τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν ὁ Βάρθακας, ὑψῶν μὲ ἄγριον μειδίαμα τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ στόματός του καὶ δένων τὰς χεῖρας εἰς τὸ στῆθος. « Veritas aliquanto jus montur nunquam » ἐπρόσθεσεν.

— Ὁμίλει ῥωμέϊκα νὰ σὲ ἐννοῶμεν.

— Τίποτε.... οἱ Λατῖνοι λέγουν « ἡ ἀλήθεια συχνὰ κοιμᾶται, πλὴν ποτὲ δὲν ἀποθνήσκει » ἐν τούτοις πολλοὶ χάνουν τὰς κεφαλάς των ὅταν αὕτη κοιμᾶται· καὶ ὅταν ἐξυπνήσῃ, κανεὶς πλέον δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοῖς τὰς ἐπαναφέρῃ·

— Οὖλο γράμματά 'ναι, μωρὲ, γεμάτος αὐτὸς ὁ τζουτζὲς, εἶπεν εἷς τῶν πλησίων λιάπιδων· τὴ φραγγιὰ οὔλη νε σὰ νερὸ τὴ 'ξέρει ἀπ' ὄξου.

— Λένε πῶς 'μιλάει εἴκοσι πέντε βιλιαετιῶν γλώσσαις, εἶπεν εἷς ἄλλος.

Οἱ ψιθυρισμοὶ δὲν διεξέφυγον τὰ ὦτα τοῦ Βάρθακα· ἤρχισε νὰ συνέρχεται εἰς ἑαυτὸν καὶ ν' ἀναπτεροῦται· ἔστρηφε δὲ μὲ τοὺς δακτύλους του τὰς ἀραιὰς τρίχας τοῦ περιθωρίου τῶν παρειῶν του.

— Μὲ δίδεις τὴν ἄδειαν, στρατηγὲ, νὰ σὲ εἴπω ἕνα μῦθον, ἠρώτησεν.

— Λέγε, εἶπεν ὁ Λόντος.

Ἓν Ἐλάφι ἐδιώκετο ποτὲ ὑπὸ κυνηγῶν, καὶ διὰ νὰ λυτρώσῃ ἐμβῆκεν εἰς σπήλαιον, εὗρεν ὅμως ἐκεῖ λέοντας· σπαραττόμενον δὲ ὑπὸ τῶν ὀνύχων των ἐφώναζεν, ἐλύτρωσα ἀπὸ τὸν ἁπλοῦν θάνατον τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ ὑποπέσω εἰς τὸν σκληρότερον τῶν λεόντων.

— Ἐννοεῖς ὅτι ἐλυτρώθης ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὑπέπεσας εἰς τοὺς Ἕλληνας.

— Τὸ ἐννοῶ καὶ εἶναι οὕτω. Διότι οἱ Τοῦρκοι μὲ συνέλαβον

καὶ δὲν μ' ἐφόνευσαν. Κατέφυγον πρὸς ὑμᾶς καὶ αἱ ῥᾳδιουργίαι καὶ αἱ συκοφαντίαι μερικῶν, διότι μὲ βλέπουν ὅτι εἶμαι ἄνθρωπος μὲ γράμματα, καὶ ὅτι θὰ προοδεύσω εἰς τὸν κόσμον καὶ θὰ κάμω καλὸν, κινδυνεύουν νὰ μ' ἀφανίσουν.... Τὶ τάχα εἶναι ἕνα στρατοδικεῖον ἀπὸ δέκα ἢ δεκαπέντε ἀνθρώπους, μὴ γνωρίζοντας νομικὰ, οὔτε τὴν ὑπογραφήν των νὰ βάλλουν! Ποία θέλει εἶσθαι ἡ ἀπόφασίς των, παρεσκευασμένοι μάλιστα καὶ ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν Τούρκων οἱ ὁποῖοι (καὶ ὅποιος ἔχει ὀλίγον κεφάλι τὸ καταλαμβάνει) ἐμαρτύρησαν κατ' ἐμοῦ διὰ νὰ μ' ἐκδικηθῶσι· διότι τοὺς ἔφυγα· κάμε, στρατηγὲ, ὅ,τι θέλεις..... ἐγὼ εἶμαι φιλόσοφος καὶ τὴν ζωὴν δὲν τὴν ψηφῶ· ἠξεύρω καὶ τὶ ἐστὶ ζωὴ τοῦ σώματος, καὶ τὶ ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Πλὴν συλλογίσου τοῦ λόγου σου ὅτι θὰ βάψῃς τὰς χεῖρας σου εἰς ἀθῶον αἷμα. Ἐν τούτοις ἐνώπιον χιλίων δικαστηρίων ἂν μὲ στείλῃς ἔκαμα σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ῥάψω τὸ στόμα μου, καὶ νὰ μὴ τ' ἀνοίξω εἰς ὅ,τι μ' ἐρωτήσουν.

— Ἡ πεποίθησις μὲ τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖς, εἶπεν ὁ Λόντος, εἶναι πεποίθησις ἀθώου, πλὴν αἱ μαρτυρίαι, ἡ ἐπιστολὴ καὶ τὰ φαινόμενα πίπτουν πολὺ βαρέως ἐπὶ σοῦ· ὥστε σὺ ὁ ἴδιος πρέπει νὰ τὸ ἐπιθυμῇς νὰ δικασθῇς διὰ νὰ φανῇ ἡ ἀθωότης σου, διὰ ν' ἀνορθωθῇ ἡ κλονιζομένη ὑπόληψις καὶ τιμή σου.

— Ἕνας λαγὼς κατηγορεῖτο μίαν φορὰν, στρατηγὲ, γελῶν ἀγρίως εἶπεν ὁ Βάρθακας, ὅτι ἐμβῆκεν εἰς ὀρνιθῶνα καὶ ἔπνιξε καὶ ἔφαγε πολλὰς ὄρνιθας. Οἱ φίλοι του τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἀετῶν διὰ ν' ἀθωωθῇ. Τὶ νομίζετε ἀπεκρίθη ὁ λαγὼς, εἰς τὰ ὄμματα τῶν φρονίμων, εἶμαι ἀθῶος· διότι οὗτοι γνωρίζουν καλῶς ὅτι οἱ λαγωοὶ ὄρνιθας δὲν τρώγουν. Εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνοήτων κάλλιον νὰ περάσω ἀνόητος παρὰ νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἀετῶν, οἵτινες τρέφονται μὲ λαγούς.

— Εἶσαι σύσσωμος παροιμία, Βάρθακα, εἶπεν ὁ Λόντος. Ὅσον μπόϊ σὲ λείπει τόσον πνεῦμα ἔχεις.

— Ὁ ἔπαινος μ' ἀρέσει, στρατηγὲ, διότι ἐφαρμόζεται καὶ πρὸς τὴν γενναιότητά σου ὀλίγον.

Τῳόντι καὶ ὁ στρατηγὸς Α. Λόντος ἦτον αναστήματος μικροῦ.

— Πῶς λοιπὸν πρέπει νὰ πράξω μὲ ἐσέ; ἢ πρέπει ν' ἀποδειχθῇς ἀθῶος, ἢ ἄλλως εἶναι ἀδύνατον νὰ πραΰνω τοῦ κόσμου ὅλου ἐδῶ τὰς ὑποψίας.

— Κάλεσε μὲ συνθήκην τὸν Καρασεϊδαλῇ καὶ δύο ἢ τρεῖς Λαλιώτας νὰ ἔλθουν ἐμπρός μου.... θὰ τοὺς κάμω ἐγὼ ἐρωτήσεις τινὰς καὶ τότε μὲ βλέπεις.... Πλὴν τὶ λέγω; τοῦτο δὲν γίνεται· τοῦ Κροίσου τὰ πλούτη νὰ ὑποσχεθῇς [redacted] σεϊδαλῇ, ἀπὸ τὸ φρούριον δὲν ἐξέρχεται. Τὸ καλλ[redacted] νὰ στείλῃς ἐμὲ καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας τῶν εὐϋποληπτοτέρων σου εἰς τὸ φρούριον νὰ ὁμιλήσωμεν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον·

καὶ ἂν ἐπιμένουν ὅτι ἐγὼ τοὺς ὡδήγησα εἰς τὸν πύργον τοῦ Δημογέροντος κρέμασέ με. Ἐνταυτῷ ἡ περίστασίς μου θὰ χρησιμεύσῃ νὰ κατοπτεύσητε καὶ τῶν πολιορκουμένων τὴν κατάστασιν.

Ὁ Λόντος ἐσκέφθη ὀλίγον καὶ διέταξε νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν ἡ πρότασις τοῦ Βάρθακα.

Ἠσθάνθη τότε οὗτος σάλον ἐπάκρου χαρᾶς· ἐζήτει νὰ σώσῃ τὴν ζωήν του μόνον. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ τὴν σώσῃ μὲ ὁποῖον δήποτε τρόπον, ὅσον αἰσχρὸς καὶ ἂν ἦτον.

Συνωδευμένος ἀπὸ τέσσαρας καπετανέους Ἕλληνας εἰσῆλθε τὴν ἐπαύριον εἰς τὸ φρούριον.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Λαλιωτῶν καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν Τούρκων ἐκάθηντο μὲ ἐσταυρωμένους πόδας καπνίζοντες. Μέγα δὲ πλῆθος ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων, ἰσχνῶν καὶ ὠχροτάτων ὑπὸ τοῦ λιμοῦ προσῆλθον ὁμοίως ἐκεῖ, νομίζοντες ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤρχοντο νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ εἰρήνης.

Ἐπροηγήθη τότε τῶν ἄλλων ὁ καθηγητής! Καὶ μὲ τον τρόπον ἐκεῖνον μεθ' οὗ ὁ κατώτερος Μουσουλμάνος φέρεται πρὸς τὸν ἀνώτερον ἔκλινε τὸ σῶμα, ἔφερε τρὶς τὴν παλάμην ἀπὸ τὸ στῆθος εἰς τὸ μέτωπον, καὶ εἰς ἕκαστον χωριστὰ ἐπρόφερεν ἓν διασαφὲς Σελάμ-Ἀλέκιμ.

Τοὐναντίον οἱ Ἕλληνες ὅλοι σειρόμενοι ὡς λεβένται ἐποίησαν ἁπλοῦν χαιρετισμὸν καὶ ἀπρόσκλητοι ἐκάθησαν χαμαί.

— Ἐφέντη μου, Καρὰ Σεϊδαλῆ, ἤρχισεν ὁ Βάρθακος ὄρθιος, ἐγνώρισες τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀθανασιάδου;

— Ναί, εἶπεν οὗτος, θανατηφόρον ἀκοντίσας βλέμμα πρὸς τὸν νάνον.

— Τὴν ἐνθυμεῖσαι καλά;

— Τὸ θυμᾶται! καλὰ, καλὰ σὰν τὸ τζουτζὲ σένα, γιατὶ, ὀρὲ, κεῖνο λικόντισεν τὸ πάλα μου νὰ πέρνῃ σένα τὸ κεφάλι.

— Ἀκούεις, Βάρθακα;

— Ἐγὼ, ἐφέντι μου, σᾶς ὡδήγησα! ἐγώ; ἠρώτησεν ὁ καθηγητὴς μετ' ἀπορίας.

— Μπά! τζουτζὲ, καμόνεται πῶς ντὲ τυμᾶται; γιά;

— Μὰ τὸ Χριστὸ δὲν θυμοῦμαι τέτοιο πρᾶγμα .... ἄφησέ με νὰ σὲ πῶ δύο μόνον λόγους εἰς τ' αὐτί. Πρὶν παῤῥησίᾳ τοὺς εἴπω, ἐπιθυμῶ κρυφὰ νὰ σοῦ τοὺς ἀναφέρω.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Λωλιωτῶν τὸν ἐθεώρησε μὲ ἀλαζονείαν καὶ ἀγανάκτησιν.

— Δύο λόγους εἰς τ' αὐτί· δύο λόγους, προσέθεσεν ὁ Βάρθακας καὶ ἔσυρεν ἀπὸ τὴν χεῖρα τὸν Καρα-Σεϊδαλῆ.

« Δὲν ἐννοεῖς τὴν ἐκδούλευσίν μου; κρυφίως τοῦ εἶπε τουρκιστί. Δὲν ἐννοεῖς ὅτι ἐπίτηδες ἔφυγον ἀπὸ τὸ φρούριον διὰ νὰ κατασκοπεύσω τὰ σχέδια τῶν γκιαουράδων; ὅλον τὸ φρούριον εἰς μίαν ἢ δύο ἡμέρας πίπτει καὶ μία ψυχὴ δὲν λυτρώνει. Οἱ

πολιορκηταὶ ὑπέσκαψαν αὔλακα καὶ ἔφεραν μεγίστην ποσότητα πυρίτιδος διὰ νὰ σᾶς πετάξουν εἰς τὸν ἀέρα. Ἂν δὲν μὲ πιστεύῃς στεῖλε καὶ ἐρώτησε καὶ τὸν κὺρ Φίλιππον Γρὴν, ὅςις εἶναι ὁ μεγαλήτερος φίλος σας. Ἐγὼ τώρα θὰ εἴπω πρὸς τούτους τοὺς γκιαουράδες πῶς εἶμαι παιδὶ τοῦ Μωάμεθ· καὶ ὅτι διὰ νὰ τοὺς φύγω ἀπὸ τὰ νύχια τοὺς τὴν ἔκαμα, καὶ μ' ἔφεραν μόνοι των ἐδῶ μέσα.... Μὴ χάνῃς καιρὸ, δίωξέ τους ἀπὸ ἐδῶ διὰ νὰ σᾶς τὰ εἴπω ὅλα· ἀφήσας δ' ἐμβρόντητον τὸν Ἀλβανὸν καὶ στρέψας ἐμφαντικώτατα πρὸς τοὺς Ἕλληνας

« Κύριοι, σᾶς εὐχαριστῶ, προσέθεσεν, ὅτι μ' ἐσυντροφεύσατε ἀσφαλῶς νὰ ἐπανέλθω εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁμοθρήσκων μου ἀδελφῶν Μουσουλμάνων· ἀντὶ τῆς ζωῆς τὴν ὁποίαν μοὶ ἐχαρίσατε, ὁ ἀρχηγὸς ἐδῶ θὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ ἕναν Ἕλληνα αἰχμάλωτον, καὶ τότε εἴμεθα ἴσα ἴσα· τὸ κατ' ἐμὲ δὲν βγαίνω πλέον ἀπὸ τὸ κάστρο· διότι εἶμαι Μουσουλμάνος καὶ ἀπὸ μάνα καὶ πατέρα· ἡ καρδιά μου εἶναι Κοράνι μοναχό· καὶ ὁ νοῦς μου σαφὶ Ἰσλάμι. Μὴ χάνετε λοιπὸν καιρὸν, ἀλλὰ ςρέψατε 'ς τοὺς ἀρχηγούς σας καὶ εἰπέτε τους νὰ μάθουν μίαν φορὰν τί κόπτει ἡ γκλάβα ἑνὸς μικροῦ Μουσουλμάνου. Εἰπέτε τους ἂν ἕνα σκλάβον των δὲν ἠμπόρεσαν νὰ φυλάξουν μὲ τὰς διχονοίας των καὶ τὰς φιλονεικίας των, πῶς θὰ ἠμπορέσουν νὰ πάρουν κοτζὰ κάστρο; Τοὺς συμβουλεύω λοιπὸν νὰ παραιτηθοῦν, διότι καὶ τὰ σχέδιά των τώρα ἠξεύρομεν, καὶ ἀπὸ τὸ σπαθὶ θὰ τοὺς περάσωμεν ὅλους, ἅμα φθάσῃ ἡ βοήθεια ἀπὸ τὴν Ῥούμελην, τὴν ὁποίαν ἡμέραν τῇ ἡμέρᾳ περιμένομεν. »

Ὁ μιαρὸς Βάρθακας διὰ νὰ ἐξάψῃ περισσότερον τὸν φανατισμὸν τῶν Τούρκων ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔκραξε μεγαλοφώνως τὴν ἑξῆς περικοπὴν τοῦ Κορανίου « λάϊ λάϊ λάϊλ Ἀλλὰχ, Μωχαμὲτ ἰλ ῥασοὺλ ἰλλάχ » τουτέστι « ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς, καὶ προφήτης αὐτοῦ εἶναι ὁ Μωάμεθ. »

Ἐκστατικοὶ κατ' ἀρχὰς οἱ τέσσαρες Ἕλληνες, ἔγειναν μανιώδεις ἀκολούθως.

Ὅλον τὸ ἐπίλοιπον Διβάνιον ἔσυρε τὸ ξίφος ὑπὲρ τοῦ Βάρθακα.

Μίαν σχεδὸν ὥραν διήρκεσαν αἱ διενέξεις μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων. Οἱ μὲν ἀπήτουν τὸν Βάρθακα, οἱ δὲ δὲν ἤθελον νὰ τὸν ἀφήσωσι, λέγοντες, ὅτι ἡ θρησκεία των τοὺς διατάττει νὰ ὑπερασπίζωνται τὴν ζωὴν παντὸς πιστοῦ.

Τέλος οἱ Ἕλληνες, ἰδόντες τὸ ἀδύνατον, ἀπῆλθον μετ' ἀδημονίας.

Ἡ διαγωγὴ τοῦ Βάρθακα μὴ σὲ φανῇ παράδοξος, ἀναγνῶστα! εἶναι μᾶλλον θαῦμα πῶς ὑπὸ τοιαύτην βαρυ[redacted] λείαν Κράτους αἰσχροῦ καὶ διεφθαρμένου ὁ Ἕλλην διέσωσε τὴν θρησκείαν καὶ ἐθνισμόν του καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπροσπάθησε νὰ θραύσῃ τὰ δεσμά του, ἢ ὅτι ὀλίγα ἄθλια πλά-

σματα ώς τὸν Βάρθακα ὑπὸ τὴν σχολὴν τῶν τυράννων των τοιοῦτοι μαθηταὶ ἐξῆλθον. Ὅπως καὶ ἂν ἦναι ἕνεκα ταύτης τῆς προδοσίας καὶ τοῦ Φιλίππου Γκρὴν ἡ ὑπόνομος ἀπέτυχε, καὶ τὸ φρούριον δὲν ἐκυριεύθη.

ΚΕΦΑΛ. 25.

Η ΛΑΣΚΑΡΙΝΑ ΒΟΥΒΟΥΛΙΝΑ.

Εἴδομεν μέχρις ὥρας τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάςασιν ὡς ἀθλητικὸν σῶμα ἀνθιςάμενον μὲ πεῖσμα εἰς τὸν χείμαῤῥον τῶν βαρβάρων, πλὴν ὑστερούμενον νοὸς καὶ ψυχῆς, ὅπως χειραγωγήσῃ τὰς κινήσεις του.

Τὰ δύο ταῦτα εὗρε τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1821 ἐπὶ δύο ἀνδρῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου καὶ Δημητρίου Ὑψηλάντη.

Ὁ πρῶτος ἀφήσας τὴν Λιβόρνον μετέβη εἰς Μασσαλίαν, καὶ παραλαβὼν πλοῖον μὲ ζωοτροφίας, ὅπλα, πολεμεφόδια καὶ πολλοὺς φιλέλληνας κατευοδώθη εἰς Μεσολόγγιον.

Ὁ δεύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ Τεργέστης μετέβη εἰς Ὕδραν φέρων πληρεξούσιον ἐκ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ του, ὑπερτάτου ἀρχηγοῦ τῆς Ἑταιρίας τῶν φιλικῶν ὄντος.

Ὁ Α. Μαυροκορδάτος πρῶτος ἐννόησε τὴν ἁρμοδίαν θέσιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐνουθέτησε τοὺς Μεσολογγίτας νὰ ὀχυρώσωσι ταύτην καὶ ὀρύξωσι πέριξ τάφρον, ὅπως μεταβληθῇ εἰς νησίδιον. Ἡ ἁπλῆ ἐκείνη πολίχνη εἶναι ἡ τοσάκις ἀναχαιτίσασα τοὺς πολυαρίθμους Τούρκους, ἡ τοσοῦτον περίφημος ἀκολούθως ἀποκατασταθεῖσα εἰς τὸν νέον κόσμον διὰ τὴν γενναίαν ἀντίστασίν της καὶ τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βυρῶνος.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, μὴ ἐπιτυχὼν τὴν καθολικὴν Ἀρχιστρατηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως, διῆλθε πολὺν χρόνον ἀμφισβητῶν καὶ διχονοῶν μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς Πελοποννήσου ἰσχυρῶν, καὶ μετὰ ταῦτα διευθύνθη καὶ οὗτος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς νέας Τρῳάδος· εἰς Τρίπολιν, λέγω.

Κτισμένη ἡ πόλις αὕτη εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀρκαδίας, οὐχὶ μακρὰν τῆς πατρίδος τῆς Ἀνδρονίκης, ἐπὶ εὐρείας καὶ ὑψηλοτάτης πεδιάδος, περιστοιχιζομένη ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Μενάλου, Παρθενίου καὶ Ἀρτεμισίου δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς περιφήμου τοῦ Ἐπαμινώνδου Μαντινείας καὶ τῆς Τεγέας πρωτευούσης τῆς Ἀρχαίας Ἀρκαδίας.

Πρὸ τῆς πολιορκίας της εἶχε μόνον δεκαπέντε χιλιάδας κατοίκους· ὅτε ὅμως ἡ ἐπανάστασις ἤρξατο, ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου οἱ πλουσιώτεροι Ὀθωμανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι

ἐπεσωρεύθησαν ἐνταῦθα, ὥστε ὁ πληθυσμὸς ἔφθασε τοτε εἰς τριάκοντα χιλιάδας, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν στρατιωτῶν.

Τεῖχος ἐξ ποδῶν πλάτους, δεκατεσσάρων ὕψους καὶ δύο μιλίων περιφερείας ὑπερασπίζετο τὴν πόλιν. Βορειοδυτικῶς ταύτης ὑψοῦτο καὶ ἀκρόπολις ὠχυρωμένη καὶ αὕτη ἀρκετά· ἡ δὲ πόλις ἐντὸς ἦτον ἄχαρις ὡς ἐκ τῆς στενότητός της καὶ τῶν ξυλίνων καὶ κακῶς ᾠκοδομημένων οἰκιῶν της, πλὴν ἐκείνης τοῦ Βεζύρου.

Ἕνεκα δὲ τῆς ἐπισωρεύσεως τῶν κατοίκων καὶ τῆς μακρᾶς πολιορκίας ὁ λιμὸς καὶ λοιμὸς ἤρχισαν νὰ τὴν θερίζουν.

Ὁ στρατὸς τῶν πολιορκητῶν Ἑλλήνων δὲν ὑπερέβαινε τὰς ἐξ χιλιάδας· ἐστρατηγοῦντο δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡγεμῶνος τῆς ἐλευθέρας Λακωνίας Πέτρου Μαυρομιχάλη, τῶν στρατηγῶν Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, Νικήτα καὶ Ἰατράκου.

Ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα ἐκ τῆς νήσου Σπετζῶν, γυνὴ ὑψηλὴ καὶ εὐτραφής, μὲ παρειὰς ἐρυθρὰς καὶ ὀφρῦς πυκνάς, κόμην καταμέλαιναν καὶ λαμπροὺς ὀφθαλμούς, πλήρης πυρὸς εἰς τὰς κινήσεις της, ἦτον ἡ χήρα τοῦ περιφήμου Βούβουλη, Ἕλληνος πλοιάρχου ὑπὸ Ἀγγλικὴν σημαίαν, ὅστις συναπαντηθεὶς ἐκτὸς τῆς Μελίτης, τὸ ἔτος 1811, μὲ τὰς δύο Γαλλικὰς γαλέρας, πλοιαρχουμένας ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Ῥουφὲ καὶ τοῦ υἱοῦ του, ἐναυμάχησε πολλὰς ὥρας καὶ ἡμιβυθίσας αὐτὰς γενναίως ἀπέθανεν.

Ἡ σύζυγός του ἤδη ὥπλισε τὰ τέσσαρα ἐμπορικὰ πλοῖα της τὸν Ἀγαμέμνονα, Ἀχιλλέα, Βουβουλίναν καὶ Ἡρακλέα· ἔθεσε τοὺς ἐξ ἀδελφοὺς καὶ υἱούς της πλοιάρχους καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Μονεμβασίαν, τὸ Ναύπλιον καὶ ἀπέκλεισε διὰ θαλάσσης τὰς πεδιάδας Ναυπλίου.

Ἡ Ἀρτεμισία αὕτη βαρυνθεῖσα μετὰ ταῦτα τὴν θάλασσαν, καὶ λευκὸν ἀναβᾶσα ἀραβικὸν ἵππον, ὡς ἄλλη Ἰωάννα δ' Ἄρκ, ἐκάλπαζε πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως.

Βεζύρης τῆς Πελοποννήσου ἦτον ὁ Χουρσὴδ-Πασσᾶς, ὅστις τότε ἐπολιόρκει τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου Ἰωάννινα.

Τὸ χαρέμιόν του ὡς καὶ τὰ πλούτη του ὅλα εὑρίσκοντο ἐντὸς τῆς Τριπόλεως, ἧς τὴν διοίκησιν εἶχεν ὁ Ἀλβανὸς Ἐλμὰς-Ἀγᾶς.

Ἴσως ἐνθυμεῖται τώρα ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν μεταξὺ Βάρθακα καὶ Δημογέροντος συνδιάλεξιν, ὅτε οὗτος ἐμηχανοῤῥάφη νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἀνδρονίκην, ὅτι ὅλοι οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντες εἶχον προσκληθῇ εἰς τὴν πόλιν ταύτην διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐτησίων φόρων.

Οἱ Ἀρχιερεῖς οὗτοι δώδεκα τὸν ἀριθμόν, μεταξὺ τ[redacted] διεκρίνοντο ὁ Τριπόλεως Δανιήλ, ἀνεψιὸς τοῦ ἀπαγχ[redacted] Πατριάρχου Γρηγορίου Γ'. ὁ Κορίνθου Κύριλλος, ὁ Λακεδαίμονος Γρηγόριος, καὶ ὁ Ὀλένης Φιλάρετος ἔκτοτε ἐκρατήθη-

σαν ἐκεῖ, ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν εἱρκτὴν μὲ κρίκους εἰς τὸν λαιμὸν καὶ ἁλύσους εἰς τὰς χεῖρας.

Καὶ ὁ υἱὸς τοῦ πολιορκητοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη Ἀναστάσιος, ὅστις ὑπὸ τούτου ἐπίτηδες ἐστάλη διὰ νὰ κρύψῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἦτον ἐπίσης εἰς τὴν ἰδίαν φυλακήν.

Καθ' ὅσον ἡ πολιορκία ἀπέβαινε δεινοτέρα κατὰ τόσον καὶ ἡ ζωὴ τῶν Ἀρχιερέων καὶ δημογερόντων ἐδικάζετο σοβαρώτερον.

Ὁ Ἐλμᾶς-Ἀγὰς ἐζήτησεν ἀνακωχὴν ὀλίγων ἡμερῶν, ὅπως διαπραγματευθῇ συνθήκας ὑπὲρ τῶν λιμοκτονούντων πολιορκημένων.

Εἰς τὰς 2 Ὀκτωβρίου ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Νετζὴμ-Ἐφέντην, πολλοὺς Ἀλβανοὺς, καὶ τὸν καθηγητὴν Βάρθακα ἦλθεν εἰς τὸν σύλλογον τῶν Ἑλλήνων.

Μετ' οὐ πολὺ θέλομεν ἰδεῖ τίνι τρόπῳ ἐκ τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν κατήντησαν ἐνταῦθα.

Ὁ Ἐλμᾶς-Ἀγᾶς ἦτον ἀνὴρ ὡραιότατος, ἡ εὐγένεια τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου του προσέβαλλε κάθε ἄνθρωπον. Ἦτον ἐνδεδυμένος πλουσίαν Ἀλβανικὴν στολὴν, ἥτις ἐνώπιον τῶν ῥυπαρῶν ἐκείνων τῶν Ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν, οἵτινες εἶχον ὁμόσει νὰ μὴν ἀλλάξουν ὑποκάμισον καὶ φουστανέλαν, ἐὰν δὲν κυριεύσωσι τὴν πόλιν, εὑρίσκετο εἰς μεγίστην ἀντίθεσιν. Ἔφερεν εἰς τὴν κεφαλὴν σαρίκιον ἐκ πολυτίμου λαχωρίου, εἰς τοὺς δακτύλους ἀδάμαντας καὶ πλουσίας καμέας, καὶ ἐκράτει ἀδαμαντοεπιστόμιον καπνοσύριγγα. Τὸ ὅπλα του ἐπίσης ἤστραπτον ἐκ τῶν πολυτίμων λίθων.

Ἡ θέα τοῦ Τούρκου τούτου εἰς τὰ ὄμματα τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων ἦτο βορὰ κρέατος δεικνυόμενον εἰς πεινασμένους λέοντας. Καὶ ὅμως, ὡς λέγει ὁ Κύριος Raybaud, ὅστις ἦτο παρὼν (α), ὁ ἀμέριμνος τρόπος τοῦ Ἐλμᾶς-Ἀγᾶ, τὸ εἰρωνικὸν, καταφρονητικὸν καὶ ἥσυχον μειδίαμά του ἐξέφραζον αὐθέντην μὴ δυνάμενον νὰ λησμονήσῃ ἔτι τὸν δεσποτισμόν.

Σιωπὴ βαθεῖα διήρκεσεν δι' ὀλίγην ὥραν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες συνεθεωροῦντο πληροῦντες μὲ νέφη καπνοῦ τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο.

— Διατὶ νὰ σιωπῶμεν, τέλος εἶπεν ὁ Στρατηγὸς Κολοκοτρώνης, διατὶ νὰ χάνωμεν τὸν καιρὸν καπνίζοντες.

Ὁ Ἐλμᾶς-Ἀγὰς ἐξύπνησε καὶ εἶπε, « Τῳόντι ἤλθομεν νὰ διαπραγματευθῶμεν, τὶ θέλετε νὰ μᾶς ἀφήσητε νὰ ἐξέλθωμεν τῆς πόλεως ἀβλαβῶς ; »

— Τὰ ὅπλα σας, τεσσαράκοντα μιλλιόνια γρόσια, καὶ τὸ ἥμισυ τῶν σκευῶν σας, εἶπεν ἡ Βουβουλίνα. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι συγχρόνως θ' ἀπελευθερώσετε τῆς εἱρκτῆς τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντάς μας. Θέλομεν σᾶς συντροφεύσει μέχρι Καλαμῶν καὶ σᾶς ἐπιβιβάσει εἰς πλοῖα διὰ τὴν Ἀφρικήν.

(α) Raybaud, τομ. Α', σελ, 51.

Φωνὴ ὀξεῖα ἠκούσθη παρ' ὅλων τῶν Τούρκων. Αἱ συνθῆκαι τοῖς ἐφάνησαν βαρύταται.

— Ἐνθυμεῖσαι, Κυρία, ἠρώτησεν ὁ Βάρθακας, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἠχμαλώτησε τὸν Πύρον τὸν Βασιλέα τῶν Ἰνδιῶν; ἐνθυμεῖσαι πῶς τὸν μετεχειρίσθη; Β α σ ι λ ι κ ῶ ς... Ἐνθυμεῖσαι ὁ Λυκοῦργος μὲ ποῖον τρόπον ἐφέρθη πρὸς τὸν Ἄλκανδρον, ὅστις μὲ τὴν ῥάβδον του τὸν ἐπάταξε καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοῦ ἐξορύξῃ τὸν ὀφθαλμόν; καὶ τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἐζήτει νὰ καταξεσχίσῃ; τὸν ἔλαβεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τὸν ἐπεριποιήθη καὶ τὸν ἐφιλοφρόνησε. Δύο εἶναι οἱ τρόποι, Κυρία, νὰ διορθώσωμε τὴν ζωήν μας, λέγει ὁ Πολύβιος, ὁ διὰ τῶν ἰδίων παθημάτων καὶ ὁ διὰ τῶν ἀλλοτρίων· ἐσεῖς λοιπὸν οἵτινες καυχᾶσθε ὅτι εἶσθε ἀπόγονοι τῶν ἀθανάτων ἐκείνων Ἑλλήνων τώρα ζητεῖτε νὰ ἐπιβάλλητε πρὸς πειναλέους καὶ θνήσκοντας ἀνθρώπους τοιαύτας τρομερὰς συνθήκας! Συλλογίσου, Κυρία! συλλογίσου τὴν ἱστορίαν! θὰ γράψῃ ἀμερολήπτως τὰς πράξεις μας· θὰ μᾶς ζωγραφήσῃ χωρὶς κολακείαν! ἀπὸ φρίκην θὰ κυριευθοῦν αἱ σκιαὶ τῶν πατέρων σας εἰς τὴν ἀργυρολογίαν ταύτην! Ἐκεῖνοι ἐμάχοντο δι' ἕνα ἁπλοῦν μόνον κλάδον ἐλαίας διὰ τὴν δόξαν· σεῖς καταντᾶτε μόνον νὰ μάχεσθε διὰ τὰ φλωρία καὶ τοὺς ἀδάμαντας.

— Ἡ αὐθάδεια τοῦ ζωὺφίου τούτου, ἀποτανθεῖσα ἡ Λασκαρίνα πρὸς τὸν Ἐλμᾶς-Ἀγᾶν, εἶναι πολὺ μεγαλητέρα τῶν τεσσαράκοντα μιλλιονίων, ὅπου σᾶς ζητοῦμεν διὰ τὴν ζωὴν τριάκοντα χιλιάδων πολιορκουμένων. Στραφεῖσα δὲ πρὸς τὸν Βάρθακα, ἄθλιοι, εἶπεν, ἐλησμονήσατε τὰς τόσας καὶ τόσας χιλιάδας ἀθώων ὁποῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην καὶ Κυδωνίας, καὶ εἰς ὅλην τὴν Τουρκίαν κατεσφάξατε καὶ καθηρπάσατε; ἐλησμονήσατε τὸν φρικτὸν καὶ καταφρονητικὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῶν Ἀρχιερέων μας; ἐλησμονήσατε τὸν βασανιστικὸν ἐκεῖνον τοῦ Διάκου καὶ τόσων ἄλλων ἡρώων μας; Αἱ ἀπαιτήσεις μας εἶναι μικρόταται ὡς τὸ ἀνάστημα τὸ ἰδικόν σου· ὑπελόγισάς ποτε τὰς μυριάδας τῶν χριστιανῶν ὅπου εἰς τέσσαρας αἰῶνας κατεσφάξατε καὶ κατεληστεύσατε; καὶ τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς τὰ δεσμωτήρια τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας μὲ ὀλίγα ἀργύρια διαπραγματευόμεθα τὴν σωτηρίαν, σήπονται οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς μας, ὡς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ σεβασμίου τούτου γέροντος ἀπὸ τὸν ὁποῖον κρέμαται ἡ ὕπαρξίς σας. Τὰ μηδαμινὰ ταῦτα ἀργύρια, τὰ ὁποῖα σᾶς ζητοῦμεν, θὰ χρησιμεύσουν εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ πολεμεφόδια τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνός μας. Ἂν δὲν ἐνθυμῆσθε ὅλα ταῦτα, σᾶς ἐνθυμίζω τοὐλάχιστον ὅτι ἡ μεγαλοψυχία μας τοιαύτη εἶναι, ὥστε κ' ἐγὼ ἡ ἰδία, ἥτις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶδον εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Ἄργου[redacted] ἰδίους ὀφθαλμούς μου τὸν υἱόν μου Ἰωάννην νὰ πέσῃ ὑπὸ τὴν σπάθην σας, κ' ἐγὼ ἡ ἰδία, ἀντὶ νὰ ζητῶ ἐκδίκησιν αἵματος, σᾶς

προτείνω ἁπλᾶς συνθήκας. Εἰς μίαν φράσιν, Κύριοι, ςραφεῖσα πρὸς τὸ λοιπὸν ἀκροατήριον, αἱ προτάσεις μας εἶναι αὗται· ἂν δεν τὰς δέχησθε, σᾶς κάμνομεν μὲ τὸ κανόνι νὰ τὰς δεχθῆτε.

Ὁ τρόπος καὶ οἱ λόγοι τῆς ὑπερηφάνου ταύτης γυναικὸς, καὶ τὸν τρόμον καὶ τὴν ἀπορίαν ηὔξησαν τῶν παρακαθημένων.

— Κυρία, εἶπε καὶ πάλιν ὁ Βάρθακας, ὅσον ἀφορᾷ τὰς συνθήκας ταύτας ὁ Ἐκλαμπρότατος Ἐλμᾶς-Ἀγᾶς θέλει ἀποφασίσει· ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὸ χαρέμιον τοῦ Χουρσὶδ-Πασσᾶ, ἂς μοὶ συγχωρηθῇ δύο μόνον λόγους νὰ προσθέσω. Ὁμιλῶ πρὸς γυναῖκα ἥτις τὴν στιγμὴν ταύτην μὲ τὸ ὄνομά της πληροῖ τὴν Εὐρώπην ὅλην. Κυρία! ἡ σύζυγος, αἱ ἀδελφαὶ καὶ λοιπαὶ συγγενεῖς τοῦ Βεζύρου, τῶν ὁποίων τὰ πρόσωπα ὀφθαλμὸς ἀνδρὸς ἔτι δὲν εἶδεν, τῶν ὁποίων τὴν ἐπιδερμίδα καὶ αὐταὶ αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου πώποτε δὲν προσέβαλον, αἵτινες ἔπαιζον μὲ τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὰ φλωρία, ὡς οἱ μαῦροι τῆς Αἰγύπτου παίζουν μὲ τὴν ἄμμον τοῦ Νείλου, ταύτην τὴν ςιγμὴν λιμοκτονοῦν, ἡ δὲ τιμή των ἀπειλεῖται. Εἰς τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὑρίσκονται οἱ πολιορκούμενοι ἕκαςος φροντίζει μόνον δι' ἑαυτὸν καὶ ὀλίγον τὰς συλλογίζεται. Πρὸς ὑμᾶς, Κυρία, ἥτις εἶσθε γυνὴ καὶ γνωρίζετε τὴν εὐαισθησίαν τῆς γυναικὸς καὶ τὴν γυναικείαν ὑπερηφάνειαν ἐναποθέτω τὴν τύχην τοῦ χαρεμίου.

Ἡ Βουβουλίνα εἰς τοὺς λόγους τοῦ καθηγητοῦ ἔμεινε σιωπῶσα καὶ σύννους.

— Εἶσαι συγγενὴς τοῦ Βεζύρου; ἠρώτησεν.

— Ὄχι, Κυρία! ταπεινὸς δοῦλος καὶ γραμματικός του.

— Εἰπὲ πρὸς τὰς Κυρίας σου λοιπὸν, κὺρ Γραμματικέ! νὰ παρακινήσουν τὰς ἀρχὰς τῆς πόλεως νὰ συγκατανεύσουν εἰς τὰς αἰτήσεις μας· ἡ δὲ ζωὴ καὶ ἡ τιμή των θέλουν σεβασθῇ· θέλει τοῖς ἐπιτραπῇ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Βεζύρου μεθ' ὅλης τῆς ἀξιοπρεπείας.

Ὁμιλίαι ποικίλαι ἔλαβον τότε χώραν μεταξὺ τῶν πρεσβευτῶν καὶ τῶν στρατηγῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο καμμίαν συνθήκην νὰ συνάψωσιν, συνεφωνήθη ἀνακωχὴ ὅπλων διὰ δύο ἔτι ἡμέρας, ὅπως ὁ Ἐλμᾶς-Ἀγᾶς πείσῃ τοὺς πολίτας, ὡς καὶ τὸν Κεαγιάμπεην Τάρταρον, τρομερὸν καὶ βδελυττόμενον διὰ τὴν σκληρότητά του, οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν ἔτι τῶν Τούρκων, νὰ μετρήσουν τὰ τεσσαράκοντα ἑκατομμύρια καὶ δεχθοῦν καὶ τὰς ἐπιλοίπους προτάσεις των.

Ἀναχωροῦντος τοῦ Ἐλμᾶς-Ἀγᾶ, ὁ Βάρθακας ἐπλησίασεν εἰς τὴν Λασκαρίναν Βουβουλίναν, καὶ μὲ τρόπον, κρυφίως, ἔθεσε εἰς τὴν χεῖρά της μικρὸν γραμμάτιον ἐνδιαλαμβάνον ὡς ἀκολούθως.

Κυρία!

« Ἂν ἔχετε τὴν γενναιότητα, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω τὴν ἔχετε, ἀπόψε τὸ ἑσπέ-

ρας εἰς τὰς δέκα ὥρας τῆς νυκτὸς ἔλθετε εἰς τὴν πύλην τοῦ φρουρίου τὴν ἐπονομαζομένην τοῦ Ναυπλίου, θέλω σᾶς ὁδηγήσει πρὸς τὰς γυναῖκας τοῦ Βεζύρου, αἵτινες σᾶς παρακαλοῦν προσωπικῶς νὰ σᾶς ὁμιλήσουν. Ἔχουν ἑτοίμους τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὰ πλούτη των ὅλα νὰ τὰ θέσουν πρὸ τῶν ποδῶν σας. Ἂν δὲν ἐπιθυμῆτε ταῦτα διὰ λύτρα αὐτῶν, δύνανται νὰ σᾶς εὐκολύνουν νὰ ἐξάξητε τῶν δεσμῶν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντας, καὶ πρὶν τῆς αὐγῆς μεταφέρετε τούτους εἰς τὰς σκηνάς σας. »

Ἡ ἐπιστολὴ ἔῤῥιψεν εἰς ὄχι μικρὰν σκέψιν τὴν ἀτρόμητον Σπετζιώτισαν. Οἱ ἀδάμαντες καὶ τὰ πλούτη τοῦ Βεζύρου δὲν ἠρέθιζον αὐτήν, διότι καὶ αὕτη ἦτο τότε πλουσιωτάτη, ὅσον ἡ ἐπιθυμία νὰ λυτρώσῃ τοὺς δυστυχεῖς ἀρχιερεῖς καὶ δημογέροντας ἀπὸ τὰ βασανιστήρια καὶ τὴν εἱρκτὴν ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰς καθ᾽ ἑκάστην ἐτελείονε τὰς ἡμέρας του.

Τέλος ἐνεπιστεύθη τὴν ἀπόφασίν της πρὸς τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην, υἱὸν τοῦ στρατηγοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, μὲ τὸν ὁποῖον διεπραγματεύετο νὰ συζεύξῃ τὴν θυγατέρα της Ἑλένην.

Οὗτος ἐζήτησε νὰ τὴν ἐμποδίσῃ θέτων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀπιστίαν τῶν Τούρκων καὶ τὸν κίνδυνον.

— Ὅποιος εἶναι εἰς τὸν πόλεμον, ἀπεκρίθη ἡ Βουβουλίνα, δὲν πρέπει νὰ συλλογίζηται τὸν κίνδυνον, Πάνε. Θέτω πρὸ ὀφθαλμῶν ἐννέα φορὰς δόλον καὶ μίαν εἰλικρίνειαν. Ἂν ἀληθεύσῃ ἡ μία, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἄξιον τῶν κινδύνων, διότι θέλω ἀποσπάσει ἀπὸ τὸν θάνατον τὰς κεφαλὰς τοῦ κλήρου μας. Ἂν ἀποθάνω, ἡ Ἑλλὰς δὲν στερεῖται εἰμὴ μόνον μίαν γυναῖκα· ἀφίνω τοὺς υἱοὺς καὶ ἀδελφούς μου νὰ τελειώσουν ὅ,τι ἐγὼ ἀνεδέχθην.

Τῷ ὄντι εἰς τὰς δέκα ὥρας τῆς νυκτὸς μὲ τὸ γυναικεῖον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν ἤλλαξεν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τριπολιτζάν.

ΚΕΦΑΛ. 26.

Ο ΓΥΝΑΙΚΩΝΙΤΗΣ ΤΟΥ ΧΟΥΡΣΙΔ ΠΑΣΑ.

Μὲ τόλμην ἀπίστευτον ἡ γυνὴ αὕτη ἠκολούθησε τὰ βήματα τοῦ Βάρθακα καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρου. Τὸ βῆμα αὐτῆς ἔδωσεν αἰτίαν πρὸς τὸν στρατηγὸν Γόρδωνα (α) πρὸς τὸν Κύριον Raybaud (β) καὶ ἄλλους Εὐρωπαίους συγγραφεῖς, οἵτινες ποτὲ κατὰ βάθος δὲν ἠδύναντο νὰ γνωρίζωσι τὰ τότε πράγματά μας, νὰ εἴπωσιν, ὅτι ἡ ἄσβεστος δίψα τοῦ χρυσοῦ παρεκίνησε τὴν ἔνδοξον Ἑλληνίδα εἰς τὸ κίνημα τοῦτο. (γ)

(α) Γόρδων, τόμος Α΄. σελ. 243. (β) Raybaud, τόμος Α΄. σε[redacted]

(γ) Τόσην ὀλίγην ἰδέαν εἶχον τότε οἱ Εὐρωπαῖοι περὶ Ἑλλήνων, ὥστε ἡ ἐφημερὶς Diario di Roma ἔγραφεν, ὅτι ἡ Βουβουλίνα μὲ τὰ πλοῖα της ἐπολιόρκει τὴν Τρίπολιν διὰ θαλάσσης ἐνῷ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες διὰ ξηρᾶς.

Καὶ ὅμως τῆς Βουβουλίνας τὰ αἰσθήματα ἦσαν πολὺ ὑψηλότερα, καὶ ὁ καιρὸς τὸ ἀπέδειξε τρανώτατα. Διότι μετά τινα ἔτη, ὅτε τὰ δεινὰ τῆς ἐπαναστάσεως τὴν κατεπίεσαν, ἰδοὺ μὲ ποίαν Εὐαγγελικὴν γλῶσσαν ὡμίλει.

«Ἔχασα τὸν σύζυγόν μου! Δόξα εἰς τὸν Θεόν! ὁ πρωτότοκος υἱός μου ἀπέθανε μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας! Δόξα εἰς τὸν Θεόν! Ὁ νεώτερος υἱός μου, δεκατεσσάρων ἐτῶν, τὴν στιγμὴν ταύτην μάχεται καὶ πιθανὸν νὰ φονευθῇ καὶ οὗτος! Δόξα εἰς τὸν Θεόν! Ὅ,τι εἶχον τὸ ἐθυσίασα ὑπὲρ τῆς πατρίδος μου! Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀλλὰ θὰ νικήσωμεν ἢ θὰ παύσωμεν νὰ ζῶμεν σὺν τῇ ὡραίᾳ ἰδέᾳ, ὅτι δὲν ἀφήσαμεν πλέον εἰς τὸν κόσμον οὐδένα δοῦλον Ἕλληνα.» (α)

Φθάσασα ἔξω τῆς θύρας τῆς ὑποδοχῆς ἔρριψε τὴν κάπαν. Ἔβλεπέ τις τότε τὴν ὡραίαν σπάθην κρεμαμένην διὰ χρυσοῦ ταργάνου μὲ ἀργυροὺς θυσάνους ἐκ τῶν ὤμων εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρόν· εἰς τὴν μέσην ἔφερε ζεῦγος πιστολίων, καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν μεγαλοπρεπὲς σαρίκιον.

Αἱ κυρίαι τοῦ χαρεμίου τὴν ὑπεδέχθησαν ὄρθιαι, ἐκτὸς τῶν συζύγων τοῦ Βεζύρου Ἐσμὲ, Χατζίτζα, Φατιμὲ καὶ Ἀϊσὲ, αἵτινες, καθήμεναι ἐπὶ μαλακῶν ἀνακλίντρων ἐπροσηκόθησαν ὀλίγον καὶ τῇ ἐπρόσφερον θέσιν μεταξύ των.

Ἡ Σπετζιῶτις δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ θαυμάσῃ τὴν πολυτέλειαν μὲ τὴν ὁποίαν τοῦ Σατράπου ἡ αἴθουσα ἦτο συσκευασμένη. Οἱ τοῖχοι ἦσαν κατάχρυσοι καὶ κατοπτροφόροι· τὰ καθίσματα, αἱ αὐλαῖαι ἐξ ἐπικρόκου κατηφὲ χρυσοκεντήτου· αἱ δὲ λυχνίαι, λυχνοῦχοι καὶ τ' ἀρωματικὰ ἀγγεῖα ὅλα ἐκ σφυρηλατημένου καὶ κρυσταλλωτοῦ ἀργύρου. Ἡ Ἐσμὲ ἦτον ἡ πρώτη σύζυγος, καὶ εἶχεν εἴκοσι θεραπαινίδας (ὀδαλίκισας) πέριξ αὐτῆς· αἱ δὲ ἄλλαι ἀνὰ πέντε. (β)

Μία ἰδέα προσέβαλε τότε τὴν Βουβουλίναν· τί θέλει συμβεῖ ὅταν μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἡ πόλις πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν τέκνων τῆς νέας Σπάρτης!....

Ἡ Ἐσμὲ ἦτον ὀλίγον προχωρημένη εἰς τὴν ἡλικίαν, πλὴν ἔτι ἀνθηρὰ καὶ ὡραία· αἱ δὲ λοιπαὶ ὀδαλίκαις παρίστανον ἀντίτυπα ἑκάστου εἴδους χάριτος καὶ καλλονῆς. Ἦτο παράδοξος ἡ ἀντίθεσις τῆς ἀβρᾶς λεπτότητος τῶν γυναικῶν ἐκείνων, καὶ τῆς πολυσάρκου ἐρυθρᾶς καὶ χαλκοχρόου Βουβουλίνας, ἥτις κατεκλόνισε τὸ ἀνάκλιντρον, ἅμα ἐπὶ τούτου ἐκάθησεν.

— Ἀρχόντισσα, δέξου τοῦτο, εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Βεζύρου, καὶ ἐπαρουσίασε πρὸς τὴν Ἑλληνίδα πυξίδα χρυσοελεφαντίνην ἀδάμαντας καὶ ἄλλους πολυτίμους λίθους ἐμπεριέχουσαν. Λύτρωσε τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωήν μας· οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουν τῆς πείνης καὶ δίψης εἰς ἑκατοντάδας καθ' ἑκάστην· αἱ γυναῖ

(α) Pouqueville, τομ. 8, κεφ. 11, σελ. 171.
(β) George Waddington, σελ. 204.

κες καὶ παῖδες ὀδύρονται ἐλεεινότατα καὶ διψοῦν· διότι οἱ στρατιῶται κατακρατοῦν μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν των τὰς ζωοτροφίας καὶ τὰ φρέατα τῆς πόλεως. Τὸ βλέπω, δὲν ὑπάρχει σωτηρία, ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ πέσωμεν εἰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν σας.... Θεέ μου τί θὰ γίνωμεν!!... Ἀρχόντισσα! εἶσαι γυνὴ καὶ αἰσθάνεσαι καλλίτερα τῶν ἄλλων τὴν θέσιν μας· δέξου ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μας καὶ μὴ μᾶς ἀφήσῃς ἀπροστατεύτους.

— Μὴ φοβῆσθε, χανούμισαι! μὴ φοβῆσθε, κοκόναι μου, προσέθεσεν, οὔτε ἡ τιμὴ οὔτε ἡ ζωή σας τρέχουν τὸν παραμικρὸν κίνδυνον· κρατήσατε τοὺς ἀδάμαντάς σας· δὲν ἔχω ἀνάγκην τούτων. Δείξατέ μοι μόνον τίνι τρόπῳ νὰ ἐλευθερώσω τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντάς μας ἐκ τῆς εἱρκτῆς, καὶ αὕτη εἶναι ἡ μεγαλητέρα χάρις τὴν ὁποίαν θὰ μᾶς κάμετε.

Αἱ Ὀθωμανίδες καθησυχάσασαι ὀλίγον, προσεκάλεσαν τὸν Βάρθακα νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ.

— Πλησίασε, εἶπον πρὸς τὸν καθηγητήν· τίνι τρόπῳ θὰ βοηθήσῃς τὴν ἀρχόντισσαν νὰ λυτρώσῃ τοὺς Ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὰ δεσμά; ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ἡμετέρα σωτηρία.

— Χθὲς πρώτην φορὰν ἐμβῆκα εἰς τὴν εἱρκτὴν τῶν Ἀρχιερέων, εἶπεν ὁ Βάρθακας, μ' ἔκαμε φρίκην ὅ,τι εἶδον· εἶναι ἀδύνατον νὰ δραπετεύσουν, ἂν δὲν ἔχωμεν τὸν Κεαγιάμπεην μὲ τὸ μέρος μας. Ἰδοὺ διατί· τὸ ὑπόγειον εἶναι ἑκατὸν πενῆντα μέτρων, καὶ εἶναι πενῆντα τὸν ἀριθμόν· ὁ μικρότερος εἶναι δεμένος εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ὑψηλοτέρου μὲ ἀλύσεις· εἰς τρόπον ὥστε ὁ εἷς νὰ κυρτόνεται, ἢ ὁ ἕτερος νὰ ὑψόνεται εἰς τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν του (α). Πρέπει λοιπὸν νὰ δραπετεύσουν ὅλοι διὰ μιᾶς, διότι ὅλοι εἶναι συνδεδεμένοι, ὅπερ εἶναι ἀδύνατον· ἔπειτα ἡ ἔλλειψις τροφῆς, ὁ ἄζωτος ἀὴρ τοῦ ὑπογείου, ἡ ἀκαθαρσία, ἧς τὴν δυσωδίαν ἐξ ἑκατὸν βημάτων ὀσφραίνεσαι κατήντησαν τοὺς δυστυχεῖς εἰς τοιαύτην ἀσθένειαν καὶ φθειρίασιν, ὥστε καὶ ἂν τοὺς ἐλευθερώσῃς δὲν θὰ δύνανται νὰ περιπατήσωσιν.

— Ἀκούεις, Κυρία! μετ' ἀναστεναγμοῦ εἶπεν ἡ Βουβουλίνα, οἱ ἀρχηγοί μας, οἱ ὑψηλότατοι λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας μας, οἱ βασιλεῖς τῆς θρησκείας μας εἰς τοιαύτην κατάστασιν! Οὐέ! ἂν οἱ στρατιῶται κυριεύσουν τὴν πρωτεύουσαν ταύτην! τίς θὰ δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ τὴν ὀργήν των;

— Τὸ αὐτὸ προεῖπον καὶ ἐγώ, εἶπεν ὁ Βάρθακας· ὅλους θὰ μᾶς περάσουν ἀπὸ τὸ σπαθί· τούτου ἕνεκα μάλιστα παρεκίνησα ταῖς χανούμισαις τίποτε νὰ μὴ φεισθοῦν διὰ τὴν σωτηρίαν των.

— Τίνι τρόπῳ λοιπὸν δυνάμεθα νὰ κερδήσωμεν τὸν Κεαγιάμπεην;

— Ἀγνοῶ, εἶναι Τάρταρος τρομερός, καὶ δὲν θέλει διόλου

(α) Ἀπομν. Σηλιχάδου, τόμ. Α. σελ. 238.

ν ἀκούσῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἐλμᾶς-Ἀγᾶ περὶ συνθηκῶν· χθὲς καὶ σήμερον ἀπεδίωξε πάλιν ἐκτὸς τοῦ φρουρίου μέγα πλῆθος γυναικοπαίδων, καὶ τὰ παρέδωσεν εἰς τὴν ὀργὴν τῶν στρατιωτῶν σας, διότι δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ κρατήσουν ὅπλα, καὶ πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἀναλώσεως τῶν ζωοτροφιῶν. Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς δύο διάφορα κόμματα, ἅτινα πρὶν συμβιβασθῶσι θὰ παρέλθῃ ἡ ἀνακωχή, καὶ οἱ πολιορκηταὶ θὰ κάμουν τὴν τελευταίαν ἀπόπειράν των.

— Λάβε τὸ κιβώτιον τοῦτο μὲ τοὺς πολυτίμους λίθους, εἶπεν ἡ Βουβουλίνα, καὶ πρόσφερέτο πρὸς τὸν ἄπληστον Κεαγιάμπεην. Δόσε του ταῦτα ὅσα αἱ Κυρίαι μὲ προσφέρουν καὶ εἰπέ του ὅτι εἰς ἀλλαγὴν τῆς ζωῆς τῶν Ἀρχιερέων μας τῷ δίδομεν ταῦτα καὶ ὑποσχόμεθα τὴν ἀσφάλειαν τοῦ χαρεμίου.

— Ὄχι, ἀρχόντισσα! στεῖλέ του μόνον τὸ κιβώτιον, ὄχι καὶ τοὺς ἀδάμαντας .... τίποτε δὲν θέλει μείνει δι' ὑμᾶς αὐτήν.

— Ἡ εὐχαρίστησις μόνη τοῦ νὰ σώσω τὴν ζωήν σας ἀρκεῖ, ἀπεκρίθη ἡ ἀγαθόκαρδος Βουβουλίνα.

Ὁ αἰσχρὸς Βάρθακας θεωρήσας τοὺς τιμαλφεῖς λίθους, ἵστατο μὲ ὄμματα σπινθηροβόλα· ἔδραξε τὸ κιβώτιον καὶ προσέθεσε —Μὲ τὰ δῶρα ταῦτα θὰ τὸν καταφέρω τὸν Κεαγιάμπεη. Κυρὰ Βουβουλίνα, ἐνθυμῆσαι τί ἔλεγεν ὁ μακαρίτης ὁ Δημοσθένης; θὰ ἤκουσας καμμίαν φορὰν τ' ὄνομά του « Δεῖ δὴ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστὶ γενέσθαι τῶν δεόντων » ἐπρόσθεσε καὶ ἔγεινεν ἄφαντος.

— Αὐτὸς ὁμιλεῖ ἑλληνικὰ καλλίτερα ἀπὸ ἐμέ, εἶπεν ἡ Βουβουλίνα· φαίνεται ὅλος ἀφοσιωμένος πρὸς ὑμᾶς .... τὸν ἔχετε πολὺν καιρόν;

— Ὄχι, ἀπεκρίθη ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βεζύρου· μόνον ὀλίγας ἑβδομάδας· ἦτον εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν· καὶ μὲ ἓν ἀπόσπασμα Ἀλβανῶν, ὅπερ ἀπὸ ἐκεῖ κατώρθωσε νὰ φύγῃ διὰ νὰ ἔλθῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Τριπολιτζᾶς, ἦλθε καὶ οὗτος· ἐπειδὴ δὲ καὶ γνωρίζει νὰ γράφῃ πολλὰς γλώσσας τὸν ἐλάβαμεν γραμματέα μας· εἶναι ὅμως πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος· ὅθεν τὸν μεταχειριζόμεθα μᾶλλον ὡς φίλον ἢ γραμματέα.

Ἡ Βουβουλίνα διέμεινεν ὅλην τὴν νύκτα μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βάρθακα εἰς τὸ χαρέμιον, ὅστις καὶ ἔφερε τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν.

Τῷ ὄντι ὁ καθηγητὴς ἔπεισε τὸν Κεαγιάμπεην, χωρὶς νὰ τῷ δώσῃ τὸ τιμαλφὲς κιβώτιον, νὰ στείλῃ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντας εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων. Τοῦ ἔδωκε δὲ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τοῦ χαρεμίου καὶ τῶν κατοίκων θέλει διατηρηθῇ ἂν οὕτω πράξῃ.

Δυστυχῶς ὅμως ὀλίγοι τῶν φυλακισθέντων ἐπέζησαν. Τοσοῦτον ἦσαν κατασυντετριμμένοι ἐκ τῶν δεινῶν.

Διεβεβαίωσε δὲ τότε ἡ Βουβουλίνα τὰς γυναῖκας τοῦ

Χουρσὶδ Πασᾶ ὅτι ἀπέρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, ὅπως πείσῃ καὶ τοὺς λοιποὺς στρατηγοὺς νὰ συγχωρήσωσιν ἐλευθέραν τὴν ἔξοδόν των.

Ἀφήνουσα τὸ χαρέμιον δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ δεχθῇ πολλὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα αὗται τῇ προσέφερον. Ὁ δὲ Βάρθακας τὴν συνώδευσεν ἔχων καὶ οὗτος τοὺς κόλπους καὶ θύλακας καταφορτωμένους ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἔκλεψεν.

— Ἀρχόντισσα στρατηγίνα, ὅτε ἐπλησίασαν τὴν πύλην τοῦ φρουρίου εἶπεν, ἔκαμα τὸ χρέος μου, ὡς χριστιανὸς, καὶ ἠλευθέρωσα τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτάς μας. Τώρα πρέπει νὰ ἐλευθερώσω καὶ ἐμαυτὸν· ἐγὼ Τοῦρκος δὲν εἶμαι, ἀλλ' εἶμαι, χριστιανὸς αἰχμάλωτος, καὶ διὰ νὰ σώσω τὴν ζωήν μου εἶπον πῶς εἶμαι Τοῦρκος.

— Δὲν εἶσαι Τοῦρκος; ἀλήθεια!

— Ὄχι, ἀρχόντισσα ϛρατηγίνα! εἶμαι χριστιανὸς καὶ Ἕλλην ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ πάπποι μου καὶ θεῖοί μου ἐστάθησαν μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ Ὀσποδάροι τῆς Πόρτας. Ὀνομάζομαι Καλλιμάχης καὶ κατάγομαι ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Καλλιμαχῶν. Τώρα ὅπου ἐξέρχεσαι τοῦ φρουρίου θὰ σὲ ἀκολουθήσω, καὶ θέτομαι ὑπὸ τὴν ἄμεσον προϛασίαν σου. Πλὴν, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, δὲν θέλω νὰ εἰπῇς τὸ ἀληθὲς ὄνομά μου εἰς κανένα, διότι θὰ τὸ μάθουν οἱ Τοῦρκοι εἰς Κωνϛαντινούπολιν, καὶ θὰ ἐκθέσω τὴν οἰκογένειάν μου ἥτις εἶναι ἔτι ἐκεῖ. Ὀνόμαζέ με λοιπὸν Ζυγομαλᾶ, ἐμπορῶ νὰ κρατῶ τὴν ἰδιαιτέραν σου ἀλληλογραφίαν· ἔχω σημαντικὴν κατάστασιν εἰς Μολδοβλαχίαν, καὶ συγγενεῖς ἰσχυρούς. Δυνάμεθα τῳόντι οἱ δύο μας νὰ κάμωμεν θαύματα, καὶ νὰ ἐπιταχύνωμεν μίαν ὥραν ἀρχήτερα τὴν ἐλευθερίαν τῆς λαμπρᾶς μας Ἑλλάδος.

— Κατάγεσαι ἀπὸ τοὺς Ὀσποδάρους τῆς Βλαχίας; ὑπωπτεύθην ὅτι δὲν εἶσαι Τοῦρκος· διότι τόσον καλὰ ὁμιλεῖς τὴν γλῶσσάν μας.... Ἀκολούθει καὶ θέλεις μ' εὕρει πρόθυμον εἰς ὅ,τι δύναμαι, ἀπεκρίθη ἡ Σπετζιῶτις.

Ὁ Βάρθακας ἠσπάσθη μὲ παραφορὰν τὴν χεῖρά της. Εἶχε κλέψει τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὸ πολύτιμον κιβώτιον τῆς συζύγου τοῦ Βεζύρου· ἡ δὲ πόλις ἐπλησίαζε νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν πολιορκητῶν. Τὸ βάραθρον τοῦ Ἀμφιάραω λοιπὸν ἠνοίγετο ἐνώπιόν του ἂν ἡ Βουβουλίνα δὲν ἀπελευθέρονε τοῦτον.

ΚΕΦΑΛ. 27.

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ.

Ἦτο παρασκευὴ 5 Ὀκτωβρίου ἐννέα ὧραι τῆς πρωΐας, ὅτε κρότος παράδοξος συνωδευμένος ἀπὸ φωνὰς καὶ πυροβολισμοὺς ἠκούσθη εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ στρατιῶται μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων, ἰδόντες ὅτι πολλοὶ πλούσιοι Τοῦρκοι δίδοντες δῶρα εἰς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς ἀκωλύτως ἐξήρχοντο τῆς πόλεως, καὶ νομίσαντες ὅτι τὰ λάφυρά των ὅλα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἴσως θὰ ἐξαντληθῶσι, δὲν ἔχασαν καιρὸν, ἅμα ἡ ἀνακωχὴ ἐξέπνευσεν, ἀλλ' ὡς πειναλέοι λύκοι ἐπήδησαν δι' ἐφόδου ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ ἐῤῥίφθησαν ἐντὸς τῆς Τριπόλεως.

Ἡ ἀκρόπολις ἔστρεψε τότε τὰ πυροβόλα καὶ τοὺς ὅλμους κατὰ τῆς ἰδίας πόλεως, ἥτις ἐντὸς ὀλίγου ἐπληρώθη Ἑλλήνων.

Αἱ γυναῖκες, τὰ παιδία καὶ οἱ γέροντες ἐζήτουν καταφυγὴν εἰς τὴν ἀκρόπολιν· ἤρχισαν δὲ αἱ διάτοροι ἐκεῖναι κραυγαὶ τῶν νικητῶν καὶ τῶν θυμάτων νὰ πληρῶσι τὴν πλήρη καπνοῦ καὶ καυστικῶν ἀναθυμιάσεων ἀτμοσφαῖραν.

Ἡ κατάστασις τῆς πόλεως τοιαύτη ἦτον, ὥστε ὁδοί τινες ἦσαν πεφραγμέναι ἐξ ἀποφόρων σωμάτων ἑκατοντάδων κατοίκων πρὸ ἡμερῶν ἐκ τοῦ λοιμοῦ τελευτησάντων.

Ὡς χείμαῤῥοι ἔῤῥευσαν οἱ Ἕλληνες πρὸς τὰς διαφόρους ἄκρας τῆς πρωτευούσης ταύτης· καὶ εἰς τὴν ὁρμήν των οὔτε γυναικῶν οὔτε βρεφῶν ἐφείδοντο. Αἱ σφαῖραι διεσταυροῦντο πανταχόθεν· πολλοὶ δ' ἔπιπτον ἐκ τῶν βολῶν τῶν ἰδίων φίλων των, καὶ ἄλλοι εὕρισκον τὸν θάνατον ἔκ τινων Τούρκων ἀνθισταμένων μὲ ἀνέλπιστον ἀπελπισίαν.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ δώσῃ τις ἰδέαν τῆς τρομερᾶς ταύτης σκηνῆς, ἥτις τόσον ἀμαυροῖ τὰ χρονικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Πλὴν φεῦ! ὡς λέγει καὶ φιλέλλην τις «Ποῖος λαὸς δὲν εἶχέ ποτε τὰς παράφρονας ὥρας του, καὶ τὰς ἡμέρας τοῦ αἵματος καὶ τῆς αἰσχύνης του;»

Ἐκ τῶν παραθύρων ἐτινάσσοντο σώματα γυναικῶν καὶ παίδων, τὸ κάλλος καὶ ἡ ἡλικία σέβας πλέον δὲν ἐνέσπειρον. Οἱ στρατιῶται ἐπάλαιον καὶ ἐπληγώνοντο μεταξύ των εἰς τὰς θύρας τῶν μεγάλων οἰκιῶν διαφιλονεικοῦντες τὴν εἴσοδον, καὶ πολλάκις ὁλόκληροι τοῖχοι ἀπὸ τὰς ὠθήσεις τῶν παλαιόντων μετὰ πατάγου ἐκρημνίζοντο εἰς τοὺς πόδας καὶ τὰς κεφαλάς των.

Ἤναψαν ὡς μεγάλην ἑκατόμβην ἓν σχολεῖον περικλεῖον πολλοὺς Δερβίσας, οἵτινες ὡς λέοντες ἐκ τούτου ἐμάχοντο, καὶ τοὺς ἔκαυσαν ἀφειδῶς ὅλους. Ἔπραξαν κάθε εἶδος σκληρότητος·

καὶ μὲ τὴν πικρὰν εἰρωνείαν τοῦ νικητοῦ εἰς τὸ χεῖλος, μὲ τὴν ἄσβεστον ἐκδίκησιν τοῦ ἀπελευθερουμένου δούλου εἰς τὴν καρδίαν καὶ μὲ οὐρλισμὸν ἄγριον (ἴδιον ἐν ταῖς μάχαις παρ' ἡμῖν) ἀπέσυρε τὸ γιαταγάνιον ὁ Ἕλλην ἀπὸ τὴν γαστέρα τοῦ Ὀθωμανοῦ, ὅπως βαθύτερα βυθίσῃ τοῦτο εἰς τὸ στῆθος τοῦ Ἰουδαίου, κατὰ τοῦ ὁποίου ἡ λύσσα καὶ ἡ ἐκδίκησις ἦσαν φοβερώτεραι, ὅσον τὸ περιφρονητικὸν τέλος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἐπαρουσιάζετο εἰς τὴν φαντασίαν του.

Ἐντὸς ὀλίγου καὶ ὁ κρότος καὶ αἱ φωναὶ καὶ ἡ σύγχυσις ἐκορυφώθησαν εἰς βαθμὸν ὑπέρτατον.

Οἱ πολιορκηταὶ ἀνεξαιρέτως εἰσήλασαν πανταχόθεν εἰς τὴν πόλιν· ἡ ἀντίστασις τῶν κατοίκων ἔπαυσε, καὶ ἀνιλεῶς ἔπιπτον ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν νικητῶν· ἐξ ὅλων τῶν ἄκρων τῆς πόλεως ἐσφενδόνιζον αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς μετὰ συριγμοῦ καρφία, τεμάχια σιδήρων καὶ ξύλα· εἰς δὲ τὴν φρικτὴν ἐκείνην μουσικὴν συνενοῦντο καὶ οἱ ὀλοφυρμοὶ καὶ αἱ ἀραὶ γ κ ι α ο ὺ ρ μ ο υ ρ τ ά τ η, τῶν θνησκόντων Ὀθωμανῶν, καὶ αἱ ὕβρεις, π α λ α ι ό τ ο υ ρ κ ε β ρ ω μ ό σ κ υ λ ο, τῶν τυπτόντων Ἑλλήνων.

Οἱ δὲ κύνες ὧν πλῆθος ὑπῆρχεν ἐν Τριπόλει ἄνευ κυρίων, περιφερόμενοι κατὰ τὰς ὁδούς, εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐκ τῆς θερμότητος καὶ δίψης λυσσῶντες ἐπέπιπτον ἐπὶ τῶν θνησκόντων καὶ κατεσπάραττον καὶ ἐτελείονον ταχύτερα τὰς σκληρὰς ταύτας τοῦ βίου στιγμάς των.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἄσυλον τοῦ θανάτου, λέγει ὁ Κύριος Μάξιμος Ῥεϊβὼ, δὲν ἦτο σεβαστὸν ὑπὸ τῶν νικητῶν. Ἤνοιγον τοὺς τάφους· διότι εἰς τούτους πρὸ πάντων οἱ Τοῦρκοι κατέφευγον, πιστεύοντες ὅτι ὁ Ἀζραὲλ (μυστηριῶδες πνεῦμα βασιλεῦον εἰς τὰ πολυάνδρια, ὡς ἄλλος τῆς ἀρχαιότητος Ἑρμῆς), ἤθελε τοὺς λυτρώσει ἀπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ Ἕλληνος.

Εἰσερχόμενοι οἱ στρατιῶται ἐντὸς πλουσίας οἰκίας καὶ διαρπάζοντες αὐτὴν ἐκρέμων ἔξω τῶν παραθύρων λευκὸν σινδόνιον μὲ σταυρὸν, σημεῖον ὅτι ἀνῆκεν εἰς τούτους· ἄλλοι δυσαρεστημένοι διότι τίποτε ἔτι δὲν εὗρον, τοὺς περιέμενον εἰς τὴν θύραν, καὶ ὅτε καταφορτωμένοι λαφύρων ἐξήρχοντο, ἔστρεφον τὸν σίδηρον ἐναντίον τῶν συναδέλφων των. Ὁ ἰσχυρότερος τότε ἐγένετο κάτοχος τῶν λαφύρων.

Εἰς μάτην ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ Ἰατράκος καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ ἔφιπποι εἰς τὰς ὁδοὺς ἐζήτουν νὰ παύσουν τὴν λύσσαν τῶν ἀνθρώπων των.(α) Ποῖος τοὺς ἤκουε! ἄλλην ἀπόκρισιν δὲν τοῖς ἔδιδον εἰμὴ ἐνθυμήσου τὴν Σμύρνην, Κυδωνίας, τὴν Κωνσταντινούπολιν· δηλ. τὰς πόλεις εἰς τὰς ὁποίας [redacted] κος πρῶτος ἐῤῥόφησε τόσον ἀνιλεῶς τὸ αἷμα τοῦ χρ[redacted]

Συμμορία Τούρκων καταβᾶσα ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν ἐζήτησε μὲ

(α) Μαξίμος Ῥέϊμπὼ, τομ. Α'. σελ. 467.

τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας νὰ διαπεράσῃ τὴν πόλιν καὶ φύγῃ. Οἱ πλεῖστοι ἔπεσον μαχόμενοι, καὶ μόνον τεσσαράκοντα διεξέφυγον τὸν θάνατον καὶ ἀδίωκτοι κατέφυγον εἰς Ναυπλίαν.

Ἡ πυρκαϊὰ ἔφθασε τέλος καὶ τοὺς τοίχους τοῦ Σεραγίου. Ὁ Ἐλμὰς Ἀγὰς ἰδὼν τὸν ἀναπόφευκτον κίνδυνον μετὰ χιλίων τριακοσίων Ἀλβανῶν ἀφήσας τοῦτο μετέβη μὲ συνθήκας εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ στρατηγοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. (α) Ἔμειναν λοιπὸν μεμονωμέναι, ἀπροστάτευτοι καὶ περικυκλωμέναι ὑπὸ φλογῶν καὶ μαχαιρῶν αἱ γυναῖκες καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Βεζύρου· ἐκεῖναι πρὸς τὰς ὁποίας πρὸ δύο ἡμερῶν ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα τόσον ἐπισήμως ὑπεσχέθη τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς τιμῆς των.

Ὅτε τὰς ἀφῆκε, ἡ ἡσυχία εἶχε βαλσαμώσει ὀλίγον τὰ τρυφερὰ στήθη των διὰ πολλοὺς μῆνας σπαραττόμενα ὑπὸ τρόμου καὶ ἀνησυχίας. Πλὴν τώρα ὅτε δύο ἡμέραι παρῆλθον καὶ ἡ πόλις ἥναψε, καὶ ὁ κρότος καὶ οἱ πιστολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἀνήγγειλαν τὴν ἔλευσιν τῶν πορθητῶν, ὁ φόβος παρέλυσεν αὐτάς.

Παρεπονοῦντο τότε ἐναντίον τῆς Βουβουλίνας καὶ τοῦ Βάρθακα. Εἶχον μάθει καὶ ἀπὸ τὸν Κεαγιάμπεην ὅτι δὲν ἔλαβε καμμίαν ἀδαμάντινον πυξίδα, καὶ ἐπίστευον ὅτι ὁ Βάρθακας καὶ ἡ Ἑλληνὶς ἦσαν συνεννοημένοι διὰ νὰ τὰς ἀπατήσουν.

Τώρα δὲ ὅτε αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς ἤγγισαν τὰ παράθυρα τοῦ Σεραγίου καὶ ὁ Ἐλμὰς Ἀγὰς μετὰ τῶν Ἀλβανῶν του τὰς ἐγκατέλιπε, καὶ ὁ βδελυρὸς καὶ αἱμοβόρος Κεαγιάμπεης ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἀκρόπολιν, αἱ δὲ δύο κλίμακες τοῦ Σεραγίου ἐγέμισαν ἁρπάγων στρατιωτῶν, ἐλεεινότερον θέαμα δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο, ἢ νὰ ἰδῇ τις τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Πελοποννήσου τὰ ἁβρὰ ταῦτα πλάσματα θρηνοῦντα. Τὸ ὑπερήφανον κάλλος των, συνειθισμένον νὰ διατάττῃ, καὶ τὸ βραδὺ καὶ μεγαλοπρεπές των βῆμα ἐμφαντικὸν τοῦ ὕψους τοῦ βαθμοῦ των, διὰ μιᾶς ἀπεσβέσθησαν. Ἔγειναν ὠχραὶ ὡς ὁ θάνατος· μὲ κόμην ἐῤῥιμμένην ἔτρεχον ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν, ἀπὸ θαλάμου εἰς θάλαμον, ἐκρύπτοντο εἰς τὰς σκευοθήκας, ὑπὸ τὰς κλίνας, εἰς τὰς ὀροφὰς, εἰς τὰ ὑπόγεια, εἰς τὰ σκοτεινότερα μέρη, καὶ ἐν ἀκαρεῖ πάλιν ἐξήρχοντο, ἐνθυμούμεναι ὅτι ἤθελον διεκφύγει μὲν τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων, οὐχὶ ὅμως καὶ τὰς φλόγας τῆς πυρκαϊᾶς ἥτις κατεβίβρωσκε τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Σεραγίου.

Ἄλλη ἐκράτει εἰς χεῖρας ἀδάμαντας ἢ πολύτιμον σκεῦος διὰ νὰ τὸ προσφέρῃ λύτρον ὑπὲρ τῆς ζωῆς της· ἄλλη γιαταγάνιον

(α) Μαξ. Ῥεϊμπὼ, τομ. Α', σελ. 467. Ὁ Συγγραφεὺς οὗτος εἶναι ὁ μόνος Εὐρωπαῖος παρευρεθεὶς εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ πόρθησιν τῆς Τριπόλεως, ἡ δὲ περιγραφή του πιστοτάτη καὶ γραφικωτάτη εἶναι ἡ καλλιτέρα ἐξ ὅσων ἐδημοσιεύθησαν. Ὁ Δανιὰς, ὁ Ταρέλλας, ὁ Μερζιέσκης καὶ ὁ Κουτζλέσκης, οἵτινες τόσον ἡρωϊκῶς ἐφονεύθησαν εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα, ἔφθασαν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως καὶ παρευθὺς ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Ἄργος.

διὰ νὰ διαπεράσῃ μᾶλλον τὴν καρδίαν της ἢ νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας ὀκαθάρτου Γκιαούρη, καὶ ἄλλη ἐπλησίαζε τὰ παράθυρα ὅπως ριφθῇ κάτω τούτων εἰς τὰς φλόγας, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἤθελον εἰσέλθει.

Πρῶτος ὑψηλὸς Μανιάτης, μέλας ὡς ἀνθρακεύς, μὲ πώγωνα, μύστακα καὶ κόμην διὰ πολλὰ ἔτη ἀτημελήτους καὶ ἀξυρίστους ὤθησε τὴν θύραν, καὶ εἰς τὸ ἡμιάνοιγμά της ἔθεσε τὴν δασύμαλον κεφαλήν του. Ἦτο τυφλὸς τὸν ἕνα ὀφθαλμόν, πλὴν ὡς ὁ Πολύφημος ἔβλεπεν ἀγρίως μὲ τὸν ἄλλον.

Ἡ παρουσία ἀγριαιλούρου εἰς τὴν θύραν περιστερῶνος δὲν ἤθελεν ἐμπνεύσει πώποτε δειλίαν μεγαλητέραν εἰς τὴν καρδίαν ἀθώων πελειάδων, ὅσον ἡ τοῦ Σπαρτιάτου πρὸς τὰς δυστυχεῖς Ὀθωμανίδας.

Ἆ!!! μία φωνὴ ὡς ἐκ συμφώνου ἠκούσθη, καὶ ὅλαι ὕψωσαν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Οὐρανόν.

Ὁ Μανιάτης ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις τῆς αἰθούσης, καὶ ὅτε εἶδεν ὅτι ἀνὴρ ἄλλος ἐκεῖ δὲν ἦτον, ἤνοιξεν, εἰσῆλθεν, καὶ μετὰ προσοχῆς πολλῆς ἔκλεισε πάλιν ἔσωθεν.

Ἤδη πατῶν εἰς τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν μὲ ὑψωμένην μάχαιραν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, καὶ μὲ τὸν δάκτυλον τῆς ἄλλης εἰς τὸ στόμα ἐποίει σημεῖον νὰ μὴ φωνάξουν, καὶ ἤρχιζε νὰ συναθροίζῃ τὰ πολύτιμα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἑκάστη τῷ ἔρριπτεν.

Ἔδραξεν ὁ Κακαβούλης ἀπὸ τὸν λαιμὸν κόρην προσώπου ἀμβροσίου, καὶ τὴν ἐβίασεν ν' απεκδυθῇ τὴν αἰσθῆτά της. Τὴν αἰσθῆτα ταύτην ἔδεσεν εἰς τὰ κάτω ὥστε νὰ σχηματισθῇ σάκκος καὶ ἔθεσεν ἐντὸς τὰ λάφυρά του.

Ἠκούσθησαν συγχρόνως ἴχνη, ἡ θύρα ἐκρούετο μετὰ πατάγου καὶ φωνῶν ἀγρίων· «ἄνοιξε, ἄνοιξε!» Ἑλληνιστὶ καὶ Τουρκιστὶ ἐφώναζον.

Αἱ ταλαίπωροι ἤρχισαν τότε νὰ τρέμουν, καὶ νὰ λούωνται χιόνων· βρυγμὸς κατέσχε τοὺς μαργαρίνους ὀδόντας των· καὶ ἐκ τῶν ἐλεφαντίνων λαιμῶν αὐτῶν ἀπεσπῶντο λιγμοὶ καὶ φθόγγοι ἐξηντλημένης ἀπελπισίας.

Αἱ φωναὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν· τινὲς πιστολισμοὶ ἠκούσθησαν, καὶ ὁ Σπαρτιάτης χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ρίψας τὸν σάκκον εἰς τὸν ὦμον, καὶ μὲ τὸ γιαταγάνι εἰς τὸ στόμα ἐξ ἑνὸς τῶν παραθύρων, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ οὔτε τὸ ὕψος οὔτε τὰς φλόγας, ὡς ἐναέριον τελώνιον, ἐπήδησε κάτω εἰς τὰς ὁδούς.

Ἐθραύσθη τότε ἡ θύρα, καὶ σωρὸς παληκαρίων ξιφήρης εἰσῆλθεν· τινὲς ὥρμησαν εἰς τὰ λάφυρα ὅσα ὁ Μανιάτης δὲν ἐπρόφθασε νὰ συνάξῃ, καὶ ἄλλοι πρὸς τὰς ὡραίας τοῦ Ὀσμὰν ἀπογόνους.

ΚΕΦ. 28.

Ο ΚΛΕΠΤΗΣ.

— Ὁ καλλίτερος τρόπος διὰ νὰ προφυλαχθῇ ἡ ζωὴ τῶν γυναικῶν τοῦ χαρεμίου, ἔλεγεν ἡ Βουβουλίνα πρὸς τὸν Βάρθακα ἢ μᾶλλον τὸν νεοβαπτισμένον Ζυγομαλᾶν, εἶναι νὰ τὰς στείλωμεν εἰς Ἑπτάνησον· καθὼς σὲ λέγω λοιπὸν, παιδί μου, ἂν κατορθώσω, ὡς τὸ ἐλπίζω, νὰ λάβω τὴν ἄδειαν ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς νὰ τὰς ἀφήσουν νὰ ἐξέλθουν τοῦ φρουρίου διορίζομεν ἓν ἀπόσπασμα ἑκατὸν στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν συγγενοῦς μου, σὲ διορίζω ἀρχιγραμματέα των, σὲ δίδω γράμματα συςατικὰ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Πατρῶν, καὶ ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης εἶναι εὔκολον νὰ τὰς στείλῃς εἰς Κεφαλληνίαν ἢ Κορφούς. Ταῦτα ἔλεγεν καθημένη καὶ καπνίζουσα εἰς τὴν σκηνήν της, τὴν ἐπαύριον τῆς εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρου ἐπισκέψεώς της.

Ἀκούσας ὁ καθηγητὴς ὅτι ἐζήτει νὰ τὸν στείλῃ πρὸς τοὺς πολιορκητὰς τῶν Πατρῶν, τοὺς ὁποίους εἴδομεν τίνι τρόπῳ ἐνέπαιξεν, ᾐσθάνθη ἑαυτὸν οὐχὶ εἰς τόσον καλὴν θέσιν· δὲν ἀπέδειξεν ὅμως τίποτε, ἀλλὰ μὲ τὴν κυνικὴν ἐκείνην ἀδιαφορίαν, ἥτις πρὸ πάντων τὸν ἐχαρακτήριζεν, εἶπεν.

— Ἀρχόντισσα ςρατηγίνα, δὲν συμφωνῶ εἰς τὸ σχέδιόν σου· ἀπὸ ἐδῶ εἰς Πάτρας τὸ διάςημα εἶναι πολύ, ὁ δὲ δρόμος ἐσπαρμένος ἀπὸ θανασίμους τῶν Τούρκων ἐχθρούς· τὸ καλήτερον εἶναι νὰ τὰς στείλωμεν εἰς Ἀβαρίνους καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ζάκυνθον ἢ Τεργέστιον· ὑπάγω μάλιστα καὶ ἐγὼ μαζῇ των εἰς τὰς πόλεις ταύτας, ἕως ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς ἀσφαλῆ λιμένα.

— Ἔστω! αὐτὸ εἶναι τελευταία σκέψις, ἂς ἐλευθερωθοῦν πρῶτον. Εἰπέ με τώρα πῶς κατήντησες εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, παιδί μου Ζυγομαλᾶ.

— Ἐγὼ, ἀρχόντισσα ςρατηγίνα, ἅμα εἶδον εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Δεσποτάδων· ἅμα εἶδον τὸ σπαθὶ καὶ τὸ πελέκυ ὁποῦ ἔπιπτεν εἰς τὴν χριστιανωσύνην, ἤλλαξα ὄνομα, καὶ ἄφησα καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους· ἐμβῆκα εἰς μίαν γολέταν καὶ ὑπῆγα εἰς Πάτρας νὰ ἑνωθῶ μὲ τοὺς πολιορκητὰς, ὅπως κάμω τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος μου· ὄχι μὲ τὸ σπαθί μου, διότι μὲ βλέπεις πῶς εἶμαι μικρὸς καὶ σακάτης, μ' ὅλον ὅτι ἡ ψυχή μου εἶναι λεονταρένια, ἀλλὰ μὲ τὸ κεφάλι μου, διότι ἠμπορῶ νὰ καυχηθῶ ὅτι καὶ κόπτει ὀλίγον, καὶ εἶδον πολλὰ εἰς τὸν κόσμον. Τὴν γολέτα τὴν ἐπίασαν ἔξω ἀπὸ τὰς Πάτρας οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἤρχισαν νὰ μᾶς κόπτουν· εἰς τὸ θέαμα τοῦτο πάλιν δὲν τὰ ἔχασα, ἔτρεξα κάτω εἰς τοῦ καπετάνιου τὴν κάμαραν, ἐφόρεσα ἕνα ζτουππὲ ὅπου

εἶχα, ἀνέβηκα ἐπάνω καὶ ἤρχισα νὰ τοὺς ὁμιλῶ Τουρκικὰ, λέγων ὅτι οἱ γκιαουράδες μὲ εἶχον συλλάβει, καὶ ὅτι ὁ Ἀλλὰχ τοὺς ἔφερε διὰ νὰ μ' ἐλευθερώσουν· αὐτοὶ τὸ ἐπίστευσαν· διότι τὰ τουρκικά μου εἶναι καλλίτερα τῶν ἰδικῶν των.

— Πολὺ φθηνὰ τὴν ἐγλύττωσας, κύριε Ζυγομαλᾶ, εἶπεν ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα, ἀποπέμπουσα πυκνὸν νέφος καπνοῦ ἐκ τοῦ στόματός της καὶ γελῶσα. Ὁ ἔνσαρκος ἐκεῖνος διάβολος τὴν διεσκέδαζε. Λοιπὸν ἦσο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅταν ἐκρέμασαν τὸν δυστυχῆ Πατριάρχην; μὲ ἀναστεναγμὸν ἠρώτησεν.

— Ἤμην εἰς Κωνσταντινούπολιν!.... ἤμην ἀρχόντισσα στρατηγίνα, τρία βήματα μακρὰν ἀπὸ τὴν κρεμάλαν... πούφ, ἀκόμη νομίζω πῶς ἔχω ἐμπρός μου τοὺς ἄσπρους βολβοὺς τῶν ματιῶν τοῦ ἁγίου ἀνθρώπου.... σὰν σάλιακας τοὺς ἐπέταξε τὸ σχοινὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ματόκλαδά των.

Ἡ ἀτρόμητος γυνὴ ἐρρίγησεν ὅλη· καὶ ἐπὶ τοῦ λιπαροῦ προσώπου της διεχύθη βαθὺ ἐρύθημα, οἱ ὀφθαλμοί της διέχεον πῦρ πολύ· καὶ συνεστρέφετο ἀκαταπαύστως ἐπὶ τοῦ καθίσματός της.

— Τὰ βρωμόσκυλα, ἔκραξε τέλος μετ' ἀδημονίας... εἰπέ με, παιδί μου Ζυγομαλᾶ, διηγήσου με τίνι τρόπῳ τὸν ἔφεραν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης.... ἀπέθανε γενναίως; ἦτο πολὺς κόσμος ἐκεῖ; δὲν ἠμπόρεσα ἔτι νὰ εὕρω ἄνθρωπον νὰ μὲ διηγηθῇ τὰς λεπτομερείας ὅλας.

— Ἐγὼ νὰ σὲ τὰς διηγηθῶ, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, εἶπεν ὁ Ταρτοῦφος τῆς νέας Ἑλλάδος· τὰς ἔχω μάλιστα γραμμένας λεπτομερῶς, διότι κρατῶ σημειώσεις καὶ ἔχω σκοπὸν ἅμα λάβωμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν μας νὰ τὰς δημοσιεύσω καὶ φωτίσω τὴν Εὐρώπην.

Ἰδού· ἦτον μία ἡμέρα λαμπρὰ, ὁ ἥλιος ἔκαιε 'σὰν φωτιὰ, καὶ ἦτο κόκκινος, τὰ μάτια δὲν ἠμποροῦσαν μάλιστα νὰ τὸν ἀντικρύσουν· ἤρχισαν αἱ φωναὶ τῶν χριστιανῶν ὅπου ἔκοπτον οἱ Τοῦρκοι, ἤρχισαν καὶ αἱ φωναὶ τῶν Ἰμάμιδων ἀπὸ τοὺς μιναρέδες, αἵτινες ἀντὶ νὰ κράζουν τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν προσευχὴν, τοὺς ἔκραζον νὰ κόπτουν τὰ κεφάλια τῶν χριστιανῶν· ἤρχισαν καὶ τὰ κανόνια καὶ οἱ πιστολισμοὶ εἰς τὰ σπήτια ἐπάνω· ἦτο καλλίτερα νὰ τρέχῃς 'ς τοὺς δρόμους μὲ τὸν κόσμον, παρὰ νὰ κρυβῇς εἰς τὰ σπήτια μέσα.... ἂς ἦναι!... τὸ παλάτι τῶν προγόνων μου εἶναι εἰς τὸ Φανάρι, εὐγενὴς μαχαλᾶς ὅλων τῶν ἀπὸ Βασιλικὸν αἷμα καταγομένων.... ἔφερον λοιπὸν τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, ὀπιστάγκωνα δεμένον, μέσα εἰς τὴν μέσην τοῦ Φαναρίου καὶ ἔστησαν τὴν κρεμάλαν.

— Μὰ ἐγὼ ἤκουσα πῶς εἰς τὴν μεσιακὴν πόρταν τοῦ Πατριαρχείου ἦτον ἡ κρεμάλα.

— Ψεύματα! μὴ πιστεύῃς· ἄκουσε ἐμὲ ποῦ ἤμην ἐκεῖ· ἦτον κατὰ μεσῆς τοῦ φρουρίου· δηλ. νὰ εἴπω τὴν ἀλήθειαν, ἐπλησίαζεν ὀλίγον τὴν μεγάλην πύλην τοῦ Πατριαρχείου.... ἔχεις δί-

καιον, ἀρχόντισσα στρατηγίνα· δὲν ἦτον ὅλως διόλου εἰς τὸ μέσον, ἦτον εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Καρποὺζ-Παζὰρ, εἶπεν ὁ Βάρ-θακας χωρὶς διόλου νὰ ἐμπερδευθῇ.

Σημείωσον, ὅτι ποτὲ δὲν ὑπῆγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὅτι οὐδεμία ἐνορία τῆς πρωτευούσης ἐκείνης ὠνομάζετο Καρποὺζ-Παζάρ.

— Λοιπόν! εἶπεν ἡ Βουβουλίνα ἀνυπομόνως.

— Λοιπὸν, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, τὸν ἔφερον ἐκεῖ μὲ τὰ ἱερατικά του ἄμφια αὐτὸν καὶ εἴκοσι ἄλλους δεσποτάδες, τριάντα πρωτοσυγγέλους, σαράντα ἀρχιμανδρίτας, πενηνταπέντε συγγέλους, ἑβδομῆντα σακελλαρίους, καὶ μὴν ἐρωτᾷς πόσους πρωτοπαπάδες, παπάδες, διακόνους καὶ λαϊκούς· ἐγὼ ἐνόμιζα εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι ἦλθεν ὁ κόσμος νὰ ἑορτάσῃ τὴν δευτέραν Ἀνάστασιν· πλὴν ὅταν εἶδον καὶ τὸν Βεζύρην ἐκεῖ μὲ τὰ μεγάλα του μουστάκια καὶ γένεια, ἄγριον σὰν τὸν Μινώταυρον τῆς Κρήτης, 'σὰν ἀρκοῦδα 'σὰν δαίμονα, ὅπως θέλεις, εἶπα μέσα μου· « πανὶ βρωμᾷ φωτιὰ θὰ πιάσῃ.»

— Ποίας ἡλικίας ἦτον ὁ Πατριάρχης;

— Ἡλικίας!... ἡλικίας! βοστρυχίζων μὲ τὸν δάκτυλον τὸ ἀραιὸν περιγένειόν του, εἶπεν ὁ καθηγητὴς, μὰ πρέπει νὰ εἶχε τὰ πενῆντα ἢ πενηνταπέντε ὁ μακαρίτης.

— Μόνον τόσον! ἐγὼ ἤκουσα ὅτι ἦτον ὀγδοηκοντούτης,...... ἐςάθη τρὶς Πατριάρχης.

— Δὲν τοῦ ἔδειχνε, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, ἠμπορεῖ νὰ ἦτο, πλὴν δὲν τοῦ ἔδειχνε· ἦτο πολὺ γερῆς κράσεως.

— Ἦτον ὑψηλὸς, εὐτραφής;

— Σωστὰ, σωστὰ εἰς τὸ ἰδικόν σου ἀνάστημα.

— Πρέπει λοιπὸν νὰ ἦτον εὔρωστος .... περίεργον! καὶ ἐγὼ ἤκουσα εἰς Δημητζάναν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, ὅτι τοὐναντίον ἦτον ἰσχνὸς καὶ.....

— Μὴν ἀκούῃς, ἀρχόντισσα Λασκαρίνα, μὴν ἀκούῃς... τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον θὰ μοῦ μάθουν, ποῦ 'φαγε τόσαις φοραῖς 'ς τοῦ πατέρα μου τὸ παλάτι, ὅπου εἰς τὰ γόνατά του ἐπάνω ἔπαιζον, ὅπου κάθε Κυριακὴν τὸν ἔβλεπον εἰς τὴν λειτουργίαν· διότι τὰ στασίδια τῶν Πριγγίπων εἶναι καταντικρὺ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Πατριάρχου.

— Δὲν μᾶς μέλει διὰ τὸ ἀνάστημα· λέγε με τὸ τέλος, κὺρ Ζυγομαλᾶ!

— Τὸ τέλος! νὰ ἰδοῦμεν ἂν μοῦ βαςᾷ ἡ ψυχὴ νὰ σοῦ τὸ διηγηθῶ. Εἶναι ἓν συμβὰν καὶ ἓν θέαμα ἀπὸ ἐκεῖνα ὅσα οἱ αἰῶνες οἱ ἅπαντες δὲν ἐνθυμοῦνται .... Ἰδού! ἔφερον τὸν Πατριάρχην κοντὰ εἰς τὴν κρεμάλαν, καὶ ὁ Βεζύρης κρατῶν ἕνα χονδρὸν β ο ύ ρ δ ο υ λ ο ν τοῦ ἔφερε δυνατὰ μίαν εἰς τοὺς ὤμους, ὅπου πρέπει ν' ἄφησεν εἰς τὸν δυστυχῆ σημάδι δύο δακτύλους βαθύ· ἔπειτα τὸν ἔκραξε « κ ι ο π ό γ λ ο υ-κ ι ο π ὲ κ ;... γίνεσαι Τοῦρ-

κος ;» «γίνεσαι Χριστιανός ;» μὲ ἀπάθειαν ἀντερωτᾷ ὁ Πατριάρχης.

Ὁ Βεζύρης ἐκοκκίνισε 'σὰν παντζάρι· «πεζεβὲνκ» τοῦ λέγει, καὶ τοῦ κατεβάζει ἄλλην μίαν καὶ ἄλλην μίαν εἰς τὴν πλάτην. Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀρχόντισσα στρατηγίνα! τὸ πρόσωπόν του ἦτον ἱλαρὸν ὡς τοῦ Χριστοῦ μας, ὅταν τὸν ἔφερον εἰς τὸν σταυρόν.

« — Λοιπὸν δὲν γίνεσαι Τοῦρκος;» εἶπε πάλιν ὁ Βεζύρης.

« — Πάτερ συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν,» εἶπεν ὁ Πατριάρχης, ὑψόνων τὰς χεῖράς του εἰς τὸν οὐρανόν· ὕστερον μονομιᾶς γυρίζει πρὸς τὸν Βεζύρην· «Παλιότουρκε, τοῦ λέγει, ποῖος Χριστιανὸς, μωρὲ, θὰ γίνῃ Τοῦρκος; καὶ Σουλτάνον ἂν μὲ κάμῃς εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ ῥοφήσωμεν τὸ αἷμά σας ὅλοι...» τί τὰ θέλεις, κυρὰ Λασκαρίνα μου, ὁ Βεζύρης μ' ὅλον του τὸ καπανταῒλίκι τὰ ἔχασε. Πλὴν οἱ Γενίτζαροι ὁποῦ εἶναι Γενίτζαροι, ἅμα ἤκουσαν τὸν Θεοπρόβλητον Πατριάρχην νὰ ὁμιλῇ τοιαύτην γλῶσσαν, ἀμέσως τὸν ἔδραξαν ἀπὸ τὸν γένεια, τοῦ πέρασαν τὸ σχοινὶ 'ς τὸ λαιμό... ἀντίο μαστέλα, σὲ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπέθανε... ἐκλοτζοῦσε καὶ δὲν ἀπέθνησκε· διότι ὁ λαιμός του ἦτον τόσον παχύς... θὰ τελειώσω εἰς δύο λόγους τὴν ἱστορίαν, ἀρχόντισσα· δὲν ἠμπορῶ, πιάνεται ἡ καρδιά μου. Ἦτο δώδεκα ὥραις μεσημέρι, ὅταν τὸν ἐκρέμασαν· καὶ ἀπὸ τὴν ὥραν ἐκείνην ἕως τὰς τέσσαρας τὸ ἀπόγευμα μὲ τὸ ἴδιον σχοινὶ ἐκρέμασαν καὶ τοὺς Δεσποτάδες καὶ τοὺς πρωτοσυγγέλους καὶ τοὺς διακόνους καὶ τοὺς παπάδες· ἐτζαλαπατοῦσαν οἱ Τοῦρκοι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, τοὺς θεοσεβεστάτους καὶ Παναγιωτάτους καὶ θειοτάτους καὶ πανοσιωτάτους καὶ αἰδεσιμωτάτους καὶ σοφολογιωτάτους 'σὰν λαχανόφυλλα ὅλους καὶ ἤρχισαν νὰ περνοῦν τὴν φοῦρκα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Χριστιανοὺς 'ποῦ εἴμεθα ἐκεῖ συνηγμένοι. Εἶδα τότε καὶ ἐγὼ τὸν θάνατον μὲ τὰ μάτια μου μεγάλον, ὡς τὸ Σουλεϊμανιὲ τζαμισὶ, ἐμπρός μου... ἔφυγα καὶ ἔφυγα καὶ ἔφυγα μὲ τὰ τέσσαρα· καὶ ὅταν συλλογίζωμαι τὸ μακελλειὸ ἐκεῖνο, ἀκόμη νομίζω πῶς μὲ κυνηγοῦν οἱ Τοῦρκοι καὶ μ' ἔρχεται νὰ φύγω.

Ἡ ἀναίσχυντος παρῳδία, τὴν ὁποίαν ὁ Βάρθακας ἔπλασεν, ἔρριψε τὴν Ἡρωΐδα τῶν Σπετζῶν εἰς οὐχὶ μικρὰν ἀπορίαν· ἔκραξε τέλος, ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ἐκείνης ποῦ ἤκουσα.... ἡμεῖς ἐδῶ ἠκούσαμεν ἄλλα πράγματα· ὅτι τοὺς Ἀρχιερεῖς τοὺς ἐκρέμασαν εἰς τὰ διάφορα χωρία τοῦ Βοσπόρου, ὅτι....

— Ὅ,τι ἤκουσας, Ἀρχόντισσα Λασκαρίνα, ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἶναι παραμύθια· ἐνθυμήσου, ἀρχόντισσα, ὅσα σὲ εἶπα τώρα· ἂν ζήσωμεν καὶ ἀρχίσουν νὰ γίνωνται ἐφημερίδες καὶ βιβλία καὶ ἱστορίαι εἰς τὸν τόπον μας θὰ ἰδῇς πῶς θὰ τὰ γράψ[illegible] ράλλακτα.

— Φρικτὸς εἶναι ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου! εἶπεν ἡ Βου-

βουλίνα· πλὴν ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐννοήσω εἶναι, πῶς ο εὐλογημένος, ἐνῷ ἐζήτει τὴν συγχώρησιν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς ὁ Ἰησοῦς, διὰ τοὺς φονεῖς του, ἔπειτα ὕβριζε τὸν Βεζύρην.

— Ἡ ἀπελπισία, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, ἡ ἀπελπισία... τὸ αἷμα βλέπει τὴν κρεμάλαν ἐμπρός του καὶ ἠμπορεῖ νὰ μένῃ παγωμένον; βράζει 'σὰν ζουμὶ, καὶ τότε πλέον ἡ γλῶσσα δὲν ἠξεύρει τί λέγει.

— Τοὐναντίον, κὺρ Ζυγομαλᾶ, τὸ αἷμα παγώνει εἰς τὴν θέαν μιᾶς κρεμάλας.

— Εἰς τοὺς προστύχους ἀνθρώπους· ὄχι ὅμως καὶ εἰς τοὺς φιλοσόφους, τοὺς ἔχοντας εὐγενεῖς ψυχάς. Τὸν Ζήνωνα τὸν Ἐλεάτην ὁ Τύραννος τῆς Ἀκράγαντος ἐκοπάνιζε, πλὴν ἐκεῖνος ἔκοψε τὴν γλῶσσάν του καὶ τὴν ἔπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπόν του.

— Τί τὸ θέλεις; πολλὰ κακὰ ἔκαμαν αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι εἰς τοὺς Χριστιανούς· εἰς τὴν καρδίαν κάθε Ἕλληνος εἶναι καρφωμένος μὲ πύρινα καρφία ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου, ἂν λοιπὸν ἡ Τριπολιτζᾶ πέσῃ εἰς τὰ χέριά των οὔτε τοὺς σκύλους της θ' ἀφήσουν ζωντανούς.

— Ἀμφιβολία δὲν εἶναι· καὶ ἂν ἤμην εἰς τὸν τόπον σου ἤθελα τραβίξει χέρι ἀπὸ τὸ χαρέμι τοῦ Βεζύρου· φύλαξε, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, τὴν καλὴν ψυχήν σου δι' ἄλλην εὐκαιρίαν· πρέπει τὸ χαρέμι τοῦτο νὰ πάθῃ διὰ ν' ἀκουσθῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ φοβίσῃ τὸν κὺρ Σουλτάνον ὁποῦ ἔστειλε τὸν Ὀμὲρ-Βριώνην καὶ ἐσούβλισε τὸν Διάκον. Ὁ θάνατος καὶ ἡ καταστροφὴ ὑποκειμένων μὲ μεγάλο ὄνομα εἶναι ὁποῦ κάμνει κρότον καὶ δίδει σημασίαν εἰς μίαν ἐπανάστασιν· τὴν πτωχολογιὰ ὅλην νὰ τὴν κόψῃς ποῖος τὸ πέρνει χαμπάρι; Ἡ ἐπανάστασίς μας 'μπορεῖ νὰ βροντίσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην ἂν δὲν καύσωμεν τὸ χαρέμι τοῦ Βεζύρου τοῦ Μωριά; ἂν δὲν κρεμάσωμεν τὸν Διοικητὴν Ἐλμᾶς-Ἀγᾶν; ἂν δὲν σουβλίσωμεν τὸν μπόγια Κεαγιάμπεην;

Ἡ Βουβουλίνα τὸν ἐθεώρησε μὲ ἔκστασιν καὶ εἶπε. Σύ! ὅστις εἰς τὴν προχθεσινὴν συνέλευσιν τόσον μὲ παρεκάλεις περὶ τοῦ χαρεμίου;.....

— Μὰ τὴν δύναμίν μας! σ' ἐπαρεκάλουν, εἶπεν ὁ Βάρθακας, διότι δὲν ἠμπόρουν νὰ κάμω καὶ ἀλλέως· ὡμίλουν ἐμπρὸς εἰς τὸν Ἐλμᾶς-Ἀγᾶν... ἔπειτα ἐγὼ ὁ ἴδιος λυποῦμαι περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀφεντιά σου τὰς δυστυχεῖς γυναῖκας· λυποῦμαι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐκεῖνα τὰ ὡραῖα πλάσματα νὰ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν κακαβούλιδων, ὁποῦ εἶναι μαῦροι 'σὰν σβεσμένα δαυλόξυλα, ἀλλ' ὅταν τὸ ἀπαιτῇ ἡ δόξα τῆς πατρίδος καὶ τοῦ γένους ...πᾶν αἴσθημα πνίγεται, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, τότε.....

— Ὄχι! ὄχι! κὺρ Ζυγομαλᾶ, μὰ τὴν Παναγίαν, ὁποίαν δήποτε σημασίαν ἡ καταστροφὴ τοῦ χαρεμίου δύναται νὰ

προξενήση, δὲν θ' ἀφήσω τὰς γυναῖκας ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας ὑπεσχέθην τὴν ζωήν. Δὲν ἐπίστευα, κὺρ Ζυγομαλᾶ, πῶς εἶσαι τόσον σκληρός· τὸ ἐξωτερικόν σου δὲν σὲ δεικνύει τοιοῦτον.

— Εἶμαι ἀνὴρ, ἀρχόντισσα.... καὶ ὅτε πρέπῃ νὰ πληρώσῃ τις τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος του πρέπει νὰ ἦναι Βροῦτος, Τιμολέων· εἶμαι ὁ ἠπιώτερος ἄνθρωπος εἰς τὴν εἰρήνην· πλὴν λέων τρομερὸς εἰς τὸν πόλεμον· καὶ ἡ συμβουλή μου εἶναι νὰ λησμονήσῃς τὰ χαρέμια. Μετὰ καιρὸν, ὅτε ὁ πόλεμος θὰ τελειώσῃ, θὰ σοῦ εἴπω καὶ τοὺς καθ' ἑαυτὸ λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους σὲ συμβουλεύω οὕτω νὰ πράξῃς.

— Ἔχεις λόγους! ποίους;

— Ἐπίτρεψόν μοι νὰ σιωπήσω.

— Ὄχι, ἐπιθυμῶ νὰ τοὺς μάθω.

— Ἀρχόντισσα στρατηγίνα, ὅρκος βαρὺς μὲ βιάζει νὰ κρατήσω σιωπήν.

— Μὲ θέτεις εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν, κὺρ Ζυγομαλᾶ.

— Τὸ ἠξεύρω, πλὴν δὲν ἠμπορῶ νὰ πράξω ἄλλως· τοῦτο μόνον σὲ λέγω, νὰ παραιτηθῇς ἀπὸ τὰ χαρέμια, διότι ἡ ὑπόληψίς σου κινδυνεύει.

Ὠρθώθη ἡ Σπετζιῶτις ἀνήσυχος· ἡ ὑπόληψίς μου κινδυνεύει! θεωρήσασα τοῦτον μὲ βλέμμα τεθορυβημένον, ἔκραξεν.

— Μάλιστα.

— Εἶσαι ἀχάριστος ἂν δὲν μὲ εἴπῃς τί τρέχει.

— Μὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα τῆς Τεγέας, δὲν εἶμαι ἀχάριςος, κυρὰ Βουβουλίνα, πλὴν ὑπεσχέθην ἐχεμυθίαν.

— Ὁμίλει, κὺρ Ζυγομαλᾶ, διότι μὲ φέρεις ἔξω φρενῶν.

— Ἐπειδὴ μὲ βιάζεις λοιπὸν ἄκουσε. Μεταξὺ τῶν στρατηγῶν καὶ στρατιωτῶν τρέχει ὁ λόγος, ὅτι ἐμβῆκες εἰς τὸ χαρέμιον· καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα προστασίας ἐγύμνωσας τὰς γυναῖκας ἀπὸ κάθε πολύτιμον σκεῦος.

— Καὶ ἐγὼ δὲν ἐπῆρα εἰμὴ ὀλίγα δῶρα ὅσα μ' ἐβίασαν νὰ πάρω· σὺ τὸ ἠξεύρεις ἦσο παρών.... τὸ κιβώτιον μὲ τοὺς πολυτίμους λίθους σὲ τὸ ἔδωκα καὶ τὸ ἔδωκες τοῦ Κεαγιάμπεη... δὲν ἔχεις γλῶσσαν σὺ νὰ εἴπῃς τὴν ἀλήθειαν εἰς ὅσους μὲ συκοφαντοῦν;

— Μήπως δὲν τὰ εἶπα; ἡ γλῶσσά μου μάλλιασε νὰ φωνάζῃ τὴν ἀλήθειαν· μὰ τὰ κεφάλια τούτων δὲν τὴν ἀκούουν....

— Ἂς εἶχα κανένα νὰ στείλω ὀπίσω τὰ δῶρα ταῦτα εἰς τὸ χαρέμι, καὶ τότε ἂς τολμήσῃ ὅποιος ἠμπορεῖ νὰ ἐναντιωθῇ αὔριον εἰς τὴν ζήτησίν μου διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν γυναικῶν τοῦ Βεζύρου.... μὲ τὸ σπαθὶ τοῦτο θὰ μετρήσω τὴν γλῶσσάν του.

— Τώρα ὡμίλησας, ὡς ἡ Παρύσατις, λόγια γνωσ[redacted] φρόνιμα· στεῖλε 'πίσω τὰ δῶρα ταῦτα καὶ τότε καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὴν δὲν φοβεῖται. Ἐγὼ τὰ ὑπάγω, ἂν μοῦ

δώσης ἕναν ἄνθρωπον, ὅστις νὰ μὲ περιμένῃ ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριον διὰ νὰ ἠμπορέσω πάλιν νὰ ἐπιστρέψω ἀβλαβής.

— Ἰδοὺ τὰ διαμαντικά, τρέχε, παιδί μου Ζυγομαλᾶ, σὲ δίδω καὶ ἓν παλληκάρι νὰ σὲ συντροφεύσῃ.

— Ἐγὼ διορθόνω τὰ πράγματα, εἶπεν ὁ αἰσχρὸς κλέπτης, θέτων καὶ ταῦτα εἰς τοὺς πλατεῖς θύλακας αὐτοῦ· πλὴν ἄκουσε, ἂς πηγαίνωμεν μὲ φρόνησιν διὰ νὰ μὴ χάσω τὸ κεφάλι μου. Ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον θὰ μὲ δώσῃς δὲν πρέπει νὰ γνωρίζῃ πῶς ἔχω διαμαντικὰ καὶ πιρλάντια ἐπάνω μου· διότι ἠμπορεῖ νὰ μοῦ χώσῃ καμμίαν μαχαιριὰν εἰς τὸν δρόμον· εἰπέ του μόνον τυφλῶς νὰ μὲ ἀκολουθῇ ὅπου τὸν προστάζω.

— Βέβαια, βέβαια· ἂν μὲ τελειώσῃς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην θὰ σὲ κάμω παιδί μου. Ταῦτα εἰποῦσα ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα ἔκραξε τὸν ἀρχιπαλλήκαρόν της. Οὗτος ἦτον ὁ Λάμπρος, ὁ ποτὲ ἀρχηγὸς τῶν δέκα στρατιωτῶν τῆς Ἀνδρονίκης, ὅστις ἐκ βαρείας πληγῆς εἶχε πέσει εἰς τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν, καὶ ὅστις ὡς ἐκ θαύματος διεξέφυγε τὸν θάνατον ὡς καὶ ἡ Κυρία του.

Ὁ Βάρθακας δὲν τὸν ἀνεγνώρισε· διότι, ὡς ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, τὴν αὐτὴν ἑσπέραν, καθ' ἣν συνελήφθη ὁ καθηγητὴς ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν τῶν Πατρῶν, ἡ Ἀνδρονίκη ἀνεχώρησεν εἰς Θερμοπύλας.

Ὁ Λάμπρος ὅμως τὸν ἀνεγνώρισεν· ἐπειδὴ ἡ φιλονεικία ἂν ἦτον Ἕλλην ἢ Τοῦρκος, ἡ ἐντύπωσις καὶ ὁ γέλως τὸν ὁποῖον ἡ παρουσία του διήγειρεν ἔκαμε πολὺν κρότον τότε εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Πατρῶν· νομίζων δὲ ὅτι εἶχε τὸν βαθμὸν ἀρχιγραμματέως, εἰς τὸν ὁποῖον τότε ἐδιωρίσθη, μὲ σέβας ἐστάθη ἐνώπιόν του.

Λαβὼν τὴν διαταγὴν τῆς Κυρίας του, ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὴν καρδίαν καὶ ἠκολούθησε τὸν Βάρθακα ἄνευ ἀντιλογίας.

Ὁ καθηγητὴς ἔσπευσε νὰ μισθώσῃ δύο ἵππους, καὶ μετὰ τοῦ Λάμπρου ἱππεύσας ἔλαβε τὴν ὁδὸν τῆς Ναυπλίας.

— Δὲν μὲ γρωνίζεις, ἀφέντη γραμματέα; τὸν ἠρώτησεν ὁ Λάμπρος, ὅτε ἀπεμακρύνθησαν τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἑλλήνων.

— Ὄχι! μετ' ἀπορίας ἀπεκρίθη ὁ Βάρθακας.

— Ἐγὼ σὲ γρωνίζω.

— Μὲ γνωρίζεις! πο-πο-πόθεν; τρέμων ἐψεύδισεν.

— Ἀπὸ τὴ Πάτρα.

— Ἀπὸ τὴ Πα-Πα-Πάτραν;

— Μάλιστα ἀπὸ τὴ Πάτρα.

— Πῶς σὲ λένε;

— Λάμπρο... ἤμουνα τὸ πρωτοπαλλήκαρο τοῦ καπετὰν Ἀντρόνικου· τὸ ἴδιο βράδυ 'ποῦ φθακες ἐκεῖ καὶ σ' ἐκάμανε ἀρχιγραμματέα ἡμεῖς ἐφύγαμεν 'ς τὸ Ζητοῦνι γιὰ ν' ἀνταμώνουμε τὸ Διάκο.

Ὁ Βάρθακας συνῆλθεν εἰς ἑαυτόν· ἐννόησεν ὅτι ὁ συνοδοιπόρος ἁρματωλὸς δὲν ἐγνώριζε τὰ τελευταῖα του συμβάντα εἰς Πάτρας· σκιρτήσας δὲ εἰς τ' ὄνομα Ανδρόνικος πάραυτα προσέθεσε· Ἀ!.... ἦσο μὲ τὸν καπετὰν Ἀνδρόνικον! τί γίνεται ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος;

— Ὁ Θεὸς ἀναπαύσοι τὴ ψυχοῦλα του, κὺρ γραμματέα· μὴ μοῦ τὸν θυμίζῃς, ἡ καρδιά μου λυόνει· μ' ὀφθαλμοὺς ὑγροὺς εἶπεν ὁ Λάμπρος.

— Ἀπέθανεν! ἠρώτησεν ὁ καθηγητὴς κατάψυχρος.

— Ἐσκοτώθη κοντὰ 'ς τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας· μὰ τὸ σπαθί του ἔφαγε δεκαριαῖς πρὶν πέσῃ ἀπὸ τὰ χέρια του.

Ὁ Λάμπρος τότε ἐδιηγήθη τὸν βίον τῆς Ἀνδρονίκης ἀφ' ἧς ἐποχῆς τὴν ἠκολούθει μέχρι τῆς ὀλεθρίας τοῦ Διάκου ἐποχῆς.

Τὰ κοῖλα ὄμματα τοῦ διδασκάλου της, τὰ σπανίως δακρύοντα, τώρα ἔκλαιον· ἐνθυμήθη ὅτι ἦτον ὁ αἴτιος τῶν δεινῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ Δημογέροντος καὶ ἡ ἀγρία καρδία του προσεβλήθη κατὰ πρῶτον ὑπό τινων ἐλέγχων· ὁ συνοδοιπόρος του δὲν τὸν ἔβλεπε, διότι ἦτο νὺξ καὶ διότι ὁ ἵππος του εἰς τὴν ὀρεινὴν καὶ στενωπὴν ἐκείνην ὁδὸν προηγεῖτο τούτου. Καὶ ὅμως τὴν διεφθαρμένην ταύτην καρδίαν του διεσκέδασαν μετ' οὐ πολὺ αἱμοχαρεῖς ἰδέαι, ὅτι κάλλιον ὁποῦ ἀπέθανεν ἡ Ἀνδρονίκη παρὰ νὰ ἐγίνετο σύζυγος ἄλλου.

Ἔκτοτε δὲν ἐπρόφερε λέξιν ἄλλην, ἀλλ' ἀποῤῥοφηθεὶς εἰς τὰς διαβολικὰς σκέψεις του ἐσιώπα, μέχρις οὗ περὶ τὴν Ἠῶ ἔφθασαν εἰς τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἀτρειδῶν πρωτεύουσαν τὰς Μυκήνας, χωρίον σήμερον ἐξ ὀλίγων καλυβῶν ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης πεδιάδος τῆς Ἀργολίδος· μετέβη ἐκεῖθεν εἰς τοὺς Μύλους, δηλ. εἰς τὴν παραθαλασσίαν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ὅπου διάφορα φορτηγὰ πλοῖα ἦσαν ἐλιμενισμένα, ἐπεβιβάσθη ἐπὶ ἑνὸς τούτων διὰ Τεργέστην, καὶ ἄφησε τὸν δυστυχῆ ἁρματωλὸν νὰ περιμένῃ εἰς τὴν ξηράν.

Ὁ Λάμπρος ἐνόμιζεν ὅτι ὁ κύριός του ἔμελλε συντόμως νὰ ἐπιστρέψῃ· πλὴν ἰδὼν ὅτι τὸ πλοῖον ἀνέσπασε τὴν ἄγκυράν του, ἤνοιξεν τὰ ἱστία καὶ ἀνεχώρει, ἱππεύσας πάλιν ἐπέστρεψεν εἰς Τρίπολιν.

ΚΕΦΑΛ. 29.

ΚΑΛΛΙΟΝ ΑΡΓΑ Η ΠΟΤΕ.

Ὅλην τὴν ἐπαύριον ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα τὴν διῆλθεν ἐν μέσῳ τῶν στρατηγῶν ἀγορεύουσα ὑπὲρ τῶν γυναικῶν τοῦ Βεζύρου, καὶ μετ' ἀμφισβητήσεις οὐκ ὀλίγας ἐκέρδη[redacted] πλειονοψηφίαν· δηλαδὴ ἀπεφασίσθη νὰ συγχωρηθῇ ἀβλαβὴς ἡ ἔξοδός των.

'Επερίμενε τότε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ καθηγητοῦ καὶ τοῦ Λάμπρου· καὶ ὅσον ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἤρχοντο, δὲν ἐγνώριζε πῶς νὰ διερμηνεύσῃ τὸ πρᾶγμα. Πολλάκις ἐθεώρησεν εἰς τὸ ὡρολόγιον· καὶ ὅτε τοῦτο ἐδείκνυεν ἐννέα ὥρας τῆς ἑσπέρας, δηλ. εἰκοσιδύο περίπου ὥρας ἀφ' ὅτου εἶχον ἀναχωρήσει, ἡ ἀνησυχία της τὴν ἔρριψεν εἰς τοιαύτας ὑποψίας ὥστε ἐξήγησε πρὸς τὸν μέλλοντα γαμβρόν της Πάνον Κολοκοτρώνην τὴν ὑπόθεσιν.

Συνεσκέπτοντο ἤδη, ὅτε ὁ Λάμπρος ἱδρώδης καὶ ἀσθμαίνων ἔφθασεν.

— Ἔφυγαν, κυρὰ Μπουμπουλίνα! ἔφυγαν διὰ Τριέστι, ἦσαν οἱ πρῶτοι λόγοι του.

— Πῶς! ἔφυγαν;

— Μὲ μιὰ γουλέτα Νέμτζικη, Κυρά .... μιὰ ὥρα σὰν ἐφθάσαμε 'ς τὸ περιγιάλι ἡ γουλέτα ἔκαμε πανιὰ καὶ 'πῆρε γιὰ κι' ἄλλους γιολτζίδες μαζῆ 'ς τὸ Τριέστι.

— Τὰς ἐσυντροφεύσατε εἰς τὸ περιγιάλι; μὰ πῶς ἐκβῆκαν ἀπὸ τὸ φρούριον μέσα χωρὶς νὰ τὰς ἰδοῦν οἱ φύλακες; ... ποῖος ἔδωσε τὴν ἄδειαν εἰς τὸν κὺρ Ζυγομαλᾶν νὰ στείλῃ τὰς γυναῖκας εἰς τὸ Τριέστι;

— Τὸν κὺρ Ζυγομαλᾶ!! τὰς γυναῖκας! ποῖον Ζυγομαλᾶ; ξύων τὴν κεφαλὴν ἠρώτησεν ὁ Λάμπρος.

— Τὸν κὺρ Ζυγομαλᾶ.... τὸν κοντὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπον, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς διαταγὰς σὲ ἔθεσα.

— Τὸν κὺρ γραμματέα τζῆ Πάτρας λέγεις ... τὸ Βάρθακα;

— Τά 'χασες, Λάμπρο!.... τί Βάρθακα! τί Πάτραις μοῦ ψάλλεις ἐδῶ!! ποῦ εἶναι ὁ κὺρ Ζυγομαλᾶς!!

— Κυρὰ Βουβουλίνα μὲ συμπάθιο, μὰ δὲ γρωνίζω κανένα Ζυγομαλᾶ.... δὲ συντρόφεψα ἄλλο ἀπὸ τὸ Βάρθακα, τὸ κὺρ γραμματέα τζῆ Πάτρας.

— Τὰς εἶδες τὰς γυναῖκας τοῦ Βεζύρου μαζῆ του νὰ ἐμβαρκαρισθοῦν εἰς τὴν γολέταν;

— Μὰ τὸν ἐσταυρομένο, δὲν εἶδα, κυρὰ ϛρατηγίνα, καμμιὰ γυναῖκα.... ποιὰ γυναῖκα ἄλλη ἀπὸ λόγου σου τὴν παλληκάρενα κοτάει νὰ βγάλῃ τὸ κεφάλι σὲ τέτοιαις ὥραις ὄξ' ἀπ' τὸ σπῆτι;

— Στάσου, στάσου, Λάμπρο, εἶπεν ὁ Π. Κολοκοτρώνης, μὴ συγχίζῃς τὰς ἰδέας σου.... Ὅτε ἔφυγες ἀπ' ἐδῶ μὲ τὸν κὺρ Ζυγομαλᾶ ποῦ ὑπήγετε;

— Μὲ τὸν κὺρ Ζυγομαλᾶ πάλιν.... ἔφυγα μὲ τὸ κὺρ Βάρθακα τὸ κοντὸ, τὸ στραβόποδα, τὸ καμπούρη, τζῆ κόρης τοῦ Δημογέροντα τζῆ Δημητζάνας τὸ δάσκαλο, ποῦ ὅλος ὁ Μωριὰς τὸν ἐγρώνιζε, καὶ ποῦ τὸν ἔπιακαν οἱ Λαλιῶταις καὶ τὸν ἐτούρκεψαν, κι' ἀπ' 'κειὸ πάλι τὸν ἔπιακε ὁ Λόντος κι' ὁ Ζαήμης καὶ τὸν ξαναχριστιάνεψαν· καὶ γιατὶ ἦταν πολὺ γραμματισμένος ἄθρωπος τὸν κάμανε γραμματέα τζῆ Πάτρας.

— Ἐγνώριζες λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν πρὶν ὑπάγῃς μαζῇ του;

— Βέβοjο.... μὰ 'κεῖνος δὲ μὲ θυμάτανε· τοῦ 'δωκα ὅμως γρωνιμjὰ καὶ μ' ἀγνάντjασε κ' ἐγίναμε πάλι κ α ρ τ ά σ ι δ ε ς.

Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἡ Βουβουλίνα συνεθεωροῦντο μετ' ἀνησυχίας.

— Ἅμα ἐφύγετε ἀπὸ τὴν σκηνὴν τῆς κυρᾶ Βουβουλίνας ποῦ ἐπήγετε; ἠρώτησεν ὁ Π. Κολοκοτρώνης.

— Ἐκαβαλίκαμαν δυὸ ἄτjα καὶ 'ς ἓξ ὥραις ἤμασταν 'ς τὸ κάμπο τοῦ Ἄργους.

— Εἰς τὴν Τίρυνθον;

— Ναί! καὶ 'κεῖ ὁ κὺρ Βάρθακας μπαρκάρισε 'ς τὴ γουλέτα ὅπου καὶ τόσο ἄλλο ἀσκέρι ἔφυγε.... οὔτε πῶς θὰ φύγῃ μοῦ 'πε τίποτα.... ἐγὼ θάῤῥεψα πῶς 'πῆγε ν' ἀνταμόσῃ κανένα καὶ θὰ στρέψῃ πάλι.... καρτεράω, καρτεράω.... ἐξαφνοῦ ἡ γουλέτα βλέπω καὶ κάνει πανjὰ καὶ φεύγει· τότενες καὶ 'γὼ ἐκαλίκεψα πάλι τ' ἄλογό μου καὶ ἦρθα πίσου.... κακὰ ἔκαμα, ἀρχόντισσα;

— Πολὺ καλά.... εἶπεν ἡ Βουβουλίνα· τὴν ἔπαθα! εἶχα νὰ κάμω μ' ἕνα κλέπτην.... εἶσαι βέβαιος πῶς ἦτον ὁ διδάσκαλος τοῦ Δημογέροντος τῆς Δημητζάνης;

— Ἂν εἶμαι βέβοjος!... καὶ τέτοιο ϛραβοκαμωμένο μπόϊ ξεχνᾶται εὔκολα; μjὰ φορὰ τὸν εἶδα, καὶ καρφώθηκε γjὰ πάντα 'ς τὸ θυμητικό μου.... μπᾶ καὶ σ' ἔκλεψε, Κυρὰ, ὁ τζουτζὲς 'κεῖνος;

— Φθάνει, Λάμπρο! πήγαινε νὰ κοιμηθῇς, διότι φαίνεσαι πολὺ ἀποκαμωμένος.

— Ὄχι, κυρὰ Μπουμπουλίνα! δὲν εἶμ' ἀποσταμένος· σ' ἔκλεψ' ὁ τζουτζές;

— Ναί! πλὴν εἶναι ἀργὰ τώρα, τὸ σφάλμα εἶναι ἰδικόν μου ὅπου δὲν σ' ἐξηγήθην.

— Ποῦ καὶ νὰ τό 'ξερα, καὶ νὰ τὸν ἔφερνα 'πιστάγκωνα δεμένο... τέτοιος τζουτζὲς, μωρὲ, καὶ νὰ σὲ κλέψῃ, κυρὰ Μπουμπουλίνα! τέτοιο Ζαγάρι νὰ γελάσῃ καὶ ἐμένα μὲ κοτζὰ μουστάκι!!!

— Πάει πλέον! πήγαινε νὰ κοιμηθῇς, Λάμπρο!

Ἀποσυρομένου τοῦ ἁρματωλοῦ μὲ δυσαρέσκειαν καὶ ξύοντος τὴν κεφαλὴν, ἡ Σπετζιῶτις ἐπρόσθεσε πρὸς τὸν γαμβρόν της, « κάμε με τὴν χάριν καὶ γράψε δύο λόγους εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Πατρῶν, καὶ ζήτησε πληροφορίας περὶ τούτου· ἔχω καὶ ἄλλην μίαν ὑποψίαν. »

— Ὁποίαν;

— Ὁμιλεῖ ὁ κόσμος ἐναντίον μου, ὅτι ἀφήρεσα τ[redacted]μαντας τῆς συζύγου τοῦ Βεζύρου; εἰπέ με τὴν ἀλήθειαν εἰς ὅ,τι ἤκουσας, Πάνε.

Ὁ Π. Κολοκοτρωνης τὴν ἐθεώρησεν ἀσκαρδαμυκτι.

— Ὁμίλει, δὲν εἶναι οὕτω;

— Μάλιστα.

— Ἄκουσον λοιπόν· ἡ γυνὴ τοῦ Βεζύρου μὲ ἐπρόσφερεν ἓν χρυσοῦν κιβώτιον περιέχον σπανίους ἀδάμαντας καὶ ἄλλους πολυτίμους λίθους· δὲν τὸ ἐδέχθην κατ' ἀρχάς· πλὴν ἀκολούθως, ἐπειδὴ μ' ἐβίασε νὰ τὸ λάβω, τὸ ἔδωκα πρὸς τὸν διάβολον ἐκεῖνον νὰ τὸ προσφέρῃ τοῦ Κεαγιάμπεη διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἀρχιερεῖς μας· φοβοῦμαι ὅτι τὸ ἐκτύπησε καὶ τοῦτο.

— Αὔριον μανθάνομεν τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸν Κεαγιάμπεην.

— Ἂν τὴν ἔκαμε καὶ αὐτήν, τότε ἐξηγῶ τίνι τρόπῳ ἐκβῆκεν ὁ λόγος ὅτι κατεγύμνωσα ἐγὼ τὰς γυναῖκας τοῦ Βεζύρου.

— Ὅ,τι ἔγεινεν ἔγεινε· θεραπεία δὲν ὑπάρχει ἄλλη, εἰμὴ τὸ πρωῒ πρωῒ νὰ προσπαθήσωμεν νὰ μεταφέρωμεν τὰς γυναῖκας τοῦ Βεζύρου· διότι ἡ ἀνακωχὴ τελειώνει ἀπόψε· καὶ φοβοῦμαι πρὶν ξημερώσῃ θ' ἀρχίσῃ πάλιν τὸ τουφέκι τῶν ἰδικῶν μας.

Ἡ στρατιωτικὴ αὕτη γυνὴ δὲν ἔκλεισεν, ἐκ τῆς ἀγανακτήσεως καὶ ἀνησυχίας εἰμὴ ὀλίγας ὥρας τὰ ὄμματα. Περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς ἡμέρας ἔστειλεν ἀμέσως διὰ τὸ χαρέμι· ὁ θόρυβος καὶ οἱ τουφεκισμοὶ ὅμως ἀνήγγειλον συγχρόνως τὴν τῶν Ἑλλήνων ἔφοδον ἐντὸς τῆς πόλεως.

Ἀνέβη τότε ἐπὶ τοῦ ἵππου της, ἔλαβε μεθ' ἑαυτῆς τοὺς στρατιώτας της καὶ τὸν Π. Κολοκοτρώνην καὶ ἔδραμε πρὸς τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρου.

Δύο ὀλέθριαι περιστάσεις ἐμπόδισαν τὴν ἔγκαιρον ἄφιξίν της. α'. Ὁ ἵππος της ἐφονεύθη ὑπὸ βολῆς, καὶ β'. οἱ στρατιῶται της, ἰδόντες τὴν γενικὴν διαρπαγὴν, τὴν ἐγκατέλιπον καὶ ἔτρεξαν καὶ οὗτοι εἰς τὰ λάφυρα.

Ἤδη παρακολουθουμένη μόνον ἀπὸ τὸν Π. Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Λάμπρον περιεπλανᾶτο ἐντὸς τῶν ἀπὸ ἐρείπια καὶ πτώματα πεφραγμένων ὁδῶν τῆς πόλεως, ζητοῦσα τὴν πρὸς τὸ Σεράγιον ἄγουσαν.

Μετὰ μεγάλην πλανοδίαν ἔφθασαν εἰς τοῦτο· δυστυχῶς ὅμως ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ φοβερῶν κυμάτων φλογῶν καὶ καπνοῦ. Οὔτε εἰς ποῖον μέρος εὑρίσκετο ἡ θύρα του, οὔτε πόθεν ἦτο τὰ παράθυρα ἠδύνατο ὁ ἄνθρωπος νὰ διακρίνῃ.

Καὶ αὗται αἱ τρομεραὶ κραυγαὶ τοῦ χαρεμίου διόλου δὲν ἠκούοντο, διότι κατεπνίγοντο εἰς τὸν σύμμικτον θόρυβον, ὅστις ἐξ ὅλων τῶν ἄκρων τῆς πόλεως ἐξήρχετο.

— Πῶς θὰ εἰσέλθωμεν; ἠρώτησεν ἡ Σπετζιῶτις, ἥτις μὲ τὸ γυμνὸν ξίφος εἰς τὴν δεξιὰν κατεβίβαζε τὸ σαρίκιον τῆς κεφαλῆς μέχρις ὀφρύων μὲ τὴν ἄλλην.

— Δὲν γνωρίζω οὔτε ἐγώ, ἀπεκρίθη ὁ νέος Κολοκοτρώνης... ἂν τὸ χαρέμι ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων μας, ἀναμφιβόλως θὰ ἐψήθη ζωντανόν!

— Εἶμαι νὰ σκάσω ἀπὸ τὴν λύπην μου· αὐτὸς ὁ σατανὰς ὁ Βάρβακας!.... ἐκείνη ἡ καλὴ Ἐσμά.... κύτταξε ποῦ πίπτει ἡ εἴσοδος, Πάνε· θὰ ἔμβω κ᾽ ἂς ἀναλύσω ὡς τὴν λαμπάδα.

— Δὲν διακρίνω τίποτε· ὁ καπνὸς μ᾽ ἐτύφλωσεν.

— Ἐκεῖ ὁποῦ μαυρίζει περισσότερον πρέπει νὰ ἦναι ἡ θύρα, εἶπεν ἡ ἀνδρόκαρδος γυνή.

— Στάσου, Βουβουλίνα! θὰ καῇς! εἶναι ἀργά....

— Κάλλιον ἀργὰ παρὰ ποτὲ ἐμουρμούρισε· καὶ ὑψώσασα τὸν βραχίονα ὡς προμετωπίδα τῶν ὀφθαλμῶν της, ξιφήρης ἐπήδησεν εἰς τὸ σκοτεινότερον τῆς πυρκαϊᾶς.

Ὁ Πάνος καὶ ὁ Λάμπρος τὴν ἠκολούθησαν· ἓν βῆμα δὲν εἶχον προχωρήσει καὶ κρότος βαρὺς ἠκούσθη· σῶμά τι μέγα ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ παλατίου ἔπεσε πρὸ τῶν ποδῶν των. Ἦτον ὁ μονόφθαλμος Μανιάτης, τὸν ὁποῖον εἴδομεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, μὲ τὰ λάφυρα πηδήσαντα ἐξ ἑνὸς τῶν παραθύρων· ἡ Βουβουλίνα τὸν ἔδραξε πρὶν ἐγερθῇ ἀπὸ τὸν τράχηλον.... Ποῖος εἶσαι; τῷ εἶπε βροντωδῶς.

— Ὁ Μπάμπακας... τοῦ Χριστέα τὸ παιδίον... σεῖς ποῖοι εἶστε;... μὴν ἐγγίζετε τὰ ἰδικά μου ἀγαθὰ γιατὶ σᾶς θυσιάζω.

— Δὲν θέλομεν τὰ λάφυρά σου.... λέγε, εἶναι ἄλλοι εἰς τὸ κονάκι; ἠξεύρεις ἂν αἱ γυναῖκες τοῦ Βεζύρου εὑρίσκονται ἀκόμη ἐκεῖ μέσα;

— Μέσα γιαμά...τὸ χαρέμι μοῦ ἔδωσε ὅλα τοῦτα τὰ θησαυρήματα.

— Εἶναι ζωνταναῖς;

— Στὴν ψυχὴ τοῦ παπουλῆ μου ἐγὼ δὲ σκότοσα καμμία· εἶναι τὸ μεγαλήτερο ἁμάρτημα 'ποῦ 'καμα 'ς ὅλη τὴ ζωή μου.... 'ς τόσαις θεοτουρκάλαις μέσα καὶ νὰ μὴ βάψω τὴ μαχαίρα μου μὲ λίγο κοκκινάδι!.... μεγάλο κάνονα ὁ ξαγορέας θὰ μοῦ βάνῃ.... τὰ ὄμορφα τοῦτα πράματα μοῦ στράβωσαν τὰ μάτια.... θὰ ταῖς 'ξοφλήσουνε οἱ ἄλλοι Μανιάταις.

— Εἶναι πολλοὶ ἄλλοι μέσα;

— Σὰν πήδησ᾽ ἀπὸ τὸ θυρίδι τὰ παιδία μὲ τὸ κοπάδι ἀναβαίνασι.

— Πόθεν εἶναι ἡ εἴσοδος;

— Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ γιαμά.... ἐκεῖθε ποῦ ἡ φλογία δὲν περιεμάζοξε τὸ κονάκι.

— Δεῖξέ μας τὸν δρόμον, Μπάπακα.... εἶμαι ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα.

Ὁ Μανιάτης, ὅστις ἤδη ἐγνώρισεν αὐτήν, προηγήθη.

— Ἅγιε Νικόλα, βοήθα, εἶπεν ἡ γυνή, καὶ ανα τρεῖς βαθμίδας ἤρξατο τὴν ἀνάβασιν τῆς κλίμακος, ἐνῷ ὁ μονόφθαλμος Σπαρτιάτης, τὸν ὁποῖον καὶ πάλιν θέλομεν ἀπαιτήσει ἀλλ[illegible] φῆκεν αὐτούς, μασσῶν «π᾽ ὄχει καιρὸ ὁ Ἅϊ Νικόλας, ποῦ γιαμὰ κ᾽ ἐκεῖος σὲ τοιάδε μάχη περιθησαυρίζει.»

Ὅτε εἰσέδυσε πρὸς τὰ ἐνδότερα οἱ κλαυθμοὶ τῶν Ὀθωμανίδων, καὶ αἱ ἄγριαι φωναὶ τῶν νικητῶν ὡδήγησαν τὴν γενναίαν Σπετζιῶτιδα ἀκριβέστερα πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν τὸ δρᾶμα ἐλάμβανε χώραν.

Ἡ αἴθουσα τοῦ Σεραγίου δὲν εἰκόνιζε τῶν Σαβίνων τὴν θέαν, ὅτε ἕκαστος ἥρπαζεν εἰς τὰς ἀγκάλας μίαν κόρην διὰ σύζυγόν του· παρίστανε θέαμα οἰκτρότερον· ἕκαστος ἐζώγρει μίαν γυναῖκα καὶ διὰ τοῦ ὅπλου τὴν ἠπήλει νὰ τοῦ δείξῃ ποῦ εἶναι οἱ θησαυροὶ τοῦ Βεζύρου.

— Σταθῆτε! μὲ βροντώδη φωνὴν ἔκραξεν ἡ Βουβουλίνα. Σταθῆτε! ἐπανέλαβεν ὁ Π. Κολοκοτρώνης.... ἐδῶ εἶναι ἡ Βουβουλίνα, ὁ Κολοκοτρώνης.

Ἡ σύζυγος τοῦ Βεζύρου εἰς τὴν φωνήν της ἔκραξε χαροποιῶς, « γαφὰ γαφὰ » (ὑπόσχεσις)· εὑρίσκετο ἡ δυστυχὴς εἰς τοὺς βραχίονας φοβεροῦ Ῥουμελιώτου, ὅστις τὴν ἔσυρε πρὸς τὰ σκοτεινότερα τοῦ Σεραγίου. Ἅμα ἤκουσε τὴν φωνήν της τὸν ὤθησε καὶ ἀποσπασθεῖσα τῶν νεκροθεισῶν χειρῶν τοῦ Στερεοελλαδίτου, ἔτρεξεν εἰς τοὺς πόδας τῆς Σπετζιώτιδος.

— Ἀκούσατε, εἶπεν αὕτη πρὸς τοὺς λεηλατοῦντας, ὅ,τι ἡρπάσετε οὐδεὶς σᾶς τὸ ἀφαιρεῖ· πλὴν ὅστις ἐγγίξῃ τὴν ζωὴν ἢ τὴν τιμὴν μιᾶς τῶν γυναικῶν τούτων μαζῆ μου θὰ λογαριασθῇ! Πρὶν ἡ πόλις πέσῃ εἰς τὰς χεῖράς σας ἀπεφασίσθη ὑφ' ὅλων τῶν στρατηγῶν νὰ συγχωρηθῇ ἐλευθέρα ἡ ἔξοδός των· ἀφήσατέ τας λοιπὸν καὶ τρέξατε εἰς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ παλατίου, ὅπου πλῆθος θησαυρῶν εἶναι κρυμμένοι, πρὶν ἡ πυρκαϊὰ τοὺς ἀποτεφρώσῃ.

Οἱ στρατιῶται μετὰ πολλῆς δυσαρεσκείας καὶ δυσκολίας ὑπήκουσαν εἰς τὴν Βουβουλίναν, εἰς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγούς, οἵτινες συγχρόνως ἔφθασαν ἐκεῖ.

Τῷόντι οὐδεμία ἔχασε τὴν ζωὴν κατὰ τὴν τρομερὰν ἐκείνην ἡμέραν. Τὰς μετέφερον εἰς ἕνα τῶν κήπων τοῦ παλατίου, καὶ ἐκεῖ δι' ἁπλοῦ σχοινίου ἐχωρίζοντο ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν περιέργων, οἵτινες πανταχόθεν συνεσωρεύοντο διὰ νὰ τὰς βλέπουν· ἀπόσπασμα δὲ στρατιωτῶν, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Ἀναγνωσταρᾶ τὰς ἐφύλαττεν. (α)

Τὴν ἐπαύριον μετεφέρθησαν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Μουσταφᾶ Βεη, ὡς καὶ ὁ θηριώδης Κεαγιάμπεης.

Λυπηρὸν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία τῆς πόλεως ἐπεκράτησαν πολλὰς ἡμέρας, καὶ ὅτι, ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἀξιωματικοῦ μέχρι τοῦ ἁπλοῦ στρατιώτου, ὅλοι ἔβαψαν τὰς χεῖράς των εἰς τὸ αἷμα τῶν κατοίκων. Ἡ Τρίπολις εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 ἐστάθη τὸ μακελλεῖον τῶν Ἀλβανῶν. Ἔσφαξαν οὗτοι τότε τὸν Ἀρχιερέα, τοὺς Δημογέροντας καὶ τρισχιλίους χριστιανούς. Ἡ πτῶσίς της λοιπὸν τώρα μετὰ το-

(α) Μάξιμος Ρεϋβώ, τομ. Α', σελ. 470.

σαῦτα δεινὰ ἦτον ἐκείνη τῆς Τρῳάδος. Καὶ ὡς ὁ Μενέλαος εἰς τὴν πόρθησιν τοῦ Ἰλίου ἀδυσωπήτως ἐβύθισε τὸ ξίφος εἰς τὸ στῆθος τοῦ Δηϊφόβου, ὡς ὁ Νεοπτόλεμος εἰς ἐκεῖνο τοῦ Πριάμου, ὡς ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκ πύργου ἐσφενδόνισε τοὺς Ἑκτωρίδας, οὕτω καὶ οἱ ἀπόγονοί των ἔπραξαν πᾶσαν σκληρότητα· οὐχὶ διὰ νὰ ἐκδικηθῶσιν ἁπλῶς μίαν Ἑλένην, ἀλλὰ τὴν θρησκείαν, τὸν Πατριάρχην, καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς των, καὶ ἀποτινάξωσι τὸν βαρβαρικὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.

Ἡ Ἡρωῒς τῶν Σπετζῶν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἐκ Πατρῶν μὲ πληροφορίας τῆς ἀληθοῦς διαγωγῆς τοῦ Βάρθακα. Ἐδάγκανε τὰ χείλη ἐκ τῆς ἀδημονίας· καὶ ὅσον ἐνθυμεῖτο τὴν γελοίαν παρῳδίαν τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου ἠδυνάτει νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἰς τὴν κοινωνίαν ὑπάρχουν τοιαῦτα ὄντα.

ΚΕΦ. 30.

Ο ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

Τὸ νῆμα τῆς διηγήσεως μᾶς μεταφέρει εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου.

Ἐκεῖ ἔδραμε ἡ κυρὰ Ρ.... μετὰ τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς, ζητοῦσα τὴν φυγοῦσαν Ἀνδρονίκην καὶ τὴν Διαμάντο.

Τὸ πάθος τῆς Σουλιώτιδος ἔῤῥιπτε τρομερὰς φλόγας ἐκδικήσεως καὶ ἔρωτος· ἐνόμισεν ὅτι ὁ ἐραστὴς αὐτῆς ὠφεληθεὶς τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ἀποκρύφου τοῦ ἀφορόντος τὴν Διαμάντο, δηλαδὴ ὅτι ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς προσφέρει ἁδρὰν ποσότητα πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, ἂν τῷ ἔπεμπε τὴν θυγατέρα τοῦ Καῤῥέτου, ἐνόμισε, λέγομεν, ὅτι οὗτος ὠφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας, ἠπάτησε τὴν Διαμάντο καὶ ἔτρεξαν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὁ Καῤῥέτος τόσον γενναίως ὑπερασπίζετο κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων.

Τὰ Ἰωάννινα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀρχαίας κοιλάδος Ἐλεπόλεως, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Πίνδου, παρὰ τῇ ὁμωνύμῳ λίμνῃ εἶναι καὶ αὐτὴ ὡς αἱ λοιπαὶ τῆς Τουρκίας πόλεις ἀρχιτεκτονικῆς ἄμοιρος. Αἱ ὁδοί της εἰσὶ στενωπαὶ καὶ ἀνωφερεῖς, αἱ ἀγοραὶ σκοτειναὶ τὰ κοιμητήρια τῶν Τούρκων καὶ Ἰουδαίων δενδρώδη καὶ κατάσκια, καὶ αἱ στολαὶ τῶν τότε κατοίκων της ἦσαν ποικίλαι καὶ στρατιωτικαί.

Τὸ τζαμίον τοῦ Καλό-πασα ἐστολισμένον μὲ τοὺς κίονας καὶ στήλας τοῦ ναοῦ τοῦ Πλούτωνος, οὗτινος τὰ ἐρείπια καὶ νῦν διασώζονται παρὰ τῇ λίμνῃ (α), εἶναι τὸ μόνον ἄξιον περιεργείας οἰκοδόμημα.

(α) Συγγραφεῖς τινες φρονοῦν, ὅτι ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων δὲν εἶναι ἄλλη ἢ ἡ Ἀχερουσία, πλὴν αἱ ἀποδείξεις εἰσὶ τόσον ὀλίγαι ὥστε οὐδὲν θετικόν.

Ἐκτεταμένη χερσόννησος, ἢ μᾶλλον νῆσος, διότι δι' εὐρείας τάφρου χωρίζεται ἀπὸ τὴν ξηράν, προεκτείνει δύο μαστοὺς πρὸς τὴν λίμνην, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑψοῦνται μετὰ μεγαλοπρεπείας δύο τζαμία καὶ τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρου.

Ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην ἐντὸς τούτου τοῦ παλατίου, ὀχυρομένου διὰ προμαχώνων καὶ τειχῶν. Ἐνταῦθα ἐμπεριέχεται καὶ τὸ περιβόητον φρούριον Λιθαρίτζα, τρομερὸν καταφύγιον τοῦ προβεβηκότος Σατράπου.

Εἰς τὸ κέντρον τοῦ Σεραγίου ἦτον ὁ πύργος, Κὶζ-Κουλὲς, μὲ πυροβόλα βαρύολκα καὶ τείχει χονδρά.

Τὸν πύργον τοῦτον ὠνόμαζε καταφύγιον, διότι ὑπὸ τοῦτον ὑπάρχει ἄντρον, εὐρὺ ἔργον τῆς φύσεως, μὲ δύο χιλιάδας κάδους πυρίτιδος, ζωοτροφίας πολλὰς καὶ τοὺς θησαυρούς του. Ἔσκαψε δὲ καὶ ἄλλο ὑπόγειον, συγκοινωνὸν μὲ τὸ πρῶτον, ἔνθα ἐφύλαττε τὸ χαρέμιόν του καὶ τὴν ὡραίαν Βασιλικήν, ἣν συντόμως θέλομεν ἀπαντήσει.

Τίποτε ῥωμαντικώτερον ἢ τὸ καταφύγιον τοῦτο τοῦ γηραιοῦ λέοντος.

Τρεῖς θύρας ἔπρεπε νὰ διαβῇς, τῶν ὁποίων τὸ μυστικὸν οὗτος μόνον ἐγνώριζε, διὰ νὰ φθάσῃς εἰς τὸ βάθος του. Ἦτο συσκευασμένον μὲ πολυτέλειαν· καὶ ἄνω αὐτοῦ εἰς τὸ τζαμίον τοῦ Πύργου, ὅπου εὑρίσκετο ὁ τάφος τῆς συζύγου του Ἐμινὲ, ἐστάθμευε ἡ σωματοφυλακὴ ἐκ πεντήκοντα ἀνδρῶν, ἑτοίμων εἰς ἓν νεῦμα ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τούτου.

Πλησίον τῆς πυρίτιδος ἐγρηγόρει ὁ Σκηπετάρος Φεχὶμ-Τζάμης, κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα δᾷδα ἀναμμένην.

Ἦτο νέος εὐειδὴς τὴν μορφήν· καρδίας ὅμως θηριώδους καὶ ἀποφασιστικῆς ὡς τοῦ τυράννου. Ἓν νεῦμα ἐκείνου περιέμενε μόνον διὰ νὰ προσεγγίσῃ τὴν φοβερὰν δᾷδα εἰς τὸ ἔκκαυμα τῆς πυρίτιδος.

Ὅτε δὲ παρήτει ταύτην, ὅπως γευθῇ ὀλίγων ὡρῶν ὕπνον, τότε ὁ ἴδιος Βεζύρης διεδέχετο τὴν τρομερὰν ὑπηρεσίαν του.

Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀναγνώστης ὁδηγεῖται εἰς τὸ ὑπόγειον, ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἐκάθητο ἐπὶ χαμηλοῦ ἀνακλίντρου καὶ ἐπὶ δορᾶς τίγριδος. Εἰς τὸ πλευρόν του ἀνεπαύετο, ὡς θυγάτηρ μᾶλλον, ἢ ὡς σύζυγος, ἡ Βασιλική· ἄντικρύ του ἵστατο ὁ Καῤῥέτος, καὶ ὀλίγον μακρύτερα ἡ κυρὰ Ρ....

Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἦτον ἤδη γέρων πέραν τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν· ἡ ἄλλοτε ξανθὴ κόμη του, αἱ δασεῖς ὀφρῦς του, ὁ πυκνὸς μύσταξ του καὶ ὁ μακρὺς αὐτοῦ μέχρι τῆς ζώνης πώγων ἦσαν χιονώδη, παρουσιάζοντα μίαν τῶν κλασικῶν ἐκείνων κεφαλῶν, τὰς ὁποίας ἤθελες κατατάξει, ἂν δὲν ἐγνώριζες τὸν ἄνθρωπον, μᾶλλον μεταξὺ τῶν σεβασμιωτέρων πατριαρχῶν τῆς παλαιᾶς γραφῆς, ἢ τῶν κακούργων τῆς κοινωνίας.

Οἱ ὀφθαλμοί του μικροὶ, κυανοὶ, βυθισμένοι περὶ τὴν βάσιν

των καὶ ῥυτιδωμένοι ὑπὸ τὴν κάτω βλεφαρίδα ἦσαν ὀφθαλμοὶ Μαρίου, ὅταν ὁ θυμὸς τοὺς ἐξηγρίωνε· καὶ πάλιν ὀφθαλμοὶ ἐλάφου, ὅταν ἡ ὑποκρισία καὶ χαυνότης ἡμιέκλειε τούτους.

Τὸ πρόσωπόν του δὲν ἔφερε τὴν ἐλαχίστην Μουσουλμανικὴν σοβαρότητα, ἣν ἡ χρῆσις τῶν ναρκοτικῶν ποτῶν εἰς τοὺς πλείστους τῶν μεγιστάνων τούτων ἀφίνει. Τοὐναντίον ὅλα τὰ χαρακτηριστικά του ἦσαν εἰς ἀέναον σπασμωδικὴν κίνησιν· σημεῖον ψυχῆς δραστηρίου καὶ ἀνησύχου, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔζη. Εἰς δὲ τὰ χείλη του, ῥέοντα μαγικῆς φυσικῆς εὐγλωττίας, ἐπέτα πάντοτε γέλως χαρίεις, γέλως ὅμως διαβολικὸς, ὅστις μᾶλλον ἐξηπάτα τὸν ἄνθρωπον, καθ' ὅσον ἐσυνοδεύετο καὶ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα, ἀ γ α π η τ ὲ, ἀ δ ε λ φ ὲ, υ ἱ ὲ, τ έ κ ν ο ν μ ο υ.

Εἶχε τὸ ἀνάστημα ὄχι περισσότερον τῶν πέντε ποδῶν καὶ τριῶν δακτύλων, καὶ ἦτον εὔρωστος πλὴν ὄχι καὶ πολύσαρκος.

Μίγμα ἀμαθείας καὶ ὀξυνοίας, ψευδοῦς εἰλικρινείας, ἀπιστίας, τόλμης καὶ προφυλάξεως, ἀκολασίας δεισιδαιμονίας, φυλαργυρίας, φανατισμοῦ καὶ ἐκδικήσεως ἀδιαλλάκτου, καὶ τὸ μέγιστον πάντων ὑποκρισίας ἐντέχνου καὶ ἐχεμυθίας αὐστηροτάτης, δὲν ἤργησεν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐκ του σκοτεινοῦ χωρίου Τεβελένι ν' ἀξιωθῇ τὸν βαθμὸν ἀντιβασιλέως τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἰς ἀρχαιοτέρους αἰῶνας διέλαμψε μετὰ τοσούτου κλέους Ἀλέξανδρος ὁ μέγας καὶ Πύῤῥος ὁ Ἠπειρώτης. Ἐσχημάτισε δὲ δυναστείαν, τὰ δεινὰ τῆς ὁποίας καὶ αἱ ἀπανθρωπίαι ἀφῆκαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκίας φήμην φρικώδη, δυναστείαν κατασυντρίψασαν τὸ κράτος τοῦ Ὀσμὰν, καὶ ἀνοίξασαν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς χώρας τῶν Περικλέων.

Εἰς τὴν ζώνην του ἤστραπτεν ἀγχίστομος ἀδαμαντοκόλλητος ἀκινάκης· εἰς τὸ πλευρόν του ἐκρέματο ἡ δαμάσκηνος σπάθη, τὴν ὁποίαν ὁ Ὀρκάνης, τελευταῖος βλαστὸς τῆς Ταρταρικῆς δυναστείας, τοῦ ἐχάρισεν, ὅτε μὲ τοὺς ἀδελφούς του εἰς Ἰωάννινα εὗρε φιλοξενίαν (α). Εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκράτει τὴν κολομβρίνην τοῦ Καρόλου δωδεκάτου, τὴν ὁποίαν Γουςάβος ὁ Ἀδόλφος τοῦ ἔδωσε δῶρον, ὅτε καταδιωκόμενος ἀπὸ τὴν τύχην, ἐλιμενίσθη εἰς τὴν Πρέβεζαν (β). Εἰς τὸν ἀριστερὸν ὦμον του ἀτημελήτως ἤγγιζε τὴν ἀγγελικὴν κεφαλήν της ἡ Βασιλική, κρατοῦσα εἰς τὰς δύο αὐτῆς παλάμας τὴν χεῖρα τοῦ σιδηροῦ γέροντος, καὶ παίζουσα μὲ τὸν χονδρὸν ἀδάμαντα τοῦ δακτυλιδίου του· καὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου ἔκειτο τὸ τουφέκι του, κατασκευὴ τῆς Βερσάλης, περιβόητον

(α) General Vizancour, σελ. 345.
(β) Hughes Hobenhouse, σελ. 40.

εἰς τὴν Ἤπειρον ἅπασαν, καὶ ἀντικείμενον τοῦ τε φόβου καὶ τῶν ὕμνων ὅλων τῶν Ἀλβανικῶν φυλῶν.

Τὸ τουφέκιον τοῦτο, ἐκ κυανοῦ δαμασκοῦ, μὲ χρυσοῦς ἀστερίσκους πεποικιλμένον, ἀνῆκέ ποτε εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ναπολέοντα Βοναπάρτην, ὅστις τὸ ἔστειλε πρὸς τὸν Τζετζὰρ-Πασᾶν τῆς Πτολεμαΐδος. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ μετέβη εἰς χεῖρας τοῦ Σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γ'. ὅστις τὸ ἐχάρισε πρὸς τὸν Κιὸρ-Ἰσοὺφ-Πασᾶν, παλαιὸν ἔμπορον τοῦ ὀρυζίου, τρὶς ἀνυψωθέντα εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Βεζύρου. Ἀπὸ τὸν Βεζύρην αὐτὸν λοιπὸν τὸ ἐκληρονόμησεν ὁ Ἀλῆς (α)· καὶ διὰ νὰ τὸ ἀποκαταστήσῃ, ὡς ἔλεγε, δῶρον βασιλικὸν τὸ περιέβαλε μὲ φύλλα ἀργυρᾶ, καὶ ἐκόλλησεν ἐπὶ τούτου πολυτίμους λίθους (β).

Ἐπίσης ἓν ἀγγλικὸν τηλεσκόπιον ἦτον ὁ ἀχώριστος σύντροφός του.

Ἡ Βασιλικὴ, τριακοντοῦτις περίπου γυνὴ, ἡ περίφημος αὕτη Ὀκταβία τῆς ἐποχῆς μας, ἥτις τοσοῦτον φρονίμως ἐξοικονόμει τὰ ἐλαττώματα τούτου τοῦ Νέρωνος, ὅστις ἄλλοτε εἰς μίαν παραφορὰν θυμοῦ διὰ πιστολίου ἐφόνευσε τὴν ἐνάρετον σύζυγόν του Ἐμινὲ, ἦτον ἐκ τοῦ μικροῦ τῆς Χαονίας χωρίου Πλησχοβίτζα.

Ὑποπτευθεῖσα ἡ Υ.Π. τὸ 1800, ὅτι ἐντὸς τοῦ εἰρημένου χωρίου ὑπῆρχον τὰ κιβδηλοποιεῖα τὰ καταπληρώσαντα, τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ψευδῶν νομισμάτων τὴν Τουρκίαν, διέταξε τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν νὰ τὸ ἐπαγρυπνῇ.

Ἀπὸ τὴν διαταγὴν ταύτην ὠφεληθεὶς οὗτος κατέκαυσε μίαν ἡμέραν τὸ χωρίον, ἀφήρπασε κάθε πολύτιμον σκεῦος του, καὶ κατέσφαξε πλῆθος τῶν κατοίκων του.

Πρῶτον θῦμα ἔπεσεν ὁ πατὴρ τῆς Βασιλικῆς, Χριστιανὸς, κατά τινας δὲ καὶ ἱερεύς.

Ἔντρομος ἡ θυγάτηρ, ἕνδεκα μόνον ἐτῶν τότε, ἐξελθοῦσα τῆς αἱματοφύρτου οἰκίας, ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πρώτου διαβαίνοντος Τούρκου, φωνάζουσα « βοήθειαν ! »

« Κύριε!» ἐκλαυθμήριζεν· «ὁ πατήρ μου δὲν ὑπάρχει πλέον· ὑπερασπίσου μας! τίποτε κακὸν δὲν ἐπράξαμεν πρὸς τὸν Βεζύρην διὰ νὰ μᾶς σφάξῃ οὕτως· ἡ μήτηρ μου ὁμοίως δὲν ἔπραξε κακόν· εἴμεθα πτωχὰ παιδιὰ, καὶ παραδιδόμεθα εἰς χεῖράς σου μεσίτευσον πρὸς τὸν Βεζύρην διὰ τὴν ζωήν μας! ἴσως ἔχεις καὶ τοῦ λόγου σου μητέρα καὶ παιδιά.... »

Ὁ γλυκὺς τόνος τῆς Βασιλικῆς, ἡ ἀγγελικὴ καλλονή της,

(α) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, *τομ.* 2, *κεφ.* 11, *σελ.* 301. Hobhouse's « Travels in Turkey, » *σελ.* 112.

(β) *Ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης ἐζήτησε ν' ἀποστατήσῃ τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν, καὶ ἔστειλε πρὸς τοῦτον τὸν ὑπασπιστήν του Λαβαλὲτ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Πλὴν ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς δὲν εἶχεν ἔτι τότε μεγάλην ἰδέαν περὶ Ναπολέοντος καὶ ἀπέῤῥιψε τὰς προτάσεις.*— Correspond confid. de Napol., *τομ.* 5, *σελ.* 449, Lavalette.

τὸ εὔκαμπτον ἀνάστημά της κατεπράϋνον τὸν ἄγριον λέοντα, ὅστις τὴν ἤκουε. Ἦτον ὁ ἴδιος τῆς Ἠπείρου Σατράπης.

Ἔσφιγξε τὴν νεάνιδα εἰς τὰς ἀγκάλας, καὶ διέταξε τὴν παῦσιν τῆς σφαγῆς, μετακομίσας αὐτὴν καὶ τὴν μητέρα της εἰς Ἰωάννινα.

Ἀλλόκοτον πρᾶγμα! πώποτε δὲν τὴν ἐβίασε ν' ἀλλάξῃ θρησκείαν, τὴν ἀνέδειξε δὲ βασίλισσαν τοῦ χαρεμίου του· καὶ ἡ περιβόητος Βασιλική, ἥτις ἐδάμασε καὶ ἐχαλίνωσε διὰ τῆς ἠπιότητος, τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς θρησκευτικῆς διαγωγῆς της τὰ πάθη τοῦ τέρατος τούτου, καὶ ἐλύτρωσεν ἐκ τῆς σφαγῆς τόσας καὶ τόσας κεφαλὰς Χριστιανῶν, δὲν εἶναι ἄλλη ἢ αὕτη.

Ἦτο μικρὰ τὸ ἀνάστημα, πλὴν τελείας ἀναλογίας· ἦτον ἐξ ἐκείνων τῶν γυναικῶν τὰς ὁποίας οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπονομάζουσιν Ἀφροδίτας τῶν κόλπων· ἡ ὄψις τοῦ προσώπου αὐτῆς ἦτο σιτόχρους καὶ διαυγὴς ὡς τὸν ὠχρὸν μαργαρίτην, οἱ ὀφθαλμοί της μέλανες καὶ κλαδωτοὶ, αἱ ὀφρῦς αὐτῆς καμπτοὶ καὶ σβεννύμενοι ἀνεπαισθήτως πρὸς τοὺς κροτάφους. Τὸ δὲ τελειότερον πάντων, ἐπὶ τῆς μικρᾶς ταύτης γυναικὸς ἦτον ἡ τρυφερὰ λεπτότης τοῦ τε ποδὸς καὶ τῆς χειρός της· τῆς χειρὸς, λέγομεν, ἐκείνης, ἧς τινος οἱ ἐλεφάντινοι δάκτυλοι, ὡς ψευδεῖς, ἐφαίνοντο ὅτι ἤθελον συνθλασθῇ ἂν ἤγγιζες τούτους.

Ἡ κυρὰ Ρ... ἐδιηγεῖτο τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς· ἐδιηγεῖτο τὰ τῆς Ἀνδρονίκης, ἐδιηγεῖτο τὰ τῆς Διαμάντος.

Ὁ Καῤῥέτος ἔκλαιε καὶ ἐζήτει τὴν ἄδειαν ν' ἀφήσῃ τὰ Ἰωάννινα καὶ τρέξῃ πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς θυγατρός του.

— Ὄχι, εἶπεν ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς, μπὰ-μπὰ-νιν-μπὸ-ἰ-νι-νὰ (μὰ τὸν τράχηλον τοῦ πατρός σου) σὲ χρειάζομαι, παιδί μου· τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου εὑρίσκονται ἤδη εἰς τὸ ἄλλο τῶν Ἰωαννίνων μέρος· ἅμα προχωρήσωσι θέτομεν τὸ πῦρ εἰς τὴν γραμμὴν τῶν βαρελίων τούτων· τὸ τέλος μας θέλει εἶναι ἔνδοξον, ὁ θάνατος γλυκὺς καὶ ἀνεπαίσθητος .... δὲν εἶναι οὕτω, μποὺλ-μποὺλ (ἀηδόνι μου) Βασιλική;

— Ὅπως θέλει ὁ Αὐθέντης, ἀπεκρίθη αὕτη, ῥίπτουσα πύρινα ὄμματα ἐπὶ τοῦ χιονώδους προσώπου τοῦ τυράννου.

Ὁ Πασᾶς ἐξέτεινε μετὰ ταῦτα τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Καῤῥέτον, σημεῖον ν' ἀπομακρυνθῇ.

Τὴν ἠσπάσθη οὗτος, προσεκύνησεν ἐδαφιαίως, καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῆς κυρᾶς Ρ....

— Φαίνεσαι κουρασμένος, ἀγαπητὸν τέκνον, στραφεὶς πρὸς τὸν Φεχὶμ Τζάμην τώρα, εἶπε· δῶσε με τὴν δᾶδα, εἶναι ἰδική μου σειρὰ νὰ φυλάξω ..... πέσε νὰ κοιμηθῇς.

Ὁ πιστὸς Κέρβερος ἠσπάθη τὴν χεῖρα, ἥτις παρέλαβε τὴν φρικτὴν δᾶδα καὶ ἐξήπλωσε τὴν κάπαν του ἐπὶ τῶν κ[illegible]

Ἐβυθίσθη συντόμως εἰς ὕπνον βαθύν· σιωπὴ ἄκρα μετὰ ταῦτα ἐβασίλευε διὰ πολλὴν ὥραν εἰς τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο καταφύγιον.

Ὁ γέρων Σατράπης μηχανικῶς ἐθώπευε τὸ ἁβρὸν πρόσωπον τῆς Βασιλικῆς, τὴν κόμην, τὸν λαιμόν της, καὶ ἔσφιγγεν ἐκ διαλειμμάτων αὐτὴν σπασμωδικῶς πρὸς τὸ στῆθός του, ἐνῷ τὰ βλέμματά του, προσηλωμένα ἀσκαρδαμυκτὶ, ὁτὲ πρὸς τὴν πυρίτιδα, ὁτὲ πρὸς τὴν φλογερὰν δᾷδα ἐδείκνυον ὅτι ὁ νοῦς του κατεθλίβετο ὑπὸ ἀτελειώτου σειρᾶς σκέψεων.

Ἡ Βασιλικὴ ἐστήριξε χαύνως τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ γέροντος καὶ ἐκράτει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμικλείστους. Ἔλαβεν ἐπίσης τὴν παλάμην του καὶ ἀνταπεκρίνετο, θλίβουσα αὐτὴν ὁσάκις ὁ τύραννος τὴν περιέπτυσσεν εἰς τοὺς κόλπους του.

— Κατάρα εἰς τὸν Ἀβδαλὰχ-Ἐβν-Σαὰδ τὸν ἀρχιπαραβάτην τοῦ Κορανίου, Βασιλικὴ, εἶπε τέλος ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς, βαθέως ἀναστενάξας· τί εἶναι ὁ κόσμος οὗτος! Πώποτε δὲν ἐστάθην εὐτυχής! ἐπεθύμησα τὴν τύχην καὶ αὕτη ἦλθε μὲ ὅλα τὰ ἀγαθά της· ἐπεθύμησα σεράγια, μίαν αὐλὴν, ἰσχὺν, μεγαλοπρέπειαν, πομπὰς, συμπόσια καὶ ὅλα τὰ ἀπήλαυσα! Ὁ χυδαῖος, ὅτε μὲ συγκρίνῃ μὲ τὴν πενιχρὰν καλύβην ἐν ᾗ ἐγεννήθην, μὲ ὀνομάζει βέβαια τρισμάκαρα!! Μὰ τ' ἀγαθὰ τοῦ πιστοῦ Ζεῒδ εἶμαι τὸ ἀντικείμενον σήμερον τῶν ὕμνων τῶν Ἀλβανῶν ὅλων!.... Καὶ ὅμως ἂν ὁ κόσμος ἐγνώριζε, γκιουζὲλ Βασιλική μου, μὲ τὶ ἠγόρασα ὅλας ταύτας τὰς πομπάς!... ἥμαρτον, ναὶ, συγγνώμην! ὦ Ζεῒδ, υἱὲ τοῦ προφήτου, μεσίτευσον, ἔσφαξα συγγενεῖς, φίλους, τόσην ἀνθρωπότητα... περικυκλοῦμαι ἤδη ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων τοὺς γονεῖς ἐθυσίασα, ὦ κόρη τῆς Πλησχοβίτζας! ἀγαπητή μου Βασιλική! μόνη παρηγορία τῆς δυστυχοῦς ψυχῆς μου, μήπως καὶ σοῦ δὲν ἔσφαξα τὸν πατέρα!!...

— Μὴ μὲ ὁμιλῇς οὕτως, Αὐθέντα! εἶπεν ἡ Χριστιανὴ, φιλοῦσα τὴν χεῖρα τοῦ Βεζύρου.

— Βασιλική! παιδί μου ἠγαπημένον ... δόξα εἰς τὸν Ἀλὰχ, τὸ τέλος τοῦ Ἀλῆ πλησιάζει· τὸ ἐννοῶ, διότι ἡ φωνὴ, ἥτις πάντοτε ταράττει τὸν ὕπνον μου, δὲν μὲ ἐνοχλεῖ πλέον· σέβεται καὶ αὕτη τὰς στιγμὰς ταύτας.

— Παραλαλεῖς, Αὐθέντα!.... ὁ θάνατος εἶναι πολὺ μακρὰν ἔτι. Ὁ Χουρσὶτ-Πασᾶς γνωρίζει, ὅτι, ἂν κάμῃ ἓν βῆμα πρὸς τὰ Ἰωάννινα, θὰ πηδήσῃ εἰς τὸν ἀέρα.

— Ναὶ, κόρη μου Βασιλική! ἡ παρωργισμένη σκιὰ τῆς Ἐμινὲς ἔπαυσε πλέον νὰ ζητῇ ἐκδίκησιν. Ἡ κατὰ σοῦ ζηλοτυπία τῆς δυστυχοῦς ταύτης συζύγου μου ἔπαυσε, διότι βλέπει ὅτι κἀγὼ πλησιάζω τὸν τάφον. Βασιλικὴ, ὁ κόσμος δὲν διοικεῖται τυχέως! δάκτυλος Θεοῦ τὸν κυβερνᾷ· τὸ βλέπω καθαρῶς· ἐφόνευσα τὴν Ἐμινέ! τὴν ἐνάρετον Ἐμινέ! Οἱ υἱοί της Βελῆς καὶ Μουκτάρης μ' ἐπρόδωσαν, καὶ ἰδοὺ εἰς ποίαν κατάστασιν σήμερον εἶμαι. Βασιλικὴ, γὶλ-δὶζ Βασιλικὴ (ἄστρον μου), εἰπέ με τὴν ἀλήθειαν, ἄνοιξε τὴν ψυχήν σου εἰς τὸν Ἀλῆ· θέλεις

ν' ἀποθάνῃς μετ' ἐμοῦ, ἢ ἐπιθυμεῖς ἀκόμη νὰ ζήσῃς;... τὸ ἰδικόν μου τέλος εἶναι ἀναπόφευκτον... ὁμίλει, Βασιλική μου, εἷς λόγος σου καὶ σὲ πέμπω μακρὰν τῆς Ἠπείρου.

— Εἶμαι ἕτοιμος ν' ἀποθάνω μὲ τὸν Κύριόν μου.

— Μὰ τὸν Ἥλιον καὶ τὸ φαεινόν του σέλας, δὲν μ' εὐχαριστεῖ ἡ ἀπόκρισίς σου.... μὲ φαίνεται βεβιασμένη· εἶσαι εἰς τὸ ἄνθος τῆς νεότητος, Βασιλική! ἡ ζωὴ πρέπει νὰ σοὶ ἦναι ποθητή. Μὴ βλέπῃς ἐμὲ ὅστις εἶμαι ὀγδοηκοντούτης· ἀπηύδησα ζῶν.... ὁμίλει, κονδυλένια μου κόρη! εἷς λόγος σου καὶ εἶσαι μακρὰν ταύτης τῆς πυρίτιδος.

Ὁ τύραννος ἐπρόφερε μὲ γαλήνην πολλὴν καὶ γλυκύτητα τοὺς λόγους τούτους, καὶ λαβὼν εἰς τὰς δύο παλάμας του τὸ ὡραῖον πρόσωπον τῆς Χριστιανῆς τὸ ἔστρεψε πρὸς τὰ βλέμματά του, ζητῶν μετ' ἀπληστίας νὰ ἀναγνώσῃ ἐπὶ τούτου τὴν ψυχήν της.

Ἦσαν παράδοξοι αἱ φάσεις, ἃς ἡ γηραιὰ φυσιογνωμία του ἐζωγράφιζεν· ἓν πῦρ ὀδυνηρὸν διέτρεχεν ὅλα τὰ μέλη τοῦ γέροντος· ἡ καταβιβρώσκουσα τοῦτον ζηλοτυπία τὸν ἔκαμε νὰ φαντάζεται ὅτι τὰ πλούτη του καὶ ἡ οὐράνιός του Βασιλικὴ ἔμελλον νὰ διέλθωσιν εἰς τὴν κατοχὴν ἄλλου.

Ὅσον λοιπὸν ἐπλησίαζε τὸν Ἅδην, τόσον διενοεῖτο νὰ στείλῃ ἐκεῖ πρὸ αὐτοῦ τὸ δυστυχὲς τοῦτο πλάσμα.

Ἡ δὲ πνευματώδης Βασιλικὴ δὲν ἦτον ἡ Ἀστάρβη τοῦ Πυγμαλίωνος· ἦτον ἄδολος καὶ εἰλικρινής, διότι ἄλλον ἔρωτα ἢ τὸν ἰδικόν του δὲν εἶχε γνωρίσει εἰς τὸν κόσμον, καὶ διότι διὰ τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς της εἰς τὰς ἐπιθυμίας του καὶ διὰ τῆς γλυκύτητός της ἀνεχαίτιζε πᾶν κακοποιὸν βούλημα τῆς τίγριδος ταύτης.

Εἰς τὴν τελευταίαν ὁμιλίαν του, στρέψασα τὴν κεφαλήν της τὸν ἐθεώρει ἀσκαρδαμυκτί· ἡ ζωὴ τῳόντι τῇ ἦτο γλυκεῖα· διότι ἦτο νέα, καὶ ταυτοχρόνως διενοεῖτο ν' ἀποσυρθῇ εἰς μοναστήριον, ὅπως διέλθῃ ἐν προσευχῇ καὶ μετανοίᾳ τὰς ἐπιλοίπους ἡμέρας της· πλὴν εἰς τὴν θέσιν εἰς ἣν εὑρίσκετο ἐσυλλογίσθη, ὅτι ὁ ἐλάχιστος ἐρεθισμὸς τοῦ τυράννου ἤθελε ἐπιταχύνει τὸν θάνατόν της. Ἔρριψεν ἀμέσως τοὺς βραχίονας εἰς τὸν λαιμόν του, καὶ ἀσπαζομένη τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ σειρᾶς φιλημάτων εἶπεν· « εἶμαι ἕτοιμος, Αὐθέντα μου, εἶμαι ἕτοιμος ν' ἀκολουθήσω τὴν τύχην σου. Τί τὴν θέλω τὴν ζωήν, ὅτε ἀπὸ τὸν κόσμον σὲ χάσω; τοῦτο τὸ ἠξεύρεις, τὸ ἐννοεῖς, τὸ ἀναγινώσκεις ἐφ' ὅλων τῶν αἰσθημάτων μου· διατὶ λοιπὸν τοσοῦτον μὲ τυραννεῖς, καὶ τοιαύτην δεικνύεις δυσπιστίαν πρὸς τὴν ἀγαπητήν σου Βασιλικήν; »

— Ἀλ-Φατιμὲ, σὲ πιστεύω, σὲ πιστεύω, παιδί μου! Φεχὶμ εἶσθε οἱ μόνοι πιστοί μου... ἄλλη μία ἰδέα ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου, Σελήνη μου Βασιλική.

— Ὁποία;

— Νὰ ῥίψωμεν ἀπόψε εἰς τὴν λίμνην τοὺς θησαυροὺς τούτους.

— Διατί;

— Διότι ὅταν ἀποθάνωμεν θὰ μεταβῶσιν ὅλοι εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Σουλτάνου.

— Τόση πυρῖτις .... τίποτε δὲν θὰ διαφύγῃ ..... ὅλα τὰ Ἰωάννινα θ' ἀνατραπῶσιν.

— Ἔχεις δίκαιον! ἀκριβή μου· πλὴν ὑπόθες διὰ μίαν στιγμὴν, ὅτι ὁ Σατανᾶς φέρει ἀντιστρόφως τὰ πράγματα. Ὑπόθες ὅτι μᾶς συλλαμβάνουν πρὶν προφθάσωμεν νὰ θέσωμεν τὸ πῦρ .... δὲν εἶναι κάλλιον νὰ τοὺς ῥίψωμεν εἰς τὸ ὕδωρ;

Ἡ Βασιλικὴ ἐσκέφθη μικρὸν, ἔπειτα εἶπεν· « δὲν εἶναι κακὴ ἰδέα αὕτη· νὰ μὴ τὰ ῥίψωμεν ὅμως ὅλα, ἀλλὰ τὸ μεγαλείτερον μέρος. Πιθανὸν, ἂν ὁ Σουλτάνος μᾶς συλλάβῃ καὶ δὲν εὕρῃ ὅσα πλούτη ἐφαντάζετο, νὰ σὲ ἀφήσῃ εἰς τὴν ζωὴν διὰ νὰ πλουτίσῃς περισσότερον.»

— Ἔχεις τὴν σοφίαν τῆς κόρης τοῦ Προφήτου· τί λέγω! σύ! εἶσαι ἀνωτέρα καὶ ἀπὸ τὴν Ζεϊνὰβ, ἥτις ἔβαλεν εἰς τὸ χέρι τὸν ἴδιον Προφήτην καὶ τὸν ἐνυμφεύθη. Θέλω πράξει ὅπως μὲ συμβουλεύεις.

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἐβυθίσθη καὶ αὖθις εἰς σιωπὴν καὶ σκέψεις βαθυτέρας.

Μετ' ὀλίγον εἷς στρατιώτης ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ πρέσβεις τοῦ Βεζύρου τῆς Πελοποννήσου ἐπεθύμουν νὰ συνομιλήσουν μετὰ τούτου.

— Αὔριον, αὔριον εἰς τὰς δύο ὥρας μετὰ μεσημβρίαν ἂς ἔλθουν, ἀπεκρίθη λακωνικῶς ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς.

ΚΕΦΑΛ. 31.

Η ΔΡΑΠΕΤΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΡΡΕΤΟΥ.

— Βέβοῃα, κὺρ Καῤῥέτο, πρέπει νὰ 'σαι μουρλὸς ῃῃὰ νὰ μὴ φεύγῃς ἀπ' τὰ Γῃάννενα, ἔλεγεν ἡ κυρὰ Ρ... πρὸς τὸν πατέρα τῆς Διαμάντος, ὅστις σύννους, καθήμενος μὲ τὸ ἓν γόνυ ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἤκουε ταύτην.

— Θὰ μείνω, Κυρὰ, ν' ἀποθάνω δι' ἐκεῖνον ὅστις μ' ἐχάρισε τὴν ζωήν.

— Μηγάρις σοῦ 'σωσε τὴ ζωὴ ἀπὸ καλοσύνη; εἶσαι γιαμὰκ ταμπιαλὴς, « εἶμαι σὲ παντοτεινὸ πόλεμο, εἶπε, 'σὰν τὸ γλυτώνω θὰ μοῦ χρησιμέψῃ.»

— Δὲν εἶναι οὕτω, Κυρά! ὁ Βεζύρης μ' ἀγαπᾷ καὶ προσ-

φερει δύο χιλιαδας φλωρία εἰς ἐκεῖνον ὅςις φέρει τὴν Διαμάντο μου.

— Τώρα Μαϊὰ, τώρα δροσϳὰ, μὰ γϳὸκ ἀπ' ἀηδόνϳα, μπάρμπα Καῤῥέτο μου, καταλαβαίνεις; 'μεῖς ἡ Σουλϳώτισσαις τὸ νϳόθουμε τὸ καπλάνι τοῦτο. Δεκαπέντε χρόνϳα τὸν πολεμᾶμε· καὶ συμφωνιαῖς κάμαμε, καὶ ῥεέμϳα 'λάξαμε, καὶ πάντα τὸν βρήκαμε φιλάργυρο καὶ προδότη.... γρωνίζεις, Καῤῥέτο, γϳατὶ δίνει τόσο φλουρὶ γϳὰ τὴ περδικοῦλά σου; ἐβαρέθηκε τὴ Βασίλο του· ἄκουσε πῶς ἡ λίγερή σου εἶναι τόσο ὄμορφη, ἀμὰν, λέγει, μὲ τούτηνε νὰ τὴ 'λάξω.

— Τί λέγεις, Κυρά!! ὅλος ἐρυθρὸς ἐγερθεὶς, εἶπεν ὁ ἀρχιπυροβολιστής.

— Τὴν ἀλήθεϳα σοῦ μολογάω, κὺρ Καῤῥέτο, τὴν ἀλήθεϳα· γϳατὶ νὰ σ' ἀφήσω νὰ ψηθῇς 'δῶ μέσα, 'ποῦ γ' ἡ πιστήμη σοῦ θὰ χρησιμέψῃ 'ς τὸ γένος; ... Σεβάστηκε ὁ παλϳόγερος τὴ Φροσύνη τοῦ Μουκτὰρ-Πασᾶ; σεβάστηκε τὴ Ζοβεΐδα τοῦ Βελῆ-Πασᾶ; σεβάστηκε τόσαις καὶ τόσαις συγγενάδες του; τὸ ἴδϳο στέφανότου τὴν 'Εμινὲ 'ς τὸ θυμό του 'πάνου τὴ σκότωσέ, τὴ κόρη της τὸ ἴδιο, τὸ πατέρα τζῆ Βασιλικῆς τὸ ἴδϳο, τὸ ἀνεψίδι του 'Ελμᾶ τὸ ἴδϳο, τοὺς Γαρδικϳώταις, τοὺς Σουλϳώταις, τοὺς Παργανοὺς τοὺς Βουθρωτέους, τοὺς, τοὺς.... μωρὲ, καὶ ποϳὸς δὲ μπέρασε ἀπ' τὴ λεπίδα τοῦ γϳαταγανϳοῦ του!! γεμάτο μνημούρια καὶ πλάκες τῶν παλληκαριῶνε εἶναι ὁ κάμπος τῆς ζωήτζας του... ἀλλοιώτικοι 'ναι τοῦτοι οἱ τύραννοι, ἐμ σφάζουνε ἐμ' τζ' ἀγαπᾶνε ... Ἀ... κὺρ Καῤῥέτο, ὁ ἀντίψυχος 'σὰν τὸ 'θελε μὲ ἕνα λογάκι του μόνο σοῦ γλύτονε τὴν καϋμένη τὴν Νεκιβέ σου.

— Τὴν Νεκιβέ!!.... ὤ! μὴν ἀναφέρῃς τ' ὄνομα, ἔκραξεν ὁ πατὴρ τῆς Διαμάντος.

— Μ' ἕνα λόγο, μ' ἕνα λογάκι μόνο· μὰ ἤσουνα Τζαούρης κ' ἐκείνη Τούρκισσα· μὲ τὰ λιθάρϳα τὴν ἐβάρεσε κ' ἐπῆρε τὴ ψυχοῦλά της! 'σὰν δὲν χρειάζεται καὶ 'σένα θὰ σὲ παστρέψῃ· μοϳάζεις μϳὰ πιστόλα, κὺρ Καῤῥέτο, ποῦ τὸν 'βάρεσε· πλὴν 'σὰν τὴ χρειάζεται ἀκόμη καὶ δὲν ἔχει ἄλλη τὴν κρατάει, κϳ' ἅμα τελεϳώσῃ τὸ πόλεμο τὴ πετάει 'ς τὴ θάλασσα γϳατὶ ἤτανε γρουσούζικη.

Ὁ Καῤῥέτος ἤκουε σιωπῶν.

— Βουλϳοῦμαι μϳὰ, βουλϳοῦμαι δυὸ, βουλϳοῦμαι τρὶς νὰ σὲ πουχαιρετήσω, κὺρ Καῤῥέτο, μὰ πρὶ πάρω τὰ σκουτϳά μου καὶ τὰ πριμήσω χρωστάω μϳὰ φορὰ κόμνϳα 'ς τὴ μαραγγϳασμένη καρδοῦλά σου νὰ λαλήσω. Τὴν τζοῦπρά σου τὴν γρώνισα· ἐκείνη τὴ καρυδομάγουλη Διαμάντο· ἂν προκάμῃς καὶ τὴ πατρέψῃς μὲ τὸν ἄντρα ποῦ τὴν ἔκλεψε θὰ γενῇ καλὴ μάν... γϳὰ τὸ χατῆρι τοῦ Πασᾶ, μένῃς 'δῶ, πάει ἡ νϳοθέριστη μυρτοῦλά σου· καὶ ὅτ' ἔρθῃ ἡ ὥρα 'ς τὸ Θεὸ μπροστὰ νὰ 'βγῇς, ἡ μάννα

της ἡ Νεκιβὲ θ' ἀρθῇ νὰ σοῦ ζητάῃ τὴ κόρη.... μὰ τὸ ψωμὶ, Καῤῥέτο, σὰν ζουρλάδα μοῦ φαίνεται νὰ σοῦ κατέβηκε.

— Τὴν κόρην μου ποτὲ δὲν ἐγνώρισα· ποῦ ἠμπορῶ νὰ τὴν εὕρω;

— Νὰ γίνῃς πουλὶ θαλασσινὸ, πουλὶ βουνίσȣο καὶ νὰ σύρῃς 'ς οὗληνα τὴν ῥωμȣοσύνη νὰ τὴ ζητάῃς· ἔπειτα οἱ 'Ρωμνοὶ 'σὰν ποῦ σοῦ 'πα σὲ χρειάζουνται, καὶ θὰ σὲ φλουρώσουνε νὰ μείνῃς γȣὰ μαζῇ τους.

Ὁ Καῤῥέτος ἔμεινεν ἀρκετὴν ὥραν σιωπῶν, ἔπειτα εἶπεν, ἔρχομαι.... ἠξεύρεις, Κυρὰ, ὅτι ὁ Ἀλῆς πρέπει νὰ ἤρχισε νὰ ξεμωραίνεται. Ἂν ἐθυσίαζε μερικὰ πλούτη του εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ τούτου ἠδύνατο νὰ γίνῃ Σουλτάνος· ἡ φιλαργυρία του ὅμως καταντᾷ νὰ τὸν τυφλόνῃ τόσον....

— Χαίρομαι πολὺ πῶς θὰ μ' ἀκολουθάῃς· ἐγὼ 'σὰν γυναῖκα 'ποῦ 'μαι δὲ φοβᾶμαι τὰ καραοῦλȣα, καὶ 'μπορῶ νὰ 'βγῶ κεῖθ' ἀπ' τὴ μπόρτα τοῦ κάστρου· ἡ ἀφεντȣά σου σύρε νὰ καταβῇς μὲ μȣὰ τριχȣὰ ἀπὸ τὴν πίσου κρεμνάδα κατὰ τὸ περίτραφο· ἐγὼ 'κεῖ θὰ σ' ἀπαντεχένω· πάρε πολλὰ ἄσπρα μαζῇ σου· τ' ἀγροίκησες;

Ἦτο περίπου μεσονύκτιον, ἡ νὺξ ἀσέληνος καὶ μᾶλλον ζοφώδης, ἕνεκα ἐλαφρᾶς τινος ὁμίχλης, ὅτε ὁ ἀρχιπυροβολιστὴς φέρων τὰ πιστόλȣα καὶ τὴν σπάθην του ἔδεσε σχοινίον εἰς τὸν διευθέτην ἑνὸς κανονίου· καὶ ἰδὼν ὅτι ἡ κυρὰ Ρ.... ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν φωνήν του ἤρχισεν βαθμηδὸν νὰ καταβαίνῃ.

Ἦτον ὅμως ἀνὴρ μᾶλλον σωματώδης καὶ βαρύς· ὥςε ὑπὸ τὸ ἄχθος αὐτοῦ ὁ διευθέτης τροχηλατήσας συνεκρούσθη μὲ τὸ τεῖχος, τὸ σχοινίον ἐθραύσθη, καὶ μόλις ὀλίγῳ κατωτέρῳ τοῦ ἡμίσεως τοῦ ὕψους ὁ δυστυχὴς πυροβολιστὴς πεσὼν ἐπὶ βράχου ἔθραυσε τὸν βραχίονά του. Δὲν φθάνει τοῦτο, συγχρόνως ἓν τῶν πιστολίων του πυροκροτεῖ καὶ τὸν πληγόνει βαρέως εἰς τὸν πόδα.

Εἰς τὰς κραυγὰς καὶ τὸν πυροβολισμὸν ἡ περίπολος τῶν αὐτοκρατορικῶν ἔδραμε καὶ τὸν συνέλαβεν, ὡς καὶ τὴν κυρὰ Ρ... ἥτις ἔδραμε νὰ τὸν βοηθήσῃ.

Ὁδηγηθέντες ἐνώπιον τοῦ Χουρσὶτ-Πασᾶ ὡμολόγησαν τὰ τῆς φυγῆς των, ἕνεκα τοῦ τρομεροῦ σχεδίου τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ· ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ πολιορκηταὶ ἤρχισαν ν' ἀπομακρύνωνται τῶν τειχῶν.

ΚΕΦ. 32.

ΤΟ ΦΟΒΕΡΟΝ ΥΠΟΓΕΙΟΝ.

Ἡ αὐγὴ ἦτον ἤδη προὐχωρημένη, ὅτε ὁ φρούραρχος ἐξύπνισε τὸν Σατράπην, διὰ νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ περὶ τῆς δραπετεύσεως τοῦ Καῤῥέτου.

Σφόδρα δεισιδαίμων ἐταράχθη πολὺ εἰς τὴν εἴδησιν. Προκατειλημμένος ἐξ ἐνυπνίου, ὅπερ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἔβλεπε· εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ὡραία σύζυγός του Ἐμινὲ, δεικνύουσα τὸ κατάξεσχισμένον στῆθός της, ἔσυρεν ἀπὸ τὴν χεῖρα τοὺς υἱούς της Βελῆ καὶ Μουκτάρην, ἐν ἀκαρεῖ ἐτινάχθη ἐκτὸς τῆς κλίνης, ἐγείρας καὶ τὴν Βασιλικήν· καὶ δειλὸς καὶ ἄνανδρος καταςαθεὶς ὁ σιδηρόκαρδος οὗτος τύραννος, ἤρξατο νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ποθῇ τὰς ἡμέρας τῆς νεότητός του καὶ τὸν παρελθόντα αὐτοῦ βίον, οὗτινος τὸ νῆμα φανερὰ διώρα, ὅτι ἡ ἀδυσώπητος Κλωθὼ ἔδραξε πλέον εἰς τὰ σκέλη τοῦ ψαλιδίου της.

Πώποτε· ἡ ἐλπὶς καὶ ὁ πόθος τοῦ νὰ ζήσῃ δὲν διηγέρθησαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ τυράννου μὲ περισσοτέραν σφοδρότητα. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅςις κατεφρόνησεν εἰς τὰς μάχας καὶ κινδύνους τὸν θάνατον τοσάκις, τώρα ὡς δείλαιον πτηνὸν περιεπτύσσετο ἐν τοῖς κόλποις τῆς Χριστιανῆς ζητῶν ὑπεράσπισιν καὶ ἐπικαλούμενος τὰς νουθεσίας της.

— Βασιλικὴ, Βασιλική! Ὁ Ἀλλὰχ εἶναι τὸ φῶς τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς καὶ ὁδηγεῖ ὅποιον βούλεται πρὸς τὸ φῶς τοῦτο. Ἰδοὺ ὁ θάνατος... τὸν βλέπω. Δὲν γνωρίζω ἂν θὰ δυνηθῶ νὰ τὸν ὑποφέρω μὲ τὴν αὐτὴν γενναιότητα ὅπως πρὸς τόσους τὸν ἔδωσα.... ὅλοι μὲ προδίδουν!.... οἱ στρατιῶταί μου λειποτακτοῦν!... ἔφυγε καὶ ὁ Καῤῥέτος!!! ἆ!... ἦτον ἀληθὴς μουτεζελὲς (σχισματικὸς), φύγε καὶ σὺ, εἶσαι σουνῖτις (ὀρθόδοξος).... ἂς φύγῃ καὶ ὁ Φεχίμ.... ἀφήσατε τὸν γέροντα Ἀλῆ μόνον ν' ἀποθάνῃ, εἶναι φιραρὴς (ἀποστάτης). Καὶ διὰ τῶν δύο του χειρῶν ὤθησε τὴν νέαν γυναῖκα μακράν του.

— Καὶ δι' ἐμὲ δυσπιστεῖς, Αὐθέντα;.... ἆ ὄχι.... ἐλθὲ πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀγαπητῆς σου Βασιλικῆς.... τὸ ἠξεύρεις, ἄλλον ποτὲ δὲν ἠγάπησα εἰμὴ τὸν λυτρωτὴν τῆς ζωῆς μου· δι' ἄλλον δὲν προσεύχομαι εἰς τὴν Παναγίαν μας, εἰμὴ δι' ἐσὲ, Αὐθέντα.... Τώρα ὅτε ἔρχωνται αἱ κρίσιμοι ὧραί μας ζητεῖς νὰ χωρισθῶμεν;

Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἔλαβε τὴν χεῖρα τῆς Χριστιανῆς καὶ πραότερος γενόμενος, εἶπε· «Νομίζεις, Βασιλική μου, σὺ, δρόσος τοῦ κήπου τῶν ῥόδων, ὅτι, ἂν παρακαλέσῃς μὲ ὅλην σου τὴν καρδίαν τὴν μητέρα τοῦ ἐσταυρωμένου σας Προφήτου, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὴν θέσιν ταύτην;

— Ἂν τὸ νομίζω;!.... εἶμαι βεβαία, πολὺ βεβαία! ὅτι ὅποιος δυστυχὴς παρακαλέσει τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν μας καὶ τὴν Χαριτωμένην του Μητέρα εὑρίσκει τὴν συνδρομήν των.

— Γονάτισε λοιπὸν, ἄσυλον τῆς εὐτυχίας, Βασιλική μου, καὶ δεήθητι πρὸς αὐτοὺς, εἶπεν ὁ Σατράπης, δραττόμενος θρησκευτικῶς μετὰ τῶν δύο χειρῶν τὸν λευκόν του πώγωνα. Ἂν μᾶς σώσουν, ὁ γέρων Ἀλῆς καὶ ὅλη ἡ Ἤπειρος καίομεν τὸ Κοράνι καὶ γινόμεθα Χριςιανοί... Πλὴν, Κόρη μου ἠγαπημένη, φοβοῦμαι, ὅτι τὸ κισμέτι τοῦ ἀνθρώπου καμμίας θρησκείας δύναμις δὲν δύναται νὰ τὸ μεταβάλῃ.

Ἀνέβη μετ' ὀλίγον καὶ οὗτος εἰς τὸ τζαμίον τοῦ Κὶζ-κουλὲ καὶ ἐδεήθη πολλὴν ὥραν ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς συζύγου του Ἐμινέ· ἀκολούθως ἐπλησίασε τὴν ἐκ πεντήκοντα Σουλιωτῶν συνισταμένην φοβερὰν σωματοφυλακήν του.

Ἐκ τῆς ἱστορίας γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς εἶναι ὁ καταστροφεὺς τοῦ Σουλίου διὰ μαχῶν αἱματηροτάτων. Οἱ ἀνδρεῖοι οὗτοι, ἀπολέσαντες τὴν πατρίδα των, ἔφυγον εἰς Ἑπτάνησον.

Ὅταν τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα ἐπολιόρκουν τὰ Ἰωάννινα, οἱ Σουλιῶται, διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν ἄσπονδον ἐχθρόν των, ἐζήτησαν νὰ συμμαχήσωσι μὲ τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα· πλὴν ὁ Πασχόβεης δὲν τοὺς ἐδέχθη. Ὁ Ἀλῆς τότε διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ αὐτῶν τοῖς ἀπέδωκε καὶ αὖθις τὸ Σοῦλι, συνυπογράψας συμφωνίας, καὶ συναλλάξας ὁμήρους. Οἱ ἄνωθεν σωματοφύλακές του ἦσαν ἐκ τῶν ὁμήρων· μεταξὺ τούτων διεκρίνετο ὁ Κωνςαντῖνος Βότζαρης, ἀδελφὸς τοῦ Λεωνίδου τῆς νέας Ἑλλάδος Μάρκου. Ἦτο νέος μετρίου ἀναστήματος, μελαχροινὸς, μὲ πώγωνα καὶ μύστακας δασεῖς, καὶ ὁμιλῶν πάντοτε λακωνικῶς.

Ὁ Σατράπης τὸν ἐπλησίασε καὶ τὸν ἠρώτησε διὰ τὴν φυγὴν τοῦ Καῤῥέτου.

— Ἔπραξε καλῶς, δὲν ἦτο πλέον ἀναγκαῖος, ἀπεκρίθη ὁ Σουλιώτης.

— Τί λέγεις, Βότζαρι; δὲν ἦτον ἀναγκαῖος!!... καὶ ποῖος θὰ διευθύνῃ τὰ πυροβόλα;

— Ὁ Φεχὶμ τζάμης.

— Καταλαμβάνω! ἐννοεῖς ὅτι δὲν μᾶς ἔμεινεν ἄλλο εἰμὴ τὸ καταφύγιόν μας;

Ἔνευσε τὴν κεφαλὴν ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης ὡς σημεῖον βεβαιώσεως.

Ὁ δὲ Τύραννος εἰς τὸ ἀτρόμητον τοῦ Σουλιώτου ἀνελογίσθη ὅτι ἡ πρᾶξις δὲν ἦτο ξένη παρ' αὐτοῖς· διότι καὶ ἡ Δέσπω καὶ ὁ Σαμουὴλ καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἰς τὰς ἡμέρας του, διὰ νὰ μὴ παραδοθῶσιν, ἐκάθησαν ἐπὶ κιβωτίων πυρίτιδος καὶ ἐξεπυρσεύθησαν. Ὅθεν διὰ νὰ μὴ φανῇ ὀλιγώτερον γενναιόκαρδος εἶπεν,

« ἂς εἴδωμεν πρῶτον τί ζητοῦσιν οἱ πρέσβεις τοῦ Χουρσὶτ-Πασᾶ. »

Μετ' ὀλίγον οἱ πρέσβεις εἰσῆλθον· ἦσαν ὁ Καφταντζῆς, ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης ὁ βασανιστὴς τοῦ Διάκου, καὶ ὁ Χασὰν-Πασᾶς.

Τοὺς ἐδέχθη ὁ Βεζύρης μετὰ πολλῆς ἀξιοπρεπείας, καὶ μετὰ τὰς προῤῥήσεις τῆς ἐθιμοταξίας τοὺς παρεκάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν εἰς τὸ τρομερόν του καταφύγιον.

Ὁ γέρων Σατράπης, οὗτινος τὴν ψυχὴν ἡ ἡσυχία τοῦ ὕπνου τὴν παρελθοῦσαν νύκτα τοσοῦτον εἶχεν ἀποδειλιάσει, τώρα ἔγινεν ἀλλοῖος. Τὸ πρόσωπόν του ἐβάφη ἐρυθροῦν, οἱ ὀφθαλμοί του ἐσπινθηροβόλουν, ἡ ἡλικία ἔφυγεν ἀπὸ τὰ μέλη του· ἠκόντιζε τὰ μικρά του ὄμματα ἐναλλὰξ ἀπὸ τὸν Βότζαρην εἰς τοὺς πρέβεις, ζητῶν νὰ ἐμβατεύσῃ εἰς τὰς ἐντυπώσεις αὐτῶν· ἔπειτα, διακόψας τὴν μακρὰν σιωπὴν, εἶπεν.

— Ἰδοὺ τὰ πλούτη μου, ὅσα ὁ Πατισὰχ διψᾷ, ἀναπαύονται, ὡς βλέπετε, ἐπὶ δύο χιλιάδων κιβωτίων πυρίτιδος... τί λέγεις, Φεχίμ;....

Ὁ δοῦλος ἔφερε τὴν χεῖρα ἀπὸ τὴν καρδίαν εἰς τὸ μέτωπον καὶ ὕψωσε τὴν δᾷδα, σημεῖον ὅτι ἦτον ἕτοιμος νὰ θέσῃ το πῦρ.

— Ἄ!!!.... στάσου, ἔκραξεν ὁ Χασὰν-Πασᾶς γονυκλινῶν.

— Ἐγέρθητι! μὴ φοβῆσαι! εἶπεν ὁ Ἀλῆς μειδιῶν. Δὲν ἔχω σύστημα νὰ βλάπτω τοὺς προσερχομένους πρὸς ἐπίσκεψίν μου.

Οἱ πρέσβεις ἦσαν ὠχροὶ ὡς ὁ κηρός.

— Δὲν εἶναι μόνον αὐτὰ τὰ κιβώτια, ὅλον τὸ φρούριον το ὁποῖον ἐκυριεύσατε εἶναι κατεσκαμμένον ὑπὸ ὑπονόμων... μάθετε, Αὐθένται μου, ὅτι κάθησθε ὅλοι ἐπὶ τῆς πυρίτιδος· καὶ ἐπειδὴ ὁ σκοπός σας δὲν εἶναι ἄλλος εἰμὴ τὰ πλούτη ταῦτα, λυποῦμαι νὰ σᾶς εἴπω ὅτι καὶ κινδυνεύετε καὶ ματαιοπονεῖτε. Μὰ τὸ κέντρον τῶν δύο ὁριζόντων, ἂν ἤμην νεώτερος, ἤθελον τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων, καὶ μὲ αὐτοὺς ἤθελον κινήσει κατ' εὐθεῖαν διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Βριώνη, μὲ γνωρίζεις, ἐσυνείθιζες νὰ μὲ ὀνομάζῃς, « ὁ κροκόδειλος τῆς θαλάσσης τῶν μαχῶν.» Πλὴν τώρα εἶμαι γέρων καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ διευθύνω ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἄλλοτε εἶχον ὑπὸ τὰς διαταγάς μου.... ἄλλο τέλος δὲν βλέπω, ἢ τὸν ἔνδοξον θάνατον, ἢ τὴν συγχώρησιν τοῦ δεδοξασμένου Σουλτάνου μας δι' ἰδιοχείρου του φιρμανίου. Σᾶς παραδίδω τότε τὰ πλούτη ταῦτα καὶ ἀποσύρομαι εἰς μίαν γωνίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως διέλθω ἐν ἡσυχίᾳ τὰς ὀλίγας ἡμέρας μου. Ὁ Χασὰν-Πασᾶς, σὺ Ὀμὲρ-Βριώνη, ὁ Ταχὶρ-Ἀβᾶς, οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ σας τί ἄλλο εἶσθε, ἢ ἄνδρες τοὺς ὁποίους ἐγὼ ἔπλασα καὶ ἔφερον εἰς τὴν κοινωνίαν; καὶ ὅμως ὑμεῖς σήμερον ε[redacted] πλέον ἄσπονδοι ἐχθροί μου. Εἶναι ἴδιον ἡμῶν τῶν Μουσουλμάνων ἡ ἀποστασία. Ἂν μὲ βιάσετε νὰ θέσω τὸ πῦρ, ἡ θυσία

θέλει εἶσθαι ἀξία τῆς φήμης μου, καὶ τοῦ τέλους ἐκείνου τὸ ὁποῖον παιδιόθεν ὀνειρευόμην.

— Κραταιὲ Σατράπα! λαμπρὸν ἄστρον τῆς Ἠπείρου, εἶπεν ὁ σκληρὸς Βριώνης, ὁ μεγαλοπρεπὴς Σουλτάνος μας θὰ σὲ χαρίση τὴν ζωήν· καὶ ἡμεῖς θερμῶς θὰ τὸν παρακαλέσωμεν διὰ τὸν παλαιὸν Αὐθέντην μας.

— Ἰλὰν (φίδι), εἶπεν καθ' ἑαυτὸν ὁ Ἀλῆς, εἶτα, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Βριώνην, ἐξηκολούθησε μὲ αὐθεντικὸν ὕφος· ἦσο δοῦλος μου χρόνους πολλούς, Ὀμὲρ-Βριώνη! καὶ ἐνθυμοῦμαι μὲ ποίαν ὑποκρισίαν καὶ δόλον ἐξετέλεις πάντοτε τὰς διαταγάς μου ... κατηραμένε Ἀνκά, (σαρκοφάγον πτηνὸν τῶν τουρκικῶν μύθων) μ' ἐπρόδωσας κ' ἔφυγες. Οἱ Ἄραβες δίδουν φιλοξενίαν πολλάκις εἰς ὅσους μέλλουν νὰ ληστεύσουν, καὶ ἅμα ἀπομακρυνθοῦν εἰς βολὴν τουφεκίου ἀπὸ πλησίον των, εἶναι οἱ φονεῖς των. Ἔζησας εἰς Αἴγυπτον πολλοὺς χρόνους, λοιπὸν ἔμαθες τὴν συνήθειαν ταύτην τῶν Βεδουΐνων, καπλανὲμ, (τίγρις μου), δὲν σὲ πιστεύω, οὔτε θέλω τίποτε ἀπὸ ἐσέ· τὴν χάριν μόνον τοῦ μεγάλου Αὐθέντου μας τοῦ Σουλτάνου ζητῶ, ἂν μὲ τὴν δώση καλῶς, ἂν ὄχι μὴ τολμήσητε νὰ μὲ πλησιάσητε.

Ὁ βασανιστὴς τοῦ Διάκου ἀνεγνώρισε διὰ μιᾶς τὸν ἀρχαῖον κύριόν του· τὸν ἐνθυμήθη κατὰ βάθος, καὶ ταπεινώσας τὸ γαῦρον μέτωπόν του ἐσίγα.

— Εἴθε τὰ πελάγη τοῦ φωτὸς, ὁ προφήτης Μωάμεθ, νὰ φωτίση τὴν κρήνην τῆς ζωῆς, τὸν Σουλτὰν Μαχμούτη, νὰ μὲ δώση τὴν ἀμνηστείαν, ἐπανέλαβεν. Ἀποτανθεὶς δὲ πρὸς τὸν Καφταντζῆ, λάβε τὸ ὡρολόγιον τοῦτο, βαδίζει ἀκριβῶς μὲ ἐκεῖνο ὅπερ κρατῶ.... κύτταξε.... γνωρίζεις ὅτι εἶμαι ἀνὴρ ἀποφάσεως. Μὰ τοὺς ἑπτὰ νέους τοὺς κοιμηθέντας τόσα ἔτη εἰς τὸ φοβερὸν τῆς Μέκας σπήλαιον, μὰ τὸν πιστὸν αὐτῶν κύνα Κατμὶρ, τὸν ὁποῖον ὁ Προφήτης ἐτίμησεν θέσας εἰς τὸν Παράδεισον τῶν πιστῶν, ἂν εἰς δύο ὥρας οἱ στρατιῶται τοῦ Χουρσὶτ δὲν φύγουν ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πρωτευούσης μου, θέτω τὸ πῦρ καὶ σᾶς θάπτω ζωντανοὺς εἰς τὰς πέτρας, ὡς τὸν Ἀβραχὰ-Ἐβν-ἀλ-Σαβὰχ καὶ τοὺς ἀπίστους ὀπαδούς του. Καμμίαν ἄλλην πρεσβείαν ἢ ἀπάντησιν ἂς μὴ μὲ στείλη, διότι δὲν τὴν δέχομαι, πρὶν οἱ στρατιῶταί του ἀναχωρήσουν.

Οἱ πρέσβεις καὶ μὲ σέβας καὶ μὲ γόνατα κλονούμενα ἀπεχαιρέτησαν, λίαν εὐτυχεῖς αἰσθανόμενοι ὅτι εἶδον ἑαυτοὺς ἔξω τῆς φωλεᾶς τοιούτου Πύθωνος.

Μετὰ μίαν ὥραν τὰ Ἰωάννινα δὲν περιεῖχον οὔτε ἕνα στρατιώτην τοῦ Σουλτάνου· ὁ Ἀλῆς μὲ τοὺς Σουλιώτας του ὑπεχρέωσε τριάκοντα χιλιάδας Τούρκους ὠθουμένους καὶ συνωθουμένους νὰ ἐξέλθωσιν.

Κάθε δὲ καπνὸς ἐξερχόμενος τῆς πόλεως ἢ καπνοδόχης, (λέγει ὁ κύριος Πουκεβὶλ) (α) ἦτο διὰ τούτους ἓν τρομερὸν σημεῖον.

(α) « Histoire de la Grèce,» βιβλ. Ζ', κεφ. 3.

ΚΕΦΑΛ. 33.

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΝ ΚΑΙ Ο ΜΑΘΗΤΗΣ.

Ῥίψας ὁ Σατράπης μέγα μέρος τῶν θησαυρῶν του εἰς τὴν λίμνην, ἦλθε μετὰ ταῦτα εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Βασιλικῆς.

Ἡ Χριστιανὴ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην προσηύχετο ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου.

— Τί λέγεις, Βασιλικὴ, θὰ μᾶς λυτρώσῃ ἡ Μήτηρ τοῦ Προφήτου σας; ἠρώτησεν.

— Δέομαι ἀεννάως διὰ τὴν ζωήν μας, Αὐθέντα... Εἶδες τοὺς πρέσβεις; συνωμίλησας μετ' αὐτῶν;

— Καὶ τοὺς εἶδον καὶ συνωμίλησα..... ὅλοι ἦσαν ἄνανδροι καὶ εὐτελεῖς· εἰς τὴν ὄψιν τῆς πυρίτιδος ἔτρεμον· δὲν εὑρέθη εἷς νὰ εἴπῃ, « θέσε τὸ πῦρ ν' ἀποθάνωμεν διὰ τὴν δόξαν τοῦ Σουλτάνου μας. »

— Τί σὲ ὑπεσχέθησαν;

— Νὰ ζητήσουν ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν τὴν χάριν.

— Καὶ ἐλπίζουν νὰ τὴν δώσῃ;

— Ἐλπίζουν.

— Πρόσεξε καλῶς, Αὐθέντα.

— Μὴ σὲ μέλῃ· εἶμαι καὶ ἐγὼ γέρο ἀσλάνι.

— Πλὴν συγχώρησέ με....

— Λέγε, Ῥοξαλάνη μου Βασιλική.

— Νὰ μὴν ἀπομακρυνθῇς ἓν βῆμα ἀπὸ τὸν Φεχίμη σου· καὶ τοῦ κόσμου ὅλου τὰ στρατεύματα δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ σὲ πλησιάσουν.

— Τὸ γνωρίζω, σοφή μου σοφή μου Βασιλική, εἶπεν ὁ Σατράπης. Καὶ μετὰ τὴν σύντομον ταύτην συνδιάλεξιν ἔπεσεν εἰς τὴν συνήθη ἀῤῥησίαν του· ὕπνος σύντομος τὸν εὗρε· πλὴν καὶ πάλιν ὕπνος ἔμπλεως ὀνείρων καὶ φαντασμάτων.

Τὴν ἐπαύριον ἦτον ἡσυχώτερος, καὶ ἀναβὰς μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου Βότζαρη εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου εἶδε τὴν ἀπόϛασιν εἰς ἣν ἀπεσύρθησαν τὰ ϛρατεύματα τοῦ Χουρσὶτ-Πασᾶ. Ἤρχισε τότε νὰ γελᾷ νευρικῶς διὰ πολλὴν ὥραν εἰς τὴν θέαν ἐκείνην, καὶ ἔστειλε ἀμέσως νὰ φέρῃ τὴν Βασιλικήν, ὅπως καὶ ἐκείνη συμμερισθῇ τῆς τερπνῆς καὶ εὐτυχοῦς ἐκείνης θέας.

Ἐκάθησαν εἰς τὰ παράθυρα πύργου ὑψηλοῦ ἐξ οὗ ἠδύναντο νὰ βλέπωσιν ἐκτεταμένον ἀνοικτὸν ὁρίζοντα.

Ἦτο ψυχρὸς ὁ Ἰαννουάριος· αἱ κορυφαὶ, τὰ πλευρὰ καὶ αἱ κοιλάδες τοῦ Πίνδου ἦσαν ὅλαι κεκαλυμμέναι ἐκ στρωμάτων χιόνων· ἡ δὲ ἐκτεταμένη λίμνη τῶν Ἰωαννίνων ἠρεμοῦσ [redacted] *ἔρημος ἀπὸ ἁλιάδας καὶ λέμβους ἕνεκα τῆς πολιορκίας.*

Ἡ Βασιλικὴ, περιτετυλιγμένη εἰς πολύτιμον ποδήρην μηλωτὴν, ἔκρυπτεν ὑπὸ ταύτην ὅλον τὸ κομψὸν αὐτῆς ἀνάστημα.

Δὲν ἔβλεπες εἰμὴ τὸ ᾠοειδὲς καὶ σιτόχρουν πρόσωπόν της καὶ τὴν μέλαινα κόμην της, χαριέντως κεκαλυμμένην ὑπὸ ἐρυθροῦ καὶ χρυσοῦ λαχωρίου.

Ὁ Βεζύρης ἐκράτει τὸ Ἀγγλικὸν τηλεσκόπιον καὶ ἐθεώρει.

— Τί ὡραῖος ἀήρ! ἀναστενάξασα βαθέως εἶπεν ἡ Χριςιανή· τόσας ἡμέρας εἰς τὸ ὑπόγειον .... ἐπεθύμησα πολὺ τὴν καθαρὰν ἀτμοσφαῖραν.

Ὁ Ἀλῆς ἔκαμε τότε σημεῖον πρὸς τοὺς δούλους ν' ἀπομακρυνθῶσιν.

— Κύτταξε τὸν γέρω-Πίνδον καὶ τὰ Πελάγια βουνὰ, Βασιλική! εἶναι λευκὰ ὡς τὰς τρίχας μου. Δὲν εἶναι κλαδὶ καὶ λίθος ὁποῦ νὰ μὴν ἤκουσε τ' ὄνομά μου· οἱ Γκέκιδες καὶ οἱ Τζάμιδες καὶ ποῦ δὲν τὸ ἐτραγῴδησαν;.... τὸ Ἀσλάνι τῆς Ἠπείρου μὲ ὠνόμαζον ..... Ἄχ καὶ νὰ εἶχα τὰ γόνατα τῆς ἡλικίας ἐκείνης! μὰ τοὺς πυρυπνόους ἵππους τοῦ πολέμου, οἱ ἄνανδροι ὑπουργοὶ τοῦ Σουλτάνου δὲν ἤθελον τολμήσει νὰ πλησιάσουν τὰ Ἰωάννινα· ἐγὼ ἤθελον τρέξει νὰ τοὺς ζητήσω.

— Κάθε τοῦ βίου μας ἐποχὴ, Αὐθέντα, ἔχει τὰς γλυκείας ἀναμνήσεις της· ἡ παροῦσα ὅμως εἶναι ἡ καλλιτέρα· διότι ἡ πεῖρα εἶναι εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, καὶ διότι ἡ ψυχὴ δὲν ἐπιθυμεῖ ἄλλο, εἰμὴ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν.

— Τῷ ὄντι τὴν ἡσυχίαν ἐπιθυμῶ, κόρη μου! θὰ ὑπάγω, ἂν μὲ ἀφήσουν, νὰ ζήσω εἰς τὴν μικρὰν ἐκείνην γωνίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἀναπαύονται τὰ ὀστᾶ τῶν προπατόρων μου. Ἐν τούτοις, Βασιλικὴ, ἂν ἐγὼ ἔχω δέκα τὸ πολὺ ἔτη νὰ ζήσω, σὺ ἔχεις πολλὰ ἀκόμη.

— Ὄχι τόσον πολλά· μετὰ δέκα ἔτη θὰ εἶμαι κἀγὼ τεσσαρακοντα δύο ἐτῶν, ἡλικία ὄχι τόσον τρυφερὰ διὰ μίαν γυναῖκα.

— Πάντοτε θὰ εἶσαι ὡραία .... ἔπειτα σύζυγος τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ποῖος δὲν θὰ ἐπιθυμήσῃ τὴν χεῖρά σου;

— Ἂν ἡ κακή μου τύχη μὲ ἀφαιρέσῃ τὸν Αὐθέντην μου δὲν θὰ στρέψω νὰ ἴδω ἄλλον ἄνδρα.

— Αὐτὰ εἶναι τῆς στιγμῆς λόγια, ὦ ὄμβρος τῆς εὐδαιμονίας Βασιλική .... ἓν, δύο, τρία ἔτη, κόρη μου, καὶ θὰ μὲ λησμονήσῃς· οὕτως εἶναι ἡ μνήμη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ κόσμος.

— Δὲν γνωρίζω τί θέλει ἀκολουθήσει, πλὴν ἡ καρδία μου λέγει τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτι ἄλλον δὲν θ' ἀγαπήσῃ.

— Ἡ ἰδέα αὕτη μὲ βασανίζει περισσότερον παρὰ τὰ στρατεύματα ὅλα τοῦ Σουλτάνου· δὲν ἠμπορῶ νὰ τὴν συνειθίσω... ἄλλον ν' ἀγαπήσῃς!.... ἄλλος νὰ σ' ἔχῃ!.... κάλλιον νὰ σὲ ἴδω νεκρὰν εἰς τοὺς πόδας μου πρὸ ἐμοῦ.

Ἡ ζηλοτυπία ἤρχισε καὶ πάλιν νὰ πυρακτόνῃ τοῦ τυράννου τὸ στῆθος.

— Καὶ μήπως δὲν εἶμαι πρόθυμος ν' ἀποθανω μ' ἐσὲ, Αὐ-

θέντα! Διατί κυριεύεσαι πάντοτε ἀπὸ τόσον μαύρους λογισμούς; διατί τόση δυσπιστία; δὲν μ' ἐγνώρισας;

— Σ' ἐγνώρισα· πλὴν γνωρίζω καὶ πόσον ἀδύνατα πλάσματα εἶσθε σεῖς αἱ γυναῖκες. Ἅμα ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἀγαπᾶτε, δὲν εἶναι ἐμπρός σας, ἀνεπαισθήτως ἀποσπάζεσθε ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν λησμονεῖτε, καὶ τέλος ἀρχίζετε ἕνα νέον ἔρωτα.

— Δὲν εἶναι ὅλαι αἱ γυναῖκες οὕτως, εἶπεν ἡ Χριστιανὴ γελῶσα, ὑπάρχουν καὶ ἐξαιρέσεις· ἡ φαντασία σου πάντοτε μεγεθύνει τὰ πράγματα.

— Γελᾷς... ἡ ὁμιλία σὲ διασκεδάζει... Ἐγὼ μὲ ψυχὴν μαραμένην σὲ ὁμιλῶ, καὶ εἰς τὸ ἐδικόν σου πρόσωπον λάμπει ἡ χαρά... τὸ ἐννοῶ! δὲν βλέπεις τὴν ὥραν νὰ φύγω ἀπὸ τὸν κόσμον διὰ νὰ παίξῃς... Βέβαια! πλουσία σύζυγος τοῦ Ῥούμελη-Βαλεσῆ!..... ὄχι μὰ τὸν Προφήτην! πρὶν καταβῶ εἰς τὸν τάφον πρέπει νὰ στείλω ἐσὲ πρῶτον.... θὰ σὲ ϛείλω, ἔκραξε μὲ φωνὴν ἀγρίαν, ὅλως ἐρυθρὸς, καὶ ἔφερε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ χαντζαρίου του.

— Φόνευσέ με, Πασᾶ! χωρὶς διόλου νὰ ταραχθῇ εἰς τὴν ὄψιν του ἡ κόρη τῆς Πλισχοβίτζας εἶπεν, ἀτενίσασα τὰ ἱλαρὰ βλέμματά της πρὸς τοῦτον· φόνευσέ με! δύο καλὰ εἰς τὴν καρδίαν μου θὰ κάμῃς· ἓν ὅτι δὲν θὰ μὲ ἀφήσῃς νὰ αἰσθανθῶ τὴν θλίψιν τοῦ θανάτου σου, ἂν, ὡς λέγεις, πρὸ ἐμοῦ ἀναχωρήσῃς, καὶ ἕτερον θ' ἀποθάνω εὐχαριστημένη, ὅτι σὲ ἄφησα πεπεισμένον ὅτι δι' ἐσὲ ἀπέθανον.

— Ἂν οἱ λόγοι σου ἦσαν ἀληθεῖς!.... τί νὰ πιστεύσω δὲν γνωρίζω! ἢ τῷ ὄντι μὲ ἀγαπᾷς πολὺ, ἢ εἶσαι ὁ μεγαλείτερος ὑποκριτής.

Ἡ Βασιλικὴ δὲν ἐπρόφερεν λόγον, ἐγνώριζε τοῦτον καταβάθος· τὸν ἐγνώριζεν, ὅταν τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ζηλοτυπίας τὸν ἐξηγρίονον, ὅτι ἦτο τρομερὸς καὶ ἠδύνατο νὰ θυσιάσῃ ἅπαντας τοὺς ἐνώπιόν του, καὶ ὅτι μία μόνη τυφλὴ ὑπακοὴ εἰς τὰς θελήσεις καὶ διαταγάς του ἦτον ὁ καλλίτερος τρόπος ν' ἀποφύγῃ τις τὸν θάνατον ἢ τὰ βασανιστήρια τοῦ αἱμοβόρου τούτου τυράννου.

— Δὲν ἀποκρίνεσαι; εἶπεν, ἐναγκαλιζόμενος ταύτην.

Ἡ Βασιλικὴ ἐσιώπα.

— Λοιπὸν ἐπικυροῖς ὅτι εἶσαι ὑποκριτής;

Πάλιν ἡ Χριστιανὴ δὲν ἤνοιξε στόμα. Ἡ τοιαύτη κατὰ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς ἀμφιβολία τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ τὴν ἔκαμε μᾶλλον νὰ τηρήσῃ τὴν σιωπήν.

— Εἶσαι λοιπὸν ὑποκριτής;.... Σατὰν θὰ σὲ πνίξω μὲ τὰ νύχια μου ἂν δὲν ἀποκριθῇς, εἶπεν ἡ τίγρις τῆς Ἠπείρου.

Ἔσφιγξε τότε μὲ τὰς χεῖράς του τὸν λαιμὸν [redacted] γυναικὸς, εἰς τρόπον ὥϛε τῷόντι ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν πνίξῃ. Τὴν ἄφησε πάλιν ὀλίγον, φωνάξας, γκιαούρ ὑποκριτά! μὲ ἀπα-

τῆς! μὲ φενακίζεις!..... δὲν εἶναι οὕτως; ἔχιδνα, εἰπέ με τὴν ἀλήθειαν καὶ σὲ συγχωρῶ.

Ἡ νέα γυνὴ ἤρχισε τότε χείμαῤῥον δακρύων καὶ λιγμῶν παθητικωτάτων, ὁ δὲ τύραννος ἄφησεν αὐτὴν καὶ ἀπεσύρθη πρὸς τὸ ὕστερον παράθυρον τοῦ πύργου.

Ἔκλαιεν ἡ ὡραία Βασιλικὴ πικρῶς, καὶ μ' ὅλον τοῦτο, ἂν ἠρώτας τὴν καρδίαν της κατὰ βάθος, ἠγάπα περιπαθέστατα τοῦτο τὸ τέρας, διότι ἄλλον ἄνδρα δὲν ἐγνώρισε ποτὲ καὶ διότι εἰς τὰς καλάς του στιγμὰς τὴν ἐπλήρει δώρων καὶ εὐεργεσιῶν.

Ἤρχοντο ἐν τούτοις στιγμαὶ καθ' ἃς ἀναπολοῦσα τὰ ὑπ' αὐτοῦ βάσανά της τὸν ἀπεστρέφετο, ἐπεθύμει τὴν ἐλευθερίαν της καὶ ἐδέετο πρὸς τὴν Θεοτόκον νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τῶν ὀνύχων του καὶ ποτὲ νὰ μὴ στραφῇ νὰ ἴδῃ ἄλλον ἄνδρα.

Ὁ Ἀλῆς ἵστατο εἰς τὸ παράθυρον, πνέων πυρὰν ζηλοτυπίας· μὴ γνωρίζων δὲ καὶ ὁ ἴδιος διὰ ποῖον λόγον μετεχειρίσθη τὸ θῦμα αὐτοῦ οὕτω, ἐπολλαπλασίαζεν εἰς τὴν φαντασίαν του τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Βασιλικὴ μετὰ τὸν θάνατόν του θ' ἀπεράσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας ἑτέρου.

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἀθιγκάνη, μὲ πόδας γυμνοὺς περιπατοῦσα ἐπὶ τῆς χιόνος ἐπλησίασε τὰς ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου, καὶ ἐξέτεινε χεῖρα ἐπαιτικὴν πρὸς τοῦτον.

Ὁ Βεζύρης προσεκάλεσεν ἄνω τὴν γυμνὴν Σίβυλλαν, ὅπως προφητεύσῃ τὸ μέλλον του ὡς καὶ ἐκεῖνο τῆς Βασιλικῆς.

Ἡ γραῖα προσεκύνησε, καὶ ῥίπτουσα τὰ βλέμματα πρὸς τὴν ἄθυμον καὶ δακρυῤῥοοῦσαν Βασιλικὴν, «ὤ! ὤ! τί εὐμορφιὰ» ἔκραξε· «σὰν τὸ κρύο-κρύο νερὸ εἶναι ἡ κοκόνα. Βέβαια εἶναι ἡ Βασίλισσα τοῦ Παραδείσου καὶ κατέβη ὀλίγον εἰς τὸν κόσμον, ὅπως διασκεδάσῃ τὸν Βεζύρην.»

Ὁ Ἀλῆς ἐκολακεύθη καὶ ἠρώτησεν, ἠμπορεῖς νὰ εἴπῃς τὴν τύχην μας;

— Ὁ Προφήτης μ' ἔδωκε τὸ προγνωστικὸν, ἀπεκρίθη ἡ γραῖα Δημοφίλη.

— Λέγε, ἐμπρὸς λοιπὸν, γρηὰ κατζιβέλα· καλὴν ἢ κακὴν θέλω τὰ τὴν ἀκούσω· μὴ διστάζῃς.

— Νὰ ζήσῃ πολλὰ χρόνια ὁ Βεζύρης, πάντοτε λέγομεν τὴν ἀλήθειαν.

Ἔλαβε τότε τὴν χεῖρα του καὶ ἤρχισε νὰ ἐξετάζῃ τὴν παλάμην αὐτῆς· συγχρόνως ἔσυρεν ἐκ τῶν κόλπων της κοχλίδια πολύχρωα, τὰ ὁποῖα ἐθεώρει· καὶ μασσοῦσα ἐξορκισμοὺς καὶ λέξεις ἀκαταλήπτους ἐθεώρει τὸ στερέωμα.

Τὸ πρόσωπον τῆς γραίας ἐλάμβανεν ἤδη ἔκφρασιν σοβαρὰν, ἐφαίνετο δὲ ὡς διστάζουσα νὰ ὁμιλήσῃ.

Ὁ δεισιδαίμων τύραννος τὴν ἠκολούθει μετ' ἀνυπομονησίας.

Ἡ ἀμνησίκακος Βασιλικὴ, λησμονήσασα τὴν πρὸ μικροῦ θέσιν της, καὶ στραφεῖσα πρὸς τὸν Βεζύρην καὶ τὴν γραῖαν, ἐφαίνετο ὅτι διεσκέδαζεν εἰς τῆς Σιβύλλης τὰς ἐρεύνας.

— *Λοιπὸν, κυρὰ μάννα! εἶπεν ὁ Βεζύρης ἀνυπομόνως.*

— *Κακὰ μαντάτα, Ἀφέντη!*

— *Λέγε, εἶπεν ὁ γέρων, ἀσθμαίνων ἐκ τῆς στενοχωρίας.*

— *Εἰς ὀλίγας ἡμέρας θ' ἀποθάνῃς.*

— *Ἀλήθεια! παλῃοκατζιβέλα, εἶπε, σαρδόνιον γέλωτα ἐκρήξας, ἐνῷ ὠχρότης βαθυτάτη κατέστησε τὴν ἐπιδερμίδα τοῦ προσώπου του ἐπίσης λευκὴν ὡς τὸν πώγωνά του.*

— *Κάθησε καὶ πιστεύεις εἰς τὰς προφητείας αὐτῆς; μὲ θυμὸν εἶπεν ἡ Βασιλική... Κυρὰ μάννα, πήγαινε εἰς τὴν δουλεῃάν σου! δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ τὰς προφητείας σου!*

— *Ἄφησέ την νὰ τελειώσῃ, Βασιλική μου, αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια τῶν ἐρήμων, μὲ δισταγμὸν εἶπεν ὁ Ἀλῆς, ἐξακολούθησε, καλή μου γραῖα.*

— *Θὰ σὲ προδώσουν, Ἐφέντι μου, καὶ θὰ σὲ σκοτώσουν, ἐπρόσθεσεν μετὰ πεποιθήσεως ἀδιασείστου αὕτη.*

— *Θὰ μὲ σκοτώσουν!... ἔπειτα; ὀρθούμενος εἰς τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν του ὁ Ἀλῆς, μὲ λευκὰ χείλη ἔκραξεν, ἔπειτα γρηὰ προφήτισσα Σαφιγιὰ-Μπὶντ-Χογαΐ (σύζυγος τοῦ Προφήτου).*

— *Τὰ μετὰ θάνατον δὲν τὰ γνωρίζω, οὔτε ἠμπορῶ νὰ προφητεύσω τί γίνεται ἐκεῖ ἐπάνω, Βεζύρη μου, προσέθεσε, καὶ ἔδειξε τὸν οὐρανόν.*

— *Μὰ τὴν νύκτα τοῦ Κάδρ, ἥτις εἶναι καλλιτέρα χιλίων μηνῶν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἄγγελοι καὶ τὸ πνεῦμα Γαβριὴλ θὰ καταβοῦν ν' ἀποφασίσουν τ' ἀνθρώπινα, ἡ γραῖα ὁμιλεῖ τὴν ἀλήθειαν.... ἂς ἴδωμεν καὶ τῆς ἀγαθῆς Βασιλικῆς μου τὴν τύχην, εἶπεν ὁ Σατράπης σκυθρωπῶς.*

Ἡ Χριστιανὴ ἐζήτησε νὰ ἀποφύγῃ· πλὴν ἰδοῦσα τὸ ἀμετάθετον τοῦ τυράννου ἄφησε τὴν ἐλεφάντινον μικρὰν χεῖρά της εἰς τὴν τυλώδη καὶ μελαψὴν τῆς γραίας.

— *Μασαλά! μασαλά! θὰ ζήσῃς πολλοὺς χρόνους.... θὰ ζήσῃς ὅμως ὡς ἦσουν πρὶν ἔλθῃς εἰς τοῦ Ἐφέντι Βεζύρη τὸ κονάκι.*

— *Δηλαδή; ἠρώτησεν ὁ Ἀλῆς.*

— *Πτωχὴ καὶ ἀφανὴς εἰς τὴν γωνίαν μιᾶς ἐκκλησίας.*

— *Παλῃοκατζιβέλα! εἶσαι ψευτῃὰ μονάχη, ἔκραξεν ὁ τύραννος, διὰ τῆς ὀργῆς προσπαθῶν ν' ἀποδιώξῃ τὴν δεισιδαιμονίαν του.... ἐγὼ θ' ἀποθάνω; ἐγὼ, κόρη τοῦ Ἀλ-Ἀρὰφ (τὸ μεταξὺ παραδείσου καὶ κολάσεως μέρος), αἰσθάνομαι ὅτι θὰ ζήσω ἔτι εἴκοσι ἔτη· ἐγώ· κόρη! τῆς κατηραμένης φυλῆς τοῦ Ἀμαλὲκ! Ἡ Βασιλική μου θὰ μείνῃ πτωχή! μὲ τοὺς ἀδάμαντάς της μόνον ἠμπορεῖ ν' ἀγοράσῃ δούλας ὅλας τὰς γυναῖκας τῆς Γεωργίας καὶ Κιρκασίας... Τὴν ἰδικήν σου τύχην ἠμπορεῖς νὰ μὲ τὴν εἰπῇς, ἀχρεία μάγισσα;*

— *Ἡ ἰδική μου τύχη εἶναι ἀμετάβλητος, Ἐφέντι μου· εἶναι νὰ περιπατῶ πάντοτε μὲ γυμνοὺς πόδας ἐπὶ τῆς χιόνος καὶ νὰ λέγω τῶν ἄλλων τὸ εἱμαρμένον.*

— Μὰ τὰς τέσσαρας γεφύρας τοῦ Ἅδου, αἵτινες εἶναι κοπτεραὶ ὡς ξυράφια καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς ἐπὶ τούτων δὲν δύναται νὰ βαδίσῃ, ἐγὼ τὴν μεταβάλλω, ἔκραξεν ὁ τύραννος... γκέλ, γκέλ· ἐδῶ, ἐδῶ, ἐπρόσθεσε, κρούων τὰς παλάμας.

Οἱ δοῦλοί του εἰσῆλθον.

— Θέλω τὴν κατζιβέλα αὐτὴν νὰ τὴν κρεμάσετε εἰς τὴν στιγμὴν, διὰ νὰ μάθῃ νὰ μὴ λέγῃ ψεύματα.

Ἡ γραῖα ἐξῆξε ὀδυνηρὰν διάτορον φωνήν. Ἡ Βασιλικὴ ἠθέλησε νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῆς, πλὴν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Βεζύρου τὴν ἀπέσυρον ὀλοφυρομένην.

Μετ' ὀλίγον ὁ Βεζύρης καὶ ἡ Βασιλικὴ ἐπανῆλθον εἰς τὸ καταφύγιον.

Ὁ ἰατρός του Λουκᾶς-Βάϊας, ἀδελφὸς τοῦ Ἀθανασίου-Βάϊα, ἀρχιδημίου τῶν Ἰωαννίνων, εἰσῆλθε νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ χαρίσῃ τὴν ζωὴν εἰς τὴν γραῖαν.

Ὁ τύραννος κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτον ἀμετάτρεπτος, ἐπὶ τέλους ὅμως τὴν ἐχάρισεν.

Ὁ ἰατρὸς τὸν εὐχαρίστησε δι' ἐδαφιαίας προσκυνήσεως καὶ ἐξῆλθεν. Δὲν εἶχον παρέλθει δύο ὧραι καὶ ἰδοὺ πάλιν ὁ ἰατρὸς προσέρχεται πρὸς τὸν Σατράπην, πλὴν περίλυπος καὶ δακρύων.

— Ὁ ἀδελφός μου ἐκρέμασε τὴν δυστυχῆ γραῖαν, ὑψηλότατε, ἔκραξεν.

Ὁ Ἀλῆς ἐγέλα ἀσμένως.

— Μὰ δὲν μ' ἐχάρισες, Αὐθέντα, τὴν ζωήν της;

Ὁ τύραννος τὸν διέταξε νὰ καθήσῃ ἐπὶ τοῦ ἀνακλιντρου· καὶ γελῶν ὑψηλοφώνως καὶ σατανικῶς, καὶ σπασμωδῶς ἀνατινάσσων τοὺς ὤμους αὐτοῦ, ἐπρόσθεσεν· ἐγὼ ἐνόμιζα ὅτι ὅσοι σπουδάσουν εἰς τὸ σχολεῖον μου ἐβγαίνουν καλὰ τζιράκια μου, Λουκᾶ-Βάϊα.

Καὶ μ' ἐξεύρεις καὶ σ' ἐξεύρω
Καὶ σ' ἐξεύρω καὶ μ' ἐξεύρεις.
Καὶ μᾶς 'ξεύρουν καὶ σὲ 'ξεύρουν
Καὶ σ' ἐξεύρουν καὶ μᾶς 'ξεύρουν.

Ὁ τρομερὸς Ἀλῆς ὡμίλει τρόντι ἀληθῶς. Καὶ μόνον ὅστις διέτριψε ὀλίγον εἰς τὴν αὐλήν του ἠδύνατο νὰ βαθύνῃ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ὁμοιολεκτικῆς ταύτης διαλέκτου.

ΚΕΦΑΛ. 34.

Η ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΦΗΤΕΙΑΣ.

Δύο ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τῆς δυστυχοῦς γραίας ὁ Καφταντζῆς τοῦ Χουρσὶτ-Πασᾶ ἦλθε νὰ ἐπισκευθῇ τὸν Σατράπην τῶν Ἰωαννίνων, καὶ συγχρόνως ν' ἀναγγείλῃ πρὸς τοῦτον τὴν εὐάρεστον εἴδησιν, ὅτι ὁ Κύριός του ἔπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀναφορὰν μεσιτεύουσαν ὑπὲρ τῆς ζωῆς του.

Ὁ Βεζύρης τὸν ὑπεδέχθη μεγαλοπρεπῶς, τὸν ἐπλήρωσε δώρων, καὶ αὖθις ἐπεκαλέσθη τὸν πανάγαθον Προφήτην νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν τοῦ Σουλτάνου διὰ νὰ τὸν συγχωρήσῃ.

— Εἶναι καλὸν, εἶπεν ὁ Καφταντζῆς, νὰ λάβετε καὶ συνέντευξιν προσωπικὴν μὲ τὸν Κύριόν μου Χουρσὶτ-Πασᾶν...εἶναι φίλος σας παλαιὸς, καὶ ὅταν ἐπανιδῆτε ὁ εἷς τὸν ἄλλον θ' ἀνανεώσετε τὴν ἀρχαίαν φιλίαν σας· καὶ τότε τὸ πᾶν θέλει πράξει οὗτος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ὑψηλότητός σας.

— Ἐπιθυμῶ πολὺ τὴν συνέντευξιν ταύτην· ἐπιθυμῶ κἀγὼ ἐξ ὅλης ψυχῆς νὰ ἐναγκαλισθῶ τὸν ἀρχαῖόν μου φίλον Χουρσίτ. Ἄς προσδιορίσῃ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καὶ θέλω στρώσει μὲ χρυσὸν καὶ ἀδάμαντας τοὺς δρόμους ὅλους τῶν Ἰωαννίνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ διαβῇ.

— Ἐννοεῖτε, Ὑψηλότατε, ὅτι ἡ συνέντευξις δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἐντὸς τῶν Ἰωαννίνων.

— Διατί;

— Διότι τὰ Ἰωάννινα κάθηνται ἐπὶ τῆς πυρίτιδος.

— Ἔχεις δίκαιον.... Πλὴν ἠξεύρεις, Καφταντζῆ, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος Πατισὰχ, ἂν ἐπιθυμήσῃ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τον Ἀλῆ, ἔξω τοῦ καταφυγίου μου ποτὲ δὲν θὰ μὲ πείσῃ νὰ τὸν συναπαντήσω.

— Τὸ ἠξεύρω, μὲ κατήφειαν ἐμουρμούρισεν οὗτος· καὶ βλέπω τὸ ἀκατόρθωτον τῆς συνεντεύξεως ταύτης.... πόσον ἐπεθύμουν ἐν τούτοις νὰ ὁμιλήσετε μίαν φορὰν μὲ τὸν Κύριόν μου!.... Σᾶς σέβομαι καὶ σᾶς ἀγαπῶ πολὺ, Αὐθέντα, διότι εἰς τὴν νεότητά σας ἐστάθητε θαυματουργός. Καὶ ποῖος δὲν ὁμιλεῖ εἰς τὸν κόσμον μὲ θαυμασμὸν διὰ τὸ ἀσλάνι τῆς Ἠπείρου!

Ὁ γέρων Βεζύρης ἐκολακεύετο καὶ ἐκάπνιζε τὸν ναργιλέ του μειδιῶν.

— Δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ συνάντησις νὰ λάβῃ χώραν ἐπὶ τῆς μικρᾶς νήσου τῆς λίμνης;... ἀφήσατε τὸν ἀτρόμητον Φεχὶμ εἰς τὸ καταφύγιον μὲ τὴν δᾶδα του, καὶ ἂν ἴδῃ ἕνα περιπλέον στρατιώτην πλησιάζοντα τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἂς θέσῃ τὸ πῦρ· ἡ συνέντευξις αὕτη οὐχὶ μόνον εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἀμοιβαῖον ὄφελος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους τῆς π[redacted] τινες πρὸ τοσούτου καιροῦ ζοῦν εἰς τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὸν φόβον.

Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἐσίγα· μετ' ὀλίγον δὲ εἶπε, « θὰ σκεφθῶ καὶ αὔριον σὲ δίδω ἀπάντησιν. »

Ὅταν ὁ Καφταντζῆς ἀνεχώρησεν, ἔτρεξε πρὸς τὴν Βασιλικήν. Εἰς τὰς κρισιμοτάτας στιγμὰς τοῦ βίου του ἄλλον δὲν ἐνεπιστεύετο εἰμὴ ταύτην.

— Μὴ δι' ὄνομα τῆς Παναγίας, ἔκραξεν αὕτη...., νὰ ἐξέλθῃς τοῦ καταφυγίου!.... ζητοῦν νὰ σὲ φάγουν, δὲν τὸ ἐννοεῖς;

— Καὶ σὺ θέλεις νὰ κάμῃς τὴν μάγισσαν, πουλί μου Βασιλική, ποῖον κίνδυνον βλέπεις εἰς τὴν συνέντευξιν ταύτην ἐπὶ τῆς νήσου; τί ἠμποροῦν νὰ πράξουν; τὰ στρατεύματα εἶναι εἰς τὸ ἄλλο μέρος.

— Δὲν βλέπω κίνδυνον· πλὴν ἡ ψυχή μου προφητεύει κίνδυνον.

— Σὲ πιστεύω, ἐνάρετος Βασιλική! Σεῖς αἱ γυναῖκες εἴσθε παράδοξα καὶ μυστηριώδη ὄντα· ἡ ψυχὴ τῷ ὄντι μιᾶς ὡραίας καὶ καλῆς γυναικὸς εἶναι προφητική· τοῦτο πολλάκις τὸ ἐδοκίμασα.... ὄχι ὅμως καὶ 'σαν ἐκείνῃς τῆς κατζιβέλας, δὲν δέχομαι τὴν συνέντευξιν· θὰ ἐρωτήσω ὅμως καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Βότζαρην καὶ τοὺς Σουλιώτας .... τὸ ἠξεύρεις, εἶναι οἱ μόνοι πιστοὶ, οἵτινες σήμερον μ' ἔμειναν· οἱ λοιποὶ λειποτακτοῦσι καθ' ἑκάστην.

Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἐζήτησε τότε τοὺς Σουλιώτας· πλὴν διὰ πολλὴν ὥραν οὐδεὶς τούτων ἐφαίνετο. Τέλος ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης εἰσῆλθε σιωπηλὸς καὶ ἄγριος.

— Ποῦ εἶναι οἱ λοιποί;

— Δὲν μὲ ὑπακούουσι.... φεύγουν.

— Φεύγουν!.... Ἀλ-Σιζὶλ (ὁ ψυχάρπαξ Ἄγγελος)· πρεπει λοιπὸν νὰ θέσωμεν τὸ πῦρ εἰς τὸ καταφύγιον!!...

— Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη μου καὶ ἡ γνώμη τῶν ὁμήρων σου. Οὗτοι φεύγουν, μόνον διότι ἤκουσαν ὅτι διαπραγματεύεσαι μετὰ τοῦ Σερασκέρη νὰ ὑπάγῃς ἐπὶ τῆς νήσου.

— Λοιπὸν ἐπιθυμοῦν νὰ θέσω τὸ πῦρ;

— Εἷς λόγος σου καὶ ἐνταφιαζόμεθα ἐνταῦθα ὅλοι, ἐπρόσθεσεν ὁ λακωνικὸς Σουλιώτης.

— Θὰ σκεφθῶ ἀπόψε, καὶ αὔριον σὲ δίδω ἀπάντησιν.

Ὁποία νὺξ διὰ τὸν Νέρωνα τῆς Ἀλβανίας!! οἱ ἔλεγχοι καὶ τὰ ἐγκλήματα δὲν τὸν ἐτάραττον, ἀλλὰ μόνον ἡ ἀμφιῤῥεπὴς θέσις του· ἐξ ἑνὸς ἀπεφάσιζε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν συμβουλὴν τοῦ Βότζαρη, καὶ νὰ θέσῃ τὸ πῦρ, ἐξ ἄλλου ἐνθυμεῖτο ὅτι ὁ Βότζαρης ἦτο Χριστιανὸς, οὗτινος καὶ τὴν πατρίδα ἄλλοτε κατηδάφισε, καὶ τὸ αἷμα τῶν συναδέλφων ἔχυσεν· ὅθεν τὸν ὑπωπτεύετο καὶ ἀπέῤῥιπτε τὴν συμβουλήν του. Ἐνόμιζεν ὅτι περιεστοιχεῖτο ὑπὸ προδοτῶν καὶ δολοφόνων, καὶ τότε ἐπεθύμει τὴν συνέντευξιν τοῦ Σερασκέρη, ἐλπίζων ὅτι οὗτος μόνον ἠδύνατο

νὰ τοῦ χαρίσῃ τὰ ὀλίγα ἔτη, ἅτινα ὁ μακρὸς βίος τοῦ εἶχεν εἰσέτι ἐνώπιόν του.

Τὸ θηρίον ἐκεῖνο, ὅπερ τοσοῦτον τρόμον καὶ φόβον ἐνέσπειρεν εἰς τοὺς ἀτρομήτους Ἀλβανούς, δὲν ἦτο πλέον τὸ αὐτό.

Ἡ δραστηριότης, ἡ ἀπόφασις καὶ γενναιότης, ἅτινα ἐχαρακτήριζον τὰς νεαράς του ἡμέρας, μετεβλήθησαν εἰς δεισιδαιμονίαν, δειλίαν καὶ ἀμφιρρέπειαν. Οἱ ὀδόντες τοῦ στόματός του εἶχον πέσει ὡς οἱ ὄνυχες λέοντος· ἡ ἀπόφασίς του ν' ἀποθάνῃ δὲν ἦτον ἀπόφασις τοῦ Κάτωνος· ἡ φιλοδοξία του ν' ἀποτεφρωθῇ εἰς τὰς φλόγας τῆς πυρίτιδος, δὲν ἦτον ἡ φιλοδοξία τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ὅτε ἐῤῥίφθη εἰς τὸν κρατῆρα τῆς Αἴτνης· δὲν ἦτον οὔτε φιλόσοφος Βραχμάν, ν' ἀναβῇ μὲ βραδὺ ἀποφασιστικὸν βῆμα τὴν πυρὰν ἣν ἡτοίμασεν. Ἦτον ἄνανδρος, δειλὸς καὶ πανταχόθεν ἥπλονε τὰς χεῖρας διὰ νὰ δράξῃ τοὺς κλάδους τῆς ζωῆς.

Ἠγέρθη καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἀπεφάσισε νὰ συναπαντήσῃ τῷόντι εἰς τὴν νῆσον τῆς λίμνης τὸν ἀρχαῖόν του φίλον Χουρσίτ, ὅστις ἐπὶ τοῦ Κορανίου τοῦ ὤμοσε καὶ φιλίαν καὶ πίστιν.

Εἰς μάτην τὰ δάκρυα τῆς Βασιλικῆς ἐζήτησαν νὰ τὸν ἀποτρέψουν· ἐπεβιβάσθη μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπὶ τῶν λέμβων μετὰ τῶν δώδεκα αὐτοῦ Σουλιωτῶν διὰ τὴν νῆσον· ἐπίσης καὶ ἡ Χριστιανὴ μὲ τοὺς ἀδάμαντάς της, καὶ διάφορα κιβώτια πλήρη τιμαλφῶν σκευῶν, διὰ νὰ δοθῶσι δῶρα πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ δὲ μετάβασις τόσην χαρὰν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς αὐτοκρατορικούς, ὥστε τὰ πυροβόλα των πανταχόθεν ἐχαιρέτων καὶ συνεχαίροντο τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν.

Ἡ νῆσος εἶναι σχεδὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης, ἀπὸ τὸ μέρος τῆς περιφήμου τοῦ Κρυονέρου πηγῆς, καὶ πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ σεραγίου του τὸ φρούριον τῆς Λιθαρίτζας. Ἐν μικρὸν χωρίον μὲ ὀγδοήκοντα οἰκίσκους, κατοικούμενον σχεδὸν ὑπὸ Ἑλλήνων, ὡς καὶ ἑπτὰ μοναστήρια, ἐν οἷς διαπρέπει τὸ τοῦ Σωτῆρος, εἶναι τὰ περιεργότερά της.

Τοῦτο τὸ μοναστήριον ὁ τύραννος πρό τινος εἶχε μεταβάλει εἰς φυλακήν· ἐστάθη δὲ περιβόητον, διότι ἐνταῦθα μυστικῶς ἐθανάτωσε ἀναριθμήτους, ὅπως σφετερισθῇ τὰς περιουσίας των.

Ἐπὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς Σκιάδος (Κιόσκι) τῆς νήσου, ἄλλοτε καταφυγίου τῶν ἡδονῶν τῶν υἱῶν του Βελῆ καὶ Μουκτάρη, τώρα δὲ πολυτελέστατα συσκευασθείσης, ἔμελλε νὰ δεχθῇ τὸν Σερασκέρην Χουρσὶτ-Πασᾶν.

Τὸν περιέμενεν ἤδη πρὸ δύο ὡρῶν λίαν ἀνήσυχ[redacted] ἀντὶ τούτου ἦλθεν ὁ Καφταντζῆς μόνος.

— Ποῦ εἶναι ὁ Χουρσίτ; ἠρώτησεν ὁ Ἀλῆς μὲ ὀργήν, θέτων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὅπλων.

— Ἡσύχασε, Αὐθέντα .... δὲν ὑπάρχει αἰτία νὰ φοβῆσθε· τοὐναντίον αἱ εἰδήσεις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἶναι λίαν εὐάρεστοι... Ὁ Πασχόβεης καὶ ὁ Ἰσμαὴλ Πλιάσσος (ἐχθροὶ θανάσιμοι τοῦ Ἀλῆ) ἔπεσον, καὶ ἡ χάρις σᾶς ἐδόθη· στέλεται δὲ μὲ τὸν προσεχῆ ταχυδρόμον.

Ἀκτὶς εὐφροσύνης ἔλαμψεν ἐπὶ τοῦ ῥυτιδώδους προσώπου τοῦ Σατράπου. Τὰ ὄμματά του ἤστραψαν· « ἀλήθεια, ἐτονθόρυσε! ποῦ εἶναι λοιπὸν ὁ Χουρσὶτ Βεζύρης;

— Μὰ τὴν πράσινον σημαίαν τοῦ Προφήτου, ὁ Κύριός μου προσεβλήθη ἀπὸ τὴν συνήθη ποδαλγίαν του· σᾶς παρακαλεῖ δὲ νὰ τὸν συγχωρήσητε μίαν ἢ δύο ἡμέρας.... ἅμα δυνηθῇ νὰ πατήσῃ ἀμέσως ἔρχεται διὰ νὰ σᾶς ἀπαντήσῃ. Ἐν τούτοις σᾶς παρακαλεῖ, ἂν εὐαρεστῆσθε, νὰ προσκαλέσητε ὁποῖον δήποτε τῶν Πασάδων τοῦ στρατοῦ του θέλετε νὰ ἴδῆτε· ὅλοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἔλθουν πρὸς προσκύνησίν σας.

Ἡ τίγρις ἐθεώρησεν ἀσκαρδαμυκτὶ μὲ ἀπορίαν τὸν Καφταντζῆν, ἐκόλλησεν ἐπὶ τοῦ προσώπου του τὰ μικρά του ὄμματα, τὰ διαπεραστικὰ τοίχων παχέων, καὶ ἐζήτει νὰ μαντεύσῃ, ἂν ὁ δοῦλος οὗτος τὸν ἠπάτα, ἢ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν.

Σύσσωμος ὑπόκρισία ὁ Καφτάντζῆς ἔμεινεν ἀναλλοίωτος. Εἶχεν ὁρκισθῇ πρὸς τὸν Χουρσὶτ, ὅτι εἰς τὴν τραγῳδίαν ταύτην ἤθελε παραστήσει μὲ πολλὴν τέχνην τὸ πρόσωπον, ὅπερ τῷ ἐδόθη.

— Καφταντζῆ, ὀμνύεις εἰς τὴν ὑποσχεθεῖσαν τῶν πιστῶν ἡμέραν, ὅτι δὲν ὑπάρχει παγίς; ἠρώτησεν ὁ Ἀλῆς.

— Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Ἀσχρὰμ νὰ πέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, ἂν σᾶς ἀπατῶ, Ἐφέντι μου.

— Δόξα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εὐθύτητος τὸν Προφήτην, σὲ πιστεύω· καὶ ἐξέτεινε πρὸς τοῦτον τὴν δεξιάν του ὁ Ἀλῆς.

Ὁ χαμερπὴς θεράπων τὴν ἠσπάσθη μὲ τὴν ἰδίαν ὑπόκρισίαν μὲ τὴν ὁποίαν καὶ ἐπιόρκει.

— Ἐπιθυμῶ νὰ ἴδω τὸν Ταχὶρ-Ἀβᾶν, τὸν Ὀμὲρ-Βρυώνην, τὸν Χασᾶν-Πασᾶ, καὶ τὸν Σιλιχτάρην. Ὅλοι οὗτοι ἦσαν ποτε ὑπάλληλοί μου, εἶπε γελῶν.... τί λέγω! ἦσαν παιδιά μου· ἐγὼ τοὺς ἀνέθρεψα, εἰς τὸ σχολεῖόν μου ἐσπούδασαν, ἐγὼ τοὺς προῆξα εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ εἰς τὸν βαθμὸν εἰς ὃν σήμερον ἵστανται.

Τὴν ἐπαύριον ὅλοι οὗτοι ἦλθον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ.

Ἡ ὁμιλία περιεστράφη κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ παρελθόντα· ἔπειτα ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ δὲ Ὀμὲρ Βρυώνης, γαυριῶν σαρκαστικῶς, ἐδιηγεῖτο τὸν φρικτὸν θάνατον τοῦ Διάκου.

— Δὲν ἠμπορῶ διόλου νὰ ἐνθυμηθῶ αὐτὸν τὸν Διάκον, εἶπεν ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς· τ' ὄνομά του ἔκαμε πολὺν κρότον.

— Ἦτον τὸ πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδησσέως; καὶ ἦτο πολὺ νέος, ὅτε ἦτον εἰς τὴν αὐλήν σας.

— Δὲν τὸν ἐνθυμοῦμαι.... ἀπέθανε μὲ γενναιότητα;

— Ὑπέφερε τὴν ποινὴν χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν, χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ πόνον.... ἂν δὲν ἦτο τόσον γενναῖος δὲν τὸν ἐφόνευα· διὰ νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν μέσην οἱ ἐπικίνδυνοι οὗτοι, εἶναι ὁποῦ τὸν ἔψησα ζῶντα.

— Ὀμέρ! οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ κληρονομήσουν καὶ τὸ τελευταῖον κουρέλι τοῦ Σουλτάνου. Ἡ ἐλευθερία των εἶναι ὁ φόνος μας· ἂν ἐγνώριζα ὅτι, τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς των ἠδυνάμην τὰ τοὺς διοικήσω, δὲν ἤθελον διστάσει νὰ πράξω τοῦτο· Ὀμὲρ-Βρυώνη, μὴν εἶσαι ὑπερήφανος, διὰ τὸν σκληρὸν θάνατον, ὃν ἔδωσας πρὸς τὸν γενναῖον στρατιώτην.... Ἐνθυμήσου ὅτι ἡ ἧττα σου εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, ἀπὸ ἑκατὸν ἄνδρας, ἐνῷ εἶχες ὀκτὼ χιλιάδας, δὲν κάμνει πολλὴν τιμὴν οὔτε πρὸς σέ, οὔτε πρὸς τοὺς ἰδικούς μας.

Κεραυνόβλητος ὁ Ὀμὲρ εἰς τοὺς λόγους τούτους, ἔγεινεν ἐρυθρὸς, ἐδάγκασε τὰ χείλη καὶ ἔρριψε τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Ὁ Ταχὶρ-Ἀβᾶς ἤρχισε τότε τὸν ἔπαινον τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, οὗτινος τὸ ὄνομα ἐπλήροι ἤδη τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει προσωπικῶς εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ Βραχορίου, ὅταν οἱ ὁπλαρχηγοὶ καὶ προεστῶτες συνήχθησαν εἰς Μεσολόγγιον, καὶ ὠνόμασαν τὴν διοίκησιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος Γερουσίαν. Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς θέλων νὰ κερδήσῃ τοὺς Ἕλληνας μὲ τὸ μέρος του, ἔστειλε καὶ οὗτος τρεῖς πληρεξουσίους τὸν Ἀλέξην Νοῦτζον, τὸν Μάρκον Δεσπότην, καὶ τὸν Ταφὶρ-Ἀβᾶν ἢ Ταχὶρ-Ἀρβαζήν.

Ὀκτὼ ἡμέραι τοιαῦται παρῆλθον καὶ ὁ Βεζύρης τοῦ Σουλτάνου, προσποιούμενος πότε τὸν ἀδιάθετον καὶ πότε τὸν βαρέως ἀσθενοῦντα, ἀνέβαλε καθ' ἑκάστην τὴν ἐπίσκεψιν.

Εἰς τὰς 5 Φευρουαρίου ὁ Χασὰν-Πασᾶς μὲ τοὺς ὑπαλλήλους του εὔχαρις καὶ ζωηρὸς προσῆλθε ν' ἀναγγείλῃ ὅτι ἡ χάρις ἀφίχθη.

Ὁ Ἀλῆς, ἀνάρπαστος ὑπὸ χαρᾶς, ἔκραξεν, «ἦλθε τέλος πάντων! ἦλθε! Ἀλ-σαλὰμ ἀλεϊσὰ (εἰρήνη ἐπὶ σοῦ)· τώρα σὲ πιστεύω, Χασὰν, ὅτι εἶσαι εἰλικρινής·» καὶ ὕψωσε χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν.

— Ἦλθεν, ἐπανέλαβεν ὁ Χασὰν-Πασᾶς· ὁ δὲ εἰλικρινὴς Κύριός μου, σᾶς παρακαλεῖ, πρὶν σᾶς τὴν ἐγχειρίσῃ, νὰ διατάξητε τὸν Φεχὶμ Ττάμην νὰ σβέσῃ τὴν δᾶδά του.

Ὁ Ἀλῆς ἡμιηγέρθη ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, καὶ ταρά[redacted] κεφαλὴν αὐτοῦ, ὄχι, ὄχι, ἐπρόσθεσεν.

— Πρέπει, Βεζύρη! διὰ νὰ δείξῃς πραγματικῶς ὅτι εἶσαι ἄξιος τῆς χάριτος τοῦ μεγάλου Καλύφου τῶν δύο ἁγίων πόλεων

Μεδίνας καὶ Μέκας, τῆς σκιᾶς, λέγω, τοῦ Ἀλλὰχ ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ κραταιοῦ τῶν κραταιῶν Σουλτάνου.

Ὁ Ἀλῆς ἔπεσεν εἰς βαρεῖς συλλογισμοὺς καὶ εἰς ζωντανὴν ἀνησυχίαν, καὶ μετὰ ταῦτα παρεκάλεσε τὸν Χασᾶν-Πασᾶν ν' ἀποσυρθῇ διὰ νὰ συνομιλήσῃ ἔτι μίαν φορὰν μὲ τὸν Βότζαρην.

Ὁ Σουλιώτης τὸν ἐπλησίασε κατηφής.

— Ἡ χάρις, Βότζαρη, ἔφθασεν, εἶπεν ὁ Σατράπης ςενοχωρημένος· πλὴν διὰ νὰ μὲ τὴν δώσουν ζητοῦν νὰ διατάξω τὸν Φεχὶμ νὰ σβέσῃ τὴν δᾷδα.

Ὁ Βότζαρης δὲν ἐπρόφερε λόγον, ἀλλ' ἔφερε μόνον τὴν παλάμην ἐπὶ τῶν πιστολίων του.

— Τί λέγεις; μήπως εἶναι παγίς; ἀμέσως θέτομεν τὸ πῦρ.

— Δὲν εἶναι καιρὸς, Βεζύρη ... πᾶσα συγκοινωνία μὲ τὸ καταφύγιον τώρα πλέον ἀπεκόπη· πρέπει μόνον ν' ἀποθάνωμεν μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας.

Τὸ στῆθος τοῦ γέροντος Σατράπου ᾐσθάνετο δύσπνοιαν πολλήν· αἱ παρειαί του ἐφοινικίσθησαν ἐλαφρῶς· οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν τεθολωμένοι· ἔδραξε τὸν λευκὸν πώγωνά του, καὶ ὡς ἕρμαιον ἔμενε σιωπῶν.

— Κὸρ-κοὺ-λοὺ (φρικτὸν) ... ὄχι δὲν θ' ἀποθάνωμεν ἀκόμη, ἔκραξε διὰ μιᾶς ... φώναξέ μου, Βότζαρη, τὸν Χασᾶν-Πασᾶν.

Εἰσῆλθε πάλιν ὁ λειτουργὸς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ μὲ σέβας ταπεινοῦ θεράποντος προσεκύνησε τοῦτον.

— Χασᾶν, ἡ εὐλογία τοῦ Ἰσμαὴλ μετ' ἐμοῦ, ἀπεφάσισα νὰ δείξω καὶ τὴν ὑπακοὴν ταύτην πρὸς τὸν τρισέβαςον Σουλτάνον μου, εἶπεν ὁ Ἀλῆς. Πλὴν ὁ Φεχὶμ διὰ νὰ σβύσῃ τὴν δᾷδα, πρέπει ὁ ἴδιος νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν Λιθαρίτζαν· ἂν δὲν ἀκούσῃ τὴν ἰδικήν μου φωνὴν δὲν θὰ πιστεύσῃ· τοιαῦται ἦσαν αἱ ἐντολαί μου.

Ὁ Χασᾶν προετοιμασμένος ἐπερίμενε τὴν ἀπάντησιν ταύτην.

— Μπὶς μιλλαχὶ ῥαχμάνι ῥαχίμι Ἀλλὰχ ἰκπέρ!! Ἰσχυρὲ Σατράπα! σύμβολον τῆς μετριοφροσύνης, σὲ ὀμνύω εἰς τὸ ἅγιον Κοράνιον, εἰς τὸν Ἀλλὰχ, εἰς τὸν Προφήτην, εἰς τὴν θυγατέρα του Φατμὲ, εἰς τὸ κονδύλιον τῆς δικαιοσύνης, μὲ τὸ ὁποῖον γράφουν οἱ Ἄγγελοι, ὅτι ἡ χάρις τοῦ Πατισὰχ ἦλθεν, ἀλλὰ μὴ ζητεῖς ὁ ἴδιος νὰ ἐπιςρέψῃς εἰς τὴν Λιθαρίτζαν, διότι θὰ διεγείρῃς ὅλου τοῦ κόσμου τὰς ὑποψίας. Οἱ κάτοικοι καὶ ὁ στρατὸς, ἀφ' ὅτου ἦλθες εἰς τὴν νῆσον εἶναι ἥσυχοι.... θὰ ἔμβωσιν εἰς νέαν πάλιν ταραχήν· γνωρίζω ὅτι ἔχεις κρύφιον σημεῖον, ὅπερ ἂν στείλῃς εἰς τὸν Φεχὶμ ἀμέσως θὰ σβύσῃ τὴν δᾷδα.

— Γιὸκ, γιὸκ, πρέπει ὁ ἴδιος νὰ ἐπιστρέψω, Χασᾶν.

— Αὐθέντα! Ἀσλὰν Βεζὺρ, σὲ παρακαλῶ! σὲ ἐξορκίζω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Προφήτου μας! μὴ ἀπωλέσῃς τόσον ἀπερισκέπτως

τὴν χάριν τοῦ Κυρίου σου..... Ἄλλως τε εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιστρέψῃς· διότι καὶ ἡ συγκοινωνία τῆς νήσου μετὰ τῆς ξηρᾶς διεκόπη.

— Μπὰ-μπὲσχ Τὶλ-κὶ (προδότα ἀλώπηξ) λοιπὸν εἶναι παγὶς.... προδοσία.... καὶ ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ πιστολίου του.

— Μὰ τὸν Ἀλλὰχ τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως, οὔτε παγὶς οὔτε προδοσία εἶναι, εἶπεν ὁ Χασὰν-Πασᾶς, καὶ διατὶ νὰ ἦναι, Ἐφέντι μου, προδοσία; δὲν ἐνθυμεῖσθε τὸ ῥητὸν τοῦ Κορανίου; « Μὴ κόψῃς τὴν κεφαλὴν τοῦ πιστοῦ τοῦ ζητοῦντος τὴν χάριν » ...Δυσπιστεῖς εἰς τὸν λόγον τοῦ Σουλτάνου μας... Σουλτανοὺλ-βερεὶν, Χακανοὺλ-μπαχρεὶν, Σουλτὰν ἴμπν ἰουσουλτὰν (τὸν Σουλτάνον τῶν δύο ξηρῶν, τὸν ἡγεμόνα τῶν δύο ὠκεανῶν, τὸν Σουλτάνον, τὸν υἱὸν τοῦ Σουλτάνου).

Ἤρχισε δὲ φιλονεικία μεγίστη μεταξὺ τοῦ Σατράπου καὶ τοῦ Χασὰν-Πασᾶ, εἰς ἣν μ' ὅλην τὴν ὀξύνοιαν καὶ δολιότητά του ὁ Βεζύρης τῶν Ἰωαννίνων ἐπαγιδεύθη. Ἡ ἐλπὶς, τὸ ἄδηλον τοῦτο καταφύγιον παντὸς διωκομένου, καὶ αἱ παρακλήσεις καὶ οἱ ὅρκοι τῶν ποταπῶν τοῦ Σουλτάνου λειτουργῶν μετήλλαξαν τὴν ἀπόφασίν του.

Ἔσυρεν ἐκ τοῦ κόλπου του τὸ φυλακτήριόν του καὶ τὸ ἐνεχείρισε πρὸς τὸν Χασάν.

— Δεῖξε τοῦτο πρὸς τὸν πιστὸν αἰθίοπα τοῦ καταφυγίου μου, εἶπε, καὶ θέλεις τὸν ἰδεῖ νὰ μεταβληθῇ παραυτα εἰς ἤπιον ἀρνίον.

Τωόντι, ἅμα ὁ Φεχὶμ-Τζάμης εἶδε τὸ φυλακτήριον τὸ ἐφίλησε μὲ σέβας καὶ ἔσβεσε τὴν δᾶδα.

Ὁ δυστυχὴς ἐκολύμβησεν εἰς τὸ αἷμά του ἐν ἀκαρεῖ· πέντε διαφορετικὰ ἐγχειρίδια τῶν δούλων τοῦ Χουρσὶτ-Πασᾶ διεπέρασαν τὴν καρδίαν του.

Μετά τινας ὥρας τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα κατέσχον ὅλον τὸ φρούριον, ἀνυψώσαντα εἰς τὰς ἐπάλξεις τὰς σημαίας αὐτῶν. Οἱ δὲ κανονοβολισμοὶ ἀνήγγειλον πανταχόθεν τὴν νίκην.

Τωόντι ὁ δαυλὸς τοῦ Φεχὶμ διὰ τὸν ἄγριον τύραννον ἦτον ὁ δαυλὸς τοῦ Μελεάγρου. Ὅσον ἦτον ἀναμμένος, ἡ μοῖρα δὲν ἠδύνατο νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῶν ἡμερῶν του· πλὴν τώρα, ὅτε ἔσβεσεν, ἡ Νέμεσις ἤρχετο νὰ θέσῃ τὴν χεῖρά της, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ εὐτελοῦς τούτου Ἀλβανοῦ, ὅστις ἐπὶ τοσούτων θυμάτων πατήσας ἀνέβη τὸ ὕψος τῆς σατραπείας.

Ἦτο μεσημβρία, ψῦχος διαπεραστικὸν, ὁρίζων μονότονος, δηλαδὴ λευκὸς ὑπὸ χιόνος, ἡ δὲ Σκιὰς εἰς παντελῆ ἡσυχίαν.

Ἅμα ἔδωκεν ὁ Ἀλῆς τὸ φυλακτήριόν του μετέβη καὶ τὸ ἀνήγγειλε πρὸς τὴν Βασιλικήν.

Ἡ κόρη τῆς Πλισχοβίτζας δὲν ἐξέφρασε λέξιν· πλὴν τὸ χρωματισθὲν πρόσωπόν της καὶ ὁ παράφρων τρόπος, μὲ τὸν

ὁποῖον ἔδραξε καὶ ἐφίλησε τὴν χεῖρα του, ἔδειξαν ὅτι δὲν τῇ ἤρεσεν ἡ εἴδησις.

Τὴν ἐννόησεν οὗτος καὶ τὴν ἔθλιψεν εἰς τὰς ἀγκάλας του μετὰ θανασίμου σιγῆς, καθ' ὅτι τὰ χείλη του δὲν ἐτόλμων νὰ τὴν ἐρωτήσουν περισσότερον περὶ τοῦ τί ἐφρόνει· ἀκολούθως μετέβη εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ὑποδοχῆς λίαν ἀνήσυχος καὶ μεταμεμελημένος δι' ὅ,τι ἔπραξεν.

Κατὰ τὴν συνήθειάν του ἐκάθησεν εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ἀνακλίντρου ἄντικρυ τῆς θύρας, τῆς ὁποίας τὰ δύο φύλλα ἀφῆκεν ἀνοικτά, ὅπως πρῶτος ἀνακαλύψῃ τίς ἔρχεται καὶ τί συμβαίνει ἔξω. Καμμία ἔτι λέμβος δὲν ἐφαίνετο.

Οἱ σφυγμοί του ἐκτύπων σφοδρῶς, ἂν καὶ τὸ πρόσωπόν του ἦτον ἀναλλοίωτον. Ἐκράτει ἀδιακόπως τὸ ἀγγλικὸν τηλεσκόπιον καὶ τὸ διεύθυνε πρὸς τὰς ὄχθας ὅλης τῆς λίμνης.

Τὸ Πέραμα, θερινὸν παλάτιον τοῦ τυράννου πρὸς βοῤῥᾶν, τοῦ ἐπαρουσίαζε τὰ θύματα, ὅσα νυκτερινῶς ἄλλοτε ἐκ τούτου ἔπνιξε. Τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου, τεθαμμένον ἐν τῇ σκιᾷ δάσους ροδοδένδρων, τοῦ ἐπρόσφερεν ὡς ἀγρίας Νηρηΐδας, τὴν Εὐφροσύνην καὶ τὰς δεκαὲξ ἄλλας μητέρας, τὰς ὁποίας ὑπὸ τοὺς τοίχους του ἔπνιξε. Τέλος ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρέβους καὶ τῆς Νυκτὸς, ὁ φοβερὸς θάνατος πρὶν τὸν πλησιάσῃ, κατὰ σειρὰν ἀπέπεμπεν ὅλους τοὺς ὑπασπιστάς του, ἤτοι τὰ φάσματα, τοὺς ἐλέγχους καὶ τὴν ἀνησυχίαν.

Ἡ φαντασία τοῦ τυράννου ἦτο κάμινος κολάσεως δεινοτέρας ἐκείνης τοῦ Ταρτάρου.

Ἐν μέσῳ τῆς ὀδυνηρᾶς ταύτης θέσεως, εἶδε λέμβους διευθυνομένας πρὸς τὴν νῆσον.

Κατέθεσε τότε τὸ τηλεσκόπιον καὶ ἐγερθεὶς ἤρχισε νὰ διατρέχῃ μὲ μακρὰ βήματα τὴν αἴθουσαν.

— Ἔρχονται, μετὰ μακρὰν σιωπὴν, εἶπε πρὸς τὸν Βότζαρην.

Ἔθεσεν ἐπὶ τῶν πιστολίων τὴν χεῖρα ὁ σκυθρωπὸς Σουλιώτης διὰ μόνην ἀπόκρισιν.

— Θὰ τὰ μεταχειρισθῶμεν, τὸ καταλαμβάνω κἀγὼ, εἶπεν ὁ Σατράπης.

Ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὔτε λόγος, οὔτε φθόγγος ἄλλος ἐπροφέρθη.

Πέντε ὧραι ἦσαν μετὰ μεσημβρίαν, ὅτε ὁ Ὀμὲρ-Βρυώνης, ὁ Χασὰν-Πασᾶς, ὁ Καφταντζῆς καὶ πλῆθος στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν εἰσῆλθον εἰς τὴν Σκιάδα.

— Στάσου! μὲ φωνὴν κεραυνοῦ, ἀποταυθεὶς πρὸς τὸν Χασὰν, ἔκραξε· τί μὲ φέρεις;

— Τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑπερλάμπρου καὶ ὑψηλοτάτου Αὐθέντου μου.... γνωρίζεις τὸ χρυσοῦν τοῦτο φιρμάνι;

— Τὸ γνωρίζω.... εἶναι ἡ χάρις; εἶναι;....

— Φήμη εἰς τὸν περιλαμπῆ Σουλτάνον μου καὶ εἰς τὸ

ἄκαμπτον δένδρον τῆς εὐτυχίας του, ἐφ' οὗ κελαϊδοῦν τὴν δόξαν του μυρία πτηνά· ἡ ἀπόφασίς του ζητεῖ τὴν κεφαλήν σου, Ἀλῆ, διὰ νὰ στολίσῃ τὸν πυλῶνα τοῦ σεραγίου του Ὀρτὰ-Καπού.

— Προδότα! ἐπίορκε! ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀλῆ τόσον εὔκολα δὲν πίπτει, μουναφὶκ (ὑποκριτᾶ). Καὶ ἀστραπηδὸν μὲ τὴν ἐλαςικότητα τῆς νεότητός του ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ Χασᾶν-Πασᾶ. Ἡ σφαῖρα διεπέρασε τὸν μηρὸν τοῦ λειτουργοῦ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἀνέτρεψε τοῦτον βαρέως τετραυματισμένον εἰς τὸ ἔδαφος.

— Σαλὲμ (τύραννε), καὶ σὺ δὲν λυτρόνεις! ἔκραξε βροτωδέστερα πρὸ τὸν Καφταντζῆ.

Τῷόντι ἡ σφαῖρα τοῦ δευτέρου πιστολίου του ἦτον ὀλεθριωτέρα· ἐξήπλωσε τὸν μεγιστᾶνα τοῦτον παντάπασιν νεκρὸν εἰς τὸ ἔδαφος (α).

Ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης εἶχε φονεύσει ἤδη δύο ἄλλους, καὶ ξιφήρης ἐμάχετο ὡς λέων μετὰ τῶν ἐπιλοίπων Σουλιωτῶν.

Οἱ αὐτοκρατορικοὶ συνωθοῦντο καὶ πάλιν νὰ ἐξέλθουν τῆς Σκιάδος.

— Ἐπληγώθην, Βότζαρη! ἔκραξεν ὁ Σατράπης. Θεὲ τῶν δικαίων καὶ σὺ νεκραναςάτα Ἐζρά, βοηθήσατε, καὶ ὡς ταῦρος ἤρχισε νὰ μυκᾶται.

Τῷόντι σφαῖρα τουφεκίου εἶχεν εὕρει τὰ στήθη αὐτοῦ.

— Τὸ αἷμα μου ῥέει ποταμηδὸν, ἐπρόσθεσεν, καὶ μὲ κλονούμενα βήματα ἐζήτησε νὰ προχωρήσῃ κατὰ τοῦ Ὀμὲρ-Βρυώνη.

Ὁ Βέης τῆς Αὐλῶνος δὲν ἐφείσθη διόλου τοῦ ἀρχαίου του δεσπότου· ἐστάθη, τὸν ἐπερίμενε, τὸν ἐσκόπευσεν ὡς ἀληθὴς Βεδουῖνος, καὶ τὸ βόλι αὐτοῦ ἐπέρασεν ἀπὸ πλευρᾶς εἰς πλευρὰν τὸν τύραννον.

Ἡ φωνὴ, ἣν ὁ Ἀλῆς ἐξῆξε τώρα, ἦτο φωνὴ λευκῆς ἄρκτου· ἐμάσσησεν ὕβρεις ἀκαταλήπτους εἰς τὸ αἱματωμένον ςόμα του· καὶ συγκεντρόνων ἔτι μίαν φορὰν τὰς σβεννυμένας δυνάμεις του, ἐκίνησε καὶ πάλιν νὰ προχωρήσῃ κατὰ τοῦ Ὀμὲρ-Βρυώνη.

Ἐν τούτοις οἱ ἔξω τῆς Σκιάδος στρατιῶται ἤνοιξαν χάλαζαν σφαιρῶν κατ' αὐτῆς. Μία δὲ τούτων τρισθανάσιμος εὗρε τὸν Πίνδιον λέοντα ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, ὅτε πρὸς τὸν Βέην ἤνοιγε τὸ βῆμα.

Εἰς τὸ τρίτον τοῦτο τραῦμα ὁ Σατράπης δὲν ἐπρόφερε λέξιν· ἔστρεψε μόνον παραμεμορφωμένως τὸ στόμα καὶ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν του, ὡς τοῦ ἐπιληπτικοῦ· καὶ ἀφήσας νὰ πέσουν ἐκ τῶν χειρῶν του τὰ ὅπλα, ἔδραξε τὴν πτυχὴν παραθύρου, τὸ ὁποῖον πλησίον ἀνακλίντρου ἦτο· μετὰ δὲ μίαν στιγμὴν ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου.

— Τρέξε καὶ σφάξε τὴν Βασιλικὴν, πνευστιῶν, εἶ

(α) Pouqueville, βιβλ. Ζ', κεφ. 111, σελ. 19.

τὸν Βότζαρην..... Ἰισαγὶ-Ναζαρετλὺ (Ἰησοῦ Ναζαρινὲ), σῶσον αὐτὴν, θὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνόμων τούτων.

Οἱ ὀφθαλμοί του ἡμιεκλείσθησαν· αἱ νεκραὶ χεῖρες του ἐφέροντο διαδοχικῶς ἀπὸ τὴν μίαν του πληγὴν εἰς τὴν ἄλλην, καὶ ὁ λευκός του πώγων ἐβάφη εἰς τὸ πορφυροῦν τοῦ αἵματος.

Ἐξέπνευσε μὲ τρομεροὺς γογγυσμούς.

Πᾶσα ἀντίστασις ἦτο ματαία· τὰ στρατεύματα ἐπέπεσον ἐπὶ τῆς Σκιάδος· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Βότζαρης μετὰ τῶν ἐπιζώντων Σουλιωτῶν, πηδήσας ἐξ ἑνὸς τῶν παραθύρων, προσέφυγεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σωτῆρος, ὅπου καὶ μὲ πεῖσμα ἠμύνετο.

Ῥανίδες τινὲς αἵματος ἔμενον μόνον εἰς τὰς φλέβας τοῦ Φαλάριδος τῆς Ἠπείρου, ὅτε τὸ πλῆθος εἰσῆλθεν ἐκεῖ ὁποῦ ἔκειτο.

— Ἐπληρώθη ἡ βουλὴ τοῦ Κυρίου; ἔκραξεν ὁ Καδής.

— Δὲν ἐπληρώθη ἔτι, ἐπρόσθεσεν ὁ Σιλικτάρης· ἡ ἔχιδνα ἀκόμη ζῇ· καὶ δράξας τοῦτον ἐκ τοῦ ποδὸς τὸν ἔσυρε πρὸς τὸ περιστήλιον τῆς Σκιάδος. Ἐκεῖ θέσαντες τὸν τράχηλον τοῦ τυράννου ἐπὶ τῆς βαθμίδος τῆς κλίμακος, διὰ πολλῶν κτυπημάτων, τὸν ἀπεκεφάλισαν. (Α.)

Τὸ αὐτὸ ἑσπέρας ἡ κεφαλὴ ἐλούσθη, ἠρωματίσθη, καὶ προσεφέρθη ἐν δίσκῳ χρυσῷ πρὸς τὸν Σερασκέρην τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ γέρων Χουρσίτης ἠγέρθη νὰ τὴν ὑποδεχθῇ· ἔκλινε τρὶς ἐνώπιόν της, καὶ μὲ σέβας ἀσπασθεὶς τὸν λευκὸν αὐτῆς πώγωνα, ηὐχήθη πρὸς ἑαυτὸν ὅμοιον περιφανὲς τέλος.

Ἄδηλος εἱμαρμένη! δυστυχεῖς λειτουργοὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης! Καὶ ὁ κραταιὸς οὗτος Σατράπης, ὁ ποτὲ διοικητὴς τῶν Μαμελούκων τῆς Αἰγύπτου, ὁ νικητὴς τῶν Σέρβων, ὁ δαμάσας τώρα τοὺς Σκηπετάρους τῆς Ἠπείρου μετ' ὀλίγους μῆνας κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ, ὅτι ἐσφετερίσθη τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ.

Ὁ Χουρσὶτ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ δημίου κατέπιε μὲ ἀδιάγραπτον ἀπάθειαν δηλητήριον περὶ τὸν 9βριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους πλησίον τῆς Λαρίσσης, καὶ οὕτως ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας του, παρηγορούμενος τοὐλάχιστον ὅτι ἡ κεφαλή του δὲν ἤθελε στολίσει, ὡς ἡ τοῦ Βεζύρου τῶν Ἰωαννίνων, τὸν κρανοφόρον πυλῶνα τοῦ Σουλτάνου.

(α) Pouqueville, βιβλ. Ζ', κεφ. 111, σελ. 19. Green's «War in Greece,» σελ. 94

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 34ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α.) Ὁ ΑΛΗ-ΠΑΣΑΣ. *Ὁ βίος τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων εἶναι μία ὁλόκληρος οὐσιώδης ἐποχὴ τῆς ἱστορίας τῆς Νέας Ἑλλάδος, ἀρχομένη ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Ῥήγα μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἐνταῦθα παρουσιάζεται ὁ ἁρματωλικὸς βίος, οἱ κλέπται, οἱ κατὰ τοῦ Σουλίου πόλεμοι, ἡ καταστροφὴ τοῦ Γαρδικίου*

καὶ τόσα ἄλλα συμβάντα συνωδευμένα μεθ' ἡρωϊσμοῦ σχεδὸν ἀπιθάνου καὶ μετ' ἐπεισοδίων διδόντων ὕλην διὰ τὰ ὡραιότερα δράματα καὶ μυθιστορήματα. Αὕτη εἶναι τῳόντι ἡ ἐποχὴ ἡ προετοιμάσασα τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἡ γυμνάσασα τοὺς ἀνδρείους ἐκείνους, ὅσοι κατὰ τὸν ἑπταετῆ ἀγῶνα διεκρίθησαν, καὶ ἡ δώσασα τοσαύτην ὕλην τοῖς περὶ τοῦ τυράννου τούτου γράψασιν. Ἡ ὕλη αὕτη εἶναι γνωστὴ παρ' ἡμῖν μᾶλλον ἐκ παραδόσεων ἢ ἐκ τακτικοῦ συγγράμματος. Καταγινόμεθα ἤδη εἰς τὴν συγγραφὴν διτόμου ἱστορίας τοῦ βίου τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ὅθεν καὶ ἀποφεύγομεν ἐνταῦθα νὰ ἐμβῶμεν εἰς περισσοτέρας λεπτομερείας· προθέτομεν μόνον τινὰ ἀφορῶντα τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Ὁ κύριος Πουκεβὶλ εἶναι ὁ γράψας μᾶλλον ἐν ἐκτάσει περὶ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, καὶ τοῦτον ἔλαβον ὑπογραμμὸν ἀναμφιβόλως πλεῖστοι ἄλλοι. Πρόξενος ὢν εἰς Ἰωάννινα πολλότατα ἔτη εἶχε τὴν εὐκαιρίαν καὶ νὰ σπουδάσῃ τοῦτον καὶ ἀπόκρυφα πολλὰ νὰ συλλέξῃ· δυστυχῶς ὅμως ὑπερβὰς τὰ ὅρια τῆς ἱστορίας, ἔδωσεν εἰς τὸ σύγγραμμά του χροιὰν μυθιστορικήν, ὥστε ὁ ἀναγινώσκων αὐτὸ, συναπαντώμενος μὲ τὰ φρικουργήματα τοῦ Τυράννου τῆς Ἠπείρου ἐκλαμβάνει αὐτὰ μᾶλλον τῆς φαντασίας τοῦ συγγραφέως πλάσματα ἢ πραχθείσας ἀληθείας. Εὐτυχία διὰ τὸν Κ. Πουκεβὶλ, ὅτι ταὐτοχρόνως συνέγραψαν τόσοι Ἄγγλοι ἀνεξαρτήτως τούτου τὰ ἴδια συμβάντα, ἄνδρες διαμείναντες ἐπίσης εἰς Ἰωάννινα· καὶ ἐξ ἑνὸς ἐπεκύρωσαν μὲν εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι τοιοῦτον ἦτο τῳόντι τὸ τέρας, ἀπελύτρωσαν δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦ Κ. Πουκεβὶλ ἀπὸ τοῦ νὰ λάβῃ τὴν τύχην τῶν μυθιστορημάτων, δηλ. τὴν παραλαβὴν αὐτοῦ, ἅμα ὁ συρμός του ἤθελε παρέλθει. Ἐν τούτοις, οἱ πλεῖστοι τῶν Εὐρωπαίων συγγραφέων ἔγραψαν περὶ τούτου πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, δηλ. ταξειδεύοντες εἰς Ἤπειρον ἀπὸ τοῦ 1803-1818, περιέγραψαν μὲν κάλλιστα τὴν αὐλήν, τὸν χαρακτῆρα, τοὺς περικυκλοῦντας τοῦτον, καὶ τὰ φρικτὰ ἐπεισόδιά του, πλὴν ὀλίγοι εἶπον ἀναφορικῶς τῶν τελευταίων του ἐτῶν, δι' ὃ καὶ μεγίστη διαφωνία ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ τραγικοῦ αὐτοῦ θανάτου. Ἡ Ἤπειρος, καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰ Ἰωάννινα, ἦσαν εἰς τοιαύτην ἀνωμαλίαν, ὥστε τῳόντι πολλὰ ὀλίγοι Εὐρωπαῖοι πρέπει νὰ ἦσαν ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ Κ. Walsh λέγει, ὅτε συνδιαλεγομένου τοῦ Βεζύρου ἀμερίμνως μετὰ τοῦ Χασᾶν-Πασᾶ ὁ δεύτερος τὸν ἐπυροβόλησεν ἐν ἀκαρεῖ καὶ ἔπειτα ἐβύθισε τὸ γιαταγάνιον εἰς τὸ στῆθος χωρὶς νὰ τοῦ δώσῃ ἐλάχιστον καιρὸν νὰ ὑπερασπισθῇ. Τὴν ἰδίαν ἰδέαν ἐκφράζει καὶ ὁ κύριος Ἐμέρσων Τέναντ, οὗτινος τὸ ἱστορικὸν δοκίμιον τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ περὶ Νέας Ἑλλάδος ἀξιολόγου τῳόντι συγγράμματός του εἶναι ἀτελέστατον καὶ γέμον ἐσφαλμένων πληροφοριῶν. Οὐδεμίαν λοιπὸν δύναταί τις νὰ θέσῃ ἐπὶ τούτου βάσιν, πρὸ πάντων διότι ὁ Κ. Τέναντ δὲν φαίνεται νὰ ἦτο τότε εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ὁ Κ. Πουκεβὶλ, ὁ Κ. Δουφὲν καί τινες ἄλλοι Γάλλοι συγγραφεῖς διηγοῦνται τὸ τέλος τούτου ὅπως ἡμεῖς τὸ ἐδώσαμεν. Ὅταν δέ τις ἀναλογισθῇ ὅτι ὁ φιλύποπτος Ἀλῆ-Πασᾶς, ἀφίνων τὸ Ἡφαίστειόν του καὶ ἀπερχόμενος ἐπὶ τῆς νήσου καὶ μὴ βλέπων τὸν Χουρσίτην νὰ ἔλθῃ, πρέπει νὰ ἦτον εἰς ὑποψίας μεγάλας καὶ κατὰ συνέπειαν ἕτοιμος εἰς ἄμυναν· ὅταν προσθέσῃ ὅτι οἱ στρατηγοὶ τοῦ Χουρσίτου ἦσαν ὅλοι σχεδὸν ὑπάλληλοί του, οἵτινες τὸν εἶχον προδώσει, ὅθεν τοὺς ἐγνώριζε καλῶς καὶ δὲν ἦτο πιθανὸν, ὅτι τώρα ἤθελε τοὺς ἐμπιστευθῇ· θέλει πεισθῇ ὅτι ὁ Ἀλῆς μ' ὅλον τὸ γηρατεῖόν του, μ' ὅλας τὰς ἐλπίδας τοῦ ν' ἀπολαύσῃ τὴν συγχώρησιν, δὲν ἦτο δυνατὸν ποτὲ νὰ ἀπομωρανθῇ τοσοῦτον ὥστε ν' ἀφήσῃ τὸν Χασᾶν-Πασᾶν νὰ τὸν φονεύσῃ χωρὶς νὰ ὑπερασπισθῇ. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀμφιβολία ὅτι τὰ τελευταῖα συμβάντα τοῦ Ἀλῆ εἶναι ὅπως ὁ Κ. Πουκεβὶλ τὰ διηγεῖται, ὅστις εἶχεν ὅλα τὰ μέσα νὰ τὰ πληροφορηθῇ, καὶ τὰ ὁποῖα συνᾴδουν ἐνταυτῷ καὶ μὲ τὰς ἰδικάς μας παραδόσεις διαφόρων ἔτι ζώντων εἰς Ἰωάννινα. Δὲν προσθέτομεν, ὅτι ἀπόδειξις μεγαλειτέρα ἐστὶ καὶ ὁ θάνατος τοῦ

Καφταντζῆ, ὅστις ποτὲ πλέον δὲν ἠκούσθη· καὶ ἡ χολὴ κατάστασις τοῦ Χασᾶν-Πασᾶ εἶναι ἄλλη ἀπόδειξις. Ἐπίσης οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι πληγωμένος καὶ ἐκπνέων ὁ τύραννος ἐζήτει ἀπὸ τοὺς περὶ αὐτὸν ὅπως σφάξωσι τὴν Βασιλικήν, ἵνα μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τοῦ Χουρσίτου. Τοῦτο ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ ἀναφέρουν διάφοροι συγγραφεῖς εἶναι καὶ παρ' ἡμῖν γνωστόν, διότι ὁ ἐπιζήσας Βότζαρης τὸ εἶπεν εἰς διαφόρους. Ἐν τούτοις ἡ Βασιλικὴ μετὰ τὸν θάνατόν του μετεφέρθη εἰς τὸ ὑποστατικὸν Βονίλα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Κ. Walsh, ὅστις τὴν ἐγνώρισε, τὴν ὀνομάζει ὡραίαν καὶ κομψὴν ἀκόμη γυναῖκα, ἥτις μετεχειρίσθη, λέγει, τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ ἐπιῤῥοήν της πάντοτε εἰς ἀγαθοεργίας. Ἦτο, προσθέτει, ἀποσυρμένη εἰς τὴν μοναξίαν τῆς κατοικίας της καὶ ποτὲ δὲν ἐξήρχετο· πάμπτωχος δὲ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ Πατριάρχης ἤνοιξε κατάλογον συνδρομῶν, ἵνα τῇ προμηθεύσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς προσθέτει, ὅτι τὴν 23 τοῦ Φευρουαρίου τοῦ ἰδίου ἔτους 1822 ἔφθασε καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς κιβωτίου. Οἱ Μουσουλμάνοι τὴν ὑπεδέχθησαν σχεδὸν μετὰ πομπῆς, τὴν ἔθεσαν ἐπὶ δίσκου καὶ τὴν ἐτοποθέτησαν ἐπὶ μαρμαρίνου σπηλοβάτου, παρουσιαζούσης θέαμα ὅμοιον ἐκείνης τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Οὐχὶ μακρὰν ἐκρέματο ὁ γιαφτὰς τὸν ὁποῖον ὁ Κ. Walsh ἠγόρασε μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐλιθογράφησεν εἰς τὸ σύγγραμμά του. Ἐζήτησε ν' ἀγοράσῃ καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὸν Βοσνιάκ-Πασᾶ μεθ' ἑνὸς ἄλλου Ἄγγλου ἐμπόρου, ὅπως τὴν ἐκθέσωσι χάριν κερδοσκοπίας εἰς Λονδῖνον· πλὴν κάποιος Σουλεϊμὰν Δερβύσης ἐματαίωσε τὸ σχέδιόν των. Οὗτος ὁ Σουλεϊμὰν ἦτό ποτε μυστικοσύμβουλος τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ἀλλὰ διαφωνήσαντες ἀπεμακρύνθη τούτου καὶ ἔγεινε Δερβύσης. Ἅμα ἤκουσε τὸν θάνατόν του ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ προσενεγκὼν μεγαλειτέραν τιμὴν ἠγόρασε τὴν κεφαλὴν ὡς καὶ ἐκείνας τοῦ υἱοῦ του Βελῆ καὶ Μουκτάρη, Σαλῆ-Πασᾶ, ἐπίσης καὶ τοῦ Μεχμὲτ-Πασᾶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βελῆ καὶ Διοικητοῦ τῶν Δελβίνων καὶ τὰς ἐνταφίασε μὲ ἐπιγραφὰς, ἀντικρὺ τῆς Πύλης τῆς Σηλυβρίας, ὅπου ἄχρις ὥρας ἴσως φαίνονται οἱ πέντε ἐπιτύμβιοι λίθοι.

Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ εὕρῃ πολλὰς πληροφορίας περὶ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ καὶ τῆς ἐποχῆς του εἰς τὰ ἀκόλουθα συγγράμματα· τοῦ Δόκτορος Henry Holland's «Travels in Albania,» ἔτος 1810 : «Travels in Albania,» by the Rev. Thos, Smart Hughes, London, 1820 : «Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος» ὑπὸ τοῦ Σὶρ Ἔμερσων Τέναντ· Hobenhouse's «Travels in Albania.» Walpole's «Travels in Albania.» Pouqueville «Ἱστορία τῆς Ἀναγεννήσεως» καὶ P. J. S. Dupey de Lyonne, «Ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος.» Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ συνταγματάρχου Λίκ. Εἰς τὸ τοῦ στρατηγοῦ Vaudoncourt. Εἰς ἐκεῖνο τοῦ Κ. Φοριέλ. Καὶ ἄκρας μέσας εἰς τὸ τοῦ Κ. Γκρήν

ΚΕΦ. 35.

ΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ.

Εἰς τὴν εὐρεῖαν αἴθουσαν τοῦ παλατίου τοῦ φονευθέντος Ἀλῆ, ἤδη κατεχομένου ὑπὸ τοῦ Σερασκέρου τοῦ Σουλτάνου, μετεφέρθησαν ὑπὸ κράτησιν ἡ Βασιλικὴ, ἡ κυρὰ Ρ.... ἡ Χρυσῆ σύζυγος τοῦ Μάρκου Βότζαρη, ἡ Ἀγγελικὴ ἡ ἀδελφή του, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης, ὡς καὶ ὁ δυστυχὴς ἀρχιπυροβολιστὴς Καῤῥέτος.

Ἡ μόνη λαλοῦσα ἦτον ἡ κυρὰ Ρ.... δὲν ἐσυλλογίζετο ποσῶς τὴν θέσιν της, ἀλλ' ἠνόχλει ἀκαταπαύστως τὸν δυστυχῆ Καῤῥέτον διὰ τὴν φυγὴν τῆς Διαμάντος μετὰ τοῦ ἐραστοῦ της.

— Ἄφησε τὸν δυστυχῆ ἄνθρωπον ἥσυχον, μὲ βαρύτητα, διαῤῥήξας τὴν μακρὰν σιωπήν του, εἶπεν ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης· ἀφοῦ μᾶς ἔφερον εἰς τὴν φυλακὴν ταύτην, ἄλλην ὁμιλίαν δὲν ἔχεις εἰμὴ τῆς Διαμάντος.

— Τοῦ κουβεντζάζω γιὰ τὸ κορίτζι του καὶ τὸν παρηγοράω· 'σὰν τ' ἀρέσῃ ἐκείνουνε ν' ἀγροικάῃ, οἱ γι' ἄλλοι δὲν ἔχουνε δίκιο ν' ἀνακατόνουνται 'ς τὴ μέση, ἀπεκρίθη ἡ Σουλιῶτις μὲ προπέτειαν.

— Καταντᾷς ἀηδία.... δὲν συλλογίζεσαι τὴν θέσιν μας καὶ ὅτι εἶναι καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐδῶ μέσα.

— Πούφ.... ἀηδία.... νὰ σοῦ 'κανα λίγα γλυκὰ 'μάτια καὶ νὰ 'μίλαγα ψίχα καρπερὰ καὶ μὲ σένα, καὶ τότε νὰ 'βλεπα 'σὰν μοῦ λέγες ἀηδία.

Ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης ἐμειδίασε καὶ ἐσιώπησεν.

— Γέλαε ὅσο θὲς ... κρεμασταριὰ τσ' ἀλεποῦς.

— Φαίνεται, κυρὰ, εἶπεν εἷς τῶν ὁμήρων, θ' ἀγάπαες καὶ τοῦ λόγου σου αὐτοῦνο τὸ κάψ 'Αντρόνικο καὶ γιατὶ σ' ἄφησε καὶ τὸ 'στριψε μ' ἄλλημε γιὰ νὰ τὸ κδικηθῇς ζητάεις νὰ βάλῃς πλόρη τὸν καϊμένο τούτονε τὸν κουτζὸ κανονιέρη.

Ἡ κυρὰ Ρ.... ἔμεινεν ἐμβρόντητος· ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος τὴν εὐστόχησε θαυμασίως· ἔστρεψε πρὸς τοῦτον μανιώδης.

— Ἀρσίζι ἂν 'πῇς δεύτερη λέξι σοῦ ῥίχνω τὸ τζαροῦχι στὴ μούρη· κι ἂν δὲν φθάνῃ τοῦτο σοῦ ῥίχτω κ' ἕνα κοτρόνι.

Ὅλοι τότε ἤρχισαν τὸν γέλωτα ἐκτὸς τῆς Χρυσῆς καὶ τῆς Βασιλικῆς, αἵτινες ἐπαρουσίαζον εἰκόνας καρδιοβόρου μελαγχολίας.

— Γελάεις.... ἅρπατο γιὰ νὰ βάλῃς γνῶσιν, εἶπεν ἡ κυρὰ Ρ.... καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐσφενδόνισε τὸ χονδρὸν σανδάλιόν της πρὸς τὸν προπέτην στρατιώτην.

Μεγάλη ἐθιμοταξία μεταξὺ δύο ὑποκειμένων τῆς τότε ὀρεινῆς ἀνατροφῆς δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Σουλιώτης ἐσφενδόνισε τὸ φέ-

σι του κατ' αὐτῆς· ἡ δὲ Κυρὰ Ρ.... δράξασα σφέλιτα (σκαμνάκι) ἐκινήθη κατὰ τοῦ στρατιώτου.

Οἱ φύλακες ἐπεμβάντες τότε ὡδήγησαν αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ ἀρχιφύλακος. Οὗτος δὲ μὴ δυνάμενος νὰ τοὺς συμβιβάσῃ τοὺς ὡδήγησε πρὸς τὸν Καφταντζῆ τοῦ Βεζύρου.

Ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ὁ Καφταντζῆς ἐφονεύθη εἰς τὴν Σκιάδα τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἀλῆ. Τοῦτον τώρα ἀντικατέστησεν εἷς ἄνθρωπος, ὅςις δὲν ἦτον ἄλλος, εἰμὴ ὁ αἰσχρὸς Βάρθακας.

Τὸ ἑλληνικὸν πλοῖον,ὅπερ μετέφερε τὸν καθηγητὴν εἰς Τεργέστην, συναπαντηθὲν μὲ τὸν τουρκικὸν στόλον καθ' ὁδὸν, προσέφυγεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἄρτης.

Ὁ Βάρθακας ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ὡς Τοῦρκος μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Χουρσὶτ διὰ νὰ δώσῃ πρὸς τοῦτον λεπτομερείας περὶ τῶν εἰς Τρίπολιν χαρεμίων του· ἐδιηγήθη ὅτι ἦτον ὁ φύλαξ των, καὶ ὅτι κατὰ παρακίνησίν του ἡ Βουβουλίνα τὰς ὑπερασπίσθη. Τοσοῦτον δὲ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ γέροντος Βεζύρου εἰσέδυσεν, ὥστε τὸν ἀνέδειξε Καφταντζῆν αὐτοῦ.

Εἰς τὰ ὀνόματα Ἀνδρόνικος καὶ Διαμάντο, αἴτια τῆς λογομαχίας τῆς κυρᾶς Ρ.... ἐμβῆκεν εἰς ὑποψίας, καὶ ἤρχισε πάραυτα προανακρίσεις λεπτομερεῖς.

Ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης καί τινες ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἦσαν παρόντες.

— Κυρά! αἰτία τῆς λογομαχίας σας εἶναι κάποιος Ἀνδρόνικος, ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀνδρόνικος; ποῦ τὸν ἐγνώρισας; ἠρώτησε τὴν κυρὰ Ρ....

— Σ' τὴν Σπηλιά.

— Τὶ πρᾶγμα εἶναι αὕτη ἡ Σπηλιά;

— Τὸ Σαράϊ τοῦ συγγενῆ μου Ὀδυσσέα.

— Πότε ἦλθεν εἰς τὴν Σπηλιάν;

— Κατόπι ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Διάκου.

— Ἦτον σ'τὸν πόλεμον τοῦ Ζητουνιοῦ; ἠρώτησεν ὁ Βαρθακας, σκιρτῶν ἐπὶ τοῦ καθίσματός του.

— Ἦταν κ' ἐβαρέθηκε ὁ καλότυχος.... βαρειὰ βαρεμένονε καὶ σ'τὰ νεκρολούλουδα ἀπάνω τὸν ἔφερεν ὁ Ὀδυσσέας σ'τὴ σπηλιά.... ἂς ἦναι καλὰ τὰ δικά μου τὰ χερούλια καὶ τῆς κυρᾶ Ὀδύσσενας ὁποῦ τὸν γιάνανε.

— Λοιπὸν ζῇ!.... ἔγεινε καλά!.... ποῦ πῆγε ἔπειτα;

— Μᾶς ἀκολούθησε σ'τὴ Γραβριά.

— Ἤσουν καὶ τοῦ λόγου σου εἰς τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς; μὲ ἀπορίαν ἠρώτησεν ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης, ὅστις ἔπαιζε μὲ τὸ κομβολόγιόν του.

— Βέβοια! καὶ μ' ἕνα φτιάρι φουρναριὸ ἐκουτρουβάλισα ἀπ' τὸ τοῖχο τῆς στάνης ἕνα κοτζὰ μπαϊρακτάρη.

— Ὁμίλει μὲ περισσοτέραν συστολὴν, θυμοειδῶς εἶπεν

ὁ Ὀμὲρ· συλλογίσου ὅτι ἂν διέφυγες τότε τὸ τουφέκι, τώρα κάθησαι ἐπάνω εἰς τὴν κόψιν τοῦ σπαθιοῦ.

— Μάϊνα ταῖς φοβέραις σου, Βρυώνη μου, μὴ βροντομαχάῃς πολὺ πολύ, γιατὶ τὰ χαρέμια τοῦ Βεζύρη σου εἶναι στὰ χερούλια τῶν συγγενάδων μου, ὅ,τι μᾶς κάνετε θὰ τὰ κάνουμε, εἶπεν ἡ Σουλιῶτις, ἀνασπάσασα τοὺς ὤμους· καὶ ἔστρεψε πάλιν πρὸς τὸν Βάρθακα.

Ὁ Ὀμὲρ ἔκαμε κίνησίν τινα ἀδημονίας· καὶ ἀφοῦ διέτρεξε δὶς τὸν θάλαμον ἐστάθη καὶ τὴν ἐθεώρησεν.

— Καὶ τί ἔκαμεν ὁ Ἀνδρόνικος εἰς τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς; πάλιν ἠρώτησεν ὁ Βάρθακας.

— Ἐπολέμαε ἀντρειωμένα· σὰν βράχος ἦταν οἱ πλάτες του, σὰν κάστρο τὸ κεφάλι του· τὸ βόλι του ἐσκότωσε τὸν Σιλικτάρι σου.... ἐσημάδευε ἐσένα Βρυώνη μὰ τοῦ ξέφυγες.

Ὁ Ὀμὲρ ἀνετινάχθη τώρα μὲ ὀργήν· ἡ αὐθάδεια τῆς κυρᾶς Ρ... τὸν ἠρέθισεν ὑπὲρ τὸ δέον. Ἐμαίνετο, διότι δὲν ἦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν του εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς νὰ δώσῃ τὸν αὐτὸν τοῦ Διάκου θάνατον.

— Τί εἶδος ἄνδρας εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀνδρόνικος.

— Λεβέντης.... ὢ! ὄμορφος σὰν γυναῖκα πῶχε τὰ μαλλιὰ κλωσμένα.... χωρὶς τρίχα στὸ μουστάκι· πῶχε νοῦ πολὺ καὶ φερσίματα σὰν μαγοφραγκεμένος.

— Ἡ μαθήτριά μου εἶναι, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Βάρθακας, καὶ ζῇ· ἐγερθεὶς δὲ ἤρχισε καὶ οὗτος βήμασι μακροῖς νὰ διασκελίζῃ τὸν θάλαμον. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς τί ἔγεινεν; ἠρώτησε πάλιν.

— Ὁ Στρατηγὸς γοργὰ γοργὰ τὸν ἐπηλάλησε στὴ σπηλιὰ νὰ δώκῃ τὰ χαμπάρια τζῆ νίκης 'ς τὴ κυρὰ Ὀδύσσενα.

— Ποιᾶς νίκης!... ποσῶς δὲν ἦτο νίκη· ὁ Σατανᾶς μόνον σᾶς ἔκβαλεν ἀπὸ τὰ νύχια μου, διέκοψεν ὁ Βρυώνης μὲ κορυφομένην ἀγανάκτησιν.

— Δὲν ἦταν νίκη!!! πῶ! πῶ! πῶ! καὶ δὲν ἤτανε νίκη!... ὁ Ὀδυσσέας μ' ἑκατὸν ἀνοματέους ἀγνάντια σὲ ὀχτὼ χιλιάδες ἀκριβοταγισμένους Τούρκους! καὶ δὲν ἦταν νίκη!!! χωρὶς νὰ χάσουμε, μανοῦλά μου, οὔτε πέντε παληκάρια· ἀφοῦ παστρέψαμε 'δικούς σας χίλιους πεντακόσους!!! χα-χα-χά!

Κλίνουσα δ' ἔπειτα τὸ σῶμα καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ φέρουσα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ ἀριστερόν, ὡς νὰ ἐζήτει τὴν σπάθην της· « κι' ἀπ' ἐκειὸ φόρα τὸ κάνουμε τὸ σπαθί, κι' ὡς ποῦ ν' στράψῃ 'ς τὴν Ἀνατολή, 'βρεθήκαμε 'ς τὴ Δύσι· ἀπεράσαμε, Πασᾶ μου, μέσα γιὰ μέσ' ἀπ' τ' ἀσκέρι σου, καὶ δὲν ἦταν νίκη; ρώταε ὅποιονε θέλεις. Βρυώνη μου! μὴ θυμόνῃς 'ς τὴν ἀλήθεια! ρώταε ὅποιονε θέλεις νὰ σοῦ πῇ ἂν ἦταν νίκη!» καγχάζου
νέλαβεν ἡ κυρὰ Ρ.....

Ἔγεινεν ἐλεόχρους ὁ Βέης τῆς Αὐλῶνος, καὶ ἡ μανία του ἐξε·

χείλιζεν ἤδη, ὅτε ὁ Βάρθακας μὲ τὸ διαβολικόν του ἐκεῖνο μειδίαμα εἶπε.

— Μὴ τὴν συνερίζεσε, Ἀφέντη μου! εἶναι γυναῖκα.

— Γυναῖκα, μὰ κάνω τρεῖς 'ς τὸ μπόϊ 'σὰν καμπόσους ἄντρες ποῦ 'ξέρω 'γὼ, ἔκραξεν ἡ κυρὰ Ρ.... ἀσκαρδαμυκτὶ ἀτενίσασα καὶ τοῦτον.

— Ἐμπρὸς, λέγε! ἐπέστρεψεν εἰς τὸ σπήλαιον; ἀναλαμβάνων τὸ σοβαρὸν αὐτοῦ ἠρώτησεν ὁ Βάρθακας.

— Καὶ ἔκλεψε τὴν κόρη τοῦ κανονιέρη· τὰ εἴχανε μαγερεμένα μαζῆ. Τώρ' ἀπ' ἐδῶ καὶ κάτω ἂν παντρευαρραβωνιάστηκαν.... ὅσο γρωνίζεις τοῦ λόγου σου, ἄλλο τόσο καὶ ἐγὼ τὸ γρωνίζω.

Ὁ Καφτάντζης μετὰ τὴν προανάκρισιν ἀπέπεμψε τὴν κυρὰ Ρ.... τιμωρήσας ἐλαφρῶς πρὸς ἱκανοποίησίν της τὸν αὐθαδιάσαντα πρὸς αὐτὴν Σουλιώτην.

Διεπραγματεύοντο τότε οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ Χουρσὶτ-Πασᾶς τὴν ἀλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων.

Ἡ ποσότης τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐζήτουν διὰ τὰ εἰς Τρίπολιν χαρέμια τοῦ Βεζύρου ἦτον ὑπέρογκος· ἄλλως τε καὶ ὁ Χουρσὶτ ἐπέμενε νὰ μὴ παραδώσῃ τὴν σύζυγον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Μάρκου Βότζαρη.

Τοὺς ἐσέβετο καὶ ἐπεριποιεῖτο πολύ· ἐζήτει ὅμως διὰ τῆς κρατήσεώς των ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν ἀνδρίαν τοῦ νέου Λεωνίδου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου Βότζαρη, αἱ νίκαι του τοιοῦτον φόβον ἤρχισαν νὰ ἐνσπείρουν εἰς τὸν ὀθωμανικὸν στρατὸν, ὥστε ὁ Βεζύρης ἐσκέπτετο νὰ τὸν ζωγρήσῃ πρῶτον καὶ εἶτα νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἐπιλοίπους Ἕλληνας.

Ἐπιθεωρῶν μίαν πρωΐαν ἐκ τοῦ παραθύρου τὰ στρατεύματά του, ἔκραξε τὴν κυρίαν Βότζαρη καὶ τὴν ἠρώτησε.

— Ποῖος τῶν στρατιωτῶν μου νομίζεις ὅτι ὁμοιάζει τὸν Μάρκον σου; ἔδειξε τότε αὕτη ἄνδρα μετρίου ἀναστήματος.

— Πῶς! ἔκραξεν ὁ Σατράπης, τόσον μικρὸς καὶ κάμνει τοιαύτην φθορὰν εἰς τὸν στρατόν μου! Εἰπέ του νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸν πόλεμον, καὶ τοῦ δίδω τὴν πλουσιωτέραν ἐπαρχίαν τῆς Ῥούμελης νὰ διοικήσῃ (α).

Μετά τινας ἡμέρας οἱ αἰχμάλωτοι ἀντηλλάχθησαν μὲ εἴκοσι χιλιάδας δίστηλα καὶ μὲ τὰς γυναῖκας τοῦ Βεζύρου.

Πρέπει νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι, αἱ ἑξήκοντα τέσσαρες γυναῖκες τοῦ Χουρσίτη ἔχεον πύρινα δάκρυα ὅταν ἀπεχαιρέτουν τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, διότι μία τούτων δὲν ὑπῆρχε, ἥτις δὲν ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς τρυφερὰς ἀναμνήσεις τῶν ὡραίων λεβέντιδων μὲ τοὺς ὁποίους τοσοῦτον καιρὸν συνέζησαν.

(α) «Hist. de la revol. Grec.» par A. Soutzo. σελ. 304.

Τοῦτο ἴσως ἔκαμε καὶ τὸν Χουρσίτη νὰ τὰς πνίξῃ εἰς σάκκους ὅλας, ἅμα πρὸς τοῦτον ἐπέστρεψαν (α).

Ὁ Καῤῥέτος δὲν ἠλευθερώθη· ὁ δόλιος Βάρθακας ἐνόμιζεν ὅτι ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Διαμάντο ἤθελον ἔλθει πρὸς ζήτησιν τοῦ ἀρχιπυροβολιστοῦ, ὅθεν ἐνήργησε νὰ τὸν κρατήσῃ· μετά τινας ὅμως μῆνας ὁ Χουρσὶτ-Πασᾶς ἠναγκάσθη νὰ τὸν ςείλῃ εἰς Βενετίαν διὰ νὰ ἐπιστατήσῃ τὰ ὀθωμανικὰ πλοῖα, ὅσα ἡ Υ. Π. ἀπέπεμψεν ἐκεῖ νὰ ἐπισκευασθῶσιν.

Ὁ δυστυχὴς ἀρχιπυροβολιστὴς ἀπεβίωσε τυφλὸς σχεδὸν εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς πόλεως ταύτης, χωρὶς ποτὲ νὰ γνωρίσῃ τὴν θυγατέρα του Διαμάντο (β).

Ἡ πολύκροτος Βασιλικὴ μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ καλὸν ὄνομά της, ὅτι ἐλύτρωσε πολλοὺς ἀπὸ τοῦ τυράννου τοὺς ὄνυχας, τὴν ἔσωσε· παρεχώρησαν πρὸς ταύτην δωμάτιον παρὰ τῷ Πατριαρχείῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔζησεν ἀποσυρμένη, ἐν δεήσει καὶ προσευχῇ ἀρκετὸν καιρόν. Ἦτον δὲ τόσον πένησσα, ὥστε ὁ Πατριάρχης ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν Χριςιανῶν τῆς πρωτευούσης ὑπὲρ αὐτῆς (γ). Μετ' ὀλίγους ὅμως μῆνας ἡ Υ. Π. τῇ ἐπέτρεψεν νὰ λάβῃ ἐξ Ἰωαννίνων ὅλα τὰ ἐνδύματά της, ἅτινα ὄντα μαργαροφόρα καὶ τιμαλφόλιθα, τῇ ἐνεποίησαν μικρὰν περιουσίαν.

Ὅτε ἐκηρύχθη τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀνεξαρτησία, ἡ Βασιλικὴ μετέβη εἰς τὸ Αἰτωλικὸν, ὅπου δυστυχῶς βαθμηδὸν ἐδόθη εἰς τὴν μέθην διὰ νὰ λησμονήσῃ τὰ παρελθόντα μεγαλεῖά της. Λυπηρὸν δὲ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι τὰ ἔσχατα τῆς γυναικὸς ταύτης καταστρέφουσι πᾶσαν ῥωμαντικὴν καὶ θελξίνοον εἰκόνα, ἣν τὸ παρελθὸν αὐτῆς ἀναντιῤῥήτως ἐμπνέει. Ὦ φύσις ἀνθρώπινος! ἐν ὁποίαις ὑπόκεισαι μεταβολαῖς!!!!....

Κατασβεσθείσης πάσης ἀποστασίας εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ὁ Χουρσὶτ μετὰ τοῦ πολυαρίθμου στρατοῦ αὐτοῦ ἔστρεψε κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐντέλων πρὸς τὸν Ὀμὲρ-Βρυώνην νὰ εἰσβάλλῃ εἰς Πελοπόννησον.

Μὲ ἐνθουσιασμὸν ἀπερίγραπτον ἐκίνησεν οὗτος, διότι ἤκουσεν, ὅτι εἰς τὰς Θερμοπύλας ἤρχετο νὰ τὸν ἀπαντήσῃ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου.

Τίποτε δὲν ἔφλεγε τόσον τὸ στῆθος τοῦ ἀπογόνου τῶν Βαρώνων τῆς Σικελίας, ἢ ν' ἀποπλύνῃ τὸν ῥύπον τῆς Γραβιᾶς καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ ἐδάφει νὰ ἐψήσῃ καὶ τοῦτον ὡς ἔριφον εἰς ὀβελὸν ὅμοιον τοῦ ἀθανάτου Διάκου.

(α) Μάξιμος Ῥεύμβώ. τομ. Β', σελ. 198.
(β) Pouqueville, βιβλ. Α', κεφ. 11.
(γ) Rev. R. Walsh, σελ. 69. Ὁ Συγγραφεὺς οὗτος λέγει ὅτι ἐπρόσφερεν καὶ πρὸς τοῦτον τὸν κατάλογον τῆς συνδρομῆς, ὅπως συνεισφέρῃ.

ΚΕΦΑΛ. 36.

Η ΕΙΡΚΤΗ ΤΗΣ ΜΟΥΝΚΑΤΖΗΣ (MUNCATZ).

Ἀποχωρισθεὶς τὸν στρατηγὸν Γεώργιον Ὀλυμπίου ὁ Θρασύβουλος μετέβη εἰς τὰς γαίας τῆς Τρανσυλβανίας· πάραυτα ὅμως συνελήφθη ἐκεῖ ὑπὸ ἀποσπάσματος περιπόλου αὐςριακῆς.

— Ποῦ εἶναι τὸ διαβατήριόν σου; τὸν ἠρώτησεν ὁ ἀξιωματικὸς αὐτῆς.

— Δὲν ἔχω διαβατήριον· εἶμαι Χριστιανὸς διωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων· καὶ διὰ ν' ἀποφύγω τὴν σπάθην των προστρέχω εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Αὐτοκράτορός σας.

— Ἤσουν εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατζανίου;

— Ναί! διστάζων εἶπεν.

Διεφημίζετο τότε ὅτι ἡ Αὐςρία δὲν ἔδιδε ἄσυλον εἰμὴ μόνον πρὸς τοὺς δυστυχεῖς ἱερολοχίτας.

— Γνωρίζεις τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην;

— Μάλιστα.

Ἀνηρπάγη πάραυτα, ἐτέθη ἐφ' ἁμάξης, καὶ ὥρας πολλὰς μετεφέρετο ἀγνοῶν ποῦ.

Ἔφθασεν τέλος εἰς τὸ φρούριον Ἀράδ. Ὁ δὲ φρούραρχος συνταγματάρχης Θόρης (Thori) ἔκαμε πρὸς αὐτὸν αὐστηρὰς ἐρωτήσεις.

Ἐπειδὴ ἡ ἀποστολικὴ Αὐστρία παρέδιδε τότε πρὸς τοὺς Τούρκους τοὺς Χριστιανοὺς Ἕλληνας, οἵτινες κατέφευγον εἰς τὴν ἑστίαν της, διὰ τὸν Θρασύβουλον ἔλαβον χώραν ἐκτεταμέναι ἀλληλογραφίαι μεταξὺ τοῦ φρουράρχου τούτου καὶ τοῦ διοικητοῦ τοῦ Ταμεσβάρ. Ἀπεφασίσθη δὲ τέλος νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ φρούριον τῆς Οὐγγαρίας Μουνκάτζ (α).

Ἦτο μεσονύκτιον ὅτε ὁ δεσμοφύλαξ τὸν ὡδήγησεν εἰς τὰς φυλακὰς τούτου. Διῆλθεν ἐν μέσῳ, σιωπῆς θολωτὰ ὑπόγεια· ἀνέβησαν καὶ κατέβησαν διαφόρους κλιμακας· ἤνοιξαν καὶ ἔκλεισαν σιδηρὰς θύρας, καὶ τέλος ἔφθασαν εἰς χαμηλὸν περιστύλιον.

Ἐκεῖ ἦσαν σειραὶ θυρῶν ἀνήκουσαι εἰς μίαν διαφορετικὴν εἱρκτὴν ἑκάστη.

Ἤνοιξε μετὰ πατάγου ὁ δεσμοφύλαξ μίαν, καὶ ὤθησε τὸν Θρασύβουλον ἐντὸς αὐτῆς.

— Τί εἶναι ἐδῶ; ἠρώτησεν οὗτος, ὅστις ἄχρις ὥρας ἠγνόει τὸν προορισμόν του.

(α) Ἡ Μουνκάτζη ἐκυριεύθη τέλος ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν τὸ 1677. ἐνταῦθα ἦσαν τὰ ἀρχεῖα τῆς Οὐγγαρίας, ὁ πριγγιπικὸς πῖλος τοῦ Βασιλέως Cruiz καὶ ἡ τουρκικὴ σημαία· τὸ χρυσοῦν μῆλον τῆς ὁποίας περιεῖχε τὸ διάταγμα τοῦ Σουλτάνου, κεχαραγμένον δι' οὗ διώριζε τὸν Τεκελὶν Βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας ὑπὸ τὴν προστασίαν του.

— Τὸ φρούριον τοῦ Μουνκάτζ.

— Τὸ φρούριον τοῦ Μουνκάτζ! τί εἶναι αὐτὸ τὸ φρούριον!!

— Πῶς, κύριε, δὲν ἤκουσας καμμίαν φορὰν τὸ ὄνομα τοῦ φρουρίου μας! ἐδῶ ἡ περίφημος Ἑλένη Ζρίνη, ἡ σύζυγος τοῦ Τεκελῆ τοῦ περιφημοτέρου ποτὲ ἐπαναστάτου τῆς Οὐγγαρίας ἀντέκρουσε μακρὰν πολιορκίαν ἐναντίον πασῶν τῶν Γερμανικῶν δυνάμεων.

Ἔδεσεν οὗτος τὰς χεῖρας εἰς τὸ στῆθος καὶ ἔστρεψε πανταχόθεν θεωρῶν τὴν εἱρκτήν.

Ὁ δὲ δεσμοφύλαξ λαβὼν ἄλυσον, τῆς ὁποίας ἡ μία ἄκρα ἦτον εἰς τὸ ἔδαφος προσκολλημένη, ἐπλησίασε τὸν νέον καὶ ἐζήτησε τὰς χεῖρας του.

— Μὰ τί κακὸν ἔκαμα εἰς τὴν Αὐστρίαν διὰ νὰ μὲ ἀλυσοδέσῃ οὕτω;

— Σὺ καὶ οἱ κύριοί μου τὸ γνωρίζετε· ἐγὼ ἔχω διαταγὴν νὰ σοῦ δέσω τὰς χεῖρας, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν γνωρίζω.... ἐντούτοις παρατήρησε καλὰ ποῦ εὑρίσκεται τὸ κρεββάτι σου..... τὸν δάκτυλόν σου δὲν θὰ διακρίνῃς, ὅτε κλείσω μίαν φοράν, προσέθεσε μὲ τὴν χονδρήν του φωνὴν ὁ δεσμοφύλαξ.

Ὁ Θρασύβουλος καὶ πάλιν ἔρριψε τὰ βλέμματα πρὸς τὴν εἱρκτήν. Ἦτο θάλαμος στενὸς μὲ σταυροθόλιον, καὶ εἰς τὸ μέσον ὑψοῦτο στρογγύλη χονδρὴ σιδηρᾶ στήλη· ἴσως διὰ νὰ δένουν ἐπ' αὐτῆς τοὺς κακούργους. Μία μικρὰ ἀχύρινος κλίνη, μία ξηρὰ ξύλινος τράπεζα, καὶ ἓν κάθισμα ἦσαν τὰ μόνα ἔπιπλά της.

Ἀναχωρήσαντος τοῦ δεσμοφύλακος, διὰ πολλὴν ὥραν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου δὲν ἐσείσθη τῆς θέσεώς του, ἀλλ' ὄρθιος ἐθεώρει τὸ ταρταρικὸν ἐκεῖνο σκότος.

Τέλος ψηλαφῶν ἐζήτησε τὴν κλίνην του· καὶ ὅταν ὁ κρότος τῶν σιδηρῶν δεσμῶν του μὲ ἠχὼ ἐβόησεν ὑπὸ τοὺς θόλους, ψυχρὸς ἱδρὼς τὸν ἔλουσεν.

Ἐξαπλωθεὶς ἐπὶ τῆς κλίνης τίποτε ἄλλο δὲν ἐφαντάζετο εἰμὴ τὴν Ἀνδρονίκην παλαίουσαν ἴσως καὶ αὐτὴν μὲ τὰ δεινὰ τῆς τότε δυστυχοῦς Ἑλλάδος.

Κρότος ἀλύσεων δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ὑποκάτω καὶ ἄνω τοῦ θαλάμου ἔδωσεν εἰς τὸν Θρασύβουλον νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ εἱρκτὴ ἦτο περιστοιχισμένη καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλοὺς φυλακισμένους.

Δὲν ἔκλεισεν ὄμματα ὅλην τὴν νύκτα· ὅτε δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τὴν ἐπαύριον περὶ τὰς δέκα πρὸ μεσημβρίας τοῦ ἔφερεν ὀλίγην τροφήν, ἣν καὶ ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ, τότε, βοηθείᾳ τοῦ μικροῦ τῆς ἡμέρας φωτός, διέκρινε πλεῖον τὴν ἀθλιότητα τῆς κατοικίας του.

— Καὶ ἂν ὁ φυλακιμένος δὲν ἔχῃ χρήματα νὰ [redacted] τὴν τροφήν του τότε τί γίνεται; ἠρώτησεν ὁ Θρασύβ[redacted]

— Τότε πληρόνει ἡ Κυβέρνησις· πλὴν τὸν θέτουσι δύο ὑπό-

γεια παρακάτω, καὶ ὄχι εἰς τοιοῦτον θάλαμον μὲ κρεβάτια καὶ τραπέζια.... μὴ γελᾷς, κύριε! ὅταν ἴδῃς τὰς ἄλλας φυλακὰς, τότε θὰ καταλάβῃς, ὅτι ἡ ἰδική σου εἶναι παλατάκι.

Ὁ Θρασύβουλος διά τινας στιγμὰς δὲν εἶπε λόγον· ἀκολούθως ἔλαβεν ἀπὸ τὸ βαλάντιόν του νόμισμα χρυσοῦν καὶ τὸ ἔδωσε πρὸς τὸν δεσμοφύλακα.

— Τί εἶναι τοῦτο;

— Νὰ πίῃς.

— Νὰ πιῶ!... ἔχεις τόσον χρυσάφι μαζῆ σου;

— Ὀλίγα πράγματα μὲ μένουν... ἂν μ' εὐκολύνῃς ὅμως τὴν ἀλληλογραφίαν μου εἶμαι πλούσιος καὶ θὰ ἔχω χρήματα, καὶ τότε σὲ δίδω ὅσα θέλεις.

— Μὲ κακοφαίνεται, κύριε, ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω τοιοῦτον πρᾶγμα· δὲν συγχωρεῖται εἰς κανένα οὔτε χαρτί, οὔτε καλαμάρι... τὴν αὐτὴν χάριν μ' ἐζήτησε καὶ ὁ βαρῶνος Schoenwarth, ὅστις ἴσα ἴσα εἶναι εἰς τὴν πλαγινήν σου φυλακήν.

— Ποῖος εἶναι ὁ βαρῶνος Σχοενγουόρθ;

— Μὲ φαίνεται νὰ ἦναι Ῥῶσσος.

— Ῥῶσσος! καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν κρατεῖται ἐδῶ;

— Διὰ τὴν ἰδίαν τὴν ἰδικήν σου· ἐπολέμησεν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν· ἐκεῖ ὠνομάζετο Δημήτριος Παλαιογενίδης.... μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν.

— Δημήτριος Παλαιογενίδης!! ποίας θεωρίας ἀνὴρ εἶναι;

— Ἀναστήματος μετρίου, μετώπου ὑψηλοῦ καὶ ὀλίγον φαλακροῦ, ἐλλείπει ἡ δεξιὰ χείρ του.

— Στάσου, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, τρίβων τὸ μέτωπόν του... εἶναι μόνος εἰς τὴν φυλακήν;

— Μόνος ναί· πλὴν εἰς τὰς ἄλλας φυλακὰς χωριστὰ εἶναι ἄλλοι δύο ἀδελφοί του, καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες ὑπάλληλοι αὐτῶν.

Ἐπείσθη τότε ἐκ τῶν παρὰ τοῦ δεσμοφύλακος πληροφοριῶν, ὅτι ὁ Βαρῶνος Schoenwarth δὲν ἦτον ἄλλος, εἰμὴ ὁ πρίγγιψ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, καὶ ἐφρύαξε διὰ τὴν τύχην τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ δὲ ἀγανάκτησίς του κατὰ τῆς φιλοτούρκου Αὐστρίας, ἥτις τόσον ἀναιδῶς καὶ παρανόμως ἔρριπτεν εἰς τὰ δεσμὰ τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς προστρέχοντας εἰς τὸ ἔλεός της ἦτο μεγίστη.

Ὁ δεσμοφύλαξ ἡτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ, ὅτε τὸν διέκοψεν ἐρωτῶν.

— Ποῖαι εἶναι αἱ τελευταῖαι εἰδήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος;

— Ποίου ἀγῶνος; τῆς ἀνταρσίας ἐννοεῖς; ἐσβέσθη πρὸ καιροῦ· ἀπεσβέσθη ὅλως διόλου. Οἱ Τοῦρκοι ἐπελέκησαν τοὺς Γραικοὺς ὅλους καὶ ἐτελείωσεν ἡ ὑπόθεσις· οὕτω τοὐλάχιστον λέγουν αἱ ἐφημερίδες μας.

— Αἱ ἐφημερίδες σας!... ὁ τύπος σας, φίλε μου, ἀναγγέλλει τὰ περιστατικὰ ὅπως τοῦ συμφέρει, καὶ ὅπως τὰ ἐπιθυμεῖ ἡ Κυβέρνησίς του...Ἤκουσες τίποτε περὶ τοῦ ϛρατηγοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου;

— Τὸν Γεώργιον Ὀλυμπίου;.... βέβαια, δὲν τὸ ἠξεύρεις;... δι' αὐτὸ εἶπον πῶς ἐτελείωσαν τὰ πράγματα. Ἐκλείσθη εἰς τὸ καμπαναριὸ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Σέκου, ἔβαλε φωτιὰ εἰς ἓν βαρέλι μπαροῦτι, καὶ μὲ τοὺς στρατιώτας του ἐπήδησεν εἰς τὸν ἀέρα. Ὁ κύριος Οὐδρίσκης ἀπὸ τὸ κονσολάτο μας τοῦ Βουκουρεστίου ἦτον ἐκεῖ, ἂν δύο βήματα πλησιέστερα εὑρίσκετο τὴν ἐπάθαινε κι' αὐτός.

— Ἐφονεύθη καὶ ὁ Γεώργιος Ὀλυμπίου!!......

Ἐπεριορίσθη ἕως ἐδῶ ὁ Θρασύβουλος· ἐνθυμήθη ὅτι εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ οἱ τοῖχοι ἦσαν προδόται καὶ ὠτακουσταί.

Ὁ δεσμοφύλαξ ἔκλεισε καὶ ἀνεχώρησεν.

Ἐπίστευε τῳόντι ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου, ὅτι ὁ ἱερὸς τῆς Ἑλλάδος ἀγὼν, εἰς τὸν ὁποῖον τόσα καὶ τόσα θύματα ἔπεσον, ἀπεσβέσθη.

Ἐκάθησε χαμαὶ καὶ ἔχυσε πύρινα δάκρυα εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ γενναίου ἐκείνου στρατηγοῦ, ὅστις μὲ τὸ δακτυλίδιόν του τὸν ἐβοήθησε νὰ μεταβῇ εἰς Τρανσυλβανίαν.

Μίαν μόνην παρηγορίαν εἶχεν, ὅτι εὑρίσκετο πάλιν πλησίον τοῦ πρίγγιπος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου· ἐδοκίμασε πολλάκις λακτίζων τὸν τοῖχον νὰ δώσῃ σημεῖον ζωῆς πρὸς τοῦτον, τίποτε ὅμως δὲν κατώρθωσεν ἕνεκα τοῦ πάχους τούτου.

Ὀλέθριαι εἶναι αἱ στιγμαὶ τοῦ ἀδίκως φυλακιζομένου· πλὴν ἔτι ὀλεθριώτεραι εἶναι, ὅταν ῥίπτεται ἔρημος εἰς εἱρκτὴν, ἄνευ συντρόφου, ὑστερούμενος μάλιστα καὶ τ' ἀναγκαῖα τῆς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως.

Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἀπηυδησμένος ἕνεκα ἀθυμίας ἐκοιμήθη πολλὰς ὥρας· καὶ τότε μόνον ἐξύπνησεν, ὅτε ὁ δεσμοφύλαξ ἤνοιγε τὴν θύραν.

— Καλὴ ἡμέρα, εἶπεν οὗτος μέ τινα καλοσύνην. Σὲ φέρω καλὰς εἰδήσεις.

— Ἀλήθεια!.... τί;

— Ἦλθε διαταγὴ ἀπὸ Βιένννην νὰ σᾶς ἀφίνωμε νὰ γράφετε καὶ ν' ἀναγινώσκετε· καὶ νὰ σᾶς ὁδηγοῦμεν δύο ὥρας τὴν ἡμέραν εἰς τὸν περίπατον.

Ὁ Θρασύβουλος ἔτριβε τοὺς ὀφθαλμοὺς, νομίζων ὅτι ὠνειρεύετο.

— Μάλιστα ὡδήγησα ἐπάνω εἰς τρεῖς μεγάλους θαλάμους εἰς τὸ πλάγιον τοῦ φρουράρχου τὸν βαρῶνον Σχοενγουὸρθ μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ ὑπαλλήλων του. Θὰ μεταφέρ[redacted] ἐκεῖ καὶ ὅλοι ὁμοῦ θὰ συγκατοικήσετε... τοῦ λόγου σου διόλου δὲν ὑπέφερες· διότι μόλις ἦλθες καὶ ἀμέσως ἐλευθερόνεσαι·

ἐνῷ οἱ ἄλλοι δύο ὁλοκλήρους μῆνας παιδεύονται εἰς τὴν αὐςηρὰν ταύτην φυλακήν.

Ὁ Θρασύβουλος ἐκ τῆς χαρᾶς του ἐξεκένωσε τὸ βαλάντιόν του εἰς τὴν παλάμην τοῦ δεσμοφύλακος.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετεφέρθη καὶ οὗτος εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον ὅπου ἦσαν ὁ πρίγγιψ Α. Ὑψηλάντης, οἱ δύο ἀδελφοί του, ὁ Γ. Λασάνης, Γ. Ὀρφανὸς, ὁ Καβαλλιεράπουλος καὶ ὁ Πολωνὸς Χορνόφσκης.

Εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ περιφέρωνται ἐν τῷ φρουρίῳ ἐλεύθεροι, καὶ ἐνίοτε νὰ ἐξέρχωνται μὲ τὴν ἄμαξαν ἡνιοχουμένην ὑπὸ φυλάκων· ἂν δὲ ὁ βάναυσος καὶ χυδαῖος τρόπος τοῦ φρουράρχου καθημερινῶς δὲν τοὺς ἠνώχλει, ἡ κράτησίς των ἤθελεν εἶσθαί τι ὑποφερτή.

Τὰς μακρὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος τοῦ 1824 τὰς διῆλθον ὁμιλοῦντες περὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀναλύοντες τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν αὐτῆς. Συχνάκις ὁ Ὑψηλάντης ἐδιηγεῖτο στρατιωτικὰ ἀνέκδοτα· τὸν τρόπον μεθ' οὗ προσέβαλε τοὺς Γάλλους εἰς τὸ Polozk τὸ 1812· τὰς ἐκστρατείας τῆς Γερμανίας ὑπὸ τὸν Villgenstein· τὴν μάχην τῆς Δρέσδης, εἰς ἣν μία σφαῖρα τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἀφήρεσεν καὶ βραχίονα καὶ ξίφος· καὶ κατέκρινεν αὐστηρῶς τὴν πανοῦργον πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας, ἥτις τοσάκις διήγειρε τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας μὲ παχυτάτας ὑποσχέσεις νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα καὶ ἔπειτα οὐχὶ μόνον συνδρομὴν δὲν τοῖς ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐγκατέλειψεν ὁλοτελῶς εἰς τὴν θηριωδίαν τῶν τυράννων των.

Ἐν τούτοις τοῦ δυστυχοῦς τούτου Πρίγγιπος ἡ ὑγεία ἡμέραν παρ' ἡμέραν οὐσιωδῶς ἐφθείρετο, εἰς τρόπον μάλιςα, ὥςε ἦτον ὠχρότατος τὴν ὄψιν.

Μίαν ἑσπέραν ἦτον ἀσθενὴς πλεῖον παρὰ ποτε, ἐκάθητο σιωπηλὸς καὶ σκυθρωπὸς παρὰ τὴν θερμάστραν, περιςοιχισμένος ὑπὸ τῶν λοιπῶν, ὅτε ὁ θυρωρὸς εἰσῆλθε καὶ ἐνεχείρισε πρὸς τοῦτον φάκελλον ἐπιστολῶν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, διατρέχων μίαν τούτων ἤρχισε νὰ χέῃ δάκρυα.

Ἦτο τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου, ὅστις ἀνήγγειλε τὴν εἰς Ὕδραν ἄφιξίν του.

Ὁ ἀναγνώςης δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον καὶ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξαπέστειλε τὸν ἀδελφόν του, μέσον Τεργέστης, εἰς Πελοπόννησον ὡς πληρεξούσιόν του, συνωδευμένον μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀρχιεταιριστοῦ Ἀναγνωστοπούλου.

— Περίεργος σύμπτωσις, εἶπεν... ὁ ἀδελφός μου ἔφθασεν εἰς Ὕδραν τὰς ὀκτὼ Ἰουνίου, τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς καταστροφῆς ἡμῶν εἰς Δρατζάνι.... ὦ! πόσον βάλσαμον χύνεται εἰς τὴν ψυχήν μου μὲ τὰς νίκας ταύτας ὁποῦ μὲ περιγράφει, καὶ

τὸν ἐνθουσιώδη τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὸν ὑπεδέχθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Ὕδρας .... ὄχι, κύριοι! ὄχι, ἐγερθεὶς ἐμφαντικῶς ἐπρόσθεσεν, ὁ ἱερὸς ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος ἔτι δὲν ἔσβεσε· κακῶς μᾶς πληροφοροῦν ἐδῶ οἱ Αὐστριακοὶ· τὸν διευθύνει δάκτυλος Θεοῦ, καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων εἶναι μέγας ... ἀκούσατε πῶς γράφει ὁ ἀδελφός μου Δημήτριος.

« Φθάνων εἰς Τεργέστην αἱ ἐκεῖ κυρίαι τῶν ἐμπόρων μας « μ' ἐκέντησαν μὲ τοὺς ἰδίους δακτύλους των σημαίαν, φέρουσαν « τὰς λέξεις « ΘΑΝΑΤΟΣ ἢ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ », κεντῶσαι τὴν « σημαίαν ταύτην, μὲ δάκρυα χαρᾶς ἔψαλλον τοῦ Ῥήγα « Φαιῤῥαίου τὸ ᾆσμα, « ὦ παιδιά μου, ὀρφανά μου, σκορπισμένα « ἐδῶ κ' ἐκεῖ.....

Ἠγέρθησαν οἱ δυστυχεῖς φυλακισμένοι καὶ ἐζήτουν νὰ φιλήσουν τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην. Καὶ ὅταν ἤκουσαν ὅτι ὁ ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐτελείωσεν, ἀλλὰ προοδεύει μὲ νίκας, ἡ χαρὰ των μετεβλήθη εἰς ἐνθουσιασμὸν, νέα ζωὴ διεχύθη ἐπὶ τῶν ἀθύμων προσώπων των.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐπανέλαβε σπογγίζων τὸν ἱδρῶτα αὐτοῦ.

— Ὅταν εἶδον τὸ ἀδύνατον νὰ διατηρήσω τὴν ἐπανάστασιν εἰς Μολδοβλαχίαν, προσέφυγον εἰς τὸ Κράτος τοῦτο· ὄχι διὰ νὰ εὕρω καταφύγιον, ἀλλὰ διὰ νὰ μεταβῶ κἀγὼ εἰς Τεργέστην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πελοπόννησον. Ἐκεῖ ἢ ἤθελον ζητήσει τὸν ἔνδοξον θάνατον καὶ ἐκπλύνει τὸν ῥύπον, τὸν ὁποῖον ὁ ἀνόσιος Καραβιᾶς μᾶς ἐπέφερεν, ἢ τέλος διὰ νίκης λαμπρᾶς ἤθελον βαλσαμώσει τὴν δυστυχῆ φιλοτιμίαν μου, δι' ὅ,τι σήμερον ὑποφέρει ... Πλὴν τίς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι μία χριστιανικὴ Κυβέρνησις τόσον παρανόμως ἤθελε μὲ δεσμεύσει! εἰς μίαν στιγμὴν ἡ τύχη μὲ ἀφήρεσεν πᾶν ὅ,τι διὰ πολυχρονίων κινδύνων καὶ μόχθων ἀπέκτησα.

— Ἀνάθεμά τον τῳόντι αὐτὸν τὸν Καραβιᾶ .... οὔτε ἠκούσθη πλέον ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, μειδιῶν εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· εἶχε καταφύγει καὶ οὗτος εἰς Αὐστρίαν .... τίς ἠξεύρει εἰς ποίαν φυλακὴν σήπεται.

— Δὲν ἠμποροῦμεν οὔτε νὰ δραπετεύσωμεν; εἶπεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης.

— Νὰ δραπετεύσωμεν! ἐπανέλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὅλοι ὁμοῦ! εἶναι ἀδύνατον ἔτι δὲ ἀκατόρθωτον εἰς τὴν φορὰν, διότι, μόλις γενῇ ἄφαντος ὁ πρῶτος, θὰ θέσουν τοὺς λοιποὺς ἀμέσως εἰς βαθυτέρας φυλακὰς, καὶ στενωτέραν κράτησιν.

— Ἂν σκορπίσωμεν πολλὰ χρήματα ἐγὼ νομίζω ὅτι τὸ κατορθόνομεν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἡ δοκιμὴ εἶναι ἐπικίνδυνος· ἔπειτα ὁ Πρίγγιψ [redacted] σον ἀσθενὴς κατὰ τὸ παρὸν, ὥστε μία μεγάλη ψυχικὴ [redacted]κίνησις ἀρκεῖ νὰ τὸν φονεύσῃ, εἶπεν ὁ Λασάνης.

Ἡ ὁμιλία ἐστάθη ἐνταῦθα· μετ' ὀλίγον ἕκαστος ἀπεσύρθη εἰς τὴν κλίνην του. Ὁ δὲ Θρασύβουλος, ὅςις κατεφλέγετο συγχρόνως ἀπὸ δύο φλόγας, τῆς τε πατρίδος καὶ τῆς Ἀνδρονίκης, παρατηρῶν ὅτι ὁ ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀπεσβέσθη ἔτι, ἐκ τῆς ἑσπέρας ἐκείνης ἤρχισε σπουδαίως νὰ μελετᾷ τίνι τρόπῳ ν' ἀποχαιρετήσῃ τὰ παχεῖα τῆς Μουνκάτζης τείχη.

ΚΕΦΑΛ. 37.

Η ΔΡΑΠΕΤΕΥΣΙΣ.

Ὅτε ἐσυλλογίζετο τῳόντι ὁ Θρασύβουλος, ὅτι, δραπετεύων τοῦ φρουρίου τῆς Μουνκάτζης ὁ περιορισμὸς τοῦ πρίγγιπος Ὑψηλάντου θὰ χειροτερεύσῃ, ἀφωπλίζετο τῆς ἰδέας. Πλὴν ὅσον ὁ χρόνος παρήρχετο, καὶ ἡ ὑγεία τοῦ ἀρχηγοῦ ποσῶς δὲν ἐπροχώρει ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ ἡ Αὐστρία ἐφαίνετο διατεθειμένη ὁριστικῶς νὰ τοὺς κρατήσῃ, μέχρις οὗ καὶ ὁ ἐλάχιςος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος σπινθὴρ ἀποβεσθῇ, τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος καὶ ὁ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην ἔρως του τῷ ἐπέβαλλον τὴν ἀνάγκην νὰ πνίξῃ κάθε ἄλλο αἴσθημα καὶ νὰ δραπετεύσῃ, εἰ δυνατόν.

Ἀπέσυρε τότε ἐξ Ὀδησσοῦ μέρος τῆς περιουσίας του· διότι εἶχε τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοὺς λόγους πάντοτε ἐνώπιόν του, ὅτι, « κάθε πύλη ἀνοίγεται διὰ τοῦ χρυσοῦ.»

Ἤρχισε νὰ προσποιῆται ὅτι πάσχει ἐκ ποδαλγίας· ἔπλυνε δὲ τὸ πρόσωπον μὲ ἀψινθίου ὕδωρ, ὅπως λάβῃ τὸ θανατηφόρον τοῦ νοσοῦντος χρῶμα.

Κατήντησε τῳόντι τὸ ἀντικείμενον τοῦ οἴκτου τῶν συμφυλακισμένων καὶ τοῦ φρουράρχου, ὅστις καὶ τῷ ἐσυγχώρει περιδιαβάσεις μακρυνὰς μὲ τὴν ἅμαξαν ἐκτὸς τοῦ φρουρίου δὶς τῆς ἑβδομάδος.

Εἰς τὴν ἔναρξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διάφορα ἑλληνικὰ πλοῖα, εὑρεθέντα εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, μὴ δυνάμενα δὲ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ναῦται τὰ ἔφερον εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖ τὰ ἐπώλησαν. Οὗτοι δέ, τὸν ἀριθμὸν χίλιοι πεντακόσιοι, λαβόντες ἀπὸ τὸν κόμητα Λαγζερὼν διαβατήρια Ῥωσσικά, ὡς οἱ μύριοι τοῦ Ξενοφῶντος, ἀπῆλθον εἰς τὴν Βρόδην τῆς Γαλλικίας, ὅπως ἐκεῖθεν καταβῶσιν εἰς Τεργέστην καὶ ἀποπλεύσωσιν εἰς Πελοπόννησον.

Μυθῶδες θέλει φανῇ ἂν εἴπωμεν, ὅτι, κατὰ τὴν σημερινὴν τοῦ πολιτισμοῦ ἑκατονταετηρίδα οὗτοι οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες, ταξειδεύοντες ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης

ἀπήντησαν τὰς δέκα πληγὰς τοῦ Φαραώ, καὶ τὴν ἀτελεύτητον τοῦ Ἰσραὴλ ὁδοιπορίαν· πολλοὶ ἐξ ὕψους εἶδον τῳόντι τὴν γῆν Χαναάν, ὀλίγοι ὅμως καὶ ἐπάτησαν ἐπ' αὐτῆς.

Εἰς τὴν ῥηθεῖσαν πόλιν Βρόδην, κατοικουμένην ἀπὸ τὴν φιλόχριστον τῶν Ἰουδαίων φυλήν, καθυβρίσθησαν καὶ καθυστερήθησαν κάθε εἶδος τροφῆς. Τοὺς ὤθησαν δὲ εἰς τοιαύτην παραφοράν, ὥστε μικρὸν ἔλειψε νὰ θέσωσι τὸ πῦρ καὶ κατακαύσωσι τοὺς Μαδιανίτας τούτους τῆς Γαλλικίας.

Καὶ ὅμως ἡ ὑπομονή των δὲν ἔχασε τὰ ὅριά της· διῃρέθησαν εἰς δύο μερίδας· καὶ ἡ μὲν ἐκ τετρακοσίων ἔλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Βιέννης· ἡ δὲ ἄλλη ἐκ τῶν λοιπῶν χιλίων ἑκατόν, ἀνυποδήτων καὶ πεζῶν, περιεπλανήθη εἰς τὴν Γερμανίαν μέχρις Ἀμβούργου, σπείρουσα τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑκάστην πόλιν δι' ἧς διήρχετο.

Εἰς δὲ τὸ Ἀμβοῦργον οὐδὲν τῶν Εὐρωπαϊκῶν πλοίων ἀνεδέχετο νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἦσαν πτωχοί. Ἐπέστρεψαν λοιπὸν πάλιν εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ διὰ τοῦ Ῥήνου κατέβησαν εἰς τὴν Ἐλβετίαν καὶ μετέβησαν εἰς Γαλλίαν, ὑποστάντες νέους πόνους, νέαν πενίαν καὶ ἄλλα δεινὰ ἄπειρα. Τέλος ἔφθασεν εἰς Μασσαλίαν τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν· ἐκεῖθεν δὲ ἐπεβιβάσθησαν δι' Ἑλλάδα μετὰ περιπλάνησιν δύο καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν (α).

Ἡ ἑτέρα ἐκ τῶν τετρακοσίων μερίς, ἅμα εἰσῆλθεν εἰς Βιέννην ἐκρατήθη καὶ αὕτη αὐθαιρέτως ἐκεῖ· ἡ δὲ πενία τοσοῦτον τὴν κατεμάστισεν, ὥστε ἡ μεγάλη τῆς Γερμανίας καθέδρα ὀλίγον ἔλειψε νὰ σταθῇ τὸ κοιμητήριόν των, ἂν ὁ Νούντζιος τοῦ Πάπα καί τινες πλούσιοι δὲν ἐμεσίτευον ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεώς των.

Τὰ διαβατήρια, ἅπερ ὁ κόμης Λανζερὼν ἐξ Ὀδησσοῦ τοῖς ἐχορήγησεν ἦσαν ἓν διὰ κάθε εἴκοσι ἄτομα.

Οἱ πλεῖστοι ἔλαβον τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀγγῶνος, ὅθεν καὶ ἔφθασαν εἰς Λιβόρνον συγχρόνως μὲ τοὺς εἰς Μασσαλίαν· ὀλίγοι ἐπέστρεψαν εἰς Οὐγγαρίαν, ὅπως μεταβῶσιν εἰς Τρανσυλβανίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βουκουρέστιον.

Ἦσαν ἀρχαὶ τοῦ Μαΐου τοῦ 1822 ὅτε μίαν ἡμέραν ὁ Θρασύβουλος, περιφερόμενος ἐπὶ ὀχήματος εἰς τὰ πέριξ τοῦ φρουρίου ἐστάθη εἰς ἀγροτικὸν καπηλεῖον, ὅπως δώσῃ νὰ πίωσι πρὸς τὸν ἁμαξηλάτην καὶ φύλακάς του.

Ἡ ἅμαξα ἐστάθη συγχρόνως ὅτε δύο ἄνδρες μελαψοὶ ὡς δαίμονες, μὲ ἀτημέλητον μακρὺν πώγωνα καὶ κόμην, ῥακενδῦται καὶ κατακονιορτισμένοι ἐστάθησαν ὁμοίως.

(α) Τὸ τραγικὸν τοῦτο ἐπεισόδιον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἶναι σχεδὸν πάντα ἄγνωστον παρ' ἡμῖν· περὶ αὐτοῦ δὲν εἶναι εἰμὴ τινὲς μόνον Εὐρωπαῖοι περιηγηταί, οἵτινες καὶ συνηπαντήθησαν μὲ τὰς δύο ταύτας ναυτικὰς φάλαγγας, [illegible] ἔκαμαν λόγον. Ὁ Κύριος Walsh δίδει ἀκριβεστέραν πάντων περιγραφήν. Ἴδε Δόκ. Walsh, « Ταξείδια ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀγγλίαν, » σελ. 399.

Ἐκράτουν δισάκκια εἰς τὸν ὦμον, ἅπερ καὶ κατέθεσαν ἐπὶ τῶν λίθων· ἐφαίνοντο δὲ ὅτι ἀποστολικῶς ἐταξείδευον.

— Ἀπόκαμα, Νικολὸ, εἶπεν ὁ εἷς, μὲ τὴν βραδεῖαν καὶ μακρόχρουν ἐκείνην προφορὰν, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν τῶν νήσων Ὕδρας καὶ Σπετζῶν.

— Ἀμὶ ζάβαλι περπατᾶμε ἀπὸ τὸ ταχὺ σωστὰ ἓξ ὥρες...

— Κουργιόζος εἶμαι νὰ βλέπω τώρα τοῦτο τὸ πανιόκι θὰ καταλαβαίνῃ τί θὰ τοὺς λέμε... Ἔ! κουμπάρε, γι' ἄκουσε 'δῶ.... ἔκραξε πρὸς ἕνα τῶν ἀνθρώπων τοῦ καπηλείου.... ἀμὶ βρὲ μακατάσσι πόσαχει τὸ ψωμὶ τοῦτο;

Ὁ ὑπηρέτης ἂν καὶ δὲν ἐννόησε διὰ τί τὸν ἠρώτα, εἶδεν ὅτι ὁ λόγος ἦτο περὶ τοῦ ἄρτου τὸν ὁποῖον τῷ ἔδειξεν· ἐγέλασε λοιπὸν καὶ ἤρχισε μὲ τὰ δάκτυλά του τυφλόνων νὰ τοῦ δώσῃ νὰ ἐννοήσῃ.

— Βρὲ τετεδιὲς σὲ χούντουτου, ἀμὶ βρὲ πιόνα φασκελόνεις, μωρέ; ἆ! καὶ νὰ φέρῃ ὁ ἅϊς Νικόλας κατευόδιο μιὰ φορὰ 'ς ταῖς Σπέτζαις κι' ὅθεν ἀπαντήσω σουρέλο ψαλιδοκέρι ἀπὸ τρεῖς λαζιαῖς νὰ τὸ χόνω.

Ἠπόρησεν ὁ Θρασύβουλος εἰς τὴν ὁμιλίαν των καὶ πάραυτα ἀπετάνθη πρὸς τούτους ἑλληνιστί.

Ἄγγελος φωτὸς ἐν τῷ σκότει ἐφάνη πρὸς τοὺς δυστυχεῖς Νησιώτας· ἔπεσον εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ τὸν κατησπάζοντο· καὶ μὲ βίαν καὶ κατάρας ἤρχισαν νὰ διηγῶνται τὰ δεινὰ ὅσα ὑπέφερον.

Ἦσαν ἐκ τῶν κρατηθέντων τετρακοσίων ναυτῶν εἰς Βιέννην. Θεωρήσας ὅτι τὸ Ῥωσσικὸν διαβατήριόν των ἦτον διὰ εἴκοσι ἀνθρώπους ὁμοῦ, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἀπεβίωσαν ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν, οἱ δὲ ἀπέμειναν εἰς τὰς πόλεις ἐξ ὧν διέβαινον, δὲν ἔχασε καιρὸν, ἀλλ' ἐδιηγήθη καὶ οὗτος ποῖος εἶναι, καὶ μὲ ποῖον παράνομον τρόπον ἡ Αὐστρία τὸν ἐφυλάκισε, καὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομήν των, προσφέρων νὰ κάμῃ οὗτος τὰ περιπλέον ἔξοδα τοῦ ταξειδίου.

Εἰς ὀλίγην ὥραν συνεφωνήθησαν τὰ πάντα.

Τὸ ἑσπέρας, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὁ Θρασύβουλος κατέβη εἰς τὸν σταῦλον τοῦ φρουράρχου.

Ὁ ἱπποκόμος ἐκαθάριζε τοὺς ἵππους· καὶ ἦτον ὁ αὐτὸς, ὅςις ἡνιόχει τὴν ἅμαξαν τοῦ Θρασυβούλου ὁσάκις ἐξήρχετο εἰς τὸν περίπατον.

Οὗτος ἦτον μικρόσωμος, εὔρωστος, μὲ πρόσωπον ἀνοικτὸν, βραχίονας τοῦ Μίλωνος Κροτονιάτου· καὶ πεντηκοντούτης περίπου.

Ὡμίλει τότε πρὸς ἕνα τῶν ἵππων μὲ τὴν γερμανικὴν ἐκείνην γαλήνην καὶ ὑπομονὴν, ἥτις τῳόντι φθάνει νὰ ἐμφυτεύσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ὑπερηφάνων τούτων ζώων τινὰς τῶν ἀνθρωπίνων ἀρετῶν.

— Θαυμάσια σὲ γνωρίζει! εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Μάλιστα, κύριε, ἐγὼ τὸν ἀνέθρεψα ..... τοῦτον τὸν τρελούτζικον, ἐπρόσθεσε, κτυπῶν ἐλαφρῶς τοῦ ζώου τὸ ὑπογάστριον· τοῦτο δὲ θωπευόμενον ἔδακνε τὸν πῖλον τοῦ ἱπποκόμου.

— Πόσων ἐτῶν εἶναι ὁ ἵππος οὗτος, Κάρλ;

— Πέντε περίπου.

— Καὶ ἔχεις πέντε ἔτη εἰς τοῦτο τὸ φρούριον;

— Ἐγώ!! ἔχω εἰκοσιοκτὼ σωστὰ ἔτη.

— Εἰκοσιοκτώ.... θαμμένος εἰς τὰ τείχη ταῦτα χωρὶς νὰ ἴδῃς ἄλλον κόσμον;

— Εἰκοσιδύο ἔκαμα εἰς τὴν εἱρκτὴν, καὶ ἓξ ἐκτός.

— Πῶς!!

— Καὶ τί φυλακὴ!! μὲ ἁλύσους δεκαπέντε ἔτη· εἰς τὰ βαθύτερα ὑπόγεια, ὅπου ἡ λάσπη τῆς ὑγρασίας ποτὲ δὲν λείπει.

— Καὶ σὺ πρέπει νὰ ἔκαμες μέγα ἔγκλημα.

Ὁ ἱπποκόμος ἔστρεψε πανταχόθεν τὴν κεφαλὴν νὰ ἴδῃ, ἂν δὲν ἦτον ἄλλος νὰ τὸν ἀκούσῃ, καὶ σιγαλέως εἶπεν «ἔγκλημα» τὸ μόνον ἔγκλημα ὅτι ἐπολέμησα διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

Ἀνεσκίρτησεν ὁ Θρασύβουλος εἰς τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ Κάρλου, «τὴν ἐλευθερίαν!!» ἐψιθύρισεν.

— Μάλιστα, κύριε, τὴν ἐλευθερίαν!.... εἶμαι Οὖγγρος· καὶ ὅτε ἤμην νέος τίποτε ἄλλο δὲν μ' ἐπλήγονε τὴν ψυχὴν, ἢ ἡ δουλεία τῆς πατρίδος μου· ἡ Αὐστρία ὅλη δὲν μ' ἐχώρει. Ἔφυγον λοιπὸν εἰς Γαλλίαν, ὅπου μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐφημίζετο πανταχοῦ, ὅτι ἡ ἐλευθερία ἐκεῖ πλέον ἐκατοίκησεν. Κατετάχθην εἰς τὸ ἱππικὸν τὸ ἀνῆκον εἰς τὸν στρατὸν τοῦ στρατηγοῦ Μορὼ εἰς τὸν Ῥῆνον· ἠχμαλωτίσθην ὅμως ὑπὸ τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου. Ἡ ποινή μου ἦτον ὁ θάνατος, διότι ἐπολέμησα κατὰ τῆς Αὐστρίας· πῶς ἐσώθην οὔτε ἐγὼ δὲν ἠξεύρω· μ' ἔστειλαν ἐδῶ, ὅπου ἔκαμα σωστὰ εἰκοσιδύο ἔτη εἰς ταύτην τὴν φυλακήν· πρὸ ἓξ ἐτῶν ἀπελύθην. Ἔτρεξα νὰ ἴδω τοὺς συγγενεῖς μου... ποῦ συγγενεῖς! εἰς τὴν διάρκειαν τῶν εἰκοσιδύο ἐτῶν ὅλοι ἀπέθανον... ἔμεινα ἔρημος εἰς τὸν κόσμον. Δὲν ἤξευρα τί νὰ κάμω· διότι, ὅστις ἤκουεν ὅτι ἐστάθην εἰκοσιδύο ἔτη φυλακισμένος δὲν μὲ παρελάμβανεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του· ἐπέστρεψα λοιπὸν αὐτοθελήτως πάλιν ἐνταῦθα καὶ ἔγεινα ἱπποκόμος τοῦ φρουράρχου.

— Τί μισθὸν ἔχεις;

— Δέκα σφάντζικας κατὰ τριμηνίαν καὶ τὴν τροφήν μου.

— Τόσον μόνον!

— Τόσον μόνον: αὐτὸς εἶναι βασιλικὸς μισθός ... εἶναι ἄλλοι ἐδῶ ὅπου οὔτε δι' ἓν ἔτος ἔχουν μισθὸν δέκα σφάντζικας.

— Ἂν ἤμην ἐλεύθερος, πτωχὲ Κάρλ, ἤθελον σὲ παραλάβει

εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου, καὶ σὲ μισθοδοτεῖ ἑκατὸν σφάντζικας κατὰ μῆνα καὶ τὴν τροφήν σου· διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶσαι καλὸς ἄνθρωπος, ἔχεις καὶ φιλελεύθερα αἰσθήματα.

— Τὸ ἂ ν καὶ τὸ θ ὰ, κύριε, πρὶν ὑπανδρευθῶσι γεμίζουν τὸν κόσμον μὲ παιδιά.

— Δὲν πιστεύεις λόγους;.... ἰδοὺ ἔργα· καὶ εἰς νομίσματα χρυσᾶ ἐνεχείρισε πρὸς τὸν ἱπποκόμον διὰ μιᾶς τριακοσίας σφάντζικας.

— Τί εἶναι αὐτὰ τὰ πράγματα!!

— Σὲ φαίνονται ὀλίγαι; ἰδοὺ καὶ ἄλλας τόσας, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Μὰ τὴν ἀλήθειαν, κύριε....

— Ἔχω καὶ ἄλλας, ἂν δὲν σὲ φθάνουν, ἐπρόσθεσεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου.

— Φθάνουν! φθάνουν!

— Ἄκουσον, Κὰρλ, εἶμαι πολὺ πλούσιος· τὸ δὲ μόνον σφάλμα ὅπου ἔκαμα κἀγὼ εἰς τὸν κόσμον εἶναι ὅτι ἐπολέμησα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.... ἂν ἠμπορῇς νὰ μ' ἐλευθερώσῃς ἐκ τῆς φυλακίσεως ταύτης, σὲ ὑπόσχομαι, ἅμα ἐκβῶμεν μίαν φορὰν ἀπὸ τὰ μεθόρια τῆς Αὐστρίας δέκα χιλιάδας σφάντζικας εὐθὺς εἰς τὴν χεῖρα, καὶ τὸν μισθὸν ὃν σὲ ὑπεσχέθην, ἂν θέλῃς νὰ μένῃς πλησίον μου.

Ὁ ἱπποκόμος ἔπεσεν εἰς ἔκστασιν· ἡ φυσιογνωμία του ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς εἰς ἄλλην παρίστα ἐκφράσεις διαφόρους.

— Ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμὲ, κύριε, ἐμουρμούρισε.... δὲν εἶμαι τόσον τυφλὸς, ὥστε νὰ μὴ βλέπω τὸν ἀληθῆ ἥλιον... πλὴν χωρὶς διαβατήριον τίποτε δὲν κατορθόνομεν.... Καὶ εἶναι ἐκ τῶν ἀδυνάτων νὰ προμηθευθῇς ἐδῶ διαβατήριον ἄνευ ἀποδεικτικοῦ καὶ ἐγγυήσεως.... ἐὰν ἠδυνάμην νὰ λάβω ἐγὼ ὁ ἴδιος διαβατήριον δὲν ἐκαθήμην μίαν στιγμὴν εἰς ταύτην τὴν παλιοαυστρίαν.

— Ἐγὼ ἔχω διαβατήριον Ῥωσσικὸν διὰ εἴκοσι ἀνθρώπους· καὶ ἐδιηγήθη τῶν περιπλανωμένων ναυτῶν τὴν ἱστορίαν.

Συνεφώνησαν τότε τὴν δραπέτευσιν ὡς ἀκολούθως.

Τὸ διαβατήριον τῶν ναυτῶν ἔπρεπε νὰ ἐπιθεωρηθῇ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ὡς καὶ τοῦ Ὀθωμανοῦ προξένου διὰ Βουκουρέστιον· ἕκαστος ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἓν ὄνομα ἐκ τῶν ἐν τῷ διαβατηρίῳ. Ὁ Θρασύβουλος ἔπρεπε νὰ προσποιηθῇ τὸν βαρέως ἀσθενοῦντα, νὰ θέσῃ τοὺς πόδας εἰς τὸ θερμὸν ὕδωρ, καὶ νὰ συστήσῃ εἰς τὸν ὑπηρέτην τοῦ κοιτῶνος του νὰ μὴ τὸν ἐνοχλήσῃ τὴν ἐπαύριον, μέχρις οὗ ὁ ἴδιος ἐξυπνήσει. Τὸ δὲ μεσονύκτιον νὰ ἐγερθῇ, νὰ θέσῃ διάφορα ἐνδύματα καὶ νυκτικὸν κάλυμμα εἰς τὴν κλίνην, σχηματίζοντα τὸ σῶμά του· οὗτος δὲ νὰ καταβῇ εἰς τὴν αὐλὴν, ὅπου ὁ Κάρλος ἤθελε τὸν περιμένει.

Τὴν δὲ αὐγὴν ἐνδεδυμένοι ἀμφότεροι τὴν στολὴν τῶν ἱππο-

κόμων τοῦ φρουράρχου καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων τούτου νὰ ἐξέλθωσι τοῦ φρουρίου προφασιζόμενοι, ὅτι ἀπέρχονται διὰ νὰ ποτίσωσι ὡς σύνηθες τὰ ζῶα.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐπέτυχε θαυμασίως· ὅτε δὲ ἅπαξ ἦσαν ἐκτὸς τῶν βαρέων τειχῶν τῆς Μουγκάτζης, προμηθευθέντες ἐνδύματα διαφορετικὰ, καὶ ἑτέρους δύο ἵππους διὰ τοὺς συντρόφους των, μὲ μέγα τάχος ἀνεχώρησαν.

Ὤδευον ἡμέραν καὶ νύκτα χωρὶς νὰ σταθῶσιν, εἰμὴ μόνον διὰ ν' ἀλλάξωσιν ἵππους· καὶ ὅτε ἔφθασαν εἰς τὰ Καρπάθια, τότε μόνον ὁ Θρασύβουλος ἔγραψεν ἐπιστολὴν εὐγενικωτάτην πρὸς τὸν φρούραρχον, περιγράφων τὸν τρόπον τῆς δραπετεύσεώς των διὰ νὰ πεισθῇ, ὅτι οἱ πρίγγιπες Ὑψηλάνται, ὄχι μόνον δὲν ἐνείχοντο, ἀλλὰ καὶ ἦσαν ἀποφασισμένοι μέχρι τέλους νὰ ὑποφέρωσι τὴν θέσιν των. Ἀπόδειξιν δὲ τρανὴν τῶν ἐπιχειρημάτων του ἔφερε τὸ διαβατήριόν του, ὅπερ ἂν καὶ ἦτον διὰ εἴκοσι ἄνδρας διόλου δὲν τοῖς τὸ ἔδειξε οὔτε τοῖς τὸ προσέφερεν ἵνα ποιήσωσι καὶ οὗτοι χρῆσιν τούτου.

Τέλος τῷ ἐπέστρεφε τοὺς ἵππους του, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀφήσει ἐπίτηδες εἰς σταθμόν τινα· ὅθεν καὶ τὸν παρεκάλει νὰ στείλῃ πρὸς ἀναζήτησίν των.

Ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος σχεδὸν μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καὶ οἱ λοιποὶ φυλακισμένοι μετεφέρθησαν εἰς τὸ Θερεσιενστὰδ φρούριον τῆς Βοημίας.

ΚΕΦΑΛ. 38.

Η ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ.

Φθάσας ὁ Θρασύβουλος εἰς Βουκουρέστιον ἔμεινεν ἡμέρας τινὰς διὰ νὰ ἀναπαυθῇ. Οὐδεμίαν δὲ πληροφορίαν μὴ δυνηθεὶς ἐκεῖ νὰ λάβῃ περὶ τῆς Ἀνδρονίκης, ἀπεχαιρέτησεν ὅσον τάχιον τοὺς δύο Ὑδραίους συνοδοιπόρους του, ἀφήσας εἰς τούτους ἀρκετὰ χρήματα, ὅπως ἐξοικονομηθῶσιν, καὶ μὲ τὸν Κάρλον μόνον, ὡς ταχυδρόμος, ἀνεχώρησεν δι' Ἰωάννινα, ὅπως ἐκεῖθεν μεταβῇ εἰς Ἰονίους νήσους καὶ εἰς Πελοπόννησον.

Ἐταξείδευε μὲ Ῥωσσικὸν διαβατήριον τὸ ὁποῖον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδοβλαχίας ἐπρομηθεύθη, ὑπὸ τὸν τίτλον Κόμης Ἀνδρονικὼφ, φέρων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀμματοϋάλια βαθέα κυανᾶ, καὶ λαμβάνων ἐπιστολὰς συστατικὰς ἀπὸ Πρόξενου εἰς Πρόξενον.

Ὁ τρόπος οὗτος ἦτον ὁ μόνος διὰ νὰ διεκφύγῃ τὴν [redacted] ραν τῶν Τούρκων, ἐντὸς τῶν ὁποίων διήρχετο.

Ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου περὶ τὰ τέλη

τοῦ Ἀπριλίου, ὅτε δηλ. ὁ ἀναβρασμὸς τῶν κατοίκων διὰ τὰ τελευταῖα τραγικὰ συμβάντα, ἅπερ εἴδομεν, τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ δὲν εἶχεν ἔτι κατευνασθῆ.

Καὶ ὅτε οἱ περιηγηταὶ πανταχόθεν εἰσέῤῥεον, ὅπως ἴδωσι τὸ τρομερὸν τοῦ τυράννου καταφύγιον, διευθύνθη καὶ οὗτος μετὰ τοῦ Ῥώσσου προξένου εἰς τὸ φρούριον τῆς Λιθαρίτζας.

Ὁ Ὀμὲρ-Βρυώνης καὶ ὁ Καφταντζῆς ἐξῆλθον νὰ τοὺς ὑποδεχθῶσιν.

Ὁ Βάρθακας δὲν ἀνεγνώρισεν εὐθὺς τὸν Θρασύβουλον· τὰ δεινὰ τὸν εἶχον ἀρκετὰ μεταλλάξει· ἄλλως τε εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸ τριῶν ἐτῶν ἔφερε τὴν ἑλληνικὴν στολὴν, ἐνῷ τώρα ἦτον εὐρωπαϊκὰ ἐνδεδυμένος, καὶ εἶχε μεγάλα χρωματισμένα ὀμματοϋάλια.

Ὁ Θρασύβουλος ὅμως ἀνεγνώρισε τὸν στρεβλὸν καὶ δύσμορφον καθηγητήν· καὶ ἐκστατικὸς ἐστάθη διὰ νὰ συλλογισθῇ τίνι τρόπῳ ἐκεῖνος ὁ πίθηξ ἔγεινε Μουσουλμάνος, καὶ ἀνέβη εἰς τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν τοῦ Καφταντζῆ.

Ὁ Βάρθακας ἐντούτοις, θέλων νὰ δείξῃ, ὅτι εἰς τὰς ἀνωτάτας τάξεις τῶν Ὀθωμανῶν εὑρίσκονται καί τινες, οἵτινες εἶναι κάτοχοι τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ἀπετάνθη πρὸς τὸν κόμητα Ἀνδρονικὼφ εὐθύς· ἤρχισε παραμόρφως καὶ ἀσυναρτήτως τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, καὶ τέλος τῷ ἐπρότεινεν ἐρωτήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἐραστὴς τῆς μαθητριάς του ἔπρεπε ν' ἀπαντήσῃ.

Ὁποίας ἀχάρεις ἀντιλήψεις ἔλαβεν ἡ φυσιογνωμία τοῦ Βάρθακα, ὅτε ἡ φωνὴ τοῦ Θρασυβούλου ἐδόνησεν εἰς τὰ ὦτά του!

Ἠτένισε βλέμματα ἀπλανῆ πρὸς τοῦτον· ὠρθώθη ὀλίγον εἰς τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν του, μηχανικῶς ἔστριφε τοῦ περιλαιμίου τὰς πτυχὰς, καὶ ὅτε καθ' ὁλοκληρίαν ἐβεβαιώθη ποῖος ἦτον ὁ Κόμης Ῥῶσσος, καὶ ἡ κεφαλή του, καὶ οἱ βραχίονές του, καὶ τὸ σῶμά του μετ' ἀθυμίας ἐκρεμάσθησαν.

Ὁ πρόξενος τῆς Ῥωσσίας τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦτο βήματά τινα ἐμπρὸς μὲ τὸν Ὀμὲρ-Βρυώνην.

Ὁ Βάρθακας διέκοψε τὸ βῆμα, τοὺς ἄφησε περισσότερον νὰ προχωρήσουν καὶ σταθεὶς ἀμέσως εἶπεν·

— Δὲν μὲ γνωρίζεις, Θρασύβουλε;

— Καὶ δὲν σὲ γνωρίζω; πῶς κατώρθωσας νὰ γίνῃς Καφταντζῆς, κὺρ καθηγητά;

— Ἡ ἀφεντιά σου πῶς κατώρθωσας νὰ γίνῃς Κόμης Ἀνδρονικώφ.

— Ἡ ἀνάγκη μ' ἔκαμε ν' ἀλλάξω ὄνομα ὄχι ὅμως καὶ θρησκείαν.

— Τὸ ἴδιον καὶ ἐγώ· ἡ ἀνάγκη μ' ἔκαμε ν' ἀλλάξω ὄνομα ὄχι ὅμως καὶ θρησκείαν.

— Μὰ διὰ νὰ γίνῃ τις Καφταντζῆς πρέπει νὰ ἦναι Ὀθωμανός.

— Ἀλήθεια! ... ἀλλ' ἐγὼ ἐπέρασα τρεῖς φορὰς ἕως τώρα ὡς Ὀθωμανὸς χωρὶς ποτὲ πραγματικῶς νὰ περιτμηθῶ.

— Δὲν σὲ ἐννοῶ.

— Εὐκολώτατα· ὅταν τις ὁμιλῇ ὡς Δερβύσης καλὰ τὴν τουρκικὴν, ὅταν φορέσῃ τὸν τζουμπὲ καὶ τὸ σαρίκι, καὶ ὅταν ἐκβάλῃ μὲ σέβας τὰ πασούμιά του, ἐμβαίνων εἰς τὸ τζαμὶ, ποῖος ἠμπορεῖ νὰ δυσπιστήσῃ ὅτι δὲν εἶναι Μουσουλμάνος;

Ὁ Θρασύβουλος εἰς τὸ κυνικὸν ὕφος τοῦ ἀνδραρίου ἐκείνου ἐνθυμήθη τὸν Βάρθακα τοῦ πύργου· συλλογισθεὶς ὅτι εὑρίσκετο εἰς χεῖράς του καθ' ὁλοκληρίαν, ἀπεφάσισε νὰ τὸν πολιτευθῇ μὲ τρόπον. Πρὸς τούτοις ἐπειδὴ τὸ τεμάχιον τῆς ἐπιστολῆς τῆς Ἀνδρονίκης, ὅπερ ὁ Δρακούλης τὴν προτεραίαν τῆς μάχης τοῦ Δραγατζανίου ἔσωσεν ἀπὸ τὰς φλόγας, περιελάμβανε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ της, ἐσκέφθη διὰ προσπεποιημένης ἀγνοίας μᾶλλον, ἢ δι' ἀνοικτῆς ἐξηγήσεως νὰ δώσῃ νύξιν εἰς τὸν καθηγητὴν νὰ τῷ εἴπῃ τὰ διατρέξαντα.

— Ἔχεις νέα ἀπὸ τὸν Δημογέροντα; πότε ἄφησας τὸν πύργον; ἠρώτησε τοῦτον.

— Τὸν Δημογέροντα!!! καὶ δὲν γνωρίζεις τὰ διατρέξαντα!.. πρὸ πόσου καιροῦ δὲν ἔλαβες ἐπιστολὴν τῆς Ἀνδρονίκης; ἀντηρώτησε μὲ χαῖνον στόμα.

— Τῆς Ἀνδρονίκης!!... καὶ μήπως γνωρίζω τί γίνεται; ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου ἔφυγον ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν, καὶ οὔτε ἤκουσα περὶ αὐτῆς, οὔτε καμμίαν ἐπιστολὴν παρὰ τῆς ἀρραβωνιαστικῆς μου ποτὲ ἔλαβον.

— Καὶ ποῦ ἦσο εἰς τὸ διάστημα τοῦτο, κὺρ Θρασύβουλε; συνερχόμενος εἰς ἑαυτὸν ἠρώτησεν ὁ καθηγητής.

— Ὑπῆγα μὲ τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου εἰς Ὀδησσὸν, καὶ ἐκεῖθεν μετέβην εἰς τὸν ἱερὸν λόχον, καὶ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατζανίου προσέφυγον εἰς Αὐστρίαν, ὅπως μεταβῶ εἰς Πελοπόννησον· πλὴν ἐκεῖ ἐκρατήθην καὶ ἐῤῥίφθην εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Μουνκὰτζ, ὅπου εὑρίσκεται καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης· ὀλίγας ἡμέρας ἔχω ὅπου ἐκεῖθεν ἀνεχώρησα καὶ ἤδη ταξειδεύω μὲ ῥωσσικὸν διαβατήριον διὰ Πελοπόννησον.

Ἐπείσθη καθολικώτατα ὁ καταχθόνιος Καφταντζῆς εἰς ὅ,τι ὁ Θρασύβουλος τῷ ἔλεγε, καὶ ὅτι ἠγνόει τὴν τρομερὰν σκηνὴν τῶν Λαλιωτῶν.

— Λοιπὸν τίποτε δὲν γνωρίζεις περὶ τῆς Ἀνδρονίκης σου; ἠρώτησε, συμπτύσσων τὰ χείλη καὶ ῥίπτων τὸ κομβολόγιον εἰς τὸν ὦμον.

— Τίποτε, τίποτε.

— Θὰ γίνω ἄγγελος θλιβερῶν εἰδήσεων.

— Εἶμαι ἕτοιμος, κὺρ Βάρθακα, νὰ σὲ ἀκούσω... [redacted] τὴν σήμερον εἶναι εἰς τοιαύτην ἀνωμαλίαν, ὥστε τί ἄλλο ἀπὸ θλιβερὰς εἰδήσεις ἔχει τις ν' ἀκούῃ.

— Ἓν ἑσπέρας ἐνῷ καθήμεθα εἰς τὸν πύργον, ἴσα ἴσα ἔχοντες τὸ καλόν σου ὄνομα, ἦλθον οἱ Λαλιῶται καὶ ἔσφαξαν τὸν κὺρ Θανάσην καὶ τὸν υἱόν του καὶ ὅλους ὅσους εὗρον ἐμπρός των· ἐνθυμοῦμαι ἦσαν ἀποκρεαι, καὶ κατὰ καλὴν τύχην τὸ ἑσπέρας ἐκεῖνο εἶχον ἐνδυθῇ τουρκικὰ, διὰ νὰ κάμω τὴν μαθήτριάν μου νὰ γελάσῃ ὀλίγον, ἥτις ἕνεκα σοῦ ἦτο πολὺ λυπημένη..... ἅμα εἶδον τοὺς Λαλιώτας, ἅμα εἶδον καὶ ἔπιπτον τὰ κεφάλια δὲν τὰ ἔχασα· ὑπεκρίθην ὅτι εἶμαι Τοῦρκος καὶ ἐγὼ, καὶ ὅτι ἐστάλην ἀπὸ Τριπολιτζᾶν διὰ νὰ προσκαλέσω τὸν Δημογέροντα νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ, ὅπου τότε ἐσυνάζοντο ὅλοι οἱ γέροντες τοῦ Μωρέα· ἡ ψευτιὰ μ' ἔσωσε τὸ κεφάλι.... ἐντούτοις μ' ἔλαβον μεταξύ των ὡς καὶ τὴν Ἀδρονίκην.

— Τὴν Ἀνδρονίκην!!... καὶ τί ἀπέγεινεν ἡ δυστυχής;

— Ὁ ἀρχιλαλιώτης τὴν ἐκράτησεν ἕνα δύω μῆνας κοντά του.

— Τί λέγεις; κτυπῶν τὸ μέτωπον ἔκραξεν ὁ Θρασύβουλος.

— Μάλιστα, ἔπειτα ὅμως, ὅταν ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς τὴν ἠγόρασεν ἀπὸ τοὺς Λαλιώτας.... αἱ κακαὶ γλῶσσαι εἶπον πῶς ἔζησε καὶ μ' ἐκεῖνον ἀρκετὸν καιρόν· πλὴν τοῦτο δὲν ἐγγυῶμαι.... ἀλήθεια· διακόπτω τὴν ὁμιλίαν μας· ἐγὼ ἔμεινα πλέον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Βλέποντες ἐκεῖνοι πῶς ὡμίλουν ὀλίγον δύο τρεῖς γλώσσας, ὡς βώδια ὁποῦ εἶναι, μ' ἐπῆραν μεγάλον ἄνθρωπον, μ' ἔκαμαν Κεαγιάμπεην, καὶ τώρα Καφταντζῆ.

— Καὶ τί ἔγεινεν ἡ Ἀνδρονίκη; μὲ λευκὰ χείλη ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἐγὼ δὲν τὴν μετοεῖδον πλέον· πλὴν μὲ τὰ ῥωμαντικά της ἐκεῖνα φρονήματα ὅπου ἤξευρες, ἐνεδύθη ἀνδρίκια καὶ ὑπῆγεν εἰς Θερμοπύλας νὰ πολεμήσῃ· αἱ κακαὶ γλῶσσαι εἶπον πάλιν πῶς ἔζουσε μὲ τὸν Διάκον. Ἀπὸ ἐκεῖ ὑπῆγεν εἰς τὸ Σαρανταύλι τοῦ Παρνασοῦ· τοῦ κόσμου πλέον ἡ γλῶσσα ἐδῶ ἐβρόντησεν. Εἶπον, πῶς ὁ Ὀδυσσεὺς ὀλίγον ἔλειψε νὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα του τὴν κὺρ Ἑλένην ἐξ αἰτίας της. Τέλος, νὰ μὴ σὲ τὰ πολυλογῶ, τώρα εἰς τὰς ὑστέρας ἡμέρας ἔμαθον πῶς ἦτο καὶ εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, καὶ ἐκεῖ ἀγαπήσασα ἕνα στρατιώτην ἔφυγε μὲ τοῦτον.

— Ἀλήθεια εἶναι ὅλα ταῦτα ὅπου λέγεις; ἐμβρόντητος καὶ κατεψυγμένος ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Δὲν ἐγγυῶμαι· σὲ λέγω μόνον τί φωνάζει ὁ κόσμος.... ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θετικῶς γνωρίζω εἶναι, ὅτι ὁ ἀρχιληστὴς ἠφάνισε τὴν δυστυχῆ μαθήτριά μου.... μὰ ἐδῶ ὁποῦ τὰ λέγομεν· τί νομίζεις, Θρασύβουλε, πῶς ἡ Ἀνδρονίκη εἶναι ἡ εὔμορφη καὶ τρυφερὰ ἐκείνη νέα, ὅπου μίαν φορὰν ἐγνώριζες;.... νὰ τὴν ἰδῇς δὲν θὰ τὴν γνωρίσῃς.... ἀγνώριστη κατήντησε... μ' ἔλεγε μία ἀρχόντισσα, ἥτις ὀλίγον πρὸ τῆς μάχης τῆς Γραβιᾶς τὴν εἶδεν, ὅτι δύο δάκτυλα σουλουμᾶ εἶχεν εἰς τὸ πρόσωπόν της ἐπάνω.

— Θεέ! Θεέ μου! τί κακὸν ἔκαμα εἰς τὸν κόσμον καὶ τόσον

μὲ παιδεύεις; ἡ ἐρωμένη μου! ὁ ἄγγελος τῶν ὀφθαλμῶν μου!... ὄχι δὲν σὲ πιστεύω.... σ' ἐξορκίζω, κὺρ Βάρθακα, εἰπέ μοι εἶναι ἀλήθεια ὅλα ταῦτα;

Πώποτε δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὁ δυστυχὴς νέος, ὅτι ὁ καθηγητὴς, ὅσον καταχθόνιος καὶ ἂν ἦτον, ἠδύνατο νὰ πλάσῃ τοιαῦτα πράγματα. Ἐξ ἑνὸς ἐνθυμεῖτο τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐρωμένης του, καὶ τὸ τεμάχιον τῆς ἐπιστολῆς της, καὶ ὑπέθετεν αὐτὴν ἀθώαν· ἐξ ἄλλου ὅμως πάλιν ἐνθυμεῖτο ὅτι γυνὴ ὀρφανὴ καὶ ἀπροστάτευτος ἦτον ἀδύνατον νὰ ἀνθέξῃ πολὺν καιρὸν εἰς τὴν βίαν καὶ τὰς περιστάσεις.

Ἀναντίῤῥητος ἀλήθεια! ὁ ἄνομος καθηγητὴς ἐνεφύτευσε μὲ ῥίζας βαθείας τὴν ὑποψίαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ δυστυχοῦς νέου. Ἡ Ἀνδρονίκη δὲν ἦτο πλέον κόρη ἁγνὴ εἰς τὸν νοῦν του.

— Δὲν ἔχομεν ἐδῶ καιρὸν, ἀγαπητέ μου, νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ συμβάντων, ἅτινα θερίζουν καὶ τὴν ἰδικήν μου καρδίαν ὄχι ὀλιγώτερον τῆς ἰδικῆς σου· ὁ πρόξενος καὶ ὁ Ὁμὲρ-Βρυώνης ἔρχονται πρὸς τὰ βήματά μας· καλὸν εἶναι νὰ κρύψωμε ποῖοι εἴμεθα· δάμασον τὴν θλίψιν σου, καὶ σὲ παρακαλῶ ἀπόψε τὸ ἑσπέρας νὰ μὲ κάμῃς τὴν τιμὴν νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν κατοικίαν μου νὰ τὰ εἴπωμεν πλατύτερα.... ἐγὼ, ἀγαπητὲ Θρασύβουλε, πάντοτε σὲ ἠγάπησα, τοῦ λόγου σου ὅμως εἶχες κακὴν ἰδέαν δι' ἐμέ.... δὲν μὲ ἐννόησας φαίνεται· ἢ μᾶλλον ἡ ζηλοτυπία δὲν σὲ ἄφησε νὰ μ' ἐννοήσῃς.

Σὺν τοῖς λόγοις τούτοις ὁ Βάρθακας ἔσφιγξε τὴν παγετώδη χεῖρα τοῦ Θρασυβούλου· καὶ ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ ὅμοιος μὲ ὀρνέου ὄμμα ἠτένισε τὸ τοῦ ἀῤῥαβῶνος δακτυλίδιον.

ΚΕΦ. 39.

ΕΙΣ ΒΡΟΧΟΣ.

Διέτρεχε μὲ βήματα μακρὰ καὶ βραδέα τὸ δωμάτιόν του ὁ Βάρθακας, ὅτε, ἀποχωρισθεὶς τὸν Θρασύβουλον, ἐπέστρεψεν οἴκαδε.

Τὸ ῥάπισμα, ὅπερ ἡ Ἀνδρονίκη ἄλλοτε εἰς τὸν πύργον της πρὸς τοῦτον εἶχε δώσει, ὁ καταφρονητικὸς τρόπος μεθ' οὗ εἰς Πάτρας τὸν εἶχε μεταχειρισθῆ, εὐκόλως δὲν ἐξηλείφοντο τῆς μνήμης μιᾶς τοιαύτης καταχθονίου ψυχῆς.

Ὅσον ἀπεσπᾶτο αὐτῆς, ἡ ζηλοτυπία καὶ αἱ κτηνώδεις ἐπιθυμίαι του, κύρια συστατικὰ τοῦ ἔρωτός του, μετη[redacted] εἰς ἐκδίκησιν. Δίψα Ταντάλου κατέστη ἡ ἐπιθυμία του τώρα, ὅτε εἶχε τὴν ἰσχὺν νὰ συναπαντήσῃ καὶ ἄλλην μίαν φορὰν τὴν μαθήτριάν του.

Ἡ τύχη ἀντ' αὐτῆς ἔῤῥιψεν ἔμπροσθέν του τὸν Θρασύβουλον, ἀρχικὴν αἰτίαν τῶν δεινῶν του.

Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι, ὅτε ἀπήρχετο εἰς Ναύπλιον καὶ ὁ Λάμπρος τῷ ἐδιηγήθη τὸν εἰς Θερμοπύλας θάνατόν της, συνεκινήθη καὶ ἔχυσε δάκρυά τινα· πλὴν τὰ δάκρυα ταῦτα ἦσαν τῶν γλυκαίων ἀναμνήσεών του καρπὸς, δηλαδὴ τῆς ἐποχῆς πρὶν ὁ Θρασύβουλος ἔλθη εἰς τὸν πύργον· πλὴν μετ' οὐ πολὺ, πόσον εὐφράνθη, ὅταν ᾐσθάνθη ὅτι ἐπέταξεν ἡ γυνὴ ἐκείνη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, χωρὶς οὔτε τοῦτον νὰ νυμφευθῇ.

Τώρα ὅμως, ὅταν ὁ Θρασύβουλος καὶ πάλιν ἀνεφάνη εἰς τὸν κόσμον, ἐνῷ εἶχεν ὡς βέβαιον, ὅτι ἡ κεφαλή του ἦτο μία τῶν δεκακισχιλίων ἐκείνων, αἵτινες περιεστόλισαν τὸν τρομερὸν βωμὸν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῆς Συνόδου του· τώρα λέγομεν, ὅταν ὑπὸ τῆς κυρᾶς Ρ.... ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ μαθήτριά του ὄχι μόνον ζῇ, ἀλλὰ καὶ τοιαύτη πολέμαρχος ἀνεδείχθη· ὁ φόβος καὶ ἡ ἐκδίκησις ἔκαμαν τὸν ψευδῆ Μουρὰτ-Βέην σπουδαιότερα νὰ φροντίζῃ ἅπαξ καὶ ἅπαξ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ τούτους τοὺς ἐχθρούς του.

Ἡ ζοφώδης φαντασία του δὲν διώρα εἰμὴ μίαν μόνην ὁδόν. Καὶ αὕτη ἦτο δι' ἑνὸς νέου κακουργήματος νὰ καλύψῃ τὸ παλαιόν.

Ἔκραξε τὸν ἱπποκόμον του, φοβερὸν καὶ τρομερὸν τὴν ὄψιν Γκέκον.

— Καρᾶ-Σεϊδαλῆ (α), τῷ εἶπεν, ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ σὲ δοκιμάσω ἂν εἶσαι πιστὸς πρὸς ἐμὲ, καὶ νὰ σφραγίσω τὴν τύχην σου μίαν φορὰν διὰ πάντα, μ' ἕνα ἐτήσιον μισθὸν ἀπὸ πεντακόσια εἰκοσάρια.

Ὁ Ἀλβανὸς ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὰ ὅπλα, σημεῖον ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ ὑπακούσῃ.

— Ταυτοχρόνως θὰ βοηθήσῃς καὶ τὸ Κοράνι, ἐπανέλαβεν ὁ Καφταντζῆς.

— Μίλαε Ἐφέντ.

— Περιμένω ἀπόψε ἕνα Κόμητα Ῥῶσσον, εἶναι ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρός μου καὶ ἐχθρὸς τῶν Μουσουλμάνων· θὰ τὸν κρατήσω ἕως τὸ μεσονύκτιον· ὅταν δὲ θὰ ἐξέλθῃ διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ῥωσσικὸν προξενεῖον, σὺ καὶ δύο τρεῖς ἄνθρωποί σου τὸν συλλαμβάνετε καὶ τὸν ῥίπτετε μὲ μίαν βόμβαν εἰς τὸν λαιμὸν εἰς τὴν λίμνην· πρὶν δὲ τὸν πνίξῃς σύρε τὸ δακτυλίδιον ἀπὸ τὸν δάκτυλόν του καὶ φέρεμέ το.

— Ὠρὲ, μόνο τοῦτο ..... πολὺ ζουμὶ ντὲ τέλει γιὰ νὰ κάνω τζ' ὁρισμούς σου.

— Ἄκουσον, Καρᾶ-Σεϊδαλῆ· τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ δύσκολον καὶ θέλω νὰ τὸ πάρῃς διὰ πολὺ δύσκολον. Ὁ Ῥῶσσος εἶναι

(α) Ὁ Ἱπποκόμος οὗτος εἶναι συνώνυμος τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Λαλιωτῶν, πλὴν δὲν εἶχε οὐδεμίαν συγγένειαν μ' ἐκεῖνον.

παλληκάρι καὶ φέρει πάντοτε εἰς τοὺς κόλπους του πιστόλια· ἔπειτα, ἂν φωνάξῃ καὶ τὸ μάθῃ ὁ πρόξενος ὁ Ῥῶσσος, οὔτε τὸ κεφάλι μου, οὔτε τοῦ ἰδίου Χουρσὶτ δὲν φθάνουν δι' ἀποζημίωσιν.

— Νιόθω, εἶπεν ὁ Ἀλβανὸς, καὶ προσκυνήσας ἀπῆλθε.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ὁ Θρασύβουλος συνωδευμένος ἀπὸ τὸν Κάρλον.

— Κύριε Βάρθακα, ἅμα ἐκάθησεν εἶπεν, ὅσον συλλογίζομαι τὰ ὅσα μ' ἐδιηγήθης, τόσον δὲν ἠμπορῶ ἢ μᾶλλον δὲν θέλω νὰ τὰ πιστεύσω.,... ἡ Ἀνδρονίκη μου!....

— Ἡ Ἀνδρονίκη σου, Θρασύβουλέ μου, εἶναι γυνή· καὶ ἐγὼ παρομοιάζω τὰς γυναῖκας, φίλε μου, μὲ τὸν ὕελον· ὅσον πλέον ὡραία ἡ γυνὴ, τόσον πλέον ἐστιλβωμένος ὕελος· ἂν ὁ ἄνθρωπος τώρα δὲν ἐγγίξῃ τοῦτον τὸν ὕελον, μένει ἀκέραιος· καὶ τὸ μόνον ὅπου μὲ τὸν καιρὸν παθαίνει, εἶναι ὅτι σκονίζεται καὶ σκωριάζει, δηλαδὴ γηράσκει· ἂν ὅμως ὁ ἀνὴρ ἀρχίσῃ νὰ ῥίπτῃ τὰ λιθάριά του ἐπ' αὐτοῦ..... ἓν, δύο, τρία, τέσσαρα, πέντε.,. μὰ 'ς τὸ ἕκτον, ὅσον χονδρὸς καὶ ἂν ἦναι θὰ ῥαγίσῃ.... οὕτω καὶ ἡ γυνὴ, ἀπροστάτευτος τῆς ἔπεσον κατόπιν εἷς, δύο, τρεῖς, τέσσαρες, πέντε ἄνδρες, ὁ ἕκτος θὰ τὴν ἐκβάλλῃ ἀπὸ τὰ καύκαλα.

— Φθάνει, φθάνει, κὺρ Βάρθακα! ἡ ὁμιλία εἶναι τόσον σκληρὰ, ὥστε δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὴν ἀκούσω.... μίαν μόνην ἐρώτησιν.... μὲ εἶπες, ὅτι, μία ἀρχόντισσα, ἥτις εἶδε τὴν Ἀνδρονίκην ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς μάχης τῆς Γραβιᾶς, ἔφριξε διὰ τὸ ψιμύθιον, ὅπερ ἔφερεν... ἠμπορῶ νὰ μάθω τ' ὄνομα τῆς κυρίας ταύτης;

— Εἶναι ἡ κυρὰ Ρ..... τοῦ Ὀδυσσέως συγγενής! εἶπε, μὲ ἀπρόσκοπτον ἑτοιμότητα ὁ καθηγητής.

— Ἡ κυρὰ Ρ ... δὲν τὴν γνωρίζω.... εἶναι εἰς τὰ Ἰωάννινα;

— Ὄχι, πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἀνεχώρησεν· ἦτον αἰχμάλωτος, πλὴν ἀντηλλάχθη μὲ τὰ εἰς Τρίπολιν χαρέμια τοῦ Χουρσίτ... ἐν τούτοις ἂς ἀφήσωμεν τὴν πληκτικὴν ταύτην ὁμιλίαν.... Πῶς σὲ φαίνεται ἡ ἐπανάστασίς μας;.... οἱ Ἕλληνές μου ἔκαμαν θαύματα ἕως τώρα.

Ἐθεώρησε τὸν Βάρθακα εἰς τὸ πρόσωπον οὗτος καὶ ἔμεινεν ἐκστατικός.

— Τί μὲ κυττάζεις οὕτω, Θρασύβουλε; ἔκραξεν ὁ Καφταντζῆς γελῶν· νομίζεις διότι φορῶ τὸ μ π ι ν ί σ ι τοῦτο πῶς καθ' αὐτὸ εἶμαι Τοῦρκος καὶ φοβεῖσαι νὰ ὁμιλήσῃς;.... εἶμαι, ἀγαπητέ μου, Ἕλλην τὴν καρδίαν....ἴσα ἴσα ἔμεινα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Τούρκων διὰ νὰ φανῶ χρήσιμος πρὸς τοὺς Ἕλληνας.... Ἂν σήμερον ἤμην μὲ τοὺς ἰδικούς μας, εἰς τί ἠδυνάμην ἐγὼ ὁ σακάτης καὶ ἀμαθὴς ἄνθρωπος νὰ χρησιμεύσω; Ἐν τούτοις εἰς τοὺς στραβοὺς τούτους τοὺς στραβέλιδες σιγὰ σιγὰ περιμένω νὰ γίνω καὶ πασᾶς, καὶ νὰ ἔχω ἕνα στρατὸν ὑπὸ τὰς

διαταγάς μου.... τότε μάτια μου, νὰ μὲ ἰδῇς, θὰ δώσω εἴδησιν εἰς τοὺς ἰδικούς μας νὰ τὸν παραφυλάξουν εἰς κανὲν στενάδι, καὶ ἐκεῖ μαζῇ νὰ τὸν κοκκαλιάσωμεν..... ἔτζι εἶναι, ἀδελφέ! ὁ Ἕλλην σήμερον εἶναι ἀδύνατος ἀπὸ τὴν δουλείαν, λοιπὸν πρέπει νὰ προσπαθήσῃ νὰ καταστρέψῃ τὸν τύραννόν του διὰ μηχανοῤῥαφημάτων, ὅταν δὲν ἠμπορῇ μὲ τὴν σπάθην του.

Τοῦ Θρασυβούλου τὰ ὄμματα ἐσπινθηροβόλησαν· « εἶσαι τρομερὸς ἄνθρωπος, » ἐμάσσησε θλιβερῶς.

— Εἰπέ με, Θρασύβουλε... εἶπες ὅτι ἦσο εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατζανίου.... φρικτὴ μάχη.... ἐκεῖ ἡ νέα Ἑλλὰς ἔδειξε τοὺς Τρωϊκοὺς ἥρωάς της... ὁ ἱπποκόμος μου ἦτον εἷς ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοὺς καταστρέψαντας τοὺς ἱερολοχίτας, καὶ μὲ λέγει, τόσων χρόνων πολεμάρχος, πλὴν δὲν εἶδε παλληκάρια μεγαλείτερα ἀπὸ τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα!.... πῶς τὴν ἐγλύτωσες ἐσύ;... ἀγκαλὰ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου..... διάβολε, ποῦ σὲ πιάνει βόλι, ἐπρόσθεσε μὲ βωμολοχικὸν τρόπον.

Ἡ σιγὴ τοῦ Θρασυβούλου ἔλεγε πρὸς τὸν Βάρθακα τοῦ λύκου ἐκείνου τοὺς λόγους, « οὐ σὺ λοιδωρεῖς με ἀλλ' ὁ τόπος. »

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν εἰδοποίησαν τὸ δεῖπνον.

Ὁ Καφταντζῆς τοῦ βεζύρου τῆς Ἠπείρου ἐφιλοξένησε μὲ ὅ,τι μεγαλοπρεπὲς εἶχε σκεῦος, καὶ μὲ ὅ,τι σπάνιον ὀπωρικὸν καὶ ἔδεσμα τὸν ἁπλοῦν Ἕλληνα.

Ἡ ὁμιλία των ἐπεκτανθεῖσα μέχρι μεσονυκτίου περιεστρέφετο ἀπὸ τὴν Ἀνδρονίκην εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ τ' ἀνάπαλιν.

Ὅτε δὲ ὁ δυστυχὴς νέος ἀφῆκεν αὐτὸν, ὁ Καρᾶ-Σεϊδαλῆς μετὰ τριῶν ἄλλων, ἐπιπεσόντες ἐπὶ τούτου καὶ τοῦ Κάρλου τοὺς ἔδεσαν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς μετέφερον εἰς τὰς φρικτὰς τῆς λίμνης ὄχθας.

Ἡ συνέχεια μᾶς ἀναγκάζει, πάραυτα νὰ ἐπιστρέψωμεν πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην.

ΚΕΦ. 40.

Η ΛΕΙΠΟΘΥΜΙΑ.

Δεκαπέντε ἡμέρας ἔμεινεν εἰς τὴν θάλασσαν ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Διαμάντω ἕνεκα τῆς γαλήνης, ἥτις κατ' ἐκείνας ἐπεκράτει εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ἔφθασαν δὲ εἰς τὴν Χίον, νῆσον ἥσυχον τότε καὶ ἐκτὸς τῶν ταραχῶν τῆς ἐπαναστάσεως, μόνον τῇ 27 Μαΐου τοῦ 1821.

Ξενοδοχεῖα, ὡς εἰς τὴν Εὐρώπην, δὲν ὑπῆρχον· διότι ἡ φιλοξένια ἐδῶ ἀντεπλήρονε ταῦτα. καὶ διότι ἕκαστος περιηγητὴς ἢ ταξειδιώτης συνήθως ἤρχετο μὲ συστατικὰς ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς κατοίκους.

Ἦτο τέσσαρες ὧραι μετὰ μεσημβρίαν ὅταν ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν, ὥρα καθ' ἣν οἱ κάτοικοι καταβαίνουσι καὶ κάθηνται ἐστολισμένοι εἰς τὰς θύρας των.

Καὶ αἱ μὲν γυναῖκες, ἂν καὶ φυσικῶς ὡραῖαι, ψιμυθίζουσαι καὶ στιμμίζουσαι τὸ πρόσωπόν των καὶ τὰς ὀφρῦς, μασσῶσαι μαστίχην ἢ κοκκίδια (τζίκουδα) ἔπλεκον περικνημίδας, καλύμματα τῆς κεφαλῆς, ἢ συναστεϊζόμεναι ἐφλόϊζον ὀπώρας πρὸς κατασκευὴν τῶν ἐγχωρίων ἐκείνων γλυκυσμάτων, τοσοῦτον πεφημισμένων εἰς ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν.

Οἱ δὲ νέοι, μετὰ τὴν ἐργασίαν των, προσερχόμενοι ἀπὸ θύρας εἰς θύραν ἵςαντο καὶ ἔ κ λ ω θ ο ν, κατὰ τὴν ἰδίαν των ἔκφρασιν, ὅπου ἡ καρδία ἑκάστου ἦτο δεσμευμένη.

Εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν δύο νεάνιδων καὶ τῆς πελοποννησιακῆς στολῆς των, ἂς φαντασθῇ ὁ ἀναγνώστης καὶ τὸν κυματισμὸν καὶ τὴν ἀπορίαν τούτων.

Αἱ εἰδήσεις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἤρχοντο πρὸς τὸν ἤπιον καὶ ἀμέριμνον ἐκεῖνον κόσμον, ὡς ἐκ χιλίων λευγῶν μακρόθεν· καὶ ἤρχοντο οὐχὶ διὰ νὰ τὸν ἐρεθίσουν νὰ λάβῃ καὶ οὗτος τὰ ὅπλα, διότι οὔτε φόροι, οὔτε δουλεία σχεδὸν ὑπῆρχεν ἐνταῦθα, ἀλλὰ μόνον, ὅπως τὸν ἐνθυμίσωσιν, ὅτι, οἱ εἰς τὸ πλευρόν των ἀδελφοὶ Χριστιανοὶ μάχονται πρὸς σχηματισμὸν ἑνὸς Χριστιανικοῦ Ἔθνους, καὶ μιᾶς Κυβερνήσεως Χριστιανικῆς.

Οἱ κάτοικοι λοιπὸν, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν ἀδιάφοροι διὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἀδύνατον νὰ κρύψωμεν, ὅτι δὲν ἠλεκτρίζοντο ἀπὸ χαρὰν εἰς τὰς νίκας αὐτῆς· καὶ δὲν κατεθλίβοντο ἀπὸ λύπην πάλιν εἰς τὰς ἀποτυχίας της.

Κατὰ συνέπειαν ἡ Διαμάντο καὶ ἡ Ἀνδρονίκη τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς των ἦσαν πρὸς τοὺς Χίους φαινόμενα καὶ μαγικῆς καὶ ἐνθουσιαστικῆς ἐκφράσεως.

— Οὐγοῦ! ἴντα μορφϳά! ἔκραξεν εἷς ἀπὸ τὴν θύραν του μὲ τὴν γνωστὴν προφορὰν τῆς νήσου, μίαν τῶν πεντήκοντα λοιπῶν, αἵτινες χαρακτηρίζουν τὰς δούλας ἡμέρας τῆς δυςυχοῦς Ἑλλάδος.

— Ἴντα Μωραΐτικος μενεξὲς, τζάτζα μου, ἀπεκρίνετο ἡ ἄλλη.

— Καλὲ ἐλάστενε 'ς τὸ δικό μας τὸ φτωχικὸ, κοκκόνα Μωραΐταινα, ἐλάστενε ἐκάλει ὁ τρίτος. (α)

— Οὐγοῦ ἀρχοντϳά! οὐγοῦ, ἀφτϳασίδωτά μου κορμάκϳα, καλὲ ποϳόνε ζητᾶτε;

Καὶ ἡ Ἀνδρονίκη τώρα ἐθορυβήθη· καὶ χαιρετῶσα χαριέντως τὸν φιλόξενον λαὸν, μὲ βήματα μακρὰ διέτρεχε τὴν Ἀπλωτα-

(α) Ἡ φυσικὴ εὐθυμία τῶν κατοίκων, καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ πωλήσωσι τ[redacted] των τοὺς καθιστᾷ οἰκείους μὲ τοὺς περιηγητὰς, λέγει ὁ Κ. Σχοαζέλ-Κοφφιὲ. καὶ τοὺς κάμνει νὰ τοὺς προσκαλοῦν ὡς οἱ ἔμποροι τῶν ἀγορῶν μας· συχνὰ δ' ἤρχοντο νὰ σὲ σύρουν ἀπὸ τὴν χεῖρα. Shoiselle Coffieu, «Voyage Pittoresque.» σελ. 93. τομ. Α'.

ριὰν, ἀγνοοῦσα τίνος τὴν φιλοξενίαν νὰ δεχθῇ, καὶ τίνος ν' ἀποῤῥίψῃ.

Τέλος ἐστάθησαν παρὰ τὴν θύραν μεγάλης οἰκίας, πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην ἥστινος εἶχον ἐκ Γαλαξειδίου ἐπιστολὴν συστατικήν.

Τὸ ὄνομα τούτου ἦτο μισὲ Φράγγούλης Σ.... ἦτο δὲ εἷς τῶν γερόντων τῆς πόλεως, καὶ ἐκ τῶν πλουσίων κτηματιῶν καὶ ἐμπόρων τῆς νήσου.

Ἡ οἰκία του ἦτον εὐρύχωρος, μὲ ἱκανὴν ἀνατολικὴν πολυτέλειαν καὶ φιλοκαλίαν συσκευασμένη. Συνίστατο ἀπὸ δύω πατώματα, μίαν αὐλὴν καὶ ἕνα μικρότατον κῆπον.

Ἡ σύζυγος τοῦ οἰκοδεσπότου, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Παρασκευᾶς, τρεῖς θυγατέρες καὶ δύο υἱοὶ συνίστων τὴν οἰκογένειαν ἅπασαν.

Εἰς τὰς φυσιογνωμίας των διέλαμπεν εὐγένεια καὶ κάλλος ἀρκετόν.

— Εἴμεθα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη· καὶ εἴμεθα ὀρφαναί· οἱ Τοῦρκοι ἔκοψαν τοὺς πατέρας καὶ ἀδελφούς μας, καὶ μόλις ἠδυνήθημεν νὰ σωθῶμεν εἰς τὴν νῆσόν σας. Πόσον εὐτυχεῖς εἶσθε ὑμεῖς ἐδῶ· διότι δὲν γνωρίζετε τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς ἀδελφούς σας ἀκολουθοῦν!!!

— Καλὲ τ' ἀκούσαμένε οὖλα ἅματις, εἶπεν ἡ κυρία Δεσποινοῦκα (οὕτως ὠνομάζετο ἡ οἰκοδέσποινα) εἶναι ν' ἀνατριχιάζῃ τὸ πετζὶ τ' ἀθρώπου μὲ τουτουνοὺς τοὺς ζωρμπάδες τοὺς Τούρκους.... τὸν Ἀπρίλι ἤρθενε ὁ Τουμπάζης μὲ εἰκοσιπέντε κομμάτια καὶ τίναξένε κάμποσαις κανονιαῖς 'ς τὸ κάστρο μας. Ἀπὸ ἐκείνηνε τὴ 'μέρα ὁ Μουσελίμης μὲ πονηριὰ 'κράτησένε τὸ δεσπότη μας Πλάτω, τὸ διάκο του, καὶ σαρανταέξη γέροντας γιὰ ἀμανάτια τῆς ἡσυχιᾶς 'ς τὸ κάστρο μέσα.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐδιηγήθη τότε τίνος θυγάτηρ ἦτο, καὶ τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ πατρός της. Ἀπέφυγε δὲ ν' ἀναφέρῃ τὸν Βάρθακα καὶ τὰς ἐκστρατείας της εἰς Θερμοπύλας καὶ Γραβιᾶν· καὶ τὰ τῆς Διαμάντος, ἣν καὶ ὠνόμαζεν ἀδελφήν της.

Τῆς Διαμάντος ὁ θαυμασμὸς πρὸ πάντων ἦτον ἄπειρος. Μετὰ τὸ χαρέμιον τῆς Χαϊνίτζας καὶ τὸ σκοτεινὸν ἄντρον τοῦ Παρνασοῦ μὲ τοὺς ἡμιαγρίους κατοίκους του, μετὰ τὴν μακρὰν διατριβήν της ἐν μέσῳ πιστολίων καὶ μαχαιρῶν, νὰ εὑρεθῇ εἰς τὸν τερπνὸν καὶ ζωογόνον ὁρίζοντα τῆς Χίου, μεταξὺ προσώπων μειδιώντων καὶ ζωῆς ἀταράχου, ἡ εὐτυχία ἦτον εἰς τὸ ὑπερπλήρωμά της· περισσοτέραν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον δὲν ἐπερίμενε ν' ἀπαντήσῃ.

Εἰσελθοῦσαι εἰς τὸν προσδιορισθέντα κοιτῶνα αὐτῶν, αὕτη ἐνηγκαλίσθη πάραυτα τὴν Ἀνδρονίκην μὲ ὀφθαλμοὺς δακρύοντας.

— Τί εἶναι, Διαμάντο; ἠρώτησεν αὕτη.

Δὲν ἠδύνατο ἡ δυστυχὴς νὰ ὁμιλήσῃ· ἠδυνάτει νὰ ἐκφράσῃ

τὴν εὐγνωμοσύνην της πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν αὐτῆς, ἥτις τὴν ἀπέσπασεν ἐκ τοῦ φοβεροῦ τοῦ Πλούτωνος σπηλαίου.

Ἡ Ἀρκὰς τὴν ἐννόησεν, ἀντέσφιγξεν αὐτὴν εἰς τοὺς κόλπους της, καὶ ἐσπόγγισε μὲ τὸ μανδύλιον τὰ δάκρυά της.

— Ἄλλην ζωὴν, Διαμάντο μου, τώρα.... εἰς ὀλίγας ἡμέρας ὡς ὄνειρον θὰ μᾶς φαίνεται ἡ παρελθοῦσα ἐκείνη τῆς ἀνάγκης· τοιοῦτος εἶναι ὁ ψευδὴς οὗτος κόσμος.

Ἐκοιμήθησαν ὕπνον ἡδύτατον μέχρι τῆς αὐγῆς.

Ἦτον ἤδη ἡμέρα ὅτε ἤνοιξαν τὸ παράθυρον τοῦ κοιτῶνός των.

— Ὤχ! τί εὐωδία! εἶπεν ἡ Διαμάντο· ὡς μόσχος ἐμβῆκεν ἀμέσως.... φαίνεται ὅτι καθαρίζουν κάτω τριαντάφυλλα διὰ ῥοδοζάχαριν.

Ἐκρούσθη μετ' ὀλίγον ἡ θύρα, καὶ μία τῶν θυγατέρων τοῦ κυρίου Σ... μὲ δίσκον εἰς τὰς χεῖρας εἰσῆλθεν· ὁ δίσκος περιεῖχε δύο ποτήρια ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἓν ἀγγεῖον γλυκοῦ.

— Πόθεν ἔρχεται ἡ εὐωδία αὕτη; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη, μετὰ τὰς συνήθεις φιλοφροσύνας τῆς πρωίας, τὴν νέαν Ἀγκεροῦκαν.

— Εἶναι τῶν πορτοκαλιῶνε καὶ λεμονιῶνε.... ἐν ἠξέρετένε πῶς μιανῆς ὥρας μακρυὰ πέφτει ὁ κάμπος καὶ τῶν ἀρχόντωνε τὰ ὑποστατικά.... σπήτja μεγάλα Γκενοβέζικα, περιβόλια φουντωμένα, πορτοκάλι, λεμόνι, γjασεμjὰ, φούλjα, κάθε λογῆς πούλουδα.... καὶ 'σὰν φυσάῃ τὸ μελτέμι κατὰ τὸν Τζεσμὲ ἡ μυρωδjὰ των φτάνει 'ς τὴ στεργjὰ ἀντικρύς.

Ἀπίστευτον ἐφαίνετο πρὸς τὰς ξενιζομένας, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἔζων ὑπὸ τοιαύτην ἀρωματικὴν ἀτμοσφαῖραν. Ἡ Ἀρκὰς ἐγνώριζεν ὅτι ἡ Χίος ὠνομάζετο κῆπος τοῦ Ἰκαρίου πελάγους· καὶ διὰ τὰς καλλονάς της, καὶ διότι ἐχορήγει τοὺς κηπουρούς της εἰς ὅλα τ' ἀγροκήπια τῆς Τουρκίας· ἐνόμιζεν ὅμως, ὅτι ἡ ὀνομασία ἦτο μᾶλλον στολιστικὸν ἐπίθετον, ἢ τοιαύτη πραγματικότης.

— Καὶ 'σὰν σᾶς βολέσῃ καὶ πάτενε καὶ 'ς τὴν ἄλληνε μερjὰ τζῆ Χjὸς, πίσω 'ς τὰ μαστιχοχώρjα, ἐκεῖ πάλι, ἄμνjα μου, εἶναι τῶν τζικουδjῶνε, τῶν πευκjῶνε καὶ μαστιχjῶνε οἱ μόσκοι.

— Ζῆτε εἰς ἀληθῆ παράδεισον, εἶπεν ἡ Ἀρκάς. Καὶ ἡμεῖς εἴμεθα εὐτυχεῖς ὅτι ἤλθομεν νὰ κατοικήσωμεν μὲ ὑμᾶς· φθάνει μόνον νὰ μὴ μᾶς βαρυνθῆτε.

— Μάλιστα, νὰ σᾶς βαρεθοῦμενε!... ἐμεῖς ἀπὸ τὴ χαρά μας ποῦ σᾶς ἀπολάψαμένε, οὕληνε τὴ νύχτα ἓν ἐκοιμηθήκαμεν 'σὰν μᾶς γνωρίσετένε θὰ ἰδήτενε πῶς 'μιλοῦμε μὲ τὴν καρδjά μας καὶ ὄχι μὲ τὰ χείλjα μας.... Ὅτε 'ντυθῆτε καὶ πάρετένε τὸ γλυκό σας, ἐλάστενε κάτω ὅπου ὁ πάγις καὶ ἡ τζάτζα προσμένουνέ σας γjὰ τὸ κολατζιό.

— Τί ἀγγελικαὶ ψυχαί! εἶπεν ἡ Διαμάντο· ὄχι ὡς ἐκείνας τῆς σπηλjᾶς· ὅπου καὶ ἂν ἔστρεφα ἀπήντων ἓν ζεῦγος λαμπε-

ρῶν καὶ ἀγρίων ὀμμάτων εἰς τὸ σκότος.... ὅλοι ἐζήτουν νὰ μὲ φάγουν· ἂν ἐρωτᾷς μάλιστα ἐκείνη ἡ κυρὰ Ρ....

— Καταλαμβάνεις, Διαμάντο, καλὰ καλὰ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐδῶ; ἠρώτησεν ἡ μελαγχολικωτάτη Ἀνδρονίκη μειδιῶσα, ὡς νὰ περιεπλανᾶτο εἰς σκέψεις ἰδίας.

— Ὄχι καλὰ καλά.... διατὶ γελᾷς;

— Τίποτε· τὴν κυρὰ Ρ... συλλογίζομαι, ὅταν ἐπιστρέψη ἀπὸ τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς καὶ δὲν μᾶς εὕρῃ.

— Θὰ σκάσῃ ἀπὸ τὴν λύπην της· εἶναι γυναῖκα τοσοῦτον ἐμπαθής, ὥστε εἶναι ἀξία νὰ διατρέξῃ πρὸς ὅλας τῆς Ἑλλάδος τὰς ἄκρας νὰ μᾶς ζητήσῃ.

— Ἴσως μάθω τι σήμερον διὰ τὸν Θρασύβουλόν μου, διέκοψε πάραυτα ἡ Ἀνδρονίκη, ἐπιστρέφουσα εἰς τὴν σοβαρὰν αὐτῆς μελαγχολίαν.

Τὸ δωμάτιον τοῦ προγεύματος ἦτον εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα· τὰ παράθυρα, ἕνεκα τοῦ καύσωνος τοῦ Μαΐου, μὲ διάφορα κεράμια ἀγγεῖα ψυχροῦ ὕδατος, ἦσαν ἀνοικτὰ καὶ ἔβλεπον πρὸς μικρὸν κῆπον τῆς οἰκίας, καταστόλιστον ἀπὸ εὐώδη ἄνθη τῆς ὥρας τοῦ ἔτους.

Εἰς τὸ μέσον ἦν τράπεζα φέρουσα ὀπώρας, γάλα, καφὲν, καὶ ἀξιόλογον τῆς νήσου μυζήθραν. Ὁ μισὲ Φραγκούλης Σ... γέρων ἤδη, πλὴν ζωηρὸς εἰς τὰς σωματικάς του κινήσεις, φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δερμάτινον κωνοειδῆ πῖλον, καὶ μακρὰν τοῦ τότε καιροῦ κανδίκην (τζουμπὲν), προσηκωθεὶς τὰς ὑπεδέχθη.

Ἡ Ἀνδρονίκη προγευματίζουσα ἤρξατο τὸν ἔπαινον τῶν τε φυσικῶν καὶ τεχνικῶν καλλονῶν τῆς νήσου, περὶ τῶν ὁποίων τόσα ἤκουσε καὶ ἀνέγνωσεν· εἶτα προσήγγισε τὸ θέμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὰς φρικτὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως σκηνάς.

— Ἐδῶ δὰ κοντά μας, κόρη μου, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγγούλης, εἶναι τὸ σκολειὸ τὸ δημόσιο τὸ μεγαλείτερο οὐχὶ μόνο τζῆ Χιὸς μας, μὰ πιστεύγω καὶ οὔλονε τοῦ Λεβάντε. Σ' αὐτὸ τὸ σκολειὸ ὁ μακαρίτης ὁ Δωρόθεος ὁ Πρώγιος τζῆ Ἀντριανόπολις ὁ δεσπότης ποῦ οἱ Τοῦρκοι κρεμάσανε ταῖς προάλλαις μὲ τὸν Πατριάρχη ἀντάμα 'ς τὴ Πόλι, ἐδασκάλεψένε τόσα χρόνια, καὶ ἔβγαλε τόσους μαθητάδες.... ἐδῶ δὰ 'ς τὸ σουφᾶ ποῦ βλέπεις 'ρχούτανε ὁ μακαρίτης, καὶ τραβοῦσε τὸ τζιμποῦκι του μαζῆ μου. Εἶχενε καὶ ἕνα ἀνεψιὸ πρωτοσύγγελο, ποῦ ἀφ' τοῦ διαβόντρου τὴ τρίχα ἐγλύτωσένε, καὶ εἶναι τώρα 'ς τὴ Χιός· ἀπ' αὐτουνοῦ τὸ στόμα ν' ἀκούσετένε, κοκκόνα μου, τὰ κακὰ τῶ Τούρκωνε ποῦ καὶ τὰ ντουβάρια κλαίγουνε.

— Καὶ εἶναι ἐδῶ; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη σκιρτῶσα· αὐτὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Πατριαρχείου.

— Καὶ ταῖς πέτραις του γρωνίζει, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγγούλης.

— Πόσον ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἴδω καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσω τὰς λεπτομερείας τῶν σκηνῶν ἐκείνων!!

— Δεσποινοῦκα, μηνύσατε τοῦ Πολύκαρπου ν' ἀρθῇ νὰ φᾶμε σήμερα.... θὰ τὸν ἐνοχιμευθήτενε· γιατὶ 'ξέρει καὶ νὰ τρώγη καλὰ, καὶ νὰ 'μιλῇ καλά...ἢ καλλίτερα θέτενε νὰ πεταχτοῦμενε μιὰς στιγμῆς νὰ τόνε προσκαλέσουμε, καὶ νὰ 'δῆτεν ἅματις καὶ τὸ μεγάλο σκολειό.

— Μάλιστα μάλιστα, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη ὀρθωθεῖσα μὲ παραφορὰν· ἔχω μεγίστην ἐπιθυμίαν νὰ ἴδω τὴν περιβόητον σχολὴν τῆς Χίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν Ἀδαμάντιος ὁ Ῥόσσιος, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος... μὴ σᾶς φανῇ παράδοξος ἡ ἀνυπόμονος αὕτη περιέργιά μου.... κατάγομαι ἀπὸ τὴν Δημητζάνην, ἑστίαν τῶν ἑλληνικῶν φώτων τῆς Πελοποννήσου· γνωρίζω ἐκείνην, ἐπιθυμῶ λοιπὸν νὰ ἴδω καὶ ταύτην, ἥτις λέγουν ὅτι εἶναι πολὺ ἀνωτέρα.

Ὁ μισὲ Φραγγούλης ἥναψε τότε τὴν μακρὰν καπτοσύριγγά του, καὶ κρατῶν αὐτὴν εἰς τὴν δεξιὰν, παίζων δὲ τὸ κομβολόγιόν του εἰς τὴν ἀριστερὰν, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δύο ξένων καὶ τῶν τριῶν αὐτοῦ θυγατέρων.

Ἔφερεν ἐμβάδας συρτὰς ἄνευ ὑψώματος ὑπὸ τὴν βάσιν των (πασούμια)· καὶ βαδίζων μὲ κομπασμὸν, ὡς ἀλέκτωρ ἐν μέσῳ πέντε ὀρταλίδων, ἐχαιρέτα μειδιῶν τοὺς διαβάτας, σφενδονίζων πρὸς ἕκαστον ἄκακον ἀστείαν φράσιν ἐκ τῶν λακωνικῶν ἐκείνων, αἵτινες τοσοῦτον χαρακτηρίζουσι τοὺς κατοίκους, ὥστε περιηγηταί τινες δικαίως τοὺς ἐπωνόμασαν (les Gascons du Levant) (α).

— Πόσους μαθητὰς ἔχει ἡ σχολή; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτε πρὸς ταύτην ἐπλησίαζον.

— Ἑπτακόσους νὰ χαρῶ σας.

— Τόσους πολλούς!.... καὶ τί πληρόνει ἕκαστος;

— Ἒν πληρόνει μαϊδὶ, κοκκόνα μου· οὗλα τὰ ἔξοδα, πενῆντα χιλιάδες γρόσα τζίρκα τὸ χρόνο, τὰ κάνει τὸ κοινό ... τὸ κοινὸ ἐξώδιασε ἑκατὸ χιλιάδες γρόσα γιὰ τὴ βιβλιοθήκη π' ὄχει δώδεκα χιλιάδες τόμους· τὸ κοινὸ 'ξώδεψε γιὰ τ' ἀργαστῆρι τῆς χυμίας, καὶ γιὰ τὴ τροπογραφία τοῦ σκολειοῦ, καὶ γιὰ τ' ὀργαλειὰ τῆς φυσικῆς.

— Ἀλήθεια!! εὖγε, ἀθάνατος ἔπαινος διὰ τὴν πατρίδα σας, κύριε Σ.....

— Ὁ εὐπατρίδης ἐστάθη καταγοητευμένος, καὶ ἀναβλέψας παρετήρησε τὴν Ἀνδρονίκην ἀτενῶς· ἀνίχνευσεν ἐπὶ ταύτης γυναῖκα οὐχὶ ἁπλῶς διὰ τὴν οἰκουρίαν, ἀλλ' ἥτις διέκρινε καὶ ἐξίστατο εἰς τὰ καλά· ἐνθουσιασθεὶς λοιπὸν καὶ ἀποπέμψας τὸ τελευταῖον τῆς σύριγγός του νέφος, ἐπανέλαβεν.

(α) Ἡ εὐθυμία των, λέγει ὁ Δόκτωρ Κλὰρκ (τόμ. Β'. σελ. 190) εἰς το[illegible]μὸν ἦτο μεγάλη, ὥστε ἐγεννήθη ἡ κοινὴ παροιμία « εἶδες πράσινο ἄλογο; εἶδες κα Χιότη γνωστικό » ὁμοίως « οὗλ' οἱ Χιότες εἶν' τρελλοί, ποιὸς ὀλίγο ποιὸς πολύ.»

— *Οὔλα ὅσα θὰ 'δήτενε μέσα 'ς τὸ σκολεȝὸ, κοκκόνα 'Ανδρονίκα, εἶναι ἀφ' τ' ἀργȝάλȝα ποῦ ἀφίνουνε οἱ Χȝότες μας μετὰ θάνατο· εἶναι ἀφ' τ' ἀργȝάλȝα ποῦ οἱ Χȝότες τῆς Φραγγȝᾶς ςέλνουσι· εἶναι ἀφ' ταῖς παντριαῖς..., γȝατὶ κάθε γονȝὸς τῆς νύφης, δίνει 'ς τὸ σκολεȝὸ ἕνα τὰ 'κατὸ ἀπάνου 'ς τὴν προῖκα τῆς κόρης του· καὶ εἶναι ἀφ' τοὺς δίσκους τῶν ἐκκλησȝῶνε.*

— *Ὄχι διὰ κολακείαν, ἀλλὰ διὰ καθαρὰν ἀλήθειαν καὶ πάλιν σᾶς τὸ λέγω, κὺρ Σ.... ἡ νῆσός σας εἶναι μοναδική· ἡ πόλις σας εἶναι οἱ μικροὶ Παρίσιοι τοῦ Αἰγαίους, εἶπεν ἡ 'Ανδρονίκη προχωροῦσα ὀλίγον.*

— *Σὰν καθήσετένε λίγο καιρὸ 'ς τὴ Χȝὸς καὶ 'δήτενε καὶ τ' ἄλλα μας καταστήματα, ποῦ 'ς τὴν Πόλι τὴν ἴδȝα ἐν τ' ἄχουνε, τί θὰ 'πήτενε; Σταθῆτεν μȝᾶς ςιγμῆς νὰ σᾶς 'πῶ, κοκκόνα 'Ανδρονίκα, ἐπρόσθεσε φουσκόνων ὅλος ὁ εὐπατρίδης· κρατοῦμε ὄξ' ἀφ' τοῦτο τὸ σκολεȝὸ, καὶ τὴ βιβλιοθήκη καὶ σπητάλειο, γερωκομειὸ, λαζαῤῥέτο, λωβοτροφεȝό· ἐγνοȝαζούμαστε τὰ νόθα, τοὺς χαψομένους· ἔχουμένε 'ξῆντα 'κκλησιαῖς 'ς τὰ 'ξηνταέξη χωρȝὰ τοῦ νησȝοῦ μας .... ἔχουμεν τὸ 'μπορικόμας τριπουνάλε, τὸ θαλασσινό μας τριπουνάλε, τοὺς νοταρέους μας ξέχωρα ἀφ' τοὺς Τούρκους, καὶ μὲ δικούς μας νόμους..... οὔλα τοῦτα κρατȝοῦνται μὲ τὸ πουγγί μας, καὶ γȝὰ τοῦτο τὸ ζορμπαλίκι τὸ τούρκικο ἐδῶ δὰ δὲ φτάνει.... Ὁ Μουσελίμης (Ἔπαρχος) καὶ ὁ Καδῆς ποῦ διοικοῦνε ἑκατὸν εἴκοσι χιλȝάδες ψυχȝαῖς τοῦ νησȝοῦ μόνο γȝὰ τὰ μάτια καὶ μόνο γȝὰ ἕνα μικρὸ χαρατζάκι τῶ χωριῶνε κάθουνται.*

Ὁ κύριος Σ.... ὡμίλει τὴν ἀλήθειαν μὲν πλὴν μὲ ἐγωϊσμόν τινα· ἡ δὲ 'Ανδρονίκη οὐχὶ μακρὰν οὖσα τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἔμελλε νὰ τῇ δώσῃ πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου τοῦ μόνου ὄντος, τὸ ὁποῖον τῇ ἀπέμεινε ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἤκουε καὶ μὲ θαυμασθὸν καὶ ἀνυπομονησίαν.

Ἔφθασαν τέλος εἰς τὴν θύραν μεγαλοπρεποῦς κτιρίου, καὶ πρὶν διατρέξωσι τὰ δωμάτια τούτου, ὁ μισὲ Φραγγούλης ἐζήτησε τὸν πρωτοσύγγελον Πολύκαρπον.

Ἦτον οὗτος ἀνὴρ τριακοντούτης, ὑψηλὸς, εὔρωστος, μὲ παρειὰς ἐρυθρὰς καὶ ὡραῖον μέλανα πώγωνα.

— *'Ερχοῦστε νὰ πάρουμε μαζῆ, δάσκαλε πρωτοσύγγελε, σήμερα τὸ μεσημέρι τὴ σοῦπα;.... ἡ κοκκόνα 'δῶ 'ναι ἀπὸ τὴ πατρίδα τοῦ μακαρίτου Πατριάρχη, κ' ἔχει πολλὴ 'πιθυμȝὰ ν' ἀκούσ' ἀφ' τὸ γλυκύ σας στοματάκι τῆς Κωστατινόπολις ταῖς ἱστόριες.*

— *Εὐχαρίστως ἔρχομαι, μισὲ Φραγγούλη .... εἶσθε ἀπὸ τὴν Δημητζάνην; στραφεὶς ἠρώτησεν ὁ πρωτοσύγγελος τὴν 'Ανδρονίκην.*

— *Μάλιστα, γέροντά μου, ἀπεκρίθη μὲ καρδίαν σφοδροκτυποῦσαν, καὶ στηριχθεῖσα ἐπὶ τοῦ βραχίονος τῆς Διαμάντος·*

ἐγνωρίσατε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον; .... τὸν Θρασύβουλον;

— Ἂν τοὺς ἐγνώρισα! συνέζων μετ' αὐτῶν, κατῴκουν εἰς τὸ ἴδιον Πατριαρχεῖον.

— Καὶ τὸν δυστυχῆ Θρασύβουλον ἐφόνευσαν οἱ Τοῦρκοι ἀμέσως μετὰ τὸν θεῖόν του.... δὲν εἶναι οὕτω;

Τόσον ὠχρὰ ἦτον ἡ Ἀνδρονίκη, προφέρουσα τοὺς τελευταίους τούτους λόγους, ὥστε ἐν ἁπλοῦν πνοῆς φύσημα ἤρκει χαμαὶ νὰ τὴν ἀνατρέψῃ.

— Τὸν Θρασύβουλον! .... ὄχι· ποῖος τὸ εἶπεν! ἐκεῖνος ἐσώθη καὶ ἔφυγεν εἰς Ὀδυσσὸν μὲ τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου.

— Ἐσώθη!!...

Ἄλλην λέξιν δὲν ἐπρόφθασε νὰ προφέρῃ· ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Διαμάντος ἄνευ αἰσθήσεων.

— Ἴντα πάθετένε! .... ἴντα 'ναι..,. λίγο ξίδι... γλήγορα τὸν ντοτὸρ Ντεκόζη, ἔκραξεν ὁ μισὲ Φραγκούλης.... ποῖος εἶναι ἅματις αὐτὸς ὁ Θρασύβουλος....

— Ὁ ἀρραβωνιαστικός της, εἶπεν ἡ Διαμάντο.

— Εἶναι ἡ Ἀνδρονίκη ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος τῆς Δημητζάνης;... πόσους ἐπαίνους δὲν μ' ἔκαμε δι' αὐτὴν ὁ Θρασύβουλος, ἔκραξεν ὁ πρωτοσύγγελος· τῳόντι εἶναι ἡ Ἄρτεμις τῆς Ἀρκαδίας.

Μετὰ δυσκολιῶν οὐκ ὀλίγων ἡ Ἀνδρονίκη ἐπανεῦρε πάλιν τὰς αἰσθήσεις της. Καὶ ὅλην τὴν ἐπίλοιπον ἡμέραν ἄλλην ὁμιλίαν δὲν εἶχε μὲ τὸν πρωτοσύγγελον ἢ τὴν τοῦ Θρασυβούλου, καὶ τὸν φρικτὸν τοῦ Πατριάρχου θάνατον.

ΚΕΦΑΛ. 41.

Η ΧΙΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΦΡΑΓΓΟΥΛΗ.

Τῆς Ἀνδρονίκης ἡ θέσις μετὰ τὰς πληροφορίας ταύτας ἤλλαξεν ὁλοτελῶς. Εὐχαρίστησε τὴν θείαν πρόνοιαν, ὅτι ἔσωσε τὰς ἡμέρας αὐτῆς καὶ τοῦ μνηστῆρός της· ἀκολούθως ἔγραψε πρὸς τοῦτον εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου ὁ πρωτοσύγγελος Πολύκαρπος εἶπεν ὅτι ἔμελλε νὰ μεταβῇ.

Καμμία τῶν ἐπιστολῶν της, ὡς γνωρίζομεν, δὲν ἔφθασεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς τότε ἀνωμαλίας τῶν πραγμάτων.

Ἡ νῆσος τῆς Χίου, ἡ ἐκ τῆς νύμφης Χιόνος οὕτω κληθεῖσα, ἡ μᾶλλον ἡ Πιτυοῦσα τοῦ Στράβωνος, ἡ τοιοῦτον παίξασα πρόσωπον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὴν ἐποχὴν τῆς Ῥώμης, ἐκείνης [illegible] σαιῶνος, καθ' ἣν ἐστάθη διαδοχικῶς ἡ καλιὰ τῆς δυναστείας τῶν Γενουησίων, Ἐνετῶν, Γάλλων καὶ Φλωρεντίνων, ἡ καὶ

καλιτέχνας δεδοξασμένους, καὶ ποιητὰς καὶ φιλοσόφους περικλεεῖς ἀναδείξασα, τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος δὲν παρεῖχεν ἄλλο, εἰμὴ ἤπιον λαὸν, ἀφιλοπόλεμον, ἐμπολαῖον, γεωργικὸν καὶ κατά τι ναυτικόν (α).

Ἑκάστη πόλις, ἑκάστη ἐπαρχία τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἕνα Σατράπην ἢ ἕνα Τοπάρχην, ὅστις μὲ τὴν ῥομφαίαν εἰς τὴν μίαν χεῖρα καὶ τὴν μάστιγα εἰς τὴν ἄλλην ἐτυράννει καὶ ἀφήρπαζεν ἀπὸ τὸν Ἕλληνα πᾶν ὅ,τι ἐκέρδαινε, καὶ οὕτως ἐκόραινε καὶ τὰ ἑαυτοῦ χαρέμια, καὶ τὴν ἐκ τριάκοντα χιλιάδων κηφήνων αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου του. Ὅταν ἡ δουλεία ἐπύκνωσε εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, ἀπελπισθέντες οἱ κάτοικοι, κατέφυγον εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν των ὀρέων, καὶ ἐκεῖ μετερχόμενοι βίον ληστρικὸν, καὶ τὴν Υ. Πύλην ἐπησχόλουν εἰς ἀδιάκοπον πόλεμον, καὶ οὗτοι διεφύλαττον ἓν εἶδος ἀνεξαρτησίας, προδρόμου ἀναμφιβόλως τῆς ἐπαναςάσεως.

Μὴ δυνάμενος τότε ὁ Τοῦρκος νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἐπὶ τῶν ὀρέων ζῶντα Ἕλληνα, ἔσβενεν ἀνεξαιρέτως τὴν ἀπὸ αἷμα δίψαν του ἐπὶ τῶν ἀκάκων κατοίκων τῶν πόλεων καὶ χωρίων, κατασφάζων ἀδιακρίτως τέκνα καὶ γυναῖκας.

Ἰδοὺ διατὶ ὁ Ἕλλην τῆς πεδιάδος ἦτον ἀληθὴς εἵλως, ὀκνηρὸς, ἀβελτίωτος, πένης. Καὶ ὁ Ἕλλην τῶν ἀκρωρείων πολεμιστὴς, ταχὺς, λεοντόκαρδος, ᾄδων μὲ χίλια κλέπτικα ᾄσματα τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ὡς σταυροφόρος ἱππότης περιμένων ὑπὲρ ταύτης νὰ πέσῃ.

Αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους ἔχαιρον προνόμια καί τινα ἀνεξαρτησίαν· καθότι μεμονωμέναι καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ τουρκικοῦ στόλου διάκρισιν, ἦσαν ἐξ ἀνάγκης καὶ φιλήσυχαι καὶ ἐχθραὶ τῶν ἀποστασιῶν.

Ὀλίγαι τούτων ὅμως ὠφελήθησαν τῆς ἀνεξαρτησίας ταύτης, ἐκτὸς τῆς Χίου, διὰ τοὺς ἑπομένους λόγους.

Φθισιῶντες οἱ κάτοικοί της διὰ τὸ ἐμπόριον, μόνην σπουδὴν καὶ καταφύγιον αὐτῶν, ἀποίκησαν ὡς ἄλλοι Φοίνικες εἰς Μασσαλίαν, Λιβόρνον, Ἀμστελόδαμον, Τεργέστην, Μελίτην, Ἀλεξάνδρειαν, Κωνςαντινούπολιν, Ὀδησσὸν καὶ ἄλλας ἐμπορικὰς τοῦ κόσμου πόλεις, καὶ εἴς τινα ἔτη ἀπέκτησαν καταστάσεις κολοσσαίας.

Ἔχοντες τὸν πλοῦτον, καὶ μὴ διδοντες ἀφορμὴν πολιτικῶν ταραχῶν, ἐκέρδησαν τὴν ἐμπιςοσύνην τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως τοσοῦτον, ὥστε αὕτη ἐγκατέλιπε τὴν διοίκησιν ὁλοκλήρου τῆς νήσου εἰς χεῖρας τῶν ἰδίων κατοίκων, διατηροῦσα ἐκεῖ στρατιώτας τινὰς μόνον πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ σεσαθρωμένου

(α) Οἱ Χῖοι δὲν ἐτόλμων νὰ κατασκευάζουν μεγάλα πλοῖα, ἂν καὶ εἶχον ὅλα τὰ μέσα· διότι ἐφοβοῦντο μήπως ἡ Υ. Π. τοὺς διατάξῃ νὰ κατασκευάσωσι μὲ ἔξοδά των, ἢ κανὲν δίκροτον, ἢ φρεγάταν, ὡς διέταττε τοὺς λαοὺς τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ λοιποὺς ἄλλους, τοὺς ὁποίους ἐνόει ὅτι εἶχον τὴν ὕλην καὶ τὰ μέσα.

φρουρίου, καὶ διὰ τὸν τύπον νὰ ὑπάρχῃ μικρὰ Ὀθωμανικὴ ἀρχή.

Τὰ εἰς τὴν Εὐρώπην ταξείδια τῶν κατοίκων ἐξευγένισαν μέγα μέρος τούτων, καὶ ἐξήλειψαν πολλὰς τῶν σαθρῶν προλήψεων, ἃς ἡ δουλεία τοῖς εἶχε προστρίψει. Συνεισέφερον λοιπὸν ἁδρῶς, καὶ εἰς ὀλίγα ἔτη ἀνῳκοδόμησαν κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον, ὄχι μόνον τὰ καταστήματα, τὰ ὁποῖα ὁ κύριος Φραγγούλης Σ.... πρὸ ὀλίγου ἀνέφερε εἰς τὴν Ἀνδρονίκην, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν των, μὲ οἰκίας μεγαλοπρεπεῖς, καὶ ναοὺς μαρμαροκτίστους, καὶ ἀγροκήπια καθ' ὅλα ὅμοια τῶν Ἱπποτικῶν Καστελίων, διορθώσαντες καὶ τὸ πολίτευμά των· ἦτο λοιπὸν ἡ Χίος ὡς ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἱερῶν δικαστηρίων τῆς Παπικῆς ἐπικρατίας· ἦτον ἡ ἀμέριμνος δημοκρατία τῆς Φραγγφόρτης ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀναβραζουσῶν πολιτικῶν ταραχῶν τῆς Γερμανίας· ἦτο πόλις πεπολιτισμένη καὶ ἕτοιμος δι' ἁρπαγὴν ἐν μέσῳ τῆς θηριοκατοικήτου Ζαχάρας.

Ὅτε ἡ ἐπανάστασις ἤρχισεν, εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἠλέκτρισεν ὀλίγον καὶ τούτους· πλὴν οὔτε διάθεσιν, οὔτε ψυχὴν, οὔτε αἰτίαν εἶχον νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα· ἔπρεπε λοιπὸν μία ἄλλη ἐξωτερικὴ δύναμις νὰ ἔλθῃ νὰ τοὺς ἐρεθίσῃ, ἢ μᾶλλον νὰ τοὺς ὠθήσῃ δι' ὑποσχέσεων ἐπωφελῶν καὶ μέλλοντος λαμπροτέρου νὰ ἐκκενώσωσι τὸ πλούσιον βαλάντιόν των εἰς τὸν δίσκον αὐτῆς· καὶ ἀφίνοντες τὸν ἐλαφρὸν πύχην τῶν ὑφασμάτων, καὶ τὴν διασκεδαστικὴν δίκελλαν τῆς κηπουρίας, νὰ δράξωσι τὸ δυσφόρητον καὶ βομβερὸν τουφέκιον, ξένον καὶ εἰς τὰ ὦτά των, καὶ φοβερὸν εἰς τὰ ὄμματά των.

Οὔτε οἱ Τοῦρκοι εἶχον συλλάβει καμμίαν ὑποψίαν κατὰ τῆς νήσου ἄχρι τῆς 23 Ἀπριλίου τοῦ 1821. Ὅτε ὁ Ὑδραϊκὸς στόλος, ναυαρχούμενος ὑπὸ Ἰακώβου τοῦ Τουμπάζη, συγκείμενος ἐξ εἰκοσιπέντε πλοίων, προσῆλθε νὰ διεγείρῃ τοὺς κατοίκους. Οἱ Χῖοι ἔντρομοι παρεκάλεσαν τὸν ναύαρχον Ἕλληνα ν' ἀποπλεύσῃ, λέγοντες, ὅτι, δὲν ἦσαν ἱκανοὶ διὰ τοιοῦτον ἔργον. Ὁ δὲ Τουμπάζης, ἐννοήσας τὸ ἀδύνατον, ἐκανονοβόλησε τὸ φρούριον καὶ τῷόντι ἀνεχώρησεν.

Ὁ Μουσελίμης καὶ ὁ Καδῆς προσεκάλεσαν τότε τὸν Ἀρχιερέα Πλάτωνα, τοὺς δημογέροντας καὶ προκρίτους ἐπὶ προφάσει νὰ συνομιλήσουν, καὶ τοὺς ἐκράτησαν ὁμήρους, τεσσαράκοντα ἓξ τὸν ἀριθμὸν, πρὸς ὑποταγὴν καὶ εὐταξίαν τῶν λοιπῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φρουρὰ ἦτον ὀλίγη, ἔγραψαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ζητοῦντες περισσοτέραν ἔνοπλον βοήθειαν. Ἀφήρεσαν πρὸς τούτοις ἀπὸ τοὺς κατοίκους πᾶν ἐγχέμαχον καὶ πυροβόλον ὅπλον. Ἡ οὕτω ταραχθεῖσα λοιπὸν ὀλίγον ἡσυχ[illegible] ὅτι καὶ πάλιν ἐπανῆλθε.

Μετὰ τὰ ἀναγκαῖα ταῦτα περὶ τῆς νήσου, ἃς ἐξετάσωμεν

τώρα κατ' ἄτομον τὴν οἰκογένειαν τοῦ εὐπατρίδου μισὲ Φραγγούλη Σ.... ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ὁ ἀναγνώστης μέλλει μικρόν τι νὰ ἐνδιατρίψῃ.

Ἡ κυρία Δεσποινοῦκα ἦτο γυνὴ τεσσαράκοντα πέντε περίπου ἐτῶν, ἀναστήματος μετρίου, ἰσχνὴ, λευκὴ, ξανθὴ καὶ μὲ ἀρκετὰ λείψανα κάλλους· ἡ ψυχή της ἦτον ἀγγέλου, ἡ συμπεριφορά της ὑποχρεωτική. Καὶ, ἂν δὲν εἶχε τὸ ἐλάττωμα τῆς πολυπραγμοσύνης, ἤθελεν εἶσθαι καθ' ὅλα ἐπίγειος ἄγγελος.

Ὁ εὐπατρίδης Σ.... τὸ πεντηκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων, ἦτον ἐπίσης ἀνὴρ ἀγαθὸς, πλὴν ὀλίγον ὀξύθυμος, εἶχε φωνὴν χονδρήν, ἐπήνει ὑπὲρ τὸ δέον πᾶν ὅ,τι τῷ ἀνῆκεν, ἐπεθύμει οὐδεὶς νὰ μὴν ἀντικρούῃ τὰς ἰδέας του, καὶ ἦτο λίαν ἀστεῖος ὅταν ἦτον εὐδιάθετος. Ἐγνώριζε ὀλίγα γράμματα, διότι ποτὲ δὲν ἐσπούδασε· ἐγνώριζε ὅμως πολλὰς παροιμίας καὶ μύθους κατὰ παράδοσιν· διεφλέγετο δὲ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ σπουδάσωσι τὰ τέκνα του. Ὅθεν ἁδρῶς ἐξώδευε καὶ συνέδραμε πᾶν δημόσιον καὶ κοινοφελὲς κατάστημα.

Ἡ πρωτότοκος θυγάτηρ Ἀγγεροῦκα, ἐτῶν εἰκοσιδύο, ἀντίτυπον τῆς μητρὸς κατὰ τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν ψυχὴν, ἠρέσκετο μᾶλλον νὰ τραγῳδῇ καὶ νὰ ςολίζεται, ἢ νὰ καταγίνεται εἰς τὴν παιδείαν καὶ οἰκουρίαν.

Ἡ Λοῦλα, δευτερότοκος δεκαεννεαετὶς, σοβαρὰ, βραχύλογος, σκεπτικὴ καὶ πολὺ βαθύνους, κάτοχος ἀρκετῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ αἰσθημάτων ὑψηλῶν, ἦτον εἰς ὁλοτελῆ ἀντίφασιν μὲ τὴν λοιπὴν οἰκογένειαν· ἡ ψυχή της, ἄμωμος ἐλαττωμάτων, ἐνόμιζες ὅτι ἦτο μέρος τῆς πνοῆς τοῦ Πλάστου, ὅτε ἔπλασεν ἐκείνην τῆς Ἀνδρονίκης. Ἦτο μελάγχρους, πολὺ γλυκεῖα εἰς τὸ ςόμα, μὲ ὀφθαλμοὺς ὡραίους καὶ καστανόχρους, μὲ ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ κομψὸν καὶ βῆμα βραδὺ καὶ μεγαλοπρεπές.

Ἡ τρίτη Εἰρήνη, δώδεκα ἐτῶν κορασὶς, κάλλους οὐρανίου, μὲ μετάξινον ξανθὴν κόμην, πίπτουσαν εἰς βόςρυχας καὶ ἑλάσματα ἐπὶ τῶν γαλακτωδῶν ὤμων της, ἦτον ἡ χαϊδεμένη, ὡς ἔλεγον, τοῦ πατρός. Καὶ ἐὰν ἡ ἡλικία αὐτῆς δὲν ἐπιτρέπῃ περιγραφὴν χαρακτῆρος, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ προσθέσωμεν ὅτι ἡ ψυχή της, ὡς ἐκ τῆς μορφῆς, εἰκόνιζεν ἐν μικρὸν Χερουβίμ.

Ὁ μεγαλείτερος υἱὸς Παντελῆς, ἐτῶν εἴκοσι καὶ ἑνὸς, ἦτον μᾶλλον προωρισμένος διὰ τὸ ἐμπόριον ἢ τὴν παιδείαν. Ἦτο φιλήδονος, ἂν καὶ φιλάργυρος· ζηλότυπος, ἂν καὶ συμπεριφορᾶς δειλοτάτης! ἐρυθρία μάλιστα μέχρις ὠτίων, καὶ ἐψέλλιζεν ὅταν ὡμίλει πρώτην φορὰν πρὸς κόρην τινά· εἶχε τὸ ἀνάστημα μέτριον, καὶ ἦτον εὔσωμος, τὴν δὲ φυσιογνωμίαν εὐειδῆ· ὡμοίαζε πολὺ μὲ ἐκείνην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Ὁ Λουρεντζῆς, δεύτερος υἱὸς, ἦτο παῖς δεκαπέντε ἐτῶν, ἄτακτος, ἀπειθὴς, καταλύων ἓν ζεῦγος σανδάλια κάθε τρεῖς ἡμέ-

ρας, διότι ἔτρεχεν ἐπὶ τῶν βράχων, παγιδεύων τὰ στρουθία, καὶ ἐπὶ τῶν παραθαλασσίων, ἁλιεύων τοὺς καρκίνους· γλυκὺς τὴν φυσιογνωμίαν καὶ ὅμοιος τῆς Δούλας, ἦτο πολὺ ἡλιοκαυμένος, ἐπέδιδεν εἰς ἄκρον εἰς τὰ μαθήματά του, εἶχε πολλὴν εὐφυΐαν, καὶ διὰ τοῦτο ἦτο τὸ καύχημα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου Σ.... Παρασκευᾶς, ἀνύπανδρος, γέρων ἑξηκονταετής, εἶχε σπουδάσει εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν ἰατρικήν· διὸ ἦτο καὶ κάτοχος πολλῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων· ἠγάπα ἐμπαθῶς τὴν οἰκογένειαν ἅπασαν· ἦτον ὅμως ἀποσυρμένος, ὡς καὶ ἡ Δοῦλα, εἰς τὸν θάλαμόν του καὶ εἰς τὰ βιβλία του· καὶ διότι ἦτο φιλάσθενος, καὶ διότι κατεγίνετο εἰς τὴν συγγραφὴν ἐπιτομῆς ἰατρικῆς τινος πραγματείας.

Τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀφίξεώς των, πρὸς τὸν ὡραῖον τοῦτον μαργαρίτην τῆς Ἰωνίας, ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Διαμάντω τὰς διῆλθον ἐν ἡδονῇ μεγίστῃ, πότε διατρέχουσαι τὰ δημόσια καταστήματα, τὰ ἐργαστήρια τῶν ἐριούχων (τζοχῶν) καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων τῶν ταργάνων (γαϊτανίων), βαμβακερῶν πανίων, ἐπιποδίων, (καλτζῶν) σκούφων διμύτων, πουγγίων, τὰ τόσον πεφημισμένα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα διὰ τὰ ζωηρὰ καὶ σταθερὰ χρώματά των, ἐξαγόμενα ἐκ τῶν ξύλων, ῥιζῶν καὶ ἀνθέων τῆς νήσου· πότε τὰ χωρία καὶ τοὺς κήπους αὐτῆς μὲ πύργους καὶ τείχη ὑψηλά, δάση πορτοκαλιῶν καὶ λυμωνιῶν, καὶ δισχίλια περίπου τροχοφρέατα (μαγγανοπήγαδα), πληροῦντα ὡς τέττιγες τὴν ἀτμοσφαῖραν μὲ τὴν τραχεῖαν μουσικήν των· πότε πάλιν τὸ χωρίον Ἀρμολίαν, τὸ Στράτφοσχερ καὶ τὴν Σέβρην, νὰ εἴπωμεν οὕτω, τῆς Ἀνατολῆς· μ' ὅλον ὅτι τὰ ἐνταῦθα κατασκευαζόμενα ἀγγεῖα ἦσαν μᾶλλον περίφημα διὰ τὰ κλασικά των σχήματα, τὸ λιθοκέραμον αὐτῶν, καὶ τοὺς διακλαδισμοὺς ἢ τὰ ἰχνογραφήματά των.

Ἀμφότεραι ἀνατραφεῖσαι εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὅπου ἡ γυνὴ εἶναι κεκλεισμένη ὄπισθεν τῶν γυναικωνιτῶν τὰς κιγκλίδας, διὰ πολὺν καιρὸν δὲν ἠδύναντο νὰ συνειθίσουν, ἢ μᾶλλον νὰ συμμορφωθῶσι μὲ τὴν παῤῥησίαν καὶ ἐλευθεροστομίαν τῶν ἐγχωρίων γυναικῶν, αἵτινες ἀπὸ τῆς πρωΐας μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, καθήμεναι πρὸ τῶν θυρῶν των μασσῶσαι μαστίχην ἢ κοκκίδια (τζίκουδα) καὶ ἐργαζόμεναι, σαρκαστικῶς καὶ μεγαλοφώνως ἐλογοβόλουν τοὺς διαβαίνοντας, καγχάζουσαι εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ περιηγητὴς, ἂν δὲν διημέρευεν εἰς τὴν νῆσον ἐπί τινα καιρὸν, διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀθωότητα καὶ ἀρετὴν αὐτῶν, ἤθελε βεβαίως νομίσει ὅτι εὑρίσκεται μᾶλλον εἰς τὴν Πάφον τῆς Κύπρου ἢ εἰς τὴν Χίον (α).

(α) Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ἐκφράζεται ὁ κύριος Ἀαρὼν Χὶλ (Aaron Hill, «Th [redacted] Empire in all its Branches,» σελ. 208) Οἱ Γραικοὶ τῆς Χίου, εὐτυχεῖς ὑπὸ τὴν εὐφρᾶν δουλείαν των, διασκεδάζουν τὸν περιηγητὴν ἡμέραν καὶ νύκτα μὲ τὰ ᾄσματα, χορούς

Ἡ Διαμάντο ἦτον ἡ πρώτη ἡ καὶ τὰς φράσεις καὶ τὴν προφορὰν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ζωὴν ταύτην ἀγαπήσασα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἀνδρονίκη ἀμετάβλητος, σοβαρὰ καὶ πάντοτε μελαγχολικὴ διόλου δὲν κατέβαινεν εἰς τὴν θύραν, ἀπεσπάσθη ταύτης, καὶ συνῆψε τώρα φιλίαν στενωτάτην μὲ τὴν Ἀγγεροῦκαν, μεθ' ἧς καθολικῶς συνεταυτίζετο.

Σύντροφος τῆς Ἀρκάδος ἔγεινε τώρα ἡ Λοῦλα, διότι μᾶλλον μὲ ταύτην συνεφώνει.

Ὁ μισὲ Παντελάκης κατ' ἀρχὰς ἐζήτησε νὰ προσκολληθῇ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην, ἀπαντήσας ὅμως αὐτὴν θύραν ἄκρουστον, ἔστρεψε πρὸς τὴν Διαμάντο· δειλοῦ ὅμως, ὡς περιεγράψαμε, χαρακτῆρος, τίποτε ἄλλο, εἰμὴ φράσεις περιποιητικὰς τῇ ἀπέτεινεν, ἂν καὶ ἡ καρδία του ἔπαλλε σφοδρῶς διὰ ταύτην.

Ἡ οἰκία τοῦ εὐπατρίδου συντόμως κατέστη ἡ λέσχη τῆς νήσου· μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς σχολῆς ἤρχοντο κάθε ἑσπέραν, φέροντες τὰ νέα τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ζητοῦντες νὰ συνδιαλεχθῶσι μὲ τὴν Λοῦλαν καὶ Ἀνδρονίκην, τὰς Ἀσπασίας τῆς ἡμέρας.

Ἓν ἕτερον ὑποκείμενον, ὅπερ λαμβάνει οὐκ ὀλίγον ἐνεργητικὸν μέρος ἐνταῦθα, εἶναι ὁ κύριος Λουΐγκιος Καστέλης, νέος περίπου εἰκοσιπέντε ἐτῶν, καθολικὸς τὸ δόγμα, ἐκ καλῆς οἰκογενείας, πλὴν πτωχός. Ἠρᾶτο πρὸ πολλοῦ χρόνου τῆς Ἀγγεροῦκας, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἀντηρᾶτο σφοδρότερα παρ' αὐτῆς, τὸ χάσμα τῆς θρησκείας δὲν ἄφησε ποτὲ νὰ συναφθῇ γάμος· ἦτον εὐειδὴς, κομψὸς, καὶ πνευματώδης, πλὴν στωμύλος, οἰηματίας καὶ ἠθῶν ἀμφιβόλων.

Δὶς ἂν συνωμίλει μετὰ νέας τινὸς, ἤρκει νὰ τὴν συκοφάντηση μέχρις ὑπολήψεως. Εἰς τὴν ἀδημονίαν του, ὅτι ὁ κύριος Σ... δὲν τῷ ἔδιδεν εἰς σύζυγον τὴν θυγατέρα του, δὲν ἔλειψε νὰ διασαλπίσῃ χιλίας κατηγορίας κατ' αὐτῆς, εἰ καὶ ἀθώας· τώρα δὲ, ὅτε εἶδε τὴν Διαμάντο, λησμονήσας τὴν Ἀγγεροῦκαν, προφασιζόμενος μ' ὅλα ταῦτα ὅτι δι' αὐτὴν ἔρχεται, ἤρξατο τὴν πλέον θερμὴν ἐξήγησιν μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Καῤῥέτου· ἐξήγησιν, ἥτις ἔφερε τὰ ἐπακόλουθα, τὰ ὁποῖα θὰ διηγηθῶμεν.

Ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς πόλεως.

Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἦσαν τριάκοντα χιλιάδες· δηλαδὴ δισχίλιοι Τοῦρκοι· δισχίλιοι τοῦ Δυτικοῦ δόγματος, καὶ εἰκοσιὲξ χιλιάδες Ὀρθόδοξοι, καὶ περίπου ἑξήκοντα ἢ ἑβδομήκοντα Ἰουδαῖοι (a). Οἱ Τοῦρκοι ὡμίλουν σχεδὸν ἀδιακρίτως ὅλοι τὴν

καὶ μουσικάς των καθ' ὅλας τῶν ὁδῶν τὰς διευθύνσεις. Αἱ γυναῖκες ὡραῖαι, εἶναι Κυρίαι ἐρασμιώταται, προικισμέναι ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ ἐρωτικὸν δελεαστικόν· ἔχουν δὲ τρόπους εὐγενεῖς, καὶ ἀξιόλογον εὐπροσηγορίαν.

(α) Ὁ Δόκτωρ Ποκὸκ, θέλων νὰ παραστήσῃ τὸν ἐμπορικὸν νοῦν τῶν Χίων, λέγει, ὅτι, μίαν ἡμέραν ἠρώτησεν ἕνα Χῖον, διατὶ ὑπάρχουν τόσον ὀλιγάριθμοι Ἑβραῖοι ἐπὶ τῆς νήσου, διότι εἴμεθα ἀρκετὰ ἔξυπνοι διὰ τούτους, ἀπεκρίθη. (Richard Pocock, τομ. Ζ', σελ. 7.)

Ἑλληνικήν· τὸ αὐτὸ καὶ οἱ Καθολικοί, πλὴν εἰς τὸ ἄκρον διεφθαρμένην· διότι ἐμίγνυον εἰς ταύτην γαλλικάς, ἰταλικὰς καὶ τουρκικὰς λέξεις.

Τῶν Δυτικῶν τὸ μῖσος κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων ἦτο μέγιστον, ἐρεθιζομένων τούτων ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν, καὶ ἀναπολούντων τὰ μεγαλεῖα καὶ τὴν ἰσχύν, ἅπερ ἐπὶ Ἰουστινιανῶν ἔχαιρον, ἐπεφυλάττοντο, ὅπως δράξωσι τῆς εὐκαιρίας, ὑπηρετοῦντες τοὺς Τούρκους εἰς πᾶν εἶδος σκληρότητος, νὰ ἐπαναλάβωσι πάλιν τὰ πρωτεῖα.

Ἦτο τὸ σχῆμά της ἀμφιθεατρικὸν καὶ παραπλήσιον τῆς Γένοβας τοῦ μεσαιῶνος· ἡ ἐξωτερικὴ πρόσοψίς της μελανοερυθρᾶ μᾶλλον, καθότι ᾠκοδομήθη ἀπὸ μέλανα λίθον, τὸν ὁποῖον ἐξώρυττον ἀπὸ τὰ ἄντικρυ ἐρείπια τῶν Ἐρυθρῶν τῆς ἀρχαίας Λυδίας, καὶ ἐρυθροῦν χῶμα, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἀπὸ τὸ χωρίον Θυμιανά. Εἰς πολλὰς δὲ τῶν οἰκιῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐφαίνετο τὸ εἰκόνισμα τῶν Γενουησίων καὶ Ἐνετῶν.

Διῃρεῖτο εἰς τρεῖς διακεκριμένας ἐνορίας· τὴν Ἀπλωταριὰν, κατοικίαν τῶν ἀριστοκρατῶν, πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος· τὸν Ἐγκρημνὸν δεξιά, ἄνω τῆς Ἀπλωταριᾶς· καὶ τὸν Φραγκομαχαλᾶν, πρὸς τὸ βορειοδεξιὸν τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ λιμένος.

Τὸ ἀμφιθέατρον τοῦτο ἐξήπλοῦτο μέχρι τοῦ λιμένος, ὅπου καὶ ἐσχηματίζετο μικρὰ πλατεῖα, καλουμένη Βουνάκι. Εἰς τὸ μέσον ταύτης ἦτον ἡ καλουμένη Νέα Βρύσις· τὸ παράλιον δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἦτο καταστόλιστον ἀπὸ σειρὰν ἀνεμομύλων, οἵτινες ὡς πτέρυγες ἀναπεπταμέναι προσέθετον πολὺ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καλλονήν της. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὁ κύριος Τουρνεφόρτιος ὀνομάζει τὴν πόλιν τῆς Χίου ἀδάμαντα τῆς Ἀνατολῆς, συγκριτικῶς μὲ τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Τουρκίας (α).

Ὁ λιμὴν ὁ σήμερον μόλις χωρητικότητος ἑκατὸν μικρῶν πλοίων, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιελάμβανε τριακόσια πεντήκοντα μεγάλα, διότι εἶχε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ δύο τεχνητοὺς βραχίονας (ὡς φελοὺς δικτύων ἁλιέων, σήμερον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης φαινομένων τῶν ἐρειπίων των), ἐμποδίζοντας τὰ ῥεύματα τοῦ πορθμοῦ καὶ τὰς συσσωρευμένας ἄμμους· καὶ ὅμως ἦτον ἀνοικτὸς πολὺ πρὸς τὸν βόρειον καὶ νότιον ἄνεμον.

Εἰς τὴν εἴσοδόν του ἦτον ἔνθεν ἐπὶ βράχου, καλουμένου τοῦ ἁγίου Νικολάου, φάρος· καὶ ἔνθεν φρουρίδιον (Βούρτζιον).

Εἰς δὲ τὴν δεξιάν του ὑψοῦτο τὸ φρούριον ἀνεγερθὲν ὑπὸ τῶν Γενουησίων, καὶ ἐπισκευασθὲν καὶ αὐξηθὲν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. Διὸ ἐπὶ τῶν τειχῶν του φαίνονται ἀμφοτέρων τὰ οἰκόσημα, μάλιστα εἰς μίαν τῶν κυρίων πυλῶν του ἐξεῖχεν εἰς [redacted] καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Μάρκου Λέων.

Ἐντὸς τούτου κατῴκει ὁ διοικητὴς τῆς νήσου καὶ ἡ φρουρά του.

(α) Tournefort. vol. B. p. 54

ΚΕΦ. 42.

Η ΛΟΥΛΑ ΚΑΙ Η ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ.

Μίαν ἡμέραν, μῆνάς τινας μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν δύο νεάνιδων εἰς τὴν νῆσον, ἡ ἀκόλουθος ὁμιλία ἔλαβε χώραν μεταξὺ Ἀνδρονίκης καὶ Λούλας, καθ' ὃν χρόνον ἡ λοιπὴ οἰκογένεια ἐκάθητο εἰς τὰ πρόθυρα τῆς οἰκίας.

— Ψυχή μου Ἀδρονίκη, πρέπει νὰ συμβουλεύσης τὴν Διαμάντο νὰ παύσῃ τὰς φιλαρεσκείας της μὲ τὸν Καστέλην· διότι τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ ἦναι πολὺ εὐχάριστον.

— Τὴν ἔκαμα τὴν παρατήρησιν ἤδη. Διότι καὶ ἐγὼ παρατηρῶ, ὅτι ἤρχισε νὰ κλίνῃ πολὺ εἰς τὴν φιλαρέσκειαν· ὅσον δειλὴ καὶ ἐντροπαλὴ ἦτο πρὶν ἔλθωμεν εἰς τὴν νῆσόν σας, τοὐναντίον τόσον θαῤῥετὴ καὶ τολμηρὰ τώρα ἀπεκατέστη. Ἐν τούτοις ἡ ἀπόκρισίς της ἦτον, ὅτι ὁ Καστέλης ἔρχεται διὰ τὴν Ἀγγεροῦκαν, τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ πρὸ τριῶν ἤδη ἐτῶν, καὶ ὄχι διὰ ταύτην.... ἡ ἰδία Ἀγγεροῦκα τῆς ἐξηγήθη οὕτως.

— Ἡ Ἀγγεροῦκα!... βέβαια εἶναι μία δυστυχὴς ὑπόθεσις ὁ ἔρως της· ἐβλάφθη πολὺ ἀγαπήσασα ἄνδρα, τὸν ὁποῖον οὔτε ἡ ἐκκλησία μας, οὔτε ὁ πατήρ μου ἤθελον τῇ συγχωρήσει ποτὲ νὰ ὑπανδρευθῇ. Ὅλοι τὴν ἐσυμβουλεύσαμεν, πλὴν δὲν μᾶς ἤκουσε.... τοὐλάχιστον ἂν ἦτον ἄνθρωπος μὲ χαρακτῆρα!

— Περίεργος ὅμως αὐτὴ ἡ διαφωνία σας μετὰ τῶν Καθολικῶν· ἡμεῖς εἰς τὴν Πελοπόννησον συμμισούμεθα μὲ τοὺς Τούρκους· πλὴν Χριστιανὸς μὲ Χριστιανὸν εἴμεθα ὡς ἀδελφοί· σεῖς κατοικεῖτε καὶ εἰς ἐνορίας καὶ χωρία χωριστὰ, καὶ πάλιν κατατρώγεσθε ὡς οἱ κύνες μὲ τὴν γαλῆν.

— Ἔχεις δίκαιον, καὶ διὰ νὰ προλάβω ἀπὸ τὴν Διαμάντο ὅ,τι ἔπαθεν ἡ Ἀγγεροῦκα σὲ ἤνοιξα τὴν ὁμιλίαν ταύτην. Ἐδῶ πρέπει νὰ μάθῃς, ὅτι οἱ νέοι μας ὑπάγουν εἰς τὸν Φραγκομαχαλᾶν καὶ κλώθουν μὲ μίαν φραγκοποῦλαν· οἱ Φράγκοι ἔρχονται εἰς τὴν γειτονίαν μας καὶ κλώθουν μὲ μίαν Γραικιάν· φιλοτιμοῦνται ἔπειτα ποῖος νὰ εἴπῃ περισσότερα ψεύδη, καὶ ποῖος νὰ διασαλπίσῃ δυσφημότερα τὴν ὑπόληψιν τῆς ἐρωμένης του· ὁ Λουΐγγιος εἶναι ἡ χειροτέρα γλῶσσα τῆς Χίου· καὶ ἡ ἀδελφή μου ἂν καὶ ἀθῶα, εἰς τὰ στόματα τῶν Δυτικῶν δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἔνοχος. Ὁ πατήρ μου ἀπεδίωξε τὸν αἰσχρὸν τοῦτον ἀπὸ τὴν οἰκίαν μας, καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας μῆνας δὲν ἐγνωρίζομεν κἂν ἂν εὑρίσκετο εἰς Χίον· τώρα δὲ ἅμα ἔμαθε τὴν ἄφιξίν σας, ἤρχισε πάλιν νὰ μᾶς πλησιάζῃ, καὶ νὰ ἐκφράζῃ νέας τρυφερότητας πρὸς τὴν Ἀγγεροῦκαν· καὶ ὅμως ὁ σκοπός του φανερὰ φαίνεται ὅτι εἶναι διὰ τὴν Διαμάντο. Ἐν τούτοις ὁ Παντελῆς ἀγαπᾷ καὶ οὗτος ἐμπαθῶς τὴν Διαμάντο, πλὴν, ὡς

δειλὸς, δὲν τολμᾷ νὰ ἐκφρασθῇ πρὸς ταύτην. Ὁ Καστέλης, πανοῦργος, τολμηρὸς καὶ πλήρης ὑποσχέσεων, ἂν εὕρῃ εὐκαιρίαν θὰ κερδήσῃ τὴν ψυχὴν τῆς Διαμάντος· καὶ τότε, ὄχι μόνον μεταξὺ Παντελῆ καὶ Καστέλη θ' ἀκολουθήσουν διενέξεις, ἀλλὰ φοβοῦμαι, καὶ ἡ ἰδία Ἀγγεροῦκα θὰ ὑποφέρῃ.

— Σ' εὐχαριστῶ ὅτι ὡς ἀδελφὴ μ' ἐξηγεῖσαι. Ἄς σκεφθῶμεν λοιπὸν τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ κάμωμεν αὐτὸν τὸν Καστέλην ἄλλοτε πλέον νὰ μὴ διέλθῃ ἐντεῦθεν· θέλεις νὰ εἴπωμεν πρὸς τὸν πατέρα σου νὰ τὸν ἀποδιώξῃ ἀμέσως, καὶ τότε....

— Τρὶς τὸν ἀπεδίωξε· πλὴν τὸ πρόσωπόν του εἶναι ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐντροπὴν δὲν γνωρίζουν· μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπανέρχεται δροσερὸς δροσερὸς ὡς νὰ ἦτον ὁ πρῶτος φίλος μας· ἐβαρέθηκε καὶ ὁ πατήρ μου· καὶ τὸ μόνον ὁποῦ πράττει, ἅμα πλησιάζῃ τὴν θύραν μας, ἀποπέμπει τὴν Ἀγγεροῦκαν ἐντός· οὗτος ὅμως τὸ θεωρεῖ καλλίτερον, διότι εὑρίσκει τότε περισσοτέραν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλῇ πρὸς τὴν Διαμάντο.

— Τί λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ πράξωμεν;

— Δὲν γνωρίζω.... καταζαλίζω τὸν ἐγκέφαλόν μου νὰ ἐφεύρω τι.

— Μὲ κάμνεις μίαν χάριν Λοῦλα;

— Βέβαια, λέγε.

— Νὰ καταβῶμεν εἰς τὴν θύραν.... εἶναι ἡ πρώτη φορὰ, ἀφοῦ ἦλθον εἰς Χίον, ὅπου θὰ καταβῶ· θέλω ὅμως νὰ γνωρίσω αὐτὸν προσωπικῶς.

— Στάσου νὰ ἴδω ἂν ἦλθεν.

Ἡ Λοῦλα ἐπρόβαλε τὴν κεφαλὴν ἐκ τοῦ παραθύρου καὶ ἐθεώρησε.

— Δὲν ἦλθε· τόσον τὸ καλλίτερον· διότι, ἂν καταβῶμεν ὅτε οὗτος εἶναι κάτω, δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι διὰ τοῦτον κατέβημεν.

Καταβᾶσαι αἱ δύο φίλαι, εἵλκυσαν τὴν περιέργειαν ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας· διότι τῳόντι ἦτον ἡ πρώτη φορὰ, καθ' ἣν ἐτίμων μὲ τὴν παρουσίαν των τὴν θύραν.

Ἡ εὐθυμία τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς ἔγεινε μεγαλειτέρα· ἐκτὸς τοῦ Παντελάκη, ὅστις, μὲ τὸ κάθισμα αὐτοῦ ἀνεστραμμένον πρὸς τὸν τοῖχον πλησίον τῆς Διαμάντος, μελαγχολῶν, ἀνεστέναζεν καρδιοβόρως ἐκ διαλειμμάτων· ἡ χαρὰ ἐνόμιζες ὅτι καθ' ὅλα ἐκεῖ ἐβασίλευεν.

Ὁ μισὲ Φραγκούλης Σ.... ἐκάπνιζε μὲ τὴν μακρὰν αὐτοῦ καπνοσύριγγα καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἔρριπτε μίαν παροιμίαν, ἢ ἓν ἀνέκδοτον εἰς κάθε διαβάτην, τὰ ὁποῖα ἐκίνουν τὸν γέλωτα ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Ἡ δὲ κυρία Δεσποινοῦκα χαριέντως τὸν ἐπέπληττε διὰ νὰ μὴ φωνάζῃ πολὺ καὶ τὸν ἀκούουν οἱ γείτονες.

— Ἐν μέλει με κουκούτζι.... 'σὰ βλέπω στραβοπόδι θὰ τὸ λέγω στραβοπόδι, καὶ 'σὰ βλέπω καλοπόδι θὰ τὸ λέγω

καλοπόδι· καὶ ἂν ἔρχετενε ὁ μισὲ Λουΐγγης νὰ σταθῇ ἀπόψε 'ς τὸ κατώφλι, θὰ βγάλω τὸ λουλᾶ καὶ θὰ τοῦ χάψω μερικαῖς 'ς τὴ ῥάχη.

— Μὴ τὰ λέτενε, καλὲ καὶ σεῖς μισὲ Φραγκούλη, αὐτὰ τὰ λόγια· ἐν τεργιάζου σας· τὸ καλείτερος εἶναι νὰ βαστάτενε τὸ εἶναί σας μὲ τὸ βαρὺ καὶ τὸ ἀρχοντζάτικο..... ἔπειτα τὸ παλληκάρι μ' ὅλα τ' ἀφρόντζα ποῦ ὁλομερὶς κάνετέ του, ἒν ἄνοιξε τὸ στόμα του ποτὲ κακολαλζὰ νὰ 'πῇ σας.

— Νάτον δὰ, πάγζα, εἶπεν ὁ ἄφωνος Παντελῆς· ἐρχέτενε καὶ φορεῖ ἄσπρο καπέλλο, ἄσπρο πανταλόνι, οὐλόασπραις κάλτζαις.... οὐχουνοῦς καὶ ποζὸ φραγκοραφτάκι μοῦ 'βαλες πάλι 'ς τὸ τουρβᾶ, μισὲ Καστέλη.... σταθήτενε νὰ βγάλω δύο τάλλαρα νὰ παίζω τα 'ς τὰ χέρζα μου, καὶ νὰ 'δῆτε τὸ μάτι του ἴντα γούρλωμα ποῦ θὰ τὸ κάμη. Καὶ ἀναστενάξας βαθέως, ἀφοῦ ἔῤῥιψε ὀφθαλμοὺς ζηλοτυπίας ἐπὶ τῆς Διαμάντος, πάλιν ἀνέτρεψε τὸ κάθισμά του πρὸς τὸν τοῖχον καὶ ἐβυθίσθη εἰς τὴν μελαγχολίαν, παίζων ἠχηρῶς τὰ δύο ἰσπανικά.

Ἡ Διαμάντο καὶ ἡ Ἀγγεροῦκα εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Καθολικοῦ ἤλλαξαν χρῶμα, καὶ ἠγνόουν ποίαν θέσιν νὰ δώσουν ἑαυταῖς.

— Τὰ μάθετενε, τὰ μάθετενε, μισὲ Φραγκούλη; δουλειαῖς μὲ φούνταις.

Εἶπεν ὁ Καζέλης, πλησιάσας μὲ αὐθάδη καὶ ἀδιάφορον τρόπον. Ἰδὼν ὅμως κατὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν θύραν τὴν Λοῦλαν καὶ Ἀνδρονίκην, ἀποκαλυφθεὶς τὸν πῖλον αὐτοῦ μέχρις ἐδάφους ἐζάθη ἐνώπιόν των.

Ὁ Μισὲ Φραγκούλης, σοβαρῶς καπνίζων, δὲν ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κἂν νὰ ἴδη τὸν Καστέλην.

— Ἒ σᾶς χωρατεύω, καλέ.... ὁ Μουσελίμης φαίνεται τὰ ἐχρειάστηκενε καὶ ἐζήτησε μομανταμέντο ἀπὸ τὸ γκοβέρνο σεκοῦρα· τὸ γκοβέρνο ἔδωκέτου την καὶ ἀριβάρανε χίλζα Ζεϊμπέκζα καὶ τώρα ξεμπαρκάρονται 'ς τὸ Κάστρο καὶ 'ς τὴ Καινούρια βρύσι.... θὰ βάλουνε πατρούλιαις γζὰ νὰ φυλάξουνε τ' ὄρδινος τζῆ χώρας.

— Ἀλήθεια! ἡ οὔργια λόγζα λέτενε, μισὲ Καζέλη; ἠρώτησεν ἔκπληκτος ὁ εὐπατρίδης, ὀρθωθεὶς διὰ μιᾶς τοῦ καθίσματός του.

— Οὔργια! ἴντα οὔργια! οὔλη ἡ Χζὸς τρέχει 'ς τὸ πόρτο νὰ 'δῇ τους.

— Ἐρηνεζὸ, γλήγορα τὸ καλπάκι μου.... Λουρεντζῆ, τρέξετενε τὸν τζουμπέ μου.... θὰ πεταχτῶ μζανῆς ματζᾶς κι' ἀπατός μου ὡς κάτω 'ς τὴ Καινούρζα βρύσι.

— Μὴ πάγζά μου! μὴ νὰ χαρῆτε τὴν τζάτζα μας· σταθήτενε μὴ κινδυνέψετενε πρῶτος μεσ' τ' ἅρματα καὶ 'ς τὰ μπαρούτζα, εἶπεν ἡ Ἀγγεροῦκα ὀρθωθεῖσα.

— Ἴντα φοβοῦστενε.... καὶ ἔτζι δὰ μῶς ἓ σκοτόνουνε τοὺς

ἀθρώπους· οἱ Τοῦρκοι γρωνίζουνέ με.... τὸ κάτω κάτω τῶν κομπολογιῶνε, τοῦτο τὸ τζιμποῦκι γιατὶ κρατῶ το.

— Τζιμποῦκι λέτενε ’ς τ’ ἅρματα προστάς; ἔκραξεν ἡ κυρία Δεσποινοῦκα, πιάνουσα τὸν βραχίονα τοῦ ἀτρομήτου αὐτῆς συζύγου.

— Ἁρματωμένοι ’ναι, μισὲ Καστέλη, εἴδετέ τους; ἠρώτησε πάλιν ὁ εὐπατρίδης, ὀλίγον διστάζων.

— Ὡς τὸ λαιμὸ, μισὲ Φραγκούλη.... περ μπᾶκο νὰ μὴ ’πῶ πολὺ, μὰ κάθε ταγγαλάκι φορεῖ ἕξη πιστόλαις καὶ δύο γιαταγάνια.

Ὁ μισὲ Φραγκούλης σπαμωδικῶς ἐδάγκασε τὰ χείλη αὐτοῦ, καὶ ἐσυλλογίσθη ὀλίγα δεύτερα λεπτά· εἶτα στρέψας πρὸς τὸν Παντελῆ, τὸν παίζοντα ἔτι μὲ τὰ ἰσπανικὰ, τῷ εἶπε.

— Βρὲ Παντελῆ, ἴντα λίρι λίρι, σήκου ἔλα πάμενε μαζῆ ὡς κάτου.

— Ὄχι πάγιά μου, ὄχι, ἐν ἔρχουμαι, κι’ ἂν μοῦ χαρίσετενε τὰ μούρκια σας οὖλα· καὶ μαγαζὲ νὰ μ’ ἀνοίξετενε κατὰ μεσῆς ’ς τὴν Ἐγγλιτέρα.

— Ἐ ντούνκουε μὴ πάτενε, μισὲ Φραγκούλη, γιὰ τὸ καλὸ τζῆ φαμέλιας.... προσμένετε ν’ ἀρθοῦνε κι’ ἄλλοι ἀπὸ τὸ πόρτο γιὰ νὰ μάθετενε τὴν ἀλήθεια.

— Χίλια ζεϊμπέκια ’ς τὴ Χιός!!! οἱ δημογέροντες καὶ ὁ Δεσπότης μας ’ς τὸ κάστρο μέσα γι’ ἀμανέτια.... ζορπαλίκικα πράματα εἶναι τοῦτα, βρὲ παιδιά... τοὺς ἴδετένε μὲ τὰ μάτια σας, μισὲ Καςέλη; παραλαλῶν ἠρώτησεν ὁ κύριος Φραγκούλης.

— Κι’ ἀμὲς ἐν εἶδά τους· μὲ γύμνὰ μπαζάκια μαῦροι ’σὰν...

— Καθήστενε, μισὲ Καστέλη.... Ἐρηνειὸ, τί στεκούστενε, καρέγλα τοῦ μισὲ Καστέλη.... ἤτανε μαῦροι ’σάν....

— Σὰν τὸν ἔξ’ ἀπ’ ἐδῶ, εἶπεν ὁ Λουΐγγιος, πρώτην φορὰν ἐκ χρόνου πολλοῦ ἀξιούμενος καθίσματος εἰς τὴν θύραν τοῦ εὐπατρίδου.

— Μουρτάρικα πράματα, βρὲ παιδιὰ, τοῦτα τζῆ Χιός.... ἀκοῦς ἐκεῖ ζεϊμπέκια!!!... ψύλλοι μπαίνουνε ’ς τὰ βρακιά μου, Δεσποινοῦκα! ὡς ἐμβρόντητος ἱςάμενος ὄρθιος ἔλεγεν ὁ κύριος Σ.....

— Καὶ ἴντα μῶς φαίνεταί σας τὸ νησὶ τζῆ Χιὸς, Σινιόρα Ἀντρόνικα; ὕστερα ἀπὸ τὸ Μωρέα τζῆ Γρέτζιας κάζο ἐν τὴ κάνενετε σιγκοῦρο.

Ἠρώτησεν ὁ Καστέλης χαϊδεύων τὸν μικρὸν Λουρεντζῆν μηχανικῶς.

— Ἀρκούντως καλή· ἀρκετὰ καλὴ ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη, μειδιῶσα ὀλίγον.

— Γελάτενε Σινιόρα γιὰ τὰ ρωμέϊκά μου· ἐν εἶνα
κουαλιτᾶς, γνωρίζω το, μὰ ’ναι κομπρενάμπιλε.... καταλαβαινούμενα, πῶς τὸ λέτενε;

— Καταλαβαινούμενα! ἔκραξε καγχάζων ὁ Λουρεντζῆς· μοδῶς κλίνετενε, μισὲ Καστέλη, τὸ καταλαβαίνω.

— Ἐγὼ 'πα πῶς ἐν 'μιλῶ καλὰ ρωμέϊκα, γιατὶ ἐν εἶν' τζῆ προβεντζάλες μου.

— Ποία εἶναι ἡ γλῶσσά σας, κύριε Καστέλη, ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ἡ ἰταλική, Σινιόρα.

— Ἐγεννήθητε εἰς Ἰταλίαν;

— Ὄγεσκε.

— Ὁ πατήρ σας λοιπὸν ἦτον Ἰταλός;

— Ὄγεσκε, ἐρυθριῶν ἐλαφρῶς ἐτονθόρυσε πάλιν.

— Ὁ πάππος σας, ὁ προπάππος σας λοιπόν;

— Ὄγεσκε, πλεῖον τεθορυβημένος ἐμάσσησε.

— Καταλαμβάνω· κατάγεσθε ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς ἢ Φλωρεντίνους, οἵτινες κατὰ καιροὺς ἐδέσποσαν τὴν νῆσον.

— Μάλιστα, Σινιόρα, ἀναπνέων ἐλευθερώτερα εἶπεν ὁ Καστέλης.

— Εἶσθε Γενοβέζος, Ἐνετὸς, Φλωρεντῖνος, ποῖον ἐκ τῶν τριῶν;

— Βεραμέντε· ἐ γνωρίζω τὰ παρτίκολα· μὰ νομίζω Βενετζιάνος.

— Καλὲ ἐ λέτενε, μισὲ Καστέλη, τὴν ἀλήθεια; ἀνεφώνησεν ὁ κύριος Φραγκούλης, ἐπανελθὼν τοῦ φόβου τὸν ὁποῖον τὰ χίλια ζεϊμπέκια τῷ εἶχον ἐμπνεύσει· ἴντα ψωροπερηφάνιαις εἶν' τούταις; 'ντροπὴ 'ναι νὰ περνάτενε Γραικός; ἐν ἐγεννήθηκατενε 'ς τὰ Σκλαβιὰ τζῆ Χιός; ὁ πάγια σας καὶ ὁ προπάγια σας καὶ τὸ σόϊ σας οὖλο ἀπὸ 'δῶ καὶ ἑπτακόσα χρόνια, ὅπου ὁ Δομίνικος Μικέλης ἦρθε 'ς τὸ νησὶ, ἐν κατάγεστε ἀπὸ Χιότες; καὶ ἡ πρώτη γλῶσσα ὅπου ἡ παραμάννα ἔμαθέ σας ἐν ἤτανε ρωμέϊκα .... πέστε πῶς εἴστενε Φραγκοχιότης.

— Πολὺ πιατζέρε ἤθελε νὰ κάνῃ μου νὰ 'μιλοῦσα καλὰ ρωμέϊκα, μὲ τὸ κυνικόν του ὕφος εἶπεν ὁ Λατῖνος, χωρὶς διόλου νὰ ἐγγιχθῇ ἀπὸ τὰς ἐρεθιστικὰς ἐπιπλήξεις τοῦ εὐπατρίδου.

Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην καὶ λαμβάνων ὕφος τετριμμένον καὶ γλυκὺ, ἐπρόσθεσε.

— Καὶ ν' ἄθελενε ἡ σινιόρα Διαμάντο νὰ δίνῃ μου 'λίγαις λετζιόναις, σίγουρος εἶμαι, πολὺ ἄψὰ θὰ μάθενάτα.

— Εἰς τὴν πατρίδα μας ἔχομεν ἀλληλοδιδακτικὰ δι' ὅσους ἀρχίζουν μίαν γλῶσσαν, ξηρῶς καὶ αὐστηρῶς εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ἡ κοκκόνα Διαμάντο γιὰ νὰ σοῦ δώσῃ μαθήματα θέλει τριάντα τέτοια στρογγυλὰ κολωνάτα τὸ μῆνα, μισὲ Καστέλη, εἶπε καὶ ὁ ζηλότυπος Παντελής, λύων τὴν μακράν του σιωπὴν, καὶ τινάζων ὑψηλότερα τὰ δύο ἰσπανικά.

— Ἔρχεται ὁ πρωτοσύγγελος Πολύκαρπος .... τώρα θὰ

μάθουμενε πόσοι Τοῦρκοι ἤρθανε 'ς τὴ Χ̌ιὸς, εἶπεν ἡ κυρία Δεσποινοῦκα.

— Καλὴ ἑσπέρα σας, σκυθρωπὸς ἐπρόφερεν ὁ ἱερεὺς, ῥίπτων συγχρόνως βλέμμα βλοσυρὸν ἐπὶ τοῦ Λατίνου.

— Ἴντα πράματά 'ναι τοῦτα π' ἀκούω, δάσκαλε!! ἀλήθε̌ια πῶς χίλια ζεϊμπέκια ἤρθανε 'ς τὴ Χ̌ιός;

— Ἀλήθε̌ια 'ναι κατὰ δυστυχίαν· ἦλθον ἀπὸ τ' ἄντικρυ τῆς μικρᾶς Ἀσίας· ἦσαν δ' ἕτοιμοι νὰ ἔλθουν ἄλλοι χίλιοι Τοῦρκοι ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Ἰλέζογλου, ἀνδρὸς καὶ καλοῦ καὶ φιλανθρώπου, πλὴν διετάχθησαν διὰ Σάμον.

— Ἐμάθετένε τὸ αἴτιο ποῦ ἤρθανε;

— Ναί! μερικοὶ τῶν καλοθελητῶν μας Λατίνων ἐτρόμαξαν τὸν Μουσελίμην, ὅτι οἱ νησιῶται ἔχουν τάχα σκοπὸν νὰ ἐπαναστατήσουν, καὶ τὸν ἐπαρακίνησαν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν βοήθειαν.

Τὰ ὄμματα τῆς οἰκογενείας ἁπάσης ἐῤῥίφθησαν ἐπὶ τοῦ Καστέλη.

— Ποῖος πασᾶς διοικάει τους, ἅγιε Πολύκαρπε; ἠρώτησεν ὁ κύριος Φραγκούλης.

— Δὲν ἔχουν ἀρχηγὸν καὶ τοῦτο εἶναι τὸ χειρότερον· εἶναι κάθε καρυδ̌ιᾶς καρύδι· διακόσιοι Κρῆτες, ἑξακόσιοι Γ̌ιουρούκιδες καὶ ταγκαλάκ̌ια, καὶ διακόσια ζεϊμπέκ̌ια, τοὺς ὁποίους μία φρεγάδα ἔφερε καὶ ἀπεβίβασεν ἐπὶ τῆς νήσου.

— Ὀχονοῦς κ' ἴντα θὰ γενούμενε, πάγ̌ιά μου!.... ἴντα κακὸ ποῦ πάθαμενε!....

Ἡ οἰκογένεια ἅπασα ὠρθώθη ἔντρομος καὶ ἔκραζεν.

— Μὴ φοβῆσθε, κυρίαι, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη· ἀκόμη τὸν σκοπὸν καλὰ καλὰ τῶν χιλίων Τούρκων δὲν τὸν γνωρίζετε· ἦλθον βεβαίως διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς πόλεως· τοῦτο πρέπει τοὐναντίον νὰ σᾶς εὐχαριστῇ.

— Θέλω νὰ σᾶς εἴπω κρυφίως δύο λόγους, μισὲ Φραγκούλη, εἶπεν ὁ πρωτοσύγγελος, ἔρχεσθε ἐντὸς τῆς οἰκίας;

— Σ' ταῖς προσταγαῖς σας, δασκαλάκι μου,.... ἴντα ἔχετενε νὰ μοῦ πήτενε;.... καλὸ ἢ κακό 'ναι.... ἐν ἠξεύρω ἴντα 'χω Δεσποινοῦ μὰ δὲν εἶμαι καθόλου καλὰ σήμερα .... μ' ὄρχονται 'σὰν σύγκρυα.

— Σινιόρα Ἀντρόνικα, νὰ μὴ μασκαθήτενε εἶςε κουρατζ̌ιόζα 'σὰν τὴν Ὑπόλιτα τοῦ Μαρμοντέλη.... μὰ τὸ σάντο Τζερόλαμο! ἐν εἶδα γυναῖκα τόσο φέρμα σὰ λόγου σας, εἶπεν ὁ Καστέλης.

— Εἶμαι γυνὴ, κύριε, ὡς ὅλαι αἱ γυναῖκες· ἂν δὲν ἐφοβήθην εἰς τὴν εἴδησιν τῶν χιλίων Τούρκων, εἶναι διότι δὲν βλέπω κίνδυνον· γραφεῖσα δὲ πρὸς τὴν Λοῦλαν ἐπρόσθεσεν· ὁ [redacted] ἄφησε τὰς θύρας καὶ εἰσέρχεται εἰς τὰς οἰκίας· ἂς ἐπιστρέψωμεν καὶ ἡμεῖς .... καλὴν νύκτα, κύριε Καστέλη.

— Μπόνα νότε, μπόνα νότε, σινιόρα Ἀντρόνικα, ὀρθωθεὶς καὶ κλίνων μέχρις ἐδάφους πάλιν καὶ ἀποκαλυπτόμενος τὸν πῖλον αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Καστέλης.

Ἠγέρθη καὶ ἡ λοιπὴ οἰκογένεια.

— Καὶ τοῦ λόγου σας φεύγετενε, πλησιάζων τὴν Διαμάντο καὶ Ἀγγεροῦκαν, εἶπεν ὁ Δυτικός· ἔκαμέ μου πολὺ πιατζέρε ἡ γρωνιμία τζῇ ἀδελφῆς σας· ὕστερα ἀπὸ λόγου σας εἶναι ἡ ποιὸ γρατζιόζα κοπέλα ποῦ 'ς τὴ ζωῆς μου εἶδα.

— Ἀλήθεια! εἶπε φιλαρέσκως ἡ Διαμάντο, στηριζομένη εἰς τὸν βραχίονα τῆς Ἀγγερούκας καὶ ἱλαρῶς ἀτενίζουσα πρὸς τοῦτον. Διατὶ, μισὲ Καστέλη, κατατρέχετε τόσον τοὺς Γραικούς.

— Μὴν ἀκούτενε, σινιόρα Διαμάντο, τὰ λόγια τῶ παπάδωνέ σας.... οἱ παπάδες σας καὶ οἱ δικοί μας ἐκάμανε νὰ τρωγουμέστενε ἔτζι δά· τὸ 'ξέρω πῶς οἱ δικοί μας εἶναι ποιὸ ἀνιμάτοι, μὰ μὲ τὸ ῥαγκιόνε τους· γιατὶ ἐχάσανε οὔλη τὴν ἰνφλουέντζα τους, καὶ γιατὶ μιὰ φορὰ εἴχανε διακόσιαις ἐκκλησιαῖς ἀποκάτω τους, καὶ τώρα ἔχουσι μόνο τέσσαρες.... γιὰ λόγου μου ἐν εἶμαι μπιγκότος· καὶ 'ς τὴ 'δική σας ἐκκλησιὰ, καὶ 'ς τὴ 'δική μας τὸ ἴδιο κάνει μου· ἡ Ἀγγεροῦκα φέρει τὰ φόντα τζῇ ψυχῆς μου.... ὕστερα ἀπ' τ' ἀφρόντια ποῦ 'ς τὴ πόρτα τούτηνε καθημεροῦσια ἀκούω ἤπρεπε οὔτε νὰ σουλατζάρω πιὰ ἐδωνὰ μὰ 'γὼ καὶ πάλι ἔρχομαι γιὰ τὴν Ἀγγεροῦκα.

Στραφεὶς δὲ πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ἐρωμένην ἐπρόσθεσεν.

— Εἶχα πολλὰ πράματα τζῇ νεσεσιτὰς νὰ 'πῶ σας, καὶ ἕνα ῥαβάσι νὰ δώσω σας, καὶ γιὰ τοῦτο ἦρθα, μὰ ἡ τζάτζα σας οὔτ' ἕνα ποτῆρι νερὸ ἀπὸ τὸν ἐμπότι της ἀπόψε ὀφρίρησέ μου.

— Ἐν μέλει σας, σινιὸρ Καστέλη... γνωρίζετε τὴν καρδιά μου.... ἔχετενε ἀπάνου σας τὸ ῥαβασάκι;

— Προχοῦ νὰ δώσω το πρέπει νὰ 'μιλήσω σας....'ς ταὶς δώδεκα τῆς νύχτας θὰ βολτεζάρω ὄξου ἀπ' τὴ πόρτα σας.... γιὰ νὰ μὴ δώσετε σουσπίσιο στείλλετέ μου τὴν κοφιτέντζα σας, σινιόρα Διαμάντο, νὰ τῆς 'μιλήσω γιὰ λόγου σας καὶ τῆς τὸ δώσω.

— Πολὺ καλὰ εἰς τὰς δώδεκα.... πᾶμε, ἔρχεται ὁ Παντελῆς.... καλὴ νύκτα, 'ς τὰς δώδεκα.

Ὁ Παντελῆς εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐντὸς, διὰ ν' ἀκούσῃ τί ὁ πρωτοσύγγελος ἔμελλε νὰ τῷ διακοινώσῃ. Ὁ πρωτοσύγγελος ἀφοῦ παρέστησεν εἰς τὸν εὐπατρίδην τὸ δεινὸν τῆς νήσου διὰ τὴν ἄφιξιν τῶν χιλίων Τούρκων, ἤρχισε νὰ τὸν ἐπιπλήττῃ αὐστηρῶς, διατὶ νὰ συγχωρήσῃ πρὸς τὸν καθολικὸν νὰ καθήσῃ πλησίον τῶν θυγατέρων αὐτοῦ καὶ νὰ συνδιαλέγεται.

Ἡ ζηλοτυπία τοῦ Παντελῆ εἶχε κορυφωθῆ τότε· ἀφήσας λοιπὸν τὸν πατέρα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, ὅτε ὁ

Καστέλης καλονυκτίζων ἔδιδε τὴν χεῖρα εἰς τὴν Ἀγγεροῦκαν καὶ Διαμάντο.

Εἶδε τότε τὴν Διαμάντο νὰ ἐγχειρίζῃ πρὸς τὸν Καστέλην κρυφίως τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ γραμμάτιον· πλὴν ἡ πρᾶξις τόσον ταχέως ἔγεινεν, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ πιστεύσῃ.

Ἔκραξε τότε παράφρων.

— Οἱ Τοῦρκοι ἤρθανε νὰ μᾶς κόψουνε καὶ σεῖς ταῖς πόρταις ἄματις μ' ἔχετενε ἀνοιχταίς;.... ἀκούσατενε, μισὲ Καστέλη, μὴ ζητάτενε νὰ μᾶς πάρετενε 'ς τὸ λαιμό σας!

Καὶ μετὰ πατάγου καὶ ζηλοτυπίας ἔκλεισε τὰ δύο φύλλα τῆς θύρας, καὶ ἄφησε τὸν Καστέλη ἐν μέσῳ τῆς ὁδοῦ.

— Τί καλῆς ψυχῆς νέος φαίνεται ὁ σινιὸρ Καστέλης, εἶπεν ἡ Διαμάντο πρὸς τὴν Ἀγγεροῦκαν, ὅταν ἐπέστρεφον ἐντὸς τῆς οἰκίας.

— Εἶναι ὁ καλλίτερος τῆς χώρας.... Ἄχ ποῦ εἶναι Λατῖνος!....

— Τί σημαίνει ποῦ εἶναι Λατῖνος! δὲν εἶναι Χριστιανός; ἂν μ' ἠγάπα εἷς τοιοῦτος εὔμορφος καὶ καλοαναθρεμμένος νέος τὸ Λατῖνος ἤθελε· μ' ἐμποδίσει νὰ τὸν νυμφευθῶ!! νὰ μὴν ἦναι Ἰουδαῖος ἢ Τοῦρκος....

— Πῶς τὸν ποφέρετενε τὸν σαχλόφραγγο, εἶπεν ὁ ἀδελφὸς, ὅστις μετὰ τὸ μανδάλωμα τῆς θύρας δρομαίως ἐπέστρεψεν πρὸς αὐτάς· εἶναι καὶ μπαλῶσος, ἐν ἔχει μαϊδὶ 'ς τὴ τζέπη του· ἴδατενε πῶς γρούλονε τὸ μάτι του 'ς τὰ κολωνάτα;

— Ἀμέτενε 'ς τὸν ἔξ' ἀπ' ἐδῶ, ζουλιάρη.... ἴντα 'κλεισες, βρὲ μασκαρὰ, τὴ πόρτα τοῦ παλληκαριοῦ ἔδετζι 'ς τὸ πρόσωπό του; εἶπεν ἡ Ἀγγεροῦκα μὲ θυμὸν, καὶ σύρουσα τὴν σύντροφον αὐτῆς ἀπὸ τοῦ βραχίονος, ἄφησε τοῦτον κεχηνότα καὶ μόνον.

— Ἃ α α ά...ά... τὸν θέτε λοιπὸ τὸ Φράγκο!!! ἐγὼ διορθόνω-τον!.... νὰ δώσω του 'γὼ ματζουκιαὶς ποῦ ὁ Μονσινιόρες του μὲ τ' ἁγιάσματα οὖλα τζῆ Σάντα Ῥώμας νὰ μὴ γιατρέψῃ τὴ ῥάχη του.

ΚΕΦ. 43.

ΜΙΑ ΑΠΑΛΗ ΣΥΝΔΙΑΛΕΞΙΣ.

Μόλις ἡ Διαμάντο εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἐκάλεσεν αὐτὴν εἰς τὸν κοιτῶνά της.

— Διαμάντο! μετὰ σοβαρότητος εἶπεν, εἰς τὴν ψυχήν σου κατέχω ἔτι τὴν φιλίαν, ἣν εἶχον ὅτ' ἐγκατελείψαμεν [redacted] κιον ἄντρον;

— Ὄχι μόνον σὲ ἀγαπῶ, Ἀνδρονίκη, ἀλλ' ἡ πρὸς σὲ εὐγνω-

μοσύνη μου ἔτι πλέον αὐξάνει, ὅσον αἰσθάνομαι τὴν διαφορὰν τῆς ζωῆς ταύτης ἀπὸ ἐκείνην τοῦ σπηλαίου.

— Τὴν ἀλήθειαν λοιπόν .... δὲν ἀγαπᾷς τὸν Καςέλην; μίαν ὥραν ἔμεινα εἰς τὴν θύραν καὶ ἐννόησα τὰ πάντα. Τὰ βλέμματα καὶ τῶν δύο σας ἐξέφραζον ὅ,τι ἡ παρουσία ἡ ἰδική μας ἐκώλυε τὴν γλῶσσάν σας νὰ ἐξηγηθῇ.

Ἡ Διαμάντο κατερυθρίασε καὶ ἐθορυβήθη.

— Διαμάντο, γνωρίζεις ὅλα τὰ συμβάντα μου! γνωρίζω τὰ ἰδικά σου· ἂν τώρα ἀρχίσῃς νὰ μὲ κρύπτῃς τὰ νέα σου αἰσθήματα, σημεῖον ἢ ὅτι ἤλλαξας, ἢ ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι πλέον ἀξία τῆς ἐμπιστοσύνης σου.

Ἐῤῥίφθη τότε αὐτὴ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀρκάδος καὶ ἤρξατο νὰ κλαίῃ πικρῶς.

— Ὁμίλει, φίλη, εἴμεθα ὡς ἀδελφαί.... τί ἔχεις νὰ μὲ εἴπῃς;

— Ναί, Ἀνδρονίκη! τὸν ἀγαπῶ· εἶναι τόσον καλοαναθρεμμένος ....

— Τὸν ἀγαπᾷς!! ἔχεις ἤδη καμμίαν ἐξήγησιν μὲ τοῦτον;

— Ἔχω!... αὐτὸς πρῶτος μ᾽ ἔγραψεν ἓν γραμματάκι.

— Σ᾽ ἔγραψε....μήπως σ᾽ ἐζήτησε συνέντευξιν;

— Ναί.

— Τὴν ἔδωκας .... ποίαν ὥραν;

— Τὴν ἑνδεκάτην τῆς νυκτός· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθην τὴν ἑσπέραν ἐκείνην νὰ καταβῶ εἰς τὴν θύραν τὸν συνήντησα τὴν ἄλλην ἡμέραν εἰς τὴν Καινούργιαν βρύσιν.

— Ἀπήντησας διόλου πρὸς τοῦτον ἐγγράφως;

— Σήμερον μόνον τοῦ ἔδωκα ἓν γραμματάκι, ἐπρόσθεσεν ἀναστενάζουσα. Καὶ τοῦτο ἦτο μᾶλλον διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνω ἢ νὰ τοῦ δώσω ἐλπίδας.

— Κάμε με τὴν χάριν νὰ μὲ δείξῃς τὸ γράμμα τοῦ Καςέλη.

Ἡ Διαμάντο ἀνέσυρε τότε ἐκ τοῦ κόλπου αὐτῆς γραμμάτιον ἐπὶ μικροῦ μοσχοβόλου χαρτίου μὲ ἀνθοστεφὲς περιθώριον, καὶ δύο συνασπαζομένας περιστεράς. Ἦτο γεγραμμένον εἰς τὴν διεφθαρμένην τῶν Λατίνων γλῶσσαν ὡς ἀκολούθως.

« Ἀδοράπιλη Σιυνιόρα.

« Ὁ Μάρτζιος (α) καὶ ὁ Ἀπόλλωνας ἤτανε ᾽ς τοὺς παλιοὺς καιροὺς ἐναμοράτοι μὲ τὴν Περσεπίνα· (β) καὶ ἡ τζάτζα της ἡ Σέρα (γ) γιὰ νὰ τὴν ἐβγάνῃ ἀπὸ τὰ χέρια τους ἔστειλέ την εἰς τὸ νησὶ τῆς Σισίλιας (δ) κοντὰ εἰς τὸ βουλκάνο τῆς Αἴτνας νὰ μαζόνῃ πούλουδα. Ὁ Πλούτωνας (ε) ἄσκημος καὶ κακομούτζουνος, ὅμα εἶδέ την ἔκλεψέ την ἀπὸ μεσῆς ἀπὸ ταῖς νύφαις της.

« Ὁ Ζουπιτέρος (ζ) τοῦ τὸ ἐπαρδονάρισε· γιατὶ κ᾽ ἐκεῖνος ἓν ἔκαμενε ἄλλια ᾽ς τὴ ζωή του.

« Βλεπέτενε, βεραμέντε, ἀδοράπιλή μου συνιόρα Διαμάντο, πῶς τὸ ἀμόρε ἓν ἐδὼ πρᾶμα ἀσυνείθιστο ἢ ἀδιάντροπο; γιατὶ καὶ ἀτοί τους οἱ θεοὶ τζῆ ἀντικιτᾶς τὸ αἰσθανόντανε καὶ τὸ ἐπρατικάρανε.

(α) Ἄρης (β) Περσεφόνη. (γ) Δήμητρα (δ) Σικελία. (ε) Πλούτων. (ζ) Ζεύς.

« Τοῦτο τὸ ἀμόρε μὲ κορατζάρει νὰ πάρω τὴ λιμπερτὰ νὰ σᾶς ςείλω τοῦτο τὸ ῥαβάσι.

« Νιάνκο καὶ ἐν χωροῦσι λόγια 'ς τὸ χαρτὶ ἀπάνου νὰ 'πῶ οὖλα τὰ τουρμέντα τζῆ ψυχῆς μου· ἀγκρεαπελαμέντε περιμένω ὅτι ἐν θὰ σᾶς κακοφανῆ καὶ ὅτι θὰ λυπηθήτενε ἕνα ἄθρωπο ὅπου ἤτανε ὅλο βιβασιτὰ προχοῦ ν' ἀρθέτενε 'ς τὴ νῆσος ἀπάνου, καὶ τώρα 'ναι ἀκαμπλάτος ἀπὸ δολόρε.

« Ἐν ἐμπορεῖτεν ἄματις, μαδεμουαζέλα Διαμάντο, νὰ κατεβήτενε μιὰ ματιὰ τὴ νύχτα ἐκεῖ δὰ νὰ 'ς ταὶς ἕντεκα 'ς τὴν πόρτα σας; θὰ σᾶς ἐξπλικκάρω οὖλα τὰ κάζα ὅπου μὲ κάμανε νὰ ἔμπω σὲ ματρεμόνια μὲ τὴ καλήνε καὶ ὄμορφη Ἀγγεροῦκα.

« Σκοῦζα, μπέλλα, μπελλίσιμη Διαμάντο,
« Ὁ μιζεράμπιλες
« Λουΐγγιος Καστέλης. »

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἡ Ἀνδρονίκη, ἥτις καὶ ἐμειδίασε καὶ ἀηδίαν ἠσθάνθη μεγίςην, ἔμεινε πολλὴν ὥραν σύννους· ἐννόησε κάλλιστα τὴν θέσιν τῆς φίλης της.

Κλεισθεῖσα παιδιόθεν εἰς τὸ χαρέμιον τῆς Χαϊνίτζας, ἀκολούθως δὲ εἰς ἐκεῖνο τοῦ Ὀδυσσέως· δηλ· περιστοιχισμένη ἀπὸ εὐνούχους καὶ στρατιώτας, οἵτινες ὡς βορὰν ἐθεώρουν αὐτὴν, καὶ δειλὴ ἦτο, καὶ τί ἐστὶν ἐλευθερία ἠγνόει· πρώτην φορὰν λοιπὸν τὴν ἠσθάνετο, καὶ ἐζήτει νὰ τὴν γευθῇ καθ' ὅλους τοὺς τρόπους.

Ὁ Παντελῆς ἠδύνατο εὐκόλως νὰ κερδήσῃ τὴν καρδίαν της, καὶ ἦτον ὁ κατάλληλος διὰ νὰ συνάψῃ συνοικέσιον· πλὴν δειλὸς καὶ χωρὶς νὰ προφέρῃ ποτὲ τὴν παραμικρὰν ἐρωτικὴν φράσιν, ἂν καὶ τὴν ἠγάπα ἐμπαθῶς, ὁμιλῶν δὲ ἀκαταπαύστως περὶ ἐμπορίου καὶ χρημάτων, ἐνῷ ὁ Καςέλης τολμηρὸς, ἂν καὶ εἰς γλῶσσαν διεφθαρμένην, εἶχεν εἰς τὸ στόμα του τὴν μυθολογίαν καὶ τοὺς στολισμοὺς τοῦ γυναικείου φύλλου, δι' ὃ καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς νέας.

Ἔπειτα διατί νὰ τὸ κρύψωμεν! καὶ αὔτη ἡ μικτὴ ἐκ γαλλοιταλικῶν λέξεων γλῶσσα τοῦ Καθολικοῦ ἥδυνε πλεῖον τὰ ὦτά της ἢ ἐκείνη τῶν σλαβοτουρκικῶν, ἣν ἤκουεν εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον, καθ' ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι ἡ πρώτη ἐπλησίαζε μᾶλλον τὸν πολιτισμὸν, ἐνῷ ἡ δευτέρα τὸν τουρκισμόν.

Συνεσφιγμένη λοιπὸν μὲ ὅλους τοὺς τελαμῶνας τῆς Τουρκικῆς ἀνατροφῆς, καὶ τούτους διαθλάσασα, παρεδέχετο ὡς καλήτερον καὶ ἐντελέστερον πᾶν ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς τὴν πεφωτισμένην Εὐρώπην,

— Γνωρίζεις, Διαμάντο, ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτι οὗτος ὁ Καστέλης πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀγαπᾷ τὴν Ἀγγεροῦκαν, καὶ ὅτι ἐξέθεσε πολὺ τὴν ὑπόληψίν της;

— Τὸ γνωρίζω· πλὴν μὲ εἶπεν ὅτι τρὶς τὴν ἐζήτ[illegible] γάμον ἀπὸ τοὺς γονεῖς της, καὶ τρὶς τὸν ἀπέρριψαν ὡς Δυτικόν.

— Τὸν ἀγαπᾷ ἡ Ἀγγεροῦκα ἀκόμη;

— Ναί.

— Δὲν προσποιεῖται ὅτι δι' αὐτὴν ἔρχεται, ἐνῷ ὁ σκοπός του εἶναι δι' ἐσέ;

— Ναί, ἐρυθριῶσα ἐμάσσησε.

— Δεδόσθω ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀνεκαλύφθη, ὁποία εἶναι ἡ θέσις σου καὶ ἡ θέσις μου· ἐκεῖνοι, οἵτινες μᾶς ἔδωσαν τοιαύτην φιλοξενίαν, οἵτινες μᾶς ἐπεδαψίλευσαν πᾶν ἀγαθὸν, δὲν θὰ γογγύσουν εἰς τὴν ἀγνωμοσύνην μας; πρὸς τούτοις γνωρίζω ἀπὸ τὴν Λοῦλαν, ὅτι ἡ Ἀγγερούκα ἀγαπᾷ τὸν Καστέλην ὡς παράφρων. Δεδόσθω ὅτι, φοραθέντος τοῦ ἰδικοῦ σου ἔρωτος ἡ φίλη σου ἀσθενεῖ βαρέως, κινδυνεύει, ἀποθνήσκει....

— Παῦσε Ἀνδρονίκη! δι' ἀγάπην Θεοῦ!... εἶμαι ἀξία τῆς βαρυτέρας τιμωρίας... εἶμαι ἔνοχος, πλὴν ὄχι ἐκ κακίας· ἀφρόνως παρεσύρθην. Καὶ βεβαιώθητι, μ' ὅλον ὅτι πολὺ τὸν ἀγαπῶ, ταῦτα κἀγὼ συλλογιζομένη, ἔγραψα σήμερον πρὸς τοῦτον ψυχρὸν γραμμάτιον.

— Ἂν δὲν φθάνουν τὰ ὅσα σὲ εἶπον, σὲ προσθέτω, ὅτι, ὄχι μόνον εἶναι πένης, ἀλλὰ καὶ κατάχρεως· ἐνῷ ὁ υἱὸς τοῦ κυρίου Φραγκούλη καὶ περιουσίαν ἔχει, καὶ ἀρετὰς περισσοτέρας.

— Λοιπὸν τί πρέπει νὰ κάμω;

— Νὰ μὴν ὑπάγῃς εἰς τὴν συνέντευξιν καὶ διὰ ψαλιδίου νὰ κόψῃς πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ Καθολικοῦ, ὥστε νὰ μὴν πλησιάσῃ ἄλλοτε τὴν θύραν μας.

— Δὲν ἠμπορῶ νὰ πράξω τοιοῦτόν τι, Ἀνδρονίκη.

— Διατί;

— Διότι οὔτε σθένος οὔτε ψυχὴν ἔχω κατὰ πρόσωπον ἐγὼ νὰ τοῦ εἴπω ἓν τοιοῦτον πρᾶγμα.... τὸν ἀγαπῶ πολὺ, Ἀνδρονίκη.

— Ἐγὼ τοῦ τὸ λέγω... ποίαν ὥραν θὰ ἔλθῃ ἀπόψε.

— Εἰς τὰς δώδεκα.... Τί ζητεῖς νὰ κάμῃς Ἀνδρονίκη;

— Τίποτε· ἓν χρέος... ἂν ἡ πρᾶξίς μου δὲν σὲ ἀρέσῃ, ἀφίνω αὔριον τὴν νῆσον· χρεωστῶ ὅμως νὰ σὲ εἴπω, ὅτι, ἂν ἅπαξ σὲ χωρισθῶ καὶ μένῃς ἐνταῦθα, εἶμαι ἠναγκασμένη νὰ ἐξηγηθῶ πρὸς τὴν Λοῦλαν, ὅτι δὲν εἶμαι ἀδελφή σου.

Ἡ Διαμάντω εἰς τὸν αὐστηρὸν καὶ ἀποφασιστικὸν τρόπον τῆς Ἀρκάδος ἔμφοβος συνῆλθεν εἰς ἑαυτὴν, καὶ σκεφθεῖσα εἶπε.

— Πολὺ καλὰ θ' ἀκολουθήσω τὰς νουθεσίας σου.... κόπτω κάθε σχέσιν μου μὲ τὸν Καστέλην· θὰ καταβῶ ἀπόψε νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μὴν ἔλθῃ πλέον εἰς τὴν θύραν.

— Ὄχι! σὺ δὲν πρέπει νὰ καταβῇς· μία ἔτι νυκτερινὴ συνέντευξις συχνὰ, ἀντὶ νὰ διαλύσῃ ἕνα ἔρωτα, μᾶλλον τὸν παγιόνει· ἐγὼ καὶ ἡ Λοῦλα θὰ καταβῶμεν.

— Ἡ Λοῦλα!! τὸ γνωρίζει καὶ ἡ Λοῦλα;

— Ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ κυρίου Σ.... γνωρίζει τὸν ἔρωτά σου, ἐκτὸς τῆς Ἀγγερούκας.

— Κάμε ὅ,τι γνωρίζεις, εἶπεν ἡ Διαμάντο, καλύπτουσα διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ πρόσωπον. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀφῆκε τὸν κοιτῶνα τῆς φίλης της.

ΚΕΦΑΛ. 44.

ΤΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ.

Ἀφήσας τὴν θύραν τοῦ εὐπατρίδου ὁ Καστέλης, διευθύνθη εἰς ἓν τῶν καφενείων τοῦ Φραγκομαχαλᾶ, ὅπου οἱ νέοι Λατῖνοι συνηθροίζοντο καὶ ἐχαρτόπαιζον.

— Ἔ!! ντούνκουε, μισὲ Λουΐτζη, ἴντα νοβιταῖς ἀπὸ τὸ Μωραϊτάκι; ἐβάλετεντο 'ς τὰ φιλέτα σας ἢ ἀκόμα; ἠρώτησεν εἷς τῶν χαρτοπαικτῶν, ἀναμιγνύων τὰ χαρτία, καὶ κρατῶν εἰς τοὺς ὀδόντας ἡμιαναμμένον σιγάρον.

— Ἕνα ζπάρο δύο τρυγώνια.... μὰ τὴ σάντα Φιλομένα ἐν εἶδα ποιὸ εὔκολη κάτζα ἀπ' αὐταῖς τζῆ ῥωμιοπούλαις, εἶπεν ὁ Καστέλης καταλυγίζων τὸ σῶμά του· ἐκβάλλων δὲ τὸν λευκὸν αὐτοῦ πῖλον, καὶ σπογγίζων τὸ πρόσωπόν του δι' εὐώδους ῥινομάκτρου ἐδείκνυεν ὅτι ἦτο κατευχαριστημένος.

— Ἐλάζενε, σινιὸρ Λουΐτζη, νὰ πήτενε ταὶς νέαις σας μπραβούραις... ἴντα σκαρόσετενε πάλι κάτω 'ς τὴν Ἀπλωταριά.

— Τίπατες, ἀπεκρίθη ἀνᾶσπῶν τὸν ὦμον καὶ αἰνιγματικῶς μειδιῶν. Ἀποταυθεὶς δὲ πρὸς τὸν καφεπώλην· Μπατίζα, τρατάρισε μιὰ μαστίχα οὖλο τὸ ταβολῖνο.

— Ἀφεροὺμ, ἐφώναξαν ὅλοι· μπράβο.... ἔ ντούνκουε καλὰ καλὰ μαντάτα, μισὲ Λουΐτζη, γιὰ νὰ τρατάρετενε τόσο γκενερόζα.

— Πήτενε, μισὲ Λουΐτζη, ὅ,τι ἔχετε νὰ πήτενε (ἔκραξε μετά τινος ἀδημονίας ἄνθρωπός τις μᾶλλον ἡλικιωμένος), τὸ πρεζέντε σας ἔκοψέ μας τὴ πρεφερέντζα, καὶ χάνω τζίρκα πέντε ῥεγγινάτα..... ἄσσος καρὸ, μισὲ Γκιουστινιάνη.

— Μπάστα, σινιὸρ Φλώρη.....μὴ ἰριτάρεστενε ἔτζι δα... νιάνγκα ἔχω νὰ ῥακοντάρω τοῦ Κολόμπο τζ' ἀβεντούραις· εἶπεν ὁ Καστέλης θέτων τὸν πῖλον πλαγίως.

— Ἔχετενε νὰ ῥακοντάρετε ἀπ' ἐκείναις ταὶς ψευτιαὶς ποῦ 'ναι τρεῖς πήχαις μακρυαίς.... ἄσσος καρὸ, μισὲ Γκουζινιάνη, ἐβαρέθηκα νὰ προσμένω σας.... δυὼ ὥραις ποῦ τίναξά τον 'ς τὸ ταβολῖνο ἀπάνω.

— Καλὲ δὲν ἔχετενε ὀλίγη πασιέντζα, σινιὸρ Φλώρ[redacted]σωμε τὸ μισὲ Λουΐτζη, καὶ ν' ἀνάψωμεν ἕνα τζιγαρέτο; ἐν κυνηγοῦσι μας, σινιὸρ Φλώρη, ἐπρόσθεσεν ὁ Γκιουστινιάνης.

— Ἀπὸ κείναις ποῦ 'ναι τρεῖς πήχαις, εἶπεν ὁ Καςέλης, μὲ κάποιαν ἀγανάκτησιν, θώρα ἐδῶ.

Καὶ ἐκβαλὼν τοῦ κόλπου του τὸ γραμμάτιον τῆς Διαμάντος, ὕψωσε τὸν βραχίονα καὶ ἔδειξε τοῦτο.

— Ῥαβάσι!!! ἔκραξάν τινες.... μπουλετίνι, ἐπρόσθεσεν ὁ μισὲ Γκjουςινιάνης· ἀπὸ τὸ Μωραϊτάκι, καλὲ, εἶναι; ἐν πιςεύω, καλὲ μισὲ Λουΐτζη, εἶναι τῆς Ἀγγερούκας καὶ γυρεύετενε νὰ τὸ κάμετενε τῆς σινjόρας Διαμάντος.

— Ἒν ἄνοιξά το ἀκόμη.... τὸ μπρατζάκι της 'σὰν τοῦ λαγοῦ τὸ πετζάκι ἔτρεμενε σὰν μοῦ τὸ πασάριζε... ὀχονοῦς γλυκό μου μπαρπουνάκι, ἐπρόσθεσε, καὶ ἐκόλλησε τοῦτο εἰς τὰ χείλη ὁ Καστέλης.

— Ἄσσος καρὸ, μισὲ Γκjουστινιάνη.... ἐ βαστῶ πλjά· θὰ παίξετενε, ἢ νὰ πάρω τὸ καππέλο μου καὶ νὰ φύγω;

— Καὶ σταθήτενε κακόσορτε, μjὰ στιμῆς.... ἀνοίξετέτο, μισὲ Λουΐτζη, νὰ δούμενε ἴντα μοδῶς γράφει τὸ Μωραϊτάκι.

Ὁ Καστέλης ἀφοῦ καὶ δεύτερον ἠσπάσθη τὸ γραμμάτιον ἤνοιξε τοῦτο.

« Ἀξιολάτρευτέ μου Κύριε!

« Ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐνέπλησεν ἀγαλλιάσεως διὰ τὰ τρυφερὰ αἰσθήματα, ἅπερ δι' ἐμὲ φέρετε· πλὴν ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἡ πρὸς τὴν Ἀγγεροῦκαν ἐπιστήθιος προσκόλλησίς μου μ' ἐμποδίζει περισσότερον νὰ προβῶ.

« Ἂν τυχὸν συναντηθῶμεν, θέλω διὰ ζώσης φωνῆς σᾶς ἐξηγήσει πόσον εἶμαι ἀθώα, καὶ κακῶς ἄλλως μ' ἐλάβατε.

« ὑγιαίνετε. « ἡ φίλη σας.

« Διαμάντο. »

— Βρέ παιδjὰ, ἐν ἐσκαμπάρισα μjᾶς λίνjας σένσο ἀπὸ τὸ μπουλετίνι τοῦτο, εἶπεν ὁ Καστέλης.... πὲρ μπάκο γράφει 'σὰν ἀντικιτάρενα.

— Κανένας μας ἐν ἐκατάλαβε, εἶπεν εἷς ἄλλος.

— Μισὲ Γκjουςινιάνη, νὰ χαρῆτε τὴν ψυχή σας σεῖς καταλαβένετενε τὴ λίγκουα;

— Πιστεύω πῶς ἐκατάλαβα κομμάτι.

— Γjὰ κάμετε 'ς τὴν μπίστι σας τὴ τρατουτζιόνε.

Ὁ Γκjουστινιάνης ἔλαβε τὸ γραμμάτιον εἰς χεῖρας, καὶ ξηροβήχων ἐμάσσησε πολλάκις τὴν φράσιν « ἀξιολάτρευτέ μου Κύριε. »

— Πολὺ ὀνόρε κάνει σου τὸ κορίτζι τοῦτο, μισὲ Καστέλη, ςραφεὶς μετὰ ταῦτα σοβαρῶς πρὸς τοῦτον, εἶπεν, ἐν ἠξέρετενε τὴ νόμπιλε ἐκείνη φαμέλjα τζῆ Σμύρνης τῶ Λατρίδωνε; κομπαράρησε ντούνκουε μ' ἐκείνους καὶ λέγει ἄξιε τῶ « Λατρίδωνε Κύριε. Ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐνέπλησεν ἀγαλλιάσεως διὰ τὰ τρυφερά...., »

« Ἡ πιστόλα σας ἐπλήγωσέ με 'ς τὴ τρυφερὴ ἀγκαλjὰ 'ποῦ 'ναι τὰ σεντιμέντα.

« Ἄπερ..... ἄπερ....» τούτηδα νὰ τὴ λέξι ἐν καταλαβαίνω την, πρέπει νὰ ἦναι τοῦ Ὁμήρου.... νὰ λέγενε κάπερ, ἤθελα νὰ 'πῶ πῶς σινιφικάρει τὸ σινι̯ὸρ Κάπαρη.... ἂς ἦναι ἐν μᾶς μέλει γιὰ μι̯ὰ λέξι.... « ἡ πρὸς τὴν Ἀγγεροῦκαν ἐπιστήθιος προσκόλλησίς μου μ' ἐμποδίζει περισσότερον νὰ προβῶ...»

Ὤχ! ὤχ! ὤχ ὤχ μισὲ Καστέλη!!! ἐδῶ σᾶς πετᾷ καὶ ἀτραβέρσο μι̯ὰ πετρι̯ά. Νὰ θυμηθήτενε, λέγει, πῶς ἐκολλήσετενε τὸ στῆθος σας 'ς τῆς Ἀγγερούκας, καὶ ἐν 'μπορεῖ νὰ μπροβάρῃ πι̯ότερο.... 'σὰν συναντηθῆτε διὰ ζώσης... ἵντα πάλι εἶναι ἡ ζώσης φωνῆς... ζώσης φωνῆς!! ἡ φωνὴ ἐν ζῇ!! ἂς ἦναι « σᾶς ἐξηγήσω πόσον εἶμαι ἀθώα καὶ κακῶς μ' ἐκλάβετε » θὰ σᾶς ἐξηγήσῃ, λέγει, 'σὰν ἀνταμωθήτενε ἵντα ἀνθὸς εἶναι, καὶ ἡ ἄλλη κακὸς μπακλαβᾶς.... πολὺ προκομμένο κορίτζι, σινι̯ὸρ Καστέλη!

— Εἶναι ἀπὸ τὴ Νταμετζάνα (Δημητζάνα) π' ὄχει τὸ μεγάλο κολέγκι̯ο τοῦ Μωρέα καὶ ἀνιψι̯ὰ τοῦ Πατριάρχη ποῦ κρεμάσανε 'ς τὸ Φανάρι, ὅλος γαυριῶν εἶπεν ὁ Καστέλης.

— Ἔχει ῥγι̯άλι̯α, μισὲ Καστέλη;.... αὐτὸ 'ναι τὸ πρίμο πρίμο ποῦ νὰ θωρᾶτε.

— Λέγουνε πῶς μι̯ὰ τοτάλε φορτοῦνα ἔχει κάθε μι̯ά τους.

— Καὶ πότε ἔχετενε τὸ ῥαντεβοῦ σας;

— Ἀπόψε 'ς ταὶς δώδεκα.

— Μὴ μᾶς γελάτενε, μισὲ Καστέλη;

— Καὶ ἐν ἐρχέστενε νὰ δήτενε;

— Σὰν ἐμπήκατενε ἐδῶ εἴπατενε, ἕνα ζπάρο δυὼ τρυγόνι̯α.

— Τὸ 'πα γι̯ατί 'βαλα καὶ τὴ μεγάλη ἀδρεφὴ 'ς τὸ τζόγο.

— Τὴ σινι̯όρα Ἀτρόνικα;... ἐν πιστεύγω σας.

— Μὴ τὸ πιστεύετενε... μὰ 'σὰν τὸ φίδι ποῦ μαγνητίζει τὸ πουλὶ καὶ κάνει το καὶ κατεβαίνει σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὸ κλαδὶ 'ς τὴ μπούκα του; ἔτζι δὰ ἐκατέβασάτηνε καὶ ἐγὼ 'ς τὴ μπόρτα.

— Καὶ τῆς 'μιλήσετενε; ἔκραξαν διάφοροι μὲ περιέργειαν.

— Καὶ ὡμίλησά τζη, καὶ τὸ χέρι τζη ἔσφιγξα· καὶ τὰ μάτι̯α μου φαγωθήκανε μὲ τὰ δικά τζη.... καὶ μι̯ὰ φορὰ ἀκόμη νὰ κατέβῃ 'ς τὴ μπόρτα, καὶ τὴ πι̯άνουμε καὶ τούτηνε 'ς τ' ἀγγίζρι.

— Καὶ ἡ Ἀγγεροῦκα, σινι̯ὸρ Καστέλη;

— Ἡ Ἀγγεροῦκα!... τί νὰ τζῆ κάμω; εἶπε μειδιῶν αἰνιγματωδῶς, βυθίζων τὰς χεῖρας εἰς τοὺς δύο θύλακας τῆς λευκῆς του περισκελίδος καὶ ἀνασπῶν δυνατὰ τοὺς ὤμους.

Ὁ μισὲ Φλώρης τὸν ἐθεώρει μὲ ἄγριον ὄμμα, ἔπειτα ὀργίλως στραφεὶς ἔκραξε μὲ ἀγανάκτησιν.

— Καλὲ θὰ τελειώσουμε τὸ τζόγο.... μι̯ὰ μέρα ἀλάκερι εἶναι ποῦ 'παιξα τὸ κακόσορτό μου ἄσσο... ἐρχέστενε νὰ πάτενε 'ς τὸν πίσω ἀπὸ δῶ, σινι̯ὸρ Λουίτζη, με τ' ἀμόρι̯α σα

παλαύραις σας.

— Ἀκούσετενε, μισὲ Φλώρη, γελῶν μὲ κερτομίαν ἐξηκολού-

θησεν ὁ Καστέλης· τώρα π' ὄχω τρεῖς θὰ σᾶς δώκω τὴν Ἀγγεροῦκα... εἶναι πρεσαπόκο γ̰ὰ τὴν ἡλικία σας.... σταθήτενε νὰ σᾶς χαρῶ.... καὶ πλησιάσας τοῦτον ἐξ ὄπισθεν ἐζήτησε νὰ θωπεύσῃ (χαϊδεύσῃ) μὲ τὰς δύο του χεῖρας τὸ πρόσωπόν του.

— Παίζουμενε ἅματις μὲ ῥγ̰άλ̰α ἢ μὲ τὰ ψόματα;... ἄσσος καρὸ, μισὲ Γκ̰ουστινιάνη, ἓ ξανάρχουμαι π̰ὰ 'ς τὸν καφενέ. Ἀνατρέψας δὲ τὴν τράπεζαν καὶ ὀρθωθεὶς ἀπειλητικῶς καὶ μεγαλοφώνως, ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Καστέλην.

— Εἶσαι τὸ 'μπόδ̰ο τοῦ τζόγου.... ἒν πιςεύγω σου κουκούτζι, γ̰ατὶ 'σαι πρώτης κουαλιτᾶς λαφαζάνης· μήτε ἡ Ἀγγεροῦκα σὲ ἀμοράρετε, μήτε ἡ Διαμάντο, μήτε ἡ Ἀντρονίκα.... σὰ γάτα μπαν̰άτα σπασάρεις ὄξ' ἀφ' τὴ μπόρτα τοῦ μισὲ Φραγκούλη· καὶ 'σὰν ῥιζιγάρῃς καὶ πᾶς π̰ὸ κοντὰ κομμάτι θὰ προβάρῃς κοὶ τὸ τζιμποῦκι του.

Χα· χα· χα· ἐκάγχασαν ὅλοι.

— Ὀχονοῦς, μισὲ Φλωράκο μου, ἀπὸ τὸ θυμό σας ἐν ξέρετε ἴντα λέτενε, ἔκραξε καὶ ὁ Καςέλης γελῶν· πάραυτα δὲ λαβὼν ὕφος σοβαρὸν, ὡς νὰ ἐγγίχθῃ ἡ φιλοτιμία του· ἐγὼ μὲ πρόβαις 'μιλάω, ἐπρόσθεσεν, ὅπο̰ος ἒν πιστεύγει, ἂς ἔρθῃ νὰ μὲ 'δῇ ἀπόψε.

— Πάμενε, βρὲ παιδ̰ὰ, ὡς τὴν Ἁπλωταρ̰ὰ νὰ κρυφτοῦμε, ν' ἀγροικήσουμε τῆς σιν̰όρας Διαμάντος τ' ἀμόρ̰α.

— Πάμενε! ἔκραξαν διάφοροι... μᾶς θέτενε, σιν̰ὸρ Καςέλη;

— Βεραμέντε! θέλω σας, εἶπεν οὗτος, ὅστις ἐπίτηδες ἦλθεν εἰς τὸ καφενεῖον, ὅπως προσκαλέσῃ μάρτυρας εἰς τὸν θρίαμβον τῆς νυκτερινῆς του συνεντεύξεως.

Ἠγέρθησαν τότε ὅλοι καὶ σαρκάζοντες τὸν μισὲ Φλώρην, ὅστις ἐσπαράττετο ὑπὸ ἀδημονιας, διότι ἔχανε, καὶ διότι ἐμίσει τὸν Καςέλην· μπόνα νότε, μπόνα νότε, τοῦ ἔκραξαν καὶ ἀφῆκαν τὸ καφενεῖον.

Ὁ δὲ μισὲ Φλώρης, ἄνθρωπος ζῶν ἀπὸ τὸ χαρτοπαίγνιον, ἀφοῦ ἐςάθη ὠχρὸς καὶ ἄλαλος, ἔκραξε πρὸς τὸν καφεπώλην.

— Πέντε ῥεγγινάτα!...δύο ἑβδομάδωνε ἔξοδα τζῆ φαμέλ̰ας! ἔχασά τα γ̰ὰ τούτονε τὸ μπερμπαντο-Καστέλη.... θὰ τὰ βγάλω ἀφ' τοῦ μισὲ Παντελάκη τὴ τζέπη. Καὶ ἀφήσας καὶ οὗτος τὸ καφενεῖον διευθύνθη εἰς τοῦ Κ. Φραγκούλη Σ... τὴν οἰκίαν.

ΚΕΦΑΛ. 45.

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΣ.

Ἦσαν ἐννέα περίπου ὧραι τῆς νυκτὸς, ὅτε ὁ μισὲ Φλώρης ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ εὐπατρίδου.

Ἦσαν ἐκεῖ συνηθροισμένοι διάφοροι τῶν καθηγητῶν τῆς δημοσίου σχολῆς, τινὲς τῶν ἱερέων, μεταξὺ δὲ καὶ ὁ πρωτοσύγγελος Πολύκαρπος· ἡ δὲ γενικὴ ὁμιλία πάλιν ἦτον ἡ ἐμφάνισις τῶν χιλίων Τούρκων ἐπὶ τῆς νήσου.

Ὁ μισὲ Φλώρης ἦτον ἀνὴρ τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν, ἔγγαμος, ἀναστήματος μᾶλλον σιμοῦ, μὲ πρόσωπον στρογγύλον, ὀφθαλμοὺς γαλανοὺς, καὶ μὲ μύστακα πανταχόθεν ψαλιδισμένον καὶ μὲ χονδρὰς τρίχας ὡς τοὺς ὕστριχας τῶν κάπρων.

Μετὰ τὰς συνήθεις φιλοφρονήσεις ἡ κυρία Δεσποινοῦκα τὸν ἠρώτησε τὰ νέα τῆς ἐνορίας των.

— Τίποτις, παρὰ τὸ ἀρίβο τῶ χιλίω Τούρκωνε... ἔκαμε πολὺ σανσασιόνε .... σιγκοῦρο ἐμάθετέντο.

— Τὸ ἐμάθαμενε, σινιὸρ Φλώρη, εἶπεν ὁ ὄρθιος εὐπατρίδης καὶ ἐν ἀρέσουμε τὰ πράματα τζῆ Χιός.

— Μὲ τὸ ῥαγκιόνε σας, μισὲ Φραγκούλη, ἐν ἀρέσουν οὔτ' ἐμένα.

— Ἐμάθετε διὰ ποίαν αἰτίαν ἦλθον; ἢ ποῖος ἐνήργησε νὰ ἔλθουν; ἠρώτησεν ὁ πρωτοσύγγελος Πολύκαρπος.

— Ὄγεσκε· μὰ σὲ δυὸ τρεῖς 'μέραις θὰ μάθουμενε.

— Διεδόθη λόγος ὅτι μερικοὶ τῶν ἰδικῶν σας διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Γραικοὺς παρεκίνησαν τὸν Μουσελίμην νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

— Πιστεύγω σας, πάδρε μου .... καμπόσαις σφυρίχτραις.., γιατὶ 'γὼ 'νομάζω τὰ τζόβινά μας σφυρίχτραις, εἶναι τὸ σκάνταλο τζῆ νῆσος .... ἐν ἔχουνε νὰ ῥιζιγάρουνε παρ' ἐξέμπιο ἄλλο, παρὰ τὸ πανταλόνι ποῦ φοροῦνε .... μὰ ὅποιος εἶναι παντρεμένος Λατῖνος ἢ Ῥωμιὸς, ἐν ἤτανε τρελλὸς νὰ κάμῃ τέτοιο πρᾶμα.

— Ἐν ἐπίστεψά το 'ς τὴν ἀρχὴ ποῦ μοῦ τὸ πενε ὁ σινιὸρ Καστέλης· τόσο παράξενο φάνηκέ μου, εἶπε πάλιν ὁ κύριος Φραγκούλης.

— Καὶ ἤρθενε ἀπόψε 'ς τὴν πόρτα σας ὁ μισὲ Λουΐτζης;

— Ἤρθενε, καὶ ἂν ἐν ἔκλειγά του τὴν πόρτα κατάμουτρα σκοπὸ ἐν εἴχετο νὰ φύγῃ, εἶπεν ὁ μελαγχολικὸς Παντελῆς.

— Καλὰ ἐκάμετέ του.... ἐν εἶναι τὸ καράτερό σας νὰ 'χέτενε λόγια πολλὰ μὲ τὴ σφυρίχτρια τούτηνε, μισὲ Φρα[redacted]

— Ἀκούσετενε τίποτε ἀφ' τὸ στόμα του, μισὲ Φλωρη;

— Ἐν εἶναι τζῆ ντινιτᾶς μου νὰ 'πῶ σας τί ἤκουσα, μὰ ἐν

κάνετενε καλὰ νὰ βάνετέν τον 'ς τὴν μπόρτα σας μπροστά, ὕςερα ποῦ 'χέτενε ἕνα σωρὸ κορίτζια.

Αἱ νέαι ὅλαι συνεθεωρήθησαν· εἷς δὲ ὑπηρέτης Βρονταδοῦσος, ὅςις κατὰ τὴν τότε ἐθιμοταξίαν ἵστατο ὄρθιος, ὡς μούμια, μὲ χεῖρας ἐσταυρωμένας εἰς μίαν τῶν γωνιῶν τῆς αἰθούσης, εἶπεν.

— *Μὲ συμπάθειο, τζελεμπῆ, καὶ 'γὼ νὰ 'μιλήσω ἕνα λόγο· ὁ μισὲ Φλώρης λέγει τὴν ἀλήθεια. Τὴ περασμένη 'βδομάδα οὔληνε τὴ νύχτα ὁ Φράγκος, ἐσουλατζάριζενε 'πὸ κάτω ἀφ' τὰ παράθυρά μας· καὶ ἅματις κανένας ἐν ἐμπρόβαλε νὰ 'μιλήση του, θὰ 'πῆγε νὰ 'πῆ, δὲ 'ξέρω 'γὼ τῶ μαλλιῶνε μου τζῆ τρίχαις ψόματα.*

— *Ἐν σοῦ πέφτει λόγος, Πηδῆ, (ἦτο τ' ὄνομά του) νὰ 'μιλῆς, στέκου μόνο νὰ 'δῆς χρειαζόμεστεν τίποτις;* διέκοψεν ἡ κυρία Δεσποινοῦκα.

— *Ἀφήτενε, κακόσορτη, νὰ 'πῆ ὁ ἄθρωπος ὅ,τι εἶδε... λέγε, βρὲ Πηδῆ, ἴντα εἶδες;* εἶπεν ὁ εὐπατρίδης.

— *Τίποτα, τζελεμπῆ.... ἐν εἶδα τίποτα, τζελεμπῆ·* δαγκάνων τὰ χείλη του, καὶ ῥίπτων τὰ ὄμματα εἰς τὸ ἔδαφος, εἶπεν ὁ ὑπηρέτης.

— *Πάντοτες ἔχετενε τὸ κακὸ τοῦτο συνήθειο νὰ κόφτετε τ' ἀθρώπου τὴ μιλιά,* ὀλίγον ὀξυθύμως εἶπεν ὁ κύριος Σ... πρὸς τὴν σύζυγόν του, στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν μισὲ Φλώρην, εἶπεν· *ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἤθελεν ὁ Λουΐτζης σου νὰ προβάρη τὴ κοντοκερασιὰ τούτη· μὰ ἔλα ποῦ τούταις δὰ οἱ γυναῖκαις ἐν ἀφίνουσί με.... ἂς γρωνίζη χάρι 'ς τὰ χίλια ζεϊμπέκια ποῦ μὲ σκοτίσανε καὶ τοῦ 'δωκα ἀπόψε καρέγλα καὶ κάθησενε.*

Ἡ ὁμιλία τότε ἐξηκολούθησε πάλιν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· ὁ δὲ σινιὸρ Φλώρης, ὠφεληθεὶς τοῦ πυκνοῦ τῶν καπνοσυρίγγων νέφους, ἠγέρθη καὶ ἐπλησίασε τὸν Παντελῆν, ὅστις ἐκάθητο μελαγχολικῶς ἀντικρὺ τῆς Διαμάντος.

— *Τί μοῦ δίνετεν,* τοῦ εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ, *νὰ σᾶς δώσω μιὰ νοβιτὰ ποῦ ἰντερσάρει σας;... ἐπλήρωσα σωστὰ πέντε ῥεγγινάτα γιὰ νὰ μάθω την.*

— *Νοβιτὰ ποῦ ἰντερεσάρει με!! ἴντα νοβιτά 'ναι;*

— *Ἰντερεσάρει σας, γιατ' εἶναι καὶ γιὰ τὸ μπενεφίτζιο τζῆ σινιόρας ἐκείνης ποῦ 'χέτενε ἀντικρύ σας.... τζῆ σινιόρας Διαμάντος, λέγω,* ἐπρόσθεσε, δίδων πρὸς τοῦτον ἐλαφρὸν τοῦ ἀγκῶνος κτύπον.

Ὁ Παντελῆς εἰς τὸ ὄνομα τῆς Διαμάντος ὕψωσε τὴν σκυθρωπὴν κεφαλὴν του.

— *Ὅ,τι ζητήσετενε δόνω τό σας, μισὲ Φλώρη.*

— *Πέντε ῥεγγινάτα ἐκόστισέ μου νὰ τὴ μάθω.*

— *Δόνω σάς τα.*

— *'Σιτὴ φούχτα, 'σὰν καλὸς πραματευτής.*

— 'Σ τὴ φούχτα, φτάνει μόνο ἡ νοβιτὰ νὰ 'ναι γιὰ τὴ σινιόρα Διαμάντο.

— Παρόλα ντ' ὀνόρε, εἶναι γιὰ τὴ σινιόρα Διαμάντο.

— Πάρετέν τα, χαλάλι σας, σινιὸρ Φλώρη, εἶπεν ὁ Παντελῆς, καὶ ἡσύχως καὶ κρυφίως ἐνεχείρισε τῴόντι πρὸς τὸν Δυτικὸν τὰ πέντε αὐστριακά.

— 'Σ πολλὰ 'τη σας... ἀπόψε 's ταῖς δώδεκα 'σὰν τελειώση ἡ βεγγέρα ἡ σινιόρα Διαμάντο ἔχει ν ἀνταμώσῃ 's τὴν μπόρτα σας τὸ μισὲ Καστέλη· ἡ δὲ σφυρίχτρια ὁ παλιο-Λουΐτζης ἐκουβάλησε καμμιὰ δεκαριὰ τζοβενότα γιὰ ν' ἀκούσουνε τ' ἀμόρια τους, καὶ ἐδιάβασέ τους τὸ ῥαβάσι της.

— Ἴντα λέτενε, ὀρθωθεὶς ἔκραξεν ὁ Παντελῆς ἔξω φρενῶν.

— Κάτζετενε, σινιὸρ Παντελάκη.... μὴ φωνάζετενε, εἶπεν ὁ Φλώρης, σύρων τοῦτον ἀπὸ τὸ φόρεμα κρυφίως... ἓν εἶναι τρόπος νὰ φωνάζετενε, γιατὶ θὰ μὲ σακριφικάρετε.

— Πάμενε, πάμενε ὄξω 's τὴν αὐλή.... τὰ μηλίγγια μου νιόθω τα νὰ ξεσπουρδάρουνε ἀφ' τὸ κεφάλι μέσα, εἶπεν ὁ Παντελῆς, ὅστις τῴόντι ἤρχισε νὰ σπαράσσηται ἐκ φρικτῆς ἀντιζηλίας.

Ὁ Φλώρης τότε ἐν ἐκτάσει ἐξήγησε πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ κυρίου Σ... τὰ πράγματα· ἐνουθέτησε δὲ τοῦτον ὅπως θέσῃ τὸν φοβερὸν Βρονταδοῦσον νὰ ῥαπίσῃ τὸν συκοφάντην Λουΐγγιον Καστέλλην.

Τῴόντι ἓν τέταρτον πρὸ τῆς προσδιωρισμένης ὥρας ὁ Παντελῆς, ὁ Βρονταδοῦσος Πηδῆς καὶ τρεῖς ἄλλοι συνάδελφοί του μὲ ῥόπαλα ἐπερίμενον βήματά τινα μακρὰν τῆς θύρας των τὴν προσέγγισιν τῆς Δυτικῆς φάλαγγος.

Συσκευθεῖσαι ἡ Λοῦλα καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἀρκετὴν ὥραν, ὁποῖον μέτρον νὰ λάβωσι διὰ νὰ προλάβωσι τὰς κακὰς συνεπείας τῆς δυστυχοῦς ταύτης συμπαθείας τῆς Διαμάντος πρὸς τὸν Καστέλην, ἀπεφάσισαν ἀμφότεραι τὴν δωδεκάτην νὰ καταβῶσιν ἀντ' αὐτῆς καὶ νὰ τὸν ἐπιπλήξωσι. Καὶ ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, νὰ ἀποτείνωσι καὶ ἀπειλάς.

Ἡ πόλις ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἔρημος ἕνεκα τῆς ἀφίξεως τῶν χιλίων Τούρκων· μόνον τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἠκούοντο συντριβόμενα ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου.

Ἤδη ὁ Καστέλης περιτετυλιγμένος εἰς ποδήρη καφέχρουν μανδύαν ἐπλησίασε τὴν θύραν, ἐνῷ πέντε ἢ ἓξ τῶν Καθολικῶν τὸν ἠκολούθουν, πατοῦντες ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν των.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἡμιήνοιξε τὴν θύραν, ὅτε τὸν ἐννόησεν.

— Τὰ πάλπιτα ζτῆ καρδιᾶς μου ἓν 'μπορῶ νὰ ῥακοντάρω τα πουλάκι μου Διαμάντο.... ἀνοίξετενε..... μὴ φοβοῦστενε.... οὗλα τὰ τεράκια κοιμοῦντενε 's τὴ τραγκιλιτά· ἐμε[illegible] σουρτοι μόνοι 'σὰν ταῖς....

— Ἀχρεῖε καὶ ἄτιμε ἄνθρωπε, δράττουσα τοῦτον συγχρόνως

ἀπὸ τὸ περιλαίμιον, εἶπεν ἡ Ἀρκάς, νομίζεις ὅτι ἀτιμωρητὶ θὰ διασαλπίζῃς λόγους κατὰ τῆς ὑπολήψεως ἀθώων νέων! γνωρίζω τί ἐφλυάρησες διὰ τὴν ἀθώαν Ἀγγεροῦκαν· τ' αὐτὰ ζητεῖς νὰ πράξῃς καὶ διὰ τὴν ἀδελφήν μου. Ἐὰν δὲν ὑπογράψῃς τώρα τοῦτο τὸ χαρτὶ, ὅτι ποτὲ εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν δὲν θὰ διαβῇς ἐκ τούτου τοῦ δρόμου θὰ σὲ πνίξω· φέρε, Λοῦλα τὸ καλαμάρι.

Καὶ ἔσφιγξε τοῦτον μὲ τοὺς λεπτοὺς μὲν, πλὴν ἡρωϊκοὺς δακτύλους της τόσον, ὥστε τεθορυβημένος καὶ ἔντρομος ὁ Καθολικὸς ἔκραξε.

— Μὴ μὲ σφίγγετε, σινιόρα Ἀντρόνικα.

— Πνίξε τον τὸ σκύλο, Ἀνδρονίκη· πνίξε τον τὸν ἀθεόφοβον ποῦ δὲν ἄφησε νέαν νὰ μὴ τὴν διαβάλῃ, ἔκραξε καὶ ἡ Λοῦλα, θέτουσα καὶ αὕτη τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ τραχήλου του.

— Τὰ μάτια μου χυθήκανε ἀπὸ τὸ σφίγξιμο, σινιόρα Ἀντρόνικα... πάγει ἐτουφάρισα.... τρέξετενε! κονσπιρατζιόνε!

— Τέτοια εἶναι τ' ἀμόρια σας, σινιὸρ Καζέλη; καγχάζοντες καὶ προχωροῦντες, ἔκραξαν οἱ Καθολικοί.

— Τέτοια εἶναι, ἔκραξε καὶ ὁ Παντελῆς, συγχρόνως μὲ τὸν κρότον τοῦ πρώτου ῥαβδίσματος, ὅπερ ὁ Βρονταδοῦσος κατέφερεν εἰς τὸν δυστυχῆ Καστέλην.

Ἐῤῥίφθησαν τότε οἱ μισθωτοὶ ἐπὶ τοῦ Λουϊγγίου καὶ τῶν λοιπῶν Λατίνων μὲ τὰς ῥάβδους των. Καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἄφησαν σχεδὸν ἡμιθανῆ, τοὺς δὲ λοιποὺς ἔτρεψαν εἰς φυγήν.

Αἱ φωναὶ, ἡ ταραχὴ καὶ οἱ κλαυθμοὶ, οὐχὶ μόνον ἐξύπνισαν τὴν γειτονίαν, ἀλλ' ἔσυρον καὶ τὰ βήματα ναυτῶν τινων τῆς ἐλιμενισμένης φρεγάδος, οἵτινες μετὰ τοῦ πλοιάρχου των περιεφέροντο κατοπτεύοντες τὴν πόλιν.

— Τί εἶναι; ἠρώτησεν ὁ πλοίαρχος τὸν χαμαὶ κυλιόμενον Καστέλην.

— Μὲ ἀσασινάρανε, Ἀφέντη μου.

— Ποῖος;

— Ἔν 'μπορῶ.... ἀπὸ τοῦτο τὸ σπῆτι 'βγήκανε ἄντρες καὶ γυναίκαις, καὶ 'σὰν τίγκρες καὶ τιγκρέσαις πέσανε 'πάνω μου.

Ὁ πλοίαρχος διέταξε νὰ μετακομίσουν τοῦτον εἰς τὴν φρεγάδα του, γράψας δὲ σταυρὸν ἐρυθροῦν, ὡς σημεῖον διακριτικὸν, ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας τοῦ μισὲ Φραγκούλη, ἀνεχώρησεν.

ΚΕΦΑΛ. 46.

Ο ΙΒΡΑΙΜ-ΑΓΑΣ.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν κωμικοτραγικὴν σκηνήν, ἣν ἐδιηγήθημεν, ἡ πόλις ἔλαβε παράδοξον μεταβολήν.

Οὔτε οἱ περιηγηταί, οὔτε αὐτοὶ οἱ Χῖοι ἠδύναντο νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι κατῴκουν πλέον τὸ αὐτὸ τῆς πατρίδος των ἔδαφος. Ἡ εὐζωΐα, ἡ εὐθυμία, ἡ εὐταξία, τὸ ἀμέριμνον καὶ αἱ ἐργασίαι τῶν κατοίκων παραχρῆμα διεκόπησαν ἀπὸ ἀόρατον καὶ ἀσαφῆ φόβον. Οὐδὲν ἄλλο ἔβλεπες εἰμή, τὸν μὲν φεύγοντα εἰς τὰ ὀρεινὰ χωρία ὑπὸ τὸ πρόσχημα διασκεδάσεως, τὸν ἄλλον εἴς τινα τοῦ Ἀρχιπελάγους νῆσον, καὶ τὸν ἄλλον θάπτοντα εἰς τ' ἀγροκήπιά του τὰ πολύτιμα κειμήλια καὶ σκεύη του.

Οἱ χίλιοι ἀφιχθέντες Τοῦρκοι αὐτοδέσποτοι εἰσήρχοντο εἰς τὰς οἰκίας χάριν εὐταξίας, τὰς ἀπεγύμνουν, καὶ ἔπραττον κάθε εἶδος βιαιοπραγίας, εἰς τρόπον ὥστε, οὐχὶ μόνον εἰς τὰς θύρας οἱ κάτοικοι δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ καταβῶσιν, ἀλλ' οὔτε κἂν εἰς τὰ παράθυρά των νὰ προβάλουν τὰς κεφαλάς.

Καὶ τὴν νεκρώσιμον ταύτην γαλήνην διέκοπτε μόνον ἡ ὀξεῖα φωνὴ θύματός τινος, ἢ οἱ ἐκ διαλειμμάτων πιστολισμοὶ τῶν βαρβάρων, ἐπαυξανόντων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ δέος τῶν φύσει δειλῶν κατοίκων.

Ἐννόησεν ἡ Ἀνδρονίκη τότε, πλὴν ἀργά, ὅτι ὁ τόπος ὃν ἐξελέξατο ὡς ἄσυλον, ἀπροστάτευτος, εὐπρόσβλητος κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, ἔμελλεν ἴσως νὰ καταστάθῇ τὸ θέατρον σκηνῶν τραγικωτάτων.

Δὲν ἠδύνατο ὅμως ν' ἀναχωρήσῃ, καθ' ὅτι καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ ἡ ἀκτοπλοΐα, καὶ ἡ μὲ τὴν ἄντικρυ Ἰωνίαν διαπόρθμευσις εἶχον διακοπῆ, καὶ τίποτε ἄλλο, εἰμὴ ἡ θανάσιμος καὶ ἀσαφὴς ἐκείνη γαλήνη καὶ ἀπραξία, ἡ προβαίνουσα καὶ παρακολουθοῦσα τὰς μεγάλας τῆς κοινωνίας καταστροφάς, ἐβασίλευεν εἰς τὴν δύστηνον ταύτην πατρίδα τῶν Θεοκρίτων καὶ Θεοπόμπων.

Ἡ Λοῦλα, ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Παντελῆς αἴτιοι τοῦ ῥαβδισμοῦ τοῦ Καστέλη, ἐκτὸς τοῦ φόβου τῶν Τούρκων, εἶχον καὶ ἐκεῖνον τῆς ὀργῆς τοῦ πατρός, ἂν τυχὸν ἤθελε μάθει τὰ διατρέξαντα.

Ὁ Βρονταδοῦσος ὑπηρέτης εἶχεν ἰδεῖ τὸν πλοίαρχον τῆς φρεγάδος, ὅτι διέγραψεν ἐρυθροῦν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας των· ἅμα λοιπὸν ἀπεμακρύνθη, οὐχὶ μόνον τὸν ἐξήλειψεν ἀλλὰ καὶ ἔσπευσε νὰ τὸν διαγράψῃ ἐπὶ τοῦ τοίχου ἄλλης οἰκίας μακρύτερα τῆς ἰδικῆς των.

Τοῦτο ἔκαμε τὸν πλοίαρχον τῆς φρεγάδος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας νὰ μὴν ἐμφανισθῇ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ εὐπατρίδου.

Μίαν μεσημβρίαν ἐκάθησαν νὰ γευματίσουν, ὅταν ἡ θύρα σφοδρῶς ἐκρούσθη.

— Ἡ παναγιὰ καὶ ὁ Χριστός της νὰ μὲ βγάλουνε ψεύτη, μὰ ἓν ἀρέσει μου τὸ κτύπημα τοῦτο, κοκκόνα Ἀντρόνικα! εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης, ὀρθωθεὶς καὶ ἀποσπῶν ἀπὸ τὸν λαιμὸν αὐτοῦ τὸ χειρόμακτρον.

— Ἡ ἰδέα σας εἶναι, μισὲ Φραγκούλη, καθήσετε καὶ μὴ οὕτω φοβεῖσθε, ἀπεκρίθη αὕτη.

— Ἓν εἶναι ἰδέα μου· ἀπὸ ψὲς βραδὺς ἔχω τὸ ἕνα κακὸ προγνωστικό.... εἶδα ζάβαλης καὶ ὀνείρατα κακά....

— Τίνος εἶναι τὸ σπῆτι τοῦτο;

Συγχρόνως ἠκούσθη φωνὴ βροντώδης, καὶ πολύσαρκος γάστρων Τοῦρκος ἐνεφανίσθη μετὰ τριῶν ζεϊμπεκίων εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου τοῦ γεύματος.

— Δι..δι...δικό μου, Ἀφφφέντη, ἀπεκρίθη ὁ μισὲ Φραγκούλης πελιδνὸς γινόμενος, καὶ προσκυνῶν τοῦτον δι' ἐδαφιαίας μετανοίας.

Ἠγέρθησαν τότε καὶ οἱ λοιποὶ τῆς τραπέζης, σταυρώσαντες τὰς χεῖρας εἰς τὸ στῆθος· ὁ δὲ Παντελῆς, τρώγων ἔτι, ἦτον ὁ τελευταῖος. Ὅθεν ὁ εὐπατρίδης καταφέρων ἀστραπηδὸν ῥαπισμὸν ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ «ἓ ση..ση.. σηκόνεσε βρὲ ζῶ 'ς τὸν Ἀφέντη μπροστά,» εἶπεν.

Ἠγέρθη λοιπὸν καὶ οὗτος τεθορυβημένος καὶ τρίβων τὸ πρόσωπόν του.

Ὁ ἄγριος Ἀσιανὸς διέτρεξε μὲ τὰ βλοσυρὰ αὐτοῦ ὄμματα στρήφων τοὺς μύστακάς του, ἑκάστην τῶν γυναικῶν· εἶτα, θωπεύων τὸν Λουρεντζῆν, ἠρώτησεν.

— Ποῖαι ἀπὸ ταύτας τὰς γυναῖκας ἐξύλισαν τὸν κύριον Καστέλην ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν σου;

— Ταύταις δὰ οἱ γυναίκαις ἐξυλίσανε τὸ σινιὸρ Καστέλη!! ....νὰ φάω τὰ κόκκαλα τῶν ἀποθαμμένω μου, Ἀφέντη, τέτοιο πρᾶμα ἓν νομίζω νὰ 'γείνηκε 'ς τὴ μπόρτα μου μπροστά....τὸ γνάντιο, ὁ μισὲ Λουΐτζης τὴν ὕστερη φορὰ ποῦ 'ρτε 'ς τὸ κατώφλιο μας τοῦ 'δώκαμενε καρέγλα καὶ κάθησενε καὶ μᾶς ἐλέγενε τὴ σκλητάδα του ποῦ 'ρχετε ἀφ' τοὺς Βενετζιάνους.

— Πῶς ὀνομάζεσαι; ἠρώτησεν ὁ Τοῦρκος, ὅστις δὲν ἦτον ἄλλος ἢ ὁ Ἰβραῒμ-Ἀγᾶς πλοίαρχος τῆς φρεγάδος.

— Μισὲ Φραγκούλης Σ.... σκλάβος σας.

— Λέγε μου τὰ ὀνόματα κάθε μιᾶς χωριστά.

Ἤρχισε μὲ φωνὴν τρέμουσαν ὁ ἔμφοβος οἰκογενειάρχης τὴν ὀνομασίαν ἑκάστης.

— Λοιπὸν σεῖς αἱ δύο εἶσθε ποῦ τὸν ἐρραπίσατε;

Ἀποτανθεὶς πρὸς τὴν Λοῦλαν καὶ Ἀνδρονίκην.

— Ἡμεῖς δὲν τὸν ἐρραπίσαμεν· μόνον, ἐπειδὴ διήρχετο ἐμπρὸς τῆς θύρας μας ἀκαταπαύστως, καὶ ἔτρεχε καὶ ὡμίλει

ἐναντίον τῆς ὑπολήψεως τῆς ἀδελφῆς μου καὶ τῆς Ἀγγεροῦκας τὸν ἐφοβίσαμεν ἁπλῶς, ὅπως μὴ ἔλθῃ ἄλλοτε, ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη.

— Τὸν ἐφοβίσατε! ... σεῖς τὸν ἡμιεθανατώσατε· ὁ ἄνθρωπος ἦτον χαμαὶ ἀπὸ τοὺς ῥαβδισμούς· τέσσαρες δοῦλοι μου ἐχρειάσθησαν νὰ τὸν σηκώσουν καὶ μεταφέρουν εἰς τὴν λέμβον μου.

— Δὲν ἔχομεν εἴδησιν .... ἄλλοι θὰ τὸν ἐρράπισαν.

— Τί λέγεις, σὺ, ὅστις μασσεῖς; ἠρώτησε τὸν Παντελῆν.

— Ἒ γνωρίζω, Ἀφέντη, τίποτα, ἀπεκρίθη, καταπίνων διὰ τῆς βίας, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ὀφθαλμοί του ἐδάκρυσαν.

— Οἱ Λατῖνοι λέγουν, ὅτι ἤκουσαν τὴν φωνήν σου, ὅταν τὰς ἔτρωγον.

— Τ' αὐτιά των παρακούσανε, Ἀφέντη ....'γὼ ἀπὸ ταῖς ἐννιὰ πηγαίνω κάθε βραδὺς 'ς τὸ κρεβάτι μου.

— Ποῖον εἶναι τὸ ἐπάγγελμά σου; ἠρώτησε τὸν κύριον Φραγκούλην, κολλήσας τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς Διαμάντος.

— Πραγματευτὴς, Ἀφέντη μου.

— Λοιπὸν, μισὲ Φραγκούλη, τί ἔχεις καλλίτερα; νὰ δώσῃς πέντε χιλιάδες γρόσια καὶ νὰ ἀπαλλαχθῇς τῆς ὑποψίας; ἢ νὰ λάβω τὰς δύο ταύτας εἰς τὴν φρεγάδα μου, ἕως νὰ μάθω τὴν ἀλήθειαν .... κάλλιον νὰ τελειώσωμεν φιλικὰ τὴν διαφοράν σας· διότι μὲ ἀρέσκει ἡ οἰκογένειά σου, καὶ θέλω καμμίαν φορὰν νὰ ἔρχωμαι ν' ἀπερνῶ τὴν ὥραν μου.

— Ταῖς πέντε χιλιάδες, Ἀφέντη .... βρὲ Παντελῆ, τρέξε γλήγωρα 'ς τὸ μαγαζὲς, φέρε μαχμούτικα· ἀκοῦς; ... καθίζετενε ἅματις νὰ πάρουμε τὸ γιόμα μαζῇ; εἶναι ὅτι ἀρχέψαμενε, εἶπεν ὁ εὐπατρίδης, συνερχόμενος εἰς ἑαυτόν.

— Κάθημαι, εἶπεν ὁ Ἀγᾶς· ὅστις ἄνευ δευτέρας προσκλήσεως ἐκζωσθεὶς τὸ ξίφος αὐτοῦ, ἔδωσε τοῦτο πρὸς ἕνα τῶν δορυφόρων του, ποιῶν συγχρόνως πρὸς τούτους νεῦμα ν' ἀποσυρθῶσιν.

— Ἄμνια Ζαμπελοῦ (ἦτο τ' ὄνομα τῆς οἰκουροῦ), δώσετενε 'ς τοὺς καβάσιδες νὰ φᾶνε καὶ νὰ πιοῦνε ὅ,τι θελήσουνε .... καὶ ὅ,τι καβέδικο ἔχουμενε 'ς τὸ κελάρι δώσετέ τους το .... 'ς τὴν ἔγνοια σας ἀφίνω τους, ἄμνια Ζαμπελοῦ, ἀκούετενε;

Ἡ κυρία Δεσποινοῦ ἐζήτησε μὲ τρόπον τότε νὰ κρύψῃ μίαν φιάλην οἴνου εὑρισκομένην ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὡς ἀντιβαίνοντος θρησκευτικῶς εἰς τοὺς Μουσουλμάνους· ὁ Ἰβραῒμ-Ἀγᾶς ὅμως τὴν ἐννόησεν.

— Ἄφες την, εἶπε· τώρα τὸ πίνομεν καὶ ἡμεῖς, διότι ὁ Σουλτὰν Μαχμούτης ἔκαμε τὴν ἀρχήν.

Ἐνεθρονίσθη λοιπὸν πλησίον τῆς Διαμάντος· καὶ εὑρὼν αὐτὴν τόσον ἐντελῶς ὁμιλοῦσαν τὴν Τουρκικὴν, ἐνῷ αἱ ἄλλαι μόλις τὴν ἐψιττάκιζον, ἤρχισε νὰ τρώγῃ μὲ τοὺς δ[redacted] καὶ νὰ πίνῃ ἀκορέστως.

Ὁ δὲ εὐπατρίδης εὐτυχὴς, ὅτι εἰς τὸν τρομερὸν ἐκεῖνον ἀναβρασμὸν ἀπέκτησε φίλον, ὅστις ἠδύνατο νὰ τὸν προστατεύσῃ ἐν καιρῷ ἀνάγκης, δὲν ἔλειψε νὰ φέρῃ παντὸς εἴδους οἶνον εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ νὰ τὸν διασκεδάσῃ μ' ἑκατὸν ἀνέκδοτα.

Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Ἰβραΐμ-Ἀγᾶς τοσοῦτον ἐξεβακχεύθη, ὥςε καὶ ἡ γλῶσσα καὶ αἱ χεῖρές του κατήντησαν εἰς ἀτοπήματα· καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ὑποσχέσεων, μόλις περὶ τὸ μεσονύκτιον ἠδυνήθησαν ν' ἀπομακρύνουν αὐτὸν καὶ τοὺς στρατιώτας του.

Ἅμα ἀνεχώρησεν ἡ Ἀνδρονίκη εἶπε πρὸς τὴν Δοῦλαν.

— Προβλέπω, φίλη, ὅτι κακὰ θὰ τελειώσωμεν μὲ τὸ τέρας τοῦτο.... ἂν εὕρω πλοῖον θὰ λάβω τὴν Διαμάντο καὶ θὰ φύγω ἀπὸ τὴν Χίον.

— Θὰ φύγῃς τώρα ὅτε ἔχωμεν ἀνάγκην τῆς παρουσίας σου!

— Ἐν θὰ μᾶς κάμετενε τὸ ἄδικον τοῦτο, εἶπεν ἡ μήτηρ.

— Εἶμαι ἕτοιμος, κυρία μου, νὰ μείνω μεθ' ὑμῶν μέχρι τέλους· πλὴν ἂν μείνω πρέπει νὰ μὲ συγχωρήσετε νὰ πράξω ὅ,τι ἠμπορῶ, ὅπως ὑπερασπισθῶ τὴν ζωήν μας καὶ τὴν τιμήν μας.

— Κάμετενε ὅ,τι γρωνίζετενε, εἶπεν ὁ εὐπατρίδης.

— Πολὺ καλά!!... Πηδῆ, φέρε τὸ κιβώτιόν μου ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀποθήκην.

Ἡ οἰκογένεια τὴν ἐθεώρει μὲ ἀπορίαν, ὅτε ὁ Πηδῆς ἀπῆλθε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγήν της.

Μόνον ἡ Διαμάντο τὴν ἐννόησε, καὶ ἐνθυμηθεῖσα τὸν ἀρχαῖον αὐτῆς βίον ἔῤῥιψε τὰ βλέμματα χαμαί.

Μετ' ὀλίγον τὸ κιβώτιον προσεφέρθη· ἐντὸς τούτου εἶχε τὴν ἀνδρικὴν αὐτῆς στολὴν, καὶ τὰ ὅπλα τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Γραβιᾶς.

Ἤνοιξε λοιπὸν καὶ ἔκβαλε τὸ ἀργυροῦν αὐτῆς καρυοφύλιον καὶ τὸ ξίφος της.

— Τουφέκια!... μαχαίρια!... ἅρματα! ἔκραξαν ὅλοι, καὶ πάραυτα ὡς οἱ μῦς εἰς τὴν παρουσίαν γαλῆς διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς γωνίας τοῦ θαλάμου.

— Σταθῆτε... τί οὕτω ἐφοβήθητε; δὲν εἶναι γεμάτα... τώρα θὰ τὰ γεμίσω, καὶ ὀμνύω εἰς τὴν πίςιν μου, ἂν ὁ Τοῦρκος ἐκεῖνος ἔλθῃ πάλιν καὶ ζητήσῃ νὰ προσβάλῃ τὴν ὑπόληψιν ἢ ζωήν μας, θὰ τοῦ τὴν ἀνάψω· καὶ ὅσον κρατῶ τὸ ξίφος τοῦτο, ζωντανὴν δὲν θὰ συγχωρήσω εἰς οὐδένα ὅπως μὲ προσβάλῃ.

— Καλὲ καὶ σεῖς μνοιάζετενε τὸ Μποναπάρτη ἀπ' ἀτό του, ἔκραξε τέλος ὁ μισὲ Φραγκούλης.

— Ὅταν ἡ θρησκεία, ἡ ζωὴ καὶ ἡ τιμή μας, κύριε Φραγκούλη, ἐπαπειλοῦνται τόσον τρομερῶς δὲν πρέπει νὰ ἀφίνωμεν τὸ αἷμα νὰ γίνῃ ὕδωρ· ὅςις μὲ τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας ὑπερασπίζεται καθ' ἑνὸς θηρίου τὸ ὁποῖον ὁρμᾷ κατ' αὐτοῦ, ἔχει περισσοτέρας ἐλπίδας ν' ἀποφύγῃ τὸν θάνατον, ἢ ὅτε ἄοπλος κλίνῃ

τὸν τράχηλον εἰς τὴν διάκρισίν του· ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας ψυχὰς ἔχει ἡ νῆσος, ὅλαι μ' Ἑλληνικὸν αἷμα, καὶ θ' ἀφήσωμεν χιλίους ψωρογιουρούκιδες νὰ μᾶς κατασφάξουν;

— Σεῖς εἴστενε συνειθισμένοι ἀπὸ παιδιὰ 'ς τὰ ἅρματα, μά, κοκκόνα Ἀντρόνικα, 'μεῖς ὄχι νὰ τὰ πιάσωμενε, μὰ καὶ νὰ 'δούμενέ τα μόνο κα.... κα.... ἀπάνω μας.

Καὶ θέσας τὴν μίαν χεῖρα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μὲ τὴν ἄλλην κρατῶν τὰ ὀπίσθια τῆς κανδύκης του (τζουμπὲ) ἔστρεψε καὶ ἔφυγεν, ἅμα ἡ Ἀνδρονίκη ἤρχισε τὴν γέμισιν τοῦ ἀργυροῦ αὐτῆς καρυοφυλλίου.

ΚΕΦΑΛ. 47.

Η ΨΕΥΔΗΣ ΚΗΔΕΙΑ.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐγνώριζε τοὺς Τούρκους καλλίτερα ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ κυρίου Φραγκούλη· ἀφ' ἧς ἡμέρας λοιπὸν ἐνεφανίσθη ὁ Ἰβραῒμ-Ἀγᾶς εἰς τὴν οἰκίαν των, ἐζωγραφίσθησαν σκηναὶ τρομεραὶ εἰς τὴν φαντασίαν τῆς Πελοποννησίας.

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ὁ φοβερὸς Τοῦρκος ἤρξατο ἡμερουσίως τακτικὰ νὰ τοὺς ἐπισκέπτεται μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ, καὶ ἀπροσκλήτως ἐζήτει γεῦμα καὶ οἶνον, ἐσυμβούλευσε τοὺς συνοίκους της, δι' ἀσφάλειαν τῆς ὑπολήψεώς των, ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας νὰ εὑρίσκωνται ἐντὸς τοῦ θαλάμου, εἰς ὃν ἦσαν βεβιασμένοι νὰ τὸν ὑποδέχωνται.

Τοῦ Ἰβραῒμ-Ἀγᾶ τὰ βλέμματα ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ἔπεσον ἐπὶ τῆς Διαμαντος· ὅσον δὲ αἱ ἐπισκέψεις του ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ ἐγνώριζε ταύτην καλλίτερα, τόσον ἀναιδέστερα ἤρχιζε διὰ χειρονομιῶν καὶ ἐκφράσεων ἀπρεπῶν νὰ ἐξηγῆται παρουσίᾳ τῶν ἄλλων τὸν πρὸς ταύτην κτηνώδη ἔρωτά του.

Ἡ δὲ Διαμάντο καὶ τὴν συνήθη εὐθυμίαν καὶ ζωηρότητά της ἀπώλεσε, καὶ τὴν ἡσυχίαν της. Ἔτρεμεν ἡ τάλας ὡς στρουθίον ἀσθενὲς ὅτε ἠνοίγετο ἡ θύρα καὶ ὁ πελώριος Τοῦρκος ἐνεφανίζετο.

Δύστηνος Χίος! μήπως τάχα μόνον ἡ οἰκογένεια Φραγκούλη εὑρίσκετο εἰς τὴν δυσχερῆ ταύτην θέσιν! ἕκαστος οἰκογενειάρχης εἶχε νὰ ἐξοικονομήσῃ, ὅπως ἠδύνατο, ἓν τῶν ἀπολυθέντων τούτων ἐπὶ τῆς νήσου χιλίων τεράτων.

Ἡμέραν τινα ὁ Ἰβραῒμ-Ἀγᾶς, νήφων ἐγειρόμενος ν' ἀναχωρήσῃ, εἶπε πρὸς τὸν μισὲ Φραγκούλην.

— Εἰς ὀλίγας ἡμέρας περιμένω ἐξ Ἀϊδινίου τὸ χαρέμι μου· ὅταν ἔλθῃ θὰ μὲ δώσῃς τὴν Διαμάντο.

— Πῶς!!... Ἀφ...φέντη, τὴν Δια... μάντο.

— Ἀπὸ τὰς πέντε μόνον τὴν Διαμάντο θὰ σοῦ πάρω· δὲν θὰ σὲ ζαλίσω πλέον οὔτε διὰ χρήματα, οὔτε διὰ γυναῖκα.

— Ἡ ἀδελφή μου, Αὐθέντα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάγῃ εἰς κἀνὲν μέρος χωρὶς ἐμὲ, ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη.

— Πολὺ καλὰ, πέρνω καὶ ἐσὲ, ὄχι δι' ἐμὲ, ἀλλὰ διὰ νὰ σὲ στείλω δῶρον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

— Ὁ μισὲ Φραγκούλης, Αὐθέντα, ἐπανέλαβεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἔχει ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν θυγατέρων του, ὄχι ὅμως καὶ ἐφ' ἡμῶν· ἐπειδὴ δὲ εἴμεθα αἴτιοι τῆς δυστυχίας του, σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι ἀπόψε θὰ ὑπάγωμεν ἀλλοῦ νὰ κατοικήσωμεν καὶ ὅπου...

— Μὴ ἀποκρίνεσαι οὕτω, αὐθάδης, θέτων τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ γιαταγανίου, ὀργίλως ἔκραξεν ὁ Ἰβραῒμ-Ἀγᾶς. Κυττάξετε καλὰ μὴν ἐκβῆτε ἀπὸ τοῦτο τὸ 'σπίτι· διότι τὰς πρώτας ὁποῦ θὰ κόψω εἶναι ἡ Λοῦλα καὶ ἡ Ἀγγεροῦκα αἱ φιλινάδες σας· καὶ τὸ ἰδικόν σου κεφάλι ἐνέχυρον, μισὲ Φραγκούλη, ἂν τὰς ἀφήσῃς καὶ φύγουν.

— Ὄχ!! ὄχ!! ὁ ἄμοιρος.... ἴντα φουρτούναις εἶν' αὐταῖς! ἤρχισε μὲ δάκρυα ὁ κύριος Σ.... μόλις ὁ ἄγριος Τοῦρκος ἄφησε τὴν οἰκίαν.

— Ἀκούσατε, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, τὰ δάκρυα δὲν κάμουν δουλειά· τὸν Τοῦρκον, ἢ μὲ τὸ σπαθὶ πρέπει νὰ τὸν πολεμήσῃς, ἂν ἠμπορῇς, ἢ μὲ τὴν πανουργίαν.... ἂς σκεφθῶμεν τί ἠμποροῦμε νὰ πράξωμεν, διὰ ν' ἀποφύγωμεν τὸ κακόν.

— Ἒν βλέπω γιατριά, κόρη μου.... ὀχονοῦς! καὶ τί σκληρὸ πρᾶμα 'ναι ν' ἀποθάνῃ κἀνεὶς ἔτζι δανὰ 'ς τὰ καλὰ καθούμενα. Σύρων τῆς κεφαλῆς του τὰς τρίχας ἐκλαυθμύριζεν ὁ μισὲ Φραγκούλης.

— Καλὲ, μὴ κάμνετε τοιουτοτρόπως! δὲν εἴμεθα εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην, εἶπεν ἡ Ἀρκάς.

— Νὰ πεθάνω 'σὰν εἶμαι ἄῤῥωστος, καλά.... μὰ 'σὰν δὲν εἶμαι, ἄδικο πρᾶμα, Δεσποινοῦκα μου.

Μετὰ πολλῶν κόπων ἡ Ἀνδρονίκη κατώρθωσε νὰ καταπραΰνῃ τὴν οἰκογένειαν.

— Ἔχω ἓν σχέδιον, εἶπεν, ὀλίγον μὲν σκληρὸν καὶ δύσκολον, πλὴν σωτήριον, ἂν κατορθωθῇ.

— Πήτεντο, πήτεντο, κοκκόνα παλληκάρενα, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης.

— Ἡ Διαμάντο νὰ ὑποκριθῇ ἀμέσως τὴν βαρέως ἀσθενοῦσαν· ὅτι δηλ. ἐκ τοῦ φόβου της προσεβλήθη ἀπὸ σπασμούς. Εἰς δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας νὰ προσποιηθῇ τὴν ἀποθαμμένην· νὰ τὴν θάψωμεν μὲ πομπήν· τότε ὁ Τοῦρκος θὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν, καὶ πλέον δὲν θὰ ἔλθῃ ἐδῶ.

— Ὄμορφό 'ναι τὸ πιάνο σας, ὑψόνων τὸ μέτωπον καὶ ἀποκοπώτερα ἀναπνέων, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης Σ.... μὰ 'μπορεῖτο ἡ Διαμάντο νὰ καμωθῇ τὸν ἄῤῥωστο καὶ τὸ ποθαμμένο;

— Κάλλιστα ἠμπορῶ, παρὰ νὰ πέσω εἰς τὰ χέρια ἐκείνου τοῦ θηρίου.... πλὴν σὺ, Ἀνδρονίκη!

— Ἐγώ!.... μὴ σὲ μέλῃ δι' ἐμέ! ἂς ἔλθῃ νὰ μ' ἐγγίξῃ... ἂς κάμωμεν τοῦτο τώρα, καὶ δευτέρα σκέψις τὸ ἄλλο.

Προσεκάλεσαν τότε τὸν πρωτοσύγγελον Πολύκαρπον, πρὸς ὃν ἐδιηγήθησαν τὰ πάντα, καὶ ὅστις τοῖς ὑπεσχέθη τὴν συνδρομήν του.

Ἡ Διαμάντο ἤρχισε διὰ μιᾶς τὸ ἔργον· ἐνίφθη μὲ διάφορα θειώδη ὕδατα διὰ νὰ λάβῃ νεκρικὸν χρῶμα, ἐξέπλεξε τὴν κόμην της, ἐλεύκανε τὰ χείλη καὶ τοὺς ὄνυχάς της, καὶ ἔθεσε τὰς χεῖρας εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ· συγχρόνως ἐςάλη εἷς ὑπηρέτης νὰ προσκαλέσῃ τὸν Ἰβραῒμ-Ἀγᾶν.

Ὅτε ἐννόησε τοῦτον φθάνοντα, πάραυτα ἤρχισε τοὺς νυγμοὺς καὶ τὰς συστάλσεις.

— Δέστενε, Ἀφέντη μου, δέστενε τὸ κορίτζι τοῦτο, ἀφ' τὸ φόβο του ποῦ 'κούσε πῶς θὰ τὸ πάρετενε 'ς τὸ χαρέμι σας, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης, ἐνῷ οἱ λοιποὶ τῆς οἰκογενείας ἄλλοι κατεγίνοντο εἰς βοηθήματα, καὶ ἄλλοι ὠδύροντο.

Ὁ πρωτοσύγγελος καὶ ὁ ἰατρὸς τῆς οἰκογενείας ἵσταντο ὄρθιοι πλησίον τῆς κλίνης.

Ὁ Ἰβραῒμ-Ἀγᾶς ἔδραξε τὸν πώγωνά του, καὶ κατοφρυούμενος τὸ εὐρὺ καὶ ὀλίγον ἐκ τῆς ἡλικίας ῥυτιδωμένον μέτωπόν του, ἠτένισε τὰ βλέμματα ἐπὶ τῆς συστρεφομένης ὡς ἀγαθίδος Διαμάντος.

— Πάγει.... ἔγεινε μποῦζι, προσέθεσεν ἡ κυρία Δεσποινοῦκα, ἐγγίζουσα τὴν χεῖρα τῆς νέας.

Καὶ ὁ πλοίαρχος τὴν ἤγγιξε καὶ αἰσθανθεὶς πόσον ψυχρὰ ἦτον ἐτονθόρυσε.

— Δὲν ἦτο τὸ κισμέτι μου νὰ τὸ χαρῶ τοῦτο τὸ κορίτζι· ςρέψας δὲ πρὸς τὴν ὀλοφυρομένην Ἀνδρονίκην, εἰπὲ τῆς ἀδελφῆς σου νὰ ζήσῃ καὶ δὲν τὴν ἐγγίζω, ἐπρόσθεσεν.

Ἀνεχώρησε, προσθέτων, ὅτι τὸ ἑσπέρας θέλει ἐπιστρέψει, ὅπως ἴδῃ, ἂν ἡ Διαμάντο ἦναι καλλίτερα.

— Τί σκυλί!... ἕνα κουκούτζι ἐν ἔγνοιασέ το 'ς ὅ,τι εἶδε, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης.

— Ὀλίγην ὑπομονὴν καὶ ὀλίγην ἔτι προσποίησιν, καὶ ἡ ὑπόθεσις τελειόνει, εἶπε καὶ ἡ Ἀρκάς.

— Ἔφυγεν; ἠρώτησεν ἡ Διαμάντο.... ὀλίγον ἔλειψε νὰ πιστεύσω καὶ ἡ ἰδία, ὅτι ἤμην πραγματικῶς ἀσθενὴς, γελῶσα ἔκραξεν.

Τὸ ἑσπέρας, ὅτε ὁ Ἰβραῒμ-Ἀγᾶς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, οἱ κλαυθμοὶ καὶ αἱ φωναὶ ἦσαν μέγισται, ἦτο σημεῖον ὅτι ἡ Διαμάντο ἐξέπνευσεν.

Τὴν εἶχον ἐνδύσει λευκὴν στολὴν, ἔθεσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της στέφανον, καὶ ἔδεσαν μὲ κυανᾶς ταινίας τὰς χεῖράς της.

Ὁ πρωτοσύγγελος ἀνεγίνωσκε ψαλμοὺς νεκρικοὺς ἄνω τῆς κεφαλῆς της, ὁ δὲ ἰατρὸς ἐπροσπάθει νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὰς αἰσθήσεις των τὰς ψευδολειποθυμούσας Ἀνδρονίκην καὶ Ἀγγεροῦκαν.

— Λοιπὸν, ἀπέθανε, μισὲ Φραγκούλη, εἶπεν ὁ Ἀγᾶς, ἀφοῦ ἔῤῥιψε τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς θλιβερᾶς ἐκείνης σκηνῆς.

— Κρίμα 'ς τὴν κοπέλα, Ἀφέιτη, ἀπέθανε....

— Τόσο τὸ χειρότερο διὰ λόγου σου.

— Γιατὶ ἄματις, Ἀφέντη;

— Διότι, διὰ νὰ μὴ πατήσω πλέον εἰς τὸ 'σπίτι σου, πρέπει νὰ μοῦ μετρήσῃς δέκα χιλιάδας γρόσια.

— Δέκα χιλιάδες!! ἐν ἔχω πλιά.... ὅ,τι εἶχα μετρητὸ μοῦ τὸ ἐπήρατενε.... μούρκια μόνο ἔχω.

— Πούλησέ τα καὶ κάμετα γρόσια.

— Ποιὸς ἔχει νὰ μοῦ δώσῃ μετρητά....ὅ,τι εἶχεν ὁ κόσμος τοῦ τὰ ἐπήρατενε.

— Πότε θὰ τὴν θάψετε;

— Αὔριον τὸ πρωΐ, Ἀφέντη μου.

— Θὰ συντροφεύσω καὶ ἐγὼ τὸ λείψανον, καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν θὰ ἔμβω νὰ σὲ ἀποχαιρετήσω· ἂν ἔχῃς τὰς δέκα χιλιάδας ἑτοίμους καλῶς, ἄλλως πέρνω τὴν Ἀνδρονίκην καὶ Λοῦλαν μαζῆ μου.

Ταῦτα εἰπὼν ἔστρεψε, καὶ μὲ τὸ φλεγματῶδες καὶ ἀπαθὲς ἑνὸς ἀληθοῦς Μουσουλμάνου ἐξῆλθεν.

— Ἂν εἶχα τὰς δέκα χιλιάδας ἔδινά ταις.... μὰ ἐν ἔχω, εἶπεν ὁ κύριος Σ.... πρὸς τὸν πρωτοσύγγελον· ὅ,τι εἶχα πῆρέ μού το... ἐν ἐπέρασε 'μέρα ποῦ νὰ μὴ τοῦ 'δωκα ἑκατὸ καὶ διακόσια ρυγιάλια.

— Θὰ τὰς εὕρωμεν, μισὲ Φραγκούλη· ἐγὼ καὶ ὁ Παντελῆς πρέπει νὰ τὰς εὕρωμεν, ἀπεκρίθη ὁ ἱερεύς.

— Σταθῆτε, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, δραμοῦσα πρὸς τὸ κιβώτιόν της· ἐπειδὴ πρόκειται δι' ἐμὲ καὶ τὴν Λοῦλαν, νομίζω εἶναι χρέος μου νὰ καταθέσω τὰ ὀλίγα ταῦτα· ἰδοὺ ἑκατὸν ἰσπανικὰ δουβλόνια, φέροντα ἑπτὰ χιλιάδας γρόσια περίπου (α).

— Καλὲ εἴχετενε τόσο χρυσάφι μαζῆ σας; ἐν ἤξερά το 'ς ταῖς καλαῖς μας 'μέραις νὰ σᾶς 'πῶ νὰ τὸ βάλετενε 'ς τὸ νεγότζιο... τώρα θὰ τὸ χέτενε διπλασμένο.

— Καλλίτερα τώρα μονὸ καὶ ἀσφαλέστερον, μειδιῶσα εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.... ἐμπρὸς, Κύριοι, ἐμπρὸς μὲ φρόνησιν νὰ τελειώσωμεν ὅ,τι ἠρχίσαμεν, μίαν ἡμέραν ἔτι καὶ ἀπαλλαττόμεθα τοῦ θηρίου τούτου τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

— Νὰ μὴ κολακέψω σας, κοκκόνα Ἀντρόνικα, νὰ 'λείπετενε ἀπὸ τοῦτο τὸ 'σπίτι οἱ μισοὶ ἠθέλαμε νὰ 'μέστε ἀποθαμμένοι ἀφ' τὸ φόβο· ἀφήτεμε νὰ σᾶς χαρῶ 'σὰν πατέρα σας νὰ σᾶς φιλήσω γιατὶ ἀξίζετέ το.

(α) Τὸ γρόσι τότε ἄξιζε ἕνα σελίνι καὶ μία πένα.

Καὶ φιλοστοργότατα ἐναγκαλισθεὶς ὁ κύριος Φραγκούλης αὐτὴν τὴν κατησπάσθη.

Ἡ ἐπαύριον ἐξημέρωσε, καὶ αἱ προετοιμασίαι τῆς κηδείας ἤρχισαν.

Λυπηρὸν διότι κατήντησαν νὰ ἐμπαίξουν οὕτω τὸ δεινότερον μυστήριον τῆς θρησκείας, πλὴν ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ δυστυχεῖς χριστιανοὶ δοῦλοι καὶ ἐλεεινοὶ ἠναγκάζοντο νὰ πράξωσι κάθε τι, ὅπως ἐξοικονομήσωσι τὸ κτηνῶδες καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ τυράννου.

Μεταξὺ τῶν συνοδευσάντων τὸ λείψανον ἦτο καὶ ὁ Λουΐγγιος Καστέλης, πενθίμως ἐνδεδυμένος καὶ κλαίων ὡς νήπιον.

Ὁ Ἰβραῒμ-Ἀγᾶς ἐπέστρεψε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μισὲ Φραγκούλη, καὶ ἀφοῦ πάλιν ἔφαγε καὶ ἔπιε κατὰ κόρον, ἔλαβε τὰς δέκα χιλιάδας καὶ ἀπεχαιρέτησεν, οὐχὶ διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ τῆς νήσου, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ ἄλλου οἰκίαν· διότι ταύτην ὁλοτελῶς τῳόντι τὴν εἶχε καταγυμνώσει.

ΚΕΦΑΛ. 48.

Η ΠΑΝΗΓΥΡΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ.

Τὰ κακουργήματα τῶν χιλίων Τούρκων ἐβίασαν τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους δι' ἀναφορῶν ἐπανειλημμένων νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν Υ. Πύλην διόρθωσιν τῶν πραγμάτων· καὶ τέλος τὸ Διβάνιον ἐξαπέστειλε Πασᾶν τῆς νήσου τὸν Βαχέτ, ἄνδρα αἱμοβόρον, μὲ ἑκατὸν ὡπλισμένους στρατιώτας, καταστιγματισθέντα μὲ ὅ,τι ἀποτρόπαιον ἡ κακία φέρει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἦλθε καὶ ὁ Ἰλὲζ-ὀγλοῦς μὲ χιλίους ἄλλους καὶ τὸν ἀπεδίωξεν ἐλευθερώσας τὴν νῆσον ἀπὸ τὰ τέρατα ἐκεῖνα. Ὁ Ἰβραῒμ-Ἀγᾶς τότε ἄφησε καὶ οὗτος τὴν Χίον, καταφορτωμένην ἔχων τὴν φρεγάδα του κειμηλίων.

Ὁ ἥλιος τῆς νήσου ἤρχισε νὰ ἀνατέλλῃ ὀλίγον λαμπρὸς πάλιν ὡς ἄλλοτε, ἡ εὐταξία νὰ ἐπανέρχεται, οἱ κάτοικοι νὰ ἐξέρχωνται εἰς τὰς θύρας, καὶ τὰ πάντα νὰ δεικνύουν ὅτι αἱ ἀστραπαὶ τῆς καταιγίδος ἔσβεσαν, καὶ οἱ κεραυνοὶ ἔπεσαν μακρὰν ταύτης.

Τὰ ἐνέχυρα τοῦ φρουρίου, ἐκτὸς τοῦ ἀρχιερέως Πλάτωνος, ἠλλάσσοντο τακτικῶς κατὰ μῆνα, καὶ ἡ εὐχάριστος εἴδησις, ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐξῆλθε τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατέπλεε πρὸς τὸ Ἀρχιπέλαγος, ὅπως κατευνάσῃ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν νήσων καὶ θεραπεύσῃ τῶν τοπαρχῶν τὰς καταχρήσεις, ἔφερε πολλὰς ἐλπίδας καὶ παραμυθίαν εἰς τὸν νοῦν τῶν Χίων.

Ἐν τούτοις ἡ βελτίωσις αὕτη τῶν πραγμάτων ἦτον ἀλλοία εἰς τὰ ὄμματα τῶν προκρίτων.

Ὁ Βαχὲτ-Πασᾶς ἤρχισε πικρότατα νὰ φορολογῇ τὸ δημόσιον ταμεῖον, νὰ ζητῇ ἐκ τούτου παράλογα δάνεια, νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ναυτιλίαν τῶν ἐγχωρίων, ἐπὶ προφάσει, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἦτον ἕτοιμος νὰ τὴν πειρατεύσῃ, καὶ νὰ φέρῃ διὰ τῆς βίας πεντακοσίους χωρικοὺς καθ' ἡμέραν πρὸς ἀνασκαφὴν τῆς τάφρου καὶ ἀνάκτισιν τῶν στρατώνων καὶ ἀποθηκῶν τοῦ φρουρίου, ὅπερ ἐντὸς ὀλίγου ἦτο προωρισμένον εἰς τ' ἀδιερμήνευτα τῆς θείας βουλῆς κριτήρια νὰ σταθῇ τὸ μακελεῖον τῶν βεβιασμένων τούτων σκαπανέων.

Μετὰ τὸν ψευδῆ ἐνταφιασμὸν ἡ Διαμάντο πάραυτα ἐξήχθη ἐκ τοῦ τάφου, καὶ ὅλη ἡ οἰκογένεια Φραγκούλη ἀπεσύρθη εἰς μακρυνὴν ἐξοχὴν, τὴν ὁποίαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου ὁ εὐπατρίδης εἶχεν.

Ἐκεῖ ἐν ἡσυχίᾳ διῆλθον τὰς μακρὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος τοῦ ἔτους 1821.

Διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἡ οἰκογένεια αὕτη ἀφῆκε πρὸ μηνῶν τὴν νῆσον. Ὅλοι δὲ τοὺς ἐνθυμοῦντο καὶ διὰ τὴν καλοσύνην των, καὶ διὰ τὴν Ἀνδρονίκην καὶ Διαμάντο, ὧν τὸ κάλλος εἶχε κάμει τοσοῦτον κρότον.

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, ὅτε αἱ ἀποκρέω τοῦ 1822 καὶ αἱ διασκεδάσεις τῆς πανηγύρεως τοῦ Παρθενίου ἐπλησίαζον.

Ὁ Λουΐγγιος Καστέλης ἦλθε μίαν ἡμέραν εἰς τὴν ἐρημωμένην ἤδη μαθητῶν δημοσίαν σχολὴν, καὶ ἐζήτησε τὸν πρωτοσύγγελον Πολύκαρπον.

— Ἦρθα, πάτρε, εἶπε μὲ φωνὴν τρέμουσαν, νὰ σᾶς κομφεσάρω τὸ μεγάλο κρίμα μου. Ἔρχομαι ἀπὸ τὸ μνῆμα τζῆ καϋμένης Διαμάντος· ἐπῆγα καὶ ἔκλαψα 'σὰν μωρὸ παιδὶ 'ς τὸ μάρμαρό της· τὸ κρίμα μου 'ναι ὅτι 'μίλησα κακὰ πράματα γιὰ δ' αὔτην μὰ καὶ ἤτατε ἰνοτζέντα.... ἐν φταίγω ἀπ' ἀτός μου, ἄλλοι ἐβάναμε. Ἀπόψε φεύγω γιὰ τὴ Σμύρνη καὶ Πόλι, καὶ ἦρθα νὰ σοῦ δώσω τὰ διακόσια τοῦτα γρόσια ποῦ 'πιασα πουλῶντας τὰ πράματά μου καὶ μομπόλια μου, νὰ τὰ δώσῃς 'ς τοὺς φτωχοὺς, καὶ νὰ κάμῃς ἕνα μνημόσυνο γιὰ τὴ ἀγγελικὴ ψυχὴ τῆς σινιόρας Διαμάντος.

Μόλις εἶχε τελειώσει τοὺς λόγους τούτους ὁ Καθολικὸς, καὶ ἤρχησε νὰ χύνῃ πύρινα δάκρυα, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον τὸν πρωτοσύγγελον Πολύκαρπον συνεκίνησαν καὶ ἔκαμον πᾶσαν πνευματικὴν παρηγορίαν νὰ δώσῃ πρὸς τοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀναγνώστην, εἴμεθα βέβαιοι, θέλει κάμει συγκαταβατικώτερον εἰς ὅ,τι πρὸ ὀλίγου ἤκουσεν.

Τῷόντι τὸ ἑσπέρας περὶ τὰς 9 ὥρας ἀφῆκε τὴν νῆσον τοῦ Ὁμήρου καὶ μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ

κράτους, ὅπου μετ' οὐ πολὺ θέλομεν πάλιν ἐπανεύρει τοῦτον ἄνδρα ἠθῶν χρηστοτέρων.

Ὅστις δὲν εἶδε τὴν πανήγυριν τοῦ Παρθενίου ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ εἰς ποίαν εὐδαιμονίαν ἔζη ὁ Χῖος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως.

« Ὁ χορὸς, ἡ μουσικὴ, τ' ἄσματα καὶ αἱ πανηγύρεις εἶναι οἱ καλλίτεροι καθρέπται, οἱ ἐξεικονίζοντες τὴν ψυχὴν ἑνὸς λαοῦ· » λέγει ὁ μέγας ἱστοριογράφος Βὸν-Χάμερ.

Καὶ ἡ πανήγυρις τοῦ Παρθενίου, οὐχὶ τοῦ συρμοῦ τῆς Λειψίας καὶ Συνηγαγίας, ἀλλὰ παραπλήσιος πρὸς τὰ Θεσμοφορία τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς ἀσεϊσμοὺς, καὶ τὰ Διονύσια καὶ Ἀνθεστήρια εἰς τὰ μουσικὰ ὄργανα, τὰς ὀρχήσεις, τὴν οἰνοποσίαν, καὶ τὴν συσσώρευσιν τῶν γλυκυσμάτων καὶ ὀπωρῶν, κατεικόνιζε τῇ ἀληθείᾳ τὸν ἄοκνον καὶ ἄοπλον ἐκεῖνον λαὸν, ὅνπερ ἡ αἱμοβόρος μουσουλμανικὴ Ὕδρα τόσον ἀπροετοίμαστον ἔπρεπε νὰ εὕρῃ διὰ νὰ καταφάγῃ σχεδὸν ὅλον.

Τὸ Παρθένιον (α) δὲν εἶναι ὅμοιον οὔτε τῶν ἱερῶν ἄλσεων τῶν νυμφῶν (τὰ ὁποῖα εἰς κάθε βῆμά σου εἰς τὴν γῆν τοῦ Πέλοπος ἀπαντᾷς), οὔτε πάλιν παραπλήσιον τῶν ῥωμαντικῶν ἐκείνων φαράγγων ἢ κοιλάδων τῆς νήσου Ῥόδου, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἄγριος σχοῖνος καὶ ἡ βάτος τόσον παραδόξως συζεύγνυνται μὲ τὰ καρποφόρα δένδρα καὶ τὴν ἄμπελον, καὶ τὰ πλευρὰ τῶν ὁποίων κατασχιζόμενα ἀπὸ τὰ κρημνιζόμενα ὕδατα ἑλισσομένου χειμάῤῥου, παρουσιάζουν, ὅ,τι καταπληκτικὸν καὶ ὑψηλὸν ὁ δημιουργὸς κατεσκεύασε διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅ,τι ζωουργὸν καὶ ῥεμβῶδες ἡ μελαγχολία ἀπαιτεῖ· ὄχι, λέγομεν, δὲν εἶναι ὅμοιον τοιαύτης ἐξοχῆς, ἀλλ' εἶναι κοιλὰς μονότονος, τὸ βάθος τῆς ὁποίας σκάπτει χείμαῤῥος, τὸ μὲν θέρος ξηρὸς καὶ λιθοφόρος, τὸν δὲ χειμῶνα ἐκχειλίζων τὰ ὕδατα αὐτοῦ εἰς τοὺς πέριξ ἀγρούς.

Ὅλην λοιπὸν τὴν τέρψιν τῆς διασκεδάσεως ταύτης τῆς πανηγύρεως τὴν ἐσχημάτιζον οἱ ἄνθρωποι.

Οἱ ἄνθρωποι κατὰ τμήματα ἀνὰ τέσσαρας, πέντε ἢ περισσοτέρας οἰκογενείας, κομίζοντες τὰ ἐδώδιμα αὐτῶν, τὸν οἶνον, τὰ μουσικά των ὄργανα, τὰς σκηνάς των, τοὺς τάπητάς των, κατεσκήνουν ὑπὸ τὰς ἀμυγδαλέας. Καὶ αἱ μὲν γυναῖκες ἄδολοι, ἱλαραὶ, ἀστεῖαι μέχρις ἀτοπημάτων ἐνίοτε, στεφανηφόροι μὲ ἄνθη τῆς ὥρας τοῦ ἔτους ὑπὸ τὴν θωρακωτὴν καὶ ξενότροπον ἐκείνην ἐνδυμασίαν ἀναλλοίωτον πρὸ διακοσίων ἐτῶν ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πιέτρου Δελα-Βαλλὲ, ὡμοίαζον τὰς ἀγριάδας, ποταμίδας καὶ ὀρειάδας νύμφας.

Οἱ δὲ ἄνδρες ἐπικλινεῖς πρὸς τὴν τράπεζαν, ἐρωτικοὶ, οἰνόθρυπτοι, εὐτράπελοι, ζῶντες ὑπὸ τὸν κισσὸν τοῦ Σ[redacted] τοὺς θύρσους τῶν Βακχίδων καὶ Μαινάδων μᾶς ἐνθύμιζον

(α) Πιθανὸν, τ' ὄνομα Παρθένιον νὰ ἐδόθη ἐδῶ ὑπὸ τοῦ Νεαπολίτου Ποιητοῦ Παρθενίου, ὅστις κατῴκησεν ἔτη πολλὰ εἰς τὴν νῆσον, καὶ ἔγραψε πάμπολλα ὑπὲρ αὐτῆς

τοὺς θριάμβους τοῦ Διονύσου καὶ τὰ κύμβαλα καὶ ἀλαλαγμούς των.

Ὁ Ῥωμαϊκὸς χορὸς καὶ ὁ κομψὸς ἐκεῖνος ὁ καλούμενος συρτὸς ἦσαν οἱ τοῦ τότε συρμοῦ.

Ἐδῶ ἔβλεπες, λόγου χάριν, ὁμάδας εὐωχουμένων, ἐκεῖ ἄλλους ὀρχουμένους παρὰ τοῦ τετραχόρδου βιολίου ἢ τῆς λύρας, παρὰ τοῦ μανδολίνου ἢ τοῦ αὐλοῦ, ἢ τοῦ δαερὲ (εἶδος τυμπάνου) παρὰ τοῦ λαούτου ἢ τοῦ ἀσκαύλου, καὶ ἐκεῖ ἄλλους συμπαίζοντας ἢ ᾄδοντας.

Οἱ νέοι περιεφεροντο ἐπὶ ἡμιόνων ἢ πεζοὶ ἀπὸ τὸ ἓν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ χειμάῤῥου, καὶ χίλιοι ἄλλοι μετημφιεσμένοι μὲ χιλίας διαφόρους τῆς ἀποκρέω στολὰς, προσερχόμενοι ἐκ τῶν ἀπωτάτων τῆς νήσου μερῶν, ἐπέχεον ὅ,τι τρελλὸν καὶ κωμικὸν ἡ εὐθυμία ἀπήτει, ὅπως καταστῇ ἡ χαρίεσσα ἐκείνη σκηνὴ τελεία ἐκβάκχευσις.

Ἐννοεῖ λοιπὸν ὁ ἀναγνώστης ἤδη ὁποία κίνησις καὶ προεπασχόλησις κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐπεκράτει εἰς τὸν ὑλικὸν τοῦτον κόσμον.

Διατελοῦσαι πρὸ πέντε μηνῶν ἡ οἰκογένεια Σ.... καὶ ἡ Ἀνδρονίκη καὶ Διαμάντο εἰς δεινὴν μονοτονίαν, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν γέροντα εὐπατρίδην τὴν ἄδειαν, μετημφιεσμέναι καὶ μὲ προσωπίδας νὰ ὑπάγουν μετὰ τῶν θυγατέρων του εἰς τὴν διασκέδασιν τοῦ Παρθενίου.

Ὁ κύριος Σ.... ἠναντιώθη, φοβούμενος μήπως ἀνακαλυφθῶσι. Πατὴρ ὅμως τρυφερὸς, μὴ δυνάμενος ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰς παρακλήσεις των διὰ μίαν τόσον ἀθώαν διασκέδασιν, ἐπέτρεψε τοῦτο, ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ μὴν ἤθελον ἀποσπάσει ἐκ τοῦ προσώπου αὐτῶν παντάπασι τὰς προσωπίδας των.

Καὶ ἡ μὲν Ἀνδρονίκη ἐνεδύθη τὴν Ἀλβανικὴν στολήν της· ἡ Λοῦλα ἐκείνην Εὐρωπαίου ἰατροῦ· ἡ Ἀγγεροῦκα στρατιώτου Μακεδόνος· ἡ Διαμάντο Ἰουδαίου πραγματευτοῦ· ὁ Παντελῆς καὶ ὁ Λουρεντζῆς ἐσθῆτας καὶ καπελῖνα εὐρωπαϊκῶν κυριῶν, λίαν περίεργα ἐκεῖ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἀναβάντες δὲ πώλους κωδωνοφόρους καὶ φλωρωτοὺς, καὶ ἔχοντας ἀγωγιάτας χωρικοὺς μὲ αὐλοὺς καὶ τύμπανα, ὡς ἄλλοι Κορύβαντες, εἰσῆλθον εἰς τοῦ Παρθενίου τὴν κοιλάδα.

« Ἐλάστενε νὰ 'δήτενε αὐταῖς ταῖς μουτζουναριαῖς » ἦσαν οἱ λόγοι οἱ ἀντιχήσαντες πανταχόθεν μετὰ τὴν ἄφιξίν των.

Τρόντι περιεκυκλώθησαν ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς προσωπιδοφόρους καὶ τοὺς ἄλλους διασκεδάζοντας.

— Ἴντα 'ναι τοῦτος;

— Ἀγάπης.... τέτοιοι 'ναι, καλὲ, 'κεῖνοι ποῦ 'πήρανε τὴν Τροπολιτζᾶ;.... μὴ πηγένετενε κοντὰ 'ς ταῖς πιστόλαις του.

— Μαροῦκά μου, κύτταξε δὰ καὶ τὰ φραντζέζικα καπελίνια ...ἄμνια μου, νοστιμιὰ ποῦ 'χουνέ την.

— *Τοῦτος πάλι ἴντα διαβόντρου γυʒὸς εἶναι μὲ τὰ στενὰ μπατζάκʒα.*

— *Εἶναι ταλʒάνος Μπαντῖτος, ἀπεκρίθη εἷς τῶν Καθολικῶν· ϛρέφων δὲ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην, καὶ μιλήσατέ με δούνκουε δύο ῥουμελʒώτικα, ν' ἀκούσωμενεἴντα μοδῶς εἶναι ἡ προνοτζιάλε σας.*

— *Βάρδα, μωρὲ Φράγκο, βάρδα, ὠρέ; καὶ νὰ σοῦ πέρνη τὸ κεφάλι μὲ τὸ πάλλα μου.*

Εἶπεν αὕτη, χονδρύνουσα ὀλίγον τὴν φωνὴν καὶ θέτουσα τὴν χεῖρα εἰς τὸ ξίφος.

— *Καὶ τοῦτος ἐν εἶναι Χʒότης, εἶναι βεριτάμπιλες Ῥουμελʒώτης, ἔκραξεν ὁ Καθολικὸς, ἀπομακρυνθεὶς ταύτης.*

— *Πραγματείαις καλαῖς... ψαλιδάκʒα! μαχαιράκʒα! κουβαράκʒα! βελόνες χρυσόκολλαις... καρφίτζαις, καθρεφτάκʒα βενέτικα, ἐφώναζεν ἡ Διαμάντο, μιμουμένη τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας φθόγγους τῶν Ἰουδαίων τῆς Σμύρνης καὶ Κωνσταντινουπόλεως.*

Ἔφερε δὲ εἰς τὴν ζώνην αὐτῆς μέγα στρογγύλον δίσκον μὲ ταύτας τὰς πραγματείας, καὶ ἔσυρεν ἐκ τοῦ χαλινοῦ ὄνον, φέροντα δύο κοφίνους ἔνθεν καὶ ἔνθεν πλήρεις ὀπωρῶν ξηρῶν καὶ νωπῶν.

— *Γʒατρὸς καλὸς, γʒατρὸς καλός· εἰς τὴν σειράν της ἔκραζεν ἡ Λοῦλα.*

— *Ἐδεδέτζι 'ναι οἱ Ὀβριοὶ τζῆ Πόλις ποῦ σύρανε τὸ καϋμένο τὸ Μητροπολίτη μας Δωρόθεο.*

Συνασπιζόμενοι οἱ χωρικοὶ πέριξ τῆς Διαμάντος συνερωτῶντο.

— *Ἀφ' τὴ Πόλι ἔρχεσε, γʒαουντή; ἠρώτησεν εἷς.*

— *Ἔ καὶ νὰ 'τανε ἀληθινὸς ὁ τζιφούτης τοῦτος· ἔχονά του τὸ καβοῦκι ὡς τὸ πηγοῦνι βαθεʒὰ γʒὰ νὰ βγάλω τ' ἄχτι μου, ἐξεφράσθη ἄλλος.*

— *Μαυράκι ϛαφυλάκι! ἀσπράκι σταφύλι... σῦκα Μπαλταζίκ! Λόπια σῦκα! καρποῦζι, πεπόνι Μελεμενʒό... πορτοκάλι λεμόνι Χʒότικο· ἐξηκολούθει ἡ Διαμάντο διαμοιράζουσα τὰς ὀπώρας αὐτῆς πρὸς τὸ πλῆθος.*

— *Τοῦτος 'δῶ νανὰς ὁ τζιφούτης ἔχει λοῆς-κοπῆς τροφαντάδικα (πρώϊμα) 'πωρικά.*

— *Ἀκούσατένε, μισὲ Πουτοῦ, ἡ κομπανία 'δῶ εἶναι μεγαλοσʒάνοι τζῆ Χʒὸς, καὶ θὰ 'χουνε βʒὸς μὲ τὴν οὐρά.*

Καθ' ἣν στιγμὴν τὰ πλήθη συνεσωρεύοντο πέριξ τῶν νέων ἐκείνων, ἔφθασε καὶ ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς ἐπὶ λευκοῦ ἵππου, οὗτινος τὰς ἡνίας ἐκράτουν δύο Αἰθίοπες· περιεστοιχεῖτο δὲ [illegible] *τὸν δορυφόρους, ἐνδεδυμένος ὢν στολὴν πρασίνην.*

Τὸ ἐρυθροῦν πρόσωπόν του, αἱ μέλαναι παρειαί του, τὰ σπινθηρακίζοντα μικρὰ ὄμματά του καὶ ἡ γρυπὴ αὐτοῦ ῥὶς ὡς καὶ

ἡ ψυχή του, ὡς λέγει καὶ ὁ κύριος Κάρολος Σουὼν (α), εἰκονίζον τὴν πλέον μέθυσον καὶ αἱμοχαρῆ φύσιν.

Ἡ παρουσία του διήγειρε τρόμους εἰς τὴν διασκέδασιν· πλὴν ὅταν ἐκήρυξε νὰ ἐξακολουθήσωσι, διότι δὲν ἐσκόπευε νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ, ἡ εὐθυμία ἐπολλαπλασιάσθη, καὶ ἕκαστος ἠμύνετο νὰ φανῇ ἀρεστότερος πρὸς τὸν τύραννον.

Ἐπιάσθησαν πάραυτα διὰ νὰ χορεύσωσι τὸν Ῥωμαϊκόν· καὶ διὰ νὰ στρέψωσι τοῦτον ἐπὶ τὸ ἀρεστότερον ἔσυρον καὶ τὸν ἔμπορον τοῦ Ἰσραὴλ, φυλὴν, ἥτις, ἂν καὶ τόσον πιστῶς πάντοτε ὑπηρέτησε τὰς ὀρέξεις τῶν Μουσουλμάνων, ὑπῆρξεν ὅμως πάντοτε καὶ τοῦ σαρκασμοῦ καὶ τῆς περιφρονήσεώς των τὸ πρῶτον ἀντικείμενον.

Χαρίεις καὶ περίεργος εἶναι ὁ σημερινὸς Ῥωμαϊκὸς τῆς Χίου χορὸς, ὀλίγοι δ' ἴσως ἠξεύρουσιν, ὅτι εἶναι παραγωγὴ τοῦ τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων.

Σχηματίζεται κύκλος ἀπὸ νέας καὶ νέους· ἐπὶ κεφαλῆς των τίθεται ἡ ὡραιοτέρα, ἡ βασίλισσα τῆς συναναστροφῆς, κυματίζουσα μανδύλιον εἰς τὴν δεξιάν της, ἐνῷ μὲ τὴν ἀριστερὰν χειραγωγῇ τὸν κορυφαῖον τῶν ἀνδρῶν. Ἄρχεται μὲ βραδὺ βῆμα καὶ μεγαλοπρεπὲς (ἡ μουσικὴ βραδεῖα κατ' ἀρχὰς τὴν ἀκολουθεῖ ἐμψυχουμένη βαθμηδὸν) καὶ πότε πλησιάζει κατὰ πρόσωπον τὸν σύντροφον αὐτῆς, πότε διὰ πηδημάτων ἐναερίων ῥίπτεται εἰς τὸ κέντρον τῆς ἁλύσου, καὶ διαπερᾷ κάτωθεν τῶν χειροκρατουμένων ἀψίδων της.

Οἱ κομψοὶ ἑλιγμοὶ τοῦ σώματος τῶν γυναικῶν, τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο νεῦμα τῆς κεφαλῆς των, ἡ ἀκριβὴς διατήρησις τοῦ χρόνου, τὸ χαρίεν ἔνδυμα, τὸ ὁτὲ μὲν βραδὺ ὁτὲ δὲ πτερωτὸν περίπλεγμα τῶν ποδῶν καὶ τὸ ἀδιάσπαστον τῆς ἁλύσου, δὲν εἶναι τάχα ὅμοιον τῶν χορῶν τοὺς ὁποίους ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς ἀρχαιότητος βλέπομεν ἐζωγραφισμένους, καὶ ὅμοιον τῆς ἑπομένης περιγραφῆς, ἣν ὁ πατὴρ τῆς ποιήσεως μᾶς διετήρησεν.

Ἐν δὲ νομὸν ποίησε περικλυτὸς Ἀμφιγυήεις,
Ἐν καλῇ βήσσῃ μέγαν οἰῶν ἀργεννάων,
Σταθμούς τε, κλισίας τε, κατηρεφέας ἰδὲ σηκούς.
Ἐν δὲ χορὸν ποίκιλλε περικλυτὸς Ἀμφιγυήεις,
Τῷ ἴκελον, οἷόν ποτ' ἐνὶ Κνωσσῷ εὐρείῃ
Δαίδαλος ἤσκησεν καλλιπλοκάμῳ Ἀριάδνῃ.
Ἔνθα μὲν' ἠΐθεοι καὶ παρθένοι ἀλφεσίβοιαι
Ὠρχεῦντ', ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχοντες.
Τῶν δ' αἱ μὲν λεπτὰς ὀθόνας ἔχον· οἱ δὲ χιτῶνας
Εἵατο εὐνήτους, ἦκα στίλβοντας ἐλαίῳ·
Καὶ ῥ' αἱ μὲν καλὰς στεφάνας ἔχον· οἱ δὲ μαχαίρας
Εἶχον χρυσείας ἐξ ἀργυρέων τελαμώνων.
Οἱ δ' ὅτε μὲν θρέξασκον ἐπισταμένοισι πόδεσσι

(α) «Journal of a Voyage up the Mediterranean,» by C. Swan, *τομ. Α'*, *σελ.* 162.

Ρεῖα μάλ', ὡς ὅτε τις τροχὸν ἄρμενον ἐν παλάμῃσιν,
Εζόμενος κεραμεὺς πειρήσεται, αἴκε θέῃσιν·
Ἄλλοτε δ' αὖ θρέξασκον ἐπὶ στίχας ἀλλήλοισι.
Πολλὸς δ' ἱμερόεντα χορὸν περιίσταθ' ὅμιλος
Τερπόμενοι· * * * * *

Ὁμήρ. Ἰλιάδ. Σ. στοιχ. 587-604.

Ἡ Διαμάντο εὔθυμος καὶ ἐλαστικὴ ἠκολούθει χοροβατοῦσα ὑπὸ τὰ πλατέα τοῦ Ἰουδαίου ἐνδύματα, ἀστειευομένη καὶ μιμουμένη τὴν Ἰουδαϊκὴν προφοράν· καὶ ὅτε πάλιν ὁ χορὸς ἔπαυσε, μιμουμένη τῶν Ραβίνων τοὺς κραυγεροὺς ψαλμούς, πότε τοῦ κοτυλίζοντος (λαχανοπωλοῦντος) γιαουτῆ τὰ παζαρλίκια, καὶ πότε τὸν ὁδηγὸν τῶν περιηγητῶν, καὶ τὰ πλήθη κατενθουσίασε, καὶ τὸν ἴδιον Βεχὶτ-Πασᾶν ἐσκανδάλισε διὰ νὰ πλησιάσῃ ἵνα πληροφορηθῇ ποία εἶναι.

Ματαίως ἡ Ἀνδρονίκη ἐψιθύρισε δὶς πρὸς ταύτην νὰ μὴν ἐκτίθεται τόσον πολύ· διότι τὸ πλῆθος ἐκ τοῦ ἀξιοπεριέργου τρόπου της ἐζητοῦσε νὰ ἐξιχνιάσῃ ποῖαι ἦσαν.

Ἡ Διαμάντο ἦτον ἐκ τῶν ὁρμητικῶν ἐκείνων χαρακτήρων, οἵτινες, ὅτε ἅπαξ ἐκ τῆς εὐθυμίας ἐκριπίζωνται, οὔτε ἡ κρίσις οὔτε ἡ φρόνησις δύναιται νὰ καθησυχάσωσι πλέον τὴν ἔξαψιν τῶν αἰσθήσεών των.

— Εἶσαι ἀνὴρ ἢ γυνή; τὴν ἠρώτησεν ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς.

— Εἶμαι ἕνας πτωχὸς Ἰουδαῖος ἀπὸ τὸν Μπαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπεκρίθη αὕτη εἰς τὴν εὐφραδεστέραν Τουρκικὴν γλῶσσαν.

— Ὁμιλεῖς καλλίτερα ἀπ' ἐμὲ τὰ Τουρκικά, ἐπανέλαβεν ὁ εὐφραινόμενος Πασᾶς.

— Σαράντα χρόνους ἔζησα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ μὴν ἠξεύρω νὰ ὁμιλῶ καλὰ Τουρκικά!

— Ἡ φωνή σου εἶναι καὶ νέα καὶ γυναικεία.... εἰπέ με τὴν ἀλήθειαν, δὲν εἶσαι γυνή;

— Μὲ ὀνομάζουν Μερκάδο καὶ γυνὴ θὰ ἦμαι;

— Μερκάδος ὀνομάζεσαι, διατὶ φορεῖς τὴν προσωπίδα; ποῖον εἶναι τ' ὄνομά σου ὅταν δὲν τὴν φορῇς, Ἰουδαῖε.

— Ἰωσέφ.

— Ἄφησε τοὺς ἀστεϊσμούς· πῶς ὀνομάζεσαι; αὐστηρότερα ἐπρόσθεσεν ὁ Διοικητής.

— Ἰωσέφ.... ψαλιδάκια, μαχαιράκια, κουβαράκια ἤρχισεν ἡ Διαμάντο πάλιν εἰς τὸ Ἰουδαϊκόν· καὶ ἀποχαιρετῶσα τὸν τοπάρχην ἀπεμακρύνετο ἐννοήσασα τέλος τὴν θέσιν της.

— Στάσου, στάσου, γιαουτή· εἰπέ με τὴν ἀλήθειαν, ἠρώτησε χαλεπώτερα ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς.

— Ἀνήρ, ἀνήρ. Ἐφέντι μου.

— Δὲν θὰ μὲ ἀπατήσῃς, ὄχι, Γιαουτή..... τὴν ἀλήθειαν.

— Ἀνήρ, Ἐφέντη μου.

Συγχρόνως μὲ τὴν ἀπόκρισιν τῆς Διαμάντος εἷς τῶν χωρικῶν, διὰ νὰ φανῇ εὐάρεστος πρὸς τὸν τοπάρχην, ἐπλησίασε τὴν νέαν ἀπὸ τὰ ὀπίσθια, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἔλυσε τὰς ταινίας τοῦ μορμολυκείου της.

Τὸ ἱδρῶττον καὶ ἐρυθροῦν ὡς τὴν Σελήνην πρόσωπόν της κατεθορύβησε τὸν Διοικητὴν τῆς νήσου.

Ἔῤῥιψε φωνὴν διάτορον ἡ Διαμάντο, ἐκαλύφθη, καὶ ἔφυγε σπουδαίως.

— Ποῖος σ' ἔδωσε τὴν ἄδειαν νὰ κάμῃς τοῦτο; ἠρώτησεν ὁ Πασᾶς τὸν χωρικόν.

— Νὰ τὴν ἰδῆτενε, Ἀφέντη.

— Δόσε του διακόσιαις μαστιγώσεις (κουρμπὰτζ) εἰς τοὺς πόδας· ἔπειτα νὰ τὸν κρεμάσῃς ἀπὸ τὸ ὠτίον ἐπὶ τῆς ἀμυγδαλέας ἐκείνης μέχρι τέλους τῆς πανηγύρεως, ἐκέλευσε πρὸς τὸν ἀρχισωματοφύλακά του ὁ αἱμοβόρος Βεχὶτ καὶ ἐπροχώρησε μὲ τὸν ἵππον του (α).

Συντόμως ἡ πανήγυρις ἐθορυβήθη ἐκ δύο αἰτιῶν· ἐκ τοῦ θρήνου τοῦ χωρικοῦ, καὶ ἐκ τῆς εἰδήσεως, ὅτι ἡ ἀποβιώσασα καὶ τεθαμμένη Διαμάντο ἀνεστήθη, καὶ ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν κόσμον.

Ὁ δὲ Βεχὶτ-Πασᾶς, εὑρὼν εἰς τὴν λαλιὰν τῆς Διαμάντος τὸ ἄνθος τῆς Τουρκικῆς ἐκείνης γλώσσης, ἣν μόνον αἱ Κυρίαι τῶν ὑψηλῶν χαρεμίων ἔχουσι· καὶ ἣν ἡ Διαμάντο ἀπέκτησε βεβαίως ἀνατραφεῖσα παρὰ τῇ Χαϊνίτζᾳ ἀδελφῇ τοῦ τῆς Ἠπείρου Σατράπου, ἐβυθίσθη εἰς ἀδιέξοδον σειρὰν σκέψεων περὶ τῆς γυναικὸς ἐκείνης.

Μία ὀλεθρία ἰδέα διῆλθε τῆς φαντασίας του, ὅτι δὲν ἦτο Χριστιανὴ, ἀλλ' Ὀθωμανὶς, ἥτις προδίδουσα καὶ τὴν θρησκείαν καὶ τοὺς γονεῖς της, ἐνεδύθη Ἰουδαϊκὰ καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πανήγυριν τῶν ἀπίστων.

Ἐζήτησε λοιπὸν καὶ πάλιν νὰ τὴν πλησιάσῃ διὰ νὰ ἔμβῃ εἰς ἐρεύνας σαφεστέρας, ὅτε τρίτος ψιθυρισμὸς ἔῤῥιψε καὶ ταραχὴν καὶ τρόμον εἰς τὸν πρὸ μιᾶς ὥρας τόσον εὐδαιμονοῦντα ἐκεῖνον λαόν.

Ἦτον ἡ ἄφιξις τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῶν Σαμίων· ἤρχοντο οὗτοι νὰ θραύσωσι τὰ δεσμὰ τῶν κατοίκων, καὶ ἀποτινάξωσι τὸν Τουρκικὸν αὐτῶν ζυγόν.

Νομίσας καὶ ὁ τοπάρχης μέγιστον τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἀποβιβασθέντος ἐχθροῦ, δρομαίως ἐπέστρεψεν εἰς τὸ φρούριον, ἀφήσας μόνον ἕνα τῶν ἀνθρώπων του ν' ἀκολουθήσῃ κρυφίως τὸν Ἰουδαῖον, καὶ πληροφορηθῇ ποῦ κατοικεῖ.

(α) Τὸ κάρφωμα καὶ κρέμασμα ἐκ τοῦ ὠτίου εἶναι ποινὴ τὴν ὁποίαν ἐφήρμοζον συχνὰ εἰς τοὺς ἀρτοπώλας καὶ κρεωπώλας, ὅταν τὰ ζύγια αὐτῶν δὲν ἦσαν σωστά· ὁ Κ. Τοῦρνερ λέγει εἶδον ὠτιοκρεμάμενον ἕνα Γραικὸν κρεωπώλην· ὅτε δὲ τὸν ἐπλησίασα εἶχε τὴν ἀναίδειαν νὰ μὲ εἴπῃ, βλέπεις; μὲ τιμωροῦν ὡς τὸν Χριστόν μας. «Tour in the Levant,» by W. Turner, τομ. Β', σελ. 351.

ΚΕΦΑΛ. 49

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΒΟΥΡΝΙΑΣ ΚΑΙ ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ Ο ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Συγχρόνως μὲ τὴν πανήγυριν ταύτην δύουσι καὶ τῆς δυστυχοῦς Χίου αἱ ὡραῖαι ἡμέραι. Ὁ λαμπρὸς οὐρανός της, ὁ μαγικὸς αὐτῆς ὁρίζων καλύπτονται ἀπὸ αἱματόεντα καὶ ταχυπόρα νέφη· ἡ δὲ βορεινὴ τῆς Χίου θάλασσα μὲ κύματα βουνώδη προμηνύει τὸν ὑπὸ ταύτην κοχλάζοντα κρατῆρα.

Ἤρχισε καὶ ἡ μεγάλη τεσσαρακοστὴ, ἡ σύντομος τῆς προσευχῆς τῶν κανόνων καὶ μετανοίας τῶν Χριστιανῶν αὕτη περίοδος, καθ' ἣν καὶ αἱ διασκεδάσεις, καὶ αἱ μικραὶ τῆς ἀποκρέω τρέλλαι λησμονοῦνται· ἤρχισε μ' ἐρεθισμὸν καὶ ὑποψίας καὶ ἀσαφεῖς τονθορυσμούς.

Ὁ δὲ Βεχὶτ-Πασᾶς εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν ὁμήρων ἀρχόντων ἐκράτησε καὶ τοὺς ἀλλαχθησομένους· καὶ οὕτως ἐδιπλασίασε τὸν ἀριθμὸν εἰς ὀγδοήκοντα πέντε. Μὴ εὐχαριστηθεὶς δὲ εἰς τοῦτο, κατεκράτησε καὶ τοὺς πεντακοσίους ἐργαζομένους εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ φρουρίου χωρικούς.

Τῇ 11 Μαρτίου ἀφίχθησαν οἱ ἐλευθερωταὶ τῆς Χίου, δισχίλιοι Σάμιοι, ὑπὸ τὴν διοίκησιν Ἀντωνίου τοῦ Βουρνιᾶ καὶ Λυκούργου τοῦ Λογοθέτου, καὶ ἀπεβιβάσθησαν ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Κονταρίου.

Ἂς ἐξετάσωμεν μίαν στιγμὴν τοὺς δύο τούτους σπουδαρχίδας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ χατζῆ Ἀντώνιος Βουρνιᾶς, Χῖος ἐκ τοῦ χωρίου Παρπαριὰ, ὅθεν καὶ Παρπαριᾶς ἐπωνομάζετο, λοχαγὸς ἐπὶ Ναπολέοντος εἰς τὰ Αἰγυπτιακὰ Γαλλικὰ τάγματα τῶν κυνηγῶν τῆς Ἀνατολῆς, (chasseur d' Orient) *ἀνὴρ ἀμαθὴς, κοῦφος, χυδαῖος, φατριαστὴς καὶ μέθυσος, ἐπίμονος ὅμως εἰς τὰ σχέδιά του, θρασύδειλος καὶ αὐθάδης μᾶλλον, ἢ φυσικὸς ἀνδρεῖος, πρόσθες καὶ κομπαστὴς, κρύπτων ὑπὸ τοῦ πατριωτισμοῦ τὰς παχείας φράσεις τὴν ἀχαλίνωτον λιμοδοξίαν του, ἐστάθη ὁ Βασίλειος Καραβιᾶς τῆς Χίου, πρὸς ὃν καὶ τοσοῦτον παρεπλησίαζεν.*

Ἦτον ἀναστήματος μᾶλλον μετρίου, εὔρωστος, ἡλιοκαυμένος, μὲ μέλανας καὶ δασύτριχας μύστακας, καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ ὀφρῦς κατανόχρους, ὀλίγον ἀρχίζοντας τὸ ψαρὸν τῆς ἡλικίας· ἡ φωνή του χονδρὴ ὡς τοῦ ταύρου καὶ ὀλίγον ψελλίζουσα, ἡ ἐνδυμασία του ἐκείνη τοῦ λοχαγοῦ τῶν κυνηγῶν τῆς Ἀνατολῆς, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι, ἐπὶ κεφαλῆς ἔφερε κράνος Μακεδονικὸν ἀπὸ χρυσόχαρτον καὶ μὲ τριχωτὸν λοφίαν καὶ μέγα τῆς δημοκρατίας τρίχρουν σῆμα (Κοκάρδα)· πίπτει δὲ ἐπὶ τῶν [redacted] τῆς ἱστορίας μᾶλλον ὡς γελοιογραφία ἢ εἰκονογραφία τὴν ὁποίαν ἀξίζει ὁ κόπος διὰ τοὺς μεταγενεστέρους τις νὰ διαφυλάξῃ.

Τὴν πρωτην τοῦ παρελθόντος ἔτους εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν πορθηθεῖσαν Τριπολιτζᾶν, καὶ ἀνέπτυξε πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην τὸ μεγαλεπήβολον αὐτοῦ σχέδιον, τουτέστι νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν ἀπειροπόλεμον Χίον. Ὁ Ὑψηλάντης διὰ νὰ μὴν ἀποῤῥίψῃ κατὰ πρόσωπον τὰ σχέδιά του, ἀπέπεμψε τοῦτον πρὸς τὸν γνωστὸν φιλέλληνα Μάξιμον Ῥεϊβῶ (α). Ὁ δὲ Ῥεϊβῶ ἀπορήσας εἰς τὰ ἐναέρια τοῦ Βουρνιᾶ σχέδια, διεύθυνεν αὐτὸν πρὸς τὸν διδάσκαλον Νεόφυτον Βάμβαν. Ὁ δὲ Βάμβας, ἂν καὶ ἐπεθύμει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του, μὴ θεωρήσας τὸν Βουρνιᾶν κατάλληλον ἄνδρα, καὶ μὴ οὔσης ἁρμοδίου τῆς ἐποχῆς ἔτι, ἐζήτησε μᾶλλον νὰ τὸν ἀποτρέψῃ, ἢ νὰ δώσῃ πρὸς τοῦτον ἐλπίδας. Ὁ σπουδαρχίδης λοιπὸν, ἀδημονίας μεστὸς, παρήτησε τὴν Πελοπόννησον καὶ μετέβη εἰς Σάμον. Ἐκεῖ συνεταυτίσθη μὲ τὸν Γεώργιον Λογοθέτην(β), Λυκοῦργον ἐπονομασθέντα κατ' ἐκείνας, ἄνδρα, ὅντινα, τὰ ἑπόμενα τῆς Χίου συμβάντα τοὐλάχιστον δὲν ἀπέδειξαν ἀνώτερον τοῦ Ἀντωνίου Βουρνιᾶ.

Ὁ Βουρνιᾶς μετὰ τεσσάρων ἄλλων χρεωκόπων Χίων, διατριβόντων ἐνταῦθα, δηλ. τοῦ Κλήμη, Ντάρα, Παντολέοντος Σηκοτάκη καὶ τοῦ Ἰωάννου Βισεντζῆ, ἔπεισαν τὸν ἄφρονα Λυκοῦργον νὰ παραιτηθῇ τῆς κατὰ τῆς Καρύστου μετὰ τῶν Ψαριανῶν συσχεδιαζομένης ἐκστρατείας των, καὶ μὲ τοὺς ἁρπαλέους μυρμιδόνας τῆς Σάμου νὰ εἰσπηδήσῃ μίαν στιγμὴν ἐπὶ τῆς πολιούχου γείτονός του, ἧς αἱ ἀργυροφόροι ἐκκλησίαι, τὰ μεγαλοπρεπῆ καστέλια, καὶ αἱ θελκτικαὶ Κυρίαι, ὑπὸ τὴν σκέπην ἀνδρῶν ἀπειροπολέμων, ἀπήτουν ἄμμεσον προςασίαν.

Προεχώρησαν μετὰ τὴν εἰς ξηρὰν ἀπόβασίν των οἱ δύο ςρατάρχαι μὲ τὰς λεγεῶνάς των εἰς τὴν πόλιν· συναντηθέντες δὲ μὲ τοὺς Ὀσμανλίδας εἰς πρώτην ἀψιμαχίαν ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν, ᾐχμαλώτισαν τεσσαράκοντα, καὶ κατέκλεισαν τοὺς λοιποὺς εἰς τὸ φρούριον.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ πόλις κατερημώθη· διότι μόλις ἠκούσθησαν οἱ πρῶτοι πυροβολισμοὶ, καὶ οἱ κάτοικοι κατέβησαν εἰς τὰ βαθύτερα τῶν ὑπογείων καὶ ἀποθηκῶν, κλείοντες τὰ παράθυρα, καὶ μανδαλοῦντες τὰς θύρας.

Ὁ Βουρνιᾶς ἐπὶ ὄνου καθεζόμενος ἐπροχώρει βραδέως καὶ μεγαλοπρεπῶς· ὅτε δ' ἔφθασαν εἰς τὸ μέσον τῆς Ἀπλωταριᾶς καὶ εἶδεν ὅτι οὐδεὶς ἐξήρχετο πρὸς ὑποδοχήν των, στραφεὶς πρὸς τὸν Λυκοῦργον Λογοθέτην εἶπε.

(α) Raybaud, τομ. Α'. σελ. 505.

(β) Ὁ Λυκοῦργος, ἀνὴρ δραστήριος, ἐπιχειρηματίας, μέλος ἴσως τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας, διέτριβε πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν εἰς Σμύρνην, ἐπαγγελόμενος τὸν ἰατρόν· ἅμα ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του Σάμον, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ διωργάνωσε τὸ πολιτικὸν καὶ στρατιωτικόν της· διώρισεν ἐφόρους, εἰρηνοδίκας, καὶ διένειμεν ἐπωμίδας πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς τὰς ὁποίας καὶ ἔφερον.

— Σινιὸρ τζενεράλε, ἐ βλέπω ψυχὴ 'ς τὴν Ἀπλωταριά μας... φίστρε!! τοῦτοι δὰ νὰ οἱ Χιόταις 'σὰν τὰ κουνέλια κάνουνε, ἀγκαλὰ καὶ ὁ ἀπατός μου εἶμαι Χιότης.... μὴ τὸ πάρετενε γιὰ ἀφρόντε σινιὸρ τζενεράλε, πῶς δὲν ἤρθανε νὰ σᾶς ἀποδεχτοῦνε ἐν κάνουνέ το ἀπὸ κακοβουλιὰ, εἶναι ἀφ' τὴ σερσεμάδα τους.

— Εἴμεθα εἰς τὴν Ἀπλωταριάν;... τί πρέπει νὰ πράξωμεν τώρα; ἠρώτησε σοβαρῶς ὁ Λογοθέτης.

— Σάκρε κοκὲν! νὰ βάλουμε φωτιὰ 'ς τὰ τζαμιὰ 'κεῖνα καὶ 'ς τοὺς καφενέδες τῶν Τούρκωνε.... τοῦτο θὰ ξετρυπώσῃ ἀπ' τ' ἀμπάρια τοὺς Χιόταις μας.... θέλετενε νὰ βγάλετενε τοὺς λύκους ἀφ' τὴ φωλιά; βάλετενε φωτιὰ 'ς τὴ τροῦπα τους... 'σὰν βγοῦνε τοὺς μαθένουμε τὸ ῥεστίτζιο, καὶ σὲ 'λίγαις 'μέραις σοῦ τάζω, τζενεράλη, τὸ 'λίγο 'λίγο δέκα χιλιάδες μπαγιονέτα νὰ σοῦ βγάνω ἀφ' τὸ νησὶ τοῦτο. Νὰ μ' ἄκουένε ὁ Μποναπάρτης 'σὰν εἴμαστε 'ς τὸ Μισῆρι, ποῦ τοῦ 'λεγα μιᾶς στιγμῆς νὰ πεταχτῇ ὡς τὴ Χιὸς, ἐλευθερωμένη εἴχατηνε ἀπὸ 'δῶ κι' εἴκοσι χρόνια πλιὸ μπροστά.

Ἐθαύμασαν οἱ Σάμιοι τὴν ἰδέαν τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς νὰ θέσῃ τὸ πῦρ καὶ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἁρπαγή. Ὁ δὲ Λογοθέτης Λυκοῦργος διὰ νεύματος βαρέως ἐπεσφράγισεν αὐτήν.

Μετὰ δύω ὥρας, ἀναγνῶστα, οἱ δισχίλιοι οὗτοι ἔνδοξοι συμπατριῶται τοῦ Πυθαγόρου, παραδώσαντες εἰς τὰς φλόγας τὰ Τουρκικὰ καφενεῖα καὶ τζαμία διεσκορπίσθησαν ἐνταυτῷ καὶ εἰς τὰς οἰκίας τῶν κατοίκων, λεηλατοῦντες καὶ πράττοντες πᾶν ἀπρεπὲς καὶ ἀθέμιτον.

Μετέβησαν μετὰ ταῦτα οἱ δύο στρατάρχαι εἰς τὴν Μητρόπολιν.

— Φωνάξετενε τοὺς γέροντας καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς νῆσος ν' ἄρθουν ἐδωνά· ἐκέλευσεν ὁ κρανοφόρος Βουρνιᾶς.

— Ἔχουνέ τους, Ἀφέντη, 'ς τὸ κάστρο τοὺς ποιότερους.

— Μπᾶ!!!!.... σα-νου φὲ ῥιὲν.... αὔριο τοὺς βγάζουμενε· ἂς ὄρθουνε τώρα ὅσοι 'ναι ὄξου· 'πέτε τους πῶς ὁ τζενεράλες Βουρνιᾶς ζητάει νὰ μιλήσῃ τους.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ Ζωρζῆς Φραγκιᾶς, ὁ Θωμᾶς Τζιροπανιᾶς, καὶ ὁ Παντολέων Μανοῦσος, οἱ τρεῖς δηλαδὴ Δημογέροντες, ἐπαρουσιάσθησαν πρὸς τοὺς ἐπὶ τῶν θρόνων τῶν Ἀρχιερέων ἐγκαθιδρυθέντας Βουρνιᾶν καὶ Λυκοῦργον.

Ἐπρότεινον ἐν πρώτοις οἱ σπουδαρχίδαι τὰς χεῖράς των ἵνα τὰς ἀσπασθῶσιν, ὡς ἐὰν ἦσαν τῷόντι Πατριάρχαι· ἀκολούθως τοῖς ἀνέγνωσαν τὴν γνωστὴν ἐκείνην προκήρυξιν, δι' ἧς ἐν ὀνόματι Δημητρίου τοῦ Ὑψηλάντου, κατήργουν τὴν δημογεροντίαν, καὶ ἀντικαθίστων αὐτὴν διὰ μιᾶς ἑξαμελοῦς ἐφορίας (α). Εἶτα δὲ ὁ ἀγύρτης Χῖος λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν.

(α) Ἰδὲ σημ. τῶν Χιακῶν ὑπὸ Π. Βλαστοῦ Σ 240 καὶ εἰς τὸν Ῥεϊβῶ ὁμοίως.

— Ἤρταμε, ’σὰν ποῦ βλεπετενε, νὰ σᾶς λευτερώσουμενε· μι̯ὰ φορὰ ’σὰν ’δήτενε τὴ λευτερι̯ὰ θὰ νι̯ώσετενε ἴντα πρᾶμά ’ναι. Μόνου ὅποι̯ος ἐσερβίρισε ’ς τὸ Μπονοπάρτε ἀποκάτω νι̯όθητηνε. Ὁ τζενεράλες μισὲ Λογοθέτης ἐδῶ δὰ ἔφερενε ἔξη τόπι̯α (κανόνια) καὶ δυὸ βαρέλια μπαροῦτι, καὶ καθ’ ἕνας ἀπὸ τὰ παλληκάρια μας ἔχει τὸ ’λίγο ’λίγο δέκα φουσέκι̯α μαζῇ του... πρέπει λοιπὸ νὰ ὁρμηνέψετενε καὶ τ’ ἀντρεῖα παλληκάρια τζῆ Χι̯ὸς νὰ βγοῦνε μι̯ᾶς καὶ καλῆς ἁρματωμένα καὶ ν’ ἀρθοῦνε νὰ μᾶς ἀνταμώσουνε γι̯ὰ νὰ κάμωμε αὔριο τὰ μουχρόματα τ’ ἀτάκο τοῦ κάστρου.

— Μόνο ἔξη κανόνια καὶ δύο βαρέλια μπαροῦτι ’φέρετενε, μισὲ Βουρνι̯ᾶ, ἠρώτησεν εἷς τῶν ἐφόρων.

— Ἒν εἶναι δουλει̯ά σου, ζῶ, νὰ ρωτᾷς γι̯ὰ πράματα ποῦ ἐ νι̯όθεις· μὲ ἔξε κανόνια τῶν ἔξε λιμπρῶνε, φοῦτρε, πέρνουμενε τὸΣάντε-Ἄκρε, καὶ σένανε ’λίγα φαίνουνταί σου γι̯ὰ τούταις ταῖς παλι̯οβενετζιάνικαις ντάπιαις ; ... καὶ ’σὰν ’μιλάῃς μ’ ἐμένανε, ζῶ, νὰ μὴ μὲ λέῃς, μισὲ Βουρνι̯ᾶ, μοναχὰς, σινι̯ὸρ τζενεράλη... Ἔχετενε νὰ μᾶς δανίσετενε μπάλλαις τῶ κανονιῶνε; γι̯ατὶ ξεχάσαμενε νὰ φέρουμενε πολλαῖς μαζῇ μας.

— Ἒν ἔχουμενε, Ἀφέντη, ποῦ νὰ τζῇ βρούμενε· ’μεῖς εἴμαςεν πραματευτάδες· ποτέμας ἐν ἐκάμαμενε πόλεμο.

— Εἶπά σου νὰ μὲ λέῃς, σινι̯ὸρ τζενεράλη .... ἴντα δι̯άβοντρο ἔχετενε ’σὰν δ’ ἔχετενε μπάλλαις! ἀκουσμένο ἔχω πῶς κατὰ μεσῆς ’ς τοῦ Τζεσμὲ τὸ κανάλι ἐβούλιαξενε μι̯ὰ Τούρκικι φεργάδα.

— Ἀλήθει̯α ’ναι, σινι̯ὸρ τζενεράλη.

— Νὰ στείλετενε τὸ λοιπὸ ’ς τὸ μομέντο Καλιμνιοὺς νὰ βγάλουνε τὰ κανόνι̯α καὶ τζῇ μπάλλαις της.

— Εἶναι πολὺ βαθει̯ὰ, σινι̯ὸρ τζενεράλη, καὶ οἱ μπάλλαις τῶ κανονιῶνε ἐκείνω εἶναι ποι̯ὸ μεγάλαις γι̯ὰ τὰ δικά σας τὰ κανονάκια.

— Σάκρε-νον-ντε-ντιού ..... γυρεύεις ἅματις νὰ μάθῃς με κι’ ἀπὸ μπαταρι̯αὶς καὶ φορτιφικάτζαις;.... τὰ μουστάκι̯α μου ἀσπρίσανε, μωρὲ, σὲ κοτζὰ Μποναπάρτε ἀπὸ κάτω, κάμετενε ὅ,τι σᾶς προστάζω.

— Πολὺ καλὰ, σινι̯ὸρ τζενεράλη.

— Θέλω νὰ μοῦ στείλῃς καὶ τὸ ντοτόρο Γλαράκη καὶ τὸ Ῥάμφο ἐδῶ... θὰ τοὺς σπιδήρω μι̯ᾶς καὶ καλῆς μὲ μι̯ὰ μισιόνε ἐξτραορτινάρια ’ς τὴ Κόρθο καὶ ’ς τὰ Ψαρὰ νὰ ζητήσουνε καὶ ἄλλαις βοήθειαις καὶ μπαρούτια .... βεβαιώσετενε ’ς τοὺς λαγούς μου πῶς ’μέρα νύχτα δουλεύγομενε γι̯ὰ τούτους-δανὰ, καὶ οὖλα τὰ μέτρα μας θὰ πάρουμενε γι̯ὰ νὰ ῥεουσίρῃ τοῦ κάςρου τὸ ἀτάκο· πηγένετενε τώρα, καὶ ὡς τὸ βραδὺς περιμένω τὰ παλληκάρια τζῆ Χι̯ὸς μὲ τὸ κολάϊ των οὖλα νὰ ’ναι ’ς τ’ ἅρματα.

Δύστηνος Χίος ! ποῦ εἶναι ἐκεῖναι αἱ ἡμέραι σου! ἐπὶ τοῦ Κί-

μωνος! Χαβρίου καὶ Ἰφικράτους! Διατί ὡς μικρὰ δαγὺς ἀφέθης τώρα ἐπὶ τῆς παλάμης τῶν σπουδαρχιδῶν τούτων!

Ὦ! μὰ τὴν ἱστορίαν! τοιαύτη δυσειδὴς κωμῳδία ποτὲ ἄλλοτε δὲν παρεστάθη ὑπὸ τοὺς ὡραίους ἐκείνους οὐρανοὺς τοῦ Ἰκαρίου Πελάγους, τοὺς ὁποίους μὲ τόσην δόξαν καὶ κάλλος ἐχρύσονεν ἡ μυθολογία.

Ἐντός τινων ἡμερῶν, ἀναγνῶστα, ὅσοι τῆς πόλεως ἦσαν τολμηρότεροι, ὡς καί τινες τῶν χωρικῶν, ὁπλισθέντες, οὐχὶ μὲ ὅπλα (διότι ταῦτα, ὡς γνωρίζομεν, ὁ Μουσελίμης τοῖς εἶχε πρὸ καιροῦ ἀφαιρέσει) ἀλλὰ μὲ ὀβελούς, τηγάνια, μὲ τὰς ἀξίνας τῶν κήπων, τὰ κλαδευτήρια, τοὺς πρίονας τῆς ξυλουργίας, μὲ τεχνητὰ δόρατα, μὲ σφυρία, καὶ μὲ ὅ,τι ἄλλο μαγειρικὸν ἢ γεωργικὸν ἐργαλεῖον εἶχον, ἐξῆλθον μὲ τοὺς τοῦ Βουρνιᾶ ἀκολούθους, καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ ἐφορμήσωσι κατὰ τοῦ φρουρίου.

Ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου ἐνταῦθα καταθλίβεται, καὶ ἀγνοεῖ ἂν πρέπῃ νὰ θρηνήσῃ ἢ νὰ γελάσῃ.

Οἱ Σάμιοι ἤρξαντο νὰ καταφορτόνουν τὰ πλοιάριά των ἐκ τῶν ὅσων διήρπασαν, καὶ νὰ τὰ στέλλουν εἰς τὴν νῆσόν των· οἱ φρόνιμοι Χῖοι ἔχεον πύρινα δάκρυα διά τε τὰ δεινά των, καὶ διὰ τὰς συνεπείας τῆς παιδαριώδους ταύτης ἐπαναστάσεως· ἄλλοι δὲ ἄφρονες, παρασυρόμενοι ὑπὸ τῶν σπουδαρχιδῶν, ἐναβρύνοντο διὰ τὰ κατορθωθησόμενα.

Πρόσθες τώρα καὶ τὰς κολυμβίδας (καραμπατάκια) Καλιμνίους, οἵτινες ἐζήτουν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης τὰ πυροβόλα τῆς ναυαγησάσης φρεγάδος, καὶ θέλεις ἀπαντήσει τραγῳ-κωμῳδίαν θρηνο-γελοιωδεστάτην.

Καθ' ὃν χρόνον ἐλάμβανον χώραν τὰ ῥηθέντα, καὶ ἀφοῦ ἅπαξ ὁ ἰατρὸς Γλαράκης καὶ ὁ κύριος Ῥάμφος ἀπεστάλησαν εἰς Ψαρὰ καὶ Κόρινθον, ὅπως ἐπικαλεσθῶσι τὴν ἐπικουρίαν τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ὁ Βουρνιᾶς καὶ Λογοθέτης, στρατοπεδεύσαντες ἐπὶ τῆς Τουρλωτῆς, τοποθεσίας ὑψηλῆς, ἄνω τοῦ Φραγκομαχαλᾶ, ἤρχισαν τὸν πυροβολισμὸν κατὰ τοῦ φρουρίου.

Τίποτε ὅμως δὲν κατώρθωσαν, ἕνεκα τῆς μικρᾶς ὁλκῆς τῶν πυροβόλων των, ἐνῷ τοὐναντίον, οἱ ἀμυνόμενοι Τοῦρκοι, ῥίπτοντες βόμβας κατέστρεφον τὰς οἰκίας τῆς πόλεως.

Δειλότεροι καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδοκίμασαν ἔξοδόν τινα μέχρις ὅτου φθάσῃ ἡ περιμενομένη ἐκ τῆς ἀντικρὺ Ἀσίας βοήθεια.

Ὀκτὼ ἢ δέκα ἡμέραι παρῆλθον ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῶν κακοδαιμόνων τούτων Σαμίων, καὶ οὐδὲν κατωρθώθη κατὰ τοῦ φρουρίου. Τοὐναντίον ἁρπαγαί, λῃστεῖαι καὶ κακουργήματα ἀναρίθμητα ἐπράττοντο ὑπὸ τούτων ἐπὶ τῶν ὁμοθρήσκων των Χριστιανῶν, καὶ διχόνοια μεταξὺ Βουρνιᾶ καὶ Λογοθέτου ἀνεφύη.

Εὑρισκόμενος ὁ πρῶτος εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων του, ἐζήτησε νὰ ὑπερπηδήσῃ ἀπὸ τὸν βαθμὸν τοῦ τ ζ ε ν ε ρ ά λ η εἰς ἐκεῖνον

τοῦ *τζενεραλίσιμος*, καὶ νὰ ὑποσκελίσῃ διὰ μιᾶς τὸν προσκληθέντα τῆς Σάμου Δικτάτορα.

Ἡ διχόνοια αὕτη, προεόρτια τῆς μεγάλης τῶν Τούρκων εὐωχίας, ἔκαμε τοὺς φρονίμους νὰ σκέπτωνται τίνι τρόπῳ ἠδύναντο ν' ἀφήσουν τὴν νῆσον, πρὶν φθάσῃ καὶ τοῦ βαρβάρου ὁ πλησιάζων πέλεκυς.

— Ἔμαθα πῶς οἱ προεστοί μας ζητοῦσι νὰ τὸ στρίψουνε, καπετὰν Βισεντζῆ· εἶπε μίαν ἡμέραν ὁ Βουρνιᾶς πρὸς τὸν μυστικοσύμβουλόν του.

— Εἶναι ἀλήθεια, τζενεράλη.

— Ἒν ἀρέσει μου τὸ πάσο τοῦτο... 'μπορεῖ νὰ φέρῃ 'ς τὰ στρατέματα ἀκαρδιοσύνη.

— Ἔδεδετζι 'ναι· μὰ ἐν 'μπορεῦτε νὰ 'μποδίσετέ τους.

— Γιατί; φίστρε.... 'μπορῶ καὶ καλομπορῶ.... πάρε χαρτὶ καὶ πένα νὰ γράψῃς μιὰ προκλαματζιόνε.

— Σ' τοὺς ὁρισμούς σας, σινιὸρ τζενεράλη· ἂν 'μπορούσατενε τάχατες νὰ δώσετενε ἀλλουνοῦ νὰ τὴ γράψῃ.... τὸ ξέρετενε; ἐν ἠξέρω 'γὼ καλὰ καλὰ ῥωμαΐικα.

— Ἐγὼ θὰ σ' ἀπαγορέψω.... καὶ 'γὼ ἐν ἠξέρω καλὰ καλά, μὰ ἐν εἶν' μεγάλο πρᾶμα.

— Ἕτοιμος εἶμαι, τζενεράλη.

Ὁ Βουρνιᾶς διατρέχων τότε τὸν θάλαμον μὲ μακρὰ βήματα, καὶ ἀφίνων μὲ κρότον νὰ κτυπᾷ ἡ ὑπὸ τὴν ζώνην αὐτοῦ κρεμαμένη σπάθη του τῶν κυνηγῶν τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν μίαν χεῖρα κρατῶν τὴν περικεφαλαίαν, καὶ μὲ τὴν ἄλλην ξέων τὴν ἀκτένιστον πρὸ ἑνὸς μηνὸς τοὐλάχιστον κεφαλήν του, ἤρχισεν ὡς ἀκολούθως τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην προκήρυξιν (α).

« Μαθαίνω πῶς μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ τρανούς, ἢ
« μελετοῦνε ἢ ἀποφασίζουνε νὰ φύγουνε φαμηλιαρικῶς! εἰς τί
« αἰτία ν' ἀποδώσω ἐτοῦτο τὸ κίνημα; ἐν ἠξέρω· μὰ προφτάνω
« νὰ 'πῶ σας, ὅτι ὅσο γλήγωρα νὰ 'μποδίσετενε ὄχι νὰ φύγουνε,
« μὰ καὶ ἂν τὸ στοχαστήκανε νὰ τὸ ξεσοχαστοῦνε, καὶ νὰ μὴ
« 'βγῇ πιὰ ἀφ' τὸ στόμα τους· γιατὶ ἡ καλοσύνη μου ὡς ἕνα
« βαθμὸ φθάνει. Καὶ 'μπορῶ πιὰ καὶ 'γὼ 'σὰν παροργιστῶ,
« ὅσο δύναμαι νὰ κάμω. Ἰδοὺ λέω σας σὲ κοντὸ ψαλμὸ τὴ
« θέλησί μου, καὶ κρίνετε τὸ πρᾶμα· καὶ 'μποδίσατέ το γιὰ νὰ
« μὴ τελειώσῃ ἡ δουλειὰ ἄσκημα.
« Καὶ ὑγιαίνετε»

— Ἀρέσει σου, καπετὰν Βισεντζῆ;

— Μὰ τὴν ἁγία Κιουρὰ περίφημή 'ναι.

— Βάλε καὶ τὴ ντάτα ἐννιὰ Μαρτίου ἀπόγιομα.

— Ἔβαλά την.

— Στάσου τώρα νὰ τὴν ἀπογράψω..... καὶ γιὰ τὸ πεῖσμα

(α) Ἴδε Κοραῆ προλεγ. εἰς Βεκαρίαν Σ. Τρικούπη ἱστορ. τομ. Β. σελ. 396. Μ. Raybaud τομ. Β. σελ. 219.

τοῦ παλῃο-σαμιώτη Λυκούργου θ' ἀπογράψω ὁ ἀρχιστράτηγος τζῆ Χῃός.

Τῳόντι ἡ ὑπογραφὴ ἣν φέρει ἡ ῥηθεῖσα προκήρυξις εἶναι ὁ ἀρχιστράτηγος Χίου Χατζῆ Ἀντώνιος Βουρνῃᾶς. Ἐνταῦθα τελειόνει ὁ Μάρτιος τοῦ 1822, ὅτε ὁ Τουρκικὸς στόλος, συγκείμενος ἐκ τρικρότων ἕξ, φρεγάδων εἰκοσιπέντε, καὶ πλήθους κορβετῶν, βρικίων καὶ ἄλλων πλοίων, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ καπετὰν-Πασᾶ Καρᾶ-Ἀλῆ, ὡς κήτη ἐξεμοῦντα ὀλέθριον πῦρ, ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον τῆς νήσου.

Συγχρόνως σμῆνος τρεχαντηρίων, γέμοντα ϛιφῶν μαινομένων Γῃουρούκιδων, Ζεϊμπεκίων, Ἀθιγγάνων καὶ Τουρκομάνων, ὡς σχεδίαι τῶν ἀνθρωποφάγων Καραϊβῶν κατεσκέπασαν τὸν πορθμὸν τῆς Κυσσοῦ.

ΚΕΦΑΛ. 50.

Η ΣΥΛΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΦΡΑΓΚΟΥΛΗ Σ....

Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν πανήγυριν τοῦ Παρθενίου ὁ μισὲ Φραγκούλης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Παρασκευᾶ ἐκάθηντο εἰς τὸν κῆπον καπνίζοντες.

Ἦτον, εἴπομεν ὁ κύριος Παρασκευᾶς ἄγαμος, γέρων ἑξηκοντούτης, βαθείας παιδείας κάτοχος, καὶ πάντοτε μονάζων· ἀνὴρ δὲ ὑψηλὸς καὶ ἰσχνὸς τὸ σῶμα, πλὴν μὲ πρόσωπον ϛρογγύλον, κρεμαμένας παρειὰς καὶ φαλακρός. Ἔφερε πάντοτε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μέλαν κατηφεδένῃο κάλυμα (φέσι).

Τὰ χαρακτηριστικά του ἦσαν εὐγενῆ ὡς καὶ ἡ ψυχή του. ἡ δὲ συμπεριφορά του ὑποχρεωτικὴ καὶ φιλόξενος.

Εἶχεν ἤδη ὅλην τὴν πλουσίαν αὐτοῦ περιουσίαν διαθέσει διὰ διαθήκης πρὸς ὄφελος τῶν ἀνεψιῶν του, τὰς ὁποίας καὶ ὑπερηγάπα.

— Πρέπει, Φραγκούλη, νὰ φύγωμεν· ἂς ἀφήσωμεν τ' ἀκίνητα καὶ κινητά μας πράγματα εἰς τοὺς Τούρκους, ἔλεγεν οὗτος, διὰ νὰ σώσωμεν τὰς κεφαλάς μας πρέπει νὰ φύγωμεν.

— Καὶ 'γὼ θέλω το, βρὲ Παρασκευᾶ, μὰ ποῦ καράβῃα νὰ φύγης! ὄχι τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα, μὰ καὶ τὴν σκούφῃα μου δίνω την νὰ φύγωμεν.

— Θὰ εὕρωμεν πλοῖον.... ἂς ἔλθουν καὶ οἱ λοιποὶ Σάμιοι καὶ τότε μισθόνομεν ἓν τῶν πλοίων των καὶ φεύγομεν.

— Παρασκευᾶ, ἐδῶ δανὰ ποῦ 'σὰν ἀδέρφια μιλοῦμενε, ἔχω ἕνα κακὸ σκουλίκι καὶ τρώει μου τὸ σκότι.... φοβοῦμαι πῶς πολλὰ θὰ πάθουμενε προχοῦ νὰ φύγωμενε.... καὶ ὁ Θεὸς νὰ βγάλη με ψεύτη· καὶ τὰ κεφάλῃα μας τὰ ἴδια 'μπορεῖ νὰ πά-

θουνε, ἂν ὁ Βεχίτης μάθῃ πῶς κρυμμένοι 'μεστενε καὶ ὄχι φευγάτοι ἀφ' τὴ Χιός.

— Εἶσθε φοβιτζιάρης· τοιαῦτα πράγματα δὲν τὰ ὑποπτεύομαι· ἔπειτα, Φραγκούλη μου, ἡμεῖς εἴμεθα πλέον γέροντες, ἂς λυτρώσωμεν τὰ γυναικόπαιδα, καὶ ἂς χαθῶμεν διὰ τὸ γένος.

— Δίκιο 'χεις, Παρασκευᾶ! μὰ καλλίτερα 'χα 'ς τὰ καλὰ καθούμενα νὰ μὴ πέθαινα.... κρίμας εἶναι, βρὲ ἀδελφὲ, ν' ἀποθάνῃς ἔτζι δανὰ νταβραντισμένος ποῦ 'σαι.

— Μὰ τὶ νὰ κάμωμεν, ἂν ἡ θέλησις τοῦ Κυρίου εἶναι οὕτως;

— Λοιπὸ τ' ὄχετενε βέβιο πῶς θὰ μᾶς κόψουνε; ἔντρομος ἠρώτησε καὶ ὠρθώθη ἀμέσως ὁ κύριος Φραγκούλης.

— Δὲν τὸ ἔχω βέβαιον, πλὴν πόλεμος εἶναι, ὅλα γίνονται.

— Νὰ τὸ ἰδῇς, βρὲ Παρασκευᾶ, πῶς δὲ θὰ γλυτώσωμενε· προχοῦ νὰ φύγωμενε θὰ μᾶς πιάσουνε, καὶ ὁ Θεὸς μόνος γνωρίζει τὸ τὶ θὰ πάθουμεν.

— Καθήσετε, καθήσετε, ἀδελφέ μου! μὴν εἶσθε τόσον δειλὸς καὶ κάμνετε καὶ ἐμὲ δειλόν· ὅλο ὀνείρατα κακὰ βλέπετε ἡμέραν καὶ νύκτα· ἀφήσατε τὸ πρᾶγμα νὰ ἔλθῃ ὅπως ὁ Θεὸς τὸ θέλει· κακὸν εἰς κανένα μήτε ἐκάμετε, οὔτε ἔκαμα, διατὶ λοιπὸν νὰ φοβώμεθα τόσον;

— Δίκιο ἔχεις, Παρασκευᾶ! ἐκεῖ δανὰ 'πάνω 'ναι ὁ μέγας μας Ἀφέντης. Καὶ ἔδειξε τὸν Οὐρανὸν, ποιήσας τρὶς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, καὶ περιχυθεὶς μὲ δάκρυα κατανύξεως ὁ εὐπατρίδης.

Τὴν θλιβερὰν ταύτην συνδιάλεξιν διέκοψεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἡ Διαμάντο, αἱ θυγατέρες του καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Προξένου τῆς Δανιμαρκίας κυρίου Κωνσταντάκη Θεσσαλονικιοῦ.

Ὁ Πρόξενος οὗτος, μακαρονοποιὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἦτον ἐμπαθὴς θιασώτης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἀνὴρ μετρίου ἀναστήματος, μᾶλλον παχὺς, μελανόχρους, μὲ μύστακα μέγαν, καὶ ὀφρῦς καὶ ὀφθαλμοὺς μέλανας, ἔφερε κανδύκην Τουρκικὸν, καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν Εὐρωπαϊκὸν πῖλον μ' ἐθνόσημον (κοκάρδα) ὡς ἐσυνείθιζον τότε πολλοὶ τῶν Προξένων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Ἦτον ἄριστος Ἑλληνιστὴς καὶ καλὸς μηχανοποιός· μάλιστα αἱ μηχαναὶ τοῦ μακαρονοποιείου του, ἐφεύρεσις καὶ κατασκευὴ τούτου, εἵλκυον τὴν περιέργειαν τῶν περιηγητῶν (α).

— Ἴντα χαμπάρια, μισὲ Κωνσταντῆ; τὸν ἠρώτησεν ὁ εὐπατρίδης ἅμα εἰσῆλθεν.

— Τίποτε διὰ τὴν ὥραν, Κύριέ μου· ὅλα βαδίζουν κατ' εὐ-

(α) Αἱ πληροφορίαι ἀναφορικῶς τούτου τοῦ τραγικοῦ θύματος τῆς Χιακῆς ἐπαναστάσεως μ' ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Προξένου τῆς Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας, Κ. Φραγκίσκου Πάσκουα, φίλου του στενοῦ, ἤδη ἐν Λονδίνῳ εἰς τὸν ἀριθ. 11, Union Court, Broad Street.

χὴν, ἔφθασαν, ὡς γνωρίζετε, δεκαπέντε ἕως εἴκοσι Σάμιοι ἐμπροσθοφυλακή· καὶ μετά τινας ἡμέρας περιμένομεν καὶ τοὺς ἄλλους ... δύο χιλιάδας τὸν ἀριθμὸν περίπου, διοικουμένους ὑπὸ τοῦ Λυκούργου Λογοθέτου καὶ Ἀντωνίου Βουρνιᾶ· οἱ Τοῦρκοι τὸ ἤκουσαν, ἐφοβήθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ προετοιμάζωνται.

— Ἴντα πρᾶμα 'ναι αὐτὸς ὁ Βουρνιᾶς, ξέρετενε;

— Ἦτον εἰς Αἴγυπτον με τὸν Ναπολέοντα, εἶναι Χῖος ἐκ τοῦ χωρίου Παρπαριᾶ.

— Ἤτανε 'ς τὸ Μισῆρι μὲ τὸ Μποναπάρτε!! ἔτζι δανὰ πές μου... εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης συμμαζεύων τὰ χείλη αὐτοῦ· μὲ τὸ Μποναπάρτε!!... κατάλαβάτονε, λοιπὸ ἀφοῦ κοντὰ 'ς τὸ Μποναπάρτε χρημάτισενε, εἴμαστε σὲ χέρια σίγουρα ἅματις, ἐπανέλαβεν.

— Χέρια σίγουρα! ὁ καπετὰν Βουρνιᾶς ἦτο λοχαγὸς εἰς τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα· καὶ διὰ νὰ ἦναί τις λοχαγὸς τοῦ Ναπολέοντος, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἦναι μηδαμινός.

— Καλὲ 'ξέρετενε πῶς τὸ ψι-ψι-ψι γίνεται ψεῖρα ἅματις, μὲ τὰ ψώματα ἀρχίσαμενε τὴ 'πανάστασις, καὶ κοντεύει μὲ τ' ἀλήθεια της νὰ 'πιτύχῃ.... 'ς τὴ ψυχὴ τοῦ Κιουροῦ μου δίνωτονε καὶ τὸ λουλᾶ τούτονε, φτάνει νὰ πιτύχενε.

Εἶπεν ὁ εὐπατρίδης, ὅστις, ἐνθουσιασθεὶς καὶ λησμονήσας τὸν πρὸ ὀλίγου φόβον αὐτοῦ ὑψώθη μὲ προτεταμένον στῆθος εἰς τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν του.

— Θὰ ἐπιτύχῃ, θὰ ἐπιτύχῃ, μισὲ Φραγκούλη· ὁ Θεὸς δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ πολὺν καιρὸν πλέον ὑπὸ τοὺς Τούρκους.

— Λοιπὸ ἤτανε καπετάνιος τοῦ Μποναπάρτε!!! ἴντα μοῦτρα 'χει μαθές;.... εἴδετετονε καθόλου, μισὲ Κωσταντῆ;

— Ὄχι, κύριέ μου· πρὶν ὑπάγῃ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἦλθε καιρόν τινα εἰς τὴν Χίον διὰ νὰ κατοπτεύσῃ τὸ φρούριον καὶ τὰς τοποθεσίας του, ἔπειτα πάραυτα ἀνεχώρησεν.

— Ἅμα ἀκούσω πῶς ἤρθενε θὰ πάω νὰ φιλήσω τὰ πόδια του... καπετάνιος τοῦ Μποναπάρτε!! νὰ 'δῆτε ποῦ θὰ 'πιτύχητηνε τὴ 'πανάστασις τζῆ Χιός.... ἐλάστενε ἅματις μιὰ ὥρα προχοῦ, σινιὸρ Μπουρνιᾶ, 'πάνου 'ς τὴ νησός μας· τότες ὅποιος θέλει φεύγει, κι' ὅποιος κάτζῃ ἐδωνὰ ἐν ἔχει φόβο, ἔκραξεν ὁ εὐπατρίδης, εὐτικῶς ὑψόνων τὰς χεῖρας πρὸς τοὺς οὐρανούς.

Ὁ δὲ κύριος Παρασκευᾶς, ὅστις ἐκάπνιζεν ἀδιακόπως, ἠρώτησε τὴν Ἀνδρονίκην.

— Ποία εἶναι ἡ ἰδέα σας; φρονεῖτε ὅτι ὁ Βουρνιᾶς καὶ οἱ Σάμιοι θὰ κατορθώσουν νὰ κυριεύσουν τὸ φρούριον;

— Νομίζω, ἢ μᾶλλον ἐλπίζω· θὰ ὑπάγω κἀγὼ νὰ ἑνωθῶ μὲ αὐτοὺς, ἂν ἀρχίσῃ ὁ καθ' ἑαυτὸ πόλεμος.

— Χορατεύετενε! εἶστε πολὺ ἀντρειωμένη· μὰ ἐν
πῶς μπορείτενε τόσο μακρυὰ νὰ πάτενε, εἶπεν ὁ κύριος Φραγκούλης.

— Θὰ τὸ ἰδῆτε· τί νὰ σᾶς εἴπω, οὕτω κεκρυμμένη δὲν ἠμπορῶ νὰζήσω·κάλλιον εἶχον ν' ἀφήσω τὴν νῆσον, ὅταν ὅμως τοῦτο δὲν γίνεται, κἀγὼ μὲ τὰ παλληκάρια.

— Νὰ 'χα τὴν παλληκαρϛιά σας.... βρὲ Παρασκευᾶ, (στραφεὶς πρὸς τὸν ἀδελφόν του) οὖλα 'ς τὸν ἄθρωπο φυσικά 'ναι· βάλε μου νὰ σοῦ διαλέξω τζίτι, τζόχα, μανταμπολάναις, στάρι, καλαμπόκι.... κανένας ὲ βγάζει μου πλώρη· μὰ τουφέκι!!!

— Καὶ τὸ τουφέκι εἶναι συνήθεια, κύριε Φραγκούλη.... ἂν σᾶς θέσω ἀπὸ μίαν ὥραν τὴν ἡμέραν νὰ τὸ σηκόνετε καθημερινῶς, θὰ ἰδῆτε πῶς θὰ τὸ συνειθήσετε, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ἡ κοκκόνα Ἀντρόνικα ἐδῶ ἔχει ἕνα μαλαματοκαπνισμένο τουφέκι, ποῦ νὰ τὸ 'δήτενε θὰ θαμπώση τὸ φῶς σας, εἶπεν ὁ εὐπατρίδης πρὸς τὸν Πρόξενον τῆς Δανιμαρκίας.

— Ἀλήθεια;

— Ἔχει καὶ οὐλόχρυσα λϛάπικα.... τὰ φόρεσενε 'ς τὸ παναΰρι τοῦ Παρθένι.

— Ἆ.. ἆ.. εἶσθε ὑμεῖς μὲ τὰ Ἑλληνικὰ εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ Παρθενίου!! φορέσατέ τα μίαν στιγμὴν νὰ σᾶς εἴδωμεν.

— Ὄχι νὰ χαρήτενε ὅ,τι ἀγαπάτενε...εἶναι σαρακοστὴ καὶ κρίμα.

— Τῳόντι εἶναι σαρακοστὴ καὶ ἂς σεβασθῶμεν τὰ θεῖα, πλὴν εἰς τὸ ῥαδινὸν ἀνάϛημα τῆς κυρίας Ἀνδρονίκης ἡ Ἑλληνικὴ ἐνδυμασία θὰ εἰκονίζῃ θαυμάσια τὸν Διάκον.

— Τὸν Διάκον!!....

— Ναὶ, τὸν Διάκον τῶν Θερμοπυλῶν.

— Τὸν ἐγνωρίσατε; σκιρτῶσα ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ὄχι· πλὴν τόσα ἤκουσα περὶ αὐτοῦ· ἡ φήμη τοιαύτη ἐϛάθη, ὥϛε ἄλλο δὲν ἐπεθύμουν, ἢ ἕνα ἔνδοξον ὡς ἐκείνου θάνατον.

— Ἔνδοξος θάνατος, πλὴν τρομερὸς καὶ πολυόδυνος, κύριε Θεσσαλονικϛέ· ἦτον ὁ Θησεὺς τῆς νέας Ἑλλάδος καὶ κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ κατὰ τὴν ἀνδρίαν, εἶπεν ἡ ἡρωῒς τῶν Θερμοπυλῶν ὅλη κάθυγρος ἱδρῶτος εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

— Τὸν εἴδετε ὑμεῖς, κυρία Ἀνδρονίκη;

— Τὸν εἶδον.... ναὶ τὸν εἶδον.

— Ποῦ; εἰς τὴν Πελοπόννησον βέβαια.

— Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν εἶδον καὶ τοῦτον, καὶ τὸν ταχύποδα υἱὸν τοῦ Ἀνδρούτζου.

Καὶ ἐν συντόμῳ ἐδιηγήθη τινὰ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, οἵτινες μὲ τὰ ὀνόματά των κατεπλήρουν τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Εὑρίσκετο κατενθουσιασμένη ἡ συντροφία ἐκείνη, ὅτε τρεῖς ὡπλισμένοι Ὀθωμανοὶ ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸν κῆπον.

— Ἐδῶ 'ναι ὁ Φραγκούλης Σ....; ποῖος ὑμῶν εἶναι ὁ Φραγκούλης Σ....; ἠρώτησεν εἷς τούτων.

— Ὁ Φραγκούλης δε-δε- δὲν εἶναι 'δῶ....

— Εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶσθε ὑμεῖς.... μὴ φοβῆσθε, δὲν ἤλθομεν νὰ σᾶς βλάψωμεν· τοὐναντίον ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς μᾶς στέλλει διὰ τὸ καλόν σας, καὶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ τόπου.

— Ἀλήθεια; ἴν-ἴντα θέ!-λει;.... γρόσια; 'ς τοὺς ὁρισμούς του ὅ,τι ἔχω δίνω του.

— Δὲν θέλει χρήματα.... μὴ φοβῆσθε λέγω· δὲν ἤλθομεν νὰ σᾶς βλάψωμεν τὸ παραμικρόν· ἐπιθυμεῖ μόνον, ἐπειδὴ εἶσθε εἷς τῶν προυχόντων τῆς νήσου, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς οἰκογενείας σας καὶ τοῦ τόπου, νὰ ἔλθετε καὶ ὑμεῖς ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

— Τοῦτο δὰ, Ἀφέντη, ἐν 'μπορῶ νὰ κάμωτο γιατὶ 'μαι φαμελίτης καὶ 'χω καὶ κορίτζια νὰ γνοιαστῶ.... ἐν 'μπορῶ ἔρημα καὶ σκοτεινὰ ν' ἀφήσω τα καὶ νὰ κλειστῶ 'ς τὸ κάστρο.

— Εἶναι ἀνωφελεῖς αἱ ἀρνήσεις, κύριε Φραγκούλη· ἔχομεν διαταγὴν νὰ σᾶς μεταφέρωμεν διὰ τῆς βίας ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

— Σᾶς μετρῶ δέκα χιλιάδας γρόσια νὰ κάμετε ὅτι δὲν εὑρήκατε τὸν ἀδελφόν μου... καὶ τοῦτο μόνον διὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ὅπως προετοιμάσῃ τὰς ὑποθέσεις του· εἶπεν ὁ Παρασκευᾶς.

— Καὶ ἑκατὸν ἂν μᾶς προσφέρετε ἀδύνατον νὰ πράξωμεν τοιοῦτον πρᾶγμα.

— Διατί;

— Διότι ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς εἶναι εἴκοσι βήματα μακρὰν τοῦ κήπου, καὶ γνωρίζει καλῶς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν εὑρίσκεται ἐνταῦθα.

— Εἶναι ἔξω τοῦ κήπου!!

— Μάλιστα, κύριε. Πλὴν σᾶς ὀμνύω εἰς τὸ Κοράνι καὶ εἰς τὸν Προφήτην μας νὰ μὴ φοβηθῆτε τίποτε· εἰς ὀλίγας ἡμέρας ὅλοι οἱ ὅμηροι, ἅμα τελειώσῃ ἡ ἐπανάστασις τῶν Γραικῶν, θ' ἀπολυθῶσιν· ἡ ἐπανάστασις αὕτη δὲν ἠμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πολὺν καιρόν.

— Θὰ 'πάγω ἀφοῦ ἐν μπορῶ νὰ κάμω ἀλοιότικα, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης· καὶ μὲ δάκρυα καὶ θρήνους ἐῤῥίπτετο εἰς τὰς ἀγκάλας ὅλων.

Τῳόντι ἐκτεταμένη καὶ λυπηροτάτη ἐστάθη ἡ σκηνὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ· καὶ δὲν ἐτελείωσεν, εἰμὴ μόνον ὅτε οἱ διαγγελεῖς τοῦ σκληροῦ Διοικητοῦ μετεχειρίσθησαν βίαν.

— Μετά τινα λεπτὰ ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς αὐτοπροσώπως εἰσῆλθεν εἰς τὸν κῆπον.

Ἔστρεψε πρῶτον τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Διαμάντο.

— Εἶσαι ὁ Μερκάδος, ὁ Μερκάδος ὁ Ἰουδαῖος πραγματευτής;

Κατερυθρίασεν αὕτη καὶ ἐθεώρησε τὴν Ἀνδρονίκην.

— Σύρετε ἀμφοτέρας εἰς τὸ φρούριον, ἐκέλευσε πρὸς τοὺς δορυφόρους του ὁ τύραννος, δεικνύων μὲ τὸν λιχανὸν τὴν Ἀνδρονίκην καὶ Διαμάντο.

— Σταθῆτε! εἶπεν ὁ πρόξενος τῆς Δανιμαρκίας πρὸς τοὺς προχωροῦντας στρατιώτας.... Ἐφέντη μου, αἱ δύο αὗται νέαι εἶναι ὑπὸ τὴν προστασίαν μου.

— Ὑπὸ τὴν προστασίαν σου!

— Καὶ αἱ δύο ἔχουν διαβατήρια τῆς Δανιμαρκίας.

— Μὲ τί δικαίωμα τὰ ἔχουν; πῶς ἀναμιγνύεσαι σύ;

— Μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβείας· αὕτη τὰ παρεχώρησεν.

— Ἐπιθυμῶ νὰ ἴδω τὰ διαβατήρια ταῦτα.

— Εἶναι παρακατατεθειμένα εἰς τὴν Πρεσβείαν· δώσατέ μοι καιρὸν καὶ θέλετε τὰ ἰδεῖ.

— Αὐτὰ εἶναι λόγ̃α.... αἱ γυναῖκες αὗται εἶναι Μωραΐτισαις, καὶ τίποτε δὲν ἔχουν νὰ πάρουν καὶ νὰ δώσουν μὲ τὴν Δανιμαρκίαν..... εἰς τὸ φρούριον, εἰς τὸ φρούριον, ἐπανέλαβε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους του.

— Πασᾶ μου! διαμαρτύρομαι, ἔκραξεν ὁ Πρόξενος· διαμαρτύρομαι, ἂν ἐγγίσῃς τὰς γυναῖκας ταύτας· ἐγὼ φεύγω ἀμέσως τῆς Χίου ἀπόψε..... θὰ ὑπάγω νὰ ξεσχίσω τὰ ἐνδύματά μου ἐνώπιον τῆς Πρεσβείας μου καὶ τοῦ Διβανίου σου διὰ τὰς βιαιοπραγίας ὁποῦ πράττεις καθ' ἑκάϛην εἰς τὴν δυϛυχῆ ταύτην νῆσον.

Εἰς τοιαύτην ἀντίϛασιν ὁ Πασᾶς ἔγεινεν ἐρυθροῦς· οἱ μικροὶ ὀφθαλμοί του ἔπεμπον σπινθῆρας· δὶς ἔσφιγξε μὲ ἀγανάκτησιν τοὺς γρόνθους του, καὶ τέλος ἐξεφώνησε.

— Σὲ δίδω εἰκοσιπέντε ἡμερῶν καιρὸν νὰ μὲ φέρῃς τὰ διαβατήριά των.... ἂν δὲν τὰ φέρῃς, ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν σου θὰ τὰς κρεμάσω καὶ τὰς δύο.... Συλλογίσου, γκ̃αοὺρ, ὅτι καὶ σὺ δὲν εἶσαι καθαυτὸ Δανιμαρκέζος, ἀλλὰ ἁπλοῦς Ῥωμ̃ός..... θὰ λογαριασθῶμεν κακὰ μὲ τὸν αὐθάδη τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον μὲ ὁμιλεῖς.

— Τὰ διαβατήριά των θέλουν εἶσθαι ἐγκαίρως ἐνταῦθα· ὁμοίως καὶ ἡ ἱκανοποίησις διὰ τὰς ὕβρεις, τὰς ὁποίας κάμνεις κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Βασιλέως μου.... φαίνεται, Πασᾶ, ἐλησμόνησες, ὅτι ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Πρέσβυς ἑνὸς ἔθνους δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως του.

— Γκ̃αοὺρ χινζὶρ ντομοὺζ, κ̃αφὶρ.... κάμε ὅ,τι θέλεις.... σικτὴρ ντινινὶ τὰπ τιϊνὰ σικτίγιμι κ̃οπὲκ γκ̃αουροὺ γ̃εζίτ.... ἐπρόσθεσε, καὶ ἀφρίζων, καὶ ὠρυόμενος, καὶ δεικνύων τὸν γρόνθον του ἐξῆλθε μετὰ τῶν ἀνθρώπων του.

— Σὲ εὐχαριστῶ, λυτρωτά μου, πίπτουσα εἰς τοὺς πόδας τοῦ Προξένου ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη συγχρόνως καὶ ἡ Διαμάντο.

— Ἔπραξα ὡς Χριστιανὸς τὸ χρέος μου, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς Κωνσταντῖνος Θεσσαλονικιός. Τώρα ὅμως σᾶς λέγω, ὅτι, καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς οἰκογενείας τοῦ κυρίου Φραγκούλη καὶ τὴν ἰδικήν σας, πρέπει ν' ἀφήσετε τὴν κατοικίαν ταύτην καὶ νὰ

ἔλθετε νὰ κατοικήσετε μετ' ἐμοῦ.... ἂν δὲ οἱ Τοῦρκοι ἔλθουν πάλιν νὰ τὰς ζητήσουν, τότε νὰ εἰπῆτε ὅτι τὰς ἐδιώξατε, ςραφεὶς προσέθεσε πρὸς τὴν κυρίαν Δεσποινοῦκαν.

Μετ' ὀλίγον τῳόντι ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Διαμάντο ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν μὲ τὴν οἰκογένειαν τοῦ προξένου, ἀποχωρισθεῖσαι μὲ ἄπειρον λύπην ἐκείνης τοῦ κυρίου Φραγκούλη, μεθ' ἧς δέκα καὶ ἐπέκεινα μῆνας τόσον ἁρμονικῶς ἔζησαν.

ΚΕΦΑΛ. 51.

Ο ΒΕΧΙΤ-ΠΑΣΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΞΕΝΟΙ.

Ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς, ἀνὴρ λάγνος, ἀκόλαστος, δύστροπος, κρεπαλώδης καὶ βιαιοπραγὴς ἀνυπομόνως περιέμενε νὰ ἐκπνεύσῃ ἡ προθεσμία τοῦ προξένου τῆς Δανιμαρκίας, ὅπως κατακορέσῃ τὴν ἀσχήμονα καὶ κτηνώδη αὐτοῦ ἰδιοσυγκρασίαν, ἐξαγριουμένην ἐπὶ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐφαντάζετο ὅτι ὁ πρόξενος τόσον αὐθαδῶς κατεκράτησε ταύτας.

Πολλάκις εἶχε συνομιλήσει μετὰ τοῦ κυρίου Φραγκούλη περὶ τῶν δύο ἐκείνων γυναικῶν· καὶ ὅτε ἔμαθε τίνος θυγατέρες ἦσαν, ὡς καὶ τὰ προτερήματα καὶ ἀρετάς των, τὸ λιπαρὸν καὶ ἰξῶδες σῶμα αὐτοῦ ἵδρωττεν καὶ ἐσφρίγα ἐξ ἀγαλλιάσεως ἀνεκφράςου εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ κάλλους τῆς Διαμάντος, κάλλος, ὅπερ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του ἔλαμψε καὶ πάραυτα ἀπεκρύβη, ὅτε ὁ χωρικὸς ἀπέσπασεν ἀπὸ ταύτην τὴν προσωπίδα.

Ἐλάφρυνεν ἐν τούτοις τὰ δεσμὰ τοῦ εὐπατρίδου πολύ· διέκρινε τοῦτον τῶν ἄλλων κρατουμένων, καὶ ἤλπιζε πολὺ διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς του νὰ πείσῃ τὰς νέας νὰ ἔλθουν αὐτοθελήτως ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

Ἡ Θεία πρόνοια ὅμως ἄλλως πῶς διευθύνει τ' ἀνθρώπινα· ἡ ἄφιξις τῶν Σαμίων διὰ μιᾶς ἔθεσε τὸν ἄγριον Πασᾶν εἰς θέσιν ὅλως διόλου διαφορετικήν.

Ἡ φρουρὰ τῆς νήσου δὲν ἦτο περισσότερον τῶν χιλίων πεντακοσίων· νομίσας λοιπὸν ὁ Βεχὶτ, ὅτι μὲ τὸν Βουρνιᾶν καὶ Λογοθέτην ἡνώθησαν καὶ χιλιάδες τῶν χωρικῶν, καὶ ὅτι τώρα εἶχον καὶ πολεμοφόδια καὶ πλεῖστα πυροβόλα, ἐκ τοσούτου τρόμου κατεκυριεύθη, ὥστε ἐκλείσθη ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου. Ἂν δὲ οἱ δύο σπουδαρχίδαι δὲν ἔπιπτον εἰς τὴν ἀσύςολον αὐτῶν διαρπαγὴν καὶ τὰς ἔριδας, ἀλλὰ βιαιότερα ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ φρουρίου, ἤθελον εὐκολώτατα τὸ κυριεύσει, καὶ τὸ μέγα καὶ περιπαθὲς ἐκεῖνο τῆς νέας Ἑλλάδος δρᾶμα ἤθελε λάβει χώραν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτου προσεκάλεσεν ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς τὸν Μου-

σελίμην, τὸν Ἰλέζογλουν, τὸν Καδῆ καὶ τοὺς Ἀγάδες καὶ λοιποὺς ἀξιωματικοὺς εἰς Διβάνιον.

— Τί πρέπει νὰ κάμωμεν, ἂν αὔριον οἱ γκιαουράδες εἰσπηδήσουν ἐδῶ; καὶ θὰ εἰσπηδήσουν διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ὁμήρους καὶ τὸν Ἀρχιερέα των.

Οὐδεὶς ἀπεκρίθη· ἕκαστος ἐφύλαττε σιωπὴν βαθεῖαν.

— Δὲν χρειάζεται σιωπή· ἔργα καὶ ταχύτης.

— Χαμένοι καὶ χαμένοι· ἂς σφάξωμεν τοὺς ὁμήρους καὶ τὸν Ἀρχιερέα των· ἂς ρίψωμεν τὰς κεφαλάς των εἰς τοὺς ἀποστάτας, καὶ μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὴν χεῖρα κάμνομεν τὴν ἔξοδον· ἢ πίπτομεν ἐνδόξως, ἢ ἐλευθερούμεθα τῆς πολιορκίας, εἶπεν εἷς τῶν Ἀγάδων.

— Στάσου, Ἀγᾶ, διέκοψεν ὁ Καδής· νὰ σφάξῃς τοὺς ὁμήρους καὶ νὰ ρίψῃς τὰς κεφαλάς των, εἶναι τὸ ἴδιον ὡς νὰ κεντήσῃς τὸν λέοντα. Νὰ ὁρμήσῃς μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὴν χεῖρα.... τοὺς γκιαουράδες σὺ δὲν τοὺς γνωρίζεις· ἐνθυμήθητι τὴν Τροπολιτζᾶν· ἐνθυμήθητι τὴν Γραβιᾶν· ἂν ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν, μία ψυχὴ δὲν θὰ λυτρώσῃ· ἔχομεν καὶ ἡμεῖς γυναικόπαιδα ὄχι ὀλίγα ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης.

— Ὀρθῶς ὁμιλεῖ ὁ Καδῆς, ἐτονθόρυσεν ὁ τεθορυβημένος Βεχίτ.

— Μὲ συγχωρεῖς, Καδῆ· ἡ σίγκρισις τῶν Μωραϊτῶν καὶ Ῥουμελιωτῶν μὲ τοὺς Χίους εἶναι πολὺ ἐσφαλμένη· ἄλλοι ἄνθρωποι εἶναι ἐκεῖνοι, καὶ ἄλλοι οὗτοι· ἐκεῖνοι παιδιόθεν εἶναι εἰς τὰ ὄρη κλέπται, καὶ οὗτοι εἶναι ἔμποροι, κηπουροί, ι αὐθένται.

— Ἔχεις δίκαιον· πλὴν οἱ δεκακισχίλιοι Σάμιοι μὲ τὰ τόσα πυροβόλα των;

— Δὲν εἶναι βέβαια δέκα χιλιάδες· μόλις εἶναι ἓξ χιλιάδες· καὶ τὴν κεφαλήν μου θέτω στοίχημα, ὅτι, οὔτε τόσοι δὲν εἶναι.

— Ἂς ἦναι καὶ πέντε καὶ ἓξ καὶ τέσσαρες χιλιάδες· ἡμεῖς εἴμεθα μόνον χίλιοι πεντακόσιοι· ἔπειτα, νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἕως τώρα ὅπου συνηπαντήθημεν μὲ τοὺς ἀπίστους, τριπλάσιοι ὄντες πάλιν ἐνικήθημεν.

— Ὄχι ὄχι, δὲν θέλω ν' ἀκολουθήσω τὸ σχέδιον τοῦ Ἀγᾶ, ἔκραξεν ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς· συμφερότερον εἶναι μᾶλλον νὰ διαπραγματευθῶμεν τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου· ἴσως οὕτω τοὐλάχιστον κερδήσωμεν καιρὸν, ἕως ὅτου φθάσῃ ἡ περιμενομένη βοήθεια ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας ὡς καὶ ὁ στόλος μας.

— Λαμπρὰ ἡ ἰδέα τοῦ Πασᾶ! καὶ διὰ νὰ μηκύνωμεν τὴν πολιορκίαν, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθὲς μέσον.

— Ποῖον;

— Νὰ προσκαλέσωμεν τοὺς Προξένους καὶ νὰ τοῖς ἀναθέσωμεν τὴν διαπραγμάτευσιν περὶ παραδόσεως τοῦ φρουρίου...

ἀπὸ τούτους θὰ μάθωμεν καὶ τὸν ἀληθῆ ἀριθμὸν τῶν πολιορκητῶν.

— Ἄριστα .... ἔκραξαν πάραυτα τὰ μέλη τοῦ Διβανίου.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν περὶ λύχνων ἀφὰς ὁ κύριος Φραγκῖσκος Πάσκουας πρόξενος τῆς Ὀλανδίας, ὁ Στίποβιτζ τῆς Αὐστρίας, ὁ τῆς Ἀγγλίας Γϊουδούκης, ὁ τῆς Νεαπόλεως Μπολιάγκος, ὁ τῆς Δανιμαρκίας Κωσταντάκης Θεσσαλονικιὸς, καὶ ὁ τῆς Γαλλίας κύριος Βουρβὶλ εἰσῆλθον εἰς τὸ φρούριον (α).

Ἡ ὑποδοχή των ἦτο φιλοφρονεστάτη.

Οἱ κύριοι Πάσκουας, Βουρβὶλ, καὶ Κωνσταντάκης μὲ ψυχὴν Χριστιανικὴν καὶ φιλάνθρωπον παρέστησαν πρὸς τοὺς Τούρκους, ὅτι, ἂν διὰ συνθηκῶν ἤθελον παραδώσει εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ φρούριον, ἡ ἡσυχία ἤθελεν ἐπανέλθει, καὶ τὰ πράγματα τῆς νήσου ἤθελον τακτοποιηθῆ· ἐνῷ ἄλλως οἱ Σάμιοι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐφορμήσωσι κατὰ τοῦ φρουρίου, καὶ τότε δὲν ἐγγυῶντο διὰ τὰ ἐπακόλουθα.

Οἱ δὲ λοιποὶ Πρόξενοι, τουρκολάτραι μᾶλλον, ἐνεθάῤῥυνον τοὺς πολιορκουμένους, προδίδοντες τὴν ἀληθῆ δύναμιν καὶ κατάστασιν τῶν Σαμίων.

— Ποῖαι εἶναι αἱ ἀληθεῖς δυνάμεις τῶν πολιορκητῶν; ἠρώτησεν ὁ Βεχίτ.

— Δεκαπέντε ἕως εἴκοσι χιλιάδες, ἀπεκρίθη ἀμέσως ὁ τῆς Δανιμαρκίας Πρόξενος· καὶ περιμένουν ἐκ Ψαῤῥῶν καὶ Κορίνθου καθ' ἑκάστην καὶ στόλον, καὶ ἄλλας πολλὰς δυνάμεις.

— Εἶναι τόσοι πολλοί!!!

— Ὄχι δά .... ὄχι, μισὲ Κωνσταντῆ.... ἀμφιβάλλω ἂν ἦναι τρεῖς χιλιάδες, διέκοψεν ὁ Σλάβος Στίποβιτζ, ἀνὴρ συμμέθυσος τοῦ Πασᾶ καὶ δοῦλος ἄξιος τῆς Ἀποστολικῆς Αὐστρίας.

— Καὶ ἐγὼ τὸ ἀμφιβάλλω, μὲ τὴν βραδεῖαν καὶ ἰσχνὴν φωνήν του, εἶπεν ὁ τῆς Ἀγγλίας Γϊουδούκης· ἔπειτα τὴν ἀλήθειαν λέγοντες, καὶ δέκα χιλιάδες ἂν ἦσαν, τὸ φρούριον φόβον δὲν ἔχει, διότι οἱ Σάμιοι ἦλθον μᾶλλον νὰ ληστεύσουν τὴν νῆσον, ἢ νὰ τὴν ὑπερασπισθῶσιν.... ἕνα παράδειγμα, Αὐθέντα μου· κάθημαι εἰς τὸ χωρίον Λειβάδια· εἰς τὸν κῆπόν μου εἶχα μίαν αἶγα· πιστεύετε ὅτι τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὅπου ἔφθασαν οἱ Σάμιοι μοῦ τὴν ἔκλεψαν;

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν οἱ ὑπηρέται εἰσῆλθον μὲ τὰς καπνοσύριγγας. Ὁ Βεχὶτ ἔκαμε σημεῖον, ὅπως προσφέρωσι πρῶτον πρὸς τὸν Στίποβιτζ καὶ Γϊουδούκην, τοὺς ὁποίους καὶ προσεκάλεσε ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων του.

Ἤρχισε τότε μυστικὴ συνδιάλεξις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τού-

(α) Ὁ τῆς Ῥωσσίας κάποιος Μυλωνᾶς τ' ὄνομα μέλος τῆς Ἑταιρίας, [illegible] νάστασις ἤρχισεν ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τοῦ Ἀλῆ τζελεμπῆ τοῦ καβάση αὐτοῦ, ὅστις καταγόμενος ἀπὸ πατέρα Χριστιανὸν δὲν ἐδίσταζε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

των, ἐνῷ οἱ Ἀγάδες καὶ ὁ Καδῆς ἀπησχόλουν τοὺς λοιπούς. Οὗτοι δὲ οἱ δύο μὲ τὰς σαφεστέρας ἀποδείξεις διεκοίνωσαν πρὸς τὸν ἕτοιμον νὰ παραδοθῇ Διοικητὴν τῆς νήσου τὴν ἀληθῆ τῶν Σαμίων καὶ ἐγχωρίων κατάστασιν.

— Ἔχετε διόλου ἐπιστολὰς ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν γνωστήν σας ὑπόθεσιν; στραφεὶς ἤδη ἠρώτησε μὲ φυσιογνωμίαν πραοτέραν τὸν πρόξενον τῆς Δανιμαρκίας ὁ Βεχίτ.

— Ὄχι, Πασᾶ μου.

— Αἱ νέαι κατοικοῦν πάντοτε εἰς τὴν οἰκίαν σας;

— Μάλιστα· σκοπεύουν ὅμως κατ' αὐτὰς ν' ἀναχωρήσουν διὰ Κωνσταντινούπολιν.

— Ἀααα!..... σὲ θεωρῶ ὑπεύθυνον ἂν ἀναχωρήσουν.

— Διατί, Πασᾶ μου; Ἂν δύο γυναῖκες ἀπροστάτευτοι ζητήσουν ὅπως ἀπομακρυνθῶσι τοῦ τόπου τῆς ἀνωμαλίας καὶ τῶν κινδύνων, θεωρῶ χρέος μου νὰ τὰς συνδράμω, καὶ ὄχι νὰ τὰς ἐμποδίσω.

— Πολὺ καλά· μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἕκαστος ἡμῶν θὰ γνωρίσῃ ὁποῖα ἦσαν καὶ εἶναι τὰ χρέη του· χόσουντουκ....

Οἱ Πρόξενοι μετὰ τὴν ὁμιλίαν ταύτην ἀνεχώρησαν, καὶ τὸ Διβάνιον διελύθη.

— Εἶναι ὅλοι γκιαουράδες καὶ μὴν τοὺς πιστεύῃς, Πασᾶ, εἶπε πάραυτα ὁ Καδῆς, ὅςις ἤδη ἔμεινε μόνος μετὰ τοῦ Διοικητοῦ.

— Τῆς Αὐςρίας, Ἀγγλίας καὶ Νεαπόλεως οἱ Πρόξενοι εἶναι ἄνθρωποι ἰδικοί μας· μόνον δύο χιλιάδες Σάμιοι ἦλθον· καὶ ἔχουν ὅλα ὅλα ἓξ πυροβόλα· οἱ χωρικοί, οἵτινες συνηνώθησαν μετ' αὐτῶν δὲν ἔχουν ἄλλα ὅπλα, εἰμὴ τὰς ἀξίνας των.... αὐτὸν τὸν πρόξενον τῆς Δανιμαρκίας θὰ τὸν σουβλίσω, ἂν εὕρω εὐκαιρίαν· κεμπὰπ τζεβιρετζέϊμ κιαφιρί.... καὶ ἂς κόψῃ τὸ κεφάλι μου ὁ Σουλτάνος· εἶναι αὐθάδης... μὰ τὸν Ἀλῆ, τοιαύτην αὐθάδειαν δὲν ἀπήντησα· βὰ Ἀλλαχὶ μπὶ Ἀλλαχὶ μποϊλὲ ἐντεψισλὶκ γκιόρμετιμ.

— Χειρότερα θὰ ἰδῇς, Πασᾶ μου· αὐτὴ ἡ ἐπανάστασις εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν κακῶν. Δύο μεγάλα σφάλματα ἔπραξαν, Βεχὶτ, οἱ Σουλτάνοι· ὁ προφήτης μέλλει ὅλους νὰ τοὺς τιμωρήσῃ διὰ ταῦτα. Πρῶτον, ὅταν ἐκυρίευσαν τὸν τόπον δὲν ἐπροσπάθησαν ν' ἀλλάξουν τὴν θρησκείαν ὅλων· καὶ δεύτερον, δὲν ἔκοψαν τοὐλάχιστόν τινα ἑκατομμύρια, ὥστε νὰ μὴ μένῃ ἡ ἀνόητος αὕτη δυσαναλογία εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, ἢ ὀκτὼ ἑκατομμύρια μόνον Χριστιανῶν, καὶ δύο μόνον Μουσουλμάνων.

Ὁ Βεχὶτ τὸν ἤκουε προσεκτικῶς· εἶτα ἐπρόσθεσε χαμηλῇ τῇ φωνῇ.

— Ἠξεύρεις τί διωργάνωσα μὲ τὸν Στίποβιτζ καὶ Γιουδούκην;

— Ὄχι.

— Ἔστειλα τὸν ἱπποκόμον μου Μεχμέτην εἰς τὴν οἰκίαν

τοῦ Στίποβιτζ, ἥτις δὲν εἶναι μακρὰν τῶν Ἀσωμάτων, ὅπου οἱ Σάμιοι εἶναι ὠχυρομένοι μὲ τὰ τρία πυροβόλα των· θ' ἀκολουθήσῃ ἀπόψε τὸν ῥηθέντα Πρόξενον, εὐρωπαϊκὰ ἐνδεδυμένος, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Σαμίων· καὶ ἐνῷ ὁ Στίποβιτζ θὰ διαπραγματεύεται τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου, αὐτὸς μὲ τρία καλὰ καρφία καὶ τὴν σφύραν του θέλει φράξει τὰς ὀπὰς τῶν πυροβόλων, καὶ ἀποκαταστήσει αὐτὰ ἄχρηστα. Μὴ δυνάμενα ταῦτα νὰ πυροβολήσουν θὰ βεβαιωθῶμεν ἂν ἔχουν καὶ ἄλλα. καὶ οὕτως ὁδηγούμεθα ἂν πρέπῃ νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ φρουρίου, ἢ ὄχι.

— Τί ἀνέλπιστος μεταβολή! λάϊλλ λάϊλλ λάϊλλ Ἀλλάχ! Μωχαμὲτ-ιλλ ῥασοὺλλ Ἰλλὰχ, ἔκραξεν ὁ Καδῆς· χθὲς ἔκαμνα τὰς νεκρικάς μας προσευχὰς, καὶ τώρα πρέπει νὰ δεηθῶ διὰ τὴν νίκην..... Ἀ!.... προφητης καὶ πάλιν προφήτης, Βεχίτ... μόνος οὗτος κάμει τὰ τοιαῦτα θαύματα· περίεργον ὅμως οἱ γκιαουράδες οὗτοι νὰ τρώγωνται μεταξύ των κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ νὰ προδίδῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον.

— Ἐφέντημ, ἔκραξεν ὁ Βεχὶτ « γκιαοὺρ καυγᾶ ἐτμετικτένσονγρα Μουσουλμὰν πιλὰφ γεμὲζ » δηλαδὴ « ὁ ἄπιστος ἐὰν δὲν διαφωνῇ ὁ Ὀθωμανὸς πιλάφι δὲν τρώγει·» ἐπίσης ἐπρόσθεσεν, ὅταν δύο κύνες, Καδῆ, καταξεσχίζωνται δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κομμάτι κρέας, ὁ τρίτος τὸ τρώγει· ὁ Στίποβιτζ καὶ ὁ Γιουδούκης εἶναι Φράγκοι· μισοῦν τοὺς Γραικοὺς χειρότερα, ἢ οἱ Γραικοὶ ἡμᾶς..... ἰδοὺ διατί τοὺς προδίδουν. Ἐν τούτοις καὶ αὐτοὶ εἶναι γκιαουράδες, καὶ τοὺς προσέχω καλά· καὶ ὅταν μὲ δουλεύσουν ὅπως θέλω καὶ πλέον δὲν τοὺς χρειάζομαι θὰ ἴδῃς τὸ λακτισμά μου πόσον μακρὰν θὰ τοὺς τινάξῃ.

— Σπαθὶ σπαθὶ εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ γκιαούρῃ· ἐξαίρεσις δὲν ὑπάρχει. Λατῖνος ἢ Γραικὸς εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ φυλή· μιαρὰ καὶ κακὴ εἶναι ἡ καταγωγή της· ὑπάγω ὅλην τὴν νύκτα νὰ γονατίσω ἐν προσευχῇ, ἐπρόσθεσεν ὁ φανατικὸς Καδῆς· καὶ δι' ἐδαφιαίου σωματικοῦ λυγισμοῦ (τεμελλᾶ), χαιρετήσας τὸν τοπάρχην καὶ μὲ τὰ κομβολόγια ἀνὰ χεῖρας ἀπῆλθε.

Τῶν Προξένων ἀπερχομένων ὁ τῆς Γαλλίας κύριος Βουρβὶλ ἔκαμε νεῦμα πρὸς τὸν τῆς Δανίας νὰ μείνωσιν ὄπισθεν, ὡς νὰ εἶχέ τι νὰ τοῦ διακοινώσῃ.

— Καθήμενος, εἶπε, πλησίον τοῦ Στίποβιτζ, ὅτε συνδιελεγόμην μ' ἕνα τῶν Ἀγάδων, ἤκουσα ὅλην τοῦ Βεχὶτ-Πασᾶ τὴν συνδιάλεξιν μὲ τὸν Πρόξενον ἐκεῖνον, ὑπεκρίθην ὅτι δὲν ἤκουα, πλὴν ὅλα τὰ ἤκουσα.

Ἐδιηγήθη τώοντι ὁ κύριος Βουρβὶλ τὴν προδοσίαν ἀπαράλλακτα, ὡς ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς τὴν περιέμενεν ἀπὸ τὸν Στίποβιτζ καὶ Γιουδούκην.

— Ἐγὼ, ἐπρόσθεσεν ὁ κύριος Βουρβὶλ, μετὰ τοσ λοπλοκίας δὲν δύναμαι περισσότερον νὰ μένω εἰς τὴν νῆσον

ταυτην χωρὶς νὰ διαῤῥήξω τὰς σχέσεις μου μὲ τὴν Υ. Π. εἶμαι καὶ γέρων, καὶ ἄν τι ἀκολουθήσῃ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς, τὸ αἰσθάνομαι, δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ἐπιφέρω οὐδεμίαν ὑπεράσπισιν. Ὅθεν θέλω ἀναχωρήσει; ἀναθέτων τὰ χρέη μου πρὸς τὸν κύριον Διζῶ υἱὸν τοῦ πρώτου διερμηνέως τοῦ προξενείου μου, νέον, γεννηθέντα εἰς Χίον καὶ ἀγαπῶντα τὴν νῆσον· φροντίσατε ἐντούτοις ὑμεῖς νὰ συμβουλεύσητε τὸν μωρὸν Λογοθέτην καὶ Βουρνιᾶν νὰ λάβουν τὰ μέτρα των, διότι ἤδη ὤθησαν τὸν ἄκακον τοῦτον λαὸν εἰς τὰ χείλη βαράθρου φρικτοτάτου.

Ὁ κύριος Βουρβὶλ τῷόντι δυςυχῶς μετά τινος ἡμέρας ἀφῆκε τὴν ἀξιοθρήνητον Χῖον ἐπιστρέψας μετὰ τέσσαρας μῆνας διὰ νὰ ἀποβιώσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς.

ΚΕΦ. 52.

Η ΔΙΑΜΑΝΤΟ ΚΑΙ Ο ΠΑΝΤΕΛΗΣ.

Ὁ Παντελῆς ἠγάπα περιπαθέστατα τὴν Διαμάντο· πλὴν μὴ ἔχων θάῤῥος νὰ ἐξηγηθῇ ὅτε εἶχεν αὐτὴν πλησίον του, μηδὲ ἐκφραζόμενος εἰμὴ δι' ἀσαφῶν καὶ ἀκαταλήπτων φράσεων, ἢ ἀναστεναγμῶν βαθέων, ἐτυραννεῖτο ἁπλῶς τοσοῦτον χρόνον.

Ἤδη ὅμως ὅτε αὕτη κατέφυγεν εἰς τοῦ προξένου τῆς Δανιμαρκίας τὴν οἰκίαν καὶ μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα δὲν τὴν εἶδεν, ἡ καρδία του ᾐσθάνθη τὴν θλίψιν καὶ τὸ πῦρ ἐνταυτῷ τοῦ ἔρωτος ἐκείνου, ὅστις καὶ τὸν νοῦν ἐξάπτων ῥίπτει εἰς ῥεμβασμὸν ἢ παραλογισμοὺς, καὶ τὴν δειλοτέραν ψυχὴν τολμηρὰν καὶ ῥιψοκίνδυνον ἀποκαθιστᾷ.

Παρήτει τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἤρχετο καθ' ἑκάστην εἰς τὴν πόλιν· ὅσον δὲ ἐφαντάζετο, ὅτι αὕτη, περιτριγυρισμένη ἀπὸ τὸν Βουρνιᾶν, Λογοθέτην καὶ τοὺς ὑπαλλήλους των πιθανὸν νὰ τὸν λησμονήσῃ, μᾶλλον παρεβίαζεν ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἐξήγησιν.

Ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Διαμάντο εὑρίσκοντο εἰς φρικτὴν ἀνησυχίαν. Πώποτε ἡ Ἀρκὰς δὲν ἐφάνη τοσοῦτον ἄθυμος εἰς τὰ ὄμματα τῆς φίλης της· ἰδοῦσα τὸν Βουρνιᾶν καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ τὰς ληστρικὰς τούτων πράξεις ὡς καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, καὶ ἐκ τοῦ παρελθόντος γνωρίζουσα τοὺς Τούρκους, ἐπερίμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν μίαν σφαγὴν ἀκώλυτον πανταχόθεν.

Ἐζήτησε ν' ἀποδράσῃ, πλὴν ἀπέτυχε· διότι ὁ Βουρνιᾶς καὶ διὰ τῆς προκηρύξεώς του καὶ διὰ τῆς βίας εἰς οὐδένα τῶν κατοίκων παρεχώρει τὸν ἀπόπλουν.

Μόνη λοιπὸν ἐλπίς των ἦτον τοῦ προξενου τῆς Δανιμαρκίας ἡ προστασία.

Ἐλυποῦντο προσέτι διότι ἔχασαν τὰς θυγατέρας τοῦ κυρίου Φραγκούλη μετὰ τῶν ὁποίων τοσοῦτον ἁρμονικῶς συνέζησαν.

Ἦλθεν ἡμέραν τινὰ ὁ Παντελῆς ὠχρὸς καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς ἐξηγριωμένους.

Ἡ Διαμάντο, ἥτις καὶ αὕτη τὸν ἠγάπα μικρὸν, τώρα τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὸν κῆπον τῆς οἰκίας τοῦ Προξένου.

— Ἡ τζάτζα μου κι' ἀδρεφάδες μου, εἶπε μὲ πνιγηρὰν φωνὴν, καὶ 'γὼ τὸ πjότερο, ἐν 'μποροῦμεν νὰ 'ποφέρωμε τὸ χωρισμὸ τοῦτο.

— Μήπως ἡμεῖς, φίλε μου, δὲν σᾶς ποθοῦμεν πολὺ, καὶ δὲν ἀποστρεφόμεθα τὴν ἀνάγκην ἥτις τόσον ἀώρως μᾶς διεχώρισεν; πλὴν τί ἠμποροῦμεν νὰ πράξωμεν;

— Στοχάζομαι, καλλίτερά 'τανε νὰ 'μαστε οὖλοι μαζῆ καὶ οὖλοι μαζῆ νὰ 'ποφέρουμενε ὅ,τι θέλει ὁ Θεὸς, παρὰ νὰ χωριστούμενε· ἡ κοκκώνα Ἀντρονίκη μὲ τὴν ἀπόφασίς της ὅλους μᾶς ἔδινε ψυχή· καὶ τώρα κι' ἡ τζάτζα μου καὶ ἡ Λοῦλα, πουλjὰ χωρὶς φτερὰ μείνανε.... ὄχι μόνο τοῦτο, μὰ φοβοῦμε ἐδῶ 'ς τὴ χώρα μὲ τόσους θὰ μᾶς ξεχάσετε.

— Διόλου, φίλε μου, πjάνουσα τὴν χεῖρά του· θὰ σᾶς ἀγαπῶμεν καὶ θὰ σᾶς ἐνθυμούμεθα ὅσον ζῶμεν· ἐστάθητε τόσον φιλόξενοι δι' ἡμᾶς.

— Θὰ μᾶς ἀγαπᾶτε;

— Αἰωνίως μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μας.

— Καὶ ἐμένα μαζῆ;

— Βέβαια, ἐρυθριῶσα προσέθεσεν.

— Ἐγὼ ἀγαπῶ σας καὶ λατρεύω σας ἀφ' τὴ 'μέρα ὅπου ἤρθετενε 'ς τὴ Χjός· μὰ ποῦ στόμα νὰ 'μιλήσω· οὖλα τὰ πράματα ἐνάντια ἤρθανε.... καὶ ὁ πάης μου καὶ ἡ τζάτζα μου ἤθελανε νὰ κάμουνέ σας κόρη των.

Ἡ Διαμάντο ἔρριψε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ ἔδαφος.

— Διαμάντο μου,ἀγαπῶ σε, καὶ ἀγαπῶ σε ποῦ ἡ γλῶσσά μου ἐν 'μπορεῖ νὰ πῆ το ἀνοίγω σου τὴ καρδjά μου, κj' ἂν μοῦ 'πῆς ὄχι, ὁ κόσμος μαῦρος καὶ σκοτεινὸς πjὰ θὰ 'ναι γjὰ 'μένα... ἕνα λογάκι σου, Διαμαντάκι μου· ἀγαπᾷς με καὶ τοῦ λόγου σου; λυπήσου με καὶ μὴ μοῦ 'πῆς ὄχι.

Ἡ Διαμάντο ἐσιώπα· τὰ κωτίλα αὐτῆς ὄμματα ἐσπινθηράκιζον.

— Σὲ ἀγαπῶ, τέλος ἐμάσσησε, καὶ τὸ μικρὸν αὐτῆς πρόσωπον ἤλλαξε χροιὰς ποικίλας.

— Μὲ ἀγαπᾷς; ἐψιττάκισεν ὁ Παντελῆς.... δόσε μου τὴν 'πόσχεσί σου πῶς μὲ θέλεις..... 'σὰν 'βγῆ ὁ πάης μου ἀφ' τὸ κάστρο σὲ παντρεύγομαι.

Ἡ τόλμη τοῦ Παντελῆ εἰς μίαν στιγμὴν κατώρθωσεν, ὅ,τι ἡ δεκάμηνος σιωπή του ἔπρεπεν ἤδη νὰ ἔχη τελειωμένο

— Μjὰ χάρι ἀκόμη, Διαμάντο μου, θὰ σοῦ ζητήσω.

— Ποίαν;

— Νὰ 'μιλήσῃς τῆς Ἀντρονίκης νὰ ἐπιστρέψετε 'ς τὸ 'σπίτι μας πάλι· τώρα πιὰ ποῦ 'ρθανε οἱ Σαμιῶταις, καὶ ὁ Πασᾶς εἶναι κλεισμένος 'ς τὸ κάστρο, ἐν ἔχετενε φόβο.

Ἡ Διαμάντω ὑπεσχέθη, καὶ ὁ Παντελῆς ἔφυγε πετῶν ἐκ τῆς χαρᾶς, ἣν πώποτε ἄλλοτε δὲν ᾐσθάνθη.

Ἔκτοτε ἡ θυγάτηρ τοῦ πυροβολιστοῦ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ ἤλλαξε πολύ. Ἡ ἐξήγησις τοῦ Παντελῆ ἔχυσε διὰ μιᾶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ὅ,τι ὡς σταγόνας δρόσου ἐκ διαλειμμάτων αἱ ἀσαφεῖς φράσεις του ἔσταζον.

Ἡ τύχη της ἄλλως τε ἐξησφαλίζετο νυμφευομένη τοσαύτης εὐκαταστάτου οἰκογενείας υἱόν· ἔτρεξε μὲ δάκρυα καὶ κατάνυξιν εἰλικρινεστάτην νὰ διηγηθῇ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην τὴν ἐξήγησίν της.

— Ἂν ὁ Παντελῆς εἶχε τὸ θάῤῥος νὰ ἐξηγηθῇ πρὸ πέντε μηνῶν, ἤθελεν εἶσθαι σύζυγός σου. Μ' ὅλον ὅτι τὰ πράγματα προμηνύουσι θύελλαν, ὁ Θεὸς εἶναι μέγας, καὶ πιθανὸν ἄλλως πως ν' ἀποβῶσιν· ἐντούτοις καὶ ἐγὼ τὸ βλέπω, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον ν' ἀφήσωμεν τὴν πόλιν καὶ τὸ προξενεῖον, καὶ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν ἐξοχὴν τοῦ κυρίου Φραγκούλη.

Δὲν εἶχε τελειώσει τοὺς λόγους τούτους ὅτε ὁ κύριος Θεσσαλονικιὸς πελιδνὸς καὶ τρέμων εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν.

— Τρέξατε νὰ ἑτοιμασθῆτε τάχιστα, εἰς μίαν ὥραν ἀναχωρῶμεν.

— Διὰ ποῦ; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Διὰ τὸ χωρίον.

— Διατί;

— Δὲν ἔχω καιρὸν νὰ διηγηθῶ τὸ διατί· εἰς τὸ χωρίον θὰ ὑψώσω τὸν ἱστὸν τοῦ Προξενείου μου· τώρα εἶναι ἡ ὥρα νὰ ἀφήσωμεν τὴν χώραν· ἡ καταιγὶς προχωρεῖ βιαίως.

Μετὰ μίαν ὥραν ὁ πρόξενος τῆς Δανιμαρκίας μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἀνεχώρησαν διὰ τὸ χωρίον, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἡ οἰκογένεια Σ..... κατῴκει.

Ἀφοῦ ὁ Μεχμέτης ἔφραξε τὰς ὀπὰς τῶν πυροβόλων καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ φρούριον, ὁ κύριος Θεσσαλονικιὸς χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τίποτε πρὸς τὸν Βουρνιᾶν καὶ Λογοθέτην περὶ τοῦ Στίποβιτζ καὶ Γιουδούκη, τοὺς ὁποίους εἰς τὴν ὀργήν των ἦσαν ἱκανοὶ οἱ δύο σπουδαρχίδαι νὰ θυσιάσωσι καὶ περιπλέξωσι χειρότερα τὰ πράγματα, ἀνὴρ, ὡς εἴπομεν, μηχανικὸς, δι' ἐπιτηδείου τρόπου ἐξεπωμάτισε τὰς ὀπὰς τῶν πυροβόλων, καὶ διέταξε ν' ἀρχίσῃ τὸ πῦρ ζωηρότερα κατὰ τοῦ φρουρίου.

Ὁ Βεχὶτ ἐνόμισε τότε ὅτι οἱ πρόξενοι τῆς Αὐστριας καὶ Ἀγγλίας τὸν ἠπάτησαν· ὅτι αἱ πραγματικαὶ δυνάμεις τῶν Σαμίων ἦσαν ὅσαι ὁ τῆς Δανιμαρκίας καὶ ὁ κύριος Φ. Πάσκουας τὸν εἶπον· ὥςε καὶ αὖθις ἐκυριεύθη ὑπὸ φόβου μεγαλητέρου.

Ἐν τούτοις ὁ Στίποβιτζ καὶ ὁ Γζουδούκης οὐχὶ μόνον ἐδικαιολογήθησαν, ἀλλ' ἐξήγησαν καὶ πρὸς τὸν Πασᾶν τίς ἦτον ὁ αἴτιος τῆς ἀποτυχίας.
Ἐμαίνετο λοιπὸν ὁ Βεχὶτ κατὰ τοῦ κυρίου Θεσσαλονικιοῦ, καὶ ἐδίψα αἱμοχαρῆ κατ' αὐτοῦ ἐκδίκησιν.
Ἤδη ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐφάνη μακρόθεν καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα αὐτὸν Ἀσιανὴ βοήθεια· αὕτη ἦτον ἡ στιγμὴ καθ' ἣν ὁ Πρόξενος ἔτρεξεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ μὲ τὰς δύο νέας καὶ τὴν οἰκογένειάν του μετέβη εἰς τὴν ἐξοχήν.

ΚΕΦ. 53.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ.

Ὁ ἥλιος δὲν εἶχε διατρέξει ὁλόκληρον τὴν περιφέρειάν του διὰ νὰ κλείσῃ τὴν τριακοστὴν τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ ἔτους 1822 ὅτε μία καὶ μόνη λέξις μὲ θρήνους καὶ ἀνακραυγὴν ἐπλήρωσε τῆς νήσου τὴν ἀτμοσφαῖραν.
Ἡ λέξις αὕτη ἦτο τὰ μ π ε ϊ λ ί δ ι κ α, λέξις χυδαϊκή, τὰ δὲ δεινὰ καὶ κακουργήματα ἐκ τῶν δικρότων τούτων ἐξῆλθαν.
Ὅτε ὁ Ζηνόβιος ἐπὶ Μιθριδάτου ἐξηνδραπόδισε τὴν Χίον· ὅτε οἱ Ἐνετοὶ ἐλεηλάτησαν αὐτήν· ὅτε τετράκις ἄλλοτε οἱ Τοῦρκοι τὴν κατεπόρθησαν (α) καὶ μὲ ἀνθρώπινον αἷμα κατεπότισαν τοὺς παραδείσους της, μέγα καὶ καθαρὸν τὸ μάθημα ἔπρεπε νὰ ἦναι ὡς τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ, διὰ νὰ μὴ συγχωρηθῇ ποτὲ εἰς δύο ἐλεεινοὺς δημαγωγούς, ν' ἀνεδεχθῶσιν ἔργον καὶ τοῦ κρανίου των εὐρύτερον, καὶ ἀνωφελὲς ἔτι πρὸς τὸν γενικὸν σκοπόν.
Αἱ τελευταῖαι τῆς νήσου ἡμέραι εἶναι ἡ νέα Βαβυλών, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ Εὐρώπη διόλου δὲν εἰσῆλθεν, ἂν καὶ νομίζῃ ὅτι τὴν γνωρίζει, τῆς ὁποίας τὰς θύρας ἡ φιλανθρωπία μὲ τὰς κλεῖς τοῦ Ἰανοῦν ἐσφράγισε καὶ ἀφῆκε τὸν βάρβαρον ἐντὸς νὰ πράξῃ, καὶ τὴν ὁποίαν ἡ ἱστορία ἔτι δὲν ἀνέλυσε μὲ τοὺς δρακοντίους αὐτῆς χαρακτῆρας πρὸς αἶσχος τοῦ πράξαντος καὶ τιμὴν τοῦ παθόντος.
Σκοτεινὴ ἡσυχία, μαρτυρικὴ ὑπομονή, θρησκευτικὴ διαγωγή, βεβιασμένη ὑποκρισία, πάσχουσα φιλοτιμία, καὶ ἄωρον καὶ ἄελπτον μέλλον ἐβασίλευον εἰς πάντα τὰ χωρία τῆς νήσου ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βουρνιᾶ, μέχρις ἐκείνης τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.
Ὑπὸ τὸν βίον τοῦτον ἦτον ὅπου οἱ κάτοικοι περιδεεῖς, ἐνόμιζον ῥιψοκίνδυνον ταξείδιον τὸ νὰ μεταβῶσιν ἐκ χωρίου εἰς χωρίον. Τότε ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς νέος ζωφώδης ἡ γλυκ

(α) Κατὰ τὸ ἔτος 1307-1391-1566-1694.

λογισμὸς ἤρχετο καὶ διηρχετο τῆς φαντασίας!! αἱ ἄλυσοι τοῦ δεσποτισμοῦ πότε ἔκρουον μετὰ τρόμου τὰ ὦτα, καὶ πότε μετέβαλον τὰς καλύβας, τοὺς κήπους καὶ τοὺς θάμνους εἰς καταφύγια τιμιότητος, ἢ εἰς ναοὺς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας. Τὰ παραπτώματα τοῦ παρελθόντος ὡς ὀνυχώδεις Ἅρπυιαι ἐδῶ ἤρρχοντο νὰ καταξεσχίσουν τὴν συνείδησιν. Ἡ φιλία, τὸ ὑψηλὸν τοῦτο αἴσθημα τῶν μεγάλων ψυχῶν, τὸ οὐράνιον τοῦτο ἐμφύσημα, τόσον κοινὸν εἰς τὴν νῆσον, ὡς ὑπὸ Μανδραγόραν ἐκάθευδεν, ὅταν μάλιστα τοσοῦτον ἦτον ἀναγκαῖον.

Ὑπὸ τὸν βίον τοῦτον ἡ κρίσις ἐξησθένει, τὸ ἠθικὸν ἐταπεινοῦτο, ἡ δεισιδαιμονία ἠγείρετο, ἡ πλάνη εἰσέδυε, καὶ ἡ πενία ἐγκατελείπετο εἰς τὰς ἐξηντλημένας δυνάμεις της· ἡ καρδία τὴν μίαν στιγμὴν ἐκ τῆς ἀνάγκης ἐπηγνύετο εἰς λιθοκέραμον, καὶ τὴν ἄλλην ἀπὸ τὴν φύσιν ἀνελύετο εἰς δάκρυα. Καὶ ὁ ἱερὸς τῆς πατρίδος ἔρως, τῆς παιδαγωγοῦ ταύτης τῆς ἡλικίας μας, ναί! τῆς συντρόφου τῆς ἡλικίας καὶ ὑπερηφανίας μας, καὶ οὗτος νικώμενος, λέγω, ἀπὸ τὴν φιλοζωΐαν ἔφευγεν ἐκ τῆς καρδίας καὶ τὰ γόνατα τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀντ' αὐτοῦ βραδέως μόνον ἐκυκλοφόρει ὁ παγετώδης τρόμος.

Τὰ χείλη τότε δὲν συνεκόλλων πλέον εἰς τὸ λίπος τοῦ ψεύδους· αἱ παρειαὶ δὲν ἠρυθρίων, ὅτε ἡ αἰσχύνη πλησίον των ἵπτατο· οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ βλέφαρα δὲν ἐχαμηλοῦντο, ὅτε μετὰ τῆς ἀπάτης συναπηντῶντο· καὶ τὰ ὦτα οὔτε τὸν κλαγγισμὸν τοῦ ψαλιδίου τῆς φοβερᾶς Μοίρας ἤκουον, οὔτε εἰς τὰς πενθίμους περὶ ταφῆς φωνὰς τῆς δαδούχου Ἑκάτης ἤλγουν, οὔτε τοῦ Τυφῶνος καὶ Ἰξίονος καὶ Σισύφου οἱ βασανισμοί, οἱ εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος ἀκουόμενοι τοὺς ἔθλιβον· μόνον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ προαίσθημα καὶ ἡ αὐτὴ μέριμνα κατεβίβρωσκε τὰ σπλάγχνα ὅλων τὸ « σῶσον σῶσον σεαυτόν. »

Τοιοῦτος ἦτον ὁ ἄνθρωπος τῆς Χίου ἐπὶ Βουρνιᾶ, ὅτε ἰδοὺ καὶ ἡ αἱμοβόρος ἡμισέληνος ἔφθασεν ὅπως καταλούσῃ μὲ τὰς ἐξ αἵματος καὶ σκότους νεφέλας της τὴν νῆσον, καὶ μεταβάλῃ αὐτὴν εἰς ἐπίγειον τάρταρον ἐφάμιλλον ἐκείνου τοῦ Πλούτωνος καὶ ἄξιον μόνον διὰ τὸν θρόνον τῆς σκιᾶς τοῦ διαβόλου ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ καραβώρου, λέγω, Σουλτὰν Μαχμούτη τοῦ 3ου.

Ὁ Βουρνιᾶς, ὁ Λογοθέτης, καὶ οἱ περίφημοι Σάμιοι, ὡς ὁ ἀναγνώστης μαντεύει, ἐπιβιβασθέντες καὶ αὖθις εἰς τὰς πειρατικὰς αὐτῶν τριήρεις ἀπεχαιρέτησαν τὴν νῆσον.

Ἐπλησίασε λοιπὸν ὁ καπετὰν Πασᾶς τοὺς κατοίκους βραδέως καὶ ἀσφαλῶς, ὡς ὁ μέγας Βόας εἰς τὸ κλωβίον του πλησιάζει τὰς ἀσθενεῖς περιστερὰς καὶ λαγωούς· καὶ πρῶτον τοὺς ὀσφραίνεται καὶ λείχει εἶτα ἐν ἀκαρεῖ ἀνατινασσόμενος περιτυλίσσεται εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς καταβροχθίζει.

Ὁ στρατὸς τῶν Χίων διελύθη, αἱ ἐν τῷ φρουρίῳ τιγρεις ἀπελύθησαν, αἱ βόμβαι καὶ τὰ πυροβόλα ἤναψαν διὰ μιᾶς εἰς

ἑκατὸν διάφορα τῆς πόλεως μέρη τὰς φλόγας, καὶ οἱ Δερβίσαι καὶ Σοφτάδες ἀνέβαινον εἰς τὰ ὑψηλότερα, ὅπως κραυγάσωσιν ὅτι ἡ βουλὴ τοῦ προφήτου καὶ τοῦ Πατισὰχ καὶ τοῦ Ἀλλὰχ ἦτο νὰ σφάξουν καύσουν καὶ σβέσουν τὴν ψυχὴν τοῦ γκιαούρη.

Αἴ!... ποῖος Μίλτων δύναται ἐδῶ νὰ ζωγραφήσῃ κατ' ἀξίαν τῆς Χίου τὴν κόλασιν!

Οἱ Τοῦρκοι ἐμυκῶντο ὡς οἱ ταῦροι, ὤμαζον ὡς οἱ πάνθηρες, ἐγρύλλιζον ὡς οἱ κάπροι ὅτε ἔπεσον ἐπὶ τῶν κατοίκων. Οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἄλλοι μὲ στειρευμένα δάκρυα καὶ φωνὴν ἐκλείπουσαν ἔπιπτον ὑπὸ τὸν ἀκινάκην, ἄλλοι μὲ τεμνομένους δακτύλους ἐκράτουν εἰς τὸν βορβορύζοντα λάρυγγά των τὴν κοπίδα, καὶ ἄλλοι μὲ γοερὰς ἱκετεύσεις καὶ ὀξεῖς ἢ γνοφεροὺς ὀλοφυρμοὺς ἐζήτουν νὰ στρέψουν ἀπὸ τὴν κεφαλήν των τὸ πυροβόλον τοῦ λυσσῶντος καὶ κλαγγάζοντος νικητοῦ.

Ὁ Ἀγαρηνὸς δὲν εὐχαριστεῖτο ἁπλῶς νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀποστάτην δοῦλον, ἀλλ' ἤρχετο νὰ ἐκδικηθῇ καὶ τὴν πόρθησιν καὶ σφαγὴν τῆς Τριπολιτζᾶς· καὶ αἱ ἀρτυρίαι τῶν φανατικῶν φρενῶν του καθ' ὅσον ἐξωγκοῦντο ἀπὸ τὸ εἰς τὴν κεφαλὴν συσσωρευόμενον αἷμά του εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν χαρεμίων τῆς Τριπόλεως, κατὰ τόσον νέαν ἔδιδε δύναμιν εἰς τὸν ἀπαυδοῦντα αὐτοῦ βραχίονα ἵνα βαθύτερα βυθίσῃ τὸν σίδηρόν του εἰς τὸ στῆθος τοῦ μάρτυρος.

Ἐν τούτοις ἡ σφαγὴ τῆς Χίου σήμερον μετὰ τοσαῦτα ἔτη εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κλίμαξ, δι' ἧς πρέπει νὰ μετρήσωμεν τὸ ὕψος Κυρίου τοῦ Θεοῦ μας.

Ὁ εὐφραδὴς τῆς Γαλλίας ῥήτωρ Βουσουέτος ἄριστα μᾶς τὸ διερμηνεύει.

«Προώρισε,» λέγει, «ἐν τῇ σοφῇ αὐτοῦ διανοίᾳ ὁ ὕψιστος τὰς « πρώτας οἰκογενείας, αἵτινες εἶναι αἱ πηγαὶ τῶν ἐθνῶν· προώ« ρισε τοὺς μέλλοντας ν' ἀνυψωθῶσιν ἀνθρώπους, ἵνα καταςρα« φῶσι· καὶ γνωρίζει, ἐνῷ ἡμεῖς τὰ ἀγνοοῦμεν, καὶ τὸν βαθμὸν « καὶ τὴν ὥραν. Ἐξ οὐρανῶν κρατεῖ τὰς ἡνίας τῶν βασιλειῶν « καὶ καρδιῶν μας· καὶ πότε κατακρατεῖ τὰ πάθη, πότε τὰ δια« χέει ὀμβρηδὸν καὶ συγκινεῖ τὸ ἀνθρώπινον γένος· γνωρίζει τὸ « μικρὸν τῆς ἀνθρωπίνου σοφίας· τὴν φωτίζει λοιπὸν, ἐκτείνει « τὴν ὅρασίν της, καὶ πάλιν τὴν ἐγκαταλείπει εἰς τὴν ἀμάθειαν, « τὴν τυφλώττει, τὴν ταπεινοῖ, καὶ πάλιν τὴν ῥίπτει εἰς τὸ σκό« τος. Περιτυλίσσεται, περιπλέκεται αὕτη εἰς τὰς ἰδίας της « οὐσίας καὶ συχνὰ αἱ προφυλάξεις της καθίστανται αἱ ἴδιαι « παγίδες της. Ὁ Κύριος ἐξασκεῖ διὰ τῆς ἀλανθάστου κρίσεώς « του τὰς μεταβολὰς ταύτας· οὗτος ἐςὶν ὁ προετοιμάζων τὰ συμ« βάντα τῶν πλέον μεμακρυσμένων αἰτιῶν· καὶ ὁ φέρων τὰς « μεγάλας καταστροφὰς, αἵτινες γεννοῦν ἀκολούθως ἀποτελέ« σματα τόσον ἀνέλπιστα πρὸς ἡμᾶς.»

Ὅσον ἡ ἡμέρα ἔπιπτε καὶ ὁ ἥλιος ἔστρεφε τὸ πρόσωπον αὐ-

τοῦ ἐκ τῆς νήσου τῆς Χιόνης, τόσον ἡ ὠμοτάτη ἑκατόμβη ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ἀπέβαινεν ἀφθονωτέρα.

Τὰ ἐρυθρᾶ τῆς πυρκαϊᾶς νέφη, ἅτινα κατέσχιζον ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὸν μέλανα τῆς νυκτὸς ἱμάντα, δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ δείξουν τῶν θυτῶν τὸν ἀριθμὸν καὶ τῶν ἐπιβωμίων τὴν ἀφθονίαν.

Τὰ σιδηρᾶ πεμποβόλα τοῦ βαρβάρου συνεδαύλιζον τὰ σώματα τῶν τηλυγέτων βρεφῶν καὶ γυναικῶν ἐπὶ τῶν πεπυρωμένων ἀνθράκων τῆς ἐκτεταμένης ἐκείνης καμίνου, εἰς ἣν ἡ πόλις μετεβλήθη· καὶ αἱ μιαιφόνοι χεῖρες τῶν ἀνθρωποθυτῶν τούτων, μάθετε, ὅτι πώποτε δὲν θέλουν καθαρισθῶσιν εἰς τοὺς χέρνιβας τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὦ γῆ τῆς Χίου! σὺ διὰ τὴν ὁποίαν οἱ ζέφυροι ἔπνεον, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἥλιος ἔλαμπε, καὶ οἱ ῥύακες ἐπάμφλαζον. Σὺ εὔφορος Κυβέλη τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τί ἔπταισας, ὅπως ἴδῃς τὸν θάνατον τόσον ὀργίλον ἐνώπιόν σου!!!...

Ἦλθε τωόντι οὗτος, ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς σου μὲ ὅλους τοὺς αἱμοχαρεῖς ὑπασπιστάς του, τὴν ἐκδίκησιν, τὰ μίση, τὸν φθόνον, τὴν προδοσίαν, τὴν ἁρπαγὴν καὶ ἀνομίαν· καὶ εἰς κάθε βῆμα τῆς πορείας του τὸ ἔδαφός σου ἠνοίγετο εἰς τάφους διὰ νὰ καλύψῃ τοῦ δρεπάνου του τὸ θέρος.

Ἔχανον οἱ γονεῖς τὰ τέκνα των, ἐγκατελιμπάνοντο οἱ πρεσβῦται, ἐνωτοφοροῦντο οἱ ἀσθενεῖς, ἔτρεχον πρὸς τὰ ὄρη αἱ Κυρίαι ἀνυπόδητοι, κατέφευγον οἱ διωκόμενοι εἰς τὰ Προξενεῖα, καὶ ἤνοιγον καὶ τὰ μνημεῖα αὐτῶν τῶν περιαυλίων τῶν ἐκκλησιῶν διὰ νὰ κρυβῶσιν.

Ἡ λιγύφθογγος τῆς γυναικὸς κραυγή, ἐκείνη ἡ ὀξεῖα τοῦ νηπίου, αἱ οἰμωγαὶ καὶ οἱ βρυγμοὶ τῶν πληγωμένων καὶ ἐκπνεόντων, ἡ περιχαρὴς βοὴ τοῦ σφαγέως, οἱ ὠρυγμοὶ τῶν ἐμπιπραμένων κυνῶν καὶ γαλῶν, οἱ κεραυνοὶ τῶν τηλεβόλων καὶ πιςολίων καὶ τὸ ἐκσφενδόνισμα τῶν φλογερῶν καὶ σπινθηροβολούντων τῆς πυρκαϊᾶς ὑλῶν ἐσχημάτιζον φοβερὰν τὴν ὀρχήςραν, ἥτις μόνον ἕνα Σατανᾶν ἠδύνατο νὰ διασκεδάσῃ.

Τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας, Μυσίας, Λυδίας, Καρίας καὶ Φρυγίας οἱ σήμερον σκηνῆται, ἀλῆται καὶ φερέοικιοι λαοὶ ὑπὸ τὰ ἀπαίσια ὀνόματα Ζεϊμπέκηα, Γιουρούκιδες, Ἀθηγγάνοι, Τουρκομάνοι, τῶν ὁποίων μόνον ἡ ἀκοὴ ἐπροξένει πτόησιν πρὸς τὸν ἤπιον Χῖον, ἀγεληδὸν διεπόρθμευον τὸν Κήσσιον πορθμὸν πρὸς τὴν νῆσον.

Ἤρχοντο νὰ ἁρπάσωσιν ὅ,τι οἱ θύλακες τῶν προαφιχθέντων δὲν ἐχώρησαν· ἤρχοντο νὰ σφάξωσιν ὅντινα θαυμάσιος μόνον σύμπτωσις μίαν στιγμὴν πρότερον ἀπέσπασε τῆς σφαγίδος τοῦ προελθόντος.

Εἰς τὸν φόβον των τινὲς ὡμολόγησαν πρὸς τὸν ἀπειλοῦντα νικητὴν ὅτι εἶχον κρύψει τὰ ἀργυρᾶ των σκεύη ἐντὸς τῶν τάφων.

Ἡ φωνὴ διεδόθη μεταξὺ τῶν Γιουρούκιδων· ἔτρεξαν λοιπὸν

μὲ μοχθηρὰν μορφὴν καὶ κόμην συμπεφυρμένην εἰς τὰ πολυάνδρια.

Ἀντὶ ἀργυρίου καὶ ἀδαμάντων εὗρον ἐδῶ νεκροὺς ζῶντας· τὰ πλούτη συνεσωρεύθησαν εἴς τινα Προξενεῖα.

Ἐδῶ εἶχον καταφύγει μόνον δυσκίνητοι γέροντες, γυναῖκες ἐγκυμονοῦσαι, ἢ ἀσθενεῖς τινες μὴ δυνάμενοι νὰ τρέξωσιν εἰς τὰ ὄρη.

Τοὺς ἐξέλαβον διὰ φάσματα κατ' ἀρχάς· διότι τ' ἄχροα καὶ ξηρὰ χείλη των, ἡ πελιδνὴ ὄψις των, οἱ ἐκθνήσκοντες ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ λιπόσαρκον καὶ σκελετῶδες σῶμά των τί ἄλλο ἢ τὸ πιστότερον τοῦ νεοταφέντος μορμολύκειον ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ; Πλὴν ὅτε ὑψηλοφώνως τοὺς ἤκουσαν νὰ δέωνται ὑπὲρ τῆς ζωῆς των, ἀγρίως γελάσαντες οἱ Ἀσιανοὶ διὰ τὴν ἀπάτην, κεντηθεῖσα ἡ φιλοτιμία αὐτῶν ὅτι, δῆθεν κατ' ἀρχὰς ἔδειξαν δειλίαν, σαρκαστικῶς τοὺς κατέκοπτον ἐντὸς τῶν λάκκων τῶν κλειόντων τὰ ὀστᾶ τῶν δι' ἀδρῶν συνεισφορῶν καὶ ἐράνων ἐγειράντων τοιαύτην πλουσίαν πόλιν καὶ ἀκουσίως προετοιμασάντων τὴν ἄφθονον καὶ μεγάλην τῶν κακούργων εὐωχίαν.

Ἐστράφη ἡ ὀργή των τώρα καὶ κατὰ τῶν Προξενείων· ὁ αἰσχρὸς Γιουδούκης καὶ τὸν λαθρέμπορον καὶ σωματέμπορον ἀσφαλῶς ἐπηγγέλετο τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὑπ' ἐκείνην τὴν σημαίαν, τὴν ὁποίαν οἱ Νέλσωνες καὶ οἱ Οὐελιγκτῶνες τοσοῦτον ἐνδόξως ἀπεθανάτισαν.

Ἂν ἡ εὐγενὴς θυγάτηρ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἡ ὡραία, λέγομεν, Ἀλβιώνη ἐμάνθανε τότε τὸ ἄδικον, ὅπερ ὁ εὐτελὴς αὐτῆς ὑπηρέτης ἔπραττε πρὸς τὴν ταλαίπωρον ταύτην μητέρα τῶν φώτων, τὴν ἀγωνιζομένην νὰ κυλίσῃ τὸν λίθον τοῦ τάφου της ὅπως ἐγερθῇ πέντε ἔτη πρὸ τῆς ναυμαχίας τῶν Ναυαρίνων, ἤθελεν ἐκτείνει πρὸς ταύτην τὴν εὐεργέτιδα χεῖρα της.

Ὁ κόσμος ὅμως ἐνόμιζε τὴν Ἑλλάδα τεθνηκυῖαν διὰ παντός. Ὁ παρὼν Αἰὼν εἰς νεκραναστάσεις δὲν ἐπίστευεν, καὶ οἱ Πρόξενοι ἐγχώριοι, σύμβιοι καὶ συγκρέπαλοι εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ σπατάλην τοῦ τυράννου, ζῶντες ὡς ἡγεμονίσκοι ἐπὶ δούλων, ποῦ ἐπεθύμουν οἱ δοῦλοι οὗτοι ἐλευθερώτερα ν' ἀναπνεύσουν; ἤθελον τότε καταστρέψει τὴν παράνομον εὐδαιμονίαν των. Πρόσθες καὶ τοῦ Καθολικισμοῦ ἢ μᾶλλον ἰησουϊτισμοῦ πρὸς τὸν Ὀρθόδοξον ἀδιάλλακτον μῖσος, καὶ θέλεις ἀνακαλύψει διατί τινες τούτων συνέδραμον τὸν βάρβαρον, καὶ διεβίβασαν πρὸς τὰς κυβερνήσεις των ψευδεῖς καὶ ἀπατηλὰς πληροφορίας κατὰ τοῦ πάσχοντος.

Ὁ Γιουδούκης ἦτο Καθολικὸς καὶ ἔμπορος τὸ ἐπάγγελμα· εὑρέθη δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας μὲ ἀφθονίαν χρημάτων.

Ἓν σιτοφορτίον προωρισμένον ἐξ Εὐξείνου δι' Ἀγγ[illegible] βιβάσθη πρὸς τοῦτον, ὅπως ἐκποιηθῇ εἰς τὴν ἐκ τῆς πολιορκίας τοῦ Βουρνιᾶ λιμοκτονοῦσαν ἤδη νῆσον.

Εἶχε λοιπὸν συνάξει τὰ χρήματα καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐμβάσῃ ταῦτα, ὅτε ὁ Τουρκικὸς στόλος προσελθὼν τὸν ἐδίδαξεν εὐχρηστότερα νὰ τὰ μεταχειρισθῇ.

Μὴ δυνάμενοι οἱ Ἀσιανοὶ νὰ σύρουν μεθ' ἑαυτῶν τ' ἀργυρᾶ, χαλίβδινα, καὶ σιδηρᾶ σκεύη καὶ ἔπιπλα, ὅσα ἐκ τῶν ἀποθηκῶν, οἰκιῶν καὶ ναῶν ἥρπαζον καὶ ἐσυλαγώγουν, ἔφερον ταῦτα πρὸς τὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας, καὶ τὰ ἀντήλλαζον μὲ ὀλίγα χρήματα.

Ἵστατο λοιπὸν ὁ Γζουδούκης μὲ τὴν πλάστιγγα ἢ τὸ καντάριον εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας του, καὶ ὡς ἀρχι-Μακκαβαῖος ἠγόραζεν ἀπὸ τὰς λυσσώσας σπείρας τῶν Ὀθωμανῶν τὰ εἰρημένα σκεύη, ἢ πρῶτος ἐλῄστευε τοὺς Χριστιανούς, ὅσοι ἤρχοντο ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας νὰ ζητήσουν ἄσυλον. Ὅτε δὲ αἱ ἀποθῆκαί του ὑπερεπληρώθησαν κειμηλίων, καὶ οἱ τελευταῖοι ἀφιχθέντες Ὀθωμανοὶ ἐπέμενον νὰ εἰσέλθουν ἐντὸς τῆς οἰκίας διὰ νὰ τὴν λεηλατήσουν, οὗτος τοῖς παρέδωσε τοὺς πτωχοὺς ἱκέτας του, καὶ διὰ τοῦ αἵματός των κατεπράϋνε τὴν δίψαν τῶν ἀγρίων καὶ ἀνηλεῶν θηρίων.

Ὁ Κύριος νὰ συγχωρήσῃ τὴν ψυχὴν καὶ τούτου καὶ τοῦ μεθύσου τοκογλύφου τῆς Αὐστρίας Στίποβιτζ, καὶ τοῦ ἐλεεινοῦ ἐκείνου τῆς Νεαπόλεως Μπολιάγκου, καί τινων ἄλλων Χριστιανῶν, οἵτινες ἐπώλησαν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν τὸ αἷμα διὰ τριάκοντα ἀργύρια. Ἂς εἴπωμεν ὅ,τι καὶ ἐμπαθής τις φιλέλλην « ζήσετε, ἂν ἠμπορῆτε, ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν κοιμωμένῃ συνειδήσει. »

Κλείομεν τὸ ἱστορικὸν τοῦτο κεφάλαιον τῆς καταστροφῆς, μὲ τὴν παρατήρησιν μόνον ὅτι τῷ 1845 περιερχόμενοι τὴν νῆσον μὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Ἑλληνικῆς κορβέτας « Λουδοβῖκος » ἐσπεύσαμεν νὰ ἐπισκευθῶμεν τὸν Γζουδούκην, οὐχὶ πλέον πρόξενον τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ τῆς Δανιμαρκίας (α)· ἦτον ὑπέργηρος καὶ πένης. Ὅλους τοὺς θησαυρούς του τοὺς ἔχασεν εἰς τὴν δευ-

(α) Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ὁ **Γζουδούκης** *ἀπώλεσε τὸ Προξενεῖον τῆς Ἀγγλίας καὶ ἀπήλαυσεν ἐκεῖνο τῆς Δανιμαρκίας. Κάποιος Ὀθωμανὸς Νεδὶ-Ἀγᾶς ἔμπορος ἐναύλωσε τότε ἓν πλοῖον Ἰονικόν, ὅπως μεταφέρῃ ἓν φορτίον ξηρῶν ὀπωρῶν ἀπὸ Χίου εἰς Κωνσταντινούπολιν· καὶ διὰ νὰ μὴν ἤθελε κινδυνεύσει μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν πειρατικῶν τὸ εἰρημένον φορτίον, ὁ Νεδὶ-Ἀγᾶς ἔκρινεν εὔλογον νὰ μεταβιβάσῃ τοῦτο εἰς τ' ὄνομα τοῦ πλοιάρχου. Εἰς τὸ Προξενεῖον λοιπὸν τῆς μεγάλης Βρεττανίας ἐγράφθησαν δύο εἰδῶν ἔγγραφα, εἰς τὸ ἓν ἐφαίνετο κτήτωρ ὁ πλοίαρχος, καὶ εἰς τὸ ἄλλο ὁ ἔμπορος Νεδὶ-Ἀγᾶς. Ὁ Γζουδούκης ὑπέγραψε καὶ ἐσφράγισεν ἀμφότερα μὲ τὴν σφραγῖδα τοῦ Προξενείου τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ἐν τούτοις ὁ πλοίαρχος μεταβὰς εἰς Ἑλλήσποντον ἐξεποίησε τὸ φορτίον διὰ λογαριασμόν του, διεβίβασε τὰ χρήματα εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκποιήσῃ καὶ τὸ πλοῖον καὶ νὰ χαθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου μέρη, ὅτε ὁ Ὀθωμανός, μαθὼν τυχαίως τὸ γεγονὸς ἔτρεξεν εἰς Ἑλλήσποντον, ἐπρόφθασεν αὐτόν, καὶ τὸν ἤναξεν εἰς δίκην ἐν Κωνσταντινουπόλει. Δικαζομένων δὲ προσεκλήθη ὁ Γζουδούκης ὅπως ὁμολογήσῃ ποῖος ἦτον ὁ ἀληθὴς ἰδιοκτήτης τοῦ φορτίου· καθότι ἀμφότεροι εἶχον ὅμοια ἐπικυρωμένα πληρεξούσια ἔγγραφα· ὁ πλοίαρχος κατεδικάσθη· ἡ δὲ Ἀγγλικὴ Πρεσβεία λαβοῦσα ἐπ' αὐτοφόρῳ τὸν ὑποπρόξενον αὐτῆς καταχραστήν, τὸν ἔπαυσε, καὶ ἀντ' αὐτοῦ διώρισε τὸν κύριον Φ. Πάσκουαν καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Κ. Βέ-*

τέραν τῆς νήσου ἐπανάστασιν, τουτέστι τὸ 1827· οἱ Βροντα-δοῦσοι τοῦ ἀνήρπασαν ὅ,τι τὸ 1822 ἐθησαύρισεν εἰς εἴκοσι ἡμέρας μὲ τὸ αἷμα τοσούτων ἀθώων.

Τὸ ἀνάστημά του ἦτο μέτριον, μᾶλλον ἰσχνός· ἡ φυσιογνωμία του χυδαία καὶ ἡ ῥίς του χονδροτάτη· αἱ λευκαὶ τῆς φενάκης του τρίχες ἀνταπεκρίνοντο μὲ τὸ λευκὸν ἱματίδιόν του καὶ τὴν περισκελίδα του, καὶ ἦτο πίθηξ τρέμων καὶ συνεσταλμένος καὶ κεκυφὼς ἐπὶ τοῦ καθίσματός του, ῥοφῶν ἀδιακόπως ἀφθονίαν ταμβάκου.

Μᾶς ἐθεώρησεν ἀταράχως, κωφεύων, ἢ προσποιούμενος ὅτι κωφεύει εἰς τὰς πρώτας προσῤῥήσεις τῆς ἐθιμοταξίας· εἴμεθα διὰ τοῦτον ὄντα ἐξελθόντα ἐκ τῶν ὀστῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἐλάκτισε ποτὲ πρὸς τὴν κοπίδα τοῦ Τούρκου.

Ἡ ὠχρότης του ἀρκούντως ἐξήγει ὅτι πρὸ καιροῦ ἔζη εἰς ἐλέγχους συνειδότος.

« Ὁ Κύριος νὰ τὸν συγχωρήσῃ » εἶπον· « ναὶ ὁ Κύριος νὰ τὸν συγχωρήσῃ, » ἐπανέλαβε καὶ τοῦ Λουδοβίκου ὁ πλοίαρχος Γαρουφαλτζᾶς, ἔνδοξον λείψανον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ πυρπολιστὴς περιώνυμος ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐκείνων.

Τῳόντι πρὸ τριῶν ἐτῶν ὁ Γτζουδούκης ἀπεβίωσεν, ὑποστὰς τὸ μεγαλήτερον μέρος τῆς ποινῆς εἰς τὸν κάτω τοῦτον κόσμον.

ΚΕΦ. 54.

Η ΟΡΕΑΣ ΤΗΣ ΧΙΟΥ.

Ὅτε πᾶσα καυστικὴ ὕλη τῆς πόλεως ἔγινε παρανάλωμα πυρὸς, καὶ ἡ σπάθη κατέκοψεν ἢ ἐξηνδραπόδισε πᾶσαν ζῶσαν ψυχὴν καὶ ὁ τύραννος δὲν εἶχε τι πλέον νὰ πράξῃ ἐκεῖ, ἡ μανία του ἐστράφη εἰς τὰ ὄρη, τὰ χωρία, τὰ μοναστήρια καὶ τὰ σπήλαια, ἔνθα οἱ διαφυγόντες τὴν σπάθην κάτοικοι εὑρίσκοντο.

Τὰ μοναστήρια τῶν Χαλάνδρων καὶ τῆς Καλλιμασιᾶς τὰ περικλείοντα διακοσίας πεντήκοντα μοναχὰς καὶ πλῆθος ἄλλων γυναικοπαίδων εἰς τὴν ἥβην αὐτῶν τῶν περισσοτέρων, προσεβλήθησαν πρῶτον.

Ὁ Βεχὶτ καὶ ὁ καπετὰν Πασᾶς Καρᾶ-Ἀλῆς ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζωσι τί ἐστὶν ἀρετὴ ἑστιάδος!!!.....

Ἐπέπεσον λοιπὸν ἐπὶ τούτων ὡς οἱ Οὐραγκοτάγγοι, καὶ εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἱστορίας τὸ λάγνον καὶ ὁ φόνος ποτὲ παραδοξότερα δὲν συνεπτύχθησαν.

δοβαν. Τότε ὁ Γτζουδούκης διὰ θυσιῶν ἁδρῶν πρὸς ἐκκαθάρισιν τοῦ αἴσχους του ἀπήλαυσε τὸ προξενεῖον τῆς Δανιμαρκίας, ἀντικαταστήσας τὸν δυστυχῆ Κ. Θε[redacted] ὅντινα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ αὐτὸς Γτζουδούκης ὤθησεν εἰς τὸν φοβερὸν θάνατον τὸν ὁποῖον μετ' οὐ πολὺ θέλομεν ἰδεῖ.

Μετὰ μίαν ὥραν οὔτε αἱ μοναχαὶ ὑπῆρχον, οὔτε τὰ μοναστήρια· ἔθεσαν τὸ πῦρ εἰς ταῦτα καὶ προσέφερον ὁλοκαύτωμα εἰς τὸν υἱὸν τῆς Ἐμινὲς ἐκείνας, τὰς ὁποίας χθὲς διὰ τῆς βίας ἔθλιψαν εἰς τὰς ἀγκάλας των.

Διευθύνθησαν τώρα εἰς τὴν ἁγίαν Μονὴν, τὰ κτήματα τῆς ὁποίας ἦσαν πολυάριθμα· τὸ ἕκτον ἴσως ἐκ τῶν τῆς νήσου.

Ἔκειτο εἰς τὰ μεσημβρινοδυτικὰ τῆς νήσου δύο ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως καὶ ἐντὸς κοιλάδος περικυκλουμένης ὑπὸ ὀρέων ὀλίγον ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων. Εἶχε δὲ ἀνεγερθῇ κατὰ τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ τῆς Θεοδοσίας ἀδελφῆς τῆς Ζωῆς· ἦτο Γοτθικῆς κατασκευῆς καὶ ὑπὸ τὸν ἐκ μωσαϊκοῦ αὐτοῦ θόλον καὶ τὰς ἐκ πορφυρίτου ἀψίδας του ἐδοξολόγουν ἀεννάως τὸν Ὕψιςον τετρακόσιοι μοναχοί (α). Τὴν δὲ ἡμέραν τῆς σφαγῆς ὁ ἀριθμὸς τῶν γυναικῶν καὶ γυναικοπαίδων τῶν ἐλθόντων ὑπὸ τὰς στήλας τῆς θρησκείας νὰ ζητήσουν ἄσυλον ἦτον μέγιστος· πλὴν « μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι. »

Προτιμοῦμεν νὰ παραχωρήσωμεν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ἀναγνώστου τὴν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς τῆς ἁγίας Μονῆς· εἶναι ἔργον δεινότατον· διότι καὶ τὰ λάφυρα ἦσαν πεντήκοντα φορτίων, καὶ τὰ θύματα ἄφθονα, καὶ αἱ νεάνιδες καὶ τὰ παιδία ὡραιότατα.

Τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Μηνᾶ παρὰ τῷ κάμπῳ μὲ Ἐνετικοὺς πύργους καὶ μεγαλοπρεπεῖς κήπους εἶχε δώσει ἄσυλον ὑπὸ τὰ ἱερὰ αὐτοῦ ἄλση καὶ τεμένη εἰς χιλίας ψυχάς.

Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ ἰδέαν τί ἀπέγειναν, ἂς ταξειδεύσῃ σήμερον ἔτι εἰς Χίον νὰ ἴδῃ ἐπὶ τῶν μαρμάρων εἰς ἀπεξηραμένους θρόμβους τὸ αἷμά των· νὰ ἴδῃ εἰς τὸ προαύλιον τὰ κατεσπαθισμένα καὶ γυμνὰ κρανία καὶ ὀστᾶ των.

Ἐκ δὲ τῶν χωρίων ἅγιος Γεώργιος καὶ Ἀνάβατος ὁ ᾅδης σύσσωμος μ' ὅλον τὸ προσωπικόν του ἐξῆλθε καὶ ἤρχισε νὰ διατρέχῃ τὰ λοιπὰ ἑξήκοντα πέντε.

Καὶ τότε πλέον οὔτε τὰ ὄρη, οὔτε ἡ θάλασσα, οὔτε τὰ ὑπόγεια ἠδύναντο νὰ κρύψωσι τὸν Χριστιανόν.

Ἡ οἰκογένεια Φραγκούλη καὶ ἐκείνη τοῦ προξένου τῆς Δανιμαρκίας εὑρέθησαν, ὡς ἐννοεῖ ὁ ἀναγνώστης, εἰς τὴν αὐτὴν τῶν ἄλλων κατηγορίαν.

Ὁ κύριος Θεσσαλονικιὸς ἤλπιζεν ὑπὸ τὴν σημαίαν του νὰ ὑπερασπισθῇ ἀμφοτέρας. Πλὴν, ὅτε ἠκούσθη ὁ πυροβολισμὸς καὶ ἡ σφαγὴ τῆς πόλεως καὶ ὁ κόσμος ἔδραμεν εἰς τὰ ὄρη, τότε ἡ οἰκογένεια Φραγκούλη κατὰ παρακίνησιν τῆς Ἀνδρονίκης ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου.

(α) *Ὁ κύριος* Tournefort. *τομ.* 2, *σελ.* 52, *λέγει ὅτι μακρόθεν ὡμοίαζε μᾶλλον πόλιν, ἢ μοναστήριον.*

Κατέβησαν ἤδη εἰς τὴν θύραν τοῦ Προξενείου κρατοῦντες ὑπὸ μάλης δέμα μὲ ὅ,τι ἐπρόφθασαν νὰ λυτρώσουν· καὶ ἠρώτων τοὺς διαβαίνοντας ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι, πόσοι εἶναι καὶ ποῦ διευθύνονται.

— Ἔρχονται ... πλακώσανε ... πάμενε, πάμενε ἔκραξεν ἀνήρ τις καταπληγωμένος, ὅστις ὀλίγον ἐστάθη ν' ἀναπνεύσῃ, καὶ πάραυτα ἀνέλαβε τὴν πορείαν του.

— Ἐκόψανέ τους, ἐκόψανέ τους τὰ σκυλιά, σύρουσα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς της ἔβοα νέα εὐειδής, ἧς τινος οἱ αἱματωμένοι πόδες ἐδείκνυον πόσον ἦτον ἀσυνείθιστος εἰς τοσαύτην ὁδοιπορίαν· ἐνόει δὲ ὅτι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της εἶδε πατέρα, μητέρα καὶ ἀδελφοὺς νὰ πέσουν.

— Πάρε τὸ κεφάλι μου, Ἀγᾶ μου, ν' ἁγιάσω κι' ἐγώ, ἔκραζον οἱ τελευταῖοι, νομίζοντες ὅτι ἐπρόφθασαν ἤδη οἱ Τοῦρκοι· καὶ ἐπρότεινον εἰς αὐτοὺς τὸν θάνατον ἢ τὸν Ἰσλαμισμόν.

Ἐφάνη τέλος καὶ νέφος κονιορτοῦ πλησίον τοῦ Νεοχωρίου, καὶ συντόμως ἐν τούτῳ διέκρινον τὰ ὑψηλὰ στρόφια (σαρίκια) τῶν Γκουρούκιδων καὶ Ζεϊμπέκιδων· ὁ θόρυβος καὶ ὁ τρόμος ἐπολλαπλασιάσθη· καὶ τότε διεσκορπίσθη καὶ ἡ οἰκογένεια Φραγκούλη.

Ἕκαστος ἔλαβε μίαν διάφορον διεύθυνσιν .... ὅπου τὸ ῥεῦμα τῶν φευγόντων τὸν ἔφερεν.

Ὁ Παντελῆς ἡ Ἀγγερούκα καὶ ἡ Διαμάντω χειροκρατούμενοι ἔφυγον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ χωρίου.

Ὁ γέρων Παρασκευᾶς, χειραγωγούμενος ἀπὸ τὸν Λουρεντζῆν, ἔλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς πόλεως· οἱ δὲ λοιποὶ ἀλλαχόσε.

Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σμήνους τῶν ἐρχομένων λύκων ἦτον ὁ ἴδιος Βεχὶτ-Πασᾶς ἔφιππος, ὅστις καὶ πρῶτος ἐπήδησεν εἰς τὸ περιαύλιον τοῦ προξένου τῆς Δανιμαρκίας.

Ὁ κύριος Θεσσαλονικιὸς μετ' ὀλίγων πρεσβυτῶν μὴ δυναμένων νὰ τρέξουν εἶχε κλεισθεῖ ἐντὸς τῆς οἰκίας του.

— Ἄνοιξε, τοῦ εἶπεν ὁ Βεχίτ, ὅλος ἱδρώττων καὶ ἐρυθροῦς ὡς φλογισμένος κομήτης.

— Δὲν ἠμπορῶ, Αὐθέντα μου! σεβάσου τὴν σημαίαν.

— Τὴν σημαίαν!!! νὰ τήν .... τὴν σημαίαν! νὰ καὶ διὰ τὸν γκιαούρη τὸν Βασιλέα σου ..... θραύσατε τὴν θύραν πάραυτα.

Ἡ θύρα ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἐθραύσθη.

— Ποῦ εἶναι ἡ Ἀγγερούκη καὶ ἡ Διαμάντω; ἦτον ἡ πρώτη ἐρώτησίς του ἅμα εἰσῆλθεν.

— Ἐπῆραν τὰ βουνὰ ἀπὸ χθὲς τὸ βράδυ. Πλήν, Πασᾶ, εἶναι μεγάλη αὐτὴ ἡ ἀτιμία ὁποῦ κάμνεις πρὸς τὸν Βασιλέα μου.

— Ἀτιμία!... νὰ ἡ τιμή· καὶ διὰ τῆς πλατύνης τοῦ γιαταγανίου του ἔφερε δύο φρικτὰ κτυπήματα εἰς τὰ νῶτα τοῦ Προξένου, ὑβρίζων πάλιν τὴν λέξιν « γκιαούρ. »

Εἶδε τότε οὗτος ὅτι σωτηρία δὲν ὑπῆρχε, καὶ ἤρχισε νὰ τὸν παρακαλῇ.

— Ὅσα καὶ ἂν μὲ εἴπῃς, ντομοὺζ γκιαουρού, δὲν σὲ ἀκούω... εἶσαι σὺ ὅστις ἐξεπωμάτισας τὰς ὀπὰς τῶν πυροβόλων· εἶσαι σὺ ὅστις ἐφυγάδευσας τὰς νέας ἐκείνας· εἶσαι σὺ ὅστις μὲ ηὐθαδίασες τόσον ἀναισχύντως· θὰ σὲ δώσω λοιπὸν καλὸν μάθημα, κιαφὶρ γκιαούρ....

Στρέψας δὲ πρὸς τοὺς περιστοιχίζοντας αὐτὸν δορυφόρους, ἐπρόσθεσεν, « ὀγιλέτιρ... γκιαουροὺν ἀκιλλὶ σοραντὰν γκελὶρ, βελάκιμ σορακὶ πισμὰν φαϊντὰ ἐτμὲζ » δηλαδὴ « τοῦ ἀπίστου ἡ φρόνησις εἰς τὰ ἔσχατα ἔρχεται, ἀλλ' ἡ τελευταία μετάνοια εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ. »

Νεύσας δὲ πρὸς τὴν σπεῖραν αὐτοῦ ἀνήρπασαν πάραυτα τοῦτον μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τοὺς μετέφερον εἰς τὸ φρούριον, εἰς ὃ καὶ αὐτὸς μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν.

Ἔφερεν ὁ Λουρεντζῆς εἰς τοὺς ὤμους του ἕνα βαρὺν μικρὸν σάκκον, διότι ἐν τούτῳ ὁ κύριος Παρασκευᾶς εἶχε θέσει πολύτιμα σκεύη, καὶ ἐβάδιζον ὁμοῦ ἀδιακόπως πρὸς τὴν πυρποληθεῖσαν πόλιν· σκοπὸς δὲ τοῦ γέροντος ἦτον νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ Γαλλικὸν Προξενεῖον.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἔφθασαν ἐκεῖ ἐνῷ ἡ πανσέληνος ἔλαμπεν· ἐδάκρυσαν τότε εἰς τὴν θέαν τῆς πόλεως· αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς δὲν ὑπῆρχον πλέον, πλὴν τὰ ἐρείπιά της ἐκάπνιζον καὶ ἦσαν κεκαλυμμένα ἐκ τῆς πνιγηρᾶς καὶ καυστικῆς ἐκείνης ἀτμοσφαίρας τῆς παρακολουθούσης τὰς τοιαύτας καταστροφάς.

Εἰς δὲ τὰς ἄκρας τῆς κοιλάδος ταύτης τοῦ κλαυθμῶνος διεκρίνετο τὸ φρούριον καὶ αἱ διασωθεῖσαι τῶν Προξένων οἰκίαι.

Αἱ θύραι τοῦ Προξενείου ἠνοίχθησαν πρὸς τὸν ἀνεψιὸν καὶ θεῖον. Συντόμως πάλιν θέλομεν ἐπανέλθει πρὸς τούτους.

Ἡ Εἰρήνη, ἡ μικροτέρα τοῦ κυρίου Φραγκούλη θυγάτηρ, ἠκολούθησε μίαν συνοδίαν ἐκ πεντήκοντα περίπου ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἔτρεχον οὗτοι ἀναβαίνοντες καὶ καταβαίνοντες τοὺς λόφους τῆς κοιλάδος χωρὶς νὰ στρέφουν ὄπισθέν των νὰ ἴδουν, ἂν τις τοὺς διώκῃ. Ὅτε δὲ μόλις ἵσταντο μακρόθεν καὶ πέντε ἢ δέκα ἄλλα διωκόμενα ἄτομα ἀνεφαίνοντο ἀνελάμβανον ταχύτερα τὴν φυγήν.

Ἔχουσα ἤδη τοὺς τρυφεροὺς αὐτῆς πόδας καταπληγωμένους ἡ δυστυχὴς Εἰρήνη, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἔχανε τὸ σθένος αὐτῆς, καὶ ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ ἀναίσθητος.

Τρομεραὶ φωναὶ αἴφνης ἐξύπνησαν ταύτην τῆς προσεγγιζούσης λειποθυμίας· ἀπέφευγον τοὺς Τούρκους, καὶ εἰς μίαν περιστροφὴν λόφου εὑρέθησαν εἴκοσι βήματα μακρὰν ἀπὸ αὐτούς.

Συμμορία τρομερὰ ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους συμμεριζομένη λάφυρα· πλησίον της ἦσαν δεδεμένοι καὶ θρηνοῦντες πάμπολλοι Χριστιανοί, τοὺς ὁποίους πρὸ μικροῦ εἶχον ἐξανδραποδίσει.

Οἱ δυστυχεῖς Χῖοι ἔμειναν ἀκίνητοι ὡς ἕρμαια· οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ, ὡς τίγρεις φοβηθεῖσαι μὴ ἁρπάσουν ἀπὸ ταύτας τὰ ὀστᾶ ἅπερ ἔλειχον, ἀναπηδήσαντες μὲ τὸ ξίφος ἐπέπεσον ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν κόπτοντες τούτους.

Τινὲς Δερβίσαι ἐπρότεινον εἰς τοὺς ἐπιζῶντας τὴν ἀνεξιθρησκείαν ἀντὶ τοῦ θανάτου· « Μουσουλμὰν ὀλούρσουνουζ; »

Τὸ δρᾶμα τῶν συντρόφων των καὶ ὁ φόβος τοὺς ἔκαμαν νὰ δεχθῶσι τὴν πρότασιν.

Ἂς ἀφήσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἰδίαν ἱστορίαν νὰ ὁμιλήσῃ.

Ἀντιγράφομεν κατὰ λέξιν τὸν κύριον Πουκεβίλ (α).

«Οἱ Δερβίσαι ἑώρταζον μὲ τοὺς ὕμνους τῆς ἀνόμου τοῦ Μωάμεθ λατρείας τὴν περιτομὴν τῶν ἀνδρῶν· καὶ αἱ ἠδοναὶ τοῦ πέπλου τῶν γυναικωνιτῶν προσεφέροντο ἤδη πρὸς τὰς γυναῖκας. Ἀλλ' ὁποῖαι φωναὶ ἀκούονται! πόθεν ἔρχονται οἱ θριαμβευτικοὶ οὗτοι λόγοι! εἴμεθα Χριστιανοί! ζήτω ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ Μαρία! δόξα εἰς τὸν Σταυρόν!

« Οἱ Ἕλληνες ἐκέρδησαν τάχα νίκην τινά! τοὺς ἐπρόφθασεν ἆρά γε ἀπροσδόκητός τις ἐπικουρία!

« Ναί! ὁ Σταυρὸς θριαμβεύει· τὸ μικρὸν πλῆθος τῶν Χριστιανῶν τὸ εἰς μίαν στιγμὴν τρόμου καὶ ἀδυναμίας ἐξωμόσαν τὴν θρησκείαν του, εἰς μίαν στιγμὴν τρόμου πάλιν ἐμψυχοῦται νὰ πλησιάσῃ τὸν θάνατον.

« Αἱ κατερημωμέναι οἰκίαι τῆς ἀνθηρᾶς Χίου, τὰ σπαράττοντα ἔτι μέλη τῶν κατακοπέντων ἀδελφῶν των ἐπενθύμισαν πρὸς τούτους ὁποίαν οὐράνιον βασιλείαν ἔμελλον νὰ χάσωσιν ἕνεκα τῆς ἀποστασίας των.

« Εἴμεθα Χριστιανοί!! ἔκραξαν πάλιν μὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φωνήν· δόσατέ μας διὰ τοῦ αἵματος τὴν χάριν τοῦ βαπτίσματος ἣν ἀπωλέσαμεν.

« Ἠρνήθησαν τὸν ψευδοπροφήτην Μωάμεθ, ἐπεκαλοῦντο τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπέθανον ὡς μάρτυρες.

« Εἰσῆλθον εἰς τὴν οὐράνιον Βασιλείαν τὴν ὑποσχεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου πρὸς τοὺς προφήτας αὐτοῦ.

« Πλὴν τί μέλλει γενέσθαι εἰς τὰς σεμνὰς γυναῖκας καὶ θυγατέρας των χήρας καὶ ὀρφανὰς ἤδη;

« Τί λέγω! ὁ Θεὸς ἐμπνέει καὶ ταύτας, καὶ τὰς ἐμψυχόνει μὲ τὸ φύσημα αὐτοῦ.

«—Ὦ θάνατε! πόσον εἶσαι ὡραῖος! Καὶ ἡμεῖς εἴμεθα Χριστιαναί! ἔκραξαν· ἀνάθεμα τὸν ψευδοπροφήτην σας, τὸν δολοφόνον τῶν συγγενῶν μας. Ἐστεμμένη παρθένος! Βασίλισσα τῶν ἀγγέλων! ἄνοιξόν μας τὰς οὐρανίους κατοικίας [redacted] ραδείσου...... εἴμεθα δοῦλαι τοῦ Χρισ[redacted]

(α) Histoire de la Grèce, βιβ. Ζ', κεφ. 6, σελ. 85.

« — Χαίρετε, ἔκραξεν ἱερεύς τις, μόνον ἀπομεινάριον τῶν προσφαγέντων, καθ' ἣν ςιγμὴν ἤκουσε τὸ κέλευσμα τοῦ θηριώδους Ἰουσοὺφ Βαϊρακτάρη τῆς Σμύρνης. Ἂς ὑπάγωμεν νὰ ζήσωμεν εἰς τὴν αἰωνιότητα· γονατίσατε, προσέθεσε, καὶ εὐλογήσας αὐτὰς ἔπεσε μετ' αὐτῶν ἀπὸ τὴν βροχὴν τῶν τουφεκισμῶν τῶν Μωαμεθανῶν.

« Ἐν τούτοις Αἰθίοψ τις, ἰδὼν τὸν σκοπὸν τοῦ Βαϊρακτάρη, ἐῤῥίφθη κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ἀμφιβολίας ἐν τῳ μέσῳ τῶν γυναικῶν, καὶ κατώρθωσε ν' ἀφαρπάσῃ μίαν ὡραίαν τῆς νήσου Ὀρεάδα.

« Τὴν ἔσυρε μὲ ὅλας τὰς ἀντιστάσεις της, κράζων ὅτι ἦτον ἡ σύζυγός του, καλῶν αὐτὴν συμβίαν του, καὶ ἀπειλῶν νὰ φονεύσῃ ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ διαφιλονεικήσῃ τὸ γέρας αὐτοῦ.

« Εἶχεν ἤδη μεταφέρει αὐτὴν εἰς μέρος ἀπόκεντρον, ὅτε σοβαρὸς καὶ βαρὺς Μουσουλμάνος παρετήρησε τὸ λαμπρὸν κάλλος τῆς λειποθυμημένης.

« — Μαῦρε! σεβάσου τὴν παρθενίαν της, τοῦ εἶπεν.

« — Εἶναι ἡ δούλη μου, ἀπεκρίθη οὗτος.

« — Καὶ σὺ, υἱὲ τῆς Ἄγαρ, εἶσαι δοῦλος.

« Προφέρων τοὺς λόγους τούτους ὁ Ὀσμανλῆς ἔκλινε πρὸς τὴν κόρην τοῦ Σταυροῦ καὶ τῇ ἔδωσε βοήθειαν ν' ἀναλάβῃ τὰς αἰσθήσεις της.

« — Ἕνας Τοῦρκος! ἕνας Ἀράπης! ἔκραξεν αὕτη ἐγειρομένη.

« Τὴν καθησύχασαν καὶ ἠρώτησαν τ' ὄνομά της.

« Ἦτον ἡ Εἰρήνη· τ' ὄνομα τοῦτο τῇ ἐδόθη ὅταν ἐβαπτίσθη, παρεκάλει δὲ θερμῶς νὰ τὴν φονεύσωσι χάριν τοῦ Χριςοῦ καὶ τῆς ἐστεμμένης Παρθένου.

« — Ἰδοὺ ὁ σύζυγός σου, κόρη μου, εἶπεν ὁ Τοῦρκος.

« — Ἕνας Ἀράπης!!! καὶ ἔκρυψε τὸ πρόσωπόν της ἡ δυστυχὴς Εἰρήνη εἰς τὰς παλάμας της.

« — Παραχώρησόν μοι, Ἀγαρινὲ, τὴν ἄπιςον ταύτην, ποτὲ δὲν θὰ σὲ ἀγαπήσῃ .... λάβε τὸν χρυσὸν τοῦτον ἀντ' αὐτῆς καὶ πήγαινε.

Ὁ Ἀφρικανὸς συγκατένευσεν.

« Ἀπεμακρύνετο ἤδη, ὅτε, συναπαντηθεὶς μὲ συμμορίαν Ἀσιανῶν ἔκαμε λόγον περὶ τῆς ὡραίας Εἰρήνης του.

« Ἤρχισαν οὗτοι νὰ τὸν σαρκάζουν διὰ τὴν λύπην του καὶ τὴν ψευδαρετὴν, ἣν ἔδειξε καθ' ὃν καιρὸν ἡ νέα ἦτον εἰς χεῖράς του· ἐπρότεινον δὲ πρὸς τοῦτον νὰ τὸν συνδράμουν διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν δούλην ἐκείνην, ἀξίαν διὰ τὰς ἀγκάλας μᾶλλον μεγιστάνος ἢ τοῦ Τούρκου πρὸς ὃν τὴν παρεχώρησεν.

« Ὠχρότης ἐλαιόχρους, ζωγραφίζουσα παρὰ τοῖς Ἄραψι τὴν ζηλοτυπίαν, κατεκάλυψε τὸ πρόσωπον τοῦ μαύρου δούλου.

« Τρέχει παρευθὺς πηδῶν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἀφῆκε τὴν Εἰρήνην.

« — Δόσε μου τὴν σύζυγόν μου, μαθητὰ τοῦ Βελιάλ· καὶ μὲ ἀπειλητικὴν φωνὴν ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Ὀθωμανόν.

« — Εἶναι ἡ δούλη μου τώρα.

« — Εἶναι ἡ σύζυγός μου, θέτων τὸ στόμιον τοῦ πιστολίου του εἰς τὸ στῆθος τῆς Εἰρήνης μανιωδῶς ὁ Ἄραψ λέγει.

« — Εἶμαι δούλη μόνον τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ, ἔκραξε τότε ἡ ἁγνὴ Εἰρήνη.

« Εἶπε καὶ ἔπαυσε νὰ ζῇ!....

« Ὁ Ἄραψ τὸ ἀνήλεον θηρίον ἐξετέλεσε τὸ κακούργημα πάραυτα· ἡ ὀλεθρία αὐτοῦ πιστόλα κατεσπάραξε τὸ ςῆθος τῆς ἀθώας Ὀρεάδος τῆς Χίου. »

Οὕτω περιπαθῶς διηγεῖται ὁ κύριος Πουκεβὶλ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος τὸν θάνατον τῆς μικρᾶς θυγατρὸς τοῦ κυρίου Φραγκούλη Σ.... Καὶ ἡμεῖς δὲν ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν ὀρθότερον ἔργον, ἢ στολίζοντες αὐτολεξὶ τὰς ταπεινὰς σελίδας τοῦ ποιήματός μας μὲ τὴν ἀντιγραφὴν τούτου (α).

ΚΕΦΑΛ. 55.

Η ΑΔΕΛΦΙΚΗ ΣΤΟΡΓΗ.

Ὅ,τι εἴδομεν ἄχρις ὥρας ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ διάστημα τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς τοῦ ἔτους 1822. Ὅτε δ' ἔφθασε τὸ Πάσχα καὶ οἱ ταλαίπωροι Χῖοι ἑώρταζον τοῦτο εἰς τὰ ἄντρα καὶ ὄρη, ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς καὶ ὁ ναύαρχος, φοβούμενοι μήπως οἱ διαφυγόντες τὴν σπάθην διὰ θαλάσσης ἀποδράσωσιν, ἔστειλον τοὺς προξένους Διζῶν, Γζουδούκην καὶ Στίποβιτζ νὰ προσκαλέσουν τοὺς κατοίκους νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἑςίας των, καὶ νὰ παρακαταθέσουν τὰ ὅπλα, ἐπὶ ὑποσχέσει ἀμνηστείας.

Διὰ νὰ τελεσφορήσουν δὲ καθολικῶς εἰς τοῦτο διεκοίνωσαν καὶ προκήρυξιν τοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ ἀρχιερέως Πλάτωνος, τὴν ὁποίαν δι' ἀπάτης, ἢ βίας ἐκ τούτου ἀπήλαυσαν.

Ἡ προκήρυξις ἐχρονολογεῖτο τῇ 27 Ἀπριλίου δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα.

Πολλοὶ τῶν πολυπαθῶν Χίων ἐπίςευσαν εἰς ταύτην καὶ ἐπέςρεψαν· ἄλλοι δὲ γνωρίζοντες τοὺς ἀπογόνους τοῦ Τισσαφέρνους καὶ Φαρναβάζου ἔφευγον μακρύτερα, καὶ ἐκρύπ[illegible] θύτερα.

(α) Histoire de la Grèce, βιβ. vii., κεφ. 6, σελ. 85.

Οἱ πιστεύσαντες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν ἢ εἰς τὰ χωρία, προπέμψαντες εἰς τὸν φρούραρχον καὶ ναύαρχον ἑβδομήκοντα συμπολίτας αὐτῶν νὰ ἐκφράσουν τὴν ταπεινὴν ὑπακοήν των· τοὺς ἑβδομήκοντα τούτους κατεκράτησεν ὁμοίως ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς.

Καιρὸς ἤδη νὰ στρέψωμεν τὸ βλέμμα ὀλίγον καὶ ἐπὶ τοῦ θλιβεροῦ θεάματος τῶν ὁμήρων τούτων.

Ἦσαν οἱ δουλωθέντες ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Ἰουστινιανῶν φύρδην μίγδην συμπεπυκνωμένοι ὡς τριχίαι κάδου.

Ἡ δὲ δυσωδία των ἦτον ἐπαισθητὴ καὶ μακρόθεν· συνενουμένη δὲ μὲ τὰς ἀποφορὰς, ἀναθυμιάσεις καὶ μιάσματα τῆς πυρποληθείσης πόλεως ἐκυοφόρει τὴν φρικτὴν πανώλην, ἥτις μετ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ, καὶ τὴν ὁποίαν μάτην ἡ εὐωδία τῶν πορτοκαλέων καὶ λεμονιῶν τῆς νήσου δυνατὸν ἦτο πλέον τώρα νὰ διαλύσῃ.

Ὁ Καλλιγούλας Ναύαρχος καὶ ὁ Νέρων Βεχὶτ, προνοήσαντες τὴν ἀσθένειαν ἠθέλησαν νὰ κωλύσωσιν ταύτην, ἀποφασίσαντες ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν νὰ καρατομήσουν ἅπαντας τοὺς δυστυχεῖς φυλακισμένους.

Εἴς τινα γωνίαν τοῦ φρουρίου ἐκάθηντο συνάμα ὁ Ἀρχιερεὺς Πλάτων, ἀνὴρ μᾶλλον ἰσχνὸς καὶ ὑψηλὸς, μελάγχρους τὴν ὄψιν καὶ γλυκὺς τὴν φυσιογνωμίαν, ἄγων τὸ πεντηκοστὸν αὐτοῦ ἔτος, ὁ διάκονός του Μακάριος, ὁ κύριος Φραγκούλης καὶ ὁ πρόξενος τῆς Δανιμαρκίας Κωνσταντῖνος Θεσσαλονικιός· ὡμίλουν δὲ σιγαλέως, φοβούμενοι μήπως προδοθῶσι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοίχους

Ἦσαν οἰκτροὶ τὴν ὄψιν, πρὸ πάντων ὁ κύριος Φραγκούλης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ φόβος οὔτε τὴν σκιὰν τοὐλάχιστον ἀφῆκε τοῦ ἀστείου καὶ εὐθύμου ἐκείνου ἄρχοντος, τὸν ὁποῖον ὁ ἀναγνώστης ὀλίγον ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν Χιακῶν τούτων ἐγνώρισεν.

Ἀναγνῶστα; εἴμεθα εἰς τὸ Πάσχα· ἓν ἔτος ἀκριβῶς μετὰ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπαγχονισμὸν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῶν Ἀρχιερέων Ἐφέσου, Νικομηδείας, Δέρκων, κτλ.

— Δέσποτά μου, ἔλεγε μὲ φωνὴν τρέμουσαν καὶ χαμηλὴν ὁ κύριος Φραγκούλης, ἐξύπνησα ἀπὸ ἕνα ζωντανὸ ὄνειρο· εἶδα τὸ Εἰρηνιό μου ἄσπρα ντυμένο νὰ μοῦ φέρῃ ἕνα κλαδὶ ἐλιᾶς καὶ νὰ μοῦ γελᾷ, καὶ νὰ θέλῃ νὰ παίζῃ το ἀπάνω 'ς τὴ φαλακρὴ κεφαλή μου· ἐζήτησα ν' ἀγκαλιάσω την δυὼ τρεῖς φοραῖς, μὰ 'χενε φτερὰ καὶ ἐπέταγε' ὅλο τὸ δαχτυλάκι της ἐσήκονε 'ς τὸν οὐρανὸ καὶ ἔδειχνε μού τον..... φοβοῦμαι, Δέσποτά μου, πῶς κάτι ἀκολούθησε καὶ 'ς τὴ καϋμένη τὴ φαμέλια μου.

— Θάῤῥος, θάῤῥος, κύριε Φραγκούλη, καὶ ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν, εἶπεν ὁ κύριος Θεσσαλονικιός. Ἡ οἰκογένειά σου μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν μ' ἔφερον ἐνταῦθα, ἦτο καὶ ὑγιὴς καὶ ἀ-

βλαβῆς· ἐλπίζω δὲ καὶ τώρα νὰ ἦναι οὕτω· διότι δὲν ἔκαμε τὴν ἀνοησίαν, ὡς ἡμεῖς, νὰ μείνῃ εἰς τὴν οἰκίαν, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο, ἀλλὰ κατέλαβε τὰ ὄρη.

— Ἀ! καὶ νὰ 'μποροῦσα μιᾶς στιγμῆς νὰ 'βλεπα τὴ Λουλίτζα μου, τὸ φρόνιμό μου 'κεῖνο κορίτζι, ἀναςενάξας εἶπε πάλιν ὁ κύριος Φραγκούλης· ἴντα λέγω! μηγαρὶς ἡ Ἀγγεροῦκά μου, ὁ Παντελῆς μου, ὁ Λουρεντζῆς μου παρακάτω 'ναι! οὖλα, ζάβαλης τὰ παιδάκια μου ἀγγελάκια 'ναι.... ἂν 'πῆς καὶ ἡ καλότυχη ἡ Δεσποινοῦκά μου.... τριάντα μεγάλα καὶ γλυκὰ χρόνια ἀπεράσαμενε, χωρὶς ποτὲ νὰ μαλώσουμενε..... τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος! νὰ ζήσῃς τόσα χρόνια μαζῆ, καὶ 'κεῖ ποῦ προσμένεις νὰ περάσῃς καὶ τὰ γερατειὰ νὰ σὲ χωρίζουνε...Ἄχ Δέσποτά μου! φαίνεταί μου πῶς ποτὲ πιὰ ἐ θὰ 'δῶ κανένα τζῆ φαμελιᾶς μου, πῶς, ἢ θὰ κόψανέ τους, ἢ.......

— Τέκνον, θὰ τοὺς ἴδῃς εἰς τὴν αἰώνιον Βασιλείαν, ἂν δὲν τοὺς μεταΐδῃς ἐνταῦθα· ἐκεῖ ὅλοι θὰ ἐπανίδωμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον· καὶ ἐκεῖ θὰ παύσουν αἱ κοσμικαὶ αὗται κακοήθειαι· ἐκεῖ θὰ συνενωθῶμεν διὰ νὰ συναγαπώμεθα αἰωνίως!

Ἔῤῥιψε τὴν ἀπεστερημένην συλλογισμῶν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς τὸ στῆθος ὁ Κ. Φραγκούλης Σ.... βαθέως μόνον ἀναστενάξας.

— Ὅσον παρατηρῶ τὰς σφαγὰς ταύτας καὶ τὰ παρόντα δεινὰ, Δέσποτά μου, εἶπεν ὁ Πρόξενος, τόσον ἡ δικαιοσύνη τοῦ Κυρίου καὶ ὁ αἰώνιος κόσμος ζωγραφίζονται ζωντανότερα εἰς τὴν φαντασίαν μου. Προετοιμάζει ὁ Κύριος μέγα οἰκοδόμημα διὰ τὸν Χριςιανισμόν· καὶ βρέχει τὰ θεμέλιά του μὲ τὸ αἷμα ἡμῶν τῶν μαρτύρων, ὅπως τὸ κτίσῃ στερεώτερον.... ὁ στενὸς νοῦς μας δὲν δύναται νὰ προνοήσῃ τί ὁ Θεὸς κατασκευάζει...

— Ὁ ςενὸς νοῦς μας, τέκνα μου, ἀπεκρίθη ὁ Ἀρχιερεὺς, εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις δεσπόζεται πάντοτε ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Ἡ φαντασία, ἥτις ὑπόκειται εἰς περισσοτέρας παρεκτροπὰς καὶ πλάνας τῆς ὁράσεως καὶ μνήμης ἀποκαρδιόνει τότε καὶ τὴν γενναιοτέραν καὶ ἀνδρειοτέραν καρδίαν· εὐτυχὴς ὁ δυνάμενος τότε εἰλικρινῶς ν' ἀνυψώσῃ τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς τὸν μόνον αἴτιον τῶν συμβάντων, καὶ νὰ πιστεύσῃ ὅτι, τὰ συμβάντα ταῦτα, οἵας δήποτε χροιᾶς καὶ ἂν ἦναι, εἶναι πάντοτε ὀρθὰ, καὶ πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος. Θαρσεῖτε, φίλοι μου, θαρσεῖτε, ὁ θάνατος ἐκ τοῦ πλησίον δὲν εἶναι τόσον φοβερὸς, ὅσον τὸν φαντάζεσθε μακρόθεν· εἶναι μακρόθεν φάσμα καταπληκτικώτατον, ὅπερ, ὅταν πλησιάσῃς, ὡς ἀὴρ διαλύεται. Ὅταν τὸν πλησιάσῃς, ἀντὶ ν' ἀπαντήσῃς τὸ φοβερὸν δρέπανόν του, τοὐναντίον ἀπαντᾷς τὰ ἁπαλᾶ πτερὰ τῶν ἀγγέλων, οἵτινες σὲ μεταφέρουν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον· ὁ ὠθῶν σε [redacted] θάνατον μένει κάτωθέν σου εἰς τὴν γῆν, καὶ πλησιάζει καὶ οὗτος ὁμοίως μὲ τὴν σειράν του τὸ αὐτὸ φάσμα, τὸ αὐτὸ δρέ-

πανον. Οὕτως οἱ ἄνθρωποι κυλινδούμενοι εἰς τὸ παχὺ τοῦ χρόνου ῥεῦμα σχηματίζουν αὐτὸν, ὅνπερ οἱ ἴδιοι ὠνόμασαν χρόνον· καὶ ὡς τὰ ἀεννάως κυλιόμενα τῶν ποταμῶν ὕδατα κενόνουν καὶ ἐκκενόνουν τοὺς πόντους καὶ ὠκεανοὺς χωρὶς ὁ ἄνθρωπος νὰ δύναται νὰ μάθῃ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος των, οὕτω καὶ αἱ ἀνθρώπιναι πράξεις, περιπλεκόμεναι ἀδιερμηνεύτως μεταξύ των, σχηματίζουν τὸ δίκτυον τῆς κοινωνίας, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἀνθρώπινος νοῦς μας περιπλέκεται, καὶ οὐδὲν δύναται νὰ προΐδῃ.

Ἐνταῦθα ὁ εὐφραδὴς μητροπολίτης τῆς Χίου Πλάτων, ὅμοιος τοῦ Πλάτωνος τῆς ἀρχαιότητος, ἐξηκολούθησε διδασκαλίαν περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἐκτεταμένην, ἥτις καθησύχασε πολὺ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν τριῶν αὐτοῦ συντρόφων.

Ἐν τούτοις τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, εἰσερχόμενον ἀπὸ τὰς χαράδρας τῶν παραθύρων καὶ φωτίζων ὀλίγον τὴν αἴθουσαν ἐκείνην, ἀφῆκε μὲ οἶκτον νὰ βλέπῃ τις τοὺς ἀπεριποιήτους καὶ μὴ διαφέροντας τῶν ἐν φερέτροις νεκρῶν δυστυχεῖς προεστῶτας τῆς Χίου.

Τὸ στῆθος τοῦ κυρίου Φραγκούλη τὴν πρωΐαν ἐκείνην ἀνέπνεε ἀποκοπώτερα· ἐπὶ τοῦ προσώπου του ἔλαμπεν ἀκτὶς καθησυχάσεως· καὶ ἡ εὐγλωττία τοῦ Ἀρχιερέως διέλυσεν ἀπὸ τὴν ψυχήν του τὰ φάσματα τοῦ θανάτου, ἅτινα ἤρχοντο καὶ κατέπληττον τοῦτον.

Ἦτο δέκα ὧραι τῆς ἐπαύριον, ὅτε ἀξιωματικὸς τῆς εἱρκτῆς (τζαούσης) εἰσελθὼν, εἰδοποίησε τὸν εὐπατρίδην, ὅτι ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς διέταξε νὰ θραύσουν τὰ δεσμά του.

Ἠγέρθη, καὶ ἐκ τῆς χαρᾶς του κατησπάζετο φρενιτικῶς τὸν Ἀρχιερέα, καὶ τὸν διάκονόν του, καὶ τὸν πρόξενον τῆς Δανιμαρκίας· ἰδοὺ εἰς τί ἐβασίζετο ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη.

Ὁ κύριος Παρασκευᾶς, ἀνὴρ βαθείας παιδείας, ὡς εἴπομεν, φιλοσοφικῶν ἀρχῶν, καὶ καρδίας γενναιοτέρας εἰς τοὺς κινδύνους ἢ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὅτε εἶδε τὴν ἐρημωθεῖσαν πόλιν τῆς Χίου, ἀνέκραξε « γέρων γέρων! ἡ πατρίς σου κατεστράφη, οἱ συγγενεῖς σου ἀπώλοντο, τί ἄλλο σὲ μένει νὰ ἴδῃς εἰς τὸν κόσμον; »

Ἔθεσε κατὰ νοῦν ἐκ τῆς ὥρας ἐκείνης νὰ προσφέρῃ πρὸς τὸν Βεζύρην τῆς Χίου ὅλα τὰ κειμήλιά του, ὅσα ἠδυνήθη νὰ διασώσῃ, καὶ ἑαυτὸν συνάμα διὰ ν' ἀπελευθερώσῃ τὸν οἰκογενειάρχην ἀδελφόν του.

Ἐσύστησε πρῶτον στενῶς τὸν ἀνεψιόν του Λουρεντζῆ πρὸς τὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας, ἔπειτα μὲ τὸ κάνιστρον τῶν κειμηλίων του ἐπορεύθη εἰς τὸ φρούριον.

Ἄς ἀφήσωμεν καὶ ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν νὰ ὁμιλήσῃ· πάλιν ἀντιγράφομεν αὐτολεξὶ τὸν Κ. Πουκεβὶλ, ὅστις ἔλαβε τὰς λεπτομερείας ταύτας ἀπὸ τὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας.

« Γνωρίζων ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐμπεριείχετο εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀπαγχονισθησομένων, τὴν ἐπαύριον ἔτρεξεν εἰς τὸ φρούριον.

« Ἐκολακεύετο ὅτι διὰ τῆς κεφαλῆς του ἠδύνατο νὰ λυτρώσῃ ἕνα πατέρα πέντε τέκνων ἐπιζώντων ἔτι εἰς τὴν κοιλάδα ἐκείνην τοῦ κλαυθμῶνος.

« Ἔλαβε τὴν ὁδὸν φορτωμένος ὑπὸ χρυσίου καὶ πολυτίμων λίθων, καὶ ἐναποθέσας ταῦτα πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Βεχὶτ, εἶπεν.

«—Ὁ ἀδελφός μου, μεγαλοπρεπέστατε Βεζύρη, εἶναι ὅμηρός σου· εἶναι πατὴρ ψυχῶν πέντε ἀθώων· παραχώρησον αὐτὸν εἰς τὰ δάκρυά των, καὶ συγκατάνευσον ν' ἀλλάξῃς τὴν κεφαλήν του μὲ τὴν ἰδικήν μου καὶ μὲ τὰ πολύτιμα ταῦτα λύτρα.

«—Ὁ Βεχὶτ τὸν εθεώρησε μὲ βαρβαρικὴν καὶ ζωώδη καταφρόνησιν μᾶλλον ἢ θαυμασμὸν ὄντος λογικοῦ . . . , ναὶ, σὲ κάμνω τὴν χάριν ταύτην, ἐμάσσησε.

« Διέταξε τότε νὰ φέρουν ἐνώπιόν του τὸν εὐπατρίδην.

« — Ἐστὲ ἑνωμένοι . . . ἐξέλθετε, ὥρα σας καλὴ, πηγαίνετε, προσέθεσε πρὸς τοὺς δύο ἀδελφούς.

« Μὲ δάκρυα εὐφροσύνης εὐχαρίστησαν οὗτοι καὶ ἔστρεψαν ν' ἀναχωρήσουν· πλὴν ἓν νεῦμα τοῦ τυράννου ἔκαμεν ἀστραπηδὸν καὶ τῶν δύο αἱ κεφαλαὶ νὰ πέσουν (α).

« Οἱ δήμιοι τὰς ἔθεσαν ἐπὶ τοῦ κανίστρου τὸ ὁποῖον περιεῖχε τὰ λύτρα καὶ τὰ ἐπλησίασαν πρὸς τὸν αἱμοχαρῆ τοπάρχην.»

Ὁ θάνατος λοιπὸν τὸν ὁποῖον τόσον φοβερὸν ἐφαντάζετο ὁ κύριος Φραγκούλης, κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Ἀρχιερέως Πλάτωνος, ἦτο φάσμα καταπληκτικώτατον μακρόθεν, ὅπερ ὡς ἀὴρ διελύθη ὅτε ἐπλησίασε τοῦτο· καὶ, ἀντὶ τοῦ δρεπάνου του, ἀπήντησε τὰ ἁπαλὰ πτερὰ τῶν ἀγγέλων, τῶν οὐρανῶν κλίνην ἀναπαυτικωτάτην διὰ τοὺς μάρτυρας τῆς πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας.

Ἐν τούτοις τὴν παρελθοῦσαν νύκτα, καθ' ἣν ὁ μητροπολίτης Πλάτων ἐγέμισε τὸ στῆθος τοῦ εὐπατρίδου μὲ τὰς ὑψηλὰς περὶ ἀθανασίας διδαχὰς, ὁ ναύαρχος Καρᾶ-Ἀλῆς ἐκρέμασεν εἰς τοὺς ἱστοὺς τῶν πλοίων τοὺς ἑβδομήκοντα τελευταίους ὁμήρους Χίους.

Καὶ ἡ προκήρυξις αὐτοῦ καὶ οἱ ὅρκοι τῶν Προξένων δὲν συντέτεινον εἰς ἄλλο, ἢ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῶν δεινῶν τῆς νήσου.

Τώρα ὅτε ἐξημέρωσεν ἤρχισαν τὴν καρατομὴν καὶ τὸν ἀνασκολοπισμὸν τῶν ἐπιλοίπων.

Δέκα λεπτὰ μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀδελφῶν Σ.... ἐθανατώθη ὁ Ἀρχιερεὺς Πλάτων καὶ ὁ διάκονος αὐτοῦ Μακάριος. Καὶ τὰς μὲν κεφαλὰς τούτων, στολίσαντες πρὸς καταφρόνησιν μὲ τουρκικὰ στρόφια ἔθεσαν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν τε

(α) Pouqueville, βιβ. vii., κεφ 6, σελ. 84.

θοβολοῦντες αὐτὰς, τὰ δὲ σώματά των παρέδωσαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅπως τὰ ἐμπαίξωσι καὶ σείρωσιν εἰς τὰς τριόδους (α).

Παραλείποντες κάθε ἄλλην μνείαν τῶν φρικτῶν ἀνεκδότων τῶν λαβόντων χώραν εἰς τὸ Βουνάκι, ἄλλοτε μὲν τερπνὸν περίπατον, ἤδη δὲ βωμὸν τῶν θρήνων, ἀναφέρομεν μόνον, ὅτι, τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιερέως Πλάτωνος καὶ τῶν λοιπῶν ὁμήρων ἀνεσκολοπίσθη ἐπὶ κηροπηγίου ἐκκλησιαστικοῦ (μανουάλι) καὶ ὁ δυστυχὴς τῆς Δανιμαρκίας πρόξενος Κωνσταντάκης Θεσσαλονικιός. Δύο ὁλόκληρα ἡμερονύκτια ἐβασανίζετο ζητῶν ἀπὸ τοὺς διαβαίνοντας ὕδωρ ὅπως ἐκπνεύσῃ.

Εἶχεν ἐκφρασθῆ, ἂν ἐνθυμῆται ὁ ἀναγνώστης, πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην ὅτι δὲν ἐπεθύμει ἄλλο, ἢ ἕνα ἔνδοξον θάνατον ὡς τὸν τοῦ Διάκου.

Σκληρὰ ἐπιθυμία! ὁ θάνατος αὐτοῦ, πολυόδυνος καὶ μακρὸς, δὲν εἶναι κατώτερος τοῦ ἥρωος τῶν Θερμοπυλῶν (β).

Ἡ οἰκογένειά του ἐπωλήθη εἰς Τύνιδα, καὶ μετὰ πολλὰ ἔτη ἐξηγοράσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἀντεπροσώπευεν.

Οὐδεμίαν ἱκανοποίησιν ἡ Α. Μεγαλειότης ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Υ. Π. διὰ τὴν καταφρόνησιν ταύτην· ἕνεκε τοῦ ὅτι ὁ Νέλσων εἶχε καύσει τοὺς στόλους τῆς Δανιμαρκίας, καὶ διότι ἡ συγκοινωνία τῆς Τουρκίας καὶ Δανιμαρκίας εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο δυσχερεστάτη.

ΚΕΦ. 56.

Ο ΕΝ ΑΝΤΡΩ ΥΜΕΝΑΙΟΣ.

Τὸ μακελεῖον τῆς Χίου διήρκεσε δεκαπέντε ὁλοκλήρους ἡμέρας· καὶ ἕκαστος τῆς δυστυχοῦς ταύτης νήσου κάτοικος δίδει ὕλην μὲ τὰ συμβάντα του δι' ἓν ὁλόκληρον περιπαθὲς δρᾶμα.

Ἔφευγον ὅλην τὴν ἡμέραν ὁ Παντελῆς, ἡ Διαμάντο καὶ ἡ Ἀγγεροῦκα πρὸς τὸ μεσημβρινὸν τῆς νήσου μέρος, ὅπου τὰ βουνὰ ἀποβαίνουν ὀγκώδη καὶ ἀκρώρεια, ἐκεῖ ἔτρεχον καὶ οἱ λοιποὶ Χριστιανοί.

(α) Μαξ. Raybaud, τομ. Β., σελ. 225, Pouqueville, βιβ. vii., κεφ. 6, σελ. 85 Gordon, τομ. Α., σελ. 363, Σπ. Τρικούπης, τομ. Β., σελ. 204.

(β) Ὁ Κ. Φ. Πάσκουας, διαβαίνων τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἀνασκολοπίσεως τοῦ Κ. Θεσσαλονικιοῦ, εἶδε μὲ φρίκην τὸν δυστυχῆ ὑποπρόξενον φωνάζοντα, νερὸ νερὸ ἐπὶ τοῦ πασσάλου αὐτοῦ, ὅστις εἶχεν ἐξέλθει τοῦ ἀριστεροῦ του ὤμου. Ποῖος ὅμως ἐτόλμα νὰ τοῦ δώσῃ! ἀπορίας ἐν τούτοις ἄξιον εἶναι, πῶς οὐδεὶς τῶν γραψάντων ἱστορίαν ἢ ἀπομνημονεύματα τῆς Χιακῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἔκαμε μνείαν τοῦ πολυοδύνου τούτου μάρτυρος.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ὁδοιπορίας των ἡ Ἀγγεροῦκα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον· οἱ πόδες αὐτῆς εἶχον ἐξογκωθῇ· ὅτε δ' ἐξημέρωσε καὶ ἡτοιμάζοντο ν' ἀφήσουν τὸ ὕπαιθρον ὑφ' ὃ διενυκτέρευσαν, αἴφνης ἓν σμῆνος Ὀθωμανῶν ἤρχετο πρὸς καταδίωξίν των· ἐζήτησαν νὰ τὴν μετακομίσουν, πλὴν ἐστάθη ἀδύνατον.

Μὲ δάκρυα καὶ τρόμον τὴν ἄφησαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν τεράτων τούτων καὶ ἔφυγον τρέχοντες ὁ Παντελῆς καὶ ἡ Διαμάντο.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐστάθησαν εἰς μικρὸν ῥυάκιον μεταξὺ δύο βράχων ἀποτόμων.

— Δὲν ἠμπορῶ πλέον .... ὀλίγο νερὸ Παντελῆ .... ἀποθνήσκω τῆς δίψης, ἐξεφώνησε καὶ ἡ Διαμάντο.

— Εἴστενε 'ρωμένη, Διαμάντο μου ..... ἀκόμα μὴ 'πῇς, ἀπεκρίθη, καὶ ἔστρεψε τὰ ὄμματα πανταχόθεν νὰ ἴδῃ μή τις πάλιν τοὺς διώκει.

— Δὲν δύναμαι νὰ ὑποφέρω, Παντελῆ μου! τὰ χείλη μου ἀπεξηράνθησαν!...πνοὴ δὲν μ' ἔμεινε! .....

— Στάσου, πουλάκι μου ..... ἄκουσέ με .... ςάσου.

Καὶ λαβὼν εἰς τὰς δύο παλάμας του ὕδωρ ψυχρὸν τὸ ἔχυσεν εἰς τὰς πυρίνους τῆς Διαμάντος παρειάς.

— Ὀλίγον ἀκόμη ..... ὤχ τί δρόσος!

Ὁ Παντελῆς καὶ πάλιν ἐράντισε τὸ πρόσωπον αὐτῆς.

— Πάει ἡ καϋμένη ἡ Ἀγγεροῦκα, πάει!!! ἤρξατο θρηνῶν νὰ λέγῃ ὁ Παντελῆς· ἅμα βάνω την 'ς τὸ νοῦ μου μ' ὄρχεται νὰ τρελλαθῶ .... νὰ ςεκούμαστενε καὶ τοὺς τρεῖς μᾶς ἐκόβανε· ἐν πιςεύω νὰ ἐσκοτώσαν την, σκλάβα μόνο ἐπῆράν την, εἶπεν ὁ Παντελῆς, ἀρχίζων χείμαῤῥον δακρύων.

— Μὴ κλαίῃς, Παντελῆ μου! ὁ Θεὸς γνωρίζει τί κάμει· μὴ κλαίῃς .....

— Βλέπω μιὰ κουμαριά .... ἡ Παναγιὰ ἔβγαλέ την 'μπροςά μας ..... πάω νὰ μαζόξω λία κούμαρα, σπογγίζων τὰ δάκρυα αὐτοῦ ἐτονθόρυσε.

— Στάσου, μὴ φύγῃς ἀπὸ πλησίον μου, Παντελῆ ... ὄχι μὴ μὲ ἀφήσῃς μόνην.

— Ἔν εἶναι μακρυά μας .... νάτηνε εἶναι πέντε πάσα ἀπὸ 'δῶ· ἄφησε νὰ μαζόξουμε τὰ κούμαρα ὅσο 'ναι 'μέρα καὶ βλέπομενε .... ὁ ἥλιος τόση ὥρα 'ναι ποῦ βασίλεψενε.

Ἐπροχώρησε τότε πρὸς τὴν κουμαριάν· πλὴν ὅτε ἔσκυψε πρὸς ταύτην εἶδε φοβερὸν Γιουρούκην ἐξηπλωμένον κατὰ μῆκος ὄπισθεν τῶν χαμοκλάδων της.

Ὁ τρόμος, ὃν ᾐσθάνθη, καὶ τὸ ψῦχος τὸ μεταβαλὸν τὸ αἷμα αὐτοῦ εἰς πάγον δὲν ἦσαν κατώτερα τῶν τοῦ Ἀλώνζου, ὅτε, φεύγων μίαν τοῦ Περοῦ καταιγίδα, εἰσῆλθεν εἰς ἄντρον ἐ... ὄφεων.

Ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Γιουρούκη ἐφαίνετο μᾶλ-

λον ὁ θάνατος, ἢ ὁ ὕπνος. Ἦτο θειόχρους, ξηρὸς, τὰ ὄμματα αὐτοῦ ἀνοικτὰ, λευκὰ καὶ ἐξέχοντα· αἷμα ἄφθονον ἐφαίνετο ἔνθεν κἀκεῖθεν ἐπὶ τῶν πλησίων βράχων.

Μὲ ὅλον τὸ ῥῖγος αὐτοῦ δὲν ἐξεφώνησε λόγον ὁ Παντελῆς· τὸ στόμα του ἐκλείσθη ὡς ἐκ σπασμωδικοῦ συσφίγματος· ἐθεώρει μόνον· καὶ ὅτε ὁ πρῶτος τρόμος βαθμηδὸν ἤρχισε νὰ διαλύεται, ἐπλησίασε καὶ ἔδραξε τὸ τουφέκιον τοῦ κοιμωμένου, ὀλίγα βήματα μακράν του κείμενον.

Τὰ φαινόμενα ὅλα ἐδείκνυον ὅτι ὁ Ὀθωμανὸς θανασίμως τετραυματισμένος κατέφυγε καὶ ἐξέπνευσε παρὰ τῇ πηγῇ ἐκείνῃ.

— Διαμάντο μου μὴ τρομάξῃς· ἕνας σκοτωμένος Τοῦρκος 'πίσω ἀφ' τὴ κουμαρ̨ιὰ 'ναι.

— Ποῦ!.... θὰ ἦναι καὶ ἄλλοι ζῶντες ἐδῶ πλησίον.

— Ἐν πιστεύβγω, πουλί μου· ὁ Χριςὸς ἔστειλέ τον γ̨ιὰ τ' ἅρματά του... κύτταξε 'δῶ, Διαμάντο μου, τὸ τουφέκι του...

— Τὸ βλέπω.... μὰ εἶσαι βέβαιος πῶς εἶναι φονευμένος;

— Βέβαιος!...'ς τὸ στόμα του κάθουνται κοπάδ̨ια μύγαις καὶ ἓ σαλεύγει.

Ὠρθώθη τότε καὶ ἡ Διαμάντο καὶ μὲ τὸν Παντελῆ ἐπλησίασε τὸν φονευμένον Γ̨ουρούκην.

Ἦτο καταφορτωμένος ἐκ πολυτίμων λίθων καὶ κειμηλίων.

— Ἔ θέμενε 'μεῖς αὐτά....πο̨ιὸς 'ξέρει πόσους ἔκοψενε γ̨ιὰ νὰ πάρῃ τα, εἶπεν ὁ Παντελῆς, καὶ ἔῤῥιψεν αὐτὰ μακράν του.

Ἡ Διαμάντο ἐθεώρησεν ὀλίγον τὸν ἐραςὴν ἐκεῖνον τῶν χρημάτων, ἠπόρησεν εἰς τὴν ἀληθῆ τιμιότητά του, εἶτα ῥίπτουσα τοὺς δύο αὐτῆς βραχίονας ἐπὶ τοῦ τραχήλου του· καλὰ ἔκαμες, εἶπεν, ἀσπαζομένη τὸ πρόσωπόν του· καλὰ ἔκαμες· τὴν ζωήν μας ἂς λυτρώσωμεν, καὶ αὐτὸ μᾶς φθάνει.

Ἐγευμάτισαν μὲ ὀλίγα κούμαρα, καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύθησαν δύο κατὰ σειρὰν ὥρας, ἤρχισαν νὰ σκέπτωνται, ἂν ἔπρεπε νὰ διανυκτερεύσωσιν ἐκεῖ, ἢ νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὰ ὑψηλότερα.

Ἡ νὺξ προέβαινεν ἤδη μελανοτέρα, ἡ ἡσυχία ἐγίνετο βαθεῖα, καὶ οἱ θρῆνοι τῶν γλαυκῶν καὶ τοῦ ἀσκαλάφου, πτηνῶν τακτικῶν φοιτητῶν τῶν ὀρέων ἐκείνων, τὴν ἐξηγρίονον μόνον.

Αἴφνης διέκρινον σκιὰν, πότε πρὸς τούτους προχωροῦσαν, καὶ πότε ἐκ τούτων ἀπομακρυνομένην.

Ὁ Παντελῆς ἔλαβε τὸ τουφέκιον καὶ ἐσκόπευσε μὲ τρεμούσας χεῖρας· ἡ δὲ Διαμάντο περιεπτύχθη εἰς τὰ γόνατα αὐτοῦ.

Ὡμοίαζεν ἡ σκιὰ μᾶλλον τετράποδον ζῶον· ἐνίοτε ὅμως ἐγίνετο ὑψηλὴ, καὶ ἐλάμβανεν ἀνθρώπινον σχῆμα.

— Μὴ πυροβολήσῃς.... ἠμπορεῖ νὰ ἦναι Χριστιανός· ἂν ἦναι Τοῦρκος πάλιν μόνος δὲν θὰ ἦναι.

Ἡ σκιὰ ἐπλησίαζεν ἐν τούτοις αὐτοὺς καὶ ἐλάμβανε μορφὴν τῳόντι ἀνθρωπίνην.

— Σταθήτενε.... πο̨ιὸς εἴσαστε; ἔκραξεν ὁ Παντελῆς· κυτ-

ταξέ τον σπαρταρίζει σὰν τριγλὶ, Διαμάντο· πρὶν δὲ ἀκουσθῇ καμμία ἀπάντησις, οἱ τρέμοντες δάκτυλοί του ἐβίασαν τὸ σκάνδαλον.

Ἀντήχησε τότε ὁ κρότος ἀπὸ ὄρος εἰς ὄρος διασχίζων τὸ σκότος τῆς νυκτός.

— Μὴ, Ἀγᾶ μου..... μὴ σύρῃς ἄλλο.... μὴ καὶ παραδίδομαι, ἠκούσθη φωνὴ ἱκετική.

— Τί ἔκαμες!! εἶδες; Χριστιανὸς εἶναι, εἶπεν ἡ Διαμάντο.

— Χριςιανὸς εἴσαστε, καλὲ, ἢ Τοῦρκος; λέγετενε γλήγωρα.

— Χριστιανός..... εἶσθε Χριστιανοί;

— Ναί..... ἐλαβωσάσε;

— Ὄχι· ἡ πάλλα διῆλθε πλησίον τῶν παρειῶν μου.

— Μὴν ἐρχούστενε κοντα...δόσετενε γνώρισμα πῶς εἴστενε Χριςιανός.

— Εἶμαι ἱερεὺς, ὀνομάζομαι Πολύκαρπος, ἀνήκω εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Βικτόρων.

— Ὁ Πολύκαρπος!!!! εἴμεθα ἡ Διαμάντο καὶ ὁ Παντελῆς· ὠρθώθησαν καὶ ἐῤῥίφθησαν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ.

— Ἐγὼ καὶ εἷς ἄλλος ἱερεὺς τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, πλὴν πρεσβύτερος, ὀγδοῆντα περίπου ἐτῶν, ἅμα ἤρχισεν ἡ καταστροφὴ τῆς πόλεως κατεφύγαμεν εἰς ἓν σπήλαιον, τὸ ὁποῖον εἶναι ὀλίγα λεπτὰ μακρὰν ἀπ' ἐδῶ. Κάθε νύκτα λοιπὸν ἔρχομαι καὶ συνάζω χόρτα ἢ κούμαρα καὶ ὕδωρ ἀπὸ τὴν πηγὴν ἐκείνην.

Ἐξήγησαν τότε τὸ φαινόμενον τῆς σκιᾶς, ἥτις πότε ὑψοῦτο καὶ πότε ἐχαμηλοῦτο.

Ἐδιηγήθη καὶ ἡ Διαμάντο τὰ δεινά της καὶ τὴν σκληρὰν θέσιν των, ἥτις τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν δυστυχῆ Ἀγγεροῦκαν.

Ἔκλαυσεν ὡς νήπιον ὁ Πολύκαρπος εἰς τὴν διήγησιν τοῦ περιστατικοῦ τούτου· εἶτα σπογγίζων τὰ δάκρυά του ἠρώτησε διὰ τοὺς λοιποὺς καὶ τὴν Ἀνδρονίκην.

— Ἐχωριστήκαμενε 'ς τὸ Νιχῶρι.... ἀφ' τὴ στιγμὴ ἐκείνηνε τί γενίκανε ἓν ἠξέρω, ἀθύμως εἶπεν ὁ Παντελῆς.

— Ἡ δυστυχὴς κυρία Δεσποινοῦκα εἰς τοιαύτην ἡλικίαν νὰ τρέχῃ τὰ ὄρη! εἶπε, κινῶν τὴν κεφαλὴν ὁ ἱερεὺς.... ἂν τοὐλάχιστον ἡ Ἀνδρονίκη ἦναι μετ' αὐτῆς.

— Δὲν πιστεύω, εἶπεν ἡ Διαμάντο, διότι αἴφνης ἐσκορπίσθημεν· καὶ ἐγὼ ἐπεθύμουν πολὺ νὰ ἦτο, διότι θὰ τοὺς ἐμψυχόνῃ· πλὴν ἂν ἀπαντήσουν Τούρκους ἡ καϋμένη ἡ Ἀνδρονίκη!! θὰ ςαθῇ νὰ τοὺς πολεμήσῃ, καὶ δὲν θὰ διεκφύγῃ τὸν θάνατον.

— Κάλλια νὰ μὴ βάνουμε κανένα 'ς τὸ νοῦ μας, ὅσο νὰ τελειώσῃ τὸ κακὸ, γιατὶ θὰ τρελλαθούμενε, εἶπεν ὁ Παντελῆς.

Μετ' ὀλίγον ἐκίνησαν διὰ τὸ σπήλαιον, ὅπου ἦτο καὶ ὁ ἕτερος ἱερεύς· ἦτον οὗτος γερόντιον πολιὸν, συνεσταλμένον ὅλον εἰς τὸ κοίλωμα μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ σπηλαίου.

Τὸ δὲ σπήλαιον δὲν ἦτο βαθύ· ἦτο μᾶλλον μέγα χάσμα σφυρηλατημένον ἐπὶ βράχου μὲ εἴσοδον στενὴν καὶ ὑψηλὴν ὡς σχίσμα· ἡ εἴσοδος αὕτη σχεδὸν ἐκρύπτετο ὑπὸ τὰ χαμαίκλαδα μιᾶς ἀγρίας συκῆς.

Ἐκοιμήθησαν ἐν ἡσυχίᾳ τὴν νύκτα ἐκείνην· τὴν δ' ἐπαύριον ὁ Παντελῆς, πλησιάσας τὸν Πολύκαρπον, εἶπεν, ὅτι ἡ εὐχαρίστησις αὐτοῦ τε καὶ τῆς Διαμάντος ἦτον, οἱ δύο ἱερεῖς νὰ νὰ τοὺς νυμφεύσουν.

— Ἡ ἄδηλος ἐκείνη τῶν πραγμάτων στάσις, ἐπρόσθεσεν ὁ Πολύκαρπος, ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν εἶναι παράδοξον ἡ τύχη νὰ ἤθελε σᾶς ἀποχωρήσει· ἐπεθύμουν λοιπὸν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου νὰ τελειώσω τὸν γάμον σας, ὅστις πρὸς τοὺς δύο ὑπόσχεται εὐτυχίαν, ἂν ὁ Κύριος ἤθελε σᾶς χαρίσει ζωήν.

Μετὰ δύο ὥρας ὁ Παντελῆς ἐκαλεῖτο σύζυγος τῆς Διαμάντος.

Ὀκτὼ κατὰ σειρὰν ἡμέρας διῆλθον ἐντὸς τοῦ στενοῦ τούτου ἄντρου, καὶ καμμία ἀνθρωπίνη ἄλλη ψυχὴ δὲν ἐφάνη· ἐξήρχοντο δὲ τὴν νύκτα ὡς λαγωοὶ διὰ νὰ ζητήσουν τροφήν.

Τὴν ἐννάτην ἡ Διαμάντο ἐκάθητο εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου συνδιαλεγομένη μετὰ τοῦ πρεσβύτου· ὁ Παντελῆς καὶ ὁ Πρωτοσύγγελος ἵσταντο ὀλίγον μακράν των, ὅτε φωνὴ ἀγρία ὡς τῆς ὑαίνης ἀντήχησεν ἐκ τοῦ ὕψους τῶν βράχων.

Ἀνέβλεψαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ εἶδον τρεῖς Τούρκους ὁπλίτας.

Μετὰ βίας ἀπεσύρθησαν ἀμφότεροι, ὅτε δύο τῶν σφαιρῶν τῶν πιστολίων των ἠκούσθησαν εἰς τὰ φύλλα τῆς συκῆς τῆς εἰσόδου.

— Ἴντα θὰ κάμουμενε... καταβαίνουσιν, εἶπεν ὁ Παντελῆς.

— Θὰ πολεμήσωμεν, εἶπεν ὁ Πρωτοσύγγελος, ἄλλως θὰ μᾶς σφάξουν.... δόσε μου τὸ γιαταγάνι καὶ μίαν πιστόλαν.... σύ, γέροντα, νὰ μᾶς γεμίζῃς.

Ἤρξατο ἡ Διαμάντο τότε θρήνους, οἵτινες ἐξύπνισαν τὸν Παντελῆν ἀπὸ τὸν λήθαργον τῆς ἀνανδρίας.

Ἡ σύζυγός του ἐκινδύνευεν· ἀνέβη τὸ αἷμα εἰς τὴν κεφαλήν του, ὁ φόβος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν καρδίαν του· ἡτοίμασε τὸ πυροβόλον αὐτοῦ.

Ἐπλησίασαν μὲ τρομεροὺς οὐρλισμοὺς οἱ Μωαμεθανοί· καὶ πρῶτον ἐζήτουν νὰ κόψουν τὴν συκῆν διὰ νὰ δύνανται νὰ πυροβολήσουν ἐντὸς τοῦ ἄντρου.

Οἱ δὲ Χριστιανοί, μὴ δυνάμενοι ἐπίσης νὰ τοὺς σκοπεύσουν, διότι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀπὸ τὰ ὄπισθεν αὐτῶν ἔκραζον, Γιάννη, Κῶστα, Γεώργη, Παντελῆ, δηλαδὴ ὀνόματα πολλά, ὅπως κατατρομάξουν τοὺς πολιορκητάς.

Ὑπὸ τὴν φρικτὴν ταύτην ἀγωνίαν διῆλθον δύο κατὰ σειρὰν ὥρας· πλὴν οἱ οὐρλισμοὶ τῶν Τούρκων καὶ τῆς Διαμάντος οἱ θρῆνοι ἔσυραν τὰ βήματα τοῦ φιλέλληνος Γάλλου λοχαγοῦ

Παύλου Ζουρδὲν, περιερχομένου τὰ χωρία καὶ τὰ ὄρη μὲ ναύτας τινὰς πρὸς βοήθειαν τῶν δυστυχῶν νησιωτῶν.

Εἰς τὴν θέαν των οἱ Τοῦρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγήν· οἱ δὲ Χριστιανοὶ θαῤῥαλέως ἐξῆλθον τοῦ σπηλαίου.

Βλέπων ὁ Παντελῆς τὴν δρομαίαν φυγὴν τῶν Τούρκων, ὑψόνει πάραυτα τὸ πυροβόλον του, σκοπεύει, καὶ πυροβολεῖ κατ' αὐτῶν.

Ὢ τοῦ θαύματος! ἡ σφαῖρα εὑρίσκει τὸν τελευταῖον εἰς τὸν κρόταφον, καὶ τὸν κρημνίζει χαμαὶ ἄπνουν

— Εὖγε! εὖγε! σκοπεύεις ὡς Σουλιώτης, ἔκραξεν ὁ κύριος Π. Ζουρδὲν ἐκστατικὸς εἰς τὴν θαυμασίαν ἐκείνην σκοποβολήν.

— Ἴντα Χιότης ἴντα Σουλιώτης, μεγαλαυχῶν ἀπεκρίθη ὁ σύζυγος τῆς Διαμάντος.

« Ἐπεβιβάσαμεν αὐτοὺς διὰ τὰ Ψαῤῥὰ, λέγει ὁ κύριος Ζουρδέν (α). Ἀλλ' ὁ γέρων ἱερεὺς ὑπερ-εβδομηκοντούτης ἠρνήθη νὰ ἀπομακρυνθῇ τοῦ σπηλαίου· — « ἐγκαταλείπω, ἔλεγεν, εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν τὰς ὀλίγας ἡμέρας, ὅπου ἔτι μὲ μένουν νὰ ζήσω, καὶ διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἀξίζει ὁ κόπος νὰ μετατεθῶ » πώποτε πλέον δὲν ἔμαθα τί ἀπέγεινεν. — »

ΚΕΦΑΛ. 57.

Ο ΑΠΟΠΛΟΥΣ.

Μόλις ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Λοῦλα ἔλαβον τὰ ὄρη, καὶ ἡ πρώτη ἐνόησεν ὅτι καὶ ἡ σπάθη της καὶ τὸ τουφέκιόν της δὲν ἐχρησίμευον εἰς τὴν τρομερὰν ἐκείνην καταστροφήν. Ἐκατάλαβεν ὅτι ἂν ἵστατο κατὰ στῆθος νὰ πολεμήσῃ τοὺς διώκοντας αὐτὴν, ὁ θάνατος ἦτον ἀναπόφευκτος· γυνὴ μόνη νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς τοσαῦτα ποίμνια τίγρεων γευθέντων ἤδη τὸ ἀνθρώπινον αἷμα, ἦτον ἀδύνατον.

Ἀφήσασαι τὸ Νεωχώριον ἔλαβον τὸ ὑψηλὸν Πελιναῖον ὄρος (β)· δὲν διήρχοντο ὅμως ξενωπὸν ἢ φάραγγα τούτου, χωρὶς ν' ἀπαντήσουν ἀνθρώπους ἀκρωτηριασμένους καὶ πάσχοντας· καὶ ὅμως τίς ἠδύνατο νὰ τοῖς δώσῃ βοήθειαν; τοιαύτη ἦτον ἡ ζωή των δεκατέσσαρας κατὰ σειρὰν ἡμέρας, μὴ γευθεῖσαι ἄλλην τροφὴν, ἢ τὰ χόρτα καὶ κούμαρα, καὶ κοιμώμεναι εἰς τὰ δάση καὶ χάσματα τῶν βράχων.

Τὴν δεκάτην πέμπτην ἡμέραν, ὅτε ὁ φόβος τῶν Τούρκων ἤρχισε μικρόν τι νὰ φεύγῃ ἐκ τῆς καρδίας των, ἐστάθησαν εἰς τὰς

(α) Memoires historiques et militaires sur les évémments de la Grèce, τόμ. Α., σελ. 60.

(β) Σήμερον ἅγιος Ἠλίας.

παρακλήσεις εὐειδοῦς καὶ ἀνθηρᾶς χωρικῆς, ἥτις ἐπλήρου τὴν ἀτμοσφαῖραν κλαυθμῶν καὶ θρήνων.

Οὐχὶ μακρὰν αὐτῆς ἦσαν δύο πτώματα φονευμένων, τὸ ἓν Χριστιανοῦ καὶ τὸ ἄλλον Μωαμεθανοῦ.

— Τὸ ποδαράκι μου!.... ἐσκοτώσανέ μου τον τὰ σκυλιὰ, ἐσκοτώσανέ τον.....

— Καϋμένη, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, κύπτουσα πρὸς ταύτην.

— Ὁ Τοῦρκος ἐκεῖνος ἐκυνήγα μας· ὁ Μαρκής μου 'σὰν εἶδενε πῶς ἓν ἔχει σωμὸ, ἐστάθηκενε νὰ διαφεντέψῃ με, καὶ ἐπλήγωσέ τον.... ἔῤῥιξέ μου τότε τὴν πιστόλα του ὁ ἄπιστος καὶ ἐτζάκισέ μου τὸ ποδαράκι μου.

Ἡ βολὴ ἀληθῶς εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸν κάλαμον τῆς ἀριστερᾶς κνήμης τῆς δυστυχοῦς νέας καὶ ἐπροξένει πρὸς ταύτην νυγμοὺς φρικώδεις· ἔμαθον πρὸς τούτοις ὅτι ὁ σύζυγός της εἰς τὴν ἀπελπισίαν του ὡς λέων εἶχε πολεμήσει τὸν ὀπαδὸν τοῦ Κοραΐου· ἡ δὲ σκηνὴ ἦτο τρομερά· ἔπεσον ἀμφότεροι.

— Πονεῖς πολύ;

— Ἀποθαίνω, τζάτζα μου, ἀφ' τοὺς πόνους.

— Δὲν εἶναι μέρος ἐνταῦθα ν' ἀπεράσωμεν τὴν νύκτα, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη πρὸς τὴν Λοῦλαν. Καθήσατε ὀλίγον, ὑπάγω νὰ ἴδω, ἂν εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχῃ σπήλαιόν τι.

Ἂν καὶ ἀπηυδημένη τοῦ δρόμου ἡ Πελοποννησία, δὲν ἔλειψε νὰ διατρέξῃ τὰ πέριξ ὅλα· πλὴν οὐδὲν ἄλλο εἶδεν, ἢ μικρὸν ἐκ πλατάνων καὶ πιτύων δάσος· εἰς τὴν εἴσοδόν του ἠγείρετο μαρμάρινον ὀρθογώνιον μὲ ψηφία Ἐνετικὰ, καὶ ἦτο κρήνη ὕδατος διαυγεστάτου ἐν δεξαμενῇ εὐρυχώρῳ ἐκκενουμένη σχήματος σαρκοφάγου.

Τὸ δάσος δὲν ἦτον ἄσυλον ἀσφαλές· μ' ὅλον τοῦτο, ἐπειδὴ διὰ τὴν νύκτα καταλληλότερον δὲν εὕρισκον, μετακομίσασαι τὴν χωρικὴν, ἀπεφάσισαν νὰ διανυκτερεύσουν ἐκεῖ.

Καὶ ὅμως ἡ φιλανθρωπία τῶν δύο νεάνιδων ἤρχισε σφρόδρα νὰ κλονίζεται, ὅταν οἱ νυγμοὶ τῆς δυστυχοῦς ταύτης, γινόμενοι ὀξύτεροι, ἔκαμαν αὐτὴν νὰ θρηνῇ ὑψηλοφώνως.

Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ πληγὴ αὐτῆς ἀπεριποίητος μετεβάλλετο εἰς γάγγραιναν. Ἡ Ἀνδρονίκη διὰ τοῦ πυρολίθου τοῦ τουφεκίου της ἤναψεν ὀλίγον πῦρ καὶ θερμάνασα πανία τινὰ, ἅτινα ἔσχισεν ἐκ τῆς ἀναξυρίδος τοῦ φονευμένου Ὀθωμανοῦ περιετύλιξε τὸν πόδα της· πλὴν τοῦτο μικρὰν ἀνακούφισιν ἐπροξένησε, καθ' ὅτι ἡ δυστυχὴς πολὺ ὑπέφερεν.

Ὁ σύζυγος τῆς χωρικῆς ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τρίβωνα μὲ παξιμάδια, τὸ μόνον πρᾶγμα, ὅπερ εἰς τὴν φυγήν του ἐπρόλαβε νὰ παραλάβῃ· τὰ παξιμάδια ταῦτα διὰ τὴν Ἀνδρονίκην καὶ Λοῦλαν, αἵτινες πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν δὲν ἐγεύθησαν ἄρτον, ἦσαν ὁ μεγαλήτερος θησαυρὸς τὸν ὁποῖον ἠδύναντο νὰ εὕρουν.

Ἡ ἀσυνείθιστος εἰς τὴν σκληραγωγίαν Λοῦλα ἦτον ἡμιτε-

θνηκυῖα. Μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπεστήριξε τὴν πολυβόστριχον κεφαλήν της ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἑνὸς δένδρου καὶ ἀπεκοιμήθη· δὲν ἐξύπνησε δὲ, εἰμὴ περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς ἡμέρας.

Ἡ δύστηνος χωρικὴ, ἐννοήσασα τὴν θέσιν της καὶ ἐκείνην τῶν δύο ἄλλων, αἵτινες μόναι ἐςάθησαν νὰ τὴν περιθάλψωσιν, ἔδακνε τὰ χείλη καὶ ἔπνιγεν εἰς τοὺς ὀδόντας τοὺς πόνους καὶ ςεναγμούς της, καὶ δὲν ἔκλεισεν ὄμματα καθ' ὅλην τὴν νύκτα.

Καὶ ἡ Ἀνδρονίκη, ἐγρηγοροῦσα μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, ἀπεκοιμήθη δύο ὥρας, καὶ πάλιν ὁρμητικῶς ἐξύπνησε.

Περιεπλανᾶτο ὅλον τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυκτὸς μὲ τὴν φαντασίαν της εἰς ἀδιεξόδους λαβυρίνθους· ἐθεώρει τὸ σκοτεινὸν δάσος, ἤκουε τοὺς ῥογχασμοὺς τῆς Λούλας, τὸν φλοῖσβον τῶν φύλλων καὶ τοὺς περιπαθεῖς γογγυσμοὺς τῆς χωρικῆς μὲ μεγίστην φρίκην.

Ἀφοῦ κατεδαπάνησε πολλὴν ὥραν ἀναλογιζομένη τὴν θέσιν της, τὸν Θρασύβουλον καὶ τὰς περιπετείας, αἵτινες ἐντὸς δεκατεσσάρων μηνῶν τετράκις τόσον ζωηρῶς ἐπαρουσίασαν ἐνώπιόν της τὸν θάνατον, ἔχυσε δάκρυα οὐκ ὀλίγα. Ἡ ἀναλυθεῖσα εἰς κατάνυξιν ψυχή της ἐξύπνισε τὸ ἀπεξηραμένον αὐτῆς ςῆθος· ἀνελογίσθη ὅτι εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις τοῦ βίου μας, ἡ ἀποκαρδίωσις ἐπισπεύδη μᾶλλον τὴν καταστροφήν μας. Ἐνθυμήθη, ὅτι, ἐπικαλουμένη τὴν θείαν πρόνοιαν συγχρόνως ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ καὶ τὴν παροιμίαν « σὺν Ἀθηνᾷ καὶ χεῖρα κίνει. »

Ἠγέρθη λοιπὸν καὶ ἤρχισε σπουδαίως νὰ συλλογίζεται καὶ ζητῇ μέρος ἀσφαλέστερον, ὅπως κρυβῶσι τὴν ἐπαύριον.

Οἱ κλάδοι τῶν δένδρων, οἱ βράχοι, αἱ φάραγγες, ὅλα ταῦτα ἦσαν καταφύγια ἀμφίβολα· ἐκτὸς τούτου ἡ κατάστασις τῆς χωρικῆς ἦτον τοιαύτη, ὥστε, ἢ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐγκαταλείψωσιν, ἢ ἄλλως δὲν ἠδύναντο νὰ διατρέξουν διάστημα μέγα.

Ἐνῷ δὲ συνέτριβε τὴν κεφαλήν της διὰ τοιούτων λογισμῶν, αἴφνης ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνέπνευσε μίαν ἰδέαν.

Ἐνθυμήθη ὅτι παρὰ τῇ μαρμαρίνῃ κρήνῃ πρέπει νὰ ὑπῆρχε καὶ κοιτὼν ὑπόγειος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, ὡς σύνηθες, ἐφυλάττετο τὸ ὕδωρ.

Ἔτρεξεν, ἐκτύπησε μὲ τὸν πόδα της, ἔσκαψε τὸ ἔδαφος καὶ δὲν ἠπατήθη· εὗρε καὶ τὸν ὑπόγειον κοιτῶνα, καὶ τοὺς πηλίνους ὀχετοὺς τοῦ ὑδραγωγείου.

Ἠσθάνθη μέγαν τῷόντι σάλον χαρᾶς εἰς ταύτην τὴν ἀνακάλυψιν· πάραυτα δ' ἐκβαλοῦσα ἐκ τοῦ αὔλακος τοῦ ὑδραγωγείου δύο ἢ τρεῖς τῶν σωλήνων ἔκοψε τὴν κοινωνίαν τοῦ ὕδατος μὲ τὸν κοιτῶνα τῆς κρήνης, καὶ ἔςρεψεν αὐτὸ ἵνα ἐκχέ[redacted] τὸ δάσος.

Ἤνοιξεν ἐνταυτῷ καὶ τὸν κρουνὸν τῆς κρήνης καὶ πρὶν ἡ Λοῦλα ἐξυπνήσῃ, τὸ ὕδωρ τοῦ κοιτῶνος ὅλον ἐξεκενώθη εἰς τὴν δεξαμενὴν καὶ εἰς τὸ δάσος.

Ο δὲ κοιτὼν ἦτο σχήματος κυβικοῦ καὶ οὐχὶ περιπλέον τῶν τριῶν τετραγωνικῶν μέτρων.

Ἡ βάσις κεκαλυμμένη ἐκ παχείας ἰλύος καὶ πρασίνου χόρτου ἔπρεπε νὰ καθαρισθῇ, πλὴν εἰς τοιαύτας ὥρας ἦτον ἀδύνατον· ἐν τῷ μεταξὺ τούτου ἐξύπνησε καὶ ἡ Λοῦλα.

— Τί γλυκᾶ ὁποῦ ἐκοιμήθην, τρίβουσα τοὺς ὀφθαλμούς, εἶπεν αὕτη.

— Ἐλθὲ νὰ ἴδῃς τί κατώρθωσα, φιλτάτη· ἡτοίμασα τὸ ἄσυλόν μας· ὀλίγους κλάδους θὰ στρώσω ἄνω τῆς λάσπης, καὶ θέλω σᾶς ἑτοιμάσει ἕνα περίφημον θάλαμον.

Ἐδιηγήθη τότε πρὸς τὴν φίλην της τί κατώρθωσεν.

— Ἐγὼ κόπτω τὰ κλαδιά... ἐν τούτοις πήγαινε σὺ νὰ πάρῃς ὅλα τὰ φορέματα τοῦ ἀνδρὸς τῆς χωρικῆς καὶ τοῦ Τούρκου· θὰ μᾶς χρησιμεύσουν διὰ σκεπάσματα καὶ στρώματα.... γενοῦ, Θεέ μου, ἵλεως διὰ τρεῖς πτωχὰς γυναῖκας....

— Σιωπὴ καὶ δουλειά· νὰ ἑτοιμάσωμεν τὸ καταφύγιόν μας· πρὶν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος ... οἱ Τοῦρκοι τρέχουν, ὡς γνωρίζεις, εἶπεν ἡ Ἀρκὰς, πάντοτε ὅπου τρέχει ὕδωρ.

Ἐντὸς ἡμίσειας ὥρας ἅπασαι αἱ προετοιμασίαι τῆς Ἀρκάδος ἐτελείωσαν.

Δύο πράγματα εἶχον ἔτι νὰ κατασκευάσωσι· μίαν μικρὰν ὀπὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ν' ἀναπνέωσι, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἐξελέξαντο τὴν πλευρὰν τὴν βλέπουσαν πρὸς τὴν λίθινον δεξαμενήν, καὶ ἀφοῦ εἰσέλθουν νὰ κλείσουν τὴν ὀπὴν, ἣν ἤνοιξαν, ὅπως καταβῶσιν ἐντὸς τοῦ κοιτῶνος.

Τὸ πρῶτον εὐκόλως κατεσκευάσθη· τὸ δεύτερον κατώρθωσαν ὡς ἀκολούθως.

Συνεσώρευσαν πυραμίδα χώματος περὶ τὸ χεῖλος τῆς ὀπῆς καὶ σωρὸν ξύλων, καὶ ἐκύλισαν μέγαν λίθον. Ἔθεσαν πῦρ ἀκολούθως εἰς τὰ ξύλα καὶ ἀπετέφρωσαν αὐτά.

Τοῦτο ἦτο στρατήγημα, ὥστε ἂν οἱ Τοῦρκοι ἔλθουν ἐκεῖ καὶ ἴδουν τέφραν καὶ τὸ κεκαυμένον ἔδαφος, νὰ μὴν ὑποπτευθῶσιν ὅτι ὑποκάτω κατῴκουν ἄνθρωποι.

Τὰ παξιμάδιά των καὶ τὸ ὀλίγον τῆς στέρνας ὕδωρ ἦσαν αἱ μόναι τροφαί των.

Μετὰ τὸ πείραμα ἀνεσήκωσαν τὸν λίθον καὶ κατέβησαν· ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις ἐκείνη ἦτο λοφώδης, καθορῶσα πανταχόθεν ἀνοικτὸν ὁρίζοντα, ἀφῆκε τὴν ὀπὴν ἡμιανοικτὴν, ὅπως ἀναπνέωσιν ἐλευθερώτερα, καὶ κατασκοπεύωσιν ἄν τις ἐκεῖ διευθύνεται.

Διῆλθον τέσσαρας μακρὰς ἡμέρας ἀγωνίας, καθ' ἃς οὐδεμία ἀνθρωπίνη μορφὴ ἐκεῖ δὲν ἐφάνη. Πλὴν οἱ πανταχόθεν πυροβολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἀνήγγελλον ὅτι ἡ σφαγὴ ἔτι δὲν ἐτελείωσεν.

Ἀλλ' ἡ δυστυχὴς χωρικὴ προέβαινεν ἐπὶ τὸ χεῖρον· ἡ πληγὴ αὐτῆς ἄνευ χειρουργικῆς περιποιήσεως καὶ ἐκ τῆς ὑγρασίας

ὑπέπεσεν εἰς σῆψιν καὶ δυσωδίαν, ἥτις κατεδειλητηρίαζεν φυσικῶς τε καὶ νοερῶς τὰς δύο συντρόφους αὐτῆς.

Τὴν πέμπτην ἡμέραν ἡ Λοῦλα ἐφύλαττε καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἐκοιμᾶτο, ὅτε εἶδε μακρόθεν γυναῖκα φέρουσαν νήπιον εἰς τοὺς ὤμους αὐτῆς νὰ φεύγῃ πρὸς τὸ δάσος. Ταύτην ἠκολούθει δευτέρα καὶ τρίτη καὶ εἷς νέος· ἐπροχώρουν δρομαίως ὡς νὰ ἐδιώκοντο ὑπό τινος.

Μετ' οὐ πολὺ ἐνεφανίσθη εἴς τινα ἀπόστασιν εἷς Τοῦρκος.

— Ἀνδρονίκη, Ἀνδρονίκη, ξύπνησε.

Ἠγέρθη αὕτη, ἐθεώρησε πανταχόθεν καὶ εἶπεν· ἔρχονται κατὰ τὸ δάσος.... ἰδοὺ καὶ ὁ Τοῦρκος κατόπιν των.

— Εἷς μόνος;

— Σιωπή.... πρέπει νὰ ἦναι περισσότεροι· ἐπὶ τοῦ παρόντος ἕνα μόνον βλέπω μὲ τὸ γιαταγάνι εἰς τὴν χεῖρα.

— Ἀκούεις;.... φωνάζουν αἱ δυστυχεῖς γυναῖκες.

— Θὰ τὰς προφθάσῃ! θὰ τὰς προφθάσῃ, διότι τρέχει ὡσὰν σκύλος ὁ Γιουρούκης ἐκεῖνος.

— Γλύτωσε τὸ Χριστιανὸ ἀφ' τὰ χέρια τῶν Τούρκων, χαριτωμένη μου! ἐψιθύρισεν ἡ χωρική.

— Ἂς ἀποσυρθῶμεν ...... καὶ νὰ κλείσωμεν τὴν ὀπὴν, Ἀνδρονίκη.

— Κάθησον κάτω.... εἷς μόνος εἶναι.... δόσε μου τὸ τουφέκι μου, ἐπρόσθεσεν, ἔχουσα τὰ βλέμματα ἠτενισμένα πρὸς τὸν Τοῦρκον.

— Δι' ὄνομα Θεοῦ, τί θὰ κάμῃς!.... θὰ μᾶς ἀκούσουν.

— Εἶναι εἷς.... εἷς μόνος διώκει τέσσαρας.... ἔρχονται πρὸς τὸ δάσος.... ἂν μίαν φορὰν εἰσχωρήσῃ εἰς τοῦτο θὰ τὸν χάσω, καὶ ἐκεῖ θὰ τοὺς πελεκήσῃ ὁ Γιουρούκης.... ἄκουε, ἄκουε τὰς φωνάς των.... δόσε με τὸ τουφέκι γρήγορα.

Ὅσον αἱ διωκόμεναι γυναῖκες ἐπλησίαζον, αἱ κραυγαί των ἠκούοντο εὐκρινέστερα.

— Νὰ ἡ καϋμένη ἄφησε τὸ παιδί της διὰ νὰ τρέχῃ καλλίτερα.... τὸ ἐπῆρεν ὁ Γιουρούκης.... τώρα τοῦ δείχνω ἐπρόσθεσεν, καὶ ἐσκόπευσε τὸ καρυοφύλλιον αὐτῆς ἡ Ἀνδρονίκη.

— Τὸ σκοτόνω ἂν δὲν σταθῇς· ἠκούσθη τότε καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Τούρκου, ὅστις τοσοῦτον εἶχε πλησιάσει.

— Ἐμένα σκότωσε, Ἀγᾶ μου, καὶ μὴ τὸ ἄμοιρό μου..... ἔκραξεν ἡ δύστηνος μήτηρ, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ὕψωσεν ἀπὸ τὸν πόδα μὲ τὴν βριαράν του χεῖρα.

Ἡ δστυχὴς μήτηρ ἐστάθη.

Τὸ καρυοφύλλιον τῆς Ἀνδρονίκης ἠκούσθη τότε βομβίζον, ὁ δὲ Ἀσιανὸς πληγωθεὶς θανασίμως κατεκρημνίσθη εἰς τὸ ἔδαφος.

— Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ κυλίσωμεν τὸν λίθον, προσέθεσεν ἡ Ἀρκὰς νευρικῶς σείσασα τὴν κεφαλήν της.

'Εκρύβησαν λοιπὸν πάραυτα ἐντὸς τοῦ καταφυγίου των, καὶ διῆλθον ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα κεκλεισμέναι, καθ' ὅτι ἤκουον ψιθυρισμοὺς καὶ βήματα εἰς τὰ πέριξ, καὶ δὲν ἐγνώριζαν ἀκριβῶς ἂν ἦσαν 'Οθωμανοὶ ἢ Χριστιανοί.

Τὴν δευτέραν νύκτα ἐξέπνευσεν ἡ τετραυματισμένη χωρική. 'Η πληγὴ τῇ ἐπέφερε θάνατον πολυόδυνον ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ ἐκείνου κλαυθμῶνος· ἔπρεπε δέ τις νὰ ἔχῃ ἐκ γρανίτου τὴν ψυχὴν διὰ νὰ μένῃ ἀνάλγητος εἰς τοιαύτην θέαν.

Διῆλθον αἱ δυστυχεῖς σύντροφοι αὐτῆς ὅλην τὴν νύκτα ἄϋπνοι, καὶ τότε πρώτην φορὰν ἡ 'Ανδρονίκη ἐδιηγήθη πρὸς τὴν Λοῦλαν τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν της ὡς καὶ τὴν τῆς Διαμάντος.

— Ἔπρεπε μία τοιαύτη περίστασις, ἀγαπητή μου Λοῦλα, νὰ παρουσιασθῇ, διὰ νὰ σὲ ἐξομολογηθῶ τὴν ἀνάγκην, ἥτις μ' ἐβίασε νὰ ὀνομάσω τὴν Διαμάντον ἀδελφήν μου, ὅτε κατὰ πρῶτον ἤλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν σας. Στρέψον καὶ ἰδὲ τὴν ὑγρὰν ταύτην δεξαμενὴν, ἥτις ἔγεινεν ὁ τάφος τῆς δυστυχοῦς συντρόφου μας· ἰδὲ τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον μία νέα γυναῖκα διατρέχει εἰς τοιαύτην σκληρὰν ἐπανάστασιν καὶ εἰπέ με τώρα, ὅταν αὕτη ἡ ἰδία ἀνάγκη σὲ ὁμιλῇ, καὶ νομίζω ὅτι πρέπει καλῶς νὰ τὴν ἐννοεῖς, ποῖος δὲν ἤθελε μεταχειρισθῇ μικρὸν καὶ ἀθῶον ψεῦδος, ὅταν πρόκηται νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμήν του, ἢ ἐκείνην φίλου τού τινος;

— Σὲ ἐννοῶ, σ' ἀκούω, 'Ανδρονίκη μου· καὶ θαυμάζω καὶ τὴν φρόνησιν, καὶ τὴν καρτερίαν σου· ὅπως ἐφέρθης, καὶ ὅ,τι ἐποίησας ἦτον ἄριστα ὑπολελογισμένον. Καὶ ἂν ἦσαι εἰς κίνδυνον σήμερον, εἶναι τοῦτο, διότι ἡ διώκτρια καὶ ἀχαλίνωτος αὕτη τύχη μετὰ τοσαύτης μανίας ἐπέπεσεν ἐπὶ σοῦ... ἐννοῶ ἐπίσης διατὶ εἶσαι καὶ τόσον ἀνδρεία.... ἡ εἰς Θερμοπύλας θέσις σου εἶναι ἀξία τοῦ Λεωνίδου .... τοῦτο εὑρίσκω ὅτι δὲν ἔπραξες ὀρθῶς, νὰ κρύψῃς τὸ φῦλόν σου, διότι, ἂν ὁ κόσμος ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Διάκου τόσον ἡρωϊκῶς ἐμάχετο καὶ ἐπληγώθη μία γυνὴ, τ' ὄνομά σου ἤθελεν ἀντηχήσει εἰς τὸν κόσμον μεγαλήτερον ἐκείνου καί....

— Σιωπή· ἀκούω βήματα καὶ ὁμιλίας.

Τότε ἠκούσθησαν οἱ ἀκόλουθοι λόγοι φωνῆς, ἥτις δὲν πρέπει νὰ ἦτο πολὺ μακρὰν τῆς ὀπῆς τοῦ καταφυγίου των.

— Λέγω σου ἀπὸ 'δῶ δὰ εἶδα νὰ 'βγῇ καπνὸς ἅμα ἡ τουφεκιὰ ἐβρόντησε.

— Καὶ 'γὼ λέω σου ποῦ 'σαι ζῶ μεγάλο ποῦ κατὰ μεσῆς 'ς τὴ κόλασι θὰ 'πᾷς, γιατὶ ἓν πιστεύεις τὸ θᾶμα.... 'ς τὴ στιγμὴ ποῦ ὁ Γιουρούκης σήκωσε τὸ γιαταγάνι νὰ σκοτώσῃ τὸ ἄμοιρό μου, ἐγὼ μ' ὅλο τὸ σπλάχνο μου ἐπαρακάλεσα τὸ Χριστό μας, καὶ ὁ Χριςός μας ἀπὸ τὰ οὐράνια ἔρριψέ του τὴ πιστολιά.... 'σὰν ἤτανε ἄνθρωπος 'δῶ κοντὰ, δυὸ 'μέρες ποῦ ψάχνουμε εἴκοσι ἀνομάτοι, γιατὶ ἓν 'μποροῦμε νὰ βροῦμέ τον.

— Θᾶμα εἶναι, Κωστάλα· θᾶμα εἶναι, ἠκούσθησαν διάφοραι φωναί.

— Ἐν πιστέβω 'γὼ καλὲ σὲ θάματα, εἶπε πάλιν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ λίθου τοῦ φράττοντος τὸ ϛόμιον τῆς κατοικίας τῆς Λούλας καὶ Ἀνδρονίκης.

Μὴ ἀμφιβάλλουσαι τότε αὗται ὅτι ἦσαν Χριστιανοὶ, ὤθησαν τὸν λίθον ὅπως ἐξέλθωσιν.

— Θᾶμα εἶναι θᾶμα, ἔκραξε τότε καὶ ὁ Κωστάλας, ὅτε ᾐσθάνθη ἑαυτὸν καὶ τὸν λίθον σειόμενον. Ἀνατραπεὶς δ' ἐταράττετο ὡς ἐκ δαιμονίου Τωβίου· καὶ τὰ χείλη αὐτοῦ σπασμωδικῶς ἐπανέλαβον τὴν λέξιν θᾶμα.

— Ἡ Παναγιά μας ! ἡ Παναγιά μας ! χαριτωμένη μου.... καὶ οἱ λοιποὶ μόλις ἰδόντες τὴν ὠχρὰν καὶ λευκὴν μορφὴν τῆς Ἀνδρονίκης, ἤρχησαν νὰ φωνάζουν, καὶ πεσόντες εἰς τὰ γόνατα προσεκίνουν αὐτήν.

— Δὲν εἶμαι ἡ Παναγία, εἶπεν αὕτη· καὶ ἐξελθοῦσα μετὰ τῆς Λούλας διηγήθη τὰ πάντα.

— Βλέπεις πῶς ἐν εἶναι θᾶμα;.... πιϛεύγω 'γὼ σὲ θάματα ποῦ τόσους παπάδες καὶ μωρὰ παιδιὰ κόψανέ τα 'μπροϛά μου, καὶ κανένας ἅγιος ἒν ἔβγαλέ τα ἀφ' τοῦ Τούρκου τὸ σπαθὶ, εἶπεν ὁ Κωστάλας· καὶ ἀνορθωθεὶς ἤρχισε νὰ κτυπᾷ καὶ ἐκκονιᾷ τὰ ἐνδύματά του ἐκ τῆς τέφρας καὶ κόνεως, ἣν εἰς τὴν πτῶσιν του ταῦτα ἔλαβον.

— Πὲς, μωρὲ, πῶς ἤτανε θᾶμα· ὁ Χριϛὸς δὲν ἔβγαλενε τὴν παλληκάραινα ταύτη 's τὴ μέση; τὸ βόλι της ἒν ἐγλύτωσενε πέντε ψυχαῖς καὶ τὴ δική σου ἅματις!!!

— Σ' αὐτὸ ἒν ἐνατιόνομαι καὶ πιστεύγω το.

— Τζάτζα μου!! αἴφνης ἠκούσθη μία φωνή.

— Κόρη μου!! ἀνέκραξεν ἡ ἄλλη.

— Ἡ Κυρία Δεσποινοῦκα, ἐπρόσθεσεν ἡ Ἀνδρονίκη, φέρουσα ὡς ἔκπληκτος τὴν χεῖρα εἰς τὸ μέτωπον.... τί κατάστασις εἶναι αὕτη!!

Καὶ ἡ μήτηρ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν Λοῦλαν ὡς ἐκ τῆς θανασίμου ὠχρότητος αὐτῆς· πλὴν καὶ ἡ θυγάτηρ δὲν ἐπίστευεν ὅτι ἔχει ἐνώπιόν της τὴν μητέρα.

Ἡ βαθύπλουτος κυρία Σ.... ἦτον ἐνδεδυμένη πενιχρὰ, ὡς ἡ τελευταία ὑπηρέτρια. Ἡ Λοῦλα εἰς τὸ διάστημα δέκα ἐννέα ἡμερῶν εἶχε γείνει λευκὴ ὡς ὁ βάμβαξ, ὡμοίαζε γυναῖκα πεντηκοντούτιδα· ἡ Κ. Δεσποινοῦκα δὲν ἐγνώριζεν ἡ τάλας τὴν τύχην οὐδενὸς τῶν τέκνων της, τοῦ συζύγου της καὶ τοῦ κυρίου Παρασκευᾶ. Εἶχεν ἀκούσει τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιερέως, τῶν ὁμήρων καὶ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν, οἵτινες, δώσαντες πρὸς τοὺς Προξένους πίϛιν, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν· ὅθεν ἡ ἀνησ[redacted] ἀμφιβολία της παρ' ὀλίγον νὰ τὴν ὑστερήσουν καὶ τοῦ [redacted] της αὐτοῦ.

— Τοῦτο δὲν εἶναι θαῦμα; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη τὸν Κωστάλα, δεικνύουσα τὰς ἐναγκαλιζομένας.

— Ναί! ναί! εἶναι θᾶμα· καὶ ὁ Χριστὸς νὰ μὲ συγχωρέσῃ, ποιῶν πολλάκις τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, εἶπεν ὁ Κωστάλας.

Ὁ ἀριθμὸς ὅλων τῶν Χριστιανῶν ἦτο περίπου τριάκοντα· διότι ἀφ' ἑσπέρας εἶχον συσσωρευθῆ καὶ ἄλλοι ἐκεῖ.

— Τί θὰ πράξωμεν; ἐδῶ βέβαια δὲν θὰ σταθῶμεν, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Καὶ ἐν θὰ βρούμενε καλλίτερη μερ]ὰ ἀπὸ φταῖς ταῖς κουκουναρ]αῖς.

— Ἠμποροῦμεν νὰ κρυβῶμεν τὴν ἡμέραν· πλὴν ἅμα νυκτώσῃ πρέπει νὰ προχωρήσωμεν πρὸς τὰ παράλια τῆς νήσου, ὅπου ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται τῶν Ψαῤῥιανῶν αἱ λέμβοι, καὶ νὰ ἐπιβιβασθῶμεν διὰ Ψαῤῥά.

— Ἔτζι νὰ κάμωμεν· εἶπον οἱ περισσότεροι.

Ἀνεπαύθησαν λοιπὸν μέχρι νυκτὸς, καὶ ὅταν τὸ σκότος ἐπυκνώθη ἤρχισαν τὴν ὁδοιπορίαν αὐτῶν· τὴν αὐγὴν ἦσαν εἰς λιμενίσκον σχηματιζόμενον ἐκ δύο ἀκρωτηρίων.

Εἶδον διάφορα πλοιάρια περιπλέοντα μακρόθεν, καὶ ἔκαμαν σημεῖον πρὸς ταῦτα.

Ἦσαν Ψαῤῥιανὰ, ἅτινα ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται τὴν νύκτα, ὅπως παραλάβωσιν τοὺς δυστυχεῖς Χίους.

Τὰ πλοιάρια ταῦτα εἶχον πρὸ μικροῦ ἀποπλεύσει ἐκ τοῦ αὐτοῦ λιμενίσκου καταφορτωμένα μ' ἐπιβάτας· εἰς τὰς κραυγὰς καὶ τὰ σημεῖα τῆς Ἀνδρονίκης καὶ τῶν συντρόφων της ἐπέστρεψαν καὶ παρέλαβον καὶ αὐτάς.

ΚΕΦΑΛ. 58.

Η ΕΙΡΚΤΗ ΤΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΣ.

Τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου, ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη ἀφῆκε τὴν Χίον, ἐχαρακτηρίζοντο πρὸ πάντων διὰ γαλήνης μεγίστης, ἐξ ἐκείνων, αἵτινες συχνάκις ἐπισκέπτονται τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, καὶ ὧντινων ἡ ἀκυμανσία καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν Ζεφύρων, ἄνευ ὑπερβολῆς, μᾶς ἐπενθυμίζουν τὰς τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ νηνεμίας.

Ὁ Ἥλιος καυστικὸς ὡς τοῦ θέρους ἐπλήρου τὴν ἀτμοσφαῖραν χρωμάτων λαμπρῶν. Ἤθελες εἰπεῖ ὅτι ὁ θόλος τοῦ στερεώματος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκαλύπτετο ὑπὸ δικτυωτοῦ πλέγματος οὐρανίων τόξων· τὰ δὲ ἱστία τῶν πλοιαρίων ἀνεπετάσθησαν μᾶλλον διὰ νὰ χορηγήσουν σκιὰν, ἢ νὰ συμβάλουν εἰς τὸν διάπλουν.

Ἦτο λοιπὸν ἐξηπλωμένος ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὁ Χῖος ἄθλιος καὶ σκυθρωπὸς, ἔχων ἀφοσιωμένα τὰ κάθυγρα αὐτοῦ ὄμματα ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς πατρίδος του, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον βεβιασμένως ἐγκατέλιπε.

Ποῦ ἤθελε φαντασθῇ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅστις ἐν ἡσυχίᾳ ἐθώπευε τὰ χυμώδη μάργαρα τῶν ἀνοιγομένων ῥόδων τοῦ κήπου του, ὅστις εἰς τὴν τερπνὴν αὖραν τῶν ζεφύρων καὶ τὴν μουσικὴν τῶν πτηνῶν ἐλησμόνει τὸν δριμὺν χειμῶνα, καὶ ἐθεώρει τὴν ζωὴν, τὴν τέρψιν καὶ τὸν ἔρωτα ἱπτάμενα ἄνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· ποῦ ἤθελε, λέγω, φαντασθῇ τοιαῦτα δυστυχήματα!

Καὶ ὅμως τώρα, ὅτε τὸ κακὸν ἔγεινε, καὶ ὡς λείψανον ναυαγίου μετεφέρετο πρός τινα λιμένα, οὐδὲν ἄλλο ηὔχετο, ἢ νὰ κατευωδοθῇ πρὸς τοῦτον τὸν λιμένα, πρὶν τὸν προφθάσῃ νέα τρικυμία.

Οὗτος ἦτον ὁ μόνος καὶ ὁ αὐτὸς πόθος, ὃν, ἂν ἤνοιγες τὸ στῆθος τῶν δυστυχῶν ἐκείνων πλασμάτων, ἤθελες εὕρει ἐγκεχαραγμένον εἰς τὴν καρδίαν των.

Οἱ κωπηλᾶται Ψαῤῥιανοὶ δελφῖνες τῆς Μεσογείου μὲ γυμνοὺς βραχίονας ἔσχιζον τὴν θάλασσαν βαθύτερα, ὅπως ἐκχύσωσιν ἐπὶ τοῦ Ποσειδῶνος τὴν κατὰ τοῦ Αἰόλου ἀδημονίαν των.

Καὶ ὅμως ὄντος τοῦ σκάφους βαρέος, ὡς ἐκ τοῦ ὑπερβάλλοντος φορτίου, ὀλίγιστα ἐπροχώρουν.

Ἡ δ' ἐμφάνησις ἐπὶ τοῦ κυανοῦ κατόπτρου τῆς θαλάσσης ἑνὸς μόνου λευκοῦ ἱστοῦ ἤρκει νὰ ἐγείρῃ νέους φόβους καὶ ὑποψίας πρὸς τοὺς συμπλωτῆρας.

Ἡ Ἡφαιστότεκτος ἅμαξα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὑπερίωνος ἤδη ἤγγιζε τὸν μεσημβρινὸν τῆς Χίου, καὶ ὁ Αἴθων καὶ Φλέγων ἐπηύξανον διὰ τῶν φλογῶν των μᾶλλον τὸν καύσονα τῆς ἡμέρας, ὅτε, ἀφήσαντες ὄπισθέν των τὸ ἀκρωτήριον Πάσαρον, εἶδον ἐν τῷ ἅμα τὴν νῆσον τῶν Ψαῤῥῶν ἄντικρυ τῆς Ἀρεθούσης γῆς καὶ τῆς Βολισσοῦ τοῦ Βελισσαρίου (α) ὡς τευρόχρουν ὄρος ὑψουμένην πρὸς τ' ἀπώτατα τοῦ ὁρίζοντος.

Μία φωνὴ ἀλαλαγμοῦ καὶ χαρᾶς ἠκούσθη παρ' ὅλων « τὰ Ψαῤῥὰ τὰ Ψαῤῥά. »

Συνησπάζοντο δὲ μεταξύ των, ὡς νὰ εἶδον τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· καὶ ὅμως τοῦ εἱμαρμένου αἱ φάσεις εἶναι ἀλλόκοτοι. Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἐκ τῶν ὄπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου Πασάρου πέντε ἄκαται ἐξελθοῦσαι ἤρχοντο κατ' αὐτῶν.

Ἀμφιβολία δὲν ὑπῆρχεν· ἦσαν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, καὶ ἔφεραν ἀριθμὸν οὐκ ὀλίγων ὁπλιτῶν ἑκάστη.

Οἱ ἐξηντλημένοι σθένους κωπηλάται, εἰς τὸν κίνδυνον ἀνέλαβον δυνάμεις.

(α) Ὁ Δόκτωρ Ποκόκ (Pocock) λέγει, τόμ. Β΄. σελ. 8, ὅτι ὁ Βελισσάριος ἔκτισε τὸ φρούριον τῆς Βολισσοῦ καὶ ὅτι ἡ πόλις ἐκ τούτου ἐπονομάσθη Βολισσός.

Αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ θρῆνοι ἤρχισαν γοεροί· ἀνετίνασσον οἱ δυστυχεῖς Χῖοι τὰ μανδύλιά των πρὸς τὰ Ψαῤῥά, νομίζοντες ὅτι ἴσως οἱ κάτοικοι, ἢ ἄλλο πλοῖον τοὺς ἴδωσι καὶ σπεύσωσι πρὸς βοήθειάν των.

Ἐλπὶς ματαία! τὸ ἔτος 1822 ἦτον ὀλέθριον διὰ τὴν ταλαίπωρον Χίον· καὶ ἡ ἀμείλικτος τύχη, ὅτε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ δυστυχοῦς ἐγγίζῃ ἅπαξ τὸν τροχόν της, δὲν παύει πρὶν ὁλόκληρον ἐπὶ τούτου τὸν περιστρέψῃ.

Αἱ τῶν Τούρκων ἄκαται ἔσχιζον τὴν θάλασσαν μὲ τάχος καὶ κρότον· καὶ ἐντὸς ἡμίσειας ὥρας ἦσαν εἰς ἀπόστασιν βολῆς τουφεκίου.

Τότε οἱ κωπηλάται ἄφησαν τὰς κώπας καὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα· ἐζήτησαν ν' ἀποθάνωσι μᾶλλον, ἢ νὰ συγχωρήσωσιν εἰς τὰς λέμβους νὰ τοὺς πλησιάσωσιν.

Αἱ παρακλήσεις ὅμως τῶν γυναικοπαίδων ἀνεχαίτισαν τούτους· διότι μία χάλαζα σφαιρῶν τοῦ ἐχθροῦ ἠδύνατο νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἅπαντας· ὅθεν ἐστάθησαν σκυθρωπῶς περιμένοντες τὴν ἀπόφασιν τῆς εἱμαρμένης.

Μετ' ὀλίγον τὸ πλοῖον περιεκυκλώθη ὑπὸ πέντε τοῦ ἐχθροῦ λέμβων, φερουσῶν πλείους τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ὁπλοφόρων.

— Ποῦ εἶναι ὁ πλοίαρχος; ἠρώτησεν ὁ Βέης.

— Ἐδῶ εἶμαι, ἀπεκρίθη ὑψηλὸς καὶ ἰσχνὸς ἀνὴρ μὲ μεγάλους ξανθοὺς μύστακας, κρατῶν τὸ πηδάλιον.

— Ποῦ φέρεις ὅλα αὐτὰ τὰ γυναικόπαιδα;

— Εἰς τὰ Ψαῤῥά.

— Καὶ διατί ἀφίνουν τὴν Χιον;

— Διότι ἐκεῖ σφάζουν τοὺς ἀνθρώπους.

— Δέσατέ του τὰς χεῖρας τοῦ αὐθάδους.

Μόλις ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας καὶ εἷς κρότος ὅπλου ἠκούσθη.

Ὁ πλοίαρχος, ὀνομαζόμενος Ἀνδρουλῆς, ἐξεκένωσεν ἐκ δύο βημάτων ἀποστάσεως τὸ ἐμπεριέχον τρεῖς σφαίρας τρομπόνιόν του εἰς τὸ στῆθος τοῦ Βέη, ὅστις καὶ ἐν τῷ ἅμα ἀπέθανε χωρὶς νὰ προφέρῃ ἄλλην λέξιν.

Ὥρμησαν τότε λυσσωδῶς οἱ Τοῦρκοι κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἑπτὰ ναυτῶν του, καὶ μάχη σκληροτάτη συνήφθη, τῆς ὁποίας τὸ ἀποβὰν ἐστάθη τρομερόν· διότι καὶ οἱ ὀκτὼ ἀπέθανον, φονεύσαντες τριάκοντα τρεῖς Τούρκους.

Ἤρχισαν ἤδη νὰ μεταφέρουν τοὺς θρηνοῦντας ἐπιβάτας εἰς τὰς λέμβους των.

— Κάμε μας τὴν χάριν καὶ μὴ μᾶς διαχωρίσῃς, Ἐφέντη, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη πρὸς ἕνα τῶν Τούρκων, ὅστις ἔσυρεν ἤδη τὴν Λοῦλαν ἀπὸ τὸν βραχίονα.

— Μὴ μᾶς χωρίσῃς, ἐκλαυθμύριζεν αὕτη κρεμαμένη εἰς τὸν τράχηλον τῆς λειποθυμούσης μητρός της.

— *Θὰ ἔλθῃς μὲ ἐμένα .... εἶσαι ἰδική μου, δράττων τὸν βραχίονα τῆς Ἀνδρονίκης εἶπεν ἕτερος τῶν Τούρκων.*

— *Μὴ μᾶς χωρίσετε, μὴ μᾶς χωρίσετε, μὲ δάκρυα τώρα καὶ ἡ Ἀνδρονίκη παρεκάλει.*

— *Ἄφες την αὐτὴν, εἶναι διὰ τὸν ναύαρχον... εἰς τοῦ ναυάρχου τὴν λέμβον ῥίψε την, πλησιάσας γηραλέος Μουσουλμάνος εἶπεν.*

— *Ἄφες με! φόνευσέ με ἀλλὰ δὲν ἔρχομαι· ὄχι· δὲν ἔρχομαι, φέρουσα κτύπον βαρὺν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πρεσβύτου Μουσουλμάνου, ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη μὲ ποταμηδὸν δάκρυα.*

— *Πῶς! κτυπᾷς;... Μουσταφᾶ, ἐδῶ, βοήθεια... ἐδῶ... καὶ τρεῖς εὔρωστοι Τοῦρκοι ἐπέπεσον τότε ἐπὶ ταύτης.*

— *Φονεύσατέ με! φονεύσατέ με! κατασχίζουσα μὲ τοὺς ὄνυχας τὰ πρόσωπα τούτων, καὶ ῥιζηδὸν δράττουσα τὸν πώγωνα ἑνὸς ἔκραζεν.*

— *Ἀνδρονίκη μου! ὑγίαινε... ὑγίαινε, ἀγαπητή μου! μὴ ἐναντιόνεσαι,καὶ ὁ Χριςὸς δὲν θὰ σὲ λησμονήσῃ· ἐφώναξεν ἡ Δοῦλα καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς ἐκ τῆς λέμβου ἤδη μεταφερόμεναι.*

— *Ὄχι· δὲν ἔρχομαι, δὲν ἔρχομαι· μὲ τὰ δόντζα μου θὰ σὲ φάγω, παλζότουρκε, δαγκάνουσα ὡς λέαινα τὸ πρόσωπον ἐκείνου, οὗτινος ἐκράτει τὸν πώγωνα, ἔκραξεν τοῦ Δημογέροντος ἡ θυγάτηρ.*

— *Ἂν σὲ ἀρέσῃ μὴν ἔλθῃς, εἶπεν εἷς ναύτης, πατάξας βαρβάρως διὰ χονδροῦ ῥοπάλου τὴν κεφαλήν της.*

Τὸ κτύπημα ἦτον τόσον σφοδρὸν, ὥστε πάραυτα ἔπεσεν ἡ τάλας ἀναίσθητος.

Τὴν ἔῤῥιψαν ἀπὸ τὸ κατάστρωμα εἰς τὴν λέμβον τῆς ναυαρχίδος ὡς δέμα, καὶ βυθίσαντες τὸ πλοῖον ἐπέςρεψαν ἅπαντες εὐθυμοῦντες εἰς τὸν στόλον.

Ἑκάστη ἄκατος ἀνῆκεν εἰς ἕνα τῶν δικρότων· οἱ δ' ἐν αὐταῖς Χριστιανοὶ ἔμελλον νὰ προσφερθῶσι δῶρον πρὸς τοὺς πλοιάρχους των.

Παράδοξος σύμπτωσις! ἡ ἑσπέρα καθ' ἣν ἡ Ἀνδρονίκη μετεφέρετο εἰς τὴν ναυαρχίδα ἦτον ἡ τῆς εἰκοστῆς Ἀπριλίου· δηλ. ἡ αὐτὴ, καθ' ἣν ὁ Θρασύβουλος εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς Αὐτοκρατορίας ἐσύρετο νὰ πνιγῇ εἰς τὰ ὕδατα τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων.

Πρὶν φθάσῃ ἡ λέμβος εἰς τὴν ναυαρχίδα ἡ Ἀνδρονίκη ἐπανῆλθεν ὀλίγον εἰς τὰς αἰσθήσεις της· παρατηρήσασα δὲ τὴν θέσιν αὐτῆς καὶ ἐκείνην τοσούτων ἄλλων Χριστιανῶν, ἀπώλεσε τὸ θάῤῥος της καὶ ἤρχισε πικρῶς νὰ ὀδύρεται.

Τὰ ἐνδύματά της κατεξεσχίσθησαν εἰς τὴν πάλην· αἱ χεῖρές της ἦσαν δεδεμέναι ἀπὸ τὴν ὥραν τῆς λειποθυμίας [redacted] *εἶχε δὲ πλησίον της οὔτε τὴν Διαμάντο, οὔτε τὴν Δοῦλαν, οὔτε καμμίαν τῶν γνωστῶν της· ἔφριττε δὲ ν' ἀναπολήσῃ ταύτας*

εἰς τὴν μνήμην, διότι τὰς ἐφαντάζετο εἰς τὴν αὐτὴν ἢ καὶ χειροτέραν θέσιν.

Ἦτον ἤδη νὺξ, ὅτε τοὺς μετέφερον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, καὶ ἔτι βαθύτερον τὸ σκότος, ὅτε ἀλυσοδέσαντες αὐτὰς τὰς ἔῤῥιψαν εἰς τὸν πυθμένα τοῦ τρικρότου.

Ἐκεῖ εὗρον πλῆθος ἄλλων Χριστιανῶν χθὲς μὲν πλουσίων, σήμερον δὲ δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τῆς τύχης ῥαπίσματος εἰς τὴν αὐτὴν ἐλεεινὴν καὶ ταπεινὴν κατάστασιν.

Ἐδῶ τὸ πτωχὸν καὶ ὡραῖον τοῦτο τῆς Κυλλήνης ἄνθος ἐμαραίνετο περίπου τεσσαράκοντα ἓξ ἡμέρας. Καὶ ἐκείνη, ἥτις ὑπὸ τὸ σχῆμα τῆς Ἀρτέμιδος καὶ μὲ τὴν γενναιότητα τῆς Παλλάδος εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ τὸ Πανδοχεῖον τῆς Γραβιᾶς ἠρίστευσε δὶς κατὰ τοῦ θανάτου, ἐδῶ ἤρχισε νὰ φοβῆται καὶ νὰ τρέμῃ τοῦτον, ὡς ἡ δειλοτέρα τῶν γυναικῶν, διότι τὸν ἔβλεπεν ὀφθαλμοφανῶς πλησιάζοντα βραδαίως καὶ παρακολουθούμενον ὑπὸ τῆς ἀτιμίας.

Δὲν διεκρίνοντο πλέον ἐπ' αὐτῆς μετ' ὀλίγας ἡμέρας, οὔτε οἱ ἀγαλματώδεις ὦμοι, οὔτε τὰ ῥοδόχροα χείλη, οὔτε αἱ λευκαὶ παρειαὶ τῆς Ἀνδρονίκης· ἦτον ὁ σκελετὸς τῆς Ἀρκαδικῆς ἐκείνης νύμφης, ἣν κατ' ἀρχὰς εἴδομεν, ἄνευ χρώματος καὶ σαρκός.

Μόνον δὲ οἱ δύο ἀμυγδαλωτοὶ καὶ μεγάλοι ὀφθαλμοί της, λάμποντες περισσότερον ἐπὶ τῆς θανατηφόρου χροιᾶς της, σ' ἔλεγον « ἐγὼ εἶμαι τοῦ Δημογέροντος ἡ θηγάτηρ. »

Δὲν ὡμίλει, δὲν ἀνεστέναζε, δὲν ἔκλαιε, δὲν ἔτρωγε σχεδὸν, ἀλλ' ἀκίνητος καὶ συνεσταλμένη ἐσυλλογίζετο, ἐνθυμεῖτο, ἐπόθει, καὶ πάλιν ἀπέπνιγε μὲ ἀπεξηραμένα δάκρυα εἰς τὸ ἡφαίστειον αὐτῆς στῆθος τὰς σπαραξικαρδίους ἐντυπώσεις της.

Οἱ λοιποὶ, οἵτινες ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ συνειθίζουν τὴν δουλείαν καὶ νὰ συνδιαλέγωνται μετὰ τῶν ναυτῶν, ὅπως ἐλαφρώσουν τὰ δεσμά των, τὴν ὑπέθετον μονομανῆ διὰ τὴν ἀφωνίαν της.

Καὶ ὅμως ὁ ἀξιωματικὸς ὁ φυλάττων αὐτοὺς δὲν ἦτο τῆς αὐτῆς ἰδέας· τὰ ὄμματα τῆς Ἀνδρονίκης ὡμίλουν περισσότερον τῶν χειλέων τῶν ἄλλων· ἠκολούθει λοιπὸν μετὰ προσοχῆς τὰς κινήσεις της ὅλας, τοὺς τρόπους της, καὶ ἐκ τῆς προφορᾶς ἰδὼν ὅτι δὲν ἦτον Χῖα, ἔδωσεν εἰς τοὺς ἀνωτέρους του τὴν περιπαθεστέραν καὶ λίαν διαφέρουσαν εἰκονογραφίαν, ἥτις ἔφθασε μέχρι τῶν ὤτων τοῦ ναυάρχου Καρᾶ-Ἀλῆ.

ΚΕΦ. 59.

ΤΟ ΡΑΜΑΖΑΝΙΟΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΣ.

Ἦσαν τότε οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ ραμαζάνιόν των, δηλαδὴ τὴν ἀλλόκοτον ἐκείνην ἐποχὴν τῆς προσευχῆς καὶ μετανοίας, καθ' ἣν τὴν μὲν ἡμέραν ὡς χοῖροι καθεύδουν, τὴν δὲ νύκτα ὡς χοῖροι πάλιν κυλίονται εἰς τὴν μέθην, τὴν πολυφαγίαν, τὴν ἡδυπάθειαν καὶ ἀκολασίαν.

Αἱ πόλεις, αἱ ἀγοραί, οἱ ἱςοὶ τῶν πλοίων φωταγωγοῦνται τότε μὲ λυχνίας πολυχρόους· οἱ λιμένες καὶ τὰ παράλια ἀκτοπλοοῦνται μὲ λέμβους καὶ πολυειδεῖς μουσικάς· τὰ θεάματα καὶ μελοδράματα τοῦ συρφετώδους ὄχλου τῆς Αὐτοκρατορίας ταύτης, συνιστάμενα ἀπὸ τὸν κακοηθέστατον καὶ ἀσχημονέστατον ἐκεῖνον Καραγκιώζην καὶ Χατζαϊβάτην (χιεζίλ)· τὰ μυθολογήματα τῶν Μολλάδων (μετὰχ) καὶ τὰ παίγνια τῶν θαυματοποιῶν Φακίρων τότε εἶναι ἀνοικτά.

Τότε ὁ Καδῆς καὶ ὁ Μολλᾶς ἀπὸ τὸν βαρὺν ὕπνον τῆς ἡμέρας ἐξερχόμενοι, εὐκολώτερα διέταττον νὰ κοπῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ δυστυχοῦς, ἢ νὰ κατασχεθῇ ἡ περιουσία του.

Καὶ τότε συνερχόμενοι οἱ Μουσουλμάνοι συνδιαλέγονται περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς ἡμέρας.

Εὐθύμει λοιπὸν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς τὴν τελευταίαν τοῦ Ῥαμαζανίου ἑσπέραν, μὲ τὸν Ῥιαλὰμ-πεην καὶ τοὺς λοιποὺς πλοιάρχους ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς ναυαρχίδος του.

Ὅτε δὲ τὸ συμπόσιον ἦτο περὶ τὰ τέλη, ἡμιμεθυσμένος ἐστράφη πρὸς τοὺς πλοιάρχους καὶ εἶπεν.

— Εἰς δώδεκα ἡμέρας ὅλοι οἱ γκιαουράδες τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ῥούμελης θ' ἀκούσουν τὴν ποινὴν τῆς Χίου καὶ θὰ ἐννοήσουν τί περιμένει καὶ τούτους.... κόϊβερ γκιτσινλὲρ Ἰψάρα ἀτασιννά· νέκαταρ ζιαδὲ τοπλανιρλάρσα ὄραγια, νταχὰ ζιαδὲ κιελλὲ βὲ μὰλλ γκιουτερετζέγιζ Σουλτὰν-Ἐφέντημιζέ...—ἄφησέ τους κι' ἂς τρέχουν εἰς τὴν νῆσον Ψαρρά· ὅσον περισσότεροι συναθροίζονται ἐκεῖ, τόσας περισσοτέρας κεφαλὰς καὶ πλούτη θὰ στείλωμεν εἰς τὸν κύριόν μας Σουλτάνον ... Ἀγαλὰρ, ἐπρόσθεσε, μπὶρ λακιρντὶ βὰρ « Ὀσμανλῆ ἀραμπᾶ-ἰλὲν τουτάγιορ ταουσανὶ » δηλ. κατὰ τὴν παροιμίαν « ὁ Ὀθωμανὸς πιάνει τὸν λαγωὸν διὰ τῆς ἁμάξης » ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Ῥόδον, Κρήτην, Τῆνον .... μίαν μίαν μὲ τὴν σειράν τους τὰς νήσους. Μὰ τὸν διδάσκαλον τῆς εὐθείας ὁδοῦ Μωάμεθ, αὐτὸς ὁ Χουρσὶτ-Πασᾶς, ἀφοῦ ἠτιμάσθησαν τοσοῦτον τὰ χαρέμια του, ἂν δὲν σταθῇ ἄξιος νὰ στείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Ὑψηλάντην καὶ Μαυροκορδάτον δεσμίους, θέλει κρέμασμα.

— Τῳόντι θέλει κρέμασμα καὶ παλούκωμα καὶ κάθε εἶδος

βασάνου, ἂν δὲν τοὺς στείλῃ, ἐξεφώνησεν ὁ Καπετάνζα-μπεης. Ἡμεῖς εἰς τὸ βραχὺ διάστημα τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς μας ἐςείλαμεν τετρακοσίας πλουσίας κεφαλὰς πρὸς τὸν μεγαλοπρεπῆ μας Σουλτάνον, τριάκοντα σάκκους ὠτίων, ἄλλους τόσους ῥινῶν, καὶ πέντε πλοῖα καταφορτωμένα πολύτιμα λάφυρα.

— Μετ' οὐ πολὺ, Βέη, θὰ ἴδῃς ὄχι μόνον.... ἔκοψε πάραυτα τὸν λόγον ὁ ναύαρχος ὡς διὰ πελέκεως· εἶτα νέφος καπνοῦ ἐκ τῆς καπνοσύριγγός του χύσας ἐβυθίσθη εἰς βαθεῖαν σιγήν.

Τὸ μελάγχρουν αὐτοῦ πρόσωπον ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ συνοφρυοῦται, ὁ λαιμός του νὰ ἐξογκοῦται, αἱ τρίχες τοῦ δασέος μύστακος καὶ πώγωνός του νὰ ταράσσωνται καὶ νὰ ὀρθοῦνται, οἱ ὀφθαλμοί του ἐπροσηλώθησαν ἐπὶ τοῦ ἀναστέρου καὶ σκιοφώτου στερεώματος, ὁ σφιγμός του ἐμηκύνετο, καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του τοσοῦτον ἐξηγριώθησαν, ὥστε οἱ ἴδιοι αὐτοῦ συγκραίπαλοι καὶ ὑπάλληλοι ἤρξαντο νὰ αἰσθάνωνται δέος εἰς τὴν ταχεῖαν ἐκείνην μεταμόρφωσιν.

Ἀληθῶς ἀνεγίνωσκεν ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς ἐσκιασμένης αὐτοῦ φυσιογνωμίας, ὅτι ἰδέαι καταχθόνιοι καὶ σχεδὸν τεράςιαι ἤρχοντο καὶ ἀπήρχοντο τῆς φαντασίας του, ἐρεθίζουσαι καὶ κυματίζουσαι τὴν τυραννικὴν αὐτοῦ καρδίαν.

Μετὰ δύο λεπτὰ ὁ ἐκριπισμὸς τοῦ καπετὰν-Πασᾶ διεῤῥάγη εἰς λαίλαπα φρικώδη.

— Ὄχι· ὄχι· ὄχι· μὰ τὸν ἀριθμητὴν Ἀλλάχ! δὲν δύναμαι νὰ τὸ συλλογισθῶ καὶ νὰ μὴ φρίξω!! ἀνέκραξεν ὀρθωθείς· οἱ γκζαουράδες.... αὐτὰ τὰ οὐτιδανὰ καθάρματα νὰ λάβουν τὰ ὅπλα ἐναντίον τοιούτου μεγίστου Πατισάχ!!... ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ κεραυνοβόλου Κορανίου!!.... μὰ τὸν μέγαν θυρωρὸν τοῦ Παραδείσου! μὰ τὸν Ἀβουβέκερ-καὶ τὸν Ὀμὲρ καὶ τὸν Ἀλῆ καὶ ὅλους τοὺς ἁγίους τοῦ Οὐρανοῦ! δὲν ἠμπορῶ νὰ λησμονήσω τὴν δυστυχίαν τῆς Τριπολιτζᾶς, καὶ τὴν ἀτιμίαν τῶν χαρεμίων τοῦ Χουρσίτ· τζεκιλετζὲκ σέϊ ντεῖλ ἐφέντημ (εἶναι ἀνυπόφορον).

Ἤρχισε δὲ νὰ περιπατῇ, ςρίφων μὲ ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας τὸν δασύτριχον μύστακά του.

Τὸ κατάστρωμα ἦτον ἐστρωμένον μὲ τάπητας καὶ ταπήτια Περσικά· πέριξ ἐκάθηντο μὲ κνήμας ἐςαυρωμένας ὅλοι οἱ Τισσαφέρναι τῆς Χίου, ἔχοντες ἐνώπιόν των σ ο φ ρ ά δ ε ς ἑκατὸν διαφόρων ἐδεσμάτων καὶ καρυκευμάτων τῆς Τουρκικῆς μαγειρικῆς τέχνης.

Ὠρθώθησαν πάραυτα καὶ οὗτοι καὶ ἔδεσαν τὰς χεῖρας εἰς τὸ στῆθος.

Εἰς τὸν μέγα καὶ καπνίζοντα ἔτι βωμὸν τῆς Χίου, ἐν τῷ λιμένι τῆς δυστυχοῦς νήσου, κωκυτὸν δακρύων, δὲν εἶχεν ἔτι φανῆ τὸ μορμολυκειον τῆς Ἐμπούσης, τὸ φθᾶνον θᾶττον ἢ βράδιον τῶν μιαρῶν τὰς καρδίας.

Τὸ νυκτερινὸν τῶν τίγρεων συμπόσιον ἦτο τὰ προεόρτια τοῦ

κουρμπὰμ-μπαϊράμ· ἀντὶ λοιπὸν προβάτων διὰ τὴν θυσίαν τῆς ἐπαύριον ἐξελέξατο τοὺς ὑποδεδουλωμένους Χίους· οἱ ὑπάλληλοι ἐννόησαν τὴν ἀποτρόπαιον καὶ ἀπαίσιον βουλὴν τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ·

Ἐντὸς δέκα λεπτῶν οἱ δυστυχεῖς Χριστιανοὶ ἐκ τοῦ πυθμένος τοῦ σκάφους ἀνεβιβάσθησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐνώπιον τοῦ αἱμοχαροῦς Καμβύσου τῆς Τ. Πύλης.

Ἵστατο τότε Ἄραψ μεγαλοπρεπὴς, αἱματόχρουν καὶ χρυσόπαστον φέρων τὴν στολὴν, πλησίον τοῦ ναυάρχου, ὅστις ἐξαπλωθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου ἀπαθῶς καὶ ἀναλγήτως ἠκροάζετο τὰς ἱκεσίας τῶν δυστυχῶν.

Καὶ εἰς κάθε κεφαλὴν, τὴν ὁποίαν ὁ ἔντεχνος δήμιος Ἄραψ μεθ' ἑνὸς μόνου σπαθισμοῦ ἔρριπτεν, ἔδιδε πρὸς τοῦτον δῶρον (μπαχξὶς) χρυσοῦν νόμισμα, ῥ ο υ μ π ι έ.

Αἱ εὐφημίαι, αἱ βάρβαροι χειρονομίαι τῶν ὑπαλλήλων, τῶν πλοιάρχων, τῶν παρασίτων καὶ ὑμνῳδῶν, ἐκφωνούντων κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἀπαισίου καὶ στυγεροῦ ἐκείνου δράματος τὸ « Ἀλλὰχ-ἰκπὲρ » ἀπέπνιγον τοὺς σφαδασμοὺς καὶ σπαραγμοὺς τοῦ θύματος, καὶ τὰς γοερὰς παρακλήσεις τῶν ἐπιζώντων.

Ἔπεσεν ὁ ὀλέθριος καὶ τρομερὸς λαχνὸς ἤδη καὶ εἰς τὴν Ἀνδρονίκην· αἱ χεῖρες αὐτῆς ἦσαν δεδεμέναι· ἡ ἐβένινος κόμη της ἐκπεπλεγμένη, ἔπιπτεν εἰς ἐλάσματα φυσικὰ ἐπὶ τῶν νώτων αὐτῆς· δὲν τῇ ἀπέμεινεν ἄλλο κάλυμμα, εἰμὴ μικρὸν περίζωμα ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τῶν γονάτων.

Ὁλόγυμνον κατήντησεν ὡς τῶν Ἀφρικανῶν τὸ σῶμά της, λευκότερον ὅμως μαρμάρου καὶ σύμμετρον ὡς Πραξιτέλιον ἀριστούργημα, ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ προσβάλῃ ὄμματα τοιούτων ἀκολάστων καὶ φιληδόνων ὡς τῶν Μουσουλμάνων.

Εἶχε τὸ βάδισμα ἀπηυδημένον, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους. Πλὴν ὅτε ἐπλησίασε τὸν δήμιον καὶ τὸν στόλαρχον, καὶ ὁ θάνατος ἓν βῆμα μόνον μακράν της ἦτον, ὕψωσε μίαν στιγμὴν τὸν νοῦν αὐτῆς πρὸς τὸν Ὕψιστον, δεομένη αὐτοῦ νὰ δεχθῇ τὴν ἁμαρτωλὴν ψυχήν της· εἶτα στραφεῖσα πρὸς τὸν ἄνομον αὐτῆς δικαστὴν ἔκραξε.

— Τζανσὶζ βὲ γζαραμὰζ κζολέ! καρὶ ὀγλὰν ἐλινιζτὲ-ἰκεν βοὺρ πογζουνλαρηνά.—Ἄνανδρε καὶ οὐτιδανὲ δοῦλε! σφάξε, σφάξε, ὅσον ἔχεις παιδζὰ καὶ γυναῖκας εἰς τὰς χεῖράς σου, διότι αὔριον θ' ἀπαντήσῃς τοὺς ἀληθινοὺς λεβέντας τῆς Ἑλλάδος· τότε σὲ περιμένω ἐκεῖ· ἐκεῖ! τίγρις αἱμοβόρος, θὰ ἔλθῃς καὶ σὺ νὰ δώσῃς λόγον διὰ τὸ αἷμα τούτων τῶν ἀθώων! Ἀλαχὶν κιλιτζιντὰν κουρτούλμαγζατζάκσιν·— δὲν θὰ ἀποφύγῃς τὴν Θείαν ῥομφαίαν· (καὶ διὰ νεύματος ἔδ[redacted] οὐρανούς).

— Ντούρ!... ὡς λεοπάρδαλις ἀνατιναχθεὶς ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς εἶπε πρὸς τὸν δήμιον, ἕτοιμον νὰ τὴν καρατομήσῃ, ποία εἶναι

αὔτη; ντοκούνμα.... ἁπλοῦς θάνατος δὲν ἀνήκει εἰς αὐτήν....
φέρετε τὰ βασανιστικὰ ὄργανα·—ἰσκεντζὲ τακιμλαρὶ γκιο-
τούρουν.

— Φέρετε τὰ βασανιστήρια, ἐπανέλαβεν καὶ ἡ Ἀρκάς, τῆς
ὁποίας τὸ ὠχρὸν πρόσωπον κατὰ τὴν ςιγμὴν ἐκείνην ἐλαφρῶς
ἐφοινικίσθη· φέρετε τὰ κολαστήρια ὄργανα καὶ παιδεύσατε χί-
λιοι ὁμοῦ Τοῦρκοι μίαν γυναῖκα.... ἀλεμὶν μιλετλεριντὲ χα-
βαντὶς ὀλσοὺν κι, γιάνιγια μπὶν Μουσουλμανλαρὶν γαϊρετὶ,
ταμὰμ μπὶρ μπαγλανμὶ Ἕλληνος καρινίν ἰμις·—ἂς ἀκούσουν
τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου, ὅτι χιλίων Τούρκων ἡ ἀληθὴς ἀνδρία
εἶναι ἴση μιᾶς δεδεμένης Ἑλληνίδος.

— Μποῦ κὶμ ὀλούρ;... κάρναγιάσιν... γετὲρ γαϊρί...—ποία
εἶναι αὐτη;.... σκάσε.... φθάνει πλέον.... λύσατε τὰς χεῖράς
της· ἐγὼ θὰ σὲ δείξω ποία εἶναι ἡ ἀνδρία τῶν Τούρκων.

Ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἔμαθε τότε ὅτι ἡ γυνὴ ἐκείνη ἦτον ἡ μελαγ-
χολικὴ καὶ ἄλαλος, περὶ τῆς ὁποίας ὁ ἀρχιδεσμοφύλαξ πολλά-
κις τοῦ ἀνέφερεν.

— Δόσατέ την ἓν ξίφος εἰς τὰς χεῖρας...... κράξατε τὸν
Χασάνην ἀμέσως.

Ἔλυσαν τὰς χεῖρας τῆς Ἀνδρονίκης· ἐνεφανίσθη δὲ καὶ ὁ
Χασάνης, ὅστις ἦτον παῖς τις αὐλητὴς δεκατριῶν ἐτῶν περίπου.

— Χασάν! ἀμφιταλαντευόμενος τῆς μέθης, εἶπεν ὁ ναύαρ-
χος, ὀλὰν γκιορεῖμ σενί· μποῦ γκιαοὺρ καρινὶν κιελλεσινὶ ἀλὰ
μπιλίρσαν·—νεανία, νὰ σὲ ἰδῶ, πάρε τὸ κεφάλι τῆς ἀπίςου ταύ-
της, ἥτις λέγει, ὅτι χίλιοι Τοῦρκοι δὲν ἠμποροῦν νὰ τὴν νική-
σουν.... τζοζμοὺς ἐλὶ-ἰλεν κουρταρὰ μπιλίρσαν μποῦ ὀγλανὶν
καρσισιντὰν,—ὑπερασπίσου, ἂν ἠμπορῇς, μὲ τὰς λυτὰς χεῖράς
σου ἐναντίον τούτου τοῦ παιδὸς, εἶπεν ἤδη πρὸς ταύτην, γελῶν
σαρκαστικῶς.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Ἡρωΐδος ἅμα ἔλαβε τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖ-
ρας διέτρεξαν μὲ ταχύτητα ὅλους τοὺς συγκραιπάλους τοῦ ῥα-
μαζανίου.

Ἡ ἰδέα τοῦ νὰ ῥιφθῇ ἐπὶ τοῦ δολοφόνου τῶν ὀρφανῶν τῆς
Χίου προσέβαλε τὸν νοῦν αὐτῆς· παρατηρήσασα ὅμως τὸ ἀκα-
τόρθωτον, εἶπε μόνον πρὸς τοῦτον.

— Σοῦ καμπαρμὶς μπαγλαμακτὰν κολλαριμὶ γκιορίορμου-
σουν;— βλέπεις τὰς ἐξωγκομένας ἐκ τῶν δεσμῶν ταύτας χεῖράς
μου; δὲν θὰ τὰς βάψω, ὄχι, εἰς τὸ ἀθῶον αἷμα τοῦ παιδὸς τού-
του· δὲν θὰ πράξω ὅ,τι σεῖς πράττετε κατὰ τῶν Χριστιανῶν...
Διάταξον τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, καὶ ἔδειξε τὸν δήμιον, ὅστις
τόσον ἀπαθῶς ἔδωσε τὸν θάνατον πρὸς τοσούτους πρὸ ὀλίγου·
διάταξον αὐτὸν νὰ ἔλθῃ ἐναντίον μου, καὶ θέλω τὸν διδάξει τί
ἐςὶ θάνατος·— ἔμρι-ὲτ τζελλὰτ γκελσὶν καρσιμὰ γκιοστερεῖμ
ὀνὰ ὀλτουρμὲκ νέντιρ.

Οἱ λόγοι, ἡ ἀπόφασις τῆς Ἑλληνίδος εἰς ποίου τῳόντι γεν-

ναίου τὴν καρδίαν δὲν ἤθελον φέρει θαυμασμόν. Τῆς Ἀνδρονίκης ἡ θέσις δὲν ἦτο μιᾶς τυφλῆς ἀπηλπισμένης, ἀλλ' ἦτον ἀληθῶς Ἡρωΐδος τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐλευθερίας· ἦτον ἀξία τῆς λεαίνης τοῦ Ἁρμοδίου κατὰ τὸ ἀτρόμητον, καὶ τῆς Κλωρίνδος τοῦ Ταγγρέδου κατὰ τὸ ἱπποτικόν.

Πλὴν εἰς μίαν ἀβελτίωτον, ἀναίσθητον καὶ φανατικὴν φυλὴν βουκεφάλων, ὡς τὴν τοῦ Ἰσλὰμ, ὁποίαν ἀξίαν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ!!.

Ἔκαμε νεῦμα ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς εἰς τὸν δήμιον νὰ προχωρήσῃ.

Ἐδίστασε οὗτος κατὰ πρῶτον· συλλογισθεὶς ὅμως πάραυτα, ὅτι, ἂν δὲν ἐπροχώρει ἡ κεφαλή του μετὰ βασάνων ἤθελε πέσει, ὥρμησε κατὰ τῆς Ἀνδρονίκης σαρκαστικῶς χλευάζων τὴν γυμνότητά της.

Ἡ σύντροφος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου περιέμενε μὲ φλέγμα, τὸν ἐστάθμισε, χωρὶς νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ πρὶν δύο λεπτὰ παρέλθουν, μὲ ὅλας τὰς βοὰς καὶ ἀπειλὰς τούτου, τὸν ἀνέτρεψε διαπερασμένον ἀπὸ τρεῖς θανατηφόρους πληγάς.

— Στεῖλε ἄλλον, ἀσθμαίνουσα εἶπε πρὸς τὸν ναύαρχον, ὅςις ἐμβρόντητος καὶ δεινὸς τὴν ὄψιν δὲν ἠδύνατο ὅ,τι ἔβλεπε νὰ πιστεύσῃ.

— Λιοὺτφ-ἐγλὲ, Ἀφέντιμ, μποῦ γκιαοὺρ καρισινὶν ὀμρουνού· —φείσθητι, Αὐθέντα μου, τῆς ζωῆς ταύτης τῆς ἀπίστου, πεσὼν εἰς τοὺς πόδας του γηραιὸς Ἰμάμης εἶπε· δόσε της τὴν χάριν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ· τζούνκιου συντὰν ἰνσὰν ὀλατζὰκ κι Ἀλῆ-Ὀμὰν-ντεβλέτι-Ἀλιγενὶν σιλαχλαρὶ ντουνιανὶν οὐτζουνὰ γκιοτουρετζεκλέρ·— διότι ἐξ αὐτῆς θὰ ἐξέλθουν τέκνα, τὰ ὁποῖα θὰ φέρουν τὰ ὅπλα τῆς Βασιλείας τοῦ Ὀσμὰν εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης.

— Ἰσλὰμ ὀλούρμουσουν; γίνεσαι Ὀθωμανὶς νὰ σὲ ἀπολύσω;

— Ὀθωμανίς!!!.. ὄχι, δὲν ἀλλάζω τὴν πίστιν τῶν πατέρων μου διὰ ὀλίγον βίον· ἄνευ θυμοῦ, ἄνευ καταφρονήσεως ἀπεκρίθη ἡ Ἀρκάς.

Ὁ τρόπος της ἐπράϋνε πολὺ τὸν ναύαρχον.

— Σοὶ ὑπόσχομαι νὰ σὲ στείλω εἰς τὰ χαρέμια τοῦ Σουλτάνου, εἶπε.

— Τὰ χαρέμια τοῦ Σουλτάνου!! βρύουν ταῦτα χιλίων καλλιτέρων μου· ὥστε ἡ εὐδαιμονία δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη, εἶπε, καὶ τὰ ἐξηγριωμένα αὐτῆς χαρακτηριστικὰ ἔχυσαν ἔκφρασιν γλυκυτάτην.

— Μέγιστε ναύαρχε τῶν θαλασσῶν! σὺ εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ὄψιν οἱ ἀφροὶ τῆς θαλάσσης σβέννυνται, τὰ μεγαλήτερα κύματα ἐπιπεδοῦνται, οἱ ἄνεμοι παύουν, καὶ οἱ ὄμβροι καὶ ἡ χάλαζα τῆς καταιγίδος μεταβάλλονται εἰς πρωϊνὴν δρ[illegible] σὰν-ἓτ κουλουνουζὰ σοῦ Χριστιὰν καρισινὶν ὀμρουνού· τεσλὶμ ἓτ μπανὰ· ἰμζὰ βερίριμ χαζρετινιζὲ, οὖτζ γκιουντὲν-σογρα περ-

γαμπὲρ 'Εβλαντὶ ἐτιρεὶμ, βὲ μποῦ ἰνσὰν-μπὸλ Γαζῆ-χαζρετινιζὲ γιακισίκτηρ'— χάρισόν μοι τὴν ζωὴν τῆς Χριςιανῆς ταύτης' ἄφησέ την εἰς τὴν φροντίδα μου' καὶ σὲ ὑπόσχομαι εἰς τρεῖς ἡμέρας νὰ τὴν κάμω κόρην τοῦ Προφήτου, καὶ ἀξίαν δι' ὑμᾶς τὸν δορυκτήτορα τῆς μυριανθρώπου ταύτης νήσου' μόνον ἡ Ὑψηλότης σου, μόνον σὺ ὁ φοβερὸς γαζῆς τοῦ κράτους, εἶσαι ἄξιος τῆς κόρης ταύτης' ἂν ἀγαπᾷς τὸ γένος καὶ τὴν ἔκτασίν του μὴ μὲ τὴν ἀρνηθῇς.

— Ἀγνίγιορουμ φικρινιζέ... σὲ ἐννοῶ, μειδιῶν εὐφροσύνως εἶπεν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς πρὸς τὸν Ἰμάμην .... ἄφησε τὸ ξίφος, σ' ἐκλέγω ὡς πρώτην τοῦ χαρεμίου μου' (μπὰς-καντήτα) πρὸς τὸ παρὸν ἔχε τὴν θρησκείαν σου. Καὶ ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων παρεχώρησε πρὸς τὴν Βασιλικήν του νὰ μένῃ Χριστιανή.

— Σύζυγος τοῦ σφαγέως τῶν ἀδελφῶν μου!!!.. ὄχι! ὄχι! ἠξεύρω ν' ἀποθάνω, παρὰ τοιαύτην ἀτιμίαν.

Ἔστρεψε τότε τὸν σίδηρον καθ' ἑαυτῆς.

— Ἀμάν!!! ἔτμε!!! σακιν!— ἀλοίμονον!!! μὴ τὸ κάμῃς!! φυλάξου!....

Ἠκούσθησαν πολλαὶ φωναί' πρὶν δὲ ἡ αἰχμὴ ἐγγίξῃ τὸ ςῆθός της ὁ βραχίων αὐτῆς ἐκρατήθη ὑπὸ δέκα τοῦ τυράννου ὑπουργῶν.

Δέκα διάφοροι μεγιστᾶνες τῆς ἀσελγείας κατεκράτησαν αὐτήν.

— Γικάγιν σουνὰ, βὲ νὲ μουτζεφὲρ βάρισα Πασᾶ-γκεμισιντὲ, ντονάτιν μπουνοὺν οὐζεριντὲ, ὀντὰν-σογρα γιαταγαμᾶ γκιοντέριν. — Λούσατέ την' ἐνδύσατέ την μὲ ὅ,τι πολύτιμον ὑπάρχει ἐντὸς τῆς ναυαρχίδος, καὶ ὁδηγήσατέ την εἰς τὸν κοιτῶνά μου, ἐπρόσθεσεν ὁ ναύαρχος. Ὅλοι οἱ λοιποὶ Χριστιανοὶ ὅσοι εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τούτου πρὸς χάριν της ἂς ζήσουν' πλὴν συγχρόνως πρέπει νὰ περιτμηθοῦν καὶ νὰ δεχθοῦν τὸν ἰσλαμισμὸν πρὸς τιμὴν καὶ πομπὴν τῶν γάμων μου.

— Φόνευσέ με, Πασᾶ, φόνευσέ με διὰ χιλίων θανάτων' φόνευσέ με καὶ μὴ μὲ κάμῃς τοιαύτην ἀτιμίαν, πεσοῦσα εἰς τὰ γόνατα μὲ θερμὰ δάκρυα ἤρχισε τώρα ἡ Ἀνδρονίκη.... εἶμαι μνηστευμένη μὲ τὸν Θρασύβουλον....

— Δὲν ἔχεις νὰ φοβῆσαι καμμίαν ἀτιμίαν.... θὰ γίνῃς ἡ πρώτη σύζυγός μου, ὡς ἀρνίον καταπραϋνθεὶς ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς καὶ γλυκαίνων τοὺς χαύνους ὀφθαλμούς του εἶπε.

— Σύζυγός σου! ὦ οὐρανέ!!.. βοήθεια! βοήθεια! θὰ χάσω τὸ λογικόν.... σύζυγος ἑνὸς Τούρκου! τοῦ μιαιφόνου Καρᾶ-Ἀλῆ.... συλλογίσου τέρας τὸ τί πράττεις.... ποτὲ δὲν θὰ σὲ ἀγαπήσω.... θὰ σὲ δολοφονήσω εἰς τὸν ὕπνον σου.... μὲ εἶδες τί ἀξίζω' ἂν δὲν ἔχω ἓν ὅπλον πάλιν μὲ τοὺς ὀδόντας θὰ σὲ φάγω...

Εἰς τὴν καταφρονητικὴν ἐκείνην γλῶσσαν ἡ τυραννικὴ ψυχὴ τοῦ ναυάρχου καὶ πάλιν ἐξήφθη.

Μία γυνή, μία ἁπλῆ γυνὴ νὰ ἐναντιωθῇ οὕτω κατ' ἐκείνου, ὅστις ἔσφαξε καὶ ἐξηνδραπόδισε ἑξήκοντα χιλιάδας ψυχὰς εἰς ὀλίγας ἡμέρας!

Ὕβρισε λοιπόν, ἠπείλησε μάλιστα διὰ χειρονομίας τὴν Χριςιανήν, ἥτις ἀποῤῥίπτει τὴν προσφοράν του, τὴν ὁποίαν αἱ θυγατέρες τῶν Σατραπῶν ἁπάντων τῆς Υ. Πύλης ἤθελον εἶσθαι ἄκρως ὑπερήφανοι ν' ἀπολαύσωσι, καὶ τέλος προσέθεσεν.

— Ἀφοῦ δὲν ἐννοεῖς τὴν τιμήν, ἣν σ' ἐπρόσφερον, σὲ μεταχειρίζομαι ὡς δούλην μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ κεφαλή σου θὰ πέσῃ εἰς τὸ ἴδιον τοῦτο καλάθιον.

Καὶ ἔδειξε τὸ ἀπαίσιον καλάθιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐῤῥίφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν τόσων ἀποκεφαλισθέντων.

— Λούσατέ την καὶ ἐνδύσατέ την ἐξηκολούθησεν. — γικάγιν βὲ ντονάτιν σουνού....

Εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο κέλευσμα ἀπέσυρον ἐκεῖθεν αὐτὴν καὶ τοὺς ἐπιζῶντας Χριστιανούς.

Μετὰ μίαν ὥραν, ἀναγνῶστα, ἡ Ἀνδρονίκη προσεφέρθη καὶ πάλιν ἐνώπιον τοῦ βιαιοπραγοῦς στολάρχου.

Δὲν ἦτο πλέον γυμνή, ἀλλ' ἐνδεδυμένη τὴν ἡδυπαθῆ καὶ σκανδαλώδη ἐκείνην στολὴν τῶν Ὀθωμανίδων.

Ἔπλεξαν σχοινοειδῶς τὴν μέλαινα αὐτῆς κόμην μὲ λευκοὺς μαργαρίτας καὶ πολύτιμον ἐρυθροῦν λαχώριον· ἐκρέμασαν εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τὰ ὠτία της ἀδάμαντας βαρεῖς· ὁ κεστὸς τῆς ὀσφύος, τζεβρὲς καλούμενος τουρκιστί, ἔπιπτεν ἐμπρὸς μὲ δύο χρυσοῦς θυσάνους· τὸ ἐπανωφόριόν της (φερατζὲς) ἑανὸς λεπτότατος καὶ χρυσόκλαδος, ὡς ἑστιάδος πέπλος διαφανὴς χαριέντως ἐκυμάτιζεν· οἱ δάκτυλοί της ἐγεμίσθησαν δακτυλιδίων, καὶ οἱ πόδες της εἰς ζεῦγος ἐμβάδων (πασουμίων) μαργαροφόρων ἐτέθησαν.

Ἔχεε θερμὰ δάκρυα ἡ φίλη μας Ἀνδρονίκη, καὶ ἐξώρκιζε τὸν τύραννον νὰ τὴν φονεύσῃ, πλὴν νὰ μὴ τὴν ἀτιμάσῃ.

— Μὰ τὸν Προφήτην! δὲν ὑπάρχει ἄλλη ὡραιοτέρα... οὔτε ὁ Μωάμεθ δὲν ἔχει καλλίτερον Χουρὶ εἰς τὸν κῆπόν του, ἔκραξεν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ὅτε τώρα τὴν εἶδε.....

— Βάϊ βάϊ, σύροντες μὲ τὰς δύο χεῖρας τοὺς πώγωνάς των, ἔκραζαν καὶ οἱ λοιποὶ πλοίαρχοι.

— Ἄχ, Παναγία μου! ἐλθὲ εἰς βοήθειάν μου.... τίποτε δὲν εἶναι ὁ θάνατος ἐνώπιον τοιαύτης ἀτιμίας.

— Κάθησε νὰ μὲ εἰπῇς τὴν ἱστορίαν σου, εἶπεν ὁ καπετὰν-Πασᾶς, ὅςις ταπεινωθεὶς ἀπὸ ἔρωτα κτηνώδη, ὡς τὰ τελώνια ἐκεῖνα τῆς Χαλιμᾶς, ἐπλησίασε μὲ γλυκὺ ὕφος νὰ [illegible] χεῖρά της.

— Μὴ μ' ἐγγίζῃς τέρας.... τέρας!.... ἄνανδρε, δίδουσα με-

γάλην ὤθησιν πρὸς τοῦτον ἔκρυξεν.... τὸ εἶπον θὰ σὲ πνίξω, καὶ θὰ σὲ πνίξω.

Ὁ Καρὰ-Ἀλῆς ἔγεινε πελιδνὸς εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην καταφρόνησιν, καὶ ἐθεώρησεν ἐν σιωπῇ ὅλους τοὺς παρακαθημένους.

— Ἔ... ντιβανὲ γκιοζὲτ κεντινί· — Ἀθλία! πρόσεξε.....

— Μὴ μ' ἐγγίξῃς.... θὰ σὲ πνίξω μὲ τοὺς ὄνυχάς μου, μὲ τοὺς ὀδόντας μου θὰ σὲ φάγω· θὰ τὸ ἴδῃς, δὲν λέγω λόγους μόνον.

Ἔκαμε σημεῖον τότε ὁ ναύαρχος ν' ἀποσύρουν αὐτὴν πρὸς τὸν κοιτῶνά του, ἐκχέων τὴν ἀγανάκτησίν του δι' ἑνὸς τρανοῦ καὶ καγχαστικοῦ γέλωτος.

— Καλὴν νύκτα· καλὴν νύκτα σας, αὐθένται, εἶπε πρὸς τοὺς πλοιάρχους· αὔριον τὸ ἑσπέρας σᾶς διηγοῦμαι καὶ τὰ ἐπίλοιπα.

Καὶ ἐκίνησε ν' ἀναχωρήσῃ, ὅτε ὁ πρώην διοικητὴς τῆς νήσου Βεχὶτ-Πασᾶς (α) σπουδαίως ἀνέβη τὴν ναυαρχίδα· ἤρχετο νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Καρᾶ-Ἀλῆν, ὅτι καὶ οἱ μαστιχοχωρῖται, οἱ μὴ καταστραφέντες, ἕνεκα τοῦ ὅτι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον τῆς Βαλιδὲ Σουλτάνης προστασίαν, ἐδολοπλόκουν τὴν ἐπαύριον ν' ἀποστατήσουν.

Εἰς τὴν ὄψιν τῆς καταστολίστου ἐκείνης Ἀνδρονίκης, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον προσεπάθησε νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας, ἔκραξε.

— Βάϊ!...... μπούτα μπούραγιάμε-ἰμίσς; — Ὦ! καὶ αὐτὴ ἐδῶ ἦτον;...

— Τὴν γνωρίζεις; ἠρώτησεν ὁ ναύαρχος.

— Βέβαια τὴν γνωρίζω.

Καὶ ἤρχισε νὰ διηγῆται τὰ τῆς πανηγύρεως τοῦ Παρθενίου, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν καὶ τὴν Διαμάντο, ὅπως ἀπὸ τὸν κύριον Φραγκούλην τὰ εἶχε μάθει.

Ἔβλεπέ τις τὸ πρόσωπον τοῦ ναυάρχου ν' ἀλλάζῃ χρώματα ποικίλα τότε. Τὰ ἐκθειαζόμενα προτερήματα τῆς Πελοποννησίας τὸν ὑπερεσκανδάλισαν· ἐπεριπάτει παίζων τὰ κομβολόγιά του· εἶτα ἐστάθη καὶ ἐζήτησε τὴν ἀδαμάντινον λεκάνην του· ἔνιψεν ἐπὶ πολὺν ὥραν τὰς χεῖρας καὶ τὸν πώγωνα αὐτοῦ μὲ ἄφθονον ῥοδόσταμον καὶ ἀνθόνερον, ἀκολούθως διακόψας τὸν Βεχὶτ-Πασᾶν.

— Αὔριον, αὔριον, φίλε μου, μὲ διηγεῖσαι τὰ τῆς Διαμάντος,

(α) Ὁ Βεχὶτ-Πασᾶς ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου ἐπαύθη καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ἀβδῆ-Πασᾶ· διότι μετὰ τοῦ Στίποβιτζ συνεμερίσθη μεγάλην ποσότητα χρημάτων, ὅπως ἐλευθερώσωσι τὸν Παρόδην καὶ ἄλλους τινὰς πλουσίους τῆς νήσου, καὶ διότι συνέτεινε τόσον σκληρῶς διὰ τὸν θάνατον τοῦ προξένου τῆς Δανιμαρκίας· διὸ καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβεία διεμαρτυρήθη.

διοτι ἡ νὺξ εἶναι προκεχωρημένη.... καλὴ νύκτα καὶ πάλιν καλὴ νύκτα σας, Ἐφέντε.

— Καλὴν νύκτα εἶπον καὶ οὗτοι· καὶ ἄλλην ὁμιλίαν μετὰ ταῦτα δὲν εἶχον, ἡ τοῦ τρισμάκαρος Καπετὰν-Πασᾶ.

Ὁ Βεχὶτ μετ' ὀλίγον ἀπέβη εἰς τὴν ξηράν.

ΚΕΦ. 60.

Η ΘΕΙΑ ΕΚΔΙΚΗΣΙΣ.

Μικρὰ καὶ σκοπελώδης εἶναι ἡ νῆσος τῶν Ψαῤῥῶν (α)· καὶ μᾶλλον πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὸ βορειανατολικὸν μέρος αὐτῆς. Παρουσιάζει ἐκεῖθεν βράχους ἀπορθήτους, ἂν καὶ χωρὶς ὀχυρώματα, μόνον πρὸς τὸ μέρος τοῦ λιμένος τ' ὀνομαζόμενον ἅγιος Νικόλαος ὑψοῦντο τινὲς κανονοστοιχεῖαι.

Οἱ κάτοικοι δὲν ὑπερέβαινον τὰς ἑπτὰ χιλιάδας· εἶναι δὲ ἀληθὴς ἀρχαία καταγωγή· διότι οὔτε αἷμα Τουρκικὸν, οὔτε Ἀλβανικὸν, οὔτε Ἐνετικὸν ἢ Ἐνουϊκὸν ποτὲ ἀνεμίχθη εἰς τὰς φλέβας των· ἀγχίνοες, εὔθυμοι, ἐπιχειρηματίαι, ἰδοὺ ὅ,τι πρὸ πάντων χαρακτηρίζει τοὺς Ψαῤῥιανούς.

Ὁλόγυμνοι καὶ ἐλεεινοὶ οἱ Χῖοι εὗρον ἀδελφικὴν περίθαλψιν τῷόντι εἰς Ψαῤῥά.

Τοῖς παρεχώρησαν τὰς οἰκίας των, τὰς ἐκκλησίας των, τὰ δημόσια κτίριά των· καὶ ὅτε ταῦτα ἐπληρώθησαν κατεσκεύασαν σκηνὰς καὶ ξυλίνους καλύβας εἰς τὰ χωράφια καὶ τοὺς κήπους των (β), ὅπως ἐξοικονομήσουν τὴν δυστυχίαν των.

Ἡ μικρὰ τῆς νήσου πόλις, κτισμένη εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ φρουρίου μὲ λιθίνους οἰκίας ἑνὸς πατώματος, δὲν ἐπαρουσίαζεν ἀξιοπαρατήρητόν τι· ἦτον ὅμως ἐλευθέρα· διότι, πληρόνουσα πρὸς τὴν Τ. Πύλην ἑξήκοντα χιλιάδας γροσίων ἐτησίως καὶ χορηγοῦσα ὀγδοήκοντα ναύτας, δὲν εἶχεν οὐδένα Τοῦρκον ἐπ' αὐτῆς· ἠρίθμει δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον πεντήκοντα περίπου ἐμπορικὰ πλοῖα.

(α) Τὸ ἀρχαῖον τῆς νήσου ὄνομα κατὰ τὸν Στράβωνα εἶναι Ψύρα καὶ Ἀντίψυρα. *Σήμερον τὰ ὀνομάζομεν Ψαῤῥὰ καὶ Ἀντίψαῤῥα.* Καὶ *τῶν μὲν Ψαῤῥῶν τὸ μῆκος εἶναι ἓξ μίλλια καὶ τὸ πλάτος τρία· τῶν δ' Ἀντιψάῤῥων ἡ περιφέρεια μόλις φθάνει εἰς τρία μίλλια.* Τὸν *παρελθόντα αἰῶνα οἱ κάτοικοί της γενναίως ἀπέκρουσαν τὴν ἀπόβασιν τῶν* Μελητέων.

(β) Εἶδε, *λέγει ὁ κύριος* Ζουρδὲν, *οἰκογενείας πλουσιωτάτας, ὁλοκλήρους τώρα συσσωρευμένας ὑπὸ μίαν ἁπλῆν σκηνὴν ἑνὸς ἁπλοῦ πανίου· οἱ κῆποι τῶν Ψαῤῥῶν δὲν ἦσαν μεγάλα πράγματα· εἶχεν ἡ νῆσος τριάντα περίπου ἐκκλησίας μὲ κωδωνοστάσια· διότι* Τοῦρκοι *ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχον· οἱ λίθοι της ἦσαν ἀπὸ μάρμαρον ψαρὸν, δη*[illegible] *νόθος ὅμοιος πορφυρίτου· τὸ δὲ μόνον ἐπικρατοῦν καρποφόρον δένδρον ἐνταῦθα εἶναι ἡ συκῆ καὶ ἡ ἄμπελος.* Τόμ. Δ'. σελ. 68.

Ὁ Παντελῆς καὶ ἡ Διαμάντω κατῴκησαν εἰς τὴν οἰκίαν πτωχοῦ τινος νέου Κωνσταντίνου Κανάρη, οὗτινος τ' ὄνομα ἤρχιζε νὰ κάμνῃ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ κρότον πολὺν, διὰ τὴν σύννοιαν, τὴν μετριοφροσύνην, καὶ τὴν τόλμην του.

Δὲν εἶχε τότε περισσότερα τῶν εἰκοσιοκτὼ ἐτῶν· ἡ φυσιογνωμία του ἦτο ἀληθὴς τύπος Ψαῤῥιανοῦ, ἰσχνὸς, μὲ πρόσωπον στρογγύλον, μὲ ῥῖνα ὀλίγον πλακωτὴν, μὲ μικρὸν πλὴν εὔτριχον καὶ κομψὸν μύστακα, λευκὴν ἐπιδερμίδα, ἂν καί τι ἡλιοκαυμένην, ἀνάστημα ἔξέχον ὀλίγον τοῦ μετρίου, καὶ χαρακτηριστικὰ εὐγενῆ, καὶ ἐκφραστικὰ ἀποφάσεως καὶ τόλμης πολλῆς.

Οἱ ὀφθαλμοί του καστανοὶ δὲν ἐπαρουσίαζον ἄγριόν τι ἢ ἀρειμάνιον, ἀλλ' ἐξέφραζον ἐνθουσιασμὸν καὶ ἔχεον εἰρηνικὴν γλυκύτητα· τὴν γλυκύτητα ἐκείνην, ἥτις ἐχαρακτήρισεν ὅλους σχεδὸν τοὺς μεγαλοψύχους τῆς ἱστορίας μας ἄνδρας· καὶ τὴν ὁποίαν εἰς τοσοῦτον ὑψηλὸν βαθμὸν ἔφερε καὶ Ἀθανάσιος ὁ Διάκος καὶ Μάρκος ὁ Βότζαρης.

Ἡ ταπεινὴ καὶ σοβαρὰ σύζυγός του εἶχε κάλλος ἔξοχον· ὁ κόμης Πέκκιος τὴν ὀνομάζει Ἀθηνᾶν (α)· αὕτη δ' ἠρᾶτο τοῦ ἑαυτῆς συζύγου τοσοῦτον, ὥστε οὗτος ἦτο τὸ εἴδωλον τῆς λατρείας της.

Καὶ ὅμως ὡς γυνὴ Σπαρτιᾶτις τὸν ἀπεχωρίζετο, ὁσάκις οὗτος εἰς τοὺς κινδύνους τῶν μαχῶν ἔτρεχε.

Τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὁ λιμὴν τῆς νήσου ἔγεμε πλοίων Ἑλληνικῶν, ἄλλοτε μὲν ἐμπορικῶν, ἤδη δὲ πολεμικῶν· καὶ μὲ τὰ πλοιάρια ταῦτα ἤρχοντο τότε οἱ Ἕλληνες νὰ καταναυμαχήσουν τὰ ὑψηλὰ τηλεβολοφόρα τοῦ Σουλτάνου.

Ἕτερον ἄτομον τὸ ὁποῖον τὰς ἡμέρας ἐκείνας εὑρέθη εἰς Ψαῤῥὰ, καὶ τὸ ὁποῖον τοσοῦτον μέρος λαμβάνει εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον, εἶναι ὁ Γεώργιος Πιπῖνος.

Ἦτον Ὑδραῖος τριάκοντα δύο ἐτῶν, ἀναστήματος μικροῦ, πλὴν νευρώδης καὶ εὔρωστος· οἱ βραχίονες καὶ τὸ σῶμά του ἔγεμον μυώνων ἐξεχόντων· τὸ πρόσωπόν του ἦτο λίαν ἐρυθροῦν, οἱ ὀφθαλμοί του γαλανοὶ, αἱ δὲ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ μύστακός του καστανόχροες.

Ἦτο χαρακτῆρος ὅλως ἀντιθέτου πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Κανάρην· ἦτον εὐερέθιστος, ἀνήσυχος ὡς ὁ Πάνθηρ καὶ πλήρης πυρός· εἶχεν ἕτοιμον εἰς τὴν ὀργήν του χείμαῤῥον Ἀλβανικῶν λέξεων· καὶ ὡς κεραυνὸς ἐπέπιπτε κατὰ τῶν ἐναντιουμένων εἰς τὰ θελήσεις του· ἄλλως ὅμως ἦτο ψυχῆς ἀγαθῆς, ἀτρομήτου γενναιότητος, ἄδολος, ἐλεύθερος εἰς τὰς ἰδέας του, στωμύλος ὀλίγον, ἂν θέλετε εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀγνοῶν καθολικῶς τὴν γλῶσσαν τῆς διπλωματικῆς· ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὁ Γεώργιος Πιπῖνος.

(α) Πέκκιος, σελ. 371, Ἀπομν. τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως.

ἦτον ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ ὀνομάζωμεν ἀδάμαντας ἀστιλπνώτους.

Καὶ ὁ Κανάρης καὶ ὁ Πιπῖνος εἶχον ἀκούσει πάμπολλα διάφορα δράματα ἀπὸ τὸ στόμα τῶν δυστυχῶν Χίων· ἤρχισαν δὲ νὰ σκέπτωνται οὐχὶ τόσον διὰ νὰ θεραπεύσωσι τὰ δεινὰ τῶν φυγάδων, ὅσον, τίνι τρόπῳ νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν τύραννον.

— Ἀμὴ θὰ πάω νὰ τὸ καίω τὸ Πασᾶ 'ς τὴ Χιὸ ἀπ' ὄξω· εἶπεν ὁ Πιπῖνος πρὸς τὸν Κανάρην τὸ ἀπόγευμα τῆς 17ης Ἰουνίου, 1822.

— Πέρνουμε ἀπὸ ἕνα μπουρλότο, καπετὰν-Γωργάκη, νὰ δοκιμάσωμεν; γελῶν ἀπεκρίθη ὁ νέος Ψαῤῥιανός.

— Ἐγὼ δὲ γελάω .... τὸ 'βαλα 'γιὰ νὰ τὸ 'βαλα 'ς τὸ κεφάλι, ἀμὴ θὰ τὸ καίω· ἀμὴ βρὲ τί τὸ θέλω τὸ ζωὴ 'σὰν δὲ τινάζω μία φορὰ 'ς τὸν ἀέρα τὸ καπετὰ-Πασᾶ.

— Δὲ γελῶ, καπετὰν-Πιπῖνο, 'μιλῶ μὲ τὰ σωστά μου· εἶμαι ἕτοιμος νὰ χωθῶ μαζῆ σου 'ς τὴ φωτιά.

— Τόκα καὶ κάνουμε πανιὰ μοῖροι μοῖροι τὰ ξημερώματα.

— Τόκα εἶπε καὶ ὁ νέος Κανάρης· θὰ τοὺς ἀνάψουμε 'κεῖ 'ποῦ ξεφαντόνουν τὸ ῥαμαζάνι των.

Τῳόντι εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν προκρίτων καὶ τῶν λοιπῶν πλοιάρχων ἀπεφασίσθη κατ' αἴτησιν τῶν ἀθανάτων τούτων δύο ἀνδρῶν, τὴν αὐγὴν ν' ἀναχωρήσουν μὲ τὰ πυρπολικά των κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Καὶ ὁ Κ. Κανάρης καὶ ὁ Γ. Πιπῖνος διῆλθον τὰς πρώτας τῆς νυκτὸς ὥρας προσευχόμενοι ἐνώπιον τοῦ ἐσταυρωμένου.

Ἐξωμολογήθησαν, ἐκοινώνησαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἡτοίμασαν τὰ πυρπολικά των.

— Εἰς τὴν εὐχὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγιᾶς, Κωστατῆ μου! νὰ σὲ 'δῶ νὰ μὴ μὲ ντροπιάσῃς, νὰ μοῦ γυρίσῃς 'σὰ παλληκάρι, 'σὰν κάψῃς πρῶτα τὸν καπετὰν-Πασᾶ .... κύτταξε τὸ Νικολῆ μας· θὰ περιφανεύεται πῶς εἶναι γυιὸς τοῦ Κωστατῆ, εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Κανάρη δεικνύουσα τὸν Ἀστυάναγά της.

— Καλὴ ἀντάμωσι, γυναῖκα...ἔννοια σου καὶ δὲ θὰ σὲ ντροπιάσω, φιλῶν τὸ τέκνον του μὲ ἦθος σοβαρὸν εἶπεν ὁ Κανάρης· καλὴν ἀντάμωσι, ἐπανέλαβε· καὶ ἄνευ φαινομένου πόθου, ἄνευ δακρύων ὡς Τρωαδίτης ἥρως ἀπεχωρίσθη σύζυγον καὶ τέκνον.

Ἦτον αὐγή, ὅτε οἱ κάτοικοι τῆς νήσου, ὁ Πατριάρχης τῆς Ἀλεξανδρείας Ἄνθιμος καὶ ὁ κλῆρος τοὺς συνώδευσαν εἰς τὸν λιμένα εὐλογοῦντες τὴν ἐπιχείρησίν των.

Εἶχον δὲ συμφωνήσει ὁ μὲν Κωνσταντῖνος Κανάρης νὰ προσβάλῃ τὴν ναυαρχίδα, ὁ δὲ Γ. Πιπῖνος τὴν ὑποναυαρχίδα.

Οἱ ζέφυροι, τοὺς ὁποίους ὁ Αἴολος ἐκ τοῦ χαλκοῦ αὐτοῦ σπηλαίου τῆς Θράκης χέει κάθε σχεδὸν πρωΐαν εἰς τὸ [illegible] ὀλίγαις ὥραις ἔφερον μακρὰν ὄψεως τὰ πυρπολικά.

Τότε οἱ κάτοικοι τῶν Ψαῤῥῶν ἀπεσύρθησαν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ εἰς τοὺς οἴκους των, δεόμενοι ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν δύο τούτων ἀτρομήτων ἀνδρῶν.

Περὶ τὰς 9 ὥρας π.μ. τὰ πυρπολικὰ, ἅτινα ἔφερον σημαίαν Αὐστριακὴν καὶ τριάκοντα τέσσαρας ναύτας, ἀπήντησαν μεγίστην γαλήνην εἰς τὰς νήσους Σπαλμαδόρας, καὶ ἐκεῖ κατεκρατήθησαν δύο ἡμέρας.

Ἐνῷ δὲ ἔπλεον ὁμοῦ τὸ ἓν παρὰ τῷ ἄλλῳ οἱ ναῦταί των συνδιελέγοντο ὑψηλοφώνως.

— Ἠξεύρεις τί συλλογίζομαι; ἔκραξεν ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης πρὸς τὸν καθήμενον παρὰ τῷ πηδαλιούχῳ καὶ ᾄδοντα Γ. Πιπῖνον.

— Ποῦ θὰ τὸ 'ξέρω.... ἐγὼ τραγουδάω, δὲ συλλογιοῦμαι.

Εἷς γέλως ξηρὸς ἠκούσθη εἰς τὴν ἀπόκρισιν ταύτην τοῦ Πιπίνου ἀπὸ τὸ Ὑδραϊκὸν πλήρωμα, ὅπερ ἦτον εἰς ἀδιάκοπον ἐρισμὸν μὲ τοὺς Ψαῤῥιανούς.

— Συλλογᾶμαι, ὅτι, ἂν ἡ Παναγιὰ τὸ θέλῃ καὶ κάψουμε τὸ καπετὰν-Πασᾶ, θὰ κάψουμε καὶ τόσους Χριστιανοὺς ποῦ 'χουνε μέσα σκλάβους.

— Ἀμὶ κάλλια νὰ τὸ καίουμε ζουντανὸ, παρὶ νὰ τουρκέψῃ· παρὶ νὰ πέσῃ 'ς τὸ παζάρι καὶ νὰ τὸ πουλάῃ ὁ Τοῦρκος· τὸ Χριστιανὸ 'σὰν ἀλλάζῃ τὴ πίςι μιὰ φορὰ, δὲ φελάει πιὰ δυὸ παράδες.

— Ἔχεις δίκαιον, ἀπεκρίθη ὁ Κανάρης, θεωρήσας τὸν σιδηρόκαρδον συναγωνιςήν του, ὅςις καὶ πάλιν ἤρξατο νὰ τραγῳδῇ ἐπανειλημμένως τοὺς ἑπομένους μονοτόνους στίχους (α).

Ἔδεσα, Ἔδεσα
Μικρὴ 'σουν καὶ σὲ γέλασα.

(α) Τὸν Μάϊον τοῦ 1843 ἐταξείδευον ἀπὸ Σμύρνης εἰς Πόρον μὲ τὴν Ἑλληνικὴν γολέταν « Λαίδη-Κόδριγκτων, » ἣν ἐπλοιάρχει ὁ Γ. Πιπῖνος.

Ἡ γολέτα αὕτη ἓν ὁλόκληρον ἔτος ἦτον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐν Σμύρνῃ Προξένου κυρίου Θ. Ξένου, πρὸς καταδίωξιν τῆς πειρατείας, ἥτις εἰς τὸ Ἰκάριον πέλαγος τότε ἐπεκράτει· ἂν καὶ ὀλίγον ἀρχαιοναυπηγημένη ἦτον ἓν τῶν ὡραιοτέρων καὶ ταχυτέρων πλοίων, ἅπερ ποτὲ κατεσκευάσθησαν εἰς τὰ νεώρια τῆς Ἀγγλίας. Εἶχε δὲ τὸ σῶμα διαπερασμένον ἀπὸ δέκα σφαίρας κατὰ τὰς ναυμαχίας της εἰς τὸ διάστημα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· ὁ δὲ γέρων Πιπῖνος, ὅστις ἐδιοίκει τὸ πλοῖον τοῦτο ἐπέκεινα τῶν δεκα-επτὰ ἐτῶν τὸ ἠγάπα πλέον, ἢ εἷς Κύριος τὸν γηράσαντα ὑπ' αὐτὸν ὑπηρέτην. Εἶχον τὴν εὐχαρίστησιν ἐν τῷ διαστήματι ἑνὸς ἔτους νὰ γνωρίσω κατὰ βάθος τὸν ὀξύθυμον καὶ ἀκμάζοντα τοῦτον ἔτι πολεμιστήν· καὶ ἐξ αὐτοῦ προφορικῶς ἤκουσα πολλάκις τὰς μετὰ τῶν Τούρκων ναυμαχίας μας.

Πρὸ ἓξ μηνῶν, ὅτε ἡ « Λαίδη-Κόδριγκτων » ἐδίωκε τοὺς πειρατὰς, εἴμεθα πρωΐαν τινὰ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Καρα-βουρνᾶ, ὀλίγον κάτωθεν τῶν Βουρλῶν καὶ ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου τὰ δύο πυρπολικὰ ἐζήτουν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1822 τὸν ναύαρχον τοῦ Τουρκικοῦ ςόλου. Ὅλος πῦρ ὁ γέρων Πιπῖνος ὠρθώθη, μ' ἔδραξε, μ' ἔσυρεν ἀπὸ τὸν βραχίονα, καὶ μὲ τὸν δάκτυλον δεικνύων μοι τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἤρχισε νὰ μοὶ διηγῆται ὅλον τὸ ἄνω κεφάλαιον.

Μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ παραστήσω τὸν ἄνδρα τοῦτον τὸν ἤδη καταβεβλημένον ἀπὸ τὰ δεινὰ, τὴν πενίαν καὶ τὴν ἡλικίαν· ὁποίαν ἀναζωπύρησιν κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκεί-

Ὁ Κανάρης ἐξηκολούθει ὢν σύννους, ςρέφων ἐνίοτε τὰ βλέμματα πρὸς τ' ἀφανῆ Ψαῤῥά· καὶ ὑψῶν τὸν αὐχένα ἐξέταζε δι' ἑνὸς κατοπτρικοῦ βλέμματος τὸν ὁρίζοντα, ὅν περ εἶχεν ἐνώπιόν του.

Ἡ μεγάλη ἐκείνη γαλήνη καὶ ὁ καύσων τοῦ Ἰουνίου ἔφερον εἰς τοὺς ναύτας ὕπνον· ἀφοῦ λοιπὸν ἐσφύριξεν ἕκαστος καὶ ἐτραγῴδησεν, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος καὶ ἐκοιμήθη.

Μόνον ὁ Πιπῖνος καὶ ὁ Κανάρης ἦσαν ἔξυπνοι· καὶ ἐπειδὴ τὰ πλοῖά των ἦσαν τὸ ἓν πλησίον εἰς τὸ ἄλλο, ἤλλαζον ἐκ διαλειμμάτων ὁμιλίας τινὰς περὶ τῶν διαφόρων περιστάσεων τοῦ ἀγῶνος.

— Κοντέβγουμε 'ς τὸ κανάλι τοῦ Τζεσμέ· ἄρχισε νὰ φυσᾷ 'λίο.... ἐλπίζω τὰ καράβια μας πῶς θὰ 'λθουν καὶ αὐτὰ 'ς τὸν

νας ἔλαβεν· ἔῤῥιψεν ἔπειτα τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ στῆθός του λέγων « καὶ μ' ὅλον τοῦτο ὅλην τὴν δόξαν ὁ Κανάρης τὴν ἔχει, ὁ Κανάρης εἶναι διοικητὴς τοῦ ναυστάθμου, ὑποναύαρχος, καὶ ἐγὼ μόνον ἁπλοῦς πλοίαρχος ». Κατὰ τὸ τελευταῖον ταξείδιόν μας ἀπὸ Σμύρνης εἰς Πόρον, ἡ « Λαίδη-Κόδριγκτων » ὡς διὰ πτερύγων εἰς εἴκοσι μόνον ὥρας ἔφθασεν εἰς ταύτην τὴν νῆσον, ὅπου ἐμείναμεν δέκα ἡμέρας ὑπὸ κάθαρσιν.

Ἐπερίμενα ὅτι ἤθελον ἰδεῖ τὸν ὑποναύαρχον Κανάρην, ἁπλοῦν σύντροφον τοῦ Γεωργίου Πιπίνου πρὸ εἴκοσι ἐτῶν, νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐπίσκεψίν του, καὶ ἐξεκαιόμην τῇ ἀληθείᾳ ὑπὸ μεγίστης περιεργείας, ὅπως γνωρίσω καὶ τὸν ἔνδοξον τοῦτον ἄνδρα. Ἀγνοῶ τὴν αἰτίαν· ὁ Κανάρης δὲν ἐπεσκέφθη διόλου τὸν Πιπῖνον εἰς τὴν κάθαρσιν. Ὅταν ἐλευθεροκοινωνήσαμεν ὑπῆγα καὶ ἐπαρουσίασα τὰ σεβάσματα καὶ συστατικὰς ἐπιστολάς μου πρὸς τὸν περιώνυμον Κανάρην.

Ἡ ὑποδοχή του ἦτον ἀφελής· τὸν εὗρον μάλιςα πολὺ ἀνώτερον τῶν λαμπρῶν περιγραφῶν τὰς ὁποίας ὁ κύριος Πιπῖνος καὶ διάφοροι φιλέλληνες ἔδωσαν εἰς τ' ἀπομνημονεύματά των.

Ὀλίγας στιγμὰς πρὶν τὸν ἀποχαιρετήσω ἡ θύρα ἠνεῴχθη καὶ ἰδοὺ ὁ γηραιὸς Πιπῖνος μὲ τὴν ςολήν του, πνιγμένος ὅλος εἰς τὸ ὑψηλόν του περιλαίμιον. Οὐδὲν παραδοξότερον ἢ ἡ συνέντευξις τῶν δύω τούτων ἀνδρῶν· ὁποίους πιθηκισμοὺς ὁ εὐρωπαϊσμὸς εἰσῆξε πρὸς τοὺς ἁπλοῦς ἥρωας τοῦ ἀγῶνός μας, ζωηρότερα δὲν ἠδύνασο ἀλλοῦ νὰ ἴδῃς. Ὁ Πιπῖνος, ἔχων τὸν λαιμὸν ἐσφιγμένον, τὸ στῆθος θυλακωμένον καὶ τὸν τρίγωνον πῖλον ἐπὶ κεφαλῆς, ἔκλινε στρεβλῶς καὶ στενοχωρημένος πρὸ τὸν Κανάρην· ὡς ὁ κατώτερος πρὸς τὸν ἀνώτερον· ὁ Κανάρης ὅμως φιλοφρόνως καὶ φιλάπλως ἔσφιγξε τὴν χεῖρά του καὶ τὸν ἐφίλησεν εἰς τὸ στόμα· ὁ Πιπῖνος ἐπανῆλθεν εἰς ἑαυτὸν καὶ ἤρχισε νὰ σπογγίζῃ τὸν ἱδρῶτα τοῦ προσώπου του.

— Ἔχω, καπετὰν Γεωργάκη, νὰ σὲ δώσω μίαν κακὴν εἴδησιν, εἶπε μετὰ ταῦτα ὁ Κανάρης.

— Ποίαν;

— Ἡ Κυβέρνησις σὲ θέτει εἰς διαθεσιμότητα· διότι ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ ξύλα τὴν « Λαίδη Κόδριγκτων » μὲ τὸ νὰ ἦναι παμπάλαιος.

— Τὸ καράβι τοῦτο βαστᾷ δέκα χρόνους ἀκόμη.... τετεδιαῖς γιὰ Μπαβαρέζοι... καὶ τὸν π..... μας θὰ πουλήσουνε καμμίαν ὥραν· μετὰ ταῦτα γελῶν νευρικῶς καὶ ὑψηλοφώνως ἔκραξε « λοιπὸν 'μεῖς ποῦ κάψαμε τὸ Τοῦρκο, διαχέσιμοι... ἐγὼ θὰ τὸ ἀγοράζω, μωρὲ, τὸ καράβι, καὶ θὰ χαρίζω 'ς τὸ Κυβέρνησι καὶ τοὺς σταυροὺς καὶ ταῖς σπαλέταις... τὸ βλέπω, γιὰ ἄλλους τότε δουλεύαμεν. »

Γνωστὸν ὅτι ὁ Κύριος Πιπῖνος διὰ συνδρομῶν φίλων του ἐκ Σμύρνης καὶ Ἑλλάδος κατώρθωσε ν' ἀγοράσῃ μὲ ὀλίγα χρήματα τὸν σκελετὸν τῆς ἀγαπητῆς του « Λαίδη-Κόδριγκτων. » Τὴν ἐπεσκεύασε καὶ ὡς ἐμπορικὸς πλοίαρχος ἔκαμε δύο ἢ [redacted] ταξείδια μὲ αὐτήν. Τὸ τρίτον ὅμως ἔτος ἀτυχῶς ἐναυάγησεν εἰς τὰ παράλια τῆς Καραμανίας, ὅθεν καὶ πάλιν ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη· ἔκτοτε διάγει ἰδιωτεύων.

ἴδϳο καιρὸ ποῦ πέσουμε 'ς τὰ μπεϊλίδικα ἀπάνου, εἶπεν ὁ Κανάρης.

— Φυσάει, φυσάει, καπετὰν-Κωστατῆ τὸ σαγανάκι· λα-λα-λα-λά.... ἀμὶ ὡς πότε κοιμισϳό.... ἀμὶ, μοιρὶ παιδϳά μου, εἴμαστε 'ς τὴ πλώρη τοῦ καπετὰν-Πασᾶ· ἀπάνου, μωρέ, ἀπάνου.

Ἔκραξε μὲ τὴν γνωστὴν σαλπιστικὴν καὶ βροντώδη ἐκείνην φωνὴν ὁ Πιπῖνος.

Οἱ ναῦται ὅλοι διὰ μιᾶς ἐξύπνησαν, καὶ ἕκαστος ἔλαβε τὴν προσδιωρισμένην θέσιν του.

Συγχρόνως τοῖς ἔφθασαν ὡς ἀσθενεῖς βρονταὶ οἱ πυροβολισμοὶ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, οἵτινες ἀνήγγειλλον ὅτι ὁ ἥλιος ἔδυσε, καὶ οἱ Μουσουλμάνοι ἐδόθησαν εἰς τὴν τρυφὴν τοῦ λήγοντος αὐτῶν ῥαμαζανίου.

Ἠκούσθη τότε ἐκ τῆς ναυαρχίδος κραυγὴ διὰ θαλασσοσάλπιγγος ἀπαγορεύουσα πρὸς τούτους νὰ πλησιάσουν περισσότερον ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ ὅτι θὰ πυροβοληθοῦν.

Ὁ Κανάρης ἔκαμε σημεῖον πρὸς τὸν Πιπῖνον καὶ ἔστρεψαν πρὸς τὰ παράλια τῆς Κησσοῦ· δηλ. πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὅπου ἄλλοτε ἐςάθη ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἀντιόχου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων· ἐνῷ δὲ ἡ σκιὰ τῆς νυκτὸς ἐπυκνοῦτο καὶ ἐγίνοντο ἀόρατοι, ὁ Τουρκικὸς στόλος τοὐναντίον ἤρχισε νὰ σπινθηροβολῇ καὶ γίνεται διακριτικώτερος.

Τῳόντι, αἱ πολύχροοι λυχνίαι τῶν τροχίλων, τῶν ἱστῶν, τοῦ προβόλου, τῶν θωρακίων (κόφαι), τῶν ὀπαίων (τζιμπούκια), τῶν κεραίων, ἀκροκεραίων, σφηκίσκων (ῥάνται), τῶν δορατίων (μπαστούνα), καὶ τῶν σχοινίων τῶν πλοίων ἐπὶ ἑνὸς ὁρίζοντος τρισμέλανος ἀπὸ τὰ ὄπισθεν, ἕνεκα τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς νήσου, καὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πυρπολουμένης πόλεως, ὡμοίαζον χρυσῆν ἄμμον ῥαντισθεῖσαν ἐπὶ σκοτεινοῦ πέπλου.

— Δὲ μᾶς 'κατάλαβαν, καπετὰν-Καστατῆ, οἱ Τουρκαλάδες, εἶπεν ὁ Πιπῖνος.

— Ὄχι!... εἶδες καλὰ ποῦ πεύτει ὁ Ῥϳαλά-μπεης;

— Τό 'δα· τό 'δα.

Ἔκτοτε πλέον λόγος ἄλλος δὲν ἠλλάχθη.

Ὅσον ἐπλησίαζον, τόσον διέκρινον ἤχους ὀξεῖς, κλαυθμοὺς, γέλωτας, καγχασμοὺς καὶ μουσικὰ ὄργανα.

Ἦτον ἡ ἑσπέρα καθ' ἣν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἐκαρατόμει τοὺς Χριστιανοὺς καὶ προητοιμάζετο διὰ τὴν Ἀνδρονίκην.

— Ῥίξτε σιγὰ σιγὰ τὴ πάσαρα 'ς τὸ γϳαλὸ, εἶπεν ὁ Κανάρης πρὸς τοὺς ναύτας του, λαμβάνων ὁ ἴδιος τὸ πηδάλιον τοῦ πυρπολικοῦ.... κατεβᾶτε 'σεῖς 'ς τὰ κουπϳά· ἂς σταθοῦν οἱ ἄλλοι μαζῇ μου..... δὲ βλέπω τὸ Πιπῖνον... βλέπει κἀνεὶς τὸ ἄλλο μπουρλότο.

— Μάλιστα, εἶναι ζερβϳὰ 'ς τὴ μπάτα μας καμπόσαις ὀργυϳαῖς ἀλάργο· πὸ 'μᾶς μπροστά μας.

— Καλά..... ἴσα παπαφίγγους νὰ κόπτωμε περισσότερον δρόμον.....καλοῦμα τὸ σχοινὶ τῆς βάρκας.

— Τὸ Ὑδραΐκο μπουρλότο, καπετὰν-Κωστατῆ, πάγει πρῶτο νὰ πέσῃ 'ς τὰ Τούρκικα.... καπετὰν-Κωστατῆ, νὰ μὴ μᾶς βάλουνε τὰ γυαλιὰ οἱ Ὑδραῖοι, εἶπεν εἷς ναύτης.

— Ὁ Πιπῖνος εἶναι σκυλὶ, ἐπρόσθεσεν ὁ ναύκληρος.

— Ὁ Πιπῖνος εἶναι τρόντι παλληκάρι... ἂς 'πιτύχῃ καὶ ἂς φανοῦμε κάτω του.... δὲ ἤρθαμε νὰ συνερισθοῦμε, ἤρθαμε νὰ κάψουμε τὸν καπετὰν-Χασάπη τῆς Χίου, ἀπεκρίθη μετὰ τοῦ πατριωτικωτέρου ὕφους ὁ Κανάρης ... ἐμπρὸς τοὺς γάτζους.... νὰ τὸ ντελίνι τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ.... μιὰ βάρκα φεύγει 'ς τὴ στεργιά.... μπᾶ λάχει καὶ 'βγαίνει ἔξω.... Παναγιά μου, νὰ μὴ μᾶς φύγῃ.

Ἡ λέμβος, ἥτις ἄφινε τὴν ναυαρχίδα τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἦτον ἡ τοῦ Βεχίτου, ὅστις, ὡς ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, ἦλθε, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Ἀνδρονίκη ἐσύρετο εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ναυάρχου.

Ἡ ναυαρχὶς ἦτον ἐλιμενισμένη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στόλου μίαν καὶ ἡμίσειαν λεύγαν μακρὰν τῆς ξηρᾶς· καὶ περιεῖχε μετὰ τῶν δουλωθέντων περισσοτέρας τῶν τρισχιλίων ψυχῶν· ἡ ὑποναυαρχὶς τὴν ἠκολούθει, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς τὰ λοιπὰ πλοῖα· ἐσχημάτιζον δὲ γραμμὴν παράλληλον τῆς νήσου τοῦ Ὁμήρου καὶ λήγουσαν εἰς τὰς ἐξοχὰς τοῦ Κάμπου.

— Τὸ σταυρό σας, παιδιά, ἐψιθύρισεν ὁ Κανάρης· λάβε ἐδῶ τὸ τιμόνι καὶ μὴ τὸ κουνίσῃς τρίχα ἀπὸ 'κεῖ ποῦ τό 'βαλα· θὰ πέσουμε καθ' αὐτὸ 'ς τὴ πλώρη του, ἐπρόσθεσε πρὸς τὸν ναύκληρον αὐτοῦ.

Οἱ λοιποὶ ναῦται ἵσταντο ἕκαστος μὲ τ' ἀγγιστρωτὰ σχοινία εἰς τὴν χεῖρα.

— Ψυχὴ, παιδιά, ψυχή· ὁ Χριστὸς εἶναι μαζῇ μας· κυττάξετε πῶς ὁ Τζεσμὲς ἤρχισε νὰ φυσάῃ, ὁ οὐρανὸς ἑτοιμάζει τὰ σύνεφά του· εἰς μίαν ὥραν θ' ἀκολουθήσῃ φουρτοῦνα, εἶπεν ὁ Κανάρης καὶ ἔλαβεν εἰς τὴν χεῖρά του τὴν δᾶδα τοῦ πυρπόλου, καὶ ὡς ἀετὸς ἐπήδησεν ἐπὶ κάδου πίσσης.

Ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης κάθε ὁμιλία, κάθε φθόγγος ἔπαυσε, καὶ τίποτε ἄλλο εἰμὴ ὁ φλοῖσβος τῶν ὑδατίων αὐλάκων, τοὺς ὁποίους τὸ σκάφος ἤνοιγε καὶ πάλιν ἄφινεν ὄπισθέν του, δὲν ἠκούετο.

Ἦτο φοβερὰ ἡ ὄψις τοῦ Κανάρη καὶ τῶν ναυτῶν του τὴν ὥραν ἐκείνην· τὰ ὄμματά του ἐν τῇ ἐξηγριωμένῃ νυκτὶ ἐγίνοντο λαμπρότερα καὶ λαμπρότερα. Καθ' ὅσον ἐπλησίαζον τὴν ναυαρχίδα αἱ τρίχες τοῦ μύστακός του καὶ τῆς μακρᾶς κόμης του ἐταράσσοντο· καὶ ἡ ἄφραστος ἐκείνη ἀνησυχία, ἥτις, πρὶν ὁ ἄνθρωπος ἔλθῃ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, διατρέχει τὸ στῆθος ὡς στήλη φλογὸς, ἔδιδε παράδοξον ἔκφρασιν εἰς τὰς φυσιογνωμίας των.

Δέκα λεπτὰ ἔτι διῆλθον, πλὴν μακρότατα, καὶ τότε ἡ φωνὴ τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη ἠκούσθη χαροποιὰ καὶ κραυγερά· « ὁ Χριστὸς νικᾷ » ... ῥίψατε τοὺς γάντζους, νὰ πῶς βάζουν τὴν φωτιάν· ἀνάψετε τώρα καλλίτερα παλζοτουρκαλάδες.

Οἱ λόγοι του ἐπνίγησαν εἰς τὸν κρότον, ὅστις ἠκούσθη καθ' ἣν στιγμὴν τὸ πυρπολικὸν ἐκρούσθη μετὰ τῆς ναυαρχίδος.

Οἱ γενναῖοι Ψαῤῥιανοὶ ἔῤῥιψαν τ' ἄγγιστρα αὐτῶν ἐπὶ τῶν σχοινίων τοῦ τρικρότου, καὶ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ συνέζευξαν τὸ πυρπολικόν των μετ' αὐτοῦ τόσον σφικτά, ὥστε μόνον οἱ πελέκεις, ἂν ἦτον ἡμέρα, ἠδύναντο νὰ τὸ ἀποσπάσωσιν.

Ἤρξαντο πάραυτα οἱ νησιῶται νὰ πηδοῦν εἰς τὴν λέμβον.

Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Κανάρης κρεμασθεὶς εἰς τὸ σῶμα τοῦ πηδαλίου τοῦ πυρπολικοῦ δὲν ἐπήδησεν εἰς αὐτήν, εἰμὴ ὅτε ἐβεβαιώθη ὅτι αἱ φλόγες ἤρξαντο νὰ μεταδίδωνται εἰς τοῦ στολάρχου τὸ κατάστρωμα.

Ὁ ἥρως τῆς νέας Ἑλλάδος ἔπεσε τότε πρηνὴς καὶ εὐχαρίστησε τὸν Ὕψιστον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του· εἶτα ὀρθωθεὶς « τί γίνεται ὁ Πιπῖνος » ἦτον ἡ πρώτη ἐρώτησίς του.

— Καὶ τοῦ Καπετάνζα-μπέη τὸ βασέλο ἄρχισε νὰ καίῃ... ἐπέτυχε καὶ ὁ Πιπῖνος, εἶπεν εἷς τῶν κωπηλατῶν.

Ἠκούσθη τότε πλησίον λέμβος πολύσκαλμος ἐρχομένη κατ' αὐτῶν.

— Εἶναι Τοῦρκοι!

— Ὄχι εἶναι ὁ Πιπῖνος ... ἔ, καπετὰν-Πιπῖνο!... τοῦ λόγου σου εἶσαι, καπετὰν-Πιπῖνο; ἔκραξεν ὁ ναύκληρος.

— Ἐβίβα.... ζῇ ὁ καπετὰν-Κανάρης;

Ἠκούσθη ἡ φωνὴ καὶ τοῦ Ὑδραίου ἥρωος.

— Ζῇ καὶ βασιλεύει, καπετὰν-Γεώργη..... σταθῆτε, περιμένετε ὀλίγον, ἐπρόσθεσε πρὸς τοὺς κωπηλάτας του ὁ Κανάρης.

— Ἀμὶ δὲν εἶπα πῶς θὰ τὸ καίω;... τὸ 'καψα, μοῖρι μοῖρι τό 'καψα· 'σὰ κολιτζίδα τοῦ 'ριξα 'πάνω του τὸ κατραμάτο...λαλα λαλᾶ, παλληκάρια, τραβᾶτε βαθεζὰ κουπζὰ νὰ φύγωμε ἀπὸ τὰ φεγγερὰ νερά ... μπᾶ! ...τί 'ναι 'κεῖνο ποῦ περπατεῖ; ...

Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Γεωργίου Πιπίνου εἶχε κολλήσει ἐπὶ τῆς ὑποναυαρχίδος· πλὴν φλέξαν τὸν κάλων (παλαμάρι) αὐτῆς καὶ τὰ πείσματα ἀτυχῶς ἀπεσπάσθη μὴ μεταδῶσαν, εἰμὴ ὀλίγας φλόγας εἰς τὴν πρῷραν εἰς τὰς παρειάς, τὸ πρόστεγον καὶ μικρόν τι εἰς τὰς παρόδους (gangways), τὰς ὁποίας καὶ ἐπρόφθασαν νὰ σβέσουν. Παλιῤῥοδρομὸν δὲ ἐκ τοῦ ἤδη διεγειρομένου σφοδροῦ ἀνέμου μεταξὺ τῶν φρεγάδων καὶ ἄλλων δικρότων τοῦ στόλου τοιοῦτον φόβον ἐνέσπειρεν, ὥστε τὰ πληρώματά των ἀντὶ νὰ τρέξουν πρὸς βοήθειαν τῆς ναυαρχίδος, ἔκοπτον τὰς ἀγκύρας των ἵνα διασώσωσι τὰ ἑαυτῶν σκάφη.

Ἀμφότεραι αἱ λέμβοι τῶν πυρπολιστῶν εἶχον κάδον πυρί-

τιδος ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν· καὶ εἷς ναύτης εἶχεν ἕτοιμον τὸ πῦρ, ἂν οἱ Τοῦρκοι ἤθελον τοὺς προφθάσει.

Εὐτυχῶς ὅμως μετ' ὀλίγον συνήντησαν πρὸς τὸ μεσημβρινὸν τοῦ πορθμοῦ μέρος τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, περιμένοντα τούτους· καὶ περὶ τὸ χάραγμα τῆς πρωΐας εἰσῆλθον εἰς Ψαῤῥά.

Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν ἔδραμον εἰς τὰ ὅπλα, οἱ δὲ εἰς τοὺς ναούς, ἵνα ἀποδώσουν τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὴν νίκην. Ὅτε δὲ ὁ Κανάρης διὰ τῆς συνήθους μετριοφροσύνης του ἐδιηγήθη τὰ πραχθέντα καὶ ἐξεθείασε τοῦ Πιπίνου τὴν ἀνδρίαν, οἱ Ψαῤῥιανοὶ ἐνθουσιασθέντες ἔῤῥιπτον τοὺς σκούφους αὐτῶν εἰς τὸν ἀέρα, ἐχειροκρότουν, τοὺς ἐστεφάνωσαν μὲ ἄνθη, ἐσήμανον τοὺς κώδωνας τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἐπυροκρότουν ἐκ τοῦ φρουρίου των.

Ἐπιστρέφομεν εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ.

Μεταφερθεῖσα ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὸν κοιτῶνα τούτου ἐσφικτοκρατεῖτο ὑπὸ δύο φοβερῶν εὐνούχων.

Ἤδη ὁ ναύαρχος εἰσῆλθε καὶ ἐποίησε πρὸς τούτους σημεῖον ν' ἀπομακρυνθῶσι· στραφεὶς δὲ πρὸς τὴν βεβιασμένην νύμφην —ὀτοὺρ Χριζιάν, χοσουμὰ γκελὶρ σενὶν-ἰλὲν ἄζαζτικ λακιρντὶ ἐτεΐμ—κάθησε, Χριζιανή, τῇ εἶπεν· ἐπιθυμῶ μετὰ σοῦ νὰ κάμω μίαν ἁπλῆν ὁμιλίαν.

Ἐκράτει δεδεμένας αὕτη τὰς χεῖρας καὶ ἐθεώρει πανταχόθεν τὰς πλευρὰς τοῦ κοιτῶνος, ζητοῦσα τρόπον διὰ νὰ φύγῃ.

Ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἦτον ἀνὴρ ὑψηλός, πολύσαρκος καὶ μέλας· μὲ πώγωνα καὶ μύστακας μακροτάτους (α)· αἱ παλάμαι τῶν χειρῶν του εὐρεῖαι καὶ ὀγκώδεις ὡς τοὺς πόδας τῆς καμήλου· εἰς δὲ τὸ λευκὸν τῶν ὀμμάτων του ἐχέετο αἱματῶδες ἐρύθημα, πρὸ πάντων μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.

—Μία δούλη δὲν κάθηται ποτὲ ἐνώπιον τοῦ Αὐθέντου της, ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ὀτούρ, νεσπετλερὶ μπὶρ ταραφτὰν ντουρσοῦν, ὀτοὺρ κουζούμ.... — Κάθησε, καὶ ἂς μείνουν τὰ πεισματικὰ κατὰ μέρος.... σὲ εἶπον ὅτι σκοπός μου εἶναι νὰ σὲ κάμω πρωτίστην σύζυγόν μου.... τώρα ἔμαθα ἀπὸ τὸν Βεχίτην ποία εἶσαι..... ποῖος εἶναι ὁ πατήρ σου.... κάθησε, ντουντοῦ μου, ἐπρόσθεσεν ὁ Καρὰ-Ἀλῆς πλησιάζων αὐτήν.

— Ὄχι, δὲν κάθημαι.... δὲν κάθημαι, ἐψέλλισεν εἰς τὸ ζόμα της· καὶ δι' ἑνὸς πηδήματος μετέβη εἰς τὸ ἄλλον τοῦ κοιτῶνος ἄκρον.

— Ἤγουν τί φαντάζεσαι, πῶς θὰ παίζωμεν οὕτως ὡς δέκα χρόνων παιδιά; θὰ φεύγῃς κάθε φορὰν ὁποῦ σὲ πλησιάζω;

Ἡ Ἀνδρονίκη δὲν ὡμίλει· ἡ ὄψις αὐτῆς ἐγίνετο δεινή· ἐζήτει νὰ βιάσῃ τὸν τύραννον νὰ τῇ δώσῃ τὸν θάνατον.

— Πέκ-εΐ, πὲκ-εΐ... ντιβὰν ντοὺρ ἰζεντιὶν-καϊτάρ [redacted]

(α) Ἡ προσωπογραφία αὕτη μ' ἐδόθη ἀπὸ τὸν κύριον Φ. Πάσκουαν τὸν πρόξενον, ὅστις τὸν ἐγνώριζεν ἀρκετά.

καλὰ, πολὺ καλὰ, στέκου ὄρθια ὅσον θέλεις, εἶπεν ὁ Πασᾶς γελῶν τεταραγμένως, καὶ ἐξηπλώθη ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου του· —σοφαμὶν κεναριντὰ ὀτοὺρ, ντοκουνμὰν σενί·— κάθησε εἰς τὸ ἄκρον τοῦ σοφᾶ μου, δὲν σὲ ἐγγίζω· θέλω μόνον νὰ σ' ἐρωτήσω κάτι τι.

— Σᾶς ἀκουω ὄρθια.

— Εἶσαι ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος τῆς Δημητζάνης;... λυποῦμαι πολὺ διὰ τὸν φόνον τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ σου· πλὴν ποῖος πταίει; (καμπαὲτ κιμὶν;) ποῖος σᾶς εἶπε νὰ λάβετε τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ νομίμου Σουλτάνου σας;

— Οὔτε ἀδίκως, οὔτε ἀνόμως ἐλάβομεν τὰ ὅπλα.... τοὐναντίον δικαιότατα ζητοῦμεν νὰ γίνωμεν ἐλεύθεροι, ὡς ἔπλασεν ὁ Θεὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ζητοῦμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους σεῖς ἤλθατε καὶ ἀφηρπάσατε ἀνόμως.

— Καὶ μήπως δὲν εἶσθε ἐλεύθεροι; τί σᾶς λείπει;

— Τόσον ἐλεύθεροι εἴμεθα, ὥστε πρὸ ὀλίγων ὡρῶν ἔκοψας τὰς κεφαλὰς τῶν γυναικοπαίδων χωρὶς ἄλλην αἰτίαν, παρὰ διότι ἦσαν ἀσθενῆ πλάσματα καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐναντιωθῶσι.

— Ὀυλαρὰ κεστὶμ ζορμπαλαρὰ τερμπιγ3ὲ ὀλσοὺν-τεγὶ— τοὺς ἔκοψα διὰ παράδειγμα πρὸς τοὺς ἀποστάτας, καὶ δι' ἐκδίκησιν τῆς Τροπολιτζᾶς..... Ποῖος ἔκαμε τὴν ἀρχήν; σεῖς...

— Ὄχι· σεῖς ἐχαλάσατε τὸν Πατριάρχην μας καὶ τὴν Σύνοδόν του· σεῖς ἐσφάξατε τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης· σεῖς εἰς τὰ 1769 ἐσφάξατε ἀκόμη τρεῖς χιλιάδας Χριστιανοὺς τῆς Τροπολιτζᾶς, καὶ ἄλλας τριακοσίας χιλιάδας εἰς τὴν λοιπὴν Πελοπόννησον.... ποία εἶναι ἡ σύγκρισις τῆς Τροπολιτζᾶς πρὸς τὴν Χίον; Οἱ Ἕλληνες ἐκεῖ ἐμβῆκαν νικηταὶ μετὰ τοσαύτην ἀντίστασιν τῶν φοβερῶν Ἀλβανῶν σας, καὶ πολεμοῦντες ἐφόνευσαν· ἐνῷ ἐδῶ καλὰ καλὰ οἱ κάτοικοι τί ἐστιν ὅπλον δὲν γνωρίζουσιν.

— Ἤθελες εἶσθαι ἡ ἀξιολογωτέρα νέα τοῦ κόσμου, ἂν δὲν ἦσο τόσον αὐθάδης, εἶπεν ὁ ναύαρχος, καὶ ἐθεώρησεν αὐτὴν ἱλαρῶς.

— Αὐθάδεια!!... ἐδῶ ὅμως εἶναι ἡ ἀλήθεια.—Σουλτὰν-Μαχμοὺτ ὀνουντὲ γκ3οτουρουρλέρισα μπενὶ ντογρουσουνοὺ σογ3λεγετζέιμ.— Καὶ εἰς τὸν Σουλτὰν-Μαχμούτη ἐνώπιον ἂν μὲ φέρουν ἐγὼ θὰ λέγω τὴν ἀλήθειαν.

— Κουζοὺμ μπενὶ ντιγινέ·—ἄκουσόν με, ἀμνέ μου! μία γυνη πολλάκις ἠμπορεῖ μὲ τοὺς γλυκεῖς της λόγους καὶ τοὺς καλοὺς τροπους της νὰ λυτρώσῃ πολλοῦ κόσμου τὰ κεφάλ3α.... Καὶ νομίζω δὲν θὰ κάμῃς ἄσχημα ν' ἀφεθῇς εἰς τὴν ἀγάπην μου καὶ διὰ τὸ καλόν σου, καὶ τὸ καλὸν τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν ὅπου εὑρίσκονται εἰς τὰ πλοῖά μας. Σὲ τὸ ἐπαναλαμβάνω τώρα ὅτε γνωρίζω τὴν καταγωγήν σου· δὲν διστάζω διόλου νὰ σὲ ἀνα-

δείξω πρωτίστην σύζυγόν μου....—Ὀτοὺρ, ὀτοὺρ γζανιμὰ, ζορλατμὰμ σενὶ ντινινὶ ντεϊςιρέσιν.—Κάθησε, κάθησε ἐδῶ πλησίον μου· δὲν θὰ σὲ βιάσω ν' ἀλλάξῃς τὴν θρησκείαν σου...... αἰσθάνομαι νὰ σὲ ἀγαπῶ ὡς νὰ σ' ἐγνώριζον πρὸ πολλοῦ χρόνου.

— Εὐχαριστῶ.... ἀκούω ὄρθια.

— Ὄχι· θέλω νὰ καθήσῃς πλησίον μου.... κάμε με ταύτην τὴν χάριν.

— Δὲν εἶναι χάρις νὰ πλησιάσῃ τις τὸ στόμα τοῦ θηρίου.

— Ἐμὲ ὀνομάζεις θηρίον, ὅστις τόσον μαλακῶς σὲ μεταχειρίζομαι; πολὺ θὰ μετανοήσῃς, ἂν ἄλλην μίαν φορὰν ὀργισθῶ.

— Τί ἄλλο εἶναι εἰμὴ θάνατος; τὸν ἐπιθυμῶ κάλλιον ἢ τὴν ζωὴν ταύτην.

Ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἐσυλλογίσθη ὀλίγον, εἶτα εἶπεν.

— Εἰπέ με λοιπὸν τί θέλεις νὰ κάμω διὰ νὰ σ' εὐχαριςήσω; τὸ βλέπω· ὀλίγον κατ' ὀλίγον σὺ θὰ διατάττῃς, καὶ ἐγὼ θὰ ὑπακούω.

— Θέλω νὰ μὲ ἀφήσῃς νὰ ῥίψω τὰ ἐνδύματα ταῦτα· θέλω νὰ μὲ στείλῃς εἰς τὰς ἁλύσους πάλιν ὡς καὶ πρότερον.

— Ὢχ τζανίμ.... μποϊλὲ σεϊλὲρ ὀλμάς·—ὢχ ψυχή μου... τὰ τοιαῦτα δὲν γίνονται... ἄλλα λόγια... εἰπέ με, νομίζεις ὅτι μὲ τὸν καιρὸν θὰ μὲ ἀγαπήσῃς;

Ἡ Ἀνδρονίκη ἰδοῦσα τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ κτηνώδους ἐκείνου χαρακτῆρος, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς θέσεώς της, εἶπεν.

— Ὁ καιρὸς πολλὰ πράγματα κατορθώνει.

— Ὑπόθες ὅτι μετ' ἀρκετὸν καιρὸν μὲ ἠράσθης σφοδρῶς, δὲν θὰ μεταμεληθῇσαι διὰ τὰς τυραννίας, τὰς ὁποίας τώρα μὲ κάμνεις νὰ ὑποφέρω; Καὶ ἂν ἦναι ἐλπίς ποτε νὰ μὲ ἀγαπήσῃς, διατί ἀπὸ τὴν στιγμὴν ταύτην δὲν μὲ δίδεις τὴν καρδίαν σου; .... γκὲλ τζανὶμ τζιερὶμ γκὲλ, γκὲλ γκιουζὲλ δουδοὺμ γκέλ.... γκὲλ μπενὶμ χουρὶ μελέκ... ντοὺρ μπουλπουλοὺμ κάτζμα..... γκὲλ γκουτζακλαριμά. — Ἔλα, ψυχή μου σπλάγχνον μου, ἔλα, ἔλα, ὡραῖε ψιττακέ μου, ἔλα.... ἔλα, ἀγγελική μου κόρη.... στάσου, ἀηδών μου, μὴ φεύγῃς... ἔλα εἰς τὰς ἀγκάλας μου, παῦσον τὰς προσποιήσεις.

Καὶ ὠρθώθη ὅλος ἐξηγριωμένος.

Οἱ ἀσχήμονες αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ἡμιεκλείοντο ψευδοχαύνως· ὅλα τὰ αἰσθητικὰ καὶ διανοητικὰ ὄργανα τοῦ πολυσάρκου κορμοῦ αὐτοῦ διετρέχοντο ὑπὸ ἐλαφρᾶς φλογός· τὰ χείλη του ἠνοίγοντο καὶ ἐπλατύνοντο ὡς τὰ τῶν Αἰθιόπων· αἱ ἶνες καὶ ἡ ἐπιδερμὶς τοῦ σώματός του ὑγραίνοντο καὶ ἐῤῥίγουν· ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς, ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἦτον ὁ Κένταυρος Νέσσος κατὰ τῆς Δηϊάνειρας.

— Παναγία μου!! Χριστέ μου!! ἔκραξεν ἡ Ἀνδρον[ίκη] καὶ ἤρξατο νὰ τρέχῃ πρὸς τὸ ἀντίθετον τοῦ θαλάμου ἄκρον.

— Στάσου, πουλί μου, μὴ φύγῃς ... θὰ σὲ συλλάβω, δὲν ἠμπορεῖς νὰ μὲ φύγῃς· ἔχω τὴν θύραν κλειδωμένην.

Ματαία τῷόντι ἡ ἐλπίς· ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς τὴν ἐκράτησε σφιγκτότατα ἀπὸ τὸν βραχίονα.

Ἐζήτησεν αὕτη νὰ δράξῃ τὸν μακρὸν πώγωνά του, κατάρας ἐκφράζουσα, πλὴν οὗτος τὴν ἐνηγκαλίσθη σφιγκτὰ διὰ τῶν δύο πλατυτάτων βραχιόνων του, καὶ ὠθῶν καὶ ὠθούμενος ἐῤῥίφθη μετ' αὐτῆς ἐπὶ τῆς κλίνης του.

Ἔχανεν ἡ Ἀρκὰς τὰς αἰσθήσεις της, ὅτε κρότος καὶ σάλος τὴν αὐτὴν σχεδὸν στιγμὴν ἠκούσθη.

Ὕψωσεν ὁ Ναύαρχος τὴν κεφαλὴν ἐκστατικὸς καὶ προσήλωσε τὰ ὦτα.

Ταραχαὶ καὶ φωναὶ παρηκολούθησαν εὐθὺς τὸν κρότον.

Ἠκούσθη τότε καθαρῶς καὶ ἀλλεπαλλήλως ἡ σπερμοφόβος τῶν Τούρκων φράσις «γ ἰ α ν γ κ ὶ ν β ά α α α ρ ! ! ».. (πυρκαϊὰ) καὶ ἐκρούσθη μετὰ πατάγου ἡ θύρα τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ.

— Κίμ ὃ;... νὲ βάρ;... — Ποῖος εἶναι;... τί τρέχει;....

— Ἐφέντημ γκἰαουρλὰρ μπαστιλὰρ μπιζέ· — Οἱ ἄπιστοι, Κύριέ μου, μᾶς ἐπλάκωσαν· τὰ πυρπολικὰ τῶν γκἰαουράδων ἐκόλλησαν εἰς τὰ πλοῖά μας, τὸ βασέλο τοῦτο ἤναψεν ἀφ' ὅλα τὰ μέρη... προφθάσετε, δι' ὄνομα τοῦ προφήτου, προφθάσετε, Αὐθέντα, ἔκραξεν ὁ Σιλιχτάρης τοῦ ναυάρχου.

Ἐτινάχθη οὗτος πάραυτα ὄρθιος φέρων τρομερὰν πυγμὴν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Χριστιανῆς· εἶτα ἀστραπηδὸν ἐπήδησε πρὸς τὴν θύραν τῆς ὁποίας τὸ κλειδίον εἶχεν εἰς τὸν θύλακά του, ἐπαναλαμβάνων μετ' ἀγανακτήσεως τὴν λέξιν « γκἰαούρ ».

Ἤνοιξε καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ κατάστρωμα.

Ὠρθώθη καὶ ἡ Ἀνδρονίκη, καὶ ἀφοῦ συνῆλθεν εἰς ἑαυτὴν ἀπὸ τὸν γρόνθον, τὸν ὁποῖον τὸ τέρας ἔφερεν εἰς τὸ πρόσωπόν της, γρόνθος, ὅστις καθημάτωσε τὴν ῥῖνα αὐτῆς, τάχιστα ἔκλεισε διὰ τοῦ κλειδίου ἔσωθεν τὴν θύραν· εἶτα καταξεσχίσασα τὰ ἐνδύματα αὐτῆς καὶ ῥίψασα ταῦτα ἐκ τοῦ σώματός της, ἤνοιξεν ἓν τῶν παραθύρων καὶ ὡς νηρηῒς γυμνὴ ἐπήδησεν εἰς τὴν θάλασσαν.

Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη εἶχε μεταδώσει τὰς φοβερὰς φλόγας του ἐπὶ τοῦ δόλωνος τῆς ναυαρχίδος, ἐπὶ τῶν ἀκροστολίων τῶν δρυφάκτων καὶ ἐπὶ τῶν ἐπωτίδων αὐτῆς· ὁ δὲ ἄνεμος, ὅστις καὶ ἀπὸ θείας ἐκδικήσεως ἤρχισε νὰ γίνεται σφοδρότερος, ἐξήπλωσε συντόμως τὰς γλώσσας τῆς τρομερᾶς πυρκαϊᾶς μέχρι τῆς πρύμνης καὶ ἄνω εἰς τὰ σχοινία τῶν ἱστῶν, καὶ εἰς τὰς καθόδους· δηλ. εἰς ταῦτα τὰ βαθύτερα τοῦ σκάφους μέρη.

Ἐζήτουν τότε οἱ σφαγεῖς τῆς Χίου νὰ εὕρουν καταφύγιον εἰς τὰ σχοινία, εἰς τοὺς ἐπιδέσμους, τοὺς τροχίλους, τὰ θωράκια, τὰ στηλόκρανα, τὰ δοράτια, τὰς κεραίας, καὶ εἰς κάθε ὕψος, πλὴν ἔπιπτον ὡς ἱπτάμεναι μυῖαι πέριξ φλογερᾶς θρυαλλίδος.

Ὅθεν καὶ ἂν ἐστρέφοντο ἀπήντων θάνατον ἀναπόφευκτον. Ὁ οὐρανὸς ἐδῶ ἔλαμπεν ἀπὸ φῶς, καὶ ἐκεῖ ἐσκιάζετο ἀπὸ καπνούς, τεμάχια ξύλων, χειρῶν, ποδῶν καὶ ἠκρωτηριασμένων κορμῶν ἀνθρώπων ἐκσφενδονιζομένων ἀπὸ τὴν ναυαρχίδα.

Οἱ ὀλολυγμοὶ τῶν ἐκπνεόντων, αἱ ἀραὶ τῆς ἀπελπισίας, τὰ θρησκευτικὰ ταξίματα, αἱ ἐπικλήσεις Ἀλλὰχ καὶ Μωχαμὲτ, ὁ πάταγος τῶν θραυομένων ὑλῶν, ὁ δοῦπος τῶν πιπτουσῶν κεραίων, καὶ αἱ ὀξεῖαι τῶν αἰχμαλώτων φωναὶ ἐπλήρουν ὡς ὁ Ἅδης τὸν ὁρίζοντα τοῦ θαλασσίου ἐκείνου κρατῆρος.

Τὰ λοιπὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς, ἰδόντα καὶ τοῦ Πιπίνου τὸ πυρπολικὸν, τῇδε κἀκεῖσε μεταξὺ τούτων φερόμενον, καὶ νομίσαντα ὅτι ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἦτο ἐκεῖ ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς, ἤρχισαν μεταξύ των νὰ καταπυροβολῶνται καὶ κόπτωσι τὰς ἀγκύρας των, ὅπως εἰς τὰ εὐρύτερα διασωθῶσι.

Κατὰ τὴν γενικὴν ἐκείνην σύγχυσιν καὶ τὸ βαθὺ σκότος, τὰ πυροβόλα τῆς ναυαρχίδος ὡς ἐν καμίνῳ ἐμπρησθέντα, ἤρχισαν νὰ ἐκπέμπουν τὰς σφαίρας των καὶ ταῦτα κατὰ τοῦ στόλου καὶ τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἐπλησίασαν νὰ τῇ δώσουν βοήθειαν, καὶ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις τῆς νήσου μὲ τοιαύτην ταχύτητα καὶ τοσοῦτον κρότον, ὥστε τὸ κατασπαρασσόμενον σκάφος ἀπὸ σάλον εἰς σάλον ἀνετινάσσετο καὶ ἤρχισε νὰ διαλύεται.

Τὰ ὄρη τῆς Χίου ἐπανελάμβανον τότε μὲ μακρὰν ἠχὼ τὴν φωνὴν τῆς καταστροφῆς.

Εἰς τὴν γενικὴν ἐκείνην ἀμηχανίαν καὶ τὸν ἀναπόφευκτον ὄλεθρον, ὁ δειλὸς Καρᾶ-Ἀλῆς, ἀφοῦ ἔδραμεν ἀπὸ τὴν πρῷραν εἰς τὴν πρύμνην καὶ ἀπὸ τὴν πρύμνην εἰς τὴν πρῷραν καὶ οὐδεμιᾶς σωτηρίας ἐλπίδα ἀνίχνευεν, ἐκεῖνος, ὅστις πρὸς τοσούτους ἔδοσε τὸν θάνατον, ἀντὶ νὰ σταθῇ, καὶ μὲ τὸ παράδειγμά του ἐμψυχώσῃ τοὺς λοιποὺς, πρῶτος ἐπήδησεν εἰς τὸν κέλητά του.

Ἤρχισαν τότε καθ' ἑκατοντάδας οἱ ναῦται καὶ λοιποὶ Τοῦρκοι, οἵτινες εἶχον συσσωρευθῇ ἐνταῦθα ἕνεκα τοῦ Ῥαμαζανίου, νὰ πίπτουν ὁμοίως εἰς τὴν θάλασσαν· ἀγκυστρούμενοι δὲ ἐπὶ τῆς λέμβου τοῦ ναυάρχου, ἐζήτουν ἕκαστος ἐπὶ ταύτης νὰ σώσῃ τὰς ἡμέρας του.

Ἡ σύγχυσις, ὁ θόρυβος καὶ οἱ θρῆνοι τοσοῦτον ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὥστε οὐχὶ μόνον ὁ κέλης τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ ἐκινδύνευε νὰ καταποντισθῇ, ἀλλ' οὔτε κἂν ἠδύνατο ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ πυρπολουμένου πλοίου.

Μὲ τὰ γιαταγάνια τότε οἱ κωπηλᾶται ἀνηλεῶς ἔκοπτον τοὺς δακτύλους καὶ τὰς χεῖρας τῶν πλησιαζόντων.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας τοῦ θορύβου ὁ μέγας τῆς ναυαρχίδος ἱστὸς, ὅλος ἀναμμένος ὡς οὐράνιος κεραυνὸς, ἔπεσε μὲ δοῦπον φοβερώτερον τῆς βροντῆς ἐπὶ τοῦ ἐλαφροῦ κέλητος, καὶ

τὴν κεφαλὴν, τὴν ὀσφὺν καὶ τὴν μίαν κνημην τοῦ πολυσάρκου Τίτου τῆς Χίου κατεσύντριψε.

Δύο ἢ τρεῖς τῶν διασωθέντων ναυτῶν ἀνήρπασαν τὸν κεραυνοβληθέντα τύραννον καὶ ἐκπνέοντα τὸν μετέφερον κολυμβῶντες πρὸς τὰ παράλια τῆς Χίου, ἐκεῖ ὅπου τὸν ἐπερίμενον τὰ φάσματα τῶν Χριστιανῶν τοὺς ὁποίους πρὸ πέντε ἑβδομάδων ἐδολοφόνησε.

Ταυτοχρόνως αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς ἔφθασαν τὴν πυριτοθήκην τῆς ναυαρχίδος.

Ἠκούσθη τότε μέγας πάταγος ὡς ἡ κορυφὴ ὁλοκλήρου ὄρους νὰ ἐκυλίσθη εἰς τὸ χάος· ἡ λάμψις τοῦ οὐρανοῦ διὰ μιᾶς ἔσβεσε καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἤναψε λαμπρότερα. Ὁ κορμὸς τοῦ παμμεγέθους σκάφους ἐξεμέσθη κατὰ χιλίας διευθύνσεις ὑπὸ μυρίων ἀστροφόρων ἀκτίνων· ἀνέβη μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων, καὶ πάλιν κατέβη καταποντισθεὶς διὰ παντὸς εἰς τὴν ἄβυσσον, ἣν κάτωθέν του ἤνοιξεν.

Δύο λεπτὰ μετὰ ταῦτα τὸ σκότος ἐπανῆλθε πυκνότερον· καὶ ὅπου ἦτον ἐλιμενισμένη πρὸ ὀλίγου ἡ ὑψηλὴ ναυαρχὶς, ἄλλο τίποτε ἀπὸ ἀνθρώπινα λείψανα, τρίμματα, ξύλα καὶ σχοινία δὲν ἐπέπλεον.

Ὠφεληθεῖσα ἡ Ἀνδρονίκη τοῦ γενικοῦ θορύβου, κολυμβῶσα ἀπεμακρύνθη τῆς ναυαρχίδος, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν νῆσον πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ φρουρίου ὅπου ἦτο σειρὰ ἀνεμομύλων καὶ ἓν μικρὸν τζαμίον, ἤδη κατασ̄ραφὲν ἀπὸ τὰς σφαίρας τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τὰ ἐρείπια ἑνὸς τῶν μύλων τούτων κατέφυγε, καὶ ἐκεῖθεν ἡμίγυμνος ἐθεᾶτο τοῦ τρικρότου τὴν φθορὰν εὐγνωμονοῦσα πρὸς τὸν θεὸν, ὅτι καὶ αὖθις τὴν διέσωσεν.

Ἤδη ἤκουσεν ἀνθρώπους κολυμβῶντας καὶ πλησιάζοντας τὴν ὄχθην.

— Γετισ̄ὶκ, Πασᾶμ, ἀζατζὶκ νταχὰ κουρταρίριζ κεντιμιζὶ— ἐφθάσαμεν, Πασᾶ μου, ἀκόμη ὀλίγον καὶ ἐσώθημεν, ἠκούσθη μία φωνή.

— Κουρτουλτοὺκ, Ἐφέντημ.... Γ̄ζάραπι σούκ̄ζουρ!— ἐσώθημεν, Αὐθέντα.... δόξα τῷ Θεῷ!

Διέκρινεν ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὴν λάμψιν τῆς πυρπολουμένης ναυαρχίδος τότε τρεῖς ἀνθρώπους ἐξερχομένους καὶ νωτοφοροῦντας ἕτερον ἡμιθανῆ.

— Αὐθέντα, δὲν ἀκούεις;.... κύτταξε, Αὐθέντα μου, εἴμεθα εἰς τὴν ξηράν.

— Ἐτελείωσε, δὲν ζῇ πλέον ὁ ναύαρχος.... ἀπέθανε δὲν μᾶς ἀκούει πλέον.

— Ἀπέθανεν ὁ καϋμένος ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς·—βάχ! βάχ! βάχ! ὀλ̄τοῦ ζάβαλη.... Ἀλλὰχ ραχμὲτ ἐγ̄λεσίν.... — Ἀπέθανεν ὁ καϋμένος... ὁ Θεὸς ν' ἀναπαύσῃ τὴν ψυχήν του... Ἄχ γκ̄ιαουράδες ἔννοια σας!....

Συγχρόνως μὲ τοὺς λόγους τούτους ἐπήδησε καὶ ἡ ναυαρχὶς εἰς τὸν ἀέρα, καὶ εἰς τὴν λάμψιν της ὡς ὕστερος κάλυξ πυροτεχνήματος γεμίσασα βολίδων λαμπερῶν τὴν ἀτμοσφαῖραν, ἠδυνήθη νὰ διακρίνῃ σαφέστατα τὸ λείψανον ἐκείνου, ὅστις πρὸ δύο ὡρῶν ἐβίαζεν αὐτὴν εἰς τὸν ἀνοσιώτερον τῶν ὑμεναίων.

Ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὸ μέτωπον διὰ νὰ συλλογισθῇ καὶ ἤγγιξε τὴν κόμην της. Ἐνθυμήθη τότε ὅτι ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῶν δακτύλων της καὶ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ της ἔμενον ἔτι οἱ μαργαρῖται καὶ οἱ ἀδάμαντες, μὲ τοὺς ὁποίους τὴν εἶχον στολίσει.

Τοὺς ἀπέσπασε, καὶ τυλίξασα αὐτοὺς εἰς μίαν τῶν ἄκρων τοῦ ὑγροῦ ἐπιχιτῶνός της, ὅτε οἱ ναῦται μετεκόμιζον τὸ σῶμα τοῦ ναυάρχου ἐντὸς τοῦ παρακειμένου τζαμίου, δρομαίως ἔφυγεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου.

Μετὰ ἕνα μῆνα ἐπεβιβάσθη πάλιν μετὰ πολλῶν ἄλλων Χίων διὰ Ὕδραν, πλὴν λυπηρὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι, ἅμα ἀφῆκαν τὴν Χίον συνελήφθησαν ὑπὸ φρεγάδος Ὀθωμανικῆς, ἥτις καὶ μετέφερε τούτους εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκεῖ ἡ δυστυχὴς Ἀνδρονίκη ἐξετέθη καὶ ἐπωλήθη ὡς ἀνδράποδον εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν δούλων.

Εἶναι μεγίστη ἀνάγκη τώρα νὰ ἐπιστρέψωμεν πρὸς τὸν Θρασύβουλον.

ΚΕΦΑΛ. 61.

Ο ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΚΑΙ Η ΚΥΡΑ Ρ.....

— Κράτει καλὰ τὸ στόμα του.... ἄκουε μὴ λακτῇς θὰ δέσω καὶ τὰ ποδάρια σου, ἔλεγε πρὸς τὸν Κάρλον εἷς τῶν Ἀλβανῶν τὸν ἀπαγόντων τοῦτον καὶ τὸν Θρασύβουλον εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων.

Τόσον ἀνέλπιστος ἦτον ἡ ἐνέδρα τῶν ἀλητηρίων, ὥστε ἀμφότεροι ἀνηρπάγησαν ἐξερχόμενοι τῆς κατοικίας τοῦ Βάρθακα ἄνευ ταραχῆς καὶ ἀντιστάσεως.

Ἦτο περασμένον τὸ μεσονύκτιον καὶ κατὰ συνέπειαν αἱ ὁδοὶ τῶν Ἰωαννίνων ἦσαν ἐπίσης ἔρημοι καὶ σκοτειναί.

Τοὺς μετέφερον εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ἁγίου Νικολάου πρὸς τὸ ὁμώνυμον μοναστήριον, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς εἶχε πνίξει ἄλλοτε τὴν Εὐφροσύνην.

Περιέμενεν ἐκεῖ μία μεγάλη ἁλιάς. Ἐπὶ ταύτης ἐπεβιβάσθησαν, εἶτα ὁ ἱπποκόμος τοῦ Καφταντζῆ ἀπέπεμψε [illegible] βοηθούς του.

— Τράβα ἀλάργο· ἀπετάνθη τώρα ὁ ἱπποκόμος πρὸς τὸν ἀρχιαλιέα.

Ἀφῆκαν τὴν ὄχθην, καὶ ἀνάπτοντες φανὸν, ἤρχισαν μὲ σφαιροειδὲς ῥόπαλον (τοποῦζι) νὰ κάμνουν δοῦπον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ὡς συνήθως κάμνουν οἱ ἁλιεῖς ὅτε διώκουν τοὺς ἰχθῦς πρὸς τὰ δίκτυά των.

Ἐν ἄλλοις λόγοις ἐπροσποιοῦντο ὅτι συνηλιευον μετὰ τῶν τριάκοντα ἄλλων ἁλιάδων, αἵτινες μὲ ὅμοιον κρότον ἐφώτιζον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς λίμνης.

— Δόνε, ὠρὲ, τὸ νταχτυλίντι.... γι̯ὰ φέγγε 'δῶ νὰ θωράω τ μοῦτρα 'χει τοῦτο ποῦ 'πε τὸ Καφταντζῆ γι̯ὰ παλληκάρι.

Εἶχεν ἐνοήσει ὁ Θρασύβουλος τὸ σχέδιον τοῦ Βάρθακα ἅμα εἶδε τὰς ὄχθας τῆς λίμνης· ἐνόησε προσέτι ὅτι ἡ ἀῤῥαβωνι̯αστική του ἦτον ἀθῶα· καὶ ὁ ἀνόσιος καθηγητὴς ἐζήτει νὰ τὸν δολοφονήσῃ, ἴσως διὰ νὰ τὴν νυμφευθῇ.

Θέσις τρισαθλία! ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὰ τείχη μιᾶς φυλακῆς ὑποφερτῆς, ὅπως τρέξῃ ὅπου ἡ φωνὴ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς πατρίδος τὸν ἔκραζον, καὶ αἴφνης εὑρίσκεται ἀπέναντι τοιούτου ἀνελπίστου θανάτου!!

— Κύριε, κάμε, ὅ,τι θέλεις μὲ ἐμὲ, εἶπε πρὸς τὸν ἱπποκόμον, πλὴν φείσθητι τοῦ ἀγαθοῦ δούλου μου..... αὐτὸς εἶναι Οὖγγρος.... εἰς κἀνένα ἄνθρωπον κακὸν δὲν ἔκαμε.

— Καὶ τὸ τυὸ, ὠρὲ, καὶ τὸ τυό..... ντέκα χιλι̯άντες....'ς τὸ κορφὴ τοῦ Μέτζοβο, ὠρὲ, θὰ τὸ χτίζω τὸ σαράϊ.

Τὰ ἀετώδη ὄμματα τοῦ Ἀλβανοῦ ἐκαρφώθησαν ἓν ὁλόκληρον λεπτὸν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Θρασυβούλου, εἶτα ὀπισθοδρόμησε βιαίως.

— 'Σ τὸ Προφήτη μου εἶναι ἀπατότου, ἐτονθόρυσεν.

Ἐνθυμήθη καὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ δημίου αὐτοῦ δὲν ἦτο παντάπασιν ξένον.

— Κρίμα τὸ ντέκα χιλι̯άντες!!! τφοῦ ἀλι̯ὰν μπελι̯ὰ βερσί!! ἔχω μπέσα γι̯ὰ μπέσα μὲ τὸ Χριστιανὸ τοῦτο, ἐμουρμούρισεν ὁ Ἀλβανός.

Τῳόντι ὁ Καρᾶ-Σεϊδαλῆς δὲν ἦτον, εἰμὴ ὁ μονομάχος ἐκεῖνος, οὗτινος τὴν ζωὴν εἶχε χαρίσει ὁ Θρασύβουλος εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Δραγατζανίου.

— Πῶς!... εἶσαι σὺ, Γκέκα!!... ἔχεις μπέσα γι̯ὰ μπέσα μαζῇ μου, καὶ θέλεις τώρα νὰ μὲ πνίξῃς;

— Ἀνατεμάτο τὸ μπέσα γι̯ὰ μπέσα, χάνω, ὠρὲ, τὸ ντέκα χιλι̯άντες γι̯' αὐτὸ τὸ μπέσα γι̯ὰ μπέσα.

— Ἄφες μας νὰ ζήσωμεν καὶ σοῦ τὰς μετρῶ ἀμέσως... κακὸν δὲν ἐπράξαμεν εἰς κανένα.... ὁ Καφταντζῆς ἀπὸ ζηλοτυπίαν ἔρωτος θέλει νὰ μᾶς πνίξῃ.

Καὶ ἐδιηγήθη τότε τὰ τοῦ Βάρθακα καὶ τ.λ. περὶ αὐτοῦ, καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον οὗτος ἀμφοτέρους Ἕλληνας καὶ Τούρκους ἔπαιξε.

Οἱ λόγοι, ἡ φωνὴ καὶ αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θρασυβούλου ἦσαν

τοιαῦται, ὥστε καὶ οἱ λοιποὶ κωπηλᾶται ἐμεσίτευσαν ὑπὲρ τῆς ζωῆς του.

— Ντόνε μου τὸ νταχτυλίντι γ̥ιὰ νὰ τὸ δόνω, ὠρὲ, τὸ Καφταντζῆ γ̥ιὰ νὰ πιστεύγῃ πῶς τὸ 'πνιξα ἐσένα, καὶ μοῦ μετράει καὶ 'κεῖνο τὰ ἄλλα ντέκα χιλ̥ιάντες γρόσα.... ἔρχουμαι ὕστερα ἀντάμα καὶ πολεμάω τὸ Τοῦρκο.... τὸ Ἀρναοῦτι 'μεῖς 'μεσται σἂν τὸ γεράκ̥ια, ποῦ 'ς ὅποιο ὀρνιθαριὸ 'πάνω 'τ' ἀφίνεις κάνουνε τὸ γ̥ιουροῦσι.

— Λάβε τὸ δακτυλίδι· συντρόφευσέ μας εἰς τὸ Προξενεῖον νὰ σὲ δώσω καὶ τὰς δέκα χιλιάδας.

Ὁ Καρᾶ-Σεϊδαλῆς ἀπέλυσε αὐτοὺς, καὶ πρὶν τῆς αὐγῆς ὁ Θρασύβουλος ἐκπληρώσας τὴν ὑπόσχεσίν του, ἀφῆκε τὰ Ἰωαννινα.

Εἶχε λάβει τὴν ὁδὸν τῆς Ἄρτης, ἀπορῶν καὶ ὁ ἴδιος τίνι τρόπῳ ἐσώθη.

Τὴν ἐπαύριον περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἶδον ἱππέα καλπάζοντα μὲ τάχος ὄπισθέν των.

Ἦτον ὁ Καρᾶ-Σεϊδαλῆς.

— Τοῦ τὸ χτύπαα, ὠρὲ, τὸ τζουτζε τὸ ντέκα χιλ̥ιάντες.... ἐντῶ, ὠρὲ, 'ς τὸ κεμέρι τὸ 'χω· ἐφώναξεν ἀπὸ μακρὰν ὁ Ἀλβανός· ἔπειτα ἐναβρυνόμενος. Τὸ 'πα πῶς 'σὰν καὶ καμὰ τέτο̥ιο ἕνα σκοτομὸ νὰ μένω 'ς ταῖς Γ̥ιάννινες ντὲν τὰ μπορέζω, γ̥ιατὶ τὸ Κούνσουλα Μόσκο 'σὰν καὶ ματαίνῃ τὰ κρεμνάῃ ἐμένα. Τὸ Καφταντζῆ τὸ 'ν̥ιοσε ποῦ ντὲν ἤτανε τῆς γνῶσις ντικό του νὰ στέκω 'ς ταῖς Γ̥ιάννινες καὶ μὲ ντίνει ἄλλαις τυὸ χιλ̥ιάδες νὰ πηγαίνω ὅπου τὸ Ἀλλὰχ φυσάει.... βαρέθηκα τὸ πόλεμο καὶ τώρα πο' 'χω μπερεκέτι πάγω καὶ 'γὼ νὰ 'συχάζω 'κείθενε 'ς τὰ 'φτα-νήσ̥ια.

Τῳόντι ὁ Ἀλβανὸς ἐξ Ἄρτης μετέβη εἰς Κορφοὺς· ὁ δὲ Θρασύβουλος εἰς Μεσολόγγιον.

Ἐνταῦθα διέτριψε μῆνάς τινας, γνωρισθεὶς μὲ τὸν Μάρκον Βότζαρην καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μαυροκορδάτον· μὴ δυνηθεὶς δὲ καμμίαν περὶ τῆς ἐρωμένης του νὰ συλλέξῃ πληροφορίαν, ἀφοῦ ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Κομβότη καὶ Πέτα (α), μετέβη εἰς Πάτρας, εἰς Κόρινθον, Ναύπλιον, καὶ τέλος εἰς Δημητζάνην.

Εἰς τὰ πέριξ τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως, δηλ. εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἁγίου Ἠλία, ἀπήντησε τὸν γέροντα ἀσκητὴν, καὶ ἐκ τούτου ἔμαθε λεπτομερῶς τὰ συμβάντα τοῦ πύργου τοῦ Δημογέροντος, καὶ ἐνόησε κατὰ βάθος τὰς ῥαδιουργίας τοῦ ἀνοσίου Βάρθακα.

Δὲν ἔμενε πλέον καμμία ἀμφιβολία εἰς τὸν νοῦν του περὶ τῆς ἀθωότητος τῆς ἐρωμένης του· ὅθεν χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν

(α) Διὰ νὰ κρατήσωμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς συνέχειαν τῶν συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, δίδομεν εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου τούτου τὴν περιγραφὴν τῆς μάχης τοῦ Πέτα (Λ).

ἔλαβε τὴν πορείαν του διὰ τὸ Κωρύκιον ἄντρον, ὅπως γνωρίσῃ καὶ τὴν κυρὰν Ρ..., συγγενῆ τοῦ Ὀδυσσέως, ἥτις, κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Βάρθακα, ἦτον ἡ τελευταία ἡ ἰδοῦσα αὐτήν.

Διεκαίετο ὑπὸ ἐπιθυμίας ἐπίσης νὰ γνωρισθῇ καὶ μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως, οὗτινος τὸ ὄνομα διεθρυλλεῖτο πολὺ διὰ τὴν νέαν εἰς Θερμοπύλας νίκην του, καὶ τὸν σκληρὸν θάνατον, ὃν ἔδοσε πρὸς τὸν Νοῦτζον καὶ Παλάσκαν (α), καὶ τὰς μετὰ τοῦ Ἀρείου πάγου ἔριδάς του.

Ἦσαν τὰ τέλη τοῦ 1823 ὅτε ἔφθασεν εἰς τὸ ἄντρον· ἐπλησίασε λοιπὸν μετ' ὀλίγον τὴν κυρὰν Ρ.... καὶ ἤρχισε νὰ τὴν ἐρωτᾷ περὶ τῆς μάχης τῆς Γραβιᾶς.

— Μὴ μοῦ τόνε θυμίζῃς, καπετάνιε, τὸ 'ξακουσμένο 'κεῖνο πόλεμο τοῦ χανιοῦ.... τ' ἔχει νὰ κάμῃ τὸ χαλάζι 'ς τὸ δῶμα 'πάνου.... ἔτζι δανὰ τὰ βόλια πέφτανε!!! καὶ τὸ θᾶμα ποῦ κανένα μας δὲ πιάκανε· ποῦ θάῤῥαες τίμιο ξύλο 'πάνου μας πῶς κρατάαμε.

— Ἦσο ἡ μόνη γυνὴ εἰς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον;

— Ἡ μόνη καὶ μοναχή.... νάτα!! ποιανῆς ἄλλης βάσταε νὰ 'μπῇ 'ς τὸ θολὸ 'κεῖν' οὐρανὸ καὶ τὰ 'ματωμένα ἄστρα;.... πῶ-πῶ-πῶ-πῶ!! ἡ φαλαγγαρία τῶ Τουρκαλάδωνε!! ποῦ τὰ τουφέκια τους ἀντιβογάανε 'σὰν τοῦ Θειοῦ ταῖς βροντάδαις!..

— Ἤκουσα πῶς ἦτο μία κάποια Ἀνδρονίκη μὲ φουστανέλαις.

— Τὸν καπετὰν-Ἀντρόνικο μοῦ κράζεις;... ὁ καπετὰν-Ἀντρόνικος γυναῖκα;!!... χά! χά! χά! ποιὸς σοῦ τὴν πούλησε τούτηνε πάλι;

— Οὕτως ἤκουσα πῶς ἦτο γυνὴ καὶ μετὰ τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς ἔφυγε μὲ ἕνα στρατιώτην.

— Ἤτανε ἀλήθεια ὄμορφος 'σὰν τὴ Δέσποινα!! μὰ ἤταν ἄντρας, ἄντρακλας.... καὶ δὲ 'ξέρω 'γὼ ποῦ 'μανε ἀῤῥαβωνιασμένη ἔξη μῆνες ἀντάμα του, κι' εἶχα χαζίρι καὶ τὰ ςέφανα... τί νὰ σοῦ κάμω! ἡ βρωμοῦσα ἡ Διαμάντο, τοῦ κανονιέρη τ' Ἀλῆ-Πασᾶ ἡ κόρη μοῦ τὸν ἐξελόγιασε, καὶ μοῦ χάλασε πολλὰ πράματα ποῦ 'χα μαγερεμένα ἀντάμα του.... μὰ τὸ 'πουράνιο βγαγγέλιο καὶ νὰ τὴν ἔπιακα καὶ νὰ ταῖς ἔτριβγα μὲ μουχλιασμένο σκόρδο τὰ τζιμπλιάρικά της.

Ὁ Θρασύβουλος περιεπλέχθη καὶ ἠπόρει ἐνταυτῷ διὰ τὴν ἀθυροστομίαν τῆς γυναικός· ἠρώτησε δὲ μετά τινων στιγμῶν σκέψιν.

— Μήπως ἐννοεῖς ἄλλον κανένα;

— Καλὲ τί ἄλλονε!.... ὁ καπετὰν-Ἀντρόνικος!!! ποῦ 'τανε 'ς τὸν πόλεμο τοῦ Διάκου, καὶ ὁ Ὀδυσσέας τὸν ἔφερε βαρειὰ βαρεμένο 'ς τὴ σπηλιά; ποῦ 'χε τὰ μάγουλα 'σὰν τὴ φωτιά, τὸ πρόσωπο ἄσπρο κατ' ἄσπρο 'σὰν τὸ γάλα, καὶ μαῦρα 'σὰν τὴ

(α) Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἰδίου κεφαλαίου ἐπίσης δίδομεν ὀλίγα περὶ τοῦ Νούτζου καὶ Παλάσκα (Β).

μαυροελϳὰ τὰ μάτϳα, καὶ τὰ μαλλϳὰ μαῦρα 'σὰν τὸ μαυροκοράκω τὰ φτερὰ, κόκκινα 'σὰν τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα τὰ χείλϳα... τὸ μόνο λεβέντη ποῦ 'δα 'ς τὴ γλυκάδα καὶ 'ς ταῖς χάριταις νὰ τοῦ τεργϳάζῃ, εἶσαι ἡ ἀφεντϳά σου, χωρὶς νὰ σὲ χαϊδέψω... ναὶ, ἡ ἀφεντϳά σου, κὺρ Θρασυβούλη.

Καὶ ἡ Σουλϳῶτις ἐτόξευσεν ἓν ἐκ τῶν πυρίνων ἐκείνων βλεμμάτων της πρὸς τοῦτον.

— Ἄκουσέ μου, ἀρχόντισσα... ἤσουν ποτὲ εἰς τὰ Ἰωάννινα;

— Ἀμ' δὲν ἤμουνα τόσα χρόνϳα σκλάβα μὲ τὴ Χρουσῆ τοῦ Μάρκου-Βότζαρη!... μϳὰ φορὰ μάλιστα 'λίγο 'λειψε νὰ τζακωθῶ μὲ τὸ Κῶστα-Μπότζαρη· γϳατὶ ζήταε τοῦτος νὰ 'χε αὐθάδεϳας μαζῆ μου· καὶ 'γὼ 'σὰν καὶ εἶμαι γυναῖκα πολὺ βαρεϳὰ ς ἐκϳοὺς ποῦ δὲ νοστιμεύγομαι....

— Ἐγνώρισας διόλου τὸν Καφταντζῆ;

— Τὸ τζουτζὲ καὶ καμπούρη;.... ἀμ' δὲν τὸν γνώρισα!.... τοῦ πάτησα μάλιστα μϳὰ φορὰ καὶ μϳὰ γϳουχάλα γϳὰ τὸ μπόϊ του....ἤθελε τάχατες κ' ἐκεϳὸς νὰ μοῦ κάμῃ ξυσπάδες, καὶ νὰ 'πῇ τοῦ 'Ομὲρ-Βριώνη νὰ μὴν ἀγροικάῃ γϳατ' εἶμαι γυναῖκα, καὶ 'γὼ μάνισα.

— Σ' ἐρώτησε διόλου διὰ τὸν καπετὰν-Ἀντρόνικον;

— Καὶ βέβοϳος! καὶ τοῦ 'καμα τὴν ἴδϳα κουβέντα ποῦ σοῦ κάνω· πῶς τὸ 'στριψε μὲ τὴ κόρη τοῦ Καῤῥέτου....γϳὰ τοῦτο, κὺρ Θρασυβούλη, 'πῆρα καὶ 'γὼ δίπλα τὰ βουνὰ κ' ἔτρεξα κατὰ τὰ Γϳάννινα νὰ τοὺς χαλέψω.

— Σ' εὐχαριστῶ, σ' εὐχαριστῶ· ἂν ἐγνώριζες πόσον πολύτιμαι εἶναι εἰς ἐμὲ αἱ πληροφορίαι σου, κυρὰ Ρ....

— Τὸν ἐγνώρισες καθόλου τὸν καπετὰν-Ἀντρόνικο, κὺρ Θρασυβούλη;

— Εἶναι ἀδελφός μου, μετ' ὀλίγην σκέψιν ἀπεκρίθη ὁ Θρασύβουλος.

— Ἀδερφός σου!! ἀνατιναχθεῖσα ἐξεφώνησεν ἡ Σουλϳῶτις, ἀδερφός σου!!... τώρα ἀγναντϳάζω τὴν ὁμοϳάδα... καὶ πές μου πῶς ἔχω νὰ κάμω μὲ τὸν ἀντραδερφούλη μου.... καὶ δὲ ξέρεις τί γένικε ὁ ψυχοπονεμένος μου;

— Τὸν ζητῶ πρὸ τοσούτου καιροῦ καὶ τίποτε δὲν ἠμπορῶ νὰ μάθω.

— Ὁ δϳάτανος νὰ τὴν ἐπάρῃ καὶ νὰ τὴν σηκώσῃ γϳὰ Διαμάντο! ἄϊντε, μωρὴ κουζουλαμένη, ποῦ νὰ θυμϳάσῃ ὁ παπᾶς τὸ κορμάκι σου μὲ περισσὸ λιβάνι· εἶσαι καὶ τῆς δικούλας μου καὶ τῆς δικούλας του συφορᾶς γ' ἡ αἰτίγϳα· Καὶ θαῤῥεῖς πῶς τὴν ἔχει μὲ στεφάνι, κὺρ Θρασυβούλη;... 'ξέρω 'γὼ τί μοῦργος εἶν' ἐκεϳὸς ὁ μαργϳόλος ὁ ἀδερφός σου... τήραγε, κὺρ Θρασυβούλη, 'δῶ τὸ βράδυ νὰ παραδοθῇ μϳὰ γυναῖκα 'ς τὰ νυχάκϳα [illegible] αὐγίτζα τὴ ξαπολάει κατὰ μεσῆς 'ς τὰ τρίστρατα.

Ὁ Θρασύβουλος ἔμεινε σκυθρωπὸς καὶ συλλογισμένος, ἡ δὲ

Σουλιῶτις πλησιάζουσα καὶ ἐγγίζουσα τὸν ὦμον αὐτοῦ ἐλαφρῶς, ἐπρόσθεσεν.

— Ἀμὰν, Ἀντράδερφε! θέλεις νὰ πηλαλήσῃς μὲ τὴ νυφοῦλά σου μαζῇ τὸ Μωριὰ καὶ τὴ Ῥούμελη νὰ τοὺς χαλέψουμε;.... τὸ Θειὸ σοῦ βάνω 'γγυητὴ, καὶ τοὺς ἀγιοὺς μαρτύρους πῶς θὰ τοὺς 'βροῦμε' 'ς τὰ χάλια ποῦ 'σε ἔχεις χρεία ἀπὸ παρηγοριάρη' τὸ ἴδιο κ' ἐγὼ ἡ κατακαϋμένη.... μ' ἔκαϊψε ὁ καλόμοιρος ὁ ἀδερφούλης σου.... ἄϊντε λοιπὸ πᾶμε... ὕστερα ἔχω καὶ τὸ δικόμου, μὴ τάχα μὲ πάρῃς γιὰ καμμιὰ ἀραγχνιασμένη καὶ ζητάω νὰ σοῦ γίνω βάρος.... καλὸ κεμέρι' εἶμαι καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα φλάμπουρα τοῦ Σοῦλι.

— Ἔχομεν καιρὸν νὰ ὁμιλήσωμεν ἄλλοτε περὶ τῶν τοιούτων, θεωρήσας μετὰ προσοχῆς τὴν φθινοπωρινὴν κεφαλὴν τῆς γυναικὸς, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· πνίγων δὲ συγχρόνως τὸν γέλωτά του εἰς τὸ θεατρικόν της ὕφος· εἶσαι Σουλιῶτις; ἐπηρώτησε.

— Καλὰ παιδιὰ εἶστε, μωρὲ, σεῖς τὰ δυὸ ἀδέρφια, μὰ 'χετε τὸ ζακόνι νὰ 'στε πολὺ περιγελαστάδες, γελῶσα ἐξηκολούθησε καὶ ἡ κυρὰ Ρ.... γιατὶ γελάεις; μὲ καταλαβαίνεις βαθειὰ βαθειά· καὶ τὸ γέλιο σου εἶναι μαραφέτι (ἐπιτηδειότης) νὰ καμωθῇς πῶς δὲ μὲ καταλαβαίνεις.... νιόθετε, μωρὲ, σεῖς τι βαραίνει μιὰ περιστεροῦλα τῆς Λάκκας καὶ τοῦ Σοῦλι!.... ὁ κὺρ Τρελὼς ποῦ 'ρθε σήμερα τὸ ταχὺ 'ς τὴ σπηλιὰ μονοκοπανιᾶς μὲ κατάλαβε, καὶ δὲν σήκωσε ἀπὸ 'πάνω μου τὸ 'μάτι... κύτταξε καὶ τώρα πῶς κυττάει.

— Ποῖος εἶναι ὁ κὺρ Τρελῶς;

— Κειὸς ὁ 'Εγγλέζος ὁ γεμάτος ὁ καλομούρης.

Ἔστρεψε τῳόντι ὁ Θρασύβουλος καὶ εἶδεν εἰς τὸ βάθος τοῦ σπηλαίου νέον ἄνδρα, εὐειδῆ, εὔρωστον, καθήμενον πλησίον τοῦ στρατηγοῦ 'Οδυσσέως καὶ μετ' αὐτοῦ συνδιαλεγόμενον.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτον ὁ κύριος 'Εδουάρδος Τρελώνης ὁ φίλος τοῦ Λόρδου Βύρωνος, τὸν ὁποῖον εἰς τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον θέλομεν γνωρίσει ἐκτενέστερον.

— Ἂς πλησιάσωμεν καὶ ἡμεῖς, εἶπε πρὸς τὴν γυναῖκα τῶν Κασσιοπαίδων ὀρέων ὁ Θρασύβουλος.

Καὶ ἐγερθεὶς διευθύνθη εἰς τὸ ἕτερον τοῦ ἄντρου μέρος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 61ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΕΤΑ. Μετὰ τὴν νίκην τοῦ στρατηγοῦ Νορμάνου εἰς Κομπότι, καὶ τὰς μάχας τῆς Πλάκας καὶ τοῦ Φαναρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔπεσεν ὁ γενναῖος Κυριακούλης, ἐκείνη ἥτις χαρακτηρίζει τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος εἶναι ἡ τοῦ Πέτα, διά τε τὴν καταστροφὴν τῶν φιλελλήνων, καὶ διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ Γώγου Μπάκολα.

Ἡ χώρα ὅπου μεταφέρομεν τὸν ἀναγνώστην μας εἶ καὶ ὀρεινὴ καὶ δασώδης εἶναι μία τῶν τερπνοτέρων τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος. Πλὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔρημος κ' ἐγκαταλελειμμένη ὑπὸ τῶν κατοίκων της ἕνεκα τοῦ τριετοῦς πολέμου καὶ τῆς λεηλασίας τοῦ Μπεχλιβὰν-Μπαμπὰ-Πασᾶ.

Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ φιλέλληνες ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι πλησίον τοῦ Κομποτίου χωρίου, ἀνήκοντός ποτε εἰς τὸν Μουχτὰρ-Πασᾶν υἱὸν τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ ἐπειδὴ ἐγίνετο πολὺς λόγος ὑπὲρ τῆς τοποθεσίας τοῦ Πέτα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφημίζετο ὅτι ὀλίγοι μόνον ἄνδρες πολλάκις ἀπέκρουσαν χιλιάδας Τούρκων, καὶ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ ἴδιος Γῶγος τοσοῦτον γενναίως εἶχε νικήσει αὐτούς, ὁ πρόεδρος Α. Μαυροκορδάτος ἀπέστειλε τὸν ἀντισυνταγματάρχην Κάρολον Δε-Στιὲτζ διὰ νὰ κάμη ἕνα στρατιωτικὸν χάρτην, καὶ σπουδάση ὑπὸ πόσων ἀνδρῶν εἶχεν ἀνάγκην τὸ Πέτα διὰ νὰ κρατηθῇ (α). Μετ' ὀλίγας ἡμέρας οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ φιλέλληνες τὸ κατέσχον.

Εἶναι πρέπον νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ ἐκεῖ Ἑλληνικὸς στρατὸς εὑρίσκετο πρό τινων ἡμερῶν εἴς τινα ἀποκαρδίωσιν ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ζωοτροφιῶν καὶ τῶν ἐπανειλημμένων κακῶν εἰδήσεων. Ἡ κατοχὴ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ σύλληψις τοῦ Μπασάνου, ὁ θάνατος τοῦ Κυριακούλη, ἡ σφαγὴ τῆς Χίου, τὰ εἰς Κρήτην συμβάντα, ὁ ἐκεῖ θάνατος τοῦ γενναίου Βαλέστα, ἡ σύλληψις τοῦ φιλέλληνος Ἰταλοῦ Μονάλδου, ὅστις καὶ ἀπεκάλυψε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ σχέδια τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Μάρκου Βότζαρη, Γεωργίου Βαρνακιώτου, Ἀλεξ. Βλαχοπούλου καὶ Ἀνδρέου Ἴσκου, οἵτινες μετὰ χιλίων διακοσίων ἀνεχώρησαν διὰ Κιάφαν (β), ταῦτα πάντα εἶχον ἐπηρεάσει ὄχι μικρὸν τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ τοῦ Α. Μαυροκορδάτου.

Ἐπὶ τοῦ Πέτα ἦτο καὶ ὁ Γῶγος Μπάκολας ὁπλαρχηγὸς τοῦ τμήματος τῆς Ἄρτης, εἰς ὃ ἀνῆκε τὸ εἰρημένον χωρίον, ἀνὴρ ἑβδομηκοντούτης (γ) διελθὼν τὸν βίον του πολεμῶν ὑπὲρ καὶ κατὰ τῶν Τούρκων, προσωπικῶς ἀνδρεῖος, μὲ μεγάλην φήμην καὶ ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων, νικητὴς ἤδη εἰς τὴν πρὸ μικροῦ λαμπρὰν κατὰ τοῦ Μακρυνόρους συμβᾶσαν μάχην (δ), πλὴν φιλάργυρος, πλεονέκτης καὶ ὑποβλεπόμενος διὰ τὰς πρὸς τοὺς Τούρκους σχέσεις του, καὶ διὰ τὸ πρὸς τὸν Μάρκον Βότζαρην μῖσός του, οὗτινος τὸν πατέρα, μισθωθεὶς ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, εἶχε δολοφονήσει.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἀκολουθούμενος ὑπό τινων Πελοποννησίων καὶ στερεοελλαδιτῶν εὑρίσκετο εἰς τὴν Λαγκάδαν, ὅπως προμηθευθῇ τὰ διὰ τὸν στρατὸν ἀναγκαῖα.

Τὸ χωρίον Πέτα κεῖται μεταξὺ δύο σειρῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα λήγουν εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Ἄρτης, παρ' ᾧ εὑρίσκεται καὶ ἡ ἀπὸ Ἄρτης εἰς Τρίκκαλα καὶ Λάρισσαν ὁδός. Κεῖται δὲ εἰς τὴν ἕνωσιν δύο λόφων, ἐξ ὧν ὁ εἷς εἶναι ἔμπροσθεν ὑποκάτω τοῦ χωρίου ἑπτακοσίων περίπου μέτρων μήκους, καὶ ὁ ἕτερος ὄπισθεν ὑψηλότερος πολύ, ἐπιμηκέστερος καὶ παράλληλος μὲ τὸ χωρίον.

« Ἐπὶ τοῦ δευτέρου τούτου, λέγει ὁ κύριος Μάξιμος Ῥαϊβώ, ἐτοποθετήθημεν μὲ τὸ σύνταγμα τοῦ συνταγματάρχου Πέτρου Τερέλλα, τοὺς Ἰονίους καὶ δύο πυροβόλα, ἔχοντες ὄπισθέν μας τὸν Γῶγον καὶ ὀκτακοσίους περίπου στρατιώτας (ε).»

Ἡ θέσις αὕτη φαίνεται ὡς νὰ ἐκατασκευάσθη ἐπίτηδες πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ χωρίου. Ὁ Γῶγος ἦτον εἰς φανερὰν ἀνταπόκρισιν καὶ μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μὲ τοὺς Ἕλλη-

(α) Ῥαϊβὼ Τ. Β. σελ. 279.
(β) Ἱστορ. Τρικούπη. Τομ. Β. σελ 272.
(γ) Γόρδ. τόμ. Α. σελ. 382.
(δ) Ἱστορ. Τρικούπη. Τ. Α. σελ. 313
(ε) Ῥαϊβὼ Τ. Β. σελ. 293

νας· καὶ καθὼς λέγει καὶ ὁ κύριος Τρικούπης (α), τοῖς μὲν ἔλεγεν ὅτι τὸ ἐθνικὸν συμφέρον ἀπητεῖ νὰ πολιτεύηται τοὺς Τούρκους, τοῖς δὲ ὅτι ἡ φρόνησις καὶ ἡ ἀνάγκη ἀπήτει νὰ πολιτεύηται τοὺς Ἕλληνας. Ἡ διαγωγὴ ὅμως αὕτη ὅσον διπλωματικὴ καὶ ἂν ἦτο καὶ ὅσον καὶ ἂν ἦτο τοῦ συρμοῦ τότε καὶ παρ' ἄλλων τινῶν ὁπλαρχηγῶν, εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅθεν τὰ πράγματα ἐξάγονται ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν ὑποθέσεων, εἶναι ἡ ἰδία ἑνὸς φανεροῦ καὶ ἀναντιῤῥήτου προδότου. Ἀμφιῤῥεποῦς χαρακτῆρος, δολόφρων καὶ προφυλακτικός, δὲν εἶναι οὗτος ὁ Γῶγος, ὅστις εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην κατέφυγε πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ μέχρι τέλους ἔμεινε παρ' αὐτοῖς;

Ἐλάμβανε, καθ' ὃν χρόνον ἦτο μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἄφθονα πολεμοφόδια, χρήματα, οἶνον, καφὲ, ἄρτον παρὰ τῶν Μουσουλμάνων, καὶ τὰ μετεπώλει εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Α. Μαυροκορδάτου εἰς τιμὰς ὑπερόγκους, ἀναβοκαταβιβάζων τὸ συνάλλαγμα τῶν κυκλοφορούντων νομισμάτων (β), τοκογλύφων καὶ μονοπωλῶν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ διάθεσιν.

Ἔγειναν τότε πολλὰ παράπονα ἐκ μέρους τῶν φιλελλήνων κατὰ τούτου (γ), πλὴν ὁ Γῶγος ἦτο καὶ ἰσχυρὸς καὶ ἐπίφοβος· διότι οἱ στρατιῶταί του ἦσαν παλαιοὶ καὶ ἀφοσιωμένοι πρὸς αὐτὸν, καὶ διότι πρὸ μικροῦ ἔδειξε τοσαύτην ἀνδρίαν εἰς τὰς μάχας τοῦ Μακρυνόρους, Λαγκάδας καὶ Πέτα. Οὐδεὶς λοιπὸν ἠδύνατο ἀναφανδὸν νὰ τὸν καλέσῃ ἔτι προδότην.

Αἱ διαταγαὶ τοῦ Α. Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν ἐκ Βυτεμβέργης Κόμητα Νορμάνον ἦσαν, ὅτι, ὁ εἰς Πέταν στρατός του νὰ λάβῃ τὴν ἀμυντικὴν θέσιν, καθ' ὅτι ὁ περιμενόμενος Τουρκικὸς ἦτο πολὺ ἀνώτερος.

Οἱ Ἀλβανοὶ ὅμως, ἐρχόμενοι κάθε πρωΐαν διὰ νὰ ποτίσουν τοὺς ἵππους των εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Ἄρτης, καὶ παίζοντες πρὸς καταφρόνησιν τῶν Χριστιανῶν τὸ τζιρίτιον οὐχὶ μακρὰν των, τοσοῦτον παρώξυνον τοὺς φιλέλληνας, ὥστε οὗτοι ἀπήτουν ἐπιμόνως διὰ νὰ καταβοῦν εἰς τὴν πεδιάδα νὰ τοὺς προσβάλουν.

Ἡ ὀργὴ διὰ τὴν ἀπραξίαν των ταύτην καὶ διὰ τὴν αὐθάδειαν τῶν Δελίδων καθ' ἑκάστην ἐγίνετο μεγαλητέρα· πρὸ πάντων ἡ τοῦ Ἐλβετοῦ Ἀνδρέου Δανιᾶ. Ἦτο ῥωμαλαῖος, φιλόδοξος, ὁρμητικὸς, καὶ σχεδὸν ἀπειθὴς ὁ Συνταγματάρχης οὗτος πρὸς τοὺς ἀνωτέρους του· χωρὶς λοιπὸν νὰ δώσῃ ἀκρόασιν εἰς τοῦ στρατηγοῦ Νορμάνου τὰς διαταγὰς, ἀπεφάσισε νὰ καταβῇ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ νὰ ἔλθῃ πρὸς συναπάντησιν ὀκτακοσίων Ἀλβανῶν, οἵτινες ἦδετο λόγος, ὅτι, ἀφήσαντες τὴν Ἄρταν ἤρχοντο διὰ νὰ λεηλατήσουν τὰ χωρία. Πρέπει νὰ προσθέσωμεν δ' ἐνταῦθα ὅτι πρὸς τοῦτο παρεκινήθη, λέγεται, πολὺ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γώγου, ὅστις τῷ ὑπεσχέθη νὰ τῷ πέμπῃ ζωοτροφίας καὶ νὰ διατηρῇ τὴν μετὰ τοῦ Πέτα συγκοινωνίαν του, καὶ ὅτι τῷ ἔδωκεν ὁδηγοὺς δώδεκα ἀνθρώπους του, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν συγγενεῖς του (δ).

Εἷς τῶν ὀπαδῶν τοῦ Δανιᾶ ἦτο καὶ ὁ συνταγματάρχης Μάξιμος Ῥεϊβῶ· « τινὲς τῶν γεροντοτέρων, λέγει, ἠθέλησαν νὰ μᾶς ἐμποδίσουν· πλὴν τοῖς ἐκλείομεν τὸ στόμα διὰ τῶν λόγων, ὅστις φοβεῖται, ἂς μένῃ » (ε). Ὁ γενναῖος Σπῦρος Πανᾶς διοικητὴς τῶν Ἑπτανησίων μᾶς ἠκολούθησε καὶ οὗτος μὲ τὴν φάλαγγά του.

« Ἀνεχωρήσαμεν τὴν 25 Ἰουνίου, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ καύσων ἦτο μέγιστος, φθάνων μέχρι τῶν τριάκοντα βαθμῶν, καὶ μὴ ἔχοντες ἄλλας ζωοτροφίας μεθ' ἡμῶν εἰμὴ ἐπὶ ὄνου ἕνα σάκκον ἀραβοσίτου, κατέβημεν εἰς τὴν ἀριστερὰν τῆς Ἄρτης ὄχθην καὶ ὀχθοποροῦντες ἐφθάσαμεν εἰς βαθὺ δρυμῶνα· ἐκεῖθεν ἀνέβημεν εἰς τὸ χωρίον Πλάκαν, ἔρημον καὶ ἐγκαταλελειμμένον ὑπὸ τῶν κατοίκων του. Οἱ Ἴονιοι ἐπροχώρησαν τότε πρὸς τὰ ἀπώτερα χωρία καὶ ἔμαθον παρὰ τῶν μόλις δυναμένων νὰ ὁμιλήσουν ἐκ τοῦ φόβου κατοίκων, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ πρὸ ὀλίγου ἔφυγον, ἀφοῦ ἐφόνευσαν διαφόρους Χριστιανοὺς, καὶ συνεπέφερον τὰς γυναῖκάς των· οἱ δὲ λοιποὶ κάτοικοι τῶν χωρίων τούτων εἶχον διασκορπισθῆ καὶ κρυβῆ εἰς τὰ δάση.

« Ἐπειδὴ ἐφαίνοντό τινες πυρκαϊαὶ εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, ὁ Δανιᾶς ὑπέθεσεν ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἦσαν ἐκεῖ, καὶ ἐπρότεινε τὴν ἐρχομένην αὐγὴν νὰ ὑπάγωμεν

(α) Τ. Β. σελ. 272
(β) Μάξ. Ῥεϊβῶ Τ. Β. σελ. 297.— Γόρδων Τ. Α. σελ. 383–385.
(γ) Γόρδων Τ. Α. σελ. 383
(δ) Γόρδων Τ. Α. σελ. 384. —Ῥεϊβῶ Τ. Β. σελ 303
(ε) Μάξιμος Ῥεϊβῶ Τ. Β. σελ. 300

πρὸς καταδίωξίν των. Τῷόντι ἀνεχωρήσαμεν, καὶ μετὰ ἐξάωρον ὁδοιπορίαν ἀπηυδημένοι ἐκαθήσαμεν εἰς τὰ χαμαίκλαδα τῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἄρτης ὄχθης, τοποθεσίας τερπνοτάτης, καταφύτου ὑπὸ μορεῶν καὶ αἰγαμηλίδων γεμουσῶν καρπῶν, καὶ ἐφ' ἧς ἔνθεν κἀκεῖθεν ἐνέμοντό τινα οἰκιακὰ ζῶα. Ταῦτα μᾶς ἔδωκαν νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ δὲν διέβησαν ἐκεῖθεν (α). Ὁ ποταμὸς ἦτο πλατὺς καὶ βαθὺς, καὶ διελθόντες τοῦτον, οὐχὶ μὲ μικρὸν κίνδυνον, εὑρέθημεν εἰς γῆν ἀγρίαν καὶ διακεκομμένην ὑπὸ ῥυάκων, ἀποῤῥώγων καὶ ἐκτεταμένων δασῶν. Ἀναβοκαταβαίνοντες καὶ συστρεφόμενοι εἰς ἑλικοειδεῖς ἀτραποὺς, αἵτινες, ἐὰν μόνον παρ' ὀλίγων ἐφρουροῦντο, ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσουν ὁλόκληρον στρατὸν, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον Βρόντζαν, ὅπου τὴν προτεραίαν ἐφαίνοντο αἱ πυραί. Πρὶν πλησιάσωμεν, οἱ ὁδηγοὶ, τοὺς ὁποίους μᾶς ἔδωκεν ὁ Γῶγος ἐτουφέκισαν ἐπανειλημμένως, ὅπερ ἦτο σημεῖον εἰδοποιήσεως διὰ νὰ φύγουν οἱ Ἀλβανοὶ μᾶλλον, ἢ διὰ νὰ φοβήσουν τὸν ἐχθρόν.

« Εὕρομεν καὶ τὸ χωρίον τοῦτο ἔρημον κατοίκων· εἰς τὸ ὕψος του μόνον ἐφαίνετο μία ἐκκλησία καπνίζουσα· ἀναβάντες ἐκεῖ εὕρομεν ἴχνη ἀνθρώπων, ἵππων, φυσέκια καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς στρατοπεδεύσεως τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες εἰς τοὺς τουφεκισμοὺς τῶν ὁδηγῶν τοῦ Γώγου εἶχον βιαίως ἀναχωρήσει. Εὕρομεν καὶ μίαν χωρικὴν μετὰ τῶν δύο νηπίων της ἐντὸς σάκκου ἡμιζῶσαν ὑπὸ τοῦ φόβου της, καὶ παρὰ ταύτης ἐμάθομεν ὅτι τῷόντι οἱ Ἀλβανοὶ πρὸ δύο ὡρῶν ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν συμπαραλαβόντες καὶ τὸν σύζυγόν της ὡς καὶ τρεῖς ἄλλους χωρικοὺς, ὅπως μὴ μείνῃ οὐδεὶς καὶ δείξῃ τὸ μέρος τῆς ὑποχωρήσεώς των.

« Ἡ θέσις αὕτη ἐφάνη πρὸς τὸν συνταγματάρχην Δανιᾶν τοσοῦτον ἰσχυρὰ καὶ ἐπωφελὴς, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ ὀχυρωθῶμεν ἐκεῖ, ἵνα διακόψωμεν τὴν συγκοινωνίαν τῶν Τούρκων μετὰ τοῦ Πέτα. Ἐν τούτοις αἱ ζωοτροφίαι μᾶς ἐξέλειπον, καὶ ἀπεστείλαμεν πρὸς τὸν Γῶγον διὰ νὰ μᾶς πέμψῃ τοιαύτας, πλὴν οὗτος ὑπὸ διαφόρους προφάσεις σχεδὸν ἀπεποιήθη, καὶ οὔτε ἀπάντησιν κἂν ἔδιδε. ».

Τέσσαρας ἡμέρας ἦσαν ἐκεῖ, καὶ συνεκρούσθησαν παρὰ τὰ Πέντε πηγάδια μέ τινας Τούρκους, τοὺς ὁποίους νικήσαντες τοὺς μὲν ᾐχμαλώτισαν, τοὺς δὲ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, ὅτε ὁ Δανιᾶς ἔλαβε διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ Νορμάνου νὰ ἐπιστρέψῃ ὅσον τάχος εἰς Πέτα, καθότι οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἄρτης ἡτοιμάζοντο κατὰ τοῦ χωρίου ἐκείνου.

Μικρὸν πρὸ τῆς διαταγῆς ταύτης ὁ συνταγματάρχης Δανιᾶς εἶχεν ἀποστείλει τὸν συνταγματάρχην Ῥεϊβὼ πρὸς τὸν Γῶγον διὰ τὰς ὑποσχεθείσας ζωοτροφίας, καὶ πρὸς τὸν Α. Μαυροκορδάτον, ὅπως καθυποβάλῃ τὰ πρακτικά των, καὶ προτείνῃ, ὅπως ὀχυρωθῇ ἡ θέσις τοῦ χωρίου Βρόντζα.

Ἡ σύγχυσις τοῦ Γώγου εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, ἦτο μεγάλη· τὸν ἐδέχθη μᾶλλον θυμωδῶς, καὶ ἀπεποιήθη πᾶσαν βοήθειαν. Ἐξηκολούθησε τότε τὴν εἰς τὴν Λαγκάδα πορείαν του, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τὸν ἐξαπέστειλεν ἀμέσως εἰς Μεσολόγγιον, ὅπως φέρῃ τινὰ πυροβόλα, καὶ φροντίσῃ περὶ πολεμοφοδίων καὶ ζωοτροφιῶν.

Ἐνταῦθα ἄρχονται τοῦ Πέτα τὰ δυστυχήματα· πεντήκοντα περίπου φιλέλληνες ἐκ τῶν διαφόρων τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης ἐθνῶν ἐπότισαν μὲ τὸ αἷμά των τὰς δυτικὰς Θερμοπύλας τῆς νέας Ἑλλάδος.

Ὁ Δανιᾶς μετὰ τοῦ ἀποσπάσματός του ἐπέστρεψεν εἰς Πέτα τὴν αὐτὴν ἡμέραν, δηλ. τὴν 3 Ἰουλίου, ὅπου καὶ ὁ Μάρκος Βότζαρης. Ὁ Μάρκος διὰ μιᾶς ἐκδρομῆς τολμηροτάτης, ἐξ ἐκείνων, αἵτινες κατέστησαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ πρὸς τοὺς Τούρκους τοσοῦτον ἐπίφοβον καὶ τοσοῦτον ἱστορικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπροσπάθησε, διασχίζων τὸν ἐχθρὸν, νὰ φθάσῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Κιάφας καὶ τοῦ κινδυνεύοντος Σουλίου καὶ ἀκολουθούμενος, ὡς εἴπομεν, ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βλαχοπούλου, τοῦ Ἀνδρέου Ἴσκου καὶ τοῦ Βαρνακιώτου, εἶχεν ἀναχωρήσει ἐπὶ τούτῳ· πλὴν ἀπαντήσας ἐμπόδια ἀνυπέρβλητα, μαχόμενος κατὰ δυνάμεων ἀνωτέρων, περιπλανώμενος καὶ ἀπατῶν τὸν ἐχθρὸν, κατώρθωσε τέλος τὴν εἰς Πέτα ὑποχώρησίν του.

Ταυτοχρόνως καὶ βιαίως αἴφνης ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Γενναῖος μετὰ [illegible] κοσίων του (β) ἐγκατέλιπε τὸ Πέτα ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὁ πατήρ του, οὗτινος [illegible]

(α) Μάξιμος Ῥεϊβὼ Τ. Β. *σελ.* 303
(β) Ῥεϊβὼ Τ. Β. *σελ.* 317

ὑπέφερεν ἐνώπιον τῶν Πατρῶν, εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην τούτου εἰς Πελοπόννησον (α).

Πολεμικοῦ συμβουλίου λαβόντος χώραν πολλὰς ὥρας τὴν 3 Ἰουλίου μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν φιλελλήνων καὶ Ἑλλήνων ἀπεφασίσθη ὅπως, τὸ τακτικὸν σύνταγμα τῶν φιλελλήνων ὡς καὶ ἐκεῖνο τῶν Ἑλλήνων τὸ διοργανισθὲν ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Τερέλλα νὰ καθέξουν τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς ἀμύνης· οἱ δὲ ἄτακτοι τὴν δευτέραν. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἦτον ὀλέθριον καὶ ἀντιβαῖνον εἰς πάντα κανόνα τῆς τακτικῆς. Ὁ Μάρκος Βότζαρης, ὁ Τερέλλας καὶ ὁ Στίετζ ἦσαν οἱ μόνοι τῆς ἐναντίας ἰδέας· οὗτοι ἐπρότεινον νὰ διασκορπισθῶσιν οἱ ἄτακτοι εἰς τὰς ἐρειπωμένας οἰκίας καὶ ὁδοὺς τοῦ χωρίου καὶ νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμον ὡς ἀκροβολισταί, οἱ δὲ τακτικοὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν ὀροπέδιον τὸ ἄνω τοῦ χωρίου νὰ σχηματίσουν τὴν ἐφεδρείαν. Πλὴν ἡ πλειονοψηφία ὑπερίσχυσεν (β).

Ἐτοποθετήθη λοιπὸν ὁ τακτικὸς στρατὸς ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ ἔμπροσθεν καὶ ὑποκάτω τοῦ χωρίου ὡς ἀκολούθως:

Τὰ Ἑλληνικὰ τάγματα τοῦ Πέτρου Τερέλλα εἰς τὰ δεξιὰ μὲ τὰ δύο πυροβόλα τῶν δέκα φιλελλήνων ὑπὸ τὸν Ἑλβετὸν Βράνδλην. Τὰ τῶν φιλελλήνων ὑπὸ τὸν Δανιὰν εἰς τὸ ἀριστερὸν καὶ κινδυνωδέστερον μέρος, διότι ἐκτὸς ἑνὸς μικροῦ ῥύακος καί τινων ἄλλων φυσικῶν ἐμποδίων ἔμενεν ἄνευ ἐφεδρείας ἢ ἄλλης ἐπικουρίας τὸ μέρος ἐκεῖνο Ὁ Σπῦρος Πανᾶς μετὰ τῶν Ἰονίων του ἐπαρατάχθη ὀλίγον ὄπισθεν τοῦ Τερέλλα δεξιὰ εἰς τοὺς πρόποδας σχεδὸν τοῦ χωρίου.

Ἡ δὲ δευτέρα παράλληλος τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων κατέσχε τὸν ὄπισθεν τοῦ χωρίου ὑψηλότερον λόφον, ἢ μᾶλλον ἐκτεταμένον ὀροπέδιον, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου ὑψοῦντο τὰ τραχέα καὶ δύσβατα ὄρη τῆς Σκουληκαριᾶς.

Ἐτοποθετήθησαν δὲ καὶ ταῦτα κατὰ τὴν ἀκόλουθον τάξιν.

Ὁ Γῶγος κατέσχε τὴν δεξιὰν πτέρυγα. Αὕτη δ' ἔμελλε νὰ καταβῇ πρὸς ἐπικουρίαν τῶν Ἑπτανησίων, ἢ μᾶλλον νὰ προσβάλῃ τὰ πλευρὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἤθελον ὁρμήσει κατὰ τοῦ Σπύρου Πανᾶ ἢ τοῦ Πέτρου Τερέλλα· ὁμοίως δι' ἀποσπασμάτων του ὁ Γῶγος ἐφύλαττε ἢ μᾶλλον τῷ ἐνεπιστεύθησαν καὶ τὴν κλεῖδα τοῦ Πέτα, δηλ. τὸ μονοπάτιον τοῦ Μετεπιοῦ.

Μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμνων ὀρέων τῳόντι μόνον διὰ τούτου δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ὄπισθεν τοῦ χωρίου ὁ ἐξ Ἄρτης ἢ Σαλόνων προερχόμενος ὁδοιπόρος

Τὸ κέντρον τοῦ ὀροπεδίου ἐφυλάττετο ὑπὸ τοῦ Ἀλε. Βλαχοπούλου, καὶ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον ὑπὸ τοῦ Μάρκου Βότζαρη (γ).

Ὁ Ἀνδρέας Ἴσκος καὶ ὁ Γάτζος ἔμεινον δι' ἐφεδρείαν. Τὸ ὅλον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦτο 2500—3000.

Οἱ Ἕλληνες ἐπρότεινον πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους νὰ ἐγείρουν τινὰ προχώματα, πλὴν οὗτοι ἀπεποιήθησαν, ἐπαιρόμενοι εἰς τὴν ἀνδρίαν των.

Διῆλθον ὅλην τὴν νύκτα ὑπὸ τὰ ὅπλα· περὶ δὲ τὸ λυκαυγὲς τῆς πρωΐας τῆς 4 Ἰουλίου ἠκούσθησαν οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἵππων τῶν Μουσουλμάνων, ὡς καὶ ἡ κλαγγὴ τῶν πολεμικῶν σκευῶν των, καὶ μετ' ὀλίγον τουφεκισμοὶ τῆς σκοπιᾶς τῶν φιλελλήνων παρὰ τῇ ὁδῷ τῆς Ἄρτης οὐχὶ μακρὰν πεπυκνωμένου ἐλαιῶνος ἐπεβεβαίωσαν τὴν ἔλευσίν των.

Κατὰ τὴν 4ην εἶχον ἀφήσει οἱ βάρβαροι τὴν Ἄρταν 8—10,000 ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Πασάδων Ῥεσχὶτ καὶ Ἰσμαὴλ Πλίαταν, καὶ κατὰ τὴν 5ην ἦσαν ὁρατοὶ ἐκ τοῦ Πέτα. Ἤρχοντο εἰς σχῆμα ἡμισελήνου, τῆς ὁποίας τὸ δεξιὸν συνέκειτο ὑπὸ ἑξακοσίων ἱππέων (δ).

Τὸ δὲ πεζικόν των διῃρημένον εἰς σημαίας (μπαϊράκ) ὅτε ἐπλησίασεν ἀνεπτύχθη εἰς τρεῖς πτέρυγας. Καὶ ἡ μὲν ὥρμησε κατὰ τοῦ Ἀνδρέου Δανιᾶ πρὸς δεξιάν, ἡ δὲ πολυαριθμοτέρα κατὰ τοῦ χωρίου πρὸς ἀριστεράν, δηλ. κατὰ τοῦ Σπύρου Πανᾶ καὶ τοῦ συντάγματος τοῦ Πέτρου Τερέλλα, ἡ δὲ τρίτη ἀπεπειράθη ν' ἀναβῇ ὄπισθεν εἰς τὸ ὑψηλὸν ὀροπέδιον, ἐφ' οὗ ἐφύλαττεν ὁ Γῶγος.

Οἱ ὑπὸ τὸν Δανιᾶν φιλέλληνες τοὺς ἐδέχθησαν εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν βημάτων δι' ἑνὸς

(α) Γόρδων Τ. Α. σελ. 387

(β) Γόρδων Τ. Α. σελ. 388. —Ῥεϊβῶ Τ. Β. σελ. 321.

(γ) Ἴδε στρατιωτικὸν χάρτην τῆς μάχης ὑπὸ Ῥεϊβῶ Τ. Β.

(δ) Γόρδων Τ. Α. σελ. 389 — Ῥεϊβῶ Τ. Β. σελ. 323.

σφοδροῦ πυρὸς, ὅπερ ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμήν των. Μὲ τὴν αὐτὴν γενναιότητα τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι, καὶ οἱ νέοι τακτικοὶ Ἕλληνες τοῦ Τερέλλα (α). Εἰς ὀλίγας ὥρας οἱ Τοῦρκοι ὠπισθοδρόμησαν πανταχόθεν μὲ σύγχυσιν καὶ θόρυβον.

Τοσοῦτον μέγας ἦτον ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν φιλελλήνων, ὥστε ὁ Πολωνὸς ἴλαρχος Μερζιέφσκης μετὰ εἴκοσι μόνον ἀνδρῶν ἐγκαταλιπὼν τὴν θέσιν του τολμηρῶς ἐκατέβη καὶ κατεδίωξε μέγα σῶμα Τουρκαλβανῶν, οἵτινες ὠχυροῦντο ἐντὸς ἐγκαταλελειμμένης ἐκκλησίας κάτω, ἔμπροσθεν καὶ ὀλίγον μακρὰν τοῦ λόφου των (β).

Ὁ Σουλτανικὸς στρατὸς συνίστατο ὑπὸ Τουρκαλβανῶν, πλὴν ἠδύνατό τις νὰ διακρίνῃ εἰς τὰς ὄπισθεν τάξεις του καὶ Ἰουδαίους· ὅπερ ἐδείκνυεν ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἰς τὰς νεοσυλλεξίας του εἶχε σχεδὸν ἐξαντληθῆ.

Συντόμως τὸ ἱππικὸν καὶ πεζικόν του ἐπανέλαβε τὰς προσβολὰς πεισματωδέστερα· καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐκάλυψε καὶ δεύτερον τὸ ἔδαφος διὰ νεκρῶν καὶ πληγωμένων, τρεῖς ὥρας ἐπανελάμβανε ταύτας μετ' ἐπιμονῆς καὶ μανίας. Ἡ νίκη ἔκλινε κατὰ πάντα εἰς τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ γενναῖος Ἑλβετὸς Βρένδλης ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ καταμαστιζόμενος καὶ μόλις ἱστάμενος ἐπὶ τῶν ποδῶν του διὰ τῶν ὀλίγων πυροβόλων του ἔκαμε θαύματα.

Καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι, τοὺς ὁποίους πρὸ πάντων οἱ Ἀλβανοὶ ἐπροσπάθουν νὰ διασχίσουν, ὅπως ἀνοίξουν τὴν εἰς τὸ χωρίον περιέχον των, ἐπολέμησαν ὡς ἀληθεῖς Ἥρωες.

Ὁ Γῶγος, εἴπομεν, κατεῖχε τὴν κλεῖδα τοῦ Πέτα καὶ τὸ ἀριστερὸν τοῦ ὀροπεδίου, καὶ ἐχρεώστει νὰ προχωρήσῃ καὶ προσβάλῃ τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὰ πλευρὰ, ὅταν ἤθελεν οὗτος ἐφορμήσῃ κατὰ τοῦ Σπύρου Πανᾶ καὶ τοῦ Τερέλλα. Εἶχεν ἤδη τρέψει εἰς φυγὴν μετὰ τοῦ Δήμου Τζέλιου (γ) καὶ τοῦ υἱοῦ του τοὺς ἀπ' ὄπισθεν αὐτῶν δοκιμάσαντας ν' ἀναβοῦν τὸ ὀροπέδιον Τούρκους, πλὴν διὰ μιᾶς ἀνεξηγήτου διαγωγῆς ἐσυγχώρησεν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακήν των ἀπὸ ὀγδοήκοντα συγκειμένην, σχεδὸν τῶν πλείστων σημαιοφόρων, νὰ προχωρήσουν εἰς τὰ ἄνω τοῦ ὀροπεδίου καὶ τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

Μετὰ μίαν ὥραν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ αὕτη ἐκυμάτιζε τὴν ἡμισέληνον ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ ἄνω Μετεπίου. Ὁ δὲ Γῶγος ἀντὶ νὰ προχωρήσῃ, ἂν τυχὸν τι ἔκαμε λάθος, κατὰ τῶν ὀγδοήκοντα τούτων, καὶ μετὰ τοῦ Βλαχοπούλου καὶ Μάρκου Βότζαρη νὰ θέσῃ αὐτοὺς μεταξὺ πυρῶν ἐσταυρωμένων καὶ εἰς ὀλίγας στιγμὰς νὰ μηδενίσῃ μίαν τοιαύτην μικρὰν δύναμιν, πρῶτος ἔλαβε τὴν φυγὴν πρὸς τὰ ὄρη τῆς Σκουλικαριᾶς.

Ἡ ὡραιοτέρα νίκη τῶν Ἑλλήνων, ἥτις κατὰ μέσον τοὐλάχιστον ἤθελεν ἀπαλλάξει πολιορκίας τὸ Μεσολόγγιον ἐν ἀκαρεῖ, ἕνεκα τῆς διαγωγῆς τοῦ ἐπικαταράτου τούτου προδότου, μεταβάλλεται εἰς καταστροφήν.

Οἱ κάτωθεν Τοῦρκοι, ἰδόντες τὰς σημαίας των κυματιζούσας ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, (οἰωνοὶ αἴσιοι ἦτταις ἡ προδοσίας τοῦ Γώγου) ἐπέπεσαν εἰς τὴν τελευταίαν των ἐπέλασιν σφοδρότατα κατὰ τῶν Ἰονίων. Τὰ δύο πυροβόλα τοῦ Πανᾶ εἶχον καταστῇ σχεδὸν ἄχρηστα ὡς καὶ ἐκεῖνα τοῦ Βράνδλη· ἦσαν καὶ ἀπηυδημένοι, διότι ἐπάλαιον τόσας ὥρας κατ' ἐχθρῶν τετράκις πολυαριθμοτέρων αὐτῶν· ἔθεν καὶ ἔπεσον εἰς ἀταξίαν. Ὁ ἐχθρὸς τότε κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ χωρίον, καὶ ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ τὰ ἄνω καὶ κάτω ὑψώματα τούτου. Εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν τελευταίων του φαλάγγων ὁ Βράνδλης καὶ οἱ πυροβοληταί του κατεκόπησαν, ἡ δὲ σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν ἤρξατο φρικτοτάτη.

Ὁ Τερέλλας εἰς τὸ κακὸν ζητεῖ τὴν ὑποχώρησιν· ὁ Ἀνδρέας Δανιᾶς κραυγάζει ὅτι εἶναι προτιμώτερον ν' ἀποθάνουν ἢ νὰ ὑποχωρήσουν ἐνώπιον τῶν Τούρκων (δ)· ἡ δὲ διαφωνία αὕτη δίδει καιρὸν πρὸς τοὺς Τούρκους πλέον νὰ τοὺς περικυκλώσουν. Τέλος ὁ Τερέλλας μάχεται μεμονωμένος ἀνδρείως, καὶ πίπτει εἷς τῶν πρώτων.

Εἰσελθόντες οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ χωρίον σφάζουν ἀνηλεῶς τοὺς Κρουζμάρκ, Λάσκην, Γοὺλφ καὶ λοιποὺς τοῦ νοσοκομείου ἀσθενεῖς φιλέλληνας· καὶ πολλοὺς Ἕλληνας (ε) κρατοῦντες δὲ τὰς κεφαλάς των καὶ ἀλαλάζοντες χαροποιῶς ἐνεψύχουν τοὺς λοιπούς. Ὁ ἰατρὸς Τράϊμπερ διεξέφυγεν ὡς ἐκ θαύματος, πηδήσας κάτω ἐκ παραθύρου τινός

(α) Γόρδων Τ. Α. σελ. 387–388.—Ρεϊβὼ Τ· Β, σελ. 323–324.
(β) Ῥεϊβὼ Τ. Β. 324.
(γ) Ἱστορ. Τρικούπη Τ. Α. σελὶς 280.
(δ) Ῥεϊβὼ Τ. Β. σελὶς 326.
(ε) Ῥεϊβὼ Τ. Β· σελ. 328. — Πουκεβὶλ Βιβ. 8 Κ. 3 σελὶς 188.

ὁ δὲ συνταγματάρχης Δανιᾶς ἐγνώρισε τότε τὸ σφάλμα του ὅτι δὲν ἔκρουσε τὴν ὑποχώρησιν, πλὴν ἦτον ἀργά. Ἡ εἰς Κομπότι φέρουσα ὁδὸς εὑρίσκετο εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἐχθροῦ, τὸ δ' ὄπισθέν του ὀροπέδιον ἐπλημμύρει Ἀλβανῶν, ὡς καὶ τὸ χωρίον. Δὲν ἔμεινε λοιπὸν ἄλλη ὁδὸς πρὸς τοῦτον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἢ ὁ ἔνδοξος θάνατος.

Εἷς Ἄραψ δράττει τὰς ἡνίας τοῦ ἵππου του καὶ γονυκλιτεῖ μὲ τὸ γιαταγάνιον εἰς τὴν γῆν. Ὁ Δανιᾶς ζητεῖ νὰ τὸν σπαθίσῃ, πλὴν ἡ κεφαλὴ τοῦ ἵππου εἶναι προμαχὼν τοῦ μαύρου. Τὸ ζῶον τρομάζει καὶ ὀπισθοπορεῖ, ὁ δὲ γενναῖος ἀναβάτης του ἀνατρέπεται· ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ τριάκοντα Γκέκοι καὶ Τοξίδες πίπτουν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀποκόπτουν πρὸς φρίκην τῶν λοιπῶν φιλελλήνων τὴν κεφαλήν του (α) χωρὶς νὰ λάβῃ καιρὸν ὁ γενναῖος ἀνὴρ νὰ φέρῃ τὴν ἐλαχίστην ἀντίστασιν.

Ὁ γενναῖος Μερζιέρκης, τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου εἴδομεν, μετὰ ἕνδεκα ἄλλων Πολωνῶν ἀποδιώξαντα τῆς ἐκκλησίας τοὺς Ἀλβανούς, προσπαθεῖ τότε διὰ τοῦ χωρίου νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὰς ὄρη, πλὴν εἰς τὰς ὁδοὺς ἀπαντᾷ τὸν θάνατον καὶ οὗτος καὶ οἱ σύντροφοί του.

Ὁ νέος Σχωβασὲν (Chanvassaine) ἀξιωματικὸς τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας (β) ἐφόνευσε ἕνα σημαιοφόρον Τοῦρκον, τῷ ἀφήρπασε τὴν σημαίαν, τὴν ἔχασε πάλιν, ἔτι τὴν ἀφήρπασε καὶ σφίγγων ταύτην εἰς χεῖρας ἔπεσε διαπερασθεὶς ὑπὸ πλήθους βολῶν καὶ ξιφῶν.

Ὁ Μινιὰκ λοχαγὸς τῶν Οὐσάρων τῆς Γαλλίας πληγωμένος εἰς τὸ γόνυ ὑπὸ μολυβδοσφαίρας καὶ μὴ δυνάμενος νὰ προχωρήσῃ ἐπακουμβᾷ ἐπὶ ἐλαίας καὶ μάχεται ὡς λέων. Ἡ λαμπρὰ στολή του ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τῶν βαρβάρων· νομίζουν ὅτι εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ζωγρήσουν. Ἀπέθανε δὲ, καθὼς μαρτυροῦν ὁ κύριος Ῥεϊβὼ καὶ ὁ ἐπιζήσας φιλέλλην λοχαγὸς Δανιὴλ, ἀφοῦ ἐξήπλωσε δεκατέσσαρας Ἀλβανοὺς πρὸ τῶν ποδῶν του. Ἐπειδὴ δὲ ἐθραύσθη τὸ ξίφος του, προσπαθοῦσε νὰ αὐτοχειριασθῇ μὲ τὸ εἰς τὴν χεῖρά του ἐναπολειφθὲν τεμάχιον. Πλὴν οἱ Τοῦρκοι βαρβαρικώτατα τὸν ἐφόνευσαν.

Ὁ σημαιοφόρος τῶν φιλελλήνων Τεϊχμὰν (Teichmann) ποτὲ στρατιώτης τοῦ Ποντιοτόρσκη δὲν ἔχασε τὴν σημαίαν του, εἰμὴ ἀφοῦ πρῶτον ἔβαψεν αὐτὴν εἰς τὸ αἷμα τῶν βαρβάρων καὶ ἔχασε τὴν ζωήν του.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις ἀκριβῶς τὰς ἀνδραγαθίας ἑνὸς ἑκάστου τῶν νέων τούτων σταυροφόρων· καὶ πάλιν δὲν πρέπει νὰ παρασιωπήσῃ τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων ἐνταῦθα. (*)

Ἡ φυγὴ τοῦ Γώγου ἐπέφερεν ἐκείνην τοῦ Βλαχοπούλου ἐπειδὴ ἡ δεξιὰ πτέρυξ τούτου ἐπακουμβοῦσα ἐπὶ τῆς τοῦ Γώγου ἔμεινε διὰ μιᾶς ἀνοικτὴ εἰς τὰς προσβολὰς τῶν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου ἀναβάντων Ὀθωμανῶν. Ἐπίσης ἠπαπειλεῖτο καὶ ἡ ἀριστερά του πτέρυξ παρὰ τῶν εἰς τὸ χωρίον εἰσδυσάντων Μουσουλμάνων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ νὰ περικυκλωθῇ εὑρέθη καὶ ὁ Μάρκος Βότζαρης μετὰ τῶν τριακοσίων Σουλιωτῶν του· ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ ὑπεχώρησαν χωρὶς νὰ δυνηθοῦν νὰ λάβουν μέρος

(α) Πουκεβὶλ Βιβλίον 8 Κεφ. 3 σελ. 188. Ῥεϊβὼ Τ. Β. σελ. 328.
(β) Ῥεϊβὼ Τ. Β. σελ. 327. — Γόρδων Τ. Α. σελ. 390

(*) Τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων φιλελλήνων τοὐλάχιστον τῶν γνωστοτέρων εἶναι.

Γάλλοι. Ἀνδρέας Δανιᾶς (ἐκ τῆς Γενεύης, πλὴν πολιτογραμμένος), Μινιὰκ, Βελ, Σχωβασὲν, Ἐρρῖκος Βεϋερμὰν, Γκουϊχάρδος, Φρελὼν, Σεγκουὶν, Δαβουτί.

Πολωνοί. Μερζιεύσκης, Μλοδούσκης, Κουτζελέσκης, Δοβρονέσκης.

Ἐλβετοί Σχεβαλιὲ, Γρενδλὶ, Φελδάν.

Ὀλανδός Ῥοδολφος Οὐϊσμάνος.

Ἰταλοί. Πέτρος Τερέλλας, Μαμιὸτ, Τιρέλης, Βριφάρης, Φάτζιος (πάντες Πιεμοντέζοι.) Τορικέλας, Πενάριος, Μογουϊλόγουϊτζ (Λομβαρδοβένετοι).

Γερμανοί, Σουηδοί, Δάνοι κτλ. Σάνδμαν, Τεϊχμὰν, Σάνδερ, Δε-Κρουζεμάρκ, Σέϊγγερ, Δε-Στάελ, Χολστεῖν, Γουόλφ, Διτέρλεν, Λάσκυ, Φελδς, Σμὶθ, Ὄβερ, Δεσχέφφυ, Ῥοῦττ, Κοένιγ, Ὀχλμάγιερ, Καΐζενβεργ, Ἔϊσεν, Γουέτζεν, Ῥοζενσθιέλ.

Μετὰ τὴν μάχην ἀπέθανον, οἱ Σέϊγγερ, Γουέϊγανδ, Σουεϊγάρδ, Βατιλάνης καὶ ὁ στρατηγὸς Νορμάνος.

εἰς τὴν μάχην, οὔτε κἂν νὰ φέρουν βοήθειαν εἰς τὰ τακτικὰ στρατεύματα, ἅτινα διὰ μιᾶς μᾶλλον ἀμαθοῦς τακτικῆς πρώτην φορὰν ἴσως εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολέμου εἶχον δι' ἐφεδρείαν ἀκροβολιστὰς καὶ ἀτάκτους.

Ἐν τούτοις οἱ φιλέλληνες μαχόμενοι μετ' ἀπελπισίας εἰς ὑποχώρησιν ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον καὶ ἀπὸ βράχου εἰς βράχον, καὶ εἰς κάθε βῆμά των ἐγκαταλιμπάνοντες ἕνα φονευμένον ἢ πληγωμένον ἔφθασαν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων, ὅπου οἱ στρατιῶται τοῦ Γώγου διὰ σφοδροῦ πυροβολισμοῦ ἀνεχαίτισαν τοὺς Τούρκους καὶ δὲν ἐπροχώρησαν περισσότερον.

Ὁ Στρατηγὸς Νορμάνος, ὅςις ἐπολέμησε καὶ οὗτος μετὰ μεγίςης ἀνδρείας, ἐπληγώθη εἰς τὸ στῆθος, καθὼς καὶ ὁ γενναῖος Σπῦρος Πανᾶς.-

Οἱ φονευμένοι Τοῦρκοι ἦσαν περίπου χίλιοι· οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἑξακόσιοι.

Πολλοὶ τούτων εἶχον αἰχμαλωτισθῆ, πλὴν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὴν συνήθειάν των τοὺς ἀπεκεφάλισαν εἰς Ἄρταν, ἐκτὸς ἑνὸς Πρώσσου ἀξιωματικοῦ, ὅςις εἶχε γνώσεις ἰατρικάς.

Ὁ Βλαχόπουλος πληγωμένος εἰς τὸν πόδα ἐσώθη μετὰ δύο ἄλλων ἀπεράσαντες ὡς Ἀλβανοὶ μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν. Τὸν ἐνόμισαν ὡς ἕνα ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν των· ἐκρύβησαν μετὰ ταῦτα εἰς δενδρώδη τινα χαράδραν, καὶ ὅτε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἦσαν ὡς ἐκ νεκρῶν ἀναστάντες, διότι ὅλοι τοὺς ἐθεώρουν φονευμένους (α). Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπροχώρησαν, ἀλλ' ἐγκαταλιπόντες φρουρὰν εἰς τὸ χωρίον ἐπανῆλθον εἰς Ἄρταν καταγινόμενοι δύο ὁλοκλήρους ἡμέρας εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν νεκρῶν των.

Ἀναποφεύκτως παρουσιάζονται ἐνταῦθα πρὸς τὸν ἀναγνώστην δύο τινά· πρῶτον ἡ ἀνάλυσις τῆς διαγωγῆς τοῦ Γώγου Μπάκολα, καὶ δεύτερον ἡ θέσις τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Ὁ κύριος Τρικούπης εἰς τὴν ἱστορίαν του μᾶς βεβαιοῖ ὅτι ὁ Γῶγος ἦτον ἀθῶος. Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην ἐξέφρασε καὶ ὁ Α. Μαυροκορδάτος πρὸς τὸν Γόρδωνα (β).

Ἐν τούτοις οἱ ἐπιζήσαντες φιλέλληνες δηλ. ὁ λοχαγὸς Βῶγερ Δ. Ἑλμὰν (γ), ὁ λοχαγὸς Χαναῦ (Hanay) ἐκ Βρυξελῶν, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Στίετζ, καὶ οἱ κύριοι Πάναῦ καὶ Καρὲλ (δ) Γάλλοι, οἵτινες εἰς τὸν τότε τύπον τῆς Γαλλίας ἔγραψαν περὶ τῆς Ἑλλάδος· οὗτοι ὅλοι συνάμα καὶ ὁ Γόρδων, Πουκεβὶλ, Ῥαῖβὼ, Ζουρδὲν καὶ Δουφεὶ, θέλουν ὅτι ὁ Γῶγος ἐςάθη προδότης, καὶ ὄχι ὅτι ἐλανθάσθη.

Ἀνωτέρω ἐζωγραφίσαμεν τὸν ἄνθρωπον ὀλίγον· χωρὶς δὲ νὰ παραστήσωμεν τὸν Αἰθίοπα μελανώτερον ἀφ' ὅσον ἦτον, ἀδύνατον νὰ κρύψωμεν ὅτι καὶ ἀθῶος ἂν ἦναι, τοιοῦτος χαρακτὴρ παλίμβουλος, δόλιος, ἡμίτουρκος, αἰσχροκερδὴς καὶ ἐθνοκερδοσκόπος, ὅστις τέλος ἐτελεύτησε Τοῦρκος, εἰς τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας εἶναι ἀδύνατον διαφορετικὴν ὀνομασίαν νὰ καθέξῃ.

Πλὴν πάλιν πῶς ἐξηγεῖται, ὅτι συνεχώρησεν μὲν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Τούρκων νὰ διαβῇ τὸ φυλαττόμενον μονοπάτιον, ἀπέκρουσε δὲ καὶ κατεδίωξε τ' ἀκόλουθα σώματά των; Ἐὰν ἐνήργει ὡς φανερὸς προδότης, ἡ θέσις του ἦτο δεινὴ, διότι εἰς τὸ πλευρόν του εἶχε τὸν Βλαχόπουλον καὶ τὸν υἱὸν ἐκείνου, οὗτινος τὸν πατέρα πρό τινων ἐτῶν ἐδολοφόνησεν. Ἦτο καὶ γραῖα ἀλώπηξ, καὶ ἂν καὶ ἀνετράφη μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ κλίνουσα πρὸς τούτους μᾶλλον, οὔτε τούτους ἔτι ἐνεπιστεύετο. Ἔπρεπε λοιπὸν, ἐνῷ ἔβλεπεν ὅτι ἡ νίκη ἦτο τοσοῦτον ἀμφιῤῥεπὴς ἔτι εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς μάχης, ἔπρεπε ν' ἀφήσῃ τὸ μέγα σῶμα τῶν Τούρκων νὰ καθέξῃ τὰ ὀπίσθιά του, ἀφοῦ ἅπαξ συνεχώρησεν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακήν των νὰ προχωρήσῃ καὶ ἀποκόψῃ οὕτως ἀπ' αὐτὸν πᾶσαν ἐλπίδα ἀποχωρήσεως εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις τῆς τε ἥττας καὶ νίκης; ὄχι βεβαίως. Ἀλλ' ἂν τῳόντι δὲν ἦτο προδότης, ἀνὴρ τοσοῦτον ἀνδρεῖος, ἀφοῦ ἅπαξ ἔτρεψε τὰ μεγάλα σώματα τῶν Τούρκων εἰς φυγὴν, διατί δὲν ὥρμησεν ἐν τῷ ἅμα ἐναντίον τῶν ὀγδοήκοντα ἐμπροσθοφυλάκων νὰ διώξῃ καὶ τούτους, ἢ ν' ἀποθάνῃ ἐντίμως, ἀλλὰ πρῶτος ἔλαβε τὴν φυγὴν πρὸς τὰ ὄπισθέν του ὄρη, καὶ ἐσυγχώρησε πρὸς τοὺς πρὸ ὀλίγου καταδιωχθέντας Τούρκους νὰ ἐπανέλθωσι καὶ εἰσέλθωσι εἰς τὸ στενὸν ἀθροώτεροι; Τέλος μετὰ τὴν μάχην ὁ Γῶγος ἦλθεν εἰς Λαγάδα πρὸς τὸν Α. Μαυροκορδάτον πέριξ τοῦ ὁποίου ἦσαν συσσωρευμένο

(α) Γόρδων Τ. Α. σελὶς 389
(β) Γόρδων Τ. Α σελ· 389.
(γ) Ἀπομνημονεύματα Βῶγερ Δ' Ἑλμὰν, Λειψίας ἔκδοσις.
(δ) Resume de l' Hist. des Grecs modernes par Armand Larrel.

φυρτα λείψανα τοῦ Πέτα, καὶ ἐζήτει νὰ δικαιολογηθῇ. Ὅτε δὲ εἶδε τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν ςρατευμάτων, ἐσυμβιβάσθη, λέγει ὁ κύριος Τρικούπης, μετὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἔκτοτε ἔμεινε Τοῦρκος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος (α).

Ὁποίου εἴδους συμβιβασμὸν ἔκαμε μετὰ τούτων ἵνα τὸν παραδεχθοῦν καὶ μὴ τὸν βλάψουν, καὶ κρατήσουν πλησίον των; Τοὺς Τούρκους, ἐρωτῶμεν, οἵτινες μόλις ἔθετον εἰς χεῖράς των ἕνα ὁπλαρχηγὸν καὶ πάραυτα τὸν ἀπεκεφάλιζον; Ἢ τοὺς ἔπεισε βέβαια ὅτι οὗτος ἦτον, ὅστις τοῖς ἤνοιξε τὴν πύλην τοῦ Πέτα, ἢ τοῖς ἀπέδειξεν ὅτι διετήρησε τὰς μετὰ τούτων συμφωνίας του, ἕνεκα τῶν ὁποίων καὶ ζωοτροφίας, καὶ χρήματα πρὸ τοῦ πολέμου ἀναφανδὸν ἐνώπιον τοῦ Πανελληνίου ἐλάμβανεν. Ἄρα εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ἑαυτὸν προδότην, καὶ οὐδεὶς ἱστορικὸς δύναται ἄλλως πῶς νὰ τὸν καλέσῃ.

Μία μόνη ἀπολογία μένει παρ' ἡμῖν, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ μάχη τοῦ Πέτα εἶναι ἡ μόνη, καθ' ἣν τὰ τέκνα τῆς Εὐρώπης ἦλθον ἀθρόα νὰ πολεμήσουν τὸν βάρβαρον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μας, συμφέρον εἶναι νὰ κρύψωμεν ὅτι ἡ καταστροφὴ τῶν Ἡρώων ἐκείνων προῆλθε παρ' ἡμῶν αὐτῶν· θέσις τῳόντι λυπηρὰ καὶ ἀξιοδάκρυτος! Πλὴν τί ποιητέον; Ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν κοινωνίας, πρέπει νὰ ζωγραφήσωμεν μόνον ταύτας ὡς τὰς εὑρίσκομεν, ἢ μᾶλλον νὰ τὰς ἀντιγράψωμεν. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς Τουρκικῆς παρακμῆς καὶ διαφθορᾶς ἡ σῆψις πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ μεταδοθῇ καὶ εἴς τινας τῶν Χριστιανῶν; ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν γέμει ἡρώων καὶ ἡρωϊσμῶν. Ἐὰν δὲ κατὰ καιροὺς ἀνεφάνησάν τινες προδόται ἢ σπουδαρχίδαι, ἐὰν εἷς Καραβιᾶς ἔγεινεν αἴτιος τοῦ ἀφανισμοῦ τοῦ ἱεροῦ λόχου, εἷς Μπουρνιᾶς τῆς Χίου, εἷς Κώτας τῶν Ψαρρῶν, εἷς Γῶγος τοῦ Πέτα καὶ εἷς Βούλγαρις τοῦ Μεσολογγίου, τοῦτο εἶναι τῳόντι κακοδαιμονία, πλὴν οὔτε ἡ τύχη τοῦ ἔθνους ποτὲ παρὰ τούτων ἐπηρεάσθη, οὔτε ἡ ὑπόληψίς του. Εἰς δὲ τὰς λευκὰς τῆς ἱστορίας σελίδας ἡ ἀλήθεια ὡμοιάζει ὡς τοὺς κρυφίους ἐκείνους χαρακτῆρας τῆς λεμονομελάνης, οἵτινες ἀδύνατον εἶναι, ἂν ποτε προσεγγισθῶσιν εἰς τὸ φῶς, νὰ μὴ γίνωσιν ὁρατοί.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα, τὰ λείψανα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπέστρεψαν πρὸς τὸν Α. Μαυροκορδάτον, ὅστις ἦτον εἰς Λαγκάδαν, ἢ κατ' ἄλλους εἰς τὴν Εὐαγγελίστριαν πλησιέστερα ἔτι τοῦ Πέτα σὺν τῷ Θεοδώρῳ Γρίβᾳ καὶ Κανέλῳ Δεληγιάννῃ.

Λέγεται ὅτι ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς εὑρίσκετο εἴς τινα ἀθυμίαν ἕνεκα τῆς προφητείας περὶ τῆς καταστροφῆς, τὴν ὁποίαν πρὸ μικροῦ ὁ Θεόδωρος Γρίβας ἐξῆξεν ἐκ τῆς ὠμοπλάτης ἀρνίου εἰς τὸ γεῦμα· ὁ Βαρνακιώτης καὶ Βότζαρης ἦλθον πρῶτοι· καὶ ἐπειδὴ ὁ Βαρνακιώτης ἐσυστέλλετο νὰ εἰσέλθῃ, ὁ Μάρκος Βότζαρης, οὗτινος ἡ συνείδησις ἦτον ἐλαφροτάτη, τὸν ὤθησε καὶ εἰσῆλθον ἀμφότεροι.

Ἡ λύπη τοῦ Α. Μαυροκορδάτου ἦτο βαθυτάτη, καὶ ἡ θέσις του ἐπικίνδυνος. Ἐλυπεῖτο καὶ ἐθρήνει διὰ τοὺς πεσόντας, διὰ τὴν ἧτταν καὶ τὴν καταστροφὴν ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ στρατοῦ του, καὶ ἐφοβεῖτο τὴν πρόοδον τῶν Τούρκων. Ἂν ὁ Στρατηγ. Νορμάνος διὰ κατασκόπων ἐγνώριζε τὴν ἐξ Ἄρτης ἔξοδον τῶν Τούρκων καὶ ἐπροσκάλεσε τὸν Δανιὰν ἐκ τοῦ χωρίου Βρόντζα πρὸ δύο ἡμερῶν, πρέπει βεβαίως νὰ εἰδοποίησε καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον Α. Μαυροκορδάτον. Ἡ ἀπουσία του κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου, καὶ διὰ νὰ πληρώσῃ τὰ χρέη τοῦ Προέδρου καὶ ἐκεῖνα τοῦ ἀνωτάτου διερμηνέως μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων· καὶ διὰ νὰ διευθύνῃ τὴν μάχην ἦτο λοιπὸν ἀπολύτως ἀναγκαία. Διὰ ποῖον λόγον δὲ ἦτον ἀπών, εἶναι ἄγνωστον· καὶ οὐδεμίαν δυνάμεθα νὰ φέρωμεν παρατήρησιν, πρὶν ἴδωμεν τοὺς λόγους εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του. Τοῦτο μόνον προσθέτομεν ὅτι ὁ Α Μαυροκορδάτος ἐνόησε τὴν τότε ἐνώπιον τοῦ ἔθνους θέσιν του.

Ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ Νέγρης καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν πεπαιδευμένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τῷ ἐφιλονείκουν τὸ ὕψος· οἱ δὲ ἐναντίοι ὁπλαρχηγοὶ καὶ τινὲς φιλέλληνες εὗρον τὸν κατάλληλον καιρὸν ὅπως τὸν διαβάλουν. Ὑπεχώρησε λοιπὸν εἰς Μεσολόγγιον, καὶ ἐκεῖ ἀπεφάσισε, ὑπὸ τὸ ἄτειχον καὶ ἀφρούρητον τοῦτο πέρασμα, νὰ περιμείνῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ ν' ἀποθάνῃ ἐνδόξως, ἢ διὰ μιᾶς κροτερᾶς νίκης νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέτα.

Ἡ ἀπελπιστικὴ αὕτη ἀπόφασίς του δεν ἀφίνει εἰς τὸ πνεῦμα τῶν μεταγενεστέρων τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν εἰς ποῖον πυρετὸν ἡ φιλοτιμία τοῦ ἀνδρὸς τούτου πρέπε

(α) Ἱστορία Τρικούπη Τ. Α. σελὶς 283

νὰ εὑρίσκετο διὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην. Ὅταν εἰς Μεσολόγγιον εἶπεν, ὅτι ἐσκόπευε ν' ἀποθάνῃ, καὶ ὅστ.ς θέλει ἄς μένῃ ἢ ἂς φύγῃ, τὸ αἷμα πάντων κατεψύγη. Μόνος ὁ Βότζαρης καί τινες Μεσολογγῖται ἐτόλμησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Γνωρίζομεν τὰ περιπλέον· οὗτος πρῶτος, διὰ πολιτικῆς λίαν τοῦ συρμοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἠπάτησε τὸν Ὀμὲρ Βριώνην, καὶ δι' ἀντιστάσεως ἡρωϊκῆς τὸν ἀπέκρουσε, καὶ διέλυσε τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ὡς φαίνεται εἰς τὰ προσεχῆ κεφάλαια τοῦ συγγράμματος τούτου.

Περαίνοντες πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι τὸ τάγμα τῶν φιλελλήνων δὲν ἐσύγκειτο ἐκ περισσοτέρων τῶν 80, ὧν τὰ δύο τρίτα ἔπεσον.

(Β) ΝΟΥΤΖΟΣ καὶ ΠΑΛΑΣΚΑΣ. — Τὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἄφρονα διαγωγὴν πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, καὶ κατὰ συνέπειαν τῶν φόνων τοῦ Ἀλεξίου Νούτζου καὶ Παλάσκα, ὁ Σπυρίδων Τρικούπης περιέγραψε λεπτομερέστερα παντὸς ἄλλου (α). Εἶναι περιττὸν νὰ ζητήσῃ τις νὰ προχωρήσῃ εἰς μακρυτέρας λεπτομερείας. Ἐν τούτοις ὅτι ἡ μιαιφονία αὕτη εἶναι ἡ αἰτία τῶν μετὰ ταῦτα δυστυχιῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρούτζου καὶ τοῦ τραγικοῦ αὐτοῦ τέλους, ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει. Ὁ Ἄρειος Πάγος, ἢ μᾶλλον ὁ Θεόδωρος Νέγρης, εἶναι πλέον ἀξιοκατάκριτος, ἢ ὁ ὀρεινὸς Ὀδυσσεύς. Ὁ Νέγρης, ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ μὲ ἀνατροφήν, πλὴν ἐμπαθὴς καὶ ῥᾳδιοῦργος, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι ἡ ῥᾳδιουργία του δὲν ἐφηρμόζετο τοσοῦτον εὐκόλως ἐπὶ τῶν τραχέων καὶ τολμηρῶν χαρακτήρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν αὐθαιρεσίαν. Κατηγόρει πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ Ὀδυσσέως τὴν φιλίαν, καὶ ἀπήτει τὴν ἐμφάνισίν των ἐνώπιόν της. Ἐστάλη λοιπὸν ὁ Ἀλέξιος Νοῦτζος νὰ ἐπιστατήσῃ μετὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς τὴν πώλησιν τῶν προσόδων καὶ τὴν ἐξαργύρωσιν ἐθνικῶν τινων ὁμολογιῶν, ὁ δὲ Παλάσκας, ἵνα παραλάβῃ τὴν χιλιαρχίαν τοῦ Ὀδυσσέως· λέγεται δὲ ὅτι προσεφέρθησαν πέντε χιλιάδες γροσίων πρὸς τὸν Γκοῦραν, ἵνα ἐκτελέσῃ τὰ χρέη τοῦ δημίου καὶ τὸν δολοφονήσῃ (β). Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ὁ Ὀδυσσεὺς ἔμαθε πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ἀπεσταλμένων τούτων τοὺς σκοποὺς τῆς Κυβερνήσεως, διὰ πολλῶν ἐπιστολῶν, καὶ ὅτι οἱ ἀπεσταλμένοι οὗτοι ἦσαν κομισταὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ θανάτου. Ὁ Ἀλέξιος Νοῦτζος, ἢ μᾶλλον ὁ κὺρ Ἀλέξης, ὡς τὸν ἐκάλει ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς, δὲν ἦτο βέβαια ὁ ἅγιος Γεώργιος πρὸς τὸν Ὀδυσσέα. Ἡ πρώην διαγωγή του δὲν ἐνέπνεεν ἀρκετὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς ἐκεῖνον. Ἐστάθη ποτὲ Βοεβόδας τῶν τεσσαράκοντα χωρίων τῆς Περῤῥεβαίας, καὶ τὰ εἶχε διοικήσει ὡς Ὀθωμανὸς Σατράπης μᾶλλον, ἢ ὡς Χριστιανὸς προεστώς. Ἦτον ἐκ τῶν ἀποῤῥήτων τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, καὶ ὅμως ἅμα ὁ Χουρσίτης ἤρχισε νὰ πολιορκῇ τὰ Ἰωάννινα, ὡς ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης, ἐπρόδωσε τὸν Αὐθέντην του καὶ μετέβη εἰς τὸ Σουλτανικὸν στρατόπεδον.

Ὁ Χουρσίτης τὸν ἀνέδειξε γενικὸν τροφοδότην του, πλὴν ὁ Νοῦτζος ὅτε εἶδε τὴν διαφωνίαν των, τὴν βραδύτητα τῆς πολιορκίας, καὶ τὴν ζωηρὰν ἀντίστασιν τοῦ Ἀλῆ, μίαν ἡμέραν ὅπου παρὰ τῶν Τούρκων ἐστάλη πρέσβυς ἐντὸς τῶν Ἰωαννίνων δι' ὑπόθεσίν τινα, πάλιν ἔμεινε παρὰ τῷ Ἀλῆ-Πασᾶ ἐγκαταλιπὼν τὸν Χουρσίτην.

Ὁ γέρων Ἀλῆς εἰς τὴν μωρίαν τῆς ἡλικίας ἐκήρυξε τὸν Νοῦτζον ἀληθῆ υἱόν του, ἀληθὲς αἷμά του ἀπὸ Χριστιανὴν δούλην· ὅθεν καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἀνετράφη εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν· καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἐτήρησε μυστικὴν τὴν γέννησίν του· ἐκάλει νόθους τοὺς υἱούς του Βελῆν καὶ Μουκτάρην, καὶ μοιχαλίδα τὴν ἐνάρετον σύζυγόν του Ἐμινέ (γ). Ὁ Νοῦτζος ἐνεγκολπώθη μὲ νέαν θερμότητα τὸν ψευδῆ πατέρα του, καὶ ἦλθεν εἰς Βραχῶρι λαμπροστολισμένος καὶ ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Κόρσον Βασσάνον ὅπως κερδίσῃ τὸν Α. Μαυροκορδάτον ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ. Αἱ ἀπόπειραί του ἐστάθησαν μάταιοι, ὡς καὶ ἐκεῖναι τοῦ νὰ διαφθείρῃ τὸν Ῥεϊβὼ καὶ ἄλλους τινὰς φιλέλληνας, ἵνα ὑπηρετήσουν τὸν Σατράπην (δ)· ὅθεν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἰωάννινα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τύχη τοῦ Ἀλῆ μετεβάλλετο ἐπὶ τὸ χεῖρον, πάλιν τὸν ἐγκατέλειψε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Λέγεται ὅτι ἔσωσε δὶς τὸν Ὀδυσσέα ἀπὸ

(α) Ἱστορια Σπυρ. Τρικούπη Τ Β. κεφ. ΛΒ. σελὶς 338
(β) Γόρδ. Τ. Α. 407
(γ) Πουκεβὶλλ Β 8. 11 σελὶς 168
(δ) Ῥεϊβὼ Β' Λ. σελὶς 296

τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀλῆ, ὅστις ἠθέλησε νὰ τὸν φονεύσῃ. Πλὴν οὐδεὶς τῶν συγγραψάντων τὸν βίον τοῦ Ἀλῆ πρὸ τοῦ ἀγῶνος, κάμνει μνείαν περὶ τούτου· οὔτε οὐδεὶς τῶν περιηγητῶν, ὅσοι ἀναφέρουν τὰ ὀνόματα τοῦ Νούτζου καὶ Ὀδυσσέως. Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην ἐπιῤῥοὴν καὶ πλεῖστα δικαιώματα εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἦτο λοιπὸν καθαρὰ ἀφροσύνη καὶ ἀπερισκεψία τῆς Κυβερνήσεως νὰ στείλῃ ἄνδρας, πρὸ πάντων νεήλυδας, διὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὴν ἐξουσίαν.

Ὁ δὲ Χρῆστος Παλάσκας, Σουλιώτης, ἔντιμος, ἀνατροφῆς εὐγενοῦς καὶ καλῆς διαγωγῆς, ὑπηρετήσας εἰς τὰ Γαλλικά, Ῥωσσικὰ καὶ Ἀγγλικὰ στρατεύματα τῆς Ἑπτανήσου ἀπὸ τοῦ 1808—1817, δὲν ἦτο φίλος τοῦ Ὀδυσσέως. Ὅθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν στρατιωτῶν ἐκείνου δὲν ἦτο καὶ οὗτος ὁ εἰς μίαν στιγμὴν δυνάμενος νὰ τοὺς διαθέσῃ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν εἰς Γραβιὰν καὶ Θερμοπύλας ἀριστεύσαντα στρατηγόν των.

Ὁ πανοῦργος Ὀδυσσεὺς ἐνόησε τοῦτο καὶ ἀφῆκε κριτὰς τοὺς ἰδίους στρατιώτας του· ὑπεδέχθη δὲ εὐμενῶς τὸν Νοῦτζον καὶ Παλάσκαν ἐντὸς τῆς καλύβης του, ὅπου καὶ συνεγευμάτισαν· εἶτα, συναχθέντων πολλῶν χωρικῶν καὶ στρατιωτῶν ἔξω τοῦ μέρους ἐκείνου, ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξέρχεται καὶ τοὺς ἐρωτᾷ: «αὐτοὺς θέλετε ἢ ἐμέ;» «ἐσέ» ἔκραξαν ὁμοφώνως οὗτοι. «Τιμωρήσατε λοιπὸν τοὺς ἐχθρούς σας καὶ ἐχθρούς μου» ἐπρόσθεσε καὶ ἀπεμακρύνθη τῆς καλύβης. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον τὸν Νοῦτζον καὶ Παλάσκαν ὀλίγον μακρὰν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν. Τινὲς τῶν ἱστορικῶν θέλουν ὅτι ὁ Γκούρας διεύθυνε τοὺς φόνους.

Ἡ πρᾶξις εἶναι σκληρά, αὐθαίρετος, τυραννικωτάτη καὶ ἀξιόποινος. Πλὴν ὅταν συλλογισθῶμεν ὅτι νόμοι τότε δὲν ὑπῆρχον, ὅτι ἡ μάχαιρα τοῦ ἰσχυροτέρου ἦτον ὁ ἰσχυρότερος νόμος παρὰ τοῖς ἀμαθέσι ὁπλαρχηγοῖς μας, ὅτι βεβαίως ἡ Κυβέρνησις ἔσκαπτε τὸν λάκκον τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ οὗτος ἀντὶ ν' ἀφεθῇ καὶ συρθῇ ἐντὸς τούτου ἔῤῥιψε τοὺς ἀπεσταλμένους αὐτῆς· ὅταν ἀναλύσωμεν τοὺς ἡμιμαθεῖς καὶ μονοφθάλμους διπλωμάτας μας τῆς τότε ἐποχῆς, οἵτινες ἐλθόντες ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Θεμιστοκλέους ἐξήσκησαν εἶδος ὑπεροχῆς ἐπὶ τῶν ἀγραμμάτων ὁπλαρχηγῶν ἤγουν, ἕκαστος λαβὼν ἕνα μὲ τὸ μέρος του, ἢ μᾶλλον θέσας τὰ γράμματά του ὑπὸ τὴν μάχαιραν ἐκείνου, ἐπροσπάθει νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν ἄλλον· ὅταν ἀναλύσωμεν τὰ πάθη των, τὰς διαφωνίας καὶ τὰς ῥαδιουργίας των, αἵτινες ἐγέννησαν τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἀπὸ τοῦ 1824-1830, οἵτινες παρ' ὀλίγον νὰ καταποντίσουν καὶ φιλικὴν ἑταιρίαν καὶ ἐπανάστασιν· ὅταν ἀμεροληπτως ἐξετάσωμεν ὅλα ταῦτα, τίς θὰ εὕρωμεν ὅτι ἐδολοφόνησε τὸν Νοῦτζον καὶ Παλάσκαν, ὁ Ὀδυσσεύς, ἢ ἡ Κυβέρνησις, ἢ ὁ ἐκδικητικὸς Ἄρειος Πάγος; Τὸ καθ' ἡμᾶς οὔτε τὸν Ὀδυσσέα ἐγνωρίσαμέν ποτε, οὔτε τὸν Νέγρην· πλὴν εἰς τὴν ἁπλῆν γνώμην μας εὑρίσκομεν ὅτι τὸ ἄχθος τῆς μιαιφονίας πίπτει πολὺ βαρύτερον ἐπὶ τοῦ ὠθήσαντος εἰς τοῦτο, ἢ ἐπὶ τοῦ ἐμπαθοῦς καὶ ἐξαγριωθέντος Ὀδυσσέως.

ΚΕΦΑΛ. 62.

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΤΡΕΛΩΝΗΣ.

Ἦτον Ἄγγλος, καὶ μετὰ τὰ συμβάντα του εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Ὀδυσσέως κατέσχε τοιαύτην ῥωμαντικὴν θέσιν εἰς τὴν ἱςορίαν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, λέγει ὁ ἰατρὸς Ἰούλιος Μίλιγγεν, ὥστε ἔκαμε κρότον πολὺν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν (α).

Μ' ὅλον ὅτι ὀλίγον μικρότερος τοῦ μετρίου ἀναστήματος, ἦτον ἐπὶ τοῦ ὅλου ἀνὴρ ὡραιότατος καὶ ἀξιοθαυμάστου δραςηριότητος.

Ἡ φύσις εἶχε δώσει πρὸς τοῦτον ῥωμαντικωτάτην φυσιογνωμίαν. Τὸ ἄγριον, ὑπερήφανον, ἀνήσυχον καὶ σκαρδαμίσσον μέλαν ὄμμα του ἐχαρακτήριζον τὴν τόλμην καὶ τὸ ἐπιχειρηματικόν.

Καρπὸς εὐγενοῦς καὶ πλουσιωτάτης οἰκογενείας τῆς κομητίας Κορνγουὸλ νεώτατος ἐπεπιβάσθη σημαιοφόρος ἐπί τινος πολεμικοῦ πλοίου· ἡ αὐστηρὰ ὅμως τοῦ ναυτικοῦ πειθαρχία μὴ χορηγοῦσα στάδιον εὐρὺ πρὸς τὸν ἀνήσυχον καὶ φιλοῤῥιψοκίνδυνον νοῦν του, τὸν ἔκαμε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ πλοῖον μετὰ τὴν εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας ἄφιξίν του, καὶ νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῶν πειρατῶν τοῦ πελάγους ἐκείνου.

Ἐν μέσῳ τούτων διῆλθε τὰς ῥωμαντικωτέρας ἡμέρας τοῦ βίου του· συναπηντᾶτο ἐνταῦθα μὲ τὰς παραδοξοτέρας περιπετείας, ἐξ ὧν μόνον ὡς ἐκ θείας προνοίας διέφευγε τὸν θάνατον.

Ἴσως ἤθελεν ἐξακολουθεῖ τὴν ζωὴν ταύτην διὰ πολὺν καιρὸν ἔτι, ἐὰν μίαν ἡμέραν δὲν ἐλογομάχει μέχρι θανάτου μὲ τοὺς πειρατάς.

Ἀνεχώρησε τότε καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν.

Μετά τινα ὅμως χρόνον ἀφῆκε πάλιν τὴν Ἀγγλίαν καὶ διευθύνθη εἰς Ἰταλίαν· δηλ. τὸν τόπον τὸν μᾶλλον γειτνιάζοντα εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τ' ἀνατολικὰ ἔθιμα, εἰς τὰ ὁποῖα τόσον ἦτον ἤδη συνειθισμένος (β).

Τότε συνεσχετίσθη πολὺ μὲ τὸν Λόρδον Βύρωνα, καὶ τὸν

(α) Ὁ Κύριος Μίλλιγγεν εἶναι αὐστηρὸς πρὸς τὸν Κ. Τρελώνην. Ἀνὴρ φιλότουρκος τὴν ψυχήν, μ' ὅλον ὅτι ἔμεινε τόσον καιρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ὑπέφερεν οὔτε αὐτοὺς τοὺς συμπατριώτας του, ὅσοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ὁ μισελληνισμός του οὗτος τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὴν πρώτην ἕδραν τοῦ ἰατροῦ τοῦ Σουλτάνου, τὰ δὲ ἀπομνημονεύματά του, ἂν καὶ ἱστορικώτατα, γέμουν ὅμ[illegible] βαλλουσῶν κάθε καλὸν ἄτομον καὶ καλὴν πρᾶξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

(β) Δὲν δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν καλλίτερα τὴν σχέσιν τοῦ Τρελώνη μετὰ τοῦ Λόρδου Βύρωνος, εἰμὴ καταχωροῦντες τεμάχιον τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς, ἣν ὁ Τρε-

ποιητὴν Σχέλλη, τὸν κόμητα Γάμπα· καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι ὁ ἴδιος, ὅστις, ὅταν ὁ δυστυχὴς Σχέλλης μὲ τὴν λέμβον Δὸν-Ζουὰν ἐναυάγησε καὶ ἐπνίγει εἰς τὸν κόλπον τῆς Σπέτζιας, ἀνεῦρε τὸ λείψανόν του καὶ ἐνταφίασε τοῦτο εἰς τὴν Ῥώμην!

Ὁ κύριος Τρελώνης, ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ σπήλαιον εἶχεν ἡλικίαν τριάκοντα τριῶν περίπου ἐτῶν.

Ἐκτὸς τοῦ Ὀδυσσέως, τῆς συζύγου του, τῆς ἀδελφῆς του Ταρσίτσας νέας δεκατριετοῦς μόνον, ὡραίας καὶ ὠχρᾶς, καὶ τῆς κυρᾶς Ρ.... εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἦλθε καὶ ὁ Ἰωάννης Γκούρας. Οὗτος ἦτον ἀνὴρ ὑψηλὸς, ἀθλητικὸς, μὲ φυσιογνωμίαν ἀῤῥενωπὴν, εὔμορφην, πλὴν φέρουσαν τὰ κτηνώδη χαρακτηριστικὰ τοῦ λέοντος, μὲ μεγάλους ξανθοὺς μύστακας καὶ ὀφθαλμοὺς κυανοὺς βαθεῖς· εἶχε πολλὴν σωματικὴν ῥώμην καὶ θεωρίαν, καὶ ψυχὴν εὔτολμον καὶ ἀποφασιστικήν.

Σκαιὸς ὅμως τὰ ἤθη, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας· χυδαῖος τὴν ὁμιλίαν, φλεγματώδης καὶ τραχὺς τὴν συμπεριφορὰν ἐπάταξεν ὡς μηχανὴ μισθωτὴ ἀλλεπαλλήλως τοὺς φίλους καὶ ἐχθρούς του· καὶ διὰ μιᾶς πασιφανοῦς ἀχαρίστου διαγωγῆς ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος, εἰς ὃ παρακατιὸν θέλομεν ἴδει αὐτόν.

Γεννηθεὶς χωρικὸς εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἀμφίσσης, ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς ὁπλοφορίας εἰς τὰς συμμορίας τοῦ Πανουργιᾶ, φοβεροῦ Πιτυοκάμπτου τῶν ἀκτῶν τῆς Κωπαΐδος καὶ τῶν φαράγγων τοῦ Ἑλικῶνος.

Τὸν Πανουργιᾶν τοῦτον ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς τῆς Ἠπείρου εἶχε συλλάβει μέσῳ τοῦ Ὀδυσσέως (α). Εἰς τὴν περίστασιν ἐκείνην ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου πρώτην φορὰν ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Γκοῦραν· ἐθαύμασε τὸ θεωρητικόν του, καὶ τὴν ἀνδρίαν του, καὶ τὸν παρέλαβε ψυχο-υἱὸν αὐτοῦ. Καὶ μετὰ τὴν γνωστὴν δολο-

---

λώνης ἔλαβέ τινας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκ Ῥώμης ἀναχωρήσεώς του διὰ Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν ἔνδοξον ποιητήν.

« Ἰουνίου 15, 1823.

« Ἀγαπητέ μου, Τρελώνη.—Πρέπει νὰ ἤκουσας ὅτι ὑπάγω εἰς τὴν Ἑλλάδα, διατί
« δὲν μὲ συντροφεύεις; τίποτε δὲν δύναμαι νὰ πράξω ἄνευ σοῦ· καὶ εἶμαι ἀνυπό-
« μονος νὰ σὲ ἴδω· σὲ παρακαλῶ ἐλθὲ· ὑπάγω εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι εἶναι ὁ μόνος
« τόπος ὅστις μ' εὐχαριστεῖ· ὁμιλῶ σπουδαίως· ὅλοι λέγουν ὅτι θὰ χρησιμεύσω ἐκεῖ,
« δὲν γνωρίζω μήτε γνωρίζουν πῶς, μ' ὅλον τοῦτο ἐλθὲ νὰ ὑπάγωμεν.—Ν. Βύρων.»

Ὁ ἀναγνώστης θέλει εὕρει εἰς τὰς σελ. 558, 579, 606, 626, τοῦ Α'. τόμου, καὶ εἰς τὰς σελ. 10, 38, 58, 83, τοῦ Β'. τόμου τοῦ «Βρεττανικοῦ Ἀστέρος» τὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐκ τῆς Ἰταλίας μέχρι τῆς δολοφονίας τοῦ Φέντωνος συμβάντα τοῦ Λόρδου Βύρωνος καὶ Κ. Τρελώνη, ὡς ὁ ἴδιος Κ. Τρελώνης τὰ περιέγραψεν· εἰς δὲ τὰς σημειώσεις τοῦ 9. Κεφαλαίου, τοῦ Β'. τόμου τοῦ παρόντος συγγράμματος δίδομεν πολλὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ ἐνδόξου ποιητοῦ πρὶν τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅταν μετὰ τούτου συνεταξείδευεν εἰς Ἰταλίαν.

(α) Γόρδων, Τομ. Α'., σελ. 404

φονίαν τῶν Ἀθηνῶν (α)· *τὸν ἀνέδειξε πρωτοπαλλήκαρόν του.*

Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι ὅστις διεύθυνε τοὺς φόνους τοῦ Παλάσκα καὶ Νούτζου ὡς καὶ ἐκείνου τοῦ καπετὰν-Σαρῆ (β). *Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους* 1823 *εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ κυρίου Λοιδορίκη, κόρην πλουσίαν καὶ ὡραίαν ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Φωκίδος Λοιδορικίου· χάριν δε ταύτης ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν τρεῖς κατὰ σειρὰν ἡμέρας κατεβόησε τὰ πυροβόλα της, καὶ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ συνεμποσίασαν τοὺς γάμους της.*

— *Γιὰ ῥώταγε, κὺρ Θρασυβούλη, τὸν κὺρ Τρελώ, τί τ᾽ ἀρέσει πιότερον ἡ Ἐγγλιτέρα γῆ, ἢ ἡ σπηλιὰ τούτη... πές του συνάμα πῶς πολὺ μοῦ κακοφαίνεται ποῦ δὲ μιλάω Ταλιάνικα, γὴ Ἐγγλέζικα νὰ κουβεντιάσω ἀντάμα του, εἶπεν ἡ κυρὰ Ρ...*

Ἅμα ἐπλησίασε τὸν κύκλον τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῶν προῤῥηθέντων.

— *Τὸ σπήλαιον τοῦτο ἔχει ὡραίας ἐντυπώσεις, ἀπεκρίθη ὁ κύριος Τρελώνης· ἐδῶ ἐκατοίκησαν αἱ νύμφαι καὶ ὁ Πάν. Ἐδῶ ὁλόκληροι οἱ Δελφοὶ ἐκρύβησαν ἐπὶ Ξέρξου· καὶ ἐδῶ σήμερον ἐν τῷ μέσῳ τῶν τερπνῶν σταλακτίδων κατοικεῖ καὶ ὁ ἐνδοξότερος τῆς νέας Ἑλλάδος ἥρως· ὁ Ὀδυσσεύς μας, λέγω.*

— *Καὶ μηγαρὶς καὶ τώρα δὲν ἔχει ἡ σπηλιὰ Νυφάδες;.... ἂς κυττάξῃ μιὰ φορὰ ὁλόγυρά του.... γιὰ ῥώτησέτονα, κὺρ Θρασυβούλη, ᾽ς τὴν Ἐγγλιτέρα ἔχει γυναῖκες ποῦ πᾶνε ᾽ς τὸ πόλεμο ᾽σὰ ᾽ς τὴν Ἑλλάδα;*

— *Ὄχι· εἰς τὴν Ἀγγλίαν μόνον οἱ ἄνδρες ὑπάγουν εἰς τὸν πόλεμον· πλὴν ἔχει γυναῖκας αἱ ὁποῖαι μὲ τὰ πλοῖα ταξειδεύουν ὅλας τὰς θαλάσσας τοῦ κόσμου, καὶ συμμερίζονται τοὺς κινδύνους τῶν συζύγων των.*

— *Ἀλήθεια !.... ἐγὼ ᾽ς ἕνα φελοῦκι νὰ ᾽μπῶ ἡ θάλασσα μὲ πιάνει· μὰ ᾽μπορῶ ἀξυπόλυτη νὰ σοῦ πηλαλάω τῆς Λιάκουρας τὰ κορφοβούνια οὖλα.... πές τον, κὺρ Θρασυβούλη, θέλει νὰ βγοῦμε ᾽ς τὸ κυνῆγι μιὰ ᾽μέρα ἀντάμα, καὶ ὅποιος ἀποστάσῃ πιὸ γλήγωρα;*

— *Εὐχαρίστως, εἶπεν ὁ κύριος Τρελώνης.*

— *Γιὰ πές τον, κὺρ Θρασυβούλη....*

— *Ἄφες, ᾽ς τὴ πίστι σου, κυρὰ Ρ.... τὰς ἐρωτήσεις ταύτας,*

(α) Εἶχεν ὁ Σατράπης τῶν Ἰωαννίνων εἰς Ἀθήνας ἐχθρὸν ἀδιάλλακτον ἕνα ἀξιωφόρον Τοῦρκον, τὸν ὁποῖον ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ μέσῳ τοῦ Ὀδυσσέως· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς μετεχειρίσθη τὸν Ἰωάννην Γκοῦραν. Μετέβη λοιπὸν ὁ δεύτερος πρῶτον εἰς Πάτρας, ὅπως μὴ δώσῃ ὑπονοίας· εἶτα εἰς Ἀθήνας, καὶ καιροφυλακτήσας μίαν νύκτα ἐδολοφόνησε τὸν Τοῦρκον πλησίον τῆς κατοικίας του. Μὴ προφθάσας ὅμως νὰ δραπετεύσῃ συνελήφθη· καὶ μόνον αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ καὶ ἡ ἐπιῤῥοὴ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅστις πάραυτα ἀνήρπασε καὶ ἐκράτησεν εἰς Θήβας διαφόρους Μουσουλμάνους ὡς ἐνέχυρα, τὸν ἀπελύτρωσαν τοῦ ἀναποφεύκτου θανάτου. Ἔκτοτε ὁ Ἰωάννης Γκο [redacted] πρωτοπαλλήκαρον καὶ ὁ ἐπιστήθιος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρούτζου φίλος. Waddigton's Visit to Greece, σελ. 83.

(β) Ἱστορ. Γόρδωνος Τόμ. Β΄. σελ. 22.

διέκοψεν ὁ καπετὰν-Γκούρας· εἴχαμεν ἄλλας ἀναγκαίας ὁμιλίας καί....

— *Αὐτὸς ὁ ντελὶς ἄντρας σου, κυρὰ νύφη, πάντα Βλάχος Βλάχαρος εἶναι· ἀλικοτίζει τὴ μιλιὰ τ' ἀθρώπου σὰ κοτρόνι 'ς τὴ ῥόδα 'ποκάτω· ὀργίλως στραφεῖσα ἡ Σουλιῶτις εἶπε πρὸς τὴν κυρία Γκοῦρα.*

— *Ἔχομεν τωόντι ἄλλας σοβαρωτέρας ὁμιλίας καὶ μᾶς τὰς διέκοψας, ἐπρόσθεσε καὶ ὁ στρατηγὸς Ὀδυσσεύς.*

— *Καλά... κούχ... κοὺχ (βήχουσα) δὲν θὰ βγῶ ψεύτρια... ἀγκάλιαζε τὴν ἀντρογαλιὰ (εἶδος ὄφεως) καὶ θὰ βγάλῃς γάλα.*

Ὁ κύριος Τρελώνης ἐθεώρει ἐν τούτοις μὲ ὄμμα γλυκὺ ἀλλεπαλλήλως τὴν μικρὰν ἀδελφὴν τοῦ Ὀδυσσέως.

— *Πότε νομίζεις ὅτι ὁ Λόρδος Βύρων θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα; ἠρώτησεν ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν κύριον Τρελώνην.*

— *Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου.*

— *Θὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὸ δάνειον;*

— *Ἂν τὸ τελειώσῃ βέβαια· ἂν ἄλλως θὰ ἔλθῃ μόνος καὶ τὸ δάνειον ἀκολούθως.*

— *Λοιπὸν εἶναι φίλος σου αὐτὸς ὁ ξακουσμένος Λόρδος;*

— *Φίλος!.... ὡς ἀδελφοὶ εἴμεθα.*

— *Περιμένω μίαν χάριν ἀπὸ λόγου σου.*

— *Ποίαν;*

— *Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν σήμερον, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς, ὀφρυούμενος τὸ μέτωπον αὐτοῦ καὶ κάμνων βραχεῖαν στάσιν, ὑπάρχουν ἑκατὸν λύκοι. Ὁ Μαυροκορδάτος, Ὑψηλάντης, Κολοκοτρώνης, Μαυρομιχάλης καὶ ἄλλοι τόσοι. Ἅμα ἔλθῃ τὸ δάνειον θὰ πέσουν εὐθὺς νὰ τὸ καταῤῥοφήσουν, πρὶν ἕνας παρᾶς ἐξοδευθῇ διὰ τὸ γένος. Τὸ καλλίτερον εἶναι νὰ τὸ φέρῃ ὁ Λόρδος εἰς τὴν σπηλιὰ ταύτην, νὰ τὸ φυλάξωμεν, καὶ βαθμηδὸν, ὅταν γνωρίσῃ ὁ ἴδιος τὸν τόπον, νὰ ἐξοδεύσωμεν τοῦτο ὅπου ἡ πατρὶς ἔχει ἀνάγκην.*

— *Ἡ ἰδέα δὲν εἶναι κακὴ, ἀπεκρίθη ὁ Τρελώνης.*

— *Καὶ πόσον περίπου εἶναι τὸ δάνειον τοῦτο; ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.*

— *Ἑκατὸ χιλιάδες λίραι.*

— *Ἑκατὸ χιλιάδες λίραι;!!*

Τὰ ὄμματα τοῦ Ὀδυσσέως ἤστραψαν· ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ψυχὴν μετοίκησε τὸ ἴδιον πάθος τῆς ἀργυροκτησίας τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ὠρθώθη, ὡς νὰ ἤναψε φλὸξ ἐν ἀκαρεῖ ἐν αὐτῷ· καὶ περιπατῶν, ἠρώτησε τὸν κύριον Τρελώνην, πόσας χιλιάδας γροσίων φέρουν αἱ ἑκατὸν χιλιάδες λίραι.

— *Δέκα ἑκατομμύρια περίπου.*

— *Δέκα ἑκατομμύρια!! ἓν τοιοῦτον ποσὸν δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀσφαλέστερα ἀλλοῦ, ἢ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο, μετ' ὀλίγον πάλιν εἶπεν.*

— Δὲν νομίζω φρόνιμον νὰ φερθῇ τὸ δάνειον ἐδῶ μέσα, διότι πρέπει νὰ ἔχωμεν καὶ ἕνα στρατὸν ὁλόκληρον νὰ φυλάττῃ τὸ σπήλαιον, διέκοψεν ὁ Ἰωάννης Γκούρας.

— Καὶ βέβαια τὸ θέλει ὄξου ὁ ντελὶ-Γκούρας· γιατί, ὅτε εἶναι 'ς τὴ σπηλιὰ, τὸ χέρι του ποῦ κοτάει νὰ τ' ἀγγίξῃ.... τήρα τὸν Ὀδυσσέα, ἔκραξεν ἡ κυρὰ Ρ.... ἐκδικητικῶς ἀτενίζουσα αὐτόν.

— Ἠμπορῶ νὰ γράψω τοῦ Λέϊστερ Στάνωπ νὰ μᾶς δώσῃ τρία ἢ τέσσαρα πυροβόλα, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς τὸ Μεσολόγγι. Καὶ ὅταν τὰ θέσωμεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ ἄντρου, ποῖος θὰ τολμᾷ νὰ πλησιάζῃ;

— Ἂν δώσουν τρία ἢ τέσσαρα κανόνια τότε εἶναι ἄλλος λόγος, ἐμάσσησεν ὁ Ἰωάννης Γκούρας, βλέμμα βλοσυρὸν τοξεύων πρὸς τὴν κυρὰ Ρ....

— Νὰ σὲ εἰπῶ, Γκοῦρα, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς· ἔρχεσαι νὰ ὑπάγωμεν ἔξω τοῦ σπηλαίου; ἔχω νὰ σὲ ὁμιλήσω.

Ὁ Γκούρας ὠθρώθη καὶ ἠκολούθησε σιωπηλῶς.

— Ὁ Ἐγγλέζος, κυρὰ Γκούρηνα, τὰ 'μάτια του δὲν τὰ σηκόνει ἀπὸ 'πάνου σου· φοβᾶμαι μὴ σὲ μάτιασε καὶ θὰ 'χωμε τίποτε πιασίματα μὲ τὸ καπετὰν-Γκοῦρα, εἶπεν ἡ Σουλιῶτις.

— Μᾶς κυττάζει ὅλας τὸ ἴδιο.... καὶ μάλιστα τὴν Ταρσίτσα κυττάζει περισσότερον, ἀπεκρίθη ἡ νέα γυνὴ ὅλη ἐρυθριῶσα.

— Πούφ! τὴ Ταρσίτσα!! δώδεκα χρονῶ κορίτσι, τὴ Ταρσίτσα... ἐμένα καὶ σένα κυττάζει, κυρὰ Γκούρηνα, ὁ Ἐγγλέζος· μὰ 'γὼ δὲν ἔχασα τὰ καύκαλά μου νὰ δίνω ματιαῖς σὲ ξένους ἀθρώπους... «παποῦτσι ἀπ' τὸ τόπο μας, κυρὰ, κι' ἂς εἶν' καὶ μπαλωμένο» ἐπρόσθεσεν ἀγριογλυκέως ἀτενίσασα τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου.... Κάτι σηκώθηκες, κὺρ Θρασυβούλη;.... γιὰ ποῦ κινάεις;

— Ὑπάγω νὰ κάμω ἕνα περίπατον ἔξω τοῦ σπηλαίου, ὅλως καταστενοχωρημένος διὰ τὸν αὐθάδη τρόπον αὐτῆς, ἀπεκρίθη οὗτος.

— Στάσου, ἔρχουμαι ἀντάμα.... πιάστικε ἡ καρδοῦλάμου μὲ τοῦτο τὸ ξυλάγγουρο τὸν Ἐγγλέζο· δὲ 'ξέρει δυὸ ψυχορωμέϊκα νὰ μιλάῃ.

— Καὶ ἐγὼ ἔρχομαι, εἶπεν ἡ Ταρσίτσα.

— Πάρετε τῴόντι καὶ τὴν Ταρσίτσα, εἶπεν ἡ κυρὰ Ἑλένη Ὀδυσσέως.

— Οὐρὰ νὰ σ' εἶχα ἔτσι δανὰ ἀπὸ 'πίσω μου δὲ θὰ 'τρέχες ..... τί διάτανο.... ἔλα καὶ σὺ, παιδοῦλά μου, μὰ, ἂν δε 'μποράῃς νὰ μᾶς ἀκολουθάῃς κατὰ μεσῆς 'ς τὰ ῥουμάνια καὶ τ' ἀγρίμια θὰ μένῃς.

— Καὶ δὲν θὰ τρέχωμεν, γελῶν εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, ἐξερχόμεθα εἰς τὸν περίπατον.

Ἀκολουθοῦμεν ἤδη τὸν Ὀδυσσέα καὶ Γκοῦραν ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Παρνασοῦ.

ΚΕΦ. 63.

Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΓΚΟΥΡΑΣ.

Ἐξελθόντες τοῦ ἄντρου ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Γκούρας ἔλαβον σιωπηλῶς τὴν πρὸς τ' ἄνω τραχεῖαν ὁδὸν τῆς Κωρυκίας κορυφῆς. Ὅτε δὲ ἦσαν πλησίον ταύτης, ὁ Ὀδυσσεὺς εἶπεν·

— Ἐπιθυμῶ μίαν ἐξήγησιν, Γκοῦρα.... ἤλλαξας ἐσχάτως τόσον εἰς τὸν πρὸς ἐμὲ τρόπον σου, ὥστε ἐλησμόνησας καὶ ποῖος εἶμαι, καὶ τὶ χρεωστεῖς πρὸς τὸν Ὀδυσσέα.

— Εἶμαι ὁ ἴδιος πάντοτε, στρατηγέ! πλὴν τουλόγου σου δὲν ἀφίνεις ἄλλον νὰ μεγαλώσῃ, ὅλα τὰ θέλεις ἰδικά σου· καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σ' ἐδούλευσαν ζητεῖς ἀκόμη μὲ τὸ αἷμά των, νὰ τοὺς ἔχῃς δούλους σου.

Εἰς τοῦ Ὀδυσσέως τὸ πτερωτὸν βάδισμα καὶ τὴν ὠχρὰν, πλὴν ἐπαγωγὸν φυσιογνωμίαν, ἔβλεπέ τις μεγίστην ἀνησυχίαν. Εἰς δὲ τοῦ δευτέρου τὴν στεῖραν ἀντιλήψεων ὄψιν καὶ τὴν προφορὰν τῶν ἄνωθι λέξεων, ἀπόφασιν ἀδιάσειστον.

— Ἔχεις ἄδικον, Γκοῦρα, νὰ λέγῃς, ὅτι δὲν ἐπιθυμῶ τὴν πρόοδόν σου! Δὲν εἶμαι ἐγὼ, ὅστις σὲ ὠνόμασα φρούραρχον τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, θέσιν τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Δ. Ὑψηλάντης, καὶ ὁ Σπῦρος Βασσαχαρίτας, καὶ ὁ Λέκας, καὶ ὁ Σαρὴς μ' ἐζήτουν μὲ τόσας παρακλήσεις;

— Τί εἶναι ἡ φρουραρχία τῆς Ἀκροπόλεως ἀπέναντι τῶν ἐκδουλεύσεών μου; ἐμέτρησες τοὺς ὅσους, χάριν σοῦ, ἐφόνευσα; ἐμέτρησες ποσάκις, χάριν σοῦ, προσήγγισα τὸν θάνατον; ἐνθυμεῖσαι, ὅταν ἡ Κυβέρνησις μοὶ ὑπεσχέθη, τὸν Ἰούνιον τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ τὸν βαθμὸν καὶ τὰ πλούτη σου καὶ πέντε ἔτι χιλιάδας γρόσια, διὰ νὰ φέρω πρὸς αὐτὴν τὴν κεφαλήν σου (α), ὅτι μετὰ καταφρονήσεως ἀπέρριψα τήν πρότασιν ἐν ὀνόματι μόνον τῆς εἰλικρινοῦς ἡμῶν φιλίας;

Τὸ πρόσωπον τοῦ Ὀδυσσέως ἠρυθρίασε βαθέως· ἐκάθησεν ἐπὶ λίθου καὶ εἶπε πρὸς τὸν Γκοῦραν·

— Ποτὲ δὲν ἤλθαμεν εἰς φιλονεικίαν καὶ νὰ μὴ μὲ πτύσῃς κατὰ πρόσωπον τας ἐκδουλεύσεις σου ταύτας..... νομίζεις ὅτι ἔπραξες τάχα ἔργον μέγιστον τὸ νὰ μὴ μὲ φονεύσῃς; δύο μῆνας μετὰ ταῦτα ἤθελε κάμει τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς σὲ ἡ ἀγνώμων αὕτη Κυβέρνησις....... μὴ μὲ λέγῃς Κυβέρνησιν καὶ Κυβέρνησιν· ὅσον καιρὸν δὲν εἴχομεν Κυβέρνησιν, καὶ κάθε ἀρχηγὸς μὲ τὰ παλληκάριά του μόνον ἐπολέμει τοὺς Τούρκους, οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἔτρεμον· οἱ δὲ ξένοι, ὅσοι τώρα ζητοῦν νὰ μᾶς διοικήσουν, δὲν ἐτόλμων νὰ φέρουν τὸ κεφάλι των μέσα εἰς

(α) Gordon, Τομ. Α'. σελ. 407.

τὴν Ἑλλάδα . . . . . Ἀγαπῶ τὸ γένος, καὶ ὅ,τι ἐγὼ ἔκαμα διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἄλλος ἔκαμεν· ἐντούτοις ὅμως αὕτη ἡ Κυβέρνησις σήμερον μ' ἔφερεν εἰς θέσιν ἢ νὰ ἀποσυρθῶ εἰς τὰ Ἑπτάνησα νὰ ζήσω ἀφανῶς, ἢ ἐπὶ τέλους νὰ γυρίσω μὲ τοὺς Τούρκους. Νομίζεις ὅτι δὲν ἐννοῶ, δὲν βλέπω, ὅτι μετὰ τὰ συμβάντα τοῦ Νούτζου καὶ Παλάσκα μὲ σκάπτεται ὁ λάκκος πανταχόθεν; θὰ τὴν πολεμήσω ὅμως καὶ ἐγὼ ὅπως καὶ ὅπου ἠμπορέσω.

— Ὡραῖα ἀγαπᾷς τὸ γένος, ὅταν σκοπεύῃς νὰ κρατήσῃς τὸ δάνειόν του . . . , προσέθεσεν ὁ Γκούρας, εἰρωνικῶς μειδιῶν.

— Τί ἐννοεῖς μὲ τοῦτο;

— Ἐννοῶ, ὅτι καὶ ἐγὼ ἔχω δικαίωμα εἰς τὸ δάνειον, καὶ ὅτι, πρὶν τὰ χαλάσωμεν, στρατηγὲ, εἶναι καιρὸς νὰ συνδέσωμεν περισσότερον τὴν φιλίαν μας, μοιραζόμενοι τοῦτο ἀδελφικῶς.

— Καὶ μήπως ἐννοῶ ἐγὼ νὰ τὸ καταχρασθῶ!. . . Τί λέγεις, Γκοῦρα; δράττων τὴν χεῖρά του εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς· τὸ ζητῶ εἰς τὴν σπηλιὰν, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ θέσω τὴν Κυβέρνησιν ὑπὸ τὰς διαταγάς μου.

— Ὅταν τὸ φέρουν εἰς τὴν σπηλιὰν, καὶ ὁ Τρελώνης σὲ δώσῃ δύο ἢ τρία κανόνια νὰ τὸ φυλάττῃς, ποῖος θὰ δυνηθῇ πλέον νὰ τὸ ἐγγίξῃ, στρατηγέ; ἡμεῖς γνωριζόμεθα ἀρκετὰ μεταξύ μας.

— Ἴσα ἴσα γνωριζόμεθα, Γκοῦρα, καὶ διὰ τοῦτο ἐξίσταμαι εἰς τὴν ὁμιλίαν σου, εἶπεν ὀξυθύμως ὁ Ὀδυσσεύς. Μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς Κυβερνήσεως ἐπολέμησα ἄχρις ὥρας τοὺς Τούρκους; . . . Λέγε, σ' ἐρωτῶ· ὅταν ὁ Βουρὰτ-Πασᾶς μὲ ἓξ χιλιάδας Τούρκων κατέκαυσεν ὅλα τὰ χωρία καὶ μοναστήρια τῆς Βοιωτίας, καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν μ' ἔστειλεν οὔτε τὴν βοήθειαν τὴν ὁποίαν μὲ ὑπεσχέθη, οὔτε τὰ χρήματα διὰ νὰ ὑπερασπισθῶ τὰς Θερμοπύλας, καὶ οἱ στρατιῶταί μου δὲν ἤθελον νὰ μὲ ἀκολουθήσουν, ἂν δὲν ἐλάμβανον πρῶτον τοὺς μισθούς των, καὶ οἱ ἔφοροι τῶν Ἀθηνῶν, οἵτινες μᾶς ὑπεσχέθησαν τεσσαράκοντα χιλιάδας γροσίων δι' ἔξοδά μας, οὔτε οὗτοι τίποτε ἔστειλον, δὲν εἶμαι ἐγὼ μόνος, ὅστις, μὲ τοὺς ἑξακοσίους μου, ἔτρεξα εἰς Σαλαμῖνα καὶ Μέγαρα καὶ ἐβίασα τοὺς Πελοποννησίους νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειάν μου, διεσκόρπισα εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Κηφισοῦ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ τρίτην φορὰν διέσωσα τὴν Ἑλλάδα (α);

— Ὅλα ταῦτα εἶναι ὀρθὰ, στρατηγὲ, καὶ τὰ ἠξεύρω· πλὴν ὅσα καὶ ἂν μὲ εἴπῃς διὰ τὸ δάνειον, σὲ γνωρίζω, γνωρίζω τὸ πάθος σου διὰ τὰ χρήματα, εἶναι τὸ ἴδιον τοῦ μακαρίτου τοῦ βεζύρου τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἂν πέσῃ εἰς τὰς χεῖράς σου, οἱ ἄλλοι οὔτε ὀβολὸν θὰ λάβουν· θέλω λοιπὸν ἀπὸ τώρα νὰ συμφωνήσωμεν νὰ μὲ δώσῃς τὸ μερίδιόν μου.

(α) Gordon, Τομ. Β΄. σελ. 20.

— Ἄφες πρῶτον νὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ μαλώσωμεν, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς γελῶν.

— Ὄχι, ἀπὸ τώρα πρέπει νὰ συμφωνήσωμεν, ἄλλως θὰ κάμω τ' ἀδύνατα δυνατὰ νὰ μὴν ἔλθῃ εἰς τὴν σπηλιάν.

— Σὺ θὰ τὸ ἐμποδίσῃς ;

— Ἐγώ.

— Καὶ πῶς ;

— Ἐγὼ ἠξεύρω τὸ πῶς.

— Κύτταξε ἐδῶ ! γνωρίζεις τὸν Ὀδυσσέα !... καὶ ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὅπλων.

— Καὶ τουλόγου σου μὲ γνωρίζεις καλλίτερα... δὲν εἶμαι ἄνθρωπος μὲ λόγους μόνον καὶ χωρὶς ἔργα.

— Κάμε ὅ,τι ἐμπορεῖς, ἔκραξεν ὀργίλως ὁ Ὀδυσσεὺς ὀρθούμενος. Τὸ δάνειον θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ σπήλαιον· τὸ πᾶν κρέμαται ἀπὸ τὸν φίλον Τρελώνην... τί λέγω; ἀπὸ τὸν γαμβρόν μου.. γνωρίζεις βέβαια ὅτι ὁ Τρελώνης ἠῤῥαβωνίσθη τὴν ἀδελφήν μου Ταρσίτσαν.

— Τοῦτο δὲν τὸ ἐγνώριζον, εἶπεν ὁ Γκούρας ἐκστατικός.

— Ἀδιάφορον, τὰ πράγματα εἶναι καὶ συμβιβασμένα καὶ τελειωμένα, ἐπανέλαβε σοβαρῶς ὁ Ὀδυσσεύς.

Ὁ Γκούρας ἔμεινε σύννους ἀρκετὸν χρόνον, χωρὶς ποσῶς νὰ ἐγερθῇ τοῦ λίθου ἐφ' οὗ ἐκάθετο.

— Σήμερον, ὅτε ὅλοι οἱ ὁπλαρχηγοὶ καὶ αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἐναντίον σου, Ὀδυσσεῦ, εἶπε μετὰ ταῦτα σοβαρῶς, εἶναι ἀφροσύνη νὰ τὰ χαλάσῃς καὶ μὲ τὸν Γκοῦραν· ἐλησμόνησες τάχα πόσον πάντοτε σὲ ἠγάπησα, ὅτι ἐστάθην πάντοτε ὁ δεξιός σου βραχίων ;...

— Τὸ γνωρίζω, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ μειδίαμα εἰρωνικὸν ὡς ἀστραπὴ ἐφάνη εἰς τὰ χείλη αὐτοῦ.

— Δὲν μ' ἐνόησες ποτέ, στρατηγέ, καὶ ποτὲ δὲν ἐκτίμησες οὔτε τὰς ἐκδουλεύσεις, οὔτε τὴν ἀξίαν μου. Σ' ἐζήτησα τὸν παρελθόντα χρόνον εἰς γάμον τὴν ἀδελφήν σου Ταρσίτσαν καὶ μὲ τὴν ἠρνήθης· σήμερον τὴν δίδεις εἰς ἕνα ξένον, τὸν Τρελώνην, τὸν ὁποῖον ἀκόμη καλὰ καλὰ δὲν ἐγνώρισες.... θὰ ἴδωμεν ποῖος ἠμπορεῖ νὰ σὲ χρησιμεύσῃ περισσότερον.

— Ἔχω λόγους διὰ τὸ συνοικέσιον τοῦτο.

— Ὄχι βέβαια ἄλλους, ἢ τοὺς τοῦ δανείου, μετ' ἐμφάσεως ἐπρόφερε μειδιῶν ὁ Γκούρας.

— Λανθάνεσαι, τοῦτο εἶναι ἡ τελευταία αἰτία· ὁ Τρελώνης εἶναι ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ περιφήμου λόρδου Βύρωνος, ὅςις ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν περιμένεται· ὁ δὲ Λόρδος, καθὼς μὲ τὸν παριστάνει καὶ ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ, εἶναι ἐξακουσμένος εἰς τὸν κόσμον διὰ τὰ πλούτη καὶ τὰ συγγράμματά του. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον ὁ Λόρδος οὗτος νὰ γί-

νη μὲ τὸν καιρὸν Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος (α)· μὲ καταλαμβάνεις τώρα ; . . . .

Ὁ Γκούρας, ἀνὴρ ἀνδρεῖος πλὴν ἀμαθὴς καὶ οὐχὶ τόσον βαθύνους καὶ πανοῦργος ὡς ὁ Ὀδυσσεὺς, ἔμεινε κεχηνὼς εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην φράσιν.

— Μὲ καταλαμβάνεις, Γγοῦρα ; . . . . ἂν μὲ καταλαμβάνης ἐξακολούθει νὰ ἦσαι φίλος τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ μὴ σὲ μέλη τί κάμνουν οἱ ἄλλοι. Περίμενε, ἀγαπητέ μου Γκοῦρα, τὴν ὕψωσίν μου διὰ νὰ ὑψωθῇς καὶ σύ· ἄλλως θ' ἀπαντήσῃς πολλὰς δυσκολίας, ἂν ζητῇς νὰ γίνῃς μέγας, καταβάλλων τὸν παλαιόν σου αὐθέντην.

Τοὺς λόγους τούτους ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπρόφερε μὲ ὕφος ὑπεροπτικόν· ἀπετάνθη πρὸς τοῦτον ὅπως καὶ ὅτε ἦτον ἁπλοῦς ἀκόμη ἀξιωματικός του. Ὁ δὲ Γκούρας, καίτοι ἀτρόμητος τολμητίας καὶ πολύβουλος, ἀφωπλίσθη ἐν ἀκαρεῖ ὑπὸ τοιαύτης ὁμιλίας τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρούτζου.

Ἀλλότριος ἐποχή! Ἀμφότεροι ἦσαν ἄνδρες τῆς αὐτῆς φιλοδοξίας καὶ φιλοχρηματίας, ἐπικλινεῖς πρὸς τὸν δεσποτισμόν· εἰς τὸ ἴδιόν του ἤθελεν ἕκαστος παίξει πρόσωπον ἀκραδάντου δεσπότου πρὸς τοὺς κατωτέρους του, καὶ ὅμως ὁ Γκούρας, ἐνῷ εἶχεν ἔλθει μὲ ἀπόφασιν νὰ μετρήσῃ μὲ τὸν αὐτὸν πῆχυν καὶ τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους του μὲ τοὺς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρούτζου, δειλῶς ἤδη ὑπεχώρει καὶ ἔμενεν ἡττημένος. Τοῦτο ἦτον ὄχι διότι τὸν ἐφοβήθη, ἢ ὅτι τὸν ἐσεβάσθη, μὴ ἐπιθυμῶν ν' αὐθαδιάσῃ πρὸς τὸν πλάσαντα αὐτὸν φρούραρχον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλὰ διότι ἡ καταδεδεσποσμένη ἔτι ψυχή του ἐκ πολυχρονίου ὑπὸ τοῦτον ὑπηρεσίας δὲν ἤθελε νὰ διαῤῥήξῃ, εἰμὴ ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς, ἀπεκδυόμενος τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, ἔπαυε νὰ ἦναι πλέον ἐπίφοβος, ἢ μᾶλλον ὅτε ἦτο καιρὸς νὰ τὸν ὑποσκελίσῃ διὰ νὰ τὸν διαδεχθῇ· ἤθελε δὲ κατασταθῇ τρομερὸς καὶ δεινὸς τότε ὁ Ἰωάννης Γκούρας· ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ θάνατος ἀφήρπασεν ἀμφοτέρους πρὶν ἢ φθάσουν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐξουσίας.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ανδρούτζου, (Α) μὲ ὅλας τὰς ἐλλείψεις καὶ ἐλαττώματά του, ἦτο τοὐλάχιστον Ἀλκιβιάδης· εἶχε καί τινας ἀρετάς· ἐδείκνυε, λόγου χάριν, πολὺν θαυμασμὸν πρὸς τὸν πολιτισμὸν, καὶ ἦτον ἐπιδεκτικὸς τούτου. ὥστε, ἂν ὑπῆρχέ τις νὰ τὸν ἀποτρέπῃ ἀπὸ τὰς παρεκτροπάς του καὶ νὰ γνωρίζῃ πῶς νὰ μεταχειρισθῇ καὶ διαστρέφῃ τὰς ψυχικάς του ὁρμὰς, ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ ὡραῖον ὄργανον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Γκούρας ὅμως τοὐναντίον σκαιὸς καὶ ἀ-

(α) Ὡμίλουν πολὺ μεταξύ των οἱ Ἕλληνες περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Λόρδου Βύρωνος, πρὸ πάντων διὰ τὰ πλούτη του τὰ ὁποῖα ἐφρόνουν ὅτι ἔφερε μεθ' ἑ[illegible] τῶν ἀρχηγῶν ἐνόμιζον ὅτι ἔφερε 30,000,000 γροσίων, καὶ τὸ δάνειον τὸ ὁποῖον ἐσυμφωνήθη καὶ ἐπεριμένετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ 800,000 λιρῶν ἀγγλικῶν. (Συνταγ. Στάνωπ. 1823—1824. σελ. 507.)

βελτίωτος, συνειθισμένος εἰς τὸν μισθωτὸν βίον, καὶ μὴ ἔχων ἄλλο καύχημα, ἢ τὴν κτηνώδη τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός του ῥώμην, τίποτε ἄλλο, ὡς εἴπομεν, ἢ τύραννος, καθ' ὅλον τὸ εὖρος τῆς λέξεως, ἤθελεν ἀναδειχθῇ.

Ἤδη δὲ, ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς τοῦ εἶπεν ὅτι ἐμνήστευσε τὴν ἀδελφήν του μὲ τὸν Ἐδουάρδον Τρελώνην τὸν φίλον τοῦ λόρδου Βύρωνος, τοῦ περιμενομένου ὡς Μεσίου παρὰ πάντων, νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀγῶνος, ὁ Γκούρας, ὁ νομίζων ἡμικαταποντισμένον τὸν Ὀδυσσέα, ἕνεκα τῶν παμπληθῶν ἐχθρῶν τοὺ καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ καταφορᾶς τῆς Κυβερνήσεως, κατέπνιξε τὴν δυσαρέσκειάν του, νομίζων συγχρόνως πᾶν στάδιον περαιωμένον δι' ἑαυτόν. Ἐγνώριζε περισσότερον παντὸς ἄλλου τὸν τολμηρὸν καὶ πανοῦργον Ὀδυσσέα· ἐπίστευσε λοιπὸν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου ἔδραξε μὲ τοὺς ὄνυχας τὸν Τρελώνην, ὅπως διὰ τούτου φέρῃ εἰς τὸ σπήλαιον τὸν λόρδον Βύρωνα καὶ ἐκδικηθῇ τὴν Κυβέρνησιν, διεκφύγῃ δὲ τὴν ὀλεθρίαν θέσιν εἰς ἣν αὕτη τὸν ὤθει, δηλ. ἢ ν' αὐτοχειριασθῇ, ἢ ν' ἀποστατήσῃ πρὸς τοὺς Τούρκους, ὅπως λυτρωθῇ ἀπὸ τὰς καταδρομάς της.

— Τὸ πνεῦμά σου φθάνει πανταχοῦ, στρατηγὲ, ἐμάσσησε τέλος ὁ Γκούρας τεθορυβημένος.

— Θὰ ἴδῃς καὶ ἄλλα, Γκοῦρα, τὰ ὁποῖα τώρα δὲν ἠμπορῶ νὰ σ' ἐξηγήσω, καὶ τὰ ὁποῖα οὐδὲ κἂν φαντάζεσαι... θὰ τοὺς κάμω ὅλους νὰ μάθουν καλλίτερα ποῖος εἶναι ὁ Ὀδυσσεύς.

— Λοιπὸν τί ἐννοεῖς, στρατηγέ; οὔτε ὀβολὸν δὲν θὰ ἔχω μερίδιον ἀπὸ τὸ δάνειον τοῦτο;

— Ὅταν τοῦτο ἔλθῃ εἰς τὸ σπήλαιον, ἂν ἐξακολουθῇς νὰ ἦσαι πάντοτε ὁ πιστός μου Γκούρας, θὰ ἔχῃς τὸ μερίδιόν σου.

— Τὸ χέρι σου, στρατηγέ.

— Νά το, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς δράττων τὴν βριαρὰν τοῦ Δωριέως παλάμην. Πλὴν πρέπει νὰ συμβάλῃς καὶ ὁ ἴδιος, Γκοῦρα, μὲ νουθεσίας καὶ παρακινήσεις πρὸς τὸν Τρελώνην, διὰ νὰ τὸ φέρῃ μίαν ὥραν ἀρχήτερα εἰς τὸ σπήλαιον.

— Δὲν θέλω λείψει· ἄφησε εἰς ἐμὲ νὰ τελειώσω ὅ,τι σὺ ἤρχισες.

Ὁ Γκούρας ἀπεφάσισε νὰ ὑποκριθῇ ἐκ νέου θερμὴν ἀφοσίωσιν.

Ἠγέρθησαν καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὸ ἄντρον, ὅτε, εἰς ἀπόστασίν τινα τῆς εἰσόδου αὐτοῦ, ἀπήντησαν τὴν Κυρὰν Ρ..., τὸν Θρασύβουλον καὶ τὴν Ταρσίτσαν καθημένους.

— Κύτταξε δὰ, Θρασυβούλη, ἔρχονται μέλι καὶ γάλα ἀδερφομένοι, εἶπεν οἱ Σουλιῶτις..... εἶτα, κινοῦσα τὴν κεφαλὴν προσέθεσε: Βάνω τὸ λαιμό μου στοίχημα πῶς ὁ Ὀδυσσέας τἄφκιασε μὲ τὸ λιοντάρι κι' ὸ νὰ μοιράσουναι τὰ δανεικὰ τοῦ Λόρδου· τί τὸ θὲς, ὁ ζάβαλης αὐτὸς ὁ Ὀδυσσέας ἔχει καλὴ καρδιὰ, μὰ τραβιέται ἀπ' αὐτόνε τὸ κατὰ πολλὰ ντελιγκοῦρα.

Πρέπει κι' ἐμεῖς, Κὺρ Θρασυβούλη, τώρα νὰ κυττάξουμε γιὰ μερδικό.... Ἀμὰν, νὰ πατήσῃς ποδάρι γιὰ τὴ νυφοῦλά σου νὰ μὴ χάσῃ τὸ δικό της ἀπ' αὐτὸ τὸ δανεικό!

Ὁ Θρασύβουλος, ὅστις ἄλλα διεννοεῖτο, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀπολαύσει ὅσας πληροφορίας ἐπεθύμει ἀπὸ τὴν Κυρὰ Ρ... καὶ ἐμελέτα τὴν ἐπαύριον ν' ἀφήσῃ τὸ σπήλαιον, ἐκίνει μόνον μηχανικῶς τὴν κεφαλὴν χωρὶς ν' ἀποκρίνεται λέξιν.

Ὅτε δὲ ἐπλησίασαν, ὁ Γκούρας, μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀθυροστομίαν τῆς Σουλιώτιδος, ἀστειευόμενος εἶπε·

— Παρατηρῶ, Κυρὰ Ρ..., πολὺ νοστιμεύεσαι τὰ παλλη καράκια· πρόσεξε καλὰ μὴ μᾶς ξελογιάσῃς καὶ τὸν Θρασυβουλον.

— Πρῶτα θώρα τί κάνει ἡ γυναῖκά σου, Κὺρ Γκοῦρα, κι' ὕστερα τσ' ἄλλαις· τὴν ἄφησες στοῦ Ἐγγλέζου τὰ χερούλια· μανούλα μου! ἔχ' ἕνα μάτι ὁ Κὺρ Τρελὼς, ποῦ ρίχτει σαγιτιαὶς σὰ βελώνια.

Ὁ Γκούρας ἔγεινεν ἐρυθροῦς, καὶ οἱ ξανθοὶ μύστακές του ἐξηγριώθησαν πολύ.

— Ἂν ἐγνώριζες ὅτι ὁ Κύριος Τρελώνης εἶναι ἀῤῥαβωνισμένος μὲ τὴν Ταρσίτσα δὲν ἤθελες ὁμιλεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνώπιόν της, εἶπε μετ' ὀλίγον.

— Ῥωβωνιασμένος!!..

— Βέβαια, δὲν τὸ γνωρίζεις; εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς.

— Μὲ τὴ τζοῦπα τοὔτηνε; ἀμ δὲν ἔσκασε ἀκόμ' ἀπ' τ' αὐγό... καὶ τὴ θέλει ὁ Ἐγγλέζος;

— Ἐρώτημα ἔχει;

— Βλέπεις τ' ὡριὸ τὸ ριζικό μου! βλέπεις κακὸ ποῦ μοὔκαμε ὁ ἀδερφούλης σου, Κὺρ Θρασυβούλη; μ' ἀῤῥαβωνιάστηκε καὶ μ' ἐξαπόλυσε στὸ δρόμο! ἐγερθεῖσα ἔμπλεος ἀγανακτήσεως ἐξεφώνησεν ἡ Σουλιῶτις: ἐγὼ τὸν Ἐγγλέζο τὸν εἶχα στὸ χέρι νὰ μὴν ἤμουνε ραβωνιασμένη μὲ τὸ Κὺρ Ἀντρόνικο· μὲ κύτταγε μὲ τὸ παραπάνω του... τώρα τὸν τζάκωσεν ἄλλη καὶ ἀλὴ στὴ ρόγα στὴ ραγίτζα μου.

Ἡ ὁμιλία ἐξηκολούθει μετὰ παραπόνων τῆς Κυρᾶς Ρ... μέχρις ὅτου ἐπέστρεψαν εἰς τὸ σπήλαιον.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 63ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΖΟΥ. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτζου εἶναι ὁ ἄμεσος μετὰ τὸν Α. Μαυροκορδάτον ἐμπλήσας μὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὴντότε Εὐρώπην· ἤκουε τῳόντι ἐμβρόντητος ὁ Εὐρωπαῖος, ὅτι, ὁ μὲν Α. Μαυροκορδάτος εἶναι ἄλλος Ἀθηναῖος Περικλῆς, ὁ δὲ Κανάρης ἄλλος ἀτρόμητος Κυναίγειρος, καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς εἷς ρωμαντικὸς Ἀλκιβιάδης. Ἡ εἴδησις ὅτι πότε κατῴκει τὸ Κωρύκιον ἄντρον, καὶ πότε τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος· ὅτι πότε ἐνίκησε τοὺς βαρβάρους πλησίον τῶν Θεσπιῶν, καὶ πότε τοὺς ἀνεχαίτισεν εἰς τὰς Θερμοπύλας· ὅτι ἔτρεχεν ὡς ἵππος, καὶ ἵππευεν ὡς Κένταυρος· ὅτι ἐγνώριζε πάσας τὰς ἀτραπούς, ἅπαντα τὰ ἄντρα καὶ χάσματα τῶν ὀρέων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος· πάντα τὰ καταφύγια καὶ δάση· ὅτι ἐστάθη ὁ εὐνοϊκὸς τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, καὶ ἐνετρύφησεν ἐκεῖ μὲ τὸν Μουκτάρην καὶ Βελῆν· ὅτι εἶχε μίαν Ἑλένην σύζυγον, ὡραίαν ὡς τὴν Ἑλένην τοῦ Μενελάου, τὴν ὁποίαν ἐκέρδισεν εἰς Ἰωάννινα εἰς τὸν δρόμον μὲ ἕνα ἵππον· ὅτε ἐφόνευσε τὸν Νοῦτζον καὶ Παλάσκαν· καὶ ὅτι τέλος κατέφυγεν εἰς τὸν ἐχθρόν του, ὅπως ἐκδικηθῇ μίαν ἀχάριστον Κυβέρνησιν· ἔδοσε ὕλην νὰ γραφθῶσι πάμπολλα περὶ τούτου. Καὶ ἄλλοι τῳόντι ἐζωγράφισαν αὐτὸν ὡς Ὁμηρικὸν χαρακτῆρα· ἄλλοι μὲ παραμορφωμένην αὐστηρότητα τὸν παρέστησαν ὡς ἕνα τῶν ἀγρίων καὶ δειλῶν, πλὴν αἱμοβόρων ἐκείνων λῃστῶν, οἵτινες κατεμάστησαν τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ ὅτι τέλος ὁ Ἰωάννης Γκούρας ὡς ἄλλος Θησεὺς ἢ Ἡρακλῆς τὸν κατεδάμασεν.

Ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἦτο οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο· οὔτε Ὁμηρικὸς χαρακτὴρ ἦτο, οὔτε τερατώδης λῃστὴς ἐστάθη· κατῴκει τὸ Κωρύκιον ἄντρον οὐχὶ διὰ ρωμαντικότητα, ἀλλὰ δι' ἀσφάλειάν του ἀτομικήν.

Ὅ,τι ἔπραξε κατὰ τοῦ Νούτζου καὶ Παλάσκα, τὸ ἔπραξεν εἰς μίαν στιγμὴν παραφορᾶς, ἀπελπισίας καὶ ἐκδικήσεως· ἐπὶ τοῦ ὅλου ὁ ἀνὴρ ἔσωσε δὶς τὴν Ἑλλάδα· ἔπραξε περισσότερον ἢ πολλοὶ τῶν ὁπλαρχηγῶν μας, οἱ ἀφθόνως ἀνταμειφθέντες.

Λέγοντες δὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ συμφάσκοντες μετὰ τοῦ συνταγματάρχου Λέϊςερ Στάνωπ (α), τοῦ λοχαγοῦ Ἐμφραίην καὶ τῶν Κ. Τρελώνη καὶ Πουκεβὶλλ, ὁ χαρακτὴρ τοῦ Ὀδυσσέως, μὲ ὅλα τὰ τρομερὰ ἐλαττώματά του, ἦτο πολὺ ἐπιδεκτικὸς πολιτισμοῦ· εἶχε ψυχὴν καλήν, καὶ ἦτον ἀληθῶς ἀνδρεῖος. Δὲν ἦτον οὔτε Ὑψηλαντικός, οὔτε Μαυροκορδατικός, οὔτε Κολοκοτρωνικός· ἠγάπα τοὺς φιλέλληνας· ἐπεθύμει κάθε πεπαιδευμένος Ἕλλην νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του· καὶ ἐπὶ τούτῳ ἔγραφε καὶ πρὸς τὸν Κοραήν, πρὸς τὸν Βάμβαν καὶ πολλοὺς ἄλλους.

Ἂς σημειώσωμεν ἐπίσης ὅτι ὁ τραγικὸς θάνατός του ἐπὶ τῆς Κεκροπίας, ὅστις ἀμέσως ἢ ἐμμέσως δὲν μένει ἀμφιβολία ὅτι τῷ ἐδόθη ἀπὸ τὴν δολοφόνον χεῖρα τῆς Κυβερνήσεως, μετριάζει εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν μετὰ τῶν Τούρκων ἀνακωχήν του.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1785 εἰς Πρέβεζαν, καὶ κατ' ἄλλους εἰς Ἰθάκην (β)· διὸ καὶ ὠνομάσθη Ὀδυσσεύς. Δωδεκαετὴς ἔχασε τὸν πατέρα του· καὶ ἐπειδὴ ἡ μήτηρ του μετ' ὀλίγα ἔτη συνῆλθεν εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τοῦ ἰατροῦ Κωμανοῦ, οὗτος κατέφυγεν εἰς Ἰωάννινα παρὰ τῷ Ἀλῆ-Πασᾷ. Εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο τῆς διαφθορᾶς κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς τύχης ὁ νέος Ὀδυσσεὺς νὰ σπουδάσῃ πρῶτον τὴν κοινωνίαν· ὁ γέρων Βεζύρης ἐθαύμασε τὰ σωματικά του προτερήματα· ἔρριπτε τὸ τζιρίτι μὲ εὐστοχίαν ἀπαράμιλλον· ἐπήδα ὡς ἔλαφος· ἀνέβαινε τὰ δένδρα ὡς σαυρίς, καὶ ἐλύγιζε καὶ ἐδίπλονε τὸ σῶμα ὡς ὄφις· ἡ ἐξωτερική μορφή του, τὸ τολμηρὸν καὶ ἐπιχειρηματικόν του τὸν κατέστησαν τὸν κορυφαῖον τῶν διαγγελέων· ἐνέπνευσεν ἐμπιστοσύνην πολλὴν πρὸς τὸν τύραννον. Τὸν διέταξε μεθ' ἑκατὸν Ἀλβανῶν νὰ τρέξῃ εἰς Λεβαδίαν καὶ κατατροπώσῃ τὸν κλέπτην Πανουργιᾶν, καταμαστίζοντα τὰς λεωφόρους τῆς Βοιωτίας. Ὁ Ὀδυσσεὺς διὰ τῆς στρατηγικῆς του, ὡς ὁ τῆς Τρῳάδος, τὸν ἔφερεν εἰς Ἰωάννινα· κατώρθωσε δηλαδὴ νὰ συλλάβῃ εἰς ἓν σπήλαιον τὴν σύζυγόν του· ὁ γέρων ἁρματωλὸς λοιπὸν μόνος ἦλθε καὶ ἐπροσκύνησεν. Ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐκείνῳ πρώτην φορὰν ἐγνώρισε καὶ τὸν Γκούραν καὶ παρέλαβε τοῦτον εἰς τὴν συνοδίαν του.

Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς τώρα τὸν ἀνέδειξε καπετάνιον τῶν ἁρματωλῶν τῆς Λεβαδίας καὶ τῆς Ἀταλάντης, καὶ ἔκτοτε ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Ἀθανάσιον τὸν Διάκον, τὸν ὁποῖον ὠ-

(α) Στάνωπ σελὶς 125-126

(β) Georges Waddington, σελ. 82

νόμασε καὶ πρωτοπαλλήκαρόν του, ὡς καὶ μὲ τοὺς προεστοὺς καὶ τὰς πρώτας οἰκογενείας. Ἔκτοτε ἀπέκτησε τὴν ἐπιῤῥοὴν καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν χωριῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν μετὰ ταῦτα ἐξήσκησεν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐνθουσιασθεὶς ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς διὰ τὸν Ὀδυσσέα καὶ διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐκτελοῦσε τὰ χρέη του, τῷ ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν ὡραίαν Ἑλένην ἐκ Καλαβρύτων· δι' ἑνὸς δὲ τῶν συνήθων διαταγμάτων του ἠνάγκασε τοὺς κατοίκους τῆς Λεβαδίας Ἀταλάντης καὶ Σαλώνων νὰ σχηματίσουν τὴν προῖκα τῆς νύμφης ἑξακοσίας χιλιάδας γρόσια, ἤτοι ἕνδεκα χιλιάδας λίρας ἀγγλικὰς τοῦ τότε καιροῦ.

Ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἔκαμε κρότον ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Στερεᾶς καὶ Πελοποννήσου τ' ὄνομα τοῦ Ὀδυσσέως ἀνεμίγη εἰς τ' ᾄσματα τῶν ἁρματωλῶν, ἡ τύχη του ἐζηλεύετο καὶ ἡ εὐτυχία του ἐμακαρίζετο παρὰ πάντων.

Ὅτε ὁ Ἀλῆς ἐκηρύχθη Φ ε ρ μ α ν λ ῆ ς, ἤτοι ἀποστάτης, καὶ τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα ἐβάδισαν κατὰ τῆς πρωτευούσης του, καὶ ὁ Μπεχλεβὰν Μπαμπᾶ-Πασᾶς τῆς Βουλγαρίας μὲ χιλιάδας ἐπλημμύρησε τὴν Βοιωτίαν, ὁ Ὀδυσσεὺς, ὡς ὁ πατήρ του, μαχόμενος εἰς ὑποχώρησιν ἀπὸ ὄρος εἰς ὄρος κατώρθωσε νὰ διαπεράσῃ τὴν Ἤπειρον καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰωάννινα· ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Ἰθάκην διαμένων ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἐπανελθὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν Στερεὰν συνήθροισε στρατιώτας, καὶ ἔγεινεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.

Διὰ νὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης εἰς ποίαν ἀντίφασιν εὑρίσκεται ἡ ἱστορία ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ὀδυσσέως, ἀρκεῖ ν' ἀναγνώσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ Στρατηγοῦ Γόρδωνος καὶ τοῦ λοχαγοῦ Ἐμφραίη. Ὁ πρῶτος ἐπιστηρίζει ὅτι ἦτον ἡ μάστιξ τῶν λαῶν τῆς Λεβαδίας καὶ ὁ φονεὺς ὅλων τῶν προὐχόντων της· καὶ ὁ ἕτερος τὸ εἴδωλον τοῦ αὐτοῦ λαοῦ, καὶ ὁ σωτὴρ αὐτῶν.

Ὁ πρῶτος ἀληθῶς εἶναι ἱστορικὸς ὁπωσοῦν, ἐνῷ ὁ δεύτερος ἔγραψεν ἀπομνημονεύματα κεραυνοβολῶν, συκοφαντῶν καὶ ἐξυβρίζων τὸ Πανελλήνιον. Καὶ ὅμως ὁ ὀρθὸς λόγος μᾶς κάμει νὰ πιστεύσωμεν τοῦτον, καὶ διότι τῷόντι ὁ Ὀδυσσεὺς, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἔχαιρε τὴν συμπάθειαν τῶν προεστώτων καὶ ἀρχόντων, μ' ὅλον ὅτι μ' ἐκτραχηλισμὸν ἡ Κυβέρνησις τὸν ἐδίωκεν, οὗτος ἠδυνήθη ὄχι μόνον νὰ διατηρηθῇ, μετὰ τὰ συμβάντα τοῦ Νούτζου, ἄνευ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ κάμῃ τὴν Κυβέρνησιν καὶ Ἄρειον Πάγον καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀρχὴν ἔνθεν κἀκεῖθεν νὰ διασκορπισθῶσιν καὶ τρέμωσι τοῦτον.

Ὁ Ὀδυσσεὺς βέβαια ἦτο τύραννος· διὰ νόμον ἤθελε μόνον τὴν θέλησίν του· ἡ καρδία του ὅτε ἦτον ἐξηγριωμένη ἦτο σκληρά· ἦτον ὕποπτος καίτοι φιλάργυρος, καὶ ἄκρως ἐκδικητικὸς ὡς ὁ ἴδιος διδάσκαλός του Ἀλῆς, πλὴν ἦτον ὀξύνους μὲ πολλὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, καὶ λίαν ὑψηλόφρων. Ποτὲ δὲν ἐλάμφθη ἐνώπιον τῶν Τούρκων, ἂν καὶ μεταξὺ τούτων ἀνετράφη· καὶ μαρτυρία τὸ μῖσος ὅπερ ὁ Μουκτάρης καὶ ὁ Βελῆς ἔτρεφον κατ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἀδάμαστον ὑπερηφάνειάν του. Ἠγάπα τὴν παιδείαν καὶ ἡ σύστασις δύο σχολείων εἰς Ἀθήνας, καὶ ἡ συνέργειά του διὰ τὴν πρόοδον τοῦ τύπου καὶ τὴν θεμελίωσιν μιᾶς ἐφημερίδος τὸ βεβαιόνουν. Ἦτο στρατιωτικὸς γενναῖος, εἶχεν ὄμμα γοργὸν καὶ στρατηγικὸν, πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ τῶν ἀμυντικῶν θέσεων· ἦτον ἀληθὴς πατριώτης....... Ἡ τελευταία λέξις δι' ἕνα ὅστις ἀποκαλεῖται προδότης εἶναι παράδοξος ἴσως· καὶ ὅμως ὅταν ἐξετάσωμεν ἀπεροληπτως τὸν ἄνδρα ἡμέρας τινὰς πρὸ τῆς ἀποφράδος ἐκείνης, ἥτις ἠφάνισε μέχρι τοῦ νῦν τὴν μνήμην του, δὲν ἐννοοῦμεν τάχα ὅτι τ' ὀλέθριον αὐτοῦ βῆμα ἦτο βῆμα ὄχι ποταπῆς προδοσίας, ἀλλ' ἐκδικήσεως; Εὑρίσκετο εἰς ἀμηχανίαν τρομερὰν ὁ Ὀδυσσεὺς σύμμικτον ἀδημονίας, καθ' ὅσον ᾐσθάνετο ὅτι τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Δαμοκλέους πέριξ αὐτοῦ ἵπτατο, ὅπου καὶ ἂν ἐπάτει. Ἔλεγε μίαν ἡμέραν πρὸς τὸν λοχαγὸν Ἐμφραίην: «ἐβαρύνθην τὴν στρατηγίαν, καὶ θὰ ὑπάγω νὰ γείνω ἔμπορος· πλὴν τώρα πλέον μήπως ἔχω κεφάλαια! ὄχι κουρεὺς θὰ ὑπάγω νὰ γείνω» (α) Η δὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν συνταγματάρχην Στάνωπ, τὴν ὁποίαν ἐν τῇ σελίδι 558

(α) Δὲν τῷ ἔπεμπον πολεμοφόδια, δὲν τῷ παρεχώρουν τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν του, ἐζήτουν νὰ τὸν δολοφονήσουν· θέσις τῷόντι σκοτεινὴ διὰ τὸν σκοτεινὸν νοῦν ἀνδρὸς ὑσ[redacted]δείας καὶ μεταξὺ Τούρκων ἀνατραφέντος· εἶναι οἰκτρὰ ἡ κατάστασις τῆς Ἑλλάδο[redacted] ὑστέρησαν τὴν διοίκησιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἔδοσαν πρὸς τὸν Γκοῦραν. Ὁ Λόντος καὶ ὁ Ζαΐμης οἱ ἄλλοι τῆς Κυβερνήσεως θερμότατοι προστάται, ἦσαν ὁμοίως ἀποστάται νεοσυλλεκτοῦντες εἰς Λάλαν κατὰ τῆς ἰδίας Κυβερνήσεως. Καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Δεληγιάννης, οἱ Νοταραῖοι καὶ ὁ Σισίνης ἐκρατοῦντο ὑπὸ φύλαξιν εἰς Ὕδραν.

τοῦ Α΄. Τόμου τοῦ Βρεττανικοῦ Ἀστέρος κατεχωρήσαμεν, εἶναι τὸ ἀληθέστερον κάτοπτρον τῶν τελευταίων ἡμερῶν του πρὶν συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἀφοῦ παραπονεῖται ὅτι τρεῖς διαφόρους φορὰς ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ καὶ τὰς τρεῖς συνέλαβε τοὺς κακούργους καὶ τοὺς παρέδοσεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ αὕτη κρυφίως τοὺς ἐφυγάδευσεν· ἀφοῦ παραπονεῖται ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐπρότεινε πρὸς τὸν λοχαγὸν Φίνλαϋν δέκα χιλιάδας δίστηλα νὰ τὸν δολοφονήσῃ, καὶ οὗτος, ἐπειδὴ μὲ καταφρόνησιν ἀπέῤῥιψε τὴν πρότασιν, ὀλίγον ἔλειψε νὰ χάσῃ τὴν ἰδίαν του ζωήν, προσθέτει μὲ θλῖψιν ὅτι δὲν τῷ μένει ἄλλο καταφύγιον, εἰμὴ νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων· ὁ ζυγός των λέγει ἐπὶ τοῦ ὅλου δὲν εἶναι τοσοῦτον βαρὺς, ὅσον οὗτος τὸν ὁποῖον ζητοῦν νὰ εἰσάξουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καταδεικνύεται ὅτι ἡ πρᾶξις τοῦ Ὀδυσσέως ἦτο κίνημα ἀπελπισίας, καὶ ὄχι χαμερπὴς προμελέτη· δὲν φαίνεται ποταπὸς δωροδοκημένος προδότης πρὸς ὄφελος τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' ἐκδικητικὸς καὶ στενοχωρημένος ἄνθρωπος· καὶ πάλιν ἡ διαμονὴ τοῦ Ὀδυσσέως μετὰ τοῦ ἐχθροῦ τοσοῦτον σύντομος ἐστάθη, ὥςε μετ' ὀλίγον εἰς πρώτην περίστασιν ἐπέστρεψε καὶ ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἰωάννου Γκοῦρα, τὸν ὁποῖον ἔπλασεν, ὕψωσε καὶ ἔσωσε πολλάκις. Γνωρίζομεν πῶς οὗτος τὸν μεταχειρίσθη· τὸν ἐθανάτωσε μετὰ βασάνων. Ἀναμφιβόλως ὁ ταλαίπωρος υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου λαγχάνει ἐδῶ τὴν συμπάθειαν καὶ συγγνώμην τοῦ ἀναγνώστου, ἐνῷ τοὐναντίον κερδίζει ὁ ὠμὸς Ἰωάννης Γκούρας.

ΚΕΦ. 64.

Ο ΕΥΓΕΝΗΣ ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ.

Τοῦ Θρασυβούλου ἡ λύπη διὰ τὰ ὅσα ἔβλεπεν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἦτον ἔπακρος.

Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πῶς, ἄνδρες, οἵτινες εὑρίσκοντο εἰς τοιοῦτον αἱματηρὸν καὶ δυσχερῆ πόλεμον κατὰ τοῦ τυράννου αὐτῶν, οἵτινες ἐπρόκειτο ἢ νὰ θραύσουν τὰ δεσμά των ἢ νὰ λάχουν τὸν ὀδυνηρότερον θάνατον, ἐμηχανοῤῥάφουν μὲ τοιαύτην ἀπερισκεψίαν διὰ τὸ δάνειον, τὸ ὁποῖον μὲ δίψαν θερμοτάτην τὸ ταλαίπωρον ἔθνος περιέμενε πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκῶν του καὶ ἐξακολούθησιν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἀγῶνος.

Ἐβάθυνε τέλος, ὅτι, ἂν ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος ἤρχιζεν ὑπὸ μίαν τακτικὴν καὶ κεντρικὴν Κυβέρνησιν, τὰ ἐντάλματα τῆς ὁποίας νὰ παρηκολουθοῦντο ὑπὸ βαρυτάτων ποινῶν τοῦ νόμου, ἴσως τὰ τοιαῦτα δὲν ἤθελον ἀκολουθεῖ· πλὴν δυστυχῶς ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ πρῶτον ἄνευ Κυβερνήσεως ἀσαφῶς, μυστηριωδῶς, μὲ μίαν μόνον ἑταιρίαν, τῆς ὁποίας τὰ ἄγνωστα καὶ ἐσκορπισμένα μέλη θαυμασίως ἀνεδέχθησαν εὐθύνην καὶ κίνδυνον κατὰ πολὺ ὑπέρτερον αὐτῶν.

Ἕκαςος τῶν ὁπλαρχηγῶν λοιπὸν, τὸ χρέος του πράττων, περιέμενεν ἀμοιβὴν οὐχὶ κατωτέραν τοῦ ἄλλου· ἕκαστος ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὕψωσιν, περιέμενεν ἅμα ἤθελε σχη-

ματισθῇ ἡ Κυβέρνησις, νὰ γίνῃ μέλος αὐτῆς, καὶ ἕκαστος ἐθεώρει τὰς ἐκδουλεύσεις του ὑπερτέρας τῶν ἄλλων.

Ἐνώπιον τοιαύτης θέσεως πραγμάτων πρόσθες καὶ τὰς μὴ ἔτι ἐσκορακισθείσας ῥίζας τῆς Τουρκικῆς ἀνατροφῆς, καὶ θέλεις ἐννοήσει τίνι αἰτίᾳ ἡ φιλοδοξία προηγεῖτο εἰς πολλοὺς τοῦ πατριωτισμοῦ.

Πρὸ πάντων εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ὀδυσσέως, ὅστις ἀνετράφη ὑπὸ τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν, καὶ συνέζησεν μετὰ τοῦ Βελῆ καὶ Μουκτάρη εἰς Ἰωάννινα, ὅστις εἰς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον ἔτος τοῦ ἀγῶνος ἀληθῶς ἔσωσε τὴν νέαν Ἑλλάδα καὶ ἀνεδείχθη ὁ Αἴας ὁ Τελαμώνιος αὐτῆς, καὶ ἀπέκτησε μέγιστα δικαιώματα, οὗτινος ἡ φαντασία ἦτο κάμινος θερμοτέρα τῆς φιλοδοξίας του καὶ αἱ ψυχικαὶ ὁρμαὶ σπανίως ἔχαιρον γαλήνην, καὶ ἂν κατεπραΰνοντο μίαν ἡμέραν, τοῦτο ἦτο διὰ νὰ ἐξογκωθοῦν τὴν ἐπαύριον εἰς περισσοτέραν τρικυμίαν, ὅστις εἶχεν ἀνάγκην πηδαλιούχου, καὶ ὅστις εἰς ἐναντίαν περίστασιν, ἐγκαταλειπόμενος μόνος καὶ μόνος εἰς τὰς ψυχικάς του κακὰς διαθέσεις, ἔπρεπεν ἀναποφεύκτως ἢ νὰ κατασυντριβῇ ὡς λάγινος εἰς τοὺς σκοπέλους τῆς ἀρχῆς, ἢ αὐτὸς, ὡς γίγας, αὐτὴν νὰ κατασυντρίψῃ.

Ἀλήθεια σαφεστάτη. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν πρώτοις δὲν ἐνοήθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἐνῷ ἐνοήθη κάλλιστα καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του, καὶ ὑπὸ τῶν λαῶν ὅλων τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Δεύτερον, φανερὰ ἡ Κυβέρνησις ἐζήτησε νὰ τὸν παραγκωνίνῃ· καὶ τρίτον, ὅπερ ἀσύγγνωστον καὶ ἐπωνείδιστον, διὰ δολοφονίας καὶ στιγματικῶν μέσων ἐζήτησεν ἀπὸ τοῦτον ν' ἀπαλλαγῇ.

Γνωρίζομεν τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τῆς ἄφρονος ταύτης διαγωγῆς της· ἦτον ὁ θάνατος τοῦ Νούτζου καὶ Παλάσκα.

Ἔκτοτε ἐμπιστοσύνη μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ ἥρωος τῆς Γραβιᾶς καὶ τῶν Θερμοπυλῶν ἦτον ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ. Ὅταν ὁ ὕελος διαῤῥαγῇ, προσκολλᾶται μὲν πρὸς ὥραν, πλὴν πώποτε δὲν ἀνανεοῦται.

Ὁ ὀξύνους Ὀδυσσεὺς ἐνόει τὴν θέσιν του καὶ δὲν ἔβλεπεν εἰμὴ δύο σχέδια ἵνα ταύτης ἀπαλλαγῇ.

Νὰ καταστρέψῃ τὴν Κυβέρνησιν καὶ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς σχηματισθησομένης, ἢ διὰ νέων ἀνδραγαθημάτων νὰ κάμῃ τὸ ἔθνος νὰ λησμονήσῃ τὰ τοῦ Νούτζου καὶ Παλάσκα· καὶ κατὰ συνέπειαν ν' ἀφοπλίσῃ τὰ σχέδια τῆς Κυβερνήσεως.

Ὅσον διὰ τὸν Γκοῦραν τοῦτον ἐγνώριζε κάλλιστα ὅτι ἦτο κενόδοξος, ἀγνώμων, βραδὺς καὶ φλεγματικὸς, περιέμενε μὲ τάξιν νὰ θέσῃ τὸν βαρὺν πόδα του ἐπὶ τῶν γονάτων πρῶτον, ἔπειτα ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τέλος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ [redacted] καταποντιζομένου, ὅπως οὗτος ἀνυψωθῇ.

Τὸ μόνον μέρος τῆς Ἑλλάδος ὅθεν αἱ ἔριδες καὶ τὰ ἐμφύ-

λια ταῦτα πάθη δὲν ἦσαν τόσον ἐξηγριωμένα, καὶ ὅπου ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ νοερὰ καὶ σωματικὴ ἰσχὺς τοῦ γένους ἐφαίνετο ὁσημέραι νὰ συσσωματοῦται, ἦτο τὸ Μεσολόγγιον.

Ἐκεῖ ἦτον ὁ Μάρκος Βότζαρης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος· ἐκεῖ περιεμένετο καὶ ὁ φιλέλλην Λόρδος Βύρων· ὅθεν ἐκεῖ ἀπεφάσισεν ὁ Θρασύβουλος νὰ διευθυνθῇ τὴν ἐπαύριον, ἵνα προλάβῃ, εἰ δυνατὸν, τὰ περὶ δανείου σχέδια τῶν κατοίκων τοῦ Κωρυκίου ἄντρου.

Διῆλθε τὴν νύκτα μέχρι μεσονυκτίου ἐν μέσῳ τῶν σταλακτίδων, ποιῶν τὸν διερμηνέα μεταξὺ Γκοῦρα καὶ Ἐδουάρδου Τρελώνη περὶ τοῦ δανείου, ὥστε εἰσέδυσεν εἰς τὸ πνεῦμα ὅλης ταύτης τῆς συνδιαλέξεως ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας.

Ἡ κυρὰ Ρ...... ἰδοῦσα ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κρούσῃ τοῦ Θρασυβούλου τὴν καρδίαν, ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Ἄγγλου· δηλ. ἤρχισε διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Πατριάρχου νὰ τοῦ ἀποτείνῃ ἐρωτήσεις καὶ αὐθάδεις καὶ σκανδαλώδεις. Ἂν δέ τις ἐτόλμα νὰ τὴν διακόψῃ, ἦτον ἑτοίμη, ὡς Ξανθίππη, διὰ τῆς γλώσσης της νὰ τὸν κεραυνοβολήσῃ.

Τέλος τὰ φῶτα ἐσβέσθησαν καὶ ἕκαστος προσέδραμεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως. Τὴν ἐπαύριον περὶ τὴν μεσημβρίαν ὁ Θρασύβουλος ἀνεχώρησε διὰ Μεσολόγγιον.

Δὲν ἦτο μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν μακρὰν τοῦ σπηλαίου, συνδιαλεγόμενος μετὰ τοῦ ὑπηρέτου του Κάρλου, ὅτε ἤκουσεν ὄπισθεν φωνὴν κατ' ὄνομα νὰ τὸν κράζῃ, ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ εἶδε τὴν κυρὰν Ρ..... ἀναβάτριαν ἐπ' ὄνου καὶ συντροφευομένην ὑπὸ ἀγωγιάτου.

—Ὥρα καλὴ ἀντραδερφούλη (μακρόθεν ἔκραξε) καλὰ μοῦ τὴν ἔφτιακες· δὲν ἐκραίναμεν ἀντάμα νὰ πάρωμεν ταῖς κονταραχούλαις γιὰ νὰ βροῦμε τὸ πιστικό μου;

— Λανθάνεσαι,κυρὰ Ρ... καμμίαν συμφωνίαν δὲν ἐκάμαμεν.

— Καὶ ψεύτρα ἅματις μὲ κάνεις;

— Ὄχι ... ἀλλ' ἐγὼ πρέπει νὰ ὑπάγω μόνος ἀλλοῦ.

— Καὶ δὲ μὲ θὲς τὸ λοιπὸ μαζῇ σου;

— Ὄχι· πῶς δὲν σὲ θέλω, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ πάρω.

— Γιατί; σκιάζεσαι τάχα τὰ κακὰ στόματα;

— Διόλου, κυρά ..!.. δὲν ἠμπορῶ· ἔχω τοὺς λόγους μου.

— Ἄκουσε 'δῶ, κὺρ Θρασυβούλη! θὰ τὸ μετανοιώσετε, καὶ σὺ κι' ὁ ἀδερφούλης σου γιὰ τὸ κακὸ ποῦ μὲ κάμετε.

— Δὲν σ' ἐβλάψαμεν εἰς τὸ παραμικρὸν κυρὰ Ρ...

— Δὲ μὲ 'βλάψετε!.... καὶ δὲ 'ξέρω 'γὼ τὸ πῶς βογγάουνε τὰ σωτικά μου;

— Ποῖον δρόμον θὰ πάρῃς, κυρά; εἶπεν ὁ Θρασύβουλος φθάνων εἰς στενὸν μέρος τὸ ὁποῖον ἠνοίγετο εἰς δύο διαφόρους στενωποὺς ἐπὶ τῆς ὑπωρείας ὄρους ὑψηλοῦ.

— Ἀντάμα σου θ' ἀρθῶ, κὺρ Θρασυβούλη, μὲ χαρακτηριστικὰ ἐξηγριωμένα εἶπεν ἡ Σουλιῶτις.

— Κάμε με τὴν χάριν νὰ ἐπιστρέψῃς ὀπίσω εἰς τοὺς συγγενεῖς σου, ὁ Θρασύβουλος ἐστάθη καὶ εἶπε.

— Κι' ἔχω συγγενεῖς σιμώτερους ἀπὸ 'σένα καὶ τὸν ἀῤῥαβωνιαστικό μου;... γιὰ τὸ Θειό! κὺρ Θρασυβούλη, μὴ μὲ ξαπολάῃς ἔτσι δανὰ 'ς τὴ λάκα νὰ χαθῶ.

— Μὰ, κυρά! τῇ ἀληθείᾳ εἶσαι ἀκατανόητος!.... ἐγὼ γνωρίζω πολὺ καλὰ ὅτι διόλου δὲν εἶσαι ἀῤῥαβωνιασμένη μὲ τὸν ἀδελφόν μου.

— Ἐγὼ 'μαι λεύτερη;... εἴμαστε ὄχι μόνο ἀῤῥαβωνιασμένοι μὰ καὶ παντρεμένοι, καὶ ἀγροικημένοι νὰ σηκώσουμε τὸ βιὸς τοῦ Ὀδυσσέα ἀπὸ τὴ σπηλιὰ καὶ νὰ φύγουμε....

Ὁ Θρασύβουλος ἐγέλασε καὶ κεχηνὼς ἐθεᾶτο αὐτήν.

— Μὲ νιώθεις τώρα;

Ἤγειρεν ὁ Θρασύβουλος τὸ ἀγέρωχον αὐτοῦ βλέμμα καὶ τὴν ἐθεώρησεν.

— Μὴ χάνῃς τὴ περίστασις, κὺρ Θρασυβούλη.

— Ὑγίαινε, κυρὰ Ρ.... εἶπεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου· ἡμεῖς θὰ πάρωμεν τὰ κοντοέλατα ταῦτα· καὶ συνάμα ἔνευσε πρὸς τὸν ὑπηρέτην του νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς πυκνοὺς βάτους ὅπου ὁ ὄνος τῆς κυρᾶς Ρ..... δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ περιπατήσῃ.

— Ἀμ' κ' ἐγὼ μαζῇ σας, τὸ 'πα γιὰ καὶ τὸ 'πα.

Καὶ πηδήσασα ὡς ἀστραπὴ... «νὰ Στάμο» εἶπε, καὶ ἔῤῥιψε νόμισμα πρὸς τὸν ἀγωγιάτην καὶ δρομαίως τοὺς ἠκολούθησε.

— Μὰ καλὰ, κυρὰ Ρ..., μὲ τὸ στανιὸ θέλεις νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃς;

— Μὲ τὸ δίκιο μου, κὺρ Θρασυβούλη.

— Δὲν ἔχεις κανὲν δίκαιον.

— Ἔχω καὶ μεγάλο μεγάλο.... εἶμαι ἡ νυφοῦλά σου, εἶμαι ἡ πιστικὴ τοῦ ἀδερφούλη σου, εἶμαι Ῥουμελιώτισα.... θὰ βαστάω τὴν παντριὰ ὡς ποῦ ν' ἀπαντήσω ἄλλη μιὰς τὸν καπετὰν Ἀντρόνικο καὶ νὰ μοῦ 'πῇ μὲ τὸ στόμα του καὶ 'στὴν ἐκκλησιὰ μέσα πῶς μ' ἐχωρίστηκε· τότε 'ξέρω κι' ἐγὼ τί θὰ τοῦ κάμω.

— Πήγαινε λοιπὸν μόνη σου νὰ τὸν εὕρῃς, καὶ μὴν ἔρχεσαι μαζῇ μου... ἐγὼ ἔχω ἄλλα σχέδια 'ς τὸ κεφάλι μου.

— Ἔτσι δανὰ μὲ διώχνεις;

— Δὲν σὲ διώχνω.... μόνον πρέπει νὰ λάβω ἄλλον δρόμον.

— Γιατί· δὲ μὲ καταδέχεσαι;... ἔτσι, μωρὲ, εἴμαστε 'μεῖς οἱ Ῥωμνοί· ποῦ νιώθουμε τί φαγὶ 'ναι τὸ ψάρι 'ς τὸ βουνὸ, καὶ τὸ λάφι 'ς τὸ πελάγι.... θώρα 'δῶ, κὺρ Θρασυβούλ[redacted] δάκρυα κόκκινα καί......

— Ὑγίαινε, κυρὰ Ρ.... καλὴν ἀντάμωσιν.

— Θώραε 'δῶ, θώραε 'δῶ, δράττουσα τοῦτον μανιωδῶς ἀπὸ

τὸν βραχίονα προσέθεσε. Τί 'σαι, μωρὲ σὺ, καὶ δὲ μὲ καταδέχεσαι! ἐμένα ποῦ 'Εγγλέζοι κάνε καὶ κάνε πρωτογραμματικοὶ κωτζὰ Λόρδου, λαχταροῦν νὰ μὲ κραίνουν· ὁ κὺρ Τρελῶς ἦρθε τὴ νύχτα 'ς τὴ σκοτάδα καὶ μ' εὐρῆκε.... ἀπ' ἐδῶ (δεικνύουσα τὸν ἄγκωνά της) καὶ ἡ Ταρσίτσα· ἀπ' ἐδῶ καὶ ἡ κυρά σου Γκούρενα μὲ ταῖς ματ̥αῖς της· καὶ ἡ 'Λενίτζα μὲ ταῖς μαργ̥ολιαῖς της· τὸν 'Εγγλέζο 'γὼ, 'γὼ τὸν ἔβαλα 'ς τὴ φοῦχτα· καὶ 'σὰν τοῦ μάθω κυὶ δυὼ ψυχοῤῥωμέϊκα καὶ μὲ καταλαβαίνῃ, τότε νὰ θωράῃς μὲ τούτονε τί θὰ κάμομε.

'Αποσπάσας ὁ Θρασύβουλος τὸν βραχίονα ὄχι ἄνευ βίας, διότι ἡ Σουλιῶτις ἐβύθισε τοὺς ὄνυχάς της ὡς τίγρις, εἶπεν·

—'Υγίαινε, κυρὰ, ὑγίαινε, κυρὰ Ρ.... καὶ ἔστρεψε τὰ νῶτα.

— 'Σ τὸ δ̥άτανο, χωριάταρε..... μηδὲ κουκοῦτζι δὲ μο̥άζεις τ' ἀῤῥαβωνιαστικοῦ μου.... ἀδερφ̥α... ποῦ 'ς τὸ δ̥άτανο εἶστε ἀδέρφ̥α.... σὺ μὲ συμπάθε̥ο 'μο̥άζεις τὸ γάϊδαρο ποῦ 'χα καβαλικεμένο· καὶ ἐξ αἰτίας σου τὸν ἄφηκα καὶ τώρα μὲ τὰ ποδάρια ἔχω νὰ γυρίσω τέτο̥α στράτα.

'Απεμακρύνθη ὁ Θρασύβουλος, οὔτε λέξιν προφέρων, οὔτε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στρέφων.

Παρωξύνθη εἰς τοσοῦτον βαθμὸν τότε ἡ κυρὰ Ρ.... ὥστε, εἰς τὴν σπαραξικάρδιον ἀποτυχίαν της, λαβοῦσα λίθους ἤρχισε νὰ τοὺς ῥίπτῃ κατ' αὐτῶν· ἀφρύουσα εἰς τὸ στόμα τὰς ἀκολούθους φράσεις. « Μὰ θὰ μοῦ χάψῃς ἕνα δυὼ ἀπ' αὐτὰ τὰ κοτρόν̥α; μὰ δὲ θὰ σ' ἀνοίξω τὴν κουτρούλα;... παλ̥οβλάχαρε;... χωρ̥άτακλα;... γαϊδούρακλα;... κοῦκο;.... σαφὶ Μωραΐτη» ἔκραζεν ἓν τῶν ἐπιθέτων τούτων, κάθε φορὰν ὁποῦ ἐσφενδόνιζε μέγα λίθον κατὰ τοῦ Θρασυβούλου, ὅςις ὄχι μὲ μικρὸν τάχος ἔσπευδε νὰ τοὺς ἀποφύγῃ.

Τοιοῦτος ἐστάθη ὁ εὐγενὴς ἀποχωρισμός των· μετ' οὐ πολὺ θέλομεν καὶ πάλιν συναπαντήσει αὐτούς.

ΚΕΦ. 65.

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ.

Τί ἔγεινεν ἡ 'Ανδρονίκη! ποῦ ἐκρύβη μετὰ τῆς Διαμάντος! ζοῦν ἄραγε ἢ ἐσφάγησαν; ἦσαν τὰ τρία ζητήματα, ἅτινα ἐπίεζον τὸν νοῦν τοῦ Θρασυβούλου.

Μ' ὅλον ὅτι δὲ κάθε γωνία τῆς 'Ελλάδος εἶχε τὰς φρικώδεις σφαγάς της, ἤλπιζεν ὅτι ἡ Θεία πρόνοια ἤθελε φεισθῇ τὴν ἐρωμένην του, ὅτι καὶ πάλιν μίαν ἡμέραν ἤθελε τοῦ τὴν ἀποδώσει· ἡ ἐλπὶς οὔτε ἀπὸ τῶν ἀπηλπισμένων τὴν καρδίαν, γνωρίζομεν, ποτὲ δὲν φεύγει.

Ἦτο μάταιον ὅμως νὰ περιφέρεται περισσότερον πρὸς ζήτησίν της, ἀφοῦ δὲν ἐγνώριζε ποῦ ἔπρεπε νὰ τὴν ζητήσῃ.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι περιπαθῶς ἠρᾶτο αὐτῆς, ἀλλὰ μήπως ὁ ἔρως τῆς πατρίδος πρὸς τοῦτον δὲν ἦτον ἄλλος τοῦ στήθους του καρκῖνος; νυττόμενος δὲ καὶ ἐκ τῆς εὐγενοῦς ἐκείνης φιλοδοξίας τῆς κυματιζούσης τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τὰς ψυχὰς, διευθύνθη ἀδιστάκτως εἰς Μεσολόγγιον.

Ὁ Μάρκος Βότζαρης εἰς τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Θρασυβούλου ἦτον ὡς ὁ μέγας Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν Καίσαρα· «εἰς τὴν ἡλικίαν μου ἔπραξε τόσα, καὶ ἐγὼ τίποτε ἔτι» ἔκραζεν ὁ Δικτάτωρ τῆς Ῥώμης, ὅτε νέος εἶδεν εἰς Γάδειρα τὸν ἀνδριάντα τοῦ Βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔφθασαν εἰς τὸν Εὔηνον, δηλ. τὸν ἀρχαῖον Λυκόρμαν, ἐν ᾧ ἔπεσε καὶ ἐπνίγη ὁ Βασιλεὺς τῆς Αἰτωλίας Εὔηνος, ὅθεν καὶ ὠνομάσθη οὕτως· κεῖται δὲ ὁ ποταμὸς οὗτος μόνον ἓξ μίλια μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐπίβλεψον, ἀναγνῶστα, πρὸς τὴν πρωτεύουσαν ταύτην τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾗ ἀφῆκε τὴν καρδίαν του ὁ Λόρδος Βύρων. Ἐν ταύτῃ ἀναπαύονται τοῦ στρατηγοῦ Νορμάνου, τοῦ Μάρκου Βότζαρη καὶ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη τὰ ὀστᾶ· θεώρησον μὲ βλέμμα φιλοσοφικὸν τὸ ἐκ πικρῶν δακρύων καὶ αἱμάτων τοσούτων ἡρώων καταποτισθὲν τοῦτο ἔδαφος, τὸ διεγεῖραν εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν συμπάθειαν τῆς Εὐρώπης ὅλης.

Εἰς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν εἰς πεδιάδα λήγουσαν πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀρακύνθου, μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν Εὐήνου καὶ Ἀχελῴου κεῖται τὸ Μεσολόγγιον.

Τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως ἦτο χαμηλὸν καὶ ἰσοθάλασσον, διὸ, ὅτε τὰ κύματα ἐκυλίοντο ὑπὸ τῶν νοτίων ἀνέμων, ὅλαι αἱ παράλιαι συνοικίαι ἐκολύμβουν εἰς τὸ ὕδωρ· καὶ ὅταν τὸ ἐναντίον, ἡ θάλασσα ἀποσύρετο, ἔμενον μακρὰν ταύτης.

Ἡ τοιαύτη λιμνοθάλασσα ἐξήκοντα πέντε μιλίων εἶναι ὁ φυσικὸς σύμμαχος τῆς πόλεως· διότι δὲν συγχωρεῖ καὶ εἰς τὰ μικρότατα πλοῖα νὰ τὴν πλησιάσουν· φέρει δὲ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της πολλὰ διεσπαρμένα ἀμμώδη νησίδια, χρήσιμα διὰ τοὺς ἁλιεῖς, πλὴν ἐν καιρῷ πολέμου ἀμυντήρια καὶ ἁρμόδια δι' ὀχύρωσιν. Τὰ ὀνόματα τούτων εἶναι Μάρμαρος, Ξεκαλάμισμα, Κλίσοβα, Σκύλλα, Ἀϊσώστης, Ντολμᾶ, Πόρος, Ἀνατολικὸν, Προκοπανιστὸ, Ἁγία Τριὰς, Βασιλάδι, κτλ.

Ἐκ μέρους τῆς ξηρᾶς περιεκυκλοῦτο ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο τοῦ λιμένος μέρος ὑπὸ τάφρου τεσσάρων ποδῶν βάθους καὶ τείχους ἐκ πλίνθων καὶ λίθων.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ Μεσολόγγιον πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· ἔχαιρε δὲ πολλὴν ὑπόληψιν διὰ τὴν ἁλικήν του καὶ τὴν δημόσιον αὐτοῦ σχολὴν, ἥτις συνηριθμεῖτο μετὰ τῆς Χίου, Δημητζάνης, Κουροῦ-τζεσμὲ (ξηρᾶς κρήνης), [redacted] καὶ Ἰωαννίνων, ἐν ᾗ καὶ διεκρίθησαν οἱ καθηγηταὶ Παναγιώτης καὶ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

Ἤδη ὁ Θρασύβουλος εὗρε τὴν πόλιν ταύτην πολὺ διαφορετικὴν, παρ' ὅ,τι μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα τὴν ἀφῆκεν.

Ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης, θρασυνθεὶς ἀπὸ τὴν νίκην τοῦ Πέτα, τὴν ἅλωσιν τοῦ Σουλίου, τὴν προδοσίαν τοῦ Γώγου καὶ Βαρνακιώτου, ὥρμησεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὅπως διὰ τοῦ Μεσολογγίου μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον καὶ συνενωθῇ μὲ τὸν Δράμαλην.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος (Α) ἀπεφάσισεν ὄπισθεν τῶν σαθρῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν χείμαρρον τοῦ βασανιστοῦ τοῦ Διάκου.

Τὸ ἔργον ἦτο καὶ τολμηρὸν καὶ ἐπικίνδυνον· οἱ δὲ Μεσολογγῖται καὶ λοιποὶ, τρομάξαντες εἰς τὴν ἀκοὴν μόνον τοιούτου σχεδίου, ἔφευγον εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, καὶ πρὸς τὰς κορυφὰς τοῦ Ἀρακύνθου.

Μόνος ὁ Μάρκος Βότζαρης συνωρκίσθη ν' ἀποθάνῃ μὲ τοῦτον ἐκεῖ ἢ νὰ νικήσῃ· καὶ τὸ παράδειγμά του ἠκολούθησεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πορφύριος, ὁ Ἰωάννης Τρικούπης, Μάρκος ὁ Κῖτζος, ὁ Καψάλης, ὁ Ἀθανάσιος Κότζικας, καὶ τριακόσιοι ἑξήκοντα ἄλλοι.

Ἐπεσκεύασαν ἐν μέρει τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως, τὰς τάφρους της, καὶ ἔφερόν τινα πυροβόλα.

Ἔφθασαν συντόμως τὰ στίφη τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων, μία μυριὰς καὶ ἐπέκεινα, μὲ τὰς συνήθεις βοὰς καὶ ἀπειλάς των, καὶ ἤρχισαν τὴν πολιορκίαν, βοηθούμενοι καὶ διὰ θαλάσσης ἀπό τινα πλοῖα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Ὁ Μαυροκορδάτος, ὅπως κερδίσῃ καιρὸν ἕως οὗ φθάσῃ ἡ περιμενομένη βοήθεια, ἔδοσε πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἐλπίδας παραδόσεως· ἤρχισε δηλ. τρεῖς διαφόρους μυστικὰς διαπραγματεύσεις· μίαν μὲ τὸν Κιουταγὴν, ἄλλην μὲ τὸν Ὀμὲρ-Βριώνην καὶ ἑτέραν μὲ τὸν Ἰουσοὺφ-Πασᾶν Σερεσλὴν· ἤτοι μὲ τοὺς δύο ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν ναύαρχον τοῦ στόλου. Γνωρίζων τὴν ἀντιζηλίαν τῶν δύο πρώτων κατὰ τοῦ τρίτου, καλλίτερον ςρατήγημα διὰ νὰ κερδίσῃ καιρὸν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπινοήσῃ· ἤναψε καὶ εἰς τῶν τριῶν τὰς καρδίας τὴν αὐτὴν φιλοδοξίαν τίς νὰ ζωγρήσῃ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ στείλῃ τοῦτον πρὸς τὸν Σουλτάνον (Β).

Ἐν τούτοις τὴν ὀγδόην Νοεμβρίου τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἐφάνησαν, καὶ τότε ἐκεῖνα τοῦ Ἰουσοὺφ ἀνέσπασαν τὰς ἀγκύρας των καὶ μετὰ πανικοῦ φόβου ἀπέπλευσαν πρὸς τὰς Ἰονίους.

Ἡ διάλυσις τῆς διὰ θαλάσσης πολιορκίας ἐχορήγησε ζωοτροφίας ἀφθόνους εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἑπτακοσίους στρατιώτας, ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Πετρόβεη, Ἀνδρέα Ζαΐμη καὶ Κανέλου Δεληγιάννη. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον διὰ θαλάσσης εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ ὁπλαρχηγοὶ Μακρῆς καὶ Τζόγγας μὲ τοὺς στρατιώτας των, καὶ χίλιοι ἄλλοι Πελλοποννήσιοι ὑπὸ

τὸν Α. Λόντον, ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου μὲ ζητωκραυγὰς ἀφήσασα τὴν ἀμυντικὴν θέσιν της ἔλαβε τὴν ἐπιθετικὴν καὶ ἔκαμεν ἔξοδον, ἥτις ἀπέκρουσε τὸν Ὀμὲρ-Βριώνην φονεύσασα περισσοτέρους τῶν ἑκατὸν Τούρκων.

Οἱ ὀρεινοὶ χωρικοὶ τῆς Αἰτωλίας εἰς τοιαύτην ἀνέλπιστον μεταβολὴν τῆς τύχης, μένεα πνέυντες ἤδη, διότι οἱ Τοῦρκοι διήρπασαν καὶ κατεπυρπόλησαν τὴν χώραν καὶ ποίμνιά των, θαῤῥαλέως κατέβησαν καὶ ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ Μαυρομιχάλης μὲ ἓν μέρος τῆς φρουρᾶς διὰ θαλάσσης μετέβη εἰς Δραγομέστο, πρὸς ἐπικουρίαν τούτων, καὶ ἀπέκοψε τὴν διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν τῶν Τούρκων.

Ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης εἶδε φανερὰ ὅτι, ὄχι μόνον ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὅτι ἦτο καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς μομφῆς τῶν ἀντιζήλων του Κιουταγῆ καὶ τοῦ ναυάρχου Ἰουσοὺφ· ἀπεφάσισε λοιπὸν τὸ μεσονύκτιον τῆς 25 Δεκεμβρίου, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἡτοιμάζοντο νὰ ἑορτάσουν τὰ Χριστούγεννα, νὰ προσβάλῃ τὴν πόλιν προπορευομένων ὀκτακοσίων Ἀλβανῶν μὲ τὰς κλίμακάς των.

Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Βότζαρης, κατὰ καλὴν σύμπτωσιν, ἔμαθον παρά τινος Μπασάνου (Γ) ἐξ Ἀγγῶνος τοὺς σκοπούς του· ὅθεν, λαβόντες τὰς κλεῖς ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν, ἐμπόδισαν τοὺς κατοίκους ἀπὸ τοῦ νὰ ἑορτάσουν· καὶ ὅταν ἐνόησαν τὰ στίφη τῶν Τούρκων ἀρκετὰ πλησίον, ἤρχισαν ὀλέθριον καὶ ἀπροσδόκητον πῦρ κατ' αὐτῶν ἐξ ὅλων τῶν κανονοστοιχιῶν. Ἡ εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐκείνη μάχη ἐστάθη πεισματώδης. Τέλος ὁ Βριώνης, πρὶν τὸ λυκαυγὲς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφήσας πεντακοσίους νεκροὺς καὶ δώδεκα σημαίας· ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἦτο μόνον ἓξ πληγωμένοι καὶ φονευμένοι (α).

Διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Μάρκου Βότζαρη, τοῦ Βέη τῆς Μάνης, καὶ τῶν ἀθλίων χωρικῶν τοῦ Βάλτου καὶ Ξηρομέρου, οὓς ἡ ἐπιτυχία ἤδη μετέβαλεν εἰς λέοντας, ὁ σκληρὸς τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ μαθητής, δὲν εὗρεν ἄσυλον εἰμὴ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Ἄρτης, ἐγκαταλείψας εἰς τοὺς Ἕλληνας δέκα πυροβόλα, τέσσαρας ὅλμους, ὅλην τὴν ἀποσκευήν του καὶ πλῆθος πλουσίων λαφύρων.

Τὸ δὲ Μεσολόγγιον ἀντήχησεν ἔκτοτε εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Μάρκου Βότζαρη καὶ Α. Μαυροκορδάτου ἐπλήρουν τὴν καρδίαν τῶν ἀνδρείων θαυμασμοῦ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν γυναικῶν δακρύων εὐγνωμοσύνης. Ἡ στρατηγικὴ δι' ἧς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὑπερασπίσθη τὴν πόλιν ταύτην· ὁ ἡρωϊσμὸς δι' οὗ μετ' ὀλίγων μόνον ἀπεφάσισε νὰ φιλονεικήσῃ κατὰ μυρίων νικηφόρων Τούρκων τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο, ἄνευ χρημάτων, πυροβόλων, σχεδὸν ἄνευ στρατοῦ καὶ πολεμοφοδίων, τρέχων αὐτοπροσώπως ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον τῶν

(α) Auguste Fabre, histoire du siège de Mesolonghi p. 86 — Τρικούπη ἱστορ. Τόμ. Β'., σελ. 376.

περιτειχισμάτων, ἐνθαῤῥύνων καὶ δίδων τὸ παράδειγμα ἡμέραν καὶ νύκτα πρὸς τοὺς λοιποὺς, ὅλα ταῦτα, λέγομεν, ἐξαλείφουν πᾶσαν κατηγορίαν, ἣν οἱ ἐχθροί του ἐζήτησαν νὰ τοῦ προσάψουν διὰ τὴν ἧτταν τοῦ Πέτα· συγχρόνως δὲ ἱκανοποιοῦν τὰς σκιὰς τῶν φιλελλήνων τῶν πεσόντων θύματα μιᾶς ἀμαθοῦς μᾶλλον τακτικῆς, καὶ ἕνεκα τοῦ τρισαθλίου προδότου Γώγου Μπάκολα.

Εἶδε σαφῶς καὶ ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις, ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶναι ἡ δευτέρα κλεὶς μετὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, καὶ διέταξε τὸν μηχανικὸν Πέτρον Κοκκίνην νὰ ὀχυρώσῃ αὐτὴν κατὰ τοὺς νόμους τῆς νέας ὀχυρωματικῆς.

Εὗρε τῳόντι τὸ Μεσολόγγιον ὁ Θρασύβουλος ἐν τῇ μικρᾷ ἀπουσίᾳ του ξένον, ἢ ὅπως τὸ ἐγνώριζεν.

Ἐκ τοῦ μέρους τῆς ξηρᾶς εἶχον ὑψώσει παραπετάσματα ὑπενδεδυμένα μὲ φακέλους καὶ κοφίνους, ἦτο δὲ περιτριγυρισμένον ὑπὸ τάφρων καὶ ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ προμαχώνων καὶ διαφόρων ἄλλων ἔργων τῆς νέας ὀχυρωματικῆς.

Ἐπωνόμασαν τὰς κανονοστοιχίας, τοὺς προμαχῶνας, τοὺς ἀστερίσκους, τὰ προχώματα μὲ τὰ ἀξιολογώτερα ὀνόματα τῆς τότε Ἑλλάδος, δηλ. τοῦ Μάρκου Βότζαρη, τοῦ Κανάρη, τοῦ Κοραῆ, τοῦ Δρακούλη, τοῦ Κυριακούλη, τοῦ Μακρῆ καὶ τοῦ Ῥήγα· ἔδοσαι ἐπίσης ἐκεῖνα τῶν φιλελλήνων ἢ τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης ἀνδρῶν δηλ. τοῦ Φραγκλίνου, τοῦ Γουλιέλμου Τέλου, Γουλιέλμου δ' Ὀρὰνζ, τοῦ Βύρωνος (α), τοῦ Μονταλεμβέργου, Σχάτιμβεργ, λὸρδ-Σεφὶλ, κλπ.

Ἐδῶ κατέφυγον οἱ ἐκ τῶν βράχων των ἀποδιωχθέντες τὸ παρελθὸν ἔτος Σουλιῶται μὲ τὰς ἡρωϊκὰς συζύγους των· ἐδῶ συνεσωρεύθησαν τὰ τέκνα τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, οἱ φιλέλληνες, λέγομεν, ἐκεῖνοι, οἵτινες ἦλθον νὰ χύσουν τὸ αἷμά των ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος· ἐδῶ ἐφαίνετο ὁ γέρων Μῖτζος Κοντογιάννης υἱὸς οἰκογενείας, ἥτις πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἔχαιρε πρωτεῖα καπετανάτου μεταξὺ τῶν κλεπτῶν· ὁ Γιαννάκης Βουκοβάλλας ἀπόγονος τοῦ περιφήμου Βουκοβάλλα τοῦ στρεβλωθέντος τοσοῦτον θηριωδῶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ὁ νικητὴς τοῦ Ἰσμαὴλ-Πασᾶ Νικόλαος Στουρνάρης, καὶ παλαιὸς κλέπτης τῶν κοιλάδων τοῦ Ἀχελῴου, ὁ Καραΐσκος, ὁ Διακάτης, ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης, τὸν ὁποῖον εἴδομεν εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ Ἀλῆ, καὶ ὁ Κῖτζος Τζαβέλας τοῦ Φώτου ὁ υἱὸς, εἰς οὗτινος τὴν σπάθην ὤμνυον ὅλαι αἱ Ἀλβανικαὶ καὶ Ἑλληνικαὶ φυλαὶ, οὕτως « τοῦ Τζαβέλα τὸ σπαθὶ νὰ μὲ κόψῃ ».

Κατὰ τὴν τῶν ἀνωμαλιῶν καὶ δυστυχιῶν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς ταύτην τὴν πόλιν, πρώτην φορὰν ὁ Ἐλβετὸς ἰα-

(α) Τοῦ Λόρδου Βύρωνος τὰ ὀχυρώματα ἐπεκτάνθησαν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς νήσου Ξεκαλάμισμα μετὰ τὸν θάνατόν του· ἡ νῆσος αὕτη καθίστατο ἐπικίνδυνος ἂν ἐκυριεύετο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. (Ἑλλην. Χρονικὰ ἔτος Α'. ἀριθ. 51).

τρὸς Μάϊερ ἐσύστησε τὰ « Ἑλληνικὰ χρονικὰ » ἐφημερίδα πνέουσαν ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἰδεῶν φιλευθέρων· ὁ δὲ Δημήτριος Παύλου μαθητὴς τοῦ Κοραῆ ἐδίδασκε τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, τὴν Γαλλικὴν, καὶ τὴν Ἰταλικήν.

Ἐν βραχυλογίᾳ, τὸ Μεσολόγγιον ἐλάμβανε μορφὴν πρωτευούσης· μ' ὅλον ὅτι δὲν ἦτο πρωτεύουσα, καὶ ἐγίνετο ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος.

Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀφίχθη ὁ Θρασύβουλος ὑπῆρχε συμβούλιον εἰς τοῦ στρατάρχου τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος Μάρκου Βότζαρη τὴν οἰκιαν.

Ἦτο διὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ νεανίου Βεζύρου Μουσταῆ Πασᾶ ἐπικαλουμένου Σκόδραλη (α), ὅςις μὲ πολυάριθμον ςρατὸν καὶ μὲ τὸν Ἀλγερινὸν ςόλον διὰ θαλάσσης, ἤρχετο νὰ ἐκδικηθῇ τὴν ἧτταν τοῦ Ὀμὲρ-Βριώνη καὶ καταστρέψῃ τὴν πόλιν ταύτην, καὶ ἔπειτα διὰ θαλάσσης μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον καὶ δώσῃ πέρας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

«Ἐνόμιζα, ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ ὁ Κόμης τοῦ Πεκίου (β), ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ζωγράφοι παρεμόρφουν τὸ χρῶμα καὶ τὴν μορφὴν τῶν στρατιωτῶν τῆς ἀρχαίας Ῥώμης· τὰ σοβαρὰ ἐκεῖνα χαρακτηριστικὰ, τ' ἀθλητικὰ μέλη, ἡ ἡλιοκαυμένη αὐτῶν σὰρξ τῇ ἀληθείᾳ μ' ἐφαίνοντο παραμορφώσεις. Πλὴν ὅτε εἶδον τοὺς Ῥουμελιώτας ἐπείσθην πλέον ὅτι αἱ εἰκόνες ἐκεῖναι δὲν ἦσαν πλασταί· εἶναι οἱ θεωριτικώτεροι καὶ ὡραιότεροι ἄνδρες ὅπου ποτὲ εἶδον.»

Ὁ σταυραετὸς τῆς Σελεΐδος ὁ Μάρκος Βότζαρης δὲν περιέχεται ἴσως πολὺ εἰς τὴν ὡραίαν φράσιν τοῦ εὐγενοῦς τούτου φιλέλληνος.

Ἦτο πέντε μόνον ποδῶν, ἀνάστημα συνηθες εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Χαονίας· εὐλύγιστος, εὔζωνος καὶ ἐλαφρὸς ὡς ὁ ζέφυρος, ἐτραγῳδεῖτο ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Ἠπείρου ὡς δυνάμενος νὰ περιπατήσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἀσταχῶνος χωρίς ποτε νὰ λυγίσῃ τοὺς ψιλοὺς καλάμους των. Τὰ χαρακτηριςικὰ τῆς φυσιογνωμίας του ἦσαν κανονικά· εἶχε τὸ πρόσωπον κεκαλυμμένον ὑπὸ ἐλαφρᾶς ὠχρότητος καὶ γλυκείας μελαγχολίας· τοὺς ὀφθαλμοὺς γαλανοὺς ὡς τὸ ὡραῖον τοῦ Οὐρανοῦ χρῶμα, καὶ τὴν κόμην μακρὰν μέχρι τῆς ζώνης· ὡμίλει ὀλίγον ὡς ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος, πλὴν διενοεῖτο ἀκαταπαύστως·

(α) Ὁ Μουσταῆ-Πασᾶς εἰκοσιὲξ μόνον ἐτῶν, ἦτο υἱὸς τοῦ Καρᾶ Μαχμούτη, τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου Σκοδριάνου, ὅστις μὲ 80 ἄνδρας ἀποκλεισθεὶς εἰς τὸν πύργον του, ἐκράτησε τὸν πόλεμον κατὰ 20,000 αὐτοκρατορικῶν καὶ ἠνάγκασε τέλος αὐτοὺς μετὰ μεγίστης ζημίας νὰ ὀπισθοδρομήσουν· ὁ Σουλτάνος τὸν ἐσυγχώρησε, πλὴν τὸ 1795 ἠχμαλωτίσθη ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Μαυροβουνίου, ὑ τὸν ὁποῖον εἶχε τὸν ἀποκεφαλίσθη. (Adolfus Slade τόμ. Α. σελ. 254).

(β) Une Visite en Grèce, σελ: 327

καὶ ὑπὸ τὴν μελαγχολικὴν αὐτοῦ σιγὴν ὑπέκρυπτε καρδιαν ἀτρόμητον καὶ ἤπιον, ἄκαμπτον δικαιοσύνην καὶ ἄμωμον εἰλικρίνειαν.

Εἰς τὴν πάλην, τὸ ῥίψιμον τοῦ λίθου καὶ τὸ πήδημα ὡμοίαζε τοὺς ἥρωας τοῦ Ὁμήρου· ὡμοίαζε τὸν Διομήδην, ὅστις μὲ τὸ δόρυ τὴν μίαν στιγμὴν διεπέρασε τὸν Πάνδαρον, καὶ μὲ τὸν λίθον τὴν ἄλλην ἀνέτρεψε τὸν Αἰνείαν.

Κατευνασμένος καὶ ἡδὺς ὡς τῆς γαλήνης τὰς αὔρας ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἦτον ἐνθουσιώδης, βοερὸς καὶ ὁρμητικὸς, ὡς τὴν τρικυμίαν, ἐν μέσῳ τῆς μάχης· ἔτρεχεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινδύνου, ἐλάκτιζε τὰ λάφυρα καὶ ἐδίωκε μόνον τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος του. Τὰ ἐνδύματά του δὲν ἦσαν οὔτε χρυσᾶ οὔτε ἀργυρᾶ, ὡς τὰ τῶν λοιπῶν παλληκαρίων του· ἦσαν ὅλα ἐργόχειρα τῆς ἀδελφῆς του Ἀγγελικῆς καὶ τῆς συζύγου του Χρυσῆς· ὡμοίαζε τὸν Ἀτρείδιον Ὀρέστην φέροντα τῆς Ἠλέκτρας καὶ Ἰφιγενείας τὰ κεντήματα.

Ἀλήθεια ἀναντίῤῥητος· ὁ Μάρκος ἦτον ὁ περιφανέστερος πολέμαρχος, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ νέα Ἑλλὰς ἔχει νὰ καυχᾶται, καὶ ὁ ὡραιότερος χαρακτήρ.

Δὲν ἐσπούδασε, δὲν ἐταξείδευσε, καὶ ὅμως ὁ ἐμβριθὴς αὐτοῦ νοῦς πρῶτος ἀντέλαβε τὸν Α. Μαυροκορδάτον· ἄνευ δίψης ὑπεροχῆς ὡς ἀδελφὸς προσεκολλήθη πρὸς τὸν πρῶτον ἄνδρα τῆς τότε ἡμέρας. Κατέθεσεν ἐνώπιόν του τὸν βαρὺν αὐτοῦ βραχίονα καὶ τὴν καμπτὴν αὐτοῦ σπάθην φόβητρον τοῦ γηραιοῦ Χουρσίτου καὶ τοῦ αἱμοβόρου Βριώνη, ὅπως τὴν μεταχειρισθῇ ὅπου καὶ ὅπως τὸ ἐγκρίνῃ. Καὶ ἡ στήλη αὕτη τοῦ γένους, ἂν δὲν ἔπιπτεν, ἴσως δὲν ἤθελε λάβει χώραν μεταξὺ τῶν ὁπλαρχηγῶν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ὅστις τὸ προσεχὲς ἔτος κατεσπάραξε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐσυγχώρησεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Σατράπου τῆς Αἰγύπτου νὰ χύσῃ ὅλης τῆς Αἰθιοπίας τὰς πληγὰς ἐπὶ τῶν δυςυχῶν τῆς Πελοποννήσου κατοίκων, καὶ τέλος νὰ κατασυντρίψῃ καὶ ταύτην τὴν μόνην ἐναπομείνασαν τοῦ ἔθνους ἀσπίδα, τοῦτο τὸ Μεσολόγγιον.

Εἰς τὸ συμβούλιον ἦσαν οἱ πρῶτοι τῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ οἱ πρῶτοι τῶν φιλελλήνων, καὶ ἐσκέπτοντο ποῖα μέτρα νὰ λάβωσιν, ὅπως ἀναχαιτίσωσι τῶν Ἀλβανικῶν στρατευμάτων τὸν ἐρχόμενον χείμαῤῥον δεκαὲξ χιλιάδων.

Ἡ σκέψις καὶ ἡ ἀμηχανία ἐβασίλευον εἰς πάντων τὰς φυσιογνωμίας· πώποτε ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο χειροτέρα· ὁ Α. Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἦσαν εἰς διενέξεις· ὁ Ὑψηλάντης, ἀπηυδημένος ἀπὸ τὰς σκευωρίας τῶν ἀντιπάλων του, ἐφαίνετο ὡς νεναρκωμένος· οἱ ναύαρχοι τῆς Ὕδρας διέῤῥηξαν φανερὰ μὲ τὴν Κυβέρνησιν· ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τὸν Γκοῦραν ἐζήτουν νὰ σχηματίσουν Δικτατορίαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα· καὶ ὁ Καραϊσκάκης, ἁρματωλὸς τῶν Ἀγράφων,

ἤδη διακρινόμενος διὰ τὸν στρατηγικὸν αὐτοῦ νοῦν καὶ τὴν δραστηριότητα, ἐκινδύνευεν ὑπὸ νόσου ὀλεθρίας.

Ὁ Μάρκος πρὸ πάντων, στρίφων τὸν μύστακα, ἤκουε, περιπλανῶν πρὸς ὅλους τὰ ὄμματα, χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν.

Καὶ ὁ Θρασύβουλος ἐβυθίσθη εἰς σιωπὴν βαθυτέραν· ἀνελογίζετο ὅτι, ἐνῷ τὸ δυστυχὲς ἔθνος εὑρίσκετο εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου, οἱ ἐν τῷ Κορυκίῳ σπηλαίῳ ὁπλαρχηγοὶ οὐχὶ μόνον τὸ δάνειόν του ἐσκευώρουν, ἀλλ' ἐμελέτων καὶ τὰ πυροβόλα αὐτὰ τοῦ Μεσολογγίου νὰ ζητήσουν, ὅπως ὀχυρώσουν τὸ σπήλαιον τοῦτο.

—Ἀδέλφια, εἶπεν ὁ Μάρκος, πρέπει νὰ σταματήσωμεν τὸν δρόμον τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὰ στενὰ τῆς Καλλιδρόμης· ἂς μὴ περιμένωμεν ἀπὸ τοιαύτην Κυβέρνησιν καμμίαν συνδρομὴν διὰ νὰ σώσωμεν τὸ Μεσολόγγιον.

—Δὲν ἔχομεν στρατὸν ἀρκετὸν διὰ νὰ βαδίσωμεν εἰς Καλλιδρόμην, ἐψιθύρισάν τινες.

— Πεντακόσια ἀληθῆ παλληκάρια μόνον φθάνουν.

Ὅλοι συνεθεωρήθησαν σιωπηλῶς διὰ πολλὴν ὥραν· ὁ δὲ ἀτρόμητος Μάρκος, ὀρθωθεὶς καὶ λαβὼν τὸ δίπλωμα αὐτοῦ τῆς στρατραρχίας, τὸ ἐφίλησε καὶ τὸ ἐξέσχισεν· εἶτα δὲ εἶπεν:

—Ὅποιος εἶναι ἀληθὴς πατριώτης ἂς μὲ ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σκόδρα Πασᾶ.

Καὶ ἐξέφρασε τὴν ἀμετάτρεπτον αὐτοῦ ἀπόφασιν ὁ υἱὸς τοῦ Κίτζου νὰ εἰσδύσῃ μετὰ τῶν ὀλιγαρίθμων του Σουλιωτῶν εἰς τὰς πολυαρίθμους σκηνὰς τοῦ Σκόδρα, καὶ νὰ τοὺς κατακόψῃ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 65ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) ἈΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ. — *Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος, τριάκοντα τριῶν σχεδὸν ἐτῶν ὢν τότε, εἶχε τὴν κεφαλὴν ὡραίαν, ἂν καὶ κατά τι μεγάλην ὡς πρὸς τὸ σῶμα· οἱ δασεῖς ὀφρῦς του ὡς καὶ ὁ μέλας δασὺς μύσταξ αὐτοῦ, δίδοντες ἀγρίαν ῥωμαντικὴν ἔκφρασιν ἐπὶ τοῦ προσώπου του ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ προσβάλωσι τὸν περιηγητήν.*

Ἡ φυσιογνωμία του ἐξέφραζε ἄνδρα πνευματώδη, ὀξύνουν καὶ φιλόδοξον. Οἱ μεγάλοι Ἀσιατικοὶ αὐτοῦ ὀφθαλμοί, πλήρεις πυρὸς καὶ ἀγχινοίας, συνεκερνῶντο ὑπὸ ἐκφραστικωτάτης ἀγαθοσύνης· τὸ βλέμμα του ὅμως δὲν ἔρριπτε πολλὴν αὐστηρότητα καθ' ὅτι ἐπὶ τούτου ὑπῆρχε πτερωτόν τι καὶ διστάζον, διὰ τοῦ ὁποίου σταθερῶς ποτὲ δὲν ἠτένιζεν εἰς τὸ πρόσωπον (α).

Εἶχε τὸ ἀνάστημα μέτριον, καὶ τὴν παῤῥησίαν οὐχὶ τοσοῦτον ἀρειμάνιον καὶ βαρεῖαν, ὅπως ἐμπνέῃ φόβον ἐπὶ τῶν ἡμιπολιτισμένων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἵτινες ἦσαν εἰθισμένοι εἰς τὸ αὐθεντικὸν ἐξωτερικόν, καὶ τὰς ἐμφαντικὰς καὶ ἀγερώχους φυσιογνωμίας τῶν ἀρχηγῶν των.

(α) *Ὁ κύριος Κάρολος Σουὰν λέγει τὸ αὐτό· « τὰ ὄμματά του δὲν π*[redacted] *ἄνδρα μεγαλεπήβολον, μ' ὅλον ὅτι εἶναι τῳόντι ὑπερτάτων προτερημάτων.* (Rev. Charles Swan, Τομ. Β'., σελ. 28.

Ἄλλως τε ποσῶς δὲν προσεῖχεν εἰς τὸν τρόπον τοῦ ἐνδύεσθαι τὴν ἁπλῆν Εὐρωπαϊκὴν στολὴν, ἥτις βεβαίως ἐμηδενίζετο σχεδὸν ἐνώπιον τῆς ὁπλοφόρου χρυσῆς καὶ λαμπροτάτης ἐκείνης Ἀλβανικῆς, τὴν ὁποίαν οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ τόσον κομψῶς ἔφερον.

Καὶ ἂν ἡ φύσις ὑστέρησε τὸν Μαυροκορδάτον τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐθεντικοῦ, ἐπροίκισεν ὅμως τοῦτον μὲ νοῦν πολὺν καὶ τρόπους λαμπρούς.

Ἀνατραφεὶς εἰς Κωνςαντινούπολιν, ἐσπούδασε παῖς ὢν τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας. Ὀλίγοι τῇ ἀληθείᾳ ἦσαν κάτοχοι τόσον ἐμβριθῶς τῆς Ἀραβικῆς καὶ Περσικῆς κυρίως, πηγῶν τῆς τῶν Μουσουλμάνων γλώσσης.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἦτον ἀξιόλογος Ἑλληνιστὴς, ὡμίλει καὶ ἔγραφε τὴν γαλλικὴν ὡς Γάλλος, καὶ εἶχεν ἀρχὰς τῆς Ἀγγλικῆς καὶ Ἰταλικῆς (α).

Συμπεριλαμβάνοντες τὴν ἀγχίνοιαν αὐτοῦ (β) εἰς τὰ λοιπὰ προτερήματά του, τὰ ὁποῖα εἰς τὸν ἰδιαίτερον αὐτοῦ βίον τὸν καθίστων τὸ θέλγητρον τῆς συναναστροφῆς, δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Α. Μαυροκορδάτος εἶναι ὁ κορυφαῖος τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἡ νέα Ἑλλὰς ἐγέννησεν. Ἦτον ὁ μόνος ἱκανὸς νὰ ὀργανίσῃ καὶ δώσῃ μίαν κατάλληλον διεύθυνσιν εἰς τὸ πολιτικὸν σύστημα, καὶ τοῦτο, πασιφανῶς τὸ ἀπέδειξεν εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον ἄφιξίν του, δόσας σχέδιον μιᾶς τακτικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ χάος καὶ τὰς ἀνωμαλίας τῶν τότε πραγμάτων· ἔδωκε δείγματα τὴν πρὸς τὴν τάξιν κλίσεώς του, εἰς πᾶν εἶδος ὑποθέσεως, ὅπερ ἔπεσεν εἰς χεῖράς του. Ὀλίγιστοι ἄνδρες, ὁποίου δήποτε ἔθνους, εἶχον τὸ μέγα προτέρημα ν' ἁπλοποιῶσι κάλλιον τούτου ζητήματα τοσοῦτον δεινὰ, καὶ νὰ τὰ καθιστῶσι καταληπτὰ καὶ πρὸς τοὺς λίαν ἀγραμμάτους.

Ἡ ἀκρίβεια καὶ δραστηριότης (γ) μεθ' ἧς διεξήρχετο καὶ διεκπεραίου τὰς

(α) Μάξιμος Ῥεϊβῶ Τόμ. Α. σελ. 269. (Μίλλιγγεν σελ. 66).

(β) Οὐδὲν ἐκφραστικώτερον τῆς ἀγχινοίας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ὡς τ' ἀκόλουθα δύο ἀνέκδοτά του. Ὅταν ὁ συνταγματάρχης φιλέλλην Βουτιὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Μαυροκορδάτος τῷ ἐζήτησεν ἓν ἀντίτυπον τῶν ἀπομνημονευμάτων του, τὰ ὁποῖα εἰς Παρισίους ἐδημοσίευσεν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· τῷ ἐδόθη καὶ πάραυτα τὸ ἤνοιξε καὶ ἐζήτησε τὸ μέρος τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ τοῦ Ὀμὲρ-Βριώνη, διὰ νὰ ἴδῃ πῶς ὁ συγγραφεὺς τὸν ἐχαρακτήριζε· μὲ ἀπορίαν του ὅμως εὗρεν ὅτι ἔλειπον τὰ φύλλα ἐκεῖνα· ἠρώτησε τὴν ἐπαύριον τὸν συνταγματάρχην Βουτιὲ, διατί τῷ ἔδωκεν ἓν ἀτελὲς ἀντίτυπον· ἐγὼ τὰ ἔσχισα, ἀπεκρίθη ὁ φιλέλλην, καθ' ὅτι εἰς τὰ φύλλα ταῦτα ὑπῆρχον παραμορφωμένα τινὰ συμβάντα, τὰ ὁποῖα ἐνόμιζον χρέος μου νὰ εἰσάξω, διὰ νὰ δώσω ὡραιότερα χρώματα εἰς τὴν ἱςορίαν τῆς Ἑλλάδος· ἤδη δὲ φοβηθεὶς ὅτι θα μὲ κατακρίνετε, διότι ὁ φιλελληνισμός μου μ' ἔκαμε νὰ παραμορφώσω τὴν ἀλήθειαν τ' ἀφήρεσα. Ἂν ἡ συνείδησίς σας ἤδη ἐπέστρεψεν, ἀπεκρίθη γελῶν ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ σᾶς τύπτει τόσον, ἀπορῶ διατί δὲν ἠρχίσατε ἔτι τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ βιβλίου σας ὁλοκλήρου, τὸ ὁποῖον καὶ ἀλλαχοῦ θὰ ἔχῃ οὐχὶ ὀλιγωτέραν ἀνάγκην ἐπιδιορθώσεως;» (Μίλλιγγεν σελ. 63).

Ἔλεγε μίαν ἡμέραν ὁ γενναῖος στρατηγὸς Roche πρὸς τοῦτον —Περίεργον! εἰς Παρισίους ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος μᾶλλον, ἢ εἰς τὴν ἰδίαν Ἑλλάδα·— αὐτὸ ἀποδεικνύει, ἀπεκρίθη ὁ Μαυροκορδάτος, ὅτι εἶναι εὐκολώτερον νὰ ὁμιλῇ τις, ἢ νὰ ἐνεργῇ —Ὄχι δὰ, ἐπρόσθεσεν ὁ στρατηγὸς, δεικνύει ὅτι οἱ ἐρῶντες ἀγαποῦν νὰ συνδιαλέγωνται ἀκαταπαύστως περὶ τοῦ ποθητοῦ αὐτῶν ἀντικειμένου.—Τί κρίμα λοιπὸν ὅτι ὁ ἔρως σας εἶναι μόνον Πλατωνικός! ἀπεκρίθη ὁ Μαυροκορδάτος. (Une Visite au Grèce, par le Comte Pecchio, σελ. 340.)

(γ) Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Κ. Μαυροκορδάτου εἶναι τὸ τρανώτερον τεκμήριον τῆς δραστηριότητός του καὶ τοῦ διπλωματικοῦ αὐτοῦ νοός. Εἶναι περίεργον, ὅτι δὲν ἀνοίγεις φιλέλληνος σύγγραμμα χωρὶς νὰ εὕρῃς ἀρκετὰς αὐτογράφους ἐπιςολάς του ἀφο-

ὑποθέσεις, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ ῥίψουν τὸν ἄνθρωπον εἰς ἔκστασιν. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἦσαν καρπὸς τῆς πείρας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν εἰς Βλαχίαν, ὅτε ἦτο μυστικοσύμβουλος καὶ ποστέλνικος τοῦ Ὀσποδάρου θείου του Καρατζᾶ.

Πολλοὶ τὸν κατηγόρησαν ὡς Φαναριωτίζοντα· εἶπον ὅτι, ἀνίκανος νὰ βαδίσῃ διὰ τολμηροῦ καὶ ἀνοικτοῦ τρόπου, προεχώρει κρυψινόως, καὶ ἐτελεσφόρει εἰς τοὺς σκοπούς του διὰ πανουργίας καὶ παιγνιδίων. Τὸ ἀνοικονόμητον, ὕποπτον καὶ ἀπατηλὸν τῶν τότε ἀτόμων καὶ τοῦ τότε καιροῦ ἴσως τὸν ὤθησαν ἐνίοτε εἰς ταῦτα. Πλὴν ταῦτα τῇ ἀληθείᾳ ἦσαν τὰ μόνα κυκλοφοροῦντα τότε νομίσματα εἰς τὸν τόπον, καὶ ἄλλα δὲν εἶχον πέρασιν.

Τὸ μέγιστον ἐλάττωμά του, ἐλάττωμα βλάψαν καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν πατρίδα του, ἦτον ἀστασία τις. Δὲν ἠδύνατο νὰ προφέρῃ ἓν ὄχι. Ἂν εἶχε τὴν ἄκαμπτον σταθερότητα καὶ τὴν ἀναλλοίωτον τολμηρὰν ἀπόφασιν τοῦ Κρόμβελ, πόσας προσβολὰς ἤθελεν ἀποφύγει! πλὴν δαψιλὴς εἰς τὰς ὑποσχέσεις, ἦτο φειδωλὸς εἰς τὴν ἐκπλήρωσίν των. Τοῦτο μετήλλαξε πολλοὺς φίλους αὐτοῦ εἰς ἐχθρούς του.

Ὁποῖαι δήποτε ἐν τούτοις καὶ ἂν ἦσαν αἱ ἐλλείψεις του αὗται, δικαίως πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἦτον ἐκ τῶν ὀλίγων ἀνδρῶν, οἵτινες μέχρις ὀβολοῦ ἐθυσίασαν τὴν κατάστασίν των ὑπὲρ τῆς πατρίδος των. Ὑπῆρξαν ἡμέραι καθ' ἃς τόσον ἐνδεὴς ἐστάθη, ὥστε δὲν εἶχεν οὔτε τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα τῆς ἡμερουσίου του τροφῆς. Εἰς τὰς ἐπικερδεστέρας περιστάσεις ἀνεδείχθη ἀφιλοκερδέστατος, ἡ δὲ ὑπομονὴ καὶ καρτερία του εἰς τὰς δεινὰς θέσεις εἶναι παραδειγματική. Φίλος ἐπιστήθιος τῆς καλῆς τάξεως, ἐδίωκε μετὰ θερμοῦ ζήλου ὅ,τι ἐφρόνει ὅτι ἦτον ἐπωφελὲς πρὸς τὸν γενικὸν σκοπόν· ἂν δέ ποτε ἔσφαλλεν, ἔσφαλλε ὄχι ἀπὸ

ρώσας τὰ τότε πράγματα, αἱ ὁποῖαι καὶ τῶν ἀπομνημονευμάτων αὐτῶν φωτίζουσι μᾶλλον τὴν ἱστορίαν. Εἰς δὲ τὰ συγγράμματα τοῦ συνταγματάρχου Λέϊστερ Στάνωπ, Βλακιέρου, Βοῦλβερ νομίζεις ὅτι οὗτος ἦτον ὁ μόνος ἀνήρ, ὅστις τότε ἤξευρε νὰ γράφῃ.

Τῳόντι ἐκράτει τὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Λόρδου Βύρωνος καὶ Ἐρσκίνου, μετὰ τῶν φιλελληνικῶν Κομητάτων τοῦ Δαρμστάδ, Ζουρίχ, Παρισίων, Λονδίνου κτλ.

Ὁ Μαυροκορδάτος, λέγει ὁ Κόμης τοῦ Πεκίου, φέρει ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τ' ἀπαιτούμενα πρὸς σχηματισμὸν πρωθυπουργοῦ· ἐννοεῖ ἐμβριθῶς τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς διεκπεραιοῖ μὲ ταχύτητα ἀκατανόητον.

Οἱ ἴδιοι ἐχθροί του, μὴ δυνάμενοι ν' ἀπαρνηθῶσι τὴν ἱκανότητά του, ἐσυνείθιζον νὰ λέγουν, ὅτι γνωρίζει κάλλιον νὰ διαχειρίζεται τὸν κάλαμον ἢ τὸ ξίφος (Comte Pecchio, σελ. 340.)

Ὅτε ὁ Ἐδουάρδος Τρελώνης, κατὰ παρακίνησιν τοῦ Ὀδυσσέως, ἐνήργησε, μέσον τοῦ συνταγματάρχου Στάνωπ, ἐκ τῶν πυροβόλων τοῦ Μεσολογγίου νὰ λάβῃ τέσσαρα μετὰ τῶν πολεμοφοδίων των, διὰ νὰ ὀχυρώσῃ τὸ Κωρύκιον ἄντρον, τὸ ὁποῖον ἤλπιζον νὰ γίνῃ θησαυροφυλάκιον τοῦ προσδοκωμένου δανείου, ὁ Α. Μαυροκορδάτος ἐξ ἀνάγκης τὰ ἔδωκε· πλὴν ἔγραφε τότε πρὸς τὸν κύριον Ἐδουάρδον Βλακιέρον μὲ τὴν πλέον παθητικὴν γλῶσσαν τὰς ῥαδιουργίας τινῶν φιλελλήνων καὶ τὴν δεινὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τῶν Κυρίων τούτων.

Οὐδεὶς καθαρώτερος τῆς ψυχῆς του καθρέπτης, ἢ αἱ ἐπιστολαί του αὗται· βλέπεις ἐκ τούτων τὸν ἄνδρα πάσχοντα οὐχὶ δι' ἰδιοτελεῖς ἢ φιλοδόξους σκοπούς, ἀλλὰ διὰ τὸ κατασχιζόμενον στῆθος τῆς πατρίδος του, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδυνάτει νὰ δώσῃ βοήθειαν·

Ὑπάρχει δεσποτισμὸς σκληρότερος, ἔλεγεν, ἐκείνου τῶν ξένων, οἵτινες ἄνευ οὐδενὸς δικαιώματος ζητοῦν νὰ μᾶς διοικήσουν, καταφρονοῦντες τοὺς καθεστῶτας νόμους μας; Μά, Θεέ μου! ὁ πρῶτος ἐρχόμενος πρέπει λοιπὸν νὰ μᾶς κάμνῃ ὑποπόδιά του; πρέπει νὰ μᾶς σύρῃ ἐκ τῆς ῥινός, ἀποσείομεν τάχα τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν διὰ νὰ ὑποπέσωμεν εἰς τὸν τοῦ τυχόντος; (Μαυρ. πρὸς τὸν Ἐδ. Βλακιέρον σελ. 79.)

κακίαν, ἀλλὰ διότι ἠπατήθη ἀπὸ τὸ ἀπολίτευτον τῆς τότε ἐποχῆς καὶ τὸν φθόνον τῶν τότε μᾶλλον κατόχων παιδείας, ἢ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔτι τοὺς φιλέλληνας πρὸς οὓς ἐνεπιστεύθη ἐφαρμογὴν τῶν σχεδίων του.

Ὁ Ἀνατολικὸς Θεατής, ἐφημερὶς τῶν Καθολικῶν τῆς Σμύρνης, ἡ ἀναιδεστέρα καὶ ἡ ἀτιμωτέρα, ἥτις ποτὲ ἐχαρακτήρισε δημόσιον τύπον, ὡς λέγει καὶ ὁ κύριος Ζελώνης (α), ἐκατηγόρει τότε τὸν Α. Μαυροκορδάτον ὅτι ἐπώλησε τὴν Ἑλλάδα πρὸς τοὺς Ἄγγλους διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, ὅστις τὴν διεπραγματεύετο πρὸς τοὺς Ῥώσσους. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οὗτοι οἱ δύο κορυφαῖοι ἄνδρες τοῦ ἀγῶνός μας σφόδρα ἐδιχονόουν, πλὴν ὁποία ἡ σύγκρισις μεταξὺ τῆς νοερᾶς, ἠθικῆς καὶ Εὐρωπαϊκῆς ἀναπτύξεως τοῦ πρώτου, καὶ τοῦ ἀνδρείου καὶ στρατηγικοῦ, πλὴν χυδαίου καὶ ἀμαθοῦς Κολοκοτρώνη. Ὁ Μαυροκορδάτος βεβαίως δὲν εἶχεν ἀρκετὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον κλέπτην, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι μετ' αἰδημοσύνης ἐκάλουν « Μωραλῆ Σεϊτάν. » Πλὴν τοῦτο δὲν εἶναι ὁ λόγος διὰ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἕνεκεν αὐτοῦ ἐπώλησε τὴν πατρίδα του εἰς Ἀγγλίαν. Ἡ ἀκόλουθος φράσις του εἰς μίαν πρὸς τὸν Βλακιέρον ἐπιστολῶν του (β) ἀρκεῖ νὰ μᾶς σαφηνίσῃ τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρός· γράφει « μὲ λέγουν ὅτι ἐπώλησα τὴν Ἑλλάδα πρὸς τοὺς Ἄγγλους· ἡ Ἑλλὰς ὑπάρχει· καὶ οἱ ἔχοντες Ἄγγλοι ἐπιστολάς μου ἀνὰ χεῖρας, ἂς εἴπουν ἂν περιέχουν τι ὑποσκάπτον τὸ ἔθνος μου. Τοὐναντίον, νομίζω νὰ τῇ ἐχορήγησα ἐκδουλεύσεις· δηλαδὴ ἔπραξα τὸ χρέος μου. Τώρα ἤρχισαν νὰ λέγουν ὅτι ζητῶ ἕνα δεσπότην διὰ ταύτην. Ὄχι, εἶναι ἴσα ἴσα διότι δὲν ἐπιθυμῶ κανένα ὁποῦ με κατηγοροῦν. Ζητῶ νὰ βασιλεύσουν οἱ νόμοι καὶ ὄχι νὰ ἤμεθα εἰς τὴν διάκρισιν ἑκατὸν διαφορετικῶν τυραννίσκων, οἱ ὁποῖοι τοὺς καταπατοῦν (γ).

(Β) Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.— Ὅτε ὁ Ὀμὲρ Βριώνης ἔφθασεν ἀντικρὺ τοῦ Μεσολογγίου ἀπέπεμψε τὸν Ἄγον-Βεσσάρην πρὸς τὸν Μάρκον, λέγων ὅτι, ἐπειδὴ τώρα ὁ κύριός του ἔγεινε Σατράπης τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἦτο φίλος του, δὲν ἐπεθύμει τὴν αἱματοχυσίαν καὶ τὴν ἀπώλειαν μιᾶς πόλεως, ἥτις ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Σατραπείας του· ὅθεν ἐπρότεινε νὰ παραδώσῃ τὸ Μεσολόγγιον καὶ νὰ ὑπάγῃ πρὸς τοῦτον ὅπως λάβῃ τὴν καπετανείαν του.

Ὁ Βότζαρης ἀπήντησεν ὅτι δὲν δύναται τίποτε νὰ κάμῃ χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Α. Μαυροκορδάτου, καὶ ὑπεσχέθη τὴν ἐπαύριον νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν.

— Τώρα ἐνικήσαμεν καπετὰν Μάρκο, εἶπεν ὁ Α. Μαυροκορδάτος, ὅτε ἤκουσε τὰς προτάσεις τοῦ ἐχθροῦ. Εἰπὲ τὸν Ἄγο-Βεσσάρη ὅτι παραδιδόμεθα μὲ τὰς ἀκολούθους

(α) Δοκ. Φαναριωτῶν σελὶς 50.

(β) Διήγησις τῶν εἰς τὴν 6ην ἐπίσκεψιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Βλακιέρος, σελ. 81.

(γ) Ὅτε εἶδον τὸν Α. Μαυροκορδάτον εἰς Μασσαλίαν, λέγει ὁ Μάρκος Φίλιππος Ζελώνης εἰς τὸ Φαναριωτικόν δοκίμιόν του, δὲν ἤργησα νὰ ἀνιχνεύσω ἐπὶ τούτου τὸν εὐτυχέστερον συνδυασμὸν ἐνθουσιασμοῦ, συννοίας, γενναιότητος καὶ φλέγματος· τὸν ἐγνώρισα μὲ ὀλίγην φιλοδοξίαν· πλὴν αἱ περιστάσεις πιθανὸν νὰ μετέβαλον τὸν ἄνδρα. Καὶ μήπως δὲν ὑπάρχει ἓν εἶδος ἀξιεπαίνου φιλοδοξίας; Τὸν κατηγόρησαν ὡς ἀγγλικὸν ὄργανον. Ἂν ὁ Σὶρ Θωμᾶς Μέτλανδ ἔζη, ἠδύνατο ν' ἀπαντήσῃ οὗτος εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην, ἥτις ὑπενίττετο ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπηρέαζε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, διὰ λόγους ἀποκρύφους καὶ σχέδια ἰδιοτελῆ. Οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς ἀνδρίας καὶ καρτερίας των ἐκέρδισαν τὴν συμπάθειαν τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς καὶ δάνεια τοῖς ἔδωκε, καὶ τὸν εὐγενῆ Λόρδον Βύρωνα ἔστειλεν ὑπὲρ τούτων ν' ἀποθάνῃ. Ὅτε δὲ ὁ στρατηγὸς Wilson ἐδάνειζε χρήματα καὶ ἐβοήθει τοὺς Κόρτας τῆς Ἱσπανίας, τάχα ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις τοὺς ἐβοήθει. Μόνον οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι οἱ μὲ τὸν Μακιαβελισμόν των ζητοῦντες νὰ διχονοήσουν τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ διεγείρουν ὑπονοίας εἰς τὰ ἀνακτοβούλια τῆς Εὐρώπης.

συμφωνίας. α'. νὰ μᾶς δώσῃ ἕνα μῆνα καιρὸν νὰ γράψω νὰ ἔλθουν πλοῖα ὅπως μᾶς μεταφέρουν εἰς Πελοπόννησον. β'. νὰ ἦναι ἐλεύθερος ὅποιος θέλει νὰ μείνῃ καὶ ὅποιος θέλει νὰ φύγῃ. Ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης ἐδέχθη.

Τότε ὁ Μαυροκορδάτος ἐπαρακίνησε τὸν εἰς Μεσολόγγιον Γάλλον πράκτορα, Ἕλληνα τὸ γένος, νὰ ὑπάγῃ εἰς Πάτρας πρὸς τὸν Ἰουσοὺφ-Πασᾶν καὶ ἐκ μέρους του γνωστοποιήσῃ πρὸς τοῦτον τὰς μετὰ τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη συμφωνίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Πασᾶς ἔγεινεν ἔξαλλος κατὰ τοῦ στρατάρχου τῆς ξηρᾶς, καὶ ἤρξατο πάραυτα νὰ στενοχωρῇ περισσότερον τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν. Ὁ Μάρκος παραπονεῖται πρὸς τὸν Ἀγο-Βεσσάρην ὅτι οὕτω δὲν δύνανται νὰ ἔλθουν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ τοὺς παραλάβωσι· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες λαμβάνουν καιρὸν, ὁ δὲ Ὀμὲρ-Βριώνης δυσαρεστεῖται κατὰ τοῦ ναυάρχου ὅστις καὶ τὸν καθυστερεῖ τὰς τροφάς.

Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἔφθασαν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ Λαζάρου Παναγιώτου· καὶ οἱ Τοῦρκοι νομίσαντες ταῦτα πυρπολικὰ ἀνέσπασαν τὰς ἀγκύρας των καὶ ἔφυγον πρὸς τὰς Πάτρας.

Ὁ Ὀμὲρ ὠνειρεύετο ὅτι ταῦτα ἦλθον νὰ παραλάβουν τοὺς Μεσολογγίτας, ὅτε ὁ Μάρκος Βότζαρης τὸν εἰδοποίησε ὅτι ἡ κυβέρνησις μαθοῦσα τὴν διαπραγμάτευσίν των ἔστειλε στρατεύματα καὶ πολλὰ πυροβόλα διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν πόλιν. Ἐμμανὴς τότε γενόμενος ἤρχισε πάραυτα τὸν βομβαρδισμόν.

(Γ) Ο ΚΟΡΣΟΣ ΜΠΑΣΑΝΟΣ ἦτον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ὅτε δὲ τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα ἐπολιόρκησαν τὰ Ἰωάννινα ἐδραπέτευσε καὶ οὗτος ὡς ὁ Καῤῥέτος καὶ ἦλθεν εἰς Μεσολόγγιον ἔνθα ὑπηρέτει ὡς φιλέλλην· ὁ Α. Μαυροκορδάτος μετ' ὀλίγον τὸν ἔστειλε, εἰς τὸν κόλπον τῆς Πρεβέζης, ὅπως ἀποκλείσῃ διὰ θαλάσσης τὴν πόλιν ἐκείνην· πλὴν δυστυχῶς συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὡδηγήθη πρὸς τὸν Ὀμὲρ-Βριώνην.

Γνωρίζων ὁ Βριώνης πόσον πιστὸς ἐστάθη ἄλλοτε πρὸς τὸν Σατράπην τῆς Ἠπείρου, καὶ φανταζόμενος ἑαυτὸν ὅσον οὔπω ἄλλον Ἀλλῆ-Πασᾶν τὸν παρέλαβε πλησίον του καὶ τοῦ ἔδοσε βαθμόν. Ὁ Μπασσάνος ἦτο παρὼν εἰς τὸ συμβούλιον τῶν Τούρκων καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισαν τὴν ἐρχομένην νύκτα νὰ κάμουν τὴν ἔφοδον.

Λαμβάνει λοιπὸν τὸ τουφέκιόν του μὲ πρόσχημα ὅτι ἔρχεται εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν διὰ νὰ κυνηγήσῃ νήσσας, περιμένων κανὲν μονόξυλον ὅπως στείλῃ εἰς Μεσσολόγγιον τὴν εἴδησιν.

Κατὰ τύχην διέβη ἕνα. Κάμνει μὲ τὸ μανδύλιόν του σημεῖον· καὶ ὅτε ὁ πορθμεὺς ἐπλησίασε τοῦ διηγεῖται τὰ πάντα καὶ τὸν ἀποπέμπει πρὸς τὸν Α. Μαυροκορδάτον.

Ὁ Μαυροκορδάτος περὶ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου ἐζήτησε τὰ κλειδία ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν· διέταξε ν' ἀποβιβασθοῦν καὶ πάλιν, ὅσοι τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἶχον ἐπιβιβασθῆ εἰς πλοῖα διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς Προκοπανιστόν. Καὶ ὅσα μονόξυλα ὑπῆρχον, ὡς ἄλλος Θεμιστοκλῆς, τὰ ἔστειλεν εἰς Βασιλάδι, ὅπως οἱ ἐν Μεσολογγίῳ ἀπελπισθοῦν καὶ πολεμήσουν διὰ τὴν νίκην ἢ διὰ τὸν θάνατον. Τῷόντι ἡ ἀπελπισία αὕτη ὠφέλησε τὰ μέγιστα. Ὅλην τὴν νύκτα οἱ κάτοικοι διῆλθον εἰς τοὺς προμαχῶνας, ὅθεν τὴν ὥραν τῆς ἐφόδου οἱ Τοῦρκοι τοὺς εὗρον ἑτοίμους. Ἡ δὲ Ἠὼς τοὺς ἐστεφάνωσε μὲ τὴν νίκην

Εἶναι καλὸν ἐνταῦθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ἀκόλουθον ἀνέκδοτον.

Εἶχε στείλει ὁ Α. Μαυροκορδάτος ἕνα τῶν ὑπασπιστῶν του ἐν τῷ σκότει νὰ ἴδῃ τί γίνεται εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς πόλεως, τὸ Τ ε ι χ ό κ α σ τ ρ ο ν λεγόμενον. Οὗτος φαίνεται εἶχεν ἀπαντήσει ἄνθρωπον, ὅστις τοῦ εἶπεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐμβῆκαν ἐκεῖθεν ἐντὸς τῆς πόλεως.

Ἡ εἴδησις αὕτη ἐτάραξεν ἄκρως τοὺς περὶ τὸν Μαυροκορδάτον· οὗτος ὅμως μὲ πολλὴν ἀταραξίαν ἔλαβεν αὐτὴν καὶ μὲ τὸ παράδειγμά του ἐνεθάῤῥυνε πολὺ καὶ τοὺς ἄλλους. Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἠκούσθησαν αἱ φωναὶ νίκη! νίκη!

Ἐφάνησαν τότε στρατιῶται τινὲς κρατοῦντες ἀπὸ μίαν Τουρκικὴν π[redacted] κεφαλὴν ἕκαστος καὶ ἕνα φέροντες σημαιοφόρον Μουσουλμάνον πληγωμένον εἰς τὸν βραχίονα. Ὁ σημαιοφόρος ἀνήγγειλε τὴν φθορὰν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ὑποχώρησίν του.

ΚΕΦΑΛ. 66.

Η ΕΥΤΥΧΗΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ

Εἶχε γνωρίσει ὁ Θρασύβουλος κατὰ βάθος τὸν Μάρκον εἰς τὴν δυστυχῆ τοῦ Πέτα ἐκστρατείαν· τὸν εἶχε ἀγαπήσει πολὺ, καὶ ἂν δὲν τὸν ἐβίαζεν ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ τρέξῃ πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς Ἀνδρονίκης, ποτὲ δὲν ἤθελε τὸν ἀποχωρισθῇ.

Ἤδη εἰς τὴν τολμηρὰν ἀπόφασίν του πλησιάσας τοῦτον εἶπε.

— Καὶ ἐγὼ θὰ σὲ ἀκολουθήσω, στρατηγέ· πᾶς ἀληθὴς Ἕλλην δὲν πρέπει νὰ διστάσῃ νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του εἰς τὴν περίστασιν ταύτην.

Ὁ Μάρκος τὸν ἠσπάσθη καὶ ἔκαμε σημεῖον πρὸς τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον νὰ πλησιάσῃ.

— Μεῖνε εἰς Μεσολόγγιον καὶ συνάθροισε ὅσους δύνασαι περισσοτέρους στρατιώτας διὰ νὰ σχηματίσῃς τὴν ἐφεδρείαν τῆς ὑποχωρήσεώς μας.

Ὁ Κώστας ἀνέβλεψεν ἀσκαρδαμυκτὶ, καὶ δι' ἑνὸς νεύματος ὑπεσχέθη· ἡ καρδία του ἦτον ὅλη συγκεκινημένη διὰ τὴν πατριωτικὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀδελφοῦ του.

Εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Πλευρῶνος, κάστρον τῆς κυρᾶς Εἰρήνης ἐπονομαζόμενον σήμερον, μίαν ὥραν πρὸς βορρᾶν τοῦ Μεσολογγίου ἦτον ἡ συνέντευξις τοῦ νέου Λεωνίδου καὶ τῶν τριακοσίων αὐτοῦ Σουλιωτῶν.

Ἡμίσειαν ὥραν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ἠοῦς ὁ Θρασύβουλος ἦλθεν ἐνταῦθα καὶ ἐπερίμενεν· ἐφάνη μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Μάρκος, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν πιστόν του Ντούσσαν καὶ τρία ἄλλα παλληκάρια, φέρων καθαρὸν ἔνδυμα, ἔχων τὴν μακράν του κόμην πεπλεγμένην, ἐστριμμένον τὸν μύστακα καὶ ἀπολήγοντα εἰς δύο ἄκρας ὀξείας· τὸ δὲ λοιπὸν πρόσωπον αὐτοῦ ἦτο καθαρὸν, ἐξυρισμένον καὶ στιλπνὸν ὡς τὴν πανοπλίαν του.

— Ὅλην τὴν νύκτα ὠνειρευόμην τὴν σύζυγόν μου Χρυσὴν καὶ τὰ τέκνα μου, θέτων τὸ καρυοφύλιόν του χαμαὶ, καὶ καθήμενος ἐπὶ μαρμάρου εἶπε. Τί καλὰ ὁποῦ ἔκαμα καὶ πρὸ πολλοῦ τοὺς ἔστειλα εἰς Ἀγκῶνα· ἂν καὶ πτωχὸς, τοὐλάχιστον δὲν φοβοῦμαι καὶ πάλιν νὰ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων... ἀλήθεια, Θρασύβουλε, σὺ, ὅστις εἶσαι γραμματισμένος, εἰπέ με, διατὶ ὀνομάζουν τὸ μέρος τοῦτο κάστρον τῆς κυρᾶς Εἰρήνης;... ποία ἦτον αὐτὴ ἡ κυρὰ Εἰρήνη;...

— Καὶ πολλαὶ ἄλλαι τοποθεσίαι τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος φέρουν τὸ ὄνομα τοῦτο, νομίζω ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν Θετταλὴν Εἰρήνην, ἥτις ἐμαρτύρησε πολυοδύνως ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπεκρίθη ὁ Θρασύβουλος.

— Ἄκουσες ποτε τὴν πρόληψιν τῶν κατοίκων τοῦ Μεσολογγίου διὰ τὰ ἐρείπια ταῦτα; πιστεύουν ὅτι ἐδῶ ὑποκάτω ὑπάρχουν κεκριμμένα τρία κιβώτια· δύο περιέχοντα χρυσίον, καὶ τὸ τρίτον ὄφεις· ἕνεκα τούτων δὲν τολμοῦν νὰ τὰ ἐξορύξουν.

— Ἂν τὸ μάθῃ ὁ Σκόδρα-Πασᾶς θὰ ζητῇ νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον μίαν ὥραν ταχύτερα διὰ νὰ τὰ εὕρῃ.

— Ποῖος εἶναι ὁ ἀληθὴς ἀριθμὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Σκόδρα, ἠξεύρεις;

— Λέγουν εἰκοσιπεντε χιλιάδες, καὶ ἄλλοι τὸν θέλουν τριάκοντα χιλιάδας· εἶναι ὁ μεγαλήτερος καὶ περιεργότερος στρατὸς, ὅστις ποτὲ ἐκίνησε ἐναντίον μας. Συνίσταται ὑφ' ὅλων τῶν Ἀλβανικῶν φυλῶν, Σκοδράνων, Γκέκιδων, Τοξιδῶν, Γιαπυτζιδῶν καὶ καθολικῶν Μιρδιτῶν τῆς Κρόϊας· ἐπλημμύρησαν ἤδη τὴν Νευρόπολιν· δὲν πρέπει νὰ ἦναι πολὺ μακράν μας.

— Καλλίτερα τὸ κυνῆγι νὰ ἔλθῃ εἰς χεῖράς μας, ἢ ἡμεῖς νὰ τρέχωμεν καὶ βοῶμεν εἰς τὸ δάσος διὰ νὰ τὸ κάμωμεν νὰ ἐξέλθῃ, εἶπε μὲ πῦρ ὁ Μάρκος...... ἰδοὺ τὰ παλληκάριά μας, ἤρχισαν νὰ φαίνωνται μὲ τὸ χάραγμα.

Τῳόντι τοῦ Ἀρακύνθου αἱ κορυφαὶ ἐλούοντο ἀπὸ τὰ ῥόδα τῆς Ἠοῦς, ὅτε οἱ ἡρωϊκοὶ Σουλιῶται μὲ τὸ βαρὺ καὶ βαθὺ αὐτῶν ὕφος, ὅπερ ἐν εἰρήνῃ τοὺς ἐχαρακτήριζε, πανταχόθεν συνήρχοντο· ἤνοιξαν τὴν πορείαν των μετὰ δύο ὥρας τὴν ὀγδόην τοῦ Αὐγούστου, πρὸς τὸ βόρειον τῆς Αἰτωλίας καὶ τὴν δωδεκάτην τοῦ αὐτοῦ ἔφθασαν εἰς τὸ ἕλος τῆς Ὑδρέας, τὸ χέον τὰ ὕδατα τῆς Τριχωνίας (Βραχωρείου) λίμνης εἰς ἐκεῖνα τῆς Λυσιμαχίας (Ἀγγελοκάστρου).

Ἐπὶ τοῦ ἕλους τούτου εἶναι ἡ ἐκ τριακοσίων ἑξήκοντα ἓξ ἀψίδων μακρὰ γέφυρα, τῆς ὁποίας τὴν οἰκοδομὴν οἱ μὲν Μουσουλμάνοι ἀποδίδουν πρὸς τὸ Σολιμάνην, οἱ δ' Ἕλληνες πρὸς τοὺς Νορμανδούς.

Διέβησαν ταύτην καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Σουβολάκαν, ἐπαρχίαν τῆς ὁποίας ὁ τελευταῖος Χριστιανὸς ἡγεμὼν ἐστάθη Ἰωάννης ὁ Β'. ὁ Δουξ τῶν Πατρῶν.

— Ἐδῶ πρέπει ν' ἀναπαυθῶμεν μίαν ἢ δύο ὥρας, εἶπεν ὁ Μάρκος· διότι δὲν πιστεύω νὰ ἤμεθα πολὺ μακρὰν πλέον τοῦ ἐχθροῦ.

— Πώποτε δὲν εἶδον τὸν ἥλιον τόσον κάτωθέν μου, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, ὅτε ἐστάθη εἰς τὴν κορυφὴν λόφου τινὸς, νομίζεις τῳόντι ὅτι καταδύεται εἰς τὰ ἀνάκτορά του.

Εἶναι ὡς ἐναέριον τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος· φύσις καταπληκτικὴ καὶ πλήρης ξενοτροπίας, δάση μεγαλοπρεπῆ, ὄρη ποιητικὰ, ἀνήσυχοι ῥύακες καὶ ῥωπογραφίαι μαγικώταται ὑπὸ ποικίλας ἀνωμαλίας καὶ ἀγρίας φάσεις κρημνίζονται [illegible] ψοῦνται ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς σου.

Αὐτὴ εἶναι ἡ γῆ εἰς τῆς ὁποίας τὰ πεδινὰ καὶ ὀρεινὰ χωρία

συνεχωνεύθησαν οἱ Βλάχοι οἱ ἐλθόντες τὸν δέκατον αἰῶνα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Αὕτη εἶναι ἡ γῆ, εἰς τῆς ὁποίας τὰ δενδρώδη ὄρη, διακλαδισμοὺς ἐκείνων τῆς Καλλιδρόμης, κατέφυγεν ἡ ἐλευθερία ὑπὸ τ' ἄγριον ὄνομα, « κλέπτης καὶ ἁρματωλός ».

— Πολὺ βλέπω καὶ γοητεύεσαι, Θρασύβουλε, διὰ τὰς τερπνὰς ταύτας ἐξοχάς· ὁσάκις ἀναβαίνομεν ὄρη ὑψηλὰ γίνεσαι μελαγχολικὸς, εἶπεν ὁ Μάρκος, ὅταν ἐστρατοπέδευσαν.

— Ποῖος γεννηθεὶς εἰς τὰ ὄρη δὲν τ' ἀγαπᾷ; πατρίς μου εἶναι ἡ βουκολικὴ Ἀρκαδία· δὲν εἶναι διόλου κατωτέρα τῶν μερῶν τούτων..... ὁποίας ὡραίας ἡμέρας διῆλθον ἐκεῖ, ὅτε ἤμην νέος!!

— Νέος!! πόσων ἐτῶν γέρων εἶσαι τώρα;

—Δὲν εἶμαι γέρων, πλὴν εἶδον καὶ ὑπέφερον πολλὰ μέχρι τῆς ἡλικίας ταύτης... δὲν εἶδον τὸν θάνατον τοῦ θείου μου καὶ τόσων ἀρχιερέων; δὲν εἶδον τὴν καταστροφὴν τοῦ ἱεροῦ λόχου; δὲν ἐφυλακίσθην ἐκεῖ ὅπου κρατεῖται ἔτι ὁ δυστυχὴς Ὑψηλάντης;

— Ἦσο καὶ εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Μουνκάτζ;.... ἐγνώρισας τὸν Α. Ὑψηλάντην;

— Βέβαια τὸν ἐγνώρισα.

— Ποίου εἴδους ἀνὴρ εἶναι; ὁμοιάζει τὸν ἀδελφόντου; εἶναι πνευματώδης εἰς τὰς ἀποκρίσεις του, καὶ εὐχάριστος εἰς τὴν συναναστροφήν του ὡς ὁ Μαυροκορδάτος;

— Ὁ Α. Ὑψηλάντης ἔχει πολλὰ προτερήματα· πλὴν εἶναι ὀλίγον βαρὺς καὶ μελαγχολικός· φέρει τὸ σοβαρὸν ἐκεῖνο τῆς Ῥωσσικῆς αὐλῆς, ἂν καὶ κἄτι εὔπιστος εἰς τὰς κολοκείας.

— Ἔχουν δίκαιον, ἀδελφὲ, οἱ ἄνδρες οὗτοι νὰ ἦναι βαρεῖς καὶ διάφοροι ἡμῶν, ἀπεκρίθη ὁ Μάρκος· περιῆλθον τόσον τὸν κόσμον, εἶδον τοσαῦτα πράγματα, ἐσπούδασαν εἰς τὰ μεγάλα σχολεῖα, ἐγνώρισαν καὶ συνανεστράφησαν τοσούτους μεγάλους ἄνδρας.... ὁποία λοιπὸν εἶναι ἡ μεταξὺ ἡμῶν καὶ ἐκείνων σύγκρισις.....

Ἔμεινεν ἐκστατικὸς εἰς τὴν ὁμιλίαν ταύτην ὁ Θρασύβουλος καὶ τὸν ἐθεώρει μετ' ἀπορίας.

— Διατὶ φαίνεσαι ἀπορῶν, φίλε; σὲ λέγω τὴν ἀλήθειαν ὡς τὴν αἰσθάνομαι· ἡ ψυχή μου εἶναι μεγάλη μέσα εἰς τὸν πόλεμον ὡς τὸ ὄρος ἐκεῖνο· φόβος τί πρᾶγμα εἶναι ἀκόμη δὲν τὸν ᾐσθάνθη· πλὴν τί τὸ θέλεις, καταθλίβομαι, ὅταν συναπαντῶμαι μ' ἐκείνους, οἵτινες εἶναι πολυμαθέστεροί μου. Δὲν τοὺς φθονῶ, πλὴν τοὺς ζηλεύω, τοὺς ἀγαπῶ, καὶ προσπελάζω πολὺ εἰς τούτους.

— Δὲν ὁμιλοῦν, Μάρκε, καὶ οἱ λοιποὶ ὁπλαρχηγοὶ οὕτω· τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς σου, ἡ ἄβυσσος τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων σου καὶ τὸ συνετόν σου ἀναπληροῦν ὅ,τι ἡ γενικὴ τοῦ ἔθνους δυστυχία ἐμπόδισε νὰ μάθῃς εἰς τὰ βιβλία.

— Πόσον λυποῦμαι ὅτι δὲν ἠδυνήθην ν' ἀποχαιρετήσω τὸν Μαυροκορδάτον· τὸν ἠγάπησα ὡς ὁ κύων ἀγαπᾷ τὸν αὐθέντην του· ἀνὴρ, ὅστις τοσαῦτα εἶδε, τοσαῦτα γνωρίζει, τοιαύτης λαμπρᾶς οἰκογενείας, καὶ νὰ ἦναι τόσον ἁπλοῦς, καὶ νὰ γίνεται εἰς ὅλα ὅμοιός σου, εἶναι παράδειγμα. Μὲ πόσην ὑπομονὴν καὶ γλυκὺν τρόπον σ' ἐξηγεῖ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἔμαθες· σὲ τὸ παριστάνει μὲ τοιοῦτον ὕφος, ὥστε τὸ ἐννοεῖς χωρὶς νὰ στενοχωρῆσαι· ὅταν δὲ πρόκηται πάλιν νὰ τρέξῃ εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὸν καπνὸν τῆς μάχης, ἐκεῖ τὸν εὑρίσκεις ἴσον μ' ἐκείνους, οἵτινες ἀνετράφησαν μὲ τὸ σπαθὶ καὶ τὸ τουφέκι. Τὸν ἐνθυμοῦμαι εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου· ὅλους μᾶς ἔκαμε μὲ τὸ παράδειγμά του ὡς λέοντες νὰ μαχώμεθα.

Ἐκάθησαν συντόμως νὰ δειπνήσοιν, καὶ ὁ Θρασύβουλος δὲν ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ ἀπὸ τὸ νὰ μὴ θαυμάζῃ τὸν Μάρκον Βότζαρην. Τὸν ἐθεώρει ὁσάκις τὰ ὄμματά του δὲν ἀντίκρυζον τὰ ἰδικά του· καὶ εἰς τὴν γλυκεῖαν αὐτοῦ φυσιογνωμίαν ἀνελογίζετο, ὁποῖος ἀνὴρ μοναδικὸς ἤθελεν εἶσθαι ὁ ἥρως ἐκεῖνος, ἂν ηὐτύχει τῳόντι νὰ καλλιεργήσῃ τὸν νοῦν του μὲ μικρὰν παιδείαν; ὁποία διαφορὰ, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, μεταξὺ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν· κόσμιος καὶ σεμνὸς εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὴν συμπεριφορὰν, πλήρης κοινοῦ νοὸς, ἄνευ ματαιότητος καὶ κενοδοξίας, ἄνευ ζηλοτυπίας καὶ φθόνου· ἄλλην δὲν εἶχε διάπυρον ἐπιθυμίαν, εἰμὴ τὸ κλέος τῆς πατρίδος του, εἰμὴ νὰ ἴδῃ τὴν φίλην του Ἑλλάδα ἐλευθέραν.

Ἐδείπνουν ὅτε ἡ περίπολος ἔφερεν ἁρματωλὸν, τὸν ὁποῖον εἶχον συλλάβει εἰς τὰ πέριξ.

— Ποῖος εἶσαι; τὸν ἠρώτησεν ὁ Μάρκος.

— Γέροντας ἁρματωλός .... κείθενες ἀπ' τὸ Μωριά· εἶμοινε μὲ τὸ Καραϊσκάκη 's τ' Ἄγραφα· καὶ ὅτενες ἀγροικήσαμε τὸ τόσο ἀσκέρι τοῦ Σκότρα-Πασᾶ, τὸν ἀφήσαμαν νὰ περάσῃ τὰ στενάδια .... γιατὶ καὶ ὁ στρατηγὸς εἶναι ἄῤῥωστος· καὶ ποῦ νὰ τὰ βάλῃς μὲ τόσαις χιλιάδες βουνοκόρακες.

— Ποῦ εἶναι ὁ Καραϊσκάκης;

— 'Δῶ 'πίσου .... 'λίγαις ὥραις μακρυά· πηγαίνει κατὰ τὸ Μοναστῆρι τοῦ Προύσου, κείθενε 's τὸ Φίδαρη κοτά.

— Καὶ πόσας χιλιάδας ἔχει ὁ Σκόδρας;

— Τριάντα χιλιάδαις, λένε (α)·

Ὁ Μάρκος ἔστρεψε καὶ εἶδε τοὺς τριακοσίους του· ἦτο τῇ ἀληθείᾳ νὰ φρίξῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι μὲ τόσους ὀλίγους ἐβάδιζε κατὰ τοσούτου πολυαρίθμου στρατοῦ.

— Ἂς ὑπάγωμεν ἐναντίον τοῦ Πασᾶ, γελῶν εἶπεν.

— Ἐναντίον τοῦ Πασᾶ;..... μὲ συπάθειο, καπετάνο, πῶς σὲ λένε.... ...

(α) Τὸν στρατὸν τοῦτον ἀνεβίβαζον τότε οἱ Ἕλληνες εἰς 30—40,000, πλὴν δὲν ἦτον ἢ 15—20,000.

— Μάρκο Βότζαρη.... ἤκουσας καμμιὰ φορὰ τ' ὄνομά μου;

— Μάρκο Βότζαρη!!! ὁ Μάρκος ὁ Βότζαρης!! ἐκβάλλων τὸ φέσι του, καὶ ἀφίνων νὰ χυθῇ ἡ ψαρὰ αὐτοῦ κόμη, καὶ δένων τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους, εἶπεν ὁ γέρων ἁρματωλός.

— Τί λέγεις τὰς τρώγομεν τὰς χιλιάδας τοῦ Σκόδρα;

— Ἂν τοῦτα ὅλα τὰ παλληκάρια εἶναι Μάρκοι ὅλους τοὺς πελεκᾶτε· ὁ Διάκος μόνος του ἐκόντεψε νὰ κολώσῃ τ' ἀσκέρι τοῦ Ὀμὲρ-Βριώνη.

Μ' εὐχαρίστησιν ἤκουσε τοὺς λόγους τούτους· ἔστρεψε καὶ ἐθεώρησε τὰ παλληκάριά του μειδιῶν ὁ Μάρκος, καὶ εἰς τὸν ἁπλοῦν του τρόπον ἐπερώτησεν:

— Πόσους χρόνους ἔχεις ἁρματωλός;

— Ἀπὸ παιδὶ κάνω τὸ κλέφτη· ἤμουνε μὲ τὸ Κολοκοτρώνη, τὸ Διάκο, τὸ Καπετὰν Ἀντρόνικο, τὴ Βουβουλίνα στὴ Τριπολιτζιὰ, καὶ τώρα μὲ τὸ Καραϊσκάκη.

— Τὸν καπετὰν Ἀντρόνικο; σκιρτῶν ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ναὶ, ἤμουνε τὸ πρωτοπαλλήκαρό του· μᾶς 'πῆρε μὲ τὸ λουφὲ, δέκα παλληκάρια· 'πήγαμαν στὰς Πάτρας καὶ κατόπι στὸ Ζητοῦνι· ἐκεῖ ἔμαθε τὸ θάνατο τοῦ Πατριάρχη καὶ τοῦ ἀδερφοῦ του, καὶ ἔκαμε μεγάλο θρῆνο καὶ σὰ θεριὸ ἔπεσε μέσα στοὺς Τούρκους, κι' ἔκοψε, κι' ἔκοψε ὅσο ποῦ τὸν ἐσκότωσανε· κι' ἐγὼ 'πληγώθηκα βαρειὰ τὴν ὥρα ποῦ 'πῆγα νὰ τὸ διαφεντέψω, καὶ πῶς ζῶ δὲν τὸ πιστεύω.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὡς ἐννοεῖ ὁ ἀναγνώστης, δὲν ἦτον ἄλλος ἢ ὁ γέρων Λάμπρος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θρασύβουλος δὲν ἤργησε νὰ δώσῃ γνωριμίαν καὶ νὰ κοινοποιήσῃ ὅτι ὁ ἀδελφός του Ἀνδρόνικος, καίτοι βαρέως πληγωθεὶς, ἐπέζησε καὶ ὑπάρχει, πλὴν ὅτι ἀγνοεῖ ποῦ εὑρίσκεται ἤδη.

— Στάσου νὰ σ' ἀγκαλιάσω.... ζῇ ὁ ἀφέντης μου; ὁ γλυκός μου ἀφεντούλης ζῇ; ἔκραξεν ὁ γέρων ἁρματωλὸς, μὲ δάκρυα ῥιπτόμενος εἰς τὸ στῆθος τοῦ Θρασυβούλου. Ἀπὸ κοντά σου δὲν φεύγω, μαζῆ σου ὡς νὰ τὸν ματαυροῦμεν.

Ἔμεινε τῷόντι ἔκτοτε ὁ Λάμπρος πλησίον τοῦ Θρασυβούλου. Τὴν αὐτὴν δ' ἑσπέραν μὲ βῆμα ταχὺ ἔσπευσαν ἅπαντες πρὸς συνάντησιν τοῦ Καραϊσκάκη, ὅστις δὲν ἦτο πολὺ μακράν των.

ΚΕΦΑΛ. 67.

Ο ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΔΟΤΟΥ.

Ἀπὸ τὸν Λάμπρον ὁ Θρασύβουλος ἔμαθε τὰ τοῦ Βάρθακα· ἔμαθε τὸν αἰσχρὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος ἔκλεψε τοὺς ἀδάμαντας τῆς Βουβουλίνας, καὶ ἐκ τῶν πληροφοριῶν του καὶ ἐκείνων τῆς κυρᾶς Ρ..., ἐπεσφράγισε καθ' ὅλα τὴν ἰδέαν του, ὅτι, ὅσα ὁ καταχθόνιος καφταντζῆς περὶ τῆς ἀῤῥαβωνιστικῆς του τῷ εἶπεν εἰς Ἰωάννινα ἦσαν καθαρῶς προετοιμασμέναι συκοφαντίαι.

Ἡ παρουσία τοῦ Λάμπρου ἤνοιξε νέας πληγὰς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ φίλου Θρασυβούλου. Οἱ κίνδυνοι, αἱ κακουχίαι, ἡ μελαγχολία, ἡ σχέσις τοῦ Μάρκου εἶχον πολὺ τελευταίως παραμυθήσει αὐτόν· τώρα ὅμως, ὅτε ἔφθασε πλέον ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ, ἀπέναντι τοῦ ἀληθοῦς κινδύνου, ἡ καρδία του ἐλησμόνει τὴν θέσιν του, καὶ μόνον τὴν Ἀνδρονίκην, τὴν ἀγαπητήν του ἐρωμένην ἐπελογίζετο. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ὅλας τὰς πληροφορίας, ἃς περὶ αὐτῆς ἐλάμβανεν, ἔμενε πάντοτε ἓν χάσμα, πῶς δηλ. αὕτη ἔφερεν ἀνδρὸς πανοπλίαν, διατὶ ἔτρεχεν οὕτως εἰς τὸν κίνδυνον καὶ ποῦ τέλος κατέφυγεν, ἡ κεφαλή του δὲν ἦτον ἢ ἀδιέξοδος τῆς φαντασίας λαβύρινθος.

Ὁ στρατὸς τοῦ Καραϊσκάκη, τὸν ὁποῖον εὗρον πλησίον τοῦ Καρπενησίου, συνέκειτο ἐξ ἑξακοσίων ἀνδρῶν· ὁ δὲ ἀρχηγὸς, βαρέως ἀσθενῶν, κατέφυγεν εἰς τοῦ Προύσου τὴν μονήν· ἐδιοικεῖτο λοιπὸν τώρα ὑπὸ τοῦ Γ. Κίτζου, τῶν δύο Τζαβέλων ἀνεψιοῦ καὶ θείου, καὶ τοῦ Βεΐκου· μετ' αὐτῶν ἡνώθησαν καὶ οἱ τριακόσιοι Σουλιῶται, καὶ ἀποτελέσαντες στρατὸν ἐκ χιλίων διακοσίων, ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἦσαν κατεσκηνωμένοι δύο μόνον ὥρας μακράν των (α), εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Καρπενησίου, ὀρεινοῦ καὶ ἀποτόμου χωρίου ἐκ χιλίων περίπου Βλαχικῶν, Ἀλβανικῶν καὶ Μωαμεθανικῶν οἰκογενειῶν, ἐκτισμένου παρὰ τοῖς κυκλοπείοις ἐρειπίοις τῆς τοῦ ἀρχαίου Καλλίου πόλεως, ἥτις εἶδε τοῦ Βρένου καὶ τῶν Γαλλατῶν τ' ἀποτροπαιότερα κακουργήματα.

Αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας τὴν ἐπαύριον ἔλαβον ἀπὸ τοὺς ἐγχωρίους, ἦσαν, ὅτι ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Σκόδρα Πασᾶ, πέντε χιλιάδες περίπου, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ Τζελελενδῆ-βέη ἀνεψιοῦ του, ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ Καρπενήσιον· ὅτι ὁ λοιπὸς στρατὸς ἤρχετο κατόπιν· ὅτι ὁ Ὀμὲρ Βριώνης μετὰ δεκαπέντε χιλιάδων ἐξ Ἄρτης καὶ Κομβότη ἤρχετο νὰ ἑνωθῇ μετὰ τούτων ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου· καὶ ὅτι ἐνν

(α) Γόρδων, Τόμ. Β'. σελ. 32 — Τρικούπης Τόμ. Γ'. σελ. 62.

πολεμικὰ πλοῖα τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου ὑποστηρίζουν διὰ θαλάσσης τὴν πολιορκίαν.

— Ἀπόψε τὴν νύκτα ἂς τοὺς κτυπήσωμεν, εἶπεν ὁ Μάρκος εἰς τὸ συμβούλιον τῶν στρατηγῶν, τὸ ὁποῖον τὴν 20 Αὐγούστου συνεκροτεῖτο.

— Εἴμεθα ὀλίγοι, καὶ τὴν νύκτα ταύτην θὰ φθάσουν καὶ τὰ λοιπὰ σώματα τοῦ ἐχθροῦ, εἰπόν τινες.

— Ὅσον ὀλίγοι καὶ ἂν εἴμεθα, εἴμεθα Σουλιῶται· ἐγὼ ἐδῶ θ' ἀποθάνω! ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι νὰ εἰσδύσω ἀπόψε εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Πασᾶ καὶ νὰ κόψω τὴν κεφαλήν του· ὁ φοβερὸς οὗτος στρατὸς, ὅστις ἐπαπειλεῖ τὸ Μεσολόγγιον, τὴν Πελοπόννησον, τὸ μέγα ἔργον μας, τὴν ἐλευθερίαν μας, δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, ἂν χάσῃ τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ.

— Πῶς εἶναι δυνατὸν ἀόρατοι νὰ φθάσωμεν μέχρι τῆς σκηνῆς τοῦ Πασᾶ, ἥτις εἶναι εἰς τὸ κέντρον τοῦ στρατοπέδου;

— Οἱ Σουλιῶται δύνανται εὐκόλως νὰ περάσουν ὡς Ἀλβανοὶ, καὶ οἱ ἄντικρύ μας Τοῦρκοι δὲν εἶναι εἰμὴ Ἀλβανοί.

Τὸ μεγαλεπήβολον τοῦ Μάρκου κατετρόμαξεν ἅπαντας· ἡ σιωπὴ ἔρραψε τὰ χείλη· αἱ ἀκτῖνες τῶν ὀφθαλμῶν μόνον διεσταυροῦντο.

— Ἁπλοῦν δὲν εἶναι τὸ σχέδιόν μου; μειδιῶν ἐρώτησεν ὁ Μάρκος.

Δὲν ὑπῆρχε Σουλιώτης, ὅστις νὰ μὴν ὤμοσεν εἰς τοῦ Μάρκου τὸ ὄνομα· ἅπαντες ἐνθουσιωδῶς ἔκραξαν ὅτι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ τὸν ἀκολουθήσουν· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπεφασίσθη νὰ σχηματίσουν δύο πτέρυγας ὑπὸ τὸν Γ. Κίτζον καὶ τοὺς Τζαβέλας διὰ νὰ ῥιφθῶσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἅμα τὸ μέγα ἔργον τοῦ Μάρκου ἤθελεν ἐπιτύχει.

Ἦτο συνήθεια παρὰ τοῖς Ἕλλησι, πρὸ πάντων τοῖς Σουλιώταις, ὁσάκις ἐξήρχοντο εἰς πόλεμον, νὰ λούωνται καὶ κτενίζωσι τὰς μακρὰς μέχρι τῆς ζώνης κόμας των καὶ κοινωνῶσι τῶν ἀχράντων Μυστηρίων. Εἰς τὰς δύο ὥρας μετὰ μεσημβρίαν ὁ Μάρκος καὶ ὁ Θρασύβουλος ἐῤῥίφθησαν εἰς τὰ κρυσταλλώδη ὕδατα τοῦ χειμαῤῥώδους ποταμοῦ τοῦ Καρπενησίου.

Τὸ μέτριον τοῦ Βότζαρη σῶμα ἦτον ἄξιον μελέτης· ἡ λαμπρὰ ἀναλογία τῶν μελῶν του, οἱ χόρδινοι μῦς του, τὸ ἠλεκτρόχρουν τῆς σαρκός του παρίστανον ἐντελὲς δαιδάλιον ἀριστούργημα· ἐπὶ δὲ τοῦ ὅλου ὑπῆρχε καὶ λεπτόν τι καὶ κομψὸν, τὸ ὁποῖον δὲν ἄφινε νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι τοιαύτη ἡράκλειος ῥώμη καὶ τηλικαύτη ἡφαίστειος ψυχὴ εὑρίσκοντο εἰς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὅστις ἐκίνησε τῆς Εὐρώπης ἁπάσης τὸν θαυμασμόν.

— Παρετήρησες, Θρασύβουλε, ἓν πρᾶγμα; ἠρώτησεν ὁ Μάρκος λουόμενος.

— Ποῖον;

— Ὅλος ὁ κόσμος, καὶ αὐτοὶ οἱ στρατηγοὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, εἶναι κατακυριευμένοι ὑπὸ τρόμου διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σκόδρα Πασᾶ· ἂν ἡμεῖς δὲν ἐκινούσαμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς συναπάντησίν του, ἀμιχητὶ ἤθελε φθάσει μέχρι τῶν τειχῶν τοῦ Μεσολογγίου.

— Μήπως εἶναι καὶ μικρὸς ὁ στρατός του; εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· φέρει δεκαπέντε χιλιάδας, καὶ ὁ Βριώνης ἄλλας τόσας, ἔχουν δὲ καὶ στόλον ἐξ ἐνενήκοντα πολεμικῶν πλοίων. Ποῖαι εἶναι αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις διὰ νὰ τοὺς ἀναχαιτίσωμεν;

— Ἀ, Θρασύβουλε, βλέπω ὅτι οὔτε σὺ τὸν Τοῦρκον δὲν τὸν γνωρίζεις ἀκόμη. Ὁ Τοῦρκος ἐνίκησεν, ἐτυράννησε καὶ ἐδέσποσε τὸν Ἕλληνα διὰ τοῦ φόβου μᾶλλον, ἢ τῆς ἀνδρίας· ἐγὼ ἀπὸ παιδάκι εἶμαι εἰς τὸ τουφέκι ἐναντίον του, καὶ συναπαντήθην πολλάκις καὶ μὲ ἕνα, καὶ μὲ δύο, καὶ μὲ περισσοτέρους Τούρκους μόνος· τοὺς ἐπολέμησα μὲ τὸ σπαθὶ, μὲ τὰ πιστόλια καὶ ἐνίοτε μὲ ἀόπλους χεῖρας· τί τὸ θέλεις, δὲν τὸ λέγω διὰ καύχημα, ὅσον περισσότερον ἐπέμενον εἰς τὸ ἔδαφός μου, τόσον ταχύτερον τοὺς ἔτρεπον εἰς φυγήν. Πίστευσέ με, Θρασύβουλε, εἶναι δειλὸς καὶ ἄνανδρος ὁ Τοῦρκος· ἡ Ἑλλὰς ἔμεινε τοσοῦτον καιρὸν ὑπὸ τὸν ζυγόν του ἕνεκα τῆς ἀσυμφωνίας μας. Ὁ φανατισμός του ἐνίοτε τὸν ἔκαμε νὰ πράξῃ τι ἄξιον τῆς προσοχῆς τοῦ κόσμου, πλὴν τοῦτο ἐγίνετο μίαν φοράν· τώρα δύει, καὶ οὔτε ὁ Μωάμεθ, οὔτε οἱ διάβολοι ὅλοι θέλουν πλέον δυνηθῆ νὰ τὸν ἀνεγείρουν.

— Δὲν ἀντιτείνω· ἡ ἀσυμφωνία μας εἶναι ἡ πηγὴ τῆς δυστυχίας ὅλης, καὶ φοβοῦμαι, ἡ ἰδία αὐτὴ ἀσυμφωνία, μὴ ματαιώσῃ καὶ τώρα τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἠρχίσαμεν.

— Ὁ Θεὸς νὰ μὴ τὸ δώσῃ, Θρασύβουλε· αὕτη εἶναι ἡ μεγαλητέρα μου θλίψις· τὸν θάνατον δὲν τὸν φοβοῦμαι, οὔτε τὸν προαισθάνομαι, νομίζω ὅτι εἶναι ἀκόμη μακράν μου. Ἀφίνομεν ὄπισθέν μας σύζυγον, ἀδελφὰς, τέκνα, ὅ,τι εἰς τὸν κόσμον ἔχομεν, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ σχηματίσωμεν πατρίδα, διὰ νὰ μὴ περιπλανώμεθα ὡς Ἰουδαῖοι εἰς τὰ ξένα· καὶ νὰ τὰ ματαιώσωμεν ὅλα μὲ τὴν διχόνοιαν!! Ἐνικήσαμεν τὸν ἐχθρὸν εἰς τόσας μάχας, τὸν ἡμισυνετρίψαμεν, καὶ ὅταν τὸ ἔργον μας ἦναι ἡμιδιεκπεραιωμένον ἡ ἀσυμφωνία μας νὰ τὸ ματαιώσῃ!!

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Μάρκος ἐπρόφερε τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις, τὸ πρόσωπον τοῦ Θρασυβούλου ἐκαλύπτετο ὑπὸ νέφους σκέψεων. Ὁ ἥρως τοῦ Σουλίου ἐλούετο ὡς διὰ γάμον, μὴ προαισθανόμενος παντάπασι τὸν θάνατον, ὃν ὁ Θρασύβουλος ἔβλεπεν ἀναπόφευκτον· ἡ ἰδέα ὅμως ὅτι ἤθελεν ἀφήσει τὸν κόσμον χωρὶς πλέον νὰ ἴδῃ τὴν Ἀνδρονίκην, τὸν [redacted] δίονεν, ἡ δὲ ἰδέα τοῦ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἀπέναντι τῶν δημίων τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, τὸν ἔκαμε νὰ ἐρυθριᾷ.

Ἐξῆλθον τοῦ ποταμοῦ καὶ ἤρχισαν νὰ ἐνδύωνται. Ὁ Μάρκος εὔθυμος, ἀμέριμνος, ἄλλος ἢ ὅ,τι ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ ἦτο, μεταφερθεὶς εἰς ἐνθουσιασμὸν ἀκατανόητον, ἤρχισε, μὲ τὴν φωνήν του ἐκείνην, ἥτις ἐπότιζεν ἡδονῆς ἀνεξαλείπτου τὴν μνήμην πάντων ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν, νὰ ᾄδῃ τὸ ἀκόλουθον ᾆσμα:

Μὴ προσκυνᾶτε, βρὲ παιδιά,
Ῥαγιάδες μὴ γενῆτε·
Εἶναι ὁ Φῶτος ζωντανός,
Πασᾶ δὲν προσκυνάει·
Πασᾶ ἔχ' ὁ Φῶτος τὸ σπαθί,
Βεζύρη τὸ τουφέκι.
Εἰς τὴ Φραγκιὰ τὸν 'ξώρισαν
Κι' εἰς ὅλα τὰ ῥαγάτα.
Βρ' ἀνάθεμά σε, Μπότζαρη,
Καὶ σύ, ὢ Κιτζονίκα·
Μὰ τί δουλιὰ τὴν κάματε
Τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
Ποῦ μπάσατε Βελῆ Πασὰ
Μέσα 'ς τὸ Κακοσοῦλι.

— Τί λέγεις, Μάρκε! διέκοψεν ὁ Θρασύβουλος, ἐμβρόντητος εἰς τοὺς τελευταίους τούτους στοίχους.

— Τὴν ἀλήθειαν, φίλε μου, ἀπήντησεν ὁ Βότζαρης, σπογγίζων δάκρυα ῥέοντα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του· λαβὼν δὲ μετ' ὀλίγον τὸ δεινὸν ὕφος: ἡ ἀσυμφωνία μας, ἡ ἀσυμφωνία μας, ἐτονθόρυσεν. Ἤκουσες τοὺς τελευταίους στίχους τοῦ τραγῳδιοῦ μου; τοῦ τραγῳδιοῦ τούτου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι Σουλιώτης νὰ μὴ γνωρίζῃ ἐκ στήθους; εἶναι διὰ τὸν πατέρα μου...... Ναί! ὁ πατήρ μου, ἀδελφέ, ὁ πατήρ μου ἐπρόδοσε τὸ Σοῦλι· ἰδοὺ ἡ αἰτία τῆς παντοτεινῆς μου σκυθρωπότητος καὶ ἐκείνης τοῦ ἀδελφοῦ μου Κώστα. Τὸ ἄχθος τῆς ψυχῆς μου δὲν θέλει ἀνακουφισθῇ, ἐὰν δὲν κατορθώσω ἄξιόν τι τοῦ μεγάλου ὀνόματος τοῦ ἔθνους μας, ἱκανόν τι νὰ κάμῃ πάντας νὰ λησμονήσουν τοῦ πατρός μου τὸ ἔγκλημα.

—Μὴ συλλογίζεσαι οὕτω, Μάρκε· ὁ πατήρ σου ἐπρόδοσε τοὺς Σουλιώτας πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε ἡ δουλεία ἠνάγκαζε τὸν ἄνθρωπον νὰ ὑπηρετῇ ὅλας τοῦ τυράννου τὰς ὀρέξεις· σὺ δὲ ἀπέπλυνες ἤδη τὸν ῥύπον, νικήσας εἰς τόσας μάχας· δὲν ἔσωσες τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸ ἔθνος σὲ ἀνέδειξε διὰ τοῦτο στρατάρχην;

— Ἀκόμη, ἀκόμη δὲν ἀπεπλύνθη ὁ ῥύπος, φίλε! ἀπόψε μόνον ἴσως, ἂν προσφέρω πρὸς τὴν πατρίδα τὴν ταπεινήν μου ἐκδούλευσιν, ἀναχαιτίζων τὸν φοβερὸν τοῦτον στρατὸν, ὅστις ἔρχεται νὰ τὴν καταποντίσῃ· τότε τῳόντι καὶ ἡ καρδία

μου θέλει ἡσυχάσει, καὶ τὰ στόματα τῶν δύο Τζαβέλων θέλουν ῥαφθῇ.

— Οἱ Τζαβέλαι δὲν ὁμιλοῦν διόλου κατὰ σοῦ... τοὐναντίον.

— Δὲν ὁμιλοῦν μὲ τὸ στόμα, πλὴν οἱ ὀφθαλμοί των, ὁσάκις μὲ συναπαντοῦν, χέουν ὅλον ἐκεῖνο τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον ἔκαμε τὸν πατέρα μου προδότην καὶ ἀπώλεσε τὸ Σοῦλι.

— Ἀλλ' ἀληθῶς ὁ πατήρ σου ἐστάθη προδότης; ἤκουσα τοῦτο ἀπὸ διαφόρους, καὶ ὅμως ποτὲ δὲν τὸ ἐπίστευσα· ἄλλως τε τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας σας εἶναι τόσον σκοτεινὸν, μολονότι δὲν παρῆλθον εἰσέτι εἴκοσιν ἔτη, ὥστε δὲν δύναταί τις εὐκόλως νὰ μάθῃ ποτὲ τὴν ἀλήθειαν.

—Ἐγὼ νὰ σὲ τὴν εἴπω· ἀπὸ κανένα δὲν τὴν ἔκρυψα· ἄκουσον, εἶπεν ὁ Μάρκος, καθήμενος καὶ κτενίζων τὴν μακράν του κόμην.

— Λέγε, Μάρκε, εἶπε καὶ ὁ Θρασύβουλος μετὰ προσοχῆς ἀκροώμενος.

— Τὸ περίφημον Σοῦλι, ἐξηκολούθησεν ὁ Βότζαρης, τὸ Κακοσοῦλι μίαν φορὰν δὲν εἶχεν εἰμὴ δύο μεγάλους ἄνδρας, τὸν Φῶτον Τζαβέλαν καὶ τὸν πάππον μου Γεώργιον Βότζαρην· ὁ πάππος μου ἦτο γέρων, χαίρων σέβας καὶ ὑπόληψιν, ἦτον ὁ Μίνως τοῦ τόπου· ὁ Φῶτος ἦτο νέος λεοντόκαρδος, ῥιψοκίνδυνος, ἦτον ὁ Ἡρακλῆς τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ πάππος μου συντόμως προησθάνθη ὅτι ὁ νεανίας οὗτος ἤθελε γενῆ μέγιστος ἀντίπαλός του· τὸν ἐφθόνησε λοιπὸν, καὶ ἀντὶ εἰκοσιπέντε χιλιάδων γροσίων, τὰ ὁποῖα ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τοῦ ἔδωκε, μὲ τοὺς στρατιώτας καὶ συγγενεῖς του προσέβαλε τὸ Σοῦλι, ὅπως τὸ παραδώσῃ πρὸς τὸν τύραννον ἐκεῖνον· εὐτυχῶς ὅμως ἐνικήθη, καὶ ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τύψιν τοῦ συνειδότος, ἔλαβε δηλητήριον καὶ ἀπέθανεν.

«Ὁ πατήρ μου Κῖτζος καὶ ὁ θεῖός μου Νότης ἦσαν τότε εἰς Ἰωαννινα· διότι ὁ πάππος μου, ὅτε ἀπεπειράθη τὴν προδοσίαν, ἐξησφάλισε τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου.

«Ἤρχισεν ἔκτοτε πεισματώδης ὁ πόλεμος μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν Σουλιωτῶν· εἶναι ἀνεκδιήγητα τὰ λαμπρὰ κατορθώματά μας· ἐβιάσαμεν τὸν τύραννον τέλος νὰ δώσῃ πέρας τοῦ πολέμου, καὶ ἔστειλε τὸν πατέρα μου Κῖτζον ἐπὶ τούτῳ εἰς τὰ βουνά μας, ὅπως διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην, ὑπὸ τὰς ἀκολούθους συνθήκας:

« Α'. Τὸ Σοῦλι νὰ μένῃ ἐλεύθερον, πλὴν ὁ Βεζύρης νὰ κτίσῃ ἕνα πύργον, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ κατοικῇ ὁ πατήρ μου μὲ τεσσαράκοντα στρατιώτας, ὅπως τιμωρῇ τοὺς βλάπτοντας τοὺς τόπους τοῦ Πασᾶ.

« Β'. Νὰ ἐξοστρακισθῇ ἀπὸ τὸ Σοῦλι ὁ Φῶτος Τζαβέλας.

« Οἱ Σουλιῶται ἐδέχθησαν, καὶ ὁ δυστυχὴς Φῶτος σιδηροδέσμιος μετεφέρθη εἰς Ἰωάννινα.

« Ἐντούτοις τοῦ Ἀλῆ τὸ σχέδιον καὶ τοῦ πατρός μου ἦτο διαφορετικόν· ἀμφότεροι εἶχον ὀμόσει τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου, καὶ ὁ Βελῆ Πασᾶς μὲ ἀρκετὰς χιλιάδας αἴφνης πάλιν ἀνεφάνη ἐνώπιόν του. Θρασύβουλε, αἱ τρίχες μου ὀρθοῦνται! ὁ πατήρ μου, ὁ Κῖτζος Βότζαρης, λέγω, ὁ Κουτζονίκας καὶ ὁ Πήλιος Γούσης ἡνώθησαν μὲ τὸν υἱὸν τῆς τίγρεως, καὶ ἔστρεψαν τὰ τουφέκιά των κατὰ τῶν συναδέλφων μας. Ὅσον λαμπρὸν εἶναι τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας διὰ τὸν Ἕλληνα, τόσον ὑπὸ περισσοτέρου αἴσχους νομίζω ὅτι καλύπτομαι.

— Μὴ δακρύης, Βότζαρη .... σὺ εἶσαι ἄλλος ἀνήρ· εἶπε ὅτι δὲν εἶσαι υἱὸς τοῦ Κίτζου, σφίγγων τὴν χεῖρα τοῦ Μάρκου ἔκραξεν ὁ Θρασύβουλος.

— Κλαίω, εἶπεν ὁ Μάρκος, συνερχόμενος εἰς ἑαυτόν· ἄκουσον τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἐπεισόδιον τῆς ἡρωικῆς πλὴν, δυστυχοῦς πατρίδος μου:

«Ὑπῆρχε τότε εἰς τὸ Σοῦλι εἷς καλόγηρος, κάποιος Σαμουὴλ, ἄνθρωπος ὀνειροκρίτης καὶ ψευδοπροφήτης, διότι εἶχε πάντοτε τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὴν ἀποκάλυψιν εἰς χεῖρας, καὶ ἐξήγει τὰς περιστάσεις ὅπως ἐσύμφερον εἰς αὐτόν· ἐπεκλήθη δὲ οὗτος «ἡ Τελευταία Παρουσία»· ἦτον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἔκαμε τοσοῦτον κρότον, ὥστε ὁ μὲν Ἀλῆ Πασᾶς τὸν ἐπωνόμαζεν υἱὸν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, οἱ δὲ Τοῦρκοι Ἀντίχριστον, δηλ. τὸν δεύτερον προφήτην, εἰς τὸν ὁποῖον οὗτοι προσδοκῶσιν. Εἶχεν ὀχυρωθῇ λοιπὸν ὁ κὺρ Σαμουὴλ ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ ἐκεῖθεν ἀντέκρουσε μὲ πολὺ πεῖσμα τὸν Βελῆ Πασᾶν.

« Ὁ Βελῆ Πασᾶς ἀφοῦ ἔγεινε κύριος τοῦ Σουλίου καὶ οἱ Σουλιῶται μὲ συνθήκας καὶ ὁμήρους ἀπεφάσισαν ν' ἀφήσουν τὰ ὄρη των, ἔστειλε τὸν γραμματέα του καί τινας ἄλλους νὰ παραλάβωσιν ἀπὸ τὸν κὺρ Σαμουὴλ τὰς ζωοτροφίας καὶ πολεμεφόδια, τὰ ὁποῖα εἶχε συσσωρεύσει ἐκεῖ. «Φεῦγε, Βότζαρη καὶ Κουτζονίκα, εἶπεν ὁ καλόγηρος πρὸς τὸν πατέρα μου· ὁ Βεζύρης ζητεῖ τώρα νὰ σφάξῃ σᾶς τοὺς προδότας πρώτους·» τῳόντι ἐν βίᾳ συνήχθημεν καὶ ἐφύγαμεν.

— « Ποίαν τιμωρίαν, καλόγηρε, νομίζεις θὰ σὲ κάμῃ ὁ Βεζύρης, τοῦ εἶπεν ὁ γραμματεὺς, δι' ὅ,τι ἔπραξες ἀφοῦ σὲ βάλῃ εἰς χεῖρας.

— «Ὁ Βεζύρης δὲν εἶναι ἄξιος νὰ πιάσῃ ἄνθρωπον, ὅςις δὲν τὸν φοβεῖται, ἀπεκρίθη οὗτος· ἐπρόφερε τὰς λέξεις καὶ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα, καὶ ἐῤῥίφθη μὲ τοὺς Τούρκους συνάμα εἰς τὸν ἀέρα (α).

«Ἡ ὀργὴ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ ἀληθῶς ἐστράφη πρώτη κατὰ τοῦ

(α) Smart Hughes T. 2 σ. 168. — Pouquev. T. i. κ. 2 σ. 141. — General Guillaume de Vandaucourt, Ali Pacha σ. 312. —Villmain σ. 25.— Bartholdy T. Β'. σ. 286. Dufey T Α. σ. 159.

πατρός μου. Ἤμην παιδίον καὶ ἐνθυμοῦμαι τὰς κατάρας τὰς ὁποίας τὸ στόμα του ἐξέφραζε κατὰ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του δι' ὅ,τι ἔπραξεν· ἡ μετάνοια ἦλθε, πλὴν ἀργὰ καὶ ἀνωφελῶς· τὰ ςρατεύματα τοῦ Βεζύρου μᾶς ἐδίωκον· εἴμεθα ὀλίγοι, ἠρχίσαμεν τὸν πόλεμον. Ἡμεῖς τὰ παιδία καὶ αἱ γυναῖκες ἐγεμίζαμεν τὰ τουφέκια· ἡ οἰκογένειά μας, ἡ τοῦ Κουτζονίκα καὶ τοῦ Πήλιου Γούση, οἱ συγγενεῖς μας καὶ ὀλίγοι στρατιῶται ἐσχημάτιζον τὸν στρατόν μας· τὰ πολεμεφόδια μᾶς ἔλειψαν, νερὸν δὲν εἴχομεν, τροφὰς δὲν εἴχομεν· ἰδοὺ θέσις τῆς ἐσχάτης ἀπελπισίας.

— Εἰς το αὐτην ἡλικίαν καὶ εἰς τοιούτους κινδύνους.... ἐννοῶ τώρα, Μάρκε, πῶς εἶσαι καὶ τόσον ἀνδρεῖος.

— Ἄκουσε, ἄκουσε τὰς φρικτὰς ταύτας στιγμὰς, αἵτινες κυκλοφοροῦν τὴν ἐκδίκησιν εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἀπεφάσισαν αἱ γυναῖκες, ἑξήκοντα τὸν ἀριθμὸν, αἱ μὴ δυνάμεναι νὰ ἐξακολουθήσουν πλέον τὴν ὁδοιπορίαν, νὰ ῥιφθοῦν κάτω τῶν βράχων καὶ νὰ φονευθοῦν κάλλιον, ἢ νὰ πέσουν εἰς τοὺς ὀδόντας τῶν αἱμοχαρῶν λύκων, οἵτινες τὰς ἐδίωκον· ὁποία σκηνή!! ἐκ τοῦ ποδὸς ἐσφενδόνιζον πρῶτον αἱ δυστυχεῖς μητέρες τὰ βρέφη των κάτω εἰς τὰ βάραθρα· ἐκρατήθησαν ἔπειτα ἐκ τῶν χειρῶν, ἔπλεξαν μὲ ἀκανθίνους στεφάνους τὰς κεφαλάς των, καὶ ὀρχούμεναι τὸν Ἀλβανικὸν μία μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἐκρημνίζοντο· οὔτε φθόγγος, οὔτε πόνος, οὔτε λόγος ἀπὸ τὰ στόματά των ἠκούσθη (α)· ἡμεῖς δὲ μὲ ὑγρὰ ὄμματα καὶ μὲ σπασμωδικὴν σιωπὴν γονυπετεῖς εἴχομεν τὰς χεῖρας ὑψωμένας πρὸς τὸν Οὐρανόν·δύο ὥρας μετὰ ταῦτα,εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς,μὲ τὴν σπάθην εἰς τὴν χεῖρα διήλθομεν ἐν μέσῳ τῶν Τούρκων. Ἄλλοι ἔπεσον, ἄλλοι ἠχμαλωτίσθησαν, καὶ ὀλίγοι μόνον ἐσώθημεν ἀβλαβεῖς.

Ὁ Μάρκος ἐδῶ ὠρθώθη· ἔφερε τὸ χειρόμακτρόν του εἰς τὸ μέτωπον,ἐσπόγγισε τὸν ἱδρῶτά του,καὶ ἔμεινε σιωπῶν στιγμάς τινας.

— Εἶναι τὸ φρικωδέστερον ἐπεισόδιον ἱστορίας, τὸ ὁποῖόν ποτε ἤκουσα, ἐτονθόρυσεν ὁ Θρασύβουλος· οἱ βράχοι ἐκεῖνοι εἶναι οἱ ἀχερόντιοι αἱματοσταγεῖς σκόπελοι τοῦ Ἀριστογένους.

—Καὶ τὸ ἑπόμενον δὲν εἶναι ὀλιγώτερον τραγικὸν,ἐξηκολούθησεν ὁ Σουλιώτης· ἔστρεψαν τώρα τὰ ὅπλα οἱ Τοῦρκοι πρὸς τὸ χωρίον Ῥινιάσαν, τὴν παλαιὰν Ἐλάτειαν, ἑπτὰ ὥρας μακρὰν τοῦ Σουλίου καὶ πλησίον τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγνώριζον ὅτι κατῴκουν εἴκοσι περίπου Σουλιωτικαὶ οἰκογένειαι.

«Δυστυχία ἀνέλπιστος! ἐκεῖ δὲν ἦσαν εἰμὴ αἱ γυναῖκες μόναι καὶ τὰ τέκνα των· οἱ ἄνδρες ἔλειπον ὅλοι εἰς τὸν πόλ[illegible] χισαν οἱ δήμιοι ἐναντίον τῶν ἀόπλων τούτων πλασμάτων να

(α) Hollands Travels in Albania Τόμ. Β'. σελ. 241-246. — Emerson Tennant hist. de la Grèce v B. p. 499.

παίζουν τὴν δολοφόνον ῥομφαίαν των· Ὁ θρῆνος ἦτο σπαραξικάρδιος· τὸν παραλείπω, καὶ τελειόνω μὲ τὴν ἡρωϊκὴν πρᾶξιν τῆς περιφήμου Δέσπος: Ἐκατοίκει αὕτη εἰς τὸν πύργον της, τοῦ Δαμουλᾶ λεγόμενον, καὶ ἦτο χήρα τοῦ Γεωργίου Μπότζη· ἦτο γυνὴ πεντηκονταπέντε ἐτῶν, ἡλιοκαυμένη καὶ νευρώδης, ὡς εἷς κλέπτης τῶν Ἀγράφων· εἶχε δύο θυγατέρας, τὴν Τάσον τεσσαράκοντα ἐτῶν, καὶ τὴν Κίτζαν τριακονταπέντε, αἵτινες εἶχον υἱοὺς καὶ θυγατέρας ἐγγάμους. Ἰδοῦσα τὴν ἀπροσδόκητον σφαγὴν συνήθροισε τὴν οἰκογένειάν της, καὶ ἐκ τῶν παραθύρων τοῦ πύργου ἐκράτησε δι' ἀρκετὴν ὥραν τὸν πόλεμον σὺν τούτοις· ἐφόνευσεν ἀρκετούς, καί, ὅτε δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐλπὶς σωτηρίας, ἔλαβεν ἓν κιβώτιον φυσεκίων, διέταξεν ὅλους νὰ τὸ πλησιάσωσι, καὶ μὲ μίαν δᾷδα, κατὰ τοῦ Σαμουὴλ τὸ παράδειγμα, ἐνταφιάσθησαν εἰς τὸν κρότον καὶ τὸν καπνόν (α).

— Ὁποία γυνή! ὁποία ἀπόφασις! ἀνέκραξεν ὁ Θρασύβουλος.

—Χωρὶς νὰ χρονοτριβῶ περισσότερον εἰς λεπτομερείας, αἵτινες δίδουν ὕλην δι' ὁλόκληρον ἱστορίαν, σὲ προσθέτω μόνον ὅτι οἱ ὀλίγοι διαμένοντες Σουλιῶται, μετὰ πολλὰς ἄλλας μάχας καὶ κινδύνους, ἠνοίξαμεν τέλος τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰονίους νήσους· αὗται ἦσαν τότε ὑπὸ τὴν Ῥωσσίαν, καὶ εὕρομεν ἐκεῖ καὶ ἄσυλον καὶ περίθαλψιν.

« Ἐσχηματίσαμεν τὴν Ἀλβανικήν, λεγομένην, φάλαγγα· ὁ πατήρ μου καὶ ὁ ἤδη ζῶν θεῖός μου Νότης ἦσαν ταγματάρχαι εἰς αὐτήν· αἱ Ἰόνιοι νῆσοι μετ' ὀλίγον μετεβιβάσθησαν εἰς τοὺς Γάλλους· ὑπηρετήσαμεν καὶ ὑπὸ τούτους, καὶ οἱ Μοντερώ, Σχὰμπς, Αμπερτ, Φοντενεβλώ, ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσουν τοὺς Σουλιώτας. Πλὴν ἐχάσαμεν, φίλε, τὰ ὄρη μας, ἐχάσαμεν τὸ πᾶν· ἡ ζωὴ αὕτη δὲν μᾶς εὐχαρίστει· εἴμεθα δυστυχεῖς, καὶ πρὸ πάντων ἐγώ, ὅστις ἐκαλούμην ὁ υἱὸς τοῦ προδότου.

« Ὁποίας στιγμὰς πικρότητος διῆλθον! καὶ αὐτὴν τὴν σκιάν μου κατήντησα νὰ αἰσχύνωμαι. Ἀπὸ τοὺς Κορφοὺς ἔβλεπον τὰ ἀπέναντι νεφοσκέπαστα ὄρη μας, καὶ ἔχεον ποταμοὺς δακρύων. Κατὰ τὸ 1813 ἔχασα καὶ τὸν πατέρα μου· ἔπεσεν ὁ δυστυχής, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀπὸ τὴν δολοφόνον χεῖρα τοῦ Γώγου, τοῦ ἰδίου Γώγου, ὅστις καὶ μᾶς ἐπρόδοσεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα.

« Ἤμην δυστυχής, Θρασύβουλε! ὁ κόσμος δὲν μ' ἐχώρει· ἄλλο δὲν διενοούμην ἡμέραν καὶ νύκτα, εἰμὴ τίνι τρόπῳ ν' ἀποπλύνω τὸν ῥύπον τῆς ἀτιμίας .... ἐγὼ υἱὸς προδότου! ... ὤ! ὁποῖον ἀέναον φάσμα!! ... ὁποία ἀνοικονόμητος θέσις!! ... καὶ ὅμως ἄλλο μέσον δὲν εὕρισκον ν' ἀπαλλαγῶ τῆς δεινῆς

(α) Thom. Smart Hughes Τομ. 2, σελ. 168.—Pouquev. Βιβλ. 111, κεφ 11, σελ. 14 1.—Dufey Τομ. Α'. σελ. 164.

ταύτης καταισχύνης, εἰμὴ ἀποδίδων πρὸς τοὺς Σουλιώτας, ὅ,τι ὁ δοτὴρ τῶν ἡμερῶν μου τοὺς ἠστέρησε, τὸ Σοῦλι, λέγω.

« Τὸ στῆθός μου περιεθάλπετο ὁπωσοῦν ὑπὸ τοῦ παραμυθητικοῦ τούτου ὀνείρου· ἤρχισα νὰ τὸ θεωρῶ ζωηρότατον, καὶ ὁσάκις διερεμβώμην ἐπὶ τούτου, αἱ χορδαὶ ὅλαι τῆς καρδίας μου ἔχεον μυστηριώδη τέρψιν· ὁ σκυθρωπὸς ἐγὼ ἐφαιδρυνόμην, αἱ πτέρυγές μου ἐνόμιζον ὅτι μ' ἔφερον εἰς τὸ Σοῦλι. Μίαν ἡμέραν, μὲ τοὺς Χειμαριώτας συνάμα, οἵτινες ἀφῆκαν τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, ἐπήδησα κἀγὼ εἰς τὴν Ἤπειρον.

« Ἡ ἐποχὴ δὲν εἶναι πολὺ μακρὰν τῆς παρούσης· ἦτο δύο σχεδὸν ἔτη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ παρόντος ἱεροῦ ἀγῶνός μας, ὅτε ὁ Σουλτάνος, ἐννοήσας τέλος τοὺς φιλοδόξους σκοποὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἔστειλε τὸν Πασχό-βεην νὰ τὸν κατατροπώσῃ.

« Τοῦ Πασχό-βεη τούτου προσέφερα πρῶτον τὸν βραχίονά μου καὶ ἐκείνους τῶν Σουλιωτῶν, ἂν ἤθελε μὲ παραχωρήσει τοὺς βράχους μας, τὸ Σοῦλι. Ὁ Ἀρτάβαζος οὗτος ἐσάρκασε καὶ ἀπέῤῥιψε τὴν πρότασιν ὁ γέρων λέων τοῦ Τεπελενίου τὸ ἔμαθε, καὶ μ' ἔστειλε παραυτα πρέσβεις· μὲ ὑπέσχετο καὶ τὸ Σοῦλι, καὶ χρήματα, καὶ πολεμοφόδια, καὶ ἄλλας ἀμοιβάς.

« Ἀλλὰ ποῖος τὸν ἐπίστευε! ἢ μᾶλλον ποῖος τῶν Σουλιωτῶν μᾶς ἐπίστευσε!! Τοῦ ἐζήτησα ὁμήρους, ὁ δὲ Βεζύρης μ' ἔδοσε τὸν μικρὸν καὶ ἀγαπητόν του Χουσεῒν Πασᾶν, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ Μούρτου Ζάλη τοῦ χότζα του, ἀνδρὸς πολὺ τιμωμένου ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ δέκα ἄλλων· τὸν παρέδωκα πρὸς τοὺς Σουλιώτας, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔδοσα ἐγὼ πρὸς τὸν Βεζύρην τὴν σύζυγόν μου Χρυσῆν ἔγκυον, τὰ δύο τέκνα μου, τὴν ἀδελφήν μου Ἀγγελικὴν καὶ τὸν ἀδελφόν μου Κωνσταντῖνον. Βλέπεις ἀντὶ ποίας τιμῆς, Θρασύβουλε, ἐξηγόρασα καὶ πάλιν τοὺς τραχεῖς ἐκείνους βράχους, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουσι Σοῦλι;

— Εἶσαι ἀνώτερος τοῦ Τιμολέοντος, Βότζαρη· μὲ ὁποῖα αἰσθήματα θερμαίνεις τὴν ψυχήν μου!.... Πῶς ἐφάνη δὲ τὸ κίνημά σου τοῦτο εἰς τοὺς Σουλιώτας;

— Πῶς ἐφάνη! Μὲ ὕψωσαν μέχρι τῶν νεφῶν· εἶδον ἐγὼ γέροντας τότε μὲ πολιὰς τὰς τρίχας νὰ πίπτουν νὰ μὲ προσκυνοῦν· ἡ θυσία ἦτο τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος ἐχθρός μου δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ τὴν θαυμάσῃ. Ἠρχίσαμεν τέλος τὸν πόλεμον· ἐκυριεύσαμεν τὰ Πέντε Πηγάδια, ἐῤῥαβδίσαμεν τὸν ὑπερήφανον Ἀρτάβαζον τοῦ Σουλτάνου Πασχό-βεην, καὶ ἐῤῥαπίσαμεν τὸν διάδοχόν του Χουρσίτην. Τρία ὁλόκληρα ἔτη ἡμεῖς μόνοι ὑπεστηρίξαμεν τὸ Καπλάνι τοῦ Πίνδ[illegible] δὲν ἦτο φιλάργυρος, ὕποπτος καὶ ἐπίορκος ἀνέκαθεν, ἠθέλομεν τὸν ἀναβιβάσει καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου τὸν θρόνον. Γνωρίζεις τὰ λοιπά· τὸ γῆρας τὸν κατέστησε τοσοῦτον φιλό-

ζωον, ὥστε νὰ λησμονήσῃ τοὺς ῥωμαλαίους καὶ ἱστορικοὺς χρόνους του· μετὰ φρίκης ἔβλεπε πάντοτε ἐνώπιόν του τὰ φάσματα τῶν ὅσων ἐδολοφόνησε, καὶ τὰς βασάνους κατὰ τόσου κόσμου· ἐνεπιστεύθη μᾶλλον εἰς τὸν Χουρσίτην, ἢ τοὺς Σουλιώτας· ἐζήτησε τὴν ἀμνηστείαν παρὰ τοῦ Σουλτάνου, ὁ δὲ Πατισὰχ, ἀντ' αὐτῆς, τῷ ἀπέστειλε τὸν θάνατον.

« Ὁ ἀδελφός μου, ἡ σύζυγός μου, τὰ τέκνα μου καὶ οἱ λοιποὶ περιῆλθον τώρα εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, καὶ ἤθελον ἴσως τοὺς κατασφάξει, ἂν, κατ' εὐτυχίαν, τὰ χαρέμια τοῦ Χουρσίτου εἰς Τρίπολιν, δὲν ἦσαν εἰς τὴν κατοχήν μας.

« Ἔστρεψε τώρα ὁ Χουρσίτης τὰ στίφη του κατὰ τοῦ Σουλίου, ἀλλ' ἡ ἐποχὴ ἦτο διαφορετική· δὲν μᾶς ἔμελλε πλέον διὰ τὰ ὄρη μας, διότι εἰς ὅλας τὰς ἄκρας τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος οἱ ἄνθρωποι ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας· ὅλοι εἴχομεν τὸν αὐτὸν σκοπόν· ὅθεν ἀφήσαμεν αὐτὰ καὶ κατέβημεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

«Ἐκ τῶν ὅσων σ' ἐδιηγήθην, Θρασύβουλε, ὁρᾷς ὅτι ἡ νὺξ αὕτη δι' ἐμὲ εἶναι τὸ καθαρτήριον. Οἱ δύο Τζαβέλαι, οἱ διοικοῦντες τὰς ἄλλας δύο πτέρυγας τοῦ μικροῦ στρατοῦ μας, εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Φώτου Τζαβέλα· οὗτοι θεωροῦν ἔτι τὸν Μάρκον ὡς ἕνα ἁπλοῦν υἱὸν τοῦ Γεωργίου καὶ Κίτζου Βότζαρη· θέλω τοὺς ῥάψει διὰ παντὸς τὰ στόματα, ἂν ἀπόψε σώσω τὴν Ἑλλάδα. Ἂν ἀποθάνω, ὤ!.. εἶναι ὁ θάνατος τὸν ὁποῖον πάντοτε ὠνειρεύθην.

— Τί πρᾶγμα εἶναι ὁ Μουσταῆς Πασᾶς τῆς Σκόδρας, τὸν γνωρίζεις; ὅλος συγκεκινημένος δι' ὅ,τι ἤκουσεν, ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Εἶναι ἀνὴρ μᾶλλον νέος· εἶναι δὲ γαμβρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, εἶναι δηλαδὴ νυμφευμένος μὲ τὴν Χαϊσὲ τοῦ Βελῆ Πασᾶ τὴν θυγατέρα, τὴν ὡραίαν ἐκείνην Χαϊσὲ, τὴν ὁποίαν οἱ Σκηπετάροι ἐσυνείθιζον νὰ καλῶσι Πριγκίπησαν τῆς Αὐλῶνος, διὰ τὰς πλουσίας γαίας καὶ ὑποστατικὰ, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν Αὐλῶνα ἔχει· αὕτη εἶναι ἡ περίφημος Χαϊσέ· δὲν ἤκουσες ποτὲ τῆς Ζοβαΐδος τὴν κόρην, τῆς ὁποίας οἱ γάμοι μὲ φωτοχυσίας καὶ εἴκοσι ἡμερῶν φρενιτικὰς εὐθυμίας ἑωρτάσθησαν εἰς Ἰωάννινα;

— Ἐπιστρέφομεν; ἡ νὺξ μᾶς πλησιάζει, Μάρκε, ἐτονθόσεν ὁ Θρασύβουλος ἐγειρόμενος.

— Καὶ θὰ παρακολουθηθῇ ἀπὸ μίαν λαμπρὰν ἡμέραν, ὅλος φαιδρὸς ἀπεκρίθη ὁ Βότζαρης.

ΚΕΦΑΛ. 68

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΗΔΕΙΑ.

Ἡ προσδιορισθεῖσα ὥρα διὰ νὰ κινήσῃ κατὰ τῶν Τούρκων ὁ Μάρκος ἦτον ἡ πέμπτη μ. μ., τὸ δὲ σύνθημα ἡ λέξις «Στουρνάρη·» ὁ ἐχθρὸς δὲν ἦτον εἰμὴ δύο ὥρας μακράν.

— Δὲν βλέπω τοὺς ἄλλους νὰ ἔρχωνται· τί γίνονται οἱ ἄλλοι στρατιῶται; ἠρώτησεν.

— Εἰς τὰς πέντε ἀκριβῶς προσδιωρίσαμεν νὰ εὑρεθῶμεν ὅλοι ἐδῶ· εἶναι δὲ πέντε καὶ τέταρτον, παρετήρησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἐμπρὸς λοιπὸν, ὅστις ἔχει διάθεσιν διὰ πόλεμον δὲν ἔρχεται ὁ τελευταῖος,

Ὁ ἀετὸς τῆς Σαμονίβας ἐκίνησε καὶ οἱ Σουλιῶταί του, τριακόσιοι πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν, μὲ ᾄσματα τὸν ἠκολούθησαν.

— Καπετάνο, ἐγὼ θὰ μείνω πάντα κοντά σου, πλησιάσας ὁ Λάμπρος ταπεινῶς, εἶπε πρὸς τὸν Θρασύβουλον.

— Διατί;

— Γιὰ νὰ σὲ διαφεντέψω.... Καὶ σὰν ἤμουνε μὲ τὸν ἀδερφούλη σου κάτω 'στὰ Ζητούνια, πάντα 'στὸ πλάγι του 'πολέμαγα.

Ἐθεώρησεν ὁ Θρασύβουλος μὲ ὄμμα ἱλαρὸν τὸν γέροντα ἁρματωλὸν, καὶ ἔνευσε καταφατικῶς εἰς τὴν αἴτησίν του.

Ἦτον ἤδη σκότος, ἡ νὺξ εἶχεν ἐξαγριώσει μὲ τὴν παρουσίαν της τὸ στερέωμα, καὶ δὲν ἠκούετο ἄλλος ἦχος εἰμὴ ὁ ψιθυρισμὸς τῶν φύλλων τῶν δένδρων, ὁ φλοῖσβος τῶν ῥυακίων καὶ ἡ πνοὴ τῶν ἀνέμων· οἱ ἀντικρὺ Ἀλβανοὶ, λαιστριγῶνες τοῦ χριστιανισμοῦ, καταλεηλατήσαντες τὰ πέριξ, ἀνεπαύοντο εἰς ὕπνον βαθύν.

Κατεβίβασε μέχρις ὀφρύων τὸ σάλιον τῆς κεφαλῆς του ὁ Βότζαρης, καὶ διέταξε τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ ν' ἀραιωθῶσιν, ὅταν ἐπλησίασε τὰς προφυλακὰς τῶν ἐχθρῶν τοῦ Σταυροῦ.

— Ποῦ εἶναι ἡ σκηνὴ τῶν πασάδων; ἠρώτησεν εἰς τὴν Ἀλβανικὴν τὸν πρῶτον σκοπόν.

Ἐζήτησεν οὗτος νὰ σκοπεύσῃ· ἠθέλησε νὰ φωνάξῃ εἰς τὰ ὅπλα, ὅτε ὁ Βότζαρης προλαμβάνει· τί κάμνεις ἀδελφέ; δὲν μᾶς γνωρίζεις; εἴμεθα Ἀλβανοί.

— Ποῖοι εἶσθε;

— Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη· ἐρχόμεθα ἀπὸ τὴν Ἄρταν καὶ τὸ Κομπότι· ἐτρέξαμεν τριακόσιοι π[redacted] νὰ πολεμήσωμεν μαζῆ σας τοὺς Γκιαουράδες, ἔρχον[redacted]δες ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι.... ποῦ εἶναι ἡ σκηνὴ τῶν πασάδων; γρήγορα, ἔχω σπουδαῖα πράγματα νὰ τοὺς διακοινώσω.

— Ἐκεῖ πρὸς τὰ δεξιὰ μετὰ τὴν τρίτην τάφρον.

Συγχρόνως ἐπλησίασαν καὶ οἱ ἕτεροι σκοποί.

Οἱ Σουλιῶται ἤρχισαν νὰ τοὺς περιτριγυρίζουν, καὶ πρὶν ἢ οἱ Μουσουλμάνοι ἐννοήσωσι τὴν ἀπάτην, ἔπεσαν ἀπὸ τὰ γιαταγάνιά των.

Τὸ αὐτὸ στρατήγημα ἤνοιξε τὴν πορείαν του μέχρι τῆς τρίτης τάφρου.

— Αὕτη εἶναι ἡ σκηνὴ τῶν πασάδων παλληκάριά μου, ἐψιθύρισεν ὁ Βότζαρης, φθάνων εἰς ἐκείνην τοῦ Τζελελεδὶν βέη, εἶν' ἰδικοί μου οὗτοι, μὴ τοὺς ἐγγίξῃ ἄλλος· καὶ ἀφήσας τὸν ἄγριον οὐρλισμὸν, ὅστις χαρακτηρίζει τοὺς Σουλιώτας κατὰ τὰς φοβερὰς τῆς ἐφόδου στιγμὰς, ὡς ὄρνεον πρὸς τὰ κάτω ἐπὶ τῆς θήρας του καταπίπτον, ἐπήδησεν ἐντὸς τῆς σκηνῆς· ὁ Θρασύβουλος καὶ δέκα ἄλλοι παρὰ πόδας τὸν ἠκολούθησαν.

Δὲν ἐφωτίζετο αὕτη εἰμὴ ἀπὸ τὰς νυκτερινὰς λυχνίας, καὶ χάρις εἰς τὸ φῶς τούτων, διέκρινον τοὺς εἰς τὸ ἔδαφος ἐπὶ στρωμνῶν μαλακῶν ἀναπαυομένους ἐπιτελεῖς τοῦ Μουστάϊ Πασᾶ τῆς Σκόδρας.

Ἐξεκένωσαν πάραυτα τὰ τουφέκια καὶ πιστόλιά των ἐπ' αὐτῶν, εἶτα ἔσυρον τὰ ξίφη.

Ὁ πυροβολισμὸς τοῦ Μάρκου παρηκολουθήθη ὑπ' ἐκείνων τῶν λοιπῶν ὀρεινῶν του, καὶ μετὰ πέντε λεπτὰ, ἀναγνῶστα, τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον δὲν ἐπαρουσίαζεν ἄλλο, ἢ σφαγεῖον φρικτότατον.

Συνισταμένου ὡς εἴπομεν, ἐξ Ἀλβανικῶν φυλῶν, μὴ διαφερουσῶν τὸ ἐλάχιστον οὔτε κατὰ τὰ ἐνδύματα, οὔτε κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν Σουλιωτῶν, ἀλληλεσφάζοντο· ἐκτύπουν δηλ. οἱ Σκηπετάροι τοὺς Τοξίδας, ἐπυροβόλουν οἱ Τοξίδαι τοὺς Μιρδήτας, ἔκοπτον τοὺς Σκοδριάνους, καὶ οἱ Σουλιῶται ἐπεπρόσθετον τὸν θάνατον εἰς ὅλους τούτους τοὺς λαοὺς τῆς Ἰλλυρίας, ἀδιακρίτως καὶ ἀβλαβῶς, χάριν τοῦ ὡραίου αὐτῶν συνθήματος τῆς λέξεως «Στουρνάρη» (τζακουμακόπετρα.)

Ἡ χεὶρ τοῦ Μάρκου ἦτο τὸ δρέπανον μιᾶς ἀληθοῦς χολέρας· ἤρχισεν οὗτος τὸν ἀποκεφαλισμὸν ἀπὸ τὸν Τζελελεδὶν βέην (α) ἀπὸ τοὺς μεγιστάνας τῆς Υ. Πύλης, καὶ εἶτα ἐῤῥίφθη ἔξω εἰς τὰ στίφη τῶν βαρβάρων. Ὁποῖος αἰώνιος ὕπνος ἡ νὺξ ἐκείνη διὰ τὸν στρατὸν τοῦ Σκόδρα Πασᾶ ἤθελε σταθῆ, ἂν καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες εἶχον τὴν τόλμην ν' ἀκολουθήσωσι τοὺς ἡρωϊκοὺς Σουλιώτας!

— Ἐπληγώθην! ἐμουρμούρισεν ὁ Μάρκος.

Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ πατριάρχου, ὅστις εἰς τὸ πλευρόν του μὲ γυμνὸν τὸν βραχίονα ἔσφαζεν, ἦτο τίγρις ἀγριωτέρα τῶν Ῥω-

(α) Jourdain τομ. 2, σ. 16.

μαϊκῶν ἱπποδρομίων τὴν στιγμὴν ἐκείνην· ἡ λύσσα του ὅρια δὲν εἶχεν, ἐνθυμούμενος τὸν Πατριάρχην, τοὺς ἀρχιερεῖς Ἀδριανουπόλεως, Ἐφέσου, Ἀγχιαλάου καὶ λοιποὺς, τοὺς ὁποίους καὶ ἐδολοφόνησαν καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους παρέδωκαν· οἱ πόδες του περιεπλέκοντο ἐπὶ τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν σαρικίων, ἅτινα εἰς τὸν κονιορτὸν ἔρριπτεν, ὅτε ἤκουσε τοὺς λόγους τοῦ Μάρκου.

— Ἂς ἀποσυρθῶμεν λοιπὸν, Μάρκε, δὲν ἔμειναν πλέον εἰμὴ ὀλίγοι.

— Ἀκόμη δὲν εἶναι καιρός..... ἡ πληγή μου εἶναι ἐλαφρά...... ποῦ ἄλλοτε θὰ ἔχωμεν μίαν τοιαύτην νύκτα.

— Ἐμπρὸς λοιπὸν, στρατηγὲ, ἐτονθόρυσεν ὁ Θρασύβουλος.

— Τί λάθος εἶν' ἐδῶ;.... εἶναι λάθος; ἠκούσθησαν τότε φωναὶ πολλαὶ ὑπὸ τῶν Τοξίδων.

— Ὄχι δὲν εἶναι λάθος, εἶναι ὁ Μάρκος Βότζαρης! ὁ Μάρκος εἶναι! τρέμετε ἄνανδροι εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν του! ὁ σταυραετὸς τῆς Σελαΐδος ἔκραξε.

— Σιωπή! τί κάμεις Βότζαρη;....

Τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ Θρασυβούλου ἔπνιξεν ὁ κρότος βροχῆς πυροβόλων πρὸς τὸ μέρος των ἐκτοξευθέντων.

— Ἄχ!... πάγω!...

Ἔπεσεν ὁ δυστυχὴς Μάρκος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Θρασυβούλου, ὅστις ὁμοίως εἶχε πληγωθῆ εἰς τὸν μηρόν.

Ἡ πληγὴ τοῦ Μάρκου ἦτο θανατηφόρος· ὁ μόλυβδος τὸν εὗρεν εἰς τὸ μέτωπον, τὸ ὁποῖον ἡ ἀθανασία συγχρόνως ἔστεφε μὲ τὸν ἡλιόστιλπνον τῆς Ἀριάδνης στέφανον.

— Ἐδῶ, Λάμπρο, ἐδῶ.

— Ἐδῶ 'μαι, καπετάνο, δεχόμενος τὸ σῶμα τοῦ Βότζαρη εἰς τὰς γηραιὰς ἀγκάλας ὁ πιστὸς ἁρματωλὸς, εἶπεν.

Ἐκάθησε τότε ὀλίγον ὁ Θρασύβουλος διὰ νὰ δέσῃ μὲ μανδύλιον τὸν πόδα του, φωνάζων συχγρόνως πολλάκις τὴν λέξιν σ τ ο υ ρ ν ά ρ η.

Ἤρχισαν νὰ συσσωρεύωνται οἱ Σουλιῶται πέριξ τοῦ θνήσκοντος Βότζαρη.

— Ἐνικήσαμεν; καιρὸς νὰ παύσετε τὸ τουφέκι.... ἀποθνήσκω.

Ἀπέθανεν ὡς ὁ Λεωνίδας, ἢ κάλλιον ἀπέθανεν, ὡς λέγει ὁ κύριος Ἀρχιβάλδος Ἄλλισσων, θάνατον ἄλυπον, ὡς ὁ Ἐπαμινώνδας μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην, κατευχαριστημένος ἰδὼν τὴν νίκην (α).

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦλθε καὶ ὁ ἐξάδελφός του Ντούσας καὶ μετὰ τοῦ Λάμπρου νωτοφοροῦντες αὐτὸν, ἤρχισαν [redacted] *χώρησιν.*

(α) History of Europe *τομ.* 2 *σ.* 168.

Ὡς ἀστραπὴ διεδόθη ἡ εἴδησις τοῦ θανάτου τοῦ φοβεροῦ Μάρκου μεταξὺ τῶν Τούρκων· οἱ Ἀλβανοὶ συνεκεντρώθησαν τότε καὶ ἐπέπεσαν ἐπὶ τῶν ὑποχωρούντων Σουλιωτῶν, φιλονεικοῦντες τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ.

Ἡ μάχη ἐστάθη σύντομος, πλὴν πεισματωδεστάτη· οἱ δὲ Ἕλληνες τέλος, ἐπιφωσκούσης τῆς ἡμέρας, εἶδον μετὰ χαρᾶς ἑαυτοὺς καὶ πάλιν μακρὰν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπέστρεψαν εἰς Μεσολόγγιον, φέροντες τὸν νεκρὸν τοῦ μεγαλητέρου ἥρωος τῆς Νέας Ἑλλάδος ἐν τῷ μέσῳ χιλίων ἑξακοσίων τουφεκίων καὶ πιστολίων, ὁλοκλήρων ἀγελῶν ἵππων, ἡμιόνων καὶ προβάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν ἐλαφυραγώγησαν.

Τὸν ἐνταφίασαν δὲ πλησίον τοῦ Κυριακούλη καὶ τοῦ Νόρμαν μὲ γενικὸν τοῦ ἔθνους πένθος, γράψαντες τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον ἐπὶ τοῦ μαρμάρου του.

Κοιμήσου Λεωνίδα
Ὁ Μάρκος θριαμβεύει·
Ἡ φήμη τῷ πομπεύει
Τὰς νίκας πανταχοῦ·

Μάρκος!... οὗ τόδε μνῆμα
Καὶ ἂν ἀνοίξῃς ὄμμα
Κράζε μὲ μέγα στόμα
Εὐρώπη! ἡ Ἑλλὰς,

Κ' εἰς τὸν δουλείας χρόνον,
Καίτοι βαρβαρωμένη,
Ἀλλὰ πολλοὺς ἐμφαίνει
Καλλίονας ἐμοῦ.

Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κώστας τὸν διεδέχθη εἰς τὴν στρατραρχίαν.

Ὁ δὲ Σκόδρα Πασᾶς μετὰ τοιαύτην καταστρεπτικὴν ἧτταν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς του, οὐκ ὀλίγον διεννοεῖτο, ἂν ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου στρατείαν του.

Τόσοι ὀλίγοι νὰ ἔλθουν μέσα εἰς τὰς σκηνάς του νὰ τὸν ζητήσωσιν, ἦτο μάθημα, τὸ ὁποῖον μὲ ὀλίγας λέξεις τῷ ἐδίδασκε πρὸς τίνας ἤρχετο νὰ πολεμήσῃ.

Τέλος διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Σουλτάνον καὶ τοὺς στρατιώτας του, οἵτινες ἐζήτουν ν' ἀποπλύνουν τὴν εἰρημένην ἧτταν, ἑνωθεὶς καὶ μὲ τὸν λοιπὸν ἐκ τοσούτων χιλιάδων στρατὸν, κατέβη εἰς Μεσολόγγιον.

Ἕκαστος γνωρίζει τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τῆς δευτέρας ταύτης πολιορκίας.

Ἀφοῦ ἔλουσε μὲ νέφη κανονοσφαιρῶν, ὀβουζίων, σφαιριδογομώσεων τὴν πόλιν, καὶ ἔρριψεν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας βόμ-

βας, μετὰ τρεῖς μῆνας ἠναγκάσθη, ἐκ τῶν τρομερῶν ἐξόδων τῶν Ἑλλήνων, ἐκ τῆς πανώλους καὶ τοῦ ψύχους τοῦ χειμῶνος, νὰ συναθροίσῃ τὰ πάσχοντα λείψανα τοῦ στρατοῦ του, καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ὑπερβόρεια αὐτοῦ πασαλίκια.

Εἰς μάτην αἱ παχεῖαι ὑποσχέσεις τοῦ Διβανίου ἠδυνήθησαν πλέον νὰ πείσωσι τὸν βεζύρην τοῦτον τὸ ἐρχόμενον ἔαρ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐκστρατείαν.

Τὸ Μεσολόγγιον κατέστη διὰ τὸν Μουσουλμάνον ἄντρον μυθολογικὸν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατῴκουν οἱ Πύθωνες καὶ οἱ δράκοντες ὅλης τῆς Ἰσλαμικῆς κολάσεως, ὁσάκις δὲ περὶ τούτου ὡμίλουν, ὡμίλουν μὲ φρίκην, ὑπὸ ψυχροῦ ἱδρῶτος λουόμενοι.

Ἐν τούτοις αἱ ἡμέραι τῆς πόλεως ταύτης ἦσαν χρυσαῖ, φαεινόταται.

Ἅπαντες συνέρρεον πανταχόθεν ἐδῶ νὰ κατοικήσουν. Δὲν εὐφραίνεται δὲ τοσοῦτον ἀλλαχοῦ ὁ ἄνθρωπος, οἰκοδομῶν οἰκίαν, ὅσον ὑπὸ τὰς ἀσπίδας πόλεως ἀπαθανατισθείσης, μάλιστα ὅτε τὴν κτίζῃ μὲ τὸν αὐτὸν σίδηρον καὶ λίθους, οὓς ὁ ἐχθρὸς μετ' ἀποτυχίας μετεχειρίσθη πρὸς καταστροφήν της.

Ἡ εὐθυμία, ἡ κίνησις, ἡ ἀναζωπύρησις τῆς πόλεως παρίστανε τερπνὴν πανήγυριν, πρὸ πάντων ὅτε, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1824, ἀφίχθη καὶ ὁ Λόρδος Βύρων.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἕλληνες ἔτρεχον μετ' ἐνθουσιασμοῦ νὰ ἴδωσι τὸν ἔνδοξον τοῦτον τῆς Εὐρώπης ἄνδρα, λυπηρὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ δυστυχὴς Θρασύβουλος ἐνοσηλεύετο εἰς τὴν κατοικίαν του.

Ἡ πληγή του ἐλάμβανεν ὁσημέραι χαρακτῆρα πολὺ σοβαρόν· τινὲς μάλιστα τῶν ἰατρῶν ἐσκέπτοντο ν' ἀποκόψωσι τὸν μηρὸν αὐτοῦ, ὅπως τῷ διασώσωσι τὴν ζωήν.

Καὶ ὅμως πρέπει νὰ τὸν ἐγκαταλείψωμεν, ἂν καὶ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἵνα μεταβῶμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἡ φίλη Ἀνδρονίκη σπουδαίως μᾶς προσκαλεῖ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΠΡΩΤΩ ΤΟΜΩ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Η ΗΡΩΙΣ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛ. Α.

Η ΑΓΟΡΑ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ.

ΕΝ μεγάλῳ τινὶ περιβόλῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Γ ε σ ο ὺ ρ - π α ζ ὰ ρ καλουμένῳ, μετὰ κιγκλιδωτῶν θυρῶν, ὑψικόμων δένδρων, μαρμαρίνων κρηνῶν καὶ μεγίστου ἀριθμοῦ θαλαμίσκων, ὡς τὰ κελλία τῶν μοναχῶν, ἔφερον οἱ Τοῦρκοι νὰ πωλήσωσι τὰς γυναῖκας καὶ βρέφη, ἅπερ ἡ τύχη τοῦ πολέμου παρέδωκεν εἰς χεῖράς των.

Τὸ ἀκόρεστον τῆς ὀκνηρίας, ἀκολασίας καὶ πολυγαμίας τοῦ μουσουλμάνου πώποτε ἄλλοτε δὲν ἐκορέσθη ὅσον τώρα ἐνταῦθα.

Ἔβλεπέ τις ὄνους καλαθοφόρους, φέροντας βρέφη ὡς ἀρνία κατεστιβασμένα, ἄνευ διακρίσεως γένους καὶ ἡλικίας, νὰ προσέρχωνται εἰς τὸν περίβολον τοῦτον· ἔβλεπε νὰ λούωσι καὶ καθαρίζωσιν ὑπὸ τὰς κρήνας τὰς ὡραίας, πλὴν δυστυχεῖς, Ἑλληνίδας, ὡς καὶ τοὺς εὐειδεῖς Ἑλληνόπαιδας.

Ἀλλόκοτος ἀντίφασις!! ἐν τῷ μέσῳ τῶν θρήνων, τῆς ἀναλγησίας, τοῦ οἴκτου καὶ τῆς ἀποστροφῆς ὑπῆρχε καὶ ἡ ποικιλία. Ἡ παράδοξος τῆς Χίου στολὴ, ἡ κομψὴ ἐκείνη τῆς Σμύρνης, αἱ πολυποίκιλοι τῆς Μυτιλήνης, Σάμου, Κρήτης, Πάτμου καὶ ὅλων σχεδὸν τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἡ τῆς Μικρασίας, Μακεδονίας καὶ Παραδουναβίων ἐπαρχιῶν εἰς τὴν ἀποτρόπαιον ταύτην ἀγορὰν, ὡς εἰς πανήγυριν, ἀκουσίως συνεσωρεύθησαν.

Τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὄν, ἠγοράζετο ἴσως εὐθηνότερα τοῦ τετραπόδου.

Μ' ὁποῖον μεγαλοπρεπὲς βάδισμα ἐπροχώρει ὁ ἁβροδάπανος μουσουλμάνος εἰς τὸ λάγνον τοῦτο ἀνδραποδοστάσιον!

Μὲ ναρκωτικὸν βλέμμα ἐζήτει νὰ ἐκλέξῃ τὴν κόρην, ἢ τὸν παῖδα τῆς ἐπιθυμίας του! Πολλάκις δ' ὁ γεννάδας ἐθήρευεν οὐχὶ μόνον τὸ κάλλος, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ αἵματος. Ὅθεν ἔκαμνεν ἐρωτήσεις πρὸς τὸν πωλητὴν, πόθεν ἀπήλαυσε τὴν ὡραίαν ἐκείνην· ἀπετείνετο καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν, ἐρωτῶν ποία εἶναι, καὶ ποῖοι οἱ γονεῖς της. Τῷ ἐπετρέπετο συγχρόνως νὰ ἐξετάσῃ τὸ στῆθος, τὰ μέλη της, ὅπως βεβαιωθῇ, ἂν τὸ ὤνιόν του ἦτο ὑγιειὲς ἢ κίβδηλον.

Ὅλα ταῦτα ἐλάμβανον χώραν ὑπὸ τὸν λήθαργον τῆς φιλανθρωπίας, καὶ ὑπὸ τὸν βαρὺν ὕπνον τοῦ πολιτισμοῦ.

Δυνάμεθα σήμερον νὰ μὴν ἐνθυμηθῶμεν τοὺς εἰκοσαημέρους τοῦ Τραϊανοῦ ἀγῶνας καθ' οὓς ἐθυσιάσθησαν ἕνδεκα χιλιάδες ἀνθρώπων! ἢ τοῦ Οὐϊτελλίου τὸν δεῖπνον, ἐφ' οὗ προσέφερε εἴκοσι χιλιάδας γλώσσας ἀηδόνων, μυελοὺς ταῶν καὶ φασιανῶν, καὶ γάλατα ἰχθύων! ἢ τὰ ἐξ οἴνων καὶ μύρων λουτρὰ τοῦ Καλλιγούλα, ἢ τὰ ἰχθυοτροφεῖα, θηριοτροφεῖα καὶ θέατρα τῶν Ῥωμαίων, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἀνθρωπίνη θηριωδία ἀνέβη εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμόν! ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ κατέστη βαθυτάτη, καὶ ἄλλο δὲν ἐβασίλευεν ἢ τὸ παχυλὸν καὶ κτηνῶδες τῶν αἰσθήσεων ἐντρύφημα.

Δυνάμεθα ν' ἀναπολήσωμεν εἰς τὴν μνήμην μας τὸν κατακρημνισμὸν τοῦτον τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἄνευ φρίκης, ἄνευ ἀποστροφῆς; οὐχὶ βέβαια. Ἐν τούτοις ἡ πεφωτισμένη, ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη, ἡ εἰς τὰς Ἰνδίας τρέχουσα διὰ νὰ καταβιβάσῃ τὴν χήραν ἄνωθεν τῆς πυρᾶς τοῦ συζύγου της, ἡ ταξειδεύουσα εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ Ἀφρικὴν πρὸς κατάπαυσιν τῆς σωματεμπορίας καὶ τοῦ ἀνθρωποφάγου τῶν Καραΐβων, εἰς τοὺς κατεψυγμένους Πόλους πρὸς διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τοὺς Ἐσκκιμότους, κτλ, ἔβλεπε καὶ ἠδιαφόρει διὰ τὰ ὑπὸ τὰ βλέφαρά της καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους της πραττόμενα ἀνοσιουργήματα, ἄλλης μὲν φύσεως ἢ τῶν ῥωμαϊκῶν, ἐπονειδιστότερα ὅμως καὶ καταθλιπτικώτερα ἐκείνων. Ὁποῖος ἀλλόκοτος τοῦ αἰῶνος πολιτισμός!

Ἂς προχωρήσωμεν ἤδη εἰς τὴν ἀγορὰν ταύτην, ὅπου τὰ τέκνα καὶ αἱ σύζυγοι τῶν ὑπερμάχων τῆς ἐλευθερίας ὡς κτήνη δημοπρατοῦνται.

Οἱ πωληταὶ ἐσυνείθιζον νὰ ἐκθέτωσιν ἑκάστην πρωΐαν εἰς τὸ ὕπαιθρον τὰ ἀνθρωπεμπορεύματά των, ὅπως αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες ἀναζωπυρήσωσι τὰ χρώματα αὐτῶν.

Ἡμέραν τινα, περὶ τὴν δεκάτην ὥραν πρὸ μεσημβρίας, ἀνὴρ τις μᾶλλον εὔσαρκος, μὲ ὡραῖον καὶ εὐειδὲς πρόσωπον,

χροιὰν γαλακτώδη καὶ μύστακας καὶ ὀφρῦς μέλανας, εἰσῆλθεν εἰς τὸν μέγα τοῦτον περίβολον καὶ ἐπλησίασε γερόντιον μικρόσωμον μὲ λευκὸν πώγωνα, κρατοῦν καπνοσύριγγα καὶ παῖζον μὲ τὸ κομβολόγιόν του.

— Καλὴ ἡμέρα, χατζῆ Μουσᾶ, τοῦ εἶπε.

— Καλή σας ἡμέρα, ἐφέντημ, ἀπεκρίθη ὁ γέρων· καὶ ἀφοῦ ἀντήλλαξαν τὴν ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς τὸ μέτωπον συνήθη χειρονομίαν, προσέφερε πρὸς τὸν προσελθόντα κάθισμα καὶ καπνοσύριγγα.

— Αὐταὶ εἶναι ὅλαι ὅλαι ὅπου ἔχεις; ἠρώτησεν ὁ ξένος, ρίπτων ἓν ἐπιθεωρητικὸν βλέμμα ἐφ' ὁλοκλήρου σειρᾶς γυναικοπαίδων, καθημένων χαμαὶ ἐπὶ ταπήτων εἰς τὰ πρόθυρα τῶν οἰκιδίων.

— Ὀλίγαι σᾶς φαίνονται; ἐφέντημ, εἶναι ὀγδοήκοντα περίπου μία καὶ μία· κεφάλαιον ἄνω τῶν διακοσίων χιλιάδων γροσίων εὑρίσκεται ἐδῶ.

— Ἄλλας ἀπ' αὐτὰς δὲν ἔχεις;

— Ὄχι, ἐφέντημ.

— Σὲ εἶπον χθές, ὅτι ἐπιθυμῶ μίαν κόρην ἐκ τῶν ὡραιοτέρων διὰ νὰ τὴν δωρήσω πρὸς τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶν.

— Εἶμαι βέβαιος, ἐφέντημ, ὅτι μεταξὺ τούτων θέλετε εὕρει περισσοτέρας ἀπὸ μίαν τῆς ὀρέξεώς σας.

— Αὐτὸ ἴσα ἴσα εἶναι ὁποῦ μὲ περιπλέκει· τῆς ὀρέξεώς μου μία δύναται νὰ μὴν ἀρέσῃ ἐκείνου πρὸς ὃν θὰ προσφερθῇ.

— Τὸ ἀληθὲς ρόδον, ἐφέντημ, εἰς ὅλων τὰς ρίνας χέει τὴν αὐτὴν εὐωδίαν.

— Εἰπέ με τὴν ἀλήθειαν, χατζῆ Μουσᾶ, ποῖοι εἰς τὴν ἀγορὰν ταύτην ἔχουσι τὰς ὡραιοτέρας;

— Ἀλλὰχ μπιλλὰχ, δὲν πιστεύω ἄλλος ἐμοῦ νὰ ἔχῃ καλλιτέρας· ἐγὼ ἐξώδευσα πολλὰ χρήματα δι' ὅλα ταῦτα τὰ κομμάτια· μόνος ἔτρεξα ὅπου ἠκούσθη νίκη τῶν πιστῶν μας, καὶ μὲ ἀνοικτὸν βαλάντιον τὰς ἠγόραζα· τῶν καλλιτέρων γκιαούριδων τὰ παιδιὰ ἐδῶ εἶναι· ὅ,τι ἀνθρώπινον καὶ ἐρωτικὸν κάλλος ἡ Χίος, ἡ Σμύρνη, αἱ Κυδωνίαι, οἱ κῆποι τοῦ Ἀρχιπελάγους μας ἀνεβλάστησαν, ἐδῶ εὑρίσκεται. Μὴ νομίσετε ὅτι ζητῶ νὰ σᾶς δελεάσω διὰ νὰ ἀγοράσετε ἀπὸ ἐμὲ καὶ ὄχι ἀπὸ ἄλλον· ὄχι, ἐφέντημ, κάμετε τὸν γύρον σας εἰς τὰς χιλιάδας αὐτὰς τὰς ὁποίας βλέπετε εἰς τὸν μέγαν τοῦτον περίβολον, καὶ ἂν εὕρῆτε μίαν ὡς τὰς ἰδικάς μου, νὰ σᾶς χαρίζω τὴν καλλιτέραν μου.

— Ἔχεις μίαν γλῶσσαν, ὅπου στάζει γάλα, χατζῆ Μουσᾶ· ἔστω, ἂς διατρέξωμεν τὰς σκλάβας σου, καὶ ἴσως εἶναι τῆς τύχης νὰ κάμωμεν δουλειὰν μαζῆ.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος, τὸν ὁποῖον ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν δούλων, ὀνομάζεται Μπερίκογλους· ἦτο δὲ Ἀρμένιος καὶ τῆς τουρκικῆς ἀριστοκρατίας ὁ πρῶτος τραπεζίτης.

Καπνίζων καὶ μειδιῶν διήρχετο τὴν σειρὰν ἐκείνην τῶν δυστυχῶν Ἑλληνίδων, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ χατζῆ Μουσᾶ.

Τὰ δὲ πλάσματα ταῦτα σκυθρωπὰ, σιωπηλὰ καὶ μετὰ βεβιασμένου στωϊσμοῦ ὑπέφερον τὴν καταφρόνησιν, καὶ ἐνίοτε μάλιστα ἀστειεύοντο μεταξύ των μὲ φράσεις αἰνιγματώδεις.

— Τῳόντι, χατζῆ Μουσᾶ, χωρὶς κολακείαν, ἔχεις ὡραῖα κομμάτια, ἐτονθόρυσε δύο ἢ τρεῖς φορὰς ὁ τραπεζίτης κατὰ τὴν ἐπιθεώρησίν του.

— Ὄχι μόνον εἰς τὸ κάλλος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γένος, ἐφέντημ· σᾶς εἶπον ὅτι πᾶν εὐγενὲς τῶν γραικῶν ἐδῶ τὸ ἐσύναξα.

— Καὶ γνωρίζεις τὴν καταγωγὴν ἑκάστης;

— Τὴν γνωρίζω· ἐφρόντισα νὰ τὴν μάθω καὶ καταγράψω πρὶν τὰς ἀγοράσω.

— Ἐπώλησες ἕως τώρα πολλάς;

— Ὀλίγας· αἱ τιμαὶ τὰς ὁποίας ζητῶ εἶναι μεγάλαι, καὶ καθεὶς δὲν τὰς δίδει· ἔπειτα δὲν πωλῶ πρὸς τὸν τυχόντα· τοὐλάχιστον πασᾶς μὲ δύο ἱππουρίδας (τούγια) πρέπει νὰ ἦναι ὁ ἀγοραστὴς διὰ νὰ πωλήσω.

— Διατί; καὶ ἐγὼ ὅπου δὲν εἶμαι πασᾶς;

— Διατί! διότι, ὅταν αὗται καλοπέσουν ἔχω περισσότερον κέρδος· πολλαὶ μεταβαίνουν ἀπὸ τῆς δούλης τὴν θέσιν εἰς τὴν τῆς συζύγου, βλέπετε πολλὰς αἱ ὁποῖαι ἄγουν καὶ φέρουν ἀπὸ τὴν μύτην τὸν πασᾶν, ἔχουν ἐπιῤῥοὴν, πλούτη καὶ δόξαν, καὶ ποτὲ δὲν λησμονοῦσι ἐκεῖνον ὅστις τὰς καλοέθεσεν· εἶναι διπλοῦν, βλέπετε, τὸ κέρδος. Ὅσον δι' ὑμᾶς, πρῶτον εἶσθε πλουσιώτερος ἑνὸς πασᾶ, καὶ δεύτερον, ζητεῖτε ν' ἀγοράσητε ὄχι διὰ τὸν ἑαυτόν σας, ἀλλὰ διὰ τὸν νέον πασᾶν σας, τοῦ ὁποίου ἐγείνατε τραπεζίτης, εἶπεν ὁ χατζῆς καὶ ἔῤῥιψε βλέμμα ἐμφαντικώτατον πρὸς τὸν Ἀρμένιον.

— Εἶσαι, βλέπω, κερδοσκόπος ἐπιτηδειότατος εἰς τὸ εἶδός σου, χατζῆ Μουσᾶ, προσέθεσεν ὁ τραπεζίτης μ' εὐφροσύνην.

— Πενηντατέσσαρα ἔτη δουλέμπορος, καὶ νὰ μὴν ἠξεύρω τί κάμνω! ἤρχισα εἰς τὴν ἄλλην ἐπανάστασιν τοῦ 1187 (1769) καὶ ἐκέρδισα τότε ἄπειρα πλούτη· ὑπάνδρευσα μὲ χονδρὰς προῖκας δεκαπέντε θυγατέρας μου καὶ ἑπτὰ υἱούς... τί δουλειαὶ τότε ἦσαν! χρυσοῖ οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι· κοπάδια ἐφέραμεν εἰς τὴν ἀγορὰν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία, διότι οἱ Ῥῶσσοι ὅπου τοὺς ὑπεσχέθησαν βοήθειαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, τοὺς ἐγκατέλιπον εἰς τὴν μέσην, καὶ οἱ Ἀλβανοὶ δι' ἕνα ρουμπιὲ σ' ἐπώλουν μητέρα μὲ τέσσαρα τέκνα. Τώρα, ἐφέντημ, τὰ πράγματα ἐγύρισαν, πολὺ διαφορετικά· οἱ γκιαούριδες πολεμοῦν καὶ αὐτοὶ παλληκαρίσια, καὶ δὲν τοὺς ἁρπᾶ [redacted] λα τὸ κρέας ἀπὸ τὰ δόντια.

— Αὐτὴ πολὺ νόστιμη εἶναι, ἀνέκραξεν ὁ τραπεζίτης, σταθεὶς ἀπέναντι δούλης μεγαλοπρεποῦς.

— Νόστιμη! αὐτη εἶναι ἡ ὡραιοτέρα μου· καὶ μὰ τὸ σαρίκι τοῦ Ὀμὰρ, ἀμφιβάλλω ἂν μέσα εἰς τὸ χαρέμι τοῦ σουλτάνου ὑπάρχει καλλιτέρα.

— Ποία ἡ τιμή της ; .

— Εἴκοσι χιλιάδες ἐσλανλιὲ, ἐφέντημ.

— Εἴκοσι χιλιάδες! τί τρομερὰν τιμὴν ζητεῖς, χατζῆ Μουσᾶ! κατέβαινε μπακαλοὺμ, κατέβαινε.

— Ἀχτζὲ μπιλὲ ὀλιγώτερον, ἐφέντημ.

— Μὰ μὲ εἴκοσι χιλιάδας γρόσια ἀγοράζω ἕνα τζεφλίκι.

— Μπέλκιμ· ὄχι ὅμως καὶ μίαν βασίλισσαν.

— Μὴ παραμεγαλόνῃς, καϋμένε, τὰς πραγματείας σου· καὶ πόσων ἐτῶν εἶσαι ; στραφεὶς πρὸς τὴν νέαν μετὰ ταῦτα ἠρώτησεν.

— Εἶναι πολὺ νέα, ἐπρόλαβεν ὁ πωλητής.

— Ποίας πατρίδος εἶσαι;

— Χῖα . . . . ἀπὸ τὰ πρῶτα ὀσπήτια τῆς Χίου, εἶπεν ὁ δουλέμπορος.

— Πῶς ὀνομάζεσαι ; . . . . Δὲν ἀποκρίνεσαι ; . . .δὲν γνωρίζεις ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃς ὀλίγον καλλίτερον τρόπον, ἂν θέλῃς νὰ ἐξέλθῃς ἀπὸ τὴν αὐλὴν ταύτην ; τί ἀγριοκυττάζεις ;

— Ἦτο πολὺ μεγάλη ἀρχόντισσα· βλέπει ὑπερηφάνως, δὲν ἀγριοκυττάζει, τοῦ εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ ὁ χατζῆ Μουσᾶς.

— Πόσον ἐτῶν εἶσαι ; ἐπερώτησεν ὁ τραπεζίτης.

Ἡ νέα, ἥτις δὲν ἦτον ἢ ἡ δυστυχὴς Ἀνδρονίκη, ἐκράτει θλιβερὰν σιωπὴν, ἀνεστέναζε βραδέως καὶ ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ στήθους τὴν κεφαλήν.

— Ζητεῖς εἴκοσι χιλιάδας διὰ τοῦτο τὸ ζῶον ; δὲν θὰ εὕρῃς, φίλε μου, οὔτε δύο χιλιάδας· εἶναι εὔμορφη, πλὴν δὲν ἠξεύρει οὔτε γρὺ νὰ ὁμιλήσῃ.

— Ἀπατᾶσθε, ἐφέντημ, δὲν θέλει νὰ ὁμιλήσῃ· ὄχι μόνον ὡραιοτάτη εἶναι, ἀλλὰ καὶ πνευματωδεστάτη.

— Νὰ σὲ δώσω πέντε χιλιάδας τὴν δίδεις ;

— Ἐξὶκ ὀλσοῦν, ἐφέντημ, οὔτε δεκαεννέα χιλιάδας ἐννεακόσια ἐννενηνταεννέα μπιλὲ ὀλμάζ.

— Πῶς ὀνομάζεσαι; . . . . . θέλεις νὰ σὲ ἀγοράσω ; . . . . Δὲν ὁμιλεῖς ; . . . . . Σὲ τὸ εἶπον, χάτζῆ μου, εἶναι ζῶον, ἐπανέλαβεν ὁ Ἀρμένιος ὀξυθύμως στραφεὶς πρὸς τὸν πωλητήν.

— Γιαγγλὶς ἐντέρσουν, ἐφέντημ, προσέθεσεν ὁ δουλέμπορος μειδιῶν.

— Τίς ἀπὸ τοὺς δύο μας εἶναι πλέον ζῶον, ἐγὼ, ἥτις διὰ τῆς βίας ἐσύρθην εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ἢ σὺ, ὅστις ζητεῖς νὰ ῥίψῃς τόσον χρυσὸν διὰ μίαν γυναῖκα, ἥτις τόσον σὲ καταφρονεῖ; ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη, πᾶσαν ὑπομονὴν πρὸς στιγμὴν ἀπολέσασα.

—Σοὺτ ὄλλ! μὴν αὐθαδιάζῃς πρὸς τὸν αὐθέντην· κύτταξε

'δῶ!.....καὶ ὕψωσε τὸν καπνοσύριγγα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της ὁ Χατζῆ Μουσᾶς.

Τῆς Ἀνδρονίκης οἱ ὀφθαλμοὶ ἤστραψαν ὑπὸ ὀργῆς εἰς τὴν ἀπειλὴν ταύτην· ἐκύτταξεν ἀσκαρδαμυκτὶ τὸν αὐθέντην αὐτῆς, καὶ δαγκάσασα τὰ χείλη της ἐσιώπησεν.

Ὁ τραπεζίτης, κατάπληκτος διὰ τὸ ἀνδρεῖον τῆς δούλης, ἔλαβε πάραυτα κατὰ μέρος τὸν πωλητὴν καὶ ἐζήτησε λεπτομερεστέρας περὶ αὐτῆς πληροφορίας.

Ἤνοιξεν οὗτος τότε ὀγκώδη βίβλον, ἐν ᾗ εἶχεν ἐν συντόμῳ γεγραμμένην τὴν καταγωγὴν ἑκάστης, ὅσαι πρὸ πεντηκοντατεσσάρων ἐτῶν διῆλθον τῶν χειρῶν του, καὶ ἀνέγνωσεν:

« Αὐγερινὴ, πρωτότοκος θυγάτηρ τοῦ ἐν Βενετίᾳ μεγαλεμπό-
« ρου Κωνς. Ἀργέντη, μνηστευμένη μὲ τὸν Στέφανον Ῥοδοκα-
« νάκην μεγαλέμπορον τῆς Μασσαλίας. Ἐτῶν εἴκοσι καὶ
« μηνῶν τεσσάρων· ὑγείας τελειοτάτης, ἄνευ οὐδενὸς σωμα-
« τικοῦ ἐλαττώματος, μὲ πολλὴν μάθησιν καὶ πολλὰ προτε-
« ρήματα. Ἀξίας εἴκοσι ἀφιλονεικήτων χιλιάδων γροσίων.»

— Εἶναι τοῦ Ἀργέντη τῆς Βενετίας ; πόθεν ἔχεις τὰς πληροφορίας ταύτας;

— Ἀπὸ τὴν Χίον· ἀπὸ τὸν ἴδιον ἄνθρωπον ὅστις μὲ τὴν ἐπώλησε· ἦτο ἐντόπιος, ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς κατοίκους, καὶ ἥρπασε πρῶτος τὰ σημαντικώτερα καὶ ὡραιότερα κομμάτια.

Ὁ τραπεζίτης ἵστατο σύννους.

— Ἀγοράσατέ την, ἐφέντημ, καὶ μὴ διστάζετε... κρατήσατέ την ὀλίγους μῆνας, καὶ ὅταν τὴν βαρεθῆτε γράψατε πρὸς τοὺς γονεῖς της· οὗτοι θὰ σᾶς μετρήσουν ὅσας χιλιάδας θέλετε διὰ νὰ τὴν ἐξαγοράσουν...Δὲν ἐννοεῖτε,ἐφέντημ,τὴν πραγματείαν ;

—Ἡ προφορὰ τῆς γυναικὸς ταύτης δὲν εἶναι χιακὴ, παρετήρησεν ὁ Ἀρμένιος.

—Δὲν εἶναι χιακὴ, ἀπήντησεν ὁ χατζῆς, διότι ἀνετράφη εἰς τὴν Φραγκιάν· αὐτὸ ἴσα ἴσα πρέπει νὰ σᾶς πείσῃ ὅτι δὲν εἶναι ζῶον... ἔχει πολὺ πνεῦμα καὶ καλὴν ἀνατροφήν· δὲν εἶναι ζῶον, ἐφέντημ.

— Ἂς περιπατήσῃ ὀλίγον, θέλω νὰ ἴδω καλλίτερα τὸ ἀνάστημά της.

— Μπὰς οὐστουνὲ, ἐφέντημ.

Διέταξε τότε τὴν Ἀνδρονίκην ὁ πωλητὴς νὰ σηκωθῇ ὄρθια· καὶ ῥίψας ἐπ' αὐτῆς ἐρυθροῦν τῆς Τύνιδος βουρνούζιον, τὴν περιέφερεν εἰς τὸν περίαυλον, κρατῶν αὐτὴν διὰ σχοινίου δεδεμένου εἰς τὴν ζώνην της.

Ὡμοίαζεν ἡ ταλαίπωρος κόρη τὴν Ζηνοβίαν, τὴν βασίλισσαν ἐκείνην τῆς Παλμύρας, τὴν ὁποίαν ὁ Αὐρ[illegible] χρυσᾶς ἁλύσους ἔκαμε νὰ βαδίζῃ ἔμπροσθέν του.

— Μὰλλ μπενὶμ ντὶρ—εἶναι ἰδική μου, ἀνέκραξεν ὁ τραπεζίτης· φέρε την εἰς τὴν οἰκίαν μου ἀπόψε.

—Εἴβαλλὰ, ἐφέντημ, ἐξὴκ ὄλμα'— εὐχαριστῶ, νὰ τὴν χαρεῖτε, εἶπεν ὁ χατζῆ Μουσᾶς· εἶμαι βέβαιος ὅτι πάντοτε θὰ καυχᾶσθε διὰ τὴν ἀγοράν σας.

Μειδιῶν εὐφροσύνως καὶ παίζων τὸ κομβολόγιόν του, ὁ Ἀρμένιος ἀφῆκε τὸ ἀνθρωποπωλεῖον.

ΚΕΦΑΛ. 2.

ΕΣΠΕΡΙΝΗ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐδουλώθη ἐπὶ ἑνὸς ἑλληνικοῦ πλοίου, ἀπερχομένου εἰς Ὕδραν μετὰ τριάκοντα ἄλλων οἰκογενειῶν, λειψάνων τοῦ μεγάλου τῆς Χίου κατακλυσμοῦ· ἐδουλώθη δὲ ὑπὸ μιᾶς τουρκικῆς φρεγάτας, ἥτις ἦτο ἐπίσης καταφορτωμένη γυναικοπαίδων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀφαρπάσει πρὸ ἡμερῶν ἐκ τῶν διαφόρων νήσων.

Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς φρεγάτας ταύτης ἦτο καὶ ὁ δουλέμπορος χατζῆ Μουσᾶς, ὅστις εἶχεν ἀγοράσει ἐκ Χίου μέγαν ἀριθμὸν δούλων.

Προσβληθεὶς ἐκ τοῦ κάλλους τῆς Ἀνδρονίκης ἐμέτρησε πρὸς τὸν ἀξιωματικὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ λαχνὸς ἔρριψεν αὐτὴν, δύο χιλιάδας γρόσια, ὅπως τὴν ἀποκτήσῃ· παρεχώρησε δὲ ἀντ' αὐτῆς τῷ ἀξιωματικῷ ἄλλην τινα νέαν Χίαν, Αὐγερινὴν καλουμένην, ἐκ τῆς ἀξιολόγου τῶν Ἀργεντῶν οἰκογενείας.

Ἔδοσε τώρα τὸ ὄνομα Αὐγερινὴ πρὸς τὴν Ἀρκάδαν, ἥτις ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ τῷ εἴπῃ τὸ ἰδικόν της, οὔτε τὴν καταγωγήν της· καὶ χάριν κερδοσκοπίας τὴν ἐκάλει θυγατέραν τοῦ ἐν Βενετίᾳ πλουσίου Ἀργέντου.

Ὅτε εἰς τὸ δουλοστάσιον ἐγνώσθη ἡ τύχη της, αἱ λοιπαὶ σύντροφοί της τὴν συνεχαίροντο, διότι ἐξήρχετο τῶν βαράθρων ἐκείνων τῆς λήθης, καὶ διότι ἔπεσεν εἰς χεῖρας χριστιανοῦ ἀγοραστοῦ.

Ἡ δυστυχὴς Ἀνδρονίκη περιωρίζετο νὰ μειδιᾷ μόνον μελαγχολικῶς, καὶ νὰ εὔχεται πρὸς ἑκάστην τύχην καλλιτέραν τῆς ἰδικῆς της.

Τί ποιητέον· εἰς τ' ἀδύνατα ἡ ἀπόφασις εἶναι τὸ τελευταῖον καταφύγιον τῶν γενναίων ψυχῶν, ἡ ὑπομονὴ καὶ καρτερία ἡ παρηγορία των, ἡ δὲ ἐλπὶς καὶ θεία πρόνοια τὸ μέλλον των· νὰ ὁμιλῇ τις ὀλίγα, καὶ νὰ σκέπτεται ἀκαταπαύστως ὑπὲρ τῆς βελτιώσεώς του εἶναι τὸ φρονιμώτερον μέτρον.

Ἀλλ' ἡ Ἀνδρονίκη εἶχε καὶ δύο ἄλλας μεγίστας παρηγορίας, αἵτινες δὲν ἄφινον νὰ ταπεινωθῇ τὸ ἠθικόν της· πρῶτον, ὅτι εἰς μίαν ἄκραν τοῦ ἔσω χιτῶνός της κατώρθωσε νὰ κρύ-

ψη τοὺς ἀδάμαντας τοῦ Καρὰ-Ἀλῆ, οἵτινες ἔμειναν ἐπ' αὐτῆς ὅτε ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀξίας μεγίστης, δι' ὧν ἤλπιζε νὰ ἐνεργήσῃ τὴν δραπέτευσίν της· καὶ δεύτερον, ἓν μικρὸν ἐγχειρίδιον, δι' οὗ ἠδύνατο νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῆς ἀτράκτου της, ἂν ἡ ἀτιμία καὶ αὖθις ἤθελε τολμήσει νὰ τὴν πλησιάσῃ.

Ἂς μεταβῇ ἤδη ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀρμενίου Ὠανὲς Μπερίκογλου, ἐν τῷ παρὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου χωρίῳ Κουροὺ-τσεσμέ.

Ἦτο εὐρύχωρος μὲ κήπους πολυάνθους καὶ ἔπιπλα πλούσια· ἡ τουρκική, εὐρωπαϊκὴ καὶ ἀρμενικὴ φιλοκαλία, φύρδην μίγδην εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην, δὲν παραχωρεῖ καμμίαν τάξιν εἰς τὴν συσκευὴν ἀξίαν περιγραφῆς.

Ὁ τραπεζίτης ἦτο ἄγαμος καὶ εἶχε διέλθῃ τὰς ἐαρινάς του ἡμέρας εἰς βίον ἀπωλείας· πλὴν τώρα, ὅτε ἡ ἡλικία εἶχε δαμάσει αὐτόν, δὲν ἦτο ἐμπαθής, ἢ μόνον διὰ τὴν ἀργυροκτησίαν καὶ τὸ χαρτοπαίγνιον, ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα δὲν σφάλλομεν πολύ, ἂν ἀποδώσωμεν γενικῶς πρὸς τοὺς πλείστους Ἀρμενίους.

Ἦτο ἑσπέρα ἤδη ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκόν του· μετ' ὀλίγον διάφοροι ἄλλοι Ἀρμένιοι καί τινες νέοι ἐκ τῶν καθολικῶν τοῦ Σταυροδρομίου, ἅπαντες πρῶτοι χαρτοπαῖκται τῆς πρωτευούσης, ἤρχισαν νὰ συναθροίζωνται.

Εἰς ὀλίγα λεπτὰ ὁ θάλαμος ἐν ᾧ ἐκάθηντο ἐπληρώθη νεφῶν ἐκ τῶν καπνοσυρίγγων των, καὶ οἱ ὑπηρέται προσέφερον καφὲ καὶ γλυκύσματα.

Πρὶν ἀρχίσουν τὸ φαραὼ ὁ τραπεζίτης ἐδιηγεῖτο μὲ ἀρμενικὴν παχυστομίαν τὴν ὡραίαν του ἀγορὰν τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Τὰ ὄμματα τῶν ἀκουόντων ἐδάκρυον ἀπὸ ἐρεθισμὸν καὶ περιέργειαν εἰς τὴν ἐρωτικὴν περιγραφήν του· ταυτοχρόνως ἡ θύρα ἐκρούσθη καὶ ὁ πρῶτος ταμίας τοῦ τραπεζίτου εἰσῆλθεν.

Οὗτος δὲν ἦτο ἄλλος, εἰμὴ ὁ Λουΐγγιος Καστέλης, τὸν ὁποῖον ἀρκούντως ἐν Χίῳ ἐγνωρίσαμεν.

— Qu'est c'est? monschou Louis, ἠρώτησεν ὁ Κ. Μπερίκογλους γαλλιστί, (γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν μετὰ πόθου ἡ Ἀρμένιοι προτιμοῦν).

— C'est que σὰν ἐφύγατενε ἀφ' τὸ σκριτόριο σήμερα, ἤρθενε μεζιλίκι ἀφ' τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ νὰ σᾶς παρακαλέσῃ νὰ μὴ πουλήσετε ἀκόμη τὸ μπριλλαντένιο του κουτί, γιατὶ ἕνας κουγιουμτζῆς τοῦ Βεζεστενὶ τοῦ προσφέρει σήμερα μιὰ πολὺ μεγαλητέρα ποσότις.

— Σαχή! καὶ ἐγὼ τὸ διεπραγματεύθην ἤδη μὲ τὴν Φατιμὲσουλτάναν! ἔκραξεν ὁ τραπεζίτης, κτυπῶν τὸν πόδα του.

— L'affaire est en peu troublée, εἶπεν ὁ Λουΐγγιο[redacted]

— Vu savez que faire? μουσχιοὺ Καστέλη, νὰ πηδήσῃς

μίαν στιγμὴν εἰς τῆς ἐξοχότητός του τὸ κονάκι, καὶ νὰ διηγηθῇς τὸ περιστατικόν,

— Très bien, moussiou.

— Ἄκουσον, μουσχιοὺ Λουὴ, εἶπέ του em pasant, ὅτι ἐσκόπευα αὔριον τὸ πρωῒ αὐτοπροσώπως νὰ ὑπάγω πρὸς ἐπίσκεψίν του διὰ νὰ τῷ προσφέρω μίαν ὡραιοτάτην δούλην, τὴν ὁποίαν σήμερον εἰς τὸ Γεσοὺρ-παζὰρ ἠγόρασα δι' αὐτόν.

— Très bien, καὶ πάλιν εἶπεν ὁ κύριος Λουΐγγιος, καὶ ἐδαφιαίως χαιρετήσας τὴν συναναστροφὴν ἐξῆλθε.

— Τί πρᾶγμα εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ὅστις κάμνει τόσον κρότον ἤδη εἰς Κωνσταντινούπολιν; ἠρώτησεν εἷς τῶν παρακαθημένων.

— Εἶναι ὁ ἐπιστήθιος τοῦ Χουσρὶτ-πασᾶ, βεζύρου τῆς Ἠπείρου καὶ Μωρέως, ἀπήντησεν ὁ Μπερίκογλους· ἐστάλη ἀπὸ Ἰωάννινα, συνοδεύων τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἐπικαταράτου Ἀλῆ Ταπελελῆ· ἔχει διαμαντικὰ ἀναρίθμητα· νομίζω ὅμως, ἐμφαντικῶς προσέθεσεν, ὅτι εἶναι εἷς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐδεκάτισαν ὀλίγον τοὺς θησαυροὺς τούτους.

— Εἶναι πολὺ γέρων; ἠρώτησεν ἕτερος.

— Ὄχι· σαρανταπεσσάρων, σαρανταπέντε ἐτῶν, μικροκαμωμένος, ὀλίγον καμπούρης μάλιστα, πλὴν εἶναι πολὺ πλούσιος, καὶ ὁμιλεῖ τρεῖς τέσσαρας γλώσσας.

— Τρεῖς τέσσαρας γλώσσας! Τοῦρκος, καὶ τρεῖς τέσσαρας γλώσσας! ἀνέκραξαν ὅλοι διὰ μιᾶς οἱ Ἀρμένιοι.

— Εἶναι τῳόντι θαῦμα, πλὴν τὰς ὁμιλεῖ, εἶπεν ὁ τραπεζίτης.

Τὴν συνδιάλεξιν ταύτην διέκοψεν ὁ χατζῆ Μουσᾶς, φέρων πρὸς τὸν τραπεζίτην τὴν Ἀνδρονίκην.

— Ὢχ! Ὢχ! ἂς ἴδωμεν καὶ τὴν γκιουζὲλ Καδινὲ τώρα, ἔκραξεν εἷς.

Ὁ χατζῆ Μουσᾶς τὴν εἶχεν ἐνδύσει ὁπωσοῦν κοσμίως καὶ καθαρῶς· ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς τὴν θέσιν μετέβαινε τώρα εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐκείνην, δούλης ἑνὸς κονακίου, ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν της διὰ πέπλου (γιασμὰκ), καὶ ἐνέδυσεν αὐτὴν διὰ σαλβαρίων καὶ τουρκικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἐσθῆτος (φερετζέ).

Ὅτε ὡδηγήθη εἰς τὸν θάλαμον ἐκεῖνον, ὁ ἴδιος Μπερίκογλους τὴν ἀπεκάλυψε, καὶ πανηγυρικώτατα ἠρώτησε τοὺς παρακαθημένους, ἂν δὲν εἶναι διπλοῦ ἀργυρίου ἀξία, τοῦ ὅ,τι ἐπλήρωσε πρὸς τὸν χατζῆ Μουσᾶν.

Ὅλοι τῳόντι ἀφιλονεικητὶ εὕρισκον τὴν δούλην ἐκείνην ὡραιοτάτην, καί τινες ἔκαμον τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἦτο τρέλλα νὰ τὴν δώσῃ πρὸς τὸν πασᾶν καὶ νὰ μὴ τὴν κρατήσῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του.

— Γυναῖκας, ὅσας θέλεις σήμερον, εἶπεν ὁ Μπερίκογλους μετ' ἀξιοπεριέργου ἀδιαφορίας· κάμετε ἕνα περίπατον εἰς τὸ Γεσοὺρ-παζὰρ διὰ νὰ ἴδῆτε πόσαι ὡς αὐτὴ πωλοῦνται· ἡ ἐπα-

νάστασις αὕτη ἐπλημμύρησε τὰς ἀγορὰς ταύτας, καὶ καταντᾷ τις νὰ μὴ γνωρίζῃ ποίαν πρέπει νὰ ἐκλέξῃ καὶ ποίαν ν' ἀποῤῥίψῃ· ἔπειτα ἔχω σχέδιά τινα, καὶ θέλω νὰ ὑποχρεώσω τὸν πασᾶν τοῦτον· διότι τώρα εἶναι περίστασις καὶ χρήματα νὰ κερδίσῃ τις, καὶ τοῦ ἰδίου σουλτάνου τραπεζίτης νὰ γίνῃ.

— Ἕκαστος ἔχει τοὺς λόγους του, εἶπεν εἷς ἄλλος, πλὴν τὸ κατ' ἐμὲ δι' ὅλον τὸν κόσμον δὲν ἔδιδον τὴν νέαν ταύτην.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἀπαθῶς ἤκουεν· οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ ὦτά της εἶχον συνειθίσει εἰς πολλὰ ἄῤῥητα κατὰ τὸ βραχὺ τοῦτο διάστημα.

Ἀπεκρίθη εἴς τινας ἐρωτήσεις, τὰς ὁποίας τῇ ἀπέτεινον, μὲ ἀξιοπρέπειαν, ἥτις ἐμαρτύρει ὅτι δὲν ἐγεννήθη δούλη, καὶ ἐκράτησε πάλιν τὴν σιωπὴν καὶ τὸ σοβαρόν της εἰς προπέτην, ὅστις ἐζήτησεν ἀσχημόνως νὰ τὴν ἀστειευθῇ.

Ὁ χατζῆ Μουσᾶς πληρωθεὶς ἀνεχώρησεν· ἡ ἀγορασθεῖσα δούλη μετεφέρθη εἰς ἰδιαίτερον δωμάτιον, καὶ ἡ συντροφία παρεδόθη μετ' ὀλίγον εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον.

Μετὰ μίαν ὥραν ὁ Λουΐγγιος Καστέλης ἐπέστρεψε καὶ εἰδοποίησεν ὅτι ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς ὠργίσθη πολὺ διὰ τὴν πώλησιν τοῦ ἀδαμαντίνου κιβωτίου του, καὶ ἐπεθύμει ἀμέσως νὰ ἴδῃ τὸν Μπερίκογλουν.

Τὸ περιστατικὸν ἐτάραξε τὴν συναναστροφήν· μία κεφαλὴ ὡς γογγύλιον ἐκόπτετο τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Μπερίκογλους ὅμως μὲ πολὺ φλέγμα ἐξηκολούθησε τὸ παιγνίδιον ὀλίγην ἔτι ὥραν· ἀποπέμψας δὲ τὸν ἀρχιταμίαν αὐτοῦ εἰς τὰ ἴδια, ἠγέρθη.

— Ἐμπρὸς, ἐμπρὸς, τὸ παιγνίδιόν σας ἕως νὰ ἐπιστρέψω, εἶπε· δὲν θ' ἀργήσω .... μὴν ἐμποδίζεσθε.

Καὶ στολίσας μὲ ὅ,τι πλούσιον εἶχε τὴν Ἀρκάδα, ἐπεβιβάσθη μετ' αὐτῆς ἐπὶ τοῦ τετρασκάλμου κέλητός του, καὶ διευθύνθη πρὸς τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶν.

ΚΕΦΑΛ. 3.

Ο ΑΡΝΑΟΥΤ-ΠΑΣΑΣ ΚΑΙ Η ΔΟΥΛΗ.

Ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη ἐπεβιβάσθη εἰς τὴν λέμβον τοῦ Ἀρμενίου δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ χύσῃ θερμὰ δάκρυα, ἀναλογιζομένη, ὅτι ἀπὸ χριστιανοῦ χεῖρας μεταφέρεται εἰς Τούρκου· ἐδεήθη θερμῶς τοῦ δεσπότου της νὰ μὴ τὴν δώσῃ πρὸς τὸν πα[redacted] σχομένη πρὸς τοῦτον πλούτη, ἂν ὀλίγας ἡμέρας ἔτι [redacted]τει εἰς τὸν οἶκόν του· ἀλλὰ τίς τὴν ἤκουεν! ὁ Ἀρμένιος, τοκογλύφος περιώνυμος, δὲν ἔδιδε προσοχὴν εἰς τὰ λεγόμενά της,

διὰ λόγους τοὺς ὁποίους ἀμέσως θέλομεν μάθει· ἡ Ἀνδρονικη δὲν ἠγνόει, ὅτι, ἂν ἔῤῥιπτε τοὺς ἀδάμαντάς της εἰς τοὺς πόδας του, ἤθελεν ἴσως τὸν μαλάξει πρὸς ὥραν, πλὴν ἤθελε στερηθῇ ἅπαξ τοῦ μέσου τῆς ἀποδράσεώς της, καὶ τότε ἡ δουλεία ἤθελε τὴν καταδικάσει διὰ βίου. Ἄλλως τε χριστιανὸς, ὅστις, εἰς τὴν τοῦ οἴκτου ἐκείνην ἐποχὴν, παρέδιδε τόσον ἀνηλεῶς καὶ ἀκάμπτως μίαν δυστυχῆ χριστιανὴν πρὸς τὸν μουσουλμανισμὸν, ἦτο χείρων καὶ τούτων τῶν Τούρκων.

Καὶ πάλιν ὕψωσε λοιπὸν πρὸς τὸ ἀένναον αὐτῆς καταφύγιον, τὴν θείαν πρόνοιαν, τὰς ἐλπίδας της, καὶ ἐσιώπησεν ἀγογγύστως.

Ἡ λέμβος ἐπλησίασε μετὰ ἡμισείας ὥρας διάπλουν εἰς τὸ κατὰ τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ Βοσπόρου χωρίον Μπεγλέρμπεϊ ὅπου ἔκειτο τὸ θερινὸν μέγαρον τοῦ περιφήμου βεζύρου τῆς Πελοποννήσου Χουσρὶτ, ἐν ᾧ κατῴκει ἤδη ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς.

Ὁ Ἀρμένιος εἰσῆλθεν μετὰ τῆς Ἀνδρονίκης εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο παλάτιον.

Ὅ,τι πλούσιον, καταπληκτικὸν καὶ τρυφηλότατον, μετὰ τὰ σεράϊα αὐτοκράτορος, ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον, ἐνταῦθα εὑρίσκετο κατὰ δεύτερον λόγον.

Εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ πασᾶ μόνος, ἀφήσας ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν δούλων του τὴν Ἀνδρονίκην· προσεκύνησε δὲ τοῦτον δι' ἐδαφιαίου τεμενά.

Ὁ πασᾶς ἐκάθητο ἐπὶ ἀνακλίντρου πτηλωτοῦ, καπνίζων ἀργυροκρυστάλλινον καὶ πολυμήκη ναργελὲ, καὶ ἀκουμβῶν τὰ νῶτα εἰς τὴν γωνίαν δύο χρυσῶν καὶ κοσυμβωτῶν προσκεφαλαίων.

— Ἡ Φατιμὲ-σουλτάνα ἔχει τὸ ἀδαμάντινόν μου κιβώτιον; ἠρώτησε.

— Μάλιστα, ἐφέντημ.

— Καὶ τί προσφέρει;

— Ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας γρόσια.

— Γραικός τις τοῦ Βεζεστενίου μὲ προσφέρει διακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας ἐκ μέρους τοῦ σεραΐου, ὥστε, βλέπεις, ἡ διαφορὰ εἶναι μεγίστη· αὔριον δὲ τὸ πρωῒ θὰ ἔλθῃ νὰ τοῦ τὸ παραδώσω.

— Περίεργον, ἐφέντημ! ἐγὼ τοιαύτην τιμὴν δὲν εὗρον· ἡ Φατιμὲ-σουλτάνα μ' ἔδωκεν ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας γρόσια, τὴν τιμὴν δηλαδὴ τὴν ὁποίαν μ' ἐζητήσατε· ἐγὼ δὲ ἔκλεισα μαζῆ της, καὶ αὔριον τὸ πρωῒ θὰ μὲ μετρήσῃ τὰ χρήματα.

— Ἔκλεισες; ἔπραξες κακὰ προτοῦ μὲ εἰδοποιήσῃς, εἶπεν ὀξυθύμως ὁ πασᾶς· θὰ μὲ πληρώσῃς τὴν διαφορὰν· ἀπὸ σὲ ἀπαιτῶ τὰς λοιπὰς ἑκατὸν χιλιάδας γρόσια, κὺρ Μπερίκογλου.

— Εἰς τὰς διαταγάς σας, ἐφέντημ· ὄχι ἑκατὸν χιλιάδας,

ἀλλὰ ἓν ἑκατομμύριον, ἂν θέλετε· ἀκόμη δὲν μ' ἐγνωρίσατε· ἐγὼ δὲν ἐργάζομαι διὰ τὰ χρήματα, διότι ἔχω ἑκατομμύρια· ἐργάζομαι διὰ τὴν δόξαν· ἡ τιμὴ, ὅτι εἶμαι τραπεζίτης σας, μὲ ἀρκεῖ.

— Κάθησαι, κὺρ Μπερίκογλου, κάθησαι, εἶπεν ὁ πασᾶς, δεικνύων θέσιν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου του, καὶ σταθμίζων τοῦ τραπεζίτου τὴν εἰλικρίνειαν δι' ἑνὸς ζεύγους ὀμμάτων λίαν σπινθηροβόλου.

Περιττὸν νὰ κρύψωμεν ἀπὸ τὸν ἀναγνώστην πορρώτερα ὅτι ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς ἦτο ὁ καταχθόνιος Βάρθακας, ὁ καφταντζὴς δηλ. τοῦ Χουσρίτου.

Εἶχε προβιβασθῆ ὑπὸ τοῦ ἀπομωραμένου βεζύρου τοῦ Μωρέως εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πασᾶ μὲ μίαν ἱππουρίδα (τουγιοὺ), καὶ διωρίσθη ἐπίσης νὰ συνοδεύσῃ τὰ πλούτη καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Πάντα ταῦτα ἐνηργήθησαν ὑπὸ τούτου, καθότι, ἐλευθερωθεισῶν τῶν γυναικῶν τοῦ βεζύρου, ἐφοβεῖτο μήπως εἰς τὴν ἐπιστροφήν των φοραθῇ διὰ τὴν κλοπὴν τῶν ἀδαμάντων των.

Ἐννοεῖ ἤδη ὁ ἀναγνώστης διατὶ ὁ τραπεζίτης τοσοῦτον τὸν ἐκολάκευε. Ἐντοσούτῳ ὁ Βάρθακας ἐζήτει ἕνα Ἀρμένιον ὡς τὸν Μπερίκογλουν, καὶ ὁ Μπερίκογλους ἕνα διεφθαρμένον χριστιανὸν ὡς τὸν Βάρθακα, διὰ νὰ συμφωνήσωσι τίνι τρόπῳ νὰ καταβροχθίσωσι τοὺς θησαυροὺς τούτους, καὶ ἀποδώσωσι τὴν κλοπὴν πρὸς τὸν γέροντα καὶ ἐκχαυνωθέντα τῆς Πελοποννήσου βεζύρην.

Ἐξηγήσεις τινὲς ἔλαβον χώραν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, καὶ ἔμειναν σύμφωνοι τὴν ἐπαύριον νὰ συνδιαλεχθῶσι ἐκτενέστερον.

Ὁ τραπεζίτης ἠγέρθη ν' ἀναχωρήσῃ.

— Ἀλήθεια, ἐξοχώτατε, ἐλησμόνησα· ἔλαβον τὸ θάῤῥος νὰ σᾶς φέρω μίαν ὡραίαν δούλην, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὸ Γεσοὺρ-παζὰρ ἠγόρασα.

— Σ' εὐχαριστῶ, κύριε Μπερίκογλου· εἶναι ὅτι ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ δὲν ἐσχημάτισα εἰσέτι τὸ χαρέμι μου. Εἶσαι ὁ πρῶτος ὅστις μ' ἐνεθυμήθης καὶ εἰς τοῦτο.

— Καὶ εἶναι μία, ἥτις ἤρεσεν εἰς ὅλους, ἐφέντημ.

— Ὄχι δά ...... Εἶναι Γεωργιάνα ἢ Κιρκασίνα.

— Εἶναι χριστιανὴ ἀπὸ τὴν Χίον ..... μὰ καλλιτέρα καὶ Γεωργιάνης καὶ Κιρκασίνης· ἔχει καὶ καλὴν ἀνατροφήν ...; εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα σπήτια .... ἀνετράφη εἰς Βενετίαν.

— Εἰς Βενετίαν; ..... Ποῦ τὴν ἔχεις;

— Σᾶς τὴν ἔφερα ἐδῶ· εἶναι ἔξω εἰς τὸν ἀντιθά[redacted]

— Φέρε την ...... φέρε την λοιπὸν μέσα νὰ τὴν ἴδ[redacted] ὁ Βάρθακας ὀρθωθείς.

Ἡ Ἀνδρονίκη προσεφέρθη. Ὁ δὲ τραπεζίτης μαλακῶς βα-

δίσας ἀπὸ τὰ ὄπισθεν ἀπέσπασεν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τὸν πέπλον της.

— Ἂ ἆ ἆ!!!..... τί!!!.... ἐξεφώνησεν ὁ ἀνόσιος καθηγητής.

— Θεέ μου!!! ἐμουρμούρισεν ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος, καὶ οἱ βραχίονές της, ὡς νεκροί, ἔπεσαν ἐπὶ τῶν γονάτων της.

— Γνωρίζεσθε, βλέπω, ἐξοχώτατε!! παράδοξος σύμπτωσις!!....

— Αὔριον λοιπὸν τελειόνομεν τὴν ὁμιλίαν μας, κύριε Μπερίκογλου· αὔριον, λαμβάνων ἀπὸ τὸν βραχίονα τὸν τραπεζίτην· αὔριον, αὔριον ἐλθὲ εἰς τὰς δώδεκα ὥρας ἀκριβῶς νὰ συγγευματίσωμεν καὶ νὰ ὁμιλήσωμεν ἐκτενέστερα.... Σ' εὐχαριστῶ ἀπείρως διὰ τὸ δῶρόν σου· ὡραιότερον καὶ τιμαλφέστερον δὲν ἠδύνασο νὰ μὲ κάμῃς.

Καὶ χωρὶς νὰ δώσῃ κἂν καιρὸν πρὸς τὸν τραπεζίτην ν' ἀναπνεύσῃ, κρατῶν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βραχίονος, τὸν συνώδευσε μέχρι τῆς θύρας.

— Σύ, Ἀνδρονίκη μου, ἐπωλήθης ὡς δούλη εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν δούλων; εἶπε μετὰ ταῦτα ἐπιστρέφων πρὸς ταύτην καὶ σταυρόνων τὰς χεῖρας εἰς τὸ στῆθός του.

— Ἂς ἦσαι καλά· ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκάη ἡ οἰκία μας καὶ ἐσφάγη ὁ ἀδελφός μου καὶ ὁ πατήρ μου, μιᾶς ὥρας ἀνάπαυσιν δὲν εὗρον πλέον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. Ἐλυτρώθην ἐκ τοῦ ἑνὸς κινδύνου διὰ νὰ περιπέσω εἰς τὸν χειρότερον.

— Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκάη ἡ οἰκία σου καὶ ἐσφάγη ὁ πατήρ σου, φεῦ! ἡ συνείδησίς μου δὲν εὗρε μιᾶς ὥρας ἀνάπαυσιν, φιλτάτη μου! Μολονότι ἡ τύχη δὲν ἄφησε δῶρόν της μὲ τὸ ὁποῖον νὰ μὴ μὲ ῥάνῃ καὶ μολονότι εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ προσφέρω κάθε παραμυθίαν, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, ἐκδουλεύσεις τινὰς πρὸς τὸν θνήσκοντα Θρασύβουλόν σου, μ' ὅλον....

— Τὸν θνήσκοντα Θρασύβουλόν μου!!!!... ὁμίλει, ὁμίλει, διδάσκαλε.... τί ἔγεινεν ὁ Θρασύβουλος; μὲ παραφορὰν ἠρώτησεν ἡ δυστυχής.

— Κάλει με, ναὶ ἀγαπητή μου, κάλει με διδάσκαλον καὶ ὄχι πασᾶν· καὶ ἐγὼ θὰ σὲ ὀνομάζω πάντοτε ποθητή μου μαθήτρια. Ταῦτα εἶναι δύο ἐπίθετα τὰ ὁποῖα χύνουν θέλγητρα καὶ πολυτίμους ἐνθυμήσεις εἰς τὴν καρδίαν μου.

— Λέγε, δι' ὄνομα τοῦ Ὑψίστου! κὺρ Βάρθακα, ἂν θέλῃς νὰ μὴ χάσω τὰς φρένας. Λέγε μίαν ὥραν ταχύτερα· τί ἔγεινεν ὁ Θρασύβουλός μου;

— Ἀπέθανεν!...εἶπεν ὁ καθηγητής, καλύπτων θλιβερῶς μὲ τὴν παλάμην τοὺς ὀφθαλμούς του.

— Ἀπέθανεν!.... Ἄ... εἰπέ με τὴν ἀλήθειαν.... ἀπέθανεν!!...

— Πικρὰ ἀλήθεια!.... ἰδοὺ τὸ δακτυλίδιόν του, τὸ ὁποῖον

χιλιάκις ἠσπάσθη πρὶν ἐκπνεύσῃ.... μὲ τὸ ἐνεπιστεύθη νὰ σὲ τὸ παραδώσω.

—Ἀπέθανε!... δράττουσα τοῦτο σπασμωδῶς πάλιν ἐξεφώνησεν..... Εἶναι τὸ ἴδιον τοῦ ἀῤῥαβῶνος..... Παναγία μου!..... Ἀπέθανεν; ὢ! ναί! ἀπέθανεν! ἔκραξε· καὶ ὁρμητικῶς πεσοῦσα εἰς τὰ δύο αὐτῆς γόνατα, μὲ λυγμοὺς σπαραξικαρδίους ἤρχισε νὰ σύρῃ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς της.

Ὁ ψευδοτοῦρκος ἐφαίνετο καὶ αὐτὸς συμμεριζόμενος τὰς λυπηρὰς στιγμάς της. Ἵστατο περιαλγής· ἔφερεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του τὸ ῥινόμακτρον.

Ἐλησμόνησε τὴν θέσιν της· ἐλησμόνησε εἰς ποίου θηρίου τὴν φωλεὰν ἦτο ἡ δυστυχὴς Ἀνδρονίκη, καὶ μετ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ ζητῇ λεπτομερείας περὶ τοῦ θανάτου τοῦ μνηστῆρός της.

— Ἐπληγώθη εἰς τὸ Δραγατζάνι, εἰς τὸ ὁποῖον ὡς ἥρως ἐπολέμησεν. Ἐπληγώθη, λέγω, καὶ ὁμοῦ μὲ δεκαπέντε ἄλλους ἱερολοχίτας ἠχμαλωτίσθη. Οἱ Τοῦρκοι ἤθελον ὅλους τοὺς ἀποκεφαλίσει, ἂν κατ' εὐτυχίαν δὲν εὑρισκόμην ἐγὼ ἐκεῖ τότε. Τοὺς διέσωσα ἀπὸ τὴν σκληρὰν καταδίκην, παρέλαβον εἰς τὴν οἰκίαν μου τὸν Θρασύβουλον, καὶ προσεπάθησα μὲ κάθε μέσον καὶ ἀνάπαυσιν νὰ τοῦ δώσω ἀνάῤῥωσιν· φεῦ! δυσφόρητος δυστυχία! ἡ σφαῖρα εἶχεν ἐμμείνει εἰς τὸ στῆθος, καὶ ἡ πληγὴ ἀπέβη ἀνίατος. Καὶ ὁ ἴδιος διώρα τὸν θάνατον, καὶ κλαίων, ἐσὲ μόνην, Ἀνδρονίκη.... τὴν χαρίεσσαν Ἀνδρονίκην ἔκραζε. Μ' ἐδιηγήθη τὸν εἰς τὰ μαῦρα τῆς Στυγὸς ὕδατα ὅρκον σας· καὶ δίδων μοι τὸ δακτυλίδιον, μὲ ἀγωνίαν ἐπρόφερε τὴν ὑστέραν αὐτοῦ βουλήν.

«Παράδοσέ το πρὸς τὴν ἀξιέραστόν μου φίλην· εἰπὲ πρὸς ταύτην, ὅτι μέχρι τέρματος τοῦ βίου τὴν ἐλάτρευσα· τώρα εἶναι ἐλευθέρα. Μὴ λησμονήσῃς δὲ νὰ τὴν γνωςοποιήσῃς ἔτι, ὅτι σὺ μ' ἔκλεισας τοὺς ὀφθαλμούς, καί....»

— Ἐγνώριζε τὰ συμβάντα μου;... ἐγνώριζε τὸν θάνατον τοῦ πατρός μου;... εἶχε λάβει καμμίαν τῶν ἐπιστολῶν τὰς ὁποίας τοῦ ἔπεμψα;... διέκοψεν αὐτή.

—Δὲν ἐγνώριζε τίποτε· καὶ ἐννοεῖς, ἀγαπητή μου, ὅτι ἐγὼ δὲν ἤμην τόσον ἀνόητος νὰ τῷ διηγηθῶ τὶ ἠκολούθησεν εἰς τὸν πύργον. Μία τοιαύτη διήγησις, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦτο ἀνωφελής, ἤθελε μὲ ἀμαυρώσει, καὶ ἤθελεν ἐπισπεύσει τὸν θάνατόν του....., ἐγὼ περιωρίσθην νὰ τῷ εἴπω μόνον, ὅτι ἀνεχώρησα ἀπὸ τὸν πύργον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Πατρῶν διὰ νὰ συμμερισθῶ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα· καὶ ὅτι ἠχμαλωτίσθην ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τοῦ προσέθεσα μάλιστα καὶ τὴν τρανὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἐπιφυλάττομαι εἰς πρώτην εὐκαιρίαν πάλιν νὰ ἐ[illegible] εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἁγίας θρησκείας καὶ τοῦ ἔθνους μου.

Εἶχε τὰς παλάμας εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἔκλαιεν ἡ δυςυχὴς

Ἀνδρονίκη. Ὁ ὅρκος τῆς Στυγός, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζεν ἄλλος εἰμὴ αὕτη καὶ ὁ Θρασύβουλος, καὶ τὸ δακτυλίδιόν του, τὴν ἔκαμαν νὰ μὴν ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ἔφυγεν πλέον ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἡ ἐρωτικὴ ψυχή του.

— Ἄκουσε, Ἀνδρονίκη! πλησιάζων καὶ λαμβάνων τὴν χεῖρά της εἰς τὰς μιαιφόνους ἰδικάς του, εἶπεν ὁ Βάρθακας. Ἂς λησμονήσωμεν τὸ παρελθόν· εἶναι ὀλέθριον δι' ἀμφοτέρους μας. Καὶ σ' ἔβλαψα καὶ μ' ἔβλαψες· ἡ πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Λόντον ἐκείνη ἐπιστολή σου εἰς Πάτρας ὀλίγον ἔλειψε νὰ μὲ δώσῃ τὸν θάνατον· ἡ ἐπιστολή σου ἐκείνη μ' ἐβίασε νὰ λειποτακτήσω πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ ἔκτοτε μὲ τούτους νὰ μείνω. Ἂς τὸ λησμονήσωμεν λοιπὸν τὸ παρελθόν· αἱ στιγμαί σου τώρα εἶναι ἱεραί· εἶναι στιγμαὶ ἀληθοῦς πένθους καὶ δακρύων, καὶ ἐγὼ ὡς ἄνθρωπος λογικὸς τὰς σέβομαι.... ἐκ καρδίας σὲ συλλυποῦμαι. Μὴ φαντασθῇς διόλου, ὅτι εἰς τὸ παλάτιον τοῦτο εἶσαι δούλη· τοὐναντίον εἶσαι κυρία· τὰ δωμάτια ὅλα, αἱ θεραπαινίδες ὅλαι, ὅ,τι εὑρίσκεται ἐδῶ εἶναι ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγάς σου· καὶ σὲ ὁρκίζομαι εἰς ὅ,τι ἔχω ἱερόν, ὅτι πώποτε δὲν θέλω τολμήσει νὰ ἔλθω μέχρι τῆς κατοικίας σου, ἂν πρότερον δὲν λάβω τὴν ἄδειάν σου· ἂν δὲν ἔχω τὴν ἐγκάρδιον συγκατάθεσίν σου. Τοὐλάχιστον, ἀγαπητή μου Ἀνδρονίκη, δός μοι τὴν εὐκαιρίαν νὰ σὲ κάμω νὰ λησμονήσῃς ὀλίγον τι ὅ,τι κακὸν σ' ἔκαμα, πιστεύω, ὅτι ὁ Κύριος ἵλεως τῶν σπαραγμῶν τῆς συνειδήσεώς μου, σ' ἐφανέρωσεν ἐνώπιόν μου κατὰ τὴν δυσχερῆ σου ταύτην θέσιν..... Πίστευσόν μοι, Ἀνδρονίκη! βάσανον ὀλεθριώτερον εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐλέγχους.

Καὶ ὁ Βάρθακας, φέρων τὸ μανδύλιον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ψευδοπνίγων τοῦ λάρυγγός του τοὺς φθόγγους, ἐπαρουσίαζεν ἐντεχνέστατα τὴν θεατρικὴν ὑποκρισίαν.

Σιγὴ καὶ κατήφεια ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν διήρκεσεν ἀρκετὴν ὥραν. Τέλος ἡ Ἀνδρονίκη διὰ βαθέως ἀναστεναγμοῦ εὐχαρίστει τὸν Βάρθακα διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὴν μετεχειρίζετο.

Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς τῇ ἔδωκε τὸ ὡραιότερον μέρος τοῦ παλατίου του, ἀρκετὰς θεραπαινίδας, μίαν καλὴν βιβλιοθήκην καὶ ὅ,τι πολυδάπανον καὶ ἁβρὸν ἡ ὀθωμανικὴ τρυφηλότης ἐχορήγει.

Ἔθεσεν ἐν τούτοις καὶ τέσσαρας μαύρους Ἄργους, ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουν εὐνούχους, διὰ νὰ τὴν παραφυλάττουν μήπως ἤθελε τοῦ δραπετεύσει.

ΚΕΦΑΛ. 4.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΤΟ ΚΟΥΠΙ.

Ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Φαναρίου, οὐχὶ μακρὰν τοῦ πατριαρχείου, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν θύραν εἴδομεν τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου.

Ἡ οἰκία εἰς ἣν τὸν ὁδηγοῦμεν εἶναι μικρὰ, ὀλίγον ἀπέχουσα τοῦ παραθαλασσίου, πλὴν στιλπνὴ ἐκ τῆς καθαριότητος· περικλείει δὲ πολυάριθμον οἰκογένειαν, συνισταμένην ἐκ πατρὸς, μητρὸς, πέντε θυγατέρων καὶ τριῶν υἱῶν.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη εἶναι ἡ τοῦ Λαμπίκη, τοῦ πορθμέως ἐκείνου, πρὸς ὃν ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἔδωκε τὴν ἀδαμάντινον τοῦ σουλτάνου ταμβακοθήκην, καὶ ὅστις τόσον συνέδραμεν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἁγίου αὐτοῦ λειψάνου.

Δὲν ἦτο δὲ πλέον πορθμεὺς, ἀλλ' ἀδαμαντοπώλης, τέχνην, ἣν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐγνώριζε, διότι ὁ πατήρ του μετήρχετο αὐτήν.

Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες τότε ἄφιναν τοὺς χριστιανοὺς νὰ πλουτῶσι πρότερον καὶ ἔπειτα ν' ἀποκεφαλίζωσιν αὐτοὺς, σφετεριζόμενοι τὴν περιουσίαν των, εἶχον ἀποκεφαλίσει καὶ τὸν δυστυχῆ πατέρα τοῦ Λαμπίκη· ὁ δὲ υἱὸς, ἕνεκα τῆς ἐσχάτης πενίας, κατήντησε πορθμεύς.

Τὸ κατὰ τῶν Τούρκων μῖσός του ἦτο ἀδιάλλακτον, πλὴν εἶχε μεγάλην ἐπιτηδειότητα νὰ ὑποκρύπτῃ τοῦτο.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου ἀνέλυσε τὴν ἀδαμάντινον ταμβακοθήκην, κατασκευάσας μετὰ πολλῆς χάριτος δακτυλίδια, πόρπας, ἐνώτια, κτλ. διὰ δὲ τῶν χρημάτων, ἅπερ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θρασύβουλος, ἠγόρασε διαφόρους ἄλλους στολισμοὺς, καὶ προσερχόμενος μετὰ τῆς συζύγου του εἰς τοὺς γυναικωνίτας τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν μεγάλων πασάδων, ἐπώλει πρὸς τὰς ὀδαλίκας αὐτὰ εἰς ὑψηλὰς τιμάς· φύσει δὲ γλυκὺς καὶ ἀστεῖος ἀνὴρ ἐκέρδισε τὴν ἐμπιστοσύνην των, καὶ συντόμως αὗται τῷ ἔδιδον ἀδάμαντας, ἄλλοτε μὲν διὰ νὰ τοὺς μεταπωλήσῃ, ἄλλοτε δὲ διὰ νὰ τοὺς μεταποιήσῃ εἰς ἄλλον δέσιμον, ἢ μορφὴν τοῦ συρμοῦ.

Φαίνεται ὅτι ἡ εὐχὴ τοῦ μάκαρος Γρηγορίου «Κύριος κατευοδώσοι σε εἰς πλούτη», ἣν τῷ ἔδωκεν ὅτε ἐνεχείρισεν αὐτῷ τὴν ταμβακοθήκην, εἰσηκούσθη· ὁ Λαμπίκης, οὗτινος ὁ πατὴρ ἄλλοτε ἐστάθη τοσοῦτον περιώνυμος, ἔγεινεν νῦν ο[illegible] γνωστὸς, διὰ τὴν τέχνην καὶ τιμιότητά του, εἰς ὅλα τὰ σεράϊα τῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ ὀθωμανικῆς ἀριστοκρατίας,

ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀγορὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὥστε ὁ ἔχων ἀδάμαντας νὰ πωλήσῃ ἢ ἐπεξεργασθῇ πρὸς τοῦτον ἀπευθύνετο.

Ὅτε ὁ Βάρθακας, τὰ νῦν Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ἠθέλησε νὰ ἐκποιήσῃ τὸ ἀδαμάντινον κιβώτιον, ὅπερ ἐκ τοῦ χαρεμίου τῆς Τριπόλεως ἔκλεψεν, τὸ ἔδωκε πρὸς τὸν τραπεζίτην του Μπερίκογλουν, καὶ οὗτος πρὸς τὸν Λαμπίκην· ὁ δὲ Λαμπίκης εὗρε διακοσίων πεντήκοντα χιλιάδων γροσίων προσφορὰν ὑπὸ μιᾶς τῶν σουλτανῶν. Ὁ τραπεζίτης ὅμως, ἀφοῦ ἔμαθε τὸν ἀγοραστὴν, ἐζήτει ἀπ' εὐθείας ὁ ἴδιος νὰ τὸ πωλήσῃ, καὶ διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν μεσιτείαν, καὶ διὰ νὰ δώσῃ μόνον ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας πρὸς τὸν Βάρθακα.

Ἐννοήσας τοῦτο ὁ Λαμπίκης διευθύνθη αὐτοπροσώπως πρὸς τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶν· οὗτος ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν διορίσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πώλησιν, διότι, ὡς γνωρίζομεν, ἐμβῆκεν εἰς ἄλλης φύσεως ἐξηγήσεις μὲ τὸν Μπερίκογλουν· τῷ ἔδωκεν ἐντούτοις πολλοὺς ἄλλους ἀδάμαντας, ὅπως τοῦ κατασκευάσῃ ἓν πολυτιμώτατον περιδέραιον, ὅπερ ἐσκόπευε νὰ δωρήσῃ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην.

Ὁ Λαμπίκης ὑπηρέτησεν αὐτὸν μετ' ἀκραιφνοῦς τιμιότητος, ὥστε καὶ εἴσοδον εἰς τὸ παλάτιόν του εἶχεν ἐλευθέραν, καὶ πλούτη εἰς βραχύτατον διάστημα ἐθησαύρισεν.

Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀδαμαντοπώλου ἕνα μῆνα μετὰ τὴν ἑσπέραν, καθ' ἣν ἡ Ἀνδρονίκη ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ καταχθονίου αὐτῆς διδασκάλου.

Τὸ δεῖπνον ἦτο ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ περιέμενον τὸν ἀδαμαντοπώλην ἵνα δειπνήσωσιν.

Αἱ θυγατέρες κατεγίνοντο ζυγίζουσαι καὶ διαχωρίζουσαι ψιχία τινὰ ἀδαμάντων, οἱ δὲ υἱοὶ στιλπνόνοντες καὶ ψαλιδίζοντες χρυσοῦς κρίκους καὶ συναρθρώσεις τοῦ εἰρημένου περιδεραίου,

Τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν πρώτων κατὰ τὴν ἡλικίαν θυγατέρων ἦσαν Σμαράγδα, Ταρσίτσα καὶ Μαριόγκα· τῶν δὲ υἱῶν Μιχαλάκης καὶ Βασιλάκης. Κανὲν ἐξωτερικὸν κάλλος δὲν διεκρίνετο ἐπὶ τούτων· ἡ μονοτονία μάλιστα τῶν γαλανῶν ὀφθαλμῶν ὅλης τῆς οἰκογενείας, καὶ τὸ κρεμαστὸν τῶν χειλέων, ὡς καὶ τὸ λεπτὸν τῆς φωνῆς, δὲν διέθετον καλῶς κατ' ἀρχὰς τὸν ἐπισκεπτόμενον· ὅτε ὅμως τοὺς συνανεστρέφετο πλειότερον ἀπήντα ψυχὰς ἀδόλους, διαβιούσας ὑπὸ τὸν ἀληθῆ φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς θρησκείας, καὶ εὐφραινομένας εἰς τῆς τιμιότητος τὴν ἐξάσκησιν.

—Ἐπιθυμοῦσα, νενέκα μου, νὰ ἔρθῃ μιὰ ὥρα προτήτερα ὁ μπαμπὰς, εἶπεν ἡ Μαριόγκα· αὐτὴ ἡ μυρωδιὰ τῶν κιοφτέδων ἀνοίγῃ τόσο τὴν ὄρεξι.

— Εἶναι ἀλήθεια μιὰ ὥρα ἀργότερα τοῦ συνειθισμένου του

ἀπόψε· νὰ δώσῃ ἡ Παναγία νὰ μὴ τοῦ συνέβηκε τίποτα, προσέθεσεν ἡ μήτηρ.

— Τί θὰ τοῦ συνέβηκε; καλὲ, καμμιὰ καινούρια δουλειὰ σὲ κανένα μακρινὸ σεράϊ θὰ ἔχῃ.

— Καταλαβαίνω γιατὶ ἄργησε, εἶπεν ὁ Βασιλάκης.

— Γιατί;

— Γιατὶ σήμερα εἶναι ἡ 'μέρα ποῦ θὰ θάψουν στῆς Σιλίβριας τὴν πόρτα τὰ κεφάλια τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ καὶ τῶν υἱῶν του.

— Καϋμένε!!.. καὶ θαῤῥεῖς πῶς ὁ μπαμπᾶς ἔχασε τὰ μυαλά του γιὰ ν' ἀφίκῃ τὴ δουλειά του καὶ νὰ τρέχῃ νὰ καμαρώσῃ τὰ κεφάλια τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ καὶ τοῦ Μουκτάρη; εἶπεν ἡ Σμαράγδα γελῶσα.

— Καλὰ... γέλα..... ὅλος ὁ κόσμος τρέχει νὰ τὰ ἰδῇ... οἱ Ἐγγλέζοι ἐδώκανε δὲν ἠξέρω πόσαις χιλιάδες λίρες γιὰ νὰ τ' ἀγοράσουν καὶ νὰ τὰ στείλουν στὴ Λόντρα, μὰ ὁ Σολιμὰν-ντερβίσης, ὁ παλιὸς φίλος τοῦ Ἀλῆ, ἔδοσε καὶ τὸν ὕστερό του παρὰ γιὰ νὰ μὴ τ' ἀφήσῃ· ὁ Ἀρναούτ-πασᾶς ποῦ ἐπιστατεῖ νὰ τὰ θάψουν, θὰ πῆρε μαζῆ του καὶ τὸν μπαμπά.... καταλαβαίνεις τώρα, κοκκώνα;

— Νὰ ὁ μπαμπάς!.... σοὺτ... ἀκούω τὸ περιπάτημά του.

— Αὐτὸς εἶναι, εἶπεν ἡ μήτηρ, ὀρθουμένη καὶ προσηλόνουσα τὰ ὦτα.

Ὁ Λαμπίκης εἰσῆλθε τῳόντι, καὶ ἐκβαλὼν τὸ σαρίκιόν του ἐκάθησεν ἐπί τινος σοφᾶ, φυσήσας μὲ φουσκωμένας παρειὰς ἕνα ἐκτεταμένον ἀέρα ἀναπνοῆς· ἐφαίνετο δὲ ὅλως ἀπηυδημένος καὶ ὀλίγον σύννους.

— Κάτι ἄργησες, πουλάκι μου, εἶπεν ἡ σύζυγός του μετὰ τρυφερότητος.

— Πὲς πῶς δὲ γίνονται θαύματα σταὶς μέραις μας!! ἐμουρμούρισεν ὁ ἀδαμαντοπώλης, κάμνων τὸν σταυρόν του, χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἐρώτησιν τῆς συζύγου του.

— Τί; μπαμπά μου.

— Τίποτα.... μοῦ διαλέξετε ταὶς πέτραις ποῦ σᾶς ἔδωκα;

— Μάλιστα, εἶναι ὅλαις εἰς τάξι.

— Τὸ περιλέριο πρέπει νἆναι ἕτοιμο σὲ τρεῖς μέραις.

— Γιατί;

— Γιατὶ πρέπει νὰ τελειώσῃ.... Τί ἄλλο μοῦ εἶναι γραμμένο νὰ ἰδῶ ἀκόμα σὲ τοῦτο τὸν κόσμο....

— Καλὲ, μὰ τί ἔχεις, μπαμπὰ, παραλαλεῖς ἀπόψε; ἠρώτησεν ἡ Ταρσίτσα, λαμβάνουσα τὴν χεῖρά του.

— Τίποτα, τίποτα, παιδάκι μου· ἂς δειπνήσωμεν.

— Πεῖτέ μας, τὸ ὀλιγώτερο, εἶναι καλὸ ἢ κακὸ ὅ,τι σᾶς συμβῆκε, εἶπεν ὁ Βασιλάκης.

— Δὲν εἶναι καιρὸς ἀκόμα νὰ μάθετε τίποτα, ἀπήντησεν ὁ πατήρ.

— Παράξενος εἶστε, μπαμπά μου· ὅλα σας τὰ κρυφὰ στὴν ἀρχὴ μᾶς τὰ φέρνετε μὲ ἕνα βαθὺ καὶ μυστικὸ τρόπο, καὶ σὰν περάσῃ μιὰ ὥρα καὶ τυραννήσετε τὴ περιέργειά μας, τότε μᾶς ἀνοίγετε σὰν τὸ κρίνο τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς σας.

— Κὺρ Βασιλάκη, νὰ μὴν ἦσαι τόσο περίεργος, εἶπεν ὁ πατήρ· καὶ τωόντι θὰ τυραννήσω ὀλίγο τὴ περιέργειά σου.... κύτταξε 'δῶ! προσέθεσε μειδιῶν εὐφροσύνως.

'Εξέβαλε τότε ἐκ τοῦ κόλπου του ἓν μέγιστον ἀδαμάντινον δακτυλίδιον, καὶ μίαν τιμαλφόλιθον περόνην· ἀμφότερα ἦσαν πολλῶν χιλιάδων γροσίων ἀξίας.

— Νενέκα μου!.. τί ὡραῖα πραμματάκια! ἔκραξεν ἡ Σμαράγδα.

— Τί φοβερὸ πριλάντι, ἐξεφώνησεν ὁ Βασιλάκης· τίνος εἶναι; καλέ.

— Εἶναι δικά μας, κὺρ Βασιλάκη, εἶναι κτῆμά μας.

— Δικά μας! αὐτὰ ἀξίζουν χιλιάδες!... ποιὸς σᾶς τὰ ἔδοσε;

— Μοῦ τἄδοσε ἐκεῖνος ποῦ μ' ἔδοσε καὶ τὴ ταπακιέρα, ἡ ὁποία ἄλλαξε τὴ τύχη μας, καὶ ἀπὸ καϊκτζίδες ἐγινήκαμε τζοβαερτζίδες, ἀπήντησεν ὁ πατὴρ μειδιῶν.

— Πῶς! ὁ παναγιώτατος Πατριάρχης; ἀνέκραξεν ὁ υἱὸς μετὰ θαυμασμοῦ.

— Μάλιστα, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος, εἶπεν ὁ Λαμπίκης ποιῶν μετ' εὐλαβείας καὶ πάλιν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ.

— Μὲ τὰ σωστά σου τὸ λὲς, μπαμπά μου, ὁ μακαρίτης ὁ Πατριάρχης!!

— Ἂς καθήσωμε στὸ δεῖπνο, παιδιά, εἶπε καὶ πάλιν ὁ πατὴρ, μεταθέτων εἰς τὸν κόλπον τοὺς ἀδάμαντας.

'Ενθρονισθεὶς ὁ κὺρ Λαμπίκης ἐπὶ τῆς πρωτοκαθεδρίας τῆς τραπέζης, μὲ μεγίστην ὄρεξιν ἤρχισε νὰ καταβροχθίζῃ τὸ δεῖπνον ἐν τῷ μέσῳ σφοδρᾶς χασμῳδίας τῶν ἑπτὰ αὐτοῦ τέκνων, φιλονεικούντων, ἂν τῳόντι ὁ ἀποθανὼν πατριάρχης Γρηγόριος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἔδοσε τοιαῦτα πολύτιμα πράγματα πρὸς τὸν πατέρα των.

Ἡ μήτηρ, ἥτις ἐγνώριζε τὸν σύζυγόν της, ἐσιώπα καὶ ἐφαίνετο ἀμέριμνος καὶ ἀπερίεργος· ἤξευρεν ὅτι διὰ τῆς σιωπῆς της ἤθελε κερδίσει τὸ μυστικὸν εὐκολώτερα, ἢ ἂν ἐμιμεῖτο τὰ τέκνα της.

— Μὰ τὸν εἴδατε μὲ τὰ μάτιά σας τὸν Πατριάρχη; τί σᾶς εἶπεν; ἐπερώτησεν ὁ Βασιλάκης, ὅστις οὐδὲ τεμάχιον ἄρτου εἶχε βάλει εἰς τὸ στόμα του, ζητῶν ἀκαταπαύστως νὰ εἰσδύσῃ εἰς τοῦ πατρός του τὸ μυστήριον.

— Μοῦ εἶπεν, ἀπήντησεν ὁ πατὴρ ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς δύο υἱούς του, ὅτι μεθαύριο τὸ βράδι νὰ ἑτοιμαστῆτε γιὰ ἕνα

μεγάλο ἔργο..... θ' ἀφήσωμε τὰ διαμάντια καὶ θὰ πιάσωμε παλι τὴ παλιά μας τέχνη, τὸ κουπί.

— Τὸ κουπί;... τί λέτε, καλέ!

— Τὸ κουπὶ, καὶ πάλι τὸ κουπί... Κυττάξετε καλὰ, μυστηκότητα ὅσην 'μπορεῖτε· νὰ μὴ βγῇ λόγος ἀπὸ τὸ σπῆτι μέσα· ὅ,τι σᾶς εἶπα ἀπόψε, καὶ ὅ,τι εἴδατε, νὰ τὸ θάψετε στὴ καρδιά σας... ἐγὼ τώρα πάω νὰ κοιμηθῶ, καὶ αὔριο θὰ περάσω ὅλη τὴ μέρα μαζῇ σας γιὰ νὰ τελειώσωμε τὸ χαρχάλι (περιδέραιον)... Καλὴ νύκτα, παιδάκια μου, εἶπε, καὶ νεύσας τῆς συζύγου του νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, διευθύνθη εἰς τὸν κοιτῶνά του.

— Καὶ πάλι τὸ κουπί!... ὕστερα ἀπὸ τόσα διαμαντικὰ νὰ γενοῦμαι πάλι καϊκτζίδες γιὰ ἕνα εἰκοσαράκι ἢ κανένα παλιόγροσο, εἶπεν ὁ Βασιλάκης.

— 'Αλήθεια! τώρα ὁποῦ τὰ χέριά μας ἐξεσυνείθισαν, νὰ πιάσωμε πάλι τὸ κουπί! εἶπε καὶ ὁ πρωτότοκος σύννους.

— Κάτι ἄλλο θὰ ἐννοῇ ὁ μπαμπὰς, παρετήρησε μία τῶν θυγατέρων.

— Κάλλια πάω στὸ Μωριὰ καὶ πιάνω τὸ σπαθὶ, παρὰ δῶ τὸ κουπὶ, εἶπεν ὁ Βασιλάκης ἀνορθούμενος.

Διῆλθον μέχρι τοῦ μεσονυκτίου εἰς ὁμιλίας, περιστρεφομένας εἰς τὸ ἂν τῳόντι ὁ Πατριάρχης ἦλθε καὶ πάλιν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔδοσε πρὸς τὸν πατέρα τοὺς πολυτίμους λίθους, καὶ πῶς, ἀφοῦ οὗτος ἦτο κάτοχος τοσούτου πλούτου, ἐζήτει νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ βάναυσον τέχνην των, τὸ κουπί. Ὅτε δ' ἡ μήτηρ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅλα τὰ τέκνα ἐκρεμάσθησαν εἰς τὸν λαιμόν της, ὅπως τῆς ἀφαρπάσωσι τὸ μυστικόν. 'Αλλ' αὕτη ἐτήρησε βαθεῖαν ἐχεμύθειαν.

ΚΕΦΑΛ. 5.

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΤΟ ΚΟΥΠΙ.

Οδηγήσας ὁ Βάρθακας τὴν Ἀνδρονίκην εἰς τὰ δωμάτιά της, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἑαυτοῦ παράφορος σχεδὸν ἐκ τῆς χαρᾶς του. 'Επανεῦρε τὴν μαθήτριάν του πλεῖον ἀνεπτυγμένην ἢ ὅτε τὴν ἀπεχωρίσθη· ταπεινοτέραν... τὶ λέγω; εἰς τὴν ἐξουσίαν του. 'Εστάθη τότε ὄρθιος ἀπέναντι μεγάλου ποδήρους κατόπτρου τοῦ θαλάμου του, καὶ θεωρῶν τὴν μικράν του εἰκόνα, [redacted] λοπρεπῆ κανδύκην του, καὶ τὸ ἐκ λαχωρίου στρ[redacted], ἤρχισε νὰ γελᾷ ἐκ καρδίας καὶ ὑψηλοφώνως, ἀνασπῶν τοὺς ὤμους αὐτοῦ μὲ βίαν.

Βλέπων τις τοῦτον, ἐνόμιζεν ὅτι εὐφραίνετο ὡς Ἄδωνις εἰς τὴν μορφήν του. Τοὐναντίον ὅμως· ὁ Βάρθακας εἶχεν ἀρκετὸν νοῦν, πανοῦργον μὲν, πλὴν ἀρκετὸν λέγω, διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτόν του· ἐγέλα μόνον διὰ τῆς εἱμαρμένης τὰ παιγνίδια.

Τὸν ὕψωσεν αὕτη εἰς πλούτη καὶ εἰς βαθμούς, καὶ διὰ συμπλήρωμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν του ῥίπτει τώρα εἰς τοὺς πόδας του ἐκείνην, διὰ τὴν ὁποίαν διῆλθε τὰς ἀϋπνοτέρας καὶ λίαν ἐναγωνίους νύκτας· ἐκείνην, ἣν ἠρᾶτο, ἐκείνην, ἣν ἐμίσει, ἠσχύνετο, ἐφοβεῖτο, καὶ πάλιν τρισμυρίως ἐπόθει.

Σοβαρότης στιγμιαία ἐντούτοις μετ' ὀλίγον ἐκάλυψε τὸν ἄνομον καθηγητήν· τῷ ἐφάνη, ὅτι ἡ μαθήτριά του, ὡς τὸ δακτυλίδιον τοῦ Πολυκράτους, ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιόν του καὶ ἀνήγγειλε τὸ τέλος τῆς εὐτυχίας του.

Διῆλθε νύκτα ὕπνου νευρικοῦ καὶ τεταραγμένου σὺν μακροῖς ἐνυπνίοις.

Τὴν δ' ἐπαύριον, ὅτε ὁ τραπεζίτης του ἐπέστρεψε, δὲν ἔλειψε νὰ τῷ ζητήσῃ πληροφορίας πόθεν εἶχεν ἀγοράσει τὴν δούλην ἐκείνην. Ἠναγκάσθη νὰ εἴπῃ τότε τὴν ἀλήθειαν· ὅτι τὴν ἠγόρασε ἀπὸ τὸν χατζῆ Μουσᾶ.

Τέσσαρας ἡμέρας κατὰ σειρὰν δὲν τὴν ἐπεσκέφθη· ἔπραξε δὲ τοῦτο ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐμπνεύσῃ πρὸς ταύτην ἐμπιστοσύνην. Ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν του· βραδέως καὶ ἀσφαλῶς λοιπὸν, κωλύων αὐτὴν πάσης μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου συγκοινωνίας, καὶ διώκων τὴν μελαγχολικὴν καρδίαν της εἰς τῆς μοναξίας τὴν ἀηδίαν, ἤλπιζε νὰ τὴν κερδίσῃ οὕτως.

Εἰς τοὺς διαβολικοὺς καὶ δολοπλόκους τούτους λογισμοὺς βοσκόμενος, ᾐσθάνετο ἀγρίαν τότε τὴν εὐχαρίστησιν, ὅτι ἔπνιξε τὸν Θρασύβουλον καὶ ἀπηλλάγη τοιούτου ἰσχυροῦ ἀντεραστοῦ.

Τὴν πέμπτην ἡμέραν ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ, ἡτοίμασε δὲ πολλὰ ἐνδύματα καὶ καλλωπισμοὺς ἐκ μαργαριτων, ὀπαλλίων καὶ ἀδαμάντων διὰ νὰ τῇ προσφέρῃ.

Αἱ πρῶται στιγμαὶ τῆς θλίψεως τῆς δυστυχοῦς Ἀνδρονίκης ἦσαν τελεία παραφορά· ἡ καρδία τῆς γυναικὸς, ὅτε ἀληθῶς ἐρᾷ, εἶναι ἄβυσσος, τῆς ὁποίας τὸ βάθος ὁ ἀνὴρ δὲν δύναται νὰ μετρήσῃ· ἡ ὕπαρξις αὐτῆς ἄλλο δὲν εἶναι, ἢ ἀδιάκοπος παλίῤῥοια ἐλπίδων. Οἱ πόροι τῆς καρδίας της ἀνοίγονται εἰς χιλίας ἐπιθυμίας, καὶ ὅλων τούτων τῶν ἐπιθυμιῶν σκοπὸς ἄλλος δὲν εἶναι, εἰμὴ νὰ ἐφεύρῃ τρόπον δι' οὗ εἰς παντοτεινὴν σαγήνην νὰ κρατῇ τὸν ἐραστήν της. Ὁποῖος λοιπὸν μαῦρος κόσμος παρουσιάζεται ἐνώπιον μιᾶς τοιαύτης ψυχῆς, ὅταν χάσῃ τὸ ἀντικείμενον τοῦ πόθου της, ἕκαστος ἀρκούντως τὸ ἐννοεῖ.

Ἔχυσε δάκρυα πάμπολλα, ἐσυλλογίσθη καὶ ἀνέλυσε καθ' ὅλους τοὺς τρόπους τὴν σκληρὰν εἴδησιν· καὶ ὅσον ἔβλεπε τὸ

δακτυλίδιον, ὅσον ἐνεθυμεῖτο, ὅτι ὁ Βάρθακας ἐγνώριζε κατὰ λέξιν τὰς μετὰ τοῦ μνηστῆρός της συνομιλίας εἰς τὰ ὕδατα τῆς Στυγός, δὲν ἀμφίβαλλεν, ὅτι τῳόντι ὁ Θρασύβουλος, εἰς τὰς τελευταίας αὐτοῦ στιγμάς, εἶπεν ὅλα πρὸς τὸν καθηγητήν.

Ἐν τούτοις πάλιν, ὅτε ἀνελογίζετο τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ της, τὸν αἰσχρὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐψεύσθη εἰς Πάτρας ἐνώπιον τοῦ Ἀνδρέου Λόντου, τὴν ἔφερον εἰς δισταγμοὺς καὶ ὑποψίας περὶ δόλου.

Ὅτε ὀλίγου ἡσύχασεν, ἤρχισε μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἐπίσης νὰ ἐξετάζῃ τίνι τρόπῳ ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον ὑψηλὸν βαθμὸν καὶ τοιαῦτα πλούτη· ἐβδελύττετο τὴν ἀλλαξοθρησκείαν του καὶ ἡ παλαιὰ κατ' αὐτοῦ ἀπέχθειά της ἤρχισε πάλιν νὰ διεγείρεται ἀγριωτέρα.

Τὸ μεγαλήτερον δυστύχημα διὰ τὴν Ἀνδρονίκην ἦτο, ὅτι δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ κρύψῃ τὰ αἰσθήματά της· δὲν ἠδύνατο νὰ παίξῃ ἐν ψευδὲς πρόσωπον. Ὅποιον ἠγάπα, εὐθὺς τὸ ἐδείκνυε, καὶ ὅποιον ἐμίσει, δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν πολιτευθῇ.

Ὁ Βάρθακας εὗρε τὴν Ἀνδρονίκην εἰς πένθημα ἐνδύματα· στολή, ἥτις ἐπαυξάνει εἰς τὸ ἐπάπειρον τὰ θέλγητρα ὑψηλῆς καὶ λευκῆς νέας.

Τὴν ἐπαρηγόρησε πάλιν ἀρκετά· ὑπεκρίθη ὅτι ἐσέβετο τὰς στιγμάς της· τῇ ὡμίλει μετὰ πόθου περὶ τοῦ Θρασυβούλου, μετὰ ἐνθουσιασμοῦ περὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν Ἑλλήνων, μετὰ καταφρονήσεως διὰ τὰς σφαγὰς τῶν Τούρκων· καὶ μετὰ σύντομον ἐπίσκεψιν ἀπεσύρθη μὲ προσπεποιημένην θλῖψιν καὶ σέβας.

— Σ' ἐννοῶ καλῶς, Σατανά, ἐμουρμούρισε καθ' ἑαυτὴν ἡ Ἀνδρονίκη ἅμα ἐξῆλθεν, ἡ γαλήνη σου αὐτὴ προοίμια διαβολικῶν σχεδίων εἶναι· καὶ ἤρξατο νὰ σκέπτηται πάραυτα περὶ τῆς ἀποδράσεώς της.

Ὅθεν καὶ ἂν ἔστρεφε τὸ βλέμμα εἰς τὸ παλάτιον ἐκεῖνο μόνον ὀπαδοὺς τοῦ Κορανίου ἀπήντα.

Οἱ μόνοι χριστιανοί, οἵτινες εἰσήρχοντο ἐκεῖ, ἦσαν ὁ Μπερίκογλους καὶ ὁ Λαμπίκης. Ἀπὸ τὸν πρῶτον βέβαια τίποτε δὲν ἤλπιζε· τὸν δεύτερον δὲν ἐγνώριζεν ἀρκετά, ἂν καὶ ὁ Βάρθακας συνεχῶς τῆς τὸν ἔστελλε διὰ νὰ ἐκλέγῃ νέα δῶρα.

Αἱ ἐπισκέψεις τοῦ Βάρθακα τέλος ἤρχισαν συχνότεραι· ἡ γλῶσσά του διαφορετική· συχνὰ ἔλεγεν, ὅτι ἐσκόπευε νὰ ἐκποιήσῃ ὅ,τι εἶχε, καὶ μὲ τὰ μετρητὰ νὰ μεταβῇ μετὰ τῆς Ἀνδρονίκης εἰς Εὐρώπην· τῇ ὑπέσχετο ἐκεῖ πάλιν τὴν συναναστροφὴν τῶν βασιλέων καὶ πριγγίπων, καὶ ὅτι εἶχε σκοπὸν ὁ ἴδιος νὰ λάβῃ τὸν τίτλον πρίγκιπος, ἀλλάζ[redacted] ἑαυτοῦ ὄνομα εἰς Κατακουζινόν, ἢ Σοῦτζον, Μουρούζην, ἢ Πετζιπιόν.

Τὸ πάθος αὐτοῦ ἤρχισε νὰ κυμαίνηται καὶ νὰ ἀπειλῇ νέαν

τρικυμίαν· μόνος δὲ ὁ φόβος, τὸν ὁποῖον αὐτὴ τὴν ἑσπέραν τῆς ῥαπίσεως τῷ ἐνέπνευσε, τὸν ἐμπόδιζε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν βίαν.

Ἀπεφάσισε τέλος νὰ προτείνῃ πρὸς ταύτην τὸν ὑμέναιον, τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐσκόπευε νὰ κρεμάσῃ εἰς τὸν λαιμόν της τὸ πολυτάλαντον περιδέραιον, ὅπερ, ὡς εἴδομεν, ὁ Λαμπίκης κατειργάζετο.

Εἶπε λοιπὸν πρὸς τὸν ἀδαμαντοπώλην τοῦτον, καθ' ἣν στιγμὴν ὑπήρχετο πρὸς ἐνταφιασμὸν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ εἰς τῆς Σιλιβρίας τὴν πύλην, ὅτι εἰς τρεῖς ἡμέρας ἀφεύκτως περιέμενε τὸ περιδέραιόν του νὰ ἦναι ἕτοιμον.

Προσελθὼν ὁ Λαμπίκης εἰς τῆς Ἀνδρονίκης τὰ δωμάτια κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Πασᾶ, ὅπως τῇ δείξῃ τινὰς ἀδάμαντας, εὗρεν αὐτὴν μόνην ἄνευ τῶν θεραπαινίδων της· ἦλθον εἰς ἐξηγήσεις. Ὁ Λαμπίκης πρώτην φορὰν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐδιηγήθη, ὅτι ἐγνώρισε τὸν πατριάρχην Γρηγόριον, ὅτι ἀρχὴ τῆς εὐτυχίας του εἶναι μία ταμβακοθήκη, τὴν ὁποίαν τῷ ἔδωκεν, ὅτι ἤλπιζε πολὺ ὅτι θὰ ἐπανίδῃ τὸν ἀνεψιόν του Θρασύβουλον, τὸν ὁποῖον ὑπερηγάσθη.

Ἤνοιξε μὲ θάῤῥος τὴν καρδίαν της τότε ἡ Ἀνδρονίκη πρὸς τὸν ἀδαμαντοπώλην, καὶ ὁ θαυμασμὸς τούτου ἐστάθη ἄπειρος, ὅτε ἤκουσε ποία ἦτο, καὶ ὁποῖα δεινὰ ὑπέφερεν· ὤμοσεν ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης νὰ θυσιάσῃ καὶ τὸν τελευταῖον αὐτοῦ ἀδάμαντα, ὅπως τὴν ἀποσπάσῃ ἐκεῖθεν.

Ἡ Ἀνδρονίκη τότε τοῦ προσέφερε τὸν μέγα ἀδάμαντα καὶ τὴν περόνην, τὰ ὁποῖα εἴδομεν ὅτι παρέστησεν εἰς τὴν κατοικίαν του· τοῦ ὑπεσχέθη δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ἂν ἤθελε τῳόντι τὴν ἀπολυτρώσει.

Ὁ Λαμπίκης ἀνεδέχθη μὲ θρησκευτικὸν χρέος τὸ ἔργον· ἐπίστευεν, ὅτι ὁ ἴδιος πατριάρχης, ὅστις τοῦ ἔδοσε τὴν ταμβακοθήκην, τοῦ ἔστειλε καὶ τοὺς νέους τούτους θησαυροὺς καὶ τὸν διέταττε νὰ πράξῃ τοῦτο. Ἐπέστρεψε λοιπὸν εἰς τὸν οἶκόν του κατακυριευμένος θαυμασμοῦ καὶ εὐσεβῶν αἰσθημάτων, καὶ ἀφοῦ ἐδείπνησε, πάραυτα προσελθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν του ἐξηγήθη πρὸς τὴν σύζυγόν του, καὶ προσευχήθη πολλὴν ὥραν ἐνώπιον τῆς Θεοτόκου· εἶτα ἐπήδησεν εἰς τὴν κλίνην του.

Δὲν ἐφείσθη δώρων ἐν τούτοις ἡ Ἀνδρονίκη πρὸς τὰς θεραπαινίδας καὶ τοὺς εὐνούχους της, καὶ εἶχε τῳόντι πολὺ μαλακώσει τούτους.

Τὰ δωμάτιά της ἔβλεπον μόνον πρὸς τὸν Βόσπορον· δηλαδὴ τὸ ῥεῦμα τοῦ καταξένου ἔβρεχε τὰ θεμέλια τοῦ παλατίου, καὶ τὰ καφασωτὰ παράθυρα εὑρίσκοντο εἰς ὕψος ἄνω τῶν ὀκτὼ ὀργυιῶν.

Ἐκ τούτου ἐσκόπευε δι' ἑνὸς δυνατοῦ σχοινίου, τὸ ὁποῖον ὁ Λαμπίκης ἔμελλε νὰ φέρῃ, νὰ ὀλισθήσῃ κάτω.

Ἐκεῖ οὗτος καὶ οἱ υἱοί του ἔμελλον μὲ λέμβον νὰ τὴν περιμένουν. Ἰδοὺ λοιπὸν πῶς ἐξηγοῦνται οἱ λόγοι τοῦ πατρὸς «καὶ πάλιν τὸ κουπί.»

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐγνώριζε τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Βάρθακας ἐσκόπευε νὰ τῇ προσφέρῃ τὸ ἀδαμάντινον περιδέραιον· λοιπὸν τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ἐσυμφώνησαν ν' ἀποδράσῃ.

Ὁ Λαμπίκης εἰς τὴν λέμβον του ἔμελλε νὰ φέρῃ τὸ σχοινίον, καὶ αὕτη διὰ σπάγου, τοῦ ὁποίου τὴν ἄκραν διὰ βολίδος ἤθελε ῥίψει πρὸς τὸν ἀδαμαντοπώλην, ἔμελλε νὰ τὸ ἀναβιβάσῃ.

Τὰ πάντα ἐφαίνοντο ὅτι τοὺς ἐβοήθουν καὶ τίποτε ἄλλο εἰμὴ τόλμη ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἐχρειάζετο διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σχέδιόν των.

ΚΕΦ. 6.

ΠΩΣ ΣΑΣ ΦΑΙΝΕΤΑΙ Η ΠΟΛΙ; ΣΙΟΡ ΦΑΩΡΗ.

Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς μικρὰς οἰκίας τοῦ Σταυροδρομίου τὰς παρὰ τῷ Ταξήμι, κατῴκει ὁ Λουΐγγιος Καστέλης πρῶτος ταμίας τοῦ τραπεζίτου Μπερίκογλου.

Πάμπτωχος, ὡς εἴδομεν, ἄφησε τὴν Χίον ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς καταστροφῆς της, καὶ μετέβη εἰς Σμύρνην.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Λατίνων τῆς πόλεως ταύτης τῷ ἔδωκεν ἐπιστολὰς συστατηρίους εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ διὰ τούτων ἀπήλαυσε τὴν εὔνοιαν τοῦ τραπεζίτου.

Ζῶμεν εἰς τὸν αἰῶνα τῶν θαυμάτων· ὁ ἀναγνώστης λοιπὸν δὲν πρέπει οὐδόλως νὰ παραξενευθῇ, ἄν, εἰσερχόμενος εἰς τὴν μικράν του κατοικίαν, εὑρίσκει αὐτὸν νυμφευμένον μετὰ τῆς κυρίας Ἀγκεροῦκας Σ'....... τῆς ἀρχαίας του ἐρωμένης.

Ἂς προσθέσωμεν δὲ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ θαύματος, ὅτι εὑρίσκομεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην καὶ τὴν κυρίαν Δεσποινοῦκαν καὶ τὴν δευτερότοκον αὐτῆς θυγατέρα Λοῦλαν.

Ὅλα ταῦτα τὰ παράδοξα ἰδοὺ πῶς ἐξηγοῦνται.

Ὅταν αἱ ἀγοραὶ τῶν δούλων ἐπλημμύρησαν ἐκ τεσσαράκοντα περίπου χιλιάδων κατοίκων τῆς πολυθρυλλήτου Χίου, ὁ Λουΐγγιος Καστέλης συχνὰ ἐπεσκέπτετο ταύτας, μήπως ἤθελεν εὕρει συγγενεῖς του ἢ γνωρίμους του.

Μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς δύο διαφόρους πωλητὰς εὗρε τὴν Ἀγκεροῦκαν καὶ τὴν Λοῦλαν μετὰ τῆς μητρός των· ἡ ἀξία καὶ τῶν τριῶν ἀνέβαινεν εἰς δέκα χιλιάδας γροσίων. [redacted] *τὸ ποσὸν τοῦτο, πλὴν εἶχεν ἕνα ἐτήσιον μισθὸν ὀκτὼ χιλιάδων γροσίων καὶ φίλους πολλοὺς τοῦ τραπεζίτου.*

Ἔτρεξε λοιπον, εὗρε καὶ ἀνεπλήρωσε τὸ ποσὸν δι' οὗ ἐξηγόρασε ταύτας.

Τοσαύτη ἦτο ἡ λύπη του, νὰ ἴδῃ τὴν πλουσίαν ἐκείνην οἰκογένειαν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε ἡ συνείδησίς του ἔκλαιε πικρῶς διὰ τὴν καταλαλιὰν, τὴν ὁποίαν κατὰ τῆς ἀρχαίας του ἐρωμένης ἔκαμε.

Τὴν ἐζήτησε λοιπὸν εἰς γάμον ἀπὸ τὴν μητέρα της, καὶ πάραυτα τὴν ἐνυμφεύθη.

Τῳόντι ὁ καθολικὸς οὗτος ἐφέρθη πρὸς τὴν κυρίαν Δεσποινοῦκαν ὡς ὁ ἴδιός της υἱός· τὴν ἐσέβετο, τὴν περιεποιεῖτο καὶ ᾠκονόμει ὅ,τι ἠδύνατο ἐκ τοῦ μισθοῦ του διὰ νὰ ἐπαναπαύῃ τὴν θλίψιν της. Ὁ ἔγγαμος βίος μεταβάλλει συχνὰ ὁλόκληρον τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Λουΐγγιος Καστέλης ἔγεινε τώρα σοβαρός, ἐργατικὸς καὶ συνεπὴς τῶν κοινωνικῶν χρεῶν τὰ ὁποῖα ἀνεδέχθη.

Κυριακήν τινα μετὰ τῆς συζύγου του ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν περίπατον, ὅτε ἡ θύρα κρούεται, καὶ μετ' ὀλίγον ὁ κύριος Φλώρης παρουσιάζεται.

— Σιὸρ Λουΐγγη, σαλοῦτο.

— Μπά! ὁ μισὲ Φλώρης! καὶ ἀπ' ἐποῦ; ἔκραξεν ὁ κύριος Καστέλης.

—Ἴντα μιράκολό 'ναι τοῦτο..... ἡ κοκκώνα Δεσποινοῦκα! ἡ Λουλίτζα! ἡ 'Αγκεροῦ!!... ὅλο τὸ νησί μας στὸ Σταυροδρόμι μέσα.

— Καὶ τοῦ λόγου σας, μισὲ Φλώρη, εἰς τὴν Πόλι; ἠρώτησεν ἡ κυρία Δεσποινοῦκα.

— Μαντάμα μου, ὅτι ἀριβάρισα.... μὴν ἀρωτᾶτε πόσες ἀβεντούραις ἐπροβάρησα... κρατῶσας καὶ χαιρετίσματα ἀπὸ τὸ σιὸρ Παντελάκη καὶ Λουρεντζή σας.

— Τόν Παντελὴ καὶ Λουρεντζή; ἔκραξαν αἱ τρεῖς γυναῖκες διὰ μιᾶς.... ποῦ εἶναι;

— Στὰ Ψαρά.... ὁ σιὸρ Παντελάκης μὲ τὴ μπέλα μπελίσιμή του Διαμάντο καὶ τὸ Λουρετζάκι ἤτανε 'στὰ Ψαρά, καὶ τώρα μπαρκάρησε γιὰ τὸ Τριέστι.... μὰ προχοῦ νὰ σᾶς ρακοντάρω τὰ δικά μου.... μὲ συμπάθιο μπορῶ νὰ ρωτήσω ἴντα βλέπω μπροστά μου;

— Ἡ σινιόρα 'Αγκεροῦ εἶναι μαντάμα Καστέλη· μειδιῶν ὑπερηφάνως, εἶπεν ὁ Λουΐγγιος.

— Μπράβο σας, σιὸρ Καστέλη! ἀφεροὺμ! εἶναι μὲ πολὺ ὀνόρε τὸ φέρσιμό σας, γιατὶ τὸ σακριφικάρετε τὸ καϋμένο τὸ κορίτζι μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ νησί!

— Σιὸρ Φλώρη, θυμούστενε τὴ μπαστονάδα πού φαγα γιὰ λόγου σας; καὶ τὴ φρεγάτα τοῦ 'Ιπραμαγᾶ; ἠρώτησεν ὁ Καστέλης ἐρυθριῶν.

— Δὲ πειράζει, σιὸρ Λουΐγγη, τέτοια μιὰ λετζιόνε σερ-

βίρι πολὺ 'στὴ τζοβεντοῦ· πέτε μου τώρα νὰ χαρῶ σας ἰντα-
ιῶς ἔγινε τὸ ματρεμόνιο; καὶ ποῦ ἀνταμωθήκετε κατὰ
πρωτῆς ὕστερα ἀπὸ τὴ ντεστρουτζιόνε τῆς νῆσος.

'Εδιηγήθη τότε ὁ Λουΐγγιος τὰ συμβάντα τῆς συζύγου του
καὶ τῆς μητρὸς καὶ ἀδελφῆς αὐτῆς.

— Μιράκολο κόντρα ντι μιράκολο! κτυπῶν πολλάκις τὸν
μηρὸν αὐτοῦ ἔκραξεν ὁ κύριος Φλώρης· ἐκείνη ἡ σινιόρα 'Αν-
τρόνικα ἤτανε κραντιόζα γυναῖκα! βεραμέντε ἡ Μινέρβα ἀπα-
τή της!..., καὶ ἐν ἠκούσατενε πιὰ γιὰ δ' αὔτην.

— 'Απέθανε! Ολιβερῶς ἀναστενάζουσα εἶπεν ἡ Λοῦλα. Τὴν
ἐπῆραν μὲ τὸ καΐκι τοῦ ναυάρχου, καὶ ὡς γνωρίζετε ὁ Κανάρης
ἔκαυσε τὴν ναυαρχίδα καὶ ὅλους βέβαια ὅσοι ἦσαν μέσα.

— Ἂς εἴπη μου ὅποιος μπορεῖ τώρα πῶς ἐν ἔχει ντεστίνο
στὸ κόσμο τοῦτο.... σὲ τί προσπεριτὰ, ζάβαλις, ἐζοῦσαμένε
στὴ νῆσος ἀπάνω· τὰ σκυλιὰ ἰσάφι ἐν ἐκάμανε ἅματις.

— Καὶ ἡ δική σας ἡ φαμέλια; σιὸρ Φλώρη.

— Μὴ μ' ἐρωτάτενε, σιὸρ Λουΐγγη! ἀνατριχιάζει τὸ πε-
τζί μου σὰν θυμοῦμαί την! σὰν ἄρχισε τὸ μπομπαρδαμέντο
τσῆ φλότας καὶ τοῦ κάστρου σκορπίσαμενε· ἐν μετάϊδα πλιὰ
κανένα τους· τὸ σαλοῦτό μου τὸ χρωστῶ στὸν Πηδή σας,
μαντάμα.

— Στὸν Πηδή μας! Τί ἔγεινε ἀλήθεια ὁ Πηδής;

— Βρονταδοῦσος κολοσάλες, μαντάμα μου! ἥμουνα κρου-
μένος δυὸ μέραις σ' ἕνα ξερὸ μαγκανοπήγαδο νηστικός· ἔλεγα
πλιὰ τὰ πατρεμά μου γιὰ τὸ πουργατόριο, σὰν εἶδα τὴ τρίτη
μέρα πῶς ἡ μποῦκα τοῦ πηγαδιοῦ θολόνει, καὶ στὸ μουμέντο
πηδᾷ κάτου ἕνας ἄντρακλας· τί σφουντίλια γυρίσανε μπορα-
στά μου ἀφίνω σας νὰ βάνετεν μὲ τὸ νοῦ σας. Σάγγουε φρέντο,
λέει τὸ προβέρμπιο· ἐγώ 'γενα σάγγουε γκλασιάλε. Ὁ ἄντρα-
κλας ἐκεῖνος ἤτανε ὁ Πηδής, καὶ τὸ μομέντο ποῦ σήκωνε τὸ
χέρι πάνω μου ἐγνώρισέ με· μόδωσε ψωμὶ καὶ μαστιχόρακο
καὶ ἦρθα στὰ σωστά μου· ἐδῶ δὰ ἀρχίζει τὸ ποιὸ ὀρίμπιλε τῆς
τραγγετίας, θυμοῦμέ το καὶ μόρχετε ντελίριο· πλακώσανε
ἕνα μπουλούκι Τοῦρκοι καὶ ἠρχίσανε νὰ μολάρουνε πιστο-
λιαὶς μέσα στὸ μαγκανοπήγαδο· ἡ μπάλαις ἐν ἀριβάρανε μας,
γιατί 'μεστα μέσα στὴ λεκάνη τοῦ πάτου στριμωμένοι· ἕνας
ἀφ' τοὺς Τούρκους ἔκαμεν νὰ σαλτάρη, κι' ὁ Πηδὴς ἕνα ζπάρο
τὄχει καὶ μοῦ τὸν κουντρουβαλίζει μπροστά μου· ἕνας
ἄλλος ἤθελεν νὰ προβάρη τὸ ἐζέμπιο του· ὁ Πηδὴς μὲ τὸ ἴδιο
μαραφέτη ἤφερέ τον κάτω· μοῦδωσε νὰ γεμίσω 'γὼ ταὶς πι-
στόλαις, κι' ἀπὸ τὴ σαστισμάδα μου πρῶτα 'βαλα τὴ μπάλα
κι' ὕστερα τὸ μπαρουτι· τὸ καλὸ 'τανε π' οἱ Τοῦρκοι [illegible]
νο τρεῖς κι' ὁ τρίτος σὰν εἶδεν τὸ ντεστίνο τῶ κομπανιάδωρω
του τὄστριψε. Ἤτανε γεμάτοι οἱ δυὸ τουρκαλάδες διαμαντικὸ
καὶ φλουρὶ κλεψίμνιο τῆς νῆσος· τὰ μοιραστήκαμεν μὲ τὸν

Πηδή· ὕστερα ἀνεβήκαμε, καὶ φευγιό· ἐμαρτζάραμε οὔλη τὴ νύχτα ὡς κάτω στὸ γιαλὸ, κι' ἐκεῖ μπαρκάραμεν στὸ ἴδιο τὸ καράβι ποὔτανε κι' ὁ Παντελάκης κ' ἡ Διαμάντο· ὕστερα ἀπὸ λίγο ὁ κόνσολος ὁ Φραντζέζος ἔφερεν καὶ τὸν Λουρέντζη.

Ἐνταῦθα ὁ μισὲ Φλώρης ἐδιηγήθη τὰ συμβάντα τοῦ Παντελῆ καὶ τῆς Διαμάντος· τὸν γάμον των εἰς τὸ σπήλαιον, καὶ τὸν ἀπάνθρωπον θάνατον τοῦ Παρασκευᾶ καὶ Φράγκούλη, ὡς τὰ εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Παντελῆν καὶ Λουρεντζῆν.

Ἡ διήγησις, ὡς ἕκαστος ἐννοεῖ, ἐπροξένησε δάκρυα οὐκ' ὀλίγα ἀφ' ἑνὸς, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου εὐχαρίστησαν τὸν ὕψιστον διότι ὁ Παντελῆς καὶ ὁ Λουρεντζῆς ἔζων.

— Στὰ Ψαρὰ τίποτες ἒ μπόρεσα νὰ προφουντάρω γιὰ τὴ φαμέλια, ἐξηκολούθησεν ὁ Φλώρης· ἦρθα δῶ ποῦ φέρνουνε τοὺς Χιόταις καὶ πουλοῦν τους, μπᾶς καὶ ξετριπώσω τίβοτες.

— Κ' ἐφθάσατε σήμερα; ἠρώτησεν ἡ κυρία Δεσποινοῦκα.

— Σήμερα, μαντάμα μου, τὸ μεσημέρι, κ' ἐκατέβηκα 'ς ἕνα χάνι τοῦ Γαλατᾶ· τόσαις μέραις ἀπὸ τὴ θάλασσα, πῆρα τὸ Σταυροδρόμι γιὰ ἕνα σεργιάνι· σουρπρέζο τεατράλε, στὸ παράθυρο ἀγναντιάζω τὸ Λουΐγγάκη μας, ἐκτύπησα τὴ μπόρτα κ' ἐπρεζανταρίστηκα.

— Ἐκάματεν πολὺ καλὰ, μισὲ Φλώρη.... Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποῦ βλέπετεν τὴν Πόλι;

— Ἡ πρώτη, μαντάμα μου.

— Καὶ πῶς σᾶς φαίνεται;

— Βουνὸ, μαντάμα μου... οἱ μηναρέδες της σὰν σαΐτες τρυποῦν τὸν οὐρανό..... Ἰντ' ἀμέτρητο καφάσι πὄχει... ἀκουστὴ εἴχατην, περεζέμπιο, μ' ἄλλο 'ναι ἀπὸ κοντὰ τὸ πρᾶμμα.

Προσεκάλεσαν τότε τὸ μισὲ Φλώρη νὰ συγκατοικήσῃ καὶ μεταφέρῃ τὰ σκεύη του εἰς τὸν οἶκόν των πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν, μέχρις ὅτου εὕρει κατάλληλον δωμάτιον.

Εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην χώραν, καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ν' ἀπαντήσῃ τις γνώριμον, καὶ τῆς αὐτῆς μάλιστα ἀποτεφρωθείσης πόλεως, ἦτο δῶρον ἀνεκτίμητον.

Ὁ κύριος Φλώρης ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν· αἱ μικραὶ δὲ τῆς θρησκείας διαφοραὶ, αἵτινες ἐπὶ τῆς μικρᾶς Χίου διεχώριζον τόσον τοὺς λατίνους ἀπὸ τοὺς γραικοὺς, ἐξέλειπον ἐνταῦθα, καὶ ἔζων ἀγαπώμενοι καὶ τιμώμενοι μεταξύ των.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄφιξις τοῦ μισὲ Φλώρη ἦτο σύγχρονος μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Μπερίκογλου δωρήσεως τῆς Ἀνδρονίκης πρὸς τὸν Βάρθακα.

Ὁ Φλώρης εἰς Χίον ἦτο μᾶλλον πτωχὸς, πλὴν τώρα εἶχε χρήματά τινα ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα εἶχε συμμερισθῆ μετὰ τοῦ Πηδῆ ἀπὸ τοὺς φονευθέντας Τούρκους· μέσῳ λοιπὸν τοῦ Λουΐγγίου Καστέλη, ὅστις καὶ τὸν τόπον ἐγνώριζε καὶ σχέσεις εἶχε, ἤρχισε νὰ κάμνῃ μικρὸν ἐμπόριον.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οἱ θησαυροὶ τοῦ Ἀλῆ ἦσαν εἰς χεῖρας τοῦ Ἀρμενίου τραπεζίτου. Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς εἶχε δωρησει ἓν μέρος αὐτῶν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιον, καὶ ἐσφετερίσθη τὰ λοιπὰ, ἀποδίδων τὴν κλοπὴν πρὸς τὸν Χουσρίτην.

Ἡ Υ. Πύλη παροργισθεῖσα, ἔστειλεν δήμιον ἐπίτηδες διὰ νὰ φέρῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ποτὲ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου.

Ὁ Χουσρὶτ ὅμως, μαθὼν τοῦτο, ἐξ ἀγανακτήσεως καὶ ἀπελπισίας κινούμενος, ἔλαβε δηλητήριον καὶ ἀπέθανε πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ δημίου.

Ἐν ταῖς ληψοδοσίαις ταύταις τοῦ τραπεζίτου καὶ τοῦ Βάρθακα, ὁ Λουΐγγιος Καστέλης ἦτον ὁ διαγγελεύς· ὠφελήθη ἀρκετὰ καὶ ἐπλήρωσε τὰ χρέη του.

Πώποτε δὲ δὲν εἶδε τὴν Ἀνδρονίκην, περὶ ἧς πολλάκις ἤκουσε ἀπὸ τὸν προϊστάμενόν του, ὀνομάζοντα αὐτὴν, ὡς γνωρίζομεν, Αὐγερινήν.

Ἐγνώριζεν ἐπίσης καὶ τὸν Λαμπίκην, ὅστις πολλὰς ἐξετέλεσεν ὑποθέσεις τοῦ κυρίου του· πρὸς τὸν Λαμπίκην τοῦτον ὡδήγησε τὸν μισὲ Φλώρην, ὅπως ἐκποιήσῃ τοὺς ἀδάμαντάς του καὶ τοὺς κάμῃ χρήματα διὰ τὸ ἐμπόριον.

ΚΕΦΑΛ. 7.

Ο ΜΙΣΕ ΦΛΩΡΗΣ ΕΥΡΙΣΚΕΙ ΤΗΝ ΒΙΟΛΕΤΑΝ ΤΟΥ.

Ὅλην τὴν ἐπαύριον ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀδαμαντοπώλου εἰργάζετο εἰς τὸ περιδέραιον τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ.

Ὁ πατὴρ εἶχε καθησυχάσει τὴν περιέργειάν των, ὑποσχεθεὶς νὰ τὴν ἱκανοποιήσῃ, ἅμα ἤθελον τελειώσει τὴν ἐργασίαν τὴν ὁποίαν εἶχον ἐνώπιόν των.

Ὁ ἥλιος ἔδυεν, ὅτε ὁ Καστέλης καὶ ὁ Φλώρης εἰσήρχοντο εἰς τοῦ Λαμπίκη τὴν οἰκίαν.

—Ἀλ βόστρο ὄρντινε, σιὸρ Λαμπίκη... μπόνα σέρα, κοκκώνες, εἶπεν ὁ Καστέλης ἀποκαλυπτόμενος.

— Καλὸ στὸ παιδί μου.

—Ἔφερά σας ἕνα παλιὸ φίλο μου, τὸ σιὸρ Φλώρη· θέλει νὰ ξεκάμῃ κάτι τζοβαέρια..... Μπὰ, μπὰ.. τί πριλλάντι 'ναι τοῦτο!

— Κολλιὲς φουντουκάτος, περεζέμπιο! προσέθηκεν ὁ Φλώρης, σφίγγων τοὺς ὀδόντας καὶ τὰ χείλη του· θά 'ναι γιὰ κιμμιὰ χανούμισα τοῦ σαραγιοῦ, ἐπερώτησε, καρφόνων τὰ ὄμματα ἐπὶ τοῦ περιδεραίου.

Αἱ θυγατέρες τοῦ ἀδαμαντοπώλου εἰς τὴν μικτήν των γλῶσσαν ἀντήλλαξαν βλέμματα.

— Εἶναι τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ, εἶπεν ὁ Λαμπίκης.

— Τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ! κατάλαβα... εἶναι γιὰ τὴ σκλάβα ποῦ τοῦ χάρισεν ὁ μπανκιέρης μου.

— Ἔτσι μοῦ φένεται.

Ὁ Φλώρης ἐξέβαλε τοὺς ἀδάμαντάς του.

— Τί νομίζετεν εἶναι τὸ βαλόρε των, σιὸρ Λαμπίκη;

Ὁ ἀδαμαντοπώλης ἐξέτασεν αὐτοὺς ἀρκετὴν ὥραν, καὶ εἶπε μετὰ ταῦτα ὅτι ἀξίζουσι εἰκοσιδύο χιλιάδας γρόσια.

— Εἰκοσιδυὸ χιλιάδες γρόσια, λίο φαίνεταί μου.

— Δὲν πιστεύω νὰ εὑρῆτε περιπλέον· τοὐλάχιστον ἐγὼ δὲν μπορῶ ναὕρω.

— Σὲ πόσαις μέραις θἄχω τὴ μονέδα στὸ χέρι;

— Σὲ μιὰ βδομάδα.

— Μάλαμα ἐφετίβο· ὄχι χαρτὶ, εἶπεν ὁ Φλώρης.

— Μετρητὰ, κύριε, μετρητὰ, ἀπήντησεν ὁ Λαμπίκης.

— Καὶ τί μεσιτεία; σιὸρ Λαμπίκη.

— Ὅ,τι προαιρῆστε.

— Ὅ,τι ἀπρουβάρω... μπένε.... ἡ δουλειὰ νὰ τελειώση καὶ θὰ μ' εὕρετεν πολὺ λιμπεράλε, σιὸρ Λαμπίκη... δότεμεν τώρα, νὰ χαρῶ σας, ἕνα μπιλιετάκι γιὰ τὸ φορμάλε πῶς παραδίνω σας τὰ ντζοβαερικά.

— Ἀμέσως, εἶπεν ὁ ἀδαμαντοπώλης καὶ ἐντὸς στιγμῶν τινων ἐνεχείρισεν αὐτῷ ἀπόδειξιν παραλαβῆς.

— Εἴδατέ την καθόλου, σιὸρ Λαμπίκη, τὴν Αὐγερινὴ τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ; ἠρώτησεν ὁ Καστέλης.

— Πολλαὶς φοραίς·

— Ὄμορφή 'ναι;

— Σὰν τὸν ἥλιο.

— Ἡ πεθερά μου, ποῦ γρωνίζει την ἀπὸ τὴ Χιὸς, λέει πῶς ἡ Ἀγγεροῦκα τοῦ σιὸρ Ἀργέντη ἐν ἤτανε μεγάλα πράμματα· τώρα πῶς ἀπόκτησε τόση ρεπουτατζιόνε;

— Ὁ Λαμπίκης, ὅστις ἐγνώριζε κάτι περισσότερον, ἐμειδίασεν ἐμφαντικώτατα.

— Καὶ τοῦτο τὸ φουντουκομπρίλαντο εἶναι γιὰ λόουτζη;

— Μάλιστα, κὺρ Φλώρη.

— Ἴντα κόστος ἔχει; μὲ συμπάθιο.

— Πολλὰ, ἀμέτρητα.

— Πόκ' ἀπρέσο, περεζέμπιο;

— Τρακόσαις, τετρακόσαις χιλιάδες, κὺρ Φλώρη.

— Καπιτάλε! ἀπάνω τοῦ καπετάλε!..... ξέρετεν ἂν ἔχη καμμιὰν ἄλλη Χιότισσα στὸ χαρέμι του;

— Δὲν πιστεύω νὰ ἔχη καμμιὰν ἄλλη χριστιανή.

— Τουλόουσας, σιὸρ Λαμπίκη, ποῦ τρέχετεν σοῦλα τὰ σαράϊα, γρωνίζετεν περεζέμπιο ποιὸς ἀγόρασεν καὶ ποιὸς ἐν ἀγόρασεν Χιότισσαις;

— Γνωρίζω πολλαίς ... μήπως εἶναι πλούσιος Τοῦρκος ποῦ νὰ μὴν ἀγόρασε μιὰ ἢ δυό;

— Ἔλαχέ σας ποτὲ νὰ δήτενε μιὰ νιὰ, ψηλὴ, μαυρομμάτα, πολὺ νόστιμη ποῦ λένε την Βιολέτα;

—Μοὔτυχε νὰ ἰδῶ πολλαὶς νόστιμες, μαυρομμάτες, ψηλαὶς, μὰ οἱ Τοῦρκοι σὰν ἀγοράσουν μιὰ χριστιανὴ τὴν τουρκεύουν καὶ τῆς δίνουν ἄλλο ὄνομα.

— Μὲ τὸ ῥαγκιόνε σας· ἡ Βιολέτα ποῦ λέω σας ἤτανε ἡ μεγάλη κόρη μου, εἴκοσι χρονὸ κορίτζι, σπιριτόζα, γελάστρα, κηλαδίστρα, ἤτανε ἄκουα ποῦρο τὸ πρόσωπό τζη· ἀπὸ δέκα ψυχαὶς ποὔχασε, περεζέμπιο, ἡ φαμέλια μου τούτηνε πλιότερο ῥεγκρετάρω.

— Στὸ χαρέμι τοῦ Σαΐδ-πασᾶ θαῤῥῶ πῶς εἶδα μιὰ ποῦ τῆς μιάζουν τὰ χαρακτηριστικὰ ποῦ μὲ λέτε.

— Ἀμὰν, σιὸρ Λαμπίκη! ἔχετεν παιδιὰ καὶ γρωνίζετεν ἴντά 'ναι τοῦ γονιοῦ ὁ πόνος! σὰν βολέσῃ σας καὶ τὴν ξαναδῆτε κρουφὰ κρουφὰ ῥωτήσετέν την ἂν λένε την Βιολέτα Φλώρη.

— Μὲ μεγάλη μου εὐχαρίστησι· σὲ δυὸ τρεῖς μέραις σᾶς δίνω μιὰν ἀπάντησι, εἶπεν ὁ ἀδαμαντοπώλης.

Οἱ δύο καθολικὴ ἀπεχαιρέτησαν καὶ ἐξῆλθον, τοῦ δὲ Φλώρη οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν πλήρεις δακρύων.

— Δυστυχισμένοι Χιόταις! πόσα ὑπόφεραν οἱ καϋμένοι οἱ ἄνθρωποι! εἶπεν ἡ Ταρσίτσα· φαντάσου, μπαμπὰ, νὰ μᾶς χάσῃς ὅλαις.

— Εἶναι νὰ τρελλαθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἐμουρμούρισεν ὁ ἀδαμαντοπώλης. Τὸ καλὸ σὰν ἠμπορῇ κανεὶς νὰ κάμῃ, ἂς τὸ κάμῃ μιὰ ὥρα προτήτερα, προσέθεσε μετ' ὀλίγην στάσιν.. Θὰ πεταχθῶ μιὰ στιγμὴ στὸ σαράϊ γιὰ νὰ ἰδῶ ἂν ἀληθινὰ ἡ νέα ποῦ ὑποπτεύτηκα ἦναι ἡ Βιολέτα· ἔλα καὶ σὺ μαζῇ μου, εἶπεν ἀποτανθεὶς πρὸς τὸν πρωτότοκον υἱόν του.

— Στοὺς ὁρισμούς σας, μπαμπά.

Λαβὼν τότε ὁ Λαμπίκης τὸ ἐμπεριέχον τοὺς ἀδάμαντας κιβώτιον ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ υἱοῦ του. Τρεῖς ὥρας μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν ἔμπλεος χαρᾶς.

— Μήπως ἐμάθετε τίποτα; ἠρώτησεν ὁ Βασιλάκης.

— Ηὕραμε τὴ Βιολέτα, ἀπήντησεν ὁ πατήρ·

— Ὄχι δά!

— Δὲν ἦτον ἐκείνη ποῦ ὑποπτευούμουν, ἀλλ' ὅταν τῆς εἶπα τ' ὄνομα, μᾶς ὡδήγησε ποῦ νὰ τὴν εὑροῦμε· στὴ στιγμὴ ἐτρέξαμε..... καὶ τὸ παράξενο εἶναι ποῦ βρίσκεται στὸ πλάγι τοῦ κονακιοῦ τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ.

Ἐκάθησαν εἰς τὸ δεῖπνον, καὶ ὁ ἀδαμαντοπώλης τότε πρὸς ἅπασαν τὴν οἰκογένειαν τὰ τῆς Ἀνδρονίκης.

Περιττὸν νὰ ζωγραφίσωμεν τὸ μέρος, ὅπερ ἔλαβον τὰ τέκνα

τοῦ Λαμπικη, ὅτε ἤκουσαν τὰ συμβάντα τῆς μνηστῆς τοῦ Θρασυβούλου.

— Σὲ μιὰ νύκτα μποροῦμαι νὰ κάμωμε δυὸ μεγάλα καλὰ, ἔκραξεν ὁ Βασιλάκης· καὶ τὴν Ἀνδρονίκη καὶ τὴ Βιολέτα νὰ σώσωμε.

— Τῆς Βιολέτας ἡ κάμαραις εἶναι καὶ πολὺ χαμηλαίς.

— Ἄς μὴ βιαστοῦμε, μπαμπὰ, εἶπεν ἡ Ταρσίτσα· ἂς συλλογιστοῦμαι καλλίτερα· ὁ Καστέλης νὰ μὴ μάθῃ τίποτα διὰ τὴν Ἀνδρονίκη, πρῶτο, διότι ὁ ἀφέντης του τὴν ἐχάρισε τοῦ πασᾶ, καὶ δεύτερο διότι εἶναι φράγκος, κ' οἱ φράγκοι μᾶς κατατρέχουν χειρότερα ἀπὸ τοὺς τούρκους.

— Φράγκος εἶναι, παιδί μου, μὰ δὲν πιστεύω πῶς εἶναι ἀπὸ 'κείνους τοὺς φανατικοὺς, διότι ἡ γυναῖκά του εἶναι ὀρθόδοξος, καὶ κάθεται καὶ μὲ τὴ πεθερά του καὶ μὲ τὴ γυναικαδέλφη του.

— Ἡ Βιολέτα γνωρίζει καθόλου τὴν Ἀνδρονίκη;

— Ἂν τὴ γνωρίζῃ!.. σὰν τῆς εἶπα γι' αὐτὴν μοῦπε τὰ χίλια καλὰ, καὶ πῶς δὲν ἦταν ἄνθρωπος στὴ Χίο ποῦ νὰ μὴ τὴν ἐγνώριζε,

— Τότε λοιπὸν θὰ τὴ γνωρίζῃ καὶ ἡ πεθερὰ καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ Καστέλη.

— Λοιπὸν τὸ καλλίτερον ποῦ ἠμποροῦμε νὰ κάμωμε, εἶπεν ἡ Σμαράγδα, εἶναι νὰ πάγῃ ὁ μπαμπὰς καὶ ἡ νενὲ ἀπόψε στοῦ κὺρ Καστέλη διὰ νὰ δώσουν τὴ καλὴ εἴδησι πῶς εὑρέθηκε ἡ Βιολέτα, καὶ ν' ἀνοίξουν καὶ τὴν ὁμιλία τῆς Ἀνδρονίκης· σπουδάσετε τὴ γνώμη των, καὶ ἂν δῆτε πῶς συμφωνοῦν μ' ἐμᾶς, τότε μονονυκτιὰ ἠμποροῦμε νὰ ταὶς ἐλευθερώσωμε καὶ ταὶς δύο· ἂν ὄχι, φροντίζομε μόνο διὰ τὴν Ἀνδρονίκην, κι' ἂς κάμουν αὐτοὶ τὸ καλλίτερο διὰ τὴ Βιολέτα τους.

Παραδεχθείσης τῆς ἰδέας παρὰ πάντων ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἀνεχώρησαν εἰς Σταυροδρόμιον.

Ὁ κύριος Φλώρης ἐκάθητο εἰς τὴν γωνίαν ἀνακλίντρου, φέρων τὰς ἐμβάδας του (παντοῦφλας) καὶ ῥοφῶν ἀκαταπαύστως σχεδὸν ταμβάκον· ἐφαίνετο δὲ λίαν κατηφὴς καὶ περίλυπος· τὸ περιδέραιον τοῦ Λαμπίκη τοῦ ἐνεθύμισεν εἰς ποίαν διαφθορὰν αἱ δυστυχεῖς γυναῖκες ἐσύροντο πίπτουσαι εἰς χεῖρας τοιούτων ἀκολάστων.

— Ἄφησε τὴν συλλογὴ, κὺρ Φλώρη, ὁ Θεὸς κανένα δὲν ἐγκαταλείπει εἰς τὸν κόσμον, εἶπεν ἡ Λοῦλα.

— Μὲ τὸ ῥαγκιόνε σας, Λουλίτζα μου, μὰ ἔλα δὰ ποῦ σὰν πονᾷ ἡ καρδιὰ τ' ἀθρώπου κ' εἶναι λαβωμένη ποῦ ἒ μπορεῖ νὰ γκουβερνάρῃ τὸν ἀπ' ἀδόν του.... θαῤῥῶ σήμερα πῶς ἔχω τέσσεραις μεγάλαις μεγάλαις πλάκαις στὸ πουατρίνο μου ἀπάνου· τέτοιο πέζο ἔχω το ἀπ' τὸ μουμέντο ποῦ θυμήθηκα τὸ Βιολετάκη μου τὸ κακόσορτο, ποῦ....

Δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ τὴν ὁμιλίαν, καὶ τὰ δάκρυα ἔπνιξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν φωνήν του.

Ἡ κυρία καὶ ὁ κύριος Λαμπίκης ταυτοχρόνως εἰσῆλθον.

— Σιὸρ Λαμπίκη! .... Στὸ φτωχικό μας ....

— Καλὴ ἑσπέρα σας, κοκκώναις, καλὴ ἑσπέρα σας, ἄρχοντες· μᾶς συγχωρεῖτε πῶς ἤρθαμε τέτοιαν ὥρα, μὰ ἤρθαμε ἄγγελοι καλῶν εἰδήσεων.

— Τί τεριάζει.... καλῶς ὡρίσατε, καλῶς ὡρίσατε...., καθήσετε· ὁρίστε ἀπ' τὸ σοφά, κυρά μου.

— Κὺρ Φλώρη, ηὗρα τὴ Βιολέτα σας, εἶπεν ὁ Λαμπίκης πρὶν ἔτι καθήσῃ.

— Ἔν μὲ γελᾶτε;.... ὦ Ντίο μίο! μιζερικόρντια! ἔκραξεν ὁ Φλώρης, ὑψῶν καὶ κτυπῶν τὰς παλάμας του.

— Σὲ τέτοια πράγματα, κὺρ Φλώρη, χωρατὰ δὲν ὑπάρχουν τὸ ἐννοεῖτε, εἶπεν ἡ κυρία Λαμπίκη.

Ὁ Φλώρης ἐπήδησε κάτω τοῦ ἀνακλίντρου.

— Ποῦ εἶν' τὸ Βιολετάκη μου; γρωνίζει το πῶς ζητῶ την;

— Τῆς τὄπα πῶς βρίσκεστε στὴν Πόλι, κι' ὀλίγο ἔλειψε νὰ πετάξῃ ἀπὸ τὴ χαρά της.

— Ὤ Τζέζου Μαρία! γκράτσια! γκράτσια! σάντα Μαρία ἰμακουλάτα Κονκεπτσιόνε! ἀνέκραξεν ὁ δυστυχὴς Φλώρης, καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ μετὰ λυγμῶν.

— Δὲν χρειάζονται κλάματα, κὺρ Φλώρη· καρδιὰ ἀντρίκια χρειάζεται νὰ βγάλωμε τὸ ἀρνὶ ἀφ' τοῦ λύκου τὸ στόμα.

— Κουράγκιο..... ἔχω το ἔγνοιά σας τὸ κουράγκιο.. ἀπὸ μέσα ἀπὄνα μαγκανοπήγαδο ἐβάσταξα τὸ πόλεμο μὲ τόσους Τούρκους γιὰ ἕνα ὀνόρε μου, καὶ τώρα ποὖναι γιὰ τὸ Βιολετάκη μου!... καπλάναρος γένομαι περεξέμπιο.... ποῦ εἶναι, ποῦ εἶναι;

— Ἀκόμα δὲν μπορῶ νὰ σᾶς πῶ, ἂν πρῶτα δὲν σᾶς κάμω μερικαὶς ἐρώτησαις.

— Ἰντᾶναι; λέτενε.

— Ἐγνωρίσατε στὴν Χίο κάποιαν Ἀνδρονίκην;

— Τὴ σινιόρα Ἀντρόνικα!!... ἀρωτᾶτε τὴ μαντάμα Σ... ποῦ τόσα χρόνια εἶχε την στὴ φαμέλλιά τζη μέσα.

— Ἀκούσατε τίποτα γιὰ τὴν Ἀνδρονίκην; ἔκραξεν ἡ Λοῦλα.

— Εἶστε ἡ κυρία Σ...;... πῶς, κύριε Καστέλη, ἡ πεθερά σας εἶναι ἡ κυρία Σ...;... δὲν τὸ ἐγνώριζα, εἶπεν ὁ ἀδαμαντοπώλης. Λοιπὸν θυμᾶστε καὶ τὴν κυρία Ἀνδρονίκη καὶ τὴν κυρία Διαμάντο.

— Τὴ σινιόρα Διαμάντο!!.. ὁ σιὸρ Λουΐγγης ἔχει τὴ μεμόρια σταὶς πλάταις του ἀπάνου καλλίτερα ἀπ' [redacted] μὰ τελειώσατε, γιὰ τὴ ψυχή σας! ποὖναι τὸ Βιολετάκι μου; σιὸρ Λαμπίκη.

— Ἡ Διαμάντο εἶναι παντρεμένη μὲ τὸ υἱό μου τὸ Παντελῆ καὶ βρίσκετεν στὸ Τριέστη, προσέθεσεν ἡ κυρία Δεσποινοῦκα.

—Λοιπὸν, γυναῖκα, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σιωπήσωμεν περισσότερο· εἴμαστε σὲ καλὰ χέρια, εἶπεν ὁ Λαμπίκης πρὸς τὴν σύζυγόν του. Στραφεὶς δ' ἔπειτα πρὸς τὴν κυρίαν Σ... ἐδιηγήθη τὰ τοῦ Πατριάρχου, τοῦ Θρασυβούλου καὶ τῆς Ἀνδρονίκης, καὶ τέλος τὸ σχέδιόν του νὰ τὴν ἀφαρπάσῃ μετὰ τῆς Βιολέτας.

Οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχει ὁ ἀναγνώστης νὰ τῷ παραστήσωμεν, ὁποίαν χαρὰν καὶ ἀπορίαν συνάμα ἐπροξένησαν οἱ λόγοι του. Ἅπαντες κατεπλήρωσαν εὐχαριστήσεων καὶ εὐχῶν τὸν Λαμπίκην καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ· ἄλλην δὲ ὁμιλίαν τὴν ἑσπέραν ὅλην δὲν εἶχον, εἰμὴ τῆς Βιολέτας καὶ τῆς Ἀνδρονίκης, καὶ ἐπεφόρτισαν τοὺς συζύγους Λαμπίκη χαιρετισμοὺς δι' αὐτάς. Ἐσυμφώνησαν νὰ φέρουν ἀμφοτέρας μετὰ τὴν δραπέτευσιν καὶ νὰ τὰς κρύψουν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Καστέλη.

— Κάθε Χιότης, ἂν γράψῃ τὴ στόριά του, ἕνα ῥομάντζο, περμπάκο, ἰνκρεντήμπιλε κάνει το, εἶπεν ὁ σιὸρ Φλώρης, ὅστις, ῥοφῶν διὰ τῶν δακτύλων ταμβάκον, καὶ μπόνα νότε πολλάκις λέγων, λίαν εὐχαριστημένος ἀπήρχετο τὴν ἑσπέραν ταύτην εἰς τὴν κλίνην.

ΚΕΦΑΛ. 8.

ΕΙΣ ΨΕΥΔΟΠΡΙΓΚΙΨ.

Τὸ περιδέραιον τοῦ Ἀρναούτ-πασᾶ συνίστατο ἀπὸ ῥοδίνην πόρπην ἐκ χιλίων καὶ ἐπέκεινα μικρῶν ἀδαμάντων μ' ἕνα λαμπρὸν φενακίτην ἐν τῷ μέσῳ, καὶ δύο σειρὰς μονολίθων βριλαντίων διὰ τὰς δύο ἁλύσεις του.

Ὅτε ὁ Λαμπίκης τὸ κατέθεσεν ἐνώπιον τοῦ Βάρθακα, οὗτος τὸ ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖράς του, τὸ ἔστρεψε πρὸς ὅλας τὰς φάσεις, καὶ ἐφαίνετο καθ' ὑπερβολὴν ἱλαρὸς καὶ εὐχαριστημένος.

— Ἔχω καὶ μερικὰ ἄλλα πράγματα πολύτιμα, ἐξοχώτατε, τὰ ὁποῖα νομίζω ὅτι ἔρχονται εἰς μεγίστην ἁρμονίαν μὲ τὸ περιδέραιον τοῦτο, εἶπεν ὁ ἀδαμαντοπώλης, καὶ ἔδειξε τοῦ Φλώρη τοὺς τιμαλφεῖς λίθους.

— Τῷόντι εἶναι ὡραιότατα!.... εἶναι εὐρωπαϊκὴ ἐργασία αὕτη, ἢ μᾶλλον γαλλική.

— Βέβαια δὲν εἶναι δουλειὰ τῆς Πόλεως, οὔτε τῆς Σμύρνης, ἐξοχώτατε.

— Καὶ τί ζητοῦν;

— Εἰκοσιπέντε χιλιάδας.

— Ὄχι ὀλιγώτερον;

— Πιθανὸν νὰ τὰ κάμω χίλια γρόσια ὀλιγώτερον.

— Τ' ἀγοράζω· δεῖξέ τα μέσα εἰς τὴν χανούμισάν. . ., εἶπε της, ὅτι εἶναι διὰ πούλημα. . . . σπούδασε τὴν γνώμην της.

Ὁ ἀδαμαντοπώλης μετέβη πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην καὶ τῇ ἐδιηγήθη τὰ πάντα· ἐσυμφώνησε δὲ τὸ μεσονύκτιον νὰ ἔλθῃ μὲ τὴν λέμβον του ὑπὸ τὰ παράθυρά της. Εἶχε δ' ἑτοιμάσει ὁ κύριος Λαμπίκης καὶ σχοινόπλεκτον κλίμακα, διὰ περισσοτέραν τῆς δραπετεύσεως εὐκολίαν.

Ὁ Βάρθακας ἐνεδύθη τώρα ὅ,τι μεγαλοπρεπὲς εἶχεν· ἔλαβε τὰ πολύτιμα αὐτοῦ δῶρα, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ δωμάτια τῆς μαθητρίας του.

— Φιλτάτη μου Ἀνδρονίκη, γνωρίζεις ποίαν ἡμέραν τοῦ μηνὸς ἔχομεν σήμερον;

— Μάλιστα, κύριε Βάρθακα, εἰκοσιεπτὰ τοῦ ὀκτωβρίου.. ἆ!.. καταλαμβάνω! ἡ ἡμέρα τῶν γενεθλίων μου!... ὅλως δι' ὅλου τὸ ἐλησμόνησα.

— Ἐγὼ ὅμως δὲν τὸ ἐλησμόνησα· συνείθιζα ἀείποτε, ὅτε τόσον εὐτυχῶς συνέζωμεν εἰς τὰς μακαρίας ἐκείνας ἐξοχὰς τῆς Ἀρκαδίας, νὰ σὲ προσφέρω κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἕν μικρὸν δῶρον ἀναλόγως τῶν τότε πόρων μου. Τὴν συνήθειάν μου ταύτην δὲν ἐλησμόνησα· ὅθεν ἔλαβον τὸ θάῤῥος σήμερον νὰ σὲ φέρω τὸ μικρὸν τοῦτο ἐνθύμιον. . . . Τίμησέ με λοιπὸν μὲ τὴν ὑποδοχήν του, καλή μου Ἀνδρονίκη.

Καὶ προσέφερεν εἰς ἀργυροῦν καὶ ἐλεφάντινον κιβώτιον τὸ πολυτάλαντον περιδέραιον, καὶ τοῦ Φλώρη τοὺς ἀδάμαντας.

— Κύριε Βάρθακα, σᾶς εἶμαι πολὺ εὐγνώμων· πλὴν τὸ δῶρόν σας εἶναι τόσον βαρύ, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ τὸ δεχθῶ· πώποτε δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ σᾶς τὸ ἀνταποδώσω.

— Δὲν ἐπιθυμῶ ποτὲ νὰ μοῦ τὸ ἀνταποδώσῃς, ὡραία μου Ἀνδρονίκη. . . . ἂν δὲν τὸ δεχθῇς πληγόνεις θανασίμως τὴν φιλοτιμίαν μου. . ., Γνωρίζεις πρὸ πάντων διατὶ σὲ τὸ προσφέρω;

— Ὄχι, κύριε Βάρθακα.

— Διὰ ν' ἀναπαύσω τὴν συνείδησίν μου. . . . Ὁρᾷς εἰς ποῖον ὕψος σήμερον ἵσταμαι; Πῶς δύναμαι νὰ σὲ πλησιάζω καὶ ὁμιλῶ χωρὶς χιλιάκις νὰ ἐρυθριῶ, ὅτι ποτὲ ἤμην μισθωτὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός σου; ὅτι ἀρχὴ τῆς περιουσίας μου εἶσαι τοῦ λόγου σου, ἀγαπητή μου; Τὶ λέγω! καὶ τῆς παιδείας μου ταύτης σὺ εἶσαι ἡ ἀνάπτυξις! ὁ διδάσκων διδάσκεται. Ὅ,τι ἔμαθα, ὅ,τι γνωρίζω, ἕνεκα σοῦ τὸ γνωρίζω. Λοιπὸν τοσαῦτα χρεωστῶ πρὸς σέ, καὶ θέλεις ἔτι νὰ μὲ ὑ[illegible] τῆς ἠθικῆς ταύτης παραμυθίας τοῦ νὰ πληρώσω μέρος τοῦ βαρυτέρου καθήκοντός μου πρὸς τὴν κοινωνίαν;

— Μὰ πρὸς τὶ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἓν τοιοῦτον κειμήλιον, κύριε Βάρθακα, εἰς μίαν, ἥτις εἶναι βυθισμένη, εἰς τὸ πένθος καὶ τὰ δάκρυα;

— Τὸ πένθος καὶ τὰ δάκρυά σου δὲν ἠμποροῦν νὰ ἦναι αἰώνια. Ὁ χρόνος, τὰ νέα τοῦ κόσμου συμβάντα, ἡ ποικιλία του, τοῦ μνημονικοῦ μας ἡ ἀσθένεια, ἡ μετάβασίς μας ἀπὸ ἡλικίας εἰς ἡλικίαν, καὶ αὐτό, ἂν θέλῃς, τὸ εἱμαρμένον, ἀλλάζουν καὶ διαστρέφουν ὁλοτελῶς τὸν ἄνθρωπον, ποθητή μου Ἀνδρονίκη· ἀλλάζομεν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ὄχι ἀπὸ ἔτη εἰς ἔτη. Πίστευσόν με· θὰ ἔλθῃ, πεφιλημένη μου Ἀνδρονίκη, ἡμέρα, καθ' ἣν τόσον διαφορετικὴ θὰ ἦσαι, ὥστε θὰ νομίζῃς, ἢ ὅτι ἀνεγεννήθης εἰς τὴν κοινωνίαν, ἢ ὅτι εἰς τὸ λαμπρόν σου σῶμα ἐκατοίκησε νέα ψυχή.

— Πίστευσόν με! ἐνόσῳ ζῶ, κύριε Βάρθακα, ἡ ψυχή μου ποτὲ δὲν θ' ἀλλάξῃ, ἡ θλίψις μου ποτὲ δὲν θὰ μεταβληθῇ· καὶ οἱ τοῖχοι ἑνὸς μοναστηρίου θὰ ἦναι τοῦ λοιποῦ βίου μου τὸ ἄσυλον.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐπρόφερε τοὺς λόγους τούτους αὐστηρότατα, ὁ δὲ Βάρθακας ἐνόησεν ὅτι ἡ χορδὴ τὴν ὁποίαν ἤγγιζε δὲν ἦτο ἡ κατάλληλος.

— Σὲ πιστεύω, σὲ πιστεύω .... ἢ τοὐλάχιστον συνᾴδω κἀγὼ μὲ τὰς ἰδέας σου .... πλὴν μὴν ἐξερχώμεθα τοῦ προκειμένου. Σὲ παρακαλῶ! σὲ θερμοπαρακαλῶ, φίλη μου, νὰ δεχθῇς τὸ κιβώτιον τοῦτο.

— Ἔχει ἀνάγκην καλλωπισμῶν τὸ πένθος; κύριε Βάρθακα.

— Δὲν ἔχει ἀνάγκην καλλωπισμῶν, πλὴν ἔχει ἀνάγκην παραμυθίας.

— Ἔχετε δίκαιον· ἔχει ἀνάγκην παραμυθίας, εἶπεν ἡ νέα γυνὴ πικρῶς μειδιῶσα· καὶ μεγαλητέρα παραμυθία εἰς τοῦ τεθλιμμένου τὴν καρδίαν δὲν εἶναι, ἢ νὰ πράττῃ ἀγαθοεργίας. Ἂν λοιπὸν μὲ προσφέρητε τοὺς ἀδάμαντας τούτους ὄχι διὰ νὰ στολίσω τοὺς μέλανας πέπλους τῆς δυστυχίας μου, ἀλλὰ διὰ νὰ βοηθήσω τὰ τοσαῦτα δυστυχῆ πλάσματα τοῦ χριστιανισμοῦ, ἅτινα ἀπεστεγώθησαν, ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ δεσποτισμοῦ, τοὺς δέχομαι, καὶ μετ' αὐτῶν θέλω σᾶς εὐλογεῖ διὰ παντός.

— Εἶσαι γυνὴ ἀνεκτίμητος! εἶσαι ἄγγελος ἀγαθοσύνης! δέξου τους, καὶ κάμε τους ὅ,τι θέλεις, μεταχειρίσου τούτους ὅπως καὶ ὅπου ἐπιθυμεῖς.

Ἡ Ἀνδρονίκη τοὺς ἔλαβε καὶ εὐχαρίστησεν.

Ἐνταῦθα ἡ συνδιάλεξις ἤλλαξε· περιεστράφη εἰς διάφορα ἀντικείμενα, καὶ ἡ τελειοτέρα εὐρωπαϊκὴ ἐθιμοταξία ἐφαίνετο ὅτι ἐβασίλευε μεταξὺ τῆς δούλης καὶ τοῦ δεσπότου.

Μετ' ὀλίγον ἐπεκράτησε βαθεῖα σιωπή, καθ' ἣν ὁ ψευδοπασᾶς ἦτο κατὰ πολλὰ σύννους. Εἶχεν εἰσέλθει μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ προτείνῃ πρὸς τὴν μαθήτριάν του τὸν γάμον, καὶ τοσον

ἀφωπλίσθη, ὅτε αὕτη τῷ εἶπεν, ὅτι ἐσκόπευε νὰ εἰσέλθῃ εἰς μοναστήριον, ὥστε δὲν ἤξευρε τὶ νὰ πράξῃ· τέλος ἤρχισεν ὡς ἀκολούθως.

—Γνωρίζεις, φιλτάτη μου Ἀνδρονίκη, ὅτι εἶναι πολὺ πιθανὸν εἰς ὀλίγας ἡμέρας ν' ἀναχωρήσωμεν διὰ Παρισίους ἢ Λονδῖνον;

— Δὲν γνωρίζω τίποτε.

— Εἰς τὸ ὑψηλὸν Διβάνιον γίνεται πολὺς λόγος διὰ νὰ μὲ πέμψουν ἐκεῖ πρέσβυν· αἱ ὀλίγαι γλῶσσαι τὰς ὁποίας ὁμιλῶ, τοιαύτην ὑπὲρ ἐμοῦ ἔδωκαν πρὸς τούτους τοὺς βόας ἰδέαν, ὥστε ὁ διορισμός μου εἶναι σχεδὸν βέβαιος.

Ἡ Ἀνδρονίκη τὸν ἐθεώρει ἀσκαρδαμυκτί.

— Ἂν πραγματικῶς διορισθῶ, ἡ θέσις μας γίνεται σκολιὰ καὶ δυσχερής, ἀξιέραστος Ἀνδρονίκη. ἐννοεῖς καλῶς· πρῶτον, ὅτι ὁ ὀθωμανικὸς νόμος δὲν συγχωρεῖ τὸ χαρέμιον ἑνὸς μουσουλμάνου νὰ ἀποδημήσῃ εἰς γῆν ἀλλοπίστων· καὶ δεύτερον, ἂν ὡς ἁπλῆ χριστιανὴ μ' ἀκολουθήσῃς, δὲν τὸ καταδέχομαι, καὶ οὔτε εἶναι τῆς ἰδίας ἀξιοπρεπείας εἰς τὸν μέγαν καὶ φωτεινὸν κύκλον τοῦ κόσμου, εἷς τοιοῦτος λαμπρὸς ἀστὴρ, ὡς σύ, νὰ παρουσιασθῇ ὑπὸ ἔκλειψιν καὶ σκότος.....

— Οἱ λόγοι σας, κύριε Βάρθακα, εἶναι τῷόντι σκότος καὶ δὲν τοὺς ἐννοῶ.

— Ἐξηγοῦμαι καλλίτερα, τιμαλφεστάτη μου ψυχή! ἐξηκολούθησεν ὁ πασᾶς, παίζων σπασμωδικῶς τὸ ἠλεκτροκάρυον κομβολόγιόν του. Ὅταν πρόκειται νὰ κερδήσωμεν τοῦ κόσμου τὴν ἀγάπην, τὴν ὑπόληψιν, τὸ σέβας, τέλος πάντων τὴν προσοχήν, πρῶτον καὶ κύριον εἶναι νὰ κάμωμεν ἑαυτοὺς γνωστοὺς εἰς τοῦτον τὸν κόσμον· τούτου δὲ κατορθωθέντος τὰ ἄλλα εἶναι μηδέν. Θὰ μὲ εἴπῃς, καὶ τὶ θέλω νὰ γείνω γνωστὴ καὶ ὑποληπτὴ εἰς τὸν κόσμον; Δύο ζητήματα παρουσιάζονται ἀναπόφευκτα πρὸς πάντα ἄνθρωπον, πρὸ πάντων πρὸς πάντα χριστιανόν, νὰ φανῇ ἢ καλὸς εἰς τὴν κοινωνίαν ἢ κακός· ὁ ἄνθρωπος, ὅστις δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο, ὁμοιάζει τὰ ἄγρια χόρτα, τὰ ὁποῖα ἀναφύονται ἐπὶ τῶν βράχων τῶν ὀρέων, καὶ βλαστάνουσι καὶ θνήσκουσι καταῤῥοφοῦντα ἀδίκως καὶ παραλόγως τὴν ὡραίαν τῆς αὐγῆς δρόσον, χωρὶς οὔτε τροφὴ τῶν ζώων νὰ χρησιμεύσωσιν, οὔτε πάλιν δηλητήριον διὰ τὴν φαρμακοποιίαν. Ὅταν ἅπαξ παραδεχθῶμεν λοιπὸν, ὅτι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπλάσθημεν διὰ νὰ χρησιμεύσωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν εἴτε διὰ τὸ ἓν εἴτε διὰ τὸ ἄλλο, τότε ἐννοοῦμεν ἀναμφισβητήτως, ὅτι πράττομεν ὁσίως καὶ εὐθέτως, ἐκλέγοντες τὴν μερίδα τῶν καλῶν. Ἂν λοιπὸν κατεσκευάσθημεν καλοί, ἂν ἔχωμεν τὴν διάθεσιν νὰ βοηθήσωμεν τὸν πάσχοντα, τὸν ἀδύνατον, τὸν πτωχὸν, τίνι τρόπῳ δυνάμεθα ν[redacted]ξωμεν ἀφοῦ δὲν ἔχωμεν οὔτε τὰ μέσα, οὔτε τὴν δύναμιν; Καὶ πῶς ἄλλως κτῶνται τὰ μέσα καὶ ἡ δύναμις ἢ διακρινόμενοι

καὶ πηδῶντες διὰ μιᾶς, νέοι ὄντες, ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν τῶν ὄχλων εἰς ἕνα ὁρίζοντα ὑψηλότερον καὶ πανορατώτερον;

— Τώρα μ' ἐβυθίσατε μὲ τὴν κομψολογίαν σας εἰς βαθύτ ρον ἔτι σκότος, κύριε Βάρθακα, ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη, ῥαγεῖσα εἰς βεβιασμένον γέλωτα.

— Ὑπομονή! ὀλίγη ὑπομονή, γλυκυτάτη μου, καὶ θὰ ἔλθωμεν καὶ εἰς τὰ φαεινότερα τῆς ὁμιλίας, εἶπεν ὁ Βάρθακας, χωρὶς διόλου νὰ ἐγγιχθῇ, χωρὶς διόλου νὰ δείξῃ ὅτι εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της ἀνεγίνωσκε τὴν εἰρωνείαν.

— Ὁ ἀποῤῥοφισμὸς τῶν λογισμῶν ἑκάστου ἀνθρώπου, ἐξηκολούθησε, δὲν εἶναι ἄλλος, εἰμὴ τὸ νὰ διακριθῇ· καὶ ἄλλος ζητεῖ διὰ τῶν προτερημάτων του, ἄλλος διὰ τοῦ πλούτου του, ἄλλος διὰ τῆς παιδείας του, καὶ ἄλλος διὰ τοῦ ξίφους του. Τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπων μοχθοῦσιν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας μέχρι γήρατος διὰ τὴν διάκρισιν ταύτην· προσπαθοῦσι νὰ σχίσωσι τὰ πυκνὰ δίκτυα τοῦ σκότους καὶ νὰ πηδήσωσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς κοινωνίας· πλὴν οἱ πλεῖστοι ἀδυνατοῦν, καὶ ἀποθνήσκουν πάλιν εἰς τὸ σκότος· ὁμοιάζομεν τὰς μύιας τὰς περιπεπλεγμένας ἅπαξ εἰς τὸν ἱστὸν τῆς ἀράχνης καὶ ἀποξηραινομένας ἐπ' αὐτοῦ. Ἐν τούτοις τὶ βλέπομεν πάλιν ἐντὸς λεπτοῦ; τὶ λέγω; ἐν ἀκαρεῖ ἡ τύχη συχνάκις ἀναβιβάζει ἕνα ἄνθρωπον ἐκεῖ ὅπου οὔτε οἱ κόποι, οὔτε αἱ θυσίαι τῶν ἄλλων δύνανται νὰ τοὺς ἀνυψώσουν· καὶ διὰ παράδειγμα, ἰδοὺ ἐγὼ αὐτὸς καὶ ὑμεῖς, τρισπόθητός μου Ἀνδρονίκη! Ἐγὼ δοῦλος ἁπλοῦς, ἄνευ τινὸς πόνου, ἄνευ μόχθου εἶμαι εἰς τὰ βάθρα τῆς πρεσβείας, καὶ τὶς οἶδε ποῦ ἔτι!... σύ, ἥτις ὡς ἡ Σεμίραμις, ὡς ἡ Ἀρτεμισία, ἐπολέμησας εἰς Θερμοπύλας εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Διάκου· σύ, ἥτις ὡς ἡ Τόμυρις τῶν Μασσαγετῶν, εἰς τὴν Γραβιὰν μὲ τὸ ἀλάνθαστον καρυοφύλλιόν σου ἐξεδικήθης τὸν θάνατον τοῦ ἥρωος ἐκείνου· σύ, ἥτις ὡς ἡ Φουλβία τοῦ Ἀντωνίου, ἐζώννυσο τὸ ξίφος καὶ ἐθήρευες τὴν δόξαν· σὺ ἡ μεγάλη ἀρχόντισσα τῆς Ἀρκαδίας, λέγω, ὡς δούλη ἐπωλήθης εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν δούλων.

Ἐνταῦθα ἡ Ἀνδρονίκη ἤνοιξε τοὺς μεγάλους μέλανας ὀφθαλμούς της καὶ τὸν ἐθεώρει δυσπνέουσα.

— Ἂς ἠδυνάμην, ἔχιδνα, νὰ σὲ παύσω καὶ πάλιν τοῦ νὰ συρίζῃς, εἶπε καθ' ἑαυτήν.

— Θέλεις νὰ μὲ εἴπῃς, σύ, ὦ κόρη ἐπουράνιος! ὅτι τώρα διὰ παντὸς πλέον πρέπει ν' ἀφεθῇς εἰς τὸ σκότος· δύναμαι νὰ πιστεύσω ὅτι τὸ ἐπιθυμεῖς; καὶ ἂν τὸ ἐπιθυμῇς, εἶναι τῶν καθηκόντων μου νὰ σὲ ἀφήσω, ἐνῷ τὸ εἱμαρμένον σου σὲ ὠθεῖ πρὸς τὴν ὕψωσίν σου; καὶ σὲ ὠθεῖ ὄχι διὰ νὰ σὲ προσφέρῃ τὴν τρυφὴν καὶ τὰς ἡδονάς, ἀλλὰ διὰ νὰ σὲ κάμῃ τέκνον τῆς ἐλεημοσύνης, παραμυθίαν τῶν δυστυχῶν, πρῶτον κατάπλασμα τῶν πληγῶν τῆς ἀνθρωπότητος! Ὄχι! ὄχι, Ἀνδρονίκη

μου! ἀξιέραστός μου Ἀνδρονίκη! ὄχι! μὰ τὴν ἁγίαν πίστιν μας! τὴν τοῦ Χριστοῦ, λέγω, αἰσθάνομαι τὸν προορισμόν σου κάλλιον σεαυτῆς τῆς ἰδίας.... ὅταν δὲ ἤμεθα προωρισμένοι διὰ χρέη τοιαύτης σοβαρότητος, τότε, καλή μου, ἐνάρετός μου Ἀνδρονίκη! κάμνομεν καὶ θυσίας... ἀξίζει ὁ κόπος μιᾶς μεγίστης θυσίας δι' ἓν μέγιστον στάδιον.... ἂς ἐμβαλώσωμεν ὅπως δυνάμεθα τοῦ κατεσπαραγμένου στήθους μας τὰς ἀρχαίας πληγάς, καὶ ἂς εὕρωμεν εἰς τὴν εὐλογίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ ἐνεστῶτος καὶ μέλλοντος τὴν λήθην τῶν παρελθόντων.

Ὁ Σατανᾶς προσέφερεν ἤδη τὸν καρπὸν τῆς γνώσεως πρὸς τὴν νέαν. Αὕτη εὑρίσκετο εἰς δεινὴν ἀνησυχίαν· ἐζήτει νὰ καταπνίξῃ τὴν ἀηδίαν καὶ ὀργήν της. Εἷς λόγος της ἤθελεν ἴσως ἀνατρέψει ὁλόκληρον τὸ σχέδιον τῆς δραπετεύσεώς της κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην.

Ὁ Βάρθακας ἐξελάμβανε τὴν σιωπὴν ὡς συγκατάθεσιν· ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὡς Πυθία ἐξηκολούθησε πλεῖον μεγαληγόρως.

— Ὦ! ναί! εἰς τὰς Σιβυλικὰς βίβλους τὸ ἀνέγνωσεν ἡ ψυχή μου, ὅτι μετὰ σοῦ προωρίσθην μέγα πρόσωπον νὰ παίξω εἰς τοὺς πεφωτισμένους τῆς Εὐρώπης κύκλους. Σὺ εἶσαι γυνή, ἥτις θὰ διαχειρισθῇς τὰ πλούτη καὶ τὴν δύναμιν οὐχὶ ὡς τὴν Ποπαίαν οὔτε ὡς τὴν Λυβίαν, οὔτε ὡς τὴν Κλεοπάτραν καὶ Ἀγριππίνην, διὰ φιλοδοξίαν καὶ φιλαρέσκειαν καὶ καπνοὺς ματαίους, ἀλλ' ὡς τὴν ἐνάρετον Ὀκταυΐαν τὴν Θεοξένην, ἢ τὴν Πανδώραν καὶ Πρωτογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ἢ τὴν Ἱππαρχίαν τοῦ Κράτητος, ἢ τὴν χριστιανικήν μας Ἑλένην τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τὴν μητέρα. λέγω· ὡς τῆς Βερενίκης τὴν λαμπρὰν κόμην θέλει μείνει ἀστερισμὸς διὰ τοὺς μεταγενεστέρους ἡ μνήμη σου. Ἄφες με, ὦ κόρη περιζήτητος, ἄφες με, καρδία ἡδυτάτη, ἀπὸ τὴν χεῖρα νὰ σὲ ὁδηγήσω εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἐφευρέσεων, εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν ἐπιστημῶν, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ Βασίλεια τῶν Σκηπτούχων. Σύ, ἡ σύσσωμος ἀντίληψις, ὁποία τελειότης θέλεις ἀναδειχθῇ εἰς τοιαῦτα σχολεῖα!! Πώποτε ὁ Ὑμέναιος δὲν θέλει στολίσει τὸν βωμὸν αὐτοῦ μὲ ἄνθη πλεῖον ἀμάραντα, ἢ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν αἱ τρεῖς Χάριτες προσωποπεποιημέναι εἰς τὸ ἓν καὶ μόνον ἄτομόν σου, ἐκ τοῦ πλησίον τὸν χαιρετήσουν ποτέ...

— Κύριε Βάρθακα, ἐλησμονήσατε ὅτι εἶμαι χριστιανή; ἐλησμονήσατε ὅτι ὑμεῖς ἀπερρίψατε τὸν χριστιανισμόν, καὶ ἑκουσίως ἐνεδύθητε τὸν ἰσλαμισμόν; διέκοψε μὲ πολλὴν εὐπρέπειαν καὶ γαλήνην ἡ παγιδευομένη νέα.

— Περιέμενον, χαριεστάτη μου, τὴν ἐρώτησιν ταύτην, ὡς ὁ χωλὸς ἐκείνην, «διατὶ χωλαίνεις;»· Ἡ λατρεία, Ἀνδρονίκη μου, γνωρίζεις, εἶναι ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερική· καὶ πάλιν δὲν ἀ-

γνοεῖς, ὅτι κάλλιον νὰ ἔχῃ τις τὴν ἐσωτερικὴν ἢ τὴν ἐξωτερικήν· ἐγὼ εἶχον τὴν δευτέραν· καὶ ἐνεδύθην τὸν ἰσλαμισμὸν διὰ ν' ἀπολαύσω καὶ τὴν πρώτην. Εἰς τὶ συνίσταται ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία εἰμὴ εἰς τὰς ἀγαθοεργίας, τὰς συνεισφοράς, καὶ τοὺς ἐράνους· καὶ πῶς ἠδυνάμην νὰ τὰς ἐκτελέσω πένης καὶ ἄσημος ὢν χριστιανός; Ἐν τούτοις εἰς τοὺς πυθμένας τοῦ στήθους μου, εἰς τὰ ἔγκατα τῆς καρδίας μου τὶ ἄλλο ἢ ὁ ἐσταυρωμένος καὶ ἡ ἀειπάρθενος κατοικοῦν; ἀπόδειξις, ἰδοὺ τὸ φυλακτόν μου· τὸ ἐκ τιμίου ξύλου τοῦτο φυλακτόν μου, τὸ ὁποῖον πώποτε δὲν ἔπαυσα ἀπὸ τοῦ νὰ φέρω εἰς τὸ στῆθός μου· τὸ ἐνθυμεῖσαι, πουλάκι μου, ἐκ τῶν χρόνων ὅτε ἤμην διδάσκαλός σου;

Καὶ ἔδειξε μικρὸν φυλακτήριον, ὅπερ ἀπέσπασεν ἐκ τοῦ κόλπου του.

— Σᾶς πιστεύω, καὶ δὲν δύναμαι εἰμὴ νὰ σᾶς πιστεύσω, ὅτι ἐνδομύχως πρέπει νὰ ἦσθε χριστιανός· ἄλλως, ὁ ἀνταλλάσσων τὸν ὑψηλὸν χριστιανισμὸν μὲ τὸν ὑλικὸν ἰσλαμισμὸν εἶναι ὁ ἔσχατος τῶν ἀνθρώπων, σοβαρῶς ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη. Πλὴν ἡ ὁμιλία, τὴν ὁποίαν ἐξακολουθεῖτε, κύριε Βάρθακα, εἶναι ἐναέριος. Παρουσιάζεσθε ὀθωμανὸς καὶ μέλλετε, ὡς λέγετε, ν' ἀποσταλῆτε πρέσβυς τῆς Υ. Πύλης εἰς Εὐρώπην· πῶς λοιπὸν δύνασθε νὰ μὲ νυμφευθῆτε εἰς ἐπήκοον πάντων, χωρὶς νὰ μὲ σύρητε εἰς ἓν Τζαμίον καὶ ὑπὸ ἕνα ἰμάμην; Ἐννοεῖτε ὅτι χιλιάκις μᾶλλον προτιμῶ νὰ καρατομηθῶ, ἢ ἑκουσίως εἰς τοῦτο νὰ βαδίσω.

Τοῦ Βάρθακα ἡ φυσιογνωμία ἤστραψεν εἰς τὴν ἀπόκρισιν ταύτην. Ἐνόμιζεν ὅτι ἐκέρδησε πλέον τὸ γέρας αὐτοῦ· ὅτι ἔκλινεν ἡ μαθήτριά του νὰ τὸν ὑπανδρευθῇ, καὶ ὅτι ἡ θρησκεία μόνη τοὺς διεχώριζε.

— Δύναμαι νὰ σὲ νυμφευθῶ εἰς τὴν θρησκείαν μας· τὴν ἀθάνατον, λέγω, τοῦ Χριστοῦ θρησκείαν, ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ τοῦ Βεζύρου.

— Κύριε Βάρθακα, μὴ παίζετε μὲ τοὺς Τούρκους! ζῆτε μεταξὺ τούτων, καὶ ἀπορῶ πῶς εἰσέτι δὲν τοὺς γνωρίζετε· συλλογισθῆτε τὴν κεφαλήν σας.

— Ὁ νεκρὸς δὲν δαγκάνει, τρισπόθητός μοι Ἀνδρονίκη! εἶπε, κλείων τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν καὶ ταράττων ἐμφαντικῶς τὴν κεφαλήν· τετέλεσται οἱ Τοῦρκοί μας! Ἀπορῶ νὰ μὲ ὁμιλῇς οὕτω τοῦ λόγου σου, ἥτις καὶ τοὺς ἐπολέμησας, καὶ τοὺς εἶδες ἐκ τοῦ πλησίον ὡς ἐγὼ ὁ ἴδιος. Ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ τοὺς διοικοῦμεν πλέον τοὺς ἀθλίους τούτους· σήμερον οἱ χαλινοί των εὑρίσκονται εἰς τὰ δακτυλάκια μας, καὶ δὲν χρειάζεται εἰμὴ ὀλίγη ὑπομονὴ καὶ προσποίησις ἔτι διὰ νὰ πηδήσωμεν καὶ ἐπὶ τοῦ σάγματος. Σύ, φιλτάτη μου, ἥτις εἶδες ἐκ τοῦ πλησίον τὴν διαφθοράν των, νομίζεις ὅτι εἶναι οἱ Τοῦρκοι τοῦ Μωάμεθ, οἵτινες ἔλεγον «οὐ-

τινος οἱ πόδες εἶναι κονιωρτισμένοι εἰς τὰς μάχας τοῦ Κυρίου, οὗτος θέλει εἶσθαι μακρὰν τῶν βασάνων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως »; Φαντάζεσαι, ὦ ἀγχινουστάτη μου μαθήτρια, ὅτι εἶναι οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔλεγον « Ὁ κονιορτὸς τῶν πολέμων τοῦ Θεοῦ λαμπρὸν ψιμμίθιον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἔσεται εἰς τὰ πρόσωπα τῶν πιπτόντων »; Πιστεύεις ὅτι εἶναι οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔλεγον « ὅστις πολεμήσῃ χωρὶς ν' ἀναπνεύσῃ οὔτε ὅσον τὸ καμηλόπουλον χρειάζεται διὰ νὰ θηλάσῃ τὴν μητέρα του, δι' αὐτὸν εἶναι ἀνοικτὸς ὁ Παράδεισος»; Οἱ σημερινοὶ Τοῦρκοι εἶναι δουλοπρεπεῖς, τρυφηλοὶ, ἁβροδάπανοι, κηφῆνες καὶ ἐπικούριοι. Ἐγὼ, ὅταν βλέπω τὴν κατάστασίν των τὴν φωνάζω, ὡς ὁ Κάτων, κράζων εἰς τὰ ὦτά των « Δὲν σώζεται ἡ πόλις, ὅπου ὁ ἰχθὺς τιμᾶται πλέον παρὰ ὁ βοῦς ». Μὰ ποῖος μὲ ἀκούει; Ἀπὸ τὸν Πατισὰχ ἕως τὸν τελευταῖον πασᾶν ὅλοι ἐδόθησαν εἰς τὴν ἀκολασίαν, τὴν οἰνοποσίαν καὶ τὴν διαφθοράν· διαφθορὰ τῷόντι κατὰ πάντα ῥωμαϊκή!! Διὰ νὰ φάγῃ τις καλῶς, φωνάζουν καὶ οὗτοι, πρέπει νὰ φέρῃ τὸν λαγωόν του ἀπὸ τὴν Φρυγίαν, τὸ ἐρίφιόν του ἀπὸ τὴν Ἀμβρακίαν, τὰ ὀστρίδιά του ἀπὸ τὴν Τάραντον, τὰς πίννας του ἀπὸ τὴν Χίον, τὰ βαρβώνιά του ἀπὸ τὴν Κιλικίαν, τοὺς φοίνικάς του ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὰς βαλάνους του ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν· ἰδοὺ κατάστασις πραγμάτων!! Μὴ ἐξερχώμεθα τοῦ προκειμένου... Κηρύττω πανδήμως, ὦ φλογερά μου Ἀνδρονίκη, ὅτι θέλω καταβάλει πᾶσαν προσπάθειαν νὰ πείσω τὸν Πατισὰχ καὶ τὸ ὑψηλὸν Διβάνιόν μας νὰ μὲ παραχωρήσῃ νὰ νυμφευθῶ μίαν χριστιανήν. Θέλω τοῖς δώσει νὰ ἐννοήσουν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ λάβω τοιαύτην μίαν μετ' ἐμοῦ εἰς τοὺς χριστιανικοὺς τόπους. Οἱ κουτόφραγκοι τότε πρῶτον ὀφθαλμοφανῶς θέλουν βεβαιωθῇ ὅτι εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ ὡραῖον φῦλον δὲν καταπιέζεται, ὡς τὸ παριστάνουν οὐτιδανοί τινες περιηγηταί· καὶ ὅταν παραστήσω ἐπίσης πρὸς τὸν μονάρχην μου τὰς λοιπὰς ὠφελείας, ἃς ἡ παρουσία μιᾶς τοιαύτης μεγαλοπρεποῦς καὶ ἐναρέτου γυναικὸς δυνατὸν νὰ χορηγήσῃ πρὸς τὴν μοναρχίαν, ὅταν τῷ ἀναπτύξω, ὅτι ἐκεῖ πολλάκις εἰς τὰ ἐφελκυστικὰ παλάτια μιᾶς πολυθελγήτρου κυρίας ἀποφασίζονται ταχύτερα, ἢ εἰς αὐτὰ τὰ κοινοβούλια, αἱ τύχαι ἑνὸς κράτους· μὰ τὸν ἐσταυρωμένον! βέβαιος εἶμαι ὅτι αὐτὸς ὁ Πατισὰχ θὰ ἐπιθυμήσῃ νὰ μᾶς στέψῃ. Ὁ σουλτὰν Μαχμούτης, τὸ γιγνώσκεις, εἶναι ἀνὴρ ἔκδοτος εἰς τὰς μεταῤῥυθμίσεις· νὰ τοῦ ἐξηγήσῃς καὶ δώσῃς καλῶς νὰ ἐννοήσῃ μόνον τὴν ὠφέλειαν ἑνὸς πράγματος, καὶ οὐχὶ μόνον τὸ πράττει, ἀλλὰ καὶ δαψιλῶς σὲ φιλοδωρεῖ. Δεδόσθω ὅμως μίαν στιγμὴν ὅτι ἀπ[illegible] καλλίτερα τότε· ἔχω τὸν πλοῦτον, ἔχω τὰ μέσα, ἔχω τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀρχαίας μου γνωριμίας· λαμβάνω τὸν τίτλον Πρίγκιψ Πιτζιπιὸς, Πρίγκιψ Παλαιολόγος, Πρίγκιψ Ἰωακὴμ,

ἢ ἄλλου τινὸς ὀνόματος, καὶ ἀπερχόμεθα εἰς Παρισίους ἢ Λονδῖνον· σὺ θὰ ἦσαι πριγκίπησσα κἀγὼ πρίγκιψ, λέγοντες ὅτι καταγόμεθα ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας. Κατ' ὀλίγον, οὐχὶ μόνον θέλομεν καταταχθῇ μεταξὺ τῶν ἀληθινῶν τῆς Εὐρώπης πριγκίπων, οὐχὶ μόνον ἅπαντες οἱ Ἕλληνες θέλουν συνειθίσει νὰ μᾶς καλῶσι διὰ τοῦ τίτλου τούτου, οὐχὶ μόνον, τερψικάρδιός μου Ἀνδρονίκη, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θέλομεν τὸ πιστεύσει, ἀλλ' ὅταν σημάνῃ ἡ πάνδημος ἐκείνη ὥρα, ἡ ἐθνοκτόνος ἐκείνη ὥρα τῆς καταποντίσεως ταύτης τῆς μοναρχίας καὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τότε τίνα ἕτερον αἱ μεγάλαι δυνάμεις θέλουν ἐκλέξει πρὸς ἀναβίβασιν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βύζαντος, ἢ ἐμὲ τὸν πιστευόμενον ὡς ἀπ' εὐθείας γραμμῆς τοῦ ἱδρυτοῦ ἐκείνου μονάρχου καταγόμενον !! . . . .Καὶ τότε, ὦ τρισόλβιος Ἀνδρονίκη μου, ἐν ταύτῃ τῇ πρωτευούσῃ, ἐν ᾗ ὡς δούλη ἐπωλήθης, ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ πρωτευούσῃ ἡ ὡραία κεφαλή σου μετὰ δόξης ἀνυπολογίστου θέλει στεφθῆ τὸ στέμμα τῆς σοφῆς Θεοδώρας Κωνσταντίνου τοῦ Η' τῆς θυγατρὸς, λέγω, τῆς ἐνδόξου Πουλχερίας, καὶ αὐτῆς τῆς ἁγίας Θεοφανίας.

Ἡ φαύλη καὶ διεφθαρμένη ψυχὴ τοῦ μιαροῦ Βάρθακα, ἐζωγραφίζετο εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ ὅλα τῆς σατυρικῆς αὐτοῦ μορφῆς· τὸ ἀνθρωπάριον τοῦτο εἶχε πολλὴν αὐθάδειαν λάλων, εἶχεν ἀρκετὸν μνημονικὸν, καὶ ἀπεστήθιζεν ἀπὸ καρδίας τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ μυθολογίαν, ἣν κατὰ τὸν ἀγυρτικὸν αὐτοῦ βίον τοσοῦτον μεταχειρισθεὶς, ἐκάρφωσεν ἅπαξ εἰς τὴν μνήμην του, πλὴν οὐδὲν ἕτερον ἐγνώριζεν· ἦτο δ' ἐπιπόλαιος, οὐδεμίαν λαβὼν βάσιμον παιδείαν, καθότι οὐδέποτε ἐσπούδασε τακτικὴν σειρὰν μαθημάτων εἰς σχολήν.

Ἡ Ἀνδρονίκη ᾐσθάνθη ὅτι, ἂν δὲν ἔρριπτεν ἐλπίδας τινὰς πρὸς τοῦτον, ἤθελεν εὑρεθῆ, ἴσως, εἰς θέσιν πολὺ χειροτέραν ἐκείνης, εἰς ἣν τὴν εἴδομεν ἐντὸς τῆς ναυαρχίδος. Προσεποιήθη ὅτι κλίνει, ἔμεινεν ὀλίγον σύννους, ἔπειτα εἶπε.

— Κύριε Βάρθακα ! ἡ καρδία μου εἶναι ἐξηγριωμένη ἔτι ὑπὸ τῶν δυστυχιῶν, αἵτινες ἀλλεπαλλήλως εἰς τόσον μικρὸν διάστημα χρόνου τὴν προσέβαλον· τὸ παρατηρῶ κἀγὼ, ὅτι οὐδεὶς μὲ ἀπέμεινε πλέον εἰς τὴν γῆν, καὶ ὅτι χρειάζεται τέλος ν' ἀποκατασταθῶ εἰς ἕνα τόπον καὶ εἰς ἕνα βίον· πρὶν ὅμως ἀποφασίσω, ἔχω ἀνάγκην νὰ σκεφθῶ πολύ· ἐπιθυμῶ ἑνὸς μηνὸς διορίαν, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλετε μὲ τὴν χαρίσει.

— Καὶ ἕνα καὶ δύο μῆνας, ἀμβροσία μου Ἀνδρονίκη ! Καὶ ἐγὼ ἐννοῶ ὅτι οἱ γάμοι μας δὲν θέλουσι λάβει χώραν, εἰμὴ μετὰ ἓξ τοὐλάχιστον μῆνας· τὸ πένθος σου εἶναι πένθος μου· ἂν δὲ σὲ ἤνοιξα τὴν ὁμιλίαν ταύτην ἀπόψε, ἦτο μόνον διὰ νὰ σπουδάσω τὴν γνώμην σου. Συλλογίσου, ψυχήτζα μου, περίστρεψον ὅπως θέλεις τὴν θέσιν σου, ἀνάρπαστος ἀπὸ χαρὰν ἔκραξεν ὁ ἐξωλέστατος Βάρθακας, καὶ θέλεις ἰδεῖ ὅτι οὐδεὶς

δύναται νὰ σὲ προσφέρῃ ὡραιότερα καὶ μυριοδοξότερα πράγματα, παρ' ὅ,τι τώρα ἡ θεία πρόνοια εἰς τοὺς πόδας σου παρακαταθέτει.... καὶ ἂν τέλος ἡ ὀρθὴ σκέψις σου ἀποφασίσῃ, ὤ! σὺ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη μου! νὰ περιτυλίξῃς ὑπὸ τὸν κεςόν σου τὸν Ἥφαιστον ἐμέ· ἂν ὁ γαμήλιος Ζεὺς ἀληθῶς προώρισε σὲ τὴν Θεὰν τοῦ κάλλους διὰ τὸν ἀσχημότερον τῶν ἀνδρῶν, ἐμὲ λέγω, ἂς μάθῃ ὁ κόσμος ὅτι τὸ ἔκαμε διὰ ν' ἀναδείξῃ πλεῖον ψηλαφητῶς τῆς ἀρετῆς σου τὸ μέγεθος· τὸ ἔκαμε διὰ νὰ σὲ προσφέρῃ τὴν πίστιν καὶ λατρείαν καὶ τὸν ἀκραιφνῆ ἔρωτα ἑνὸς ἀνδρός, πρᾶγμα τῇ ἀληθείᾳ πολὺ σπάνιον καὶ δυσεύρετον εἰς τὸν κάτω τοῦτον κόσμον.

Οὕτως ἐξεσφενδόνισεν ὁ Βάρθακας τῆς σαγήνης του τὸν τελευταῖον βρόχον· ἔσφιγξε δὲ μὲ ζέσιν καὶ ἐφίλησε μὲ χείλη πυρέσσοντα τὴν χεῖρα τῆς μαθητρίας του· τὴν ἐῤῥάντισε μὲ πολλὰ γλυκύτατα ἐπίθετα, εἶτα, λαμβάνων μὲ τὰς δύο χεῖρας τὸ στρόφιον αὐτοῦ, ὡς ἀληθὴς τῆς Μέκας προσκυνητής, ἔςρεψε τὰ νῶτα, καὶ βραδυπορῶν ἐξῆλθεν.

Ἦτο ἤδη μεσονύκτιον· ἡ Ἀρκὰς ἐπνίγετο σχεδὸν ἐκ τῆς στενοχωρίας καὶ ἀνυπομονησίας της· ἡ θέα τούτου τοῦ δολοφόνου τοῦ πατρός της τῇ ἦτο χιλιάκις ἀπεχθεστέρα ἢ αὐτὸς ὁ ναύαρχος Καρὰ Ἀλῆς· ἐζήτησε θερμὸν ὕδωρ, ὅπως κάμῃ ἓν λουτρόν, καὶ ἕνεκα τούτου αἱ θεραπαινίδες της ἔμειναν εἰς τὸν παρακείμενον θάλαμον. Ἐμανδάλωσε τότε ἔσωθεν τὴν θύραν, καὶ μὲ τὴν ταχύτητα καὶ δραστηριότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἄχρις ὥρας τὴν ἀπηντήσαμεν, εἰς δέκα λεπτὰ ἦτο ἐκτὸς τοῦ κλωβίου της καὶ κάτω εἰς τὴν λέμβον. Πоῤῥωτέρω ὀργυιάς τινας ἀφήρπασαν καὶ τὴν Βιολέταν μετὰ μεγάλης εὐκολίας, διότι τὰ παράθυρά της δὲν ἦσαν πολὺ ὑψηλά. Μετὰ μίαν δὲ ὥραν ἀμφότεραι ἦσαν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Λούλας καὶ τῆς κυρίας Σ......

ΚΕΦΑΛ. 9.

Ο ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ.

Ἡ οἰκία τοῦ κυρίου Καστέλη, κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς δραπετεύσεως τῶν δύο νέων, ἦτο μικρὸν θέατρον· ἕκαστος ἐδιηγεῖτο ὅ,τι εἶδε καὶ ὑπέφερε, καὶ ἡ ὕλη τοσοῦτον παθητικὴ καὶ ποικίλη ἦτο, ὥστε δὲν ἐτελείονεν ὁ εἷς τὴν ὁμιλίαν, εἰμὴ διὰ νὰ δώσῃ καιρὸν ἢ αἰτίαν πρὸς τὸν ἄλλον ν' ἀρχίσῃ.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἔμαθε λεπτομερῶς ἐξ Ὀδησσοῦ τὰ τοῦ Θρασυβούλου· εἶχε γράψει πρὸς τοὺς ἐν Ὀδησσῷ κυρίου[redacted] παρ' οἷς, διὰ τοῦ Πατριαρχείου ἐπληροφορήθη ὅτι, ἡ περιουσία τοῦ ἀοιδίμου Γρηγορίου ἦτο παρακατατεθειμένη· καὶ οὗτοι

τῆς ἀπήντησαν ὅτι ὁ Θρασύβουλος, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατζανίου, ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Αὐστριακῶν, ὅτι ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ Μουγκὰτζ ἐδραπέτευσε καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον, καὶ ὅτι τέλος ἐσχάτως εὑρίσκετο εἰς Μεσολόγγιον.

Ἔρριψε τὸ πένθιμον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ὁ ἀνόσιος διδάσκαλός της; τοσοῦτον ἀγυρτικῶς τὴν ἔκαμε νὰ περιβληθῇ, καὶ ἀπώλετο εἰς λαβύρινθον συλλογισμῶν, τίνι τρόπῳ τὸ ἀνθρωπάριον ἐκεῖνο ἀπέκτησε τὸ δακτυλίδιον τοῦ ἀῤῥαβῶνος καὶ ἔμαθε τὸν ὅρκον των.

Ὅλους τοὺς ἀδάμαντας, τοὺς ὁποίους ἐχάρισε πρὸς αὐτὴν, τοὺς μετεχειρίσθη πρὸς ἐξαγόρασιν πολλῶν χριςιανῶν, καὶ ἔςειλεν ὀνομαςικὸν κατάλογον αὐτῶν τε καὶ τῶν πωλητῶν πρὸς διαβεβαίωσιν εἰς τὸν Βάρθακα. Ἔδοσε δὲ ἐκ τῶν τοῦ Καρὰ Ἀλῆ πρὸς τὴν Δεσποινοῦκαν, Λοῦλαν καὶ Ἀγκερoῦκαν, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἐν Χίῳ οἰκίαν τοσαύτας μακρὰς φιλοξενίας ἐδεξιώθη.

Ἡ Βιολέτα ἦτο ἐπίσης καταφορτωμένη κειμηλίων· ἐχρησίμευσαν δὲ ταῦτα εἰς τὸ νὰ ἐξαγοράσῃ ὁ κύριος Φλώρης τοὺς ἐπιζῶντας τῆς οἰκογενείας του, οὓς μετὰ πολλῆς δυσκολίας καὶ χρόνον μακρὸν ἀνίχνευσεν.

Ὁ δὲ Λαμπίκης, εὐδαίμων ὅτι τοιαύτας λαμπρὰς ἀγαθοεργίας κατώρθωσεν, ἀνταμειφθεὶς δαψιλέστατα καὶ ὑπὸ τῆς Ἀνδρονίκης καὶ Βιολέτας, καὶ ἔχων περιουσίαν ἀρκετὴν, ἀπεφάσισε ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς πρωτευούσης πρὶν οἱ Τοῦρκοι ἀνακαλύψωσι τὰς πράξεις του.

Εἰς τοῦτο καὶ ἡ Ἀνδρονίκη σφοδρῶς τὸν παρεκίνησε, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1823 οἰκογενειακῶς ἀπέπλευσεν ἐπὶ ἰονικοῦ πλοίου μετὰ τῆς Ἀνδρονίκης διὰ τὴν νῆσον Ἰθάκην.

Τὸ ταξείδιόν των ἐστάθη μακρότατον, τριῶν σχεδῶν μηνῶν, ἕνεκα τῶν διηνεκῶν νηνεμιῶν τοῦ Ἀρχιπελάγους, καὶ τῶν κατὰ καιροὺς πνεόντων ἐναντίων ἀνέμων, καὶ τοῦ περιπλέοντος εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος ὀθωμανικοῦ στόλου. Τέλος περὶ τὸν Σεπτέμβριον κατευοδώθησαν ἀσφαλῶς.

Οἱ κύριοι Φλώρης καὶ Καστέλης μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των ἀπέμεινον εἰς Κωνσταντινούπολιν· τὸ ἐμπόριον ἤκμαζε, καὶ ἔμεινον διὰ νὰ ὠφεληθῶσι τῶν περιστάσεων· πρὸ πάντων δὲ ὁ κύριος Λουΐγγιος παρὰ τῷ Ἀρμενίῳ τραπεζίτῃ.

Ἡ δὲ κυρία Δεσποινοῦκα μετὰ τῆς Λούλας μετέβη εἰς Τεργέστην πρὸς τοὺς υἱούς της Παντελὴν καὶ Λουρεντζὴν, οἵτινες, βοηθείᾳ συγγενῶν καὶ συμπατριωτῶν των, εἶχον συστήσει ἐμπορικὸν κατάστημα.

Τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ ἡ λύσσα ἐστάθη ἀπερίγραπτος διὰ τὴν δραπέτευσιν τῆς μαθητρίας του· ἐκολύμβα ἐπὶ τῆς κλίνης

του εἰς τὰ τρυφερώτερα σχέδια, ὅτε τὸν εἰδοποίησαν περὶ αὐτῆς.

Ἡ ἐκτὸς τοῦ παραθύρου κρεμαμένη κλίμαξ δὲν ἀφῆκεν οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν εἰς τὸν σατανικὸν νοῦν του, ὅτι ἡ περιστερὰ ἐπέταξε πλέον εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τοῦ Βοσπόρου· τὸ ὕψος ἦτο μέγα, καὶ ἡ πρᾶξις τῷ ἐφάνη τολμηροτέρα, ἢ ἂν αὐτὸς ἤθελεν ἀναβῆ τὴν στήλην τοῦ Πομπηίου.

Ὅλον τὸ παλάτιόν του ἐμβῆκεν εἰς κίνησιν· εὐνοῦχοι, δοῦλοι, ἵπποι, κύνες, λέμβοι διεσκορπίσθησαν τὴν αὐτὴν νύκτα πανταχοῦ πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτῆς, πλὴν ἡ ὑπαλληλία αὕτη δὲν ἤρχισε τὸ χρέος της, ἢ μετὰ δύω ὥρας ἀφ' ἧς ἡ Ἀνδρονίκη ἀπεχαιρέτισε τοῦ γυναικωνίτου του τοὺς τοίχους.

Ἐσφάδαζεν ὡς πισσωμένος πίθηξ ὁ Βάρθακας, ἀφίνων τὰς ὀξυτέρας καὶ σκληροτέρας φωνάς· ἡ μαθήτριά του, ὡς τὸ ὕδωρ τοῦ Ταντάλου, ἐπλησίαζε τοῦτον μόνον διὰ νὰ ἐξάψῃ τὴν δίψαν τοῦ κτηνώδους του πάθους, καὶ πάλιν τὸν ἐγκατέλειπε.

Ποῖον νὰ ὑποπτευθῇ! ὁ νοῦς του δὲν ἔφθανε· ἐγνώριζεν ὅτι ἡ Ἀνδρονίκη οὐδενὸς τὴν γνωριμίαν ἠδυνήθη νὰ κάμῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι ἐκ τῆς ἀγορᾶς τῶν δούλων κατ' εὐθεῖαν σχεδὸν εἰς τὸν οἶκόν του ὡδηγήθη, ὅπου καθ' ὅλον τὸ διάστημα ἔμεινε κεκλεισμένη. Ἡ Ἀνδρονίκη μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἵνα ἀπομακρύνῃ ἐκ τοῦ Λαμπίκη τὰς ὑποψίας του, τῷ ἔγραψεν ὅτι χάριν τινὸς τῶν θεραπόντων του διεσώθη τῶν χειρῶν του.

Ἀλλ' οἱ θεράποντες ἦσαν πάμπολλοι· ὅλους τοὺς ὑπωπτεύετο, ὅλους τοὺς ἠπείλει, ὅλους τοὺς ἠρεύνα· καὶ καθόσον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν ἀλήθειαν ἐξηγριοῦτο, ἡ λύσσα του ἐμαίνετο, καὶ ἡ ἀπελπισία τέλος τὸν κατέλαβε.

Τότε μόνον ἠνεῴχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Βάρθακα, ὅτε ἡ οἰκογένεια τοῦ Λαμπίκη ἀφῆκε τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῆς Ἀνδρονίκης· ἀλλ' ἦτο πολὺ ἀργά.

Ἂς σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς της ἡ Ἀνδρονίκη, τὸν εἰδοποίησεν ὅτι γνωρίζει ὅτι ὁ Θρασύβουλος δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' εὑρίσκεται ζῶν εἰς Μεσολόγγιον.

Ἔληγε τὸ ἔτος 1823 καὶ ὁ κόσμος ὅλος εὑρίσκετο ὡς ἐμβρόντητος ἀπὸ τὰ συμβάντα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Βότζαρη, ἡ ἀποτυχία τῶν δύο πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου, αἱ πυρπολήσεις τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ Κανάρη καὶ Μιαούλη, ἡ ἄφιξις τοῦ λόρδου Βύρωνος, τοῦ συνταγματάρχου Στάνωπ, τοῦ κόμητος Γκάμπα, τοῦ λόρδου Μαρέη, καὶ τοσούτων ἄλλων ἐπισήμων φιλελλήνων, ἐξύπνισαν τέλος τὸν σουλτὰν Μαχμούτην. Ἐνόησεν οὗτος ὅτι ἤδη πλέον δὲν πρόκειτα[illegible] δεύσῃ τὸν ἀποστατήσαντα δοῦλον, ἀλλὰ νὰ διασώσῃ καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τιάραν.

Διέταξε λοιπὸν τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶν ὡς ἀστραπὴ ν' ἀναχωρήσῃ δι' Αἴγυπτον, ὅπως κοινοποιήσῃ πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα αὐτῆς τὴν ὑπερτάτην του βουλήν, τουτέστι νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐν ἀκαρεῖ μὲ τοὺς στόλους καὶ στρατούς του, καὶ κατατροπώσῃ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους οὔτε ὁ Χουσρίτης, οὔτε ὁ Σκόρδας, οὔτε ὁ Ὀμὲρ Βριώνης ἄχρι τοῦ νῦν ἠδυνήθησαν νὰ περιστείλουν.

Ἐπιστρέφομεν εἰς Μεσολόγγιον.

Ὁ λόρδος Βύρων καὶ ἡ συνοδία του ἀφῆκαν τὴν Ἰθάκην διὰ τὴν πόλιν ταύτην τὴν 30 τοῦ Δεκεμβρίου 1823 ἐπὶ μικροῦ πλοιαρίου.

Ὁ ναύαρχος Ἰσοὺφ-πασᾶς τὸ ἔμαθε, καὶ διέταξεν αἱ τριήρεις του νὰ διαδράμωσι τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, ὅπως συλλάβωσι τὸν ποιητήν.

Ὀθωμανική τις φρεγάτα τοὺς προσήγγισε τὴν νύκτα πολύ, καὶ μόλις, χάρις εἰς τὸ βαθὺ σκότος, διέφυγον αὐτὴν καὶ τοὺς πυροβολισμούς της· ἐκρύβησαν δὲ ὄπισθεν τῶν νήσων Σκροφῶν, ὅπου καὶ ἠγγυροβόλησαν (α).

Τὴν κινδυνώδη νύκτα διεδέχθη ἡμέρα κινδυνωδεστέρα· θύελλα καὶ σίφωνες ἐκ τῶν μὴ σπανίων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος ἠγέρθησαν, καὶ τὸ πλοῖον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐκινδύνευεν εἰς μύρια τεμάχια νὰ συντριβῇ ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν σκοπέλων, οἵτινες τὸ περιετριγύριζον.

Ἅπαντες ἦσαν ἀπηλπισμένοι, λέγει ὁ ἰατρὸς Μίλιγγεν (β), ἐκτὸς τοῦ Βύρωνος, ὅστις διετήρει καὶ τὸ φλέγμα καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ νοός του. Μία τρικυμία, διὰ τὸν ποιητὴν τοῦτον ἦτο πηγὴ ποιητικῆς ὕλης· ἐνῷ τὸ σκάφος συνωρχεῖτο μὲ τὰ κύματα, οὗτος ἔγραφε στίχους διὰ τοὺς Σουλιώτας του. Τέλος τὸ σκάφος ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς ἄμμου, καὶ οὗτος μέχρι τῆς κνήμης εἰς τὸ ὕδωρ μετὰ τοῦ ὑπηρέτου του Φλέσχερ καὶ τοῦ πιστοῦ αὐτοῦ λέοντος, παμμεγέθους κυνὸς τῆς Νεοφιλανδίας, ἐξῆλθεν εἰς τὴν ξηράν, καὶ εἰδοποίησε τὸ συμβὰν πρὸς τὸν συνταγματάρχην Λέϊστερ Στάνωπ (γ).

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἔστειλε πέντε καθωπλισμένας λέμβους, καὶ ἓν βρίκιον ὅπως τὸν περιλάβωσι.

Τὴν 7ην δὲ ἰανουαρίου εἰσῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον μέσῳ στρατιωτῶν, πυροβολισμῶν, χειροκροτήσεων, εὐφημιῶν, ἀλαλαγμῶν καὶ μιᾶς μεθυστικῆς χαρᾶς τῶν κατοίκων ἁπάντων.

Ποῖος Ἕλλην δὲν ἔτρεχε μὲ δάκρυα νὰ ἴδῃ τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὅστις διὰ τῆς μελιρρύτου αὐτοῦ ποιήσεως τὸν ἐπανέφερεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Εὐρωπαίου· ὅστις, χύσας τοὺς πενθίμους τῆς λύρας του ἤχους εἰς τὴν καρδίαν τῆς κοιμωμένης Εὐρώπης,

(α) Ἴδε ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ *ἀναμνήσεις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως*, Τόμ. Β'. ἀριθ. 28, σελ 58.

(β) Memoires en Grèce σελ. 86.

(γ) *Ἴδε ἐπιστολὴν τοῦ λόρδου Βύρωνος πρὸς τὸν Στάνωπ τομ. ά. σελ.* 544.

ἐξύπνισεν αὐτὴν, τὴν ἐμάλαξε καὶ τὴν ἐπότισεν ἐνθουσιασμοῦ καὶ συμπαθείας διὰ τὴν ἀξιοπόνετον Ἑλλάδα!!

Ὁ λόρδος Βύρων διὰ τὸν ταλαίπωρον Ἕλληνα ἦτο ἓν τῶν ἱερῶν ἐκείνων πνευμάτων, τὰ ὁποῖα, ἐκφυγόντα τοὺς καταχωμένους τάφους τῶν προγόνων του, ἐπέταξε πρὸς τὴν ἑσπερίαν Εὐρώπην, καὶ ἐκεῖ ἐνσαρκωθὲν μορφὴν Βρεττανοῦ ἔψαλλε τὰ πικρά του ἐλεγεῖα, καὶ ἐμοιρολόγει τῆς τετραυματισμένης πατρίδος του τοὺς πόνους.

— Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφὸς τοῦ νέου Λεωνίδου; ἦτο ἡ πρώτη ἐρώτησις τοῦ λόρδου Βύρωνος πρὸς τὸν ἀρχιερέα Ἄρτης, ὅστις μετὰ τοῦ Α. Μαυροκορδάτου ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ προσῆλθον νὰ τὸν ὑποδεχθῶσιν.

Ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης ἐπαρουσιάσθη τότε.

— Μακάριε θνητέ! Εἶσαι ἀδελφὸς ἥρωος τὸν ὁποῖον δὲν θέλουν λησμονήσει ὅλοι οἱ αἰῶνες! τοῦ εἶπεν. Εἶτα στρέφων πρὸς τὰ πλήθη. Ἕλληνες! ἔκραξε, βλέπετε εἰς τὸ μέσον σας Ἄγγλον, ὅστις ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ μελετᾷ τῶν προπατόρων σας τὰ συγγράμματα, ὅστις ηὔχετο πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν σας, καὶ ὅστις ἤδη ἔρχεται μεθ' ὑμῶν νὰ ἐκδικηθῇ τὸν τύραννόν σας, καὶ ὑπὲρ ὑμῶν νὰ χύσῃ καὶ τὴν τελευταίαν ῥανίδα τοῦ αἵματός του.

Ὁ λόρδος Βύρων ἦτο ἐνδεδυμένος στολὴν ἡμιστρατιωτικήν. Καὶ ἡ εἰσέλασίς του εἰς Μεσολόγγιον παρουσιάζει ἕνα τῶν θριάμβων τῶν λίαν ξενοτρόπων καὶ σπανίων εἰς τὴν ἱστορίαν.

Δὲν ὡμοίαζε βέβαια οὔτε τὸν τοῦ Τίτου καὶ Οὐεσπεσιανοῦ, ὧντινων αἱ χλαμύδες ἀπέσταζον τοσούτου ἰουδαϊκοῦ αἵματος· οὔτε ἐκείνους τοῦ Τραϊανοῦ, Ἀδριανοῦ καὶ τῶν δύο Ἀντωνίνων, οἵτινες κατεπίεσαν τὴν ἀνθρωπότητα μὲ πᾶν εἶδος φόρου διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοσούτων μνημείων· οὔτε τὸν τοῦ Βελισσαρίου καὶ Θεοδοσίου, τῶν ὁποίων δορυφορούμεναι προηγοῦνται αἱ κεφαλαὶ τῶν Περσῶν, Πάρθων καὶ Γαλατῶν. Οὗτος ἦτο θρίαμβος ἁπλοῦς ὡς τὴν δάφνην τῶν ἀρχαίων· ἦτο ὑποδοχὴ φυσικοῦ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς ἄνθρωπον, ὅστις, ὡς ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ πρὸς ἡμᾶς καθίπτατο μὲ τὰς γλυκυτέρας ἐλπίδας. Ἐπίστευε τῇ ἀληθείᾳ θρησκευτικῶς ὁ Ἕλλην ὅτι ὁ λόρδος Βύρων εἶχε τὴν δύναμιν διὰ μιᾶς νὰ θραύσῃ τὰ δεσμά του, καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ σεπτὴ Βρεττανία ἐπίτηδες τὸν ἐξέλεγξε καὶ ἀπέστειλε διὰ τοῦτο.

Αἱ θύραι τῆς οἰκίας του ἐφράσσοντο ὑπὸ στρατιωτῶν, αἱ ὁδοὶ αἱ κάτω τῶν παραθύρων του ἔγειναν ἀδιάβατοι τοῦ ὄχλου ζητοκραυγοῦντος, καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ δωματίου τῆς ὑποδοχῆς του ὡμοίαζον ὁπλοστάσιον μᾶλλον, ἢ ποιητοῦ κατοικίαν· σπάθαι, γιαταγάνια, ἐγχειρίδια, ἀκινάκαι, λόγχαι, καρυοφύλ[redacted] μπία, πυριτοθῆκαι, πιστόλια, καὶ παντὸς εἴδους ὅπλον μὲ δάφνας καὶ μυρσίνας ἐστεμμένα, σχηματίζοντα τρόπαια καὶ

σχέδια αἰνιγματώδη, ἦσαν ἡ τότε συσκευὴ καὶ αἱ τοιχογραφίαι τῶν πλουσίων οἰκιῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ λόρδος Βύρων, ῥίψας τ' ὄμμα εἰς ταῦτα καὶ εἰς ἐκεῖνα τῶν ὁπλαρχηγῶν, εἰς τὰς ἀλβανικάς των στολάς, καὶ εἰς τὸ ῥωμαλαῖον καὶ παρουσιαστικὸν τῶν ἀνδρῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ κράξῃ.

» Εἶναι οἱ δοῦλοι Ἕλληνες ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ὀνο-
» μάζομεν ἀλλογενεῖς; (dégénereux)

Ἦτο συμμετρίας τελείας τὸ σῶμα αὐτοῦ (α)· καὶ τίποτε ὡραιότερον ἢ τὸ μέτωπόν του· τὸ ὕψος του ἦτο ἔκτακτον· καὶ ἡ ἀπόφυσις ἐν ᾗ ἦτο ἐναποταμιευμένη ἡ τοσοῦτον λαμπρὰ φαντασία του, ἦτο λίαν ἐξέχουσα.

Ἡ φυσικῶς βοστρυχωτὴ κόμη του, ἤδη ψαρά, καὶ ὁ μύσταξ αὐτοῦ ἦσαν χρώματος ξανθοῦ· εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του ἐβασίλευεν ὀλίγον τὸ σαρκαστικόν, ὅπερ καὶ κυρίως ἐχαρακτήριζε τοῦτον.

Τὸ στῆθός του ἦτο ἐξέχον καὶ θολωτόν, ἡ ζώνη του στρογγύλη, τὸ δέρμα του λεπτὸν καὶ λευκόν.

Ἔκλινεν εἰς τὸ εὔρωστον· καὶ μ' ὅλην τὴν δραστήριον γύμνασιν, κολύμβημα καὶ σκληραγωγίαν, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέβαλλε τὸ σῶμά του, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρόοδον τοῦ πάχους.

Τὸ μόνον φυσικὸν ἐλάττωμα τοῦ λόρδου Βύρωνος ἦτο ὁ ἀριστερὸς αὐτοῦ πούς, πλασθεὶς ὑπὸ τῆς φύσεως στρεβλός, ὅτι ὀλίγον ἐχώλαινεν, ὡς καὶ τρεῖς ἄλλοι σύγχρονοί του ἔνδοξοι ἄνδρες δηλ: ὁ Ταλλιεράν, ὁ Σούλτ καὶ ὁ Σὶρ Βάλτερ Σκότ. Ἐζήτει ν' ἀποδώσῃ τοῦτο εἰς τὴν μοχθηρὰν μεταχείρησιν θείου τού τινος· ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι ἐγεννήθη χωλός. Ἐλυπεῖτο δὲ τόσον, ὥστε, ἐνομίζετο δυστυχέστατος, ὅτε ἡ προσοχή του προσηλοῦτο ἐπὶ τοῦ ποδός του, καὶ πάντοτε ὡμίλει μὲ πόνον δι' ὅσους ἤκουεν ὅτι χωλαίνουν ἢ πάσχουν ὑπὸ ποδαλγίας, ἥτις δυνατὸν ἦτο νὰ τοῖς ἐπιφέρῃ χώλωσιν.

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόρδου Βύρωνος εἶναι ἀληθοῦς ποιητοῦ· ποτὲ δὲν ἐβάδισεν εἰς ὑπογραμμὸν, τὸν ὁποῖον ἄλλοι πρότερον ἤνοιξαν, οὔτε πάλιν ἦτο τυπικοῦ καὶ μηχανικοῦ συστήματος ἄνθρωπος. Αἱ τοῦ χαρακτῆρός του καλαὶ ἢ κακαὶ φάσεις ἐξεικόνιζον τὴν αὐτὴν ἀνισότητα καὶ ποικιλίαν, ἣν καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ χάρτου ῥιφθεῖσαι ἰδέαι του.

Ἐνίοτε σύννους, σκυθρωπός, ἄλαλος, δεινὸς τὴν ὄψιν, καὶ συχνὰ ὀργίλος μέχρι μανίας· ἄλλοτε πάλιν εὔθυμος γλυκύς, εὐτράπελος, ἀστεῖος, σαρκαστικός, πλήρης ἀνεκδότων καὶ γοητείας.

Μετέβαινε δὲ ἐκ τῆς δευτέρας εἰς τὴν πρώτην στάσιν ἐντὸς λεπτοῦ μόνου· ἐνῷ ἤδη πρῶτος ἤναψε τῆς συναναστροφῆς τὴν

(α) Μίλιγγεν σελ. 142.

συνδιάλεξιν, αἴφνης προσβαλλομένης τῆς μνήμης του ἐκ σφοδρῶν ἐντυπώσεων ἢ ἀναμνήσεων, κατεκρημνίζετο εἰς τὴν σιωπὴν καὶ εἰς τὴν πλέον καρδιοβόρον μελαγχολίαν· τότε τὰ ὄμματά του ὑγραίνοντο καὶ ἔπλεον εἰς τὰ δάκρυα. Ἠγείρετο ἐκ τῆς ἀνησυχίας, καὶ ἢ ἐπεριπάτει βραδέως μὲ τὰς χεῖρας ὄπισθεν ἀπὸ τὸ ἓν εἰςτὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ δωματίου, μὴ βλέπων, μηδὲ ἀκούων τοὺς παρευρισκομένους, ἢ ἀπεσύρετο εἰς τὸ δωμάτιόν του.

Κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς συγκινήσεως ταύτης ὁ ποιητικὸς αὐτοῦ οἶστρος ἐξύπνα, καὶ ὅ,τι τότε ἔγραφεν ἦτο ὡραῖον καὶ θεῖον. Μετεμορφοῦτο, λέγει ὁ ἰατρός του κύριος Μίλιγγεν, εἰς δύο ἢ τρεῖς διαφορετικοὺς ἀνθρώπους τὴν ἡμέραν, καὶ ἕκαστος ἐπαρουσίαζε χαρακτῆρα ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον μὲ τὸν ἄλλον. Εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸν ἔβλεπες ἀπὸ εὐθυμώτατον μελαγχολικώτατον, ἀπὸ γενναιόδωρον φιλάργυρον, ἀπὸ κοινωνικώτατον μισάνθρωπον, ἀπὸ σοβαρὸν πρεσβύτην, παιδάριον· ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας καὶ ἐμβριθεστέρας ἰδέας εἰς τὰς πλέον τετριμμένας καὶ ἐφημέρους. Τὰ συγγράμματά του φέρουσι τὴν σφραγίδα τῶν χαρακτήρων του. Τὸ σύγγραμμά του Τζάϊλδ Χάρολδ εἶναι πιστὴ εἰκὼν τοῦ ἑνὸς μέρους του, καὶ ὁ Δὸν Ζουὰν τοῦ ἄλλου. Τῳόντι ὁ λόρδος Βύρων ἦτο ἡφαίστειον πότε ἥσυχον, καὶ πότε εἰς ἐκρήξεις· πάντοτε ὅμως ἐμβράζον.

Ἡ καρδία του γενικῶς ἦτο γενναία καὶ ἀνοικτὴ εἰς τὰς δυστυχίας τῶν ἄλλων· ἡ πενία, ἡ ἀσθένεια, αἱ γενικῶς κοινωνικαὶ πληγαὶ εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐπροξένουν μεγάλην τὴν ἐντύπωσιν, ἴσην μὲ τὸ πάθος, μὲ τὸ ὁποῖον οὗτος μετὰ ταῦτα τὰς ἐζωγράφιζεν εἰς τὰς ποιήσεις του. Τὸ βαλάντιόν του τότε ἁδρῶς ἠνοίγετο. Ὁποιανδήποτε θεραπείαν ἠδύνατο νὰ φέρῃ, τὴν ἐπέσπευδεν· ἂν ὅμως αἰτία τις ἐπροξένει τὴν ἐλαχίστην ψυχρότητα, ἤ, ἂν εὕρισκεν ἀχαριστίαν ἢ ἀναξιότητα· ἐκεῖ ὅπου ἀπένεμε τὴν ἀγαθοσύνην του, πώποτε πλέον δὲν ἐπέστρεφε.

Τὰ κάλλη τῆς φύσεως, αἱ φάσεις τοῦ στερεώματος, τὰ μνημεῖα τῶν παρελθουσῶν γενεῶν προσέβαλλον πολὺ περισσότερον τὸν νοῦν του, ἢ τὸ ὑψηλὸν τῶν νέων ἐφευρέσεων.

Καὶ πολλάκις εἰς τὰ ταξείδιά του σύννους καὶ ἀσκαρδαμυκτὶ διήρχετο μέγα τῆς νυκτὸς μέρος μὲ ὀφθαλμοὺς ἀπλανεῖς πρὸς τοὺς ὡραίους καὶ πολυλύχνους τῆς Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος οὐρανούς, ἢ ἀντικρὺ ἐδάφους, φέροντος ἴχνη τῆς ἱστορίας.

Οἱ τρόποι του ἦσαν ἀφελεῖς καὶ φυσικοὶ ἀληθῶς εὐγενοῦς Ἄγγλου. Πολλοὶ εὗρον αὐτὸν τοὐναντίον ψυχρὸν καὶ ἀποθετικόν, καί τινες μισάνθρωπον· ἡ διαφορὰ αὕτη [redacted] *ἀπὸ τὴν κατάστασιν καὶ διάθεσιν τῆς ψυχῆς του, ἣν προείπομεν.*

Φύσει νευρικὸς, ἂν συγχρόνως ἦτο καὶ κατεπιεσμένος ἀπό τινα ψυχικὴν θλίψιν, ἢ ἐταξείδευεν εἰς τὸν ἰδανικὸν αὐτοῦ κόσμον, ὅτε τὸν ἐπεσκέπτετό τις, δὲν εὕρισκε τότε εἰμὴ τὸ σῶμά του μηχανικῶς ἐνεργοῦν, καὶ οὐχὶ τὸν καθ' ἑαυτὸ Βύρωνα· τίποτε δὲ δὲν μαρτυρεῖ τοῦτο καλλίτερα, ὅσον ὁ πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Μαρίαν Λουΐζαν τρόπος του (α).

Τὸ μνημονικόν του ἦτο ἔτι παραδοξότερον τοῦ χαρακτῆρός του· ἐνθυμεῖτο ζωηρότατα ὁλόκληρα χωρία ποιητῶν καὶ συγγραφέων, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν, ἂν καὶ μίαν ἢ δύο φορὰς μόνον τὰ διέτρεξε· καὶ πάλιν ἐλησμόνει ἓν ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον χθὲς μὲν εἶδε, πλὴν δὲν εἵλκυσε τὴν προσοχήν του.

Ἡ ταχεῖα αὐτοῦ ἀντίληψις, αἱ περιπέτειαι, εἰς τὰς ὁποίας νέος ἐῤῥίφθη, ἡ διάζευξίς του καὶ ὁ μέγας τῆς φαντασίας αὐτοῦ φανὸς κατέστησαν τὸν ἄνδρα, καίτοι νέον, ἐχέφρονα, καὶ τὸν κόσμον βεβαρυμένον, ὡς συνείθιζε συχνὰ ὁ ἴδιος νὰ τὸ λέγῃ, «εἶμαι εἷς νέος γέρων.» Ἐλάμβανεν ὕφος γέροντος, ἦθος σοβαρὸν καὶ ἐπιβάλλον, ὅτε ὡμίλει μὲ λεπτομέρειαν, καὶ ὡραῖα σχήματα, καὶ μὲ πολλὴν φροντίδα καὶ προσοχὴν ἐδιηγεῖτο ὅ,τι εἶχε νὰ εἴπῃ· ἤρχιζε μ' εὐφράδειαν, μετ' ὀλίγον ἐγίνετο ὁρμητικώτερος· ἔτρεχεν ὡς ῥύαξ, ἔπειτα ἐπήδα μ' ἐλαφρότητα καὶ χάριν ἀπαράμιλλον ἀπὸ τὰ ἀστεῖα εἰς τὰ φιλοσοφικὰ, καὶ ἀπὸ τὰ φιλοσοφικὰ εἰς τὰ ἀστεῖα· τοιοῦτος δὲ χείμαῤῥος καθίστατο, ὥστε οὔτε ὁ ἴδιος ἠδύνατο πολλάκις νὰ κρατήσῃ ἑαυτόν.

Ὅλην τὴν προσοχήν του τὴν εἶχε δώσει εἰς τὴν γῆν ἐκείνην, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο προωρισμένον μετὰ δεκαπέντε ἔτη ν' ἀποθάνῃ, εἰς τὴν γῆν, ἥτις, ἂν καὶ ἀθάνατος εἰς τὴν ἱστορίαν, ἦτο ὅμως τεθνηκυῖα εἰς τὴν πατρίδα του· κατὰ βάθος τὴν ἐσπούδασεν, ἐκ τῶν μνημείων καὶ τῆς μυθολογίας της ἐξήντλησε τὰς ὡραιοτέρας του ποιήσεις, καὶ αἱ αὖραι, καὶ ἡ φύσις αὐτῆς, αἱ ἀναμνήσεις τῶν ἡρώων της, ἡ σημερινὴ κατάστασίς της διήγειρον τρικυμίαν εἰς τὴν ψυχήν του, καὶ ἥπλωσαν τῆς εὐφυΐας του τὰς πτέρυγας· ὡς φοιβόληπτος ἔγραψε τὰς τολμηροτέρας ἰδέας, τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα θέματα· τὴν σκανδαλωδεστέραν ὑφήν· συνέγραψε, λέγω, τὸν Γκιαούρην, τὴν Νύμφην τῆς Ἀβύδου, τὸν Πειρατὴν τοῦ Δὸν Ζουὰν, τὸν Σαρδανάπαλον κτλ. κτλ.

Ποῖος, γνωρίσας κατὰ βάθος τὸν λόρδον Βύρωνα, δὲν θέλει τώρα ἐρωτήσει, «Εἷς τοιοῦτος μεταβλητὸς χαρακτὴρ ἐπὶ κεφαλῆς τοιαύτης ἐπαναστάσεως, ἥτις εἶχε τόσους ἡμιαγρίους ἀρχηγοὺς ὅσας ἡ Λερναία Ὕδρα κεφαλὰς, ἠδύνατο νὰ καρτερήσῃ μέχρι τέλους καὶ διευθύνῃ αὐτήν; Δὲν ἤθελε τάχα συν

(α) Μῶλγγεν σελ. 15.

τόμως ἀπαυδήσει καὶ τὴν ἐγκαταλείψει ;» Ὁ θάνατος τὸν ἀφήρπασε πρόωρα καὶ δύσκολον εἶναι νὰ εἴπῃ τίς τι.

Ἡ μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἀξιολογωτέρου μας τότε ἀνδρὸς ἀναφυεῖσα ψυχρότης, καὶ τοῦ συνταγματάρχου Λέϊστερ Στάνωπ ἡ μαρτυρία, ὅτι, μίαν ἡμέραν δυσαρεστηθεὶς μὲ τοὺς Σουλιώτας ἐζήτησε νὰ φύγῃ, κράζων ὅτι δὲν ἦλθε νὰ γείνῃ ὁ δοῦλος τῶν Ἑλλήνων (α), ἔκαμε τοὺς ἐχθρούς του νὰ τοῦ προσάψουν τὴν κατηγορίαν.

Ἂς μὴ λησμονήσωμεν ὅμως, χάριν δικαιοσύνης, ὅτι ὁ λόρδος Βύρων εἰς τοὺς μεγάλους σκοποὺς ἐγίνετο σιδηρόφρων, ἡ ἀστασία του ἔπαυε· τοῦτο δὲ τὸ ἀπέδειξε πολλάκις, διότι πάντοτε ἐστάθη μέχρι τοῦ τάφου εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἀναλλοίωτος ἀνὴρ εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ θρησκευτικάς του δοξασίας. Δὲν ἤθελε λοιπὸν μᾶς ἐγκαταλείψει, ἀφοῦ ἤδη εἵλκυσε τοῦ κόσμου ὅλου τὴν προσοχήν· ἤθελε βεβαίως ἐπιμείνει καὶ ἐγκαρτερήσει εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους καὶ δυσαρεσκείας ἀγογγύστως· ἡ βραχεῖά του διαμονὴ τὸ ἀπέδειξεν· ἐνῷ τινες ἄλλοι τῶν φιλελλήνων ὡς λεπτοσοφισταὶ μᾶς μέμφονται καὶ συλλυποῦνται, διότι δὲν εὗρον παρ' ἡμῖν ἓν καλὸν γεῦμα, μίαν ἀναπαυτικὴν κλίνην, ἢ μίαν ἐθιμοταξίαν τῆς αἰθούσης καὶ τρόπους τεχνικοὺς καὶ προσπεποιημένους, διότι εἴμεθα ἀμαθεῖς, ῥυπαροὶ ἢ καὶ φθειριασμένοι ἐκ τῆς πενίας, τοὐναντίον οὗτος μὲ ὄμμα φιλοσοφικώτατον καὶ ἀληθοῦς στρατιωτικοῦ ἐθεώρει τὴν κατάστασιν τοῦ Ἕλληνος· καὶ ὅσον πλεῖον τὴν ἐθεώρει, τοσοῦσον πλεῖον καὶ τὴν ἐθαύμαζε. Τὴν σκληραγωγίαν μας ἐπήνει· συνεμερίζετο τὰς γυμνάσεις, τὰ παίγνιά μας· καὶ ἠπόρει πῶς ἀγογγύστως, νήστεις, τῳόντι φθειριασμένοι, μὲ τὸ βαρύ μας καὶ μόνον τουφέκι εἰς τὴν ἀγκάλην ὑπὸ τὴν δασύμαλλον κάππαν καὶ τοὺς ξηροὺς κλάδους ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ ἐδάφους ἐκοιμώμεθα, ἕτοιμοι καὶ πάλιν νὰ ὑπακούσωμεν εἰς τὴν ἄρειον φωνὴν, ἥτις ἤθελε πλησίον μας ἠχήσει.

Ἡ κατάστασίς μας καὶ ἡ ὑστέρησις καὶ αὐτῶν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων τῆς τραπέζης μας, ἐνέπνευσε σέβας καὶ οὐχὶ καταφρόνησιν εἰς τὴν εὐγενῆ καρδίαν τοῦ λόρδου Βύρωνος. Τῷ ἀνεκάλουν εἰς τὴν μνήμην τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην· καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶναι τὸ ἑξῆς: Ὁ πλοίαρχος Σκὼτ, ὅστις μετέφερε τοῦτον μὲ τὸ πλοῖόν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν ἐνουθέτει ὅτι, κάλλιον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀγγλίαν, καὶ νὰ χαρῇ τὰ πλούτη καὶ τὴν δόξαν του, καὶ νὰ καθέξῃ τὴν ἕδραν αὐτοῦ εἰς τὸ κοινοβούλιον, παρὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του δι' αὐτὰ τὰ ζωντόβολα, τοὺς μαχαιροβγάλτας καὶ δερματοφορεμένους Ἕλληνας. Ὁ λόρδος Βύρων μακροθύμως τὸν ἤκουεν, ἀποπέμπων πρὸς τοῦτον διὰ μόνην ἀπόκρισιν τὸ γλυκὺ μὲν, πλὴ[redacted]στικὸν μειδίαμά του.

(α) Στάνωπ σελ. 519.

Ἦτο γενναῖος εἰς τὸν κίνδυνον ὁ Βύρων· τὸν περιέμενε μὲ ἀδιάσειστον ἀταραξίαν· συνεμορφοῦτο εἰς τὰς δεινοπαθείας, ἂν καὶ ἀριστοκράτης μεταξὺ ἀριστοκρατῶν, ἁπλοῦς καὶ εὐπροσήγορος πρὸς τοὺς ἀτίτλους ἡμᾶς καθ' ὅλα ἐφάνη (α).

(α) Ἐκόμπαζε μᾶλλον διὰ τὸ κολύμβημά του καὶ τὸ σκόπευμα αὐτοῦ μὲ τὸ πιστόλιον ἢ διὰ τὰς ποιήσεις του· τῳόντι ἦτο ἄριστος σκοπευτὴς, ἂν καὶ ἡ χεὶρ του ἔτρεμεν. Εἰς Μεσολόγγιον ἡμέραν τινὰ ἐξέπληξεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας· ἐπέτυχεν ὠὸν διὰ τῆς βολῆς τῶν πιστολίων του, ἀριστουργημάτων τοῦ περιφήμου ὁπλοποιοῦ Μαύτωνος, ἑξάκις κατὰ σειρὰν, εἰς ἀπόστασιν εἰκοσιπέντε βημάτων.

(Μίλιγγεν σελ. 115. Στάνωπ σελ. 503.)

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 9ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Εἰς τὰς σελίδας 558, 579, 626 τοῦ Α΄. τόμου τοῦ Βρεττανικοῦ Ἀστέρος, εἰς τὰς 10, 38, 58 καὶ 89 τοῦ Β΄. ὁ ἀναγνώστης θέλει εὕρει τὰ καθέκαστα τοῦ λόρδου Βύρωνος μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐξ Ἰταλίας δι' Ἑλλάδα, ὡς καὶ τὰ τῆς εἰς Μεσολόγγιον ἀσθενείας καὶ ἀποβιώσεώς του, ὅπως ἐξ αὐθεντικῶν πηγῶν δηλ: τοῦ συνοδεύοντος τὸν μέγαν ποιητὴν Κ. Ἐδουάρδου Τρελώνη τὰ ἐλάβομεν. Ὁμοίως εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος τόμου, εἰς τὰς σελ: α΄., β΄. καὶ γ΄. δίδομεν τὰ ἀφορῶντα τὸν βίον τοῦ Βύρωνος· ἵνα δὲ ἀποκαταστήσωμεν πλήρεις τὰς περὶ τοῦ κορυφαίου τούτου φιλέλληνος γνώσεις μας, προσθέτομεν καὶ ἐνταῦθα ἑτέρας πληροφορίας ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ Κ. Ἐδουάρδου Τρελώνη ἐρανισθείσας καὶ ἀφορώσας τὰ πρὸ τῆς ἀφίξεώς των εἰς Ἑλλάδα, τουτέστι τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν μετὰ τοῦ ποιητοῦ Σχέλλεη διέτριβον εἰς Ἰταλίαν.

Ἔτη τινὰ πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος δύο ποιηταὶ κατέσειον τὴν Ἀγγλίαν, οὐχὶ τόσον διὰ τῶν εὐρύθμων καὶ δημοτικῶν ποιημάτων αὐτῶν, ὅσον διὰ τὸ ρωμαντικὸν τοῦ ἰδιαιτέρου βίου των, διὰ τὰς μικρὰς κοινωνικὰς περιπετείας των, διὰ τὰ σκάνδαλα τῶν γάμων των, διὰ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας των, διὰ τὸ πρωτότυπον, ἢ ἐκκεντρικὸν, ἢ ξενότροπον, ἢ τέλος τὸ παράδοξον καὶ ἀόριστον τοῦ χαρακτῆρός των. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἦσαν ὁ λόρδος Βύρων καὶ ὁ Πέρσης Βίσχη-Σχέλλεης· ἐκ τῶν δύο τούτων ὁ Σχέλλεης ἤθελεν εἶναι ἴσως ὁ πρώτιστος ποιητὴς τῆς Ἀγγλίας, ἂν ἄωρος θάνατος δὲν ἀφῄρει τοῦτον νεώτατον, καὶ ἂν αἱ ποιήσεις του ἠδύναντο νὰ κυκλοφορήσουν εἰς τὸ δημόσιον. Ἦτο σχεδὸν παιδίον ὅτε συνέγραφε τὴν βασίλισσαν Μάμπ, τὸ Σένσι (Cenci) καὶ ἄλλα διάφορα ἀντιθρησκευτικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν τοὺς πατέρας τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας πάραυτα νὰ τὸν ἀποκηρύξουν, τοὺς οἰκογενειάρχας ὅλους νὰ τρέμουν καὶ τὸ ὄνομά του νὰ προφέρουν, καὶ ὅλους τοὺς σοφοὺς τῆς Ἀγγλίας νὰ τὸν θεωροῦν ὡς οὐδὲν ἄλλο ἢ μαθητὴν τοῦ Σατανᾶ. Ὁ Σχέλλεης ἀφῆκε τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἦλθε νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἰταλίας, ἁρπάσας διὰ σύζυγόν του νέαν πτωχὴν ἐξ ἑνὸς καπηλείου τῆς Ὀξφόρτης, τὴν ὁποίαν πρό τινων ἑβδομάδων εἶχεν ἀπατήσει. Ἦτο δὲ υἱὸς πλουσίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας δηλ: τοῦ βαρώνου Σχέλλεη. Ἀφίνων τὴν Ἀγγλίαν ἐζήτησε διὰ τὴν φιλάσθενον σύζυγόν του νέαν τινὰ συνοδοιπόρον· ὡς τοιαύτη παρουσιάσθη ἡ Μαρία Γκόδδουϊν, ἡ μετὰ ταῦτα δευτέρα σύζυγός του. Ἡ νέα αὕτη, λέγει ὁ Κ. Τρελώνης, ἦτο τὸ ὡραιότερον πλάσμα, ὅπερ ἡ Ἀγγλία ἐγέννησε, πλήρης φυσικῶν χαρίτων καὶ προτερημάτων, μεγίστης εὐφυΐας καὶ ἑτοιμότητος, πνεύματος καὶ τόλμης πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπαραδειγματίστου. Εἰς δύο λέξεις ἦτο τὸ ἀληθὲς ζεῦγος τοῦ Σχέλλεη δηλ: ἄθεος ὡς ὁ δυστυχὴς οὗτος ποιητής.

Πλησίον ταύτης οὗτος συντόμως ἐλησμόνησε τὴν σύζυγόν του· αὕτη δὲ, ἀπολέσασα τὰς φρένας ἐκ τῶν ὅσων ἔβλεπεν, ἐπέστρεψεν εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐῤῥίφθη εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ὀφειούσσης λίμνης τοῦ Χάϊτ Πάρκ καὶ ἐπνίγη. Ὁ Σχέλλεης δὲν ἦτον ἔτι εἰκοσαετὴς, ὅτε ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν καὶ ἀπεκατέστη εἰς τὸ βόρειον τῆς Ἰταλίας, ἐκσφενδονίζων ἐκεῖθεν τὰ ἐξ ἁμάξης κατὰ τοῦ Ἀγγλικανικοῦ κλήρου. Μετ' οὐ πολὺ ὁ λόρδος Βύρων κατῴκησεν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ὡς καὶ ὁ Τρελώνης. Ἕκαστος τούτων ἦτο εἷς ἀλλόκοτος χαρακτὴρ, πλὴν, ὡς γνωρίζομεν, πολλάκις οἱ πλέον ἀντίθετοι χαρακτῆρες συνδέονται διά τινος κοινῆς δοξασίας,ἧστινος αἱ χορδαὶ εἶναι ἰσχυρότεραι τῶν ἄλλων παθῶν καὶ καταβάλλουσι πᾶν διαχωρίζον ἄλλο αἴσθημα. Λυπηρὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ κοινὴ δοξασία καὶ τῶν τριῶν τούτων ἀνδρῶν δὲν ἦτο ἄλλο ἢ τὸ ἀνεξίθρησκον. Ἡ Μαρία Σχέλλεη, λέγει ὁ Κ.Τρελώνης ἦτο θυγάτηρ τῆς συγγραφέως Μαρίας Οὐλστονκράφτ καὶ ἦτο τὸ σπανιώτερον γυναικεῖον προϊὸν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν συναναστροφήν. Εἶχε γαληνίους γαλανοὺς ὀφθαλμούς, ἀνάστημα μέτριον· ἦτο λευκοτάτη, ξανθὴ, κοινωνικὴ, πνευματώδης, κατενεψυχωμένη μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ μελαγχολικὴ,σκεπτικὴ καὶ στενοχωρημένη εἰς τὴν μοναξίαν. Εἶχε τοιαύτην εὐχέρειαν καὶ ἐπιχειρηματικὴν γλῶσσαν εἰς τὸ νὰ ἐξηγῇ καὶ ἐκτυλίσσῃ τὰς ἰδέας της, ὥστε ὡμίλει ὡς βιβλίον καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὴν διακόψῃ· ὅπερ δὲ κατέπληττε μᾶλλον τὸν ἄνθρωπον ἦτο ἡ κλασικὴ καὶ ἐκλελεγμένη γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ὡμίλει· ἦτο ἀδύνατον νὰ γράψῃ τις γλαφυρότερα τῶν λέξεων καὶ τῆς συντάξεως, ἅτινα ἔπιπτον ἐκ τῶν χειλέων τῆς νέας ταύτης γυναικός. Ὁ λόρδος Βύρων κατῴκει τότε εἰς τὸ παλάτιον Λανφράνκη πλησίον τοῦ Lung-Arno. Ὅταν κατὰ πρῶτον τὸν ἐπεσκέφθην μετὰ τοῦ Σχέλλεη, ἠπόρησα διὰ τὸ θαυμάσιον μνημονικὸν καὶ τὴν ζωηρότητα τοῦ πνεύματός του· ἦτο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του 34 ἐτῶν, μὲ ἀνάστημα μεσαῖον δηλ: 5 ποδῶν καὶ 8 1/2 δακτύλων, μὲ χαρακτηριστικὰ τέλεια ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου στίγματος ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος του, μὲ εὐρεῖς ὤμους, θολωτὸν στῆθος καὶ σῶμα τελείας καλλονῆς μέχρις ὀσφύων. Ἡ μικρὰ καὶ τελεία κεφαλή του, ἡ βραχυτάτη κόμη αὐτοῦ καὶ ἡ χαρίεσσα ἔκφρασίς του ἦτο ἀξία νὰ δελεάσῃ μίαν βασίλισσαν. Ἐν συντομίᾳ, ἡ φύσις δὲν ἠδύνατο νὰ δείξῃ τὴν καλλιτεχνίαν της ἄλλως πως ἢ πλάττουσα τὴν κεφαλὴν ἐκείνου ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς· τὸ ἐπίλοιπον τοῦ σώματός του δὲν ἦτο πλέον ἔργον τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀλλὰ βασκάνου μοίρας, τῆς ἰδίας ἐκείνης, ἥτις ἐσφράγισεν ὅ,τι κατὰ τὸ 37ον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἔπρεπεν ἐν μέσῳ τοῦ σταδίου τῆς δόξης του ν' ἀφήσῃ τὸν κόσμον τοῦτον. Ὁ λόρδος Βύρων συνδιαλεγόμενος τὴν ἡμέραν ἐκείνην περὶ τῶν τραγῳδιῶν του καὶ χαριεντιζόμενος ἔλεγεν.— Ὁ Ἰωάννης Μαῤῥέης ὁ προστάτης καὶ ταμίας μου (ἠννόει τὸν δημοσιευτήν του) μὲ λέγει ὅτι αἱ τραγῳδίαι μου δὲν εἶναι διὰ τὸ θέατρον· δὲν μὲ μέλει διὰ τοῦτο, διότι δὲν τὰς ἔγραψα διὰ τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου, ἀλλὰ προσθέτει, ὅπερ καὶ μὲ λυπεῖ, ὅτι οὐδὲ αἱ ποιήσεις μου πωλοῦνται, καὶ μὲ παρακινεῖ νὰ ἐπαναλάβω τὸ ἴδιον ὕφος τοῦ Πειρατοῦ μου (Corsair), τὸ ὁποῖον ἀρέσκει πολὺ εἰς τὰς γυναῖκας. — Ὁ Σχέλλεης διέκοψε μετ' ἀδημονίας— αὕτη ἡ λογικὴ συμφέρει ἀρκετὰ καλὰ εἰς ἕνα βιβλιοκάπηλον, ὄχι ὅμως καὶ εἰς ἕνα συγγραφέα· καὶ βέβαια, τὰ συμφέροντα τοῦ βιβλιοπωλείου του ἀπαιτοῦν πραγματείας τοῦ ἐφημέρου συρμοῦ· ἀλλ' ὑμεῖς, Μυλόρδε, δὲν πρέπει νὰ ἀκούετε.— Ὁ Βύρων ἐμειδίασε καὶ ἀπεκρίθη·— ὁ Ἰωάννης Μαῤῥέης ὁμιλεῖ ὀρθῶς, ἂν ὄχι ὀρθότατα· ὅ,τι ἔγραψα ἄχρις ὥρας εἶναι διὰ τὰς γυναῖκας· περιμένετε νὰ γείνω τεσσαρακοντούτης· ἡ ἐπ' ἐμοῦ ἐπιῤῥοή των τότε ἐλπίζω νὰ μηδενισθῇ, δηλ: ν' ἀποθάνῃ ἕνα φυσικὸν θάνατον· καὶ τότε θὰ δείξω πρὸς τοὺς ἄνδρας τί δύναμαι νὰ κατορθώσω Ὁ Σχέλλεης ἐπεπρόσθεσεν,— δείξατέ το ἀπὸ τώρα, γράψατε ὅ,τι ἡ πεποίθησις καὶ ἡ ἀλήθεια σᾶς ἐμπνέουν νὰ γράφετε· χρεωστεῖτε νὰ δίδετε συμβουλὰς πρὸς τοὺς σοφοὺς καὶ ὄχι νὰ λαμβάνετε τοιαύτας ἀπὸ τοὺς μωρούς· ὁ χρόνος ἐπιφυλάττει τοῦ κοινοῦ τὰς σκέψεις. Αἱ ἐπικρίσεις τῶν συγχρόνων διδάσκουν μόνον τὸ μέγεθος τῆς ἀμαθείας, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ εὐφυΐα ἔχει πάντοτε ν' ἀγωνισθῇ.

Ὁ βίος τοῦ Βύρωνος, προσθέτει ὁ Κ. Τρελώνης, ἦτο πάντοτε μονότονος, εἷς καὶ ὁ αὐτός. Ἅμα κατῴκει εἰς ἓν μέρος ἦτο δυσκολώτατον πλέον νὰ τὸ[illegible] Σπανίως ἠγείρετο τῆς κλίνης πρὶν τῆς μεσημβρίας, καὶ τότε ἔπινεν [illegible] πράσινον τέϊον ἄνευ ζακχάρεως ἢ γάλακτος· εἰς τὰς 2 ἔτρωγε μίαν ξηρὰν γαλέταν καὶ ἔπινεν ὀλίγον σοδαϊκὸν ὕδωρ· εἰς τὰς 3 ἵππευεν μόνος καὶ σχεδὸν πάντοτε πρὸς

τὸ αὐτὸ μέρος, σκεπτικὸς καὶ κρεμαμένην ἔχων τὴν κεφαλήν, βόσκων μὲ τὴν φαντασίαν εἰς λιβάδια ἰδεῶν καὶ εἰς δίκτυα νεοτευχθησομένου τινος ποιήματος ἐγευμάτιζεν εἰς τὰς 7 γεῦμα λιτότατον, ὡς τὸ τῶν ἀσκητῶν, εἰς τὰς 9 ἐπεσκέπτετο τὴν οἰκογένειαν τοῦ κόμητος Γκάμπα, καὶ ἐπιστρέφων οἴκαδε ἔγραφε μέχρι τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων τῆς πρωΐας· ἀπήρχετο τότε ἐξηντλημένος καὶ ἀπεῤῥοφημένος εἰς τὴν κλίνην του, μᾶλλον διὰ νὰ ὀνειρευθῇ, ὡς ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ἢ νὰ κοιμηθῇ.

Αἱ συνδιαλέξεις τοῦ λόρδου Βύρωνος εἰς Ἰταλίαν περιεστρέφοντο πάντοτε εἰς τὴν φιλολογίαν· ἐκτὸς ὅταν ὁ Σχέλλεης ἦτο παρών· τότε ἐστρέφοντο εἰς ἀνέκδοτα τῶν μεγάλων ἠθοποιῶν, πυγμαιομάχων, μονομάχων, στοιχηματιστῶν, μεθύσων τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Δ'. κτλ. τὰ ὁποῖα ἦσαν τότε τοῦ συρμοῦ. Τὰ ἀνέκδοτα ταῦτα καλλύνων διὰ τοῦ σαρκαστικοῦ καὶ εὐτραπέλου αὐτοῦ ὁ Βύρων, διεσκέδαζεν εἰς τὸ ἐπάπειρον τοὺς ἀκροωμένους αὐτόν· ᾐσθάνετο δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὁπόσον ἦτο εὐάρεστος τότε ἡ συναναστροφή του· διότι μίαν ἡμέραν, ὅτε ἤμεθα ἔφιπποι καὶ συνδιελεγόμεθα περὶ τῶν τοιούτων, μὲ λέγει.— Ὁμολογήσατε τώρα, Κ. Τρελώνη, τὴν ἀλήθειαν· πρὶν μὲ ἴδῆτε ἐπεριμένατε νὰ εὕρῆτε εἰς ἐμὲ τὸν Τίμωνα τῶν Ἀθηνῶν; ἢ τὸν Τιμοὺρ τῶν Ταρτάρων; ἢ ἐνομίζατε ὅτι δὲν εἶμαι τίποτε ἕτερον ἢ ἓν ἁπλοῦν κελαϊδιστικὸν πουλὶ κελαϊδῶν ἡμέραν καὶ νύκτα τὰς ποιήσεις μου; δὲν εὑρίσκετε ἑαυτὸν ἤδη ἠπατημένον; δὲν μ' εὑρίσκετε ἕνα ἄνδρα τοῦ κόσμου, γελῶντα δι' ὅλα τὰ ἐγκόσμια καὶ τετριμμένα;— Καὶ πάλιν ἄλλην φοράν, ὅτε ἤμεθα ἔφιπποι, μὲ λέγει— Ἔχω μίαν συνείδησιν, μολονότι ὁ κόσμος λέγει ὅτι δὲν ἔχω οὐδεμίαν· ἤδη μετανοῶ, ὄχι διὰ τὰ ὀλίγα ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα ἔπραξα, ἀλλὰ διὰ τὰ παμπληθῆ, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπραξα· ὑπάρχουν πράγματα ἐπίσης, τὰ ὁποῖα δὲν ἠθέλαμεν πράττει, ἂν δὲν ἦσαν ἀπηγορευμένα νὰ τὰ πράττωμεν. Ὁ Δὸν Ζουάνης μου ἐῤῥίφθη εἰς μίαν γωνίαν, ὡς ἐπικατάρατος καὶ λησμονημένος, ἕως ὅτου ἡ Φαρισαϊκὴ σύνοδος τοῦ Ἰωάννου Μαῤῥέη καὶ τῶν ἐπικριτῶν τῶν βιβλίων ἐψήφισεν ὅτι εἶναι σύγγραμμα ἀνήθικον καὶ ἀκατάλληλον πρὸς δημοσίευσιν. Ἀπηγορεύθη, καὶ διότι ἀπηγορεύθη τότε ἐκυκλοφόρησε. Σήμερον ἔλαβον ἄλλην μίαν ἐπιστολήν· μὲ ζαλίζουν καὶ πάλιν διὰ τὸν ὄφιν τὸν Σχέλλεην, διότι εἰς τὴν ἡλικίαν του τολμᾷ νὰ ὑψόνῃ τὴν κεφαλὴν κατὰ τοιούτου ῥεύματος.... Νομίζεις ὅτι μὲ μέλει νὰ ζήσω· οἱ Βύρωνες ὅλοι ἐστάθησαν πολὺ μικρόβιοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἡ δὲ μακροβιότης εἶναι μόνον διαδοχική, ὡς γνωρίζεις· εἶμαι σχεδὸν εἰς τὸ τέρμα τοῦ ἡμετέρου· δὲν μὲ μέλει ποσῶς διὰ τὸν θάνατον, πλὴν δὲν δύναμαι νὰ ὑποφέρω τοὺς πόνους.—

Ὡς ἡ ἀτμομηχανὴ ἐργάζεται ἀναλόγως τῆς θλίψεως τοῦ ἀτμοῦ, οὕτω καὶ τοῦ Βύρωνος ὁ ἐγκέφαλος, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι εὑρίσκετο εἰς ἀέναον ἐνέργειαν καὶ πάντοτε εἰς τὴν ἀνωτάτην θλῖψιν τῆς φαντασίας. Ἕνεκα τούτου ἀεννάως εἶχε μικρόν τινα πυρετόν, καὶ πολλάκις ἐξεφράσθη ὅτι ἐφοβήθη τὰς ἡμέρας του. Εἶναι δ' ἐπίσης ἀληθές, ὅτι ὁ Βύρων εἰς τὰ ταξείδιά του εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν Βενετίαν καὶ Γενέβην ἀπέκτησε πυρετόν τινα, τὸν ὁποῖον δὲν ἐφρόντισεν ἐγκαίρως νὰ ἀποκόψῃ ῥιζηδόν, καὶ ὁ ὁποῖος εἰς πρώτην αἰτίαν πάντοτε τοῦ ἐπανήρχετο. Δὲν εἶδον ἄνδρα ἔχοντα καθαρωτέρους ὀφθαλμούς, καθαρωτέραν φωνὴν καὶ καθαρώτερον νοῦν· καὶ ἐκ τῶν ὅσα γνωρίζω, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι κατεφρόνει ἀληθῶς τὸν βίον· καὶ ἂν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπρόφθανε νὰ σύρῃ τὸ ξίφος, ἤθελεν ἐν τῇ πρώτῃ μάχῃ ἐκθέσει ἑαυτὸν εἰς ἅπαντας τοὺς κινδύνους.

Διηρχόμην τὴν μεσημβρίαν σχεδὸν πάντοτε μὲ τὸν Βύρωνα καὶ τὴν ἑσπέραν μὲ τὸν Σχέλλεην· ὥστε, ὅταν τώρα ἡ μνήμη μου ἐνθυμῆται τὸν ἕνα ἀδύνατον ὁ ἕτερος νὰ μὴν ἐμφανισθῇ εἰς ταύτην. Ἐὰν ἡ κατ' ἐπιφάνειαν ἀληθὴς εἰλικρίνεια τοῦ Βύρωνος ἐθέρμαινε τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας σου, τὸ εὐερέθιστον ὅμως αὐτοῦ καὶ τὸ μεταβλητὸν ἐξ ἄλλου τὰ ἐψύχραινον. Δὲν ἤμην ἔτι τότε τριακοντούτης, ἐπίστευον εἰς πολλὰ καὶ πιστεύω ἔτι τὰ νῦν εἰς περισσότερα πράγματα· πλὴν δὲν ἠδυνάμην νὰ συνταυτισθῶ μὲ τὸν Βύρωνα, ὅστις δὲν ἐπίστευεν εἰς οὐδέν. Μ' ἔλεγεν ἡμέραν τινά· ὅσον διὰ τὸν ἔρωτα, τὴν φιλίαν καὶ τὴν συμπάθειαν πρέπει καὶ ταῦτα νὰ τρέξουν τὸ στάδιόν των. Ἂν δὲν σὲ ἀπαγχονίσουν, Τρελώνη, ἢ δὲν πνιγῇς πρὶν φθάσῃς τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας σου, θ' ἀποῤῥήσῃς εἰς τὰς ἀνοησίας, τὰς ὁποίας θὰ εἴπουν καὶ θὰ πλάσουν δι' ἐσέ.— Θὰ ὑπάγω πρὸς τὸν Σχέλλεην, ἀπεκρίθην, νὰ ἐρωτήσω καὶ τὴν γνώμην ἐκείνου περὶ τούτου— Ἆ! ὁ ὄφις σ' ἐγοήτευσεν, διέκοψεν, ἐγὼ προσ-

παθῶ νὰ σὲ μορφώσω ἄνθρωπον τοῦ κόσμου, ἐκεῖνος θὰ σὲ ἀναλύσῃ εἰς ἕνα τύπον Φρανκενστείνου τέρατος, εἰς τρόπον ὥστε καλὴ νύκτα, ἀπεκρίθη γελῶν. Ὁ Γκαῖθ εἰς τὸν Μεφιστόφιλόν του καλεῖ τὸν ἀπατήσαντα τὴν Εὔαν ὄφιν. «Ἡ θεία μου ὁ ἀναγεννηθεὶς ὄφις» ὁ Σχέλλεϋς, ὅστις μετέφρασε τὸν Φῶστ τοῦ Γκαῖθ, ἔλεγε μίαν ἡμέραν, Ἡ θ ε ί α μ ο υ ὁ ἀ ν α γ ε ν ν η θ ε ὶ ς ὄ φ ι ς, ὅταν ὁ λόρδος Βύρων τὸν διέκοψε, κράζων, λοιπὸν εἶσαι ὁ ἀνεψιός της· καὶ ἔκτοτε χαριεντιζόμενος ἀπεκάλει τὸν Σχέλλεϋν ὄφιν. Ἐφρόνει δέ, ὅτι, εἰς τοὺς σπινθηροβολοῦντας ὀφθαλμοὺς τοῦ νέου ποιητοῦ, τοὺς μακροὺς δακτύλους, τὰς ἀθορύβους κινήσεις καὶ τὰς σατανικὰς τῷόντι ποιητικὰς ἰδέας ἐπονομασία καταλληλοτέρα δὲ ἠδύνατο νὰ δοθῇ. Καὶ ὅμως τὸ κατ' ἐμὲ ὁ Βύρων ἦτο ὁ ἀληθὴς ὄφις, ἦτο τρομερὸς καὶ ἐπικίνδυνος σκανδαλοποιός· ἡ εὐφυΐα του καὶ ἡ εὐδιαθεσία του διεσκέδαζον καὶ ἠδύναντο νὰ γεννήσουν ἓν μειδίαμα, ἢ νὰ διεγείρουν ἕνα ὑψηλὸν γέλωτα εἰς τοὺς περιεστῶτας· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ὅλου, ᾐσθάνετο ἐκ τῆς τοιαύτης συναναστροφῆς μᾶλλον πόνον ἢ διασκέδασιν, καὶ συχνὰ ἀπεστρέφεσο καὶ αὐτὴν καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτόν σου.

Ἐγκαταλείψας τὸ παλάτιον τοῦ Βύρωνος μετὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην, καὶ ἐξελθὼν ὑπὸ τὸν ὡραῖον τῆς Ἰταλίας οὐρανόν, ᾐσθάνθην τὴν μελαγχολίαν μου διασκεδαζομένην, ἔτρεξα πάραυτα πρὸς τὸν Σχέλλεϋν. Ἂς ἔλεγεν ὁ Βύρων ὅ,τι ἤθελε διὰ τὸν νέον Σχέλλεϋν, παρὰ τούτῳ ὑπῆρχεν ἡ φιλοξενία, τὸ εὔθυμον, ἡ συμπάθεια καὶ ἡ φιλία· ὅσα αἰσθήματα δηλ: ὁ Βύρων ἐθεώρει ἀνύπαρκτα καὶ φαντασιώδη. Ὁ Σχέλλεϋς ἔθετε καὶ διετήρει εἰς συνεχῆ ἐνέργειαν τὰ αἰσθήματά του, ἡ ἐπιρροή του ἐπὶ τῶν φίλων του ἦτο ἀξιοθαύμαστος, σ' ἔκαμνε νὰ ἐγκαταλείψῃς τὰ κυνηγέσιά σου, τὰς διαθέσεις καὶ γυμνάσεις σου καὶ νὰ παραδοθῇς ὡς οὗτος εἰς τὰ βιβλία. Ὁ Σχέλλεϋς καὶ ὁ Βύρων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συναναστροφὴν ἦσαν τὰ δύο ἄκρα ἐναντία. Ὁ πρῶτος, ἄνευ οὐδεμιᾶς περιφιλαυτίας ἦτο ἁπλούστατος, προσπαθῶν νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς συναναστρεφομένους ὡς νὰ ἦσαν εἰς τὸν οἶκόν του, συνδιαλεγόμενος προθύμως μὲ τὸν καθένα, μὴ διακρίνων διόλου γένος, ἢ ἡλικίαν, βαθμόν, ἢ στολήν. Ὁ Βύρων ἦτο τὸ ἐναντίον· καὶ τὸ ἀκόλουθον ἀνέκδοτον ζωγραφίζει τοῦτον μᾶλλον παντὸς ἑτέρου. Ἀπηρχόμεθα ἐν ἑσπέρᾳ κατὰ πρώτην φορὰν εἴς τινα νυκτερινὴν συναναστροφήν. Καθ' ὁδὸν ὁ Βύρων μὲ λέγει — Παρῆλθε τόσος χρόνος ὅπου δὲν παρουσιάσθην εἰς ἀγγλικὴν συναναστροφήν, ὥστε ἔχω ἀνάγκην νὰ μὲ εἴπῃς τίνες εἰσὶν αἱ ἐνεστῶτες ταύτης ἐθιμοταξίαι. Αἱ σύζυγοι τῶν πρέσβεων προηγοῦνται εἰς τὸ δεῖπνον; προηγοῦνται οἱ τιτλοῦχοι; προσκαλεῖ ὁ εἷς τὸν ἕτερον νὰ πίουν εἰς ὑγείαν ἀλλήλων; αἱ κυρίαι μένουν μέχρι τέλους τοῦ συμποσίου, ἢ οἱ ἄνδρες μένουν μόνοι μέχρις ἐξαντλήσεως τῆς βαυκάλεως;— Ὅταν ἐφθάσαμεν ἔγεινεν ἐρυθροῦς, ἐθορυβήθη, ἐστενοχωρεῖτο, ἦτο σύσσωμος ἡ ἐθιμοταξία· μετ' ὀλίγον ἔγεινε σοβαρός, μονότονος, ἀπρόσιτος· ἀγνοῶ, ἂν ἐθεώρει ἑαυτὸν ὑπὲρ ἄνω πάντων, ἢ πάντας ὑπὸ κάτω τούτου. Εἶχε σπουδάσει τὴν συμπεριφοράν του ὁ Βύρων εἰς τὴν σχολὴν τῆς αὐλῆς τοῦ Γεωργίου Δ'. δηλ: εἰς τὴν συναναστροφήν, ὡς εἶπον πρότερον, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἥτις εἶχεν ἥρωας τοὺς ἠθοποιούς, πυγμαιομάχους, στοιχηματιστὰς κτλ. ὅτε ἡ συναναστροφὴ ἦτο ὄχι ἡ σήμερον ἐκλεκτὴ ἀλλὰ ἡ μᾶλλον χυδαία. Νὰ γνωρίσῃ τις ἕνα συγγραφέα προσωπικῶς πολλάκις δὲν ἔχει ἀποτέλεσμα ἕτερον, ἢ νὰ χάσῃ πᾶσαν καλὴν ἰδέαν, ἣν τὰ συγγράμματά του τῷ ἐνέπνευσαν. Τῷόντι ὑπόθεσον διά τινα στιγμὴν ὅτι ἀφαιρεῖς τὸν πέπλον τοῦ εἰδώλου τοῦ κοσμοῦντος τὸν ναὸν τῆς λατρείας σου, καὶ ἀντὶ εἰδώλου εὑρίσκεις κάθε ἄλλο ἢ ὅ,τι ἐφαντάζεσο ἐκ τῶν ὅσων ἀνέγνωσας, ὁπόσον θλιβερὰ εἶναι ἡ ἐντύπωσις; Πίστευσόν με εἶναι πολὺ καλλίτερον νὰ ἀποφεύγῃ τις τὴν συναναστροφὴν τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἐκείνων, οἵτινες διεσκέδασαν τὸ δημόσιον. Καὶ ὅμως ὁ Σχέλλεϋς ἦτο μεγίστη καὶ σπανιωτάτη ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος τούτου. Διὰ νὰ λάβῃς πιστὴν ἰδέαν τῶν ποιήσεών του ἔπρεπε νὰ τὸν συναναστρέφεσαι καθ' ἑκάστην· οἱ λόγοι του καὶ αἱ πράξεις του, δύναμαι νὰ εἴπω, ἦσαν αἱ εἰκονογραφίαι τῶν συγγραμμάτων του. Ἂν ἡ ζωηρὰ φαντασία αὐτοῦ ἀπεξέλειψε τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους οὕτω πως ὥστε νὰ γίνῃ ἄθεος, λυπηρὸν νὰ εἴπω, τοιούτους ἀνέδειξε καὶ αὐτὸς ἔπειτα τοὺς συναναστρεφομένους τοῦτον· εἰς τὴν συνδιάλεξιν ἐλάμβανε συνήθως ὡς θέμα τῆς ὁμιλίας του ἐκτεταμένον [illegible] σύγγραμμα, ἐπύκνονε τοὺς πολλοὺς τοῦ συγγραφέως τόμους ἐντέχνως [illegible] πύκνωσιν, ὥστε τὸ πλεῖον δύσκολον ζήτημα ἢ ἀντικείμενον παρίστατο ὡς εἰς μικρο-

σκοπικὸν φακὸν διαφανὲς καὶ ὁρατὸν εἰς τὸν ἀκροαζόμενον τότε· ἄνευ πόνου ἄνευ φιλονεικίας, ἄνευ προσηλυτισμοῦ ἐκέρδιζε τὴν πεποίθησίν σου, ἢ μᾶλλον ἐπανεστάτει ἐντὸς τῆς διανοίας σου ἁπάσας τὰς πολιτικάς σου καὶ θρησκευτικὰς δοξασίας χωρὶς νὰ πιστεύσῃς ὅτι οὗτος ἦτο ὁ αἴτιος, χωρὶς νὰ τὸν αἰτιᾶσαι. Ὁ κυνικὸς Βύρων ὡμολόγησε πολλάκις ὅτι ἦτο ὁ ἄριστος καὶ ἐπιτηδειότατος ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον ἀπήντησε· τό δὲ ἀπόκρυφον εἶναι ὅτι ὁ Σχέλλεης οὐδεμίαν εἶχε περιφιλαυτίαν, ἀλλ' ἠρᾶτο τοὐναντίον παντὸς πράγματος μᾶλλον τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του. Ὅταν μετὰ τοῦ Βύρωνος ἀπηρχόμεθα εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὗτος, ἐξελέγχων ἑαυτὸν διὰ τὰ παραπτώματά του, μὲ λέγει μίαν ἡμέραν—Καὶ ὁ Σχέλλεης ἐπίσης, ὁ μᾶλλον φιλάνθρωπος καὶ κάλλιστος τῶν νέων, ἔπαθε τὸ αὐτό· ἀπεδιώχθη τῆς πατρίδος του ὡς κύων λυσσώδης, μόνον διότι ἠκολούθησεν ἓν δόγμα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πάντοτε τὸ αὐτὸ ἄγριον ζῶον, ὁποῖον ἀνέκαθεν ἐπλάσθη· ἀπόδειξις ὁ ἴδιος Ἰησοῦς Χριστὸς, ἂν ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς τὸν κόσμον θέλει σταυρωθῆ τὴν φορὰν ταύτην ἀπὸ τοὺς ἰδίους, οἵτινες τόσον τὸν λατρεύουν.—

Εἶχον ἀποχωρισθῆ διά τινα μόνον χρόνον τοὺς δύο ποιητὰς, ἀπελθὼν εἰς Γενέβην μετὰ τὴν ἐπιστροφήν μου εἰς Πίζαν εὗρον ἀμφοτέρους τὸν αὐτὸν μονότονον βίον διάγοντας, καρφωμένους εἰς τὸ αὐτὸ μέρος· ὁ μὲν Βύρων ἐγειρόμενος μετὰ τὸ γεῦμα, ἵππευέ τινας ὥρας, ῥίπτων εἰς τὴν σκοποβολὴν, γευματίζων λιτῶς καὶ λυχνεύων μέχρι πρωΐας· ὁ δὲ Σχέλλεης ἐγειρόμενος εἰς τὰς 6, ἀνεγίνωσκε τὸν Πλάτωνα, Σοφοκλέα καὶ Σπινόζαν, τρώγων ὀλίγον ξηρόν ἄρτον, μετὰ ταῦτα ἀπερχόμενος εἰς πλησιόχωρόν τι δάσος, ὅπου τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν, οἱ ῥύακες ἐμινύριζον καὶ αἱ φυλλίδες ἐπάμφλαζον, καὶ κρυπτόμενος εἴς τι κοίλωμα δένδρου, ὅπως μὴ γίνῃ ὁρατὸς ὑπό τινος, ἔμενε μέχρι νυκτὸς, γράφων τὰς δαιμονίους αὐτοῦ ποιήσεις.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἴχομεν διαφόρους συντόμους ἐπισκέψεις, δηλ: τοῦ ποιητοῦ Ῥότζερσ, τοῦ Χομπάουζ, Μούρ, Σκώτου. Ὁ λόρδος Βύρων συχνὰ ἀνεγίνωσκε τὰς παραινετικὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἰωάννου Μαῤῥέη τοῦ δημοσιευτοῦ του καὶ σαρκαστικῶς προσέθετεν, ὁ κόσμος ἤδη γινώσκει τὴν ἐμπιστευτικήν μου ἀλληλογραφίαν καλλίτερον, ἢ τὰ δημοσιευθέντα συγγράμματά μου. Τότε ἐναυπήγει ὁ Σχέλλεης τὴν ἡμιολίαν του Δὸν Ζουὰν καὶ ἡτοιμαζόμεθα νὰ διέλθωμεν καιρόν τινα εἰς τὴν θάλασσαν. Περὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1822 ἡ ἡμιολία ὁ Δὸν Ζουὰν ἐῤῥίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Τὴν 8ην Ἰουλίου τοῦ 1822 ἀπήλθομεν μετὰ τοῦ Σχέλλεη πρὸς τὸν τραπεζίτην αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα ἡτοιμαζόμεθα νὰ ἐπιβιβασθῶμεν ἐπὶ τῶν ἡμιολιῶν μας, δηλ: τοῦ Δὸν Ζουὰν καὶ τῆς Βολιβὰρ, ἵνα ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Σπέτζιας. Δυστυχῶς δὲν εἶχον ἐν τάξει τὰ λιμενικά μου ἔγγραφα καὶ ὁ λιμενάρχης ἠπείλει νὰ μὲ θέσῃ εἰς τεσσαρακονθήμερον κάθαρσιν. Διὰ νὰ μὴν ἐμποδίσω τὸν Σχέλλεην καὶ κάποιον Οὐίλιαμς στενὸν φίλον του, ὅπως ἐπιστρέψουν εἰς τὰς οἰκογενείας των, ἔμεινα μέχρι τῆς τακτοποιήσεως τῶν ἐγγράφων μου. Καθ' ἣν ὥραν ὁ Δὸν Ζουὰν ἤνοιξε τὰ ἱστία, ὁ Γενουίνσιος πλοίαρχός μου μὲ λέγει, ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσουν σήμερον τὸ πρωΐ, εἶναι πάρα πολὺ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τὸ ῥεῦμα μέγιστον· παρατηρήσατε πόσον τὰ κύματα καπνίζουν· ὁ διάβολος βράζει ἐντὸς τούτων· θὰ ἔχωμεν εἴς τινα λεπτὰ τρικυμίαν μεγάλην. Τῷόντι, μετ' ὀλίγον ἡ ἡμιολία τοῦ Σχέλλεη ἔγεινεν ἄφαντος ἐντὸς πυκνοῦ νέφους θαλασσίου ὀμίχλης· ἡ ἀτμοσφαῖρα ἦτο λίαν καταπιεστικὴ καὶ ὁ ἥλιος συχνὰ σκιαζόμενος ἐκ πυκνῶν νεφελῶν. Κατέβην εἰς τὴν κοιτίδα μου καὶ ἀπεκοιμήθην τάχιστα, λίαν κεκοπιασμένος ὤν. Συντόμως ἐξύπνησα ὑπὸ τρομεροῦ κρότου καὶ ἀνέβην παραυτὰ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος· εὗρον τοὺς ναύτας ῥίπτοντας καὶ δευτέραν ἄγκυραν. Ἦτο μία γενικὴ ταραχὴ καὶ προενασχόλησις μεταξὺ ὅλων τῶν πλοίων καὶ πλοιαρίων, ὅσα ἦσαν ἐκεῖ ἐλλιμενισμένα, εἰς τὸ νὰ καταβιβάσουν τὰς ἀγκύρας, τὰ ἱστία, καὶ προετοιμασθοῦν κατὰ τῆς γογγυζούσης φύσεως. Δι' ἀρκετὴν ὥραν οὐδὲν ἕτερον ἤκουέ τις εἰμὴ τοὺς συμμιγεῖς κρότους τῶν κεραυνῶν τῆς βροχῆς καὶ τῶν ἀνέμων. Ἡ μανία τῆς λαίλαπος ταύτης δὲν διήρκεσε πλέον τῆς ἡμισείας ὥρας. Ὅταν δὲ ὁ οὐρανὸς ὀλίγον ἐκαθαρίσθη ἐζήτησα νὰ πληροφορηθῶ, ἂν ἡ ἡμιολία τοῦ Σχέλλεη ἦτο μεταξὺ τῶν συσσωρευθέντων ἐκεῖ πλοιαρίων· ἔπεμψα τὸν Γενουίνσιον πλοίαρχόν μου ἐπὶ τῶν ἐπιστρεφόντων πλοιαρίων νὰ πληροφορηθῇ, πλὴν ἡ ἀποστολή του ἐστάθη ἄκαρπος. Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀπέβην εἰς τὴν ξηράν· ἡ νὺξ ἦτο βροχερὰ καὶ ἀνεμώδης, ἤρχισα δὲ νὰ ἦμαι ἀνήσυχος, τόσον μᾶλ-

λεν, καθ' ὅσον ὁ δυστυχὴς Σχέλλεης ἦτο ὁ ἀπειρότερος, καὶ οὔτε κἂν ἐγνώριζε νὰ κολυμβᾷ. Παρῆλθον δύο ἡμέραι ἄνευ οὐδεμιᾶς πληροφορίας, τὴν τρίτην ἵππευσα καὶ ἀπῆλθον εἰς Πίζαν· ὁ Βύρων εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὸ παλάτιόν του τοῦ Λανφράνκη· ὅταν εἶπον πρὸς αὐτὸν τὰς ὑποψίας μου τὰ χείλη του ἔγειναν μελανὰ καὶ ἡ φωνή του πνευστιῶσα εἰς τὰς ἐρωτήσεις μου. Ἐπέμψαμεν πάραυτα εἰς Λιβόρνον ἕνα ταχυδρόμον, ὅπως διατάξῃ τὴν ἡμιολίαν του δηλ: τὴν Βολιβὰρ νὰ ἐκπλεύσῃ καὶ ζητήσῃ πληροφορίας περὶ τοῦ Δὸν Ζουάν· ἀνεχώρησα κἀγὼ εἰς τὸ Βία-Ῥέτζιο, ὅπου ἤκουσα ὅτι ἡ θάλασσα ἔῤῥιψεν εἰς τὸ παράλιον διαφόρους βαυκάλεις καὶ κάδους. Ταῦτα ἀνεγνώρισα ὅτι ἀνῆκον εἰς τοῦ Σχέλλεη τὴν ἡμιολίαν. Δι' ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἡμέρας οὐδεμία ἄλλη εἴδησεις μᾶς ἔφθασεν· μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἠκούσθη, ὅτι εὑρέθησαν δύο σώματα εἰς τὸ παράλιον, τὸ ἓν τῶν ὁποίων ἦτο πλησίον τοῦ Βία-Ῥέτζιο· ἀπῆλθον πάραυτα καὶ ἐξήτασα τοῦτο. Τὸ πρόσωπον καὶ αἱ χεῖρές του ἦσαν ἀγνώρισται καὶ ἐκδαρμέναι, πλὴν ἀπὸ τὸ ἱματίδιον, ἓν τομίδιον τοῦ Σοφοκλέους καὶ ἕτερον τῶν ποιημάτων τοῦ Κέατ, ἅτινα εὑρέθησαν εἰς τοὺς θύλακάς του ἀμφιβολία δὲν ἔμεινεν ὅτι ἦτο ὁ δυστυχὴς ποιητής. Τὸ ἕτερον σῶμα ἐῤῥίφθη τρία μίλλια μακρύτερα πρὸς τὸν πύργον Μιγλιαρίνου δηλ: πλησίον τοῦ Μπόκα-Δερίτζιο. Ἦτο τοῦ ἀρχαιοτέρου φίλου του Οὐίλιαμς. Παράδοξος προαίσθησις! ὁ Σχέλλεης συχνὰ ἐπροφήτευεν ὅτι ὁ θάνατός του θέλει εἶναι νὰ πνιγῇ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἵππευσα πάραυτα καὶ διευθύνθην πρὸς τὸν κόλπον τῆς Σπέτζιας. Ἐνταῦθα κατῴκουν ἡ κυρία Σχέλλεη καὶ κυρία Οὐίλιαμς, αἵτινες εὑρίσκοντο ἤδη εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν ἕνεκα τῆς ἀμφιβόλου τύχης τῶν συζύγων των. Πρὶν ἀναβῶ τὸν οἶκον ἐστάθην ὀλίγον ὅπως συγκεντρώσω τὰς δυνάμεις μου, καὶ ἀδύνατον νὰ εἴπω ὅτι ἡ θλῖψις δὲν κατεπίεζε μέχρι λειποθυμίας τὴν καρδίαν μου· ἐνθυμούμην ὅτι πρό τινων ἡμερῶν τόσον εὐτυχῶς ἐκεῖ ἅπαντες διήγομεν, ὅτι εἴμεθα ἴσως ὁ εὐτυχέστερος καὶ μᾶλλον ἀμέριμνος κύκλος ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἤδη ὁ δυστυχέστερος· τοιαύτη εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία! Οἱ ῥεμβασμοί μου διεκόπησαν ἀπὸ τὴν ὀξεῖαν φωνήν, τὴν ὁποίαν ἡ τροφὸς Αἰκατερίνη εἰς τὴν ὄψιν μου ἐξῆξεν. Ἡ κυρία Σχέλλεη ὥρμησεν ἐν ἀκαρεῖ ἐνώπιόν μου ἐρωτῶσα— Ὑπάρχει ἐλπίς!—εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψω τὴν λύπην, τὴν δυστυχίαν, τὸν οἶκτον, τὴν ἀθλιότητα τῆς σκηνῆς ἐκείνης, ἥτις διὰ πολλὰ ἔτη μὲ παρηκολούθει χωρὶς νὰ δύναμαι νὰ τὴν ἀποδιώξω τῆς μνήμης μου. Ἀπεφασίσαμεν νὰ τοὺς ἐνταφιάσωμεν εἰς Ῥώμην· ἐζητήσαμεν τὴν ἄδειαν καὶ μᾶς ἐδόθη. Μετὰ ταῦτα ἔγραψα πρὸς τὸν λόρδον Βύρωνα, ὅστις ἐπεθύμει νὰ συνοδεύσῃ τὴν κηδείαν. Φθάσας δὲ οὗτος καὶ ἰδὼν τὸ λείψανον τοῦ Σχέλλεη ἔκραξεν— Εἶναι ἄρα τοῦτο ἓν ἀνθρώπινον ὄν! εἶναι μᾶλλον ὡς τὸ κουφάρι ἑνὸς πλοίου ἢ ἄλλου ζώου παρ' ἀνθρώπου!.... Ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς σάτυρα τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς τρέλλας μας!!... Τὰ ἐντόσθια ἑνὸς σκώληκος διαρκοῦσι περισσότερον ἢ ὁ πηλὸς ἐξ οὗ ὁ ἄνθρωπος εἶναι κατεσκευασμένος!!... Στῆθι..... ἐπίτρεψόν μοι ἵνα ἴδω τὴν γνάθον.... δὲν δύναμαι ν' ἀναγνωρίσω τοὺς ὀδόντας μετὰ τῶν ὁποίων συνδιελεγόμην.... πάντοτε προσηλόνων τὴν προσοχήν μου ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ τοῦ στόματος τοῦ μετ' ἐμοῦ ὁμιλοῦντος, διότι ταῦτα μὲ λέγουν τί οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ γλῶσσα προσπαθοῦσι νὰ κρύψωσιν.

Ὁ Σχέλλεης ἐθαύμαζεν εἰς ἄκρον τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, να καίουν τὸν νεκρὸν καὶ διατηροῦν τὴν κόνιν. Ὁ ἀκρωτηριασμὸς τῶν δύο τούτων σωμάτων μᾶς ἔκαμε νὰ ἀποφασίσωμεν ἵνα ἀκολουθήσωμεν τὴν ἀρχαίαν ταύτην συνήθειαν. —Μὴ ἐπαναλάβῃς ταύτην καὶ ἐπ' ἐμέ, Τρελώνη, εἶπεν ὁ Βύρων κατὰ τὴν πυρπόλησιν, ἄφησε τὸ κούφωμά μου νὰ σαπῇ ὅπου πέσῃ.— Ὁ Βύρων ἐζήτει ἐπιμόνως νὰ παραλάβῃ τὸ κρανίον τοῦ Σχέλλεη· πλὴν ἐνθυμηθείς, ὅτι εἶχε τοιοῦτόν τι ἄλλου νεκροῦ, ὅπερ μετεχειρίζετο ὡς ποτήριον καὶ ἔπινεν ὕδωρ, ἠναντιώθην καὶ δὲν ἐπέτρεψα τὸ τοιοῦτον.

Ἐνταφιάσαμεν εἰς τὴν Ῥώμην πλησίον τῆς λεγομένης πυραμίδος τοῦ Καΐου Κεστίου τὴν κόνιν τοῦ νεωτάτου τούτου ποιητοῦ, ὅστις ἀναμφιβόλως ἤθελεν ἀναδειχθῇ ὁ κορυφαῖος τῆς Ἀγγλίας, ἂν εἶχεν ἡμέρας, καὶ ἐφυτεύσαμεν ὀκτὼ κυπαρίσσους πέριξ τούτου. Ὅταν τὸ 1844 διὰ τελευταίαν φορὰν ἐπεσκέφθην τὴν [redacted] μόνον ἑπτά, πλὴν ὑψηλὰς τριακονταπέντε ποδῶν ἑκάστην. Ὁ Σχέλλεης [redacted] ἰσχνὸς καὶ ὀλίγον κυρτὸς ἕνεκα τῆς ἀδιακόπου κάμψεώς του εἰς τὴν ἀνάγνωσιν· ἦτο

οστεώδης μᾶλλον, πλὴν μεγίστης ἀναλογίας· ἡ κεφαλή του μικροτάτη, τὰς χαρακτηριστικά του γυναικεῖα καὶ ἐκφραστικὰ πολλῆς εὐαισθησίας καὶ τὸ ὅλον ὄψεως μειρακιώδους. Ἦτο μόλις 28 ἐτῶν. Εἰς τὴν συνδιάλεξιν ὁ μὲν Βύρων ἐνίοτε ἔρριπτεν ἰδέας λαμπρὰς ὡς σπινθῆρας, ἀλλ' ὁ Σχέλλεης ἐκράτει ἄλυσον συλλογισμῶν, ἐπιχειρημάτων, γνώσεων φιλοσοφικῶν, ὡς ἀνὴρ βαθείας ἡλικίας, ἀπέχων πάσης εὐτραπέλου ἢ ἐφημέρου ἰδέας, δυναμένης νὰ μικροποιήσῃ τὸ ἐλάχιστον τὴν σημασίαν του πρὸς τοὺς ἀκροωμένους αὐτόν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ συναναστροφὴ τοῦ Σχέλλεη θὰ ἐχρησίμευεν εἰς ἄκρον πρὸς τὸν Βύρωνα, καὶ τοῦτο παρετήρησα ἐκ τοῦ χρόνου τῆς εἰς Γενέβην συνδεθείσης φιλίας των. Θέλει ἀνακαλύψει εἰς τὰ μετὰ ταῦτα συγγράμματά του ὁ ἀναγνώστης νέας ἰδέας, νέον σύστημα, νέας ἀρχάς. Ὁ Σχέλλεης ὁμιλῶν περὶ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ, λέγει —δὲν εἶναι τίποτε ἕτερον ἢ αἱ ἐμπνεύσεις καὶ ἐντυπώσεις μου διὰ τὸ ὡραῖον καὶ ὀρθόν.—Καὶ μολονότι τὰ συγγράμματά του κατεδιώχθησαν πώποτε δὲν παρεπονεῖτο· ἐνῷ τοὐναντίον συνέβαινεν εἰς τὸν Βύρωνα, δηλ: ἐνῷ τὰ συγγράμματά του ἐκυκλοφόρουν εἰς ὅλην τὴν Ἀγγλίαν, πάντοτε παρεπονεῖτο κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοῦ ὅτι ἀναλόγως δὲν τὰ ἐκτιμᾷ.

Ὁ Βύρων ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἐρωτευμένος μὲ τὴν Ἀνατολήν· ὡμίλει πολὺ διὰ τὴν Λαίδην Χέστερ Στανώπην, ἥτις ἔζη εἰς τὴν Συρίαν, καὶ ἐθαύμαζεν αὐτήν· ὡμίλει πολὺ διὰ τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους, διὰ τὴν ἐπανάστασιν· καὶ ἤρχισε τότε κατὰ πρῶτον νὰ συλλογίζηται ὅπως ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ λάβῃ μέρος εἰς αὐτήν. Ἀφήσαμεν τὴν Πίζαν, ἡ κυρία Σχέλλεη ἀπῆλθεν εἰς Γενέβην, ἐγὼ εἰς Ῥώμην, οὗτος δὲ ἡτοιμάζετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἐνοικιασμένον παλάτιόν του τοῦ Λανφράνκη. Τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822 ὁ κύριος Ἐδουάρδος Βλακιέρος, ἀπερχόμενος εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, συνηπαντήθη εἰς Γενέβην μὲ τὸν λόρδον Βύρωνα καὶ ἀνήγγειλε πρὸς τοῦτον, ὅτι παμψηφεὶ τὸν ἐξέλεξαν εἰς Ἀγγλίαν μέλος τῆς φιλελληνικῆς ἐπιτροπῆς, προσθέτων, ὅτι τὸ ὄνομα Βύρων θέλει δώσει μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ ἀγγελία αὕτη ἔφθασεν εἰς καλλίστην ὥραν· ὁ λόρδος Βύρων εἶχε βαρυνθῆ ἑαυτὸν καὶ τὸν κόσμον. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1823 μ' ἔγραψεν εἰς Ῥώμην καὶ μὲ προσεκάλει νὰ ἀπέλθωμεν ὁμοῦ εἰς Ἑλλάδα (Ἴδε ἐπιστολὴν τομ. Α'. σελ. 387). Τῷόντι, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ λόρδος Βύρων ἐπώλησε πρὸς τὸν λόρδον Βλέτιγκτων τὴν ἡμιολίαν Βολιβὰρ διὰ 420 λίρας καὶ ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς ν' ἀναχωρήσῃ. Αἱ συχναὶ ἐπιστολαί του μὲ παρεκίνησαν τέλος νὰ ἔλθω εἰς Γενέβην, ὅπου οὗτος μὲ περιέμενεν, ἔχων ναυλωμένον τὸ πλοῖον Ἡρακλῆς. Ὅταν εἶδον τοῦτο ἐλυπήθην τὰ μέγιστα· ἦτο 120 τόνων, ἀνθρακοφόρον, στρογγύλον ὡς σφαῖρα· ὁ πλοίαρχος πολύσαρκος καὶ χυδαῖος· ὁ ὑποπλοίαρχος ἦτο κάτι καλλίτερος. Ὁ Βύρων ἐδικαιολογήθη, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν καλλίτερον πλοῖον εἰς Γενέβην. Ἀπεπλεύσαμεν τὴν 13 Ἰουλίου τοῦ 1823. Ὁ λόρδος Βύρων ἔλαβε τοὺς τέσσαρας ἵππους του μεθ' ἑαυτοῦ, κἀγὼ ἕνα, συγχρόνως συνπαρελάβαμεν ἕνα μαθητὴν τῆς ἰατρικῆς, καὶ πέντε ἢ ἓξ ὑπηρέτας. Μετ' ἐμοῦ ἦτο καὶ ὁ κόμης Γκάμπας. Ἐντὸς πέντε ἡμερῶν μετέβημεν εἰς Λιβόρνον· ἐκεῖ παρελάβομεν τὸν κύριον Ἀμίλτων Βράουν καὶ δύο Ἕλληνας, ὁ εἷς τῶν ὁποίων ἐκαλεῖτο πρίγκιψ Σκιλίτζης, καὶ ὁ ἕτερος Βιτάλης· ὁ Κ. Βράουν ὡμίλει ἄριστα τὴν ἑλληνικήν, διότι ἦτο πρὶν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. (Τὰ περαιτέρω εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰς σελίδας 558, 606, 626 τοῦ Α'. τόμου, καὶ εἰς τὰς 10, 38, 58 καὶ 83 τοῦ Β'· τοῦ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ *ὑπὸ τὸν τίτλον* Ἀναμνήσεις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.)

ΚΕΦΑΛ. 10.

Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΙΣ.

Ἡ πληγὴ τοῦ Θρασυβούλου ἦτο περιαλγεστάτη. Οὐχὶ μόνον ἦτο κλινήρης, ἀλλ' ἦτο φόβος πολὺς μὴ ἤθελον τῷ ἀποκόψει τὸν δεξιὸν μηρόν. Ὁ Κάρλος καὶ ὁ γέρων Λάμπρος τὸν περιεποιοῦντο, καὶ ἦσαν ἀκαταπαύστως πλησίον του.

Κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ λόρδου Βύρωνος εἰς Μεσολόγγιον, ἐζήτησε νὰ τὸν προσεγγίσουν πλησίον τῶν παραθύρων, ὅπως μακρόθεν τοὐλάχιστον ἴδῃ καὶ οὗτος τὸν ἔνδοξον ἄνδρα.

Πόσον κατηφὴς ἐθεώρει τὴν εὐθυμίαν καὶ χαρὰν τῶν ἄλλων! οἱ πόνοι τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἐπίεζον βαρέως τὸ στῆθός του, καὶ ἔπνιγον τὴν ἀναπνοήν του· εἶχεν ἀπολέσει τὰ ὡραῖα χρώματα τῆς ὑγείας ἀπὸ τὰς παρειάς του, καὶ οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ ὠχρὸν, τὸ ἰσχνὸν καὶ τὸ ἀηδὲς τῆς νόσου πρὸς αὐτὸν ἀνέμενον.

Ὁ καθαρὸς ἀὴρ, τὸν ὁποῖον πρώτην φορὰν σήμερον ἀνέπνεε, βαθμηδὸν τὸν ἀνεζωπύρησε· τὰ ζητοκραυγάζοντα πλήθη, καὶ ἡ κίνησις τῶν στρατευμάτων, καὶ οἱ πυροβολισμοὶ τὸν ἔκαμαν μετὰ πόνου τρὶς ν' ἀνασκιρτήσῃ ἐπὶ τοῦ παραθύρου καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ ἐγερθῇ.

Κάτωθεν τῆς κατοικίας του ἦτο ἓν καφενεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ Σουλιῶται καὶ λοιποὶ φουστανελοφόροι συνηθροίζοντο καὶ συνέπαιζον ἢ ἐκάπνιζον.

Διεσκέδαζεν ὁ Θρασύβουλος βλέπων, καὶ ἤκουε τὰς ἀστείας παρατηρήσεις τοῦ μπάρμπα Λάμπρου, ὅςις ἵστατο πλησίον του.

— Τί εἶναι;... κύτταξε, μπάρμπα Λάμπρο, διατὶ τρέχουν οἱ ἄνθρωποι;

Ὁ γέρων ἁρματωλὸς ἔκυψεν ἔξω τοῦ παραθύρου.

— Ἕνας φραγκοφορεμένος μὲ τὰ μεγάλα γυαλιστερὰ κουμπιὰ περπατάει μὲ τὸν Κὺρ Ξανθάκη.

— Μήπως εἶναι ὁ Λόρδος; ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Δὲ γνωρίζω, ἀφεντοῦλι μου.... ἔρχεται κατὰ 'δῶ... ἔρχετ', ἀφέντη, στὸ σπῆτί μας.... νὰ... χτυπάει τὴν πόρτα· κάνεὶς μεγαλοσάνος θἆναι.

— Ἐδῶ ἔρχεται; Ποῖος εἶναι; ἡ πόρτα κτυπᾷ, τρέχα, Κάρλε μου.

Ὁ μπάρμπα Λάμπρος ἔσπευσε νὰ θέσῃ τὰ καθίσματα καὶ λοιπὰ ἔπιπλα εἰς τάξιν.

Ὅτε δὲ ἡ θύρα τοῦ δωματίου ἐκρούσθη, μειδιῶν, φέρων τὴν χεῖρα εἰς τὴν καρδίαν καὶ μέχρι ζώνης κλίνων τὴν κεφαλὴν ἤνοιξε τὰ δύο φύλλα της.

—Κύριε Θρασύβουλε, εἶπεν ὁ κύριος Ξανθάκης, ὅςις ἦτο ἐκ

τῆς Μήλου καὶ εἷς τῶν πιστῶν παρακολούθων τοῦ κυρίου Α. Μαυροκορδάτου, τοῦ λόγου του ἐδῶ εἶναι ὁ Φλέσχερ ὁ καμαριέρος τοῦ Μυλόρδου Βύρωνος, καὶ ἔχει ἕνα γράμμα νὰ σᾶς παραδώσῃ, ποῦ τοῦ 'δωκαν εἰς Ζάκυνθον διὰ νὰ τὸ δώσῃ στὰ ἴδια χέριά σας.

Τοῦ Λάμπρου οἱ χαρακτῆρες συνεστράφησαν ὅλοι, ὅτε ἤκουσεν ὅτι ὁ μὲ τὰ χρυσᾶ κομβία ἐκεῖνος ἀνὴρ δὲν ἦτο, εἰμὴ μόνον ἁπλοῦς, ὡς αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὑπηρέτης.

Ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν ὁ Θρασύβουλος καὶ πρὶν τὴν θεωρήσῃ ἠρώτησε τὸν κὺρ Ξανθάκην καὶ τὸν Φλέσχερ περὶ τοῦ λόρδου Βύρωνος καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Οὗτοι μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησαν.

Ὁ Θρασύβουλος ἐθεώρει μὲ ὄμμα λυγκὸς τὴν σφραγίδα τῆς ἐπιστολῆς.

— Ἀκοῦς ἐκεῖ δοῦλος καὶ νὰ τοῦ κάμω τέτοια μετάνοια!... ἔλεγεν ὁ Λάμπρος πρὸς τὸν Κάρλον. Οἱ φράγκοι ντύνουν καὶ χτενίζουν τοὺς παραγυιούς των πιὸ γυαλιζὰ ἀπ' ατούς του. Ἄμε νὰ κραίνῃς τώρα, Καρλούλη, ποιὸς εἶναι ὁ παραγυιὸς καὶ ποιὸς ὁ ἀφεντούλης.

— Εἶναι ἡ σφραγὶς τοῦ δακτυλιδίου μου!! Εἶναι τὸ γράψιμον τῆς ἐρωμένης μου!!... Λοιπὸν ἡ Ἀνδρονίκη ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Βάρθακα!!... ἐμάσσησεν ὁ Θρασύβουλος, μὴ τολμῶν νὰ θραύσῃ τὸν ἰσπανικὸν τῆς ἐπιστολῆς κηρὸν, καὶ τὸ ἀσθενὲς αὐτοῦ σῶμα ἐλούετο ὑπὸ ψυχροτάτου ἱδρῶτος.

— Τί ἔχεις, ἀφέντη, παραλαλεῖς; ἠρώτησεν ὁ ἁρματωλός.

— Ἄνοιξε, Λάμπρο, τὴν ἐπιστολὴν ταύτην.

— Νὰ, ἀφέντη.

Τὴν ἔλαβε πάλιν εἰς τὰς τρεμούσας χεῖράς του· καὶ πρῶτον ἐθεώρησε τὴν ὑπογραφὴν, τὴν ὁποίαν καὶ πολλάκις ἠσπάσθη. εἶτα ἤρχισε τὴν ἀνάγνωσιν.

Ἦτο δὲ αὕτη μακρὰ ὡς ὑπόμνημα· διότι ἡ Ἀδρονίκη ἐκ νέου ἐδιηγεῖτο ὅλα τὰ ἑαυτῆς συμβάντα ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους· καὶ ἔφερε τὴν σφραγίδα τοῦ δακτυλιδίου του, ὅπερ ὁ Βάρθακας ἐπέστρεψεν εἰς αὐτὴν, ὡς εἴδομεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως τὴν πείσῃ ὅτι ὁ ἐραστής της ἀπέθανε.

—Κάρλε, σὲ παρακαλῶ νὰ ὑπάγῃς εἰς τοῦ λόρδου τὴν κατοικίαν καὶ νὰ παρακαλέσῃς τὸν Φλέσχερ ἐκ μέρους μου, αὔριον ὅταν εὐκαιρήσῃ νὰ μὲ κάμῃ τὴν χάριν νὰ ἔλθῃ μίαν στιγμὴν ἐδῶ.

Ὁ Κάρλος ἐξῆλθε.

— Πλησίασε, Λάμπρο, τώρα εἶναι καιρὸς νὰ σὲ ἐκμυστηρευθῶ ἓν βαθύτατον ἀπόκρυφον.

— Λέγε, Ἀφεντούλη μου, γνωρίζεις τὴν καρδιά μου.

— Ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος ὁ παλαιὸς αὐθέντης σου δὲν ἦτο ἀνὴρ, ἀλλὰ γυνή.

Ὁ Λάμπρος ἠκόντισε τὰ γεροντικα του βλέμματα καὶ τὸν ἐκύτταξεν.

— Εἶναι καιρὸς νὰ τραβιχθῆτε, σὰν ὁρίζετε, ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἀφέντη· γιατὶ ὁ παροξυσμὸς μέσα 'στὸ Μεσολόγγι θέρισε τοσουνούς . . . .

— Μὴ σὲ μέλῃ καὶ 'γὼ δὲν ἔχω παροξυσμὸν, Λάμπρο . . . . Σὲ λέγω μόνον ὅτι ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος δὲν ἦτο ἀνὴρ, τοῦτο δὲν τὸ ὑπωπτεύθης ποτέ σου ;

— Ὄχι, ἀφέντη ! ὤμορφος σὰν γυναῖκά τανε, μὰ μὴ καὶ μπόραγα νὰ γρωνίζω τὰ παρακάτω ;

Ὁ Θρασύβουλος ἐμειδίασε, καὶ εἰς ὀλίγους λόγους ἐδιηγήθη ποία ἦτο ἡ Ἀνδρονίκη. Εἶτα τοῦ ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν της, ἥτις κατεδείκνυε τοὺς λόγους δι' οὓς ἠναγκάσθη νὰ φέρῃ τῶν ἁρματωλῶν τὴν στολήν.

— Μωρὲ τὸ τζουτζέ ! ! . . . μωρὲ τέτοιο ἕνα παλιοτζάκαλο τέτοιος μπόγιας ! . . Ποῦ . . ποῦ . . καὶ νὰ τ' ἄξερα ὅλ' αὐτὰ σὰν ἤμαστε μόνοι μέσα στὰ ῥομάνια τοῦ Μωριᾶ ! ! . . μόνο μιὰ νὰ τὸν ἐφύσαα θὰ πεφτε κάτου ἀπ' τ' ἄλογο . . . ἔκλεψε καὶ τῆς ντελιμπουμπουλίνας τόσα μπριλιάντια . . . ντὲ μωρὲ . . . τοῦτα τὸν κάμανε πασᾶ . . . . Ποῦ νὰ μοῦ χαθῆτε παλιοτουρκαλάδες, ἀπ' τὸ Μουχαμέτη σας ὡς τὸ ὑστερινὸ ὀγλάνι, ὅλοι κλέφτες καὶ Π . . . . . εἶστε.

Ἡ ἀδημονία τοῦ Λάμπρου ἐφαίνετο μεγαλητέρα τῆς τοῦ Θρασυβούλου.

— Δός μοι χαρτὶ, πένα καὶ καλαμάρι νὰ γράψω· ἑτοιμάσου νὰ φύγῃς διὰ Ζάκυνθον, νὰ ὑπάγῃς νὰ φέρῃς τὴν ἀρραβωνιστικήν μου ἐδῶ.

— Στοὺς ὁρισμούς σου, ἀφεντούλη μου. Ἐγὼ πιὰ κοντάσου θ' ἀποθάνω . . . καψούλη, ἀφεντούλη μου, σὰν γείνῃς καλλίτερα καὶ μπορῇς νὰ σηκόνεσαι ν' ἀφήσῃς γιὰ 'λίγο τὸ Μεσολόγγι. ὁ ἀγέρας του εἶναι σὰν φαρμάκι· πήγαινε καὶ τοῦ λόγου σου κάθησαι στὰ φτὰ νησιὰ καὶ 'κεῖ θὰ γιάνῃς.

Ὁ Θρασύβουλος ἔγραψε, καὶ ὁ Λάμπρος τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ἀνεχώρησε διὰ Ζάκυνθον.

ΚΕΦΑΛ. 11.

Ο ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ ΚΑΙ Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΣΤΑΝΩΠ.

Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ λόρδου Βύρωνος μετὰ τὴν εἰς Μεσολόγγιον ἀπόβασίν του ἦτο νὰ συσσωματώσῃ τοὺς Σουλιώτας, εἰς ἓν σύνταγμα ὑπὸ ἕνα ἀρχηγὸν, καὶ ὑπὸ μίαν πειθαρχίαν· πλὴν τοῦτο ἐστάθη ἀκατόρθωτον.

Ἕκαστος, ὅστις ἐγνώριζε τὰς φατρίας καὶ διαιρέσεις τῶν ὀρεινῶν τούτων πολεμιστῶν, ἐνόει ὅτι οἱ τοῦ Τζαβέλα ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν Βότζαρην, καὶ οἱ τοῦ Βότζαρη εἰς τὸν Φωτομάραν κτλ.

Διέταξε λοιπὸν τὸν Δράκον καὶ Ζέρβαν νὰ συναθροίσουν διακοσίους εἴτε τριακοσίους Σουλιώτας τοῦ κόμματός των, καὶ νὰ νεοσυλλέξουν τοὺς λοιποὺς ἐκ τῶν γενναιοτέρων καὶ μᾶλλον δεδοκιμασμένων μαχητῶν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος.

Ἔλαβεν ὑπὸ σημείωσιν τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν Γερμανῶν ἀξιωματικῶν ὅσοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως σχηματίσῃ καὶ πυροβολικόν, τοῦ ὁποίου πρὸ πάντων εἶχε τὸ ἔθνος ἀνάγκην.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασε καὶ τὸ πλοῖον ἡ Ἄννα, ναυλωμένον ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ φιλελληνικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐπὶ τούτου ἦσαν πολεμεφόδια, πυροβόλα, πιεστήρια, ἰατρικά, καὶ ὅλα τ' ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα πρὸς θεμελίωσιν ἑνὸς στρατιωτικοῦ ἐργαστηρίου. Ἦσαν καὶ διάφοροι μηχανικοὶ Ἄγγλοι, οἵτινες ἦλθον, ὅπως διδάξωσι τοὺς Ἕλληνας. Προσέτι καὶ οἱ ἑπόμενοι πέντε ἀξιωματικοί· Ἔμφραιης, Φώκης (Fowkes), Οὐΐντερ, Σὰς, καὶ Λαπτάου.

Ὁ λόρδος Βύρων εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἓξ χιλιάδας λίρας εἰς μετρητά, καὶ ἐννενήκοντα χιλιάδας δίστηλα εἰς πιστωτικὰ γραμμάτια ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων (α).

Ἀρχηγὸν τοῦ πυροβολικοῦ ὠνόμασε τὸν ταγματάρχην Πέῤῥην ἄνδρα ἄνευ στρατιωτικῆς πείρας καὶ γνώσεων μηχανικῶν, καὶ ἐστερημένον κάθε ἱκανότητος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Τὸ σφάλμα δὲν ἦτο τοῦ λόρδου Βύρωνος, ἀλλὰ τῆς ἐν Λονδίνῳ φιλελληνικῆς ἐπιτροπῆς. Αὕτη ἐκεῖθεν τὸν ὠνόμασε ταγματάρχην καὶ τὸν ἐσύστησε πρὸς τὸν λόρδον Βύρωνα· καὶ ὁ στρατηγὸς Γόρδων ὁμοίως τὸν παρέστησεν ἄνδρα ἔμπειρον περὶ τὰ πολεμικά, καὶ κάτοχον τοῦ μυστικοῦ τῆς κατασκευῆς τῶν Κογκραβιανῶν ῥοκέτων, δι' ὧν ἤλπιζον νὰ καύσουν τοὺς στόλους τοῦ σουλτάνου εὐκολώτερα, ἢ μὲ τοῦ Μιαούλη καὶ Κανάρη τὰ πυρφόρα.

Ἐν τούτοις ὁ διορισμὸς τοῦ Πέῤῥη δυσηρέστησε τὸν Κίντερμαρ καὶ Δίτμαρ,Πρωσσογερμανοὺς ἀξιωματικοὺς μεγίστης ἱκανότητος καὶ πείρας, ὡς καὶ τοὺς Ἄγγλους Ἔμφραιην, Φίνλαιην καὶ Βλάκετ, καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους εἰς τὸ νὰ μὴ δεχθοῦν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ νεοσυστηθὲν σύνταγμα τοῦ πυροβολικοῦ.

Ὁ λόρδος Βύρων μετὰ ταῦτα ἡτοιμάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ναυπάκτου, φρουρίου κατεχομένου ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν πλησίον τῆς εἰσόδου τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου· καὶ τοῦ ὁποίου ἡ πόρθησις ἤθελεν εὐκολύνει τὰ μέγιστα ἐκείνην τῶν Πατρῶν.

(α) Στάνωπ σελ. 501

Ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην μας εἰς τὰ δωμάτια τοῦ Λόρδου. Ἦτο ἑσπέρα, καὶ ἐκάθητο μετὰ τοῦ συνταγματάρχου Λέϊστερ Στάνωπ, ὅτε ἡ ἀκόλουθος λίαν παράδοξος συνδιάλεξις ἔλαβε χώραν·

— Περίεργος λαὸς αὐτὸς ὁ τῆς Ἑλλάδος· διατηρεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πενίας καὶ δυστυχίας του τοιαύτην ἀκατάβλητον ὑπερηφάνειαν, ὥστε κάμει τὸν ἄνθρωπον ν' ἀπορήσῃ. Φαντάσθητι, Στάνωπ, ὅλα τὰ ἐργαλεῖα καὶ μηχανὰς, τὰ ὁποῖα οἱ ἐν Λονδίνῳ φιλέλληνες ἐξεπέστειλον μὲ τὴν Ἄνναν, καὶ τὰ ὁποῖα, μὰ τὴν ἀλήθειαν! εἶναι καὶ περιττὰ, διότι ἡμεῖς πολεμεφοδίων ἔχομεν ἀνάγκην καὶ ὄχι ἐργαλείων, ἔκειντο τόσας ἡμέρας εἰς τὸ παραθαλάσσιον, διότι δὲν ἠδυνάμην νὰ εὕρω ἀνθρώπους νὰ τὰ μεταφέρουν εἰς τὸ παλαιὸν Σεράϊ. Εἰς ὅποιον ἀπετάνθην μ' ἔλεγεν, « οἱ Ἕλληνες εἶναι στρατιῶται, πλὴν ὄχι καὶ ἀχθοφόροι (α).» Μ' ὅλης σήμερον οἱ στρατιῶται τοῦ πυροβολικοῦ συγκατένευσαν νὰ τὰ μεταφέρουν.

— Πρὶν ζητήσετε νὰ διευθύνετε τοὺς Ἕλληνας, Μυλόρδε, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ, συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς κάμω τὴν παρατήρησιν, ὅτι πρέπει ὀλίγον καλλίτερα νὰ ἔμβητε εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ὁπλαρχηγῶν των. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐκερδήσατε τὴν εὔνοιαν τοῦ λαοῦ, πλὴν ἡμεῖς ὡς ξένοι δὲν δυνάμεθα ποτὲ ἄνευ τῶν ἀρχηγῶν τούτων, οὔτε νὰ τὴν διατηρήσωμεν διὰ παντὸς, οὔτε νὰ τὴν στρέψωμεν ὅπως φρονοῦμεν καλλίτερα. Ἤκουσα ὅτι σήμερον δυσηρεστήσατε τὸν πρίγκηπα Μαυροκορδάτον, διεκπεραιοῦντες πρὸς ὄφελος τοῦ πλοιάρχου Γιὸρκ τὴν μετὰ τούτου διαφοράν του.

— Καὶ δὲν ἔπραξα δικαίως;

— Ὄχι, Μυλόρδε· οἱ Ἕλληνες εἶναι εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους· ἓν ἰονικὸν πλοῖον μὲ ζωοτροφίας διευθύνεται πρὸς τοὺς πολιορκουμένους Τούρκους· οἱ Ἕλληνες τὸ βλέπουν καὶ τὸ συλλαμβάνουν..... ποῖον δικαίωμα ἔχει ὁ Γιὸρκ πλοίαρχος ἑνὸς ἁπλοῦ βρικίου μόνον, ὡς τὸ Ἀλάκριτι δέκα κανονίων νὰ ἔλθῃ, καὶ μὲ τὴν σπάθην του, ἐν ὀνόματι τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, νὰ ζητῇ ἱκανοποίησιν καὶ ἀποζημίωσιν διὰ τὸ συλληφθὲν ἰονικὸν πλοῖον; Ὁ πρίγκηψ Μαυροκορδάτος (β) ἐπρότεινε νὰ καθυποβληθῇ ἡ ὑπόθεσις εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως μας, καὶ αὕτη ν' ἀποφασίσῃ. Ὑμεῖς ὅμως ἐκόψατε μὲ τὸ μαχαίρι τὴν πίταν, κατὰ τὴν παροιμίαν, ὑπὲρ τοῦ πλοιάρχου Γιὸρκ, καὶ κατεδικάσατε τοὺς πτωχοὺς Ἕλληνας νὰ πληρώσουν διακόσια δίστηλα ἀποζημίωσιν.

(α) Μόλγκεν σελ. 94.

(α) Ἐνταῦθα εἴμεθα ἠναγκασμένοι ν' ἀπονέμωμεν πρὸς τὸν Α. Μαυροκορδάτον τὸν τίτλον Πρίγκιψ, καθ' ὅτι οἱ φιλέλληνες ὅτε ὡμίλουν περὶ Ὑψηλάντου ἢ καὶ Μαυροκορδάτου οὕτω τοὺς ἐκάλουν· καὶ οὕτω τοὺς σημειοῦν καὶ εἰς τὰ συγγράμματά καὶ ἀπομνημονεύματά των.

Ποῖος ἀγνοεῖ τώρα ὅτι ἡ ὑπόθεσις διεκπεραιώθη οὔτε κατὰ τὰς ἀρχὰς οὔτε κατὰ τοὺς νόμους τῶν ἐθνῶν;

— *Τοὺς νόμους τῶν ἐθνῶν!!... τί ἔχουν νὰ κάμουν οἱ νόμοι τῶν ἐθνῶν μὲ τὴν διπλωματίαν; ἐνίοτε ἴσως..... πλὴν ἐγὼ ἐπιθυμῶ τὴν δικαιοσύνην.*

— *Μυλόρδε, μ' ὅλον ὅτι ἐκ τῶν παιδικῶν σας χρόνων ψάλλεται δικαιοσύνην καὶ ἐλεύθερα αἰσθήματα, συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς παρατηρήσω ὅτι, ὅτε πλησιάζητε εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τούτων δὲν εἶσθαι εἰμὴ ἁπλοῦς Τοῦρκος.*

Ὁ λόρδος Βύρων ἠγέρθη ἐμβρόντητος καὶ τρέμων.

— *Τί ἀποδείξεις ἔχεις, κύριε συνταγματάρχα, διὰ νὰ μὲ κατηγορῇς οὕτω;*

— *Γνωρίζω ὅτι ἐξεφράσθητε πρὸς τὸν πρίγκηπα Α. Μαυροκορδάτον, ὅτι δὲν θέλετε ποτὲ συγχωρήσει τὴν ἐλευθεροτυπίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα· γνωρίζω ὅτι ζητεῖτε νὰ κατασυντρίψητε τὸν τύπον.*

— *Ἂν τὸν ἐγγίζω μὲ τὸ δακτυλάκι μου μόνον, βέβαια τὸν κατασυντρίβω· πλὴν δὲν ἐννοῶ τοῦτο· διότι ἡ ἐλευθερία του περιέχεται, ὡς εἶπε καὶ ὁ πρίγκηψ Μαυροκορδάτος εἰς τὸ σύνταγμα τῶν Ἑλλήνων. Ἐννοῶ μόνον ὅτι δὲν ἀνέχομαι τὴν ἀχαλινωτυπίαν.*

— *Ἂν σκοπεύητε, Μυλόρδε, νὰ ἐμποδίσητε κατὰ τὸ ἐλάχιστον τὴν ἐλευθεροτυπίαν τῆς Ἑλλάδος, παρακαλῶ νὰ μὲ τὸ δώσητε ἐγγράφως. Εἶναι χρέος μου τότε ν' ἀναφερθῶ πρὸς τὴν φιλελληνικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Λονδίνου, ἥτις μ' ἔστειλεν ἀντιπρόσωπόν της ἐνταῦθα, ὅτι μὲ εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ ἐξακολουθήσω τὰ χρέη, τὰ ὁποῖα μ' ἐπερφόρτισε· τουτέστι νὰ προσπαθῶ νὰ προσάγω τὰς ἐλευθερίας εἰς τὸ ἔθνος τοῦτο· καὶ τῳόντι, ἂν ὑμεῖς, Μυλόρδε, μὲ τὸ κονδύλιόν σας λάβητε τὸν ἐναντίον δίσκον τῆς πλάστιγγος, ἐγὼ βεβαίως δὲν δύναμαι νὰ προχωρήσω. Ἐπαναλαμβάνω λοιπὸν καὶ αὖθις ὅτι ζητῶ τοῦτο ἐγγράφως.*

Ὁ λόρδος Βύρων ἤρχισε νὰ περιπατῇ σύννους.

— *Ἄκουσον, κύριε συνταγματάρχα, σταθεὶς πάραυτα εἶπεν· εἶμαι θερμότατος φίλος τοῦ τύπου· ἀλλ' εἰς τὴν κοινωνίαν ταύτην, βεβαιωθῆτε, φίλε, δὲν εἶναι ἐφαρμοστέος· πρὸ πάντων εἰς τὴν παροῦσαν καυστικὴν κατάστασίν της.*

— *Εἶναι ἐφαρμοστέος εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, Μυλόρδε, πρὸ πάντων εἰς τὴν κοινωνίαν ταύτην· διότι πᾶσα ἀναρχία διὰ τούτου θὰ προληφθῇ ἡ τακτοποιηθῇ.*

— *Φοβοῦμαι τὴν κατάχρησιν καὶ τοὺς λιβέλλους.*

— *Αἱ καταχρήσεις καὶ οἱ λίβελλοι, ἐξ ἐναντίας, διὰ τοῦ τύπου θὰ παύσουν.*

— *Ἀρκετὰ ἐγνώρισα τοὺς φιλελευθέρους, καὶ τοὺς ἐπαγγελομένους ἐλευθερίας, εἶπεν ὁ Βύρων.*

— Κρίνετε ἴσως ἀπὸ τοὺς Ἰταλούς σας . . . . ἀπὸ αὐτοὺς θὰ ἐδανείσθητε τὰς ἰδέας ταύτας.

— Ὄχι, Κύριε, ἀπὸ τοὺς Χὰντς, Καρτράϊτ κτλ. τῆς Ἀγγλίας μας.

— Καὶ μ' ὅλον τοῦτο ὑμεῖς ἐπαρουσιάσατε εἰς τὸ κοινοβούλιον τὸ περὶ μεταῤῥυθμίσεως νομοσχέδιον τοῦ Καρτράϊτ, καὶ ἐβοηθήσατε τὰς ποιήσεις τοῦ Χὰντς καὶ τοῦ ἐδώκατε νὰ πωλήσῃ τὰ συγγράμματά σας.

— Εἶσαι χειρότερος τοῦ Οὐίλσων, καὶ πράττεις καλῶς νὰ ἐγκαταλίπῃς τὸν στρατὸν (α), ἐπανέλαβεν ὁ Βύρων.

— Δὲν εἶμαι, Μυλόρδε, εἰμὴ ἁπλοῦς στρατιώτης· ἐν τούτοις πώποτε δὲν θέλω ἐξέλθει τῶν ἀρχῶν μου· καὶ αὗται τόσον ἐκ διαμέτρου διαφέρουν, ἀπὸ τὰς ὑμετέρας, ὥστε κάλλιον ν' ἀφήσωμεν τὸ ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας.

— Ἐλπίζω ὅτι ὁ χαρακτήρ μου δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀγερόχους ἀπαντήσεις σου, μὲ σαρκαστικὸν μειδίαμα εἶπεν ὁ Λόρδος.

— Ὄχι βέβαια! ἡ εὐφυΐα, Μυλόρδε, σᾶς ἀπεθανάτισε· καὶ ἂν πράξητε τὰ χείριστα, ἡ φήμη σας δὲν δύναται νὰ ἐγγιχθῇ, ἀνασπῶν τοὺς ὤμους εἶπεν ὁ υἱὸς τοῦ Κόμητος τῶν Ἀρυγκτώνων.

— Πολὺ καλά· θὰ μὲ ἴδῆτε . . . καλὴν νύκτα.

Ἔλαβεν ὁ συνταγματάρχης τότε ἓν τῶν κηρίων καὶ ἔφεξεν εἰς τὸν Λόρδον.

— Τί!! . . . φέγγεις εἰς ἕνα Τοῦρκον;

Ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ καὶ πάλιν ἔκλινεν· ὁ δὲ Λόρδος μετέβη εἰς τὸν κοιτῶνά του κατατεταραγμένον ἔχων ὅλον αὐτοῦ τὸ νευρικὸν σύστημα.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ ἀνεχώρησεν δι' Ἀθήνας, ὅπου εἶχον μεταβῇ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς, ὁ Τρελώνης καὶ ὁ Γκούρας. Ὁ δὲ λόρδος Βύρων ἤρχισε νὰ ἐννοῇ ὅτι δὲν ἦτο εὔκολον νὰ δράξῃ τις τοὺς χαλινοὺς ἑνὸς τοιούτου ἀδαμάστου ἔθνους, καὶ νὰ τὸ φέρῃ καὶ ἄξῃ ὅπως θέλει· εἶχε καὶ τοὺς φιλέλληνας νὰ καθυποτάξῃ, καὶ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς νὰ ἐξοικονομήσῃ. Ἡ καρδία τοῦ εὐγενοῦς λόρδου ἐδίψα τὴν δόξαν· οἱ στίχοι, τοὺς ὁποίους ἔγραψεν εἰς τὰ γενέθλιά του τὸ δεικνύουν ἄριστα, ἐζήτησε λοιπὸν νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ναυπάκτου· ἤλπιζεν ἐκ τοῦ ἰδίου ταμείου καὶ ἐκ τοῦ δανείου νὰ ὀργανίσῃ ἕνα μικρὸν στρατὸν καὶ πυροβολικὸν, καὶ διὰ τούτων νὰ λάβῃ τὰς ἡνίας ὅλας τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως εἰς χεῖράς του.

— Μυλόρδε, ζητῶ συγγνώμην νὰ σᾶς κάμω παρατήρησίν τινα, εἶπε μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Α. Μαυροκορδάτος εἰς τὸ περὶ Ναυπάκτου συμβούλιον τῶν Ἑλλήνων.

(α) Στάνωπ σελ. 98.

— Προχωρήσατε.

— Φίλιππος ὁ Μακεδὼν συνείθιζε νὰ λέγῃ, ὅτι «κάθε πύλη ἀνοίγεται εἰς ὄνον φορτωμένον χρυσίου.» Ἡμεῖς γνωρίζομεν καλλίτερα τοὺς Τούρκους, καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἀλβανοὺς τῆς Ναυπάκτου. Ὁ Χασάν-πασᾶς καὶ οἱ ϛρατιῶταί του πρὸ δύο ὁλοκλήρων ἐτῶν μισθὸν δὲν ἔλαβον· αἱ ὀλίγαι τροφαί των δὲν εἶναι καλῆς ποιότητος, καὶ οἱ στρατιῶται εἶναι τόσον δυσηρεστημένοι, ὥστε καθ' ἑκάστην αὐθαδιάζουν πρὸς τὸν ἀρχηγόν των· δὶς ἐζήτησαν ζῶντα νὰ τὸν καύσουν ἐντὸς τοῦ χαρεμίου του· διατὶ λοιπὸν νὰ μὴν ἐμβῶμεν εἰς διαπραγμάτευσιν περὶ παραδόσεως καὶ ἀποφύγωμεν τὴν αἱματοχυσίαν; Ὁ κὺρ Φωκᾶς ὁ ἔπαρχος τοῦ Βενετικοῦ καὶ ἀνεψιὸς τοῦ γενναίου Γεωργάκη Φωκᾶ, ὅστις τοσοῦτον ἠρίστευσεν εἰς Μολδοβλαχίαν, μὲ εἴκοσι ἢ εἰκοσιπέντε χιλιάδας δίστηλα, εἶμαι βέβαιος, δύναται νὰ διαπραγματευθῇ τὴν ὑπόθεσιν.

Ὁ λόρδος Βύρων ἐσκέφθη ὀλίγον, καὶ ὅτε εἶδεν ὅτι ὅλοι ἐνέκρινον τὸ σχέδιον τοῦ Α. Μαυροκορδάτου, τὸ παρεδέχθη καὶ οὗτος, ὑποσχεθεὶς νὰ καταθέσῃ ἐκ τοῦ ἰδίου ταμείου τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα πρὸς παράδοσιν τοῦ φρουρίου.

Τοῦ συνεδρίου διαλυομένου, ἠκούσθησαν φωναὶ πολλαὶ ἔξω εἰς τὴν θύραν· ἦσαν οἱ μηχανικοὶ Ἄγγλοι, οἵτινες ἐζήτουν ἐπιμόνως νὰ ἴδουν τὸν λόρδον Βύρωνα.

ΚΕΦΑΛ. 12.

Ο ΤΟΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΣΑΣΣ (α).

Εἰς τὸ σεράγιον, ὅπου κατῴκει ποτὲ ὁ διοικητὴς τοῦ Μεσολογγίου, ἦτο ὁ στρατὼν τοῦ πυροβολικοῦ· ἐκεῖ κατῴκησαν καὶ οἱ μηχανικοὶ Ἄγγλοι, οἵτινες ἦλθον νὰ διδάξουν τοὺς Ἕλληνας τὴν ὁπλοποιΐαν· ἐνταῦθα ὁμοίως μετεκομίσθησαν καὶ τὰ διάφορα τῆς ὁπλοποιΐας ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα ἡ φιλελληνικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Λονδίνου ἔστειλε, καὶ τὰ ὁποῖα, λυπηρὸν νὰ εἴπωμεν, ποτὲ δὲν ἐμβῆκαν εἰς ἐνέργειαν, καὶ ἄχρηστα μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως ἔμειναν.

Ἦτο περίπου μεσημβρία, ὅτε ὁ Κάρλος μεθ' ἑνὸς Σουλιώτου φίλου του, Τότη τοὔνομα, ὅστις ἐκράτει ἐκ τῆς χειρὸς τὸν μικρὸν υἱὸν τοῦ Βότζαρη, ἐξῆλθον εἰς περίπατον· εἶχε δ' ἀφήσει τὸν Θρασύβουλον εἰς τὴν ἐπιστασίαν γραίας τινός. Πρώτην φορὰν μετὰ τόσας ἡμέρας ἐξῆλθε ν' ἀναπνεύσῃ καθαρὸν ἀέρα· εἰσῆλθον εἰς ἓν καφενεῖον καὶ ἔπιον· ὁ δὲ Σουλιώτης ἔκαμε τιμὴν κατ' ἔκτασιν πρὸς τὸν κερνῶντα· ἦτο δὲ σχεδὸν οἰνόθρυπτος, ὅτε διέβαινον ἔμπροσθεν τοῦ σεραΐου.

(α) Στάνωπ σελ. 118.

— Θὰ μπαίνω μνιὰ φορὰ μέσα νὰ δγῶ τοὺς κανονιέριδες, εἶπεν ὁ Σουλιώτης.

— Δὲν εἶναι συγχωρημένον, εἶπεν ὁ Κάρλος.

— Γιὰ μέναναι! ἐπανέλαβεν ὁ Σουλιώτης· καὶ θέλων νὰ δείξῃ πρὸς τὸν Οὔγγρον ὅτι κἄτι εἶναι, ἐπροχώρησε μὲ θρασύτατον βῆμα πρὸς τὸ σεράϊον.

Ὁ σκοπὸς τὸν ἐμπόδισεν, ὁ Τότης ἐπέμενε νὰ ἐμβῇ διὰ τῆς βίας.

Ὁ ὑπολοχαγὸς Σὰςς, Σουηδὸς, ἔφθασε τὴν αὐτὴν στιγμὴν καὶ ὁμοίως προσέθεσεν ὅτι δὲν ἦτο συγχωρημένη εἰς κανένα ἡ εἴσοδος ἄνευ ἀδείας.

— Ἀμ θἄμπω μέσα, ὠρέ· τί 'σαι σὺ ποῦ θὰ μ' ἀλικοτίζῃς.

— Νὸ... ντὲ μπένει μέσα!.. ἔκεις ὄρντινο;

— Ὀρντὶ νὰ γένῃς, ὠρέ! ἄφες το καὶ θὰ μπαίνῃ γιὰ νὰ μοῦ δίνῃ ὁ μυλόρδος τσοὺ λουφέδες μου.

— Νό! Νό!... μυλόρντο ἐντῶ ντὲ κάτεται.... Ἄλτ!!...

— Ἄτι νὰ γένῃς, ὠρὲ... μὴ τὸ βάνῃς χέρι, ὠρέ....

Ὁ Σουλιώτης Τότης ἐζήτει νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς βίας· ὁ δὲ Σουηδὸς ἀξιωματικὸς τὸν ἐμπόδιζε, καὶ ὅτε εἶδεν ὅτι δὲν ἤκουε μὲ τὸ καλὸν, μετεχειρίσθη τὴν βίαν καὶ τὸν ὤθησε.

— Σύ, ὠρέ, κουντάεις μένα.... κύτταε τοῦτο.... καὶ ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὸ γιαταγάνι του.

— Νό! ἐπανέλαβεν ὁ Σὰςς, ντὲν ἐμπαίνει, καὶ ἔσυρε τὸ ξίφος.

— Ἀμ' ἐγὼ λέγω γιὰ νὰ μὴ τὰ μετρᾶμε.... νὰ πῶς τὸ σύρουν, ὠρὲ τὸ γιαταγάνι.

Ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἔσυρε τοῦτο ὁ Τότης καὶ μὲ τὴν ἡράκλειον αὐτοῦ δύναμιν, ὡς λέγει καὶ ὁ κύριος Μίλιγγεν (α), ἐδιχοτόμησε τὸν ἀριστερὸν βραχίονα τοῦ Σουηδοῦ. Δὲν εὐχαριστήθη δ' ἕως ἐδῶ, ἀλλ' ἔτι ταχύτερα ἐξεκένωσε ἐπὶ τούτου καὶ τὸ πιζόλιόν του καὶ ἐξήπλωσεν ἐπὶ τῆς γῆς κατασπαρασσόμενον τὸν δυστυχῆ ὑπολοχαγόν.

Ὥρμησαν τότε οἱ τοῦ σώματος τοῦ πυροβολικοῦ ἐναντίον τοῦ Τότη, καὶ καταφέροντες πληγάς τινας πρὸς τοῦτον, κατώρθωσαν νὰ τὸν συλλάβουν καὶ τὸν κλείσουν μετὰ τοῦ Κάρλου καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βότζαρη εἰς τὸ Σεράϊον.

Τοῦτο μαθόντες οἱ λοιποὶ Σουλιῶται ἔδραμον ἐκεῖ, καὶ ἤθελε βεβαίως ἐκραγῇ ἐμφύλιος πόλεμος, ἂν ἐν τῷ ἅμα δὲν ἀπέλυον τὸν Τότην.

Ἦλθον τώρα οἱ μηχανικοὶ εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ λόρδου Βύρωνος, φέροντες τὸν Κάρλον, καὶ ζητοῦντες τὴν ἄδειαν, ὅπως ἐν τῷ ἅμα ἀφήσουν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπιστρέψουν εἰς Ἀγγλίαν.

— Ἤλθομεν νὰ ἐργασθῶμεν καὶ φανῶμεν χρήσιμοι εἰς τὴν

(α) Σελ. 27.— Στάνωπ σελ. 118 Ἴδε Βρεττ. Λεϊέρκ, τομ. Β', σελ. 58.

Ἑλλάδα, ἢ τοὐλάχιστον ν' ἀποθάνωμεν μαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων· πλὴν ὄχι καὶ νὰ δολοφονώμεθα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

— Ἔχετε δίκαιον! καὶ διοργανίζω ν' ἀπομακρύνω τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον, εἶπεν ὁ λόρδος Βύρων· εἶναι τφόντι οἱ ταραξίαι τῆς πόλεως... ὀλίγας ἡμέρας ἔτι, καὶ ἡ ἡσυχία θέλει βασιλεύσει ἐνταῦθα.

— Μυλόρδε, δὲν καθήμεθα οὔτε μίαν ἡμέραν περισσότερον ἐντὸς τῆς τιγραρχίας ταύτης, εἶπον οἱ ἔντρομοι μηχανικοί... Ἰδοὺ ἐξετάσετε τὸν ἄνθρωπον τοῦτον νὰ ἴδῆτε τίνι τρόπῳ εἰς τὴν στιγμὴν ὁ Τότης ἐδολοφόνησε τὸν δυστυχῆ Σάςς.

— Ποῖος εἶσαι; ἠρώτησεν ὁ λόρδος Βύρων τὸν Κάρλον.

— Ὁ ὑπηρέτης τοῦ κυρίου Θρασυβούλου, ὅστις ἐπολέμησεν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Μάρκου Βότζαρη.

— Ποιὸς εἶναι ὁ Μυλόρδος ὁ ἐξακουστὸς γιὰ ταῖς ῥιμάδες του; ἠκούσθη τότε φωνὴ γυναικός. Συγχρόνως ἐνεφανίσθη ἡ κυρὰ Ρ.... κρατοῦσα ἐπιστολὴν εἰς χεῖρας.

Ὁ Κάρλος τὴν ἀνεγνώρισε καὶ ἐμειδίασε.

— Νά τα!... ἐδῶ 'σαν; Καρλούλη μου.... καὶ ὁ κὺρ Θρασυβούλης; Δεῖξέ μου τὸ Μυλόρδο νὰ δόνω τὸ γράμμα τοῦ κὺρ Τρελοῦ.

Ὁ λόρδος Βύρων ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν τῆς κυρᾶς Ρ... ἥτις ἦτο ἐκ μέρους τοῦ Ἐδουάρδου Τρελώνη, ὅστις θέλων νὰ διασκεδάσῃ τὸν ποιητὴν, ἀπέπεμψε πρὸς τοῦτον διὰ μιᾶς ἐκτεταμένης περιγραφῆς τὴν κυρὰ Ρ....

Δυστυχῶς αὕτη εὗρε τὸν παράδοξον τοῦτον χαρακτῆρα εἰς μίαν τῶν στιγμῶν, καθ' ἣν ἦτο τοσοῦτον νευρικὸς καὶ τοσοῦτον ἠρεθισμένος κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, ὥστε ἅμα διέτρεξεν ὀλίγον τὴν πρώτην σελίδα τῆς ἐπιστολῆς καὶ εἶδε τὸ ἐμπεριεχόμενον, τὴν ἔκλεισε μὲ ὁρμὴν, καὶ στρέψας τῇ εἶπε «κάμε με τὴν χάριν νὰ ἔλθῃς μίαν ἄλλην ἡμέραν· διότι τώρα εἶμαι πολὺ ἐνησχολημένος.»

Ἡ κυρὰ Ρ.... συνέστρεψε μὲ δυσαρέσκειαν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου της, καὶ ἀφοῦ ἔρριψε μὲ θράσος τὰ βλέμματα πρὸς τὸν λόρδον Βύρωνα καὶ τοὺς μηχανικοὺς, ψυχρότατα ἐξῆλθε, καὶ περιέμενε κάτω εἰς τὴν ὁδὸν τὸν Κάρλον.

Ἐν τούτοις τὸ Μεσολόγγιον ὅλον ἀληθῶς ἐπένθησε τὸν δυστυχῆ Σάςς· ἡ κηδεία αὐτοῦ ἐξετελέσθη μετὰ πομπῆς· τὰ ἐργαστήρια ἔκλεισαν, ὅλοι οἱ κάτοικοι συνώδευσαν τὸ λείψανον, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Σουλιῶται ἔνοπλοι καὶ λυπημένοι (α).

Τὴν αὐτὴν ὅμως ἑσπέραν ἀνεχώρησαν οἱ μηχανικοὶ δι' Ἑπτάνησα, λαβόντες δεκατεσσάρων ἡμερῶν ἡμερομίσθια, μ' ὅλον ὅτι ὁ λόρδος Βύρων προσεπάθησε πολὺ νὰ τοὺς ἀποτρέψῃ (β).

(α) Μίλιγγεν σελ. 98.
(β) Γόρδων τομ. 2, σελ. 114.

Εὑρίσκετο ὁ Βύρων εἰς ἐρεθισμὸν νευρικώτατον διὰ τὰς ἐναντιώσεις ταύτας, προσεπάθει δὲ νὰ ἐξοικονομήσῃ ὅπως ἠδύνατο τοὺς Σουλιώτας, οἵτινες, φρονοῦντες ὅτι τὰ πλούτη του ἦσαν ἀνεξάντλητα, καθημερινῶς ἐπηύξανον τὰς ἀπαιτήσεις των, καὶ ὠχλαγώγουν κάτω τῶν παραθύρων του. Ἐκήρυξε τέλος ὅτι θ' ἀναχωρήσῃ καὶ ὁ ἴδιος ἐξ Ἑλλάδος, ἂν οἱ ἀνυπόφοροι οὗτοι ὀρεινοὶ δὲν ἄφηνον τὸ Μεσολόγγιον· τοὺς ἀπέπεμψαν λοιπὸν εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Κώστα Βότζαρη, πληρώσαντος τοῦ Ποιητοῦ ἐκ τοῦ ταμείου του τρεῖς χιλιάδας δίστηλα.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ταραχή του, ὥστε τὴν 15 τοῦ φεβρουαρίου, ἐνῷ συνδιελέγετο μεθ' ἑνὸς τῶν ἀνθρώπων, προσεβλήθη ἐν ἀκαρεῖ ὑπὸ ἐπιληψίας, ἥτις διήρκεσεν ἀρκετὰς ὥρας (α).

Ἐπέστρεφεν ὁ Κάρλος εἰς τὰ ἴδια, ὅτε ἡ κυρὰ Ρ... ἔδραξε τὸν βραχίονά του.

— Κειὸς ποῦνοιξε τὸ γράμμα, Καρλούλη, ἦταν ὁ λόρδος;

— Μάλιστα κυρὰ Ρ...

— Κειὸς ὁ μαγκούφης κάνει τέτοιαις ῥιμάδες κ' ἔχει τόσο βιός! δὲ τοῦ δείχνει.... ἀλήθεια! ποῦ 'ναι ὁ κὺρ Θρασυβούλης;

— Εἰς τὸ κρεβάτι! ἄῤῥωστος.

— Ἄῤῥωστος!... καὶ τὶ ἔχει ὁ ἀντραδερφούλης;

— Ἐπληγώθη εἰς τὸ Καρπενήσι, καὶ ἀπὸ τότε δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀναλάβῃ.

— Ποῦ κάθεται;

— Κατὰ τὸ σεράϊ.

— Πάμε τάχια νὰ τὸν διῶ.... ἤθελα νὰ τοῦ 'χα γιὰ ζωῆς καράτι, ὕστερ' ἀπὸ τέτοιο φέρσιμο, μὰ ἂς ἦναι πλιά, σὰν ἦναι βαρεμένος.

— Δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸν ἴδῃς σήμερον· εἶναι πολὺ ἄῤῥωστος καὶ περιμένει καὶ τὴν ἀῤῥαβωνιστικήν του ἀπὸ Ζάκυνθον.

— Τὴ ῥαβωνιαστική του! ποιά 'ναι ἡ ῥαβωνιαστική του;

— Ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ἡ Ἀνδρονίκη!... Μανούλα μου!... καὶ τὸ δικόνε μου Ἀντρόνικο τὸν λέγανε.

— Ὁ ἀῤῥαβωνιστικός σου εἶν' ἡ ἀῤῥαβωνιστική του.... ὁ ἀῤῥαβωνιστικός σου ἦτο γυναῖκα καὶ ὄχι ἄνδρας... θὰ τὸ 'δῇς εἰς ὀλίγας ἡμέρας, κυρὰ Ρ......

— Καρλούλη, ἄκουσε δῶ..... βάρδα μὲ τὰ χωρατά σου.... καὶ ἡ Σουλιῶτις ἔφερεν ἐλαφρὰν πυγμὴν ἐπὶ τῆς μέσης τοῦ Κάρλου.

— Δὲν χωρατεύω, εἶπεν ὁ γέρων Οὖγγρος γελῶν.

— Πάμε, πάμε ς' τοῦ Θρασυβούλη.

— Δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸν ἰδῇς σήμερον Κυρά.... αὔριον.

(α) Ἐδουάρ. Βλακουϊέρ. σελ. 11.

— Σύρε μπροστὰ, Καρλούλη μου.... δὲν μπορῶ νὰ δγιῶ τὸν ἀντραδερφούλη μου!! ταμὰμ ηὗρες καὶ γυναῖκα νὰ σ' ἀκούση.

Καὶ λαβοῦσα τὴν χεῖρα τοῦ Κάρλου ἔκαμε τοῦτον θέλοντα καὶ μὴ νὰ τὴν διευθύνῃ εἰς τοῦ Θρασυβούλου τὰ δωμάτια.

ΚΕΦΑΛ. 13.

Η ΚΥΡΑ Ρ.... ΕΙΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ.

Παρῆλθον τεσσαράκοντα περίπου ἡμέραι μέχρι τοῦ νῦν, ἀφ' ἧς ὁ μπάρπα Λάμπρος ἀνεχώρησεν, ὅπως φέρῃ τὴν Ἀνδρονίκην ἀπὸ τὴν νῆσον τῆς Ἰθάκης.

Ἡ Ἀνδρονίκη πάραυτα εἶχεν ἀπαντήσει πρὸς τὸν μνηστῆρά της ὅτι ἡτοιμάζετο ν' ἀφήσῃ τὴν νῆσον τοῦ Ὀδυσσέως τὴν ἐπαύριον μετὰ τοῦ γέροντος ἁρματωλοῦ ἐπὶ ἰονικοῦ βρικίου, καὶ ἔλθῃ εἰς Μεσολόγγιον.

Τὴν ἐπερίμενε λοιπὸν ὁ Θρασύβουλος καθ' ἑκάστην· πλὴν ἔκτοτε τίποτε περὶ αὐτῆς δὲν ἤκουσεν· εὑρίσκετο εἰς ἀνησυχίαν μεγάλην, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ μεταξὺ Ἰονίων Νήσων καὶ στερεᾶς Ἑλλάδος θάλασσα διεπλέετο ἀπὸ πάμπολλα ἐχθρικὰ πλοῖα, πρὸς τὰ ὁποῖα καὶ ὁ ἴδιος Βύρων ὀλίγον ἔλειψε νὰ πέσῃ, καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ κόμης Γκάμπας ἔπεσε, καὶ δὲν ἤθελε διαφύγει τὸ τουρκικὸν γιαταγάνιον, ἂν ὁ πλοίαρχός του, Βαλσαμάκης τις, δὲν εἶχέ ποτε διασώσει τὴν ζωὴν τοῦ Ὀθωμανοῦ πλοιάρχου, ὅστις τοὺς εἶχε συλλάβει (α).

Ἦτο ἐπίσης τεταραγμένος οὐκ ὀλίγον, ὅτε ἤκουσεν ὅτι ὁ ὑπηρέτης του Κάρλος εὑρίσκετο εἰς τὴν συντροφίαν τοῦ Σουλιώτου, ὅστις ἐδολοφόνησε τὸν δυστυχῆ Σάσς.

— Ἐνῷ δὲ ἐνοσηλεύετο, καὶ ὑπὸ ἐντυπώσεων τοιούτων ἐταράττετο ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου, ἰδοὺ ἡ θύρα ἀνοίγεται μετὰ κρότου καὶ ἡ κυρὰ Ρ.... μεθ' ὁρμῆς εἰσέρχεται καὶ ῥίπτεται εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ.

— Κὺρ Θρασυβούλη, κὺρ Θρασυβούλη μου!... βαρεμένος ἔτζι βαριὰ ἀντραδερφούλη μου!....

— Κυρὰ Ρ.... πῶς εὑρέθης καὶ ἐδῶ στὸ Μεσολόγγι!... ἐκστατικὸς οὗτος ἐμάσσησε.

— Στάσου ν' ἀνασάνω καὶ νὰ σοῦ τὰ λέγω οὗλα, κὺρ Θρασυβούλη! σὰν ἔφυγες καὶ μ' ἄφηκες μοναχὴ καὶ μοναχὴ χωρὶς γαΐδαρο μέσα στὰ ῥομάνια καὶ λιμέρια.... ποτέ μου δὲν θὰ τὸ λησμονάω!... ἐχάλασα τὰ τζαρούχια μου ὅσο ναὕρω τὴ σπηλιὰ πίσου' ἐκεῖ γενήκαμε νύχι καὶ κρέας πιὰ μὲ τὸ κὺρ

(α) Μίλιγγεν σελ. 88.

Τρελῶν. Ὁ Ὀδυσσέας, ποῦ τὸν εἶχε ῥαβωνιασμένο μὲ τὴν ἀδερφοῦλα του τὴ Ταρσίτσα, ἐμάνισε σὰν τὸν ἔβλεπε πῶς μὲ προτίμαε. Τὶ κάνει λοιπὸ, σὰν τὰ πῆρε τὰ τέσσαρα κανόνια τοῦ Μαυροκορδάτου....... μανοῦλα μου τὶ κανονάρες!...... τὰ ῥάδιασε στὸ στόμα τῆς σπηλιᾶς ποῦ τὰ τελώνια μὲ τὰ νυχωτὰ φτερὰ των δὲ μποροῦν νὰ τὴν ἀγναντιάσουν. Τώρα τί μοῦ κάνει; πέρνει τὸ Γκοῦρα καὶ τὸ Τρελῶν καὶ φεύγουνε γιὰ τὴν Ἀθήνα. Νὰ μὴ φεύγανε, κὺρ Θρασυβούλη, τὸν εἶχα σὲ τούτηνε τὴ χοῦφτα ποῦ βλέπεις τὸν Ἐγγλέζο.... ἤθελε νὰ μὲ κάμῃ στέφανό του, καὶ δὲν περίμενα πιὰ τὸν ἀδερφοῦλη σου, καὶ ἂς μὴ σοῦ κακοφανῇ· ἤθελες νὰ μ' ἄκους ἀρχόντισσα Τρελοῦ. Τι νὰ γείνῃ! τὸ ῥιζικό μου εἶναι, φαίνεται, γιὰ τὸν ἀδερφοῦλη σου· πρὶ νὰ φεύγανε γιὰ τὴν Ἀθήνα ὁ κὺρ Τρελῶς μέδωκε ἕνα γράμμα γιὰ τὸ Μυλόρδο Βυρώνη ποῦ κάνει τζὴ ῥιμάδες.... μὰ εἶναι ἕνας μαγκούφης! ῥώταε τὸν Καρλούλη πῶς μὲ παρεδέχτηκε σὰν τοῦ χείρηκα τὸ γράμμα.

— Καὶ τώρα θὰ μείνῃς εἰς Μεσολόγγι;

— Θὰ μείνω γιά........ ἄλλαξες ζάβαλη πολύ..... γιὰ πές μου πῶς ἐβαρέθηκες;.. ἄκουσα πῶς ἔκοψες τούρκικο ἀσάχι κάτου 'στὰ Καρπενήσια.

Ὁ Θρασύβουλος ἐδιηγήθη πρὸς τὴν κυρὰ Ρ.... τὰ τῆς ἐκστρατείας του εἰς Καρπενήσιον, καὶ μετ' ὀλίγον τὰ τῆς Ἀνδρονίκης καὶ Διαμάντος· καὶ προσέθεσεν ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν περιμένει τὴν μνηστευμένην του.

Ἡ κυρὰ Ρ.... κατ' ἀρχὰς δὲν ἐπίστευσε· πλὴν, ὅτε ὁ Θρασύβουλος ἀνέγνωσε πρὸς ταύτην τὴν ἐκτεταμένην ἐπιστολὴν τῆς φίλης του, εἰς τὴν ὁποίαν τῷ ἐδιηγεῖτο τὰ συμβάντα της καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς ἐν τῷ Κωρυκίῳ ἄντρῳ διαμονῆς της, ἡ κυρὰ Ρ,... ὅλη ἐρυθρᾶ καὶ σύννους ὀρθωθεῖσα ἐπλησίασεν ἕν τῶν παραθύρων, καὶ πολὺν ὥραν ἔμεινεν ἀκίνητος. Ἐξῆλθε μετὰ ταῦτα ἀποχαιρετίσασα ψυχρῶς τὸν Θρασύβουλον, καὶ πλέον δὲν ἐπέστρεψεν.

Ἡ κυρὰ Ρ.... βεβαίως εἶναι εἷς πρωτότυπος χαρακτὴρ διὰ τὸν ἀναγνώστην. Εἶναι μία τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἵτινες εἰς τὴν ὁμιλίαν, τὰς πράξεις καὶ τὴν συμπεριφορὰν εἶναι τέκνον τῆς φύσεως, ὡς τὸ ῥέον τῶν ῥυάκων ὕδωρ. Τί ἐστιν ἐθιμοταξία, τί ἐστι προσποίησις δὲν ἐγνώριζε· καὶ ὅμως ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία της δὲν ἦσαν ἐλεύθερα διαβολικῶν τινων σχεδίων, ὅτε ὑπὸ τοῦ ἔρωτος ἐκυμαίνοντο.

Ἐθήρευε πρὸ καιροῦ ἕνα σύζυγον, καὶ ἐθήρευε σύζυγον καὶ νεώτερόν της, καὶ ἀνατροφῆς ὑψηλοτέρας, καὶ ὡ [illegible] πρόσθες δὲ καὶ πλουσιώτερον. Ὅστις ξένος ἤρχετο εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον, ἔχων τὰ προσόντα ταῦτα, ἀναγκαίως ἔπρεπε νὰ διαβῇ τῆς καρδίας της,....τῶν ἐπιθυμιῶν της. Ἤδη αἱ ἐλπίδες

αὐτῆς ἐματαιώθησαν διὰ τὸν Ἀνδρόνικον, τὸν Θρασύβουλον καὶ τὸν Ἐδουάρδον Τρελώνην. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ διώξῃ τὸν λόρδον Βύρωνα.

Ὁ κύριος Ἐδουάρδος Τρελώνης τοιαύτην περιγραφὴν εἶχε δώσει πρὸς ταύτην διὰ τὸν φίλον του ποιητήν, τοσοῦτον ἐρωτόληπτον τὸν εἶχε παραστήσει, ὥστε αὕτη ἄφησεν ἐπίτηδες μὲ τὴν συστατήριον ἐπιστολήν της τὸ ἄντρον, πεπεισμένη ὅτι εἴς τινας ἡμέρας θὰ κερδήσῃ καὶ τὴν καρδίαν, καὶ τὴν χεῖρα τοῦ ἐνδόξου καὶ πλουσιωτάτου τούτου ἀνδρός.

Ἡ πρώτη ὑποδοχὴ, ὡς γνωρίζομεν, ἦτο ἀρκετὰ ψυχρά· πλὴν δὲν ἀπεκαρδιώθη ὁλοτελῶς· μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ λόρδου Βύρωνος· ἠσθένει οὗτος, ὡς ἐνθυμούμεθα, ἕνεκα τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ ὑπολοχαγοῦ Σὰςς καὶ τῶν ταραχῶν τῶν Σουλιωτῶν, καὶ δὲν ἐδέχετο οὐδένα. Ὁ ὑπηρέτης του Φλέσχερ μετὰ φιλοφροσύνης τὴν εἰσῆξεν εἰς τὰ δωμάτια τῆς Χουσεΐνενας.

Ἡ Χουσεΐνενα ἦτο μήτηρ τῆς ὡραίας Χαταγές· δηλαδὴ τῆς ὀκταετοῦς ἐκείνης κόρης τοῦ Χουσεῒν-Ἀγᾶ τοῦ Μεσολογγίου, τὴν ὁποίαν ὁ λόρδος Βύρων μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξίν του, λυπηθεὶς διὰ τὴν σφαγὴν τῶν συγγενῶν της, ὠνόμασε θετὴν θυγατέρα του, καὶ ἐσκόπευε νὰ πέμψῃ εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως ἀνατραφῇ ὑπὸ τῆς Λαίδης Αὐγούστης, καὶ χρησιμεύσῃ σύντροφος τῆς θυγατρός του Ἄδας (α).

Εἰς τὰ δωμάτια ταῦτα ἦσαν καὶ εἴκοσι ἄλλαι περίπου ὀθωμανίδες πάσης ἡλικίας καὶ παντὸς κάλλους, αἵτινες τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦλθον νὰ παρακαλέσουν τὸν Λόρδον, νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀρχὰς ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὰς ν' ἀπέλθουν τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου ἐφοβοῦντο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν μὴ εἰς πρῶτον ἀναβρασμὸν θυσιασθῶσιν (β).

— Ἀμ' δὲ μοῦ κραίνεις πῶς ὁ Μυλόρδος ἔχει κοτζὰ χαρέμι; ἐξεφώνησεν ἡ Σουλιῶτις, ἅμα ἔρριψε τὰ βλέμματα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀθωμανίδων. Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ Καντίνα 'πὸ σᾶς; ἠρώτησεν.

Ἡ Χουσεΐνενα ὠρθώθη καὶ τὴν παρεκάλεσε νὰ ὁμιλῇ σιγώτερα, διότι ὁ λόρδος Βύρων ἦτο ἀρκετὰ ἀσθενής.

— Ἀμ' κάλλια νὰ μένω χωρὶς στεφάνι οὔλη μου τὴ ζωὴ, παρὰ νά 'χω νὰ κάμω μ' ἕνα μαγκούφη Ἐγγλέζο, πόχει χαρέμι ἀπὸ τριγιάντα τουρκάλες!... κρίμας τὸν ἄθρωπο!...

Ῥίψασα δὲ βλέμμα καταφρονητικὸν πρὸς τὰς ὀθωμανίδας, αἵτινες ὡς περιστεραὶ ἐνώπιον γυπὸς ἔμενον περίφοβοι, ἐξῆλθε καὶ ἐπέστρεψε πάραυτα τεθλιμμένη εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον.

(α) Ἴδε ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ *ἀναμνήσεις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως*, τομ. 2, σελ. 10, 38, 58, 83

(β) Μίλιγγεν σελ. 101.

Αἱ ὀθωμανίδες, εἰκοσιδύο τὸν ἀριθμὸν, μετ' ὀλίγας ἡμέρας, δι' ἐξόδων καὶ συνεργείας τοῦ λόρδου Βύρωνος, ἐπεβιβάσθησαν εἰς πλοῖον καὶ ἀπεστάλησαν εἰς Πρέβεζαν (α).

ΚΕΦΑΛ. 14.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΟΡΔΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ.

Μετὰ τὴν ὁμιλίαν, τὴν ὁποίαν εἴδομεν, τοῦ συνταγματάρχου Στάνωπ καὶ τοῦ λόρδου Βύρωνος, ὁ πρῶτος, ὁμοῦ μὲ τὸν λοχαγὸν Ἔμφραιην, ἄφησε τὸ Μεσολόγγιον τῇ 1 Φεβρουαρ. καὶ διευθύνθη εἰς Ἀθήνας πρὸς τὸν Ὀδυσσέα καὶ Ἐδουάρδον Τρελώνην. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς προσεπάθει διὰ τοῦ Ἐδουάρδου Τρελώνη νὰ ἑλκύσῃ τὸν λόρδον Βύρωνα πρὸς τὸ μέρος του.

Τὸν Ὀδυσσέα πρὸς τούτοις, ἐκτὸς τοῦ Τρελώνη καὶ ἰατροῦ του Σοφιανοπούλου, περιεστοίχιζε καὶ ὁ Νέγρης, ποτὲ μὲν μέγιστος ἐχθρός του, καὶ ὠθήσας τοῦτον εἰς τὰς σφαγὰς τοῦ Νούτζου καὶ Μπαλάσκα, ἤδη δὲ ὡς Μέντωρ ὀλισθήσας μέχρι τῶν κόλπων αὐτοῦ.

Βλέπων τέλος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου ὅτι οὐδενὶ τρόπῳ ἠδύνατο ν' ἀποσπάσῃ τὸν εὐγενῆ φιλέλληνα ἀπὸ Μεσολόγγιον, καὶ ἐπιθυμῶν ἀπολύτως νὰ κάμῃ τὴν γνωριμίαν του, καθ' ὅτι τὸ εἰς Λονδῖνον διαπραγματευόμενον δάνειον ἤγγιζε νὰ ἔλθῃ εἰς Ἑλλάδα, ἐπεφόρτισε τὸν Γεώργιον Φίνλαην καὶ ἔστειλε τὸν λοχαγὸν Ἔμφραιην μετ' ἐπιστολῶν τοῦ Στάνωπ καὶ Τρελώνη (β), ὅπως προσκαλέσῃ ἀμφοτέρους, τόν τε Μαυροκορδάτον καὶ τοῦτον, νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ συνέδριον τῶν Σαλώνων (Ἀμφιλοχικὸν Συνέδριον.)

Ὑπενηργεῖτο δὲ τὸ συνέδριον ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Νέγρη καὶ Σοφιανοπούλου, καὶ ἀντικείμενον εἶχε τὴν σύνοδον τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἑλλάδος, ὅπως ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν τὰ μέτρα ἐκεῖνα, ἅτινα ἠδύναντο νὰ συγχωνεύσουν εἰς ἓν τὰ κόμματα ὅλα τοῦ ἔθνους, καὶ σβέσουν τὰς ἐμφυλίους φλόγας τῆς ἤδη κατασπαρασσομένης Πελοποννήσου, καὶ προετοιμασθοῦν κατὰ τῆς μεγάλης τοῦ Ἰβραΐμ ἐκστρατείας.

Ὁ λόρδος Βύρων εἶχεν ἀναλάβει ὀλίγον καὶ ἤρξατο νὰ ἐξέρχηται ἔφιππος εἰς τὸν περίπατον, ὅτε τὰ τοῦ Καραϊσκάκη ἐτάραξαν ἐκ νέου τὴν ὑγείαν του καὶ πάλιν εἰς τὴν κλίνην τὸν ἔρριψαν (γ).

(α) Μέλεγγεν σελ. 102.

(β) Ἔμφραιης σελ. 14ι

(γ) Τὸ ὄνομα τοῦ Καραϊσκάκη ἔμεινεν ἀθάνατον καὶ ἔνδοξον μ[illegible] Ἑλλήνων. Αἱ πράξεις του κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως, εἶναι ἀνδραγαθίαι ἀείμνηστοι. Οὐχὶ μόνον μετ' ἀκραιφνοῦς ζήλου ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἐξωμάλυνε καὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος πολλὰ κόμματα, καὶ τέλος ἀπέθανε θάνα-

Ἐν τούτοις ὁ λοχαγὸς Ἔμφραιης ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγιον μὲ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ ἀμφότεροι, ὅ τε λόρδος Βύρων καὶ ὁ Α. Μαυροκορδάτος τὸν ἐδέχθησαν, καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀναχωρήσουν, ἅμα ὁ πρῶτος ἤθελεν εἶναι εἰς περισσοτέραν ἀνάῤῥωσιν (α).

Τοῦ λόρδου Βύρωνος ἡ ὑγεία ἐκαλλιτέρευε· πλὴν τοσοῦτον παράδοξος καὶ ὑποχονδριακὸς κατέστη, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐξασθενήσεώς του, ὥστε ἦτο σχεδὸν ἀνυπόφορος πρὸς τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτόν· ὡμοίαζε, λέγει ὁ ἰατρός του κύριος Μίλιγγεν, ἕνα ἡμιανατεθραμμένον καὶ ἐριστικὸν παῖδα· τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος τὸ ᾐσθάνετο, καὶ συχνάκις ἐζήτει συγγνώμην παρ' ἐκείνων, τοὺς ὁποίους κακομετεχειρίζετο. Ἡ μόνη διασκέδασίς του ἦτον ἡ ἱππασία, ἥτις ἐφαίνετο ὅτι βαθμηδὸν τῷ ἀπέδιδε τὴν ὑγείαν.

Τὴν 9 Ἀπριλίου ἵππευσε καὶ ἐξῆλθε τοῦ Μεσολογγίου· ἦτο λίαν σύννους καὶ προκατειλημμένος ὑπὸ σκέψεων διὰ τὸ συνέδριον τῶν Σαλώνων. Εἰς μίαν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγου εἶχε γράψει εἰς Ἰθάκην πρὸς τὸν φιλέλληνα κύριον Μπὰρφ, ὅστις τὸν παρεκάλει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος, ἔλεγεν (β) «εὐχαριστῶ, ἀλλὰ δὲν δύναμαι ν' ἀφήσω τὴν ποθητήν μου Ἑλλάδα τώρα, ὅτε ἦναι πιθανὸν ὅτι θὰ φανῶ κατά τι χρήσιμος πρὸς ταύτην. Εἰς ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τοῦ πρίγγηπος Μαυροκορδάτου καὶ μιᾶς καλῆς συνοδίας ὑπάγομεν εἰς Σάλωνα, ὅπως συσκευθῶμεν περὶ τῶν ἀναγκαίων ἀμυντικῶν καὶ ἐπιθετικῶν μέτρων τοῦ ἔθνους ».

Κατὰ τὴν μακρὰν ἱππασίαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκυκλοφόρουν εἰς τὴν θερμὴν φαντασίαν τοῦ Ἄγγλου καὶ ἄλλα σχέδια. Ὁ Α. Μαυροκορδάτος ἀνεκαλεῖτο ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς Πελοπόννησον, ὅπως λάβῃ μέρος αὐτῆς. Ἐπρόκειτο λοιπὸν ὁ λόρδος Βύρων, ἢ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ἢ νὰ μένῃ εἰς τὴν θέσιν του εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα.

του ἥρωος. Πλὴν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁμιλοῦντες τὴν ἀλήθειαν, δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ τὸν καταγράψωμεν εἰς τὸν ἴδιον μέλανα χάρτην, εἰς ὃν ἐγράφη καὶ ὁ δυστυχὴς Ὀδυσσεὺς πρὶν δολοφονηθῇ. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν! εἶναι περίεργος ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη. Ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς ἤνοιξεν εἰς Γραβιὰν καὶ Θερμοπύλας πρὸς τὴν Εὐρώπην τὸν ἱερὸν ἀγῶνα μὲ ἀρχαΐκὴν φήμην, καὶ ὅμως, σχεδὸν ἐπικατάρατος ἀπέθανε παρ' ἡμῖν. Ἐνῷ ὁ Καραϊσκάκης ἀσήμαντος κατ' ἀρχὰς, παίζων καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Τούρκους, καὶ οὐδεμίαν ἐμπιστοσύνην ἐμπνέων, σφόδρα ὕποπτος καὶ ἐπὶ Βαρνακιώτου καὶ ἐπὶ Γώγου, ἀπεθανατίσθη, διότι ἀπέθανεν εἰλικρινὴς πατριώτης. Ὁ ἀναγνώστης θέλει μᾶς ἐννοήσει καλλίτερα, φέροντες εἰς φῶς τὰ αἴτια τῆς τοῦ Λ. Βύρωνος ἀδιαθεσίας· ἀναφέροντες τὰ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν φιλελλήνων περὶ Καραϊσκάκη, πρόσφατα βέβαια εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐπιζώντων λειψάνων τῶν ἐποχῆς ἐκείνης, πλὴν ἀποσιωπηθέντα σχεδὸν εἰς τ' ἀπομνημ: καὶ ἱστορίας μας. (Ἴδε περὶ τούτου Μίλιγγεν σελ. 123.—Ὁμοίως Ἱστορ. Τρικούπη, Τόμ. Γ'. σελ. 123.)

(α) Ἴδε ἐπιστ. Μαυροκορδ. καὶ ἐπις. Βύρωνος πρὸς τὸν συνταγμ. Στάγωπ. σελ. 299 καὶ 300.

(β) Ε. Βλακιέρ. σελ. 14—15

Εἶχεν ἤδη ἀπομακρυνθῆ ἓν μέγα διάστημα ἐκ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ὅτε ὁ οὐρανὸς ἤρχισε νὰ μελανοῦται καὶ ὀλίγη βροχὴ νὰ καταπίπτῃ.

Εἰς τὸ στῆθος ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐῤῥιμμένην δὲν ἔδωσε προσοχὴν, μ᾽ὅλον ὅτι ὁ ἵππος του ἤλλαξε τὸ βραδὺ βῆμα εἰς τροχάδην, ἕνεκα σφοδροῦ κεραυνοῦ ὅστις ἠκούσθη εἰς τὰ πέριξ.

Ὁ ὄμβρος ἐντὸς ὀλίγου ἔγεινεν ὁρμητικώτερος, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ οἱ καταῤῥάκται τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ἠνεῴχθησαν· ὁ ποιητὴς ἐστράφη τότε καλπάζων εἰς Μεσολόγγιον.

Ἐν τούτοις ὁ Ἀπρίλιος μὲ τὸ εὐτράπελόν του συντόμως ἔχυσε πάλιν τὸν ἐαρινόν του ἥλιον, ἡ βροχὴ ἔπαυσε, καὶ τὸ κάθυγρον τοῦ λόρδου Βύρωνος σῶμα ᾐσθάνθη εὐχαρίστησιν ἡδονικωτάτην ὑπὸ τὰς μετὰ μεσημβρίαν χλιαρὰς ἐκείνας ἀκτῖνας.

Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν κατοικίαν του μὲ τὸ αὐτὸ βραδὺ βῆμα, μὲ τὸ ὁποῖον πρό τινων ὡρῶν ἀφῆκεν αὐτήν· τὰ δὲ ἐνδύματά του εἶχον ἀποξηρανθῆ ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς σώματός του.

Τὸ αὐτὸ ἑσπέρας ὁ ἰατρὸς Μίλιγγεν καὶ ὁ κύριος Γεώργιος Φίνλαη προσῆλθον εἰς τὰ δωμάτια αὐτοῦ καὶ τὸν εὗρον ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου ἐξηπλωμένον, πάσχοντα ἀπό τινα θέρμην καὶ μικρὸν πόνον εἰς τὰς ἀρθρώσεις (α)· ἦτο μ᾽ ὅλα ταῦτα κατ᾽ ἀρχὰς ὀλίγον εὔθυμος, βαθμηδὸν ὅμως ἔγεινε σύννους καὶ ἄλαλος.

— Τί σκέπτεσθε, Μυλόρδε; διατί εἶσθε τόσον μελαγχολικός; ἠρώτησεν ὁ ἰατρός.

— Τίποτε.... εἰς μίαν προφητείαν, τὴν ὁποίαν μὲ εἶπεν εἷς Ἀθίγγανος, ὅτε ἤμην εἰσέτι παιδίον.

— Ἀλήθεια!.... ποίαν;

— Ὅτε ἤμεθα εἰς Σκωτίαν, ἡ μήτηρ μου, ἥτις ἐπίστευε πολὺ εἰς τὴν χειρομαντείαν καὶ ἀστρολογίαν, ἠρώτησεν ἕνα περιβόητον διὰ τὸ προγνωστικόν του Ἀθίγγανον, ποῖον ἤθελεν εἶναι τὸ μέλλον μου. Οὗτος, ἀφοῦ ἐξήτασε μὲ ἀκρίβειαν τὴν παλάμην τῆς χειρός μου, μ᾽ ἐθεώρησε, καὶ μὲ φωνὴν ἔντονον εἶπε· « προφυλάξου, νέε Λόρδε, εἰς τὸ τριακοστὸν ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας σου· προφυλάξου » ... Καὶ νὰ σᾶς εἴπω τὴν ἀλήθειαν, κύριοι; εἶναι ἐπίσης δύσκολον τὸ νὰ μάθῃ τις τί πρέπει νὰ πιστεύῃ, ὅσον τὸ τί δὲν πρέπει νὰ πιστεύῃ. Εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἔχω τοσαύτας αἰτίας ποιούσας με ν᾽ ἀποθάνω προληπτικὸς, ὁπόσας καὶ τοὐναντίον ν᾽ ἀποθάνω· λ. χ. ἂν καὶ θὰ γελάσητε, θεωρῶ τὴν παρασκευὴν καὶ τὸ σάββατον ἡμέρας ὀλεθρίους· καὶ ὅμως ὅ,τι ἐπεχειρίσθην ἄχρις ὥρας εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἡμέρας ταύτας ποτὲ δὲν μὲ εὐγῆκεν εἰς καλόν (α). Πλὴν ὄχι μόνον ἐξ ἰδίων κρίνω· ἰδοὺ ὁ φίλος μου Σχέλλεης, ποσά
ἔλεγεν « θ᾽ ἀποθάνω εἰς τὸ ὕδωρ » δὲν ἐνταφιάσθη πρὸ ὀλίγου εἰς τὰ κύματα τῆς θαλάσσης;

(α) Μίλιγγεν σελὶς 130

Οἱ κύριοι Φίνλαης καὶ Μίλιγγεν συνεθεωρήθησαν καὶ δὲν ἐπρόφερον οὐδεμίαν ἐναντίωσιν εἰς τοῦ Βύρωνος τὰς ἰδέας, φοβούμενοι μὴ παροξύνουν τὸ πάσχον αὐτοῦ νευρικὸν σύστημα· ἤλλαξαν μόνον τὴν ὁμιλίαν, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεσύρθησαν, ὅπως τὸν ἀφήσουν νὰ ἡσυχάσῃ.

Ἐκοιμήθη ὕπνον βαθὺν, κολυμβῶν εἰς ἱδρῶτα καὶ δερόμενος ἀπὸ καυστικὸν πυρετόν.

Τὴν ἐπαύριον ὑπέφερεν, ὡς λέγει ὁ ὑπηρέτης του Φλέσχερ, ἀπὸ πόνον εἰς τὰ ὀστᾶ καὶ ἡμικρανίαν (β), μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἐμποδίσθη ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξέλθῃ καὶ πάλιν ἔφιππος εἰς περίπατον.

Εἰς τὴν ἐπιστροφὴν ᾐσθάνετο χειρότερα, διότι τὸ σάγμα τοῦ ἵππου του ἦτον ὑγρὸν ἀπὸ τὸν χθεσινὸν ὄμβρον. Ἐκοιμήθη καὶ πάλιν μὲ πυρετὸν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἡ νόσος ἔλαβε χαρακτῆρα σοβαρώτερον.

Ὁ ἰατρὸς Βρουνὼ ἐζήτησε νὰ τὸν φλεβοτομήσῃ τὴν 14 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, πλὴν ἀπέρριψε μὲ ἀποστροφὴν τὴν αἴτησίν του, ὁ δὲ πιστός του Φλέσχερ ἔτρεξε πρὸς τὸν κύριον Μίλιγγεν.

Ἦλθε καὶ ὁ ἰατρὸς οὗτος, καὶ μὲ τὸν γλυκύτερον καὶ ἠπιώτερον τρόπον τὸν παρεκίνει εἰς τὸ αὐτό.

— Δὲν θέλω, ὀργίλως ἀπεκρίθη ὁ λόρδος Βύρων· ἐξ ὅλων τῶν προλήψεών μου ἡ ἀποστροφικωτέρα εἶναι ἡ τῆς φλεβοτομίας· ἡ μήτηρ μου, ὅτε ἀπέθνησκε, μ' ἐξώρκισεν ἐκ τῆς θανατηφόρου κλίνης της ποτὲ νὰ μὴ φλεβοτομηθῶ. Ἔπειτα καὶ ὁ ἴδιος Δόκτωρ Ῥὶδ (Reid) δὲν λέγει εἰς τὸ σύγγραμμά του; « ὀλιγώτεροι ἄνθρωποι ἀπέθανον ἀπὸ τὴν λόγχην τῶν πολεμίων, ἢ ἀπὸ τὸ λογχίδιον τῶν ἰατρῶν ». Μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶναι ἓν μικρότατον ἐργαλεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπροξένησε μεγίστας δυστυχίας (β).

— Αἱ παρατηρήσεις σας, Μυλόρδε, εἶναι ὀρθαὶ διὰ τοὺς ἔχοντας χαλαρωμένον τὸ νευρικὸν αὐτῶν σύστημα, ὄχι ὅμως καὶ διὰ τοὺς ὑποφέροντας ἀπὸ φλόγωσιν, προσέθεσε πάλιν ὁ κύριος Μίλιγγεν.

— Καὶ ποῖοι εἶναι οἱ νευρικοὶ, ἂν ἐγὼ δὲν εἶμαι; νομίζετε ὅτι οἱ λόγοι δὲν ἐφαρμόζονται εἰς ἐμέ; νὰ φλεβοτομήσητε ἕνα νευρικὸν, εἶναι τὸ ἴδιον ὡς νὰ ἐκχορδίσητε ἓν μουσικὸν ὄργανον, οἱ ἦχοι τοῦ ὁποίου ἕνεκα τῆς μὴ ἀναγκαίας δονήσεως ἤδη ἠμιεσβέσθησαν. Πρὶν ν' ἀσθενήσω ἀρκούντως γνωρίζεις πόσον ἀσθενὴς καὶ εἰς τίνα ἐρεθιστικὴν κατάστασιν ἤμην. Ἂν μὲ φλεβοτομήσητε, βεβαίως μὲ θανατόνετε, κάμετέ με ὅπως θέλετε· πλὴν συγγνώμην! μὴ μὲ φλεβοτομήσητε· εἶχον πολλὰς φλογώσεις καὶ πυρετοὺς εἰς τὴν ζωήν μου καὶ μάλιστα εἰς ἡλικίαν, ὅτε ἤμην εὐρωστότερος καὶ μὲ πλῆθος αἵματος, καὶ ἰάθην ἄνευ

(α) Ἐδ. Βλακιέρ. σελὶς 17.
(β) Μίλιγγεν σελὶς 131

φλεβοτομήσεως· θ' ἀκολουθήσω καὶ τὴν φορὰν ταύτην τὸ σύστημά μου.

Οἱ δύο ἰατροὶ συνεθεωροῦντο· ἀντήλλαξαν λόγους τινὰς εἰς χαμηλὴν φωνὴν, εἶτα πάλιν ὁ κύριος Μίλιγγεν προσέθεσε.

— Μυλόρδε, μὲ δίδετε μίαν ὑπόσχεσιν;

— Ὁποίαν;

— Ἂν αὔριον ἡ ὑγεία σας ἦναι χειρότερα, τότε νὰ μὴ διστάσητε πλέον νὰ φλεβοτομηθῆτε.

— Πολὺ καλὰ, σὲ τὸ ὑπόσχομαι· πλὴν ἐλπίζω νὰ ἦμαι καλλίτερα, μειδιῶν εἰρωνικῶς εἶπεν ὁ Βύρων καὶ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς του· μετ' ὀλίγον δ' ἐπρόσθεσεν. Ἰατρὲ, φοβοῦμαι ὅτι μ' ὠμμάτιασαν!..... κύτταξε, εἰς τὴν ζωήν σου, ἂν εἰς τὸ Μεσολόγγιον ὑπάρχη καμμία ἄσχημος καὶ γραῖα μάντισσα νὰ ἔλθη νὰ μ' ἐξετάσῃ· στοιχηματίζω ὅτι μ' ὠμμάτιασαν.....

— Μὰ, Μυλόρδε...! μὲ κάμνετε καὶ ν' ἀπορῶ καὶ νὰ γελῶ.

— Καλὰ, γέλα ὅσον θέλεις, πλὴν φέρε μου αὔριον τὴν πλέον ἀκουστὴν μάντισσαν... θέλω νὰ μάθω αὐτὴ ἡ ταχεῖα ἀσθένειά μου, ἂν δὲν ἦναι βασκανία (α).

Οἱ ἰατροὶ ἀπεσύρθησαν.

— Φλέσχερ.

— Μυλόρδε!

— Φοβοῦμαι! αὐτοὶ οἱ ἰατροὶ δὲν ἐννοοῦν τὴν νόσον μου.

— Μυλόρδε, λάβε λοιπὸν τὴν συμβουλὴν καὶ ἄλλου ἰατροῦ· θέλετε ἀμέσως νὰ στείλω εἰς Ἰθάκην διὰ τὸν Δόκτωρα Θωμᾶν, ὅστις γνωρίζει τὴν ἰδιοσυγκρασίαν σας, καὶ ὅστις τοσοῦτον καιρὸν σᾶς ἐπεσκέπτετο εἰς Μελίτην; γνωρίζει ἐπίσης καλλίτερα τούτων ἐκεῖνος τὸ κλίμα τῆς Μεσογείου.

— Ὄχι, ὄχι ἀκόμη..... μὲ λέγουν ὅτι εἶμαι κρυωμένος..... ὅτι εἶναι ἓν ἁπλοῦν κρυολόγημα, ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐνέσκυψαν χιλιάκις εἰς τὴν ζωήν μου.

— Ἐγὼ, Μυλόρδε, εἰς τὸ διάστημα τῶν εἴκοσι ἐτῶν, ὅπου εἶμαι πλησίον σας, δὲν ἐνθυμοῦμαι παρόμοιον κρυολόγημα, ἀπεκρίθη ὁ πιστὸς θεράπων Φλέσχερ.

— Οὔτε ἐγὼ, Φλέσχερ.... ὤχ, Θεέ μου! τί πυρετός!

Ἔλαβεν ἰατρικὰ, τὰ ὁποῖα τῷ ἐσύστησαν οἱ ἰατροὶ, καὶ ἐκοιμήθη τὴν νύκτα ἐκείνην ἐλαφρότερα.

Ὁ ἰατρὸς Μίλιγγεν τὴν ἐπαύριον ἐνωρὶς ἐπέστρεψεν εἰς τοῦ ποιητοῦ τὴν κατοικίαν συνοδευόμενος ὑπὸ μιᾶς μάντισσας, τὴν ὁποίαν εἶχε διατάξει τί νὰ εἴπῃ· ἰδὼν ὅμως οὗτος ὅτι τὴν ἐλησμόνησεν, ἀπέφυγε νὰ τὴν προσάξῃ (β).

— Ἀ.... εἶμαι πολὺ καλλίτερα, ἰατρὲ, σήμερον· πρὸ ὀλίγου ἦτον ἐδῶ καὶ ὁ δόκτωρ Βρουνὼ, καὶ ἐνόησεν ἀρκετὰ ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη πλέον νὰ φλεβοτομηθῶ.

(α) Μύλιγγεν σελ. 139—140
(β) Μύλιγγεν σελ. 140

— *Μὲ δίδετε τὸν σφιγμόν σας, Μυλόρδε;*

— *Ἰδού..... δὲν εἶμαι καλλίτερα;*

Ὁ ἰατρὸς ἔλαβε τὸν σφιγμὸν μὲ τὴν μίαν χεῖρα καὶ τ' ὡρολόγιόν του μὲ τὴν ἄλλην. Ἐμέτρα τὰ δεύτερα λεπτὰ καὶ ἡ φυσιογνωμία του ἐλάμβανεν ἦθος καὶ σοβαρὸν καὶ σκυθρωπόν.

— *Πῶς μ' εὑρίσκεις, ἰατρέ;*

— *Ὀλίγον καλλίτερα· ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ μὲ θλίβει κατάκαρδα, Μυλόρδε, εἶναι νὰ σᾶς βλέπω τόσον ἀστοχάστως νὰ παίζητε μὲ τὴν ζωήν σας.*

— *Δηλαδή!*

— *Ἡ ἀκατανόητος ἀποστροφή σας διὰ τὴν φλεβοτομίαν μᾶς ἔκαμε νὰ χάσωμεν πολὺν πολύτιμον καιρόν. Μᾶς ἔμειναν ὀλίγων ὡρῶν μόνον ἐλπίδες διὰ τὴν ζωήν σας, Μυλόρδε· καὶ αὐτὰς δὲν τὰς ἐγγυῶμαι, ἂν ἀμέσως δὲν σταθῆτε νὰ φλεβοτομηθῆτε· οὔτε ἐγὼ οὔτε ὁ δόκτωρ Βρουνὼ εἴμεθα ἀξιόμεμπτοι διὰ τὰς συνεπείας.... (α) θὰ μὲ εἰπῆτε, δὲν σᾶς μέλει διὰ τὴν ζωήν· ἀλήθεια!.... πλὴν ποῖος ἐγγυᾶται ὅτι ἡ νόσος θὰ φέρῃ ἄμεσον θάνατον· ἠμπορεῖ αἴφνης ἀλλάττουσα πορείαν νὰ προσβάλῃ ἀλλοῦ· ἠμπορεῖ νὰ φέρῃ παραλυσίαν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ νὰ χάσετε διὰ βίου τὸ λογικόν.*

— *Τί λέγεις, ἰατρέ! ἡμιεγερθεὶς ὁ Βύρων εἶπεν, εὗρε τωόντι οὗτος τὴν ἴασιν τῆς ἀδυναμίας, ἢ μᾶλλον τῆς προλήψεώς του· ἐγὼ νὰ τρελλαθῶ!... ὄχι, ἠξεύρω ν' αὐτοχειριασθῶ ἅμα ἐννοήσω ὅτι θὰ καταντήσω ἐκεῖ.... ἐλθὲ μ' ὅλον τοῦτο, ὀργίλως προσέθεσε, ἰδοὺ ὁ βραχίων μου διαβολοχασάπιδες, λάβετε ὅσον αἷμα θέλετε, πλὴν τελειόνετε (β). Δὲν σὲ εἶπον χιλιάκις, ὅτι θ' ἀποθάνω εἰς τὸ τριακοστὸν ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας μου;... μὴ πιστεύῃς τώρα τοὺς Ἀθιγγάνους;*

Τὸ αἷμα ἦτο βαθυκίτρινον,καὶ αἱ ἐλπίδες τῆς φλεβοτομίας δὲν ἔφερον καμμίαν καλλιτέρευσιν εἰς τὸν ἀσθενῆ· τουναντίον ὁ πυρετὸς ηὐξήνθη τὴν προσεχῆ νύκτα, καὶ αἱ δυνάμεις του ἠλαττώθησαν.

Τὴν ἐπαύριον, 17 ἀπριλίου, ἐφλεβοτομήθη ἔτι δὶς τὴν πρωίαν καὶ ἅπαξ μετὰ μεσημβρίαν· «τοσοῦτον δ' ἐλειποψύχει, ὥστε ἤθελε πέσει εἰς τὸ ἔδαφος, λέγει ὁ Φλέσχερ, ἐὰν δὲν τὸν ἐκράτουν εἰς τὰς ἀγκάλας μου.»

— *Θέτε πάντοτε ὑγρὰ πανία εἰς τὴν κεφαλήν του, εἶπεν ὁ κύριος Μίλιγγεν πρὸς τὸν Φλέσχερ, καὶ ἔμπλαστρα εἰς τοὺς πόδας του.*

— *Καὶ εἰς τοὺς δύο εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ θέτῃ; διέκοψεν ὁ Βύρων.*

— *Ἄνω τῶν γονάτων, ἀπὸ τὸ ἔσωθεν αὐτῶν, μειδιῶν προσέθεσεν ὁ ἰατρός.*

(α) Μίλιγγεν σελὶς 132

(β) Μίλιγγεν σελὶς 132—138

— Καλῶς... διότι ἐνόσῳ ζῶ δὲν θ' ἀφήσω ἄνθρωπον νὰ ἴδῃ τὸν χωλόν μου πόδα, ἔκραξεν ὁ ἀσθενὴς, ἐνεγκὼν τὸν γέλωτα εἰς τὰ μαραμένα αὐτοῦ χείλη.

— Δὲν ἠμπορῶ νὰ κοιμηθῶ, Φλέσχερ, καὶ ἠξεύρεις καλῶς ὅτι δὲν ἔκλεισα ὄμμα τόσας νύκτας.... δὲν φοβοῦμαι ν' ἀποθάνω, εἶμαι ἕτοιμος περισσότερον παρ'ὅ,τι πολλοὶ νομίζουν.

— Δὲν ὑπάρχει φόβος, Μυλόρδε, εἶπεν ὁ δυστυχὴς Φλέσχερ μὲ καρδίαν συντετριμμένην.

Τὴν 18ην ἔγεινεν ἓν συμβούλιον μεταξὺ τῶν δύο ἰατρῶν του καὶ τῶν ἰατρῶν Λουκᾶ Βάϊα καὶ Φρέϊβερ. Αἱ γνῶμαι των δὲν συνεφώνουν, καὶ μετὰ πολλὰς συζητήσεις ὁ Δόκτωρ Βρουνὼ ὑπερίσχυσε μετὰ τοῦ Βάϊα νὰ τοῦ δώσουν ἀντισπασμωδικὰ ἰατρικά.

— Οἱ κόποι σου, Μίλιγγεν, διὰ νὰ σώσῃς τὴν ζωήν μου, φοβοῦμαι, εἶναι μάταιοι· πρέπει ν' ἀποθάνω· τὸ προαισθάνομαι· δὲν λυποῦμαι, διὰ τοῦτο μόνον καὶ μόνον ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα· τὴν κατάστασίν μου, τὰς νοεράς μου δυνάμεις, ὅλα εἰς αὐτὴν τ' ἀφιέρωσα. Συγχώρησόν μοι νὰ σὲ παρακαλέσω δι' ἓν πρᾶγμα· μὴν ἀφήσῃς τὸ σῶμά μου νὰ τὸ μεταφέρουν εἰς Ἀγγλίαν· ἐδῶ ἂς ἀναλύσουν τὰ ὀστᾶ μου· ἄς μὲ θάψουν εἰς τὴν πρώτην γωνίαν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ἄνευ πομπῆς καὶ κρότου (α).

Μετ' ὀλίγον δὲ, στραφεὶς πρὸς τὸν ὑπηρέτην του, εἶπε.

— Φοβοῦμαι, πτωχέ μου Φλέσχερ, ὅτι σὺ καὶ ὁ Τίτας (ὁ ταχυδρόμος του) θ' ἀσθενήσετε ἐκ τοῦ κόπου καὶ ἀϋπνίας.

— Δὲν θὰ σᾶς ἀφήσωμεν, Μυλόρδε, ἕως νὰ γίνετε καλλίτερα. Πλὴν σᾶς παρακαλῶ, Μυλόρδε, κάμετέ με τὴν χάριν νὰ μὲ συγχωρήσετε νὰ στείλω εἰς Ἰθάκην διὰ τὸν Δόκτωρα Θωμᾶν.

— Στεῖλε, ἀλλὰ γρήγορα.... λυποῦμαι ὅτι δὲν σ' ἐπέτρεψα νὰ στείλῃς πρότερον· εἶμαι βέβαιος, οἱ ἰατροὶ οὗτοι δὲν ἐνόησαν τὴν ἀσθένειάν μου (β).

Ὁ Φλέσχερ ἐξῆλθεν· ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν τοῦ κυρίου του, ἀφοῦ πρῶτον εἰδοποίησε καὶ τοὺς ἄλλους ἰατροὺς, εἶτα ἐπέστρεψεν εἰς τὸν κοιτῶνα.

— Ἔστειλας, Φλέσχερ;

— Μάλιστα, Μυλόρδε.

— Ἔκαμες καλά· ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ μάθω τί ἔχω.... ἤρχισα τώρα νὰ φοβοῦμαι ὅτι μὲ τὰ σωστά μου εἶμαι ἀσθενής... Πιθανὸν αἴφνης ν' ἀποθάνω, Φλέσχερ. Ἐπιθυμῶ λοιπὸν νὰ σὲ ἀφήσω ἐντολάς τινας, τὰς ὁποίας πιστεύω ὅτι θὰ ἐκτελέσῃς μὲ τὴν γνωστήν μου πίστιν σου.

— Μυλόρδε μου, εἶναι ἰδέα σας μόνον· κίνδυνος δὲν ὑπάρχει.

— Ὄχι· ὄχι· σχεδὸν εἶμαι εἰς τὸ τέλος μου.... πρέπει νὰ σοῦ τὰς εἴπω ὅλας χωρὶς νὰ χάνωμεν καιρόν.

(α) Μίλιγγεν σελὶς 141.
(β) Σ. Βίκελα·

— *Νὰ τρέξω νὰ φέρω χαρτὶ καὶ μελάνην, Μυλόρδε μου, ἔντρομος εἰς τὴν βαθυτάτην ὠχρότητα, καὶ ἥτις ἐπεχέετο εἰς τὴν ἰσχνὴν φυσιογνωμίαν του, ἠρώτησεν ὁ θεράπων.*

— *Ὤχ! ὤχ! Θεέ μου!.... θὰ χάσῃς πολὺν καιρόν...δὲν περισσεύει καιρός.... ἐγὼ πλησιάζω, Φλέσχερ, εἰς τὸ τέλος μου.... προσοχή.... ἄκουε.... Πτωχή μου καὶ ἀγαπητή μου κόρη!... ἀξιέραστός μου Ἄδα!.... Θεέ μου ἂς ἠμπόρουν νὰ τὴν ἔβλεπον.... Δόσε την τὴν εὐλογίαν μου· καὶ εἰς τὴν ἀγαπητήν μου ἀδελφὴν Αὐγούστην καὶ τὰ τέκνα της.... νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν σύζυγόν μου τὴν Λαίδη Βύρων καὶ νὰ εἴπῃς.... εἰπέ της κάθε τι ὁποῦ γνωρίζεις.... εἴσθε φίλοι μὲ αὐτήν;*

Ὁ λόρδος Βύρων συνεκινήθη ἐνταῦθα σφόδρα· ἡ ἀνάμνησις τῆς συζύγου του, γλυκεῖα σχεδὸν πάντοτε, τὸν ἐκλόνισε μέχρι σπασμῶν κατὰ τὰς στιγμὰς ταύτας.

— *Δὲν ἐκατάλαβα, Μυλόρδε, ἕνα λόγον ἀπὸ τοὺς τελευταίους σας....*

— *Θεέ μου! λοιπὸν ὅτι σὲ εἶπον ἐχάθη!... εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ μ' ἐννοήσῃς;*

— *Ὄχι, Μυλόρδε...σᾶς παρακαλῶ ἐπαναλάβετε μίαν ἄλλην φορὰν τὴν τελευταίαν φράσιν.*

— *Εἶναι ἀργά!*

— *Δὲν εἶναι ἀργά.... ἡ γνώμη τοῦ Κυρίου.*

— *Βέβαια τοῦ Κυρίου καὶ οὐχὶ ἡ ἰδική μας... νὰ ζητήσω συγχώρησιν; ἐμπρὸς, ἐμπρός! ὄχι μικροψυχίας! ἂς μένω ἀνὴρ μέχρι τέλους (α).*

Ἐνταῦθα ὁ λόρδος Βύρων προσεπάθησε νὰ ὁμιλήσῃ περισσότερον, πλὴν δὲν ἠδυνήθη· καὶ μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐκ τῶν ὀδόντων του ἐξήρχοντο αἱ λέξεις· « σύζυγός μου! κόρη μου! ἀδελφή μου! Ἑλλάς! γνωρίζεις ὅλα.... γνωρίζεις τὰ αἰσθήματά μου!...

Αἱ λοιπαὶ φράσεις του ἦσαν ἀκατάληπτοι· τέλος προσέθεσε μετ' ἀναστεναγμοῦ.

— *Τώρα πλέον πρέπει νὰ κοιμηθῶ....*

— *Δὲν ἐξύπνησεν ἔκτοτε, λέγει ὁ Φλέσχερ, οὔτε ἐκίνησε χεῖρα ἢ πόδας εἰς διάστημα εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν, ἂν καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἔπιπτεν εἰς ῥόγχον, ὥστε ἠναγκαζόμην νὰ τοῦ ἐγείρω τὴν κεφαλήν. Περὶ τὰς 6 ὥρας τῆς 19 ἀπριλίου τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ὁ Κύριός μου ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς! ἔπειτα τοὺς ἔκλεισε παραυτα χωρὶς κανὲν σύμπτωμα πόνου. « Θεέ μου! ὁ αὐθέντης μου φοβοῦμαι ἐτελείωσεν » ἔκραξα δακρύων.*

Ὁ ἰατρὸς ἔλαβε τὸν σφιγμόν του καὶ ἀπαθῶς εἶπεν, « ἀλήθειαν λέγεις ».

(α) Μόλγγιν 141.

ΚΕΦΑΛ. 15.

ΟΡΟΣ ΜΕ ΟΡΟΣ ΜΟΝΟΝ ΔΕΝ ΣΥΝΑΠΑΝΤΑΤΑΙ.

Ὁ θάνατος τοῦ λόρδου Βύρωνος ἐπροξένησε τὴν βαθυτέραν καὶ εἰλικρινεστέραν λύπην εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν κατοίκων τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἀκολούθως τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Εἰς τόσας ὀλίγας ἡμέρας νὰ χάσουν τὸν ἄγγελον τῶν ἐλπίδων των, τὸν παρήγορον τῶν πτωχῶν, τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὅστις μόνος ἠδύνατο νὰ συμβιβάσῃ διὰ τῆς ἐπιρροῆς του τὰ διάφορα κόμματα εἰς τὸ συνέδριον τῶν Σαλώνων, καὶ νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην διά τε τοῦ ὀνόματός του καὶ καλάμου του τὴν ἀδιέξοδον ταύτην ἐπανάστασιν ἦτο δυστύχημα ἄρρητον καὶ ἀδιόρθωτον· δυστύχημα, ὅπερ, καθ' ὅσον ὁ Ἕλλην ἐθρήνει μὲ θερμὰ δάκρυα, καὶ καθ' ὅσον τὸ ἀνεπόλει, κατὰ τόσον τὸ πένθος αὐτοῦ δὲν εὕρισκεν ὅρια.

Οἱ πολῖται, οἱ ἀξιωματικοὶ, οἱ στρατιῶται, ὅλοι εἶχον ἀγαπήσει ἐγκαρδίως τὸν λόρδον Βύρωνα, καὶ ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ Χάρων τὸν ἀφήρπασε πρὶν ἀρχίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν φιλελληνικῶν του σχεδίων, ἐφάνη τόσον κακὸς οἰωνὸς, ὥστε ἔφερε καὶ δεισιδαίμονα ἀποκαρδίωσιν εἴς τινας τῶν διευθυνόντων τὸ ποντοπόρον καὶ θυελλομαχοῦν τοῦτο σκάφος.

Αἱ ἀγοραὶ καὶ τὰ δημόσια καταστήματα ἐκλείσθησαν, αἱ διασκεδάσεις διεκόπησαν. Εἰκοσιμίαν ἡμέραν πάντες ἔφερον τὴν μέλαινα σκέπην· παρακλήσεις εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἁγίους οἴκους προσεφέροντο ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεώς του, καὶ αἱ κανονοστοιχίαι τῶν φρουρίων ἐπυροβόλησαν τριάκοντα καὶ ἑπτὰ νεκροσίμους πυροβολισμοὺς, δηλ. τῶν ἐτῶν τῆς ἡλικίας του.

Τὸ σῶμα τοῦ λόρδου Βύρωνος ἀνετομήθη· ἐξεπλάγησαν δὲ ἅπαντες διὰ τὴν ποσότητα τοῦ ἐγκεφάλου αὐτοῦ. Οἱ ἰατροί του λέγουν. ὅτι ἦτο μεγαλητέρα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· ἐζύγιζε τέσσαρας λίτρας, ἦτο δ' ἀναμεμιγμένος μὲ αἷμα· ἡ καρδία του ἐπίσης ἦτο μεγίστη, ἀλλ' αἱ ἀρτηρίαι της μικραί· ὥστε ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος πρέπει νὰ ἦτο στενοχωρημένη· τὸ δὲ ἧπαρ πολὺ μικρόν.

Καθ' ὃν καιρὸν τὸ Μεσολόγγιον εὑρίσκετο εἰς τοιοῦτον πένθος, καὶ ἡ κηδεία τοῦ λόρδου Βύρωνος ἐτελεῖτο μετὰ πομπῆς, καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἄρτης Πορφύριος ἐδέετο ὑπὲρ τῆς ψυχῆς του, καὶ ὁ Κ. Σπυρίδων Τρικούπης ἐξεφώνει τὸν γνωστὸν ἐκεῖνον ἐπικήδειόν του ἔφθασε καὶ ὁ κύριος Ἐδουάρδος Τρελώνης ὁ ἐπιστήθιος τοῦ τελευτήσαντος φίλος. Εἶχεν ἀκούσει οὗτος παρὰ τοῦ Γεωργίου Φίνλαιν τὴν ἀσθένειάν του, καὶ ὡς ταχυδρόμος ἔδραμεν εἰς Μεσολόγγιον. Ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ [illegible] τον κατησπάζετο κλαίων, εἶτα ἐπεσφράγισε τὰ ἔπιπλα καὶ λοιπὰ πράγματά του.

Κλινήρης καὶ εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν διὰ τὴν μὴ ἐμφάνισιν τῆς μνηστῆς του ὁ Θρασύβουλος, ὑστερούμενος δύο καὶ ἥμισυ μῆνας ἐπιστολῆς της, ἐζήτει ὁ ἴδιος νὰ μεταβῇ εἰς Ἑπτάνησον, ἂν ὀλίγον ἠδύνατο νὰ ἐγερθῇ. Ὁ θάνατος τώρα τοῦ Βύρωνος ἐτάραξε καὶ τοῦτον, καὶ ἐλυπεῖτο σφόδρα ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ γνωρίσῃ προσωπικῶς τὸν μέγαν ἄνδρα τοῦ αἰῶνος.

Ἐζήτησε νὰ ἴδῃ ὅμως τὸν Ἐδουάρδον Τρελώνην, τὸν ὁποῖον, ὡς ἐνθυμούμεθα, ἐγνώρισεν εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον.

— Τί κατάστασις εἶναι αὐτή, φίλε μου, ἠρώτησεν ὁ Τρελώνης, ἐμβρόντητος εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ προσώπου του, ὅτε πρῶτον τὸν ἐπεσκέφθη.

—Ἀθλιεστάτη κατάστασις!... ἕως τώρα ὀκτὼ σχεδὸν μῆνας κεῖμαι πληγωμένος, καὶ οἱ ἰατροὶ καμμίαν θεραπείαν δὲν δύνανται νὰ μὲ δώσουν· διὰ νὰ μὴν ἀποκόψουν, λέγουν, τὸν πόδα μου, μηκύνουν τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς πληγῆς.... Πῶς ἔχει ὁ Ὀδυσσεύς, ἡ οἰκογένειά του, ὁ Γκούρας;

— Ἀρκετὰ καλά.... εἴμεθα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον μόνον διὰ νὰ ὑποφέρωμεν.... τίς ἐπίστευεν, ὁ καϋμένος ὁ Βύρων εἰς τόσας ὀλίγας ἡμέρας ν' ἀποθάνῃ;

— Ἐθνικὴ δυστυχία, κύριε Τρελώνη! Ἡ Ἑλλὰς ποτὲ δὲν θὰ ἔχῃ ἀρκετὰ δάκρυα νὰ χύσῃ εἰς τὴν μνήμην του. Αὗται εἶναι αἱ ἀδιερμήνευτοι τοῦ Οὐρανοῦ βουλαί.... ὑπομονή.

— Ναὶ ὑπομονή.... διὰ νὰ ἐννοήσῃς τί ἐχάσαμεν, σὲ λέγω, ὅτι, ὅτε κατεγινόμην νὰ σφραγίσω τὰ ἔγγραφά του, ἀνέγνωσα πολλῶν πρὸς τοῦτον ἐπιστολὰς ἐξ Ἀγγλίας· ὅλοι τοῦ ἔλεγον ὅτι τ' ὄνομά του μόνον ἔκαμε νὰ συναχθῇ τὸ δάνειον τῆς Ἑλλάδος τόσον ταχέως, ὅτι πλῆθος Ἄγγλων ἐκίνησαν νὰ ἔλθουν ἐνταῦθα ἕνεκα τούτου· εἶμαι βέβαιος, κύριε Θρασύβουλε, ὅτι, ὅταν ἀκούσουν τὸν θάνατόν του θὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ ἀπόδειξις ἰδού· ὁ κύριος Μαρσχὰλ μὲ ὀκτὼ χιλιάδων λιρῶν εἰσόδημα ἐπέστρεψε· τ' ὁμολογοῦν φανερὰ ὅτι ἔρχονται νὰ θυσιάσουν τὰ πλούτη των, ὄχι διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ χάριν τοῦ ποιητοῦ (α).

— Ἡ ζημία τοῦ ἔθνους εἶναι μεγίστη! Ἀκατανόητος σύμπτωσις! αἱ μεγαλήτεραι δυστυχίαι μας ἔρχονται πάντοτε τὸ Πάσχα· κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1821 ἐκρέμασαν τὸν πατριάρχην Γρηγόριον καὶ τὴν σύνοδόν του. Κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1822 κατεστράφη ἡ Χίος, ὅτε ἐθυσιάσθη καὶ ὁ πεπαιδευμένος μητροπολίτης Πλάτων. Κατὰ τοῦτο τώρα τὸ Πάσχα χάνομεν τοιοῦτον ἄνδρα!.... Πλὴν πρὶν ἀποθάνῃ ἄφησε παραγγελίαν νὰ ταφῇ ἐδῶ, πῶς τώρα μεταφέρουν τὸ σῶμά του εἰς Ἀγγλίαν;

— Καὶ ὁ Φλέσχερ καὶ ὁ ἰατρός του Μίλιγγεν τὸν ἤκουσαν νὰ ἐπιθυμῇ ἐνταῦθα νὰ ταφῇ· καὶ ὁ Παρθενὼν, νομίζω, ἦτο τὸ καλλίτερον μέρος νὰ δεχθῇ τὴν κόνιν τοῦ εὐφυϊεστέρου τέ-

(α) Τρελώνης Στάνωπ σελ. 331.

κνου τοῦ Παρνασοῦ. Ὁ λόρδος Βύρων ὅμως, φίλε, ἀνήκει εἰς τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῆς Ἀγγλίας· ὁ λαὸς τὸν λατρεύει, ἂν καὶ ἡ Κυβέρνησις ἢ ἡ παππαδοκρατεία, δυνατὸν νὰ μὴ τὸν ὑποφέρῃ πολύ. Πρέπει λοιπὸν τὰ ὀστᾶ του νὰ ἐναποταμιευθῶσιν εἰς τῶν προγόνων του τοὺς τάφους· ἐδῶ μία ἀναστροφὴ τύχης δυνατὸν νὰ τὰ ῥίψῃ εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων ἐχθρῶν σας, καὶ τότε; Τὴν καρδίαν του λοιπὸν ἐκρατήσαμεν εἰς Μεσολόγγιον· διότι ταύτην καὶ αἱ καρδίαι τῶν Ἑλλήνων κλαίουν.

— Εἴχατε συστήσει πρὸς τοῦτον τὴν κυρὰ Ρ... πλὴν ἀκούω πῶς δὲν τὴν ἐδέχθη πολὺ εὐνοϊκῶς.

— Ἀλήθεια!.... ὅλως διόλου τὸ ἐλησμόνησα.... περίεργος γυνὴ ὅμως αὔτη ἡ κυρὰ Ρ.... ἐνῷ εἶμαι μνηστευμένος μὲ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ καλὰ ἐμβῆκεν εἰς τὸν νοῦν της νὰ ἐμποδίσῃ διὰ νὰ τὴν νυμφευθῶ.... κατήντησε δὲ εἰς τοσαῦτα ἀτοπήματα, ὥστε ἠναγκάσθην νὰ ἐξηγηθῶ πρὸς τὸν Ὀδυσσέα· οὗτος ὅμως τὴν γνωρίζει, τὴν θεωρεῖ σχεδὸν ὡς τρελλὴν, καὶ ἠδιαφόρησε· μ' ὅλον τοῦτο διὰ νὰ τὴν ξεφορτοθῶμεν ἐφαντάσθην μίαν ἡμέραν νὰ τὴν ἀποπέμψω μὲ περιγραφικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν λόρδον Βύρωνα. Ἡ ὑποδοχή του δὲν ἦτο τόσον εὐάρεστος· ὁ Βύρων θὰ ἦτον εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς στιγμάς του ἐκείνας ὅπου οὐδεὶς δύναται νὰ τὸν πλησιάσῃ· ἤδη μὲ γράφει ἡ μνηστή μου ὅτι ἐπέστρεψεν εἰς τὸ σπήλαιον λίαν ὠργισμένη κατ' ἐμοῦ, διψῶσα ἐκδίκησιν, καὶ κατηγοροῦσα τὸν λόρδον Βύρωνα ὅτι κρατεῖ χαρέμιον κτλ.

— Χὰ χὰ χά. μὰ τί Σουλιῶτις! τί ἀπέγεινεν ἀλήθεια μὲ τὴν μικρὰν Χαταζὲ, τὴν θετὴν κόρην τοῦ λόρδου Βύρωνος;

— Τὴν ἀπεπέμψαμεν εἰς Πάτρας μετὰ τῆς μητρός της πρὸς τὸν πατέρα της· δὲν ἠθέλησεν νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἀγγλίαν « ἀφοῦ ἐχάσαμεν, εἶπον, τὸν προστάτην μας, κάλλιον νὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν πρὸς τὸν Χουσεῒν-Ἀγᾶν » « σᾶς ἐνόμιζα δούλας, εἶπεν οὗτος, ὅτε τὰς εἶδεν, ἔκθαμβος, καὶ σεῖς μ' ἐπιστρέφετε στολισμέναι ὡς νύμφαι » (α).

— Ὁ Θρασύβουλος ἐδιηγήθη τότε πρὸς τὸν Τρελώνην καὶ τὰς ἰδικάς του δυστυχίας καὶ τὰς τῆς Ἀνδρονίκης, τὴν ὁποίαν ἡ κυρὰ Ρ.... τοσοῦτον ἠράσθη, καὶ τὴν ἀνησυχίαν του ἕνεκα τῆς σιωπῆς της.

Ἔρριψε τότε ἕνα τρανὸν γέλωτα ὁ Ἐδουάρδος Τρελώνης.

— Αὐτὰ ποῦ μὲ λέγεις διὰ τὴν κυρὰ Ρ.... εἶναι μυθιστορία ἀληθής· μία τοιαύτη μεταμόρφωσις ἐντὸς τῶν σταλακτήτων τοῦ Κωρυκίου ἄντρου, καὶ μὲ τὸν θερμὸν χαρακτῆρα τῆς Σουλιώτιδος σχηματίζει τὴν ὡραιοτέραν κωμῳδίαν....

— Κύριε Θρασύβουλε, εἰς τὴν ὑγείαν σας;

Ἠκούσθη τότε φωνὴ συγχρόνως ὅτε ἠνεῴχθη ἡ θύ νὴρ εὐρωπαϊστὶ ἐνδεδυμένος ἐνεφανίσθη.

(α) Μίλιγγεν σελὶς 146

Ὁ Θρασύβουλος ἠτένισε τὰ ὄμματα πρὸς τοῦτον· ἡ φυσιογνωμία του τῷ ἦτο γνωστή, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ τὸν ἀναπολήσῃ εἰς τὴν μνήμην του.

— Καὶ ποῦ εἶναι ἡ κυρία Ἀνδρονίκη;

— Μὲ ὑποχρεόνετε μὲ τ' ὄνομά σας, κύριέ μου .... σᾶς γνωρίζω, πλὴν δὲν δύναμαι νὰ σᾶς ἐνθυμηθῶ, ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ὁ κύριος Λαμπίκης .... ἐνθυμεῖσθε τὴν ταμβακοθήκην τοῦ μακαρίτου θείου σας;

— Ὤ! ναί! ἐλθὲ, ἐλθὲ, καὶ προσεκάλεσε τοῦτον εἰς τὰς ἀγκάλας του. Ὁ Θρασύβουλος ἐγνώριζε καὶ τὰ λοιπὰ ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν τῆς μνηστῆς του.

— Δὲν σᾶς ἐγνώρισα, διότι τώρα φέρετε εὐρωπαϊκά· ἔρχεσθε ἀπὸ Ἰθάκην;

— Μάλιστα.

— Καὶ ποῦ εἶναι ἡ ἀῤῥαβωνιστική μου; ... ὁ Λάμπρος; ...

— Ἡ ἀῤῥαβωνιστική σας! ... ὁ Λάμπρος! ... δὲν εἶναι εἰς Μεσολόγγιον; ἀφῆκαν πρὸ δύο μηνῶν τὴν Ἰθάκην δι' ἐδῶ, ἐπιβιβασθέντες ἐπὶ τοῦ βρικίου ὁ Ἑρμήλιος.

— Πρὸ δύο μηνῶν; ..... Θεέ μου! εἶναι προωρισμένον τάχα ν' ἀκούσω καμμίαν νέαν δυστυχίαν; εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, φέρων τὴν χεῖρα ἐπι τοῦ μετώπου.

— Πιθανὸν οἱ ἐναντίοι ἄνεμοι νὰ τοὺς ὤθησαν κάτω εἰς τὴν Πελοπόννησον.

— Πιθανὸν νὰ ἔπεσαν καὶ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος μετὰ φρίκης.

Ὁ κύριος Τρελώνης καὶ ὁ Λαμπίκης ἐζήτουν νὰ τὸν παρηγορήσουν· πλὴν περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀνησυχία τούτου ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐκορυφώθη τὰ μέγιστα.

Ἐπιστρέφομεν εἰς τὴν Ἀνδρονίκην καὶ τὸν Λάμπρον.

ΚΕΦΑΛ. 16.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ.

Ὅτε πρὸς ἀπάντησιν τῆς ἐπιστολῆς της ἡ Ἀνδρονίκη εἶδε τὸν γέροντα Λάμπρον νὰ ἐμφανισθῇ πρὸς ταύτην, ἡ ἀπορία καὶ χαρά της ἐστάθη ἄκρατος.

Ποσάκις, ἐπιβλέπουσα ἐπὶ τῶν παρελθόντων, δὲν ἐνθυμεῖτο καὶ τὸν πιστὸν τοῦτον ἁρματωλὸν, οὗτινος ἡ σπάθη τὴν ἔσωσεν εἰς Θερμοπύλας;

Καὶ ὁ Λάμπρος τώρα ὑπὸ τὸ γυναικεῖον ἔνδυμα εὑρὼν ὑψηλοτέραν, κομψοτέραν καὶ πλεῖον μεγαλοπρεπῆ τὴν Ἀνδρονίκην, μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς ἵστατο πολλὴν ὥραν θαυμάζων

6*

αὐτὴν καὶ μὴ δυνάμενος λέξιν νὰ προφέρῃ· ἐδιηγήθη τέλος ὅ,τι ἐγνώριζε περὶ τοῦ μνηστῆρός της, καὶ ἡ Ἀνδρονίκη χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ βρικίου ὁ Ἑρμήλιος τοῦ πλοιάρχου Βεριστιάνου, ἑλληνικοῦ μὲν, πλὴν ἔχοντος σημαίαν Ἰονικὴν, διὰ ν' ἀπεράσωσιν ἄντικρυ εἰς Μεσολόγγιον.

Ἡ μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ Ἰονίων νήσων θάλασσα ἐκαλύπτετο, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, ἀπὸ τὰ δίκροτα καὶ φρεγάδας τῶν Τούρκων.

Ἀνεχώρησαν ἑσπέρας· περὶ τὴν αὐγὴν διέκρινον ἀμυδρῶς τὴν ξηρὰν, πλὴν δυστυχῶς ἐμφανίζονται δύο Τουρκικαὶ φρεγάδαι πρὸς τὰ δεξιά των.

Ὑπῆρχον ἐπιβάται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλοίου καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ πλοιάρχου· ὅθεν οὗτος διὰ νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ, ἀντὶ τολμηρῶς, ὑπὸ τὸν οὔριον ἄνεμον, τὸν ὁποῖον εἶχε, νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν καὶ ὠθήσῃ μέχρι τέλους τὸν κατάπλουν του αἴφνης ἐνόμισεν ἀσφαλέστερον νὰ στρέψῃ πρὸς τὸ πέλαγος.

Οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἤρχισαν τὴν καταδίωξίν του, νομίζοντες ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ πλοῖον τὸ κομίζον τὸ δάνειον ἐξ Ἀγγλίας εἰς Μεσολόγγιον, δὲν ἐστάθησαν, εἰμὴ ἐκτὸς τῆς Μελίτης, εἰς τὸν λιμένα τῆς ὁποίας ὁ πλοίαρχος εὗρε καταφύγιον.

Τοσοῦτον κρότον καὶ παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις τὸ δάνειον τοῦτο εἶχε κάμει, ὥστε μὲ πλείονα τῶν Σουλιωτῶν ἀνυπομονησίαν τὸ περιέμενον. Ἕνεκα τούτων συνήθροιζον τὰ πλοῖά των εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὑπωπτεύοντο ὅτι ἤθελε διέλθει.

Αἱ Τουρκικαὶ φρεγάδαι ἔμεινον ὀλίγας ἡμέρας ὄπισθεν τῆς νήσου κεκρυμμέναι· καὶ ὅτε τὸ πλοῖον Ἑρμήλιος ἐξῆλθεν, ἤρχισαν καὶ πάλιν τὴν καταδίωξίν του.

Τὴν φορὰν ταύτην εἰσῆλθον εἰς τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον καὶ κατέφυγον εἰς Τεργέστην· ἠναγκάσθη δὲ νὰ μείνῃ ἕνα καὶ ἥμισυ μῆνα ἐδῶ, διότι ὁ πλοίαρχος εὗρεν ἓν σιτοφορτίον διὰ τὰ μεσημβρινὰ τῆς Ἰταλίας.

Δὶς ὁ Λάμπρος εἰς Τεργέστην ἠθέλησε νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς ἓν Αὐστριακὸν πλοῖον, πλὴν ἡ Ἀνδρονίκη ἐστοχάσθη καλλίτερα ν' ἀργοπορήσῃ κατάτι καὶ νὰ ἦναι ἐντὸς τούτου, εἰς τὸ ὁποῖον, οὔσης καὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ πλοιάρχου, φυσικὰ ἦτον ἀσφαλεστέρα, ἢ νὰ δοκιμάσῃ τοὺς Αὐστριακοὺς, ἢ ἄλλους ξένους. Ἦτο τότε ἡ Αὐστρία καὶ οἱ Αὐστριακοὶ, ὡς γνωρίζομεν, ἐχθροὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως πικρότεροι τῶν Τούρκων.

Ἡ ἀνυπομονησία της, ἡ ψυχική της κατάστασις ἠρεμίαν δὲν εἶχον· πλὴν τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ! τόσον πλησίον [illegible] βούλου καὶ ἡ δυσμένεια τῆς τύχης πάλιν μακράν του καὶ τώρα νὰ τὴν ἀποσφενδονίσῃ!

Ἄς σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι, εἰς Τεργέστην ἐπανεῖδε τὴν Διαμάντο καὶ Παντελῆν, τὸν Λουρεντζῆ, τὴν Λοῦλαν καὶ τὴν κυρίαν Δεσποινοῦκαν· ἡ χαρὰ ἣν ἠσθάνθη, διαμένουσα μεταξύ των εἰς τὴν ὡραίαν ταύτην πόλιν, ἐμετρίασεν ὀλίγον τὴν αἴσθησιν τῶν δεινῶν της.

Ὀκτὼ μακροὺς μῆνας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἐξ Ἰθάκης ἐπανῆλθε τὸ πλοῖον εἰς ἑλληνικὸν λιμένα, δηλαδὴ κατευωδόθη εἰς τὸν λιμένα τῶν Ναυαρίνων· ἐκεῖθεν ἔμελλε ν' ἀποπλεύσῃ μετ' ὀλίγον διὰ Μεσολόγγιον· πλὴν ἡ Ἀρκὰς, καταβεβαρυμένη ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ τοσοῦτον πλησίον τῆς πατρίδος της οὖσα, ἐνόμισε ἀσφαλέστερον νὰ μεταβῇ διὰ ξηρᾶς μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, καὶ ἐκεῖθεν ν' ἀπεράσῃ εἰς Μεσολόγγιον, ἢ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν διάπλουν της. Ἐσυμφώνησε λοιπὸν ἵππους ἐκ τῶν Ναυαρίνων, καὶ μετὰ τοῦ Λάμπρου ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Δημητζάναν.

Οἱ ὀκτὼ μῆνες, κατὰ τοὺς ὁποίους μακρὰν τοῦ πολιτικοῦ καὶ πολεμικοῦ ὁρίζοντος εὑρίσκετο, ἤλλαξαν ἐντούτοις πολὺ τὰ πράγματα.

Ἡ Πελοπόννησος ἦτο τότε τὸ οἰκτρότερον θέατρον κοινωνίας· ἐνόμιζες ὅτι ὁ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως σκοπὸς ἐματαιώθη, διότι ἐπὶ τῆς σκηνῆς της δὲν ἐφαίνοντο εἰμὴ ἄνδρες λησμονήσαντες τὸν κοινὸν τοῦ ἔθνους ἐχθρὸν, καὶ μὲ μανιώδη πάθη ζητοῦντες ὁ εἷς νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν ἄλλον. Ἐδῶ, λόγου χάριν, ὁ Α. Ζαήμης καὶ ὁ Α. Λόντος ἐγκαταλιπόντες τὴν πολυθρύλλητον τῶν Πατρῶν πολιορκίαν ἔστρεψαν τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ γέροντος Θ. Κολοκοτρώνη· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, ὡς νέος Σπάρτακος, κατεφέρετο κατὰ τοῦ προέδρου Λ. Κουντουριώτου, καὶ ἐδίωκεν ἀχαλινώτως τὸν πρώην φίλον του παππᾶ Φλέσαν. Ὁ Νικηταρᾶς μετὰ τοῦ Ἰωάννου Νοταρᾶ ἐζήτουν ν' ἁρπάξουν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς Κυβερνήσεως τὴν Ἀκροκόρινθον.

Ὁ Ἰωάννης Κωλέτης ὑπωπτεύετο τὸν Κουντουριώτην καὶ Μαυροκορδάτον· πλὴν φοβούμενος αὐτοὺς ἐδολοπλόκει μετὰ τοῦ Μπότασῃ· ὁ Ἰωάννης Γκούρας ἤνοιγε τὸν τάφον τοῦ Ὀδυσσέως· ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ ἔτος 1824 ἐπικαλύπτει μὲ ὅ,τι ἀπαίσιον καὶ φρικτὸν τὴν μνήμην τῶν παρελθόντων, τῶν ὁποίων τὴν δόξαν μετὰ τοσούτων αἱμάτων ἐξηγόρασεν Ἀθανάσιος ὁ Διάκος, οἱ ἱερολοχῖται, ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης, ὁ Κυριακούλης, ὁ Μάρκος Βότζαρης καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι ἥρωες τῆς ἐθνεγερσίας μας.

Ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου δὲν ὑπῆρχον πλέον εἰμὴ ὀλίγοι Τοῦρκοι καὶ τρία ἢ τέσσαρα φρούρια, κατεχόμενα ὑπὸ τούτων· πλὴν τίς ἐφρόντιζε νὰ τοὺς ἀποδιώξῃ καὶ λάβῃ ἀμυντικὰ μέτρα κατὰ τῆς βεβαιουμένης τοῦ Ἰβραὴμ-πασᾶ ἐκστρατείας! ὁ εἷς ἐζήτει τοὺς Ἄγγλους νὰ μᾶς διοικήσουν, ὁ ἄλλος τοὺς Γάλλους καὶ ὁ τρίτος τοὺς Ῥώσσους· καὶ ἄλλος ἐζήτει νὰ ὑποσκε-

λίση πάντας καὶ θέση ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του μόνος τὸ στέμμα· καὶ ἄλλος, ὑλικώτερος πάντων, διενοεῖτο νὰ καταβροχθίση τὰ δάνεια, ἅπερ ἐκ τῶν ξένων ἐπικρατειῶν ἐπέμπετο πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ πλοῦτος, τὸ ἄρχειν, ἢ οἱ βαθμοὶ ἐμέθυσαν, οὕτως εἰπεῖν, τοὺς ἁπλοῦς ἄλλοτε ἐκείνους ἀνθρώπους, καὶ τώρα ἕκαστος, φωνάζων πατριωτισμὸν, ἐθνισμὸν, ἐλευθερίαν, ἐμόχθει μόνον ὑπὲρ τῆς φιλοδοξίας του.

Πρώτιστον ὄργανον τῆς τότε κυβερνήσεως ἦτον ὁ Ἰωάννης Κωλέτης, ἰατρός ποτε τοῦ Μουκτὰρ-πασᾶ· σπουδάσας εἰς Ἰταλίαν (α) εἶχεν ἔλθει τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Ἑλλάδα, ὡς καὶ διάφοροι ἄλλοι τοῦ σατράπου ἐκείνου αὐλικοί.

Ἀνὴρ ὀλίγον τι ὑψηλότερος τοῦ μετρίου ἀναστήματος, μὲ πρόσωπον ἐπίμηκες καὶ εὐρὺ καὶ κρεμαστὰς παρειὰς, δασυμύστακος καὶ ἐπιβάλλων, μὲ ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ ὡραίως γλυκοκλειομένους, ἐπαναλαμβάνων καὶ οὗτος εἰς τὴν αὐτὴν χορδὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἠχὼ ὡς ὁ τύραννος τῶν Ἰωαννίων τὰ ἐπίθετα, ἠ γ α π η τ έ μ ο υ, ἀ δ ε λ φ έ μ ο υ, τ έ κ ν ο ν μ ο υ, υ ἱ έ μ ο υ, σοβαρὸς μὲν, ὀξύνους δὲ, καὶ τὰ πλεῖστα, γνωρίζων ἀρκούντως διὰ μιᾶς μεθοδικῆς σιγῆς, ἢ στροφῶν ὁμιλίας νὰ ἐμποδίζη τὴν ὀξύνοιαν τῶν ἄλλων τοῦ νὰ εἰσδύσουν εἰς τὴν ἀληθῆ του ἀξίαν, ῥίπτων σοβαρότατα εἰς ἁρμοδίας τῆς συνδιαλέξεως περιστάσεις, ἀποφθέγματα, ἢ ἀνέκδοτόν τι κατάλληλον εἰς τὸ νὰ ἐπισφραγίση τὴν βαρύτητα, ἣν ἡ σιωπή του ἐπέβαλεν, ἔπαιξε καὶ ἐπὶ ἐπαναστάσεως καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἀνατέμνουσα μὲ τὰς ὀξεῖς κοπίδας της ἡ ἱστορία, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴν ἀπαντήση ἐπὶ τούτου χαρακτηριστικὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς μεγαλεπηβόλους τῆς γῆς ἄνδρας, πλὴν ἀναμεμιγμένα μετὰ μεγάλων δόσεων τραχύτητος καρδίας, καὶ ἐπιπολέον ἀγυρτικοῦ.

Εἶχε τῳόντι ὁ Ἰωάννης Κωλέτης, ἐκτὸς τῆς ἀλωπεκῆς, ἥν τινες κακῶς ἐπωνόμασαν ἀποκλειστικῶς ἀγυρτίαν, ἐκτὸς τοῦ ὑποσχετικοῦ ἐκείνου τρόπου, μεθ' οὗ ἐξοικονόμει τόσους χαρακτῆρας, ἀναλλοίωτον τὴν θέλησιν, καὶ ἀμέριμνον τὴν τόλμην διὰ τὰς συνεπείας. Βαθείας ἐχεμυθίας εἰς τὰ σχέδιά του, μεγαλόδωρος εἰς τὰς ὑποσχέσεις, ἂν καὶ μικρὸς ἐκτελεστὴς τούτων, ἀπρόσεκτος ἢ μᾶλλον καταφρονητικὸς εἰς τὰς πικροτέρας λοιδορίας τῶν ἐχθρῶν του, ταχὺς ὅμως καὶ προβλεπτικὸς εἰς τὰς σκευωρίας των, εἰσῆξεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἓν εἶδος πολιτεύματος, ἐνώπιον

(α) Εἶχε δημοσιεύσει τὸ ἀκόλουθον χημικὸν ἐγχειρίδιον « ἰδέα γενικὴ περί τινων ἰδιοτήτων τῶν σωμάτων καὶ περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ θερμαντικοῦ » ἐξεδόθη εἰς Λιβόρνον τὸ 1806. Ὁ δόκτωρ Χόλανδ λέγει ὅτι, ὅτε ἐγνώρισε τὸν Ἰωάννην Κωλέτην τὸ 1812 εἶχεν ἕτοιμα ὁμοίως διὰ δημοσίευσιν τοῦ Ζώνσ[illegible]σέλα, τὴν γεωμετρίαν τοῦ Λεγένδρου, καὶ τὴν ἀριθμητικὴν τοῦ Βιότου. Ταῦτα ἀγνοοῦμεν ἂν ποτε εἶδον τὸ φῶς, ἐκτὸς τῆς γεωμετρίας τοῦ Λεγένδρου, ἥτις γνωρίζομεν ὅτι εἶναι μετάφρασις τοῦ Καραντινοῦ.— Holland's Travels in Albania, Τόμ. Α΄., σελ. 237.

τοῦ ὁποίου πᾶς ἀπηυδημένος ὠπισθοδρόμει, καὶ ἐξ οὗ πάντοτε ἐχρειάσθησαν πελέκεις διὰ νὰ ἀπολυτρωθῶμεν.

Τί πράττει λοιπὸν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην; στέλλει τὸν Διονύσιον Ὀρφανὸν εἰς Σάλωνα πρὸς τοὺς ἐκεῖ συνηθροισμένους ὁπλαρχηγοὺς τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπηλπισμένους ἤδη διὰ τὸν θάνατον τοῦ λόρδου Βύρωνος, καὶ προσκαλεῖ αὐτοὺς εἰς βοήθειάν του.

Εἰσῆλθον τότε οἱ Ῥουμελιῶται εἰς τὸν Μωρέα καὶ ἐπροξένησαν δεινά, ἅπερ ἀφῆκαν ἐντυπώσεις ἀνεξαλείπτους εἰς τὴν μνήμην τοῦ λαοῦ τούτου· ἥρπαζον, ἐλεηλάτουν, παρεβίαζαν, καὶ ὢ τοῦ θαύματος! ἄνευ μεγάλης αἱματοχυσίας διεσκόρπισαν τοὺς σπουδαρχίδας καὶ ἐβίασαν αὐτοὺς νὰ ζητήσουν τὴν ἐπιείκειαν τῆς κυβερνήσεως· ἡ δὲ κυβέρνησις τοὺς κατέκλεισεν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Ὕδρας μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἡλίου.

Ἰδοὺ διὰ ποίους λόγους ἡ Ἀνδρονίκη δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου περισσότερον· ὅλα τὰ στενά, ὅλαι αἱ ἄτραποὶ καὶ αἱ γέφυραι ἦσαν εἰς χεῖρας τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου κόμματος, καὶ ὁ κίνδυνος καὶ αἱ δυσκολίαι κατήντησαν πολὺ μεγαλήτερα, ἢ ἂν κατείχοντο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ.

— Τί ἐκάμαμεν Λάμπρο; ποτὲ τώρα δὲν θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ Μεσολλόγγι.

— Κερά, νὰ γυρίσουμε μιᾶς 'πίσου 'ς τὸ Νηόκαστρο, καὶ μ' ἕνα καΐκι πάλι ἀπερνᾶμε 'ς τὸ Μισολόγγι.... ποῦ! ποῦ ῥωμηοσύνη!.... ἀμ' δὲ μὲ λὲς, κερά, πῶς ὁ Τοῦρκος εἶναι μητροπολίτης μπροστὰ σὲ τέτοιους σκιάδες;

— Δὲν εἴμεθα μακρὰν ἀπὸ τὴν Δημητζάναν· κοιμώμεθα ἐκεῖ, καὶ ἂν δὲν δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν διὰ ξηρᾶς, τότε αὔριον πρωῒ πρωῒ ἐπιστρέφομεν εἰς Ναυαρίνους.

— Ἀμ' δὲ 'μποροῦμε, κερά, γηά.... ἕνα κρομμύδι νὰ 'χῃς 'ς τὴ ζώνη, ὁ ῥουμελιώτης σοῦ τὴ καπνίζει γηὰ νὰ τὸ πέρνῃ.

Ἡ ἡμέρα ἤδη ἔκλινεν, ὅτε ἡ μικρὰ πόλις τῆς Δημητζάνης ἀμυδρά, ὡς τὴν πρώτην ὄψιν πανοράματος, ἐφάνη. Κτισμέναι αἱ τριακόσιαι πεντήκοντα περίπου οἰκίαι της ἐπὶ λόφου κωνικοῦ, εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ὁποίου ὡς ταινία ἑλικοειδὴς ζωγραφίζεται στενὴ ὁδὸς, ἄγουσα πρὸς ταύτην, παρουσιάζει μίαν τῶν τερπνοτέρων θέσεων, τὰς ὁποίας ὁ εἰς Πελοπόννησον περιηγητὴς δύναται ν' ἀπαντήσῃ· μ' εὐάρεστον ψιθυρισμὸν ἀκούει, καθ' ὅσον προσέρχεται τὰς κρυσταλλώδεις κρήνας της, νὰ παμφλάζουν αὗται πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἐρυμάνθου· ἐπὶ τούτου ἐπικρέμαται καὶ λίθινος γέφυρα νέας μὲν, πλὴν τολμηροτάτης κατασκευῆς.

Ὀλίγα λεπτὰ μακρὰν τῆς γεφύρας ἀπήντησαν ῥουμελιώτην, ὡπλισμένον μέχρι λαιμοῦ, μὲ χρυσᾶ ὅπλα, ἂν καὶ τὰ ἐνδύματά του ἦσαν ῥυπαρὰ καὶ ἡμιτετριμμένα.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον μὲ τὸν πέπλον αὐτῆς πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐστήριξε τὰ βλέμματα κατ' εὐθεῖαν ἐμπρός της.

— Ποῦ τὴν μπᾶς, Μωραΐτη, τὴν κυρά; μὲ αὐθάδειαν ἀπετάνθη πρὸς τὸν Λάμπρον, ὅστις ἔφερε τὸν ἵππον εἰς τὸ πλευρόν της.

— Σ' τὴ Δημητζάνα, ξηρῶς ἀπεκρίθη οὗτος.

— Ὠρὲ καὶ νὰ ντὸ 'βρισκα ἕνα ψίχα κείθενε κάτω... φαίνεται, ὠρὲ, 'σὰν γκιουζὲλ Σουλτάνα 'πάνου 'ς τ' ἄτι.

Ἤνοιξε συγχρόνως τὸ βῆμα, ζητῶν νὰ προφθάσῃ ἐκεῖνο τῶν ἵππων, οἵτινες ἕνεκα τοῦ κακοῦ λιθοστρώτου δὲν ἠδύναντο πολὺ νὰ προχωρήσουν.

Καὶ ὁ Λάμπρος καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἔφερον τὴν χεῖρα εἰς τὰ ὅπλα.

— Μὲ πέρνεις, 'ωρὲ Μωραΐτη, νὰ σοῦ φλάγω τὸ κονάκι; ποῦ 'μπορεῖς 'ωρὲ νὰ καθέζῃς μέσα 'ς τὸ Δημητζάνα χωρὶς ν' ἄχῃς κάνεὶ ἀπὸ 'μᾶς νὰ τὸ διαφεντεύγῃ ... Κυροῦλά μου καὶ νὰ σὲ πέρνῃ μυρωδιὰ μιὰ ἡ ἀρβανιτιά ... ἀγροίκα 'δῶ, 'ωρὲ Μωραΐτη, ἔχεις τίπτα φλουριὰ μαζῆ ; ... σήμερα μήτε μιανῆς παρᾶς πλιάτζικα 'καμα ... δίνε μου ὅ,τι εὐχαριστιέσαι, 'ωρὲ, καὶ δὲ σ' ἀκολουθάω.

Ἀμφότεροι ἐπροχώρουν ἄνευ ἀποκρίσεως· ὁ Λάμπρος τὸν ἠκολούθει διὰ τῶν βλεμμάτων, ἕτοιμος νὰ πέσῃ ἐπὶ τούτου, ἐὰν παρετήρῃ περισσοτέραν βίαν.

— Τί κυττάζεις, 'ωρὲ;...τὸ μουστάκι μου· 'ωρὲ τὸ κυττάζεις;... μπὸ.... μπὸ.... 'δές το βελόνη κατραμάτο 'ναι.... ἔ, βλάχο, σταμάτα λίγου....

Ἀλλάξας αἴφνης τὴν ὁμιλίαν, βροντοφώνως ἔκραξε πρὸς γέροντα χωρικὸν, ὅστις διέβαινε πλησίον του μὲ καλάθιον ὠῶν καὶ μίαν ὄρνιθα εἰς τὴν χεῖρα.

Ἐστάθη οὗτος περίφοβος, ἐκβαλὼν τὸ κάλυμμα καὶ τρέμων ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν εἰς τὴν ὄψιν τοιαύτης πανοπλίας.

— Βλάχο! ἀμ τὴν πουλάεις τὴν κότα;

Ὁ Πελοποννήσιος ὀξύνους ἐννόησε πάραυτα ὅτι ἡ ἰδιοκτησία του δὲν ἦτο πλέον ἀσφαλὴς ἐνώπιον τοιούτου ἱέρακος καὶ εἶπε.

— Πουλὶ ἦτον, ἀφέντη μου, κ' ἔγεινε κότα.

— Δὲ μὲ καταλαβαίνεις· ρωτάω σε, 'ωρὲ κουμπάρε, πιὰ 'ναι ἡ τιμή της, τιμή της, τιμή της, τιμή της, 'ωρέ.

— Ἡ μύτη της, ἀφέντη μου, νά την τὴ μύτη της.....

— Ἡ ἀγουρὰ, 'ωρὲ βλάχο, ὀξυθύμως ἔκραξεν ὁ ρουμελιώτης.

— Νὰ καὶ ἡ οὐρά της, ἀφέντη μου, 'δῶ 'ναι κι' ἡ οὐρά της.

— Ἀμ' δὲ μὲ λὲς, βλάχο, πῶς θὲς καυγᾶ; θέτων τὴν χεῖρα εἰς τὰ ὅπλα βαρέως προσέθεσεν.

— Αὐγὰ.... 'ναι, ἀφέντη μου, 'σὰν τῆς δίνῃς κριθάρι κάνει καὶ αὐγά.

— Ντινινὶ γιαβρὰν, ἔκραξεν ὁ ῥουμελιώτης καὶ ἔφερε σφοδρὸν ῥάπισμα εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ χωρικοῦ· ἀνετράπη οὗτος καὶ τὰ ὠά του κατεθλάσθησαν· ἤρχισε τότε τρομεροὺς κλαυθμοὺς καὶ κατάρας κατ' αὐτοῦ, πλὴν καμμίαν ἐντύπωσιν δὲν ἔκαμον εἰς τὸν λιάπην· διότι ἐκεῖνος, σφετερισθεὶς τὴν ὄρνιθα καὶ τὰ ἄθλαστα ὠὰ, μὲ βῆμα ἀτάραχον ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς τὴν πόλιν πορείαν του.

Προσῆλθον τότε ἀπὸ τὰ πέριξ διάφοροι εἰς βοήθειαν τοῦ χωρικοῦ· ἡ δὲ Ἀνδρονίκη ἐςάθη μετὰ τοῦ Λάμπρου καὶ ἔῤῥιψε πρὸς τοῦτον νόμισμά τι, τὸ ὁποῖον ἦτον ἡ μεγαλητέρα παραμυθία,τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ τὸν χορηγήσῃ εἰς τοιαύτην περίστασιν.

Μετὰ μίαν ὥραν ἀφίππευσαν ἐντὸς τῆς Δημητζάνης.

ΚΕΦΑΛ. 17.

ΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΙΔΕΑΙ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΕΚΕΙΝΟΥ.

Κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἔμαθεν ἡ Ἀρκὰς εὐρύτερα τὰ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, καὶ ἐβεβαιώθη, ἄνευ ὑπερβολῶν, ὅτι ἡ δυστυχὴς γῆ τοῦ Πέλοπος ἦτον εἰς μεγαλητέραν ἀνωμαλίαν, ἢ εἰς τὰς φρικωδεστέρας ἡμέρας τοῦ τυράννου. Ἐκοιμήθη εἰς τὴν οἰκίαν τῶν συγγενῶν τοῦ Θρασυβούλου, οἵτινες τὴν ἐφιλοξένησαν μὲ πολλὰς ὑποχρεώσεις.

Τὴν ἐπαύριον, πρὶν ὁ ἥλιος διαδεχθῇ τὴν Ἠῶ, ἐξῆλθεν ἀκράτητος μετὰ τοῦ Λάμπρου εἰς τὰς τερπνὰς ἐκείνας ἐξοχὰς, αἵτινες εἶδον τὸν ἀθῶον καὶ ἀμέριμνον βίον τῶν παιδικῶν της χρόνων. Πᾶν ὅ,τι πικρὸν καὶ γλυκὺ ἀνεμιγνύετο μὲ τὴν ἥβην αὐτῆς, ἡ μνήμη τὸ ἐπανέφερε μὲ ζωηρότατα χρώματα τώρα εἰς τὴν φαντασίαν της.

Ὁ Λάμπρος ἐγνώριζε λεπτομερῶς τὰ συμβάντα της, ἔῤῥιψε τὴν ὑψηλομέτωπον κεφαλήν του εἰς τὸ στῆθος καὶ ἔμενεν ὀλίγα βήματα μὲ σέβας ὄπισθεν, καθ' ὅσον ἐπλησίαζον τοῦ πύργου της τὰ ἐρείπια.

— Νά....νὰ, Λάμπρο, ἔκραξεν αὕτη μὲ παραφορὰν, ὅτε, ἀναβᾶσα τὴν κορυφὴν λόφου κάτωθέν της, ἀνεκάλυψε τὴν ἄστεγον καὶ πυρποληθεῖσαν οἰκίαν της. Ἐκεῖ ἐφονεύθησαν καὶ ἔμειναν ἄταφοι ὁ πατὴρ καὶ ὁ ἀδελφός μου. Ἐκάθησε χαμαὶ καὶ ἔχυσε τὰ δάκρυα τῆς Νιόβης.

— Ἄχ! κὺρ Βάρθακα! ἀναστενάξας εἶπεν ὁ ἁρματωλός· δὲν θὰ σὲ φέρῃ μιὰ φορὰ τὸ κῦμα ψίχα ψίχα καὶ 'ς τὴ δική μου τὴν ἀκρογιαλιά; πώ! πώ! πώ! τέτοιο ἕνα μουργοτζάκαλο καὶ νὰ 'ξολοθρέψῃ τόσο ἀσκέρι! ὅσο τὸ διαλογᾶμαι, κερὰ, τόσο

λυσσαξω, ποῦ δὲν τὸ ἤξερα τοτε ποῦ 'κλεβε τῆς κερᾶς Μπουμπουλίνας τὰ διαμάντια.... ἄϊ, μωρὲ κὺρ Βάρθακα, καὶ ὁ διάτανος νὰ σ' ἔριχτε 'ς τὰ νυχέλια μου... τρέμει τὸ πεζτί μου, μωρὲ, σὰν σὲ διαλογᾶμαι.

— Ἀκολούθει, Λάμπρο, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ὀρθωθεῖσα καὶ διευθυνομένη πρὸς τὸν ξηρὸν κῆπον.

Κατέβησαν εἰς τὸν πύργον, ὅστις τώρα ἦτο φωλεὰ κοράκων καὶ ἄλλων σαρκοφάγων ὀρνέων· ὡς νέφη ἐσκίασαν ταῦτα τὸν οὐρανὸν, μὲ ἀγρίους κρωγμοὺς πληρώσαντα τὴν ἀτμοσφαῖραν, ἅμα ἤκουσαν βήματα ἀνθρώπων. Στοχασμὸς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐν ἀκαρεῖ χέουν πάγη εἰς τὰς φλέβας ζῶντος σώματος, διῆλθε τῆς φαντασίας τῆς Ἀνδρονίκης· ὅτι δηλαδὴ τὰ σώματα τῶν φονευθέντων πρὸ τριῶν καὶ ἥμισυ ἐτῶν ἔσυρον τὴν πληθὺν ἐκείνην τῶν ὀρνέων. Τῳόντι, προχωρήσασα εὗρεν, οὐχὶ μακρὰν τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα εἶδε νὰ πέσῃ ὁ πατὴρ καὶ ὁ ἀδελφός της, γυμνὰ καὶ κατεξηραμένα ὀστᾶ· καὶ ἀνεγνώρισεν ὅτι ταῦτα ἦσαν τῶν ἰδικῶν της· ποῖος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐφρόντιζε περὶ τῆς ταφῆς τοῦ ἄλλου!

Ὁ Λάμπρος τὴν ἐβοήθησε νὰ τὰ συνάξῃ εἰς ἓν μέρος.

Ἀκολούθει, Λάμπρο, εἶπε μετ' ὀλίγον, σκληρύνουσα τὴν καρδίαν.

Ἐξῆλθον τοῦ πύργου καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἦσαν κεκρυμμένα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆς.

— Βλέπεις τὸ δένδρον τοῦτο;

— Μάλιστα, κερά μου.

— Σημείωσέ το καλῶς.

— Ναὶ, κερά μου.

— Κάμε ἓν σημεῖον μὲ τὸ μαχαίρι σου... χάραξε τρεῖς βαθεῖς σταυρούς.

— Νά....

— Ἔλθε τώρα.

— Τί θὰ πῇ τοῦτο, κερά.

— Τίποτε, θὰ τὸ μάθῃς εἰς ἄλλην περίστασιν.... ἔχω νὰ σὲ στείλω ἐδῶ καμμίαν ἡμέραν.... τώρα ἔλθε νὰ μὲ βοηθήσῃς νὰ μεταφέρωμεν τὰ κόκκαλα ἐκεῖνα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἁγίου Ἡλίου.

— 'Σ τοὺς ὁρισμούς σας κερά.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἡ Ἀνδρονίκη, ὡς ὁ Αἰνείας, μετεκόμισε τὰ ὀστᾶ τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ της εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἁγίου Ἡλίου. Προεχώρει, βεβαία οὖσα ὅτι δὲν ἤθελεν εὕρει πλέον ζῶντα τὸν γέροντα ἀσκητὴν, τὸ λείψανον τῆς αἱματηρᾶς ἐκείνης τοῦ ἔτους 1770 ἐπαναστάσεως.

Ἠκούσθη τότε ὑλακὴ ἀγρία, καὶ μετ' ὀλίγον εἶδον [redacted]ραν ἐσχατόγηρον, κρατοῦντα σχοινίον, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου ἦτο δεδεμένος μεγαλόσωμος λευκὸς κύων.

Η Ἀνδρονίκη ἀνεγνώρισε τὸν Παπάζογλουν, ἦτον ὅμως ὁ δυστυχὴς τώρα καὶ τυφλὸς καὶ κωφός.

— Μ' ἐνθυμεῖσαι, γέροντά μου, ἔκραξε πρὸς τοῦτον.

— Ποῖος εἶσαι;

— Ἡ κόρη τοῦ Δημογέροντος Ἀθανασιάδου.... δὲν ἐνθυμεῖσαι πρὸ τριῶν καὶ ἥμυσι ἐτῶν, ὅτε διέβην θῦμα τῶν Λαλιωτῶν, καὶ τότε μ' ἐδιηγήθης τὰ τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως;

— Ναί! ναί... ςηλώσας τὰ κλειςὰ καὶ μακροβλέφαρα ὄμματά του, εἶπεν ὁ γέρων, καὶ τὴν ἐνηγκαλίσθη μὲ συγκίνησιν.

— Κόρη, πλησιάζει ἡ Ἑλλάς μου νὰ γίνῃ ἐλευθέρα· δέομαι νυχθημερὸν πρὸς τὸν Κύριον νὰ μὴν ἀποθάνω πρὶν τὴν ἴδω ἐλευθέραν. Μανθάνω ἐκ διαλειμμάτων ἀπὸ τοὺς διαβάτας τὰ συμβάντα τῆς ἐπαναστάσεως, τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῶν ἀδελφῶν μας καὶ τὰς σφαγὰς τοῦ τυράννου...ἡ χαρά, τὴν ὁποίαν δοκιμάζω, μὲ ἀναζωογονεῖ καὶ μηκύνει τοῦ βίου μου τὸ τέρμα.

— Πλὴν τώρα, γέροντά μου, ἐπέσαμεν εἰς ἐμφυλίους πολέμους, οἵτινες πλησιάζουν νὰ καταστρέψουν ὅ,τι μετὰ πόνου καὶ μόχθου οἱ ἀποθανόντες ἥρωές μας κατεσκεύασαν.

— Μὴ φοβῆσαι! ὁ δάκτυλος τοῦ Κυρίου εἶναι ἐφ' ἡμῶν· ἂς πράξουν ὅ,τι θέλουν οἱ ἄνθρωποι· εἶσαι νέα· θὰ ζήσῃς περισσότερον ἐμοῦ, καὶ θὰ ἴδῃς ὅτι ἄλλως πως, ἢ ὅπως φαίνονται τὰ μέλλοντα, ὁ Θεὸς θὰ ἐξομαλύνῃ καὶ ἀποκαταστήσῃ τὸ ἔθνος τοῦτο.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐδιηγήθη τὰ συμβάντα της καὶ ἐκεῖνα τοῦ Θρασυβούλου, εἰς συνέντευξιν τοῦ ὁποίου ἐπήγαινεν εἰς Μεσολόγγιον.

Ὁ ἀσκητὴς ἀπέδιδεν ἓν ἕκαστον εἰς μίαν διάφορον βουλὴν τῆς Θείας προνοίας. Ὅτε δὲ ὁ λόγος ἦλθε περὶ Εὐρώπης, ὅτι μὲ τοσαύτην ἀπάθειαν βλέπει τοῦ τυράννου τὰς πράξεις καὶ οὐδὲν μέτρον λαμβάνει διὰ τοὺς Χριστιανούς, εἶπεν.

—Οὐαί, ἀνδρεία κόρη μου, εἰς ὄντινα περιμένει νὰ τοῦ σχηματίσουν οἱ ἄλλοι ἔθνος καὶ πατρίδα· ὅςις δὲν ἔζησεν εἰς Εὐρώπην, ἀδύνατον νὰ κρίνῃ ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους. Πρῶτον, φίλη μου, ὀλίγοι γνωρίζουν τὰ δεινά μας· διότι καὶ ὀλίγοι λαμβάνουν τὸν κόπον νὰ σπουδάσουν τὴν ἱστορίαν τῶν μεμακρυσμένων τούτων χωρῶν· ὅσοι δὲ τὰ γνωρίζουν δὲν τὰ φέρουν εἰς φῶς· ἄλλως πως τὰ παριστάνουν, διότι ἀντίκειντται εἰς τὰ συμφέροντα τούτων· καὶ ὅταν πρόκηται περὶ συμφεροντων, ἡ φωνὴ τῆς φιλανθρωπίας, τοῦ ἀσθενοῦς, τοῦ πτωχοῦ ἐκεῖ καταπνίγεται· ἂς μὴ περιμένωμεν λοιπὸν οὔτε ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, οὔτε ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, οὔτε ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν τὴν ἐλευθερίαν μας.... ἡμεῖς μόνοι πρέπει νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν, ἢ νὰ βιάσωμεν αὐτὰς θέλουσαι καὶ μὴ νὰ μᾶς τὴν δώσουν.

— Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία, πάτερ μου, ἥτις ὑπεκίνησε τὴν ἄλλην ἐπανάστασιν, καὶ ἥτις σ' ἔστειλε τὸ 1770, ἦτο δυνατὸν τοιου-

τοτροπως νὰ φερθῇ; τοιαύτην κατὰ τοῦ Α. Ὑψηλάντου διαμαρτύρησιν νὰ δημοσιεύσῃ καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ σήπεται εἰς τὰς φυλακάς;

— Ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥωσσίας, κόρη μου, εἶναι καὶ μυστικὴ καὶ βαθυτάτη· ἄλλως πως τὴν ἀριθμοῦν, ἄλλως πως τὴν ἐννοοῦν οἱ ἄλλοι καὶ ἄλλο εἶναι· οὔτε προδίδεται, οὔτε βιάζεται, οὔτε καυχᾶται πρὶν πράξῃ, οὔτε ποτὲ οὐδεὶς θέλει δυνηθῇ νὰ τὴν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ φθάσῃ ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι ἡ ἐπιθυμία της. Μᾶς ἀγαπᾷ, διότι ἔχομεν τὴν αὐτὴν θρησκείαν, πλὴν μετὰ τὴν ἐν Βατερλῷ ἱερὰν συμμαχίαν τῶν μεγάλων δυνάμεων δὲν δύναται ἀναφανδὸν νὰ λάβῃ τὸ μέρος μας, χωρὶς νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης· ὁ Α· Ὑψηλάντης εἶναι θῦμα, μάρτυς βέβαια τῆς ἐλευθερίας μας· ἡ Ῥωσσία ἀδιαφορεῖ, ἂν καὶ πρέπει νὰ θλίβεται βαθέως διὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὅστις ἦτο τοῦ Καίσαρός τής ποτε ἡ ἀσπίς. Πλὴν τοῦτο τὸ πράττει ἐπίτηδες μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τυφλώσῃ τοὺς ἐχθρούς της, καὶ διὰ νὰ βοηθήσῃ οὐσιωδέστερα ἄλλως πως ἡμᾶς. Τῷόντι μήπως ὅλαι αἱ καταφυγοῦσαι πάγγυμνοι ἐκ τῶν σφαγῶν μας οἰκογένειαι ὑπὸ τὴν σκέπην της δὲν εὗρον καὶ ἄσυλον, καὶ περίθαλψιν, καὶ θέσεις, καὶ ὑψηλοὺς βαθμοὺς εἰς τὴν Ῥωσσίαν; Ἡ Ῥωσσία μόνη δὲν εἶναι, ἥτις διεμαρτυρήθη κατὰ τῶν σφαγῶν τοῦ ἱερατείου μας εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀπέσυρε τὸν πρέσβυν της τὸ προπαρελθὸν ἔτος, καὶ ἀπειλεῖ τὸν κατὰ τοῦ Σουλτάνου πόλεμον, καὶ δίδει πρὸς ἡμᾶς καιρὸν νὰ τελειώσωμεν ὅ,τι ἠρχίσαμεν; Μάθε ὅμως καὶ μίαν ἄλλην ἀλήθειαν, θυγάτηρ μου, ὅτι, ἐὰν καὶ μᾶς λυπῆται, καὶ συμπάσχῃ, καὶ ἐπιθυμῇ τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης μας, δὲν ἐπιθυμεῖ καὶ ποτὲ δὲν θέλει συγχωρήσει νὰ συντρίψωμεν ὁλοτελῶς τὸν Τοῦρκον καὶ νὰ στήσωμεν τὴν σημαίαν μας ἐπὶ τῆς ἁγίας Σοφίας· ἐγγίζομεν τότε τὰ σύνορα τῆς φιλοδοξίας της· τί λέγω; τοῦ μέλλοντός της. Ἡ Ῥωσσία ἐπιθυμεῖ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν Μεσόγειον· διότι τότε θὰ γίνῃ κοσμοκράτωρ· ὅθεν ποτὲ δὲν θὰ μᾶς συγχωρήσῃ ν' ἀναβῶμεν τοῦ Βύζαντος τὸν θρόνον. Τώρα λοιπὸν, ὅτε ὁ Τοῦρκος σφαδάζει ἐπὶ τῆς νεκρικῆς του κλίνης, πρέπει νὰ κερδήσωμεν καὶ τῶν λοιπῶν τὴν καρδίαν· ὥστε αὗται ν' ἀποτελειώσουν ὅ,τι ἡ Ῥωσσία δὲν ἐπιθυμεῖ, καὶ ὅπερ μέλλει νὰ χρησιμεύσῃ προπύργιόν των κατ' αὐτῆς τῆς Ῥωσσίας. Ἰδὲ ἡ εὐγενὴς Γαλλία πόσους νέους ἀξιωματικούς της ἔστειλεν εἰς τὰς φάλαγγάς μας. Ἰδὲ τὴν μητέρα τῶν Κωνσταντίνων τὴν σοφὴν Ἀγγλίαν, τὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον μᾶς ἔδοσε, καὶ τοὺς εὐγενεῖς υἱοὺς, τοὺς ὁποίους ἔθαψεν εἰς τὴν γῆν μας· τὸ Μεσολόγγιον κλαίει εἰσέτι τὸν λόρδον Βύρωνα, καὶ ἡ Γαστούνη τὸν λόρδον Μαῤῥέην. Καὶ πότε ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία δύνανται νὰ μᾶς βοηθήσουν εἰς [illegible] *ὅταν ἴδουν τὴν ὁμόνοιαν, τὴν καρτερίαν μας, τὴν πρὸς ταύτας ἴσην ἀγάπην μας, τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἅπερ θέλουν σχη-*

ματίσει μίαν ὑγιᾶ, στερεὰν καὶ ἀμερόληπτον μοναρχίαν. Οὐαί, ἂν δείξωμεν ἐξιδιασμένην πρὸς τὴν Ῥωσσίαν συμπάθειαν! τοῦτο ἀρκεῖ νὰ τοὺς διαθέσῃ νὰ προτιμήσουν καὶ αὐτὸν τὸν Τοῦρκον, καὶ νὰ πασχίσουν νὰ σώσουν τὰς ἡμέρας του.

— Οὕτως εἶναι, πάτερ, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.... εἴθε ὅλοι νὰ ἐμβαθύναμεν εἰς τὰ πράγματα ὡς ἡ ὁσιότης σου!

Μετά τινας ἄλλας ὁμιλίας ὁ γέρων ἀσκητὴς ὠρθώθη, καὶ κατ' αἴτησιν τῆς νέας ἔψαλε νεκρικούς τινας ψαλμοὺς ἐπὶ τῶν ὀστῶν τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ της· εἶτα ἔθαψεν αὐτὰ ἐντὸς τοῦ μικροῦ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Ἡλίου.

Ἐσυμβούλευσε καὶ οὗτος αὐτὴν ὅτι πολὺ καλλίτερον εἶναι νὰ μεταβῇ εἰς Καλάμας, καὶ ἐκεῖθεν ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Κορώνης νὰ ἐκπλεύσῃ εἰς Μεσολόγγιον· διότι ὡς ἐκ τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα οἱ Ῥουμελιῶται ἔπραττον εἰς Πελοπόννησον, ἦσαν ἐπικινδυνωδέστεροι, ἢ ὁ τουρκικὸς στόλος, ὅστις ἐκεῖ περιέπλεε.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Λάμπρος ἀπεχαιρέτισαν τὸν ἀσκητὴν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς Δημητζάνην.

— Οὖλο σοφία, κερά, εἶναι κεῖὸ τὸ γεροντάκι· εἶδες πῶς ἔκρινε τοῦ Μωριᾶ τὰ χάλια καὶ τῆς Φράντζας καὶ Ἐγγλιτέρας καὶ Μοσκοβιᾶς τὰ πιάνα;

— Ἠξεύρεις ποῖος εἶναι ἐκεῖνος; Λάμπρο·

— Ὄχι, κερά.

— Ἔχεις ἀκουστὰ τὸν Παπάζογλου τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως τοῦ 1870;

— Νάτα! καὶ τὸ Παπάζογλου, καὶ τὸ Μπενάκη, καὶ τὸ Ὀρλὼφ, καὶ τὸ καπετὰν-Πασᾶ τὸ Μουςάκα ποῦ λέγαμε, καὶ τὸ Φιλεστώνη (Ἔλφινστων) τοὺς ἔχω δῃομένους· ἤμουνε τότε καὶ 'γὼ 'ς τὸ βουνὸ μὲ τοὺς γονιούς μου δέκα χρονῶ παιδάκι.

— Τὸν γνωρίζεις τὸν Παπάζογλου νὰ τὸν ἰδῇς τώρα;

— Ὄχι, κερά· ποῦ!... εἶναι πενῆντα τέσσερα χρόνῃα....

— Ὁ ἀσκητὴς ἐκεῖνος, Λάμπρο, εἶναι ὁ Παπάζογλους.

— Ἀλήθεια, κερά!... πῶ! πῶ! πῶ! αὐτὸς εἶναι ὁ Παπάζογλους;... ποῦ λένε καὶ τώρα ἀπὸ τοῦ Παπάζογλου τὸ καιρό... μικρὸς ἄνθρωπος μηγάρις ἐστάθηκε 'ς τζῇ 'μέραις του.... γιὰ δ' αὐτὸ καὶ κουβέντιαζε μὲ τόσο κεφάλι....

ΚΕΦΑΛ. 18.

ΤΑ ΕΞΩ ΑΠ' ΕΔΩ.

Ἀποχαιρετίσασα τὸν τοῦ ἁγίου Ἡλίου ἀσκητὴν, ἐμίσθωσεν ἁδρῶς ἵππους διὰ Καλάμας· ὁ ἀγωγιάτης των ἦτο Μανιάτης καὶ ἠκολούθει πεζὸς, συνδιαλεγόμενος μετὰ τοῦ Λάμπρου· οὗτος δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνθυμηθῇ ποῦ τὸν εἶδεν.

Ὅταν ἐπλησίαζον τὴν Τριπολιτζὰν ἤρχισεν ὁ Μανιατης μετὰ θερμότητος νὰ διηγῆταί τινας τῶν σκληρῶν ἐκείνων σκηνῶν, αἵτινες εἰς τὴν πόρθησίν της ἔλαβον χώραν· ἐκράτησε τότε ὁ Λάμπρος τὸ ζῶόν του καὶ ἠτένισεν αὐτὸν εἰς τὸ πρόσωπον· ἦτο μονόφθαλος· ἐνθυμήθη οὗτος εὐθὺς ὅτι ἦτον ὁ Μπάμπακας, δηλ. ὁ ἀπὸ τὸ παράθυρον τοῦ κονακίου πηδήσας πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Βουβουλίνας, καὶ ὁ γυμνώσας πρῶτος τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου τοῦ Χουσρὶτ-πασᾶ.

Ἦτο δακτυλοδεικτούμενος διὰ τὴν θηριωδίαν του εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. Ἅμα λοιπὸν ἰφίππευσαν εἰς Τρίπολιν, λαβὼν τὴν κυρίαν του κατὰ μέρος τῇ ἐδιηγήθη ὅ,τι ἐγνώριζε, καὶ τὴν ἐσυμβούλευσε νὰ τὸν ἀποπέμψῃ.

Ἠκολούθησε τῳόντι αὕτη τὴν συμβουλὴν τοῦ Λάμπρου, καὶ ἀφοῦ ἐπλήρωσεν δαψιλῶς τὸν ἀγωγιάτην της τὸν ἀπέπεμψε, λέγουσα, ὅτι ἐσκόπευε νὰ διατρίψῃ ἡμέρας τινὰς εἰς Τρίπολιν.

Ὁ Σπαρτιάτης, ὅστις εἶχε σκοποὺς καταχθονίους, καὶ διὰ τοῦτο ἦτο μετημφιεσμένος ὡς ἀγωγιάτης, ἠκολούθει μετὰ προσοχῆς τὰ βήματά των.

Τὴν ἐρχομένην ἑσπέραν ἡ Ἀνδρονίκη μετὰ τοῦ Λάμπρου ἄφησαν τὴν Τρίπολιν, νέους μισθώσαντες ἵππους, καὶ ὅλην τὴν νύκτα ὡδοιπόρουν ἔφιπποι. Τὴν δὲ αὐγὴν εὑρέθησαν εἰς μέρος ἀνωφερὲς πάντῃ ἄγνωστον εἰς τὸν Λάμπρον, ὅστις ἐγνώριζε πάντα τοῦ Μωρέως λίθον.

— Ὥρα καλή, μπάρπα .... πούθενε μᾶς 'πάγεις.... αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ δρόμος ποῦ 'βγαίνει 'ς τὰ Μοθωκόρωνα, ἔκραξε πρὸς τὸν ὀνηλάτην.

— Κάνουμε ψίχα γύρου, ἀφέντη, γ̣ιὰ νὰ 'μεσται 'ς τὰ σίγουρα· ἡ φαρδιὰ ἡ ςράτα εἶναι γ̣ιουμάτη ἀπὸ τοὺς ἔξω ἀπὸ 'δῶ.

— Ποιὸ χωριὸ θ' ἀγναντιάσουμε προστά μας!

— Δὲ θυμᾶμαι, ἀφέντη, τ' ὄνομά του.

— Δὲ τὸ θυμᾶσαι;.... 'μίλα καλὰ, βλάχο.

— Σὰν ἀνέβουμε τὴν κορφοῦλα 'κείνηνε θὰ καταλάβῃς, ἀφέντη· ἄφσε με καὶ 'γὼ κατάπτερα σὲ 'βγάζω κάτω 'ς τὸ, ἀκροθαλάσσι.

Ὁ Λάμπρος ἔςρεφε τὴν κεφαλήν του πανταχόθεν, ἀνυψοῦτο ἐπὶ τοῦ σάγματός του, ὅπως κάλλιον ἴδῃ, καὶ δὲν εὕρισκεν ἡσυχίαν ὅσον δὲν ἐγνώριζε ποῦ διευθύνοντο. Φθάσαντες τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, τὸ ὁποῖον εἶχον ἄντικρύ των τέλος ἔκραξεν ἐκςατικός.

— Μωρὲ βλάχο, μᾶς φέρνεις κατὰ τὸ Μιστρᾶ... νὰ, μωρὲ, 'κεῖ κάτω θωράω τὰ βασιλοπόταμα (ὁ Εὐρώτας).

— Μάλιστα, ἀφέντη.

— Εἰς τὸν Μιστρᾶ!... εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἥτις, ἐῤῥιμένην

ἐπὶ τοῦ στήθους ἔχουσα τὴν κεφαλὴν ἕνεκα τῆς ἀϋπνίας, δὲν ἠδύνατο σχεδὸν ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς.

— Ποιὸς σοῦ εἶπε, μωρὲ βλάχο, νὰ μᾶς φέρῃς μέσα 'ς τὴ Τζακωνιά; (Μάνην)...κύτταγε 'δῶ βλάχο... τί διαλογᾶσαι; θὰ σ' ἀνοίξω σὰν καρποῦζι τὴ κουτροῦλα· καὶ ἔσυρε τὸ γιαταγάνι ὁ Λάμπρος.

— Ὄχι κυρούλη μου, ὄχι ἀφέντη μου! .... τὸ 'καμα γιὰ νὰ μὴ πέσουμε 'ς τὰ χέρια τῶ βουρβουλάκωνε....

— Τῶν βουρβουλάκων!! ἔκραξεν ἡ Ἀρκὰς, καὶ ἠτένισε τοὺς ὀφθαλμούς της πρὸς τὸν ἀγωγιάτην.

Ἦτο μετρίου ἀναστήματος, ἰσχνὸς, μὲ πρόσωπον καστανόχρουν καὶ πλουμισμένον ὑπὸ τῶν χαραγμάτων τῶν εὐφλοϊῶν, χωρὶς μύστακα καὶ ἄλλας τρίχας ἐπὶ τούτου· οἱ μικροὶ ὀφθαλμοί του ἐκλείοντο μέ τινα μετριοφροσύνην, τὸ στόμα του χαῖνον ἐδείκνυε σειρὰς λευκοτάτων μικρῶν ὀδόντων, εἶχε δὲ νοῦν δόλιον ὑπὸ φυσιογνωμίαν βλακός.

— Σὰν ἐφθάκαμε, ἀρχόντισσα, 'ς τὸ πρῶτο τρίστρατο ὄξω ἀπὸ τὴ Τριπολιτζᾶ εἶδα 'σὰν τὰ μαλλιά μου τοὺς ποθαμμένους Τούρκους μὲ πράσινους τζουμπέδες, ἄσπρα σαρίκια, καὶ κόκκινα μεγάλα μέστια νὰ φράζουνε τὸ δρόμο τοῦ Νιόκαςρου· 'ς τὰ πόδια τους, κυρούλη μου, ἦταν χιλιάδες κουλουκάκια (κυνάρια). Συγχρόνως μὲ τοῦτο ἐποίει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὁ ὀνηλάτης·

—Ἀλήθεια!! ἐμάσσησεν ὁ Λάμπρος, ποιῶν καὶ οὗτος ὡσαύτως.

— Ἀμ' ψέματα! 'ς ἐκεῖνο τὸ τρίστρατο σὰν πήραμε τὴν Τριπολιζτᾶ, κυρούλη μου, ἐθαύτικαν τὸ λίγο λίγο χίλιοι Τοῦρκοι, ἔφευγαν μὲ τὰ γυναικοπαίδιά τους κάτω 'ς τὰ Μοθωκόρωνα νὰ μπαρκαριστοῦνε· μὰ οἱ Μανιάταις τοὺς προφτάξανε καὶ τοὺς μπαλτάδιαψαν ὁλουνούς· ἀπὸ τότες γέμισε στοιχιὰ ὁ δρόμος τζῇ Μοθώνης καὶ κανεὶς ἀγωγιάτης τὴν νύχτα δὲν 'μπορεῖ νὰ περνάῃ.

Ὁ Λάμπρος, ὅστις τωόντι ἐνθυμεῖτο τὴν σφαγὴν ἐκείνην, μὲ ὅλην τὴν γενναιότητά του, δὲν πρέπει νὰ κρύψωμεν ὅτι ἐπίστευσε τὰς περὶ φαντασμάτων μωρολογίας τοῦ ἀγωγιάτου, καὶ ἓν νέφος πυκνὸν ἐκάλυψε τὴν φυσιογνωμίαν του. Ἡ δεισιδαιμονία εἰς τοὺς καιροὺς ἐκείνους εἰσέδυε τὸν τρόμον της μέχρι βάθους τῆς καρδίας καὶ αὐτῶν τῶν ἀτρομήτων ἀγωνιστῶν τῆς ἐπαναστάσεως, προϊὸν τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς παιδικῆς ἀγωγῆς.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἠδημόνει μᾶλλον διὰ τὸ εὔπιστον τοῦ Λάμπρου, ἢ τοὺς λόγους τοῦ ὀνηλάτου.

—Ἄμωσε πῶς εἶδες τοὺς βουρβουλάκους, βλάχο, ἐμάσσησεν ὁ ὁρματωλός.

— Σ' τὴ ψυχὴ τοῦ κύρη μου, ἀφέντη, ποῦ νὰ μὲ φάῃ ὁ μαῦρος χάρος.... ψόματα θὰ σὲ πῶ;

— Ἔχει δίκιο, κυρά.... κείθενε πρέπει νὰ βγαίνουνε ἀπ'

τὰ μνημούργια πολλὰ στοιχιά, γιατὶ οἱ δικοί μας ἐκόψανε ἀμέτρητη τουρκιά.

— Δὲν ἐντρέπεσαι, Λάμπρο, νὰ πιστεύῃς εἰς τοιαῦτα πράγματα; γύρισε τὸ ζῶόν σου νὰ τραβίξωμεν πρὸς τὸν δρόμον μας.... ἐγὼ σὲ διορθώνω, βλάχο, διὰ τὴν μωρίαν σου· ἔπρεπεν, ὅταν εἶδες τοὺς βουρβουλάκους νὰ μὲ εἰδοποιήσῃς, καὶ ὄχι νὰ μὲ φέρῃς εἰς τὸν δρόμον τοῦτον, μὲ θυμὸν εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

Ἐκτοῦ ὑψώματος ἐκείνου κατέβλεπον τὴν πεδιάδα τῆς Λακωνίας. Αἱ Ἀμύκλαι καθέδρα τοῦ Τυνδάρου καὶ πατρὶς τῶν Διοσκούρων μὲ τὸν τάφον τοῦ Ὑακίνθου, ὁ Μιϛρᾶς σχεδὸν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Σπάρτης εἰς τοὺς προποδας τοῦ Ταϋγέτου ἐν τῷ μέσῳ ἀπειρίας καλλιεργημένων γαιῶν καὶ μικρῶν λόφων, προσφερόντων εἰς τὸν ὀφθαλμὸν θελξινούϛατα ϛρώματα, ἦσαν ὑπὸ τοὺς πόδας των.

Ὁ δ' Εὐρώτας ῥάθυμος καὶ μεγαλοπρεπὴς, ὡς τὸν μυστηριώδη κύκνον, τὸν ὁποῖόν ποτε ἔφερεν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς Λύδης μὲ τοὺς τοσούτους ῥυακάς του, οὕϛινας ὁ χιονοσκέπαστος Ταΰγετος ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ του ἀποπέμπει δι' ἑλιγμῶν πολλῶν μέσῳ ῥωπογραφιῶν μαγικωτάτων, ἐχάνετο ὅπου ὁ ὀφθαλμὸς ὡς αἰθέριον ὀμίχλην ἤρχιζε ν' ἀνακαλύπτῃ τὰ ὕδατα τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου.

— Εἴμεστε, κερὰ, ἄντικρυ 'ς τὸ γιαλό.... νὰ ὁ Μιστρᾶς... νὰ ὁ κόρφος τῆς Κολοκυθιᾶς... κάτου κεῖ 'ναι τὸ Μαραθωνῆσι ποῦ 'χει καΐκια γιὰ τὸ Μισολόγγι.

Μετὰ δεκάωρον λοιπὸν ὁδοιπορίαν ἐκ Τριπόλεως ἀφίππευσαν εἰς τὸ ἐκ μεγαλοπρεπῶν μορεῶν σκιαζόμενον περιαύλιον ἑνὸς τῶν πανδοχείων τῆς πόλεως ταύτης, εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἀκρόπολίν ποτε οἱ ἀδελφοὶ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου εὗρον καταφύγιον (α).

Ἂς ἀκολουθήσωμεν τὸν Λάμπρον, καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἀνδρονίκη, γευματίσασα, ἔκλινεν ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου ἑνὸς ἀνακλίντρου ὀλίγον ν' ἀναπαυθῇ.

Ἤναψεν οὗτος μακρὸν ναργιλὲν, καὶ καθήσας ὑπὸ τὴν σκιὰν μιᾶς τῶν μορεῶν τοῦ πανδοχείου ἐκάπνιζεν ἡσύχως.

Δύο Μανιᾶται μετ' ὀλίγον πλησιάζουν, θαυμάζουν τὴν ὑψαύχενα φυσιογνωμίαν του καὶ τ' ἀργυρᾶ ὅπλα του, καὶ τὸν ἐρωτοῦν, ἂν ἄλλοτε ἦλθεν εἰς τὴν νέαν Σπάρτην.

— Ἀμ' τὸν γνωρίζουμε ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ τὸ Μιστρᾶ· ἀπεκρίθη οὗτος λακωνικῶς.

— Ἡ ὄμορφη κυροῦλα ὅπου ἀπέζευσε στὴν αὐλαία τούτη εἶναι συγγενεία σου; καπετάνιε.

Ὁ Λάμπρος ἔτριψε τὸ ὑψηλὸν μέτωπόν του καὶ ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν καταφατικῶς.

(α) Δοδουὲλ τόμ. Β'. σελὶς 401

— Τὰ ἐξώθεά της φασὶ γιαμὰ μεγάλη ἀρχόντισσα.... φορεῖ καὶ ἅρματα ψυχοπομπαῖα.

— Καὶ κάτι ἕως ἐδῶθε 'ς τὸ Μιστρᾶ; ἠρώτησεν ὁ ἕτερος.

Ἐδιηγήθη ὁ γέρων ἁρματωλὸς τοῦ ἀγωγιάτου αὐτῶν τὴν ὀπτασίαν· καὶ προσέθεσεν ὅτι τὸ ἴδιον ἑσπέρας μέλλουν ν' ἀναχωρήσουν διὰ Μαραθωνῆσι.

— Ἡ ἀρχόντισσα τὸ λοιπὸ δὲ σκιᾶται τοὺς βουρβουλακέους; εἶπεν ὁ εἷς τῶν δύο ἐκείνων ἀνθρώπων, θεωρῶν τὸν σύντροφόν του.

—Ἀμ' ἡ ἀρχόντισσα εἶδε τὸ μπαροῦτι σὰν ἐμᾶς ποῦ γεράσαμε 'ς τὸ μπαροῦτι· ἤτανε κάτω 'ς τὰ Ζητούνια μὲ τὸ Διάκο, 'ς τὴ Γραβιὰ μὲ τὸ Ἀυσσέα, 'ς τὸ χαλασμὸ τῆς Χίος, 'ς τὸ βατζέλο ποῦ κάψε ὁ Κανάρης.

— Εἶναι Σουλιώτισσα;

— Ὄχι· Ἀρκαδιανή... κάτω κείθενε ἀπ' τὰ ῥιζοβούνια τῆς Δημητζάνας.... καὶ ἔδειξε διὰ τῆς χειρὸς τὸ βόρειον τῆς Πελοποννήσου.

— Μωραΐτισσα τὸ λοιπό... μόνο ὁ Μωριὰς γιαμὰ βγάνει ὅμοιαις παλληκαρέας... θώραε ταῖς Τζακώνισσαις μὲ τὰ λιθάρια 'ς τὴ χρυσῇ βέργα διώξασι τοὺς Ἀγαρηνούς.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπλησίασε καὶ ὁ ἀγωγιάτης καὶ ἤρχισε νὰ διηγῆται τὰ φαντάσματα τῆς παρελθούσης ἑσπέρας.

Ἐν τούτοις ἓν βλέμμα αἰνιγματικόν, τὸ ὁποῖον ἤλλαξε με τοὺς δύο ἐκείνους Μανιάτας, ἔδειξεν ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν τοῖς ἦτο ξένος.

—Καὶ τὰ χάνια γέμουσιν ἀπὸ ἐξωτικὰ καὶ βουρβουλακέους, εἶπεν ὁ εἷς τῶν Μανιατῶν· 'σὰν ἤρχισεν ἡ ἀποστασία πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἐσμίξασι νὰ προσεύρουν καταφυγὴν σὲ τοῦτα μέσα, μὰ οἱ γιδοφονιάδες τοὺς ἀπαντέχασι, τοὺς ἐκοκκαλεύσασιν ἀπὸ γονεῖς ὡς βρεφικὸν παιδίον· ξεχάσασιν ἔπειτα νὰ κάμωσιν ἐναγιάσματα καὶ νὰ φέρωσι ξεγοργιάρη νὰ λιχνίσῃ (καθαρίσῃ) τὸ χάνι, καὶ τὸ αἷμά τους ἐβουρβουλάκισε· γιαδαύτο καὶ κανένας ξένος δὲν ἔρχεται 'δῶ νὰ πεζεύῃ καὶ κατὰ μεσῆς τῆς νύχτας νὰ μὴ 'δῇ νυχτοπεριπατάδες· ἡ μουριαῖς τούταις γέμουσι κουκουβάϊαις, κούκους, σκυλάκια, κάθε λογῆς ζωΰφιο καὶ ξωτικό.

— Ἀλήθεια; εἶπεν ὁ Λάμπρος.

— Δὲν ῥωτᾷς τὸν γέροντα τοῦ χανιοῦ.

— Γιατί, μωρὲ βλάχο, μᾶς ἔφερες σὲ τοῦτο τὸ χάνι;

— Γιατί μοῦ 'πετε, ἀφέντη, πῶς δὲ θὰ κοιμᾶστε τὴ νύχτα 'ς τὸ Μιστρᾶ.... πῶς θὰ καβαλικέψετε γιὰ τὸ Μαραθωνῆσι.

Ὁ Λάμπρος ἠγέρθη σύννους μετ' ὀλίγον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πανδοχεῖον.

Συγχρόνως ὁ πρώην ἀγωγιάτης αὐτῶν, δηλαδὴ ὁ Μπάμπακας, ὁ κλέπτης τοῦ γυναικονίτου τοῦ Χουσρὶτ-πασᾶ εἰς Τρί-

πολιν, ὅστις ἤκουεν ὅλην τὴν συνδιάλεξίν των ἐκ τοῦ μικροῦ παραθύρου, ἄνωθεν τοῦ καθίσματος τοῦ Λάμπρου καὶ ὄπισθεν τῶν πυκνῶν φύλλων τῆς μορέας, ἔδειξε τὴν μέλαινα κεφαλήν του, καὶ ἔκαμε σημεῖον εἰς τοὺς τρεῖς ἐκείνους ν' ἀναβοῦν ἐπάνω.

ΚΕΦΑΛ. 19.

Η ΑΦΕΣΙΣ ΑΜΑΡΤΙΩΝ.

Ἦτο δύσις ἡλίου, ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη ἐξύπνησεν· ὁ Λάμπρος ἐκάθητο ἔξω τοῦ κοιτῶνός της, καὶ ἅμα ἤκουσεν αὐτὴν ἐγερθεῖσαν εἰσῆλθε πάραυτα ἔντρομος νὰ τὴν εἰδοποιήσῃ, ὅτι τὸ χάνι ἐκεῖνο ἦτον ὁμοίως στοιχιωμένον, καὶ ἕνεκα τούτου ὅτι ἦτο καλὸν πρὶν τῆς νυκτὸς ν' ἀρχίσουν τὴν πρὸς τὸ Μαραθωνῆσι ὁδοιπορίαν των.

Ἡ Ἀνδρονίκη δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ δεισιδαιμονία ἦτο τόσον ἐῤῥιζωμένη εἰς τοῦ γέροντος μαχητοῦ τὴν καρδίαν, ὅστις πλεῖον ἢ ἅπαξ εἶδεν ἑαυτὸν ἐν τῷ μέσῳ σωροῦ νεκρῶν καὶ πληγωμένων· ἐγέλα λοιπὸν ὅτε οὗτος ἐδιηγεῖτο.

— Μὴ γελάῃς, κυρά.... εἶσαι μικρούλα ἀκόμη καὶ δὲ 'ξέρεις τ' ἔχει νὰ 'πῇ στριγκλολάγγαδο... ἀμ' ἀρωτᾶτε καὶ μένα ποῦ 'δα τὰ 'ξωτικὰ τόσαις φοραῖς μὲ τὰ μάτια μου.

— Οὔτε σκοπεύω, οὔτε θέλω νὰ μένω 'ς τὸ Μιστρᾶ ἀπόψε, Λάμπρο· ὄχι διότι φοβοῦμαι τοὺς βουρβουλάκους, ἀλλὰ διότι φοβοῦμαι τοὺς κλέπτας· ὅθεν πήγαινε νὰ ἑτοιμάσῃς τὰ τοῦ ταξειδίου.

Ὁ Λάμπρος ἐπέστρεψε μετ' ὀλίγον νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν κυρίαν του ὅτι τὸ ἴδιον ἑσπέρας ἀνεχώρει και ὁ ἐπίσκοπος Μονεμβασίας διὰ Μαραθωνῆσι, καὶ διωργάνισε διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν ν' ἀναχωρήσουν ὁμοῦ περὶ τὰς ὀκτὼ τῆς νυκτός. Τῷόντι, ὅταν ὅλη ἡ πόλις ἤρχισε νὰ βυθίζεται εἰς τῆς γαλήνης τὴν ἡσυχίαν ἀφῆκαν τὸν Μιστρᾶν.

Ἡ Ἀρκὰς συνδιελέγετο μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, γέροντος ἑβδομήκοντα ἐτῶν· εἰς κάθε δὲ στροφὴν ὁδοῦ ἠρώτα τὸν ὀνηλάτην ἂν δὲν ἤλλαξε δρόμον. Ὁσάκις δ' ἐβυθίζετο εἰς τὴν σιωπὴν καὶ ἤκουε τὸν Λάμπρον ἀδιακόπως νὰ ὁμιλῇ περὶ φασμάτων μετὰ τοῦ διάκονος τοῦ ἀρχιερέως, ᾐσθάνετο διὰ τὴν δεισιδαιμονίαν του ἀκατανόητον ἀπέχθειαν. Ὅλην τὴν μεγάλην ἰδέαν, ἣν εἰς τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν εἶχε λάβει διὰ τοῦτον ἐπλησίαζε νὰ τὴν χάσῃ· ἡ ψυχή της ὡμοίαζε τῆς ἀρχαίας ἐκείνης Σπαρτιάτιδος, ἥτις ἔλεγέ ποτε πρὸς τὸν ἐραστήν της « σὲ ἀγαπῶ μόνον διὰ τὴν ἀνδρίαν σου, ἂν τὴν χάσῃς θὰ ἐρυθριῶ ὅτι σὲ ἠράσθην ».

Μίαν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἡ σελήνη μὲ τὸ λαμπρὸν

φῶς της ἐδίωξε πολλοὺς τῶν ἀστέρων ἐκ τοῦ στερεώματος· ἦτον ὡς ἡμέρα· καὶ ὁ Εὐρώτας, τὸν ὁποῖον εἶχον πρὸς τὰ ἀριστερά των, ὡμοίαζεν ἀτελεύτητον κρύσταλλον μυρίων ἀνακλάσεων· μόνον ὁ εἰρηνικὸς Ταΰγετος, τὸν ὁποῖον ἤρχισαν ν' ἀναβαίνουν, ἔῤῥιπτεν ἐπὶ τούτου μέλανας καὶ εὐρείας σκιάς, αὐξάνων τὴν σκηνογραφίαν. Εἶχον ἤδη προχωρήσει ἀρκούντως εἰς τὸ ἀνωφερές, καὶ τὸ βῆμα τῶν ἵππων ἐγίνετο βραδύτερον, ὅτε ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ ὁδηγοῦ ἀγρία καὶ διαπεραστικὴ « οἱ βουρβουλάκοι! οἱ βουρβουλάκοι! ».

Καὶ οἱ ἵπποι, ὡς νὰ ἐνόησαν τί ὁ ὀνηλάτης εἶπεν, ἐστάθησαν, καὶ μετ' ἐπιμονῆς δὲν ἤθελον νὰ προχωρήσουν.

— Δές τους, κυρά· δές τους, δέσποτά μου, ἔκραξεν ὁ ἀγωγιάτης.

Δὲν πρέπει νὰ κρύψωμεν ὅτι, ὡς ἐκ τοῦ καταπειστικοῦ καὶ αἰφνιδίου ἐκείνου τρόπου τοῦ ὁδηγοῦ, δειλία ἄδηλος εἰσέδυσεν εἰς τὴν καρδίαν ἁπάντων.

— Ἐκεῖ κάτω· ἐκεῖ κάτω, προσέθεσεν οὗτος, καὶ ἔστρεψε νῶτα φυγῆς.

Ἀνεκάλυψαν τῳόντι εἰς δεκαπέντε ἢ εἴκοσι βημάτων ἀπόστασιν διαφόρους λευκὰς σκιὰς ἐπὶ ὑψώματος, κινουμένας εἰς τὸ σκιόφωτον τῆς ἀτραποῦ.

— Εἶναι λησταί, ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη, καὶ ὄχι βουρβουλάκοι· ἐδῶ, Λάμπρο, προσέθεσε καὶ προεχώρησεν ἔτι βήματά τινα.

Ὁ γέρων ἀρχιερεὺς ἔχασε τῶν φλεβῶν του τὸ αἷμα.

— Μή, κυρά μου, στάσου, στάσου, ἐμουρμούρισεν ὁ Λάμπρος.

Αἱ σκιαὶ τῳόντι ἓξ ἢ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν εἶχον μορφὴν ἀνθρώπων, κρατούντων ὑψωμένας πρὸς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας.

Ἡ Ἀρκὰς ἠρώτησεν ὑψηλοφώνως δύο καὶ τρεῖς φορὰς ποῖος εἶναι· ἠπείλησεν ὅτι θὰ πυροβολήσῃ· πλὴν καμμία ἀπόκρισις δὲν τῇ ἐδόθη.

Εἶδε δὲ μετ' ὀλίγον ὀφθαλμοφανῶς τὰς χεῖρας τῶν σκιῶν ἐκείνων κινουμένας ἄνω κάτω· ἐπυροβόλησε τότε μὲ τὰς δύο αὐτῆς πιστόλας, αἵτινες ἀντήχησαν ἀπὸ βράχου εἰς βράχον μὲ διηνεκῆ ἠχώ· καὶ πάλιν οὐδεμία ἀνθρωπίνη φωνὴ ἠκούσθη.

Τώρα ἤρχισε καὶ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ὁ διάκων αὐτοῦ τοὺς ἐξορκισμούς· καὶ ἡ ἰδία Ἀνδρονίκη ᾐσθάνθη πολλὴν δειλίαν.

Διέταξεν ἐντόνως τὸν Λάμπρον νὰ ἐκκενώσῃ καὶ οὗτος τὰ πυροβόλα του· ὁ γέρων ἁρματωλὸς ἄκων ὑπήκουσε· καὶ ὅτε τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τούτων ἦτο μηδέν, ὅτε οὐδεμία φωνὴ πάλιν ἠκούσθη, ἀλλὰ μόνον αἱ χεῖρες τῶν σκιῶν ἐκείνων ἐτινάσσοντο ταχύτερα εἰς τὸν ἀέρα· ὅτε εἶδε τὸν ἴδιον ἀρχιερέα, ὅστις πρὸ ὀλίγου τόσον θετικῶς τῇ ὡμίλει περὶ τῶν τοιούτων, νὰ ποιῇ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ψάλλῃ ἐξορκισμούς, ἤρχισε σχεδὸν νὰ τρέμῃ ὅλη.

Πέντε μακρότατα λεπτὰ διῆλθον, μετὰ τὰ ὁποῖα αἱ λευκαὶ

σκιαὶ ἔπαυσαν τὰς χειρονομίας των· καὶ οἱ ἐξορκισμοὶ καὶ αἱ παρακλήσεις τοῦ Λάμπρου καὶ τοῦ ἀρχιερέως ἐγίνοντο θερμότεραι, ὅτε φλοῖσβος,ὡς ἐλαφρὸς ἀὴρ νὰ ἔσχισε τοὺς σχοίνους, οἵτινες ἦσαν ἄνω τῶν κεφαλῶν των ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν καὶ βραχωδῶν πλευρῶν, ἠκούσθη.

Μόλις εἶχε στρέψει τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω ἡ Ἀνδρονίκη καὶ βλέπει τέσσαρας ἢ πέντε ἄνδρας νὰ πηδήσουν ἐκ τῶν βράχων εἰς τὰ ὀπίσθιά των. Συγχρόνως ἤκουσε μίαν γνωστὴν φωνὴν,ἥτις τοὺς ὡδήγει νὰ σφίγξουν καλῶς τὸν γέροντα ἁρματωλὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρῶτον ἐφώρμησαν.

Ἡ Ἀρκὰς ἦτον ἐμπρὸς ὅλων καὶ ἡ ἀτραπὸς δὲν συνεχώρει περισσότερον τοῦ ἑνὸς ἵππου εἰς τὴν φορὰν νὰ βαδίζῃ· ἐννοήσασα τώρα ψηλαφητῶς ὅτι ἔπεσον εἰς χεῖρας ληστῶν, δὲν εἶχεν ἄλλο καταφύγιον, εἰμὴ ἢ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰς σκιὰς, ἢ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ συλληφθῇ· ἔσυρε λοιπὸν τὸ ξίφος καὶ κεντήσασα βαθέως τὸ πλευρὸν τοῦ ἵππου τὸν ἔθεσεν εἰς τάχος ἐπὶ τοῦ τραχέως καὶ λιθώδους ἐκείνου ἐδάφους.

Ὅτε διέβη πλησίον μιᾶς τῶν σκιῶν καὶ ἐσπάθισεν αὐτὴν, ἐνόησεν ὅτι δὲν ἦτον ἄλλο εἰμὴ λευκὸν ὕφασμα εἰς σχῆμα ἀνθρώπου, πληρωμένον ἀέρος. Αἱ ψευδεῖς χεῖρες ἐκινοῦντο διὰ σχοινίων, ὡς τῶν νευροσπάστων, καὶ τὸ σχοινίον βεβαίως ἔσυρον οἱ λησταὶ,οἵτινες ἦσαν πρὸ ὀλίγου κεκρυμμένοι ὄπισθεν τῶν λίθων.

Μόλις εἶχε διαβῇ πλησίον των καὶ δύο πυροβολισμοὶ ἠκούσθησαν· ἦσαν τῶν δύο ληστῶν, οἵτινες ἔμενον, φυλάττοντες τὴν ἔξοδον τῆς ἀτραποῦ.

Ἤθελε φρίξει ἡ δυστυχὴς νέα,ἂν ἔβλεπεν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὁποῖον τραχῶδες καὶ ἀνωφερὲς ἔδαφος εἰς ὀλίγα λεπτὰ ὁ ἵππος της διέβη· ἐκ δὲ τοῦ τιναγμοῦ τοῦ ζώου καὶ τοῦ μεγάλου χρεμετισμοῦ ἐνόησεν. ὅτι τὸ δυστυχὲς κτῆνος πρέπει νὰ ἐπληγώθη.

Τῳόντι μία τῶν σφαιρῶν τῶν δύο πιστολισμῶν εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν πλευράν του· καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀπέναντι χωράφιον ἔπεσε νεκρὸν ἐπὶ τοῦ ὀροπέδου τούτου, ἀφίνον τὴν ἀμαζόνα αὐτοῦ εἰς τόπον ξένον καὶ ἄγριον κατὰ πάντα.

Πολὺ ἀργὰ ἐνόησεν ὁ ἀγαθὸς Λάμπρος τῆς δεισιδαιμονίας του τὴν πλάνην. Οἱ Μανιᾶται μετεχειρίσθησαν τὴν πανουργίαν ταύτην διὰ ν' ἀποφύγωσι τοῦ γέροντος ἁρματωλοῦ τὴν κατὰ πρόσωπον ἀντίστασιν· ὅτε τώρα ἐπὶ τούτου ἔπεσον, ὄχι μόνον τὸν εὗρον ἀποκαρδιωμένον, ἀλλὰ καὶ ἄοπλον· διότι εἶχεν ἤδη ἐκκενώσει τὰ πυροβόλα του.

Ὁ δὲ ἀγωγιάτης τοῦ ἀρχιερέως, ὅστις ἵστατο εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Λάμπρου, ἅμα ἐνόησε τοὺς συντρόφους του π[redacted]ζοντας, ἔρριψεν εἰς τὸ στῆθός του ἐπιτηδείως μεγάλην θηλιὰν, δι' ἧς ὁ γέρων ἁρματωλὸς ἐν ἀκαρεῖ εἶδε τὰς δύο του χεῖρας

δεδεσμευμένας καὶ ἀνικάνους νὰ μεταχειρισθῶσι κανὲν τῶν ἀγχεμάχων. Ἐννοητέον ὅτι καὶ ὁ ὁδηγὸς τοῦ ἀρχιερέως συμπεριελαμβάνετο εἰς τὴν συμμορίαν τῶν ἰδίων λῃστῶν.

— Ἀπέζευσε, δέσποτά μου, μὲ σέβας εἶπεν ὁ Μπάμπακας, δηλαδὴ ὁ πρώην ἀγωγιάτης τῆς Ἀνδρονίκης καὶ ὁ Μανιάτης ἐκεῖνος, ὅστις πρῶτος εἶχεν εἰσδύσει εἰς τὸ ἐν Τριπόλει χαρέμιον τοῦ Χουσρὶτ-πασᾶ.

— Στάσου, παιδί μου, ἀπεκρίθη ὁ γέρων Ἀρχιερεύς, ἀκουμβῶν ἐπὶ τοῦ ὤμου του διὰ νὰ καταβῇ.

— Τί ἔχεις 'ς τὸ δισάκκι;

— Τὴν σακκοῦλάν μου μὲ τὰ φλωριὰ ταῦτα καὶ τὰ ἀρχιερατικά μου.

— Δὸς τὴν σακκοῦλα, δέσποτά μου, δὸς καὶ τὸ δισάκκι· πὲς πῶς τὴν ἔδοσες γιὰ τὰ ὀρφανὰ καὶ ταῖς χηράδαις....

Ὁ ἀρχιερεὺς ἔδοσε τὸ βαλάντιόν του ἀναστενάξας.

— Συγχώρησέ μας τώρα, δέσποτα, καὶ εὐλόγησέ μας.

Ὁ ἀρχιερεὺς ἐσιώπα.

— Δὲν ἔχομε καιρὸ νὰ χάνωμε, δεσπότη, γιαμά!.... δόσε γρήγορα τὴ συγχώρησι γιὰ νὰ φύγῃ τὸ κρίμα, προσέθεσε μὲ δεισιδαιμονίαν ὁ ἀρχιλῃστής.

— Ἐστὲ συγχωρημένοι καὶ εὐλογημένοι, εἶπεν ὁ γέρων ἀρχιερεύς.

— Χάρισέ μας τώρα τὸ τζουμπέ σου. Τοῦ ἐπῆραν καὶ τὸ ἐπανωφόριον.

— Εὐλόγησε καὶ τοῦτο, δέσποτα· χάρισέ μας καὶ τὸ ἀντερί σου, πολλοὶ βλέπεις εἴμαστε, καὶ ὁ καθένας πρέπει νὰ λάβῃ τὸ μοιράδι του.

Ἔδοσε καὶ τὸν χιτῶνά του ὁ ἀρχιερεύς.

— Καὶ τὰ παπούτζιά σου, καὶ τὸ βρακί σου... μπᾶ! ἔχεις καὶ χρονολόγο (ὡρολόγιον) καὶ χρυσόβουλα καὶ δαχτυλίθρια... χάρισέ μας καὶ τὰ δαχτυλίθρια· συγχώρησε, ψυχοπατέρα, τὰ χοντροπετζασμένα δάκτυλά μου· εἶναι ἀπὸ τὸ τουφέκι, ἔλεγεν ὁ ἀβρόφρων λῃστής, ὅτε ἐγύμνονε τὸν μητροπολίτην.

Ὁ δυστυχὴς ἱεράρχης ἀπεξεδύθη κάθε τι, τὸ ὁποῖον ἔφερε, καὶ ἦτον ἠναγκασμένος νὰ δίδῃ διὰ κάθε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ὑστερεῖτο μίαν μακρὰν εὐλογίαν.

Ἐλήστευσαν καὶ τὸν διάκονον αὐτοῦ, καὶ τὸν Λάμπρον, ὅςις, χάνων τ' ἀργυρᾶ του ὅπλα, συντρόφους τῶν μακρῶν του χρόνων, ὡς μικρὸν παιδίον ἔχεε δάκρυα πικρότατα.

— Τώρα, δέσποτά μου, ἄλλη μιὰ φορὰ 'σὰν καλὸς ξαγοριάρης ποῦ 'σε νὰ μᾶς δώσῃς μιὰ συγχώρεσι ὁλική, πρὶ σ' ἀφήσουμε νὰ ὁδεύῃς 'ς τὸ κατευεόδιό σου.

Ὁ πάγγυμνος ἀρχιερεὺς ἐπολλαπλασίαζεν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ τὰς ἀφέσεις τῶν ἁμαρτιῶν των καὶ δὲν ἐζήτει ἄλλο, εἰμὴ νὰ τὸν ἀφήσουν ἐλεύθερον.

— Στάσου, ἁγιασμένε μου! δόσε μας μὲ τὸ γράψιμό σου καὶ ὑπόσχεσι, πῶς σὰν γυρίσῃς μιὰ φορὰ 'ς τὴ μητρόπολι, δὲ θὰ μᾶς 'στερήσῃς τ' ἄχραντα μυστήρια.

Ὁ ἀρχιερεὺς τοῖς ἔδοσε τὸν λόγον του· καὶ ἐπειδὴ οἱ νέοι Σπαρτιᾶται δὲν εὐχαριστήθησαν εἰς λόγους μόνον, ὁ διάκονος ἔδοσε μίαν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν μὲ τὸ μελανοδοχεῖον, ὅπερ ἔφερεν εἰς τὴν ζώνην του, καὶ τὸ ὁποῖον οἱ λῃσταὶ τοῦ εἶχον ἤδη ἀφαιρέσει.

— Καθοδήγησε τὴν δεσποτεία του κατὰ τὸ Μαραθωνῆσι· στραφεὶς τώρα ὁ Μπάμπακας εἶπε πρὸς τὸν ἀγωγιάτην.

— Μπᾶ! χωρὶς μοιράδι θὰ φύγω;

— Σ τὸ γυρισμὸ ἔλα 'ς τὸ πυργὶ νὰ πάρῃς τὸ μοιράδι σου.

— Ὄχι γιαμά· ἂν δὲ πάρω τὸ μοιράδι μου ἀπὸ 'δῶ δᾶ δὲ τὸ κουνάω.....

— Πάρε τὸ καμιλαύκι καὶ τὰ μέστια τοῦ γέροντα.... νὰ καὶ τρία κιτρινέλια, καὶ τοῦ ἐνεχείρισε τρία φλωρία ἐκ τοῦ βαλαντίου τοῦ ἀρχιερέως.

— Πρὸς τοῦτο μόνο ἐγὼ 'βγῆκα γιαμὰ νὰ βοτανίσω;...ἐμὲ γιαμὰ ποῦ σᾶς ἔφερα τὴ δεσποτεία του μέσα κατάκεντρα 'ς τή παγίδα ἔτζι μὲ περιαμείβεις;.... μὰ τὸ γέρο Μπέη 'σὰν δὲ μοιράσουμε τζακώνικα ἐδῶ δὰ θὰ τζακωθοῦμε.

— Σύρε, Περδικουλέα μου, (τ' ὄνομα τοῦ ἀγωγιάτου) μὲ τὸ ψυχοπατέρα κάτω 'ς τὸ Μαραθωνῆσι, καὶ 'ς τὸ γύρισμα πρόσελθε νὰ πάρῃς τὸ μοιράδι σου.

— Δὲ σύρω πούβετα, πάρτα σὺ βλάχο τοῦτα. Καὶ προσέφερεν εἰς τὸν ἀγωγιάτην τοῦ Λάμπρου τὸ καλυμαύχιον, τὰ μέστια καὶ τὰ δύο φλωρία.

— 'Αμ' τ' ἄλλο μου ἄλογο, ἀφέντη;

— Σύρε 'ς τὸ Μαραθωνῆσι νὰ τὸ σμίξῃς.

— 'Αμ' ἂν δὲ 'πῆγε 'ς τὸ Μαραθωνῆσι;

— Ἔλα νὰ σοῦ τὸ πλερώσω.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος δὲν ἔλαβε δυσκολίαν νὰ τὸ δεχθῇ· καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ ἵππου του, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτον ὁ γέρων ἁρματωλὸς, ἐπῆρε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μαραθωνησίου, ἐλπίζων νὰ προφθάσῃ τὴν 'Ανδρονίκην.

Ἠκολούθησε τότε σφοδρὰ λογομαχία μεταξὺ τῶν λῃστῶν εἰς τὸ περὶ διανομῆς κεφάλαιον, ἥτις συνεπέφερε ἀποτελέσματα πιστολισμῶν καὶ ξιφοκτυπημάτων· ἔπεσε δὲ θῦμα τῆς σκηνῆς ἐκείνης ὁ ὁδηγὸς Περδικουλέας.

Οἱ δὲ λοιποὶ, συμφωνήσαντες καὶ λαβόντες δέσμιον τὸν Λάμπρον, ἀνεχώρησαν, ἐγκαταλιπόντες παγγύμνους ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρήμου τὸν διάκονον καὶ τὸν ἀρχιερέα Μονεμβασίας, ἀφοῦ καὶ πάλιν πολλάκις φανατικῶς ἠσπάσθησαν ἕκαστος μ[redacted] βειαν θερμοτάτην τὴν δεξιάν του, καὶ τοῦ ἐζήτησαν πολλὰς συγγνώμας διὰ τὸ θάῤῥος, τὸ ὁποῖον ἔλαβον.

ΚΕΦΑΛ. 20.

ΤΑ ΚΑΚΑΒΟΥΛΙΑ.

Τὸ πρῶτον ἔρ γον τῆς Ἀνδρονίκης, ὅτε ὁ ἵππος της ἔπεσεν, ἦτο νὰ γεμίσῃ τὰ πυροβόλα της· ἐνεθυμήθη ὅτι ἦτον ἐπὶ τοῦ Ταϋγέτου, εἰς τὸ κέντρον δηλαδὴ τῆς Μάνης, εἰς μέρη καὶ ὁδοὺς, τὰς ὁποίας δὲν ἐγνώριζε, διὸ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὴν θάλασσαν.

Μόνη μία γυνὴ εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἦτο πρόβατον ἐντὸς νομάδων λύκων, καθ' ὅσον μάλιστα ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὰ χρυσᾶ της ὅπλα, καὶ πολὺ χρυσίον, καὶ ἀρκετοὺς ἀδάμαντας· ἐνθυμεῖτο τὸν γέροντα ἁρματωλὸν, τὸν Θρασύβουλόν της, εἰς τὸν ὁποῖον τοσοῦτον ἐπλησίασε, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον μόνον μία τοιαύτη Ὀδύσσεια καὶ πάλιν τὴν ἀπέσπασεν· τὸ λογικόν της παρελύετο εἰς τὴν σκληρὰν συλλογὴν τῶν νέων κινδύνων της. Ἐκάθησε, καὶ ἀκουμβῶσα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν δύο μαρμαρίνων της βραχιόνων ἐσυλλογίζετο τί νὰ πράξῃ.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ῥιγήσῃ πᾶς, ὅστις παρὰ πόδας ἀκολουθεῖ τὰ δεινὰ τῆς νέας ταύτης· ἡ ἀγρία φύσις, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἐῤῥίφθη, φύσις, ἥτις καὶ τὴν βαθυτέραν σιγὴν τῆς μοναξίας τῶν μεσονυκτίων διέκοπτε μὲ τοὺς βοεροὺς ῥύακας καὶ καταῤῥάκτας της, μὲ τοὺς οὐρλισμοὺς τῶν ἀγρίων ζώων ἢ τὴν βοὴν τοῦ βοῤῥᾶ, ῥιζηδὸν ζητοῦντος νὰ ἐκριζώσῃ καὶ αὐτὰ τὰ κολοσσαῖα τοῦ χρόνου δένδρα, ἦτο τότε καταβόθρα ᾅδου διὰ τὸν περιηγητήν.

Ἠγέρθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐνώπιόν της, ὅπως ἴδῃ πρὸς ποῖον μέρος ἔπιπτεν ἡ θάλασσα. Ὁδοιποροῦσα τρεῖς κατὰ σειρὰν ὥρας καὶ διαβᾶσα μεσημβρινῶς τὰς τραχείας ἐκείνας κορυφὰς τοῦ Ταϋγέτου, τὰς ὁποίας οἱ ἐγχώριοι ἐπονομάζουν λυκοβούνια, τὴν αὐγὴν εὑρέθη περιπεπλεγμένη εἰς πυκνὰ δάση δρυῶν, πρώτιστον εἰσόδημα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης· καὶ μ' ὅλον ὅτι περιεπλανήθη χωρὶς ἀνάπαυσιν ὅλην τὴν ἡμέραν, δὲν ἐκάθησε διόλου μέχρις ἐξέλθῃ ἐκεῖθεν.

Ἔβλεπεν ἤδη τὸν ἥλιον, ἐρυθροῦν ὡς πεπυρωμένον μετέωρον, δύοντα νὰ σχίζῃ τοῦ δάσους τὰ πυκνὰ καὶ μεγαλόσωμα δένδρα καὶ νὰ σύρῃ τὴν νύκτα ὄπισθέν του· καὶ ἀνεπόλει ὅτι, ὅταν τὸ σκότος ἀπομελανώσῃ περισσότερον τὸν λαβύρινθον ἐκεῖνον, ἀνάγκη ἦτο νὰ κοιμηθῇ ἐντὸς τούτου. Αἱ δυνάμεις της τότε ἀνελάμβανον, καὶ πολλαπλασιάζουσα τὸ βῆμα ἐζήτει νὰ ἐξέλθῃ τοῦ δάσους, καὶ ὅπου ἤθελεν ἂς εὑρίσκετο.

Ἦτο νῆστις, ἄλλο ἀπὸ ἄγρια χόρτα δὲν ἐγεύθη ὅλην τὴν ἡμέραν.

Τὸ σκότος τὴν ἐπρόφθασεν ἀκριβῶς, ὅταν ἐξῆλθε τοῦ ἀπεράντου ἐκείνου δενδρῶνος· ἀνεπαύθη ὥρας τινὰς, καὶ ἔπειτα πάλιν ἤρχισε τὴν ὁδοιπορίαν. Εὑρίσκετο εἰς ὀρεινὸν, ἐναέριον καὶ γυμνὸν ὀροπέδιον· ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν ἐπάτει, ἦτο στεῖρα, χαλικώδης, ἀκαλλιέργητος, ἄδενδρος· ἐνόμιζες ὅτι πόδες καὶ χεῖρες ἀνθρώπων ποτὲ δὲν ἠκούμβησαν ἐπὶ ταύτης, καὶ ὅμως εἰς μεγίστας ἀποστάσεις, εἰς διάφορα ὑψώματα ἐφαίνοντο φῶτα, ὡς μετέωρα ἐκ τῶν θόλων τοῦ οὐρανοῦ κρεμάμενα· ἦσαν οἱ πύργοι τῶν Μανιατῶν, τὰ περιβόητα καστέλια τῶν Τιμαριωτῶν τοῦ Ταϋγέτου, ἐξ ἀμνημονεύτων ἐτῶν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον μεταξύ των, καὶ περικλείοντα ἓν εἶδος βίου ἀλλοτρίου εἰς τὰς τάξεις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἀλλοτρίου καὶ εἰς ἐκείνας τοῦ νομαδικοῦ βίου, κατὰ πάντα ξενοτρόπου καὶ γνησίου, καὶ χαρακτηρίζοντος τὴν ἀδυναμίαν τῆς Μουσουλμανικῆς δυναστείας, τὴν ὁποίαν ὁ ὕψιστος διὰ τιμωρίαν ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς μητρὸς ταύτης τῶν Λυκούργων καὶ Λεωνίδων.

Αὕτη εἶναι ἡ γῆ, ἥτις ἐχορήγει τ' ὡραῖον μάρμαρον τῆς Λακωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν τῇδε κακεῖσε εὑρίσκεις τρίμματά τινα, ἐνθυμίζοντά σε τὸν ναὸν Σέραπιν καὶ τὸν Καρνήϊον Ἀπόλλωνα· καὶ αὕτη ἦτον ἡ γῆ τῆς ἀναρχίας, κατοικουμένη τότε ὑπὸ ὀκτακοσίων ἢ χιλίων οἰκογενειῶν, ἐναβρυνομένων εἰς τοὺς στίχους.

Σ τὴ Μπαρμπαριὰ καὶ Τούνεζι.
Τρίπολι καὶ Ἀλτζέρι
Τ' ἀδέλφια μας 'κεῖ βρίσκονται
Χειμῶνα καλοκαίρι.

Ἠκούοντο ἀτελεύτητοι ὑλακαί· ἦσαν αἱ τῶν ἀδιαχωρίστων καὶ φοβερῶν βουκολικῶν κυνῶν, πιστῶν φρουρῶν τῶν πύργων.

Ὅλην τὴν νύκτα τὴν διῆλθεν ἡμιυπνώττουσα εἰς μέγα χάσμα δύο βράχων, οἵτινες ὡς ἐκ σεισμοῦ τῆς γῆς παρουσίαζον στήθη κατεξεσχισμένα. Τὴν δ' ἐπαύριον εἶδεν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν της εἰς μεγίστην ἀπόστασιν τὴν θάλασσαν.

Τότε ἐνόησεν ἡ δυστυχὴς Ἀνδρονίκη, ὅτι ἦτον εἰς τὸ κέντρον τῆς χερσονήσου ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν Κακαβοῦλια ἢ Κακοβούνια, τὴν λήγουσαν εἰς τὸ ὀρεινὸν καὶ σκοπελῶδες ἀκρωτήριον Τέναρον, ὅθεν οἱ ἀρχαῖοι ἐφρόνουν ὅτι ἦτο τὸ στόμιον τοῦ Ἅδου, καὶ ἥστινος οἱ κάτοικοι, ὑστερημένοι βιομηχανίας, τεχνῶν, ἐμπορίου καὶ γεωπονίας, πάμπτωχοι καὶ ἐλεεινοὶ, ἀπαγριωθέντες, ἐζήτουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς πειρατείας καὶ λῃστείας.

Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἔστρεψε πρὸς τὴν θάλασσαν· ἤρχισε δηλ. ἀπὸ τὰ ὕψη νὰ καταβαίνῃ πρὸς τὸν μικρὸν ἐκεῖνον καὶ ἔρημον κόλπον τοῦ Δύρου ἐπὶ, ἑνὸς ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁπο[redacted] ἵπποι, οὔτε ἡμίονοι ἠδύναντό ποτε νὰ τετραβατήσουν. Δὲν εἶχε προχωρήσει πολὺ, καὶ διαβαίνουσα πλησίον ἑνὸς τῶν πύργων

συναπαντᾶται μὲ νέαν εὔζωνον, φυσιογνωμίας γλυκυτάτης, λευκὴν καὶ διαφανῆ ὡς τὸν κρύσταλλον· τὰ μαλλιά της ἔπιπτον ἐπὶ τῶν ὤμων εἰς ἐλάσματα, καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἦσαν κωτίλοι καὶ ἐμφαντικοί, πλὴν πλήρεις δακρύων.

Ἦτο μὲ κάποιαν πολυτέλειαν ἐνδεδυμένη ἡ νέα ἐκείνη· ἔφερεν δὲ λεπτοὺς ἑανούς, πέπλους κεντητούς, χρυσοῦς καὶ ἀργυροῦς κατηφέδες, ἐργόχειρα μιᾶς βιομηχανίας πολὺ προκεχωρημένης, καὶ ἀργυροῦν ἐγχειρίδιον εἰς τὴν ζώνην.

Ἠπόρησε καὶ ἐσκίρτησεν ἀπὸ χαρὰν ἡ Ἀρκὰς εἰς τὴν ὄψιν της· ἦτον ἡ μορφὴ ἐκείνη ἄγγελος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Εἶχεν ἰδέαν ὅτι αἱ νέαι Σπαρτιάτιδες ἦσαν ζεύγη ἁρμόδια τῶν ἀνδρῶν, δηλ. μέλαιναι, μικρόσωμοι, ἰουλίζουσαι τὸ δέρμα, φοβεραὶ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐφημίζοντο ὅτι καὶ συνεμάχοντο πλησίον τῶν ἀνδρῶν των, καὶ ὅτι συνώδευον αὐτοὺς εἰς τὰς ληστρικὰς καὶ πειρατικὰς ἐκδρομάς των.

— Καὶ πῶς, δέσποινα, 'ς τὰ ἀνηφορικὰ τοῦτα χωρὶς νὰ περιέλθῃς τὸ πυργί μας; ἠρώτησε τὴν Ἀνδρονίκην.

Ἐνθυμήθη τότε ἀληθῶς ἡ Ἀρκὰς ὅτι παρὰ τοῖς ἀγρίοις ἐκείνοις ἀνθρώποις ὑπῆρχε φιλοξενία τις ἀδιάγραπτος· δηλ. ἂν ἔκρουες τὴν θύραν Μανιάτου καὶ παρεδίδεσο εἰς τὴν διάκρισίν του ἦσο καὶ ἀσφαλὴς καὶ ἀβλαβὴς ἕως ὅτου καὶ πάλιν ἐξέλθῃς.

— Πηγαίνω κατὰ τὴν θάλασσαν, δὲν θὰ σταθῶ διόλου.... ἔπειτα ἐφοβήθην καὶ τοὺς σκύλους σας.

— Πῶς εὑρέθηκες ἐδῶ.... εἶσαι τούρκισσα ἢ χριστιανή;

— Χριστιανή.... ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν.... διατὶ κλαίεις;

— Τίποτε... τίποτε, σπογγίζουσα τὰ δάκρυά της προσέθεσεν αὕτη.... ποῖος σ' ἔφερεν ἐδ' ἀπάνου;

Ἐδιηγήθη τίνι τρόπῳ ἐληστεύθη, καὶ πρὸς ποῖον μέρος ἐπήγαινε.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς διηγήσεως ἡ Σπαρτιᾶτις ἤλλαξεν ὕφος· ἡ θλῖψις διὰ μιᾶς ἔφυγεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς της· χρώματα ποικίλα ἔβαψαν τὸ πρόσωπόν της, καὶ ἔσειε τὴν κεφαλήν.

— Φύγε ἀπὸ σιμά μου, δέσποινα,... φύγε... εἰθώρακες κεῖὸ τὸ πυργὶ κάτω 'κεῖ;.... δράμε.... κροῦσε τὸ θυρί του· δράμε, προσέθεσεν, ὠθοῦσα αὐτὴν μὲ βίαν.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐθεώρει ἐκστατική.

— Δέσποινα, φάσκω σου μὴ χάνῃς χρόνο.... ἐγὼ περιπαθέως σὲ ἠγάσθηκα, καὶ δὲ βούλομαι τὴν ἐξόφλησί σου (ἐξολόθρευσιν).

Εἰς τὸν βίαιον τρόπον τῆς Σπαρτιάτιδος ἡ Ἀνδρονίκη ἐζήτησε νὰ λάβῃ τὴν δεξιάν της· πλὴν ἐκείνη ἀποσυρθεῖσα, τεθορυβημένως ἐτονθόρισεν.

— Ὄχι γιαμά!... μὴ ἐγγίξῃς με... σύρε 'ς τὸ πυργὶ κεῖνο... σύρε.

— Ἐννοῶ ὅτι πρέπει νὰ εὑρίσκωμαι εἰς κίνδυνον καὶ ζητεῖς

νὰ λυτρώσῃς τὰς ἡμέρας μου.... τοὐλάχιστον λάβε το δακτυλίδιον τοῦτο δι' ἐνθύμησιν.

Ἔλυσε τότε ἓν δέμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς μίαν ἄκραν τοῦ ἱματισμοῦ της ἡ Ἀνδρονίκη, καὶ τῇ προσέφερε λαμπρὸν ἀδάμαντα.

— Ὢ τί λαμπερόν! φύγε.... στάσου.... ἄχ τί δυστυχία;... ἄχ! ἄχ! ἄχ!... καὶ καθεσθεῖσα χαμαὶ ἡ Σπαρτιᾶτις ἤρχισε νὰ κλαίῃ πικρῶς.

— Τί ἔχεις, φίλη μου; ἠρώτησεν ἡ Ἀρκάς.

— Τίποτε.... στάσου... δράμε... ἄχ καὶ νὰ μὴν ἦναι ἐδῶ ὁ ἀδερφός μου νὰ σοῦ πάρῃ τοῦτα τὰ ὡραῖα πράμματα καὶ τὰ χρυσᾶ ἅρματα!

Ἠσθάνθη πάραυτα τὸ σφάλμα της νὰ δείξῃ τοὺς ἀδάμαντας· ἔστρεψε λοιπὸν τὰ νῶτα καὶ μὲ βῆμα ταχὺ διευθύνθη πρὸς τὸν ἄντικρυ πύργον.

— Ἐδῶ Μπάμπακα.... τρέχα Μπάμπακα.... ἐδῶ Μπάμπακα ἤρχισε νὰ κράζῃ ὑψηλοφώνως ἡ Σπαρτιᾶτις.

Μετ' οὐ πολὺ, καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἀνδρονίκη ἔφθασεν εἰς τὸν ἄλλον πύργον, ἦλθε καὶ ὁ Μπάμπακας· δηλ· ὁ ἀρχιληστὴς, τὸν ὁποῖον προείδομεν.

Ἡ νέα ἐκείνη, ἥτις δὲν ἦτον ἄλλη ἢ ἀδελφή του ἐδιηγήθη τίνι τρόπῳ ἀπέπεμψεν ἀκουσίως τὴν ξένην, ἥτις εἶχε τοσούτους ἀδάμαντας μεθ' ἑαυτῆς· καὶ οὗτος τόσον ὠργίσθη, ὥστε ἔκραξε.

— Κατὰ διαβόλου στρίγκλα, καὶ ἥρπασεν αὐτὴν ἐκ τῆς κόμης καὶ τὴν ἀνέτρεψε χαμαί. Ἐπέστρεψε δὲ εἰς τὸν πύργον, κρατῶν εἰς τοὺς δακτύλους μὲ ἄπειρον εὐφροσύνην τὸ δακτυλίδιον τῆς Ἀνδρονίκης.

Ἃς ἀκολουθήσωμεν τὸν ἄνδρα τοῦτον.

ΚΕΦΑΛ. 21.

ΤΟ ΑΣΥΓΧΩΡΗΤΟΝ ΣΦΑΛΜΑ.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔμβωμεν εἰς μικρὰν περιγραφὴν τοῦ πύργου τοῦ Μπάμπακα, ὅστις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἶναι τῆς αὐτῆς κατασκευῆς τῶν λοιπῶν τῆς Μάνης· ἐντὸς τούτου κατῴκει μία οἰκογένεια ὡπλισμένη μέχρις ὠτίων, μεμονωμένη, κατασκοπεύουσα καὶ διαβιοῦσα ὑπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν, τὴν ἀμάθειαν, τὸν φανατισμὸν καὶ μίαν αἱμοχαρῆ φιλαρπαγίαν· ὡμοίαζεν δὲ τοὺς οἴκους τῶν τιμαριωτικῶν βαρωνικῶν καστελίων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας τοῦ μεσαιῶνος· δηλ· πρῶτον παρουσίαζε περιαύλιον μὲ χονδροὺς τοίχους καὶ τουφ[redacted] περικλεῖον σωροὺς σκυβάλων καὶ ἀκαθαρσιῶν καὶ ποίμνια ὀρνίθων, χοίρων, βοῶν, κυνῶν καὶ ἄλλων κατοικιδίων ζώων·

δεύτερον ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ὑψοῦτο ὁ πύργος, ὅστις καὶ περιεβάλλετο ἐκ μικρᾶς τάφρου μὲ γέφυραν περιαιρετήν. Κλίμαξ ἐξωτερική, στενή, λιθίνη, γραμμῆς κεκλασμένης, μὲ τουφεκίθρας καὶ ἀψίδας εἰς ἕκαστον κλιμακισμόν της σὲ ὡδήγει ἄνω εἰς τὸν πύργον.

Αἱ θύραι ἦσαν χαμηλαὶ μὲ σιδηρᾶ διπλᾶ πτερά· τὰ πατώματα δύο ἢ καὶ τρία· δηλ. τὸ ὑπόγειον, χρησιμεῦον ὡς φάτνη τῶν ζώων καὶ ἀποθήκη σίτου καὶ ἀχύρων· τὸ πρῶτον πάτωμα, ταμεῖον τῶν πολεμεφοδίων, καὶ τὸ δεύτερον πάτωμα κοιτῶνες καὶ δωμάτια. Τὰ παράθυρα εἶναι κιγκλιδωτὰ μὲ σταυροὺς σιδηροῦς· οἱ τοῖχοι μὲ τουφεκίθρας, καὶ αἱ παρειαὶ τῶν θαλάμων κεκαλυμμέναι ἀπὸ ὅπλα παντὸς εἴδους, καὶ εἰκόνας θαυματουργῶν καὶ προστατῶν ἁγίων.

Εἰς ἕνα θάλαμον ἐνίοτε ἐκοιμῶντο ὅλοι, διαχωριζόμενοι μόνον ὑπὸ λευκοῦ λεπτοῦ ἡμισκήνου.

Ὁ Μπάμπακας ἦτον υἱὸς τοῦ Χρηστέα· ὁ δὲ Χρηστέας ἦτον ὁ περιβόητος ἐκεῖνος μεταβατικὸς καὶ τολμηρὸς ληστὴς τῆς Πλάτζας, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος 1806, πολεμῶν μὲ τοὺς γείτονάς του, ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ὀγδοήκοντα ἀνδρῶν καὶ εἴκοσι γυναικῶν, τῶν πλείστων συγγενῶν του, ἔδοσεν ὕλην εἰς πολλοὺς περιηγητὰς νὰ διηγηθοῦν τοσαῦτα ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀμαζόνων του (α).

— Δὲ 'ξέρεις γονιέ, ἡ κατζιβέλα ἡ Παρασκευὴ τί ἔφτιακεν· ἡ νιούλα γιὰ 'κείνηνε ποῦ 'γδυσα τὸ δεσπότη ἤρχετο νὰ προσδράμῃ 'ς τὸ πυργί μας, καὶ τὴν ἔστειλεν ἄντικρυ 'ς τοὺς Περδικαλέους, ἔκραξεν ὁ Μπάμπακας, ἅμα εἰσῆλθε πρὸς λευκογένειον γέροντα, καθήμενον ἐπὶ χαμηλοῦ ἀνακλίντρου.

— Ἀλήθεια! ἀπεκρίθη οὗτος, ὅστις δὲν ἦτον ἄλλος ἢ ὁ ἴδιος Χρηστέας.

— Ἀλήθεια! προσέθεσεν ἱερεὺς ὑψηλός, ἰσχνότατος, πλὴν μυώδης καὶ σιδηροῦς, ὅστις παρὰ τούτῳ ἐκάθητο.

— Ἀλήθεια! ἔκραξαν καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες γυναῖκες, αἵτινες ἐν τῇ ἰδίᾳ αἰθούσῃ εὑρίσκοντο λαμπροστόλισται καὶ ὡραῖαι, ἂν καὶ ἡ ἡλικία ἐδείκνυεν ἤδη ἐπὶ τῶν προσώπων αὐτῶν τὰ σεβάσμια αὐτῆς ἴχνη.

— Ἤθελα νὰ τὴν σουρομαλλίσω.. τῆς ἔφερα γιαμὰ ἕνα καλὸ φοῦσκο 'ς τὴ μούρη.... ὅλο διαμάντια ἦτο ἡ κόρη 'κείνη· ἕνα μόνο ἐδώρησέ της.

Συνεσωρεύθησαν πάντες πέριξ τοῦ γέροντος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Μπάμπακας ἐνεχείρισε τὸν ἀδάμαντα.

— Εἶναι μεγαλήτερος τοῦ ἰδικοῦ μου, προσέθεσεν ὁ πρεσβύτης μὲ ῥάθυμον ὕφος, καὶ ἐπλησίασε τοῦτον πρὸς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἔφερεν εἰς τὸν λιχανὸν τῆς ἀριστερᾶς χειρός του.

Ὁ Χρηστέας ἦτον ἀνὴρ πεντήκοντα τεσσάρων ἐτῶν· τρεῖς

(α) Pouqueville voyage en Grèce τόμ. 5 σελ. 595.— P. Οὐαλπόλ τόμ. 2 σελ. 52.

σφαῖραι εἶχον διαπεράσει τὸ στῆθός του· ἔφερε πληγὰς εἰς τὸ πρόσωπον, τοὺς βραχίονας καὶ τὰς κνήμας (α)· ὅθεν καὶ ἦτον ἐξησθενημένος καὶ ἐφαίνετο βαθυτέρας ἡλικίας ἢ ὅ,τι ἦτο πραγματικῶς. Εἶχε τὸν πώγωνα, τοὺς μύστακας καὶ τὴν κόμην μακράς· ἦτο βραδὺς εἰς τὰς κινήσεις καὶ τοὺς λόγους· καὶ ὅτε περιέστρεφε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τρόπον ὥστε νὰ φαίνεται τὸ λευκόν των, ὡμοίαζε τίγριδα ἐγειρομένην τοῦ ὕπνου.

Ὁ ἱματισμός του ἦτο πλούσιος ὡς ὁ τῶν Δόγων τῆς Βενετίας· ὅστις σπάνιος κατηφὲς, καὶ ὅ,τι μεταξωτὸν, καὶ χρυσοῦν, καὶ ἀργυροῦν κέντημα εὑρίσκετο εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τούτου ἦσαν.

Διὰ νὰ μάθῃ δὲ ὁ ἀναγνώστης τίνι τρόπῳ εὑρίσκοντο ἐκεῖ τὰ τοιαῦτα, ἂς ἀναλογισθῇ ὅτι τὰ Κακαβούλια ἐκ παλαιῶν ἡμερῶν ἦσαν ἡ γῆ τῆς πειρατείας καὶ λῃστείας. Ὁ Χρηστέας ὅλον τὸν βίον του τὸν εἶχε δαπανήσει εἰς τὰ ἔντιμα ταῦτα ἐπαγγέλματα· ὁ υἱός του Μπάμπακας εἶχε λῃστεύσει καὶ πλεί στους περιηγητὰς· καὶ πρῶτος εἰσεπήδησεν, ὡς ἐνθυμούμεθα, εἰς τὸ Σεράϊ τοῦ Χουσρὶτ-πασᾶ εἰς Τρίπολιν. Δὲν ἔλειψε δὲ καὶ ἀπὸ οὐδεμίαν πολιορκίαν· καὶ ὁτὲ μὲν ἐλάμβανε τὸ σχῆμα τοῦ καπετάνιου, ὁτὲ δὲ τοῦ ἀγωγιάτου, ὁτὲ ὑπηρέτου, καὶ ὁτὲ στρατιώτου, κατὰ τὰς περιστάσεις, διατηρῶν εἰς τὰ ὅπλα τεσσαράκοντα ἢ πεντήκοντα Μανιάτας.

—Πὲς νὰ φέρουσι τὸ γέροντα 'κείνονε νὰ τὴ προσκαλέσῃ τὴ κυρά του εἶπεν, ὁ Μπάμπακας· ἐνόει δὲ τὸν δυστυχῆ Λάμπρον, τὸν ὁποῖον ἔθεσε δέσμιον κάτω εἰς τὴν φάτνην τῶν ζώων.

— Ὄχι! εἶπεν ὁ ἱερεύς· εἶναι παρασκευὴ σήμερα καὶ ἡ ἐξέτασις 'μπορεῖ νὰ φέρῃ βασάνισμα, καὶ παρόμοια κρίματα δὲ συγχωροῦνται χωρὶς μεγάλο κάνονα.

— Μωρέ!!... κτυπῶν τὸ μέτωπόν του σφοδρῶς ἔκραξεν ὁ Μπάμπακας.

— Τί εἶναι παιδίον; ἠρώτησεν ὁ ἱερεύς.

— Ἐγδύσαμε τὴ δεσποτεία του, δάσκαλέ μου, προχτὲς ποῦ ἤτονε τετράδι.... μόνο τώρα τὸ ἀναλογίστηκα.

— Ἀλήθεια; εἶπεν ὁ παπᾶς.

— Καὶ βέβοιο ἦτο κοντὰ κοντὰ τετράδι.... ταῖς δύο ὥραις ἀπὸ τὸ μεσονύχτι τῆς τρίτης.... 'ς ταῖς τρεῖς 'πὲς σκοτώθηκε ὁ Περδικουλέας.

Τὸ μέτωπον τοῦ ἱερέως κατωφρυώθη πολὺ, καὶ κινῶν τὴν κεφαλὴν ἐμουρμούρισε·

« Τῶν παρασκευάδων καὶ τετράδων τὰ κοῦρσα καὶ ταῖς κλεψιαῖς
Δὲ συγχωράει κάνονας, μήτε ἡ νήστιαις·
Τοῦ διάτανου ἡμέραις εἶναι τούταις γιὰ ν' ἁρπάῃ ταῖς ψυχαῖς.»

— Μὰ 'χω, δάσκαλε, τὸ συγχωροχάρτι τῆς μακαριας του,

(α) Pouqueville voyage en Grèce τόμ. 5, σελ. 595 —Ρ. Οὐάλπολ τόμ. 2 σ. 52

εἶπεν ἔντρομος ὁ Μπάμπακας, καὶ τὸ ἀνθρακώχρουν πρόσωπόν του ἔλαβεν ὠχρότητα σκοτεινοτέραν.

— *Δὲ σημαίνει τίποτε· δὲ λέει πῶς σὲ συχωραίνει καὶ γιὰ τὴ τετράδη.*

— *Ὄχι.... δουλειὰ ποῦ ’παθά την.*

— *Τόσο ἄβουλος γιαμὰ βρέθηκες ποῦ ξέχασες νὰ βάλῃς τὴ τετράδη μέσα ’ς τὸ συγχωροχάρτι; ἐγὼ τόσο κόσμο ἔκλεψα καὶ ἐκούρσεψα, μὰ ποτέ μου δὲ στάθηκα παρόμοιος ξεχασιάρης, εἶπεν ὁ πατὴρ, ὅστις ὁμοίως ἐθορυβήθη οὐχὶ ὀλιγώτερον τοῦ υἱοῦ.*

— *Ἄβουλος καὶ ξεχασιάρης!... ναί!... εἶναι γιαμὰ γιὰ κείνηνε τὴ στρίγκλα.... τὴν ἀκολουθοῦσα σὰ σκύλος... ἐβουλήθηκα ἐξαφνικὰ νὰ σοῦ τὴ προσκομίσω ’ς τὸ πυργί· ὁ εὐλογημένος ὁ δεσπότης τῆς Μονοβασίας μ’ ἐξελόγιασε καὶ ἔχασά τηνε μέσα ’ς τ’ ἀνηφορικὰ καὶ ’ς τὰ πρινάρια.*

— *Κύτταξε, δάσκαλε Παπαρδαλέα (ἦτο τ’ ὄνομα τοῦ ἱερέως) νὰ μοῦ συγχωρέσῃς τὸ παιδίον, εἶπεν ὁ Χρηστέας πρὸς τὸν ἱερέα· κρίμα ’ναι ὕστερ’ ἀπὸ τόσα ποῦ ’καμα ’γὼ νὰ πάω ’ς τὴ παράδεισος· καὶ τὸ ζαβάλικο τοῦτο γιὰ ἕνα μόνο κροῦσμα νὰ πάῃ ’ς τοῦ διάτανου τὴ παρτίδα.*

— *Θὰ κάμω ὅ,τι ’μπορῶ· γιὰ νὰ ’δοῦμε ὡς τὴ κυριακή.*

— *Κάμε γιὰ τὴ ψυχή σου, δάσκαλε, ὅ,τι ’μπορεῖς νὰ μὴ μὲ πάρῃ ὁ διάτανος καὶ τὸ σῶμά μου δὲ λυώσει, εἶπεν ὁ ἔντρομος Μπάμπακας.*

— *Μὴ φάῃς σήμερα οὔτε ἐλιαῖς, οὔτε κουκιά.... καὶ νὰ μὴ πιῇς νερὸ ὡς τὰ μεσάνυχτα, ἴσως καὶ ξηλεώσωμε κομμάτι τὴ Τρισαπόστατη.*

— *Σ τοὺς ὁρισμούς σου, δάσκαλέ μου.*

— *Καμμία κυριακὴ, σὰν λειτρουήσω ’ς τὸ ἐκκλησίδι θὰ διαβάσω ὅλα τὰ ξορκικὰ, μήπως καὶ δυνηθῶ νὰ προπέψω ἀπὸ ’πάνου σου τὰ κακὰ πνέματα.*

ΚΕΦΑΛ. 22.

Η ΑΠΕΡΑΝΤΟΣ ΤΙΜΙΟΤΗΣ.

Ἡ Ἀνδρονίκη εἰσερχομένη εἰς τὸν ἀντικρὺ πύργον ἤκουσε θρηνῳδίας καὶ μεγάλας ὀξείας καὶ διαπεραστικὰς φωνὰς, αἱ ὁποῖαι τὴν ἔκαμαν πολὺ νὰ φοβηθῇ.

Ὁ ἀνὴρ, ὅστις ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐζήτησε φιλοξενίαν, τὴν ὑπεδέχθη μὲν θαυμασίως, ἐφαίνετο ὅμως τεθλιμμένος καὶ δακρύων.

— *Τί εἶναι οἱ θρῆνοι οὗτοι; ἠρώτησεν ὅτε ἀνέβαινε τὴν κλίμακα.*

— Τὸ μοιρολόγι, τοῦ καϋμένου τοῦ Περδικουλέα.... τὸν ἐξώφλησε ὁ Μπάμπακας στὸ μοιράδι πάνω γιὰ τὰ ὑπάρχοντα τοῦ μητροπολίτου τῆς Μονοβασίας... τόσω χρονῶ φίλοι τὰ πυργιὰ τοῦτα, καὶ τώρα θ' ἀνοίξουσι πάλιν τὸ τουφέκι.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης, εἰς ἣν εἰσῆλθεν ἡ νέα, εἶδε νεκρὸν τὸν ἀγωγιάτην τοῦ ἀρχιερέως τῆς Μονεμβασίας· γυναῖκες μ' ἐκπεπλεγμένας κόμας περιεκύκλουν τοῦτον, καὶ μὲ παραφορὰν ἔσυρον τὰς τρῖχάς των, ἔτυπτον τὰ στήθη, καὶ ἔχεον δάκρυα. Μὲ τὴν σειράν της ἔπειτα προχωροῦσα ἐμπρὸς ἑκάστη οἰμοκτεὶ ἐξέφραζε, σείουσα τὴν κεφαλὴν, ἐν μοιρολόγι· δηλ: στίχους ἐπαινοῦντας τὴν ἀνδρίαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ νεκροῦ.

Ἑκοῦσα ἄκουσα ἔπρεπε νὰ λάβῃ μερος ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὴν χορείαν ἐκείνην· ἔπρεπε νὰ ψάλλῃ ὑψηλοφώνως τὰς ἀρετὰς ἑνὸς τῶν λῃστῶν της, καὶ αἰτίου τῆς νέας δυστυχίας της.

Μετὰ τὴν ταφὴν, ἐνῷ κατεπιέζετο ἀπὸ ἄρρητον μελαγχολίαν, ἀνὴρ εὐτραφὴς καὶ εὔσωμος, ξανθῆς ὡς τὴν μέταξαν κόμης τὴν πλησιάζει, ἅμα τὴν εἶδε μεμονωμένην, καὶ χαμηλοφώνως λέγει· «Κερά, ὅλων τὰ μάτια ἐγρύλωσαν γιὰ τὰ χρυσᾶ σου ἅρματα.»

— Πῶς; δὲν εἶσαι Μανιάτης;

— Ὄχι· εἶμαι γερμανὸς ἀπὸ τὴν Δανιμαρκίαν.

— Τί λέγεις! καὶ πῶς εὑρέθης ἐδῶ;

— Ἤμην πλοίαρχος πλοίου ἐμπορικοῦ· ὁ Χρηστέας καὶ οἱ ἐδῶ μᾶς περιεκύκλωσαν μὲ ἓξ λέμβους· καὶ ἄλλους μὲν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ ἔδεσαν εἰς τοὺς ἱστοὺς τοῦ πλοίου· ἐμὲ δὲ, ἐπειδὴ ἤξευρα νὰ παίζω τὸ βιολὶ μὲ ἔφερον εἰς τὸν πύργον τοῦτον διὰ νὰ τοὺς παίζω νὰ χορεύουν (α).

— Νὰ χορεύουν!!

— Ναί· ὅταν ἔχουν χορὸν τοὺς παίζω καὶ χορεύουν, διεκωδώνισε μὲ χαμηλὴν φωνὴν ὁ πλοίαρχος εἰς τὸ οὖς τῆς Ἀνδρονίκης· μ' ἔχουν ἔπειτα καὶ δουλεύω χειρότερα παρὰ ἕνα ὄνον, προσέθεσεν ἀναστενάξας.

— Τί φρικτὸς τόπος!!

— Εἶσαι εἰς τὸν Παράδεισον ἐδῶ... προχώρησε βαθύτερα εἰς τὰ Κακαβούλια καὶ νὰ ἴδῃς.... ἀπαντᾷς ἀνθρώπους ἐκεῖ ὅπου φέρουν εἰς τὴν κεφαλὴν ἐν σιδηροῦν φέσι, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καὶ μαγειρεύουν τὰ λάχανά των (β)· ὅπου ζοῦν μόνον μὲ δύο ῥανίδας νεροῦ.

— Δύο ῥανίδας νεροῦ;

— Δὲν ἠξεύρεις ὅτι τὸ σπανιώτερον πρᾶγμα εἰς τὰ ἐνδότερα εἶναι τὸ νερόν; Ὅταν ἕνας Κακαβούλης νυμφεύεται καὶ ἔχῃ τὴν στέρναν του γεμάτην νερὸν, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ κάμῃ

(α) Πούκεβιλ τομ. 5, σελ. 595.— Οὐκλπούλ τομ. 2, σελ. 52.
(β) Πούκεβιλ τομ. 5, σελ. 601.

κρότον διὰ τὴν τοιαύτην προῖκά τουεὶς ὅλην τὴν χώραν. Εἶναι ὁ μεγαλήτερος πλοῦτος, ἡ λαμπροτέρα προὶξ ὅπου προσφέρει πρὸς τὴν νύμφην.

— Τὶ λέγεις ;

— Μάλιστα, ἂν σὲ ξεφύγῃ καὶ χύσῃς ὀλίγον νερὸν εἰς τὸ ἔδαφος, ὁ παπᾶς ἀμέσως σὲ ἐξαιρεῖ τῶν μυστηρίων. Πρέπει νὰ φέρῃς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τότε τοὐλάχιστον δέκα ὀκάδας λάδι διὰ νὰ συγχωρηθῇς (α).

Ἡ Ἀνδρονίκη ἤκουε μὲ χαῖνον στόμα, ὅτε ἠκούσθησαν χαροποιαὶ κραυγαὶ εἰς τὰ ἄνω τοῦ πύργου· ἔτρεξεν ἐκεῖ, καὶ ἐκ τῶν παραθύρων, ὅπου ἦσαν συνηθροισμένοι καὶ οἱ λοιποὶ, εἶδε δύο κήρυκας κάτω ἀναγγέλοντας ὑψηλῇ τῇ φωνῇ ὅτι διεκόπτετο ἡ φιλία τῶν κατοίκων τῶν δύο πύργων ἕνεκα τοῦ φόνου τοῦ Περδικουλέα.

Ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης μέγα μῖσος ἤρχισε· καὶ ἡ γενειὰς τῶν ἀνδρῶν ἔμενεν ἀξήριστος μέχρις ὅτου χυθῇ τὸ ἀπαιτούμενον αἷμα.

Τὸ αὐτὸ ἑσπέρας ἡ Παρασκευὴ, δηλ: ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μπάμπακα, εἰσῆλθεν εἰς τὸν πύργον τῶν Περδικουλέων· ἦτο μνηστευμένη μὲ τὸν φονευθέντα Περδικουλέαν· καὶ ὅταν ὁ ἀδελφός της τῇ ἀνήγγειλε τ' ὀλέθριον τέλος τοῦ μνηστῆρός της, ἐμμανὴς καὶ κλαίουσα ἀφῆκε τὸν πύργον, καὶ εἰς τὴν ἐρημίαν ἐζήτει τὴν παρηγορίαν. Αἴφνης ἀπαντᾷ τὴν Ἀνδρονίκην, καὶ ἀκούσασα τὴν ἱστορίαν της τὴν ἀπέπεμψεν εὐσπλαγχνισθεῖσα πρὸς τοὺς γείτονάς της, οἵτινες καὶ νομιμώτεροι καὶ ἠπιώτεροι ἦσαν. Ὅτε ὅμως πάλιν εἶδε τοὺς ἀδάμαντάς της, τὸ φιλάρπαγον διὰ μιᾶς τὴν ἀνηρέθισεν· ἐλησμόνησε καὶ μνηστῆρα καὶ τὴν θέσιν της, καὶ ἤρχισε νὰ κράζῃ τὸν ἀδελφόν της Μπάμπακαν.

Εἴδομεν πῶς οὗτος τὴν μετεχειρίσθη. Τοῦτο τὴν ὤθησεν εἰς τὴν ἐσχάτην παραφοράν· ὅθεν ἐγκαταλείψασα συγγενεῖς καὶ οἰκίαν προσέφυγε πρὸς τοὺς γείτονάς της.

Ἡ φιλοξενία παρὰ τοῖς Κακαβουλίοις εἶναι εἰς πολὺ ὑψηλότερον καὶ ἀδολώτερον βαθμὸν ἢ παρὰ τοῖς Ἄραψι· καταντᾷ τῳόντι ἡ ἀρετὴ αὕτη πρὸς τοὺς ἡμιαγρίους τούτους ἀνθρώπους θρησκευτικὴ δοξασία, τὴν ὁποίαν, ἄν τις ἤθελε παραβιάσει, φανατικῶς ἐπίστευον ὅτι ἡ μὲν ψυχή του θέλει μένει διὰ παντὸς κεκολασμένη, τὸ δὲ σῶμά του ἀδιάλυτον, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου του ἄτυχον καὶ ὀλέθριον. Αἱ ἑστίαι αὐτῶν λοιπὸν ἐθεωροῦντο ἄσυλα ἱερώτερα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς ἀρχαίας Σπάρτης.

Τῶν Περδικουλέων ὁ πύργος εἶχε καὶ οὗτος τὸν ἱερέα του, ὅστις ἦτο θεῖος τοῦ φονευθέντος Περδικουλέα. Κάθε δύο ἢ τρεῖς πύργοι ἐκ τῶν πενεστέρων εἶχον ἕνα ἱερέα· καὶ κάθε

(α) Πουκεβὶλ τομ. δ, σελ. 602.

πειρατικὸς κελης ἢ συμμορία ληστρικὴ εἶχεν ἕνα πνευματικὸν ἕτοιμον πάντοτε εὐθὺς μετὰ τὸ κακούργημα δι' ἑνὸς χειμάῤῥου ἐξορκισμῶν καὶ παρακλήσεων ν' ἀποπλύνῃ τοῦτο.

— Μὴ φοβᾶσαι, δέσποινα, γιὰ τὰ χρυσᾶ σου ἅρματα καὶ γιὰ τὰ μπριλιάντια σου, εἶπεν ἡ Παρασκευὴ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην ὑψηλοφώνως ἅμα τὴν ἐπανεῖδεν· εἶσαι μέσα στὸ πυργὶ καὶ κανένας δὲ κοτάει νὰ τὰ 'γγίξῃ.

Εἰς τὴν λέξιν μπριλιάντια οἱ ὀφθαλμοὶ ὅλων ἔλαμψαν ὡς τοὺς πολυτίμους τούτους λίθους.

Ὑπῆρχεν ἓν εἶδος ἀγαθοσύνης καὶ ἀφελείας εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον αὕτη ἐξεφράσθη, ὥστε δὲν ἠδύνατο ἡ Ἀνδρονίκη νὰ ἐννοήσῃ, ἂν ἀκάκως καὶ φυσικῶς ἐλάλησεν, ἢ ἐπιβούλως, διὰ νὰ τὴν προδώσῃ.

Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἀλωπεκῆ τῶν νέων τούτων Σπαρτιατῶν τοιαύτη ἦτον, ὥστε προσεπάθουν νὰ φαίνωνται μᾶλλον ἠλίθιοι, ἄκακοι καὶ θρῆσκοι, ἢ ἄγριοι, ἀπειλητικοὶ καὶ ἀπρόσιτοι.

— Ἔχεις μπριλιάντια μαζῇ σου; ἠρώτησεν ὁ ἱερεύς.

— Μπριλιάντια!... μερικὰ ὅπου δὲν ἀξίζουν οὔτε πέντε χιλιάδας γρόσια.

— Καὶ δὲ μᾶς τὰ δείχνεις, κόρη μου;

— Μάλιστα, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, καὶ ἐξέθηκε μέρος τῶν ἀδαμάντων της· διότι, πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸν πύργον εἶχε φροντίσει νὰ κρύψῃ τοὺς πολυτιμοτέρους ἔξ ἐντὸς ἑνὸς βράχου.

Ἐθεώρησαν τοὺς τιμαλφεῖς τούτους λίθους μετ' ἀπληστίας ἀδιαγράπτου οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, καὶ ἕκαστος ἐπρόφερε μίαν λαμπρὰν ἰδέαν· τέλος ὁ ἱερεὺς, συναθροίσας πάλιν τούτους τοὺς ἐνεχείρισε πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην, προσθέτων νὰ τοὺς μετρήσῃ διὰ νὰ μὴ λείπῃ κανείς. Ἔκαμαν καὶ τὸν ἔπαινον τῶν ὅπλων της, τὰ ὁποῖα εὗρον πολυτιμότερα ἔτι.

Ἠπόρησεν ἡ Ἀρκὰς εἰς τὴν ἀπέραντον ἐκείνην τιμιότητα τῆς φιλοξενίας των, καὶ θεωρήσασα μετὰ σιγῆς ὅλους ἀκολούθως εἶπε·

— Μὲ κάμνετε τὴν χάριν νὰ δεχθῆτε ἕκαστος ἕνα τῶν ἀδαμάντων μου; καὶ ἤρχισε νὰ διανέμῃ τοὺς πολυτίμους λίθους.

Ἡ χαρὰ ἐζωγραφίσθη διὰ μιᾶς εἰς τὰς φυσιογνωμίας ἁπάντων.

— Πόσον καιρὸν θὰ μένῃς εἰς τὸν πύργον, ἀρχόντισσα; ἠρώτησεν ὁ μικρότερος Περδικουλέας, νέος εἴκοσι ἐτῶν, εὐειδὴς ὡς ἄγγελος, οὗτινος ἡ προφορὰ τὸν προέδιδεν ὅτι δὲν ἦτον ἀνατεθραμμένος εἰς τὴν Μάνην.

— Σκοπεύω αὔριον ν' ἀναχωρήσω διὰ τὸ ἀκροθαλάσσιον, ὅπως μισθώσω ἓν πέραμα διὰ τὸ Μεσολόγγιον.

— Διὰ τὸ Μεσολόγγιον;

— Ναί· εἶναι ἐκεῖ ὁ ἀῤῥαβωνιστικός μου.

— Ὁ γέροντας κειὸς ποῦ 'φερε ὁ Μπάμπακας στὸ πυργὶ αἷμά σου εἶναι; διέκοψεν ἡ Παρασκευή.

— Ποῖος γέρων;

Ἔδοσε τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Λάμπρου τότε αὕτη· καὶ ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη ἔμαθεν ὅτι ὁ δύστηνος ἁρματωλὸς εὑρίσκεται δέσμιος εἰς τὴν φάτνην τῶν κτηνῶν τοῦ Χρηστέα, ἤλλαξε γνώμην περὶ ἀναχωρήσεως, ἕως ὅτου δυνηθῇ νὰ ἐξαγοράσῃ τοῦτον.

— Μοῦ δανείζεις, κυρά, καμμιάνα κυριακὴ τὰ πιστόλιά σου; ἠρώτησεν ὁ ἱερεὺς τοῦ πύργου, ὀνομαζόμενος Τρακουλάκης.

— Τί θὰ τὰ κάμῃς, πάτερ;

— Στὸ παρεκκλήσι 'κεῖνο θὰ λειτουργήσῃ ὁ παπᾶς Παπαρδαλέας· καὶ ἐπειδὴ τώρα 'μαστε σὲ πόλεμο, πρέπει καὶ 'γὼ νὰ πάγω ἁρματωμένος, γιατὶ δὲ 'ξέρω τί μπορεῖ νὰ συνέβῃ., καθημερὴς προσμένω ἕνα ζευγάρι πιστόλια ἀπὸ τὸ Νάπλι, καὶ δὲν μποροῦσι νὰ φανοῦσι ἀκόμη.

Ἡ Ἀνδρονίκη ὑπεσχέθη τὰ πιστόλιά της. Τὸ δεῖπνον τοὺς ἐκάλεσεν εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ ὕπνος διεδέχθη τὰ μοιρολόγια καὶ τοὺς θρήνους τῆς ταφῆς.

ΚΕΦΑΛ. 23.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ο ΠΕΡΔΙΚΟΥΛΕΑΣ.

Ὁ νέος οὗτος παρουσιάζει ἀντίφασιν ἀλλόκοτον εἰς ὅ,τι ἄχρι τοῦ νῦν εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν.

Ἂν καὶ ἀδελφὸς τοῦ φονευθέντος, ἦτο ξένος εἰς τὸν πύργον, ὡς καὶ ἡ ἰδία Ἀνδρονίκη. Δωδεκαετὴς ἐσυντρόφευσε τοὺς γονεῖς του εἰς ληστρικὴν ἐκδρομήν· ὁ δὲ φόνος καὶ ἡ κλοπὴ τοιαύτην ἐντύπωσιν ἔκαμον εἰς τὴν φαντασίαν του, ὥστε ποτὲ πλέον δὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν των. Περιεπλανήθη μῆνάς τινας ἔνθεν κακεῖθεν εἰς Πελοπόννησον, ζητῶν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ὅπως ἠδύνατο, καὶ τέλος κατήντησεν ὑπηρέτης εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητζάνης· ἐκεῖ ἔμαθεν ὀλίγα γράμματα καὶ συνεδέθη εἰς στενὴν φιλίαν μὲ τὸν Θρασύβουλον. Μετὰ δὲ τέσσαρα ἔτη ἀνεπτύχθη καὶ προώδευσε τοσοῦτον, ὥστε ἐξελέχθη ὑποδιδάσκαλος μισθωτὸς τῆς σχολῆς ἐκείνης.

Τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀρξαμένης, τὸ πῦρ τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον κατέκαιε τὰ στήθη ὅλων τῶν γνησίων υἱῶν της, ἥναψε καὶ εἰς τοῦτον· ἔδραξε τὰ ὅπλα καὶ ἠκολούθησε τοὺς Μαυρομιχάλεις, ὅπου ἦτο πολιορκία, ὅπου ἡ δόξα τούτους ἐστεφάνωσεν.

Εἰς Μεσολόγγιον διέμεινε περισσότερον τοῦ ἑνὸς ἔτους, καὶ

ἡ μετὰ τῶν φιλελλήνων συναναστροφή του τὸν ἀνέπτυξε πολὺ περισσότερον.

Ἐν ὀλίγοις λόγοις, ὁ νέος Δημήτριος ἦτον ἐξηυγενισμένος, οὐχὶ διὰ μακρᾶς ἀνατροφῆς καὶ πολυδαπάνου παιδείας, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἀπεράντου ἀντιλήψεώς του. Ἡ ζωηρὰ τῷόντι ἀντίληψις, ἥτις πολλοὺς εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔτος ἀναδεικνύει ἐμπείρους ὡς τεσσαρακοντούτεις, καὶ ἥτις ἀπαιτεῖ ὀλίγον μόνον χρόνον διὰ νὰ διδάξῃ πρὸς τούτους, ὅπερ οἱ ἄλλοι πολυετῶς σπουδάζουν, αὕτη τὸν ἐμόρφωσε καὶ τὸν ἐτελειοποίησε ταχύτερα.

Ἤρχισαν καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι εἰς Πελοπόννησον, καὶ ὁ γέρων Μαυρομιχάλης ἀπεσύρθη εἰς Μάνην· ὁ Δημήτριος Περδικουλέας τὸν παρηκολούθησε, καὶ τότε πρῶτον μετὰ τοσούτους χρόνους ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκευφθῇ τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του.

Εὗρε τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς τὴν Μάνην· πρὸ πάντων τὰ Κακαβούλια· οἱ Μανιᾶται εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν βαρβάρων τῆς Ἑλλάδος χρόνων δὲν εἶναι μεμπτότεροι τῶν ἁρματωλῶν καὶ κλεπτῶν τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πίνδου καὶ τῶν Ἀγράφων· μόνη μία εἶναι ἡ διαφορὰ, ὅτι ἐκεῖνοι ἦσαν λησταὶ τῶν ὀρέων, ἐνῷ οὗτοι ἦσαν συγχρόνως καὶ τῆς θαλάσσης.

Ἓν ἐκ τῶν δύο ἔπρεπε νὰ γίνῃ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἢ ὁ Ἕλλην ὡς Εἵλως νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ τυράννου, νὰ ὑποφέρῃ τὰ δεινά του, νὰ χάσῃ τὴν θρησκείαν του, ν' ἀποχαυνωθῇ καὶ ποτὲ πλέον νὰ μὴν αἰσθανθῇ τί ἐστιν ἐλευθερία, ἢ χαρίζων πρὸς τὸν κατακτητήν του τὰς εὐφόρους πεδιάδας καὶ κλασικὰς πόλεις του, νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ γυμνὰ ὄρη καὶ ἐκεῖ ἄνευ σχολείων, ὑπὸ τὸν ὁπλοφόρον καὶ πλανητικὸν βίον νὰ ἐξαγριωθῇ μὲν πλεῖον, πλὴν μαχόμενος βῆμα πρὸς βῆμα μὲ τὸν τύραννον νὰ διαφυλάξῃ τὴν θρησκείαν του καὶ ἓν εἶδος ἀνεξαρτησίας.

Ὑπὸ τὸν βίον τοῦτον ἐντούτοις ὁσημέραι βαθύτερα ἐβυθίζετο εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν.

Γνωρίζομεν τώρα ὅτι ὁ ἁρματωλὸς καὶ ὁ κλέπτης τῆς Ῥούμελης ἐτρέφοντο ἢ μὲ ἓν κριάρι, τὸ ὁποῖον ἀνήρπαζον ἀπὸ τὰς εὐφόρους τῆς Θεσσαλίας πεδιάδας, ἢ γυμνόνοντες κανὲν τῆς πλουσίας Ἠπείρου χωρίον, ἢ καταπίπτοντες καὶ εἰς αὐτοῦ τ' Ἀλῆπασᾶ τ' ἀγροκήπια.

Πλὴν ὁ δυστυχὴς κάτοικος τοῦ χιονοφόρου καὶ τραχέος Ταϋγέτου, ὅστις ἐκ παραδόσεως ἤκουε Τούρκους καὶ ποτὲ εἰς τὰ χωρία του τούτους δὲν εἶδεν, ὅπως σβέσῃ τὴν δίψαν του· οὗτινος αἱ γαῖαι ἦσαν στεῖραι δημητριακῶν καρπῶν, καὶ ἄλλο ἀπὸ κυάμους, θέρμους καὶ ὀλίγην κριθὴν δὲν ἐχορήγουν, ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἢ εἰς τὴν πειρατείαν;

Ὑπάρχουν παραπτώματά τινα παρά τισι λαοῖς, τὰ ὁποῖα,

ἂν καὶ οἱ νόμοι καὶ ὁ πολιτισμὸς καταδικάζουν, ἐν τούτοις ἡ ἀνάγκη ἀποκαθιστᾷ ἀρετάς· τὴν πειρατείαν λ.χ., τὴν ὁποίαν ἀναντιῤῥήτως παραδεχόμεθα ὡς ἔγκλημα, οὗτοι ἐθεώρουν ἀρετήν· καὶ κάθε φορὰν ὅπου ὁ πολύσκαλμος κέλης μιᾶς συμμορίας Κακαβουλίων ἔκαμνε τὴν ἔφοδόν του ἐπὶ ἑνὸς τουρκικοῦ ἢ εὐρωπαϊκοῦ πλοίου, ἐγαυριᾶτο διὰ τὸν θρίαμβον, ὡς ὁ Ὀλυμπιονίκης διὰ τὴν δάφνην του.

Τὸν μὲν Τοῦρκον ἔλεγεν ὅτι ἐξεδικεῖτο, τὸν δ'Εὐρωπαῖον ὅτι ἐτιμώρει διὰ τὴν ἀδιαφορίαν του, ν'ἀφίνῃ τὴν ποτὲ ἔνδοξον Ἑλλάδα ὑπὸ τοιαύτην ταπεινὴν δουλείαν.

Ἄς προσθέσωμεν τώρα ὅτι τὸ ἔγκλημα τῷ ἐσυγχωρεῖτο ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ· οἱ δὲ πνευματικοὶ τί ἄλλο ἦσαν εἰμὴ ἄνδρες ὡς ἐκεῖνοι, τῆς αὐτῆς ἀμαθείας, τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, καὶ τοῦ αὐτοῦ συμφέροντος!

Ὅτι δὲ συχνὰ ἡ ἁρπαγὴ ἐστρέφετο καὶ ἐναντίον αὐτῶν τῶι ἰδίων, τοῦτο ἦτον ἀναπόφευκτον· ἦτον ἀποτέλεσμα τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, συνέπεια τοῦ ὁπλοφόρου καὶ πεπλανημένου βίου των.

Καὶ ἐν τούτοις ὁ ἄγριος οὗτος λαὸς, εἰς μόνην τὴν ὀνομασίαν τοῦ ὁποίου μέχρι τοῦ νῦν πολλοὶ φρυάττουσιν, εἶναι ἐκεῖνος, ὅςις μᾶλλον ἑκάστου ἄλλου τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος διεφύλαξε τὰς ἀρετὰς καὶ κακίας τῶν ἀρχαίων Ἡρακλειδῶν. Ἡ φιλοξενία τῶν Λυκούργων ἐδῶ διεσώθη, ἡ ἀλωπεκῆ τοῦ Λυσάνδρου καὶ σήμερον τοὺς χαρακτηρίζει· τῶν μητέρων ἡ τραχεῖα παιδαγωγεία ἔπλασε νέους καὶ κόρας, οἵτινες μὲ τοὺς λίθους ἐδίωξαν τοὺς Τούρκους· τὸ κέντριον τοῦ πνεύματος καὶ ἡ δριμεῖα βραχυλογία τοῦ Πλειστοάνακτος εἰς κάθε των φράσιν ἀπαντᾶται· τὸν μέλανα ζωμὸν διεδέχθη ὁ μελάντερος ἐκ κυάμων καὶ κριθῆς ἄρτος, καὶ τέλος ἡ βαρβαρωθεῖσα Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς κάθε ἄλλην ἐπαρχίαν, ἐδῶ διετήρησε, μέσῳ τῶν καταθραυσθέντων ὑπὸ τοῦ χρόνου φράσεών της, τὰς πλέον Ὁμηρικὰς καὶ Εὐριπιδείους λέξεις, πρᾶγμα, ὅπερ σαφηνίζει ὅτι οὐδὲ οἱ αἰῶνες οἱ ἅπαντες, οὔτε αἱ κατακτήσεις δύνανταί ποτε ῥιζηδὸν ν' ἀλλοιώσουν μίαν φυλὴν, ὅτε ἅπαξ ἡ ἀνωτάτη χεὶρ ἔσπειρε καὶ ἐβλάστησεν αὐτὴν ἐπὶ μιᾶς γῆς καὶ ὑφ' ἕνα προσδιωρισμένον ἥλιον.

Προχωροῦμεν τώρα εἰς τὴν διήγησίν μας.

Ὁ νέος Δημήτριος στενὸς φίλος εἰς Δημητζάναν τοῦ Θρασυβούλου, ἐπανεῦρε τοῦτον εἰς Μεσολόγγιον, καὶ ὅτε τώρα εἶδε τὴν μνηστήν του, ἐνεπνεύσθη σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως βαθυτάτης πρὸς ταύτην· ἐζήτει νὰ τὴν βοηθήσῃ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς κινδυνωδεστάτης ἐκείνης θέσεώς της.

Θαυμάζουσα τοὺς εὐγενεῖς τρόπους τοῦ νέου Σπαρτιάτου, ὑποχρεουμένη εἰς τὰς φιλοφροσύνας του, μαθοῦσα τὴν μετὰ τοῦ Θρασυβούλου φιλίαν του, ἀκούουσα μὲ εὐχαρίστησιν καὶ τὰ ἄνευ περιαυτολογίας συμβάντα του ἡ Ἀνδρονίκη, δὲν δυ-

νάμεθα νὰ κρύψωμεν ὅτι τὸν διέκρινε τῶν λοιπῶν τοῦ πύργου, τῶν ὁποίων τοσοῦτον διέφερε καὶ κατὰ τὴν μορφὴν καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα.

Ἡ Παρασκευὴ ἐλησμόνησεν ἐν τούτοις τὸν φονευθέντα μνηστῆρά της καὶ μετ' ἀπληστίας ἐθεᾶτο τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

Ὁ Γερμανὸς πλοίαρχος, ὀνομαζόμενος Χέρμαν, ἐκ τοῦ χρόνου ὅπου ἦτον εἰς τὸν πύργον τοῦ Χρηστέα ἦτο σφόδρα ἐρωτευμένος μὲ τὴν ὡραίαν παρασκευήν· δὲν ἐτόλμα ὅμως νὰ ἐκφρασθῇ, διότι ἐγνώριζεν ἀρκούντως τὴν θέσιν του καὶ τοῦ πατρός της τὸ ὀργίλον· τώρα, ὅτε ἔφυγεν ἐκ τοῦ πύργου της καὶ ὁ μνηστήρ της ἐφονεύθη, ἤρχισεν ἐλευθερώτερα νὰ φέρηται πρὸς ταύτην.

Ἡ Παρασκευὴ τὸν ἐθεώρει ὡς εἵλωτά της· καὶ ὅσον οὗτος ἐγίνετο οἰκειότερος, τόσον αὕτη ἐγίνετο αὐστηροτέρα καὶ καταφρονητικωτέρα.

— Εἶχον σκοπὸν ν' ἀναχωρήσω ἀμέσως διὰ τὸ παραθαλάσσιον, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη τὴν ἐπαύριον πρὸς τοὺς Κακαβούλιδας, πλὴν δὲν φεύγω πρὶν ἀπελευθερώσω τὸν γέροντα ὑπηρέτην μου. Ἡ ψυχή μου κατασυντρίβεται ὅσον συλλογίζομαι τὸν δυστυχῆ Λάμπρον μου κρατούμενον δέσμιον εἰς τὸν ἄλλον πύργον.

— Τί μοῦ ὑπόσχεσαι, δέσποινα, νὰ σοῦ τὸν ἀποδράσω 'γώ; ἠρώτησεν ἡ Παρασκευή.

— Πολυτιμότερον ἄλλο δὲν ἔχω ἐπάνω μου ἀπὸ τοὺς ἀδάμαντας τούτους, σὲ τοὺς δίδω.

— Θὰ περάσῃ ὀλίγος καιρὸς, μὰ σοῦ τὸν ἀποδράνω· ἄμωσε πῶς μοῦ δίνεις τὰ μπριλάντια.....

— Εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πατρός μου.

— Ἔχω νὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ἱστορία μας.... ἦλθεν ἡ ὥρα, διέκοψε σοβαρῶς καὶ μελετητικῶς ὁ ἱερεὺς Τρακουλάκης πρὸς τοὺς Περδικαλέους, καὶ προσεκάλεσε τούτους πέριξ αὐτοῦ.

ΚΕΦ. 24.

ΤΟ ΠΑΜΠΑΛΑΙΟΝ ΜΙΣΟΣ.

Ὅτε τὴν ἐπαύριον ἐξημέρωσε τὸ σάββατον, ὁ Χρηστέας καὶ ὁ Μπάμπακας ἔφερον ἐνώπιόν των τὸν Λάμπρον, καὶ τὸν ἐξέτασαν περὶ τῆς νέας ἐκείνης, ἥτις τοσούτους εἶχεν ἀδάμαντας.

Ὁ γέρων ἁρματωλὸς εἶπεν ὅ,τι ἐγνώριζεν· ἔκαμε κάθε πανηγυρικὸν τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀνδρίας τῆς κυρίας του· ἀλήθεια εἶναι ὅτι οὗτος δὲν ἐγνώριζεν ὅτι αὕτη εἶχε τοὺς ἀδάμαντας τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ.

— Ἂν 'μπόργες νὰ μοῦ φέρῃς τὴ κόρη 'κείνη σοῦ χάριζα τὴν ἐλευθεριὰ καὶ τ' ἅρματά σου, εἶπεν ὁ Χρηστέας.

— Καὶ ποῦ νὰ τὴν βρῶ, ἀφέντη μου.

— Εἶναι 'ς τὸ ἄντικρυ πυργί.

— Ἄφσε με νὰ πάω νὰ τὴν φέρω γιά....

— Δὲν σ' ἀφίνω νὰ πάῃς γιατὶ φεύγεις...'ξέρεις γράμματα;

— Γράμματα.... καὶ ποῦ νὰ τὰ μάθενα 'ς τὰ ῥιζοβούνια ποκατου ἢ μέσα 'ς ταῖς σπηλιαῖς;

— Ἂν ἤξερες γράμματα νὰ τῆς ἔγραφες.

— Ἀμ δὲν ἔχεις κανένα γραμματυφλὸ νὰ γράψῃ τὸ γράμμα; καὶ βάνω 'γὼ τὸ σημάδι τοῦ σταυροῦ 'ποκάτου.

— Δὲν ἔχομε κανεὶ ποῦ νὰ 'ξέρῃ τέτοια τέχνη, εἶπεν ὁ Χρηστέας.

— Ὁ διαβασμένος ἀπ' ἐδῶ δὲν ξέρει ντὶπ νὰ γράφῃ; ἐπερώτησεν ὁ Λάμπρος, δεικνύων τὸν ἱερέα Παπαρδαλέα.

— Εἶναι ξεσκολισμένος μόνο 'ς τὸ διάβασμα ὄχι καὶ 'ς τὸ γράψιμο.

—Εἶναι δυὸ διαφορετικαῖς πιστήμαις, μετὰ βαρύτητος προσέθεσεν ὁ Παπαρδαλέας.

— Ὅ,τ' ἀγαπᾶτε κάμετε μαζῆ μου, ἀφεντάδες· ἐγὼ ἄσπρισα 'ς τὸ τουφέκι νὰ πολεμάω τὸν Τούρκονε· γεμάτα λαβωματιαῖς εἶναι τὰ κρέατά μου καὶ ποτὲ σκλάβο δὲ μ' ἐπιάκανε· τώρα 'πεσα 'ς τά χέρια τζῆ ῥωμιωσύνης, καὶ πίστομα μ' ἐῤῥίξατε, καὶ καδένα μ' ἐκρεμάγατε, καὶ μ' ἀδικοτυραννᾶτε· οἱ Τοῦρκοι θέλανε νὰ μοῦ πέρνανε τὸ κεφάλι καὶ νὰ μπίτιζα μιᾶς καὶ γιὰ πάντα.

— Μὴ αὐθαδιάζῃς, εἶπεν ὁ Χρηστέας.

— Ἀμ ' τὴ ψωραλήθεια, ἀφέντη! τὴ ψωραλήθεια!.... ἐδῶ ποῦ κουβεντιάζουμε.... ῥωμιωσύνη 'ναι τούτη νὰ μοῦ πάρετε καὶ τὸ 'στερινὸ σκουτί μου;.... τ' ἅρματά μου;.... γιὰ αὐτήνη τὴ λευτεριὰ ψυχοπολεμᾶμε.... γιατί μὲ κρατάεις 'ς τὰ σίδερα;.... τί σοῦ 'καμα, ἄρχοντά μου;....

— Ἐκρατήσαμέ σε γιὰ σιγουργιά μας γιὰ νὰ μὴ ἀποδράσῃς.

— Ἀμ' δὲ φεύγω....καὶ νὰ φύγω ποῦ νὰ πάω χωρὶς ψωμὶ καὶ ἅρματα;

— Πηγαίνεις 'ς τὸ ἄλλο πυργί;

— Δὲν φεύγω, ἄρχοντα, σοῦ δίνω τὴ 'πόσχεσί μου.

— Φιλεῖς τὸ σταυρὸ πῶς δὲ φεύγεις;

— Φιλάω.

Καὶ διὰ τῶν δακτύλων του ποιήσας τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ ὁ Παρπαδαλέας προσήγγισε τοῦτον εἰς τὰ χείλη τοῦ ἁρματωλοῦ, ὅστις τὸν ἠσπάσθη ἀποκαλύψας πρῶτον τὴν κεφαλήν.

— Ἂν φέρῃς κείνηνε τὴ νιοῦλα θὰ 'δῇς πῶς θὰ σὲ περιαμείψω, εἶπεν ὁ Χρηστέας.

Ὁ Λάμπρος ὑπεσχέθη μὲ τὰ χείλη, μ' ὅλον ὅτι εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του ἐμελέτα νὰ σπουδάσῃ κάθε κίνημα τῶν λῃςῶν, ὅπως τοὐναντίον προστατεύσῃ τὴν κυρίαν του.

— Γιατί ἀπόλυσες τὸ λιάπη; ἠρώτησε κατ' ἰδίαν τὸν ἱερέα ὁ Μπάμπακας.

— Ἐσυγχωρέθη παιδίον τὸ πιὸ πολὺ μέρος ἀπὸ τὸ κρίμα σου· ἀπεκρίθη οὗτος.

— Πῶς;

— Ὁ γέροντας αὐτὸς ἦταν τὸ ἀθῶο ἀρνίον τῆς κομπανίας· ἦταν δοῦλος μόνος, καὶ ὅμως ὑπέφερε καὶ ξύλο, καὶ γύμνωμα, καὶ καδέναις ἀπὸ λόγου σου· ἅμα λοιπὸ ἐλευθέρωσα τὴν ἀθωότητα, πάγει τὸ μεγαλήτερο μέρος· δὲ μένει τώρα παρὰ ἕνα κομμάτι ἀκόμη, ποῦ ἐλπίζω σὲ λίγαις 'μέραις καὶ τοῦτο νὰ τὸ ἀποσώσω εἰς τὴ λειτουργία.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! δόξα σοι ὁ Θεός! πολλάκις ποιῶν μὲ τὰς χεῖρας τὸν σταυρόν του ὁ Μπάμπακας ἔκραξεν· ἤμουνε σὲ τόση ἀπελπισία ἀπὸ χτὲς τ' ἀπόγιομα.... ἂν δὲν ἐσυγχωρούμουνε, δάσκαλε, τί τυραννία! γιὰ ὅλη μου τὴ ζωὴ ἤθελα καταδικαςῆ νὰ μὴ κλέψω ἢ νὰ κουρσέψω.

— Γιὰ δ' αὐτὸ καὶ 'γὼ ἐλευθέρωσά τον.

Δύο μῆνας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Λάμπρου ἡ Παρασκευὴ μίαν πρωΐαν ἐπανέρχεται εἰς τὸν πύργον της.

— Ποῦ ἦσουν, μωρὴ, ἔκραξαν μὲ ὀργὴν ἅπαντες ὀρθωθέντες ἐναντίον της.

— Ἔδραμα νὰ φέρω σας τὰ μπιρλάντια τῆς νιᾶς ἐκείνης... λησμόνησες τὸ χαστοῦκι ποῦ μοῦ δωσες;

— Τὰ 'φερες; ἠρώτησεν ὁ πατήρ.

— Τὰ πιότερα τὰ χάρισεν εἰς τοὺς Περδικαλέους.

— Τὰ χάρισε!!... ἀγροῖκα 'δῶ, νὰ μὴν εἶναι ψεύτικα;

— Ψεύτικα 'σὰν τὸ δακτυλίδι ποῦ σοῦ 'δωκα.

— Τί ἔφερες γιαμὰ τὸ λοιπό.... λέγε.

— Θέλει νὰ τῆς δώσωμε τὸ Λάμπρο καὶ νὰ μᾶς παραδίνῃ τ' ἀπολειφάδιά της.

— Τὸ Λάμπρο! τί σκούζεις καὶ φωνάζεις! καὶ βγάζω τον 'γὼ ἀπὸ τὰ δακτύλιά μου πρὶ φέξουνε πριχοῦ 'πάνω τους τὰ μπιρλάντια;

— Δόσε μου γιαμὰ τὸ γέρω λιάπη καὶ σοῦ τὰ φέρνω.

— Ἀμ δὲ σὲ πιστεύγω· σὺ εἶσαι μισο-περδικουλέαινα... σκότωσα τὸν ἀῤῥαβωνιαστικό σου, δύο μῆνες ἔμεινες μαζῆ τους, καὶ θὰ βουλεύεσαι πρώτη νὰ μὲ 'δῇς κορμὶ χωρὶς κεφάλι.

— Ὄχι, μὰ τὸ Χριστὸ, τὴν εἰλικρίνεια σοῦ μιλαω.

— Πὲς τῆς κόρης, 'σὰν θέλῃ ἀλλάζουμε αὔριο 's τὴ λειτουργιὰ, ἀποκάτω ἀπὸ τ' ἄχραντα μυστήρια.... θὰ 'λθοῦν οἱ Περδικουλέοι 's τὸ ἐκκλησίδι;

— Θὰ 'λθοῦν γιαμά.... μάλιστα ὁ παπᾶ Τρακουλάκης δανείστηκε γιὰ τὴν ἀσφάλειά του καὶ τ' ἅρματα τῆς κόρης.

— Λοιπὸν ἐκεῖ ἀλλάζουμε, εἶπεν ὁ ἱερεὺς Παπαρδαλέας, ἐν ἐμφαντικὸν βλέμμα ῥίψας πρὸς τὸν Μπάμπακα.

— Πολὺ καλὰ πάγω νὰ τῆς τὸ 'πῶ· καὶ ἡ Παρασκευὴ ἀνεχώρησε.

— Παιδίον, εἶπε τώρα, στραφεὶς ὁ Παπαρδαλέας ὅλος ὠχρὸς πρὸς τὸν ἀνεψιόν του· ἡ ὥρα ἔφτακε νὰ σοῦ ξαγορευτῶ μιὰ παλιὰ διήγησις ποῦ ἄλλος δὲ ξέρει την ἀπὸ'μένα, τὸ πατέρα σου Χρηστέα καὶ τὸ γέρω Περδικουλέα· καὶ σύρων τὸν ἀνεψιὸν ἐκ τῆς χειρὸς τὸν ὡδήγησεν εἰς ἀπόκεντρον τοῦ πύργου μέρος, ὅπου καθεσθέντες ἤρχισεν ὡς ἀκολούθως.

— Ὁ παπποῦς μου Χρῆστος Χρηστουλέας ἦτο πρῶτος ἐξάδελφος ἀπὸ μητέρα τοῦ παπποῦ τῶν Περδικουλέων Πέτρου Περδικουλέα· καὶ μαζῆ ἀνατραφήκανε 'ς ταῖς κλεψιαῖς καὶ 'ς τὰ κοῦρσα· καὶ μαζῆ περιδιαβάσασι 'σὰν λυκόπατοι οὔλη τὴ Τουρκιὰ, καὶ ἐγδύσασι ἀπὸ 'Αγᾶ ὡς Πασᾶ ἀμέτρητους 'ς τὰ 1701, ὅτενες μετὰ τριάντα χρονῶν συγγένεια καὶ φιλία γιὰ μιὰ γυναῖκα γενήκασι οἱ μεγαλήτεροι ἐχθροί. Ὁ Χρῆστος παντρεύτηκε μιὰ Περδικουλέαινα καὶ ἐγέννησε τὸ πατέρα μου· ὁμοίως καὶ ὁ Πέτρος παντρεύτηκε μιὰ Χρηστέαινα καὶ ἐγέννησε τὸν πατέρα τῶ Περδικουλέων· καὶ ἐπειδὴ εἶχαν πολὺ βιὸς, ἀποφασίσανε νὰ μὴ ἀφήσουσι πιὰ τὰ Κακαβούλια. Τέσσαρα χρόνια δὲν εὐγήκασι ἀπὸ τὴ Μάνη, ὅτενες μιὰ μαύρη νυχτιὰ ὁ Πέτρος βλέπη ἕνα φοβερὸ ὄνειρο ποῦ τὸν ἔκαμε νὰ φύγῃ. Εἶδε τάχατες 'ς τὸ ὄνειρό του πῶς εἶχε μιὰ κλιματαριὰ ποῦ τοῦ 'κανε τὸ καλλίτερο ἀμπέλι καὶ ὅπου τὴν ἀγάπαε μὲ ὅλα τὰ ἐσωθικά του· καὶ μόνος του τὴν ἐπότιζε· καὶ μόνος του τὴν ἐκλάδευγε· καὶ ὅτενες ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ τρυγήσῃ, κάθε τζαμπὶ ποῦ ἐχέριζε περιέκρυπτε μιὰ σαΐτα φαρμακεριὰ καὶ σταχτομοῦτρα. Ἕνας ὀνειροδάσκαλος, ἄθρωπος γραμματισμένος καὶ σοφὸς τοῦ καιροῦ 'κείνου, τοῦ 'δωσε νὰ καταλάβῃ πῶς σὲ λίγο χρόνο θὰ κάμῃ ἕνα φόνο, ὅπου θ' ἀφήσῃ μῖσος φαρμακερὸ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεά· ὥςε καλλίτερά τονε ν' ἀποφύγῃ τὸ κακὸ καὶ νὰ ξενιτέψῃ δύο τρία χρόνια. Ἀπεχωρίστηκε μὲ κακοκαρδιωσύνη πολὺ ὁ Πέτρος τὴν ὥμορφη γυναικοῦλά του καὶ τὸ βρεφικὸ παιδίο του, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐσύστησε 'ς τὴν ἀγάπην τοῦ πιστικοῦ του Χρηστέα μὲ ἀκαρδιωσύνη καὶ θρηνισμοὺς ἄφηκε τὴ Μάνη. Ἐτράβιξε κάτω 'ς ταῖς Φώκαις μ' ἕνα κουρσιάρικο καὶ ἐτρακάρανε μιὰ μεγάλη Ἀουστριακιὰ γαμπάρα, ποῦ 'βρήκασι γιαμὰ μονέδα εἰς κάθε λογῆς μάλαμα.

— Ὄχ! τί μαλαματένιος καιρὸς, πατέρα μου!.... εἶπεν ὁ Μπάμπακας λείχων τοὺς δακτύλους του.

— Μαλαματοκαπνισμένος.... ἂς ἦναι γιὰ νὰ μὴ παραςρατοῦμε· τὴν ἐτρακάρανε τὴν γαμπάρα, καὶ ἀφοῦ περάσανε ἀπὸ τὴ

λάμα τοὺς πανοκεους καὶ πήρασι καὶ τὸ τελευταῖο σκαρμὸ τοῦ καραβιοῦ τὴν ἐστείλασι ʼς τὰ τάρταρα τῆς θάλασσας· τότε ὁ Πέτρος ἐτράβηξε ʼς τὴ Σμύρνη· ἐκεῖ ἔκαμε τὸ μυλωνᾶ γιὰ καμπόσους μῆνας· πλὴ μιὰ ἄλλη περίστασις τὸν ἔκαμε νὰ φύγῃ κι' ἀπὸ 'κεῖ· ἐθυσίασε τὸν ἀγᾶ τοῦ Μπουρνόβα γιὰ νὰ τοῦ πάρῃ ἕνα βαρὺ κεμέρι· καὶ ἐπειδὴ ἔβαψε τὸ μαχαίρι του ʼς τὸ παραπάνω αἷμα, στοχάστηκε πῶς τὸ ὄνειρο διαλύθηκε κ' ἐπίστρεψε ʼς τὴ Μάνη· ἀγαποῦσε τὴ γυναῖκά του τόσο πολύ, ποῦ δὲ 'μποροῦσε πιὰ νὰ μείνῃ μακριά της. Ἀληθινὸ καὶ ὀλέθριο ἤτανε τὸ ὄνειρο 'κεῖνο. Ἦτανε νύχτα σὰν ἔφθασε ʼς τὸ πυργί του ὁ Πέτρος· οἱ σκύλοι του τὸν γνωρίσασι καὶ δὲν ὑλάκασι... ἀπὸ ἕνα θυρίδι ποῦ μόνος του 'ξερε τὸ μαραφέτι νὰ τ' ἀνοίγῃ μπῆκε μέσα.... εὗρε τὴν ἠγαπημένη του νὰ κοιμᾶται μέσ' τὰ παπλώματα, μέσ' τοὺς χρυσοῦς σιλτέδες ʼς τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ καρδιακοῦ του Χρηστέα· ἔβλεπε καὶ δὲν ἐπίστευε· τὸ αἷμα ἀνέβη ʼς τὸ κεφάλι του· βρυχομάνισε...βγάνει τὸ μαχαῖρι καὶ τὸ χόνει ʼς τὴ ψυχὴ τοῦ στεφάνου του· καὶ μὲ τὸ πιστόλι ἐξοφλάει καὶ τὸν ἐξάδελφό του· ξυπνήσασι τότε οἱ ἄνθρωποί του καὶ ἐδιηγήθηκε τὸ σύμβαμα. Ἄναψε ἀπὸ τότε 'σὰν φλόγα τὸ μῖσος τῶν Χρηστέων μὲ τοὺς Περδικαλέους· διψούσασι τὸ αἷμα τοῦ Πέτρου, ὅπου καὶ ἔφυγε πιὰ ἀπὸ τὴ Μάνη· ἐσκορπίσανε τὸ λοιπὸ ἄλλοι ʼς τὴ Πόλι, ἄλλοι ʼς τὴ Σμύρνη, ἄλλοι ʼς τὸ Γαλάτζι, ἄλλοι ʼς τὰ Φτάνησα, καὶ ἄλλοι ʼς τὰ Γιάννινα ἀλλαξοφορεμένοι καὶ μὲ ἀφισμένα γένεια γιὰ νὰ τὸ φάγουσι, πλὴ κανένας ποτὲ δὲ δυνήθηκε νὰ μάθῃ τί 'γεινε, καὶ ποῦ ἐβίονε εἴκοσι χρόνια. Σὰ μεγάλωσε ὁ γυιὸς τοῦ Χρήστου δηλ. ὁ πατέρας μου καὶ ὁ πατέρας τοῦ πατέρα σου ἔλαβε τὴν ὑπόθεσι ἀπάνω του νὰ ἐξοφλίσῃ τὸ γυιὸ τοῦ Πετρου. Πιςεύεις τριάντα χρόνια καιροφυλαχτιούντανε καὶ δὲ μπορέσασι, γιατί πάντοτε ἀπαντιοῦντο ἁρματωμένοι· ἀποθάνασι καὶ τοῦτοι καὶ τὸ μῖσος ἀπέρασε ʼς τὴ τρίτη γενεά· μᾶς ἐσκότωσαν δύο ἐξαδέλφους καὶ τοὺς ἐσκοτώσαμε δύο μπαρπάδες· πλὴ οὔτε τὸ πατέρα μου 'μπόρεσαν νὰ 'γγίξουσι, οὔτε τὸ δικό τους νὰ φᾶμεν. Κατήντησε γυναῖκες καὶ ἄνδρες καὶ ἀπὸ τὰ δύο πυργιὰ νὰ βγαίνουσι καθημερὶς ʼς τὸ μυτηρίζι, καὶ δὲ πιστρέφασι ʼς τὰ πυργιὰ χωρὶς νὰ σπείρουσι μυαλούλια ʼς τὸ χωράφι· νὰ μὴ σοῦ τὰ λογοπουλάω ἕνας κάποιος Μυλόρδος Ἰγγλέζος, ποῦ ταξείδευγε 'δῶ ἐμπῆκε κατὰ μεσῆς καὶ μᾶς περιεφιλίωσε· ἐτρόμαξε ὅταν ἤκουσε τὴν ἱστορία μας ὅτι εἶναι παραπάνου ἑκατὸ χρόνω· καὶ γιὰ νὰ μὴ ξαναρχίσωμε ἔκαμε τὴ Παρασκευὴ ν' ἀρραβωνιαστῇ τὸν Ἀναστάσι Περδικουλέα. Ἦτανε τότε 'κείνη χρόνω ἓξ καὶ ὁ Ἀναστάσις ὀχτὼ καὶ τ[illegible]λη μας τὴ ζωὴ ἀποφασίσαμε νὰ μὴ ἀναφέρωμε τῶ μειρακιωνε μας τὰ παλιὰ πάθη γιὰ νὰ ξεχασθῶσι· ἀλήθεια ἀπὸ 'κεῖνο τὸ καιρὸ ὅλα τὰ θάψαμε ʼς τὴ καρδία μέσα· οὔτε σένα ποῦ σουνα

πρωτάγορο τοῦ σπητιοῦ δὲ σοῦ εἴπαμε τίποτε· καὶ ἐζήσαμε εἴκοσι χρόνια ἀγαπημένοι 'σὰν ἀδέλφια μὲ τοὺς Περδικουλέους. Πλὴν τὸ αἷμα, παιδίον, ποῦ εἶναι γραμμένο νὰ χυθῇ ὁ ἄνθρωπος δὲν 'μπορεῖ νὰ σταματήσῃ ὅσα καὶ νὰ πράξῃ· ἀπόδειξι ἡ ἰδική σου ἡ φορά· οὔτε σύ, οὔτε ὁ Περδικουλέας ἐγρωνίζετε τίποτε καὶ τὸν σκώτωσες 'ς τὸ μοιράδι κι' ἐπληρώθη τὸ χρέος· τώρα χαλᾶ καὶ ἡ ἀῤῥαβῶνα τῆς Παρασκευῆς· καὶ τώρα καθ' ἕνας τὰ μάτια του δυὸ νὰ μὴ τὴ πάθῃ. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ὁποῦ καὶ ὁ παπᾶ Τρακουλάκης αὔριο θ' ἀρθῇ ἁρματωμένος 'ς τὴ λειτουργιά· καὶ δὲν εἶναι ἀμφιβολία πῶς θὰ διηγήθηκε γιὰ τὴν ὥρα τὴν ἱστορία μας εἰς τὰ παιδία ἐκεῖνα· αὐτὸ λοιπὸν τὸ μῖσος ποῦ σὰ φωτιὰ νιόθω το νὰ καίγῃ τὴ καρδιά μου· ποῦ κοιμοῦντανε 'σὰ τὸ κάρβουνο τὸ ἀναμμένο 'ς τὴ στάχτη ἀποκάτου, αὐτὸ τὸ ἴδιο θὰ φλογεύῃ καὶ τοὺς Περδικουλέους.

Ὁ Μπάμπακας ἔῤῥιψε τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ στῆθος καὶ εἶπεν ἀθύμως.

— Λοιπὸν ἡ ἀράδα εἶναι ἑνὸς ἀπὸ 'μᾶς νὰ φαγωθῇ.

— Εἶναι ἡ σειρά μας, παιδίον, ἀπεκρίθη ὁ ἱερεύς.

— 'Εγὼ τὸ στρίβω γιὰ τὸ πόλεμο γιαμά.

— Τὸ μῖσος καὶ 'κεῖ σὲ καταπονάει.

— Μὰ τοῦτο 'ναι τρομάρα κρυφὰ νὰ σὲ καρφώσουνε.

— Σὰν εἶναι θέλημα Θεοῦ δὲν 'μπορεῖς νὰ τ' ἀποδράσῃς.

— Καὶ συγχωρίεται τὸ διψασμένο αἷμα;

— Ἂν δὲν ἐσυγχωριοῦντανε ποιὸς παπᾶς παρακίναε σὲ τέτοιο ἔργο.

— Τὸ μόνονε ποῦ φοβᾶμαι μπάρμπα μου εἶναι ὁ Δημήτρης ὁ Περδικουλέας· εἶναι καὶ 'κεῖνος κοσμογυρισμένος καὶ μουλαροκλέφτης· θὰ τὸν καρφώσω πρὶ μὲ καρφώσῃ.

— Ὅ,τι καὶ ἂν κάμῃς, παιδίον, εἶναι μισθὸς ποῦ τὸν χρωστεῖς 'ς ταῖς ψυχαῖς τῶν προπαπούδων σου, εἶπεν ὁ δεισιδαίμων ἱερεὺς καὶ ὠρθώθη.

ΚΕΦΑΛ. 25.

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ.

Ἀφοῦ ἤκουσαν ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Δημήτριος Περδικουλέας ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἁγίου Τρακουλάκη τὴν αὐτὴν τῆς μνησικακίας ἱστορίαν, ἣν καὶ ἐδιηγήθη μὲ πολὺ ζωηρότερα χρώματα, καθ' ὅτι ἦτον τῆς οἰκογενείας τῶν Περδικουλέων ἡ σειρὰ νὰ λάβῃ αἷμα, ἐφρύαξαν καὶ ἠπόρουν.

Ἡ ἑτοιμασία ἁπάντων καὶ ἡ ἀγρία χαρά των ἦσαν ἀπίστευτα. Καὶ ὁ πλοίαρχος Χέρμαν διετάχθη τότε τὰ παίξῃ με τὸ βιολίον του θούριον ᾆσμα πρὸς περισσότερον ἐνθουσιασμόν.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπέστρεψε καὶ ἡ Παρασκευή, ὅπως ἀναγγείλῃ ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τοῦ Λάμπρου καὶ τῶν ἀδαμάντων συνεφωνήθη νὰ γίνῃ τὴν ἐλευσομένην πρωίαν· ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τὸ ἅγιον δισκοπότηρον.

— Κόρη, σπολάτη γιὰ τὴν ἀλλαγή, εἶπεν ὁ παπᾶ Τρακουλάκης, μὰ δὲ 'μπορεῖς γιὰ νὰ σμίγῃς μαζῇ μας· νὰ στραφῇς τώρα 'ς τὸ πυργί σας.

— Γιατί, γιαμά!

— Γιατί τὸ μῖσος εἶναι ἀπάντοχα (πανταχόθεν) καὶ τώρα ξαναζωντάνεψε.... τώρα θὰ βρυχομανήσουμε γιὰ τοὺς Χρηστέους.

— Μὰ 'γὼ 'μαι δική σας.

— Πρὶν ἀποθάνῃ ὁ Περδικουλέας ἤσουνε δική μας, τώρα εἶσαι τῶν ὀχτρῶ μας.

— Καὶ ποῦ νὰ φύγω μόνη ὁποῦ εἶναι σκοτάδι, μὲ ἀγανάκτησιν εἶπεν ἡ Παρασκευή.

— Ἄς σὲ προποδέψῃ γιαμὰ ὁ βιολιτζῆς.

— Καὶ δὲ μοῦ δίνετε κανένα δικόνε σας μόνον τὸ βιολιτζῆ; εἶπε, θεωροῦσα τὸν Δημήτριον ἡ Παρασκευὴ μετὰ θλίψεως.

— Εἴμεθα σὲ πόλεμο, ὅποιος καταπονέσῃ τὸν ἄλλον· καὶ τὴν νύχτα κανένας μας δὲ μπορεῖ νὰ μένῃ ὄξου ἀπ' τὸ πυργί.

Ἡ Παρασκευὴ ἠρᾶτο σφόδρα τοῦ Δημητρίου, καὶ ἡ ἀδημονία της ὅτι τὴν ἀπέπεμπον ἦτο μεγάλη· ἐξῆλθε μετὰ τοῦ Χέρμαν, προσπαθοῦσα νὰ κρύψῃ τὴν θλῖψίν της ὑπὸ τὸν ἀγέρωχον τρόπον της. Ἀπεχαιρέτισεν ὅλους μὲ πολλὴν διαπρέπειαν· ηὐχήθη εἰς τὴν Ἀνδρονίκην νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀλλαγὴν τὴν ἐπαύριον, καὶ τότε μόνον ἄφησε τὰ δάκρυα ἐλεύθερα νὰ φύγουν τῶν ὀφθαλμῶν της, ὅτε ἦτο μακρὰν τοῦ πύργου, ὅτε δηλ. ἔφθασαν εἰς τὸ βάθος μακρᾶς κοιλάδος, ἥτις διεχώριζε τοὺς δύο πύργους.

— Διατί δὲν μὲ καταδέχεσαι; εἶπεν ὁ Χέρμαν· μὲ βλέπεις ὅτι εἶμαι δοῦλος; εἶμαι καὶ ἐγὼ αὐθέντης εἰς τὴν πατρίδα μου· εἶμαι πλούσιος ἐκεῖ· ἔχω τὰ σπήτια μου, τὰ ὑποστατικά μου, τέσσαρα πλοῖα· καὶ ἂν μὲ συγχωρῇς ἀπόψε ποῦ πρώτην φορὰν λαμβάνω τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξηγηθῶ τὴν ἀγάπην ποῦ σοῦ ἔχω· τὴν ἀγάπην 'κείνην ποῦ γνωρίζεις ἀπὸ ταὶς ματιαὶς ποῦ σὲ ῥίπτω, καλλίτερα σὲ νουθετῶ νὰ μ' ἀκολουθήσῃς 'ς τὸ περιγιάλι νὰ πιστρέψωμε 'ς τὴν πατρίδα μου, παρὰ νὰ πᾷς νὰ κλεισθῇς 'ς τὸ πυργὶ μέσα καὶ ἀπ' ὥρα σ' ὥρα ν' ἀπαντέχῃς τὸ βόλι. Ἔλα Παρασκευοῦλά μου.... πᾶμε.... δὲν μ' ἀγαπᾷς;.... καὶ ὁ Γερμανὸς ἐζήτησε νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ [redacted] βίας.

— Πῶς; τὸ δοῦλό μου!.... καὶ μὲ περιαγκαλίζεις;....

Ἡ Παρασκευὴ ἔσυρε τὸ ἐγχειρίδιόν της καὶ ὡς ἀστραπὴ ἔφερεν ἓν βαθὺ κτύπημα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ δυστυχοῦς πλοιάρ-

χου, ὅστις χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ προφέρῃ λόγον ἔπεσε κολυμβῶν εἰς τὸ αἷμα τοῦ θανάτου (α).

Ὡς ἀστραπὴ ἡ νέα Σαρτιᾶτις ἔτρεξε μετὰ ταῦτα εἰς τὸν πύργον αὐτῆς.

Ἡ ἐπαύριον ἐξημέρωσε, καὶ ὁ παπᾶ Παπαρδαλέας ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν Χρηστέων διευθύνθη εἰς τὸ ἐρημοκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, εἴκοσι περίπου λεπτὰ μακράν των, ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου ὑψηλοῦ, ὅστις ὑψοῦται εἰς ἴσην σχεδὸν ἀπόστασιν τῶν δύο πύργων.

Ἔφερεν εἰς τὴν ζώνην δύο πιστόλια καὶ ἓν ἐγχειρίδιον· ὁ Μπάμπακας ἐκράτει εἰς τὰς χεῖράς του κιβώτιον δερμάτινον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐμπεριείχετο ἓν μέγα ἐκ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν πλακῶν καὶ βυσινόχροος κατηφὲ εὐαγγέλιον.

Ἡ Παρασκευὴ, ἀμέριμνος, ὡς τίποτε νὰ μὴν ἔπραξεν, ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρας δέμα μεταξοῦφαντον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦτον ἡ ἱερατικὴ στολὴ τοῦ θείου της.

Ὁ δὲ Λάμπρος ἠκολούθει σκυθρωπὸς εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Χρηστέα.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Περδικουλέων ἦτον ἤδη εἰς τὸ ἐρημοκλήσιον· περιττὸν δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὁ θαυμασμὸς ἁπάντων ἀφ' ἑσπέρας εὑρίσκετο εἰς τὸ συμπλήρωμά του, διότι ὁ μουσικὸς Χέρμαν δὲν ἐπέστρεφεν.

Ἦσαν ἐπίσης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐκεῖ ἐκ τῶν πλησιοχώρων ἢ καὶ ἀπομεμακρυσμένων.

Ὁ ἱερεὺς Παπαρδαλέας εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος ὅπου ἦσαν καὶ δύο ἄλλοι ἱερεῖς μεταξὺ καὶ ὁ Τρακουλάκης, φέρων τὰ ὅπλα τῆς Ἀνδρονίκης.

Ὁ Λάμπρος εἰς τὴν ὄψιν τῆς κυρίας του ὥρμησε νὰ πέσῃ εἰς τοὺς πόδας της· πλὴν ὁ Χρηστέας ἐβύθισε τοὺς ὀνυχωτοὺς δακτύλους του εἰς τὸν βραχίονα τοῦ γέροντος καὶ ἐκράτησεν αὐτόν. Τὸ μόνον, ὅπερ προέδιδεν, ὅτι οἱ ἐν τῷ ἁγίῳ ἐκείνῳ οἴκῳ ἄνθρωποι διεφλέγοντο ἀπὸ μῖσος ἀδιάλλακτον ἦτον ἡ βαθεῖα σιωπή των.

Ὅτε ὁ ἱερεὺς ἐνεδύθη τὴν στολὴν αὐτοῦ, ἥναψε μεγάλην λαμπάδα καὶ ἔνευσε πρὸς τὸν Δημήτριον Περδικουλέαν νὰ πλησιάσῃ καὶ κρατήσῃ αὐτήν.

Ἂν καὶ ὀλίγον ἐδίστασεν ὁ νέος, ὑπήκουσεν ἐν τούτοις, φέρων τὴν ἄλλην χεῖρα ὑπὸ τὸ ἱμάτιον, ὑφ' ὃ ἐξ ἀνάγκης καὶ οὗτος εἶχε κεκρυμμένα ὅπλα.

— Ξέρεις γράμματα; βαρέως ἠρώτησεν ὁ ἱερεὺς Παπαρδαλέας.

(α) Πουκεβίλ, τόμ. 5. — Οὐαλποὺλ τόμ. 2. σελ. 53 Ὁ πρῶτος λέγει ὅτι ὁ ἴδιος Χρηστέας ἐφόνευσε τὸν μουσικὸν διὰ τὴν αὐθάδειαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε πρὸς τὴν θυγατέρα του. Ὁ δεύτερος, ὅστις πλησιάζει μᾶλλον τὴν ἀλήθειαν τῆς σκοτεινῆς ταύτης ὑποθέσεως, ὅτι ἡ ἰδία νέα, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἥπλωσεν ὁ πλοίαρχος αὐθάδη χεῖρα τὸν ἐτελείωσεν.

Ὁ Δημήτριος ἐνόησε καὶ εἶπεν ἓν ξηρὸν ὄ χ ι.

— Δὲν γνωρίζεις διόλου γράμματα! ἐπανέλαβεν.

— Δὲν γνωρίζω.

— Κρίμας ἐβουλόμην νὰ σοῦ 'διδα τὴν ἀνάγνωσι τοῦ ψαλτῆρι, προσέθεσεν ὁ Παπαρδαλέας, καὶ ἀκτὶς χαρᾶς πανούργου προσέλαμψεν εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του.

Ἤρχισε τότε ἓν εἶδος ἀλλοκότου λειτουργίας· ὁ ἱερεὺς ἔψαλλεν ἐκ στήθους ψαλμοὺς ἀνυπάρκτους· προσεποιεῖτο ὅτι ἀνεγίνωσκεν ἀποστόλους, ψαλτήρια καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία· πλὴν ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὡμίλει δι' ἐμπνευσμοῦ μᾶλλον ἢ ἀναγνώσεως, διότι οὔτε ν' ἀναγνώσῃ οὔτε νὰ γράψῃ ἐγνώριζεν.

Καὶ οἱ μόνοι, οἵτινες ἐνόουν τὴν τρομερὰν ταύτην ἀγυρτίαν, ἦσαν ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Δημήτριος.

Μετ' ὀλίγον ἦλθε καὶ ἡ σειρὰ τοῦ εὐαγγελίου· ἐξῆλθεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἁγίας τοῦ ἱεροῦ πύλης, καὶ κρατῶν τὴν χρυσῆν βίβλον, ἀφοῦ πρῶτον ηὐλόγησε διὰ τῆς χειρός, πολλάκις προφέρας μὲ ἄγριον βλέμμα τό, ε ἰ ρ ή ν η ὑ μ ῖ ν, ἤρχισεν ὡς ἀκολούθως.

« Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦταν σένα χωρίο τῆς Ἱερουσαλὴμ, γῆ Μωραβοὰμ ἐπικαλούμενο, ἄθρωπος σεβαστὸς, ὅστις 'ς τοὺς πολέμους καὶ τὰ κοῦρσα εἶχε κάμει πολὺ βιὸς καὶ τραβήχτηκε πιὰ 'ς τὴν ἡσυχία· καὶ γὰρ ὁ γέροντας αὐτὸς ἤτανε ἄθρωπος πολλὰ εὐλαβὴς καὶ θρῆσκος· καὶ εἶχε καὶ παιδία καὶ θυγατέρας καὶ ἀνεψίδια καὶ πολύκαρπος ἐστάθη. Οὐκοῦν ἐπεθύμησε ὁ ἀνὴρ θεάρεστος φανήσεται 'ς τὸν Θεὸν, καὶ ἀποφάσισε ν' ἀρραβωνίσῃ τὴν ὡραία κόρη τοῦ Ἰεζάβελ τοὔνομα μὲ τὸν υἱὸν τοῦ μεγαλητέρου του ἐχθροῦ Μαρδοχαίου τοὔνομα, καὶ οὕτω κάμῃ καθ' ὅλα τὴν εἰρήνη μὲ τὸ Θεό. Πλὴν, ὃ προώρισται προώρισται· ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἰεζάβελ εἰς μιὰ ἐκστρατεία φιλικὴ ποῦ κάνανε, 'ς τὸ θυμό του ἐπάνω καὶ χωρὶς τὴ θέλησί του ἀποβιόνει τὸ μνηστῆρα τῆς Ἰεζάβελ.»

« Ὁρῶν τὴ περίθλιψις τοῦ τέκνου του γιὰ τὸ ἁμάρτημα ὁ θεάρεστος Μωραβοὰμ ἐκίνησε καὶ ἦλθε εἰς τὸ ὄρος Γαβαώθ, ὅπου καθούντανε ὁ Ἰησοῦς ὁ Ναζαραῖος μὲ τοὺς δώδεκα μαθητάς του.—Δάσκαλε, θαῤῥετικὰ τὸν ἐρώτησε, ποιὸς ὁ κανὼν καὶ ἡ παιδεία εἰς τὸν ἀθελημάτως καὶ ἀκουσίως καὶ ἀβουλημαίως ἁμαρτάνοντα; καὶ ἐδιηγήθη τὴ περίστασίς του. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπεκρίθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴ βασιλεία τοῦ πατρός μου οἱ ἀκουσίως ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς κόλπους του ὅπου κάθονται οἱ ἐνάρετοι φθάνουν καὶ δ' αὐτοί, ὥστε, τέκνον, ἀμερίμνα διὰ τὴν ψυχή σου καὶ ἐκείνη τοῦ ἀγαστοῦ υἱοῦ σου. »

«—Μὰ ἔστοντας, δάσκαλε, ἠρώτησε πάλιν δοῦλός της [illegible] ἁπλώσῃ ἀδιάντροπη χεῖρα ἐπάνω 'ς τὴ κόρη μου, καὶ τούτη περιασπιζομένη τὴ τιμή της τὸ καρφώσῃ ;

« — Εἶναι ἡ κόρη σου ἄγγελος ἀρετῆς, καὶ μόνο μεταξὺ τῶ Χερουβὶμ ἡ ψυχή της θὰ εὕρῃ τὴν ἀνάπαυσι.

« — Πλὴν πάλι, δάσκαλε, σὰν οἱ ἐχθροί μας, δι' ὅ,τι ἐπράξαμε μᾶς κυνηγοῦσι, μᾶς ῥημάξασι, ἢ φονεύσασι κανένα μας;

« — Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ πατήρ μου ὁ Μέγας Βέης τοῦ κόσμου θέλει παραδώσει αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου· καὶ ὁ διάβολος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τελωνίων, καὶ τὰ Τελώνια εἰς χεῖρας τοῦ Ἀρείου, καὶ ὁ Ἄρειος εἰς τὰς χεῖρας τῶν βασάνων, καὶ τὰ βάσανα εἰς χεῖρας τῶν πόνων, καὶ οἱ πόνοι εἰς τὸ ψῦχος τὸ αἰώνιον, τ' ὁποῖο ποτὲ δὲ θὰ τοὺς λυώσῃ ἀλλὰ ἄλυωτοι ὡς τὴ δευτέρα παρουσία θὰ μείνουσι. Ταῦτα κηρύξατε καὶ ὑμεῖς εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, στραφεὶς μεγαλοπρεπῶς ἔφασκε ὁ Θεάνθρωπος πρὸς τοὺς δώδεκα μαθητάς του, καὶ ἔλαβε τὴν ὁδὸ τῆς Παλαιςίνης.

« — Ταῦτα καὶ ἐγὼ πρὸς ὅλους σας ἐχθροὺς καὶ φίλους παραγγέλω, ἀμήν! »

Ὅτε ἔκλεισε τὸ εὐαγγέλιον ὁ ἅγιος Παπαρδαλέας καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ ἱερὸν, ὁ Μπάμπακας, πεσὼν εἰς τὰ γόνατα μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐποίει πολλοὺς σταυροὺς καὶ ἐφίλει τὰ μάρμαρα τῶν προθύρων τοῦ ἱεροῦ.

— Ἐσυγχωρέθης, τέκνον, τοῦ ἐμουρμούρισε τότε ὁ ἱερεὺς καὶ εἰσῆλθεν.

— Δόξα σοι, ὁ Θεός! δόξα σοι ὁ Θεός! σ' εὐχαριστῶ, Χριστάκη μου, εἶπεν ὁ λῃστὴς, καὶ ὀρθωθεὶς ἥναψε χονδρὴν λαμπάδα, τὴν ὁποίαν ὡς δῶρον ἔφερε νὰ καῇ ἐνώπιον τῆς ἀειπαρθένου· εἶτα ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸ στῆθος, καὶ ὡς ἕρμαιον ἔμενε μὲ τὴν μεγαλητέραν εὐλάβειαν ἀκίνητος.

Ἡ λειτουργία ἐξηκολούθησε μέχρις ὅτου ἔπρεπε μὲ τὸ ἅγιον δισκοπότηρον νὰ προσφερθῇ ἡ ἁγία Μετάληψις.

Τότε ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τις τὴν μεγίστην ὠχρότητα ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἱερέως, καὶ τὴν ἀταξίαν εἰς τὰς κινήσεις του, ὅπερ προέδιδε βαθεῖαν τὴν ἀνησυχίαν τῆς καρδίας του.

Ἐξέβαλε τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἐναπέθεσεν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἁγίας τραπέζης· ἤνοιξε τὸ βῆμα καὶ μὲ τρέμουσαν φωνὴν ἔκραξε « ὅσοι πιστοὶ » εἶχε δὲ πάντοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ ὅπλα.

Ἡ Ἀνδρονίκη, τῆς ὁποίας ἡ φρίκη δι' ὅσα ἔβλεπε καὶ ἤκουεν ἦτο μεγίστη, ἐπλησίασεν ἐξ ἑνὸς μὲ τοὺς ἀδάμαντας, καὶ ὁ Χρηστέας, κρατῶν τὸν Λάμπρον ἀπὸ τὴν χεῖρα ἐκ τοῦ ἄλλου, καὶ ἡ ἀλλαγὴ ἔγεινεν ὑπὸ τὸ ἅγιον δισκοπότηρον.

Ἐκοινώνησεν ἀκολούθως ἡ Παρασκευὴ, τῆς ὁποίας τὸ κρῖμα ἐσυγχωρεῖτο σύμφωνα μὲ τὸ εὐαγγέλιον· ὁ δὲ ἱερεὺς δημοσίᾳ τότε πρῶτον ἀνήγγειλε τὸν θάνατον τοῦ δυστυχοῦς Χέρμαν.

Ἡ λειτουργία ἦτο περὶ τὰ τέλη της, ὅτε αἴφνης ἠκούσθη

πυροβολισμὸς ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος, ὅστις, ὡς διὰ μαγνητισμοῦ, ἔκαμεν ὅλους νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα των.

— Δὲ μ' εὗρες, τραγογένη, τώρα σοῦ δείχνω.... τρέξε Μπάμπακα.... πάει τὸ χρυσὸ εὐαγγέλιο.... τὸ ἅρπαξεν ὁ τραγογένης.... τρέξατε τὸ εὐαγγέλιο πάει, κατεβόα ὁ Παπαρδαλέας· καὶ ὡς ἀςραπὴ ἀφήσας τὸ ἅγιον δισκοπότηρον, ἔδραξε τὰ πιστόλιά του καὶ ἔδραμε κατὰ τοῦ Τρακουλάκη, ὅστις πυροβολήσας πρῶτος καὶ ἀφαρπάσας τὸ χρυσοῦν εὐαγγέλιον ἦτον ἤδη ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας· ἐξεκένωσεν ἐναντίον του τὰ πιστόλιά του πλὴν ἀπέτυχεν (α).

Θορυβωδῶς τότε ἐξήρχοντο ἐκ τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ ἕκαστος ἔτρεχε νὰ κρυβῇ ὑπὸ βράχον ἢ δένδρον ἢ τοῖχον, ὅπερ ἦτον ἁρμόδιον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς χάραξ (ταμποῦρι).

Μέχρι τῆς νυκτὸς τίποτε ἄλλο δὲν ἤκουες εἰμὴ διακεκομμένους πυροβολισμοὺς καὶ ἀγρίας ὕβρεις. Οἱ Περδικουλέοι ἐλύσσων κατὰ τῶν Χρηστέων, καὶ οἱ Χρηστέοι ὠρύοντο κατὰ τῶν Περδικουλέων.

ΚΕΦΑΛ. 26.

Η ΦΙΛΟΞΕΝΙΚΗ ΛΗΣΤΕΙΑ.

Ἐντὸς τοῦ παρεκκλησίου εἶχον μείνει μόνον ὁ Λάμπρος ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Δημήτριος.

— Ἀρχόντισσα, ὅσα βλέπεις θὰ σὲ κάμουν μὲ τὸ δίκαιόν σου νὰ φρυάττῃς, εἶπεν ὁ Δημήτριος.... πλὴν ὅταν ἐνθυμηθῇς ὅτι παντοῦ εἰς ὅλας τὰς τραχείας κορυφὰς τῶν ὀρέων τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ τύραννος ἐδίωξε τὸν Ἕλληνα, ἡ αὐτὴ ἀμάθεια ὑπάρχει, ἴσως, μᾶλλον θὰ συλλυπηθῇς τοὺς δυστυχεῖς Μανιάτας, ἢ καταδικάσῃς αὐτούς.

— Ἀμ' δὲν εἶναι ἔτζι, ἀφέντη, 'ς τὴν ἄλλη Μάνη, διέκοψεν ὁ Λάμπρος· ἐγὼ, ὄξου ἀπὸ τοῦτα τὰ Κακαβούλια, ἔχω μακροταξειδέψει οὔλημε τὴ Μάνη· καὶ οἱ ἄθρωποι εἶναι καλοὶ, ἥμεροι, ἀτύραννοι· ἀλήθεια λαδόνουν καμμιὰ φορὰ, πλὴ μὲ τρόπο καὶ φέρσιμο.... τὸ λέγει καὶ τὸ τραγοῦδι.

Οἱ Τζιμοβῖται μοναχὰ εἶναι καλοὶ ἀθρῶποι.
Τοὺς μαρτυροῦν τὰ ἤθη τους καὶ οἱ καλοί τους τρόποι.
Πραγματευτάδες 'ς τὸ φανερὸ, καὶ 'ς τὸ κρυφὸ κουρσάροι,
Τέτοιαις καλαῖς ψυχαῖς ὁ διάτανος ποτὲ δὲ θὰ ταῖς πάρῃ.

— Τῳόντι δὲν εἶναι τοιοῦτοι οἱ λοιποὶ Μανιᾶται.... [illegible] διαιρεῖται εἰς τὴν ἔξω Μάνην, μέσα Μάνην, ὅπου εἶναι ἡ Τζι-

(α) Colonel Leake, Peloponèse τόμ. 1, σελ. 237.

μοβα μὲ τὰ τριανταπέντε χωριά της, καὶ τὴν κάτω Μάνην δηλ. αὐτὰ τὰ Κακαβούλια, ἐπανέλαβε μετ' ἀθυμίας ὁ Δημήτριος· ἡ ἔξω καὶ μέσα Μάνη ἔχει τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν συγκοινωνίαν της μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀνάγεται εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τῶν ἄλλων τῆς Πελοποννήσου λαῶν. Οἱ κάτοικοι εἶναι πνευματώδεις, ἐπιχειρηματικοὶ καὶ ὀλίγον πανοῦργοι· ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ ὅμως, δὲν εἶναι εἰς τοιαύτην κατάστασιν· ἀλλ' οἱ Κακαβούλιδες αὐτοί, εἰς μίαν τοιαύτην χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἰσδύει οὔτε Τοῦρκος, οὔτε οὐδεὶς ξένος, καὶ οὔτε νὰ σπείρουν, οὔτε νὰ φυτεύσουν ἠμποροῦν, ἐγκαταλελειμμένοι καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα πάθη των, εἰς τὴν πενίαν των, τί θὰ σὲ κάμουν; Ἐν τούτοις ἕνεκα τούτου ἐγεννήθη τόσον ἀδίκως καὶ τ' ὄνομα Μανιάτης· ἐνῷ ὁ ἀληθὴς Λάκων ἔχει περισσοτέρας ἀρετὰς ἴσως παντὸς ἄλλου Πελοποννησίου ἢ Στερεοελλαδίτου.

— Δὲν εὑρίσκεταί τις νὰ τοὺς καταβιβάσῃ κατὰ τῶν Τούρκων; τοιοῦτοι ἐπιτήδειοι σκοπευταί, ἂν ἠδύναντο ν' ἀφήσουν τὰ πάθη καὶ νὰ ἔλθουν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, ἠδύναντο νὰ πράξουν θαύματα.

— Λανθάνεσαι, ἀρχόντισσα! οἱ ἀληθεῖς ἥρωες τῆς Λακεδαίμονος, οἵτινες συνεπολέμησαν μετὰ τοῦ Ἠλία καὶ Κυριακούλη, καὶ εὑρέθησαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν τοσούτων φρουρίων δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ Κακαβούλια, ἀλλ' ἀπὸ τὴν μέσα καὶ ἔξω Μάνην. Οὗτοι οἱ Κακαβούλιδες εἶναι ἄριστοι στρατιῶται ὄπισθεν τῶν βράχων των, εἰς τὸ μυτηρίζι ποῦ λέγουν, καὶ ἐντὸς τῆς γῆς των· διὰ τοῦτο καὶ οὐδεὶς ἠδυνήθη ἐν ταύτῃ ἔτι νὰ εἰσδύσῃ· ἂν τοὺς καταβιβάσῃς ὅμως εἰς τὴν πεδιάδα εἰς ἀνοικτὸν καὶ ἀπροφύλακτον μέρος δὲν ἀξίζουν τίποτε. Ὅσον διὰ τὴν διχόνοιαν, αὕτη παύει ἅμα ἴδουν τὸν τόπον των ἀπειλούμενον ὑπὸ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ. Εἶναι πρᾶγμα ἀλλόκοτον· αὐτὸς ὁ ἴδιος ἄνθρωπος, ὅστις τὴν στιγμὴν ταύτην διψᾷ τὸ αἷμα τοῦ ἄλλου, αὐτός, ἐν καιρῷ κοινῆς δυστυχίας, ὡς ἀδελφὸς συμπολεμεῖ εἰς τὸν ἀγκῶνα τοῦ ἀδιαλλάκτου ἐχθροῦ του· τοῦτο εἶναι πολὺ γνωστόν, ψάλλεται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων· καθαρὰ σᾶς τραγῳδοῦν.

Καὶ ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν γίνετ' ἡ ἀταξία,
Κ' ἡ ἀταξία προξενεῖ καὶ μάχαις καὶ κλεψίαις,
Καὶ φονικὰ καὶ χαλασμοὺς καὶ ἀκαταστασίαις·
Ἀλλὰ διὰ τὴν πατρίδα μας καὶ τὴν ἐλευθερία,
Μονογνωμοῦμε πάραυτα καὶ δράμουν' ὡς θηρία.

— Ἐγώ, κύριε Δημήτριε, δὲν ἐπιστρέφω πλέον εἰς τὸν πύργον σας, τώρα ὅπου ἠλευθέρωσα τὸν ἄνθρωπόν μου· ἂν καὶ ἦμαι χωρὶς ὅπλα καὶ χρήματα, θὰ διευθυνθῶ ὅμως κάτω εἰς τὸ περιγιάλι, καὶ ἐπιβιβασθῶ διὰ Μεσολόγγιον.

— Μήπως ἐγώ, ἀρχόντισσα, σκοπεύω νὰ ἐπιστρέψω; ἀπὸ μικρὸν παιδίον ἐξενητεύθην ἐκ τῶν τόπων τῆς γεννήσεώς μου· ὁ βίος οὗτος ποτὲ δὲν μὲ ἤρεσε· μετὰ τοσαῦτα ἔτη ἐπέστρεψα,

ὡς σᾶς προεῖπον, μόνον τώρα· καὶ δὲν βλέπω τὴν ὥραν νὰ φύγω· ἐν τούτοις κάμετέ με τὴν χάριν νὰ δώσητε μικρὰν ἀκρόασιν εἰς τὴν συμβουλήν μου ταύτην. Μόνοι δὲν δύνασθε νὰ ἐξέλθητε τῶν μερῶν τούτων· μόλις θ' ἀπαλλαχθῆτε ἀπὸ τὸν πύργον τῶν Περδικουλέων, καὶ θὰ περιπλεχθῆτε εἰς ἄλλον χειρότερον· ἀφήσατέ με λοιπὸν νὰ σᾶς ὁδηγήσω κάτω εἰς τὸ Νησὶ, ὅπου εὑρίσκεται καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης μὲ τοὺς ἰδικούς του· θέλετε ἰδεῖ ἐκεῖ διαφορὰν Λακώνων· ὁ γέρων Πετρόμβεης θέλει λάβει πρόνοιαν νὰ σᾶς ἐπιβιβάσῃ διὰ Μεσολόγγιον.

Ἡ Ἀρκὰς ἔσφιγξε μετ' εὐγνωμοσύνης τὴν δεξιὰν τοῦ Δημητρίου καὶ ἐδέχθη τὴν προσφοράν.

Ἐν τούτοις εἶχε κρύψει, ὡς γνωρίζομεν, ἐκτὸς τοῦ πύργου τῶν Περδικουλέων τοὺς λοιποὺς ἀδάμαντάς της, μόνην περιουσίαν, ἥτις πλέον τῇ ἀπέμενε, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ταξείδιόν της.

Ἂν δὲ καὶ καθ' ὅλα ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Δημητρίου, ἐξ ὅσων ὅμως εἶδε καὶ ἔπαθε δὲν ἐνόμιζε φρόνιμον οὔτε πρὸς τοῦτον τίποτε νὰ φανερώσῃ.

Οἱ ἀκροβολισμοὶ τῶν ἀλληλομαχούντων διήρκεσαν μέχρι τῆς πτώσεως τῆς ἡμέρας· ὅθεν δὲν ἠδύναντο ν' ἀφήσουν τὸ παρεκκλήσιον, εἰμὴ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.

— Καὶ δὲν νομίζετε ὅτι δύναμαι νὰ λάβω τὰ ὅπλα μου ὀπίσω, κύριε Δημήτριε; ἐγὼ μόνον τὰ ἐδάνεισα τοῦ θείου σας.

— Ὁ δρόμος μας εἶναι πλησίον τοῦ πύργου· ἂν θέλετε ἀναβαίνω καὶ τὰ ζητῶ· πλὴν φοβοῦμαι ὅτι τίποτε δὲν θὰ κατορθώσωμεν, διότι τοὺς παραιτεῖται καὶ οὐχὶ σᾶς προεκβάλλουν, κατὰ τοὺς νόμους τῆς φιλοξενίας των. Τὸ φρονιμώτερον εἶναι ὑμεῖς νὰ μὴν ἀναβῆτε πλέον· ἀφήσατε ἐμὲ καὶ πιθανὸν νὰ κατορθώσω νὰ τὰ λάβω ὀπίσω.

Τῳόντι περὶ τὰς ὀκτὼ ὁ Δημήτριος ἀνέβη ν' ἀποχαιρετίσῃ καὶ πάλιν τοὺς γονεῖς του.

Ἡ δὲ Ἀνδρονίκη εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἀναλαβοῦσα τοὺς ἀδάμαντάς της ἐκ τοῦ κρυψῶνος εἶπε πρὸς τὸν Λάμπρον.

— Θέσε τούτους ἐντὸς τῶν τζαρουχίων σου· εἶναι τὰ μόνα ἔξοδά μας διὰ νὰ ἐκβῶμεν τῶν τόπων τούτων. Ἂν τυχὸν ἴδῃς πῶς μᾶς κυνηγοῦν νὰ μᾶς γυμνώσουν, ἔκβαλε τὰ τζαρούχιά σου καὶ κρύψετα εἰς τοὺς θάμνους.

— Μὲ ταῖς χαραῖς σου, κυροῦλά μου.

Δὲν εἶχε τελειώσει καὶ ὁ παπᾶ Τρακουλάκης μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐνεφανίσθη.

— Ἐφοβήθηκες καὶ μᾶς ἀφίνεις, κόρη;

— Ὄχι διδάσκαλε.... ἤμην μόνον διαβάτης ἀπὸ τὸν πύργον σας.

— Ἔδοσας τόσα μπριλάντια πρὸς τοὺς Χρηστέας.

— Διὰ ν' ἀνταλλάξω τὸν Λάμπρον μου.

— Καὶ σὲ 'μᾶς δὲν ἀφίνεις οὔτε τ' ἅρματα τοῦτα;
— Ἂν εἶχον ἄλλα δὲν μ' ἔμελλε.... πῶς θὰ ὑπερασπισθῶ τὸν ἑαυτόν μου, ἂν μ' ἀπαντήσουν κλέπται;
Ὁ ἱερεὺς ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν καὶ εἶπε μειδιῶν.
— Κουμπάρα κουμπαροῦλά μου 'μεῖς θέμεν τὸ καλό σου·
Τοῦτο δὲ, σὲ παρακαλῶ, βάλετο 'ς τὸ μυαλό σου.
Καὶ ἔβγαλε τὸ φερμαΐ γελέκι καὶ ζωνάρι·
Γιατὶ ἄλλος κανεὶς ἐχτρὸς 'μπορεῖ νὰ σοῦ τὰ πάρῃ.
Καὶ νὰ σὲ γδύσωσι ἐχτροὶ νὰ σοῦ τὰ πάρουν ἄλλοι,
Ζημιὰν θὰ φέρῃ πρὸς ἡμᾶς καὶ ἐντροπὴ μεγάλη.
Καὶ τοῦτο, κουμπαροῦλά μου, σωστὰ νὰ σὲ τὸ 'ποῦμε
Καὶ φέσι καὶ φουστάνι σου ν' ἀφήσῃς ἀγαποῦμε.
Καὶ τὰ παπούτζια βγάλετα, τί χρεία εἰς ἐσένα;
Νὰ, τώρα εἶσαι σίγουρη δὲ σκιάζεσαι κανένα.

Καθ' ὃν καιρὸν ὁ ἱερεὺς ταῦτα ἔψαλλε καὶ οἱ σύντροφοί του ἐλήστευον τὴν Ἀνδρονίκην τῶν ἐνδυμάτων αὐτῆς, ὁ Λάμπρος ἐλαφρῶς ἐξέβαλε καὶ ἀφῆκε τὰ τζαρούχιά του εἰς τοὺς θάμνους. Τῳόντι, ἀφήρπασαν καὶ ἀπὸ τοῦτον κάθε ἔνδυμα, καὶ ἀφήσαντες αὐτοὺς μὲ λεπτόν τι ἱμάτιον, ὅπως καλύπτωσι τὴν γύμνωσίν των, ἀπῆλθον ὑβρίζοντες τὸν Δημήτριον, ὅστις ἐζήτησε διὰ τῆς βίας καὶ τοῦ θυμοῦ νὰ τοὺς προστατεύσῃ.

Ὁ γέρων ἁρματωλὸς ἐπανεῦρε τὰ τζαροῦχιά του, καὶ μετ' ὀλίγων ἡμερῶν πολυώδυνον ὁδοιπορίαν ἡ δυστυχὴς Ἀνδρονίκη ἔφθασεν εἰς τὸ Νησὶ, παρὰ τῷ μυχῷ τοῦ Κορωνιακοῦ κόλπου.

ΚΕΦΑΛ. 27.

ΟΙ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΑΙ.

Ὁ ἀξιόλογος καὶ περιποιητικὸς τρόπος μεθ' οὗ μετεχειρίσθη ὁ Δημήτριος τὴν Ἀνδρονίκην, καὶ αἱ πικραὶ ἐπικρίσεις του ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν συμπατριωτῶν του, οὐχὶ μόνον ἐξήλειψαν πᾶσαν ὑποψίαι, τὴν ὁποίαν αἱ περιστάσεις πιθανὸν, καὶ δικαίως, νὰ διήγειρον ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ τὴν ἔκαμαν νὰ θαυμάζῃ διὰ τὸ μέγεθος τῆς διαφορᾶς, ὅπερ ἡ ἀνατροφὴ καὶ ἡ παιδεία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνων ἐπέφερον.

Εἰς τὸ Νησὶ ἐφωδιάσθησαν ὅπλων καὶ ἐνδυμάτων καὶ ἐδώρησε πρὸς τὸν Δημήτριον καὶ τοὺς Μαυρομιχάλας ὅ,τι ὡραιότερον τῶν πολυτίμων λίθων της τῇ ἀπέμεινεν.

Ἂς ῥίψωμεν τὸ βλέμμα πρὸς τὸν γέροντα Πετρόμπεην, ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ὁποίου τώρα ἐτέθη.

Ὀλίγων ἐθνῶν ἡ ἱστορία παρουσιάζει ψηλαφητότερον πατριωτισμὸν καὶ θυσίας τιμαλφεστέρας τῶν τοῦ ἄρχοντος τούτου τῆς ὀρεινῆς τοῦ Ταϋγέτου χώρας Πέτρου Μαυρομιχάλη.

Ἔχων εἰς χεῖρας τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἐλευθερολακωνίας, καὶ πληρεστάτην σχεδὸν τὴν ἀνεξαρτησίαν, γνωρίζων ὅτι μᾶλλον νὰ χάσῃ ἢ νὰ κερδήσῃ περιέμενεν ἐκ μιᾶς ἐπαναστάσεως, δὲν ἐδίστασε μὲ ζῆλον ἀπαραδειγμάτιστον νὰ εναγκαλισθῇ τὴν Φιλικὴν ἑταιρίαν.

Ὅτε δὲ τὸ ὕποπτον τῆς Τουρκικῆς τυραννίας ἐζήτησεν ἐχέγγυα τῆς μελλούσης διαγωγῆς του, μὲ ἐκπληκτικώτατον πατριωτισμὸν ἐξαπέστειλε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς δύο τότε στυγεροὺς βωμοὺς τῆς ἀνθρωποθυσίας, εἰς ἐκεῖνον λέγομεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὸν τῆς Τριπόλεως, τοὺς δύο ἀγαπητούς του υἱοὺς Γεώργιον καὶ Ἀναστάσιον. Τὰ χρονικά μας διδάσκουσι τίνι τρόπῳ ἐκ τριχὸς τὸ εἱμαρμένον διέσωσεν ἀμφοτέρων τὰς ἡμέρας· ἡ μοῖρα ὅμως, ἥτις ἐσπόγγισε τὰ τῆς ἀνησυχίας δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ γέροντος Πετρόμπεη πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν τὰ ἐσπόγγισεν εἰμὴ διὰ νὰ τὰ ἀναβλύσῃ πικρότερα μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Εἰς τὰς μάχας εἶδεν ὁ Πρίαμος τῆς νέας Σπάρτης τὸν ἀνδρεῖόν του Ἠλίαν ὡς ἥρως ν' ἀποθάνῃ· τὸν Τελαμώνιον ἀδελφόν του Κυριακούλην νὰ πέσῃ ἄντικρυ τοῦ Κεχαγιᾶ τῆς Τριπόλεως, ἔθαψε τὸν Κωνσταντῖνόν του εἰς τοὺς πόδας τῶν τειχῶν τῆς Μεθώνης, καὶ τὸν Ἰωάννην του, τὸν ἀγαπητὸν του Ἰωάννην εἰς Νεόκαστρον.

Καμμία οἰκογένεια δὲν ἐπότισε τῆς ἐλευθερίας μας τὸ δένδρον μὲ πολυτιμότερον καὶ ἀφθονώτερον αἷμα, ὅσον ἡ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σπάρτης. Καὶ ἑτέρας ἄλλης οἰκογενείας τὰ εὐειδῆ καὶ πολυάριθμα μέλη δὲν ὑπηρέτησαν πολυειδέστερα αὐτὴν, ὡς οἱ Μαυρομιχάλαι· ὅπου κίνδυνος, ὅπου ἀνάγκη, ἐκεῖ εὑρίσκετο εἷς πάντοτε τούτων. Αἱ Πάτραι, τὸ Μεσολόγγιον, τὸ Αἰτωλικὸν, ἡ Κόρινθος, τὸ Ναύπλιον, ἡ Εὔβοια, τὸ Νεόκαστρον, ἡ Μονεμβασία, ἡ Τρίπολις εἰς αἰῶνας αἰώνων θέλουν φέρει μετ' ἀγλαοῦς φήμης τὴν μνήμην των· ἐὰν δὲ καὶ ὁ γέρων Πετρόμπεης ἔδειξέ τινα κλίσιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, ἂν καὶ ηὐνόει τι τοὺς ὀλιγαρχικοὺς τῆς Πελοποννήσου, ἐμίσει ὅμως καὶ ἀπέφυγεν ὅσον ἠδυνήθη τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ κρύψωμεν, ὅτι, ἀπατηθεὶς, δὲν ὑπέπεσεν εἰς σφάλματα, καὶ ὅμως τὰ σφάλματά του τοσοῦτον κάτωθεν ἔμειναν τοῦ ὕψους, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ δόξα τὸν ἀνεβίβασεν, ὥστε περιττὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἐχάθησαν ἤδη εἰς τοὺς κονιορτοὺς τῆς λήθης.

Εἶχε τὴν φυσιογνωμίαν ὡραίαν καὶ εὐγενῆ ὡς τὴν τῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαιότητος· καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ἦσαν τὰ δείγματα τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ κάλλους, πρὸ πάντων ὁ Γεώργιος, ὅστις καὶ κατέθελξε, ὅτε μετὰ τοῦ Γερμανοῦ ἐστάλη εἰς Βερώνην, τὰς κυρίας ὅλων τῶν μερῶν δι' ὧν διῆλθεν.

Ἐὰν κατὰ τὸ σέβας, ὅπερ ἡ Πελοπόννησος ἔφερε πρὸς τὸν γέροντα Βέην, ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἦτον ἀνὴρ παιδείας καὶ ἔμπειρος διπλωμάτης, ἂν ἦτο δραστηριώτερος καὶ φιλοδοξίας ὀξινουστέρας, ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει ὅτι ἤθελε δρέψει οὗτος μόνος τὸ στέμμα τῆς ἀρχῆς, τὸ ὁποῖον ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ Ζαήμης, ὁ Λόντος καὶ οἱ λοιποὶ ὀλιγαρχικοὶ κατεξεσχίζοντο νὰ δράξουν. Ὁ Πετρόμπεης ὅμως ἦτο γλυκὺς, εὐπροσήγορος, μαλακὸς, μᾶλλον Πατριαρχικὸς ἢ Ἀρειμάνιος, ἠγάπα μᾶλλον τὸν πλοῦτον, τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἐπίδειξιν, ἢ τὰς ἔριδας καὶ τοὺς κρότους τῆς ἀσπίδος, καὶ ἂν καὶ τ' ὄνομά του εὑρίσκεται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν λεγεώνων τῶν ὀρεινῶν του εἰς ὅλας τὰς πολιορκίας, ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι τοὺς χαλινοὺς αὐτῶν δὲν ἐκράτουν, εἰμὴ ὁ Κυριακούλης ἢ ὁ Ἠλίας, ἢ ἄλλο τι μέλος τῆς ἀνδρείας του οἰκογενείας, οἵτινες μὲ τὴν σειράν των καθεὶς ἐπέτυχον θάνατον ἡρώων.

Ὁ υἱός του Γεώργιος ἦτο τὸ ἐντελέστερον δεῖγμα τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην· ὡραῖος ὡς ὁ Πάρις, μὲ τρόπους εὐγενεῖς, μὲ χάριτας πολλὰς, εὐγλωττίαν μελίρρυτον, νοῦν βαθὺν, ῥώμην καὶ καρδίαν Ἀχιλλέως, διάλεκτον εὐφραδεστάτην, τὴν ὁποίαν ἐσπούδασε καὶ ἀπήλαυσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτε ὁ πατήρ του τὸν ἔστειλεν ὅμηρον ἐκεῖ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀνὴρ, ὅστις μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Γερμανοῦ ἀπεςάλη εἰς Βερώνην, ὅπως πρεσβεύσῃ πρὸς τὴν Ἱερὰν συμμαχίαν τὰ δεινὰ τῆς Ἑλλάδος· καὶ ὁ ἴδιος οὗτος εἶναι, ὅστις ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ἐβύθισε τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Ἁρμοδίου εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἰωάννου Καποδίςρια, καὶ μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς ἔπεσε, τοιοῦτον σκληρὸν θάνατον ὑποστάς.

Ἀφῆκε συντόμως τὸ Νησὶ ἡ Ἀρκὰς διὰ Μεσολόγγιον. Ἡ βουλὴ τῆς μοίρας δὲν εἶχεν ὅμως συγχωρήσει ἔτι πρὸς ταύτην νὰ ἐπανίδῃ τὸν μνηστῆρά της. Μόλις ἐξῆλθε τὸ πλοῖόν των τοῦ Κορωνικοῦ κόλπου καὶ προεχώρησε πρὸς τὴν νῆσον Σαπιέντζα, ὁ πολυάριθμος Αἰγυπτιακὸς στόλος τοῦ Ἰβραῒμ-πασᾶ, ὅστις ἤρχισεν ἤδη νὰ περιζωνύῃ ὅλα τὰ μεσημβρινὰ τοῦ Μωρέως, ἐμφανίζεται· μετὰ βίας τότε ἔσπευσαν νὰ λιμενισθῶσιν εἰς τὸν πρῶτον ἐκ τῶν μικρῶν ἐκείνων κολπίσκων, οἵτινες ἀνοίγονται μεταξὺ Μεθώνης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κάλου· ἐκεῖ παρέδοσαν τὸ πλοιάριόν των εἰς τὸ πῦρ καὶ ἔλαβον τὰ σπήλαια καὶ κορυφὰς τοῦ Πυλαίου· διότι οἱ Ἄραβες πανταχόθεν μυρμηκοειδῶς ἀπέβαινον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς.

Καιρὸς ἤδη νὰ ἐπιστρέψωμεν πρὸς τὸν Βάρθακα.

ΚΕΦΑΛ. 28.

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ.

Εἶχεν ἀποπεμφθῇ ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς ἐκ Κωνςαντινουπόλεως, ὡς ἐνθυμούμεθα, περὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ παρελθόντος ἔτους 1823 πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου, φέρων τὴν ὑπερτάτην βουλὴν τοῦ Σουλτάνου, δηλαδὴ νὰ ἐκστρατεύσῃ μετὰ ςόλων καὶ μυριάδων Ἀράβων ὁ σατράπης ἐκεῖνος κατὰ τῆς Πελοποννήσου.

Πέντε μῆνας μετὰ ταῦτα ὁ Βάρθακας ἐπανῆλθεν εἰς Κωνςαντινούπολιν, καὶ τότε πάλιν κατεῖχε θέσιν ὑψηλήν.

Τὰς ἀρχὰς τοῦ 1824 διωρίσθη διοικητὴς τῆς νήσου Λέσβου· εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἦτον ἐλιμενισμένος καὶ ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἐκ 200 περίπου πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ φορτηγῶν. Καπετὰν-πασᾶς τοῦ στόλου τούτου ἦτον ὁ Χοσρὲφ Μεχμὲτ-πασᾶς ὁ ἐπιστήθιος τοῦ αὐτοκράτορος φίλος. Ἐσκόπευεν οὗτος τότε νὰ προσβάλῃ καὶ κυριεύσῃ τὴν μικρὰν νῆσον τῶν Ψαῤῥῶν, ἥτις ἔδοσεν ἄσυλον πρὸς τοὺς δυστυχεῖς Χίους, τὴν τεύξασαν τὸν Κωνσταντῖνον Κανάρην, τὸν τόσον ἀτρομήτως καταχαύσαντα τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ, καὶ ματαιώσαντα τὰς παραιτέρω τοῦ ἀρχιπελάγους σφαγὰς τῆς Υ. Πύλης.

Οἱ ψαῤῥιανοὶ τὸ ἔμαθον καὶ προπαρεσκευάζοντο εἰς μίαν γενναίαν ἀντίστασιν· ἐμίσθωσαν μάλιστα καὶ τρεῖς χιλιάδας Ἀρναούτας Ἀλβανούς, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Κόττας καὶ ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς, ἀνὴρ, ὅντινα ἀρκούντως ἐγνωρίσαμεν εἰς Δραγατζάνιον καὶ εἰς Ἰωάννινα.

Ἡμέρας τινὰς πρὶν ὁ στόλος ἀποπλεύσῃ, ἐνῷ ὁ Βάρθακας, ἢ κάλλιον Ἀρναοὺτ-πασᾶς συνδιελέγετο μετὰ τοῦ ναυάρχου, μικρὸν πλοιάριον μὲ ὀθωμανικὴν σημαίαν ἐπλησίασε τὴν ναυαρχίδα καὶ ἀπεβίβασεν ἐπ' αὐτῆς τρεῖς Ἀλβανούς. Εἷς τούτων ἦτον ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς καὶ ἤρχοντο ἐκ μέρους τοῦ Κόττα νὰ προδώσουν τὰ τῶν ψαῤῥιανῶν.

Εἰς τὴν ὄψιν τοῦ Βάρθακα ἐθορυβήθη κατ' ἀρχάς· συλλογισθεὶς ὅμως ὅτι οὗτος δὲν πρέπει νὰ ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Θρασύβουλος ἔτι ἔζη, συνῆλθεν εἰς ἑαυτόν.

Παράδοξος σύμπτωσις μετὰ παραδοξοτέρας ἄλλης συνώμωσαν τὴν καταστροφὴν τῆς δυστυχοῦς τῶν Ψαῤῥιανῶν νήσου.

Ὁ Χοσρὲφ-πασᾶς ἦτον ἐκ τῆς Γεωργίας· πωληθεὶς δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν δούλων ἠγοράσθη διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σεραγίου.

Εὐειδὲς μειράκιον, μὲ τρόπους χαρίεις εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Σουλτὰν Σελὴμ τοῦ Γ', ὅστις καὶ τὸν προη[redacted] τὸν βαθμὸν τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου· ὑπὸ τὰς διαταγὰς τούτου ἐτέθη καὶ ὁ Μεχμὲτ-Ἀλῆς ὁ μετὰ ταῦτα περιβόητος ἀντιβασι-

λεὺς τοῦ ἐκτεταμένου τῶν Πτολεμαίων κράτους· ἐδιοίκει δ' ὁ Μεχμὲτ-Ἀλῆς ἓν σῶμα Ἀλβανῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Κόττας, χριστιανὸς μὲν ἄλλοτε, τὰ νῦν δὲ ἐξομόσας ὡς ὁ Βάρθακας.

Τοῦ Σουλτὰν Μαχμοὺτ ἀναβάντος ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Χοσρὲφ δὲν διεξέφυγε χρόνον πολὺν τῆς προσοχῆς του. Πανοῦργος, σκληρὸς, δολιωτάτης διπλωματίας, προβλεπτικὸς, φιλάργυρος, καὶ τὸ μᾶλλον τυχηρότατος, διότι τοσάκις διεξέφυγε τὸ δηλητήριον, ἀνηγέρθη ἀπὸ τὸν τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων καὶ φρονημάτων μονάρχην του Καπετὰν-πασᾶς, καὶ διεκρίνετο διὰ τῆς λέξεως τοπὰλ δηλ. χωλὸς, ὡς χωλαίνων τὸν ἕνα πόδα. Οὗτος δὲ εἶναι ὁ ἀνὴρ, ὅστις ἐνήργησε μετὰ ταῦτα τόσον δραστηρίως τὴν καταστροφὴν τῶν γενιτζάρων.

Τῶν προτερημάτων του ἔδειξεν ὥριμον ἀξίαν πρῶτον, πνίξας διὰ σχοινίου πλουσιώτατον Βέην, ὅστις τῷ ἔδοσε φιλοξενίαν ἀρίστην· καὶ τοῦτο, ὅπως φέρῃ τοὺς θησαυρούς του πρὸς τὸν Μονάρχην του (α).

Τὸν φοβερὸν καὶ πλούσιον Κιατίπογλουν τῆς Σμύρνης, τον παμμάχον ἐκεῖνον τύραννον, ὅστις ἀνεξαιρέτως κατέσφαζε τοὺς πλουσίους Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους καὶ ἐσφετερίζετο τὰ ὑπάρχοντά των, προσεκάλεσεν εἰς γεῦμα Λουκουλικὸν ἐντὸς τῆς ναυαρχίδος του· ἐνῷ δ' ἐσυμποσίαζον, ἡ ναυαρχὶς ἤνοιξεν ἱστία, ἀπέπλευσε καὶ εἰς Βριοῦλα ἔξωθεν τὸν ἐκρέμασεν ἐπὶ ἑνὸς τῶν ἱστῶν, καὶ ἔφερε τὴν κεφαλήν του πρὸς τὸν μαινόμενον ἀπὸ χαρὰν διὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο Σουλτὰν Μαχμούτην τὸν Γ'.

Ὁ Κόττας ἐστάθη πρὶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Χοσρὲφ-πασᾶ ὅ,τι ὁ Φεχὶμ-τζάμης ἢ ὁ Ἀθανάσιος Βαΐας τοῦ Ἀλῆ τῶν Ἰωαννίνων.

Πλὴν οἱ δυστυχεῖς ψαῤῥιανοὶ τίποτε δὲν ἐγνώριζον· διότι ὁ αὐτὸς Κόττας, ἅμα ἤρχισεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἀνεδείχθη καὶ πάλιν Χριστιανὸς καὶ ἐπολέμει τοὺς Τούρκους.

Τώρα λοιπὸν, ὅτε ἤκουσεν ὁ Κόττας ὅτι ὁ παλαιὸς αὐθέντης του κατέπλεε πλησίστιος εἰς τὰ Ψαῤῥὰ, ἀπέστειλε προδρόμους τῆς προδοσίας τὸν καρᾶ-Σεϊδαλῆν μετὰ τῶν δύο ἄλλων, ὅπως τὸν προσκαλέσῃ ν' ἀποβῇ εἰς τὸ δύσβατον καὶ ὀχυρὸν ἐκεῖνο μέρος, τὸ ὁποῖον οἱ ψαῤῥιανοὶ ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὴν ὑπεράσπισίν του.

Ἔλαβεν ὁ Βάρθακας τὸν ἀρχαῖον ἱπποκόμον εἰς τὸ παλάτιόν του, καὶ ἡ ἀκόλουθος συνδιάλεξις ἔλαβε τότε χώραν ἐκεῖ τουρκιστί.

— Διατί μὲ ἠπάτησες, καρᾶ-Σεϊδαλῆ; διατί δὲν ἔπνιξες τὸν γκιαούρην ἐκεῖνον;

— Ποῖος σᾶς εἶπε, πασᾶ μου, ὅτι δὲν τὸν ἔπνιξα;

— Τὸν ἐπανεῖδον ζῶντα.

(α) Adolfe Slade τομ. 1.

Ὁ Ἀλβανὸς ἐθορυβήθη καὶ ἐμάσσησε.

— Καγὼ τὸν ἐπανεῖδον ζῶντα... ἡ ἀπορία μου ἐστάθη μεγίστη ὡς τὴν ἰδικήν σας, διότι ὀμνύω εἰς τὸ κοράνι, ὅτι τὸν ἐβύθισα μὲ μίαν μεγάλην μεγάλην βόμβαν εἰς τὸν λαιμὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης.

— Ἀλήθεια τὸν ἐπανεῖδες;.... ποῦ;

— Εἰς τὰ Ψαῤῥά.

— Εἰς τὰ Ψαῤῥά;.... τώρα εἶναι εἰς τὰ Ψαῤῥά;

— Μάλιστα.... διοικεῖ ἓν σῶμα ψαῤῥιανῶν εἰς τὸ ἴδιον πρόχωμα τῶν ἰδικῶν μας.

Ὁ πανοῦργος Βάρθακας ἐζήτει νὰ ἐμβατεύσῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Γκέκα, ἂν ὡμίλει τὴν ἀλήθειαν ἢ τὸν ἠπάτει· πλὴν εἰς τὸ μέλαν καὶ τριχωτὸν πρόσωπον τοῦ Ἀλβανοῦ ἡ ὑποκρισία καὶ ἡ ἀδιαφορία ἐκρύπτοντο ἀμιμήτως.

— Καὶ δὲν τὸν ἠρώτησες πῶς ἐλυτρώθη τοῦ θανάτου; ἐτονθόρισε.

— Τρελλὸς εἶμαι νὰ τοῦ δώσω γνωριμίαν; αὐτὸς βέβαια δὲν μὲ γνωρίζει, διότι δὲν εἶδε διόλου τὸ πρόσωπόν μου, ἐπειδὴ τότε ἦτο νύξ· καὶ ἐγὼ μόλις τὸν ἐνθυμήθην.

— Ἔχει καμμίαν γυναῖκα μαζῆ του;

— Δὲν εἶδον καμμίαν.

— Καὶ εἶναι ἀκόμη τώρα εἰς Ψαῤῥά;

— Βέβαια· καὶ οὔτε ἔχει σκοπὸν νὰ φύγῃ, καθ' ὅτι οἱ ψαῤῥιανοὶ ὡς λεοντάρια εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ μᾶς δαγκάσουν καὶ ὄχι νὰ παραδοθοῦν.

— Κύτταξ' ἐδῶ, καρᾶ-Σεϊδαλῆ, δύνασαι νὰ μοῦ τὸν παραδώσῃς ζῶντα;

— Δὲν γνωρίζω, πασᾶ μου, διότι ἅμα ἀρχίσῃ τὸ τουφέκι, ἡ πρώτη σφαῖρα ἠμπορεῖ νὰ τὸν ῥίψῃ κάτω.

— Αὐτὸ τὸ ἐννοῶ, καρᾶ-Σεϊδαλῆ· πλὴν δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸν σύρῃς παράμερα, ἐκεῖ ὁποῦ θὰ γίνῃ ἡ ἀπόβασίς μας καὶ νὰ τὸν παραδώσῃς εἰς τοὺς ἀνθρώπους μας, τοὺς ὁποίους θέλω διατάξει νὰ τὸν ζωγρήσουν καὶ ὄχι νὰ τὸν φονεύσουν; Ἡ ἀμοιβή σου εἰς τὴν περίστασιν ταύτην θέλει εἶσθαι πολὺ μεγαλητέρα τῆς παρελθούσης· σὲ ἀναδεικνύω ἀμέσως ἀρχηγὸν τῶν χωρίων ὅλων τῆς Μυτιλήνης μου.

Ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς ὑπεσχέθη καὶ τοῦτο, ὅπως ἀποδράσῃ τῶν ὀνύχων τοῦ σκληροῦ Βάρθακα, διότι εἰς Ψαῤῥὰ οὔτε ὁ Θρασύβουλος, οὔτε ἡ σκιά του ποτὲ ἐφάνησαν.

Χάριν τοῦ Θρασυβούλου τούτου ἀπεφάσισε καὶ ὁ Βάρθακας νὰ συνοδεύσῃ τὸν ναύαρχον ἐπὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ στόλου.

ΚΕΦΑΛ. 29.

ΠΡΩΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ.

Οἱ ψαῤῥιανοὶ δὲν ἠγνόουν τὴν ἀπιστίαν τοῦ Κόττα· πλὴν ἡ διχόνοια, ἥτις πάντοτε ἠφάνισε τοὺς Ἕλληνας, ἐμάστιζε κα ἐνταῦθα τῶν προεστώτων καὶ δυνατῶν τὰ συμβούλια· ἐκτὸς τούτου, ὁ πανοῦργος Κόττας ἐξήπλωσεν ἐπὶ τῶν κατοίκων ἐπιῤῥοὴν εὐρεῖαν, ἥτις δὲν ἦτο πλέον εὔκολον νὰ περισταλῇ.

Ἡ τοποθεσία, τὴν ὁποίαν ἐφύλαττεν ἐντούτοις, σκοπελώδεις, μὲ ὑφάλους καὶ σπιλάδας ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἀπροσίτους ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν ἠπείλει ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ἀπόβασιν τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ ἀτρόμητος Κανάρης ἐνουθέτει, νὰ προσβάλουν τὸν στόλον μὲ πυρπολικὰ καὶ νὰ ἐμποδίσουν οὕτω τὴν ἀπόβασιν τοῦ στρατοῦ· πλὴν οἱ τοῦ ἐναντίου κόμματος ἀφώπλισαν ἀφρόνως καὶ ἀπερισκέπτως τὰ πλοῖά των, καὶ μὲ τὰ πυροβόλα καὶ τοὺς ναύτας τῶν ἐνίσχυσαν ἔτι τοὺς προμαχῶνας τῆς ξηρᾶς· ἐπὶ δὲ τῶν πλοίων ἐγκατέλιπον μόνον τοὺς γέροντας, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία καὶ ὀλίγους ναύτας, ὅπως τοὺς ὑπερασπισθῶσιν ἐν καιρῷ ἀποτυχίας. Διὰ νὰ ὑστερήσουν δὲ πᾶν ἀναχωρήσεως μέσον καὶ πολεμήσουν μέχρι θανάτου, ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰ πλοῖα τὰ πηδάλια ὅλα, καὶ ἐξεφόρτωσαν μέγα μέρος τῶν ζωοτροφιῶν των. Ἴσως ἡ τακτικὴ αὕτη ἤθελεν εἶσθαι ἀξία τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, ἂν καὶ ἡ ἐποχὴ, καὶ ἡ χωρογραφικὴ θέσις, καὶ ὁ τρομερὸς στόλος τῶν Τούρκων δὲν ἀπήτουν οἱ θαλασσινοὶ πρότερον νὰ ναυμαχήσουν εἰς τὴν θάλασσαν πρὶν ὀχυρωθοῦν εἰς τὴν ξηρὰν, ὅπως ἐπ' αὐτῆς πολεμήσουν (α).

Ἐφ' ἑκάστου τῶν δύο χειλέων τοῦ στομίου τοῦ λιμένος ἐτοποθέτησαν χιλίους πεντακοσίους ςρατιώτας, κατεσκεύασαν μικρὰς κανονοστοιχίας κατὰ διαστήματα ἐπὶ τῶν ἀβάτων τῆς νήσου παραλίων, καὶ ἐτοποθέτησαν μίαν ἐφεδρείαν ἐκ τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπὶ διακεκριμένου ὑψώματος, ὅπως προσδράμῃ ὅπου ὁ ἐχθρὸς ἤθελε βιάσει τὴν ἀπόβασίν του.

Τὴν 1ην Ἰουλίου ὁ πολυάριθμος τοῦ Σουλτάνου στόλος ἀφῆκε τὴν Λέσβον, καὶ τὴν ἐπαύριον τὸ ἑσπέρας ἐφάνη ἐνώπιον τῶν Ψαῤῥῶν.

Διάφοροι φρεγάδες του προσέπλευσαν πρὸς ἀναγνώρισιι τῶν πέριξ τῆς νήσου, ἀντήλλαξαν πυροβολισμούς τινας μὲ τὰς κανονοστοιχίας αὐτῆς, εἶτα ἐπέστρεψαν εἰς τὰς τάξεις των.

Τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυκτὸς οἱ Τοῦρκοι διῆλθον ἄντικρυ τῆς νήσου, ὁ δὲ στόλος τοῦ Χοσρὲφ-πασᾶ μὲ φανοὺς καὶ λυχνάρια εἰς τοὺς ἱστοὺς καὶ τὰ σχοινία τῶν πλοίων, ἦτον ἕτοιμος ἐναντίον τολμηροῦ τινὸς πυρπολικοῦ τῶν ψαῤῥῶν.

(α) Jourdain τομ. Β. σελ. 112.

Τὴν αὐγὴν τῆς 3ης Ἰουλίου ὁ στόλος ἐπροχώρησεν εἰς δύο γραμμάς· ἡ πυκνοτέρα διευθύνθη πρὸς τὸ μᾶλλον ὠχυρωμένον τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος μέρος, καὶ ἡ ἄλλη πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἦτον ὁ Κόττας καὶ οἱ Ἀλβανοί του.

Ἐπὶ τῆς ὑποναυαρχίδος, ἥτις προηγεῖτο μεταξὺ τῆς δευτέρας γραμμῆς, εὑρίσκετο καὶ ὁ Βάρθακας κρατῶν τηλεσκόπιον, καὶ ζητῶν μεταξὺ τῶν μισθωτῶν τῆς νήσου Ἀλβανῶν ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Θρασύβουλον.

Πολύκροτος πυροβολισμὸς ἤρχισε τώρα κατὰ τῆς πόλεως ἐκ τῶν τουρκικῶν πλοίων, καὶ ὑπὸ τὸν πυκνὸν τούτων καπνὸν, ἡ δευτέρα γραμμὴ ἐπέτυχεν ἀοράτως ν' ἀποβιβάσῃ εἰς μικρὸν ἀμμώδη κολπίσκον, σχηματιζόμενον μεταξὺ δύο ἀποτόμων βράχων παρὰ τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Κόττα δεκατέσσαρας χιλιάδας τῶν ἀγριωτέρων Γενιτζάρων. Τριάκοντα ψαῤῥιανοὶ μὲ τρία πυροβόλα, οἵτινες ἦσαν ἐκεῖ πλησίον ἐζήτησαν νὰ τοὺς ἀναχαιτίσωσιν· ἀπέθανον ὅμως γενναίως ὅλοι μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, μεγίστην θραῦσιν πρῶτον ποιήσαντες (α)· ἀκολούθως ἀπέρασαν ἀπὸ τὴν σπάθην οἱ περιβόητοι οὗτοι λύκοι τοὺς Ἀλβανοὺς, οἵτινες δὲν ἀπέκρουσαν τὴν ἀπόβασίν των, ἀλλὰ μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοὺς ὑπεδέχθησαν.

Ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς, ἰδὼν τὴν ἀπιστίαν τῶν Γενιτζάρων, καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ διοικητοῦ τῆς Μυτιλήνης, δι' ἑνὸς πηδήματος ἐῤῥίφθη κάτω ἐξ ὕψους πέντε ὀργυιῶν ἀπομεμακρυσμένης κανονοστοιχίας, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον ἔτι εἰσδύσει, καὶ ἔδραμεν εἰς τὸ πλησιέστερον μέρος, ὅπου ἦσαν οἱ ψαῤῥιανοί.

Ἀπέκρουον οἱ νησιῶται μὲ ἡρωϊσμὸν ἀπερίγραπτον τὸν πυροβολοῦντα ναύαρχον, πλὴν εἰς τὴν πλησίασιν πολυαρίθμων Γενιτζάρων ἐκ τῶν βορείων τῆς νήσου μερῶν, τῶν καταλαβόντων τοποθεσίαν κατοπτεύουσαν τούτους, εὑρέθησαν μεταξὺ πυρῶν διασταυρουμένων· ὁ φόβος τότε καὶ ἡ ἀταξία τοὺς παρέλυσε.

Τότε ἐνεθυμήθησαν τὸν Κωνσταντῖνον Κανάρην, ὅστις ἐφώναζεν, ὅτι κρεῖττον ἦτο μὲ πυρπολικὰ νὰ καταδιώξωσι τὸν στόλον καὶ ποτὲ νὰ μὴ τὸν ἀφήσωσι νὰ πλησιάσῃ τὴν νῆσόν των, ἢ μὲ κανονοστοιχίας τῆς παραλίας νὰ ζητήσουν νὰ τὸν περιμείνουν.

Αἱ γυναῖκες, οἱ παῖδες καὶ οἱ γέροντες ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐζήτουν ἄσυλον ἐντὸς τῆς πόλεως.

Οἱ ἄνδρες, οἵτινες ἀντέκρουον σιδηροκαρδίως τὴν ἐπίθεσιν τῆς πρώτης γραμμῆς, καὶ οἵτινες μεγάλην πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἐπροξένησαν καταστροφὴν, ἠγνόουν ὁποῖον μέρος νὰ λάβουν. Κατὰ τὰς φρικτὰς λοιπὸν ταύτας στιγμὰς ὁ Χοσρὲφ ἐπ[redacted] *καὶ ἑτέραν ἀπόβασιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ λιμένος· οἱ δὲ γεν-*

(α) Jourdain τομ. 2 σελ. 113.

ναῖοι ψαῤῥιανοὶ εὑρέθησαν τότε πανταχόθεν ἐσφιγμένοι δεινότατα.

Θανατηφόρος καὶ ἀπείρου πεισμονῆς πάλη ἤρξατο τὴν ὥραν ταύτην μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Μουσουλμάνων. Οἱ Ἕλληνες τέλος πεντακόσιοι πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν, πατοῦντες ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν ἰδικῶν των καὶ τοῦ ἐχθροῦ, διέσχισαν μὲ τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας τὰς φάλαγγάς του καὶ ἀνέβησαν πλησιοχωρον κορυφὴν βουνοῦ τινος. Ἐκεῖθεν περὶ λύχνων ἀφὰς μετέβησαν εἰς τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου πλήθη ςενοχωρημένα γυναικῶν, παίδων καὶ πρεσβυτῶν ὁμοίως εἶχον καταφύγει (α).

Ἀκολουθοῦμεν τὸν καρᾶ-Σεϊδαλῆν.

Φεύγων τοὺς γενιτζάρους ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν κάθυγρος ἐξ ἱδρῶτος. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρώτην οἰκίαν, ἥτις παρουσιάσθη ἐνώπιόν του· εὑρίσκετο ἐκεῖ ἀνὴρ τετραυματισμένος εἰς τὸν πόδα, πλησίον δ' ἵστατο ἡ σύζυγός του, ψαῤῥιανὴ εὐειδὴς εἰς τὴν ἥβην αὐτῆς, μία γραῖα ἡ μήτηρ του, καὶ δύο ἢ τρεῖς ἄλλαι γυναῖκες θεράπαιναι, πλὴν ὡς στρατιῶται ὡπλισμέναι.

Νομίσαντες δὲ ὅτι ἦτο γενίτζαρος ἐσήκωσαν τὰ ὅπλα διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσιν ἑαυτούς· ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς ὅμως ὄχι μόνον τὰς ἐβεβαίωσεν ὅτι δὲν ἦτον ἐχθρὸς, ἀλλὰ καὶ τὰς παρεκίνησε νὰ σπεύσουν νὰ ἐξέλθουν ἐκεῖθεν, διότι οἱ Γενίτζαροι δὲν ἦσαν μακράν των.

— Μπορεῖς νὰ μοῦ σηκώσῃς τὸ Γιαλούρη μου, (ἦτο τ' ὄνομα τοῦ πληγωμένου) καὶ νὰ τὸν φέρῃς 'ς τὸ κάστρο τ' ἅϊ Νικόλα; δίνω σου ὅλα τοῦτα τὰ ῥολόγια· εἶπεν ἡ νέα γυνὴ πρὸς τὸν καρᾶ-Σεϊδαλῆν, καὶ ἔδειξε τρία χρυσᾶ ὡρολόγια.

— Δίνω σου κ' ἐγὼ τοῦτο τὸ μαργαριτάρι, εἶπεν ἡ γραῖα.

Ἤστραψαν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἀλβανοῦ εἰς τὴν ὄψιν των.

— Τὰ ἦρτε ἀντάμα; ἠρώτησεν ὁ Γκέκας.

— Θὰ σ' ἀκολουθοῦμε καὶ θὰ σοῦ δίνομε χέρι σὰν κουράζεσαι.

— Τὸ κάστρο ντὲ μπένει καὶ θ' ἀπαντᾶμε τοὺς γενίτζερους.... τὸ πέρνω 'ς τὴ ῥάχη κάτω γιὰ τὸ καράβια.

— Τὰ καράβια χωρὶς τιμόνια δὲ 'μποροῦν νὰ φύγουνε! ὄχι 'ς τὸ κάστρο τ' ἅϊ Νικόλα καὶ 'μεῖς θὰ πᾶμε.

Ὁ Ἀλβανὸς ἐθεώρησε τὰ ὡρολόγια καὶ τὸ μαργαριτάρι, καὶ χωρὶς δευτέραν παρατήρησιν ἔφερεν εἰς τὰ νῶτα τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, καὶ μὲ τὰς γυναῖκας ἀφῆκε τὴν οἰκίαν.

Ἡ πόλις ἦτο ἡμιέρημος· τὰ πυροβόλα εἶχον καὶ ἀκρημνίσει μέρος αὐτῆς· καὶ ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν κολυμβῶντες νὰ σωθῶσιν, οἱ δὲ ἔτρεχον εἰς τὰ βουνά. Διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Νικολάου ἢ ἐ-

(α) Jourdain τομ. Β. σελ. 115.

πρεπε νὰ ὑπάγῃ κατ᾽ εὐθεῖαν γραμμὴν, καὶ τότε ἐχρειάζετο νὰ διασχίσῃ τὰς φάλαγγας τῶν Τούρκων, ὡς ἔπραξαν οἱ πεντακόσιοι πεντήκοντα ψαῤῥιανοὶ, ἢ ἔπρεπε νὰ διατρέξῃ μεγάλην περίμετρον, καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐχρειάζοντο ὥρας πολλάς.

Ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς ἐξέλεξε τὸν δεύτερον δρόμον καὶ ἔφθασαν ἄντικρυ τοῦ φρουρίου, ὅτε ἦτο πλέον μεσονύκτιον.

Ἦτο δὲ ἀδύνατον νὰ εἰσέλθουν ἐντὸς, διότι οἱ Τοῦρκοι τὸ εἶχον ἤδη περιζώσει πανταχόθεν, καὶ ἡτοιμάζοντο τὴν ἐπαύριον διὰ τὴν ἔφοδον.

Δὲν ἦτον ἐπίσης καιρὸς νὰ ὀπισθοδρομήσουν, καὶ ὁ θάνατος ἦτον ἀναπόφευκτος, ἅμα τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἤθελε τοὺς κάμει ὁρατούς.

— Καλλίτερα νὰ πέρναμε πρὸς τὰ καράβια, Γιαλούρη μου, εἶπεν ἡ νέα ψαῤῥιανὴ πρὸς τὸν σύζυγόν της.

— Τὸ βλέπω, γυναῖκά μου.... ἐδῶ κοντὰ δεξιὰ θυμοῦμαι μιὰ μεγάλη συκιά.... ἀνεβῆτε πάνω 'ς τὴ συκιά· ἐγὼ μένω 'ς τὴ ῥίζα.... 'σὰν ἔρχουνται οἱ Τοῦρκοι, σύρτε μου μιὰ πιςολιὰ γιὰ νὰ μὴ πέσω 'ς τὰ χέρια τους, καὶ σεῖς πιάσετε τὸ πόλεμο ἀπὸ τὸ δέντρο· καὶ νὰ πεθάνετε 'σὰν ἀληθιναῖς ψαῤῥιαναῖς.

Ἡ συμβουλὴ τοῦ γενναίου νησιώτου ἦτον ἡ μόνη χορηγοῦσα ἀκτῖνα ἐλπίδος κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ἐζήτησαν τὴν συκὴν, καὶ ἔπραξαν ὅπως οὗτος τοῖς παρήγγειλεν.

Ἅμα ἡ ἐπαύριον ἐξημέρωσεν εἶδον ἐκ τοῦ ὕψώματος τοῦ δένδρου τούτου τὰ στίφη τῶν γενιτζάρων ὁρμῶντα ἐπανειλημμένως κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ ἁγίου Νικολάου. Εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς 4ης Ἰουνίου ἀπεβιβάζοντο ἐπὶ τῆς νήσου νέαι ὀθωμανικαὶ ἐπικουρίαι, καὶ μ᾽ὅλον τοῦτο ἡ ἀντίστασις τῶν πολιορκουμένων ἐγίνετο πεισματωδεστέρα.

Ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς ἐκ τοῦ ὕψώματος ἐκείνου διέκρινε καθαρῶς τὸν παλαιόν του αὐθέντην Ἀρναοὺτ-πασᾶν ἐπὶ ἑνὸς βράχου μακρὰν βολῆς τουφεκίου μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν του, ςρέφοντα τὸ τηλεσκόπιον πανταχόθεν καὶ θεωροῦντα τὸν ἀγῶνα.

Ἂς ῥίψωμεν ἓν βλέμμα ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Ἐκτὸς τῶν μαχητῶν, οἵτινες ἀπηλπισμένως ἠμύνοντο, εἴπομεν ὅτι ἦσαν καὶ πλῆθος γυναικῶν, παίδων καὶ γερόντων, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἀδιάκοποι πυροβολισμοὶ τοῦ ἐχθροῦ ἐπροξένουν μεγίςην φθοράν.

Αἱ σφαιριδογομώσεις τῶν πυροβόλων τοῦ φρουρίου ἀνεχαίτισαν τρεῖς μανιώδεις ἐφόδους· ἀλλὰ τέλος τὰ πολεμεφόδια τῶν ψαῤῥιανῶν ἤρχισαν νὰ ἐκλείπουν· καὶ εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν νέων ἐπικουριῶν τοῦ στόλου φανερῶς εἶδον ὅτι ἔπρεπε ἢ νὰ παραδοθῶσιν, ἢ ἐνδόξως ν᾽ ἀποθάνωσιν.

Ἐκτὸς τοῦ φρουρίου εἶχον κατασκευάσει ὑπόνομον βαθὺ κρύπτοντα μεγίστην ποσότητα πυρίτιδος. Εἰς τὰς δύο μετὰ μεσημβρίαν εἷς τῶν ἀρχηγῶν μεγαλοφώνως ἠρώτησε τοὺς πο-

λιορκουμένους τί προέκρινον, νὰ παραδοθῶσιν, ἢ τὸν ἔνδοξον θάνατον;

— Θάνατον ἔνδοξον κάλλιον, ἢ δουλείαν!! ἔκραξαν ὁμοθυμαδὸν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες.

Ἐπήδησε τότε ἐκτὸς τοῦ τείχους ῥωμαλαῖος ψαῤῥιανὸς ἄλλοτε ναύτης ἀτρόμητος μὲ δᾷδα ἀναμμένην εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ τὴν σπάθην εἰς τὴν δεξιὰν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὑπονόμου· πρὶν προφθάσῃ ὅμως ὀλίγα μόνον βήματα μακρὰν τῆς πυρίτιδος πίπτει ἀπὸ χάλαζαν τῶν ἐχθρικῶν σφαιρῶν.

— Ἄλλος, ἄλλος, ἔκραξε δεκαπενταετὲς μειράκιον, καὶ ὡς ἀστραπὴ τὸν ἠκολούθησε διὰ νὰ δράξῃ τὴν δᾷδα τῆς ἀθανασίας· ἡ κακὴ μοῖρα ἔδοσε καὶ εἰς τοῦτο τὸν ἴδιον θάνατον, πρὶν τίποτε κατορθώσῃ. Παρόμοιον τέλος ἔλαχε καὶ εἰς γέρων, ὅςτις ποτὲ ἐστάθη ναύτης τολμηρὸς εἰς τὸν ῥωσσικὸν στόλον τὸν κατακαύσαντα τὸν τουρκικὸν εἰς Τζεσμέν. Τρεῖς ἔτι ἄλλοι ἐδοκίμασαν γενναίως νὰ ἐπιτύχουν τὸν ἴδιον σκοπὸν, ἀλλὰ πρὶν φθάσουν τὴν ἐναποταμιευμένην πυρίτιδα, εὗρον καὶ οὗτοι τὸν θάνατον (α).

Ἔπαυσαν τότε δι' ὀλίγα λεπτὰ τὸ πῦρ οἱ Ἕλληνες καὶ γονατίσαντες ὕψωσαν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν θέσαντα αὐτοὺς εἰς ταύτην τὴν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ μαρτυρικὴν θέσιν.

Οἱ Τοῦρκοι ἐνόμισαν ὅτι ἔπαυσαν τὸ πῦρ διὰ νὰ παραδοθῶσι, καὶ πανταχόθεν ἐφόρμησαν ἀλαλάζοντες κατὰ τοῦ φρουρίου.

Μία λευκὴ σημαία κυματίζει τότε ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων φέρουσα τὰς λέξεις θάνατος ἢ ἐλευθερία (β) καὶ συγχρόνως ἀκούεται φρικτὸς πάταγος καὶ σεισμὸς, παρακολουθούμενος ἀπὸ ἐπανειλημμένην βοερὰν ἀντήχησιν, ἥτις ἐξηπλώθη εἰς ὅλον τὸν πέριξ ὁρίζοντα.

Οἱ ἥρωες τῆς νέας Ἑλλάδος εἶχον θέσει τὸ πῦρ εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ φρουρίου πυριτοθήκην δηλ. εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου. Τότε ἥναψε συγχρόνως καὶ ἡ ἐκτὸς πυρῖτις, τὴν ὁποίαν εἰς μάτην πρὸ ὀλίγου οἱ ἓξ ἐκεῖνοι ἀρειθύσανοι ψαῤῥιανοὶ ἐζήτησαν νὰ πλησιάσουν· καὶ τότε τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀποῤῥιπτόμενον εἰς τὸν ἀέρα ἐσφενδόνισεν εἰς τὸ στερέωμα ἢ ἐνταφίασεν ὑπὸ τοὺς ὀξεῖς βράχους του ἓξ χιλιάδας Τούρκους, δύο χιλιάδας γενναίους ψαῤῥιανοὺς καὶ τὰ ἐν τούτῳ γυναικόπαιδα καὶ γέροντας (γ).

Οἱ δ' ἐπιζήσαντες Τοῦρκοι ὑπὸ τρόμου κατακυριευθέντες ἔλαβον τὴν φυγὴν μακρὰν τῆς ἐκρήξεως.

Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς καταστροφῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυκνοῦ

(α) Jourdain τομ. Β σελ. 118. Gordon τομ. Β. σελ. 138.
(β) Jourdain τομ. β. σελ. 118.
(γ) Jourdain τόμ. Β. σελ. 118 138.

καπνοῦ καὶ τοῦ σκοτισθέντος ὁρίζοντος, ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ἀποχωρισθεὶς τῶν ἀνθρώπων του, ἤρχισε νὰ τρέχῃ μακρὰν τῆς φρικτῆς σκηνῆς καὶ δὲν ἐστάθη εἰμὴ κάτωθεν τοῦ δένδρου ὅπου ὁ καρᾶ Σεϊδαλῆς καὶ αἱ ψαῤῥιαναὶ εἶχον ἀναβῆ.

Ὁ πληγωμένος Γιαλούρης εἰς τὴν ὄψιν του συγκεντρόνει τὰς δυνάμεις του, ὀρθοῦται καὶ τὸν περιμένει, κεκρυμμένον ἔχων τὸ σῶμα ὄπισθεν τοῦ κορμοῦ τῆς συκῆς· ἔδραξε δὲ διὰ μιᾶς τὸν δειλὸν Βάρθακα ἅμα ἐπλησίασεν ἐκ τοῦ λαιμοῦ, καὶ ἔσφιγξεν αὐτὸν μὲ τοὺς ναυτικοὺς δακτύλους του σφικτότερα, ἢ τὸ σχοινίον μιᾶς ἀληθοῦς ἀγχόνης.

ΚΕΦΑΛ. 30.

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ.

Ἔφερε μ' ἐκδίκησιν θηριώδη τὸ ξίφος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ ὁ Γιαλούρης, ὅτε οὗτος ἤρχισε μὲ πνιγόμενον λάρυγγα νὰ λέγῃ.

— Μὴ μὲ σκοτώσῃς... εἶμαι χριστιανός... εἶμαι Ἕλλην... μὲ τὴν βίαν μ' ἔκαμαν Τοῦρκον.

— Εἶσαι Ἕλλην!.... οἱ Ἕλληνες φοροῦν λιάπικα καὶ ὄχι τζουμπέδες.

— Φοροῦσα λιάπικα κ' ἐγώ... μ' ἐπίασαν εἰς τὰς Πάτρας· ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος, ὁ Παπαδιαμαντόπουλος εἶναι ὅλοι πρῶτα ἐξαδέλφιά μου.

— Μπᾶ τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶ!.... ἔκραξεν ὁ Ἀλβανὸς πηδήσας ἐκ τοῦ δένδρου, ὠρὲ, τοῦτο ντὲν εἶναι 'ξάντερφο τοῦ Λόντου;

— Καρᾶ-Σεϊδαλῆ μου.... ὁ Ἀλὰχ σ' ἔβρεξε, καρᾶ-Σεϊδαλῆ μου.... δόξα νὰ 'χῃ ὁ Ἀλάχ· καὶ ἀνεσήκωσε τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ ὕψος τῆς συκῆς, εἰς τὰ πυκνὰ φύλλα καὶ κλαδία τῆς ὁποίας διέκρινε πιστόλια καὶ μαχαίρας χωρὶς νὰ δύναται καλῶς νὰ ἴδῃ ποῖοι καὶ πόσοι ἦσαν ἐκεῖ.

— Τί εἶσαι; Τοῦρκο ἢ Χριστιανό; ἠρώτησεν ὁ Γκέκας.

— Ὅ,τι εἶσαι καὶ σὺ, Σεϊδαλῆ μου...τὸ 'ξέρεις καλά.

— Ἐγὼ 'μαι γεράκι ἀρβανίτη... ὅποιο ὠρὲ ντίνει ποιότερα ἄσπρα πολεμάω κοντά του.

— Κάθησέ του τὴ λαζιὰ, Γιαλούρη μου...δὲν ἀκοῦς εἶναι πασᾶς τί μοῦ τὸ φυλάεις, Γιαλούρη· ἔκαμαν τὰ Ψαῤῥὰ οὖλα στάχτη, ἔκραξεν ἡ σύζυγος τοῦ ψαῤῥιανοῦ.

Ὁ ψαῤῥιανὸς εὑρίσκετο εἰς στιγμὰς δισταγμοῦ, ἂν ἔπρεπε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν σύζυγόν του καὶ νὰ ὠθήσῃ ὀλίγον τι ἔτι τὸ ὀξὺ ξιφίδιόν του πρὸς τὰ βαθύτερα τῆς αἰσχρᾶς [illegible]δίας τοῦ Βάρθακα, ἢ νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς μεγαλοφώνους παρακλήσεις του.

— Μὴ φωνάζῃς.... τί φωνάζεις; γιὰ ν' ἀκούσουν οἱ Τοῦρκοι καὶ νὰ τρέξουν νὰ σ' ἐλευθερώσουνε;

— Δὲ φωνάζω... ὤχ μὴ μὲ σκοτόνῃς!... ἐγὼ 'μαι ὁ περίφημος Βάρθακας, ὁ δάσκαλος τῆς κόρης τοῦ δημογέροντος τῆς Δημητζάνης, ποῦ 'μιλῶ ἑπτὰ γλώσσας, καὶ γιὰ τοῦτο μὲ κάμανε μὲ τὸ ζόρι πασᾶ. Εἶμαι πασᾶς τῆς Μυτιλήνης· καὶ κρυφὰ ἔκαμα τόσα καλὰ 'ς τοὺς χριστιανούς...., κάλλια κάμεμε σκλάβο σου παρὰ νὰ μὲ σκοτώσῃς.... ἔχω καὶ γρόσια πολλὰ γιὰ νὰ 'λευθερωθῶ· καὶ 'μπορεῖτε νὰ μ' ἀλλάξετε μ' ἑκατὸ δικούς σας.... τί θὰ κερδίσῃς νὰ πάρῃς τὴ ζωὴ τώρα ἑνὸς ἀνθρώπου ποῦ τίποτε δὲν ἔχει 'πάνω του.

— Μὴ τὸν σκοτόνῃς ἀλήτεια, καπετάνιε, γιατὶ 'γὼ γρωνίζω πῶ 'χει πολὺ βιός... γιὰ μιὰ μικρὴ ντουλειά μοῦ 'ντοκε 'ς τὸ χέρι χιλιάδες γρόσια.

— Σάλτα 'πάνου 'ς τὸ δεντρὶ.... γλήγωρα... ἂν γλυτώσουμε 'μεῖς, θὰ γλυτώσῃς καὶ σύ... ἂν ὅμως 'δῶ ἕνα Τοῦρκο νὰ 'ρχεται κατὰ τὰ νερὰ τοῦτα, πρῶτα σὺ κ' ὕστερα 'μεῖς.... Κυρὰ μάνα, τὸ μάτι σου καὶ τὸ χέρι σου μὴ τὸ σηκώσῃς 'πὸ πάνω του.... σ' ἐσένα τὸν παραδόνω καὶ σὲ ξέρω τί δράκαινα 'σαι.

Ὁ Βάρθακας, ὁ Ἀλβανὸς καὶ αἱ ψαῤῥιαναὶ ἐκρύβησαν ὑπὸ τὰ πυκνὰ φύλλα τῆς συκῆς, ὅτε καὶ πάλιν ὁ καπνὸς τῆς ἐκρήξεως ἤρχισε κατ' ὀλίγον νὰ διαλύεται. Ὁ δὲ Γιαλούρης ἔλαβε τὴν θέσιν του παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ δένδρου ὄπισθεν τοῦ παχέος κορμοῦ του.

Χρειάζονται ἐνταῦθα ὀλίγαι παρατηρήσεις.

Ἡ νῆσος τῶν Ψαῤῥῶν δὲν ἦτο μακρὰν ἐκείνης τῆς Χίου, εἰμὴ ὀλίγα μόνον μίλια. Ἕλληνες ἦσαν καὶ οἱ πρῶτοι Ἕλληνες καὶ οἱ δεύτεροι· καὶ ὅμως ἡ διαφορὰ τῶν ἠθῶν, τοῦ χαρακτῆρος, τῆς ἀνατροφῆς των τοιαύτη ἀνεδείχθη, ὁποίαν δὲν ἤθελέ τις εὕρει μεταξὺ δύο ἀντιπόδων.

Ὁ μὲν Χῖος φιλήσυχος, ἔμπορος, γεωργὸς, ἀριστοκράτης διὰ τοῦ πλούτου του, βασιλεύων ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐπὶ τοῦ Ἀρχιπελάγους ὅλου, ἐστάθη θῦμα οἰκτρότατον ἐπὶ τῆς ἀνωμάλου καὶ πολεμικῆς ἐκείνης ἐποχῆς· ἔχασε τὰ πάντα εἰς μίαν στιγμὴν, καὶ ὑπέφερεν ὅσα οὐδεμία ἱστορία οὐδενὸς ἔθνους παρέχει.

Ὁ δὲ ψαῤῥιανὸς πένης, ἄνευ γεωργίας, ζητῶν τὸν ἐπιούσιον εἰς τ' ἄγρια κύματα τῆς θαλάσσης, εἰς τοὺς κλύδωνας τῆς ἀτμοσφαίρας, εἰς αὐτὴν τὴν πειρατείαν· ναύτης βεβιασμένος ἀκαταπαύστως εἰς τοὺς στόλους τοῦ Σουλτάνου, ἢ ναύτης μισθωτὸς καὶ ἐθελοντὴς εἰς ἐκείνους τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν, ἀνεδείχθη ὅ,τι ἡρωϊκὸν καὶ περιφανέστερον ἡ νέα Ἑλλὰς ἔχει νὰ παρατάξῃ εἰς τὴν βίβλον τῶν ἐθνογραφιῶν.

Καὶ ἡ μὲν Χία φίλεργος, οἰκουρὸς, βιομήχανος, ἀμέριμνος, τέκνον τῶν ἐρώτων καὶ τῆς διασκεδάσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐ-

κείνην τοῦ ἑλληνικοῦ κατακλυσμοῦ, ἢ ἐπνίγη δέσασα τὰς χεῖρας χωρὶς διόλου νὰ παλαίσῃ μὲ τὸν κίνδυνον, ἢ ἂν ἐλυτρώθη ἀπό τινα τουρκικὴν κιβωτὸν, ἐλυτρώθη ὅπως μεταφερθῇ εἰς τὰ σεράγια τῆς ἡδονῆς καὶ ἀσελγείας, καὶ ὑποφέρῃ τὴν ἀτιμίαν χείρονα πολὺ τοῦ ἁπλουστάτου θανάτου.

Ἡ ψαῤῥιανὴ, ζεῦγος ἀνάλογον τοῦ ἀνδρός της, συνειθίσασα τὴν καρδίαν της πλέον ἢ ἅπαξ εἰς τοὺς παλμοὺς τοῦ κινδύνου· ἐνεργητικὴ καὶ ὡραία ὡς ῥόδον· διότι, ἂν ὑπάρχῃ κάλλος ἁβρότερον καὶ φυσικώτερον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ τὸ ἑλληνικὸν αἷμα, εἶναι ἡ ψαῤῥιανή· κολυμβῶσα ὡς ἔμπειρος ναύτης καὶ φέρουσα τὸ μαρμάρινον σῶμά της ἐπὶ τῶν κυανῶν ἀφρῶν τῶν κυμάτων ὡς Ἀττικὸς δελφὶν, συνεπολέμησε μὲ τὸν σύζυγόν της ὅσον ἠδυνήθη, συνεμερίσθη τὸν ἡρωϊκὸν αὐτοῦ θάνατον, καὶ ἂν ἐλυτρώθη, ἐλυτρώθη κολυμβῶσα μίλια μακρὰν μὲ τὸ βρέφος της ἐπὶ τοῦ ὤμου, ἢ ἐντὸς τῆς γαστέρος της, ἕως ὅτου χριστιανικὸν πλοῖον τὴν εἶδε καὶ τὴν εὐσπλαγχνίσθη.

Ἐννοεῖ τώρα ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ Μωαμεθανὸς καὶ ἄστατος καρᾶ-Σεϊδαλῆς ἤθελεν ἴσως ὁρμήσει κατὰ τοῦ πληγωμένου Γιαλούρη καὶ λυτρώσῃ τὸν παλαιὸν καὶ ἰσχυρὸν αὐθέντην του, ἂν δὲν ἐγνώριζε πρῶτον ὅτι αἱ τέσσαρες ἢ πέντε γυναῖκες, τὰς ὁποίας εἰς τὸ πλευρόν του εἶχεν ὡπλισμένας μέχρι κεφαλῆς, δὲν ἦσαν ἐξ ἐκείνων, αἵτινες δὲν ἤθελον τὸν ἀφήσει μίαν στιγμὴν εἰς τὸν βίον, ἂν ἔβλεπον τὴν παραμικρὰν ὕποπτον κίνησιν· καὶ δεύτερον, ἂν δὲν ἐνθυμεῖτο τὸν φρικτὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον ἔδοσαν πρὸς τοὺς συναδέλφους του ὅλους δι' ἀμοιβὴν ὅτι ἤνοιξαν τὰς πύλας τῆς νήσου πρὸς τοὺς Τούρκους.

Ἂς σημειώσωμεν προσέτι, ὅτι μία τοιαύτη γενναιότης συνωδευμένη μετὰ τοσούτου κάλλους, δὲν δύναται εἰμὴ νὰ ἐμπνεύσῃ καὶ σέβας καὶ δέσποσμα οὐχὶ κατώτερον εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Γκέκα, ἀνδρὸς φυλῆς ἀστάτου καὶ εὐμεταβλήτου μὲν, πλὴν ἥτις ἀναντιῤῥήτως, ἂν ἔχῃ εἰς τὸν κόσμον τί νὰ λατρεύῃ καὶ φοβῆται, ἦτον ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀνδρία.

— Πῶς εὑρέθης εἰς τὸ δένδρον τοῦτο καρᾶ-Σεϊδαλῆ; ἠρώτησε τουρκιστὶ ὁ Βάρθακας, ὅτε ὁ φόβος ἤρχισεν ὀλίγον νὰ ἐξαλείφεται τῆς καρδίας του.

— Μ' ἐπλήρωσαν νὰ σηκόνω τὸν πληγωμένον, καὶ νὰ μείνω νὰ πολεμήσω ἐδῶ πλησίον.

— Μὰ δὲν ἦσουν μὲ τὸν Κότταν καὶ τοὺς ἄλλους Ἀλβανούς;

— Ἤμουν· ἀλλ' ὅταν εἶδον τὸν ἔντιμον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τοὺς μεταχειρίσθητε, ἐπρόφθασα καὶ ἔφυγα πηδήσας ἓξ ὀργυιῶν ὕψος.

— Δὲν πταίω ἐγώ· οἱ γενίτζαροι εἶναι θηρία ὅπου καὶ ἂν σταθοῦν.

— Εἶσαι χειρότερός των· ἐσκότωσας περισσοτέρους .... τοὐλάχιστον ἐκεῖνοι εἰς τὸν πόλεμον τὰ ἔπραξαν.

— Ἐμὲ ὁμιλεῖς οὕτω, καρᾶ-Σεϊδαλῆ, ἐμάσσησεν ὁ Πασᾶς πνίγων τὴν ἀγανάκτησίν του.

— Ἐσὲ βέβαια, ὅπου εἰς μίαν ςιγμὴν ἀλλάζεις θρησκείαν· δὲν ἦσουν 'κεῖνος ποῦ 'ς τὰ Γιάννενα ἦσουν καθ' αὐτὸ Τοῦρκος καὶ Καφταντζῆς...προτήτερα γιατί ἐφώναζες πῶς εἶσαι ῥωμιός;

— Μικρὸ παιδὶ ἤμουν ῥωμιὸς καὶ μ' ἔπιασαν οἱ Τοῦρκοι καὶ μ' ἐτούρκεψαν.

— Ψεύματα λέγεις.... μόνος σου ἀφοῦ ἔφερες τοὺς Λαλιώτας εἰς τὸν πύργον τοῦ δημογέροντος τῆς Δημητζάνης καὶ ἔκοψας τόσον κόσμον, μόνος γύρισας μὲ τοὺς Τούρκους μὲ ὅλην τὴν θέλησίν σου.

— Ποῖος σὲ εἶπε τὰ ψεύματα ταῦτα, καρᾶ-Σεϊδαλῆ;

— Ὁ Θρασύβουλος μοῦ τό 'πε.

— Βλέπω πῶς γνωρίζεσθε καλὰ, προσέθεσεν ἡ γραῖα μήτηρ τοῦ Γιαλούρη, ἥτις ἐνόει τὴν τουρκικὴν, καὶ μετὰ περιεργείας ἐνδιαφερούσης ἠκροάζετο.

— Ἀμ' γρωνιζούμεςε ἀφ' τὲς Γιάννινες, κτυπῶν μετ' οἰκειότητος στενωτάτης τὸν ὦμον τοῦ Βάρθακα ἔκραξεν ὁ Ἀλβανὸς καὶ ἐθεώρησε τοῦτον σαρκαστικῶς εἰς τὸ πρόσωπον.

Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς ἐλησμόνησε τὸν φόβον του καὶ ᾐσθάνθη τὴν ὑπεροψίαν αὐτοῦ κεντηθεῖσαν ὀξύτατα.

— Εὖγε, καρᾶ-Σεϊδαλῆ! εὖγε! ὡραῖος τρόπος νὰ μεταχειρίζεσαι οὕτω τὸν παλαιόν σου αὐθέντην. Καὶ τί ἔγεινεν ὁ Θρασύβουλος; ἀλλάζων ὁμιλίαν, ἐξηκολούθησε τουρκιστὶ, καὶ νεύων νὰ σιωπήσῃ διὰ τῆς εἰς τοὺς ὤμους του τεθαμμένης κεφαλῆς του.

— Τί ἔγινε θέλεις νὰ μάθῃς τί ἔγινε; δὲν μοῦ τὸν ἔδοσες νὰ τὸν πνίξω; ἐξηκολούθησε θεωρῶν κατὰ πρόσωπον τὸν πασᾶν... μὰ ποῦ καὶ ἦτον ὁ παλληκαρᾶς 'κεῖνος, ποῦ πολέμησα μαζῆ του 'ς τὸ Δριγατζάνι, καὶ εἶχα μπέσα γιὰ μπέσα μαζῆ του, καὶ μ' ἔδοσε τόσα γρόσια· ἐγὼ δὲν τὸν ἔπνιξα ἀλλὰ τοῦ χάρισα τὴν ζωὴ καὶ τοῦ Κάρλου, καὶ τώρα εἶναι 'ς τὸ Μισολόγγι.

Ὁ Βάρθακας δὲν ἐπρόφερε λέξιν, ἀλλ' ἐμάσσει ὡς ὁ πίθηξ τὰ χείλη τοῦ στόματός του μετ' ἀδημονίας.

— Πρὶν νὰ 'ρθοῦμε 'ς τὰ Ψαρρὰ εἴμεθα 'ς τὸ Μισολόγγι καὶ τὸν εἶδα πάλιν· ἦτο βαρέως πληγωμένος ἀπὸ τὸ Καρπενῆσι ὅπου ἦτο μὲ τὸν Μάρκο Βότζαρην· ἀλλὰ τώρα εἶναι καλλίτερα· ὅλα τὰ ξεύρω τὰ κρυφά σου.... πῶς ἦσο δάσκαλος 'ς τὸν πύργον τῆς Δημητζάνας καὶ ἔφερες τοὺς Λαλιώτας· πῶς ἐγέλασες τὸν Λόντον 'ς τὴν Πάτραν· πῶς ἔκλεψες τὴν κυρὰ Βουβουλίναν 'ς τὴν Τριπολιτζᾶν· τοὺς θησαυροὺς ὅλους τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἐδεκάτισας καὶ ἔκαμες τὸν Χουσρὶτ-πασᾶ νὰ φαρμακευθῇ καὶ ὅτι ἀπὸ τὰ νύχια σου ἔφυγεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ἦτο καὶ αὕτη εἰς Μεσολόγγι; ἠρώτησεν ὁ Βάρθακας, καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του ἐταρασσοντο.

— Τὴν περιέμενον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἀπὸ τὰ Ἑπτάνησα.

— Καλὲ αὐτὴ ἡ μαϊμοῦ ἔκαμέ τα ὅλα τοῦτα; ἔκραξεν ἡ γραῖα Γιαλούρη· ποὺφ νὰ τοῦ κάμω τόνε ῥίχνω κάτω ἀπὸ τὸ κλαδί.

— Αὐτὸ 'ναι μαϊμοῦ κερὰ 'ς τὸ μοῦρι μὰ τὸ καρντιὰ σὰ στριγγλόκατο 'ναι.

— Τί ψεύματα κολλᾷς καρᾶ-Σεϊδαλῆ.... ὅ,τι σοῦ πούλησαν τὰ πιστεύεις;.... μὴ πιστεύεις, κυρὰ μάνα· μὴ πιστεύῃς, ὅταν κανένας ἦναι πλούσιος καὶ δυνατὸς, ὅλοι οἱ μικροὶ ἀπὸ μακρὰν τὸν γαυγίζουν.

— Ὠρὲ τζουτζὲ, ἐμένα λὲς ψεύτη; ντὲ μ' ἔντωσες ντώντεκα χιλιάτες γκρόσια γιὰ νὰ πνίγω τὸ Τρασύβουλον καὶ τὸ Κάρλο 'ς τὴ λίμνη μέσα;.... ψόμα ὡρὲ 'ναι τοῦτο;.... ὀξυθύμως καὶ αὐστηρῶς ἠρώτησεν ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς, στρίφων τοὺς μεγάλους μύστακάς του.

— Τί ἔχουνε καὶ μιλοῦνε τόσον ἀψὰ, μάνα; ἠρώτησεν ὁ Γιαλούρης.

— Φαίνεται πῶς καλογρωνίζουνται.... κρίμα ποῦ δὲν καταλαβαίνω τούρκικα, ἀπεκρίθη ἡ σύζυγος.

— Καὶ πολὺ καλογρωνίζουνται.... βλέπεις τούτηνε τὴ μαϊμοῦ, παιδί μου; εἶπεν ἡ γραῖα· ἔχει σκοτωμένους ἀμέτρητους Χριστιανοὺς, καὶ πιότερους κλεμμένους γιὰ νὰ γίνῃ πασᾶς... νὰ, ἀρώτα τὸν καρᾶ-Σεϊδαλῆ νὰ σοῦ τὰ πῇ.:.. εἶναι καὶ τουρκογύρισμα.

— Ἔτζι λοιπόν!.... φράξε του τὸ στόμα καὶ χόσε του τὴ λαζιά· τί τὸν θέμε νὰ τὸν φυλάγουμε.... τὰ ξέρω 'γὼ αὐτὰ τὰ ῥωμιογυρίσματα· εἶναι χειρότεροι ἀπὸ Τοῦρκοι.

— Ὤχ!.... μὴ πιστεύετε, καλέ.... μπρὲ γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τόσο μωροπίστευτοι εἶσθε, ποῦ χωρὶς ἀποδείξεις σκοτόνετε ἕναν ἄθρωπον... ἐγὼ 'μαι Χριστιανὸς 'σὰν ἐσᾶς· τοῦτος εἶναι ὁ Τοῦρκος.... νὰ τὸ φυλακτόν μου μὲ τὸ τίμιον ξύλον· ἀπὸ μικρὸ παιδὶ τὸ ἔχω εἰς τὸν λαιμόν μου.... ἂν ἤμουνα Τοῦρκος τί τὸ ἤθελα.... αἱ περιστάσεις μόνον μ' ἔκαμαν πασᾶν· μπορῶ νὰ σᾶς μετρήσω διακοσίας χιλιάδας γρόσια γιὰ νὰ ἐλευθερωθῶ ἔπειτα· ἔχω συγγενεῖς εἰς ὅλον τὸ Μωριὰ καὶ τὴ Ῥούμελη· ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Μάρκο-Βότζαρης, ὁ Λόντος, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Ὑψηλάντης ὅλοι συγγενεῖς μου 'ναι, ἄλλοι ἀνήψια καὶ ἄλλοι μπαρπάδες.

— Μὴ τὸ πιστεύῃς, καπετάνο, οὔλα ψευτιὰ ναι.... μόνο πλούσιο εἶναι.

— Ἄχ, καταραμένε δοῦλε!...ἦτον ὁ ἱπποκόμος μου αὐτὸς ὁ Ἀρβανίτης, καὶ ἔφαγε τὸ ψωμί μου.... ἰδοὺ τώρα πῶς μὲ μεταχειρίζεται.

— Μὴ βρίζῃς, ὡρὲ, γιατί τρίβω μὲ τὸ γάλα τῶ σύκωνε τὸ τζίμπλα σου, τζουτζέ.... σὺ ἔφαγες τὸ ψωμὶ τοῦ Ν[redacted] ροντα, ὡρὲ, μὰ σκότωσες γιά.

— Ὤμορφη μηλίτζα μου.,... στραφεὶς πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ

Γιαλούρη καὶ γλυκαίνων τὴν φωνήν του, νὰ 'ς τὴν προστασίαν σου ἀπὸ κάτω ἔρχομαι.... τὸ βλέπω πῶς διψᾶτε αἷμα γιὰ ἐκδίκησιν καὶ δὲν σᾶς μέλει ὅ,τι καὶ ἂν ἦναι, ἀθώου ἢ κακοῦ... κύτταξε 'δῶ· εἰς τοὺς παλαιοὺς καιροὺς τῶν προπατόρων μας, ἡ προστασία μιᾶς ὡραίας γυναικὸς ἦτον ἡ προστασία μιᾶς νύμφης, ἢ μιᾶς θεᾶς, καὶ κανένας δὲν τὴν παρεβίαζε. Καταδέξου νὰ μὲ προστατεύσῃς, καὶ σὲ ὑπόσχομαι νὰ σὲ κάμω μεγάλην ἀρχόντισσαν.... ἐγὼ 'μαι πολὺ πλούσιος, καὶ διατί νὰ βιασθῆτε νὰ μὲ σκοτώσετε;....

— Ἂς τὸν ἀφήσωμεν ζωντανὸ κομμάτι καιρὸ, Γιαλούρη· νὰ ὅπου καὶ ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς τὸ 'ξέρει πῶς εἶναι πλούσιος· ἴσως μᾶς φέρει ταῖς χιλιάδες ποῦ χάσαμεν, εἶπεν ἡ νέα γυνή.

— Ἂν ἰδῆτε Τούρκους κατὰ τὰ ἐδῶ ἐρχομένους εὐθὺς τελειώσατέ τον· γιατὶ, ἂν περάσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ 'ς τὰ χέρια τους, τοὺς πρώτους ἐμᾶς θὰ σκοτώσῃ.

Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐβυθίσθησαν τότε εἰς σιωπὴν νεκρώσιμον· ἕκαςος διελογίζετο, ἂν ἤθελε λυτρώσει τὴν ζωήν του ἢ ὄχι.

Ὁ δὲ Βάρθακας, ἐκτὸς τούτου, διενοεῖτο ἔτι, ὅτι, ἂν ἡ τύχη ἤθελε καὶ τώρα τὸν ἀπολυτρώσει, νὰ μείνῃ πλέον πιστὸς τῶν Τούρκων σύντροφος· διότι αἱ πράξεις του τόσον γνωσταὶ ἦσαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ὥστε μήτε στάδιον μεταξὺ τούτων ἤλπιζεν, οὔτε ἀτιμωρητὶ νὰ ζήσῃ.

Ἦτον ἡ ἐννάτη τῆς νυκτὸς, ὅτε τὸ σκότος πυκνῶσαν ὁλοτελῶς ἐβοήθησε τὴν ψαῤῥιανὴν ἐκείνην οἰκογένειαν νὰ καταβῇ τοῦ δένδρου. Ἔδεσαν τότε τὰς χεῖρας τοῦ Βάρθακα διὰ μιᾶς ζώνης καὶ ἔσυρον αὐτόν· ὁ Ἀλβανὸς ἔλαβε τὸν Γιαλούρην καὶ πάλιν εἰς τὰ νῶτα, καὶ ἅπαντες διευθύνθησαν εἰς τὸ ὄπισθεν ἀκροθαλάσσιον τῆς νήσου, ὅπου ἤλπιζον νὰ εὕρουν κανὲν πλοῖον νὰ ἐπιβιβασθῶσιν.

ΚΕΦΑΛ. 31.

ΕΝ ΛΟΥΤΡΟΝ.

Εἰς τὸ παραθαλάσσιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ οἰκογενεια Γιαλούρη ἐπερίμενον, ὀλίγον μακρὰν, ἦσαν καὶ ἄλλοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν. Περὶ τὴν αὐγὴν διέκρινον πλοῖον γέμον ἐπιβατῶν, τὸ ὁποῖον τῆδε κακεῖσε ἐφέρετο ἐπὶ τῆς ὡς ὕελος νηνεμούσης θαλάσσης· ἦτον ἐκ τῶν ψαῤῥιανῶν ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἀφήρεσαν πρὸ τῆς καταστροφῆς τὰ πηδάλια καὶ ἱςία.

— Καλὲ ἴντα προσμένομεν τοὺς Τούρκους· εἶπεν ὁ Γιαλούρης.... ἂς πέσωμε 'ς τὸ γιαλὸ καὶ νὰ τὸ φτάσωμε.

— Ξέρεις κολύμπι, καρᾶ-Σεϊδαλῆ; ἠρώτησεν ἡ γραῖα τὸν Αλβανόν.

— Σὰ τὸ ντελφίνι... ἀπὸ μικρὸ παιντὶ'μαι 'ς τὸ νερὸ... ἔχω πιάσει ἀχινοὺς κάτω 'ς τὸ Πρέβεζα σὰν τὸ ἀρβανίτικο ψεῖρα.

— Σύ, ξέρεις; στραφεῖσα ἠρώτησε τὸν Βάρθακα.

— Ὄχι, κυρὰ μάνα.... οὔτε ὡς τοὺς ἀστραγάλους 'μπῆκα ποτέ μου 'ς τὸ νερό.

— Τώρα τὰ μπαίνει, ὠρὲ, ὡς τὸ λαιμὸ, προσέθεσεν ὁ καρᾶ Σεϊδαλῆς ξηρῶς.

— Ὤχ ὁ καϋμένος! θὰ μὲ πνίξουνε... τετέλεσται.... ὢχ! τὸ κατάλαβα, θέλουνε νὰ μὲ πνίξουνε, ἤρχισε περιδεὴς νὰ κράζῃ ὁ Βάρθακας.

— Σοὺτ, μὴ φωνάζῃς.... ὄξου ροῦχα... καρᾶ-Σεϊδαλῆ, σὺ καὶ ἡ Μάνθω θὰ βοηθήσετε τὸ Γιαλούρη.... ἡμεῖς ἡ ἄλλαις φροντίζουμε γιὰ τοῦτον· εἶπεν ἡ μήτηρ.

— Ἀφοῦ δὲ ξέρει κολύμπι τί θὰ τὸν τραβᾶτε μαζῆ... δώσετέ του τὴ μαχαιριὰ καὶ ξεμπερδέψετέ τον· προσέθεσε πάλιν ὁ ψαῤῥιανός.

— Ξέρω κολύμπι κομμάτι, ξέρω... ὢχ μὴ μὲ σκοτώσετε... μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων μπορῶ νὰ πλέξω ἀπάνω ἀπάνω· κρίμα νὰ χάσετε τόσαις χιλιάδαις ποῦ σᾶς ἔταξα. Κυρὰ μηλίτζα μου 'ς τὴν ὑπεράσπισίν σου ἐμβῆκα.... μὴ τὸ καταδεχθῇς νὰ πατήσουνε τὴν ἐξουσία σου καὶ νὰ μὲ σκοτώσουν.

— Ὄξω ροῦχα, καμπούρη... τί μοῦ κλαίγεις.... ὄξω ροῦχα· οἱ Τοῦρκοι ὅπου καὶ ἂν ἦναι θὰ φανοῦν 'ς τὸ βουνὸ, εἶπεν ἡ νέα γυνὴ, ἥτις εἶχεν ἤδη ἀποῤῥίψει μετὰ τῶν ἄλλων ὅλην τὴν βαρεῖαν τῆς νήσου στολήν· καὶ ἄλλο ἢ ἓν ἐλαφρὸν ἐπιχιτώνιον δὲν ἐκράτει.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνης τῆς πάλης μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου οἱ λάγνοι ὀφθαλμοὶ τοῦ Βάρθακα εἶχον ἀποτυφλωθῆ ὡς διὰ πέπλου πυκνοῦ. Ποῦ ἔβλεπον τ' ἀφρώδη καὶ ἑρμογλυφικὰ ἐκεῖνα σώματα τῶν ψαῤῥιανῶν γυναικῶν, ἀληθῆ τῳόντι κάλλη τοῦ ὡραίου φύλου τῆς Ἀνατολῆς.

Μηχανικῶς ἀπέῤῥιψε καὶ οὗτος τὰ ἐνδύματά του.

— Ὠρὲ καμπούρα! σὰ καμηλόπουλο ἔχει τὸ φούσκωμα... ὠρὲ κορμὶ, ἔκραξεν ὁ Ἀλβανὸς, ἐκπλαγεὶς εἰς τὴν ὄψιν τοῦ ὀζεώδους καὶ στρεβλοῦ σώματός του.

Οἱ ἄλλοι, οἵτινες ἄλλο δὲν εἶχον ἐνώπιόν των εἰμὴ τὸν κίνδυνον, δὲν ἔδοσαν τὴν ἐλαχίστην προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους του, ἀλλ' ἐβυθίσθησαν ὅσον τάχιον εἰς τὰ ὕδατα, ὅπως κρύψωσι τὴν γυμνότητά των.

— Πήντα, πασᾶ, 'ς τὸ νερό.... ἐσένα 'γὼ προσμένει γιὰ νὰ βουτάω.

— Ὤχ! μανοῦλά μου! ὢχ! ποτὲ δὲν ἐμβῆκα 'ς τὸ γιαλό... ὢχ θὰ μὲ πνίξουνε!....

— Ὠρὲ, πήντα, πήντα, ὠρὲ, μάνα καὶ κύρι ντὲν εἶναι, ὠρὲ, δόθε ντὲν ἔχω καιρὸ ν' ἀπαντέχῃ, ἔκραξε πάλιν ὁ Γκέκας.

Ὁ Βάρθακας ἐπλησίασε τὸ ἀκροθαλάσσιον, καὶ διὰ μιᾶς ὠπισθοδρόμησε, φωνάξας.

— Ὄχι! ὄχι! κάλλια σκοτώσατέ με καὶ μὴ μὲ πνίξετε.... οὔφ... τρίζων τοὺς ὀδόντας καὶ τινάξας τὴν κεφαλὴν ὡς ὑδροφόβος προσέθεσε.

— Γιατί νὰ φοβᾶται, ὠρὲ κουλοῦκι, τὸ νερό; θώρα, μωρὲ, πῶς πηντᾶνε. Ὁ Ἀλβανὸς, ὅστις ἵστατο ὄπισθέν του, τὸν ἔδραξε τότε ἐκ τοῦ τραχήλου, καὶ ὑψώσας τὸ μικρὸν σῶμά του ὡς κυνίδιον ἐπὶ τῆς βαρείας δεξιᾶς του, τὸν ἐσφενδόνισεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς χορείας τῶν γυναικῶν, αἵτινες, ὡς θυγατέρες τοῦ Νηρέως, εἰς ἡμικύκλιον τὸν περιέμενον.

Τὸ τίναγμα ἠκολούθησεν ὀξεῖα φωνὴ, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀρναοὺτπασᾶς ἔρριψε πρὶν πέσῃ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ μετὰ ταῦτα πάταγος μέγας, ὅνπερ τὸ σῶμα τοῦ Ἀλβανοῦ ἔκαμε· διότι συγχρόνως ἐβυθίσθη καὶ οὗτος.

Ἐχάθη διὰ μίαν στιγμὴν ὁ τάλας καθηγητὴς εἰς τὸ βάθος τῶν ὑδάτων· εἶτα ὡς ἐλαφρόλιθος πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν· οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν κλειστοί· ἡ κόμη του ἐρριμένη δακτυλοειδῶς ἐπὶ τοῦ προσώπου του· τὸ δὲ σιαλῶδες στόμα του ἐφύσα βιαίως καὶ μὲ κρότον, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἀναπνοὴν, τὴν ὁποίαν, ὅταν τὸν ἔρριψαν, ἐκράτησεν ὅσον ἠδυνήθη μακρῶς.

Αἱ ψαρριαναὶ τὸν ἔδραξαν ἡμιθανῆ μᾶλλον ἐκ τοῦ φόβου του, ἢ τοῦ δροσεροῦ λουτροῦ, τὸ ὁποῖον ἐλάμβανεν εἰς τὴν ὡραίαν ἐκείνην πρωΐαν τοῦ Ἰουνίου· τὸν ἀνεσήκωσαν, καὶ ὡς ἀληθῆ ἀμφίβια διευθύνθησαν πρὸς τὸ πλοῖον· ἐφώναζον δ' ἐκ διαλειμμάτων πρὸς τοὺς ναύτας, ὅπως τοὺς περιμένωσι. Πρέπει νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἐκ διαφόρων ἄλλων ἀκρωτηρίων τῆς νήσου καὶ ἄλλοι κολυμβηταὶ προσεπάθουν νὰ φθάσουν τὸ ἴδιον πλοῖον.

Μετὰ ἀγῶνα οὐ μικρὸν ἀνέβησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματός του, σχεδὸν ἐξηντλημένοι δυνάμεως καὶ πνοῆς. Καὶ τότε ὁ Βάρθακας, ἰδὼν ἑαυτὸν μεταξὺ ἑνὸς πλήθους Χριστιανῶν, ἐνόησεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅτι ἔχασε πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἐπανεύρῃ τὸ πασαλίκιόν του. Ὁ δὲ καρᾶ-Σεϊδαλῆς, εἰς ὁμοίαν καὶ αὐτὸς θέσιν, ἔπρεπε νὰ δείξῃ πᾶσαν προθυμίαν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς, ὅπως μὴ πέσῃ θῦμα τῆς ἀπηλπισμένης ἐκείνης καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ὁμόθρησκοί του τοὺς εἶχον ὠθήσει.

Πλοίαρχος τοῦ πλοίου κατ' εὐτυχίαν ἦτο κάποιος Ἀγγελικάρας συγγενὴς τοῦ Γιαλούρη· καὶ ἅμα ἤκουσε τὰ τοῦ Βάρθακα ἀμέσως διέταξε νὰ τὸν χώσουν εἰς τὰ βαθύτατα τοῦ σκάφους· δηλ, ἐκεῖ ὅπου φυλάττουν τὸ ἕρμα (σαβοῦραν).

Ἡ ἐπὶ τοῦ πλοίου σκηνὴ τῶν Ἑλλήνων εἶναι παθητικωτάτη. Οἱ περισσότεροι ἐπιβᾶται ἦσαν γέροντες, ἐκτὸς τῶν ἐλθόν-

των διὰ κολυμβήματος, οἵτινες καὶ γυμνοὶ καὶ πεινῶντες ἔφθασαν· καμμίαν διεύθυνσιν δὲν ἠδύναντο δὲ νὰ δώσουν εἰς τοῦτο· καὶ διότι δὲν εἶχε πηδάλιον καὶ ἱστία, καὶ διότι δὲν εἶχε λέμβον τινὰ νὰ τὸ ῥυμουλκήσῃ, καὶ διότι οὐδεμία αὖρα ἐφύσα τότε εἰς τὸ ἑλληνικὸν Ἀρχιπέλαγος. Αἱ ζωοτροφίαι του ἦσαν καὶ αὗται ὀλίγαι· καὶ δὲν ἐτρέφοντο μὲ ἄλλο, εἰμὴ μὲ τὴν ἐλπίδα τινὸς ἑλληνικοῦ ἢ εὐρωπαϊκοῦ πλοίου.

Εὑρίσκετο εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην πέντε κατὰ σειρὰν ἡμέρας, ὅτε τὴν ἕκτην περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου μακρόθεν ἠρίθμησεν δεκαπέντε πλοῖα ἐρχόμενα πλησίζια κατὰ τὸ μέρος των.

Ἡ νέκρωσις τῆς ἀμφιβολίας ἦτο μεγίστη κατ' ἀρχάς· πλὴν ὅτε ἀνεγνώρισαν ὅτι ἦσαν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ ἤρχισαν νὰ τοὺς κάμουν σημεῖα τηλεγραφικὰ ὅτι πλησιάζουν, ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἐλπὶς ἐζωογόνησε τοὺς δυστυχεῖς. Ἤναψαν δὲ καὶ φανὸν μέγαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος διὰ σημεῖον διακριτικόν· ἐπειδὴ ἡ νὺξ ἤρχισε νὰ μελανόνῃ τὸν ὁρίζοντα.

Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν πλησίον των, εἰκοσιπέντε πολεμικὰ καὶ τριάκοντα ἐμπορικὰ τὸν ἀριθμὸν, καὶ διευθύνοντο εἰς Ψαῤῥὰ πρὸς βοήθειαν τῆς δυστυχοῦς νήσου καὶ συναπάντησιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου.

Μὲ ταραχὴν καὶ βίαν ἐπήδων πανταχόθεν ἐντὸς τῶν λέμβων των, καὶ εἰς μίαν ὥραν ὅλοι οἱ ἀπηλπισμένοι ἐπιβᾶται καὶ ναῦται τοῦ ἀΐστου πλοίου ἐῤῥίφθησαν ἐπὶ τῶν διαφόρων καταστρωμάτων τῶν φορτηγῶν, εἰς τὰ ὁποῖα εὗρον καὶ ἐνδύματα καὶ ζωοτροφίας.

Ταῦτα μετ' ὀλίγον ἀπέπλευσαν δι' Ὕδραν, Σπέτζας ἢ Ναύπλιον· τὰ δὲ λοιπὰ πολεμικὰ ἔλαβον τὸν προς τὰ Ψαῤῥὰ κατάπλουν των, ῥυμουλκοῦντα καὶ τὸ ἄϊστον πλοῖον μεθ' ἑαυτῶν.

Εἰς τὰ βάθη τοῦ σκάφους, τὸ ὁποῖον ἐῤῥυμούλκουν διὰ νὰ κάμουν πυρπόλον, εὑρίσκετο καὶ ὁ Βάρθακας. Εἰς τὸν γενικὸν θόρυβον τῆς νυκτὸς ἐκείνης, κατὰ τὸν ὁποῖον ἕκαστος εἰς ἄλλο δὲν κατεγίνετο, εἰμὴ νὰ σώσῃ ἑαυτὸν, ποῖος ἠδύνατο νὰ ἐνθυμηθῇ τὸν πολύτιμον καθηγητήν; Ἔπειτα οἱ ἐπιβᾶται τοῦ πλοίου ἐκείνου διεσκορπίσθησαν εἰς δέκα διάφορα φορτηγὰ, τὰ ὁποῖα ἔλαβον ἤδη τὴν πρὸς τὰς νήσους Σπέτζας καὶ Ὕδραν διεύθυνσίν των. Δὲν ἦτο λοιπὸν εὔκολον νὰ παρατηρηθῇ ἡ ἔλλειψίς του.

Τὰς 14 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐλιμενίσθη ἄντικρυ τῆς κατεστραμμένης νήσου.

Ὁ τουρκικὸς εἶχεν ἀποπλεύσει, διευθυνόμενος πρὸς τὴν Λέσβον, καὶ ἐκεῖθεν ἡτοιμάζετο νὰ φέρῃ τὰ τηλεβόλα του κατὰ τῆς Σάμου.

Εἰς Ψαῤῥὰ εἶχον μείνει Τοῦρκοί τινες, οἵτινες ἰδόντ[redacted]ληνικὰ πλοῖα ἐκλείσθησαν εἰς τὰς ἐρειπωμένας οἰκίας τῆς πόλεως μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων, οὓς εἶχον αἰχμαλωτίσει.

Οἱ δ' Ἕλληνες δὲν ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτῶν χάριν τῶν ὁμοθρήσκων των.

Τὰς 18 ὁ τουρκικὸς στόλος, μαθὼν τὴν ἄφιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν νῆσον, ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἐπιβίβασιν τῶν Μουσουλμάνων.

Ἐπιστρέφομεν πρὸς τὸν Βάρθακα.

ΚΕΦΑΛ. 32.

Ο ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΒΕΝΙΑΜΙΝ.

Τὸ πλοῖον, εἰς οὗτινος τὸν πυθμένα ἔκειτο ὁ Βάρθακας, ἦτο χωριτηκότητος πεντακοσίων τόνων περίπου· ὁ θάλαμος τῆς φυλακίσεώς του στενὸς, ἄνευ ὕψους καὶ ὑγρὸς κατέστησεν αὐτὸν οὐχὶ μόνον ἀσθενεστάτης ὄψεως, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀληθῆ νεκρόν.

Εἶχον ρίψει ἐνώπιόν του κόφινον μετὰ ξηροῦ ἄρτου, καὶ λάγηνον πλήρη ἀκαθάρτου ὕδατος· καὶ ταῦτα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἦσαν ἡ μόνη αὐτοῦ τροφή.

Προσθετέον δὲ, πρὸς περισσοτέραν σαφήνειαν, ὅτι ἡ κατοικία του αὕτη ἀκριβῶς εὑρίσκετο κάτωθεν τοῦ θαλάμου τοῦ πλοιάρχου.

Ἤδη ἐπλήρωσαν τὸ σκάφος ἐκ καυστικῶν καὶ φλογιστικῶν ὑλῶν, καὶ ἔστρωσαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἀπὸ πρῴρας μέχρι τῆς πρύμνης ἄφθονον πίσσαν καὶ ῥητίνην. Ὁ δὲ φόβος τοῦ δυστυχοῦς πασᾶ τὴν ἀρχὴν τῆς καθείρξεώς του ἦτο τοιοῦτος, ὥστε τὴν φορὰν ταύτην ἐθεώρει τὸν θάνατον ὑπερβέβαιον. Ἐν τούτοις μετά τινας ἡμέρας αἰσθάνεται ὅτι τὸ ἄνευ πηδαλίου καὶ ἱστίων σκάφος ἔφευγε μετ' ἀδιαγράπτου ταχύτητος, ὅτι οἱ κλαυθμοὶ καὶ γογγυσμοὶ τῶν ἐπὶ τούτου ψαῤῥιανῶν ἔπαυσαν, ὅτι τοὺς διεδέχθη βαθεῖα σιγὴ, καὶ ὅτι ὁ ναύτης, ὅστις κατέβαινε καὶ τῷ ἔφερε τὴν τροφήν του τρεῖς ἡμέρας κατὰ σειρὰν δὲν ἐνεφανίσθη. Τώρα ἤρχισε νὰ φωνάζῃ ὑψηλῇ τῇ φωνῇ διὰ νὰ φθάσουν πρὸς βοήθειάν του· τίς τὸν ἤκουε! Τὸ πλοῖον, ὡς γνωρίζομεν, ἐῤῥυμουλκεῖτο· οἱ δὲ θρῆνοί του ἐχάνοντο εἰς τὰ βάθη τοῦ σκάφους, εἰς τὸν κρότον τῶν ὑλῶν καὶ τοῦ ἕρματος, εἰς τῶν ἀνέμων τοὺς συριγμοὺς, καὶ εἰς τοὺς συμμιγεῖς παμφλασμοὺς, τοὺς ὁποίους οἱ αὔλακες τῆς θαλάσσης ἐσχημάτιζον ὄπισθέν του. Τότε ἀπεπειράθη τὴν θραῦσιν τῶν δεσμῶν του, καὶ τῆς θυρίδος τῆς εἱρκτῆς του.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐλιμενίσθη ἐπί τινας ἡμέρας εἰς Ψαῤῥὰ, καὶ ἐκεῖ συνεκρότησε ναυμαχίαν μετὰ τοῦ τουρκικοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἡ νίκη ἕνεκα τῶν ἐναντίων ἀνέμων ἔμεινεν ἐκκρεμὴς, ὁ μὲν τουρκικὸς ὑπεχώρησεν εἰς Σάμον, ὁ δὲ ἑλληνικὸς συνηθροίζετο καὶ προπαρεσκευάζετο νὰ καταπλεύσῃ πρὸς καταδίωξίν του. Οἱ

Ἕλληνες προητοίμασαν ἑπτὰ πυρπολα, ἐκ τῶν οποίων τὸ μέγιστον, δηλ., τοῦτο εἰς τὸ βάθος οὕτινος ζῶν ἦτο τεθαμμένος ὁ Βάρθακας, ἔπεσεν διὰ κλήρου πρὸς τὸν ἀτρόμητον Κωνσταντῖνον Κανάρην.

Εἶχεν ἤδη θραύσει τὰ δεσμά του ὁ Βάρθακας καὶ χαλαρώσει ὁλοτελῶς τὴν θύραν τῆς εἱρκτῆς του καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ, ὅταν ἤκουσεν εἰς τὸν θάλαμον τοῦ πλοιάρχου, κάτωθεν τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο, ἴχνη ἀνθρώπων, καὶ μετ' οὐ πολὺ συνδιαλέξεις· ἔλεγε δὲ ἠχώδης φωνή· «ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαῤῥῶν ὄχι μόνον εἶναι θρίαμβος τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ καταισχύνη τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ· ἡ διχόνοια τῶν ψαῤῥιανῶν, Ὑδραίων καὶ Σπετζιωτῶν ἐπέφερε ταύτην. Ἔπειτα, μήπως δὲν προεῖδον καὶ δὲν ἐπρότεινον νὰ μὴν ἀφήσωμεν ποτὲ τὸν βάρβαρον νὰ πλησιάσῃ τὴν νῆσον, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐμποδίσωμεν διὰ τῶν πυρπόλων μας; ποῖος μὲ ἤκουσε.... δυστυχῆ Ψαῤῥά!.... δὲν λυποῦμαι τόσον τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς ὅπου ἔχασα, ὅσον λυποῦμαι τὰ Ψαῤῥά.»

— Ἔχεις δίκαιον, καπετὰν Κανάρη.

— Ἔχω δίκαιον;.... ἠξεύρεις, καπετὰν Στακτουρη, ὅτι τὴν στιγμὴν ταύτην τὸ σεράγιον τοῦ Σουλτάνου στολίζεται ἐκ πεντακοσίων κεφαλῶν τῶν ψαῤῥιανῶν, χιλίων διακοσίων ὤτων, καὶ τριάκοντα πέντε ἑλληνικῶν σημαιῶν; (α). Καὶ ἐννοεῖς, χειρότερα θὰ συμβῶσιν εἰς τὴν Σάμον, εἰς τὴν ὁποίαν τώρα διευθύνθη ὁ Χοσρὲφ-πασᾶς, ἂν δὲν σπεύσωμεν νὰ τὸν ἐμποδίσωμεν .... λέγων νὰ τὸν ἐμποδίσωμεν, ἐννοῶ νὰ τὸν προσβάλωμεν εἰς ἀνοικτὸν μέρος, καὶ συγχρόνως νὰ προσπαθήσωμεν νὰ τὸν πυρπολήσωμεν διὰ τῶν πυρπόλων μας· ἰδοὺ τὸ πλοῖον τοῦτο· νὰ τὸ ἰδῇς.... αὐτὸ θὰ ἐκδικηθῇ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαῤῥῶν· ἐλπίζω εἰς Σάμον ν' ἀνάψω τὸν Χοσρέφην, ὡς ἤναψα καὶ τὸν καρᾶ-Ἀλῆν εἰς Χίον.

— Τῳόντι, τὰ πυρπόλα θὰ κάμουν δουλειὰν, εἶπεν ὁ Δημήτριος Στακτούρης. Ἂς ἀναβῶμεν εἰς τὸ κατάστρωμα.... ποίαν ὥραν ἀπόψε ἀναχωροῦμεν διὰ Σάμον;

— Τὰς ὀκτώ.... εἴμεθα ἐδῶ πέντε πυρποληταὶ τοῦ λόγου σου, ὁ καπετὰν Γεωργάκης Βατικιώτης, ὁ καπετὰν Δημητρὸς Ῥαφαὴλ, ὁ καπ. Ῥομπότζης, ὁ καπ. Δημήτρης Τζάπελης καὶ ἐγώ· ἐὰν καθ' ἕνας μας ἀνάψῃ ἓν τουρκικὸν, καὶ μὲ τὰ πεντήκοντα ἓξ μικρά μας πλοῖα ἐμφανισθῶμεν, ὁ φοβερὸς στόλος τοῦ Σουλτὰν Μαχμούτη, μ' ὅλον ὅτι συνίσταται ἐξ ἑκατὸν τριάκοντα φορτηγῶν, δύο δικρότων, δεκαὲξ φρεγαδῶν, δεκατεσσάρων κορβετῶν, ἑβδομήκοντα βρικίων καὶ τριάκοντα γολετῶν, διακοσίων ἑξήκοντα κομματίων περίπου τὸ ὅλον, τίποτε παράδοξον μεθαύριον νὰ μὴν ὑπάρχῃ... ἐδῶ σᾶς θέλω, ἀδέλφια νὰ ἐπιτύχωμεν, καὶ ὁ χαμός του θὰ ἦναι μέγιστος.... θὰ ἐξι-

(α) Γόρδων, τομ. Β'., σελ. 140.

λεώση τὴν ἐκδίκησιν τῆς Χίου καὶ τῶν Ψαῤῥῶν, διοτι τὰ φορτηγὰ εἶναι καταφορτωμένα ἱππικὸν, πεζικὸν καὶ πολεμεφόδια.

— Λοιπὸν εἰς τὰς ὀκτὼ διὰ τὴν Σάμον....

— Εἰς τὰς ὀκτώ· σταθῆτε, τί βιάζεσθε; Νικολῆ, φέρε τὴ μαστίχα.... νὰ σᾶς κεράσω ἕνα ρακί· δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο νὰ σᾶς φιλεύσω, καθότι μόνον σήμερον ἔλαβον κατοχὴν ἐπὶ τοῦ πυρπόλου τούτου· ἔπειτα εἰς ἓν πυρπόλον, ὡς γνωρίζετε, ἄλλο ἢ πυρπολικαὶ ὕλαι δὲν ὑπάρχουν.

— Ἓν ρακὶ φθάνει, καπετὰν Κανάρη· νὰ πιοῦμε μόνον εἰς τὴν καλὴν ἐπιτυχίαν μας, καὶ εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς Σάμου, εἶπεν ὁ Ῥαφαήλ.

— Ἑτοιμάζονται νὰ κάμουν καὶ εἰς τὴν δυστυχῆ ἐκείνην νῆσον, ὅ,τι ἔκαμον εἰς Χίον καὶ Ψαῤῥά· ἀκούω οἱ κάτοικοι ὅλοι ἐπῆραν τὰ βουνά.

— Γρήγορα τοὺς κάμνομεν καὶ ἐπανέρχονται, εἶπεν ὁ Κανάρης· εἰς ὑγείαν σας, ἀδέλφια, καλὴ ἐπιτυχία.

— Ἀμὴν, ἀδέλφια· ἔκραξαν ὅλοι καὶ ἠκούσθη ἡ κροῦσις τῶν ποτηρίων.

—Πόσους ναύτας, Κωνσταντῆ, ἔχεις μαζῇ σου;

— Τὴν φορὰν ταύτην εἴκοσι· οἱ ὀκτὼ εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἦσαν μαζῇ μου, ὅτε ἔκαψα τὸν καρᾶ-Ἀλῆν.

— Καὶ ἡ σκαμπαβία σου;

— Χέλι μοναχό.

Ἡ ἄνωθεν συνδιάλεξις ἀπεμηδένισε τὸν δυστυχῆ Βάρθακα· ἤκουσεν ὅτι εὑρίσκετο εἰς τὸν πυθμένα πυρπολικοῦ, οὗτινος μάλιστα πλοίαρχος ἦτον ὁ ἥρως τῶν Ψαῤῥῶν· ἔτρεμεν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, ὅσον ᾐσθάνετο τὴν θέσιν του· κατέθραυσε τὴν κεφαλήν του σκεπτόμενος τί νὰ πράξῃ· τέλος περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν, ὅτε ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπέπλευσε διὰ Σάμον, ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ τῆς εἱρκτῆς του, ἢ ν' ἀφεθῇ νὰ γίνῃ ὁλοκαύτωμα ὑπὲρ τῶν Σαμίων.

Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης εὑρίσκετο εἰς τὸ κατάστρωμα, ὡς συνήθως, παρὰ τῷ πηδαλιούχῳ, ὅτε ὁ Βάρθακας ἐξῆξεν ὡς μῦς τὴν κεφαλήν του· δὲν εὑρίσκετο ἐκεῖ ἄλλος εἰμὴ ὁ θαλαμηπόλος, ὅστις ἡτοίμαζε τὸ δεῖπνον τοῦ ἀρχιπυρπολητοῦ· ἦτο ναύτης οὗτος φοβερὸς καὶ ἄγριος τὴν φυσιογνωμίαν.

— Ὥρα καλὴ, παλληκάρι...'σὰν ῥαπάνι ξεφυτρόνεις ἀπὸ τὴν καρίνα, ποιὸς εἶσαι; τὸν ἠρώτησε μὲ ἀδιάσειστον ἀταραξίαν.

Ὁ Βάρθακας ὑποκριτικώτατα ἔστρεψε πανταχόθεν τὴν κεφαλὴν, καὶ μὲ χαμηλὴν βραχώδη φωνὴν ἠρώτησεν, ἔφυγον οἱ Τοῦρκοι;

— Ποιοὶ Τοῦρκοι, μωρέ; Τοῦρκοι ἔβαλαν ποτὲ πόδι σὲ τέτοιο μπουρλότο; ποιὸς εἶσαι ἡ ἀφεντιά σου; ἔκραξε καγχάζων ὁ ναύτης.

— *Χριστιανός... χριστιανός.... ποῦ εἶμαι;*

— *Καπετὰν Κωστατῆ... ἐ καπετὰν Κωστατῆ· ἔλα κάτω, κάποιος σὲ ζητᾷ· ὁ ναύτης γελῶν εἰρωνικῶς ἔκραξε.*

— *Κάποιος μὲ ζητᾷ! ἠρώτησεν ἔκπληκτος ὁ Κανάρης καὶ κατέβη εἰς τὸ δωμάτιόν του. Μήπως ἐτρελλάθης, Νικολό.*

— *Ὄχι Καπετάνιο μου, κύτταξ' ἐκεῖ· καὶ λαβὼν τὸν λύχνον ἐφώτιζε τὴν γωνίαν τοῦ θαλάμου, ὅπου ἡ ὠχρὰ καὶ εἰδεχθὴς κεφαλὴ τοῦ Βάρθακα ὡς φαντασιῶδες μορμολύκειον ἐξήρχετο.*

— *Ἔλα, Χριστὲ καὶ Παναγιά!... ποιὸς εἶσαι, μωρέ; ἠρώτησεν ὁ Κανάρης ἔκθαμβος.*

— *Χριστιανὸς, Ναύαρχέ μου, υἱὸς τῆς Ὀρθοδόξου καὶ ἁγίας ἐκκλησίας μας.*

— *Καὶ πῶς εὑρέθης ἐδῶ;*

— *Οἱ Τοῦρκοι μ' ἐφυλάκισαν... δὲν ἔχω πνοὴν νὰ ὁμιλήσω.*

— *Τράβα τον ἔξω· δός του τίποτε νὰ πιῇ· αὐτὸς μόλις ἀναπνέει.*

Ὁ ναύτης ἐξῆξε τὸν Βάρθακα καὶ εἰς τὴν θέαν τοῦ στρεβλοῦ καὶ ἡμιγύμνου σώματός του δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ κράξῃ, τί μικρὸς ἄνθρωπος!....

Ὁ καθηγητὴς, ὡς γνωρίζομεν, ἦτον ἡμίγυμνος, διότι ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ τῶν Ψαῤῥιανῶν καὶ τοῦ καρᾶ-Σειδαλῆ.

— *Εἰκοσιπέντε ὁλόκληρα ἡμερόνυκτα ἔχω ἐδῶ μέσα μὲ ψωμὶ καὶ νερὸ καὶ ἁλυσίδες· Παναγία μου! πῶς ἔζησα! οὔτ' ἐγὼ δὲν τὸ πιστεύω ἀκόμη!*

— *Μὰ ποιὸς σ' ἔκλεισεν ἐκεῖ κάτω!*

— *Οἱ Τοῦρκοι! τὰ σκυλιὰ οἱ Τοῦρκοι! ἐρώτημα θέλει;*

— *Τὸ πλοῖον τοῦτο ποτὲ δὲν ἦτον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων! μετ' ἀπορίας εἶπεν ὁ Κανάρης.*

— *Δὲν ἦτον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων; εἴμεθα τόσοι Χριστιανοὶ εἰς τὸ πλοῖον τοῦτο ἀραγμένοι εἰς τὸν λιμένα τῶν Ψαῤῥῶν. Οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔλαβον, ἐπέρασαν ὅλους ἀπὸ τὴν κόψιν τοῦ σπαθιοῦ, καὶ ἐμὲ ἔθεσαν ἐκεῖ κάτω. Διότι τοὺς εἶχα ὑβρίσει διὰ τὸ κακὸν ὅπου ἔκαμναν, ἐσκόπευαν νὰ μὲ τελειώσουν μὲ βάσανα· οὔτε ἐγὼ δὲν καταλαμβάνω πῶς ἀντὶ τῶν Τούρκων εὑρίσκονται ἐδῶ Χριστιανοί.*

— *Ἀλήθεια λέγει ὁ καϋμένος, Καπετὰν Κωστατῆ, ἅμα ἐπρόβαλε τὸ κεφάλι, ὁ πρῶτος λόγος του ἦτο, τί ἔγειναν οἱ Τοῦρκοι; εἶπεν ὁ ναύτης Νικολός.*

Ὁ Κανάρης ἵστατο σύννους, ἔθραυε τὴν κεφαλήν του διὰ νὰ ἐνθυμηθῇ πότε τὸ πλοῖον ἐκεῖνο ἦτον εἰς χεῖρας τῶν Μουσουλμάνων.

— *Δος του τίποτ' ἐνδύματα, Νικολὸ, ἐλθὲ ἔπειτα εἶπεν πρὸς τὸν Βάρθακαν νὰ δειπνήσωμεν.*

Ὁ τῆς Μυτιλήνης διοικητὴς ἐνίφθη καὶ ἐλούσθη, καὶ συν[illegible] *μικρὸν εἰς ἑαυτὸν μετὰ τοιαύτην πολυώδυνον θέσιν.*

Ἀπὸ ποῖον μέρος τῆς Ἑλλάδος εἶσαι; πῶς ὀνομάζεσαι;

— Εἶμαι ἀπὸ τὴν Λάρισσαν τῆς Θεσσαλίας· ὀνομάζομαι Βενιαμὶν Παρθένιος· ἤμην ἡγούμενος ἑνὸς τῶν μεγαλητέρων μοναστηρίων τοῦ ἁγίου ὄρους, δηλ. τῶν Ἰβήρων. Ἅμα ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις ἐσηκώθημεν καὶ ἡμεῖς, ἐκτυπήσαμεν τοὺς Τούρκους, καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κασσάνδρας ἐσκορπίσαμεν. Ἤμην εἰς τὸ Μεσολόγγιον, εἰς τοῦ Πέτα τὴν καταστροφὴν, εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ ποῦ δὲν ἐστάθην; ἔχω καὶ ἐγὼ, ποῦ λέγει ὁ λόγος, τὸ βαροῦτι μὲ τὸ χουλιάρι φαγομένον.

Ὁ Κανάρης τὸν ἐθεώρησεν ἀσκαρδαμυκτὶ καὶ εἶπε.

— Λοιπὸν εἶσαι παιδὶ τοῦ ἀγῶνος;

— Τοῦ ἀγῶνος; .... καὶ εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα τίς δὲν εἶνα παιδὶ τοῦ ἀγῶνος.

— Ἠξεύρεις ποῦ πηγαίνομεν;

— Ὄχι, Καπετάνιε.

— Πηγαίνομεν νὰ κάψωμεν τὸν Τοῦρκον.

Ὁ Βάρθακας ἀνεσκίρτησεν.

— Αὔριον τὸ πρωῒ θὰ ἤμεθα εἰς τὴν Σάμον· ἐκεῖ ἀπ' ἔξω εἶναι ὁ τουρκικὸς στόλος. διακόσια ἑξήκοντα τρία πλοῖα· ἡμεῖς εἴμεθα πεντήκοντα ἢ ἑξήκοντα· ἐὰν ἀναβῇς εἰς τὸ κατάστρωμα θὰ τὰ ἰδῇς ὅλα· θὰ ναυμαχήσωμεν πρῶτον, καὶ ἔπειτα θὰ πέσωμεν ἐπάνω μὲ τὰ βουρλότα. Τοῦτο τὸ πλοῖον εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ μεγαλήτερα· τὸ ἑτοιμάζω διὰ τὸν Καπετὰν-πασᾶν.

— Μοὶ συγχωρεῖτε, καπετάνιε, νὰ ἐρωτήσω τ' ὄνομά σας, εἶπεν ὁ Βάρθακας, ὅστις ἐὰν καὶ ἐμάντευε καὶ ἡμιεγνώριζε τὸν πυρπολητὴν, δὲν ἦτον ἔτι βέβαιος.

— Κωνσταντῖνος Κανάρης, ἅγιε Βενιαμίν· τυχηρὸν θὰ ἦναι αὐτὸ τὸ πλοῖον· τόσον καιρὸν εἰς τὸν πυθμένα του ὡς εἰς κελὶ ν' ἀσκητεύσῃ εἷς ἡγούμενος! Νὰ μᾶς ἀναγνώσῃς προσευχάς τινας μετὰ τὸ δεῖπνον, πάτερ Βενιαμίν.

— Εἰς τοὺς ὁρισμούς σας, καπετάνιε μου.

Ὁ Βάρθακας ὅσον ᾐσθάνετο ὅτι τὴν ἐπαύριον ἑκὼν ἄκων ἤθελε παρευρεθῇ εἰς τὴν ναυμαχίαν καὶ εἰς τὸν ἐμπρησμὸν, ᾐσθάνετο συγχρόνως καὶ τὰς φλέβας του νὰ ἐκκενοῦνται ἐκ τοῦ ὀλίγου αἵματος, ὅπερ τῷ ἔμενε. Μετὰ τὸ δεῖπνον ὁ ψευδοηγούμενος ἐξεστήθισε προσευχάς τινας καὶ ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ, οὓς ἐνθυμεῖτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ του, καὶ οὕς περ μετὰ κατανύξεως καὶ προσοχῆς οἱ ναῦται ἠκροάζοντο. Ἐτελείωσε δὲ, δεηθεὶς ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν πυρπόλων, καὶ τῆς καταστροφῆς ὁλοκλήρου τοῦ κράτους τοῦ Ὀσμάν.

Τὸ πλήρωμα ἀπῆλθεν ἔπειτα, ἐκτὸς τῶν φυλάκων, εἰς τὰς κλίνας των.

Διατρέχων τὸ καταστρωμα οὗτος μὲ δεδεμένας χεῖρας ὄπισθεν ἀνέπνεε μετὰ τοσαύτας ἡμέρας σύννους τὸν καθαρὸν ἀέρα τῆς μυριαστέρου ἐκείνης νυκτός. Αἱ φωσφόροι ἀτμίδες, ἡ

ἀργυρόφαιος τῆς σελήνης κεραία, καὶ ὁ παμφλασμὸς τῶν περικυκλούντων τὸ σκάφος κυμάτων τὸν ἐζωογόνουν· ἡ δειλὴ καρδία του, ποθοῦσα τὸν βίον, ἤρχισε νὰ τύπτηται ὑπὸ ἐλέγχων διὰ τὰς κλοπὰς καὶ κακουργήματά της· καὶ τοῦτο, διότι δὲν διώρα οὐδένα τρόπον ἀπελευθερώσεως ἐκ τοῦ περικυκλώσαντος αὐτὸν πανταχόθεν κινδύνου. Ποσάκις δὲν μετεμελεῖτο διότι ἐγκατέλιπε τὴν τερπνὴν Λέσβον, τὴν γῆν τῆς ἡσυχίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνέμετο ὑπὸ τοὺς ἔρωτας τῆς Σαπφοῦς καὶ τοῦ Τερπάνδρου καὶ Ἀρίονος τὰς λύρας τὰς ἡδονὰς ἁπάσας.

Ἔπεσε καὶ οὗτος πλησίον τοῦ πηδαλιούχου, καὶ ἀπεκοιμήθη ὕπνον τεταραγμένον καὶ διαφανῆ ὡς τὸν ὕελον.

ΚΕΦΑΛ 33

Η ΕΚΔΙΚΗΣΙΣ ΤΩΝ ΨΑΡΡΩΝ

Ὁ θερμὸς τοῦ Ἀρχιπελάγους ἥλιος ἤρχισε τὴν ἐπαύριον νὰ προχωρῇ πρὸς τὸν μεσημβρινὸν, ἀναβράζων σχεδὸν τὴν πίσσαν τῶν πυρπόλων, ὅταν ὅλος ὁ ἑλληνικὸς στόλος συμπυκνούμενος ἐπλησίαζε τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς πατρίδος τοῦ Πυθαγόρου· ἦτον ἡ ἑνδεκάτη τοῦ Αὐγούστου. Ὁ Χοσρὲφ-πασᾶς καὶ οὗτος μετὰ τῶν ἰσχυρῶν τριηρῶν του κατέπλεεν ἐκεῖ ἀπὸ Χίου προερχόμενος, ἐγκαταλιπὼν τὰς στρατιώτιδάς του εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἐφέσου διὰ νὰ παραλάβουν καὶ μεταφέρουν στρατεύματα εἰς Σάμον.

— Ἀκούεις κανονοβολισμούς; ἠρώτησεν ὁ Κανάρης τὸν ναύκληρον.

— Μάλιστα, καπετὰν Κωστατῆ.

Ἔστρεψε τὸ τηλεσκόπιον τότε καὶ ἐθεώρει πανταχόθεν.

— Ὁ Σακτούρης δὲν φαίνεται, ἐμουρμούρισε μετ' ὀλίγον· κάμε σημεῖον εἰς τὰ σπετζιώτικα, καὶ ἐρώτησον ποῦ εὑρίσκεται.

Τὸ σημεῖον ἔγεινε, καὶ ἐκεῖνα ἀπεκρίθησαν ὅτι ὁ Ὑδραῖος ναύαρχος ἦτον ἔμπρὸς, καὶ μετὰ τριῶν πλοίων ἐναυμάχει κατὰ εἴκοσι τουρκικῶν σακολέβων, αἵτινες μετὰ στρατευμάτων κατέπλεον διὰ τὸ Καρλόβασι τῆς νήσου.

— Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι οἱ πυροβολισμοί· νὰ ἰδῶμεν τί θὰ μᾶς φέρουν.

Εἰς τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπέστρεψαν καὶ ἔφερον τρεῖς σακολέβας καταπληρωμένας γενιτζάρων καὶ γιουρούκιδων, οἵτινες ἐστέλλοντο εἰς Σάμον. Ὅλους οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀπέρασαν ἀπὸ τὴν σπάθην των. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, βλέποντες τὸν κίνδυνον, ἐβύθισαν τὰς λοιπὰς, καὶ διὰ τῶν σκάλμων λέμβων των κατέφυγον εἰς τὴν ξηρὰν (α).

(α) Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 145.

Ὁ καπετὰν-πασᾶς ἦτον εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίνην, καὶ περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς ἐπαύριον ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ εἰς τὸ Βαθὺ τῆς Σάμου ἐλιμενισμένου ἑλληνικοῦ στόλου· πλὴν δύο πυρπόλα προχωρήσαντα κατ' αὐτοῦ τὸν ἐβίασαν ν' ἀποσυρθῇ, καὶ τότε ἤρχισε τοὺς πυροβολισμούς.

Ἅμα ἐλιμενίσθησαν, ὁ Βάρθακας ἤρχισε νὰ συνέρχηται εἰς ἑαυτὸν, ἐκ τῆς ἐλπίδος ὅτι ἤθελε δυνηθῇ ν' ἀποβῇ εἰς τὴν ξηράν. Τρὶς ᾔτησε τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Κανάρη, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπισκεφθῇ συγγενεῖς τού τινας ὄντας ἐπὶ τῆς Σάμου· πλὴν οὗτος σοβαρώτατα τῷ εἶπεν, ὅτι πρὸς οὐδένα συνεχώρει πρὸ τῆς ναυμαχίας τὴν εἰς τὴν ξηρὰν ἀπόβασιν.

Ὁ δειλὸς Βάρθακας ἠμηχάνει τότε τίνι τρόπῳ ἠδύνατο νὰ πηδήσῃ μίαν φορὰν ἐπὶ τῆς ὀλίγα βήματα ἄντικρύ του προκυμαίας.

Αἰσχυνόμενος ὁ Καπετὰν-πασᾶς μετὰ τοιούτου ἰσχυροῦ ςόλου νὰ μὴ δύναται νὰ καταστρέψῃ τὸν ἑλληνικὸν, τὴν δεκάτην ἕκτην τοῦ μηνὸς ἐπανῆλθε, καὶ μετὰ τεσσαράκοντα δύο πολεμικῶν τῆς γραμμῆς πλοίων παρετάχθη ἄντικρύ των (α).

— Ἐπάνω τὴν ἄγκυραν... ἐπάνω τὴν ἄγκυραν, ἔκραξεν ὁ Κανάρης· εἰς τὰ πανιὰ γρήγορα.

— Ἐμα...μα.... ὕρισεν ἡ θα...θά...λασσα ἀπὸ τὰ...τούρκικα, μὲ τρίζοντας ὀδόντας ἐτονθόρισεν ὁ καθηγητής.

— Δεήσου ἄλλην μίαν φορὰν, ἡγούμενε, διὰ τὴν καλὴν ἔκβασιν.

Ὁ ἡγούμενος Βάρθακας ἔπεσε πρηνὴς διὰ νὰ μὴ βλέπῃ, καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν νὰ τὸν λυτρώσῃ ἐξ ἐκείνης τῆς σιδηρᾶς χαλάζης, ἥτις πέριξ αὐτοῦ ἐσύριζε. Τότε ἤρχισαν καὶ τὸ φρούριον καὶ αἱ κανονοςοιχίαι τῶν Σαμίων νὰ πυροβολοῦν, ὁμοίως καὶ ἓν σῶμα νεοσυλλέκτων, τοποθετημένν παρὰ τοῖς ἐρειπίοις τοῦ περιφήμου τῆς Ἥρας ναοῦ, καλουμένου τὰ νῦν, αἱ Κολῶναι. Ὅλοι οὗτοι ἐμάχοντο μετ' ἀπιστεύτου ἐπιτυχίας κατὰ τῆς ναυαρχίδος, ἥτις ἦλθε καὶ παρετάχθη ἄντικρύ των.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐξῆλθε τοῦ λιμένος, οἱ δὲ κανονοβολισμοὶ ἔσειον καὶ αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Διὰ νὰ λάβῃ ἰδέαν ὁ ἀναγνώστης τῆς ναυμαχίας ταύτης, ἀρκεῖ νὰ τῷ εἴπωμεν ὅτι ἐντὸς τινῶν ὡρῶν μόνον ἀντηλλάγησαν 6500 σφαῖραι, ἐξ ὧν 5000, ἦσαν τουρκικαὶ, καὶ 1500 ἑλληνικαὶ (β).

— Τί κάμουν τὰ πυρπόλα τῶν Ὑδραίων! δὲν βλέπω κανένα νὰ κινῆται· σήκω, ἡγούμενε, τί ἔπεσες κατάχαμα, φθάνουν αἱ προσευχαί σου· βοήθησε καὶ σύ· εἶσαι συνειθισμένος 'ς τὸ μπαροῦτι.... πῶς τὰ ἔχασες;

— Εἰς τὴ ξη...ξηρὰ ...ὄχι καὶ 'ς τὴ θά...θάλασσα.

— Θὰ συνηθίσῃς ὀλίγον κατ' ὀλίγον· λάβε τὸ τηλεσκόπιον

(α) Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 146
(β) Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 147.

καὶ ἀνέβα ἐκεῖ ἐπάνω, καὶ θεώρει ἐκεῖνα τὰ μαῦρα τὰ κατάμαυρα καράβια· αὐτὰ εἶναι τὰ πυρπόλα· θεώρει, λέγω, τὰς κινήσεις των καὶ λέγε μου.

Ὅλος κλονούμενος ὑπήκουσε εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ πυρπολητοῦ ὁ Βάρθακας· πλὴν ἅμα ἀνέβη εἰς τὸ ὕψωμα τῆς πρύμνης, ὅπου ἦτο μᾶλλον ἐκτεθειμένος παντὸς ἄλλου εἰς τὴν χάλαζαν τῶν σφαιρῶν, μόλις ἵστατο πλέον ὁ τάλας εἰς τοὺς πόδας του.

— Τί βλέπεις; ἠρώτησεν ὁ Κανάρης.

— Ὁ κα... κα.. πνὸς δὲν μ' ἀφ.. φί.. φίνει νὰ... δδδδῶ.

— Λάβε σὺ τὸ τηλεσκόπιον, ἀπετάνθη πρὸς ῥωμαλαῖον ψαῤῥιανὸν μετὰ θυμοῦ ὁ πυρπολητής. Ὡς βέλος ἐτινάχθη ἐκεῖνος καὶ ἀνήρπασε τὸ τηλεσκόπιον ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ψευδοβενιαμίν.

— Πήγαινε εἰς τὴν κάμαραν καὶ κάθησαι, καλόγηρε· κατέβα κάτω, δὲν εἶσαι τοῦ λόγου σου διὰ πόλεμον· ἄλλην φορὰν νὰ μὴ καυχᾶσαι.

— Σ τὴν ξη... ξ.. ρὰν, κα.. καπετὰν Κω... στατῆ...

— Καπετὰν Κανάρη, καπετὰν Κανάρη· ἠκούσθη τότε φωνὴ διὰ τῆς θαλασσίου σάλπιγγος ἐκ πλοίου πλησιάζοντος αὐτούς.

— Ποῖος φωνάζει;

— Ὁ καπετὰν Δημήτρης Στακτούρης.

— Τί εἶναι;.... διατί κανένα ἀπὸ τὰ ὑδραϊκὰ πυρπόλα δὲν ὥρμησε κατὰ τοῦ Τούρκου;

— Κινήσετε νὰ κινήσωμεν καὶ ἡμεῖς· δὲ γνωρίζω τί διάβολο ἔπαθαν οἱ ναῦταί των καὶ δὲν θέλουν νὰ προχωρήσουν· ὑπεσχέθην πρὸς ἕκαστον ἑκατὸ γρόσια, καὶ πάλιν δὲν θέλουν; (α) *ἂν δὲν σπεύσῃς τοῦ λόγου σου οἱ Τοῦρκοι θὰ μᾶς ἐννήσουν, καὶ θὰ μᾶς πλησιάσουν μὲ τὰ βουνά των.*

— Μετὰ χαρᾶς, ἐμπρὸς, παλληκάρια· κάμε σημεῖον καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ ἄλλο τὸ ψαῤῥιανὸ νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ· ἐμπρὸς, ἐμπρός! ἡ δόξα καὶ σήμερον διὰ τοὺς ψαῤῥιανούς. Ἐνθυμηθῆτε τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Νικολάου· ἐνθυμηθῆτε τὰ κατεστραμμένα Ψαῤῥά.

— Ἐμπρὸς, ἐμπρὸς, ἔκραξαν οἱ ναῦται, καὶ θέσαντες πλησίστιον τὸ σκάφος κατὰ τουρκικῆς μεγάλης φρεγάδος, ἔῤῥιψαν τὴν σωτήριον λέμβον ὄπισθέν των· ἐπίσης τοὺς ἠκολούθησε καὶ τὸ ἕτερον πλοῖον.

— Ἐπάνω, καλόγηρε, ἔκραξεν ὁ Κανάρης, ἀνάψας τὴν δᾶδα του· ἐπάνω καὶ θὰ βάλωμε φωτιὰ νὰ μὴ σὲ ξεχάσωμεν κάτω.

Ἡ χάλαζα τῶν τουρκικῶν σφαιρῶν ἦτο πυκνοτάτη· κατ' εὐτυχίαν ὅμως οὐδεμία ἐπέτυχε. Καὶ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ λόρδου Βύρωνος « τότε πρέπει τις να φοβῆται τὰς σφαίρας τῶν Τούρκων, ὅταν δὲν σκοπεύουν» (β).

(α) Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 147

(β) Μίλεγγεν σελ. 306.

Ὁ Βάρθακας ἐξύπνησε τότε τῆς ἀδρανείας καὶ ἐπήδησε ν' ἀναβῇ, ὅτε ἠκούσθη συριγμὸς καὶ θλάσις βροντώδης· μία σφαῖρα εἶχε διαπεράσει ἀπὸ πλευροῦ εἰς πλευρὸν τὴν πρῷραν τοῦ πλοίου, ἐκλωπίσασα δύο μεγάλα πέταυρα (α) καὶ ἀνετρέψασα τοῦτον ἐπὶ τῆς κλίμακος τῆς ὁδηγούσης εἰς τὸ κατάστρωμα.

Ὁ καθηγητὴς ἐνόμισε ὅτι ἔφθασαν πλέον τὰ ἔσχατα τῶν στιγμῶν του.

— Τρέξατε νὰ κρατήσετε τὰ νερά· ὁ καϋμένος ὁ ἡγούμενος ἐφονεύθη.... ἡ σφαῖρα φαίνεται τὸν ἐπῆρεν, ἐμουρμούρισεν ὁ Κανάρης, θεωρῶν κάτω, καὶ οὗτινος ἡ φυσιογνωμία δεινὴ καὶ ἀρειμάνιος προέδιδε λύπην τινά.

— Φεύγουν, φεύγουν τὰ γνώρισαν.... κρίμας... τὰ γύρισαν ὅλα τὰ τούρκικα... πω.. πω... φόβος ποῦ τοὺς ἔκοψε! ἔκραξε χαροποιῶς εἷς τῶν ναυτῶν.

Τῳόντι, οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν θέαν τῶν πυρπόλων παρήτησαν τὸν πυροβολισμὸν, καὶ στρέψαντες τὰ πηδάλια ἔλαβον τὴν φυγήν (β).

— Δὲν εἶναι καιρὸς νὰ προχωρήσωμεν οὔτε ἡμεῖς, εἶπεν ὁ Καναρης· ἂς τοὺς διώξωμεν ὀλίγον καὶ ἐπιστρέφομεν· ὁ ἥλιος ἔδυσε.

Μετὰ δύο ὥρας ὁ Κανάρης ἔσβεσε τὴν φθοροποιάν του δᾷδα παρὰ τῷ πορθμῷ Δαρ-μπογάζι, τῷ χωρίζοντι τὴν Σάμον ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν, ὅπου ἦτον ἐλιμενισμένος καὶ ὁ λοιπὸς ἑλληνικὸς στόλος.

Μὲ σέβας καὶ ἐνθουσιασμὸν ὑπεδέχθησαν τὸν νεαρὸν Τρίτωνα τῶν Ψαῤῥῶν, οὗτινος ἡ σάλπιγξ μόνη διέλυσε τὴν γιγαντομαχίαν ἐκείνην.

Ὁ δὲ Βάρθακας, τὸν ὁποῖον κατ' ἀρχὰς ἐνόμισε φονευμένον, συνῆλθεν εἰς ἑαυτὸν, καὶ μὴ ἀκούων πλέον τὸν κρότον τῶν τηλεβόλων, ἐσκυμμένος καὶ ταπεινὸς ἀνέβη εἰς τὸ κατάστρωμα καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ πυρπολητοῦ.

— Ἐγέρθητι, ἡγούμενέ μου, μὲ ἀδιάγραπτον μετριοφροσύνην τῷ εἶπεν οὗτος. Μὲ εἶπες ὅτι εὑρέθης εἰς τοὺς πολέμους ὅλους, καὶ διὰ τοῦτο σ' ἐκράτησα ἐπὶ τοῦ πλοίου.

— Ἄλλο πρᾶγμα, παιδί μου, εἶναι ὁ πόλεμος τῆς ξηρᾶς, καὶ ἄλλο τῆς θαλάσσης.... ναὶ, εὑρέθην· καὶ τὸ μικρόν μου χαῖρι ἔκοψε τούρκικα κεφάλια ἀμέτρητα· μὰ νὰ σὲ πιάνῃ ἡ θάλασσα, καὶ νὰ τρίζῃ τὸ καράβι, καὶ νὰ βοοῦν τοιαῦτα θεοκάνονα, ποιὸς ἄνθρωπος ἀντέχει;

— Λοιπὸν αὔριον τὸ πρωῒ νὰ σὲ βγάλωμεν εἰς τὸ νησὶ, ἅγιε

(α) Ὁ ἴδιος Κανάρης κατὰ τὴν 6 τοῦ Αὐγούστου ν. ε. 1856 εἰς τὸν οἶκον του ἕνα ἑσπέρας εἰς Ἀθήνας μ' ἐδιηγήθη τὰς λεπτομερείας τῆς πυρπολήσεως τῆς φεργάδος· καὶ ὅλης σχεδὸν τῆς ἄνωθι λεπτομεροῦς περιγραφῆς ἦτο παρὼν καὶ ὁ ναυτοδίκης κύριος Σωτηριάδας γαμβρὸς τοῦ ἰατροῦ Θεοφιλᾶ.

(β) Γόρδων τόμ. β'. σελὶς 147.

Βενιαμίν· διότι τὸ παρατηρῶ, δὲν δύνασαι νὰ χρησιμεύσῃς, οὔτε ν' ἀνθέξῃς. Τὸ καράβι τοῦτο ἀργὰ ἢ γλήγωρα θὰ καῇ· ἠξεύρεις νὰ κολυμβᾷς;

— Ὡς τὸ μολύβι εἰς τὸν πάτο, ἀπεκρίθη μειδιῶν.

— Ἔχεις δίκαιο λοιπὸ νὰ φοβᾶσαι τόσο· γνωρίζεις ὅτι, ὅταν βάλωμε φωτιὰ καὶ κολλήσωμε εἰς τὸ τούρκικο, πρέπει νὰ πέσωμεν εἰς τὴν θάλασσα, καὶ κολυμβῶντες νὰ προφθάσωμεν τὴν σκαμπαβίαν;

— Ὄχι! .... ἀλήθεια;

— Ἂν ἐκολλούσαμε τί ἤθελες γίνει! .... ποῖος ἤθελε τοιαύτην ὥραν σ' ἐνθυμηθῇ! ...

— Νὰ πατήσω μίαν φορὰν εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ποτὲ, χαριτωμένη μου! νὰ μὴ μ' ἀξιώσῃς πλέον ποδάρι νὰ βάλλω εἰς τὸ νερό! εἶπεν ὁ Βάρθακας.

— Λοιπὸν αὔριον τὸ πρωῒ σὲ ῥίπτομεν εἰς τὴν ξηρὰν, ἐπειδὴ τώρα πλέον εἶναι νύκτα.

Ἐκοιμήθη ἡσυχώτερα τὴν ἑσπέραν ἐκείνην· τῷ ἐφαίνετο ὡς ὄνειρον τίνι τρόπῳ διεξέφυγε τοσοῦτον κίνδυνον· καὶ οὐδὲν ἕτερον διενοεῖτο, ἢ πῶς ἐκ Σάμου νὰ μεταβῇ ἀμέσως εἰς τὴν ὡραίαν του Λέσβον.

Καὶ ὁ Κανάρης καὶ οἱ ναῦται ἐκοιμῶντο βαθύτατα, ὅτε περὶ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς νυκτὸς ἠκούσθη αἴφνης ἡ φωνὴ τοῦ σκοποῦ « εἰς τὰ ὅπλα ».

Μόλις τὸ φῶς τῆς Ἠοῦς ἔβαφε τὸν ὁρίζοντα μὲ τὸ κροκόπεπλον αὐτῆς, καὶ εἶδον τὸν τουρκικὸν στόλον, βοηθούμενον ὑπὸ εὐδίων ζεφύρων, νὰ καταπλέῃ πρὸς τὸ μέρος των (α).

Ἡ ἀταξία κατ ἀρχὰς ἐτάραξεν ὅλους· ἤρχισαν ν' ἀνασπῶσι τὰς ἀγκύρας καὶ συγχρόνως ν' ἀναπεταννύουν τὰ ἱστία, ὅπως μὴ οἱ Τοῦρκοι προφθάσουν καὶ τοῖς κλείσουν τὸ στενὸν ἐκεῖνο· πρὸ τῆς ἀνατολῆς δὲ τοῦ ἡλίου ἦσαν ἕτοιμοι.

Ταύτην τὴν φορὰν καὶ οἱ λοιποὶ πυρποληταὶ ἤρχοντο εἰς ἅμιλλαν μετὰ τοῦ Κανάρη. Μία 1ης τάξεως φρεγὰς τεσσαράκοντα πυροβόλων καὶ ἑξακοσίων ἀνδρῶν, εἶχε προσεγγίσει τὸ ἀκρωτήριον τῆς ἁγίας Μαρίνης (β). Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Ὑδραίου Δημήτρη Ζαμπαῇ πλησίστιον ἐκίνησε κατ' αὐτῆς· ἂν καὶ ὁ Κανάρης ἦτον ἔτι εἰς νηνεμίαν.

— Ἡ ἀκόλουθος εἶναι ἰδική μας· εἶπεν ὁ ἀρειμάνιος Κανάρης πρὸς τοὺς ναύτας του· δὲν εἶναι τόσον μεγάλη, πλὴν τί νὰ γίνῃ, αὐτὴ πίπτει εἰς τὸν λαχνόν μας· κάτω εἰς τὴν σκαμπαβίαν, προσέθεσε πρὸς τοὺς κωπηλάτας.

— Εὐθὺς δεκαπέντε ἀνδρεῖοι ψαῤῥιανοὶ κατέβησαν εἰς τοὺς ταχεῖς κέλητας τοῦ πυρπολητοῦ, διότι ὁ Κανάρης ἐπαρατήρησεν ὅτι ὁ Χοσρὲφ-πασᾶς, ἀναγνωρίσας τὰ πυρπ

(α) Jourdain τομ. Β. σελ. 125

(β) Jourdain τομ. Β. σελ. 147.

πέστειλε τέσσαρας μεγάλας λέμβους μὲ στρατιώτας κατ' αὐτῶν.

— Τί στέκεσαι, καλόγηρε; δὲν καταβαίνεις; δὲν ἔβαλες ἀκόμη γνῶσιν; στρέψας εἶπε πρὸς τὸν Βάρθακα.

— Οὗτος τὴν φορὰν ταυτην παρετήρησεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ψαῤῥιανοῦ τοιαύτην φοβερὰν ἀπόφασιν, καὶ τοιαύτην γοργότητα εἰς τὰς κινήσεις του, ὥστε, ὑπερνικήσας τὴν δειλίαν του, ἔδραμε πρὸς τὴν πρύμνην καὶ ἔκαμε σημεῖον πρὸς τοὺς κωπηλάτας τοῦ κέλητος νὰ πλησιάσουν. Εἷς ἐξ ἐκείνων ἐκρεμάσθη τότε ἐπὶ τοῦ πηδαλίου, καὶ λαβὼν τοῦτον ἐκ τῆς δεξιᾶς μάλης ὡς δέμα τὸν κατεβίβασεν ἐν αὐτῷ.

Περιεσταλμένος τότε μ' ἐσφιγμένους ὀδόντας ἤκουεν ἀλαλος τὰς διαφόρους ὁμιλίας καὶ παρατηρήσεις τῶν ψαῤῥιανῶν ναυτῶν. Αἱ τουρκικαὶ λέμβοι ἐπλησίασαν εἰς τουφεκίου ἀπόστασιν καὶ ἤρχισαν τὸν ἀκροβολισμόν· τὸ πῦρ τῶν ψαῤῥιανῶν τοὺς ἔκαμε συντόμως ν' ἀπομακρυνθῶσι· πάλιν ἐπανῆλθον ζωηρότερα καὶ πάλιν ὀπισθοδρόμησαν· ὁ καιρὸς ἤρχισε νὰ φυσᾷ οὔριος· τὰ δύο πυρπόλα ἐδίωκον τὴν δυστυχῆ φρεγάδα, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ ἄλλο εἰμὴ ἢ νὰ στρέψῃ ἐπὶ τῶν πλοίων μὲ τὸν ἄνεμον ἐναντίον της, ἢ νὰ πέσῃ εἰς τὴν ξηρὰν, ἢ νὰ σταθῇ καὶ περιμένῃ τὴν τύχην τῶν φλογῶν.

Ἡ τύχη τῆς Σάμου τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπαίζετο εἰς τὰ σκέλη τοῦ ψαλιδίου τῆς Μοίρας. Εἰς τὸν πορθμὸν καὶ εἰς τὰς ἄντικρυ δύο ὄχθας του εὑρίσκοντο περίπου ἑξήκοντα χιλιάδες Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι, διαφιλονεικοῦντες πεισματωδέστατα τὴν νῆσον (α).

Ἦτον ἡ ἑνδεκάτη ὥρα, ὅτε ὁ Ὑδραῖος πυρπολητὴς εὑρίσκετο ἤδη οὐχὶ μακρὰν τῆς φρεγάδος.

— Ὀπίσω, ὀπίσω! ἔκραξεν ὁ Κανάρης πρὸς τὸν ναύκληρόν του, καταβιβάζων τὸ τηλεσκόπιον ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ κάμνων σημεῖον εἰς τὰς λέμβους του νὰ τὸν πλησιάσουν· ὁ Λυκοῦργος εὑρίσκετο ἡμιθανὴς διὰ τὴν νέαν θέσιν του. Ὀπίσω λέγω, ἔκραξεν ἐντονώτερα· νὰ πέσωμεν ἐπάνω εἰς τὴν ἰδίαν φρεγάδαν· ὁ Ζαμπαλῆς θ' ἀποτύχῃ· οἱ Τοῦρκοι ἁρμάτωσαν τέσσαρα λαντζόνια καὶ ἐκίνησαν κατ' ἐπάνω του· γρήγορα νὰ τῷ δώσωμεν βοήθειαν.

Τὸ πυρπολικὸν τότε τοῦ Κανάρη ἔστρεψε, καὶ κατέπλευσεν ἐναντίον τῆς αὐτῆς φρεγάδος.

Πραγματικῶς, ὁ Δημήτριος Ζαμπαλῆς ἰδὼν τὰς ἐπακτρίδας τῆς φρεγάδος διευθυνομένας κατ' ἐκείνου, ἐβιάσθη ν' ἀνάψῃ τὸ πυρπόλον του πρόωρα, καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν κατέκαυσε καὶ χεῖρας καὶ πρόσωπόν του (β). Τὸ πυρπόλον τοῦτο ἐνεπρήσθη ἄνω-

(α) Γέρδων τόμος Β. σελ. 148.
(β) Jourdain τομ. Β. σελ. 125.

φελῶς· καὶ ἡ φρεγὰς ἠδυνήθη, βοηθουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, νὰ τὸ ἀποφύγῃ.

— Ἔρχεται κατ' ἐπάνω μας.... δὲν μᾶς γνώρισε... καλὰ τὴν ἔχομεν, εἶπεν ὁ Κανάρης, κρατῶν τὴν δᾷδα εἰς χεῖρας καὶ θεωρῶν πρὸς αὐτὴν, ὡς κυνηγὸς, ὅστις μὲ χαρὰν βλέπει τὸ θήρευμα πρὸς τὸ μέρος του ἑκουσίως νὰ πλησιάζῃ

Τῳόντι, μετὰ τρία λεπτὰ ἔκραξε, «τοὺς γάντζους, τοὺς γάντζους.» Οἱ Μουσουλμάνοι τὸν ἐγνώρισαν, καὶ ἔστρεψαν νὰ ῥιφθῶσιν ἔξω εἰς τὰς ἄμμους, πλὴν εἰς μάτην· ὁ Κανάρης δὲν ἐβιάζετο· εἶχεν οὐχὶ μόνον ἀλώβητον φόβου τὴν καρδίαν, ἀλλ' ἦτο καὶ προικισμένος μ' ὅλην ἐκείνην τὴν παῤῥησίαν τοῦ πνεύματος, ἥτις ἐχαρακτήρισε τοὺς μεγάλους ἄνδρας τοῦ κόσμου. Εἶχεν ὀμόσει ἢ νὰ τελευτήσῃ ἐνδόξως, ἢ νὰ ἐκδικηθῇ τῆς πατρίδος του τὴν ἀποτέφρωσιν· εἰς τὸν πλευστὸν βωμόν του δὲν ἔθεσε τὸ πῦρ, εἰμὴ ὅτε ἐναργέστατα ἐπείσθη ὅτι τὰ ἐπ' αὐτοῦ ὁλοκαυτώματα περιεπλέχθησαν ἀσφαλῶς· ἐῤῥίφθη μετὰ ταῦτα εἰς τὴν λέμβον καὶ ἠκολουθήθη καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ναυτῶν του· ὁ δὲ κέλης του καὶ τρεῖς ἄλλοι τῶν ἄλλων πλοίων ἦλθον νὰ τοὺς σώσουν (α).

Οἱ ναῦται τῆς φρεγάδος, ἀφήσαντες αὐτὴν ἄελπτον ἐπροσπαθησαν νὰ διαφύγουν μὲ τὰς λέμβους· πλὴν αἱ λέμβοι τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἐπρόφθασαν καὶ κατέσφαξαν τοὺς πλείονας.

Μετὰ μίαν ὥραν αἱ φλόγες ἔφθασαν εἰς τὴν πυριταποθήκην, καὶ τότε ἠκούσθη μέγιστος κρότος. Ἡ φρεγὰς διεῤῥήχθη εἰς μυρία τεμάχια, εἰς πυρίνους ἀκτῖνας, καὶ εἰς καπνὸν ζοφώδη, ἅτινα μετ' ὀλίγον ἀπεσβέσθησαν εἰς τὸ ἁλμυρὸν τῆς θαλάσσης ὕδωρ (β).

Ὁ κρότος καὶ τὸ φαινόμενον ἔκαμαν τὸν μὲν Καπετὰν-πασᾶ νὰ κρατήσῃ ἐκκρεμῆ τὴν ναυμαχίαν δι' ὀλίγην ὥραν, τοὺς δ' Ἕλληνας νὰ παραταχθῶσι στρατηγικώτερα.

Ὁ Βάρθακας τὴν φορὰν ταύτην οὐχὶ τοσοῦτον μεταξὺ τῶν σφαιρῶν καὶ τοῦ κινδύνου, κατεφόρτονε τὸν Κωνσταντῖνον Κανάρην ἐπαίνων καὶ κολακειῶν διὰ τὸ κατόρθωμά του. Παρεκάλει δὲ αὐτὸν νὰ τὸν ἀποβιβάσῃ εἰς οἱανδήποτέ τινα ἄκραν τῆς γῆς.

Ἤδη ἡ λέμβος τοῦ ψαῤῥιανοῦ ἥρωος περιέπλεε τὴν ἀσιατικὴν ὄχθην· ἐκεῖ λοιπὸν ἐν ἀγνοίᾳ ἀπεβίβασε τὸν ἐξωλέστατον Βάρθακα.

Περὶ τὰς τρεῖς ὥρας μετὰ μεσημβρίαν ὁ Βατικιώτης ἐπυρπόλησεν ἓν Τυνικὸν βρίκιον τῶν εἴκοσι τηλεβόλων (γ). Περὶ τὴν πέμπτην ὁ Ῥαφαλιᾶς ἐσφενδόνισεν εἰς τὸν ἀέρα μεγάλην

(α) Καὶ τὸ χωρίον τοῦτο μ' ἐδιηγήθη ἀπαράλλακτα ὁ ναύαρχος Κανάρης τὴν ἰδίαν ἑσπέραν 6 Αὐγούστου τοῦ 1856.

(β) Γόρδων τομ. β. σελ. 125.

(γ) Γόρδων, τομ. Β'., σελ. 148.

Τριπολικὴν κορβέταν. Ὁ Ῥομπότζης ἔῤῥιψε καὶ οὗτος τὸ πυρπόλον του ἐπὶ ὑψηλῆς φρεγάδος, πλὴν ἀτυχῶς αὕτη ἐκ τριχὸς διεξέφυγε τὸν ἐμπρησμὸν, ἕνεκα τῆς μεγίστης ἐπικουρίας, ἥτις ἀπὸ τοῦ λοιποῦ τουρκικοῦ στόλου ἀπεστάλη.

Ἡ ἔνδοξος τῶν Ἑλλήνων αὕτη ἡμέρα ἦτον ἡ δεκάτη ἑβδόμη τοῦ αὐτοῦ μηνός.

Ἀπηυδημένος ὁ ἐχθρικὸς στόλος, ἀποκαρδιωμένος καὶ βεβλαμμένος, τὴν νύκτα ἄφησε τὴν Σάμον, τοσοῦτον μᾶλλον ταχύτερον, καθ' ὅτι ἔμαθεν ὅτι καὶ τὰ ὑπὸ τὸν Ἀποστόλην λοιπὰ ψαῤῥιανὰ πλοῖα ἔφθασαν· καὶ ἀπέπλευσεν εἰς συνάντησιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ, ὅστις διευθύνετο ὑπὸ τὸν Ἰβραὴμ-πασᾶ κατὰ τῆς Πελοποννήσου.

ΚΕΦΑΛ. 34.

Η ΗΡΩΙΚΗ ΔΙΗΓΗΣΙΣ.

Τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεβιβάσθη ὁ Βάρθακας ἦτο πλησίον τῆς Σκάλα-Νόβας· δηλ. ἐκεῖ ὅπου τὰ ἀσιατικὰ στρατεύματα ἦσαν ἐστρατοπεδευμένα καὶ ἐπερίμενον τὴν εἰς Σάμον ἀπόβασίν των· ταῦτα εἰς τὴν ἧτταν τοῦ στόλου των ἤρχισαν νὰ διασκορπίζωνται.

Ἦτο σχεδὸν νὺξ, ὅτε ἡ σατυρικὴ αὕτη μορφὴ παρουσιάσθη πρὸς τὸν πλοίαρχον τῆς τουρκικῆς κορβέτας, ἥτις, μόνη ἐλλιμενισμένη ἐκεῖ πλησίον, ἀνέσπα ἄγκυραν, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὸν στόλον· ἔδωκε γνωριμίαν πρὸς τοῦτον τίς ἦτον, καὶ ἀμέσως ἐπεβιβάσθη ἐπὶ ταύτης. Ὁ Βάρθακας ἐνόμισε τότε ὅτι εἶναι ἀσφαλέστερον νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἢ νὰ διακινδυνεύσῃ νὰ διέλθῃ ἐν μέσῳ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Λέσβον.

Ἐπιστρέφομεν εἰς τὴν ναυαρχίδα. Ὁ σφαγεὺς τοῦ Κιατίπογλου, ὁ ἀλαζὼν καταστροφεὺς τῶν Ψαῤῥῶν, ὁ δακρυχαρὴς, λέγω, Χοσρὲφ-πασᾶς εἰς τοιαύτην ἀποτυχίαν ἐδέρετο ὑπὸ θυμοῦ καὶ παραφροσύνης· οἱ μήνιγγές του ἐσφοδροκτύπων, τὰ δὲ χείλη του ἦσαν λευκὰ, καὶ κάθε λεπτὸν ἀπεφάσιζε νὰ κελεύσῃ νὰ προχωρήσουν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στόλου τὴν ναυαρχίδα του κατὰ τῶν ἀπίστων, καὶ κάθε λεπτὸν μετεμελεῖτο, ἀναλογιζόμενος τοῦ φοβεροῦ καρᾶ-Ἀλῆ τὸ τέλος. Τὸ ὄνομα Κανάρης τοσοῦτον τρόμον τῷ ἐπροξένει, ὅσην ᾐσθάνετο τὴν δίψαν τοῦ νὰ ῥοφήσῃ τὸ αἷμα τοῦ ἐνδόξου πυρπολητοῦ· τὸ δεῖπνον ἦτο παρατεθειμένον ἐνώπιόν του, πλὴν ποσῶς εἰς τοῦτο προσεῖχεν· ἡ εἰκὼν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀδιαλείπτως ἐζωγραφίζετο εἰς τὴν φαντασίαν του. Τρία ὡραῖα πλοῖά του ἐξ ἑκατὸν πυροβόλων

μετὰ χιλίων ἀνδρῶν ἐπήδησαν εἰς τὸν ἀέρα (α), καὶ εἶτα κατεβροχθίσθησαν ὑπὸ τῆς παμφάγου θαλάσσης, ἀφήσαντα μόνον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της τὰ θλιβερὰ λείψανά των· οὔτε κἂν μίαν λέμβον δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνατρέψῃ ἔτι τῶν Γκιαούριδων. Ὦ! μὰ τὴν ἀλήθειαν! εἰς τὴν ἀκαταμάχητον ἀλαζονείαν ἑνὸς τυράννου, εἰς τὸν ἀδυσώπητον ἐγωϊσμόν του, τὸ τοιοῦτον εἶναι κόλασις δριμυτέρα καὶ τοῦ πυριφλεγέθοντος.

Εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸν εὗρεν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ἢ κάλλιον ὁ διοικητὴς τῆς Λέσβου, ὅτε εἰσῆλθε.

— Πῶς!! ζῇς;... Ἀρναοὺτ, εἶσαι ζῶν; ἔκραξεν ἱστάμενος.

— Ζῶ.... μειδιῶν σοβαρῶς ἀπεκρίθη οὗτος.

— Πόθεν ἔρχεσαι;

— Ἀπὸ τὸν ᾅδην.:.. τί ἔχει νὰ 'πῇ ἄλλη ζωὴ τώρα γνωρίζω· ἐπῆγα καὶ ἐπέστρεψα.

— Τῇ ἀληθείᾳ δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω ὅτι ζῇς· σ' ἐνόμιζον τεθαμμένον πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο κοιμητήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου.

— Καὶ δὲν ἐπήδησα, νομίζετε, εἰς τὸν ἀέρα; ἐπήδησα...καὶ ἠξεύρετε ποῦ ἔπεσα; κατὰ μεσῆς εἰς τοῦ Κανάρη τὸ πυρπόλον. Ἤμην κἀγὼ ἐπ' αὐτοῦ ὅτε ἔκαυσε τὴν φρεγάδα μας... πῶς ἔφυγον ἀπὸ τὰ νύχια του, ἐγὼ καὶ ὁ προφήτης μόνοι τὸ γνωρίζομεν.

— Τί λέγεις!!.. κάθησαι, κάθησαι, Πασᾶ· βάϊ, βάϊ, τί σκυλὶ εἶναι αὐτὸς ὁ Κανάρης!

— Σκυλὶ, οὔτε ὁ παλαιὸς, οὔτε ὁ νέος κόσμος ἐγέννησαν ἄλλον ὡς αὐτόν· ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀλήθεια!... μ' ἔδοσε νὰ βλέπω μὲ τὸ τηλεσκόπιόν του, προσέθεσε γελῶν καὶ ἀνασπῶν τοὺς ὤμους.

— Δὲν θὰ τὸν βάλω εἰς τὸ χέρι; θὰ τὸν ψήσω ζωντανόν... σ' ἔδοσε τὸ τηλεσκόπιον!... λέγε, καϋμένε Ἀρναοὺτ-πασᾶ, μίαν ὥραν ἀρχήτερα τὴν ἱστορίαν σου· εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ τὴν ἀκούσω.

Οἱ δύο Σατράπαι ἐκάθησαν ἄντικρυ τοῦ δείπνου, καὶ ὁ ἥρως μας ἤρχισεν ὡς ἀκολούθως.

— Ὅταν οἱ ψαῤῥιανοὶ ἔβαλον τὸ πῦρ εἰς τὴν πυριταποθήκην τοῦ ἁγίου Νικολάου, εἶδον μίαν λαμπροτάτην φλόγα, καὶ ἐνταυτῷ ἤκουσα ἕνα κρότον. Μοὶ ἐφάνη ὡς νὰ ἤνοιξεν ἡ θάλασσα καὶ κατέπιε τὴν νῆσον· ἐζαλίσθην, ἐκωφάθην, ἐβουβάθην, ἐκρατήθην· τί ἀπέγεινον, οὔτ' ἐγὼ γνωρίζω· τοῦτο μόνον γνωρίζω, ὅτι μετὰ πολλὰς ὥρας ὅτε συνῆλθον εἰς ἐμαυτὸν εὑρέθην περιπεπλεγμένος εἰς τοὺς κλάδους μιᾶς συκῆς, ὅπου ἦσαν κεκρυμμένοι εἷς ψαῤῥιανὸς, ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς μου, καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες γυναῖκες.

— Τί μοῦ λέγεις!! βάϊ!.. βάϊ!.. βάϊ!.. αὐτὰ εἶν[illegible]

(α) Γόρδων τόμ. β. σελ. 148

στια, πράγματα έξεφώνησεν ὁ ναύαρχος, ριζηδὸν σύρας τὸν πώγωνά του.

— Τοῦτο δὲν εἶναι τίποτε ὡς πρὸς τὰ κατωτέρω· ἄκουε, Καπετὰν-πασᾶ· Ὁ καρᾶ-Σεϊδαλῆς μ' ἐγνώρισε, καὶ ἀμέσως εἶπε πρὸς τοὺς ψαῤῥιανούς τίς εἶμαι· φαντάσθητι θέσις! ν' ἀκούσουν ἐκεῖνοι οἱ μαχαιροβγάλται, οἵτινες ἔβλεπον φανερὰ τὴν πατρίδα των κατεστραμμένην, ὅτι ἤμην ὁ διοικητὴς τῆς Λέσβου! ὁ εἷς μὲ θλίβει ἀπὸ τὸν λαιμόν, ὁ ἄλλος ἐγγίζει ἐν φρικτὸν ἐγχειρίδιον εἰς τὴν καρδίαν μου, ἄλλος μοῦ ἀνασπᾷ τὰ μαλλιὰ καὶ ἄλλος μοῦ κρατεῖ τὸ στόμα· ἐκεῖνο ποῦ μ' ἔκαμε νὰ φρενιάσω τὸ περισσότερον, ἦτον ὁ προδότης καρᾶ-Σεϊδαλῆς· ἦτο χειρότερος τῶν ἄλλων· ὅσον διὰ τὰς γυναῖκας, γυναῖκες ἦσαν ἐκεῖναι, ἢ δράκεναι;

— Λοιπὸν πῶς τὴν ἐγλύτωσας;

— Πρὶν μὲ τελειώσουν, ἄφησαν ὀλίγον τὸ στόμα μου ἀνοικτόν· ἐγὼ δὲν τὰ ἔχασα.... πρέπει νὰ γνωρίζῃς, πρᾶγμα ἀλλόκοτον! εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις ἐγὼ πάντοτε σκυλὶ μονάχο γίνομαι· τοῖς ὡμίλησα μὲ ῥητορικήν, τοῖς ἐνεχείρισα ὅ,τι εἶχον ἐπάνω μου, καὶ τοῖς ὑπεσχέθην τὴν ἡμίσειαν Λέσβον λύτρα, ἐὰν μὲ χαρίσουν τὴν ζωήν. Τέλος τοῖς ἔδωσα νὰ καταλάβουν ὅτι μὲ τὴν ἰδικήν μου ζωὴν ἠμπόρουν ν' ἀνταλλάξουν ἑκατὸν αἰχμαλώτους συμπατριώτας των· τὴν νύκτα ὁδοιποροῦντες ἐφθάσαμεν εἰς τὸ παραθαλάσσιον, καὶ τὸ πρωῒ περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς ἡμέρας βλέπομεν μακρὰν μέγα πλοῖον..

«Κολυμβῶντες θὰ τὸ φθάσωμεν», φωνάζουν αἱ γυναῖκες.

— Τί φῶκαι!... ἐωσοῦ νὰ στριφογυρισθῶ, ἦσαν εἰς τὴν θάλασσαν· « τί περιμένεις, Πασᾶ; κράζει μία, πέσε 'ς τὸ γιαλό» δὲν ἐγνώριζα νὰ πλέω... ἄλλος θάνατος ἐμπρός μου· ὁ ἄπιςος καρᾶ-Σεϊδαλῆς μὲ δράττει εἰς χεῖράς του καὶ μὲ σφενδονίζει τρεῖς ὀργυιὰς μακρὰν εἰς τὸ νερόν.

— Καϋμένε Ἀρναούτ... ἀχ τὸν καφίρ! τί κόψιμο ποῦ θέλει!... κομμάτια, κομμάτια!... λοιπόν!

— Δὲν θὰ πέσῃ εἰς τὰ νύχια μου; ἐπανέλαβεν ὁ κυνολέσχης, ἀναπνέων μακρὰν ἀναπνοήν· ἂς ἦναι... ἡ ἀπελπισία κάμνει τὸν ἄνθρωπον πολυτεχνίτην. Ἔμαθον εἰς μίαν στιγμὴν νὰ κολυμβῶ, καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῶν ἄλλων ἐφθάσαμεν εἰς τὸ πλοῖον· ἦτο καταπεπληρωμένον ψαῤῥιανῶν· τί νομίζεις μὲ κάμνουν! μὲ ῥίπτουν ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου τὸν θάλαμον εἰς μίαν στενὴν καὶ ὑγρὰν εἱρκτὴν μὲ ἁλύσους εἰς χεῖρας καὶ πόδας, καὶ μὲ ψωμὶ καὶ νερὸ μόνον· ἐκεῖ ἔμεινον, ἀγαπητέ μου, σωστὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἄλλας τόσας νύκτας.

Φρικτόν!... ἀχ, γκιαουράδες! θλίβων σπασμωδικῶς τοὺς γρόνθους, ἐτονθόρισεν ὁ ναύαρχος συστρεφόμενος ἐπὶ τοῦ σοφᾶ του.

— Ἄκουε ἐδῶ.... ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπαντᾷ τὸ πλοῖον ἐ-

εῖνο καὶ παραλαμβάνει ὅλους τοὺς φονιάδες διὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς Ὕδραν, Ναύπλιον καὶ Σπέτζας· εἰς τὴν ταραχήν των μὲ λησμονοῦν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας παραγεμίζουν τὸ πλοῖον διὰ πυρπόλον· εἶναι τὸ αὐτὸ ὁποῦ ἔκαυσε τὴν φρεγάδα, καὶ τὸ ὁποῖον ἐδιοίκει ὁ Κανάρης.

— Τί μὲ λέγεις!...

— Μάλιστα· τὸ παραγεμίζουν μὲ ῥητίνην, πίσσαν, μὲ.. καὶ με.. με.. με ὅλας τὰς καυστικὰς ὕλας, καὶ ἑτοιμάζονται. Κατὰ καλὴν τύχην πρὶν κινήσουν ἔγεινεν εἰς τὸν θάλαμον τοῦ πλοιάρχου τὸ συμβούλιον. Ὅταν ἤκουσα ποῦ εὑρισκόμην καὶ ποῦ ἐπήγαινεν,ἔφαγα τὰ σίδηρα διὰ νὰ ἐκβῶ ἔξω· τῳόντι, τὸ ἑσπέρας ἀφοῦ ἐξεπλεύσαμεν, ἐνῷ ὁ Κανάρης ἐδείπνει, ὡς ῥαπάνι, ὅπου εἶπε καὶ ὁ ὑπηρέτης του, ἐξεφύτρωσα ἐμπρός του.

— Καλὰ ποῦ δὲ σ' ἔκαμε χίλια κομμάτια.... διέκοψε μετ' ἀπορίας ὁ Χοσρέφ.

— Τίποτε... τοὐναντίον.... ἅμα ἤκουσε ποῖος εἶμαι, μὲ προσεκάλεσεν εἰς τὴν τράπεζάν του.

— Ὁποίου εἴδους ἄνθρωπος εἶναι, Ἀρναούτ; συσπῶν τὰς ὀφρῦς πάλιν διέκοψεν ὁ Τοπάλης.... κανένας χονδροκαμωμένος, βέβαια.

— Τὸ ἀνάπαλιν.... ἄλκιμος, εὐκίνητος, μιᾶς ἀδιασείστου ἀταραξίας, μιᾶς γοητευτικωτάτης καλοσύνης, ἄνευ ὑπερηφανείας, μετρίου ἀναστήματος, μὲ ἀρτιφυῆ μύστακα, καὶ ὄμματα ὀξυδερκῆ ὡς τοῦ ἱέρακος, πλὴν γλυκὰ καὶ μαγευτικά.

— Περίεργον καὶ ἐγὼ τὸν ἐνόμιζον κανένα ἀγριάνθρωπον.

— Κακῶς τὸν ἐνόμιζας.... μὲ μετεχειρίσθη μὲ ὅλην τοῦ βαθμοῦ μου τὴν ἀξιοπρέπειαν· μ' ἐφιλοξένησεν ὅ,τι εἶχε καλλίτερον, καὶ ἔπειτα ἐπέσαμεν εἰς μακράς... μακρὰς ὁμιλίας περὶ τῆς ἐπαναστάσεως· τί νὰ σὲ εἴπω.... ὁ ἄνθρωπος εἶχε κάποιον δίκαιον « ἄλλο δὲν ζητοῦμεν εἰμὴ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τίποτε ἄλλο » ἔλεγε.

— Μάλιστα.... ἐλευθερίαν.... σηκτὴρ γκιαούριδες... τὸν χρόνον ὁποῦ δὲν ἔχει ῥαμαζάνι.

— Διῆλθον εἰς τὸ πυρπόλον ἐκεῖνο ὡραίας ἡμέρας, Χοσρέφ· καὶ ἠγάπησα ὀλίγον αὐτὸν τὸν Κανάρην· ἔφθασε καὶ ἡ προχθεσινὴ ἡμέρα καὶ ἤρχισεν ὁ πόλεμος· αἱ σφαῖραι διεσταυρόνοντο ἀπὸ τὴν πρῷραν εἰς τὴν πρύμνην, καὶ ἀπὸ τὴν πρύμνην εἰς τὴν πρῷραν, ὡς τοῦ ὑφάντου τὸ βέλος· ἐκεῖ, φίλε μου, ἐθαύμασα τὸν Κανάρην· εἰς τὸν γάμον μέσα ἐὰν ἦτον ὁ διάβολος, ἢ εἰς χορὸν, δὲν ἤθελε περιπατεῖ μὲ περισσοτέραν ἀδιαφορίαν καὶ φλέγμα· εἰς τοιαῦτα παραδείγματα ποῖος μένει ἀναίσθητος; πῶς; νὰ τῷ δείξω ὅτι ὁ Μουσουλμάνος εἶναι κατώτερος; ἀνέβην κἀγὼ ἐπάνω ἀπὸ τὸν πηδαλιοῦχον εἰς τὸ κατάρτι εἰς τὸ ἀκόντιον τοῦ φλόκου καὶ διὰ τηλεσκοπίου ἐθεώμην τὸ [illegible] ἐκεῖνο τῆς ναυμαχίας· ἐπροσποιεῖτο ὅτι δὲν μ' ἔβλεπεν ὁ Κα-

νάρης σου, καὶ μ᾽ ὅλον τοῦτο τὸ μάτι του ἔπαιζε ὡς τῆς σουσουράδας τὴν οὐράν. Δεκάκις τὸ ἰδικόν μου τὸ ἐπρόφθασεν ὅπου πλαγίως μ᾽ ἐθαύμαζε· νὰ μὴ σὲ τὰ πολυλογῶ, εἶχον καὶ τύχην· διότι ὡς τὰ μαλλιά μου χιλιάδες σφαῖραι ἀπέρνων ἀπὸ τ᾽ αὐτιά μου, καὶ καμμία δὲν μ᾽ ἔβλαψεν.

— Ἀφερὶμ, πασᾶ, ἀφερίμ! χαρὰ εἰς τὸν Προφήτην ὅπου ἔχει τοιούτους ὀπαδούς! ἔκραξεν ὁ Χοσρὲφ μετὰ θαυμασμοῦ.

— Τὸ ἑσπέρας ἐν καιρῷ τοῦ δείπνου ὁ ἀνδρεῖος ψαῤῥιανὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ μὲ ῥαντίσῃ μὲ ὀλίγας δάφνας διὰ τὸ κίνημά μου· μ᾽ ἐπέπληξεν ὅμως ἐξ ἄλλου, διότι τοσοῦτον ἐξέθεσα τὴν ζωήν μου. Ἔπειτα προσέθεσε « Βλέπεις τοῦτο τὸ πλοῖον; αὔριον μὲ αὐτὸ θὰ καύσω τὸν ναύαρχόν σας, ὡς ἔκαυσα καὶ τὸν καρᾶ-Ἀλῆ.»

— Ὁ ἄνανδρος !! . . . ἂς ἔλθῃ!

« Λυποῦμαι, εἶπεν, ὅτι θὰ παρευρεθῇς εἰς τοιαύτην κηδείαν, πλὴν ὁ Χοσρὲφ κατέστρεψε τὰ Ψαῤῥά· καὶ ὅσον ἔχω μίαν ζωὴν καὶ ἓν πλοῖον, καὶ εἰς τὸ παλάτι του τοῦ Βοσπόρου ἂν κρυβῇ καὶ ἐκεῖ θὰ ὑπάγω νὰ τὸν εὕρω».

Ὁ Χοσρὲφ ἔγεινεν ὠχρὸς καὶ σύννους.

— Ἀληθῶς, φίλε μου, ναύαρχε . . . . τὴν ἄλλην ἡμέραν ἄλλο ὄνομα δὲν ἐφώναζεν, εἰμὴ τὸ ἰδικόν σου· ἐμυκᾶτο ὡς ταῦρος, ὠρύετο ὡς σκύλος, ἐζήτει τὴν ναυαρχίδα καὶ ἐφώναζε, Χοσρέφ, Χοσρέφ! καὶ ὅταν δὲν τὴν εὕρισκε, καὶ εἶδε τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ζαμπαλῆ, φοβηθεὶς μήπως πάθῃ ὁ ἑλληνικὸς στόλος, παρῃτήθη ἀπὸ τοῦ νὰ σὲ ζητῇ πλέον, καὶ ἔστρεψε κατὰ τῆς φρεγάδος· ὡμοίαζε τὸν ἀετὸν, ὅταν ἀπὸ τὰ ὕψη καταβαίνῃ διὰ νὰ ἁρπάσῃ τὸ περιστέρι. Ἐκάθησα τότε χαμαὶ, καὶ ἐθρήνουν ὡς νήπιον τὴν καταστροφὴν τῶν ἰδικῶν μας· τέλος ἐπήδησα καὶ ἐγὼ εἰς τὴν λέμβον του· μὲ εἶπε τότε ὅτι ἦτον ἕτοιμος νὰ μὲ ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν ξηρὰν διὰ νὰ ὑπάγω ὅπου θέλω· μὲ ἐσυμβούλευσεν ὅμως νὰ μὴ καταφύγω εἰς τὴν ναυαρχίδα σου, διότι ἡ τύχη της ἦτο γεγραμμένη εἰς τὸ προγνωστικόν του . . . . « ἀργὰ ἢ ἐγρήγωρα θὰ τὴν ῥίψω εἰς τὸν ἀέρα » ἐπρόσθεσεν.

—Ὁ σεϊτάν! . . . νὰ ἰδῇς ὅπου θὰ τὸ κάμῃ· τοιοῦτος δαίμων . . . οὐδενὸς τὰ πυρπόλα κολλοῦν ὡς αὐτοῦ . . . εἰς ἄλλο καράβι θὰ ἔμβω, Ἀρναοὺτ, καὶ εἰς ἄλλο θὰ ὑψώσω τὴν σημαίαν τοῦ ναυάρχου, λίαν περιδεὴς εἶπεν ὁ ναύαρχος.

Τῳόντι, τὴν ἐπαύριον ὁ Χοσρὲφ-πασᾶς μετέβη ἐπὶ μιᾶς φρεγάδος ἄνευ οὐδενὸς διακριτικοῦ σημείου, ἵνα διαφύγῃ τὴν ὅρασιν τῶν πυρπολητῶν Ἑλλήνων.

— Ἐγὼ λέγω νὰ παραιτηθῶμεν ἀπὸ αὐτὰ τὰ θαλασσοτελώνια, Χοσρὲφ-πασᾶ, καὶ νὰ τραβήξωμεν κατὰ τὴν Λέσβον, διὰ νὰ ξεφαντώσωμεν τὸν χειμῶνα. Ἠξεύρεις τί μ᾽ ἔλεγεν ὁ Κανάρης; εἰς τὸ ἑξῆς δὲν ἔχουν πλέον σκοπὸν νὰ ἐξοδεύουν τὸ μπαροῦτι των εἰς τὰ κανόνια, ὅτι περιμένουν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν

καὶ Γαλλίαν πολλὰ πολεμεφόδια, καὶ ἅμα τὰ λάβουν ἔχουν νὰ κατασκευάσουν τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα πυρπόλα. Τότε δὲ θέλουν προσδιορίσει ἕνα πυρπόλον δι' ἕκαστον πολεμικόν μας· εἰς τρόπον ὥστε εἰς μίαν ἡμέραν νὰ μὴν ἀφήσουν οὔτε ἓν ἐκ τοῦ στόλου τοῦ Πατισάχ· μετὰ δὲ τῶν ὑπολοίπων θὰ ὑπάγουν νὰ καύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

— Τὸ πιστεύω, ὅλοι οἱ Φράγκοι τοὺς βοηθοῦν. Τί τὸ θέλεις, Ἀρναοὺτ-πασᾶ, τὸ κισμὲτ εἶναι ἕν, εἶναι γεγραμμένον τετρακόσια μόνον ἔτη νὰ μείνωμεν εἰς τὴν Εὐρώπην· ὁ καιρὸς ἔφθασεν· εἴθε τώρα νὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν ὡραίαν Λέσβον.. πλὴν πῶς ἐμπορεῖς νὰ προχωρήσῃς ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἶναι τόση πλησμονὴ ἑλληνικῶν πλοίων; κάλλιον νὰ τραβήξωμεν πρὸς τὰ κάτω κατὰ τὴν Κῶ καὶ νὰ ἑνωθῶμεν μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου· τί νὰ γίνῃ.... γνωρίζεις πόσον βδελύττομαι τὸν Μεϊμὲτ-Ἀλῆ καὶ τὸν Ἰβραὴμ-πασᾶν. Ὅταν συλλογίζωμαι ὅτι μ' ἥρπασαν τὴν Αἴγυπτον τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.... πλὴν ὑπομονήν.... καλλίτερον μὲ τοῦτον, παρὰ ν' ἀφήσωμεν τὸν ἐχθρὸν τῆς πίστεως νὰ μᾶς ἀφανίσῃ.

Ὁ ναύαρχος ἔδωκε τότε διαταγὰς εἰς τὰ λοιπὰ πλοῖά του νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ὁ δὲ Βάρθακας πρώτην φορὰν μετὰ τοσοῦτον καιρὸν ἐγεύετο ὕπνον ἥσυχον καὶ ἀσφαλῆ.

ΚΕΦΑΛ. 35

ΟΙ ΝΑΥΑΡΙΝΟΙ

Ἐγκαταλείποντες εἰς τὴν ἱστορίαν μίαν σειρὰν ἡρωϊκῶν πράξεων, αἵτινες ἔλαβον χώραν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἐνιαυτοῦ τούτου μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τουρκικοῦ στόλου, καθ' ὃν χρόνον ὁ αἰγυπτιακὸς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰβραὴμ-πασᾶ, υἱοῦ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Γιβραλτὰρ-πασᾶ, τοῦ Πατωρνὰ-βεη, Χουσρὶδ-βεη, Σελὴμ-βεη, Χουσεῒν-βεη, Σολιμὰν-βεη (α), καὶ ἑνὸς Τυνησαίου ναυάρχου, ἑνωθεὶς καὶ μετὰ τοῦ Χοσρέφ, ἐσχημάτισε πραγματικῶς μίαν ὁλόκληρον περσικὴν ἐκστρατείαν (β), καθ' ὃν χρόνον ὁ Ὑδραῖος Παπαντώνης ἐπυρπόλησε τὴν φεργάδα τοῦ Τυνησαίου ναυάρχου, περιέχουσαν πεντακοσίους πεντήκοντα ἄνδρας, αἰχμαλωτίσας τοῦτον (γ), ὁ ψαῤῥιανὸς Νικόδημος διέῤῥηξεν εἰς τὰ ὕψη ὠ-

(α) Ὁ Σολιμὰν-βέης ἦτο Γάλλος ἐξωμότης, ποτὲ ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Νέη, ὀνομαζόμενος Selve.

(β) Συνέκειτο ἐξ ἑνὸς τρικρότου, εἰκοσιπέντε φρεγκάδων, εἰκοσιπέντε [redacted] πεντήκοντα βρικίων καὶ ἀπείρων κανονοφόρων, γαλιωτῶν καὶ φορτηγῶν. Γόρ[redacted] β. σελὶς 152·

(γ) Γόρδων τόμος β. σελ. 156.

ραίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κορβέταν καὶ ἓν αἰγυπτιακὸν βρίκιον. Ὁ Ῥοβότζης τρὶς ἐφώρμησε μετὰ τῶν πυρπόλων του κατὰ τριῶν διαφόρων πλοίων· ἡ δὲ κορβέτα τοῦ Κουντουριώτου καὶ ὁ Στακτούρης ὑπεδούλωσαν τοσαῦτα αἰγυπτιακὰ στρατεύματα· καὶ ὁ Νέλσων τῆς Ἑλλάδος ὁ ἀθάνατος Ἀνδρέας Μιαούλης διὰ τῶν ἀκαταπαύστων ναυμαχιῶν του καὶ τῆς ναυτικῆς μεγαλοφυΐας καὶ τόλμης του, ἐφαμίλλου τοῦ Κανάρη, ἔκαμε τὸν Ἰβραὴμ-πασᾶν νὰ κράξῃ μὲ σπαραξικάρδιον ἀγανάκτησιν ὅτε εἶδε τὴν Ὕδραν μακρόθεν « ἄχ μικρά μου Ἀγγλία! πότε θὰ σὲ βάλω ἐδῶ εἰς αὐτήν μου τὴν παλάμην! (α) » Παραλείποντες, λέγομεν, ὁλόκληρον σειρὰν ναυμαχιῶν καὶ καταξρεπτικῶν συμπλοκῶν, καθ' ἃς ὁ Βάρθακας μετέβαινεν ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Χοσρὲφ εἰς τὴν τοῦ Ἰβραὴμ, καὶ ἀπὸ τὴν τοῦ Ἰβραὴμ εἰς τὴν τοῦ Χοσρὲφ, χωρὶς νὰ δυνηθῇ ἔτι νὰ κατορθώσῃ τὴν εἰς Λέσβον ἐπιστροφήν του, ἐρχόμεθα διὰ μιᾶς εἰς τὰ τέλη τοῦ ἔτους, ὅτε ὁ Χοσρὲφ, μὴ δυνάμενος νὰ συμβιβασθῇ ἐγκαρδίως μετὰ τοῦ Ἰβραὴμη, καὶ ἀπηυδημένος ἐκ τῶν τοῦ τοιούτου εἴδους ἀνωφελῶν ναυμαχιῶν, μίαν πρωΐαν, ἐγκαταλιπὼν μέγα μέρος τοῦ στόλου του, διεπόρθμευσεν εἰς Ἑλλήσποντον, καὶ ἐνελιμενίσθη ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου. Ὁ δὲ Ἰβραὴμ, μεθ' οὗ ἦτο καὶ ὁ Βάρθακας, διευθύνθη τότε εἰς Κρήτην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πελοπόννησον, ὅπως πραγματοποιήσῃ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀπόβασιν. Ἐνεφανίσθη δὲ, ὡς ἐνθυμούμεθα, εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου ἐγκατελείψαμεν τὴν ὡραίαν Ἀνδρονίκην, παρὰ τῇ ὁποίᾳ καὶ ἐπανερχόμεθα.

Ὁ πλοίαρχος καὶ οἱ ναῦται τοῦ πλοίου, ἐν ᾧ αὕτη εὑρίσκετο, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη, ἐγκαταλιπόντες τὸ πλοῖον, ἅμα εἶδον τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον πλησιάζοντα αὐτούς. Ἡ δὲ Ἀρκὰς καὶ ὁ Λάμπρος ἀνέβησαν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἡλίου, ὅπως διὰ ξηρᾶς ἀπέλθουν εἰς Μεσολόγγιον. Κατὰ κακὴν τύχην, ἐνῷ ἡτοιμάζοντο νὰ ἐξακολουθήσουν τὴν ὁδοιπορίαν των, μανθάνουν ὅτι ὁ ῥούμελη-Βαλεσῆς μετὰ ἐκλεκτοῦ στρατοῦ ἐξ εἴκοσι χιλιάδων Ἀλβανοηπειρωτῶν ἔφθασεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως ἄντικρυ τῆς πολυθρυλλήτου ταύτης πόλεως (β).

Τῆς Ἀνδρονίκης ἡ ἀπόγνωσις ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ παραιτέρω. Δὲν ἐφρόντιζε ποσῶς δι' ἑαυτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἀσθενοῦντα ἐραστήν της· οὔτε διὰ ξηρᾶς, οὔτε διὰ θαλάσσης ἠδύνατο πλέον νὰ τὸν πλησιάσῃ.

Ποτὲ ἡ Ἑλλὰς δὲν εὑρέθη εἰς τὸ χεῖλος τρομερωτέρου βαράθρου· τὰ πάθη, αἱ ἔριδες, καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἀπεξήραναν κάθε δάφνην, ἣν διὰ τοῦ αἵματός των τοσοῦτοι ἥρωες καὶ τοσοῦτοι μάρτυρες τῆς ἐλευθερίας ἐν διαστήματι πέντε ἐτῶν εἶχον ποτίσει. Ἀπὸ βοῤῥᾶν καὶ νότον ὁ Τουρκομάνος καὶ ὁ Ἄραψ

(α) Alisson Histoire de l' Europe. Γόρδων τόμος β. σελ. 217.
(β) Μέλεγγεν σελ. 258—Γόρδων τομ. Β. σελ. 229.

τὴν συνέθλιβον· οἱ δὲ κάτοικοι τοσοῦτον ἄθλιοι κατέστησαν, ὥστε ἐπροτίμουν μᾶλλον τὸν πρώην ἀληθῆ τύραννον, ἢ τοὺς μοχθηροὺς τοῦ τόπου τυραννίσκους. Καὶ οἱ ἀπώτατοι μεταγενέστεροι Ἕλληνες θέλουν κατερυθριᾷ, ὁσάκις ἀναφυλλίσουν τὰς σελίδας ταύτας τῆς ἱστορίας μας.

Τρεῖς ὁλοκλήρους μῆνας διῆλθεν εἰς τὰ πέριξ τῆς Δημητζάνης ἡ Ἀνδρονίκη καὶ εἰς τοῦ ἀσκητοῦ τοῦ προφήτου Ἡλίου τὸ κελλίον ἄνευ ἐπιστολῆς, ἄνευ τρόπου νὰ προχωρήσῃ.

Ἓν ἑσπέρας τέλος πάντων εἶπε πρὸς τὸν Λάμπρον.

— Αὔριον νὰ ἑτοιμάσῃς δύο ἵππους.

— Διὰ ποῦ, Κερᾶ;

— Διὰ τοὺς Ναυαρίνους.

— Διὰ τοὺς Ναυαρίνους!!

— Ναί! ἐκεῖ εὑρίσκεται ὁ Μιαούλης μὲ τὰ πλοῖά του καὶ σκοπεύει νὰ ἀπέλθῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου· θέλω ἐπιβιβασθῆ κἀγὼ εἰς ἓν τούτων.

— Καὶ πέρνει γυναῖκας, Κερά; μὴ δι' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ!

— Θὰ ἐνδυθῶ πάλιν ἀνδρικά.... θέλεις ἀκολουθεῖ καὶ θὰ λέγομαι υἱός σου.

— Ἐνθυμήσου, Κερά, τὸ Ζητοῦνι.

— Σιωπή! πήγαινε νὰ ἑτοιμάσῃς τοὺς ἵππους. καὶ συμβουλὰς δὲν θέλω.

— Μὲ ταῖς χαραῖς σου, Κερά.... μά...

— Μά;.... τί μά;...

— Ἡ καρδοῦλά μου φωνάζει μεγάλο κακό.... γιατὶ, κερά μου, νὰ μὴν ἀπαντέχουμε'δῶ 'ς τὸ βουνὸ νὰ σιάξουν τὰ πράμματα κ' ὕστερα νὰ κινᾶμαι; ἡ τουρκιὰ μελίσσιασε 'ς τὴ Ῥούμελη καὶ 'ς τὸ Μωριὰ 'πάνου· ὁ Μπραήμης μὲ τοὺς ἀτλίδες του ποῦ θ' ἀφίνῃ ψυχὴ ν' ἀπερνάῃ· θέλεις νὰ πᾶμε μέσα, κατὰ μεσῆς 'ς τὰ νύχια του πάνου;

—Αὐτὰ τὰ γνωρίζω, Λάμπρο· τὸν θάνατον τὸν εἶδον πολλάκις καὶ τὸν κατεφρόνησα· ὁ Θρασύβουλός μου εὑρίσκεται εἰς κίνδυνον, θὰ ὑπάγω ν' ἀποθάνω πλησίον του· ἂς μᾶς φονεύσουν καὶ τοὺς δύο· σὺ ἂν θέλῃς μεῖνε ἐδῶ.

—'Γώ, κυροῦλά μου, νὰ σ' ἀφήσω!! ἀμ' 'γὼ γιὰ τοῦ λόγου σου διαλογᾶμαι· τὸ μπαροῦτι καπνίζει κάτω 'ς τὸν κάμπο, καὶ 'γὼ κάθουμαι 'ς τὰ βουνὰ μόνο γιὰ τὴν ἀφεντιά σου.... Δὲν μ' εἶδες 'ς τὴ φωτιὰ μέσα;... ὄξω ἀπ' τὰ ξωτικὰ καὶ τοὺς βουρβουλάκους, σκιάζουμαι ἄλλουνους 'ς τὸν κόσμο; ... τί νὰ σοῦ 'πῶ, Κεράμου... ἡ ψυχή μου μοῦ φωνάζει κάτι κακό.... 'ς τοὺς Ναυαρίνους π' ὄξου εἶναι ἴσα ἴσα ὁ Μπραήμης μὲ τόσους Ἀραπάδες.

— Εἶναι καὶ ὁ Τζαβέλας, καὶ ὁ Καρατάσσος, καὶ ὁ Καραϊσκάκης, καὶ ὁ Κώστα-Βότζαρης, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ὅλη ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἐκεῖ, τί φοβεῖσαι, Λάμπρο;

Κατηφὴς τότε ἀπῆλθεν ὁ ἁρματωλός.

Τὴν ἐπαύριον τῳόντι ἀπῆλθεν ἡ Ἀρκὰς διὰ Ναυαρίνους, ἐφοδιασθεῖσα ὑπὸ ἀρκετοῦ ἀργυρίου, καὶ ἐνδυθεῖσα τώρα ἁπλουστάτην στολὴν παλληκαρίου.

Οἱ Ναυαρῖνοι ἢ Νεόκαστρον εἶναι ἀκριβῶς ἀντικρὺ τῆς μεσημβρινῆς ἄκρας τῆς νήσου Σφακτηρίας, ἥτις κατὰ μῆκος ὑπὸ τῆς φύσεως τεθεῖσα εἰς τὸ στόμιον πλατέος κόλπου σχηματίζει τὸν ὁμώνυμον γνωστὸν καὶ ἀξιόλογον ὅρμον τῶν Ναυαρίνων. Ἐντὸς τούτου συνήχθη κατὰ τὸ 1245 ὑπὸ τὸν Σελιχτὰρ-πασᾶν ὁ ἐκ δισχιλίων τριήρεων τουρκικὸς στόλος, ὅστις πρὸς καταισχύνην ἁπάσης τῆς Εὐρώπης ἀπέπλευσε κατὰ τῆς Κρήτης (α). Ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης ὁ Κλέων καὶ ὁ Δημοσθένης ᾐχμαλώτισαν τοὺς Σπαρτιάτας· ἐπ' αὐτῆς ἔτι οἱ Τοῦρκοι, μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατηγοῦ Δουλγουρούκη, κατέσφαξαν τοὺς τοσούτους καταφυγόντας Χριστιανούς.

Εἰς τὴν Πελασγικὴν ταύτην χώραν τοῦ Νέστορος, εἰς τὰ πέριξ τῆς ὁποίας ὁ Ἑρμῆς ἔκρυψε τοὺς βόας τοῦ Ἀδμήτου, εἰς τὴν χώραν ταύτην τοῦ μεσαιῶνος, ὅθεν ἐσχηματίσθη ἡ δόξα τοῦ στρατηγοῦ Μοροζίνη (β), καὶ τὴν ὁποίαν ὁ φιλόδοξος Δῶγος Δομίνικος Μιχαήλ, ὁ τρὶς θριαμβεύσας εἰς τοὺς ἁγίους τόπους καὶ κατακτήσας τὴν Τύρον, Ἀσκαλῶνα, Ῥόδον, Χίον, Σάμον καὶ Λέσβον, ἀφήρπασεν εἰς τὴν ἐπιστροφήν του ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τὰ νῦν παρίστατο ἡ πέμπτη πρᾶξις τῆς φρικτῆς τραγῳδίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ Λάζαρος Κουντουριώτης, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ γενικοῦ γραμματέως Α. Μαυροκορδάτου καὶ πολλῶν ἄλλων, ἔφθασε τὴν 17 Ἀπριλίου εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Παμίσου.

Οἱ Ἄραβες ἄχρις ὥρας εἶχον ἔλθει εἰς ἀψιμαχίας μὲ τοὺς ὑπὸ τὸν Καρατάσον, χατζῆ Χρῆστον, καὶ Ἰωάννην Μαυρομιχάλην τοῦ ἡγεμόνος τὸν υἱὸν, τὸν τοσοῦτον ἡρωϊκῶς μετὰ ταῦτα πεσόντα, πλὴν οὐχὶ καὶ εἰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχην.

Ἐκτὸς τῶν προηγουμένων διχονοιῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἀνεφύησαν καὶ νέαι χειρότεραι δυσαρέσκειαι. Ὁ εἰρημένος πρόεδρος διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων, περίπου ἑπτὰ χιλιάδων, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ Τζαβέλα, Βότζαρη, Καραϊσκακη, Καρατάσσου, καὶ χατζῆ Χρήστου, Σκούρτην τινα Ὑδραῖον, ἄνδρα ἔμπειρον ναυτικὸν, καὶ καλὸν ἴσως διὰ τὴν περίστασιν ναύαρχον, πλὴν ἀμαθῆ καὶ ἄπειρον τῆς ξηρᾶς στρατηγόν.

Εἰς τὸ Κρουμμύδι συνέβη ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων πρώτη μάχη, τὴν ὁποίαν οἱ πρῶτοι ἔχασαν ἕνεκα τῆς ἀνεπιτη-

(α) Coronelli, σελ. 53.
(β) Coronelli, σελ. 58.

δειότητος τοῦ στρατάρχου των, καὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ τακτικοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ τοῦ ἐχθροῦ.

Οἱ Ῥουμελιῶται στρατηγοὶ ὑπέπεσον τότε εἰς μεγαλητέρας ἔριδας καὶ δυσαρεσκείας μετὰ τῶν Πελοποννησίων. Ἀπεστρέφοντο τὸν Σκούρτην, καθυστεροῦντο τοὺς μισθούς των, ἐσυλλογίζοντο ὅτι ὁ ῥούμελη-Βαλεσῆς ἠπείλει εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα τὰς οἰκογενείας των· ἔλαβον λοιπὸν τρεῖς χιλιάδας τῶν στρατιωτῶν των καὶ ἀφήσαντες τοὺς Ναυαρίνους καὶ Πελοπόννησον ἐπέστρεψαν διὰ τῆς Κορίνθου εἰς τὰς ἑστίας των. Ἔκτοτε ἐπεσφραγίσθη ἡ ἅλωσις τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης κλειδὸς τῆς μεσημβρινῆς Πελοποννήσου· ἑκάστη ἀντίστασις ἀπέβαινε ματαία· ἴσως μόνον ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἠδύνατο διὰ θαλάσσης ἔτι νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δηλ. τὴν 6ην τοῦ Μαΐου ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Λάμπρος ἔφθασαν ἐνταῦθα.

Ὁ πλοίαρχος Τζαμαδὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα μετὰ ὀκτὼ βρικίων· ὁ δὲ ναύαρχος Μιαούλης προσεπάθει σὺν τῷ ἐπιλοίπῳ στόλῳ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Καπετάνα-μπεην, ὅστις μετέφερε αἰγυπτιακὰ στρατεύματα καὶ πολεμεφόδια πρὸς τὸν Ἰβραήμην. Πλὴν οἱ ἐναντίοι ἄνεμοι ἔκαμον ν' ἀποτύχῃ, ἀφοῦ ἀνωφελῶς κατέφλεξε τρία πυρπόλα, ἅπερ ἐπὶ τούτου ἀπέπεμψεν.

— Τί χαμπέρια 'δῶ κάτω; ἠρώτησεν ὁ Λάμπρος ἄνδρα ἡλικιωμένον, φυσιογνωμίας ἀσθενοῦς καὶ μετρίου ἀναστήματος, ὅτε κατέβησαν ἀπὸ τοὺς ἵππους ἔξω τῶν παλαιῶν Ναυαρίνων, καθήμενον μελαγχολικῶς ἐπὶ λίθου, καὶ ἐπακουμβοῦντα ἐπὶ τοῦ τουφεκίου του.

Ἀνύψωσεν οὗτος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην, καὶ ἡ ὡραία φυσιογνωμία της τὸν ἐξέπληξεν· ἐφαίνετο δὲ ὡς ἐὰν δὲν ἤκουσε διόλου τί τὸν ἠρώτησεν ὁ Λάμπρος.

— Αἴ κουμπάρε... τί χαμπέρια 'δῶ 'ς τὸ Νιόκαστρο· πῶς τὰ πᾶτε μὲ τοὺς Ἀραπάδες· ἐπανέλαβεν ὁ ἁρματωλός.

Ἔκαμε τότε σημεῖον οὗτος πρὸς αὐτὸν ὅτι δὲν ἐνόει τὴν γλῶσσαν· ὠρθώθη, καὶ ἐφαίνετο λίαν ἀπορῶν. Συγχρόνως δρομαίως ἔφθασεν ἕτερος φουστανελοφόρος, ὅστις ἐκ τοῦ τρόπου του ἐφαίνετο ὑπηρέτης τοῦ πρώτου, καὶ ἐνεχείρισε πρὸς τοῦτον ἐπιστολήν.

— Ὁ ἀφέντης δὲν ὁμιλεῖ ἑλληνικά; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ὄχι, Κυρά, εἶναι Ἰταλός.

— Εἶναι φιλέλλην!.... τί νέα ἔχετε ἐδῶ; ἔφθασεν ὁ Μιαούλης;

— Κακὰ νέα .... ὁ Μιαούλης εὑρίσκεται ὄχι μακρὰν ἀπὸ ἐδῶ, προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον νὰ ἔλθῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἰβραήμη ...... πλὴν οἱ ἐναντίοι [illegible] δὲν τὸν ἀφίνουν νὰ πλησιάσῃ. Ὁ Τζαμαδὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Ναυαρίνων· γνωρίζετε ὅτι μᾶς ἀφῆκαν καὶ οἱ ςρα-

τηγοὶ τῆς Ῥούμελης· ἐχάσαμεν καὶ μίαν μεγάλην μάχην εἰς τὸ Κρομμύδι.

— Ἀλήθεια! ἔκπληκτος ἐμάσσησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Πῶς ἠδυνήθητε νὰ ἔλθῆτε ἕως ἐδῶ, ἐνῷ τὰ πέριξ ἐπλημμύρησαν Ἀράβων; ἠρώτησεν ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην διὰ τοῦ διερμηνέως του· ποῖοι εἶσθε;

— Εἴμεθα Ῥουμελιῶται, καὶ ἤλθομεν νὰ ἐπιβιβασθῶμεν εἰς τοῦ Μιαούλη τὰ πλοῖα διὰ Μεσολόγγιον, ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη.

— Πῶς δύνασθε νὰ ἐπιβιβασθῆτε εἰς τοῦ Μιαούλη τὰ πλοῖα; ἡ τύχη ὅλων, ὅσοι εἶναι ἐνταῦθα, εἶναι ἀμφίβολος. Ὁ Μαυροκορδάτος ἀπόψε μετὰ τετρακοσίων στρατιωτῶν μεταβαίνει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Σφακτηρίαν· ὁ Σταῦρος Σαχίνης, ὁ Τζαμαδὸς, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Δημήτριος Στακτούρης, καὶ οὗτοι οἱ ἀρχηγοὶ μετέβησαν ἄντικρυ ἐπὶ τῆς ἰδίας νήσου. Κάμνετε καλὰ νὰ μὴ μείνετε ἐνταῦθα ἀπόψε, διότι ἡ ζωή σας εἶναι εἰς κίνδυνον.

Ταῦτα εἰπὼν ὁ φιλέλλην ἤνοιξε τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν ὁ διερμηνεὺς αὐτοῦ πρὸ ὀλίγου τῷ ἐνεχείρισεν.

Ὁ Λάμπρος ἐθεώρει τὴν κυρίαν του ἀναπνέων μὲ δύσπνοιαν. Αὕτη δ' ἐπεξεργάζετο τὸν ξένον μὲ ὄμματα περίεργα.

— Ἰδοὺ, μὲ γράφει ὁ κύριος Μαυροκορδάτος νὰ τὸν περιμένω ἀπόψε τὴν νύκτα ἐκεῖ, ἔκραξεν ὁ Ἰταλός.

— Μᾶς δίδετε λοιπὸν τὴν ἄδειαν νὰ σᾶς ἀκολουθήσωμεν καὶ ἡμεῖς; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Μάλιστα .... βεβαίως.... δύνασθε νὰ ἔλθετε μετ' ἐμοῦ. αἱ λέμβοι τῶν ἑλληνικῶν πλοίων θέλουν μᾶς μεταφέρει ὅλους.

Ὅταν λεπτομερέστερον ἔμαθαν τὰς δυστυχίας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ Λάμπρος στραφεὶς εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ πρὸς τὴν κυρίαν του.

— Δὲ τὸ 'λεγα 'γώ; κάτι μοῦ 'λεγε ἡ ψυχή μου, πῶς τὸ Νιόκαστρο δὲν εἶναι γιὰ 'μᾶς· γιὰ λόγου σου θέλω νὰ 'πῶ, κυρά μου.... κάλλια ἦταν νὰ τραβούσαμεν γιὰ τὴ Πάτρα, καὶ κείθενε, ἂν 'μπορούσαμε, νὰ 'μποῦμε 'ς τὸ Μισολόγγι.

— Σιωπὴ, Λάμπρο.... τὸ βλέπω καὶ ἐγὼ ὅτι ἔσφαλα.... πήγαινε κύτταξε ἂν ἠμπορῶμεν νὰ ἐπιστρέψωμεν ἔφιπποι ὀπίσω εἰς τὸν ἅγιον Ἠλίαν.

Ὁ Λάμπρος ἀνεχώρησε, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψε καὶ εἶπεν, ὅτι τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα ἐξηπλώθησαν πανταχόθεν, κατέλαβον ὅλας τὰς ὁδοὺς καὶ ἀτραποὺς, ὥστε ἦτο δυσκολώτατον νὰ ἐπιστρέψῃ τις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου, χωρὶς νὰ κινδυνεύσῃ τὰ μέγιστα νὰ πέσῃ εἰς χεῖράς των.

— Τῳόντι ἔσφαλον, ἐμουρμούρισεν ἡ Ἀνδρονίκη.... ἀλλὰ τί νὰ γίνῃ;.... ἡ Παναγία ἂς μᾶς σώσῃ.

Ὁ Λάμπρος ἔστριφε τοὺς μακρούς του μύστακας καὶ ἐσίγα, κατοφρυῶν ἐνταυτῷ τὸ ἐκ πυκνῶν ῥιτίδων μέτωπόν του.

ΚΕΦΑΛ. 36.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑΣ.

Ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην, τὸν ὁποῖον εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον εἴδομεν, δὲν ἦτον ἄλλος, ἢ ὁ εὐγενὴς κόμης Σάντα-Ῥόζας.

Διακεκριμένος συγγραφεὺς, ὑπουργὸς τοῦ πολέμου ποτὲ εἰς τὴν πατρίδα του Πιεμόντε, φαντασίας ὅμως ῥεμβώδους καὶ μελαγχολικῆς, καὶ τρέφων πολύῤῥιζον ἔρωτα διὰ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ βαθὺν θαυμασμὸν διὰ τὸν ἀρχαῖον τῆς Ἑλλάδος κόσμον, εἶχε φθάσει πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐξ' Ἀγγλίας εἰς Ναυπλίαν. Παρήτησεν εἰς Λονδῖνον πολυαρίθμους φίλους καὶ πολυάριθμον οἰκογένειαν, τὴν ὁποίαν ἠγάπα περιπαθῶς· καὶ γράφων πρὸς τὸν καθηγητὴν Κουζὲν,ὅτι φέρων τὸν Πλάτωνα ἀπήρχετο εἰς τὴν πατρίδα τῶν διδασκάλων του, ἔδραμεν ὅλος ἐνθουσιῶν ἐνταῦθα. Πλὴν ἦλθεν εἰς τὴν δεινοτέραν ἐποχήν· τὸν καιρὸν τῶν διχονοιῶν καὶ τῆς ἀνταρσίας· ἐλυπήθη κατάκαρδα εὑρὼν τὰ πράγματα διάφορα ἀφ' ὅ,τι ἡ λαμπρὰ φαντασία του τὰ ἐξεικόνιζεν· ὁ τραχὺς μάλιστα καὶ αὐστηρὸς τρόπος τοῦ Παππᾶ Φλέσσα τὸν δυσηρέστησε περισσότερον (α). Ἀπεσύρθη τότε εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀρχαιότητος, οἱ τάφοι τῆς ἐλευθερίας, καὶ τὰ ἐρείπια τῶν τοσούτων μνημείων ἐπηύξησαν εἰς τὸ ἐπάπειρον τὴν μελαγχολίαν τῆς καρδίας του. Ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἦλθε κατὰ παρακίνησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Λονδίνου, ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὸ ὑπουργεῖον, καὶ ὡς ἔμπειρος καὶ ἀμερόληπτος διπλωμάτης συμβιβάσῃ ἴσως ἔριδας καὶ διοικήσῃ σκάφος.

Ἀπέτυχε· ποῖος παρεχώρει πρὸς ἕνα ξένον τοιαύτην ὑψηλὴν θέσιν, ἐνῷ ἀδελφοὶ κατεξεσχίζοντο μεταξύ των διὰ νὰ τὴν καταδράξωσιν.

Ὁ κόμης Σάντα-Ῥόζας μὲ ἀπαραδειγμάτιστον τότε αὐταπάρνησιν καὶ μετριοφροσύνην « ἦλθον νὰ φανῶ ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶπε, δὲν μὲ μέλει πῶς.» Ἠκολούθησεν, ὢ θεῖον παράδειγμα!!, ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης τοὺς ὁπλαρχηγοὺς, ἐνεδύθη τὴν τῶν παλληκαρίων στολὴν, καὶ μὲ ὅλην τὴν προβεβηκυῖάν του ἡλικίαν καὶ τὸ ἀσθενὲς τῆς κράσεώς του, ἐμιμεῖτο τὸ πήδημά των, τὸν τρόπον των, τὴν λιτότητά των, τὴν σκληραγωγίαν των.

Καὶ αὐτὴ ἡ πατρικὴ στοργὴ τῶν τέκνων του, τῶν ὁποίων τὴν εἰκόνα ἔφερε κρεμαμένην εἰς τὸ στῆθός του, λέγει ὁ Κ. Μ[illegible] καὶ τὴν ὁποίαν καθημερινῶς κατησπάζετο πικρῶς κλαίων, δὲν

(α) Μέλιγγεν σελ. 342.

ἠδυνήθη ν' ἀλλοιώσῃ τὸν πρὸς τὴν Ἑλλάδα διάπυρον ἐνθουσιασμόν του, ὅστις ἔκαμε αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ πεζὸς ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ἐκ Ναυπλίας καὶ νὰ δράμῃ εἰς τὴν γῆν τοῦ Νέστορος, ἅμα ἤκουσεν ὅτι ἐπαπειλεῖτο ὑπὸ τῶν βαρβάρων.

Ἦτο περίπου μεσονύκτιον, ὅταν ὁ Α. Μαυροκορδάτος ἔφθασεν· ὁ γενικὸς γραμματεύς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Τζαμαδοῦ, τοῦ Σταμάτη Λεβίδου, τοῦ Γκρασὲτ καί τινων ἄλλων, ἀπῆλθε μᾶλλον διὰ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰς κανονοστοιχίας καὶ ἐνδυναμώσῃ διὰ πλειόνων στρατιωτῶν τὰ ὀχυρώματα τῆς νήσου, ἢ νὰ μείνῃ ὁ ἴδιος νὰ τὴν ὑπερασπισθῇ· εὗρε τὰ πάντα ἀντίστροφα. Πρῶτον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπὶ τῆς νήσου στρατιωτῶν, ὄντων μόνον ἑξακοσίων, ἀντὶ χιλίων τετρακοσίων, ὡς τῷ εἶχον εἰπεῖ· τὸ πρόχωμα τοῦ καπετὰν-Κρεβατᾶ, ὅστις εἶχε λάβει μισθοὺς δι' ἑπτακοσίους πεντήκοντα, δὲν περιεῖχεν, εἰμὴ μόνον ἑκατὸν πεντήκοντα. Εἶχον τοποθετήσει τὰ ἓξ πυροβόλα των εἰς τὰ ὕψη τῆς νήσου, ὅπως προσβάλουν μόνον τὰ πλοῖα, καὶ οὐχὶ εἰς τὸ παράλιον διὰ νὰ κωλύσουν τὴν δι' ἀπόβασιν προσέγγισιν τῶν λέμβων.

Ἡ ἐπαύριον 7 Μαΐου ἦτον ὡραία, καὶ ὁ καιρὸς τερπνὸς καὶ γαλήνιος. Ἡ Ἀνδρονίκη, ὁ Λάμπρος, ὁ Σάντα-Ῥόζας, ὁ διερμηνεὺς αὐτοῦ καί τινες ἄλλοι ἐπροχώρησαν εἰς τὰ ὑψηλότερα τῆς νήσου, ὅπως κάλλιον θεῶνται τὸν ἄντικρυ αὐτῶν νηνεμοῦντα αἰγυπτιακοτουρκικὸν στόλον.

Ἄς ἀφήσωμεν αὐτοὺς πρὸς στιγμὴν καὶ ἂς ἀκολουθήσωμεν τὸν Α. Μαυροκορδάτον.

— Δὲν μοὶ ἀρέσκουν, καπετὰν Τζαμαδέ, τὰ κινήματα τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου· φοβοῦμαι ὅτι ἑτοιμάζονται δι' ἀπόβασιν, εἶπεν ὁ γενικὸς γραμματεύς.

— Κάθε ἡμέραν στέκονται οὕτως, ἀπεκρίθη ὁ Ὑδραῖος.

— Ποῦ εἶναι ὁ Μιαούλης;

— Ὁ Μιαούλης εἶναι εἰς τὰ πανιά· δυστυχῶς τὸν ἐπρόφθασεν ἡ γαλήνη.

— Ἐὰν δὲν φυσήσῃ ἄνεμος διὰ νὰ πλησιάσῃ καὶ ναυμαχήσῃ μετὰ τῶν Τούρκων, οὗτοι θὰ κάμουν, νὰ τὸ ἰδῇς, σήμερον ἢ αὔριον ἀπόβασιν.

Μόλις ἐτελείωσε τοὺς λόγους τούτους, καὶ ἠκούσθη πυροβολισμὸς ἐκ μιᾶς τῶν φρεγάδων. Ἤνοιξε τότε ἀληθῶς κατὰ τῆς νήσου πυροβολισμὸς συνεχὴς καὶ φρικτός.

— Δὲν σὲ εἶπον ὅτι ἑτοιμάζονται δι' ἀπόβασιν; εἶπεν ὁ Α. Μαυροκορδάτος ἦθος σοβαρὸν λαμβάνων.

— Ἔρχονται, διέκοψεν ὁ Τζαμαδός, φωτιὰ φωτιά.....

Οἱ περὶ τὸν γενναῖον τοῦτον ἄνδρα Ἕλληνες ἤνοιξαν τότε χάλαζαν μολυβδοσφαιρῶν μὲ τὰ τουφέκιά των ἐπὶ τῶν πλησιαζόντων λέμβων.

Ἡ χάλαζα αὕτη δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναχαιτίσῃ τὸν Χουσεΐνβεην καὶ Σολιμὰν-βεην ἀπὸ τοῦ ν' ἀποβιβασθῶσιν διὰ τῶν

πεντήκοντα αὐτῶν κελήτων. Ὁ ἀρχαῖος τοῦ Νέη ὑπασπιστὴς μὲ γυμνὸν ξίφος εἰς χεῖρας θέσας τοὺς Ἄραβας εἰς προτεταμένην λόγχην ἐπροχώρει· τὰ αἰγυπτιακὰ τύμπανα ἔκρουον τὸ βῆμα τῆς προσβολῆς, τὰ δὲ στόματα τῶν Ἀράβων συνώδευον τοῦτο ἐπανειλημμένως μὲ τὴν παχεῖαν λέξιν, « ἀλλάχ ».

Τὸ εἶδος τῆς μάχης ἦτο πάντη ξένον πρὸς τοὺς Ἕλληνας· τί ἦτο τακτικὸς στρατὸς, τὸ ἠγνόουν· τί ἦτον προτεταμένη λόγχη καὶ πεπυκνωμένη φάλαγξ, οὔτε κἂν τὸ ἐφαντάζοντο. Διεσκορπίσθησαν λοιπὸν ἀρχηγοὶ καὶ στρατιῶται, καὶ τότε πρὸς περισσοτέραν φρίκην, ἄλλοι εὔζωνοι ἀνυπόδητοι καὶ ἐλαφροὶ Ἄραβες πηδῶντες, ὡς τάραντοι ἀπὸ βράχον εἰς βράχον, ἐδίωκον καὶ ἐπρόφθανον τούτους μὲ τὴν γυμνὴν αὐτῶν σπάθην.

Ὁ Ἀναγνώστης Τζαμαδὸς εἰς τὴν θέαν τῆς ἀπροσδοκήτου δυστυχίας, ὡς ὁ ἀθάνατος Διάκος εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἐςάθη, κράζων πρὸς τοὺς συναδέλφους του νὰ μὴ φεύγουν· ἤρχισε δὲ ὡς λέων νὰ μάχεται κατὰ τῶν Ἀράβων· ἡ δόξα τὸν ἀνήρπασεν εἰς τοὺς κόλπους της, καὶ ἔπεσεν ὡς ἄλλοτε ὁ γενναῖος Ἐπιτάδας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τῆς νήσου ἐδάφους.

Ὁ Α. Μαυροκορδάτος, ὅστις εἶδε πλησίον του ἐπίσης νὰ πέσῃ ὁ ὑπηρέτης καὶ εἷς στρατιώτης του, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ γραμματέως Γκρασὲτ καὶ ὑπὸ ἄλλων ἀκολούθων του, ὡς ἐκ θαύματος διεσώθη εἰς τὸν κέλητα τοῦ πλοίου τοῦ Τζαμαδοῦ, καὶ ἀκολούθως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλοίου (α).

Καὶ ὁ Δημήτριος Στακτούρης κολυμβῶν ἐν μέσῳ βροχῆς σφαιρῶν ἐπρόφθασε ν' ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλοίου. Τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ πλοῖα εἶχον ἤδη ἐξέλθει τῶν Ναυαρίνων.

— Ἐγρήγωρα εἰς τὰ πανιὰ, ἔκραξεν ὁ Στακτούρης πρὸς τοὺς ναύτας.

— Ποῦ εἶναι ὁ καπετὰν Ἀναστάσης; ἠρώτησαν οὗτοι.

— Ὁ καπετὰν Ἀναστάσης δὲν ὑπάρχει πλέον· ἔπεσεν ὡς ἥρως· ἐγρήγωρα εἰς τὰ πανιά.

Οἱ ναῦται δὲν ἠδύναντο νὰ τὸ πιστεύσουν, καὶ δὲν ἤθελον ν' ἀποπλεύσουν. Ὅτε ὅμως ἐπληροφορήθησαν τοῦτο καὶ παρ' ἄλλων, μετὰ λύπης καὶ ἀπελπισίας ἔκοψαν τὰς ἀγκύρας των.

— Ἰδὲ πόσα βρίκια συσσωρεύονται εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος διὰ νὰ μὴ μᾶς ἀφήσουν νὰ ἐξέλθωμεν, εἶπεν ὁ Α. Μαυροκορδάτος, ὅστις ἤρχισεν ἤδη νὰ συνέρχηται εἰς ἑαυτὸν ἐκ τῆς προηγηθείσης σκηνῆς.

— Θὰ ὑπάγωμεν κατ' ἐπάνω των μὲ τὸν Ἄρην (τὸ ὄνομα τοῦ πλοίου) πήγαινε κάτω, κύριε Μαυροκορδάτε, εἶπεν ὁ Δ. Στακτούρης.

— Πρύμησέτα κατ' ἐπάνω τους· θὰ νομίσουν ὅτι εἶναι πυρπόλον, καὶ θὰ διασκορπισθοῦν· τοῦτο εἶναι τὸ μόνον στρατήγημα διὰ νὰ διεκφύγωμεν, εἶπεν ὁ Κ. Μαυροκορδάτος.

(α) Jourdain τόμ. Β. σελ. 202—Μόλεγγεν σελ. 304

— *Αὐτὸ σκοπεύω, ἀπεκρίθη ὁ Στακτούρης λακωνικῶς. Πήγαινε κάτω, κύριε Μαυροκορδάτε.*

Ὁ Α. Μαυροκορδάτος εἶχεν ἤδη ἐπανεύρει τὴν παῤῥησίαν τοῦ πνεύματός του· ἐστάθη δύο στιγμὰς καὶ ἐσυλλογίσθη τὸν ἄπειρον κίνδυνον, ὅστις τοὺς περιεκύκλονεν. Οἱ βομβισμοὶ τῶν σφαιρῶν τοῦ ἐχθροῦ, οἵτινες τοὺς ἔκοπτον τὰ σχοινία, διεςαυροῦντο ἄνω τῶν κεφαλῶν των καὶ διεπέρων τὰ πτερὰ καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἄρεως, καὶ τὸ χείριστον, οἱ ἐναντίοι ἄνεμοι ἀνήγγειλον ἀναπόφευκτον τὸν θάνατον. Κατέβη εἰς τὸ βάθος τοῦ σκάφους ὅπου ἦτον ἡ πυρῖτις, καὶ λαβὼν πιστόλιον εἰς τὴν μία χεῖρα καὶ τὸ ὡρολόγιόν του εἰς τὴν ἄλλην ἐμέτρα ἀῤῥήμων καὶ ἀκίνητος τὰ μακρὰ λεπτὰ τῆς τρομερᾶς ἐκείνης σκηνῆς (α). Εἶχε σκοπὸν νὰ ἐκπυρώσῃ τὴν πυρίτιδα ὡς ὁ Γεώργιος Ὀλυμπίου, ὡς οἱ ψαῤῥιανοὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, καὶ νὰ πετάξῃ εἰς τὸν αἰθέρα μὲ τὸν Ἄρην καὶ ὅλους τοὺς ἐπ' αὐτοῦ ἐλευσομένους Τούρκους μᾶλλον, ἢ νὰ ζωγρηθῇ καὶ χρησιμεύσῃ θρίαμβος τῶν βαρβάρων.

Οὐδὲν ὡραιότερον καὶ ἡρωϊκώτερον διὰ τὴν ἱςορίαν, ἢ ὁ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου κατάπλους τοῦ Ἄρεως. Πυροβολῶν διὰ τῶν δέκα καὶ ὀκτὼ πυροβόλων του κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς νήσου Ἀράβων καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ στομίου πολυαρίθμων πολεμικῶν πλοίων, ἐξῆλθε τέλος τοῦ λιμένος.

— *Ἐσώθημεν, κύριε Μαυροκορδάτε, ἔκραξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁ Δημήτριος Στακτούρης.... Παναγία μου! φύσησε ὀλίγον ἀεράκι.*

— *Ἔρχονται, ἔρχονται, εἶπεν εἷς ναύτης. Συγχρόνως δύο σφαῖραι μετὰ κρότου ἐκτύπησαν ἐπὶ τοῦ σκάφους, καὶ ἡ μὲν μία ἔθραυσεν ἔπιπλόν τι, ἡ δὲ ἄλλη ἐβυθίσθη ἐπὶ τῶν πεταύρων καὶ ἐστάθμευσεν εἰς τὰ στέρνα τοῦ σώματος (β).*

— *Μία φρεγὰς, μία κορβέτα καὶ δύο βρίκια ἐπλησίασαν περισσότερον διὰ νὰ τοὺς περικυκλώσουν.*

— *Γύρνα τὸ τιμόνι κατὰ τῆς φρεγάδος ἐπάνω, σημάδι τὰ κανόνια, καὶ φωτιὰ εἰς τὸ μεγάλο βρίκι.*

Ἡ γενναιότης τῶν Ὑδραίων, καὶ ἡ ταχύτης καὶ εὐστοχία τῶν πυροβολισμῶν των ἔτρεψε τὰ βρίκια εἰς φυγήν· τὸ αὐτὸ ἔπαθε καὶ ἡ φρεγὰς, ἥτις ἐξέλαβε τοῦτο πυρπόλον.

Τέλος μετὰ ἑξάωρον ναυμαχίαν κατὰ τριάκοντα τεσσάρων πλοίων, ναυμαχίαν ἀπαράμιλλον, ὡς λέγει καὶ ὁ Κύριος Γόρδων (γ), ἐν οὐδεμιᾷ ἱστορίᾳ ὁ Ἄρης ὡς ἀληθὴς Ἄρης διῆλθε

(α) Γόρδων τόμ. Β. σελ. 203

(β) Πιθανὸν τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ Α. Μαυροκορδάτος ν' ἀνετράπη. Διὸ καὶ ὁ κύριος Ὀδουάρδος Γκρασὲτ ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ λέγει εἰς τὴν περιγραφήν του, τὴν ὁποίαν παραθέτομεν εἰς τὰς σημειώσεις μας, ὡς ἴσως τὴν καλλιτέραν ἐκ τῶν σωζομένων, ὅτι ὁ κύριος Μαυροκορδάτος ἀνετράπη, καὶ ἐπερίμενεν ἡσύχως τὸν θάνατον.

(γ) Γόρδων τόμ. Β' σελ. 203. Τρικουπ. τόμ. Γ' σελ. 207—209.

μέσῳ ὁλοκλήρου ἐχθρικοῦ στόλου, μὲ μόνον δύο φονευμένους καὶ ἑπτὰ πληγωμένους, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀνδρείου καὶ τολμηροῦ Δ. Στακτούρη.

Ἤθελέ τις θεωρεῖ ὡς μῦθον, προσθέτει ὁ Μίλιγγεν, τοῦ μικροῦ τούτου πλοίου τὸ κατόρθωμα, ἐὰν δὲν ἐγνωρίζομεν ἀρκούντως τὴν ἀνεπιτηδειότητα τῆς σκοποβολῆς τῶν Ὀσμανλίδων, διότι ὅσον πλησιέστερα εἶσαι πρὸς τὴν ὁλκήν των, τοσοῦτον εὑρίσκεσαι καὶ ἐκτὸς κινδύνου (α).

Τὴν ἐπαύριον συνήντησαν πλοῖον τῶν Σπετζῶν ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιβιβασθεὶς ὁ Α. Μαυροκορδάτος ἦλθεν εἰς Καλάμας, καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου εἰς Ναυπλίαν(Α).

(α) Μίλιγγεν τόμ. Α. σελ. 305

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 36ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α). ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑΙ ΤΩΝ ΛΑΒΟΝΤΩΝ ΧΩΡΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΝΗΣΟΝ ΤΗΣ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΤΩΝ ΝΑΥΑΡΙΝΩΝ ΤΗΝ 23 ΑΠΡΙΛ.

Ὁ Ἰβραὴμ πασᾶς παρετήρησε τὸ ἀδύνατον τῆς κυριεύσεως τοῦ φρουρίου τῶν Ναυαρίνων, ἐὰν πρῶτον δὲν κατάσχῃ τὴν νῆσον τῆς Σφακτηρίας, ὅθεν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ καταβομβήσῃ τὸ φρούριον ὡς καὶ τοὺς παλαιοὺς Ναυαρίνους, κειμένους εἰς τὴν ἄκραν τοῦ λιμένος. Ἡ ἄφιξις τοῦ στόλου, ὃν πρὸ πολλοῦ χρόνου περιέμενε, τῷ ἐπευκόλυνε τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σκοπῶν, ὧν προετίθετο.

Ὁ διοικῶν τὴν ἐκστρατείαν πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ, ὅστις ἕνεκα μικρᾶς ἀσθενείας εἶχεν ὑποχρεωθῆ ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ στρατοῦ, εἰδοποιηθεὶς περὶ τῶν σκοπῶν τοῦ Πασᾶ, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ εἰς τὸ γενικὸν στρατηγεῖον τῶν Ἑλλήνων τὴν Αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν κύριον Μαυροκορδάτον, διὰ νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ νὰ ἐνισχύσουν δι' ἐπικουρίας στρατιωτῶν τὰς ὡς ἀκολούθως σημειωθησομένας θέσεις.

Ἡ ἐξοχότης του ἔφθασεν εἰς τοὺς παλαιοὺς Ναυαρίνους τὴν νύκτα μεταξὺ τῶν 24 καὶ 25 τοῦ μηνὸς, ὅπου εὗρε φρουρὰν ἑκατὸν ἀνθρώπων ὑπὸ τὴν διοίκησιν του Χατζῆ Χρήστου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Μεθώνης. Τὴν πέμπτην ὥραν τῆς πρωΐας τῆς 25 τοῦ μηνὸς, ἡ προφυλακὴ ἐμήνυσε τὴν ἄφιξιν τῶν Αἰγυπτίων, προχωρούντων ἐπὶ γλώσσης γῆς διαχωριζούσης τὸν λιμένα ἐκ τῆς λίμνης.

Οἱ μετὰ τοῦ Α. Μαυροκορδάτου Κρῆτες προσέβαλον τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὸ πῦρ τῶν ἀκροβολιστῶν τοὺς ἐβίασε ν' ἀποσυρθοῦν. Ἐν καιρῷ τῆς μάχης ἡ θέα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, πλησιάζοντος δι' οὐρίου ἀνέμου τὸν τοῦ ἐχθροῦ, ἐδιπλασίασε τὸ θάῤῥος τοῦ στρατοῦ μας. Ἐν τούτοις οἱ Αἰγύπτιοι τόσον μόνον ἀπεσύρθησαν, ὅσον νὰ τεθῶσιν ἐκτὸς βολῆς τηλεβόλου. Τὸ πᾶν ἐθεωρεῖτο τετελεσμένον, πλὴν τὴν μεσημβρίαν ἡ προσβολὴ ἤρχισεν ἐκ τοῦ μέρους τῶν παλαιῶν Ναυαρίνων. Δὲν διήρκεσε πολὺ, καὶ παρετηρήσαμεν ὅτι σκοπὸς τοῦ ἐχθροῦ ἦτο νὰ κατασκοπεύσῃ τὰς θέσεις μας, καὶ νὰ κατάσχῃ τὸ χωρίον Πετροχῶρι, κείμενον πλησίον τῶν παλαιῶν Ναβαρίνων καὶ τῆς γλώσσης τῆς γῆς, διὰ νὰ προσβάλῃ τὴν παλαιὰν πόλιν κανονικῶς, καὶ νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ἀπόβασιν τοῦ ἐπὶ τοῦ στόλου στρατοῦ. Ὁ κύριος Μαυροκορδάτος, φρονῶν ὅτι ἡ προσβολὴ αὕτη ἔμελλε νὰ γείνῃ τὴν ἐπαύριον, ἔστειλε διὰ νυκτὸς τινὰ στρατεύματα εἰς τὴν νῆσον διὰ νὰ ἐνισχύσουν τὰς ἧττον ἰσχυρὰς θέσεις, καὶ τὴν πρωΐαν μετέβη ἐκεῖ προσωπικῶς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν προσδιωρισμένων εἰς τὴν ὑ[illegible] τῆς θέσεως ταύτης ἦτον ἐλάσσων τῶν πεντακοσίων, συμπεριειλημμένων καὶ τῶν ἀποβιβασθέντων ναυτῶν ἐκ τῶν ἐν τῷ λιμένι ὀκτὼ ἑλληνικῶν πολεμικῶν πλοίων, καὶ ἡ

ἐξοχότης του δὲν ἠργοπόρησε ν' ἀνακαλύψῃ ὅτι ὁ ἀριθμὸς δὲν ἦτο ποσῶς ἐπαρκής. Ἀλλὰ τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ; Ἦτο πρὸ πάντων οὐσιῶδες νὰ ἐμποδίσῃ, ἐὰν ἦτο δυνατὸν, τὴν ἀπόβασιν, τὴν ὁποίαν ὁ ἐχθρικὸς στόλος, ὅστις δὲν ἔπαυε παραπλέων τὴν νῆσον, ἐδείκνυεν ἀρκούντως ὅτι ἐσκόπευε ν' ἀποπειραθῇ. Ἐπεσκέφθη τὰς θέσεις ἁπάσας, ἐνίσχυσε τὰς ἀσθενεστέρας, καὶ προέτρεψε τοὺς στρατιώτας νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ χρέος των. Ἐπεθύμει νὰ σχηματίσῃ μικρὸν σῶμα ἐπιφυλακῆς ἐξ ἑκατὸν ἀνδρῶν, διὰ νὰ μεταβαίνῃ πανταχοῦ ὅπου ὁ ἐχθρὸς ἤθελεν ἀποπειραθῆ ἀπόβασιν, ἀλλ' ἡ ἀνωμαλία, ἥτις πάντοτε ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν ἀτάκτων στρατῶν, δὲν παρεχώρησε τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τοῦ τοσούτου σπουδαίου σκοποῦ. Τρεῖς κανονοστοιχίαι, φέρουσαι ὀκτὼ τηλεβόλα καὶ ἕνα ὅλμον, ὑψώθησαν ἐπὶ τῆς νήσου, ἀλλὰ δὲν ἐχρησίμευσαν πολύ.

Ὁ ἐχθρικὸς στόλος, συγκείμενος ἐκ πεντήκοντα δύο πλοίων, ἦτο παρατεταγμένος ἐν πολεμικῇ τάξει. Τὰ βρίκια ἐσχημάτιζον τὴν πρώτην γραμμήν· ὑπερασπίζοντο ὑπὸ τῶν φρεγάδων καὶ κορβετῶν κατὰ τῶν προσβολῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ὅστις δυστυχῶς δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν ἕνεκα τῆς μεγάλης του ἀποστάσεως. Καθ' ὃν χρόνον ἐπησχολεῖτο μετ' ἀκουράστου ζέσεως εἰς τὸ νὰ διατάξῃ καὶ διαθέσῃ τὰ πάντα ἐπὶ τὰ κρείττω, ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐπλησίασε, μᾶς ἐζήτησε, καὶ ἀκολούθως ἐπυροβόλησε δὶς, ὡς σημεῖον. Παρευθὺς ἡ προσβολὴ ἤρχισε κατὰ τῶν παλαιῶν Ναυαρίνων, καὶ τὴν αὐτὴν στιγμὴν τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἤνοιξαν τὸ πῦρ των κατὰ τῆς νήσου. Τοῦτο συνέβη τὴν ἑνδεκάτην ὥραν. Ὁ κύριος Μαυροκορδάτος, ὅστις ἔφερε τὴν εὐρωπαϊκὴν στολὴν, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ ἐκείνων τῶν Εὐρωπαίων, οἵτινες εἶχον ὑπηρετήσει ἄλλοτε ὑπ' τὰς διαταγάς του, καὶ οἵτινες, ἀτίμως λειποτακτήσαντες ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ, μετέβησαν πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἀφρικανῶν. Τὸ τηλεβόλον διευθύνθη ἀμέσως πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἵστατο. Τρέμοντες διὰ τὴν ζωήν του τὸν παρεκαλέσαμεν θερμῶς ν' ἀποσυρθῇ. Ἀλλ' αἱ παρακλήσεις μας ἐστάθησαν μάταιαι.

Εἴδομεν τὰς μεγάλας λέμβους νὰ πληροῦνται Ἀράβων, οἵτινες ἀπεβιβάζοντο ἐν αὐταῖς ὑπὸ τὸν ἦχον τοῦ τυμπάνου. Ἦσαν τεταγμέναι εἰς ἡμικύκλιον, καὶ ἤρχισαν νὰ πλησιάζουν πρὸς τὸ προσδιωρισμένον διὰ τὴν ἀπόβασιν μέρος. Πῦρ ζωηρὸν ἠνεφχθη ἑκατέρωθεν, ἐν ᾧ συνηνώθη καὶ τὸ τοῦ στόλου. Κατ' ἀρχὰς οἱ Ἄραβες ἀπεκρούσθησαν, καὶ ἐφάνησαν ὡς μέλλοντες ν' ἀποσυρθῶσιν. Ἀλλ' αἰγυπτιακὸν βρίκιον τοὺς ἐβίασε νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἔφοδον. Ἡμίσεια ὥρα παρῆλθε, καθ' ἣν πυκνὸς καπνὸς δὲν μᾶς συνεχώρησε νὰ διακρίνωμεν τὰς προόδους τῆς ἀποβιβάσεως, ὅταν αἴφνης ἠγέρθη φωνὴ « Οἱ Αἰγύπτιοι εἶναι ἐπὶ τῆς Νήσου. » Ὁ Α. Μαυροκορδάτος καὶ οἱ περικυκλοῦντες αὐτὸν μόλις ἠδυνήθησαν νὰ φθάσουν εἰς ἕνα γήλοφον ἐν τῷ μέσῳ χαλάζης σφαιρῶν· ἐπὶ τέλους ἐξηντλημένος ἐκ τοῦ κόπου ἔκραξε: « Βοηθεῖτέ μοι, πίπτω! » Ἐν τῷ ἅμα ὁ στρατηγός του ὁ πιστὸς Κατζαρὸς καὶ εἷς τῶν στρατιωτῶν τὸν ἔλαβον εἰς τοὺς βραχίονάς των καὶ τὸν ἔφερον εἰς τὸ ὕψος τοῦ λόφου. Φθάσαντες εἰς τὸ μέρος τοῦτο εἴδομεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐλάμβανον τὴν φυγὴν διωκόμενοι ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Πᾶσα ἐλπὶς μᾶς ἐγκατέλιπεν. Ἤδη τὰ ἐν τῷ λιμένι ἑλληνικὰ πλοῖα κατεσπευσμένως ἀπέπλεον, ἐκτὸς ἑνὸς μόνου. Ἦτο τὸ βρίκιον τοῦ πλοιάρχου Ἀναστασίου Τσαμαδοῦ. Οὗτος εἶχεν ἀποβιβασθῆ μετὰ τοῦ κυρίου Μαυροκορδάτου ἐπὶ τῆς νήσου, ἀλλὰ διεχωρίσθη ταν ἐκ τοῦ θορύβου τῆς μάχης.

Ἐπεταχύναμεν νὰ καταβῶμεν εἰς τὴν παραλίαν, καὶ μία λέμβος τοῦ πλοίου τούτου δηλ: τοῦ Ἄρεως ἐστάλη διὰ νὰ παραλάβῃ τὸν Κ. Μαυροκορδάτον. Οἱ ναῦται μᾶς ἠρώτων περὶ τοῦ πλοιάρχου των « Ἐσώθη; » Οἴμοι! ἡ τύχη του ἠγνοεῖτο παρ' ἡμῶν. Ἐνῷ ἐπεβιβαζώμεθα εἰς τὴν λέμβον, οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον ἤδη καταλάβει τὰ ὑψώματα, ἀφοῦ ἐπρόφθασαν τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας καὶ τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἐπανεστάλη ἡ λέμβος πρὸς ζήτησιν τοῦ πλοιάρχου Τσαμαδοῦ, ὅνπερ οἱ ναῦται ἐφώναξαν ὅτι διακρίνουν ἐπὶ τῆς παραλίας. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, ἅπερ πρῶτα ἀνεχώρησαν. βοηθούμενα ὑπὸ οὐρίας αὔρας ἦσαν ἤδη μεμακρυσμένα. Τὸ βρίκιον τοῦ Τσαμαδοῦ ἔμενε μόνον. Ἐδόθη ἡ διαταγὴ νὰ κόψουν τοὺς κάλους, οἱ δὲ ναῦται ἔκραξαν « Ποῦ εἶναι ὁ πλοίαρχος; » Ἡ λέμβος δὲν ἐπανήρχετο. Ἠρχίζομεν νὰ φοβώμεθα μὴ ἡ ἀργοπορία μᾶς ἀπολέσῃ. Τέλος ἡ λέμβος ἀνεφάνη, πλὴν, φεῦ! ἄνευ τοῦ πλοιάρχου. Ἔκοψαν τοὺς κάλους λοιπὸν καὶ ἀπεμακρυνόμεθα, ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἤρχιζε νὰ ἐκλείπῃ. Ὁ Δημήτριος Σταυτούρης διοικητὴς τοῦ

φρουρίου τῶν Ναυαρίνων, ὅστις τὴν πρωΐαν τῆς προτεραίας ἦλθεν εἰς τὴν νῆσον διὰ νὰ ἴδῃ τὸν Κ. Μαυροκορδάτον, κατεδιώχθη μέχρι τῆς παραλίας ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἐῤῥίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ πλοῖόν μας νηχόμενος, ἐν τῷ μέσῳ χαλάζης σφαιρῶν. Εἶδεν οὗτος φονευμένον τὸν πλοίαρχον Τσαμαδόν. Τοιοῦτον ἐστάθη τὸ τέλος τοῦ γενναίου τούτου πολεμιστοῦ, τοῦ συναγωνιστοῦ τοῦ Μιαούλη, καὶ ἑνὸς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων πλοιάρχων τῆς Ἑλλάδος. Εἷς τῶν ναυτῶν τοῦ πλοίου εἰς τὴν ἀπελπισίαν του, ὅταν ἤκουσε τὸν θάνατον τοῦ πλοιάρχου του, ὀλίγον ἔλλειψε νὰ θέσῃ πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ν' ἀνατινάξῃ τὸ πλοῖον· ἐκοπιάσαμεν πολὺ νὰ τὸν καθησυχάσωμεν. Ἐν τούτοις προητοιμαζόμεθα εἰς μάχην, ὁ Στακτούρης ἐξελέχθη διὰ νὰ κυβερνήσῃ τὸ πλοῖον. Ἐνεψύχωσε τὸ πλήρωμα διὰ τῆς ἡσυχίας του, καὶ ἔδειξε τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ νικήσῃ ἢ ν' ἀποθάνῃ. Ἀπεφασίσθη νὰ διασχίσωμεν τὸν ἐχθρικὸν στόλον, ὅστις μᾶς περιέμενεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, καὶ ὅστις μᾶς ἐθεώρει ὡς ἄφευκτον λείαν του. Αἱ ἐγερθεῖσαι ἐπὶ τῆς νήσου κανονοστοιχίαι μας ἀπέναντι τῶν Ναυαρίνων ἐχρεώστουν νὰ συνεισφέρουν εἰς τὴν καταστροφήν μας. Οἱ Ἄραβες τῳόντι τὰς ἔστρεψαν καθ' ἡμῶν, ἀλλ' ἡ ἀπελπισία δίδει θάῤῥος, καὶ προεχωρήσαμεν μὲ τὴν μικρὰν ἐλπίδα τοῦ νὰ δυνηθῶμεν ν'ἀποφύγωμεν τὸν θάνατον. Ἐγκαταλιπόντες τὸν λιμένα μετ' ὀλίγον, πέντε πλοῖα, μία φρεγὰς, μία κορβέτα καὶ τρία βρίκια μᾶς περιεκύκλωσαν, καὶ ἤρχισαν τὸ πῦρ των. Οἱ ναῦταί μας ἀνταπεκρίθησαν μετὰ γενναιότητος δεδοκιμασμένης. Καὶ ὁ ἐχθρὸς, παρατηρῶν ὅτι ὑπερείχομεν τούτου, ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς ἔφοδον. Οἱ ναῦται ἐγκατέλιπον εὐθὺς τὰ τηλεβόλα, καὶ ὡπλίσθησαν διὰ τουφεκίων καὶ μαχαιρῶν. Ἀλλὰ τότε ἡ ἐλπὶς μᾶς ἐγκατέλιπεν ὁλοτελῶς, καὶ εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἀκμὴν ν' ἀνατινάξωμεν τὸ πλοῖον. Ὁ Κ. Μαυροκορδάτος, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ δεικνύῃ τὴν αὐτὴν ἀταραξίαν ὡς καὶ εἰς τὴν νῆσον, ἀνεποδογυρίσθη ὑπὸ μιᾶς σφαίρας (α), καὶ περιέμενεν ἡσύχως τὸν θάνατον, εὐτυχέστατος νὰ τὸν λάβῃ μαχόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, καὶ μὴ ἔχων ἄλλην θλῖψιν, εἰμὴ ὅτι δὲν ἤθελε πλέον δυνηθῇ νὰ συνδράμῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἡ ἐξοχότης του μὲ ἓν πιστόλιον εἰς τὴν χεῖρα περιέμενε τὴν στιγμὴν τῆς ἐφόδου διὰ νὰ αὐτοχειριασθῇ. Εἰς μάτην χαμερπεῖς Ἀφρικανοὶ ἐκολακεύεσθε ὅτι ἠθέλετε συλλάβει τὸν ἄριστον τῶν Ἑλλήνων! Οἱ ναῦται κατέβησαν καὶ ἐδεήθησαν εἰς τὴν ἁγίαν Παρθένον, ἠσπάσθησαν τὴν εἰκόνα της, καὶ πλήρεις ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν ἐπανῆλθον εἰς τὴν μάχην μὲ τὴν μεγαλητέραν καρτεροψυχίαν. Ὁ ἄνεμος ἠγέρθη μικρὸν, ἀλλ' ἔτι πλείονα πλοῖα ἤρχισαν τὸ καθ' ἡμῶν πῦρ των. Ἐν τούτοις τὸ βρίκιόν μας προεχώρει πάντοτε. Οἱ ναῦταί μας ᾐσθάνοντο ἀναγεννωμένην τὴν ἐλπίδα των, καὶ ἠρχίσαμεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι πιθανὸν ἦτο νὰ δυνηθῶμεν ν' ἀποφύγωμεν τὸν θάνατον. Ἓν παλαιὸν βρίκιον βραδύπλουν μᾶς κατεκούρασε πολὺ, καὶ μᾶς ἐπέφερε μεγάλας ζημίας. Τὰ ἱστία μας ἦσαν κατατετρυπημένα ὑπὸ σφαιρῶν, οἱ ἱστοί μας εἶχον ὑποφέρει, ὡς καὶ τὸ πηδάλιόν μας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ κραυγὴ ἠκούσθη, ὅτι ὁ Μιαούλης προσέβαλε τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἕκαστος ἐδιπλασίασε τὰς προσπαθείας του· καὶ τὸ βρίκιον, ὅπερ μᾶς παρηνώχλει, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ πλήρωμα, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας, συνέκειτο ἐξ Εὐρωπαίων, ἐστράφη. Ἀλλὰ τίς ἡ χρεία νὰ εἴπῃ τις περισσότερα; Θέλουν ἀναφέρει ἀκολούθως περὶ τῆς μάχης ταύτης, καὶ θέλουν τὴν θεωρεῖ ὡς ἕνα μῦθον. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἀφοῦ ὑπεστηρίξαμεν τὴν προσβολὴν τριακοντατεσσάρων πλοίων, συνισταμένων ἐκ φρεγάδων, κορβετῶν καὶ βρικίων, ἀφοῦ ἐπεφέραμεν πρὸς τὸν ἐχθρὸν σημαντικὴν ἀπώλειαν, ἀφοῦ ἐπολεμήσαμεν ἐπὶ ἓξ ὥρας ἄνευ ἐλπίδος ἐπιτυχίας, ἠδυνήθημεν τέλος νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὸν δρόμον μας ἄνευ ἑτέρου ἐμποδίου ἐκ μέρους τῶν αἰγυπτιακῶν πλοίων. Χάρις εἰς τὸν Θεὸν τῶν μαχῶν! Ἓν ἐμπορικὸν βρίκιον δεκαοκτὼ τηλεβόλων ἠδυνήθη ν' ἀντιστῇ κατὰ πολυαρίθμου στόλου, καὶ νὰ ἐξέλθῃ τῆς πάλης νικητής. Ὦ Ναύαρχοι τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας! Διηγοῦνται περὶ ὑμῶν ἀνδραγαθήματα σχεδὸν ἀπίστευτα, ἀλλὰ τί θέλει εἰπεῖ ὁ κόσμος ὁλόκληρος περὶ τῆς μάχης, τὴν ὁποίαν ἀνεδέχθη ὁ Ἄρης; Οἱ ναυτικοί μας ὠθησθέντες ὑπὸ τῆς ἀπελπισίας ἐπολέμησαν ὡς λέοντες καὶ, μόλις τολμῶντες οἱ ἴδιοι νὰ δώκουν πίστιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν των, ἐταπεινώθησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τῶν στρατῶν, ὅστις τοὺς διέσωσε[redacted] θανάτου ἀναποφεύκτου κατὰ τὸ φαινόμενον. Δόξα εἰς τὸν Αἰώνιον, τὸ πρῶτον καὶ

(α) Πῶς μία σφαῖρα ἀναποδογυρίζει, χωρὶς κἂν νὰ πληγώσῃ;

περιφημότερον ὑποστήριγμα τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὁ Κύριος Μαυροκορδάτο, δὲν ἀπέθανεν. Εἶναι προωρισμένος διὰ τῶν προτερημάτων του νὰ σώσῃ τὸν τόπον του. Καὶ δὲν ἦτο γεγραμμένον εἰς τὴν βίβλον τοῦ εἱμαρμένου ὅπως εἷς τῶν μεγαλητέρων ὡραϊσμάτων τοῦ κόσμου τούτου ν' ἁρπαγῇ εἰς τὸ ἄνθος τῆς νεότητός του καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεγαλητέρων κινδύνων. Ὁ Κύριος Μαυροκορδάτος πάντοτε καλὸς καὶ γενναῖος ἐγόγγυζε βλέπων ἡμᾶς συμπεριειλημμένους εἰς τὴν δυστυχίαν του, καὶ ἐφαίνετο νὰ μᾶς ἐλέγχῃ διὰ τὴν μεγίστην εἰς αὐτὸν ἀφοσίωσίν μας. Δύο μόνον ἐν τῇ ναυμαχίᾳ μᾶς ἐφονεύθησαν καὶ ἑπτὰ ἐπληγώθησαν. Μεταξὺ τῶν τελευταίων εὑρίσκεται καὶ ὁ πλοίαρχος Στακτούρης. Ἐὰν ποτε ἄνθρωπος ἐξεπλήρωσεν ἐν ἡμέρᾳ μάχης τὸ χρέος του, ἐάν ποτε ἄνθρωπος ἐκαλύφθη ὑπὸ δόξης, εἶναι βεβαιότατα καὶ ὁ γενναῖος Δημήτριος Στακτούρης.

Τὸ ἑσπέρας, ὅταν ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπεσύρθη, εἴδομεν ὅτι δύο τῶν πλοίων του ἔκαιον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐννοήσωμεν πῶς συνέβη τοῦτο. Ἐν τούτοις ἂν καὶ ἐπετύχομεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἡ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀπώλειά μας ἐστάθη σημαντική. Ὁ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ γενναῖος Συνταγματάρχης Σταῦρος Σαχίνης ἐξ Ὕδρας, ὁ στρατηγὸς Κατζαρὸς καὶ ὁ Ζαφυρόπουλος μέλος τοῦ Νομοθετικοῦ σώματος, ὅστις ἦλθε μετὰ τοῦ κυρίου Μαυροκορδάτου ἵνα τύχῃ διὰ λύτρων τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀδελφοῦ του Παναγιώτου Ζαφυροπούλου, αἰχμαλωτισθέντος πρό τινος χρόνου, καὶ δύο ἕτεροι ἀρχηγοὶ ἀπωλέσθησαν εἰς τὴν μάχην. Ἔχομεν ὡσαύτως νὰ θρηνήσωμεν τὸν θάνατον ἑνὸς ἀξίου καὶ περιφήμου Φιλέλληνος τοῦ κόμητος Δε Σάντα-Ῥόζα, ὑπηρετοῦντος ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ ὡς ἁπλοῦ ἐθελοντοῦ.

Ναύπλιον τῇ 19ῃ Μαΐου 1825.

ΟΔΟΥΑΡΔΟΣ ΓΚΡΑΣΕΤ
γραμματεὺς ἰδιαίτερος τοῦ
Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. 37

ΑΙ ΚΑΤΑΚΟΜΒΑΙ ΤΗΣ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑΣ.

Παρητήσαμεν τὴν Ἀνδρονίκην μετὰ τοῦ κόμητος Σάντα-Ῥόζα ἐπὶ μιᾶς τῶν κορυφῶν τῆς νήσου. Ὁ γέρων κόμης, οὗτινος ἡ μελαγχολία τοσοῦτον ἐσχάτως ἐκορυφώθη, ᾐσθάνετο ἀπόκρυφον τέρψιν εἰς τὴν συναστροφὴν τοῦ πνευματώδους ἐκείνου νέου. Διὰ τοῦ διερμηνέως του εἶχεν ἔμβη εἰς διαφόρους ὁμιλίας, καὶ τὸ ἰδανικὸν ὡραῖον, ὅπερ τοσοῦτον ἐδίψα πρὸ πρὸ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφίξεώς του, ἐπραγματοποιεῖτο ἤδη εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του· ἔγεινεν ἄλλος ἀνήρ· ὁ ποιητικὸς αὐτοῦ οἶςρος ἀποχαιρετίσας τοὺς ῥεμβασμοὺς καὶ τὴν μοναξίαν ἀνεζωπυρήθη. Αἱ ἱστορικαί του ἀναμνήσεις καὶ ἡ εὐγλωττία του ἐξαφθεῖσαι ὑπὸ πλατωνικοῦ ἔρωτος διὰ τὸν εὐειδῆ ἐκεῖνον νέον διήγειρον ἐντὸς τοῦ στήθους του αἰσθήματα ἄῤῥητα· ᾐσθάνετο ἐνθουσιασμὸν, φιλίαν διακαῆ καὶ ἁγνὴν δι' ἐκεῖνον, μεθ' οὗ συνδιελέγετο ἐπὶ τῶν τόπων καὶ τῆς ἱστορίας τῶν προγόνων του.

— Εἰπέ μοι, φίλε μου, ἠρώτησεν αὐτὴν ὅτ' ἐκάθησαν, γνωρίζεις τὰ τῆς νήσου ταύτης;

— Τὴν ἐπὶ Κλέωνος καὶ Δημοσθένους ἱστορίαν θέλετε νὰ εἰπῆτε κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον;

— Μάλιστα.....

— Καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι οἱ Σπαρτιᾶται μὲ ἀρκετοὺς Εἵλωτας ὑπὸ τὸν Ἐπιτάδαν, τὸν Ἱππαγρίτην καὶ Στύφωνα τὴν ὑπερασπίσθησαν· πλὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἀνακαλύψαντες ἀτραπόν τινα ἐπέπεσον ἐπ' αὐτῶν καὶ τοὺς ὑπεδούλωσαν.

— Καὶ ἦτον ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν οἱ Σπαρτιᾶται παρέδωκαν τὰ ὅπλα των καὶ ἔπεσον ζῶντες εἰς χεῖρας ἐχθροῦ;

Ἡ Ἀνδρονίκη τὸν ἐθεώρησεν ἀτενῶς.

— Ἦτον ἡ πρώτη φορὰ, εἶπε, τοσοῦτον δ' ἐφάνη παράδοξον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὥστε εἷς ἠρώτησεν ἕνα τῶν αἰχμαλώτων εἰρωνικῶς, ἐὰν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔπεσον εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἦσαν γένους ἀνωτέρου.

« Τῳόντι, τὸ τόξον ἤθελεν εἶσθαι πολύτιμον ὅπλον, ἀπεκρίθη ὁ πνευματώδης Σπαρτιάτης, ἐὰν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ ποῦ εἶναι τὸ γένος καὶ τὰ προτερήματα.»

— Ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ εὑρεθῶμεν εἰς τὴν ἀθλίαν ταύτην θέσιν, διὰ νὰ παραδώσωμεν τὰ ὅπλα πρὸς τοὺς Ἄραβας, καγχάζων εἶπεν ὁ κόμης.

— Ὄχι βέβαια· μάλιστα παρὰ τῷ σκληρῷ Ἰβραήμῃ δὲν θὰ τύχωμεν οὔτε τοῦ Κλέωνος, οὔτε τοῦ Δημοσθένους τὴν ἐπιείκειαν· ὅστις πέσῃ εἰς τοὺς ὀδόντας τῶν Ἀράβων, ἔλεος δὲν πρέπει νὰ περιμένῃ· κάλλιον λοιπὸν εἷς γενναῖος θάνατος.

— Ἀμ' ποιὸ ἀληθινὸ παλληκάρι θὰ σταθῇ νὰ τὸν πιάκουν ζωντανό; ἐπρόσθεσε καὶ ὁ Λάμπρος, ὅστις ᾐσθάνετο καὶ σέβας καὶ συμπάθειαν διὰ τὸν κόμητα, καὶ ὅστις πολὺ πρὸ πάντων ἡδύνετο εἰς τὴν ξένην προφοράν του.

— Εἶναι οἱ ἰδικοί μας.... ὄχι εἶναι ὁ τουρκικὸς στόλος...

— Πῶ!!.. πῶ!!... πῶ!!.. δὲς κείθενε κάτου σ' ἐκείνηνε τὴν ἄκρη τοῦ νησιοῦ τζ' Ἀραπάδες, εὐγῆκαν ὄξου· πηηηή!.... κοπάδι εἶναι τὰ καΐκια των.

— Ἂς τρέξωμεν κάτω εἰς τὰ χαρακώματά μας, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ἔρχονται.... εἶναι οἱ ἰδικοί μας ποῦ 'ρχονται κατὰ 'δῶ, ἔκραζεν ὁ Λάμπρος· ἔσπασαν ἀφεντάδες.... ἡ ἀραπουργιὰ τοὺς κυνηγάει.

Ἔφθασαν ἀληθῶς μετ' ὀλίγον τινες τῶν διωκομένων Ἑλλήνων, οἵτινες ἀνήγγειλον τὸν θάνατον τοῦ Τζαμαδοῦ, καὶ τὴν ἧτταν τῶν Ἑλλήνων.

Κάθε ἀντίστασις ἦτο ματαία.

Ἡ νῆσος τῆς Σφακτηρίας γέμει ἄντρων φυσικῶν καὶ εὐρυχώρων, χαράδρων βαθέων, σπιλάδων ἀποτόμων, πυκνῶν δέν-

δρων, καὶ ἀγρίων βάτων καὶ θυμαρίων· ἐνταῦθα προσέτρεχον καὶ ἐκρύπτοντο οἱ Ἕλληνες, ὅσοι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἐπιςρέψωσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἢ ὅσοι δὲν ἐγνώριζον νὰ κολυμβῶσιν.

Ἡ Ἀνδρονίκη, ὁ Λάμπρος, ὁ κόμης τοῦ Σάντα-Ῥόζα, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, εἷς ἕτερος φιλέλλην Ἐλβετὸς Ἐρνὲστ ἐκ τῆς πόλεως Ζουρίχ, καὶ ἄλλοι ἑβδομήκοντα πέντε περίπου κατέφυγον εἰς ἓν τῶν ἄντρων ἐκείνων, ἕτοιμοι ν' ἀποθάνωσιν μὲ τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας ἐὰν οἱ Ἄραβες τοὺς ἀνακαλύψουν.

Τὸ ἄντρον τοῦτο ἦτον ἐπίμηκες καὶ εὐρύχωρον, λῆγον ὅμως εἰς στενὸν καὶ χαμηλόν· εἶτα διὰ στενωτάτου ἀνωφεροῦς ἑλικοειδοῦς ὡς ὀχετοῦ κουφώματος ἐξήρχετο ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους εἰς ὑψηλὸν καὶ δύσβατον βράχον. Ἡ δευτέρα αὕτη ὀπὴ, τῆς ὁποίας τὸ φῶς δὲν ἦτον εἰς οὐδεμίαν συγκοινωνίαν μὲ τὸ κύριον τοῦ σπηλαίου στόμιον, ἐπροστατεύετο καὶ ὑπεκρύπτετο ὑπὸ ἐξέχοντας μεγάλους βράχους· ἦτο δὲ τοσοῦτον χαμηλὴ, ὥςε δὲν ἠδύνασο εἰμὴ ἑρπόμενος μόνον νὰ εἰσδύσῃς ἐκεῖθεν (α).

Τὴν ἐπαύριον οἱ Ἄραβες, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Νεοκάστρου, οἵτινες ἐγνώριζον τὰς λεπτομερείας τῆς νήσου ὅλης, ὡς λύκοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ ἄντρον. Δύο τούτων πρῶτοι ἐδοκίμασαν νὰ εἰσπηδήσουν, πλὴν δύο βολαὶ τοῦ τε Λάμπρου καὶ Σάντα-Ρόζα τοὺς ἐξήπλωσαν νεκρούς. Ἔφραξαν μὲ τὰ σώματά των τὴν εἴσοδον. Ὁ γέρων κόμης ἐνθουσιασθεὶς ἠθέλησε τότε ξιφήρης νὰ ὁρμήσῃ ἔξω πρὸς καταδίωξιν τῶν ἄλλων προτρέπων καὶ τοὺς λοιποὺς νὰ τὸν ἀκολουθήσουν.

— Στάσου, κύριε, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη· εἶναι κάλλιον νὰ ὑπερασπισθῶμεν ἐντεῦθεν, ἢ ἐκ τοῦ συστάδην.

— Κάλλιον εἶναι νὰ τοὺς διώξωμεν· θὰ μᾶς ἀποκλείσωσιν ἐδῶ, καὶ θέλομεν ἀποθάνει τῆς πείνης, εἶπεν Ἰταλιστὶ καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τοῦ στομίου, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ.

— Ἆ... εἶσαι Ἰταλός; ἔκραξε μικρὸς ἀνὴρ Μελιταῖος ἐξωμότης, καὶ τὸ ἀραβικὸν βουρνούζιον φέρων· ἐκράτει δὲ προτεταμένην τὴν λόγχην.

— Εἶσαι Ἰταλὸς!!... καὶ ὑπηρετεῖς, ἄνανδρε τοὺς Τούρκους; ἀντηρώτησεν ὁ Σάντα-Ῥόζας.

— Παραδώσου, σὲ ἐξορκίζω εἰς τ' ὄνομα τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης.

— Μὴ πλησιάζῃς, ἄνανδρε.... καὶ μετὰ μανίας ἔσυρε τὸ ξίφος ὁ γέρων κόμης.

Ὁ Μελιταῖος ἐξωμότης ἐπετέθη ὡς ἀληθὴς ἐπίλεκτος κατ αὐτοῦ· καὶ ἔχων τὸ σῶμα κεκρυμμένον ἐκτὸς τῆς εἰσόδου ἠδυνήθη νὰ καταφέρῃ δύο ἢ τρεῖς θανατηφόρους λογχισμοὺς εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἐνδόξου φιλέλληνος (β).

(α) Μίλιγγεν σελ. 307
(β) Γόρδων τόμ. Β. σελ. 202

Ὁ Σάντα-Ῥόζας ἐγονάτισε κατ' ἀρχάς, εἶτα ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ, φέρων σπασμωδικῶς τὰς παλάμας ἐπὶ τῆς πληγῆς· ἐξέπνευσε δὲ μασσῶν εἰς τοὺς ὀδόντας πολλάκις τὴν λέξιν « Ἑλλάς » (α).

Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἐθυσίασεν εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ κόμητος τὸν ἄθλιον Μελιταῖον, πλὴν συγχρόνως μὲ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ πιστολίου του ἠκούσθη καὶ ἕτερος πυροβολισμός, οὗτινος ἡ σφαῖρα ἔτυχε καὶ ἀνέτρεψε τοῦτον, ἀναμφιβόλως ἕνα τῶν πρωταθλητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Ἡ μάχη τῶν ἐν τῷ σπηλαίῳ Ἑλλήνων κατὰ τῶν ἔξω Ἀράβων ἐστάθη τότε πεισματώδης· διήρκεσε δὲ δύο ἡμερονύκτια (β). Οἱ πρῶτοι ἦσαν παντάπασιν ἐξηντλημένοι, ἐπειδὴ ἦσαν καὶ νήστεις καὶ διψῶντες. Μόνη ἡ ἀπελπισία ἐζωογόνει αὐτούς.

— Ἀχ, Κερά μου! τί καλὰ ποῦ θὰ κάναμε νὰ μέναμεν 'ς τὸν ἅϊ Ἠλιὰ 'πάνω! ἔλεγεν ὁ Λάμπρος· δυὸ βόλια μολύβι ἔχω 'ς τὸ στόμα γιὰ νὰ κρατήσω τὴ δίψα, πάγω νὰ παιθάνω..

— Ἔχεις δίκαιον, καϋμένε Λάμπρο, ἐτονθόρισεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἥτις εἰς τὸ βαθύτατον τοῦ σπηλαίου ἔκειτο χαμαὶ μόλις ἀναπνέουσα· ἠναγκάζετο ἡ δυστυχὴς νὰ ῥοφᾷ τὴν ὑγρὰν γῆν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὰς παρειὰς τοῦ σπηλαίου μετά τινα χλόην ἀπέσπα ἔνθεν κακεῖθεν.

Ὁ Χουσεῒν-βεης ἰδὼν τὸ ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ τοὺς Ἕλληνας, διέταξε τότε ἕνα τῶν πλοίων του νὰ πλησιάσῃ καὶ παραταχθῇ ἀπέναντι τοῦ στομίου, καὶ διὰ τῶν σφαιρῶν νὰ τελειώσῃ, ὅ,τι οἱ Ἄραβές του δὲν ἐπέτυχον (γ).

Τώρα πλέον ὁ τάφος τῶν Ἑλλήνων ἠνεῴχθη, τὰ πολεμεφόδια τοῖς ἔλειπον· δὲν ἠδύναντο ἄλλο νὰ πράξουν ἢ ἓν ἐκ τῶν δύο, νὰ παραδοθῶσιν, ἢ νὰ φονεύσουν ἀλλήλους. Εἷς τούτων ἐξῆλθε διὰ νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῶν Τούρκων τὴν παράδοσίν των. Ὁ Ἑλβετὸς Ἐρνὲστ, ὅστις ἦτο πλησίον τῆς Ἀνδρονίκης τότε εἶπεν « ἐγὼ δὲν παραδίδομαι· θὰ μείνω ἐδῶ, καὶ ὅστις τολμᾷ ἂς ἔλθῃ νὰ μὲ συλλάβῃ ».

— Ἀμ' οὔτε 'γὼ δὲν 'βγαίνω ἀπὸ τὴν τρύπα γιὰ νὰ πέσω 'ς τὴ φάκα τῆς ἀραπουργιᾶς· μηγάρις θὰ σοῦ χαρίσουν τὴν ζωήν; 'σὰν νὰ μὴ τοὺς ξέρουμε... κύττα καλὰ μὴ 'βγαίνεις· στραφεὶς ὁ Λάμπρος εἶπε πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην.

Ἐκίνησεν αὕτη ἀθύμως τὴν κεφαλήν.

(α) Δὲν δύναταί τις νὰ λάβῃ ἰδέαν σαφεστέραν τοῦ ἐμπαθοῦς φιλελληνισμοῦ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ἢ ἀναγινώσκων τρεῖς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν κόμητα τοῦ Πεκκίου εἰς Λονδῖνον καὶ τὸν Μαρκέσιον Πριὲ γεγραμμένας τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου 1825 ἐκ Ναυπλίας, καὶ ἐκ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου τοῦ Τζαμαδοῦ ὀνλ. τοῦ Ἄρεως. Ἐν μιᾷ τούτων λέγει τὴν στρογγυλοτάτην ταύτην ἀλήθειαν « οἱ Ἕλληνες εἶναι καλοὶ καὶ γενναῖοι, πλὴν τὸ δυσχερέστερον πάντων εἶναι τίνι τρόπῳ νὰ τοὺς πολιτίσῃς, χωρὶς νὰ τοὺς διαφθείρῃς » ὁ κόμης τοῦ Πεκκίου. Τὰς ἐπιστολὰς ταύτας δίδομ[illegible] σημειώσεις τοῦ 38ου κεφαλαίου.

(β) Μόλεγγεν σελὶς 307

(γ) Μόλεγγεν σελ. 307.

— *Δὲν ἠμποροῦμεν ἄρα νὰ χωθῶμεν εἰς τὰ βαθύτερα τῆς τρύπας ταύτης; ἠρώτησεν εἷς τρίτος.*

— *Δὲν πιστεύω νὰ προχωρῇ πολὺ βαθέως, εἶπεν ὁ Ἐρνές· μ' ὅλον τοῦτο ἂς ἴδωμεν· χαμένοι καὶ χαμένοι· ἐγὼ πρῶτος ἐμβαίνω.*

Ὁ Ἑλβετὸς ὡς σαλαμάνδρα ἐπροχώρησε τότε ἑρπόμενος εἰς τὸ ἀνωφερὲς, ὅπερ προεγράψαμεν, καὶ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἠκολούθησαν δεκατρεῖς ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων τελευταῖοι ἦσαν ὁ Λάμπρος καὶ ἡ Ἀνδρονίκη· οἱ λοιποὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν βάρβαρον, μεθ' οὗ ἐσυνθηκολόγησαν νὰ τοῖς χαρίσῃ τὴν ζωήν.

Εἶναι ἀπίστευτον εἰς ὅντινα τὸ ἀκούσει, ὅτι τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἐπιόρκως ὅλους τοὺς κατέσφαξεν (α).

Οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἶτα ἐντὸς τοῦ ἄντρου κρατοῦντες δᾳδας, καὶ μετὰ φωνῶν αἱμοχαροῦς λύσσης ἔσειον,ἐσκύλευον τὰ πτώματα τῶν φονευμένων, καὶ ἐξήταζον μὴν ὑπάρχουν ἄλλο κεκρυμμένοι. Ἡ πρὸς τὸ ἄκρον ὀπὴ παρέσυρε τὴν περιέργειάν των· ἐπυροβόλησαν ἐντὸς ταύτης· οὔσης ὅμως εὐτυχῶς χαμηλοτάτης καὶ ἑλικοειδοῦς, αἱ σφαῖραί των δὲν ἐπετύγχανον τοὺς εἰς τὰ ἄνω εἰσδύσαντας.

Τέλος ἡ νὺξ ἔφθασε, καὶ οἱ Μουσουλμάνοι ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ πέριξ ὅπως ἀναπαυθῶσιν. Οἱ δὲ δεκατρεῖς μάρτυρες ἐκτάδην κατὰ πρόσωπον κείμενοι, ἀπηυδημένοι, πεινῶντες, διψῶντες καὶ πεπνιγμένοι ὑπὸ τοῦ ἀζώτου δὲν ἐτόλμων οὔτε νὰ συνομιλήσουν πρὸς ἀλλήλους, φοβούμενοι μήπως ἐκτὸς τοῦ καταφυγίου των ἦσαν κεκρυμμέναι ἔτι αἱ δόλιαι τῆς Αἰγύπτου τίγρεις.

Αἱ ἄγριαι φωναί, οἱ διακεκομμένοι πυροβολισμοὶ, τῶν Βεδουΐνων ἡ χαρακτηριστικὴ ἐκείνη γλῶσσα, τὸ λὰχ, λὰχ, λὰχ, τῶν Φελάχων τὸ ἄγριον οὔρλισμα, καὶ τῶν ἡμιφονευμένων Ἑλλήνων αἱ σπαραξικάρδιοι οἰμωγαὶ καὶ ἀραὶ ἐπηύξανον εἰς τὴν καρδίαν τῶν θυμάτων τούτων τὸν τρόμον μᾶλλον, ἢ τὰ σωματικά των δεινά. Ἐν μέσῳ τοῦ ψηλαφητοῦ σκότους ἡ Ἀνδρονίκη ἔδραξε νευρικῶς τὸν βραχίονα τοῦ γέροντος ἁρματωλοῦ, ὡς ἐὰν ἤθελε νὰ τῷ ὁμιλήσῃ.

Οὗτος ἐπλησίασε πρὸς ταύτην τὸ οὖς.

— *Διψῶ! ἀποθνήσκω! ἐψιθύρισε.*

— *Καρδιὰ, Κυροῦλά μου.... καρδιά... ἐνθυμήσου τὸν ἀφεντούλη μας.*

— *Νὰ τῷ εἰπῇς ὅτι ἀπέθανον τρέχουσα νὰ τὸν εὕρω.*

—*Ὄχι,Κυροῦλά μου, δὲν ἀποθαίνεις, δακρύων προσέθεσεν ὁ Λάμπρος καὶ λαμβάνων τὴν χεῖρά της. ἥτις ἦτο ψυχρὰ ὡς ἡ χιὼν, καὶ ξηρὰ ὡς τὸ ξύλον· ἔφερε τὴν παλάμην του εἰς τὸ πρόσωπόν της, εἰς τὴν ῥῖνά της, καὶ παρετήρησεν ὅτι ἡ ἀναπνοή της ἦτο βραδεῖα καὶ ἐλαφρὰ ὡς τοῦ πνευστιῶντος φθεισι-*

(α) Μίλεγγεν σελ. 307

κοῦ. Ἡ φρίκη τοῦ ἀνθρώπου τούτου νῦν ἦτο μεγαλητέρα, ἢ πρότερον ὅτε ἦτον εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ κινδύνου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Λάμπρος ἐὰν ἐπεθύμει τὴν ζωὴν, τὴν ἐπεθύμει μόνον διὰ νὰ ζῇ πλησίον τῆς Ἀνδρονίκης· ἐν τῇ ἰδέᾳ ὅτι αὕτη ἀπέθνησκε τῆς δίψης, ἐψιθύρισε πάλιν εἰς τὸ οὖς αὐτῆς.

— Βάσταε καὶ 'γὼ σοῦ φέρω νερό.

Ἦτον ὁ τελευταῖος ἐκ τοῦ μέρους τῆς εἰσόδου· συνεκέντρωσε λοιπὸν τὰς σωματικάς του δυνάμεις, καὶ καρκινοβατῶν ἐπέστρεψε κάτω εἰς τὸ ἄντρον. Τοῦτο ἦτο παντάπασι σκοτεινὸν καὶ ἔρημον· ἐπροχώρησε πρὸς τὸ στόμιον, καὶ πατῶν ἐπὶ τῶν χαμαὶ κειμένων νεκρῶν πτωμάτων ἐξῆλθεν.

Ὁ καθαρὸς ἀὴρ ἐζωογόνησε τὸν ἁρματωλόν· εἶδε μακρὰν πυρὰς ἔνθεν κακεῖθεν διεσπαρμένας ἐπὶ τῆς νήσου, καὶ ἐνόησεν ὅτι ἦσαν αἱ σκηναὶ τῶν Ἀράβων· ἐνθυμεῖτο πηγὴν διαυγεστάτην οὐχὶ μακρὰν τοῦ σπηλαίου, καὶ ἐπλησίασεν εἰς ταύτην· πλὴν ὁ φόβος τὸν ἐπανεῦρε, διότι εἶδε καὶ πυρὰν εἴς τινα βήματα πλησίον· ἑρπόμενος εἰς τὰ πυκνότερα τῶν βράχων ἀνεκάλυψε μετ' ὀλίγον ὅτι ἡ πυρὰ, ἥτις πρότερον ἀνῆκε πρὸς τοὺς Ἄραβας δὲν ἐφυλάττετο πλέον παρ' οὐδενός. Ἔπεσε κατὰ πρόσωπον ἐπὶ τῆς πηγῆς καὶ ἔσβεσε τὴν δίψαν του, ἔφαγεν ἀρκετὰ χόρτα, καὶ ἔκρυψέ τινα εἰς τὴν ζώνην του, ἐπλήρωσε τὸ φέσιόν του ὕδατος, καὶ συναγαγὼν ὀστᾶ ἀπομεινάρια τοῦ γεύγεύματός των καὶ δάκνων ἓν τούτων, ὅμοιος μὲ αἴλουρον ἐκ μαγειρείου διωκόμενος μὲ τὴν βορὰν εἰς τὸ στόμα, ἐσκυμμένος καὶ μὲ ἐξηγριωμένους μύστακας ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἄντρον. Αὕτη ἡ εἰκὼν τοῦ Λάμπρου χαρακτηρίζει ἀρκούντως τὴν ἀπελπισίαν καὶ τόλμην αὐτοῦ.

— Ὅτε εἶδον τὸν Ἐρνὲς, λέγει ὁ ἰατρὸς κύριος Μίλιγγεν, διεκφυγόντα ὡς ἐκ θαύματος τοῦ φρικτοῦ ἐκείνου ἄντρου, ἔφριξα· ἀντὶ νὰ χαίρεται διότι ἐσώθη, τουναντίον ἐδείκνυε συμπτώματα παραλυομένων φρενῶν. Τὰ βλέμματά του ἦσαν ἄγρια, ὁ δὲ χαρακτήρ του εὐερέθιστος καὶ τρομερός· ἐβλασφήμει ὅσους τὸν καλομετεχειρίζοντο· ἐπροτίμα τὴν μοναξίαν, καὶ ἐκάθητο εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ὑπογείου μου, ὅπερ εἰς Νεόκαστρον κατῴκουν, κλαίων ἀδιακόπως ὡς νήπιον (α).

Ἐπέστρεψεν ὁ γέρων ἁρματωλὸς εἰς τὸ ἄντρον κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα τὸ φέσι του μὲ τὸ ὕδωρ καὶ ἑρπόμενος βραδέως.

— Κερά .... νερό ... νερό ... σ' ἔφερα νερὸ, ἐτονθόρισεν εἰς τὸ οὖς αὐτῆς.

Ἡ φωνή του ὡς φωνὴ ἀγγέλου διεπέρασε μέχρι βάθους τὸ στῆθός της· πλὴν ἡ ταλαίπωρος Ἀρκὰς δὲν εἶχε σθένος οὔτε ν' ἀποσυρθῇ, οὔτε νὰ κινηθῇ.

Ὁ Λάμπρος ἐρράντισε τότε τὸ πρόσωπόν της δι' ὀλί[illegible]τος, εἶτα ἐπλησίασε τὸ φέσιον εἰς τὰ χείλη της.

(α) Μίλιγγεν σελ. 307.

Ἡ φίλη Ἀνδρονίκη ἐπανεῦρε τὸν βίον· ὁ Λάμπρος ὅμως, φοβηθεὶς μήπως τὸ ὕδωρ τὸ πολὺ τὴν βλάψῃ, δὲν τὴν ἀφῆκεν εἰμὴ βαθμηδὸν νὰ πίῃ.

— Δάγκασε καὶ ὀλίγον ἀπὸ τοῦτο τὸν κόκκαλο· μάσσησε καὶ ὀλίγα χορτάρια, εἶπε μετὰ ταῦτα.

— Ποῦ τὸ εὗρες, Λάμπρο;.... τί εἶναι;...

— Εἶναι γίδας ποδάρι· οἱ Ἀραπάδες κοντὰ 'ς τὴ βρύσι εἶχαν τὸ γιόμα τους μ' ἕνα μεγάλο φανό· ἀπὸ 'κεῖ τὸ 'πῆρα... τὸ εἶχαν ξαπολύσει.

— Τί γλυκὺ κρέας!.... ποτὲ δὲν ἐγεύθην τρυφερώτερον κρέας....

— Καὶ ἐγώ, Κυρά μου.... εἶναι ἡ πεῖνα... μὴ μασσᾷς τόσο ἀψά, διὰ νὰ μὴ μᾶς νιώσουν.

— Νὰ δώσωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὀλίγο νερό... φοβοῦμαι οἱ περισσότεροι θ' ἀποθάνουν τῆς πείνης.

— Ὄχι Κυρά μου.... πρῶτα τὴν ἀφεντιά μας· ποιὸς 'ξέρει πόσαις 'μέραις ἀκόμη θὰ σταθῶμεν ἐδῶ· ἐγὼ δὲ μεταβγαίνω ἔξω ἄλλη νύχτα· ἔπειτα ἂν νιώσουν πῶς ἔχομε φαγί, θὰ μᾶς φᾶνε καὶ 'μᾶς γιὰ νὰ τ' ἁρπάξουν.

— Ἄαααααχ!.. Θεέ μου! ἠκούσθη τότε φωνὴ σπασμωδική, ἀντηχήσασα καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ φυσικοῦ ἐκείνου στενώματος.

— Τί εἶναι; ὑπετραύλισεν ἡ Ἀνδρονίκη, τῆς ὁποίας τὸ ἡμιπαγωμένον αἷμα κατεψύγη περισσότερον.

— Ὤχ!.. ἐλθέ, θάνατε! διατί νὰ μὴν ἀποθνήσκω! ὢχ!....

— Ὅλους θὰ μᾶς ἐπάρῃς εἰς τὸν λαιμόν σου.... ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ Ἑρνές, ὅστις, ἂν καὶ εἶχε πλησιάσῃ τὸ ἄλλο μέρος τῆς ἐξόδου καὶ ὁ ἀὴρ μικρὸν τὸν ἐζωογόνει, ἦτον ὅμως ἡμιτεθνηκώς.

— Σιωπή, δι' ὄνομα Θεοῦ! σιωπή, ἠκούσθησαν ἄλλαι φωναί. Ὁ ὑποφέρων ἦτον Ὑδραῖος πληγωμένος, ὅστις καὶ οὗτος εἷς τῶν πρώτων εἶχε καταφύγει ἐκεῖ· πλὴν ὁ δυστυχὴς ἐκ τῆς δίψης εἶχεν ὑποπέσει εἰς φρικτὴν αἱμοῤῥαγίαν, ἥτις τὸν ἔῤῥιψεν εἰς τοιοῦτον πυρετὸν καὶ ἐγκεφαλίτην, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ μυκᾶται καὶ βορβορίζῃ εἰς τὸν λάρυγγά του τοὺς μακροτέρους καὶ ἀγριωτέρους στεναγμούς.

« Ἡ φρικώδης θέσις τῶν δυστυχῶν ἐκείνων, λέγει ὁ ἰατρὸς Μίλιγγεν, ἐπολλαπλασιάσθη τότε· ἐξύπνησαν πάντες ἐκ τῆς ψυχρᾶς καὶ βραδείας ναρκώσεως, ἥτις βαθμηδὸν κατέψυχε τὰ μέλη των· ἓν ἀραβικὸν οὖς ἐὰν τοὺς ἤκουεν, ἡ στενὴ ἐκείνη κατακόμβη ἀναποφεύκτως ἐγίνετο τὸ νεκροταφεῖόν των.»

Εἰκοσιτέσσαρας ὥρας μακρὰς καὶ μαρτυρικὰς διῆλθον οἱ λοιποὶ δώδεκα καταξεσχιζόμενοι ὑπὸ τῶν κοπτερῶν οἰμωγῶν τοῦ δυστυχοῦς Ὑδραίου.

Ἦτον ὀλέθριος καὶ ὁ ἀριθμὸς δεκατρία πρὸ πάντων εἰς τὸν

νοῦν ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἦσαν ἀμέτοχοι δεισιδαιμονίας· τοῖς ἦλθεν ἰδέα νὰ τὸν φονεύσουν ὅπως ἀπαλαγῶσι καὶ τῆς προλήψεως καὶ τοῦ κινδύνου, καὶ ἤθελον τὸ πράξει, ἐὰν εὐτυχῶς μετὰ εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν πολυώδυνον βάσανον ὁ Ὑδραῖος δὲν ἀπέθνησκεν (α).

Ἦτο μεσονύκτιον, ὥρα καθ' ἣν τὰ πάντα εἰς τοῦ Μορφέως τὰς ἀγκάλας ἀναπαύονται. Εἷς τῶν δώδεκα ἐπρότεινε πρὸς τοὺς λοιποὺς νὰ καταβῇ εἰς τὸ παράλιον, καὶ κολυμβῶν ν' ἀπεράσῃ εἰς Νεόκαστρον καὶ εἴπῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας νὰ ϛείλουν μίαν λέμβον νὰ τοὺς παραλάβῃ. Αἱ εὐχαί, αἱ ἐνθαῤῥύνσεις τῶν λοιπῶν, αἱ ὑποσχέσεις καὶ ἡ ἀπελπισία ἔκαμαν τὸν γενναῖον τοῦτον ἄνδρα νὰ μὴ χάσῃ καιρόν. Ἐξῆλθεν ἐν τῷ σκότει καὶ ἐλαφρῶς ἔφθασεν εἰς τὴν παραλίαν, καὶ ὡς κύκνος βραδέως καὶ ἀταράχως πλέων ἔφθασεν εἰς τὸν προορισμόν του.

Ἡτοιμάσθη τότε μία λέμβος Ζακυνθία ἐξ ἐθελοντῶν Ὑδραίων διὰ νὰ διαπορθμεύσῃ τὴν ἐρχομένην νύκτα τὸν πορθμὸν τῶν Ναυαρίνων.

Ἡ ἐπαύριον ἐξημέρωσε, καὶ τὸ φῶς τοῦ λαμπροῦ ἡλίου τοῦ Μαΐου, εἰσδύον διὰ τῶν ὀπῶν τοῦ ἄντρου καὶ δι' ἀντιθλάσεως, ἀπέπεμπε καί τινας ἀκτῖνας μέχρι τῆς ζώσης κολάσεως τῆς Ἀνδρονίκης· ἡ ἡσυχία καὶ μοναξία τῆς νήσου ἐμαρτύρει, ὅτι πρέπει ἤδη ν' ἀπηλλάγῃ ἡ Σφακτηρία ἐκ τῶν δαιμόνων Βεδουΐνων.

— Θὰ καταβῶ εἰς τὸ σπήλαιον, εἶπεν ἡ Ἀρκὰς πρὸς τὸν Λάμπρον· δὲν πιστεύω πλέον νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα οὐδείς· τὰ μέλη μου εἶναι κρατημένα ὡς τοῦ δεμένου.

— Καλήτερα, Κυρά, νὰ προσμένῃς ὡς τὴ νύχτα· ἀπόψε τὴ νύχτα καταβαίνομεν ἀντάμα.

— Εἶναι περίπου δειλινόν .... τίς πλέον θὰ ἔλθῃ; τρεῖς ἡμέρας σήμερον ἔχομεν εἰς τὸ κούφωμα τοῦτο, καὶ πέντε εἰς τὸ σπήλαιον .... κατάβαινε, Λάμπρο.

Ὁ ἁρματωλὸς ἤρχισε καρκινοβατῶν νὰ ἕρπηται· ἡ Ἀνδρονίκη τὸν ἠκολούθησε, καὶ ὅτε καταβᾶσα εἰς τὸ ἄντρον ἠθέλησε νὰ σταθῇ ὄρθιος εἰς τοὺς πόδας της, ἡ δυστυχὴς δὲν ἠδύνατο· τοσοῦτον ὅλη ἦτον συνεστραμμένη· καὶ ἡ φυσιογνωμία αὐτῆς ὡς καὶ ἡ τοῦ Λάμπρου ἦσαν ἄκρως ἠλλοιωμέναι.

Ὁ ἁρματωλὸς δὲν ἠδύνατο νὰ γνωρίσῃ τὴν κυρίαν του· ἦτο κιτρίνη ὡς ἡ ἐπιφυλλὶς τοῦ λαιμονίου, οἱ ὀφθαλμοί της ὑπομέλανες· τὰ ῥοδόχροα καὶ ἀνθηρὰ χείλη της λευκὰ ὡς τὴν χιόνα· τὰ δὲ ἐνδύματά της κεκαλυμμένα ὑπὸ ἀραχνῶν καὶ ἐρυθρᾶς κεραμοχρόου γῆς.

Πιλιδνός, μὲ κόμην, μύστακα καὶ γένεια ἀνακατωμένα ὁ Λάμπρος παρίστα μίαν τῶν καταχθονίων τοῦ ᾅδου κεφαλήν.

Τὸ παράδειγμά των ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι τινές, οἵτινες ἐκα-

(α) Μίλιγγεν σελ. 308

βον το θάῤῥος νὰ προχωρήσουν μέχρι τοῦ στομίου τοῦ ἄντρου. Ἐκεῖθεν παρετήρησαν ὅτι ἡ νῆσος δὲν ἦτον ἐλευθέρα τῶν Ἀράβων· ἐφαίνοντο αἱ σκηναί των ἔνθεν κἀκεῖθεν ἀναπεπταμέναι· τὰ νεκρὰ πτώματα τοῦ Σάντα-Ῥόζα καὶ Ἀναγνωσταρᾶ ἦσαν τὰ μᾶλλον καταθλίψαντα τὴν Ἀνδρονίκην.

Μετ' ὀλίγον ἠκούσθησαν ἴχνη προσερχομένων, ὅθεν καὶ ἐπέσπευσαν τρέχοντες νὰ κρυφθῶσι πάλιν εἰς τὸ καταφύγιον.

Ὁ Λάμπρος καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἦσαν οἱ τελευταῖοι· ταύτην δὲ τὴν φορὰν ὁ ἁρματωλὸς εἰσῆλθε καρκινοβατῶν διὰ νὰ ἔχῃ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ὠτίον πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ ἄντρου.

Ἐκ τῶν βημάτων ἐνόησαν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσελθόντων ἔπρεπε νὰ ἦναι μέγας, τοὐλάχιστον τριάκοντα. Εἶχον δᾷδας ἀναμμένας, αἵτινες καὶ τὸ ἄντρον κατεφώτισαν, καὶ μέχρι τοῦ καταφυγίου ἔχεον τὴν λάμψιν των.

— Ἐδῶ λοιπὸν ἦσαν κεκρυμμένοι οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι; ἠκούσθη τότε φωνὴ λεπτή, γαλλιστὶ ὁμιλοῦσα.

— Μάλιστα.... καὶ ἐλυπήθην πολύ, Ἀρναοὺτ πασᾶ, ὅτι τοὺς ἐφόνευσαν οἱ ἰδικοί μας· πλὴν τὴν ἀλήθειαν λέγοντες, τοὺς ἐφόνευσαν οἱ Τοῦρκοι τοῦ Μωρέως καὶ ὄχι οἱ Ἄραβες.

— Μεταξὺ τῶν πτωμάτων τούτων εἶναι λοιπὸν καὶ τὸ τοῦ κόμητος Σάντα-Ῥόζα;

— Οὕτω μοὶ εἶπεν ὁ χατζῆ-Χρῆστος καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Μεθώνης, τοὺς ὁποίους συνελάβομεν αἰχμαλώτους.

— Ἐὰν τὸ ἴδῆτε τὸ ἀναγνωρίζετε;

— Νομίζω ὅτι θὰ τὸ ἀναγνωρίσω· εἶναι εἴκοσι σχεδὸν ἔτη ἀφοῦ δὲν τὸν εἶδον· τὴν τελευταίαν φορὰν τὸν εἶδον εἰς τὴν πατρίδα του τὸ Πιεμόντε, ὅτε ἤμην μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Νέη.

Ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὴν ὁμιλίαν ταύτην ᾐσθάνθη τὴν καρδίαν της νὰ σφοδροκτυπᾷ· αἱ ἀρτηρίαι της ἐξωγκοῦντο, ὡς ἐὰν τὸ αἷμα βιαίως ἐκυκλοφόρει ἐν αὐταῖς· ὅλη ἡ ἐπιδερμὶς αὐτῆς ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῶν σαρκῶν της· ἡ μία φωνὴ ἦτον ἡ λίαν γνωστὴ πρὸς αὐτήν· καὶ τ' ὄνομα Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ὅπερ μὲ ἠχὼ διεκωδωνίσθη εἰς τὰ ὦτά της, δὲν ἀφῆκεν εἰς αὐτὴν καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ἦτον ὁ διδάσκαλός της ὁ μοχθηρὸς Βάρθακας.

Καὶ ὁ Λάμπρος, ἂν καὶ δὲν ἐνόει τὴν εἰς τὴν γαλλικὴν συνδιάλεξίν των, ἐνόμιζεν ὅτι ἤκουε φωνήν, τὴν ὁποίαν καὶ ἄλλοτε ἤκουσεν.

Ἡ Ἀρκάς, τῆς ὁποίας ἡ κεφαλὴ ἤγγιζε τοὺς ὤμους τοῦ ἁρματωλοῦ, λησμονήσασα ἑαυτὴν ἔδακνε μετὰ παραφορᾶς τούτους.

Ὁ Λάμπρος ᾐσθάνθη πόνον, πλὴν οὐδεμίαν οἰμωγὴν ἐξήγαγεν, ἀλλ' ἔδραξε τὸ στόμα τῆς Κυρίας του.

Τότε ἐνεθυμήθη ἑαυτὴν αὐτὴ καὶ πλησιάσασα τὰ χείλη της εἰς τὸ ὠτίον αὐτοῦ τῷ εἶπεν ὅτι ἦτον ὁ Βάρθακας.

Ὁ ἀπεσκληρωμένος χαρακτὴρ τοῦ Λάμπρου ἐξεῤῥιζίζετο

ὑπὸ ἀδημονίας, χολῆς καὶ ἐκδικήσεως· ἐὰν ἦτο μόνος καὶ δὲν ἐσυλλογίζετο τὴν Ἀνδρονίκην καὶ τὸν Θρασύβουλον, διὰ νὰ μὴν εἴπω καὶ τοὺς λοιπούς, ἤθελεν ὁρμήσει ὡς θηρίον ἐπ' αὐτοῦ· προσήλωσε περισσότερον τὴν ἀκοήν, καὶ κατέβη ὀλίγον πρὸς τὴν ὀπὴν ὅπως ἴδῃ.

Τὸ ἄντρον ὅλον ἦτο καταφώτιστον, καὶ οὗτος ἦτον ἐν τῷ σκότει.

— Ἀλήθεια, Ἀρναοὺτ, ὁ χατζῆ Χρῆστος μοὶ εἶπεν ὅτι ὁ κόμης ἔφερε τὴν εἰκόνα τῶν τέκνων του μεθ' ἑαυτοῦ· ἐκ ταύτης, θὰ τὸν ἀναγνωρίσωμεν.

— Καὶ σκοπεύεις νὰ δώκῃς τὸν νεκρὸν πρὸς τοὺς Ἕλληνας νὰ τὸν θάψουν; ἠρώτησεν ὁ Βάρθακος.

— Βέβαια!... καὶ διατί ὄχι;

Ὁ τεθολωμένος ἐκ τοῦ σκότους ὀφθαλμὸς τοῦ ἁρματωλοῦ εἶδε τότε τὸν διοικητὴν τῆς Μυτιλήνης κατάχρυσα ἐνδεδυμένον, μὲ μεγαλοπρεπῆ κανδύκην καὶ πτερὸν σπανίου πτηνοῦ εἰς τὸ ὑψηλὸν στρόφιόν του· πλησίον του ἵςατο ὁ Σουλεϊμὰν-βεης, δηλ. ὁ ἐξωμότης Γάλλος, καὶ πλῆθος δαδούχων (α).

— Αὐτὸς εἶναι!.... ἰδοὺ ὁ κόμης τοῦ Σάντα-Ῥόζα· ὁποία ἀλλοίωσις!! ὁ δυστυχής!! ἤθελον βασανίσει τὸν φονέα του μέχρι τάφου, ἐὰν ἔζῃ, εἶπεν ὁ Σουλεϊμὰν-βεης.

— Εἶχε ψαρὰς τὰς τρίχας, καὶ τὴν φυσιογνωμίαν πνευματώδη, ἔκραξεν ὁ Βάρθακας μετὰ μεγαλείου ἐμφαντικωτάτου.

— Δυστυχὴς ἄνθρωπος!! εἷς τοιοῦτος διπλωμάτης νὰ ἔλθῃ ν' ἀποθάνῃ διὰ τοὺς πειρατὰς τούτους καὶ λῃστάς....

— Ἰδέα ποιητική, Σουλεϊμάν! δὲν βλέπεις καὶ τὸν ἄλλον τὸν πλέον ζευζέκη, τὸν Βύρωνα τὸ ἴδιον; καὶ ἐκεῖνος.... ἂν ἦτον ἡ σταυροφορία τοῦ Γοδοφρέδου, τοῦ Βουϊλλιών, οἱ κουτόφραγκοι πάλιν δὲν ἤθελον τρέχει τόσον εἰς τὰ τυφλά, προσέθεσεν ὁ Βάρθακας.

— Τίγρις!.. τίγρις!... ἔλεγεν ἡ Ἀνδρονίκη καθ' ἑαυτήν.

Τὰ φῶτα τώρα ἐγκατέλιπον τὸ ἄντρον, οἱ δύο μεγιστᾶνες ἐξῆλθον, καὶ τὸ σκότος τῆς πλησιαζούσης νυκτὸς ἤρχισε σιωπηλῶς νὰ διαδέχηται τὰς φρικτὰς ἐκείνας κατακόμβας.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἡ Ζακυνθία λέμβος, κωπηλατουμένη

(α) Ὁ Σουλεϊμὰν-βεης, λέγει ὁ κύριος Κάρολος Σουὼν (τόμος Β'. σελ. 246) ἦτο φυσιογνωμίας ἀγρίας ὡς ἀληθοῦς λῃστοῦ, χυδαίου, προσβλητικοῦ προσώπου μὲ φλογίας ὡς ἐκεῖνο τοῦ κυρίου του Ἰβραήμη· οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν κυανοί, ἀνοικτοὶ καὶ μικροί· αἱ τρίχες του ξανθαί, καὶ ἡ ῥὶς πλατεῖα· κατ' ἀρχὰς ὅτε ἔφυγεν ἀπὸ τοὺς Γάλλους ὑπηρέτησε τοὺς Μαμαλούκους, οὓς καὶ διωργάνισεν, ἀκολούθως ἤλλαξε καὶ τὴν θρησκείαν του· οὗτος ὁ ἴδιος εἶναι, ὅςις μετὰ τὴν μάχην τῆς Σφακτηρίας θεωρῶν μὲ ἀγρίαν χαρὰν τοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας, ἔλεγε πρὸς τοὺς περικυκλοῦντας τοῦτον « θεωρήσατε τοὺς δυστυχεῖς τούτους υἱοὺς τῆς ἐλευθερίας, τί ἔπραξαν εἰς τὸ τετραετὲς τοῦτο διάστημα τοῦ ἀγῶνός των; οὔτε ἓν πολεμικὸν πλοῖον κατεσκεύασαν, οὔτε ἓν τά[redacted] γάνισαν· τίποτε ἄλλο δὲν ἐσκέπτοντο, εἰμὴ τίνι τρόπῳ νὰ κατασφάζωνται μεταξύ των. (Κόμης τοῦ Πεκκίου σελ. 350).

ὑπὸ Ὑδραίων ἐλαφρῶς, καὶ διατρέχουσα τὰ σκιώδη τῆς νήσου μέρη ἤγγιξεν εἰς τὸ παράλιον τῆς νήσου τὸ πλησίον τοῦ ἄντρου. « Ἡ φωνὴ τοῦ γλυκυτέρου ἀγγέλου τῆς ἐλεημοσύνης δὲν ἠδύνατο νὰ διαχύσῃ περισσοτέραν χαρὰν ἐπὶ τῶν δυστυχῶν ἐκείνων, ἤδη καταταρταρωμένων εἰς τοιαύτην ἄβυσσον » λέγει ὁ κύριος Μίλιγγεν.

Ἤρχισαν μετὰ ταραχῆς καὶ θορύβου νὰ πηδοῦν ἐντὸς τῆς λέμβου· ἕκαστος ἂς φαντασθῇ τὴν χαράν των.

Ἐν τούτοις οἱ πλησίον ἐκεῖ σκοποὶ ἤκουσαν καὶ ἔκραξαν εἰς τὰ ὅπλα· πλὴν ἦτον ἀργά· εἶχον ἤδη ἀρκετὰ ἀπομακρυνθῇ, ὥστε ἡ χάλαζα τῶν σφαιρῶν των δὲν τοὺς ἔφθανε· μετὰ μίαν ὥραν ἦσαν εἰς τὸ ἄντικρυ φρούριον τοῦ Νεοκάστρου.

Καὶ σήμερον ἔτι δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς παραλίας τὸν ταφον τοῦ κόμητος Σάντα-Ῥόζα (Α).

ΚΕΦΑΛ. 38.

Η ΕΚΔΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑΣ.

Ἀκολουθοῦμεν τὸν Βάρθακα· ὁ ἀναγνώςης μας μεταφέρεται ἐνώπιον τοῦ Ἰβραήμη.

Ἐκάθητο εἰς τὸ πέραν τῶν Ναυαρίνων ςρατόπεδόν του μετὰ τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ καὶ Σολεϊμὰν-βεη μίαν ἀκριβῶς ἡμέραν πρὶν οἱ δύο προτελευταῖοι ἐπισκεφθοῦν τὸ προῤῥηθὲν ἄντρον.

Ὁ θετὸς οὗτος υἱὸς τοῦ καταστροφέως τῶν Μαμαλούκων ἦτο βραχὺς τὸ ἀνάστημα, ἡλικίας μεσούσης, παχὺς, μὲ πρόσωπον ςρογγύλον, καὶ πεπλουμισμένον ὑπὸ φλογιῶν, ῥῖνα πλακωτὴν, ὀφθαλμοὺς μικροὺς πλὴν σπινθηροβόλους, καὶ τρίχας πυρίνους (α)· τ' ὄνομά του ἦτον ἤδη γνωστὸν εἰς ὅλην τὴν ἀνατολὴν διὰ τὰς κατὰ τῶν Βεχαβῆ νίκας του, καὶ κατὰ τῶν Ἀράβων σκληροτητάς του. Οὗτος εἶναι, ὅστις συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν περίφημον Ἀπτουλὰν, τὸν κατασκάψαντα τὴν Μέκαν καὶ Μεδινᾶν τὰς πόλεις τοῦ προφήτου, καὶ ἐξαπέςειλεν αὐτὸν σιδηροδέσμιον εἰς τὸν ΣουλτὰνΜαχμούτην· οὗτος εἶναι, ὅστις ἐβοήθησε τὸν πατέρα του Μεχμὲτ-Ἀλῆ τῆς Καβάλας, τὸν ταπεινὸν ἐκεῖνον ἄνδρα, ὡς ἄλλος Πτολεμαῖος ἢ ὡς ἄλλος Ἐγιοὺμπ πατὴρ τοῦ Σελαδινοῦ νὰ δυναστεύσῃ εἰς τὴν χώραν τοῦ Φαραὼ, καὶ νὰ ἐκτείνῃ τὰ ὅριά της μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου.

Ὡς ὁ Ἀττίλας ἢ μᾶλλον ὁ Ταμερλάνος μὲ πῦρ καὶ σίδηρον κατέπεσε κατὰ τῆς Πελοποννήσου, καθ' ἣν στιγμὴν τὰ πάθη κατεσπάραττον αὐτήν.

Περιέμενε δὲ νὰ κυριεύσῃ τοὺς Ναυαρίνους, ὅπως μετὰ τῶν Αἰγυπτίων του προχωρήσῃ εἰς Κόρινθον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μεσο-

(α) Γκρὴν σελ. 250 — Γόρδων τόμ. β. σελ. 150

λόγγιον, καὶ δώσῃ τέλος εἰς τὴν ἤδη ἡμιπνέουσαν ἑπτακέφαλον Ὕδραν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης.

Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς εἶχεν ὑπάγει διὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετίσῃ, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσῃ διὰ Λέσβον ἐπὶ τῆς Ἀσίας, μεγάλης φρεγάδος, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰβραήμης ἔθεσεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του.

— Ἐλπίζω, πασᾶ, ὅτι δὲν θὰ συναπαντηθῇς μὲ τὸν Κανάρην ἄλλην μίαν φοράν, τῷ εἶπεν ὁ Ἰβραΐμης γελῶν.

— Ἐὰν συναπαντηθῶ μετὰ τοῦ Κανάρη, δὲν εἶναι τίποτε, τώρα ἀρκετὰ γνωρίζομαι μ' ἐκεῖνον· νὰ μὴν συναπαντηθῶ μετὰ τοῦ Μιαούλη.... ἔπαυσεν ὁ Κανάρης, καὶ ἤρχισεν ὁ Μιαούλης νὰ γίνεται τὸ φόβητρόν μας.

— Θὰ ὑπάγῃς διὰ ξηρᾶς εἰς Μεθώνην.

— Ἐκεῖ εἶναι ἡ φρεγὰς, τὴν ὁποίαν ἐθέσατε ὑπὸ τὰς διαταγάς μου;

— Πρὶν φθάσῃς εἰς Μυτιλήνην σὲ ὑπόσχομαι ν' ἀκούσῃς ὅτι ἔφθασα κ' ἐγὼ εἰς Μεσολόγγιον.

— Ὁ Ἀλλὰχ βοηθός σας ὑψηλότατε... ἂς μεταβληθοῦν εἰς τέφραν ὅλοι οἱ γκιαουράδες· καὶ ἀποχαιρετίσας ἐξῆλθεν ὁ Βάρθακας.

Τὴν ἐπαύριον ἐπεσκέφθη, ὡς εἴδομεν, τὸ ἄντρον τῆς Σφακτηρίας, καὶ τὸ ἑσπέρας ἀνεχώρησε διὰ Μεθώνην.

Ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ φρουρίου καὶ ἐν τῷ ἐν εἴδει ἡμιπετάλου λιμένι ταύτης ἦτον ἐλλιμενισμένον μέρος τοῦ αἰγυπτιακοῦ καὶ λυβικοῦ στόλου.

Τὴν νύκτα ἐκείνην δηλ. τὴν 11ην τοῦ Μαΐου ἐκοιμήθη εἰς τὰ ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ φρουράρχου δωμάτια.

Οἱ πλοίαρχοι τοῦ στόλου προσεκάλεσαν τὴν ἐπαύριον τοῦτον εἰς πολυτελὲς συμπόσιον, ὅπερ τῷ ἔδιδον εἰς ἓν τῶν πρωτίστων κτιρίων τῆς πόλεως, χάριν ἀποχαιρετισμοῦ. Ἐκεῖ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου προεώρταζον τὴν πτῶσιν τῆς Πελοποννήσου ὅλης, καὶ τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ χριστιανικοῦ γένους.

Ὁ Βάρθακας ὡς ἀπὸ τρίποδος ἐρρητόρευε, διηγούμενος τ' ἆθλά του καὶ τὰ τοῦ Κανάρη, ὅτε σεισμὸς καὶ κρότος, ὡς δύο ὄρη ἐὰν ἤρχοντο εἰς σύγκρουσιν, κατέστησε τοὺς συμποσιάζοντας ὠχροὺς ὡς νεκροὺς, συγχρόνως μία χάλαζα λίθων καὶ ξύλων ἔπεσεν ἐπὶ τῆς στέγης τῆς οἰκίας, καταθραύσασα τοὺς ὑέλους τῶν παραθύρων, καὶ φθάσασα μέχρι τῆς τραπέζης, πέριξ τῆς ὁποίας ἐκάθηντο.

Ὅλοι ὠρθώθησαν, καὶ ὡς ψαρρόνια εἰς τὴν πυροκρότησιν τοῦ κυνηγοῦ διεσκορπίσθησαν· ἰδοὺ τί ἔλαβε χώραν. Μαθὼν ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης (α) τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Τζαμαδοῦ, καὶ λυπούμενος ἐκ βάθους ψυχῆς ὅτι δὲν ἠδυνήθη ἐνε[illegible] τίων ἀνέμων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στο-

(α) Ἴδε βιογραφίαν Μιαούλη, τέλος τοῦ κεφαλαίου τούτου.

λου εἰς Σφακτηρίαν, ἀπεφάσισε διὰ μιᾶς λαμπρᾶς ἀνδραγαθίας νὰ ἐξαλείψῃ κάθε μῶμον, ὃν οἱ Ἕλληνες ἠδύναντο νὰ τῷ προσάψωσιν.

Ἡ Μεθώνη, ἐκ τῆς Μεθώνης θυγατρὸς τοῦ Ὁμήρου, κειμένη ἐπὶ ἑνὸς ἀκρωτηρίου προχωροῦντος εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Σαπιέντζας, ἔχουσα τεχνικὸν λιμένα σχήματος ἡμιπετάλου, περιέκλειε μέγα μέρος τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου, οὗτινος οἱ ἱστοὶ μακρόθεν σκηνογραφικώτατα περιεπλέκοντο μὲ τοὺς ὑψηλοὺς πύργους, τὰς ἐπάλξεις, τοὺς μύλους καὶ κυπαρίσσους τῆς πόλεως.

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἀπεφάσισε νὰ πράξῃ ὅ,τι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης εἰς Χίον· δηλ· μετὰ τῶν πυρπόλων του νὰ παρεισδύσῃ ἐντὸς τοῦ λιμένος τούτου καὶ κατακαύσῃ ταῦτα.

Ὁ ἄνεμος ἦτον οὔριος διὰ τὸν σκοπόν του· περὶ τὰς 11 τῆς νυκτὸς, ἱστάμενος παρὰ τῷ πηδαλιούχῳ τοῦ πλοίου του, καὶ ἀκολουθούμενος ὑπό τε τῶν πλοίων του καὶ ἓξ πυρπόλων, πλοιαρχουμένων ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Τζάπελη, Ἀναγνώστου Δαμαμᾶ, Μαρίνου Σπαχῆ, Γεωργίου Πιπίνου καὶ Ἀντωνίου Βόκου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Σαπιέντζας.

Αἱ κανονοστοιχίαι τοῦ φρουρίου καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα τὸν ἐνόησαν καὶ ἤρχισαν νὰ κανοβολοῦν· ὁ Ὑδραῖος ὅμως ναύαρχος, χωρὶς νὰ τοῖς δώσῃ περισσότερον καιρὸν, ὡς βέλος ἐπέπεσεν ἐπὶ τῶν Τυνησαίων καὶ αἰγυπτιακῶν φρεγάδων, αἵτινες ἦσαν ἐλλιμενισμέναι εἰς τὴν εἴσοδον.

Ἡ σύγχυσις, ὁ θόρυβος καὶ ὁ πανικὸς τῶν Μουσουλμάνων τρόμος, συνωδευμένος ὑπὸ τῶν ἀγρίων λέξεων γ ι α ν γ κ ὶ ν β ὰ ρ ἔστεψαν κατὰ πάντα τὸ ἐπιχείρημα.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἔκοπτον τοὺς κάλους, ἤνοιγον τὰ ἱστία διὰ νὰ φύγουν (α), πλὴν οἱ ἐναντίοι ἄνεμοι τοὺς ἐμπόδισαν, καὶ τὰ ἓξ πυρπόλα ἐκ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος ὡς θεῖος κεραυνὸς ἐπέπεσαν ἐπ' αὐτῶν.

«Οἱ ναῦται τότε, λέγει ὁ ἰατρὸς Μίλιγγεν, ἰδόντες ὅτι οἱ πλοίαρχοί των εὑρίσκοντο ἔξω εἰς τὴν ξηρὰν, ἐγκατέλιπον καὶ οὗτοι εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ πυριφλεγέθοντος τὰ πλευστὰ αὐτῶν φρούρια. Ἀλλόκοτος ἡ ἐπανάστασις τῆς νέας Ἑλλάδος! ὁσάκις ὁ υἱὸς τῆς Ἄγαρ διὰ τῶν μυριάδων του κατώρθωνε σφαγήν τινα αἱμοβόρον καὶ ἀκόρεστον, καὶ μετὰ ταῦτα εὐωχεῖτο εἰς τὴν θέαν αὐτῆς, ἐκ τῶν ὑψῶν τοῦ Κορυδαλοῦ, εἷς νέος Θεμιστοκλῆς ἀνεφύετο καὶ προσέφερε καὶ τοὺς εὐωχουμένους καὶ τὴν μεγαλοπρέπειάν των ὁ λ ο κ α υ τ ώ μ α τ α πρὸς τὴν Ἀθανασίαν ταύτης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.»

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἔκαυσε τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον μετὰ πλείονος ἐπιτυχίας, ἢ ἕως ὥρας ἄλλον εἴδομεν· ἐνταῦθα ἐξεδικήθη καὶ τὰς σφαγὰς τῆς Χίου, τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Κασσάνδρας καὶ

(α) Γόρδων τόμ. Β σελ. 204 — Μίλιγγεν σελ. 318. Τρικούπης τόμ. Γ'. σελ. 211

τῆς Κρήτης. Ἡ φρεγὰς Ἀσία, ἡ μέλλουσα νὰ μεταφέρῃ τὸν Βάρθακα εἰς Λέσβον, ἑβδομήκοντα τεσσάρων τηλεβόλων, ἦτον ἡ ἀναπηδήσασα εἰς τὸν ἀέρα, ὅτε οὗτος συνεμποσίαζε μετὰ τῶν ἄλλων πλοιάρχων· κακός τις δαίμων τὸν ἐβοήθει καὶ ἐμήκυνε τὰς πονηράς του ἡμέρας ἐν τῷ βίῳ.

Τὴν φρεγάδα ἠκολούθησεν ὡς δεύτερον πυροτέχνημα μία κορβέτα· καὶ ταύτης τῆς κορβέτας τὴν κροτητὴν φωτοχυσίαν διεδέχθη πήδημα φαεινότερον ἑτέρας, καὶ ταύτης πάλιν μία τρίτη, ἥτις καὶ ἐκάλυψεν ὅλον τὸν οὐρανὸν τῆς τερπνῆς Μεσσηνίας διὰ τεχνητῶν ἀστέρων, κομητῶν, βολίδων καὶ κάθε εἴδους ἐφημέρου μετεώρου.

Ἤρχισαν καὶ τὰ βρίκια· καὶ ἐνῷ ἠκούετο τὸ ἀλλάχ!.. ἀλλάχ!, ἀλλάχ! τοῦ αἰγυπτιακοῦ μελισσῶνος, αἴφνης καταπνίγεται εἰς τὴν πυροκρότησιν Τυνησαίου βρικίου, εἰς τὴν ἐμβρόντησιν ἄλλου δευτέρου, εἰς τὸν φοβερὸν κεραυνὸν ἄλλου τρίτου, καὶ εἰς τὴν ἀτελεύτητον καὶ διαδοχικὴν βοὴν μιᾶς σειρᾶς κυκλωπείων πυροτεχνημάτων.

Ὁ οὐρανὸς τότε παριστα ἄξιόν τι τῆς μυθολογίας· τὴν Τιτανομαχίαν, τὴν Γιγαντομαχίαν τῶν νέων χρόνων· πώποτε εἰς τὸ στερέωμα οἱ κεραυνοὶ καὶ αἱ ἀστραπαὶ τοῦ Διὸς δὲν ἐβρόντησαν περισσότερον ἢ ἤστραψαν λαμπρότερον κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Τυφῶνος, Ὤτου καὶ Πελώρου, ὅσον τώρα ἐκεῖνοι τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη κατὰ τῶν αἰγυπτίων Ταμερλάνων. Εἴκοσι φοβεραὶ νῆες φορτηγαὶ, στρατιώτιδες καὶ πολεμικαὶ (α) μὲ τὰ ἐρυθρᾶ κύματά των ἐστόλισαν τὸν οὐρανὸν μὲ τῆς Ἄρκτου τὸ βόρειον σέλας, καὶ ὑπὸ τὸν ἀτελεύτητον ἐρυθροῦν τοῦτον ἱμάντα, ὑφ' ὃν καὶ ὁ Γαλαξίας, καὶ ὁ Πολικὸς ἀστὴρ, καὶ κάθε ἄλλο οὐράνιον σῶμα ὠχρία, ἐνόμιζες ὅτι τῆς φύσεως οἱ νόμοι μετεβλήθησαν, καὶ ὅτι ὁ τάρταρος ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ὁ οὐρανὸς κατέβη εἰς τὸν τάρταρον.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μεθώνης ἔντρομοι ἐξῆλθον τῆς πόλεως καὶ ἔλαβον τὰ ὄρη· ἐθεώρουν ἀναπόφευκτον τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως. Μία μάλιστα πυριταποθήκη παρὰ τῇ ἀγορᾷ, ἐκπυρωθεῖσα, παρ' ὀλίγον νὰ μεταδώσῃ τὸ πῦρ εἰς τὴν τοῦ φρουρίου, ἐν ᾗ ἦσαν ἐναποταμιευμένα τὰ πολεμεφόδια τοῦ Ἰμπραήμη.

Ἡ φοβερὰ σφαγὴ, τὴν ὁποίαν ὁ Βαγιαζὶτ πρὸ τριακοσίων εἰκοσιεπτὰ ἐτῶν ἔκαμε κατὰ τῶν ἀνδρείων Βενετῶν, ὅτε μετὰ μακρὰν πολιορκίαν εἰς ταύτην τὴν ἰδίαν Μεθώνην εἰσήλασεν· ὁ ἄτιμος θάνατος, τὸν ὁποῖον πρὸς τὸν εὐλαβῆ Ἱεράρχην Ἀνδρέαν Φαλκώνην ἔδωκε, καὶ τῆς Σφακτηρίας ἡ ἧττα εἰς διάστημα δύο ὡρῶν μόνον ὑπὸ τοῦ ἀθανάτου τῆς Ὕδρας ναυάρχου ἐξιλεώθησαν· χωρὶς νὰ χάσῃ οὔτε ναύτην του ὁ Ἀνδρέας

α) Γόρδων τόμ. Β. σελ 204. — Μέλεγγεν σελ. 318—Jourdain τόμ. β. σελ. 173.

Μιαούλης (α) δαφνηφόρος ἐπέστρεψεν εἰς Μαραθωνήσιον, τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου.

Ὁ δὲ Βάρθακας καταπεπληγμένος ἱππεύσας βιαίως ἐκάλπασε πρὸς τὸν Ἰβραήμην μὲ ἀπόφασιν νὰ μὴν ἀποπλεύσῃ πλέον διὰ Λέσβον, εἰμὴ ὅτε τὰ πράγματα τελείως καθησυχάσωσι.

Ὁ Ἰβραὴμ διεπραγματεύετο περὶ παραδόσεως συνθήκης μὲ τοὺς ἐν Ναυαρίνοις πολιορκουμένους Ἕλληνας.

Κεκλεισμένοι στενὰ διά τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ὑπὸ τριάκοντα χιλιάδων Ἀράβων οὗτοι, καὶ μὴ βλέποντες ἐλπίδα σωτηρίας, ἀπεφάσισαν νὰ παραδοθῶσιν. Εἰς μάτην ὁ Βεη-ζαδὲ Γεωργάκης τοὺς παρεκάλει νὰ περιμένωσιν· εἰς μάτην τοὺς ἐξύβριζεν ἀνάνδρους καὶ ἀναξίους Ἕλληνας, ἐὰν ἔδιδον τὰ ὅπλα των, καὶ εἰς μάτην ξιφήρης ἀναβὰς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου ἐξύβριζε τοὺς αἰγυπτίους, σείων τὸ ξίφος του (β).

Ὁ Μακρυγιάννης καὶ οἱ λοιποὶ διεπραγματεύθησαν ἐντιμοτάτην συνθήκην, ἀνταλλάξαντες ὁμήρους, εἷς τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ υἱὸς οὗτος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σπάρτης.

Μαθὼν τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου του ὁ Ἰβραήμης ἐβιάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς συγκαταβατικὰς ταύτας συνθήκας, φοβηθεὶς μήπως ἡ ἀπελπισία καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς διαθέσει καὶ τούτους νὰ βάλουν τὸ πῦρ εἰς τὸ φρούριον, καὶ ματαιώσωσι τὴν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου πορείαν του.

Ἐμπορικὰ εὐρωπαϊκὰ λοιπὸν πλοῖα ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν τοῦ γαλλικοῦ βρικίου ἡ Ἀμαράνθη, πλοιαρχουμένου ὑπὸ τοῦ Λε-Βλὰν, καὶ τοῦ Αὐςριακοῦ ἡ Ἀρεθοῦσα ὑπὸ τοῦ Βαντιέρα, μετέφερον τοὺς πολιορκουμένους, χιλίους ἑκατὸν ὀγδοήκοιτα τὸν ἀριθμὸν, ἀσφαλῶς εἰς Καλάμας τῆς Μεσσηνίας (γ).

Εἰς τὴν πόλιν λοιπὸν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο καὶ ὁ πρόεδρος Κουντουριώτης, καὶ ὁ γενικὸς γραμματεὺς Α. Μαυροκορδάτος, ὁ Λάμπρος καὶ ἡ Ἀνδρονίκη εἶδον ἑαυτοὺς καὶ πάλιν ἐξησφαλισμένους ἐκ μιᾶς τῶν τρομερωτέρων θυελλῶν, ὅσας ἄχρις ὥρας ἀπήντησαν. (Β)

(α) Ἴδε Κορονέλλην σελ. 60

(β) Ὁ κύριος Μίλιγγεν, ὅστις ἦτο καὶ οὗτος κεκλεισμένος, ὡς γνωρίζομεν, ἐντὸς τοῦ Νεοκάστρου, διηγεῖται μετὰ πολλῆς λεπτομερείας τὴν ἀνδρίαν τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη, καὶ τὰς πρὸς τοὺς πολιορκουμένους ὁμιλίας του. Τοὺς παρεκίνει ν' ἀποθάνωσι κάλλιον θέτοντες τὸ πῦρ εἰς τὴν πυριταποθήκην, ἢ νὰ παραδοθῶσι· κατήντησε δὲ εἰς τοιοῦτον ἐνθουσιασμὸν, ὥστε, ἀναβαίνων ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων καὶ ἐκθετόμενος εἰς τὰς σφαίρας τῶν Αἰγυπτίων προσεκάλει τοὺς αἰγυπτίους εἰς μονομαχίαν· ὁ πολυθέλγητρος οὗτος νέος ὁμοιάζει ἐνταῦθα ἕνα τῶν ἡρώων τοῦ Ὁμήρου τὸν Μενέλαον· ἠναγκάσθησαν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες χάριν τῆς ζωῆς του νὰ τὸν κλείσουν τρεῖς ἡμέρας εἰς ἓν οἴκημα (Μίλιγγεν σελ. 315)

(γ) Μίλιγγεν 320.—Γόρδων τόμ. σελ. 207 καὶ 226.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 37ου καὶ 38ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α.) ΤΡΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ ΣΑΝΤΑ-ΡΟΖΑ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ, ΠΡΩΤΗ.

Ἐκ τοῦ Βρικίου ΑΡΕΩΣ, 1 Μαΐου 1825.

Φίλτατέ μοι Πέκκιε!

Ἐγίνωσκον μὲν ὅτι διενοεῖτο νὰ κάμῃς μακρόν τι ταξείδιον, οὐδαμῶς ὅμως ἤλπιζον νὰ σὲ ἐπανεύρω ἐνταῦθα, ὅπου, ἂν μοὶ ἐζήτεις τὴν συμβουλήν μου, δὲν ἤθελον βεβαίως σὲ ὑποχρεώσει νὰ ἔλθῃς· διότι καὶ ἐγὼ πικρῶς μεταμέλομαι, ἐπειδὴ εἰς τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος δὲν ἐφύλαξα τὴν ἀπόφασίν μου, οὐδέποτε νὰ ὑπηρετήσω ἄλλον τόπον ἢ τὴν πατρίδα μου· πρὸς δὲ τούτοις μεταμέλομαι, διότι αἰσθάνομαι, ὅτι δὲν εἶμαι ὠφέλιμος, καὶ φοβοῦμαι ὅτι ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ὠφελήσω. Ὁ ἐπιθυμῶν ἀληθεῖς ὑπηρεσίας νὰ παράσχῃ τῇ Ἑλλάδι, δύο πραγμάτων χρείαν ἔχει· πολλῶν χρημάτων καὶ μεγάλης εὐκολίας περὶ τὸ λαλεῖν τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου. Τούτων δ' ἐγὼ τὸ μὲν ἀδύνατον εἶναι νὰ εὕρω, τὸ δὲ δυσκολώτατον νὰ ἐκμάθω. Οὐδὲν λοιπὸν ἄλλο μοὶ ὑπολείπεται, ἢ μετὰ καρτερίας νὰ ὑπομένω στερήσεις καὶ θλίψεις, νὰ ζητῶ τὸν κίνδυνον ἄνευ ἐλπίδος ἀμοιβῆς, μὴ αἰσθανόμενος τοὐλάχιστον παρηγορίαν ἐκ τοῦ ὅτι πάσχω χάριν τόπου, τὸν ὁποῖον ἀγαπῶ. Τοιαῦταί εἰσιν αἱ σκέψεις μου, τοιαύτη ἡ κατάστασίς μου. Εἰσῆλθον εἰς Ναυαρῖνον καθ' ὃν χρόνον, ὑποχωρήσαντος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ τῶν θέσεων, ἃς κατεῖχε τὴν 19ην Ἀπριλίου, ὑπετίθετο, ὅτι ὁ Ἰβραὴμ πασᾶς ἤθελεν ἐκ νέου προσβάλει τὴν πόλιν. Οἱ πολιορκηταὶ ὅμως ἐκ τοὐναντίου ἐπαύσαντο τοῦ πυρὸς, καὶ μόλις ἀποκρίνονται διά τινων βομβῶν εἰς τὸ ἡμέτερον πῦρ, τὸ ὁποῖον εἶναι μᾶλλον ἀσθενές. Ὅθεν καὶ ἡ ζωὴ, ἣν διάγομεν ἐν Ναυαρίνῳ εἶναι πολὺ μονότονος. Ἂν μείνωμεν κύριοι τῆς θαλάσσης, νομίζω ὅτι ὁ Ἰβραὴμ-πασᾶς δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ εὑρεθῇ εἰς πολὺ περιπεπλεγμένην θέσιν· ἂν ὅμως λάβῃ ἐπικουρίας καὶ πολεμεφόδια, τὸ Ναυαρῖνον θέλει εἶναι εἰς κίνδυνον, διότι ἡ ἐν αὐτῷ φρουρὰ δὲν ἔχει ἀρκούσας τὰς προμηθείας, καὶ διότι, τὸ ὁποῖον μετὰ λύπης προσθέτω, δὲν ὑπάρχει ὁ ζῆλος ἐκεῖνος διὰ τὸν ἀγῶνα, ὅστις παρεῖχε τὰ μέσα τοῦ νὰ ὠφελῶνται τῆς ἀργίας, ἡ ὁποία τοῖς παρέχεται, ὅπως καταστήσωσι τὴν πόλιν ἁρμοδιωτέραν πρὸς ἄμυναν. Ὁ διοικητὴς καὶ εὐστάθειαν καὶ θάῤῥος ἔχει, ὢν ἄξιος τῆς πατρίδος του.

Διατρίβω ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν τὴν πρωΐαν ἢ τὴν ἑσπέραν ἐπὶ τοῦ Ἄρεως, καίτοι δ' ὁ πλοίαρχος εἶναι ἄνθρωπος τρόπων ἀγροίκων καὶ οὐχὶ πεπολιτισμένων, εἶναι πλήρης φιλοφροσύνης πρὸς τὸν Καλέριον καὶ πρὸς ἐμέ. Τὸ πλοῖόν του εἶναι ὡραῖον βρίκιον, καὶ ζῶμεν ἐν αὐτῷ ὡς πρίγκιπες. Δὲν ἔχει ὅμως οὕτως ἐν Ναυαρίνῳ· ἂν τοὐλάχιστον ὁ στρατιωτικός μας βίος ἦτο κατά τι ἐνεργητικὸς, καὶ αὗται αἱ στερήσεις ἤθελον ἔχει δι' ἐμὲ θέλγητρα. Αἱ ἐκ Νοττιγγάμης ἐπιστολαί μὲ παρηγόρησαν καὶ μὲ ἔφερον εἰς κατάνυξιν. Ναί, οἱ Ἄγγλοι εἶναι ἀληθῶς πολύτιμοι φίλοι!

Χαῖρε, ἀγαπητέ μοι Πέκκιε. Εἴθε δ' ἡ ἔλευσίς σου νὰ ἦναι αἴσιος οἰωνὸς δι' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Αἱ 60,000 φράγκων, τὰς ὁποίας μετὰ σεαυτοῦ φέρεις ἔσονται ὠφελιμώταται, ἂν γίνῃ ἔλλογος αὐτῶν χρῆσις. Δὲν πρέπει ἡ ἐκστρατεία αὕτη νὰ χάσῃ καιρόν· τὸν χειμῶνα μετὰ ταῦτα θέλομεν μεταχειρισθῇ εἰς στρατιωτικὰς παρασκευὰς καὶ τὸ ἔτος 1826 ἔσεται τὸ ἔτος τοῦ θριάμβου, τὰ δ' ἑπόμενα θέλει γείνει φροντὶς περὶ τῆς ῥυθμίσεως τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων. Εἴθε δὲ ἡ διχόνοια καὶ ἡ ἀπερίσκεπτος φιλοτιμία τοσούτων ἀνθρώπων ἄνευ προτερημάτων νὰ μὴ διαψεύσωσι τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς σφοδρὰς ἐπιθυμίας μου. Βλέπω σοβαρὰ συμφέροντα ἐξηρτημένα ἐκ τῆς αἰτίας ἐκβάσεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἥτις μεγίστης ἀνησυχίας πληροῖ τὴν ψυχήν μου, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον λυποῦμαι, καθ' ὅσον εἶμαι θεατὴς σχεδὸν ἀνωφελής. Διατέλει τιμῶν με καὶ γράφε μοι ὅσω συχνότερον δύνασαι.

Ὁ ἀγαπῶν σε φίλος.

ΣΑΝΤΟΡΡΕ ΣΑΝΤΑ-ΡΟΖΑ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ, ΔΕΥΤΕΡΑ·

Ἐπιστολὴ τοῦ κόμητος Σάντα-Ῥόζα πρὸς τὸν Κόμην Πέκκιον, φέρουσα χρονολογίαν 5 Ἀπριλίου, ἣν ὅμως ὁ Κ. Πέκκιος ἔλαβεν, ἅμα ἐπανῆλθεν εἰς Λονδῖνον.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 5 Ἀπριλίου 1825

Φίλτατε Πέκκιε

Ἀγνοῶ ἂν ἡ ἐπιστολή μοι θέλει σὲ εὕρει εἰς Λονδῖνον ἢ εἰς Νοττιγγάμην. Ἂν ἦσαι εἰς Νοττιγγάμην θέλεις ὁμολογήσει, ὅτι οἱ ἐν αὐτῇ ὄντες κοιμῶνται ἐπὶ ῥόδων, καὶ ὅτι ἐγὼ τὴν ἐκ ῥόδων κλίνην ἀντήλλαξα διὰ τῆς ἐξ ἀκανθῶν! Πολλάκις ἐνθυμοῦμαι τὴν Νοττιγγάμην μετὰ συγκινήσεως ἡδυτάτης, διότι ἀφῆκα ἐν αὐτῇ φίλους, οὓς οὐδέποτε θέλω λησμονήσει, καὶ τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ πατριαρχῶν τὴν ἡλικίαν ἂν φθάσω.

Πάντα ἀγγέλλουσιν ὅτι ἡ ἐκστρατεία θέλει εἶναι σοβαρὰ ἐκ τοῦ μέρους τούτου. Θέλω λάβει μέρος καὶ ἐγὼ αὐτὸς, ὡς ἐθελοντὴς, καὶ διὰ νὰ εὐχαριστήσω ἐκείνους, οἵτινες ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσωσι παρ' ἐμοῦ παραπλησίαν χάριν, θέλω λάβει τὸ ὄνομα κόμης Δερόσσης, ἂν καὶ ἡ προφύλαξις αὕτη, ὅταν θὰ ἦναι ἀναγκαία, θὰ φθάσῃ ἀργά. Εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ κρυβῶ οὕτως διὰ νὰ πράξω καλὸν πρὸς λαὸν ἀτυχῆ.

Οἱ Αἰγύπτιοι ὠργανίσθησαν, καὶ ἐλπίζω ὅτι ὁ κατηραμένος Μεχμέτης δὲν θέλει, ὡς ὁ Καρνότης, ὀργανίσει τὰ πράγματα πρὸς νίκην, καίτοι ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς ἀξιωματικοὺς Εὐρωπαίους, Γάλλους καὶ Ἰταλούς. Ἄθλιοι! δὲν δύναμαι νὰ μὴ καταρασθῶ καὶ τοὺς πληρόνοντας αὐτοὺς τόσον δαψιλῶς, ἵνα ἀμετακλήτως τοὺς προσκολλήσωσιν εἰς τὸ μέρος των.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουσιν ὀργανισμὸν περὶ τὰς κατὰ γῆν πολεμικὰς ἐργασίας καὶ τοῦτο παρέχει αὐτοῖς ἀναμφιβόλως μεγάλα ἐμπόδια· ἀλλὰ κατὰ θάλασσαν δὲν ἔχουσι νὰ φοβῶνται. Οἱ Ἕλληνες εἶναι καλοὶ καὶ ἀνδρεῖοι, ἀγαπητέ μοι Πέκκιε, καὶ ἡ μόνη δυσκολία εἶναι, πῶς νὰ πολιτεύσωσι τὸ ἔθνος των χωρὶς νὰ τὸ διαφθείρωσι. Πρὸς τοῦτο κατέστησαν θεσμοὺς ἀξιολόγους, τείνοντας νὰ βελτιώσωσι τὸ ὅλον σύστημα. Ὁ περὶ συστάσεως ἐθνοφυλακῆς εἶναι τῶν οὐσιωδεστάτων, καὶ θέλω προσπαθήσει νὰ καταστήσω τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ ἔτι καταφανεστέραν. Ὅτε ἀνεχώρουν, ἡ ἐντελὴς τοῦ κόσμου γνῶσις σοὶ ἔκαμε νὰ προΐδῃς, ὅτι τὸ ταξείδιόν μου οὐδὲν ἤθελεν ἔχει ἀποτέλεσμα λυσιτελές. Τῆς γνώμης δὲ ταύτης διὰ τῶν πραγμάτων μέχρι τοῦδε ἀποδειχθείσης ἀληθοῦς, διανοοῦμαι μετὰ τὴν ἐκστρατείαν νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν εὐδαίμονα Ἀγγλίαν. Ὁ Κολένιος εἶναι ἤδη εἰς τὸ στρατηγεῖον. Αὔριον ἀναχωρῶ· ἀλλὰ δὲν εὐχαριστοῦμαι εἰς στρατηγεῖον εἰμὴ ὡς στρατιωτικὸς, ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν ἡ ζωὴ αὕτη οὐδὲν ἔχει εὐχάριστον.

Ὁ Πόῤῥος (Porro) *ἀρέσκεται ἐνταῦθα καὶ ἡρωϊκῶς ἐγκαρτερεῖ εἰς πάσας τὰς στερήσεις, ἃς ὁ τρόπος τοῦ ζῆν ἐν Ἑλλάδι ἐπιβάλλει. Δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ μέρη μας. Ἴσως μὲ μεμφθῇς ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ συνηθίσω νὰ ὑποφέρω ἀπατᾶσαι. Ἀλλ' ἡ βεβαιότης ὅτι ὑποφέρω ἄνευ τινὸς ὠφελείας καὶ ἡ ἰδέα ὅτι στεροῦμαι πάσης παραμυθίας τῆς καρδίας, θέλουσι πιθανὸν μὲ ἀναγκάσει νὰ ἐγκαταλείψω τὸν τόπον τοῦτον.*

Χαῖρε. Ὁ πιστότατός σου φίλος

ΣΑΝΤΟΡΡΕ ΣΑΝΤΑ-ΡΟΖΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ, ΤΡΙΤΗ.

Ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν Μαρκίωνα Πριέ.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 3 Ἀπριλίου 1825.

Σὺ, ἀγαπητέ μοι Δημήτριε, ἔλαβες τὸ δῶρον τοῦ προφητεύειν, καὶ νομίζω, ὅτι ἔτι σὲ βλέπω ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου σου προλέγοντά μοι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εἰς Ἑλλάδα ταξειδίου μου, μὲ ἦθος ἀνθρώπου βεβαίου περὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον λέγει. Ἀλλ' ἐσυλλογίσθης ποτὲ, ὅτι καὶ ὁ Πόῤῥος ἤθελε μεταβῇ ἐπίσης; Νὰ σοὶ εἴπω τὴν ἀλήθειαν, ὅτε, φθάσας εἰς Ναύπλιον, ἔμαθον ὅτι ἦτον ἐκεῖ, ἐνόμισα ὅτι ὀνειρεύομαι. Τὸ κατ' ἐμὲ σκοπεύω νὰ ἐπανέλθω εἰς Ἀγγλίαν ἵνα δυνηθῶ ἀνετώτερον νὰ διανύσω τὴν πα-

ροῦσαν ζωήν. Θέλω πιθανὸν ἐκτελέσει τὸν σκοπὸν τοῦτον κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον μετὰ τὸ τέλος δηλ: τῆς ἐκστρατείας.

Ὁ Κάρολος (α), πρὸς ὃν ἔγραψα, δύναται νὰ σοὶ δώσῃ πληροφορίας περὶ παντὸς, ἀφορῶντος τὴν κατάστασιν τῶν δημοσίων πραγμάτων. Ἀναχωρῶ αὔριον ὅπως ἐπιστρέψω εἰς Τρίπολιν, ὅπου θέλω εὕρει τὸν Κολένιον, ὅστις μετὰ τεσσάρων μηνῶν ἀβεβαιότητα, διωρίσθη τέλος πρὸ ὀλίγου διοικητὴς σώματος μηχανικῶν ἐν τῷ ςρατῷ τῷ προσδιορισθέντι διὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν. Ἀλλ' ἡ πολιορκία αὕτη δὲν θὰ λάβῃ χώραν, καὶ φαίνεται ὅτι, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἔτους τούτου, θὰ ἦναι ἀνάγκη νὰ σκέπτωνται μᾶλλον νὰ ὑπερασπίσωσιν ἢ νὰ κυριεύσωσι φρούρια. Πολλὴν πεποίθησιν ἔχω εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν. Αἱ δύο μοῖραι εἶναι εἰς τὴν θάλασσαν ἀμφότεραι καλῶς πεπληρωμέναι. Οἱ ἀξιωματικοὶ, τὰ πληρώματα, τὰ ὅπλα εἶναι ὅπως πρέπει νὰ ἦναι. Τὸ θάῤῥος, ἡ ἐπιδεξιότης καὶ ἡ φιλοτιμία ἐπικρατοῦσιν ἐν αὐτῷ· καὶ ἐπειδὴ ἡ τύχη εἶναι κατά τι αὐτοῖς εὔνους φαίνεται ὅτι οἱ αἰσχροὶ Μουσουλμάνοι θέλουσι κατατροπωθῆ. Γνωρίζεις, φίλτατε Δημήτριε, ὅτι, ἂν οἱ Ἕλληνες ἤθελον νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς ἐμὲ, ὅτε ἔφθασα εἰς τὸν τόπον των, ἠδυνάμην νὰ τοῖς ἦμαι ὠφέλιμος. Ἐπανελθὼν ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ δύο μηνῶν διαμονὴν, εὗρον ἐνταῦθα τὸν Μαυροκορδάτον προϊστάμενον τῶν πραγμάτων. Ὑπῆγον νὰ τὸν ἴδω. Μοὶ ἀπέδωκε φιλοφρόνως τὴν ἐπίσκεψιν· εἶναι καλῶς ἀνατεθραμμένος καὶ οἱ τρόποι του εἶναι ὅλως εὐρωπαϊκοί. Καθ' ὅσον δ' ἀποβλέπει τὴν εἰλικρίνειαν, ἐγνώριζον καλῶς τὸν χαρακτῆρά του ὥστε νὰ μὴ προσδοκῶ νὰ εὕρω παρ' αὐτῷ. Τῷ ἐζήτησα καὶ ἔλαβον ἐπιστολὴν ἵνα καταταχθῶ ἐ θ ε λ ο ν τ ὴ ς ὑπὸ τὸ ὄνομα κόμης Δερόσσης, ἵνα ὑπακούσω εἰς τὰς γνώμας, λογικὰς ἢ μὴ, ἀνθρώπων τινῶν· καὶ ὡς σοὶ ἀνέφερα ἀνωτέρω, ἀναχωρῶ αὔριον μεθ' ἑνὸς π α λ λ η κ α ρ ί ο υ καὶ ἑνὸς Σουλιώτου ἀξιωματικοῦ καλοῦ τὴν ὄψιν καὶ λαλοῦντος τὴν Ἀγγλικὴν καὶ Ἰταλικήν.

Περὶ δὲ τοῦ ὡραίου φύλου, τοῦ ὁποίου πάντοτε ὑπῆρξες λάτρης μέγας, σοὶ λέγω ὅτι, εἰς γάμον τινὰ ἐν Ἀθήναις, εἰς ὃν παρευρέθην, εἶδον ὡραίας τινὰς μορφὰς, ἀλλ' εἰς τὴν καλλονὴν αὐτῶν συντελεῖ καὶ τὸ ψιμμύθιον, πολὺ ἐντέχνως συντεθειμένον. Πρὸ πάντων παρὰ ταῖς ἡμετέραις γυναιξὶν εὑρίσκει τις τὰς ὡραίας καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἐκείνας μορφὰς, δι' ἃς ἄλλοτε ἐφημίζετο ἡ Ἑλλάς. Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω πῶς ἡ Ἀφροδίτη τῶν Μεδίκων ἔσχεν ὡς πρότυπον γυναῖκα Ἑλληνίδα. Αἱ γυναῖκες αὗται ἔχουσι σήμερον μορφὴν ὅλως ἀνατολικήν. Ἐκτὸς δὲ μικρῶν ἐξαιρέσεων δὲν εἶναι ὡραῖαι εἰμὴ εἰς τὰ μυθιστορήματα." Ἐκ τοὐναντίου δὲ οἱ νέοι Ἕλληνες εἶναι ὡραιότατοι. Ἐγοητεύθην ἐκ τῆς θέσεως τῶν Ἀθηνῶν· ἀλλὰ τὰ θέλγητρα τῆς εὐφόρου πεδιάδος ἤθελον εἶναι πολὺ ἀνώτερα, ἂν εἶχε τῆδε κἀκεῖσε κ α λ ύ β α ς Ἀγγλικάς. Εἶπον εἰς τὸν Κάρολον περὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὃν ᾐσθάνθην βλέπων τοὺς ναοὺς ἐπὶ μεμονωμένων ὀρέων κειμένους, καὶ σὲ βεβαιῶ ὅτι, ὅστις ἔχει συναίσθησιν τοῦ ὑψηλοῦ καὶ τοῦ καλοῦ, δὲν δύναται εἰμὴ νὰ πληρωθῇ θαυμασμοῦ βλέπων τὰ ἐρείπια τῶν τῆς Αἰγίνης καὶ τοῦ Σουνίου· δύναμαι δὲ νὰ εἴπω ὅτι μόνα ἀμείβουσι τὸν ἐκ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεως κόπον. Ὁ Κολένιος μὲ ἐβεβαίωσεν ὅτι τὰ ἐρείπια τῆς Ῥώμης, δὲν τῷ ἐνέπνευσαν παρόμοια αἰσθήματα.

....

Δὲν σοὶ εἶπόν τι περὶ τῶν τέκνων μου; Μόνας τὰς εἰκόνας των φέρω μετ' ἐμοῦ, δύο ἢ τρία βιβλία, ἓν ὑποκάμισον, καί τινα μετάξινα ῥινόμακτρα. Θέλω δὲ πάντοτε ἔχει μεγίστην ἐπιθυμίαν ἐν τῇ καρδίᾳ μου νὰ σὲ ἐναγκαλισθῶ.

ΣΑΝΤΑΡΡΕ ΣΑΝΤΑ-ΡΟΖΑ.

(Β). ΑΝΔΡΕΑΣ Ο ΜΙΑΟΥΛΗΣ.— Ἀνδρέας ὁ Μιαούλης Βόκος, γεννηθεὶς εἰς Ὕδραν, ἦτον υἱὸς τοῦ ἐμπόρου Δημητρίου Βόκου τοῦ ἐκ τῆς Εὐβοίας. Ἑπταετὴς γενόμενος ἤρχισε νὰ ταξειδεύῃ μ' ἐμπορικὰ πλοῖα, καὶ ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἐκείνης κατεφρόνει τοὺς κινδύνους καὶ ἐδείκνυε πολλὴν εἰς τὴν ναυτικὴν κλίσιν· ὢν χαρακτῆρος πεισματώδους, ὀργίλου καὶ ὀξυθύμου. Δεκαοκτοετὴς ἐνυμφεύθη τὴν Εἰρήνην θυγατέρα πλουσίου ἱερέως τῆς Ὕδρας, καὶ μετ' ὀλίγον ἔγεινε πλοίαρχος ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ του πλοίου, ὅπερ ἐπλοιάρχει πρότερον ὁ ἤδη ἀσθενῶν ἀδελφός του. [redacted] πρῶτον ταξείδιόν του ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τὴν ἐπιστροφήν του, ὁ [redacted]

(α) Ὁ στρατηγὸς Μαρκίων Σαὶντ-Μαρσάν·

ἤθελεν ἐπανέλθει εἰς τὴν πλοιαρχίαν, μετέβη εἰς τὴν Σμύρνην καὶ ἠγόρασε παρ' Ὀθωμανοῦ τινος μικρὸν πλοῖον ἐκ τῶν καλουμένων τότε Σαΐτα. Εἰς τὴν ἀγορὰν ταύτην ἠπατήθη. Ὅθεν καὶ δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπιστρέψῃ πλέον εἰς Ὕδραν. Ὁ πατήρ του ὅμως τῷ ἐσυγχώρησε, καὶ τὸν ἐβοήθησε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ταξείδιόν του.

Ἐπὶ ταύτης τῆς Σαΐτας μίαν ἡμέραν, μικρὸν βορειότερα τῶν Ναυαρίνων ἔξω τῆς νήσου Πρώτης, συνηπαντήθη μὲ μέγα Μελιταῖον πειρατικὸν πλοῖον, καὶ μὴ θεωρῶν ἐλπίδα σωτηρίας ἔῤῥειψε ταύτην ἐπὶ τῶν ἄμμων. Οἱ ναῦταί του τὸν ἐγκατέλιπον ἐκτὸς τῶν δύω ἀδελφῶν του. Ὁ Ἀνδρέας ἔδωκε τότε πρὸς αὐτοὺς τὰ χρήματα τοῦ πλοίου καὶ τοὺς συνεβούλευσε ν' ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμα τῶν ναυτῶν, διότι ἐσκόπευε νὰ μένῃ μόνος ἐπὶ τῆς Σαΐτας.

Τὸ Μελιταῖον πλοῖον ἐλιμενίσθη πλησίον του· οἱ δὲ πειραταί, ἰδόντες αὐτὸν ἱστάμενον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, τὸν διέταξαν νὰ ὑπάγῃ πρὸς αὐτούς. Οὗτος δ' ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἠδύνατο, καθ' ὅτι ἦτο μόνος. Οὗτοι περιεκύκλωσαν τότε μὲ τὰς λέμβους τὴν Σαΐταν καὶ ἀνέβησαν πανταχόθεν ἐπ' αὐτῆς. Βεβαιωθέντες ὅτι πραγματικῶς ἦτο μόνος, τὸν ἐῤῥάπισαν καὶ ἐμαστίγωσαν σκληρῶς διὰ νὰ εἴπῃ ποῦ εἶχε τὰ χρήματά του. Ἔπειτα τὸν ὡδήγησαν ἐνώπιον τοῦ πλοιάρχου των. Ὁ πλοίαρχος τῷ ἐπρότεινε νὰ ἐξαγοράσῃ διὰ μετρητῶν τὴν Σαΐταν του, ἄλλως ἐσκόπευε νὰ τὴν καύσῃ.

Τότε ὁ Μιαούλης ἐζήτησε προθεσμίαν διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ δανεισθῇ χρήματα εἰς τὰ πέριξ χωρία. Τρεῖς ἡμέρας τῷ συνεχώρησαν διὰ τοῦτο, μὲ τὴν εἰδοποίησιν, ὅτι, ἐὰν μετὰ τὴν προθεσμίαν ταύτην δὲν ἐπιστρέψῃ, ἡ Σαΐτα του δὲν θὰ ὑπάρχῃ.

Ἀσθενὴς καὶ πληγωμένος ἀπὸ τὰς μαστιγώσεις κατέφυγεν εἰς τὸν οἶκον ἐπισκόπου φίλου του, ὅστις καὶ τὸν περιέθαλψε, καὶ ἔστειλεν Ἀλβανούς τινας κατὰ τῶν πειρατῶν.

Οὗτοι ἐμάχοντο τώρα μ' ἕτερον πλοῖον, ὅπερ εἶχε λιμενισθῇ ἐκεῖ. Ἐπὶ τέλους οἱ πειραταὶ ἀνεχώρησαν, καὶ ὁ Μιαούλης μὲ τὸ πλοιάριόν του ἐπέστρεψεν εἰς Ὕδραν.

Μετ' ὀλίγον ἠγόρασε πλοῖον Γενουήνσιον, ἐξ οὗ καὶ ὠφελήθη. Εἰς δὲ τὴν Βενετίαν κατεσκεύασε μετὰ ταῦτα μεγαλήτερον, ἐν ᾧ θέσας ὅλην τὴν περιουσίαν του μετέβη εἰς Γάδειρα. Κατὰ κακὴν ὅμως τύχην ναυαγήσας ἐκτὸς τῆς Τενερίφης ἀπώλεσε φορτίον καὶ πλοῖον, δηλ. περιουσίαν ἑκατὸν ἑξήκοντα χιλιάδων γροσίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (α).

Κάποιος Ῥιγάτης ἔμπορος τῆς Γενεύης τῷ ἐδάνεισεν ὀκτακισχίλια δίστηλα καὶ κατεσκεύασε τώρα τὸν Ἡρακλῆν διακοσίων πεντήκοντα τόνων, δι' οὗ ἀνωρθώθη πάλιν μετ' ὀλίγα ἔτη καὶ ἐπλήρωσε τὰ χρέη του. Εἷς ἕτερος ἔμπορος τῆς Μελίτης Θωμᾶς Οὐΐλσων, ἰδὼν τὴν ἀξιότητα καὶ τιμιότητά του τὸν ἔκαμε συνεταῖρόν του, καὶ τὸν ἐνεπιστεύετο νὰ πωλῇ τὰ ἐμπορεύματά του εἰς τὰς παραλίους τῆς Τουρκίας πόλεις. Ἔκτοτε ἡ περιουσία τοῦ Μιαούλη ἐπολλαπλασιάσθη.

Ἡμέραν τινὰ συνηντήθη μὲ πολεμικὸν Γαλλικὸν δεκατεσσάρων κανονίων, μεταξὺ Μαγιόρκης καὶ Ἀλγερίας, καὶ ναυμαχήσας μὲ τὸν Ἡρακλῆν του τὸ ἐνίκησεν. Ἄλλοτε συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ναυάρχου Νέλσωνος μετὰ δύω ἑτέρων πλοίων οὗτος μόνος ἀπελύθη· διότι ὁ εἰρημένος Ναύαρχος εὐχαριστήθη πολὺ διὰ τὴν εἰλικρινῆ ἐξομολόγησίν του (β). Τίς ἠδύνατο νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὁ ἁπλοῦς ἐκεῖνος ἐμποροπλοίαρχος ἤθελεν ἐπονομασθῇ ὁ Νέλσων τῆς Ἑλλάδος;

Τὸ 1817 ἔχων ἱκανὴν περιουσίαν ἀπεσύρθη τῆς θαλάσσης μὲ ἀπόφασιν νὰ διέλθῃ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου του ἐν ἡσυχίᾳ. Πλὴν μετὰ τέσσαρα ἔτη, ὅτε ἡ σάλπιγξ τοῦ ἔθνους τὸν ἐκάλεσεν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀληθὲς στάδιόν του.

Αἱ ἐκδουλεύσεις ὑπὲρ τοῦ ἔθνους τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη, κατὰ τὴν ἑπταετίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐστάθησαν μέγισται καὶ ἀποτελεσματικαί· πρὸ πάντων εἰς Μεθώνην καὶ Μεσολόγγιον. Ἐδείχθη πάντοτε ἀνὴρ ἀνδρεῖος, ἀγχίνους καὶ δραστήριος, εἰ καὶ προβεβηκώς. Συνετὸς καὶ βαθὺς ἐξεταστὴς τῶν πραγμάτων, ἦτον ἀκράδαντος εἰς τὰς ἀποφάσεις του, ἢ μᾶλλον ἐπίμονος, ὅσον ὑπομονητικὸς καὶ μελετητικὸς πρὶν συλλάβῃ ταύτας· ἦτον ἀκέραιος τὸ ἠθικόν, ἀληθὴς τύπος τῆς ὑδραϊκῆς τιμιότητος, ἣν ἐκ παραδόσεως γνωρίζομεν εἰς ποῖον βαθμὸν ὑπῆρχε πρὸ τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Καίτοι δὲ ἐστερημένος παιδείας καὶ ἀνατροφῆς ἀντελαμβάνετο εὐκόλως πᾶν βελτιώσεως μέτρον. Ὅθεν καὶ πρῶτος συνεισέφερε καὶ τὴν γνώμην του καὶ

(α) Εμερσων 141.
(β) Ἡμερολ· Ἔμερσον τὸ 1825 λεπτομ. ἐπὶ τοῦ Ἑλλ. στόλου κεφ. 9ον.

χρήματα πρὸς σύστασιν κοινωφελῶν καταστημάτων καὶ παντὸς τῆς προόδου ἔργου. Τὸ κατὰ τῶν Τούρκων μῖσός του ὑπῆρξε βαθύτατον, ὅσον ὁ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔρως του εἰλικρινὴς καὶ ἄμωμος. Εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα, ὡς ὁ Κουντουριώτης πλούσιος, καὶ ἐξῆλθε τούτου πένης. Πολλοὶ παραβάλλουσι τὴν Μιαούλη καὶ Κανάρην, θέλοντες ν' ἀποδείξουν τίς τῶν δύω ἐστάθη ἀξιώτερος. Διὰ νὰ συγκρίνῃ δέ τις δύο πράγματα ἢ καὶ δύο ἄνδρας, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ σχέσις τις μεταξὺ τούτων. Καὶ μόλον ὅτι ἀμφότεροι ὑπῆρξαν ναυτικοὶ καὶ ἐντεῦθεν παρουσιάζεται σχέσις, μόλον τοῦτο, λέγομεν, δὲν ὑπάρχει, διότι αὕτη πρέπει νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῶν πράξεων, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος. Ὁ Νέος Κανάρης ἦτον εἷς τῶν τολμηροτέρων ναυτικῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Εἷς εὐτυχὴς Κυναίγειρος. Ἡ πυρπόλησις τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ εἰς Χίον, ἡ πυρπόλησις μιᾶς φρεγάδος τοῦ Χοσρὲφ-Πασᾶ ἐκτὸς τῆς Σάμου, καὶ ἡ ἀπόφασίς του νὰ κατακαύσῃ ὁλόκληρον ἕνα στόλον ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας, μόνος οὗτος μ' ἓν εὔθραστον καὶ εὐτελὲς πλοιάριον, παριστῶσιν ἄνδρα, ὅστις εἶναι ἐφάμιλλος τῶν ὡραιοτέρων τῆς ἀρχαίας Ῥώμης καὶ Ἑλλάδος χρόνων, ἄνδρα, ὅστις, ἐὰν ἔζῃ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου, ἤθελε κάμει τὸν ποιητὴν ἐκεῖνον νὰ πλάσῃ ἕνα δεύτερον υἱὸν τοῦ Πηλέως. Καὶ μόλον τοῦτο ὁ Κανάρης μετὰ τὰς ἀνδραγαθίας του ἐπιστρέψας οἴκαδε μᾶς παρουσιάζεται ὑπὸ τῶν περιηγητῶν ἀνὴρ ἁπλούστατος, εὐχαριστούμενος εἰς τὴν πενίαν του, ἐρυθριῶν νὰ διηγηθῇ τὰ ὅσα κατώρθωσε, παρακαλῶν νὰ δοθῶσιν αἱ ἀμοιβαί, αἵτινες τῷ προσεφέροντο, πρὸς τοὺς ναύτας του ἢ εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἀποποιούμενος μίαν ναυαρχίαν, λέγων ὅτι εἶναι ἀνωτέρα τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων. Τίς τώρα δὲν ἐννοεῖ τὸν ἥρωα τῶν Ψαῤῥῶν;

Ὁ δὲ γέρων Μιαούλης εἰς μίαν νύκτα ναυαρχῶν ἓξ πυρπόλων, δηλ. οὐχὶ αὐτὸς κρατῶν τὴν δᾷδα, ἀλλὰ διευθύνων τὰς δᾷδας τοῦ Δημητρίου Τζάπελη, Ἀναγνώστου Δαμαρᾶ, Μαρίνου Σπαχῆ, Γεωργίου Πιπίνου καὶ Ἀντωνίου Βίκου, ἐπυρπόλησεν ἐντὸς τῆς Μεθώνης ὁλόκληρον ἕνα στόλον, καὶ ἐξεδικήθη τὴν Σφακτηρίαν, διευκόλυνε τὴν παράδοσιν τῶν Ναυαρίνων, καὶ πολλοὺς μῆνας ἀνεχαίτισε τοῦ ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου Ἰβραὴμ-Πασᾶ τὴν πρόοδον. Ὁ Μιαούλης τρὶς ἔσωσε τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἔδωκε καιρὸν εἰς τὸν Γεώργιον Κάνιγγ καὶ τὸν Αὐτοκράτορα Νικόλαον νὰ συνυπογράψουν ἐν Πετρουπόλει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μιαούλης κατεναυμάχησεν ἐκ τοῦ συστάδην στόλον τετραπλασίας δυνάμεως τοῦ ὑπ' αὐτὸν καὶ ἐνίκησε καὶ διεσκόρπισε. Καὶ τέλος ὁ Μιαούλης ἐναυάρχει ἐπὶ τοῦ δικρότου «ἡ Ἑλλὰς» τὸ μεγαλήτερον τῶν πλοίων, καὶ εἰς μίαν στιγμὴν δεινῆς ἀποφάσεως παρέδωκε ταύτην εἰς τὰς φλόγας διὰ πεῖσμα τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ῥώσσου Ναυάρχου, καὶ αὐτοῦ τοῦ Καίσαρος τῆς Ἄρκτου. Τίς δὲν βλέπει τώρα ἐνταῦθα ἕνα μεγαλεπήβολον καὶ ἀνεξάρτητον Ναύαρχον ὡς τὸν Νέλσωνα, τὸν Λόρδον Ἐξμοὺθ ἢ αὐτὸν τὸν Κοδριγκῶνα;

Εἰς τὸ εἶδος των λοιπὸν ἕκαστος εἶναι μία διακεκριμένη δάφνη διὰ τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος. Πλὴν οὔτε ὁ πένης καὶ εἰκοσιπενταετὴς Κανάρης ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὅ,τι ἔπραξεν ὁ πλούσιος καὶ πεντηκονταπενταετὴς Μιαούλης, οὔτε ὁ γέρων Μιαούλης ἠδύνατο ὅ,τι ὁ ἀφανὴς καὶ ἔφηβος, τότε, πλὴν ἐνθουσιώδης καὶ ἀποφασιστικὸς Κανάρης. Οἱ βίοι τούτων δὲν εἶναι γραμμαὶ παράλληλαι διὰ νὰ προσδιορίσωμεν ποίας τὸ μῆκος εἶναι ἐκτενέστερον, εἶναι μᾶλλον καμπύλης ὑπερβολῆς προεκτεινόμεναι εἰς τὸ ἐπάπειρον ὑπὸ διάφορον διεύθυνσιν ἑκάστη, πλὴν περιέχουσαι τὴν μίαν καὶ μόνην ἑστίαν τοῦ ἔθνους, τὴν Ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ν.

Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Μιαούλη δὲν ἦτο πολὺ εὐχάριστον· ἡ φυσιογνωμία του ἐξέφραζε παραδόξως τραχύτητα, ἀγχίνοιαν καὶ καλοκἀγαθίαν. Εἶχε τὸ πρόσωπον ὠοειδὲς ἄνευ περιγενείου ἢ πώγωνος· πλὴν δασὺ καὶ ψαρὸν μύστακα· ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ὀφρεῖς δασεῖς, ῥῖνα χονδρὰν καὶ ἐπιδερμίδα μικρὰν ἡλιοκαυμένην· συνείθιζε νὰ φέρῃ φέσι μὲ μανδύλιον πέριξ, ὑφ' ὃ ἐκρύπτετο ἡ κόμη, τὸ εὐρὺ μέτωπον καὶ τὰ ὦτά του.

———

ΚΕΦΑΛ. 39.

ΤΟ ΘΥΜΑ ΤΗΣ ΚΕΚΡΩΠΙΑΣ.

Ἐκ Καλαμῶν ἡ Ἀνδρονίκη ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας τὴν 15ην Ἰουνίου· τὸ Μεσολόγγιον, ὡς θέλομεν ἰδεῖ παρακατιὸν, ἐπολιορκεῖτο στενῶς ὑπὸ τοῦ Ῥεσχὶτ-Μεχμὲτ-πασᾶ, ὥστε ἦτον ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ διὰ τῆς Πελοποννήσου ἐκεῖ. Τὸ μόνον μέρος τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ ἐπὶ τῆς παρούσης ἐποχῆς ἦτο μᾶλλον ἀπηλαγμένον τοῦ ἐχθροῦ, ἦτον ἡ Ἀττική.

Κατέβησαν εἰς ἓν τῶν πανδοχείων τῆς πόλεως τὸ παρὰ τὸ ὡρολόγιον τοῦ Ἐλγίνου· καὶ ὅτε ἤρχισε νὰ διηγῆται ὁ Λάμπρος τῆς Σφακτηρίας τὰ δεινὰ, καὶ τὸ πῶς ὡς ἐκ θαύματος διεξέφυγον ἐκ τοῦ ἄντρου τὸν θάνατον, οἱ κάτοικοι συνέῤῥεον πανταχόθεν τῆς πόλεως διὰ νὰ τοὺς βλέπουν.

Ἦτον ἡ δευτέρα ἡμέρα τῆς ἀφίξεώς των, ὅτε εὔζωνος ῥουμελιώτης σταθεὶς ἀντικρὺ τοῦ Λάμπρου εἶπε.

— Τὸ πρόσωπό σου, παππούλη μου, δὲ μοῦ εἶναι ξένο, μὰ δὲ μπορῶ νὰ θυμηθῶ.

— Ἀμ' καὶ 'γὼ 'σὰν νὰ σὲ μετάδα κάπου· μὰ ποῦ νὰ θυμᾶμαι ὕστερα 'πὸ τόσα κεφάλ̦α μὲ φέσι ποῦδα!

— Ἤσουνα καμμιὰ φορὰ 'κείθενε κατὰ τὴ ῥούμελη;

— Ἀμ' δὲν ἤμουνα καὶ μὲ τὸν Ὀδυσσέα καὶ μὲ τὸ Μπότσαρη, καὶ....

— Μὲ τὸν Ὀδυσσέα!.... 'ς τὴ σπηλιὰ μέσα;... 'ς τὸ Σαρανταύλι;....

— Καὶ βέβοιος....'ς τὸ Σαρανταύλι.... ἤμανα μὲ τὸν ἀφειτικό μου, τὸ ἀνεψίδι τοῦ ἅϊ Γληγόρη τοῦ Πατριάρχη.

— Ναί! ναί! ναί! τώρα σὲ θυμᾶμαι... τί κάνεις, κουμπάρε; καὶ ἐναγκαλισθεὶς ἐφίλησε τὸν Λάμπρον εἰς τὸ στόμα.

— Ἡ ἀφεντιά σου ποιὸς εἶσαι; ἠρώτησεν ἐκστατικὸς ὁ ἁρματωλός.

— Εἶμαι ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ὀδυσσέα, δὲν μὲ θυμᾶσαι 'σὰν ἤσουν μὲ τὸν Κὺρ Θρασυβούλη; ποῦ ἡ κερὰ Ρ... ἐκολλιούντανε σὰν τζουκνίδα πάνω του, καὶ τράβαε ἀπὸ τὴ φουστανέλλα τὸ Τρελώνη;

— Ἔχεις δίκ̦ο.... τώρα σὲ θυμᾶμαι... λείπεις καιρὸ ἀπὸ τὴ σπηλιά; τί χαμπέρια ἀπὸ τὸν Ὀδυσσέα τὴ κερὰ Ρ....;

— Ὁ Ὀδυσσέας.... δὲν τὰ 'ξέρεις; τὸν κρατάει πάνου 'κεῖ ὁ Γκούρας χαψωμένο· ἡ κερὰ Ρ.... εἶναι 'ς τὴ σπηλιὰ μὲ τὸ Τρελώνη καὶ τὴν κερὰ Ἑλένη.

— Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶναι φυλακισμένος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπάνω; ὁρμητικῶς ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Μάλιστα.... ποιὸς εἶναι ἡ ἀφεντιά του; ἀντηρώτησεν ὁ στερεοελλαδίτης, ἀκοντίσας ἐρωτικὰ βλέμματα ἐπ' αὐτῆς.

— Τὸ παιδί μου ... τὸ μονοπαίδι μου...ἀπεκρίθη ὁ Λάμπρος.

— Ἀμ' δὲ μοῦ τὸ λὲς τόσην ὥρα; γιάσου,παλληκάρι μου· ἐπροχώρησε καὶ ἐναγκαλισθεὶς αὐτὴν ἐκόλλησε μὲ τοὺς δασεῖς μύστακάς του φίλημα παχὺ εἰς τὸ πρόσωπόν της.

Αὕτη ἐθορυβήθη· αἱ παρειαί της ἔγειναν ἐρυθραὶ ὡς τὰ ῥόδα. Ἔξυε καὶ ὁ Λάμπρος τὴν κεφαλήν, μὴ γνωρίζων τί νὰ εἴπῃ.

— Καὶ διατί τὸν ἔχει εἰς τὴν φυλακήν; ἐπρόφερε βεβιασμένως ἡ Ἀρκάς,προσπαθοῦσα νὰ καταπνίξῃ τὴν δυσαρέσκειάν της.

— Γιατί, λέγει, ἤτανε προδότης.... πῶς γύρισε μὲ τοὺς Τούρκους.

— Δύναται νὰ ὑπάγῃ νὰ τὸν ἴδῃ ὅστις θέλει;

— Νομίζω.... ἐγὼ μὰ καὶ στάθηκα στρατιώτης του, δὲ πηγαίνω· γιατὶ συγχαίνομαι τὸ Γκοῦρα, καὶ γιατὶ πολὺ λυπᾶμαι τὸ καϋμένον τὸ Ἀνδροῦτζο.

—Ἐλθέ, πατέρα, ἂς ἀναβῶμεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν· ἐπιθυμῶ νὰ ἴδω καὶ τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ προπύλαια.

— Τὸ παιδί μου εἶναι διαβασμένο.... 'μεῖς χαμπέρι δὲν ἔχουμε ἀπὸ ταῖς κρεμισμέναις 'κείναις ἐκκλησιαῖς, εἶπεν ὁ Λάμπρος στραφεὶς καὶ ἀποχαιρετῶν τὸν στερεοελλαδίτην.

— Ὥρα καλή.... καλὴν ἐντάμωσιν, ἐμάσσησεν οὗτος μὲ ἄπληστον ὄμμα θεώμενος τὰ ὀπίσθια τοῦ κομψοῦ ἀναστήματος τῆς Ἀνδρονίκης.

Εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν εἰσερχομένη ἡ νέα αὕτη ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τοῦ ὑψηλοῦ τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας σχολείου ἤθελε μένει καταγοητευμένη. Πλὴν τὸ στῆθός της τώρα ἦτον πεπιεσμένον ὑπὸ τῶν δεινῶν· ἡ δὲ καρδία της μεμαραμένη ὑπὸ τοῦ ἔρωτος καὶ τὰς τούτου δυσμενείας, καὶ τὸ μνημονικόν της κατατεθορυβημένον ὑπὸ μιᾶς σειρᾶς περιπετειῶν. Περιεπάτει καὶ αἴφνης προσεβάλλετο εἰς τὸ παραμικρὸν ὑπὸ φόβου ὅτι νέα δυστυχία ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ἐπ' αὐτῆς.

Διέβη τὰ προπύλαια, τὸν ναὸν τοῦ Ἐρεχθέως, ἐκεῖνον τῆς Ἀπτέρου νίκης, τὸν Παρθενῶνα, καὶ μετέβη εἰς τὸ ἄλλον ἄκρον ὅπου ἦτο πύργος κατασκευῆς Βενετικῆς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦτο κεκλεισμένος ὁ ἥρως τῆς Γραβιᾶς καὶ τῶν Θερμοπυλῶν ὁ ταχύπους Ὀδυσσεύς· ἐκτὸς τοῦ πύργου ἦσαν φύλακες. Ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Λάμπρος δι' ἀρκετοῦ ἀργυρίου κατώρθωσαν νὰ εἰσδύσουν μέχρι τοῦ μέρους, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκρατεῖτο δέσμιος ὁ Ὀδυσσεύς.

Ἂς μᾶς συγχωρηθῇ ἐνταῦθα νὰ εἴπωμεν εἰς ὀλίγας λέξεις πῶς οὗτος κατήντησεν ἐνταῦθα.

Ὁ ἄωρος θάνατος τοῦ Λόρδου Βύρωνος ἴσως ἐπέφερε τὴν δύστηνον ταύτην θέσιν. Ἐὰν ἐλάμβανε χώραν τὸ συμ
τῆς Ἀμφίσσης· ἐὰν ὁ ἔνδοξος ποιητὴς ἤρχετο ἐκεῖ μετὰ τοῦ

Μαυροκορδάτου· οὗτος καὶ ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ ἤθελον βεβαίως συμβιβάσει τὸν Ὀδυσσέα μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ δὲν ἤθελον ἀφήσει τὸν εἰς τὸ κρυπτὸν ἀδιάλλακτον ἐχθρόν του Ἰωάννην Κωλέτην τοσοῦτον νὰ τὸν ὑποσκελίσῃ.

Ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νούτζου καὶ Βαλάσκα κατετρέχετο πανταχόθεν· πρὸ πάντων ὑστέρως, ὅτε καὶ ἀπεσύρθη εἰς Λεβαδίαν· καθ' ὅτι ἡ Κυβέρνησις οὔτε μισθοὺς οὔτε τροφὰς τῷ ἔδιδε· καὶ ἀναφανδὸν παρεκίνει τοὺς στρατιώτας του νὰ λειποτακτήσουν καὶ τὸν παραιτήσουν· ὑπερήφανος καὶ ἐκδικητικὸς ἤρχισε τότε νὰ συνθηκολογῇ μετὰ τῶν Τούρκων δηλ. μετὰ τοῦ βασανιστοῦ τοῦ Διάκου Ὀμὲρ-Βριώνη·

Δὲν διῆλθεν ἐν τούτοις χρόνος πολὺς καὶ ἡ φιλοτιμία του ἐξύπνισεν· ἐνθυμήθη ὅτι τὸ ἔνδοξον ὄνομα αὐτοῦ ἐσβέννυτο· μίαν λοιπὸν πρωΐαν τὴν 20ήν Ἀπριλίου ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς ἀποσπάσματος, ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ποτὲ πρωτοπαλληκαρίου του Ἰωάννου Γκοῦρα, πεποιθὼς ὅτι οὗτος ἤθελε τὸν ὑπερασπισθῇ καὶ διασώσει.

Ὁ ἀναγνώστης ἐνθυμεῖται τὴν συνδιάλεξιν τοῦ Γκοῦρα μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως περὶ δανείου εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ Παρνασοῦ· ἐξ ἐκείνης ἀρκούντως γνωρίζει τὸν πρῶτον. Ἐφυλάκισε τὸν ἀρχαῖόν του αὐθέντην εἰς τὴν αὐτὴν ἀκρόπολιν, εἰς ἣν ὁ δεύτερος τὸν ἀποκατέστησε φρούραρχον· καὶ ἐκ τῆς ὠμότητος ἐπὶ τῆς ἀχαριστίας πατῶν ὁ Γκοῦρας ὡς δικτάτωρ ἀνεφάνη εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δέσμιος ὁ Ὀδυσσεὺς, ἦτον ἀσθενὴς καὶ λίαν ἠλλοιωμένος· εἶχε δὲ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν δύο γονάτων, ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη μετὰ τοῦ Λάμπρου ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν του.

— Μὲ γνωρίζεις, στρατηγέ; τὸν ἠρώτησεν.

— Ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος!! ἀπεκρίθη οὗτος... ποῦ ἦσουν, καπετὰν Ἀνδρόνικε;... μετὰ τὴν μάχην ἐκείνην τῆς Γραβιᾶς ποτὲ πλέον δὲν ἠκούσθης· σ' ἐζητοῦσε καὶ ὁ ἀδελφός σου Θρασύβουλος.... σ' εὗρεν;

— Ὄχι· εἶναι εἰς τὸ Μεσολόγγι πληγωμένος· πρὸ ἑνὸς ἔτους περιπλανῶμαι καὶ δὲν δύναμαι νὰ φθάσω εἰς τὴν πόλιν ταύτην.

— Βλέπεις τὴν κατάστασίν μου; ἤλπιζες ποτὲ νὰ μὲ ἴδῃς οὕτως;

— Ὄχι βέβαια! καὶ λυποῦμαι πολὺ, σὲ βεβαιῶ, στρατηγέ!... ἐγκαρδίως σὲ συλλυποῦμαι!

— Σὲ πιστεύω... σὲ πιστεύω... καὶ τίς δὲν μὲ λυπεῖται, ἐκτὸς τοῦ θηρίου Γκοῦρα;.... ἂν ἦτον ἄλλος ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον νὰ εἶχε περισσότερον πατριωτισμὸν, νὰ ἐπόθει περισσότερον τῆς Ἑλλάδος τὴν εὐτυχίαν καὶ ἐλευθερίαν, ἤμην ἐγώ· ἰδοὺ πῶς μὲ κατήντησαν!.. μ' ἔκαμαν ὡς τρελλόν· αἱ καταδιώξεις των, αἱ ἐπιβουλαί των, αἱ ῥᾳδιουργίαι των μὲ περιέπλεξαν

τοσοῦτον,ὥστε ἐτυφλώθην καὶ ἔκαμα ἀνακωχὴν μετὰ τῶν Τούρκων.... ἐπικατάρατος ἡ ὥρα! τρὶς ἐπικατάρατος!... μόλις μὲ ὤθησεν ὁ Σατανᾶς εἰς τοῦτο, καὶ μετεμελήθην· ᾐσθάνθην ἐλέγχους δριμυτέρους, ἢ ἂν ἔσφαζον τὰ ἴδιά μου τέκνα. Μοὶ παρουσιάζοντο τότε δύο δρόμοι, ἢ κατὰ πάντα νὰ γίνω Τοῦρκος, καὶ θὰ ἤμην φοβερώτερος πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καπετὰν Ἀνδρόνικε· οὐδεὶς ἄλλος γνωρίζει τὰ μονοπάτια, τὰς τρύπας, τὰ σπήλαια καὶ βράχους τῆς Ἑλλάδος, τοὺς πόρους της, τὰς δυνάμεις της, τὰ πολεμεφόδιά της καὶ τοὺς ἀνθρώπους της ὡς ἐγώ· ἢ πάραυτα πάλιν νὰ ἐπιστρέψω πρὸς τοὺς Ἕλληνας, νὰ ζητήσω συγγνώμην δι' ὅ,τι ἔπραξα, καὶ διά τινος νέας μάχης ν' ἀποπλύνω πᾶσαν κατὰ τοῦ χαρακτῆρός μου ὑποψίαν, καὶ ἔπειτα ν' ἀποσυρθῶ εἰς μίαν τῆς γῆς γωνίαν νὰ διέλθω ἐν ἡσυχίᾳ τὸ λοιπὸν τῶν ἡμερῶν μου. Δύο μόνον μῆνας ἔμεινα μετὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἅμα εὗρον τὴν εὐκαιρίαν ἔδραμον εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Γκοῦρα· τοῦ Γκοῦρα, λέγω... τὸν ἐνθυμεῖσαι πρὶν τῆς Γραβιᾶς τί ἦτον; δοῦλός μου... πρωτοπαλλήκαρόν μου... ἐγὼ τὸν ἀνέθρεψα· ἐγὼ τὸν παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Πανουργιᾶ τὰς χεῖρας ἕνα ἁπλοῦν χωρικὸν καὶ τὸν ἔπλασα, τὸν ἐμόρφωσα, καὶ τὸν ἐσύστησα φρούραχον τῆς Ἀκροπόλεως ταύτης. Δὲν λέγω ὅτι δὶς ἐλύτρωσα τὴν ζωήν του... ἆ.. ὄχι... μελανωτέρα ἀχαριστία εἰς τὸν κόσμον δὲν γίνεται! τί νομίζεις μοὶ ζητεῖ νὰ τῷ παραδώσω; ὅ,τι κτῆμα ἔχω εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον διὰ νὰ μ' ἐλευθερώσῃ· προσπαθεῖ νὰ μοὶ κατακλέψῃ καὶ τὸν τελευταῖόν μου ὀβολόν.

— Τῳόντι, εἶσαι ἀξιολύπητος, στρατηγέ... πῶς εἶναι ἡ κυρία Ἑλένη;.... ποῦ εὑρίσκεται;....

— Εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον· ὑπάνδρευσα, ὡς ἴσως ἤκουσας, τὴν ἀδελφήν μου Ταρσίτσαν μετὰ τοῦ Ἄγγλου Τρελώνη. Εἶναι ἀξιόλογος ἄνθρωπος ὁ Τρελώνης· ἔλαβε μέσῳ τοῦ Στάνωπ τρία πυροβόλα, τὰ ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἄντρου, καὶ μὲ τοὺς ἐναπομείναντας πιστούς μου ὑπερασπίζεται τοῦτο· ἔχω ἤδη ἀρκετὸν καιρὸν ὅπου δὲν ἔλαβον νέα των. Ὅσον λοιπὸν ὁ Γκούρας δὲν δύναται νὰ τὸν ἀποδιώξῃ ἐκεῖθεν καὶ νὰ σφετερισθῇ τὰ πράγματά μου, τόσον μὲ τυραννεῖ ἐνταῦθα, καὶ καθιστᾷ στενώτερον τὸν περιορισμόν μου.

— Ἐὰν ἠδυνάμην νὰ σοὶ φανῶ, στρατηγὲ ὠφέλιμος!... εἰπέ με κατὰ τί δύναμαι νὰ σὲ χρησιμεύσω;

Τοῦ Ὀδυσσέως οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν κάθυγροι ὑπὸ τῆς ἀγανακτήσεως· ἀνύψωσε τὴν ὡραίαν του κεφαλὴν,καὶ μετά τινων ςιγμῶν συλλογὴν εἶπεν.

— Ἠμπορεῖς νὰ μὲ χρησιμεύσῃς.... γνωρίζεις ἀρκετὰ τὸν Γκοῦραν· καὶ σ' ἐνθυμεῖται, ὡς ἐνθύμεῖται κάθε ἀληθινὸν παλληκάρι τῆς Γραβιᾶς. Πήγαινε πρὸς τοῦτον,εἰπέ τῳ ὅτι ἔρχεσαι ἀπὸ τὴν Καλαμάταν· εἰπέ τῳ ὅτι ἡ ἀχαριστία του ἐπλήρωσεν

ἀγανακτήσεως ὅλους τοὺς ὁπλαρχηγούς· εἰπέ τῳ ὅτι τ' ὄνομά του θέλει μείνει ἐπικατάρατον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροί μου μὲ συμπονοῦν, καὶ ὅτι ὅλοι τῷ προσάπτουν τὸν μῶμον, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν τῷ παραδίδω τὰ ὑπάρχοντά μου, διὰ τοῦτο τοσοῦτον μὲ τυραννεῖ. Πρόσθεσε δὲ ὅτι ἦτον καλὸν νὰ μ' ἐλευθερώσῃ, διότι ὁ Τρελώνης ἔγραψεν ἤδη εἰς Ἀγγλίαν ὡς καὶ ὁ Στάνωπ ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ ὅτι ἀργὰ ἢ ἐγρήγωρα θὰ ἔλθουν πρὸς ἀπολύτρωσίν μου· ἃς μάθῃ ὅτι νεοσυλλεκτοῦνται εἰς Λεβαδίαν στρατιῶται διὰ νὰ ἔλθουν πρὸς βοήθειάν μου· καὶ τέλος, ὅτι, καθ' ὃν χρόνον ἡ Πελοπόννησος καταποντίζεται ὑπὸ τῶν χειμάῤῥων τοῦ Ἰβραήμη, καὶ ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ὑπ' ἐκείνου τοῦ Ῥεσχὶτ-πασᾶ, δὲν εἶναι φρόνιμον ἡ ἀνατολικὴ νὰ πέσῃ εἰς ἐμφυλίους πολέμους.

— Θὰ πράξω, στρατηγὲ, ὅπως μοὶ λέγεις· αὔριον πρωῒ πρωῒ ὑπάγω πρὸς τὸν Γκοῦραν καὶ θὰ εἴπω πολὺ ἔτι περισσότερα· σοὶ τὸ ὀμνύω! ὅτι θὰ τὸν ἐκφοβίσω ὅσον δύναμαι.

— Μόνον ὁ φόβος δύναται νὰ φέρῃ τὸν ὠμὸν τοῦτον ἄνδρα εἰς συναίσθησιν... Γνωρίζω ὅτι ὑποκινεῖται ὑπὸ τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ μου τοῦ Κωλέτου.... ποτὲ δὲν δύναται ἐκεῖνος νὰ λησμονήσῃ τὸν Βαλάσκαν του.... ἃς σιωπήσω.... ἔρχου κάθε ἡμέραν νὰ μὲ βλέπῃς.

Ἦτον ἤδη ἑσπέρα, ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη ἐξήρχετο τῆς φυλακῆς τοῦ Ὀδυσσέως. Εἰς τὴν ἔξω θύραν τοῦ πύργου ἀπήντησε τὸν Ἰωάννην Γκοῦραν μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων ἄλλων συνδιαλεγόμενον.

— Ποῖος εἶσαι; ἔκραξεν οὗτος βροντωδῶς.

— Καλὴ ἑσπέρα, φρούραρχε, δὲν μὲ γνωρίζεις; πλησιάζουσα τὸν ἠρώτησε.

— Καλὴ ἑσπέρα.... ποῖος εἶσαι; ἆ!... ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος.... ποῦ εὑρέθης ἐδῶ;

— Χθὲς ἔφθασα ἀπὸ Καλάμας.

— Ἀπὸ Καλάμας!.... τί νέα; πῶς τὰ 'πᾶνε 'κεῖ κάτω μὲ τὸν Ἰμπραήμη;

— Ἔχω πολλὰ νέα νὰ σοὶ εἴπω· εἶμαι μάλιστα ἐπιφορτισμένος καὶ παρὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ τοῦ Κουντουριώτη καὶ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν νὰ σοὶ διακοινώσω κάτι πολὺ σπουδαῖον.

— Ἀλήθεια!.... σύννους ἐτονθόρισε.

— Κατὰ ποίαν ὥραν δύναμαι νὰ σὲ ἴδω αὔριον;

— Περὶ τὰς δέκα τὸ πρωΐ.... σὲ περιμένω.

— Ἀφεύκτως, ἀπεκρίθη αὕτη, ἀποχαιρετῶσα.

Ὁ Γκούρας ἔφερε τὴν παλάμην εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἔμεινε σύννους πολλὴν ὥραν· εἶτα ἤρχισε νὰ περιπατῇ βραδέως ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως· ἦτο πλέον τελεία νύξ.

— Τί σκέπτεσαι; τὸν ἠρώτησεν εἷς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων.

— Τίποτε.... ἂς εἰσέλθωμεν, ἐμουρμούρισε καὶ κατεβίβασε τὸ φέσιον αὐτοῦ μέχρις ὀφρύων.

Οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι ἄνδρες δὲν ἦσαν ἄλλοι ἢ ὁ Ἰωάννης Μαμούρης, ὁ Παπα-Κώστας, καὶ ὁ Μῆτρος Τριανταφυλλίνας· ὁ δὲ τέταρτος ἦτον ὑπηρέτης πιστὸς τοῦ φρουράρχου, ὅστις καὶ ἐκράτει ὑάλινον φανόν.

Ὅτε εἰσέδυσαν ἐντὸς τοῦ δεσμωτηρίου, ὁ ἥρως τῆς Γραβιᾶς ὕψωσε τὴν ὠχρὰν κεφαλήν του, καὶ ἔρριψε βλέμματα Μαρίου πρὸς αὐτούς.

— Ἤλθομεν, Ἀνδροῦτζε, ἤρχισε σοβαρῶς ὁ Ἰωάννης Μαμούρης, διὰ τελευταίαν φορὰν νὰ σ' ἐρωτήσωμεν ποῦ ἔχεις τοὺς θησαυρούς σου.

— Δὲν ἔχω θησαυρούς.... ὅ,τι εἶχον τὸ ἐξώδευσα διὰ τὸ γένος· ποῖος ἐπλήρονε τοὺς στρατιώτας μου; ἡ Κυβέρνησις; ἀπεκρίθη οὗτος.

— Ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι ἔχεις· ἐπρόσθεσεν ὁ Παπα-Κώςας.

— Εἶσθε κακῶς πληροφορημένοι.

— Σὲ συμβουλεύω νὰ ὁμολογήσῃς, ἐπανέλαβεν ὁ ἴδιος.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἔνευσε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς νὸ ἔδαφος καὶ ἐσίγα.

— Διατί δὲν δίδεις διαταγὴν εἰς τὸν Τρελώνην νὰ παραδώσῃ τὸ σπήλαιον; ἠρώτησεν ὁ Γκούρας.

— Ὁ Τρελώνης εἶναι κύριος τοῦ σπηλαίου καὶ ποτὲ δὲν θέλει ἀκούσει κανενὸς τὴν διαταγὴν διὰ νὰ τὸ παραδώσῃ· καὶ δὲν τοῦ ἔδοσα διαταγήν; τὸν γνωρίζεις ἀρκετά.... ἠξεύρεις τί Ἄγγλος εἶναι;

— Καὶ εἶσαι ἀποφασισμένος νὰ μὴ μᾶς εἰπῇς τίποτε πάλιν ἀπόψε;

— Ὅταν δὲν γνωρίζω τίποτε, τί θέλετε νὰ σᾶς εἴπω;

— Φαίνεται ὅτι μὲ τὸ καλὸν δὲν θέλεις ν' ἀκούσῃς.

Ὁ ὑπερήφανος Ἀνδροῦτζος ἔρριψε βλέμματα περιφρονητικὰ πρὸς τὸν ποταπὸν αὐτοῦ ποτὲ ὑπηρέτην καὶ ἐσίγα.

Ὁ Παπα-Κώστας ἐξήγαγε τότε ἐκ τοῦ θύλακός του σιδηρᾶν λαβίδα τῆς ξυλουργίας (ντανάλλια) καὶ εἶπε.

— Κυττάζεις ἐδῶ; μὲ αὐτὴν ἔχω σκοπὸν νὰ σ' εὐγάλω ἕνα ἕνα τὰ δόντια σου, ἂν δὲν μαρτυρήσῃς.

— Εἶσθε ἱκανοὶ ὅλα νὰ τὰ πράξετε· μ' ἔχετε καὶ τὰς χεῖρας δεμένας.

— Καὶ λυταὶ ἂν ἦσαν, ποῖος σ' ἐφοβεῖτο· εἴμεθα καὶ ἡμεῖς Ἕλληνες, ἀνασπῶν τοὺς ὤμους εἶπεν ὁ Μαμούρης μετ' ὀγκηρᾶς θρασυδειλίας.

— Σεῖς εἶσθε Ἕλληνες;.... σεῖς εἶσθε χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους....

— Λοιπὸν θὰ μαρτυρήσῃς; εἶπεν ὁ Παπα-Κώςας καὶ ἐπλησίασε τὸν δυστυχῆ Ἀνδροῦτζον.

— Ἐντροπή, ἀδέλφια! ἐντροπή! ὑψόνων τὴν φωνὴν θλιβερῶς οὗτος ἐξεφώνησε.

— Θὰ μαρτυρήσῃς;.... μαρτύρησε, Ὀδυσσέα, εἶπεν ὁ Γκούρας.

— Τουλάχιστον σὺ, παιδί μου Γκοῦρα....

— Παιδί σου;... τώρα εἶμαι παππουλῆς σου, ἐκάγχασεν ὁ ἀλιτήριος φρούραρχος.

— Λέγε, ἢ σοῦ πέταξα τὰ δόντια, προσέθεσε καὶ αὖθις ὁ ἄθλιος Παπα-Κώστας προχωρῶν.

Ὠρθώθη τώρα ὡς γίγας δειμαλέος ὁ Ὀδυσσεὺς, ἐστήριξε τὰ νῶτα πρὸς τὸν τοῖχον τοῦ πύργου, καὶ προτείνας τὸ στῆθος αὐτοῦ προσεπάθει νὰ θραύσῃ τὰ δεσμὰ τῶν χειρῶν του.

— Ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τὸ εὕρετε, ἔλεγεν.

— Ὁ Θεὸς μᾶς ἔστειλε διὰ νὰ ἐκδικηθῶμεν τὸν Νοῦτζον καὶ Βαλάσκαν, μετ' ἀποτόμου καὶ ἀσυστόλου φωνῆς εἶπεν ὁ Μαμούρης,

— Σᾶς ἔστειλεν ὁ Κωλέτης.

— Τί στέκεσαι Παπᾶ-Κώστα; ἐπρόσθεσε πάλιν ὁ μιαιφόνος Μαμούρης.

— Κράτησέ τον ἀπ' ὄπισθεν σύ.

Ὁ Μαμούρης ἐῤῥίφθη τότε ἐπὶ τοῦ Ὀδυσσέως, τὸν ἀπέσπασε τοῦ τοίχου, καὶ τὸν ἐνηγκαλίσθη ἀπὸ τῶν ὀπισθίων διὰ τῶν δύο του βραχιόνων.

— Γκοῦρα! Γκοῦρα! δὲν ἐνθυμεῖσαι ποσάκις σ' ἐλύτρωσα τοῦ θανάτου;.... πῶς ὑποφέρεις! ἄχ! ἄνανδροι!.... ἆ α α!!...

Ὁ Μῆτρος Τριανταφυλλίνας, ἀνὴρ χυδαῖος καὶ αἱμοβόρος, μνησικακῶν κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως, διότι ποτὲ οὗτος τῷ εἶχε δώσει ῥάπισμα, δράξας διὰ τῶν δύο τηλωδῶν χειρῶν του τὸν μύστακα καὶ πώγωνα αὐτοῦ προσεπάθει νὰ τῷ ἀνοίξῃ τὸ ϛόμα.

Ἐβύθισε τότε τὴν λαβίδα ὁ Παπα-Κώστας εἰς τὸ ϛόμα τοῦ δυστυχοῦς, καὶ ἔδραξε δύο ὀδόντας του.

— Ὁμολογεῖς ἢ νὰ τοὺς τραβήξω ἔκραξε.

— Λέγε, Ὀδυσσέα, εἶπεν ὁ Γκούρας, ὅστις ἐκράτει καὶ οὗτος τὴν κεφαλήν του.

Ἐμυκᾶτο ἐκεῖνος ὡς ταῦρος· οἱ λόγοι του, ἐξερχόμενοι εἰς φθόγγους ἀκαταλήπτους καὶ πονετικοὺς βορβορυσμοὺς, ἔκαμνον νὰ σείεται ὁ πύργος ὁλόκληρος. Καὶ τὸ ἀγριώτερον θηρίον ἤθελε μαλαχθῇ εἰς τοὺς βαθεῖς ὠρυγμοὺς τοῦ ἀνδρείου ἐκείνου στρατηγοῦ· μόνον ὁ ὑπηρέτης ἔτρεμεν ὑπὸ θανατηφόρου ῥίγους.

Χαρακτῆρες ἀπαθεῖς καὶ ἀπεσκληρυμένοι συνεθεωροῦντο μὲ ὕφος ἀπαίσιον, μεθ' αἱμοχαροῦς φιλαρπαγίας.

— Μαρτυρεῖς; ἠρώτησε καὶ πάλιν ὁ Μαμούρης.

Καὶ εἰς τὸν περιαλγῆ ἀναστεναγμὸν, τὸν ὁποῖον ἐξέβαλεν,

οὗτος ὡς ἀληθὴς πεταλωτὴς ἵππων ἔσυρε τὸν βραχίονα πρὸς τὰ κάτω, καὶ ἀπέσπασε διὰ μιᾶς δύο αὐτοῦ τραπεζίτας.

Ἐξήγαγε κραυγὴν διάτορον, κραυγὴν θανάτου ὁ βασανιζόμενος, καὶ τὸ ϛόμα του καὶ αἱ τρῖχες του ἐπληρώθησαν αἵματος.

— Ὢ ἀνοσιότης! ὢ ψυχὴ ἐξηυτελισμένη! εἶπε πρὸς τὸν Παπα-Κώστα· διατί δὲν μοὶ δίδεις μίαν πιστολιὰ κάλλιον;.... Γκοῦρα!.... Γκοῦρα!...

— Θὰ σὲ σκοτώσωμεν ἐπὶ τέλους ἂν δὲν παραδώσῃς τ' ὅ,τι ἔχεις, ἀπεκρίθη ὁ ἀπηνὴς καὶ τραχὺς χωρικός.

Τὸ φῶς τοῦ φανοῦ ἔῤῥιπτε φῶς τόσον μόνον, ὅσον νὰ διακρίνῃ τις τοὺς τέσσαρας τούτους δημίους στρατηγοὺς τῆς παλιγγενεσίας. Τέσσαρα μορμολύκεια τοῦ Ταρτάρου δὲν ἤθελον εἶσθαι ἀπαισιώτερα τῶν εἰδεχθῶν των κεφαλῶν· ἡ τὰ ζωώδη χαρακτηριστικὰ τῆς τίγρεως ἔχουσα καὶ ἔμμαλλος τοῦ Ἰωάννου Γκοῦρα ἦτον ἐρυθρὰ ἐξεικονίζουσα τὸ τραχὺ καὶ ἀνάλγητον τῆς γρυπῆς αὐτοῦ ψυχῆς. Αἱ τοῦ Μαμούρη, Παπα-Κώστα καὶ Τριανταφυλλίνα τῶν ψευδοπαλληκαρίων τούτων ἦσαν κύτριναι· τὸ χαλκόχρουν τοῦ Ἄραβος καὶ τὸ μελανόχρουν τοῦ Λίβυος, συγκεχυμένα ἐπὶ τῆς ἡλιοκαυμένης ἐπιδερμίδος των, παρίστον αὐτὰς ἄχαρεις καὶ τευρόχροας ὡς τὸ δέρμα τοῦ κροκοδείλου.

Ἄνδρες ἐπονείδιστοι καὶ βδελυγμαῖοι ἐκ τοῦ κονιορτοῦ τῶν Τουρκικῶν σανδαλίων ἀναφυέντες εἰς τὸ θέατρον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὑψωθέντες εἴτε διὰ τοῦ βραχίονος τῶν μισθωτῶν αὐτῶν, εἴτε διὰ μιᾶς ἀλλοκότου ψευδοφήμης, καὶ ἔχοντες ὑπὸ τὰ σκέλη των τὸν στρατηγικώτερον καὶ μεγαλεπήβολον ἄνδρα τοῦ ἔθνους, τὸν ἀληθῆ μεγιστᾶνα τῆς Λεβαδίας, ἔφριττον, ὠρθοτρίχουν καὶ οὗτοι δι' ὅ,τι ἔπραττον, καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἦτο πλέον ἀργά· ἔπρεπε νὰ τελειώσουν.

— Θὰ μαρτυρήσῃς; ἠρώτησε μὲ χαμηλὴν καὶ σπασμωδικὴν φωνὴν ὁ Τριανταφυλλίνας θεωρῶν τοὺς συγκακούργους του.

Οὗτοι τῷ ἔκαμον νεῦμα, νεῦμα ἐμφαντικόν, νεῦμα προσχεδιασμένου φρικουργήματος· καὶ ἐνῷ ὁ ἔνδακρυς Ὀδυσσεὺς προσεπάθει διὰ νουθεσιῶν καὶ παραινετικῶν λόγων νὰ ἐμποδίσῃ τὰ παραιτέρω βασανιϛήριά των, τὸ κάθαρμα ἥπλωσε τὸν βραχίονά του καὶ ἔθλιψε τοὺς διδύμους αὐτοῦ.

Ἠσθάνθη τότε γλυκεῖαν καὶ ψυχρὰν αἱμωδίασιν οὗτος· ὅλη ἡ σάρξ του ἔτρεμεν· ἡ φωνή του ἔγεινε πνευστιῶσα, τὰ βλέφαρά του ἔπαιζον καὶ ἐκλείοντο, οἱ ὀδόντες του ἔβρυον, ἡ κεφαλή του ἐκλονίσθη σπασμωδικῶς τρὶς ἢ τετράκις, ἀπέπεμψεν ἕνα καὶ τελευταῖον βαθὺν ἀναστεναγμὸν καὶ ἐξέπνευσεν ὁ τάλας Ὀδυσσεύς, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὁ τοσοῦτον ἀναγκαῖος εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰβραήμη.

— Τὸν ἐτελείωσα, ἤφρισεν εἰς τὰ χείλη του ὁ ἀρχιδήμιος.

— Τὸν ἐβγάλαμεν ἀπὸ τὴ μέση τὸν κ..... ϛρίφων τοὺς μύ-

ςακάς τους ῥιζηδὸν, καὶ πτύων εἰς τὸ ἔδαφος εἶπεν ὁ Μαμούρης.

Ὁ Γκούρας ἐφαίνετο σύννους· δὲν ἐπρόφερεν οὔτε λέξιν, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἔστριφε τοὺς μύστακας.

Ἔδεσαν τότε σαθρὸν καλώδιον εἰς τὸν βραχίονα τοῦ Ὀδυσσέως, ὅπερ ἔκοψαν εἰς δύο, καὶ ἔῤῥιψαν τὸν νεκρόν του κάτω τῆς Ἀκροπόλεως, προσκολλήσαντες τὸ ἄλλο εἰς ἕνα τῶν νοτίων φεγγιτῶν τοῦ πύργου, ὡς νὰ ἐῤῥάγη τοῦτο εἰς ἀπόπειραν δῆθεν δραπετεύσεως.

Τὴν ἐπαύριον ὅλη ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἐκυμαίνετο ὑπὸ τῆς εἰδήσεως τοῦ θανάτου τοῦ Ὀδυσσέως· καὶ μ' ὅλον ὅτι διεδόθη ἡ φήμη ὅτι οὗτος, ἀποπειραθεὶς νὰ δραπετεύσῃ, ἔπεσε καὶ ἐφονεύθη, τὰ συμπτώματα δὲν ἐβεβαίουν τοῦτο, καὶ οἱ πλεῖστοι ἔμενον εἰς ἀμφιβολίαν καὶ ὑποψίας.

Ἡ Ἀνδρονίκη μετὰ τοῦ Λάμπρου διευθύνετο πρὸς τοῦ Ἰωάννου Γκοῦρα, ὅτε καθ' ὁδὸν ἔλαβε τὴν εἴδησιν.

— Δὲν τὸ πιστεύω, Λάμπρο, κάτι ἄλλο θὰ ἦναι εἶπε.

— Πᾶμε νὰ δοῦμεν καὶ 'μεῖς, Κερά.

— Πᾶμε, Λάμπρο, ἀπεκρίθη ἀσθμαίνουσα· καὶ διευθύνθησαν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Κεκροπίας, ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο εἰς τὸν κονιορτὸν ὁ νεκρὸς τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ ὅπου τὸ πλῆθος εἶχε συσωρευθῆ.

Ἡ νέα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐδάκρυσε.

— Καϋμένε υἱὲ τοῦ Ἀνδρούτζου!...ἐτονθόρισε καὶ ὁ Λάμπρος.

— Ἂς φύγωμεν, Λάμπρο.... ἂς ἀφήσωμεν ἀμέσως τὰς Ἀθήνας...δὲν ὑπάγω εἰς τοῦ Γκοῦρα... καὶ τί θὰ ὑπάγω πλέον νὰ κάμω....

— Μὰ πῶς, Κερά! ὁ κὺρ Ὀδυσσέας ποῦ τοῦ 'ποσχέθηκες νὰ 'μιλήσῃς τοῦ Γκοῦρα, νὰ κάμῃ τέτοιο κίνημα!!...

—Καὶ πιστεύεις, Λάμπρο, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐζήτησε νὰ φύγῃ; δὲν εἶδες τὸ αἱματωμένον καὶ πληγωμένον στόμα του; κάθε ἄλλος νὰ τὸ πιστεύσῃ ἢ ἡμεῖς, οἵτινες, ὅταν τὸν ἀφήσαμεν χθὲς τὸ ἑσπέρας, εἴδομεν ἐκτὸς τῆς θύρας τὸν Γκοῦραν καὶ τρεῖς ἄλλους. Ἔπειτα πρὸ τόσου καιροῦ δὲν ἔφυγε, καὶ τώρα ὁποῦ περιέμενε νὰ ὑπάγω νὰ μεσιτεύσω πρὸς τὸν Γκοῦραν, τώρα ἤθελε τὸ πράξει; καὶ τοσοῦτον ἀπηλπισμένος ἦτον, ὥστε ν' ἀποφασίσῃ διὰ σαθροῦ σχοινίου νὰ καταβῇ ὕψος ἑκατὸν πεντήκοντα ποδῶν; καὶ πρὸς τί; καὶ ἀσφαλῶς ἐὰν κατέβαινεν, εἶχεν ἄλλα μεγαλήτερα ἐμπόδια ν' ἀπαντήσῃ. Πρῶτον τοὺς δύο τούτους σκοπούς· δεύτερον τὰς δύο ἐκείνας πύλας· καὶ τρίτον τὰ ὑψηλὰ ἐκεῖνα τείχη πρὶν φθάσῃ εἰς τ' ἄκρον τῶν κρημνῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ Ἀκρόπολις εἶναι κατεσκευασμένη· ἔπειτα τοὺς κρημνούς... καὶ τί κρημνοί! παρουσιάζουν εἰς τὴν δραπέτευσιν ἐμπόδια πολὺ μεγαλήτερα, ἢ τὸ ὕψος τοῦ Βενετικοῦ πύργου· ὄχι, Λάμπρο...τὸν Ὀδυσσέα τὸν ἐδολοφόνησαν· δὲν

ἠμπορῶ νὰ εἴπω ἔτι ποῖος, πλὴν ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἦτο φοβερὸς εἰς τὴν Κυβέρνησιν, διὰ νὰ τὸν εἰσαγάγῃ εἰς φανερὸν στρατοδικεῖον. Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν τὰς Ἀθήνας, καὶ διὰ ξηρᾶς ἂς ὑπάγωμεν εἰς Μεσολόγγιον...ἐκεῖ νομίζω εἶναι καὶ οἱ ἰδικοί μας τάφοι· ἢ θὰ εἰσέλθωμεν, ἢ τουλάχιστον μία μόνον πύλη ἂς διαχωρίζῃ τὸν νεκρόν μου ἀπὸ τὸν Θρασύβουλον.

Τῳόντι, ἐκεῖνο τὸ ἴδιον ἑσπέρας, τουτέςι τὰς 17 Ἰουνίου, ὅτε εἰς μίαν γωνίαν ἀφανῶς ἔθαπτον τὸν διστυχῆ Ὀδυσσέα (*), ἡ Ἀνδρονίκη ἀνεχώρησε διὰ Μεσολόγγιον.

(*) Αἱ ἄνω λεπτομέρειαι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ὀδυσσέως μοὶ ἐδόθησαν παρ' ἀνδρὸς εὐϋπολήπτου καὶ κατέχοντος μίαν τῶν πλέον διακεκριμένων παρ' ἡμῖν θέσεων· ἐπειδὴ δέ τινα τῶν ἀτόμων ζῶσι, δὲν δύναμαι ν' ἀναφέρω ἐπὶ τοῦ παρόντος τ' ὄνομά του· ἐπίσης μοὶ ἐδόθησαν ἀπαραλλάκτως καὶ παρὰ δευτέρου ἀτόμου, στενωτάτου συγγενοῦς ἑνὸς τῶν τεσσάρων δολοφόνων. Μ' ἐβεβαίωσαν ὅτι εἶδον εἰς χεῖρας τοῦ Ἰωάννου Μαμούρη ἐπιστολὴν τοῦ Κωλέτου, καθοδηγοῦσαν καὶ κελεύουσαν αὐτοὺς, ὅπως δολοφονήσωσι τὸν Ὀδυσσέα· ἀλλ' ἡ ἄνω πιστὴ περιγραφὴ μοὶ ἐδόθη ὑπὸ Ἄγγλου φιλέλληνος συγγενοῦς τοῦ Ὀδυσσέως, ὅστις ἔλαβεν αὐτὴν ἀπό τινα Χορμοβήτην, στρατιώτην ποτὲ τοῦ Ὀδυσσέως, πλὴν στρατιώτην τοῦ Γκούρα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ἰδίαν νύκτα ὅπου ἡ ἄνωθι τραγικὴ σκηνὴ ἔλαβε χώραν. Ὁ στρατιώτης οὗτος, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ὁμολογίαν πρὸς τὸν εἰρημένον φιλέλληνα, ἐπυροβόλησεν ἀγνώστως ὀπισθίως τὸν Γκοῦρα, καὶ τὸν ἐφόνευσεν, ἵνα ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τοῦ Ὀδυσσέως μετ' ὀλίγον καιρόν· εἶτα δὲ ἀπῆλθε τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐδιηγήθη πρὸς τοὺς συγγενεῖς του τὴν τραγικὴν ταύτην ἱστορίαν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ὁ θάνατος τοῦ Ὀδυσσέως τὴν σήμερον δὲν εἶναι ἀπόκρυφον ὡς ἄλλοτε· ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ἐδολοφονήθη· τοῦτο ἐκήρυξαν καὶ οἱ φιλέλληνες, ὅσοι τότε ἔγραψαν τὰ ἑλληνικά. [Καὶ ὁ κύριος Γόρδων (τόμ. β. σελ. 186), καὶ ὁ Τέναντ (ἡμερολόγ. 29 Ἰουνίου), καὶ ὁ Ζουρδὲν (τόμ. Β. σελ. 223), καὶ ὁ Γρὴν (229 σελ.), καὶ ὁ Ἔμφρεης (σελ. 333), καὶ ὁ Κάρολος Σουὼν (σελ. 84) καὶ 96-99)· καὶ ὁ ἴδιος. Γκούρας, τυπτόμενος ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς του, ἐνίοτε ἔκραζεν « εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην δὲν πταίω ἐγὼ μὲ ἠπάτησαν ». (Γόρδων σελ. 187 τόμ. Β).

Ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτης φύσεως ὑπόθεσις δὲν περιμένει τις νὰ τῷ ἀναλυθῇ κατ' εὖρος ὑπὸ τῶν φιλελλήνων· οὗτοι βεβαίως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο δύσκολον νὰ βαθύνουν εἰς ταύτην τόσον πολύ· ὁ μόνος, ὅστις τολμηρῶς πρὸ ἐμοῦ ἔγραψε περὶ ταύτης ὑπηρετῶν τὴν ἱστορίαν καὶ μὴ φειδόμενος οὔτε Γκούρας, οὔτε Μαμούριδας, οὔτε παπα-Κώστας, εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος εἰς τὰς σημειώσεις του τῆς Τουρκομάχου Ἑλλάδος. Ἡ χορδὴ ἠγγίχθη ἤδη, τὸ δὲ ζήτημα εἶναι καὶ φοβερὸν καὶ σπουδαῖον· ἀφορᾷ ἕνα τῶν κραταιοτέρων ἀνδρῶν τῶν δύο ἀρχικῶν ἐτῶν τοῦ ἀγῶνός μας· τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ματαίως προσπαθοῦν μεταγενέστεραί τινες παραφυάδες νὰ βραχύνουν. Τὸν μεγαλεπήβολον Ὀδυσσέα, ὅστις εἰς τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς ἀνεχαίτισε τὸν Ὀμὲρ-Βριώνην ἐκ τοῦ πρώτου ἔτους νὰ καταποντίσῃ τὴν ἐπανάστασίν μας· οἱ μεταγενέστεροι λοιπὸν ἀπαιτοῦν σαφήνειαν καὶ ἐξήγησιν παρὰ τῶν γραφόντων ἱςορίαν καὶ θεωρεῖται ἀτελὴς ὅςις τροχάδην διέλθει, ἄνευ ἐκτεταμένων ἀναλύσεων, τὸν Ὀδυσσέα.

Ὁ Κ. Σουὼν δημοσιεύει τὴν ἀναφορὰν Δημητρίου Βία τινὸς ἀρχιγραμματέως τῆς ἐπαρχίας, γράφοντος ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ ἐπάρχου Ἀθηνῶν τὴν 17ην Ἰουνίου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν· ὁμοίως καὶ τοῦ ἰατροῦ Κ. Βιττάλη τὴν ἰατρ. ἔκθεσιν. Τὰ δύο ταῦτα ἔγγραφα εἶναι τὰ ζωηρότερα κάτοπτρα προσποιήσεως, μάλιστα ὅταν διηγῆται τίνι τρόπῳ ὁ ἀντιπρόεδρος Ἰωάννης Μαμούρης τὰς 5 ὥρας τῆς πρωΐας ἀνεκάλυψε τὴν δραπέτευσιν τοῦ Ὀδυσσέως. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ μεγίστη ἀνάλυσις τῆς ἀποπείρας [illegible] πετεύσεως, καὶ ποῖον ὀστοῦν ἐθραύσθη πρῶτον καὶ ποῖον δεύτερον εἰς τὴν π[illegible] δίδουν σαφῶς τὴν ἐνοχὴν καὶ τοῦ φρουραρχείου, καὶ τοῦ ἐπάρχου, καὶ τοῦ ἰατροῦ Βιττάλη.

Ἴσως εἶναι ἐνταῦθα τόπος, πρὶν ἀφήσωμεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο, νὰ προσθέσωμεν ὅτι μίαν νύκτα τὰς 13 Ὀκτωβρίου τοῦ ἐρχομένου ἔτους 1826 ἐνῷ περιήρχετο μετὰ τῆς περιπόλου του ἐπυροβολήθη, καὶ πάραυτα ἔπεσεν ἄπνους ἄνευ γογγυσμοῦ. Τινὲς διϊσχυρίζονται ὅτι ἡ σφαῖρα ἦλθεν ἐκ τῶν χαρακωμάτων τῶν Τούρκων, καὶ ἄλλοι ἐξ ἑνὸς στρατιώτου, κάποιου Χορμόβα ἢ Χορμοβήτου, ἐπιστηθίου τοῦ Ὀδυσσέως, τὰ νῦν δὲ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γκοῦρα, καὶ ὀμόσαντος νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἀρχαῖον κύριόν του.

Ὅσον διὰ τὴν κυρίαν Γκοῦρα τὴν ὡραίαν τοῦ Λυδωρικίου κόρην, τῆς ὁποίας τὸν ὑμέναιον ἡ μὲν Ἀκρόπολις ἄλλοτε διὰ κεραυνῶν ἀνήγγειλεν, ὁ δὲ Παρθενὼν καὶ τὸ Ἐρεχθεῖον διὰ φωταψιῶν ἐπελάμπρυνον, λυπηρὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι πέντε περίπου μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της κατοικοῦσα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἐρεχθέως μετ' ἄλλων κυρίων ἐκ τῶν πρώτων τῶν Ἀθηνῶν, ἐνεταφιάσθη ἐκεῖ· σφαῖρα τουρκικοῦ τηλεβόλου, συγκρουσθεῖσα μετὰ μιᾶς τῶν στηλῶν τοῦ περιφήμου ναοῦ, ἀνέτρεψε μέρος αὐτοῦ, καὶ ἔθαψε πάντας ὑπὸ τὰ ἐρείπιά του (α).

ΚΕΦΑΛ. 40.

ΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΤΟΥ ΚΩΡΥΚΙΟΥ ΑΝΤΡΟΥ.

Ἐγκατελείψαμεν τὸ Κωρύκιον ἄντρον ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μάρκου Βότζαρη εἰς Καρπενῆσι· πόσα δὲν ἔλαβον χώραν ἔκτοτε!... ἐπιστρέφοντες εὑρίσκομεν τὸν κύριον Ἐδουάρδον Τρελώνην νυμφευμένον μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ὀδυσσέως Ταρσίτσας, τὴν κυρίαν Ἑλένην Ὀδυσσέως, τὴν κυρὰ Ρ.... καί τινας πιστοὺς στρατιώτας ἀποκρούοντας πεισματωδῶς τὸν στρατὸν τοῦ Ἰω. Γκοῦρα, ὅστις τοσοῦτον στενῶς τοὺς ἐπολιόρκει. Ἐκτὸς τούτου ὁ ἀναγνώστης εὑρίσκει τώρα ἐνταῦθα καὶ ἕτερα δύο ἄτομα, οὐ μικρὸν δραματικὸν πρόσωπον παίζοντα τὸ πέμπτον τοῦτο ἔτος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ὁ εἷς εἶναι Φέντων τις Σκῶτος τὴν πατρίδα ἀληθὴς τυχοδιώκτης, ἀνὴρ ἄνευ ἀρχῶν καὶ αἰσθημάτων τιμῆς, τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶχε διατάξει ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Ναυπλίας, διὰ τὴν αἰσχρὰν αὐτοῦ διαγωγὴν κατὰ τὰ παράπονα διαφόρων φιλελλήνων. Ὁ ἕτερος ἦτον Ἄγγλος νεανίας τρυφερὸς δεκαεννεαετὴς Γουαϊτκὼμπ τις (β) ἐξωτερικοῦ ὡραίου καὶ ρωμαντικοῦ, τολμηρότατος, πλὴν αἰσθημάτων ἐλαστικῶν, διὰ νὰ μὴν εἴπωμεν φυσικῶς ἀστάτων.

(α) Γόρδων τόμ. Β σελὶς 376.

(β) Whitcomb ἴδε τὰς Ἀγγλικὰς ἐφημερίδας « ἡ Σφαῖρα » καὶ « ὁ Περιηγητὴς » τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1826.

Ὁ Τρελώνης ἠμύνετο τὸ ἄντρον μετὰ πολλῆς γενναιότητος, καὶ ἄλλο δὲν προσεπάθει, ἢ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Ὀδυσσέα, καὶ οἰκογενειακῶς μετὰ τούτου νὰ ἀναχωρήσωσι δι' Ἀμερικήν.

Ἡ κυρὰ Ρ... μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Θρασυβούλου, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν της ἀπὸ τὸν λόρδον Βύρωνα καὶ τοὺς γάμους τοῦ Τρελώνη, ἤρχισε νὰ βαρύνεται εἰς τὴν μονοτονίαν τοῦ Κωρυκίου ἄντρου, καὶ ἡτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ, ὅτε ὁ Φέντων ἀφιχθεὶς προσείλκυσε τὴν προσοχήν της· ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν συνενοήθησαν θαυμασίως. Ὁ Φέντων εἰς τὸ διάστημα τῶν δύο περίπου ἐτῶν, ὅπου διέτριβεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχεν ἐκμάθει ἀρκούντως καλῶς τὴν γλῶσσαν, καὶ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐξηγῆται· ἐν συντομίᾳ ὁ Σκῶτος ἔγεινεν ὁ ἐπιστήθιος φίλος τῆς κυρᾶς Ρ....

— Θὰ ζήσωμεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν μας ἐδῶ; ἠρώτησεν ἡμέραν τινὰ τὴν ἐρωμένην του.

— Ἀμ' σὰν κοτάῃς εὔγα..., σ' ἀφίνει τοῦ ντελὶ Γκοῦρα τ' ἀσκέρι;

— Δὲν μ' ἐννοεῖς... διατί ὁ Τρελώνης καὶ ἡ κυρὰ Ἑλένη νὰ ἦναι οἱ κύριοι τοῦ σπηλαίου καὶ τούτου τοῦ πλούτου καὶ ὄχι ἡμεῖς; ἐπερώτησεν ὁ Φαίντων ἀσκαρδαμυκτὶ θεωρῶν αὐτήν.

— Γιατί ὅ,τ' ἔχει 'δῶ μέσα τοὺς ἀπαρθενεύγει.

— Καὶ διατί ὅ,τι ἔχει ἐδῶ μέσα τοὺς ἀπαρθενεύει;

— Γιατί εἶναι δικό τους.. ἐπρόσθεσεν ἀποῤῥητικῶς ἡ κυρὰ Ρ.....

— Καὶ διατί εἶναι δικό των;

— Γιατί μόνοι τους τὰ 'φεραν ἀπ' ἔξω.

— Καὶ ποῦ τὰ εὗρον καὶ τὰ ἔφερον ἀπ' ἔξω;

— Ἄλλα 'ναι τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ φιλέματα, κι' ἄλλα πλιάτζκα ἀφ' τοὺς Τούρκους.

— Καὶ ποῦ τὰ εὗρεν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς καὶ τοὺς τὰ ἐφίλευσε;

— Νάτα... ποῦ τὰ εὗρεν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς.... ὁ Ἀλῆ-πασᾶς, Φουντώνη μου, ποῦ 'γδυσε τὴ Ῥούμελη καὶ τὸ Μωριὰ οὔλονε, ποῦ τὰ βρῆκε;

— Ποῦ 'γδυσε.!!

Εἶπεν ὁ Φαίντων, φέρων τὸν δάκτυλον εἰς τὸν μήνιγγα καὶ θλίβων δυνατὰ τὰ χείλη αὐτοῦ.

— Ναί.... ποῦ 'γδυσε.... τί ἔπαθες, Φουντώνη;....

— Βλέπεις λοιπὸν ὅτι ὅποιος δὲν γδύσει καὶ κλέψει ἄνθρωπος ποτὲ δὲ γίνεται εἰς τὸν κόσμον; ταπεινῶν τὴν φωνὴν καὶ πλησιάζων τὸ πρόσωπόν του εἰς τὸ τῆς κυρᾶς Ρ.... εἶπε πάλιν.

— Ἀμ' αὐτὸ τὸ ξέρουμε.... μὰ νὰ κλέψῃς 'ς τὸ πόλεμο, χωρὶς νὰ σὲ νοιώσουνε καὶ πάθῃ ἡ τιμιότητα.

— Δηλαδή, σπαρτιατικῶς, εἶπεν ὁ Φέντων μειδιῶν.

— Ναὶ σπαρταριστικῶς.... ὑπετραύλισεν αὕτη.

— Ἄλλην μίαν ἐρώτησιν θὰ σοὶ κάμω· ἤθελες νὰ εἶχες ὅλα ταῦτα τὰ πράγματα; νὰ γίνῃς ἡ μεγάλη ἀρχόντισσα τούτου τοῦ κρυσταλλίνου καὶ ὑαλιστοῦ σπηλαίου; τούτου, ὅπου αἱ Μοῦσαι καὶ αἱ Νύμφαι ἄλλοτε κατῴκουν; νὰ σὲ ὀνομάζουν, τοῦ Παρνασοῦ ἡ μεγάλη ἀρχόντισσα, καὶ νὰ κάμῃς εἰς ὅλην τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν νὰ κολλοῦν τὰ χείλη τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ μέλι, ὅταν προφέρουν τ' ὄνομά σου; νὰ λέγουν ἡ Πριγγιπέσα τοῦ Παρνασοῦ, καὶ νὰ νομίζουν μίαν θεότητα ὡς τὴν Τερψιχόρην; νὰ γράφουν βιβλία καὶ ἐφημερίδας διὰ σέ; νὰ σὲ ὀνειρεύωνται καὶ νὰ σὲ ποθοῦν Δοῦκες, Ἡγεμόνες, καὶ Βασιλεῖς;

— Ἀμὰν στάσου! στάσου, Φουντώνη... μὲ λίγεψες ἀπὸ τὴ γλυκάδα.... διέκοψεν ἡ κυρὰ Ρ.... τῆς ὁποίας οἱ ὀφθαλμοί, τὸ πρόσωπον, ἅπασα ἡ φυσιογνωμία ἤστραπτον ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ, ἡδονῆς καὶ μεγαλείου· ἐνόμιζεν ὅτι ἤδη ἦτο τοιαύτη.

— Στάσου; καὶ ποῦ ἀκόμη... νὰ γίνῃς κατόπι μεγάλη ἀρχόντισσα τῆς Λεβαδίας, καὶ ἔπειτα τῶν Ἀθηνῶν· τὰ περιπλέον δὲν σοὶ τὰ λέγω, διότι εἶναι ὑψηλά.... ὑψηλὰ ὡς τὸν οὐρανόν.

— Ἄφησε τὰ ὀνείρατα, Φουντώνη μου....

— Δὲν εἶναι ὀνείρατα, ὅλα γίνονται, φθάνει μόνον νὰ βοηθήσῃς.

— Πῶς;.... βοηθάω λέει;... μπαίνω 'ς τὴ φωτιὰ μέσα, φτάνει μόνο τὰ μισὰ ἀπ' ὅσα μοῦ τάζεις ν' ἀληθέψουνε.

— Πῶς;.... νὰ βγάλουμε ἀπὸ τὴν μέσην τὸν Τρελώνην.

— Τὸ Τρελλών! κοτζὰ θηρίο ποιὸς κοτάει νὰ τὸ 'γγίξῃ... τοῦτ.....

— Ἐγὼ τὸν τελειόνω, μόνον σὺ νὰ βοηθήσῃς.

— Καὶ ἡ κυρὰ Ἑλένη;.... ἡ Ταρσίτσα;

— Ἃς μείνουν.... τοῦ λόγου σου θὰ γίνῃς ἀρχόντισσά των, ἡ Βασίλισσα Φέντω, καὶ ἐκείναις δούλαις σου.

— Πολὺ εἶναι τοῦτο, Φουντώνη μου! νὰ πλύνουμαι 'ς ὁλόχρυσο λεγένι!! θ' ἀπολύσουν ἀπὸ τὸ κάστρο τζ' Ἀθήνας τότε τὸ ντελὶ καπλάνι τὸν Ὀδυσσέα, καὶ πώ! πώ! πώ!...... ποῦ κρυβούμαστε γιά;

— Ἐδῶ μέσα θὰ κρυφθῶμεν, καὶ ὄχι ὁ Ὀδυσσεύς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀχιλλεὺς τῆς Τρῳάδος, ἐὰν ἀναστηθῇ, δὲν θὰ 'μπορέσῃ νὰ μᾶς βλάψῃ.

— Ὁ κὺρ Τρελὼς ἔχει τόσους στρατιώτας μὲ τὸ μέρος του καὶ τὸ φοβερὸ ἐκεῖνο Οὐγγαρέζο (α).

— Ἔχω καὶ ἐγὼ τὸν Γουΐτκὼμπ, μὲ τὸν ὁποῖον εἴμεθα καθαρώτατα ἐξηγημένοι.

— Τὸ Γάτο-κόμπη! ἐκεῖνο τὸ γατὶ θὰ παρῃς γιὰ τέτοια δουλειά;

(α) Μεταξὺ τῶν μισθωτῶν τοῦ Ἐδουάρδου Τρελώνη ἦτο καὶ πιστός τις Οὗγγρος ὁ Καμερών· Ἴδε Βρεττανικοῦ Ἀστέρος τομ. Β'., σελ. 83.

— Δὲν εἶναι γατί· μὴ τὸν βλέπεις τόσον ἰσχνὸν, εἶναι λέων.

— Καὶ τί διαλογᾶσαι νὰ κάμῃς τοῦ κὺρ Τρελοῦ;

— Νὰ τὸν στείλλω νὰ κάμῃ συντροφιὰ τῶν ἀποθαμμένων.

— Νὰ τὸν παστρέψουμε;

— Ναί... νὰ τὸν ποτίσουμε καμμιὰ πικρὴ σουμάδα.

Ἡ κυρὰ Ρ.... ἔμεινε σύννους καὶ μ' ἐῤῥιμένην τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ στῆθος ἀρκετὰ λεπτά.

Ἦτον ἐχθρὰ τοῦ Ἐδουάρδου Τρελώνη· πρῶτον, διότι οὗτος τὰς ἀρχὰς διεσκέδασεν ὀλίγον μετ' αὐτῆς, ἔπειτα τὴν ἐγκατέλιπε καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Ταρσίτσα· καὶ δεύτερον, διότι τὴν εἶχεν ἐξαποστείλει πρὸς τὸν λόρδον Βύρωνα, ὅστις τοσοῦτον δυσμενῶς τὴν ὑπεδέχθη. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἠγάπα καὶ ἐσέβετο τὴν κυρίαν Ἀνδρούτζου ἐξ ἑνὸς, πλὴν ἡ ἰδέα ὅτι ἤθελε γίνει ἀνωτέρα τῆς Ταρσίτσας, καὶ τέλος ἀρχόντισσα τοῦ σπηλαίου, ἦτο δέλεαρ ἑλκυστικώτατον, ἐμπληροῦν ἐνταυτῷ τὴν φιλαρέσκειαν καὶ κενοδοξίαν της.

— Πικρὴ σομάδα; θέλεις νὰ 'πῇς πικροφάρμακο.

— Ὅλον καὶ ὅλον.

— Τέτοιο πρᾶμμα δὲ βρίσκεται 'δῶ μέσα.

— Εἶσαι βεβαία ὅτι δὲν εὑρίσκεται; δὲν ἔχει ἡ κυρὰ Ἑλένη εἰς καμμίαν γωνιάν; ποῦ ἂν ἔπιπτον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων......

— Ποῦ θὰ τὸ εὕρῃ ἡ κυρὰ Ἑλένη!.. νὰ σοῦ 'πῶ, κὺρ Φοῦντο; βάρδα ἀπὸ κοντά μου ἂν ζητάῃς νὰ ξεπαστρέψῃς καὶ τὴν κυρὰ Ἑλένη.

Ὁ Φέντων τὴν ἐθεώρει ἀσκαρδαμυκτί.

— Τέτοιο πρᾶμμα δὲν τὸ κάνω νὰ ξέρω ὅτι θὰ γένω τοῦ κόσμου ὅλου βασίλισσα.

— Δὲν πρόκειται διὰ τὴν κυρίαν Ἑλένην.

— Διὰ τὸ κὺρ Τρελλῶ.... μὰ συλλογίσου τὸν Ὀδυσσέα... τὸν ἀγνάντιασες καμμιὰ φορά; τὸν ἀγροίκησες τί πρᾶμμα εἶναι;

Ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν στιγμὴν ταύτην ἴσως δὲν θὰ ὑπάρχῃ.

— Τί λογῆς;

— Δὲν ὑπάρχει, τὸν ἐπάστρεψαν.

— Τί λέγεις! ἆ! δὲν πιστεύω τίποτε....

Ὁ Φέντων μὲ βρεττανικὸν φλέγμα διὰ μόνην ἀπόκρισιν ἐξήγαγεν ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ ἐπιστολήν.

— Τὴν βλέπεις; ἠρώτησε.

— Τίνος εἶναι;

— Τοῦ Γκοῦρα· μὲ γράφει νὰ τελειώσω τὸν Τρελώνην καὶ νὰ μοιράσωμεν· πλὴν ποῦ τὸν πιστεύω... ἂν τὸν τελειώσω θὰ ἦναι μόνον διὰ νὰ γίνω αὐθέντης ἐγὼ, καὶ τοῦ λόγου σου ἡ [illegible] ἄκουε τὴν ἐπιστολήν.

Καὶ ὁ Φέντων ἀνέγνωσε πρὸς τὴν κυρὰ Ρ.... σχέδια καὶ

προτάσεις, τὰς ὁποίας ἐμμέσως ἔλαβεν ἀπό τινα τῆς Κυβερνήσεως μέλη· ἐνταῦθα περιελαμβάνετο καὶ τοῦ Ὀδυσσέως ὁ τάφος.

Ἡ κυρὰ Ρ.... ἐφαίνετο εἰς ζῶσαν ἀνησυχίαν, καὶ ἐλυπεῖτο σφόδρα διὰ τὸν Ὀδυσσέα.

— Εἶναι περιττὸν νὰ λυπῆσαι· ἡ ὑπόθεσις προεσχεδιάσθη· δὲν σὲ χρειάζομαι εἰμὴ δι' ἓν πρᾶγμα· προσπάθησον νὰ μάθης ἀπὸ τὴν κυρίαν Ἑλένην εἰς ποῖον μέρος τοῦ ἄντρου ἔχει θαμμένα τὰ μετρητὰ καὶ τοὺς ἀδάμαντάς του· μάθε το διὰ τὸ συμφέρον σου, ἐὰν ὄχι διὰ τὸ ἰδικόν μου.

— Πότε θὰ μὲ στεφανωθῇς;

— Σὲ στεφανόνομαι ἀμέσως.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἡ κυρὰ Ρ.... ἀνέφερε πρὸς τὸν Φέντωνα ὅτι δὲν ἠδυνήθη τίποτε ν' ἀνακαλύψῃ, καθ' ὅτι ἡ κυρία Ἑλένη τῇ εἶπε ῥητῶς ὅτι δὲν ὑπάρχει τὶ ἐντὸς τοῦ ἄντρου κεκρυμμένον. Ἤρχισε δὲ νὰ τὸν παρακαλῇ νὰ μεταβάλῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος σχέδιον· ἡ κυρὰ Ρ... παράφορος καὶ ἐμπαθὴς εἰς τὸν ἔρωτα αὐτῆς, δὲν ἦτον ὅμως καὶ διεφθαρμένης ψυχῆς, οὔτε κακοῦργος, ὥστε νὰ συνομόσῃ μετὰ τοῦ Σκώτου.

Ὅτε ἐσυλλογίζετο καλλίτερον τὴν ὑπόθεσιν, ὅτε ἀνελογίζετο τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φέντωνος καὶ τοῦ Ὀδυσσέως τὸν προπαρασκευαζόμενον θάνατον, συνήρχετο εἰς ἑαυτὴν καὶ ἀπεφάσιζε νὰ διακοινώσῃ τὰ πάντα πρὸς τὸν Τρελώνην καὶ τὴν κυρίαν Ἀνδρούτζου. Δὶς ἠγέρθη τῆς κλίνης της ἐπὶ τούτῳ τὴν νύκτα, καὶ δὶς ἡ ἰδέα ὅτι ἤθελε παραδώσει εἰς βασάνους καὶ θάνατον σκληρὸν ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἠγάπα, καὶ ὅστις ὑπέσχετο πρὸς ταύτην τ' ἀγαθὰ καὶ μεγαλεῖα μιᾶς ἐξεμμένης κεφαλῆς, τὴν ἀπέτρεψεν. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ τὸν προτρέψῃ νὰ παραιτηθῇ τοῦ σχεδίου του, καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οὗτος δὲν ἤθελε τὸ δεχθῇ νὰ τὸν προδώσῃ πρὸς τὸν Τρελώνην.

Ὁ Φέντων ὅμως, ἱέραξ ἐπίβουλος, βαθύνων εἰς τοὺς σκοποὺς τῶν ἄλλων τοσοῦτον, ὅσον ἦτο τὸ ὕψος ἐξ οὗ κατέπιπτεν ἐπὶ τοῦ θύματός του, ἐνόησε τὴν κυρὰ Ρ.... παρετήρησε τὴν ἄμεσον μεταβολὴν αὐτῆς, καὶ φοβηθεὶς ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν μὴ προδοθῇ, ἀπεφάσισεν ἀμέσως νὰ θέσῃ τὸ σχέδιόν του τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς ἐνέργειαν· ἔνευσε λοιπὸν πρὸς τὸν συμπράκτορά του Γουΐτκὸμπ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, καὶ ἀφήσας τὴν ἐρωμένην του μὲ καλὸν τρόπον, ἐπλησίασε τὸν κύριον Τρελώνην.

— Στρατηγέ, τῷ εἶπεν, ἐξοιχημάτισα μετὰ τοῦ Γουΐτκὼμπ νὰ ῥίψωμεν εἰς τὸν σκοπόν· διότι λέγει ὅτι σκοπεύει καλλίτερά μου· κάμετέ μας τὴν χάριν νὰ γίνετε μάρτυς.

— Εὐχαρίστως, φίλοι μου, εἶπεν ὁ Κύριος Τρελώνης. Εἰς ποῖον μέρος ἐστήσατε τὸ σημεῖον τῆς σκοποβολῆς ;

— Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου.

— Ἄς ἴδωμεν· ὅστις κερδήσει, ἔχει νὰ δοκιμάσῃ μαζῇ μου

μετα ταῦτα. Ἀγαπῶ πολὺ καὶ ἐγὼ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς διασκεδάσεως, προσέθεσεν ὁ Τρελώνης.

— Ἐμπρὸς λοιπὸν, Φέντων, εἶπεν ὁ Γουΐτκὼμπ, ὅταν ἐπλησίασαν.

Ὁ Φέντων καὶ ὁ Γουΐτκὼμπ ἐπυροβόλησαν διαφόρους φοράς.

— Ἄ....καλὰ ἐπέτυχεν, ἔκραξεν ὁ κύριος Τρελώνης· πρὸς τὸν Φέντωνα, σχεδὸν πλησίον τοῦ κέντρου. Περιμένετε νὰ ἴδω, προσέθεσε, καὶ προεχώρησε πρὸς τὸ σημεῖον τῆς σκοποβολῆς.

Μόλις ἐκίνησε, καὶ ὁ Φέντων ταὐτοχρόνως ἐκκενόνει τὸ πιστόλιόν του ἐπὶ τοῦ δυστυχοῦς Τρελώνη (α).

Τὸ πιστόλιον ἦτο γεμισμένον ὑπὸ δύο σφαιρῶν· καὶ ἡ μὲν τούτων, εἰσελθοῦσα διὰ τοῦ ὤμου του, ἐξῆλθεν εἰς τὸ στῆθός του, ὅπου καὶ ἔμεινεν, ἡ δὲ, εἰσδύσασα εἰς τὸν τράχηλόν του, κατεσύντριψε τὴν γνάθον αὐτοῦ (β).

— Δολοφονία! δολοφονία!... ἔκραξε μετὰ οἰμωγῆς βαθυτάτης ὁ δυστυχὴς, καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ ἑνὸς λίθου.

Ὁ Οὗγγρος ὑπηρέτης του, μακρόθεν ἀκούσας τοὺς ὑλακισμοὺς τοῦ κυνὸς ἔδραμε, καὶ ἐν ἀκαρεῖ πυροβολεῖ τὸν Φέντωνα, ὅστις καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐξέπνευσεν. Ἔστρεψε δὲ καὶ κατὰ τοῦ Γουΐτκὼμπ, πλὴν ὁ Τρελώνης ἡμιζῶν ἐξεφώνησε.

— Στάσου... μὴ τὸν σκοτώσῃς τὸν ἄθλιον. Κράτησέ τον καὶ βάλε τον εἰς τὰ δεσμά. Τί σ' ἔκαμα Γουΐτκὼμπ καὶ μ' ἐδολοφόνησας;

Ὁ νέος Ἄγγλος κατανυχθεὶς εἰς τὸν γενναῖον τρόπον τοῦ θύματός του ἤρχισε πικρῶς νὰ κλαίῃ, καὶ ἄνευ ἀντιστάσεως ἀφῆκεν ἑαυτὸν νὰ δεσμευθῇ.

Συνέδραμον ἐκεῖ καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ εἰς τὴν φρικτὴν ἐκείνην τραγῳδίαν ἤρξαντο κλαίουσαι. Ἡ δὲ Κυρὰ Ρ.... ἰδοῦσα τὸν δυστυχῆ Τρελώνην καὶ τὸν ἐραστὴν αὐτῆς νεκρὸν, τοσοῦτον ἀπεστράφη τὸν δεύτερον, ὥστε ἤρχισε νὰ κλαίῃ καὶ τύπτηται ὑπ' ἐλέγχων, ὅτι δὲν ἀνέφερεν ἐγκαίρως τὸ καταχθόνιον σχέδιόν του.

Θέλει ἴσως φανῇ ἀπίστευτον ὅτι ὁ Ἐδουάρδος Τρελώνης μετὰ τοιαύτας θανατηφόρους πληγὰς ἐπέζησεν, πλὴν μετὰ πολυώδυνον καὶ μακρὰν ἀσθένειαν, (χάρις εἰς τὴν Ἡράκλειον αὐτοῦ κατασκευὴν) καθ' ἣν πολλὰς ἡμέρας ἐστερεῖτο καὶ ἰατροῦ, καὶ ἰατρικῆς θεραπείας εἰς τὸ σπήλαιον.

Ἔφθασε τότε καὶ ἡ εἴδησις τοῦ θανάτου τοῦ δυστυχοῦς Ὀδυσσέως, καὶ ἔφερεν εἰς συμπλήρωμα τὴν ἀθυμίαν καὶ ἀπελπισίαν ἁπάντων τῶν κατοίκων τοῦ Κωρυκίου ἄντρου.

Τέλος τοῦ Γκοῦρα τὰ στρατεύματα διὰ συνθηκῶν τὸ κατέλαβον, καὶ ὁ Τρελώνης ἐπὶ τοῦ πλοίου Ζέμπρα περὶ τὰ τέλη 7βρίου μετὰ τῆς συζύγου του ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Κεφαλ[redacted]

(α) Ἴδε Βρεττ. Ἀστέρα, τομ. Β'., σελ. 83.

(β) Ἡμερολ. Ἔμερσων Τέναντ 22 Ἰουλίου καὶ Κάρολος Σουὼν Τόμ. Β'. σελ. 171.

Ὁ Γουϊτκὼμπ μετεφέρθη εἰς μίαν τῶν φυλακῶν τῆς Ὕδρας (α), αἱ δὲ γυναῖκες καὶ λοιπὴ οἰκογένεια τοῦ Ὀδυσσέως ἀπελύθησαν.

Ἡ Κυρὰ Ρ... ἐνδυθεῖσα μέλανα ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, καὶ μὴ ἔχουσα πλέον οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ νὰ ποθήσῃ, ἀνεχώρησε διὰ Μεσολόγγιον μὲ ἀπόφασιν νὰ εἰσέλθῃ καὶ αὕτη ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ζητήσῃ εἰς τὰς μάχας ἕνα ἔνδοξον καὶ ταχὺν θάνατον.

ΚΕΦΑΛ. 41.

Ο ΕΡΩΣ ΜΕΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ ΕΙΣ ΦΙΛΙΑΝ.

Τὰς 17 Ἰουνίου τὴν ἐπαύριον τῆς δολοφονίας τοῦ Ὀδυσσέως ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Λάμπρος ἀνεχώρησαν διὰ Μεσολόγγιον. Τὰς 25 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἦσαν οὐχὶ μακρὰν τοῦ ποταμοῦ Μόρνου. Τοῦτον πλησιάζοντες νὰ διαβῶσιν αἴφνης συναντῶνται κατὰ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γεφύρας του μὲ τὴν Κυρὰ Ρ... καὶ τὸν ὀνηλάτην της.

— Νὰ τὸ πιστέψουνε τὰ ματούλια μου!... Λαμπρούλη, Λαμπρούλη μου; Καὶ σὺ ἀντάμα!! ἔκραξεν ὑψοῦσα τὰς δύο αὐτῆς χεῖρας εἰς τὴν κεφαλήν.

— Κερὰ Ρ... εἰς τὴν ὑγείαν σας; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Τὴν ὑγιά μου ἐρωτάεις;... Οὐ νὰ μοῦ χαθῇ ὁ ἀδερφούλης σου!... ξέρεις δά..... ὁ Κὺρ Θρασυβούλης μ' ἐπῆρε γιὰ καμμιὰ μαγκούφαινα καὶ μοῦ 'πε πῶς ἤσουνε γυναῖκα καὶ ὄχι ἄντρας· χα... χα... χα..... Κοτζὰ παλλήκαρος!... μὰ δὲ φορεῖς πιὰ 'κεῖνα τὰ λεβέντικα καὶ χρυσᾶ σκουτιά.... δὲν ἄλλαξες κουκούτζι... μὰ καὶ μαύρισες 'λίγο ἀπὸ τὸν ἥλιο... πές μου, 'ς τὴ ψυχούλα σου, ἄντρας 'σαι ἢ γυναῖκα;

(α) Ἡ τραγικὴ τοῦ Κωρυκίου ἄντρου σκηνή, ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Γουϊτκὼμπ ἐκ τῆς φυλακῆς τῆς Ὕδρας, ἡ φυλάκισις τοῦ λοχαγοῦ Ἔμφραιη, ὅστις ἔδραμε νὰ φέρῃ ἰατρὸν πρὸς βοήθειαν τοῦ Τρελώνη, καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου προελθοῦσα ἀργοπορία ἰατρικῆς ἐπισκέψεως τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου, σαφῶς καταδεικνύουσιν ὅτι ὁ Φέντων ἦτον, ὡς λέγει καὶ ὁ κύριος Γόρδων (Τόμ. Β'. σελ. 187), ὑποκινημένος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Τὰ τοῦ ἄντρου εἶναι σχετικὰ μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ὀδυσσέως· δηλ: πηγάζουν ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς. Τοῦτο καταδεικνύεται καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου, δι' οὗ ὁ Φέντων καὶ ὁ Γουϊτκὼμπ συνεννοοῦντο μετὰ τῶν ἐκτὸς καὶ μεταξύ των. Εἶχον σύνθημα ὅτι, ἐὰν τοῖς ἔστελλον ἥμισυ λεμόνιον, ἦτο σημεῖον ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς διεξέφυγεν· ἐὰν δὲ ἕν, τοὐναντίον, καὶ τότε νὰ ἐνεργήσουν τὴν δολοφονίαν τοῦ Τρελώνη (Καρ. Σουὼν Τόμ. Β'. σελ.187) Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Γουϊτκὼμπ πρὸς τὸν Ἔμφραιην,σταλεῖσα δι' ἑνὸς Σουλιώτου καὶ μεταφρ. ὑπὸ τοῦ Κ. Βάκωνος περιηγητοῦ Ἄγγλου ἐπὶ τοῦ πολεμ. πλοίου ἡ Καμπρία, δὲν ἀφίνει ἀμφιβολίαν, ὅτι ἡ αὐτὴ Κυβέρνησις ἡ δολοφονήσασα τὸν Ὀδυσσέα ἔθεσε τὸν Φέντωνα νὰ δολοφονήσῃ καὶ τοῦτον.. Τέλος καὶ αὗται αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Τρελώνη εἰς τὰς ἀγγλ. ἐφημερ. ἡ Σφαῖρα καὶ ὁ Περιηγητὴς τῆς 21 Ἰαννουαρ. 1826 καταγγέλλουν τὴν Κυβέρνησιν μισθώσασαν τοὺς δολοφόνους.

— Τὶ ἐρώτησις εἶναι αὐτὴ ποῦ κάνεις, Κερά; Μετὰ σοβαρότητος ἀπεκρίθη ὁ Λάμπρος.

— Μὴ ἀληκοτάεις, Λαμπρούλη,... ἐγώ ποῦ 'ρωτάω, ἔχω τὸ διάφορό μου· ἄντρας 'σαι ἢ γυναῖκα, καπετὰν 'Αντρόνικε;

Ἡ 'Ανδρονίκη ἤρχισεν ἐκ καρδίας νὰ γελᾷ.

— Ὡς τόσο τὸ μαρ϶όλικο πάντα 'ς τὸ στόμα ὄχι... νὰ 'χῃς καλὸ, ἄφες τὰ χωρατὰ καὶ πές μου, ἄντρας 'σαι ἢ γυναῖκα;

— Ὅταν ἔμβωμεν εἰς τὸ Μεσολόγγι θὰ τὸ μάθῃς, Κυρὰ Ρ.. τώρα δὲ 'μπορῶ νὰ εὐχαριστήσω ἀκόμη τὴν περιέργειάν σου.

— 'Αμ' ἂν μποῦμε 'ς τὸ Μεσολόγγι.. ξέρεις τὶ σφηγγομελισσοτουρκ϶ὰ ἀπὸ 'ξω τὸ πολεμάει; τέτο϶ο πικρὸ καρτέρι πο϶ὰ ρωμ϶οπούλα κάνει το;... ἀλήθεια ὁ Θρασυβούλης ποῦ βρίσκεται; ἐγὼ τὸν ἄφησα τὸ περασμένο καλοκαίρι ἄῤῥωστο βαρ϶ὰ 'ς τὸ δόλ϶ο Μεσολόγγι.

— Πότε ἤσανε 'ς τὸ Μεσολόγγι; ἠρώτησεν ὁ Λάμπρος.

— Σὰν σ' ἔστειλε 'ς τὰ 'πτάνησα νὰ φέρῃς τὴ ῥαβον϶αςική του· ἀλήθεια... μὴ μὲ γελάεις... γυναῖκα εἶσαι... τώρα θυμᾶμαι... δὲν εἶσαι γυναῖκα;

— Λοιπὸν ἦσουν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ εἶδες τὸν Θρασύβουλόν μου!!.. ποίαν ἐποχὴν ἦσουν; ἐξεφώνησεν ἡ 'Αρκάς.

— Τὸ Θρασυβούλη σου!... λοιπὸν γυναῖκα σὰν καὶ τοῦ λόγου μου 'σαι!... μωρὴ κρουστάλα τοῦ 'γ϶αλοῦ γ϶ατὶ νὰ μὲ ψευταῤῥαβων϶άσῃς, καὶ νὰ μ' ἀπολύκῃς σὰ μαδιμένο παπὶ 'ς τὰ τρίστρατα!... ξέρεις τὶ τύχαις ἔχασα γ϶ὰ λόγου σου; Κατὰ πρωτῆς τὸ Κὺρ Θρασυβούλη, τὸ Κὺρ Τρελὼν καὶ τὸ Μυλόρδο Βυρώνη. Ἂν δὲ τοὺς κράταγα τὸ βαρύ... κουτρουβάλαις πέρνανε μπροστὰ 'ς τὴ ποδ϶ά μου· μάλιστα ἂν 'πῇς 'κεῖνος ὁ Βυρώνης... κάθε μέρα μ' ἔστελνε ἕνα σωρὸ λουλούδ϶α καὶ ῥυμάδες.

— Καὶ ἦτον πολὺ ἀσθενὴς ὁ Θρασύβουλος Κυρὰ Ρ...;

— Κάμποσο... 'βαρέθηκε κακὰ 'ς τὸ Καρπενῆσι· τὸν ἄφηκα κειτάμενον. Ὁ Καρλούλης ὅμως τὸν γνο϶άζεται μὲ πολλὴ φρόνησις... Καὶ δὲ τὸν εἶδες ἀκόμη; δὲ πῆγες καθόλου κείθενε 'ς τὸ Μεσολόγγι;

Ἡ 'Ανδρονίκη ἐνταῦθα ἤρχισε πρὸς τὴν Κυρὰ Ρ... τὴν διήγησιν τῆς ἱστορίας της ἐκ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Βάρθακας εἰσῆλθεν ὡς διδάσκαλος εἰς τὸν πύργον των μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ 'Οδυσσέως. Ἂν καί τι γνωστὴ ἐκ τῆς πρὸς τον Θρασύβουλον ἐπιστολῆς της, ἡ Σουλιῶτις ἐν τούτοις ἔπεσεν εἰς ἔκπληξιν καὶ ἐνθουσιασμὸν, καὶ ἐκραύγασε.

— Πώ.. πώ.. πώ!!... ὁ Καφταντζὴς τοῦ Χουσρὶτ-πασᾶ! ἐκεῖνος ὁ γαϊδουρογεννημένος καὶ καμπούρης τὰ 'καμε οὖλα τοῦτα!! φοβερὴ ἱστόρ϶α, Κερά; νὰ μὴ βασκαθῇς! ἂς [illegible] ἄλλως πως σοῦ 'μοιάζει.

'Εδιηγήθη καὶ ἡ Κυρὰ Ρ... τὰ τοῦ Κωρυκίου ἄντρου, τὸν

φόνον τοῦ Φέντωνος, καὶ τὴν κατὰ τοῦ Ἐδουαρδου Τρελώνη ἀπόπειραν δολοφονίας. Ὁμοίως τῆς κυρίας Ἑλένης Ἀνδρούτζου τὴν παράδοσιν.

— Ὁποία δυστυχία!... τὶς ἐπίστευεν ὅτι μετὰ πέντε ἐτῶν τοιαύτην Τιτανομαχίαν καὶ τοσαύτας θυσίας ἡ ἐπανάστασίς μας ἤθελε σβεσθῇ!.. ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη. Ὁ Ἰμβραήμης ἐκυρίευσε σχεδὸν ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ἐκτὸς τῆς Κορίνθου καὶ Ναυπλίας, ὅλη εἶναι ἤδη εἰς χεῖράς του. Ὁ Ῥεσχὶτπασᾶς ἐπλημμύρησε μὲ τοὺς στρατούς του τὴν Ῥούμελην. Ἡμεῖς δὲ κατατρωγόμεθα καὶ δολοφονούμεθα. Ἔχε ὑγείαν ἐλευθερία! Σὺ διὰ τὴν ὁποίαν τοσαῦτα ἐπάθαμεν, καὶ τοσοῦτον αἷμα ἐχύθη.

Εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη ἐκ τοῦ βάθους τῆς καρδίας αὐτῆς δακρυῤῥόως ἀνεστενάξασα.

— Ἔχετε γειὰ, ᾿ψηλὰ βουνὰ, καὶ κρυσταλλέναις βρύσες.. ἔκραξε συγκεκινημένη καὶ ἡ Κυρὰ Ρ... Ἔχετε γειὰ. κλεφτόπουλα καὶ σεῖς παλληκαράδες, πεθάνετε ᾿ς τὴ νιότη σας μὲ τὸ σπαθὶ ᾿ς τὸ χέρι, χωρὶς ν᾿ ἀκοῦστε κλάματα, μανάδων μοιρολόγια, φύτρωσ᾿ ἀπὸ τὸ αἷμά σας ἕνα κυπαρισσάκι, ἐλευθεριὰ καλιούντανε τοῦ γένους ἡ ψυχούλα καὶ ᾿πήγαινε ᾿ψηλὰ ᾿ψηλά.. ὡς τὰ μισοουράνια, μὰ ἦλθαν μαυροκόρακοι, καὶ τὸ σκουλικοφάγαν... Πάμε καὶ ᾿μεῖς, ἀρχόντισσα ᾿ς τὸ δόλιο Μισολόγγι, πάμε γιὰ νὰ ποθάνουμεν μὲ τὸ σπαθὶ ᾿ς τὸ χέρι, μαζῇ θὰ πολεμήσωμε σὰν ᾿ς τῆς Γραβιᾶς τὸ χάνι καὶ ᾿κεῖ θὰ τὴν ξοδέψωμε τὴ δόλια μας τὴ νιότης.

— Πάμεν, ἀρχόντισσαις, μέσα ᾿ς τὸ μαῦρο Μισολόγγι νὰ λευθεροσκοτοθοῦμε· εἴδαμεν τζὴ καλαῖς μέραις τζὴ λευθεριᾶς, τώρα ποιὸς ἀπαντέχει νὰ ᾿δῇ πλιὰ σκλαβιὰ, εἶπε καὶ ὁ Λάμπρος.

— Νομίζεις, Κυρὰ Ρ... ὅτι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἔμβωμεν εἰς τὸ Μεσολόγγι; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Γιὰ νὰ διοῦμε! ἀπόψε ν᾿ ἀποζέψωμε ᾿ς τὸ Ἀμουράνι, καὶ αὔριο τὸ ταχὺ σὰν ῥοδίσῃ ἡ Ἀνατολὴ πεζοὶ τραβᾶμε ᾿πάνου ᾿ς τὰ βουνὰ, ἀπ᾿ ἐκεῖ πιὰ θὰ θωράκωμε τὶ μαντάτα· θὰ φορέσω καὶ ᾿γὼ ἀντρίκια.

Τῳόντι, τὴν ἐπαύριον ἦσαν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τοῦ Ἀρακύνθου.

Πώ! πώ! πώ!!... τὶ φωτιὰ καὶ καπνὸς, τὶ ντελίνια καὶ μπεϊλίδικα! ἔκραξεν ἡ Κυρὰ Ρ....

Ἦτον ὁ στρατὸς τοῦ Κιουταγῆ, ὅστις κατέκαιε τὰ πέριξ χωρία καὶ δένδρα τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ὁ φοβερὸς στόλος τοῦ Τοπὰλ Χοσρὲφ-πασᾶ, ὅστις ἀπέκλειε διὰ θαλάσσης τὴν πόλιν.

— Ἀδύνατον νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐμβῶμεν, εἶπεν ἡ Ἀρκάς.

— Νὰ φωλιάσωμε ᾿ς τὰ βουνὰ πάνου, κεράδες, καὶ νὰ ζυ-

γόνομε ψίχα ψίχα ὅσου νὰ βροῦμε τὸ κολάϊ, καὶ καμὶὰ μαυρονυχτὶὰ νὰ τρυπώσωμε μέσα.

— Αὐτὸ εἶναι τὸ φρονιμώτερον, εἶπε πάλιν ἡ Ἀνδρονίκη.

Ὁ Λάμπρος, ἡ Κυρία του καὶ ἡ Κυρὰ Ρ... ἠναγκάσθησαν νὰ κρυβοῦν καὶ περιπλανηθοῦν εἰς τοὺς βατοφόρους βράχους καὶ σπήλαια τοῦ Ἀρακύνθου ὄρους τρεῖς περίπου μῆνας, καὶ εἰσῆλθον εἰς Μεσολόγγιον τὴν 25ην Σεπτεμβρίου.

Σειρὰ ἱστορικῶν συμβάντων, τὰ ὁποῖα μέλλομεν ἀναγκαίως νὰ διηγηθῶμεν, ἐμπόδισαν τὴν Ἀνδρονίκην νὰ ἴδῃ πρότερον τὸν μνηστῆρα αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛ. 42

Η ΤΡΙΤΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

Τοῦ Θρασυβούλου ἡ ἀνησυχία, εἰς τὴν μακρὰν ἀπουσίαν τοῦ Λάμπρου, καὶ ἡ μὴ ἐμφάνισις τῆς ἐρωμένης του εἶχε καταντήσει σχεδὸν εἰς ἀπελπισίαν.

Μετὰ ἑπτὰ μῆνας τὸ πλοῖον ὁ Ἑρμήλιος τοῦ πλοιάρχου Βερεστιάνου ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγιον, καὶ παρὰ τούτου ἔμαθε τὴν εἰς Μελίτην, Τεργέστην καὶ Νεάπολιν πλανοδίαν των, καὶ τὰ νέα δεινά των, ὡς καὶ τὴν ἀποβίβασιν αὐτῶν εἰς Πελοπόννησον. Περιέμενε λοιπὸν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ ἴδῃ αὐτοὺς μίαν πρωΐαν εἰς Μεσολόγγιον, τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον ὁ νέος Δημήτριος Περδικουλέας, ἀφιχθεὶς διὰ ξηρᾶς, τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐπὶ πλοίου αὕτη ἀνεχώρησε πρὸ καιροῦ δι' ἐκεῖ.

Ἡ κακὴ διαχείρισις τῆς πληγῆς του ἐκ μέρους τῶν ἰατρῶν ἔδωκεν εἰς αὐτὴν σοβαρώτερον καὶ ἀλγεινότερον χαρακτῆρα, εἴπομεν ἀλλαχοῦ. Μόνον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1825 ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται κατά τι κάλλιον καὶ ἡτοιμάζετο νὰ παραιτήσῃ τὸ Μεσολόγγιον.

Ἐν τούτοις τὴν ἀρχὴν τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρηκολούθει καὶ ὁ Κιουταχὴς, δηλ: ὁ Γεωργιανὸς Ῥεσχὶτ-Μεχμὲτ-πασᾶς νῦν Βεζύρης τῆς Ῥούμελης, συνωδευμένος ὑπὸ τοῦ Ταχὴρ Ἀβᾶ περιφήμου τῶν Ἰωαννίνων Ἀστυνόμου, τοῦ σκληροῦ Ἀγὸ-Βεσάρη, τοῦ ἀγερώχου Ἰσμαὴλ Πλίασα, δηλ: τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰβραὴμ τῆς Βερὰτ καὶ νικητοῦ τοῦ Πέτα, καὶ τοῦ Σούλτζα Γκἰόρτζα γεννήματος τῶν Κανδαυϊανῶν ὀρέων καὶ γνωστοῦ ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν εἰς Κλείσοβον ὑπὸ τοῦ Στουρνάρη καὶ Τζαβέλα ἧττάν του.

Ὅλοι οὗτοι ἦλθον καὶ περιέζωσαν τὸ Μεσολόγγιον μετὰ εἴκοσι χιλιάδων στρατοῦ, δειψῶντες ἐκδίκησιν ὅσων [redacted] Βριόνης καὶ ὁ Σκόδρα-πασᾶς ἄλλοτε ὑπὸ τὰς πύλας [redacted] λεως ταύτης ἔπαθον.

Ἐκτὸς τούτου ὁ Κιουταχὴς προσεδόκει ἀπὸ θαλάσσης τὸν μέγαν αἰγυπτιακὸν, λυβικὸν καὶ τουρκικὸν στόλον, καὶ ἀπὸ Πελοποννήσου τοῦ Ἰμβραὴμ-πασᾶ τὰ τακτὰ καὶ πειθαρχημένα στρατεύματα, ὅπως σφραγίσῃ ἅπαξ καὶ ἅπαξ ἑτέραν φορὰν πρὸς δόξαν τοῦ Σουλτάνου του τὴν δουλείαν τῆς Ἑλλάδος. Πώποτε ἴσως ὁρίζων δὲν ἐκαλύφθη ὑπὸ νεφελῶν καὶ κεραυνῶν μελανοβροντοτέρων, ὅσον ἤδη ὁ τοῦ Μεσολογγίου. Ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης δὲν ὑπῆρχον πλείονες τῶν τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν· ὑπῆρχον ὅμως οἱ τάφοι τοῦ Βότσαρη, τοῦ Κυριακούλη, τοῦ Νορμάνου καὶ Βύρωνος. Καὶ οἱ προμαχῶνες τοῦ Ῥήγα Φεραίου, τοῦ Σπυρίδωνος Δρακούλη, τοῦ Μιαούλη, τοῦ Γουλλιέλμου Τέλου, τοῦ Γουλλιέλμου Δ' Ὀρὰνζ καὶ τοῦ Φραγκλίνου.

Τί ἔγεινεν ὁ Ὀμὲρ Βριόνης ὁ τῶν δύο πρώτων ἐτῶν ἥρως τῆς Υ. Πύλης, ὑπὸ τὸν ὁποῖον αὐτὸς οὗτος ὁ Ῥεσχὶτ εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν ὡς ἁπλοῦς ἀξιωματικὸς ὑπηρέτησεν; ὁ φοβερὸς καὶ ἀχάριστος Βέης τῆς Αὐλῶνος, ὅστις πατήσας ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν παλαιῶν του κυρίων Ἀλῆ καὶ Χουσρίτου ἐστέφθη τ ῶ ν Ἰ ω α ν ν ί ν ω ν ὁ Σ α τ ρ ά π η ς; Εἶχεν ὑποπέσει εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Κυριάρχου του. Ὁ Σουλτάνος τὸν ὑπωπτεύθη ὅτι περὶ πολλοῦ ποιεῖται μᾶλλον τὰ συμφέροντά του, ἢ τὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ ἐκ τῆς ὑψηλῆς τῶν Ἰωαννίνων Σατραπείας τὸν ἐκρήμνισεν εἰς τὸ Πασαλίκιον τῆς Ἰουδαίας Θεσσαλωνίκης.

Ὁ Κιουταχὴς (Δ), ἴσως ὁ ἐπιτηδειότερος Βεζύρης, ὃν εἶδεν ἡ Τουρκία μετὰ τὸν Κιουμπερλὴ, ὡς λέγει καὶ ἱστορικός τις, κατέβη τώρα εἰς Μεσολόγγιον μὲ ἄπειρον πληρεξουσιότητα, καὶ μὲ μικτὴν ὡς τὴν τοῦ Σκόδρα στρατειὰν, δηλ: ἐκ Τοξίδων, Γκέγκιδων, Τζάμιδων, Βόσνων, Σέρβων, Ἀσιανῶν, Μακεδόνων καὶ Θεσσαλῶν· ἐκτὸς τούτου συνεπέφερε καὶ τὴν φρουρὰν τῆς Ναυπάκτου καὶ τῶν Πατρῶν.

Σφίξας ὅσον ἠδυνήθη πρῶτον τὸ σχοινίον τῆς πολιορκίας του, τὴν 30ην τοῦ Μαΐου ἔσκαψε τὴν δευτέραν αὐτοῦ παράλληλον ἑξακόσια βήματα ἀπέναντι τῶν ἑλληνικῶν προμαχώνων, καὶ κατεσκεύασε δύο νέας κανονοστοιχίας τὴν μὲν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος, τὴν δὲ κατὰ πρόσωπον ἐκείνης τῆς τοῦ Μάρκου Βότσαρη. Διὰ νὰ ἐπιταχύνῃ δὲ τὴν χαράκωσίν του, ὡς ὁ Βεχὶτ-πασᾶς ἄλλοτε εἰς Χίον, ἀφήρπασεν ἀπὸ τῶν πεδιάδων τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἑξακοσίους πτωχοὺς χριστιανοὺς, καὶ διὰ βασάνων καὶ μαχαιροκοπημάτων ἐβίασεν αὐτοὺς νὰ σκάψουν τὰς τάφρους (α).

Ὁπλαρχηγοὶ τῶν ἐν Μεσολογγίῳ ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἦσαν ὁ Ἦσκος, ὁ Μακρὺς, ὁ Στουρνάρης, ὁ Μῆτσος Κοντο-

(α) Χρονικά τοῦ Μεσολ. ἴδε ὁμοίως ἱστ. Μεσολ. ὑπὸ Αὐγούστου Φάβρ σελ 119.

γιάννης, ὁ Λιακάτας, ὁ Λάμπρος Βέϊκος, ὁ Γεώργιος Κίτσος, ὁ Κίτσος Τζαβέλας, ὁ Νότης Βότσαρης κλπ.

Αἱ βόμβαι τοῦ Κιουταχῆ ἤρχισαν νὰ κάμνουν ἤδη καὶ θραῦσιν καὶ ὄλεθρον μέγιστον εἰς τὴν πόλιν, πλὴν ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ἀνδρῶν, τῶν γυναικῶν καὶ μάλιστα τῶν παίδων, οἵτινες ἀνέβαινον ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ ἐλιθοβόλουν τοὺς Τούρκους, ἐδείκνυε πρὸς τὸν τῆς Ἠπείρου Βεζύρην ὅτι δὲν ἤθελεν ἀγοράσει τὸ Μεσολόγγιον εἰς εὐθυνωτέραν τιμὴν τοῦ Σκόδρα καὶ Ὀμέρ.

Μεταξὺ τῶν μαχομένων ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ τὸν ἀρχιερέα Ῥυγῶνος Ἰωσὴφ ἄξιον τοῦ Ἰησοῦ Ἀπόστολον ἀπὸ προμαχῶνος εἰς προμαχῶνα περιφερόμενον καὶ ἐμψυχοῦντα τοὺς στρατιώτας, καὶ τὸν ἴδιον φέροντα λίθους καὶ χῶμα πρὸς κατασκευὴν τῶν νέων τοῦ Τεκελῆ, Νορμάνου καὶ Μιαούλη προμαχώνων (α).

Ὁ Θρασύβουλος, ἂν καὶ χωλαίνων, ἦτο πάντοτε εἰς τὰ προχώματα μετὰ τοῦ Κάρλου. Ἐφαίνετο δὲ λίαν εὐχαριστημένος διότι ἡ Ἀνδρονίκη δὲν εἶχε φθάσει εἰς Μεσολόγγιον, οὗτινος ἡ τύχη, μὲ ὅλον τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν πολιορκουμένων, ἀδύνατον νὰ κρύψωμεν ὅτι δὲν ἦτο λίαν θυελλώδης.

Ἡ δεκάτη τοῦ Ἰουνίου ἦτον ἡμέρα χαρᾶς· ἡ ἑλληνικὴ σημαία εἶχε φανῆ εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου. Ἔφθασεν ὁ πλοίαρχος Γεώργιος Δῆμος Νέγκας μετὰ ἑπτὰ πλοίων, καὶ ἡ παρουσία του ἔδωκε τὴν φυγὴν εἰς τὸν μικρὸν τῶν Τούρκων στολίσκον, καὶ ἠλευθέρωσε τὴν διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν τοῦ φρουρίου· ἡ χαρὰ ὅμως αὔτη δὲν ἦτο διαρκής, διότι ἕνα μῆνα ἀκριβῶς μετὰ ταῦτα δηλ: τὰς δέκα τοῦ Ἰουλίου, ὁ Χοσρὲφ-πασᾶς, ἀφοῦ ὡς ἐκ θαύματος διεξέφυγε τὴν τύχην τῶν δύο προκατόχων του εἰς τὴν μετὰ τοῦ ναυάρχου Σακτούρη ναυμαχίαν (β) ἔξω τῆς νήσου Ἄνδρου, καθ' ἣν ὁ ἀθάνατος Ὑδραῖος προσέφερεν εἰς τοὺς βωμοὺς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Ἄρεως ὁλοκαυτώματα αὔτανδρον τὴν ναυαρχίδα του μετὰ ὀκτακοσίων ἀνδρῶν (γ), ἑτέραν μίαν φρεγάδα, δύο Κορβέτας καὶ ἓν βρίκιον, καὶ κατεσύντριψεν ἐπὶ τῶν σκοπέλων τῆς Εὐβοίας, Τήνου καὶ Σύρου δεκαπέντε ἕτερα πλοῖα, καὶ κατεκράτησε δώδεκα στρατιώτιδας καὶ φορτηγὰ (δ), ἀφοῦ ὡς ἐκ θαύματος, λέγομεν, διεξέφυγε τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ καὶ τοῦ Λίβυος ναυάρχου τὴν τύχην, ἐνεφανίσθη εἰς τὸν ὁρίζοντα τοῦ Μεσολογγίου. Κατέπλεε δ' ἐνταῦθα μὲ τὰ λείψανα τοῦ στόλου του δηλ: μετὰ ὀκτὼ φρεγάδων, δώδεκα κορβετῶν, καὶ εἴκοσι ἄλλων μικροτέρων πολεμικῶν, ἅτινα μὲ ὅλας τὰς ζημίας των ἦσαν

(α) Αὔγουστος Φάβρ σελ. 129.
(β) Τῇ 1η Ἰουνίου 1825.
(γ) Γόρδων Τ. Β. σελ. 208.
(δ) Αὔγ. Φάβρ σελ. 127—128· Γόρδ. Τ. Β. σ. 208—209.

ἀρκούντως ἱκανὰ νὰ χορηγήσουν οὐσιωδεστάτην ἐπικουρίαν πρὸς τὸν Ῥεσχὶτ-πασάν.

Διὰ συμπλήρωμα ἐν τούτοις τῶν τεραστίων τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεων ἂς σημειώσωμεν ἐνταῦθα ἔτι ὅτι ὁ Ἰσοὺφ-πασᾶς τῶν Πατρῶν εἶχε στείλει τριακονταὲξ ἰσοπυθμίους κανονοφόρους μετὰ δύο χιλιάδων στρατιωτῶν, ὅπως ἀποκόψωσι τὴν συγκοινωνίαν τῶν σποράδων τοῦ Μεσολογγίου, καὶ προσεγγίσωσι τ' ἀγχιάλαα τούτου τείχη.

Ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων μετεβλήθη διὰ μιᾶς ἐπὶ τὸ χεῖρον· αἱ ζωοτροφίαι ἔλειψαν· τὰ πολεμεφόδιά των ἠμιεδαπανήθησαν, καὶ ἡ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία των ἔπαυσε.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνελιμενίσθη ἐνώπιον τῆς πόλεως καὶ ἡ αὐστριακὴ φρεγὰς ἡ Καρολίνα, πλοιαρχουμένη ὑπὸ τοῦ Ἱππότου Βουράτοβιτζ, καὶ συνοδευομένη ὑπὸ τῆς γολέτας ἡ Ἄγρυπνος.

Οἱ Ἕλληνες παρεκάλεσαν τὸν πλοίαρχον ν' ἀποσυρθῇ ἐκεῖθεν, καθότι, περιμένοντες ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὸν ἑλληνικὸν στόλον, δὲν ἐφρόνουν ὀρθὸν ἡ οὐδετέρα τῆς ἀποστολικῆς Αὐστρίας σημαία νὰ εὑρεθῇ ἐν τῷ μέσῳ τῆς συμπλοκῆς (α). Πλὴν ὁ Ἱππότης Βουράτοβιτζ μυστηριωδῶς ἔμενεν ἐκεῖ, οὐδεμίαν προσοχὴν δώσας εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς Κυβερνήσεως τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Ὁ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης κατὰ τοῦ Μεσολογγίου πυροβολισμὸς ἦτο κεραυνοφόρος. Τὰ πέριξ χωρία καὶ δένδρα ἦσαν εἰς φλόγας καὶ καπνούς. Αἱ τριακονταὲξ κανονοφόροι εἰσέδυσαν ναυμαχοῦσαι μετὰ τῶν ὀλιγίστων ἑλληνικῶν πλοιαρίων μέχρι τῆς νήσου Σκύλας, καὶ οἱ τάφροι τῶν προμαχώνων τοῦ Φραγκλίνου, Ῥήγα καὶ Γουλλιέλμου Δ' Ὀρὰνζ κατεπληρώθησαν ἤδη ὑπὸ φακέλλων, σάκκων γῆς, κοφίνων καὶ κορμῶν ἐλαιῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ ἐχθρὸς πατῶν ἡτοιμάζετο διὰ τῶν γραμμῶν του νὰ γεφυρώσῃ τὸ παραπέτασμα.

Μία σημαία ἀνακωχῆς ἐφάνη τότε, καὶ μετ' ὀλίγον ἦλθεν ὁ Ταχὴρ-Ἀγᾶς καὶ ἓξ ἄλλοι Βέηδες νὰ προτείνωσι τὴν παράδωσιν τοῦ Μεσολογγίου μὲ συνθήκας ἐντιμοτέρας τῶν τῶν Ἀβαρίνων.

Οἱ δ' Ἕλληνες ἀπεκρίθησαν λακωνικῶς:

«Τὰ ὅπλα εἶναι αἱ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων συνθῆκαι» (β)

Ὁποία νύξ!!, οἱ ἀπηλπισμένοι Ἕλληνες κατεσκεύασαν ἑπτὰ τῆς παραλίας νέας κανονοστοιχίας, ἤνοιξαν ἀντιτάφρους, ἔῤῥιψαν νέα ἀντιχώματα εἰς τὰς ἀσθενεστέρας πλευράς, καὶ ἐπυρπόλησαν μέγα μέρος τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ τάφρῳ ἐῤῥιμμένων διαβατικῶν μέσων τοῦ ἐχθροῦ.

(α) Ἴδε ἐπιστολ. Αὐγούστου Φάβρ σελ. 334.
(β) Πολιορκ. Μεσολογγ. ὑπὸ Φάβρ σελ. 148.

Τοῦ Ῥεσχὶτ ἡ ἐπιτυχία ἠμιεματαιώθη, καὶ ὁ στολίσκος, ὁ τοσαύτην καταστροφὴν διὰ τῶν βομβῶν αὐτοῦ ποιῶν εἰς τὴν πόλιν, ἠναγκάσθη τὴν ἐπαύριον ἐκ τῶν τῆς παραλίας πυροβόλων ν' ἀποσυρθῇ. Ἡ δὲ μεγαλητέρα γαλήνη διεδέχθη τώρα τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ. Ἐνόμιζέ τις ὅτι ἐσκόπευε νὰ παραιτηθῇ τῆς πολιορκίας, ὅτε κρότος ὅμοιος μὲ ἀτελεύτητον βροντὴν τὴν εἰκοστὴν ὀγδόην, καὶ σεισμὸς μὲ σάλους διακεκομμένους αἴφνης ἠκούσθη, συγχρόνως ἐπήδησε μέγα μέρος τοῦ προμαχῶνος τοῦ Βότσαρη εἰς τὸν ἀέρα. Εἶχον προπαρασκευάσει οἱ Τοῦρκοι ὑπόνομον, ὥρμησαν πανταχόθεν ἐπὶ τοῦ ἀνοίγματος, καὶ ἔστησαν τὴν ἡμισέληνον.

Ἡ συμπλοκὴ ἤρχισε πεισματώδης διὰ τῶν τουφεκίων καὶ ἀγχεμάχων ὅπλων, καὶ ἐτελείωσε μετὰ τρεῖς ὥρας μὲ τὴν ὑποχώρησιν καὶ αὖθις τῶν Τούρκων.

Ὁ Κιουταχῆς ἀκαταλλήλως ἔστειλε πάλιν νέους πρεσβευτὰς, ἐξαιτούμενος τὰς κλεῖς τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ὑποσχόμενος ἀμνηστείαν.

Οἱ Ἕλληνες ἀντὶ τούτων τῷ ἔστειλον δι' ἀξιοπρεπεστάτης ἐπιστολῆς τέσσαρας βοκάλας ῥουμίου, ὅπως κεράσῃ τοὺς σημαιοφόρους του εἰς τὴν νέαν ἔφοδον (α).

Ὁ πλοίαρχος Βουρατόβιτζ, ὡς τὸν ὑποπρόξενον Οὐδρούσκην τὸν προτείναντα πρὸς τὸν Γεώργιον Ὀλυμπίου τὴν παράδοσιν τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Σέκα, ταρτουφικῶς προσῆλθε νὰ νουθετήσῃ καὶ οὗτος τοὺς πολιορκουμένους διὰ τὴν παράδοσιν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀπῆλθεν, ἐννοήσας, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐσκόπευον μᾶλλον νὰ πηδήσωσιν εἰς τὸν ἀέρα, ἢ νὰ συγχωρήσωσιν ὥστε ἡ ἡμισέληνος νὰ κυματίσῃ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεών των.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀνεφάνη τέλος. Ἡ ὀργὴ τοῦ Αἰόλου, ἡ τοσοῦτον χρόνον κατακρατήσασα αὐτὸν εἰς τὰ πέριξ τῆς Πελοποννήσου, κατεπραΰνθη. Ἦλθε ναυαρχούμενος ὑπὸ τῶν ἤδη δύο δαιμονίων ναυάρχων τῶν ὑδραϊκῶν κρατήρων, τοῦ Στακτούρη καὶ Μιαούλη.

Τὴν ἐπαύριον 3ην Αὐγούστου ἐπλησίασαν πάλιν οὗτοι τὸν φίλον των Τοπὰλ Χοσρὲφ-πασᾶν μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ ἀκρωτηρίου Πάπα· πλὴν ἡ ναυμαχία δὲν διήρκεσε πολὺ, καθότι, ὅτε τρία ἡφαίστεια προεχώρησαν κατ' αὐτοῦ, ὁ δειλὸς σφαγεὺς τῶν Ψαῤῥῶν, στρέψας ἱστία, ἔλαβε τὴν φυγὴν, καὶ δὲν ἐστάθη, εἰμὴ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἀκουσίως ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἀσπονδοτέρου αὐτοῦ ἐχθροῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ. Τῆς δειλίας του τὸ παράδειγμα ἠκολούθησαν καὶ οἱ λοιποὶ πλοίαρχοι· οἱ μὲν τὸν ἠκολούθησαν, οἱ δὲ προσέφυγον εἰς τὴν Ἰθάκην.

Ὁ οὐρανὸς τοῦ Μεσολογγίου ἤρχισε πάλιν νὰ κα[illegible] ἐκ μέρους τῆς θαλασσης· πλὴν τὰ πυκνά του νέφη δεν ε-

(α) Ἐπιστολὴ τοῦ Λάμπρου Βέϊκου πρὸς τὸν Κιουταχῆν Αὔγουστος Φαβρ σελ.156.

φευγον ἐκεῖθεν, εἰμὴ διὰ νὰ συσσωρευθῶσι πυκνότερα εἰς το μέρος τῆς ξηρᾶς.

Ὁ Κιουταχῆς δὲν ἦτον ἀνὴρ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ· εἶχεν ὑποσχεθῆ πρὸς τὸν Σουλτάνον, σὺν τῇ παρθένῳ τοῦ τότε μπαϊράμιου νὰ τῷ προσφέρῃ καὶ τὸ παλλάδιον τοῦ Μεσολογγίου. Ἐπεχειρίσθη ἔργον τολμηρὸν καὶ μεγαλεπήβολον, δηλ. νὰ κατασκευάσῃ ἀπὸ χῶμα ὑψηλὴν γλῶσσαν ἑξήκοντα βημάτων μήκους καὶ δέκα πλάτους (α), ἥτις, φθάνουσα τὴν κανονοστοιχίαν Φραγκλίνου, νὰ πυροβολῇ τὸ κέντρον τῆς πόλεως.

Ὡς τὸν Χέωπα καὶ Χεφρίνα, τοὺς μεταχειρισθέντας τὰς μυριάδας τῶν Αἰγυπτίων εἰς ὕψωσιν γηλόφων πρὸς κατασκευὴν τῶν πυραμίδων, οὕτω καὶ ὁ Κιουταχῆς ἐντὸς δύο ἑβδομάδων ἔφερεν εἰς πέρας διὰ τῶν χριστιανῶν χωρικῶν τὸ ἀνάχωμα αὐτοῦ.

Τὴν 10ην αὐγούστου, μετὰ πεισματώδη συμπλωκὴν, ἐκυρίευσε τὸν προμαχῶνα Φραγκλίνου, καὶ ἥνωσε τὸ ἀνάχωμά του μὲ τοῦτον (β).

Οἱ Ἕλληνες, οἵτινες εἶχον ἀνοίξει χάρακας καὶ ὑψώσει προχώματα εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ κυριευθέντος προμαχῶνος, ἤδη νύκτα καὶ ἡμέραν διὰ δραστηριότητος ἀδιαγράπτου ἐργαζόμενοι, ἐπολλαπλασίασαν τὰ ἀμυντικὰ αὐτῶν μέτρα τοσοῦτον, ὥστε ὁ Σερασκιέρης τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἐθεώρει βέβαιον εἰς χεῖράς του τὸ Μεσολόγγιον, τὴν 25ην τοῦ μηνὸς εὑρέθη περικυκλωμένος ὑπὸ διεσταυρωμένων πυρῶν.

Τὴν 31ην ἐφώρμησαν πανταχόθεν κατὰ τοῦ κυριευθέντος προμαχῶνος, ὅπως τὸν ἀποδιώξωσι· διότι ἄλλως, ἤθελε τῳόντι, διὰ τοῦ κυκλωπείου αὐτοῦ ἀναχώματος προχωρήσει μέχρι τῆς καρδίας τοῦ Μεσολογγίου· καὶ μετὰ φρικτὴν καὶ τρομερὰν χειροπλοκὴν τὸν ἀπεδίωξαν, καὶ ἀνέκτησαν τὸν ἀπολεσθέντα προμαχῶνα· κατέστρεψαν συγχρόνως καὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ἀναχώματος, ἤτοι τὸ μέρος τῆς ἑνώσεώς του μὲ τὰ ἑλληνικὰ ὀχυρώματα.

Ἡ ἀλαζωνία τοῦ Σερασκιέρη ἐλούσθη ὑπὸ φόβου καὶ ἀπελπισίας· ὁ Σουλτάνος, ὅτε τὸν ἀνέδειξε Σερασκιέρην, δι' ἐπιστολῆς του ἐκέλευεν αὐτὸν νὰ φέρῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ τὴν κεφαλήν του, ἢ τὴν ἅλωσιν τοῦ Μεσολογγίου (γ).

Ἠγέρθη τρομερώτερος ἢ ἄλλοτε· ἤρχισε λυσσαλέον βομβαρδισμὸν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου, καὶ προσκαλέσας ἐκ τῶν πέριξ τῶν Σαλώνων τὰ νέα στρατεύματά του, ἁφαρπάσας ἀπὸ τῶν χωρίων χριστιανοὺς σκαπανεῖς, πεισματωδέστερα καὶ αὖθις συνήνωσε τὸ ἀνάχωμά του μὲ τὸν τοῦ Φραγκλίνου προμαχῶνα, καὶ προπαρεσκευάζετο εἰς νέαν γενικὴν ἐπίθεσιν.

(α) Γόρδων τόμ. Β. σελ. 233. Τρικουπ., τομ. Γ'.
(β) Γόρδων τόμ. Β. σελ. 238.—Φάβρ. σελ. 169.
(γ) Φάβρ. σελ. 193.

Οἱ Ἕλληνες πρὸ καιροῦ περιέμενον αὐτήν· πληροφορηθέντες δὲ ἤδη τοῦτο θετικώτερον παρά τινων λειποτακτῶν Ἀλβανῶν, ἀνώρυξαν βαθεῖς ὑπονόμους καὶ πανταχόθεν ἤρχισαν νὰ τηλεβολῶσι. Τὸ στρατήγημα ἐβίασε τὸν Κιουταχὴ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἔφοδον· διέταξεν ἐσπαρμένην ἐπέλασιν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου, νομίσας ὅτι ἄλλως οἱ πολιορκούμενοι ἐμηχανῶντο νὰ κάμωσι γενικὴν ἐξόρμησιν.

Ἦτον ἡ 24 7βρίου· ἡ τουρκικὴ βαβυλωνία μετὰ τῶν συνήθων ἀλαλαγμῶν της, ὠθουμένη ὄπισθεν ὑπὸ ἱππέων μαστιγοφόρων, ὥρμησεν. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀπέκρουσαν ἐπὶ πολλὰς ὥρας, καὶ ἀνεπαισθήτως ἐπέσυρον αὐτοὺς πρὸς τὸ μέρος τοῦ προμαχῶνος Φραγκλίνου. Ἡ ἔκρηξις τῶν ὑπονόμων τότε ἠκούσθη· ἡ γῆ ἐταράχθη· ὁ προμαχὼν καὶ ἡ κορυφὴ τοῦ ἀναχώματος διεῤῥάγησαν, καὶ βροχηδὸν ἐσφενδονίσθησαν εἰς ἀκτῖνας πολυαρίθμους τὰ πτώματα τῶν Μουσουλμάνων καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς βράχοι (α).

Ἡ ἀνέλπιστος αὕτη καταστροφὴ ἔβαλεν εἰς φυγὴν τοὺ ἐπιζήσαντας· οἱ δὲ Ἕλληνες, διὰ σφαιρῶν καὶ σφαιρογομώσεων καὶ μικρᾶς ἐξόδου, ἐπέστεψαν τὴν νίκην, καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος διέλυσαν καὶ τὴν τρίτην τῆς πόλεως ταύτης πολιορκίαν.

Τωόντι, αἱ πύλαι τῆς ξηρᾶς ἠνεῴχθησαν ὡς καὶ ἐκεῖναι τῆς θαλάσσης· εἰσῆλθον μὲ ἐπικουρίας ὁ Τζαβέλλας, ὁ Βαλτινὸς, ὁ Χατζηπέτρος, ὁ Ἰωάννης Στράτος, ὁ Χριστόδουλος καὶ ἄλλοι· ὁ δὲ Καραΐσκος καὶ ὁ Τζόγκας διέκαψαν καὶ καθήρπασαν πλησίον τῆς Βοστίτσης τὰς ζωοτροφίας τοῦ Κιουταχῆ καὶ ἐλαφυρογώγησαν ἑκατὸν τριάκοντα καμήλους,ὀγδοήκοντα ἡμιόνους καὶ τριάκοντα ἵππους (β).

Ἡ θέσις τοῦ Σερασκιέρη ἔλαβε χαρακτῆρα ἀπροσδόκητον· οἱ πλεῖστοι τῶν Ἰλλυριῶν ἐλειποτάκτησαν, αἱ ζωοτροφίαι ἐξέλιπον,τὸ τελματῶδες καὶ ἀλιτενὲς στρατόπεδόν του ἐγέννησε νόσους, καὶ ὁ δειλὸς Χοσρὲφ μετὰ τῶν πλοίων του τὸν ἐγκατέλιπεν. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ κατασκηνώσῃ μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου πρὸς ἀνακούφισιν τῶν στρατευμάτων του, ἕως οὗ φθάσῃ καὶ ὁ περιμενόμενος τῆς Αἰγύπτου Ἰβραήμης.

Εἰς τὴν ὑποχώρησίν του οἱ Ἕλληνες, ἀναβάντες ἐπὶ τῶν προμαχώνων καὶ χαίροντες, τὸν ἀπεχαιρέτουν διὰ τῶν ἀκολούθων λόγων:

« Ποῦ εἶσαι, βωμολόχε Κιουταχῆ; ποῦ ἔκρυψες τὰς ἀσιατικὰς πομπάς σου; διατί δὲν ἔρχεσαι νὰ ξαναδοκιμάσῃς μὲ τὴν γενικήν σου ἔφοδον, μὲ τὴν ὁποίαν τοσάκις μᾶς ἠπείλησες; ὕπαγε τώρα νὰ σὲ παρηγορήσῃ ὁ ψευδοπροφήτης σου.(γ)»

Πολὺς ἀπαιτεῖται λόγος ἵνα ἐξιστορίσωμεν τὸ ἐνεργητικὸν

(α) Φάβρ σελ. 195.—Γόρδων τόμ. Β σελ. 240.
(β) Φάβρ σελ. 196.
(γ) Φάβρ σελ. 203—Γόρδων τόμ. Β σελ. 241

μέρος, τὸ ὁποῖον ὁ Θρασύβουλος ἔλαβε κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην. Μὲ ὅλας τὰς παρακλήσεις τοῦ Κάρλου καὶ τὰς νουθεσίας τῶν ἰατρῶν δὲν ἠθέλησε καμμίαν νύκτα νὰ κοιμηθῇ ἐπὶ τῆς κλίνης του· εὑρίσκετο ἐπὶ τῶν προμαχώνων ἐκτεθειμένος εἰς πᾶσαν κακοπάθειαν καὶ στέρησιν ἀναπαύσεως· τοῦτο ἤνοιξεν αὖθις τὴν πληγὴν αὐτοῦ. Αἰσθανόμενος τὴν προσέγγισιν τῆς γενικῆς ἐφόδου, ἐπροτίμα μᾶλλον τὴν ἐξολόθρευσίν του, ἢ ν' ἀποσυρθῇ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς. Κατὰ τὴν ἡμέραν λοιπὸν ἐκείνην τοσοῦτον ἐνεργητικὸν ἔλαβε μέρος, ὥστε, ἅμα ὁ προμαχὼν ἐξεπυρώθη καὶ οἱ βάρβαροι κατεστράφησαν, ἔπεσε λελειποθυμημένος χαμαί.

Ὁ Κάρλος ἐπὶ τῶν νώτων του τὸν ἔφερεν εἰς τὴν κλίνην του, ἡ δὲ γνώμη τῶν Ἀσκληπιαδῶν τὴν ἐπομένην ἐξεφράσθη, ὅτι μία ἀποκοπὴ τῆς κνήμης ἦτον ἀναπόφευκτος πρὸς διάσωσιν τῆς ζωῆς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 42ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) ΚΙΟΥΤΑΧΗΣ-ΠΑΣΑΣ.--Ὁ Ῥεσχίτ-Μεχμὲτ-πασᾶς, ὁ ἐπικαλούμενος Κιουταχῆς, ἐγεννήθη εἰς τὴν Κιρκασίαν· φερθεὶς δὲ εἰς τὸ δουλοπωλεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠγοράσθη ὑπὸ ἑνὸς πορθμέως τοῦ Βοσπόρου, ὅστις ὢν μετρίως εὐκατάστατος παρητήθη τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ ἤρχετο νὰ ζήσῃ εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Ἐγιούπ.

Ὁ Ῥεσχὶτ μὴ ὑποφέρων τὸν μονότονον βίον, ὃν διῆγε, συντόμως ἐδραπέτευσε καὶ προσέφυγεν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Κουτζοὺκ-Χασὰν-πασᾶ, ναυάρχου τότε τῆς Υ.Πύλης, καὶ λίαν εὐνοϊκοῦ τοῦ Σουλτὰν-Σελίμη.

Μίαν ἡμέραν κατὰ τύχην εἰσελθὼν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Χατζῆ-Μουσταφᾶ γραμματέως τοῦ ναυάρχου, εἵλκυσε τοσοῦτον τὴν προσοχήν του, ὥστε πλησιάσας αὐτὸν τὸν ἠρώτησε τίς ἦτο καὶ τί ἤθελε.

Τὸ ἐλευθέριον τοῦ νέου Ῥεσχίτ, τὸ εὔτολμον, ἡ παῤῥησία τοῦ πνεύματός του καὶ ἡ κομψότης τῶν τρόπων του ἤρεσαν πρὸς τοῦτον πολὺ, καὶ πάραυτα ἔστειλε καὶ προσεκάλεσε τὸν Κύριόν του, ὅπως παρ' αὐτοῦ τὸν ἐξαγοράσῃ. Ὁ πρώην πορθμεὺς προέτεινε μίαν ὑψηλὴν τιμὴν ὀκτὼ χιλιάδων γροσίων, τὰ ὁποῖα καὶ τῷ ἐπληρώθησαν.

Ὁ Χοσρὲφ ἦτο τότε καὶ οὗτος Μουχουρδὰρ (σφραγιδοφύλαξ) τοῦ Χουσεΐν, καὶ ἠγάσθη πολὺ τὸν νέον Κιρκάσιον εἰς τρόπον, ὥστε κατήντησεν ὁ ἀδιαχώριστος φίλος του. Μετ' ὀλίγον ὁ Χοσρὲφ ἠσθένησεν ὑπὸ ἐλαφρᾶς φλογιᾶς. Ὁ δὲ Ῥεσχὶτ τὸν περιεποιήθη πολύ. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ὁ Ῥεσχὶτ ἐπωλήθη πρός τινα Χατζῆ-Σχακὶρ-Ἀγᾶ Σιλιχδὰρ (ἀρχιξιφοφόρον) τοῦ ναυάρχου, ὅστις καὶ τὸν ἐδίδαξε νὰ ἱππεύῃ, νὰ ῥίπτῃ τὸ τζιρίτι, καὶ κάθε ἄλλο τῆς τουρκικῆς ἀνατροφῆς.

Ὁ Χοσρὲφ εἶχεν ἤδη γείνει πασᾶς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐνθυμηθεὶς τὴν περιποίησιν, ἣν παρὰ τοῦ Ῥεσχὶτ ἔλαβε κατὰ τὴν ἀσθένειάν του, ἔγραψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Κύριόν του καὶ τὸν ἠγόρασε παρὰ τούτου.

Συντόμως ἐστάλη διαταγὴ πρὸς τὸν Χοσρὲφ-πασᾶν νὰ ἀποκεφαλίσῃ τὸν πασᾶν τῆς Τόκας, καὶ μετεχειρίσθη τὸν Ῥεσχὶτ εἰς τοῦτο. Ἔκτοτε ἐσφραγίσθη ἡ πρόοδος τούτου· ὠνομάσθη Διοικητὴς τοῦ παρὰ τὸν Δούναβιν φρουρίου Τούλζα. Ἔγεινε πασᾶς τῶν δύο ἱππουρίδων, καὶ ἀκολούθως Διοικητὴς τοῦ Βιδινίου. Οὗτος εἶναι ὁ πολιορκητὴς τοῦ Μεσολογγίου, τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, εἷς τῶν καταστροφέων τοῦ Γενιτζαρισμοῦ, καὶ ὁ κατὰ τὸ 1830 μέγας Βεζύρης τῆς Υ. Πύλης

ΚΕΦΑΛ 43

Η ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ ΕΓΧΕΙΡΗΣΙΣ.

Ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ Θρασυβούλου. Εὑρίσκετο ἐξηπλωμένος, ἐξηντλημένος καὶ ὠχρὸς ὡς τὸν κηρίτην λίθον. Τὰ βλέμματά του ἦσαν ἀπλανῆ καὶ βεβαρυμένα ὑπὸ τῆς νόσου...

Πλησίον του ἐκάθητο ὁ Δημήτριος Περδικουλέας, κρατῶν καὶ τρίβων τὰς χεῖράς του· καὶ ἐκ τοῦ ἄλλου πλευροῦ τῆς κλίνης του ἵστατο ὁ πιστός του Οὔγγρος μελαγχολικὸς καὶ μελετητικός.

Μία παχεῖα γαλῆ καὶ ἓν κυνάριον ἐκοιμῶντο ἐνηγκαλισμένα μὲ ξενοφανῆ ὁμοφωνίαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θαλάμου. Πολλὰ τῆς ὥρας παρῆλθον λεπτὰ χωρὶς ὁ εἷς νὰ προφέρῃ λόγον πρὸς τὸν ἄλλον. Ὁ κοιτὼν ἦτο ἁπλοσκευής· παρίστα μᾶλλον πένητος κατοικίαν, ἢ τὴν τοῦ πλουσίου Θρασυβούλου, τὸν ὁποῖον ἐγνωρίσαμεν. Ἠκούσθη ἡ κροῦσις τῆς θύρας τῆς ὁδοῦ μετ' ὀλίγον.

— Ἔρχονται, ὑπετραύλισεν ὁ Θρασύβουλος, καὶ οἱ νεκροὶ ὀφθαλμοί του ἐζωοποιήθησαν, καὶ ἐλαφρότατον ἐρύθημα ἐφοινίκισε τὸ πρόσωπόν του.

— Οἱ ἰατροί, Κάρλε, εἶπεν ὁ νέος Σπαρτιάτης· ὕπαγε ν' ἀνοίξῃς.

Ὅτε ὁ Οὔγγρος ἐξῆλθεν, ὁ Θρασύβουλος ἔφερε τὰς δύο παλάμας εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἐκάλυψε τοῦτο.

— Καρδιά, φίλε, καρδιά! τοιοῦτος εἶναι ὁ ψευδής μας κόσμος.....

— Δὲν κλαίω, Περδικουλέα μου, διότι θὰ ἀποστερηθῶ τὸν πόδα μου, ἀλλὰ κλαίω, διότι θὰ ἀποστερηθῶ διὰ παντὸς τὴν Ἀνδρονίκην.

— Διατί, Θρασύβουλε! δὲν βλέπω τοῦτο..... ἡ Ἀνδρονίκη σ' ἐρᾶται ἐκ καρδίας, ὀμνύει εἰς τὸ ὄνομά σου· ἐπίσης ἐμπαθῶς ἀγαπᾷ καὶ τὴν πατρίδα της· δὲν θὰ μεταβάλῃ λοιπὸν αἰσθήματα, διότι σύ, μαχόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίδος ταύτης, ἠκρωτηριάσθης!

— Δὲν ἐννοῶ τοῦτο.... ἐὰν ζήσω, πρέπει ἐγὼ νὰ διαλύσω τὸν μετ' αὐτῆς ἀρραβῶνά μου· εἶναι καὶ ἄδικον καὶ γελοῖον, ὁ χωλὸς καὶ πτωχὸς ἐγώ, νὰ ἐπιθυμῶ νὰ γείνω σύζυγος τοιαύτης ὡραίας καὶ μεγαλοπρεποῦς νέας.... Εἶμαι πάμπτω ὅ,τι εἶχον τὸ ἐξώδευσα, ὡς γνωρίζεις, εἰς τροφὰς τῶν κατοίκων κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην· τοῦτο μόνον τὸ ξίφος μοὶ ἔμεινεν.

Ἡ ὁμιλία διεκόπη ἐνταῦθα· ὁ Κάρλος, παρακολουθούμενος ὑπὸ τριῶν ἱπποκρατιδῶν, εἰσῆλθεν.

Ὁ Θρασύβουλος ἔφριξεν εἰς τὴν θέαν αὐτῶν, καὶ πάλιν ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον διὰ τῶν παλαμῶν αὐτοῦ.

— Ἔφερον δύο ἄλλους βοηθούς, εἶπεν ὁ δόκτωρ Π. . . , ἀρχιατρὸς τῆς πόλεως· πρέπει νὰ σκληρύνῃς ὀλίγον τὴν καρδίαν σου, καὶ ἐντὸς δέκα λεπτῶν τελειόνουν τὰ βάσανα, Θρασύβουλε.

— Εἶσαι βέβαιος, ἰατρέ, ὅτι, ἂν δὲν ἀποκοπῇ ὁ μηρὸς, ἡ ζωή μου δὲν σώζεται; παρατήρησον ὀλίγον κάλλιον. . . σκέψου. . . εἶναι ἄδικον ἐπὶ ζωῆς νὰ μείνω χωλός! εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, ὅστις ἦτον ὠχρὸς καὶ κατακυριευμένος ὑπὸ δειλίας.

— Ἐὰν δὲν ἤμην βέβαιος, δὲν ἤθελον σοὶ ὁμιλεῖ μὲ τόσην πεποίθησιν, φίλε μου· μὴ δειλιᾷς. . . ὁ πόνος τῆς ἀποτομῆς θέλει εἶσθαι ἀπείρως ὑποδεέστερος ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἤδη ὑποφέρεις. Σὺ, τοιοῦτος στρατιωτικὸς, καὶ νὰ δειλιᾷς! . .

— Ναὶ. . . δειλιῶ, ἰατρέ! Δὲν δειλιῶ ν' ἀποθάνω· δειλιῶ ἀπὸ μόνης τῆς ἰδέας, ὅτι χωλὸς καὶ δυστυχὴς, θέλω εἶσθαι ἄχριστος τὸ λοιπὸν τοῦ βίου μου.

— Μὴ. . . μὴ ἐκλαμβάνῃς τὰ πράγματα οὕτω. . . Πλησιάσατε, κὺρ Παγανάκη καὶ Δημόπουλε, ἴδετε τὴν πληγὴν ταύτην, καὶ γνωμοδοτήσατε ἂν ἦναι δυνατὸν νὰ θεραπευθῇ ἄλλως. . . ἂν ἡ ἀναβολὴ τῆς χειρουργικῆς ἐγχειρήσεως δὲν θὰ ἐπιφέρῃ τὰς συνεπείας, ἃς προλέγω.

Δύο ξηρόσαρκοι φουστανελοφόροι, φαινόμενοι ἕκαστον ἄλλο ἐπάγγελμα ἔχοντες, ἢ ἰατροῦ, ἐπλησίασαν, καὶ ἀνασπάσαντες τὰ ἐφαπλώματα, ἤρχισαν νὰ ἐξετάζουν τὴν πληγήν. Μετ' ὀλίγον ὁ Δημόπουλος, ἐκβαλὼν ἐκ τοῦ κόλπου του τὸ ῥινόμακτρον, ἔφερε τοῦτο εἰς τὴν ῥῖνα, εἰπὼν «ἡ γάγγραινα ἤρχισε.»

— Θεέ μου! Θεέ μου! ἔκραξεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἂς μὴ χάνωμεν καιρὸν, εἶπεν ὁ ἕτερος.

— Καρδιὰ, Θρασύβουλε, καρδιά! ἐπρόφερε βεβιασμένως καὶ ὁ Δημήτριος, οὗτινος ἡ ὄψις ἔγεινε δεινοτάτη.

— Μίαν παρατήρησιν ἔχω, ἰατροί. . . ἡ δεινὴ αὕτη πολιορκία μὲ κατέστησε πάμπτωχον· ἴσως σώζεται ἔτι τι, ἀλλ' εὑρίσκεται εἰς Ὀδησσὸν, καὶ εἶναι δυσκολώτατον νὰ τὸ μεταφέρω τώρα ἐκεῖθεν. Λάβετε λοιπὸν ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν ἔχω τίποτε νὰ σᾶς δώσω διὰ τὸν κόπον σας. . . τίποτε ἄλλο δὲν ἔχω ἢ τὰ ὅπλα μου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μόνον ὁ θάνατος θὰ μὲ διαχωρίσῃ.

— Καϋμένε Θρασύβουλε, καὶ ἐγὼ ὅ,τι εἶχον τὸ ἐξώδευσα εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην· γνωρίζεις ὅτι καὶ τὸν μικρότερον ἀδάμαντα, ὅπου μοὶ ἐχάρισεν ἡ Ἀνδρονίκη σου, εἰς τὴν ἀσθένειάν σου τὸν ἐξώδευσα, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς Περδικουλέας.

— Μήπως ἐγὼ δὲν ἐπώλησα καὶ αὐτὰ τὰ ἐνδύματά μου διὰ τὸν Κύριόν μου ; προσέθεσεν ὁ Κάρλος.

Οἱ Ἀσκληπιάδαι συνεθεωροῦντο ἐρωτηματικῶς.

— Ἐὰν ἄνευ πληρωμῆς, ἰατροί, δὲν δύνασθε νὰ ἐνεργήσητε τὴν ἀποτομήν, ἀφήσατέ με ν' ἀποθάνω· τοῦτο ἐπιθυμῶ καὶ ἐγὼ ἐκ ψυχῆς.

— Ὄχι, ὄχι... νὰ σᾶς εἴπω κατ' ἰδίαν δύο λόγους, Κύριοι, στραφεὶς εἶπεν ὁ δόκτωρ Π... πρὸς τοὺς ὑποϊατρούς του· καὶ ἀπεσύρθησαν ὀλίγας στιγμὰς εἰς τὸν ἕτερον θάλαμον.

Ἐννοεῖ ὁ ἀναγνώστης ὅτι οἱ ἰατροὶ οὗτοι ἦσαν ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐσπούδασαν εἰς τὴν σχολὴν μόνον τῆς πείρας· πιθανὸν δὲ καὶ νὰ μὴν ἐγνώριζον οὔτε νὰ ὑπογράψωσι τὸ ὄνομά των. Τοιαύτη ἦτο τότε ἡ θέσις τῶν πραγμάτων· τὰ γράμματα ἦσαν τότε πολύτιμα, καὶ ὅστις ὀλίγα μόνον ἐγνώριζε, ἠδύνατο νὰ γείνῃ καὶ ὑπουργός, καὶ στρατάρχης, καὶ πρόεδρος.

— Κύριε Θρασύβουλε, γνωρίζομεν ἀρκούντως καλῶς τὴν κατάστασίν σας· ὅθεν καὶ δὲν ζητοῦμεν καμμίαν ἀμοιβὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ μόνον ἀνὰ ἓν ὑποσχετικὸν γραμμάτιον διὰ τρία ἔτη πρὸς τριακόσια γρόσια, εἶπεν ὁ δόκτωρ Π... ὅταν ἐπανῆλθε.

— Γράψατε αὐτὰ καὶ τὰ ὑπογράφω ἀμέσως.

— Ἐγὼ δέ, ὡς ἀρχιατρός, ἔχω καὶ ἑτέραν μικρὰν αἴτησιν μὰ σᾶς κάμω.

— Λέγετε.

— Νὰ μοὶ δώσητε ἐκεῖνο τὸ μικρὸν ζεῦγος τῶν ζώων, δηλαδὴ τὴν γαλῆν καὶ τὸν κύνα· τὰ θέλω διὰ τὰ παιδιά μου νὰ παίζουν... ποῦ νὰ εὕρῃς τώρα εἰς τὸ Μεσολόγγι γάτον!..

— Λάβετε καὶ αὐτά, καί, δι' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τελειόνετε!

Τὰ γραμμάτια ὑπεγράφησαν, καὶ ὁ ἀρχιατρὸς ἐξέβαλεν ἐκ μικρᾶς πυξίδος, ἣν μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερε, τὰ ἐργαλεῖα τῆς χειρουργικῆς.

— Δέσατε τοὺς ὀφθαλμούς μου, εἶπεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου.

— Μὴ δειλιᾷς... δύο λεπτὰ μόνον ἀκόμη· πίε ἕνα καλὸν ποτῆρι νεροῦ.

Ὁ Δημήτριος τῷ προσέφερε ποτήριον ὕδατος, εἶτα τῷ ἔδεσε τοὺς ὀφθαλμούς.

— Μὴν ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ πλησίον μου, ἀδελφέ· δὲν γνωρίζω, ἀλλ' ἡ ψυχή μου νομίζω ὅτι φεύγει ἀπὸ τὸν τόπον της. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος; καὶ ἔδραξε τὸν βραχίονά του.

— Δὲν εἶναι τίποτε· καρδιά, Θρασύβουλε, εἶπε καὶ οὗτος ἀποσκληρύνων ἑαυτόν.

Ὁ Κάρλος ἐτοποθετήθη, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἰ[redacted] τους, ὄπισθεν τοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης καθημένου κυρίου του, καὶ ἠναγκαλίσθη τοῦτον διὰ τῶν δύο του βραχιόνων. Εἶχον δέσει

καὶ τὸν ὑγιῆ αὐτοῦ πόδα ἐπὶ τῆς κλίνης διὰ νὰ μένῃ ἀκίνητος.

Διὰ μεγάλου τότε πρίονος ἤρχισεν ὁ δόκτωρ Π... τὴν ἀποκοπὴν, πέντε ἀκριβῶς δακτύλους ἄνω τοῦ γόνατος.

Ὁ δυστυχὴς νέος ἤνοιξε τὰ χείλη καὶ ἔσφιγγε τοὺς ὀδόντας μέχρι συντριβῆς, κατὰ τὸ διάστημα τῆς φρικτῆς ἐργασίας· μόνον αἱ τραχεῖαι καὶ ἀπαθεῖς φυσιογνωμίαι τῶν ἰατρῶν ἦσαν ἀνάλγητοι.

Τέλος ὁ Θρασύβουλος ἐλειποθύμησεν,ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ποῦς αὐτοῦ ἀπεχωρίσθη τοῦ λοιποῦ σώματος.

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἐκρούετο σφοδρῶς καὶ ἡ θύρα τῆς οἰκίας.

Ὁ Δημήτριος Περδικουλέας, ὅστις εἶχεν ἀνάγκην ν' ἀναπνεύσῃ καθαρὸν ἀέρα μετὰ τοιαύτην θέαν, ἔδραμε πάραυτα εἰς τὸ παράθυρον. Ἦσαν ἡ κυρὰ Ρ... ὁ Λάμπρος καὶ ἡ Ἀνδρονίκη.

ΚΕΦΑΛ. 44

Η ΑΠΘΑΡΓΙΑ.

— Ἀρχόντισσα, ἐφθάσατε εἰς τὴν χειροτέραν στιγμὴν..... Καλῶς ὡρίσατε... τὶ κάμνεις, Λάμπρο; μετὰ φωνῆς ὑποκώφου ἠρώτησεν ὁ Περδικουλέας, ὅστις αὐτοπροσώπως κατέβη ν' ἀνοίξῃ.

— Καὶ ὑμεῖς ἐνταῦθα, κύριε Δημήτριε; Τὶ ἀκολουθεῖ; Παναγία μου!... εἶσθε ὠχρὸς ὡς ὁ θάνατος.

— Δὲν θὰ ἠμπορέσετε νὰ ἰδῆτε τὸν Θρασύβουλον διά τινας ἡμέρας. Καθήσατε ἐδῶ κάτω, καὶ σᾶς τὰ λέγω ὅλα.

— Μηγαρεὶς ὁ ἀφεντούλης εἶναι βαρεϛὰ; ἠρώτησεν ὁ Λάμπρος.

— Μᾶς εἶπαν πῶς ἡ βαρεμαϛά του ἀφώρμισε, προσέθεσεν ἡ Κυρὰ Ρ...

Ὁ Δημήτριος Περδικουλέας ἐν ὀλίγοις ἐδιηγήθη τὴν ἱϛορίαν· ἡ δὲ Ἀρκὰς ἔφερε τὸ ῥινόμακτρον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ. Τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Λάμπρος καὶ ἡ Κυρὰ Ρ...

— Ἡ ἀρχόντισσα ἀπ' ἐδῶ ποία εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Δημήτριος τὸν ἁρματωλόν.

— Εἶμαι συγγένισσα τοῦ Ὀδυσσέα, καὶ παλιὰ γνώριμη τοῦ Κὺρ Θρασυβούλη. Νὰ ὁ Καρλούλης 'ρώτα τὸν Καρλούλη νὰ σοῦ 'πῇ.

Ὁ Κάρλος κατέβη νὰ ἴδῃ τίνες ἦσαν, καὶ ἰδὼν τὸν Λάμπρον μετὰ τῶν δύο ἐκείνων γυναικῶν, ἐνόησε τὴν κακὴν σύμπτωσιν.

Ὁ Σπαρτιάτης ἀνέβη καὶ προσεκάλεσε τὸν ἀρχιατρὸν, καθ' ὃν χρόνον οἱ δύο θεράποντες κατησπάζοντο ἀλλήλους.

— Ἀρχόντισσα! εἶπε τραχέως ὁ δόκτωρ Π... Πόσον ὡραία γυνή! πάραυτα διέκοψε στρέψας πρὸς τὸν Περδικουλέαν, ἐνῷ αὕτη ἔκρυπτε τὸ πρόσωπον κλαίουσα εἰς τὰς δύο της παλάμας. Ἀρχόντισσα, ἐπανέλαβεν, σείων ἐλαφρῶς αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ὤμου, εἶχες καλλίτερα νὰ ἔλθῃς εἰς Μεσολόγγιον καὶ νὰ μὴν εὕρῃς τὸν ἀῤῥαβωνιστικόν σου εἰς τὸν κόσμον, ἢ νὰ τὸν εὕρῃς ἔχοντα ἕνα μόνον πόδα;

— Τοῦτο εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου! Πότε θὰ ἠμπορέσω νὰ τὸν ἴδω, ἰατρέ;

— Οἱ δύο συνεπιστήμονές μου καταγίνονται νὰ ἐπαναφέρουν αὐτὸν εἰς τὰς αἰσθήσεις του· ἦτο, βλέπετε ἀναπόφευκτος ἡ λειποθυμία μετὰ τοσούτους πόνους καὶ αἱμοῤῥαγίαν· ἐντὸς μιᾶς ἢ δύο ὡρῶν θὰ ἦναι καλλίτερα. Τότε ἔχει ἀνάγκην ἑνὸς μακροῦ ὕπνου· ἐὰν κοιμηθῇ ἓξ ἢ ἑπτὰ ὥρας, αὔριον ἢ μεθαύριον ὁ Κάρλος πρέπει νὰ τὸν προετοιμάσῃ εἰς τὴν εἴδησιν ὅτι περιμένεσθε εἰς Μεσολόγγιον μετ' ὀλίγας ἡμέρας· καὶ μόνον μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἠμπορεῖτε νὰ τὸν ἰδῆτε· ἡ ἐλαχίστη ἐντύπωσις ἢ συγκίνησις στέλλει τὸν ἀγαπητὸν Θρασύβουλον εἰς τὸν τάφον.

— Τοὐλάχιστον τώρα ὅπου εἶναι ἀναίσθητος δὲν ἠμπορῶ μακρόθεν νὰ τὸν ἴδω; ἄφες με, ἰατρέ, ἓν λεπτὸν... ἓν μόνον βλέμμα νὰ ῥίψω ἐπὶ τοῦ προσώπου του... εἶναι ἀκριβῶς ἑπτὰ ἔτη ἀφ' ὅτου αἱ δυσμένειαι τῆς μοίρας μὲ ἀπεχώρισαν τούτου.. σοὶ τὸ παρακαλῶ! καὶ ἡ φωνή της πάλιν ἐπνίγη εἰς τὰ δάκρυα.

— Μοὶ ὑπόσχεσαι ὅτι θὰ ἴδῃς, χωρὶς νὰ ἐκβάλῃς φθόγγον; Δύνασαι νὰ κρατηθῇς χωρὶς νὰ λειποθυμήσῃς; Θὰ ἔχωμεν τότε δύο... ἔχασα ὅλην τὴν ἡμέραν μου σήμερον, καὶ ἔχω ἑκατὸν ἄλλους πληγωμένους νὰ ἐπισκεφθῶ.

— Μείνατε, μείνατε ἐδῶ διὰ τὸν ἀγαπητόν μου Θρασύβουλον, καὶ σᾶς πληρόνω ὅ,τι ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐχάσατε. Ἔχει ἀνάγκην ἀκαταπαύστου θεραπείας καὶ ἑνὸς ἰατροῦ ἄνωθεν τῆς κλίνης του, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν θὰ ἦναι ἐκτὸς κινδύνου. Πῶς! ἑτοιμάζεσθε ν' ἀναχωρήσετε, ἰατρέ;

— Μάλιστα, Κυρά μου· ἀφῆκα τὰς ἰατρικὰς διαταγάς μου καὶ πρέπει νὰ πηγαίνω... φέρε μου, Κάρλε, κάτω τὸν γάτο καὶ τὸν σκύλον.

— Ἡ καϋμένη ἡ Ψιψίκα μας!... Θὰ τὴν δώσωμεν, Λάμπρο, καὶ τότε τὸ παλιόσπητο τοῦτο θὰ γεμίσῃ ποντικούς, εἶπεν ὁ Κάρλος.

— Ἀμ' γιατὶ θὰ τὴ δώσουμε;

Ὁ Οὖγγρος ἐψιθύρισεν εἰς τὸ οὖς τοῦ Λάμπρου τὴν [redacted] τικὴν τοῦ Θρασυβούλου ἀνέχειαν.

— Ἀμ στάσου ντετόρο!...τὴ Ψιψίκα καὶ τὸ Μοῦργο (οὕτω τὰ ὠνόμαζον) δὲν τὰ πέρνεις... ἐγὼ πληρόνω.

Ἐκάλεσε κατ' ἰδίαν τὴν Ἀνδρονίκην καὶ τῇ ἐδιηγήθη ὅ,τι ὁ Κάρλος τῷ ἐνεπιστεύθη.

— Δότε μοι, ἰατρέ, τὰ τρία σας γραμμάτια νὰ τὰ ἐξαργυρώσω, εἶπεν ἡ Ἀρκὰς ἐπιστρέφουσα.

Ὁ δόκτωρ Π.... εὐηθῶς τὴν ἐθεώρησε.

— Δότε τα λέγω νὰ σᾶς τὰ ἐξαργυρώσω.

Ἀνέβη τότε εἷς τῶν ἄλλων ἰατρῶν εἰς τὸν θάλαμον, καὶ μετ' ὀλίγον ἔφερε κάτω τὰ ἑκατὸν γροσίων συναλλάγματα.

— Ἰδοὺ τὰ χρήματα, ἰατρὲ, εἰς χρυσίον. Λάβε καὶ τοῦτο τὸ ἀδαμάντινον δακτυλίδιον. Σοὶ τὸ χαρίζω, καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μένῃς ἐδῶ, μέχρις οὗ ὁ Θρασύβουλός μου εἶναι ἐκτὸς κινδύνου.

Εἰς τὴν θέαν τοῦ ἀδάμαντος πέντε χιλιάδων γροσίων ἀξίας περίπου, ὁ ἰατρὸς ἐθορυβήθη· τὸν ἐθεώρει, τὸν ἔστρεφε πανταχόθεν. Ἔστρεφε καὶ ὁ ἴδιος ὡς τηλεσκόπιον εἰς ὅλας τοῦ φωτὸς τὰς διευθύνσεις, καὶ εὐχαριστῶν καὶ ὑποσχόμενος, ὅλος φαιδρὸς, διευθύνθη ἄνω ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι ἰατροί.

— Ἠμπορῶ νὰ σᾶς ἀκολουθήσω; μακρόθεν μόνον ἀφήσατέ με νὰ τὸν ἴδω.. σᾶς ὑπόσχομαι....

— Ἐλθὲ, ἀρχόντισσα· πλὴν πρόσεξε καλὰ μὴ κάμῃς κρότον. Οὔτε νὰ παρουσιασθῇς ἐνώπιόν του, ὅταν συνέλθῃ, διότι θὰ τὸν στείλῃς διὰ μιᾶς εἰς τὸν τάφον.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἀνέβη, παρακολουθουμένη ὑπὸ τοῦ Λάμπρου καὶ τῆς Κυρᾶς Ρ...

Ὁ Θρασύβουλος ἦτον ἔτι ἄπνους· καὶ τὸ ἐφάπλωμα, ὅπερ ἐκάλυπτεν αὐτὸν, ἐμετρίαζε πολὺ τὴν φρικτὴν θέσιν του.

Οἱ δύο συμβοηθοὶ ἰατροὶ ἔτριβον τὴν ῥῖνα καὶ μήνιγγάς του δι' ὀξυδίου, ὅπως ἐπαναγάγωσιν αὐτὸν εἰς τὰς αἰσθήσεις. Εἶχε δὲ τὸν πώγωνα ἀξύριστον, καὶ τὸ βαθὺ καστανὸν αὐτοῦ ἐπηύξανεν ἔτι τὸ ὠχρὸν τῆς λεπτῆς ἐπιδερμίδος του.

Ἔμεινεν ἄλαλος καὶ ἔκπληκτος εἰς τὴν μεγίστην ταύτην τοῦ ἐραστοῦ της ἀλλοίωσιν ἡ Ἀνδρονίκη· εἶτα ἐκυριεύθη ὑπὸ τοιούτου ῥίγους, ὥστε ἡ ἐπιδερμὶς αὐτῆς καὶ οἱ ὀδόντες ἤρχισαν νὰ τρέμωσι ὑπὸ σφοδρῶν σπασμῶν. Ἡ ὄψις ἐλάμβανε μορφὴν ἀγρίαν, οἱ δὲ ὀφθαλμοί της ἠνοίγοντο μέχρι τοῦ λευκώματός των· ἐνόμιζέ τις ἢ ὅτι ἔμελλε καὶ αὕτη νὰ πέσῃ ἀναίσθητος, ἢ νὰ γείνῃ μανιακή.

— Ἀρχόντισσα, φθάνει... ἐλθὲ κάτω, διότι φοβοῦμαι ὅτι πάσχεις πολύ, εἶπεν ὁ δόκτωρ Π....

— Ὄχι, δὲν ἔχω τίποτε... ἀφήσατέ με ὀλίγον ἔτι, ὑπετραύλισεν ἡ Ἀνδρονίκη, καὶ προχωρήσασα ἔκυψε καὶ ἠσπάσθη τὸ μέτωπον τοῦ ἐραστοῦ της· ἔλαβε τὴν χεῖρά του καὶ τὴν ἔφερεν εἰς τὴν καρδίαν της, καὶ πάλιν περιεχύθη ἀπὸ πικρὰ δάκρυα.

— Ὁ μισὸς δὲν ἔμεινεν ἀπὸ τὸ ζάβαλη τὸ Θρασυβούλη! εἶπεν ἡ Κυρὰ Ρ....

Ἡ μελαγχολία καὶ ἡ θλῖψις ἐβασίλευεν εἰς ὅλων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ὄψιν.

Τέλος ὁ ἀσθενὴς ἔδιδε σημεῖα αἰσθήσεως. Τότε οἱ τρεῖς ἰατροὶ μετὰ πολλῶν παρακλήσεων κατέπεισαν τὴν θρηνοῦσαν Ἀνδρονίκην νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κοιτῶνος.

— Δὲν πρέπει τρεῖς τοὐλάχιστον ἡμέρας οὔτε ν' ἀκούσῃ ὁ ἄνθρωπος οὗτος τὸ ὄνομά της, ἔστρεψε καὶ εἶπε πρὸς τὸν Λάμπρον.

— Ποῦ εἶμαι; ὤχ! τὶ πόνος εἶν' αὐτός!! νομίζω ὅτι τρυποῦν μὲ πεπυρωμένους ὀβελοὺς τὸν ἐγκέφαλόν μου! βαθέως ἀναστενάξας καὶ ἀνοίγων τοὺς ὀφθαλμοὺς μετ' ὀλίγα λεπτὰ εἶπεν ὁ ἀσθενής.

— Πῶς αἰσθάνεσαι, Θρασύβουλε; τὸν ἠρώτησεν ὁ Δημήτριος.

— Ὡς ἠμπορεῖ νὰ αἰσθάνεται εἷς ἄνθρωπος χωρὶς πόδα, δακρύων οὗτος ἀπεκρίθη.

— Μὴ κλαίῃς, φίλε! μὴ λαμβάνῃς τὸ πρᾶγμα τοσοῦτον σπουδαῖον!... χρειάζεται ὀλίγη ἡσυχία νοὸς διὰ ν' ἀναλάβῃ τὸ σῶμα.

— Φρικτὸς πόνος, ἀδελφέ μου! ὄχι.. δὲν ἔχεις ἰδέαν τὶ μαρτύριον ἦτον ἐκεῖνο, ὅτε ὁ πρίων ἤρχισε νὰ ξέῃ τὸ ὀστοῦν.. συλλογιζόμενος τοῦτο μόνον, νομίζω ὅτι ὁ νοῦς θὰ μοῦ φύγῃ.. ἆραγε ἔπαυσαν καλῶς τὴν αἱμοῤῥαγίαν; τὸν ἔδεσαν καλῶς;

— Εἶναι ὅλα ἐν τάξει· πρέπει νὰ λάβῃς τώρα ὀλίγον πουλιοῦ ζωμὸν, καὶ νὰ προσπαθήσῃς νὰ κοιμηθῇς ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ὥρας, φίλε μου, εἶπεν ὁ ἰατρός.

Ζωμὸν πουλιοῦ; ἓν πουλὶ τώρα εἰς Μεσολόγγιον ἀξίζει δέκα γρόσια· ποῦ νὰ εὕρω ἐγὼ δέκα γρόσια;

— Σοὶ ἡτοίμασα ἓν, καὶ εἰς ὀλίγα λεπτὰ θέλει εἶσθαι μαγειρευμένον, εἶπεν ὁ δόκτωρ Π....

— Ἀλήθεια;

— Ἀλήθεια· καὶ σοὶ ὑπόσχομαι καθημερινῶς νὰ σοὶ στέλλω ἓν, μέχρι τῆς τελείας ἀναῤῥώσεώς σου.

— Εἶσαι ὁ ἀληθὴς Ἱπποκράτης καὶ κατὰ τὴν ἐπιστήμην, καὶ κατὰ τὴν φιλανθρωπίαν. ἰατρέ! σ' εὐχαριστῶ.

— Σὲ ἀφίνω λοιπὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν νοσοκόμησιν τῶν κυρίων ὑποϊατρῶν. Αὔριον τὸ πρωὶ θέλω ἔλθει ν' ἀλλάξω τὴν πληγήν σου. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ καὶ αὖθις σοὶ συσταίνω, εἶναι νὰ προσπαθήσῃς νὰ κοιμηθῇς.

— Σοὶ εὐχαριστῶ καὶ σοὶ εὐγνωμονῶ, ἰατρέ· Κάρλε, συνώδευσε τὴν ἐξοχότητά του· φέρε εἰς τὴν κατοικίαν του τὴν Ψιψίκα καὶ τὸν Μοῦργο.

— Τὸ ἐπίστευσας, Θρασύβουλε; ἐγὼ σοὶ ἠστειεύθην. Τί θὰ τὴν κάμω τὴν γαλῆν σου καὶ τὸν κύνα!

— Εἶσαι πρωτότυπος χαρακτὴρ, ἰατρέ. Δεν ἠδυνάμην καγὼ

νὰ ἐννοήσω εἰς τοιαύτας φρικτὰς στιγμὰς, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μοὶ ζητῆτε τὰ ζῶα ταῦτα. Τὴν ἀγαπῶ αὐτὴν τὴν Ψιψίκα.. Δός με την, Κάρλε, τὴν καϋμένην... πολὺ ἤθελον λυπηθῆ, ἐὰν τὴν ἐστερούμην.

Ὁ ἰατρὸς ἀνεχώρησε.

— Τὶ περίεργος ἀνήρ! τόσον τὸν ἀπεστράφην, ὅταν μοὶ ἐζήτησε τὴν γαλῆν μου, ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ προτιμήσω νὰ μὴ μὲ ἀποκόψῃ τὸν πόδα μᾶλλον, ἢ νὰ τοῦ τὴν παραχωρήσω. Τὴν ἔχω ἀφ' ἧς ἡμέρας ἦλθον εἰς Μεσολόγγιον. Εἰς τὴν πρὸς ταύτην συμπάθειάν μου, εἰς τὴν θώπευσίν της παρηγορῶ πολὺ τὴν μελαγχολικήν μου ψυχήν. Νομίζω ὅτι εἶναι ἀνάγκη ν' ἀγαπῶ τὸ ζῶον ἐκεῖνο διὰ νὰ διασκεδάζω τὴν θλίψιν μου. Ποσάκις ἀῤῥήμων διῆλθον ὥρας ὁλοκλήρους ὑπὸ τὴν μονότονον μουσικήν της, ἀναλογιζόμενος τὰς ὡραίας μου τῆς Ἀρκαδίας ἡμέρας, τὴν Ἀνδρονίκην, τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ Βάρθακα, τὸ μέλλον καὶ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος! φεῦ! ὁποία βάσκανος τύχη μετέβαλε τὸν τοσοῦτον τερπνὸν βίον μου εἰς τοιαύτην κόλασιν! Τὶς οἶδε καὶ ἡ δυστυχὴς φίλη μου τὶ ἄλλα ὑποφέρει! Εἰς τίνος ἄλλου θηρίου τοὺς ὄνυχας περιέπεσε! Τὸ κατ' ἐμὲ, ἐπιθυμῶ ἡ φίλη μου ἀενάως νὰ κατοικῇ εἰς τὸν νοῦν μου· καὶ ὅμως φοβοῦμαι νὰ τὴν ἐνθυμηθῶ, ἀναλογιζόμενος τὰ ὅσα ὑπέφερεν.

Ὁ Κάρλος ἔφερε μετ' ὀλίγον τὸν ζωμὸν αὐτοῦ, καὶ περὶ λύχνων ἀφὰς ὁ ἀσθενὴς, πεπιεσμένος ὅλος ἀπὸ βαρεῖαν θλίψιν πόνους καὶ μελαγχολίαν, μετέβη ἐκ τοῦ ὕπνου εἰς βαθὺν λήθαργον.

ΚΕΦΑΛ. 45

Η ΑΛΗΘΗΣ ΟΠΤΑΣΙΑ.

Ὁ Λάμπρος καὶ ἡ Κυρὰ Ρ... ἔπεσαν ν' ἀναπαυθῶσιν· ἦσαν κατασυντετριμμένοι ἕνεκα τοῦ πολυημέρου πλανητικοῦ βίου των. Ὁμοίως καὶ ὁ Δημήτριος Περδικουλέας ἀπεσύρθη οἴκαδε. Ἡ Ἀνδρονίκη ὅμως ἀπέῤῥιψε πᾶσαν ἀνάπαυσιν, καὶ ἐπιμόνως ἀπεφάσισε νὰ νοσηλεύσῃ τὸν φίλον της ὁλόκληρον τὴν νύκτα. Περιεβλήθη λοιπὸν ἐνδύματα νοσοκόμου γραίας, ἔῤῥιψεν εἰς τὸ πρόσωπον λευκὸν πέπλον, καὶ στηρίξασα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς κλίνης ἠγρύπνει ἐν σιωπῇ.

Οἱ δύο ἰατροὶ, κατοικοῦντες εἰς τὴν αὐτὴν συνοικίαν, ἀπεσύρθησαν καὶ οὗτοι. Ὁ δὲ Κάρλος ἀνεπαύετο ἐπὶ ἀνακλίντρου εἰς τὸν πλάγιον θάλαμον.

Τὸ φῶς τοῦ κοιτῶνος τοῦ ἀσθενοῦς ἦτον ἀσθενὲς ὡς τὴν πνοήν του, καὶ ὠχρὸν ὡς τὴν μορφὴν αὐτοῦ.

Ἡ Ἀρκὰς ἔστρεφε καὶ περιέστρεφε τὰ ἑαυτῆς συμβάντα εἰς τὴν φαντασίαν της. Ἀνελογίζετο τὸν ταλαίπωρον πρό τινος βίον της, καὶ ᾐσθάνετο πολλὴν ἀγαλλίασιν, διότι ἐκάθητο ἤδη ἀσφαλῶς πλησίον τοῦ ἀνδρὸς, τοῦ ὁποίου τοσοῦτον περιπαθῶς ἠρᾶτο. Ἐπεξειργάζετο τὴν φυσιογνωμίαν του καὶ τὰ χαρακτηριστικά του, καὶ εὕρισκεν ἐπὶ τούτων ἀλλοίωσιν μεγίστην. Μία ἰδέα παράδοξος διῆλθε τοῦ νοός της· ὅτι καὶ ἡ ἰδία πρέπει νὰ ἦτο πολὺ ἠλλοιωμένη. Πέντε φρικτὰς ἡμέρας εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Σφακτηρίας, καὶ τέσσαρας μῆνας ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Ἀρακύνθου, ἄνευ ἄλλης τροφῆς ἢ χόρτων καὶ καρπῶν, καὶ ἄνευ ἄλλης κλίνης ἢ τοὺς ξηροὺς κλάδους καὶ τὰ σπήλαια. Παρετήρησε κάτοπτρον κρεμάμενον εἰς ἕνα τῶν τοίχων. Δὲν εἶχεν ἰδεῖ τὴν μορφήν της ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξῆλθε τοῦ ἄντρου τῆς Σφακτηρίας. Ἠγέρθη, καὶ κρατοῦσα τὸν λύχνον ἐπλησίασε τοῦτο. Ἦτον ὡραιοτέρα παρά ποτε. Τὸ ψυχρὸν καὶ διαυγὲς τῶν βουνῶν ὕδωρ, ὁ λεπτὸς καὶ καθαρὸς ἀὴρ τῶν ἀκρωρειῶν, ἡ λιτότης τῆς τροφῆς, ἡ κίνησις καὶ ἡ σκληραγωγία ἐχρωμάτισαν καὶ ἐστίλπνωσαν τὰς παρειὰς αὐτῆς,ὡς δύο τῶν Ἑσπερίδων μῆλα. Ἡ ἥβη καὶ ἡ ὑγεία δὲν ἠδύναντο νὰ ζωγραφηθῶσιν ἀπὸ εἰκόνα τερπνοτέραν. Μόνον τὰ δάκρυα, ἡ θλίψις καὶ ἡ ἀϋπνία ἐπέφεραν εἰς τοὺς παμμέλανας ὀφθαλμούς της χαῦνόν τι καὶ περιπαθὲς, ὅπερ ἐπηύξει τὰ θέλγητρα τοῦ ἐρωτικοῦ αὐτῆς εἰδώλου. Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν θέσιν της σύννους, ὄχι ὡς φιλάρεσκος, οὐχὶ ὅμως καὶ δυσηρεστημένη περὶ ἑαυτῆς. Τὸ μεσονύκτιον ἡ ληθαργία τοῦ Θρασυβούλου μετεβλήθη εἰς ὕπνον τεταραγμένον καὶ παραλαλητικόν. Ἤρχισε νὰ δυσπνέῃ, νὰ δέρηται ὑπὸ πυρετοῦ καὶ νὰ μασσᾷ λέξεις ἀσαφεῖς εἰς τοὺς ὀδόντας του, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέκρινε πολλάκις τ' ὄνομά της καὶ ἐκεῖνο τοῦ Βάρθακα. Ὁ νοσῶν ἐτυραννεῖτο τῳόντι ὑπὸ σκληροῦ ὀνείρατος κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας. Ἔβλεπε τὸν Βάρθακα εἰς τὸν ὑψηλὸν τοῦ Τριουρουπασᾶ βαθμὸν, ἐνδεδυμένον ὅ,τι πλούσιον καὶ μεγαλοπρεπὲς παράγει ἡ Τουρκία, τρυφηλῶς καθήμενον ἐν αἰθούσῃ λαμπρᾷ ἐπὶ πολυτελοῦς ἀνακλίντρου καὶ κρατῶν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὴν Ἀνδρονίκην, ὡραίαν καὶ δροσερὰν ὡς ῥόδον, ἀδαμαντοστόλιστον καὶ μαργαροκοσμημένην ὡς τὴν ἡμέραν ὅτε ἦτον ἐπὶ τῆς Ναυαρχίδος τοῦ Καρὰ-Ἀλῆ. Ἀντικρύ των ἵστατο αὐτὸς χωλὸς ἐπὶ τῶν διβάκτρων αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ῥάκη ἐπαίτου κεκαλυμμένος. Ἐσκώπτετο καὶ κατεφρονεῖτο παρ' ἀμφοτέρων. Εἰς μάτην ἐπενθύμιζε πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐρωμένην του τὸν ἐπὶ τῆς Στυγὸς ὅρκον των. Εἰς μάτην τῇ ἐδείκνυε τὸ δακτυλίδιον τοῦ ἀῤῥαβῶνος. Ἤρχισε τέλος νὰ μαλάσσεται καὶ δακρύῃ ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτε ὁ σκληρὸς Βάρθακας ὀρθωθεὶς, διέταξε τὸν Καρὰ-Σεϊδαλὴν νὰ τὸν πνίξῃ εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων. Προσπαθεῖ ν' ἀντισταθῇ ὁ Θρασύβουλος, φωνάζει, ἱκετεύει.

Ὅτε δ' ἀπεσπᾶτο ἐκ τῆς αἰθούσης ἀγωνιῶν καὶ ἀνοίγων τοὺς δύο βραχίονας, ἐξύπνησεν. Ἠσθάνθη δριμὺ πόνον ἐπὶ τῆς κολούρου αὐτοῦ κνήμης, ὅστις ἤγγιξε τὸν μυελὸν τῶν ὀστῶν του, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐδίωξε τὴν ὀπτασίαν ἐκ τῆς παρωργισμένης φαντασίας του.

Ἡ Ἀνδρονίκη, μὲ καρδίαν σφοδροκτυποῦσαν, ἀπεσύρθη ὀλίγον ὄπισθεν τοῦ προσκεφαλαίου ἀκίνητος καὶ ἀτάραχος. Ὁ δὲ Θρασύβουλος ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐδοκίμασε νὰ ϛρέψῃ ἀπὸ τοῦ ἄλλου πλευροῦ. Πλὴν πάλιν ὑπνώδης ἔπεσε καὶ ἀπεκοιμήθη πάραυτα.

Ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς ἔσυρε τώρα αὐτὸν διὰ νὰ τὸν πνίξῃ ἐντὸς τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, ὅτε ὁ πατριάρχης Γρηγόριος παρουσιάζεται λάμπων καὶ λευκοενδεδυμένος, κρατῶν ἀπὸ τῆς χειρὸς τὴν Ἀνδρονίκην. Ὁ Θρασύβουλος ἔξαλλος ἡτοιμάζετο νὰ πέσῃ εἰς τοὺς πόδας του, πλὴν ἐκεῖνος ὡς σκιὰ ἤρχισε νὰ ἀφανίζηται. Μεθ' ὁρμῆς ἐξύπνησε καὶ ἡμιηγέρθη τώρα ἐπὶ τῆς κλίνης, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ νέα ἠγέρθη ἔντρομος διὰ τὸν πυρετὸν καὶ τὴν στενοχωρίαν τοῦ ἀσθενοῦς, ὅπως ἐξυπνίσῃ καὶ ἄλλον πρὸς βοήθειάν της.

Εἰς τὴν θέαν τῆς πεπλοφόρου καὶ ὑψηλῆς γραίας ἤνοιξε μᾶλλον τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς ἠτένισεν ἐπ' αὐτῆς ἀσκαρδαμυκτὶ, καὶ ἐκλαβὼν ταύτην ἓν τῆς μοναξίας παραμυθητικὸν πνεῦμα ἐτονθόρισε.

— Ποία εἶσαι; τί θέλεις ἀπ' ἐμέ;

Διέτρεξεν ἡ ἐρώτησις ἐκείνη ὡς ἐλαφρὰ φλὼξ τὰς φλέβας τῆς νέας Πελοποννησίας· ὁ δὲ ἦχος τῆς φωνῆς του κατεπότισεν ὑπὸ ἀῤῥήτου ἀγαλλιάσεως τὴν καρδίαν της. Ἴσως ἤθελε γείνει παράφρων, καὶ ῥιφθεῖσα εἰς τὰς ἀγκάλας του τῷ δώσει γνωριμίαν, ἐὰν ἡ παραγγελία τοῦ ἰατροῦ, ὅτι ἠδύνατο νὰ τὸν φονεύσῃ, δὲν κατεκράτει αὐτήν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ αὐτὴ ἤρχισε νὰ δυσπνέῃ καὶ πάσχῃ. Ἐντὸς τοῦ στήθους της ἠγέρθη λαίλαψ αἰσθημάτων, ὑπερβαίνων πᾶσαν γνωστὴν ἄχρις ὥρας ἀνθρωπίνην τρικυμίαν.

— Πῶς εἶσθε, Κύριε; τροποποιοῦσα καὶ λεπτύνουσα τὴν φωνὴν ἠρώτησεν ἡ μετεμφιεσμένη νοσοκόμος.

Ὑπεστήλωσε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος καὶ τοῦ προσκεφαλαίου του ὁ Θρασύβουλος, καὶ ὅλος ὑπὸ τὸ κράτος ἔτι τῆς ὀπτασίας ἐψιθύρισεν.

— Ἄγγελέ μου!... ἁγνή μου Ἀνδρονίκη! εἶσαι σύ; Καὶ ἐπανέπεσε καὶ ἐβύθισεν ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ προσώπου του.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐνόμισεν ὅτι τὴν ἀνεγνώρισε, καὶ ἐκπεπλωθεῖσα ἔῤῥιψε καὶ προσεκόλλησε τὸ διαυγὲς μέτωπόν της ἐπὶ τοῦ φλογεροῦ λαιμοῦ τοῦ Θρασυβούλου, τονθορίζουσα καὶ αὐτὴ « Θρασύβουλέ μου! ἀγαπητέ μοι Θρασύβουλε!... »

Ἡ φωνή της διεκωδωνίσθη εἰς τὴν ἀκοήν του, εἰς τὰ φυλλα τῆς καρδίας του, ὡς ἐκείνη, ἥτις ἔκραξε τὸν Λάζαρον ν' ἀναςηθῇ. Ἀνεζωογονήθη ὅλος, ἤγειρε τὸ μέτωπον, καὶ ἐνεγκὼν τὴν παλάμην ἐπὶ τῆς καλλιπλοκάμου κεφαλῆς τῆς νέας.

— Εἶσαι σὺ, Ἀνδρονίκη; Πρὸς Θεοῦ! ὁμίλει, εἶσαι ἡ ἰδία;

— Ναί... εἶμαι ἡ ἰδία, Θρασύβουλε· τέλος ἦλθον· πλὴν φεῦ!!. πῶς σ' εὑρίσκω!!!

— Θεῖέ μου Γρηγόριε!! ὦ δυστυχία!! ὦ ὁ τρισάθλιος ἐγώ!! εἶπε, καὶ ἔκρυψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀναλυθεὶς εἰς δάκρυα.

— Τί ἔχεις, Θρασύβουλε; κράτησον σεαυτόν· ἡ παρουσία μου σ' ἐνοχλεῖ, τὸ ἐννοῶ,..

— Ὄχι, Ἀνδρονίκη μου! εἶσαι ἡ ἰδία; δὲν εἶσαι ἀπατηλόν τι πνεῦμα; δὲν εἶναι πλέον ὀπτασία... πόσας τοῦ βίου μου ἡμέρας διῆλθον εἰς τοιαύτας ὀπτασίας! Πόσας ἀερίους Ἀνδρονίκας εἶδον· καὶ ὅταν προσεπάθησα νὰ τὰς ἐναγκαλισθῶ, ἔφυγον καὶ διεσκεδάσθησαν ἐνώπιόν μου! Ὄχι, δὲν εἶσαι σὺ ὀπτασία, διότι σὲ θλίβω τώρα εἰς τὰς ἀγκάλας μου· εἶσαι ἡ ἀγαπητὴ, ἡ τρισπόθητος, ἡ τρυφερά μου Ἀνδρονίκη· φεῦ, εἰς ποίαν θέσιν, τωόντι, μ' εὑρίσκεις!!... Σὺ ὡραιοτέρα, δροσερωτέρα παρά ποτε, καὶ ἐγὼ ὠχρὸς, χωλὸς, πένης....

— Μὴ κλαίῃς, μὴν ὁμιλῇς οὕτω, Θρασύβουλε! εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου εἶσαι ὁ ἴδιος· ὁ πρὸς σὲ ἔρως μου ἐπολλαπλασιάσθη μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα ὑπέφερον, καὶ σήμερον ἔγεινεν ἰσχυρότερος, πολὺ ἰσχυρότερος, ἢ ὅτε σὲ ἀπεχωρίσθην. Ἐὰν ἦσαι πτωχὸς καὶ χωλὸς, εἶσαι, διότι ἐθυσίασας τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς κοινῆς ταύτης μητρός μας· ὡς τῆς ἐλευθερίας στήλη δὶς ὑπεστήριξας τὸ Μεσολόγγιον. Καγὼ ὡς Σπαρτιᾶτις ὑπερήφανος θὰ λέγω «Καθ' ἓν τῶν βημάτων σου μ' ἐπενθυμίζει μίαν τῶν ἀρετῶν σου.»

— Εἶσαι Ἄγγελος! οὐράνιος Ἄγγελος εἶσαι, κόρη!...

— Ὅσον περὶ πλούτου, ἔχω πολύν. Ὅλη ἡ μεγίστη τοῦ πατρός μου περιουσία εὑρίσκεται τεθαμμένη πλησίον τῆς Δημητζάνης... ν' ἀναλάβῃς μόνον ὀλίγον, καὶ φεύγομεν ἀπὸ Μεσολόγγιον.

Ὁ Θρασύβουλος ἀνεστέναξε βαθέως, χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν ἐπὶ πολὺν ὥραν. Ἤκουε μετὰ φρίκης καὶ περιεργείας τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἱστορίας τῆς φίλης του· τὰ εἰς Λακεδαίμονα καὶ Σφακτηρίαν συμβάντα της, καὶ τὰς τοσαύτας λεπτομερείας ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ της.

— Ἕκαστος ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ βεβαίως ἔχει νὰ διηγηθῇ μίαν ἱστορίαν· ἡ ἰδική σου ὅμως εἶναι ἡ θα[redacted]τέρα. Ἡμίθεος ἂν ἦσο, τοσάκις, Ἀνδρονίκη, δὲν ἤθελες διεκφύγει τοῦ θανάτου τοὺς ὄνυχας. Ὅσον διὰ τὸν δειλὸν καὶ ἄθλιον διδάσκαλόν σου, ἀγνοῶ καγὼ τί νὰ εἴπω. Οἱ ἀρχαῖοι

ἐδόξαζον ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὅτε ἐπλάσθη, ἔλαβε τὴν δειλίαν τοῦ λαγωοῦ, τὴν πανουργίαν τῆς ἀλώπεκος, τὴν ἀλαζωνείαν τοῦ ταῶ, τὴν ὠμότητα τῆς τίγρεως, καὶ τὴν γενναιότητα τοῦ λέοντος. Ἐκ τούτων, φαίνεται, εἰς τὸ ἠδικημένον ὑπὸ τῆς φύσεως σῶμα τοῦ Βάρθακα ὑπερεπόλασαν μόνον ἡ ὠμότης τῆς τίγρεως καὶ ἡ πανουργία τῆς ἀλώπεκος. Ἤκουσας πλέον τὶ ἀπέγεινε τὸ ῥόδον τοῦτο τῆς ὑψηλῆς Ἀριστοκρατίας τῶν Τούρκων ;

— Ἦτο μετὰ τοῦ Ἰβραήμη εἰς τὴν Σφακτηρίαν, ἐκαλεῖτο ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς πάντοτε· ὡς δαίμων τῆς κολάσεως ἐνεφανίσθη μίαν ἡμέραν εἰς τὸ τρομερόν μου ἐκεῖνο ἄντρον.

— Μετὰ τοῦ Ἰβραήμη !... ὁ Ἰβραήμης περιμένεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν εἰς Μεσολόγγιον. Ὑπεσχέθη πρὸς τὸν Σουλτάνον τὴν ὑποδούλωσίν του μὲ ἴσην ἐπιτυχίαν ὡς τῶν Ναυαρίνων. Θὰ ἔχωμεν λοιπὸν καὶ τὸν Βάρθακα συντόμως ἕνα τῶν πολιορκητῶν μας !... εἶπε, καὶ ἐμειδίασεν εἰρωνικῶς ὁ Θρασύβουλος.

— Συγχώρησόν μοι, φίλε, νὰ σὲ παρακαλέσω τώρα νὰ κοιμηθῇς· οἱ ἰατροὶ ἀπηγόρευσαν ὀκτὼ τοὐλάχιστον ἡμέρας νὰ μὴν ἐμφανισθῶ ἐνώπιόν σου. Ἐὰν ἡ παρουσία μου σοὶ γείνῃ ἐπιβλαβής, θὰ ἦναι ἡ μεγίστη τῶν συμφορῶν μου.

— Ἡ παρουσία σου μ' ἐζωογόνησεν, ἐκτείνων τὴν χεῖρα πρὸς ταύτην εἶπεν ὁ ἀσθενής· ἡ παρουσία σου διέλυσεν ἀπόψε οὐχὶ μόνον τὴν καρδιοβόρον μελαγχολίαν μου, ἀλλ' ἠλάφρωσε πολὺ καὶ τοὺς σωματικούς μου πόνους. Τῳόντι, Ἀνδρονίκη, αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν τοσοῦτον ὑγιῆ..., ἡ πίεσις τοῦ στήθους μου ἐξέλιπεν ὅλη· πλὴν σύ, φίλη, ἔχεις ἀνάγκην ἀναπαύσεως. Ἄπελθε εἰς τὸν θάλαμόν σου, ἐξύπνισον τὸν Κάρλον ἢ ἄλλον τινὰ διὰ νὰ μένῃ πλησίον μου.

— Δὲν εἶμαι ποσῶς ἀπηυδημένη, Θρασύβουλέ μου· διατὶ θέλεις νὰ μὲ στερήσῃς τῆς εὐχαριστήσεως νὰ σὲ νοσηλεύσω μέχρι πρωΐας ;

— Ἂν μένῃς πλησίον μου, δὲν ἐννοεῖς ὅτι δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ κλείσω ὄμμα ; ἡ διήγησις τῶν δεινῶν μας θέλει φέρει ἀναβρασμὸν εἰς τὸ κατεψυγμένον ἤδη αἷμά μου. Δι' ἀμφοτέρους εἶναι συμφερώτερον νὰ χωρισθῶμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

— Ἔχεις δίκαιον, Θρασύβουλε... πρέπει νὰ σὲ ἀφήσω ν' ἀναπαυθῇς... ἂς ἐξυπνίσω τὸν Κάρλον... θέλεις νὰ ἐξυπνίσω καὶ τὴν Κυρὰ Ρ...

— Εἶναι ἐδῶ ἡ κυρὰ Ρ...;

— Ἐλησμόνησα νὰ σοὶ εἴπω ὅτι τὴν ἀπήντησα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀρακύνθου καὶ ὅτι συνάμα περιεπλανήθημεν τοσοῦτον καιρὸν εἰς τὰ ὄρη ἐπάνω.

— Περίεργος γυνή !... βλέπω θὰ ἔχωμεν συντόμως εἰς τὸ Μεσολόγγιον κωμῳδίας. Ἐν τούτοις ἡ γυνὴ αὕτη, ἐνθυμοῦμαι,

εἶχεν ἰσχυρὸν προγνωστικὸν κατὰ τῆς ἀχαριστίας τοῦ Γκοῦρα εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον. Δὲν ἠδύνατο ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ὑποφέρῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον. Κατεφέρετο δὲ κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως, διότι τοσοῦτον τὸν ηὐνόει. Ἰδοὺ ὅπου αἱ ὑποψίαι της ἐπηλήθευσαν.

Τῆς Ἀνδρονίκης τὴν ὑπηρεσίαν διεδέχθη ὁ Οὔγγρος, ὁ δὲ Θρασύβουλος, ἔχων τὸ στῆθος γέμον εὐλαβῶν καὶ θρησκευτικῶν αἰσθημάτων, ἐκοιμήθη ὥρας πολλὰς ὕπνον γλυκὺ καὶ βαλσαμώδη.

ΚΕΦΑΛ. 46.

Η ΕΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΙΒΡΑΗΜΗ.

Μίαν ψυχρὰν ἡμέραν τοῦ δεκεμβρίου, ἀκριβῶς τὴν 31ην, ὁ Θρασύβουλος, ὅστις μόλις ἤρχιζε διὰ τῶν διβάκτρων του μικρὸν νὰ περιπατῇ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο τῆς αἰθούσης ἄκρον, ἡ Ἀνδρονίκη, ἡ Κυρὰ Ρ... καὶ ὁ Λάμπρος ἐκάθηντο σκυθρωποὶ καὶ συνεσταλμένοι χαμαὶ, τρέμοντες ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους τοῦ χειμῶνος. Ἂς σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ Κιουταχῆ ἤρχισε πάλιν στενώτερος ἢ ποτὲ, ὅτι ὁ Τοπὰλ-πασᾶς σὺν τοῖς Ἀφρικανοῖς στόλοις τὸν παρελθόντα 9βριον μετὰ ἑκατὸν τριάκοντα πέντε πλοίων αὖθις ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ὅτι τὸ νῦν ὁ γενναῖος Μιαούλης μετὰ τριάκοντα δύο πλοιαρίων ἐναυμάχει ὁλοκλήρους δέκα ἡμέρας μετ' αὐτοῦ, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ τὸν ἀποδιώξῃ (α). Τὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα ἐπέςρεψαν εἰς Ὕδραν, ὅπως λάβωσι πολεμεφόδια καὶ ζωοτροφίας. Ὁ δὲ Χοσρὲφ-καπουδὰν-πασᾶς ἔμεινε κυριάρχης ὅλου τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν.

— Δὲ θωράω μήτε τὸ Καρλούλη, μήτε τὸ Περδικούλη ν' ἄρχωνται, Κερὰ, καὶ φοβᾶμαι πῶς μήτε κάρβουνα, μήτε κρέας θὰ φέρουν πάλι σήμερα· ἔλεγεν ἡ Κυρὰ Ρ....

— Μὴ μὲ φοβίζῃς τόσον... ἐλπίζω ὅτι μὲ τόσα χρήματα εἰς τὰς χεῖρας κάτι θ' ἀγοράσουν, ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ἐγὼ νομίζω ὅτι, ἐπειδὴ ἡ παροῦσα πολιορκία κατὰ τὰ φαινόμενα θὰ ἦναι στενωτέρα τῶν ἄλλων, εἶναι καλὸν νὰ προσπαθήσωμεν ἀπὸ τώρα ὅσον ἄργυρον ἔχομεν νὰ τὸ ἐξοδεύσωμεν εἰς τὴν ἀγορὰν ζωοτροφιῶν. Αὗται καθημερινῶς καθίστανται καὶ ἀκριβώτεραι, καὶ δυσευρετώτεραι, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἀμ ποῦ θὰ βρῇς ζωγοτροφίας, ἀφέντη, ποῦ τώρα τὸ Μεσολόγγι δὲν ἔχει οὔτε ὀρνίθι, οὔτε κριάρι, οὔτε γίδι... τὸ

(α) Φάβρ σελ. 214· Γόρδων τομ. Β. σελ. 244—247.

'λίγο ἀλεῦρι ποῦ 'ριξε ὁ ντελὴ Μιαούλης 'δῶ μέσα 'σ τὴν ἀρχὴ τοῦ μῆνα, σὰν ἀλεῦρι 'ς τὸν ἀγιέρα σκόρπισε ... σπειρὶ δὲν βρίσκεις ἀπὸ δαῦτο τώρα ....

— Ἔχει δίκαιον ὁ Λάμπρος, Θρασύβουλε· ἐὰν δὲν μᾶς προφθάσωσιν οἱ Ἕλληνες μὲ ζωοτροφίας θὰ ἀποθάνωμεν ὄχι ὑπὸ τῶν σφαιρῶν τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' ἀπὸ τὸν λιμόν.

— Καὶ βέβιος θ' ἀποθάνουμε ἀπ' τὸ λαιμό ... θὰ δώνεις διακόσα γρόσα γιά 'να καρβέλι, καὶ ποῦ ὁ λαιμός σου νὰ δγῇ καρβέλι ... τὶ μουρλάδα μ' οὖρθε μένα νὰ σύρω δῶ σὲ δ' αὔτο τ' ἄτυχο Μεσολόγγι .. εἶπε, κινοῦσα τὴν κεφαλήν, ἡ Κυρὰ Ρ ...

— Τί τά 'χασες τόσον, Κυρά; ἠρώτησεν, ἐλαφρῶς μειδιῶσα ἡ Ἀρκάς.

— Ἀμ ποιὸς πεινάει καὶ δὲ τὰ χάνει ... φέρνει τέτοια σκωτάδα τὸ πείναμα 'ς τὰ μάτια, ποῦ τὰ χάνεις καὶ δὲ βλέπεις μπροστά σου ... ἔχω ἀπὸ χτὲς τὸ πουρνὸ ποῦ δὲν ἔβαλα μπουκιὰ 'ς τὸ στόμα.

— Μήπως ἡμεῖς δὲν εἴμεθα εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν; Ἂς περιμένωμεν ὀλίγον· ὁ Περδικουλέας καὶ ὁ Κάρλος μὲ τόσα χρήματα ἀδύνατον νὰ μὴ φέρωσι κάτι τι.

— Καλά ... «παρηγοριὰ 'ς τὸν ἄρρωστο ὥστε νὰ βγῇ ἡ ψυχούλα του» τὸ κρίμα θὰ πέσῃ 'ς τὸ λαιμὸ τῆς Κυβέρνησις .. ποῦ νὰ τὴ πάρῃ ὁ δ ... γιὰ Κυβέρνησι. Μᾶς 'κλεισε 'δῶ μέσα, καὶ κουκούτζι δὲν τὴ μέλλει σαν ψοφᾶμε ...

— Ἀγροίκα 'δῶ, ἂν 'ζοῦσεν ὁ Ἀντροῦτζος θὰ ἄφινε μιὰ ὥρα τὸ Κιουταχὴ ἥσυχονε, διέκοψεν ὁ Λάμπρος.

— Νὰ ζοῦσε ὁ Ὀδυσσέας; ἐ μωρὲ φίδι ποῦ θὰ τὸ 'τρωγε τὸ Κιουταχή !! .. θαῤῥεῖς πῶς κειὸς θὰ καθούντανε πάνω 'ς ταῖς κορφοῦλες τοῦ Ζίγκου καὶ νὰ τὸν ἔγλεπε κάτω νὰ θερίζει τὰ λιβάδια; σὰν μαυρογιεράκι θὰ τοῦ 'πευτε 'ς τὴ ῥάχη ... ὁ καϋμένος Ἀντροῦτζος, καὶ πάλιν Ἀντροῦτζος! Τὴ Λιβαδιὰ οὔληνα θὰ τὴν ἔφερνε ὄξου ἀπ' τὸ Μισολόγγι. Δεν θυμᾶσαι τί καμε τοῦ Βριόνη, τοῦ Δράμαλη, τοῦ Κιουταχῆ; ὄρδινα τζῆ Κυβέρνησις θὰ καρτέραγε ὁ Ὀδυσσέας γιὰ νὰ βαρέσῃ; ... γρόσα τζῆ Κυβέρνησις θὰ ζήταε γιὰ νὰ μαζώξῃ τ' ἀσκέρι του; .. παρακάλεσες τῶ Μισολογγιτῶνε θά 'θελε γιὰ ν' ῎ρχουνταν νὰ μᾶς γλυτώνῃ; .. μὰ τὸ ζωγοποιὸ τὸ Σταυρὸ, ὄχι γιατί ταν συγγενής μου, μὰ γιὰ τὴ ψυχοαλήθεια, σὰν ἄκουσα πῶς τὸν ξεβγάλαν, εἶπα, μάνα μου! μανούλα μου, πάει τώρα τὸ γένος ... ὅποιος θέλει ἂς μᾶς ξελασπώσῃ ἀπὸ 'κεῖ ποῦ οἱ καλαμαράδες μᾶς χαντάκωσανε.

— Ἔχει δίκαιον ἡ Κυρὰ Ρ ... πλὴν τώρα χίλια λόγια ἕνα ἄσπρο· νὰ ἴδωμεν πῶς θὰ εὐγοῦμεν ἀπὸ τὴν θέσιν ταύτην, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἂν βγοῦμαι; ἀμ ὅποιος βγῇ ἀπὸ 'δῶ μέσα ζωντανὸς, θὰ κάμῃ τὸ Χάρο νὰ σκυλιάσῃ ἀπὸ τὸ πεῖσμά του ....

— Φρικτὸν ψῦχος ἀπόψε, ἐτονθόρισεν εἰς τοὺς τρίζοντας ὀδόντας της ἡ Ἀνδρονίκη, τύπτουσα σταυροειδῶς τὰς παλάμας ἐπὶ τῶν ὤμων, ὅπως θερμανθῇ.

— Εἶναι ἀπὸ τὴν πεῖναν.. Λάβε τὴν κάπαν μου, Ἀνδρονίκη. Ἐγὼ αἰσθάνομαι καύσωνα ὑπερβολικὸν, εἶπεν ὁ μνηστὴρ αὐτῆς.

— Τί λέγεις! μὲ τοιαύτην κάπαν ἐγὼ τρέμω, καὶ σὺ θέλεις νὰ μείνῃς χωρὶς κάπαν! δὲν θὰ μ' εὕρῃς, βέβαια, τοσοῦτον ἀδιάκριτον, ὥστε νὰ τὴν δεχθῶ.

— Βαστᾶτε καθένας τὴν κάπα του κι' ἀφῆστε τζὴ μουσαφιριὲς, γιὰ νὰ μὴ ξεπαγιᾶστε· ἀμ σ' ἀφίνω 'γὼ, κερὰ, νὰ πάρῃς τοῦ καϋμένου τοῦ κουτζοῦ τὴ κάπα;

Ὁ Θρασύβουλος ἔρριψε πονετικὸν βλέμμα ἐπὶ τῆς Ἀνδρονίκης, καὶ ᾐσθάνθη μικρὰν ἀδημονίαν εἰς τὸν τραχὺ μὲν, πλὴν ἄκακον τρόπον τῆς Κυρᾶς Ρ....

Ἡ δυστυχὴς νέα; ἥτις πρὸ δέκα ἡμερῶν ἔπασχεν ὑπὸ τῶν μεγαλητέρων καθυστερήσεων τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, καὶ τῆς ὁποίας οἱ ὄνυχες, τὸ πρόσωπον καὶ τὰ χείλη ἦσαν μελανὰ ὑπὸ τοῦ ψύχους, ὠρθώθη.

— Πάρε τὴ δική μου τὴ κάπα, κερά· εἶπεν ὁ Λάμπρος.

— Κράτει τὴν κάπα σου, Γέρο Λάμπρο. Νομίζεις ὅτι κρυόνω περισσότερον ἀπὸ σέ; Ἠγέρθην μόνον διὰ νὰ φράξω τὰς χαραμίδας· ἐπειδὴ πρέπει νὰ ὑπάρχουν εἰς τὸ παράθυρον τοῦτο, ὅθεν ἐμβαίνει ὁ ἄνεμος.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἔσχισε τεμάχιον ἐκ τοῦ περιωμίου της, ὅπως φράξῃ τὰς χαραγάς.

— Θέλεις ν' ἀγροικήσῃς, ἀρχόντισσα, τὴ γνώμη μου; διέκοψεν ἡ κυρὰ Ρ..: ν' ἀφήσῃς τζὴ τρύπες ἀνοιχτές. Ἐδῶ κάθε παράθυρο ἔχει πετακόσιες, καὶ κάθε πόρτα χίλιες· 'φήκαμε κανάτι καὶ πόρτα ποῦ νὰ μὴ τὸ μαδήσωμε ἀπὸ μιὰ λουρίδα ξύλο γιὰ ν' ἀνάψουμε φωτιά; Θὰ ξεσκίσῃς ὅλα τὰ ροῦχα σου γιὰ νὰ φράξῃς, καὶ φραμὸ δὲ θά χουνε.

Ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐστάθη. Εἶχεν ὀρθωθῇ καὶ προσεποιεῖτο ὅτι ἤθελε νὰ φράξῃ ὀπήν τινα τοῦ παραθύρου, μόνον διὰ νὰ ὑποκρύψῃ τὴν φρικτὴν καταρρύγωσιν αὐτῆς, τὴν ὁποίαν φανερὰ ἔβλεπεν ὅτι καὶ ὁ Λάμπρος καὶ ὁ Θρασύβουλος προσεπάθουν διὰ τῶν καπότων των νὰ περιθάλψωσιν. Ἐπειδὴ ὅμως τοσοῦτον ἐπιμόνως τὰς ἀπεποιήθη, οὗτοι ἦσαν σκυθρωπότεροι, συλλυπούμενοι αὐτήν.

— Ἔχεις δίκαιον, Κυρὰ Ρ... γελῶσα προσπεποιημένως τώρα ἔκραξεν. Ἰδοὺ ὁ τρόπος νὰ θερμανθῶμεν. Βλέπεις ἐπάνω εἰς τὴν ὀροφὴν τὰς ἀράχνας ἐκείνας; ἐλθὲ νὰ ἴδωμεν ποία τὰς φθάνει.

— Ταμὰμ! θεονήστικη θὰ σοῦ πηδάω 'γὼ πάνου [redacted] βάνι· γιὰ κάθησαι, ἀρχόντισσα, καὶ μὴ γυρεύεις νὰ παίξουμε πειότερο ταμπουρά....

— Στάσου νὰ ἴδῃς, ἂν τὰς φθάνω, ἢ ὄχι· ἰδού.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐπήδησε, καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ τὴν ὀροφήν. Καθορῶσα τὴν φρικτὴν ἀποκαρδίωσιν τῶν ἄλλων, τὴν ἀληθῆ λιμοκτονίαν των· καὶ ἀποσκληρύνουσα τὴν καρδίαν, προσεπάθει διὰ βιαίας εὐθυμίας ν' ἀποδιώξῃ τῆς μνήμης τὴν θέσιν των.

— Δὲν θὰ ἐγγίσω τὴν φορὰν ταύτην ; καὶ πάλιν ἐπήδησε.

— Νὰ δοκιμάσω καὶ ἐγὼ μὲ τὸν ἕνα μου πόδα ; διέκοψεν ὁ Θρασύβουλος ἀστειευόμενος.

— Κὺρ Θρασυβούλη, ἐτρελλάθης; ἔκραξεν ἡ Κυρὰ Ρ...

— Βάνω στοίχημα, Κυρὰ, πῶς ἀπὸ τὸ σκαμνὶ πάνου νὰ πηδάῃς δὲν τὸ φθάνεις τὸ ταβάνι. Ὀρθούμενος εἶπε καὶ ὁ Λάμπρος πρὸς τὴν Σουλιώτιδα.

— Δὲν μπᾶς νὰ χαθῇς, φαφούτη Λάμπρο, ποῦ θὲς νὰ κουβεντιάζῃς μὲ μᾶς ταῖς εἰκοσιπεντάρες...

— Φαφούτης... μ' ἂν σοῦ βαστάει πηδᾷς μαζῇ μου.

— Μὲ σένα, Γερο-Λάμπρο ; ἀμ νὰ μοῦ τὰ κόψουν τὰ καλάμνια σὰν δὲ σὲ περνάω.

— Δὲν τὸν περνᾷς, Κυρὰ, τὸν Λάμπρον... τὸν εἶδον 'γὼ νὰ πηδήσῃ χαντάκι δεκατριῶν ποδῶν, ἐπίτηδες εἶπεν ἡ Ἀρκάς.

— Καὶ 'γὼ νομίζω πῶς δὲν τὸν περνᾷς, Κυρὰ Ρ... προσέθεσεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἔλα 'δῶ, παλιόγερε.

— Πήδαε πρώτη, Κερά.

— Νὰ, δὲ τ' ἄγγιξα... 'ς τὸ δεύτερο, εἶπε πηδῶσα.

— Τήρα καὶ μένα.

Ὁ Λάμπρος εἰς τὸ πήδημα αὐτοῦ ἀπολέσας τὴν ἰσοσταθμίαν ἀνετράπη εἰς τὸ ἔδαφος πλησίον τῆς γαλῆς, ἥτις ἀστραπηδὸν ἐτινάχθη καὶ ἔφυγεν.

Ἡ Κυρὰ Ρ... ἤρχισε νὰ καγχάζῃ· ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Θρασύβουλος ὁμοίως νὰ γελοῦν, καὶ τὸ κυνίδιον νὰ ὑλακτῇ.

Ὁ λιμὸς καὶ τὸ ψῦχος ἐλησμονήθησαν· ὡς παῖδες ἔπαιζον καὶ ἠστειεύοντο τὶς νὰ πηδήσῃ ὑψηλότερα, τὶς νὰ φθάσῃ τὴν ὀροφὴν, τὶς νὰ δράξῃ τὰς ἀράχνας.

Ὁ ἥλιος ἐπλησίαζε περὶ τὴν δύσιν του, ὅτε αἴφνης φρικτὸς βομβισμὸς ἠκούσθη, παρακολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν κλαγγισμῶν, ὡς ὁ οὐρανὸς νὰ ἠνοίχθη εἰς ὄμβρον ὑέλων. Αἱ ὄψεις πάντων ἀπεθειώθησαν.

— Τὶ εἶναι ; πρέπει νὰ ἔπεσε βόμβα εἰς τὴν πλησίον οἰκίαν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Βόμβα θὰ ἦναι... ὁ Κιουταχὴς ἐπλησίασε τὸ Μεσολόγγι... καλήτερα !... τώρα θὰ πολεμήσωμεν.. θάνατος ἢ ἐλευθερία, παρὰ ν' ἀποθάνωμεν τῆς πείνης, ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη.

Ὅλοι ἔδραμον εἰς τὰ ὅπλα. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ θύρα ἀνοίγεται, καὶ ὁ Δημήτριος Περδικουλέας καὶ ὁ Κάρλος ἄθυμοι καὶ ἀπηυδημένοι εἰσέρχονται.

— Κακὰ νέα, φίλοι μου! ἠκούσατε τὴν γαλλοαραβικὴν; ἔπεσεν εἰς τὴν ὄπισθεν συνοικίαν, καὶ ἐφόνευσε τέσσαρας· δύο γυναῖκας καὶ δύο ἄνδρας (α)· δὲν ἀφῆκεν ὕελον ἄθραυστον. Τοῦτο ἦτο τὸ σημεῖον τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἰβραήμη.

— Ὅλον τὸ Μεσολόγγι ἀνέβη εἰς τὰς βαθμίδας τῶν προμαχώνων καὶ θεωρεῖ τοὺς ἑλιγμοὺς τῶν Ἀράβων του. Ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ κρυονέρι... ὑελίζουν αἱ λόγχαι των. Ἔχουν καὶ μίαν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, ἥτις ἀκούεται ἕως ἐδῶ.

— Καλήτερα.. ὅσον περισσότεροι, τόσον ἀφθονωτέρα ἡ σφαγὴ καὶ ἡρωϊκώτερος ὁ θάνατος, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἔφερες τίποτε φαγί, Κάρλο;

— Προσέφερα τριακόσια γρόσια διὰ δύο ἄρτους· ἀλλὰ ποῦ νὰ τοὺς εὕρῃς... ἐζήτησα κρέας, ἀλλὰ ποῦ... οὔτε χόρτα δὲν εὗρον... ὄχι τριακόσια, ἀλλὰ καὶ χίλια ἐὰν δίδῃς δὲν εὑρίσκεις ψωμὶ σήμερον. Ὑπῆγα πρὸς αὐτὰς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὸν ταμίαν, τοὺς στρατηγοὺς.., ὁ κόσμος ὡς μύρμηκες εἶναι ἐκτὸς τῶν θυρῶν των, καὶ ζητοῦν τροφάς· ἀλλὰ ποῖος ἔχει νὰ τοῖς δώσῃ...

— Ἐμπρὸς, παιδιά· ἂς ὑπάγωμεν ἔξω... ἐγὼ μὲ τὸν ἕνα μου πόδα θὰ σᾶς ἀκολουθήσω καὶ θὰ πολεμήσω. Κάλλιον ἔξω παρ' ἐδῶ. Θὰ εὕρωμεν ἔξω κάτι νὰ φάγωμεν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἐγὼ καὶ ὁ Κάρλος θὰ μείνωμεν ὀλίγον ν' ἀναπαυθῶμεν, καὶ συντόμως σᾶς συναπαντῶμεν, εἶπεν ὁ Περδικουλέας.

Ἡ Ἀνδρονίκη προσεπάθησε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Θρασύβουλον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξέλθῃ ἔτι τῆς οἰκίας, πλὴν οὗτος ἐπέμεινεν. Ἐξῆλθον λοιπὸν ἅπαντες, ἐκτὸς τῶν δύο τελευταίων, καὶ διευθύνθησαν ἐπὶ τῶν προχωμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν συνηθροισμένοι καὶ οἱ λοιποὶ κάτοικοι.

ΚΕΦΑΛ. 47.

ΟΙ ΛΑΓΩΟΙ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

Μετὰ τῶν Ναυαρίνων τὴν παράδοσιν ὁ Ἰβραὴμ-πασᾶς, μὲ δέκα χιλιάδας Ἄραβας, προεχώρησεν εἰς Τρίπολιν, τὴν ὁποίαν εὗρεν ἀποτεφρωμένην ὑπὸ τῶν ἰδίων κατοίκων της. Μετέβη εἰς τὸ Ἄργος, τὸ ὁποῖον καὶ κατεπυρπόλησε, συγκρουσθεὶς εἰς τοὺς Μύλους μὲ ὄχι μικρὰν ἀπώλειαν μετὰ τοῦ Μακρ... καὶ Ὑψηλάντου. Ἰδὼν δὲ τὸ μάταιον τοῦ νὰ πολιορκήσῃ τὴν

(α) Φάβρ. σελ. 237.

Ναύπλίαν, ἔστρεψε τὰ ὅπλα του εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, Μεσσηνίαν καὶ Ἤλιδα. Τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου, ἀφοῦ εἰς Ναυαρίνους ἐπεβίβασεν ἐπὶ τοῦ στόλου του ὀκτὼ χιλιάδες τακτικὸν καὶ πεζικὸν καὶ χιλίους διακοσίους ἱππεῖς καὶ ἔστειλεν αὐτοὺς εἰς Μεσολόγγιον, οὗτος ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν, διέβη τὸν Ἀλφειὸν, μαχόμενος πρὸς ἑκατὸν μονόξυλα ἑλληνικὰ, ἅτινα καὶ ἔβλαψαν οὐκ ὀλίγον τὸ ἱππικόν του ἐντὸς τῶν ἑλῶν (α).

Εἰσήλασεν εἰς τὴν Ἤλιδα, τὴν γῆν τῶν Ὀλυμπίων οὐχὶ ὡς Ὀλυμπιονίκης, ἀλλὰ μὲ πῦρ καὶ σίδηρον ὡς αἱμοβόρος τίγρις. Ὁ Πύργος, ἡ Γαστούνη, ἡ Ἀνδραβίδα καὶ τὰ Λυκάνια ἐδοκίμασαν πρῶτα τῆς λύσσης του τὴν μανίαν. Τὰ ἀπετέφρωσεν, ἀνέσκαψε τὰς οἰνοφόρους πεδιάδας των καὶ τὰς ἐδενδροτόμησεν.

Ἡ Ἀχαΐα δὲν εὗρεν εἰς τοὺς Ἄραβας οὔτε τὸν στρατηγὸν Δάρια, οὔτε τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον. Ἐδοκίμασε καὶ αὕτη ὅσα οἱ τῆς Θεσπρωτίας καὶ τῶν Ἀκροκεραυνίων Ἀλβανοὶ εἰς τὴν πρώτην ἐπανάστασιν τοῦ 1769 δὲν ἔπραξαν. Ἐντεῦθεν ἐπὶ εἰκοσιτεσσάρων πλοίων μετέβη εἰς τὴν ἀπέναντι Αἰτωλίαν, καὶ ἐκεῖθεν διὰ ξηρᾶς ἀφίχθη συγχρόνως μὲ τὸν στόλον του καὶ τὸν ἀποβατικὸν στρατόν του ἄντικρυ τῆς πολυθρυλλήτου καθέδρας τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἡ φιλοδοξία τοῦ Αἰγυπτίου ἐθερμαίνετο καὶ ὑπὸ βαθυτάτης ζηλοτυπίας. Ἐπεθύμει νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον εἰς πεῖσμα τοῦ Βριόνη, Σκόδρα καὶ Κιουταχῆ, οἵτινες τὸ παρέστησαν ἀπόρθητον πρὸς τὸν Σουλτάνον. Δὲν ἐβιάζετο ποσῶς· εἶχε γνωρίσει ἀρκούντως τοὺς Ἕλληνας. Ὅθεν πρὶν ἐπιχειρισθῇ τι, πρῶτον ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ μακρόθεν τὰ ὀχυρώματα, τὰς τοποθεσίας, καὶ τὰ ἀμυντικά των μέσα. Ταυτοχρόνως παρηκολουθεῖτο καὶ ὑπὸ πολλῶν Εὐρωπαίων Μεντόρων. Εἶχε δὲ σπουδάσει καὶ αὐτὸς ὀλίγον τὴν στρατηγικὴν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Βογιὲ καὶ Λιβρὸν, καὶ τὸν συνταγματάρχην Σὰβ, τοὺς ὁποίους ὁ ἀντιβασιλεὺς πατήρ του δι' ἀδρῶν δαπανῶν κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του.

Ὁ Θρασύβουλος καὶ ἡ Ἀνδρονίκη εὗρον τὸ Μεσολόγγιον ὁλόκληρον ἐπὶ τῶν προμαχώνων ἐκείνων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐφαίνετο μακρὰν βολῆς ἡ ἀποβιβασμένη ἀραβικὴ στρατεία. Προεχώρουν ἐξ σημαιοφόροι πρῶτον, εἵποντο εἶτα αἱ κανονοστοιχίαι τοῦ πυροβολικοῦ, καὶ παρηκολούθουν αὐτὰς αἱ ἴλαι τοῦ ἱππικοῦ, καὶ τέλος ἤρχετο τὸ πεζικὸν κατ' οὐλαμοὺς (β).

Ἡ μουσικὴ, τὰ τύμπανα, τὸ ὁδοιπορικὸν αὐτῶν βῆμα, οἱ ἑλιγμοί των, αἱ πυκναί των φάλαγγες, ἡ στιλπνότης τῶν λογχῶν, καὶ ἡ λευκότης τῶν σταυρωτῶν λωρίων, ἀδύνατον νὰ κρύ-

(α) Γόρδων Τομ. Β'. σελ. 243.
(β) Φαβρ. σελ. 215.

ψωμεν ὅτι δὲν ἔκαμον ἀρκετὴν ἐντύπωσιν πρὸς τοὺς εὐζώνας Ῥουμελιώτας.

— Μωρὲ, οὔλ' οἱ ἀραπάδες φράγκεψαν; ἠρώτα εἷς.

— Ἆ! καὶ νά 'ρχουνταν ψίχα ψίχα κοντά μας 'ς τὰ λιθοτοίχια ἔτζι μαζωμένοι! ἔλεγεν ὁ ἕτερος.

— Ἀμ' σὰν 'βάλθηκε ἡ φραγκιὰ ὅλη νὰ μᾶς φάγῃ, μᾶς τρώγει... ἐγὼ 'λεγα νὰ φήσουνε τοῦρκο καὶ ρωμιὸ νὰ παλαίψῃ· προσέθεσεν ὁ τρίτος.

Γιοῦχα!... γιοῦχα!... γιοῦχα!... ἠκούσθησαν τότε αἱ φωναὶ τῶν Ἑλλήνων ὅλων, οἵτινες κρούοντες τὰς χεῖρας, καὶ ρίπτοντες τὰ καλύμματά των εἰς τὸν ἀέρα ἤρχισαν νὰ ἐμπαίζωσι τοὺς Ἄραβας.

— Δὲν ἔχει φόβον τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος πρός τινας, οἵτινες ἦσαν πλησίον του.

— Καὶ ποιὸς ἔχει χαμπέρι ἀπὸ τούτηνε τὴ φραγκαραπουρ γιὰ... δόσε ζαερέδες 'ς τὸ Μεσολόγγι καὶ τότε γλέπεις. Ξέρεις πῶς ἀπὸ προχτὲς τὸ βράδυ εἶμαι μὲ μόνο ἕνα κομμάτι πετζόλουρο; τὸ πετζόλουρο τοῦ τουφεκιοῦ μου τ' ἄλειψα μὲ ψίχα λάδι καὶ τό 'ψησα 'ς τὰ κάρβουνα, καὶ δ' αὐτὸ ἦτα τὸ γιόμα μου....

— Μηγαρεὶς, κουμπάρα, 'γὼ καὶ τὰ γυναικόπαιδά μου δὲ 'κάμαμε τὸ γιόμα μας σήμερα, εἶπεν ὑπερηφάνως μειδιῶν εἷς ἄλλος, μ' ἕνα κομμάτι φελὸ κιντισμένο μὲ κρεμμύδια καὶ τηγανισμένο κηρύξηγκο;

— Ἂν δὲ ρθῇ ὁ Μιαούλης μ' ἀλεῦρι, ἔχε γειὰ Μισολόγγι.

— Ἔχομεν καιρὸν ἀκόμη... αἱ εὐχαὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ θὰ εἰσακουσθῶσιν, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Τ' ἀσκέρι, Κὺρ Θρασυβούλη, ἄρχισε νὰ φεύγῃ· τὰ σύγνεφα μαυρίζουνε καὶ φοβᾶμαι βροχάλα· ἀμ νὰ πιστρέψουμε καὶ 'μεῖς προχοῦ νὰ πλακώσῃ τὸ σκοτάδι, εἶπεν ἡ Κυρὰ Ρ...

— Περίεργον! οἱ τουρκαλάδες νὰ μὴ ρίψωσιν ἄλλην βόμβαν.

— Μὲ τὴν μουσικήν των μ' ἔκαμαν καὶ ἐλησμόνησα τὴν πεῖναν... τώρα διόλου δὲν πεινῶ, εἶπεν ἡ Ἀρκάς.

— Ἐμένα ὅμως, ἀρχόντισσα, τὸ γνάντιο τὸ μάτι γρούλωσε σὰ τζῇ καρίδας· ὥμορφη καινούργια χρονιὰ θὰ κάμουμε αὔριο.

— Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ εὕρωμέν τι... Αὔριον πρώτη τοῦ ἔτους καὶ νὰ ἤμεθα χωρὶς τροφὴν; κακὴ ἀρχὴ διὰ τὸ νέον ἔτος....

Ἐπιστρέφοντες ἔκρουσαν κατὰ σειρὰν τὰς θύρας τῆς ἀγορᾶς, πλὴν οὐδὲν εὗρον. Πρέπει δὲ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἀφοῦ ἔφαγον τὰς καμήλους, ὄνους καὶ ἡμιόνους, ὁλόκληρον ἤδη τὸ Μεσολόγγιον ἐλιμοκτόνει (α). Ἂν δέ τινες εἶχον ζωοτ[redacted]

(α) Γόρδων Τόμ. Β'. σελ. 253.

κεκρυμμένας, ἐννοητέον ὅτι οὗτοι τὰς ἐπέκρυπτον ἔτι βαθύτερα, καὶ προσεποιοῦντο ὅτι δὲν εἶχον ποσῶς.

Ἐπανῆλθον οἴκαδε ἄθυμοι καὶ σιωπηλοί. Τὴν ἐννάτην τῆς νυκτὸς ἦτον ἤδη σκότος ψηλαφητόν. Ἕκαστος κατεκλίνθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐσυλλογίζετο.

— Κάρλε, ἄναψε ἓν κηρίον.

— Δὲν ὑπάρχει κηρίον οὔτε εἰς τὴν οἰκίαν μας, οὔτε εἰς ὅλον τὸ Μεσολόγγιον, εἶπεν ὁ Περδικουλέας.

— Χθὲς τὸ ἑσπέρας εἴχομεν ἀκόμη ἓν κομμάτι.

— Ἀπὸ χθὲς τὸ ἑσπέρας ἕως τώρα εἶναι εἰκοσιτέσσαρες ὧραι· καὶ ἓν κομμάτι κηρὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας ἄντικρυ εἰς πέντε πεινασμένα στόματα, δὲν δύναται βεβαίως πολὺ νὰ διαρκέσῃ, ἐπανέλαβεν ὁ Σπαρτιάτης.

Ἀναστεναγμὸς βαθὺς τότε ἐκ τοῦ στήθους ἑκάστου ἠκούσθη, καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν ἡ βαθυτέρα σιγὴ ἤρχισε νὰ βασιλεύῃ.

Ἐκάθηντο ἐν τῷ σκότει, ὅτε ἠκούσθη ὄμβρος συνωδευμένος ὑπὸ συνεχῶν ἀστραπῶν καὶ βροντῶν. Οἱ δὲ ἄνεμοι συνάμα μετὰ νυγμοῦ ἔδερον ἠχηρῶς τοὺς ὑέλους ἢ τὰ κεκολλημένα ἐπὶ τούτων τεμάχια χάρτου. Ἐκ τῶν παραθύρων, τὰ μὲν ἦσαν ἄνευ ὑέλων, διότι αἱ βόμβαι τοῦ ἐχθροῦ τοὺς εἶχον κατασυντρίψει, τὰ δὲ ἄνευ φύλλων, διότι οἱ ἴδιοι τὰ ἀπέσπασαν, ὅπως ἀνάψωσι πῦρ καὶ θερμανθῶσι, καὶ ἄλλων αἱ ὀπαὶ ἦσαν τοσοῦτον εὐρεῖς, ὥστε καὶ τὸ ὕδωρ καὶ ὁ ἀὴρ μετὰ συριγμοῦ εἰσήρχοντο διὰ τούτων.

— Τώρα θὰ γίνωμε σωστὲς παπαροῦνες, ἔκραξεν ἡ Κυρὰ Ρ... ἐγερθεῖσα ἐκ τοῦ μέρους ὅπου ἐκάθητο, διότι τὸ ὕδωρ ἔφθανεν αὐτήν.

— Τὶ διάβολο! εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, ὅθεν καὶ ἂν ϛρέψῃς εἶναι νερόν.

— Φαντάσου τὶ θὰ ἦναι οἱ ἄλλοι θάλαμοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἀφηρέσαμεν τὰ φύλλα τῶν παραθύρων. Θρασύβουλε, κάθησαι εἰς τὰ γόνατά μου, διὰ νὰ μὴ βραχῇ, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! ἡ πληγή σου, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ὄχι, φίλη, θὰ σταθῶ ὄρθιος.

— Ἀμ' κάλλια νὰ καίαμε, Κυρὰ, τὴν ὀξόπορτα, παρὰ τὸ κρεββάτι τ' ἀρρώστου. Ἐγὼ τ' ὄπα ὁ καϋμένος νὰ σχίσουμαι τὴν ὀξόπορτα νὰ τὴ κάμουμε ξύλα... ποιὸς κόταε νὰ 'μπαινε 'δῶ μέσα... τώρα εἰς τέτοιο χάλι ὁ κὺρ Θρασύβουλος καὶ νὰ μὴν ἔχῃ κρεββάτι οὔτε σκαμνὶ νὰ κάτζῃ... ἀκούστε, ἀδέλφια... Ἔ! Ἀδέλφια... πάρτε τ' ἅρματα 'ϛ τὴ ζώνη να μὴ βραχοῦνε... ποιὸς ξέρει... μπορεῖ ἀπόψε ὁ Ἰμπραήμης νὰ κάμῃ τὸ γιουροῦσι, εἶπεν ὁ Λάμπρος.

Μεγάλη ἀστραπὴ, ἥτις προηγήθη κεραυνοῦ φοβεροῦ, ἔρριψεν ἀρκετὸν φῶς ἐντὸς τοῦ δωματίου των, καὶ τότε μόνον διέκρινεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Ἦσαν ὄρθιοι, καὶ ἕκαστος προσεπάθει διὰ

τοῦ στιγμιαίου φωτὸς νὰ ἴδῃ εἰς ποῖον μέρος δὲν ὑπῆρχεν ὕδωρ ὅπως καταφύγῃ ἐκεῖ. Ὅλον ὅμως τὸ ἔδαφος ἦτον ὡς λίμνη, τὸ ὕδωρ εἶχε ποταμηδὸν εἰσδύσει δι' ἑνὸς τῶν παραθύρων, οὗτινος ἔλειπε τὸ ἓν ἐξώφυλλον· ὁμοίως ἔσταζε τὸ ὕδωρ καὶ διὰ τῆς χαλαρωμένης ὑπὸ τῶν σφαιρῶν ὀροφῆς.

— Μπά!... ἀμ τώρα νιόθω πῶς ἔγεινα παπί· λείπει τὸ κανάτι κειό, ποιὸς τὸ 'λάδωσε;

— Λείπει τὸ ἐξώφυλλον τοῦ παραθύρου· ποιὸς διάβολος τὸ ἀφήρεσεν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

Ἕκαστος ἀληθῶς ἠδύνατο νὰ ἴδῃ ὅτι εἰς ἓν τῶν μικρῶν ἐκείνων παραθύρων, τὰ ὁποῖα κατεσκεύαζον συνήθως πλησίον τῆς ὀροφῆς, δηλ: μεταξὺ τῶν συνήθων παραθύρων τῆς αἰθούσης, ὅπως τὸ φῶς πίπτῃ ὑπὸ ὀξυτέραν γωνίαν καὶ φωτίζῃ κάλλιον τὸν θάλαμον, δὲν ὑπῆρχε τὸ ἐξώφυλλον.

— Ἀμ' τώρα νιόθω γιατὶ γενήκαμε σὰν μουσκεμμένα φίκια, εἶπε καὶ ὁ Λάμπρος.

— Ποῦ εἶναι ὁ Κάρλος;... Κάρλε!...

— Δὲν εἶναι ἐδῶ, ἀπεκρίθη ὁ Περδικουλέας.

— Ποῦ ὑπῆγε;

— Τὸν ἔστειλα νὰ περιέλθῃ τὸ Μεσολόγγι διὰ νὰ εὕρῃ κάτι τι νὰ φάγωμεν. Ἄλλως κινδυνεύομεν ν' ἀποθάνωμεν τῆς πείνης.

— Ταμάμ! ἐμεῖς δὲν ἀφήκαμαν ἄκρουστο θυρὶ μὲ τὸ χρυσάφι 's τὸ χέρι, καὶ οὔτε κρομμυδότζοφλο μπορέσαμε νὰ βροῦμε, και ὁ Οὐγγαρέζος μὲ τὸ οὐγγαρέζικό του κεφάλι, καὶ τὴν οὐγγαρέζική του γλῶσσα θὰ βρῇ τώρα.

— Μὴ τὸ λέγῃς, Κυρὰ Ρ... ποῦ ἠξεύρεις...

— Πόσον φρικτὴ νύξ!.. ἄλλη ἀστραπή... ἄλλος κεραυνός, ἐτρυθόρισεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ὁ Ἰμπραήμης καμμιὰ τέχνη θὰ 'χῃ νὰ σύρῃ τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Οὐρανοῦ... ποτὲ δὲν ἐνθυμοῦμαι τοιαύτην νύκτα.... Τί ἔχει νὰ κάμῃ ἐμπρός της ἐκείνη τοῦ Δραγατζανιοῦ!

— Ὁ Χριστός μας, καπετάνιε, γρωνίζει πῶς δὲν ἔχουμε φωτιά, καὶ μᾶς φέγγει, εἶπεν ὁ Λάμπρος γελῶν. Ἐγώ, ἀδέρφια, δὲ κάθουμαι πιὰ μέσα... πάω ὡς ὄξου 's ταῖς τάμπιες μὲ τὰ παλληκάρια. Ἡ ἀραπουριά, θαῤῥῶ, θὰ κάμῃ γιουροῦσι σὲ τέτοια σκυλονυχτιά.

— Μεῖνε 'δῶ... ποῦ θὰ ὑπάγῃς τώρα... δὲν εἶναι νὺξ καὶ διὰ τοὺς Ἀράπιδες; Δὲν ἀφίνουν τὰς σκηνάς των τοιαύτην ὥραν· διότι δὲν εἶναι συνειθισμένοι οὔτε εἰς τὴν βροχήν, οὔτε εἰς τὸ ψῦχος, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἀκούω βήματα κάτω, θὰ ἦλθεν ὁ Κάρλος· Κάρλε, εἶσαι σύ; ἠρώτησεν ὁ Περδικουλέας.

— Μανούλα μου!... ὁ χάχας ὁ Οὐγγαρέζος μὲ [redacted] χέρια θὰ γύρισε, ἐσάρκασεν ἡ Κυρὰ Ρ...

— Τί μ' ἔφερες, μπάρμπα Κάρλο; ἠρώτησεν ὁ Λάμπρος.

— Ἕνα λαγὼ ψημένο εἰς τὸ φοῦρνο μὲ τὰ κρομμυδάκια.

— Λαγὼ ψημένο μὲ τὰ κρομμυδάκια!...οὐφ... μωρὲ καλὰ λέγει ὁ Κάρλος! ἐμύρισε ὅλο τὸ σπῆτι, ἔκραξεν ἡ Σουλιῶτις.

— Τὶ μυρωδιά!!..

— Λαγὼς μὲ τὰ κρομμυδάκια!...

— Ζήτω ὁ Κάρλος! εὖγε, Κάρλε μου! ποῦ τὸν ἔπιασες Κάρλε; εἶπεν ὁ Περδικουλέας γελῶν ἐν τῷ σκότει.

— Τὸν ἠγόρασα σωστὰ διακόσια γρόσια!

— Ποῦ; ἀξίζεις τὸν κόσμον ὅλον.

— Ὑπῆγα καὶ παρεφύλαξα εἰς τὴν μεγάλην πύλην τοῦ κάστρου· καὶ ἐκεῖ ὅπου εἰς τὸ σκότος πολλοὶ χωρικοὶ, ἀπὸ ἐκείνους ὅπου ἔχει ὁ Κιουταχῆς καὶ τοῦ σκάπτουν τὰ ταμπούρια, ἔφυγον καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἦτον καὶ ἕνας, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸν λαγὼ τοῦτον. Τὸν εἶχε πιάσει ζωντανὸν εἰς τὴν φωλιάν του· δὲν ἐγνώριζεν ὁ καϋμένος ὁ χωρικὸς τὴν πεῖναν τοῦ Μεσολογγιοῦ, καὶ ἅμα τοῦ ἔδειξα τὰ διακόσια γρόσια, τὸν δίδει ἢ δὲν τὸν δίδει....

— Ζήτω καὶ πάλιν ὁ Κάρλος!.. Ζήτω!...

— Οὐγγαρέζος, καὶ πάλι Οὐγγαρέζος... ἔκραξεν ἡ Κυρὰ Ρ... Ἀμ ποὔχει ποτὲ ὁ Ῥωμνιὸς τὴ πομονὴ καὶ τὸ φλέμμα τοῦ Οὐγγαρέζου!.. σὰν ζαγάρι πῆγε καὶ παραμόνεψε ὄξου ἀπὸ τὴ τρούπα ὥς που τὸν ἔπιακε... ἀφερὶμ, Καρλούλη! χαρὰ 'ς τὴ μάνα ποῦ σ' ἐγέννησε, Καρλούλη!.. ἀφερὴμ! ἀκοὺς 'κεῖ σὲ τέτοια πῆνα νὰ σ' ὥρτη 'ς τὴ μύτη κοντὰ λαγὼς φουρνοψημένος!.. μ' ὥρχεται μιὰ χαψιὰ νὰ τονὲ κάμω!... προσέθεσεν ἡ Κυρὰ Ρ... ἥτις ἐψηλάφιζεν ἐν τῷ σκότει διὰ νὰ εὕρῃ τὸν Κάρλον.

— Ἀκοῦστε, ἀδέλφια... νὰ τὸν μοιράσουμε σὰν σταυραδέρφια, καὶ μὲ οἰκονομία, γιὰ νά 'χουμε δυὸ μέρες νὰ τρῶμε· ποιὸς θὰ τὸν κόψῃ; εἶπεν ὁ γέρων ἁρματωλός.

— Δός τον τῆς κυρᾶς νὰ τὸν κόψῃ, Καρλούλη· ἡ ἀφεντιά της μόνο ἀγροικάει τὸ δίκιο τοῦ καθένα,... κάτζετε κάτω, σταυραδέρφια καὶ ἡ μυρωδιὰ μοῦ βούρλισε τὴ μύτη· λεχοῦσα νά μουνα τέτοιο κακὸ ἡ κοιλιά μου δὲ πάθαινε, ἐπανέλαβεν ἡ Σουλιῶτις.

— Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ καθήσωμεν εἰς τὰ νερὰ.. ὄρθιοι πλέον πρέπει νὰ τὸν μοιράσωμεν. Δὸς τὸν ταυλὰ τῆς ἀρχόντισσας Ἀνδρονίκης, Κάρλε, καὶ ὕπαγε νὰ φέρῃς ἓν μαχαῖρι, εἶπεν ὁ Δημήτριος Περδικουλέας.

— Μαχαῖρι,.. ζητάεις, κουμπαρούλη, ψύλλους 'ς τ' ἄχυρα... μαχαῖρι! φόρα τὸ γιαταγάνι, Λάμπρο· μαχαῖρι... ὄχι νὰ μὴ θὲς καὶ πηροῦνι τέτοιαις ὥραις, ἀνυπομόνως ἔκραξεν ἡ Κυρὰ Ρ....

Ὁ Λάμπρος, τῳόντι, διὰ τοῦ ἀγχιστόμου ἀκινάκου του διεμέλισεν εἰς τεμάχια πολλὰ τὸν λαγώ. Ἡ δὲ Ἀνδρονίκη διὰ τῆς

πλάστιγγος τῆς Θέμιδος τὸν διένειμε πρὸς τοὺς συντρόφους της.

Ἡ σιγὴ ἐπανῆλθεν, ὁ ὄμβρος ἡμιέπαυσε, τὸ δὲ σκότος ἦτον ἔτι πυκνότερον· καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐτάραττε τὴν ἀγρίαν εὐωχίαν των, ἢ οἱ συμμιγεῖς κρότοι τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ τὸ μάσσημά των.

— Μοῦργο ... νὰ καὶ σὺ τοῦτο τὸ κοκκαλάκι .. ποῦ εἶναι ἡ Ψιψίκα ; ψι ψι ψι ... ἔκραξεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ναὶ ... Ψιψίκα ζητεῖς τοιαύτην ὥραν, καὶ εἰς τόσα νερὰ, εἶπεν ὁ Περδικουλέας, ὠθήσας τὸν Κάρλον.

— Μὲ τέτοια βροχὴ ἡ Ψιψίκα θὰ 'πήδησε, ἀφέντη, πάνω εἰς τὸ ταβάνι νὰ βρῇ κανένα ποντίκι νὰ φάγῃ, εἶπεν ὁ Κάρλος, ἀντωθήσας τὸν Σπαρτιάτην ὡς νὰ τὸν ἐννόησε.

— Ζαχαροκάλαμο, ., μελισσόβεργα ., κηρόπητα .. ὅ,τι κι' ἂν πῇς ἀξίζουν τὰ γλυκά του κοκαλάκκια .. ἀφερὴμ, Καρλούλη, μπακλαβογεννημένε! .. ἀφερὴμ, ὅ,τι πεῖς ἀξίζεις! .. χαρὰ 'ς τὴ γυναῖκα ποῦ θὰ σὲ κάμῃ στέφανό της ! .. εἶναι ζιαφέτι ποῦ νὰ τρώγ' ἡ μάννα καὶ τοῦ παιδιοῦ νὰ μὴ δόνῃ ... ἔλεγεν ἡ Κυρὰ Ρ ... τῆς ὁποίας ἡ εὐθυμία ἐπανήρχετο σὺν τῷ γεύματι.

— ψι ψι ψι ... Ψιψίκα .. Ψιψίκα .. ὑψηλοφώνως ἔκραξε πάλιν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἂν τὴ πιάσῃς ... ἐὰν ἦτον εἰς τὴν ὀροφὴν τῆς οἰκίας, ὅταν ἔπεσεν ἡ βόμβα, θὰ ἔφυγεν ἐκ τοῦ τρόμου της ἔξω καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, προσέθεσεν ὁ Περδικουλέας, νέαν ὤθησιν δώσας πρὸς τὸν Οὔγγρον.

— Δὲν ἠξεύρω ἂν ἦναι ὡς ἐκ τῆς πείνης, πλὴν ποτὲ δὲν ἐγεύθην ὡραιότερον κρέας, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Μὰ πότε τὸν ἔψησες, Κάρλο, καὶ μὲ τὶ βούτυρο ; .. ἠρώτησεν ὁ Λάμπρος.

— 'Σ τὸ φοῦρνο τὸν ἔψησα ... ὅσο γιὰ βούτυρο ηὗρα ... Προσκολλήσας δὲ τὸ στόμα εἰς τὸ οὖς τοῦ Περδικουλέα προσέθεσε, τρία ἀλειμματοκηρία ἐπῆρεν αὐτὸς ὁ Μισολογγίτικος λαγώς. Τὸ φύλλο τοῦ παραθύρου δὲν ἤρκεσε διὰ τὴν φωτιὰν, καὶ ἠναγκάσθην νὰ πάρω μίαν μεγάλην σανίδα ἀπὸ τὴν ςέγην τοῦ πλαγινοῦ θαλάμου .. ἡ βροχὴ ἐκεῖ πρέπει νά 'καμε λίμνην.

— Γειά σας, χαρά σας, Μπεΐδες, καλοί μου τζελεπίδες. Θέτε φαγὶ, θέτε πιοτὸ, θέτε ψηλὸ τραγοῦδι ; Σκλάβες τουρκῶ μὴ ζήσουμε. παιδιάμ' ἀγκαλιαστῆτε Ἰααααὰ ... ἔκραξεν εὐθυμώτατα ἡ Κυρὰ Ρ ...

— Τὶ ἔκαμες τὴν προβιά του, Κάρλο ; ἠρώτησεν ὁ Λάμπρος.

— Τὴν ἄφηκα τοῦ φουρνάρη.

— Τοῦ φουρνάρη ! ! .. πολλὴ μωρία ... ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σκοῦφος, κάθισμα, κοντογοῦνι, τόσα πράγματα .. εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Δὲν ἤθελεν ἄλλως νὰ μοῦ ψήσῃ τὸν λαγώ.

— Αὐτὸ ἀλλάζει....

— Προβιὰ σὲ τέτοιαις ὥραις θωράεις, ἀρχόντισσα!.. φέρνε, Καρλούλη, ἕνα λαγὼ κάθε μέρα, καὶ ὄχι προβιὰ, μὰ καὶ τ' αὐτιά του χάριζε τοῦ φούρναρη, καγχάζουσα εὐθύμως διέκοψεν πάλιν ἡ Σουλιῶτις.

— Ἀκούσετε, ἄρχοντες καὶ ἀρχόντισσες! ἔχω νὰ προτείνω κάτι πολὺ σπουδαῖον, εἶπεν ὁ Κάρλος.

— Λέγε, Καρλούλη, λέγε, νεμτζάκο μου!

— Σιωπή! εὐταξία!...

— Ἐπειδὴ ἔμεινεν ὁ ἥμισυς περίπου λαγὼς εἰς τὸ ταψὶ, προτείνω ἡ ἀρχόντισσα Ἀνδρονίκη νὰ τὸν κλειδώσῃ μέσα εἰς τὸ ἁρμάρι, καὶ μόνον αὔριον τοιαύτην ὥραν νὰ ἀϊβασιλιάσωμεν τὸ 1826. Ἔχει δὲ ὁ Θεὸς διὰ τὰ παρακάτω.

— Ἄριστα! εὖγε! καλὰ λέγει ὁ Κάρλος, συγχρόνως ἐφώναξαν καὶ οἱ λοιποί.

— Ἡ κουτρούλα σου πῶς κατεβάζει τόση σοφία δὲ τὸ πίστευγα, Καρλούλη. Γειά σου, λεβέντη τζῆ Νεμτζιᾶς! Γειά σου, προξενολοημένε! μάτι νὰ μὴ σὲ βασκανίσῃ! Σύρε καὶ σὺ κουτο-Λάμπρο μ' ὅλα σου τὰ γεράματα νὰ μετρηθῇς μπροστά του. Τέσσαρα μερονύχτια νὰ ψηλορώτας καὶ νὰ ψηλορωτάγῃς τὸ Μισολόγγι καὶ νὰ χάλευες τ' ἀργαστήρια του, ὄχι λαγὼ, μὰ καὶ γάτο δὲ θὰ 'φερνες.

— Καλὴ νύχτα, Κερὰ μάννα· ἀπὸ τὸ ζιαφέτι δὲ ξέρεις πιὰ τὶ σκούζεις, εἶπεν ὁ ἁρματωλὸς ὀλίγον θυμοειδῶς.

— Κερὰ μάννα!! βγῆκε καὶ ὁ διακονιάρης, ἡ καρακάξα ὁ φαφουτο-Λάμπρος νὰ μᾶς κράξῃ, κερὰ μάννα. Ἄϊντε, καϋμένο Μισολόγγι... ποῦ ἀκόμη θὰ μᾶς καταντήσῃς! ἀγροίκα 'δ' ἀρχόντισσα Ἀρκαδινή... ἐμᾶς τζῆ νυφάδες τζῆ Λιάκουρας, τζῆ φεγγαροπρόσωπες ποῦ καὶ τὰ λιθάρια τρέχανε 'ς τὴ μποδιά μας, ἦρτε μιὰ γιαουρτοκαρδάρα σὰν τὸ Λάμπρο νὰ μᾶς κράζῃ, κερὰ μαννάδες.

Οἱ γέλωτες ἔγειναν ὑψηλότεροι, ἡ δὲ Σουλιῶτης ψάλλουσα τὸν "Αϊ Βασίλι τῆς Καισαρείας καὶ καληνυκτίζουσα, προσέθεσε μετ' ἀναστεναγμοῦ βαθυτάτου.

— Καϋμένα μου νιάτα! ἄλλους τρεῖς μῆνας 'ς τὸ Μισολόγγι μέσα, καὶ θὰ φαίνωμαι σὰν τριαντάρα (καὶ ὅμως ἦτο σχεδὸν τεσσαράκοντα).

Ἐξηπλώθη μετ' ὀλίγον ἕκαστος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ἐκοιμήθη ὅπως ἠδυνήθη ἐν πλήρει ὑγρασίᾳ καὶ ψύχει.

ΚΕΦΑΛ. 48.

ΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ.

Ἐκ τοῦ πενιχροῦ κατοικητηρίου τοῦ Θρασυβούλου καὶ τῆς Ἀνδρονίκης ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ σκηνὴν τοῦ Ἰβραὴμ-πασᾶ. Ἠδύνατό τις νὰ τὴν διακρίνῃ μακρόθεν ἐκ τοῦ πρασίνου χρώματός της καὶ τῆς ἀκτινοβολούσης μεγάλης χρυσῆς σφαίρας ἐπὶ τῆς πυραμοειδοῦς κορυφῆς της. Ἦτον ἐκτεταμένη, καὶ ἐχωρίζετο εἰς πολλὰ παρασκήνια εςρωμένα καὶ συσκευασμένα μὲ περσικοὺς τάπητας, αὐλαίας ἐκ πλουσίων λαχωρίων, μεταξωτὰ ὑφάσματα, ἀνάκλιντρα μὲ δέρματα ἀφρικανῶν λεόντων (α), καὶ πολλὰ ἀργυρᾶ σκεύη. Μ' ὅλον ὅτι ὁ Αἰγύπτιος Σατράπης καθ' ὅλας τὰς ἄλλας ἐκδρομάς του εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον, Ἀραβίαν, Συρίαν καὶ Πελοπόννησον εἶχε δείξει, τῳόντι, τὴν λιτότητα τοῦ Ἀγησιλάου, ἐνταῦθα εἴτε πρὸς κατάπληξιν τῶν πολιορκουμένων, εἴτε ἐπιδείξεως χάριν πρὸς τοὺς Χοσρὲφ καὶ Κιουταχὴν, ἦλθε μὲ τοῦ Φαρναβάζου καὶ Ἀρταβάνου τὴν πολυτέλειαν. Εἶχε καὶ τὴν ἀπαίτησιν νὰ ὀνομάζεται πεπολιτισμένος, δηλ: ὅτι ἐδιδάχθη τὸν πολιτισμὸν τῶν Γάλλων· καὶ ὡς ἐκ τούτου περιεστοιχεῖτο ὑπὸ πολλῶν ἐπωμιδοφόρων τυχοδιωκτῶν καὶ ἐξωμοτῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦτον ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς.

Ὁ Βάρθακας, τῳόντι, ὁ ὁμιλῶν τοσοῦτον εὐφραδῶς τὴν γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν ἔγεινεν ὁ ἐπιστήθιος τοῦ Ἰβραήμη. Καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην ἐντὸς τῆς Στρατάρχίδος σκηνῆς, ἀδύνατον οὗτος νὰ μὴ ῥίψῃ ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς μικτῆς συναναστροφῆς των.

Ὁ Κιουταχὴ-πασᾶς καὶ ὁ Τοπὰλ-Χοσρὲφ μετὰ τῶν γενιτζαροενδεδυμένων ὑπαλλήλων καὶ ὑπουργῶν των ἐξ ἑνὸς, καὶ ὁ Ἰμβραὴμ καὶ Ἀρναοὺτ μετὰ τῶν εὐρωπαιοενδεδυμένων ἐξ ἄλλου, καπνίζοντες, καὶ ὑψηλῇ τῇ φωνῇ συνερίζοντο περὶ τοῦ τρόπου τῆς προσβολῆς τοῦ φοβεροῦ Μεσολογγίου, καὶ λίαν ἀντεφέροντο.

— Οἱ Μεσολογγῖται τὴν στιγμὴν ταύτην κατὰ τὰς πληροφορίας, ἃς ἔχω, ἔλεγεν ὁ Κιουταχὴς, λιμοκτονοῦν· δὲν ἔχουν καὶ πολεμεφόδια. Ὅθεν πρέπει ἀμέσως νὰ κάμωμεν γενικὴν ἔφοδον, καὶ ἐντὸς δέκα λεπτῶν τὸ Μεσολόγγι εἶναι εἰς χεῖράς μας.

— Καὶ ἐγὼ φρονῶ, προσέθεσεν ὁ ναύαρχος, ὅτι τώρα ὅπου ἀπεδίωξα τὸν ἑλληνικὸν στόλον καὶ ἐκαθάρισα τὸν κο[illegible]κὸν κόλπον ἀπὸ τὰ πυρπόλα καὶ φορτηγά των, καὶ δὲν ἔμει-

(α) Γόρδων τομ. Β' σελ. 223—224· Γκρὴν σελ. 250.

νεν οὐδεμία πλέον ἐλπὶς πρὸς αὐτοὺς τροφῶν, τώρα εἶναι ὁ καιρὸς τῆς προσβολῆς. Πρῶτον εἷς καλὸς βομβαρδισμὸς δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, καὶ ἔπειτα νὰ γείνῃ ἡ ἔφοδος. Τί λέγετε καὶ ὑμεῖς, ἐξοχώτατε Ἀρναούτ-πασᾶ; Νομίζω ὅτι συμφωνεῖτε μὲ τὴν ἰδέαν μας.

— Τὸ σχέδιόν σας, μεγαλόψυχοι καὶ ἀρειμάνιοι Πασάδες, ἀληθῶς εἶναι τὸ καλλίτερον, βραδέως καὶ μετὰ φλέγματος ὡς καὶ ἐθιμοταξίας ὑποκλινοῦς ἀπεκρίθη ὁ Βάρθακας. Εἶναι τὸ καλλίτερον, καὶ τὰ γενναῖα στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου ἀναμφιβόλως δὲν θὰ τύχουν εὐκαιρίας καταλληλοτέρας νὰ δείξουν τὸ ἀτρόμητον αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ ἐνταῦθα μηχανικοὶ καὶ ἐπιτελεῖς Εὐρωπαῖοι, δείξας τοὺς λοιποὺς τυχοδιώκτας, λέγουν ὅτι ὁ ἔνδοξος Βονοπάρτης συνείθιζε νὰ λέγῃ, ὅτι εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ὅσον ἀξίζει μία νίκη διὰ στρατηγήματος καὶ ἄνευ χύσεως αἵματος ἀνθρωπίνου, δὲν ἀξίζουν δέκα διὰ τῆς ἀνδρίας καὶ σφαγῆς ἀποκτηθεῖσαι. Καὶ ἐπειδὴ, ὡς εἶσθε καὶ εἴμεθα πληροφορημένοι, οἱ Μεσολογγῖται δὲν ἔχουν τροφὰς, θὰ πολεμήσουν ὡς πειναλέοι λέοντες, θ' ἀντικρούσουν τὴν ἔφοδόν μας διὰ μιᾶς ἐξόδου γενικῆς ὑπὸ τῶν πυροβόλων των τὴν ὑπεράσπισιν, θὰ ἔλθωμεν εἰς χεῖρας, καὶ ἡ νίκη θὰ φιλονεικηθῇ πεισματωδέστατα. Κάλλιον λοιπὸν νὰ τοὺς ἀποκλείσωμεν περισσότερον, νὰ σφίξωμεν στενώτερα τὸν περιορισμόν των, καὶ νὰ τοὺς ἀφήσωμεν νὰ ψοφήσουν τῆς πείνης, καὶ οὕτω νὰ εἰσέλθωμεν ἀταράχως καὶ ἀναιμωτὶ εἰς τὸ φοβερὸν τοῦτο Μεσολόγγιον. Αὕτη εἶναι ἡ ἰδέα μου, ἢ μᾶλλον ἡ ἰδέα τῶν σοφῶν τούτων τῆς Εὐρώπης ἀνδρῶν. Πλὴν πάλιν καὶ ὑμεῖς γνωρίζετε κάλλιον, καὶ πράξετε ὅπως θούλεσθε.

— Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς ὁμιλεῖ ὡς ὁ ἴδιος Βοναπάρτης, εἶπεν ὁ Ἰβραήμης λακωνικώτατα καὶ ἀποτόμως.

Ὁ δὲ Κιουταχῆς καὶ Τοπάλης, οἵτινες ἐμίσουν τὸν Ἄραβα ἡγεμόνα, καὶ ἐζήτουν, ὥστε τὸ ἀγέρωχον αὐτοῦ νὰ κατασυντριβῇ ὁμοίως διὰ μιᾶς ἐφόδου ἐπὶ τῶν προμαχώνων τοῦ Μεσολογγίου, ἀντήλλαξαν βλέμματα μεστὰ ἀδημονίας κατὰ τοῦ Βάρθακα.

— Καὶ ἂν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος φθάσῃ αὔριον πάλιν ἰσχυρότερος καὶ διαλύσῃ τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν, τίς εἶναι ὁ αἴτιος τῆς ἀποτυχίας; ἠρώτησεν ὁ Τοπὰλ ξηρῶς καὶ σοβαρῶς.

— Ἠμπορεῖ ποτε ὁ στόλος τῶν δούλων τούτων νὰ ἦναι ἰσχυρότερος τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ, τοῦ Αἰγυπτίου, τοῦ Ἀλγερινοῦ καὶ Τυνησαίου, οἵτινες φράττουν τὴν εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ; εἶπεν ὁ Ἰβραήμης.

— Ἐξοχώτατε! ὡς πρὸς τοῦτο ἂς ἀποκριθῇ ἡ ἐξοχότης του ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ὅστις ἐκ τοῦ πλησίον ἐγνώρισεν τὸν Κανάρην, καὶ ὅ,τι ἤκουσεν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἰδίου Κανάρη ὅτι

περιμένουν ὅσον οὔπω νὰ φθάσουν τριακόσια πυρπόλα ἐκ τῆς Εὐρώπης. Τὸ κατ' ἐμὲ γνωρίζω τοῦτο, ὅτι, ἐκτὸς τοῦ Κανάρη τώρα ἔχομεν καὶ ἕνα Μιαούλην, καὶ ἕνα Πιπῖνον, καὶ ἕνα Στακτούρην ὄχι χειροτέρους του. Ἐξοχώτατοί μου! νὰ μὴ τὰ πολυλογοῦμεν, ὁ πόλεμος τῆς θαλάσσης τὴν σήμερον δὲν συνίσταται πλέον εἰς τὰ πυροβόλα, οὔτε εἰς τὰ ἱστία· ἀλλ' εἰς τὰ πυρπόλα. Ὁ Γκιαούρης ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ κολλᾷ ἐπάνω σου ἓν κατραμωμένον καράβι, καὶ ὡς λαμπάδα σὲ ἀνάπτει. Ποῖος ναύτης πλέον ἀκούει τὰ διατάγματά σου; Ἄλλοι πίπτουν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἄλλοι ἀναβαίνουν εἰς τοὺς ἱστούς. Σᾶς ὁμιλῶ ἐκ πείρας, διότι ἐγὼ γνωρίζω εἰς τὴν ἔξω τῆς Ἄνδρου ναυμαχίαν, ὅταν ἡ λαμπρά μου ναυαρχὶς ἐπήδησεν εἰς τὸν ἀέρα· ἐγὼ γνωρίζω πῶς διεξέφυγον. Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. Ὑμεῖς, ἐξοχώτατε Ἀρναοὺτ-πασᾶ, ὅστις προτείνετε νὰ συσφίξωμεν περισσότερον τὸν ἀποκλεισμὸν, ἔρχεσθε ἐντὸς τῆς ναυαρχίδος μου νὰ μὲ βοηθήσητε κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἐὰν τυχὸν ἐπανέλθῃ ἰσχυρώτερος;

— Ἐὰν δὲν ἤμην ἀναγκαῖος πρὸς τὴν ὑψηλότητά του, διατὶ ὄχι;..... μὲ γνωρίζετε ὅτι δὲν φοβοῦμαι τοὺς Γκιαούριδες. Καὶ νομίζω νὰ τὸ ἔδειξα καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον Κανάρην. Τὸ ἐπαναλαμβάνω, ὅτι, ἂν δὲν ἐπρόκειτο μετὰ τῶν εὐφυεστάτων ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας ἐνταῦθα νὰ διοργανίσωμεν στρατηγικά τινα καὶ μηχανικὰ σχέδια, δι' ὧν ἓν πρωῒ νὰ ἔχωμεν τὸ Μεσολόγγι εἰς χεῖράς μας, ἤθελον ὁ ἴδιος πλοιαρχεύσει ἓν πυρπόλον καὶ διώξει τὸν ναύαρχον Ἕλληνα.

Ὁ δειλὸς Τοπὰλ ὑπὸ τὸ κράτος τοσαύτης ἀγυρτείας ἔνευσεν εἰς τὰ κάτω ἄνευ ἄλλης ἀντιλογίας.

— Ἐπειδὴ τὰ πυροβόλα καὶ οἱ ὅλμοι μου, ἅπερ ὁ Βιβὰλ ἀγᾶς (α), ἀπεβίβασεν εἰς κρυονέρι, εἶπεν ὁ Ἰβραὴμ, ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δύνανται νὰ μετακομισθῶσιν ἐνταῦθα ἕνεκα τῆς πλημμύρας τοῦ Εὐήνου, φρονῶ ὅτι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ βομβαρδισμοῦ μας εἶναι καλὸν νὰ στείλωμεν μίαν πρεσβείαν ν' ἀπαιτήσωμεν τὰς κλεῖς καὶ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως παρὰ τῶν Μεσολογγιτῶν. Ἐὰν ἀποῤῥίψουν τὰς προτάσεις μας, εἰς δεύτερον συμβούλιον ἀποφασίζομεν ἐὰν πρέπῃ νὰ ἐνεργήσωμεν τὴν ἔφοδον, ἢ ὄχι.

Ὁμοφώνως ἅπαντες ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ Ἰβραήμη. Ὁ δὲ Ἀρναοὺτ καὶ τέσσαρες ἄλλοι διωρίσθησαν τῆς πρεσβείας μέλη.

Τῳόντι, τὴν ἐπαύριον 1ην τοῦ ἔτους 1826, ἡ πρεσβεία αὕτη φέρουσα τὴν σημαίαν τῆς ἀνακωχῆς εἰσῆλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

(α) Γόρδων, Τόμ. Β'., σελ. 248

ΚΕΦΑΛ. 49.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑΣ.

Ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐφαίνετο ὅτι συνῆψε τὴν εἰρήνην μετὰ τῆς γῆς. Οὔτε διὰ τοῦ ὄμβρου της πλέον τὴν ἔλουεν, οὔτε διὰ τῶν ὑετῶν της τὴν ἔδερε. Τοὐναντίον, πρὸς ἀποζημίωσιν τῆς καταχθονίου νυκτός της ἀνέτειλε τὸν ἥλιον χλιαρὸν, εὐάρεστον, ὅμοιον κατὰ τὰ χρώματα μὲ τὸ βόρειον σέλας.

Συντόμως οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν καί τινες διεσπαρμένοι πυροβολισμοὶ προσεκάλουν ἐν τῇ ἀγορᾷ τοὺς κατοίκους τῆς πρωτευούσης τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, μὲ τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, εἶχε φθάσει ὡς ἡ ἀθώα περιστερὰ εἰς τὴν κιβωτὸν τοῦ Νῶε.

Ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ ἀρχαίου Διοικητηρίου αἰθούσῃ ἐδέχθησαν τοὺς πρέσβεις τοῦ Ἰβραήμη. Ἐκεῖ προσῆλθον ἐπίσης ἡ Ἀνδρονίκη μετὰ τοῦ Θρασυβούλου καὶ λοιπῶν.

— Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς! . . . εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Βάρθακας! . . . . ἔλεγεν ἡ Ἀρκὰς καὶ ὤθει νὰ σχίσῃ τὸ πλῆθος, ὅπως φθάσῃ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς ὑποδοχῆς. Βοηθείᾳ τοῦ Λάμπρου, τῆς Κυρᾶς Ρ...... καὶ τοῦ Περδικουλέα ἤνοιξαν δίοδον καὶ ἔφθασαν εἰς τὸν κύκλον, ὅπου οἱ ὁπλαρχηγοὶ ἤκουον τοὺς πρέσβεις.

— Ἡ Αὐτοῦ Βασιλικὴ Ὑψηλότης ὁ ἔνδοξος δορυκτήτωρ Ἰβραήμης, ἔλεγεν ὁ Βάρθακας, ἐξαιτεῖται παρ' ὑμῶν ἐπιτροπὴν ἀνδρῶν ἐπισταμένων τὴν ἀλβανικὴν, τουρκικὴν, ἑλληνικὴν καὶ γαλλικὴν, ὅπως ὑπὸ τὴν σκηνήν του διαπραγματευθῶσι συνθήκας ἐντιμοτάτας περὶ παραδόσεως τοῦ φρουρίου. Γνωρίζεται ὅτι ὁ Πασᾶς οὗτος, τέκνον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τὴν ὑπόσχεσίν του γνωρίζει νὰ τηρῇ, καὶ δὲν ὁμοιάζει μὲ ὅσους ἄχρις ὥρας εἴδατε· ἀπόδειξις οἱ Ναυαρίνοι, τὸ φρούριον τοῦ Μωρέα κλπ.

— Εἴμεθα ἀγράμματοι, ὦ Βάρθακα, καὶ δὲν ἐννοοῦμεν τοσαύτας διαλέκτους. Πασάδες δὲν ἀναγνωρίζομεν. Γνωρίζομεν μόνον νὰ κρατῶμεν τὸ σπαθὶ καὶ τὸ καρυοφύλλη εἰς τὰς χεῖρας (α), ὑψηλοφώνως διέκοψεν ἡ Ἀνδρονίκη, καὶ μία χάλαζα χειροκροτήσεων ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων συνώδευε τοὺς λόγους της.

Ἡ Ἀρκὰς ἵστατο εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ ἀρχαίου της διδασκάλου. Ὁ Θρασύβουλος ἐπεστηρίζετο εἰς τὸν βραχίονά της καὶ εἰς ἐκεῖνον τοῦ Περδικουλέα. Ἡ κυρὰ Ρ......, ὁ Κάρλος καὶ ὁ Λάμπρος ἦσαν εἰς τὰ πλευρά των.

Ἐμβρόντητος καὶ μηχανικῶς ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς ἔστρεψε εἰς

Γόρδων, Τ. Β'., σελ. 253.

ἀκοὴν τῆς γνωστῆς του φωνῆς τῆς θυγατρὸς τοῦ Δημογέροντος, ἥτις ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον διεπέρασε τὴν καρδίαν του. Ὅτε δὲ εἶδε συγχρόνως πλησίον της τὸν ἀντεραστήν του, τὴν Κυρὰν Ῥ......, τὸν Κάρλον, τὸν Λάμπρον, ὅλους δηλ. συνάμα τοὺς μάρτυρας τῆς παρελθούσης διαγωγῆς του, οἱ ὀφθαλμοί του ἐσκοτίσθησαν. Ὁ κόσμος ὅλος σφοδρῶς περιεστράφη ἐνώπιόν του. Ἐνόμιζεν ὅτι πέντε ζῶντα τῆς κολάσεως φάσματα προεχώρουν ἵνα τὸν πνίξουν.

— Ἀφοῦ δὲν δέχεσθε, ὑγιαίνετε.... Τί καύσων! ἂς ἀναχωρήσωμεν αὐθένται... δὲν δέχονται... ἐτονθόρισε σπογγίζων τὸν ἄφθονον αὐτοῦ ἱδρῶτα.

— Μπά!! ὁ Κὺρ γραμματέας τζῆ Πάτρας!... ποῦ 'κλεψε τὴ Μπουμπουλίνα!.... ὁ Ζυγομαλᾶς.... μωρὲ τὸ τζακάλι ποῦ 'κοψε τὸ πατέρα τζῆ κυρᾶς μου!... ἔκραξεν ὁ Λάμπρος.

— Ὁ Καφταντζῆς τοῦ ῥούμελη Βαλεσῆ!... ποῦ....

— Ποῦ 'θελε νὰ μᾶς πνίξῃ εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων!.... διέκοψε τὴν Κυρὰ Ῥ...... ὁ Κάρλος.

— Θὰ τὸν σκοτώσω καὶ ἂς μὲ κρεμάσουν, ἀμέσως προσέθηκεν ὁ Λάμπρος, θέσας τὴν χεῖρα εἰς τὸ πιστόλιον.

— Στάσου, διέκοψεν ὁ Θρασύβουλος, κατακρατήσας τὴν χεῖρα τοῦ ὠρυομένου Λάμπρου. Στάσου, εἶπε, καὶ προχωρῶν πρὸς τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶν, ὅστις ἀκούων ὅλα πλέον τεθορυβημένος ἐβιάζετο ν' ἀναχωρήσουν. Μὲ γνωρίζεις, Βάρθακα; γνωρίζεις τὴν νέαν ταύτην, τῆς ὁποίας ἐδολοφόνησας τὸν πατέρα καὶ ἀδελφόν; γνωρίζεις τὸν ἀθῶον τοῦτον Οὔγγρον, τὸν ὁποῖον ἤθελες νὰ πνίξῃς εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων; γνωρίζεις τοῦτον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἔκλεψες τοὺς ἀδάμαντας τῆς Βουβουλίνας; Ἕλληνες! ὁ ἐξωμότης οὗτος εἶναι ὁ περίφημος γραμματεὺς τῶν Πατρῶν· ὅστις ἐπρόδοσε πρὸς τοὺς Λαλιώτας τὰ σχέδιά των, καὶ ἕνεκεν τούτου ἡ πολιορκία τοῦ φρουρίου των ἀπέτυχεν. Οὗτος εἶναι ὁ ψευδοζυγομαλᾶς τῆς Τριπολιτζᾶς· ὅστις ἀπὸ κλοπῆς εἰς κλοπήν, καὶ ἀπὸ προδοσίας εἰς προδοσίαν κατήντησεν Πασᾶς καὶ ἤδη Πρέσβυς.... Ἰδοὺ διατὶ πάσχομεν!... ἰδοὺ διατὶ πώποτε δὲν θὰ ἐλευθερωθῶμεν... Ὀλίγοι διεφθαρμένοι καὶ ἄθλιοι τοιοῦτοι χριστιανοὶ ματαιόνουν ὅλας τῶν ἄλλων τὰς θυσίας· καὶ πλειοτέραν μᾶς προξενοῦν ζημίαν, ἢ τὰ στίφη αὐτῶν τῶν βαρβάρων.

— Κύριε! θεώρησέ με καλῶς.... ἀπατᾶσαι ἢ εἶσαι τρελλός... μ' ἐκλαμβάνεις δι' ἄλλον τινά... ἐγὼ πώποτε χριστιανὸς δὲν ἐστάθην... πώποτε ἄλλοτε δὲν ἐπῆγα εἰς τὴν Τριπολιτζὰν καὶ τὰς Πάτρας ἢ πρὸ ὀλίγου, ὅτε μετὰ τοῦ τροπαιούχου Ἰβραὴμ-πασᾶ εἰσηλάσαμεν θριαμβευτικῶς εἰς [redacted] Σᾶς ἐννοῶ καλῶς.... ἤρχισα νὰ σᾶς ἐννοῶ... ςραφε[redacted] τοὺς λοιποὺς προσέθεσε· «Ζητεῖτε προφάσεις διὰ νὰ μᾶς φονεύσητε; Ἐνθυμηθῆτε ὅμως ὅτι εἰς τὰς χεῖρας τῆς ὑψηλό-

τητός του εὑρίσκονται ἤδη ὄχι ὀλίγοι Πελοποννήσιοι αἰχμάλωτοι.... Ἄς ἀναχωρήσωμεν, αὐθένται.... ἐξετελέσαμεν κατὰ μῆκος καὶ εὖρος τὴν ἐντολήν μας. Οἱ Μεσολογγῖται δὲν δέχονται συνθήκας παραδόσεως.... Τοῦτο μόνον κρίνω χρέος μου νὰ σᾶς παρατηρήσω, ὦ Ἕλληνες, ὅτι ἡ αὐτοῦ ὑψηλότης ὤμοσεν, ἐὰν δὲν δεχθῆτε τὰς προτάσεις του, καὶ ὁ Ὕψιστος τὸν ἀξιώσῃ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν σας, ὅλους θὰ σᾶς περάσῃ ἀπὸ τὴν κόψιν τοῦ ξίφους. Θὰ κατακαύσῃ ὁλόκληρον τὸ Μεσολόγγιον, καὶ μόνον διέταξε τοὺς γενναίους στρατιώτας μας, χάριν τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ φεισθῶσι τῆς οἰκίας τοῦ Λόρδου Βύρωνος, ὡς ἄλλοτε ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐφείσθη εἰς Θήβας τῆς τοῦ Πινδάρου... Ἄς ἐπιστρέψωμεν, ὦ μεγαλόψυχοι Πρέσβεις. Ἀπεφάσισα ἄλλην ὁμιλίαν νὰ μὴ συνάψω πλέον μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, εἶπε βεβιασμένως, καὶ συγκεντρώσας δι' ὑποκριτικῆς θρασυδειλίας τὴν σκληράν του καρδίαν ἤνοιξε τὸ βῆμα διὰ νὰ ἐξέλθῃ ὁ ἐξωλέστατος Βάρθακας.

Ἠγέρθη τότε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων μεγίστη ὀχλαγωγία, ὅτι τρόπον τινὰ ἔπρεπε ν' ἀποῤῥίψουν τὰς προτάσεις τοῦ Ἰβραήμη, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ προσβάλουν καὶ ἐξυβρίσουν τοὺς Πρέσβεις του ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἀνακωχῆς. Κατὰ τὴν ὀχλαγωγίαν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ εἷς δὲν ἤκουε τὸν ἄλλον, ὁ Λάμπρος ἔλεγε.

- Μωρὲ κουτάβια! αὐτὸ τὸ σκυλὶ ποῦ 'κλεψε τὴν Βουβουλίνα, ἀκόμη τὸ φυλάττε, καὶ ἀγροικᾶτε τὰ λόγια του, καὶ δὲν ἀγροικᾶτε τέτοιας ἀρχόντισσας καὶ τὸ ἀνηψίδι τοῦ Πατριάρχη;... Στάσου, μουργόσκυλο... ἐγὼ σὲ διορθόνω... ἔκοψες τόσο κόσμο.... στάσου... προσέθεσεν ἀφρίζων, καὶ σχίσας τὸ πλῆθος ἀφῆκε τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς.

— Δὲν εὑρίσκεται ἐδῶ κανεὶς τῶν Πατρῶν στρατιώτης ἢ ὁπλαρχηγός; ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη. Αὐτὸς εἶναι, ὅστις ἔσφαξε τὸν πατέρα καὶ ἀδελφόν μου.... Ἕλληνες, αὐτὸς εἶναι ὁ περίφημος Βάρθακας.

— Ἀρχόντισσα! διακόψας τὴν πορείαν του ἔκραξε θυμοειδῶς ὁ Βάρθακας, εἶσαι διὰ τὸ ἴδιον φρενοκομεῖον ὅπου καὶ ὁ χωλὸς ἐκεῖνος.... Σύμφημι ὅτι πολλῶν οἱ πατέρες καὶ μητέρες ἐσφάγησαν, πλὴν εἰς τὸν πόλεμον. Ἐσφάξατε καὶ ἐσφάξαμεν... ἐγὼ δὲν πταίω... καὶ θειόχρους, τρέμων, πλὴν ὑποκρύπτων τῆς ψυχῆς του τὴν φρικτὴν θέσιν ὑπὸ τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτοῦ βάδισμα, ἐξῆλθεν, ἀφήσας ὡς μαραυγοὺς τοὺς ἐν τῇ συνελεύσει ἐκείνῃ ἀνθρώπους.

Ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ τὴν σπαραξικάρδιον ἀδημονίαν τοῦ Θρασυβούλου, τῆς Ἀνδρονίκης καὶ τῆς Κυρᾶς Ῥ......, ἥτις καὶ ἔγεινε βαθυτέρα, ἕνεκα τῶν παρατηρήσεων τινῶν ἀπηλπισμένων, οἵτινες προσέθετον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῶσιν οὕτω τοὺς ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἀνακωχῆς ἐξαποσταλμένους τοῦ Ἰβραήμη.

Ὁ Λάμπρος συνέλαβε κατὰ νοῦν σχέδιον καταχθόνιον καὶ διαβολικόν. Γνωρίζομεν ἤδη ὁπόσον ἦτον ἀφοσιωμένος πρὸς τὴν κυρίαν του. Ἐγνώριζε λεπτομερῶς καὶ τὰ δεινά της καὶ τὴν ἱστορίαν της, ἀρχικὴ αἰτία τῆς ὁποίας ἐστάθη ὁ Βάρθακας. Ἀνεπόλει ἐπίσης μετὰ σπαραξικαρδίου ἀδημονίας τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος τὸν ἠπάτησε καὶ τὸν ἐγκατέλιπεν εἰς τοὺς Μύλους τῆς Ναυπλίας, ὅτε ἔκλεψε τοὺς πολυτίμους λίθους τῆς ἡρωΐδος τῶν Σπετζῶν, τίνι τρόπῳ ἔστειλε νὰ πνίξουν τὸν Θρασύβουλον καὶ Κάρλον εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων, καὶ τὸ κυριώτερον ὅτι, Ἕλλην ὤν, χριστιανὸς, μέ τινα παιδείαν, ἐμίσει καὶ κατέτρεχε τοσοῦτον τοὺς παλαίοντας νὰ ἀποκτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των ὁμογενεῖς του. Εἶχεν ὀμόσει πολλάκις, ὅτι καθ' ὃν χρόνον συναπαντηθῇ μετὰ τούτου, νὰ τὸν κατακερματίσῃ. Ὅσον περὶ τῆς σημαίας τῆς ἀνακωχῆς, ἐπειδὴ ἡ ἱστορία τῶν χρόνων ἐκείνων ἐπλημμύρει παραδειγμάτων, ὅτι οἱ Βέηδες, Πασάδες καὶ Βεζύραι ἔστελον σημαίας ἀνακωχῆς καὶ ἔδιδον ὑποσχέσεις καὶ τρομεροὺς ὅρκους ἐπὶ τοῦ Κορανίου καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μωάμεθ, ὅτι δὲν ἤθελον βλάψει τοὺς παραδιδομένους Ἕλληνας, καὶ ὅμως ἅμα οὗτοι παρεδίδοντο ἀμέσως τοὺς κατέσφαζον ἀνιλεῶς, εἰς τὸν τραχὺν καὶ ἀκαλλιέργητον, ἂν καὶ εὐθὺν νοῦν τοῦ Λάμπρου, σημασίαν δὲν εἶχεν. Ἐπρέσβευεν ἔτι, ὅτι, ἂν ἐλευθερωθοῦν οἱ Μεσολογγῖται, τοῦτο θὰ γείνῃ μόνον διὰ τοῦ ξίφους καὶ τῆς ἀνδρίας των. Ἐὰν τοὐναντίον πέσουν εἰς τοὺς ὄνυχας τοῦ Ἰβραήμη, ὁ θάνατος ἦτο γενικὸς καὶ ὑπερβέβαιος.

Ἔδραμε λοιπὸν καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ εὐώνυμον τῆς ἔξω πύλης τῶν τειχῶν, ἐξ ἧς οἱ Πρέσβεις ἔμελλον νὰ ἐξέλθουν· διότι ἐκεῖ περιέμενον καὶ οἱ ἵπποι καὶ οἱ ὑπηρέται των. Ὁ Βάρθακας ἤρχισε ν' ἀναπνέῃ ἀποκοπώτερα· αἱ δυνάμεις τῷ ἐπανήρχοντο ὅσον ᾐσθάνετο ἑαυτὸν πλησιάζοντα εἰς τὴν πύλην ταύτην. Ἤρχισε καὶ νὰ διανοῆται τίνι τρόπῳ δι' ἑνὸς καὶ μόνου βρόχου διὰ μιᾶς νὰ συλλάβῃ ὅλους του τοὺς ἐχθροὺς, οἵτινες συνεσωρεύθησαν εἰς Μεσολόγγιον.

Κατεβασανίζετο ὑπὸ ζηλοτυπίας σφοδρᾶς ὅτι τέλος ἡ Ἀνδρονίκη συναπήντησε τὸν ἀντεραστήν του. Ἡ ἰδέα ὅτι καὶ χωλὸν τὸν ἐνυμφεύθη, καὶ τὸν προετίμα τούτου, τὸν ἐδαιμόνιζε· (Διότι ποσῶς δὲν ἀμφίβαλλεν ὅτι ἐνυμφεύθησαν·) ὅτι ἐκεῖνος ἐκέρδησεν ἤδη τὴν ὡραίαν ἐκείνην κόρην τῆς Ἀρκαδίας, τὸ μόνον του εἴδωλον, τὸ καταθύμιον ὁλοκλήρου τοῦ βίου του, καὶ τὴν αἴτιον τῆς μεταβιβάσεώς του ἀπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν.

Ἀῤῥήμων, κατηφὴς καὶ μὲ βήματα ταχέα ἔσπευδε νὰ ἐξέλθῃ, ὅταν οἱ ὀφθαλμοί του ἠκόντισαν τὸν Λάμπρον προχωροῦν [redacted] αὐτόν. Ἡ ἀγρία ὄψις τοῦ ἁρματωλοῦ, ἡ ἐπὶ τῶν ὅπλων αὐτοῦ στηριζομένη χεὶρ δὲν διεξέφυγον τὸν πανοῦργον αὐτοῦ νοῦν.

Ἐστάθη μικρὸν, καὶ ἔκαμε νεῦμα πρὸς τοὺς ἱπποκόμους καὶ λοιποὺς ἀνθρώπους του νὰ πλησιάσουν.

Ὁ Λάμπρος τότε ὡς ἀστραπὴ προεχώρησε, καὶ ἐξεκένωσε τὸ πιστόλιόν του κατὰ τοῦ Βάρθακα, κράζων « Κλέφτη .... παλιοτζάκαλο ... δάσκαλε, Πασᾶς ἤθελες νὰ μοῦ γενῇς; ἅρπα την δὰ τώρα .... »

Ἐξήγαγεν οὗτος βαθὺ ὠρυγμὸν, καὶ ἐπρόφερε τὰς λέξεις « Πάγω ὁ καϋμένος! » καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος.

Οἱ λοιποὶ Πρέσβεις ἔντρομοι ἐξῆλθον τῶν τειχῶν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ δὲν ἐστάθησαν εἰμὴ μόνον διὰ νὰ ἱππεύσουν καὶ ἀπομακρυνθοῦν ταχύτερα ἐκεῖθεν.

Δύο ἢ τρεῖς γενναῖοι Ἄραβες μόνον ἔμειναν πρὸς βοήθειαν τοῦ τραυματισθέντος· διότι παρετήρησαν ὅτι οἱ ἴδιοι Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ γογγίζουν καὶ κατακρίνουν τὴν διαγωγὴν τοῦ Λάμπρου, τὸν ὁποῖον καὶ συνέλαβον καὶ ἔθεσαν ὑπὸ κράτησιν. Ἡ σφαῖρα εὐτυχῶς ἢ δυστυχῶς ἔτυχε τὸν πρέσβυν τῆς Τουρκίας μόνον εἰς τὸν βραχίονα, καὶ ἔθλασε τοῦτον ἄνω τῆς παλάμης· πλὴν δειλὸς εἰς τὸν κίνδυνον, ὅσον σκληρὸς εἰς τὸ ἔγκλημα, ἔπεσε χαμαὶ θρηνῶν, οἰμώζων, καὶ ζητῶν συγχώρησιν παρ' ὅσων ἔβλαψεν. Ἐνόμιζεν ὅτι ἔφθασαν πλέον αἱ τελευταῖαι του στιγμαί.

Οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν φυλακῶν προέτεινον νὰ τὸν τοποθετήσουν εἰς ἕνα τῶν πλησιοχώρων θαλάμων, καὶ ἔπεμψαν ἀμέσως διὰ τὸν δόκτορα Π ..., πλὴν ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἄνθρωποί του ἐπέμενον νὰ ἐπιστρέψῃ ὅσον τάχιον εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν Εὐρωπαίων χειρούργων, πρὶν ἀρχίσουν νὰ συσσωρεύωνται οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Ἰβραήμης ἐμμανὴς ἀπήτησε παρὰ τῶν πολιορκουμένων τὸν ἔνοχον τῆς πράξεως ταύτης, καὶ ἠπείλει, ἂν δὲν τὸν παραδώσουν, ὅτι ἀμέσως θὰ κρεμάσῃ ἀπέναντι τῶν προμαχώνων των διακοσίους Πελοποννησίους αἰχμαλώτους ἐκ τῶν σημαντικωτέρων οἰκογενειῶν, τοὺς ὁποίους μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερεν ὁμήρους τῶν ὑποτεταγμένων τοῦ Μωρέως πόλεων.

Εἰς μάτην ὁ Θρασύβουλος καὶ ὁ Δημήτριος Περδικουλέας προσεπάθησαν ν' ἀπαλλάξουν τὸν Λάμπρον τῆς δεινῆς ταύτης θέσεως.

Ὁ γέρων ἁρματωλὸς ἅμα ἤκουσεν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ζωῆς διακοσίων ὁμογενῶν του ὁ ἴδιος ἐπέμενε νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν Ἰβραήμην.

Τὸν παρέδωκαν λοιπὸν μὲ ὁρκωτικὰς συμφωνίας, ὅτι, ἂν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ὅστις ἦτο μόνον πληγωμένος εἰς τὸν βραχίονα, ἐπιζήσῃ, νὰ μὴ τὸν φονεύσουν ... Εἰς ἐναντίαν ὅμως περίστασιν ἔπρεπε καὶ οὗτος νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου.

ΚΕΦΑΛ. 50.

ΜΠΕΣΑ ΓΙΑ ΜΠΕΣΑ.

Ἡ σκηνὴ τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ ἦτο παραπλήσιος τῆς τοῦ Ἀφρικανοῦ στρατάρχου. Ὁ διοικητὴς τῆς Λέσβου δὲν εἶχε φεισθῇ οὔτε χρημάτων, οὔτε συρμοῦ, οὔτε κομψότητος διὰ νὰ προσφέρῃ πρὸς τὸν Κιουταχῆ καὶ Τοπάλην, καὶ πρὸς τοὺς Γάλλους ἀξιωματικοὺς ὅλην ἐκείνην τὴν ἐπίδειξιν, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ βαθμός του ἀπῄτει, καὶ ἡ εὔνοια τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου τῷ ἐπέβαλλεν.

Ἐκάθητο λοιπὸν ἐπὶ ἀνακλίντρων χρυσοπάστων καὶ ταπήτων περσικῶν καὶ ἰνδικῶν αὐλαιῶν, ἔχων κρεμάμενον φιλαρέσκως τὸν βραχίονα εἰς τὸ στῆθος διὰ μεταξίνου διχρόου τῆς Βερχαμπὸρ μανδυλίου, φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κωνικὸν ἐκ σπανίου ἰκτίδος πῖλον, καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων λευκὸν ἀλγερινὸν βουρνούζιον μὲ θυσσάνους παχεῖς καὶ τάργανα μεταξωτά. Δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν καὶ τὰ εἰς τὸν ζωστῆρα χρυσᾶ καὶ ἀδαμαντοκόλλητα ὅπλα, καὶ τὰς ἐρυθρὰς ἐκ κατηφὲ ἐμβάδας του.

Ἐσχάτως ὁ Βάρθακας εἶχεν ἐπαυξήσει τὸ φλεγματικὸν αὐτοῦ μέχρις ἀπαθείας ἀδιασείστου. Οἱ κίνδυνοι, τοὺς ὁποίους καὶ οὗτος διέτρεξε, καὶ ὁ θάνατος, τὸν ὁποῖον πολλάκις ἐπλησίασε, τὸν μετέβαλον πολύ. Ἡ κακεντρεχὴς ψυχή του δὲν ἐβιάζετο, δὲν ἐθερμαίνετο, οὔτε ἐκυμαίνετο ποσῶς. Ἐσκέπτετο μόνον ἐμβριθέστερα, προεμελέτα συνετώτερα τὴν σκευωρίαν, καὶ ἐξετέλει αὐτὴν μετὰ πολλῆς προφυλάξεως, χωρὶς νὰ διακινδυνεύῃ τὴν θέσιν του, καὶ χάσῃ καὶ τὴν παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ὑπόληψίν του. Προσεπάθει δὲ νὰ παίξῃ μεταξὺ τούτων τοῦ Ῥισχελιοῦ ἢ τὸ τοῦ καρδιναλίου Οὐόλσεη πρόσωπον.

Ἰδοὺ ἡ αἰτία, δι' ἣν ὁ Λάμπρος, ἂν καὶ πρὸ δεκατριῶν ἡμερῶν εἰς χεῖρας τοῦ Ἰβραήμη, οὐδεμίαν ποινὴν ἢ προανάκρισιν ἔτι ὑπέφερε· καὶ μάλιστα εἶχε τὰ δεσμὰ αὐτοῦ ἐλαφρά.

Τὴν παροῦσαν 14ην τοῦ μηνὸς ὡδήγησαν τέλος τὸν Λάμπρον ἐνώπιον τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ. Ἦτο δέσμιος· εἰς τὴν ἐμφάνισίν του ὁ Βάρθακας διέταξε τοὺς δούλους ὅλους νὰ ἐξέλθουν.

Ὁ Λάμπρος περιέμενε καθεκάστην τὸν θάνατον. Ἐπόθει τὴν κυρίαν του, τὸν Θρασύβουλον· καὶ ἄν τι τὸν ἐλύπει, ἦτον ὅτι μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἀρματωλικὸν βίον ἀπέθνησκεν ἤδη θάνατον κακούργου.

— Μὴ φοβῆσαι, Λάμπρο .... πλησίασε, παιδί μου ... κάθησαι εἰς τὸν τάπητα ἐκεῖνον .... ὅ,τι μ' ἔκαμες, σοὶ τὸ συγχωρῶ ἐκ καρδίας .... διότι εἶμαι καὶ ἐγὼ χριστιανὸς [redacted] *τοῦ λόγου σου, προσέθεσε μὲ πολλὴν διαπρέπειαν καὶ ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ πληγωμένος πασᾶς.*

Ὁ Λάμπρος εἰς τὴν πολυτελῆ αὐτοῦ στολὴν, εἰς τὴν θέαν τῆς πλουσιοπαρόχου σκηνῆς, εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν δορυφόρων, εἰς τὸν βαρὺ καὶ ἐπιβάλλοντα τόνον τῆς φωνῆς του ἐλησμόνησε τὸν Βάρθακα, τὸ παρελθὸν ἐκείνου, καὶ νομίσας ὅτι ἀληθῶς προσεκομίσθη ἐνώπιον κραταιοῦ σατράπου, κατεδειλίασε καὶ ἠγνόει ὁποίαν στροφὴν πρὸς ἑαυτὸν νὰ δώσῃ.

— Κάθησαι· κάθησαι.... στάσου νὰ σοὶ λύσω καὶ τὰς χεῖρας, παιδί μου...

— Σπολάτη! σπολάτη! ἐμάσσησε μᾶλλον τεθορυβημένος, ὁ Λάμπρος καὶ ἐκάθησε μηχανικῶς.

— Σ' ἔκαμα ἐγὼ ποτὲ κανὲν κακὸν; διατὶ ἠθέλησας, καϋμένε, νὰ μὲ φονεύσῃς;...

— Ἔκοψες, ἀφέντη Κὺρ Γραμματέα... Κὺρ Πασᾶ 'θελα νὰ 'πῶ, τὸ γονιὸ καὶ τ' ἀδέρφι τῆς Κυρᾶς μου....

Ὁ Βάρθακας διαβολικώτατα ἐμειδίασε, καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ἀπάθειαν καὶ γαλήνην ἐπηρώτησεν.

— Ἤσουν ἐκεῖ; μ' εἶδες μὲ τὰ 'μάτια σου νὰ πράξω τοιοῦτον ἓν πρᾶγμα;

— Ὄχι, ἀφέντη... ἔτζι ἀγροίκησα ἀπὸ τὴ Κυρὰ καὶ τὸν ἀρραβωνιστικό της... καὶ ὅ,τι ἡ Κυρὰ 'πεῖ....

— Τὸν σύζυγόν της θέλεις νὰ εἴπῃς.... δὲ ἐνυμφεύθησαν ἀκόμη;

— Καὶ βέβιος, ὄχι.... ὁ Κὺρ Θρασυβούλης ἦταν ἄρρωστος κατακρέββατα τόσους μῆνες· τοῦ 'κοψαν τὸ ποδάρι· καὶ μόνο τὴ 'μέρα ποῦ 'ρθες 'ς τὸ Μισολόγγι ἦταν ἡ τρίτη του φορὰ ποῦ 'βγῆκε ἀπ' τὸ σπῆτι.

Ὁ Λάμπρος ἐνταῦθα προσέθεσε τὰς λοιπὰς λεπτομερείας τῆς ἀσθενείας τοῦ Θρασυβούλου καὶ τῆς καθυστερήσεώς των ζωοτροφιῶν.

Ἔκρουσε τὰς παλάμας ὁ διοικητὴς τῆς Λέσβου τότε καὶ λαρυγγοφώνως ἔκραξε τὸ τουρκικὸν « Γκὲλ.. Γκὲλ.. (ἐλθὲ, ἐλθέ.)

Δύο ὑψηλοὶ, καταμέλανες, μὲ στρογγυλὰς καὶ σπαθισμένας τὰς παρειὰς, μὲ κρεμαστὰ χείλη καὶ μεγάλα χρυσᾶ ἐνώτια Αἰθίοπες, ἐξ ἐκείνων τῆς 'Αβυσσινίας καὶ Νουβίας, οἵτινες ἐρυθροενδεδυμένοι παρηκολούθουν τὸν 'Ιβραήμην, εἰσῆλθον.

— Φέρετε καφὲ καὶ καπνοσύριγγα τοῦ Κὺρ Λάμπρου, εἶπε τουρκιστί.

Μετ' ὀλίγον προσέφερον πρὸς τὸν Λάμπρον τρίπηχυν κερασούντιον καπνοσύριγγα, φέρουσαν ἐπιστόμιον ἐξ ἀδαμαντοηλέκτρων καὶ χρυσομάργαρον κύβην καφέ.

Ὁ ἁπλοῦς Ἕλλην λαβὼν ἐκάπνιζε καὶ ἐῤῥόφα, πλὴν γεῦσιν δὲν ᾐσθάνετο. Τοσοῦτον ἡ ταραχή του κατέστη τὰ νῦν μεγίστη.

— Μὲ εἶπες κλέπτην εἰς τὸ Συνέδριον· ὅτι δηλ: ἔκλεψα

τοὺς ἀδάμαντας τῆς ἀρχόντισσας Βουβουλίνας... Εἶναι καὶ αὐτὸ ἀνύπαρκτον ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ συκοφαντίαι. Οὗτοι οἱ ἀδάμαντες ἀνῆκον πρὸς τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου τοῦ Χουσρὶτ-πασᾶ.. Ἐγὼ, ὅτε σὲ ἀφῆκα, μετέβην πρὸς τὸν Χουσρὶτ-πασᾶν (Μάρτυς ἡ Κυρὰ Ρ... ἥτις μὲ ηὗρεν ἐκεῖ) καὶ τῷ ἐνεχείρισα τοὺς ἀδάμαντάς του. Τὸν παρεκίνησα δὲ νὰ πληρώσῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνάς μας τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο ποσὸν τῶν ἑκατὸν χιλιάδων διστήλων, ὅπως ἐλευθερώσῃ τὰ χαρέμιά του, καὶ πρὸς ἀνταμοιβὴν μ' ἔκαμε καφταντζὴν, καὶ ἀκολούθως Ἀρναοὺτ-πασᾶν. Μήπως δὲν εἶμαι ἐγὼ, ὅστις ἠλευθέρωσα καὶ τὴν Κυρὰν Ρ... καὶ τὴν Χρυσῆν, καὶ τὴν Ἀγγέλικαν τοῦ Μάρκου-Βότσαρη, καὶ τὸν Κώσταν Βότσαρην, καὶ τοσούτους ἄλλους, τοὺς ὁποίους ὁ Ὀμὲρ-Βριόνης ἐσκόπευε ν' ἀτιμάσῃ καὶ ὀβελίσῃ; Τί πταίω ἐγὼ, ἂν οἱ Δαλιῶται ὑπῆγον εἰς τὸν πύργον καὶ ἐφόνευσαν τὸν Δημογέροντα; Ἐγὼ τοὺς ὡδήγησα ἐκεῖ; ἢ οὗτοι διὰ τῆς βίας καὶ μὲ τὴν σπάθην των μ' ἔσυρον εἰς τὸν πύργον; Εἶτα ταπεινώσας τὴν φωνὴν ἐξηκολούθησεν. Ἐπεθύμουν, καλέ μου Λάμπρο, νὰ ἐτελείονε μίαν φορὰν αὐτὸς ὁ ἀτελεύτητος πόλεμος, νὰ ἀπολαμβάνετε ἅπαξ τὴν ἐλευθερίαν σας, καὶ θὰ τὴν ἔχετε συντόμως, διότι τὴν ἀξίζετε, καὶ τότε νὰ συνέλθωμεν ὅλοι, ἐγὼ, ἡ Ἀνδρονίκη, ὁ Θρασύβουλος, ἡ Κυρὰ Ρ.. διὰ νὰ ἐξηγηθῶμεν φιλικῶς. Ἤθελες ἰδεῖ, φίλε μου Λάμπρο, πόσον ἀθῶος εἶμαι. Ὁποῖον ἄδικον μὲ κάμνουν, ὁμιλοῦντες τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα κατὰ τῆς ὑπολήψεώς μου.... Πλὴν δικαίῳ τῷ λόγῳ, ἔτι ταπεινότερα προσέθεσεν, εἶναι ἡ σειρά σου νὰ μ' ἐρωτήσῃς διατὶ ἤλλαξα θρησκείαν... διατὶ ἔγεινα Πασᾶς... Λάμπρο, Λάμπρο.... Οἱ Ἕλληνες εἶναι παλληκάρια, πλὴν ἀγράμματοι, καὶ δὲν δύνανται νὰ ἴδουν δύο ὀργυιὰς μακρύτερα αὐτῶν. Ἄκουσέ με, καὶ πίστευσέ με.. ἐγὼ μόνος θὰ ἐλευθερώσω τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτος μόνος (καὶ ἔδειξε διὰ τοῦ δακτύλου ἑαυτὸν) θὰ σώσῃ τὸ Μεσολόγγι, καὶ θὰ πνίξῃ μέσα εἰς τοὺς βάλτους του ὅλην ταύτην τὴν ἀραπουριὰν, ἥτις ἦλθε νὰ σᾶς φάγῃ... ὅταν σὺν Θεῷ, τελειώσω τὸν μέγαν προορισμόν μου, τότε ἕκαστος Ἕλλην θὰ ἐρυθριᾷ διὰ τὸ ἄδικον ὅπου μ' ἔκαμες.

Ὁ ἀγαθὸς Λάμπρος ἤρχισε νὰ μεταβάλληται. Δὲν εἶχε γνωρίσει ἄλλοτε πολὺ τὸν Βάρθακα. Ὁ δὲ τρόπος τοῦ λέγειν καὶ τὰ ἐπιχειρήματά του ἤρχισαν νὰ τὸν μαγεύουν. Πρόσθες καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀμάθειάν του, καὶ τὴν ἀκακίαν του καὶ θέλεις τὸν κρίνει συγγνώμης ἄξιον.

Ἅμα τὸν ἤκουσε νὰ λέγῃ περὶ ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος καὶ καταστροφῆς τῆς ἀραβικῆς ἐκείνης στρατιᾶς ἐπίστευσεν, ἐνθουσιάσθη, καὶ ἤρχισε μετὰ κατανύξεως ψυχῆς νὰ διηγῆται τὴν ἀπόφασιν τῶν μεσολογγιτῶν ν' ἀποθάνουν, πλὴν [redacted] μὴ παραδοθοῦν.

— Πρέπει, παιδί μου Λάμπρο, ἄλλην μίαν κατ' ἐμοῦ συκο-

φαντίαν νὰ σβέσω ἀπὸ τὸν νοῦν σου, ὅτι δηλ: ἀπεπειράθην νὰ πνίξω τὸν Θρασύβουλον καὶ Κάρλον εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἰδοὺ τὶ ἔτρεξεν. Εἶχον ἕνα ἀναθεματισμένον Ἀλβανὸν κάποιον Καρα-Σεϊδαλὴν, θηρίον μονάχο! ἐκ τῶν Γκέγκιδων ἐκείνων, οἵτινες λέγουν κ ό κ α π ὲ ρ κ ό κ α κεφαλὴ ἀντὶ κεφαλῆς. Καὶ οἱ ὁποῖοι ὡς τὸν Πλάγκον (α) ἐμποροῦν τριάντα φορὰς νὰ προδώσουν, καὶ ὑπὸ τριάντα διαφόρους σημαίας νὰ ὑπηρετήσουν χωρὶς διόλου νὰ τοὺς μέλῃ. Αὐτὸς λοιπὸν τὴν ἑσπέραν ὅπου ἦτον ὁ Θρασύβουλος εἰς τὸ παλάτιόν μου, φαίνεται, ἤκουσεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ λέγουν ὅτι ἦτον πλούσιος κόμης Ῥῶσσος, καὶ διῆλθε τῆς κεφαλῆς του, ὡς μουσουλμάνος φανατικὸς κατὰ τῶν Ῥώσσων, νὰ τὸν κλέψῃ. Ἀπεφάσισε λοιπὸν μετὰ τῶν συντρόφων του νὰ πνίξουν εἰς τὴν λίμνην αὐθέντην καὶ δοῦλον, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν κατοικίαν των νὰ παραλάβουν ὅλα των τὰ πλούτη. Εὐτυχῶς ὅμως διὰ τὸν καϋμένον τὸν Θρασύβουλόν μας, ὁ Καρα-Σεϊδαλὴς ἦτον ὁ ἴδιος τοῦ ὁποίου εἰς Δραγατζάνι εἶχε χαρίσει τὴν ζωὴν, καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε μπέσα γιὰ μπέσα. Γνωρίζεις τώρα ὅτι ἐκ τῶν ἀλβανικῶν φυλῶν οἱ Γκέγκιδες, ἂν καὶ οἱ μᾶλλον ἀμβλύνοες, εἶναι οἱ μόνοι πιστοὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις των. Τὶ κάμνει ὁ Καρα-Σεϊδαλὴς; διὰ ν' ἀπαλλαχθῇ τῆς κατηγορίας ὅτι καταπατεῖ τὸν ὅρκον του, λέγει ὅτι ἐγὼ τὸν ὑπεκίνησα εἰς τοῦτο. Ὁ Θρασύβουλος τοῦ ἔδωκε τότε πολλὰ χρήματα καὶ τὸ δακτυλίδιόν του, καὶ ὁ κατηραμένος ὁ Ἰλλυριὸς κρυφίως φεύγει ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ἔντρομος, μὴ ἐγὼ μάθω τὴν διαγωγήν του καὶ τὸν παιδεύσω. Σ' ἐρωτῶ, φίλε μου καὶ ἀγαπητὲ Λάμπρο, τὶ πταίω ἐγώ; Ἐὰν ὁ Καρα-Σεϊδαλὴς εἶπεν ὅτι ἐγὼ τὸν ἔβαλον, ἔπρεπεν ὁ κύριος Θρασύβουλος μὲ τοσαύτην παιδείαν καὶ ἀνατροφὴν νὰ πιστεύῃ ἕνα τοιοῦτον μισθωτὸν Τοῦρκον μᾶλλον, ἢ ἐμέ; Ἠξεύρεις, παιδί μου Λάμπρο, ἡ Κλεοπάτρα ἡ περίφημος ἐκείνη τῆς Αἰγύπτου βασίλισσα, συνείθιζε νὰ λέγῃ «Τὶ δεινὸν, εἰ Καῖσαρ ἐπὶ τῇ τορύνῃ κάθηται» Νὰ σοὶ τὸ ἐξηγήσω, διότι αὐτὰ εἶναι παλαιὰ ἑλληνικὰ καὶ δὲν τὰ ἐννοεῖς καλὰ καλὰ, διέκοψε μειδιῶν μελαγχολικῶς «κακὸν πρᾶγμα εἶναι ὁ Καῖσαρ νὰ κάθηται εἰς μίαν ματζοῦκαν ἐπάνω» Μὲ ἄλλους λόγους, ὅταν τις φθάσῃ εἰς μίαν ὑψηλὴν θέσιν, ὡς τὴν ἰδικήν μου, οἱ ἄλλοι τὸν φοβοῦνται, καὶ τότε βέβαια, ὄπισθεν καὶ κατηγοροῦν, καὶ ῥᾳδιουργοῦν, καὶ ὅ,τι θέλεις πράττουν διὰ νὰ τὸν κρημνίσουν.

Ὁ Λάμπρος ἤκουε τώρα μὲ στόμα δύο δακτύλους ἠνεῳγμένον. Καὶ ὡς ὄφις ὁ μαγνητίζων τὸ πτηνὸν, καὶ ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ δένδρου καταβιβάζων τοῦτο εἰς τὸ στόμα του, οὕτω καὶ ὁ Βάρθακας τὸν εἵλκυσε πρὸς τὸ μέρος του. Ὁ δυστυχὴς Λάμπρος

(α) Velleius Patterculus II: 63. 8.

ἦτο πολὺ ἀγαθὸς διὰ νὰ βαθύνῃ εἰς τοιαύτης καρδίας παχὺ βόρβορον.

— Μὰ τὸ ψωμὶ, Κὺρ γραμματέα... Πάλι τὸ ξέχασα... Κὺρ πασᾶ, 'θελα νὰ 'πῶ, τὸ θωράω ὁ ζάβαλης καὶ 'γὼ πῶς δὲν εἶσαι, ὡς εἶχα ἐξακουσμένα· μὲ συμπάθιο, ἀφέντι, γιατί...

— Λέγε με, Κὺρ γραμματέα· αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθὲς ἐπάγγελμά μου... Τὸ πασαλίκι εἶναι δι' ὀλίγον ἀκόμη καιρόν. Δι' ὀλίγον ἀκόμη καιρὸν ἐξ ἀνάγκης, παιδί μου καὶ γνωστικέ μου Λάμπρο, θὰ λέγω καὶ 'γὼ ἀκόμη τὸ «'Αλὰχ 'Εμορλὲ βιρὲ Πατισὰχ 'Εφεντιξιέ» Καταλαμβάνεις τούρκικα; δηλ: ὁ Θεὸς νὰ φυλάττῃ τὰς ἡμέρας τοῦ Σουλτάνου μας. Θὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα ὅπου θὰ φωνάζω, μὲ τὴν μεγάλην καρδίαν μου καὶ ὄχι μὲ τὰ μικρὰ χείλη μου, καὶ τῆς βυζαντινῆς μας ἐποχῆς τὸ «Πολυχρόνισον, Κύριε» 'Εγὼ, φίλε μου Λάμπρο... ἐλθὲ ἐδῶ κοντά· κάθησε εἰς τὸν σοφφά μου... διέκοψε χαμηλοφώνως ποιῶν πρὸς τοῦτον προσκλητικὸν σημεῖον.

'Ο γέρων ἁρματωλὸς ἠγέρθη, καὶ ὅλος ὑπὸ ψυχροῦ ἱδρῶτος λουόμενος, διότι μὲ τὴν μέλαινα καὶ αἱματοκηλιδωμένην φουστανέλαν του ἔμελλεν ἐπὶ τοιούτου ἀνακλίντρου νὰ καθήσῃ, ἐπλησίασε παραιτῶν τὴν καπνοσύριγγά του.

— Κάθησαι, κάθησαι, Λάμπρο, πάρε καὶ τὸ τζιμποῦκι σου, παιδί μου, μὲ μειδίαμα ψευδοῦς ἀγαθοσύνης εἶπεν ὁ Βάρθακας, ἐκ τοῦ διαπεραστικοῦ βλέμματος τοῦ ὁποίου δὲν διεξέφευγεν οὐδὲν τοῦ Λάμπρου κίνημα.

« 'Εγὼ, φίλε μου Λάμπρο, μὲ χαμηλὴν φωνὴν μόλις ἀκουομένην, ἅμα οὗτος ἐκάθησε, κλίνας τῷ εἶπε, πρέπει νὰ παίξω μὲ τὸν 'Ιβραήμην καὶ Κιουταχὴν τοῦ Ζωπύρου τὸ πρόσωπον. Ἄκουσον... ἀγαπῶ νὰ συμβαδίζω πάντοτε μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. 'Ο Ζώπυρος ἠγάπα τὸν Δαρεῖον τὸν Βασιλέα τόσον πολὺ, ὅσον ἐγὼ τώρα ἀγαπῶ τὸ γένος μας καὶ τὴν 'Ελλάδα. 'Επειδὴ δὲ ὁ Δαρεῖος δὲν ἠδύνατο νὰ κυριεύσῃ τὴν Βαβυλῶνα, τί μηχανᾶται οὗτος; ἔκοψε τὴν μύτην καὶ τ' αὐτιά του, ἐκούρευσε δουλικῶς τὴν κεφαλήν του, καὶ ἐδάρθη τοὺς ὤμους καὶ τὰ νῶτα μὲ σκληρὰς μάστιγας, καὶ ἔπειτα ὑπῆγε πρὸς τοὺς Βαβυλωνίους καὶ εἶπεν, ὅτι ὁ Δαρεῖος τὸν ἔφερεν εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν, καὶ τοὺς παρεκάλει νὰ τῷ δώκουν στρατεύματα διὰ νὰ ἐξέλθῃ νὰ τὸν πολεμήσῃ.

«Εἶχε δὲ προσυμπεφωνημένα ἀξιόλογα μὲ τὸν Κὺρ Δαρεῖον νὰ τῷ στείλῃ πρῶτον διὰ νὰ τὸν πολεμήσουν χιλίους ἀπὸ τοὺς χειροτέρους στρατιώτας του, τοὺς ὁποίους καὶ ἐνίκησεν. Ἔπειτα δισχιλίους, καὶ ἀκολούθως τετρακισχιλίους, τοὺς ὁποίους καὶ πάλιν ἐνίκησε. Τότε οἱ Βαβυλώνιοι τὸν ἐθαύμασαν, τὸν ἔκαμαν ἀρχιστράτηγόν των, καὶ ὁ καλός σου Ζώπυρος [redacted] φορὰν ἀρχιστράτηγος διώρθωσε τοὺς Βαβυλωνίους... Παρέδωκε τὴν Βαβυλῶνα πρὸς τοὺς Πέρσας.»

— Μωρὲ τὸ διάτανο κατεργάρης ποῦ 'ταν αὐτὸς ὁ Ζώπυρον!.. ἔκραξεν ὁ Λάμπρος στρήφων τους μύστακάς του ἀπὸ θαυμασμόν.

— Εἶμαι εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, μπάρμπα Λάμπρο μου, μὲ τὸν Κὺρ Ζώπυρον αὐτόν. Περιετμήθην διὰ νὰ γείνω Τοῦρκος, μ' ἔσπασες τοῦ λόγου σου τὸ χέρι... τὶ παραπάνω θέλεις; Ἔχω ὅλην σχεδὸν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Κιουταχῆ, τοῦ Τοπὰλ καὶ τοῦ Ἰβραήμη.... Ἐδῶ τώρα σ' ἔχω ἀνάγκην, Λάμπρο...

— Ἐμέν', Ἀφέντη!...

— Ἐσέ, παιδί μου Λάμπρο... ἀμφιβάλλεις διὰ τὴν ψυχήν μου; τώρα πλέον εἰπέ μοι παστρικὰ τὴν ἀλήθειαν ἀμφιβάλεις;

— Ὄχι, ἀφέντη! ὄχι! ἀμ σὲ πιστεύγω... ἀμ δὲν εἶμαι στραβὸς νὰ μὴ θωράω τὸ δίκιο τζ' ἀλήθειας....

— Εὖγε, Λάμπρο. Δός μοι τὸ χέρι σου λοιπὸν, καὶ μπέσα γιὰ μπέσα... μιὰ φορὰ διὰ πάντα, Λάμπρο.

Ὁ Λάμπρος ὤρεξε μέ τινα δισταγμὸν τὸν βραχίονα καὶ ἔθλιψεν εἰς τοὺς χαλυβδίνους δακτύλους του τὴν μικρὰν χεῖρα τοῦ Βάρθακα εἰς τρόπον, ὥστε οἱ ὀφθαλμοὶ τούτου ἐδάκρυσαν.

— Εἶπον ὅτι σ' ἔχω ἀνάγκην. Ἰδοὺ εἰς τὶ σὲ χρειάζομαι. Νὰ μὲ φιλιώσῃς μὲ τὸν Θρασύβουλον καὶ τὴν Ἀνδρονίκην.

— Μὲ τοὺς ὁρισμούς σου, ἀφέντη.. μὲ τοὺς ὁρισμούς σου.. ἔκραξε διὰ μιᾶς ὁ ἁρματωλός, ὅστις εἰς τοιαύτην καλοσύνην καὶ φιλοξενίαν ὅλος ἀνελύετο εὐγνωμόνως ὑπὲρ τούτου.

— Θὰ εὕρῃς ὀλίγην δυσκολίαν πῶς νὰ κατορθώσῃς τὸ πρᾶγμα, Λάμπρο, διότι γνωρίζω ὁποίαν ἐσφαλμένην ἰδέαν ἔχουν περὶ ἐμοῦ... Καὶ ὅμως πρέπει ὅ,τι θὰ κάμῃς, νὰ τὸ κάμῃς μίαν ὥραν ἀρχήτερα, ἐὰν θέλῃς νὰ σώσῃς τὸ Μεσολόγγι. Σοὶ ἐξηγήθην τὴν θέσιν μου. Τώρα δὲ σοὶ προσθέτω, ὅτι διὰ νὰ θέσω εἰς ἐνέργειαν τὸ σχέδιόν μου, ἔχω ανάγκην δύο ἀξίων ἀνθρώπων τοῦ Μεσολογγίου· καὶ ὡς τοιούτους ἄλλους καλητέρους δὲν δύναμαι νὰ εὕρω ἀπὸ τὸν Θρασύβουλον καὶ τὴν Ἀνδρονίκην. Ἂν μᾶς φιλιώσῃς λοιπὸν, Λάμπρο, σ' ὑπόσχομαι εἰς ἕνα μῆνα ἡ Ἑλλὰς ἐλευθεροῦται, καὶ μέλλεις νὰ ἴδῃς τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ εἰς τῆς Ἁγίας Σοφίας τὸν Μιναρὲ ἐπάνω.

— Ἐγὼ καὶ τὰ χέρια καὶ τὰ ποδάρια νὰ κόψου γιὰ νὰ σ' ἀγαπίζω· πές μου τί νὰ κάμω γιὰ ν' ἀπολάψουμε τὴ λευτεριά! Ἀμ σὰν κάμῃς ἕνα τέτοιο πρᾶμμα, Κὺρ Βάρθακα, νὰ σὲ κάμουμαι πιὰ καὶ βασιλιά μας, καὶ νὰ σὲ προσκινᾶμαι μὲ τὸ περισσό.

Ὁ Βάρθακας ὠρθώθη καὶ ἤρχισε νὰ διατρέχῃ μὲ βήματα βραδέα τὸν θάλαμον ὡς ἀληθὴς ἡγεμὼν, ἔχων τὰς χεῖρας διεσταυρωμένας εἰς τὸ στῆθος· ἔπειτα ἀνασπάσας ἐκ τοῦ κόλπου του ἠλέκτρινον κομβολόγιον καὶ παίζων αὐτὸ ἦλθε πάλιν καὶ ἐκάθησεν.

— Ἄκουσον τί πρέπει νὰ κάμῃς· πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃς

εἰς Μεσολόγγιον. Εἶπες ὅτι ὁ Θρασύβουλος καὶ ἡ Ἀνδρονίκη λιμοκτονοῦν;...

— Μάλιστ', ἀφέντη, ... ἀπεκρίθη ὁ Λάμπρος, ὅστις, ἅμα ἤκουσε τὴν ἀπελευθέρωσίν του, ἐσκίρτησεν ὑπὸ χαρᾶς, καὶ ἤρχισε σχεδὸν νὰ τρέμη.

— Νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς Μεσολόγγι μ' ἕνα λαντζονι· διότι, ὡς μὲ εἶπες, ἡ οἰκία τοῦ Θρασυβούλου κεῖται εἰς τὸ παραθαλάσσιον· σοὶ δίδω κιβώτιον μὲ ζωοτροφίας. Δὲν πρέπει ποσῶς νὰ τοῖς ἀναφέρῃς ὅτι ἐγὼ τὸ στέλλω· εἰπὲ πρὸς αὐτοὺς μόνον ὅτι εἷς Ἀλβανὸς φίλος σου σὲ ἠλευθέρωσε καὶ σοὶ ἔδωκε τὰς ζωοτροφίας ταύτας. Ἑκάστην τρίτην θὰ ἔρχεται μία λέμβος φέρουσα ἓν τοιοῦτον κιβώτιον. Ποτὲ δὲ νὰ μὴν εἰπῇς ὅτι ἐγὼ τὰ στέλλω. Ἐν τούτοις πρέπει ν' ἀρχίσῃς ἐκ πλαγίου κάθε ἡμέραν νὰ κάμνῃς πολλοὺς ἐπαίνους δι' ἐμέ· νὰ τοῖς διηγῆσαι ὅτι σὲ καλομετεχειρίσθην· ὅτι πάντοτε ἔλεγον τὸ καλόν των ὄνομα, καὶ νὰ τοῖς προσθέσῃς ὅτι διεμαρτυρούμην, καὶ σοὶ ἀπέδειξα ὅτι εἶμαι ἀθῶος εἰς τὰς συκοφαντίας, τὰς ὁποίας μοὶ ἔκαμαν. Ὅταν τοὺς ἴδῃς ὅτι ἀλλάζουν ὀλίγον, καὶ ἡ περὶ ἐμοῦ ἰδέα των ὅτι ἀρχίζει νὰ γίνεται κατά τι καλητέρα, τότε τοῖς λέγεις τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, δηλ: ὅτι ἐγὼ τοῖς στέλλω τὰς ζωοτροφίας, καὶ ὅτι προετοιμάζω μέγα σχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ὅλος ὁ στρατὸς τοῦ Κιουταχῆ καὶ Ἰβραήμη καὶ ὅλοι οἱ στόλοι διὰ μιᾶς θὰ πέσουν εἰς χεῖράς μας. Τοῖς προσθέτεις δὲ ὅτι πολὺ ἐπεθύμουν νὰ κάμω μίαν ὁμιλίαν μετ' αὐτῶν. Ἐὰν δεχθοῦν, τότε ἐγὼ μίαν νύκτα τ ε π τ ί λ ι εἰσέρχομαι εἰς Μεσολόγγι, καὶ ἐξηγοῦμαι κάλλιστα μὲ τούτους. Λάβε τὸ κομβολόγιον τοῦτο, Λάμπρο, μὲ σοβαρότητα πολὴν προσέθεσε, καὶ ἂν ὁ Θρασύβουλος συγκατανεύσῃ, τὸ δίδεις πρὸς τὸν πορθμέα, ὅστις θὰ σοὶ φέρῃ τὰς ζωοτροφίας· καὶ τότε τὴν ἐρχομένην νύκτα περὶ τὰς ἐννέα θὰ ἔλθω εἰς Μεσολόγγιον. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον σοὶ συσταίνω εἶναι, νὰ μὴν ἀναφέρῃς ὅτι ἐγὼ τοῖς στέλλω τὰς ζωοτροφίας, ἢ τὰ σχέδιά μου, παρὰ μόνον ὅταν ἦσαι βέβαιος περὶ τοῦ συμβιβασμοῦ· διότι ἄλλως ἐννοεῖς ὅτι μὲ ἀφανίζεις. Τὸ παραμικρὸν ἐὰν μάθουν ἐδῶ, δύνανται νὰ μὲ ἀπαγχονίσουν. Εἶσαι δὲ ἀδελφοποιητός μου, διότι ἔκαμες πρὸ ὀλίγου μ' ἐμὲ μ π έ σ α γ ι ὰ μ π έ σ α.

— Μὴ σὲ μέλῃ, ἀφέντη... ἀμ εἶμαι καὶ 'γὼ πονηρόγατος, καὶ 'ξέρω πῶς νὰ σκαρώσω τὴ δουλιὰ... πῶ! πῶ! πῶ! μωρὲ, τί μουρδάρικος ντουνιάς!!.. τὸ καλήτερο παλληκάρι τῆς ῥωμιοσύνης νὰ τὸ 'χουνε τόσο ἀπὸ μπροστά!... ὄχι γιὰ κολάκεψι, Κὺρ Βάρθακα... μὰ σ' ἀγάπησεν ἡ καρδιά μου ἀπόψε σὰ τὴ Κυρὰ Ἀνδρονίκη, καὶ θὰ φάγω τὸ σῶί μου, μὰ θὰ σᾶς φιλιόνω, εἶπεν ὁ Λάμπρος, ὅστις λαβὼν τὸ πολύτιμον [illegible]λόγιον εἰς χεῖράς του ἦτο πλέον πεπεισμένος περὶ τῆς ἀθωότητος τοῦ Βάρθακα, ἢ περὶ τῆς ἰδίας του ὑπάρξεως.

Τῳόντι, ὁ βρόχος τοῦ καταχθονίου Βάρθακα ἦτον ὀλέθριος, τρομερὸς καὶ εὐκολώτατος. Εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὥραν εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐξαλείψῃ ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ὅλους τοὺς ἐχθρούς του, καὶ νὰ κορέσῃ τὴν αἱμοχαρῆ λύσσαν τῆς αἰσχρᾶς καρδίας του.

Τὸ κιβώτιον, τὸ ὁποῖον ἐσφραγισμένον παρέδωκε πρὸς τὸν Λάμπρον, περιεῖχε τροφὰς καὶ οἴνους δηλητηριασμένους. Ἐχάρισε πρὸς τὸν Λάμπρον διάφορα πολύτιμα πράγματα, ὡς καὶ μίαν ὡραίαν πανοπλίαν. Διώρισε καὶ δύο φύλακας νὰ τὸν συνοδεύσουν μέχρι τῆς θαλασσίου πύλης τοῦ φρουρίου.

Περιττὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι μετὰ μεγίστης εὐκολίας ἐπέτυχε τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀνθρώπου τούτου παρὰ τοῦ Αἰγυπτίου στρατάρχου.

ΚΕΦΑΛ. 51.

Η ΕΙΛΙΚΡΙΝΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Εἶναι οἰκτρὰ, ἀδιήγητος ἡ μεταβολὴ, ἥτις ἔλαβε χωραν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θρασυβούλου. Ἐν πρώτοις ἡ Ἀνδρονίκη ἐξώδευσε καὶ τὸν τελευταῖον αὐτῆς ὀβολὸν, ὅπως ἀγοράσῃ τινὰ τρόφιμα καὶ μίαν κλίνην διὰ τὸν ἐραστήν της, οὗτινος ἡ πληγὴ ἕνεκα τῆς κακοπαθείας καὶ τῶν δυσαρεσκειῶν ἤνοιξεν ἐκ νέου καὶ ἤρχισε νὰ ἐπαπειλῇ νόσον ἐπικίνδυνον. Ὁ λιμὸς δὲ κατέστη τρομερὸς, καὶ δὲν ἤθελον ἴσως ἐπιζήσει, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐὰν ὁ Δημήτριος Περδικουλέας μὲ τὸν Κάρλον δι' ἄλλου στρατηγήματος δὲν τοῖς προσέφερον καὶ τὸν δυστυχῆ Μοῦργον ὡς ἔριφον ἐψημένον εἰς τὸν ὀβελόν. Πρόσθες καὶ τὴν θλίψιν ἐπὶ τοῦ συμβάντος τοῦ Λάμπρου. Τινὲς ἐκατηγόρουν αὐτοὺς ὅτι δῆθεν τὸν ὑπεκίνησαν νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ὀθωμανὸν πρέσβυν, καὶ ἀναφανδὸν ἐκραύγαζον ὅτι, ἂν ὁ Ἰβραήμης κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον, ἕνεκα τούτων θὰ ὑποφέρουν καὶ οἱ λοιποί.

Δὲν λέγομεν καὶ τὴν λύπην τὴν ὁποίαν ἡ Ἀνδρονίκη βεβαίως πρέπει νὰ ᾐσθάνετο ἀναλογιζομένη ὅτι ὁ δυστυχὴς ὑπερασπιστής της εὑρίσκετο μεταξὺ τῶν ὀνύχων τοῦ φρικτοῦ αὐτῆς διδασκάλου, καὶ ἐνθυμουμένη ὅτι ἐκινήθη εἰς τοῦτο ὑπὸ βαθείας πρὸς ταύτην καὶ τὸν Θρασύβουλον ἀφοσιώσεως.

Ἐνταῦθα ἀνήκει νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου ἐπιμόνως ἠρνήθη εἰς τὴν ἀνάῤῥωσίν του νὰ συζευχθῇ μετὰ τῆς Ἀνδρονίκης, πρὶν ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου λάβῃ τέλος. Αἱ δὲ συμβουλαὶ καὶ παρακινήσεις τοῦ Περδικουλέα καὶ Λάμπρου ἦσαν νὰ τὴν νυμφευθῇ ἀμέσως.

Καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἰδίας ἦτο νὰ λάβῃ πέρας οὗτος ὁ γάμος. Ἐφοβεῖτο μήπως νέα τρικυμία ἤθελε πάλιν τὴν ἀποχωρίσει τούτου, ἢ ἡ ἀδιαφορία της ἠδύνατο νὰ πληγώσῃ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἐραστοῦ της, καὶ τῷ δώσῃ ὑπονοίας ὅτι ἕνεκα τῆς χωλότητός του τὸν ἀπέφευγεν. Ἔπειτα δὲν εἶχε καὶ ἕτερον εἰς τὸν κόσμον ἢ τοῦτον. Ὁ πολυχρόνιος ἀῤῥαβὼν των ἤθελεν εὕρει βεβαίως ἐκεῖ τὸ τέρμα του, ἂν ὁ μυστηριώδης δαίμων ὁ ὑφαίνων τ' ἀνθρώπινα συμβάντα πολὺ διαφόρως, ἢ ὅπως ἡμεῖς τὰ προβλέπομεν, δὲν ἐχειροτέρευε τὴν ὑγείαν τοῦ Θρασυβούλου καὶ τὴν ἠθικήν των θέσιν. Ἡ 14 τοῦ παρόντος μηνὸς ἤθελεν εἶσθαι ὁ τάφος ὅλων. Τρεῖς ἡμέρας τροφὴν δὲν ἐγεύθησαν, αἱ δὲ δυνάμεις των τοσοῦτον ἐξηντλήθησαν, ὥστε, ὅτε περὶ τὸ μεσονύκτιον διεσπαρμένοι πυροβολισμοὶ καὶ οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἐσήμαινον τὸ πολεμικὸν σημεῖον τῆς κατὰ τοῦ Μεσολογγίου μελλούσης γενικῆς ἐφόδου τῶν Τούρκων, οὐδεὶς τούτων ἠδύνατο νὰ ἐγερθῇ καὶ ἐξέλθῃ. Ὁ ὑπὸ τὸν Μιαούλην ἑλληνικὸς στόλος, τὸν ὁποῖον οἱ πολιορκούμενοι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν περιέμενον, ὡς οἱ Ἑβραῖοι τὸν Μεσσίαν, ἔφθασε. Μία μόνη νίκη αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ τοῦ λιμοῦ· οὗτος μόνος ἠδύνατο νὰ διαλύσῃ τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν των.

Ἀπὸ τῆς 9ης τοῦ μηνὸς ὁ Μιαούλης ἐπαλινδρόμει ἕνεκα τῶν ἐναντίων ἀνέμων, μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Γλαρέντζας· τὴν δὲ 10ην μὲ ὅλην τὴν τρικυμίαν, ἥτις τὸν κατεκλυδώνιζε, προεχώρησε μέχρι τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τοῦ Μεσολογγίου, ὅπως ἐκφορτώσῃ τὰς ζωοτροφίας καὶ πολεμοφόδιά του.

Ἐναυμάχησεν ἐν πρώτοις κατὰ πέντε φρεγάδων, τὰς ὁποίας καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν (α). Πλὴν μετ' ὀλίγον ἐννέα ἄλλαι καὶ δύο βρίκια ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ Νέη τοῦ ἐξωμότου Σὰβ ἦλθον καὶ ἡνώθησαν μετ' αὐτῶν.

Οἱ ἄνεμοι ἔγεινον ὡς ὑπὸ ἀνεξιλεωμένου δαίμονος σφοδρότεροι, καὶ τὰ κύματα μεγαλήτερα· ἡ δὲ τρικυμία μετεσχηματίσθη εἰς τυφῶνα. Τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως διεχώρισαν τὸν Ὑδραῖον ναύαρχον ἐν τῷ μέσῳ τῆς τρομερᾶς του ναυμαχίας ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, καὶ ἀδημονοῦντα τὸν ἔῤῥιψαν πρὸς τὰς Σκρόφας, ἐνῷ ἐκεῖνος ἔφευγεν ἀντικρὺ εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Παπᾶ.

Τὴν 11ην καὶ 12ην ἡ καταιγὶς κατέστη ἔτι τρομερωτέρα, καὶ ὁ λιμὸς τῶν Ἑλλήνων ἔτι δεινότερος.

Ἡ 13η καὶ 14η ἦσαν πλέον ἡμέραι ἀγωνίας, στιγμαὶ ἀπελπισίας δι' ἐκείνους τους ἥρωας τοῦ Μεσολογγίου· ἠκροβόλιζον, ἦχουν τοὺς κώδωνας, ἥναψαν φανοὺς, ὕψωσαν ὅ,τι δ[redacted] δύναντο διὰ νὰ τηλεγραφήσουν πρὸς τὸν ναύαρχον " διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐγκαταλίπῃ. Ὅστις ἦτον εἰς πλήρη ζωὴν ἔτρε-

(α) Φὰβρ. σελ. 239.

χεν ἐπὶ τῶν προμαχώνων, εἰς τοὺς ναοὺς, εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ ὑψηλοφώνως ἐνεθάῤῥυνε καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν ἐξ οὐρανοῦ βοήθειαν τοῦ Ὑψίστου.

Ἐξημέρωσε καὶ ἡ 10η τοῦ Ἰανουαρίου· καὶ καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἡμίσεις καὶ ἐπέκεινα τῶν κατοίκων τῆς ἡρωϊκῆς ταύτης πόλεως εὑρίσκοντο μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, μία δωδεκάσκαλμος ἀγγλικὴ λέμβος ἐφάνη μακρόθεν· ὡς τὴν σώτειραν λέμβον οἱ τοῦ ναυαγοῦντος σκάφους περιμένουσιν, οὕτως ἐφάνη πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Ὅλον τὸ πλῆθος συνέδραμον εἰς τὸ παράλιον κραυγάζον ὅτι ἔφθασαν αἱ τροφαί, ἢ ὅτι ὁ Μιαούλης ἔστελλεν ἀγγελίαν ἀγαθήν.

Ἡ λέμβος αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κορβέταν «τὸ Ῥόδον,» πλοιαρχουμένην ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ἄμποτ, καὶ προσεκόμιζεν ἐπιστολὴν τοῦ εἰρημένου πλοιάρχου πρὸς τοὺς πολιορκουμένους. Ὁ Κιουταχὴς, ὁ Ἰβραήμης καὶ ὁ Τοπὰλ, οἱ τρεῖς μεγαλήτεροι δολοφόνοι τῆς ἐλευθερίας, ἐπέτυχον τὸν Ἄγγλον πλοίαρχον νὰ αἰτήσῃ ἄνευ ἐγγυήσεως τὴν παράδοσιν τοῦ φοβεροῦ Μεσολογγίου (α).

Εἶναι ἀξία προσοχῆς ἡ ἀπάντησις (β), τὴν ὁποίαν οἱ ἀπηλπισμένοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, τοὺς ὁποίους ἡ δυτικὴ Εὐρώπη ὠνόμαζεν ἡμιβαρβάρους πρὸς διάκρισιν τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους ἐκάλουν βαρβάρους, ἔδωκαν πρὸς τὸν Βρεττανὸν πλοίαρχον.

« Δι' ὅσον αἷμα ἐχύσαμεν, καὶ δι' ὅσα δεινὰ ὑπεφέραμεν, ἄλλην ἀνταμοιβὴν δὲν νομίζομεν ἱκανὴν, ἢ τὴν Ἐλευθερίαν. Δὲν φοβούμεθα τὰς ἐφόδους τοῦ Ἰβραήμη· μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ὑψίστου ἐλπίζομεν νὰ τὰς ἀποκρούσωμεν ὡς ἐκείνας τοῦ Κιουταχῆ. Ἐκτὸς τούτου ἔχομεν ἤδη καὶ Κυβέρνησιν, τῆς ὁποίας ἀκολουθοῦμεν τὰς διαταγάς. Καὶ ὅστις ἐπιθυμεῖ διαπραγματεύσεις, ἂς ἀποτανθῇ πρὸς ταύτην. »

Μέχρις οὗ δοθῇ ἡ ἀπάντησις αὕτη πρὸς τὸν Ἄμποτ ὁ ναύκληρός του μετὰ δύο ναυτῶν φερόντων ἐπὶ τῶν νώτων ἓν βαρὺ κιβώτιον, διευθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Θρασυβούλου· ἦτο μετὰ μεσημβρίαν καὶ εἰς τὴν θέαν τῶν χαμαὶ κειμένων ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἔφριξε.

— Ποῖος εἶναι ὁ κύριος Θρασύβουλος ; ἠρώτησεν· ὁ δυστυχὴς νέος ἀνήγειρε τὴν νεκρὰν κεφαλήν του καὶ ἔνευσεν ὅτι ἦτον ὁ ἴδιος.

— Σᾶς φέρω τὸ κιβώτιον τοῦτο καὶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, εἶπεν ὁ ναύκληρος βήχων δυνατὰ ἐκ τῆς ἀποφορᾶς καὶ ἀηδίας, ἣν ἡ θέα τῷ ἐπροξένει.

Ὁ Θρασύβουλος τὴν ἔλαβε μηχανικῶς, ἀγνοῶν πόθεν ἤρχετο, καὶ τί περιεῖχε τὸ κιβώτιον.

(α) Γόρδων τομ. Β'. σελ. 253· Φαβρ. σελ. 241.
(β) Χρον. τοῦ Μεσολ. ἰδὲ ἀπάντησιν καὶ Φαβρ. σελ. 354.

— Ἐπιθυμῶ μίαν ἀπόδειξιν παραλαβῇς, καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐγρήγορα, διότι δὲν δύναμαι νὰ σταθῶ περισσότερον τῶν τριῶν λεπτῶν ἐνταῦθα.

— Ἀπόδειξιν! καὶ ποῦ χαρτί.. ποῦ κονδύλι.. ποῦ μελάνη..

Ὁ ναύκληρος ἐπλησίασε μετ' ἀγχινοίας ἓν τῶν παραθύρων, καὶ σχίσας τεμάχιον χαρτίου ἐξ' ἐκείνων, ἅπερ ἀντικαθίστον τοὺς τεθραυσμένους ὑέλους, εἶπεν· «Ἰδοὺ χαρτί... θέλεις καὶ μελάνην; ἰδού...» καὶ ἐκ τῆς ἐσβεσμένης ἑστίας τῷ ἔδωκε μέρος ξυλάνθρακος.

Ἡ τρέμουσα χεὶρ τοῦ ἀσθενοῦς δὲν ἠδύνατο νὰ χαράξῃ τὴν ἀπόδειξιν. Τὴν ἔγραψε λοιπὸν ὁ ἴδιος, καὶ ὁ Θρασύβοιλος ἔγραψε μόνον τὰ ἀρχικὰ σημεῖα τοῦ ὀνόματός του. Ὁ Ἄγγλος μετὰ ταῦτα φλεγμαίως καὶ εὐχόμενος βελτίωσιν τύχης ἀνεχώρησε βιαίως.

— Πόθεν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη; πνευστιῶν ἐμουρμούρισεν ὁ Περδικουλέας.

Αἱ ἀσθενεῖς χεῖρες τοῦ Θρασυβούλου δὲν ἠδύναντο νὰ τὴν ἀνοίξουν.

Ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Κυρὰ Ρ... ἐδείκνυον μόλις σημεῖα ζωῆς· πλὴν δὲν ἠδύναντο οὔτε τὰς κεφαλὰς ν' ἀνεγείρουν.

— Ῥίψετέ την ἐδῶ· ἴσως ἐγὼ ἐμπορέσω νὰ τὴν ἀνοίξω, εἶπεν ὁ Κάρλος, ὅστις καὶ οὗτος ἐκράτει μετ' ἀγωνίας σφικτὰ τὴν ζωὴν εἰς τοὺς ὀδόντας.

Ἡ ἐπιστολὴ ἔπεσε ἐκ τῶν δακτύλων τοῦ Θρασυβούλου τότε, καὶ ὁ Κάρλος ἑρπόμενος, τὴν ἔλαβεν, ἤνοιξε, καὶ ἐνεχείρισεν αὖθις πρὸς τὸν αὐθέντην του, ὁμοῦ μὲ τὸ κλειδίον τοῦ κιβωτίου, τὸ ὁποῖον περιείχετο ἐντὸς τῆς ἐπιστολῆς.

— Τὸ κιβώτιον περιέχει ζωοτροφίας!.. Ἀνδρονίκη μου!! ἀγαπητή μου Ἀνδρ.....!!...

Δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ. Οἱ λόγοι ἀπεξηράνθησαν εἰς τὰ λευκὰ καὶ ξηρὰ χείλη του.

— Ζωοτροφίαι!!..

— Ζωοτροφίαι!!...

Εἶπον ὁ Περδικουλέας καὶ ὁ Κάρλος.

— Λάβε... τὸ κλειδί... ἄνοιξε... δὸς τῆς Ἀνδρονίκης... συσφίγγων τὴν καρδίαν του καὶ χέων δάκρυα χαρᾶς ἐπανέλαβε πάλιν.

Καὶ ὁ Κάρλος καὶ ὁ νέος Σπαρτιάτης μόνον εἰς τὴν λέξιν ζωοτροφίαι ἐπανεῦρον τὸν βίον. Ὡμοίαζον τὸν πνιγόμενον ἐν μέσῳ ἀόχθου πόντου, ὅστις, καθ' ἣν στιγμὴν καταποντίζεται εἰς τὰς ἀβύσσους, αἴφνης ἀπαντᾷ εἰς τὰς χεῖράς του ἐπιπλέον ξύλον· ἐγείρεται οὗτος μὲ νέαν ζωὴν καὶ νέον σθένος διὰ νὰ διαφιλονεικήσῃ καὶ αὖθις τὴν τύχην του.

Ἀμφότεροι ἐπλησίασαν τὸ κιβώτιον, τὸ ἤνοιξαν, καὶ ὅταν ἡ ὀσμὴ τῶν κρεάτων καὶ ἐδεσμάτων προσέβαλε τὴν ὄσφρησίν

των, ἐξήγαγον χαρᾶς κραυγὴν ὁμοίαν τῶν ἀνθρωποφάγων. Τότε ὁ μὲν Δημήτριος Περδικουλέας ἔδραμε μὲ ὀλίγον ῥώμιον πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην, ὁ δὲ Κάρλος μὲ ὀλίγον ῥακίον πρὸς τὴν Κυρὰν Ρ... καὶ πρὸς γενικὴν εὐχαρίστησιν μετὰ τρεῖς ὥρας αἱ πέραν τοῦ Ἀχέρωνος ἤδη φθασμέναι πέντε ἐκείνων ψυχαὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια.

Ἦτον ἤδη ἡ ὀγδόη ὥρα, ὅτε ὑπὸ τὸ λαμπρὸν φῶς κηρίου, οὗτινος τὴν λάμψιν πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν ἐστεροῦντο, ἐκάθησαν νὰ γευθοῦν γεῦμα καθαρὸν, γεῦμα πολυτελές· ἡ τράπεζα ἦτο παρατεθειμένη πλησίον τῆς κλίνης τοῦ Θρασυβούλου, διότι οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγερθῇ ἔτι.

— Πρὶν γευματίσωμεν, ἀδελφοί μου, πρέπει ν' ἀκούσητε τὶ μοὶ γράφει ὁ Λαμπίκης. Ὁ ἀμίμητος ἐκεῖνος ἀνήρ!... Τὴν στέλλει ἐκ τῆς Ἰθάκης. Ἀνδρονίκη, ἀνάγνωσον ὑψηλοφώνως τὴν ἐπιστολὴν ταύτην. Δὲν εἶναι διεξοδικὴ, εἶναι σύντομος, ἀλλ' ἑλληνική.

Ἔλαβεν αὕτη εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἤρχισεν ὡς ἀκολούθως.

Ἐν Ἰθάκῃ τῇ **12** Ἰανουαρίου **1826**.

»Ἀγαπητέ μοι Θρασύβουλε!

» Τὸ Μεσολόγγιον ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι τὸ πρῶτον προπύργιον τοῦ ἔθνους, ἐπέσυρε καὶ τὴν προσοχὴν ὅλου τοῦ κόσμου. Εἶναι Πτωλεμαῒς τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ φοβερὰ ἕρκη τῆς ὁποίας μὲ τὴν σειρὰν κατεναυάγησαν τοσοῦτοι ςρατοί. Η ἀντίστασίς σας εἶναι ἀξία τῶν Τιτάνων· ἡ ἀπόῤῥιψις, καίτοι ἄποροι καὶ λιμοκτονοῦντες, τῶν ἐλαφρῶν προτάσεων τοῦ Ἰβραήμη, εἶναι ἀνωτέρα τῶν ὡραιοτέρων τῆς Σπάρτης χρόνων. Δόξα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις γεννᾷ τοιαῦτα τέκνα. Δοξα καὶ πρὸς Ὑμᾶς, οἵτινες ἠνοίξατε νέαν ἱστορίαν, καὶ νέαν τῶν Μιλτιαδῶν καὶ Θεμιστοκλέων περίοδον. Θρασύβουλε! ἡ σκιὰ τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς ἐπαναστάσεώς μας, τοῦ θείου σου λέγω Γρηγορίου, τὸν ὁποῖον ὡς κακοῦργον, ἐνθυμεῖσαι, ὁ τύραννος ἐκρέμασε, καὶ ὡς ἐλεεινὸν ὁ ἄθλιος Ἰσραηλίτης εἰς τὰς ὁδοὺς ἔσυρεν, ἀπαιτεῖ παρ' ἑκάστου Ἕλληνος καὶ τὴν ἐσχάτην ῥανίδα τοῦ αἵματός του νὰ χύσῃ, πλὴν ποτὲ πλέον νὰ μὴν ὑποδουλωθῇ. Αἶσχος, τρὶς αἶσχος εἰς τὸν πεφωτισμένον κόσμον, ὅστις βλέπει τοσοῦττον ἡρωϊσμὸν καὶ ἔτι ἀμφιῤῥέπει...

»Ἐπεθύμουν ἐκ βάθους καρδίας νὰ ἠδυνάμην νὰ ἔστελλον ἓν φορτίον τροφῶν εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην πόλιν. Ἤθελον πωλήσει καὶ τὸν τελευταῖόν μου χιτῶνα ὅπως κατορθώσω τοῦτο, πλὴν ἡ Εὐρώπη δὲν μοὶ τὸ ἐπιτρέπει, καὶ ἀγνοῶ ὁποία ἀνωτάτη δύναμις ἀντίκειται τοσοῦτον καθ' ἡμῶν. Ἴσως ὁ Παντοκράτωρ ἀπεφάσισε δι' αἱματωδεστέρων καὶ ζωηροτέρων παραδειγμάτων νὰ ἐπισφραγίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

»Ἐν τούτοις διὰ πολλοῦ ἀργυρίου καὶ δώρων κατέπεισα τὸν κομιστὴν τῆς παρούσης μου ναύκληρον νὰ λάβῃ τὸ κιβώτιον τοῦτο. Περιέχει τροφὰς, πολεμεφόδια, ὀλίγον οἶνον καὶ οἰνοπνεύματα. Θὰ φροντίσω δὲ καὶ δι' ἄλλου μέσου, εἰ δυνατὸν, νὰ σᾶς ἐφοδιάσω καὶ μὲ ἄλλα.

»Γράψε με ἐὰν τέλος ἡ ὡραία σου Ἀνδρονίκη ἔφθασε, πῶς ἔχει ἡ πληγή σου, τὰ νέα τοῦ Μεσολογγίου, καὶ διάταττόν με εἰς ὅ,τι ἔχεις ἀνάγκην. Διότι

γνώριζε ὅτι ἔχεις εἰς τὸν κόσμον ἕνα φίλον, ὅστις καὶ σὲ ἀγαπᾷ, καὶ σὲ εὐγνωμονεῖ, καὶ διαπύρως δέεται ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεώς σου καὶ ἀπελευθερώσεως ὅλων τῶν ἐν Μεσολογγίῳ ἡρώων μας. Ὑγίαινε.

Ὁ ἀγαπητός σου ΛΑΜΠΙΚΗΣ. »

ΚΕΦΑΛ. 52.

ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ.

— Καϋμένε Λαμπίκη! σὺ μ' ἐλύτρωσας ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ φρικτοῦ Βάρθακα, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Καὶ πόσους δὲν ἐλύτρωσε τοῦ θανάτου ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἰς Κωνσταντινούπολιν!... Ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειαν τῶν Πριγγίπων Μουρούζη. Ἐνθυμοῦμαι ὅτε τὸν ἀπήντησα πτωχὸν πορθμέα μετὰ τοῦ θείου μου ἐπὶ τῶν λόφων τοῦ Βυζαντίου, ὅτι ἦτο περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς ἡμέρας, ἐνῷ ἀφίναμεν τὴν εἱρκτὴν τοῦ Βοσταντζῆ· τὸν ἐδίωκον δύο φρικτοὶ Γενίτζαροι. Τὶς ἐφαντάζετο τότε ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος ἤθελε καταντήσει ὁ ὑπέρπλουτος Λαμπίκης, καὶ ἐντὸς πέντε μόνον ἐτῶν, καὶ ἤδη νὰ μᾶς σώσῃ ἐκ τοῦ φρικτοῦ λιμοῦ, ὅστις τοσούτους ἀνδρείους προμάχους ἐθέρισεν; Εἶχε χαρίσει ἀδαμάντινον ταμβακοθήκην πρὸς τοῦτον ὁ θεῖός μου, καὶ τῷ εἶχε δώσει τὴν εὐλογίαν του.

— Δὲν γνωρίζω τὸν ἄνδρα, πλὴν ἐκ τῶν ἐπαίνων, τοὺς ὁποίους τῷ κάμνετε, συμπεραίνω νὰ ἦναι μοναδικός... εἴθε ἡ θεία πρόνοια ν' ἀξιώσῃ καὶ ἐμὲ μίαν ἡμέραν νὰ τὸν ἐναγκαλισθῶ, τὸν ἀσπασθῶ, καὶ τὸν εὐχαριστήσω, διότι μὲ ἔσωσε· προσέθεσε μὲ ζέσιν καὶ ὁ Περδικουλέας.

— Κὺρ Λαμπίκη!.. Ἀ, Κὺρ Λαμπίκη!.. τὶ νὰ 'πῶ καὶ 'γὼ ἡ κατακαϋμένη!.. ἂν ἔχῃς παιδιὰ ὁ Θιὸς νὰ σοῦ τὰ φυλάξῃ γερὰ, ποτὲ νὰ μὴ σὲ πικράνῃ, πάντα μὲ τὸ μπερεκέτι νὰ περνάῃ τὸ σπητικό σου, καὶ νά 'σαι πάντα γερὸς, γιατὶ πάντα θά 'σαι χρήσιμος 'ς τὴν ἀνθρωπότης, εἶπε καὶ ἡ Κυρὰ Ρ...

Μετ' εὐλαβείας τότε ἀνέγνωσαν εὐλογίαν τινὰ ἐπὶ τοῦ γεύματος, καὶ μετ' ὀλίγον ἤρχισαν τοῦτο.

Ἕκαστος ἐδιηγεῖτο σοβαρῶς καὶ μετὰ λύπης τὰς φρικτὰς τῆς λιμοκτονίας του στιγμάς.

Ὅταν ἡ Κυρὰ Ρ... ἔπιε δύο ἢ τρία ποτήρια οἴνου καὶ ἤρχισε νὰ ἐπανέρχηται εἰς ἑαυτὴν, μετ' ἀθυμίας ἐξηκολούθησε.

— Τρεῖς 'μέραις ἔχω σκοπὸ νὰ μὴ θωρήσω τὸ μούτζουνό μου σὲ καθρέφτη· θά 'ναι φόβος Κυρίου ἀπὸ τὴ κιτρινάδα· ἐγὼ ἡ ἰδία θὰ συχαθῶ τὸν ἀπατό μου... Κύριε, ἐλέησον... ὅποιος βγῆ ζωντανὸς ἀπὸ δ' αὐτο τὸ Μεσολόγγι θά 'χῃ πολλὰ νὰ κ[illegible]τιάζῃ... τέτοια ἀντράλα μ' ὦρθε 'ς τὰ μάτια π' ὄχι δὲ γλέπανε μὰ ποῦ δὲ δυνάμουνε καὶ νὰ τ' ἀνοίξω· τὰ χειλάκια μου μαρά-

θηκαν, ξηράθηκαν, τὰ δοντούλια μου μαγκάνισαν. Καλὰ καὶ ἀπ' τὴ μύτη ἔμπαινε ψίχα ἀγεράκι... ἀμ' ἡ κοιλούλα μου; μοῦ φαίνονταν πῶς κάποιος πίανε ἕνα ντερό μου, καὶ τράβα, τράβα, τράβα καὶ τελειομὸ δὲν εἶχε, κι ὅσο τὸ τράβαν τόσο λίγευγε, τόσω μώπερνε τὴ καρδούλα μου. Σὰν μώχυσε ὁ Καρλούλης τὸ ῥακὶ 'ς τὸ στόμα, τὸ ἀθάνατο νερὸ νὰ μώχυνε, τὸ ματζοῦνι τῆς Παράδεισος νὰ μὲ 'τάγιζε, τέτοιο Λαζαρόρθωμα δὲ γίνουνταν ἄλλο...

— Ὁ καϋμένος ὁ Λάμπρος!... τάχα ὁ δυστυχὴς ὁ Λάμπρος!!.. ἄχ! εἶναι ἀδύνατον νὰ διέλθῃ μιὰ στιγμὴ χωρὶς νὰ τὸν ἐνθυμηθῶ! εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη βαθέως ἀναστενάξασα.

— Καὶ τὶς δὲν τὸν ἐνθυμεῖται, ἀρχόντισσα!...εἶναι κάλλιον νὰ μὴ τὸν φέρωμεν εἰς τὸν νοῦν μας, οὔτε νὰ ἐξετάζωμεν ὁποίας τιμωρίας ὁ δυστυχὴς ἄνθρωπος πρέπει νὰ ὑπέφερεν.

— Ἡ πρᾶξίς του βεβαίως δὲν ἦτον ἀξιέπαινος, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, πλὴν....

— Στάσου... τὶ ἀκολουθεῖ; εἶπεν καὶ ἔδραμεν ἔξω ὁ Περδικουλέας.

Τῳόντι, ἠκούσθη κρότος ὑπόκωφος, ὡς νὰ ἔπιπτον μακρόθεν κεραυνοί· ἠκούοντο τηλεβολισμοί, ὡς νὰ ἐναυμάχουν στόλοι εἰς μακρυνὴν ἀπόστασιν.

— Ὁ Οὐρανὸς τοῦ κόλπου τοῦ Μεσολογγίου ἔγεινε ὅλος ἐρυθρός... οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς ὁδούς!.. πιστολισμοί!... οἱ κώδωνες!... ἢ ὁ Μιαούλης ναυμαχεῖ, ἢ ὁ Ἰβραήμης ἐφώρμησε κατὰ τοῦ Μεσολογγίου, εἶπεν ὁ Σπαρτιάτης ἐπιστρέφων.

— Πάμε ὡς ὄξου, Καρλούλη· ἔχω τόσες 'μέραις νὰ περπατήσω.

— Σὺ, Κάρλε, μένε ἐδῶ· ἐγὼ ἔρχομαι Κυρὰ Ρ... Ἂς ὑπάγωμεν νὰ ἴδωμεν τὶ τρέχει! Ἐὰν ἦναι κίνδυνος, ἀμέσως θὰ ἐπιστρέψωμεν νὰ σᾶς δώσωμεν εἴδησιν.

Ἐπέστρεψαν δὲ τὴν ἐπαύριον. Ὅλην τὴν νύκτα ὁ κόσμος ἔτρεχεν εἰς τὰ παράλια. Ὁ Ὑδραῖος πυρπολητὴς εἶχεν ἐμπρήσει ταχύπλουν ὀθωμανικὴν κορβέταν ἐγγίξασαν ἐπὶ τῶν ὑφάλων τῆς Προκοπανιστοῦ, καὶ κατασφάξει τριακοσίους ναύτας αὐτῆς (α). Τρία ὀθωμανικὰ πυρπόλα, τὰ ὁποῖα ἠθέλησαν νὰ μιμηθοῦν τὰ ἑλληνικὰ, κατεδαπανήθησαν ἀδίκως καὶ ἀκάρπως, φωτίσαντα μόνον τὸν οὐρανὸν καὶ κρατήσαντα τοὺς κατοίκους τοῦ Μεσολογγίου ὅλην τὴν νύκτα εἰς ἀγρυπνίαν.

Ὁ Μιαούλης μὲ εἰκοσιπέντε πλοῖα πάλιν ἐναυμάχησε τὸν ὀθωμανικὸν στόλον τρεῖς ὥρας, ἐξ ἑξήκοντα συνιστάμενον (β) τὸν κατεναυμάχησε, τὸν κατεσκόρπισε, καὶ τέλος κατώρθωσε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς Μεσολόγγιον πολεμεφόδια, πυροβόλα, γα-

(α) Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 251· Φάβρ. σελ. 244 Τρικούπ., Τομ. Γ'., σελ. 334.

(β) Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 251· Φάβρ. σελ. 244-246. Τρικούπ., Τομ. Γ'., 334-335

λέτας, ἑπτὰ χιλιάδας κοιλὰ ἀραβοσίτου, καὶ ἄλλας ἀρκετὰς ζωοτροφίας διὰ νὰ διατηρήσωσι τοῦτο μῆνας ἔτι δύο.

Ἡ δεκάτη ἕκτη τοῦ Ἰανουαρίου ἦτο λοιπὸν ἡμέρα πανηγύρεως διὰ τοὺς πολιορκουμένους. Ἔτρεχον πάντες ν' ἀκούσουν ἀπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Στάκτούρην τὴν νυκτερινὴν ἐκείνην ναυμαχίαν, καὶ λάβει ἕκαστος τὰς ζωοτροφίας του.

Τὸ Μεσολόγγιον ἠνωρθοῦτο ἐκ νέου ἰσχυρώτερον. Εἰς τὰς φλέβας του ἐχύθη νέα ζωὴ, καὶ νέον αἷμα. Ἦτον ἕτοιμον νὰ ἀντιτάξῃ τὰ στήθη του καὶ εἰς τὰς Γαλλοαραβικὰς λόγχας, ὡς καὶ εἰς τὰς Γαλλοαραβικὰς βόμβας, καθὼς τ' ἀντέταξεν εἰς τὰ γιαταγάνια καὶ τηλεβόλα τῶν τοσούτων Ἀλβανῶν, Θετταλῶν, Θρᾳκῶν καὶ Ἀσιανῶν.

Ἂς μᾶς συγχωρηθῇ δ' εἰς τὸ μέλλον νὰ καλῶμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς καὶ τοσοῦτοι Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς, τὴν πόλιν ταύτην τὴν περικλείουσαν τὴν θείαν καρδίαν τοῦ λόρδου Βύρωνος, καὶ τοὺς τάφους τοῦ Νορμάνου, Κυριακούλη καὶ Μάρκου Βότσαρη, ἱεράν. Τὸ ἱερὸν Μεσολόγγιον.

Αἱ λεπτομέρειαι τῶν νυκτερινῶν συμβάντων καὶ τῆς πρωινῆς ναυμαχίας εἶναι ἄξιαι νὰ κινήσουν τὸν θαυμασμὸν καὶ τῶν φανατικωτέρων ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Ἀράβων Γάλλοι ἐνουθέτησαν τοὺς ναυάρχους νὰ πολεμήσουν τοὺς Ἕλληνας διὰ τῶν αὐτῶν ὅπλων, τὰ ὁποῖα καὶ οὗτοι μετεχειρίζοντο· δηλ: τῶν πυρπόλων. Προεχώρησε λοιπὸν ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ὑπὸ οὔριον ἄνεμον μὲ ἑξήκοντα τῆς γραμμῆς μεγάλα πλοῖα καὶ δεκαοκτὼ πυρπόλα.

Μόλις τὸ πρῶτον πυρπόλον του διευθύνετο κατὰ τοῦ Μιαούλη, καὶ διάφοροι κέλητες ἑλληνικοὶ μὲ ῥωμαλαίους ναύτας ἐκίνησαν κατ' αὐτοῦ ξιφήρεις. Εἰς τὴν πλησίασίν των οἱ Τοῦρκοι πυρποληταὶ ἔντρομοι ἐῤῥίφθησαν καὶ οὗτοι εἰς τὰς λέμβους των καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν,ἐγκαταλιπόντες τὸ καύσιμον αὐτῶν σκάφος εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πολεμίων των, οἵτινες καὶ θριαμβευτικῶς τὸ ἐῤῥυμούλκησαν πρὸς τὸ μέρος των (α).

Δύο ἄλλα διέλυσαν μὲ τὰς φλόγας των τὸ σκότος τῆς νυκτὸς καὶ ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Ἀρακύνθου θεώμενον Ἰβραήμην νὰ διακρίνῃ τὴν ἄτιμον φυγὴν τῶν πλοίων του πρὸς τὰς Πάτρας. Ὡμοίαζον μὲ τὰς θλιβερὰς τῳόντι δᾷδας ταύτης τῆς πόλεως, ἥτις εἰς χρόνους ἀρχαιοτέρους ἐτησίως διὰ φρικτῆς ἀνθρωποθυσίας τοῦ εὐειδεστέρου νέου καὶ τῆς καλλίστης κόρης της προσεπάθει νὰ καταπραΰνῃ τὴν ὀργὴν τῆς λατρείας Ἀρτέμιδος. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ἤδη τὰ καταναλώματα τῶν Τούρκων ἦσαν καταναλώματα ἀδημονίας πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ Ὀσμανλικοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Ἄραβος Τρίτωνος, οἵτινες ἔτι δὲν τοὺς ἠξίωσαν ν' ἀκούσουν τὴν νικηφόρον σάλπιγ[illegible]γά των.

(α) Φάβρ. σελ. 249· Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 251—252.

ΚΕΦΑΛ. 53.

ΤΟ ΠΟΛΥΤΙΜΟΝ ΚΙΒΩΤΙΟΝ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου οἱ Αἰγύπτιοι ἔσκαψαν καὶ ἔῤῥιψαν δύο κανονοστοιχίας τῆς παραλίας μίαν ἀντικρὺ ἐκείνης τοῦ Βότσαρη, καὶ ἑτέραν βομβοβολοῦσαν τὰς νήσους Σκύλλαν καὶ Κλείσοβαν.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου ἀνέζησαν μὲ τὰς τροφὰς, τὰς ὁποίας ὁ Μιαούλης ἔφερε, καὶ ἤρχισαν νὰ ἐπισκευάζωσι καὶ ὀχυρόνωσι τὰ ὀχυρώματά των ὅσον ἠδύναντο περισσότερον.

Τὴν 11ην ὁ Θρασύβουλος προσεκάλεσε τὸν δόκτορα Π... διὰ νὰ συγγευματίσωσι.

— Κάτι δὲν βλέπω τὴν γαλῆν καὶ τὸν κύνα σου, Θρασύβουλε... ἠρώτησεν ὁ ἰατρὸς μετὰ τὸ γεῦμα.

— Πρὸ τριῶν ἡμερῶν τοὺς ἔχασα... Ἀλήθεια, ἰατρὲ, λύσον μοι τὴν ἀπορίαν ταύτην· μὲ τὰ ὅλα σου ἐπεθύμεις τὴν Ψιψίκα μου καὶ τὸν Μοῦργον;

— Μὲ τὰ ὅλα μου! Ἰδοὺ ὁ λόγος... προέβλεπον τὸν λιμὸν, ἐγνώριζον τὴν κατάστασιν τῆς πόλεως, καὶ προετίμων τοιαύτας νὰ λαμβάνω πληρωμὰς μᾶλλον, ἢ χρήματα· καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι, ἐὰν δὲν ἔπραττον οὕτως, οἰκογένεια πολυάριθμος ὡς ἡ ἰδική μου δὲν ἠδύνατο ἄλλως νὰ διατηρηθῇ.

— Δὲν ἀστειεύεσαι, ἰατρέ; Εἶναι δυνατόν; εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Καὶ ὅμως, ἀρχόντισσα, ὡς σὲ βλέπω καὶ μὲ βλέπεις, εἶμαι βέβαιος ὅτι καὶ ὁ Μοῦργος καὶ ἡ Ψιψίκα ἐχρησίμευσαν ὡς πολυτελὲς γεῦμα τινῶν δυστυχῶν, διέκοψεν ὁ Περδικουλέας.

— Ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει... γνωρίζω ἀνθρώπους, οἵτινες ἐτράφησαν μὲ πολὺ ἀηδέστερα ζῶα, παρετήρησεν ἡ σύζυγος τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

— Φρικτόν! ἀηδές!...

— Πρρρρρl!!. διὰ μιᾶς ἔκραξεν ἡ Κυρὰ Ρ...

— Μία γαλλοαραβική, προσέθεσεν ὁ δόκτωρ Π...

Δὲν εἶχον συνέλθει ἐκ τῶν σαρκασμῶν, μὲ τοὺς ὁποίους ἐδέχθησαν τὴν πρώτην βόμβαν, ἥτις εἶχε πέσει ὀλίγον μακρα των, καὶ ἀκούουν μίαν δευτέραν, τρίτην, τετάρτην, μίαν πέμπτην, καὶ ἀκολούθως ἀτελεύτητον σειρὰν τούτων. Αἱ οἰκίαι τοῦ Μεσολογγίου ἐκλονίζοντο, οἱ ὕελοι ἐθραύοντο, καὶ ῥιζηδὸν ἐσείετο τὸ ἔδαφος ὅλον. Ὁ Ἰβραήμης ἤνοιγε τότε τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον βομβολισμὸν, τὸν διαρκέσαντα τρία ἡμερόνυκτα, καὶ τὸν λούσαντα τὴν πόλιν δι' ὀκτὼ χιλιάδων σιδηρολίθων.

Κατέφυγον εἰς ὑπόγειον ὑγρόν. Εἰς ἑκάστην οἰκίαν πρὸ ἡμερῶν ἐπίτηδες εἶχε προπαρασκευασθῇ ἓν τοιοῦτον, ὡς τὸ μό-

νον ἱκανὸν νὰ προφυλάξῃ ἀπὸ τὰς γαλλοαραβικάς. Ἐκεῖ ἔμειναν τρεῖς ἡμέρας· τὴν δὲ τετάρτην, ὅτε ἡ χάλαζα αὕτη ἔπαυσεν, αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ κώδωνες ἀνήγγειλον ὅτι οἱ Ἄραβες, οἱ Φελάχοι, οἱ Βεδουΐνοι, οἱ Ἀλβανοί, οἱ Τουρκομάνοι καὶ οἱ Γιουρούκιδες ἔκαμνον ἤδη τὴν ἔφοδον.

— Ἔξω, παιδιά, ἔξω! ἦλθεν ἡ κρίσιμος ὥρα, ἔκραξεν ὁ Θρασύβουλος.

— Δὲν σὲ συμβουλεύω, φίλε, νὰ ἔλθῃς, διέκοψεν ὁ Περδικουλέας. Μένε ἐδῶ... εἶσαι ἔτι ἀσθενής· μένε μὲ τὰς γυναῖκας. Ἐγὼ καὶ ὁ Κάρλος ὑπάγομεν.

— Ποῖος θὰ μείνῃ ἐδῶ! ἔκραξε μὲ ὀλίγην ἀδημονίαν. Ἔξω, ἔξω· αἱ βόμβαι ἔπαυσαν.

Ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἐξῆλθον καὶ διευθύνθησαν εἰς τὸν προμαχῶνα τοῦ Βότσαρη. Ἐκεῖ ἦτο πλῆθος πολὺ συσσωρευμένον.

Οἱ πειθαρχημένοι Αἰγύπτιοι ἦσαν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐφόδου καὶ ἀνέβησαν ἐπί τινων ἀναχωμάτων μάλιστα ὀλίγον τι πρὸ τοῦ προμαχῶνος τοῦ Βότσαρη. Πλὴν οἱ Σουλιῶται ἐξορμήσαντες μὲ τὴν σπάθην τοὺς κατέκοψαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγήν. Ὁ Ἰβραήμης καὶ ὁ Κιουταχὴς συνήθροισαν πάλιν τὰς φυλάς των καὶ ἀπεπειράθησαν δευτέραν ἐπίθεσιν. Πλὴν οἱ Ἕλληνες ἐκρήξαντες ὑπόνομον ἐπέφερον μεγάλην καταστροφὴν πρὸς τούτους. Πλείονες τῶν πεντακοσίων εὗρον ἐκεῖ τὸν θάνατον (β). Ὁ στρατὸς τοῦ Ἰβραήμη ἐτράπη φυγήν, ῥίψας χαμαὶ τὰ ὅπλα, οἱ δὲ νικηταὶ ἔφερον εἰς Μεσολόγγιον θριαμβευτικῶς τὰς λόγχας, τὰ τύμπανα καὶ τὰς πανοπλίας των.

Ὁ Σέσωστρις τῶν νέων χρόνων εὑρέθη καὶ οὗτος εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τοῦ Ὀμὲρ-Βριώνη, Σκόδρα καὶ Κιουταχῆ. Τὸ Μεσολόγγιον δὲν ἦτον οὔτε ὁ Γάγγης τῶν Ἰνδῶν, οὔτε ὁ Τάναϊς τῶν Σκυθῶν· ἦτο τὸ διϊπετὲς Παλλάδιον διὰ τὸν δορυκτήτορα τῆς νέας Αἰγύπτου. Οὔτε ἡ στρατηγικὴ τῶν τυχοδιωκτῶν του, οὔτε ἡ βραδεῖα σκέψις του καὶ μελέτη ἐπὶ τῆς ἐφόδου ποσῶς τὸν ὠφέλησαν. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ παραιτηθῇ καὶ οὗτος ἀπὸ τὰς διὰ ξηρᾶς ἐπελάσεις. καὶ νὰ κυριεύσῃ κατὰ σειρὰν τὰς σποράδας νήσους τοῦ Μεσολογγίου, ὅπως θανατώσῃ πάντας διὰ τοῦ λιμοῦ.

Τὴν 22αν τοῦ μηνός, ἐνῷ οἱ κάτοικοι ἦσαν παραδεδομένοι ἔτι εἰς τὴν χαρὰν διὰ τοὺς νέους θριάμβους των, αἴφνης διαδίδεται ὁ λόγος ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος εὑρίσκεται εἰς τὰς φλόγας. Ὅλοι τρέχουν εἰς τὰς κανονοστοιχίας τῆς παραλίας, καὶ μακρόθεν βλέπουν πυκνὸν μέλανα καπνὸν ὡς ἐπίμηκες νέφος ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἑτέρας ἄκρας τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τοῦ Μεσολογγίου ἐκτεινόμενον.

(β) Γόρδων τόμ. Β΄. σελ. 255—256. Φιλδ. 272—274. Τρικούπ, τομ. Γ΄., σελ 338—339.

— Εἶναι καπνὸς καὶ ὄχι φωτιά, λέγει ὁ εἷς.

— Ὅταν ἦναι, κουμπάρε, καπνὸς, θὰ 'πῇ πῶς εἶναι καὶ φωτιά, λέγει ὁ ἄλλος.

— Κανένα ῥομάνι θὰ καίη. Ἐγὼ καράβια δὲ θωράω.

— Οὔτ' ἐγὼ δὲ θωράω, μὰ θωράω τὸ σύγνεφο ποῦ πορπατᾷ 'ς τὴ θάλασσα πάνου πλιὸ γλήγορα, παρὰ ἡ σκόνη 'ς τὸν ἀγέρα.

— Δὲ θωράεις καράβια; 'γὼ τὰ θωράω... πιιι! εἶναι σὰ κλωσοπούλια πίσου ἀπ' τὸ σύγνεφο.

— Θωράω, θωράω καράβια πολλὰ ἐξωπίσου ἀπὸ τὸ καπνὸ, εἶπε μεγαλομύσταξ Σουλιώτης, θεωρῶν διὰ τηλεσκοπίου ἀγγλικοῦ.. Τὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ δ' αὔτα καίγεται καὶ καπνίζει, γληγορπορπατάει, καὶ σούρνει καὶ 'ξωπίσω του καὶ τ' ἄλλα.

— Μὲ τὰ σωστά σου, Καπετάνιε;.. δόσε μου τὸ κανοκιάλι νὰ θωράω καὶ 'γὼ ψίχα.. ποῦ τὴν βρῆκες τέτοια φίςα-λόγκα;

— 'Σ τὸ προχτεσινὸ γιουροῦσι ἔκοψα πέρα καὶ πέρα ἕνα Φραγκομισιριώτη ποῦ τὸ κράταε σὰ πετροκότζιφας καὶ ἀπὸ ψηλόκορφα τοῦ βουνακιοῦ 'θώραε κάτω μὲ δ' αὔτηνε. Μὰ καὶ μ' εἶδε ἀπὸ πίσω του καὶ ξετρύπωσα «Ἀμὰν, καπετάνιε! Παρδὸν, καπετάνιε» ἔσκουζε... μπρὲ ποῦ ἀμὰν, ποῦ παρδὸν.. μπαμπὲλ-ῥαμὰχ-γιόκ (α)· σὰν ἀγγοῦρι τὸν ἐφετόκοψα.

— Μπά, μπά, μπά, μπά, ὠρὲ τὰ βλέπω, τὰ βλέπω κι' ἀπατός μου τὰ καράβια ποῦ τὰ σούρνει τὸ σύγνεφ' ἀπὸ πίσω του, εἶπεν ὁ διοπτρεύων.

— Στάσου καὶ 'γὼ, λίγο νὰ θωράω, κουμπάρε· τό 'φαγες μόνος σου τὸ κανοκιάλι.

Ἐν ὀλίγοις λόγοις μεταξὺ τῶν παλληκαρίων διηγέρθη ταραχὴ μεγίστη, διότι τώρα ἤρχισαν νὰ βλέπουν καὶ ὀφθαλμοφανῶς τὸ σκάφος τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον ἀπέπεμπε τὸν καπνὸν καὶ ἐῤῥυμούλκει τὰ ἄλλα.

Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀγωνίας, τοῦ φόβου καὶ τῶν παρατηρήσεων, ὅτε ὁ μὲν ἐφρόνει ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῶν θαλασσινῶν ὁ προστάτης ἤρχετο ὁ ἴδιος νὰ καύσῃ τὸν τουρκικὸν ςόλον, ὁ δὲ ὅτι ὁ Μιαούλης μέ τι νέον στρατήγημα τοὺς ἐπεσκέπτετο πάλιν, ὁ δόκτωρ Μέϊερ ὁ συντάκτης τῶν ἑλληνικῶν χρονικῶν, ὁ μηχανικὸς Κοκίνης καὶ διάφοροι Γερμανοὶ φιλέλληνες ἐπλησίασαν καὶ καθησύχασαν τοὺς ἀγαθοὺς ῥουμελιώτας, ἐξηγοῦντες πρὸς τούτους ὅτι τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ τὸ πρῶτον πυρόσκαφον, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο εἰς τὰ ὕδατα ἐκεῖνα (β).

Τῳόντι, ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου δὲν ἔλειψε νὰ μὴν ὠφεληθῇ καὶ τῆς ἐφευρέσεως ταύτης, ἥτις ἀδύνατον νὰ κρύψωμεν ὅτι δὲν ἔκαμε μεγίστην ἐντύπωσιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Τὸ ἀτμόπλοιον τοῦτο ἐκ Πατρῶν ἐῤῥυμούλκησεν εἰς Μεσο-

(α) Δὲν ὑπάρχει πύλη ἐλέους.

(β) Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 256.

λόγγιον διαφόρους ἰσοπυθμίους κανονοφόρους, καὶ ἐντὸς ὀλίγου, ἐκτὸς τοῦ γιγαντιαίου στόλου τῆς ἡμισελήνου, ἐσχηματίσθη καὶ ὁ στολίσκος αὐτῆς ἐξ ἑτέρων ἑκατὸν ἀβαθῶν πλοιαρίων, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο μετὰ στρατευμάτων νὰ διατρέχουν τὴν δεξαμενὴν ὅλην, καὶ ἅτινα ἔφερον τὰς ὀνομασίας, λαντζόνια, σαλοῦπαι καὶ κανονοφόροι.

Καταντᾷ ἐκτὸς τοῦ σκοποῦ τῆς διηγήσεώς μας νὰ περιγράψωμεν τὴν ἀτυχῆ καὶ ἡρωϊκὴν πάλην, ἥτις ἤρχισε τώρα ἐν μέσῳ τοῦ ἀλιτενοῦς καὶ τελματώδους πεδίου μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Μουσουλμάνων· καθ' ἣν οἱ μὲν πρῶτοι ἔχασαν τὰς νήσους Βασιλάδι, Ντολμᾶ, Πόρον καὶ Ἀνατολικὸν τοῦ μεσολογγικοῦ κόλπου, ὅλας δηλ: τὰς θύρας δι' ὧν εἰσήρχοντο διὰ θαλάσσης αἱ ζωοτροφίαι. Οἱ δὲ δεύτεροι ὑπεδούλωσαν τρισχιλίους περίπου ἄνδρας, γυναῖκας καὶ τέκνα καὶ ἔστειλον αὐτοὺς εἰς Ἄρταν (α).

Ἐρχόμεθα ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν 24ην τοῦ Μαρτίου πρὸς τὸν ἁρματωλὸν Λάμπρον, ὅστις ὡς ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν πραγμάτων φαίνεται νὰ ἐπέτασε διὰ παντὸς τῶν σελίδων μας.

Ὁ Λάμπρος εἶχεν ἀφήσει πρὸ δύο καὶ ἐπέκεινα μηνῶν, δηλ: τὴν ἐπαύριον τῆς ἑσπέρας τῆς μετὰ τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ συνομιλίας του, 16 τοῦ ἰανουαρίου, τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, κομίζων τὸ κιβώτιον τῆς Πανδώρας πρὸς τὸν Θρασύβουλον καὶ Ἀνδρονίκην. Ἦτον ὡς ἔξω φρενῶν ὑπὸ τῆς χαρᾶς του ὅτι ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς τοσοῦτον βαθυφρόνως εἰργάζετο διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης στρατιᾶς τῶν μουσουλμανικῶν φυλῶν, καὶ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους. Ἐκράτει καὶ εἰς τὴν χεῖρά του τοιοῦτον ἓν πολύτιμον κομβολόγιον, τὸν ἤκουσε καὶ νὰ λέγῃ ὅτι ἦτον ἕτοιμος νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τῆς πολιορκουμένης πόλεως μετημφιεσμένος· ἦτον ἀδύνατον λοιπὸν ὁ ἁπλοῦς ἐκεῖνος ἄνθρωπος νὰ καταβῇ εἰς τὸ βάθος τοιαύτης προμελετωμένης κακίας.

Τῷ ἐδόθη διαβατήριον διὰ νὰ διέλθῃ μέσῳ τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Κιουταχῆ, οἵτινες ἦσαν πλησίον τῆς θαλάσσης ἐστρατοπεδευμένοι, καὶ διαταγὴ νὰ τῷ χορηγηθῇ λέμβος, ὅπως τὸν μεταφέρῃ εἰς ὅποιον μέρος τῆς πόλεως οὗτος ἤθελε.

Δύο Ἄραβες ἔφερον ἐπὶ τῶν νώτων τὸ κιβώτιον μέχρι τοῦ παρα θαλασσίου καὶ ἓν ἀπόσπασμα Ἀλβανῶν τὸν ἐδορυφόρει· ὁ ὑπαξιωματικὸς τῶν Ἀλβανῶν, ὅστις διῴκει τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, ἤρχισε νὰ τὸν ἐρωτᾷ περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἂν ἐνόμιζεν ὅτι ταχέως θὰ παραδοθῇ.

— Ὅσο 'χει στάλα ρωμέϊκο αἷμα, δὲ παραδόνεται, εἶπεν ὁ Λάμπρος.

— Σὲ πιστέγω, ὠρὲ πολεμᾶνε σὰ καπλάνι· ἐγὼ

(α) Γόρδων τομ. Β'. 256—257. Φαβρ. σελ. 279—283.

ἀπὸ κοντὰ τὸ ῥομιῶ πάνου ’ς τὸ Ντραγατζάνι καὶ κάτου ς τὰ Ψ'αρρὰ, εἶπεν ὁ Γκέγκας.

— Ἤστανε ’ς τὸ Δραγατζάνι!!.. καὶ ὁ ἀφέντης μου!.. ἔφυγε ἀπὸ τοῦ χάρου τὸ στόμα, σὰ τὸ τρυποκάρυδο ἀπὸ τὰ νύχια τζῆ Κατζούλας.

— Ποιὸ εἶναι τ’ ἀφέντη σου;

— Ὁ ἀνεψιὸς τ’ Ἅϊ Γρηγόρη, ὁ Κὺρ Θρασύβουλος.

Ὁ Ἀλβανὸς τὸν ἔδραξεν ἀπὸ τὸν βραχίονα σφικτὰ, καὶ κρατήσας αὐτὸν ὀλίγον ὄπισθεν τῶν στρατιωτῶν.

— Εἶναι,ὡρὲ, ἀτός του ποῦ ’ταν ’ς τὲς Γιάννινες; ποῦ τὸ Καφταντζῆ ἐβουλίασε νὰ τὸ πνίγη, ὡρὲ, ’στὴ χαβούζα καὶ ’γὼ τὸ γλύτονες;

— Ποιὸς εἶσ’ ἡ ἀφεντιά σου;

— Τὸ Καρα-Σεϊδαλῆ, ὡρὲ, τὸ σεΐζι τοὺ Καφταντζῆ.

— Τοῦ λόγου σου εἶσαι ὁ Καρα-Σεϊδαλής! ἀκουστὰ σ’ εἶχα, Κὺρ Καρα-Σειδαλή ... διέκοψε καὶ ἐθεώρησε τοῦτον μετὰ ψυχρότητος καὶ περιεργείας πολλῆς ὁ Λάμπρος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν.

— Καὶ ποῦ βρέτηκες, ὡρὲ, πελαγωμένο ’ς τὰ τούρκικα μέσα; τί ’ναι τὸ κασέλα τό ’χει στζῆ πλάτες τὸ ἀραπάδες κεῖνες;

— Ἀμ ἤμανα μουσαφήρης ’ς τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ τὴ τέντα· ἡ κασέλα ’ναι γιομάτη πεσκεσλίκια ποῦ στέλνει ὁ πασᾶς ’ς τ’ ἀφεντικὰ, εἶπε μὲ μεγαλοπρέπειαν ὁ Πελοποννήσιος.

— Τήρα ’δῶ, γέρο-πατέρα.... μὴ γελάεις ἐμένα, ὡρέ... ἐγὼ ’μουνε ’ς τὸ Μεσολόγγι σὰ τό ’φυγες σὺ γιὰ τὰ φτάνησα νὰ φέρης τὴ πιστική του· καὶ ’ξέρω καὶ τοῦ ντημογέροτα τὸ σφάξιμο, καὶ τὸ κλέψιμο τζῆ Κιουρᾶς Μπουμπουλίνας, καὶ τὸ Βάρθακα οὖλο τὸ τουρκογύρισμα.

— Ξέρω καὶ ’γὼ κάτι καλήτερα, Κὺρ Καρα-Σεϊδαλὴ, ταράττων τὴν κεφαλὴν εἶπεν ὁ Λάμπρος· καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ κόλπου του τὸ κομβολόγιον τοῦ Βάρθακα ἔπαιζεν αὐτό.

Ὁ Ἀλβανὸς ἤρχισε νὰ ξέῃ τὸ μέτωπον καὶ νὰ σκέπτηται πολλὴν ὥραν. Ἔρριπτε βλέμματα αἰλούρου ἐπὶ τοῦ ἠλεκτροκόκκου περιδεραίου, καὶ ἐξέλαβε τὸν Λάμπρον ὡς προδότην ἢ ὡς κατάσκοπον.

— Τὸ Ἀρναοὺτ-πασᾶ, ὡρὲ, λοιπό ’ναι μὲ τὸ Μπραήμη; μετὰ χρόνον πολὺν ἠρώτησε.

— Καὶ δὲ τὸ γνωρίζεις ἡ ἀφεντιά σου;

— Σὰ τὸ γρώνιζες, ὡρὲ, δὲ θὰ ’ρώταγες... ἤρταμε μόνο προψὲς ἀπὸ τὴ Ἄρτα μὲ τὸ Κουνιάτο τοῦ Κιουταγῆ.

— Ἀμ τώρα νιόθω... θέλεις ν’ ἀγροικήσης τὴ γνώμη μου, ἀφέντη Καρα-Σεϊδαλή; εἶπεν ὁ Λάμπρος, ξηρῶς καὶ μὲ βαρὺ ὕφος, νὰ μὴ σὲ πάρη τὸ μάτι τοῦ πασᾶ, γιατί....

— Γιατὶ τὰ μοῦ ξουρίζει, ὡρὲ, τὸ μουστάκι.. μετὰ θυμοῦ διέκοψε στρήφων τοῦτο ὁ Ἀλβανός.

— Ἐγὼ σοῦ λέγω τὴ γνώμη μου, κουμπάρε, κουμπαρούλη, μὴ θυμόνῃς...

— Σπολάτη, ψυχοπατέρα!.. μηγαρεὶς ντὲ τὸ γρωνίζει 'γὼ τὸ Καφταντζῆ!.. 'γώ 'μαι, ὠρὲ, ἀρναοὺτ, καὶ ὅποιο πολεμάει καλήτερα, μ' ἐκεῖνο κοντὰ παγαίνω. Τὸ καλαμούκακο (πελαργὸς) μὲ τὸ καλαφούρι (κρασοπούλι) χωριὸ ντὲν κάνει' γιά... πῶς τέλεις τὸ ἀρναοὺτ νὰ γένῃ μὲ τὸ Μισιριώτη μακαντάσι, ἢ μὲ τὸ Δουδούμι, τὸ Χαλδούπι καὶ Κονιάρι (α); Κι' ἐγὼ μέσα θ' ἄρτουμε 'ς τὸ Μεσολόγγι μὲ τὸ σένα ντάμα, καὶ τὰ πολεμάω κοντὰ 'ς τὸ ντελὴ Τρασυβούλη.

— Δὲ θ' ἄρθῃς ἀντάμα μου, Κὺρ Καρα-Σεϊδαλή, γιατὶ θὰ νομίσουνε οἱ ἄλλοι πῶς ἐγὼ σὲ ξελόγιασα, καὶ σὰ τὸ μαθαίνῃ ὁ ἀφέντης Ἀρναοὺτ-πασᾶς δὲ θὰ μὲ πιστεύγεται πιὸ κουκοῦτζι... σὰν θέλεις μόνος σου ἔμπα 'ς τὸ Μεσολόγγι· εἶπεν ὁ Λάμπρος ὅλος τεθορυβημένος.

Ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς δὲν ἠμφίβαλλεν ὅτι εἶχε νὰ κάμῃ μ' ἕνα προδότην, ἢ μ' ἕνα κατάσκοπον. Ἡ προενασχόλησις τοῦ Λάμπρου, ὁ ψυχρὸς καὶ προφυλακτικὸς αὐτοῦ τρόπος, τὸ πολύτιμον κομβολόγιόν του, καὶ ἡ ἰδέα ὅτι εἰς τὸ κιβώτιον πρέπει νὰ περιείχοντο πολυτιμότερα ἔτι ἄλλα πράγματα, ἐγέμισαν τὸ κρανίον τοῦ ἅρπαγος Ἰλλυριοῦ διαβολικῶν σχεδίων. Ἀντήλλαξε βλέμμα πρὶν νὰ φθάσουν τὴν καλαμώδη ὄχθην τοῦ κόλπου μεθ' ἑνὸς τῶν συντρόφων του, ὡς καί τινας λέξεις εἰς τ' ἀλβανικὰ κορακιστικὰ, τὰς ὁποίας ὁ Πελοποννήσιος ἁρματωλὸς δὲν ἐνόησε, καὶ ὅτε ἔφθασαν τὴν λέμβον καὶ ἐπεβίβασαν τὸ κιβώτιον ἐπ' αὐτῆς καὶ ὁ Λάμπρος ὁμοίως ἐπεβιβάσθη, ὁ ἴδιος Καρα-Σεϊδαλῆς ἔλαβε τὰς κώπας, ἔθεσε τὸν ἄλλον εἰς τὸ πηδάλιον, καὶ ἄνευ ἑτέρου ἤνοιξε τὰ ἱστία πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ μεσολογγικοῦ κόλπου.

Ὁ Λάμπρος, ὅλος ὑπὸ τὸ κράτος τῆς προσωπογραφίας, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς τῷ ἔκαμε κατὰ τοῦ Ἀλβανοῦ, ἤρχισε νὰ ἐμβαίνῃ εἰς ὑποψίας.

— Ἀμ δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ δρόμος γιὰ τὸ Μεσολόγγι, Καρα-Σεϊδαλή, τῷ εἶπε.

— Μηγαρεὶς πᾶμε κατὰ τὸ Μεσολόγγι; τὰ βαρέσουμε, ὠρὲ, κάτω 'ς τὰ μπουγάζια Κάβο-πάπα, μὲ γέλωτα κραμβὸν ἀπεκρίθη ὁ Ἰλλυριός.

(α) Οἱ Ἀλβανοὶ καταφρονητικῶς ὀνομάζουν τοὺς Ἀσιανοὺς Τούρκους Δουδούμιδας, Χαλδούπιδας καὶ Κονιάριδας.

ΚΕΦΑΛ. 54.

Ο ΔΕΙΠΝΟΣ ΤΩΝ ΛΙΒΥΩΝ.

Ὁ Λάμπρος ἦτον ὡπλισμένος, δηλ: ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ὡς προείπομεν, τῷ ἐχάρισε μίαν πανοπλίαν, πλὴν τὰ ὅπλα του δὲν ἦσαν γεμισμένα. Ὁ Πελοποννήσιος ἦτον ἀληθῶς ἀνδρεῖος, παρ' αὐτῷ κομπασμοὶ καὶ μεγαλοῤῥημοσύναι δὲν ὑπῆρχον· μίαν φορὰν εἰς τὸν κίνδυνον, καὶ ἦτον ὅμοιος τοῦ κινδύνου· ἅπας ὁ βίος του ἦτον ὡς μῦθος, πῶς τοσάκις διεξέφυγεν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοὺς ὄνυχας. Πλὴν ἦτον γέρων, καὶ εἰς μίαν πάλην τῶν χειρῶν ἦτον ἀδύνατον νὰ καταβάλῃ τοὺς δύο ἐκείνους Ἀλβανούς.

Ὁ εἰς τὸ πηδάλιον ἦτον ἀδελφὸς τοῦ Καρα-Σεϊδαλῆ, εἰκοσαετὴς νέος, εὐειδὴς, εὐτραφὴς, καὶ πλήρης μυώνων καὶ νεύρων.

Ἐσίγα ὁ Λάμπρος καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκότους τῆς βαθείας νυκτὸς, ἂν δύναται διὰ πανουργίας μᾶλλον ἢ διὰ τῆς βίας ν' ἀποστρέψῃ τὰ σχέδια τοῦ Καρα-Σεϊδαλῆ.

— Καὶ τί θὰ κάμουμε κάτω 'ς τὰ μπουγάζια; μετ' ὀλίγον ἠρώτησε.

— Θ' ἀνοίγουμε τὸ κασέλα, καὶ θὰ πέρνουμε τὸ χασνέ του.

— Ἀμ' δὲν εἶναι κρίμα νὰ πέρνῃς τοῦ Κὺρ Θρασυβούλη τὸ πρᾶγμα; ἔχεις μπέσα γιὰ μπέσα μὲ δ' αὔτονε· ἡ κασέλα 'ναι τοῦ Κὺρ Θρασυβούλη.

— Ψώματα λὲς, ψυχοπατέρα, ντὲν εἶναι τοῦ Τρασυβούλη.

— Ἀμ τίνος εἶναι τὸ λοιπό;

— Ντικό μού 'ναι, ὠρὲ Μωραΐτη! ἀγρίως γελῶν ἔκραξεν.

Ἤρχισε καὶ ὁ Λάμπρος νὰ ἐξογκοῦται, καὶ ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ πιστολίου.

— Ὠρὲ Μωραΐτη, εἶσαι μπαμπέση (προδότης) σὺ τὸ ντελῆ Τρασυβούλη Τσαούς; (ἄνθρωπος) ντὲν εἶναι γιά... Τὸ κασέλα 'ναι τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ. Κουβέντα μου, ὠρὲ, πῶς κατζίρτισε 'κεῖνο τὸ κοβίδι ἀπὸ κοτζὰ σκυλόψαρο σὰν τὸ ψαῤῥιανοὶ, ὠρέ... ἀτός μου, ὠρὲ, τό 'κλεισα 'ς τ' ἀμπάρι κάτω βαθειά.

— Μὰ τὴ πίστι μου, δὲ σὲ νιόθω, Καρα-Σεϊδαλή! ἔκραξεν ὁ Λάμπρος.

Ὁ Ἀλβανὸς ἤρχισε νὰ διηγῆται τὰ εἰς Ψαῤῥὰ συμβάντα τοῦ διοικητοῦ τῆς Λέσβου, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς συκῆς ἱστορίαν του.

Ὁ δὲ γέρων Πελοποννήσιος ἤρχισε πάλιν νὰ δυσπιστῇ ὀλίγον διὰ τὸν Βάρθακα. Ἐν τούτοις ὁ ὡραῖος, ἢ μᾶλλον ὁ ἀπατηλὸς τρόπος, δι' οὗ ἐκεῖνος τῷ παρέστησε τὸ μέγα σχέδιόν του περὶ τῆς διασώσεως τοῦ Μεσολογγίου, τὸν ἔπειθεν ὅτι ἴσως ὁ Ἀλβανὸς ἐζήτει διὰ τῆς τοιαύτης του διαγωγῆς νὰ τοῦ ἀφ-

αρπαση τὸ μυστήριον, καὶ προδώση τοῦτο πρὸς τὸν Κιουταχὴν· ὅστις, ἦτο πασίγνωστον, διεφέρετο κατὰ τοῦ Ἰβραήμη.

Εἶχον ἤδη προχωρήσει πολὺ πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ μεσολογγικοῦ κόλπου, καὶ ὁ Λάμπρος, ὅστις ἦτο καλὸς μὲν τῆς ξηρᾶς στρατιώτης, πλὴν ἄθλιος ναύτης, εἰς τὴν ἀμφιταλάντευσιν τῆς λέμβου ἤρχισε νὰ ναυτιᾷ. Ἠσθάνετο τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐλαττουμένας.

Ὁ Ἀλβανὸς κατεβίβασε τὸ ἱστίον καὶ ἀφῆκε τὰς κώπας.

— Θὰ τ' ἀνοίγω τὸ κασέλα... λέγε, ὠρὲ Μωραΐτη, τί 'χει μέσα.

— Ζαερέδες.... ζαερέδες γιὰ τὸ Κὺρ Θρασυβούλη.... ἐσυμφωνήσανε μὲ τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶ νὰ τοῦ παραδώση τὸ Μεσολογγι, εἶπεν ὁ Λάμπρος, ὅστις ἐνόμισεν ὅτι ἴσως διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἠδύνατο ν' ἀναχαιτίση αὐτόν.

— Γιά; νὰ προδόνη τὸ Μεσολόγγι!.. ποιὸ ὠρέ; τὸ ντελὴ Τρασυβούλη μπαμπέσι... εἶσαι ἕνα κομμάτι ψῶμα, Μωραΐτη τὸ..τὸ Τρασύβουλης εἶναι φακεμπάρδα, ὠρέ! (ἀσπροπρόσωπος.)

Ὁ Λάμπρος κατηρᾶτο τὴν τύχην διατὶ νὰ μὴν ἔχῃ τὰ πιςόλιά του γεμάτα.

— Μὴ σαλέψης, Μωραΐτη!.. κύτταε 'δῶ... εἶπεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Καρα-Σεϊδαλῆ ἐγερθεὶς καὶ ἀντικρίσας τὰ δύο πιςόλιά του κατὰ τοῦ στήθους τοῦ Πελοποννησίου, ἐνῷ ὁ ἀδελφός του κατεγίνετο ν' ἀνοίξῃ τὸ κιβώτιον.

Ἡ νὺξ ἦτον ἀσέληνος καὶ τὸ σκότος ἔτι πυκνότερον, διότι ἦσαν ὑπὸ τὰς μέλανας σκιὰς τῆς νήσου Προκοπανιστοῦ.

Ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς εἰς μάτην προσεπάθει διὰ τοῦ γιαταγανίου ν' ἀνοίξῃ τὸ κιβώτιον, καὶ ἤρχισεν ὑψηλοφώνως νὰ βλασφημῇ.

Τὸ μικρὸν τῆς νήσου ῥεῦμα εἵλκυε τὸ πλοιάριον πρὸς αὐτὴν, ὅτε διὰ μιᾶς ἠκούσθησαν φωναὶ παχεῖαι λάχ-λάχ-λάχ· ἦσαν τῶν Λιβύων, καὶ δέκα περίπου τούτων ὡς ὄρνεα Στιμφαλίδος ἐν τῷ μέσῳ τῆς λιμνοθαλάσσης ἐκείνης ἐπέταξαν ἐπὶ τῆς λέμβου καὶ συνέλαβον καὶ ἐδέσμευσαν τὸν Λάμπρον καὶ τοὺς δύο Ἀλβανούς.

Εἴχομεν εἰπεῖ προηγουμένως ὅτι ἐπὶ τῶν ὑφάλων τῆς νήσου ταύτης εἶχεν ἐγγίξει μεγάλη κορβέτα Τυνησαία. Οἱ ναῦται αὐτῆς ἐκ τοῦ σκότους διακρίναντες εἰς τὸ σκιόφωτον τοῦ κόλπου τὴν προσεγγίζουσαν λέμβον, καὶ ἐκλαβόντες ταύτην πλοιάριον ἑλληνικὸν μεταφέρον ζωοτροφίας, ἐπήδησαν εἰς τὸν κέλητα τοῦ πλοιάρχου, καὶ ἡσύχως τὴν ἐπλησίασαν. Ὅτε δ' ἤκουσαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τότε ἐπέπεσον ἐπὶ τούτων.

Ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς διὰ νὰ σωθῇ, ἤρχισε νὰ κατηγορῇ τὸν Λάμπρον ἐπὶ προδοσίᾳ. Ὁ δὲ Λάμπρος διὰ νὰ ἀθωωθῇ, ἐδιη-

γεῖτο ὅτι τοὐναντίον προέκειτο νὰ παραδώσῃ τὸ Μεσολόγγιον πρὸς τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶν.

Ὁ Καρὰ-Σεϊδαλῆς διεμαρτύρετο κραυγάζων ὅτι τὸ κιβώτιον περιεῖχε χρήματα καὶ πολεμεφόδια διὰ τοὺς πολιορκουμένους.

Ὁ δὲ Λάμπρος ἔλεγεν ὅτι οὐδὲν ἄλλο περιεῖχε εἰμὴ δῶρά τινα πρὸς τὸν Κύριόν του ἀπὸ μέρους τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ, καὶ ὅτι πρὸς σαφεστέραν πληροφορίαν ἠδύναντο τὴν ἐπαύριον νὰ πέμψουν νὰ ἐρωτήσουν τὸν εἰρημένον πασᾶν.

— Ἀνοίξατε τὸ κιβώτιον, εἶπεν ὁ ὑποπλοίαρχος.

Τὸ κιβώτιον ἠνεῴχθη, καὶ γνωρίζομεν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ.

Γελῶν τὸ παρέδωκε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους του, καὶ διέταξε νὰ θέσουν ὑπὸ κράτησιν τὸν Λάμπρον καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀλβανούς.

Οἱ Λίβυες ἤρχισαν νὰ καταβροχθίζουν τὰ ὀρεκτικὰ καὶ εὔοσμα ἐκεῖνα ἐδέσματα, καὶ νὰ καταῤῥοφοῦν τοὺς νέκταρας οἴνους τοῦ Βάρθακα. Μετ' ὀλίγον ἤρχισε σκηνὴ φρικώδης, σκηνὴ ἀπεριγράπτου φρίκης. Καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ὀξύνους Καρα-Σεϊδαλῆς σύρει τὴν τοῦ Λάμπρου προσοχὴν εἰς τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο ἐπεισόδιον, καὶ περιμένει τὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς των ὀργὴν τῶν Λιβύων, κατὰ καλὴν τύχην καὶ πρὸς συμπλήρωμα τῆς τραγῳδίας ὁ πυρπολητὴς Πολίτης ἐπιπίπτει ἐπὶ τῆς Κορβέτας, καὶ παραδίδει ταύτην εἰς τὰς φλόγας.

Τὰ περαιτέρω μᾶς εἶναι ἤδη γνωστά. Οἱ Ὑδραῖοι αἰχμαλωτίσαντες ὅλους τοὺς ἐπιζήσαντας τριακοσίους περίπου, τοῖς ἔδωκαν τὸν διὰ τῆς σπάθης θάνατον. Τὸν δὲ Λάμπρον καὶ τοὺς δύο Ἀλβανοὺς μετέφερον εἰς τὰ πλοῖά των.

Ὁ γέρων ἁρματωλὸς εἶδε πλέον τώρα ὀφθαλμοφανῶς τὸ καταχθόνιον τοῦ Βάρθακα, καὶ ἐφρόνει ὅτι ἡ θεία Πρόνοια τῷ ἔπεμψε τὸν Καρα-Σεϊδαλῆν διὰ νὰ σώσῃ τὸν Θρασύβουλον καὶ τὴν Ἀνδρονίκην ἀπὸ τὸν ἀναπόφευκτον θάνατον. Ὅθεν καὶ ἐνόμισε δίκαιον νὰ τοὺς διασώσῃ τὴν ζωήν, παρεκάλεσε λοιπὸν καὶ τούτου ἕνεκα οἱ Ὑδραῖοι δὲν τοὺς ἐφόνευσαν.

Γνωρίζομεν ἐπίσης ὅτι μετ' ὀλίγον ὅλος ὁ κόλπος ἤναψεν ἀπὸ πυρπόλα· ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀφοῦ τὴν ἐπαύριον ἐνίκησαν εἰς ναυμαχίαν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἔῤῥιψαν τροφὰς εἰς Μεσολόγγιον, ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς Ὕδραν.

Ὁ Λάμπρος ἀπελύθη μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ τότε ἔλαβε τὴν εἰς Μεσολόγγιον ὁδὸν διὰ θαλάσσης, διότι παρετήρησεν ὅτι διὰ ξηρᾶς κατέστη ἀδύνατος.

Ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς ἀντηλλάγη μέ τινας ναύτας Ἕλληνας, οἵτινες ἐκρατοῦντο εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν Ὑποναυαρχίδα.

Ἔφθασε τέλος πάντων ὁ γέρων ἁρματωλὸς τὴν 25 μαρτίου εἰς τὸν μεσολογγικὸν κόλπον, ὅτε τὸ Βασιλάδι, ἡ Ντολμᾶ, ὁ Πόρος καὶ τὸ Ἀνατολικὸν εἶχον ἤδη περιέλθει εἰς χεῖρας τοῦ

Ἰβραήμη. Μετὰ πολλῶν δὲ κόπων καὶ κινδύνων ἀπέβη ἐπὶ τῆς νήσου Κλείσοβας.

ΚΕΦΑΛ 55.

Ἡ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΛΕΙΣΟΒΑΣ.

Ἡ νῆσος Κλείσοβα μεσημβρινοανατολικῶς ἑπτακόσια μέτρα μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου, μὲ περιφέρειαν οὐχὶ μεγαλητέραν τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως μιλίου, εἶναι ἀμμώδης μὲ θαλάσσια χόρτα, ἄνευ βράχων, καὶ οὐχὶ ὑψηλοτέρα τῶν δύο μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἐπὶ ταύτης τὸ μόνον ὁποσοῦν ἄξιον λόγου ἦτο τὸ μοναςήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅπερ οἱ Ἕλληνες εἶχον ὀλίγον ὀχυρώσει μὲ τέσσαρα μικρὰ τηλεβόλα. Ἡ δὲ φυλακὴ συνέκειτο ἐξ ἑκατὸν τριάκοντα Ῥουμελιωτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κίτσου Τζαβέλα.

Τὸ πλοιάριον, ὅπερ ἀπεβίβασε τὸν ἁρματωλὸν περὶ τὴν αὐγὴν τῆς ἄνωθι ἡμερομηνίας, διευθύνετο μὲ τροφὰς διὰ Μεσολόγγιον. Πλὴν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἔδειξε τὸ πλῆθος τῶν κανονοφόρων καὶ λαντζονίων τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὕτως ὠπισθοπόρησεν, ἀφοῦ ἐπετάχυνε ν' ἀποβιβάσῃ ἐπὶ τῆς νήσου τινὰς ζωοτροφίας.

— Τὶ χαμπέρια, ἀδέρφια; ἠρώτησεν ὁ Πελοποννήσιος.

— Κακὰ χαμπέρια, ψυχοπατέρα. Πόθ' ἔρχεσαι;

— Ἀπ' τὴν Ὕδρα... καλῶς σᾶς ηὗρα, καπετανέοι, ποῦ νὰ μοῦ ζήσετε σὰν τὰ 'ψηλὰ βουνά.

— Ἀπ' τὴν Ὕδρα!.. ποῦ 'ναι τος αὐτὸς ὁ ντελὶ Μιαούλης.. αὐτήνα ἡ Κ... Κυβέρνησι δὲν ἀγροικάει πῶς ἀντιβογάνε τὰ γυναικόπαιδα τοῦ Μεσολογγιοῦ; οὔτε ζαερέδες οὔτε βοήθεια.. χαμπέρι δὲν ἔχει!.. δὲ ψυχοπονιέται γιὰ τέτοια παλληκάρια!.. τὶ κάνουν οἱ γραμματυφλοί μας; ποῦ νὰ τοὺς παρ' ὁ πλανήτης καὶ ὁ ἔξ' ἀπὸ 'δῶ.

— Ἔτζι δὲν ἐλευθερόνεται, ὠρὲ, γένος· ἄλλοι νὰ σφάζουνται, κι' ἄλλοι σὰν κοτζαμπάσιδες νά 'ναι ξαπλωμένοι μέσα 'ς τ' Ἀνάπλι, εἶπεν εἷς ἄλλος.

— Ὁ Μιαούλης ὅπου κι' ἂν ἦναι θὰ φανῇ· τὸν φήκαμε ὄξου ἀπ' τὰ Φτάνησα· ἀπεκρίθη ὁ Λάμπρος.

— 'Σ τὴ πίστη μας;

— Μὰ τὸ ψωμὶ, ἀδέρφια!.. ξέρετε τὶ τραμουτάνες κάνει 'ς τὸ πέλαγος;.. πῶς ἦρθα μ' ἐκεῖνο τὸ φελοῦκι, εἶναι [redacted]

— Ἂν ἦταν ὁ Μάρκο-Μπότσαρης ἢ ὁ Ὀδυσσέας 'ς τὸ Ζυγὸ πανου δέκα φοραῖς θά 'πευτε μέσα 'ς τ' ἀσκέρι τοῦ Μπραήμη

καὶ νὰ τὸ σκόρπαε. Αὐτὸ τὸ Καραϊσκάκη τὶ κάνει 'κεῖ πάνου καὶ δὲ κατεβαίνει . . . ἀπό 'ξω πρέπει νὰ χαλαστῇ ἡ φωλιὰ τῶν ἀραπάδω, κι' ὄχι ἀπὸ μέσα ἀπ' τὸ Μεσολόγγι· εἶπεν ὁ Κίτσος Τζαβέλλας.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος, τοῦ περιφήμου Φώτου καὶ Λάμπρου Τζαβέλα γόνος, ἦτο τώρα ἀναμφισβητήτως ὁ ἀνδρειότερος ἐπιζῶν στρατιωτικὸς τῆς νέας Ἑλλάδος. Εἶχε τὸ ἀνάστημα μᾶλλον βραχὺ, τὸ δὲ πρόσωπον στρογγύλον. Ἦτο δὲ κατὰ πάντα ὁ τύπος τῆς μορφῆς τῶν Σουλιωτῶν· ἤθους δὲ σοβαροῦ, καὶ χαρακτῆρος σκεπτικοῦ. Ἐὰν εἰς τοῦτον ὑπῆρχε τὸ στρατηγικὸν τοῦ Ὀδυσσέως ὡς καὶ τὰ χρήματα, τὸ μεγαλεπήβολον, τὸ προβλεπτικὸν καὶ ἡ ἀλωπεκή του, πρόσθες καὶ μικρὰ παιδεία, ἐπὶ κεφαλῆς ἀνδρῶν τοιούτων ὡς τοὺς Σουλιώτας, καὶ μὲ ὄνομα τοσοῦτον πατριωτικὸν, τοσοῦτον ἡρωϊκὸν ὡς τοῦ Τζαβέλα, οἱ σπουδαρχίδαι ἅπαντες ὡς πομφόλυγες ἤθελον ἐνώπιόν του διαῤῥαγῇ. Πλὴν ὁ Τζαβέλας ἐδείχθη μόνον κάλλιστος στρατιώτης καὶ εἰλικρηνὴς Ἕλλην κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνός μας.

Τὸ φῶς τῆς Ἠοῦς ἤρχισε νὰ χρυσόνῃ ὁλόκληρον τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς νέας Τρῳάδος, νὰ ἐρυθριᾷ τὰς κατατρήτους ἐκ τῶν σφαιρῶν καὶ βομβῶν ὀροφὰς τῶν οἰκιῶν της, ὅτε ἦτον εὔκολον ν' ἀνακαλύψῃ τις ἐπιβιβαζομένους ἀπὸ τῆς ἀντικρὺ παραλίας ἐπὶ τῶν τουρκικῶν λέμβων ἐπιλέκτους ἐκ τοῦ πολυγενοῦς μουσουλμανικοῦ στρατοῦ, τοὺς ὁποίους ὑπελόγισαν δύο χιλιάδας πεντακοσίους περίπου, καὶ ὁδηγουμένους κατὰ τῆς μικρᾶς Κλείσοβας. Ὁμοίως ἕτερον σῶμα περὶ τοὺς τρισχιλίους στρατιώτας, ὁδηγηθὲν εἰς τὴν παραλίαν, μετέβη ἐπὶ τῶν διαφόρων πέριξ νησιδρίων, ὅπως, διὰ τῶν τενάγων καὶ ἀμμωδῶν συρτῶν, βαδίσῃ πρὸς βοήθειαν τῶν κανονοφόρων των (α).

— Ὅλο 'κεῖνο τ' ἀσκέρι γιὰ μᾶς τὸ 'τοιμάζει ὁ Μπραήμης; ἠρώτησεν εἷς.

— Γιὰ μᾶς, παλληκάριά μου, μειδιῶν σοβαρῶς ἀπεκρίθη ὁ Σουλιώτης. Ἐδῶ σᾶς θέλω . . . νὰ τοὺς κολλήσωμε μέσα 'ς τὸ βάλτο πρὶν βγοῦν ἔξω 'ς τὸ νησί, σὰν ταῖς μυίγιαις 'ς τὸ μέλι.

— Πολὺ ἀσκέρι 'ναι, καπετάνε! . . . εἶναι οὖλο καριοφύλλι μπαγιονάτο.

— Καὶ δὲ τὸ χαίρεσαι, ὠρὲ, ποῦ θὰ τὸ χιλάσουμε καὶ θὰ λαφρύνουμε τὸ Μισολόγγι ;., μέσα!.. μέσα 'ς τὸ μετιρίζι!.. ἔκραξε μὲ φωνὴν στεντώριον ὁ Κίτσος Τζαβέλας.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Κλείσοβας τότε ἐκλείσθησαν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὡς οἱ μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως Ἕλληνες εἰς Γραβιὰν, ὡς οἱ τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου πρὸ ἓξ ἐτῶν εἰς ἐκεῖνο τοῦ Σέκα· δηλ: μὲ τὴν αὐτὴν ἀπόφασιν, μὴ τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν.

(α) Φάβρ. σελ. 281. Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 258.

Ἕκαστος ἐσκόπευε τότε ἐκ τῆς τουφεκίθρας μὲ τὸ καρυοφύλλιόν του, καὶ προσηλώσας ὄμμα ἀετοῦ ἐπὶ τῶν πλησιαζουσῶν κανονοφόρων τῶν Ἀράβων, καὶ οὗς πειθαρχημένου ϛρατιώτου εἰς τὸ στόμα τοῦ Τζαβέλλα περιέμενε μίαν λέξιν αὐτοῦ διὰ νὰ ἐγγίσῃ ὁ δάκτυλός του τὸ σκάνδαλον.

Ἡ σιγὴ, ἥτις διέτρεχεν εἰς τοῦ μοναστηρίου τὰ τείχη, δὲν ἦτον οὔτε σιγὴ φόβου, οὔτε ἀνυπομονησίας· οἱ ἐκεῖ κεκλεισμένοι ἦσαν ἄνδρες ἀρειθύσανοι, γηράσαντες εἰς τὰς μάχας, εἰς τὴν σκληραγωγίαν καὶ εἰς τὰ δεινά. Ὁ βίος οὗτος κατέϛη ἡ φύσις αὐτῶν. Ἐγνώριζον καὶ ἐβάθυνον εἰς τοῦ μουσουλμάνου τὰ κινήματα, ὡς μία τροφὸς γνωρίζει καὶ ἐξοικονομεῖ τοῦ παιδὸς αὐτῆς τὰς ἰδιοτροπίας, καὶ τοὺς περιέμενον μὲ φλέγμα, ὅπως ὁ ἔμπειρος κυνηγὸς περιμένει τῶν τριγόνων τὴν κατάπτησιν.

Αἱ κανονοφόροι πρῶται ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν, ὅπως διὰ τοῦ καπνοῦ καλύψουν τὴν ἀπόβασιν τοῦ πεζικοῦ. Αὐτὸς ὁ Κιουταχῆς διῴκει ταύτας.

— Μὴ σύρῃ κανεὶς ἀκόμη!.. δὲν εἶναι καιρός!.. ἄφης τους νὰ ζυγώσουν ψίχα πιὸ κοντὰ 'ς τὰ μασγάλια μας (τουφεκίθρας), ἔλεγεν ὁ Τζαβέλας, ὅστις διέτρεχεν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ μοναστηρίου.

Μετὰ μίαν σχεδὸν ὥραν ὁ ἀποβατικὸς στρατὸς καὶ οἱ Ἄραβες τῆς ξηρᾶς ὡς καὶ οἱ Ἀλβανοάραβες ὡς ἀμφίβια τοῦ Νείλου μέχρι τῶν γονάτων εἰς τὸ ὕδωρ καταβάντες ἐκίνησαν κατὰ τῆς νήσου μετὰ πεντήκοντα τῆς ἡμισελήνου Σημαίας ἐπὶ κεφαλῆς (α).

— Βάρτε τους τώρα, ἀδέρφια... πάρτε μὲ τὸ λιανοτούφεκο τὰ μπουλούκια τους... ἔκραξεν ὁ Ἀρχισουλιώτης, ὅτε οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦσαν πλεῖον τῆς ἀποστάσεως λιθοβολῆς.

Τότε ἤρχισεν ὁ Θανατηφόρος ἐκεῖνος ἀκροβολισμὸς ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐξ εἴκοσι μόνον βημάτων ἀποστάσεως, ὅστις ἐφοινίκισεν ἕλος καὶ τείχη τῆς νήσου διὰ τοῦ αἵματος τῶν βαρβάρων. Ὅσοι δὲ διεξέφευγον τὰς βολὰς, καὶ ἔφθανον μέχρι τῶν τειχῶν, ἔπιπτον ἀπὸ τὰ γιαταγάνια τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ πάλη διήρκεσε δύο ὥρας· ὁ ἥλιος ἤρχισε νὰ προβαίνῃ ἄνωθεν τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀρακύνθου, ὅταν οἱ ἄθλιοι Ἄραβες ἀπηυδημένοι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ προχωρήσουν. Ἡ δὲ φωνὴ, ὅτι ὁ Κιουταχῆς ἐπληγώθη, διέτρεχε τὰς τάξεις των.

Αἱ ἔφοδοι ἐπανελήφθησαν δὶς, τρὶς καὶ τετράκις, πλὴν πάλιν ἀκάρπως καὶ μὲ περισσότερον ὄλεθρον.

— Μίαν φούκταν ἀνθρώπων δὲν δύνασθε νὰ φάγετε!!... ἔκραξε λυσσῶν ὁ Ἰβραήμης· ἐντροπή!!... ἐθυσιάσα [redacted]

(α) Φὰβρ. σελ. 286.

ὑπόληψιν τοῦ Σουλτάνου! ἐγὼ θὰ τεθῶ ἐπὶ κεφαλῆς των. Τὸ μοναστήριον, ἂν δὲν κυριευθῇ, ὅλους θὰ σᾶς σφάξω.

— *Ἐπλ... πλη.. γώθη ὁ Κιου... ταχῆς, εἶπεν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς.*

— *Λοιπὸν σὺ καὶ ὁ Χουσεῒν-βεης τεθῆτε ἐπὶ κεφαλῆς. Τὶ κάθεσθε!.. τὸ μοναστήριον πρέπει νὰ κυριευθῇ, ἄλλως μὴ παρουσιασθῆτε μὲ τὰς κεφαλάς σας ἐνώπιόν μου.*

— *Τὴν νυ.. νυ.. κτα εἶναι κακαλλίτετερα νὰ κά.. κα.. μουμεν τὴν ἔφοδον.. μμέρα δὲν πεπέρνεται, Πα.. πα.. πασά μου.*

— *Τὶ νύκτα!.. εἰς μίαν ὥραν τὸ θέλω τὸ μοναστῆρι! πατάξας μὲ τὸ πόδα ἔκραξεν ὁ Ἰβραήμης, οὗτινος τὸ ἐρυθρὸν πρόσωπον ἔγεινεν ἐρυθρότερον, αἱ δὲ πυρότριχες τοῦ πώγωνός του ὡς τοῦ ἀκανθοχοίρου, ἐκυμάτιζεν εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὴν δαμασκήνην αὐτοῦ σπάθην, καὶ ἐπροξένει μεγαλήτερον φόβον πρὸς τὴν ὑπαλληλίαν του, ἢ αὐταὶ αἱ σφαῖραι τοῦ ἐχθροῦ.*

— *Ἐμπρός! ἐμπρὸς, Ἀρναοὺτ-πασά! ἔκραξεν ὁ Χουσεῒν-βεης ὁ γυναικάδελφος τοῦ Ἰβραήμη, ὅστις παρέταττεν ἤδη διὰ τὴν νέαν ἔφοδον τοὺς μέχρις ἀστραγάλων ἐντὸς τοῦ ὕδατος Ἄραβας.*

— *Ἐμ... μπρὸς.. κα.. καρδιά! Εἶπε καὶ ὁ Βάρθακας, ὅστις μεταξὺ τῆς σπάθης τοῦ Ἰβραήμη καὶ τῶν βολῶν τῶν Κλεισοβίων εὑρισκόμενος, ἐξέλεξε κάλλιον τὴν ἔφοδον.*

Ἐτοποθετήθη τότε ὄπισθεν δύο Ἀράβων, καὶ φροντίζων πάντοτε νὰ κρύπτηται ὑπὸ τὸ στῆθός των, κλείσας τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ καταβιβάσας τὸ σαρίκιον μέχρις ὀφρύων ἤρχισε νὰ παίζῃ τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ στόμα του, καὶ νὰ ψελλίζῃ ὑψηλοφώνως φράσεις καὶ λέξεις ἀκαταλήπτους, ὡς δῆθεν νὰ ἐζήτει νὰ ἐνθουσιάσῃ. Ἔσυρε καὶ τὴν σπάθην καὶ ἐκυμάτιζε ταυτην μηχανικῶς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μὲ τὴν αὐτὴν παλινδρομικὴν κίνησιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔπαιζε καὶ ἡ καρδία του.

Ὁ δὲ Ἰβραήμης ἐφώναζεν, ἠπείλει, ἔτυπτε τοὺς οὐραγοὺς διὰ νὰ θέσουν εἰς κίνησιν τὰ στίφη του.

Τὴν φορὰν ταύτην οἱ Ἄραβες μὲ πεισμονὴν ἀγριωτέραν ἐπέπεσον ἐπὶ τῆς νήσου, ὁ στολίσκος ἐπυροβόλει καὶ ἐβοήθει, τὰ τύμπανα ἔκρουον, καὶ ἡ ἔφοδος ἦτο φονικωτάτη.

Ὁ Βάρθακας βλέπει τὸν Χουσεῒν-βεην, τὸν καλήτερον ἴσως τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰβραήμη ἀρχηγὸν, φονευμένον εἰς τὸ πλευρόν του (α), καὶ ὁλόκληρος τώρα μηδενίζεται.

Ἡ τακτικὴ τῶν Ἀφρικανῶν παρέλυσεν· ἔτρεχον σωρηδὸν εἰς τὸ ὕδωρ τίς πρῶτος ν' ἀποβῇ εἰς τὴν νῆσον, καὶ οἱ τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ κεκλεισμένων Ἑλλήνων μόλυβδοι ἦσαν ὀλεθριώτατοι.

Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ὠφεληθεὶς τῆς γενικῆς συγχύσεως, ἐπήδησεν ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἐβυθίσθη ἐκεῖ μέχρι σιαγόνος,

(α) Γόρδων Τόμ. Β. σελ. 258.—Γκρὴν σελ. 241.

κρατῶν τὸ πηδάλιον μιᾶς κανονοφόρου, ἥτις εἶχε καθήσει ἐπὶ τῶν ἄμμων· ὄπισθεν αὐτῆς ἐδέετο νὰ ἐξέλθῃ ἀβλαβὴς τοῦ παρόντος κινδύνου, καὶ ἀμέσως ν' ἀναχωρήσῃ ὡς ἁπλοῦς πολίτης διὰ μίαν πόλιν τῆς Εὐρώπης.

Ὁ ἥλιος ἦτο περὶ τὴν δύσιν του· ἡ ἐπιφάνεια τῶν τενάγων καὶ τῶν ἑλωδῶν αὐλάκων κατέστη ὁλόκληρος ἐρυθρὰ καὶ κεκαλυμμένη ὑπὸ πτωμάτων. Αἴφνης τὰς ἀπειλητικὰς τῶν Αἰγυπτίων φωνὰς διαδέχεται τὸ θρηνητικὸν ἀ μ ά ν. Ἔστρεψαν τότε τὰ νῶτα, καὶ ἄνευ ἀρχηγῶν ἔπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν δρομαίως, ἵνα διασωθῶσιν ἐπὶ τῶν λέμβων.

Τότε ἐξέρχεται καὶ ὁ Βάρθακας ὡς ὑγρὸς μῦς ἐκ πύθου ἐλαίου καὶ πηδᾷ ἐν τῇ κανονοφόρῳ, ἐν ᾗ καὶ ἑβδομήκοντα ἕτεροι προσέδραμον. Ἡ λέμβος ὅμως, ὡς προείπομεν, ἐπειδὴ εἶχε καθήσει, τὸ νῦν βάρος τῶν ἐπιβατῶν ἐβύθισεν ἔτι μᾶλλον αὐτὴν εἰς τὸν πηλόν.

Κατὰ τὰς τῆς συγχύσεως καὶ φυγῆς ἐκείνης στιγμὰς ὁ Κίτσος Τζαβέλας μὲ τὰ παλληκάρια του, ἐξορμήσας, τρέχει εἰς τὸ παράλιον, ὅπως ἀποκόψῃ τῶν μουσουλμάνων τὴν ὑποχώρησιν.

Ἦσαν ἤδη ἑπτὰ κανονοφόροι καθησμέναι ἐπὶ τῶν ψάμμων, καὶ εἰς ἑπτὰ διάφορα σημεῖα διεσκορπίσθησαν οἱ Ἕλληνες.

Ὁ Λάμπρος, ὡς ἐκ θαύματος, εὑρέθη ἀντικρὺ τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ. Οἱ ἐν τῇ αὐτῇ κανονοφόρῳ Αἰγύπτιοι, ἅμα εἶδον τὸν ἀρχηγόν των ἀπειλούμενον καὶ ὀδυρόμενον, ἐῤῥίφθησαν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ προσεπάθουν ν' ἀποσπάσουν αὐτὴν ἐκ τοῦ πηλοῦ.

— Βαρεῖτέ τον, ὡρέ! νὰ ... 'κεῖνο τὸ ζαγάρι, ἔκραξεν ὁ ἁρματωλὸς ὡς θηρίον ἐξηγριωμένον, καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἐξεκένωσεν ἐπὶ τῆς λέμβου τὰ πιστόλιά του, τῶν ὁποίων αἱ σφαῖραι κατέῤῥιψαν ἐντὸς τοῦ σκάφους δύο Ἀφρικανούς.

— Νά το κειὸ τὸ ζαγάρι....

— Νὰ σοῦ κόψω τὴν κεφαλὴν, ἐφέντημ πασᾶ, διὰ νὰ μὴ πέσῃς εἰς τὰς χεῖρας τῶν γκιαούριδων; ἐρωτᾷ τὸν Βάρθακα εἷς τῶν Αἰγυπτίων, ὅτε εἶδεν ὅτι δὲν ἔμενον πλέον εἰμὴ δύο ἢ τρεῖς ἐντὸς τῆς λέμβου, καὶ ὅτι ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ ὑποδουλωθῶσιν.

— Ὄχι! ὄχι!.. δὲν θὰ μᾶς φονεύσουν... τοὺς φε...φεύγομεν.... μὴ, μὴ μὲ φω...φωνάζῃς πα..πα..σᾶ.

— Κάλλιον νὰ φονευθῶμεν μόνοι, παρὰ νὰ παραδοθῶμεν.

Δὲν ἔφθασε νὰ τελειώσῃ ὁ Ἀφρικανὸς, καὶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐντὸς τῆς κανονοφόρου. Ὁ Βάρθακας ὑπεδουλώθη, καὶ αἱ ἓξ ἄλλαι κανονοφόροι ἔπεσαν ὁμοίως εἰς χεῖράς των (α) μεθ' ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ ἀγχεμάχων ὅπλων, καὶ χιλίων διακοσίων περίπου λογχοφόρων ὅπλων. Ποτὲ ἡ νίκη δὲν ἔ

(α) Φαβρ. σελὶς 288—Γόρδων Τόμ. Β. σελὶς 258.

μέτωπα ἡρώων μὲ δάφνας πλέον ἀμαράντους, ὅσον ἡ τῆς Κλείσοβας.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπηυδημένοι, μέλανες ὑπὸ τῆς πυρίτιδος, αἱμοσταγεῖς, νήστεις, ἐρεθισμένοι καὶ ἐξηγριωμένοι ὡς οἱ ἐκ τῆς παλαίστρας ἐξερχόμενοι ἀθληταί. Τριακονταπέντε τούτων εἶχον πέσει ἀνώνυμοι, ὡς οἱ τριακόσιοι τῶν Θερμοπυλῶν, καὶ ἴσοι σχεδὸν ἦσαν οἱ τετραυματισμένοι.

Ὁ δὲ Ἰβραήμης, ἐκτὸς τοῦ πένθους τοῦ ἀγαπητοῦ του Χουσεΐν-βεη, ἐθρήνει καὶ χιλίους πεντακοσίους, ἢ δισχιλίους ἐπιλέκτους του (α), τὰ πτώματα τῶν ὁποίων ἐσχημάτιζον τὸ πλευστὸν περιθώριον τῆς Κλείσοβας, καὶ τοὺς πολυτιμοτέρους Γαλλοάραβας ἀξιωματικούς του.

Ἡ μάχη αὕτη, κατὰ τὴν ὁποίαν μία δρὰξ ἀνδρῶν ἀντέστη εἰς ἀριθμὸν τριακοντάκις καὶ τρὶς ἀνώτερον δεκατρεῖς κατὰ σειρὰν ὥρας, ἀναντιῤῥήτως εἶναι ἡ ὡραιοτέρα νίκη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἡ λαμπροτέρα τῆς νέας αὐτῆς ἱστορίας, καθ' ὅσον μάλιστα ὁ τακτικὸς τοῦ Ἰβραήμη στρατὸς, εἰ καὶ ὁδηγούμενος ὑπὸ Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν, ποτὲ πλέον δὲν ἐπανῆλθεν εἰς ἔφοδον.

Συνοφρυῶν τότε τὸ μέτωπον ἀπεσύρθη εἰς τὴν πολυτελῆ σκηνήν του ὁ Ἀφρικανὸς δορυκτήτωρ, ἀδημονῶν, τεθλιμμένος καὶ σύννους. Ἀπεφάσισεν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ πράξῃ κατὰ τὴν συμβουλὴν τῶν μετ' αὐτοῦ Εὐρωπαίων, τουτέστιν οὔτε διὰ θαλάσσης, οὔτε διὰ ξηρᾶς νὰ ἐπιχειρισθῇ ἄλλην προσβολὴν, ἀλλὰ ν' ἀποκλείσῃ πανταχόθεν τοὺς Ἕλληνας, καὶ νὰ τοὺς βιάσῃ ἢ νὰ παραδοθοῦν, ἢ ν' ἀποθάνουν τοῦ λιμοῦ.

Ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην ἤδη ἐντὸς τῆς ψυχοῤῥαγούσης πόλεως, ὅπου καὶ ὁ Λάμπρος, τὸν Βάρθακα ὁδηγῶν, περὶ τὸ ἑσπέρας εἰσῆλθεν.

ΚΕΦΑΛ. 56.

Ο ΑΘΕΟΣ.

Ὅστις ἀγνοεῖ τὰς τελευταίας τοῦ Μεσολογγίου ἡμέρας, ἀγνωεῖ καὶ τὴν μεταξὺ τῆς σημερινῆς καὶ ἀρχαίας Ἑλλάδος διαφοράν. Ὅταν τὰ ἔθνη συνέλθουν διὰ νὰ παραβάλουν τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ αὐταπάρνησιν τῶν ἡρώων ἐκείνων, οἵτινες διαφιλονεικοῦν τὰ θρανία τῆς ἀθανασίας, ἡ ἱερὰ αὕτη πόλις θέλει προχωρήσει μέ τινας χαρακτῆρας, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἀδύνατον ἡ σοφὴ Εὐρώπη νὰ μὴν ὀπισθοδρομήσῃ, ἀδύνατον νὰ μὴν ἀποκαλυφθῇ τὴν βασιλικὴν αὐτῆς Τιάραν, καὶ νὰ μὴ κλί-

(α) Φιλέρ. σελ. 289.—Γόρδων Τόμ. Β. σελ. 258.—Γκρὴν σελ. 444.

νη τὸ αὐτοκρατορικὸν αὐτῆς σκῆπτρον, διότι τοσαῦτα ἔτη τοὺς ἠγνόει.

Ὑμεῖς οἱ τῶν μεγάλων μαχῶν ἐπιζῶντες πρεσβῦται πολέμαρχοι, ὑμεῖς οἱ τῆς ἀνδρίας καὶ τῶν κινδύνων μόνοι εἰλικρινεῖς δικασταὶ, θεωρήσατε τὴν μικρὰν ταύτην πόλιν τὴν εἰς τέσσαρα ἔτη ὑποστᾶσαν τέσσαρας δεινὰς πολιορκίας· τὴν ἀποκρούσασαν δέκα διαφόρους ἐφόδους, καὶ τὴν λουσθεῖσαν ὑπὸ πλειόνων τῶν διακοσίων χιλιάδων σφαιρῶν· πρὸς τὴν ὁποίαν τέλος ὁ Ἁρμοστὴς Φριδερίκος Ἀδὰμ ἔτεινε χεῖρα φιλανθρώπου ἀπελευθερώσεως (α). Θεωρήσατε ταύτην εἰς τοῦ σφαδασμοῦ καὶ τῆς ἀγωνίας της τὰς τελευταίας στιγμάς.

Ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου ἐβασίλευεν ἡ σιγὴ τῶν τάφων, ὅτε ὁ Λάμπρος εἰσῆλθε μετὰ τοῦ Βάρθακα. Ἦτο σκότος βαθύ. Ὁ δεύτερος οὗτος λιμὸς ἦτον ἑκατοντάκις χείρων τοῦ πρώτου. Ὑστεροῦντο οὐχὶ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁπλουστάτων πραγμάτων.

Διαβαίνοντες ἀπὸ τῶν ἡμιερειπωμένων ὁδῶν ἤκουσαν θρηνους πνιγηροὺς, καὶ στεναγμοὺς ὀξυτάτους· ἦσαν οἱ τῶν διψώντων καὶ ἐκπνεόντων ἐνίοτε· ἠκούοντο διακεκομμένοι τουφεκισμοί· ἦσαν ἐκείνων, οἵτινες ἐθήρευον τοὺς μῦς τῆς θαλάσσης; τὰς κερδοὺς (νυφίτσας) τῆς ξηρᾶς, ἢ τοὺς σαρκοφάγους κόρακας, καὶ ἄλλα ἀνθρωποφάγα ὄρνεα. Οὐδὲν πλέον οἰκιακὸν ζῶον ἔζη ἐντὸς τῆς πόλεως· κάμηλοι, ὄνοι, ἵπποι, κύνες, γαλαὶ, παντὸς εἴδους πτηνὰ, ἄγριαι νῆσσαι, ψαροφάγοι κόλυμβοι, λάροι, μέχρι καὶ τούτων τῶν χελιδόνων, καναρίων καὶ κιχλῶν, ἅτινα ἔμελλον νὰ ψάλουν τὰ θλιβερὰ ἐλεγεῖα των, ὅλα κατεβροχθίσθησαν παρὰ τῶν λιμοκτονούντων πολιορκουμένων. Μήπως ἔμεινον τοὐλάχιστον τῆς ξηρᾶς χόρτα ἢ τῆς θαλάσσης ὄστρακα, ἢ καρκίνοι, ἢ καρίδες, ἢ κολύβραναι, ἢ σολίεγγες, ἢ σπόγγοι, ἢ κολιτζίανοι; καὶ ταῦτα μέχρι τῆς ῥίζης ἐξηντλήθησαν, καὶ ἤδη οἱ δυστυχεῖς Μεσολογγῖται ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς περιπατοῦντες ὑπὸ τὰ τείχη των εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τὴν ἀσπαζομένην αὐτὰ, ἐζήτουν εἰς τὸν πηλὸν παντὸς εἴδους ἀκαθαρσίαν, κάθε εἴδους ἔντομον διὰ νὰ καταπαύσουν τὴν πεῖναν των, καὶ σβέσουν τὴν δίψαν των.

Ὁ Λάμπρος ἔφερε μεθ᾽ ἑαυτοῦ τρίβωνα παξιμαδίων, ὅνπερ ἔκρυψεν, ὅσον ἠδυνήθη ἀπὸ τοὺς συμπολεμιστάς του τῆς Κλείσοβας.

Ὁ Βάρθακας εἶχε μάθει τὰ τοῦ Καρα-Σεϊδαλῆ· καίτοι δὲ τρέμων ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, διότι ἐντὸς ὀλίγου ἔμελλε ν᾽ ἀντικρίσῃ τὰ θύματά του, κατεσπαράσσετο

(α) Ὁ Ἁρμοστὴς Σὶρ Φριδερίκος Ἀδὰμ τὴν 5/17 μαρτίου μετέβη εἰς Μεσολόγγιον ἐπὶ τῆς κορβέτας Νεϊάδος καὶ προσεπάθει νὰ πείσῃ τοὺς κατοίκους νὰ παρα[illegible] τὴν πόλιν καὶ νὰ ἐξέλθουν μὲ τὰ ὅπλα των ὡς οἱ τοῦ Ἀνατολικοῦ. Οὗτοι ὅμως ἀπέῤῥιψαν τὴν πρότασιν.

συγχρόνως καὶ ὑπὸ φρικτῆς κατὰ τοῦ Ἀλβανοῦ ἀδημονίας. Αὐτὸς ὁ κατηραμένος Γκέγκας, ἔλεγε καθ'ἑαυτὸν, εἶναι ὁ κακὸς δαίμων μου καὶ ὁ ἀγαθὸς ἄγγελος τοῦ Θρασυβούλου εἰς Ἰωάννινα, εἰς τὰ Ψαῤῥὰ, εἰς τὸ Μεσολόγγι, αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία τῶν δυστυχιῶν μου. Ἂν ἐπανερχόμην εἰς τοὺς Τούρκους, τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ὅπου πρέπει νὰ κόψω εἶναι ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς.

Ὁ Πελοποννήσιος ἁρματωλὸς εἶχεν εἰδοποιήσει τὸν Βάρθακα εὐθὺς ἅμα τὸν συνέλαβεν, ὅτι ἦτο κάλλιον δι' αὐτὸν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ἐν σιωπῇ, καὶ κρύπτων τ' ὄνομά του νὰ διέλθῃ ὡς ἀσήμαντος αἰχμάλωτος (διότι πιθανὸν ἦτον οἱ κύριοί του νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθοῦν)ἢ νὰ γνωρισθῇ παρὰ τῶν ἄλλων, οἵτινες ἤθελον ἀμέσως τὸν καταξεσχίσει. Ὁμοίως τῷ ἐσύρισεν εἰς τὸ οὖς ὅτι εἰς πρώτην παράβασιν τῶν λόγων του εἶχε σκοπὸν νὰ ἐκκενώσῃ ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὰ δύο του πιστόλια.

Ἐπεθύμει ὁ Λάμπρος νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς αὐθέντας του ὁδηγῶν πρὸς τούτους τὸν πολύτιμον τοῦτον ἄνδρα.

Ὅλη ἡ οἰκία τοῦ Θρασυβούλου ἦτο κατακεκρημνισμένη ὑπὸ τῶν βομβῶν τοῦ Ἰβραήμη. Κατῴκουν τώρα τὸ ὑγρὸν ὑπόγειον, ὅπερ εἶχον στρώσει μέ τινας σανίδας. Μόλον ὅτι εἶχον καὶ οὗτοι ἀνάγκην τροφῶν, μόλον τοῦτο πρέπει νὰ εἴπωμεν, ὅτι δὲν ἦσαν εἰς τὴν κατάστασιν τῶν λοιπῶν.

Τὸ πρῶτον κιβώτιον τοῦ Λαμπίκη καὶ ἕτερον δεύτερον, ὅπερ πρὸ εἴκοσι ἡμερῶν πάλιν παρὰ τούτου ἔλαβον, τοὺς εἶχε διασώσει ἀπὸ τοῦ γενικοῦ λιμοῦ.

— Ἀκούω βήματα ἐπάνω, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἄνοιξον, Κάρλε.

Μόλις ἤνοιξε τὴν καταπακτὴν ὁ Οὗγγρος μὲ τὸν λύχνον εἰς χεῖρας, καὶ ἔκραξεν ἐν ἀκαρεῖ « ὁ Λάμπρος » ! . . .

— Ὁ Λάμπρος ! ! . .

— Λαμπρούλη !

— Λάμπρο ! . .

— Νά το τὸ μαγαρισμένο κουλοῦκι ! ὑπερηφάνως ἔκραξεν οὗτος προχωρῶν καὶ κρατῶν ἀπὸ τοῦ τραχήλου ἐναέριον τὸν μιαρὸν τῆς Δημητζάνης διδάσκαλον.

— Ὁ Βάρθακας !

— Ὁ Καφταντζῆς !

— Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς !

— Ἐξηγήσου γρήγωρα, Λάμπρο, τὶ σημαίνουν ὅλα ταῦτα . . Λέγε ταχέως . . . εἶπεν ὁ Θρασυβουλος.

— Ἀμέσως, ἀφέντη . . . Στάσου σοῦζο μὲ σταυρωμένα χέρια, ὥς που νὰ τελειώσω, 'ς τὴ γωνιὰ 'κείνη, εἶπε στραφεὶς πρὸς τὸν Βάρθακα.

Ἐνταῦθα ἤρχισεν ὁ γέρων τῆς Κλείσοβας ἀθλητὴς τὴν διήγησίν του, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ὅπου ἐτραυμάτισε τὸν Βάρθακα.

Ἡ σιωπὴ ἦτο βαθεῖα καὶ μελαγχολική, ὁ δὲ τρισάθλιος διδάσκαλος τῆς ὡραίας Ἀνδρονίκης περιεχέετο ἀπὸ ἱδρῶτα αἰσχύνης καὶ στιγματισμοῦ. Ἡ περιέργεια ἐκορυφώθη, ὅτε ὁ Λάμπρος ἀφῆκε τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἰβραήμη μὲ τὸ δηλητηριασμένον κιβώτιον. Ὅτε δ' ἔφθασεν εἰς τὸ δεῖπνον τῶν Λιβύων, πάντες ὡς ἐκ συμφώνου ἐξέβαλον κραυγὴν φρίκης.

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα καὶ ὁ ψευδοπασᾶς κρύπτων ἐντὸς τῶν δύο παλαμῶν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

— Δύνασαι ν' ἀρνηθῇς μίαν τῶν πράξεών σου, διδάσκαλε; τὸν ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ὄχι! ὅλοι οἱ μάρτυρες εἶσθε ἐδῶ... εἶμαι ὁ ἔσχατος τῶν ἀνθρώπων... περιμένω τὴν ποινήν μου.

— Τὴν ποινήν σου!! πιστεύεις εἰς τὸν Θεόν, διδάσκαλε;

— Ὄχι, ἀρχόντισσα... ἐὰν ὑπῆρχε Θεός, δὲν ἤθελε μὲ πλάσσει τοσοῦτον δύσμορφον, ὅσον ἐσὲ ὡραίαν. Δὲν ἤθελε πλάσσει ἐμὲ τοσοῦτον κακῆς καὶ ἐκδικητικῆς ψυχῆς, καὶ μὲ βυθίσει ἀπὸ τὴν μίαν τοῦ ἐγκλήματος ἄβυσσον, εἰς τόσας ἄλλας βαθυτέρας.

— Εἶσαι τῳόντι τρισάθλιος, ἐὰν ἡ ψυχή σου δὲν ἔχει κόκκον θρησκείας! Θεὲ Παντοδύναμε, ἐλέησον τὸν μωρόν!!...

— Ἐὰν μικρὰν εἶχον εἰς τὴν μετάνοιαν πεποίθησιν, δὲν ἤθελον πίπτει ἀπὸ τὸ ἓν εἰς τὸ ἄλλο κρίμα.

— Τοὐλάχιστον δὲν ἔχεις συνείδησιν; ἠρώτησεν ὁ Περδικουλέας.

— Συνείδησιν! ἡ συνείδησις ἔχει τὸ ἀσθενέστερον τοῦ κόσμου μνημονικόν, πρὸ πάντων ὅταν εὐτυχῇ.

— Φρονεῖς λοιπὸν ὅτι ὁ ἰσχυρότερος πρέπει ν' ἀφαιρῇ τὴν ζωὴν τοῦ ἀσθενεστέρου;

— Ὄχι! φρονῶ μόνον ὅτι, ἄν τις μ' ἀδικήσῃ χρεωστῶ νὰ ἐκδικηθῶ. Ἡ ἀρχόντισσα μ' ἐῤῥάπισεν ἀνιλεῶς· διατί; διότι κατέθετον εἰς τὰ γόνατά της τὴν ἄπειρον πρὸς ταύτην ἀγάπην μου. Ἔφυγον τοῦ πύργου καὶ ὡδήγησα τοὺς Δαλιώτας, οὐχὶ διὰ νὰ φονεύσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ διαρπάσουν. Τοῖς ὑπεσχέθην τὰ πλούτη τοῦ πύργου, καὶ δὲν ἤθελον παρ' αὐτῶν ἄλλην ἀμοιβὴν, ἢ τὴν Ἀνδρονίκην. Γνωρίζετε τοὺς Δαλιώτας τί θηρία εἶναι! ἀφ' ἑαυτῶν ἐφόνευσαν ὅποιον καὶ ἂν ἔτυχον. Ὅλον τὸ ἔγκλημα ἔπεσεν ἐπ' ἐμοῦ· μίαν δὲ φορὰν ἀφοῦ τις λάβῃ τὸν κατήφορον τοῦ ἐγκλήματος, δὲν δύναται εἰμὴ νὰ ὀλισθήσῃ μέχρι τοῦ τέλους του. Τὸ ἓν συμβὰν ἐπέφερε τὸ ἄλλο, ὁ εἷς θάνατος τὸν ἕτερον. Ἔγεινον φονεὺς χωρὶς νὰ γεννηθῶ διὰ φονεύς· ἔγεινον κακοῦργος, χωρὶς νὰ ἦμαι ἐκ προμελέτης κακοῦργος. Εἰς τὴν φαινομένην αἰσχρὰν ψυχήν μου ἴσως ὑπάρχει ἀγαθότης τις. Ἡ ὑπερπολάζουσα κακία δὲν εἶναι βάναυσος κακία, εἶναι ζηλοτυπία παρωξυμένη. Οἱ θάνατοι, τοὺς ὁποίους ἔδωκα, ἦτο μόνον διὰ νὰ προφυλάξω ἐμαυτόν. Ἡ ἀλαξοθρησκεία μου ἔγεινε,

διότι δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ ζήσω μεθ' ὑμῶν. Καὶ ὅμως ἤμην δυστυχὴς ἐν τῷ μέσῳ καὶ αὐτῶν τῶν βαθμῶν μου καὶ τοῦ πλούτου μου· ὄχι διότι ἡ συνείδησις μ' ἔτυπτεν, ἀλλὰ διότι ἐστερήθην διὰ παντὸς τὴν γυναῖκα ταύτην. Αὕτη εἶναι ἡ σύντομος ἀπολογία μου· λέξιν ἄλλην δὲν θὰ προφέρω. Εἶδον τὸν θάνατον ἀρκετὰς φορὰς ἐνώπιόν μου. Θὰ ἐνδυναμώσω ἤδη τὴν καρδίαν μου διὰ νὰ τὸν ἀπαντήσω ἀγογγύστως, ὅταν μοὶ τον δώσητε. Μίαν ἡμέραν χρεωστῶ ν' ἀποθάνω· ἂς ἀποθάνω λοιπὸν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὑμεῖς ἐκλέξετε,καὶ ἀπὸ τὴν χεῖρά σας.

Μία τοιαύτη ἀπολογία ἔρραψεν ὅλων τὰ στόματα πολλὴν ὥραν. Ὁ Βάρθακας εἶχε φωνὴν κραυγερὰν, περιέχουσαν ῥητορικόν τι, καὶ τὸ ἐξ ἐφόδου ὕφος αὐτοῦ ἐνίοτε ἐλάμβανε χαρακτῆρα πάνδημον καὶ καταπειστικὸν, ὥστ' ἐδέσποζε τοὺς ἀκούοντας αὐτόν.

— Ἡμεῖς δὲν φονεύομεν, Κύριε Βάρθακα, οὔτε μεταχειριζόμεθα τὰ βασανιστήρια τῶν μουσουλμάνων, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· ἡ ποινή σου θέλει ἐλθεῖ ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου· ὁ Παντοκράτωρ ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον τοσοῦτον βλασφήμως ἀρνεῖσαι, θέλει σὲ ἀνταμείψει δι' ὅ,τι ἔπραξας. Θέλει ἐλθεῖ ὥρα, καθ' ἣν θὰ αἰσθανθῇς τὴν ἄπειρον δικαιοσύνην του. Ἐν τούτοις τώρα διὰ νὰ ἐννοήσῃς ὁποῖα εἶναι τὰ δεινὰ ἡμῶν, οἵτινες ἓξ ἤδη ἔτη μαχόμεθα μὲ τὰ στοιχεῖα ὅλης τῆς φύσεως διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ ἔθνους μας, διὰ μόνην τὴν ἐλευθερίαν, σὲ θέτω ἐπάνω εἰς ἕνα τῶν κατακρημνισμένων θαλάμων τῆς οἰκίας ταύτης, ἐκτεθειμένον εἰς τὴν βροχὴν τῶν βομβῶν καὶ σφαιρῶν τοῦ αὐθέντου σου Ἰβραήμη, ἄνευ τροφῶν καὶ ὕδατος, ἄνευ καλυμμάτων. Σὲ ἐκθέτω εἰς τῆς ἀτμοσφαίρας τὴν μανίαν.

Ἔκαμε τότε νεῦμα ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Λάμπρον καὶ Κάρλον νὰ ὁδηγήσουν τοῦτον δέσμιον ὑπὸ τὴν διαφανῆ ὀροφὴν τῆς οἰκίας.

— Μὰ τόσο νιόκος ἤσανε, Λαμπρούλη, ποῦ νὰ μὴ νιόσῃς πῶς ἡ κασέλα 'κείνη θά 'χε κάτι ξυφορά! μηγαρεὶς καὶ δὲ τὸν ἤξευρες τὸ Καφταντζή; ἠρώτησεν ἡ Κυρὰ Ρ...

— Ἀπ' ὄξ' ἀπ' τὸ χορὸ πολλὰ τραγούδια λένε...Νά'σουν ἡ ἀφεντιά σου καὶ νὰ τὸν ἔνιοθες! Μωπιπίλισε τὸ μυαλὸ μὲ ταῖς ἱστόριαις του... Τὸν κὺρ Ζώρπυρο θέλεις; τὴν καλὴ Πάτρα;(Κλεοπάτρα)τὸν Καισαριανὸ μὲ τὴ ματζοῦκα; τὸν Δαρίονα; τὴ Βαβυλωνία; τὸ πολυχρονεμένο μου, Κύριε; Καὶ ποῦ "φισε οὐρανοὺς μὲ τ' ἄστρα καὶ Βασιλιὰ καὶ βιλαέτι ποῦ νὰ μὴ τὰ κατέβασε μπροστά μου γιὰ νὰ μοῦ διαδείχνῃ πῶς ἤτανε ἄβλαβος καὶ ἀθώγιος! πιστεύγεις λέει! ἀμ ποιὸς δὲν πιστεύγει, νὰ σοῦ λέῃ πῶς ἀγαπᾷ τὸ Κὺρ Θρασυβούλη, νὰ σοῦ χαρίζῃ τὴ ζωὴ, νὰ σοῦ δόνῃ τέτοια κομπολόγια, καὶ τέτοια χρυσᾶ ἅρματα....

— Ἔχει δίκαιον ὁ Λάμπρος, Κυρὰ Ρ... πρέπει ν' ἀποδώ-

σωμεν τὴν σωτηρίαν μας μόνον εἰς τὴν Θείαν Πρόνοιαν, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη. Ἂν αὕτη δὲν ἔστελλε τὸν Καρα-Σεϊδαλὴν, ὁ Λάμπρος τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ἤθελεν ἐπιστρέψει ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου. Ἐνθυμεῖσθε τὴν θέσιν μας; ἤμεθα ἐξηπλωμένοι λιμοκτονοῦντες· μόνον τὸ κιβώτιον τοῦ Λαμπίκη τὴν ἐπαύριον μᾶς ἔσωσεν. Ἐὰν ἀντὶ τούτου πρότερον ἤρχετο τὸ τοῦ Βάρθακα, ποῖος ἐξ ἡμῶν ἤθελε τώρα ὑπάρχει; Φρονῶ λοιπὸν ὅτι ὅλοι πρέπει νὰ δεηθῶμεν καὶ εὐχαριστήσωμεν τὸν ὕψιστον, διότι τοσοῦτον παναγάθως μᾶς ἔσωσε.

Τῳόντι, τότε ἀμέσως ἤρχισαν εὐχαριστήριον δέησιν θερμοτάτην.

ΚΕΦΑΛ. 57.

ΤΟ ΚΥΝΗΓΙΟΝ ΤΩΝ ΚΟΡΑΚΩΝ.

Μόνον ο ἑλληνικὸς στόλος ἠδύνατο νὰ σώσῃ πάλιν τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ὁ Νέλσων τῆς Ὕδρας πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην τῆς Κλεισόβας ἐφάνη εἰς τὸν ἐκτεταμένον τούτου ὁρίζοντα. Τὴν τρίτην ἀπριλίου συνῆψε πολύωρον ναυμαχίαν μετὰ μιᾶς μοίρας τοῦ τουρκικοῦ στόλου, καὶ κατέκαυσε δύο ἢ τρία πυρπόλα ἀκάρπως. Ἐπεχειρίσθη ἀπόβασιν διὰ τῶν λέμβων του, ἔγραψεν εἰς Ναύπλιον νὰ τῷ στείλωσιν, ὅσον τάχιστα, μικρὰ πλοῖα, ὅπως διὰ τούτων κατορθώσῃ τὸν σκοπόν του· πλὴν θλιβερὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ πολυάριθμος τοῦ ἐχθροῦ στόλος, καὶ ἔτι πολυαριθμότερος αὐτοῦ στολίσκος, ἡ κατοχὴ τῶν Νήσων Βασιλαδίου, Ντολμᾶ, Πόρου καὶ Ἀνατολικοῦ ἐματαίουν πάντα τὰ σχέδιά του. Οὔτε ἡ μικροτέρα λιβοργὶς ἠδύνατο τώρα νὰ εἰσδύσῃ μέχρι Μεσολογγίου. Ἡ σκληρὰ Ἄτροπος ἔκοψε πλέον τὸ νῆμα τοῦ ἡρωισμοῦ· ἡ δὲ Δίκη, ἡ Εἰρήνη καὶ ἡ Εὐνομία αἱ τρεῖς αὗται ὡραῖαι θυγατέρες τῆς Θέμιδος μὲ σέβας ἤνοιγον τὰς πύλας τοῦ Ὀλύμπου πρὸς τοὺς ἀληθεῖς ἐκείνους μάρτυρας τῆς Ἐλευθερίας.

Κατεβίβασεν ὁ γέρων Μιαούλης τὸ ἐρυθρὸν κάλυμμά του μέχρις ὀφρύων, καὶ μὲ ταραχὴν καρδίας κλαίων ὡς νήπιον ἐπενθηφόρησε τὴν Ναυαρχίδα του, καὶ ὡδήγησεν αὐτὴν ὡς ἄλλην Πάραλον ἄγγελον πικρᾶς εἰδήσεως πρὸς τὴν ἐξηντλημένην ἐκ τῆς φατριομανίας τῶν παρελθόντων ἐτῶν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

Καταβαίνομεν τώρα εἰς τὸ κατώγαιον τῆς οἰκίας τοῦ Θρασυβούλου. δεκαπέντε ἡμέρας μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Βά[redacted] *δηλ: τὴν 10ην τοῦ ἀπριλίου.*

Ἦτο μετὰ μεσημβρίαν· ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες κατεγίνοντο

μετὰ καρδιοβώρου σιωπῆς εἰς τὸ ν' ἀκονίζουν καὶ καθαρίζουν τὰ ὅπλα των. Ὁ πολύτιμος αὐτῶν αἰχμάλωτος ἦτο πάντοτε δέσμιος ὑπὸ τὴν ὀροφὴν τῆς οἰκίας, πλὴν νῦν ἐλεεινὸς καὶ τρισάθλιος. Ἐκτὸς τῶν βομβῶν, ἐξ ὧν ὁ Ἰβραήμης δὲν ἀπέπεμπε πλέον πολλὰς εἰς Μεσολόγγιον, ὁ Βάρθακας ἐδοκίμασε κάθε δριμύτητα τῶν πολιορκουμένων· τὴν κακουχίαν, τὸ ψῦχος, τὴν λιμοκτονίαν, τὴν δίψαν καὶ τὰς ἀκαθάρτους τροφάς των. Ἐὰν ἐκ τῶν ὀλίγων τροφῶν των ἠδύναντο νὰ διαθέσουν τινὰς, ἕκαστος ἐννοεῖ ὅτι τὰς ἔδιδον πρὸς τοὺς Μεσολογγίτας, καὶ παρήτουν διὰ τοῦτον τὰς ἀκαθαρσίας, δι' ὧν τοσοῦτοι ἐπίσημοι ἄνδρες ἐτρέφοντο διὰ νὰ διασώσουν τὴν ὕπαρξίν των.

— Τί θὰ τὸν κάμωμεν τὸν Βάρθακα; Θρασύβουλε· δὲν σκοπεύεις βέβαια νὰ τὸν ἀφήσῃς δέσμιον ὑπὸ τὴν ὀροφὴν τώρα, ὅτε ἡμεῖς θὰ κινήσωμεν διὰ τὴν ἔξοδον, ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ὄχι βέβαια ... εἶναι καιρὸς νὰ λύσωμεν τὰ δεσμά του. Οὔτε νὰ τὸν διατηρήσωμεν πλέον δυνάμεθα, οὔτε πάλιν πρέπει νὰ τὸν ἐγκαταλείψωμεν δέσμιον ἐνταῦθα. Θὰ ἦναι τὸ αὐτὸ ὡς ἐὰν τὸν ἐφονεύομεν.

— Ἡ ποινὴ, ἣν ἔλαβεν, εἶναι ἀρκετὴ, προσέθεσεν ὁ Περδικουλέας. Ἄφησέ τον νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην του ἤδη εἰς τὴν ἔξοδον. Εἶναι ἀδύνατον καὶ διὰ τῆς βίας νὰ στρέψῃς τὴν ψυχὴν, οὗτινος φιλοτουρκίζει.

— Ἀμ ἄφτονε, ἀφέντη, νὰ κουρεύγεται ....τέτοιο τζακάλι τὶ κακὸ πιὰ μπορεῖ νὰ κάμῃ ... εἶπε καὶ ὁ Λάμπρος.

Ὁ Θρασύβουλος ἐστάθη ὀλίγον σύννους, ἔπειτα διέταξε τὸν ἁρματωλὸν νὰ καταβιβάσῃ τὸν καθηγητὴν ἐνώπιόν των.

Ἡ ψυχὴ τῆς Ἀνδρονίκης ἦτο καταπεπιεσμένη ἀπὸ ἐπιείκειαν καὶ θλίψιν, ὅτε ἀνεπόλει ὅτι οὗτος ἦτον ὁ ἀνὴρ, ὅστις τῇ ἔδωκε τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, καὶ μὲ τὸν ὁποῖον τοσοῦτον ἐνθουσιωδῶς διέτρεξε τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς τῆς Ἑλλάδος.

— Βάρθακα, πῶς σοὶ ἐφάνη ὁ βίος τῶν πολιορκουμένων! ἠρώτησε μὲ ἤπιον φωνὴν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου ..

Ἡ θέα τοῦ ἀνθρώπου τούτου τὸν καθίστα ἄξιον εὐσπλαγχνίας. Ἕκαστος δύναται νὰ ἐννοήσῃ χωρὶς νὰ περιγραφῇ.

— Φρικτός!.. ἐψιθύρισεν οὗτος, ἐνῷ τὰ δάκρυα ἔῤῥεον ποταμηδὸν ἐπὶ τοῦ στήθους του.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἤρχισε καὶ αὐτὴ νὰ δακρύῃ· ἐνθυμήθη τὸν πατέρα καὶ ἀδελφόν της, καὶ ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους προσποιουμένη ὅτι ἐζήτει τι.

— Καὶ θέλει εἶσθαι ἔτι φρικωδέστερος εἰς κάθε μίαν τῶν προσερχομένων ἡμερῶν, ἐπανέλαβε πάλιν ὁ Θρασύβουλος. Ὅ,τι ὑπέφερες, ἐννοεῖς δὲν ἦτο ποινὴ, ἀλλ' ὅ,τι ὑποφέρομεν

καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι· ὅ,τι ὑποφέρει ὁλόκληρος ὁ γενναῖος λαὸς τῆς πόλεως ταύτης· ἡ ποινή σου ἐναπόκειται εἰς τὰς χεῖρας ἐκείνου, οὕτινος τοσοῦτον βλασφήμως ἠρνήθης τὴν ὕπαρξιν. Ἤδη ἀπολύεσαι, ἔξελθε, ζῆσον ὅπως θέλεις καὶ δύνασαι. Οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου μέλλουν αὔριον τὸ μεσονύκτιον μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας, ὡς οἱ ἑκατὸν τῆς Γραβιᾶς, ν' ἀφήσουν τὰ αἱματωβαμμένα τείχη των, καὶ σχίζοντες τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον νὰ διεξέλθουν. Τίς θὰ ἐπιζήσῃ, καὶ τίς θὰ πέσῃ, τοῦτο εἶναι ἄδηλον. Ὁ δάκτυλος τοῦ Κυρίου, ὅστις δὲν ἀφῆκε ποτὲ τὴν Ἑλλάδα, δὲν θέλει οὔτε τώρα τὴν ἐγκαταλείψει. Ὕπαγε.. περίελθε... ὅλον τὸ Μεσολόγγιον εἶναι ἰδικόν σου. Περίελθέ το... διάτρεξον τὰς κατερειπωμένας οἰκίας του, καὶ τὰς σφαιροστρώτους ὁδούς του, καὶ ἴδε τὴν ἀθλιότητα, τὴν φρίκην, τὴν λιμοκτονίαν καὶ τὸν ἡρωισμὸν τῶν Χριστιανῶν. Ἐναβρύνθητι εἰς τὴν τραγικὴν θέαν ὅσων οἱ φίλοι τῆς ψυχῆς σου μουσουλμάνοι κατώρθωσαν, καὶ ἡ συνείδησίς σου ἂν δύναται καὶ νῦν ἂς μὴν ἐξυπνήσῃ.

Τὸ ὕφος τοῦ Θρασυβούλου ἐτελείωσεν εἰς αὐστηρὸν καὶ καταφρονητικὸν συνάμα τρόπον.

Ὁ Βάρθακας ἔκλαιε, καὶ ἄλλο δὲν προέφερεν εἰμὴ εὐχαριστήσεις καὶ μετάνοιαν.

— Δότε μοι τοὐλάχιστον ἓν ἔνδυμα ἑλληνικόν· ἂν ἐξέλθω μὲ τὸ τουρκικὸν τοῦτο ἔνδυμα εἰς τὴν πόλιν, θὰ μὲ καταξεσχίσουν οἱ ἄλλοι, εἶπε.

— Δότε του τὴν ἑλληνικὴν στολὴν, εἶπεν ὁ ἀντεραστὴς αὐτοῦ μειδιῶν.

Μετὰ μίαν ὥραν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ὁ Βάρθακας, ὡς ξένος εἰς ξένην πόλιν, περιήρχετο βραδέως καὶ κατυφὴς τὰς ὁδοὺς τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ πνιγηρὸς ἀὴρ τῶν πολιορκουμένων, ὅσον πυκνὸς καὶ ἂν ἦτον, ἦτο τερπνὴ αὔρα διὰ τοῦτον μετὰ δεκαπενθήμερον διαμονὴν εἰς τὴν γωνίαν μιᾶς ὀροφῆς. Ἅμα εἶδεν ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἤρχισε νὰ περιδιαβάζῃ τὰς ἐνορίας καὶ ὁδοὺς τῆς περιβοήτου ταύτης πόλεως, καὶ νὰ ὑπολογίζῃ μὲ ἀρχιτεκτονικὴν κλίμακα τὰς περιστάσεις του. Ὁ στιγματισμὸς, ἡ αἰσχύνη, ὁ φόβος διῆλθον ἄνευ ἰχνῶν ἄνω τῆς καρδίας του, ὡς τὰ χρώματα τοῦ ῥέοντος ὕδατος ἄνω ὑέλου πολυχρόου. Ἡ εἰκὼν ὅμως τῆς Ἀνδρονίκης ἀνεφλόγισε ζωηρότερα τῆς ζηλοτυπίας του τὸ πάθος. Ἐνθυμεῖτο ὅτι εἶδεν αὐτὴν καὶ δακρύουσαν ὅτε ὁ Θρασύβουλος τὸν ἤλεγχεν. Ὅλον τὸ παρελθὸν ἐπανῆλθε ζωηρότατα εἰς τὴν μνήμην του. Ἐπανῆλθον οἱ χρυσοῖ του χρόνοι, ὅτε ὡς βασιλεὺς ἀμέριμνος, ἐκτιμώμενος καὶ λατρευόμενος παρ' ὅλων σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου τῶν κατοίκων πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἔζη πλησίον τῆς θείας ταύτης γυναικός· ἐνθυμήθη ὅτι, ὅτε ἦτο πλέον ἐγγὺς νὰ γευθῇ τοῦ Παραδείσου τὸν καρπὸν, ὁ

Θρασύβουλος ὑπὸ τὸ πρόσχημα κυνηγοῦ ἦλθε καὶ τοῦ τὸν ἀφήρπασεν· ὢ λύσσα!! ἔκραξε. Πλὴν πάραυτα ἐστάθη. Ποῦ πλέον ἐλπὶς νὰ κερδήσω τὴν Ἀνδρονίκην! ποῦ ἐλπὶς νὰ διαφύγω τὸν θάνατον... Ὁ κόσμος ἐτελείονε τὴν ἑσπέραν ἐκείνην διὰ τὸν Βάρθακα, ὡς ἐτελείονε καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς πολιορκουμένους. Ἕκαστον λεπτὸν, ὅπερ διήρχετο, ἦτο μία τοῦ τάφου του βαθμίς· ἑκάστη ὥρα ἐξεκένονε μίαν τῶν φλεβῶν του, καὶ ἡ ἐπαύριον ἦτο ἡ ἀτελεύτητος νὺξ τοῦ Ταρτάρου· ἔπρεπεν ὁ δειλὸς οὗτος ἐν τῷ βάθει τῆς νυκτὸς νὰ διέλθῃ ἐν τῷ μέσῳ δικτύου σφαιρογομώσεων, πλήθους μαχαιρῶν, λογχῶν, κάθε εἴδους κοπτερᾶς καὶ αἰχμηρᾶς σφαγίδος. Μόνη ἡ ἰδέα τὸν ἐπάγονε χειρότερα, ἢ ὅτε διὰ μιᾶς ἀντικρίθη μὲ τὸν θάνατον. Οὕτω διανοούμενος, χωρὶς νὰ δίδῃ προσοχὴν οὔτε πρὸς τοὺς σκάπτοντας παῖδας τὸ ἔδαφος ὅπως εὕρουν ὀλίγον ὕδωρ καὶ σβέσουν τὴν δίψαν των, οὔτε εἰς τὰς βαμβακώδεις ὄψεις τῶν γυναικῶν καὶ εἰς τὰς πελιδνὰς καὶ τριχωτὰς τῶν ἀνδρῶν μορφὰς, οὔτε εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀκρωτηριασμένων καὶ πληγωμένων, οὔτε εἰς τοὺς ἀναστεναγμοὺς καὶ πόνους τῶν πασχόντων, οὔτε εἰς τὴν γενικὴν προετοιμασίαν καὶ καθάρισιν τῶν ὅπλων, οὔτε τέλος εἰς τὸ θηριῶδες καὶ ἄγριον, εἰς τὸ ὀγκηρὸν καὶ ἀπειλητικὸν, εἰς τὸ βλάσφημον καὶ χυδαῖον τῶν ἀπηλπισμένων στρατιωτῶν, ἔφθασεν εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ Μεσολογγίου, ἐκεῖ ὅπου ἤρχιζον τῆς ξηρᾶς οἱ προμαχῶνες.

Ἦτο ἤδη νὺξ καὶ ἦτο νήστης· ποῦ ἔπρεπε νὰ κοιμηθῇ, τί εἶχε νὰ δειπνήσῃ, καὶ αὐτὸς τὸ ἠγνόει. Διῆλθε δύο προχώματα καὶ δύο σκοποὺς χωρὶς νὰ δώσῃ τὴν ἐλαχίστην προσοχὴν πέριξ αὐτοῦ. Τοσοῦτον ἦτο σύννους. Οἱ δὲ φύλακες, ἰδόντες αὐτὸν ἄνευ ὅπλων καὶ ἐκλαβόντες τον δι' ὑπηρέτην ὁπλαρχηγοῦ τινος ἀπερχόμενον εἰς τὰς ἐξωτερικὰς φυλακὰς, δὲν τὸν ἐξύπνησαν τῆς μελέτης του.

— Ὥρα καλή... γιὰ ποῦ μὲ τὸ καλό; ἔκραξεν εἷς τῶν σκοπῶν τῆς τρίτης φυλακῆς.

Ἠτένισε τοὺς ὀφθαλμοὺς οὗτος καὶ εἶδεν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἁρματωλοὺς καθημένους παρὰ τῇ πύλῃ, ἥτις ἦτον ἤδη κεκλεισμένη.

— Πῶς πεινῶ!... ἔχετε νὰ μοὶ δόσετε τίποτε νὰ φάγω;

— Ἔχ' ἡ μάννα σου ἄλλο σὰν καὶ σένα γυιό;..ἀμ νἄχαμε ζαερέδες ἀφίναμε τὸ Μεσολόγγι; ἐδῶ τόσοι καὶ τόσοι πᾶναι ἀπὸ τὴν πεῖνα, καὶ σὺ ζητάεις ψωμί;

— Αὔριον θὰ βγοῦμεν ἔξω;...

— Αὔριο τὴ νύχτα τελειόνουν τὰ κρίματά μας.. σὺ, τζουτζὲ, θὰ τὴν ἔχῃς καλά, τόσο μικρὸς ποῦ 'σαι μέσα 'ς τὸ κοπάδι... ἄκουσε, κουμπάρε... νὰ χωθῇς σὲ κανενὸς τὴ φουστανέλ' ἀπὸ κάτου, μυκτηρίζων τοῦτον εἶπεν ἕτερος.

— Καμμίαν φορὰν οἱ μικροὶ πολεμοῦν καλήτερα ἀπὸ τοὺς μεγάλους, ἀπεκρίθη ξηρῶς ὁ Βάρθακας.

— Γιά σου, καμπούρη! καρδιοβαστᾷς βλέπω· ἀμ ποῦ 'ναι τ' ἅρματά σου;

— Τά 'δωκα νὰ μοῦ τ' ἀκωνίσουν... δὲν εἶναι κανεὶς ποῦ νὰ πουλῇ τίποτα κοράκους;

— Κοράκους!.. ποιὸς κοτάει, ὠρὲ, νὰ πηδάῃ τώρα ὄξου πού 'ναι τ' ἀράπικα καραούλια;

— Τόσοι σκοτωμένοι κάτω 'κεῖ 'ς τὴν ἀκρογιαλιὰ ἄντικρυ τῆς Κλείσοβας πρέπει μιλλιούνια νά 'ναι οἱ κοράκοι.

— Εἶναι... ἀμ δὲν εἶναι· μὰ τίνος τοῦ βαστάει νὰ πάῃ νὰ τοὺς βαρέσῃ...

— Δὲ βαστᾷ κανενός σας;... τέτοιοι ῥουμελιῶται καὶ νὰ φοβῆσθε; ἀμ πῶς θὰ βγῆτε αὔριο βράδυ;

— Μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι, καὶ θὰ κατέβῃ ἀπὸ τὸ Ζύγκο καὶ ὁ Καραϊσκάκης νὰ βοηθάῃ... θὰ τ' ἀνάψουμε φωτιαῖς.

— Δίδω πέντε φλωριὰ εἰς ὅποιον μοῦ φέρει ἕνα κόρακα.

— Καὶ 'γὼ σοῦ δίνω τὰ χρυσᾶ μου ἅρματα ποῦ κάνουνε εἴκοσι, σὰν μπορῇς νὰ μοῦ φέρῃς ἕνα φτερό του.

— Ἀμ σοῦ τὰ πέρνω τ' ἅρματα, Καπετάνιο, ἂν τὸ βάλω ς τὸ πεῖσμα, εἶπεν ὁ Βάρθακας, θεωρῶν τοῦτον εἰς τὸ πρόσωπον εἰρωνικῶς.

— Σύ!.. στρήφων τὸν μύστακα ῥιζηδὸν προσέθεσεν ὁ Ῥουμελιώτης.

— Σὲ εἶπα ἡ καρδιὰ δὲ φαίνεται εἰς τὸ ἀνάστημα, ἀλλ' εἰς τὰ ἔργα... Σοῦ βαστᾷ; μ' ἕνα τουφέκι ὁ καθ' ἕνας νὰ πηδήσωμεν ὄξω ἀπὸ τὴ τάμπια, καὶ ὅποιος φέρει κόρακα.

— Χά. χα. χα... μωρὲ, ὁ Τζουτζὲς δὲ χωρατεύει!.. ἀπὸ ποῦ 'σαι, ὠρέ.

— Εἶμαι Βούλγαρης μαυροθαλασσίτης· δεκαπέντε χρόνους ἤμουν πειρατής.

— Λοιπὸ εἶσαι θαλασσινός...

— Ὅ,τι θέλεις εἶμαι· ἔκαμα καὶ 'ς τὴ στεριὰ καὶ 'ς τὴ θάλασσα. Ἔχω δύο μερόνυκτα νὰ φάγω, καὶ εἶμαι σὰν τὸ πεινασμένο λύκο. Καὶ παρὰ ν' ἀποθάνω τῆς πείνας, κάλλια νὰ πεταχτῶ ὄξου καὶ νὰ δοκιμάσω τοὺς κοράκους· ὅποιου τοῦ βαστᾷ ἂς ἔλθῃ μαζῇ μου... μποροῦμε νὰ 'βροῦμε καὶ καμμιὰ καμήλα ἢ κανένα ἄλογο, καὶ τότε τὸ ζιαφέτι θὰ ἦναι μὲ τὸ μπερεκέτι.

— Γιά σου, ὠρέ! εἶσαι παλληκάρη σὰν τὸ Μπότσαρη! ἄϊτε πᾶμε μαζῇ· καὶ ἐγὼ πεινάω ποῦ δὲ θωράω μπροστά μου, εἶπεν ὁ ἀνὴρ, ὅστις πρότερον ἐστοιχηματίζε μετὰ τούτου.

— Ποιὸς θὰ μοῦ δανείσῃ τὸ τουφέκι του.

— Πάρε τὸ δικό μου, μὰ θέλω μερδικό.

— Μὴ σὲ μέλῃ... τοὐλάχιστον ἕνα κόρακα θὰ σοῦ δ[redacted] θέλω καὶ ὀλίγα φυσέκια.

— Νὰ καὶ φουσέκια.

— Κύτταξε τώρα 'δῶ· νὰ ἐξηγηθῶμεν καλὰ, διὰ νὰ μὴ χωρισθῶμεν, προσέθεσεν ὁ Βάρθακας καὶ διὰ νὰ προφυλάττῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον.

— Λέγε....

— Ὅταν σὲ σφυρίξω μιὰν, σημεῖον ὅτι εἶναι οἱ Τοῦρκοι, καὶ νὰ προχωρῇς ἀριστερά· ὅταν σφυρίξω δὶς ἀριστερὰ καὶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ, ὅταν τρὶς, ἀριστερὰ καὶ πρὸς ταῖς Τάμπιαις, διότι ἔρχονται κατ' ἐπάνω μας. Τὸ ἴδιον νὰ κάμῃς καὶ σὺ πρὸς ἐμέ. Ἐγὼ θὰ λάβω τὴν δεξιὰν διεύθυνσιν, καὶ σὺ τὴν ἀριστεράν.

Οἱ στρατιῶται ἦσαν συνειθισμένοι εἰς τοιούτου εἴδους νυκτερινὰ κυνήγια ἀνέκαθεν τῆς πολιορκίας. Ἐπήδησε λοιπὸν ὁ Βάρθακας μετὰ τοῦ συντρόφου του κάτω τῶν τειχῶν· καὶ ὅτε ὁ πρῶτος ἔλαβε τὴν πρὸς τ' ἀριστερὰ διεύθυνσιν, ὁ πονηρὸς καθηγητὴς ἔλαβε τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ, δηλ: ἐκείνην τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου, τὸ ὁποῖον οἱ φανοὶ καὶ οἱ λύχνοι καθίστων ἤδη μακρόθεν ὁρατόν. Τότε προεχώρησαν ὀλίγον, καὶ ὁ Βάρθακας ἐσφύριξε τρίς.

Ὁ ἀγαθὸς ῥουμελιώτης ὠπισθοδρόμησε πάραυτα πολὺ δεξιὰ πρὸς τὰ τείχη. Πλὴν ὅτε εἶδεν ὅτι ὁ βραχὺς ἐκεῖνος Βούλγαρης οὐχὶ μόνον δὲν ἐφαίνετο, ἀλλὰ καὶ ἀπεμακρύνετο μάλιςα τοῦ Μεσολογγίου, ἐννόησε τὴν ἀπάτην. Ἦτο πλέον ἀργά· ἐςράφη λίαν λελυπημένος ἐντὸς τῆς πόλεως, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀλιτήριος Ἀρναοὺτ-πασᾶς ἀνεγνωρίζετο ἤδη ὑπὸ τῶν προφυλακῶν τῶν Ἀράβων.

ΚΕΦΑΛ. 58.

ΕΝ ΛΟΥΤΡΟΝ ΕΙΣ ΤΑ ΥΔΑΤΑ ΤΟΥ ΕΥΗΝΟΥ.

Τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, ὥς ποτε τὸ τοῦ Ξέρξου, ἦτο μῖγμα διαφόρων στολῶν καὶ ὅπλων τῶν στρατευμάτων. Ἐκεῖ ἔβλεπέ τις τοὺς ἀληθεῖς Τούρκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὸ σαρίκιον καὶ τὸν κανδύκην, ὡς τοὺς Πέρσας μὲ τὴν τιάραν καὶ παρδαλὸν χιτῶνα· τοὺς ἀνατολίτας τοῦ Ἀϊδινίου, Ἀξαρίου καὶ τῆς Κιουτάγιας, ὡς τοὺς μιτροφόρους Κισσίους καὶ κρανοφόρους Ἀσσυρίους μὲ ῥόπαλα σιδηροδεμένα· τοὺς Βαλτατζίδες καὶ Βοσταντζίδες, ὡς τοὺς πελεκυφόρους Σάκας καὶ σαγαροφόρους Σκύθας· τοὺς ψιλοὺς Ἄραβας ἡμιγύμνους μὲ τὸ βουρνούζιόν των, ὡς τοὺς Αἰθίοπας μὲ τὸ ἥμισυ σῶμα γυμνὸν, καὶ τὸ λοιπὸν διὰ λεοντῆς ἢ παρδάλεως κεκαλυμμένον, τοὺς Συρίους, τοὺς τακτικοὺς Ἄραβας, τοὺς Τζάμιδες, Λιάπιδες, Τοξῆδες, Γκέγκιδες, Θρᾷκας, Θετταλοὺς, Σέρβους κλπ., ὡς τοὺς Βακτρίους, Πάρθους, Γανδαρίους, Παμφλαγόνας, Φρύ-

γας, Λυδοὺς καὶ τὰς πεντήκοντα ἄλλας φυλὰς, αἵτινες πρὸ εἴκοσι περίπου αἰώνων εἶχον πάλιν πλημμυρήσει τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰς ὁποίας ὁ ἐξ Ἁλικαρνασοῦ Ἡρόδοτος τοσοῦτον ἀκριβῶς μᾶς διετήρησε.

Δὲν ἦτο λοιπὸν εὔκολον ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς εὐθὺς νὰ φθάση μέχρι τῆς σκηνῆς τοῦ Ἀφρικανοῦ Σατράπου. Ἔπρεπε πρῶτον νὰ μεταφερθῇ ἀπὸ προφυλακῆς εἰς προφυλακὴν, καὶ ἀπὸ ἀξιωματικοῦ πρὸς ἀξιωματικὸν μέχρις οὗ ἐντελῶς ἀναγνωρισθῇ.

Τέλος περὶ τὴν 11ην τῆς νυκτὸς, ὥραν καθ' ἣν ἡ συναναστροφὴ τοῦ Ἰβραήμη ἦτον ἐγγὺς νὰ διαλυθῇ, ὁ Βάρθακας, φέρων τὴν ἑλληνικὴν στολήν του καὶ τὸ μακρὺ καρυοφύλλι του εἰς τὴν χεῖρα, ἐνεφανίσθη.

— Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς!!...

— Χὼς γκελτί!.. ἔκραξεν εἷς βαθὺς μουσουλμάνος· Χὼς μπουλτούμ, ἀπεκρίθη οὗτος μειδιῶν.

— Bon venuto, signor.

— Soyez le bien venu, monsieur· διάφοροι Ἰταλοὶ καὶ Γάλλοι ἐξωμόται προσέθεσαν.

— Ζῇς! ζῇς, Πασᾶ μου!.. προσέθεσεν ὁ Ἰβραήμης δράττων τὸν πώγωνά του.

— Ζῶ καὶ βασιλεύω!..

— Ποῦ ἦσουν; τὶ σημαίνει ἡ πενιχρά σου αὕτη κατάςασις; Εἶσαι ἰσχνὸς ὡς σκελετόν.

— Ἔκαμα μίαν μικρὰν ἐπίσκεψιν τοῦ Πλούτωνος, καὶ ἡ φιλοξενία του ἐστάθη πολὺ μακρά. Ἐζήτησεν ὁ εὐλογημένος νὰ μὲ κάμη διὰ μιᾶς νὰ ἴδω καὶ τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ Βασιλείου του, δηλ: καὶ τὸ Δικαστήριον, καὶ τὸ Καθαρτήριον, καὶ τὸν Τάρταρον, καὶ τὰ Ἠλύσια. Χάρις εἰς τὴν ὡραίαν Περσεφώνην ἀπηλλάγην καὶ αὖθις ἐκεῖθεν.

Ἐκάγχασεν εἶτα δίδων εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του ἔκφρασιν ἀκτινοβολούσης εἰρωνείας καὶ κομπασμοῦ.

— Ἐξηγήσου εἰς τὴν ἀγάπην μας, Πασᾶ!..

μὰ πῶς ζῇς!.. Ἐγώ σ' ἐνόμιζον φονευμένον μετὰ τοῦ γυναικαδέλφου μου... νὰ διαφύγῃς ἀπὸ ἐκείνην τὴν φωτιάν!!... τζιμποῦκι... καφὲ τῆς ἐξοχότητός του...

— Ὅταν λέγω πρὸς τὴν Ὑψηλότητά σας ὅτι ἔκαμα μακρὰν περιοδείαν εἰς τὰ Βασίλεια τοῦ Πλούτωνος, τάχα νομίζετε ὅτι ἀστειεύομαι; Ἀκούσατε, Κύριοι· ἀφίνων τὸ καρυοφύλλι χαμαὶ καὶ τερψιθέως γελῶν προσέθεσε. Κατέβην εἰς τὸν Ἅδην· ἐν πρώτοις εἰσῆλθον εἰς τὰ σκοτεινά του δάση, διέβην τὸ δυσῶδες ὕδωρ τῆς Στυγὸς, ὅπερ τὸν περικυκλόνει ἐν μέσῳ τεράτων καὶ θηρίων. Ὁ Χάρων αἴφνης παρουσιάζεται ἐνώπιόν μ
μὲ τὸ πορθμεῖόν του μὲ διεπόρθμευσε τὸν Ἀχέροντα εἰς τὴν κατοικίαν τῶν νεκρῶν. Ἀπὸ τὸν Ἀχέροντα μετέβην εἰς τὸν

Κωκυτὸν, εἰς τὸν Πυριφλεγέθοντα. Μ' ἔκλεισαν ἔπειτα εἰς τὸν Ἔρεβον,καὶ ἐκεῖ ἡ Τύχη, ὁ Ὕπνος, τὸ Γῆρας, ὁ Θάνατος, οἱ Ὄνειροι, ὁ Φθόνος, ὁ Μῶμος,ἡ Δυστυχία,ὅλα τὰ τέκνα του ὅσα, ὡς γνωρίζετε, ἐγέννησεν ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς του Νυκτὸς, ἦλθον ἐξηγριωμένα νὰ μὲ πνίξουν. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲν γνωρίζω ἂν ἤθελον ἐξέλθει, ἂν κατὰ καλήν μου τύχην δὲν εὑρίσκετο ἡ Περσεφώνη νὰ μὲ σώσῃ. Τέλος ἀπέφυγον, ὡς ἄλλος Ἡρακλῆς, φέρωντὸν Κέρβερον μέχρι τῆς ἡμισείας ὁδοῦ τοῦ ςρατοπέδου σας. Ἰδοὺ ἡ ἱστορία μου ἀπαράλλακτος λέξιν πρὸς λέξιν.

— Ποῖος δύναται νὰ ἐξαγάγῃ ἔννοιαν ! . ἐξηγήσου καλήτερα, Πασᾶ μου... ἤναψας εἰς τὸ στῆθός μου περιέργειαν φρικτὴν, ἔκραξεν ὁ Ἰβραὴμ-πασᾶς.

— Τῷόντι ἐδῶ εἶναι ἱστορία μεγαλητέρα τῆς τοῦ Ναςραντῆ-Χότζα, προσεθεσεν ὁ Κιουταχῆς.

— Καταλαμβάνω, καταλαμβάνω τὶ ἐννοεῖ ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς... ἔχει τοῦ διαβόλου τὸ πνεῦμα, προσέθεσε κινῶν τὴν κεφαλὴν ἀγύρτης τις Ἰταλὸς, ὅστις ἐπήνει διὰ νὰ ἐπαινεθῇ.

— Ὑμεῖς, ὑψηλότατε δὲν καταλαμβάνετε τὰ παραμύθια ταῦτα τῶν Γκιαουράδων, τὰ ὁποῖα τὰ ὀνομάζουν Μυθολογίαν, ἐπανέλαβεν ὁ Βάρθακας, χαϊδεύων διὰ τῶνδακτύλων του τὸ δεξιόν του ὠτίον· ἡ ἱστορία αὕτη εἶπεν ἡ ἐξοχότης του ὅτι εἶναι ποιὸ μεγάλητέρα καὶ ἀπὸ τοῦ Ναστραντῆ-Χότζα, οἱ σοφοὶ ὅμως οὗτοι ἄνδρες τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλλίας τὰ ἐννοοῦν ἄριςα... ἰδοὺ τὶ ἠκολούθησεν, ὦ τρισέβαστοί μου Κύριοι· ὅτε ἐπληγώθη ἡ ἐξοχότης του ὁ Κιουταχὴς, ἐνθυμεῖσθε, μὲ διετάξατε νὰ τεθῶ μετὰ τοῦ Σουλεϊμάν-βεη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς προσβολῆς.

— Βεβαίως...

— Θὰ ἐνθυμεῖσθε ὡσαύτως ὅπου οἱ ὀδόντες μου ὀλίγου ἔτρεμον.

— Μάλιστα, τὸ ἐνθυμοῦμαι· καὶ δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω πῶς εἷς ἀνὴρ, ὡς ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, γηράσας εἰς τοὺς κινδύνους, ἦτο δυνατὸν νὰ κατασταθῇ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τοσοῦτον περίφοβος.

— Δὲν ἤμην περίφοβος ! ὄχι ! ἀλλόκοτον πρᾶγμα ! Εἰς τὴν ξηρὰν ἢ ἐπὶ ἑνὸς πλοίου νὰ συρίζουν αἱ σφαῖραι εἰς τὰ ὦτά μου δὲν μοὶ μέλει ποσῶς. Ὅταν θέσω ὅμως τὸν πόδα εἰς τὸ νερὸν διὰ νὰ διαβῶ εἰς τὸ ἄλλο μέρος, ἀμέσως μὲ κυριεύει ῥῖγος. Τοῦτο συμβαίνει εἰς πολλοὺς μεγάλους ἄνδρας· ἐνῷ εἶναι ἀτρόμητοι πολέμαρχοι, αἴφνης τρέμουν ἐνώπιοι μηδαμινοῦ πράγματος. Ὁ Κάρολος ὁ ΙΒʹ. λ. χ. ἔτρεμεν ὁσάκις ἔμελλε νὰ διαβῇ μίαν γέφυραν. Ὁ περίφημος τύραννος Καλιγούλας, ὅστις ἐγεννήθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοπέδου τοῦ πατρός του Γερμάνικου καὶ ἦτο τοσοῦτον ἀνδρεῖος, ἔτρεμεν εἰς τὴν θέαν μονον μιᾶς ἁπλῆς ἀστραπῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Καὶ αὐτοὶ οἱ λέον-

τες δὲν τρέμουν καὶ φεύγουν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ μικροῦ ἀλέκτορος;

— Ἔχει δίκαιον ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, αὐθένται, διέκοψεν ὁ Ἰβραήμης· καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅστις νομίζω ν' ἀπήλαυσα μικρὰν στρατιωτικὴν φήμην, καὶ τοσάκις κατεφρόνησα τὸν κίνδυνον, τρέμω εἰς τὴν θέαν τοῦ μικροῦ ἐκείνου πτηνοῦ, ὅπερ καθαρίζει τὸ στόμα τοῦ κροκοδείλου. Ἐξακολούθει, Πασᾶ μου.

— Λοιπὸν, ἄρχοντες, ἔσυρον τὸ ξίφος, ἔσφιξα τοὺς ὀδόντας, καὶ ὥρμησα εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρείων μας στρατιωτῶν. Αἴφνης μικρὸς τὸ ἀνάστημα εὑρίσκομαι μέχρι τῆς σιαγῶνος εἰς τὰ φρικτὰ ἐκεῖνα τενάγη· φωνάζω... πλὴν τὶς μὲ ἀκούει... οἱ στρατιῶται διέβαινον ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς μου καὶ ἔπιπτον σωρηρὸν φονευμένοι ἀπὸ τοὺς Γκιαούριδες τῆς Κλείσοβας· ἡ δυσωδία ἦτο δεύτερος θάνατος, καὶ αἱ σφαῖραι ὡς χάλαζα τοῦ χειμῶνος πλ.. πλ.. πλ..πλ.. ἔπιπτον πέριξ ἐμοῦ. Σᾶς ἐρωτῶ, ἄρχοντες, δὲν ἤμην πραγματικῶς εἰς τὴν δυσώδη Στῦγα;

— Τῳόντι!..

— Τὶ ἔχει νὰ κάμῃ ἡ Στύξ... ἔτι χειρότερα.

— Φρικτὴ θέσις, τῇ ἀληθείᾳ! εἶπεν ὁ ζηλόφθων Κιουταχὴς, πλὴν ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς ἔχει μίαν τοιαύτην γλυκεῖαν εὐγλωττίαν καὶ ζωγραφίζει τοσοῦτον ὡραῖα τὰ πράγματα, ὥστε δύναται νὰ σὲ κάμῃ νὰ πιστεύσῃς καὶ αὐτὸν τὸν πετεινὸν διὰ Τζαούσην.

— Διηγοῦμαι, ἐξοχώτατέ μου, τὰ πράγματα φυσικῶς καὶ οὐδὲν περισσότερον. Ἀκούσατε· ἐν τῷ μέσῳ τῆς μολυβδοβροχῆς ἐκείνης βλέπω ἓν καΐκι καὶ παρουσιάζεται ἐνώπιόν μου..... ποῖος; ὁ Λάμπρος. Ἐκεῖνος ὅστις μ' ἐπλήγωσεν εἰς τὴν χεῖρα, καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐδώρησα τὴν ζωὴν, καὶ ὡς ἄλλος Χάρων μὲ ὁδηγεῖ εἰς Κλείσοβαν, καὶ ἔπειτα πορθμεύων τὸ ςενὸν τοῦ Μεσολογγίου, τὸν Ἀχέροντα, λέγω, μ' ὡδήγησεν εἰς τὸν ἀληθῆ Ἅδην, δηλ: τὸν τόπον τῶν νεκρῶν, τὸ Μεσολόγγι. Ἐν συντομίᾳ, φίλοι μου, οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ ἀποθνήσκουν κατὰ ἑκατοντάδας. Ἐκεῖ εἶναι ὁ Κωκυτὸς, πραγματικῶς. Αἱ βόμβαι μας μετέβαλον τὸ Μεσολόγγι εἰς Πυριφλεγέθοντα. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ οἰκία, ἥτις νὰ μὴ φλέγηται ἢ καπνίζῃ. Ὁ ἀχάριστος Λάμπρος μὲ παραδίδει πρὸς τοὺς Κυρίους του. Οὗτοι, ὡς τέρατα ἐξηγριωμένα, ὥρμησαν κατ' ἐμοῦ, μ' ἐῤῥάπισαν, μ' ἐβασάνισαν, ἔπειτα διὰ νὰ δοκιμάσω καὶ ἐγὼ, τὰ δεινά των, μὲ ἔκλεισαν εἰς τὸν Ἔρεβον, δηλ: ὑπὸ τὴν σκοτεινὴν ὀροφὴν μιᾶς οἰκίας, καὶ ἐκεῖ διέμεινον δεκαπέντε ἡμέρας, γυμνὸς, λιμοκτονῶν, ἀναστενάζων, καὶ ἐκτεθειμένος εἰς ὅλας τὰς βόμβας, τὰς ὁποίας ἐκεῖ ἐστέλλατε. Ἡ φοβερὰ εἱρκτή μου εἰς [redacted] πόλον τοῦ Κανάρη, τὴν ὁποίαν μέχρι πρὸ ὀλίγου ἐθεώρουν ὡς τὰς σκοτεινοτέρας τοῦ βίου μου ἡμέρας, ἦτον ἐνώπιον ταύτης

τὰ Ἠλύσια πεδία. Ἡ Τύχη, ὁ Ὕπνος, τὸ Γῆρας, ὁ Θάνατος, οἱ Ὄνειροι, ἡ Δυστυχία κτλ. ὅλα ταῦτα τὰ τέκνα τοῦ Ἐρέβους καὶ τῆς Νυκτὸς μὲ περιεκύκλουν, καὶ περιέμενον τέλος τὸν Ἀζραὲλ τὸν καλὸν Ἄγγελόν μας τοῦ Προφήτου νὰ μ' ἐλεήσῃ, δίδων μοι τὸν ἀληθῆ θάνατον, καὶ νὰ μ' ἀποσπάσῃ ἐκ γῆς κακοδαιμονίας ἐκείνης τῶν Γκιαούριδων, ὅταν μίαν νύκτα ἡ θύρα μου ἀνοίγεται, καὶ μία γλυκεῖα φωνὴ μὲ κράζει. Ἡ Ἁγία Φατμὲ δὲν ἠδύνατο νὰ χύσῃ περισσότερον βάλσαμον εἰς τὴν καρδίαν μου.

— Ποία ἦτον αὕτη.

— Μία χριστιανὴ θυγάτηρ τοῦ δημογέροντος τῆς Δημητζάνης, ὑπανδρευμένη μ' ἕνα χωλὸν καὶ ἄθλιον Μωραΐτην. Μὲ αὐτὴν εἶχον παλαιὰς σχέσεις πρὸ ἐτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατ' εὐτυχίαν εὑρέθη ἐκεῖ, καὶ ἔφαγε τὰ σίδηρα μέχρις οὗ εὕρῃ τρόπον νὰ εἰσδύσῃ μέχρι τῆς φυλακῆς μου. Ἀντὶ τῶν κυνῶν, γαλῶν καὶ μυῶν ὅπου μοὶ ἔδιδον, μοὶ ἔφερεν ὀλίγον ἄρτον. Εἶναι ὡραία ἡ γυνὴ αὕτη, ὡς ὁ ὡραιότερος τοῦ Παραδείσου Ἄγγελος. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Περσεφώνης ταύτης εὗρον τὰ Ἠλύσια. Ἐν ὀλίγοις λόγοις μοὶ ἔφερε τὴν κομψὴν ταύτην στολήν· καὶ ὅτε εἶδεν ὅτι ἀληθῶς εἶχον σκοπὸν νὰ μὲ φονεύσουν οἱ σύντροφοί της, μ' ἐφυγάδευσε. Τὰς 9 ἀπόψε περιεφερόμην εἰς τὸ Μεσολόγγι, εἰς τὸν ἐπίγειον τοῦτον Ἅδην, καὶ ἔθραυον τὸ κρανίον μου τίνι τρόπῳ ν' ἀπατήσω τοὺς Κερβέρους καὶ νὰ ἐξέλθω τῶν τειχῶν. Αἴφνης εὑρίσκομαι ἀπέναντι μιᾶς προφυλακῆς. Προσποιοῦμαι τὸν πεινασμένον, καὶ τοῖς ζητῶ νὰ μοὶ δώσουν τι νὰ φάγω. Θέλεις νὰ κάμῃς τὸν πτωχὸν νὰ σκάσῃ; ζήτησέ του νὰ ἀλλάξῃ ἓν φλωρί. Μόνον ὅτι δὲν μ' ἐρράπισαν ἐκ τοῦ θυμοῦ των. Μ' ἐρωτοῦν, πόθεν εἶμαι. Τοῖς λέγω ὅτι εἶμαι Βούλγαρης, καὶ τοὺς προσκαλῶ ἐν τῷ σκότει νὰ κάμωμεν τὸ κυνήγιον τῶν κοράκων. Ποῖος τολμᾷ νὰ μοὶ ἀκολουθήσῃ;

Τέλος εἷς φοβερὸς Σουλιώτης Κέρβερος μοναχός· ἀποφασίζει νὰ πηδήσῃ μετ' ἐμοῦ ἔξω τοῦ τείχους· εἷς ἄλλος μοὶ δανείζει τοῦτο τὸ καρυοφύλλιον. Ὡς ὁ Ἡρακλῆς ἤθελον σᾶς φέρει τὸν Κέρβερον ἐκεῖνον, ἂν δὲν μ' ἐνόει καὶ ἔφευγε. Τοιαύτη εἶναι ἡ κατάβασις καὶ ἀνάβασίς μου ἀπὸ τὸν Ἅδην.

— Τεράστια συμβάντα!.. τεραστιώτατα! ἔκραξεν ὁ Ἰβραήμης.

— Πῶς δύνανται νὰ κάμουν τι μὲ ταῦτα τὰ τουφέκια, δὲν τὸ ἐννοῶ! διέκοψεν ὁ πρώην ἀγύρτης Ἰταλὸς, ὅστις ἔλαβε καὶ ἐξήταζε τὸ ἑλληνικὸν καρυοφύλλι.

— Δὲν θέλει πασάλωμα καὶ ἀγχόνην αὐτὸς ὁ ἀχάριστος Λάμπρος; ἔλεγεν ὁ Κιουταχής.

— Αὔριον τὸ πρωὶ ν' ἀπαγχονισθῶσι πεντήκοντα τῶν αἰχμαλώτων ἀντικρὺ τῶν κανονοστοιχιῶν των πρὸς ἱκανοποίησιν

τῶν ὅσων ὑπέφερεν ὁ ἀξιόλογος φίλος μου Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ἐκέλευσεν ὁ Αἰγύπτιος στρατηγός.

— Ὄχι, Ὑψηλότατε! δὲν ἐτελείωσα ἔτι. Αὔριον τὴν νύκτα οἱ Μεσολογγῖται εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ ἐξέλθουν μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν χεῖρα. Θὰ διασχίσουν τὸ στρατόπεδόν μας καὶ θὰ φύγουν. Ὁ Καραϊσκάκης θὰ καταβῇ ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ Ἀρακύνθου πρὸς βοήθειάν των. Ὅθεν εἶναι καλὸν νὰ ἑτοιμασθῶμεν, διότι θὰ πολεμήσουν ὡς ἀπηλπισμένοι. Ὅλαι αἱ ἑτοιμασίαι ἔγειναν ἤδη. Ὁμοιάζει ἀγέλην πεινασμένων θηρίων τὸ πλῆθος ἐκεῖνο.

— Δὲν μοὶ λέγεις λοιπὸν ὅτι ἔχομεν νὰ κάμωμεν μὲ ἀληθῆ θηρία; Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιχειρισθοῦν τοιοῦτον φθοροποιὸν καὶ τολμηρὸν κίνημα; Ἔκραξε καὶ ὠρθώθη ἐρυθρὸς ὁ Ἰβραήμης.

— Θὰ ἐξέλθουν, καὶ θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ μεγαλητέρα αἱματοχυσία παρὰ ποτὲ, Ὑψηλότατε. Τοὺς Γκιαούριδες ἐγὼ τοὺς γνωρίζω, ὅστις δὶς τοὺς ἐπολιόρκησα. Ὅσον τοὺς στενοχωρεῖς περισσότερον τόσον τολμηρότεροι καὶ ἀγριώτεροι γίνονται. Εἴδατε τὸ συμβὰν τῆς Κλείσοβας; Ἂς τοὺς ἀφήσωμεν λοιπὸν νὰ φύγουν, καὶ ἂς ἔμβωμεν ἀδακρυτὶ τὴν φορὰν ταύτην εἰς Μεσολόγγιον· προσέθεσεν ὁ Κιουταχής.

— Δὲν συμφωνῶ μὲ τὴν γνώμην σου, Ῥεσχὶτ.. μετὰ πολλὴν σκέψιν ἀπεκρίθη ὁ Αἰγύπτιος. Εἶναι λίαν ἄδοξον τὸ πρᾶγμα· τοὐναντίον ἂς ἐγρηγορήσωμεν, ἂς καταλάβωμεν τὰ στενὰ ὅλα καὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀρακύνθου, καὶ ἂς τοὺς κατακόψωμεν καὶ τελειώσωμεν ὅλους. Ἐνταῦθα εὑρίσκεται ἡ καρδία τοῦ ἔθνους των καὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου θὰ τὴν μηδενίσῃ, καὶ ἐξασφαλίσῃ διὰ παντὸς τὴν ἡσυχίαν τοῦ Σουλτάνου.

Τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριξαν καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοί του, καὶ συντόμως τὸ ἱππικὸν καὶ ὁ ςρατὸς ὅλος παρετάχθησαν εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥςε τῷόντι δυσκολωτάτη ἀπέβαινεν ἡ ἔξοδος τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ἀνόσιος Ἐφιάλτης ὁ Βάρθακας, λουόμενος καὶ καθαρίζων τὴν φθειρίασίν του τοῦ Μεσολογγίου τὴν ἐπαύριον εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Εὐήνου, τοῦ ποταμοῦ τούτου, εἰς τὸν ὁποῖον ἄλλοτε ὁ Κένταυρος Νέσσος ἐβίαζε τὴν Δηιάνειραν, ἐλησμονησε τὰς δυστυχίας του, καὶ ὡς ἄλλος Νέσσος, τὴν Ἀνδρονίκην φέρων εἰς τὴν καρδίαν του, ἐτραγῴδει ἐμπαθέστατα τὸν ἀκόλουθον τουρκικὸν μ α ν ὲ ν (ᾠδήν).

Νισχὲ μπὶρ ἀσκίνλι φεριὰτ ἐντέμ;
Μπὶρ ὀνοὺλ μασταχὶ ντερτὶμ βὰρ μπενίμ;
Σοϊλὲ μεσὲμ ντερτὶμ, ἀμμὰν νὲ εἶλεΐμ.
Σινεμτὲ σέτρ ὀλουμμὰς ἰαρεσσί.
Γιόκτουρ τζανοὺμ γκουΐνουμοὺν μεχπαρεσσί... κτλ.

Ἀγάπη μου! πόσον καιρὸν ἀκόμη θὰ περιμένω;
Ἀνίατον εἶναι τὸ πάθος ὅπου μὲ τυραννεῖ.
Ἂν δὲν δώσω δίοδον εἰς τὸ πάθος μου, τί θὰ κάμω;
Λαμπρὸν ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος τῆς καρδίας μου.
Δὲν θὰ ἰάνῃς τὰς θανατηφόρους πληγὰς τοῦ στήθους μου;

ΚΕΦΑΛ. 59.

ΑΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΗΛΙΚΙΑΙ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

Ἡ τελευταία σκηνὴ τοῦ ἐνδόξου τούτου δράματος πλησιάζει. Εἴμεθα εἰς τὴν δωδεκάτην ἀπριλίου. Ἡ ἔξοδος ἔπρεπε νὰ λάβῃ χώραν χθὲς τὴν ἑνδεκάτην· πλὴν κατά τινα κακὴν συνεννόησιν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐκείνων τοῦ Ἀρακύνθου ἀνεβλήθη διὰ μίαν ἡμέραν.

Ὅλαι αἱ γυναῖκες τῆς πόλεως ἔπρεπε νὰ ἐνδυθοῦν στολὴν ἀνδρὸς, ὥστε νὰ παρουσιάζουν σῶμα μεγαλήτερον πρὸς τὸν ἐχθρὸν, καὶ διὰ νὰ μὴ γνωρίζωνται καὶ ἰδίως προσβάλλωνται παρὰ τούτου.

— Νά 'μαι! Λεβέντης μοναχός!.. εἶπεν ἡ Κυρὰ Ρ... περιβάλλουσα μὲ λευκὸν βύσσον τὴν κεφαλήν της εἰς εἶδος ϛροφίου, καὶ φέρουσα τὴν κάπαν ἄνω τῶν ὅπλων της.

— Ἐδῶ εἶμαι καὶ ἐγώ!.. δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ὅπου ἐνδύομαι ἀνδρὸς στολὴν, προσέθεσεν ἡ Ἀνδρονίκη μειδιῶσα.

Εἰς ἀμφοτέρων τῶν γυναικῶν τὰς φυσιογνωμίας ὑπῆρχε δεινόν τι, τὸ ὁποῖον προέδιδεν· ὅτι οἱ ἀστεϊσμοὶ ἦσαν βεβιασμένοι.

— Λοιπὸν, φίλοι μου, πρὶν παραιτήσωμεν τοὺς κατερειπωμένους τοίχους τῆς οἰκίας μας, ἐν ᾗ τοσούτους μῆνας ἀδελφικῶς συνεζήσαμεν, ἂς δεηθῶμεν διὰ τελευταίαν φορὰν ὑπὲρ τῆς καλῆς ἐκβάσεως τοῦ τολμηροῦ μας κινήματος, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τοῦ ἔθνους μας, εἶπεν ὁ νέος Σπαρτιάτης καὶ πρῶτος ἐγονυπέτησε.

« Παντοκράτωρ καὶ δικαιότατε Θεέ! » ἔκραξε μετὰ κατανύξεως ὁ Θρασύβουλος, ὅτε καὶ οἱ λοιποὶ ἐγονυπέτησαν, « Σὺ, ὅστις ἔπλασας τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς ἐλεύθερον, σῶσον τὴν Ἑλλάδα! σῶσον τὰ τέκνα της! Οἱ πατριάρχαι, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ οἱ μεγαλήτεροί μας ἥρωες ἀνέβησαν ἤδη τὸν σκληρὸν βωμὸν τοῦ βαρβάρου, χάριν τῆς ἁγίας Θρησκείας σου. Δέξου καὶ τὸ νεαρὸν αἷμα τῶν τέκνων σου ἡμῶν, πλὴν ἐλευθέρωσον τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπάλλαξον αὐτὴν ἀπὸ πλειόνων βασάνων. »

Ἀμὴν ! ! Ἀμὴν ! ! εἶπον ἅπαντες, καὶ μετ' ὀφθαλμῶν δεδακρυσμένων κατησπάζοντο ἀλλήλους.

— Στηρίχθητι εἰς τὸν βραχίονά μου, Θρασύβουλε.. δὸς τὸν δεξιόν σου, Λάμπρο... Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ποτὲ δὲν θὰ χωρισθῶμεν. Ἐὰν ἡ μοῖρα θελήσῃ νὰ σ' ἐγγίξῃ, πρέπει νὰ σύρῃ καὶ ἐμέ.

Ὁ Θρασύβουλος ἔρριψε βλέμμα εὐχαριστήριον, βλέμμα σιωπηλὸν πρὸς τὴν ἐρωμένην του.

Ὁ δὲ Κάρλος, ἡ Κυρὰ Ρ... καὶ ὁ Περδικουλέας τοὺς περιεστοίχησαν μὲ τὴν αὐτὴν σοβαρότητα καὶ σιωπήν.

Ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἕνα μέγαν ἀριθμὸν φιλελλήνων, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦτον ὁ Δόκτωρ Μέϊερ, συντάκτης τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν, κρατῶν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὴν σύζυγόν του μετὰ τοῦ τέκνου των, καὶ διὰ τῆς ἄλλης σφίγγων τὸ πολύτιμον αὐτοῦ ἡμερολόγιον τῆς μακρᾶς ταύτης πολιορκίας. Ὁμοίως τοὺς συνταγματάρχας Δίτμαρ καὶ Δελώνην, καὶ τοὺς Λοχαγοὺς Λούτζωφ, Στίτζελμπερ, Κλὲμπ, Σκιπὰν, Γιακομούτζην, Βαρῶνον Ῥιέτζελ καὶ Ῥώσσερ (α).

Ἦτο, εἴπομεν, ἀπρίλιος μὴν, ὅτε ὁ ἥλιος εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ Ζωδίου τοῦ Ταύρου. Τὰ ῥόδα, οἱ ὑάκινθοι καὶ οἱ μύκωνες εἶχον διαδεχθῆ τὰς μονοτόνους χιόνας· οἱ ἐλαφροὶ Ζέφυροι τοὺς βιαιοπραγεῖς βορρᾶν καὶ νότον· ἡ κυανὴ καὶ ἐξ ἀδαμαντίνων ἀστέρων ἀτελεύτητος σινδόνη τοῦ οὐρανοῦ δὲν ἐκυμαίνετο πλέον ἀπὸ τὰ πυκνὰ νέφη, οὔτε ὑγραίνετο ἀπὸ τοὺς ὄμβρους τοῦ χειμῶνος· ἐπαρουσίαζε κάτοπτρον σφαιρικὸν, ἐν ᾧ ἡ ἀνθοφόρος καὶ σκιερὰ Ῥέα κατώπτριζε τοὺς στολισμοὺς τῶν θελγήτρων της. Καὶ ὅμως ἔλειπεν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐκείνης τερπνογραφίας ἡ φωνὴ τοῦ ἔαρος.

Ὁ ἀκατάπαυστος πυροβολισμὸς ἀπεδίωξε τὴν ἀμέριμνον φιλομήλαν, καὶ τὴν ζηλότυπον ἀηδόνα. Οὐδὲν πτηνὸν, οὐδὲν ζῶον, ἐκτὸς τοῦ μέλανος ὡς τὰ πρόσωπα τῶν πολιορκητῶν καὶ αὐθάδους ὡς τὸν ἀλβανὸν κόρακος, ἐτόλμα νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ ἔαρ τοῦ Μεσολογγίου. Οὔτε ὁ λάλος τέττιξ, οὔτε ἡ ἐρωτικὴ χρυσαλὶς, οὔτε ἡ γλυκεῖα μέλισσα ἐπλησίαζον πλέον τὸν τόπον ἐκεῖνον τοῦ καπνοῦ, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὁ Ἥφαιστος μετεκόμισε τὴν Αἴτνην καὶ Ἕκλαν του, καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἠπείλει ν' ἀνοίξῃ πανταχόθεν τοὺς κρατῆράς των.

Οἱ καταρράκται, οἱ χείμαρροι, αἱ ξηραὶ φάραγγες τοῦ Ἀρακύνθου, ἰδιότροποι καὶ ὑψηλαὶ τῆς φύσεως δημιουργίαι, κεκαλυμμένοι ὑπὸ δασῶν καὶ θάμνων καὶ σχοίνων πυκνῶν, ἦσαν τῶν ἐναερίων τούτων ὄντων τὸ καταφύγιον· τὰ δὲ βαθέα καὶ σκοτεινὰ ἄντρα, αἱ χαράδραι, αἱ ἀκρώρειαι καὶ οἱ ἀπο[redacted]

(α) Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 266—268.

βραχοι, ἄλλοτε τῶν θεοτητων κατοικητηρια, τὰ νῦν εἰσὶ τῶν τετραπόδων καὶ ἀνθρώπων τὰ μικτὰ ἄσυλα.

Ὑπὲρ ἄνω, ὑψηλότερα τοῦ μέρους ὅπου ὁ Καραϊσκάκης ἐφύλαττεν, ὡς ὑπὸ πανικοῦ φόβου κυριευόμενος κατέφευγεν ὁ πτηλωτὸς κόσμος τοῦ ἔαρος τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, μὴ τολμῶν οὔτε νὰ ψάλλη, οὔτε νὰ θρηνήσῃ τὴν τύχην τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλὰ φεύγων πεφοβισμένος εἰς ἕκαστον κεραυνὸν, εἰς ἑκάστην γαλλοαραβικὴν, δι' ἧς ὁ Ἰβραήμης διέσχιζε τὸ στερέωμα.

Ἡ ἔξοδος τῶν ἐν τῷ Μεσολογγίῳ εἶναι ἀξία μεγαλητέρας μελέτης πρὶν λάβῃ χώραν, παρ' ἀφοῦ ἔλαβε. Τὸ ἑτοιμαζόμενον ἐκεῖνο πλῆθος διὰ ν' ἀνοίξῃ διὰ τῆς σπάθης ἐν τῷ σκότει δίοδον δι' ἀγέλης τίγρεων, καὶ νὰ φύγῃ μέσῳ ἐχθροῦ μὴ καθεύδοντος, ἀλλ' ἐγρηγοροῦντος, καὶ κατέχοντος ἤδη, χάρις εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Βούλγαρη, ἢ Βάρθακα, πάσας τὰς ὁδοὺς τῆς ὑπωρείας διὰ πολλοῦ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ, διηρεῖτο εἰς τέσσαρας ἡλικίας φερούσας τὴν αὐτὴν στολὴν, δηλ: τὴν ςολὴν τοῦ ἀνδρός.

Ἡ νηπιότης!! ὁ κάλυξ τῆς κοινωνίας, τὸ ἁγνὸν σύμβολον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, εἰς τῆς ὁποίας τὸ ἱλαρὸν πρόσωπον ἕκαστος πατὴρ ἀναγινώσκει τὸ βάθος τῆς ἑαυτοῦ καρδίας, εἰς τῆς ὁποίας τὰς μηχανικὰς τῶν χειρῶν κινήσεις, εἰς τοῦ ςόματος τὸ ἡδὺ μειδίαμα ἢ τὸ χαῦνον ἄνοιγμα καὶ τὸ σκαρδαμύσσον. τῶν βλεφάρων ἡ μήτηρ διὰ βαθείας μελέτης προσπαθεῖ νὰ προμαντεύσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ῥίπτει εἰς τὴν κοινωνίαν, ἡ ν η π ι ό τ η ς, λέγω, δὲν ἐνόει τὴν θύελλαν, ἥτις περιεστρέφετο ἄνω τῆς κεφαλῆς της. Λύπη, χαρὰ, φόβος, κίνδυνος σημασίαν ἔτι παρ' αὐτῇ δὲν εἶχον. Ὁ κόλπος τῆς μητρὸς ἦτον ἡ πτηλωτὴ αὐτῆς στρωμνὴ, καὶ ὁ μαστός της τὸ ῥοδινόν της προσκεφάλαιον. Καὶ ὅτε τοῦ Ἄραβος ἡ πυραμοειδὴς λόγχη διεπέρασε τὸ ἀγγελικόν της σῶμα, ἢ τοῦ Ἰλλυριοῦ ἡ καμπτὴ σπάθη ἐδιχοτόμησε τὴν μικρὰν κεφαλήν της, ὡς πνοὴ οὐράνιος, ἥτις μίαν στιγμὴν μόνον ἔπνευσεν ἐπὶ τῆς γῆς, πάλιν ἀνέβη εἰς τὰ ὕψη, οὐδόλως μολυνθεῖσα ὑπὸ τῆς τοῦ κόσμου ἀτμοσφαίρας.

Θεωρήσατε τὴν νεότητα!!τὴν ἀνθηρὰν καὶ λαμπρὰν νεότητα!! τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὰς ςιγμὰς τῆς φυσικῆς ἀναπτύξεώς του, ὅταν αἱ ἐντυπώσεις χαράσσωνται βαθύτατα εἰς τὴν ζωηρὰν αἴσθησίν του, ὅτε ἡ ζωτικὴ φλὸξ ὡς κάμινος ἀναβράζουσα ἐν ὅλῳ τῷ σώματί του εἶναι ἕτοιμος νὰ ἐκρήξῃ ὡς ἡφαίστειον, τῆς ὁποίας τὸ ταχυκυκλοφοροῦν αἷμα ἡ κρίσις ἀδυνατεῖ νὰ καθησυχάσῃ. Τὴν νεότητα, λέγω, τὴν μετὰ τῆς ὁρμῆς καὶ παραφορᾶς ζῶσαν· ἐσκίρτα ὑπὸ χαρᾶς, διότι ἐθραύοντο τὰ δεσμά της, διότι ἠνοίγοντο τέλος αἱ πύλαι τοῦ Μεσολογγίου. Ἐκόμπαζεν εἰς τὸν βραχίονά της· ἐνόμιζεν ὅτι ὑπάρχει παρ' αὐτῷ τοιοῦτον σθένος, ὥστε ν' ἀνατρέψῃ βράχον ὁλόκληρον. Ἡ ἡρωικὴ διηγη-

σις τῶν πατέρων της ἀνεπτέρου τὴν ὑπερήφανον εὐφυΐαν της τοσοῦτον, ὥστε ἐλησμόνει τὸν κίνδυνον, κατεφρόνει μέχρι μηδενὸς τὸν ἰσχυρὸν μουσουλμάνον, καὶ ἐφλέγετο ὑπὸ φιλοδοξίας νὰ πράξῃ ἄξιόν τι τοῦ ὀνόματός της. Τὰ χαρακτηριστικά της ἦσαν ἀγέρωχα καὶ δεινὰ, αἱ κινήσεις της ἀθλητικαὶ, τὸ βάδισμα ἐλαφρὸν, πτερωτὸν, ἀκατάσχετον, καὶ οἱ λόγοι της θρησκευτικοὶ, εἰλικρινεῖς, ἄδολοι, πατριωτικοί. Ἐδίψα διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ὡς ὁ Τάνταλος διὰ τὸ ὕδωρ· καὶ ἂν ἀντ' αὐτῆς εὕρισκε τὸν θάνατον, ὁ θάνατος ἤθελεν εἶσθαι προτιμότερος καὶ γλυκύτερος ὡς καὶ εἰς αὐτὸν τὸν γεννήτορα τοῦ Πέλοπος, ἢ τ' ἀτελεύτητα βασανιστήρια τοῦ Μεσολογγίου.

Τὴν νεότητα ἐθεωρει μὲ ὄμμα συμπονετικὸν ἡ ὥριμος ἡλικία, δηλ: ἡ ἀκμὴ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τῆς ὁποίας τὰ ἡνία τῶν αἰσθήσεων ἔδραξεν ἤδη ἡ κρίσις εἰς τοὺς δακτύλους της, τῆς ὁποίας τὴν ὑψηπετῶσαν φαντασίαν ἐψαλίδισεν ὀλίγον ἡ πεῖρα, τῆς ὁποίας τὸ οὖς δὲν ὑποφέρει εἰς τὸ ἑξῆς τοῦ ἄλλου τὰς νουθεσίας, τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ κατοικεῖ ἐπὶ σώματος ἐντελοῦς, οὗτινος ἅπαντα τὰ ὄργανα ἔλαβον τὴν μὴ περαιτέρω μέστωσίν των, ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ μέτωπον διακρίνονται αἱ ἐξ αἵματος προηγουμένων μαχῶν πορφυρίζουσαι δάφναι, καὶ ἧς τινος ἡ φιλοδοξία εἶναι προβλεπτικὴ, κερδοσκόπος καὶ ζηλότυπος, τουτέστι δὲν παραχωρεῖ, ὡς ἡ ἁγνὴ νεότης, πρὸς τὸν γείτονά της τὴν δόξαν εἰς ἕνα ἐνθουσιασμὸν πατριωτισμοῦ, ἢ εἰς μίαν μέθην χαρᾶς διὰ τὴν νίκην. Ἕκαστον βῆμά της εἶναι ὑπολελογισμένον εἰς τοὺς λογαρίθμους τῶν παρελθόντων συμβάντων· ὁ σίδηρος, τὸν ὁποῖον ἀκονίζει, ἡ δὰς, ἣν προπαρασκευάζει, ὁ βράχος, τὸν ὁποῖον ῥίπτει, ἀφ' ἑσπέρας μὲ τὴν αὐτὴν ἡδονὴν ἑτοιμάζονται, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἔμπειρος κυνηγὸς καθαρίζει τὸ τουφέκιόν του. Δὲν ὀνειροπολεῖ ἐκεῖνος εἰς ἕνα καὶ μόνον πυροβολισμὸν ἑκατοντάδας ὀρτύγων, γνωρίζει ὅμως ὅτι, ἂν εὕρῃ τὸ πτηνὸν εἶναι ἰδικόν του· καὶ ἂν εὐτυχῶς ἀντ' αὐτοῦ ἐμφανισθῇ ἄγριόν τι θηρίον, ἡ θήρα θέλει κατασταθῆ δυσκολωτέρα μὲν, πλὴν καὶ πλουσιωτέρα. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ, καθ' ἣν ἡ ἡλικία αὕτη ἐβάδισεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ δόξης. Καὶ ἄλλοτε τὴν διέτρεξε, καὶ δὲν ἀγνοεῖ ὅτι ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουν καὶ βαθύτατοι κρημνοὶ καὶ ἀπότομοι ἀποῤῥῶγες, καὶ ὅτι εἰς τὸ πέρας των τέλος κατοικεῖ ἡ Ἀθανασία. Ἐὰν φθάσῃ μέχρι ταύτης, ἐκέρδησε τὸν σκοπόν της· ἐνέπλησε τὴν φιλοδοξίαν της. Ἐὰν τοὐναντίον ἀποτύχῃ, ἔχει κἂν τὴν εὐχαρίστησιν ὅτι ἔπεσεν ἐπὶ τῶν μεγάλων της λεωφόρων.

Ἔρχεται τώρα καὶ τὸ γῆρας!! ἡ σεβαστὴ αὕτη νηπιότης· ὁ ἄνθρωπος, ὅστις, ἀφοῦ ἀναβῇ τὰς τεσσαράκοντα μοίρας τοῦ μεσημβρινοῦ του, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ καταβαίνῃ ὁμοίως ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος ἄλλας τεσσαράκοντα πέντε, καὶ εἶναι

ἄδηλον ἐὰν θὰ προφθάσῃ τὴν τεσσαρακοστὴν πέμπτην. Καθ' ὅσον δὲ καταβαίνει, κατὰ τόσον καὶ αἱ σωματικαὶ καὶ νοεραὶ δυνάμεις του ἐξαντλοῦνται· κατὰ τόσον αἱ τρίχες λευκαίνονται, τὸ μέτωπον ῥυτιδοῦται, καὶ τὰ γόνατα κλονίζονται· ἡ γεροντικὴ φυσιογνωμία του ἐμπνέει σέβας πρὸς τοὺς περιεστῶτας. Ἐπιβάλλει καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν πλέον ἀκμαζόντων τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας. Μία ἁπλῆ ἐμφάνισίς του ἀρκεῖ νὰ φέρῃ τὴν γαλήνην μεταξὺ τοῦ ὀχλαγωγικωτέρου λαοῦ. Μία ὕψωσις τοῦ δακτύλου του ἀρκεῖ νὰ σφραγίσῃ τὸ στόμα καὶ τοῦ τολμηροτέρου δημαγωγοῦ. Μία λέξις του διὰ νὰ ὑπογραφῇ ὁλόκληρος συνθήκη. Ῥέουν ἐκ τοῦ στόματός του αἱ παροιμίαι, τὰ ἀνέκδοτα, ἀστειότητες καὶ παραδείγματα, μόνα ἀπομεινάρια τῶν ὅσων εἶδε καὶ ἀνέγνωσεν εἰς τὸ μακρὸν τοῦτο πανόραμα τοῦ βίου. Ὁποίας γλυκύτητος μεστὴ δὲν εἶναι ἡ ἡλικία αὕτη! ἡ ποτὲ τραχεῖα εἰς τοὺς κινδύνους ψυχή της, τὰ νῦν κατέστη φιλάνθρωπος καὶ εὐαίσθητος. Ἡ ποτὲ φιλόδοξος καὶ ἐμπαθὴς καρδία της, τὰ νῦν ἀκύμαντος καὶ παρήγορος. Ἡ εὐλογία τῆς δεξιᾶς της ἐξεικονίζει τὴν εὐλογίαν τοῦ Ὑψίστου. Αὕτη εἶναι ὁ ἀληθὴς πνευματικὸς τῶν ἄλλων ἡλικιῶν, καὶ συγχωρεῖ μὲ τὴν μεγαλητέραν γενναιοψυχίαν τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς πρὸς ταύτην ἀδικίας. Ὅτε αὗται κομπάζουσαι λέγουν «Ἄμμες δέ γ' εἰμές, αἰ δὲ λῆς πεῖραν λάβε· «αὕτη ἀποκρίνεται.

«Ἄμμες ποκ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι.»

Ποῖος τώρα εἶναι ὁ θηριοκάρδιος, οὗτινος ἡ ψυχὴ δὲν ἤθελε μαλαχθῇ ὁρῶσα τὴν πολιὰν ταύτην κεφαλὴν κλίνουσαν τὸν αὐχένα εἰς τοῦ βαρβάρου τὸν ἀκινάκην; Τὸ νὰ συμπεριλάβῃ τις ταύτην εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ φέρῃ ἐν μέσῳ μεγάλης ναυμαχίας παλαιὰν καὶ ὑπὸ πολλῶν σφαιρῶν διαπεπερασμένην, πλὴν ἄλλοτε τροπαιοῦχον καὶ νικηφόρον ναυαρχίδα. Τὰ πέταυρα ταύτης εἰς τὸν πρῶτον δονισμὸν θὰ διαχωρισθοῦν, καὶ τὸ τέλος της θὰ ἦναι ἔνδοξον. Ἐὰν ὅμως μεταβάλῃ ταύτην εἰς πυρπόλον, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐνταφιασθῇ εἰς τὰς φλόγας, ὤ!! τότε πόσον τὸ τέλος αὐτῆς καθίσταται τρισένδοξον!!

Τοιοῦτόν τι ἀπεφασίσθη κατὰ τὴν ἀείμνηστον ἐκείνην νύκτα. Ὅσων ἡ ἡλικία καὶ αἱ ἀσθενεῖς δυνάμεις δὲν ἐπέτρεπον ν' ἀκολουθήσουν τὴν διὰ τοῦ ἐχθροῦ πορείαν, ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπιβωμίων τούτων. Ἐτέθη δὲ ὁ προεστὼς Χρῆστος Καψάλλης μὲ δαυλὸν εἰς τὴν χεῖρα· ἐπίσης πολλοὶ εὔρωστοι καὶ ἄλκιμοι Ῥουμελιῶται ἐκλείσθησαν εἰς ἀνεμομύλους, οἰκίας καὶ ὑπόγεια, μὴ θέλοντες νὰ καταλίπουν ἐκεῖ μόνους τοὺς ἀσθενεῖς, ἀπαφασισμένοι νὰ πολεμήσουν τὸν βάρβαρον, καὶ εἶτα ν' ἀναβοῦν καὶ οὗτοι ὁλοκαυτώματα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας.

ΚΕΦΑΛ 60.

Η ΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

Ἦτον ἡ ὀγδόη ὥρα τῆς νυκτὸς καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἐκ τοῦ βέλους τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Ὀρὰνζ μεσημβρινῶς συνηθροίσθησαν εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς προμαχῶνας τοῦ Ῥήγα καὶ Μονταλεμβέργου, ἐξ οὗ ἔμελλον καὶ νὰ ἐξέλθουν (α).

Τρεῖς χιλιάδες μαχηταί, συμπεριειλημμένων καὶ τῶν πληγωμένων καὶ τῶν ἐν ἀναῤῥώσει, ἔπρεπε νὰ τεθοῦν ἐπὶ κεφαλῆς διὰ ν' ἀνοίξουν δίοδον εἰς χιλίους τεχνίτας καὶ πέντε χιλιάδας γυναῖκας καὶ τέκνα ὅπου ἠκολούθουν.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσωμεν ἐνταῦθα χωρὶς νὰ κάμωμεν μίαν παρατήρησιν.

Μολονοτι ὁ προδότης Βούλγαρης, ὡς ὀνομάζουν τὸν Βάρθαθακα οἱΕὐρωπαῖοι συγγραφεῖς (β), ἀπεκάλυψε τὸ σχέδιον τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς μουσουλμάνους, ἡ ἐπιτυχία ὅμως αὐτῶν ἐξηρτᾶτο τὰ μέγιστα ἀπὸ τὸν Καραϊσκάκην. Ὁ στρατηγὸς οὗτος, καίτοι προσωπικῶς ἀνδρεῖος καὶ εὐφυὴς τὸν νοῦν, δὲν ἦτον ὅμως οὔτε Μάρκος Βότσαρης, οὔτε Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου. Ἐὰν ὁ Μάρκος Βότσαρης ἐκ Μεσολογγίου μὲ τὸ πῦρ τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας ἔτρεξεν εἰς Καρπενῆσι, εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν διὰ ν' ἀπαντήσῃ τὸν Σκόδραν-πασᾶν καὶ ἐμποδίσῃ τοῦτον νὰ καταβῇ καὶ προχωρήσῃ μέχρι Μεσολογγίου, τί ἔπρεπε τὰ νῦν,-ὅτε φανερὰ ἡ ὑπόληψις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ διάσωσις 8—9,000 ἀνθρώπων ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν βοήθειαν, τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὁ ἐπὶ ταύτης ἀρχηγός;

Τάχα ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν ἔξοδόν του ἐκ τοῦ πλινθοκτίστου πανδοχείου τῆς Γραβιᾶς δὲν εἶναι ἴσος τὴν ἀνδρείαν μὲ τὸν Μάρκον Βότσαρην, καὶ ἄξιος τοῦ Ἀννίβα κατὰ τὴν στρατηγικήν; Ενθυμούμεθα τί ἔπραξεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου ἐκεῖ· ἠπάτησε τὸν Ὀμὲρ Βριώνην, ὡς ὁ Ἀννίβας τὸν Φάβιον Μάξιμον εἰς Καμπανίαν.

Καὶ ὁ μὲν Ἀννίβας διεσκόρπισεν ἐν τῷ σκότει ἑκατοντάδας βοῶν μὲ ἀναφλεγόμενα δεμάτια ὀρύζης εἰς τὰ κέρατά των καὶ ἔθεσεν εἰς ἀταξίαν τους Ῥωμαιους. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς διέταξε τοὺς στρατιώτας του ν' ἀνάψῃ ἕκαστος σποράδην πυρὰς εἰς τοὺς ξηροὺς στάχυας τοῦ ἰουνίου, καὶ οὕτως ὠπισθοδρόμησε τοὺς Ἀλβ ανοὺς καὶ ἔφυγε διὰ μέσου τούτων.

Προχωροῦμεν εἰς τὴν διήγησίν μας.

Ὁ Θρασύβουλος καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἦλθον εἰς τὸ μέρος τῆς ἐ-

(α) Γέρδων Τ. Β., σελ. 261. Φὰβρ 299—300.

(β) Γέρδων Τ. Β., σελ. 162. Φὰβρ σ. 301. Annual regirter ἔτος 1826, σελὶς 364—365.

ξόδου, ὅτε καὶ οἱ λοιποὶ κάτοικοι ἦσαν συνηθροισμένοι ἐκεῖ. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ῥογῶν Ἰωσὴφ τοῖς ἐξεφώνησε θρησκευτικὸν καὶ πατριωτικὸν λογίδριον, ὅπερ καὶ ἐπηύξησε περισσότερον τὴν ἀνυπομονησίαν τῆς ἐξόδου.

Οἱ ἐπὶ κεφαλῆς των ὁπλαρχηγοὶ ἦσαν ὁ Νότη Βότσαρης, ὁ Κίτσος Τζαβέλας, ὁ Χρῆστος Φωτομάρας, ὁ Μίτσος Κοντογιάννης, ὁ Γεώργιος Βαλτινὸς, ὁ Γεώργιος Κίτσος, ὁ Γεώργιος Βάγιας, ὁ Δημήτριος Μακρὺς, ὁ Βασίλης Χασάπης, Παπαδιαμαντόπουλος, ὁ Ἀθανάσιος Ῥαζῆς, ὁ Στουρνάρης, ὁ ὀχυρωματοποιὸς Κοκίνης, καὶ οἱ ἀδελφοὶ Τρικούπη.

— Ἰδοὺ μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἐξέλθωμεν, εἶπεν ὁ Νέστωρ τῆς ἡμέρας Νότης Βότσαρης. Διὰ τῶν τεσσάρων τούτων ξυλίνων γεφυρῶν θὰ καταβῶμεν ἐκτὸς ἡσύχως καὶ σιωπηλῶς, καὶ θὰ συναθροισθῶμεν ἔμπροσθεν τῶν προμαχώνων μας τοῦ Ῥῆγα καὶ Μονταλεμβέργου. Σεῖς (στρέψας πρὸς τοὺς στρατιώτας) νὰ πέσετε κατὰ πρόσωπον καὶ νὰ περιμένετε ἕως οὗ σᾶς δώσωμεν τὸ σημεῖον τῆς προσβολῆς. Ὁρμᾶτε τότε κατὰ τῶν δύο ἐκείνων πύργων, τοὺς ὁποίους ὁ Ἰβραὴμ-πασᾶς κατεσκεύασεν ἀντικρύ μας (α). Σεῖς (στρέψας πρὸς τὴν φρουράν) ἅμα λάβετε τὸ σημεῖον, διαιρεθῆτε εἰς δύο σώματα, τὸ ἓν μὲ τοὺς φύλακας ὅλους τοὺς μεταξὺ τοῦ βέλους καὶ τοῦ προμαχῶνος Μονταλεμβέργου θὰ διαπεράσῃ διὰ μέσου τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κιουταχῆ, ὅπου καὶ θὰ εὕρῃ περισσοτέραν ἀντίστασιν, διότι εἶναι οἱ Ἀλβανοί. Σεῖς οἱ ἄλλοι μὲ τὰ γυναικόπαιδα καὶ τοὺς ἀόπλους θὰ διασχίσετε τοὺς Ἄραβας τοῦ Ἰβραήμη. Εἰς τὴν ἄμπελον τοῦ Κότζικα, ὅσοι ἐπιζήσωμεν, ἐκεῖ θὰ συναπαντηθῶμεν, δηλ. εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀρακύνθου πλησίον τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Συμεόνος (β).

«Καιρὸς τώρα ν' ἀποχωρισθῶμεν· καρδιὰ, ἀδέλφια! ὑπομονὴ καὶ τόλμη! Οὐδεὶς δὲν εἶναι πέριξ ἡμῶν, καὶ ὅμως ὅλη ἡ Εὐρώπη θαυμάζει τὴν ἀνδρίαν μας. Ἀθάνατος, ὅστις ἀπόψε φονευθῇ, καὶ τρὶς ἀθάνατος, ὅστις ἐπιζήσῃ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς φονευθέντας.»

Δέκα μόνον λεπτὰ εἶχον παρέλθει ἀπὸ τὰς ὀκτὼ ὥρας τῆς νυκτὸς, ὅτε παρίστατο εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Αἰτωλο-ἀκαρνανίας τὸ περιπαθὲς δρᾶμα τοῦ ἀποχωρισμοῦ.

Οἱ γέροντες, οἱ πληγωμένοι, καὶ πολλοὶ τῶν κατοίκων, οἵτινες δὲν ἤθελον ν' ἀφήσουν τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των, καὶ ἔμενον ἐντὸς τῆς πόλεως, ἠσπάζοντο καὶ ἀπεχωρίζοντο κλαίοντες, τὰ τέκνα, τοὺς ἀδελφοὺς, τοὺς γονεῖς, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους των.

Αἱ στιγμαὶ εἶναι πένθιμοι· αἱ οἰκογένειαι διεχωρίζοντο· ὁ

(α) Φάβρ σελ. 300. Γόρδων, Τ. Β'., σελ. 261—263.

(β) Φάβρ σελ. 300. Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος. Θωμᾶς Κεΐτλ τομ. Β'. σελὶς 315.

τελευταῖος ἀσπασμὸς ἠκούετο μὲ θρηνητικὴν ἠχώ· τὰ δάκρυα καὶ τῶν ἀγριωτέρων πολεμιστῶν ἔρρεον τώρα ἐπὶ τοῦ καταιματωμένου ἐκείνου ἐδάφους, καὶ ἡ πλέον ἄκαμπτος καρδία ἐκάμπτετο, ἐδίσταζε, καὶ ὠπισθοδρόμει.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας προχωρεῖ ἀνὴρ ἡλικιωμένος, μὲ ψαρὰς τὰς τρίχας καὶ ζητεῖ νὰ ὁμιλήσῃ.

Ἦτον ὁ προεστὼς Χρῆστος Καψάλλης (α).

Σιγὴ ἀγρία διακόπτει τοὺς θρήνους μίαν στιγμήν.

— Ἔλθετε, ἄδμητοι τῆς ἑκατόμβης μου ψυχαί! Τελειώσατε πλέον! ἔκραξεν ὁ προεστὼς οὗτος· ἀφήσατε, δι' ὄνομα Κυρίου! τοὺς ἄλλους νὰ ἐξέλθουν· αἱ στιγμαὶ εἶναι πολύτιμοι. Ἀκολουθήσατέ με· θὰ σᾶς ὁδηγήσω ἐκεῖ, ὅπου, ἂν τολμήσουν οἱ βάρβαροι νὰ πλησιάσουν, θέλετε εὕρει δόξαν ἀνωτέραν τῶν συγγενῶν σας τούτων, τῶν ὁποίων τώρα ἀποχωρίζεσθε.

Τωόντι, ἐνταῦθα τὸ δρᾶμα ἐτελείωσεν. Ὁ Χρῆστος Καψάλλης ὡδήγησε τὰ γυναικόπαιδα καί τινας ἄνδρας ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἔμενον ἐθελονταὶ ἐντὸς πυριταποθήκης, περικλειούσης τριάκοντα ἓξ κάδους πυρίτιδος. Ἐκεῖ ἡτοιμάζετο νὰ προσφέρῃ θυσίαν περιφανὴ πρὸς τὸν Ἄρην, οὐχὶ πλέον ταύρους καὶ ἵππους, ἀλλ' ἑκατοντάδας ἡρώων.

— Δόξα τῷ Θεῷ!... τέλος ἐξήλθομεν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος ἅμα κατέβη ἔξω τῶν τειχῶν.

— Ἐνόμιζον ὅτι ποτὲ δὲν θὰ τελειώσῃ ἡ περιπαθὴς ἐκείνη τοῦ χωρισμοῦ σκηνή, προσέθεσεν ὁ Περδικουλέας.

— Σιωπή!...μὴν ὁμιλεῖτε!...ἐψιθύρισεν ἡ Ἀνδρονίκη, σφίγγουσα, τὸν βραχίονα τοῦ ἐραστοῦ της, καὶ ἀκουμβῶσα τὴν αἰχμὴν τῆς σπάθης της εἰς τὸ ἔδαφος.

— Καρλούλη! στάσου νὰ σὲ πιάκω! ἡ καρδιά μου χτυπᾷ σὰν ῥωλόγι ὅσου νὰ κινήσωμε μιὰ φορά· αὐτὸ τὸ καρτέρι παγόνει τὸ γαῖμα σὰ τὰ μνημούργια, ἐτονθόρισε καὶ ἡ Κυρὰ Ῥ...

— Σούς!... ὁ Καραϊσκάκης!... πέσετε χάμω...

Ἠκούσθησαν τωόντι σποράδην τουφεκισμοί τινες ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ Ἀρακύνθου ἀναγγέλοντες ὅτι ὁ ὁπλαρχηγὸς οὗτος ἤρχετο πρὸς ἐπικουρίαν.

Οἱ ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου ἐτουφέκιζον ὡσαύτως ὡς τὸ σύνηθες, διὰ ν' ἀπατήσουν τὸν Ἰβραήμην· ἡ φρουρὰ ἔμελλεν ἡ τελευταία νὰ ἐξέλθῃ.

Ἐν τούτοις ὁ Ἰβραήμης, ὅστις ἐγνώριζε τὰ πάντα παρὰ τοῦ Βάρθακα, ἔλαβε τὰ μέτρα του ὡς ἀκολούθως·

Ἔστειλεν ἓν ἰσχυρὸν σῶμα ἐξ Ἀλβανῶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀρακύνθου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατάβασιν τοῦ Καραϊσκάκη. Ἐκράτει ὑπὸ τὰ ὅπλα ὅλον τὸν λοιπὸν στρατόν του ὅπως διὰ τούτου φράξῃ τὴν δίοδον πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Συνδυνάμωσε διὰ πλειόνων ἀνδρῶν τοὺς δύο του πύργους, ὅλας τὰς

(α) Φάβο σελ. 302. Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 262. Θωμᾶς Κέϊτλεϋ Τ. Β'. σ. 316

ὀχυρὰς θέσεις τῆς γραμμῆς του, καὶ παρέταξε τὸ ἱππικόν του ὄπισθεν τοῦ πεζικοῦ εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος, ὅπως το ἀπολύσῃ ὅπου ἡ ἀνάγκη ἤθελε τὸ καλέσει.

— Τί φεγγάρι ποῦ τὄχει ἀπόψε! πιάςηκα νὰ κοίτωμαι ἔτσι προύμυτα, εἶπεν ἡ Κυρὰ Ῥ....

— Κάλλιον νὰ μὴν ἦτο σελήνη... εἶναι ὡς ἡμέρα. Οἱ Τοῦρκοι πυροβολοῦν ἀκατάπαυστα τοὺς προμαχῶνάς μας... τί τρέχει; ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Εἶδε κανεὶς τὸν Βάρθακα χθὲς καὶ σήμερον εἰς Μεσολόγγι ἀντηρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ὄχι..... λέγεις νὰ ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι καὶ μᾶς προέδωκεν; εἶπεν ὁ Σπαρτιάτης.

— Ἄχ!... τί κακὰ ἔπραξα νὰ τὸν ἐλευθερώσω! τὸ πῦρ τοῦ ἐχθροῦ εἶναι μέγα ὡσὰν ὅλοι νὰ ἦναι ἔξυπνοι καὶ μᾶς περιμένουν!... τὸ κεφάλι μου ςοιχιματίζω ὅτι ὁ Βάρθακας ἔφυγεν.

— Ἦτο Βούλγαρης αὐτὸς ὁ Βάρθακας; ἠρώτησε Σουλιώτης τις, ὅστις παρ' αὐτοῖς ἦτον ἐξηπλωμένος καὶ ἤκουε τὴν συνομιλίαν των.

— Βούλγαρης!... ὄχι... διατί;

— Τί ἀνάστημα εἶχεν;

— Ἦτο μικρὸς, καμπούρης στραβοπόδης...

— Αὐτὸς εἶναι... ἐπῆγε γιὰ κοράκους, καὶ σὰν κόρακας ἔφυγεν, εἶπεν ὁ Σουλιώτης, κτυπῶν εἰς τὸ ἔδαφος τὴν παλάμην, ὅστις ἦτον ὁ ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ ψευδοβούλγαρη, καὶ ἐδιηγήθη τὰ πάντα ἐν ὀλίγοις λόγοις.

— Κακά!..... εἶναι ἀργὰ πλέον διὰ νὰ τὸ κοινοποιήσῃ τις πρὸς τοὺς ἄλλους, διότι θ' ἀποκαρδιωθοῦν· σιωπὴ, καὶ ἔχει ὁ Θεός. Τώρα ἐννοῶ διατὶ ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἤρχισεν ἀκόμη ... θὰ εὕρεν ἐκεῖ ἀντίστασιν· εἶπε κατηφὴς ὁ Θρασύβουλος.

— Ἐ μ π ρ ὸ ς, ἐ μ π ρ ό ς!! ἠκούσθη φωνὴ διατατικὴ, καὶ ἅπαντες διὰ μιᾶς ὠρθώθησαν.

— Μὴ χωρισθῶμεν! φίλοι μου, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη. Πατεῖτε ὅπου πατοῦμεν.

— Ἐμπρός! θάνατος πρὸς τοὺς βαρβάρους!! διέτρεξε δευτέρα κραυγὴ τὴν γραμμὴν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ὥρμησαν κατὰ τῶν δύο μαστῶν τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Αἰγυπτίων.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐξήρχοντο τὰ γυναικόπαιδα μετὰ τῶν λοιπῶν ἐκ τῆς πόλεως.

Ἡ χάλαζα τῶν ἐχθρικῶν σφαιρογομώσεων ἐσύριζε τότε πέριξ αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος βροχηδὸν ἤνοιξε τοὺς τάφους του εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις οὔτε αἱ κανονοσφαῖραι, οὔτε αἱ λόγχαι τῶν Ἀράβων, οὔτε τὰ ἀγχέμαχά των ὅπλα ἠδυνήθησαν ν' ἀναχαιτίσουν τὴν ὁρμὴν τῆς πρώτης γραμμῆς. Διέβησαν εἰς ὀλίγα λεπτὰ τὰς τάφρους τῶν μαστῶν, κατεσκόρπισαν τὸ πεζικὸν, ἐπήδησαν ἐπὶ τῶν παραπετασμα-

των, κατέβησαν τὴν βαθμίδα τούτων, καὶ κατέκοψαν ὡς κτήνη τοὺς Αἰγυπτίους πυροβολιστὰς καὶ Γάλλους ἀξιωματικούς των ἐπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων κανονοστρωμάτων των (α).

— Βάσταμε, Καρλούλη!.. πάω!.. ἔκραξεν ἡ Κυρὰ Ρ.... τῆς ὁποίας τὸ στῆθος σκληρὰ βολὴ εἶχε διαπεράσει.

Ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Οὔγκρου, καθ' ἣν στιγμὴν μία ὁμὰς αἰχμηφόρων Ἀράβων παρουσιάζεται ἐνώπιόν των. Ἐσήριξε τότε τὰ νῶτα ἐπὶ τοῦ βαλάνου καὶ διευθέτου ἑνὸς τῶν πυροβόλων ὁ Κάρλος καὶ ἐπεκαλέσθη βοήθειαν. Ὁ Περδικουλέας, ἀληθὴς Σπαρτιάτης, τοποθετεῖται πρὸ τῆς πληγωμένης καὶ τοῦ κρατοῦντος αὐτὴν, καὶ ἀρχίζει πεισματώδη μάχην. Ὁ ὄπισθεν ἐρχόμενος χείμαῤῥος, συνεπιφέρει εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τὴν Ἀνδρονίκην, τὸν χωλὸν Θρασύβουλον καὶ τὸν Λάμπρον, χωρὶς κἂν νὰ δυνηθοῦν νὰ στρέψουν τὴν κεφαλὴν οὔτε τὰ βλέμματα νὰ τοὺς ἀποχαιρετίσουν.

Ὁ Οὔγκρος καὶ ὁ Σπαρτιάτης ἐξεκένωσαν τὰ τουφέκιά των, καὶ διὰ τοῦ ξίφους ἔφερον τὸν θάνατον πανταχοῦ.

Τώρα τὸ πλῆθος τῶν βαρβάρων συῤῥέει ἐκεῖ σωρηδὸν, καὶ ὁ κίνδυνος καθίσταται μεγαλήτερος.

— Πήδησε μὲ τὴν πληγωμένην ὀπίσω κάτω τῆς τάφρου, Κάρλε, ἄλλως μᾶς ἔφαγον οἱ ἀράπιδες, ἔκραξεν ὁ Δημήτριος Περδικουλέας, ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ διευθέτου τοῦ κανονίου καὶ ἀποκρούων ὄρθιος δέκα συγχρόνως λόγχας, αἵτινες πρὸ τῶν ποδῶν του διεσταυροῦντο.

— Πίσου! πίσου! μπορῶ νὰ πορπατάω, ἐμάσσησεν εἰς τοὺς ὀδόντας της ἡ Σουλιῶτις· μὴ μ' ἀφίνῃς....

Ὁ Οὔγκρος τὴν ἔφερεν ἐπὶ τῶν νώτων του μέχρι τοῦ βάθους τῆς κανονίθρας, καὶ καρκινοβατῶν ἐῤῥίφθη μετ' αὐτῆς ἐκ τοῦ στομίου της κάτω εἰς τὴν λάσπην τῆς τάφρου.

Ἦτο ἡμισέληνος ἐχθρὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ Μεσολογγίου· ἡ κροκωτὴ αὐτῆς κεραία, δανειζομένη ἀπὸ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς της, τὸ μετέπεμπεν εἰς τὴν βασίλισσάν της τὴν γῆν ζωηρὸν καὶ λαμπρὸν, καὶ ὡς οὐράνιον σύμβολον κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην τοῦ θανάτου ὑπηρέτει τὴν γήϊνον τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἡμισέληνον.

Οἱ Ἄραβες ἰδόντες ὅτι τοῖς διεξέφυγε τὸ ζεῦγος ἐκεῖνο, ὥρμησαν ὡς ἀγέλη βοῶν ἐντὸς τοῦ πρισματικοῦ κουφώματος τῆς κανονίθρας, ἐπὶ τῶν κοφίνων της καὶ ἐπὶ τοῦ προσκλινοῦς, ὅπως πηδήσουν ὄπισθεν τοῦ Κάρλου καὶ τῆς Κυρᾶς Ρ....

Ὁ Δημήτριος Περδικουλέας ἔμεινε μόνος, μαχόμενος μετὰ δύο ἢ τριῶν. Τέσσαρες διάφοροι λογχισμοὶ εἶχον ἤδη διαπεράσει τὸ σῶμά του. Αἱ δυνάμεις του ἐξηντλοῦντο, καὶ μόνον ἡ σπαρτιατικὴ ψυχή του ἔδιδεν ἔτι εἰς τὸ σῶμα ζωήν.

Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς τρομερᾶς ἀγωνίας μία ἡρω[redacted] προσεβαλε τὸν νοῦν τοῦ νέου Σπαρτιάτου.

(α) Φάβρ σελ. 307—308. Θωμ. Κείτλεη τομ. Β'. σ. 318. Γόρδων τόμ. Β σ. 263.

Τὸ πυροβόλον ἦτον ὀλίγον ὠπισθοδρομημένον ἐπὶ τοῦ κανονοστρώματος· πρὸ τοῦ στομίου του εἰς τὸ πρισματικὸν ἄνοιγμα τῆς κανονίθρας, εἴπομεν, ἔδραμον οἱ Αἰγύπτιοι διὰ νὰ πηδήσουν κάτω τῆς τάφρου. Ἐποίησεν ἀστραπηδὸν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ πυροβολεῖ διὰ τοῦ πιστολίου του ἐπὶ τῆς ὀπῆς τοῦ βαλάνου τοῦ κανονίου. Εἶχε δὲ τοὺς δύο πόδας ἱσταμένους, ὡς ὁ Κολοσσὸς, ἐπὶ τῶν ἀξόνων ἀμφοτέρων τῶν τροχῶν.

Τὸ κανόνιον ἦτον ὑπὸ τὰ σκέλη του, καὶ εἰς τὴν ἐκπύρωσιν, εἰς τὴν παλινδρομικὴν τροχηλασίαν τοῦ κανονίου ἀνατρέπεται εἰς τὴν γῆν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ σφαῖρα ἀποστέλει εἰς τὸν Ἅδην οὐκ ὀλίγους τῶν Ἀγαρινῶν καὶ καταπληρόνει τὴν κανονίθραν χοός. Ἔλαβον καιρὸν τώρα ὁ Κάρλος καὶ ἡ πληγωμένη νὰ φύγουν.

Τὰ νῦν αἱ λόγχαι τῶν Ἀράβων συνεσωρεύθησαν, καὶ διεπέρασαν τὸν λεοντόκαρδον νέον πανταχόθεν. Ἐκπνέων ἦτον ἔτι φοβερός· ὡμοίαζε τὸν εἰς τρία κεκομμένον ὄφιν, ὅστις καὶ πάλιν ἐμπνέει φρίκην.

Ἀκολουθοῦμεν τὸν Κάρλον καὶ τὴν Κυρὰν Ρ....

Ἡ Σουλιῶτις καίτοι τετραυματισμένη, κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας τῆς ἐσχάτης ἀπελπισίας, ὀρθοῦται, συγκεντρόνει τὰς δυνάμεις της καὶ μετὰ τοῦ Κάρλου, ὠφελουμένη ὑπὸ τοῦ σκιώδους τῆς ἐξωτερικῆς κλίσεως τοῦ παραπετάσματος, διατρέχει τὴν ζώνην του, μεταβαίνει εἰς τὸν ἀντίκρημνον τῆς τάφρου καὶ ἀναλαμβάνει αὖθις τὴν εἰς τὸ Μεσολόγγιον πορείαν. Ἐπὶ ταύτης τῆς ὁδοῦ ἀπήντησαν καὶ χιλιάδας ἄλλους· ἦσαν οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου· οὗτοι ὄντες ἕτοιμοι νὰ διαιρεθοῦν εἰς δύο κλάδους, ὡς ὁ Νότη Βότσαρης παρήγγειλε, καὶ ν' ἀκολουθήσουν τὴν ἀνδρίαν ἐμπροσθοφυλακήν των, ἥτις μετὰ τοσαύτης γενναιότητος τοῖς ἤνοιγε τὴν δίοδον μέσῳ τῶν πολεμίων, αἴφνης πίπτουν εἰς σύγχυσιν καὶ πανικὸν φόβον. Αἱ ὀλέθριαι φωναὶ ὀ π ί σ ω! ὀ π ί σ ω ε ἰ ς τ ὸ Μ ε σ ο λ ό γ γ ι! (α) προφέρονται ἀφ' ὅλων τὰ στόματα. Τὶς πρῶτος τὰς ἐξεφώνησε, ποία αἰτία ἐκλόνισε τὴν καρδίαν των, ἄδηλον. Συνωθοῦντο καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὴν πόλιν, καθ' ἣν στιγμὴν αἱ μουσουλμανικαὶ φυλαὶ εἰς ἀνακύκλωσιν ἐπήδων ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἄκρου αὐτῆς, ἢ μετ' αὐτῶν εἰσήρχοντο.

Ἂς φαντασθῇ ὁ ἄνθρωπος τὰ βάρβαρα ταῦτα γένη, τὰ διψῶντα πρὸ δέκα καὶ τριῶν μηνῶν τὸ αἷμα τοῦ Μεσολογγίου. Ἑκάστη ὁδὸς παρίστα ἓν μακελεῖον· ἑκάστη οἰκία ἕνα φρικτὸν βωμόν. Οἱ νικηταὶ μὲ κτηνώδη μ' αἱμοχαρῆ λύσσαν ἔκοπτον καὶ κατέκοπτον ἄνευ διακρίσεως γένους, ἡλικίας, ἢ κράσεως, ὅντινα ἠδύναντο, καὶ ἐκρήμνιζον ὅ,τι ἤθελε χρησιμεύσει δι' ὑποχώρησιν τῶν Ἑλλήνων, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἔμε-

(α) Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 264. Φαβρ. σελ. 307·

νεν ἄλλη καταφυγὴ, εἰμὴ ὁ ἔνδοξος θάνατος, ἢ ἡ ἄτιμος δουλεία.

Αἱ μητέρες τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος δὲν ἦσαν αἱ Χῖαι τῆς Ἰωνίας. Οἱ δὲ γέροντες καὶ ἀσθενεῖς εἶχον ἔτι ῥανίδας πολεμικοῦ αἵματος εἰς τὰς φλέβας των. Τρὶς ὥρμησαν οἱ μουσουλμάνοι ἐναντίον των, καὶ τρὶς διὰ τῶν λίθων, ῥοπάλων, καὶ οὑτινος ἄλλου ὅπλου εἶχον τοὺς ἀπέκρουσαν. Αἱ μητέρες μετεβλήθησαν εἰς Ὕαινας, δεικνύουσαι τοὺς ὀδόντας αὐτῶν πρὸς τὸν ἀπειλοῦντα τὸ βρέφος των. Οἱ τετραυματισμένοι ἐξηγριώθησαν ὡς πληγωμένοι λέοντες.

Ἔβλεπέ τις τὴν ἀνδρίαν νὰ ἐπιτίθηται κατὰ τῆς ἀνδρίας· τὴν ἀπελπισίαν κατὰ τῆς θηριωδίας· τὴν μεγαλοψυχίαν κατὰ τῆς σκληρότητος· τὸν ἡρωϊσμὸν κατὰ τῆς ἁρπαγῆς· τὴν ὕβριν καὶ τὴν καταφρόνησιν, κατὰ τῶν ἀπειλῶν καὶ τῆς βλασφημίας. Οἱ διακεκομμένοι πιστολισμοὶ, οἱ κλαγγισμοὶ τῆς σπάθης, αἱ ἐκπυρώσεις τῶν ὑπονόμων οἰκιῶν καὶ προμαχώνων, αἱ οἰμωγαὶ τῶν ψυχοῤῥαγούντων, αἱ ἄγριαι τῶν νικητῶν κραυγαὶ, αἱ ἀπειλητικώτεραι τῶν ἀπηλπισμένων παρίστανον ἐκεῖ ζῶσαν τὴν κόλασιν τοῦ Σαλμονέως. Ἐδῶ ἔβλεπες ἀνυπόδητον κόρην μὲ μαρμάρινα στήθη καὶ γυμνὸν βραχίονα ὑπερασπιζομένην ἡρωϊκῶς τὸν ἐκπνέοντα ἀδελφόν της. Ἐκεῖ μητέρα ῥίπτουσαν εἰς φρέαρ τὸ νήπιόν της, καὶ εἶτα ῥιπτομένη καὶ αὐτὴ διὰ νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ τὸν ἀσελγῆ μουσουλμάνον, ὅστις προσπαθεῖ νὰ τὴν ὑποδουλώσῃ. Εἰς τὰς ὁδοὺς ἐκείνας τὰς μέλαινας, ἀπὸ τοὺς ἐξώστας τῶν οἰκιῶν, εἰς τὸν κονιορτὸν χαμαὶ ἐκυλίετο Ἕλλην καὶ Ἄραψ, Ἕλλην καὶ Τουρκομάνος, Ἕλλην καὶ Ἀλβανὸς σφικτοενηγκαλισμένοι, καταδαγκανόμενοι, καὶ προσπαθοῦντες τὶς νὰ φάγῃ τὸν ἄλλον, τὶς πρῶτος νὰ βυθίσῃ τὴν μάχαιράν του εἰς τὸ στῆθος τοῦ ἄλλου. Πόσαι τῶν δυστυχῶν γυναικῶν δὲν ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εὗρον τὴν εἰρήνην! (α). Πόσαι δὲν ἐῤῥίφθησαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν τῶν ἐμπιμπραμένων οἰκιῶν, καὶ ἑκουσίως ἔγεινον ὁλοκαυτώματα! καὶ πόσαι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀτιμίας δὲν ἔπνιξαν ὡς δράκαιναι εἰς τὰς ἀγκάλας των τὸν τύραννον.

Προχωροῦσα ἡ Κυρὰ Ρ... εἰς τὴν πόλιν, χάνει τὸν Κάρλον. Ὁ ἀρχαῖος στρατιώτης τοῦ Ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας ἦτο γεγραμμένον εἰς τὰς βίβλους τοῦ εἱμαρμένου νὰ ἐνταφιασθῇ καὶ οὗτος εἰς Μεσολόγγιον. Ἐφονεύθη μαχόμενος ὡς γενναῖος Οὗγκρος εἰς μίαν τῶν τριόδων τοῦ Μεσολογγίου, ἐκεῖ ὅπου ἡ πρύτανις Ἑκάτη παρελάμβανεν εἰς τὸ χθόνιον βασίλειόν της καὶ τοσούτους ἄλλους.

Ἡ Σουλιῶτις ἔτρεχε μὲ τὴν σπάθην εἰς τὴν χεῖρα ἀ[illegible] εἰς ὁδὸν μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λυσσαλέου πυρὸς,

(α) Γόρδων, Φλδρ. annual register 1826.

ὅτε δευτέρα πάλιν τρισολεθρία σφαῖρα τὴν πληγόνει εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ γόνατος. Ἔπεσεν, ἐκβάλλουσα τρομεροὺς γογγυσμοὺς, εἰς τὰ πρόθυρα οἰκίας. Οἱ πόνοι τῆς δυστυχοῦς, ὡς ἕκαστος ἐννοεῖ, ἦσαν δριμύτατοι, ἦσαν ὀξύτεροι καὶ αὐτοῦ τοῦ τετάνου.

— Μία πληγωμένη, ἠκούσθη φωνὴ, κάτωθεν τῶν παραθύρων!

— Χριστιανὲ, λυπήσου με! ἄνοιξέ μου! πνευστιῶσα εἶπεν αὕτη.

— Δὲν ἔχει πλέον τόπον.

— Γιὰ μιὰ βαρεμένη μιὰ πηθαμὴ τόπο δὲν ἔχει;

Ἡ θύρα μετ' ὀλίγον ἠνεῴχθη, καὶ δύο ἄνδρες ἔσυρον τὴν Κυρὰν Ρ... ἐντός. Ἔστρεψεν αὕτη τοὺς θνήσκοντας ὀφθαλμούς της καὶ εἶδε τριακονταὲξ κάδους πυρίτιδος καὶ πρεσβύτην ἀπόμαχον, κρατοῦντα ἀναμμένην δᾷδα πλησίον τούτων. Εἶδε τὸν Χρίςον Καψάλλην τὸ οὖς ἔχοντα προσηλωμένον εἰς κάθε ἐξωτερικὸν κρότον· εἶδε τὰ τοσαῦτα ἀνθρώπινα ὄντα μετὰ ἀνυπομονησίας περιμένοντα τὴν στιγμὴν τῆς καταστροφῆς.

— Σπολάτη, Παναγία μου!... κάλλια τέτοιο θάνατο, παρὰ τὸ σιγανὸ βόλι... νερό.. νερό.. νερό...

— Ποῦ εἶσαι πληγωμένη, Κυρά; Ποῦ νερό!...

— Εἰς τὰ στήθια! 'ς τὸ γόνατο! Πῶ!....

Ἔπνιξε τὴν ὁμιλίαν τῆς Κυρᾶς Ρ... ἡ ἔκρηξις πλησιοχώρου ἀνεμομύλου. Ἐκεῖ ἦσαν δέκα ἄνδρες κεκλεισμένοι· καὶ ἀφοῦ ἐκράτησαν τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς μίαν ὥραν, τέλος ἐξεπυρώθησαν μετ' αὐτῶν.

— Ἔρχονται... ἔρχονται... ἠκούσθη μετ' ὀλίγον φωνὴ ἀνδρὸς ἐξ ἑνὸς τῶν παραθύρων τῆς μεγάλης ταύτης οἰκίας σκοπεύοντος.

— Ἦλθεν ἡ ὥρα μας, παιδιά μου! ἡ ἄλλη ζωὴ εἶναι πολὺ καλητέρα ταύτης... εἶπεν ὁ Προεστὼς, ἐγειρόμενος καὶ πλησιάζων τὸ παράθυρον.

— Ἦλθον, προσέθεσε μετ' ὀλίγον· ἂς τοὺς ἀφήσωμεν ἔτι νὰ πληθυνθοῦν. Γονατίσατε καὶ δεηθῆτε ἕκαςος μυστικῶς.

Ἡ ὄψις τοῦ Καψάλλη παρίστα τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ῥωμαίου ἐκείνου, ὅστις ποτὲ ἐπὶ τῶν ἀναμμένων ἀνθράκων ἔθετε τὴν χεῖρα. Δὲν ἦτον ἡ πρώτη φορὰ, καθ' ἣν ἡ νέα Ἑλλὰς ἐδείκνυεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὅτι δὲν ἐστερεῖτο Κυνεγείρων, Λεαενῶν καὶ Ἁρμοδίων. Ὁ Γεώργιος Ὀλυμπίου εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέκα, οἱ Ψαῤῥιανοὶ εἰς τὴν ἀκρώρειαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὁ Ἀθανάσιος Διάκος εἰς τὸν ὀβελὸν τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Σαλωνικιὸς ἐπὶ ἑνὸς κηροπηγίου τῆς Χίου ἦσαν οἱ Κάτωνες τῆς νέας Ῥώμης.

Διέτρεχε κατὰ τὰς κρισίμους ἐκείνας στιγμὰς ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν οἰκίαν ὁ Καψάλλης ἐνθαῤῥύνων πάντας.

Οἱ Τοῦρκοι ἐνόμιζον τῳόντι ὅτι ἐκεῖ ἦσαν οἱ θησαυροὶ τῆς πόλεως· ὅσον δὲν ἤκουον πυροβολισμοὺς, ἀλλὰ μόνον τὰς φωνὰς τῶν γυναικῶν, τόσον ἡ ἰδέα ἐπεβεβαιοῦτο, καὶ πανταχόθεν ἐπέπιπτον σωρηδὸν ἐπὶ ταύτης· οἱ μὲν ἐζήτουν νὰ εἰσέλθουν ἀπὸ τὰ παράθυρα, οἱ δὲ νὰ βιάσουν τὴν θύραν, καὶ ἄλλοι ἀναβάντες ἐπὶ τῆς στέγης προσεπάθουν νὰ χαλαρώσουν ταύτην καὶ εἰσπηδήσουν ἐντός.

Αἱ θύραι ἤδη ἐθραύσθησαν καὶ ὁ σίδηρος τοῦ μουσουλμάνου ἠκούετο κλιγκλίζων εἰς τὸν πρόδρομον, ὅτε ὁ Χρῆστος Καψάλλης σταθεὶς εἶπε « Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου. Εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἀδέλφια. »

Ἤγγισε τὴν δᾷδα καὶ ἡ ἔκρηξις ἦτο φρικώδης ὡς ἐκείνη, ἥτις κατεπόντισε τὴν Πομπηίαν καὶ τὸ Ἡράκλειον. Τὸ ἔδαφος ἐσχίσθη εἰς χάσματα, καὶ ἡ θάλασσα εἰσῆλθε πανταχόθεν. Ἐπνίγοντο δὲ ὅσοι, σφενδονιζόμενοι εἰς τὸν οὐρανὸν, μετέπιπτον εἰς τὴν γῆν ἡμίκαυστοι. Δισχίλιοι Τοῦρκοι εὗρον τὸν θάνατον πέριξ τοῦ Καψάλλη, καὶ ἄλλοι πεντακόσιοι εἰς τὰς πλησιοχώρους οἰκίας (α). Δὲν ἀριθμοῦμεν τοὺς Ἕλληνας· μόνον χίλιοι διακόσιοι ἐκ τῶν ἓξ χιλιάδων ἐπέζησαν, ἠκρωτηριασμένοι διὰ νὰ ἴδουν τὴν δουλείαν.

Αὕτη ἦτο ἡ φρικωδεστέρα νὺξ, ἣν ποτὲ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἶδεν· ἡ δὲ Θεὰ Ἀδράστεια Νέμεσις ποτὲ βεβαίως ἄλλοτε δὲν κατέγραψεν εἰς τὰ ἡμερολόγιά της κηδείαν ἱστορικωτέραν.

Τοιοῦτον ἐστάθη καὶ τὸ τέλος τῆς Κυρᾶς Ρ... τῆς ἁπλῆς, ἐμπαθοῦς καὶ φιλαρέσκου τῳόντι Σουλιώτιδος, πλὴν ἀληθοῦς τύπου τῶν γυναικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τῶν κινδύνων, καὶ κακουχιῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνωμάλου καὶ ἐπικινδύνου καταστάσεως τοῦ ἔθνους, διὰ τῆς εὐθυμίας των, διὰ τοῦ παραδείγματός των, τῆς ἀνδρίας καὶ καρτερίας των, καὶ διὰ τῆς ἀστειότητος καὶ τοῦ πυρέσσοντος ἐρωτικοῦ αὐτῶν στήθους, ὡς νέαι Σπαρτιάτιδες καὶ συνεμερίσθησαν τὴν τύχην τῶν ἀνδρῶν, καὶ συχνάκις διέσωσαν τούτους.

Ἐπιστρέφομεν ἤδη εἰς τὸν Θρασύβουλον καὶ Ἀνδρονίκην.

ΚΕΦΑΛ. 61.

Η ΙΕΡΑ ΦΑΛΑΓΞ.

Πηδήσαντες μετὰ συμπλοκὴν φονικωτάτην κάτω τῶν μαζῶν οἱ Μεσολογγῖται τῆς πρώτης γραμμῆς, εὑρέθησαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατοπέδου.

(α) Γόρδων τόμ. Β΄. σελ. 263. Φάβρ. σελ. 309. Θωμᾶς Κεΐτλέη τόμ. Β΄. σελ. 319.

— Ἐχωρίσθημεν... ἡ Κυρὰ Ρ... ἐπληγώθη, ἐμάσσησεν ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτε ἐπήδησαν κάτω εἰς τὸ ἰσόπεδον τῶν ὀχυρωμάτων.

— Ἐμπρός! ἐμπρός! ἐμπρός! Διέκοψαν εἰς μίαν βοὴν ὅλων αἱ φωναί. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς προσεπάθει νὰ τοὺς περικυκλώσῃ.

Ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ἤρξατο μάχη σιωπηλὴ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, μόνον οἱ ἦχοι τῶν ὅπλων ἠκούοντο· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐμάχοντο μετ' ἀπελπισίας, ὅπως, διασχίσαντες τὸν ἐχθρὸν, διεξέλθουν ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους, οἱ δὲ πολέμιοι εἰς τὴν τοσαύτην ἀπόφασίν των ἐμβρόντητοι μόλις ἐτόλμων νὰ τοῖς ἀντισταθοῦν (α).

Ὁ Βαρόνος Διέδεχελ καὶ ὁ λοχαγὸς Ῥόσερ, φιλέλληνες Γερμανοὶ, εἰς τὴν θέαν μιᾶς ἐνωμοτίας Ἀράβων, οἵτινες μὲ προτεταμένην λόγχην ἐφύλαττον τὴν ἔξοδον τοῦ τελευταίου ὀχυρώματός των, ὁρμοῦν μετ' ἀπιστεύτου βίας κατ' αὐτῶν μὲ τὴν σπάθην καὶ ἀνοίγουν μὲν τὴν ὁδὸν, πλὴν πίπτουν ἀμφότεροι φονευμένοι.

— Ἐξήλθομεν τέλος.. ἂν δὲν στα.. θῶ.. μεν ὀλί.. γον θὰ.. χάσω τὴν ἀναπνοήν· ὅλος ἀσθμαίνων εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἂν σταθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι θὰ σταθῶμεν καὶ ἡμεῖς. Οἱ Τοῦρκοι θὰ μᾶς διώξουν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ μᾶς διώξουν.

— Ἐμείναμεν οἱ μισοὶ, εἶπεν ὁ Λάμπρος, σπογγίζων διὰ τῆς ἡμικεκαυμένης φουστανέλας του τὸν ἱδρῶτά του.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον κάμει σταθμὸν μικρόν τι πέραν τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου.

Ὁ Θρασύβουλος εἶχεν ἐπηκουμβησμένην τὴν ἡμίνεκρον κεφαλήν του ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς Ἀνδρονίκης. Ὁ ὑγιὴς αὐτοῦ μηρὸς ὅλος ἔτρεμε μετὰ τοιαύτην φρικτὴν ὁδοιπορίαν· ἤγγιζεν εἰς τὴν γῆν τὴν αἰχμὴν τοῦ ξίφους του καὶ ἐστηρίζετο.

Καὶ ἡ ἰδία Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Λάμπρος, διεκφυγόντες ὡς ἐκ θαύματος τὸν θάνατον, ἦσαν ἡμιζῶντες ὑπὸ τοῦ κόπου.

— Τί ἔπαθον οἱ ἄλλοι; ποῦ εἶναι οἱ ἄλλοι; ἠρώτησεν ὁ Ἀθανάσιος Ραζῆς, ἀρχηγὸς τῶν ὡπλισμένων πολιτῶν.

— Δὲν θὰ ἐξῆλθον τοῦ Μεσολογγίου... ἀκούεις τοὺς συνεχεῖς πυροβολισμοὺς ἐκεῖ καὶ τὰς ἐκρήξεις; οἱ Τοῦρκοι θὰ τοῖς διέκοψαν τὴν πορείαν, εἶπεν ὁ Δόκτωρ Μέϊερ, συντάκτης τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν.

— Ἄς ἐπιστρέψωμεν καὶ ἡμεῖς ἐκεῖ ν' ἀποθάνωμεν ἢ νὰ τοὺς σώσωμεν. Ποῦ εἶναι τώρα ὁ Καραϊσκάκης; προσέθεσεν ἡ σύζυγος τοῦ δημοσιογράφου.

— Σιωπή....

(α) Annual register 1826, σελ. 363—366.

Ἠκούσθη τοτε κρότος τρομερός· ὁ οὐρανὸς ἔλαμψε; καὶ το ἀντικρύ των στρατόπεδον ἐφωτίσθη ὅλον· ἦτον ἡ ἐκπύρωσις τῶν κάδων τοῦ Καψάλλη. Τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων τούτων ἤθελε παγώσει, ἐὰν ὑπὸ τὴν μεγάλην λάμψιν δὲν ἔβλεπον εἰς τὴν πεδιάδα τοὺς ἱππεῖς καὶ Μαμαλούκους τοῦ Ῥεσὶτ καὶ Ἰβραημη ξιφήρεις περιμένοντας αὐτούς.

— Ἆ ! οἱ Τοῦρκοι ! ! θάνατος ἢ ἐλευθερία !... ἔκραξαν ἅπαντες ὡς ἐκ συμφώνου.

— Πόλεμος ! πόλεμος ! πόλεμος !

— Ἐμπρός ! ἐμπρός !.

— Θάνατος εἰς τοὺς βαρβάρους, ἀδέλφια !..

— Ὁ δὲ Θρασύβουλος ὑψῶν τὴν σπάθην πρὸς τὸν οὐρανὸν ἔκραζε τὸ « ὦ παιδιά μου, ὀρφανά μου, σκορπισμένα ᾽δῶ κ᾽ ἐκεῖ » καὶ ἠσπάσθη τὴν ἐρωμένην του.

Οἱ Ἕλληνες ἐξεκένωσαν τὰ πυροβόλα των κατὰ τῶν ἱππέων καὶ ὥρμησαν πρὸς τὴν ὑπώρειαν τοῦ Ἀρακύνθου.

Ὁ θάνατος ἐθέρισεν ἀρκετοὺς τῶν Μαμαλούκων, καὶ μέχρις οὗ αἱ ἴλαι των ἐπανεύρουν τὴν τάξιν, οἱ Ἕλληνες προεχώρησαν.

Ἤρχισε τέλος τὴν προσβολὴν τὸ ἱππικὸν κατὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς, ὅπου εὑρίσκοντο οἱ ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένοι, μεθ᾽ ὧν καὶ ὁ στρατηγὸς Στουρνάρης· ἡ μάχη ἦτο σύντομος, ἀλλὰ πεισματώδης. Ὁ Στουρνάρης ἐφονεύθη, οἱ δὲ ἱππεῖς ὑπεχώρησαν, εἴτε διότι ἐβιάσθησαν ὡς ἐκ τοῦ πυρὸς τῶν Χριστιανῶν, εἴτε διότι διέκρινον εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς πεδιάδος ἑκατὸν πεντήκοντα Ἕλληνας, οἵτινες, ἀποβάντες ἀπὸ τὴν νῆσον Κλείσοβαν ἤρχοντο νὰ συνενωθοῦν μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Συμεόνος. Οἱ Μαμαλοῦκοι ἐστράφησαν κατὰ τούτων, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτον ὅτι μετὰ μακρὰν μάχην, εἰς ἣν ὁ ἡρωϊσμὸς δὲν ἠδύνατο ποτὲ ν᾽ ἀναβῇ ὑψηλότερα, οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν, ἀφοῦ κατηφάνισαν ἴσους Αἰγυπτίους ἱππεῖς (α).

Ἦσαν τώρα τρεῖς ὧραι μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὅτε ὁ Θρασύβουλος καὶ οἱ λοιποὶ Μεσολογγῖται ἔφθασαν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Συμεόνος, ὅπου σχεδὸν ἐθεωροῦντο ἐκτὸς κινδύνου.

Μεταξὺ τῶν πεσόντων ἐθρηνεῖτο ὁ ἀρχιερεὺς Ῥογῶν, ὅστις, κείμενος κατὰ γῆς πληγωμένος, παρεκάλει ἕνα στρατιώτην, ὡς ἄλλοτε ὁ Κάσσιος τὸν ἀπελεύθερόν του Πίνδαρον, νὰ τὸν φονεύσῃ διὰ νὰ μὴ πέσῃ ζῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, ὁ Ἀθανάσιος Ῥαζῆς, ὁ ὀχυρωματοποιὸς Κοκίνης, οἱ φιλέλληνες Δίτμαρ, Δελονὴ, Λούτζωφ, Στίλτζεμπερ, Κλὲμπ καὶ Σκιμπὰν, ὁ ἔπαρχος Παπα-Διαμαντόπουλος, καὶ οἱ [redacted] Τρικούπη.

(α) Φάβρ. σελ. 311. Γέρδων τομ. Β' σελ. 264.

Κατεῤῥοφημένοι ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς λιμοκτονίας, αποκεκμηκοτες ὑπὸ τετραώρου ὁδοιπορίας ἐν μέσῳ τοῦ Ταρτάρου, θρηνοῦντες ἕκαστος ἕνα φίλον, ἕνα συγγενῆ, τὸν ὁποῖον ἀφῆκαν ἄταφον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν σαρκοφάγων ὀρνέων, ἐκάθησαν χαμαὶ μὲ σπασμωδικὴν ἀγρίαν σιγὴν τὰ λείψανα ἐκεῖνα.

— Ἔπεσε τέλος τὸ Μεσολόγγι! εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ἔπεσε καὶ ἡ Ἑλλάς! κινῶν τὴν κεφαλὴν προσέθεσε καὶ ὁ Θρασύβουλος.

— Ἀμ καλὰ μᾶς τὴν ἔφτιακε ὁ Καραϊσκάκης! ποῦ 'ναι τους οἱ ἀπό 'ξου; ἔκραξαν διάφοροι στρατιῶται.

Ἦτο τῳόντι ζήτημα, διατὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἀρακύνθου δὲν ἦλθον πρὸς βοήθειάν των. Πλὴν τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἕκαςος ἄλλο δὲν ἐσυλλογίζετο εἰμὴ ν' ἀναπνεύσῃ ὀλίγον καὶ ἐπανεύρῃ τὰς δυνάμεις του, καὶ νὰ κινήσῃ ὅσον τάχιον, ὅπως ἀναβῇ τὰ ὄρη, ὅπου ἦτο τὸ ἀληθὲς ἄσυλον.

— Ὁ Καραϊσκάκης! ὁ Καραϊσκάκης! ἠκούσθησάν τινες φωναί, ἅμα ἤρχισαν ν' ἀναβαίνουν τὸν Ἀράκυνθον.

— Ναί, ὁ Καραϊσκάκης!

— Οἱ Ἕλληνες! ἡ βοήθειά μας!

— Εἶσθε οἱ Ἕλληνες;

— Ναί, ἀδέρφια, εἴμεθα ἡμεῖς.

— Ἐλυτρώθημεν τέλος... διατὶ δὲν ἤλθετε πρότερον;

— Διατί;

— Σᾶς ἐπεριμέναμεν ἐδῶ.

Τὴν χαρὰν ταύτην διέκοψε θανατηφόρος πυροβολισμός· οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἀπήντησαν, οἱ ὁμιλοῦντες τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ φέροντες τὸ αὐτὸ ἔνδυμα, ἦσαν Τουρκοαλβανοί (α). Ἡ συμπλοκὴ ἦτον ἡ σκληροτέρα πασῶν, ἦσαν ἀποκεκμηκότες, καὶ ἐδυσκολεύοντο νὰ γνωρίσουν τίνες ἦσαν οἱ ἐχθροὶ καὶ τίνες οἱ φίλοι των. Πολλαὶ γυναῖκες καὶ ἀσθενεῖς, μὴ δυνάμενοι ν' ἀκολουθήσουν, ἐκρύβησαν ἐντὸς τῶν σχοίνων καὶ χαμαικλάδων, ὅπου καὶ εὗρον καταφύγιον.

Ἀρχηγὸς τῶν Ἀλβανῶν ἦτον ὁ Μουστάμπεης, ἀνὴρ ὡραῖος, ἀναστήματος μετρίου, ἀνδρεῖος, δραστήριος, πλὴν εἰς ἄκρον χριστιανομάχος. Ἴσως ἤθελε φέρει εἰς συμπλήρωμα τὴν αἰφνίδιον ἐπίθεσίν του, ἂν κατ' εὐτυχίαν οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἀρακύνθου, τριακόσιοι μόνον, ὑπὸ τὸν Εὐαγγέλην Κοντογιάννην δὲν ἔπιπτον ἐπὶ τῶν πλευρῶν των (α).

Νομίσαντες δ' οἱ Ἀλβανοὶ ὅτι ὁλόκληρος ὁ στρατὸς τῆς Αἰτωλίας κατέβη κατ' αὐτῶν, καὶ ἰδόντες τὴν ἀπόφασιν καὶ

(α) Φάβρ σελ. 313 Γόρδων τομ. Β σελ. 464—465. Περραιβὸς τόμ. Β σελ. 76

(α) Ὁ Εὐαγγέλης Κοντογιάννης υἱὸς τοῦ Μίτσου Κοντογιάννη ἐκ τῆς ἀρχαίας τῶν ἁρματωλῶν οἰκογενείας, 22 τότε ἐτῶν, φίλος ἐπιστήθιος τοῦ Καραϊσκάκη, κατέβη δρομαίως ἐκ τοῦ Ἀρακύνθου, ὅπως προφθάσῃ καὶ δώσῃ βοήθειαν πρὸς τὸν πατέρα του Μίτσον, ὅστις καὶ οὗτος ἐξήρχετο ἐκ τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ νέος οὗτος ὁπλαρχηγὸς εἶναι ἀναστήματος μετρίου, μὲ μικρὸν μέλανα μύστακα ὀφρῦς μελαινας κα

απελπισίαν τῶν μαχομένων, ἠθέλησαν νὰ λάβουν τὴν φυγήν. Πλὴν εὑρεθέντες μεταξὺ δύο πυρῶν ὑπέφερον πολὺ ἀνωτέραν ζημίαν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἦλθον νὰ δώσουν.

Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην κατεκόπη ὑπὸ ἱππέως εἰς τοὺς πρόποδας λόφου καὶ ὁ δυστυχὴς Μέϊερ· ἡ δὲ σύζυγος καὶ τὸ τέκνον του ἐδουλώθησαν, καὶ τὸ ἡμερολόγιόν του τῆς πολιορκίας, θησαυρὸς ἀνεκτίμητος διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἀπωλέσθη. Ἔγραφεν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξόδου « Θὰ ὑπερασπισθῶμεν πόδα μὲ πόδα τὸ Μεσολόγγι. Αἱ τελευταῖαι ὧραί μας πλησιάζουν. Ἡ ἱστορία θὰ μᾶς ἀποδώσῃ δικαιοσύνην. Οἱ μεταγενέστεροι θὰ θρηνήσουν τὰς συμφοράς μας. Εἴθε τοὐλάχιστον νὰ ἐπιζήσῃ ἡ διήγησις τῶν συμβάντων τῆς πολιορκίας ταύτης, τὰ ὁποῖα καὶ κατέγραψα. » (α)

Ἔπεσε καὶ ὁ Θρασύβουλος σχεδὸν ἄπνους εἰς τὰ χαμαίκλαδα ὑπωρείας τινὸς, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ προχωρήσῃ.

Καὶ αὐτὸς ὁ Λάμπρος ὡς καὶ ἡ Ἀνδρονίκη, ἀφοῦ τὸν ἔφερον ἐπὶ τῶν νώτων των ὅσον ἠδυνήθησαν, ἀποκαμόντες ἐκάθησαν ἡμιζῶντες πλησίον του. Ὁποία νύξ!!..

Ὁ θάνατος τοὺς ἐδίωκε παρὰ πόδας· ἐὰν δὲν ἔπιπτον ὑπὸ τὸ ξίφος τοῦ ἐχθροῦ, ἐκινδύνευον νὰ ἐκπνεύσουν ὑπὸ τῆς ἀγωνίας

Τὸ φῶς τῆς Ἠοῦς ἤρχισε νὰ κυτρινίζῃ τέλος τὸ σκότος τῆς νυκτός. Μόνον οἱ διακεκομμένοι καὶ ὑπόκωφοι πυροβολισμοὶ τῆς πόλεως, ἢ οἱ σποράδην ἐκεῖνοι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ἀρακύνθου καὶ αἱ ἐκρήξεις τινῶν ἔτι ὑπονόμων ἔνθεν κακεῖθεν συνώδευον τὸ προχωροῦν λυκαυγές.

Οἱ κεκρυμμένοι ἐντὸς τῶν θάμνων, ἀφοῦ εὗρον ὀλίγων στιγμῶν ἀνάπαυσιν, ἠγείροντο καὶ ἀνέβαινον τὸ ὄρος, διότι οἱ ἱππεῖς ἰχνηλάται τοὺς ἐζήτουν.

— Ἐγέρθητι, Θρασύβουλε... ἐλθὲ, φίλε μου Λάμπρο, εἶπε μὲ ἀληθῶς ἀρχαϊκὴν γενναιότητα ἡ Ἀνδρονίκη, μίαν ὥραν ἔτι, καὶ εἴμεθα ἀσφαλεῖς.. ἐγέρθητι... γνωρίζω καλῶς τὸν Ἀράκυνθον, ποῦ εὑρίσκονται τὰ σπήλαια, καὶ ποῦ τὸ ὕδωρ.

— Τώρα, Κερά μου... ἀμέσως... εἶμαι πιασμένος, δὲν μπορῶ νὰ σηκωθῶ.

ὁριζοντίους· ἐπιδερμίδα ἡλιοκαυμένην καὶ τριχωτήν· μελεψὸς τὴν ὄψιν· καὶ φυσιογνωμίας εἰλικρινοῦς. Ἐδείχθη δὲ ἄχρις σήμερον χαρακτῆρος σταθεροῦ, γενναίου καὶ ἐντίμου. Παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τούτου κατὰ τὴν 16 τοῦ αὐγούστου 1856· ἤκουσα εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἰλάρχου Γεωργ: Ἀγγελοπούλου, ὅτι, ὅτε κατέβη τὸν Ἀράκυνθον πρὸς βοήθειαν τῶν δυστυχῶν Μεσολογγιτῶν, δὲν εἶχεν εἰμὴ μόνον 20 ἄνδρας μεθ' ἑαυτοῦ. Οἱ ἄλλοι ἕνεκεν τῆς πρὸ ὀλίγου ῥαγδαίας βροχῆς ἐπέστρεψαν εἰς τὴν κορυφὴν εἰς τὰ δάσει των, ὅπως παραλάβουν τὰς κάπας των καὶ ζωοτροφίας. Δὲν συνηντήθησαν δὲ μὲ τούτους τὰ λείψανα τοῦ Μεσολογγίου εἰμὴ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων. Οἱ τριακόσιοι λοιπὸν, τοὺς ὁποίους λέγει ὁ Κύριος Φάβρ καὶ ὁ Κύρι[redacted] *ὅτι εἶχεν μεθ' ἑαυτοῦ, εἶναι ἀριθμὸς παραμεμορφωμένος ἢ ἐσφαλμένος.*

(α) **Γόρδων τόμ. Β'. σελ. 268**

— Στάσου ὀλίγον, Ἀνδρονίκη· ἂς μείνωμεν ἔτι ὀλίγην ὥραν... δὲν ἠμπορῶ... κάθησαι, κάθησαι κάτω νὰ μὴ σὲ ἴδουν.., εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

Δὲν εἶχε τελειωμένους τοὺς λόγους τούτους, καὶ ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν των Μαμαλοῦκος τρομερὸς, ὅστις εἰς τὴν θέαν των ἐξέβαλε φωνὴν ἀγρίας χαρᾶς.

Ἡ νέα Φουλβία ἔδραξε τὸ τουφέκιον τοῦ Θρασυβούλου. Ἂς ἀφήσωμεν αὐτὸν τὸν Γόρδωνα νὰ ὁμιλήσῃ ἐνταῦθα.

« Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων παραδειγμάτων τῆς γενναιότητος τῶν Ἑλληνίδων κατὰ τὴν νύκτα ταύτην, λέγει, δυνάμεθα νὰ θέσωμεν καὶ τοῦτο.

« Μία νέα, τῆς ὁποίας ὁ μνηστὴρ ἦτον ἐξηντλημένος ὑπὸ τοῦ « κόπου καὶ εἰς ἀθλίαν ὑγείαν, ἀφοῦ μετεκόμισε τοῦτον εἴς « τινα θάμνον, εὑρεθεῖσα ἀπέναντι ἱππέως Ὀθωμανοῦ, ἔδραξε « τὸ τουφέκιον τοῦ συντρόφου της· καὶ ἀφοῦ ἐδέχθη ἀβλαβῶς « τὴν βολὴν τοῦ Τούρκου, ἀντεπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ, καὶ τὸν « ἀνέτρεψε νεκρὸν εἰς τὸ ἔδαφος (α). »

Εἰς ἓν πήδημα ἡ ἡρωὶς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἔδραξε τὰ ἡνία τοῦ ἵππου. Εἰς τὸ ἀναπαυτικὸν σάγμα του εὗρεν ἄρτον καὶ βαύκαλην λεμονάδος.

— Ἐσώθημεν. Θρασύβουλε! ἔκραξεν.

Ὠρθώθη καὶ ὁ Λάμπρος καὶ ἐπλησίασε τὸν ἵππον. Ἐδρόσισαν ἑαυτοὺς, καὶ ἀναβιβάσαντες εἶτα τὸν Θρασύβουλον ἐπὶ τοῦ ἵππου ἤρχισαν ταχύτερον τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους πορείαν των. Ὅτε δ' ἔφθασαν εἰς τὰ δύσβατα, ὅπου δὲν ἠδύναντο πλέον οἱ πόδες τοῦ ζώου νὰ προχωρήσουν, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα τοσοῦτοι ἄλλοι εὑρίσκοντο, ὁ ἵππος προσεφέρθη θῦμα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ λιμοῦ τοῦ Μεσολογγίου, καὶ τὸ κρέας του διετήρησε τὴν ζωὴν διακοσίων, ἄνευ ὑπερβολῆς, ἡρώων, ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐσχημάτισαν τὴν ἡρωϊκωτέραν νύκτα τῆς νέας Ἑλλάδος.

Ἦτον ἤδη ἡμέρα, καὶ ὁ ἥλιος λαμπρὸς ἐαρινὸς τῆς Ἑλλάδος ἥλιος, καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα καθαρὰ, μὴ διακοπτομένη, εἰμὴ ἔνθεν κακεῖθεν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ κονιορτοῦ τοῦ πολέμου. Οἱ Μεσολογγῖται λοιπὸν ἠδύναντο νὰ διακρίνουν ἄριστα τὸ ὑποκάτωθέν των Μεσολόγγιον, τὸ ἱερὸν Μεσολόγγιον, ὅπου ἐγκατέλιπον τοὺς γέροντας καὶ ἀσθενεῖς των, καὶ ὅπου, ἕνεκα κακῆς συνεννοήσεως, ἐπέστρεψαν καὶ εὗρον τὸν θάνατον καὶ τοσαῦται ἄλλαι χιλιάδες πολιτῶν.

Οἱ τάφοι τοῦ Μάρκου Βότσαρη, Νορμάνου, Κυριακούλη καὶ λοιπῶν ἡρώων ἐτυμβωρυχήθησαν ὑπὸ τῶν ἀγρίων Οὔνων τοῦ 1826.

« Τὸν σκελετὸν τοῦ Μάρκου Βότσαρη, λέγει ὁ φιλότουρκος πρόξενος τῆς Ἀγγλίας Φ. Γκρὴν (β) εἶδον νὰ σύρεται ὑπὸ τῶν

(α) Γόρδων τομ. Β', σελ. 265

(β) Ἐν σελ. 249.

Τούρκων.» Ἔλαβε δὲ τὴν καλοσύνην ν' ἀνασπάσῃ καὶ διατηρήσῃ τινὰς τῶν ὀδόντων τοῦ ἥρωος ἐκείνου, δὲν εἶχεν ὅμως τὴν μεγαλοψυχίαν, ὅτ' ἐπεσκέπτετο τὴν Ὕαιναν τῆς Αἰθιοπίας τὸν Ἰβραήμην εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ σκηνήν του, νὰ ζητήσῃ παρὰ τούτου, χάριν τοὐλάχιστον φιλανθρωπίας, τοῦτον καὶ τὸν ἀποδώσῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ πρᾶξίς του αὕτη ἤθελε κάμει τὴν ἱστορίαν νὰ λησμονήσῃ τὰ κακὰ, ὅσα εἰς Πάτρας καὶ εἰς Ἰθάκην ὁ μέγας ἐνθουσιασμός του ὑπὲρ τοῦ Κορανίου ἐπροξένησαν.

Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Ἀρακύνθου τὰ λείψανα τῆς ἀθανάτου ταύτης φάλαγγος ἐθεώρουν τοὺς Τούρκους, οἵτινες θριαμβευτικῶς εἰσήρχοντο πανταχόθεν εἰς Μεσολόγγιον.

— Τὸ κατέστρεψε μὲν, ἀλλὰ ἀκριβὰ τὸ ἠγόρασεν . . . ὁ περισσότερος στρατὸς καὶ τοῦ Κιουταχῆ εὗρεν ἐκεῖ τὸν θάνατον χωρὶς νὰ συμπεριλάβω τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη καὶ Σκόδρα-Πασᾶ, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Καὶ νὰ τὸ χάσωμεν ὅτε σχεδὸν κατεστρέψαμεν τὸν ἐχθρὸν, ὅτε ἦτον ἐξηντλημένος καὶ ἡτοιμάζετο νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν! νὰ τὸ χάσωμεν ἐκ τοῦ λιμοῦ!... αἶσχος αἰώνιον! αἶσχος αἰώνιον πρὸς ἐκείνους, οἵτινες σχηματίζουν τὴν Κυβέρνησίν τοῦ ἔτους τούτου.

— Ἂν ὁ Καραϊσκάκης (Α) δὲν ἠσθένει, ἤθελε πρὸ ἡμερῶν ἐπιπέσει κατὰ τοῦ Ἰβραήμη, διέκοψεν ὁ Εὐαγγέλης Κοντογιάννης.

— Ὁ Καραϊσκάκης ἦτον ἀσθενὴς . . . καὶ εἰς τὸ μοναστῆρι τοῦ Προύσου, ὅταν ἤρχετο ὁ Σκόδρα-πασᾶς, μόλον τοῦτο τίποτε δὲν ἐμπόδισε τὸν Μάρκον Βότσαρην διὰ νὰ βαδίσῃ εἰς Καλλιδρόμην (Καρπενῆσι) πρὸς ἀπάντησίν του. Ἀπέθανεν ὡς ἥρως, καὶ τ' ὄνομά του θέλει εἶναι τὸ μεγαλήτερον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, πικρῶς παρετήρησε πάλιν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου·

Τὴν ὁμιλίαν ταύτην διεδέχθη ἡ βαθυτέρα σιωπή. Ἕκαστος ἐθεώρει, ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐστηριγμένην ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος, κάτω εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν, τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου ὁ Ἰβραήμης συνήθροιζε τρεῖς χιλιάδας ὦτα καὶ ἰσαρίθμους κεφαλὰς διὰ νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν (α), καὶ ὑποδούλονε τρισχίλια γυναικόπαιδα.

— Ἡ Κυρὰ Ρ..., ὁ Περδικουλέας, ὁ Κάρλος λέγεις νὰ ἐφονεύθησαν, Θρασύβουλε;

— Μὴν ἐρωτᾷς, φίλη! μὲ τὸν καιρὸν θὰ μάθωμεν· ἀποδίωκε τῆς μνήμης σου πᾶσαν ἀνάμνησιν ἐπὶ τοῦ παρόντος. Αἱ συμφοραί μας εἶναι μέγισται... Ἂς ἴδωμεν ἂν καὶ ἡμεῖς θὰ ἐπιζήσωμεν... ἡ τύχη μας ἔτι δὲν ἐπεσφραγίσθη.

Ὁ Θρασύβουλος ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν· ὁ θάνατος περιίπτατο ὡς μέλαινα νυκτερὶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του· ἡ πληγὴ [redacted] *κομένου μηροῦ του ἦτον ὑγρὰ, εἶχεν ἀνοίξει, ἔχανε τὸ αἷμα ἐν*

(α) Γόρδων Τ. Β. σελ. 256. Γκρὴν σελ. 246.

ἀφθονία, καὶ δὲν ἐτόλμα τίποτε νὰ εἴπῃ πρὸς τοὺς συντρόφους του διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀποκαρδιώσῃ.

Ἐκ διαλειμμάτων ἀφικνοῦντο τῇ δε κἀκεῖσε διάφοροι Ἕλληνες, ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἦσαν κεκρυμμένοι ἐντὸς τῶν θάμνων, καὶ ὡς ἐκ θαύματος διεξέφυγον τὸν θάνατον· ἢ ἐξ ἐκείνων οἵτινες εἰς τὸν μέγαν ἀναβρασμὸν τῆς πόλεως διεξέφυγον τὴν καταστροφὴν καὶ αἰχμαλωσίαν. Παρὰ τούτων ἐμάνθανον τὰς λεπτομερείας τῶν διατρεξάντων ἐντὸς τῆς πόλεως.

Ἠγέρθησαν μετ' ὀλίγον καὶ ἐπανέλαβον τὴν ὁδοιπορίαν των· ἔφερον παμπόλλους πληγωμένους καὶ ἀσθενεῖς μεθ' ἑαυτῶν, διὸ καὶ ἦτον ἀνάγκη νὰ εὕρουν στέγας διὰ νὰ τοὺς περιθάλψουν. Ἀπὸ χειμάῤῥου εἰς χείμαῤῥον, ἀπὸ φάραγγος εἰς φάραγγα, καὶ ἀπὸ ἐρήμου εἰς ἔρημον ἑρπόμενοι ἔφθασαν τέλος εἰς τὸ χωρίον Δερβενίστεναν. Ἦτον ἔρημον ὡς αἱ ἔρημοι, τὰς ὁποίας διέβησαν, καὶ αἱ οἰκίαι του κατερειπωμέναι· αὐτοὶ οἱ κάτοικοι τὰς κατέκαυσαν καὶ ἔφυγον, ὅτε ἐγειτόνευσαν μὲ τὸν Ἰβραήμην. Μόνον τινὲς στρατιῶται τοῦ Καραϊσκάκη ἐφύλαττον ἐκεῖ· ἡ ἐλπίς των λοιπὸν ἐματαιώθη. Ἐξηκολούθησαν κατὰ διακεκομμένας γραμμὰς τὴν πορείαν των διὰ τὴν Ἄμφισσαν, δηλ. τὰ Σάλωνα τῶν νεωτέρων, καὶ κατὰ τὴν μικρὰν ταύτην ὁδοιπορίαν ἑξακόσιοι ἔτι τῶν δυστυχῶν τούτων ἐκ διαλειμμάτων ἀπέθανον. Ἐδῶ εὗρον τὸν στρατηγὸν Κώσταν Βότσαρην, ὅστις ἰδὼν αὐτοὺς ἔμεινεν ἔκπληκτος. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι οὗτοι ἦσαν τὰ λείψανα τοῦ ἱεροῦ Μεσολογγίου, οὐδεὶς ἐπίστευεν ὅτι τὸ Μεσολόγγιον ἔπεσεν· οἱ στρατιῶταί του καὶ οἱ πολῖται ἐῤῥίφθησαν εἰς τὰς ἀγκάλας των καὶ μετὰ θρήνων τοὺς κατησπάζοντο καὶ ἤκουον τὴν σκληρὰν διήγησιν τῶν συμβάντων των.

Ἐκ τῶν τριῶν χιλιάδων, οἵτινες ἐσχημάτιζον τὴν φάλαγγα, χίλιοι τριακόσιοι μόνον ἐσώθησαν (α). Ἡ ἰδέα ὅτι ἔληξε πλέον ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ περὶ τῆς ἀνεγέρσεώς της ἐλπὶς ἐματαιώθη, ἔῤῥιπτε πάντας εἰς ἀπελπισίαν. Καὶ ὅμως «Ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει.»

Ἦτο τότε ἡ 16η ἀπριλίου, καὶ τὴν 4ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας καὶ ὁ δοὺξ Οὐελιγκτὼν συνυπέγραψαν εἰς Πετρούπολιν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος· δηλ. τὸ πρῶτον ἐκεῖνο πρωτόκολλον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς ἐκηρύττετο ἀνεξάρτητος ὑπὸ ἕνα μόνον φόρον πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ ὅπερ ἐστάθη ἀκολούθως ὁ στηλοβάτης τῆς παρούσης ἐθνεγερσίας μας.

(α) Περραιβὸς τόμ. Β'., σελ. 77.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 61ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΚΑΡΑΙΣΚΑΚΗΣ ἦτον υἱὸς νόθος τοῦ Καπετὰν Καραΐσκου ἁρματωλοῦ τοῦ Βάλτου, καὶ τῆς Ζωῆς καλογραίας τοῦ χωρίου Μαυρομάτι. Οὖσα ἔγκυος ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ φοβουμένη τὴν καταδίωξιν τῶν Ὀθωμανῶν κατέφυγεν εἰς Ἄγραφα, καὶ ἐκεῖ ἐντὸς σπηλαίου παρὰ τὸ χωρίον Μουζάκι ἐγέννησε τοῦτον. Ἀκολούθως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα της Σκωλικαριάν, καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἰωάννινα, ὅπου εἰς δεκαπενταετῆ ἡλικίαν κατέταξε τὸν υἱόν της ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Δὲν παρῆλθε πολὺς καιρὸς καὶ ὁ νέος Καραϊσκάκης ὑποπεσὼν εἰς ἁμάρτημά τι ἐστάλη παρὰ τοῦ τυράννου τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν εἱρκτὴν τοῦ Τεπελενίου. Ἐδραπέτευσεν ὅμως συντόμως ἐκεῖθεν, καὶ ἐλθὼν εἰς Ἄγραφα συνηνώθη μετὰ τοῦ περιφήμου ἀρχιληστοῦ Κατζαντώνη, ἀσπόνδου ἐχθροῦ τοῦ Ἀλῆ.

Ὁ Κατζαντώνης μετὰ πενταετίαν συλληφθεὶς ζῶν, διὰ προδοσίας, ὡς καὶ ὁ ἀδελφός του Γεώργιος, προσεφέρθησαν ἐνώπιον τοῦ Πασᾶ καὶ ἔλαβον ποινὴν σκληροτάτην. Ὁ δὲ νέος Καραϊσκάκης ἔμεινεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Λεπενιώτου τρίτου ἀδελφοῦ τοῦ Κατζαντώνη, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλῆς μὴ δυνηθεὶς νὰ συλλάβῃ διώρισε Καπετάνιον τῶν Ἀγράφων. Μετ᾽ οὐ πολὺ ὅμως ἐξωλόθρευσε καὶ τοῦτον διὰ δολοφονίας. Καὶ ἡ συμμορία τῶν κλεπτῶν τῶν Ἀγράφων περίπου τετρακοσίων ἔμεινεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τζόγκα καὶ Γ. Καραϊσκάκη. Ὁ Ἀλῆς ἔστειλε κατὰ τούτου τὸν Μουχουρδὰρ-Πούτζι μὲ ἱκανὰ στρατεύματα· καὶ οὗτοι μὴ δυνηθέντες ν᾽ ἀντισταθῶσιν εἰς μίαν τοιαύτην δύναμιν κατέφυγον εἰν τὴν νῆσον Λευκάδα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἄγγλων. Τέλος προσεκύνησεν εἰς τὸν τύραννον, καὶ κατετάχθη ἐκ νέου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, νυμφευθεὶς τὴν ὡραίαν Γκόλφον, Ψαριανοπούλαν ἐπικαλουμένην, ἐκ τοῦ γυναικωνίτου αὐτοῦ.

Εἶχε πρόσωπον μέλαν, μακρὸν καὶ λεπτόν, ὀφρῦς πλατεῖς καὶ δασεῖς, ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ μέλανας, ὦτα μεγάλα καὶ λεῖα, ῥῖνα λεπτὴν καὶ εὐθεῖαν, στόμα μέγα, ὀδόντας μικρούς, μύστακα μέτριον καὶ μέλανα, τρίχας τῆς κεφαλῆς ὀλίγας ψαράς, ἀνάστημα μέτριον, ἰσχνὸν καὶ ἀσθενές (α).

Ὅταν ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ἤρξατο τὸ 1821 ἡ διαγωγὴ τοῦ Καραϊσκάκη ἦτον αἰνιγματώδης πολὺν καιρόν· ὅμως δὲν ἦτο μόνου τούτου. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Τουρκίας δὲν ἦσαν ὅλοι Ἕλληνες τότε. Πολλοὶ εἶχον τὰς συμπαθείας των καὶ ὑποχρεώσεις πρὸς τοὺς Τούρκους. Καὶ πολλοί, οἵτινες εἶχον θέσεις καὶ ὑπηρεσίαν παρὰ τοῖς δεσπόταις αὐτῶν, θεωροῦντες τοσοῦτον κολοσσαίαν τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος, δὲν ἐπεθύμουν νὰ λάβουν ἐνεργετικὸν μέρος εἰς τοῦτον, ἐὰν πρῶτον δὲν ἔβλεπον τὴν ἀληθῆ πρόοδόν του. Ἡ διαγωγὴ λοιπὸν τοῦ Καραϊσκάκη εἰς Μεσολόγγιον, εἰς Ἄγραφα καὶ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Λόρδου Βύρωνος ἦτο διάφορος ἢ ἀληθοῦς Ἕλληνος. Τινὲς εἶπον ὅτι ὁ Α. Μαυροκορδάτος τὸν ἐσυκοφάντησεν εἰς τοῦτο· ποσῶς! ὁ Α. Μαυροκορδάτος εἶπεν ἀλήθειαν, περὶ τῆς ὁποίας ἕκαστος, ὅστις ἐξετάσει τὰς πράξεις τοῦ Καραϊσκάκη, θέλει βεβαιωθῇ. Καὶ ἴσως ὁ ἐπίσημος οὗτος ὁπλαρχηγὸς ἤθελε καταντήσει εἰς τὴν λυπηρὰν θέσιν τοῦ Γώγου, ἐὰν ὁ θάνατος τοῦ Βότσαρη, ἐκεῖνος τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισήμων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδ

(α) Περραιβὸς τομ. Β΄. σελ. 30.

χηγῶν δὲν ἄφινε πάντη κενὸν τὸ στάδιον δι' αὐτόν (α). Πραγματικῶς ὁ Καραϊσκάκης *ἐξοικονόμησε τοὺς δευτερεύοντας ὁπλαρχηγούς, ἔλαβεν ἐπιῤῥοήν τινα ἐπ' αὐτῶν, καὶ μᾶλλον τυχηρὸς μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ* Μεσολογγίου *εἰς τὰς κατὰ τῶν* Τούρκων *μάχας του ἐφάνη, εἰς τὸν πλησιάζοντα ν'ἀνατείλῃ ὁρίζοντα τῆς δούλης* Ἑλλάδος, *ὡς ὁ μόνος ἐναπομείνας ἀστήρ· ἢ κάλλιον ὁ πολικὸς ἀςὴρ τῆς* Ἐπαναστάσεως, *ὅστις δὲν κατέστη ὁρατός, εἰμὴ ὅτε κατὰ σειρὰν οἱ λοιποὶ ἄλλοι ἐκρύβησαν ἢ ἀπεσβέσθησαν.*

Ἀνὴρ ἀγράμματος καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἀθυρόστομος, παλίμβουλος, ὀλίγης ἠθικῆς, ὀξύθυμος καὶ οὐχὶ βαθὺς ἐξεταστὴς τῶν πραγμάτων, εἶχεν ἄλλως τε πολὺ στρατηγικὸν νοῦν καὶ στρατηγικὴν εὐγλωττίαν καὶ μεγίστην δραστηριότητα. Ἦτο *ῥιψοκίνδυνος καὶ ἀνδρεῖος, οὐχὶ ὅμως καὶ μεγαλεπήβολος καὶ ἐπιχειρηματίας ὡς ὁ* Βότσαρης *ἢ ὁ* Ὀδυσσεύς.

Ἦτο *μεταδοτικώτερος καὶ κοινωνικώτερος τοῦ υἱοῦ τοῦ* Ἀνδρούτζου· *ἤκουε καὶ ἐξετέλει τὰς γνώμας καὶ πολεμικὰ σχέδια τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, ἐὰν τὸ ἔκρινεν εὔλογον, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ζηλοτυπίας.* Συνήθως *ἦτον εὔθυμος, πλήρης ἀστειότητος καὶ εὐπροσήγορος.* Ἐμίσει *δὲ καθ' ὑπερβολὴν τοὺς* Εὐρωπαίους. Ἡμέραν *τινὰ εἶπε πρός τινα τῶν στρατιωτῶν του « φέρε με ἕνα ἰατρόν, πλὴν νὰ μὴν ἦναι* Φράγκος (β).

Ὁ *θάνατος* τοῦ Καραϊσκάκη, *ἂν καὶ δὲν ἦναι οὔτε ἡρωϊκὸς ὡς τοῦ* Μάρκου Βότσαρη, *οὔτε ἀποφασιστικὸς ὡς τοῦ* Γεωργίου Ὀλυμπίου *ἢ τῶν* Μεσολογγιτῶν, *οὔτε πολυώδυνος ὡς τοῦ* Διάκου *καὶ τοῦ* Κωνσταντίνου Σαλωνικιοῦ, *εἶναι ὅμως ἐπίσης ἱστορικός.* Πρῶτον, *διότι ὡς ἀληθὴς στρατηγὸς, ὡς ἀληθὴς κάτοχος τῶν τόπων καὶ τοῦ ἐχθροῦ, μεθ' οὗ εἶχε νὰ κάμῃ, προσεπάθησε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ναύαρχον* Κόχραν *ἀπὸ τὴν ὀλεθρίαν αὐτοῦ στρατηγικὴν καὶ τὰ μελετώμενα πυροτεχνήματά του, καὶ δεύτερον διὰ τὴν σύντομον ὁμιλίαν, ἣν μετὰ τοσαύτης ἀταραξίας ἔκαμε πρὸς τοὺς συστρατήγους του πληγωμένος, ὀλίγας ὥρας πρὸ τοῦ θανάτου του, ὁμιλίαν ἄνευ περιαυτολογίας, γέμουσαν πατριωτικῶν αἰσθημάτων, ἐθνικῶν νουθεσιῶν, θρησκευτικῆς ἀμνησικακίας καὶ ἑλληνικῶν ἐλπίδων.*

(α) *Ὅλοι γνωρίζομεν τὴν ἐξιδιασμένην φιλίαν τοῦ* Εὐαγγέλη Κοντογιάννη *μετὰ τοῦ* Καραϊσκάκη. Οὗτος *μίαν ἡμέραν ὀλίγον πρὸ τῆς τελευταίας ἐξόδου τῶν* Μεσολογγιτῶν *ἐπὶ τοῦ* Ἀρακύνθου *εἶπεν εἰς τὸν* Εὐαγγέλην. — Καπετὰν Εὐαγγέλη, *τὸ βλέπω ὅτι θὰ γείνω ἀρχιστράτηγος τῆς* Στερεᾶς Ἑλλάδος. — Πῶς *εἶναι δυνατὸν, ἀπεκρίθη οὗτος;* Οἱ *μείναντες ἀρχηγοὶ εἶναι ἄθλιοι γέροντες.* Ὁ Ὀδυσσεὺς *ἐκβῆκεν ἀπὸ τὴν μέσην, ὁ* Μάρκος Βότσαρης *ἀπέθανε, δὲν μένει ἄλλος εἰμὴ ἐγώ.* — Καὶ *ἐθεώρεις καλήτερόν σου τὸν* Μάρκον Βότσαρην, *ἐπηρώτησεν ὁ* Εὐαγγέλης. — Ὁ Μάρκος *ἦτον ὁ μεγαλήτερος ἀνὴρ τῆς* Ἑλλάδος. Εἶχε *νοῦν μέγαν καὶ καρδίαν μεγίςην, καὶ φρόνησιν ὡς τοῦ* Χριςοῦ, *ἡμεῖς οὔτε εἰς τὸν δάκτυλόν του πλησιάζομεν.*

Ταῦτα *μὲ εἶπεν ὁ ἴδιος* Εὐαγγέλης Κοντογιάννης *τὴν* 16 *αὐγούστου* 1856 *εἰς τὸν οἶκον τοῦ* Ἰλάρχου Α. Ἀγγελοπούλου, *παρόντος καὶ τούτου.*

(β) Γόρδων *τόμ.* Β'. *σελ.* 394.

ΚΕΦΑΛ. 62.

Η ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ.

Πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὸ λυπηρὸν τοῦτο κεφάλαιον, ἀδύνατον νὰ μὴ προσθέσωμεν ὅτι ἐκτὸς τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν κατοικούντων τὸ Μεσολόγγιον, ἐὰν δὲν ἔπεσε πρότερον, τοῦτο χρεωστεῖται πρὸς τὸν ναύαρχον Ἀνδρέαν Μιαούλην, ὅστις τρεῖς κατὰ τὸ δεκάμηνον διάστημα κατεναυμάχησε καὶ διεσκόρπισε τὸν Τουρκικὸν στόλον, καὶ ἔῤῥιψε τροφὰς ἐντὸς τούτου· ὡς καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑπτανησίων (α), οἵτινες καὶ τροφὰς ἔστελλον, καὶ πολεμεφόδια, καὶ ὁποίαν ἄλλην βοήθειαν ἠδύναντο ἔδιδον· καὶ οἵτινες τὰ νῦν ἐπενθηφόρησαν, ὡς ἐὰν ἡ αὐτὴ δυστυχία ἐπέπεσε καὶ ἐπὶ τῶν νήσων των.

Τὰ προῤῥηθέντα λείψανα τῶν Μεσολογγιτῶν συντόμως ἀφῆκαν τὰ Σάλωνα καὶ μετέβησαν εἰς Πελοπόννησον, καθ' ὅτι ὁ Κιουταχῆς, ὀχυρώσας τοῦτο, μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ του διευθύνθη εἰς Βοιωτίαν καὶ Ἀττικήν.

Ὅτε ὁ Θρασύβουλος ἔφθασεν εἰς Ναύπλιον, ἦτον εἰς τὴν τελευταίαν ληθαργίαν τοῦ θανάτου.

Ἡ Ἀνδρονίκη κατέπνιγεν εἰς τὸ πολυπαθὲς στῆθός της τὰ δάκρυα, καὶ προσεπάθει νὰ τὸν περιθάλψῃ δι' οὗτινος τρόπου ἠδύνατο. Κατῴκησαν εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐνορίαν τῆς πόλεως, τὴν ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἰτζ-Καλὲ, ἐξ ἧς ἠδύναντο νὰ βλέπουν τὴν θάλασσαν, καὶ νὰ ἔχουν ἀέρα καθαρόν.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς των ὁ ἐραστὴς αὐτῆς ἐδείκνυε συμπτώματα βελτιώσεως. Ἡ ἀναπαυτικὴ αὐτοῦ κλίνη, ὁ μέτριος καύσων τοῦ μηνὸς, ἡ αὖρα τῆς θαλάσσης, καί τινα ἔμπλαστρα, ἅπερ οἱ ἰατροὶ ἐπέθεσαν ἐπὶ τῆς κακούχου πληγῆς του, ἀνεζωπύρησαν τοῦτον μικρὸν, καὶ εὗρε τὴν λαλιὰν, ἣν πρὸ δύο ἡμερῶν ἐστερεῖτο.

Ὁ Λάμπρος προσεπάθει νὰ τὸν διασκεδάσῃ καθ' ὅσον καὶ οὗτος ἠδύνατο. Ἐξερχόμενος εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπέστρεφε νὰ τῷ κοινοποιήσῃ τὰ νέα. Ὅτε δ' ἦτό τι δυσάρεστον, ἢ καμμία νέα νίκη τῶν Τούρκων ἔκρυπτε ταύτην, ἢ τὴν μετέβαλλεν εἰς ἧτταν.

— Ἀγαπητή μου Ἀνδρονίκη! λέγε μοι τὴν ἀλήθειαν, εἶπε πνευστιῶν ὁ νοσῶν, οἱ ἰατροὶ δὲν φρονοῦν ὅτι ἡ πληγή μου ἔλαβε χαρακτῆρα ἀνίατον;

— Δὲν μοὶ εἶπον ποτὲ τοιοῦτόν τι... τοὐναντίον μοὶ δίδουν

(α) Σ. Ε. Εἰς τὸν Α΄. τόμον τῆς Κιβδηλίας ὁ ἀναγνώστης θέλει εὕρει [redacted] τας λιθογεγραμμένας ἐπιστολὰς τῶν Μεσολογγιτῶν, ἀφορώσας ζωοτροφίας καὶ πολεμεφόδια, τὰ ὁποῖα ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Θεῖος τοῦ Συγγραφέως ἔπεμψαν τότε ἐντὸς ταύτης τῆς πόλεως.

τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας .... Δὲν θεωρεῖς τὴν ταχεῖαν ἀνάρρωσίν σου;

— Μὴ κολακευώμεθα ματαίως, ἀκριβεστάτη μοι Ἀνδρονίκη, ἐπανέλαβε, λαμβάνων τὴν χεῖρά της εἰς τὰς δύο ἰδικάς του· τὸ δηλητήριον τῆς γαγγραίνης ἐπότισεν ἤδη ὅλας τὰς φλέβας μου... Ναί, ψυχή μου Ἀνδρονίκη! αἰσθάνομαι πικρὸν καὶ δριμὺ πῦρ νὰ περιστρέφεται εἰς ὅλας τὰς ἀρτηρίας τοῦ στέρνου καὶ ἐγκεφάλου μου. Ἐνίοτε παύει διὰ μιᾶς, καὶ ἡ ἀναπνοή μου διακόπτεται, καὶ ἡ καρδία μου πλέον δὲν πάλλει. Ἀνδρονίκη! πιστή μου φίλη! γλυκεῖά μου Ἀνδρονίκη! ὁ θάνατος δὲν εἶναι μακράν μου... περιμένω τοῦτον μετ' αταραξίας, τὸ θεωρεῖς .... Γνωρίζεις καλῶς, προσέθεσε μειδιῶν ἔπειτα, ὅτι οὔτε τὸ ἄσαρκον σκελετόν του, οὔτε τὸ δρέπανόν του ἔχουν παρ' ἡμῖν σημασίαν, οἵτινες τοσάκις τὸν κατεφρονήσαμεν· ἄλλως τε ἡ θεία πρόνοια γνωρίζει τί πράττει. Μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῆς ἀξιεράστου Ἀνδρονίκης σήμερον ὑπάρχει τοιαύτη ἀνισότης, ὥστε ἡ σύζευξίς μας εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ καταστήσῃ ἀμφοτέρους μας δυστυχεῖς.

— Νομίζω τῳόντι ὅτι εὑρίσκεσαι ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοιαν τοῦ πυρετοῦ καὶ μοὶ ὁμιλεῖς οὕτω, Θρασύβουλε. Ἔχω ἀρκετὸν νοῦν διὰ νὰ κρίνω, ἂν πρέπῃ νὰ δίδω ἀκρόασιν εἰς τοὺς λόγους σου .... ἃς ἀφήσωμεν τὰς δυσαρέστους καὶ θλιβερὰς ὁμιλίας. Δὲν δυνάμεθα τάχα νὰ συνδιαλεχθῶμέν τι εὐθυμώτερον;

— Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀλήθεια ... αἰσθάνομαι ὅτι μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκω, προσέθεσε, συνθλίβων νευρικῶς τὴν χεῖρά της εἰς τὴν παλάμην του, ἀκολούθως ἐβορβόρυσεν εἰς τὸν λάρυγγά του βαθὺς στεναγμός.

— Ἐλπίζω ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ μοὶ δώσῃ τὴν δυστυχίαν ταύτην, ἔκραξεν ἡ νέα, ἥτις καὶ στρέψασα τὸ πρόσωπον ἐζήτει νὰ ὀρθωθῇ διὰ νὰ κρύψῃ τὰ δάκρυά της.

— Στάσου! μὴ κλαίῃς, τρυφερά μου Ἀνδρονίκη! ἡ καρδία μου κατασυντρίβεται, ὄχι διότι ἀφίνω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διότι ἀφίνω σὲ τὴν φιλτάτην μου, καθ' ὃν χρόνον ἡ Πατρὶς κινδυνεύει καὶ αὖθις νὰ ὑποκύψῃ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν βαρβάρων.... προσκάλεσε ἕνα ἱερέα.... ἐπιθυμῶ νὰ κοινωνήσω τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Δὲν ἠδυνήθη νὰ τελειώσῃ. Ἡ φωνή του ἦτο τρέμουσα, οἱ δ' ὀφθαλμοί του μαραυγεῖς, ἐστυλοῦντο, καθίσταντο φοβεροί.

— Ὦ Θεέ! Θεέ μου!! ἔκραξε σπαραξικαρδίως τώρα ἡ δυστυχὴς νέα καὶ ἐγονάτισε παρὰ τῇ κλίνῃ ... Κύριε Παντοδύναμε! ὑψοῦσα τὰς χεῖρας εἶπε, λάβε καὶ ἐμὲ συνάμα, ἐὰν τῳόντι τοιαῦται δυςυχίαι μέλλουν νὰ συμβοῦν. Μόνη νὰ μείνω εἰς τὸν κόσμον ... ὀρφανή ...

— Δὲν μένεις μόνη ... μὴ κλαίῃς ... ὁ δάκτυλος τοῦ Κυρίου ποτὲ δὲν σ' ἐγκατέλιπε, μὲ χαμηλὴν καὶ μόλις ἀκουομένην φωνὴν προσέθεσεν.

— Ἔχεις χρόνους πολλοὺς νὰ ζήσῃς, κόρη μου, ἀπεκρίθη αὕτη· ὁ καιρὸς πόσα καὶ πόσα δὲν μᾶς κάμνει νὰ λησμονῶμεν...

— Ὁ καιρός!... πλὴν ὁ καιρὸς οὗτος δι᾽ ἐμὲ δὲν εἶναι πολὺ μακρὸς προσέθεσε, καὶ διευθύνθη εἰς τὸν θάλαμον τοῦ νεκροῦ.

— Εἶναι καλήτερα, ἀρχόντισσα, νὰ μὴν ἐπιστρέψῃς πλέον ἐκεῖ· ἡ θλίψις θὰ γείνῃ χειροτέρα πάλιν.

— Ὄχι ... εἶμαι ἥσυχος, ἀπεκρίθη ἡ νέα μετὰ προσπεποιημένης ἡσυχίας καὶ βραδέως εἰσῆλθε. Λάμπρο, πήγαινε ν᾽ ἀναπαυθῇς. Ἔχεις ἀνάγκην, καϋμένε, νὰ κοιμηθῇς... ἀπὸ τὴν νύκτα ὅπου ἀφήσαμεν τὸ Μεσολόγγι.....

— Ὄχι, Κυρά μου, δὲν εἶμαι κουρασμένος, ἀπεκρίθη οὗτος, ὅστις ἅμα τὴν εἶδεν ὡς μικρὸν παιδίον ἤρχισε πάλιν νὰ κλαίῃ.

— Πήγαινε, Λάμπρο, πήγαινε, ἐγὼ θ᾽ ἀγρυπνήσω... ἐκοιμήθην τόσην ὥραν ...

— Τοῦ λόγου σου, Κυρά μου!

— Ναί ... ἐγώ ... πήγαινε, προσέθεσε, καὶ ἔτεινε πρὸς τοῦτον τὴν χεῖρά της.

Ὁ Λάμπρος τὴν ἐκόλλησεν εἰς τὰ χείλη του, τὴν ἐπότισε μὲ τὰ δάκρυά του, καὶ ῥίψας τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ στῆθος κατηφὴς ἀπῆλθεν.

Ὅτε ἀπέμεινε μόνη ἡ Ἀνδρονίκη ἔκλεισε τὴν θύραν, ἠσπάσθη καὶ πάλιν σιγαλέως θρηνοῦσα τὰ μεμαραμένα χείλη καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ φίλου της, εἶτα γονυπετήσασα πλησίον μιᾶς τῶν λαμπάδων ἤρχισε νὰ δέηται ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐπαύριον.

Μετὰ τὴν μεσημβρίαν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἐτάφη εἰς τὸ κοιμητήριον τῆς πόλεως ἄνευ πομπῆς, συνοδευθεὶς μόνον ὑπό τινων ἐκ τῶν ἐν Μεσολογγίῳ συστρατιωτῶν του. Ὁ δὲ τάφος του ἐδεικνύετο ὑπὸ τοῦ γέροντος Λάμπρου μέχρι τοῦ ἔτους 1837.

ΚΕΦΑΛ. 63.

Ο ΔΑΚΤΥΛΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ.

Τὰ ἔτη 1826 καὶ 1828 ἦσαν φρικτὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ νοσώδης καὶ ἀκάθαρτος τῶν Αἰγυπτίων στρατὸς ἔφερεν ἢ ἐσχημάτισεν ἀσθενείας μιαντικάς, αἵτινες πανταχόθεν [redacted] ζον τοὺς κατοίκους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἡ σπάθη δὲν ἐπρόφθανε.

Τὸ Ναύπλιον πρὸ πάντων κατεμαστιζετο ὑπὸ τοῦ φθοροποιοτέρου λοιμοῦ, ὅστις ποτὲ ἐφάνη εἰς τὸν κόσμον.

Ἡ Ἀνδρονίκη προσεβλήθη ὑπὸ τούτου ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν κηδείαν τοῦ φίλου της, καὶ ὑπέφερεν ἀσθένειαν, ἥτις τὴν ἔφερε μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ Ἅδου. Χάρις εἰς τὴν ἐντελῆ καὶ στερεὰν κατασκευὴν τοῦ σώματός της, εἰς τὴν ὑγιᾶ κρᾶσίν της καὶ παιδικὴν αὐτῆς σκληραγωγίαν, μὲ ὅλην τὴν ψυχικήν της θλίψιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ θανάτου διεξέφυγε τοῦτον. Τέσσαρας μῆνας μετὰ ταῦτα ἀφῆκε τὴν Ναυπλίαν, ἄθυμον καὶ ἐπικίνδυνον κατοικίαν, καὶ ἐπέστρεψε μετὰ τοῦ Λάμπρου εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, τῶν ὁποίων ἐγνώριζεν ὅλα τὰ καταφύγια.

Ὁ γέρων Παπάζογλους εἶχεν ἀποβιώσει πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῆς λύπης του, ὅτι τὸ Μεσολόγγιον ἔπεσε· καὶ ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἁγίου Ἡλίου ἦσαν τρεῖς ἄλλοι καλόγηροι, ἢ μᾶλλον στρατιωτικοὶ ἱερεῖς, οἵτινες εἶχον ὠχυρωμένον τὸ ἐρημοκκλήσιον, καὶ ἐσχημάτιζον τὴν ἀκρώρειαν ἐκείνην φρούριον καὶ στρατιωτικὸν καταφύγιον.

Ἡ Ἑλλὰς ὡμοίαζε τὰ νῦν κατάκτησιν ἀραβικήν· καὶ ὅμως τῇ δε κακεῖσε οἱ Ἕλληνες ἐμάχοντο ἔτι μετὰ περισσοτέρας ἐπιμονῆς καὶ ἀπελπισίας. Ἐκρήμνιζον σήμερον ὅ,τι τρόπαιον χθὲς ἔστησαν οἱ νικηταί των, καὶ ἐματαίουν τὴν παντελῆ κατεύνασιν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἀμφίβολος ὑπόληψις τοῦ Καραϊσκάκη ἀρχίζει νὰ στηρίζεται κάλλιον. Κατέστη εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ὁ ἀνδρειότερος, ὁ στρατηγικώτερος καὶ συνετώτερος ἀνήρ. Ἠδυνήθη νὰ συμβιβάσῃ καὶ συγχωνεύσῃ τὰ κόμματα, καὶ ἀναχαιτίσῃ τοῦ Κιουταχῆ τὰς προόδους. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου μετὰ τοῦ Γάλλου Φαβιέρου ἔβαλεν ὄχι εἰς μικρὰν ἀνωμαλίαν τὸν πολιορκητὴν τοῦτον τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀράχωβας ἐνίκησε καὶ ἐφόνευσε τὸν σκληρὸν Μουστάμπεην, ὅστις μετὰ τῶν Ἀλβανῶν του τὴν νύκτα τῆς ἐξόδου τῶν Μεσολογγιτῶν τοσοῦτον δολίως εἶχεν ἐπιπέσει κατ' αὐτῶν παρὰ τῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Συμεόνος. Εἰς τὴν μάχην τῆς Φοντάνας ἐφόνευσε τὸν Ὀσμάμπεην Κόρτζαν καὶ καθήρπασε δισχίλια ζῶα φορτηγά, προωρισμένα διὰ τὸν πολιορκητικὸν στρατὸν τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὰς τρεῖς μάχας τοῦ Διστόμου ἐνίκησε τὸν Καραφίλπεην, ὅστις μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ εἶχεν ἐλθεῖ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν φονευθέντα εἰς Ἀράχωβαν ἀδελφόν του Μουστάμπεην. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κεραστίνη ἢ τοῦ Φαληρέως ἐνίκησε τὸν Τουρκοαλβανὸν Τζέλον Πίτζαρην καὶ τὸν Κιουταχῆν, καὶ τέλος ἔπεσεν ἐνδόξως εἰς τὴν συμπλοκὴν ἐν Μουνυχίᾳ μετὰ τῶν Τούρκων ἀπὸ θανατηφόρον βολὴν, ἥτις ἔτυχεν αὐτὸν ὄντα ἔφιππον εἰς τὸ ὑπογάστριον. Ἀπέθανεν ὡς ὁ Ἐπαμινώνδας, διατηρήσας

τὰς αἰσθήσεις του μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς, καὶ νουθετήσας μὲ πολλὴν σύνεσιν τοὺς στρατηγούς του. Ἀπέθανε τὴν νύκτα ἐπὶ τοῦ πλοιαρίου τοῦ μεταφέροντος αὐτὸν εἰς Σαλαμῖνα, καὶ ἐθρηνήθη παρ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Τῳόντι, μετὰ τὸν θάνατον τούτου δὲν εὑρέθη πλέον ἄλλος νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ, καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ μετατρέψῃ τοῦ λόρδου Κογχράνου τὴν ἀνυπολόγιστον στρατηγικὴν, ἥτις ἐδώρησε πρὸς τοὺς ἀμφιταλαντευομένους μεταξὺ ἐλευθερίας καὶ δουλείας Ἕλληνας τὴν περίφημον ἐκείνην ἧτταν, καθ' ἣν χίλιοι πεντακόσιοι τῶν ἀνδρειοτέρων στρατιωτῶν ἔπεσον καὶ οἱ ὁπλαρχηγοὶ Ἰωάννης Νοταρᾶς, Λάμπρος Βέϊκος, Γεώργιος Τζαβέλας καὶ Φῶτος Φωτομάρας εὗρον τὸν θάνατον, καὶ ὁ Δημήτριος Καλλέργης καὶ Δράκος τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἡ δὲ Ἀκρόπολις ἡ Ἀνατολικὴ πύλη τῆς Ἑλλάδος ἐκρημνίσθη καὶ αὐτη. Ὁ Κιουταχὴς ἢ μᾶλλον Ῥεσχὶτ-πασᾶς ποδοπατήσας τώρα τὸν Παρθενῶνα, τὸν ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης καὶ τὰ Προπύλαια, καὶ ὑποσκελίσας τὸν Παρνασσὸν, Ἑλικῶνα καὶ κάθε ἔνδοξον τῆς ἀρχαιότητος ὄνομα ἐπέστρεψε τροπαιοῦχος ν' ἀναπαυθῇ εἰς τὰ τερπνὰ Ἰωάννινα, ἀφήσας πρὸς τὸν Ἰβραήμην νὰ τελειώσῃ τὰ περαιτέρω.

Ἦτον εἰς τὴν δόξαν του καὶ ὁ θετὸς υἱὸς τοῦ Ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου. Ὅλος ὁ πολιτισμὸς ὑφ' οὗ παρηκολουθήθη, ὅτε ἤρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, φαίνεται κατὰ τὴν τριετῆ διαμονήν του κατεπνίγη εἰς τὸ αἷμα τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἰβραήμης τὰ νῦν ἐξηγριώθη, καὶ ὑπερπηδήσας τὰ ὅρια καὶ αὐτοῦ τοῦ βαρβαρισμοῦ μετεβλήθη εἰς θηριῶδες καὶ κτηνῶδές τι τῶν ἀγριωτέρων τεράτων, ἅπερ ποτὲ ἐμάστισαν τὴν ὑδρόγειον.

Οἱ ἀγύρται ὀπαδοί του δὲν ἠκούοντο πλέον. Μόνον ὁ Ἰβραήμης ἠκούετο ἐξ ἑνὸς ὅτι ἐλεηλάτησε καὶ κατεπυρπόλησε τὴν Ἤλιδα, ἐξ ἄλλου ὅτι διήρπασε τὴν Ἀρκαδίαν, ἐδενδροτόμησε καὶ κατηδάφισε τὴν Μεσσηνίαν, καὶ διεπέρα ἀπὸ τῆς τομῆς τῆς σπάθης του ὁποιονδήποτε ἀνθρώπινον ὂν ἐγνώριζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ φέρῃ τινὰ ἀντίστασιν. Ἡ κάτοψις τῆς Πελοποννήσου παρουσίαζεν ἀληθῶς τὸν οἰκτρότερον γεωγραφικὸν χάρτην. Ὅπου ἦτο πρότερον ἐλαία ἢ πορτοκαλέα, τὰ νῦν ἦτο τέφρα καὶ ἄνθρακες. Ὅπου πόλις καὶ ἄνθρωποι, λίθοι καὶ ὄρνεα. Ὅπου χωρία, κωμοπόλεις, πολίχναι, ἤδη σταθμοὶ Ἀράβων, προφυλακαὶ καὶ σκοπιαί. Ὅπου πεδίον πρασινίζον ἐκ τῆς χλόης, τῶν στάχεων ἢ ἀμπέλων, μιὰ ἐρυθρὰ συγκύμανσις φλογῶν, καπνῶν καὶ σπινθήρων. Οὔτε ὁ Πέλοψ ἠδύνατο πλέον ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν γῆν τοῦ ὀνόματός του, οὔτε οἱ Ἡρακλεῖδαι τὸν τόπον, εἰς ὃν ἀπεκατεστάθησαν, οὔτε αἱ Νύμφαι τὴν χώραν, εἰς ἣν ἐγεννήθησαν. Ἄρα τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ ὄρη τῆς Πελοποννήσου, ἡ Φολόη, Κυλλήνη,

Ἐρυμανθος, τὸ Λύκαιον καὶ ἡ Ἰθώμη εὑρίσκοντο εἰς πλέον εὐχάριστον κατάστασιν; Ὑπὸ τὴν καθαρὰν ἀτμοσφαῖραν τούτων, ἐκεῖ ὅπου δοῦλος ποῦς ποτὲ δὲν ἐπάτησε, καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς σκοτεινοτέρας ἡμέρας τῆς δουλείας τῆς Ἑλλάδος, ἐκεῖ τώρα ὑπῆρχον οἱ θρῆνοι καὶ ἡ κόλασις. Οἱ ἀσθενεῖς, οἱ γέροντες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ βρέφη καὶ ὅλοι οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖ κατέφυγον, ὅτε ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ χωρία των. Δὲν ὑπῆρχε κορυφὴ, ἄντρον, χάσμα, δρυμὼν ἢ ἄλσος, ὅπερ νὰ μὴ μετεβλήθη συγχρόνως εἰς κοιμητήριον, νοσοκομεῖον, κατοικίαν καὶ δυστυχοστάσιον. Ἐκεῖ ἀπέθνησκον ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, τῆς κακουχίας καὶ τῶν πληγῶν των, ἀφανεῖς, ἀνεπίκλητοι, σκηνῖται καὶ φερέοικοι χιλιάδες καθ' ἑκάστην. Καὶ ἐκεῖ περιέμενον νὰ ἴδουν ἂν ἡ Εὐρώπη μέλλῃ διὰ παντὸς νὰ μένῃ ἀνάλγητος εἰς τὴν τρομερὰν ταύτην κατάστασιν. Ἐκεῖ ἦτο καὶ ἡ ὀρφανὴ Ἀνδρονίκη, βυθισμένη εἰς τὸ πένθος τοῦ μνηστῆρος καὶ πατρίδος της.

Τὸ μόνον μέρος τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἐπανάστασις μικρὸν ἔτι ἀνέπνεεν, ἦτον ἡ Ἀργολὶς καὶ ὁ Ταΰγετος τῆς Λακωνίας. Καὶ εἰς μὲν τὴν Ἀργολίδα εἶχον καταφύγει ἡ Κυβέρνησις καὶ οἱ εἰλικρινεῖς ἐκεῖνοι πατριῶται, τῶν ὁποίων τὰ ἐμφύλια πάθη καὶ οἱ φιλαρχικοὶ σκοποὶ ἤνοιγοντὰς πληγὰς τοῦ δυστυχοῦς ἔθνους περισσότερον, ἢ αὐτὸς ὁ Ἰβραήμης (*). Εἰς δὲ τὸν Ταΰγετον οἱ ἐλευθερολάκωνες, ὅσοι εἰς διαφόρους ἀψιμαχίας, γυναῖκες καὶ ἄνδρες διὰ λίθων, ξύλων καὶ μαχαιρῶν κατεπολέμησαν πρῶτον τοὺς Ἄραβας.

Εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν του ὁ φιλέλλην πλοίαρχος τῆς φρεγάδος Καμβρίας Ἄμιλτων (α), ὁ φιλανθρωπότερος καὶ ἀληθέστερος Χριστιανὸς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ της, καὶ ὁ εἰλικρινέστερος φίλος τῶν Ἑλλήνων, λέγει, « ἐὰν ὁ Ἰβραήμης διαμείνῃ ὀλίγον ἔτι χρόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὸ ἓν τρίτον τῶν κατοίκων αὐτῆς δὲν θὰ ἐπιζήσῃ (β). »

Ἐν τούτοις ὁ Ἰβραημης ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τέρμα τοῦ μεγάλου σκοποῦ του, δι' ὃν καὶ ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα. Ἐπέστρεψεν εἰς Ναυαρίνους, ὅπου ὁ αἰγυπτιακὸς, λιβικὸς καὶ τουρκικὸς στόλος συνηθροίσθησαν πάλιν καὶ ἔμελλον νὰ παραλάβουν στρατεύματα διὰ ν' ἀποβιβάσουν αὐτὰ εἰς Ὕδραν.

Ἐνθυμούμεθα τὶ εἶπεν ἄλλοτε ὁ Αἰγύπτιος δορυκτήτωρ, ὅτε

(*) Τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν σπουδαρχιδῶν τοῦ 1827 δὲν δύναταί τις νὰ περιγράψῃ κάλλιον τοῦ Κ. Βέκερ υἱοῦ τοῦ στρατηγοῦ Βέκερ. Ἐκεῖ ὡς εἰς κάτοπτρον εὑρίσκει τις ἐστιγματισμένους ὀνομαστικῶς, ὅσους ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν ἐνταῦθα νὰ παρενθέσωμεν. Εἰκὼν τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1827 Βέκερ, Revue française N. 9. 1829.

(α) Ἐπιστ. Ἀμιλτ. θαλ. ἱστορία τῆς Μ. Βρετταν. Ἐδου. Πελλ. Βρέντων τομ. β' σελ. 615.

(β) Ναυτ. ἱστορ. τῆς Μ. Βρετταν. Γουλιέλμου Ἰακὼβ τομ. 6ος σελ. 474—485.

ἐκ τῶν ὑψηλῶν τῆς Ἀργολίδος ὀρέων ἐτηλεσκόπει τὴν νῆσον ταύτην.

«Ἄχ! πότε σὺ, μικρά μου Ἀγγλία, θὰ πέσῃς εἰς τὴν παλάμην μου ταύτην!»

Ἡ λύσσα του τώρα ἦτον ἔτι μεγαλητέρα, διότι ὁ Μιαούλης εἰς τοσαύτας Ναυμαχίας κατενίκησε τοὺς στόλους του.

Εἰς τὴν περίστασιν ἐκείνην ὁ πλοίαρχος Μπέλη Ἄμιλτων, δηλ: τὴν 19 τοῦ 7βρίου 1827, ἐνεχείρισεν ἀπὸ μέρους τοῦ Ναυάρχου Κοδριγκτῶνος (α) πρὸς τὸν Καπετανά-Βεην ἐπιςολὴν, δι' ἧς τὸν εἰδοποίει ὅτι, ἐπειδὴ εἰς Λονδῖνον ὑπεγράφη ἡ Ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος, ἦτον ἀσύγγνωστον πλέον πρὸς τοὺς Τούρκους νὰ ἐξακολουθοῦν τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐχθροπραξίας των, καὶ ἀπήτει ἀνακωχὴν ὅπλων.

Ἐπιστρέφομεν τώρα πρὸς τὸν Βάρθακα.

ΚΕΦΑΛ. 64.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ.

Εἰς τοὺς Ναυαρίνους εἶχον λιμενισθῆ πρό τινων ἡμερῶν αἱ δύο μοῖραι τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, συνιςαμένη ἀπὸ δύο τρίκροτα τῶν ὀγδοήκοντα πέντε κανονίων, ὀκτὼ φρεγάδας τῶν 44—45. Ἐννέα Κορβέτας, καὶ ἓν βρίκιον, ἐναυαρχεῖτο ὑπὸ τοῦ Καπεταvά-Βεη· ἡ δὲ δευτέρα, ἀπὸ δύο φρεγάδας τῶν ἑξηκοντατεσσάρων κανονίων, ἕνδεκα Κορβέτας, ἓξ γολέτας, ἓξ πυρπόλα καὶ τεσσαρακοντατέσσαρα φορτηγὰ, ἐναυαρχεῖτο ὑπὸ τοῦ Μουχαρέμ-βεη μαθητοῦ τοῦ Ἀντιναυάρχου Γάλλου Le Tellier, ὅστις καὶ εἶχε γυμνάσει τρισχιλίους ἐκ τῶν ναυτῶν της. Ἐκτὸς τούτου ὑπῆρχε καὶ ὁ Αὐτοκρατορικὸς στόλος, ναυαρχούμενος οὐχὶ πλέον ὑπὸ τοῦ Χοσρὲφ Τοπάλη, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Ταχὴρ-πασᾶ, ἀνδρὸς δραστηρίου, ἀνδρείου καὶ αἱμοβόρου ὡς τὸν Καρὰ Ἀλὴν τῆς Χίου, καὶ ὅςις ἐσχημάτιζε μετὰ τῶν λοιπῶν ἓν ὅλον ἐκ δισχιλίων διακοσίων τεσσαράκοντα κανονίων.

Ὁ Βάρθακας, παρακολουθῶν καὶ οὗτος τὸν Ἰβραὴμ-πασᾶν, εὑρίσκετο ἐνταῦθα. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Μεσολογγίου δὲν ἄφησε καμμίαν ἀμφιβολίαν εἰς τὸν νοῦν του ὅτι συμπεριέλαβε καὶ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του. Ἤδη ἦτον ἀπηυδημένος ἀπὸ τὸν κοπιαστικὸν τοῦτον βίον. Οἱ φόνοι καὶ αἱ αἱματοχυσίαι τὸν κατέστησαν τοσοῦτον νευρικὸν, ὥστε προσεπάθει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Λέσβον νὰ ἡσυχάσῃ, καὶ συναγαγὼν τὰ ὑπάρχοντά του νὰ θηρεύσῃ θέσιν πρέσβεως εἰς τὴν Εὐρ

(α) Ἐπιστ. Ἐδ. Κόδριγκ. foreing quarterly review 1830· σελ. 670.

ἢ καὶ ὡς ἁπλοῦς πολίτης νὰ μεταβῇ εἴς τινα τῶν μεγαλοπολεών της.

Ὑπὸ τοιούτων διαλογισμῶν κατείχετο, ὅτε ὁ Κ. Ἄμιλτων ἔφερε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Κοδριγκτῶνος πρὸς τὸν Ἰβραήμην. Ὁ Βάρθακας τὴν διερμήνευσε πρὸς τὸν σκληρὸν αὐθέντην του, ὅστις καὶ ἔμεινεν ἐμβρόντητος. Τὸ ἐρυθρὸν αὐτοῦ πρόσωπον ἔγεινε πυρῶδες.

— Τώρα ὅπου ἐκυρίευσα τὴν Ἑλλάδα, τώρα οἱ ἄλλοι γκιαούριδες τὴν ἔκαμαν ἐλευθέραν; ἔκραξεν.

Ὁ Κύριος Ἄμιλτων περιέμενεν.

— Εἰπέ τῳ ὅτι ἀπορῶ διὰ τὸ τοιοῦτον. Πρόσθεσέ τῳ δὲ ὅτι οὔτε παρὰ τοῦ μονάρχου μου ἔχω διαταγὴν διὰ νὰ παύσω τὰς ἐχθροπραξίας, οὔτε παρὰ τοῦ ἀντιβασιλέως πατρός μου. Ἄς μοὶ δώσῃ καιρὸν νὰ σκεφθῶ.

Ὁ Κύριος Ἄμιλτων ἀνεχώρησε.

— Τοὺς γκιαούριδες ἐλευθέρους!! ἔκραξεν ἀφρύων, ἅμα ὁ Ἄγγλος ἀξιωματικὸς ἐξῆλθε. Τοὺς γκιαούριδες!.. Ἆ, πιστοί μου! οἱ φίλοι τῶν ἐχθρῶν μας δὲν εἶναι ὁ Ἀμποὺ-Σοφιὰν ὁ φίλος μας!!.. τοὺς ἐννοῶ καλῶς.... τὸ περιέμενον.... μὰ τὸν Ὀμὰρ θὰ σφάξω ὅλους τοὺς φράγκους, ὅσους ἔχω εἰς τὸν στρατὸν καὶ πλοῖά μου, καὶ ἐπεριπάτει γοργῶς, θλίβων σπασμωδικῶς τοὺς δύο γρόνθους τῶν χειρῶν του ὁ Ἰβραήμης.

— Αὐθέντα μου, μὴ χάνετε τὸ φλέγμα σας. Ἔχετε δίκαιον· τί περιμένει τις ἀπὸ τοὺς φράγκους; Δὲν γεννοῦν οἱ βάλτοι τοὺς ὑακίνθους... Ἀκούσατε καὶ ἐμέ....

— Κανένα δὲν θέλω ν' ἀκούσω, Ἀρναοὺτ-πασᾶ,... τοὺς γκιαούριδες ἐλευθέρους!! νὰ χάσω τὴν Ὕδραν!.. ν' ἀφήσω τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν μὲ τοσοῦτον αἷμα ἠγόρασα! ὄχι· Οὐαλαχὶ, μπιλαχὶ, ταλαχί! (Μὰ τὸν Θεὸν, μὲ τὸν Θεὸν, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.)

— Ὑψηλότατε, σᾶς παρακαλῶ νὰ λάβετε τὸ πρᾶγμα μὲ φλέγμα.. Χρειάζεται νὰ τοὺς παίξωμεν τοὺς γκιαούριδες, καὶ ὄχι νὰ τοῖς ἐναντιωθῶμεν. Ἐὰν ἐναντιωθῆτε, θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι κηρύττετε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας· καὶ ἔπειτα;...

— Ἔχεις δίκαιον, πασᾶ μου. Λέγε, φίλε μου Ἀρναούτ.

— Ὑποσχεθῆτε ὅτι παύετε τὰς ἐχθροπραξίας, καὶ μυστικῶς κάμνετε ὅ,τι θέλετε. Ποῦ θὰ γνωρίζουν οὗτοι τί γίνεται εἰς τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου· μήπως ἔχουν ἐκεῖ στρατόν; Ἐνθυμηθῆτε τί εἶπεν ὁ Προφήτης πρὸς τὸν Ἀμμὰρ «Δὲν εἶναι σφάλμα σου ὅτε σὲ βιάζουν.»

— Καλὰ λέγεις... εἶπεν ὁ Ἰβραήμης μετὰ μακρὰν σιωπήν. Σὲ παρακαλῶ, ἐγκατάλιπέ με τώρα ν' ἀναπαυθῶ ὀλίγον.

Ὁ Βάρθακας ἐξῆλθεν εὐχαριστημένος. Ἔχαιρε διότι αἱ τρεῖς Δυνάμεις ἐπέμβαινον τέλος εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ πο-

λέμου τούτου, ὅστις τὸν ἐδεσμευσε πλησίον τοῦ Ἰβραήμη. Ὁ καιρὸς τῆς παύσεως τῶν κινδύνων καὶ ἀρχῆς τῆς ἡσυχίας ἵπτατο ἤδη εἰς τὴν φαντασίαν του.

Τὴν 10ην τοῦ αὐτοῦ ἔφθασε καὶ ὁ ναύαρχος Δε Ῥιγνύ. Οἱ δύο Ναύαρχοι δηλ: ὁ ἱππότης Δε Ῥιγνύ καὶ ὁ Κόδριγκτων ἔπεμψαν νέαν συνυπογεγραμμένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἰβραήμην γαλλιστὶ (α). Διῆλθε καὶ ταύτην ἐν σιωπῇ.

Τὴν ἐπαύριον, ἡμέραν καθ' ἣν ὁ ναύαρχος Κόδριγκτων ἔλαβεν ἀπὸ Λονδίνου τὸ Πρωτόκολλον (β), ὁ Δε Ῥιγνὺ ἀπέβη εἰς τὴν ξηρὰν, ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸν Ἰβραήμην καὶ προσωπικῶς τῷ ὁμιλήσῃ περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος (γ).

— Εὑρίσκομαι εἰς τὴν δεινοτέραν θέσιν, ἀπεκρίθη οὗτος σοβαρῶς καὶ μετ' ἠρεμίας, διερμηνείᾳ τοῦ Βάρθακα. Δὲν ἔχω οὐδεμίαν διαταγὴν ἢ ὁδηγίαν περὶ τῆς ἐλευθερίας ταύτης, ἣν λέγετε ὅτι ὑπεγράφη εἰς Λονδῖνον χάριν τῆς Ἑλλάδος· ἐξ ἄλλου οἱ ἀξιωματικοὶ Τοῦρκοι δεικνύουν πρός με τοσαύτην δυσπιστίαν, ὥστε, καὶ πάλιν τὸ λέγω, ἀγνοῶ τὶ νὰ πράξω, ὅπως εὐχαριστήσω καὶ ὑμᾶς, καὶ τοὺς ἡμετέρους.

Ὁ Γάλλος ναύαρχος ἀνεχώρησεν ἄπρακτος.

— Ἄριστα! εἶπεν ὁ Βάρθακας. Πλὴν ὁ ναύαρχος ἀνεχώρησε κατηφής· ἀδιάφορον, κερδίζομεν καιρόν.

— Ἐν τούτοις οἱ γκιαούριδες ἔκαμαν τοὺς γκιαούριδες ἐλευθέρους, εἶπεν ὁ Ἰβραήμης σφίγγων τὰ χείλη σπασμωδικῶς.

— Πῶς τὸ γνωρίζετε, ἐξοχώτατε;

— Ἔχω ἐπιστολὰς καὶ ἀπὸ Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν.

— Ἐπιστολάς!! ὁ Σουλτάνος τὶ λέγει;

— Εὑρίσκεται εἰς χειροτέραν ἀδημονίαν ἀπὸ ἐμέ· ποτὲ δὲν θὰ τὸ δεχθῇ. Ἀφίνει πρὸς ἐμὲ νὰ ἐξοικονομήσω τὰ πράγματα τῆς Πελοποννήσου ἕως νὰ σχηματίσῃ τὸν τακτικὸν στρατόν του καὶ διασπείρῃ τὴν ἔριδα μεταξὺ τῶν φράγκων. Προσπαθεῖ νὰ βάλῃ τὴν Ῥωσσίαν νὰ φαγωθῇ μὲ τὴν Γαλλίαν. Ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας, ὁ μόνος πιστός μας, ἀνεσκουμπώθη διὰ νὰ τοὺς βάλῃ εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν. Τὰ πράγματα πολὺ ἐθόλωσαν μὲ τοὺς Ῥώσσους. Θὰ ἔχωμεν πόλεμον καὶ μὲ τούτους πολὺ συντόμως.

— Ἡ θέσις μας δὲν εἶναι ῥόδα, ἐξοχώτατε. Ἐν τούτοις ἂς εὐλογῶμεν τὸν Προφήτην ὅτι κατεστράφησαν τὸ παρελθὸν ἔτος οἱ Γενίτζαροι. Ἂν οὗτοι ἔζων σήμερον καὶ ἤκουον ὅτι οἱ γκιαούριδες ἔγειναν ἐλεύθεροι, εἰς κακὴν ἤθελεν εὑρεθῇ θέσιν ὁ Πατισάχ.

(α) Ἐπιστ. Κοδριγ. Foreing Quarterly Review σελ. 670 1830

(β) Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ.

(γ) Γόρδων Τ. Β'. σελ. 425.

Ὁ Ἰβραήμης διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴν λύπην του ἐξῆλθε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ἄγραν.

Τὴν ἐπαύριον 13 7βρίου, οἱ δύο ναύαρχοι ὁ ἱππότης Δὲ Ῥιγνὺ καὶ ὁ Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων ἦλθον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἰβραὴμ-πασᾶ.

Ὁ Αἰγύπτιος στρατάρχης ἦτο περικυκλωμένος ὑπὸ τῶν ναυάρχων του καὶ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ του (α).

Μετὰ τὰς προσρήσεις τῆς ἐθιμοταξίας ὁ ναύαρχος τῆς Ἀγγλίας εἶπε.

— Σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεώς μας εἶναι νὰ παρακαλέσωμεν τὴν Ὑψηλότητά σας νὰ παραδεχθῇ μίαν ἀνακωχὴν ὅπλων μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, μέχρις οὗ φθάσουν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως αἱ περαιτέρω πρὸς ὑμᾶς ὁδηγίαι.

— Δὲν ἔχω οὐδεμίαν ἐξουσίαν νὰ πράξω τοιοῦτόν τι· τοὐναντίον πρέπει νὰ ἐκτελέσω τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου μου, ξηρῶς ἀπεκρίθη ὁ Ἰβραήμης (β).

— Καὶ ποῖαι εἶναι αἱ διαταγαὶ τοῦ Σουλτάνου σας; Δύναμαι νὰ ἐρωτήσω; ἠρώτησεν ὁ ναύαρχος ὁ Γάλλος.

— Νὰ κατευνάσω τὴν ἐπανάστασιν τῶν δούλων του, τῶν πρὸ αἰώνων εἱλώτων του.

— Συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς παρατηρήσω ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι πλέον δοῦλοι τοῦ Σουλτάνου. Αἱ τρεῖς τῆς Εὐρώπης μεγάλαι δυνάμεις εὐηρεστήθησαν νὰ τοὺς κηρύξουν ἐλευθέρους.

— Πλὴν ὁ γνήσιος αὐθέντης των ὁ παντοδύναμός μου Σουλτάνος δὲν τοὺς ἐκήρυξεν ἔτι ἐλευθέρους· πρὸ πάντων τώρα, ὅτε ἡ ῥομφαία του κατεσκόρπισεν αὐτοὺς καὶ ἔσβεσε τὴν ἀποστασίαν των. Ἀπορῶ μὲ ποῖον δικαίωμα εἷς ξένος δύναται νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰς οἰκιακὰς ὑποθέσεις ἑνὸς ἄλλου, ἀπεκρίθη ξηρῶς καὶ ὑψηλοφρόνως ὁ Ἰβραήμης.

— Λοιπὸν δὲν δέχεσθε τὴν ἀνακωχήν; μὲ ἴσην ἔντονον φωνὴν ἠρώτησεν ὁ Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων.

Ὁ Ἰβραήμης ἐσίγησεν· οἱ δὲ ναύαρχοι καὶ ἀξιωματικοί του συνεθεωροῦντο.

— Ἂν δὲν τὴν δέχησθε, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς κοινοποιήσω ὅτι θὰ ὑποχρεωθῆτε νὰ τὴν δεχθῆτε.

— Θὰ ὑποχρεωθῶ! τίνι τρόπῳ;

— Αἱ τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις θὰ μεταχειρισθοῦν τὴν ἰσχύν των, ἐὰν οἱ λόγοι των δὲν εἰσακουσθῶσι, προσέθεσεν ὁ Ἱππότης Δε Ῥιγνύ.

Ὁ Ἰβραήμης ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς, ἦλθεν εἰς συναίσθη-

(α) Γόρδ. τομ. Β'. 425. Γουλιέλμος Ἰακὼβ θαλ. ἱστ. τῆς Μ. Βρεττανίας 474—485.

(β) Γόρδων τομ. Β'. σελ. 425.

σιν, καὶ μυστικῶς ἀντήλλαξε λόγους τινὰς μετὰ τοῦ μυστικοσυμβούλου του καὶ λοιπῶν ἀξιοφόρων του.

— Δότε μοι καιρὸν νὰ σκεφθῶ ὀλίγας ἔτι ἡμέρας, στραφεὶς εἶτα εἶπε πρὸς τοὺς ναυάρχους.

— Σᾶς ἐδόσαμεν ἀρκετὸν καιρὸν νὰ σκεφθῆτε· ἤδη δὲ πρέπει νὰ ἔχωμεν μίαν ὁριστικὴν καὶ θετικὴν ἀπάντησιν πρὶν ἀναχωρήσωμεν, ἐπρόφερεν ὁ Ἄγγλος ναύαρχος

— Πιθανὸν ἡ Υ. Π. νὰ μὴ προεῖδε τὴν ῥοήν, τὴν ὁποίαν δυνατὸν τὰ πράγματα νὰ λάβουν, καὶ δὲν μοὶ ἔστειλεν ἔτι ὁδηγίας, εἶπεν ὁ Ἰβραήμης μὲ ὕφος πάντη διάφορον τοῦ πρώτου. Διὰ τοῦτο ἐξαποστέλλω πάραυτα ταχυδρόμους καὶ ταχύπλοα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἀλεξάνδρειαν νὰ ἐρωτήσω τί πρέπει νὰ πράξω, καὶ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς των καὶ τῆς ἀπαντήσεως τῶν δύο μεγάλων μου Κυρίων ὑπόσχομαι ἐν λόγῳ τιμῆς νὰ παύσω τὰς ἐχθροπραξίας, καὶ νὰ τηρήσω ἀκριβῆ ἀνακωχήν (α).

— Τοῦτο ἀρκεῖ, εἶπεν ὁ Γάλλος ναύαρχος.

— Λοιπὸν εἴμεθα σύμφωνοι, προσέθεσεν ὁ Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων.

— Κατὰ πάντα, εἶπεν ὁ Ἰβραήμης, εἰς τὸ εὐφλογότρητον πρόσωπον τοῦ ὁποίου δυσκόλως ἀνεγινώσκοντο αἱ ἐντυπώσεις του.

Ὁ ναύαρχος ὁ Ἄγγλος κύψας εἰς τὸ οὖς τοῦ Ἱππότου Δε Ῥιγνὺ τῷ εἶπε.

— Δὲν νομίζετε ὀρθὸν νὰ λάβωμεν ἐγγράφως τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Ἰβραήμη;

— Θὰ ἐγγιχθῇ, ἂν τῷ κάμωμεν τοιαύτην πρότασιν. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶναι προσβολὴ τὸ νὰ ζητήσῃ τις τὸν λόγον τῆς τιμῆς ἑνὸς στρατάρχου ἐγγράφως (β).

— Ἔχετε δίκαιον... λοιπόν, ὑψηλότατε, ὡς ἐχέγγυον τῆς ἀνακωχῆς ὁ στόλος σας μέχρι τῆς ἐκπνεύσεως αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ τῶν Ναυαρίνων. Καὶ οὐχὶ μόνον τοῦτο, ὅσα πλοῖα εὑρίσκονται ἐκτὸς περιπλέοντα πρέπει καὶ ταῦτα νὰ εἰσέλθουν καὶ ἀγκυροβολήσουν (γ).

— Διατί!.. καὶ πῶς τότε θὰ συγκοινωνῶ μετὰ τοῦ ἐν Πάτραις στρατοῦ μου;

— Ἄλλως πως δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἀνακωχήν, εἶπε στερεοφρόνως ὁ Κόδριγκτων.

— Πολὺ καλά, ἐτονθόρισεν μετὰ μακρὰν σκέψιν ὁ Ἰβραήμης. Οἱ δὲ δύο ναύαρχοι τότε ἀπῆλθον.

(α) Annual Register 1827. σελ. 316—320. Γουλιέλμος Ἰακὼβ θαλ. ἱστ. τῆς Μ. Βρεταν. τομ. 6 σελ. 474—485.

(β) Γουλιέλμος Ἰακὼβ θαλ. ἱστ. τῆς Μ. Βρετ, τομ. 6 σελ. 474—485.

(γ) Γουλιέλμος Ἰακώβ, τομ. 6 σελ. 474—485

— Νὰ, γκιαούριδες! ἔκραξεν ὁ Ἰβραήμης, ποιῶν χειρονομίαν ἀσελγῆ, ἅμα οὗτοι ἐξῆλθον. Νομίζετε ὅτι ἐτρελλάθην νὰ σᾶς ἀκούσω;

Εἷς ταχυδρόμος εἰσῆλθε σχεδὸν τὴν αὐτὴν στιγμὴν, ἀναγγέλλων ὅτι ὁ Λόρδος Κόχραν ἔκαμνεν ἀπόπειραν κατὰ τῶν Πατρῶν.

— Ὁ Λόρδος Κόχραν, ὁ Σὶρ Ῥιτζὰρ Τζὼρτζ τρέχουν νὰ ἐπανακυριεύσουν τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Φαβιέρος τρέχει νὰ ἀναστατώσῃ πάλιν τὴν Χίον. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἤρχισε πάλιν ἄλλη φλόξ. Ὁ Ἄστυγξ κατέκαυσε τόσα πλοῖά μας, καὶ θὰ κάθημαι ν' ἀκούω τοὺς γκιαούριδες; Σφάξετε κρυφίως, σφάξετε ὅποιον γκιαούρην δύνασθε. Ὁ στόλος νὰ ἑτοιμασθῇ διὰ τὸν κόλπον τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Πατρῶν, ὅπου καὶ εἶναι ὁ στρατός μου, ἔκραξεν ὁ Αἰγύπτιος.

— Ἐὰν ὁ στόλος μας ἐξέλθῃ τῶν Ναυαρίνων, Ὑψηλότατε, θὰ ἔλθῃ εἰς συμπλοκὴν μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ, εἶπεν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς.

— Δὲν ἐννοῶ ἀμέσως σήμερον. Ὁ ἀγγλικὸς καὶ ὁ γαλλικὸς δὲν θὰ μένουν αἰωνίως ἐκτὸς τῶν Ναυαρίνων· τώρα μάλλιστα, ὅπου πλησιάζει ὁ χειμὼν θὰ φύγουν, καὶ τότε καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους.

— Οὕτω πρέπει νὰ πράξωμεν, εἶπε καὶ ὁ Ταχὶρ-πασᾶς.

— Βεβαίως.. ἐγὼ θὰ ἑτοιμασθῶ ἀμέσως, ἔκραξεν ὁ Καπετανά-βεης.

— Θ' ἀκούωμεν τῶν γκιαούριδων, ἢ τοῦ αὐθέντου μας; προσέθεσε καὶ ὁ Μουχαρέμ-βεης. Εἰς τὰ πανιά.. εἰς τὰ πανιά..

— Ἀφοῦ θέλετε εἰς τὰ πανιά, εἰς τὰ πανιὰ, εἶπε καὶ ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς κατηφής. Πλὴν ἐγὼ σᾶς τὸ προλέγω ὅτι θὰ πιασθῶμεν μὲ τοὺς Ἄγγλους. Ἠξέρετε τὶ διαβόλοι εἶναι εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἐξοχότης του τοὺς γνωρίζει ἀπὸ τὸ Ἀβουκίρ.

— Μὴ φοβῆσαι καὶ δὲν ἐτρελλάθην νὰ ἔλθω εἰς χεῖρας μετὰ τῶν Ἄγγλων ἢ Γάλλων. Ἐκβαίνομεν μόνον τῶν Ναυαρίνων, καὶ ἂν μᾶς ἀπαντήσουν καὶ μᾶς εἴπουν νὰ ἐπιστρέψωμεν, ἐπιστρέφομεν, καὶ ἡ ἡμίσεια ἐντροπὴ θὰ ἦναι ἰδική των, καὶ ἡ ἄλλη ἰδική μας, εἶπεν ὁ Ἰβραήμης· ὑπάγετε νὰ ἑτοιμασθῆτε.

— Καὶ δὲν εἶναι κάλλιον ν' ἀποφύγωμεν πᾶσαν δυσάρεστον θέσιν, στέλλοντες πρὸς τούτους εἰδοποίησιν, ὅτι, ἐπειδὴ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐλάβομεν ἐπιστολὰς, δι' ὧν μανθάνομεν τοῦ λόρδου Κοχραν τὰς ἀποπείρας, καὶ ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα καὶ δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ἐγκαταλίπωμεν τὸν ἐν Πάτραις στρατόν μας πάντη μεμονωμένον, ἓν μέρος τοῦ στόλου μας πρέπει νὰ ἐκπλεύσῃ τῶν Ναυαρίνων ἵνα δράμῃ πρὸς βοήθειάν του; . . . .

— *Αὐτὸ 'ναι... ἰδέα ὀρθή! ἐξαίρετα! Λοιπὸν, φίλε μου Ἀρναοὺτ, ὁ ἴδιος δράμε ἀμέσως εἰς τοῦ Κοδριγκτῶνος τὴν Ναυαρχίδα. Παραιτῶ εἰς τὴν ἱκανότητά σου τὴν ὑπόθεσιν.*

— *Ὅλοι σὲ περιμένομεν ἐνταῦθα,* εἶπεν ὁ Μοχαρέμ-Βεης.

Ὁ Βάρθακας δρομαίως ἀνεχώρησε. Μετὰ μίαν δὲ ὥραν ἐπέστρεψε, σκυθρωπὸς καὶ κατοφρυώμενος.

— *Λοιπόν;* ἠρώτησεν ὁ Ἰβραήμης.

— *Στερεωτάτη ἡ ἄρνησίς του, ὑψηλότατε. Ὁ Ἄγγλος εἶναι Ἄγγλος. Ὁ ἐργάτης τοῦ πλοίου δὲν δύναται νὰ ἀποστρέψῃ τὴν κεφαλήν του, ἀφοῦ ἅπαξ εἴπῃ ὄχι. Ἐννοεῖ, λέγει, οὔτε λέμβος μας νὰ μὴ ἐξέλθῃ τῶν Ναυαρίνων* (α). *Εἰς τὴν Ναυαρχίδα τὴν ἀγγλικὴν κατὰ σύμπτωσιν ἦτο καὶ ὁ Γάλλος ναύαρχος* (β).

— *Μωρὲ πῶς κατηντήσαμεν ἡμεῖς νὰ μᾶς σύρουν ἀπὸ τῆς ῥινὸς οἱ κιαφίριδες οὕτω!! Σικτὶρ Π... ἔχομεν ἑκατὸν εἴκοσι πλοῖα ἐδῶ, καὶ φοβούμεθα τὰ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ Ἀγγλο-γαλλικὰ ὅπου εἶναι ἔξω τοῦ λιμένος;* ἔκραξε μετ' ὀργῆς ὁ Ταχὶρ-πασᾶς, ὅστις καὶ ὀρθωθεὶς ἔστρηφε τοὺς μύστακάς του.

— *Ἐξηγήσου καθαρώτερα... Στάσου, Ταχίρ... Πῶς σὲ ὑπεδέχθη ὁ Κόδριγκτων;.. Τί σοὶ εἶπεν;.. εἰς ποίαν διάθεσιν τὸν εὗρες;* ἠρώτησεν ὁ Ἰβραήμης ἡσύχως μὲν, πλὴν ὠχρὸς ἐκ τῆς ὀργῆς του.

— *Μὲ ὑπεδέχθη εὐρωπαϊστὶ, ἀλλὰ φράγκα· δηλ: μὲ τὸ ψευδὲς μειδίαμα εἰς τὸ στόμα, μὲ γλυκᾶ καὶ στρογγυλὰ λόγια, μὲ τὸ κύρτωμα τοῦ σώματος, καὶ ὄπισθεν, ἐὰν ὅμως ἠμπορῇ, σὲ τὴν ἀνάπτει. Ὁ Κόδριγκτων ἦτο μαλακὸς, ὡς ὁ Μωϋσῆς, καὶ ἥσυχος, πλὴν ἅμα ἤρχισα νὰ τῷ λέγω τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς μου, ἔγεινεν ὡς ὁ Φαραώ. Γνωρίζετε, ὑψηλότατε, τί κιαφίριδες εἶναι οἱ Φράγκοι. «Δὲν ἐννοῶ, ἔκραξεν· οὔτε λέμβος οὔτε μισὸ καρύδι νὰ ἐξέλθῃ τῶν Ναυαρίνων. Ἐφρόντισα καὶ ἔστειλον διαταγὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν Κόχραν διὰ νὰ παύσουν καὶ ἐκεῖνοι τὰς ἐχθροπραξίας.»*

— *Τίποτε ἄλλο;*

— *Καὶ ὅτι, ἂν ἐντὸς μιᾶς ὥρας δὲν ἐπιστρέψω εἰς τὸ δίκροτόν του νὰ τῷ εἴπω τι ἀπεφασίσαμεν, ἐννοεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ἱππότης Δε Ῥιγνὺ ὅτι ἡ ἀνακωχὴ ὑπάγει ἐμπρὸς ὡς καὶ πρότερον, καὶ βασίζεται εἰς τὸν λόγον σας* (γ).

— *Ἐντὸς μιᾶς ὥρας! ἂς περιμένῃ λοιπόν.....*

— *Οἱ Ἀγγλο-γάλλοι, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνόησα, ἑτοιμάζονται ν' ἀναχωρήσουν μετ' ὀλίγον·* προσέθεσεν ὁ Βάρθακας.

(α) Γουλ. Ἰακ. τομ. 6ος σελ. 474.
(β) Θαλ. Ἱστορ. τῆς Μ. Βρεττανίας Ἐδ. Πέλαμ Βρέντων σελ. 620—628.
(γ) Γουλ. Ἰακὼβ τομ. 6ος σελ. 474.

— Λοιπὸν τότε κάμνομεν οὕτως, εἶπεν ὁ Μουχαρέμ-βεης· τοὺς ἀφίνομεν καὶ φεύγουν, καὶ προφασιζόμεθα ὅτι, ἐπειδὴ ὁ στρατάρχης ἦτον εἰς τὴν ἄγραν, δὲν ἠδυνήθημεν ἐντὸς μιᾶς ὥρας νὰ τὸν εὕρωμεν, καὶ νὰ τοῖς στείλωμεν τὴν ἀπάντησιν.

— Τοῦτο εἶναι τὸ καλήτερον, εἶπε κατηφὴς καὶ ὁ Ἰβραήμης.

Τότε τὸ Συνέδριον διελύθη.

ΚΕΦΑΛ. 65.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΩΝ ΝΑΥΑΡΙΝΩΝ.

Τὸ αὐτὸ ἑσπέρας τῆς 13,25 7βρίου περὶ λύχνων ἀφὰς (α) ὁ Ἄγγλος καὶ ὁ Γάλλος ναύαρχος, ἀφοῦ περιέμεινον τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἰβραήμη καὶ δὲν ἦλθεν, ἀνέσπασαν τὰς ἀγκύρας καὶ ἀπέπλευσαν μὲ πλήρη πεποίθησιν, ὅτι οὗτος ἤθελε τηρήσει τὴν ἀνακωχήν. Κατέλιπον δὲ μόνον πλοῖά τινα, ὅπως παρατηροῦν τὰ κινήματα τῶν μουσουλμάνων. Καὶ ὁ μὲν Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων διευθύνθη εἰς Ἰθάκην, ὁ δὲ ἱππότης Ἐῤῥίκος Γκοτιὲ Δε Ῥιγνὺ εἰς Μύλον.

Τὴν τριακοστὴν τοῦ αὐτοῦ μηνὸς μέρος τοῦ στόλου τοῦ Ἰβραήμη ἀναπετάσαν τὰ ἱστία καὶ διαιρεθὲν εἰς δύο μοίρας ἡτοιμάζετο νὰ ἀποπλεύσῃ τῶν Ναυαρίνων. Ἡ πρώτη μοῖρα συνίστατο ἀπὸ ἑπτὰ φρεγάδας, ἐννέα Κορβέτας, δύο βρίκια καὶ δεκαεννέα φορτηγὰ, καὶ ἐδιοικεῖτο ἀπὸ τὸν Πατρονά-Βεην (β). Ἡ δευτέρα ἀπὸ ἓξ φρεγάδας καὶ ὀκτὼ βρίκια τοῦ Μοχαρέμ-βεη καὶ Ταχὶρ-πασᾶ ἔμελλε ν' ἀκολουθήσῃ. Ἐπὶ ταύτης ἦτο (γ) καὶ αὐτὸς ὁ Ἰβραήμης μετὰ τοῦ πρώτου ὑπασπιστοῦ καὶ διερμηνέως του Ἀρναοὺτ-πασᾶ.

Ἡ ἀτμοσφαῖρα ἦτο τεθολωμένη, σκοτεινὴ καὶ πληκτική· ὁ ἄνεμος σφοδρὸς, βοερὸς, προμηνύων μεγάλην θύελλαν, καὶ ἡ θάλασσα μεταβαλλομένη εἰς ὑψίκομα κύματα καὶ ἀφρίζουσα συνετρίβετο εἰς τὰ πλευρὰ τῶν πλοίων.

Τὰς 19 7βρίου ἀφῆκαν τοὺς Ναυαρίνους.

— Βλέπω ἀγγλικὴν φρεγάδα, ἥτις δίδει διάφορα τηλεγραφικὰ σημεῖα, εἶπεν ὁ Ταχὶρ πρὸς τὸν Ἰβραήμην.

— Ἄλλο πλοῖον φαίνεται;

— Ὄχι...

— Ἐμπρός... ἐμπρός... τὴν νύκτα θὰ μᾶς χάσουν· ἡ ὅλη μας μοῖρα προεχώρησεν ἤδη ἀρκετά.

(α) Ἀπολογία Κοδριγκτῶνος ἱστ. θαλ. τῆς Μ. Βρεττανίας Ἐδουάρ. Πέλλ Βρέντων τομ. β' σελ. 620—625

(β) Annual Register 1827 σελ. 316—320

(γ) Γόρδ. τομ. Β. σελ. 429.

Ἡ ἀγγλικὴ φρεγὰς δὲν ἦτον ἄλλη ἢ ἡ Δάρμουθ, τὴν ὁποίαν ὁ Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων ἀφῆκε νὰ παρακολουθῇ τὰ κινήματα τοῦ Ἰβραήμη· αὕτη ἤδη ἐτηλεγράφει πρὸς τοῦτον ὅτι ὁ Αἰγύπτιος στρατάρχης παρέβαινε τὸν λόγον τῆς τιμῆς του.

Ὁ Ἄγγλος Ναύαρχος ἀφῆκε τὴν Ἰθάκην μετὰ πολλῆς δυσκολίας, ἕνεκα τοῦ ἐναντίου ἀνέμου, μὲ τὴν ναυαρχίδα του ἡ Ἀσία ὀγδοηκοντατεσσάρων κανονίων καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ τῆς Τάλβωτ εἰκοσιοκτὼ, καὶ τοῦ βρικίου Φιλομήλας· ἡνώθη ὁμοίως μὲ τοῦτον καὶ ἡ Δάρμουθ τῶν τεσσαράκοντα δύο, ὅτε ἦλθεν εἰς συναπάντησιν τῶν μοιρῶν τοῦ Ἰβραήμη.

Τὴν ἐπαύριον 20 7βρίου ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πατρωνά-βεην, ὅστις ἦτον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Κεφαληνίας, καὶ τὸν παρεκίνει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ναυαρίνους, ἀπορῶν διὰ τὴν ἐπιορκίαν τοῦ στρατάρχου του.

Οὗτος, ἀφοῦ πρῶτον ἔδειξε δισταγμὸν τινὰ, ἰδὼν ἀναπόφευκτον τὴν μετὰ τῶν Ἄγγλων ναυμαχίαν, ἔστρεψε τὰ πηδάλια, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς Ναυαρίνους (α).

— Τὰ πλοῖα τῆς πρώτης μοίρας μας ἐπιστρέφουν, εἰδοποίησεν ὁ ναύτης τοῦ τηλεσκοπίου τὸν Ἰβραήμην τὴν 21 7βρίου, εὑρισκόμενον ἤδη εἰς τὸ γεῦμα.

— Μήπως εἶναι οἱ Ἄγγλοι;

Ἓν τηλεγραφικὸν σημεῖον τοῦ Πατρωνά-βεη διέλυσε μετ' ὀλίγον τὸ ζήτημα.

— Τί θὰ κάμωμεν τώρα! εἶπεν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς περίφοβος. Ἐγὼ καὶ πάλιν τὸ λέγω, νὰ μὴν ἔλθωμεν εἰς χεῖρας μετὰ τῶν Ἄγγλων. Καὶ ἂν νικήσωμεν σήμερον, θὰ τὴν πάθωμεν αὔριον· ἔχουν χιλιάδας πλοῖα... ἔπειτα ποῦ ἀφίνεις τοὺς Γάλλους, τοὺς Ῥώσσους... κάλλιον ὀπίσω.

— Δὲν εἶναι ἐντροπὴ τέσσαρα πλοῖα γκιαούρικα νὰ μᾶς κάμουν νὰ στρέψωμεν τὰ νῶτα μὲ ἑβδομήκοντα πλοῖα; λαμβάνων τὸν πώγωνά του εἶπεν ὁ Ἰβραήμης.

— Ἂς ἀφήσωμεν νὰ νυκτώσῃ· ὁ ἄνεμος θὰ γείνῃ ἔτι σφοδρότερος, καὶ τότε ἀναβαίνομεν εἰς Πάτρας. Ἀλλ' ἂς προσποιηθῶμεν τώρα ὅτι ἐπιστρέφομεν εἰς Ναυαρίνους, εἶπεν ὁ Ταχὶρ-πασᾶς.

— Ἀχ, γκιαοὺρ φράγκοι! μὲ τὰ σωστά σας ἐβάλθητε νὰ συγκρουσθῆτε μὲ ἡμᾶς!.. ἐγὼ λέγω νὰ δοκιμάσωμεν, ἢ τοὐλάχιστον νὰ τρίξωμεν τὰ δόντια μας πρὸς τὸν Ἄγγλον, θρασυδείλως πάλιν ἐπρόφερεν ὁ Ἰβραήμης.

— Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι, ὑψηλότατε, διὰ τὰ τέσσαρα ἢ πέντε ταῦτα πλοῖα, παρετήρησεν ὁ Ἀρναούτ. Τὸ γνωρίζω, αὐτὰ εἶναι μιὰ χαψιὰ δι' ὑμᾶς· ἀλλὰ διὰ τὰ περαιτέρω. Ἂν τὰ καύσωμεν, οἱ γκιαοὺρ Φράγκοι θὰ ἔλθουν ὡς μύρμηκες νὰ καύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὸ Κ

(α) Annual Register σελ. 316—320. Γόρδων τομ. Β. σελ. 429.

— *Στρέψατε... διευθύνατε εἰς τοὺς Ναυαρίνους. Ἀχ παλιὸ Ἄγγλοι! ἔχετε χάριν πρὸς τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶν ὅπου δὲν μὲ ἀφίνει, εἶπεν ὁ Ἰβραήμης μὲ τὴν μουσουλμανικήν του μεγαλοπρέπειαν, καὶ ἐδόθη τὸ σημεῖον νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Ναυαρίνους.*

Τὴν ἐννάτην ὥραν τῆς νυκτὸς ἡ τρικυμία, τὴν ὁποίαν ὁ Ταχὶρ-πασᾶς προανήγγειλεν, ἠγέρθη τῳόντι. Ἦτο φρίκη· ὄμβρος, καπνὸς, ἀστραπαὶ, κεραυνοὶ, ἄνεμοι, ἀνεμοστρόβιλοι, ἡ θάλασσα συμμιγῶς ἐβόων πανταχόθεν, καὶ ἠπείλουν τὸν κόσμον ὅλον.

Οἱ Τοῦρκοι, τοὺς ὁποίους ἱστορικῶς γνωρίζομεν πόσον ἄθλιοι ναῦται εἶναι, ἤρχισαν νὰ ναυτιῶσι, ἔχασαν τὴν γραμμήν των, καὶ τέλος διεσκορπίσθησαν. Ἄλλα τῶν πλοίων των ἐπέστρεψαν εἰς Ναυαρίνους, καὶ ἄλλα ἐσφενδονίσθησαν ἄνω πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Πάπα εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Πατρῶν.

Καὶ αὐτὸς ὁ Κόδριγκτων ἠναγκάσθη τὴν νύκτα ἐκείνην νὰ ἐπανέλθη εἰς Ἰθάκην.

Τὴν ἐπαύριον 23 7βρίου μετὰ μεσημβρίαν, ὅτε ὁ ἄνεμος ἐκόπασεν ὀλίγον, ἡ Ἀσία, Δάρμουθ, Τάλβωτ καὶ Φιλομήλα ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Πάπα, ἅτινα ἀνέσπων ἀγκύρας διὰ ν' ἀπέλθουν εἰς Πάτρας.

Ἤρχισε τὸν πυροβολισμὸν πάραυτα ὁ Κόδριγκτων, ὅπως τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Ναυαρίνους, καὶ ἀφοῦ ἡ ναυαρχίς του ἔῤῥιψεν ἐννενηκονταὲξ σφαίρας καὶ ἡ Δάρμουθ ἑκατὸν (α) τοὺς ἔκαμε τέλος νὰ ἐνδώσουν.

Τὴν 25 7βρίου ὁ Κόδριγκτων εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἀπεδίωξεν ἐκεῖθεν διαφόρους τουρκικὰς καὶ αὐστριακὰς στρατιώτιδας, αἵτινες ἀπεβίβαζον ὁπλίτας εἰς Βασιλάδι (β), καὶ ῥυμουλκήσας αὐτὰς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Γλαρέντζας, ἐξαπέστειλε καὶ ταύτας πρὸς τὸν στόλαρχόν των εἰς Ναυαρίνους.

Τὴν 13 8βρίου ἔφθασεν εἰς Ἰθάκην καὶ ὁ ναύαρχος Λουδοβίκος Κόμης Χέϋδεν ἀπὸ τὰς Ἡρακλείους στήλας μὲ τέσσαρα πλοῖα τῶν ἑβδομηκοντατεσσάρων κανονίων δηλ. τὴν Ἀζῶφ, Γκαργκὼντ, Ἐζεκίαν, καὶ Ἀλέξανδρον Νούσκην· δύο τῶν πεντήκοντα, τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὴν Προβέρνη· καὶ δύο τῶν τεσσαρακονταοκτὼ τὴν Ἑλένην καὶ Κάστορα (γ).

Ὁ Ἰβραὴμ-πασᾶς ἕωστώρα δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι τῷ ὄντι αἱ μεγάλαι τῆς Εὐρώπης δυνάμεις ἤθελον ἀρχίσει ἀληθεῖς κατ' αὐτοῦ ἐχθροπραξίας, χάριν τῶν δούλων τοῦ Σουλτάνου. Ἐνόμιζεν ὅτι μόνον ἐμεσολάβουν· καὶ ὅτε φανερὰ εἶδεν ὅτι προέκειτο τῳόντι νὰ δεσμευθῇ εἰς Ναυαρίνους, ἄλλως νὰ ναυμαχήσῃ κατὰ τῶν Ἀγγλο-γάλλων, καὶ ἔμαθεν ἔτι ὅτι καὶ

(α) Γουλ. Ἰακὼβ θ. ἱστ. τῆς Μ. Βρεττανίας σελ. 474—485.
(β) Γόρδων τομ. Β. σελ. 429.
(γ) Annual Register τοῦ 1827 q. 316—320.

ῥωσσικὸς στόλος ἀπὸ Βαλτικῆς ἔφθασεν εἰς Μελίτην καὶ Ἰθάκην, ἀπεφάσισε μὲν νὰ μένῃ ἐντὸς τοῦ στομίου τῆς Σφακτηρίας, πλὴν διὰ ξηρᾶς νὰ σβέσῃ τὴν δίψαν του ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου.

Ποτὲ τίγρις δὲν ἤθελε φέρει φθορὰν μεγαλητέραν ἐντὸς φωλεᾶς ἡμέρων ζώων, ὅσην οὗτος ἔφερεν εἰς τὴν δυστυχῆ ταύτην γῆν.

Ἡ Πελοπόννησος, ὡς προείπομεν, ἦτον ἤδη κατερειπωμένη ὑπὸ τούτου καὶ κατερημωμένη. Ὅλοι αὐτῆς οἱ κάτοικοι εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ὄρη· ὅ,τι ἦτον εἰς τὰς πεδιάδας, ἦτον ὅπερ διεξέφυγε τὴν δᾷδα καὶ ῥομφαίαν του· ὅσοι ἄνθρωποι ἔμεινον, ἦσαν ὅσοι ὑπέκυψαν τὸν αὐχένα καὶ ἀπήλαυσαν τὴν ἀμνηστείαν του. Κατὰ τούτων ἔστρεψε τὴν ὀργήν του ὁ σκληρὸς Ἰβραήμης· ἤρχισε πάλιν νὰ καίῃ, κόπτῃ καὶ κρημνίζῃ. Ἀπέστειλεν ὀκτακισχιλίους Ἄραβας εἰς Καλάμας, καὶ τρισχιλίους εἰς Ἀρκαδίαν· εἰς δὲ τὴν Ἤλιδα εἶχε περισσοτέρους τῶν δεκακισχιλίων· ὅλοι οὗτοι ἔσφαζον.

Ὁποῖα ὑπέφερε τότε ἡ Πελοπόννησος εἶναι καὶ ἀνεκδιήγητα (α), καὶ γνωςὰ ἀπὸ τὰς χιλίας ἀναφορὰς τῶν πτωχῶν καὶ ἐλεεινῶν κατοίκων της πρὸς τὸν ναύαρχον Κοδριγκτῶνα (β), καὶ ἐκείνας τὰς πρὸς τοὺς Ἀμιλτῶνα, Ἄστιγγα καὶ λόρδον Κόχραν.

Ὁ Ἄγγλος ναύαρχος ἠναγκάσθη τέλος νὰ τὸν παρακαλέσῃ ν' ἀποπέμψῃ τοὺς στόλους του εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ Κωνςαντινούπολιν, καὶ νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας (γ). Ἀλλ' ὁ Ἰβραήμης, ὅστις εὑρίσκετο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου ἀπήντησεν ὅτι διετήρει τὴν ἀνακωχήν.

Εἷς τοιοῦτος ἐμπαιγμὸς δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ πολὺν καιρόν.

Τὴν 6|18 τοῦ αὐτοῦ οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσσίας ἐλιμενίσθησαν ἐντὸς τοῦ Ναυαρίνου· Ὁ ῥωσσικὸς στόλος συνέκειτο ἀπὸ τὰ πλοῖα, ἅπερ προανεφέραμεν· ὁ γαλλικὸς ἀπὸ τὴν ναυαρχίδα ἡ Σειρὴν 60 κανονίων, τὴν Σικυῶνα τὴν Τριδὲν καὶ Βρεσλόου 74, καὶ τὴν Ἀρμίδα καὶ Ἀλκιόνην τῶν 44. Ὁ δὲ ἀγγλικὸς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν τῶν 84, τὴν Γένοβαν καὶ Ἀλβιώνην τῶν 74, τὸ Γκλάσκο τῶν 50, τὴν Κάμπριαν τῶν 48, τὴν Δάρμουθ τῶν 22, τὴν Τάλβωτ τῶν 28, τὸ Ῥόδον τῶν 18, καὶ τὴν Μοσκίταν, Βρὶσκ καὶ Φιλομήλαν τῶν 10 (δ).

Τὸ ὅλον τῶν τηλεβόλων τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ἦτο 1324, καὶ τὸ τῶν Τούρκων 2240.

(α) Καρ. Σουῶν τομ. Β. σελ. 245.
(β) Annual Register 1827 σελ. 316—320.
(γ) Annual Register 1827 σελ. 316—320.
(δ) Ἰούλ. Ἰακὼβ θαλ. ἱστ. Μ. Βρ. Τ. 6 σ. 474 485.

Πρὶν ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν τουρκικὸν στολον, ἀναγκη νὰ κάμωμεν ἐνταῦθά τινας παρατηρήσεις.

Οἱ τρεῖς ναύαρχοι συνῆλθον εἰς συμβούλιον καὶ ἀπεφάσισαν, ἀφοῦ μεταχειρισθοῦν πάντα γλυκὺν τρόπον διὰ ν' ἀποτρέψουν τὸν Ἰβραήμην τῶν περαιτέρω ἐχθροπραξιῶν του καὶ ἀποτύχουν, νὰ τὸν βιάσουν. Τὸ συμβούλιον ἔλαβε χώραν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τῆς Ῥωσσικῆς, καὶ τὸ σχέδιον τῆς ἐνδεχομένης ναυμαχίας ἔγεινεν ἐπὶ ἄτλαντος γαλλικοῦ· καὶ τοῦτο, διότι ὁ Κόμης Χέϋδεν ἦτο (Real admiral) ὁ παλαιότερος ἀντιναύαρχος (α)· ἐνῷ ὁ Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων ἦτο (Vice admiral) μόνον ὑποναύαρχος, καὶ διότι ἄλλον ἐντελέστερον χάρτην δὲν εἶχον τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἢ τὸν γαλλικόν.

Ἕκαστος ναύαρχος, ἐκτὸς τῶν ἐπισήμων ὁδηγιῶν τῆς Κυβερνήσεώς του, εἶχε καὶ μερικὰς μυστικάς· ὁ δὲ Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων εἶχε καὶ ἐπιστολὴν τοῦ πρέσβεως τῆς Κωνςαντινουπόλεως Στρατφόρδου Κάνιγγος, χρονολογουμένην ἀπὸ τῆς πρώτης 7βρίου, δι' ἧς τῷ ἔλεγε καθαρά, ἂν δὲν δυνηθῇ δι' ἄλλων μέσων, νὰ μεταχειρισθῇ τὰς κανονοσφαίρας (β).

Τὰ αἰσθήματα τῶν τριῶν ναυάρχων ἦσαν ὡς ἀκολούθως.

Ὁ Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων ἦτον εἰλικρινὴς καὶ ἐμπαθὴς φιλέλλην, ὅμοιος μὲ τὸν Γεώργιον Κάνιγγα, τὸν λόρδον Βύρωνα, Ἀμιλτῶνα καὶ Ἄςιγγα. Ἔκαμε πολὺ καλὸν πρὸς τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας· ἐμπόδισεν ὅσον ἐδυνήθη τὴν αἱματοχυσίαν των, καὶ ἐπεθύμει τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν. Ἤδη ἦτο σφόδρα παρωργισμένος κατὰ τοῦ Ἰβραήμη διὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ τὰς λεηλασίας του· ἂν δὲ δὲν ἐδείκνυε τὴν ἀπόφασίν του νὰ τὸν καταστρέψῃ, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι ἡ μακροθυμία του ὅρια δὲν εἶχεν, ἂν καὶ ἔκρυπτε τὸ σχέδιόν του εἰς τὰ ἔγκατα τῆς καρδίας του, τοῦτο ἔπραττε διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἤθελε δυσαρεςήσει, ὡς καὶ δυσηρέστησε μέγα μέρος τῆς ὑψηλῆς ἀριςοκρατίας τῆς Ἀγγλίας, ἀδύνατον ὅμως νὰ κρύψωμεν ὅτι ἡ ἀπόφασίς του ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν δὲν ἐγίνετο στερεωτέρα, καὶ ὅτι πρῶτος οὗτος ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἰβραήμην ἑκατὸν ἐννενήκοντα σφαίρας ἔξω τοῦ ἀκρωτηρίου Πάπα, καὶ πρῶτος ὡδήγησε τὴν Ἀσίαν του εἰς τὴν καρδίαν τῶν θηρίων τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς.

Ὁ δὲ ναύαρχος Ἐρρῖκος Γκοτιὲ Δὲ Ῥιγνῦ, ὅτε τὸ πρῶτον ἦλθεν εἰς τὴν Μεσόγειον ἦτο μᾶλλον φιλότουρκος ἢ φιλέλλην (γ). Ἡ ἰδέα του διὰ τοὺς ἀπογόνους τῆς ἐνδόξου Ἑλλάδος ἦτον ὅτι ἦσαν ἁπλοῖ λῃςαί, πειραταί, καὶ ἀποστάται· ὅτε ὅμως διέτριψεν ὀλίγον καιρὸν καὶ ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον

(α) Ἰούλ. Ἰακὼβ ἱστ. Θ. Τ. 6 σ. 474—485. Foreing quart. rev. 1830.

(β) Ἰούλ. Ἰακὼβ ἱστ. Θ. Τ. 6. σελ. 472.

(γ) Βιογράφ. βιογραφ. Τ. LXXXIX Rev-Ros.

ἀμφοτέρους δηλ, τοὺς Τούρκους καὶ Ἕλληνας, ἤλλαξεν ὁλοτελῶς. Εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρκουν τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ἔδειξε φιλελληνισμὸν ἐμπαθέστατον. Ἐμμέσως συνέδραμε τοὺς Ἕλληνας· καὶ ὅτε ἡ Ἀκρόπολις προέκειτο νὰ παραδοθῇ, οὗτος τρεῖς ἡμέρας διέμεινεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ῥεσχὶτ-Κιουταχῆ-πασᾶ, ὅπως ἀπολαύσῃ τὰς ἐντιμοτέρας δι' αὐτοὺς συνθήκας· καὶ ὅτε πάλιν παρεδόθη, διὰ νὰ προλάβῃ πᾶσαν ἀπιστίαν καὶ δολοφονίαν τῶν Τούρκων, ἔφιππος μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν του, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐξερχομένων Ἑλλήνων, ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὴν παραλίαν, τοὺς ἐπεβίβασεν εἰς γαλλικὰ πλοῖα, καὶ τοὺς ἐξαπέστειλεν εἰς Σαλαμῖνα (α).

Ἦτο τὰ νῦν καὶ ἀηδιασμένος καὶ παρωργισμένος διὰ τὸ ἀτελεύτητον τοῦτο μακελεῖον τοῦ Ἰβραήμη, καὶ διὰ τὴν ἐπιορκίαν του· ὅθεν καὶ καθ' ὅλα συνεταυτίσθη μετὰ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου διὰ νὰ δώσουν τὸ ῥάπισμα τοῦ μαθήματος.

Ὁ Κόμης τοῦ Χέϋδεν μόλις εἶχε φθάσει εἰς Μεσόγειον. Ὅ,τι ἐγνώριζε περὶ ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ἐγνώριζεν ἐξ ἀκοῆς καὶ ὄχι ἐκ τοῦ πλησίον· διότι οἱ φιλέλληνες Ῥῶσσοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦσαν ὀλίγιστοι, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν οὐδείς. Ὡς ὀρθόδοξος ἐμίσει μὲ τὸν αὐτὸν βαθμὸν ὡς καὶ οἱ Ἕλληνες τοὺς Τούρκους· ὡς διπλωμάτης ἐπεθύμει μᾶλλον παντὸς ἄλλου τὴν καταστροφὴν τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Ὁδηγοῦμεν τώρα τὸν ἀναγνώστην ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τῶν Τούρκων.

— Νὰ ἰδῇς ὅπου ἦλθον μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μᾶς προσβάλουν· εἶπεν ὁ Ταχὶρ πρὸς τὸν Αἰγύπτιον ναύαρχον, ὅτε ἤκουσεν ὅτι ὁ συμμαχικὸς στόλος ἐλιμενίσθη ἐκτὸς τῆς Σφακτηρίας.

— Πρέπει ἀμέσως νὰ στείλωμεν ταχυδρόμον πρὸς τὸν Ἰβραήμην διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ ἐδῶ. . . ἡ εὐθύνη εἶναι μεγίστη, ἐὰν ἡμεῖς πράξωμέν τι· οὗτοι ἐπιμένουν νὰ μᾶς διώξουν ἀπὸ τοὺς Ναυαρίνους, καὶ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ Κωνσταντινούπολιν, εἶπεν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς.

— Δύνανται νὰ ζητοῦν ὅ,τι θέλουν· πλὴν τίς τοὺς ἀκούει... ἀπεκρίθη ὁ Καπετανὰ-Βεης. Αὕτη θὰ ἦναι ἡ τελευταία καταισχύνη, ἐὰν ἄνευ διαταγῆς τοῦ Σουλτάνου ἀφήσωμεν μὲ τοιοῦτον ἕνα στόλον καὶ στρατὸν τὴν κατακεκτημένην Πελοπόννησον, καὶ τοῦτο, διότι τὸ διατάττουν οἱ φραγκογκιαούριδες. Κάλλιον τὰ καίω ὅλα, παρὰ νὰ καταντήσω εἰς τοῦτο.

— Ἐγὼ, Κύριοι, γνώμην ἄλλην ἀπὸ ταύτην δὲν δύναμαι νὰ ἐπιφέρω, εἶπεν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς. Μὰ τὸ κανδύλι τοῦ προφήτου ὅπου ἔγραψε τὸ Κοράνι, πρέπει νὰ τηλεγραφήσωμεν ἀμέσως πρὸς τὸν Ἰβραήμην διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ, καθ' ὅτι τὰ πράγματα εἶναι πολὺ τεθολωμένα. Ἐὰν οἱ γκιαούριδες

(α) Γόρδ. Τ. Β. σ. 401.

θουν ἅπαξ εἰς Ναυαρίνους, θὰ βοηθήσῃ ἡ σάλπιγξ τοῦ Γαβριήλ· ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ θραυσθοῦν κόκκαλα, θὰ ξεσχισθοῦν σάρκες, καὶ θὰ ἐκριζωθοῦν τρίχες, ὁ πόλεμος ἀρχίζει πλέον μὲ τὰς τρεῖς μεγάλας δυνάμεις τοῦ κόσμου. Τὸ κράτος τοῦ Ὀσμὰν θὰ εὑρεθῇ εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Ἀλ-χακὰτ (τῆς κρίσεως)· ὑποθέσατε μίαν στιγμὴν ὅτι νικώμεθα, μολονότι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, διότι ὁ στόλος μας εἶναι τριπλάσιος ἐκείνων καὶ ἔχομεν καὶ τὸ φρούριον πρὸς βοήθειάν μας ὡς καὶ τὰς κανονοστοιχίας τῆς Σφακτηρίας, ὑποθέσατε ὅμως, λέγω, ὅτι νικώμεθα, καὶ ὅτι μᾶς καίουν. Ἐντὸς τῶν Ναυαρίνων ἐδῶ εἶναι τὸ μεγαλήτερον μέρος, τί λέγω; ὅλος σχεδὸν ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου. Τότε ὅλαι αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους, ὅλη ἡ Πελοπόννησος καὶ Στερεὰ Ἑλλὰς, ὅλοι ἐν γένει οἱ χριστιανοὶ τῆς Τουρκίας, τοὺς ὁποίους ἑπτὰ ἤδη ἔτη μὲ τοσαύτας θυσίας μόλις καθησυχάσαμεν, ἀμέσως θὰ ἐπαναλάβουν τὰ ὅπλα. Μὲ ποῖα δὲ πλοῖα θὰ ἐπαναφέρωμεν τροφὰς διὰ τριάκοντα χιλιάδας στρατὸν, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ἐδῶ; πῶς θὰ τὸν βοηθήσωμεν;

— Καὶ ὁ προφήτης διατί εἶναι εἰς τοὺς οὐρανούς; διέκοψεν ὁ Ταχὶρ-πασᾶς τὸν ἔντρομον Βάρθακα.

— Ὁ προφήτης εἶναι διὰ νὰ φωτίζῃ τὸν νοῦν τῶν πιστῶν του, ὅπως μὴ κάμνουν ἀνοησίας· ὅταν οὗτος τοῖς δείξῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ δὲν τὴν ἀκολουθήσουν· ὅταν οὗτοι χάριν πείσματος καὶ μερικῶν συμφερόντων θυσιάζουν τὰ συμφέροντα ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ των καὶ τῆς θρησκείας των, βέβαια ὁ Προφήτης καὶ τὸ Κοράνι θὰ σώσῃ τὸν λαόν του, πλὴν σκληρότατα θὰ ρίψῃ εἰς τὸ Ἀλ-χοταμὰ (τὴν κόλασιν) καὶ εἰς τὰ αἰώνια βασανιστήρια τοὺς αἰτίους.

« Ἐπλάσαμεν τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἐκάμαμεν νὰ βλέπῃ καὶ ν' ἀκούῃ » δὲν λέγῃ τὸ Κοράνι; ὀρθωθεὶς ἔκραξεν ἐντόνως ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς.

— Λοιπὸν ἂν οἱ φραγκοκιαούριδες εἰσέλθουν καὶ ἀρχίσουν τὸν πόλεμον, ἐννοεῖς ἡ ἐξοχότης σου νὰ καθήσωμεν μὲ δεμένας χεῖρας; ἐπανέλαβε τεθορυβημένος ὁ Ταχίρ.

— Τοὐναντίον . . . ἐννοῶ νὰ προετοιμασθῶμεν καὶ λάβωμεν τὰ μέτρα μας, πλὴν ν' ἀποφύγωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν σύγκρουσιν. Καὶ ὅταν τὸ πρᾶγμα καθολικῶς προέλθῃ παρὰ τούτων, τότε, μὰ τοὺς ἵππους τοῦ πολέμου, οἵτινες διασχίζουν τὰς φάλαγγας τοῦ ἐχθροῦ καὶ διαπεροῦν εἰς τὸ ἄλλο μέρος μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Προφήτου, ἐμβαίνομεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν καπνόν . . . . ἐν τούτοις πρέπει νὰ τηλεγραφήσωμεν πρὸς τὸν Ἰβραήμην διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ. Ὅποιος ἀναδεχθῇ τὴν εὐθύνην θὰ λογαριασθῇ καὶ μὲ τὸν Σουλτὰν-Μαχμούτ.

— Φρονιμώτερα καὶ καλήτερα δὲν δύναται ἄλλος νὰ νουθετήσῃ ἀπὸ τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶν· οὕτω πρέπει νὰ πράξωμεν,

εἶπε καὶ ὁ Μουχαρέμ-βεης. Πρέπει νὰ προετοιμασθῶμεν, καὶ νὰ εἰδοποιήσωμεν τὸν Ἰβραήμην.

Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς κατέλυεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Καπετανά-βεη· ὅλην τὴν 19 τοῦ ὀκτωβρίου διῆλθε μελαγχολικὸς καὶ σύννους, βλέπων τὰς πολεμικὰς προετοιμασίας τῶν Τούρκων. Ἐγέμισαν τὰ πυροβόλα, ἐξέβαλον τὰ πώματά των καὶ τὰ περισκεπάσματά των, ἔῤῥιψαν τὰ τῆς περιστροφῆς τοῦ σώματος τῶν πλοίων σχοινία καὶ ἀγκύρας, καὶ ἀνεβίβασαν τὰς ἀναγκαίας σφαίρας καὶ πυρίτιδα εἰς τὸ κατάστρωμα. Ἐσκέπτετο τίνι τρόπῳ ἠδύνατο ν' ἀποβῇ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀποφύγῃ τὴν ἐπικίνδυνον ἐκείνην ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος διαμονήν. Ἐγνώριζε τὸ ἀπείθαρχον, τὴν ἀφηνίασιν καὶ τυφλὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων, καὶ ἔλεγε καθ' ἑαυτόν· « Ἐὰν εἷς τούτων μόνον πυροβολήσῃ ἅπαξ κατὰ τῶν Εὐρωπαίων, λαμβάνει χώραν ἡ ναυμαχία. » Ἐγνώριζεν ἀρκετὰ τὴν ἱστορίαν, καὶ ἐνθυμεῖτο καὶ τὸ Ἀβουκὶρ καὶ Τραφαλγάρ.

Τὴν ἐπαύριον, 28 ὀκτωβρίου, ὁ τουρκικὸς ςόλος ἔλαβε σχῆμα ἡμισελήνου ἢ μᾶλλον ἡμιελλείψεως, τῆς ὁποίας ἡ μὲν μία ἄκρα ἤγγιζε τὸ πρὸς τὸ Ζόγχιον ἀκρωτήριον τῆς Σφακτηρίας, ἡ δὲ ἄλλη τὸ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος στρατόπεδον τοῦ Ἰβραήμη ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ναυαρίνων (α). Συνίστατο δὲ ἐξ ἑκατὸν δεκαεννέα πλοίων τότε, δηλ. τριῶν δικρότων, δεκαὲξ φρεγάδων, εἰκοσιεπτὰ μεγάλων κορβετῶν, εἰκοσιεπτὰ βρικίων, τεσσαράκοντα κανονοφόρων φορτηγῶν, καὶ ἓξ πυρπόλων.

Ἡ μεγαλητέρα του δύναμις εὑρίσκετο εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος· τὰ δὲ μικρὰ πλοῖα παρεπλήρουν ὄπισθεν τ' ἀποστήματα τῶν μεγάλων. Τὰ πυρπόλα ἐτέθησαν εἰς τὸ ἓν ἄκρον τῆς Σφακτηρίας, πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, ὅπως συμφώνως κινήσουν πρὸς τὸν εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐλλείψεως ἐλλιμενισμένον ἐχθρόν.

Περὶ τὰς δέκα ὥρας τῆς πρωΐας ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς ἀνέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Μουχαρέμ-βεη, ςολάρχου τῶν Αἰγυπτίων. Μόλις ἀνέβη εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ ἤρχισε τὰς ὁμιλίας περὶ τῶν προετοιμασιῶν, καὶ εἰδοποιοῦν ὅτι μία ἀγγλικὴ λέμβος διαπεράσασα τὸ ςόμιον τοῦ λιμένος διευθύνετο εἰς τὸ πλοῖόν των.

— Εἶναι Ἄγγλοι, εἶπεν εἷς τῶν σκοπῶν τῆς ναυαρχίδος, καὶ φέρουν ἕνα ἀξιωματικόν.

Ὁ Μοχαρέμ-βεης ἔδωκεν ἀμέσως διαταγὴν νὰ δεχθοῦν μὲ τιμὴν τὸν ἐρχόμενον, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ πληρώματος νὰ καταβῇ κάτω, διὰ νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ ὀχλαγωγία τις.

Ἡ λέμβος ἐπλησίασε, καὶ ἐν αὐτῇ ἦτον ὁ συνταγματάρχης Κράδοκ, κομιστὴς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ἰβραὴμ-πασᾶν, ὑπογεγραμμένης καὶ ὑπὸ τῶν τριῶν ναυάρχων (β).

(α) Παγκόσμ. βιογρ. σελ. LXXXIX Rev-Ros.
(β) Ἐπιστ. Κοδριγκτ. foreing quart... Rev. σελ. 670, ἔτος 1830.

— Ἡ Αὐτοῦ ὑψηλοτης ὁ Κύριός μου δὲν εἶναι ἐδῶ, παρετήρησεν ὁ μέγας διερμηνεὺς Ἀρναοὺτ-πασᾶς. Ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν ἀνοίξωμεν.

— Ποῦ εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης.

— Ἀγνοῶ... Τοῦτο μόνον γνωρίζω, ὅτι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν περιμένεται.

Ὁ συνταγματάρχης Κράδοκ ἀπεχαιρέτισε μ' εὐγένειαν, καὶ λαβὼν πάλιν μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἐπιστολὴν ἐσφραγισμένην κατέβη εἰς τὴν λέμβον του καὶ ἀνεχώρησε.

— Τί περιέχει ἄρα ἡ ἐπιστολὴ αὕτη; ἠρώτησεν ὁ Μουχαρὲμ τὸν Ἀρναοὺτ-πασᾶν.

— Ποῖος γνωρίζει; πόσον ἐπεθύμουν νὰ ἔφθανεν ὁ Ἰβραήμης... Θὰ προσπαθήσω νὰ τὸν πείσω νὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ συνδιαλλαγῇ μετὰ τῶν Ἀγγλο-γάλλων, διότι προβλέπω ὅτι κάτι θ' ἀκολουθήσῃ.

Ἦτο περίπου μεσημβρία· εἶχεν ἔλθεῖ καὶ ὁ Καπετανά-βεης, οὗτινος τὸ δίκροτον ἤρχετο ἀμέσως μετὰ τοῦ Μουχαρέμ-βεη. Ἡ ὁμιλία περιεστρέφετο πάντοτε ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ συνταγματάρχου Κράδοκ.

Ἐκάθησαν εἰς τὸ γεῦμα καὶ ἔφθασαν εἰς τὰ ὀπωρικὰ, ὅτε διὰ μιᾶς διεδόθη ἡ φωνὴ εἰς ὅλην τὴν ναυαρχίδα ὅτι οἱ Ἄγγλοι εἰσήρχοντο εἰς τὸν κόλπον τῶν Ναυαρίνων.

— Ὁ κύβος ἐῤῥίφθη παρὰ τῆς τύχης, ἔκραξεν ὁ Καπετανάβεης, κτυπῶν τὸν μηρόν του... ἐγὼ τὸ ἔλεγον ὅτι οἱ Ἄγγλοι δὲν χωρατεύουν (α).

— Μήπως ἐγὼ δὲν τὸ ἔλεγον; ἔκραξεν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ὀρθούμενος καὶ δράττων ἓν τῶν τηλεσκοπίων.

Ἐξῆλθον δρομαίως εἰς τὸ κατάστρωμα.

Ἡ ναυαρχὶς Ἀσία πλησίστιος ἔσχιζε τὴν θάλασσαν καὶ ἤρχετο κατ' αὐτῶν, ταύτην ἠκολούθει ἡ Γένοβα καὶ Ἀλβιώνη. Ἦτον ἡ δευτέρα μετὰ μεσημβρίαν ἀκριβῶς, καὶ ἡ λέμβος τοῦ φρουρίου τῶν Ναυαρίνων ἤρχετο ὁμοίως ἐπὶ τῆς αἰγυπτιακῆς ναυαρχίδος τάχιστα.

— Οἱ Ἄγγλοι εἶναι ἕτοιμοι διὰ πόλεμον. Ἔχουν ἀναμμένους τοὺς πυροδότας καὶ παρατάττονται εἰς τὰ πέριξ τῶν πυροβόλων των, ἔκραξεν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, οὗτινος ἡ ὄψις ἤρχισε νὰ γίνεται δεινή.

Ἡ λέμβος ἀφίχθη, καὶ ὁ ἀξιωματικὸς αὐτῆς ἀνέφερεν, ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ φρουράρχου του διευθύνθη πρὸς τὸν ναύαρχον τὸν Ἄγγλον καὶ παρετήρησε πρὸς τοῦτον ὅτι δὲν ἔχει διαταγὴν παρὰ τοῦ Ἰβραήμη νὰ συγχωρήσῃ πρὸς οὐδὲν πλοῖον νὰ εἰσέλθῃ. Ἀλλ' ὁ Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων θυμοειδῶς ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἤρχετο νὰ λάβῃ διαταγὰς, ἀλλὰ νὰ δώσῃ

(α) Γόρδων Τ. Β, σελ. 410.

διαταγὰς, καὶ ὅτι, ἐὰν οἱ Τοῦρκοι τολμήσουν νὰ διευθύνουν μίαν μονον σφαῖραν κατ' αὐτῶν, θὰ καταςρέψη τὸν στόλον των (α).

— Βλέπω ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι τετελεσμένον... οἱ χαναναῖοι ἐξιφηφόρησαν κατὰ τοῦ Ἰσλάμ... ἄχ οἱ υἱοὶ τοῦ Βαλαάμ! Θὰ πολεμήσωμεν ἀπόψε... γρήγωρα ὁ κέλης μου, ὁ κέλης μου! ἔκραξεν ὁ Καπετανά-βεης, ὅςις καὶ κατέβη ταχέως εἰς τοῦτον, ὅπως ἀπέλθη, διότι τῷόντι ὁ Ἄγγλος ναύαρχος ἠγκυροβόλησε παραλλήλως καὶ εἰς μικρὰν μόνον ἀπόςασιν τοῦ δικρότου του.

— Εἴμεθα χαμένοι!... ἰδοὺ καὶ τ' ἄλλα πλοῖα εἰσέρχονται ..... ἰδοὺ καὶ τὰ γαλλικά.... οἱ Ῥῶσσοι ἀκολουθοῦν, τί, τί θὰ γείνωμεν!..., ἔκραζεν ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς τεθορυβημένος, στρέφων τὸ τηλεσκόπιον μηχανικῶς πανταχόθεν.

Ὁ Μουχαρέμ-βεης εἰσήρχετο τότε εἰς τὸ δωμάτιόν του διὰ νὰ λάβη τὸ ξίφος του.

— Μὴ φοβῆσθε, ἐξοχώτατε, εἶπε τουρκιςὶ μία γνωστὴ φωνή, ἔχομεν τοσαῦτα κανόνια καὶ θὰ φοβηθῶμεν τοὺς φράγκους;

Ἐγαλβανίσθη ὁ Βάρθακας μέσῳ τοῦ τρόμου του, ἡ φωνὴ αὕτη διεπέρασε τὴν καρδίαν του ὡς βέλος. Ἐςτράφη, καὶ εὑρέθη ἄντικρυ τοῦ Καρα-Σεϊδαλῆ τοῦ παλαιοῦ του ἱπποκόμου· ὡς κολοσσὸς οὗτος ἵστατο ὄπισθέν του, φέρων τὴν στολὴν τοῦ λοχίου τῶν τακτικῶν Ἀράβων.

— Πῶς εὑρέθης ἐδῶ, Καρα-Σεϊδαλῆ;

— Ἤμην αἰχμάλωτος εἰς Ὕδραν καὶ ἀντηλλάγην μέ τινας αἰχμαλώτους Ἕλληνας εἰς τὴν ναυαρχίδα ταύτην· καὶ ἐπειδὴ εἶμαι ἀμφίβιον, ὡς γνωρίζετε, ἔμεινον πλέον ἐδῶ.

Ἐν τῷ ἅμα ἐνθυμήθη τὸν καταχθόνιον Ἀλβανὸν τῶν Ψαρρῶν, ἐνθυμήθη τῶν Ἰωαννίνων τὸν προδότην του ἱπποκόμον, ἐνθυμήθη τὸ δηλητηριασμένον κιβώτιον καὶ τὸν Λάμπρον, ὅςις ἕνεκα τούτου δὲν ἦλθεν εἰς Μεσολόγγιον, ἀλλ' ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Λιβύων, καὶ ὅμως κατὰ τὰς φοβερὰς ἐκείνας στιγμὰς τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ ὁλοκλήρου τοῦ πληρώματος δὲν ἠδύνατο τίποτε νὰ πράξῃ· τοὐναντίον ἔπρεπε νὰ τὸν πολιτευθῇ, νὰ τὸν κολακεύσῃ, διὰ νὰ τὸν ἔχῃ βοηθὸν ἐν καιρῷ ἀνάγκης.

—Εἶσαι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ναυτικὸν βίον;.....ἰδοὺ ἐλιμενίσθη καὶ ὁ Γάλλος ναύαρχος· ἰδοὺ ἔρχονται καὶ οἱ Ῥῶσσοι.

— Θὰ πολεμήσωμεν, θὰ πολεμήσωμεν, ἐξοχώτατε. Κάμνετε καλὰ νὰ καταβῆτε κάτω εἰς τὸ βάθος τοῦ σκάφους. Ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ τὰ Ψαρρὰ ὅτι δὲν εἶσθε θαλασσινός.

—Εἴθε, καϋμένε Καρα-Σεϊδαλῆ μου, νὰ ἠδυνάμην ν' ἀποβῶ εἰς τὴν ξηράν! Ποτὲ δὲν θὰ συγχωρηθῶ δι' αὐτό μου τὸ μέγα ἁμάρτημα. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἀντὶ νὰ μείνω εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς ξηρᾶς, ἦλθα ἐδῶ.....

(α) Γουλ. Ἰακώβ. θαλ. ἱστορ. Τ. Β'., σελὶς 174—185

Ὁ Μουχαρέμ-βεης ἐξήρχετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκ τοῦ θαλάμου του.

— Σᾶς παρακαλῶ, ἐξοχώτατε, νὰ λάβητε τὴν διεύθυνσιν τῶν κανονοστοιχιῶν ὅλης τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς. Ἐγὼ δὲ θὰ διευθύνω τὰς λοιπάς. Ἕκαστος πρέπει νὰ κάμῃ τὸ χρέος του σήμερον. Γνωρίζω ἀρκούντως τὴν ἱκανότητά σας ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Κλείσοβας, καὶ τὴν ἀνδρίαν σας ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πυρπόλου τοῦ Κανάρη. Καλήτερον συμβοηθὸν δὲν ἠδυνάμην ν' ἀπολαύσω.

—Εἰς τα..τὰς διατα..ταγάς σας, ἐψέλλισεν οὗτος τεθορυβημένος.

Ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς ἐθεώρησε τὸν Αἰγύπτιον ναύαρχον, ἐθεώρησε καὶ τὸν Βάρθακα, καὶ δὲν ἠδύνατο ἔτι νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἀληθῶς ἀνέθετεν ὁ Μουχαρέμ-βεης τὰ χρέη τοῦ ὑποναυάρχου πρὸς τοῦτον.

Ἐντὸς ἡμισείας ὥρας οἱ τρεῖς συμμαχικοὶ στόλοι ἐλιμενίσθησαν ὡς ἀκολούθως·

Ἡ ἀγγλικὴ ναυαρχὶς ἐλιμενίσθη παραλλήλως μεταξὺ Μουχαρέμ-βεη καὶ Καπετανά-βεη. Ἡ Γένοβα καὶ Ἀλβιώνη πλησίον ἑνὸς ἄλλου δικρότου καὶ μιᾶς διστίχου φρεγάδος (α).

Τὰ τέσσαρα πλοῖα δεξιὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου ἀφέθησαν εἰς τοὺς Γάλλους, καὶ τὰ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ναυαρίνων εἰς τοὺς Ῥώσσους (β).

Ἡ γαλλικὴ ναυαρχὶς ἐλιμενίσθη εἰς πιστολίου ἀπόστασιν τῆς Ἐζανιέ, μεγάλης αἰγυπτιακῆς φρεγάδος, ἑξηκοντατεσσάρων κανονίων, πλοιαρχουμένης ὑπὸ τοῦ Χασάν-βεη (γ).

Ἡ γαλλικὴ φρεγὰς Ἀρμὶς ἔμεινε κατὰ μῆκος τῆς ἐξωτερικῆς φρεγάδος τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος εἰς περίπου ἀπόστασιν μιλίου καὶ ἑνὸς τρίτου πλάτους, ὑπερασπιζομένης καὶ ὑπὸ δύο κανονοςοιχιῶν ἐπὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας ὑψωμένων. Ἡ Κάμπρια, τὸ Γλάσκο καὶ ἡ Τάλβοτ ἠκολούθουν ταύτην.

Ἡ Δάρμουθ, τὸ Μουσκίτο, τὸ Ῥόδον, τὸ Βρίσκ, καὶ ἡ Φιλομήλα ἐφύλαττον τὰ ἓξ πυρπόλα τῶν Μουσουλμάνων (δ).

Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς εἶχε μεταβῇ εἰς τὴν πρύμνην τῆς αἰγυπτιακῆς ναυαρχίδος μὲ τὸ τηλεσκόπιόν του· ἐκεῖ ἦτο καὶ ὁ σταθμὸς τοῦ Καρα-Σεϊδαλῆ.

— Ἡ ναυαρχὶς ἡ Ἀγγλικὴ ἐλιμενίσθη ἀκριβῶς μεταξὺ τοῦ πλοίου μας καὶ ἐκείνου τοῦ Καπετανά-βεη, εἶπε μετ' ὀλίγον. Οἱ Ἄγγλοι λιμενίζονται μεθ' ἡσυχίας, τὸ δὲ πλήρωμά των διαλύεται. Δὲν σκοπεύουν διὰ πόλεμον, τὰ πράγματα φαίνονται εἰρηνικώτερα.

(α) Annual Regist. 1827, σελ. 315, 320. Ἔκθεσις τοῦ Σὶρ Ἐδ. Κόδρ. Ann. Reg. σ. 410, 1827.

(β) Γουλ. Ἰακ. Θ. ἱστ. Τ. 6ος. σελ. 315—320.

(γ) Γεν. Βιογρ. Τ. LXXXIX. Bev-Ros σελ. 149.

(δ) Annual Regist 1827.

—Ἀκούσατε, ἐξοχώτατε, τί εἶπεν ὁ Κόδριγκτων, ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα; ὅτι μία μόνη τουφεκιὰ ἐὰν πέσῃ ἀπὸ μέρους μας κατ' αὐτῶν θὰ μᾶς καύσῃ. Τώρα πιςεύετε ὅτι τόσοι ντελὶ Τοῦρκοι εἰς τόσα πλοῖα θὰ ὑποφέρουν τοὺς ἀγερώχους τούτους λόγους ἑνὸς γκιαούρη, καὶ δὲν θὰ ῥίψουν εἴκοσι ἀντὶ μιᾶς;

— Ἐλπίζω εἰς τὸν Προφήτην, ὄχι· ἐὰν Καρα-Σεϊδαλῆ μου, ἀρχίσωμεν τὸν πόλεμον μὲ τοὺς τρεῖς ἐκείνους διαβόλους, ὡς τὰ φοβερὰ ὄρνεα τοῦ Ἀζρὰμ θὰ πέσουν ἐπάνω μας. Ἐν τούτοις σήμερον ἂς μὴ συμβῇ, καὶ αὔριον ὅ,τι θέλει ἂς γείνῃ. Ἐγὼ ἀμέσως τὸ ἑσπέρας θὰ φύγω διὰ Πύργον, ὅπου εὑρίσκετε ὁ Ἰβραήμης, διὰ νὰ τὸν φέρω ἐδῶ νὰ τὰ συμβιβάσῃ. Τί νὰ σὲ εἴπω... εἰς τὴν ξηρὰν δὲν εἶμαι τόσον δειλός· πλὴν μέσα εἰς πάλλας καὶ κύματα.... Σὺ γνωρίζεις ὅτι δὲν ἠξεύρω καὶ νὰ κολυμβῶ.

— Ἐγὼ εἶμ' ἐδῶ δι' ὑμᾶς, ἐξοχώτατε, εἶπεν ὁ Γκέγκας μὲ καταχθόνιον μειδίαμα.

— Σ' εὐχαριστῶ, πιστέ μου Καρα-Σεϊδαλῆ.

Ὁ Ἀλβανὸς ἔστρηψε τὸν μύστακα καὶ ἐθεώρησε πλαγίως τὸν Βάρθακα. Ἐγίγνωσκε τὴν βιογραφίαν του, καὶ ἦτο πολὺ βέβαιος, ὅτι, ἐὰν τὰ πράγματα ἡσύχαζον, ὁ πεφοβισμένος ἐκεῖνος πίθηξ ἤθελε στραφῇ ὡς μανιώδης λέων κατὰ τούτου.

Τῳόντι, ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ὅτε ἤδη τὰ πράγματα ἐφαίνοντο πραΰτερα, ἐν τῷ ἅμα ἐνθυμήθη ὅτι οὗτος ἦτον ὁ μόνος ἐπιζῶν ἐκ τῶν εἰδότων τὰ συμβάντα αὐτοῦ. Ἡ ἐκδίκησίς του ἤρχισε νὰ ἐγείρεται εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ καταφρονητικοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον τὸν μετεχειρίσθη εἰς Ψαῤῥᾶ, καὶ τὸν ἐσφενδόνισεν ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Ἤρχισε νὰ γίνεται λακωνικώτερος καὶ βαρύτερος πρὸς τὸν Καρα-Σεϊδαλῆν.

Ἔστρεψεν αὖθις τὸ τηλεσκόπιόν του ἐπὶ τῆς Ἀσίας καὶ εἶδεν ὅτι οἱ μουσικοὶ αὐτῆς συνηθροίζοντο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος διὰ νὰ ἠχήσουν (α).

—Δὲν εἶναι τίποτε, ἔκραξε πρὸς τὸν Μουχαρέμ-βεην· οἱ ἄνθρωποι δὲν ἦλθον μὲ κακὸν σκοπόν.

—Ὄχι· τὸ παρατηρῶ καὶ ἐγώ, ἀπεκρίθη οὗτος· ἦσαν προετοιμασμένοι μόνον ὡς καὶ ἡμεῖς διὰ τὰ ἐνδεχόμενα. Ἤδη παύουν ὅλας τὰς πολεμικὰς προετοιμασίας καὶ σβέννουν καὶ τοὺς πυροδότας.

Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ἀφίνων τὴν πρύμνην καὶ ἐπιστρέφων εἰς τὴν θέσιν του, εἶπε χαμηλοφόνως πρὸς τὸν Καρα-Σεϊδαλῆν·

— Ἐνθυμεῖσαι ὅσα μοὶ ἔκαμες καὶ τὰς προδοσίας σου; ὁ Προφήτης τέλος σ' ἔῤῥιψεν εἰς τὰς χεῖράς μου.

— Ἀκόμη! εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Ἀλβανός, ὅστις δὲν ἐπρόφερε λέξιν πρὸς τοῦτον.

(α) Saunders Βιογραφ. Κοδρ. σελ. 161.

Δὲν εἶχεν ἔτι φθάσει πρὸς τὸν Μουχαρέμ-βεην καὶ ἀκούονται τουφεκισμοί, καὶ μετ' ὀλίγα λεπτὰ πρῶτος, δεύτερος, τρίτος τηλεβολισμός. Ἡ δὲ ναυμαχία ἤρξατο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Διάφοροι λέμβοι τῆς φρεγάδος Δάρμουθ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπολοχαγοῦ Σμὶθ ἐςάλησαν νὰ εἰδοποιήσουν τὰ τουρκικὰ πυρπόλα διὰ ν' ἀπομακρυνθοῦν ὀλίγον τῶν συμμαχικῶν πλοίων (α).

Οἱ Τοῦρκοι, εἴτε διότι ἐξέλαβον ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἤρχοντο νὰ τοὺς καύσουν ἢ λάβουν κατοχὴν ἐπὶ τῶν πυρπόλων των, εἴτε διότι πρὸ δύο ἡμερῶν ἦσαν ἠρεθισμένοι καὶ ἕτοιμοι δι' ἐχθροπραξίας, ἐπυροβόλησαν ἐπὶ μιᾶς τῶν λέμβων, καὶ ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν ταύτης, τὸν ἀξιωματικὸν G. W. H. *Φιτζρόη (β), ὡς καί τινας ναύτας της.*

Ἡ Δάρμουθ καὶ ἡ Σειρὴν ἤρχισαν πάραυτα τὸν ἀκροβολισμὸν διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὰς λέμβους.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι δὲν εὐχαριστήθησαν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἤρχισαν καὶ τοὺς κανονοβολισμούς.

Ὁ ναύαρχος ὁ Γάλλος ἔκραξε τότε διὰ τῆς θαλασσίου σάλπιγγος πρὸς τὸν Χασάν-βεην τῆς Ἐζανιέ, ὅτι, ἐὰν δὲν πυροβολήσῃ κατ' αὐτοῦ, οὔτε οὗτος θὰ πυροβολήσῃ κατ' ἐκείνου (γ). Πλὴν μόλις εἶχε τελειώσει, καὶ πίπτουν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς Σειρῆνος δύο σφαῖραι ἐκ τῆς φρεγάδος ταύτης, αἵτινες ἐφόνευσαν καὶ ἐπλήγωσαν δύο ναύτας (δ).

Ἤδη αἱ σφαῖραι ἤρχιζον νὰ διασχίζουν πανταχόθεν τὸν ὁρίζοντα τῶν Ναυαρίνων· ὁ καπνὸς νὰ περιτυλίσσῃ καὶ θάπτῃ εἰς τὰ πυκνά του νέφη τὰ πλοῖα καὶ τὴν περιφέρειαν τοῦ κόλπου, καὶ μόνον αἱ στιγμιαῖαι ἀστραπαὶ τῶν πυροβολισμῶν καὶ ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν ἕκαστος κατεῖχεν, ὡδήγουν τίς ἦτον ὁ ἐχθρὸς, καὶ τίς ὁ φίλος.

Ἡ ναυαρχὶς τοῦ Μουχαρέμ-βεη δὲν εἶχεν ἔτι ἀρχίσει τὸν κανονοβολισμόν. Τὸ πλήρωμά της εὑρίσκετο εἰς τὴν μεγαλητέραν ἀταξίαν, πολλοὶ ἐλειποτάκτουν καὶ ἔπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως κολυμβῶντες ἀποβῶσιν εἰς τὴν ξηράν.

Ὁ ἴδιος Μουχαρέμ-βεης καὶ Βάρθακας ἔτρεμον, καὶ μὲ τὸ παράδειγμά των ἀπεκαρδίωσαν καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους.

— Πρέπει νὰ στείλωμεν μίαν λέμβον νὰ παρακαλέσωμεν τὸν Ἄγγλον ναύαρχον νὰ μὴ μᾶς πυροβολήσῃ καὶ δὲν τὸν πυροβολοῦμεν, εἶπεν ὁ Μουχαρέμ-βεης.

— Ναί!... ναί! νὰ.. νὰ στείλωμεν, ἐτονθόρισε καὶ ὁ Βάρθακας, ὅστις ἀληθῶς μόλις ἵστατο εἰς τοὺς πόδας του.

(α) Γουλ. Ἰακώβ. Ν. ἱστ. Β. Τ. 6ος σελ. 315—320.
(β) Ἔκθεσις Κοδριγκ. Annual Reg. 127 p. 410.
(γ) Παγκ. Βιογρ. Τ. LXXXIX, σελ. 149—153
(δ) Annual Regist. 1827, Παγκ. Βιογ. Τ LXXXIX, σ. 149—153.

Μία λέμβος μετὰ τῶν γενναιοτέρων τῆς ναυαρχίδος διευθύνθη εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ τὸν εἰρημένον σκοπόν (α).

— *Τί καθήμεθα, ἐξοχώτατε, μὲ δεμένας χεῖρας; ἐδῶ καίονται καὶ φονεύονται χιλιάδες, καὶ ἡμεῖς διατὶ νὰ ἔχωμεν ἀντικρύ μας τὸν Ἄγγλον ναύαρχον καὶ νὰ τὸν βλέπωμεν;*

— *Πε.π.. ρί.. με.. μενε, Κα.. καρα-Σεϊδαλῆ μου, φί..φι.. λέ μου Κα.. καρα-Σε.. σεϊδαλῆ μου... τώ.. τωρα θὰ.. θ' ἀρχίσωμεν... λά.. λαβε τοῦ.. το τ' ὥρο.. ρολόγι... καὶ καὶ ςάσου ἐ.. δῶ πλη.. σίον μου... ἂν μὲ σώ.. σώσῃς... σὲ κά.. κάνω πλοί.. πλοίαρχον... μι.. ἂς φρε.. γα.. γάδος.*

Ὁ ἁρπαλέος Ἀλβανὸς τὸ ἔλαβε καὶ τὸ ἔθεσεν εἰς τὸν θύλακά του ἄνευ ἀποκρίσεως. Ὁ κρότος, ἡ ταραχὴ, ἡ βοὴ, ὁ καπνὸς, ὁ συριγμὸς τῶν σφαιρῶν, αἱ φωναὶ τῆς ἀγωνίας τῶν ἀποθνησκόντων καὶ πληγωμένων, τῶν λειποτακτούντων ἦσαν τοιαῦται, ὥστε οὔτε κἂν ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν νὰ ἴδῃ τὸν Βάρθακαν.

Εἷς κέλης τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου, διοικούμενος παρὰ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Δίλκ, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτον ὁμοίως ὁ ναύκληρος τῆς Ἀσίας Πέτρος Μιχαὴλ, ἔφερε τὴν ἀπάντησιν.

Ὁ σκοπός του, ἔλεγεν, ἦτο ν' ἀποφύγῃ τὴν αἱματοχυσίαν· καὶ ὅτι ἂν δὲν ἐπυροβόλει κατ' αὐτοῦ ὁ Μουχαρέμ-βεης, οὔτε οὗτος ἤθελε πυροβολήσει.

Ὁ κέλης οὗτος ἦτο σχεδὸν ὑπὸ τὴν ναυαρχίδα τὴν Αἰγυπτιακὴν ὅτε....

— *Γκιαούριδες, Γκιαοὺρ φράγκοι, ἔκραξεν ὁ Ἀλβανὸς, σκοπεύσας τὸ τουφέκιόν του ἐντὸς τούτου.*

— *Στάσου! στάσου, Καρα-Σεϊδαλῆ! ἔκραξεν ὁ Βάρθακας, καὶ προσεπάθησε νὰ κρατήσῃ τὸν βραχίονά του. Πλὴν ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς τὸν ὤθησε, καὶ συγχρόνως ἐπυροβόλησε καὶ ἐφόνευσε τὸν ναύκληρον Πέτρον Μιχαὴλ* (β).

— *Ὀπίσω! ὀπίσω! ἔκραξεν ὁ ὑπολοχαγὸς Δίλκ· ὁ κέλης ἀπεμακρύνθη μὲ οὐχὶ μικρὸν κίνδυνον τῶν κωπηλατῶν του.*

Αἱ σφαῖραι ἔπιπτον ἤδη ὡς βροχὴ ἐπὶ τοῦ καταςρώματος τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μουχαρέμ-βεη, ἥτις ἀτάκτως καὶ ἀςόχως ἤρχισε νὰ πυροβολῇ. Ἡ δὲ Ἀσία ἤνοιξε κατ' αὐτῆς τότε τοὺς κεραυνούς της.

— *Ἄχ, εὐλογημένε, Καρα-Σεϊδαλῆ!... τί ἔκαμες!*

— *Σιωπή!... ἐδῶ... ἐδῶ... μὴ φεύγετε, παιδιά... ἐντροπή... ἔκραξεν ὁ Ἀλβανὸς πρὸς τοὺς πανταχόθεν δραπετεύοντας Ἄραβας.*

Ἦτο φαινόμενον ὑψηλὸν καὶ φρικῶδες. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κόλπου ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ πτωμάτων, νεκρῶν καὶ νηχομένων, ξύλων καπνιζόντων, φλογῶν, ὡς ἐὰν κρατῆρες ἐξῆλθον

(α) Ἐκθ. Κοδριγκ. Annual Reg. 1827, σελ. 410.
(β) Ἐκθ. Κοδριγκ. Annual reg. 1827, σελ. 410.

διὰ μιᾶς ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς θαλάσσης. Αἱ σφαῖραι ἐφίπταντο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης πανταχόθεν, ἔπειτα ἀνεπήδων δὶς ἢ τρὶς, καὶ ἐπέπιπτον ἐν τῷ μέσῳ τῶν πλοίων, ἢ τῶν λέμβων τῶν σωζομένων ἢ δραπετευουσῶν καὶ ἀνέτρεπον ταύτας. Τὰ πέριξ ὄρη ἀντεβόων καὶ ἐσείοντο ὑπὸ τῆς ἠχοῦς τῶν τοσούτων τηλεβολισμῶν, καὶ τῶν οἰμωγῶν τῶν τόσων πληγωμένων· ὁ καπνὸς καθίστατο βαθμηδὸν πυκνότερος· ὡμοίαζε τὴν πυκνὴν ἐκείνην ὀμίχλην, ἥτις καλύπτει ἀπὸ τῆς θέας μας καὶ τὰ πλησιέστερα ἀντικείμενα. Ἦτο τοσοῦτον πυκνὸς, ὥστε ἡ Ἀσία ἐκ διαλειμμάτων ἠναγκάζετο νὰ διακόπτῃ τὸν πυροβολισμόν της, ἵνα οὗτος διασκεδασθῇ (α). Καὶ ὅμως τοῦτον διέσχιζον αἱ ἀνασφενδονιζόμεναι καυστικαὶ ὕλαι, ὅμοιαι μὲ ἀτμοσφαιρικὰς βολίδας, πυροειδῆ μετέωρα, ἢ οὐρανίους λαμπυρίδας.

Ὁ ἥλιος τοῦ ὀκτωβρίου δὲν εἰσέδυεν ἐντὸς τούτου, δὲν ἔβλεπε τὴν μεγάλην τῶν Μουσουλμάνων θραῦσιν, ἥτις ὡς διὰ θείας προνοίας ἐξιλέου τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὸ αἷμα τῆς Πελοποννήσου. Αἱ σκιαὶ τοῦ Τσαμαδοῦ, τοῦ Κόμητος Σάντα Ῥόζα καὶ τῶν τοσούτων Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους εἴδομεν εἰς τὰ ἄντρα τῆς Σφακτηρίας πρὸ δύο ἐτῶν τοσοῦτον ἀνιλεῶς νὰ σφαγοῦν, ἐσκίρτων ἤδη εἰς τοὺς ἀνωνύμους τάφους των.

Μετ' ὀλίγα λεπτὰ τὸ σκάφος τῆς αἰγυπτιακῆς ναυαρχίδος ἦτο διαπεπερασμένον ὑπὸ διακοσίων σφαιρῶν· τὰ σχοινία τῆς περιστροφῆς καὶ οἱ κάλοι αὐτῆς ἀπεκόπησαν καὶ ἤρχισε νὰ κυμαίνηται. Τότε τὸ πλήρωμα ἔπιπτεν εἰς τὰς λέμβους ἢ εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθῇ. Καὶ αὐτὸς ὁ Μουχαρέμ-βεης, ὅςτις εἶχε πληγωθῆ πρὸ πολλοῦ βαρέως, τοὺς ἐγκατέλιπε καὶ ἔφυγεν. Ἡ ἀναρχία ἐβασίλευε πανταχοῦ· ἐπυροβόλουν ἐκ διαλειμμάτων δὶς ἢ τρὶς μόνον, καὶ ὡμοίαζε τὸν θνήσκοντα τὴν τελευταίαν πνοήν.

Ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, ὅταν εἶδε τὸν καπνὸν ἐκεῖνον, ὅταν ἤκουσεν ὅτι ὁ Μουχαρέμ-βεης ἐφονεύθη, διότι εἶχε διαδοθῆ ἡ φωνὴ ὅτι ἐφονεύθη καὶ ὄχι ἐπληγώθη, ἀφῆκε τὴν θέσιν του καὶ ἐδραπέτευσεν. Ἠθέλησε πρῶτον νὰ καταβῇ εἰς τὸ βάθος τοῦ σκάφους, ἐννοήσας ὅμως ἐν ἀκαρεῖ τὸν κίνδυνον, ἔδραμε νὰ καταβῇ εἰς τὰς λέμβους, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι.

— Στάσου, στάσου, τῷ εἶπεν ὁ Ἀλβανὸς, δράξας αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὤμου.

— Λυπήσου με, Καρα-Σεϊδαλῆ!!... σῶσόν με, καὶ νὰ μὲ ἴδῃς πόσον μεγαλόδωρος εἶμαι! . .

— Ὅλαι αὗται αἱ λέμβοι θ' ἀνατραποῦν· κάλλιον κολυμβῶντες νὰ ἐξέλθωμεν εἰς τὴν ξηρὰν, εἶπεν ὁ ἄγριος Καρα-Σεϊδαλῆς.

— Στήριξέ με, Καρα-Σεϊδαλῆ!! φίλτατέ μοι, πολυαγάπητέ

(α) Γούλ. Ἰκλῶβ θαλ. Ἱστ. Τ. 6 σ. 216—320.

μοι Καρα-Σεϊδαλῆ! ὢχ ὁ καϋμένος! πάγω πλέον ὕψιστε Θεέ! συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας μου! οὐφ... τατατατά... ἔλεγε, καὶ οἱ ὀδόντες του ἐκρούοντο μὲ ἠχῶ.

— Μὴ κάμνῃς οὕτως... ἐὰν ὁ θάνατος σ' εὕρῃ, θὰ σ' εὕρῃ. σιωπή... μ' ἔκαμες καὶ μὲ νὰ δειλιάσω.

Αἱ ἐκρήξεις τώρα τῶν σκαφῶν τοῦ μουσουλμανικοῦ στόλου ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ ἐπολλαπλασίαζον τὴν βοὴν καὶ τὸν κρότον. Πολλοὶ πλοίαρχοι, νομίζοντες ὅτι οἱ Ἀγγλο-γάλλοι ἂν δὲν καύσουν θὰ λαφυραγωγήσουν τὰ πλοῖά των, ἔθετον εἰς αὐτὰ τὸ πῦρ μόνοι καὶ τὰ κατέλειπον (α).

Αἱ φλόγες ἤρχιζον τέλος νὰ σχίζουν τὸν πυκνὸν καπνὸν, καὶ νὰ ἐξαπλοῦν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τὰς ἐρυθρὰς σινδόνας των.

Ἡ ναυαρχὶς ἡ γαλλικὴ ἀφοῦ ἐθέρισε μετ' ἀδιαγράπτου ταχύτητος καὶ δραστηριότητος τὴν πλουσίαν Ἐζαμιὲ καὶ ὡς ξυλόπλεκτον ἀφῆκε τὸ κάτω σκάφος της μόνον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, ὅπερ ἔκαμε τὸν Σὶρ Ἐδουάρδον Κοδριγκτῶνα τὴν ἐπαύριον νὰ γράψῃ πρὸς τὸν ἱππότην Δὲ Ῥιγνὺ ὅτι « οὐδεὶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ τὸν ὑπερβῇ » (β), ἥναψε καὶ αὐτὴ ὑπὸ τοῦ ὄμβρου τῶν καυστικῶν ὑλῶν, μὲ τὰς ὁποίας εἰς τὴν ἔκρηξίν της τὴν κατέλουσεν ἡ αἰγυπτιακὴ φρεγάς. Λέγεται δὲ ὅτι εἷς Γάλλος ναύτης κολυμβῶν ἔφερε σχοινίον εἰς τὴν Δάρμουθ, ἥτις καὶ τὴν ἐξείλκυσεν ἐκ τῆς καρδίας τοῦ πυρός.

Ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς ἵστατο ἐν τῷ μέσῳ τῶν γενικῶν θανάτων ἀγνοῶν τί νὰ πράξῃ. Ἐθεώρει πέριξ αὐτοῦ, καὶ ἔβλεπεν ὅτι οἱ πίπτοντες σωρηδὸν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰς λέμβους ἐπνίγοντο καὶ ἐφονεύοντο ἕνεκα τῆς συγχύσεως καὶ συμπλοκῆς περισσότερον, ἢ οἱ διαμένοντες ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Τὸ σκάφος τῆς ναυαρχίδος ἐκυμαίνετο καὶ ἐπλησίαζεν εἰς τὴν ξηράν. Ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸν ἐξώστην (κώφαν) τοῦ μεγάλου ἱστοῦ καὶ παρετήρησεν ὅτι, ἐπειδὴ αἱ σφαῖραι τῶν Εὐρωπαίων ἤρχοντο ὁριζοντίως ἐπὶ τοῦ σκάφους, ἐκείνη ἡ θέσις ἦτον ἀσφαλεστέρα· κατέφευγον ἐκεῖ ὁμοίως καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ναυτῶν.

Οἱ θρῆνοι, αἱ παρακλήσεις καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ, ὅςις ἐκρεμάσθη εἰς τὸν λαιμόν του, τὸν ἔκαμαν νὰ φροντίζῃ καὶ περὶ τούτου· εἰς τοὺς μεγάλους κινδύνους τὰ παλαιὰ πάθη λησμονοῦνται. Τὸν περιετύλιξε λοιπὸν ὑπὸ τὴν μάλην τοῦ δεξιοῦ βραχίονός του καὶ μὲ τὴν ἄλλην δράξας τὸ σχοινίον τῆς πλαγίας κλίμακος ὡς πίθηκα εἴς τινας στιγμὰς τὸν ἔφερεν ἐκεῖ.

Πραγματικῶς σφαῖραι ἐκεῖθεν σπανίως διήρχοντο. Οἱ σύμ-

(α) Γουλ. Ἰακὼβ θαλ. ἱστ. Τ. 6 σ. 315—320·

(β) Παγκόσμ. Βιογρ. Τ. LXXXIX σ. 149· Ἐπιστ. Κοδρ. Ἐδου. Πέλλαμ Βρεττων, Τ. Β. σ. 520·

μαχοι δὲν ἐπυροβόλουν κατὰ τῶν εἰς τοὺς ἱστοὺς προσφευγόντων ναυτῶν, τοὐναντίον διὰ τῶν λέμβων των πανταχοῦ ἔσωζον τούτους· ὁ μόνος αὐτῶν σκοπὸς ἦτο νὰ καταστρέψουν τὰ πλοῖά των.

— Τί κακὸν εἶναι τοῦτο! ἀπὸ μικρὸν παιδὶ εἶμαι εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ ποτὲ δὲν εἶδον τοιοῦτον πρᾶγμα· ἐκωφάθην, ἐτυφλώθην, ἔλεγεν ὁ Ἀλβανὸς, τρίβων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτά του. Ἐκράτει δὲ ἰσχυρῶς σχοινίον τι τοῦ κλονιζομένου καὶ τρίζοντος ἱστοῦ.

— Θεέ μου, σῶσόν με! ἥμαρτον, Θεέ μου! φι.. φι.. φι.. φι.. ἂν σωθῶ, Καρα-Σεϊδαλῆ, ὅλον μου τὸν πλοῦτον θὰ σοῦ τὸν παραιτήσω, θὰ σοῦ τὸν χαρίσω καὶ θὰ ζήσω ἀσκητὴς εἰς μίαν ἔρημον. Ἐστάθην πολὺ ἁμαρτωλὸς εἰς τὴν ζωήν μου, ἔλεγεν ὁ Βάρθακας, κρατῶν σπασμωδικῶς διὰ τῶν δύο του χειρῶν καὶ οὗτος σχοινίον. Ἡ κεφαλή του τὰς ὀλίγας ταύτας ὥρας κατέστη λευκὴ ὡς ὁ βάμβαξ.

— Τίς θὰ ζήσῃ... οὐδεὶς ἡμῶν δὲν θὰ ζήσῃ· ἰδοὺ τὸ σκάφος κάτω ἥναψεν.

— Ὀχ. χο. χο. χο. χο... ὁ καϋμένος!...

— Γ ι α γ κ ὶ ν β ὰ ρ (πυρκαϊά), ἤρχισαν νὰ κράζουν οἱ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ναῦται ὡς καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἱστῶν, σχοινίων καὶ ἐπωτίδων.

— Τί θὰ κά... καμωμεν Κα.. καρα Σεϊδαλῆ.. μου;

Δὲν εἶχε τελειώσει τὸν λόγον τοῦτον ὁ Ἀρναοὺτ-πασᾶς, καὶ ὁ ἕτερος τῶν ἱστῶν ὁ τῆς πρώρας κατέπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ μεγίστου δούπου, κατακρημνίσας καὶ ὅλην τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῆς ναυαρχίδος. Κατέπεσε δὲ ὑπὸ πολλῶν σφαιρῶν διὰ μιᾶς προσβληθείς.

— Τετέλεσται! Ἀμάν! ἰδοὺ... τώρα θὰ κρημνισθῶμεν καὶ ἡμεῖς, Καρα-Σεϊδαλῆ! προσέθεσε, δράξας τὸ ἱμάτιόν του.

— Δὲν ὑπάρχει τῳόντι σωτηρία... ἄλλο δὲν μένει, εἰμὴ νὰ πηδήσωμεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐτονθόρισεν ὁ Γκέγκας, ῥίπτων ὡς ἀστραπὴ τὸ ἐπανωφόριον, τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, τὴν ἀναξηρίδα καὶ τὰ ὅπλα του.

— Ἀπὸ τόσου ὕψους! τα.. τα.. τα.. τα....

Ἤρξατο μὲ τρέμοντας ὀδόντας ὁ Βάρθακας νὰ ἐκδύηται.

Οἱ ἐπὶ τῶν ἱστῶν Ἄραβες ὅσον ἐθεώρουν τὴν πρόοδον τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἐνόουν ὅτι εἰς τὴν ἐκπύρωσιν τῆς πυριταποθήκης ὁλόκληρος ἡ ναυαρχὶς ἤθελε πηδήσει εἰς τὸν ἀέρα, ἀπεκδυόμενοι καὶ ἀποστηθίζοντες χωρία τοῦ Κορανίου καὶ οὗτοι, ἡτοιμάζοντο νὰ πηδήσουν.

Εἷς γέρων δερβίσης πρῶτος προχωρήσας μὲ δεμένας εἰς τὸ στῆθος τὰς χεῖρας « Σᾶς βλέπω, ἔκραξε, Ζενζεβὶλ, Σαχσαβὶλ τοῦ Παραδείσου τερπναὶ κρῆναι. Σᾶς βλέπω τάγματα ἐναέρια τοῦ Γαβριὴλ, Ἀλῆ, Φατιμᾶς, Φιδδὰς καὶ Μιχαὴλ,

ἔρχεσθε νὰ μᾶς ἀνοίξητε τὰς πύλας τῆς ἀληθοῦς Βασιλείας. Χαρῆτε τοῦ Σατανᾶ μαθηταὶ, χαρῆτε ἀποστάται δόλιοι τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ τὴν ἡδονὴν ταύτην, ἡ τιμωρία τοῦ Χαροὺτ καὶ Μαροὺτ περιμένει καὶ σᾶς γρήγορα » καὶ ἐπήδησε μ' ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας, ἀφοῦ καὶ τοὺς λοιποὺς νὰ τὸν παρακολουθήσουν παρεκίνησε.

Τὰ σπλάγχνα νῦν τοῦ σκάφους ἐξήμεσαν ὡς ἀληθὴς κρατὴρ τὴν φρικωδεστέραν λαύραν, τὸν μελανώτερον καπνόν. Τὸ κατάστρωμα τετρυπημένον ἔνθεν κἀκεῖθεν ὡμοίαζε πελώριον ἐσχάραν, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἐφαίνοντο βράχοι ἐρυθρῶν ἀνθράκων, οἵτινες εἰς τὴν γενικὴν ἔκρηξιν ἤθελον καλύψει τὸν ὁρίζοντα τοῦ πλοίου μὲ πυρίνην χάλαζαν. Ὅστις μίαν ἔτι στιγμὴν ἔμενεν ἐπὶ τῶν ἱστῶν δὲν εἶχε πλέον τὴν ἐλάχιστον ἐλπίδα σωτηρίας.

Οἱ Ἄραβες θερμότατα δεόμενοι ἤρχισαν καὶ οὗτοι νὰ πηδοῦν· καί τινες μὲν ἐσώζοντο, οἱ πλεῖστοι ὅμως ἀπώλλυντο.

— Ἀλ-Χοταμὰ (α)! ἐξεφώνησεν ὁ Ἀλβανός.

— Μὴ δι' ὄνομα Θεοῦ μ' ἀφήσῃς! σ' ἐξορκίζω, Καρα Σεϊδαλῆ! ὄχι, πιστέ μου!...

Ὁ Ἀλβανὸς εἰς τῆς ἀπελπισίας τὰς ἀπεριγράπτους ἐκείνας στιγμὰς δὲν ἐσκέπτετο πλέον, εἰμὴ ὑπὲρ ἑαυτοῦ· ἀφοῦ ἀπεξεδύθη ὡς ἀστραπὴ, ἡτοιμάζετο μόνος νὰ πηδήσῃ, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἤδη ἐσταθμίζετο. Δὲν ἔφερεν ἄλλο ἔνδυμα, ἢ τὸν ζωστῆρα καὶ τὴν μικρὰν ἀργυρὰν πυριτοθήκην του μὲ τὸν τελαμῶνα αὐτῆς. Εἰς τὴν θάμβωσίν του τὰ ἐλησμόνησεν.

Ἰδὼν ὁ Βάρθακας ὅτι ἐσκόπευε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, τὸν ἐνηγκαλίσθη στενῶς, καὶ ἠγκυστρώθη ἐπ' αὐτοῦ μετὰ τοιαύτης ἀπελπισίας, ὥστε ἀληθῶς ὡμοίαζε τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ἀνδράριον τῆς χαλιμᾶς τὸ ἀναβιβασθὲν ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ Σεβὰχ Θαλασσινοῦ καὶ διαμεῖναν ἡμέρας καὶ νύκτας κεκολλημένον ἐπ' αὐτοῦ χωρὶς νὰ δύναται πλέον νὰ τὸ ἀποτινάξῃ.

— Στάσου!.. τὰς χεῖράς μου, σκυλί!!!.. πῶς θὰ κολυμβήσω; τὰς χεῖράς μου!!... δὲν σὲ παραιτῶ... παραίτησε τὰς χεῖράς μου... λάβε με ἀπὸ τὸν λαιμόν....

Εἰς μάτην ἡ γιγαντιαία ἰσχύς του προσεπάθει νὰ τὸν ἀποσπάσῃ. Ἐτινάχθη δὶς καὶ τρὶς βλασφημῶν, ἀπειλῶν καὶ ὑβρίζων ἐπὶ τοῦ κλονιζομένου ἱστοῦ. Ἡ ἀπελπισία εἶχε μεταβάλει εἰς σιδηρὰς χορδὰς, εἰς ἀλυγίστους ῥάβδους τοὺς βραχίονας τοῦ Βάρθακα.

— Ὅταν πη.. πηδήσω.. μεν εἰς τὴν θα.. θάλασσαν σ' ἀφί.. φίνω· μὴ μ' ἀφήσῃς Κα.. Καρὰ-Σεΐδα.. δαλῆ μου. Σῶ.. σέ με καὶ... θὰ μ' ἰδῇς.

Ὁ κίνδυνος ἐπλησίαζεν· ἡ τελευταία ὥρα τοῦ σκάφους ἐσή...

(α) Ἓν τῶν φρικωδεστέρων ἄντρων τῆς τουρκικῆς κολάσεως

μαινε· μίαν ἔτι στιγμὴν καὶ αἱ φλόγες τοὺς ἔφθανον, καὶ ὁ καπνὸς τοὺς ἔκρυπτε ποῦ ἡ θάλασσα καὶ ποῦ τὸ κατάστρωμα.

— Ἀνάβα λοιπὸν ὀλίγον ὑψηλότερα εἰς τοὺς ὤμους μου, εἶπεν ὁ Ἀλβανὸς, πάλιν ἀνατιναχθεὶς, ὅτε εἶδε τὸ ἀδύνατον νὰ ἀπαλλαγῇ τούτου.

Ὁ Βάρθακας εἶχε περισταλῇ ὡς ἀγαθὶς ἐπ' αὐτοῦ· βαθμηδὸν ἀφῆκεν ἐλευθέρους τοὺς βραχίονας τοῦ Καρα-Σεϊδαλῆ καὶ περιετύλιξε σφικτότερα τὸν λαιμόν του, ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς, διεσταύρωσεν εἰς τὰ ἐμπρὸς τοὺς πόδας, καὶ θερμότατα ἐπεκαλεῖτο τὸ ἔλεος τοῦ Ὑψίστου.

Ὁ Γκέγκας ἐπεκαλέσθη καὶ οὗτος τὸν Προφήτην του νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν Ἀμποὺ-χαλὲμ, δηλ: τὸν πατέρα τῶν φλογῶν, ἐσταθμίσθη ἅπαξ, δὶς καὶ εἰς τὴν τρίτην, ὅτε τὸ σκάφος τῆς ναυαρχίδος ἕνεκα τοῦ γενικοῦ ἐκείνου ἀντικυματισμοῦ ἔκλινεν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου, δηλ: πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐπήδησεν εἰς τὴν θάλασσαν.

— Ἀχχχ!! ἠκούσθη καὶ διὰ μιᾶς ἀπεσβέσθη ἡ φωνὴ τοῦ Ἀρναοὺτ-πασᾶ. Ἐκρημνίσθη ὁ ἄθλιος ἐντὸς τοῦ κρατῆρος τῆς ναυαρχίδος.

Ὁ δὲ Καρα-Σεϊδαλῆς ἔμεινεν ἐναέριος ὡς σημαία ἐφ' ἑνὸς τῶν σχοινίων. Ἡ ἀργυρᾶ πυριτοθήκη του, καθ' ἣν στιγμὴν ἀφέθη, ὡς ἄγκυστρον περιεπλέχθη εἰς ἓν τῶν σχοινίων. Εἰς τὸ πήδημα τὸ σχοινίον ὡς χορδὴ τόξου ἠνοίχθη καὶ ἐν τῷ ἅμα πάλιν συνεστάλη. Ἐξετόξευσε λοιπὸν τὸν Βάρθακαν ἐκ τῶν νώτων τοῦ Ἀλβανοῦ κάτω εἰς τὸ σκάφος, καὶ ἐκράτησεν ἐναέριον τοῦτον.

Ἔδραξε τότε ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς μὲ τὰς δύο του χεῖρας τὸ σχοινίον καὶ ἤρχισε νὰ καταβαίνῃ πρὸς τὴν ἐπωτίδα, ὅπως πηδήσῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὁ διδάσκαλος τῆς Ἀνδρονίκης ἔφθασεν εἰς τὸ σαθρὸν κατάστρωμα, καὶ ἐβυθίσθη κάτω εἰς τὴν ἀληθῆ κόλασιν, εἰς τὸ πεπυρωμένον ἀνθρακεῖον, συγχρόνως ὅτε καὶ αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς ἤγγισαν εἰς τὴν πυριταποθήκην, καὶ ἡ ναυαρχὶς διεῤῥάγη εἰς τεμάχια.

Ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς ἡμίκαυστος ἐσφενδονίσθη μακρὰν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὅπου λέμβος γαλλικὴ παρέλαβε τοῦτον ὡς καὶ πολλοὺς ἄλλους ἠκρωτηριασμένους, καὶ τοὺς μετέφερεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ στόλου. Εἶχε δὲ τοὺς δύο πόδας καὶ τὸν ἕνα βραχίονα τεθραυσμένους.

Ὁ Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδρικτων ἔστρεψε τὰ πυροβόλα τῆς Ἀσίας του κατὰ μιᾶς φρεγάδος τουρκικῆς, ἥτις μετὰ μεγάλης φθορᾶς συνέτριβε τὰ πλευρά της, καὶ ἐβύθισε καὶ ταύτην. Εἶχεν ἐκρήξει ἤδη καὶ τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καπετανά-βεη, ὅστις, ἀπολέσας ἕνα πόδα, μόλις διεσώθη καὶ οὗτος εἰς τὴν ξηράν. Καὶ νῦν ὁ κόλπος τῶν Ναυαρίνων ὡμοίαζε πεδίον εὐρὺ εἰς τὸ

ὁποῖον ὁ θάνατος ἐθέριζε ζωάς, καὶ ἡ πυρκαϊὰ κατέτρωγε πᾶσαν καύσιμον ὕλην.

«Εἶναι θαῦμα πῶς ἀπεφύγαμεν τὰς τοσαύτας ἐκρήξεις τῶν τουρκικῶν πλοίων,» λέγει ὁ ναύαρχος Ἄγγλος εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ἔκθεσίν του. Ἦτο δ' ἔτι θαυμαστότερον πῶς οὗτος διεξέφυγε τὸν θάνατον. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ναυμαχίας ἦτον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος· διαφόρους φορὰς ἀνετράπη χαμαί· σφαῖρα τουφεκίου εἶχε διαπεράσει τὸν μάνικα τοῦ ἐνδύματός του. Τὸ ὡρολόγιόν του κατεσυντρίβη ἐντὸς τοῦ θύλακός του ὑπὸ τεμαχίου ξύλου. Μία κανονοσφαῖρα τῷ ἀφήρπασε τὸν πῖλον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς. Εἶχε τὸ ἔνδυμα κατατετρυπημένον ὑπὸ τῶν σφαιρῶν (α). Ὁ υἱός του Η. Ι. Κόδριγκτων ἐν τούτοις ἦτο βαρέως πληγωμένος.

Κατὰ τὰς πέντε μετὰ μεσημβρίαν τὸ πῦρ τῶν συμμάχων ἔπαυσεν· εἰς τὰς ἓξ ὁ καπνὸς ἤρχισε νὰ διαλύεται καὶ ὁ ὁρίζων τῶν Ναυαρίνων νὰ γίνεται θεατός. Πανταχοῦ ἔκαιον καὶ ἐξερρήγνυντο τὰ σώματα τῶν πλοίων. Ἡ ἱστορία μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης θέαμα τοσοῦτον οἰκτρὸν δὲν εἶχε νὰ προσφέρῃ· οὔτε ἡ καταστροφὴ τοῦ ἄλλου των στόλου εἰς Ναύπακτον ὑπὸ τοῦ Δὸν Ἰωάννου τῆς Αὐστρίας, οὔτε ἡ τοῦ Τζεσμὲ ὑπὸ τοῦ Ἐλφιστῶνος ἠδύναντο νὰ συγκριθοῦν ποσῶς μὲ τὴν παροῦσαν.

Ἐκ τῶν ἑκατὸν δέκα ἐννέα τουρκικῶν πλοίων πρὸ τῆς ναυμαχίας, μόνον εἴκοσι κορβέται, βρίκια καὶ γολέται ἔμενον, διεκφυγόντα τὴν καταστροφήν (β).

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ πτωμάτων νεκρῶν, σωμάτων πληγωμένων, ὑπὸ Ἀράβων ἀναβάντων ἐπὶ ἱστῶν τεθραυσμένων, ἐπὶ κάδων ἢ ἄλλων πλευστῶν σωμάτων, ὑπὸ λέμβων, ὑλῶν καιουσῶν καὶ καπνιζουσῶν, καὶ τῶν καταφλεγομένων σκαφῶν.

Ἡ παραλία ἦτον ἔτι ἀγριωτέρα, ἔγεμεν ἡμικαύστων ἢ διασωθέντων ναυτῶν καὶ στρατιωτῶν τῆς ξηρᾶς, οἵτινες ἤρχοντο πρὸς βοήθειάν των.

Εὗρον τὸν θάνατον κατὰ τὴν τρίωρον ἐκείνην ναυμαχίαν ἓξ χιλιάδες τῶν Τούρκων ναυτῶν, καὶ περίπου χίλιοι ἦσαν οἱ πληγωμένοι (γ).

Οἱ Ἄγγλοι καὶ Ῥῶσσοι ὑπέφερον τὴν μεγαλητέραν ζημίαν. Οἱ πρῶτοι ἑβδομήκοντα πέντε εἶχον φονευμένους, καὶ ἑκατὸν ἐννενήκοντα ἑπτὰ πληγωμένους· οἱ δεύτεροι πενῆντα ἑπτὰ φονευμένους καὶ ἑκατὸν τριάκοντα καὶ ἑπτὰ πληγωμένους (δ). Οἱ φονευμένοι καὶ πληγωμένοι τῶν συμμάχων ἦσαν τὸ ὅλον ἑξακόσιοι εἴκοσι καὶ ἕξ.

(α) Γόρδ. Τ. Β'. σελ. 431, Saunders Βιογρ. σελ. 161.
(β) Ἐδου. Πελ. Βρέντων Τ. Β. σελ. 619.
(γ) Παγκ. Βιογρ. Τ. LXXXIX σελ. 149—153.
(δ) Γόρδ. Τ. Α. σ. 431.

Οἱ Ῥῶσσοι, οἵτινες μὲ οὐχὶ ἧττονα ταχύτητα καὶ ἀνδρίαν τῶν δύο ἄλλων ἐφέρθησαν, ἐπάλαιον κατὰ τοῦ φρουρίου καὶ τῆς κανονοστοιχίας τῆς ξηρᾶς. Τούτου ἕνεκεν ἡ ναυαρχὶς Ἀζὼφ ἦτο διαπεπερασμένη ὑπὸ ἑκατὸν πεντήκοντα σφαιρῶν. Οἱ δὲ ἱστοί της μόλις ἠδύναντο νὰ φέρουν τὰ ἱστία (α).

Ὁ ἐνυάλιος Ἄρης παρέδωκε τέλος πρὸς τὸν νεκροπόμπον Ἑρμῆν τὸν κόλπον τῶν Ναυαρίνων καὶ σὺν τούτῳ τὴν δουλείαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Πύλου καὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἰθώμης αἱ σκιαὶ τοῦ Νέστορος καὶ Κρεσφόντου εὐχαρίστως εὐγνωμόνουν τὸν Σὶρ Ἐδουάρδον Κοδρικτῶνα, τὸν Ἐρρῖκον Γκοτιὲ Δὲ Ῥιγνὺ, καὶ τὸν Λουδοβῖκον κόμητα τοῦ Χέϋδεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ.

ΤΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ.

Τὴν πρωΐαν τῆς 26ης 7βρίου 1833 ἡ δευτερεύουσα τῆς Ῥωσσίας πόλις Μόσχα εὑρίσκετο εἰς ἔκτακτον κίνησιν καὶ θόρυβον. Οἱ 1300 κώδωνες τῶν 250 ἐκκλησιῶν της ἐκωδώνιζον ἀδιακόπως, πληροῦντες τὴν ἀτμοσφαῖραν μὲ μονοτόνους ἤχους, δυναμένους νὰ κωφάνωσι πάντα μὴ πρὸς τούτους συνειθισμένον· πρὸ πάντων ὁ Κζαρ-Κολοσὸλ, (ὁ βασιλεὺς τῶν κωδώνων) 65 τόνων βάρους, ὁ μεγαλήτερος τοῦ κόσμου, ἀναπλασθεὶς ἐκ τῶν τεμαχίων ἐκείνου, ὅστις τὸ 1737 κατεκρημνίσθη, κατέπνιγεν ἐν τῇ ἐκτεταμένῃ καὶ βροντώδῃ αὐτοῦ βοῇ, ὡς μέγα ὄργανον, πάντας τοὺς ἐπιλοίπους. Εἰς τὸν θόρυβον τοῦτον προσετίθεντο τὰ νῦν οἱ διακεκομμένοι πυροβολισμοὶ τῶν ὀχυρωμάτων καὶ τῆς ἀκροπόλεως Κρεμλίνου, τοῦ Καπιτωλίου τούτου τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, ἐν τῇ ὁποίᾳ τόσον σεβασμίως ἐπιτηροῦνται οἱ τάφοι τῶν ἀρχαίων Κζάρων, πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν, τὸ ὁπλοστάσιον, τὸ βουλευτήριον, τὸ μουσεῖον καὶ ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἡ ἱστορία ὁλόκληρος τοῦ πελωρίου τούτου κράτους τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ὅλος οὗτος ὁ θόρυβος ἐγείνετο, διότι ἡ αὐτοκράτειρα, ἡ θεοσεβεστάτη αὕτη προστάτις τῶν μοναστηρίων καὶ μοναχῶν, προσήρχετο ταπεινῶς νὰ προσκυνήσῃ τὴν περίφημον καὶ θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ τῶν Ἰβερῶν Iverskaya Boshia Mater, ἀντικείμενον τῆς εὐσεβείας καὶ ἱερᾶς ὁδοιπορίας ὅλων τῶν προσκυνητῶν τοῦ κράτους τούτου.

Ἡ Μόσχα, ἡ πόλις αὕτη τὴν ὁποίαν ὁ Ταμερλάνος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β'. κατεληλάτησε, τὴν ὁποίαν ἡ

(α) Παγκ. Βιογρ. Τ. LXXXIX σ. 153.

πυρκαϊὰ τοῦ 1536 ἀπετέφρωσε μετὰ 2,000 ψυχῶν, τὴν ὁποίαν τὸ 1571 οἱ Τάρταροι πάλιν κατέκαυσαν, σφάξαντες καὶ ἐμπρήσαντες 100,000 κατοίκων, τὴν ὁποίαν ἡ πυρκαϊὰ τοῦ 1611 κατηφάνισεν, εἶναι ἡ ἰδία, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι τὸ 1812 εἰσῆλθον, διὰ μέσου νέων ἐρυθρῶν κυμάτων φλογῶν καὶ ἀνθράκων.

Μεταφέρομεν τοὺς ἀναγνώστας μας ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ πόλει, αἱ ὁδοὶ τῆς ὁποίας εἶναι εὐθεῖαι, αἱ οἰκίαι προσκεκολλημέναι αἱ μικραὶ εἰς τὰς μεγάλας καὶ αἱ μεγάλαι εἰς τὰς μικράς, κεκαλυμμέναι δὲ ὑπὸ βαρέων σιδηρῶν στεγῶν καὶ χρωματισμέναι κίτριναι, μὲ ἀφθονίαν ςηλῶν καὶ θόλων. Περιβάλλεται ἀπὸ τεῖχος 20 μιλίων περίπου καὶ διασχίζεται ἀπὸ τὸν ποταμὸν Μόσκαν, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου ὑψοῦται ἡ ἀκρόπολις Κρεμλῖνον μὲ ὑψηλὰ καὶ παχέα τείχη, μὲ πύργους, σταυρωτοὺς θόλους καὶ ἱερὰς πύλας. Τὸ ὅλον τῆς πόλεως ταύτης εἶναι ζωγραφικώτατον καὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἀναμίκτου δηλ: εὐρωπαιοταρταρικῆς.

Ὁ λαὸς τῆς Μόσχας ἦτο συνηθροισμένος ὅλος σχεδὸν παρὰ τῇ πύλῃ τῆς Κυριακῆς Voskrechenskaia Vorota, *πρὸς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ ναὸς τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ τῶν Ἰβερῶν. Ἡ αὐτοκράτειρα ἤρχετο πεζὴ ν' ἀσπασθῇ καὶ προσκυνήσῃ τὴν ὁμώνυμον ἐν αὐτῷ εἰκόνα, παρακολουθουμένη ἀπὸ διάφορα μέλη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου καί τινας νέας τῆς συνοδίας της, τῶν πάντων λιτότατα ἐνδεδυμένων. Καὶ διελθοῦσα μέσω τῶν δύο γραμμῶν τοῦ περιχαρῶς ζητοκραυγάζοντος ἀσκεποῦς λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ, ἔκλινε τὸ γόνυ, ἐποίησε πολλάκις τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν ἁγίαν εἰκόνα, ἐν μέσῳ χορείας λαμπαδοφόρων καὶ λευκοενδεδυμένων παίδων καὶ παρθένων, οἵτινες ἔψαλλον τὸ, τὴν αὐτοκράτειραν διατήρησον, Κύριε! Αἱ παρθένοι αὗται ἦσαν αἱ μοναχαὶ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Δονσκιόη τοῦ μεγίστου πασῶν τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ.*

Ἡ εἰρημένη εἰκὼν ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Γεωργίαν καὶ μετεκομίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν Ἄθωνα· ὁ δὲ Κζάρος Ἀλέξανδρος Μιχάλοβιτζ, ἀκούσας τὰ θαύματά της, τὴν μετέφερεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του. Εἶναι κατακεκαλυμμένη ἀπὸ χρυσίον καὶ πολυτίμους λίθους, τὸ χρῶμά της εἶναι καστανόχρουν βαθὺ, ἐκ τῆς μιᾶς τῶν παρειῶν ῥέει ἅγιον αἷμα ἐκ πληγῆς, ἧς τινος ἀγνοεῖται ἱερόσυλοι ἂν ὑπῆρξαν οἱ Τοῦρκοι ἢ οἱ Καυκάσιοι· τὸ περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς σέλας σύγκειται ἐκ ψάθης χονδρῶν μαργάρων, τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέμμα ἐκ πολυτίμων ἀδαμάντων, οἱ ὦμοί της ἐκ τιμαλφῶν λίθων, τὸ ἴδιον καὶ αἱ ὀφρῦς καὶ ἡ χείρ της ἡ ὑποστηρίζουσα τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πέριξ αὐτῆς κρέμανται χρυσοῖ ἄγγελοι, ἀφιερώματα καὶ 13 μεγάλαι καίουσαι λυχνίαι. Ἡ εἰκὼν αὐ-

τη τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ τῶν Ἰβερῶν εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ βαθυτέρου σεβασμοῦ τῶν Ῥώσσων. Εἰς ταύτην προσέρχεται ὁ ἀσθενὴς, ζητῶν ἴασιν, ὁ χωρικὸς πρὶν ὑπάγῃ εἰς τὴν ἀγορὰν, ζητῶν ἐπικερδῆ ἡμέραν, ὁ κερδοσκόπος τὴν ἐπιτυχίαν τῆς κερδοσκοπίας του, ὁ εὐτυχὴς, ὁ δυστυχὴς, ὁ πλούσιος, ὁ πένης καὶ ὁ ἴδιος αὐτοκράτωρ. Μεταφέρεται δὲ πάλιν μὲ τελετὴν ὅπου ἡ ἀνάγκη καὶ ὁ κίνδυνος τὸ καλέσουν.

Ἡ αὐτοκράτειρα προσεκίνησε καὶ ἠσπάσθη πολλάκις τὴν εἰκόνα, τὸ ἴδιον ἔπραξε καὶ ἡ συνοδεία της, εἶτα ἀπεσύρθη εἰς τὸν θρόνον καὶ μὲ βαθεῖαν εὐλάβειαν ἠκροάζετο τὴν λειτουργίαν καὶ τοὺς ὕμνους τῶν ἑστιάδων τοῦ Δονσκιόη.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὰ βλέμματά της περιεπλανῶντο συνεχῶς πρὸς τὰς πολυαρίθμους ἐκείνας παρθένους καὶ ἐφαίνετο ὡς νὰ ἐζήτει ἐν μέσῳ τούτων τινὰ, τὴν ὁποίαν δὲν ἔβλεπε, τῆς ὁποίας τὴν διακεκριμμένην φωνὴν δὲν ἤκουε.

Συντόμως ἡ λειτουργία ἐτελείωσε καὶ τότε πλησιάσας τὴν ἡγουμένην τῇ λέγει μὲ φίλαπλον ὕφος.

— Δὲν βλέπω τὴν κόρην μου· βέβαια θὰ πάσχῃ σήμερον περισσότερον.

— Εἶναι εἰς τὴν τελευταίαν περίοδόν της, Μεγαλειοτάτη. Ὁ ἀρχιατρὸς ἐξεφράσθη ὅτι δὲν μένουν εἰμὴ ὀλίγαι ἡμέραι, ἴσως ὀλίγαι ὧραι, ἀπεκρίθη σκυθρωπῶς ἡ ἡγουμένη.

— Ἀλήθεια ! ἡ καρδία μου κατασυντρίβεται· ἐνόμιζον πάντοτε ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἤθελε δυνηθῆ νὰ διατηρήσῃ τὰς ἡμέρας τοῦ ἀγγέλου τούτου.

— Ἠλλοιώθη καὶ ἔγεινεν ἄγνωστος, Μεγαλειοτάτη· οἱ δύο μέλανες ὀφθαλμοί της ἀναγγέλουν ὀλίγον ἔτι ἐπὶ τοῦ προσώπου της τὴν ζωὴν, πλὴν ὅταν τοὺς κλείῃ ἵνα κοιμηθῇ βεβαιωθεῖτε ὅτι ὁμοιάζει καθ' ὅλα ἓν νεκρὸν εἴδωλον.

— Γνωρίζει τὴν θέσιν της ;

— Τὴν γνωρίζει, Μεγαλειοτάτη, καὶ εὐαγγελικῶς ἀναμένει τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῆς. Ἐπιθυμεῖ ἀδιαλείπτως ν' ἀναγινώσκωσιν ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου της ἐκκλησιαστικὰς βίβλους.

— Πτωχή μου κόρη ! ἐξεφώνησε μετὰ συγκεκινημένης καρδίας ἡ αὐτοκράτειρα.

Ἔμεινεν ἀρκετὴν ὥραν σύννους, εἶτα ἐπανέλαβεν.

— Ἐπιθυμῶ νὰ τὴν ἴδω, ἂν καὶ γνωρίζω ἀρκούντως ὅτι θὰ μὲ καταθλίψῃ. Ἔχω νὰ διακοινώσω πρὸς αὐτὴν εἴδησιν, ἥτις, εἶμαι βεβαία, θὰ τῇ προξενήσῃ μεγίστην χαράν. Ἡ Ἑλλὰς ἐκηρύχθη βασίλειον καὶ βασιλεὺς αὐτῆς ὠνομάσθη ὁ νέος Ὄθων ὁ υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας !

— Ἀλήθεια ! Τοιαύτη εἴδησις θέλει τῇ προξενήσει, Μεγαλειοτάτη, τὴν μεγίστην, ἣν ᾐσθάνθη ποτὲ χαράν.

Ἡ αὐτοκράτειρα ἀνέβη εἰς τὸ ὄχημά της μετὰ τῆς ἡγουμέ-

νης καὶ διευθύνθη εἰς τὸ γυναικεῖον μέρος τοῦ μοναστηρίου τοῦ Δονσκιόη.

Ἡ νέα μοναχὴ, περὶ ἧς ἐγείνετο λόγος, ἐννοεῖ ὁ ἀναγνώστης, δὲν ἦτον ἄλλη ἢ ἡ φίλη καὶ τρισπόθητή μας Ἀνδρονίκη.

Ἀφοῦ διεξέφυγεν ἀπὸ ἄντρου εἰς ἄντρον καὶ ἀπὸ ὄρους εἰς ὄρος πολλάκις τὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον οἱ στρατιῶται τοῦ Ἰβραήμη ἔδιδον πρὸς τοὺς πίπτοντας εἰς τοὺς ὄνυχάς των Ἕλληνας μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῶν Ναυαρίνων, ὅτε τὰ πράγματα ὀλίγον ἡσύχασαν, καταβᾶσα εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου τοῦ πατρός της καὶ ἀναλαβοῦσα τὴν περιουσίαν της καὶ τὰ πολυτιμότερα κειμήλιά της, ἀφοῦ ἐδώρησεν ἀρκετὸν ποσὸν πρὸς τὸν πιστόν της Λάμπρον, ἀνεχώρησε διὰ Μόσχαν, ὅπως ἐνδυθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ὁ Λάμπρος δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν ἀποχωρισθῇ πρὶν τὴν ἴδῃ ἀσφαλῆ εἰς τὰς ῥωσσικὰς γαίας. Τὴν συνώδευσε λοιπὸν ἐπὶ τοῦ πλοίου μέχρις Ὀδησσοῦ καὶ ἐκεῖ μὲ θλίψιν ἄπειρον, κλαίων ὡς παιδίον τὴν ἀπεχωρίσθη.

Λυπηρὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ στῆθος τῆς Ἀνδρονίκης ἐπληγώθη τέλος ἐκ τῆς τόσης θλίψεως καὶ τῶν τόσων ταλαιπωριῶν. Πρὸ πάντων ὁ θάνατος τοῦ Θρασυβούλου ἦτο τὸ πικρότερον βέλος, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ τύχη διεπέρασε τὴν καρδίαν της. Ἡ φθοροποιὸς τῆς φθίσεως νόσος ἥπλωσε τὰς ῥίζας της ἐν τούτῳ· ὅθεν, ὅτε ἀφίχθη εἰς Μόσχαν, αἱ παρειαί της δὲν ἔφερον πλέον τὸ ῥόδινον ἐκεῖνο χρῶμα, ὅπερ ἐχαρακτήριζε τὴν ἥβην αὐτῆς. Τὰ πλουσιώτατα δῶρα, τὰ ὁποῖα προσέφερεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Δονσκιόη, ἡ περιπαθὴς διήγησις τῶν ὀκταετῶν κινδύνων της καὶ ἡ ἀγαθότης τῆς ψυχῆς της ἐφείλκυσαν τὴν ἀγάπην ὄχι μόνον πασῶν τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας αὐτοκρατείρας, τῆς προστάτιδος τοῦ μοναστηρίου, ἥτις συχνὰ ἤρχετο εἰς Μόσχαν ἵνα προσκυνήσῃ τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ τῶν Ἰβερῶν. Διεκρίνετο δὲ περισσότερον πάσης ἄλλης διὰ τῶν θερμῶν δακρύων καὶ τῆς βαθείας κατανύξεως εἰς τὰς φωνητικὰς δεήσεις καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς χορούς. Ἐν τούτοις ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος δὲν εὕρισκέ τις μηδόλως τὴν Ἀνδρονίκην τοῦ 1821. Φεῦ! οὔτε ἡ σκιὰ σχεδὸν αὐτῆς ἐναπέμεινε· τοσοῦτον εἶχεν ἡ δυστυχὴς φίλη μας ἀλλοιωθῇ. Ἔγεινεν ὑψηλὴ, ἰσχνὴ, ἄλαλος, ὠχρὰ καὶ τρέμουσα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1832 ἡ αὐτοκράτειρα, ἐπιστρέψασα εἰς Πετρούπολιν, ἔστειλε πάραυτα τὸν ἀρχιατρόν της, ὅπως τακτικὰ τὴν ἐπισκέπτηται· καὶ ἤλπιζε μεγίστως ὅτι θὰ διασώσῃ τὴν τόσον ἀκαίρως μαραινομένην ταύτην νεότητα· πλὴν φεῦ! λυπηρὸν καὶ αὖθις νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ τάγμα τῶν Ἀγγέλων, ὅπερ ἔμελλε νὰ μᾶς ἁφαρπάσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὸν πρόσκαιρον τοῦτον βίον, ἤδη διετάχθη ἐξ οὐρανῶν νὰ καταπετάσῃ ἐπὶ τῆς κλίνης της.

Ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸν πένθιμον κοιτῶνα τῆς ἁγνῆς καὶ εὐσεβοῦς μας Ἀνδρονίκης.

Ἦτο δωμάτιον μικρὸν καὶ συσκευασμένον ἁπλούστατα, ἔλαμπεν ὅμως ἀπὸ τὴν καθαριότητα· ἡ κλίνη ἔφερε δαμασκινὰ κίτρινα παραπετάσματα, καταπίπτοντα μέχρις ἐδάφους ἐκ τῶν σιδηρῶν σταυροθολίων αὐτῆς· ἄνω τοῦ προσκεφαλαίου της ἐκρέματο ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, περιτετυλιγμένη εἰς βάϊα· ἐπὶ τῆς τραπέζης ἦτο βίβλος τῆς ἁγίας γραφῆς· τὰ δὲ ἐπίλοιπα πράγματα τοῦ μοναχικοῦ της βίου ἦσαν καθίσματά τινα, ἀνάκλιντρον καὶ εἷς μεγάλος σταυρὸς κατ' ἄντικρυ τῆς κλίνης. Πλησίον της ἐκάθητο εἰκοσιπενταέτις ἀδελφή, ἥτις μᾶλλον παρ' ἄλλην ἠγάπησε τὴν Ἀνδρονίκην, καὶ ἥτις οὔτε στιγμὴν ἤθελε να τὴν ἐγκαταλείψῃ μόνην, ἀλλ' ἀνεγίνωσκε καὶ ὑπηρέτει αὐτὴν προθυμότατα, ὡς γνησία της, τῷόντι, ἀδελφή. Ἦτο κλινήρης ἡ πολυπαθής μας Ἀνδρονίκη καὶ κεκαλυμμένη μέχρι στήθους ἀπὸ λευκὸν βαμβάκινον ἐφάπλωμα. Ἡ ποτὲ ὡραία κεφαλή της ἤδη ἦτο τεθαμμένη ὁλόκληρος ἐντὸς πτηλωτοῦ προσκεφαλαίου, λευκοτέρα παρά ποτε, πλὴν λειπόσαρκος, ἰσχνὴ, ξηρὰ καὶ καλυπτομένη ἤδη ἀπὸ τὸ κίτρινον τοῦ θανάτου χρῶμα· ἡ δὲ μέλαινα κόμη της ἐκρύπτετο σχεδὸν ἅπασα καὶ αὐτὴ εἰς λευκὴν καλύπτραν· ἔφερε χιτῶνα λευκὸν καὶ εἶχε τοὺς δύο βραχίονας ἐκτὸς τοῦ ἐφαπλώματος· ἠδύνατο δέ τις νὰ ἴδῃ πάντοτε ἐπὶ τῆς δεξιᾶς της τὸ δακτυλίδιον τοῦ ἀῤῥαβῶνος τοῦ Θρασυβούλου.

Σύννους, ἄλαλος, μὲ ὀφθαλμοὺς δακρυβρεγμένους ἠκροάζετο τὴν ἀναγιγνώσκουσαν ἀδελφὴν, ὅτε ἡ αὐτοκράτειρα ἔφθασεν εἰς τὸν ἔξω ἀντιθάλαμον.

Ἡ ἡγουμένη εἰσῆλθε πρώτη νὰ τὴν εἰδοποιήσῃ· ἐζήτησε νὰ ἀνασηκωθῇ τότε ἡ νοσοῦσα, πλὴν ἡ αὐτοκράτειρα, ἥτις συγχρόνως εἰσῆλθε, τὴν ἐμπόδισε, λαμβάνουσα τὰς δύο χεῖράς της εἰς τὰς δύο της παλάμας.

— Πῶς εἶσθε, ἀγαπητὴ κόρη μου; αἰσθάνεσθε καλήτερα; τὴν ἠρώτησε μὲ φωνὴν συγκεκινημένην, διότι ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἡ πάσχουσα φυσιογνωμία της διήγειρεν εἰς τὴν Μεγαλειότητά της ἦτο ζωντανοτάτη.

— Ὄχι, Μεγαλειοτάτη· αἱ δυνάμεις μου ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἐκλείπουσι· πλησιάζω τὸν θάνατον, ἀπεκρίθη αὕτη πνευστιῶσα πλὴν μετὰ διακεκριμένης ἀταραξίας.

— Μὴ τὸ λέγητε, προσφιλής μου Κόρη· εἶσθε ἐξησθενημένη καὶ ὠχρὰ, πλὴν εἶσθε νέα καὶ ἡ ἰδία φύσις θέλει σᾶς βοηθήσει νὰ νικήσητε τὴν μακράν σας ταύτην νόσον.

— Ποτὲ πλέον δὲν θὰ ἐπανεύρω τὴν ὑγείαν μου, Μεγαλειοτάτη· μὲ μένουσιν ὀλίγαι ἡμέραι τοῦ βίου τούτου. Δὲν φοβοῦμαι τὸν θάνατον· τὸν περιμένω ἡσύχως, ὡς πρέπει νὰ τὸν περιμένῃ ἕκαστος χριστιανὸς, ὅστις γνωρίζει ὅτι θὰ μεταβῇ εἰς ἄλλον βίον μᾶλλον ἀληθέστερον καὶ διαρκῆ.

Διεχύθη τότε ἐπὶ τῆς θνησκούσης φυσιογνωμίας τῆς Ἀνδρο-

νίκης γαλήνη καὶ διαπρέπεια τόσον ζωηρὰ, ὥστε ἐνόμιζέ τις ὅτι αἱ ἀκτῖνες τῆς ζωῆς ἐπανέφερον καὶ πάλιν τὸ μεμαραμένον κάλλος ἐπὶ τῆς διακεκριμένης ταύτης γυναικός.

Ἡ αὐτοκράτειρα ἔσκυψε καὶ ἠσπάσθη τὸ μέτωπόν της, ἔπειτα ἐλαφρῶς ἐγγίζουσα τὴν κεφαλήν της προσέθεσεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς τέλος ἐκηρύχθη βασίλειον ἀνεξάρτητον καὶ ὅτι βασιλεὺς αὐτῆς ὠνομάσθη ὁ Ὄθων.

— Σ' εὐχαριστῶ, Παντοδύναμε, σ' εὐχαριστῶ, Θεοτόκε! Ἡ Ἑλλὰς βασίλειον! ἡ Ἑλλὰς πάλιν εἰς τὴν ζωήν!.. Τίς ἤλπιζέ ποτε ὅλα ἐκεῖνα τὰ τρίμματα τοῦ Μεσολογγίου, τῆς Χίου, τῶν Ψαῤῥῶν σήμερον νὰ γείνωσι βασίλειον!!... Ὢ πόσον ἡ τοιαύτη ἀμοιβὴ εἶναι ἀνωτέρα τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους ὑπεφέραμεν!.. Πόσα ὡραῖα καὶ μεγάλα ἔργα δύναται ὁ Παντοδύναμος Θεὸς εἰς μίαν στιγμὴν νὰ κτίσῃ!. εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἑνώσασα τὰς χεῖράς της ἤρξατο νὰ χύνῃ ἀφθονίαν δακρύων χαρᾶς.

— Φοβοῦμαι ὅτι ἡ εἴδησις τὴν ἔβλαψε μᾶλλον ἢ τὴν ὠφέλησεν, ἐψιθύρισεν ἡ αὐτοκράτειρα εἰς τὸ οὖς τῆς ἡγουμένης.

— Δὲν πιστεύω, Μεγαλειοτάτη· εἶναι δάκρυα εὐφροσύνης καὶ οὐχὶ θλίψεως· διεχύσατε βάλσαμον εἰς τὸ πεπιεσμένον στῆθος τῆς Ἀνδρονίκης.

Ἡ αὐτοκράτειρα διέμεινεν ὥραν τινὰ εἰς τὸν θάλαμον τῆς νέας Ἑλληνίδος, ἔχουσα τὴν καρδίαν λίαν πεπιεσμένην καὶ αὕτη ἐκ τῆς ἀθυμίας, εἶτα, δοῦσα αὐτῇ καὶ δεύτερον ἀσπασμὸν ἐξῆλθε διὰ νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν ῥοὴν τῶν δακρύων αὐτῆς.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἔπεσεν εἰς σιωπὴν, γλυκεῖαν σκέψιν καὶ μετὰ ταῦτα εἰς ὕπνον διεξοδικόν.

Ὅτε ἠγέρθη ἐφάνη εἰς τὸ πρόσωπόν της ἐλαφροτάτη χροιὰ πυρετοῦ, τὸ κίτρινον τῶν βεβουλημένων ὀμμάτων της εἶχε διαλυθῆ, οἱ μυῶνες τοῦ σώματός της ἐπανεῦρον τὸ τάνισμα καὶ τὴν ἰσχύν των, τὰ χείλη της, πάντοτε ὠχρὰ καὶ ξηρὰ, εἶχον καὶ πνοὴν καὶ λόγους τὴν ὥραν ἐκείνην. Πολλάκις ἡ ἰδία ἐξεφράσθη ὅτι ᾐσθάνετο ἑαυτὴν τόσον καλὰ, ὥστε ἐπεθύμει νὰ ἐγερθῇ. Ἦτον ἤδη νὺξ καὶ ἔφερον τὴν λυχνίαν. Ἡ ὑπηρετοῦσα αὐτὴν ἀδελφὴ τερπνῶς καὶ αὕτη συνδιελέγετο ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος.

— Ἡ Ἑλλάς μου βασίλειον!.., δόσε μοι, δόσε μοι ὀλίγην κυανὴν ταινίαν νὰ δέσω τὴν κόμην μου, ἄλλως δὲν δύναμαι νὰ ἑορτάσω τὴν λαμπρὰν ταύτην εἴδησιν, ἔλεγεν ἡ Ἀνδρονίκη.

Τῳόντι, ἡ φίλη της μοναχὴ περιέπλεξε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν της μὲ κυανὴν ταινίαν καὶ ἄνθη τὴν πρὸ πολλοῦ ἀτημέ[illegible] κόμην της.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰσῆλθον καὶ δύο ἢ τρεῖς ἄλλαι μονα-

χαὶ, ὅπως ἴδωσι πῶς εὑρίσκεται· καὶ ἠπόρησαν εὑροῦσαι αὐτὴν καθημένην ἐπὶ τῆς κλίνης οὕτω ἐστολισμένην. Ὁ λόγος ἔπεσε περὶ τῆς εὐλαβοῦς αὐτοκρατείρας καὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Ἡ Ἀνδρονίκη συνδιελέγετο μὲ ταχύτητα καὶ εἰς ὑψηλὴν καὶ ἔντονον φωνὴν, ὅπερ ἔκαμε τὰς ἄλλας μοναχὰς νὰ τὴν παρακαλέσωσι πολλάκις νὰ μὴ κοπιάζῃ τόσον.

— Ἂν αὔριον ἦμαι ἐπίσης τόσον καλὰ θὰ ἐγερθῶ καὶ θὰ ὑπάγω εἰς τὸν ναὸν νὰ προσκυνήσω καὶ νὰ εὐχαριστήσω τὴν Θεοτόκον, ἔπειτα θὰ καταβῶ εἰς τὸν κῆπον νὰ περιπατήσω, προσέθεσε.

Συγχρόνως μὲ τὰς λέξεις ταύτας ἤρχισε νὰ βήχῃ βῆχα βίαιον καὶ σφοδρὸν, ἠκούσθη εἰς τὸ στῆθός της φρικτὸς ἀναβρασμὸς, ἤνοιξε τοὺς βραχίονάς της, ὡς νὰ ἐκάλει τινὰ νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ, πλὴν συντόμως ἀνετράπη ὀπίσω ἡσύχως ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου της, ὅπως ποτὲ πλέον μὴ ἐγερθῇ. Τὸ φοινικιθσέν τι πρὸ ὀλίγου πρόσωπόν της διὰ μιᾶς ἀπωχρίασε, τὰ χείλη της ἀπελευκάνθησαν, οἱ ὀφθαλμοί της ἐκλείσθησαν καὶ ἡ ἄχαρις καὶ καταπληκτικὴ τοῦ θανάτου σκιὰ ἐκάλυψεν ἐντὸς μόνον ὀλίγων δευτέρων λεπτῶν τὸ ἐπίγειον ἐκεῖνο κάλλος, ὅπερ ἀλλεπαλλήλως ἐστάθη ὁ μεγαλήτερος ἐχθρὸς καὶ σωτὴρ συνάμα τοῦ ταλαιπώρου της βίου. Μοῖρα ἀκράδαντος! τίποτε πλέον δὲν ἀπέμεινεν ἐπὶ τῆς νεκρᾶς φυσιογνωμίας τῆς ἀγαθῆς φίλης μας, εἰμὴ ἡ ἀγαθοσύνη καὶ ἡ διαπρέπεια τῶν χαρακτηριστικῶν της, τὰ ὁποῖα οἱ μεγάλοι φυσιογνωμισταὶ βεβαιοῦν ὅτι βασιλεύουν καὶ μετὰ θάνατον ἐπὶ τῶν φυσιογνωμιῶν τῶν ἐναρέτων ψυχῶν μέχρι καὶ τῆς ἐσχάτης ἀποσυνθέσεως τοῦ ἐκ χοὸς θνητοῦ ἡμῶν σώματος.

Αἱ μοναχαὶ δὲν ἐνόησαν εἰμὴ μετ' ὀλίγα λεπτὰ τὸν ἀτάραχον καὶ ἀνεπαίσθητον τῆς φθισικῆς θάνατον καὶ ἤρχισαν νὰ κλαίωσι πικρῶς. Ἔκραξαν τὴν ἡγουμένην καὶ ἔπεσαν τότε ὅλαι ὁμοῦ εἰς τὰ γόνατα, διαπύρως δεόμεναι ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τῆς συναδέλφης αὐτῶν.

Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὅλην τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἅπασαι αἱ μοναχαὶ τοῦ μοναστηρίου Δονσκιόη διὰ πολλὰς ὥρας ἐδέοντο ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς ἐκείνης, ἥτις, διελθοῦσα ἕνα κόσμον περιπετειῶν, παγίδων καὶ κινδύνων, ἁγνὴ, ἄσπιλος, ὡς ἄγγελος σὺν τοῖς ἀγγέλοις ἤδη ἀνίπτατο κατὰ τὰς ὥρας ἐκείνας εἰς τὴν αἰωνίαν βασιλείαν ἐν ᾗ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος μετὰ τοῦ μνηστῆρος καὶ τοῦ πατρός της τὴν περιέμενον.

Ὁ γέρων ἁρματωλὸς Λάμπρος ἐπέζησε μέχρι τοῦ ἔτους 1840. Κατῴκει εἰς Ναυπλίαν, καὶ πολλοὶ βεβαίως τὸν ἐνθυμοῦνται προσερχόμενον εἰς τὸ γνωστὸν καφενεῖον τοῦ Πασκλαβάνου καὶ διηγούμενον τὰ ποικίλα τοῦ βίου του συμβάντα καὶ ὑμνοῦντα καὶ ἐξιστοροῦντα τὰ κάλλη καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς κυρίας του.

Ἐπίσης εἰς μίαν τῶν τριόδων τῆς πόλεως Σμύρνης ἠδύνατο μέχρι τοῦ ἔτους 1845 νὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης ἠκρωτηριασμένον κατά τε τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας Ἀλβανὸν, διηγούμενον τὰ τεράστια τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος συμβάντα καὶ τοῦ Βάρθακα τὸν τραγικὸν θάνατον. Οὗτος ἦτον ὁ Καρα-Σεϊδαλῆς, τὸ θαυμάσιον τοῦτο λείψανον τῆς ναυμαχίας τῶν Ναυαρίνων.

Περιττὸν νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ τέλους τῆς ἡρωΐδος τῶν Σπετζῶν, εἶναι σχεδὸν γνωστὸν εἰς ὅλον τὸ πανελλήνιον. Ἡ Βουβουλίνα ἐφονεύθη εἰς Σπέτζας ἀπὸ σφαῖραν πιστολίου καθ' ἣν στιγμὴν ἐξῆλθεν εἰς τὸ παράθυρον ἵνα λαλήσῃ πρὸς τὸν συναθροισθέντα κάτωθεν ὄχλον, διότι ὁ υἱὸς αὐτῆς ἀφήρπασε νέαν τινὰ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς της ὅπως τὴν νυμφευθῇ.

ΤΕΛΟΣ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΑΓΓΛΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ.

ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ.

Ὁ Γεώργιος Γόρδων Λόρδος Βύρων ἐγεννήθη εἰς τὰς 22 Ἰανουαρίου τοῦ 1788. Πατήρ του ἦτο ὁ Ἰωάννης Βύρων λοχαγὸς τῆς σωματοφυλακῆς καὶ υἱὸς τοῦ ναυάρχου Ἰωάννου Βύρωνος καὶ ἀνεψιὸς τοῦ λόρδου Γουλλιέλμου Βύρωνος. Μήτηρ του δὲ ἡ κυρία Γόρδων ἡ κληρονόμος τοῦ παλαιοῦ καὶ εὐγενοῦς οἴκου τῶν ὀρεινῶν τῆς Σκωτίας Γκάϊτ καὶ Γορδώνων.

Ἡ ὑπόληψις τοῦ πατρός του εἶχε πολὺ ὑποφέρει ἕνεκα τῆς ἀσωτείας, καὶ ἰδιοτρόπου διαγωγῆς του· ὡμοίαζε τὸν θεῖόν του τὸν γέροντα λόρδον Βύρωνα. Εἶχε δὲ δώσει τοσοῦτον σκάνδαλον, ὥστε τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ ὄνομα, τὸ τοσοῦτον διαπρέψαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀγγλίας, εἶχε πολὺ ἀμαυρωθῆ. Μάλιστα ὁ ῥηθεὶς θεῖός του, μονομαχήσας διὰ τῆς σπάθης μετὰ τοῦ κυρίου Τζάγουορθ συγγενοῦς του, συνεπείᾳ φιλονεικίας ἐντὸς ξενοδοχείου διὰ λόγους ἀφράστους, ἐφόνευσε τοῦτον, καὶ δικασθεὶς ὡς ἐγκληματίας διεξέφυγεν τοῦ θανάτου διὰ μεγάλων θυσιῶν, καὶ ἔζη μεμονωμένος καὶ μεμακρυσμένος ἀπὸ τῆς κοινωνίας.

Τοῦ πατρὸς τοῦ Βύρωνος ἡ διαγωγὴ ἐν τούτοις κατέστη τοσοῦτον παραδειγματική, ὥστε τὸν ἐκάλουν γενικῶς ὁ τρελλο-Ἰάγκος-Βύρων. Καὶ μολονότι εὐγενὴς καὶ εἷς τῶν ὡραιοτέρων τῆς Ἀγγλίας ἀνδρῶν, ὑπεβλέπετο παρὰ τῶν συναναστρεφομένων αὐτὸν Τὸ εἰκοστὸν ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐνυμφεύθη τὴν Ἀμαλίαν Μαρκεσίαν τοῦ Καερμάρθεν θυγατέραν τοῦ κόμητος Χόλδερνες, μεθ' ἧς καὶ ἔζησε μόνον δύο ἔτη, καὶ ὅτε αὕτη ἀπέθανεν, ἐνυμφεύθη τὴν κυρίαν Γόρδων, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν ἔνδοξον ποιητήν μας.

Τὴν μεγάλην περιουσίαν τῆς κυρίας ταύτης κατεσπατάλευσε συντόμως· καὶ τὸ ἔτος 1791 ἀπεβίωσεν, ἐγκαταλιπὼν ταύτην πάμπτωχον καὶ μὲ βαρύτατα χρέη. Πρὸ τοῦ θανάτου του ἡ δυστυχὴς κυρία Βύρων, μὴ ὑποφέρουσα τὴν διαγωγὴν ταύτην, τὸν ἐγκατέλιπε μετὰ τοῦ υἱοῦ της καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς της τὸ Ἀβερδὴν ζῶσα μετὰ μεγίστης οἰκονομίας. Ἑπτὰ ἔτη ὁ νέος Βύρων δὲν εἶχεν ἄλλον διδάσκαλον ἐκεῖ, ἢ τὴν μητέρα του. Ἦτο κράσεως φιλασθενοῦς, καὶ ὁ εἷς τῶν ποδῶν του μικρὸν παραμεμορφωμένος. Αὕτη τῷ παρεχώρει ἕνεκα τούτου νὰ διατρέχῃ τὰ ὄρη τῆς Σκωτίας, καὶ νὰ παραδίδηται εἰς πᾶσαν σωματικὴν ἐξάσκησιν.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὰ λαμπρὰ κάλλη τῆς φύσεως τῆς Καληδονίας ἐξῆψαν ἔκτοτε τὸν ποιητικὸν οἶστρον τοῦ Βύρωνος· καὶ ὁ βίος ἐκεῖνος τὴν πρὸς τὴν θήραν, τὸ κολύμβημα καὶ τὴν ἱππασίαν κλίσιν του.

Κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ἐστάλη εἰς ἓν τῶν ἀλληλοδιδακτικῶν τοῦ Ἀβερδὴν, καὶ μετὰ τρία ἔτη, ἀποβιώσαντος τοῦ θείου του, δηλ: τὸ ἔτος 1798 ἐκληρονόμησεν οὗτος τοὺς τίτλους καὶ τὴν περιουσίαν ἐκείνου. Ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ ἀνατροφὴ τοῦ νέου μετὰ πλείονος προνοίας, ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν μάλιστα τοῦ λόρδου Καρλάϊζ, ὅστις εἶχε νυμφευθῆ τὴν ἀδελφὴν τοῦ θανόντος θείου του, τεθεὶς εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Χαρρόου.

Ἐνῷ δὲ ἦτο ἔτι ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἠράσθη τῆς νέας Τζάγουορθ θυγατρὸς καὶ κληρονόμου ἐκείνου, ὅστις πρό τινων ἐτῶν ἐν τῇ μονομαχίᾳ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ θείου του, νέας ὡραίας, ὡς αὐτὸς τὴν περιγράφει εἰς τὸ γνωστὸν ποίημά του, τὸ «Ὄναρ,» καὶ μολονότι ὑπῆρχεν ἐρωτικὴ ἀλληλογραφία μεταξύ των, αὕτη αἴφνης ὑπανδρεύθη μὲ ἄλλον, ἐκφράσασα καὶ ἐγγικτικὰς λέξεις κατὰ τοῦ ποδὸς τοῦ Βύρωνος. Ὁ Βύρων ποτὲ δὲν τὴν ἐσυγχώρησε, ποτὲ δὲν τὴν ἐλησμόνησε. Τὸ δέκατον ἕκτον τῆς ἡλικίας του μετέβη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Κάμπριτζ, καὶ τὸ ἔτος 1807 πρῶτον ἐδημοσίευσεν εἰς Newark τὸ πρῶτον ποίημά του « αἱ ὧραι τῆς ἀργίας. » Το ποίημα τοῦτο

μολονότι ἀρκούντως χαρακτηρίζει τὸν μέλλοντα ποιητήν, προέδιδεν ὅμως νεανικάς τινας παραδρομάς. Ὅθεν καὶ ἐπεκρίθη πικρῶς ἐν Ἐδεμβούργῃ.

Ἡ εἰρωνεία τῶν ἐπικρίσεων ἀντὶ νὰ κλονίσῃ τοῦ Βύρωνος τὴν πρὸς τὴν δημοσίευσιν τάσιν του, τοὐναντίον τὴν παρώξυνε, διήγειρε τὸν σαρκασμὸν αὐτοῦ, καὶ συνέγραψε τότε τὴν περίφημον καὶ γνωστὴν ἐκείνην Σάτυραν « τ' ἀγγλικὰ πτηνὰ καὶ οἱ Σκῶτοι ἐπικριταί » ἥτις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἐσχημάτισε διὰ μιᾶς τοῦ λόρδου Βύρωνος τὴν ποιητικὴν ὑπόληψιν, κατέταξε δὲ εἰς τὴν τάξιν τῶν φίλων του καὶ αὐτοὺς τοὺς τῆς Ἐδεμβούργης ἐπικριτάς του.

Λυπηρὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐνταῦθα καὶ ἡ ἠθικὴ διαγωγὴ τούτου εἶναι ἐπιλήψιμος. Ἡ ἀσωτεία καὶ τὸ φιλήδονον τοῦ πατρός καὶ θείου του χαρακτηρίζουν καὶ τοῦτον. Ὅθεν καὶ κατηνάλωσε τὸ πλεῖστον τῆς περιουσίας του μέρος. Τούτου ἕνεκα τὸ ἔτος 1809 μετὰ τοῦ Κ. Ἰωάννου Κὰμ καὶ τοῦ Ὀμπενχάουζ ἀφῆκε τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Ἱσπανίαν, προεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν, καὶ δὲν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν, εἰμὴ μετὰ δύο ἔτη διὰ νὰ παρασταθῇ εἰς τὴν νεκρικὴν κλίνην τῆς μητρός του.

Κατὰ τὴν περιοδείαν του ταύτην, καθ' ἣν ἐπεσκέφθη τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τὸν τύραννον τῶν Ἰωαννίνων, φαίνεται, συνέγραψε τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον « Χαζιλίκη τοῦ Τσάϊλδ Χάρολδ » (Childe Harold's Pilgrimage) ποίημά του, οὗτινος καὶ ἐδημοσίευσε τὸ ἔτος 1812 τὰ δύο πρῶτα ᾄσματα.

Ὁ φιλήδονος χαρακτὴρ τοῦ ἥρωός του, περιπίπτων συχνάκις εἰς μισανθρωπίας αἰσθήματα, ἡ εὐρυθμία τῆς ποιήσεως, ἡ περιγραφική του φαντασία, τὸ τολμηρὸν, ἢ μᾶλλον ἀπότομον, ἡ ὑποστηρίζουσα τοῦτο λογική, καὶ τὸ γνήσιον πρωτότυπον τῆς συγγραφῆς ἔφερον εἰς κυματισμὸν ὅλην τὴν Ἀγγλίαν. Ἔκαμε τὴν ἐντύπωσίν του· τ' ὄνομά του ἐκυκλοφόρησεν· ἕκαστος ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ Βύρων εἰς τὸ ποίημα τοῦτο δὲν ἐξεικόνισεν, εἰμὴ αὐτὸν τὸν Βύρωνα.

Τοῦ Τσάϊλδ Χάρολδ ἡ ἐντύπωσις δὲν εἶχεν ἔτι διασκεδασθῇ, ὅτε δημοσιεύει « τὸν Γκιαούρην, τὴν νύμφην τῆς Ἀβύδου καὶ τὸν Πειρατήν του, » ποιήματα ἐξεικονίζοντα ἐμπαθέστατα τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐξυπνίσαντα τὰ τῆς δύσεως ὑπὲρ ταύτης αἰσθήματα.

Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὰ συμβάντα τῶν μακρῶν πολέμων τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν ἑσπερίαν Εὐρώπην, ἦτο μᾶλλον μία τῶν μαγικῶν ἐκείνων λιμνῶν τῶν ἄμμων τῶν ἐρήμων, ἧς ἡ ὕπαρξις ἦτο μᾶλλον ὀπτασία· ἢ μᾶλλον μία τῶν μαγικῶν ἐκείνων νήσων τῶν ὠκεανῶν, αἵτινες πολλάκις ἀπατοῦν τοὺς ποντοπόρους, μὴ οὖσαι ἄλλο ἢ ὀπτασίαι, καὶ περὶ τῶν ὁποίων οἱ ἄνθρωποι κάλλιον ἠγάπων νὰ συνδιαλέγωνται, ἢ πραγματικῶς νὰ τρέξουν πρὸς ἀνακάλυψίν των. Ὁ δὲ λόρδος Βύρων διὰ τῶν θελκτικῶν ἐλεγείων του ἀνεφύτευσε πάλιν αὐτὴν εἰς ὅλων τὰς καρδίας. Παράδοξον εἶναι ὁπόσον ὀλίγοι περιηγηταὶ Ἄγγλοι πρὸ τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὁπόσον ἔτι ὀλίγιστοι ἔγραψαν περὶ τῆς καταστάσεώς της. Ὁ περὶ Ἑλλάδος λοιπὸν ἐνθουσιασμός, καὶ τὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ταξείδια τῶν Ἄγγλων χρεωστοῦνται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ ῥηθέντα ποιήματα τοῦ λόρδου Βύρωνος, εἰς τὴν Λάραν του, καὶ τὴν τῆς Κορίνθου πολιορκίαν του.

Τὸ ἔτος 1815 ἐνυμφεύθη τὴν Ἄννην Ἰσαβέλλαν μονογενῆ θυγατέρα τοῦ Σὶρ-Ῥάλφ-Μιλμπάνκ-Νόελ, μὲ ἀρκετὴν περιουσίαν. καὶ ἐπειδὴ ἡ τούτου εἶχεν σημαντικῶς ἐξαντληθῇ ἐκ τῆς νεανικῆς του διαγωγῆς, δὲν ἀπέβη ὁ γάμος αὐτῶν λίαν εὐδαίμων. Καρπὸς τούτων ἦτο ἡ μικρά των θυγάτηρ Ἄδα.

Ἡ Λαίδη Βύρωνος ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον εἰς τὸν πατρικόν της οἶκον, μὴ θέλουσα νὰ ἐπιστρέψῃ πλέον πλησίον του. Ἕνεκα δὲ τούτου ἐλέχθησαν διάφορα σκάνδαλα, ἅπερ διέθεσαν τοῦτον ν' ἀναχωρήσῃ τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴν ἐπανέλθῃ πλέον ποτέ.

Τότε ἐπεσκέφθη τὸ πεδίον τοῦ Οὐατερλώ, τὸν Ῥῆνον, τὴν Ἑλβετίαν καὶ Ἰταλίαν, καὶ διέμεινε καιρόν τινα εἰς Βενετίαν. Ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐδημοσίευσε τὸ τρίτον ᾆσμα τοῦ Τσάϊλδ Χάρολδ, τὴν φυλακισμένην τῆς Χιλλόνος, ἓν ὄνειρον, καὶ ἄλλας τινὰς ποιήσεις· τὸ ἔτος 1817 τὴν τραγῳδίαν τοῦ Μανφρέδου του, τοὺς θρ[illegible] τοῦ Τάσου, ἀκολούθως ἀνεχώρησε διὰ τὴν Τένεδον καὶ Χίον, ὅπου καὶ ἔμεινε τρεῖς περίπου μῆνας, ὡς καὶ εἴς τινας ἄλλας νήσους, μετέβη εἰς Ἀθήνας καὶ

τὸ ἔτος 1819 ἐδημοσίευσε τὸν Μαζέπαν, ποίημα παριστῶν μὲ χρώματα ζωηρὰ τὸν δυστυχῆ Χέτμαν τῶν Κοζάκων, μετέπειτα δὲ τὸν ἡγεμόνα τῆς Οὐκραίνης ἐπὶ ἵππου ἀγρίου γυμνὸν ἀναβιβασθέντα ἀπὸ εὐγενῆ καὶ ἄγριον Πολωνόν· διότι τὸν συνέλαβε μετὰ τῆς συζύγου του. Τὸ ποίημά του τοῦ Δὸν Ζουὰν κατεσκανδάλισε περισσότερον τὸ ἀγγλικὸν κοινόν. Πολλοὶ θέλουν νὰ εἴπουν, ὅτι εἶναι ὁλόκληρος ὁ βίος τοῦ Ποιητοῦ. Τοσοῦτον τολμηρὸν καὶ ὀλίγον εὐπρεπὲς εἶναι, ὥστε ὁ δημοσιευτής του Κ. Μαρέης τὸ ἐδημοσίευσε κατ' ἀρχὰς μυστικῶς, καὶ μόλον τοῦτο εἶναι τὸ ποθητὸν τοῦ δημοσίου τῶν Ἄγγλων ποίημα. Αἱ τραγῳδίαι του ὁ Μαρίνος Φαλιέρος Δῶγος τῆς Βενετίας, ὁ Σαρδανάπαλος, οἱ δύο Φώσκαροι καὶ ἄλλα τινὰ εἶναι τὰ τελευταῖα συγγράμματά του κατὰ τὰ 1820 καὶ 1821.

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1823 μετὰ τῶν κυρίων Τρελώνη καὶ Ἀμιλτῶν Βράουν καὶ κόμητος Γκάμπα, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ δώδεκα χιλιάδας λίρας, ἦλθεν εἰς Κεφαλληνίαν, καὶ ὡς γνωρίζομεν, ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου πρὸς λύπην τοῦ ἔθνους ὅλου μετ' ὀλίγον ἀπεβίωσε.

Νοσῶν βαρέως, ὅτε εἷς τῶν φίλων του ἐξ Ἰθάκης τῷ ἔγραφε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ νοσῶδες κλίμα τοῦ Μεσολογγίου, ἰδοὺ τί ἀπεκρίθη.

« Δὲν δύναμαι νὰ ἐγκαταλείψω τὴν Ἑλλάδα, ἐνόσῳ ὑπάρχει μικρά τις ἐλπίς, ὅτι δύναμαι νὰ χρησιμεύσω κατά τι πρὸς ταύτην. Γνωρίζω τὰς δυσκολίας ὅλας καὶ τὰς ἐλλείψεις τῶν Ἑλλήνων, πλὴν πρέπει νὰ ἤμεθα συγκαταβατικοί, καθὼς πᾶς λογικὸς ἀνὴρ πρέπει νὰ ἦναι τοιοῦτος.»

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΚΑΝΙΓΚ.

Ἐγεννήθη τὴν 11 Ἀπριλίου 1770 εἰς Λονδῖνον, ἐκ γονέων πτωχῶν. Ὁ πατήρ του ἱερεὺς καὶ βαθὺς φιλολόγος ἐνυμφεύθη ἐναντίον τῆς θελήσεως τῶν γονέων του νέαν καλῆς ἀνατροφῆς καὶ ὡραίαν, πλὴν πτωχήν. Καὶ ὅτε δύο ἔτη μετὰ ταῦτα ἀπεβίωσεν, ἀφῆκε τὴν χήραν αὐτοῦ σχεδὸν λιμοκτονοῦσαν.

Ἡ Κυρία Κάνιγκ ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου πόρον ζωῆς, νομίζουσα ἑαυτὴν προικισμένην μὲ τινὰ δραματικὴν τέχνην, ἀποτυχοῦσα ὅμως, ἠναγκάσθη πρὸς ἀποκατάστασίν της νὰ συνάψῃ δεύτερον γάμον μὲ τὸν ἠθοποιὸν Ῥέδισχ, χαίροντα κάποιαν φήμην εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην· ἀλλὰ συντόμως ἀπεβίωσε καὶ οὗτος, ὅθεν καὶ συνῆψε τρίτον γάμον μὲ τὸν Κ. Κ. Χίουν μεταξολινοπωλητὴν τῆς πόλεως Ἔξετερ.

Ὁ υἱός της Γεώργιος, κληρονομήσας ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ πατρός του μικρὸν ὑποστατικὸν εἰς Ἰρλανδίαν, ἐφοίτα εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἠτώνης, ἐν οἷς καὶ διεκρίθη διὰ τῆς ἐπιμελείας, τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ εὐφραδείας. Κατεγίνετο πρὸ πάντων εἰς τοὺς κλασικοὺς συγγραφεῖς, καὶ δεκαπενταετὴς ἐδημοσίευσε τὸ περιοδικὸν « ὁ Μικρὸς Κόσμος » τὸ ὁποῖον πρῶτον ἤδη ἤρχισε νὰ τὸν κάμῃ γνωστόν. Τὸ 1787, δηλ. ἅμα ἔγεινε 17 ἐτῶν, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ὀξφόρδ, ἐτελειοποιήθη καὶ ἀπήλαυσε κλασικὴν παιδείαν, γενόμενος ἐγκρατὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης· συνέδεσε δὲ φιλίαν στενὴν μὲ τὸν Λόρδον Λιβερποὺλ τὸν μετὰ ταῦτα πρωθυπουργὸν τῆς Ἀγγλίας. Τότε ἐδημοσίευσε ποιήματά τινα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, ἅπερ εἵλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν περιφήμων Σχεριδὰν, Φὼξ, Βὰρκ καὶ λοιπῶν διακεκριμένων Οὐΐγγίων τῆς ἐποχῆς, διὸ καὶ τὸν παρέλαβον εἰς τὴν συναναστροφήν των.

Ὁ Γεώργιος Κάνιγκ ὅμως ἐγκατέλιπεν αὐτοὺς καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὸν περίφημον Πίττ, ὅστις καὶ τῷ ἤνοιξε τὰς θύρας τοῦ Κοινοβουλίου τὸ 1793. Ἐπὶ ἓν σχεδὸν ἔτος ἔμενεν ἄλαλος, σπουδάζων καὶ ἀκούων μόνον τοὺς λοιποὺς ῥήτορας· καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀπὸ τοῦ βήματος ὁμιλίαν ὑπὲρ τῆς Σαρδικῆς συνθήκης ἔψευσε τὰς προσδοκίας τῶν φίλων του· πλὴν ὅτε ἅπαξ ἡ δειλία αὐτοῦ κατενικήθη, ὅταν συνείθισε τὸ δωμάτιον τῆς Βουλῆς, καὶ ἐστάθμισε τὴν ἀξίαν τῶν λοιπῶν ἀγορευόντων, ἡ εὐγλωττία του, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἐπαῤῥησιάσθη ὡς ἀσθενὴς ῥύαξ, μετεβλήθη εἰς εὐρὺν καὶ ἀκαταμ- χητον χείμαῤῥον· ἦτο δὲ αὐτὴ καταπειστικὴ καὶ ἀνερέθιστος, αἱ σκέψεις καὶ τὰ ἐπιχειρήματά της εὔληπτα καὶ λογικά, ἡ ἔκφρασίς της συμπαθητική, καὶ τὸ ὅλον τῆς

ῥητορικῆς του ἐνέπνεε σέβας δεσπόζον. Τὸ πνεῦμα ἐσπινθηράκιζεν ἀνὰ πᾶσαν φράσιν του, καὶ αἱ ἰδέαι καὶ τὰ παραδείγματα ἐξήρχοντο ἕτοιμα ὡς ἐκ συγγράμματος· ἡ δὲ σάτυρά του πρὸ πάντων ἦτο καυστικὴ καὶ πλήρης εἰρωνείας

Ὁποία εὐδαιμονία διὰ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἐπιζήσασαν ἵνα ἴδῃ τοῦτον εἰς τοιοῦτον ὕψος! καὶ ὁποῖος ἔπαινος διὰ τοῦτον, ὅστις ἐφάνη πάντοτε καλὸς καὶ φιλόστοργος υἱὸς πρὸς ταύτην!

Τὸ 1796 ὠνομάσθη ἀνθυπουργὸς (Under-secretary) τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τὸ 1797 μετά τινων φίλων του συνέστησε τὸ περιοδικὸν «ὁ Ἀντι-Ἰακωβῖνος, ἢ ὁ Ἑβδομαδιαῖος Ἐξετάστης,» οὗτινος τὸν σκοπὸν ἀπὸ τοῦ τίτλου ὁ ἀναγνώστης κάλλιστα ἐννοεῖ.

Τὸ 1798 ἀνεδείχθη ὁ δεινότερος ῥήτωρ ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς δουλεμπορίας καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῶν μαύρων. Τὸν δὲ Ἰούλιον τοῦ 1809 ἐνυμφεύθη τὴν Ἰωάνναν, θυγατέραν τοῦ στρατηγοῦ Σκότου, ἥτις τοῦ ἔδωκε προῖκα ἑκατὸν χιλιάδας λίρας στερλίνας.

Ὁ Γεώργιος Κάνιγκ ἔγεινε λειτουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τὸ 1807· διενεχθεὶς δὲ περί τινων πολιτικῶν ὑποθέσεων μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ Λόρδου Καστλερόου, ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, ἐμονομάχησε καὶ ἐπλήγωσε τοῦτον ἐλαφρῶς· διὸ καὶ τὸ τότε ὑπουργεῖον τοῦ Πύρτλανδ ἐκρημνίσθη.

Τοῦ ὀπαδοῦ τούτου τοῦ Πίττ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ λαμπρὰ εὐγλωττία ἐσχημάτισε τώρα νέαν ἐποχήν. Ἤρξατο ἀπὸ τοῦ βήματος νὰ κεραυνοβολῇ τοὺς ἀριστοκράτας διὰ τὰ παραβιαστικὰ τοῦ ἐμπορίου μέτρα, διὰ τὰς ὑπερόγκους τιμὰς τῶν γεννημάτων, τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν καθολικῶν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας, ἐνῷ ἡ εἰρήνη ἔγεινε διὰ τοὺς καθολικούς, καὶ ἠγοράσθη μὲ τὸ αἷμα τῶν καθολικῶν· ἐπεδοκίμασε τὴν αὐτονομίαν τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀμερικῆς, χωρισθεισῶν τῶν μητροπόλεών των, ἐκλόνησε τῶν Γάλλων τὴν ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ὑπερασπίσθη καὶ διὰ λόγου καὶ διὰ τῶν ὅπλων τὴν Πορτογαλλίαν, ἐν ᾗ προσεπάθει ἡ Ἱσπανία νὰ εἰσάξῃ σύστημα ὅμοιον μὲ τὸ ἰδικόν της· ἔπεισε τὸν βασιλέα νὰ πέμψῃ ἐπιτετραμμένους εἰς τὴν Κολομβίαν, τὸ Μεξικὸν καὶ Βουένος-Ἄϋρες· ὑπερασπίσθη τὴν τιμὴν τῆς δυστυχοῦς βασιλίσσης Καρολίνας, καὶ σχεδὸν χάριν αὐτῆς ἐγκατέλιπε τὸ ὑπουργεῖον· τέλος δὲ ἀνεδείχθη ἔνθερμος τῆς Ἑλλάδος προστάτης.

Τὸ 1812, ἐξελέχθη μέλος τῆς Βουλῆς ὑπὸ τὴν Λιβερπούλην, καὶ τὸ 1814 ἐστάλη πρέσβυς εἰς Πορτογαλλίαν· ἐκεῖ διέμεινε δύο περίπου ἔτη.

Τὸ 1822, διωρίσθη ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν, καὶ ἐνῷ ἡτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ, ὁ θάνατος τοῦ Μαρκεσίου Λουδόνδερη μετεκάλεσεν αὐτὸν πάλιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν ὑψηλὴν πρωτολειτουργίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἐφ' ἧς καὶ ἐτελεύτησε, στεφθεὶς διὰ τῆς ἐν Λονδίνῳ συνθήκης τῆς 6 Ἰουλίου 1827, ἥτις ἐκήρυττε τέλος τὴν Ἑλλάδα ἀνεξάρτητον.

Ἦτο φιλελεύθερος, ἐμβριθὴς καὶ ἀνεξάρτητος διπλωμάτης.

Οἱ ἥρωες τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος διὰ τοῦ αἵματος καὶ τῶν ἄθλων των ἀληθῶς ἡμιανήγειρον τὸν βαρὺν λίθον τοῦ τάφου τῆς Ἑλλάδος, ὁ Γεώργιος ὅμως Κάνιγκ μόνος διὰ τοῦ βραχίονός του τὸν ἀπεκύλησε καὶ ἐξήγαγε διὰ τῆς χειρός του ἐκ τούτου αὐτήν· Διὰ νὰ ἐννοήσῃ δὲ ὁ ἀναγνώστης κατὰ πόσον βαθμὸν ὁ ἀθάνατος οὗτος ἀνὴρ εἰργάσθη ὑπὲρ ἡμῶν, προσθέτομεν τ' ἀκόλουθα ἤδη τεθαμμένα εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῶν πρακτικῶν τῶν Βουλῶν καὶ τοῦ Βρεττανικοῦ ὑπουργείου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀρκούντως γνωρίζομεν ὅτι οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βερόνης, Γερμανός, Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, οὐχὶ μόνον δὲν εἶδον τὰς πύλας τῆς ἀνακτοσυνεδριάσεως τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, ἀλλὰ καὶ διέμειναν εἰς Ἀγκῶναν, χωρὶς κἂν νὰ τοὺς δώκουν τὴν ἄδειαν νὰ διέλθουν τὸν Ῥουβικόν. Δὲν εἶναι ἐνταῦθα ὁ τόπος νὰ ἐξετάσωμεν ποῖος ὁ αἴτιος τούτου, ὁ πρίγκιψ Μετερνίχος ἢ ὁ πατὴρ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας Ἀλέξανδρος. Ἐρχόμεθα ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν μυστικὴν ἐκείνην πρότασιν, τὴν ὁποίαν ὁ Καῖσαρ τῆς Ἄρκτου ἔκαμε τὸ ἔτος 1823 πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, κατὰ πάντα ὁμοίαν μὲ τὴν συνδιάλεξιν τοῦ διαδόχου του Νικολάου, μετὰ εἴκοσι ἑπτὰ ἔτη, πρὸς τὸν ἐν Πετρουπόλει Ἄγγλον πρέσβυν Σεϋμούρ.

«Ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἀναφυεῖσα ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ἔβλαπτε τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης ὅλης, ἰδίως δ' ἐκείνην τῶν μεσημβρινῶν τῆς Μοναρχίας του χωρῶν, θεωρεῖ ἀναγκαῖον ἡ Ἑλλάς, δηλ. ὅλη σχεδὸν ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία, νὰ διαιρεθῇ εἰς τέσσαρας

διακεκριμένας Ἡγεμονίας· μίαν τὴν Θεσσαλίαν, Βοιωτίαν καὶ Ἀττικήν, ἑτέραν τὴν Ἤπειρον καὶ Αἰτολοακαρνανίαν, τρίτην τὴν Πελοπόννησον καὶ τετάρτην τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους· καὶ νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν του ὡς ἡ Μολδοβλαχία.»

Ὁ Γεώργιος Κάνιγκ εἰσέδυσεν εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς Ῥωσσίας· ἐνόησεν ὅτι αὕτη ἦτο ἀποφασισμένη ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς Τουρκίας, καὶ ἄνευ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης· καθ' ὅσον μάλιστα καὶ ἡ διαγωγὴ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως Στρογονὼφ ἐδείκνυε τοῦτο.

Ἐμπαθὴς δὲ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος λάτρις, καὶ εἰλικρινέστατος τῆς ἐλευθερίας φίλος, ὡς ἦτο γνωστὸν εἰς τὸν κόσμον, πρὸ εἴκοσι ἐτῶν διὰ τῶν συγγραφῶν του ἀπεφάσισε νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὅπερ ἡ Ῥωσσία ἐζήτει διὰ μόνον τοὺς σκοποὺς αὐτῆς ν' ἀρχίσῃ. Ὁ νέος κόσμος ἀπήντησεν εἰς τὸν Γεώργιον Κάνιγκ διπλωμάτην ἀκολουθοῦντα μᾶλλον τῆς ψυχῆς του τὰς εὐγενεῖς ἐπιθυμίας, ἢ τὰ συμφέροντα τῆς τότε διπλωματίας· ὅθεν καί τινες τὸν ἐνόμιζαν φαντασιώδη. Γνωρίζομεν πόσον δύσκολον εἶναι νὰ ἐκριζώσῃ τις τὰς προλήψεις τῶν ἀνθρώπων. Ἐν τούτοις ἡ εὐγλωττία καὶ τὰ ἰσχυρά του μέσα τῷ ἐπρομήθευσαν ὀπαδοὺς τῶν δοξασιῶν του καὶ τέλος, τίς τὸ πιστεύει! ἐκέρδησε καὶ αὐτούς, οἵτινες δὲν ἐφρόνουν οὕτω.

Τὸ 1826 ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀπεβίωσεν. Ὁ Κάνιγκ ἔστειλε τότε τὸν δοῦκα τοῦ Οὐελιγκτῶν εἰς Πετρούπολιν διὰ νὰ συγχαρῇ τὸν νέον Κζάρον Νικόλαον, καὶ συγχρόνως τῷ ἔδωκεν ὁδηγίας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν 4 Ἀπριλίου ν. ε. συνυπεγράφη μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας πρωτόκολλον ὑπὲρ αὐτῆς, βάσις τοῦ ὁποίου ἀκολούθως ἐστάθη ἡ συνθήκη τῆς 6 Ἰουλίου τοῦ 1827.

Ὁ Γεώργιος Κάνιγκ λαβὼν τὸ πρωτόκολλον ἐπεσκέφθη τότε αὐτοπροσώπως τοὺς Παρισίους· πλὴν τ' ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ, εἴτε διότι πρὸ μικροῦ ὡμίλησεν τοσοῦτον δεινῶς ἀπὸ τοῦ βήματος ὑπὲρ τῆς Πορτογαλλίας, εἴτε διότι ἡ τότε βασιλεία τῶν Βουρβόνων δὲν ἦτο πολὺ εὐδιάθετος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἔδειξαν μεγίστην ψυχρότητα ὑπὲρ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου, ἂν καὶ δὲν τὸ ἀπέρριψαν ὁλοτελῶς.

Ἡ ἀποστολικὴ Αὐστρία τὰ ἐμάσσησεν· ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος εὐλόγησε τῆς πολικῆς Ἄρκτου καὶ τοῦ Βρεττανικοῦ λέοντος τοὺς ἀξιεπαίνους καὶ εὐγενεῖς σκοπούς, πλὴν προσέθεσεν ὅτι ὁ κυριάρχης του πρὸ τῆς παραδοχῆς ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ τίνι τρόπῳ ἐμελέτων νὰ ἐφαρμόσουν τὸ πρωτόκολλα. Παρετήρησε δέ, ὅτι ἡ ἀποστολικὴ Μεγαλειότης του πάντοτε ἔχει ἀπέχθειάν τινα εἰς τὰ διὰ τῆς βίας μέτρα, καὶ ὅτι δὲν ἐννοεῖ διόλου νὰ ἐγγιχθῶσι τὰ προνόμια τῆς Τουρκίας, οὔτε μάλιστα νὰ γείνῃ ἀπειλὴ κατὰ τοῦ κράτους τούτου. Ἰδοὺ γλῶσσα σαφὴς ὡς τοῦ ἄλλου.

Διαφορετικὴν δὲν περιέμενε καὶ ὁ Κάνιγκ παρὰ μονάρχου, ὅστις τοσοῦτον παρανόμως ἐκράτει τοὺς Ὑψηλάντας εἰς τὴν φυλακήν, διὰ μόνην αἰτίαν ὅτι προσέφυγον εἰς τὴν χριστιανικήν του ἑστίαν. Ἤγγιξε τὸν σφιγμὸν τῆς Πρωσσίας, ὁ πρέσβυς αὐτῆς Bernstorff ἐφέρθη εἰλικρινῶς, παρεδέχθη τὸ πρωτόκολλον, πλὴν εἶπεν ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν στόλον εἰς τὴν Μεσόγειον θέλει μεσάζει μᾶλλον ἡ Πρωσσία, ἢ λάβει ἐνεργητικὸν μέρος.

Ἀφοῦ ἔκαμε τὸ πρῶτον τοῦτο βῆμα τὸ ἔαρ τοῦ 1827, ἤρξατο ἐν Λονδίνῳ τὰς διαπραγματεύσεις του μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας, καὶ τέλος τὸν Ἰούλιον κατώρθωσε νὰ κηρυχθῇ ἡ Ἑλλὰς ἀνεξάρτητος.

Ἂν ὁ ἱστοριογράφος Ἕλλην ποτὲ ἐξετάσῃ τ' ἀρχεῖα τῆς Μεγ. Βρεττανίας, καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ἐπιστολὰς τοῦ Γεωργίου Κάνιγκος πρὸς διάφορα μεγάλα ὑποκείμενα τῆς Εὐρώπης, πρὸς τὸν τότε πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ τὸν πρόξενόν της εἰς Ἀλεξάνδρειαν, θέλει βεβαιωθῇ ἐναργέστατα ὅτι ὁ ἀοίδιμος Γεώργιος Κάνιγκ εἶναι ὁ ἀληθὴς ἡμῶν ἐλευθερωτής.

Ὁ Γεώργιος Κάνιγκ ἔπασχε πρὶν ὑψωθῇ εἰς τὴν πρωθυπουργίαν· μοχθήσας καὶ ἐργασθεὶς ὡς οὐδεὶς ἄλλος νοερῶς καὶ σωματικῶς, ἐξησθένησε τοσοῦτον, ὥστε τρεῖς μῆνας ἀφοῦ ἔγεινε πρωθυπουργός, ἠναγκάσθη ν' ἀπομακρυνθῇ εἰς τὸ τερπνὸν ἀγροκήπιον τοῦ δουκὸς Δέβονσχερ τὸ Τζισούικ, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τὴν 8 Αὐγούστου 1827, ἰδὼν τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν, εἰς τὸν ἴδιον κοιτῶνα καὶ ἐπὶ τῆς ἰδίας κλίνης ὅπου καὶ ὁ μέγας ῥήτωρ Φὼξ. Ὁ ἱστορικὸς J. Quincy Adams λέγει, «ἦτο ὁ ἐντελέστερος Ἄγγλος διπλωμάτης, καὶ ὁ μεγαλήτερος πατριώτης, ὃν ποτε ἐγέννησεν ἡ Ἀγγλία.»

ΣΙΡ ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΚΟΔΡΙΚΤΩΝ.

Ὁ Μέγας οὗτος Ναύαρχος, ῥήτωρ, καὶ μεταῤῥυθμιστὴς τῆς Ἀγγλίας ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1771 ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῶν Κοδρικτώνων, ἀναβαινούσης μέχρι τῆς Βασιλείας Ἐδουάρδου τοῦ 1ου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ πρόγονοί του φαίνονται πρῶτον ὡς σημαιοφόροι τοῦ μαύρου Πρίγγιπος.

Κατὰ τὰς 18 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1785 δεκατετραετὴς κατετάχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ναυτικοῦ· τὸ δὲ 1793 προεβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ καὶ διωρίσθη ὡς τοιοῦτος ἐπὶ τῆς φρεγάδος ἡ Ἁγία Μαργαρίτα· ἐκεῖθεν μετεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ Πηγάσου, καὶ ἀκολούθως ἐπὶ τῆς Βασιλίσσης Σαρλότας, ὅπου διεκρίθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν κατὰ τοῦ Βιλαρὲ-ΔεΖογιὲζ ναυμαχίαν, ἐν ᾗ πληγωθεὶς καὶ πεσὼν εἰς τὴν θάλασσαν ὡς ἐκ θαύματος διεξέφυγε τὸν θάνατον.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1794, προεβιβάσθη κατὰ πρώτην φορὰν πλοίαρχος τοῦ πυρπόλου ὁ Κομήτης.

Παρευρέθη εἰς τὴν κατὰ τῶν Γάλλων ναυμαχίαν τοῦ Λόρδου Βρίπορ, καὶ μετὰ τῆς Δρυΐδος του, ἐφ' ἧς εἶχε μεταβιβασθῆ, συνέτεινεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν μιᾶς γαλλικῆς φρεγάδος, ἥτις φέρουσα πεντακοσίους στρατιώτας Γάλλους κατέπλεε διὰ νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν Ἰρλανδίαν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1797. Τὸ δὲ 1805 ὁ Κόδρικτων προεβιβάσθη διοικητὴς τοῦ Ὠρίωνος 85 πυροβόλων. Τούτου πλοιαρχῶν διεκρίθη μεγάλως εἰς τὴν τοῦ Τράφαλγκαρ ναϋμαυχίαν· τὴν 21 Ὀκτωβρίου 1805 μετὰ τοῦ Ὠρίωνός του ἔδραμε πρὸς βοήθειαν τοῦ Κολοσσοῦ, ὅστις ἐναυμάχει μετὰ τοῦ Γαλλικοῦ δικρότου Σουΐφτζιοὺρ, καὶ καταπλακώσας τοῦτον διὰ χαλάζης σφαιρῶν, ἐκρήμνισε τέλος τὸν μέγα ἱστόν του καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ παραδοθῇ. Κατέπλευσεν ἀμέσως κατὰ τοῦ Ἀτρομήτου, ὅστις ἐναυμάχει μὲ τὴν Ἀφρικὴν 74 πυροβόλων καὶ εἶχε σχεδὸν σιωπήσει αὐτὴν, καὶ εἰς ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς τετάρτου κατέῤῥιψε καὶ τούτου τοὺς ἱστοὺς, καὶ τὸν ἠνάγκασεν ἠμιβυθισμένον ν' ἀποσυρθῇ τῆς ναυμαχίας.

Ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Σὶρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων ἐθεωρεῖτο εἷς τῶν θαλασσίων Ἡρώων, οὓς ἡ Μεγάλη Βρεττανία ποτὲ ἔτεκε.

Μετετέθη τὰ νῦν ἐπὶ τοῦ Βλέϊκ 74 πυροβόλων καὶ ἠκολούθησε τὴν ὑπὸ τοῦ Σὶρ Ῥιχάρδου ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Σχέλδ.

Προσβαλλομένου τοῦ Σχέλδ τὴν 14 Αὐγούστου τοῦ 1808 καὶ οὗτος μὴ ἔχων πλοιαγωγὸν (πιλότον) ἐξώκειλεν ἐπὶ τῶν ἔξωθεν τοῦ Φλάσχιν ὑφάλων· καὶ εἰς τὴν κινδυνώδη ταύτην θέσιν ἔμεινε δύο ὥρας, πυροβολῶν καὶ πυροβολούμενος ὑπὸ τῶν κανονοστοιχιῶν τῆς ξηρᾶς, δὶς σβέσας τὰς φλόγας, ἃς αἱ πεπυρωμέναι σφαῖραι τῷ μετέδωκαν.

Κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1810 διετάχθη νὰ διευθυνθῇ εἰς Γάδειρα, ὅπως συνοδεύσῃ ἐκ τοῦ λιμένος τούτου εἰς Μινόρκαν τέσσαρα Ἰσπανικὰ δίκροτα, ἅπερ αἱ εἰς Ἰσπανίαν πρόοδοι τῶν Γάλλων ἠπείλουν· ἦσαν δὲ εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἄνευ ναυτῶν, ἄνευ ζωοτροφιῶν, μὲ τεθραυσμένους ἱστοὺς καὶ ἱστία, ὑδροφόρα καὶ φορτωμένα ὑπὸ πολλῶν φυγάδων εὐγενῶν. Ἡ δραστηριότης τοῦ Κοδρικτῶνος κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην εἶναι ἀνωτέρα παντὸς ἐπαίνου· κατώρθωσε ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν νὰ τὰ ῥυμουλκήσῃ εἰς τὸν λιμένα Μαχὼν, καὶ παραδώσῃ πρὸς τὸν Ἰσπανὸν μοίραρχον. Τὸ δὲ Ναυαρχεῖον πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ἐκδουλεύσεών του, τὸν ἀνέδειξε τὸ 1811 Μεράρχην τοῦ στόλου τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Ἰσπανίας, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐνεργῇ ἀνεξαρτήτως ἐκείνου τοῦ ναυάρχου Σὶρ Καρόλου Κότων.

Αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Κόδριγκτῶνος πρὸς τὸν Δοῦκα τοῦ Οὐελιγκτῶνος τὸν στρατάρχην Βερεσφόρδ, τοὺς Στρατηγοὺς Σααρσφὲλδ, Λασὺ καὶ Βαρὼν Δ. Ἐρὼλ, οἵτινες κατὰ ξηρὰν προσεπάθουν ν' ἀποδιώξωσι τοὺς Γάλλους τῆς Ἰσπανίας, εἶναι πάσης εὐφημίας ἀνώτεραι. Διευκόλυνε τὴν χορήγησιν τῶν ζωοτροφιῶν των, ἀπέκοπτε τὰς τῶν Γάλλων, ἠνώχλει τούτους διὰ μικρῶν ἐφόδων καὶ ἀποβάσεων, καὶ τέλος τοὺς ἀπεδίωξε τῶν νήσων Μέδας, καὶ ὑπερασπίσθη λαμπρότατα τὰ παράλια τῆς Καταλωνίας.

Εἰς δὲ τὴν Ἰσπανικὴν Σεβαστούπολιν, δηλ. τὴν πολιορκίαν τῆς Ταραγκῶνος, δυ[illegible]μεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ Κόδριγκτων ἦτο ἡ πρωτίστη αἰτία, ἥτις διέθεσε τοὺς κατοίκους της ν' ἀντισταθῶσιν τοσοῦτον πεισματωδῶς κατὰ τῶν τρομερῶν τῶν Γάλλων ἐπελάσεων.

Ὁ Κόδριγκτων διὰ τῶν πλοίων του, ὁ Βλέϊκ, ὁ Ἀνίκητος καὶ ὁ Κένταυρος, μετέφερεν εἰς ταύτην μὲ ταχύτητα ἀπαραδειγμάτιστον δισχιλίους τριακοσίους πεζοὺς, καὶ δισχιλίους τριάκοντα πυροβολιστάς· παρέδωκε πρὸς τὸν Στρατηγὸν Ὁ-Δονέλον δισχίλια ὅπλα· ἔδραμεν εἰς Βελέντζιαν καὶ παρέδωκε πρὸς τὸν Στρατηγὸν Βίλα-Κάμπαν ἴσον ἀριθμόν· ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀλικάντην, ὅθεν παραλαβὼν ζωοτροφίας καὶ πολεμεφόδια ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ταραγκῶνα.

Τὴν 7ην Ἰουνίου οἱ Γάλλοι ἦσαν τέλος ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ φρουρίου τούτου. Τότε ὁ Κόδριγκτων ἐκ τῆς Πενσικόλας ἔλαβε τὴν Μεραρχίαν τοῦ Ὁ-Δονέλου ἐκ τετρακισχιλίων, καὶ τὴν 12 τὴν μετέφερεν εἰς τὴν Ταραγκῶνα· παρέλαβεν ἐκείνην τοῦ Στρατηγοῦ Μιράνδα καὶ τὴν μετέφερεν εἰς Νεάπολιν (Villa Nova) πρὸς τὸν Μαρκέσιον Κάπο-Βέρδε διὰ νὰ προσβάλῃ τὰ πλευρὰ τῶν Γάλλων. Διὰ τῶν κανονοφόρων του παρηνώχλει καθ' ἑκάστην νύκτα καὶ ἀνεχαίτιζε τῶν Γάλλων τὰς προόδους, καὶ μετέφερεν ἐκ τῆς πολιορκουμένης πόλεως τὰς γυναῖκας, τοὺς πληγωμένους καὶ ἀπομάχους εἰς τὴν Νεάπολιν.

Τὴν 19 Ἰουνίου ἡ πόλις ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων· Οὗτοι τὴν ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου. Οἱ δὲ Ἱσπανοὶ ὑπὸ πανικοῦ φόβου κυριευθέντες οἱ μὲν ἐπήδων ἀπὸ τῶν τειχῶν, οἱ δὲ ἔπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθῶσιν ἐπὶ τῶν πλοίων.

Ἡ πόρθησις τῆς Ταραγκῶνος εἶναι τὸ ἀληθὲς μακελεῖον τῆς ἱστορίας τοῦ παρόντος αἰῶνος. Αὐτὸς ὁ Κόδριγκτων λέγει ὅτι τοιοῦτον ἦτο τὸ κακὸν καὶ ὁ φόβος, ὥστε, ἐκτὸς τῶν σφαγέντων εἰς τὰς ὁδοὺς, τρισχίλιοι ἄνδρες ἐστάθησαν νὰ αἰχμαλωτισθῶσιν ὑπὸ μόνων ἑκατὸν Γάλλων.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1813 ὁ Κόδριγκτων προεβιβάσθη πάλιν, καὶ τὸ 1814 ἔγεινεν ὑποναύαρχος, καὶ διωρίσθη εἰς τὴν τοῦ Σὶρ Ἀλεξάνδρου Κόγχραν μοῖραν τῆς Ἀμερικῆς. Παρευρέθη εἰς τὴν πόρθησιν τῆς Οὐάσιγκτῶνος, εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀμερικανικοῦ στολίσκου κατὰ τὸ Πενοβσκὸτ, εἰς τὴν παράδοσιν τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Νέας Αὐρηλίας, καὶ τὸ 1815 ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν.

Τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1826 προεβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀρχιναυάρχου τῆς Μεσογείου καὶ ἐστάλη εἰς τὸ Αἰγαῖον· ἓν δὲ ἔτος μετὰ ταῦτα κατέστρεψε τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον εἰς Ναυαρίνους.

Ἡ νίκη αὕτη ἀνύψωσε περισσότερον πάσης ἄλλης τὸ ὄνομα τοῦ Κόδριγκτῶνος εἰς τὸν κόσμον.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Δ'. ἐκρέμασεν εἰς τὸ στῆθός του τὸ παράσημον τοῦ Βὰθ, ὁ τῆς Γαλλίας τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος δὲν εὐηρεστήθη μόνον νὰ τῷ πέμψῃ τὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀλλὰ τῷ ἔπεμψε καὶ αὐτόγραφον ἐπιστολὴν ἀρχίζουσαν μὲ τὰς λέξεις ταύτας « Ἀντιναύαρχε Κόδριγκτων, ἐκέρδησας νίκην διὰ τὴν ὁποίαν ἡ πολιτισμένη Εὐρώπη ὀφείλει διττῶς πρὸς ὑμᾶς· τ' ὄνομά σου ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνήκει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. »

Ἀλλὰ δυστυχῶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶχεν ἀποβιώσει ὁ Γεώργιος Κάνιγκ, καὶ ἡ ἀρχαία σχολὴ τῶν Τόριδων, ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς φέρουσα τὸν Οὐέλιγτῶνα καὶ τὸν Πὴλ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὰ πράγματα. Πρὸς τούτους ἡ καταστροφὴ τοῦ Αἰγυπτο-Τουρκικοῦ στόλου ἐπροξένησε λύπην ἴσην τῆς χαρᾶς, ἣν ᾐσθάνθη ὁ Ἀγγλικὸς λαός.

Ὁ Βασιλεὺς εἰς τὴν ἔναρξιν τοῦ Κοινοβουλίου ἤρχισε τὸν λόγον του διὰ τῶν ἑξῆς λέξεων. « Τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο συμβὰν (This untoward event....') ὑπαινιττόμενος τὴν καταστροφὴν τῶν Ναυαρίνων. Οἱ δὲ Πασάδες τῆς Ἀγγλίας ἤρχισαν πάραυτα νὰ γογγύζωσι διὰ τὸ ἄδικον, ὅπερ ἐπράχθη πρὸς τὸν ἀρχαῖον σύμμαχον καὶ φίλον των Σουλτάνον.

Ὁ Κόμης Τζίσεστερ, ὁ Λόρδος Στραγκφὸρδ, ὁ Δοὺξ τοῦ Οὐέλιγκτῶνος, Ὁ Μαρκέσιος τοῦ Λοδονδέρη, ὁ Λόρδος Ἕλδων καὶ ἄλλοι Τόριδες συνηγόρουν καὶ ἐκεραυνοβόλουν ὑπὲρ τῶν ἠγαπητῶν αὐτῶν Τούρκων· ὁ δὲ Λόρδος Χόλλανδ μὲ ῥητορικὴν πλήρη ἀγχινοίας καὶ εἰρωνείας τοὺς ἀντέκρουσε καὶ ἐμεμψιμοίρει τοὺς ἀρχαίους των συμμάχους. Καὶ οἱ Λόρδοι Γκοδερίχος καὶ Λανσδάουν ὑπερασπίσθησαν μὲ ζέσιν τὸν Κοδριγκτῶνα.

Αἱ αὐταὶ ἀμφισβητήσεις ἐλάμβανον χώραν καὶ εἰς τὴν κάτω Βουλήν. Ὁ Ἐρρῖκος Βρόαμ, νῦν δὲ Λόρδος Βρόαμ, ἠγόρευεν ὑπὲρ τοῦ Κοδριγκτῶνος. « Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη

ή.

φορὰ καθ' ἣν βλέπω ἄνδρας, εἶπε, νὰ προσπαθῶσι ν' ἀμαυρώσωσι τὴν λαμπρὰν ἐπιτυχίαν τῶν ὅπλων των· φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ἐπιθυμεῖτε οἱ ἄνθρωποί σας νὰ θριαμβεύουν καὶ νὰ σᾶς τρέμουν· νὰ νικοῦν, καὶ νὰ μετανοοῦν· νὰ πολεμοῦν ὡς ἥρωες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἔπειτα νὰ τρέμουν ὡς δοῦλοι· νὰ ὑπηρετοῦν ἐντίμως, καὶ νὰ μετανοοῦν πικρῶς· νὰ κερδαίνουν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὡς ἀνδρεῖοι τὴν μάχην τῆς ἐλευθερίας, καὶ εἰς τὴν Δύσιν νὰ τοῖς ἀφαρπάζητε ἀπὸ τὰ μέτωπά των τὰς δάφνας· καὶ διατί; διότι ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐλευθερίας. »

« Εἶναι ἡ ἐντιμοτέρα καὶ ἐνδοξοτέρα νίκη ὅπου εἴδομεν ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου τούτου » ἔκραξεν ὁ ἤδη Ὑπουργὸς Λόρδος Ἰωάννης Ῥοῦσελ. Καὶ ὁ Λόρδος Ἄλθυρων ὑπεστήριξεν ὅτι ἦτο ἀναγκαία ἡ καταστροφὴ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, πρὸς κατάπαυσιν τῶν μακελείων τοῦ Ἰβραήμη.

Καταντοῦν ἀνεκδιήγητοι καὶ ἀπίστευτοι αἱ ἀμφισβητήσεις τῶν δύο Βουλῶν τῆς Ἀγγλίας περὶ τῆς ναυμαχίας τῶν Ναυαρίνων. Παρέβαλον ταύτην μὲ τὴν διαγωγὴν τοῦ Νέλσωνος εἰς Κοπενάγην, μ' ἐκείνην τοῦ Λόρδου Τοριγκτῶνος κατὰ τοῦ Ἰσπανικοῦ στόλου εἰς Μεσσήνην, καὶ μ' ἐκείνην τοῦ Λόρδου Ἐξμοῦθ εἰς Ἀλγερίαν. Καὶ οἱ ἀγαπητοὶ τῶν Τόριδων Τοῦρκοι τοσοῦτον ἐνέπνεον πρὸς τούτους ἐνθουσιασμὸν, ὥςε ὁ δυστυχὴς Κόδρεγτων (τίς θὰ τὸ πιστεύσῃ) οὐχὶ μόνον τὰ συνήθη εὐχαριστήρια καὶ ἀμοιβὰς τῶν Βουλῶν ὑπὲρ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν του δὲν ἔλαχεν, ἀλλ' ἐκινδύνευσε νὰ χάσῃ καὶ τὸν βαθμόν του. Καθυπεβλήθη εἰς προανακρίσεις καὶ ἐρωτήσεις καὶ ἐξετάσθη λεπτομερῶς ἡ μετὰ τῶν ἄλλων Ναυάρχων καὶ Πρέσβεων τῆς Ἀνατολῆς ἀλληλογραφία του

Ὁ βουλόμενος νὰ μάθῃ πολλὰς λεπτομερείας τῶν συμβάντων μας τοῦ 1827-1828 πρέπει ν' ἀνατρέξῃ εἰς ταύτην τὴν ἀλληλογραφίαν, θέλει θαυμάσει τὴν προφύλαξιν μεθ' ἧς ὁ Κόδριγκτων διεπραγματεύετο περὶ τῶν σφαγῶν τῆς Πελοποννήσου μὲ τὸν Ἰβραήμην· τίνι τρόπῳ προσεπάθει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν αἱμοχαρίαν του. Πρὸς περισσοτέραν εἰλικρίνειαν, ἵνα μὴ εὕρῃ πρόφασιν ἔπειτα ὁ Ἰβραήμης, μετεχειρίζετο τὸν ἴδιον διερμηνέα τούτου εἰς τὰς ἀμφισβητήσεις του. Ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ ταύτῃ ῥίπτεται ἀληθῶς μέγιστον φῶς ἐπὶ τῆς ἐνδόξου ναυμαχίας τῶν Ναυαρίνων καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνδρὸς, οὗτινος δίδομεν τὴν βιογραφίαν, ὡς καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς συμπαθείας του, καὶ τέλος τῆς ὁλικῆς τοῦ Ἔθνους καταστάσεως. Οὐδεὶς Ἕλλην ἱστοριογράφος θέλει ὀρθῶς περιγράψει ποτὲ τὰ συμβάντα τοῦ 1826-1828 ἂν δὲν συμβουλευθῇ τὰ συγγράμματα, τὰς ἐπιστολὰς, τὰς ἀπολογίας καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν Κοινοβουλίων τῆς Ἀγγλίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τὸ 1832 ὁ Κόδρειγκων κατώρθωσε νὰ γίνῃ μέλος τοῦ Κοινοβουλίου, καὶ τὸ 1834 διὰ τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ καὶ τῶν μεγάλων προσπαθειῶν του ἀπήλαυσε τὴν πρὸ ἓξ ἐτῶν καθυστερηθεῖσαν ἀμοιβὴν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν, οἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τῶν Ναυαρίνων. Αἱ βουλαὶ παρεχώρησαν πρὸς τοῦτον ἑξήκοντα χιλιάδας λίρας στερλίνας, ὅπως τὰς ἀπονείμῃ πρὸς αὐτούς.

Ὁ περιώνυμος Ναύαρχος, ὁ τὰ πέντε ἕκτα τοῦ βίου του διελθὼν εἰς τοὺς περίπλους τῶν Ὠκεανῶν, ἀνεδείχθη ἤδη εἴς τῶν θερμοτέρων μεταῤῥυθμιστῶν τῆς Ἀγγλίας ἀγορεύων ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, τῆς καταργήσεως τῶν βαρέων φόρων, διὰ τὴν μεταῤῥύθμισιν τῆς Ἰρλανδικῆς ἐκκλησίας, τῆς συςάσεως δημοσίων βιβλιοθηκῶν, φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, καὶ κυρίως ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ναυτικοῦ· ἀπεβίωσε δὲ μόνον πρό τινων ἐτῶν.

Ἦτο ὑψηλοῦ ἀναστήματος, μᾶλλον ἰσχνὸς, μὲ ὑψηλὸν καὶ φαλακρὸν μέτωπον, ῥῖνα γρυπὴν, στόμα μικρὸν, ὀφθαλμοὺς μᾶλλον μελετητικοὺς, ἄνευ μύστακος περιγενείου ἢ πώγωνος.

Τὸ ὅλον τῆς φυσιογνωμίας του ἦτο εὐγενὲς γλυκύτατον καὶ ἤπιον. Ὁ μὴ γνωρίζων τοῦτον, ἦτο ἀδύνατον ἐκ τοιαύτης φυσιογνωμίας νὰ μαντεύσῃ τὸν θαλασσοπόρον τοῦτον ναύτην, ὅςις ἐδαπάνησε τεσσαράκοντα ἑπτὰ κατὰ σειρὰν ἔτη ἐν τῷ μέσῳ τῶν τρικυμιῶν καὶ κλυδώνων, καὶ ὅςις διεξῆλθεν ἀβλαβὴς ἐκ τοσούτων ναυτικῶν συγκρούσεων, πρὸ πάντων ἐκ τῶν δύο μεγαλητέρων ναυμαχιῶν τῆς Οἰκουμένης, τῆς τοῦ Τραφαλγὰρ καὶ τῶν Ναυαρίνων.

ΤΕΛΟΣ.

Π Ι Ν Α Ξ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΔΕΥΤΕΡΩ ΤΟΜΩ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.